
13
10 D
3

D. FERNANDI

VASQVII MENCHACENSIS

PINCIANI HISPANI IVRECONSVLTI
IN SVMMO DOMINICAE REI PHILIPPI
HISPANIARVM REGIS CATH.
PRAETORIO SENATORIS,

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM ALIARVM'QVE VSV FREQVENTIVM LIBRI TRES.

VENETIIS,
Apud Franciſcum Rampazetum
M D LXIIII.

POTENTISSIMO
INVICTISSIMOQVE MONARCHAE
PHILIPPO HISPANIARVM, NOVI ORBIS, VTRIVSQVE SICILIAE ETC. REGI CATHOLICO,

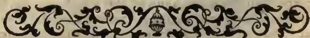
FERNANDVS VASQVIVS MENCHACENSIS IN SVMMO DOMINICAE REI PRAETORIO SENATOR. S.

MNEIS, qui reipublicæ præessent principes (monarcha christianissime ac potentissime) duo ob oculos tenere debere præcepta, Platonis sententia est: Primum, ut suorum cõmodorum obliti, ciuium duntaxat utilitatem tueantur, ut enim tutela minorũ, sic & procuratio reipublicæ, ad utilitatem eorum, qui com missi sunt, non ad eorum, quibus commissa est, gerenda est. Alterum, ut uniuerso populo consulant, subueniant, ac prospiciant, ne dum unam, aut alteram tantùm partem intuentur, reliquas deserant. Id quod (ut uoce Maronis utar) per paucos, quos æquus amauit Iupiter, aut ardens euexit ad æthera uirtus, assequutos fuisse, uel ex eo intueri licet, quòd summus principum & legũ latorum ueteris testamenti Moses cùm Iudæis præsideret omnibusq; ciuibus æquè solus consulere, ius reddere, omniaq; prospicere, studeret, nec id uires, aut humana fragilitas concederent; maiora negocia minoribus impeditus, & minora maioribus obrutus, perficere non ualebat: quod Exodi. cap. xviij. memoria proditum est, vt quod Liricus noster de eo, qui binos lepores pariter insectaretur, sicq; utroque ut careret necessum esset modulabatur, ipsi Mosi obtigisse uideretur. Sicq; & rei ipsius experientia probè edoctus, & potissimũ iethri suasu uictus destitit ob incœpto; cœpitq; maiora per se, reliqua uerò per probos, prudẽtesq; uiros, & magistratus peragere, ac expedire. Sed (mirabile dictu) quod onus ipsi Mosi (qui solus inter mortales diuinã faciem aspectumq; coram intueri & contemplari, cœlitusq; latas leges generi humano tradere meruit) impar grauissimumq; fuisse, apparuit, id tibi (regum humanissime ac potentissime) leue ac lene & suaue esse uidetur, qui res graues & arduas mira peritia, fortitudine, & iustitia gubernare & moderare ita soles, ut non solùm mediocrium, uerùm nec minimarum etiam rerum, uel personarum curam & tuitionem, (quæ tua principum optime & maxime, clementia, mansuetudo, & beneficentia est) prætermittere uidearis: tuiq; facilem placidumque adytum tam mini-

mis & miserabilibus personis, quàm etiam maximis, non solùm diebus cunctis, sed etiam omnibus horis summa lenitate & benignitate præbere, sicq; omnia scitè & ueluti afflatu quodam diuino opportunè disponere ac temperare, ut maxima, media, & minima negocia cumulatissimè abs te confecta mutuo concursu sese minimè impedire in comperto sit: uti attestantur cum omnes regiones & nationes, quibus latissimè felicissimè & placidissimè dominaris, tum etiam reliquę gentes & Christiani nominis prouincię, quibus summa ope, cura, & diligentia, ac pietate innumeris animi dotibus consulere, prospicere, ac mederi curasti. Et ut antiquitas animaduertens genus humanum sapientia, sermone, consilio, & ratione cæteris præstare animantibus, grata tanti beneficij recordatione, uaria sacrificia dijs immortalibus, quos colebat, instituit: utq; splendidissimi, ac potentissimi tui maiores imperatoriis regiisq; uirtutibus ac dignitatibus decorati, Christiani nominis propagatores ad tuendam ueram Redemptoris nostri religionem, ardenti & pijssimo animo, ac incredibili penè cura, studio, diligentia, & labore, uictricibus armis properarunt, ita & eorum pietatem erga uera Dei Optimi Maximi dogmata tuenda, quam fueris insectatus, si homines tacerent, iumenta & saxa loquerentur. Totis enim uiribus, neruis, & conatibus communis salutis causam, non ad eas tantùm regiones & nationes, quibus dominaris, sed & ad reliquas etiam omnes Christiani nominis gentes & prouincias fouere, ac saluare semper enixeq; ita festinasti, ut meritò te (lucidissimum principum sydus, ac primarium decus) quia prospicis omnia solus uerum possimus dicere solem. Tuis ergo cœptis supernus rerum opifex ac parens Deus faueat, tuq; hisce meis laboribus aspira, fructusq; ingenioli mei, qui aræ tuæ, quę suauioribus epulis solita est onerari, libantur, & consecrantur, placidè & solita lenitate accipe: summum Orbis conditorem imitatus, qui firmum & pium offerentis animum opimis & maximis etiam donis solet anteferre: quæ si nobis obtigerint, satis ac satis uberem fructum ac mercedem uigiliarum nostrarum percepisse uidebimur; easque omnes probaturos sperabimus. Vale Christianissime ac potentissime regum, lumen Hispanæ gentis & Christiani Orbis oraculum. Venetijs. 5. Kalend. Februarij. M D L X I I I I.

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM, ALIARVMQVE VSV FREQVENTIVM LIBRI TRES.

AVTHORE FERNANDO VASQVIO A' MENCHACA PINCIANO HISPANO IVRECONSVLTO, IN SVMMO DOMINICAE REI PRAETORIO PHILIPPI HISPANIARVM REGIS CATHOLICI SENATORE.

SVMMAE.

1 Homo homini ut prodesse uelit de iure naturæ est.
2 Iure naturali abutimur falsis imbuti doctrinis.
3 Homo homini pernicies.
4 Adulatores principum humano generi pestis nocentissima.
5 Homines ingenij hebetioris seruos non esse.
6 Aristo. impia sententia.
7 Alexandri historia & tirannis.
8 Iustitiæ quæ pestis capitalior.
9 Seruus homo iure naturæ non est.
10 Historia Antigoni.
11 Vitia uirtutis specie tegere uenenū est ualidissimū.
12 Libri huius inscriptio declaratur.
13 Oratio prima.
14 Oratio sequens.
15 Iustitiæ commendatio.
16 Potestatis utriusque finis.
17 Iustitiæ denegatio principibus periculosa.
18 Maioribus maiora debentur.
19 Inuidia pares impetit.
20 Inuidia sedatur uirtute.
21 Aequale nihil.
22 Homines non esse in æquali fortuna ad decus uniuersi expediebat.
23 Aequalitas inter homines an esse expediat.
24 Historia Licurgi.
25 Historia Curij.
26 Dominum habere nobiliorem confert ad dignitatem uasallorum, & nobiliores habere subditos confert ad nobilitatem & dignitatē principis.
27 Christi in genus humanum beneficia. & nu. 28.
29 Indices Hispalēses à rege electi digniores ceteris.
30 Vasallos an principibus uendere liceat ob publicam necessitatem.
31 Publica utilitas reparanda non quorundam, impensa aut damno, sed uniuersorum.
32 Dignior qui potentior.
33 Qualitas adiuncta uerbo intelligitur secundū tempus uerbi.
34 Potentia nulla & finita exequantur.
35 Finitorum sola remanet umbra.
36 Historiæ uariarum ciuitatum.
37 Fatiscunt saxa & monumenta.
38 Tempus omnium rerum sepulturam.
39 Fabulla Saturni.
40 Historia Archidami.
41 Historia Alexandri Magni.
42 Historia Antigoni Macedonum regis. et nu. 103
43 Regna, imperia, principatus instabiles.
44 Historiæ uariæ Priami & Cresi & Xerxis.
45 Historia Aeneæ.
46 Historia Romuli & Remi.
47 Historia Sceuolæ.
48 Historia Horatij.
49 Historia Tergeminorum.
50 Historia Crassi.
51 Historia Cresi.
52 Historia Dionisij.
53 Historia Annibalis.
54 Historia Fabij Maximi.
55 Historia Marij.
56 Historia Pompeij Magni.
57 Historia Lentuli & Cethegi & Catilinæ.
58 Historia Iulij Cæsaris.
59 Historia Priami, Hectoris, Polixenæ, Casandræ.

60 *Historia Solonis & Crœsi.*
61 *Historia Epaminondæ.*
62 *Fabula Orlandi furiosi.*
63 *Suscitari non potest extinctum naturaliter, quod si super naturaliter suscitetur tunc non eadē res sed alia noua uidetur.*
64 *Lazarus resuscitatus.*
65 *Animas mortales esse qui falso crediderint.*
66 *Opinio Vasteorum & Saducæorum.*
67 *Historia Socratis.*
68 *Mors quid sit.*
69 *Mortui quo loco iacebunt.*
70 *Mors indiuidua.*
71 *Historia Diagoræ.*
72 *Animas in cœlum redituras asserentes.*
73 *Animas esse igneas.*
74 *Anaxagoræ historia & sententia.*
75 *Socratis locus.*
76 *Fabula Pantboides.*
77 *Diuitiæ conferunt ad maioritatem.*
78 *Diuitiæ pariunt potentiam.*
79 *Potentiores digniores.*
80 *Stipendium denotat dignitatem mercenarij.*
81 *Pœna & præmio rempublicam contineri.*
82 *Historia Lisandri.*
83 *Deus præmium & pœnam probe dispensat.*
84 *Lucrum res efficacissima.*
85 *Dignitas pendet ab hominum opinione.*
86 *Populi uox & opinio maximam uim habet.*
87 *Labor præmio dignus.*
88 *Labores faciunt uiros celebres.*
89 *Historia & labores Herculis.*
90 *Hispaniarum rex ut præsus oneribus ita excelleus honoribus.*
91 *Regis uerum trophæum esse omnibus parem.*
92 *Labores ut ad ueram gloriam & æternam uitam conducibiles ita ad humanam noxij sunt.*
93 *Historia & error Pompeij Magni.*
94 *Labores an fugiendi.*
95 *Clerici monachis quare honoribus præferantur.*
96 *Gloria uera labore emenda.*
97 *Historia Adriani Imperatoris.*
98 *Periculum ubi maius ibi maior remuneratio.*
99 *Imperium quo maius eo maius periculum.*
100 *Historia regis cuiusdam.*
101 *Vtilior pluribus maiore præmio dignus quā qui paucioribus utilis est.*
102 *Principatus ad utilitatem subditorum inuentus.*
104 *Rex est propter regnum non regnū propter regē.*
105 *Regnum est iuris gentium.*
106 *Regnum an sit iuris diuini.*
107 *Regnum et rex sunt nomina generalia ad omnes magistratus spectantia.*
108 *Reges prius quâm leges scripta.*
109 *Deus olim mundum per se ipsum regebat.*
110 *Deus cunctis humanis præest & cunctorum author est.*
111 *Deo authore omnia fieri quo sensu accipiendum.*
112 *Fecisse non tam uidetur qui iussus paret quâm qui iubet.*
113 *Reges à Deo esse quo sensu accipiendum.*
114 *Deum nullus mortalium uidet.*
115 *Humana cognitio est per aliquem ex quinq; sensibus corporeis.*
116 *Testis id tantum scire dicitur quod percipit aliquo ex quinque sensibus corporeis.*
117 *Principatus imperium regnum dici possunt de iure ciuili & de iure gentium & de iure diuino.*
118 *Ius gentium quid.*
119 *Reges dici possunt omnes legitimi magistratus lata uoce.*
120 *Reges quare inuenti.*
121 *Homo est animal sociabile naturali instinctu.*
122 *Humanum ingenium procliue ad dissentiendum.*
123 *Magistratus quilibet large dicitur rex.*
124 *Reges quare non habeant aut egeant bruta.*
125 *Regibus aut magistratibus sub esse non est necessitatis præcise.*
126 *Quo maior administratio eo sublimior administrans.*
127 *Doctores actu legentes præferuntur ijs qui actu non legunt.*
128 *Dignior est qui digniori loco præest.*
129 *Filius an sit patri ratione officij præferendus.*
130 *Historia per Aulum Gelium relata.*
131 *Ciues an digniores quâm municipales.*
132 *Hispania dignissima.*
133 *Loci consideratio magni momenti est.*
134 *Historia Alexandri.*
135 *Dignior est is cui princeps magis fauet.*
136 *Doctor à Principe creatus reliquis sublimior habetur.*
137 *Canonicus à Papa creatus reliquis sublimior habetur.*
138 *Angelus quid significet.*
139 *Principes sunt dei ministri.*

T HOMO homini ob eam causam tantum quòd is homo sit cōsultum uelit in primisque edocendo rationibusq; prudentiæ tradendis naturę iuribus pręscriptum esse Cicero, a. de finib. scripsit, qui 3. Tusc. diuino quasi (ut solet) afflatu ingeniis nostris semina esse innata uirtutum ait, quæ si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam uitam natura perduceret, † uerum nos cum primum magistris traditi sumus, ita uariis inquit imbuimur erroribus, ut uanitati ueritas, & cæcis opinionibus confirmatis, natura ipsa cedat, nec aliorsum illud Ausonii

1 Homo homini ut prodesse uelit de iure naturæ est.

a Iure naturali abutimur falsis imbuti doctrinis.

3 Homo homini pernicies. ſpectare uidetur ſic lamentantis, † pernicies
hominum quæ maxima, ſolus inquit homo al-
ter, iamq; non poſſumus non dolere uehemen
ter quod iura naturalia quæ à ueridicis ac pru-
dentiſsimis iureconſultis quaſi immutabilia
tradita fuerant, quæq; fœlicitatem mortali-
bus præ ſe ferebant, exulare cogantur ab or-
be ferè uniuerſo exterminata. cũ innumeris
aliis in rebus, tum maximè circa controuer-
4 Adulatores principum humano generi nocentiſsima. ſiarum illuſtriores † dum quaſi ſtipendiis ad
adulandum, conducti ſcriptorum quiq;, eo-
rum Principum à quibus aluntur geſta ut cun
que noxia. Non excuſare modo uerum hone
ſtare, decorare ſummisq; laudibus efferre nõ
uerentur aut pudent. quis enim ferat Ariſto-
5 Homines ingenii hebetioris ſeruos eſſe. telis audaciam ne dicã inexpiabilem noxiam
1. Politic. ſcribentis † hebetioris ingenii ho-
mines natura ſeruos aut ad ſeruiendum pru-
dentioribus, natos uideri. † qua infauſta uo-
6 Ariſt. impia ſententia. ce Alexandri Magni à quo alebatur alienas
urbes & regiones uniuerſum denique orbem
armis infeſtantis funeſtam tyrannidem, non
7 Alexandri hiſtoria & tyrannis. ſolum defendere uerum commendare & lau-
dare machinatus eſt. quaſi quas gentes urbes
prouincias cladibus ille afficiebat eas iuuare
ad cultioremq; uitam aut uiuendi modum re
digere, & nõ potius infernas ad umbras quaſi
fulminibus adigere uideretur. at quid pecca-
uimus hebetiores. Deus enim fecit nos non
ipſi nos. Vt iam de iſtorum & ſimilium perni-
cioſiſsima adulatione, illud Ciceronis offi. 1.
8 Iuſtitiæ quæ peſtis capitalior. meritò iactare poſsimus, † Nullã eſſe Iuſtitiæ
peſtem capitaliorem quàm eorum qui cũ ma
ximè fallunt aut lædunt id agunt, ut boni uiri
uideantur, & ſi diis placet non pauci noſtro-
rum impiam illam Ariſtotelis ſententiam ſe-
quantur. quanto iuſtius & ſanctius ueridici
9 Seruus homo iure naturæ non eſt. ac grauiſsimi iurecõſulti qui etiam † eos met
qui iure gentium ſerui effecti eſſent, iuræ na-
turæ liberos permanſiſſe (in l. quod attinet ff.
de regulis iuris, & alibi ſæpe) ſcripſerunt.
10 Hiſtoria Antigoni. † quãtoq; ſplendidius & magis ingenuè Anti-
gonus Macedonum rex Philoſopho cuidam li
brũ quo de iuſtitiæ partibus agebatur ei por-
rigenti, erras inquit (ut refert Plutarchus in
apoph.) qui cum me uideas alienas ciuitates
armis infeſtantem, de iuſtitia apud me diſſe-
11 Vitiã uirtutis ſpecie tegere uenenũ eſt ualidiſsimum. ras, † noluit enim ſuam tyrannidem & uiolen
tiam mentita uirtutis ſpecie tegere, in hoc tal
tem humano generi quàm Alexander & ſui
adulatores officioſior, quod hominibus tan-
tum, nõ etiam ipſi iuſtitiæ bellum inferre pro
perabat. Iuſtitiam enim bello & armis adora
ri feſtinat, qui uirtutis ueſtibus & tegminibus
uitia induit, ut iam uera uirtus & iuſtitia ho-
minibus non noteſcat, ſed uel lateat uel am-
bigua fiat. † quam obrem de illuſtribus con- 12 Libri huius inſcriptio declaratur.
trouerſiis agere animus fuit, ſi forte huic hu-
mani generis laxitati, à potentiorum princi-
pum'ue illuſtriſsimis, adulatorum plerunque
interuentu & opera, fatigatè, opem ferre ali
quantulum poſſemus. circa controuerſa ue-
rò uſibusq; forenſibus agitata & frequentia,
uerſaturos, plerunq; nos ideò profitemur: quod
illa præceptore uehementer egere, hæc uber-
rimum fructum eſſe allatura in comperto ſit.
& propterea huic operi controuerſiarum illu
ſtrium aliorumq; uſu frequẽtium titulum in-
ſcripſimus.

Inter reliquas uero illuſtres controuerſias
ab ea libet præfari quæ die Februarii ſexto an
no Domini M.D.LXIII. cœpta fuit Tridenti,
cui nos interfuimus, quum à potẽtiſsimo Hi-
ſpaniarum Rege ac domino noſtro Philippo
ad ſacroſanctum œcumenicum concilium eo
loci celebrandum miſsi eſſemus, die dicta ab
Illuſtriſsimis Cardinalibus Summi Pontificis
delegatis iuſſum fuit, ut doctorum ſinguli de
articulo matrimonii tunc propoſito ſuas ex
ſuggeſto ſolennes haberent orationes, qua-
ternis claſsibus diſpoſiti, eo tamen ordine
ut omnium primi Summi Pontificis, deinde
Gallorum Regis atq; ita Hiſpaniarum Regis
Catholici potẽtiſsimi doctores ratiocinaren
tur, noſtri qui primum dicendi locum poſt
Summi Pontificis doctores ſibi deberi iure cõ
tendebant, noſtris prælatis hanc ad rem fru-
ſtra requiſitis, hoc munus nobis per Hercu-
lem Pannianum Illuſtriſsimi Marchionis Pe-
ſcarienſis Vicarium delegarunt, atque ita ſi-
mul cum Illuſtriſsimo domino Petro Gundi-
ſaluio à Mendoça Epiſcopo Saluaticenſi adi
ui Cardinalem Mantuanum cõcilii præſiden-
tem re ei enarrata nihil inquit iam immutari
licet quia cum reliquis Cardinalibus & potiſ-
ſimum cum Cardinali Lothorigionſi (is enim
tunc partes Gallorum agebat) is dicendi or-
do præſcriptus fuit, adiui ſolus reliquos Lega
tos idemq; ferè reſponſum dederunt, petii ut
dicẽdarum ſentẽtiarum princeps dies aliquã
tulum differretur, quod non parum grauate
(erat enim dies ſequens ad inchoandum defi
nitus) conceſſerunt, quãuis non abnegaſſent
quin ſeruata doctoralis magiſtralibus'ue gra
dus prærogatiua & anterioritate ut quiſque
eorum oraret conducibilis eſſe uideretur. Vn
de Illuſtriſsimis Legatis 8. die eiuſdem men-
ſis coactis habuimus hanc oratiunculam. aſsi-
ſtentibus Martino Gazelu Cath. regis Secre-
tario & d. Hercule Paniano.

† In priuatis colloquiis quæ cum ueſtris. dd.
illuſtriſsimis, habuimus reſponſum fuit, non 13 Oratio prima.

 iuſtam

floribus & maiora maioribus dantur, ab eo donantur, qui solus nouit congruententi suis temporibus generi humano exhibere medicinā. Vnde maiores debent esse potiores in portionibus percipiendis c. statuimus, de maior. & obed. & c. fin. de constit. fecit tex, in c. consuluit. 74. distin. c. de multa, ad finem de praebendis, & c. ult. i. q. 2. & deniq; in omnibus anre ponendos esse maiores edocemur in l. nobiliores, C. de cōmer. & mercat. qua de re tradit multa Felinus in rub. de maior. & obed. col. 3. & Dominicus in c. i. i. distinct. & in c. quorundam, de elect. lib. 6. & ut maioribus maiora in reliquis omnibus ita, & loco ac sede debetur praerogatiua in omni hominum coetu ac consessu, & hoc est quod Horatius in arte Poëtica cecinebat.

Singula quaeq; locum teneant sortita decenter.

19 Inuidia pares impetit. Nec † hisce in praelationibus locorum concedendis ullum periculum inuidiae aut liuoris est qui pares tantum non etiam maiores insequitur, teste Cicero. secūdo de Oratore inuident inquit homines maximè paribus aut inferioribus, cum se relictos sentiunt, illos autem dolent euolasse. sed etiam superioribus inuidetur saepe uehementer, & eo magis si intolerantius se iactant, & aequabilitatem communis iuris, praestantia dignitatis aut fortunae suae transeunt: quae res facilior est quando sublimitas & potentia uirtute bellica aut alia simili cōparara fuit, nihil enim est quod aeque remoueat liuorem ut testatur.

Claudianus in Stiliconis laud. 3.

20 Inuia sedatur uirtute. † *Nulli pars aemula defuit unquam*
Quae gratiis obstreperet laudis, stimulusq; malignis
Facta sequebatur quamuis ingentia liuor
Solus hic inuidiae fines uirtute reliquit.
Humanumq; modum, quis enim liuescere posit
Quòd nunquam pereunt stellae, quod Iupiter olim
Possideat caelum, quòd noverit omnia Phoebus
Est aliquod menti spatium, quod nulla furentis
Inuidia mensura cadit.

Nec dubium est uirtute bellica Principes nostros sublimitatem & potentiā maiorē quàm reliqui principes acquisisse, sicq; inuidiae labē post tergum reliquisse, & aequale nihil esse in orbe, fumus ille parens & opifex Deus uoluit, ut & testatur.

Manilius lib. 4. Astro.

21 Aequale nihil. † *Est aequale nihil, terrenos aspice tractus*

22 Hominès † Quae res conueniebat maximè ad decorē uniuersi orbis & ad concentum ipsius, ut ad nutum imperantis reliqui omnes reliqua'ue omnia commouerentur non aliter atq; membra ad capitis imperium, aliter enim singuli homines separatim per se nullum egregium opus perficere possent, cessaretq; decus uniuersi, ut ex linguarum uariatione quae contigit in turris Babylonicae aedificatione illuxit, ut habetur in ueteri testamento. non esse in aequali fortuna ad decus uniuersi expediebat. † Hinc apparet inuidiosam sicq; breui repulsam fuisse illam omnimodam aequalitatem † quam inter ciues Licurgus Lacedaemonum dux (ut Plutarchus apoph. lib. i. author est) seruari uoluit, quam rem probè experti sunt nostri Iudorum regionibus noui orbis subactis, ubi omnia sunt sylnestria & ferè infecta, nulla forma urbiū aut aedificiorū aut agriculturae ex hominū aequalitate, quae efficit homines pigros ignauos manusq; ad labores minimè mouentes, adhuc tamen haec aequalitas approbata reperitur † ex sententia Curii uiri uitae inculpatissimae, de quo li. 6. apoph. Plutarchus sic ait Curius deuictis Sabinis quum ex Senatusconsulto ei ampliaretur agri modus quem consuma ti milites accipere solebant, recusauit, & gregalium portione cōtentus fuit, dicens esse malum ciuem cui non esset satis id quod caeteris satis esset. Cuius sanè sententiam prope est ut uiri boni & aequi probaturi sint, caetera uerò hominum turba non utique.

23 Aequalitas iter homines an esse expediat.

24 Historia Licurgi.

25 Historia Curii.

Cùm ergo maioribus maiora praemia habita etiam gloriae & honoris ratione debeantur. Princepsq; noster caeteris omnibus principibus maior sit potestate, ditione & imperio, ut caeteris omnibus praeferatur par est. Quòd autem maior sit cunctis mortalium qui non sunt rerum inexperti notū & plus quàm manifestum est, cum praeter Hispaniam, Flandriam & bonam Italiae partem ditioni & imperio suo subiectam praeter Siciliam utranq; & alias quam plures insulas sibi obedientes, si ad nouum Indorum orbem ab Hispanis repertum cui ipse dominatur respexeris, innumerasq; ferè gētes & prouincias illas sibi obtemperantes inuenies, ipsius imperium nō solum longius latiusq; se se porrigere quàm aliorū principum imperium qui nunc sunt, sed etiā omnium aliorum qui ab origine mundi unquàm fuerint, & in tam notoriis nulla probatione opus est. Sed tantum allegatione, quia notorium genus fide & uelocitate uincit & superat omne genus probationis l. si adulterium cum incestu §. Idem Pollionis ff. ad legem Iul. de adulteriis, notorium enim seipsum ostendit teste Baldo consil. 323. proponitur, lib. 2. ubi etiam ait quòd nulla tergiuersatione celari potest, & tradit ipse Bald. consi. 21. processus. col. i.

col.i.lib.i.Abbas in c. fin.n.7. de maledi. Antonius Burgensis in c.cum dilecti, col.10. de empt.& uendi. Idem Burgēsis in c.peruenit, col.2.eod.tit.Bal.in l.si certis annis,C. de pactis Curtius Iunior cōsi.60.casus, nu.5. Idem Curtius consi.61.habita,nu.7. Alexāder Imolensis in l.qui bona §. de illo,ff. de damno infecto Petr.Ancha.consi.388.in casu, Alexan. in l.unica,col.9.C.ut quæ desunt aduo.Bar.in l.cum quid,col.fin.ff.si cer. pet.Alex.in l.si minorem, C. de in integrum rest. Guido Papæ consi.42.credo,col.2. Bal.in l.Veniani, col.i. C. de inius uocando Felinus in c. de quarta, col.pe.de præscrip.Marcus Mantua locorum communium lib.3.c.57.Bart.in l. certum §.i. ff.de confess. Alexāder in l.i.col.6.ff.de edendo,Ludouicus Romanus consi.77. pater reuetende,in prin. Seysell.in l.i. col.3. ff. de legibus,Curtius Iunior cōsi.24.cum sæpius,nu.2.

Nec putauerit quisquam his impedimento esse quod uulgo dici solet Romanorum Imperatorem totius mundi dominum esse, sicq; non posse non esse digniorem reliquis omnibus principibus, nam ad tam longe abest a uero ut par sit fabulis puerorum, aut anniculorum nugis aut umbræ soliciti somni. quinimo nihil unquam dici aut cogitari posset quod magis ex diametro summæ Dei omnipotentis prouidentiæ, Institiæ, æquitati & bonitati aduersaretur, Vt dicemus infra c.20. sicq; ut non sit dominus totius mundi non uerior tantum, uerum longè quoque receptior sententia est, quam tenuerūt multi per nos relati infra d.c.20. cum plu.seq. nec multum mouere debent authoritates eorū qui in contrarium nituntur, nam unico hoc argumento utuntur quòd Dominus noster Iesus Christus fuerit inquantum homo dominus totius mundi etiam in temporalibus, & quòd eius Vicarius fuerit Papa tam in temporalibus quàm in spiritualibus, & quòd in temporalibus Papæ Vicarius sit Imperator sicque mediante persona Papæ sit Christi Vicarius in temporalibus orbis uniuersi, sed cum sit uera & communis Theologorum & reliquorū etiam sententia Christum ut hominem non fuisse dominum (quia noluit) orbis in temporalibus, cessat deriuatio quæ ab eo fiebat in Papam & quæ à Papa fiebat in Imperatorem. Neque etiam ad rem pertinet quòd quædam leges Imperatorum Romanorum eos uideantur dominos totius mundi appellare, nā ibi sumitur pars pro toto ut in l.2.cum ibi plenè not.per Glo.& doct.C.de hære.inst.uel eis in hoc fides nulla adhibēda est, nec enim uno uerbo Imperium orbis potuerunt sibi arrogare, cum præliis atque uulneribus etiam unum oppidulum non semel frustra adoriri cæperint, quæ omnia fusius ubi supra. Nec ad rem quoque pertinet quòd alius forte Rex aut Princeps dixerit se esse aut fuisse in quadam quasi possessione prælationis, nam ea res facti cum sit, credenda non esset nisi probaretur, (id quod rectè fieri non posset cum tue rit nunquam) l.i.& i. actor quod asseuerat,& l. fin.C.de probat.l.qui accusare C. de edendo §. commodum, inst.de interd. Quinimo etiā si id aut unquam fuisset, aut fuisse gratis concederemus, adhuc obesset nihil, quia ius in rebus huiusmodi quotidie oritur, & quotidie finitur, ut ait tex. in l.i.§. interdū ff. de usufr, sicq; res denuò agenda esset, & talium euentuum effectus finiuntur in actibus præsentibus, sicq; in prima uel in qualibet uice nec extendunt radices ad futura arg. l. boues §. hoc sermone, ff. de uerb.sign.l.cum pater §. pater certam.ff.de lega.2.l.dotis promissio, prope finem,ff.de iure dotium & l.stipulatio de dote. eo.tit.l.matrimonii.ff.qui & à quibus, quæ regula seruanda est in omni dispositione authore Alexandro Imolense cōsi.16. breuiter in casu præmisso, col.2.lib.4. quem refert & sequitur Andræas Tiraquell.in d.l.boues §. hoc sermone, in prin.eademq; regula in omni materiam obseruanda est, ut eidē And.Tiraquel. ibidem placuit, & etiam Iasoni consil.36. in causa mota, col.fin.uers. ista responsio, lib.3. Ergo ut in materia nostra procedat & obseruetur necesse quoque & similiter erit. Præterea qui se principem, locutu & sedem tenuisse diceret, ac propterea in eo se tnendum etiā in sequentibus uel actibus uel tēporibus contenderet, necessum est ut eum locum sibi ex gratia & sponte datum fuisse agnoscat, uel ut ex Iustitia sibi datū esse contendat, priore casu nullum ius in posterum acquisiste in confesso est, per totum titulum.ff. de precario, quinimo ex diuerso ille utpote gratiæ & beneficii acceptor & sic ab antidota debitor deberet simili liberalitate aut comitate uti in eum qui erga se tali liberalitate usus fuit l.si pignore, in prin.ibi & beneficii debitorem sibi acquirere.ff.de furtis & multa de hac obligatione antidorali per doctores in.l. frater à fratre, præsertim per Ias. ibi col.antepen.ff.de condi.in debi. plenissimè per Andræam Tiraquel. in rep.l. si unquam, in uerb. donatione largitus.C. de reuo. donatio. per Fernandum Loazes consi.pro Marchi.de nelem pagina . . . . Vnde opportunè ait Plautus improbus ille est qui scit beneficium accipere & reddere nescit. Posteriore casu

quando

quando ex debito & neceſsitate id ſibi conceſſum fuiſſe contenderet, id probare deberet, quia cum tale debitum in facto conſiſtat, nec facta præſumātur niſi probentur l. in bello. §. factæ ff. de captiuis l. ſi emancipati. ibi, teq; emancipatum probatum fuerit, ubi not. Iaſ. C. de colla. par eſſet ac neceſſarium ut ab eo probaretur. Nec ad rem pertinet quòd commodum poſsidendi ſit ut in ea poſſeſsione quis conſeruetur, quandiu alius ſibi ius ad eam rem eſſe non probauerit: ut d. §. commodum, inſt. de interdict. nam illud procederet in rebus corporalibus ut ibi, & in aliis rebus in corporalibus, quæ tamen nomen, formā, aut ſubſtantiam à iure receperunt, & ab eo ſunt cognitæ & habent tractū ſucceſiuum durantem & perſeuerantem uſq; ad tempus quo ea de re quæſtio fieret, ut d. §. commodum. ſecus autem ſi ea res ſit huiuſcemodi ut non habeat durationem aut tractum ſucceſsiuum. tunc enim id ius poſſeſsionis (ſi modo id ius nominari fas eſt, nam umbram iuſtius & commodius diceremus) in prima & præſenti uicem finiretur, iuxta regulam d. §. hoc ſermone, & in ſingulis actibus uideretur oriri & finiri, iuxta regulam d. §. interdum. ut ex eo in poſterum nihil omnino remanere aut ſuper eſſe uideatur, non magis quàm remanent in aere ueſtigia uolucrū euolantium, aut in flumine undarum de fluentium, uel ſcripturarum aut figurarum literalium quæ in rapida aqua fierent, aut depingerētur, nec dubium eſt quin ſecundum mores hominū omniumq; mortalium opiniones id proclament ut licet ego te anterior hodie eccleſiā aut palatium ingreſſus ſim, non proptcrea ius in poſterū acquiram ad hoc ut te inuito deinceps quoties ad palatium uel ad eccleſiam coierimus, anterior ingreſſurus ſim, aut ſedem locumue quem ſemel cœpi, ſemper habiturus ſim, non magis quàm ſi ſedem quam in campo communi aut publico, aut in littore maris ſemel cœpiſſem uellem poſtea quaſi rem meam uſurpare & arrogare aut uetare, ne quis enataret per flumina in quibus ſemel natauerā, aut nauigaret per æquora in quibus ego ſemel nauigaueram, aut iis portibus maris ſe reciperet in quibus ego ſemel naui euectus receptus eſſem, in omnibus enim iis ſpeciebus & ſimilibus, quod attinet ad iſtos res communes uel publicas præoccupatio nihil omnino iuris ī poſſeſsione uel in proprietate tribuit, nam prout eſt in regula iuris & uulgo iactatur; primo occupanti conceditur locus, non tamen perpetuo, ſed tantum pro illa uice & quandiu durat illa inſiſtentia uel inſtantia, qua ceſſante poſtea rurſum primo occupanti conceditur, iure tā naturali quàm gentium, ut patet per omnia ferè iura quæ ſunt ſub titulo inſti. de rerum diuiſi. in prin. uſq; ad §. ſingulorum, & per totū titulum ff. de rerū diui. & ff. de acqui. rerum domi. Quinimò etiam in iis quæ nullius in bonis ſunt ſicq; communibus rebus aſsimilantur ſi quis dominium quæſiuit quandiu in eo perſeuerat & non amplius illud retinet, & ſic ſi feram cœpiſti, dominium eius retines quādiu illa apud te manſit, at ſi ſemel euaſſerit & rurſus ab alio occupetur iure naturali & gentium tua eſſe deſinit, & illius qui poſtea eam cœpit ſit §. feræ inſti. de rerum diui. l. adeò §. feræ ff. de acqui. rerum dominio. Sic ergo & multo magis in ſpecie noſtra, locus ubi catholici conueniunt ad concilium publicus aut communis eſt, nec quiſquam piorum præſertim laicorum ibi à iure habet ſedem aut locum deſignatum, unde quem quiſque locum ſemel præoccupauerit, aut uſurpauerit, ſeu cœperit eūdem cras aut deinceps non poterit uendicare, nō magis ſanè quàm ſi eum locum nunquam antea cœpiſſet, ſed is locus uacuus cōmunis & publicus perſeuerabit, primoq; occupanti patulus competens & permiſſus. Et ad hoc ius ſpectat, proptereaq; in omnibus cōciliis præclamari & proteſtari ab Illuſtriſsimis Legatis Summi Pontificis ſolenne eſt, nemini mortalium ex loco aut ſede ibi habita aut capta quicquam iuris in poſſeſsione uel proprietate quo ad prælationē acquiri. Sed cum omnes homines ſint in ſorte æquali iure naturæ l. quod attinet ff. de regu. iur. l. libertas, ff. de ſtatu homi. §. libertas, inſti. de iure perſonarum. ita ibi æquales eſſe & fore. Aliunde ergo argumenta ſublimitatis, dignitatis, prælationis, excellentiæq; petenda ſunt. Deniq; ſi fortè principum quiſpiam (Imperator rex uel quocunque nomine cenſeatur aut deſignetur) in aliquo ex ſacroſanctis conciliis cōmodiorē locum aut ſedem quàm rex Hiſpaniarum cœpit, (id quod nunquā obtigiſſe uероſimilius eſt) id unica hac ratione aut occaſione fieret aut eueniret quòd tunc maior aut potētior eſſet, quaſi maioribus & potentioribus eminentior ſedes debeatur §. alia, cū ibi plenè per Glo. & doct. congeſtis inſt. de bonorum poſſeſsi. cum iis quæ ſupra adduximus. & licet hac in re (ut oſtendimus) in futurum nullum ius quæratur, tamen etiam ſi acquiri concederemus ac condonaremus, ad huc nihil pericli eſſet, nā ius poſſeſsionis tandiu poſſeſſorem tueretur quādiu alter non probaſſet ſe meliorem cauſam ius q; melius eam

ad ſedem ſe habere. idq; ius in maiori potentia & in nulla alia re conſiſteret, ut iam edocti ſumus, de qua potentiæ maioritate ſimul ac doceret is locus ſibi aſsignandus eſſet alio illius remoto, quia nihil tã naturale eſt quàm unumquodque eo modo diſſolui quo colligatum eſt. l. nihil tam naturale, ff. de reg. iur. c. omnis res, de reg. iur. §. ſed naturalia, inſt. de iure nat. unde ut illi quo tempore maior erat propter ſuam maioritatem is locus eminentior fuerat conceſſus, ita & quo tempore alius modo emergit maior propter eandem rationem & maioritatẽ is locus huic qui modo potentior eſt aſsignandus illo illinc remoto eſt, & cum offertur probatio incontinenti & agitur de poſſeſsione adipiſcẽda, prout hic agebatur, poſſeſſor etiam uerus in ſua poſſeſsione tuendus non eſt, ſed nullum genus probationis tam certum eſt nec tam uelox quàm notorietas rei qua de agitur, quàm allegari ſat eſt ceſſantibus moris & dilationibus ad probationem etiam in continenti faciendam neceſſariis; ergo contra regem noſtrum ius notorium uerisſime prætendenti nullus eſſet tuendus in poſſeſsione etiam uera, quãdoquidem iſta eſt longe iuſtior cauſa quàm illius qui in continenti uellet de iure ſuo docere, hæc enim eſſet probatio probanda noſtri autem regis ac domini eſt probatio probata, ut de notorio omnes ferè illi de quibus ſupra mentionem habuimus agnoſcunt. Quòd autem agenti remedio etiam poſſeſſorio opponi poſsit exceptio de dominio uel iure incontinenti probando tenet Glo. in. l. ille à quo §. ſi de teſtamento, in uerb. uerba, ad finem. ff. ad Trebell. Gl. Bal. Paulus Caſtren. & alii communiter in. l. 2. C. de edi. diui Adri. tollen. Gl. 2. in. l. i. C. de ordi. iudi. Glo. in. l. in condemnatione §. fin. & ibi communiter doct. ff. de reg. iuris Glo. in. l. ſi quis conductionis, C. locati Glo. in. l. dolo, & ibi doctores. ff. de doli excep. Gl. & ibi doctores in c. dolo de regulis iuris lib. 6. & licet doctores in dictis locis & in aliis non paucis (ut fuſius agimus infra lib. 2. c. pen. incipienti agenti remedio) teneant id procedere quando ageretur de adipiſcenda poſſeſsione, & negent id procedere quando ageretur de ea recuperanda, & dubitent an procedat quando de retinenda poſſeſsione ageretur, tamen quando eſt probatio probata (quale eſt cum offertur probatio in continenti per ſententiam latam inter eaſdem partes) tunc nullus negat quin omnibus his tribus ſpeciebus ſiue de adipiſcenda, ſiue de retinenda, ſiue de recuperanda poſſeſsione agatur, ſemper ea probatio quæ in continenti offertur admittatur ut eſt uera & communis opinio de qua per Franci. de Ripa in. l. naturaliter §. nihil commune, ff. de acqui. poſſ. num. 118. & per Iaſonem ibi num. 43. ubi per Alexand. Imolenſem nu. 12. qui hanc affirmat eſſe communem opinionem, ſi ergo ius poſſeſsionis non conſideratur nec attenditur contra ius proprietatis in continenti probãdæ ubi allegatione & probatione opus eſt, in qua probatione utcunq; incontinenti fiat, non põt nõ interuenire aliqua mora, quanto magis in ſpecie noſtra ubi ſola allegatio notorietatis in qua nulla mora opus eſt, ſufficit ius poſſeſsionis non poterit ius proprietatis morari aut impedire. Idq; argumentum dè maioritate tam urgens tamq; ſecundum ius & mores omnium hominum eſt, ut per ſe ſolum ſat ſuperq; eſſe deberet ad huius controuerſiæ definitionem, ut reliqua omnia argumenta quibus utemur, non tàm neceſsitatis quàm ornatus aut nimis pertinatium hominum cauſa adiecta eſſe intelligi debent. Noſtraq; ratio tam efficax eſt, ut iniuriarum actione agere poſsit maior ſi minor ei non aſſurgat, non ne locum cedat, aut debitam reuerentiam exhibeat, ut per Gerardum ſingulari xxxiii. nobiles Bal. in. l. obſeruare §. ante quàm. ff. de offic. procon. & alii de quibus per ipſummet Gerardum ubi ſupra.

ALTERVM ARGVMENTVM.

MELIORIBVS † & honeſtioribus qui 16
præeſt is melior & digniot eſſe intelligitur arg. in authen. de defenſoribus ciuitatum §. nos igitur, tradit in ſpecie Nicolaus Boërius in tractatu de authoritate magni Conſilii in prima additione magna numero xii. uerſi hoc adiecto, nam & ex diuerſo qui ſublimioribus principibus ſubditi ſunt, hi honoratiores ſunt iis qui ſubſunt principibus, non ita ſublimibus, unde Boëtius ubi ſupra ita ait Ad hoc capitulum per tuas. de maioritate & obedientia iuncta Glo. i. quæ dicit quòd Epiſcopi exempti hoc eſt Papæ imediatè ſubditi, debent in Conſilio generali ſedere in altiori loco quàm non exempti idem c. ut apoſtolicæ. de priuilegiis lib. vi. quòd abbates exempti poſſunt in Conſilio Prouinciali & Synodali uti mitra auri frigiata. ſed non exempti debent deferre albam & planam. facit & c. dignum, de celeb. miſ. in c. de cætero, c. cum dilectus. & c. ad audientiam. de cler. non reſiden. quòd exiſtẽtes in ſeruitio Cardinalium uel Epiſcoporum clerici ſeculares uel religioſi poſſunt ſe conformare in horis canonicis, & officio

Dominum habere nobiliorẽ cõfert ad dignitatem uaſallorũ & nobiliores habere ſubditos cõfert ad nobilitatem & dignitatem Principis.

& officio diuino persoluendis. consuetudini dominorum suorum, & item percipiunt fructus beneficiorum suorum ac si in eisdem personaliter residerent. Item bene facit l.ulti.ff. de alb. scribem. quòd inter habentes similem dignitatem uel officium præfertur ille qui eam obtinuit à principe, & circa illam legem. uide Feli. in rub. de maio. & obe. col. ii. in fi. uers. miles imperialis & col. fi. in princ. & in c. per tuas. col. ii. uer. in quantum domi. Abbas eo ti. post And. Sicu. alias Barb. in c. quod clericis col. pen. de foro compe. Vnde, uidemus quòd clerici & personæ ecclesiasticæ sunt digniores quàm laici c. duo sunt genera. xii. q. i. c. solitæ. de maio. & ob. & c. duo sunt quippe imperator. xcvi. distin. quia clerici diuino mancipantur seruitio, sed Seculares Vxorio & mundano c. cum secundum apostolum, de præben. & xxi. distin. c. cleros, in prin. iuncto c. diuersis fallaciis. de clericis coniug. & eadem ratione quilibet Principes Christianorum digniores dicũtur quàm Principes infidelium etiam si infidelium Principes essent potentiores ut per doct. in dictis locis, unde catholicus Princeps noster quum sit Rex Hispaniarum & reliquarum prouintiarum ei accedentium in quibus ex omnium confessione perfectus & sanctus quàm in reliquis mundi partibus Christi Domini Nostri uera religio & fides colitur, reliquis Principibus ut dignior Et sic præferendus uideatur par est, & de domino nostro Iesu Christo eius fide ac uera religione sic cecinerunt poëtæ.

Titus Calphurnius Ecloga. I.

27 Christi in genus humanum beneficia.

Vos ò præcipue nemorum gaudete coloni
Vos populi gaudete mei, licet omne uagetur
Securo custode pecus, nocturnaq; pastor
Claudere fraxinea nolit præsepia crate
Non tamen insidias prædator ouilibus ullas
Adferet, aut laxis abiget iumenta capistris
Aurea secura cum pace renascitur ætas
Et reddit ad terras tandem squalore situq;
Alma themis posito, iuuenemq; beata sequuntur
Secula, maternis causam qui lusit in ulnis
Dum populos Deus ipse reget, dabit impia uictas
Post tergum Bellona manus, spoliataq; telis
In sua uesanos torquebit uiscera morsus
Et modo quæ toto ciuilia distulit orbe
Secum bella geret: nullos iam Roma Philippos
Deflebit, nullos ducet captiua triumphos
Omnia tartareo subigentur carcere bella
Immergentq; caput tenebris, lucemq; timebunt
Candida pax aderit, nec solum candida uoltu
Qualis sæpe fuit, quæ libera marte professo
Quæ domito procul hoste, tamẽ grassantibus armis
Publica diffudit tacito discordia ferro
Omne procul uitium simulatæ cedere pacis
Iussit, & insanos dementia condidit enseis
Nulla catenati feralis pompa senatus
Carnificum laßabit opus, nec carcere pleno
In felix raros numerabit curia patres
Plena quies aderit, quæ stricti nescia ferri
Altera Saturni reuocet latialia regna.
Altera regna Numæ, qui primus ouantia cede
Agmina Romuleis, & adhuc ardentia castris
Pacis opus docuit, iussitq; silentibus armis
Inter sacra tubas, non inter bella sonare.
Nec iam adumbrati faciem mercatus honoris
Nec uacuos tacitus fasces, & inane tribunal
Accipiet consul: sed legibus omne reductis
Ius aderit, moremq; fori, uoltumq; priorem
Reddet & afflictum melior Deus auferet æuum
Exultet, quæcunque notum gens ima iacentem
Erectumq; colit boream, quæcunq; uel ortu
Vel patet occasu, mediouè sub æthere feruit

& Dominus noster humano generi præstiterit bona, moraliter & uerè multa.

Lucretius lib. 6. de nat. rerum

28 Christi in genus humanum beneficia.

Veridicis igitur purgauit pectora dictis
Et finem statuit cupidinis atq; timoris
Exposuitq; bonum summum, quo tendimus omnes
Quid foret, atq; uiam monstrauit tramite paruo
Qua possemus ad id recto contendere cursu
Quiduè mali foret in rebus mortalibus, atq;
Quod flueret naturali iure atq; ueniret.
Seu casu, seu ui, quòd sic natura parasset
Et quibus è portis occurri cuiq; deceret
Et genus humanum frustra plerunq; probauit
Voluere curarum tristes in pectore fluctus.

& Cladianus de Christo seruatore sic modulatur.

Christe potens rerum redeuntis conditor æui
Vox summi, sensusq; Dei, quem fundit ab alta
Mente pater, tantiq; dedit consortia regni.
Impia tu nostræ domuisti crimina uitæ.
Paßus corporea mundum uestire figura
Affariq; palam popolos, hominemq; fateri.

Ibidem

Quin & supplicij nomen nexusq; subisti
Vt nos subriperes letho mortemq; fugares
Morte tua

Stat ergo eum digniorem esse qui sublimioribus principibus rectè inseruit, sicque potentissimum Regem ac Dominum nostrum uel eo nomine reliquis ante ponẽdum esse quòd eis præsit qui digniores sunt, eo potissimum nomine quòd ueram Christi religio-

nem puram & immaculatam obseruent in quo maximè uera dignitas & meritum consistere palam est, & quòd is qui præest melioribus dignior sit præter supra allegat os tenet etiam in specie multa allegans Alphonsus Guerrerius in suo Thesauro Christianæ religionis c.xvi.

29 Iudices hispalenses à rege electi digniores cæteris.

Hinc olim † cum ipse essem in prætorio Hispalensi illius regni supremo Iudex simul cum reliquis collegis meis, in quo quidem prætorio ex quatuor Iudicibus duo a potentissimo rege nostro deligebantur reliqui autem duo à duce Metinæ Sidoniæ & à Marchione Tarifensi ex facto dicebam honoratiores esse eos qui ab ipso rege & sic à digniore quàm qui à reliquis electi erant.

30 Vassallos an principibus vendere liceat ob publicam necessitatẽ

Hinc † similiter cum urgentibus bellorum calamitatibus & pecuniarum reique familiaris necessitatibus ac penuriis Reges nostri piissimi oppidorum nonnulla uendidissent pecuniarum comparandarum causa, eos ciues ac subditos sic alienatos respondimus domini minus potentis, minusque sublimis mutatione, reddi minus honoratos, sicque damno & iniuria affectos uideri, neque oportuisse aut licuisse ob uniuersæ Hispaniæ utilitatem ipsos onerari aut damno affici, longeque iustius fore ut quæ ad uniuersæ regionis utilitatem comparandam aut necessitatem subleuandam necessaria forent, cum uniuersorum quoque damno & iactura ut sic singuli leuius onerarentur compararentur, quandoquidem perindignum esset cum quorundam duntaxat iactura plures uel omnes letificari aut tueri, esseque contra ius naturæ relatum & confirmatum per iureconsultum in l.secundum naturam.ff. de reg. iuris, nisi si reliqui conciues iis qui damnum fuerant perpessi æquã compensationem prestarent.

31 Publica vtilitas reparandam nõ quorundã impẽsa aut damno sed vniuerso-rum.

Cumque † aurum & argentum quod nostrates ab indorum regionibus in Hispaniam reportabant iisdem ex causis à principibus nostris (data tamen idonea compensatione) acciperetur, id quod & si non omnibus non tamen paucis noxium erat dicebam eandem rationem habendam esse. Ad idem tex. in c.qui sentit. de reg. iur.lib.vi.ubi per scribentes l.si igitur,ad finem ff.pro socio c.rationi, de regulis iuris lib. vi. l. ad instructiones,ubi per Paulum Castrensem C. de sacr. ecclesi. l. unica, §. pro secundo, & §. his ita C. de cad. tollen. c. translato, ubi plura per Felinum & per Philippum Decium col. ii. de consti.per Corne. & alios in d. §. pro secundo & d.§.his ita l. iii. §. iudicio contrario ff.de contr.actio ne tutelæ, Philippus Decius in l.si Ruffinus, col.ii.C.de mili.testam.Idem Decius & Hieronymus Cagnol.in d.l. secundum naturam. ergo si necessitas urgebat ut illis illud adimeretur, reipublicæ citius succurrendæ causa, par erat ut postquam respublica ab illo periculo & angustia liberata fuisset,ex collationibus cõciuium uel ex ærario publico eis suum aurum restitueretur,& ipsi quoque redderent quòd eius loco acceperant, Neque obest l.item si uerberatum, cum simi.ff. de rei uendi. ut plenè diceníus in.ii.tomo huius operis c.i. nã id est ius peculiare Romanorũ quòd nõ ligat reliquas gentes eorum imperio non subiectas,uel illa l.cum simi.ad hunc nostrum sensum trahenda est, ita etiam nolunt Plato & Cicero qui eum refert li.i.officiorum his uerbis,qui reipublicæ præsunt duo Platonis præcepta teneant,unum ut utilitatem ciuium sic tueantur,ut quidquid agant ad eam referãt, alterum ut totum corpus reipublicæ curent ne cum partem aliquam tuentur reliquas deserant. nolunt ergo ut quorundam pernicie alii salui fiant sed ut omnis ex æquo tueantur.

TERTIVM ARGVMENTVM.

QVI † potentior est is omnibus in rebus & honoribus dignior (secundum Boerium deci.cclxxxvi.nu.6.) potior sublimior & anteponendus est reliquis,ita Bal. in c.i. de pace Constan.uers.ego.& in rubr.ff.pro socio,in prin. Felinus in c.i. de maior.& obed. col.ii. uersi.denium, Nicolaus Boerius in tracta. de autho. magni consilii nume. 133. in add. i. mag.uers.& certum est,estq; cõmnnis & uera opinio ex quàm plurimorum sententiis nuper referendis. † Potentiorem autem accipere debemus eum,qui potentior est eo tempore quo controuersia uertitur aut agitatur de eo honore quo de agitur,non autem eum qui olim potentior fuisset, si hodie quando ea res isue honor cõtrouertitur minus potens quàm aduersarius est, nam ea qualitas potentiæ adiuncta uerbo debet intelligi secundũ tempus uerbi,sicq; de præsenti non de præterita iamque finita potentia l. in delictis §. si extraneus ff.de noxal.actio.l.miles ff. de mil.testam.Bar.& alii in l.ex facto,in prin.ff. de uulgari.§.illis autem temporibus,inst.de mili.testa.l.i.l.quanquàm l.milites C.eod.tit.l.Papinianus,§.Papinianus ff.de inoffi. testa.l.fi.in fine C.eod.tit.Sed inspecto tempore præsenti nulli omnino qui non sit rerum inexpertus definit esse certũ,fixum & indubitatum plusquàm manifestum notorium (& ut tale allegatur)

32 Dignior qui potentior.

33 Qualitas adiũcta verbo intelligitur secundũ tempus verbi.

tur) quin potentissimus Hispaniarum Rex ac dominus noster sit omnibus totius orbis principibus potẽtior, ergo reliquis omnibus præferendus. † Nec ad rem pertinet quod priscis forte temporibus alii principes fuissent potentiores, nam nihil frequentius aut usitatius quàm regna, imperia, principatus, potentatus, monarchias quotidie mutari, fluctuare, augeri, deminui, extingui, nasci, renasci, eua nescere ut quæ euanuerint semel tam pro fabula & umbra sint unde Horatius oda. 7. lib. 4. sic cecinit.

34 Potentiam nulla & finita exequantur.

35 Finitorum sola remanet vmbra.

Quo pius Aeneas, quo Tullus diues & Ancus
Puluis & umbra sumus

& Ouidius lib. 3. de Ponto ita ait.

Adde quod extinctos uel aqua, uel marte, uel igne
Nulla potest iterum restituisse dies

& Seneca in Thyeste

Instabile regnum est

Atque idem

Seneca in Troade.

Quicunque regno fidit, & magna potens
Dominatur aula. nec leues metuit Deos
Animumq; rebus credulum lætis dedit.
Me uideat, & te Troia non unquam tulit
Documenta fors maiora, quam fragili loco
Starent superbi, quo lumen euersum cecidit
Pollentis Asiæ, celitum egregius labor.

& Manilius lib. 1. Astronomic.

Quot post excidium Troiæ sunt eruta regna
Quot capti populi, quoties fortuna per orbem
Seruitium imperiumq; tulit, uarieq; reuertit
Troianos cineres inquantum oblita resoluit
Imperium fatis Asia iam Græcia pressa est.
Secula dinumerare piger, quotiesq; recurrens
Lustraret mundum uario sol igneus orbe
Omnia mortali mutantur lege creata.
Nec se cognoscunt terræ uertentibus annis
Exutas uariam faciem per secula gentes.

36 Historiæ variarũ ciuitatum.

Et † ciuitates preclaras adeò destructas esse plerasq; ut nihil ex illis præter nudum nomen remanserit testatur Ouid. li. 15. Metam.

Sic magna fuit censuq; uirisq;
Perq; decem potuit tantum dare sanguinis annos
Hunc humilis ueteres tantummodo Troia ruinas
Et pro diuitijs tumulos ostendit auorum
Clara fuit Sparta, magnæ uiguere Mycenæ
Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces
Vile solum Sparte est, alte cecidere Mycenæ
Oedipodione quid sunt nisi nomina Thebæ
Quid Pandoniæ restant, nisi nomen, Athenæ.

Ouid. lib. 15. Metamor.

Nil equidem durare diu sub imagine eadem
Crediderim, sic ad ferrum uenistis ab auro
Secula, sic toties uersa est fortuna locorum
Vidi ego, quod fuerat quondam floridissima tellus
Esse fretum, uidi factas ex equore terras

& Ausonius

Monumenta † fatiscunt
Mors etiam saxis nominibus quę uenit

37 Fatiscunt saxa & monumenta.

Curtius † autem lib. 5. uetustas inquit non opera solum manufacta, sed etiam ipsam naturam paulo exedendo perimit, Seneca in re medijs fortuitorum ad Gallionem eleganter tempus uocat omnium sepulturam ex Gręcis quoque Sophocles in Aiacem.

38 Tempus omniũ rerum sepulturam.

Omnia longum tempus tabe facitq; & urit.

Sed & Platonis disticon est

Aeuum fert omnia longum tempus nouit mutare
Nomen, formam & naturam, & fortunam,

Gregorius Nazianzenus in distichis sententiosis

Quæ enim tempus condidit, & soluet tempus

† Ob hanc sanè causam Mythici existimant à Poëtis traditum Saturnum filios suos deuorare solitum, ac eosdem denuò euomere, interpretantes id ad tempus referri oportere, quod Saturni nomine significatur, à quo uicibus cuncta gignantur & absumantur, quæ denuò renascãtur, ut scriptum reliquit Aug. de ciui. dei lib. 6. c. viii.

93 Fabulla Saturni.

Et Propertius eleg. 9. lib. 2.

Magni sæpe duces, magni excidere tyranni
Et Thebæ steterant, altaq; Troia fuit

& Ouid. lib. 5. de Tristib.

Nos quoque floruimus, sed flos fuit ille caducus
Flammaq; de stipula nostra breuisq; fuit.

& Horat. Oda. 7. lib. 4.

Immortalia ne speres monet annus, & almum
Quę rapit hora diem
Frigora micescunt Zephyris, uer proterit æstas
Interitura simul
Pomifer autumnus fruges effuderit, & mox
Bruma recurrit iners.

& Ouid. lib. 4. de Tristib.

Sæpe etiam lachrymæ sunt me scribente profusæ
Humidaq; est fletu litera facta meo
Corq; uetusta meum tanquam noua uulnera norit
Inq; sinum mestæ labitur imber aquę
Dum uice mutata quis sim, fuerimq; recordor
Et tulerit quo me casus, & unda subit

Idem lib. 15. Metamor.

Cuncta fluunt omnisq; uagans formatur imago
Ipsa quoque assiduo labuntur tempora motu
Non secus ac flumen. neque enim consistere flumen
Nec leuis hora potest sed ut unda impellitur unda
Vrgeturq; eadem ueniens, urgetq; priorem.
Tempora sic fugiunt pariter, pariterq; sequuntur
Et noua sunt semper, nam quod fuit ante relictũ est
Fitq; quod aut fuerat, momentaq; cũcta nouantur.

Denique cum nihil unquam in eodem statu (ut ex authoritatibus supra relatis apparet) permaneat, aut unquam permanserit per

B 2 mansu-

mansurum ue sit, ex tempore præterito præteritaque potentia ad præsens tempus arguere præsentem ue ad potentiam omnino commutatam ineptissimum omninoque hominis inexperti esset. Præsertim postquam recessit aurea ætas successeruntq; bella iure gentium admissa quæ ut nullus (modo sanus) ignorat nullum principatum regnum Imperium monarchiam manere in eodē statu sinunt. † Vnde Archidamus à Plutarcho lib.i.apoph.relatus.

40 Historia Archidami

In Bello Peloponesiaco sociis rogantibus quanta pecunia futura esset, satis ac postulantibus ut tributorum certum modum præscriberet, bellum respondit non quærit definita, significans postquam bella orbem adoriri cęperunt, nihil esse fore ue unquam firmum aut immobile. Præsertim cum tam insaciabilis sit principum ambitio. Vt Alexander a Plutarcho lib.4.apopho. relatus & depictus fuerit hunc in modum.

41 Historia Alexandri magni.

† Nam cum Alexander (inquit Plutarchus) audisset Anaxagorā disserentem innumerabiles esse mundos illachrimasse dicitur rogantibus nunquid accidisset lachrymis dignum, an non uideor inquit, meritò flere, qui cum mundi sint innumerabiles, nos nondum unius domini facti sumus. Quinimo eorum bellorum pleraq; iniusta sunt & iniuria.

42 Historia Antigoni Macedonū regis.

† Vnde Antigonus à Plutarcho eod. lib. relatus sophistæ cuidam librum de iustitia conscriptum porrigenti, desipis inquit. qui quum me uideas alienas urbes armis uexantem, tamen apud me de iustitia disseris. sensit eos qui ditionis ampliandæ. gloriæ ue causa bellum inferunt alienis ciuitatibus, nō posse tueri iustitiæ leges.

43 Regna imperia principatus instabiles.

† Deniq; tam propter bella seuientia incerta reddita est fortuna principatuum regnorum imperii monarchiarum ut Ouidius lib.i.de arte Amandi de bello sic cecinerit.

Quosque neges unquam posse iacere cadunt.

Tamq; huiuscemodi monarchiæ & principatus incerti & mobiles sunt ut li.i.Bellorum ciuilium Lucanus ita modulatus sit.

Inuida fatorum series summisq; negatum
Stare diu,

& Ouidius Epist.consol.ad Liuiam

Nempe per hos etiam fortuna iniuria mores
Regnat, & incerta est hic quoque nixa rota
Hic quoque sentitur, nequid non improbat carpat
Seuit, & iniustum ius sibi ubique facit
Scilicet immunis si luctus una fuisset
Liuia fortuna regna minora forent

& Lucanus lib.2.belli ciuil.

Siue nihil positum est, seu sors incerta uagatur
Fertq; refertq; uices, & habent mortalia casum
Sic subitum quodcunque paras.

& Ouid.lib.4.de Ponto

Ludit inhumanus diuina potentia rebus
Et certam præsens uir habet hora fidem

& Boetius metro.5.lib.1.

Tigris & Euphrates uno se fronte resoluunt
Et mox adiunctis dissociantur aquis

& Ouidius lib.3.de Tristibus

Nempe dat, & quodcunque libet fortuna, rapitur
Irus & est subito qui modo Cræsus erat

Idem.5.de Tristibus.

Passibus ambiguis fortuna uolubilis errat
Et manet in nullo certa tenaxq; loco
Sed modo leta manet, uultus modo sūmit acerbas
Et tantum constans in leuitate sua est
Nos quoque floruimus, sed flos fuit ille caducus
Flammaq; de stipula nostra breuisq; fuit

& Horatius Oda.34.lib.1.

Hinc apicem rapax
Fortuna cum stridore acuto
Sustullit, hinc posuisse gaudet

Idem Oda.29.lib.3.

Fortuna Seuo, leta negocio &
Ludum insolentem ludere pertinax
Transmutat incertos honores
Nunc mihi nunc aly benigna

& Seneca in Medea

Rapida fortuna, ac leuis
Præcepsq; regno eripuit, & exilio dedit
Confide regnis cum leuis magnas opes
Huc ferat, & illuc casus

Idem in Octauia.

Quid me potens fortuna fallaci mihi
Blandita uultu sorte contentum mea
Alte extulisti grauius ut ruerem, edita
Receptus arce, totq; prospicerem metus.

& Boetius Metro.1.lib.1.

Dum leuibus male fida bonis fortuna fauere
Pene caput tristis merserat hora meum
Nunc quia fallacem mutauit nubila uultum
Protrahit ingratas impia uita moras

Idem Metro.3.lib.2.

Cum polo Phœbus roseis quadrigis
Lucem spargere cęperit
Pallet albentes hebetata uultus
Flammis stella prementibus
Cum nemus flatu Zephyri tepenti
Vernis irrubuit rosis
Spirat insanum nebulosus Auster
Iam spinis abeat decus
Sæpe tranquillo radiat sereno
Immotus mare fluctibus

& idem

Sæpe feruentes Aquila procellas
Verso concitat equore
Rara si constat sua forma mundo
Si tantas uarias uices

Crede

Crede fortunis hominum caducis
Bonis crede fugacibus.
& Manilius lib. 3. Astrono.
Idcirco tanta est rerum discordia in æuo
Et subtexta malis bona sunt lachrymaq; sequũtur
Vota, nec in cunctis seruat fortuna tenorem
Vsque adeo permixta fluit nec permanet usquam
Amisitq; fidem uariando cuncta per omnes
Non annis anni, non menses mensibus usque
Conueniunt seq; ipse dies aliumq; relinquit
Horaq; non illi similis producitur hore.
Idem lib. 4. Astrono.
44 Historiæ uariæ Priami & crœsi & xerxis *Quid numerem euersas urbes, regumq; ruinas*
Inq; rogo Cræsum, Priamumq; in littore truncum
Cui ne Troia rogus, quid Xerxem, maius & ipso
Naufragium pelago. quid captos agmine reges.
Manilius lib. 4. Astrono.
Tunc & opes, & regna fluunt, & sæpius orta
Paupertas, artesq; data, moresque creati
Et uitia & clades, damna & compendia uitæ
Nemo caret damno, poterit nec habere negatum
Fortunam uesuis in uitam perdere uotis
Aut fugere instantem, sors est sua cuiq; ferenda,
At nisi fata darent leges uitæq; necisq;
45 Historia Aeneę *Fugissent ignes Aeneam Troia sub uno*
Non euersa uiro, fatis uicisset in ipsis
26 Historia Romoli & Remi *Aut lupa proiectos nutrisset Martia fratres*
Romaq; sic enata foret, pecudumq; magistri
In capitolinos auxissent culmina monteis
Includiue sua potuisset Iupiter arce
47 Historia Scæuole *Captus, uel caput hic orbis foret igne sepulto*
Vulneribus uictor repetisset Mutius urbem
48 Historia Horatii. *Solus & oppositis clausisset Horatius armis*
Pontem, urbemq;, simul rupisset fœdera uirgo
Tresq; sub unius fratres uirtute iacerent
49 Historia Tergeminorum. *Nulla acies tunc euicit, pendebat ab uno*
Roma uiro regnumq; orbis sortita iacebat.
De Crassi fine sic Ouid. lib. 6. fasto.
Crassus † ad Euphraten aquilas, natumq;, suosq;
50 Historia Crassi. *Perdidit, & leto est ultimus ipse datus.*
& Lucanus lib. 1. Bel. Ciuil.
Miserando funere Crassus
Assirias latio maculauit sanguine carras
De Cresi fine in hunc modum Oui. li. 4. de ponto.
Diuitis audita est cui non opulentia Cresi
51 Historia Cresi *Nempe tamen uitam captus ab hoste tulit.*
Ibidem de Dionysii Tyranni fine.
52 Historia Dionysii. *Ille Syracusia modo formidatus in urbe*
Vix humilis duram repulit arte famen.
Ibidem lib. 5. de Tristibus de eodem.
Vilia qui quondam miseris alimenta negarat
Nunc mendicato pascitur ille cibo.
De eodem sic Iuuenalis 10. Saty.
Qui dabat olim.
Imperium, fasces, legiones, omnia, nunc se
Continet, atq; duas tantum res anxius optat.

Idem eadem Satyra de Hannibalis fine.
Expende Hannibalem, quod libras in duce summo 53 Historia Hanoibalis.
Inuenies hic est quem non capit Aphrica mauro
Perfusa oceano Niloq; ad mota tepenti
Rursus ad Aethiopum populos, altosq; Elephãtes
Additur imperijs Hispania Pyreneum
Transilit: opposuit natura alpemq;, niuemq;
Diduxit scopulos, & montem rupit aceto
Iam tenet Italicum, tamen ultra pergere tendit
Actum (inquit) nihil est, ni peno milite portas
Frangimus, & medio uexillum pono suburra
O qualis facies æquali digna tabella
Cum getulla ducem portaret bellua luscum
Exitus ergo quis est o gloria uincitur idem
Nẽpe & in exiliũ præceps abis, atq; ibi magn
Mirandusq; cliens sedet ad prætoria regis
Donec Bithyno libeat iugulare Tyranno.
Sic & Manilius lib. 4. Astroño.
† Quid referam Cannas, admotaq; menibũs arma 54 Historia Fabii Maximi.
Varronemq; pigrum; magnum quod uiuere possit
Postquam tuas trasimene lacus fabiumq; morãtẽ
Accepisse iugum uictas Carthaginis arces
Spectatur Hannibalem nostris cecidisse cathenis
Exiliumq; cogi furtiua morte Luisse.
& etiam
De Marij fine, qui septies Cons. fuit sic.
Ouidius lib. 4. de Ponto.
Ille lugurthino clauis Cymbroq; triumpho 55 Historia Marii.
Quo uictrix toties consule Roma fuit
Niceno Marius iacuit, cannaq; pallustri
Pertulit & tanto multa pudenda uiro.
De Pompeij magni fine sic Oui. lib. 4. de Põto.
Quid fuerat magno maius. tamen ille rogauit 56 Historia Pompeii Magni.
Submissa fugiens uoce clientis opem
Cuiq; uiro totus terrarum paruit orbis
Indignus effectus omnibus ipse magis.
Item Iuuenalis Satyra 10.
Prouida Pompeio dederat campania febres
Optandas sed multæ urbes, & publica uota
Vicerunt, igitur fortuna ipsius & urbis
Seruatum uicto caput abstulit, hoc cruciatu 57 Historia Lentuli & Cethegi & Catiline.
Lentulus, hac pœna caruit, ceciditq; Cethegus
Integer. & iacuit Catilina cadauere toto.
Manilius item lib. 4. Astrono.
Quis te niliaco periturum littore magne
Post uictas Mithridatis opes pelagusq; receptum
Et tres emenso meritos ex orbe triumphos
Cumq; etiam posses alium componere magnum
Crescere, ut corpus sepeliret naufragus ignis.
Et collecta rogum facerent fragmenta carinæ
Quis tantum mutare potest sine numine fati
& similiter.
De Cæsaris miserabili fine hæc Manilius lib. 4. Astrono.
Ille etiam cælo genitus, cæloq; receptus 58 Historia Iulii Cæsaris.
Cum bene compositis uictor ciuilibus armis

Iura

Iura toga regeret, toties prędicta cauere
Vulnera non potuit, toto spectante senatu
Indicium dextra retinens, nomenq; cruore
Deleuit proprio, possent ut uincere fata.

De Priami fine miserabili Iuuenal. Saty. 10.

Incolumi Troia Priamus uenisset ad umbras
59 Historia Priami Hectoris Polixenæ Cassandræ *Äßaraci magnis solennibus, Hectore funus*
Portante, ac reliquis fratrum ceruicibus, inter
Iliadum lachrymas, ut primos edere planctus
Cassandra inciperet scissaq; Polixena palla
Si fores extinctus diuerso tempore quo iam
Ceperat audaceis Paris ædificare carinas
Longa dies igitur quid contulit omnia uidit
Euersa & flammis Asiam ferroq; cadentem
Tunc miles tremulus posita tulit armati ara
Et ruit ante aram summi Iouis, ut uetulus bos
Qui domini cultris tenue & miserabile collum
Prębet, ab ingrato iam fastiditus aratro
Exitus ille utcunque hominis

Seneca in Troade de eodem.

Ille tot Regum parens
Caret sepulchro Priamus & flamma indiget
Ardente Troia

Manilius lib 4. Astrono.

Quid numerem euersas urbes regumq; ruinas
Inq; rogo Crœsum Priamumq; in littore truncum
Cui nunc Troia rogus

De Ruffini interitu Claudia. lib. 2. in Ruffi.

Vnus per medios audendi pronior ense
Prosilit eiecto, dictisq; & uulnere toruus
Appetit, hac Stichio, quem ictas pellere dextra
Referit, hoc absens inuadit uiscera ferro
Sic fatus: meritoq; latus transuerberat ictu
Fœlix illa manus talem quæ prima cruorem
Hauserit, & fessi pœnam libauerit orbis
Mox omnes fodiunt hastis, artusq; nefandos
Dilaniant, uno tot corpore pila tepescunt
Et non infecto puduit Mucrone reuerti
Hi uultus auidos & adhuc spirantia uellunt
Lumina truncatos alij rapuere lacertos
Amputat, ille pedes, humerumq; quatit ille solutis
Nexibus, hic fractis reserat curuamina dorsi
Hic iecur, hic cordis fibras, hic caudit anhelas
Pulmonis latebras spatium non inuenit ira

De xerxis exercitu ac fine Iuuenal. 10.

Satyra in hac modum scribit
Creditur olim
Velificatus Athos, & quidquid Græcia mendax
Audet in Historia, cum stratum classibus ijsdem
Suppositumq; rotis solidum mare credimus altos
Defecisse amneis, epotaq; flumina medo
Prandente & madidis cantat quę sostratus alis
Ille tamen qualis rediit salamine relicta
In corum atque furum solitus seuire flagellis
Barbarus æolio nunquam hoc in carcere passos
Ipsum compedibus, qui uicerat ennosigeum..
Mitius id sane, quod & non & stigmate dignum
Credidit, huic quisquam uellet seruire deorum
Sed qualis rediit nempe una naue cruentis
Fluctibus, ac tarda per densa cadauera prora
Has toties optata exegit gloria penas

Iuuenalis Saty. 10.

Festino † ad nostros, & regem transeo Ponti 60 Historia Solonis & Crœsi
Et Crœsum, quem uox iusti facunda Solonis
Respicere ad longe iussit spatia ultima uitæ.

† Nec hinc longe abest quod egregius Epaminōdas à Plutarcho apoph. lib. v. relatus (61 Historia Eparui nōdæ) interrogatus quem arbitraretur ducē præstantissimum se ipsum ne an Chabriam an forte Phicratem id inquit iudicatu difficile est donec uiuimus, alludens ad illud Solonis neminem ante obitum beatum dicendum; quandiu enim uiuit homo potest & ad meliora proficere & ad deteriora de generare. Quia ut non semel admonuimus nihil mansit manebit'ue unquam sub imagine eadem. Præsertim in principatibus & monarchiis quæ huiuscemodi mutationibus & uolubilis fortunæ rotis reliquis rebus humanis procliuiores sunt: ut apparet ex supra relatis historiis, Marii Pompeii Magni, Iulii Cæsaris, Marci Antonii, Hannibalis, Crassi. Crœsi, Ruffini, Iri Xerxis, Cassandræ, Polixenæ, Paridis, Aenee, Luculli, Anci, Archidami, Alexandri Magni, Antigoni, Remuli, Remi, Mutii, Horatii, Tergeminorū Fratrū Dionysii, Varronis, Fabii Lentuli Cethegi, Cathilinæ Troyæ Priami, Spartæ Mycenarū, Cecropis arcium Amphionis, Thebarum Athænarum, Carthaginis & similium tam ducum Principum Imperatorum quàm urbium & monarchiarum.

Quæ omnia eo pertinēt ut potentia præterita. Tamq; finita ad uiue stantis præsentisq; potentiæ congressum † longe impar sit, sicq; cum ea minimè conferenda nisi ineptiremur ad imaginem Orlādi qui (teste Ariosto) cum fureret æquamq; qua uehebatur nimia agitatione necasset, offendit hominem quendam equitantem quæsiuitq; ab eo an uellet æquum suum uiuum pro equa sua mortua permutare, cui ipsius insaniam ore pleno ridenti, Orlandus strenui mercatoris de more ait, suam equam optimam pulchramq; esse omniq; uitio carentē, nisi quòd mortua erat. Non huic absimilis mihi uideretur qui de potentia præterita & finita ad præseutem quæ ex confesione omnium inspecto præsenti statu maior esset arguere uellet. † Quinimo si quis princeps aut si qua ciuitas ad potentiam opes & diuitias præteritas etiam semel amissas & extinctas reuerteretur, non tam prior potestas quàm alia noua & diuersa quæ modo nascere

tur

tur denuo aut renaſcerêtur uideretur, arg. tex.egregii in l. ſi ſeruus legatus, §. fina.ff.de adim.lega.ibi, nouus homo eſſe uidetur (niſi in caſu ſpeciali de quo in l. filio quem pater, ff.de lib.& poſth.ubi multa per Iaſ. poſt alios) res enim ſemel extincta aut finita ſuſcitari non poteſt.l.inter ſtipulantem, §.ſacram, ff. de uerb.oblig.ubi multa per doct.l.qui res §.

64 aream ff.de ſoluti. §.i.inſt.de inut.ſtipula.

Lazarus † Adeo ut poſtquam Laçarus miraculoſè ſuſcitauit non idem homo qui ante erat ſed nouus homo eſſe uideretur. ſicq; nec uxorẽ nec bona recuperaſſet, ut tradũt doctores in.dd. locis & per Gl.& doctores in.l.nã ad ea, cum l.ſeq.ff.de legibus.

Ad huius tamen rei definitionem præfari oportet circa animarum immortalitatem & & reſurrectionem uarias fuiſſe antiquorum ſententias, aliis animas eſſe mortales non ſecus quàm corpora exiſtimantibus, cuius ſententiæ fuiſſe uidentur forte ii qui Laçarũ uxorem & bona non recuperaturum ſcripſerunt.

65 Animas mortales eſſe qui falſo crediderit † Alii uerò arbitrabãtur animas eſſe æternas, & prioris quidem ſententiæ (aliis non tãti nominis prætermiſſis) fuiſſe intelliguntur Horatius,& Lucanus & Seneca & Ouidius & Lucretius,& Ennius & Socrates & Plinius & Diagoras & ſimiles, unde Horatius oda.vii.lib.4. ſic cecinit.

Cum ſemel occideris & de te ſplendida minos
Fecerit arbitria
Non te Torquate genus non te facundia non te
Reſtituet pietas
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hyppolitum
Non Lethea ualet Theſeus abrumpere Charo
Vincula Perithoo.

Et Lucanus bellorum ciuili.lib. 6. ſic modulatur.

Nequeunt animam ſibi reddere fata
Conſumpto iam iure ſemel

Et Seneca in Hyppolito ſic ſcriptum reliquit

Non unquam amplius
Conuexa tetigit ſupra, qui merſus ſemel
Adyt ſilentem nocte perpetua domum

Et Ouidius lib.3.de Triſtibus.

Adde quòd extinctos uel aqua uel marte uel igne
Nulla poteſt iterum reſtituiſſe dies

Et Lucretius lib.3.de Rerum natura.

Præterea gigni pariter cum corpore, & una
Creſcere ſentimus pariterq; ſeneſcere mentem
Nam uelut infirmo pueri, teneroq; uagantur
Corpore, ſic animi ſequitur ſententia tempus
Inde ubi robuſtis adoleuit uiribus ætas
Conſilium quoque maius & auctior eſt animi, uis
Poſt ubi iam ualidis, quaſſatum eſt uiribus æui
Corpus & obtuſis ceciderunt uiribus artus

Claudicat ingenium, delirat linguaq; mens q;
Omnia deficiunt atque uno tempore deſunt
Quapropter fateare neceſſe eſt, quæ fuit ante
Interyſſe, & quæ nunc eſt, nunc eſſe creatam

Huius † quoque ſententiæ fuerunt Vaſthiothei teſte beato Clemente Romano conſtitu. apoſto.lib.vi.c.vi. iiq; (inquit animæ immortalitatem negant. Quibus etiam proximè accedebant Saducæi qui ſecundum eundem ibi mortuorum reſurrectionem negabant. Socrates quoque his adſtipulari uidetur qui (ut referũt Cicero lib.ii.& Plutarchus lib.iii. apophtegm. Quum iam tempus urgeret moriendi. rogatus à Critone quo modo ſepeliri uellet, multam inquit, ò amici operã fruſtra conſumpſi, Critoni enim noſtro nondum perſuaſi me hinc euolaturum, neque quicquam mei relicturum, uerum tamen, ò Crito, ſi me aſſequi poteris, aut ſicubi nactus eris ut tibi uidetur, ſepelito. ſed mihi crede nemo me ueſtrum quum hinc exceſſero conſequetur. ſentit Socrates animum eſſe hominem, corpus nihil aliud aſſe. quam animi uel organum uel domicilium eoq; ſtulte facere illos, qui ſoliciti ſunt quomodo ſepeliantur, ſenſitq; uiuẽtium neminem præmorientem amicum aſſecuturum, quaſi alia uita non ſit ubi mortales conueniant.

66 Opinio uaſteorum & ſaduceorũ.

67 Hiſtoria Socratis

& Seneca Introade.

Hæc omnes petimus fata nec amplius
Iuratos ſuperis qui tetigit lacus
Vſquam eſt, ut calidis fumus ab ignibus
Vaneſcit per ſpatium breue ſordidus.
Vt nubes grauidas quas modo uidimus
Arcto boreæ diſſipat impetus
Sic hic, quo regimur ſpiritus effluet,
Poſt mortem nihil eſt, ipſaq; mors nihil 68 Mors quid ſit
Velocis ſpatij meta nouiſſima
Spem ponant auidi ſoliciti metum.
Quæris quo iaceas poſt obitum loco 69 Mortui loco iacebunt
Quò non nata iacent
Tempus nos auidum deuorat, & chaos
Mors indiuidua eſt noxia corpori. 70 Mors indiuidua
Nec parcens animæ

Lucretius 1. de nat. rerum.

Ennius æternis exponit uerſibus, edens
Quod neq; permaneãt anima neq; corpora noſtra.

† Neque iſtinc longe abeſt ſententia Diagoræ relati à Cicerone apoph.li.ii. ipſe enim Diagoras cũ Samothraciam ueniſſet Atheos ille qui dicitur, atque ei quidam amicus, tu qui deos putas humana negligere, nón ne animaduertis ex tot tabulis pictis quã multi uotis uim tempeſtatis effugerint, in portumque ſalui peruenerint. ita fit inquit illi enim nunquam picti ſunt, qui naufragium fecerunt in

71 Hiſtoria Diagoræ

mariq;

mariq; perierunt. itemq; cum ei nauiganti uictores aduersa tempestate timidi & perterriti dicerent non iniuria sibi illud accidere qui illum in eandem nauem recepissent. ostendit eis in eodē cursu multas alias laborantes quæsiuitq; num etiā in iis nauibus Diagorā uehi crederent. iii. de nat. deorum ita Cicero scriptum reliquit.

Istorum autem omnium sententiæ ut à pietate remotæ per quam plures & potissimum per ueram catholicamq; doctrinam repudiatæ sunt ut prope edocebimur.

Fuit ut iam meminimus altera sentētia existimantium animas esse immortales, quæ etiā tam uariat ut quadripartita inueniatur, non nulli enim intellexerūt omneis hominum animæ ab cœlo descendisse ad ætheraq; euolaturas ac reuersuras. alii sentiunt omnes humani generis animas ad inferos descensuras eorumq; sedes subituras, tertii differebant iustorum animas ad æthera redituras iniustorum uero flegethontis undas petituras, alii uaticinati sunt animas omnium mortalium æthernas esse non tamen ad cœlos euolaturas aut infernorum ædes subituras sed in hoc eodem orbe permanētes in alia animalium corpora migraturas. Vltimi contendunt bonorum animas ad campos elysios ituras malorum uero ad impia Tartara, sicq; hi quasi paradisum terrenale bonis constituunt.

Vnde Manilius lib. 4. Astronomic. prioris sp. author ait.

72 Animas in cœlum redituras asserentes

An dubium est habitare Deum sub pectore nostro
In cœlumq; redire animas cœloq; uenire
Vtq; sit ex omni constructus corpore mundus
Aetheris atq; ignis summi, terræq;, marisq;
Spiritum & in toto rapidum qui iussa gubernat
Sic esse in nobis terrenæ corpora sortis
Sanguineasq; animas animi, qui cuncta gubernat,
Dispensatq; hominem. quid mirum noscere mundū
Si possunt homines, quibus est & mundus in ipsis.
Exemplumq; Dei quisq; est, & in imagine parua
An quoquam genitos, nisi cœlo credere fas est
Esse homines.

& Valerius Flaccus lib. 3. Argonauticon. morantes.

Exire hinc animas, redituraq; semina cœlo

& Silius Italic. lib. 15. belli punici.

Cui ratio & magnæ cœlestia semina mentes
Munere sunt concessa deum, mortalibus alti
Quantum cœlicolę, tantundem animalibus isti
Præcellunt cunctis tribuit namq; ipsa minores
Hos terris natura Deos

Boëtius metro. 9. lib. 5.

Tu causis animas paribus, uitasq; minores
Prouehis, & leuibus sublimes curribus aptas
In cœlum terramq; seris, quas lege benigna
Ad te conuersas reduci facis igne reuerti

† Istorum sententiæ aliquantulum accedit opinio eorum qui existimant igneas esse animas à cœloq; descendisse. Primum quia ignis petit sursum & sic cœlum nō autem deorsum ut sunt inferna loca, animas autem igneas esse edocemur ex locis supra memoratis & uoluit.

71 Animas esse igneas

Vergilius 6. ænei.

Igneus est ollis uigor & cœlestis origo.

& Paulinus ad Ausonium.

Mens quippe lapsis quæ superest artibus
De stirpe durat cœlum.

& Iuuenalis Saty. 15.

Sensum à cœlesti demissum traximus arce.

& Boëtius Metro. 6. lib. 3.

Hic clausit membris animos
Celsa sede petitos
Mortales igitur cunctos
Edit nobile genus.

Lucretius sibi contrarius 2. de natura rerum.

& quòd missum est ex ætheris oris.
Id rursum cœli stellantia templa receptant.

Et pro istorum sententia facit quòd quæq; res ad suam appetit ac properat originem reuerti unde Boetius sic modulatur.

Repetunt proprios quæq; recursus
Redditüq; suo singula gaudent.

Et res facile reuertitur ad suam naturam. l. si unus §. pactus ne peteret, ubi multa p doct. ff. de pact. Et Horatius lib. i. epist.

Naturam expellas furca tamen usq; recurrit.

Ergo procliuius est ut animæ à cœlo uenientes illuc reuertantur sicq; ad suam originem præsertim cum sint uolucris leuisq; materiæ (hoc est igneæ) quæ non potest nō astra petere. Et his adstipulatur quòd ex confessione omnium quos iam retulimus nuperq; referemus animorum materia ignea est à cœloq; descendit, nec cum ab mortalibus corporibus euolant animæ intereunt, teste Ouidio lib. xv. Metamor. qui sic cecinit.

Omnia mutantur nihil interit errat & illuc
Huc uenit hinc illuc.

& rursum ibidem ait

Cum sint huc forsitan illa,
Hæc translata illuc summa tamen omnia constant

Quum ergo animæ à corporibus euolantes non intereant, nec pereant, cumq; quæq; res ad suam naturam (.i. originem) redire properet, cōsentaneum esse uidetur animos ad cœlum unde descenderunt reuerti.

74 Anaxagoræ Historia & sententia

† In secunda autem sentētia existimātium omnes animas infernas ad umbras properare simul ac à corporibus liberantur fuisse uidetur

tur Anaxagoras relatus à Cicerone apoph.li. ii.is enim quærentibus amicis uellet ne clazomenas in patriam si quid accidisset referri nihil necesse est inquit undique enim ad inferos tantundē uiæ est. Significans omnes animas eodem festinare aliter enim si sentiret animarum quasdam infernas ad sedes quasdam uero ad supernas migraturas non dixisset tantundem uiæ esse. Huic etiam sententiæ uidetur accedere Socrates à Plutarcho relatus apoph.lib.3.

75 Socratis locus.

Idem Socrates (inquit Plutarchus) dicere

†Solebat mortē similem esse profundo somno, ergo ut somno durante animæ dormientium omnium diuersa ad loca non properāt, ita ille significare uoluit postquam à corporibus humanis decessissent diuersa ad loca non migraturas. In tertiam sententia ut boni æthereas ad sedes, mali uero flagetontis ad undas ituri sint postqnam à corporibus humanis liberati fuerint. fuit idem Socrates in hoc sibi contrarius ut de ipso loquens refert Cicero lib.1.Tuscul.& rursus apoph.lib.ii.sic inquiens. Duæ sunt uiæ, duplicesq́; cursus animorum, e corpore exeuntium. nam qui se nitiis humanis contaminarunt, & totos libidinibus se tradiderunt, iis deuium quoddam iter est seclusum à concilio deorum: qui autem se integros castosq́; seruarunt, quibusq́; fuit minima cū corporibus contagio, suntq́; in corporibus humanis uitam imitati deorū iis ad illos à quibus sunt profecti, facile patet reditus. Et Cicero.2.de legi. ait omnium animi immortales sunt sed bonorum fortiumq́; diuini. Et rursum pro Cayo ait bonorū uirorum mētes mihi diuinæ atq; æternæ uidētur & ex hominum uita ad deorum religionem sanctimoniamq́; migrare. Et in somno Scipionis ait, sic habetō te nō esse mortalem sed corpus hoc. Et pro Sextio ait corpus hoc est mortale animū uero motus sempiterni. Et Propertius lib.4.eleg.ait.

Sunt aliquid manes Letum non omnia finit
Lucidaq; custos effugit umbra rogos

Quarta sententia fuit existimantium animos immortales ab humanis corporibus euolantes in diuersa animalium brutorum corpora (qualia sunt terrestrium uolatilium & aquatilium) migraturos id quod sensisse uidetur Socrates in loco proxime allegato, dū scripsit mortem esse similem diutinæ peregrinationi, nam ut peregrinus errans uagus & uarians per uarias mundi regiones migrat, ac remigrat, ita significauit animos à corporibus exeuntes peruaria aliorum animalium corpora meaturos, & huius sentētiæ fuit Ouidius & Tibulus & Claudianus. Vnde Ouid. lib.15.Metamorph.

75 Fabula Pithoides.

Carent † anima semperq́; priore relicta
Sede nouis domibus uiuunt, habitantq́; receptæ
Ipse ego nam memini Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram

Ibidem inq́; ferinas

Possumus ire domos, pecudumq́; incorpora condi
Corpora quæ possunt animas habuisse parentum
Aut fratrum, aut aliquo iunctorum fœdere nobis
Aut hominum certe

Tibullus.4.Eleg.lib.

Quinetiam mea tunc tumulus cum texerit ossa
Seu matura dies fato properat mihi mortem
Longa manet seu uita, tamen mutata figura
Seu me finget equum rigidos percurrere campos
Doctum, seu tardi pecoris sim gloria Taurus.
Siue ego per liquidum uolucris uehar aera pennis
Inquem cunq̄ hominem me longa receperit ætas
Inceptis dete subtexam carmina chartis

Claudianus.1.de raptu Proserpinæ.

Quos ubi per uarios annos, per mille figuras
Egit Lethæo purgatos flumine, tandem
Rursus ad humanæ reuocat primordia uitæ

Vergilius Egloga.4.

Pauca tamen suberunt priscæ uestigia fraudis
Quæ tentare Tethym ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ iubeant telluri infundere sulcos
Alter erit dum Typhis, & alter quæ uehat Argo
Delectos Heroas, erunt etiam altera bella
Atq; iterū ad Troiam magnus mittatur Achilles

Idem Vergil.lib.6.Aeneid.

Et pauci læta arua tenemus
Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem, purumq́; reliquit
Aethereum sensum, atque auræ simplicis ignem
Has omnes ubi mille rotam uoluere per annos
Lethæum ad fluuium Deus euocat agmine magno
Scilicet immemores, supera ut conuexa reuisant
Rursus, & incipiant incorpora uelle reuerti

& Vergilius.6.Aeneid.

Aeneæ uerba ad patrem, sic scripsit
Da iungere dextras
Da genitor, teq́; amplexu ne subtrahe nostro
Sic memorans largo fletu simul ora rigabat
Ter conatus ibi collodare brachia circum
Ter frustra comprensa manus effugit imago
Par leuibus uentis, uolucriq́; simillima somno

Et Ouidius lib.8.Metamor.

Inq́; leues abije paulatim spiritus auras

Et Sillius Italicus lib.13.bel.pu.

His alacer colla amplexu materna petebat
Vmbraq́; ter frustra per inane petita fefellit

Et Boetius Metro.10.lib.3.

Hoc quidquid placet, excitatq́; mentes
Infimis tellus aluit cauernis

Splendor, quo regitur uigetq; cælum
Vitat obscuras animę ruinas
Et idem Metro. 1 lib. 4.
Hoc site reducem referat uia
Quam nunc requiris immemor
Hic dices, minimi patria est mihi
Hinc ortus, hic sistam gradum.

Est etiam quinta sententia existimantium impiorum animos tartara impia, piorum uero campos Elyseos petituros. quæ opinio ab ea de qua supra tertio loco mentionem habuimus non differt quo ad impiorum sed tantum quo ad animos piorum. quibus quasi terrenum non cœlestem paradisum uidetur designare & huius sententiæ esse uidentur.

Vergil. 6. Aeneid.
Hic locus est, partes ubi se uia findit in ambas
Dextera, quæ dictis magni sub mœnia tendit
Hac iter Elysium nobis: At læua malorum
Exercet pœnas, & ad impia Tartara mittit
Ibidem.
Exinde per amplum
Mittimur Elysium & pauci læta arua tenemus
Lucanus lib. 3 1. bel. ciuil.
Sedibus Elysiis, campoq; expulsa piorum
Ad stygias inquit tenebras, manesq; nocentes
Post bellum ciuile trahor
Lucret. 2. de Natura rerum.
Et quod missum est ex ętheris oris
Id rursum cęli stellantia templa receptant
Martial. 12. Epigram.
Accipient olim cum te loca læta piorum
Non erit in stygia notior umbra domo
Sillius Italicus lib. 2. Bel. pu.
At, nos sydere, equas nulla æquauerit ætas
Ite decus terrarum animæ uenerabile uulgus
Elysium, & castas sedes decorate piorum
Idem lib. 10. Bel. pu.
Hac libiis atq; repens crepitantibus undiq; flamis
Aethereas anima exultans euasit in auras
Idem. 13. Bel. pu.
Tum seducta loco. Et laxata lucida nocte
Claustra nitent, quæ secreti per limites umbram
Elysios ducunt campos, hic turba piorum
Nec stygio in regno, cęli nec posta sub axe
Verum ultra Oceanum
Idem. 15. lib.
At queis seruatus seminis ortus
Cęli porta patet.
Statius lib. 10. Thebai.
Dant clara meanti
Astra locum
Idem lib. 5. Syluarum.
Parce precor lachrymis seuo nec concute planctu
Pectora, nec crucia fugientem coniugis umbram
Sic ego nec furias, nec deteriora uidebo
Tartara, & Elysias fœlix admittar adoras
Manilius lib. 2. Astrono.
Nostra loquar, nulli uatum debebimus orsa
Nec furtum, sed opus ueniet, soloq; uolamus
In cœlum curru, propria rate pellimus undas.

Horum sententiæ etiam accedere uidetur Sadducæi qui (secundum Clementem Romanum constit. apost. lib. 6. c. 6.) resurrectionem mortuorum quo ad corpora negabant. Denique quum uerissima catholicorum sententia (quæ cum ea quam supra tertio loco retullimus eadem est) edoceamur piorum animas æthereas ad sedes euolaturas, impiorum uero impia tartara subituras, quumque contrariæ sententiæ procedant naturaliter duntaxat quatenus iis quos supra rettullimus & oẽs Epicurei & Stoici, resurrectionem defunctorum negant, nam corruptum semel idem numero resurgere ac resumi nequit naturaliter, sed supernatnraliter proculdubio id potest per Deũ optimum maximum fieri quod illos latuit, quum ergo hæc omnia ita sint, quod attinet ad quæstionem de Lazaro resuscitante (ut è diuerticulo ad uiam redeamus) ut ille & uxorem si quam habebat, & bona sua recuperaret, tenẽdum esset, quia id magis ad ueram & catholicam sententiam, quæ edocemur animas esse immortales accedit, sicq; cũ ille idem homo qui antea erat uideretur, non est cur sibi sua denegarentur nõ magis quàm cuidam è somno surgenti.

ARGVMENTVM QVARTVM.

DIVITIAE † & opes pariunt potentiam potentia autem dignitatem & iustam prælationẽ, ut proximè admonuimus, in qua princeps noster reliquos omnes antecellere non semel edocti sumus. † Quòd autem diuitiæ & opes pariant potentiam adeò uerum est, ut si linc descendere summã potestatem Ouidius author sit qui cecinit.

77 Diuitiæ cõferunt ad maioritatẽ

78 Diuitię pariũt potentiam.

Iupiter admonitus nihil esse potentius auro
Et Lucretius lib. 5. de Natura rerum. ait
Aurumq; repertum
Quod facile & ualidis & pulcbris dempsit honorẽ
Diuitioris enim sectam pleriq; sequuntur
Quamlibet & fortes & pulcbro corpore creti
Petronius Arbiter in Satyr.
Quisquis habet nummos secura nauiget aura
Fortunamq; suo tempore arbitrio
Vxorem ducat Danaen, ipsumq; licebit
Acbrisium credere quod Danaen
Carmina componat, de clamet, concrepet, omneis
Et peragat caussas, sitq; Catone prior
Iuris consultus paret, non paret babento

Atque

Atque esto quidquid Seruius & Labeo
Multa loquor, quiduis nummis praesentibus opta
Et ueniet clausum possidet arca Iouem.

Horatius Satyr. 3. lib. 2.

Omnis enim res
Virtus, fama, decus, diuina, humanaq; pulchris
Diuitys parent, quas qui construxerit ille
Clarus erit, fortis, iustus, sapiens, etiam rex
Et quidquid uolet. hoc ueluti uirtute paratum
Sperabit magna laudi fore

Et Plautus in Sticho.

Nā hoc tu facito cogites, ut cuiq; hoī res parata est
Firmi amici sunt: si res lasse labant, itidem amici
collabascunt
Res amicos inuenit

Et Ouidius ad Pisonem.

Sed lateri nullus comitem circundare quęrit
Quem dat purus amor, sed quē tulit impia merces

Et Petronius Arbiter in Fragment.

Cum fortuna manet, uultum seruatis amici
Cum cecidit, turpi uertitis ora fuga

Et Ouidius lib. 2. de Ponto.

Turpe quidem dictu sed si modo uera fatemur
Vulgus amicitias utilitate probat

Et Ouidius ipse. 2. de Ponto

Turpe sequi casum & fortunae accedere amicum
Et nisi sit faelix esse negare suum

79 Potētiores digniores — Vides ergo † ut qui maiores diuitias reditus & prouentus ac opes habet is potentior intelligatur, nec dubium est quin per hoc dignior & nobilior habeatur ut per Nicolaum Boerium decisi. 286. Magister Ioannes nu. 8. uers. tunc si quaeratur. quae sit maior dignitas, nam maior inquit is dicitur qui plurimū potest, id quòd & tenent alii in superiore fundamento relati. Sed potentissimum regem ac dominum nostrum reliquis omnibus principibus longe ditiorem ac opulentorem esse nullus ignorat ergo iis praeferendus.

ARGVMENTVM QVINTVM.

80 Stipēdium denotat dignitatem mercenarii. — † Ex modo mensura'ue emolumenti administrantium colligitur quanta qualis'ne sit eius dignitas aut eminentia. l. nemo, ad finē C. de offi. ma. offi. dū ait is gradus ceteros antecellat quem stipendia merent ante ire & ibi tradunt Doct. & Nicolaus Boerius de autho. mag. consi. add. i. mag. num. 28. uersi. & ex praemii quantitate. Ad idem c. offi. 59. distin. & l. i. C. de agentibus in rebus lib. 12. ibi, sed is qui ordine stipendiorum. Ad idem l. iubemus 2. c. de eroga. mil. ann. lib. 10. Et quilibet secundum dignitatem suam eget alimentis, uestimentis & reliquis ad uitam necessariis, & consequenter stipendia & emolumenta ministerii & administrationis ad eandem mensuram sunt aptanda dignitatis, sicq; & de dignitate ad emolumenta & de emolumentis ad dignitatem metiendam & coniiciendam legitimum erit & ciuile argumentum. l. sed & si quid §. sufficienter ff. de usufr. notant Glo. i. & ibi scribentes in c. quia nonnulli, de cleri. nō resid. & ut maior in ordine debet esse potior in percipienda portione c. statuimus, de maior. & obed. c. ult. de consti. resq; ecclesiarum pro meritis personarum & qualitatibus sunt distribuendae c. consuluit. lxxiiii. distin. c. fin. i. q. ii. & xii. q. ii. c. Vulteranae, ita & qui in percipienda portione potior est inquam emolumento capiendo, is sanè & in dignitate ut potior intelligatur par est arg. l. i. ff. de offi. eius cui mand. est iurisdi. & huic rei etiam accedit uulgi & populare iudicium ut colligitur ex Glo. celebri per tex. ibi in. l. item apud Labeonem §. si quis uirgines. ff. de iniur. Paris de Puteo de Syndi. uers. nuntius e. i. per speculatorē tit. de adno. §. sequitur, per Nicol. Boer. ubi supra num. 150. & ex ipso praemio quod accipit colligitur uirtus & prolatus cuiusq; l. i. ff. de iust. & iure, ibi, bonos non solum metu poenarum uerum praemiorum quoque exhortatione efficere cupientes. † Vnde duabus potissimum rebus respublicas contineri philosophi tradiderunt pęna & praemio. † Vnde Lisander etiam à Plutarcho apoph. lib. i. relatus interroganti Persae. quam rempub. maximè probaret: eam inquit, in qua fortibus uiris ac meticulosis congrua utrisque redduntur. sensit uirtutem inuitari praemiis, ignauos excitari ignominia. nimirum hoc est quod apud Homerum stomachatur Achilles idem honoris haberi ignauis ac fortibus, ea sententia non solum habet locum in rempub. uerum etiam in priuatis familiis. sunt enim haec duo praecipua ad conseruandam cuiuslibet gregis disciplinam. honos enim non solum alit artes. ut habet prouerbium uerum etiam uirtutem. Nec tam refert monarchia sit, an Aristocratia, an Democratia, an aliqua. Reipub. forma ex his temperata quam ut in quacunque gubernatione discrimen habeatur publicum inter uiros utiles Reipub. & alios duntaxat sibi uiuentes. nam † Deus opt. maximus iuxta mensuram uirtutis praemium solet euiq; elargiri. Vnde Plautus in capt.

81 Poena & pmio rēpublicam cōtineri. — 82 Historia Lisandri. — 83 Deus praemiā & poenam probe dispensat.

Est profecto Deus, q; quae nos gerimus auditq;, et uidet
Bene merenti bene profuerit, male merenti par erit

Ouid. lib. 2. Fasto.

Dij pia facta uident Astris delphina recepit
Iupiter & stellas iussit habere nouem.

Verg.lib.6. Aeneid.
Pauci quos æquus amauit
Iupiter, aut ardens euexit ad æthera uirtus
Ibidem
Pauci læta arua tenemus.

Denique uulgus quoque iuxta præmium & compendium seu emolumentum quod inde descendit unamquãq; rem eiusq; dignitatem probare solet uel improbare. Vnde Onidius lib.ii.de Ponto sic cecinit.

84 Lucrũ res efucacissima.

† Turpe quidem dictu, sed si modo uera fatemur
Vulgus amicitias utilitate probat
Cura quid expediat prior est, q uã quid sit honestũ
Et cum fortuna statq; caditq; fides
Nec facile inuenies multis de milibus unum
Virtutem pretium qui putet esse sui
Ipse decor, recti, facti, si præmia desint
Non mouet, & gratis pænitet esse probum
Nil nisi quod prodest charum est, en, detrahe mẽti
Spem fructus auidæ, nemo petendus erit
At reditus iam quisq; suos amat, & sibi quid sit
Vtile, sollicitis computat articulis

Cum ergo potentissimus Hispaniarum Rex longe à Deo optimo maximo amplioribus emolumentis censibusqne quam ullus alius mundi totius principum sit honestatus, donatus, decoratus (ut omnibus notũ & plusquam manifestum est) par est ut reliquis omnibus orbis principibus dignior subliorq; intelligatur.

ARGVMENTVM SEXTVM.

85 Dignitas pendet ab hominũ opinione.

ILLE † demum maior dignior & excellentior est quem generaliter homines maiorem ac digniorem esse existimant, ita probat tex. in l.Athletas, in prin.uers.Celsus, ff.de his qni nota. infami. tener in specie Nicolans Boërius deci.cclxxxvi.num.8.uers.i-em illa est maior dignitas, sentit Alexan.quem ipse allegat in consilio cxlii.uisso processn causæ lib. vi.per Beatum Anto. in simili in sua summa par.iii.titu.xv.c.i.§.xi.Ioannes de Se lua de benefici.par.i.qõ ii.& in simili est decisio Rotæ ccccli.in nouis uers.ego uero dicebam ubi sic dicitur, ego uero dicebam qnòd super hac maioritate seu principalitate recurrendum est ad consnetudinem generalem, uox enim populi uox Dei est secundum Dominicum So tum de iust.& iure lib.v.q.i.art.vi.

Nec dubium est quin ex plerisq; hominum sententiis ille qui retnm opulentia & affluentia atq; per hoc etiam potentia reliquos præcellit maior & dignior iudicetur nt testatur Lncretius lib.v.de natura rerum dum ait.

Aurumq; repertum
Quod facile & ualidis & pulchris dempsit honorẽ
Ditioris enim sectam plerunq; sequuntur
Quamlibet & ualidis & pulchro corpore creti.

86 Populi vox & opto maximã uim habet.

Deniq; † ut reliqna omnia ita & hoc scite & prudenter Cicero nobis exhibuit, dum lib. iii.Tuscul. ait maximus magister populus, & rursus idem Cicero pro Roscio ait, sic est uulgus ex opinione multa stimat & rursns ii.Tus. fama & multitudinis iudicio mouentur homines ut id honestum putent, qnod à multitudine laudatur, & rursus ii.de legibus ait, nos uulgi opinionibus rapimur. unde Ioannes Boëmus nõ inscite in lib. de moribus gẽtium ait, multis in rebus turpe & honestum non tam natura quàm hominum distingui moribus & sententiis; ut multis exemplis nos qnoq; disseruimus lib.ii de succe.crea.§.xv.his ferè uerbis. non ne flagitium adulterii quod apud nos teterrimum est, apud Persas impunitum, quinimò non solum tolerabile, sed etiam irreprehensibile ac inculpatum erat, & uilissimum furandi flagitium, non ne similiter apud Lacedæmonas inculpatum erat, ut Aeneas Siluius postea summus Pontifex Pius secnndns nomine testatur, quinimò nefandum flagitium (supra omnia scelera detestandum) non ne permissum, & omnino inculpatum apud Tartaros & Saracenos est, ut & omnibus notum est, & scripsit Ioannes Boëmus, capitulo x.lib. de ritu, moribus. & legibus diuersarum gentium, non ne cũm matribus, & etiam cum filiabus pecudum more miscere se se uiris Pœnis seu Africanis, & communes etiam uxores habere non solum permissum, sed etiam omnino inculpatum erat ut & ipsemet ibi.c.vi.author est, & nemini notum non est. & ex lege netere iudæis permissum, nõ ne similiter erat nuptias cum sororibus contrahere, idque hodie flagitiosissimum esset. Qnum itaque maximus magister populus sit eiusq; iudicio stãdum parendumq; necessario sit, isq; opibus diuitiis rerumq; affluentia præcellentes cæteros dignitate anteire semper indicauerit, reliquum est ut Pex ac dominus noster potentissimus quem constat diuitiis opibus rerumq; affluentia, imperio & ditione reliquos omnes principes transnolare, dignirate quoque eos transgredi intelligatur, denique idẽ Cic. in Topicis, sed nulgi (inquit) opinio nix mutari põt. Quinimo doctissimus Dominicus de Soto de iusti. & iure lib.v.q.i.art.vi.palam testatur uocem populi nocem esse naturæ, atqui natura incõmutabilis est l.iiii. ff.de leg.i.

ARGVMENTVM SEPTIMVM.

PRAEFERENDVS ille est qni alium superat

87 Labor præmio dign°.

ſuperat † cóparatione laborum quos ex munere ſibi in iunĉto ſubiturus eſt l. unicuique, in prin.C.de proxi.ſacra.ſcri.lib.xii.& l.ii.C. de off.mag. offi. & l.contra publicam, in fi.C. de re mili.eodem libro ibi, quia honoris augmentum non ambitione ſed labore ad unumquemque conuenit deuenire, tradit Lucas de Penna in l.i. C. de comi. & trib. ſcho. eodem libro & in l.de diuer.eod.tit.& Nicolaus Boerius de autho. magni conci. nume. cxlv. uerſ. nam profeĉto, facit l.aduocati C.de aduo.diuerſorum iudi.

88 Labores faciunt viros celebres.

† Vnde laboribus ſuis uirorum illuſtriſsimi celebrantur teſte Boetio metro.vii.lib.viii.ſic canente.

89 Hiſtoria & labores Herculis.

† Herculem duri celebrant labores
Ille centauros domuit ſuperbos.
Abſtulit ſæuo ſpolium leoni
Fixit & certis uolucres ſagittis
Poma cernenti rapuit draconi
Aureo leua grauior metallo
Cerberum extraxit triplici cathena
Victor immitem poſuiſſe fertur
Pabulum ſæuis Dominum quadrigis
Hydra combuſto peryt ueneno
Fronte turbatus Achelous amnis
Ora demerſit pudibunda ripis
Strauit Antheum libycis arenis
Cacus Euandri ſaciauit iras
Quosq; præſſurus foret altus orbis
Setiger ſpumis humeros notauit
Vltimus cœlum labor irreflexo
Suſtulit collo, pretiumq; rurſus
Vltimi cœlum meruit laboris
Ite nunc fortes ubi celſa magni
Ducit exempli uia.

& Claudianus in Nupt. Honorij.

Non quiſquam fruitur ueris odoribus
Hyblæos latebris nec ſpoliat fauos
Si fronti caueat, ſi timeat rubos
Armat ſpina roſas, mella tegunt apes.

90 Hiſpaniarum Rex ut præſus oneribº ita excellens honoribus

Sed † Hiſpaniarum Rex ac Dominus noſter potentiſsimus nullus ignorat quin eo magis ac magis immenſos labores ſubiturus ſit, ſubeatque ſemper, quo latius ac latius ſuæ ditionis ac imperii fines ſeſe porrigunt. nam præter bonam totius Europæ partem in orbe nobiliore eius dominatui ſubiacentem, ſi nouum orbem quem temperat ac dominatur reſpexeris, inuenies ſuam monarchiam reliquas omnes mortalium principum longe ante ire ac precellere. ſiue illi reges ſint ſiue Imperatores, & dum omnibus ciuibus parem æquũq; ſe ſe prebere ſtudet iuxta illud Vergilii ſic canentis. Rex Iupiter omnibus idem.

91 Regis uerũ tropheũ eſſe omnibº parem.

Quaſi † eius animus mens & ſpiritus uniuerſum per orbem diffuſus ſit, poſſet non iniuria aut non abs re cum Horatio lib. epod. ad Candidam teſtificari.

Nullum à labore me reclinat ocium,
Vrget diem nox & dies noctem, neque eſt
Leuare tenta ſpiritu præcordia.

Aut ſanè cum Ouidio lib.i. de Ponto, blandam humanam ac iuſtam illam querelam proferre.

92 Labores ut ad uerã gloriam & æternam uitam conducibiles ita ad humanam noxii ſunt.

Confiteor † facere hoc annos, ſed & altera cauſa eſt
Anxietas animi continuusq; labor
Cernis ut in duris & quid boue firmius aruis
Fortia taurorum corpora frangat opus
Quæ nunquam uacuo ſolita eſt ceſſare nouali
Fructibus aſsiduis laſſa ſeneſcit humus
Occidet ad circiſi qui certamina ſemper
Non intermiſsis curſibus ibit equus
Firma ſit illa licet, ſoluetur in æquora nauis
Quæ nunquam liquidis ſicca carebit aquis
Me quoq; debilitat ſeries immenſa laborum
Ante meum tempus cogit & eſſe ſenem
Ocia corpus alunt, animus quoq; paſcitur illis
Immodicus contra carpit utrumq; labor.

93 Hiſtoria & error Pompeii magni

Iſque labor immenſus faſtidioſus in amenus principi ac Domino noſtro Hiſpaniarũ Regi tanto magis quàm cæteris mundi principibus imminet, quanto ſuum imperium reliquorum imperiis amplius latiusq; eſt, nam & ſi Pompeius magnus (ut Plutarchus apoph.li. iiii.refert) proclamauerit plures adorare ſolem orientem quam occidentem. tamen poſt quam nos Hiſpani nouum hunc orbem occidentalium indiarum inuenimus apparuit plures occidentẽ quam orientẽ ſolẽ adorare.

Vnde uix inuenitur, qui laboribus ſuſceptis, periculisq; additis, nõ quaſi mercedem rerum geſtarum deſideret gloriam, ita Cicero.i.officiorum, unde cum hic agatur de gloria & honore quin ei principi deferenda ſit, qui grauioribus curis, laboribus, ſolicitudinibus ex munere à Deo ſibi iniuncto ſubeſt dubitare non oportet, eſt autẽ ab ipſo Deo optimo maximo datum regnandi regendi'ue munus, iuxta illud prouerbiorum capite.8. per me reges regnant. Denique † tantus labor tam grauis eſt & conſequenter tanto præmio ſaltem gloriæ & honoris dignus, ut ex multorum philoſophorum ſententiis, Plutarchus illum librum nobis reliquerit, qui ſic inſcribitur. Sic uixeris ut nemo te uixiſſe ſentiat. & ut idem Plutarchus apoph.lib.vii.refert Epicuri ſententia fuerit obſcuritatem eſſe bonum appetendum, ut uitam degere liceat in ocio. & Ouidius his arridet ſic dum cecinit lib.iii.de Triſtibus.

94 Labores an fugiendi.

Viue ſine inuidia moles inglorius annos

Facit nam & clericorũ ſtatum quàm monachorum

95 *Cleri monachis quare honoribus præferantur.*

nachorum honoratior adeo esse edocemur quòd illi non uitæ contemplatiuæ tantum ue rum etiam actiuæ inseruiunt, hi autem contemplatiuæ duntaxat, sicq; in honoribus inferiores sunt, ita patet in c.legi.& cap.alia.xvi. q.i.& not.Ioan.And.in regul.delictū, de reg. iur.lib.vi.in Merc. col.iii.& Glo.fin.in c.qualiter, in secundo, de accusat. dicens quod dignior est cętus clericorum quàm monachorum, & tenent Domini.& Car.Alexandrin. in dicto ca.episcopos xvii.dist.& Glos.in c.religioso, in uersicu.exhiberi, de senten. excommunica.lib.vi. Ioan. Fran.de Ripa lib.ii.respon.c.ii.nu.19.fol.3.& Nicolaus Boerius in tractatu de authoritate magni concilii additione.i.num.84.uers.item etiam clerici seculares. Non aliter & princeps noster potentissimus reliquis omnibus principibus ut præferatur in gloria & in omnibus honoribus par est, quando quidem grauioribus subest laboribus, nam & de Agamemnone refert Plutarchus quidam se regum ducumq; fœlicissimum primatiumq; omnium Græcorum decus appellanti respondisse à Diis immortalibus se ingentibus miseriis curis & laboribus destinatum, ut sic appareat & honorum comitem esse curam & laborem, & curarum laborumq; comitem & quasi iustam compensationē ac remunerationem esse foreq; semper honorem & gloriam. Vnde Horatius cecinit.

Nil sine labore magno uita mortalibus dedit

Et alibi.

96 *Gloriā uera labore emenda*

† Dij nobis laboribus omnia uendunt
Qui studet optatam cursu contingere metam
Multa tulit fecitq; puer sudauit & alsit.

97 *Historia Adriani imperatoris.*

† Quibus proximum est quod de Adriano Imperatore Plutarchus apoph.lib.6.scriptum reliquit florum quēdam hos uersiculos in Cæsarem scripsisse.

Ego nolo Cæsar esse
Ambulare per Britanos
Scyticas pati pruinas

Huic tamen Cæsar succinuit ita

Ego nolo florus esse
Ambulare per tabernas
Latitare per popinas
Culices pati rotundos

Curas deniq; principū & cathenatos labores depinxit Seneca in Agamēnone his uersibus.

Nunquam placidam sceptra quietem
Certum uesui tenuere diem
Alia ex alijs cura fatigat
Vexatq; animos noua tempestas
Non sic Libycis Syrtibus æquor
Furit alternos uoluere fluctus

Idem in Hercule Oeteo

Aurea rumpunt tecta quietem
Vigilesq; tradit purpura noctes
O si pateant pectora ditum
Quantos intus sublimis agit
Fortuna metus

Et Lucretius lib.5.de Nat.rerum

Nunc aurum & purpura curis
Exercent hominum uitam, belloq; fatigant

Cum ergo quo latiora & plura sunt regna eo plures & grauiores curas, labores & molestias secum adferant inq; earum ueluti compensationem honor & gloria principibus cōcedatur par est ut quo maiora & plura sunt regna eo plures & maiores gloria & honores arrogentur, nec dubium est Hispaniarum Regem potentissimum ac dominū nostrum plures & ampliores regiones sub ditione & imperio suo temperare quàm ullū alium mundi principem.

ARGVMENTVM OCTAVVM.

Vbi uel plura † sunt uel maiora pericula. ibi maior beneficii remuneratio debetur tex. in auth. habita. C. ne filius pro patre. ibi, uitam suam multis periculis exponunt, nec dubium est quin princeps & quilibet alius quo maioribus subest periculis, eo plenius & pinguius sit remunerandus l.semper §. negotiatores ff.de iure immunita.& § quibusdam, eadem lege. & l. milites, & l.nec quidam, ibi, his solis qui in expeditione occupati sunt C. de testam.milita.§.his autem, inst.eod.titu.l.Diuus ff.eod. & c.cum eo, de elect.lib.vi.facit C. de naut. fœnore ferè per totum. facit l. fin.C. de inoffi. test. sed princeps ac Dominus noster potentissimus quanto reliquis omnibus principibus (siue illi imperatores sint siue reges) plura & latiora regna habet & gubernat (id quod euidentius magisque notorium est quàm ulla demonstratione egeat) tanto maioribus sub est periculis teste Seneca in Troade. 98 *Periculum ubi maius ibi maior remuneratio.*

Quoq; fortuna altius.
Fuerit, † atq; leuauit humanas opes 99 *Imperium quo maius eo mai' periculum.*
Hoc se magis supprimere fælicem decet
Variosq; casus tremere,

& Claudianus lib.2.in Ruffi.

Desinat elatis quisquam confidere rebus
Instabilesq; Deos, ac lubrica numina discat

& Idem in Epigrā.satisfactionis ad Hadria.

In breuibus nunquam sese probat Aeolus undis
Nec capit angustus boreæ certamina collis
Alpes ille quatit, Rhodopæaq; culumina quassat
Incubit nunquam cœlestis flamma salictis
Nec parui frutices iram meruere tonantis

Ingentes

Ingentes quercus, annosas fulminat ornos.

100 Historia regis cuiusdam. Et † Plutarchus apoph. lib. vi. sic scriptum reliquit, rex quidam cuius nomen supprimitur, nominari, alioqui dignissimus, quum ipsi porrigeretur, diadema, tenuit aliquandiu manu, dixitq; O nobilem magis quam felicem pannum. quem si quis penitus cognoscat quam multis periculis sollicitudinibus ac miseriis sit refertus, ne humi quidem iacentem tollere dignetur.

& Ouidius lib. 3. de Tristibus.

Tu quoq; formida nimium sublimia semper.

& Claudianus de Sepulchro spec.

Magna repente ruunt summa cadent subito.

& Horatius.

Excelsæ grauiore casu decidunt turres

Feriuntq; summos fulgura montes

Adde tex. celebrem in l. Principes. ibi, quos sæpe sæua pericula uitæque interdum renunriatio C. de prin. agen. in reb. lib. xii. ubi dicit. quòd ille renuntiat uitæ, qui se supponit periculo, & tex. Sing. in l. una C. de castl. omnium palatinorum pecul. eo. li. ibi, nec alieni sunt à puluere & labore castrorum. qui signa nostra comitantur. qui præsto sunt semper actibus. quos intentos & eruditos studiis itinerum prolixas. & expeditionum difficultas exercet & ibi Glos. dicit nota. de puluere & benedicit & illi sciunt qui dietim experiũtur in cuius testimonium Christus dicit Luc. ix. & x. Exeuntes de ciuitatibus etiam puluerem pedum uestrorum excutite, & idem Matthæ. xvi. nec mirum. cum omnis noster status super perpetuo motu consistat, ut inquit Imperator in aut. de non alie. §. ut autẽ lex. coll. ii. & talis peregrinatio facit nos pauperes. ut auth. de exibend. reis in princ. & ibi Glos. in uers. aguntur, coll. v. quia nullam amicitiam ut inquit Seneca peregrini acquirunt. & facit tex. in l. i. de castren. & minister lib. xii. & l. fi. de tyro. & l. i. de diuersis offi. & in auth. de Tab. §. si uerò indignus, coll. iiii. concordat. c. cum sit ars. de ætæ. & qualia. Vnde Glo. in d. §. si uerò indignus in uerbo. cautè. alle. illud Sal. quod melior est bucella panis sicca cũ gaudio, quàm tota domus plena uictimis cũ iurgio. §. ne aut. in auth. de iudi. coll. vi. ubi Glo. alleg. illud Catonis, si labor in damno est, crescit mortalis egestas. & uirtuosis præmia sunt danda, & facit bonus. tex. in l. i. C. de princip. agen. in rebus, ibi; sed is qui ordine stipendiorum & laborum merito ad gradum militiæ sequebatur, & in l. f. ibi, eos enim ad hæc officia uolumus aspirare quorum labores scholæ agentium in rebus testimonio comprobatur C. de prin. agen. in rebus & in l. fi. §. uiri etiam ibi, hoc etiam nos corroborantes intuitu laborum quos multos longo prolixoque tẽpore pertulerunt C. de dec. lib. x. & ideò post labores uictoriæ expectamus palmã, ut letitiæ publ. l. i. quã princeps pollicetur nobis dare. l. i. C. de Princip. agentibus in rebus ibi, post palmam laboris, & meriti principatus honore remuneramus. Cætera curialium pericula & damna, uide per Aeneam Siluium in Epistola de miseriis curialium & tex. in §. Romani uerò cardinales. ibi, actu in curia suis officiis insistẽtes. tit. de causis in pragmatica sanctio.

Deniq; magni principes & monarchæ subsunt ingentibus timoribus atq; periculis qualis est nauigatio & belligeratio & similia teste Propertio lib. iii. eleg.

Nunc maris in tantum uentis iactamur, & hostẽ

Quærimus, atq; armis nectimus arma noua.

& Iuuenalis Saty. 14.

Tantis parta malis cura maiore metuq; seruatur.

Cum ergo principes quo maiores sunt, eo grauioribus periculis subiecti sint, eaq; pericula iusta honoris potissimum & gloriæ remuneratione sint condigna, consequens est, ut Hispaniarum Rex & dominus noster potentissimus ut reliquos omnes orbis principes (siue illi reges sint siue Imperatores) imperii & ditionis magnitudine excellit, ita honore & gloria in omni loco & consessu in omnibus denique rebus antecedat.

ARGVMENTVM NONVM.

BONVM quo communius eo dignius est, eumq; qui tale bonum sic communius & uniuersalius in genus humanum confert dignio rẽ reddit ut per Alphonsum Guerreri. in spe. principum c. liiii. num. 41. † & qui bonum efficit aut operatur in plures maiore præmio dignus est, quàm qui id in pautiores efficeret l. nuper C. de nat. liberis, non secus quàm ex diuerso qui pluribus nocet grauius peccat & punitur quàm si pautioribus noceret l. Athletas §. ait prætor, ff. de his qui notantur infamia, auth. ut iudices sine quo quo suffragio §. eos autem l. quicunque §. fin. C. de hæreticis l. i. ff. de priuatis delictis, & institutio si. quadrupl. pauperiem fecisse dicatur in fine principii, sed Hispaniarum Rex ac dominus noster potentissimus ut pluribus præ est tam regionibus quàm personis id quod plusquã manifestum est, ita pluribus quoq; prodesse pro fuisse & profuturum intelligitur. † Principatum enim suum & legitimi cuiusq; principis non tam ad suam quàm ad suorum ciuium utilitudinem

101 Vtilior pluribus maiore præmio dignus quã qui pautioribus utilis est.

102 Principa ad utilitatem subditorum inuentus.

litatem inuentum esse & pertinuisse diuinus
Plato author est, quod etiam docemur à Ci-
cerone primo officiorum, & sanctus Ire-
neus lib.v.contra hæreses & Alphonsus Guer
rerius c.liiii.nu.52.uersiculo item notate in
thesauro christianæ religionis,& beatus Tho-
mas in opusculo.xxi.ad ducissam Brabátiæ &
Nicolaus Boërius in tractatu de authoritate
magni concilii additione.i.nu.131. & Aristo
teles quinto Politicorum Gl. & Abbas in Cle
mentina unica, de baptismo, Lucas de Pen-
na in l.militaribus,C.de curionibus lib.x.Al-
bericus de Rosatis & alii in l. decernimus.C.
de Episcopis & clericis Bar.in tracta. de reg.
ciui. Vnde sanctus Thomas in loco supra ci-
tato ita ait. Considerare debetis, quòd prin
cipes terrarum sunt à Deo instituti, non qui-
dem ut propria lucra quærant, sed ut commu
nem populi utilitatem procurent, in repre-
hensionem enim quorundam principum dici
tur Eze.cap.xxxiiii.principes eius in medio
eius quasi lupi rapaces, positi ad effundendū
sanguinem,& ad quærendas animas, & aua-
ritiæ lucra sequenda.Et alibi dicitur per quē-
dam prophetam, ueh pastoribus israel, qui
103 Historia Antigoni regis. pascebant semetipsos.† His arridet quòd Plu
tarchus apoph.lib.iiii.de Antigono Macedo
num rege scriptum reliquit, qui quodam di-
cente omnia regibus honesta iustaq; esse.sunt
per Iouem inquit Barbarorum duntaxat re-
gibus at nobis ea duntaxat honesta sunt. quæ
honesta sunt,& ea tantū iusta, quæ iusta sunt,
grauiter retulit adulatricem uocem, uolen-
tis omnia licere regibus. Non enim rex est
honesti iustiq;, regula, sed honesti iustiq; mi
nister est. atque utinam similes uoces nō au-
diant Christianorum aures, aut si audiant si-
mili seueritate reiiciant. quid enim aliud di-
cunt qui occinunt,quod principi placuit, le-
gis uigorē habet, qui negant principē teneri
legibus,qui tribuunt illi geminā potestatē,or
dinatam & absolutam quarum altera possit
quod leges, pacta,& fœdera postulant,altera
quodcunq;libuit. Ista sunt uerba Erasmi Ro
tirodami in expositione illius sententiæ An-
tigoni regis. Deniq; Cicero lib.i.officiorum
ita ait, omnino qui reipublicæ præsunt duo
Platonis præcepta teneant unum, ut utilita-
tem ciuium sic tueantur, ut quidquid agant
ad eam referant, obliti cōmodorum suorum,
alterum ut totum corpus reipublicæ curent,
ne cum partem aliquam tuentur reliquas de-
serant. ut enim tutela sic procuratio reipu-
blicę ad utilitatem eorum qui commissi sunt,
non ad eorum quibus commissa est, geren-
da est. Itaque † (ut & Alphonsus Guerre-
rius ubi supra expræssit num.52.& est ex sen- 104 Rex est propter regnum non regnum propter regnum.
tentia sancti Irenei & Beati Thomæ & Plato-
nis & Ciceronis & Antigoni regis & Erasmi
& Nicolai Boerii & Bartoli & Lucę de Penna
& aliorum de quibus supra mentionem habui
mus) regnum non est propter regem, sed rex
propter regnū,uel propter regni ciuium'ue
utilitatem. † Vnde regum creandorum ori- 105 Regnum est iuris gentium.
ginem ex iure gentium processisse bellorum
calamitatibus iniuriarum, rapinarum, uio-
lentiarum impetus internetionum, seditio-
num, rixarumq; uitandarum causa scripserūt
Bal.in l.ex hoc iure,ff.de iust.& iure.Alphon-
sus Guerrerius in d.c.liiii.Idem Bal. in tracta
tu Schimatis,quasi impossibile sit aut parum
commodum sit uiuere sine regibus & magi-
stratibus ut in l.ii.§.post originem ff. de iust.
& iure & in auth. ut omnes obediant iudici-
bus, notatur per Glo.in l.ii.§.peu.ff.de orig.
iuris & in l.i.ff.de iuris.om.iudi.ubi plene per
doct.& per Paridē de Puteo in tract.de synd.
rit.de excessibus regum. Sunt † tamen qui uel 106 Regnum an sit iuris diuini.
lint regna esse de iure diuino iuxta illud pro
uerbiorum c.viii.per me reges regnant & le-
gum conditores iusta decernunt. & iuxta il-
lud Demosthenis per iureconsultum relati in
l.ii.ff.de legibus dum ait legem esse inuentio
nem quandam & donum Dei. Cumq; lex rex
aut regina esse dicatur ab ipso Deo optimo
maximo reges dati esse uidētur ad præmium
bonorum & pœnam malefactorum c. magnū
xi.q.i. ubi S. Ambrosius ait magnum quidem
& speciale documentum esse quo Christiani
uiri sublimioribus potestatibus docerentur
debere esse subiecti ne quis constitutionē ter
reni regis putet esse non soluendam si enim
censum filius Dei soluit quis tu tantus es qui
putas esse non soluendo. Deniq; Petrus Apo
stolus Epistola.i.c.ii. sic scripsit,estote subdi-
ti Dominis uestris siue regi quasi præexcellen
ti siue ducibus tanquam ab eo missis ad uin-
dictam malefactorum laudem uero bonorū.
Et Paulus Apostolus ad Romanos ca.13. non
est enim potestas nisi à Deo, facit c. non fru-
stra xxiii.q.v. Et generale uidetur pactum so
cietatis humanæ obtemperare principibus
c.quid culpatur,23.q.i.Et cor regis dicitur es
se in manu Dei.ut in Epistola inter claras C.
de summa Trini.& fide catho.& dicit Hiero-
nymus in c.Regum,23.q.5.principibus,& po
testatibus fidem & reuerentiam seruari opor
tet,quā qui non exhibuerit apud Deum præ-
mia inuenire non poterit,facit etiam, quod
notatur in l.finali.C.de exactionibus tributō.
lib.10.Apostolus etiam ad Titum scribit. iii.
cap. Admone illos principibus & potestati-
bus

bus subditos esse & Esdræ.iii.3.ca.dicitur Rex autem super omnia dominatur,& præcellit & cætera & principes sacerdotes constituebant excommissione diuina duces prout habetur Exo.28.de Moysæ Hebræorum duce, qui constituit Aaron fratrem suum sacerdotem,& de Iuda Machabeorum duce,qui elegit sacerdotes sine macula uoluntatem habentes in lege Dei,ut mundarent sancta, ut habetur in primo libro Machabeorum c.iiii.& prælatus electus & confirmatus non debet administrare, donec fecerit regi reuerentiam,notatur in c. cum longe, & in c.lectis.63. distinct.& in c. Abbates.18.q.3.uide Henric.in c.nobis.de iure patrona. pro rege etiam orandum est exemplo Baruc.cap.i.ubi dicit orate pro uita Nabuchodonosor regis Babyllonis,& pro uita Balthasar filii eius,ut sint dies eorum, sicut dies cœli super terram.& cætera.& Apostolus ad Timothæū.cap.2.dicit,obsecro igitur primo omnium fieri obsecrationes, orationes.&c.pro Regibus.&c.& quod dominus noster Iesus Christus Pilato respondit dicens non haberes potestatem aduersum me ullam nisi datum esset tibi desuper. Quibus uerbis plane significauit omnem iudicum regum'ue

107 Regnū & rex sunt nomina generalia, ad omnes magistratus spectantia.

potestatem à Deo esse. Imperium enim & regnum nihil aliud est quàm iurisdictio ut in pr.inst.de perpe.& temp.act.uerb.Imperium & in l.i.ff.de constit.principum & l.ii.tit.15. par.4.& ideo in ueteri testamento liber ille qui Iudicū inscribitur magna ex parte circa reges uersatur,& tamen Iudicum inscribitur quasi Iudices & Reges pro eodem accipiantur. Regum enim appellatio lata est,comprehenditq; sub se tam Iudices quam omnes reliquos reipublicæ regentes. Vnde Cicero lib.i. Epist.fami.ad Lentulum ait, quales in Republica Principes essent taleis reliquos solere esse ciues. Et Claudianus sic cecinit.

Nec tam inflectere sensus humanos edicta ualent
Quàm uita regentis
Mobile semper mutatur cum principe uulgus
& Horatius Oda.4 lib.3.
Diuosq; mortalesq; turbas
Imperio regit unus æquo

108 Reges priùs quàm leges scriptę

ET † Guerrerius ubi supra c.84.hac in rescripsit uerba sequentia.Et est notandū quòd gentes prius quàm reges essent,regnabant in puritate prima & sola naturæ,Ideo dixit Bal. in l.ij.ff.de origi.iuris quòd in principio urbis conditæ populus orbis non habebat legē, sed habebat regē.& quòd oēs reges habēt supremā potestatē, ut dixit Innocētius in cap. cū P.tabellio, de fide instrum.& manu regia id est arbitrio regio omnia gubernabantur.

† Adduco etiam Hostieus.Innocen.Ioann. Andræ.& Abbatē in c.licet ex suscepto.de foro competenti.ubi referunt à principio Deū creasse cœlum & terram & omnia quæ in eis sunt,angelicam,& humanam naturam, spiritualia & temporalia, quæ per seipsum regit, sicut factor suam rem gubernare solet, & hominem quoque fecit,præcepta dedit,& transgredięti pœnam imposuit per se ipsum id est Adæ,& Euæ.gene.3.mulieri uerò dixit,& cætera ut ibi,Adæ uero dixit &c.& qualiter etiā per se ipsum Caim puniuit.& Iameh,& quosdam alios gene.4.&.5.& sic Deus rexit mundum per se ipsum usque ad Noe, & tempore Noe cępit Deus creaturas suas regere per ministros,quorum primus fuit Noe, cui dominus gubernationem archæ sibi dedit,per quā ecclesia significatur.gene.5.& 7.nam Noe, & filiis rectorem.& legem dedit gene.9.ubi licet non legatur,sacerdos fuit, & officium sacerdotis exercuit statim post egressum archæ, ante quam leges populo daret.gene.8. ædificauit autem Noe,& cætera.quod officiū sacerdotis simul Abel, & Caym primo fecerant, in hac autem uicaria successerunt patriarchæ, reges, iudices, sacerdotes, & alii, qui pro tempore fuerunt in regimine populi Iudæorum.& sic durauit usque ad Christum, qui fuit naturalis dominus, & rex noster, de quo dicit Psalmista,Deus iudicium tuum regi da.ita quæ ex supra dictis concludo, quòd si consideramus causam primariam, & immediatam Reges sunt de iure diuino, & procedunt à Deo,cum sit rex regum,aut consideramus causam mediatā,& tunc sunt de iure gentium & ad prædicta uide Oldra.consi.lxix.& Anchar.in consi.cccxxxix.ubi dicit, regna iure gentium distincta sunt, & reges etiam iure diuino cœperunt. Quibus concinunt uerba Boetii Metro.5.lib.1.sic canentis.

109 Deus olim mūdū per se ipsum regebat.

O stelliferi conditor orbis
Qui perpetuo nexus solio
Rapido cœlum turbine uersas
Legemq; pati sydera cogis
Omnia certo fine gubernas
& Horatius Oda.4.lib.3.
Diuosq; mortalesq; turbas
Imperio regit unus æquo
& Virgilius Egloga 8.
Nec curare Deum credis mortalia quenquam
& idem Vergilius.
At sperate Deos memores fandi atque nefandi
& Titus Calsurnius Egloga.4.
Qui populos urbemq; regit pacemq; togatam
& Boëtius Metro.6.lib.4.

110 Deus cunctis humanis præest & cunctorū author est.

ßedet in terra conditor altus
Regumq; Regens flectit habenas
Rex & dominus, fons & origo
Lex & ſapiens arbiter æqui

& Sillus Italicus lib.6. Bel.pu.

Iuſtitiæ rectiq; dator qui cuncta gubernas

& Statius lib.5. Theba.

Cuncta hæc ſuperum demiſſa, ſuprema
Mente fluunt

& Manilius lib. 1. Aſtrono.

Ac mihi tam præſens ratio non ulla uidetur
Qua pateat mundum diuino numine uerti

& Boëtius Metro.9.lib.5.

O qui perpetua mundum ratione gubernas

111 Deo authore omnia fieri quo ſenſu accipiẽdũ.

Denique † iſthæc omnia eo pertinent ut Deus tanquam cauſa uniuerſalis omnibus rebus inſit ſiue aëris ſiue ignis ſiue pelagi ſiue terrarum, nam nihil in orbe fit aut homines agunt, niſi Dei uoluntate, teſte Lucano lib.9. Bellorum ciuilium dum ait.

Nil agimus niſi ſponte Dei

Item eo pertinent ut quidquid agunt ſiue homines, ſiue bruta, ſiue reliqua omnia animãtia, uel inanimata, quæ mari cœlo terra ue continentur ad omne quaſi nutu & iuſſu Dei facta uideantur ex ſententia Ouidii lib.4. de Triſtibus ſic canentis

Nil ita ſublime eſt ſupraq; pericula tendit
Non ſit ut inferius ſuppoſitumq; Deo

Et ut Iuſtinianus Imperator in l.i. de uetere iure enucleando C. ait omnia merito noſtra facimus quibus authoritatẽ impartimur. Ad idem l.lege obuenire ff.de uerb. ſigni.& l.i.§.pen.& fin.ff.de lega.iii.& tex.elegans in l.unum ex familia.§.ſi de falcidia, ff. de lega.ii. l.conficiuntur, in prin.ff.de iure codicillorũ. Qua ratione domos, templa, uaſa, ueſtes, imagines, picturas & ſimilia nõ tam ipſi artifices quàm domini quorum iuſſu & impenſa fiunt feciſſe uidẽtur, teſte Martiali lib.8. Epigram. ſic dicentis.

112 Feciſſe nõ tam uidetur qui iuſſus paret quàm qui iubet.

Qui fingit ſacros auro uel marmore uultus
Non facit ille Deos qui rogat ille facit

113 Reges à Deo eſſe quo ſenſu accipiẽdũ.

114 Deum nullus mortaliũ uidet.

Ergo † quòd reges à Deo ſint dati uel creati in hũc ſenſum & defendi & accipi oportet, quod mente ipſius tacita tacitoq; eius iuſſu permiſſu uel imperio dentur fiant, creentur, eligantur ab hominibus. † Conſtat enim neminem unquam mortalium Deum oculis corporeis uidiſſe teſtè Ioanne Euangeliſta Epiſtola.4. dum ait qui non diligit fratrem ſuum quem uidet quo modo diliget Deum quem non uidet? Item & in alium ſenſum accipere poſſumus. reges datos eſſe ab ipſo Deo optimo maximo nempe quod ipſe Deus in omnibus ſiue rebus ſiue actionibus concurrat uel præcurrat mouens & regens quaſi nihil unquam creatorum ad quicquam agendum moueatur niſi inſpirante Deo. Vnde Manilius lib.1. Aſtrono.

Hoc opus immenſi conſtructũq; corpore mundi
Membraq; naturæ diuerſa condita forma
Aëris atque ignis terræ pelagiq; iacentis
Vis animo diuina regit ſacroq; meatu
Conſpirat Deus & tacita ratione gubernat

& Lucanus his concinit lib.9. Bello.ciuilium dum ait

Iupiter eſt quodcunq; uides quodcũq; moueris

Denique † illa demum eſt perfecta & certa hominum cognitio & notitia, quæ percipitur aliquo ex quinque ſenſibus corporeis, nempe per uiſum, per auditum, per guſtum, per tactum per odoratum. † Vnde teſtes de iis tantum quæ aliquo ex his quinque ſenſibus corporeis percipiunt & comprehendunt debent teſtificari, nec certam aut idoneam rationem ſuæ depoſitionis reddere intelliguntur niſi cum eam reddunt, quæ talibus ſenſibus corporeis colligitur l.teſtium, ubi tradũt communiter doct.C.de teſtibus, qua de re per Glo.in l.ii.§.idem Labeo.i.ff.de aqua pluuia arcẽda, Decius conſi.cccliiii. in caſu propoſito, n.1. Petrus Paulus Pariſius cõſi.xxxiii. col.i.lib.ii. Pet.Philippus Corneus cõſi.xviii. in nomine domini, lib.ii.nu.4. Fulg. in l. ſi nõ ſpeciali C.de teſtam. ubi Bar. Salic. Pau. Caſt. Benedictus de Plumbino Alex.& Cinus nu.6. & Pet.Philippus Corneus eodem nu.6.& Iaſ. in 1.& 3. notabi. Bar. Ioan.de Imola. & Paulus Caſtrenſis in d.§.Idem Labeo & Ludouicus Pontanus in d.l.ſi non ſpeciali. Vnde & ſi reges iure diuino regnare dicantur ex ſententiam eorum quos ſupra retullimus, uel iure gentium ut placuit iis quos etiam ſimiliter adduximus, ſitq; etiam tertia eorum ſententiam qui cõtendunt id iure ciuili fieri, ut per Paridem de Puteo in tract.de ſyndic. titu.de exceſsibus regum. † Tamen ſi certiorem rationem ſequamur reperiemus huiuſmodi ſententias inter ſeſe non tam ſenſu quàm uerbis diſtare. nam ſimul atque quædam ciuitas regem ſibi delegit, is ſane rex eſt ex mero illius ciuitatis cõſenſu & actu ſeu actione, electione delectu uel conceſsione, qua ratione iure ciuili id eſt illius ciuitatis is rex eſſe intelligatur arg.l.omnes populi l.ius autem ciuile, ff. de iuſt.& iure.§.Ius autem gentium inſt. eod. tit. Sed † & is iure etiam gentium rex illius ciuitatis non incongruè aut inepte dicetur. Quandoquidem ius gentium eſſe intelligitur non id modo quod ab omnibus omnino gentibus pereque obſeruatur, ſed etiam id quod ab earum pleriſque admiſſum eſt. Quinimo etiam

115 Humana cognitio & per aliquẽ ex quinq; ſenſib⁹ corporeis.

116 Teſtis id tantum ſcire dicitur quòd percepit aliquo ex quinque ſenſibus corporeis.

117 Principatus imperiũ regnũ dici poſſunt de iure ciuili & de iure gẽtium & de iure diuino.

118 Ius gentiũ quid.

etiam si non à gentium plerisq; receptum sit sed tantum à plerisq; earum que honestis legibus & moribus reguntur adhuc dicitur esse iuris gentium ut in d.l.omnes populi,& d.§. ius autem gentium,& diximus plene lib.i. de successionum progressu in praefa. Nec dubium est quin plereq; gentiũ quae honestis legibus & moribus reguntur regibus gubernẽtur. Vnde tale gubernãdi ius ditioq; & Imperiũ à iure gentiũ ut descendere uideatur par est. Sed & à iure diuino similiter descendere non inscite intelligemus in eum modum de quo supra mẽtionem habuimus. † dum modo reges generaliter accipiamus, eamq; uocem ad omnes & quoslibet omnino regentes referamus (qualeis hodie sunt duces Venetorum uel Gonuensium uel Pisanorum & similium & qualeis olim erant Consules Romanorum & rectores Cartaginensium seu Poenorum & similium.) Hi etenim omnes & similes legitimi reges, regentes, rectores, principes, iudices, Imperatores quocunq; nomine aut uoce nuncupentur, non propter se aut suam utilitatem sed propter ciues ciuium'ue utilitatem creati, delecti, aut dati intelliguntur, ad similitudinem ac imaginem tutelae minorum, quae est uis ac potestas in capibus liberis ad tuendos eos qui aliter se tueri commodè nequirẽt l.i. ff.de tutelis in priu.inst.eod.tit. ut supra plenius ostendimus. † Nam ut tutela inuẽta fuit ad tuendum eum qui se per aetatem tueri non pôt ut.dd.ll.ita et regnum ad tuendos eos qui uel per aetatem, uel senium, uel morbum corporum, uel animorum, uel sexum, uel imbecillitatem se se aduersus potentiores tueri non possunt, inuentum datumq; fuit. sicq; humanis necessitatibus id exigentibus, ita Bal. in d.l.ex hoc iure, uidetur sentire, & etiã in suo consilio schismatis & Alphonsus Guerrerius cap.liiii.in suo Thesauro relig. charis. in pr.

119 Reges dici possunt oés legitimi magistratus.

120 Reges quare inuenti.

Denique † ut Cicero in Laelio testatur, sic nos nati uidemur, ut inter nos esset societas quaedam. Id quod idem Cicero repetit.iiii. de Finibus his uerbis, hoc solum animal homo natum est pudoris ac uerecundiae particeps appetens coniunctionem hominum ac societatem. Nec dubium est quin haec societas ac communio seu familiaritas soleat parere discordias l.cum pater §.dulcissimis, ff.de lega. ii. † Est enim ingenium humanũ procliue ad dissentiendum iuxta illud Vergilii

121 Homo est animal sociabile naturali instinctu.

122 Humanũ ingenium procliue ad dissentiendum.

Scinditur incertum studia in contraria uulgus
& Sillius Italicus lib.9.
Discordia demens
Intrauit caelos superosq; ad bella coegit.

Cumq; natura ita comparatum sit ut omnes sibi melius quàm alteri esse mallit, ut Terentius author est & probat elegãs tex. in l. si uoluntate C.de rescin.uẽdi. necessum fuit esse & praeesse qui huiuscemodi discordias ac lites componeret, ne ad arma necesq; passim ciues prosilirent ac furerent. Ergo & humana necessitas & naturalis appetitus societatis (est enim homo secundum Philosophum animal sociabile) peperit hominum uitam socialem atq; Politicam, societas discordiam dissensum, discordia principatum iuridicamq; potestatem ciuilem & in hunc sensum dici potest regnum esse de iure naturali & gentium & ita intellige d.l.ii.ad prin.ff.de orig. iuris. cum supra alleg. uerum is principatus naturaliter loquendo descẽdit immedite ab hominum concessione facto uel delectu cõcurrente Dei permissu & ordinatione, secundum ea quae proposuimus, potest tamen quotidie ferè (& non raro expedit) mutari & uariari quo ad regentium personas, quo ad tempora, loca, causas modosq; regendi & administrandi c.non debet, de consang. & affini. d.l.ii.§.sed cum paulatim. † Qua in re accipimus principatum pro quolibet magistratu & sic in genere iuxta l.magistratibus.ff.de iur.om. iudi. & iuxta illud Ciceronis iii. de legibus magistrarus lex est loquens. Et rursus idem Cicero ibi magistratibus opus est sine quorum prudentia ac diligentia ciuitas esse non potest, quorum descriptione omnis reipublicae moderatio continetur neque iis solum praescribendus est imperandi, sed etiam ciuibus obtemperandi modus. Itaque populus sine Imperatore, sine rege, sine duce, sine comite, sine marchione in specie sumptis consistere & potest & non raro solet, (sunt enim uariis in orbis regionibus uaria non solum regentium nomina, sed & potestas, uis, imperium ac ditio) Caeterũ sine ullo omnino magistratu qui uel ad omnes causas & lites delectus esset, uel saltem quando ex orirentur is ad eas sedandas & definiendas deligeretur consistere uix posset, quin is mos & uiuendi ritus & modus planè à iure gentium dissideret aut aduersaretur, & iuri naturae quatenus peculiariter conuenit hominibus. † Quamuis enim reliquis animantibus brutis is magistratus opus non sit, quippe quae ex rapto plerũq; uiuant, famis necessitate cogente. tamen uictum quae ruut ex rapto & uiolentia in animal diuersarum specierum illata non ex illata in animal eiusdem speciei ut Horatius author est & Plutarchus in opere illo quod inscribitur an Bruta ratio insit. Caeterum cum Deus optimus maximus (iuxta illud Psalmistae omnia subie-

123 Magistratus quilibet large dicitur rex

124 Reges qua re non habeant aut egeãt bruta.

cisti sub pedibus eius) omnia huius mũdi hominibus concesserit, hinc fit ut homo in hominem non raro impetũ faciat uiolétię iuxta illud Ouidii.

Non hospes ab hospite tutus, uiuitur ex rapto.

Denique uiolentiam inferre in animal diuersæ speciei fas est, fuitq́; semper tamq́; hominibus concessum quàm reliquis animantibus usitatum, & peculiare ac natura insitum. Nam ut homines impetum facere liberum est in omne genus brutorum, siue illa uolucria sint, siue terrestria, siue squamea, uel aquatilis turba, iuxta illud omnia subiecisti &c. ita quoque & brutis in diuersæ speciei animalia natura insitum est prædam facere, quorum pleraq́; ex rapto uiuunt, præsertim uolatilia & etiam squamea turba, & ex quadrupedum genere non pauca, ut ursi, leones, lupi, uulpes, canes, cati & similes, sed in animal eiusdem speciei aut nunquam aut sane per raro impetum aut prædam faciunt, homines autem in reliquos homines frequenter. Ergo principatus qui (ut iam ostendimus) ad conseruationem speciei fuit inuentus, necessarius fuit in hominibus ne eorum imbecilliores à fortioribus opprimentur, non sic in reliquis animantibus, quæ ut prædam in alterũ animal suæmet speciei non exercent, ita & principe aut moderatore suæmet speciei non egent, sicq́; leo non præest leoni, non ursus urso, taurus'ue tauro, aut æquus æquo. Nõ quoque aquila aquilæ, miluus miluo, accipiter accipitri aut columba columbę. Nec delphin, præest delphino, aut cætera id genus. Quæ omnia eo pertinent ut intelligatur principatum non esse de iure naturali prout hæc uox conuenit omnibus animãtibus iuxta l.i.ff. de iust.& iure & in pr.inst.de iure nat.sed esse de iure naturæ prout conuenit solis hominibus, quod peculiari nomine ius gentium appellatur ut.dd.ll.non quoque esse de iure diuino nisi quatenus illud ius cum omnibus rebus humanis concurrit quasi causa uniuersalis, ut iam ostẽdimus. Quod de iure naturæ sit principatus intellige ut ilico subiiciam.

Cum ergo (ut è diuerticulo ad uiam redeamus) qui pluribus prodest maiore prēmio gloriæ & honoris dignus sit quàm qui paucioribus prodesset, cumq; principatus ad subditorum duntaxat non etiam ad principum utilitatem inuentus sit, sequitur ut qui pluribus latioribusq́; principatibus à Deo & hominibus præfectus fuerit is pluribus hominibus profuturus sit, ne aliter peccatum in principe prę sumatur contra l.merito, ff. pro socio, præsertim cum ut Ouidius cecinit.

Oẽ animi uitiũ tanto cõspectius in se crimen habeat
Quanto maior qui peccat habetur.

Vnde cũ Princeps ac dominus noster Rex Hispaniarum potẽtissimus longe pluribus regionibus & principatibus pręsit quàm ullus totius orbis princeps, sicq́; lõge numerosiori mortalium turbæ profuturus sit, prosit, profueritq́; semper, par est ut in gloriæ & honoris præmio reliquis principibus pręferatur.

Denique uidendum est † cum principatus 115
esse iuris naturæ uel gentium dixerimus, an sub principe uiuere omnibus hominibus necessum sit, quod uidetur iuxta c.ii. de maiori & obed. & iuxta illud Pauli Apostoli, omnis anima (inquit) superioribus potestatibus subdita sit, sed illud quo ad spiritualia habet uim præcepti, sed quo ad temporalia uel non, procedit, uel uim tantum consilii habet, nam ius naturale est naturalis quædam inclinatio & appetitus nullam inducens compulsionẽ præcisam aut coactionem ut dixi.

Regibus aut magistratibus sub esse nõ est necessitatis præcise.

Et ius gentium est cõmutabile nec unquã quo ad omnes homines induxit necessitatem præcisam, sicq́; capti qui iure gentium serui fiunt capientium, tamen inter Christianos non ita fit. & sic in aliis ut plenè diximus de succ.progr.in præfa.ergo si in aliqua ciuitate libera ciues conuenirent ne ullum haberent principem, magistratum aut iudicem, sed ꝙ quando inter duos conciues uel inter plures esset is ciuilis uel criminalis, tunc reliqui cõciues iudices aut arbitri essẽnt illius litis, talis conuentio & regimen proculdubio ualeret, nec uideo quid possit huic rei impedimento esse, idq́; probatum est, quia omnia censentur permissa quæ nõ reperiuntur nominatim prohibita l.nec non §.quod eis.ff.ex quib.cau.maiores l.super statuas C. de religi.l.altius C. de seruit. & hæc est illa naturalis libertas hominibus à Deo optimo maximo data l.libertas ff.de statu hominũ §.libertas, inst. de iure personarum l.quod attinet ff.de regulis iuris.sed talem conuentionem aut regimen nullus unquam inueniet prohibitam iure diuino, naturali uel gentium, ergo remanet libera & sub arbitrio cuiusq́; populi liberi, qui ius ciuile sibi possit hodie adoptare & cras repudiare iuxta §.sed naturalia, inst. de iure nat.l.omnes populi.ff.de inst.& iure quod multum nota quia de his uidi ualentissimos doctores hæsitare & in contrarium inclinat Dominicus Sotus Theologorum nostræ tempestatis disertissimus de iust.& iure.pro nobis illud Domini omnia subiecisti sub pedibus eius &c. cuius rei sensus est non solum hominem nulli subesse sed ex diuerso homini reliqua omnia præter

ter hominem alternm sub esse.

ARGVMENTVM DECIMVM.

126 Quo maior admini stratio eo sublimior administrans.

QVO maiorem † in genus hnmanum administrationem quis habet, eo dignior sublimior & eminentior omni loco, sede, gloria & honore intelligitur, tex. & ibi Lucas de Penna in l. ii. C. ut dignitatis ordo seruetur & l. fi. ibi in ipso tamen actu C. de Decurio. lib. x. facit l. bene à Zenone C. de quadri. præscrip. ibi, qui enim suis consiliis suisq; laboribus pro toto orbe terrarum die noctuq; laborant, quare non habeant dignam sua prærrogatiua fortunam id quod notat Sali. ibi. ix. not. l. ex agentibus, & ibi Gl. in uerbo posteriores. C. de pri. agen. in rebus li. xii. & in l. i. C. de proxi. sacro. scri. eodem libro Nicolaus Boetius de anth. mag. consf. add. i. num. 142. uers. præterea non

127 Doctores actu legentes præferuntur iis qui actunó legunt.

solum ratione. † Vnde tam ipse quam Ioannes de Platea in l. i. supra iam allega. contendunt doctores actu legentes reliquis qui actu non legunt præferêdas esse, quod & tenet idẽ Ioannes de Platea in l. i. C. de consulibus. Denique summus honor est in reipublicæ administratione tantoq; sublimior quanto ea administratio & reipublicæ cura amplior & latior est l. honor, in pr. ff. de muner. & hon. Gl. in l. i. C. de mune. & honori. lib. xi. edocet Andreas Barba. ad Bal. in feudis, tit. quibus mod. feud. ami. in uerb. carebit. sed Rex ac dominus noster immensas innumerasq; regionum administrationes, plures sane & latiores quã reliqui omnes principes habet, ut euidentius est quam ulla comprobatione egeat, nulliq; ignotum qui rerum non sit inexpertus, ergo ut reliquos omnes principes antecellat par est, præsertim cum tales administrationes, ditiones, regna, imperia ab ipso Deo optimo maximo sibi data fuisse intelligantur iuxta illud Prouerbiorũ c. viii. per me reges regnãt. Et Apostolus ad Romanos c. xiii. non est inquit potestas nisi à Deo cum iis quę iam supra congessimus.

ARGVMENTVM VNDECIMVM.

128 Dignior è qui dignior loco præest.

QVI præest † loco digniori is dignior sublimior excelentiorq; esse intelligitur. ita tradunt Nicolaus Boerius in d. trac. de aut. mag. consf. add. i. num. 149. uers. præterea etiam & fortius. post Ioan. de Platea quem allegat in l. ii. C. ut dignitatis ordo ser. lib. x. unde præfectus urbis dicitur maior dignitate quam reliqui magistratus Romanæ ditioni & Imperio subiecti, ut per Glo. & Doct. in rub. ff. de off. præfe. urbis l. i. C. de Silenti. ubi Ioan. de Platea & l. i. C. de præp. lab. lib. xii. facit l. ius Senatorum. de dignita. & l. municipes, ff. de municip. ibi, quibus summa reipublicæ commissa est, & in dictis locis tradunt communiter doctores ratione loci & administrationis (hoc est loci ubi administrat) quem esse præferendum. facit l. quilibet C. de decuri. li. x. ibi, non solum à uobis quibus propter loci dignitatem rerum summa commissa est, & ibi Bal. edocet tanto maiorem esse officialem quanto digniori loco præest, facit l. i. & quæ ibi plenè disserunt doctores C. de priuileg. urbis Roma. lib. xii. & fuit sententia Innocentii in c. iii. de sepultu. & Cardina. Alexandri. qui etiã ut refert Nicol. Boerius ubi supra & nu. 100. ait officialem in ciuitate administrãtem præferendum esse ei qui in uico administraret, † Nam & secundum eundem Nicol. ibi ratione officii filius præfertur patri suo ut per Valerium Maximum in lib. ii. ad finem de insti. antiquis Simo. de Bur. in proœmio clemen. Alexan. in add. ad Bar. in l. i. ff. de obseq. Aulus Gell. in noctibus atti. lib. ii. c. ii. & facit l. nam quod ff. ad Trebelli. l. minimè, ff. de religiosis & sump. funerum † Id quod in actibus publicis ita definitum fuisse ait Aulus Gellius ubi supra in persona præsidis Cretæ prouinciæ, & rursus Romæ in persona Fabii filii Maximi, & attingit Bartholomæus Socinus in l. cum quid, col. iii. ff. si cer. pet. post Aretinum ibi, † Et ciues (ut ad uiam redeamus) oriundos ex urbe splendida nobiles esse attestatur Lucas de Penna in l. mulieres, col. iii. C. de dignit. lib. xii. sentiens non ita esse in iis qui uicis aut uillis orirentur, tanti momenti esse in dicans loci dignitatem & sublimitatem, facit xl. distin. c. nos qui & c. illud & c. Adam & ff. de excusa. tutorum l. non tantum §. i. & C. de ui publica l. seruos in ii. responso & l. in urbe ff. de statu hominum.

129 Filius an sit patri ratione officii præferendus.

130 Historia per Aulum Gelium relata.

131 Ciues an digniores quam municipales.

132 Hispania dignissima.

Quum † ergo qui præest loco digniori is dignior sublimior & anteponendus esse intelligatur, cumq; Rex ac Dominus noster Hispaniarum regionibus præsit quæ cum aliis nominibus, tum eo potissimum quòd in ea Christi Domini ac redemptoris nostri uera fides & dogma integra, intacta, inuiolataq; permanet, qua in re reliquas omnes orbis prouincias (quæ nostræ tempestatis calamitas, miseria & infelicitas à lachrymis minimè temperanda est.) superare uix est ut non longè uideatur. reliquum est ut qui princeps ei præfuerit, is reliquis omnibus, mundi principibus potior sublimi orq; esse intelligatur.

Nec mirum aut nouum est habitam loci

rationem

133 Loci consideratio magni momenti est. rationem † quo ad dignitatẽ qua de egimus magni esse momenti, quandoquidem loci cõsideratio potens est ad rerum naturas mutandas, quo ad iuris effect', quale est cũ pecunia loco circumscripta est, quo casu ob solam loci considerationem loco speciei habetur, & si loco generis sit quando certo loco circumscripta non est, ut in l. incendium, C. si cert. pet. ubi not. omnes doct. iuncta l. planè. i. §. si eadem res sępius, ubi plenè per Alexand. & Iasonem post alios ff. de lega. i. l. si certos ff. de uerb. obliga. l. sed & si certos, & l. talis scriptura §. item si legetur & utrobiq; per doct. ff. de lega. i. tex. in princ. inst. quib. mod. re contrahitur oblig. l. ii. §. mutui autem datio, cum ibi plene not. per Glo. & Doct. ff. si cer. pet. & in l. quod te mihi, eod. tit. l. si seruus legatus §. quinque ff. de lega, i. l. i. §. si decem qui in arca ff. ut legatorum nomine caue. & hinc nascuntur plura utilia ut disseruimus de succ. crea. lib. i. §. x. nume. 93. uersi. quod autem genera.

134 Historia Alexandri Denique † ut ex dignitate aut qualitate loci ubi quis inclusus aut collocatus est arguatur ad dignitatem aut qualitatem inclusorũ aut collocatorũ sensit Alexan. de quo quum Plutarchus lib. iiii. apoph. memineret sic scriptum reliquit, Quum delato ad ipsum scrinio lo, quo nihil inter opes Darii preciosius pulchrius'ue repertum est, quæreretur in quem usum destinandum esset, aliis aliud suadentibus, dixit huic optimè seruandus dabitur Homerus. sentiens nullum esse Thesaurum illo preciosiorem, ita uisum est iuueni, qui se totum ad exemplar Achillis componebat.

ARGVMENTVM DVODECIMVM.

135 Dignior ẽ is cui princeps magis fauet. SVPERIORIBVS † concinit, nam cui princeps magis fauet & adspirat is dignior esse uidetur laude & honore, ut testatur Horatius lib. i. Epistolarum ad Seuam dum ait, principibus placuisse uiris nõ ultima laus est, & est egregius tex. in l. omnium C. de testam. ubi cuius testamento princeps ob gratiã præsto fuit, is rite testatus uidetur etiam si solennia non adhibuisset, quasi sublimior quodam modo & legibus principis ad imaginem iam ueluti solutus esse cœperit, quem tex. plenissimè ornauimus de suc. creat. lib. iii. §. xxvi. per totum facit l. siue apud acta, C. de transact.

136 Doctor à principe creatus reliquis sublimior habetur. † Vnde doctor ille qui à principe creatus fuit reliquis doctoribus dignior, sublimior & potior in prælatione habetur, ita Abbas in c. per tuas, per tex. ibi de maior. & obed. Andræas Barba. in c. quod clericis de foro compet. plenè per Felinum in d. c. per tuas col. iii. per Nicola. Boeri. de autho. mag. cons. i. add. magnime. 92. & rursus num. 133. per Petrum de Lesnand. in tract. de doctor. par. iii. q. x. per Bart. in simili in tract. de insig. & arm. col. ii. Paulus Castrensis in l. quoties C. ubi de crimi. agi oporteat. Bartho. Soci. regula xxix. uersi. fallit ratione promotionis. Neque ab simile

est † quod & Canonicus à Papa creatus præfertur canonicis ab alio effectis secundum Panormit. & Felinum col. ii. uers. in quantum, in d. c. per tuas, per Bar. in l. ii. ff. de albo inscrib. & ibi plenè per Alexan. in add. ad Bar. Petrus de Monte in sua monarchia q. v. uer. post Archiepiscopos, cum seq. uersi. Id quod ita demum procedere intelligit Innocentius in c. i. de maiori. & obedi. si in reliquis qualitatibus paritas sit & Ioãnes de Platea de decuri. lib. x. in l. ii. per Ioannem Andreæ in d. ca. i. 137 Canonic' à Papa creatus reliquis sublimior habetur.

Quum ergo eum digniorem ac sublimiorem uideri cui princeps magis faueret & adspiraret ostenderimus, nec dubium sit quin summus princeps Deus potentissimo Hispaniarum Regi ac Domino nostro longè magis quam reliquis principibus adspirauerit ac fauerit, par est eum reliquos omnes anteire. Quod autem ei magis quam reliquis mundi principibus fauerit edocemur illinc quòd ei longè latiorem ditionem ac imperium quàm reliquis concesserit ac commiserit, suoq; loco maioribus in negotiis ac regionibus substituit ac suffecit. Nam cum ĩ principio Deus creasset cœlum & terram & omnia quæ in eis sunt, angelicam & humanam naturam, spiritualia & temporalia quæ per se ipsum regere initio cœpit, sicut factor aut cuiusq; rei creator solet eam gubernare, preceptaq; dedit & transgressoribus pœnam designauit ac impofuit per se ipsum (scilicet Adæ & Aeue) eosdẽ que puniuit, & Cain ac quosdam alios usque ad Noe testantur Hostiensis Ioanes Andreæ & nouissimi in c. licet, de foro competen. & Genesis c. iii. & iiii. qui quidẽ Deus optimus maximus uti Cesar & Imperator c. ad Apostolicæ, in princ. de re iud. lib. vi. tempore Noe p ministros suos cœpit regere suas creaturas, & Boeri. ubi supra num. 117. subiicit sequentia uerba & primò fuit Noe cui Deus gubernationem archæ ac illius liberis & filiis eius Sem. Cham. & Iaphet rectoriam dedit qua ipse Noe post exitum archæ officium sacerdotis exercuit, ut Gene. ix. & post legem dedit populo suo secundum quam uoluit ipsum uiuere. & transgressoribus pœnam impofuit: & hoc per Moysen. ut patet per discursum Exodi. & xxii. q. v. c. res cum c. sequenti & in hac uicaria successerunt Patriarchæ, regis

ges, & alii qui pro tempore fuerunt in regimine ad aduentum Christi benedicti usque; qui fuit & est uerus & naturalis Dominus & Rex noster aut tener Petrus de Belluga i suo opere curiali titul.de propositione grauami. coram principe in curia præsidente faciendum col.i.& Bar.in tra.de regi.ciu.col iii.circ. medium & ab ipso excelso Principe Saluatore nostro piisimo incepit magnum imperiũ quoniã ipse fuit Princeps & caput magni cõsilii.ut habetur Isaiæ.ix.c.† Vbi dicitur & erit

138 Angelus quid signi ficet. magni cõsilii Angelus, quæ uerba in missa Natalis eiusdem Domini repetuntur.puer natus est nobis,& uocabitur nomen eius magni cõsilii Angelus c.nos si in competenter §.his ita ii.q.vii.& Glo.singula. & ibi Abb.Sicu.in cle. una.de bapti.in uerbo.Regum, & Angelus secundum translationem septuaginta interpretũ dicitur Christus. probatur Ecclesia.xxxij. lumen quippe consilij quod est donum spiritus sancti & cœleste, uel secundum Bonamuẽturam exponitur propter inferiorum regimen siue gubernationem, dicitur Angelus magni consilij.hoc est Christus. qui omnium electorum mentes in sua custodia suscepit & tutela Ioan.xvij. quos dedisti mihi ego custo

139 Principes sunt Dei ministri. diui.& nemo ex eis perijt nisi filius perditionis.† Et summus princeps noster Hispaniarũ Rex est minister Dei in terris secundum doc. in d.c.licet,prout secundum eum sunt reliqui summi princeps ut per Martinum Lau d.in tra ct.a.de princip. in princ.q.iuxta illud Deus iudicium tuum regi da & iustitiam tuam filio regis ut in Psalmo lxxj. tradit per tex.ibi scribentes in auth. de consulia.d finem, facit l.iubemus nullam C.de sacr. Eccle.& Bal.de pace Costantię §.i.uers. debitam fidem, Antonius Corsetus de potesta.regia.q.xlv.Bar.in extra uag.quomodo in crimine lęsę mag.sit proce. uerb.totius orbis,Cardi.Alexandri.in c.quoniam xv.dist.Cum ergo Hispaniarum Rex ac Dominus noster potentissimus sit Dei Vicarius & minister ac substitutus in terris ad gubernationem regionum sibi ab ipso commissarum eęq; sint longe plures ac latiores quam quę ab ipso Deo ulli alii principum commissę fuerunt. Sequitur ut ipse Deus Rex regum ei magis quam reliquis principibus terrę fauisse & adspirasse uideatur,& per hoc sit reliquis principibus preferendus.

Hęc duodecim argumẽta communia sunt quo ad omnes toeius orbis principes, sed in particulari preter hęc duodecim est etiam respectu regis Gallorum & tertium decimum argumentũ quod Rex noster est legitimus princeps & Dominus noster legitimus

que in hoc regno successor per lineam rectã a primo Gothorum rege usque ad potentissimum regem nostrum Philippum ut supra attigimus.at regnum Francorum quod hodie nõ sit sub principibus legitimis quinimo a regia prosapia transitum fecerit in ipsorum expulsores author est Petrus Mesias in uitis Cesarum & in Sylua uarie lectionis.Est & quartumdecimum argumentum quod eadem ratione apparet reges nostros esse nobiliores hoc est ex stegmate clariore descendentes ut pote quę a ueris & legitimis regibus non a tyrannis ut illi descendunt, id quod multum cõfert ad nobilitatem dignitatem & prælationem ut plenè per Nicolaum Boerium de autho.magni consi. add.j.nu.38.per Felinum in rubr. de mai.& obe. col. iii. Dominicus in c. quorundam de elect.lib.vj. auth. ut ab illustribus §. Sancimus l. nobiliores C. de mercat.& comer.Vnde nobilitati fauendum esse a Cicerone docemur, qui pro Sextio sic scriptum reliquit, Omnes boni semper nobilitati fauemus & quia utile est reipublicę nobiles esse homines dig nos maioribus suis & quia ualere debet apud nos clarorum hominum Senex de republica meritorum memoria etiam mortuorum.Quintumdecimum quod maior & dignior quis dicitur ratione antiquioris originis,& cum omnes ab Adã descendamus quod attinet ad propositum antiquiorem accipere debemus eum, qui descendit a parentibus qui ab antiquo uel antiquiore tempore noscuntur esse potentes, & sic nobiles ut per Nicolaum Boerium & Felinum ubi supra & d. auth.ut ab illus.§.Sancimus.& d.l.nobiliores, nec dubium est,quin Rex potentissimus noster hac in re Gallorum regem(ut nunc dicebam)præcedat. Sextum decimum ex parte ipsorũ regnorum constat longe anterius,uera dogmata Christi a regione Hispana quam a Gallica fuisse recepta,nam parum post Christi redemptoris nostri passionem Iacobus Apostolus per Hispaniam euangelizauit gentesq; ad Christi fidem redegit,id quod longè tardius postea Gallis contigit ut per eundẽ Petrum Messiam in opusculo de Europa.Decimum septimum respectu Ecclesię de hoc nõ dubitandum quandoquidem ipsius interest maximè ut inter regna Christianorum illud regnum primas tenere intelligatur in quo integra fides Christi est (quale est in Hispania) ne si aliud regnũ in quo ea fides lęsa cœpit labascere caput Christianitatis uideretur ad se facile reliqua membra traheret suaq; contagione corrumperet.Decimum octauũ Rex noster etiam de iure Imperatorem recognoscere

scere, desinit non sic in rege Gallorum qui eum recognoscit de iure licet aliud de facto, ut per Alphonsum Guerreriũ in Speculo principium c.lv.ad finem Bal.in l.ex hoc iure ff.de iust.& iure Panor. in c.nouit, de iudici. Glo. in c.Adrianus lxiij.dist. Oltral.con.lxix.

Et hęc posteriora sex argumenta ideò tam paucis ac breuibus perstringimus quòd nobis cum Gallis nullum certamen est, sed potius summa cum illis & principe suo tam nobis quàm potentissimo Regi nostro & amicitia & cognatio est, sed nostrum de prelatione certamen respectu omnium mundi principum est quotquot hodie sunt dignitate, honore, gloria & sublimitate princeps noster Hispaniarum Rex potentissimus excellẽtior intelligatur.

Omnia fundamenta aut argumenta quæ in contrarium adduci possunt obiter in nostrę partis tuitione dissoluta iuenies id quod breuitatis studio sic factum curauimus, & Regis nostri mẽtionem toties fecimus eo quòd ab splendore ipsius honor & iustitia nostra pendebat nostra enim de causa non de ipsius agebatur.

CAPUT PRIMUM.

1 *Principum triplex distinctio.*
2 *Princeps merus & legitimus.*
3 *Princeps legitimus non merus.*
4 *Princeps illegitimus.*
5 *Princeps ex bello an sit legitimus.*
6 *Princeps legitimus leges ferre potest.*
7 *Populus postquam Principem accepit desinit habere ius legum ferendarum.*
8 *Principi à populo data potestas reuocari nequit fallit in tribus casibus.*
9 *Vasallus dominum belligerantem quando sequi teneatur.*
10 *Principatus intuetur meram ciuium utilitatem non principum.*
Plato.
Cicero.
Arist.
11 *Legum quàm Principum salubrius imperium.*
12 *Iudicis arbitrio quàm minima relinquenda.*
13 *Historia Antigoni.*
14 *Princeps est legis minister sicq; eis subest.*
15 *Historia Archidami.*
16 *Historia Pausaniæ.*
17 *Historia Heracliti.*
18 *Princeps continetur appellatione magistratuum.*
19 *Princeps subest legibus.*
20 *Historia Cæsaris.*
21 *Facetia Anacharsis.*
22 *Intellectus l.princeps ff.de legi.cum simi.*
23 *Legum & conuentionum eadem natura.*
24 *Principum creandorum aut legum finis, populorum utilitas.*
25 *Reges sunt de iure gentium.*
26 *Principatus ecclesiasticus ad populorum utilitatem est.*

RINCIPUM materia reliquis omnibus altior frequentior & utilior ut est, ita inertior incultiorq; à nostris maleq; digesta & elaborata relicta est. Principes autem accipere debemus oẽs regentes quales sunt Imperatores, reges, & reliquos oẽs qui nõ recognoscunt superiorem iis in rebus de quibus agitur siue illi singulares personę sint, siue res publicæ, ciuitates. Vnde Claudianus, nec tam inflectere sensus humanos edicta ualẽt quàm uita regentis. † Hi autem principes reperiuntur in triplici differentia, quidam enim sunt meri & simplices atque legitimi, quidam legitimi sed non simplices aut meri, quidam nec meri nec legitimi. † Meri & legitimi sunt qui à populo libero eliguntur ad regendum populum quo principatu alius iustitior esse nequit aut gratior, isq; spectat ad meram ciuium nõ etiam ad regentium utilitatem ut prope edocebimur, de hoc agitur in l.i.ff.de const.prin. §.sed & quod principi, inst.de iure natur.l.ii. §.& cum placuisset, & circa prin.eiusdem legis.ff.de origine iuris. † Legitimi sed nõ meri dicuntur quando in campo forte latissimo meo, sub certis tributis & legibus aliquibus iure uassallitii pacto permisi ædificare oppidumq; construere, & hi propriè uassalli appellantur, de quibus loquuntur pleraq; iura feudorum, intellige quando in tali campo nullus præter me habebat iurisdictionem & tacite, uel expresim. hoc actum fuit, ut in talibus nouis habitatoribus iurisdictionem haberem aut exercerem & hoc ius uassallitii facilius admittit alienationem quàm ius meri principatus, quia hoc ius in meo, illud uero in alieno constituitur. Item hoc ad meam principaliter utilitatem, illud uero ad subditorum ciuium'ue utilitatem non ad meam creatũ intelligitur, ut infra dicemus. † Illegitimi uerò principes dicuntur qui ui, uiolentia & armis populum debellarunt & istorum potestas de iure nulla est, quia iuridica aut legitima potestas non est ad malum ut fusius infra edocebimur, & attigimus controuersiarum lib.j. c.i.num.5.& ix. † de facto autem istorum potestas quanta sit ex ipso facto pẽdet, quod intelligo

1 Principũ triplex distinctio.

2 Princeps merus & legitimus.

3 Princeps legitimus nõ merus.

4 Princeps illegitimus.

5 Princeps ex bello an sit legitimus.

telligo quando bellum fuit iniiustum. nam si iustum fuit quia cum populus à tyranno & malo principe præmeretur, alter princeps eũ populum ab illa tyrannide liberauit. idq; ipsius populi consensu fecerat, tunc aut ab illo populo concessa sibi est regnandi facultas & purus legitimusq; princeps erit, aut concessa non est & quæstionis erit: quam ex causa modo reticenda explanare nolo.

6 Princeps legitimus leges ferre potest.

† Princeps ergo legitimus eo ipso q à populo creatur habet legis condendæ facultatẽ legesq; ueteres innouare potest, dummodo id utiliter fiat uel saltem bono animo nec iuri gentium repugnent, iuxta ea quæ infra dicentur quæq; tradunt Bal. in l. nõ omnium. ff. de legibus & in l. de quibus col. x. eod. tit. Andræas Tiraquel. de utroq; retr. in præfa. n. 75.

7 Populus postquam principem accepit desinit habere ius legũ ferendarũ, in populo Romano nõ in reliquis.

† Et penes populum non uidetur (quod intelligo in populo Romano) remansisse potestas circa easdem leges mutandas. uel alias denuo faciendas. quasi à se abdicauerit potestatem quod eam rem eamq; in principem transtulerit. ut tradit Andræas de Isernia in const. Neapoli const. j. rubr. non sine sub tit. de orig. iur. & rursus in proœm. earundem const. n. 12.

8 Principi a populo data potestas reuocari nequit fallit in tribus casib⁹.

† Et ipse Andræas de Isernia utrobiq; ait, potestatem regi à populo datã reuocari per eundem populum nõ posse regulariter. quod est magnũ & memorabile uerbum si uerũ est. Fallit quando princeps fieret tyrannus secundum eum per l. ii. §. exactibus, ff. de origine iuris. Idem quando non esset idoneus ad regendum secundum eũ & per Paul. Castrensem in rep. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure col. iiij. uers. capio tertium. Franc. purpurat. in l. fin. limita. v. C. de pact. Fernandus Loazes in consi. pro March. de Velez pag. 149. c. nec obstat tertiũ. Facit l. i. §. quibus ff, quod cuiusq; uni uers. nom. Ioan. Imol. cons. xxiiij. uisis & ponderatis Ioãnes de Neuizanis inter cõsilia feudalia. Alberti Bruni cons. xij. patres coederunt. 23. col. Tertius casus secundũ Iserniam ubi supra est quando rex regios terminos excederet. nam tunc rex non uideretur c. scelus ij. q. j. & q. vij. c. non omnes, Thomas in libello cogitanti mihi, Hostien. in summa de const. §. quis possit facere constitutionẽ, adfi. Quod diximus principem eo ipso quod à populo creatur nouarum legum tam ferendarum quàm ueterum mutandarum potestatẽ habere, intelligo procedere in populo Romano nõ sic in reliquis, nisi expressim uel tacitè id sibi à populo concessum fuisse appareat, quia princeps subest legibus, non leges principi ut infra differimus.

Et quia nõ pauca aut leuia de principibus acturi sumus, admonendi sumus principum appellatione quoties de iis meminerimus de meris legitimisq; principibus intelligendum esse. quos meros ideo appellaui, quasi expertes totius misturæ aut extranei accidentis. siue mistura illa in facto consistat (qualis est tyrannidis accessio) siue etiam in iure quale esset ius uasallitii secundum secundam principatus speciẽ supra relatam (quod ius uberius esse quàm ius meri principatus. uel ex eo patet † quòd uasallus talis suum dominum uel principem ad bellum sequi tenetur propriis expensis, sed merum principem nõ ita ut per Fernand. Loazes ubi supra pag. clxvj. ut plenius infra dicemus) merum aũt dicitur quod omni mistura caret l. merum imperium. ff. de iur. om. iud. ubi plene not. Andræas ab ex ea & infra edocebimur c. iiij. num. 2. 9 Vasallus dominum belligerantem quando sequi teneatur.

Denique per totum hunc librum & principium sequentis hũc ordinem seruabimus, nã ueluti fundamentum proponemus regulam quãdam quasi elemẽtarem ex qua bis centum ferè definitiones apprime arduæ, utiles, egregiæq; deriuabuntur regula sit hęc † oẽs omnino principatus, regna, imperia, potentatus, legitimos legum & hominum ob publicã ipsorum ciuium utilitatem, non etiam ob regentium commoda; inuentos, creatos, receptos, admissosq; fuisse, communi frequentissimaq; Philosophorum & legumlatorum & sanctorum & doctorum sententia proditum & testatum est, non secus quàm reliquos etiam magistratus, ita scriptum reliquit Plato quem refert & sequitur Cicero lib. j. officiorum, omnino (inquit) qui reipublicę pręsunt duo Platonis præcepta teneant. unum ut utilitatem ciuium sic tueantur ut quidquid agant ad eam referant, obliti commodorum suorum, alterum ut totum reipublicæ corpus curent, ne cum partem aliquam tuentur reliquas deserant. subiungit idem Cicero ut enim tutela sic procuratio reipublicæ ad utilitatẽ eorum qui commissi sunt, non ad eorum quibus cõmissa est gerenda est. Idem uult Aristoteles lib. v. Ethicorum. Idem Aristoteles iij. Polit. c. xj. Nicolaus Boerius, de authori. magni cõsilij in. j. add. mag. nu. 131. uers. ipse enim exemplo. Bart. in tract. de reg. ciui. Glo. & Abbas in clem. unica de bapti. Lucas de Penna in l. militaribus C. de decuri. lib. x. tradunt cõmuniter Doct. pręsertim Alberi. de Rosatis in l. decernimus, C. de Epis. & cler. Alphonsus Guerrerius in thesauro christ. relig. ca. liiij. nu. 1. & nu. 19. post sanctum Thomam in opusculo xxj. ad Ducissam Brauãtiæ quem ipse allegat, & rursus idem Guerrerius ubi supra nu. 52. uers.

10 Principatus inuecti ob ciuium utilitatẽ non principũ.

Plato. Cicero.

Arist.

item notate, quia regnum (inquit) nō est pro pter regem, sed rex propter regnum, quia ad hoc Deus prouidit de eis ut recte gubernent & unumquemq; in suo iure conseruent, & hic est finis recti regiminis. & Sāctus Thomas ubi supra ait principes terrarum sunt à Deo insti tuti non quidem ut propria lucra quærāt, sed ut cōmunem populi utilitatem procurent, & secundum Bart. & Nicolaum Boerium ubi supra & Aristotelem v. Politicorum & Alphonsum Guerrerium ubi supra nu. 42. uers. expedit etiam regi, rex à tyranno eo differt, q illę tendit ad bonum & commodum cōmune, hic ad proprium, Idem quo ad principalē conclusionem tenet Sanctus Ireneus lib. v. contra Hęreses. Idem sentit doctissimus frater Dominicus de Soto lib. j. de iust. & iure q. v. art. j. post Aristotelem quem refert, dum uterq; sentit. † Utilius commodius ac tutius per legē quam per principem rempublicam gubernari, q illa matura deliberatione & consilio plerunque fiat, sicq; publicæ utilitati consulat, is non raro festinanter & nubila mente odii, amoris uel cupiditatis à bono publico abscedat, quare inquiunt melius est ut quàm maximè fieri possit cuncta legibus explicētur, † iudicibus autem non nisi minima & quę legibus cōprehendi nequeunt relinquantur. † Vnde subiungunt tā Arist. quàm Dominicus de Soto, qui legem præesse iubent Deum præesse iubent, & leges (ut pote à quo leges ipsę promanant,) qui autem hominem præesse iubent ad iungunt bestiam sęuam, quia libido atque ira obliquos agūt etiam uiros optimos dum sunt in potestate, idem uult Beata Brixida in iiij. reuelationum lib. c. iij. & Fernandus Loaces in suo consi. ad Marchi. de Velez dubitatione. j. num. 6. dum aiunt, sibi enim data est dun taxat regni procuratio. † Idem uolunt Plutarchus & etiam Erasmus in add. ad eum in apoph. lib. iiij. post Antigonum regem Macedonum, qui (ut ipsi referunt) dicenti omnia regibus licere per Iouem (inquit) Barbarorū regibus, nobis autem licent quę honesta sunt, † Rex enim iusti & honesti minister est, ut ibi notat Erasmus, ergo bonum publicum uiolare non poterit, quia id iniustum & inhonestū esset & (ut Aristoteles v. Ethicorum & Dominicus de Soto ubi supra aiunt & Iustini. in authen. de iudi. §. fin. in fi.) principes & magistratus esse debent fidissimi legum custodes, atqui dubium non est quin leges meram ob ciuium utilitatem ferātur c. erit autem lex. iiij. distin. l. j. & l. ij. ff. de legib. ergo & principes ut earum ministri ad eam tantum utilitatem proponuntur.

11 Legū quā principum salubrius imperium.

12 Iudicis ar bitrio quā minima re linquēda.

13 Historia Antigoni.

14 Princeps est legum minister sicq; eis subest.

† Idem sentire uidetur Plutarchus & Erasmus in addi. ad eum, & Archidamus per eos relatus apoph. lib. j. qui rogāti qui nam essent Spartanæ ciuitatis præfecti leges inquit ac legitimi magistratus, quasi utcunque sint in re publica principes & magistratus semper tamen primarium locum presidendi, regendi, imperandi leges tenere uideātur. quas constat ad meram ciuium utilitatem ferri, ut iam ostendimus, ut sic appareat qui dicunt principem legibus solutum, eos proximos fuisse adulatio nis uitio, nisi soluentur in casibus ut infra attingemus, cum nulli siue magistratuum siue principū regulariter fas sit cōtra leges quicquam attentare, eas ue transuolare. 15

15 Historia Archidami.

† In eadem quoque sententia fuisse uidentur ijdem Plutarchus & Erasmus ad eum post Pausaniam quem ipsi referunt in eodem lib. j. is enim cuidam roganti quam ob rem apud Spartanos nefas esset ullam priscarum legum nouare, quoniam (inquit) legibus cōuenit au thoritas in homines nō hominibus in legem. † Intelligerunt ergo decere leges omnibus principibus & magistratibus esse superiores. . His accedit † quod ijdē Plutarchus & Erasmus post Heraclitum Ephesium tradiderunt apoph. lib. vij. dum ciues pro legibus non segnius quàm pro menibus pugnare suadētur. Facit tex. in prin. inst. in proœ. ibi, sed etiam legibus oportet esse armatam, Facit totus ille liber Iudicum in testamento ueteri, nam Iudicū appellatur etiam si de regibus quàm plura disserat, quasi iudicum uoce etiam reges contineātur & lure, quia imperium nihil aliud esse quàm summam iurisdictionem, & probat tex. in prin. inst. de perp. & tem. act. & ostendimus controuers frequentium lib. j. c. j. quibus adde quod princeps dicitur esse de orDine ipsorū senatorum l. ius senatorum. C. de dignit. non secus quàm ipse etiam paterfamilias appellatione familię continetur l. familię ff. de uerb. sig. & ita tenent Ioannes de Platea in d. l. ius senatorum & Nicolaus Boerius de authori. mag. consi. add. i. nu. 170. uers. & ipse etiam princeps, Idem etiam sensit Cicero in oratione pro Cecina Ius (inquit) † ciuile eius modi esse debet, quod neque inflecti gratia. neque perfringi potentia, neque adulterari pecunia possit, quod si non modo oppressum, sed etiam desertum, aut negligentius ad seruatum erit, nihil est quod quisquam se habere certum, aut à patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur pro Cecin. Ergo quantacunque sit principis potestas ei fas aut liberum esse non debet legem uiolare unde.

16 Historia Pausaniæ.

17 Historia Heracliti.

18 Princeps cōtinetur appellatio ne magistratuum.

19 Princeps subest legibus.

Ausonius

Ausonius in Pythaci sententijs

Pareto legi quis quis legem sanxeris

20 Historia Cæsaris. † Et cum Iulius Cæsar legem contra stupratores sanxisset & postea eius filia à iuuene quodam stuprata esset eum Cæsar ira percitus uerberauit, cui adolescens ille ait, legem dixisti Cæsar, qui ea uoce audita per totum illum diem nihil omnino cibi aut potus sumpsit merore legis à se transgressę utcunq; temeritas & audatia iuuenis illius uideretur intolerabilis, utpote in tanti monarchæ ignominiam admissa ita Plutarchus & Erasmus in apoph. & ꝙ principatus sit ad ciuium utilitatem sentit etiã Sotus de iust. & iure lib. iiij. q. iiij. art. ij. dũ ait potestatẽ esse propter usum, & Sanctus Bernardus ad Eugenium Papam. & ꝙ sit ad bonum non ad malũ tenet Bal. cõs. cccxxvij. lib. j. Marcus Mantua lib. j. locorum cõ. cxij. & S. Tho. secũda secũ. q. clxxxv. ar. iij. lib. j. Fernandus Loazes consi. pro Marchi. de Velem pag. liiij. nu. 65. & illi qui dicunt quòd malum in principe non esset potestas sed tempestas ut ait Socinus iunior consi. lxv. lib. ij. Barth. Soci. conf. clxiiii. lib. ij. Cardi. in clem. pastoralis de re iud. Iaco. de Leon. inter cõsi. Bruni consi. cxvii. col. fina. Sanct. August. in c. principium §. charitas. de pęnit. dis. ij. Fulgos. consi. lxi. Curtius senior. cons. lxiii. Aymon de antiquit. par. i. uers. non omitto nu. 3. stat ergo principes fuisse creatos ob ciuium utilitatem. Idemq; in legibus ut supra ostẽdimus. & docet Cicero in uatin. sic inquiens à maioribus nostris nulla alia de causa leges sunt inuẽtæ, nisi ut suos ciues incolumes conseruarẽt. Et rursus idem Cicero ii. de legibus ad salutẽ ciuium, ciuitatumq; incolumitatem, uitamq; hominum & quietam & beatam, conditæ sunt leges. & idem Cicero j. de inuent. ait ea uirtute & sapientia maiores nostri fuerunt, ut in legibus scribendis, nihil sibi nisi salutem, atque utilitatem reipublicæ proponerẽt, neq; enim ipsi quod obesset, scribere uolebant: & si scripsissent cum esset intellectum repudiatum iri legem intelligebant. interdum tamen leges parui penduntur unde.

Petronius Arbiter satyricus

Quid faciant leges, ubi sola pecunia regnat
Aut ubi paupertas uincere nulla potest

Plautus in Trinummo

Mores leges perduxerunt iam in potestatem suam
& sequitur. Ea miseræ etiam
Ad parietẽ sunt fixæ clauis ferreis, ubi malos mores
Adfigi nimio fuerat æquius
& Horatius oda. 24. lib. 3.
Quid leges sine moribus
Vane proficiunt. sineq; feruidis
Pars inclusa caloribus
Mundi, nec boreæ finitimum latus
Durataq; solo niues
Mercatorem abigunt, horrida callidi
Vincunt æquora nautæ.

Et † Anacarsis relatus ab [redacted] & à Plutarco Apoph lib. 7. illud facetum quanuis uulgatum dixit. leges arancarũ telis esse similes, in quibus infirmiora animalia hærerent. ualentiora irrumperent ita leges, humiles ac tenues constringunt à potentibus impunè uiolantur, ita meminit Valerius. 21 Facetia Anacarsis.

† Regulariter tamen princeps ut supra ostendimus subest legibus, & dum in l. princeps legibus ff. de legi. eum similibus negatur principes legibus obstringi, procedit in iis quæ leuioris sunt præiudicij, ut supra in simili dicebamus, qualia sunt ea, quæ pertinent ad solẽnia iudiciorum & contractuum, & testamẽtorum aliarumue ultimarum uoluntatũ, non sic quo ad pactionum obseruantiam, siue illæ expressæ sint siue tacitæ siue priuatæ siue uniuersales. ut tradũt nouissimi in l. i. ff. de const. prin. & in l. princeps supra all. & diximus plenissimè de succ. creat. §. xxvi. per totum in lib. iij. Facit in simili egregius tex. in l. pater filiũ §. quindecim libertis ff. de leg. iii. sic intellige quæ diximus de successionũ progressu in prefatione, n. 131. & cõtractibus principem obligari omnes omnino admittunt ut infra dicemus, 22 Intell. l. princeps ff. de legi. cũ simi.

† nec dubiũ est quin lex sit contractus & contractus sit lex. quòd contractus sit lex probat l. legem quam C. de pact. ubi per Iaso. Decium & Alc. c. contractus de reg. iur. lib. vj. l. contractus ff. eo. tit. quòd autem lex sit contractus probat l. j. ibi communis reipublicæ sponsio. ff. de legibus ut fusè eam legem inducens diximus de success. progressu in pręfa. circa prin. quod probatur ratione. nam ut contractus est duorum pluriumue in idem placitum & consensum l. j. ff. de pact. ita & lex est plurimorũ ciuium in idẽ placitum & consensum d. l. j. ff. de legibus ibi communis reipublicæ sponsio §. lex. inst. de iure nat. l. iura non in singulas ff. de legibus. 23 Legum & conuẽtionum eadẽ natura.

Stat † ergo ex superioribus tam leges quàm principes ad populi ciuiumq; utilitatem creari, legibusq; Principes ipsos regulariter subesse earũ; uideri ministros & custodes ac executores exceptis quibusdam casibus; utilitas autem ciuium ac populi quibus in rebus sita sit edocemur per Isidorum quem refert & sequitur Fernandi Loages hodie meritissimus Archiep. Tarraconensis in consi. suo pro Marchio. de Velez dubit. j. nu. 54. ver. ad hoc enim principes, ad hoc enim (inquit) principes & reges fuerũt instituti ut beatus inquit Isidorus: 24 Principũ creandorũ aut legum finis populorum utilitas.

de summo bono lib.iij.c.xlvij.vt licentia mala agendi seruorum potestate restringatur principum ac dominorum, nō enim frustra ut beatus inquit August. (& habetur in c. non frustra xxxiij. quęst.v.) instituta sunt potestas regia. vis gladij cognitoris: vngulæ carnificis; arma militis,& disciplina dominantis: habēt enim ista modos suos, causas, rationes, atque utilitates. hæc enim cùm timentur, coercentur mali,& inter malos magna cum quiete viuunt boni. Non enim regna absque regibus, nec ciuitates absque legibus,& consuetudinibus, minantibus atq; pęnalibus esse poterant. vt Aristoteles Polythicorum lib. iiij. & lib. vj. & Cicero Offic.lib.ij. narrant. Quis enim inexpertus absque directore, viarum discrimina securus poterat peruagari,& quis sine præceptore disciplinam poterat ediscere: nullum.n. regnum, nulla prouincia, nulla ciuitas, nullus populus, nullus exercitus, nullaq; oīum congregatio absque duce, capite ac rectore, esse potest. quo mediante, indocti instruantur, simplices dirigantur, boni custodiantur, pusillanimes foueantur, superbi reprimantur, excedentes corrigantur, mali puniantur, & taudē cuncti à quacunque oppressione atq; uiolentia defendantur atque custodiantur. sine quibus vt Cicero Offic.lib.iij. scribit nec ciuitates, nec gentes ipsę, nec genus hominum uniuersum posset stare: quinimo nec mūdus absq; illis posset sustineri. Sicut enim omnem uitę nostrę ordinem peruertimus si iudiciaria tribunalia substulerimus: & sicut ad Antiochenū populum. Homil.6. beatus scribit Chrysostomus, si ducem ab exercitu abducimus: uinctos hostibus milites damus. ita si principes de ciuitatibus abstraheremus, feris irrationalibus irrationabiliorem uitam degeremus: mutuo nos mordentes: mutuo nos deuorantes: deuastantes, atque opprimentes. Quod enim faciunt lignorum cōglutinationes in domibus hęc faciunt principes in regnis ac ciuitatibus,& sicut si illas substulerimus dissoluti parietes mox ruinam facient: sic si è mundo principes amoueamus: & ciuitates & gentes in se corruent: nullo existente qui homines coerceat: & timore pœnę quiescere persuadeat. ad extollendas igitur uirtutes iustorum,& reprimendas insolērias transgressorū: diuina prospiciens è cœlo iustitia regnantium, solia in populis erexit; regesq; ac principes inter homines constituit: sunt enim reges ut alibi latius de hac re tractamus, tales in regimine populorum ac ciuium quales sunt freni atq; cōpedes, in regimine ac domatione equorum & similium animalium. quæ sicuti hac atq; illac rectè dirigi non valent absque calcaribus: si e & subditi ad bonum moueri, & à malo segregari non possunt absq; legibus: & absque eorū minis pœnisq;, tum leuibus, tum etiam acerbis,& grauibus.

Denique † isthæc utilitas aut etiam necessitas quòd in republica & in genere humano sint reges ab ipso iure naturæ uel gentium originem traxit, homo enim secundum Philosophos est animal sociabile (hoc est natura appetens societatem & communionem.) Nec dubium est quin societas & communio pariat discordias l.cum pater §. dulcissimis ff. de lega. ij. (Vnde perpetuæ societati lex nō assistebat ut ibi tradunt communiter docto.& in l.ij. ff. pro socio, etiam in contractu matrimonij qui in sui dissolutione non secus quàm in inchoatione liber esse debebat l.neque ab initio C.de nupt.l.Titia.ff.de verb.oblig. & vtrobique per doct.) Ad huiusmodi ergo discordias sedandas, uiolentias, tumultus, factiones, seditiones remouendas reges fuerunt necessarij. Quæ omnia eo magis ac magis suadēt ac persuadent ob vtilitatem ciuium ac populorum non ipsorum regentium reges desiderari ac creari. Et initio quidem ante quàm scriptę fierent leges per reges manuq; regiam ac arbitrio omnia expediebantur omnisq; gubernatio & reipublicæ administratio fiebat l.ij. circa princi.ff.de orig.iur. facit tex.in princ. auth.quib.mo.nat.effi.sui.& in auth.quib.mo. nat.effi.leg.in prin.& d.l.ij.§.j.cum sequ.ff.de orig.iur. notant in specie Bal.in d.l.ij. in priu. & Alphonsus Guerrerius in Thesauro relig. christ.c.liiij.nu.4.uersi.& est notandum. Deinde quia leges scriptas deesse incertoq; iure populum uti ac uagari incommodum esse ipsa experientia docuit ut ait d.l.ij.§.j.cum seq. & tradiderunt Aristoteles & doctissimus Dominicus de Soto ubi supra, dum scripserūt tyrannidis imagine omnia repleri, quum arbitrio regentium deficientibus scriptis legibus populus gubernatur, ideo ad leges scriptas iusq; scriptum & certum itum fuit ut d.§.j. cū seq.in d.l.ij.& tradunt Bald.& Guerrerius ubi supra, quæ omnia efficacius etiam edocent regimen principum sub legibus esse debere, legesq; quasi principibus superiores latas constitutasq; fuisse, atque vtrunque ad meram ciuium & populorum non etiam regentium vtilitatem receptum fuisse † id quod & in ecclesiastica potestate obtinere uel illine illuxit q episcopi sunt principes in ecclesia Dei, nec tamen dubium est quin ob meram populi vtilitatem creentur ac instituantur, nomenq; episcopi non tam honoris quàm oneris est, ut testatur

25 Reges sunt de iure gētium.

26 Principatus ecclesiasticus ad populorū utilitatem est.

ſtatur diuus Auguſtinus in c.qui epiſcopatum viij.q.j.vbi, qui præeſſe & non prodeſſe deſiderat epiſcopari non debet, ſequitur & notat Guerrerius vbi ſupra,c.iiij.in prin. vnde ipſe etiam notat epiſcopum dici ab epi, quod eſt ſupra,& ſcopos,quod eſt intentio, quaſi epiſcopus in hoc creatus ſit vt iugiter intendat & conſulat vtilitati ac ſaluti populi.

CAPVT SECVNDVM.

1 *Intellect.l.princeps ff. de legib.l.i. ff. de conſtitu. prin.§.ſed & quod principi, inſt. de iure natu. cum ſimi.ll.*
2 *Principi quod placuit ita demum habet uim legis ſi populo vtile ſit.*
3 *Cauſa iuſta præſumitur in principe quo ad ſubditum non quo ad alios.*
4 *Principum placita quando habeant uim legis.*
5 *Defendere res noſtras an etiam cum nece alterius liceat.*
6 *Intellectus plurium legum.*
7 *Pecunia quando mutatur vt ſolutio fieri debeat, ardua.quæſtio.*
8 *Confeßio illa occidi ſed ad meam defenſionem an ſcindi poßit, ardua q.*
9 *Scripturam præſentans quatenus pro ſe faceret non vltra, an ea proteſtatio proſit. ardua.q.*
10 *Principum placita quæ non recedunt à iure naturali uel gentium, legis ciuilis uim non habent, vt inductiua ſed vt declaratiua.*
11 *Notorium quam habeat uim.*
12 *Principis præceptum notoriè iniquũ non exequit.*
13 *Hiſtoria Aeliogabali Imperatoris.*
14 *Præſcribi an poßit ius ſuperioritatis, ard.q.*
15 *Iniuriarum actio quo tempore finiatur, ardua q.*
16 *Vendens rem alienam ſcienter an pretium recuperet, ardua quæſtio.*
17 *Iuramentum an impediat reſciſſionem colore læſionis enormiſſimæ, ardua quæſtio.*
18 *Intellectus l.fin.C.de legibus.*
19 *Princeps an poßit leges mutare.*
20 *Leges ferre poteſt princeps ſine vllius conſilio.*

1 Intell. l. princeps ff.de legib. l.i.de cõſt. prin.§. ſed & qđ principi inſt. d iure nat. cũ ſimi.ll.

D MERAM † ergo ciuium, & populorum utilitatem utraq; poteſtas tam canonica quàm ciuilis creata, data, recepta, admiſſaq; fuit, quæ quum ita ſe habeat nihil ad rem pertinet quòd princeps dicatur legibus ſolutus l. princeps, ff.de legibus §.fin. inſt.quib.mo.teſta.in fir.l. omnium l. ex imperfecto C. de teſtam.l. ex imperfecto, ff.de lega.iii. quodq; quod ipſi placuit legis habeat uigorem l.i. ff.de conſtit.principum §. ſed & quod principi, inſtit. de iure nat. nam de huiuſcemodi legibus quaſi duris & inhumanis Eraſmus ad Plutarchum lib.iiij.apoph.quaſi deteſtans ſic ſcripſit, in dictis Antigoni regis Macedonum, quid enim (inquit) aliud dicunt qui occinunt quod principi placuit legis uigorem habere, qui negãt principem teneri legibus, qui tribuunt illi geminam poteſtatem ordinariam & abſolutam, quarum altera poſsit quod leges pacta & fœdera poſtulant, altera quodcunq; libuit. Alii ſentiunt reſtringi debere (ut & ſupra attingimus) res leges ad ſolennia & ordinẽ formamu'e procedendi in contractibus in iudiciis in ultimis uoluntatibus (& attigimus etiam de ſucc.progr.in præfa.) non quo ad alia magis ſubſtantialia maiorisq; momenti (quale eſt obſeruatio contractuum rerum, acquiſitiones aut ademptiones & ſimilia) quid dicẽdum, & ſane quod attinet ad noſtram principalem concluſionem quæ habet regentes (ſiue illi homines ſint ſiue leges) ad meram populorum ciuiumq; utilitatem inſtitui, hæc obiectio omnino remota eſt. quia nos loquimur generaliter de regimine principum & regulariter quo ad omnes uel ſingulas regiones, in quibus ius peculiare & ciuile hac in re nihil innouaſſe reperitur. cęterum Romanus populus Romanus'ue ius & imperium hanc rem uidetur innouaſſe. dum tam latam principibus ſuis poteſtatem conceſsit. Nam & idẽ foret in reliquis ciuitatibus & gentibus ſi rantundem principibus ſuis conceſsiſſent. quinimo etiam in ipſo populo & imperio Romano hæc obiectio nihil mutat. nam ut leges poſteriores hebent poteſtatem legum ueterum derogandarum, abolendarum, innouandarum §. ſed naturalia inſt. de iure nat.l.omnes populi ff.de iuſt.& iure.l. ſi mihi & tibi §.in legatis ff.de leg.i.l.pacta nouiſsima C.de pact. & tamen id ita demum intelligendum eſt dũmodo poſteriores utiles ſint, ſiue prioribus contrariæ ſint, ſiue non ſint. aliter enim uel uim legis non habebunt uel interea dum utiles non ſunt executione & effectu carebunt c. erit autem lex iiij. diſt. l. j. ff.de legibus diximus pleniſsimè de ſucc. progreſſu in præfa. ubi etiam adiecimus quòd & ſi ab initio utiles eſſent, ſi tamen poſtea ea utilitas ceſſaret ipſe quoq; leges quo ad ſui executionem ceſſarent l.unica.in princ.C.de cadu.tollen.ibi, ut quod belli calamitas introduxit lenitas pacis ſopiret, † ſic ergo & ĩ ſpecie noſtra, quod principi placuit animo legis condendæ & habita cauſæ cognitione, ita demum legis uim habebit quo ad ſui executionem ſi publice utile ſit argumen.d.c.erit autem lex.& d.l.j.ff.de legibus

2 Principi q placuit ita demũ habet uim legis ſi populo utile ſit.

legibus,nam si utile non sit in præsentia,si tamen utile fore speretur. uim quoq; legis habebit.quanuis interea dum ea utilitas aduentat & accedit effectu & executione careat.ut idem ipsismet legibus quæ initio inutiles forent eueniret, ut non minus utiliter quam nouè differuimus in d.præfatione.

3 Causa iusta præsumit in principe quo ad subditũ nõ quo ad alios.

† In re autẽ dubia in huiusmodi principũ ac legum difinitionibus pręsumitur iusta causa & publica utilitas nam quamuis respectu non subditi & sic contra non subditum causa. in principe non præsumatur. ut notat Panormita.in c.inter quatuor.de maioritate.& obedien.& in c.cum nobis, detesti.doctores communiter in c.quę in ecclesiarũ,de const.Paulus de Castr. in consiilo clviij . incipi. uiso & examinato puncto,& tradit latè Carolus Ruinus in consilio cxxiij. incipi. uisa facti serie, col.penul. uolu.iij. & in consilio cxvj. incipi. uiso præcepto pœnali.col. ult.uolu.v.Contra subditum tamen sine dubio secundum magis communem opinionem causa ĩ principe præsumitur. præcipuè ut diximus quando principes clausula motu proprio uel clausula ex certa scientia utitur. ut notant communiter doctores in d.c.quæ in ecclesiarum,ubi latissimè Feli.in xxvj.col.in v.conclusio.de constitutio Glo.Bar. & Doct.in l. relegati ff. de pœnis,Idem Bar. in l. conficiuntur ff.de iure codicillorum Cynus & communiter alij in l.quoties, & in l. rescripta C.de precibus Imperatori offeren. & in l.fina. C.si contra ius uel utilita.publi. Innocen. in c.ad aures,de temporibus ordinatio. ubi inquit uani capitis esse existimare non posse principem sine causę cognitione uel absq; causæ expresione aliquid pręcipere. Iacobus Butri. in l. præscriptione C.si contra ius uel utilita. publicam Bal.in d. l.præscriptione, & in d.l.rescripta,& in l.si testamentum,& ibi Iason & doct.C.de testamẽ. & in præludijs feu. in ix.col.& in c. Eccle.Sanctę Mariæ,ut lite penden.ubi inquit sufficere quamcunq; occasionem ad iustificandũ principis beneplacitum, Panormita. in c.si quando,col.fin.de rescriptis & in c. nisi specialis, col.ij.de officio leg.& in c.cum uenissent col. iij.de iudicijs & in c.quanto in iiij.col.de iureiuran. & in c.cum inter.de exceptio.in ca. cum olim,in viij.col.& in c. in causis in ij.notabili de re iudica. Antonius & Imola & in c. cum inter de renuntia. & in c.constitutus,de religiosis do.& in c.quia plerique de immunitate ecclesiæ.Geminia.in c.grandi in.ij.colo.de suplenda negligen.præla.Auge.in consil. cccxix.incipi serenis.princeps,Petrus de Anchat.in cõsi.cclxxix.incipienti, ultra alia ut refert Fernandus Loazes ubi sup.nu.134.& per Raphaelem Fulgosium cons.cxliij. Antoni. & Salice. in l. nec causas, C. de appell.

4 Principũ placita quã habeant legis.

5 Defendere res nostras an etiã cũ nece alterius liceat.

† Vnde si principi relatum esset arduam esse cõtrouersiã cum quis pro rerum suarũ defensione alterum interfecisset utrum id non iniuria fecisse uideretur (Felino in c.ij. nume.4. de homicidio post multos quos allegat existimante communemq; esse opinionem adfirmante id non licere, alijs tamen contrarium differentibus,quales sunt Ias. & Ioannes Oroscius in l.ut uim ff. de iust. & iure & Carrerius in sua pract.fol.cvi.nu.31.Bernardus Diaz regula cccccxcvij.quę pars secundum Iaso. ubi supra receptior est) certe si princeps habita causę cognitione ad definitionem causę & litis quę tunc ageretur inter partes, uel etiam si nulla lis,esset sed tamen animo definiendi generaliter uel sentẽtia sua definisset uel ita definiendum esse in posterum ad suos magistratus uel unum uel certos ex illis rescripsississet,tale homicidium non iniuria factum uideri,utroq; casu ea sententia id ue rescriptũ legis uim haberet eiusque exemplum reliqui iudices sequi tenerentur. † Et is est uerus sensus ad d.§. sed & quod principi, & ad l.j.ff.de const.prin.& ad l. fin. C. de legibus & ad omnes leges de similibus rescriptis mentionem facientes qualis est l.non iustam. C.ad Treb. l.licet Imperator ff.de leg.j.l.si Titio & Mænio.§.Iulianus, ff.de lega. ij.l. fin. ff. de hære. inst.l.cum hic status §. ait Oratio, ff. de iure dotium.Fallit quando constaret principem ob gratiam quid simile fecisse, ut d.§. sed & quod principi & d.l.j. Vnde nosti † quòd debitor pecuniæ, si intra tempus dilationis ad soluendum mutetur pecunia,uel reprobetur, liberatur soluendo antiquam secundum Bar. in l.quod te,num. 6.ff. de cer.peta.& est communis opinio secũdum Socinum. ibidem nu. 14.contrariam opinionem dicit ibidem communem Ias.in num.18.imò quòd teneatur soluere pecuniam nouam allegat. Bar.in l.iij.ff. de solutio.aliam tertiam opinio.tenet Imol. in l.in ratione §.diligenter, ff. ad leg.Falcid. dicens quòd est communis, quod si reperiatur pecunia antiqua ex illa fiat solutio, & si non reperiatur debet fieri solutio in noua pecunia,& istam tertiam dicit etiam communem Alexand. in d.l.quod te, nume.7.est alia quarta opinio quòd debemus considerare an pecunia sit reprobata ante moram uel post moram debitoris, si ante moram liberatur solutione antiquæ pecuniæ. si post moram debet soluere de pecunia noua.istam dicit communem opinionem . Decius in d. l. quod

6 intell. plurium legũ.

7 Pecunia quãdo mutatur ut solutio fieri debeat ardua q.

te

te num.8.& secundū hanc distinctionem ultimam, ista quæstio potest practicari, & ex ea potest dari concordia ad alias opiniones supra relatas. certe tūc si princeps secundū hāc opinionē cū lis ageretur inter partes habita causæ cognitione pronuntiasset. ea sententia uim legis haberet, idemq; si cum lis nulla esset habita deliberatione matura, ita ad unum uel quosdam uel omnes magistratus rescripsisset.

8 Confessio illa occidi sed ad meā defensic̄ an scindi possit ardua q.

Denique † si dixi hominem me occidisse, sed ad meam rerum'ue meatum defensionem Bar. in l. Aurelius §. idem quesijt, ff. de lib. leg. tenuit iudicem potuisse diuidere confessionem eam acceptando quatenus dixi hominē occidisse me, & in reliquo eā reijciēdo & Bal. in l. siquidem C. de excep. est communis opinio ut firmat & approbat Ias. num. 13. & ibi Castalius in d. l. ut uim. Alexan. num. 7. in l. j. §. siquis simpliciter, ff. de uer. obl. ibi Rom. nu. 7. & num. 14. tenet contrarium & Bald. in l. j. C. de ædil. act. Alciat. num. 70. in l. j. §. siquis ita, ff. de uerb. obli. Socin. in l. non utiq; num. 7. ff. de excep. per Aymon. in consuetud. Aluernie. tit. xij. de successione, art. i. l. ad fin. Ias. in l. j. §. editiones ff. de edendo & in d. §. siquis simpliciter, per Felinum in c. cum uenerabilis col. v. de exceptio. sed hac in re & si uix appareat utra sit receptior opinio, tamen quo ad pœnam ordinariam ea confesio non nocet, quo ad pœnam uerò extraordinariam, uel ad huc similiter non nocet, uel non aliter nocebit quàm si pęna modica sit, Si ergo princeps ita uel rescripserit uel iudicauerit id rescriptum ea'ue sententia uim legis habebit.

9 Scripturā præsentās quatenus pro se faceret non ultra an ea ptestatio prosit ardua q.

In summa scis quòd † scripturam præsentans in iudicio solet semper apponere clausulam, quod prępsentat eā in quantum pro se facit & non aliter. in hac quęstione an protestatio prosit determinat Bal. in c. prę sentium, col. j. num. 3. de testibus quod nihil prodest, imò quòd nihilominus parti contrariæ prosit, in quo eum sequitur Paul. in l. unica col. ij. C. ut quæ desunt aduoca. iud. suple. ubi idem Bal. hoc tenet col. ij. Idem Paul. cons. lxxxj. uo. j. & Roma. cons. ccccxxxiij. Iaso. in l. j. §. morte n. 26. ff. de noui operis nuncia. & Idē Ias. in l. certi cōditio §. si nūmos, col. 8. ff. si cert. pet. & hanc dicit communem opinionem Aymō Crauet. tract. de antiquita. tempo. prima parte c. incipi. uisso, num. 72. Sed contrariam sententiam. imò quòd talis protestatio prosit eam facienti, est opinio Innocen. in c. cum uenerabilis, de exceptio. & ibi Felin. num. 13. dicit hanc opinio. esse communem, & Idem In c. imputauit, num. fin. de fid. instrumen. & hāc tenet Bal. sibi parum constans in l. unica col. iiij. de confess. C. & in c. cum dilectus, de consuetudine, & hanc etiam dicit communem Ripa. in c. cum M. Ferrariensis, de constitut. nume. 79. & hæc ultima est secundum eos uerior, recipit tamen tres limitationes quarum singulæ poterunt esse tres concordiæ. inter has duas communes opinio. contrarias. de quibus ui de Decium in c. cum uenerabilis. de confess. num. 22. & Aymon ubi supra num. 68. sed pro parte affermatiua quę etiam in puncto iuris uerior uidetur est communis iudiciorum quibus ipse interfuerim usus. at si princeps secundum alterutram harum partium, uel habita matura deliberatione rescriberet, uel cum causæ cognitione sententiam ferret, id rescriptum ea ue sentētia legis uim haberet. & in summa legis uirtus in quatuor consistit l. legis uirtus ff. de legib. in imperando, in uetando, in permittendo, in puniendo, nonnulli addunt quintum nempe in declarādo & interpretādo, & quo ad hęc omnia principum placita legis habent uigorem d. l. j. ff. de const. prin. d. §. sed & quod principi, inst. de iure nat. quod intelligendum est quando iuri naturali uel gentium tale placitum saltē aliquantulū aduersari uideretur & ab eo recedere, aliter enim si concors & consentaneum ex toto esset non tam nouum ius ciuile productum quam ius naturę uel gentium quod iam proditum erat repetitum uideretur l. ius ciuile, ff. de Iust. & iure ubi notant Glo. & Doct. o. prę sertim Ias. facit elegans tex. in l. adeò §. cum quis ex aliena, ff. de acqui. rerum domi. l. hæredes palàm. §. sed si notam, ff. de test. Ergo si princeps eos ciues qui hostium finibus finitimi essent iuberet arma uel equos paratos habere ad hostium impetum propulsandum, id pręceptum aut placitum legis imperatricis uim haberet, sin autem ciues uetaret arma, equos, aurum, argentum extra regni fines exportari, id placitum uim legis prohibitorię haberet, ut apud nos Hispanos habetur per totum titulum de las cosas uedadas li. vj. ordi. quod si placuit principi ut bannitos aut exules interficere fas esset cuiq;. id placitum legis permisorię uim haberet, quod si ei placeret ut fur in septies duplo puniretur, ut est apud nos Hispanos, id placitum legis punitorię uim haberet, quæ omnia eandem uim & potestatem assequerentur ac si lege rite lata comprehensa fuissent, eaq; procedunt in tribus speciebus prima quando constat principem habere animum legis condendę. Altera quando id cum causæ cognitione inter partes litigantes pronuntiauit, ultima quando lis nulla erat si cum matura deliberatione id rescripsit

10 Principum placita q̄ non recedunt a iure naturali uel gentiū legis uim non habēt ut inductiua sed ut declaratiua.

rescripsit ad suos magistratus uel eorũ quosdam uel quendam. Inq; his omnibus exemplis si rectè aduertis inuenies à iure naturæ uel gẽtium aliqua ex parte recessum aut declinatũ fuisse. nam nullus eo iure fungetur aut compellitur arma aut equos paratos habere; nullus prohibetur eo iure arma, equos, aurum, argentum extra regionis suæ fines exportare, nulli eo iure fas erat exulem bannitum'ue occidere l. ut uim ff. de iust. & iure, eoq; iure fur simplum duntaxat fortasse non etiam septies duplum restituere compelleretur l. id quod nostrum ff. de reg. iur. l. iure naturę. cod. ti. l. nam hoc natura, ff. de statu hominum §. libertas, inst. de iure pers. quæ duo iura faciunt ad ad primum & secũdum exemplũ supra relatũ.

Deniq; si iussit ut inuasorem pro rerum defensione occidere liceat, uel ut iudici confessionem diuidere non liceat, aut quòd scripturam præsentanti eius tenorem diuidere non liceat, ut in exemplis supra relatis, ea quidem non tam ad ius nouum inducendum quàm ad id quod iam inductum erat declarandum spectare forte uiderentur, adhuc tamen legis declaratoriæ uim haberent, arg. l. fin. C. de legibus & inst. de bon. pos. in prin.

Isthæc autem omnia principum placita & similia ita demum rata erunt, si populo utilia sint non aliter ut supra edocti sumus. Vtilia autẽ accipere debemus ac intelligere fuisse primum quando de vtilitate cõstat, deinde etiã si sumus in re dubia quia in principibus & legibus ut supra ostendimus iusta causa præsumitur, quod si notorium esset esse talia principum placita populo nociua nõ haberent uim legis quandiu nociua forent nec effectum aut executionem sortirentur, quia ut plenissimè supra ostendimus ad utilia tantum nõ etiam ad contraria principes omnes mundi potestatem, ditionem, & imperium habere uidentur, in ciues & populos. quod si quis principum à populis suis laxius mandatum aut imperium habuerit id erit ius singulare illius ciuitatis aut principis. Hoc unum certo scio ius ciuile Romanorum nostram interpretationem nõ solum commode sed etiam necessario recipere. Idemq; & in iure nostro Hispanorũ ut controuersiarum frequen. Tom. 2. lib. j. c. j. differuimus p l. ij. ti. xxv. par. 4. & l. xviij. tit. 4. par. 3.

11 Notorium quam habeat uim.

Notorium † autem ubi est principis placitum, fuisse irrationabile tunc nõ haberet uim legis, p iura rationesq; supra relatas. & quia notorium se ipsum ostendit si turpe est ut inquit Bal. consi. cccxxiij. proponitur, in princ. volu. ij. quodque nulla tergiuersatione celari potest, sicuti ut idem Bal. dicit nec candelabrum supra montem positum, nec circulus ante tabernam. nec scriptura pro rostris consi. xxi. processus, col. j. vol. 1. Pau. Grillan. in tracta. de quæstio. & tortu. in iij. q. col. ij. & iij. & ibi quid à manifesto differat, ideo sola allegatio sufficit, & quid differat à publico, uide etiã Abb. in c. fi. nu. 7. de maledi. & per l. si adulterium cum incestu. §. idẽ Pollioni. ff. ad leg. Iuliam de adulterijs. Quamuis notorium releuet ab onere probandi, non tamen releuat ab onere proponendi, & debet omnino allegari, not. & in cle. appellanti, de appella. & idem dicit Bal. in l. pe. C. de decu. lib. x. in l. super longi, col. iij. C. de præscrip. lon. temp. & in l. quicunque, in princi. C. de ser. fugi. Burg. in c. cũ dilecti, col. x. de empt. & uen. qui etiam in c. peruenit, col. ij. eo. tit. sentire uidetur, hoc uerum esse, quando præsumptio, siue exceptio oritur ex facto partis proponentis, & est simile, in l. si certis annis, ubi idem Bal. C. de pact. quod ex diuturna præstatione, causa pariter præsumitur, si tamen allegata sit & non aliter tradit Fel. in c. de quarta, col. pe. de præscrip. & Seysel in l. ij. col. iij. ff. de legi. & dicebat Pet. de Ancha. in consi. clxxxviij. incip. uisis consiliis. † quòd si Papa aliquem prælatũ per suas literas motu proprio, propter eius dementiã remoueri præceperit. tale mandatum exequi non debet, si notoriè contrarium apparuerit: & notat Feli. in c. ad aures, col. vij. de rescrip. Alexan. in consi. ccxv. incipi. nõ obstat. uol. 7. Petruspaulus Parisius in consi. lxxxii. incipi. aduertendum, col. viii. volu. 1. & in consi. cxl. incipi. inspectis indultis col. j. uol. 4. Carolus Ruinus in consi. ccxv. incipi. quia in hac causa. col. ix. uol. 1. & Hyeronimus Gratus in cõs. clviij. incipi. difficultas præsentis causę. col. finali uol. ij. † Ergo si princeps iuberet ne aliter acta iudiciaria ualerent quàm si nocte fierent, id quod Imperatorem Aeliogabalũ iussisse Petrus Messia in vitis Cęsarũ author est, tunc id præceptum vtpote notoriè irrationabile legis uim non haberet.

12 Principis præceptũ notoriè iniquum non exequitur

13 Historia Aeliogabali Imperatoris.

Denique sunt tres casus inspiciendi. nã pręceptum principis uel legis aut certum est nõ aduersari iuri naturali uel gentium, aut certũ est naturali iuri uel gentium repugnare, aut dubitatur. primo casu talia pręcepta uim legis habent. secundo casu non utique. ultimo casu quando dubitatur uim legis habere non desinunt.

14 Pręscribi an possit ius superioritatis ardua q.

Quid enim † si agatur de pręscriptione iuris superioritatis qua in re ius superioritatis posse præscribi contra principem tenet Abb. in c. cum non liceat nu. 4. de præscrip. Roma. consi. ccclxxi. Iaso. cons. cclxxxiii. lib. ii. Deci. consi.

consi. ccvii. dicit cōem opinionem Soci.cōsi. cclxxv.col.iii.lib.ij.sequitur Purp. in l.i.nu.4. ff.de officio eius.

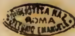
Contrarium ut non possit præscribi ius superioritatis aduersus principē tenet Bart. in l.in famem,ff.de publicis iudiciis. Idem in l.i. ff.de aqua plubia arcenda . Idem in l.hostes, ff.de captiuis,Felin.in d.c.cum nō liceat, col. iiii.& in c.cum nobis de præscriptio.Ias.consi. lxx.lib.3.Curti.Iuni. de feudis ii.par. cōmunis est secundum Crauet de antiquitate temporum parte iiii.nu.72.fol.169.Purpura.in l. imperium,nu.164.ff.de iurisd.omni iudi.hodie decisum est per l.fin.tit.xiii.lib.iii. ordin. l.4i.tit.de las donationes lib.v.ordi. & l.vi.tit. xxix.par.iii.ut possit præscribi,quæ sententia etiā de iure cōmuni Romanorum uerior est.

15 Iniuriarū actio quo tpe finiat ardua q. Item † quid si de actione iniuriarum dubitetur,& quidem actio iniuriarum anno tantum durat nisi lis fuerit contestata, nam tunc perpetuatur. Idem si rei machinatione desijt contestari qua in re sunt duæ communes opiniones contrariæ per Ias.relate in l.si eum §.qui iniuriarum, num.9.& num.10.ff.si quis cautio.

16 Vendēs rē alienā sciē ter an pretium recuperet ardua quæstio. Præterea , † quid si rem quam uenditoris non esse sciebam emi, & dubitetur de pretio reddēdo, & sanè uenditor non tenetur de eui ctione emptori scienti rem alienam nec debet reddere pretium communis op. est secundum Ias.in l.fi.§.fi.C.com.de lega.Pala.Ruui. in rubri.§.lxv.nu.63.de don. inter uirū & uxorem. Contrariam opinionem dicit communem Areti.in l.emptorē,§.fin.ff.de actio.empti.qui alios allegat.

17 Iuram. an impediam rescisionē colore læsionis enormissimæ ardua q. Quid denique si dubitetur enormissimè læsus an uenire possit contra iuram. † Et q enormissimè læsus non possit uenire contra renuntiationem uel actum iuratum communis est opinio secundum Alex. in l. stipulatio hoc modo concepta , nu.10.ff.de uerb.obli.Idem consi.53.num.20.lib.3.& consi.cxxv.& consi. 42.lib.j.Cur.seni. consi.lxv. Parisi.consi.xxvi. num.80.lib.iii.dicit communem Imol.in c.cū contingat,nu.52.cum sequen.de iuris inran. dicit communem Ias.in l.nam postea,§.si minor eod.tit.Couarru.in c.ij.de pact. in vj. parte iij.§.iiij.num.3. Contrarium tenet Anto. in d.c.cum contingat in iiii. casu principali ubi Abb.nu.13.hanc dixit cōmunē & Abb. in c.in præsentia nu.23.ubi Deci.nu.36.de probat Deci.consi.181.num.3.Rubeus consi.101. sequitur Couarru.ubi supra:quæ autem dicatur enormissima læsio declarat optimè Hieronymus Vereus in d.c.in præsentia, col.v.& xvi.hoc tamen casu petenda est relaxatio iuramenti ab ordinario loci,Corne. in auth.sacramenta,col.36.C.si aduersus uendi.per c.i. & c.debitores.de iure iur.& ad relaxationem huius iuramenti requiritur citatio partis Anton.Cardi & Imol.in d.c.debitores,Abb.& Felin.nu.23.in d.c.i.Felin.in c.ii. de spon. num. 25. Benedi.in c.Raynūtius.in uerbo duas habens filias,nu.fin.de testam. Hippolytus sing. 421.& 450.& hæc est cōmunis secundū Deci. in c. qua fronte nu. 2.de appell. Si ergo præceptum principis uel legis fuerit ut talis restitutio concedatur,uel ut emptor talis malæ fidei pretium recuperet,uel ut ea actio iniuriarum anno finiatur etiam post litem contestatam,uel ut ius superioritatis possit præscribi, id sane præceptum ut uim legis obtineat par est,quia ea omnia dubium est an æquitati & rationi naturali pugnent, an uerò potius assentiantur. cum istarum rerum sint tātorum tamq; prudentium uirorum cōtrariæ sententiæ, † & inspecta censura cuiusq; regionis nullius sensus uideri debet melior quàm sui principis aut suæ legis, sicq; ab ijs declaratum honestū & utile reputari debet l.fi.C.de legib.c. erit autem lex.iiii. distinct. licet aliis regionibus & nationibus seu gētibus liberum sit id ita uel non ita iudicare, nam (ut supra aduertimus) in principis aut legis dispositione iusta causa præsumitur quo ad subditos duntaxat non etiam quo ad reliquos. 18 Intell.l.fi. C.de legi.

Hactenus cum agitur de trāsgressione iuris diuini , naturalis, uel gentium , quod si de transgressione iuris positiui ageretur, tunc legum & principum par potestas nō est. quia leges indistinctè possunt immutare quod anterioribus legibus cautū fuerat.§.sed naturalia, inst.de iure nat.l.omnes populi,ff.de iust. & iure. Sed an princeps id possit, pendet à commissione & concessione sibi à populo facta.† Regulariter tamen regibus leges etiam positiuæ suæ regionis subesse non uidentur, sicq; eas mutare non poterit sine populi consensu,quia ipse non legum Imperator sed custos minister & executor esse debet, esseq; intelligitur ut supra c.j.& ij. fuisse differuimus, fallit quando uel nominatim id sibi à populo concessum fuisset, uel quando populus omne imperium & potestatem à se abdicasset & in principem transtulisset & his duobus casibus potest intelligi l.i.ff.de const. prin. & d.§.sed & quod principi. fallit tertio in rebus modici momenti in quibus & nouas ferre leges & ueteros mutare principem posse uerosimile est non aduersari populi concesioni arg.l.Scio. ff.de minoribus & quæ tradunt Bar.& alii in l. omnes populi ff.de iust.& iure dum differunt 19 Princeps an possit leges mutare vel nouas condere q nō regulariter estq; ardua q.

de statutis conditis à populo subdito, c. terrulas c. bonæ rei. xii. q. ii. c. cæterum, & c. apostolicę, de donat. diximus plene in tract. de succ. resol. lib. i. §. vij. ornat late Fernandus Loazes in consi. pro March. Velez dubi. i. ad finem.

20 *Leges ferre pôt princeps sine ullius consilio.* Sed † in quibus casibus leges nouas facere & ueteres mutare ei liberum est. in illis non eget alicuius consensu aut consilio aut interuentu neque in aliis utcunque arduis, ita tenēt Alberi. Cinus & Petrus de Bella pert. in l. humanum C. de legibus, estq; communis opinio ut plenè resoluit. Loazes ubi supra in responsione ad. vij. arg. dub. i. num. vii. pag. 393. Glo. in c. Anastasius, uerb. conc. xix. disti. & in c. fundamenta §. decet, uerb. contingeret de elect. lib. vi. tenuit Glo. communiter approbata in c. ad Apostolicæ, in principio. de re iudicata lib. vi. & in extrauaganti execrabilis Ioannis xxii. sub tit. de præbendis, in uerbo de ipsorum consilio & uolunt communiter doctores in rubrica ubi Andræas Siculus Felin. Philippus Decius Ioānes prancifcus de Ripa & Andræas ab Exea, hanc inquiunt esse communem opinionem de constitutio. Hostien. Antonius de Butrio, Panormita, & communiter alii in c. ex gestis, de clericis non residen. Idem Albericus de Rosate in l. quidam decedēs §. Papinianus col. 3. uers. sed an Papa ff. de administratio. tutorum Petrus de Rauēna in conclusionibus suis. In vii. col. Martinus Laudens. in tract. de Cardina. in xlv. quæst. Paulus de Cast. in l. fi. post Bart. Bal. & doct. ibi, C. de legibus & in l. fin ff. eod. tit. & in consi. 414. incipi. in facto præsenti, col. penul. uolu. i. And. Siculus sibi contrarius in consi j. incipi. ex sacris, col ix. uersicu. ultimo ubi hanc dixit esse communem opinionem uol. i. Lucas depenna in l. oēs iudices in xiii. col. C. de curio. li. x. Antonius de Rosellis in d. suo tractatu de conciliis. in tit. seu quæstione incipi. sentētia quæ potius attendenda sit Papæ solius aut totius concilii, col viii. uersicu. nota quod dicit, in fine Iason in d. l. placet, in prima lectura in ili. col. In principio C. de sacrosanctis eccle. & ibi Petrus de Bergula in additio. ad Iacobum Butrigarium ubi hanc dixit esse communem opinionem Augustinus de Anchona in tractatu de potestate ecclesiæ quem refert & sequitur Archiepiscopus Florenti. in tertia parte suæ summæ titulo xxii. c. v. §. v. prædictā etiam opinionem tāquam communem tenet Rochus de Curte in c. finali col. ix. de consuet. & Glo. Pragmaticæ sactionis, hanc inquiens esse communem opinionem in tit. de auth. generalium conciliorū silio xxiii. in uerbo concilio, & in tit. de numero & qualitate Cardinalium fol. 186. in Glo in uerbo Collaterales, Thomas Parpalia in d. l placet. in 30. col. Claudius de Seycello alias de Aquis in suo feudorum speculo in titulo qui feudū dare possunt in vi. col. Philippus Decius in c. edoceri. in penul. col. de rescriptis. Ioannes Crotus de Monteferrato, quàm hanc communē dixit esse opinionem: & ab ea iniudicando atque consulendo non esse recedendum in rubrica de cōstit. lib. vi. qui alios allegat hæc quo ad formam legis à principe ferendæ qui cōsiliariorum interuentu non eget ex necessitate, sed de cōsilio duntaxat arg. d. l. humanum, cum supra latè congestis. Verum quoque est idem fore & quo ad legis substantiam & firmitatem à principe latæ etiamsi legibus positiuis anterioribus repugnet quæ in re dubia utilis nō solum præsumitur sed etiam esse intelligitur quādiu contra bonos mores aut ius naturale uel gentium apertè non est, ut tradit Bal. in l nō omnium, per tex. ibi ff de legibus Idē in l. de quibus, col. x. eod. tit. Andræ. Traq de utroque retra. in præfa. nu. 75. per l i §. initium ibi, quia moderatam hanc ætatem pretor ratus est, ubi not Glo ff. de postul Decius cons 563. duo dubia facit l prospexit ff. qui & à quibus dixi de succ crea § ii. lib. i num. 7. Ergo dum non solum plures sed innumeri fere eorum de quibus supra mentionem habuimus tenuerunt principes sui natura (hoc est eo ipso quòd à populo creantur) posse nouas facere leges & ueteres innouare ab eis cauendum est, cum regulariter uerius sit neutrum facere eos posse nisi expressim uel tacite uel uerosimiliter eis cōcessum esset ut fuit in principe Romano.

CAPVT TERTIVM.

1 *Princeps contrahendo cum subditis manet obligatus naturaliter, & ea obligatio est efficax etiā ad agendum adeò ut nec de potestate absoluta possit ab ea discedere.*

2 *Princeps contrahendo etiam ciuiliter obligatur contra communem opinionem.*

3 *Intellectus l. princeps ff. de legib. cum simi.*

4 *Principes regulariter non sunt legibus soluti.*

5 *Principales conuentiones non habere uim legis, contra communem opinionem.*

6 *Intellectus l. donationes quas diuus, C. de don. inter virum & uxorem.*

7 *Princeps cum incapace scienter contrahendo cum habilem facit.*

8 *Principem non posse vnum oppidum aut vrbem alienare contra quamplures doctores.*

9 *Iurisdictione concessa an ueniat etiam merum & mistum imperium ardua quæstio.*

10 *Iurisdictio cum litera c. an iurisdictio sine litera c. concedatur nil interest noua declaratio.*

ET IN PRIMIS ex superioribus colligitur quid respondendum sit quum quęritur† an ex contractu cum subditis inito princeps obligetur. nam eū naturaliter obligari oēs admittunt, ciuiliter autem non utique ita Bald. & communiter alij in l.j.ff.de pact. Idem Bal. in l.princeps legibus ff.de legibus, Idem Bal. in l.fin.C.de transact.& in l.si aquam C.de ler ui.Doct.communiter in c.j.de constit.Bal.C. de cond.ob cau.in l.si pecuniam,Idem Bal.& alij in l.ex imperfecto.C.de testam.& in auth. omnes peregrini C.commu. de succes.col.fi. Ludoui.Romanus consi.cccclij.Philippus Decius in c.j. col.j. de probat. Archi.Tarracon. vbi supra pag.29.

1 Princeps contrahen do cū subditis manes obligatus naturaliter & ea obligatio est efficax etiā ad agēdū ad eo ut nec de potestate absoluta possit ab eo discedere.

Ea tamen obligatio naturalis obligat eum efficaciter uel vtilis & efficax est etiā ad agendum ut videtur esse communis Doctorum opinio quam tenet Antonius Butrius col. pen. in c.quę in ecclesiarum,ubi communiter reliqui de constit.& ibi Panormi.col.pe.Bal. in ca.ij. col.fin.de noua forma fideli.iu feudis Fernandus Loazes ubi supra pag.29. Idem in l.filius familias.§.diui.ff. de lega.j. in. iiij.q. Bart.in vij.limi.col.xlvij.

Manetq; princeps tam efficaciter obligatus vt nec de potestate absoluta † possit a tali contractu recedere aut illū ulla ex parte uiolare.ut est uera & communis sententia quam tenent Philippus Decius consi. cccccxxviij. Idem Decius cōsi. cccccc. Idē in c.j.lect.ij.de constitu.id quod etiam tradit Bar.in l.omnes populi,in iij.quæstio.principali ff.de insti. & iure,Doctores cōmuniter in d.c.j. de probat. Bal.& Paulus de Castro in l.fi.C. de trāsactio. Idem Bal.in l.qui se patris C.unde liberi,& in c.primo in iiij.col.de allodijs. Idem Bald.in consi.cccxviij.incipi examinato puncto, col. fin.volu.1.Paulus de Castro in d.l. digna uox C.de legib.& in consil.cccxvij. incipi. uiso & examinato puncto col.fin.uolu.j. Alexand.in consi.ci.incip.uisis instrumentis, col.ij.uol.j. & in consi.ccclxi.incip. nec arguendi sumns, uol.ij.Andræas Siculus in consi.xx.incip.præclare,col.v.vol.ij.Bartho.Soc.in consi.lxxxvj. incip.uisis capit.col.fin.uol.iiij.Ias. in cons.j. col.viij.volu.j.& in consi.lxxxvj.incip.in causa reuerendi domini Gentilis,col.v.vol.3.Ioannes Crotus de Monteferrato in d.l. omnes populi col.xxj.in fine ff.de iusti.& iure,Ioānes Igneus in d.repetitio.l.donationes, quas dius.in iij.col.Caro.Ruinus in consi.xxxvij.incip.in causa feudali,col.vij.vol.j.Ioan.Antonius Rubeus Alexandrinus in consil.cxxviij. incip.uiso diligēter,in ij.col.& in consi.cxlvj. incip.circa primum dubium, in pe.col.& Io. Iacobus de Leonardis in quodam suo consilio posito inter consilia feudalia Alberti Bruni cxiiii.in ordine incip.altissimi redemptoris in xiii.col.tradunt q; plenè Fernandus de Loazes in d.suo cōsilio pag.31. & Ludouicus Romanus & Philip.Decius ille in consi.cccclii. hic in c.i.col.i.de prob.Sed si uerum amamus quod nostrates aiunt principem naturaliter subditis ex contractu obligari uerum est.Deinde quòd aiunt eum contractum non posse uiolare etiam de plenitudine potestatis uerissimum quoque est, quòd uero tertio loco affirmant ciuiliter non obligari sed naturaliter tantū,id suspectum esse vel ex eo apparet quod(ut supra plenè edocemur) princeps legibus positiuis suę regionis aut populi subest, nec per ipsum principatus interuentum aut obtentum desiit esse unus ex ciuibus,sicque in contrahendo iure priuati utitur nec est legū imperator sed custos minister & executor, quod minus non quo minus sed quo magis legibus alligetur efficit ut supra diximus c.i. & ii. Nec huius inuestigationis leues erunt aut pauci effectus,nam si procurator fortè fiscalis fisci nomine ante tempus petierit dupli cabuntur ex ciuili lege & obligatione inducitæ quę ex sola naturali obligatione non foret duplicanda ut id & reliqua colliguntur ex tit.inst.de pœna temere litigan.

2 Princeps contrahendo etiā ciuiliter obligatur contra commu nē op.

†Nec ad rem pertinuit quòd princeps legibus solutus dicatur l.princeps,legibus ff.de legibus cum simi.supra alleg.nam uel id ius peculiare est in principe Romano duntaxat nō sic in reliquis mundi principibus eum ut superiorem non recognoscentibus de quibus egimus,uel etiam ipse met princeps Romanus legibus allegatus est quandiu ipse per eum immutatę aut abolitæ non sunt. Et in hunc sensum eum legibus solutum dicimus. quos eas abrogare potest ad reipublicæ utilitatem, & ad utruuque horum duorum sensuum possunt & debent aptari d.l.princeps l.i.ff. de constit. prin.§ sed & quod principi.inst.de iure nat.l. ex imperfecto C. de testa.l.ex imperfecto, ff. de lega.iii.§.fin.inst.quib.mod.test infir. cum simi.estq; tertius sensus ut procedant quo ad omnes solennitates formas uel obseruationes iudiciorum contractuum ultimarum uoluntatum, quas prætermittere potest princeps non quo ad efficaciam fidem & effectū, sicq; quo ad modum inenudi non quo ad uim & effectum

3 Intell. l. princepi ff. de legib.cū simi.

4 Principes regulariter nō sunt legib.soluti.

fectum poſtquàm ſunt in eſſe producta ut & ſupra attigimus & plenius de ſucceſ.crea.§.xxvj,cum ſequen.

5 Principales conuentiones non habẽt uim legis cõtra cõmunem opinio.

Illud autem non ſolum notandum ſed etiã admirandum eſt quòd † tam efficaciter princeps ex contractu obligatur quòd cõuentiones cum principe factæ & cum quocunque alio legis condendæ poteſtatem habente, legis uim habent, & tanquam leges in iudicio allegari poſſunt, & ab omnibus qui ipſius principis legibus ligantur obſeruari debẽt, ut eſt tex.notabilis, in d.l.donationes quas diuus, ibi, ut pote imperialibus contractibus legis uicem obtinentibus.C.de donatio.inter uirũ & uxor,quem ad hoc ibi notant, Cinus, Bart. Bal.& communiter alij,& eſt ſimilis tex.in d.l.Cæſar,& ibidem Bar, & Doctores notaut ff. de publica.Idem Bar.& alij in l.ſicut, in prin. ff.quod cuiuſque uniuerſita. & in d.l.ciuitas, in prima col.ff.ſi cert.pet,& in l.iiii.§.ſi actori,& ibi Roma.& Pau.de Caſt.ff. de re iudica. & in d.l.prohibere §.planè ff. quod vi aut cla. Raphael.Cuma.in l.continuus §.cum quis, ff. de uerb.oblig.& Iaſ.in l.quoties, col,ij.C. de rei uendicatio.in quibus locis dicunt, atque concludunt præfati Doctores præcipuè Bart. in d.l.donationes,& in d.l.Cæſar.quod ſi princeps pacta aliqua cũ ciuitate fecerit talia pacta poſſunt in iudicio contra quoſcũq; tanquam ſi una eſſet lex uel unum eſſet ſtatutum allegari,& quòd iudices tenentur illa obſeruare ſicut tenentur leges & ſtatuta ciuitatis & regni ad unguem ſequi & cuſtodire: quos refert & ſequitur Iaſ.in conſi.j.col.iiij.uolu.j. Albertus Brunus in conſi.j.incip.omnipotentis Dei. Frãciſchinus Curtius in cõſi. clxxiiij. uolu.ij.& Marianus Soci.Iunior in conſi.lxv. volu.j. ut refert & ſequitur Archiep. Tarraconenſis doctiſsimus in d.cõſi. pag.35. ipſamq; ipſius uerborum formulã ideò expreſſi quod mihi hæc diſplicent ne quicquam addere uiderer,monſtro enim ſimile eſſet ſi huiuſcemodi contractus qui in penetralibus domus plerunq; fiunt legis uicem obtinerent. ſicq; omnes ciues ligarẽt omnibusq; inſciis atq; ignaris nocerent,quum leges promulgari ideò iubeantur per auth.ut fact.nouę conſt.ut omnibus innoteſcant, ſicq; matura cum deliberatione magnatumq; cõſilio fiunt l.humanum, C.de legibus,meritò ergo eas leges clandeſtinas appellaremus,ſi tales contractus pro legibus eſſent,iis ergo opinionibus repudiatis vt pote populis regnis gentibusq; inimicis ac nociuis,nullum mouere debet † d.l.donatio-

6 Intell.l.donationes quas diuus

nes quas diuus, cuius ſenſus eſt, quòd ut omnes contractus inter ipſos contrahentes uicẽ legis tenere dicuntur l.contractus. ff. de reg. iur.c cõtractus,eod.tit.lib.vi.l. legem quam, C.de pact.l.j.§.ſi conuenerit ff.de poſiti.ita & contractus principis quo ad ipſum & eum eos ue qui cum aut quibus cum contraxerit legis uicem aſſequetur, reliquis uero nec proderit nec oberit, nec tale exemplum reliqui iudices ſequi debebũt,hoc amplius in eo principis contractu erit † quod ſi ſciens ac prudẽs cum prohibito aut incapaci uel inhabili contraxerit uidebitur cum eo diſpenſare, eumq; reddere capacem habilemq; ad talem cõtractum,ut enim lege poſitiua is impeditus inhabilitatusq; erat, ita & alia lege poſitiua (hoc eſt principis indulgentia) capax & habilis remoto legali impedimento factus eſt d.l.princeps legibus d.l.j.ff.de conſt.prin. d.§. Sed & quod principi,inſt.de iure nat.iũcta l. omnes populi,ff.de iuſt.& iure §. Sed naturalia inſt. de iu.nat. Vnde & ſi regulariter donatio inter patrem & filiũ in poteſtate prohibita ſit l.donationes quas parẽtes C.de do.inter virũ. tamen ſi fiat á principe ualebit per d.l.donationes quas diuus. iſque contractus habebit uim legis.non quidem quo ad hoc ut reliquis præter contrahentes is contractus (ut doctores falſo opinantur) uel noceat uel proſit.ſed quo ad hoc ut impedimentum legale per ipſius principis interuentum ceſſet non ſecus quam per legem etiam poſſet remoueri. Simillimum eſt in terminis l. omnium C.de teſtam.ut plenè dixi de ſucceſſ.crea.§.xxvj. Denique ſi quis pertinax hunc ſenſum ad d.l.donationes quas diuus, cum ſimillibus admittere nollet. ei ſatisfacerem negando ius ciuile Romanorum ijs legibus relatum ad reliquos orbis principes qui Romano Imperio non ſubſunt trahendum eſſe.cum tale ius ſic perperam intellectum eſſet ab omni ratione alienum.nec eius exemplum imitari aut ſequi reliquas prouintias oporteret.

C. de don, inter uirũ & uxore.

7 Princeps cum incapace ſciẽter contrahendo cũ habilẽ facit.

Secundò ex ſuperioribus etiam colligitũr † an uera ſit communis opinio exiſtimãtium poſſe principem unum oppidum aut urbem regni ſui alienare quam tenent Bartol.conſ. clxxxix.Cinus & Alberi. in l. digna uox C.de legibus & alij quam plures quos adduximus de ſucc.crea.§.xxvj.num.83.quibus adde Fernan.Loazes in d.con.pag.lxxv.qui ad c.intellecto, de iureiuran. ubi contrarium probari uidetur reſpondent procedere quando alienatio cederet in magnam & enormem regni læſionem non ita ſi in modicam tantum.Sed iſtorum opinio regulariter in omnibus orbis principibus uera eſſe nõ poteſt.nam iuri alieno quiſquam nec in minima parte lædere poteſt

8 Principem non poſſe unum oppidum aut urbem alienare cõtra quàm plures doct.

test l. id quod nostrum ff. de reg. iur. l. iure naturæ. eod. tit. l. nam hoc, ff. de cond. indeb. id quod patet ad sensum naturalem, & quære te legem ubi naturaliter sentimus, nihil aliud est secundum Philosophum quam infirmitas intellectus. Id quod si reliquis non licet ipsis principibus quidem qui ad ciuium utilitatem & tutelam admisi sunt non ad utilitatem regentium longè minus licere deberet, ut supra fusè c. j. & ij. ostendimus. Nec etiam si supremam iurisdictionem princeps retineat quicquam proderit. quia eo ipso quòd ordinariam alienauit à seq; abdicauit. & iuribus regni sui non leuiter nocuit. & (quod deterius est) ipsis popularibus qui alienati sunt uehementer nocuisse eosq; læsisse uidetur quibus ingens dedecus & ignominia est inferioribus à principe subesse ut ostendimus supra in præla. num. 26. nec id fas erit etiam si fiat ob publicam necessitatem subleuadam, nam si publica (hoc est totius regni aut regionis) est necessitas & utilitas ea cum publica (hoc est omnium regnicolarum) iactura & impensa reparari aut comparari debet. non cum quotundam tātum incommodo d. l. nam hoc d. l. iure naturæ. c. quod omnes de reg. iur. li. vi. multa in simili per Decium & Cagnolum in d. l. iure naturæ quod obtinet quo ad omnes mundi principes regulariter, Fallit in quibus regnis, principibus hanc ad rem potestas data est quæ an castellæ regibus data fuerit apparebit ex l. v. tit. xv. par. v. & l. ix. titu. iiij. par. v. l. 8. tit. de los emperadores par. ij. l. j. tit. xvij. part. ij. Quod intelligendum quando in minorem fieret alienatio ut ilico edocebimur, idq; temperabis ut ualeat quidem alienatio si fiat ex magna reipublicæ necessitate, ita tamen ut totum regnum postea contribuat ad oppidum alienatum redimendum.

9 Iurisdictione concessa an ueniat etiam merū & mistum imperium ardua q.

Tertio colligitur ex superioribus, † quid respondendum sit in illa ardua quęstione qua controuertitur concessa per principem alicuius castri iurisdictione uel etiam urbis an merum & mixtum imperium concessum uideatur, an uero ordinariam & simplicem iurisdictionem quę detracto mero & misto imperio intelligatur, qua in re communis opinio est merum etiam & mistum imperium concessum esse, ut firmat Andreas ab Exea in l. j. ff. de iuris. omni. iudi. uers. sed maior est hæsitatio quam defendit Alciat. in c. quod sedē, de offi. ord. & Barba. in rub. de rescrip. col. iij. Carolus Ruinus con. clxj. quia ut proponitur num. 8. lib. v.

Contrariam tamen partem ut simplex tantum iurisdictio contineatur concessaq; ridea-

t..

.tur tenent Ias. & Longoualius in l. imperium ff. de iurisd. omni. iudi. & Andreas ab Exea ubi supra qui eo potissimum mouetur, quòd talis concessio permissa non sit regibus d. c. quanto, de iureiur. sed sanè nostra quæstio non est de potentia sed tantum de uoluntate, nec est quæstio de toto sed de quanto. itaq; in quibus casibus ea alienatio ualet superest quæstio quo usq; se ea concessio extendat & progrediatur, & utriusque partis fautores conuenire uidentur ut in quibusdam speciebus ad merum & mistum imperium ea concessio porrigatur, primā quando fieret motu proprio quibus tunc adde Ang. & Ias. in l. fin. ff. de constitut. princ. Purpur. in d. l. imperium, col. xv. altera species est quando dictum esset integro statu eam concessionem fieri secundum Andræam ab Exea ubi supra per l. ij. C. de bo. uac. lib. x. Tertia est quando dictum fuisset pleno iure. Quarta quando mentio facta esset de omnimoda iurisdictione secundum eundem arg. clemen. uni in uerb. omnimodo, de foro compet. ubi Glo. † Vltima species quando esset dictum iurisdictionem concedi, quia tunc inspecta ipsius sermonis proprietate, quod componitur à ditione (hoc est imperiū & iuris, uideretur concedi plenissimam iurisditionem quę non modo simplicem iurisdictionem sed etiam merum mistumq; imperiū comprehenderet, constat enim hanc uocem ditio idem quod imperium significare, ita docemur ab Vergilio. j. Aeneidos.

10 Iurisdictio cum litera c. an iurisditio sine litera c. concedatur nil interest noua decl.

Quartum uastabat Cyprū uictor ditione tenebat. ut per Vdalri. Zasium & Andræam ab Exea in l. j. ff. de iur. om. iud. per Claudium Cantiun. de officio iudi. c. vj. Eguina. Baro. in d. l. j. diuersum esse uideretur si iurisdictio (adiecta in orthographia litera c.) concessa esset quasi tunc is sit actus cuicunque iudici uel ius dicenti congruens (cum cōponatur à uerbo iuris, & uerbo dictio) sicq; satis sit ut simplicem iurisdictionem comprehendat ea concessio. Sed hæc differentia parum uerosimilis est. usitatissimum est apud omnes probatos authores sermonis latini indifferenter uerbū illud iurisdictionem interdum adiecta litera c. scribere interdū ea litera detracta, & utroque casu est idem sensus quia ut ius dicere frequentissimè dicimus ita & iura dare sępe reperitur in eundem sensum, unde uox illa iurisditio (detracta litera c.) componitur à ditione (litera à mutata in literam i.) & à iuris sicut & uerbum tango tangis cum ponitur dicimus attingo contingo &c. quòd si uox illa iurisdictio scribatur adiecta litera c. tunc cōponitur à uoce & uerbo dico (unde dictio) & à uoce

ā noce iuris ut in l. si filius qui patri, ff. de uul. ibi, etenim iurisdicentis propositum est. id est prætoris, & tamen constat prætorem merum & mistum etiam imperium habuisse.

Hac ergo differentia prætermissa quo ad quæstionem propositam potissimum inspiciē dū est præiudicium ipsorum uasallorum qui alienantur & ipsius etiam Domini alienantis & quum (ut in præcedenti articulo attingebam) subditis dedecus sit & ignominia & pecuniarium damnum non leue in dominum inferiorem & minus potentem alienari. qui (ut docet experientia rerum magistra) solet esse exactor acerbior quam dominus potentior foret, superest ut si uasallorum alienatio fiat in potentiorem dominum quam erat alienās (cæteris paribus) ij uasalli læsi non uideantur Idem si erat æque potens. quòd si erat pauperior ac minus potens læsi uideantur, sicq; duobus primis casibus lata fieri poterit interpretatio ut etiam merū & mistum imperiū cōprehendatur, iuxta proprietatem uerbi latè sumpti, arg. §. sed quoties, inst. de iure na. l. re coniuncti. ff. de leg. iij. tertio uero casu quando in minus potentem alienatio facta fuit strīcta fiat interpretatio referaturq; ad simplicē tantum iurisdict. ut sic subditorū læsio minor sit quàm foret si ad merum quoq; & mistum imperium restretur. Agnosco tamen præindicium quoq; & qualitatem concedentis inspiciendam esse & etiam illius in quem fiebat concessio vnde iudicis prudentiæ & arbitrio hac in re plurimum relinquendum est.

CAP. QVARTVM.

1 *Donare an principes & reges possint res suorum regnorum, ardua. q.*

2 *Merum quid significet.*

3 *Iure naturæ omnia erant communia.*

4 *Princeps etiam ob publicam utilitatem oppidum nequit alienare, contra quamplures Doct.*

5 *Princeps res regię coronæ non alienat nisi in casibus.*

6 *Papa non potuit alienare castellum Perusinum contra Doctores.*

7 *Imperator non potest castrum ciuitatis alicui concedere contra Doctores.*

8 *Principis non erit miserrima conditio licet nequeat oppida alienare contra Docto.*

9 *Princeps oppida alienare nequit licet retineat sibi iurisdictionem contra Docto.*

10 *Principum regum imperatorum potestas non est legibus enodata aut anormala contra nouiss.*

11 *Princeps an pro pace consequenda possit remittere damna priuatis illata, ardua quæstio.*

Qvinto ex † superioribus colligitur an uera sit sententia Bart. in consi. clxxxix. incipi. ciuitati Camerini prouinciæ Marchię &c. Albericus de Rosatis post Cynum in l. digna uox C. de legibus & in l. iure nostro, in principio col. finali in fine. ff. de testamenta. tutela, existimāt enim ibi posse reges, ac principes, res suorum regnorum donare, & ad hoc successores suos obligare. Idē tenet Specula. in tit. de instrumentorum editione §. nunc autē uidendum. in fine Signorolus de Homodeis in consilio xxvj. incipi. quæstio talis est, Bal. in præludijs feudorum. in vij. col. & in prima constitutio. C. in iiij. col. & in l. ij. uersicu. nota tamen C. de communi rerum alienatio. ubi inquit posse principem iura fiscalia donare Idem Bal. in l. j. in fine C. unde cognati & in l. j. §. j. ff. de officio prefecti urbis & in l. si certarum, post Bar. ibi ff. de testamento militis ubi contendunt quòd licet Imperator non possit quotam imperij, puta dimidiam uel tertiam, aut quartam partem alicui donare: potest tamen aliquas res particulares, puta oppidum castrum uel ciuitatem cui uoluerit concedere, Idem tenet Bal. in l. cum multa, quem ibi in hoc communiter sequuntur Doctores C. de bonis quælibe. ubi differunt quòd quamuis Papa non possit unam magnam atque pretiosam ciuitatem sine Cardinalium consensu, alicui infeudare, poterit tamen ciuitatem nō ita pretiosam & magnam, & multo fortius oppidum seu castrū alicui benemerito donare. Idē tenet idē Bal. in con. clix. incipi. super eo quod quęritur. co. pē. uol. iij. ubi tradiderunt posse regem, militibus suis donare castra & alia sui regni oppida. atque alia regni sui iura. Idem tenet Oldra. in consilio xciiij. incip. eleganter circa negotium. & in consi. cclij. incipi ad quæstionem, Ioannes Andreæ & Docto. in c. grandi de supplenda negli. præla. & in additio ad Speculum. in tit. de iuris dictione omnium iudi. in magna additione. Feder. de Senis in consi. ccxx. Paulus de Castro in cōsi. lxxiiij. incipi: si frustra disputaretur Panormita. in cons. iii. incipi. Nitar in pręsenti causa, in xviij. col. in fine in xxvj. quęstione. in ij. uol. Antonius Corsetus in tractatu de potestate & excellentia regia in iiij. & lxxv. quæstio. Ioan. de Imola in rubrica ff. de uerb. obliga. in vj. col. & in clementi. unica col. fi. de iureiurā. Ioannes de Anania in consilio. lxxxj. incipi uiso instrumento, ubi ex professo affirmant ducem Mediolani potuisse donare ciuitatem Astēsem; quia secundum eum, talis donatio

1 Donare an principes & reges possint res suorum regnorum, ardua q.

natio non continebat magnam ducatus dimi nutionem Idem tenet Ioannes Ray. & Andræas de Isernia in c. imperialem. §. ita tamē, de prohibita feudi. aliena per Fridericum & in titulo quæ sunt regalia & ibi Matthæus de Afflictis in vij. col. Guilielmus Ocham. quem refert & sequitur Iacobus Almayn in tractatu de supræma potestate laica. c. tertio, Iacobus Aluarotus, Martinus Laudensis, & Præpositus Cardinalis Alexandrinus, in c. primo, in prin. in vj. col. qui feudum dare possunt. Idē Cardina. in præludijs feudorum Alexand. in l. filio quem pater, in princ. in finali col. ff. de lib. & posthu. & in consilio. j. in final. col. & in consi. xxiiij. incipi ponderatis his quæ in themate narrantur, col. finali uol. v. Ioan. de Platea in l. prædia. C. de loca. prædi. fisca. lib. xi. Lucas de Penna in l. j. C. de petitis bonorum sublatis lib. x. & in l. quicunq; de omni agro deserto. cod. libro & in l. j. C. de capitatione ciuium libro xi. Andræas Siculus in consilio. iij. uol. ij. Bartholomæus Soc. in con. iiij. incipi super quæstione quæ uertitur, col. vj. uers. qui nimò etiam bona & castra. uol. iij. Felinus in c. ad audienriam, in. j. & ij. col. de rescript. & in c. primo in iii. col. de probatio. Petrus Belluga. in suo principum speculo. in rubric. viij. in iij. & iiij. pagina. ubi inquit, in quæstione facti se respondisse donationem de ciuitate Sugurbina & alijs oppidis per serenissimum Regem Aragonum, inclyto infanti Henrico, ob bellorum necessitatem factam ualuisse. & uoluit etiam Rochus de Curte in tract. de cō suetudine in. xcv. co. in sexta conclusione uer si. limita modo prædictam cōclusionem Matthæus de Afflictis in præludiis feudorum, in xii. col. & in præludiis constitutionum Neapolita. in xxiiii. quæstio. Ias. in l. i. col. iii. ff. de constitutio. principum & in proœmio sen præludijs feudorum in xxviij. col. & in consi. lvj. incipi. circa primum, col. ij. uol. j. & in consi. ccxxvij. incipi. pro enucleanda præsentis cōsulationis ueritate, col. v. uer. quo facit, uol. ij. & in cō. x. incipi. uidetur prima considera tione. col. ij. uol. iij. Claudius de Seycello in titu. qui feudum dare possunt, in. iij. & iiij. co. Philippus Decius in consi. cxci. incipi. in cau sa quæ agitur, col. prima uol. primo Albertus Brunus in consi. li. incipi. in casu isto. Montalbus. foro legum lib. iij. titulo delas donationes l. ix. Carolus Ruinus in consilio. xci. in cipi. quæritur & indubium reuocatur. col. ij. uol. primo & in consil. xxv. incipi uiso legato col. vj. uol. ij. Petruspaulus Parisius in consilio xxvij. incipi. in præsenti consulatione, col. ij. uo. primo Stephanus Bertran. in cō. lxxxvj. incipi dicit Oldra. & in consi. xlij. incipi. etiā si ex his, col. prima uol. i. Antonius Capytins. in decisionibus Neapolita. decisione cxxi. in cipi. in causa officii conseruatoris in i. col. & & Restaurus Castaldus in tract. de Imperato re in ciiii. quæstione & dixi in repetitione d. l. omnium. Sed isthæc omnia suspecta esse uel illinc appareat quòd regna utcunq; potentissima liberrima nullumq; superiorem recognoscentia & ampla nihil aliud sunt quam merum imperium ut testatur l. ii. tit. xxv. partit. iiii. & l. xviii. tit. iiii. partit. iii. ubi notat Gregorius Lupus & patet ad sensum quando quidem in eo dnntaxat quæstio esse solet, an regna & reliqui principatus æquari possint im perio. non an illud excedere aut transgredi fas sit.

Merum † autem imperium nihil aliud est quam habere gladii potestatem ad animaduertēdum in facinorosos homines, quod etiā potestas appellatur, l. imperium, ff. de iurisdictione om. iudi. idq; perfectum & merum imperium esse dicitur ut ibi, & Festus ait, merū pro puro, hoc est nullius alterius rei misturā habente, accipitur. ut merum aurum in quo nihil sit alterius metalli. Plinius libr. xxxiii. c. i. Mero auro decorabant sic meras nugas in quibus nihil serii esset Cicero ad Atti. lib. vi. appellauit. hinc merum ius l. iii. & illic Bal. C. de obsequiis patro. præstā. l. inter tutores, in principio. C. de administr. l. sequitur §. si uiam ff. de usu capio. Mera interpretatio l. fin. C. de legibus Mera liberalitas capitu. statutum §. in super. de rescri. in vi, Mera fides l. omnium, in princip. C. de testament. Mera & plena ueritas c. qualiter & quando in si. extra. de accusa. merum factum l. qui res §. mihi Romæ. cum simi. ff. de solut. Merum ius gentium l. bona fides, in princ. cum aliis ff. de positi. Mera pœna §. ex maleficiis, institut. de actio. & l. unica i finalibus uerbis ff. si quis ius dicenti non obtemperaue. Merum ecclesiasticum crimen. caput inquisitionis §. prohibe mus, de hæreti. in vi. Merum prætoris & merū iudicis officium instit. de diuisio. stipul. §. iu dieiales, & §. prætoriæ, & cū similibus §§. legis quintæ. ff. de uerb. obliga. sic imperium Merum dicitur, non quidem ea ratione, quia liberum sit, sed ea ratione, quia purum est, sine cuiusquam rei mistura & sic sine ulla tyranni dis mistura, & consequenter pertinens ad solam iurisditionem inter ciues exercendā. non ad eorum utilitates subuertendas. sic ut prosit eis, nō ut obsit, & idest merum & purum imperium regnum, principatus, potentatus, reliqua uerò quatenus hinc abscesserint eatenus

Merū quid significet.

nus imaginem tyrannidis non dubiam præse ferent, quãuis superiores quoque minus tutas magisq; tyrannas sententias doctiss. Arch. Tarroc. ubi supra sequatur cuius uerba ad un guem ideò retulimus quòd ab eius sententia discessuri eramus ne quicquam ei falso adscri bere uideremur. Nostraq; sententia contra eum & reliquos supra relatos cõfirmatur. Nã initio rerum gentes uiuebant. sine legibus ac regibus & omnia erant communia, & ut inquit Macrobius primo saturn. nec signare solum aut partiri limite campum fas erat in me dium quærebant † omnia deq; illo iure nemo poterat dicere quod aliquid esset sibi propriũ c. ius naturale. j. dist. cũ simili. ut per Calder. in consi. iiii. au ualeat statutum, circa mediũ.

3 Iure naturæ omnia creāt communia.

Nec dum erant inuenta. seu cognita domi nia rerum nec etiam possessiones, & consequenter nec cõtractus, nec commercia, quia non erat expediens, & tunc non erat cognita forma matrimonii. ideo omnes legitimi nascebantur §. & licet. in authent. quib. mod. nat. effi. sui. similiter nec erant inuentæ seruitutes, & sic omnes liberi nascebantur. l. manumissiones ff. de iust. & iure unde Plutar. in lib. de Exilio. pagina tertia in prin. Liberi quidẽ inquit & soluti à natura in lucem prodeuntes emittimur, ipsimet autẽ nos ipsos alligamus, locorumq; coartamus angustiis. Et cum de iu re naturali seruitus esset incognita, ex contra ctu inter dominum & seruum oritur naturalis obligatio l. si id quod, de condict. in debi. cum simil. ut per Glo. in §. item inutilis, instit. de inutil. stipul. Ideò legatum. factum seruo sine libertate ualet inspecto iure naturali ut not. Ias. in l. huiusmodi §. si à Titio, & Mæuio col. iiii. ff. de leg. j. licet inspecto iure ciuili nõ ualeat §. an seruo, inst. de legat. & l. planè §. si coninnctim, ubi Iason in tertio notabili de leg. j. & ideo dicit tex. in §. ius autẽ gen. instit. de iure nat. gen. & ciuili quòd seruitutes sunt iuri naturali contrariæ. & quod Macrobius su pra relatus idem & Vergilius testatur lib. 2. Georgicorum.

Ante Iouem nulli iu. urgebant arua coloni
Nec signare quidem aut partiri limite campum
Fas erat, in medium quærebant.

& Horatius satira 2. lib. 2.

Nam propriæ telluris herum natura neque illum
Nec me nec quemquam statuit.

& Seneca in Hippolyto

Hoc equidem reor
Vixisse ritu, prima quos mistos dies
Profudit, nulla his auri fuit
Cecus cupido nullos in campo sacer
Diuisit agros arbiter, populis lapis.

& eo tempore nondum erant bella, unde Poeta

Odiis neque fusus acerbis
Cruor horrida tinxerat arma
Quid enim furor hosticus ulla
Vellet prior arma mouere
Cum uulnera saua uideret
Nec præmia sanguinis ulla.

Rursus egregius Poeta sic cecinit

Quam bene Saturno uiuebant rege prius quàm
Tellus in longas est patefacta uias.
Nondum ceruleas pinus contempserat undas
Effusum uentis præbuerat q; sinum,
Nec uagus ignotis repetens compendia terris
Presserat externa nauita merce, ratem
Illo non ualidus subiit iuga tempore taurus.
Non domito frenos ore momordit equus.
Non domus ulla fores habuit. non fixus in agris
Qui regeret certis finibus arua lapis.
Ipse mella dabant quercus. ultroq; ferebant
Obuia securis ubera lactis oues.
Non acies non ira fuit, non bella, nec enses
Immiti sæuus duxerat arte faber.

Quum ergo initio orbis conditi antequàm infausta illa pronomina meum & tuum reper ta essent omnia forent communia, nec belligerandi ulla occasio aut discordiarum esset, id quod & significat l. ex hoc iure ff. de iust. & Iure §. Ius autem gentium inst. de iure natu. quumq; ad huiuscemodi discordias sedandas & ad tranquillitatem humanæ uitę & societatis sicq; ad meram ciuium utilitatem omnis principatus regnum imperium potentatus receptus inuẽtusq; fuerit (ut fusè ostẽdimus) superest vt & ineunte illa ętate aurea uero simile sit tales principatus in usu nõ esse, ut po te non necessarios, & hodie ad solam illam ne cessitatem subleuandam adq; meram hominum utilitatem ut admittantur plusquam ma nifestũ esse & modo & fusius supra c. j. disserui mus. Vnde tales alienationes quales sunt eę de quibus mentionem habuimus, cum si subdi tis aut ciuibus nociuę sint non ualeant. quia aduersantur fini & naturæ ipsorum principatuum. in eo tantum quęstio manebit & inspe ctio an nociuæ sint uel non sint. Et refert utrũ alienentur quidam ex uasallis, an quædam ex rebus ad regiam coronam spectantibus, primo casu semper nocet, quia naturaliter uidemus maiorem esse charitatem & affectionem dominorum vel principum erga subditos ua sallos uel ciues antiquos quàm erga recẽtiores, idemq; econtra. Præterea ille demũ est iustus & legitimus principatus qui processit ex ciuium concessione & uoluntate spontanea argum. l. i. ibi communis reipublicæ spon sio ff. de legibus l. i. ff. de consti. prin. §. ius autem

tem instit. de iure natu. dixi plenius in præfa. tract. de succ. progressu: ergo ciues qui unius principis imperio se commiserunt & præterea nemini, quonam modo poterunt sub alterius ditione inuiti aut inscii redigi non ne obseruandi erant ad unguem fines mandati & commisionis l. diligenter. ff. mand. §. Irē is qui exequitur. iustit. quibus mo. re contr. ob. §. Item is, inst. de maud. Non ne electa illius principis à se delecti uidebatur industria probitasq;. quonā modo in alium transferentur cōtra l. inter artifices, ff. de solu. Item persona extrinsecus nunquam sub intelligitur l. si ita stipulatus fuero si Tirius ff. de ner. oblig. §. Chrysogonus, ergo quomodo adiicitur persona noui domini. Ad hæc non ne hi ciues antequam sese huic principi commisissent liberi erant nullius imperio aut ditioni obnixii aut ligati (ut fuse supra ostendimus) ergo quo pacto modo inuiti fient subiecti. Id quod etiam prætextu aut ratione beneficii sibi ipsis collati intolerabile inciuile & iniurium esset. cum inuitis beneficium non detur l. inuito ff. de reg. iur. c. beneficiū de reg. iur. lib. vj. Vnde nec in æque potentem aut etiam potentiorem dominum transferri poterunt, & tandem quum omnis principatus, regnum, imperium nihil aliud sit quàm suprema iurisdictio ipsorum ciuium duntaxat, non etiam ipsius regentis utilitatem respiciens (ut non semel supra admonuimus præsertim cum de iurisdictionis æthimologia ageremus) iurisditioni autem nihil tam contrarium sit quàm iniuriæ datio, eaq; alienatio uel translatio iniuriæ plena sit. ut fieri nefas sit, consequens est.

4
Princeps etiā ob publicam utilitatem oppidum nequit alienare, cōtra doct.

Quinimo † nec prætextu publicæ utilitatis aut necessitatis fieri fas esset, nam aut uis ob utilitatem totius regni & regionis unum aut quædam oppida alienare (ut nō raro fit) & id fieri non licet, ne iactura & læsione quorundam uniuersorum utilitas comparetur, cum iustius foret omnium impensa, danno, iactura aut periculo id fieri (ut supra attigimus) aut uis omnia regni oppida transferre ob ipsorummet utilitatem, & tunc ipsis annuentibus fas erit remitentibus uerò nefas & iniutinm inribus & rationibus adductis. Sit ergo firma indubitataq; regula principem ciues suæ ditionis irreuocabiliter alienare non posse, non magis usque quàm res omnino alienas, nisi ex consensu ipsorū. ut & aliena posset concedere dominorum permissu.

5
Princeps res regiæ coronæ nō alienat nisi in casibus.

Quo ad secundum casum sit regula negatiua † ut res regiæ coronæ similiter alienare nequeat, nisi accedente ipsorum consensu. uel nisi ob publicā utilitatē, uel necessitatē. vel nisi tam modicæ sint ut uerosimile sit ciuium uoluntati id non aduersari. eosq; id concessuros uel sub illa generali commisione tā cōcessisse & sic hæc tertia exceptio comprehenditur sub prima nempe sub consensu ipsorum ciuium qui & si tacitus tantum sit sufficit l. cū quid. ff. si cer. pe. ut isthæc omnia ex supra dictis plenius probantur: ex quibus etiam apparet errasse Innocētium & Bal. col. vij. in c. bonæ. ij. de postul. præla. quos sequitur doctiss. Archiep. Tarraco. ubi supra pag. lxxix. dum aiunt † potuisse Papam cū bona conscientia ecclesiarū castella donare, sicq; potuisse alienare castellum Perusinum.

6
Papa non potuit alienare castellum Perusinum contra doct.

Apparet † etiam errasse eundem Archi. ibi post Bal. in cap. j. de nat. feudi Alexand. consi. j. lib. vj. Carol. Rui. cōsi. xxix. lib. j. quos ipse allegat dum uolūt posse Imperatorem castrum alicuius ciuitatis alicui concedere. Vtrunq; enim regulariter uerum non est, nisi fiat ob publicam utilitatem, uel necessitatē, uel nisi accesserit regni aut imperij tacitus expressus'ue aut interpretatiuus cōsensus, cum alijs de quibus supra.

7
Imperator non potest castrum ciuitatis alicui concedere cōtra doct.

8
Principis nō erit miserrima cōditio licet nequeat oppida alienare contra docto.

Apparet etiam † principes per hoc non uideri esse miserrimæ conditionis (id quod falso opinantur Archiep. ubi supra post Oldral. consi. xciiij. Ioan. And. in c. grādi, de sup. negl. præla.) nā ex fructibus bonorum regalium poterit facere quas libuerit donationes uel ex bonis suis proprijs.

9
Princeps oppida alienare neque licet retinere sibi iurisdictionē cōtra doct.

Apparet etiam † errare eūdem Archi. ubi supra (post Oldradum consi. clix. Alex. consi. xxiiij. ponderatis his, lib. v. col. iiij. Deci. cōsil. cccclxviij. superiore. Anno. Castald. de optimo imper. q. ciiij. quos ipse allegat) dum uolunt principem posse oppida alienare retenta sibi suprema iurisdictione, quasi tunc alienare nō uideatur aut regni sui iure deminuere, id quod parum urget, nā & si agnoscimus non ita magnā esse læsionem ut foret si etiam suprema iurisdictio alienaretur tamen non desinit esse læsio regni considerabilis ut patet ad sensum, & docet experientia rerum magistra, & persuadent omnes rationes & iura supra allegata. Et præterea adest etiā læsio ingens & magnopere considerabilis ipsorum ciuium qui transferuntur uel alienantur. eaq; ratio integra & inconcussa manet. Quæ omnia procedūt regulariter: nā in regnis Hispaniarum seruanda sunt iura specialia illorum.

10
Principum regum imperatorum potestas nō est legibus enodata aut anormala cōtra nouiss.

Apparet † etiam errasse Andrçam ab Exea in suo libello pactorum num. 485. post Bal. in cōsi. cclxxix. pridie enim cōsului, col. fi. lib. iij. dū scripsserunt Imperatoris potestatē anor-

malam dici eo quod nulla regula certa claudatur id quod suspectum esse supra cap.j.fuse ostẽdimus.legibus reipublicę suę regulariter sub esse principes asserentes, inquã eodẽ errore fuit idem Exea in l.iij. de iur. omni. ind.ff. dum in uers.imò uero ait absolutum esse imperium quod in principe residet quinimo est legibus alligatum.

11 Princeps an pro pace cõsequẽda possit remittere damna priuatis illata ardua q.

Apparet † etiam an uerũ sit quod frequentissimè Doctores aiunt posse principes pro pace consequenda remittere iniurias & damna mutuasq; prædas hinc inde factas,& quòd Principes pro habẽda pace possint damna subditis illata remittere, notãt cõmuniter Doct. Hostien, Anto,& alii in cap. primo & c.in nostra,de iureiuran. Adeò quòd imperpetuum non possunt subditi de tali remissione cõqueri ut notant Bal.in tit.de pace Constantiæ in uerbo priuilegia. Idem Bal.Ange, & Docto. in l.conuentionum,ff.de pactis. & in l.bene à Zenone,C.de quadriennij pręscriptione. Idẽ Ange.in l.uenditor,§.si constat ff. communia prędiorum & in l.Antiochensium. de priuile. creditorum Bart.in l.penul.C. de fide instru. & iure hastæ fisca.lib.x.Petrus de Anchara. in c.canonũ statuta,col.iiij.in xj.quęstio.de constitutio. & in regula peccatũ de reg. iuris lib. vj.& in consi.clxj.incipi,uiso diligenter tenore,Panormita.in c.primo, in primo notabili. de parochijs Ludouicus Roma.in l. sed si hac §.liberis,ff.de in ius uocan.Alexand. in consi. 101.incipi.uisis instrumẽtis exemptionis col. v.circa finem uolu.primo & in cõsil.xciiij.incipi uisis & sępius recẽsitis.col.penult. uolu.v. prout refert disertissimus Archiep.Tarraco. ubi supra fol.187.quę receptissima sententia sic simpliciter intellecta uix defendi posset,uerum ita demum procedit si ea damna & mutuę forte depredationes bellorum tempore contigerunt. tunc enim iure belli factæ uiderentur.Vnde cum apud principes resideat ius tam belli indicẽdi quàm fęderis ineundi, consequens est ut fędere post tales mutuas depredationes acto,ipso iure gentiũ & belli iniurię hinc inde illatæ remissę sublatęq; uideantur,& ita procedat op.cõmunis supra relata.

Cęterum si tẽpore pacis homo forte Hispanus homini Gallo uel ex diuerso iniuriam prędam'ue fecisset.licet postea bellum esset ortũ ac deinde fędere icto p principes prędę hinc inde à priuatis inter se factæ remissæ essent,neque intelligerentur remissæ quę non iure pacis tempore factę fuerant,neque remitti possent absq; eo quòd dãnum passis recompensatio fieret, uel ipsi dãnum passi possent ius suũ persequi contra uiolentos coram suis iudicibus uel principibus,& ita usus obseruat argu. d.l.Item si uerberatum.ff. de rei uen.cum sim. l.id quod nostrum ff. de reg. iur.l.iurę naturæ l.secundum naturam eod.tit.l.nam hoc. ff. de cond.indeb.& quia hoc suadet & deposcit uita socialis & politica nec par esset ut quorundam tantum dãno & iactura uniuersorum ciuium utilitas (ut sæpe diximus) cõpararetur, ergo irrecuperabiliter nullo casu princeps remittit,nam dãna tempore belli illata ipso iure belli utrinque remissa sunt sicq; principis remissio abundaret uel superflueret, reliquo autem tempore damna data nõ remittet nisi data compensatione, quod est contra mentem Doctorum.

CAP. QVINTVM.

1 *Nostrum nobis absolutè nõ aufertur ob publicam etiam utilitatem, sed demum data compensatione idonea, ardua quæstio.*

2 *Remunerationis etiam causa oppidum regiæ coronæ donare principi non licet, cõtra nouissimos.*

3 *Princeps oppidum alienare etiã suprema iurisdictione retenta non potest, contra nouissimos.*

4 *Ecclesiæ oppida donare non potest princeps contra nouissimos.*

5 *Vasallorum interest dominum non mutare sicq; inuiti non alienantur.*

6 *Vasallus inuitus nõ alienatur etiam domino æque bono aut meliori.*

7 *Mandatum & commissionẽ etiam in melius egredi non licet.*

8 *Mandatum egressus interdum capite punitur, licet res bene cesserit.*

9 *Princeps necessitatis suæ causa ciues alienare non potest, contra plurimos Doctores, fallit in uasallis feudatarijs uel feudo similes.*

10 *Principẽ possunt ciues abijcere ob ignauiam eius.*

11 *Princeps nec unum aut certos ciues potest alienare, nec uniuersos, contra doctores.*

12 *Vasalli an possint ex causa remunerationis concedi à principe licet ciues nequeant.*

13 *Dominium præscriptione quæsitum nobis per principem adimi non posse, contra Doctores.*

14 *Princeps ciuibus iussit ut se redimerẽt eos in suos recepturus nunquam à regia corona separaturos policitus, an contrarium facere possit de plenitudine potestatis. ardua quæstio.*

15 *Princeps rem ciuis sine causa an auferre possit de plenitudine potestatis ardua quæstio.*

16 *Communis reipublicæ utilitas priuato commodo præferanda.*

17 *Potestatis plenitudo non est ad malum.*

18 *Inferior ius superioris potest interpretari.*

19 *Papa ius diuinum potest interpretari.*

Iudex

20 *Iudex potest ex causa terminos legales alterare, etiam si esset dictio taxatiua.*

21 *Princeps non potest modum succedendi à testatore ordinatum mutare. contra Doctores.*

22 *Princeps etiam de plenitudine potestatis sine iusta causa non potest modum succedendi à testatore dispositum mutare. ardua quæstio.*

23 *Princeps regalia alienare nequit in enorme nec etiam in mediocre damnum regni, contra nouis. & quid si leuissimum esset damnum.*

24 *Ecclesiæ etiam fauore non potest princeps cum magna regni læsione res regiæ coronæ alienare. contra Doct.*

25 *Princeps res regiæ coronæ regulariter alienare nequit.*

26 *Ecclesiæ quod conceditur Deo quando gratum esse intelligatur.*

27 *Constantini donatio.*

28 *Princeps non est dominus personarum non magis quam rerum, contra Iserniam.*

Exto, hactenus de publicarū rerū alienatione, nūc uero superioribus proxima est inspectio illa † quando princeps uel ciuitas libera posit ad publicam utilitatem bona unius aut quorundam ciuium auferre. qua in re Feli. in c. quæ in ecclesiarum, in xx. col. de constitutio. Iason. post alios in l. Gallus §. & quid si tantum. in prima lectura. col. xvi. & in secun. lectura. col. xii. ff. de liberis & posthu. & in d. l. conuentionum, ff. de pactis. & in l. unica. C. de in ius uocando in fi. col. & Antonius Capytius in decisionibus Neapolita. in lxix. decisione incipi. in causa Ioannis, in x. col. aiunt quòd potest princeps & etiam ciuitas iura principis habens. ex causa ob publicam utilitatē, puta beneficio pacis, uel cuiuscunque alterius causæ legitimæ, priuatorum bona auferre: & alteri donare. ut notant Doctores supra dicti & uolunt communiter Docto. in c. quæ in ecclesiarum, de constitutio. & in c. quia pleriqne, de immunitate ecclesi. & in proœmio ff. post. Bar. ibi. & in l. fi. ff. de constitutio. principum & in l. Barbarius, ff. de officio præto. & in l. item si uerberatum ff. de rei nendicatio. & in l. Lucius ff. de euictio. & in d. l. Gallus §. & quid si tantum, & ibi Iaso. in xvi. col. Doctores communiter in l. fin. C. si contra ius uel utilitatem publicam ubi Raphael Fulgo. inquit, se ita consulnisse: & ita consuluit in consilio xx. incipi. pro pleniori ueritate col. iiii. nersicu. denique. & in consi. lxi. incipi. domina Catherina col. ii. uersi. quarto. & in con. cxxxxiii. incipi. Antonius. & uoluit

1 Nostrū nobis absolutè nō auferetur ob publicam etiā utilitatem, sed demum data cōpensatione idonea, ardua quæstio.

Bal. in l. finali in principio ff. de Senatoribus & in l. rescripta. col. finali uersi. tertio quærūt Doctores C. de precibus Imperatori offeren. & in l. ii. col. vii. versi. item nota quod si Papa, C. de seruitu. & aqua. sequitur dissertissimus Fernand. Loazes ubi supra pag. clxxxviii. quæ conclusio sic simpliciter intellecta perniciosa esset & contra omne ius omnemq́ue æquitatem, unde non aliter recipiēda est quam sub duobus requisitis, primum ut ex causa publicæ utilitatis uel necessitatis id fiat (quæ priuatorum utilitati præfertnr auth. res quæ C. cō. de lega.) aliter enim in iurium esset & contra l. id quod nostrum & d. l. secundum naturam, & c. alteri, de reg. iur. lib. vi. alterum requisitū est ut & si fiat ob publicam utilitatem adhuc tamen non desinat recompensatio aut remuneratio domino illius rei præberi ne fiat contra ius naturæ quo edocemur incommoda expensamq́ue cuiusq́ue rei eum sequi debere quem commoda sequuntur d. l. secundū naturam l. unica §. his ita C. de cadu. tollen. Vnde si rem meam mihi auferri omnibus profuit. eius pretium ut ab omnibus mihi præstetur (dempta parte quæ me attingebat) par & iuri naturæ consonum est. id quod in simili attigimus lib. i. frequen. controuersiarum c. i. Communi tamen opinione simpliciter retenta ex ea dissertissimus Archiep. Tarraconen. ubi supra colligit quòd † ut princeps rē meā mihi potest auferre ad alterum remunerandum. ita & facilius poterit eam remunerationem facere de rebus regiæ coronæ quæ suæ esse intelliguntur. sicq́; sub infert posse eum oppidum quopiam alicui benemerito donare, id quod supra refutauimus per plures rationes. & quia talis alienatio fieri non posset sine idonea recompensatione ipsius quibus facienda. eo casu quo ipsi assentirentur, sed ut consentirent compelli non possent cum alijs modis & non isto similes largitiones à principe quando necessariæ sint faciendæ sint.

2 Remunerationis et.ā causa oppidum regiæ coronæ donare principi non licet, contra nouissi.

Apparet autem errare eundem doctissimum Archi. ubi supra pag. ccxxxvii. post Pet. Phillippum Corneum quem allegat cō. lxxix. lib. ii. dum uolnnt quòd si † princeps retenta suprema iurisdictione oppidum quopiam alienat ualet alienatio quasi cedat in paruam regni læsionem. sed certe præterea quòd eam læsionem paruam non esse supra ostendimus superest alia ratio efficatior (ad quam ipsi nō aduertūt) nempe læsionem ipsius oppidi alienatum & præterea ex parte alienantis non esse alienandi ius ut iam edocti fuimus. Vnde † quod ipse doctissimus Archie. ubi sup. pag. ccxxxix. c. non obstat etiam, post Afflictum

3 Princeps oppidū alienare etiam suprema iurisdictione retenta nō potest, contra nouissimos.

4 Ecclesiæ oppida donare non potest princeps cōtra nouissimos.

lib.j.const, Neapol.tit, vii. de decimis col.ix. quem ipse allegat ait. oppida castra & ciuitates ecclesię donare licere principi quamuis ea concessio in læsionem regni dūmodo non enormem cedat, id iisdem iuribus & rationibus confutatur. † & omnia superiora uel ex eo iustificantur quod uasallorum alienatio sine eorum consensu non ualet, quia interest eorum dominum non mutare, sicq́ue ad consentiendum sui alienationi compelli non possunt: ut est tex. in c.primo §.siquis, quo tempore miles, & in c. primo §.præterea ducatus.& ubi Andreas de Isernia. Bald.Marti.Lauden. Aluaro.Præpositus & alii notant.de prohibita feudi aliena.per Fridericum.& in c.primo §.eadem.de lege Corradi, & in l. in adoptionibus.ff. de adoptio.& est Glo. cōmuniter approbata in l.inuitus ff, de fidei com.liber.&in c.dilecti.& ibi Hosti.Inno.Ioā.Andreæ,Antonius de Butrio. Panor. & communiter alii de maioritate & obedien. & uoluit Ioannes faber in tit.de assignatio.liber.Iacobus de Arena.Dynus.Bar. Areti. Alexand. Iaso.& alii in l.ij.in princi, ff. solut. matrimonio.Innocen. in ca.Auditis, de præscriptio.Idem tenet Bal. in consi, cccxxvii.incipi.Fridie enim consului.uol.i.& in d,c.primo §.siquis,& in d.c.licet §.in generali, si de feudo defuncti contentio sit inter domi.& agnatos & in l. debitorum, & ibi Saly. Paulus de Cast. & alii C, de pactis, & in l.prima in vii.col.C, de seruis fugiti.& in l.in testamento C. ad legem Falci,& in c.i.circa finem de restitutio. spoliato.Idem Paulus Cast.in consi. xx. incipi.in causa statutorum. uolu.i.& in con.cccxxxv.incipi.laudatio.Ludouicus Roma. in con. xxvi.incipi.Pro decisione.Pet. Philippus Corneus in consi.ccxxi. incipi, in hac quæstione col.iii.uol.iiii.Nico. milis ī repertorio suo. in uerbo dominus, uersi.dominus feudi,& uersi. dominus terræ. Lucas de Penna in l.i.per illum tex, C.de capitatione ciuium, censi. eximenda lib.xi.Andræ, Siculus in consi.xi.incipi.illud afferam, in medium.Feli.in c.ad audientiam. col,ii.de præscriptio.Soci.in consi.xxxix. incipi.in quæsti, col.iii.uol.i.Ias.in d.l.debitorum,col.ii.C. de pactis.& in l.si non sortem §.libertus.col.x.ff. de conditio. in debiti & in cosi.lvi.inci.circa primum col.i.uol.i,Ang.Ias.&Gomesius col. xvi.insti.de actio,Capytius decisione Neapo. clx. Corsetus de potestate regia quæstio iiii. ut refert Loazes ubi supra pag, xxiiii.Speculator & Ioā.Andr.adeū tit.de feudis §.quoniā.

5 Vasallorū interest dominum nō mutare sicq́ue inuiti nō alienantur.

6 Vasall' inuitus non alienatur

Amplia † ut uasallus inuitus alienari non posset in dominum etiam æque bonum quinimo neq; in dominum priore domino etiam meliorem & potentiorē. quia cum † ius quod habet principes in ciues & subditos descendat ex eorum mandato & cōmissione non potest mutari etiam in melius tex.notabilis in l. fin.C.de nego,gest.maximè ibi, licet res bene ab eo gestæ sint &c.& ibi uide plenè.

etiā domino ęque bono aut meliori.

7 Mādatum & commissionē etiā in melius egredi non licet.

Secundo facit tex.notabilis in l.iii. §.in bello ff.de re mil. ibi, licet res bene se gesserit &c.

Tertio facit tex.notabilis in l.si ex duobus, maximè in fine sui. ff. de nego. gest. ibi nulla ratione &c.

Quarto ad idem tex.pulcher in l. qui aliena §. liberos, eod.titu.maximè in ratione sui, quam bene pondera, ibi dum dicit cum uoluntas finem erogationis fecerit. & illa ratio est generalis ad casum nostrū & ad omnes alios. ergo.&c.l.generaliter,§. & licet, ff.de iu.& facti igno.& sic per rationem extenditur dictū, sicutècontra restringitur §. dulcissimis. cum simi.in l, cum pater.ff.de leg.ii.

Quinto ad idem l. si creditor §. i.ff.de pec, Sexto facit l.hæreditas §. i.ff.de peti.hære.ibi, uel quantum testator iusserit non excedit &c,

Septimo facit optimus tex. in l.si pro te.ff, manda.qui est singularis & alia iura quę adduximus de succ,crea.lib.i.§.iiii.q.fi.

8 Mādatum egressus interdum capite punitur, licet res bene cesserit.

Quinimo † tam uetitum est fines mandati transgredi, ut trāsgressor interdum capite puniatur & mulctetur, quamuis res bene cesserit d.l.desertorem §.in bello.de quo tex. eleganter per Cremens.sing.cl. mandatum quod licet dux, Rochus de Curte in c.fina.xxxvi.col. Io.de Neuizanis sol.lxxxvii.in sua Sylua nuptiali limi.vi. ergo cum principes legitimi de quibus loquimur regulariter (nisi aliud ius plenius & maius habeant quam principatus) ius principatus quod habent nitatur & oriatur in solo ciuium mandato & concessione quod sui natura est personale nec egredi potest personam ipsius principis.impossibile est quòd eos in alium principem alienare aut transferre possit,& ad d.§.in bello.adde historiani not.Torquati de quo Cland.ait,

Turpe rigor nimius Torquati despue more s.

9 Princeps necessitatis tuæ causa ciues alienare nō potest, contra plurimos Doctores fallit in vasallis feudatariis uel feudo simi les.

Vnde † quod doctissimus Loazes ubi supra pag. ccxlix. c.nec obstat tertium post Bal.in c.generali si de feud.fue.contr.inter dominū & agna. Ioannes Andreæ ad Specul.ti.de feu, §.i.Alexand.cō,xxv.attentis narratis, col.pe, li.v.Pet.Philippus Corneus con.cccxxi.in hac consultatione,col.iii.lib.iiij. Purpuratus in l. fina.limi.v.C.de pact.quos ipse allegat, quod (inquam) hi aiunt ut libertos à dominis ita & ciues à principe suo ex causa necessitatis posse alienari.ita planè suspectum tam est quàm si affirmarent pupillum à tutore ex causa necessitatis

cessitatis ipsins tutoris alienari fas esse, per omnes rationes & iura supra allegatas præsertim quia ut ostendimus principum in subditos & tutela in pupillos exequantur. Fallit in uasallo strictè sumpto, quale est cum campum habebam meum inre tam proprietatis quàm iurisdictionis, & ibi oppidum aut oppidulum ædificare sub certis legibus & tributis permisi. tunc enim ex tali necessitatis causa eos nasallos forte alienare fas esset, ratio differentię perspicua est: quia hoc casu principatus ius in meo proprio constitutum est, at quando ex solo consensu populi princeps constitutus fui. tunc ius principatus in alieno constitutum & concessum fuit, & sic illo casu possunt & debent saluari multa quę dicuntur per Doct. confundentes (& non iure) iura nasallitij & principatuum.

10 Principem possunt ciues abiicere ob ignauiam eius.

Septimo apparet etiã ex superioribus † nõ iure per doctissimum Fernand. Loazes ubi supra pag. 250. in c. nec obstat tertium. fieri eã æquiparationem dum ait, quòd si suæ necessitatis causa ipsi ciues possunt omisso relictoq; priore principe, qui ad eos defendendos aut regendos erat ignauus alteri principi se committere, idem similiter licebit ipsi principi ut eos inuitos necessitaris causa possit alienare, sed ipse non aduertit (id quod supra eum in hoc improbantes attigimus) principatũ fuisse creatum ob subditorum utilitatem & rem. non ob rem aut utilitatem regentium. nec dubium esse quin utilitatibus propriis tantũ nõ etiã alienis homines possint renuntiare, l. pe. C. de pact. l. siquis in conscribendo C. de epis. & cler. l. quoties ab omnibus C. de fideicom. l. stipulatio ista §. inter certã, ff. de uerb. obli. l. Titio centũ, in prin. ff. de cond. & dem. quod autem ipsismet ciuibus liceat ex causa ignauiæ principis sui alteri principi priore relicto sese committere id & uerum est & tenet Pau. Castren. in rep. l. ex hoc iure ff. de iust. & iure col. iiij. ner. ç. x. tertium. Ioãnes de Imola cõsi. xxxiiij. uisis & ponderatis Ioã. de Neuizanis in suo consi. inter consilia feudalia. Alberti Bru. inserto cõsi. xii. patres comederũt.

11 Princeps nec unum aut certos ciues potest alienare nec uniuersos cõtra doct.

Octauo apparet † etiam minus iustam esse eam differentiam quam doctissimus Loazes ubi supra pag. 251. uersi. nõ obstat quarto constituit, dum ait referre utrum princeps unum aut certos uasallos alienare inuitos uelit ut id sibi non liceat (& ita procedat regula negatiua supra posita) an uero uelit unum integrum oppidum aut urbem alienare, ut tũc ex causa id possit etiam eis inuitis, aitq; idem tenuisse (etiam si in duriorem dominum transferrentur) multos & esse tex. in c. ij. §. ex eadẽ lege. de lege Corradi, & notat. Iaco. de Aren. & Bal. in l. ij. in prin. col. finali in fine ff. soluto matrimo. Idem Bal. in l. j. col. v. in fine uers. uasalli tamen C. de ser. fugi. & in l. si plures in ij. col. C. de cõd. insertis, & in l. ij. C. de don. & in c. j §. præterea ducatus. col. fin. circa finẽ uers. nota ꝙ dominus. de prohibita feudi aliena. per Fridericum. & in additio ad Specu. in tit. de feudis doctores communiter in l. inuitus, ff de fideicom. libera & in c. dilecti de maioritate & obedien. Nicolaus Milis in repertorio suo in nerbo dominus feudi, & Fabianus de Monte in tract. suo de empt. & uendit. in iij parte principali in ij quęstio. & Alexan. in cõs. xxv incip. attẽtis narratis col. pe. uol. v. And. de Isernia in c. j. de ꝓhibita feudi alien. ꝑ Lotha. Sed certe talẽ alienationem fieri nõ posse quo ad ciues in quibus princeps habet simplex nudumq; ius principatus, plusquam manifestum esse debet ex iis quę fusius supra edocti sumus, & quia bonum est argumentũ de toto ad partem l. quę de tota ff. de rei uẽd. l. an pars ff. pro dereli. l. hęredes mei §. cum ita ff. ad Treb. Vnde qua ratione non licet vnum uel quosdam ciuium alienare, eadem ratione nec uniuersos alienare fas erit. Quinimo si uniuersos alienare liberum foret. lõge facilius quosdam alienare liceret, ex regula dictante, quòd cui licet quod est plus, licet utiq; quòd est minus c. cui licet, de regulis iuris. lib. 6. Ergo in tali simplici iure principatus nec singulos nec uniuersos alienare ex similibus causis fas erit. Sed opinio Doctorum supra relata forte procedere poterit in iure uasallitii, de quo proximè mentionem habuimus, ut ex causa uasallos alienare liberum sit uniuersos, singulos autem nõ ita facile liceat, ideò semper ferè dum de simplici principatu agimus subditos appello ciues non uasallos. Qui quidem uasalli † possunt ex quacunque iusta causa, & signanter ex causa remunerationis in alium transferri, ut notant communiter Doctores in d. l. inuitus, ff. de fideicommissarijs liberta. & in locis superius allegatis, Claudius de Seycello in suo feudorum speculo. in titu. qui feudum dare possunt: in v. col. Feli. in c. quæ in Ecclesiarum in xix. col. de constitutio. Hyppolitus de Marsiliis in l. j. §. cum quidam. in. j. col. ff. de quæst. quos refert & sequitur Gomesius Sarnensis Episcopus in §. item seruiana, in xvj. columna in ij. limitatione institut. de actio. quidquid dixerit Ioannes Igneus in reperi. l. donationes quas diuus. C. de donat. inter virum & uxorem. Princeps autem ius simplex principatus habens ciues suos ex tali causa alienare, aut transferre minime poterit ut ex

12 Vasalli an possint ex causa remunerationis; concedi à principe licet ciues nequeant.

ut ex superioribus appareat.

13 Dominiũ pręscriptione quæsitũ nobis per principem adimi non posse, cõtra Doctores.

Nono apparet ex superioribus suspectum esse quod multi cõtendunt † dominium præscriptione nobis quæsitũ per principem posse auferri ut retulimus controuersiarum lib. j. c. j. nu. 9. & nu. 15. quibus adde Panorm. consi. lxxxv. illud præsuniá, & consi. iij. qó. xix. lib. ij. Fernandũ Loazes ubi supra pag. 304. sed cũ is principatus ad ciuium non ad ipsius principis utilitatem concessus fuerit ineptum esset concessam uideri facultatem talis dominii adimendi.

14 Princeps ciuibus iussit se redimerent eos in suos recepturus nũquàm à regia corona separaturus politicus, an cõtrarium facere possit de plenitudine potestatis. ardua quæstio.

Decimo apparet † ex superioribus suspectum esse quod definiuit consi. Neapolita. ut referunt & sequuntur Fernandus Loazes ubi supra pag. 308. & Antonius Capycius decisione Neapolita. clxvi. in causa illustrissimorũ. aiunt enim quod si rex cum suis subditis talẽ conuentionem atque contractũ fecerit, quod si propriis ipsorum subditorum pecuniis, se a dominis suis redemerint, eos in suos princeps recipiet coronæq; suæ incorporabit: & nunquam à regia corona regioq; patrimonio eos alienabit; nõ obstante tali conuentione, de plenitudine potestatis eos princeps licitè alienare poterit, id quod conuentum fuit inter Serenissimum regem Henricum quartum & ciues oppidi de Moia. Sed hęc opinio tam à ueritate lõge abest, ut impia iniuria & perfida sit, & contra ius diuinum, naturale, & gentium, & palam egrediatur notissimos & angustissimos terminos simplicis principatus ut ex superioribus constat.

15 Princeps rem ciuis sine causa an auferre possit de plenitudine potestatis, ardua qõ.

16

Vndecimo apparet ex superioribus an uera sit opinio existimãtiũ, quod princeps rem propriam subditi, potest sine causa de plenitudine potestatis auferre, & alteri dare, ut notat Glo. communiter approbata in d. c. constitutus. de religiosis domi. & uolunt Doctores cõmuniter in d. c. quæ in ecclesiarum. de constitutio. & in c. nõnulli. de rescriptis Glo. & communiter Doctores in l. fina. C. si contra ius uel utilita publicam. & in l. quoties C. de precibus Imperato offeren. & in d. l. i. ff. de cõstitutio. princi. Oldra. in con. cclvii. incipi. factum tale est, Bar. in l. conficiuntur §. codicilli ff. de iure codicillorum & in consi. clxxxix. incipi. ciuitati Camerini Ange. in d. l. item si uerberatum ff. de rei uendicatio & in l. ii. C. de quadrie. præscrip & in l. iij. §. si is pro quo. & ibi Doctores ff quod quisque iuris. Ioan. de Anania in consilio lxxxi. incipi. uiso instrumento in finali col. Alexand. in consi. xcii. incipi. perspectis. & in cõsi. cvi. incipi. circa principalem, col. v. uol. i. & in cõsi. cxxxviij. incipi. habita diligẽti ac matura cõsideratione. & in cõ. ccxv. inci. nec arguẽdi sumus. col. vi. uo. ii. & in cõ. i. incipi. ponderatis his col. xviij. uo. v. & in cõ. iij. inci. pspectis literis col. ii. & in cõ. xcij & in con. clv. uol. vj. & con. ccclvij incipi. nec arguendi sumus, uol. vij. Andr. Siculus in cõ. xxiiij. ĩci. clemẽtissimi. & in con. lxiiij. col. pẽ. uol. iiij. Aluarotus in c. j. in pẽ. col. qui feudum dare possunt. & in c. j. in prin. in ij. col. de natura feudi. Marianus Soci. in con. lvj. inci. circa primũ. col. iij. & in cõsi. lxv. incipi. cũ in præsenti casu, col. xiiij. uol. i. & in con. clvi. incipi. pro fundamẽto decisionis, col. ij. & ĩ cõ. clxiiii. ĩci. uisa bulla Bonifacij. col. iiij. uol. ii. & in con. lxiij. incipi. uisis testamẽto nobilis, co. ii & in cõ. cxx col. iij. Anto. Corsetus in tractatu de potestate & eccellentia regia in. iiij. q. Albertus Brunus in con. i. incipi. circa primũ in v. col. Feli. in consi. xxx. incipi. oportet. in vj. col. uer. adest etiã Clausula, Ias. in con. lvj. inci. circa primũ col. iij. uo. i. & in cõ cxliij. incipi circa primũ col. iij. & in con. ccxiij. incipi. in præmissa consultatione, col. ij. & in cõ. ccxxvii. ĩcipi. Carol. in ij. col. & ĩ cõ. ccxxxiij. inci. præsens cõsultatio. co. ii. & in cõ. ccxxxvj. incipi. uiso tit. quæstionis. col. ii. uolu. ii. & in con. cvij. incipi. in præsenti consultatione, co. ii. uo. iiii. Petrus Belluga ĩ suo principum speculo. in xlvi. rubrica in §. donum in iii. pagi. Curtius in consi. i. col. vii. uol. i. & in con. xxxv. in fi. col. & in consi. xlvii. in xii. col. & in consi. xlix. in xxxiii. & lxv. col. & in con. lxv. in ix. co. & in consi. cviii. incipi. circa controuersiam col. iii & in con. clxxiii incipi in causa uertẽte. col. ii. uol. ii. Philippus Decius in con cxci. incipi. in causa quæ agitur col ii uol i. & ĩ cõ. cxcviii incipi. & protenui col. i. & in consil. cclxix. & in consi cclxi incipi. in casu, & in cõsil. cccxc. uol ii. Ludouicus de Gozadinis in consi. viii. incipi. in hac causa, col viii. in prin. & in consi xxvi incipi. in causa illustrissimorum in ii. col. Petruspaulus Parisius in consi i. in xiiii. co. & in con. xxii incipi illustrissimam dominam col. xi. & in consi cvi. incipi. circa principale. col v. uol i. & in consi. xlvi. incipi. primũ testa. col. pẽ. & fi. uo. iii & in cõsi. iii. in vii. col. & in consi. v. incipi. unius istius in xvi. col. no. iiii. Bal. in proęmio decreta. in iiii co. & in c i. in xi. col. de constitutio. & in c. ecclesia sanctæ Mariæ, in penul. col. ut lite penden. & in c. cum super. in i. col. de causa possessio. & proprieta & in l eos C. de appellatio. & in pręludiis feudorum in xi col. & in titu. de pace constantię, in principio uersi non admittemus, & in consilio. cccxxxiii. incipi. ad intelligendam, uolum. i. Fernandus Loazes qui alios refert ubi supra pag. cccx. Hieronymus Gratus

Gratus consil.ix. facti speciem, col. xix. lib. i. Sed in hoc non minus frequenti quàm arduo & malè digesto articulo quamuis omnibus ferè iis de quibus mentionem habuimus repugnantibus, uix est ut in principe legitimo & & simplex ius principatus habente sit dare plenitudo potestatis, quæ quicquam differat aut distet ab ordinaria potestate, nam quod attinet ad speciem propositam sit conclusio talis princeps merum ac simplex ius principatus obtinens ciuis sui aut subditi rem duobus demum concurrentibus requisitis auferre potest & non aliter. primum quòd id fiat ex causa publicæ utilitatis uel necesitatis, alterum quòd ei detur congrua & moderata recompensatio, per iura & rationes quibus supra. Idem esse diximus quando princeps potestate ordinaria hanc ad rem uteretur quæ ab absoluta hac in re differt nihil. Ratio conclusionis est, quia tempore necesitatis omnia sunt communia, sicque qui uitam socialem, popularem ac politicam delegit huic legi se se submittere uidetur, † ut publicam utilitatem commodis priuatis anteponat, auth. res quæ. C. com. de lega. & consequenter pocente reipublicæ utilitate & necesitate res suas ei conferat & concedat, unde Cicero ii. de legibus sic ait. Respublica nomē uniuersæ ciuitatis est pro qua mori & cui nos totos dare & omnia nostra ponere & quasi consecrare debemus. Idem Cicero philip. xiii. omnibus bonis expedit saluam esse rem publicam. Idem iii. de finibus ait, Laudādus est qui mortē appetit pro republica qui doceat chariorē esse patriam nobis quàm nosmetipsos. Idem Cicer. in uati. omnia quæ à nobis geruntur non ad nostram utilitatem & commodū sed ad patriæ salutem conferre debemus. Idē iiii. ad hereni. non mihi soli sed etiam atque adeo multo potius notus sum patriæ uerum et si nostra, tempore necesitatis patriæ conferre debeamus, tamen quia iure naturæ congruit ut communis salus communis necesitas aut commune periculum non unius duntaxat aut alterius, sed communibus impēsis, iacturis, periculisque comparetur l. secundum, naturam, ff. de reg. iur. §. his ita C. de caden. tollen. l. iure naturæ ff. de regu. iuris l. nam hoc. ff. de condi. indeb. ideo respublica congruam moderatamq; compensationē huic qui rem suam dedit ad subleuandam subueniendamq; publicam necesitatem præstare debet. detracta particula quam illemet ut unus de populo conferre debebat. Intellige ut præbeat & remuneret res publica si potest ex integro, sin minus saltem qua ex parte

16 Cōmunis reipublicæ utilitas priuato commodo præferenda.

potest, quod si nec etiam ex parte potest, tūc imposibilium nulla est obligatio l. imposibilium, ff. de regu. iur. uerum siue compensationis nomine nihil præstiterit, siue minus integram præstiterit, quod deest ut quū primum uenerit ad pinguiorem fortunā suppleat par est. ut in simili tradunt Decius & Hierony. Cagno. in l. diuus Pius ff. de reg. iuris. & nostram sententiam tenuerunt Plato & Cicero ut diximus supra in præfa. arg. ij. in fi. nu. 3 1. ubi alios adduximus. & adhæc omnia extendit se se potestas ordinaria & potestas absoluta uel potestatis plenitudo ultra progredi neque in minimo potest, nam etiam de plenitudine potestatis princeps efficere nequibit ut cessante publica utilitate & necesitate res mea mihi inuito auferatur, per hoc enim mihi fieret iniuria & uiolentia quæ res longe aduersantur iuri & naturæ meri principis, qui ut prosit & tueatur non ut obsit & lædat creatus fuit. Quinimo etiam urgente publica necesitate si rēs mihi auferatur etiam de plenitudine potestatis efficere nequibit ut moderata compensatio mihi præstari desinat. si quidem ad id præstandum res publica idonea est per candē rationē. eaq; omnia sunt ex uisceribus iuris gentium naturalis & diuini, quibus iuribus principes subiacere ac sub esse certum est, nec ea posse uiolare l. omnes populi ff. de iust. & iure §. sed naturalia, inst. de iure nat. quis in utroque (nempe vt de plenitudine potestatis res mea mihi per principem cessante etiam publica utilitate uel necesitate auferri posit, quodq; urgente necesitate publica eius ablatæ recōpensatio nulla detur) contrarium plerosq; nostrorum de quibus mentionem habuimus sensisse responsurosq; fuisse uerosimillimum sit.

Confirmantur nostræ sententiæ † quia plenitudo potestatis ad malum & iniuriam non extenditur illa enim non potestatis sed tempestatis plenitudo foret, ut multi dicūt, quos retullimus supra lib. j. cōtrouersiarum c. j. nu. v. quibus adde Fernandum Loazes in suo consi. pro Marchi. de Velez pag. 54. nu. 65. Socinum Iunior. cons. lxv. in causa occurrēti, lib. ij. Bar. Soci. consi. clxiiij. uisa bulla, lib. ij. & cōsi. cxx. memini lib. iij. per Cardina. in clem. pastoralis. de re iudi. Io. Iacob. de Leonar. inter cōsilia feudalia Alberti Bruni consi. cxvij. in hac causa, col. fin. unde cum superiora quę lmprobamus non solum mala uerum pessima nefanda iniuriaq; sint ut fieri etiam de plenitudine potestatis nequeant par est.

17 Potestatis plenitudo non est ad malum.

18 Inferior ius superioris potest interpretari.

Ex causa tamen publicæ utilitatis & necesitatis per principem nostrum (ut dictum est) adimi

adimi pót, quia licet id uideatur prima fronte contra ius naturale tamen hęc est congrua illius naturę aut diuini iuris interpretatio, quam inferior ut est princeps facere non prohibetur, & ideo dici solet, quòd † quãuis summus pontifex non posit ius diuinum in totũ tollere: potest tamen ex cauta illud moderare, interpretari, ac limitare: ut in d.c. quæ in ecclesiarum, de cõstitutio. & in c. post transla tionem. de renuntiatio. & in c. ex parte el primo de officio de lega. & in c. literas, de restitutio. spolia. Vincen. Ioannes Andr. Panormit. in c. proposuit, de concesione præben. & in c. à nobis post Glossam ibi in uerbo exemptus, de decimis & in c. cũ ad monasterium, de statu monachorum & in c. gaudemus. de diuortijs & in c. per uenerabilẽ, qui filij sint legiti. & in c. sunt quidam. xxv. q. j. & in regula actus legitimi. de regulis iuris lib. vj. Bart. in proęmio ff. in vj. col. & in l. ex hoc iure gentium, ff. de iustitia & iure & in d. l. omnes populi, eod. tit. & in l. rescripta. C. de precibus Imperato. offeren. & in l. finali C. si contra ius uel utilitatem publi, & in l. prima ff. de constitutio. principum Albericus de Rosate in j. parte statutorum q. vij. Bal. in auctenti. ad hæc C. de usuris & in l. j. C. de iure aureo. anulo. Alex. in consi. ccxlix. incipi. pro inuestigatione, col. iij. uol. ij. & in consi. clxxxiij. incip. perspectis uerbis. col. fin. uolu. v. Marianus Soci. in consi. xxviij. incipi. circa primum quęsitum, uolu. primo, Pet. Philippus Corneus in cõsi. clxxxix. incipi. quamquã, col. ij. uolu. iiij. Feli. in c. postulasti, col. xv. uersi. tertius casus. de rescriptis & in c. humilis. de maioritate & obediẽtia. Decius consil. xij. col. ij. bonus tex. in l. si hominem. ff. mandati.

19 Papa ius diuinum potest interpretari.

Hinc dici solet, † posse iudicẽ ex causa oẽm iuris terminũ minuere atque alterare: etiam si lex terminum taxet, & addat, non plus nec minus à iudice posse dari, ut probat tex. in l. ad peremptorium. cum lege sequenti. in uerbo nõ minus & ibi Paulus de Cast. iuncta l. nõ nunquam, ff. de iudicijs & est tex. per quẽ hoc. ibi notant Bart. Angel. Alexand. Ias. & Doctores in l. ij. ff. de re iudica. Glo. Panormita. Antonius de Butrio, & communiter omnes in c. cum sit Romana, ubi late per Philippum Decium in v. col. cum sequenti de appellatio. & uoluit Glo. & ibi Doctores in regula indultũ. de regulis iuris lib. vj. & in §. sancimus, in uerbo uigiuti in auctenti. de exhibendis reis, collatio. v. & in §. omnem, in uerbo cautione. in fine in auctenti. de litigio. colla. viij. facit tex. in c. pastoralis. ubi Panormita. Feli. & omnes idem notant de exceptio. & in c. si tibi absenti. de præben. lib. vj. & in l. si quis à quò fundus. ubi Glo. Ange. & Doctores ff. de damno infecto. & in c. cum uenissent. de eo qui mitti. in posse. & uoluit Innocen. in c. ad petitionẽ. de accusatio. Panormita. inferẽdo ad notabilem quæstionem in consil. lx. incipi. uenio ad primum, col. penul. uolu. j. istorumq; ratio ea est quod ubi adest iusta causa tunc non tam legis transgresio quã iusta interpretatio fieri uidetur quã magistratus non solum facere possint sed etiam debent, ne aliter ipsam legem fraudare uideantur tantum abest ut custodire credantur l. fraus. ff. de legib.

20 Iudex potest ex causa terminos legales alterare, etiã si esset dictio taxatiua.

Duodecimo apparet † an uerũ sit quod tradunt Ludoui. Gozadinus consi. xxvj. in causa illustrissimorum, col. ix. post dominum suum quem refert in quodam consil. & Fernandus Loazes ubi supra pagi. xcviij. uers. & propterea dicebat, aiunt enim modum succedendi à testatore ordinatum posse per principẽ alterari ac immutari, quando per talem alterationem reducitur succesio ad ius cõmune, quos authores adde ijs quos congesimus de succ. crea. lib. j. §. j. nu. 29. illatione xiij. † ubi eũdem articulum dum attingeremus tenuimus de potestate ordinaria sine iusta causa id fieri non posse, de plenitudine uerò potestatis posse fieri etiam sine ulla causa: quod ultimum emendandum est. nam cum iam hodie ius succedendi sit iuris gẽtium ut plenè ostendimus de succ. crea. §. i. & de succ. progressu in præfatione, cumq; ea quæ iuris gentium esse noscuntur à principe sine iusta causa immutari nequeãt §. sed naturalia, inst. de iure nat. l. omnes populi, ff. de iust. & iure. superest vt ea immutatio principis meri & legitimi potestati non subsit, quinimo nec si esset de iure ciuili ea succedendi facultas per eũ immutari sine iusta causa poset, cum meri & legitimi principes legibus, non leges huiusmodi principibus subsint, ut fusius supra c. j. & ij. admonuimus, & omne ius cuiusq; ciuitatis firmum & obseruandum esse intelligatur ut in prin. inst. de obliga. ibi, secundum nostræ ciuitatis iure. Nec dubium sit quin æquum & bonum reipublicęq; illi utile pręsumatur ut plene per Bal. in l. omnium. ff. de legibus & in l. de quibus, col. x. eod. tit. plene per Andręam Tiraq. de utroquę retract. in præfat. num. 75. Nec ad rem pertinuit, quòd princeps plenitudine potestatis utatur, nam eam potestatem potestate ordinaria maiorem non esse saltem quo ad hanc rem & similes supra admonuimus.

21 Princeps non potest modũ succedendi à testatore ordinatũ mutare cõtra Doctores.

22 Princeps etiã de plenitudine potestatis sine iusta causa non potest modum succedendi à testatore dispositũ mutare. ardua quæstio.

Tertio decimo apparet etiam † an talis merus & simplex princeps posit res & iura ad regiam coronam spectantia alienare quãdo regno

23 Princeps regalia alienarẽ nequit in enorme nec etiã in mediocre damnũ regni, contra nouiss. & quid si leuissimũ esset dãnum.

gno & regni successoribus enorme praeiudicium non infertur id quod uoluit doctissimus Loazes ubi supra post Matthaeum Afflictum constit. Neapolit. lib. i. titu. vii. de decimis & post eundem Afflictum quem allegat in titu. quae sint regalia per Imperatorem Frideri. in princi. col. viii. sed longe uerius & consultius respondetur in cõtrarium etiam si lesio enormis non esset sed tantum mediocris quamuis aliud esset si tam minima esset ut tanto principi uerosimillimum foret id in specie a ciuibus denegatum non iri ut patet iuribus & rationibus tam adductis quae non expedit repetere.

24 Ecclesiae et fauore non potest princeps cũ magna regni laesione res regiae coronae alienare. contra Docto. Quartodecimo apparet similiter † an tutius sit quod scripsit idem doctissimus Archiepisc. Tarraco. ubi supra pag. ccxxxix. uers. uel aliter post Andraeam Iserniam in tit. qui feudum dare possunt c. i. col. vi. Cardinal. Alexandri. in praeludijs feudorum col. x. Claudi. de Seycello in suo feudorum Speculo. d. tit. qui feudum dare possunt in princ. col. v. aiunt enim tales principes posse libere quaecunq; regnorum suorum bona etiam si magna sint ecclesiae alienare, concedere, & donare quo nihil a ueritate remotius ut nobis uidetur dici potuisset, nam ecclesia debet esse cultrix iustitiae ut in tit. de alien. feudi c. i. §. i. ut in specie hoc utens argumento ait Andraeas Tiraquellus de priuil. piae causae priuil. c. unde actus turpis in ecclesiastico magis detestatur quam in reliquis §. cogitandum, in auth. de monachis sicq; cũ turpissimum esset ecclesiam locupletari cum aliena iactura l. nam hoc natura, ff. de cõdi. indeb. l. iure naturae ff. de regulis iuris, cumque regibus tales alienationes interdictas esse constet propter suorum ciuium laesionem & praeiudicium, uitandum par est in ecclesias tales iniquas concessiones collatas turpiores esse quàm si in profanos conferrentur. & consequenter minus ratas fore quàm si profanis fierent, nec enim Deus optimus maximus gaudet donis impiorum cũ ipse sit iustitiae rectorq; dator. unde Syllus Ital i. lib. 6. bell. puni. ait.

Iustitiae rectorq; dator qui cuncta gubernas.

Vnde par est talem alienationem etiam ecclesiae collatam infirmam esse ex regula dictate † principes non posse res ad regiam coronam spectantes alienare: ut est tex. apertus. per quem ita tenent Host. Innocen. Ioannes Andreae, Antonius de Butrio. Panorm. & communiter Doctores in c. intellecto, de iureiuran. Doctores communiter in cap. pri. de proba. & in procemio ff. & in l. prohibere §. plane ff. quod ui aut clam. Cynus. Alberi. & communiter alij in l. digna uox C. de legi & in l. bene

25 Princeps res regiae coronae regulariter alienare nequit.

a Zenone C. de quadrien. praescriptione. Oldra. in consilio lxxiiij. incipien. eleganter circa negotium. Andraeas de Isernia in cap. pri. §. praeterea ducatus. de prohibita feudi aliena per Fridericum Ioannes Andreae. in additio. ad Specu. in tit. de instrumentorum editio. §. nunc autem Bal. & alij in procemio seu praeludijs feudorum. Idem Bald. in cap. licet §. in generali, si de feudo defuncti contentio sit inter domi. & agnatos & in cap. pri. uersic. possideant, de pace Constantiae. Idem Bal. in cap. primo qui successores teneantur, & in l. cum multa. columna penultima uersic. nota quòd ecclesiae, de probatio. & tradit Bald. in sua margarita, in uerbo rex. iura enim regia & quę de demanio, hoc est de regia corona existunt: de quibus in cap. primo. & ibi tradit Bald. quae sunt regalia. nemo potest alienare, ut inquit. in tit. de allodijs. in princip. ibi, districtum & iurisdictionem Imperatoris non praesumat uendere. quia ea tenetur princeps illibata seruare. d. c. intellecto, & de supplenda negligen. praelato. c. grandi. lib. vi.

Deniq; † ut Panormita. ait in c. relatum, de testa. & Andraeas Tiraquel. de priuilegijs piae causę priuilegio cxl. id quod ecclesiae conceditur hoc uno nomine commendatur, quod Deo gratum sit, sed haec concessio cum in ciuium pręiudicium esse intelligatur eo ipso quòd eorum consensus non accedit, superest ut Deo grata non sit. & consequenter impia & iniusta uideatur. praesertim per iura & rationes saepe in superioribus memoratas quas non expedit repetere. 26 Ecclesię quod conceditur Deo quãdo gratum esse intelligatur.

Neque ad rem pertinet quod Constantinus Imperator Romam urbem & alias ciuitates cum quamplurimis alijs oppidis & castris ecclesiae donauit. ut habetur in c. Constantinus. xcvi. distinctio. & in cap. fundamenta, de electio. lib. vi. nam forte ibi interfuit consensus populorum. uel illi principes erant tyranni & uiolenti. sicque illud ius quod habebant quale quale illam'ue iniuriam & tyrannidem transtulerunt. quae tempore potuit in ius conuerti & his adde quod diximus de successionũ creatione §. xxvi. numero 83. uel dic ut per Laurẽtium Valensem lib. de mentita Constantini donatione. 27 Constanti ni donatio.

Quintodecimo apparet etiam ex superioribus quod scripsit Andreas ab Isernia super iii. constitutio. Neapolita. rubrica incipiente quia frequenter; longe ab omni iure remotum esse: ait enim hęc uerba † Rex enim est dominus personarum tantum id quod suspectũ esse luce clarius supra ostendimus differentes reges legitimos non ad suam sed ad ciuium 28 Princeps non est dominus per sonarũ non magis q̃ rerum. cõtra Iserniam.

utilitatem creatos fuisse, porrò dominũ habere utile non est sed omnium rerum ingratissimum. unde ipse Andræas in eadem iii. const. rubrica incipiente cum uniuersis, ait esse contra naturalem rationem ut princeps uasallum suum alteri baroni dare posit, & est ęqua opinio, facit l. seruitutem, ff. de reg. iur.

CAP. SEXTUM.

1 *Castrum unius ciuis munitur impensis communibus si bellum imminet.*

2 *Bellorum impensæ quando per principem fieri debeant.*

3 *Bellorum tempore urbs cuius expensis muniri debeat.*

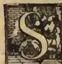
4 *Bellorum tempore ciuis principem sequi suis expensis non tenetur, & quid in uasallo respectu domini & quid si princeps non habeat idoneos reditus.*

5 *Princeps rem ciuis etiam tempore necessitatis uendere non potest, & quid si sit extrema necessitas.*

6 *Vasallus an dominum ob debita incarceratum liberare teneantur.*

7 *Necessitatis aut bellorum tempore iudex potest compellere ciues ad pecunias mutuandas rei publicæ.*

8 *Vsuras recipere potest qui coactus mutuauit.*

EXTO decimo Apparet † quid si princeps iussit castrũ aut uillam unius ciuis munire ut difficilis captu fieret eo quòd bellum imminebat & forte hostium finibus contigua erat an proprijs expensis facere teneatur ille ciuis uel si principis expensis fiat an repetere posit, & magis est ut nec ciuis suis expensis facere teneatur, nec expensas factas refundere, sed si princeps ille idoneos reditus ad hæc & similia non haberet fieret expensis totius regni & ipse dominus uillæ tanquam unus ex regnicolis simbolum dabit iuxta modum facultatum suarum ita notat. Bald. in l. si in aliquam ff. de offi. proconsulis & lega. Franci. Cremen. singulari xxvi. si princeps uel rex Bart. Veronen. tit de serui urb. prędi. c. xxxix. col. fi. Archiepiscopus Tarraco. ubi supra pag. clxx. post Nicol Boerium in tracta. de custo. clauium ciui quem refert & Thomam Gram consilio xiii. in causa miloniana, colum. penu. Ioa. de Soccarra in consue. Catalonię fol. liii. ratio est quia ut habet sententia nostra iam fusè probata omnis principatus creatus fuit ad ciuium utilitatem hæcque munitio ad uniuersorum utilitatem spectat unde uniuersorum expensis vt fiat par est.

(1 Castrũ unius ciuis munit impensis communibus si bellum imminet.)

2 Quod obtinet quando princeps ille à regno ad tam ingentes expensas belli faciendas reditus regales idoneos non haberet (quale sanè est in regno Aragonensiũ) secus si idoneos haberet reditus regales à ciuibus assignatos (ut est in regno Castellæ) tunc enim ipsius principis expensis id fieri deberet. ita Angelus in l. turres, per illum tex C. de operibus pub Archiepisco, ubi supra pagina clxiii. Ias. in l. diuortio. §. impendia, & ibi Vdalricus Zazius. ff. sol ma. Idem Iaso in l. sumptus, ad finẽ ff. de lega. i. Gerandus de Petra sancta singu. xxxvii. nota quod signanter nume. 3. allegat Iaso. ubi supra & Angelum in l. tutores per illum tex C. de operibus pub. Idem tenet Cattelianus Cotta in suis memor. in uerbo castrũ. & rursus in uerbo rex qui omnes idem sentiũt in munitione cuiusque ciuitatis regni † ut si princeps hanc ad rem & similes à ciuibus suis idoneos reditus habet eius impensis fieri debeat, sin minus tunc impensis totius regni conferendo suam quotam partem ipsa urbs quæ munitur. In principe autem ratio est, quia eius principatus non ad suam sed ciuium utilitatem constituitur, cum idoneis illis reditibus. unde hanc ad rem sunt conuertendi quod & tenent Guiliel. de Cuneo Bal. Cinus, & in l. neminem. C de sacr. eccles.

(2 Bellorũ impẽsæ quando per principem fieri debeant.)

(3 Bellorũ tẽpore urbs cuius expẽsis muniri debeat.)

Decimoseptimo apparet etiam † ciuem nõ teneri proprijs impensis principem suum ad bellum pergentem insequi sed moderata stipendia ab eo percipere debet. quãdo is princeps idoneos à regno reditus habebat quos in rebus consumere debet. cum ad ciuium nõ ad suam utilitatem constituti principatus & reditus illi intelligantur ita Iacobus de Arena in §. præiudiciales, institution de actionibus Bart. in l. Mæuia. §. i. per illum tex ff. de annuis lega. Oldraldus consilio ccxxxiiii. factum tale est. Andræas de Iseruia in § fin. titu de pace iur. firm Bald. in l. qui manumittuntur C. de oper. lib. Loazes in cõsi. pro March. de Velez pag. clxvi. Bal inca. cum ex officij iii. not. per illum tex. de præscrip. quos ipse Fernandus Loazes refert, & Ias. in l. si non sortem. ff. de condition. indebi. in § libertus, columna undecima & Paris de Puteo de re milita. in rubri. an dominus uasallum cogère possit ut pro eo pugnet, Lucas de Penna in l. j. col. iiij. C. ne rusticani libr. xi. Bart. Cassaneus in consuet. Burgundię titu. de iustici. §. iiij. col. iiij, Boerius decisi. ccciij. clericus captus num. 9. uers. & idem. Quodq; si princeps hanc ad rẽ idoneos census non habebat nec male cõsum pserat

(4 Bellorum tempore ciuis principem sequi suis expensis nõ tenetur, & quid in uasallo respectu domini & qd si princeps non habeat idoneos reditus.)

pferat ſtipendia ex ciuium collationibus pen derentur ex mente eorundem. Quamuis feudatarius uaſallus regulariter teneatur domi num ſuum in prælio iuſto. etiam extra regnũ exiſtentem proprijs ſumptibus adiuuare arg. l.ſno uictu.ff.de operis liberto, & notat Spec. in tit.de feu.§.quoniam uerſi.xxj. Andreas de Iſernia.& Bal.in c.j.quibus modis fęudũ amit. & in c.j.§.ſed nec alia iuſtior, quæ ſit prima cauſa benefi.amitten.Bal.& alij in c.j.ad finẽ principij,uerſi.alia quæſtio formatur,de capi taneo qui curiam uendidit. Idem Bal. in l. liberti libertæq́; col.iiij.in principio. uerſ. circa prædicta.& uerſ. dubitatur ſi eſt bannum C.de operis liberto. Ludouicus Roma. in l.re cuſare,§.ſi quis alio,col.j.& ij.ff.ad Trebellia. & Matthęus de Afflictis.in deciſionibus Neapolita. deciſio. cclxv.incipi.illuſtriſsime. col. vij.in fine.

5 Princeps rem ciuis etiam tēpore neceſsitatis uendere non pōt & quid ſi ſit extrema neceſsitas. Decimo octauo apparet † etiam ueram eſſe ſententiam Bal. in l.pen.C.de bon. quæ lib. quẽ refert & ſequitur Gerardus de Petra San cta ſingulari.100. qui eſt ultimus uerſi. adde etiam quòd tempore neceſsitatis, nu.17.aiũt enim dominum rem ſubditi ſui etiam tempore neceſsitatis uendere non poſſe. id quod in ſimplici principe intelligendum eſt reſpectu ciuis non feudatarii. quod Gerardus ſentit regulariter procedere non ſic ſi extrema eſſet neceſsitas. quod tolerari poteſt, quia eo tempore omnia ſunt cõmunia. ut multa congeſsit Franc.à Ripa in tract. de peſte ferè per totum,ſed principalis opinio iuſtificatur ex ſententia noſtra dictãte merum ſimplicemq́; principatum ad merã ciuium non etiam prin cipum utilitatem inuentum. Sed & ſi ſit extrema neceſsitas adhuc principi in uim iuriſdictionis non rem ciuis uendere non licet nõ magiſquam cuiquã priuato,ſed ex re natura lis cognationis & ſocietatis aliud erit, quo ca ſu plus iuris aliquãtulum principi quàm alteri concini tribuerem, facit l.ut uim. in fin.ff. de iuſt.& iure.

6 Vaſall⁹ an dominũ ob debita incarceratũ liberare teneantur. Decimo nono apparet ex eadem ſententia † quòd etiam ſi talis princeps (ab Imperatore forte) carcere ob molem debitorum tentus eſſet,eius ciues & ſi diuites eſſent non teneren tur eum liberare, eiuſq́; debita creditoribus ſolnere,ita Aluarotus & Præpoſitus & alij in c.licet, ſi de feudo defuncti cõtentio ſit inter dom.& agn.eſtq́; cõmunis & recepta opinio teſte Vdalricco Zaſio de feudis par.vij.col. penult.ſequitur differtiſsimus Archiep. Tarrac. ubi ſupra pag.clxxi. qui loquuntur etiam in uaſallo feudatario ſicq́; longè facilius idẽ in ſimplice ciue reſpectu meri & ſimplicis principis admitterent.quum ipſi agnoſcant naſal lum feudatarium ad multa teneri, ad quæ ciues reſpectu principis minimè tenetur,ut per eundem Archiep.ibi.& per ea quæ ſupra diſſe ruimus. Deniq; † hoc caſu forte ad mutuandas pecunias is uaſallus aut etiam ſimplex ciuis cõpelleretur ſi uerosimiliter ex redditibus ſequentium annorum princeps ille percipere poſſet,unde rederet,nam tempore ſummæ neceſsitatis belli ſæuientis etiam iudex ordinarius tales ciues poteſt cõpellere ad pecunias reipublicæ mutuandas, pro alendis exercitibus aut præſidiorum militibus,proq́; reliquis ad bellum neceſſarijs, ita Guiliel.& Nicol. de Neapo.in l. ſcriniarios. C.de nume.lib.xij.In ſimili per Andrę.de Iſernia in c.j.quis dicatur dux,& in c.j.§.ſed nec alia, quæ ſit prima cau. beneficij amitt.& in c.j.§.ſimpliciter de capi. Corrad.Bal. in l.j.C. de oper.lib.Fernan. Loazes ubi ſupra pag. clxxj. † & hoc caſu uſuras moderatas recipere poteſt ciuis ille qui com pulſus mutuauit,& id ita fieri æquum eſt,ut de ſucc.crea.lib.j.§.vj. num.32. diſſeruimus poſt Paul.Caſtren.in l.ſi quis nec cauſam.ff.ſi cer. pet. Ioannem Crotum num.3. in rep.l.nemo poteſt.ff de lega.j.& quod talis uaſallus mutuando ſubuenire debeat principi ſuo, tenet etiã in tali ſummæ neceſsitatis periculo Ioan nes de Anania conſi.vij.niſis& ponderatis,refert & ſequitur Loazes ubi ſupra & Iaſ. in l.ſi ex toto,col.pe.ff.de lega.j.Bonus de Curtili, de nobilitate par.iiij.col.vij.Reſta.Caſtaldus de optimo Imperatore q.lvij. Quod obtinet generaliter ita tamen ut princeps ille poſtea ſi idoneos reditus à regno habebat reddat in tegram pecuniam cum moderatis uſuris,q ſi minus idoneos aut nullos habebat, idem fiat ex ciuium collatione, detracta ea particula quæ ad ciuem mutuantem habita bonorũ ſuo rum ratione ſpectabat,tanquã ad unum è populo ut ſupra edocemur.& ita ſępiſsime obſer uatum fuit Hiſpaniæ cum bellis ſęuientibus, Hiſpalenſibus ciuibus & alijs aurum & argen tum ab Indorum regionibus ex portatum ac relatum mutuo publicè acciperetur.

7 Neceſsitatis aut bellorum tem pore iudex poteſt com pellere ciues ad pecunias mutuãdas reipublicæ.

8 Vſuras recipere põt quicoactus mutuauit.

CAP. SETTIMVM.

1 *Iuſtitia gratis exhibenda eſt à Iudicibus et à principibus nec ualeret conſuetudo contraria in eccleſiaſticis.*
2 *Hiſtoria Hiſpalenſis.*
3 *Dotanda filię cauſa an princeps. poſſit ciues colle ctare, ardua quæſtio.*
4 *Dotis ſpiritualis cauſa filiæ dandę an princeps ciues poſſit collectare.*

H 2 *Princeps*

5 *Princeps fœmina pro se dotanda an ciues poßit collectare, ardua quæstio.*
6 *Principem captum an ciues redimere teneātur.*
7 *Dotandę filię causa an princeps fœmina ciues col lectare poßit, & quid in fratre pro sorore, dotanda, uel in sorore pro altera sorore.*

1 Iustitia gratis exhibēda est à iudicibus & à principib⁹ nec ualeret cōsuetudo cōtraria in ecclesiasticis.

IGESIMO † apparet principem subditis iustitiam gratis exhibere debere & in simili tradit Ioannes Andræ. in clemen. statutum. in uerbo ex iurisdictione, de electione ubi concludit, quòd cum iudex ordinarius gratis teneatur subditis iustitiam ministrare: si aliquid etiam pro sportulis receperit; illud tenetur restituere, etiam si consuetudo in contrarium fuerit, nam non potest consuetudine introduci: ꝙ iudex ordinarius ecclesiasticus aliquid pro sententia posit recipere, cuius doctrinam referunt & sequuntur, Cardina. Antonius de Butrio. & & Panormita. in c. cum ab omni, de uita & honesta cleri. Bonifacius de Vitalinis in d. clementi. statutum, in penul. col. uers. contra partem secundam. Antonius Corsetus in singularibus suis. in uerbo sportulæ. Ludouicus Roma. hanc inquiens esse cōmunem opinionem. in singulari. clxxx. incipi. tu scis quòd ius canonicum, quam etiam dixit communem opinionem, licet ipse eam non sequatur. Cardinalis Zabarella in d. clementi. statutū in j. col. Feli. in c. ad apostolicam. de simonia. & Syluester de Pierio in sua summa in uerbo iudex el primo. in octaua quæstio. in fine quāuis multi alij doctores contrarium uideantur affirmare cuius opinionis fuit Glo. in l. fori. in uerbo. Castrense. ibi, sed certè cum istud sit subrogatum C. de aduocatis diuersorum iudiciorum & in auctenti. offeratur. in uerbo prohibitis, in fi. C. de litis contestatio. & in. §. si quis autē, uers. ne aūt in auctenti. de iudicibus collatio. vj. Specula. in tit. de salarijs §. j. uersi. cum si uerò ordinarius. Hostiensis, Henricus Bouih, & Cardina. in d. c. cum ab omni: Petrus de Anchara. in consi. ccj. incipi. premittendum. in j. col. & Ias. qui hanc dixit magis cōmunem opinionem in. §. tripli. in penul. col. institutio. de actio. sed prior opinio æquior est & publicæ rei utilior, & in foro ecclesiastico sequenda, quia ecclesia debet esse cultrix iustitiæ auct. de monach. in prin. c j. §. j. de alien. feudi. Andræas Tiraquell. de priull. piæ causæ pri. 100. Idem in foro seculari ubi principes à subditis & ciuibus suis congruos reditus ad isthæc omnia recepissent. ut est in regno Castellæ. non sic quādo minus cōgruos aut minus idoneos ut est in Regno Aragonum. † Secundum quæ apparet an iure accipi potuissent illa quinquaginta milia aureorum quos Ciuitas Hispalensis prebuit deditq; ne denuo sibi imponerentur illi iudices qui uulgo auditores appellantur.

2 Historia Hispalēsis.

Apparet ex eadē nostra sententia quid respondendum sit in illa ardua quæstione † an merus princeps posit ciues suos collectare (ut more nostrorum loquar) pro filia sua matrimonio collocanda id quod uidentur negare Ioannes Faber, Paulus Castrensis & alij cōmuniter in l. iij. per text. ibi. C. de stats & imagi. facit l. cū satis. §. caneāt. C. de agrico. & cens. lib. xj. & per totum titulum. C. re rusticani ad ullum officium. eod. lib. l. ab omnibus. §. si Titio. ff. de lega. j. l. iubemus nullam C. de sacrosanct. eccle. & per totum titulum. C. uectigalia noua. Bal. & Paulus Castrens. in l. neminem angariarum. C. de sac. eccles. Bal. in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure. ad fi. uers. x. quæritur, Iaco. de sancto Georgio in tract. de homagijs. colum. x. & alij plures quos allegat Nicolaus Boerius decisio. cxxvj. & in dicto processu num. 6. qui tamen agnoscit in contrarium se habere receptiorem opinionem, sed pars negatiua uidetur longè uerior per nostræ sententię fundaméta & per omnia supra relata. & quia iure naturali inspecto etiā hodie omnes homines æquales sunt etiam serui l. quod attinet. ff. de reg. iur. ibi, quia iure naturali omnes homines æquales sunt. Nec ab hoc iure recesit ius gentium nisi in seruis & mancipijs d. l. ex hoc iure, cū simi. nec recessit etiā ius ciuile, quinimo enixè amat, & præcepit seruari inter homines ęqualitatem l. cū oportet, in prin. C. de bo. quæ lib. l. illā l. illud C. de collati. & dd. ll. supra all & quia principatus ad meram ciuium utilitatem inuentus (ut supra ostēdimus) in eorundem pernitiem & internetionem conuerti nefas in ciuile ac turpisimum esset l. legata inutiliter, ff. de adim. lega. l. legata inutiliter. ff. de lega. j. l. qđ contra. ff. de reg. iuris, unde tales ciues ad id nullo iure cogi possunt non magis quàm quilibet extraneus, nonq; magis quàm pupillus posset cogi ad dotādam filiam tutoris sui cui tutelæ adequatur principatus ut nō semel admonuimus supra c. j. & ij.

3 Dotādæ filię causa an pricepscpos sit ciues collectare, ardua quæst.

Vigesimoprimo apparet hinc nō teneri eos ciues pro principis sui filia mōasteriū intrante dotanda non magis quàm pro ea matrimonio collocāda cum utroque casu par ratio sit, qua de re per Bar. Cassane. in add. noua in li. consu. Burg. fol. 34. col. 4. Soci. reg. xij. & sunt alii multi ut per Boerium ubi supra num. 12. uers.

4 Dotis spiritualis causa filiæ dandæ an princeps ciues posit collectare.

uerſ.& non ſolum pro filia.

5 Princeps fœmina ꝑ ſe dotanda an ciues poſsit collectare, ardua qō.

Vigeſimo ſecundo † apparet etiá an ipſamet filia ſi eſſet principis patris ſui hæres poſſet tanquam in ipſo principatu ſuccedens ſimilia tributa pro ſe ipſa matrimonio collocanda imponere.& tenentes partem affirmatiuam,ut pater ipſius id poſsit, uerosimillimũ eſt id facilius ipſi filiæ conceſſuros. quia propter unumquodque tale & illud magis, ſecundum philoſophum, ut recte notant Doctores per tex.ibi in l.ſed ſi plures.§.filio, &.§.in arrogato.ff.de uulgari,& pupillari ſubſtitutio. & ita in ſpecie tenet Boerius deciſ.cxxx.quinto an filia heres. poſt alios quos ipſe refert cõtra Caſſanenm per eum relatum. cuius opinionem negatiuam longe veriorem & æquiorem exiſtimo per proximè adducta. quæ non expedit repetere,& huic parti tacitè adſtipulantur oẽs illi quos partem negatiuam in patre dotante diximus tenuiſſe.Et utriuſq; partis fautores(quantum ſuſpicor)in hac conueniſſent ſententiam in meris principibus remoto & ceſſante omni iure locali & particulari ſcripto uel conſuetudinario.Et ſi quæ iura in cõtrarium adduci poſſunt loquuntur in aliis terminis,puta in libertis reſpectu patronorũ uel ipſius liberorum,uel in dominis qui uaſallis ſuis feudum conceſſerunt & in reliquis ſimilibus caſibus ſpecialibus non in ſimplici ac mero principatu.

6 Principem captum an ciues redimere teneatur.

Vigeſimo tertio apparet etiam quid ſi ab hoſtibus princeps merus captus eſſet an vaſalli eum redimere tenerentur, & ſiquidẽ captus fuit dum pugnaret uel aliter res ipſorũ ciuium & † regni ageret aggreſſus'ue fuiſſet, par eſt vt ab eis redimatur & ita procedunt omnes leges titulorum.ff.&.C.de negotiis geſtis &.ff.&. C. mandati:cæterum ſi uel eorum res non agebat uel inutiliter aggreſſus fuiſſet & parum conſulte contrarium reſponderem per iura & rationes de quibus ſupra qua de re plenè per Nicolaum Boeriũ deciſi. cxxvj. n.8. cum ſeq.Et faciunt quæ ſupra diximus c. præ. dum tenuimus talem principem pro debitis incarceratum non teneri ciues liberare propriis expenſis,præſertim cum ipſe ſibi conſulere poſsit bonis cedendo,plenè per Boetium deciſi.cxxviii.tertio ad aliam quæſtionẽ,ubi diſputat quid ſi debitum illud deſcenderet ex cauſa ciuili,& quid ſi ex cauſa criminali.

7 Dotandę filiæ cauſa an priceps fœmina ciues collectaſ poſsit, & quid in fratre pro ſorore dotanda,uel in ſorore ꝑ altera ſorore.

Vigeſimo quarto † apparet etiam an mater princeps pro filia ſua dotanda, tributum ciuibus ſuis poſsit imponere? id quod diſputat Nicolaus Boerius deciſi. cxxix. quarto an ſubditi & cum ad patrem ſpectet onus dotandę filiæ ad matrem uero regulariter non utique l.fi.C de dotis promi. iuncta l. neque mater.C.de iure dotium,ſupereſt ut matri id liberum non ſit quandoquidem etiam in patre idem tenuimus ſupra.

Vigeſimo quinto apparebit ergo fratrem pro ſorore dotanda aut una ſoror pro alia ſorore dotanda id longe minus efficere poſſe quando quidem talia dotandi onera ad has perſonas regulariter nõ ſpectat licet aliquando ſic,qua de re in ſpecie per eundem Boeriũ d.deci.cxxix.

CAPVT OCTAVVM.

1 *Princeps bis aut pluries quando poſsit ciues collectare.*
2 *Princeps cenſum antiquum ciuibus inuitis augere non poteſt.*
3 *Charitatiuum ſubſidium quando exigi poſſit.*
4 *Vocabula rerum immutabilia.*
5 *Dęmones non homines ſunt appellandi qui uitia induunt uirtutis nominibus.*
6 *Ciceronis grauis ſententia.*
7 *Maioratus uni diuitias, multis ſeruitutem, miſeram inducit.*
8 *Collationes ciuium expilationem pręſentem & ſeruitutem futuram inducunt.*
9 *Principis homines ciues non recte appellari contra Aſflictum.*
10 *Nobiles an homines ſuos cedere plagis poſſint ardua quęſtio.*
11 *Vaſallus & dominus an iudicentur à pari.*
12 *Iudęorum paruuli non poſſiant eripi parentibus ut baptizentur.*
13 *Delictũ extra fines regni cõmiſſum an puniatur.*
14 *Princeps agere poteſt et debet pro uexatione aut damno ciuibus ſuis illato.*
15 *Hoſpitia gratis an regis familiæ à ciuibus debeatur,not.quæſtio.*
16 *Ciues regem etiam habentes dicuntur ingenui, et poſſunt eſſe teſtes in cauſa regis.*
17 *Ciuibus à principe moderatam ſęuitiam an inferre liceat ardua quęſtio.*
18 *Ciuem malè tractatum à domino, princeps ſuperior eximere poteſt etiam non requiſitus.*
19 *Princeps tyrannicè aut perperam regens an ipſo iure deſinat eſſe princeps.*
20 *Principes imperio abutentes an poſſint per Papam priuari principatu.*
21 *Hiſtoria Samuelis.*
22 *Hiſtoria Innocentij Papæ.*
23 *Hiſtoria Leonis primi Papæ.*
24 *Hiſtoria Zacharia.*
25 *Hiſtoria Gregorij ſeptimi Papę.*
26 *Hiſtoria Papę Leonis.*
27 *Hiſtoria Coſtantini Papę.*

28 *Hiſtoria*

IGESIMO sexto apparet etiam his casibus & similibus quibus negauimus tributum imponere ciuibus suis principem merum posse semel, longe minus bis aut pluries imponere fas ei esse: id quod disputat Boerius decisi. cxxxi. quæ controuersia iustior erit in uasallis feudum accipientibus à. rali domino in quibus lex conuentionalis ipsius feudi seruanda est.

1 Princeps bis aut pluries quādo posit ciues collectare.

Vigesimo septimo † apparet, talem principem talibus ciuibus non posse augere censum antiquum nolentibus nec ualeat: conclusum ex facto fuit, quod non per textum, in d. l cum satis. §. caueant & ibi Iaco. Rebuf. de agrico. & censi & Ioan. de Plat. in l. domini, eod. tit. & in l. missi, de exacto. trib. lib. x. & in l. quicunque. & l. penu. de omni agro deserto. & Specu. tit. de censib. § nunc dicendum. uers. sæpè quoque cum uersi. sequen. & Bal. in c. i. qualiter uasal. iura debea. fideli. Bertran. de Carpenta. cō sil. xvii. uolum. i. cum aliis per eum alleg. & Iacob. de Sancto Georg. in quæstio. feu. quæstio. ul. quas posuit in fi. ff. de iure dotium. Petrum Sacco. in sua praxi. & tex. in l. i. & ibi Bart. Ioā. de Plat. Iacob. Rebuf. & Lucas de Penna. C. in quibus casib. coloni dominos accusa. po. & in l. coloni, ibi, exceptis superexactionibus, eod. tit. & in l. i. C. de pascuis publ. lib. xi. signanter per Iacob. Rebuf. & Bal. in l. cum multa. C. de bonis quæ libe. & Alexan. cons. cxlv. incipien. quoniam abundè, & rectè, lib. ii. & Lucas de Penna in d. l. i. de superindi. col. pen. & ad hoc in ca. cum apostolus, §. prohibemus, & ca. grauis, & c. prohibemus, de censi. & in ca. ii. & ibi per Ioan. de Anan in iii. notab. de iudęis. Alberi. de Rosa. in l. diuus, §. usu legato. ff de usu & habit. & in l. ulti. C. de offic. præfect. prętorien. nisi de consensu eorum augmentum factum fuisset, ut uolunt Docto. supra alleg. & Philip. Decius consi. cxci.

2 Princeps censum antiquum ciuibus inuitis augere non potest.

Vigesimo octauo deducitur † etiam ex nostra sententia quid respondendum sit in subsidijs charitatiuis quæ à subditis exigere possunt Papa, Patriarchæ, Cardinales, Primates, Archiepiscopi, Episcopi c. fin. de dila. ca. ad deliberandum, de iudæ. & in clemen. de decimis c. conquerente, de offi. ordi. c. cum apostolus. §. prohibemus. de censibus, c. quia plerique, de immuni. ecclesi. clemen. frequens. § in exigendo, de excess. prælatorum, quæ sanè ex mente ipsorum iurium non nisi ex necessitate urgentissima debent imponi aut exigi & quando exigens aliunde sibi consulere nō potest, qua de re fusè per Nicolaum Boerium decisi. cxxxiii. cum trib. sequen & decisi. cxxxvi. incipien. charitatiuum subsidium. ipse post plures quos allegat disputat an is prælatus ad solutionem eius subsidij per excommunicationem procedere possit. quod quasi durum abnegare plerique uidentur. ne ipse in causa sua sibi ius dicere uideatur. contra l. unicam C. ne quis in sua causa iudicet, aut ius sibi dicat l. magistratibus. ff. de iurisdi. omni. iudi. Ipsi autem isthęc omnia pessimè seruant, nam & eorum ditissimi non raro & necessitate minimè urgente, uel quam aliunde facile reparari licebat, id exigunt à pauperibus subditis, nec pudet falsis mentitisque nominibus teterrimam illam rapinam charitatiuum subsidiū appellare, ò quàm deceptus erat prudentissimus Iureconsultus qui in l. si quis in fundi uocabulo ff. de lega. i. scripsit † rerum uocabula immutabilia esse, † nec suspicatus nimirum fuit

3 Charitatiuum subsidiū quādo exigi posit.

4 Vocabula rerum immutabilia.

5 Dæmones non homines sunt appellādi qui uitiā induūt uirtutis nominibus.

6 Ciceronis grauis sententia.

7 Maioratus uni diuitias,multis seruitutē, miseriā inducit.

8 Collationes ciuium expilationē præsentem & seruitutē futuram inducunt.

fuit ad fere tempus quo uitia etiam turpissima mentitis uirtutum nominibus induerentur armarenturque fierent ut sic inexpugnabiles, istorum ergo hominum mores (si hominum & non demonum nomine digni sunt) præsagiebat prudentissimus Cicero † dum scriptum reliquit ita lib.i.off. nulla generi humano & iustitiæ maior pestis est, quam eorū qui dum maximè fallunt id agunt,ut boni uiri esse uideantur;id quod ut nobis uidetur in iis rectissimè ac dilucidè inuenies qui honestis mentitis tamen nominibus sua teterrima facinora tegunt;cuius nefandi, & infausti moris docile in prauis humanum genus probè & nouit & seruat. Quod † si discere cupis quorsum queue ad opera tales pecuniarum collationes ab miseris plerunq; personis exigātur paucis exponam, ut immensæ spes & diuitiæ ad tales prælatos confluant hocq; insuper eorum addatur aceruo.quid inde ut omnes egenorum possessiones,agros,campos,annuos reditus,census & deniq; omnes fortunas,facultates,substantiam emant,comparent,liberis, nepotibus'ue suis cōcedant. reliquant. † sicq; ea bona quibus innumera hominum milia alebantur ad perpaucos deueniāt,quid tunc postea,quid rogas,in promptu pernicies est,nōne si in quadam prouintia per hos modos aut similes ad homines(uerbi gratia)centum uniuersa regionis substātia defluxit, necesse erit ut innumera reliquorum hominum milia uel fame pereant,uel his ditioribus ut serui & mācipia seruire cogantur,id quod iam euenisse in latissima Hispaniarum regione & patria nostra,& cum magno nostro ac lugubri malo experti sumus,ut iam omnes uniuersiq; homines illic (paucis diuitibus demptis) tam nudi nascantur quam iumenta,nascanturque quasi serui & mancipia,eo quòd æternum pauculis illis ditioribus seruire necesse habeant nisi mallint fame perire,aut à patria dulci exulare,ergo hoc malum quin omnium perniciosissimum sit dubium non est,primum quia īfligit indicitque reliquis omnibus hominum milibus lamentabilem inuisamq; seruitutem, quę mortalitati comparatur,l.seruitutē.ff. de reg.iuris,deinde quia id malum non temporale est sed ęternum,præsertim ex more nostræ tempestatis,quæ induxit, ut istorum bonorum sic cumulatorum semper constituantur uincula & maioratus prohibita in perpetuum omni alienatione &diuisione talium bonorum,& tamen humani generis tanta mētium cæcitas est,ut uel hanc rem & usum maioratuum reliquis omnibus malis longe pestilentiorem fauoribus prosequendum existimauerit,Id quod inducit Taurina lex.Denique ut èdiuerticulo ad uiam redeamus cum omnis principatus & superiorum dignitas ad bonum & non ad malum sint creati,ea subsidia charitatiua parcissimè & ex necessitate duntaxat urgentissima admitti oportet & decet,& curare ne denuò tales bonorum maioratus constituantur ne'ue constituti conseruentur.

Vigesimonono deducitur etiam ex eadem sententia nostra ut & supra incidenter attigimus † ueram non esse opinionem Matthæi Afflicti dum decisi. cccvij. incipit regia magestas num.1.uersi.ad primum scripsit, omnes regis uasallos homines regis appellari. quia (inquit) dominus rex,est dominus personarū, uox uniuerso generi humano noxia & inimica,& à natura principatus meri longè aliena, ut iam ostendimus, hæc tamen opinio ex lege conuentionis saluari posset.in eodem tamē errore fuit, ipse Affli.decisi. cccccl.nu.2.

9 Principis homines dici ues non recte appellari contra Afflictum.

Trigesimo apparet similiter, an sustineri possit sententia Bal.qui in auth. ad hoc.C.de lati.libertate tollēda scripsit ꝙ ut liberum est domino seruum suum capere & plagis medio cribus cedere,ita idem facere fas est nobilibus quo ad homines suos.Idem Bal.consi.439. Magnificus dominus,col.ij.lib. iii. cōtrarium sentit Angelus in l.sancimus.C.de pœnis & Nicol.Boerius decisi.lv.quia supra.col.si. quorum opinio ex superioribus ueriorē esse constat. Facit,nā † dominus & uasallus iudicantur à pari Glo.& Doct.in ca.j. qualiter dominus proprierate priuetur Matthæus Afflictus decisi.cccxcvj.in causa comitis, nume.6.& in decisi.cclxv.illustrissimæ.num.2.& nume.13. per.c.i.de forma fide.& ibi Bal.& c.de forma, xxii.q.v.fallit in quindecim casibus quos enumerat ipse Afflictus in d.decisi.cclxv. Sed ista procedunt in uasallo feudi,unde is uasallus ꝑ ipsum dominum propria authoritate potest feudo priuari, secundum eundem Afflictum decisi.cccxcij. rex Ferdinandus num.19.Bal. in c.fin.in si.per quos fiat inuestit.bene tamen iudicantur à pari quo ad hoc ut si uasallus delinquat in dominum perdat utile dominum, & ex diuerso si dominus delinquat in uasallū amittat directū c.i.qualiter dominus propr. priuetur,fallit in regibus & principibus superiorem non recognoscentibus in temporalibus,ita Afflictus d.decisi.cclxv, num,13.uersi. tertia fall.Lucas de Penna in l.in sacris.C.de proxi.sacr.scri.lib.xii.ad finē Bal.in d.c.i.qualiter dominus propr.priu.sed ipsi sanè loquūtur contra iura per eos allegata,quæ longè facilius locum habent in principatu simplici & mero

10 Nobiles an hoies suos cedere plagis possint ardua qō.

11 Vasallus & domin' an iudicentur à pari.

mero quàm in iure feudali, ut nõ semel supra meminimus. & ita ut talis princeps malè regens regis nomen exuat & tyrannus esse incipiat & appelletur. tenent alij quos allegauimus de succ.cre.lib.iii.§.xxvj.nu.47.faciuntq; omnes leges sub tit.ff.C.& inst. de susp.tut. nã ut talis tutor remoueretur ita & talis princeps qui tutori exequatur ut supra ostẽdimus.

12 Iudæorum paruuli nõ possunt eripi parentibus ut baptizentur.

Trigesimoprimo † apparet etiam sententiam nostram facere pro parte negatiua existimantium principes temporales nullam habere potestatem super animam ciuium suorũ & consequenter non posse paruulos infantes iudęorum si subditi sint à parentibus abducere ut baptizentur quam opinionem tenuerũt Gl.Ioan.theuto.in c. iudęorũ, xxviij. q.j.quia si possent eripi in paululu temporis, nullus esset iudęus in mundo, & sic nõ posset ad impleri illa prophetia Esaię.x.& Roma.ix.c.ꝙ reliquiæ Israel saluæ fient.hanc Glo.sequitur Cardina.Florenti. & Marianus in c. sicut, de iudęis,tenet S.Thomas de Aquino ij.q.x.articulo ulti.idem firmat Richardus in quarto sentẽtia.dist in.vj.Abb.sicu.in d.c.sicut, Calderi: in consi.iij.in tit.de iudæis: quia nullus ad fidem est cogendus:ut dicit tex. in d.c. sicut. & quia uolũtarium militem Christus elegit.xvi q.j.c.non est.& quia iura communia uolunt ꝙ nulla iniuria & nulla uiolentia debeat fieri iudæis ut in l.Christianis C.de paga.& sacrifi. cor.& in c.si.c.iudæos, de iudæis, q.i.c.si quis, inde dicit Car. in c.de uxore.in fi.princ.de sepultu.ꝙ quo ad sacramẽta seruus liber est, de coniugio seruo.c.i.hanc sententiam firmant etiã Card.Flo.in cle.i.in fi.de iudæis. & Ioan: de Ana.in d.c.sicut, & Ioan. de Ligna. qui dicit quod probant illam Glo. Ioan. Theuto & idem Alex.de Imo.in l.ii.ff. de his qui sunt sui uel alie.iur. & illam Glo. sequitur Stephanus de Caieta.in suo sacramentali,in sacro baptismi.quæst.xlii.in fi.Laudinus in sacro de baptismo,penul. col. & frater Ange. de Clauasio in summa sua,in uerbo baptismus §.ii. & Cardinalis Alexãdrinus xlv.distinct.c. qui syncera. & Pet.de Palude in iiii.sentẽtiarum, distinct. iiii.Id enim in summa Pisanella in uerbo Iudęus iii.& in summa confessorum ibi allegata. Quàm plures tamen tenent cõtrarium ut per Afflict. ubi supra & per Guerreri. in speculo prin.c.xxxi.num.11.

Trigesimosecundo apparet ex nostra sententia & omnibus eius fundamentis tenẽdam esse partem affirmatiuam existimantium regem in subditos perperam agentem regno remoueri ut attigimus supta ill. ad finem & infra latius.

13 Delictũ extra fines regni cõmissum an puniatur.

Trigesimotertio † deducitur etiam ex sententia nostra ueram esse opinionẽ Alexand. consi.xv.lib.v.col.ii.& Bal.in c.i.§.iudices, de pace tenenda, & Matthæi Afflicti decisi.265. nu.6.uersi.nec tenetur inquirere, aiunt enim uasalli aut subditi de crimine extra fines regni principem suum inquirere non debere, & recte, nam quãuis ipsi non probent, patet ex ratione & sententia nostra. principatus enim ille est ad meram subditorum utilitatem, is autem cum non deliquerit in læsionem alicuius ex subditis nihil sanè interest eorum deliquerit nec ne. sicq; cessat effectus collatæ & concessæ iurisdictionis. uel cessat finis, & consequenter debet cessare effectus l.cum pater, §. dulcissimis. ff.de lega. ii.l. adigere,§ quãuis ff.de iure patro.unde hæc opinio par est, ut eo casu moderetur quo in læsionẽ alicuius ex ciuibus & subditis ille deliquisset, quãuis extra regni fines quod nota, quia frequentissimum:& intellige non ex mero officio regis sui.nam ad postulationem damnum passi forte secus ne alias à rege uel regione illius bellum inferatur ut in seq.collectione.

14 Princeps agẽ potest & debet ꝓ uexatione aut damno ciuib⁹ suis illato.

Trigesimoquarto apparet etiam ex sententia nostra † principem agere posse pro uexatione quæ subditis infertur non aliter atq; tutor pro lęsione pupilli sui, quia utriusque munus hanc ad rem proditum fuit, ut per Bal. in d.§.iudices.Oldradus consi.ccvj. in causa carmonensi,Hostiensis in c.licet, in fi.de probat. & hæc est iusta causa belli indicendi & represaliarum concedendarum ut plenè per Bar.in tract.represa. per Alfonsum Guerreriũ in speculo principum c.iiii.

15 Hospitia gratis an regis familiæ à ciuibus debeantur not.qõ.

Trigesimoquinto apparet ex sententia nostra † an ciues familiæ regis hospitia gratis dare teneantur, id quod Hispaniæ in usu est, sed de iure communi sunt uarię opiniones.nã Bal.in l.obseruare,in prin.ff de offi. pro cons. & Andræas de Isernia in c.i. quæ sint regalia & Matthæ.Afflictus decisi.Neap. cclxv. nu. fi. tenent partem affirmatiuam, loquuntur tamen non satis apertè,nec expriműt ꝙ fiat gratis.Alii aliter sentiunt.Sed iudice me ubi princeps à regno habet consignatos idoneos census & annuos reditus ad omnem impẽsam, id gratis fieri non debet alias utique. Nec quisquam ciuium in hoc magis oneratur quàm reliqui,cum principis officium sit circumire & uisitare oĩa oppida omnesq; ciues suos, sicq; erit huius oneris uicissitudo.

16 Ciues regem etiam habẽtes dicuntur ingenui, & & possunt esse testes ĩ causa regis.

Trigesimosexto † deriuatur etiam ex sententia nostra uasallum hoc est ciuem ratione tantum iurisdictionis subditum, præter feudum, ingenuum esse ut tenet Matthæus Afflictus

ctus decisi. Neapolita. ccciiij. In causa baronis, nu. 6. & 7. Bal. in c. ego Episcopus, de iureiuran. & ideo talis ciuis põt esse testis in causa principis sui; ut per eosdẽ ibi, & ita Hispaniç seruat cõsuetudo, qua in re sunt undecim diuersæ doctorum sententiæ quas refert Afflictus ubi supra.

17 Ciuibus à pricipe moderatam fæuitiam an inferre liceat ardua. quæstio.

Trigesimoseptimo † apparet etiam ex sententia nostra suspectam esse opinionẽ Angeli Aretini in §. in potestate, col. iij. instit. de his qui sunt sui uel alieni iuris & quę notat ibi Io. Christoforus Portius, col. ij. ĩ add. incip. adde ꝙ hodie & ibi etiam Ias. in addit. incip. nota. quos refert & sequitur Thomas Grãmaticus in add. fi. ad Matthęum Afflictũ decisi. Neap. cclxv. aiunt enim dominorum in subditos moderatam fæuitiam, permissam esse; id quod uerũ non est simpliciter, quia nec moderata neo etiam minima fæuitia principis meri permissa est in ciues ingenuos & liberos, ut ex omnibus superioribus luculenter constat. Sed illud procederet in domino respectu seruorum. §. sed & maior asperitas, inst. de his qui sunt sui uel ali. iur. l. in suis. ff. de lib. & posth. Idemq; in filijs ut ibi. Quinimo † si dominus subditũ enormiter & atrociter oneraret, princeps † superior posset, talem uasallum ex toto eximere à sua iurisdictione etiam tacente ipso subdito & nihil petẽte Ioan. Faber in. §. fi. inst. qui sunt sui uel alieni iur. Guido Papa ĩ suis decis. parlamenti Grati. decisio. lxii. si quis baro. Thomas Gramma. ubi supra. Quinimo ipso iure talem iurisdictionem amittere uideretur, ut probani de succ. crea. lib. iij. §. xxvi. nume. 47. † & talem dominum quòd Imperator uel Papa possent ab ea iurisdictione priuare, uel ipso iure priuatum esse declarare, tenent Albericus in l. bene à Zenone. C. de quadri. pręscri. & Thomas Grammat. ubi supra in simili per Bal. in j. rubr. ff. dũ ait ꝙ tales uasalli oppressi non tenentur domino obedire, idem Bald. in c. j. §. publici latrones, de pace tenen. qui loquitur in fortioribus terminis nempe in feudo quo priuatur dominus uasallos perperam tractans & Bal. in ca. i. qualiter dominus propri. pri. ait † quòd abutens dominio uel iurisdictione facit se indignum dominari, sequitur Iacob. de sancto Georgio in tract. de homo mag. in quinque col. ultimis, per Francis. Curt. de feudis par. vj. prin. col. j. uersi. quæro ergo. Feli. in c. cum nobis, col. iij. de pręscrip.

18 Ciuem malè tractatũ à domino, princeps superior eximere potest etiam non requisitus.

19 Princeps tyrannicè aut perperam regẽs an ipso iure desinat eẽ priceps.

20 Principes imperio abutẽtes an posint per Papam priuari principatu.

Denique Papa Imperatores etiam ac reges imperio, ditione, principatu abutẽtes, potest deponere & priuare, ut refert doctissimus Archiep. Tarracon. ubi supra pag. 398. in hæc uerba, ita inquit notant. Bar. Bal. Paulus de Cast. & communiter doctores in d. l. finali. C. de legibus. Idem Paulus de Cast. in d. l. finali. ff. eodem titu. Bal. in l. rescripta. C. de precibus Imperatori offeren. Ioan. de Imo. in c. dilectus. el primo col. j. de præben. Petrus de Mõte in sua monarchia in iiij. q. in fine Martinus Lauden. in tracta. de principibus in x. & cxj. notabili, Prępositus Alexandri. in c. si Papa, col. v. xl. distinctione, Ioannes de Selua in d. tracta. de beneficio in iiii. parte. in viij. quæstio. uersi. xvj. & uersi. xvij. & xviij. Andręas Alciatus in l. bona ciuitatis, ff. de uerborũ significa. & in l. inter claras, C. de summa Trinita. & fide catho. Cardinalis Iacobatius in d. tractatu de Concilio lib. iiij. articulo primo pag. cxxx. Restaurus Castaldus in tracta. de optimo Imperatore in lxxxj. quęstio. & Petrus Albinianus in tractatu de Pontificia potestate. fol. 25.

Et † patet de Samuele, qui ut scribitur Regum primo c. xvi. Saulem regem deposuit: & in locum illius Dauidem regẽ constituit. 21 Historia Samuelis.

Et † patet de Innocentio primo Pontifice, & post Petrũ xl. in ordine. qui. ut Baptista Fulgosus exemplorum lib. vj. de seueritate refert Archadium Augustum & Eudoxam eius uxorem extra cõmunem fidelium gregem fecit: eo quòd Chrysostomo Patriarchatus sui honore depulso, Theophilum Alexandrinum Patriarcham suffecit. 22 Historia Innocẽtii Papæ.

Et de Leone primo & summo Pontifice, & quadragesimoquinto post Petrum in ordine. qui (ut Matthęus Palmerius Florentinus in chr inicon Euseuii tradit) Theodosium Imperatorem deposuit: qui sacerdos inde effectus reliqnum suæ uitæ tempus priuata quiete peregit. 23 Historia Leonis primi Papæ.

Et † de Zacharia summo Pontifice. qui ut habetur in c. alius. xv. quæst. vj. Ildebrandinum Gallorum regem, tam pro suis iniquitatibus, quàm pro eò quòd tantæ potestati erat inutilis à regno deposuit: & Pipinum Caroli Imperatoris patrem in eius locum substituit, omnesque Francigenas à iuramento fidelitatis absoluit. 24 Historia Zachariæ.

Et † de Gregorio septimo qui (ut idẽ Matthæus Palmerius tradit, & Baptista Fulgosius in d. lib. vj. retulit) Henricum tertium Imperio priuauit: post cuius priuationem Rodulphus imperatoriam maiestatem per electionem obtinuit. 25 Historia Gregorii septimi Papę

† Et de Leone trigesimoquinto Constantinopolitanorum Imperatore qui quia sanctarum imagines à templis abradi atque auferri iusserat, à Gregorio summo Pontifice Imperio simul & fidelium communione priuatus, maledictus interijt. 26 Historia Papæ Leonis.

27 Historia Constātini Papæ. † Sic & Costantinus Papa Philipum ab Imperio expulit; & Adrianus Desiderium Longobardorum regem regno priuauit.

28 Historia Innocenti iii. Papæ. † Sic etiam Innocētius tertius, Otthonem Saxoniæ ducem ac Romanorum regem deposuit & Innocentius quartus, ut habetur in c. Ad apostolicæ. de re iudica. lib. vj. Federicū Imperatorem in Lugdunensi concilio ab imperio abdicauit: indignumq; imperio fecit.

29 Historia Marti. iiii. Papæ. † Sic Martinus quartus. Petrum Aragonū regem deposuit: & secundo genito regnum contulit.

30 Historia Bonifatii Papæ. † Sic etiam Bonifacius octauus, Lusitaniæ regi remisso ac negligenti (ut habetur in c. grandi, de supplenda negligentia præla. lib. vj.) nobilem uirum Bononiensem Comitem, illius fratrem collegam dedit. Et quòd id facere possit Papa tenet etiam Alphōsus Guerrerius in Speculo principum c. xxxj. nume. 17. uersi. ideo Papa, referens quēadmodum summus Pontifex Imperium à Græcis ad Romanos transtulerit per. c. uenerabiles, de electi.

31 Historia Papæ Alexandri. † Et ut Alexáder sextus Pontifex maximus in Fernādum regem Hispaniarum catholicum Imperium noui orbis transtullerit hoc est concesserit.

32 Historia Adriani papæ. Idem refert idem Guerrerius in eod. tract. c. xvj. 13. num. uersi. sed Papa Adrianus. Sic & Iulius secundus Pontifex Maximus Ioannem regem Nauarræ regno priuauit, illudq; regi catholico Ferdinando concessit. Stat ergo quòd princeps qui principatu abutitur ius principatus ipso facto amittit, ut multi dissenserunt quos supra retulimus & diximus. §. xxvj. num. 47. de succ. crea. Et ut alij tradiderunt ei possunt ciues obedientiam denegare, & potest per Imperatorem si eum recognoscit principatu remoueri sin minus p Papā.

33 Priceps imperio abutens quid à ciuibus iure spectet ardua qō. Quinimo † si principatu intolerabiliter abuteretur, posset per ipsos ciues interfici secūdum Sanctum Thomam ij. sentent. distinct. lxiiij. quæstio. ij. art. ij. ut eum refert & ita intelligit Thomas Grammaticus in add. fin. ad Matthæum Afflictum decisio. Neapol. cclxv. in fine. quam doctrinam ipsemet Sāctus Thomas repetit opusculo. xx. de regimine principum c. vj. cuius doctrinæ aliquantulum aduersari uidetur concilium Constan. sessione xv. & ab illa doctrina recedere uidetur Felinus in c. cū nobis col. iij. de præscriptio. & Thomas Grammaticus ubi supra & Augustin. de Anchona in tract. de potest. ecclesiæ quæst. liiij. art. iii. & Brixiensis in repe. in uerb. tyrannus. Quid dicendum? & sane (si non longe fallor) uerus sensus diui Thomę in duobus locis supra allegatis non is est quem ipsi perceperūt aut collegerunt. Vnde sunt duę species inspiciendę, prima quando loquimur in principe illegitimo qui per tyrannidem ui & armis aut dolis principatum adeptus est. & is à quouis ciuium interfici potest, quia iure naturæ uim ui repellere licet, ut l. ut uim. ff. de iust. & iure, ubi plene per omnes. Intellige dupliciter, primum, quando in continenti post ademptam tyrannidem, interfectus fuisset, ut ibi, deinde etiam si ex interuallo, quia eadem uis perdurare & ueluti in eodem uis statu perseuerare semper uidetur, ita sentiunt Diuus Thomas in locis supra citatis & clarius doctissimus Dominicus de Soto de iustit. & iure lib. v. quæst. j. art. iii. Altera species est nempe quando initio legitimus erat princeps forte per ciuium electionem uel successionem, & tunc si quidem quempiam ciuium tyrannicè aggrederetur ut ipsum trucidaret uel eius bona raperet, poterit ille ciuis eum occidere uim ui repelendo, cum ijs qualitatibus de quibus per Glo. & Doct. in d. l. ut uim. ita uult Dominicus ubi supra ex sententia diui Thomæ in locis supra allegatis; q si is princeps in unum tyrannidem attentabat, alius uel alii ciues non possunt eum occidere, præter eum qui uim patiebatur. quāuis ipsa respublica posset armari ad resistendum. uel adire Imperatorem si erat superior, uel Papam, ut eos ciues tueretur; quod si nec id sufficeret, tunc Deus (inquiunt) est orandus, ita ex mente Diui Thomæ distinxit Dominicus ubi supra contendens hunc ad modū accipiendam esse sessionem & definitionem concilii supra relatam. Quæ res alterius stat iudicio, eā enim ideo attigimus ne Diui Thomæ sententia tam accerbè & rigorose intelligeretur, ut alii eam acceperunt, quandoquidem non desinit eam interpretationem de qua supra recipere quę lenior aliquantulū est.

† Huiusmodi autem necem ideo fieri permissam intellige, quia salus publica priuatæ personæ ut cunque egregiæ præferenda est, non aliter atque salus totius corporis saluti unius membri, ita idem Sotus ubi supra art. ij. & art. iij. auth. res quæ. C. com. de lega. nec dubium est quin stāte principe tyrāno salus uniuersorum ciuium periclitetur unde scriptum reliquit, 34 Publicè utile quid uideatur vtq; priuato cōmodo præferatur.

Claudianus de bel. Gildon.

Instat terribilis uiuis, morientibus hęres.
Virginibus raptor, thalamis obscęnus adulter
Nulla quies, oritur præda cessante libido
Diuitibusque dies & nox metuenda maritis
Quisquis uel locuples, pulchra uel coniuge notus 35 Tyrānidis descriptio.
Crimine pulsatur falso, si crimina desint

Accitus

Accitus conuiua perit, mors nulla refugit
Artificem, uarios succos spumasque requirit
Serpentum uirides, & adhuc ignota nouercis
Gramina, siquis quam uultu præsentia damnet
Liberius'ue gemat, dapibus crudelis in ipsis
Emicat ad nutum stricti mucrone minister.
Fixus quisque toro tacita formidine libat
Carnifices epulas, incertaque pocula patens
Haurit, & intentos capiti circumspicit enses.
Splendit tartareo furialis mensa paratu;
Cæde madens, atrox gladio, suspecta ueneno.
& idem Claudianus de 4 Honorij Consul.
36 Tyrãnorũ infelicitas. *Qui terret, plus ipse timet; sors ista tyrannis*
Conuenit, inuidiam claris fortesque trucident.
Muniti gladijs uiuant, septique uenenis:
Ancipites habeant artes, trepidique minentur.

37 Historia Dyonisii. Deniq; † Plutarchus in Apoph. dum de Dyonisio Siculorum tyranno meminisset sic ait in libro vi.

Omnibus Dyonisio tyranno exitium imprecãtibus, una fœmina annus quotidie diluculo Deos comprecari solet, ut esset incolumis, sibique superstes: Accita à rege mulier rogata est. unde tanta in regem beneuolentia: quoniam inquit quum puella essem & grauẽ tyrannum haberemus, optabam mortem illius, eo interfecto deterior arcem occupauit; & huius exitium optabam. Nunc quum te habeamus superioribus etiam grauiorem; uereor ne si tu pereas, succedat etiam deterior te, eoq; caput meum pro tua salute deuoueo. tam facetam audaciam Dyonisius punire erubuit.

38 Historiæ Caracalli. Et Basianus præfectus suadebat Caracallo, ut ad mitigandam inuidiam fratricidij, fratrem Getam appellaret diuum, sit inquit diuus, dum non sit uiuus, & fratrem in diuos retulit. nescit pietatis iura regnandi cupiditas, ita scripsit Plutarchus in Apoph. in dictis Caracallæ Romanorum Imperatoris ubi etiam ita subdit.

39 Historia Caracalli. Antonini Caracalli nouerca quum esset pulcherrima: ueluti per imprudentiam corpus magna ex parte nudauit quumque dixisset Caracallus. Vellem si liceret. si libet inquit illa licet an nescis te imperatorem esse, & leges dare non accipere. ea mulieris uox Caracallum ad detestabile facinus pertraxit.

Trigesimo octauo & idẽ Plutarchus lib. vi. Apoph. & Erasmus in add. ad eum referunt sequentia de Cayo Caligula Romanorum imperatore † Antoniæ auia pro sua authoritate

40 Historia Caligulæ. monenti ut quædam secus ageret, Memento ait. mihi omnia in omnes licere. talia portenta tum principum titulo pertulit mũdus. quæ non commemorarem nisi ut ex his principibus prodigiosæ feritatis horror incutiatur. merito ergo Cicero ait † sub præcepto illo non occides non comprehendi tyrannorum neces, nam lib. iii. officiorum sic scripsit, Non se obstrinxit scelere si quis tyrannum occidit quamuis familiarem, Idem Cicero phil. xiii. ait. quem discordiæ, quem cædes ciuium, quẽ bellum ciuile delectat, eum ex numero hominum eijciendum, ex finibus humanæ naturæ censeo exterminandum, & idem scripsit. Nulla nobis cum tyrannis societas est, sed summa potius distractio: neque est contra naturam spoliare eum quem honestum est necare v. Tuscul. sic scriptum reliquit.

41 Tyrãnorũ occisio inculpata est.

His tamen non obstantibus non desunt qui uelint homicidium fieri nefas esse exceptis iis duntaxat casibus qui lege diuina nominatim, cõprehensi reperiuntur & ita tenuit Scotus per doctiss. Dominicum de Soto lib. v. de iust. & iur. q. i. art. ii. relatus in hæc uerba.

At uero inquit hoc occurrere cuique potest argumentum; contra hanc assertionem prohibitio hæc non occides. est diuina eadẽq; generalis, quæ cunctos mortales nemine excepto occidere uetat: nemini autem inferiorum facultas suppetit dispensandi in lege superioris: ergo nullo humano iure constitui potest ut homo quantumuis peccator occidatur, hoc argumento Scotus in 4. dist. in fine xv. quæst. iij. persuasus quatuor asseruit primum illud preceptum esse generale, nam Exodi xx. absolutè ponitur, & Matthæ. v. sub eadem forma refertur non occides, secundo ex hoc infert quod nullum nocentium hominem, priuata publica'ue authoritate interficere licet, nisi in casibus ueteri lege exceptis, adeo neque uerò lex humana ullum potest aliud crimen, morte ulcisci. illud probat eodem argumento. nam cum hoc sit præceptum diuinum, nulli possunt homines super eo dispensare. tertio infert non esse licitum, furem interficere diurnum: scilicet illum, qui latenter furatur: hoc probat: quia ut patet Exodi xxi. ubi denarrantur crimina & scelera quæ erant capite plectenda. casus iste non connumeratur: quin uerò capite statim xxii. exprimitur ut nocturnus fur, in flagrãti delicto captus morte opprimatur: diurnus uerò minime. & bullam, inquit, super hac exceptione nullam audiuimus. Quando demum infert, † quod neq; inter Christianos, adulteram interficere fas est: quoniam licet olim Leuitic. xx. id præcipiebatur, tamen Ioannis viii. Christus idẽ præceptum renocauit. ubi adulteram impunitã dimisit. quare secundum Scotum leges quæ cõtrarium præcipiunt non sunt iustæ. hanc opi-

42 Occisionis adulteræ præceptũ egregia declaratio.

nionem ipse Dominicus de Soto improbans, ita se tamen circa argumenta dissoluenda inuoluit, ut uix appareat quid sentiat, eaq; non minus forte cæca quam antea erant reliquerit. quæ tamen recipiunt tres solutiones, & si non fallor satis superque dilucidas. Prima

43 Legum uerbo aut scriptura non obligamur sed mente.

est † quòd legum quidem uerbis non tam obligamur quàm earum mente & sensu l. non figura literarum. ff. de act. & oblig. unde ut in regula iuris est, scire leges est non earum uerba tenere sed uim ac potestatem, uerba enim reperta sunt non quę impedirent sed quæ indicarent nostram uoluntaté, ita Cicero in Ora. pro Cecinna facit l. Labeo, ff. de supellect. lega. sicque transgredimur proprietatem uerborum siue illa scripta sint, siue ore prolata, ut mentem sensumque loquentium, scribétium, agentium sequamur l. heredes mei, §. cum ita, ff. ad Trebell. l. pater Seuerinam. §. cõditionũ uerba, ff. de cond. & demon. l. ita stipulatus. in magna. uer. Sabinus, uerbo ex mente & ibi notant Paulus Castren. & Ias. ff. de uerb. obliga. l. quibus diebus. §. dominus, & ibi notat Bart. Socinus. ff. de cond. & dem. l. stipulatio ista §. hi qui, & §. hæc quoq; ff. de uerb. obliga. ubi notant ferè omnes Docto. † Sic ergo & in specie

44 Indefinita æquipollet uniuersali.

nostra qui priuata manu tyrannum principé interfecerit, uel authoritate publica tanquã princeps aut magistratus malefactorem occiderit, quin contra præceptum illud diuinum (nõ occides) fecerit, dubitari non oportet in spectis quidem præcepti uerbis. quæ sunt generalia l. si is qui ducenta, §. utrum ff. de rebus dubi. l. si quis cum totum ff. de excep. rei iud. l. Meuio, in pr. in uerb. totus. ff. de lega. ii. l. si separatim l. hæc scriptura. ff. de cond. & dem. l. coniunctim, ff. de lega. iii. l. unica. §. fin. uero non omnes, C. de cadu. tollen. §. si eadem res, cum. §. seq. instit. de legat.

Cæterum iste diuinorum illius præcepti uerborum transgressor contra mentem tamen diuinam nihil egisse intelligitur. nam uerosimillimum est ipsummet Deum optimum maximum interrogatum an talem hominem interficere liceret responsurum esse, utiq; nam uiginti tres milia hominum neci tradita fuerint iussu ipsius propter peccata eorum ut refert idem Dominicus ubi supra & habetur in libro Moysi.

45 Verosimilitudo uerbis præfertur.

Nec † dubium est quin idà legislatore præceptum iniustumq; uideatur. quod prætermisit si uerosimile est quòd interrogatus id ut fieret responderet Glo. communiter ibi approbata (per l. cum auus. ff. de cond. & demonstr.) in l. tale pactum. §. fin. ff. de pact. Iaso. in auth. quas actiones, C. de sacr. eccles. Idem in l. de quibus. ff. de legibus, & in l. quamuis. C. de fideicom. ergo quod ille malefactor necetur lege diuina tam præceptum fuisse intelligendũ est quam fuit ea lege ut homo innocuus non occideretur. Altera solutio est, quòd nullum argumentum certius aut tutius est quam à cõiunctione duarum legum l. Gallus. §. ille casus, ibi, quasi duobus capitibus legis commistis, ff. de lib. & posth. sed ipse Deus optimus maximus Exodi xxiii. duxit insontem & iustũ non occidens, ergo palam declarauit ut quod nuper eod. li. c. xxii. dixerat non occides, intelligeretur de insontibus hominibus non de nocentibus, quandoquidem eadem lex diuina ita ulterius processerat se ipsam declarando. idque à legislatoribus frequẽtissimè fit ut lib. 1. de succ. crea. §. iiii. nu. 4. cum pl. seq. fuse disseruimus, nec tutior aut iustior solutio inueniri posset. quamuis eam Dominicus ubi supra (nullo iure ut nobis uidetur) mordere studeat. Tertia solutio est, quod quando ius diuinum positiuum nihil denuo adiicit sed id tantum quod iure naturali iudicatum erat, tunc non tam ius nouum induxisse quam antiquũ ius naturale repetiisse uel detegisse uidetur, ita elegáter Dominicus ubi supra: quod licet ipse non probet probatur tamen per tex. elegantem in l. adeo §. cum quis ex aliena. ff. de acqui. rerum dominio l. hæredes palam, § i. ff. de hære. instit. l. illa institutio, eod. titulo l. si ita scripsero ff. de cond. & dem. † hinc uulgo dicitur qui declarat nihil denuo agit ut. dd. ll. ergo cum non occidere, præceptum esset iuris naturalis, l. ut uim, ff. de iust. & iure, ibi, nã cum cognationem quandam inter nos natura constituerit hominem homini insidiari nefas est, ubi per omnes Doct.) & diuina lege repetitum tantum non etiam denuo inductum fuisse constat, & consequenter ut iure naturæ ad incolumitatem multorum & bonorum noxium interficere licebat l. omnes. C. de feriis, cum aliis supra allegat. ne ut Paulus. i. ad Corinth. ait modicum fermentum totam massam corrumperet (hoc est unus malus pluribus bonis noceret; ita & post illud ius diuinum positiuum iuris naturalis repetitiuum aut declaratiuum idem licebit. adde sanctum Thomam 1. ii q. c. arti. viii. Ergo dum Scotus supra relatus ait illud præceptum (non occides) esse generale, quod negat Dominicus, Veritas est generale esse quo ad uerba, & ita saluetur Scotus, sed minus generale quo ad mentem & ita saluetur Dominicus. Item deinde dum Scotus nocentium hominum nullũ occidere priuata aut publica authoritate licere nisi in casibus ueteri lege exceptis nominatim contendit

46 Declarans nihil denuo inducit.

47 Occidere licet etiam extra casus ueteri lege contentos.

dit id quod Dominicus negat magis est ut liceat etiã in aliis in quibus Deus optimus maximus idem cõcessurum uerosimillimum est, uerosimile autem est id nõ auersaturum quoties ad bonorũ tranquilitatẽ & incolumitatẽ noxiũ perire expediret ut supra ostẽdimus.

48 Furẽ diurnum an occidere liceat, ardua quæstio, & leges contrariũ iubẽtes an sint noxiæ.

Tertio dum Scotus contendit diurnum furem occidi nõ licere. id quod Dominicus negare uidetur. & humanæ leges in prouinciarũ plerisq; Sane Scoti sententiam probo regulariter, nisi ille incorrigibilis esset, tunc enim admitterem Dominici sententiã. Pœna enim debet commensurari delicto l. Sancimus. C. de pœnis, homo autem reliquis omnibus rebus caducis prætiosior est. §. fina. inst. de iure pers. l. filiusfamilias, §. secundum vulgarem. ff. de lega. j. l. libertas, ubi in simili per Decium & Cagno. ff. de reg. iur. homo enim cum cæteris omnibus rebus dominari natus sit, pro eis permutari eis'ue comparari non licet. nec est par aut æquum. Quòd sit natus reliquis rebus dominari, patet ex Psalmista, omnia subiecisti sub pedibus eius, Vnde Ouidius lib. 1. Metamor. sic cecinit.

Sanctius his animal mentisq; capatius altę
Deerat adhuc & quòd dominari in cætera posset
Natus homo est, ergo leges contrarium iubentes sint noxiæ

Quòd si is incorrigibilis esset tunc iam non tam de solis rebus quàm de reliquorum quoque ciuium tranquilitate agi videretur. sicq; Dominici sentẽtia admitti posset. & hoc casu procederet quod Cicero pro Milone scriptũ reliquit insidiatori & latroni nõn potest afferri iniusta nex.

49 Adulteram occidi seges iubẽtes sunt iniustæ.

Quartum quod firmat idem Scotus leges † iubentes adulteram occidi non esse iustas, idem probo sed eget declaratione quam scripsimus in tracta. de succ. cre. lib. j. §. x. nu. 499. & §. vij, nu. 21. Nec miremur eas leges durissimas latas fuisse, nam id descẽdit ex naturali hominum ingenio. Nemo enim ut Poeta ait sine crimine nascitur quamuis alii in alia uitia sint procliuiores, unde Propertius lib. ij. elegan. ad Herennium sic cecinit

Vnicuique dedit uitium natura creato
Mi fortuna aliquid semper amare dedit

Sed tamen hac in re omnes homines iniqui iudices sunt; quia unusquisque magistratus aut princeps cũ leges pœnales fert. uitia quibus ipse deditus est leuiora existimat ac censet q̃ ea quibus alij homines uexantur, sicq; illis de uitijs puniendis siue leges ferendę sint mitiores fert siue sententiæ ferendæ sint mitiores profert sententias ac condemnationes. acerbiores laturus siue leges siue sentẽtias si de vitiis quibus alii homines notantur ageretur. Vnde adolescens, ut Terentius ait iniquitatẽ patris sui hac in re denotaris aiebat quàm iniqui sunt patres in omnes adolescẽtes iudices. Et subiungit qui nos uolunt ilico nasci senes. Et Horatius ait

Cum tua peruideas oculis mala lippus inunctis
Cur in amicorum uitijs tam cernis acutum

Ergo non miremur si legslatorum alii acerbius quàm par erat adulteria punientes leges tullerint, alii uerò non ita, hinc est ꝙ & si Romani pœnas mortis huic rei definierint, alii tamen nullam omnino pœnam definierunt quasi rem inculpatam uel nulla pœna & coerctione dignam, quales (teste Ioanne Boemo lib. de Variis gentium moribus) fuerunt Persæ & aliæ gentes ut lib. ij. de succ. crea. §. xv. attigimus. Et quum tanta mentium discordia sit, ideò non facile ad leges nouas ferendas ueteres'ue nouandas accedendum est, adeo vt Tucidides scriptum reliquerit † melius agi cum republica quæ malis moribus constanter utitur, quàm cum ea quæ bonis. sed inconstanter, & cum in pœnis mitior pars sit eligenda, ut in regula iuris, & leges acerbæ pænales minimè sint ferendę, sed tantum uel eatenus † ut peccati mensuram & fines non egrediantur, Iudice Horatio Satyra. 3. lib. 1.

50 Leges nouare malum.

51 Pœna culpæ par.

adsit (inquit)
Regula peccatis quę pęnas irroget æquas
& Claudianus in Epig. satisfactionis.
Me dolor incautus me lubrica duxerit ætas
Me timor impulerit, me deuius egerit ardor
Te tamen haud decuit paribus concurrere telis
& Ouidius Epistola 5.
Leniter ex merito quidquid patiere ferendum est
Quæ uenit indignè pœna dolenda uenit

52 Iurisdictioni alienæ se committere stultitia, est.

Quum (inquam) † leges pœnales peccati metam egredi non deberent, & pœnales leges tam impiè & intolerabiliter eam metam excedentes pasim uideamus, inde edocebimur, q̃ periculosum sit confidere alicui aliquibus'ue facultatem legum nobis imponendarum pręsertim pœnalium. Quod periculum (ne dicam stultitia) inest in omni ditionis imperii'ue concessione. † Nam iurisdictione & imperio plerunque utimur initio, sed paulatim eo deinceps abuti non cunctamur. Isthinc iure legitur in sacra pagina maledictus homo qui confidit in homine. Et rursum illud omnis homo mendax. Pulchrè Manilius lib. 2. Astron. canebat.

53 Imperio oẽs initio utunt sed ilico abutuntur.

54 Fides ideo in terris nõ est quòd in cœlum euolauit.

Cum fortuna fidem quęrat uix inuenit usquam
& Vergilius lib. 4. Aeneidos.
Nusquam tuta fides
& Ouidius lib. 1. Metamor.

Nusquam

Nusquam tuta fides, non hospes ab hospite tutus

55 Fabula fidei. Et Silius Italicus lib. 2. bell. pun. dũ preces humani generis ad fidem referret ait

Fer cœlo auxilium & fessis da surgere rebus

& ibidem.

Fingit fidei responsionem ad Herculẽ in hũc modum.

Contra cui talia virgo

Cerno equidem nec pro nihilo est mihi fœdera rũpi

Stat dies ausis olim tam tristibus ultor

Sed me pollutas properantem linquere terras

Sedibus his, tellusq; Iouis succedere adegit

Fœcundum in fraudes hominum genus impia liqui

56 Fabula Cuculi. Huc alludit faceta illa fabula Cuculi, & auicularum cui percontanti cur ipsam fugerent quoniam (inquiunt) suspicamur te aliquando futurum accipitrem, hanc fabellã Plutarchus apoph. lib. vj. Dyonisio Siculorum tyranno accomodat.

57 Hipocrisis. Id † autẽ uitium Hypocritis peculiare est qui principio mansuetudinem lenitatẽq; prę seferũt, mox acerbam rapinam immanemq; crudelitatem exercent, falsa & mentita nomina rebus accomodantes, nã eum ut in proverbio est proxima sint nõnulla uitia uirtutibus, facile eis est componere fraudes honesta nomina suspectis improbisq; rebus aptantes. de quibus senciebat Ouidius lib. 11. Metamor. dum ait.

Nascitur autolicus furtum ingeniosus ad omne

Qui facere assueuerat patriæ non degener artis

Candida de nigris & decandentibus atra

& Iuuenalis Satira. 3.

Maneant qui nigrum in candida uertunt

& Seneca in Hippolyto

O uita fallax abditos sensus geris

Animisq; pulchram turbidis faciem induis.

De his loquitur Cicero lib. j. offi. cuius meminit Hieronymus Cagnolus in l. fraudis, ff. de regulis iuris dum ait, aut ui aut fraude fit iniuriæ fraus quasi uulpeculæ uis Leonis, utrunque alienissimũ ab homine est, sed fraus odio maiore digna. Totius autẽ iustitiæ nulla pestis capitalior est, quàm eorum qui dum maxime fallunt id agunt, ut boni uiri esse uideantur. Quæ omnia eo pertinent ut edoceamur hypochritarum morẽ declinare qui leges pęnales acerbissimas humano generi perniciosissimas peccatoruniq; metam longe cruenta & luctuosa immanitate excedentes edere solent: quo magis ipsi uideantur sanctimoniæ sectatores uitiorumq; abstinentes ac inimici.

CAP. NONUM.

1 *Homo liber est.*

2 *Seruitus quadruplex.*

3 *Seruare hebetiores an prudentioribus uideantur naturaliter.*

4 *Seruitus mala est, sed maioris mala uitandi causa iure gentium introducta.*

5 *Bellum iuris gentium est, non dispositiuè sed occasionaliter.*

6 *Dei qualis potestas circa animorum uarietatem contra nouissimos.*

7 *Bellum ius gentium non induxit sed belligerandi occasionem.*

8 *Bellorum calamitas.*

9 *Occasio quid.*

10 *Seruitus uoluntaria.*

11 *Mentium humanarum uarietas.*

12 *Libertas corporis & animi non æquantur.*

13 *Libertas animorum describitur.*

14 *Seruitus an causetur ex bello etiam iniusto egregia quæstio.*

15 *Bellum an utrinque iustum esse possit.*

16 *Bellum iniustum quo ad principes, non esse iniustũ quo ad milites, egregia & noua declaratio.*

17 *Bellum contractibus simillimum, quo ad acquisitiones.*

18 *Prodigere licitum.*

19 *Bellum iniustum si sit publicè indictum tribuit dominium etiam principibus egregia declaratio id tamen dominium est reuocabile.*

20 *Intellectus ad titulum. ff. pro de relicto, qui est omnium firmissimus titulus.*

21 *Seruus bello captus tutus erit si fugiat etiam in conscientia, estq; egregia quæstio.*

22 *Dominium reuocabile sine facto nostro nobis auelli potest.*

Trigesimonono colligitur ex conclusione nostra principali † hominem non posse seruum per legum dispositionẽ fieri, quãdoquidem, ut nostra conclusio docet, ut principũ ita & iurium & legum imperium fuit ad hominum utilitatem, hominibus aũt nil nocentius seruitute, quæ morti comparatur l. seruitutem, ff. de regu. iuris. Deniq; seruus ut homo fieri non posset uidebatur quia homo natura liber creatus est l. libertas, ff. de statu hominum, & per totum titulum inst. de iure personarum, & habetur Matthæi xvij. liberi sunt filij, homoq; à Deo optimo maximo non liber modo uerum domitor & dominator, reliquorum animantium creatus fuit, iuxta illud omnia subiecisti sub pedibus eius oues & boues insuper & pecora campi, Vnde Ouidius lib. j. Metamor. 1 Homo liber est.

Sanctius his animal mentisq; capatior alte

Deerat adhuc, & quod dominari in catera posset

Natus

Natus homo est.

Adhnc tamen hominem seruum fieri posse constat, quinimò ut non paucis nostrorũ placuit † in quadruplici differẽtia seruitus hominum reperitur, Alia enim descẽdit à iure diuino, Alia a iure naturali, Alia à iure gentiũ, ultima à iure ciuili. A iure diuino quasi super naturaliter homines serui pęnæ efficiũtur per peccatũ, ut in c. ita quorundã, de iudęis Bart. Veronens. rubr. j. de serui. personali. Hieronymus Cagnolus in l. qđ attinet, nu. 3. ff. de reg. iur. Alphõsus Guerrerius in thesauro Christ. relig. c. xli. Aquens. in l. manumissiones, ff. de iust. & iure col. ij. c. cum redemptor. xij. q. ij. & huic seruitutis speciei adnumerãda est seruitus p ebrietatẽ contingens c. sexto die xxxv. dist. tunc enim quasi serui pęnæ homines efficiuntur, Vnde Horatius rectè ait.

2 Seruit' quadruplex.

Seruiet æternum qui paruo nesciet uti

& Statius lib. 2. syluarum

Nos uilis turba caducis deseruire bonis.

& Claudianus de uj. Honor. consulatu opportune ait

Tu licet extremos late dominere per indos

Te medus te molles arabs te seres adorent

Si metuis si praua cupis si duceris ira

Seruitij patiere iugum.

& Boetius metro. 2. lib. 4.

Hinc enim libido uersat

Auidis corda uenenis

Hinc flagellat ira mentem

Fluctus turbida tollens

Mæror aut captos fatigat

Aut spes lubrica torquet

Ergo cum caput tot unum

Cernas ferre tyrannos

Non facit quod optat ipse

Dominis ferre cathenas

Dominis pressus iniquis.

3 Seruire hebetiores an prudentioribus uideantur naturaliter.

Altera † seruitutis species est, quę à iure naturali descendit. nam ut reliqua animalia bruta hominibus (propterea q mente pręcellũt) natura seruiunt, iuxta illud etiam Ouidij

Longa dies docuit homini parere leones

& idem Ouidius

Tempore ruricola taurus fit patiens aratri

Sic ipsorum hominum quidã hebetiores quasi natura seruiunt prudentioribus à qnibus reguntur, quasi in remunerationem accepti beneficij ita Aristoteles Polit. j. & doctissimus Dominicus de Soto de iust. & iure lib. iiij. q. ij. art. ij. & meminit Alphonsns Gnerrerius nbi supra & etiam Hieronymus Cagnolus in d. l. quod attinet. Etenim qui ab alio beneficium accepit illius debitor fit ab antidora. l. si pignore, in prin. ff. de furtis, ibi, & beneficij debitorem sibi acquirere, debitor autem uulgo dicitur seruum esse creditoris, quia ei obligatus est, obligatio autem uinculum est, in pri. inst. de obliga. qnæ omnia impropria nec bene apta sunt cum ea obligatio minimè constringat inuitum l. i. ff. de donat. in prin inst. eod. tit. l. sed & si lege. §. consuluit ff. de pet. hære. ibi dum re sua. & l. in re mandata. C. mãda. quanuis negare non possimus quin natura qualis qualis ea obligatio sit & consideretur, unde Terentius.

Sed isthæc commemoratio quasi exprobratio est

Immemoris beneficij.

& Plautus in Persa.

Etenim nihil amas cum ingratum amas.

& Iuuenalis. 11. Satyra.

Ingratos ante omnia pone sodales.

& Ausonius in Epigram.

Ingrato homine terra nil peius creauit.

Sed cum seruitus constringat inuitos, hæcque seruitutis species inuitos non teneat, quia beneficium non confertur in inuitum l. inuito, ff. de reg iuris. non potest uideri propria seruitus, sed sanè imò omnes ætate minores id beneficium accipere compelluntur, ut per omnes leges de minornm ætate loquentibus, idemq; in nonuullis ex maioribus quales sunt furiosi, prodigi, & mente capti, per totũ titulum. ff. &. C. de cura. furiosi, uel prodigi, idemque in reliquis minus industriosis l. Titio centum, in princ. ff. de cond. & dem. Denique cum huiusmodi seruitus ipsi seruienti utilis sit, seruitus autem propria, seruientibus nõ noxia modo nerum nocentissima adeo sit, ut morti comparetur l. seruitutem ff. de reg. iur. Apparet superiorem seruitutis speciem propriam non esse cnm damnum nõ inferat, sed potins utilitatem afferat eis qui eo modo seruire dicuntur.

Est ergo † tertia seruitutis species, qnæ à iure gentium descendit, quę & si iuri naturæ quo omnes liberi nascebamur contraria sit, l. manumissiones, ff. de iust. & iure. §. ius autẽ gentium, inst. de iure nat. sicqne noxia sit ut proximè attigimus per d. l. seruitutem, tamen maioris mali uitandi gratia ab omnibus gentibus admissa fuit, olim enim antequam ea seruitutis imago admissa esset, uictores uictos trucidare solebant. cum ipsorum emolumentum nullum niderent & periculum esset eos saluos, liberos, incolnmesq; fore, harum ergo tristissimarum immaniumque cędium uitandarum causa, remedij loco seruitus permissa fuit. quia sic nictores captiuos uendere nec occidere cæperunt d. l. libertas, & per totum inst. de iure personarum cnm ibi not. unde non solum licitum sed etiam pijssimum

4 Seruitus mala ẽ, sed maioris mali uitãdi cã iure gentiũ introducta

mum mortalibusque utilissimum inuentum fuisse doctissimus Dominicus de Soto loco iam relato attestatur & istud fuit de iure gentium d.l.manumissiones l. ex hoc iute.ff.de iustit.& iure, ex quo iure (Andræas ab Exea lib. pact. ad princ. inquit) cœpit esse in usu meum & tuum.l.ud Gomesius in princip. tit. institu. de action. col. xvi. post medium † & sic domi-
5 Bellum iuris gẽtium est, non dispositiuè sed occasionaliter. nia distincta propter illud. quodcunque calcauerit pes tuus, tuum erit. & inde bella inuenta sunt, non dispositiuè, ut quidam arbitrati fuerunt, sed causatiuè & occasionaliter: quia ius gentiũ non statuit bella, sed ex quo distincta fuerunt domina rerum, insurrexerũt etiã bella, ut declarat Portius in §.ius autem ciuile, colum.ii. instit. de iure nat. gent & ciuili. dicens quòd si meum & tuum de medio tollerentur, homines mundi quietè uiuerent & ante eum hoc dixit Seneca in libro. de moribus quietissimam inquit uitam agerent homines, si hæc pronomina tollerentur meum scilicet & tuum, hæc ille. & Plato, ut refert Plutarchus in lib. de præceptis connubialibus, in xx. præcepto fœlicem dicit esse ciuitatem, in qua meum non meum qui dicant non audiuntur. dominium enim ex quodam fastu & libidine dominandi ortum habuit, ut ostendit Chassaneus in prima consideratione v. partis sui cathalogi gloriæ mundi. & diuersitas animorũ induxit bella, Ideo † sicut Deus de potestate
6 Dei qualis potestas circa animorum uarietatem contra nouissimos. ordinaria non posset tollere hanc diuersitatẽ animorum: ita de potestate ordinaria nõ posset facere pacem in mundo ita Gemin. post alios per eum relatos in c. ad apostolicę.§.sed licet. col. ii. in fi. de re iudic. in vi. quod dictũ non laudo, attamen Sanctus Thomas secunda secundæ, quæst. lxvi. artic. ii. ponit tres rationes. quare distinctio dominiorum fuerit necessaria ad humanam uitam, Socin. in l. i. in princ. ff. de acquir. possessio. & dictum Geminiani supra proxime relati sequitur Andræas ab Exea lib. pactorum in princ. sed etiam de potestate ordinaria Deus posset animorum diuersitatem à mortalibus remouere (ut nobis uidetur) nam quod fides catholica tenet Deum esse omnipotentem id ad potestatẽ ordinariam (iudice me) referendum est, & ita intelligo illud Vergilij.

Iupiter omnipotens precibus si flecteris ullis.

& rursus idem Vergilius 4. Aeneid.

Iupiter omnipotens adigat me fulmine ad umbras.

7 Bellum ius gentiũ non induxit sed belligerandi occasionem. Denique quòd ius gentium bella occasionaliter tantum non etiam dispositiuè prodiderit, sed merà cupiditas aut libido illaque infausta pronomina meum & tuum patet, nam Lucanus lib. iii. bellorum ciuilium sic cecinit.

Sed pars uilissima rerum
Certamen mouistis opes.

Idem Lucanus lib. 1. bel. Ciuil.

Hinc usura uorax, auidumq; in fœnore tempus
Et concussa fides, & multis utile bellum.

& Tibullus eleg. 10. lib. 1

Quis † fuit horrendos primus qui protulit enses. 8 Bellorũ calamitas.
Quam ferus; & uerè ferreus ille fuit
Tunc cedes hominum generi. tunc prelia nata
Tunc breuior diræ mortis aperta uia est
At nihil ille miser meruit, nos ad mala nostra
Vertimus, in sæuas quod dedit ille feras:
Diuitis hoc uitium est auri, nec bella fuerunt
Faginus stabat cum Cyphus ante dapes.
Non arces, non uallus erit, somnumque petebat
Securus uarias dux gregis inter oues

Lucanus lib. 7. bel. ciui.

Impulit amentes, aurique cupidine cæcos
Ire super gladios, superque cadauera patrum
Et cæsos calcare duces.

Facit l. unica. in princi. C. de cad. toll. ibi ut quod belli calamitas. † occasio autem quid sit duximus de succ. crea. lib. iii ad finem. 9 Occasio quid.

Quarta species seruitutis descendit à iure ciuili, quo iure permissum est homini libero 10 Seruit' uoluntaria. ætatis liberę uendere se se l. si quis filio exheredato, §. irritum, ff. de iniusto rupto. testa. §. fin. inst. de iure perso. & ista quoq; licita est ut per Dominicum ubi supra & legitur Exodi xxi. si emeris hebræum sex annis seruiet tibi in septimo autem egredietur liber.

Huic speciei annumerare licet illam de qua in l. ii. C. de patribus qui filios suos distrax. & in l. in suis. ff. de lib. & posth. Facit. §. Item nobis, inst. per quas pers. nob. acq. Illud autem tam mirabile est ut monstro simile nobis uideatur & docet † quanta sit humanarum sen- 11 Mentiũ humanarum uarietas. tentiarum mentiumque discordia & uarietas etiam in legis latoribus, qui habita cæterorum hominum collatione aut comparatione summæ prudentiæ præditi fuerunt, & tamen introduxerunt hominem annis xxv. minorẽ uel minimum prędium alienare non posse, etiam cum authoritate curatoris, nisi iudicis decretum adesset, ut per totos titulos. C. de prædi. minorum. & ff. de rebus eorum, & tamẽ se ipsum suamque libertatem alienare posse permiserunt etiam sine curatoris cõsilio aut authoritate & etiam si minor esset annis. xxv. dum modo annum uigesimum explesset d. §. fin. inst. de iure pers. Denique cum nemo eam legem sibi dicere possit à qua non liceat ei recedere l. si quis in principio testamenti, ff. de leg. iii. l. si mihi & tibi. §. fi. de lega. i. l. iiii ff. de 12 Libertas corporis & animi non æquantur. admi. leg. c. cum Marthæ, de celebra. missarũ, † mirantur nostri, quonammodo qui uendidit

dit se se nequeat ab ea uoluntate recedere: cuius rei illa egregia ratio est, uel quod illud procedat in ultimis uoluntatibus non sic in contractibus: ut dd. ll. iuncta l. sicut ab initio. C. de act. & oblig. l. si maior. C. de repudian. hære. c. quod semel, de reg. iuris lib. vi. iuntque aliæ multæ differentiæ inter contractus & ultimas uoluntates, ut plene per Ias. in l. quæ de legato. ff. de lega. i. uel (quod elegantius est) animum & uoluntatem suam homo seruam facere non potest, corpus uero suum seruum facere potest, ut diximus de succe. crea. lib. i. §. i. numer. 39. unde eleganter Ouidius lib. iii. elega. ait.

13 Libertas animorũ describitur.

Dure uir imposito tenerę custode puellę
Nil agis, ingenio quaq; tuenda suo est.
Siqua metu dempto casta est, ea deniq; casta est.
Quæ, quia non liceat, non facit illa facit.
Vt iam seruaris bene corpus, adultera mens est.
Nec custodiri, ni uellit, ulla potest.
Nec mentem seruare potest, licet omnia claudas
Omnibus exclusis mens adulter erit.

Hinc est quod seruus obligationis naturalis capax actiuè & passiuè esse non desinit l. si id quod. ff. de con. indeb. l. frater à fratre, uer. naturalem. eo. titu. & ubiq; per Ias. & alia multa quę notauimus li. i. controuer. freq. §. i.

14 Seruit' an caușet ex bello etiã iniusto egregia. qõ.

Verum † quia inter has seruitutum species illa quæ ex captiuitate descendit non solum frequentior uerum frequentissima est, per q; orbem uniuersum uagauit d. l. manumissiones, cum simi. supra allegatis & in auth. quibus mod. natu. efficia. legitimi in princ. & auth. quib. mo. na. eff. sui in princ. l. naturalem. §. fin. ff. de acqui. rerum domi. inst. de iure perso. §. seruitus, ideo utilissimum scire quando ea captiuitas iustam pariat seruitutem, id quod tum demum contigit cum bellum iustũ fuit, non aliter, hæc est communis & receptissima opinio nostrorum in d. l. manumissiones, ut plene per Fortunium ibi, per Paulum Castren. num. 10. in repet. & per Ias. num. 23. in d. l. ex hoc iure, per Dominicum de Soto. d. lib. iiii. de iust. & iure. q. ii. art. ii. Andreas ab Exea ubi supra Alphonsus Guerrerius ubi supra c. xli. in suo speculo principum, quam conclusionem suspectam periculosam ac perniciosam esse uel ex eo apparet quòd uniuersum per orbem contrarium seruatur quodq; par eademq; ratio uiget in bello iusto quæ in bello iniusto, quodq; & tertio iura nostra generaliter loquuntur hanc differentiam minimè inducentes, si enim seruitus permissa fuit iure gentium usuq; earum. non quòd iniqua & dura non esset, sed ut duriora immitioraq; mala uitarentur, nempe neces, trucidatio dilaniatioq; cruenta tristis luctuosaq: captiuorum quid interest utrum ex bello iusto an ex iniusto hostes uicti capiantur, quo ad hoc ut serui fiant capientium, uel non fiant, quando quidem si ex iniusto bello capti, serui non fierent capientium uerosimiliter ab eis trucidarentur. cum aliter periculum esset eos saluos incolumesque relinquere, nec eorum domi retentorum emolumentum ullum esset.

15 Bellum an utrinq; iustũ esse possit.

Iustificatur hæc conclusio † quia bellum utraque est parte licitum inuenire uix possibile est. nam si altera pars iustam bellandi causam habebat, quin altera pars aduersa iniustam causam foueret possibile non est, aut raro est, ut per Paulum Castren. & Ias. ubi supra. ergo ex nullo unquam bello captiui omnes fierent serui capientium, id quod generalitati nostrarum legum plusquam dilucidè aduersaretur ergo quo ad forum contentiosum sententia nostra (iudice me) tenenda est, dummodo bellum authoritate publica fiat habentis ius bellum indicendi (Adde an bellum utrinque iustum esse possit Dominicum de Soto libr. v. de iust. & iure. quęst. i. artic. vii.) Confirmatur ex nostra princ. op. quæ docet omne tã legum quam principum imperium esse ad proficiendum non ad nocendum. noxium autem esset si capti etiam in bello iniusto serui capientium esse desinerent, ut probaui ergo &c. Retenta tamen receptiore opinione eorum qui generaliter uolunt † captos in bello iniusto seruos non fieri, ea saltem moderanda est, ut procedat solum quo ad principem qui iniustum bellum indixerit ut is in captiuis ius seruitutis non assequatur, non sic in militibus eius imperio & ditioni subiectis, qui non habeant malam fidem, nam si bellum hodie inter Regem potentissimum Hispaniarũ & Regem Gallorum fortè ardesceret causa aut occasione regni Neapolitani, aut ducatus Mediolani, superque iuribus horum statuum militibus isthæc disputare aut inquirere nõ datur nec licet. sed tantum principum suorum iussa capessere fas est, existimareque debent bellum publicè indictum non iniuria indictum fuisse, † & ut in contractibus & si unus quisq; studeat suam conditionem meliorem facere l. si uoluntate. C. de rescin. uend. tamen uel cogitat uel cogitare debet fieri posse ut illinc plus damni quam emolumenti referat, & sub hac demum conditione forte & periculo ac fortuna ad contrahendum accessisse uidetur. ut ibi & in simili in l. qui iure militari. ff. de mil. test. Idemque in aleæ lusu, & in emenے iactum retis, & similia. ita & qui milites ad bellum uel ad prælium accedunt & congrediuntur

16 Bellũ iniustũ quo ad principes nõ esse, iniustum quo ad milites, egregia, & noua declaratio.

17 Bellũ contractibus simillimum, quo ad acquisitiones

gredinntur huius animi esse intelliguntur.ut posint animam,corpus,arma,equos,reliquaque bona perdere, aut uulnera accipere,uel ex diuerso hostes occidere,uulnerare,prædáque referre,seruorum,equorum,armorum,& aliarum rerum, & sub hac sorte & fortuna incertitudine & periculo sese huic rei committunt,ut sic quidquid euenerit sibi suæque spontaneæ uoluntati imputandum sit:quia damnū quod quis sua culpa aut spontanea uoluntate senserit id sibi non alij debet imputari c damnum,de reg.iur.lib.vi.l.iam dubitari,ff de hære.institu. ibi, iam noo ut uoluntarij sed sua sponte l.si filius qui patri, uerbo non sponte, ubi ootat in sinuli Barth. Socinus.ff. de uulgari & pugilla.l.si fideiussor.§.si necessaria, ubi multa per Ias.ff. qui satis dare cogao.Ergo ut potest quis sui libertatem amittere sua sponte,siue contrahendo d §. fin.inst. de iure pers. & supra diximus,siue delinquendo,seque seruum pœnæ faciendo, d.§. irritum,tradit Cagnolus in l.seruitutem, ff. de reg.iur.Socinus in l.cognatis,ff. de rebus dubijs, ita quoq; accedeodo ad tale bellum uel prælium siue contrahere siue delinquere uideatur, sponte sua potest & libertatem & bona amittere, hisque

18 Prodigere licitum.

tacitum consensum præbuisse uidetur,† oostra enim possumus etiam prodigere iisque abuti l.sed & si lege.§. consuluit,ibi, dum se re sua abuti putant,ff.de pet.hære.l.i.§.& magis. in uerb.prodegit,ff. si quid in fraudem patro. & l.in re mandata.C.manda.l.i.§.i.ff.quæ in frau. creditorū l.non usque ff.si quis à paren. ergo cum ista mutna militantinm uel acquisitio uel amisio procedat ex consensu ipsorū iuræ naturæ rata & firma esse debet:quia oī hil tam naturale quam uoluntatem domini tem suam in alium tacitè uel expresè trāsferre uolentis ratam esse.§.uenditæ,& §.per traditionem, inst. de rerum diui.l.i.ff. de pact.c.i.eod.titu.In decret. l.i.ff.de const.pecu.Iam ergo dubitari non oportet quin regulariter milites belligerantes ex alterutra parte legetimè uel amittant sua uel capiant & acquirant quæ hostium sunt, & in eo tantum quęstio manebit an idem sit in principibus bellum indicentibus, & idem quoq; erit ex parte illius qui instam causam belligerandi habebat sed in habente causam iniustam non ita expedituor, at adhuc idem quo ad captiuos oe aliter eos trucidet, id quod maius malum esset ut supra attigimus, sed reliqua omnia quæ cęperit forte etiam in foro contentioso restituere tenebitur, quinimo forte etiam eorū dominiū acqnisisse legitimè nō uidebitur.

Quid dicendum?& sane inspecta generalitate legum & iurium hac de re loquentium tutius est tenere † ut bellum publicè indictum fuerit, licet minus iustè à principe quodam, adhuc dominium sibi iure gentium quæsierit, non solum captiuorum sed etiam reliquarum rerum quos quas'ue ex tali bello cœperit, per leges supra allegatas: & quia dominium cœpit ex possesione naturali l.j. ubi per Doct.ff. de acqui.possesio. in prin.ibi, dominiumque ex naturali possesione cœpisse. neq; ad rem pertinet quòd modus acquireodi fuerit uiolentus & iniustus.nam & similiter uim passus perdit ius possesionis suę,idque ius transfertur in eum qui uim intulérat l. clam posidere.§.qui ad nundinas, ff. de acqui.pos.ubi per omnes, & huiusmodi acquisitionis iniustitia oon eo pertinet ut desinat acquisitum translatumque uideri ius, siue proprietatis siue possesionis, sed eo pertinet ut sic perperam acquisitum plenè restitui debeat cum fructibus & accesionibus & omni indemnitate iure tam ciuili quam naturali prohibente alterum lædere l. institia. ff. de iustitia. & iure. §. iuris præcepta, instit. eod. titu. l. ut uim. ff. de iustit. & iure l. nam hoc, ff.de cond. inde.d.l. iure naturæ, ff. de regulis iuris. Nec putauerit quisquā talem dominii acquisitionem nihil priori domino nocere non magis quàm si à se dominium non abscessisset, cū ex integro sit ei res sua restituenda, nam imo ei nocere potest. quid enim si is uictor tales captiuos aut res raptas uenderet, donauerit, legauerit, dotis nomine aut institutionis titulo dederit, certè in omnibus his speciebus & similibus dominium trāstulit in accipientē, quāuis qui amiserit ad æstimationem rerum suarum agere contra uiolentum belligeratorem non prohibeatur. Sed eo in lite superato, dicet quis etiam à tertio possessore dominium auocabitur, quia resoluto iure datoris licet transtulerit dominium, resoluitur quoque ius acceptoris l.ij.§.ex his, ff.de uerb.obl, ubi per omnes l.fin.§. sin autem sub conditione.C.com.de lega. Respondeam dari adhuc casus in quibus tale dominium recuperari nequeat de iure,† quale esset si ille uictor prædā captam habuit pro derelicto, relictamq; alius occupauerit, per quod eius dominium iure tam gentium quàm ciuili quæsiuit per totum ff.pro derelicto l.iij.& l.naturalem, ff. de acq. rerum dominio.§.feræ, inst. de rerum diuisi. ergo cum is dominium à manu & concesione illius non quæsierit, sequitur q etiam si ille cōdemnatus sit nihil oberit huic tertio qui iure suo acquisiuit, facit l.si id quod.ff. pro derelicto. Quod obtinet quo ad res inanimatas

19 Bellū iniustum si sit publicè indictum tribuit dominium. etiā principib' egregia declaratio id tamē dominium est reuocabile.

20 Intellectus ad titulum ff. pro derelicto, qui ē omniū firmisimus titulus.

tas uel animam irrationalem habentes, non quo ad hominem captum, qui sui iuris fieret simul ac pro derelicto haberetur d.l.iij d.l.naturalem d.§.feræ, quòd si alienatus esset, cogita quonam modo cõtra nouum dominum uel etiam contra priorem agere posset, cum pro nihilo reputetur l.quod attinet.ff.de reg. iur. † de facto uerò si fugere posset pristinam libertatẽ reciperet simul ac ad suos reuerteretur inquam pristinam laxitatem sese eriperet d.l. naturalem d.l.iij.§.fin.d.§.feræ, expræssius in §.item ea quæ ab hostibus, inst.de rerum diui. Id quod nihil allegans tentat titubans tamen doctissimus Dominicus de Soto ubi supra q̃uis cõtrarium & male tenuerit Glo. cum qua transeunt nimis oscitanter doctores ibi, in c. ius gentium j.distinct. quã etiam sequitur Alphõsus Guerrerius in Speculo princip.c.xlvij. nu.5.per c.si quis seruum, xvij.q.iiij. qui tex. nil facit, quia solum ait nõ licere seruum alienum ad fugam persuadere, id quod cautum erat per l. si quis seruo alieno persuaserit.C. de furtis, per totum.ff. de seruo corrup. unde Dominicus de Soto ubi supra ait illũ tex. posse intelligi in seruo facto de iure ciuili per sui uenditionem. sed quia ea restrictio uiolenta est, uerius est illum tex. generaliter in omni seruo intelligendum esse, ut qui ei fugam persuaserit teneatur & puniatur quãuis si ipse fugerit iure suo fecisse uideatur si quidẽ captus in bello fuerat liberq́; manebit, nec in foro animæ mortaliter quinimo nec uenialiter peccasse uidebitur. etiam si in bello iusto captus fuerit. quãuis nullo colore aut iure contrariũ teneat Glo. ubi supra & d. Guerrerius, contra quos sunt iura aperta in d.§.itẽ ea quæ ab hostibus cum similibus supra allegatis. nam talis seruus quadrupedibus & similibus aut etiam feris captis exequatur ut tradit Hierony. Cagnol. ff. de regu. iuris in l. seruus reipublicæ, num.1. per tex. in l.ij.ff.ad legem Aquili. unde leges quas supra allegaui loquentes in fera capta, quæ cum primum euaserit à manibus nostris libera fit rectissimè etiam ad seruos. (idest ad captiuos in bello etiam iusto) aptantur, ut cum primum à manibus capientis euaserint sui iuris fiant, nec peccare mortaliter aut uenialiter uideantur, non magis quàm ipsa fera quę capta quum esset aufugit, euasit, euolauit.

21 Seruus bello captus tutus erit si fugiat etiã in conscientia, estq́; egregiũ.qd.

Neque ad rem pertinet † quòd id quod nostrum est sine facto nostro à nobis auelli non debeat l. id quod nostrum.ff.de regulis iuris, nam illud procedit quando irreuocabiliter id nostrum esset, secus si reuocabiliter, nã dominium reuocabile à nobis sine facto nostro auelli potest, textum habes & exemplum in l. in bello, §.si quis seruum, ff.de captiuis. Simile exemplum in l.fin.§.fin autem sub conditione.C.com.de lega. Simile exemplum in l.j.ff. de condi.cau.da Simile exemplum in l.si tibi homo.§.cum seruum.ff. de lega.j. Alia multa exempla in l. uideamus ij.ff. de usuris. Aliud exemplum in tit.ff. de in diem addict. Aliud exemplum in tit.ff. de lege comiss. Sed dubiũ non est quin dominium hominis in bello etiã iusto capti à lege concedatur reuocabiliter tantum, non etiam incommutabiliter ut.ll.supra allegatis ergo &c. dixi in simili lib.iij.controuersiarum frequen.c.lxx.

22 Dominiũ reuocabile sine facto nostro nobis auelli potest.

CAP. DECIMVM.

ACTENVS de seruo per captiuitatem effecto, nam † is qui uendidit sese, aut qui domo nostra seruus ex ancilla nostra natus esset, sine dubio à nobis fugere absque peccato morta-

1 Seruus dominum fugere in conscientia nõ potest secũdum nouissimos contra.

ji non posset, & ita potest, defendi sententia Glo.d.c.iuris gentium, ut & in specie tenuit Dominicus de Soto ubi supra. & adde l. nihil interest.ff.de capti. id quod in eo qui se uendidit æquum est, sed in nato ex ancilla capta forte secus esset argum.l.si quis ita hæres institutus,ff.de acqui.hære. ibi,sunt enim appenditiæ precedentis institutionis.

2 Bello iniusto capta capientiũ fiũt contra nonnissimos.

† Quadragesimo apparet ex superioribus uerã non esse opinio.Dominici de Soto ubi supra & Alphonsi Guerr. in d.c.xlvij.Ias. nume. 23.& Paul.Castrens.num.10.in d.l. ex hoc iure, dum contendunt ex bello non iusto capta capientium non fieri quinimo q serui fiãt est humano generi utilius sicq; serui fiunt.

3 Seruus delicto effect⁹ fugere põt tutus in cõscientia.

Quadragesimoprimo † illud autẽ dubium est an si capiatur ille qui ad hostes arma portabat is seruus fiat? & an si fiat posit sine peccato mortali fugere?& quòd is seruus fiat capientis tenent Ioannes Andræ. in c. ita quorundam, de iudæis per.l.ii.C.quibus ad liber.procl.nõ liceat. ubi etiã scilicet in d.c.ita quorundam, sequitur Panormi. ad finem & Ludouicus Romanus singular.cccccclxxxiii, nullus qui ex suo, & Nicolaus Pignol,in add. ad eum. Quod autem is fugere neque at uix mihi persuadere possum; quia odia restringi oportet c.odia, de reg. iur.l. eum quidam ff.de liberis & posth.unde in re dubia non est cur talem seruum interpretatiuum desinat cõparari seruo per captiuitatem effecto potius quàm ei qui fit per sui uenditionem, ergo magis est ut sine peccato mortali fugere queat.

4 Hoĩes hebetiores uenari ut feras non licet,cum Soto contra Aristotelẽ.

Quadragesimosecundo illud denique controuersum sæpe fuit † an ut feras & bruta uenari, ita fas sit eam gentem aut eos homines capere, & contra eos belligerare, qui ad parendum nati uidentur, eo quòd hebetioris ingenij sint, quod Aristoteles admisit lib.j. Polici.c.iii.quem & recte doctissimus Dominicus de Soto d.arti.ii. q.ii.lib.iiii. de iust. & iure reprehendit. nam sicut plenè supra ostendimus omnes æquè liberi nati sumus. & summus ille rerum opifex ac parens Deus nos oẽs creauit; quid peccauerunt qui altiorem aut acutiorem mentem arripere non potuerũt quàm qua à Deo optimo maximo donati ac præditi fuerunt, ipse enim fecit nos non ipsi nos, ergo huiusmodi hebetioribus magis miserendum esset quàm irascendum, magisq; cõsulendum & subueniendum quàm persequendum. † Nec dubium est quin stolida ingenia hominum stolidæq; mentes aduersis calamitosisq; rebus miserijs ærumnis stolidiores fiãt, teste Ouidio canente de Sappho

5 Ingeniũ labefcit calamitatibus.

Nunc uellem facunda forem dolor artibus obstat
Ingeniumq; meis substitit omne malis
& Horatius Satyra 8 lib.2.
Ingenium res
Aduersæ nudare solent celare secundæ
& ut Vergilius scite & pie lib.11..Aeneid cecinit
Nulla salus bello pacem te poscimus omnes

Ergo qui dũ agrestes homines incultisq; moribus uitam degentes meliores ad mores reducere studet beneficiumq; conferre eis, id belligerando efficere non properet quum de bello sic cecinerit.

Horatius lib.Epodon.

Quoquo scelesti ruitis.aut cur dextris
Aptantur enses conditi.
Parum nè campis.atque Neptuno super
Fusum est latini sanguinis.
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus
Vnquam,nisi in dispar feris
Furor ne cæcus, an rapit uis acrior
An culpa.responsum data.
Iacent,& ora pallor albus inficit
Mentesq; perculsæ stupent.

6 Bellum inducit nequitia.

Tibullus eleg.10.lib 1.

Quis fuit horrendos primus qui protulit enses
Quam ferus,& uere ferreus ille fuit
Tunc cædes hominum generi, tunc prælia nata.
Tunc breuior diræ mortis aperta uia est.

7 Bellorum mala.

Vergil.lib.1.Georg.

Quippe ubi fas uersum, atq; nefas.tot bella per orbẽ.
Tam multa scelerum facies,non ullus aratro
Dignus honos;squalent ab ductis arua colonis
Et curua rigidum falces conflantur in ensem.

Vergil.11.lib.Aeneid.

Nulla salus bello,pacem te poscimus omnes.

His aptissima est respõsio † regis Antigoni Macedonum ducis cui adstipulantur Plutarchus & Erasmus in annot. ad eũ lib.4.Apoph. Antigonus ergo sophistæ cuidam librum de iustitia conscriptum porrigenti desipis (inquit) qui quũ me videas alienas urbes armis uexantem tamen apud me de iustitia deseris. Sensit sane illos qui bellum inferunt nec posse nec uelle tueri iustitiæ leges. † Idq; plerique ditionis gloriæue ampliandæ libidine fieri quamuis honestioris causæ prætextu, quale esset in specie nostra si (cum Aristotele magistro & hac in re Alexandri magni assentatore parum dissimulato) uellemus dicere, eũ principem qui alienis regionibus bellũ inferret, id earum gentium & incolarum ob utilitatẽ facere quo magis in posterum cultiorem uitam agerent. O mitis humana & pia charitas quæ naturalis inter homines cognationis iura (de qua in l.ut uim.ff.de iust.& iure) uiolare non pudet sed properat, ac præcipiti manu uesana & rabida, omni genere cladiũ tormen torum

8 Historia Antigoni.

9 Alexandrĩ Magni & similium belligerãdi occasio & color notat.

torum, internetionum, incendiorum innumera hominum milia quasi fulminibus ad umbras crebi adigere festinat, urbes incendere populari campos, uirgines uiolare, senes, pueros, fœmineumq; genus trucidare, & isthęc omnia & alia longe peiora magisq; nefanda & detestanda non pudet appellare beneficium, de tali ergo principe dicere possemus cum Terentio.

Erras tui animi si me esse ignarum putas.

Aut cum Ouidio

Vetus frequensq; uia est sub amici fallere nomen

Et cum Cicerone lib. j. offi. totius iustitiæ nulla est capitalior pestis q̃ eorũ qui tunc dñ maximè fallunt id agunt ut boni viri videantur.

Ex superioribus. 43. apparet non iure eas regiones ab Alexandro Magno subactas fuisse quę uulgo notæ sunt, licet illustria ac memorabilia illa facinora dominandi libidine re uera perpetrata eo prætextu honestare noluerit, quòd eas gentes ad cultiorem uitã ac mores mitiores reducere studuerit, easq; à ritu & more ferarum declinare coegerit, nam is uiuendi modus aureæ ætati ab antiquis & nouis tam non solum decantatæ & laudatæ sed etiam lamentatæ fortè similior & proximior erat quàm ille quem ipse edocuit intrusitq;.

10 Indorũ bellum. Apparet † etiã quid respõdendum sit quo ad bellum quod Indorum gentibus & regionibus serenissimus Lusitanię Rex inferre solet de quo per Dominicum de Soto in suo libello de ratione promulgandi Euangelium.

11 Indorũ regiones an bello infestare liceat. Noui † autem orbis infideles ac incolæ an si potentissimo domino nostro Hispaniarum Regi seruire parati non sint possint iuste debellari tradit Alphonsus Guerrerius in Speculo principum c. xxxi. nu. 5. cuius sententiam nec probo nec improbo, quia non uacat inuestigare aut scribere.

12 Seruire cæteris mortalibus hominũ nullũ à domino Deo creati. Dum autem diximus † quosdam hominum natura ad seruiendum natos uideri, quales sunt qui hebetioris ingenii sunt ut uoluit Aristote. lib. i. Polit. & Soto. de iust. & iure lib. iiij. q. ij. art. ij. idem tenuit Guerrerius in Spec. prin. c. xxxi. ad fi. & Aegidius Romanus. iij. par. lib. ij. de regimi. prin. c. xiij. & c. xiiii. Sed ueritas (mihi credite) uera est istorum doctrinam meram esse tyrannidem boni consilij & amicitiæ tegmine intrusam in certam humani generis internetionem ac miseriam, ut enim tyrannidem, rapinam, uiolentiam, liberius exercere liceat mentitis nominibus eã honestare student doctrinam appellantes ipsis patientibus ac uexatis salubrem. quo à ueritate remotius aut risu & ludibrio magis dignum nihil unquam fuit auditum aut relatũ, ut præsensit Dominicus de Soto ubi supra, et idem in suo libello de ratione promulg. euãg. doctrinæ tamen Aristot. supra relatæ aliquantulum adstipulatur sanctus Thomas lib. iiii. de regi. prin. c. xi. pro nobis tex. clarus in l. quod attinet, ff. de reg. iur.

Illud autem dubium est, † an quo casu bellum inferre fas est iusteq;? inde procedunt captiuitates ac seruitutes an captiuorum sicq; seruorum status sit iure tantum ciuili annihilatus (ut ita loquar) an uero iure gentium, an forte utroque iure tam ciuili quàm gentium: & utroque iure tam ciuili quàm gentium secundario id contigisse authores sunt Accursius Bar. & Ias. in l. id quod. ff. de cond. in deb. Hieroni. Cagnolus in l. quod attinet, nu. ii. & in l. in personam. ff. de reg. iur. Idem in rubr. ff. de orig. iuris, Glo. in d. l. quod attinet, allegat Cagnolus ad idem in d. l. quod attinet, Aquensem in l. i. ff. de origine iuris & Cardin. Alexandrin. in c. ius gentium, distin. i. col. i. qui non id palam dicunt sed tantum iure gentium secundario captiuitates & sic seruitutes fuisse introductas, quod uerissimum esse patet ex d. l. manumissiones, & ex. §. ius autẽ ciuile, &. §. ius gentium, inst. de iure natu. ut Fusius docemur supra cap. præc. Sed non bene sequitur Seruitus introducta fuit iure gentium secundario. ergo seruorum status eo iure annihilatus fuit ex toto. aut quod æquo modo & mensura æquis paribusque numeris in omnibus orbis regionibus uel in iis quæ moribus & legibus reguntur annihilatus esset, huiuscemodi enim particula & indiuiduorum nullus potuit esse tam diligens inquisitor aut indagator ut particeps esset aut idoneam notitiam haberet, Romani enim iure consulti quamuis habuissent notitiam ut per omnes ferè aut plerasque regiones tunc notas, quæ legibus aut moribus regebãtur captiui fierent serui capientium, tamen an ex toto an uero ex parte tantum & qua ex parte seruorum status annihilatus in quaque prouincia esset uerosimiliter nouisse non potuerunt, sed quia in sua republica seruorum statum ex toto annihilatum fuisse quo ad ea quæ iuris ciuilis erant sciebant, ideò scripserunt iure ciuili non etiam naturali eorum statum fuisse annihilatum ut adnotauit & recte Fortunius in d. l. manumissiones, aliis non ita forte appositis & opportunis usus ratiõibus, † seruus ergo rei publicæ causa in alijs regionibus forte abesse poterit publicæ rei agendæ causa, qui tamen iure ciuili Romanorum non potest l. seruus reipublicæ, ff. de reg. iuris. † Sic & iure ciuili Romanorum seruus pœnæ testari minimè poterat

13 Seruorũ status quo iure fuerit annichilatus egregia qõ.

14 Seruus an reipublicæ causa abesse posit.

15 Seruus pœnæ an testari posit.

terat l.si quis filio exhæredato.§.irritum.ff.de
iniusto rup.& tamen hodie potest ut ibi nor.
per Doct.& plenè per Cagno.in l.seruitutem.
ff.de reg.iur. Socin. in l. si cognatis, ff.de reb.
dub. nisi cum est damnatus ad mortem natu
ralem,ut ipsi aiunt, & diximus de succ.prog.
lib.i.titu.qui testa.fa.poss.sed & iure ciuili no
stro Hispanorum seruus pœnę etiã si ad mor
tem naturalem damnatus sit testari non pro
hibetur per l. Taurinam.sic ergo leges ciuiles
captiuitates & seruitutes inde nascentes iu-
ris gentium esse intellexerunt quo ad origi-
nem,non autem quo ad effectus ad quos per-
tinet hęc inuestigatio de status annihilatione
non ad originem.

16 Seruus an naturaliter & quo iure obligetur. Quadragesimo quarto † hinc apparet ut in
telligendus sit tex.in l.in personam, ff.de reg.
iuris qui ait in personam seruilem nulla ca-
dit obligatio,si nulla ergo nec ciuilis nec e-
tiam naturalis, cuius cõtrarium in naturali
obligatione probat † tex.in §.i.ist. de fideius.
17 Intellectus l. in personam. ff. de reg.iur. & in l. quod attinet. ff. de reg. iuris, dum ait
quo ad ius naturale omnes homines æque li-
beros esse,ad idem l.serui.ff. de actio.& oblig.
l.naturaliter.ff.de cond. ind.l.si id quod eod.
tit.l.frater à fratre, uers.naturalem,eod.tit.l.
interdum,eo.tit.& Bar.& Ias.in d.l.si id quod
& idem Bar.& Ias.col.fin.in d.l.interdum,Phi
lippus Decius & Hiero.Cagnolus in d.l.in per
sonam, Idem Cagnolus in d.l. quod attinet,
sentiunt naturaliter nõ obligari seruum quo
ad ius gentium, secũdarium quo manu regia
obligationes naturales (ut ipsi sentiunt) exe-
qui & effectum assequi cœperunt, obligari ta
men naturaliter quo ad ius gentium primæ-
uum quod ius rectè appellatur naturale: quia
simul cum ipso genere humano proditum fuit
c.ius naturale. i. dist. §. singulorum iuncto.§.
per traditionem,inst de rerum diuisi. Cagno
lus in d.l.quod attinet illaque obligatio natu
ralis non iure gentium secundario sed tantũ
iure gentium primæuo approbata,ex toto(ut
ipsi sentiunt) inutilis erit.cum isto iure gen-
tium secundario seruorum status annihilatus
fuerit & obligationes naturales iurisgentium
primæui nullum omnino effectum haberent
contra inuitum,sed tãtum ipse obligatus pos-
set placita explere si uellet,aliter minimè ullo
iure aut ullo rege uel magistratu compellen-
te.quum eo tempore nec reges essent nec ma-
gistratus,sicq: id ius naturale primæuũ(quod
attinet ad has obligationes naturales)nihil a-
liud erat quam quidam naturalis instinctus et
ratio non datiua sed natiua. suadens honesta
dissuadens contraria. id quod præter ipsos
sentit etiã Andræas ab Exea lib.pact.ad prin.
Decius in l.iura sanguinis. ff.de reg.iuris, † & 18 Ius gentiũ primæuum appellatur natura uel naturale ius.
id ius naturale Cicero naturam appellauit,
qui in cato.mai.ait natura dux optima & iii.
Tuscula.ait sunt enim ingeniis nostris semina
innata uirtutum. & lib. i. de nat.deorum om-
nes natura duce uehimur. & i.offi. ait naturã
ducem si sequamur nunquam aberrabimus.
Habes ergo primum esse ius gentium primæ-
uum quod simul cum ipso genere humano pro
ditum fuit, & secundarium quod postea esse
cœpit deinde quòd ius gentium primeæuum
quod ad homines attinet nihil aliud est quam
ipsa natura hominum aut instinctus quidam
natiuus, ratioque naturalis suadens honesta
dissuadens contraria.Tertio quòd id quod ex
isto iure descendit nullo cogẽte imperio sed
spontanea uoluntate ad effectum perdu-
cebatur in primordio mundi.sicque id ius na
turale primæuum & natiuum nullam induce
bat uim aut compulsionem. Quarto quòd
ius gentium secundarium inducebat compul
sionem per manum regiam l.ii.ad princ.ff.de
origine iuris quæ omnia uerissima sunt.Quin
to habes quòd seruorum status fuit iure gen-
tium secundario annihilatus id quod supra
improbauimus Sexto quòd obligationum na
turalium alia descendit ex iure gentium pri-
mæuo eaq; in inuitum non exequitur.alia ue-
rò descendit ex iure gentium secũdario, quæ
etiam in inuitos alicuius momenti esse solet,
† sed certè longè aptius & commodius erit di 19
cere unicam esse obligationem naturalẽ quę Obligatio naturalis unica est.
ex consensu nostro oritur d.§.per traditionẽ
l.i.ff de pact.l.i.ff.de cõst.pec.d.l.naturaliter,
cum simil. hæc autem & si iure gẽtium primę-
uo ad effectum non perduceretur, quia eo tẽ
pore & iure nondum erant principes, magi-
stratus,aut iudices, tamen successiuis tempo
ribus quibus iudices principesque esse cœpe
runt licet nondum leges scriptæ essent ad effe
ctum illo iure gentium ducebatur etiam, in
inuitos.Hodie uero idem ubi ius ciuile pecu-
liare non est,nõ sic apud nos qui habemus ius
ciuile quod à iure gentium hac in parte ali-
quantulum discessit.dum & si nonnullos effe-
ctus obligationi naturali reliquit. actionem
tamen ei ademit uel non concessit l. conuen-
tionum l.iuris gentium,in prin.& in §. igitur
nuda ff.de pact.& attigimus de suc. cre. lib.i.
§.i.num.35.

Quæ † autem sit ratio quare lex ciuilis no- 20 Obligatio naturali quare non assistat lex ciuilis.
luit assistere obligationi naturali, quæ resul-
tat ex pacto nudo: dic quòd istud est ea ratio-
ne,quia multi ut se ostendant liberales & gra
tos,indeliberatè & aliter non requisiti multa
promittunt,ut inquit Conradus inter.consi-

lia

lia Frederi.de Senis, in respõsione conf.clxix. donuno Conrado. ubi dicit quòd in solis uerbis sunt communiter homines largissimi promissores, suasq; uires sæpius excedentes. & inquit Ricardus de Mediauilla in iiii. senten. dist in xxxviii. artic. iii. quæst. iii. quòd multi etiã ex deliberatione aliqua bona dicunt se factu ros. qui hoc non dicerent si per hoc crederent se esse obligatos ad id faciendum tanquam necessarium ad salutem: facit tex. in c. cum uenissent, extra de instit. per quem tex. solent cõiter dicere scribẽtes quod si ego dico tibi, uis mihi dare talem rem. & tu respondeas. non solum istam rem sed quæcunq; habeo: ex istis uerbis generalibus non nascitur obligatio. Refert & sequitur Franc. de Curte iunior in l. ea quæ commendandi. ff. de contrah. empt. ideo ius ciuile non putauit æquum esse quòd quis astringatur huiusmodi promissionibus. nam ut inquit Plato in Alcibiade. ii. tutum non est quæ offeruntur temerè acceptare uel optare. & istam rationem considerauit Bar. in l. i. §. siquis simpliciter. ante fi. uer. præterea probemus. ff. de uerb. obli. Salic. in l. legem in v. col. C. eod. Paul. de Cast. in rub. ff. de uerb. oblig. in iiii. quęst. ubi etiam Socin. col. vii. uersic. ulterius quæritur. & Bal. Nouel. etiã col. vii. uers. ideo enim, Andræas ab Exea ubi supra cuius formalia uerba sunt quæ retulimus, & hanc rationem probant duo iura de quibus nullus ipsorum meminit nẽpe l. diuus

21 Ratione legis cessante, cessat eius dispositio licet ratio in lege nõ esset expressa cõtra Galiaulam.

ff. de mil. test. & §. planè, inst. eod. tit. Secundũ quæ uidetur quòd si quis pacto nudo deliberatè promitteret teneretur efficaciter, quia tũc cessaret præcedens ratio argumen. l. adigere, §. quamuis. ff. de iure patro. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de leg. ii. sed Lancelotus Galiaula per Exeam relatus respondet non cessare legem generalem quamuis eius ratio cesset quãdo ea ratio non fuit expressa in lege, id quòd uerum non est, si ea ratio subintelligeretur etiã tacitè ut tradunt Paulus Castrẽsis & Ias. in l. quamuis. C. de fideicõ. post Glo. ibi Exea antẽ hac in re ait Doctores hactenus insudasse, seque planius respondere quòd lex ciuilis hac in re circa dandam uel non dandam actionẽ nihil disposuit, sed tantum actionem dare omisit; quod si rectè inspexeris nihil est. nam id est de quo disputatur, quare lex ciuilis actionem non concesserit pactioni nudę, quãdoquidem nihil tam fidei & rationi humanæ congruit quam eam seruare, unde renuentes & perfidos ad eius obseruationem debuisset compellere.

22 Obligationi naturali

Dic ergo nouissimè tria fuisse tempora, primum à primordio mundi quando nec erant principes nec iudices aut magistratus, nec leges scriptę; alterum quo esse cœperunt principes nondum tamen erant leges scriptæ; ultimum quo & leges scriptæ uel etiam mores & consuetudines regionum particulares esse cœperunt, primo tempore uigebat solum ius naturæ quod gentium primæuum appellamus, quodque omni compulsione (ut iam attigimus) carebat, sicque eo tempore pacta nuda non exequebantur ullo iure in inuitum quia nõ erat ullus cuius imperio id fieret, parum enim profuerat esse ius cum deessent magistratus qui illud ad effectum perducerent l. ij. ff. de ori. iu. Secundo tempore quo uigebat ius gẽtium erantq; principes qui illud ad effectum perducerent d. l. ij. ea pacta regis imperio ad effectum perducebantur. cum quod id semper fuit eratq; æquum, tũ etiam quòd eo tempore æquius erat quàm à primordio mundi. quia ut patet ad sensum humanũ commertium esse non potest ubi fides conuentionum non seruatur. Vnde eam iuratam uiolare capitale crimen erat apud Aegiptios teste Ioanne Boemo lib. j. c. v. de moribus uar. gen. eo quòd ea fidei uiolatio humanum commertium dissiparet, sicq; quum quo tempore ius gentium uigere cępit populi & principes esse cępissent & frequentissima cõmertia eorum (quæ antea non ita frequentata erant cũ homines dispersi & fere more ferarum uitam agerent) par erat ut tunc ea fidei obseruatio arctius commendaretur ad effectumq; perduceretur sicq; manu regia id fieret. Verum quia sæpe iactationis causa uel loquendi libidine aut leuitatis loci'ue causa promissiones & uerba iactantur ut iam ostendimus & præterea probatur in l. non solum. ff. de act. & obligat. iuncta lege an inutilis. ff. de accepti. ideo ius ciuile quod tertio tempore esse cępit illum rigorem temperauit. mediamq; uiam elegit, hominum conuentiones interdum exequendo: interdum executionem prætermittendo. Perducit enim ad effectũ eas conuentiones quæ & frequentiores sunt & sic ad uitam socialem & politicam magis necessariæ (quales sunt emptionum, uenditionum, locationum, conductionum, societatum, mandati, cõmodati, depositi, pignoris & similia quæ enumerantur in l. iuris gentium, in prin. ff. de pact. in prin. inst. de oblig. ex cons.) reliquas uerò conuentiones non ita frequentes & necessarias ad effectum contra inuitos nõ exequitur iure actionis, quáuis etiam eas ex toto inermes non reliquerit quandoquidem eis concessit ius excipiendi. §. præterea, inst. de excep. d. l. iuris gẽtium. §. igitur nuda. Iussitq;

an lex assistere deficiat egregia declaratio.

fitq; ut naturalis obligatio quæ ex illis nasci-tur prodesset ad nouationem l.j.ff. de nouat. & ad delegationẽ.§.præterea. inst. quib. mo. toll.ob.& ad fideiussionem.§.i. inst. de fidei. cum simi.haberetq; alios effectus à iure ciuili sibi accomodatos de quibus p Glo. & Doct. in d.§.præterea, inst. de excep. Sed generale etiam cõuentiones tam legitimæ (quas nominatas appellamus) quàm reliquæ quibusdã in casibus uoluit effectu actionis carere uelut si promitterent minores ætate aut prodigi post bonorum interdictionem, aut mulieres ex causa fideiussionis, aut filii familias ex causa mutui, aut furiosi, aut serui ut per totum ff.&.C.ad Velle ia.per totum titulum.ff.&.C. ad Maced.per omnes titulos.ff &.C. de minori.per totum titulum.ff.&.C. de cura. furi.l.is cui bonis, ff. de uerb.oblig.d.l. quod attinet, d.l. in personam, cum simi. Quum ergo interdum conuentionem, seruare æquum sit, interdum etiam non sit. consultissimè ius ciuile neq; semper conuentionibus actionem denegauit, ut erat primæuo tempore, neque semper ad effectum eas perduxit ut erat sequenti tempore quo uiguit ius gentium secũdarium. sed distinxit inter personas & causas; inter personas ut soli prudentiores & graues arctarentur, inter causas ut nec illi arctarentur nisi promitterent ex causis frequentioribus, & sic magis necessariis ad socialem & politicam hominum uitam, quo casu quia res non tam ad manus in promptuq; sunt paratæ quàm uerba, consultissimum fuit ex sola uerbali conuentione quem obligari, quo facilius expeditisq; negotia fierent, in reliquis uerò conuentionibus non ita frequentibus & necessariis sola conuentione nõ obligari quandiu res integra esset ut in omnibus contractibus innominatis. sed tunc demum cum res integra esse desijsset, ne uariatione permissa alter ex contrahentibus læderetur, l. naturalis ff.de præs.uerb.l.iij.l.qui pecuniam ff.de cõd. ea.da.per totum.C.eod.tit. Ergo si promisi tibi centũ ut cunque solenniter etiam per stipulationẽ si nõ expressi qua ex causa promittebam liberabor l.ii.§.circa.ff.de doli excep. quia promittendi causa esse potuit ex iis quas lex legitimas & nominatas esse noluit, quibusq; effectum & actionem accommodauit; potuitq; ex diuerso esse ex ijs quas ut sic legitimas non adoptauit, sicq; in hac re dubia succumbit actor c.cum partium iura, de reg.iur.lib.vj.l.j.l.actor.C. de prob.l. qui accusare.C.de edendo.§.commodum, inst. de interd. Sicq; interim qui uerba tantum accepit uerbis ut contentus sit par est.

Ergo (ut tandem è diuerticulo ad uiam redeamus) cum seruus promittit ciuiliter non obligatur, quia eo iure ciuili est eius status annichilatus d.l. quod attinet, comparaturq; iumentis l.ii.ff.de noxali.act.l.ii.ff. ad leg. Aqui. Sed obligatur naturaliter l. naturaliter l. si id quòd l.interdum.ff.de cõd.ind. cum alijs supra all.quia quo ad ius naturale reliquis hominibus par est d.l.qđ attinet. sed talis obligatio naturalis passiua caret effectibus quos legem ciuilẽ naturalibus obligationibus condonasse supra diximus ita procedit l.sed si seruus.ff.de fidei.ratio, quia eo iure seruus nihil est, non magis quàm iumentum. Sed quo ad reliquas regiones in quibus ius ciuile nostrũ non seruaretur quæstio facti erit.

Adde superioribus (ut clariora redantur) quòd lex ciuilis non est neque esse potest certa utrum promissor deliberato sese obligandi animo promiserit, an forte ioci, ludibrij, iactationis, ostentationis'ue aut nugandi causa, priore enim casu iustum esset actionẽ polliceri posteriore autem non utique, in re dubia tutius & humanius est promissorem absoluere quam condemnare l. absentem in prin. ff.de pœnis c. cum partium de regu. iur.lib.vj. l. fauorabiliores, ff. eod. tit. l. Arrianus.ff.de actio.& obliga. ideo hominum promissiones regulariter non exequitur, fallit in conuentionibus frequentioribus & sic ad commertium & hominum uitam socialem & popularem magis necessarijs, quales sunt eæ conuentiones quas nominatas appellamus (ut dixi) Ratio est, quia si non exequerentur humana uita & popularis societas non posset commode agi aut subsistere. Sicq; reliquæ conuentiones innominatæ utpotè minus frequẽtes, sicq; minus necessariæ remanent sub regula, quia per hoc humana societas & commertia non tam impediuntur. Ergo lex ciuilis oẽm obligationem naturalem quæ ex cõsensu cuiuslibet conuentionis siue nominatæ siue innominatæ oriretur libentissimè exequeretur, si certo sciret deliberatè promissũ fuisse, sicq; obligationem naturalem ortam fuisse uerum quia utrũque incertum est ideo actionem in re dubia nõ pollicetur regulariter. Ergo nõ commode dicitur obligationem naturalem à lege ciuili non exequi, sed obligationem naturalem à lege ciuili non præsumi per interuentum conuentionibus nisi ea conuentio sit noiata, intellige nõ præsumi quo ad dandam actionẽ præsumi tamẽ quo ad dãdã exceptionẽ & quo ad alios effectus supra relatos, qui leuioris damni & momenti legi uisi fuerunt, & est reliquis longe elegãtior & planior expõ.

CAP. VNDECIMVM.

QVADRAGESIMOQVINTO colligitur iura disponere nõ potuisse ut homo poſsit honorẽ suum aut uitã prodigere, nam ut principum ita & legũ imperium ad nostrã utilitatẽ est, nobis aũt nihil perniciosius quàm honorẽ aut uitam prodigere, ergo id nõ licere ex uostra opinione prin. fit consequens. Ergo † homo an uitæ suæ dominus sit dubiũ est, & quid quo ad famam & honorem? & quòd uitæ dominus non sit, tenet doctiſsimus Dominicus de Soto lib. iiij. q. ij. art. iij. de iust. & iure quia uita (inqt) à summo Deo nobis data est, iuxta illud ipse enim fecit nos nõ ipsi nos, unde eius iniussu eam abijcere non licet, quæ ratio nulla est tum quòd res alienas quas attingere ne fas est, per totum. C. de reb. ali. & in præcepto decalogi, possumus tamẽ eas nobis datas à domino suo abijcere & prodigere l. sed & si lege §. consuluit, ff. de pet. hęre. ibi dum re sua se abuiti putant, cum simi. infra allegandis, tum etiam † ꝙ reliquas etiam res quas habemus à summo Deo accepisse uideamur iuxta illud omnia subiecisti sub pedibus eius oues & boues insuper & pecora campi, unde Poeta ait.

1 Homicidiũ sui facere quare homini nõ licet ratio improbata nouiſs.

2 Deus dedit omne quod habemus.

Omnia cum dono sint tibi concessa Deorum
Si quod habes non uis dic mihi quid accipies.

Et † tamen constat isthæc omnia bona terrena nos posse abijcere d. §. consuluit l. j. & magis uerbo prodegit. ff. si quid in fraudem patroni l. non usque. ff. si quis à paren. fue. manu. l. quia autem, in prin. & §. i. ff. quę in fraudem creditorum. Adhuc tamen ipsius cõclusio uera est iuxta illud Sapientię. xvj. tu es domine qui uitæ & mortis habes potestatẽ, ergo non alius. Ad idem Deutero. xxij. ego occidam & uiuere faciam ergo non alius, & Cicero lib. j. Tuscul. Vetat dominans ille in nobis Deus. iniussu hinc nos suo demigrare quum uero causam iustam Deus ipse dederit, ne illa medius fidius uir sapiens lętus ex his tenebris in lucẽ illam excesserit, nec tamen illa uincula carceris ruperit, leges enim uetant: sed tanquam à magistratu, aut ab aliqua potestate legitima, sic à Deo euocatus atq; emissus exierit Idem Cicer. in somno Scipionis, tibi & pijs omnibus est animus custodia corporis retinendus, nec iniussu eius ęquo ille est nobis datus, ex hominum uita migrandum est, ne munus aſsignatum à Deo defugisse uideamur, Idem Cice. in Cato. mai. non est iniussu Imperatoris. idest Dei de presidio & statione uitę decedendũ, & rursus in somno Scip. nisi Deus istis te corporis custodijs liberauerit, ad cęlũ aditus patere nõ pót. Et Sillius Italicus lib. iiii. sic cecinit

3 Prodigere nostra fas est.

Cædumq; feros auertite ritus
& Ouidius lib 3. Artis,
Vacuas cædis habete manus

Nec dubium est quin ob charitatem & iustitiam homicidium prohibeatur:& cõtra eã charitatem immanius peccasse uideatur qui seipsum quàm qui alium interficeret, quũ charitas bene ordinata à seipso incipere debeat l. præses, C. de seruit. & aqua, unde Terentius ait, Natura hominum ita comparatum est, ut omnes sibi melius esse mallint quàm alteri, Vnde Cicero in ora. in Vat. ait, Nemo est tã de mens tamq; parũ de se cogitans, qui alienam uitam magis quàm suam diligat, & rursus. iij. offic. Sibi ut quisque mallit quod ad uitæ usum pertinet quàm alteri concessum est non repugnante natura. Quinimo ut ipse in Philip. ij. ait qui multorum se custodem profitentur eum sapientes sui primũ capitis aiunt custodem esse oportere. † Vnde & si seuerior lex iusserit seruum uitam pro domino ita exponere ut domino pereunte nollit uitam sibi adseruari l. j. §. hoc autem, ff. ad Syllani. per rationem peculiarem de qua ibi, & quia serui tam parui fiunt ut iumentis æquentur l. ij. ff. de noxal. act. l. ii. ff. ad legem Aquiliam, tamẽ nullus alius ad id tenetur † etiã si sit uasallus qui à domino feudum acceperit, ut tradit Fernandus Loazes consi. pro March. de Velez dubitatione j. pagina clxxiiij. subijciẽs quod is in ipso prælio si sibi mortem imminere uiderit debet suam salutem domini sui saluti anteponere, id quod etiam notat Glo. communiter ibi approbata in cap. j. in prin. quib. mod. feud. ami. Glo. in c. si à morte, de alien. feu. paterni, Bal. & Aluaro. in d. c. i. uersi. quinto quæritur quib. mo. feud. ami. Paris de Puteo qui hanc affirmat esse communem sententiam in tract. de re mili. lib. v. uersi. an uasallus, Afflictus in c. i. §. fin. hic finitur lex, Zasius de feud. par. vij. col. iiij. Ioan. Iacobus de Leonardis inter consilia feudalia Alberti Bruni consi. cxvij. in hac causa, col. xj. Martinus Silimanus de feudis in rub. quib. mod. feud. ami, col. iij. ut ita refert Loazes ubi supra, id quod ut nobis uidetur parce admittendum est, sicq; non aliter quàm si uasalli aut ciuis certum & indubitatum mortis periculum immineret. & faciunt quæ plene in simili traduntur per Hierony. Cagnoli. in l. semper qui non prohibet, ff. de regu. iuris.

4 Seruus domini salutẽ suæ præponere debet.

5 Vasall⁹ domini salutẽ suæ præponere nõ tenetur.

Redeundo ad principalem conclusionem quæ habet neminem esse uitæ suæ dominum ea uel ex eo iustificatur, quod etiam membrorum suorum nullus dominus esse intelligitur ut in l. liber homo, ff. ad legem Aquiliam, & faciunt omnes leges quæ sunt sub titulo ff. de iis qui mortem sibi consciuer. Facit etiam quia licet † tam uita quàm res omnes in origine exequentur, quia utrunque à Deo processisse uideatur, tamẽ bona (ut ostendimus) concessa à Deo fuerunt ad meram nostram utilitatem & usum, uita uero non solum ad nostram utilitatem & usum, sed etiam ad Dei gloriam & honorem, idq; fortè principaliter teste Cicerone qui ita ait lib j. de nat. Deorum omnia aliorum causa sunt generata, ut fruges atque fructus quos terra gignit animantium causa; animantes aũt hominum, ut equum, uehendi causa, arandi bouem, uenandi & custodiendi canem, ipse autem homo ortus est ad mundum contemplandum & imitandum ij. de Nat. Deor. & ij. de Natura Deorum. Sunt ex terra homines, non ut incolæ atque habitatores, sed quasi spectatores superarum rerum atque cœlestium, quarum spectaculum ad nullum aliud genus animãtium pertinet. Itaque cum Deus optimus maximus qui omnia hominibus concessit non tamen ad eundem usum omnia concesserit. sed mentem & uitam ad ipsius Dei gloriam, honorem, & cultum, & ad contemplanda eius opera mirabilia, reliquas res, ad meram ipsorum mortalium utilitatem & usum. Cumq; ad cuiusq; utilitatem cõcessa ipse possit abijcere, reliqua uerò non utique l. penul. C. de pact. l. si quis in conscribendo, C. de Episcop. & cler. cum aliis supra alleg. par est ut reliquorum bonorum homo dominus esse uideatur utpote ad sui merum usum concessorum, uitæ uero suæ non ita utpote ad Dei cultum potissimum concessæ. Vt sic nõ tam inspiciendum sit à quo nam isthæc omnia cõcessa fuerint (id quod parum aptè doctissimus Dominicus de Soto ubi supra huius rei fundamentum esse putabat) quàm ad quem usum concessa fuissent.

6 Vita aut bona non eadem ratione nobis à Deo data.

Quo † ad alterũ articulum an homo sit dominus famæ & honoris sui, pro parte negatiua facit quòd honor uitæ æquatur l. iusta causa, ff. de manumissis uind. tenet Gerardus de Petra Sancta sing. j num. 10. † Vnde ut iureconsultus refert in l. ii. §. pe. ff. de origine iuris Virginius filiæ suæ honorẽ ipsiusmet filiæ uitæ anteponendum esse existimauit, † sicq; honor reliquis omnibus rebus preciosior est l. Iulianus. ff. si quis omi. cau. test. facit l. iii. §. si coniunctim, ff. de lega. præst. unde † ut pro uitæ corporisq; tutela impune aggressorem occidere fas est l. ut uim. ubi per omnes. ff. de iust. & iure, ita & pro honoris defensione ut tradit Gerardus de Petra Sãcta singulari. 82. quæ sunt contra honestatem. num. 7. sicq; causa honoris dicitur esse ardua Bald. in l. ex ratione

7 Honoris sui homo an sit dominus.

8 Honor uitæ æquat.

9 Honor reliquis rebus preciosior.

10 Honoris defendẽdi cã licet alterũ occidere.

tione col.ii.C.de appell. facit Glo. sing. in.§. suspectus autem, inst.de susp.tut.in uerbo. ob culpam, per l. inimicitiæ,ff.de his quib.ut indig. Vnde Ouidius sic scripsit

Nulla reparabilis arte læsa pudicitia est
Deperit illa semel.

11 Honor amissus.an reparari possit.

Et † Diuus Hieronymus i c.si Paulus xxxii. q.v.audacter(inquit) dicam Deus cum omnia possit suscitare uirginem post ruinam nõ potest, & infamiam facti tollere etiam summus Pontifex non potest Andræas Tiraquel.de iure cõst.par. iii.limit.vii.dixi in.§.xv. de succ. prog.lib.ii. num. 17. & ita in specie ut honoris sui ac famæ homo dominus non sit tenuit Cayetanus in ii, ii.q. lxxiii. & idem Cayetanus in sua summa.

12 Historia Coriolani.

Facit † nam Martius Coriolanus ob operã bene nauatam ante predæ diuisionem è singulis rebus equis & captiuis denos sibi eligere & optare à consule iussus insuper & equo pulcherrimo donatus equo quidem quasi ĩ signũ fortitudinis & honoris accepto, reliqua quasi mercedem superent respuit. teste Plutarcho lib.vi.Apoph.

13 Historia Labieni.

Idẽ † Plutarchus eodem lib.ita refert Titus Labienus equiti strenuo de præda Gallica aurum donauit,id uidens Scipio dixit equiti habebis donum uiri diuitis, hac audita uoce eques aurum ad pedes Labieni abiecit,idem quum audiret Scipionem dicentem Imperator te donat armillis argenteis alacer gaudio abiit,sicq; aurum contempsit honorem amplexus est,unde Ouidius ad finem operis sui Metamor.sic quasi exultans cecinit.

Iã opus peregi dura qđ nõ poterit abolere uetustas
& Vergilius Egloga.5.
Semper honos nomenq; tuum laudesq; manebunt.
& Ausonius in Solonis sent.
Non erunt honores unquam fortuiti muneris.
& Verg.1.Aene.repetijt eundẽ uersiculũ sic canens.
Semper honos &c.

At & si honor & fama tam in æternum post que uitam uiuat in reliquis rebus non ita est, vnde Ouidius de tristibus lib.v.

Diuitis ad manes nihil fert umbra suos.
& Propertius lib.iij.eleg.ad amicam.
Haud ullas portabis opes Acherontis ad undas.

Vnde Cicero pro Caio Rab. exiguum (inquit) vitæ curriculum natura nobis circumscripsit immẽsum glorię,Idem Cicero pro Sest.uita breuis inquit est. glorię cursus sempiternus. Idem Phili.xiiii.Breuis uitę data est, at memoria(inquit) bene reditæ uitę sempiterna,quæ si non esset longior quam uita quis esset tam amens qui maximis laboribus & periculis ad summam laudem & gloriam contẽderet.Idem ad Plan. Fami. lib. x. is honos(inquit)uideri solet qui non propter spem futuri beneficij sed propter magna merita claris uiris defertur & datur estque non inuitamentum ad tempus sed perpetuę uirtutis præmiũ.

His tamen prætermissis contrarium ut honoris sui dominus quisque sit contendit doctissimus Dominicus de Soto ubi supra aitq; idem uoluisse diuum Thomam. ii.ii. q.xxxvii. art.iiii.dum ait quòd in cuiusque arbitrio est pati famæ suæ detrimentum, nisi id uergat in periculum aliorum;quod exẽplificat ipse Dominicus † fugiendo (inquit) pręsensit tacitus turpe esse homini nobili fugere si à rustico forte aggressus esset. ad fugiendum enim non teneretur nec si talem rusticum occideret teneretur de occiso.ita Gerardus de Petra sancta singulari.lxxxii.quæ sunt contra honestatem num.5.Bal.in l.si filius, ff. de cond. instit. Idem Bal.in c.i. col.v.de pace tenenda qui etiam ibi & Gerardus ubi supra ait † pro defensione honoris licere inire duellum,quia crudelis est qui negligit famam suam c.nolo,xii. q.i.& xxxi. dist in c. Nicena.id quod hodie ut fiat duellum uetitum forte fiet, quia in hoc Cõci.Tridentino ubi hoc anno MDLXIII. mense Augusti sum iussu Hispaniarum Regis potentissimi domini mei propositũ est duella uetari quamuis nondum definitum stat.

14 Nobilis aggressus no tenetur fugere.

15 Honoris cã licet inire duellum.

Adducit † etiam idem Dominicus quòd Beatus Ambrosius, ut legitur in eius historia, puellam in cubiculum suum immisit ac recepit ut hęc infamia impedimento esset quo minus in antistem eligeretur. adducit Augustinum & Anselmum multa detegisse eorum honoribus noxia. 16 Historia Ambrosii.

Quid dicendum? in hoc articulo difficili & à nemine unquam in cuius scripta inciderim bene digesto præfari oportet honorum alium esse datiuum, alium natiuum, quo ad datiuũ qualis est qui ex magistratibus, principatibus aut similibus contingit. Vidẽdum an perdi possit per actum meritorium, uel per actũ demeritoriũ, uel per actum medium,qui nec meritorius sit nec demeritorius. & potest per actum meritorium, puta quia is magistratus morbo uel senio cum se se impeditum uideret uoluit à se magistratum munus honorem abdicare uel in alium transferre l. i. ff.de const. prin.l.ii.§. deinde quia difficile, ff.de origine iuris.uel monachus factus fuit ut in auth. ingressi.C. de sacrosanct. ecclesi. Per actum demeritorium similiter amittitur c.infamibus, de reg.iur.lib.vi.Idem fieri & contingere potest per actum medium,puta per dementiam inculpabilem huic superuenientem, uel quia

17 Honores separari possunt per actum meritorium uel demeritorium.

iste uoluit in alium transferre æquè idoneum ut dd. iuribus. & is honor non est propriè de
18 quo loquimur. † Sed honor natiuus quē quis

Honor uirtute partus lædi potest per actum demeritorium, non per meritorium, uel medium.

consequitur per uirtutem suam egregiaque facinora (quem natiuum libuit appellare, eo quòd ex ipsomet facto citra ullius hominis ministerium honor & egregia fama talibus egregijs facinoribus accedit & comes est) non est migrabilis de subiecto in subiectum, aut cessibilis, non magis quam morte extinguibilis, quem morte non extingui supra ostendimus ergo si talem honorem uirtute partum uelles in amicum tibi gratum cedere nihil ageres nisi ineptiri.

Sed an possit extingui uel minui per actum meritorium uel demeritorium uel medium? & per meritorium non posse constat sed potius augeri, per demeritorium uerò potest sine dubio uel minui uel extingui d.c.si Paulus,
19 xxxii.q.v. † Quem quidem honorem & famam

Historia Lucretiæ Romanæ.

egregiam qua pollebat Lucretia Romana ne per uim sibi à Tarquinio superbo allatam periclitari uideret, mortē sibi consciuit illa uerborum memorabili testatione, quam his uerbis eleganter modulatus fuit Ouidius.

Cum foderet ferro castum Lucretia pectus
Sanguinis & torrens egrederetur aut
Testetur cunctis me non uiolasse pudorem
Ante uirum sanguis, spiritus ante Deos.

Et hoc modo accipi possunt & debent exēpla Beati Thomæ & Augustini & Ambrosij & aliorum supra per Dominicum relata, & per talem actum demeritorium nihil mirum si fama lædi possit & honor, sitque homo dominus famę ad eam prodigendam, nam & uitæ similiter esset ad eam amittendam, ut si capitaliter delinqueret, ut per omnes leges ff. C. & inst. quæ sunt sub titulis de publicis iudicijs.
20 Per actum uerò meritorium extingui aut mi

Historia Caroli V. Imperatoris.

nui non posse cōstat sed potius augeri, ut proximę diximus, dum de translatione huius honoris agebamus exemplum in Carolo Quinto Romanorum Imperatore inuictissimo Hispaniarū Rege ac domino meo, qui dum sanctorum more solitariam uitam monasterio inclusus agere uellet, habenas totius orbis regēdi Philippo eius filio (similiter domino meo qui imagine patris quasi humani generis delitium & bonorum uirorum refugium ac unica spes est) commisit, quo non minus egregio quam raro facinore honores antea actos felicissimè ac mirè ornauit. Per actum uerò medium, nec augebitur nec minuetur sed conseruabitur ut patet ad sensum. huius modi autē honores & fama minui solent sæpissimè ex accidentibus & infortunijs.

Sic & Manilius lib. 4. Astrono. cecinit.

Quid referam cannas, admotaq; menibus arma
Varronemq; pigrum magnum quod uiuere posset 21 Historiæ uariæ.
Postquam tuos Trasimene laus Fabiumq; morantē
Accepisse iugum uictas Carthaginis arces
Spectatum Annibalem nostris cecidisse cathenis
Exiliumq; rogi furtiua morte luisse.

De Marij fine, qui septies Cons. fuit, sic Ouidius lib. 4. de Ponto.

Ille Iugurthino clarus Cimbroq; triumpho 22 Historia Marii.
Quo uictrix toties consule Roma fuit
Inceno Marius iacuit, cannaq; palustri.
Pertulit, & tanto multa pudenda uiro.

De Cæsaris miserabili fine hæc Manilius lib. 4. Astro.

Ille etiam cælo genitus, cæloq; receptus 23 Historia Cæsaris.
Cum bene compositis uictor ciuilibus armis
Iura toga regeret, toties prædicta cauere
Vulnera non potuit, toto spectante senatu.
Indicium dextra retinens, nomenq; cruore
Deleuit proprio, possent ut uincere facta.

Est alius honor natiuus, puta nobilitas non propria uirtute parta sed à maioribus hæreditario aut paterno iure habita, quę similiter à nobis nisi per actus demeritorios separari nequit: quamq; non possumus renuntiare aut alienare gratis uel pretio. sicq; merito eius dominium nos habere liberum quale in reliquis rebus habemus negandum est, ut nos contra nouissimos contendimus de succ. cre. lib. iii. §. iii. nume. 295. & §. xxii. nume. 78. & ista ex uirtute similiter originem habuit maiorum nostrorum quæ iure sanguinis ad nos delata fuit, sicque is honor & superior simillimi sunt & pari fere iure moderandi.

† Quando uerò huiusmodi honoribus nati- 24 Nobilitatis priuilegia à nobis possunt separari.
uis datiuus honor accedit, tunc datiuus ille honor migrare & abscedere potest inmoto manente honore natiuo quid enim si mos aut scriptum est in regione quadam ut post quęsitam per egregia facinora nobilitatem sequantur & accedant quidam honores, priui-
legia, prerogatiuę, immunitates, quale est † ut 25 Hidalguie priuilegia à nobis possunt separari.
talis pro debito ciuili carceribus detineri nō posset, aut ut non possit contra eum fieri executio in lectulo suo, nec in uestibus quotidianis, nec in equo, armis & supellectilibus, ut est apud nos Hispanos (in nobili qui uulgo hidalgus uocatur) & propterea in quibusdam oppidis sunt statuta ut reditus & bona communitatis per talem nobilem nequeant conduci. Alibi etiā sunt statuta ne tales nobiles possint habitare, quale apud nos Hispanos est in oppido quod Espinar uocatur, & in altero quod dicitur Villacastin. Quid inquā si talis nobilis mauult illis in oppidis habitare quam splēdore & prærogatiuis nobilitatis gaudere, id quod

quod ſæpe accidit, uel mauult conducere bo-
na communitatis quam talibus potiri priuile
gijs, an poterit repudiare & renuntiare à ſeq;
ſæparare talia priuilegia, talesq; honores?&
magis eſt ut poſsit, id quod probat ſi rectè in-
ſpiciatur d.l.pe.C.de pact.l.ſi quis in conſcri
bendo.C.de epiſcop. & cleri. manebit tamen
ſaluus & immotus honor ille natinus & ſplen-
dor ſiue partus ſit propria iſtius renuntiantis
uirtute, ſiue à maioribus ſuis etiã tractus fue-
rit & ita uſibus ſæpe admiſſum fuit in oppidis
duobus ſupra commemoratis; quod tenendũ
eſt quamuis aliquantulum hęc aduerſentur
his quæ diſſeruimus d.lib.iii.de ſucceſ.crea.in
duobus.locis ad quæ me ſupra retuli, quę hic
iungenda ſunt.

26 Vitam pro amico periculo exponere licet iure fori & poli.

Superioribus proxima eſt quęſtio illa † an ut
quis ſe ipſum necare temerè non poteſt, ut iã
fusè edocti ſumus, ita quoq; pro amico uitam
exponere non liceat. id quod aliquantulum ſi
gnificare uiſus fuit Diuus Auguſtinus lib.de
mend.c.vi.ſed ipſemet. c.x.lib.de amici. con-
trarium dilucidè tenuit, quem ſequitur Domi
cus de Soto lib.v.q.i.art.vi.de iuſt.& iure af-
firmans hanc eſſe communem opinionem phi
loſophorum, allegat uerbum Chriſti Ioannis
xv. dum ait maiorem hac dilectionem nemo
habet quam ut animam ſuam quis ponat pro
amicis ſuis, quę uerba non uidentur ei feciſ-
ſe ſatis, eo quòd ibi intelligitur pro ſalute ſpi
rituali amici non pro corporali. ſed certè ue-
rus ſenſus eſt ut redẽptor noſter ſenſerit etiã
pro uita corporali amici licere uitã corpo-
ralẽ exponere, nam quamuis ipſe uitam ſuam
pro uita noſtra ſpirituali non pro corporali
expoſuerit, & exponere propoſuerit, tamen
eam ſimilitudinem qua uſus fuit, tacitus imò
palam approbauit, ſignificans quòd ut ami-
ens non ſolum licitè & legitimè ſed etiam lau
dabiliter & egregiè ponit vitam corporalem
ſuam pro uita corporali amici, ita ipſe Domi
nus noſter uitam ſuam corporalem pro uita
& ſalute noſtra ſpirituali exponebat, & utro-
que caſu facinus egregium eſſe ſignificauit, &
laudis, uirtutis, charitatis, tropheiq; plenum.
corporea denique uita eſt temporale bonum,
nec enim eſt ultimus finis noſtræ fœlicitatis,
ſed tantũ id eſt uita ſpiritualis, ergo pro aliis
bonis temporalibus tuendis periculo exponi
poteſt licet ſint minoris pretij, ut patet ad
ſenſum, & tenent Glo. & communiter Docto
res in l.ut uim.ff.de iuſt.& iu.eſtq; opinio cõis
quòd in tali certamine impunè occidere po-
tero inimicum, hoc eſt eum qui bona mea mi-
hi rapere uolebat, id quod plerunque fieri nõ
poſſet ſine periculo uitæ defendentis ut dixi-
mus de ſucc.prog.lib.j.in præfat. ergo ut uitã
corpoream periculo exponere poſſum, pro re
rum mearũ defenſione, ita & longè honeſtius
pro uita amici defendẽda, quæ etiam quo ad
me charior uideri debet quàm bona mea. Quę
omnia procedunt dum modo ſpes aliqua eſ-
ſet uitæ amici ſaluandę, nam ſi omnino deſpe-
ratum fuiſſet, tunc non liceret, nec uideretur
uirtutis opus, ſed temeritas aut dementia aut
inanis gloriæ & iactantiæ uitium: quia chari-
tas bene ordinata debet incipere à ſe ipſo l.
præſes.C.de ſerui.& aqua. Vnde Terentius ait
proximus ſum egomet mihi, adeò ut etiã ua
ſallus feudatarius ad id nõ teneatur vt ſupra
num.5.ſcripſimus. † Vnde facinus Mutij Scæ- 27
uole qui pro patria ſaluanda uitam periculo
ingenti expoſuit ſummæ uirtutis opus fuit. ſed
poſtquã id auſum malè ceſſerat brachium flã-
mis admonere gloriæ & iactantię opus fuit ſe
cundum diuum Auguſtinum & Dominicum
de Sóto qui eum refert de iuſt.& iure lib.v.q.j.
art.iii.quod non abnegauerim. Sed quin ſimi
liter fuerit egregiæ fortitudinis opus & tole-
rantiæ negari non poteſt, quinimo ſi uerum
amamus (cum Scæuolæ animum non d. Augu
ſtinus nec Sotus, ſed ſolus Deus tunc uerè noſ-
ſet) non in eleganter defendi poſſet egregiæ
quoque uirtutis & cõſilij prudentiſsimi opus
fuiſſe, vt Rex Porſena cum tã inuictum & for-
tem animum in eo conſpexiſſet, ſimilem forte
uirtutem & fortitudinem in reliquis quoque
Romanis ciuibus ſuſpicatus incepto deſiſte-
ret, qui quidem Scæuola huius animi & conſi-
lii ut fuiſſet, & poſsibile fuit & ſucceſſus mox
comprobauit. quãdoquidem Porſena qui ur-
bem exercitu cingebat eo facinore admira-
tus incepto deſtitit, ne ergo uideamus ęgre-
giis facinoribus inuidere debitaq; laude ęa &
tropheo fraudare hanc animi & conſilii illius
interpretationem ut admittamus humanius
& honeſtius eſt. † Et de Mutio Scæuola Clau-
dianus de iiij.Honorij Aug. Cons.ſic cecinit. 28

Virtutis opus non iactantię fuit facinus Mutii Scæuolæ brachiũ concremantis, quidqd diuus Aug. & Sot. interpretent.

28 Hiſtoria Scæuolę.

Vel ſolus quid fortis agat te ponte ſoluto
Oppoſitus Cocles Mutij te flama docebit

Et Manilius lib.4. Aſtrono.

Vulneribus uictor repetiiſſet Mutius urbem.

Stat ergo amicum pro amico uitam expone-
re non ſolum in utroque foro tam poli quàm
ſeculi fas eſſe, ſed etiam opus egregium & tro
pheo laudeq; dignum intelligi, & tale indica
tur in Pyladę & Oreſte ſecundum ipſum Do-
minicum de quibus Ouid.lib.3.de Pon.ſic ait

Ire iubet Pylades charum periturus Oreſtem.
Hic negat, inq; uicem pugnat uterque mori
Extitit hoc unum quod non conuenerit illis
Cætera pars concors, & ſine lite fuit

29 Hiſtoria Pyladis, & Oreſtis.

Et

Et Ioannes Boemus lib. ij. c. viij. de uariis hominum moribus sic refert de penè incredibili ac ardentissimo amore uxorum erga maritos apud Indos Catheos.

30 Historia uxorum Indarum. †In Catheis Indis ait multæ uxores in unius uiri coeunt matrimonium, & is ubi uita discesserit apud grauissimos iudices suam quęque de meritis agunt causam & quæ officiosior pręcęteris uiro chariorq; fuisse iudicantium sententia comprobatur, illa in habitu ornatuq; quo cultius se exornare potest, uictrix & lætabunda rogum ascendit, ac iuxta mariti cadauer accubat, amplexans illud & de osculans suppositis ignibus pudicitiæ laude contemptis cum coniunge defuncto concrematur: ceteræ cum nota & dedecore uiuunt.

31 Vitam pro patriæ periculo exponere licet & decet. Pro† patria autem uelle uitam exponere ipse Dominicus & diuus Augustinus in locis supra citatis exclamant unde Cicero inquit,

Respublica nomen uniuersæ ciuitatis est, pro qua mori, & cui nos totos dare, & in qua omnia nostra ponere. & quasi consecrare debemus. ij. de leg. Cicero author est & rursus.

Laudandus est is, qui mortem oppetit pro Republica, qui doceat chariorem esse patriā nobis, quam nosmetipsos, estq; illa uox inhumana & scelerata eorum, qui negant se recusare, quo minus ipsis mortuis terrarum omnium deflagratio consequatur. iii. de finibus, idem Cicero scriptum reliquit, & qui pro Republica uitam reddiderunt, nusquam mehercule eos mortem potius, quam immortalitatem assecutos putaui.

Pro planeio idem Cicero testatur,

Et Horatius Oda. 2. lib. 3. ait,

Dulce, & decorum est pro patria mori.

Huius rei ratio est quia patriæ amor & charitas omnia superat, teste Ouidio sic canente

Rursus amor patriæ ratione ualentior omni

32 Historia Pompeii. Huius rei stat egregium testimonium Pōp. Magni. teste Plutarch. & Erasmo lib. apoph. Quum ingens rei frumentariæ Romæ esset penuria. Pompeus titulo quidem annonę procurator, re autem uera maris terræq; dominus declaratus, in Africā, Sardiniam ac Siciliam nauigauit, multaq; frumenti ui collecta properabat ire Romam: uerum cū ingente tempestate oborta naucleri detrectarent nauigationem, ipse primus nauim ingressus iussit ancoras tolli, clamans ut nauigemus, urget necessitas: ut uiuamus non urget, significans patriæ periclitantis habēdam rationem, potius quam priuatæ incolumitatis. si quidē reipub. subleuandæ curis immoti pulchrum est. at patriam in extremo discrimine nostra cessatione deseri, turpissimum est. hic monemur non animalia bruta tantum omissa libertate uenire in seruitutem. uerum etiam homines indomitos fame domari docemur item publicæ saluti priuatam incolumitatē post habendam esse.

Denique idem Cicero phil. ix. ait, his maiores nostri qui ob rempublicam mortem obierant pro breui uita diuturnā memoriam reddiderunt. Patria enim (ut idē Cicero ad quirites post reditū ait) nihil dulcius aut charius in uita esse debet, sic ergo &c.

Pro† parentibus autem idem Beatus Augustinus & Dominicus Sotus ubi supra aiunt idē esse debere, & merito, tum quia nullus amor est qui uincat paternum l. pe. C. de cur. fur. ubi de quod licet pro amico multo magis pro patre, tum etiam quia parentes & patria hac in re exequari uidentur unde Cicero inuect. j. in Catil. sic ait, Patria est communis omnium parens. Ad idem l. ueluti, ff. de iust. & iure. 33 Vitam pro parentibus exponere licet & decet

Deniq; †uox populi uox naturæ est, ut Dominicus ait ubi supra arti. vj. nec dubium est quin si uerum amamus & agnoscere uellimus; uitam exponere pro patria, pro parentibus, pro amicis, pro cognatis & similibus secundum mores hominum, opus intelligatur esse laude & trophęo dignum, sicq; id de iure naturali esse intelligendum sit, ne dum de iure positiuo, quando quidem id ius naturale nihil aliud esse supra ostendimus quām naturalis quædam ratio & natiua insita humano generi. Postremo uox populi uox naturæ est, ita inquit Domini. Sotus ubi supra q. j. art. vj. nec dubium est superiora omnia à uoce populi approbari, ergo &c. 34 Vox populi uox Dei aut naturæ est.

Superioribus proxima est quæstio illa, †an exponere se quis periculo pugnans in duello permissum & inculpatum iure tam poli quām fori esse uideatur? Qua in re in primis uidendū est quid sit duellum? & sane nihil aliud est genericè sumptum quām quędam pugna & dimicatio, ita Hieronymus Cagnolus num. 16. uersi. hac igitur. in l. fauorabiliores, ff. de reg. iuris, nec tantum (inquit) duobus duntaxat (ut quidam perperam existimarunt) sed multorum imò exercituum, alioquin (inquit) nō diceretur à Plauto duellum inter Thebanos & Theleboas & ab Horatio. 35 Duelli definitio improbata.

Græcia barbariæ lento collisa duello

Sed certè secundum hoc idem esset duellum quod bellum, sicq; de bello agendū nobis esset longè præter propositum nostrū. Duellum ergo strictè sumptum, de quo agere animus est, nihil aliud est quām singulare certamen aut pugna æquis legibus dimicantium. Singulare accipere debemus ad differentiam belli publicè 36 Duelli uera definitio.

publicè indicti, æquis legibus duximus. quia nulla alia tam discreta differentia inter bellum & duellum est quàm quòd bellum nō desiderat ut æquis legibus dimicetur, possunt enī & solent plures contra pauciores armati contra inermes, equites contra pedites, muris uallisq; muniti & tecti contra huiusmodi tegminibus carentes pugnare, quinimo in bello pugna aut prælium nunquam fit æquis legibus ut constat, in duello autem fit æquis legibus, regulariter, quãuis & aliter fieri posit ex lege conuentionis, nec propterea desineret esse duellum, quis enim uetat quin unus posit duos diffidare, (ut ita loquar) seu ad pugnam prouocare, nec propterea illud desineret esse duellum. bellum enim non tam propriè diceretur: & ita in Hispanorum regum historiis legitur, post quàm Rex Sanctius uel Saucho urbem çamoram obsidens à ciue quodam (nomine. Vellido dolphos) çamorēsi proditoriè interfectus fuit, nobilem quēdam æquitē exercituum regis proditores & perfidos omnes ciues çamoranos publice proclamasse. eosq; diffidasse seu ad duellum singulare'ue certamen prouocasse, definitumq; fuisse, eū ex lege uel iure pugnaturum esse, non cum uno tantum ciue çamorano sed cum quinque separatim tamen non coniunctim, id quod effectū fuit; nam separatim pugnauit cum tribus filiis illius uiri illustris qui Arias Gonçalo appellabatur. eosq; equestri certamine peremit. & cum quartum quoque interfecisset hoc est lethaliter uulnerasset, equus ipsius loris excisis fugam arripiens metam ualli pugnę duelloq; designati transgressus fuit uehens adhuc suū sessorem, qui cum se extra metam aduertisset equum gladio peremit ad metamq; rediit. ut cum quinto pugnaret, id quod ciues çamorani negarunt fieri posse, quasi nobilis ille prouocator fortissimus uictus eo ipso uideretur quòd extra metas campi designatas ab equo ut cūque inuitus transuectus fuerat, & sub iudice ea lis hodie est. regulariter tamen (ut dixi) æquis legibus fieri solet duellum. Et singulare certamen intelligendum est non solum si fiat inter unum & alterum sed etiam si inter binos, ternos, quaternos, denos, uicenos, centenos, milenos, & bella non raro fiunt, inter pautiores, ut sic bellum & duellum differant inter se eo quòd prælia quę in bello fiūt & cōmittuntur non solum legibus non æquis sed etiam non dictis aut definitis, reliqua uerò duella plerunque fiunt legibus æquis & nunquā desinunt fieri legibus definitis æquis uel iniqs paribus uel imparibus. † Ergo illud memorabile prælium quod inter centenos altera

37 Historia Regis Sanctii & ciuiū Zamorensium.

38 Fabula Amadigii.

ex parte gigantes, ex altera uero equires lectissimos commissum fuisse libri Amadigii de Gaula fabulatur author duellum propriè diceretur. Idemq; † in eo quod inter tergeminos fratres Romanos & totidem uiros aluanos fuisse Titus Liuius refert, quod Manilius lib. iiij. Astron. sic cecinit.

39 Historia trium Romanorū & totidem Aluanorum.

Tresq; sub unius fratres uirtute iacerent
Nulla acies tunc euicit pendebat ab uno
Roma uiro.

His iunge l. Caius, ubi etiam per Alci. ff. de uerb. signi. ubi hostes ait perdueles ueteres appellabant, ideò qui cōtra patriam uel principem aliquid molitur perduelionis crimine tenetur, quasi hostili opera usus, inst. de her. quę ab intestat. §. interdum, reliqua ex c. sequenti petenda sunt.

CAP. DVODECIMVM.

1 *Duellum licitum est pro republica non pro iactantia.*
2 *Duellum inire an liceat ad propriam iniuriam uindicandam ardua q.*
3 *Pœna peccato æqua.*
4 *Monomachie unde dicta.*

QVADRAGESIMO sexto colligitur ex op. princ. nostra definitio ad seq. q. nam postquam intelleximus quid esset duellum an iure fieri posit & committi, uidendum est † & siquidem fiat ob publicam causam, ut in exemplis iam relatis, non dubium est quin liceat omni iure, quinimo est opus meritorium ad euiranda grauiora mala, puta neces innumeras, agrorum uastationes, urbium incendia, direptiones & similia. quod si fiat inanis gloriæ uanitate ac leuitate iactantiæq: tumore, omnes conueniunt licitum non esse, ita in utroque membro tenent Hieronymus Cagn. ubi supra & Alphonsus Guerrerius in Speculo principum c. xlvi qua de re per Doct. in c. monomachiam. ii. q. v. & in l. unica. C. de gladiadiatoribus lib. xi. & in l. in arenam, per tex. ibi. C. de inoffic. test. Sanctus Thomas. ii. ii. q. xcv. & Cayetanus in sua Summa, Philippus Decius consi. cccclxxxvii. Curtius iunior consi. clxxiii. Parisius & alij quos refert Cagnolus ubi supra quod si ad uindicandam priuatam iniuriam fiat, magis dubium; Iniuriam autem accipere debemus omne id quod non iure fit, in prin. inst. de iniuri. † & hac ĩ re sunt qui uelint duellum esse licitum. quia inquiunt crudelis est qui negligit honorem suum, ita Geraudus

1 Duellū licitū est pro republica non pro iactantia.

2 Duellum inire an liceat ad propriam iniuriam uindicandam ardua qō.

dus de Petra sancta singulari lxxxii. quæ sunt contra honestatem num.v. post Bal. in c.i. col. v. de pace tenen. in feu. per ca. nolo xii. q. i. & xxxi. distinctione c. Nicena c. si iusta de offi. ordin. & quia honor commodo preferendus est l. Iulianus. ff. si quis omn. cau. testa. honor enim & uita exequantur l. iusta causa, ff. de manu. uind. Glo. in §. suspectus inst. de suspe. tutoribus, Bald. in l. ex ratione, col. ii. C. de appell. l. inimicitiæ, ff. de his quib. ut indignis. Idē in specie tenet idē Gerardus sing. xxxiii. nobiles. num. v.

Contrarium in specie tenet Alphonsus Guerrerius ubi supra c. xlvi. & ait ita communiter teneri, quod & tenet Hieronymus Cagnolus in l. fauorabiliores, nume. 16. cum seq. ff. de reg. iur. affirmans hanc esse communem opinionem Ioannes de Lignano in tract. de duello col. viii. Ang. consf. ccclxxiiii. ex themate. Barba. consil. lxii. lib. i. Ias. consf. cxliiii. lib. ii. Idem Ias. consi. cxiii. lib. iiii. Decius consil. cccclxxxvii. & consi. cccccclxxxvi. Curtius iunior consi. clxiii. Cayetanus in summa in uerbo duello.

Et hæc posterior pars longe uerior est iure tam fori quam poli, ideo enim latæ sunt leges & creati magistratus, ut iustis & legitimis pœnis persequantur malefactores l. i. ff. de iust. & iure, unde Cicero iii. de legibus ait, magistratus non obedientem & noxium ciuem mulcta uerberibus uinculisq; coerceat. Idem Cicero ī ora. pro Cecinna ait, maior hæreditas uenit unicuiq; nostrum à iure & à legibus quam ab iis à quibus illa relicta sunt, nam ut perueniat ad nos fundus testamento alicuius fieri potest ut retineamus quod nostrum factum est, id sine iure ciuili fieri non potest, si quis ergo iniuriam ab aliquo accipit siue in rebus siue in persona, is ignorare non debet latas esse leges huic rei consulentes, quales sunt, quę continētur sub titulis. ff. C. & inst. de

3 Pœna peccato æqua.

iniuri. † & cuicunque delicto ea pœna imponēda est, quæ legibus ęqua uisa est, & delicto commensurata & iusta, non autem quæ patiēti iniuriam & sic sæuienti & ardenti uisa fuerir, is enim debitam metam longè trāsgredietur ut uerosimillimum est, quod permittendū non esse ut in alio proposito aduertit Dominicus Sotus lib. v. de Iust. & iure. q. v. art. iii. Aristoteles lib. v. Ethi. c. vi. ad hoc l. magistratibus ff. de iuris omn. iudi. l. i. C. ut nemo in sua causa iudicet uel ius sibi dicat, eaq; est regula iuris non solum ciuilis sed etiam naturalis, idque ius ciuile hac in re transgredi perniciosissimum esset. secundum Ciceronem qui in oratione pro Cecin. sic ait, ius ciuile huiusmodi esse debet quod neq; inflecti gratia, neque perfringi potentia, neque adulterari pecunia possit, quod si non modo oppressum sed etiam deletum aut negligentius adseruatum erit, nihil esse quòd quisquam se habere certum aut à patre accepturum aut re licturum liberis arbitretur.

Hinc apparet & deriuatur solutio ad argumenta in contrarium adducta, nam qui iudicis authoritate suam suorum'ue iniuriam persecutus fuerit, is non dicetur honoris sui negligēs aut prodigus, nec ad rē pertinet quod interdum liceat alicui sine iudice se uindicare l. unica, quando liceat unicuiq;, nam illud procedit in continenti quo tempore iure naturę data est cuiq; & concessa corporis sui rerumq; suarum tutela l. ut uim, cum ibi plenè not. per Glo. & Doctor. ff. de iust. & iure diximus lib. i. de succ. progr. in præfa. Ex interuallo uero minime id licet sed ad magistratus recurrendum est, ut ibi habetur. Ergo cum mihi uiolentus iniuriam facere properabas uel actu facere cœpisti, potui fasq; erat resistere defendere tueri uim ui repellere, quod si tunc neglegi, uel non potui, ex interuallo iam non licet ad pugnam uel duellum prouocare aut etiam alio modo uim inferre. sed legum iudicumque authoritate ius meum persequi, id quod etiam traditur per Doctores in l. clam possidere. §. qui ad nundinas. ff. de acqui. pol. & nostra principalis cōclusio probatur in ti. de purgatione uulgari & in d. ca. monomachiā; † monomachia enim est singulare certamen à monos quod est unum & machia, quod est pugna, secundum Alphonsum Guerreriū ubi supra quæ regulariter improbatur d. l. in arenam. C. de inoffi. test. d. l. unica de gladia. lib. xi. c. porro, ubi per Glos. & Doct. de pugnan. in duello,

4 Monomachia unde dicta.

In summa pœnam proportionabilem esse debere delicto, non solum iure ciuili (ut notū est) sed & iure naturæ stabilitum uidetur.

Vnde Horatius Sayra. 3. lib. 1.

Adsit.

Regula peccatis quæ pœnas irroget æquas

& Ouidius Epist. 5.

Leniter ex merito quidquid patiere ferendum est

Quæ uenit indigna pœna dolenda uenit.

5 Ergo cum pro leui iniuria & interdum etiā uerbali ad duellum fiat prouocatio, sicq; immineat periculum, & pœna longe maior quam culpa par est, utroq; iure tam fori quā poli id uetitum intelligi, & ita hoc mēnse Augusti anno M. D. LXIII. propositum est in hoc sacrosancto Concilio Tridēti no, quamuis nondum definitum sit. Facit etiā nostra

nostra princ. conclusio quę edocet legũ principiũq; imperiũ destinatũ fuisse ad iuuãdũ nõ ad nocendum;nocerent autem si permitterẽt talia duella per rationes iam relatas,ergo intelligendum est id esse extra mentem legum.

CAP. DECIMVMTERTIVM.

1 *Innocens an damnari possit,not. quæst.*
2 *Ciues respectu populi non est ut pars respectu totius contra nouissimos.*
3 *Charitas bene ordinata incipit à se ipso.*
4 *Historia Demosthenis.*
5 *Fabella Luporum & ouium.*
6 *Historia Bruti.*
7 *Historia Deciorum.*
8 *Historia Cocles & Fabij maximi.*
9 *Historia Camilli & Catonis.*
10 *Historia Fabricij & aliorum.*
11 *Mortem certam appetere pro saluanda tota etiã patria nullus tenetur.*
12 *Historia Mutij Scęuole.*
13 *Ciues tempore periculi an unum ciuem deserere possint.*
14 *Socium deserere periclitantem turpe est.*
15 *Ciuem deserere culpatum licet.*
16 *Historia Cęsaris & Pompeij.*

QVADRAGESIMO septimo colligitur innocentem occidere nullo casu licere nam principes & leges imperium accepe runt ut prodessent (ut nostra princi. conclusio docet) non ut nocerent, nocerent autem si innocentem necare permitterent ergo &c.

1 Itaque quæritur † an interficere quo casu liceat innocentem, quod uidetur exemplo Abrahami qui eo nomine potissimum commendatur quòd filium suum Abraæ destinauerat,& quia communis opinio esse uidetur ut iudex morti tradere debeat innocentem, quẽ noxium falsi testes declararunt,ut mox uidebimus,In contrarium stat præceptum Domini nõ occidet,quod repetitum est peculiarius Exodi.xxiii.insontem & iustum non occides,& Exodi.xxii. id quod nominatim cautũ est per l.ut uim,ff.de iust.&iure,&Cicero hoc natura præscribit ut homo homini quicunq; sit ob eam ipsam causam tantum quòd is homo sit consultum uelit ita ipse iii. offi. & rursus i.lib.off.ait,Homines hominum causa sunt generati, ut ipsi inter se alijs prodesse possent,secundum quæ & si homo innoxius qui tamen culpabatur indicijs urgentibus aut testibus quæstionis sit an necari posit(de quo continuò uidebimus) tamen qui inculpatus & esset & omnino existimaretur, non posset ullo modo interfici, ut definit diuus Thomas ii.ii. q.lxiiii.ar.vi.& Dominicus Sotus lib.v.de iust. & iure.q.i.arti.vii. Ratio dubitandi etiam descendit ab illo, expedit unum mori pro populo;sed respondetur uerum esse quando ille noxius esset non aliter.

Innocens an damnari posit, not. qõ.

2 In contrarium autem secundum ipsum Sotum id agebat † quòd respublica ius habet exponẽdi ciues patenti morti pro salute totius reipublicæ sicut totum partes suas, id quod licet ipse admittat uerum non est,non enim sin guli ciues respectu aliorum habent se ut pes aut manus respectu totius corporis,nã licet hæc similitudo ad clariorem alicuius doctrinæ demonstrationem nõ raro adducatur,habet tamen uim similitudinis duntaxat nõ idẽ titatis,nam quod est simile non est idẽ l.quod Nerua cum ibi not.ff.depositi,&inter ciues societas summodo est quædam bonæ fidei societas (ut supra ostendimus) ad hunc finem contracta quo magis quisq; in tuto & cum omni commoditate uitam agere posit, & unusquisque in eam societatem iuisse ob suam potissimum utilitatem,& uidetur ex legis interpretatione & congruit naturali rationi & iuri. † cum charitas bene ordinata debeat incipere à se ipso l.presses.C.de serui.unde Terentius id natura (hoc est iure naturæ) comparatũ esse ait ut omnes sibi melius esse malint quam alteri, & alibi idem Terentius ait proximus sum ego met mihi & plenius supra disseruimus.

Ciues respectu populi nõ est ut pars respectu totius, cõtra nouissim.

3 Charitas bene ordinata incipit à se ipso.

Ergo cum istius contractus summam fidẽ bonam uiolare nefas sit aut aliqua ex parte lædere. superest ut omnibus una ciuibus & sociis unum & commune periculũ esse debeat, quandiu quisq; eorum reliquis conciuibus in noxius minimè nocuit, & ut si socii in latrones ne incidissent bona unius ex eis traderẽt id ex mala fide facere uiderentur,nisi parati essent socio proportionabiliter satisfacere; ita & hoc casu idem foret si pro salute totius populi unum ciuẽ tradere uellent morti.tũc enim ei uitã restituere nulla ex parte possent: unde quum Atheniensium urbs obsidione premeretur & hostis solius Demosthenis capite contentus uellet urbem (ut policebatur) liberare ipse Demosthenes ne traderetur,fabellam de Lupis & ouibus retulit,† quę inepte fœderis pacisq; ineundę desiderio & gratia,canes obsidum nomine tradiderunt, sicq; inermes tuitoribusq; destitutę lupis prædæ fuerũt ut Dominicus ubi supra refert,Itaque aut omnes deberent prælium inire, aut omnes se dedere,nam tidẽdum esset putare quòd quis-

4 Historia Demosthenis.

5 Fabella luporum & ouium.

quam uellet pretio capitis ſui reliquorum incolumitatem comparare. & quanuis id ita quaſi feciſſe uideantur Cocles & Mutius ſcæuola & alij, teſte Claud. de iiii. Honorij Conſ.

6 Hiſtoria Bruti.

Libertas quæſita placet miraueré Brutum
Perfidiam damnas, Metij ſatiauere pœnis
Triſte rigor nimius, torquanti deſpue mores

7 Hiſtoria Deciorũ.

Mors impenſa bonum, Decios uenerare ruentes
Vel ſolus quid fortis agat, te ponte ſoluto
Oppoſitus Cocles. Mutij te flamma docebit,

8 Hiſtoria Cocles & Fabii maximi.

Quid mora perfringat, Fabius, quid rebus in arctis
Dux gerat, oſtendet Gallorum ſtrage Camillus
Diſcitur hinc, nullos meritis obſiſtere caſus,
Prorogat ęternam feritas tibi punica famam

9 Hiſtoria Camilli & Catonis.

Regule ſucceſsus ſuperant aduerſa Catonis.
Diſcitur in quantum paupertas ſobria poſsit
Pauper erat Carius reges cum uinceret armis

10 Hiſtoria Fabricii & aliorum.

Pauper Fabricius Pyrrhi cum ſperneret aurum
Sordida ſerranus flexit dictator aratra,

Tamen illi faciebant ex gratia non ex debito, & præterea periculo tantum mortis ſe ſe exponebant, non autem morti certæ & indubitatæ.

11 Mortẽ certam appetere ipſo ſaluãda tota etiã patria nullus tenetur.

Nec etiã placere debet quod ipſe Dominicus ſubdit, † cuius (inquir) morte ſalus totius ciuitatis agitur is tenetur ſe hoſti dedere, nã id eſſe contra ſuperiora patet, & ut ad id ex natura ſocietatis politicæ non teneatur expeditum eſt, an uerò ſi ſponte faceret laudãdus eſſet, non ſatis certum eſt, itaq; diſcrimen & periculum pro patria ſimul cum reliquis ciuibus, idq; etiam certatim appetere tenemur non autem ſoli certam mortem oppetere. unde Cicero qui periculum non timet, propoſita inuidia, morte, pœna, qui nihilo ſegnius rem publicam defendit, is uir uere, & ciuis putãdus eſt ita pro Milone. & Scillius Ita. lib. ix.

12 Hiſtoria Mutiis Scęuole.

Stabat cum primus mediæ certamina pugnę
Aſpera ſemper amans, & par cuicunq; periclo
Scæuola, nec tanta uitam iam ſtrage uolebat
Sed dignum proauolethum, & ſub nomine mortem.
Is poſt quam frangi, res, atq; augeſcere uidit
Exitum, breuis hoc uitę quodcunq; relictum
Extendamus ait.

Pro patria ergo liberanda Scœuola ingenti periculo ſe ſponte tamen ſua exponebat nõ tamen certam & ineuitabilem mortem oppetebat & tamen ab ſcriptoribus eius facinus tam decantatum fuit quam ullum aliud ut ſupra diximus.

Ergo in Demoſthenis exemplo duę ſint cõcluſiones prima quòd non iuſtè trucidandus hoſti à ciuibus traderetur. altera quòd longe minus ipſimet ciues eum capite truncare ut hoſti morem gererent deberent.

13 Ciues tempore periculi an unum ciuẽ deſerere poſſint.

Sed † an forte eum poſſent deſerere ut ſic eum à conciuibus deſertum hoſtis capere & interficere poſſet, quod admittit Dominicus ubi ſupra: quia reſpublica (inquit) cum ſuo periculo non tenetur priuatum ciuem defendere. Priores duas cõcluſiones quas ipſe fixit probo hanc tertiam ſuſpectam & indecoram puto & à perfidia parum remotam. una enim ſalus eſſe debet, unum & commune periclum inter conciues & hac de cauſa potiſsimum huiuſmodi ſocietatem politicam uitamq; ſocialem ciues delegiſſe uidentur, unde Cicero in Var. ait, ciuis is eſt qui patriam ſuã diligit. ac bonos omnes ſaluos incolumesq; deſiderat; Idem Cicero in Lelio, ſic inquit nos nati uidemur ut inter nos eſſet ſocietas quædam, quod & probat d. l. ut uim, ff. de iuſt. & iure, ergo eum deſerere (cum natura nobis comparatum ſit ut periclitantibus adiuuaremus) uiliſſimum eſſe duco, & in ſpecie propoſita non ſolum uiliſsimum ſed etiam perfidum. quia contra fidem conuentionis tacitæ quæ eiuſdem uirtutis ac potentiæ eſt ut ſi foret expreſſa l. cum quid. ff. ſi cert. pet.

Quid enim ſi in itinere ubi eſſet latronum periculum plures uiatores ſimul coacti quo tutiores eſſent & idonei iter ingreſsi ſunt † deinde coacta manus latronum eos adorta eſſet clamareq; cœpiſſet date nobis unum ex uobis (quem forte diuitem eſſe ſciebant) ipſi autem reſponderent per nos liberum erit & tutum uobis eum capere. ex noſtris enim nullus manus ad arma mouebit, dũmodo nos reliquos liberos abire ſinatis, non ne hi & uiliſsimè & perfidè egiſſe uiderentur, & contra fidem tacitæ conuentionis & ſocietatis, ideo enim ſe ſe coegerunt ut eſſet unum & commune periclum, eadem ergo & longè maior ratio eſt in ſpecie noſtra, cum ſit inter conciues maior ſocietas, ut per Ciceronem in Var. ciuis eſt qui patriam ſuam diligit ac bonos omnes ſaluos incolumesq; deſiderat, & rurſus i. lib. off. ait, Ciuem oportet æquo & pari cum ciuibus iure uiuere, ſic ergo conſequens eſt ut huic arctiſſimæ ſocietati debitum iri intelligamus quod reliquis recentioribus ſocietatibus non abnegamus.

14 Socium deſerere periclitantem turpe eſt.

15 Ciuem deſerere culpatũ licet.

Quod limitarem ac moderarem niſi forte tota ciuitas culpa unius ciuis eſſet oppreſſa, unde cum Troia Grecorum obſidione premeretur culpa ſolius Paridis qui Helenam rapuit Menelai regis coniugem, fas eſſet Troianis Paridem tradere. pœnæ enim ſuos tantum non etiam alios tenere debent authores, unde oportunè. Horatius canebat lib. i. Epiſto.

Quem ſua culpa premit deceptus omitte tueri

Vnde

Vnde Claudianus in Eutro.
Cautior ante tamen uiolentum nauita uentum
Prospicit & tumide subducit uella procella
Quid iubat errores mersa iam puppe fateri.
Sic ergo populus tutum & consultum erit noxium ciuem si petatur tradere antequam il lius culpa omnes pereant aut lædatur. Et Horatius Satyra.1.
Adsit
Regula peccatis quę pęnas irroget æquas.
Ouidius lib.2. Elegiarum.
Aequo animo pœnam qui meruere ferant.
Ergo is ciuis cuius culpa omnes reliqui ciues periclitabantur par æquumq; est ut eijcia tur pellaturq; à finibus regni & patriæ ne reliquis ciuibus exitio sit. quandoquidem in illa tacita conuentione quę inter conciues habita uidetur inque illa societate non ueniebat tuitio aut defensio malorum sed tantū bonorum ciuium. Quando autem sine periculo rei publicæ ac aliorum ciuium fieri posset tūc eū etiam ciuem qui extra territorium peccasset adseruare, non desineret esse humanum. ut su pra attigimus.
Deniq; hanc nostram sententiam uerā esse ex omnibus fundamentis iuribus & rationibus nostræ sententiæ principalis apparet, qui bus ad meram cuiusq; ciuis utilitatem (ut & supra c.i. & proximè obiter attigimus) omnē iurisdictionem & principatum potestatemq; ac ditionem concessam ostendimus, sicq; nō posse aut debere conuerti in perniciem alicu ius ex ciuibus l.legata inutiliter, ff.delega.j.l. legata inutiliter, ff.de adim.lega.l.quod fauo re.ff.de legib.l.nō ideo minus.C. de procura. l.pe.C.de pact. Hancq; rem etiam tanquā sin gulos omnes ciues diximus attingere & consequēter unius cuiusq; utilitatem ex integro attendendam. regula quod omnes tangit debet ab omnibus approbari de reg. iur. lib.vj. Ex quibus & potissimum ex supra proximè di ctis quatenus ciues ciuem necare aut necandum hosti ob populi utilitatem tradere posse, non solum negauimus sed etiā tenuimus, unū ciuem desserere nō posse ut sic desertus in ho stis potestatem uenisset. Id quod etiam probatur ex Dei euangelio . . . dum ait bonum Pastorem nō solum animam ponere pro ouibus, sed q̄ si una amissa est eam reliquis de sertis perquirit. donec inuentam reliquis adseruandam adiungat, quamuis reliquę omnes aliquantulum aut forte multum periclitaren tur interim, utpote à pastore & custode suo
16 Historia Cæsaris & Pompeii. deserte, Ex his (inquam) apparet † non solum uillissimum sed etiam perfidum fuisse facinus militum Pompeianorum Italicorum in prælio quod fuit inter Pompeium Magnum & Iulium Cęsarem quo Pompeius uictus & Romanorum respublica subiugata fuit, cępto enim prælio, cum equitatus Pompeianus terga uer tere cœpisset, Cęsarq; (ut peritissimus erat Imperator) totam uim Pompeiani exercitus in peditatu Italico consistere animaduertisset, iussit proclamari saluum fore uniuersum Italorum peditatum si pugnare destitissent absti nuissentq;. quo audito omnes restiterunt à pu gnaq; abstinuerūt, nullo dato accepto'ue uulnere. quo subsecuto reliquæ oēs partes exercitus Pompeiani facile fusę fuerunt, teste Appiano Alexandrino, qui summis laudibus eam Cęsaris astuciam & subitum consilium in re tam turbulenta strepitu horroreq; plena effert, & meritò, erant autem ut idem refert, Italorum militum uiginti milia quorum ea opera turpis fuit secundum nostram sententiam, at nō utiquam inspecta Dominici sententia à qua recessimus.
Deniq; ut Plutarchus in lib.apoph. dum de Socrate dissereret ait, ille uir prudētissimus iactabat se esse mundanum ciuem hoc est nō minus unius regiōis ciuis quā alterius, quod & sentit Ouidius dum cecinit sic
Omne solum forti patria est ut piscibus ęquor
& Statius dum sic scripsit
Omne homini natale solum.
Et nos de succ.crea. lib.iij. ad finem scripsimus cuicunq; ciuium licere domicilium mutare migrareq; de urbe in urbē, uel de regione in regionem, idq; quotidie fit, & tamen pe di aut brachio non licet impunè corpus desserere, uidetis ergo ineptam esse cōparationē aut similitudinem de membris ad corpus ad populum respectu singulorum ciuium, ergo cuique ciuium licebit saluti suæ consulere, licet totus populus pereat, dum modo ipse nihil turpe faciat, sed ut fecit Aeneas cum iam salus Troiæ desperata esset, & ita fit quotidie & talis est opinio & uox populi quam uocem naturæ & Dei esse probauimus supra c.11.

CAP. DECIMVMQVARTVM.

1 *Conscientiam an processus probationes sequi debeamus, ardua quæstio.*
2 *Probatio nulla concludit indubitanter sed solum præsumptiue.*
3 *Testes requiruntur interdum duo, interdum tres, interdum quinque, interdum septem, interdum quindecim, interdum 27, interdum 64, interdum 72.*
4 *Iudex ex causa leges transgredi potest.*
5 *Iudici dicenti ex iusta causa se legem transgres-*

sum creditur.
6 *Historia Fabij Maximi.*
7 *Populi rumor non curandus.*
8 *Historia Diogenis.*
9 *Historia Antisthenis.*
10 *Historia Phocionis.*
11 *Historia Ipsius.*
12 *Conscientiam sequi tenemur in criminalibus contra probationes processales in foro animę, estq́; ardua quęstio. Idem in foro contentioso & est ardua quæstio. Idem in causa ciuili estq́; & tertia ardua quæstio.*

QVADRAGESIMO OCTAVO colligitur ex principali sententia nostra quid respondẽdum sit in q. sequenti. † Mæuius homicidii uel alterius criminis capitalis reus postulatus fuerat, criméq́; duobus uel tribus testibus fuerat comprobatum, & eum innoxium fuisse & esse indici notum erat, quia fortè qua nocte id facinus admissum fuisse dicebatur, in dex ipse & Mæuius pernoctauerãt in somnes (chartas ad pictas uel ad aleam ludẽdo, quod non rarò accidit.) uel cum fœmina per nocta uerat quæ illius homicidii rea dicebatur. Quid iudici faciendum est? nam siue sententiam ferat iuxta allegata & probata innocẽs ille peribit. ipseq́; iudex apud Deum optimũ maximum iniquitatis reus erit, siue illum sententia absolutum reliquerit tenebitur, punieturq́; in syndicatu, quasi ob gratiam fecerit, uel pecunia turpiter corruptus. Nec enim ei notitiam illius rei particularem profitenti fides adhibebitur. Has angustias ut index ille euadere possit prodita sunt uaria remedia, primum ut eam ad causam definiendã alium (si ei liceat) substituat, quod remedium lugubre est, quia innocens ille sub iudice substituto eius innocentiæ inscio uerisimiliter peribit. Ijdem consulentes aiunt q́ si ei iudici aliũ forte substituere non liceat, potius debet offi cium munusq́; suum desserere quàm innocentẽ damnare, id quod nimis durum uisum est Dominico de Soto in loco ilicò citando, quid enim si index ille nõ habebat aliunde unde ni ctum quereret, bis stulte faceret quia nec illũ saluare & seipsum illuderet. Alterum remedinm est, nt causam referat ad superiorem ne cessitatemq́; consilij sui ut ipse sit testis innocentiæ illius, quod remedium quando multi essent testes qni eum damnarent non uideretur sufficiens ad eneruandam fidem & probationem tot testium, & præterea incertum est an superior huic rei cõsensum sit daturus, hoc tamen consilium dedit Dinus Thomas ii.ij.q̃ lxiiii. articulo sexto ad tertium. Et quid si ipsemet iudex tam sit supremus ut non sit superior ad quem causam possit remittere? Denique ad huius rei uestigationẽ præfari oportet † nullum genus esse probationis q́ iudicẽ ex toto certum redat ea de re quæ in controuersiam uertitur, nã ut lex noluit integrã fidem adhibere uni testi quia potest mẽtiri, ita quoque duo & tres & etiam mille testes mentiri possunt, sed tamen duobus uel tribus fidem adhiberi iubet eo q́ uerosimile sit (ut legi uisum est) duos uel tres uerũ dicturos, sicq́; huic coniecturæ & uerosimilitudini fidem adhibemus quã fallere posse non ignoramus, sed humana cognitio & peritia ulterius sese non extendit ita tradunt communiter Doct. in c. afferte, per tex. ibi de præsump. Bar. & alij in l. admonendi, col. ii. ff. de iure iur. ideo in l. iii. §. j. ff. de testibus Imperator p iure consultum ibi relatus ait, tu magis scire poteris quãta fides sit testibus adhibenda, non obscurè significans, probationes esse arbitrarias, uel saltem in eis indicis arbitrio plurimum esse relinquẽdum, & omnes pertinere ad eruendam ueritatis fidem non dubium est l. fin. C. de fideico. unde rei satis demonstratæ frustra aliam demonstrationem aut probationem adiici ait l. j. §. fin. ff. de dote prælegata. Hinc fit ut licet regulariter duo uel tres testes sufficiant l. ubi numerus. ff. de test. c. relatum j. c. cum esses, de testamen. dicẽte Domino in ore duorum uel trium stare omne uerbum, † tamen multis in casibus & speciebus longe plures desiderãtur, in codicillis enim quinque desiderãtur l. fi. C. de codicill. l. fin. C. de dona. cau. mor. Idem in donatione causa mortis ut ibi. In testamentis desiderantur septem l. si bonus l. hac consultiſsima. C. de testamen. in prin. inst. eod. tit. cum agitur de excellentia aut præeminentia inter egregias personas desiderantur quindecim ut tradit Nicolaus Boerius in tract. de auth. mag. consi. j. add. mag. num. Subdiaconus, acolitus, lector, exorcista, hostiarius non damnabuntur paucioribus quàm septem testibus c. præsul. ii. q. v. Diaconus Cardinalis urbis Romæ non damnabitur paucioribus quàm uiginti septem testibus; Præsbyter autem Cardinalis non paucioribus quàm sexaginta quatuor testibus dãnabitur, & Episcopus non paucioribus quàm septuaginta duo testibus remouebitur, ita ait d. c. præsul. Ratio omnium istorũ ea est, q́ probatio testium non certitudinem sed tantum uerisimilitudinẽ inducit (ut often dimus) & cum dignitas personarum supra dictarum inducat per contrarium magnã uerisimili-

Margin notes:
12 Conscientiã an processus probationes se qui debeamus. ardua quæstio.
a Probatio nulla cõcludit indubitanter sed solũ præsumptiuè.
b Testes requiruntur interdum duo, interdum tres, interdum quoque, interdum septem, interdum quindecim, interdũ xxvii. interdum lxiiii. interdum lxxii.

similitudinem inculpatæ uitæ, sicq; aduersis frontibus inter se pugnent hæ præsumptiones, ut uerisimilitudo & præsumptio quæ ex testiũ depositioníbus & testimoniis oritur nincere possit, magnum numerum eorum quasi militum ad uincendam hanc pugnam exigimus. Si ergo sola præsumptio & uerisimilitudo quę facit pro Episcopo accusato ut paucioribus quàm lxxii. testibus fides non adhibeatur efficit etiam si non de occisioue sed tantum de remotione ipsius agatur, quanto magis certitudo innocentiæ iudici nota & indubitata efficere debet ut duobus uel tribus testibus fides non habeatur. præsertim cum de uita hominis agatur, pro Episcopo enim facit sola uerisimilitudo, pro isto reo certitudo, Episcopus periclitabatur solum de munere & honore, iste reus de ipso honore & muneribus si quæ gerebat & præterea de uita longe prętiosiore, par ergo & æquum est ciuile ac omni iuri consonum ut iudex ille contra talem reum non adesse legitimam idoneamq; probationem existimet & pronuntiet. etiam si septuaginta testes contra eum deponerent, nedum si duo uel tres: quia qualis quanta'ne esse debeat in quacunque re de qualis agatur legitima probatio, negandum est ulla lege pręcise definitum esse, uel saltem nõ aliter definitum esse, quàm sub hoc moderamine ut iudex possit circa id arbitrari ut iam

4 Iudex ex cā leges transgredi põt.

ostendimus. † Iustificantur superiora, quia iudex ex causa potest facere transgreßionẽ legum (si modo transgreßionem nominare eam quę fit ex causa, fas est) & ipsarum legum atque statutorum pœnas etiam cõsuetudinarias minuere atque alterare. ut notant communiter doctores in l.j.C. de precibus Imperato. offeren. & in l. & si seuerior. C. ex quibus causis infamia irrogatur. & in l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. eod. tit. & in l. hodie, ubi est Glo. notabilis. ff. de pœnis. Innocen. & cõmuniter Doctores in c.j. de constitut. & in c. de causis, de officio delegati. & in c.ij. per textũ ibi. de adulterijs. Iacobus de bello uisu in sua practica iudiciaria in rubrica de quæstionibus & qualitate tormentorum fol. 75. in.j. col. Bar. in l fin. in fine. ff. de recepto. Bal. in d.l. prima. C. de precibus Imperato. offeren. & in l.j. in fine. C. de iuramento calumniæ. & in au-thenti. Sed nouo iure. C. de seruis fugiti. & in l. milites in fine. C. de testamento mili. & in l. clari. C. de fideicommi. & in l. obseruare. §. proficisci. in 6. col. in xi. quęstio. ff. de officio proconsulis & lega. & in l. quod Seruius, & ibi Ludouicus Roma. & alii. ff. de cõditione ob causam. & in c.j. in vj. col. qui feudũ dare possunt & in c.j. §. iniuria. de pace iuramento firman. in usibus feu. & in c.iii. in fine de re iudica. Raphael Fulg. in consi. cxxiiii. incip. præsupposi tis col. fin. uersi. cæterum Panormita. in c. nisi specialis circa finem. de officio delega. & in d.c.ii. de delictis puerorum, & in c. licet, col. fin. de pœnis. Angelus de Perusio in l. quod si nolit. §. qui assidua & ibi Bartholomæus Cæpola col. ii. ff. de ędilitio edicto. Ang. de Aret. in tracta. maleficiorum in uerbo, quas si non soluerit infra decẽ dies, col. iiii. uers. quid autem si simpliciter, & ibi Augusti. Ariminen. in eius additioni. Ludouicus Roma. in rubrica. col. ii. C. qui admitti. & in rubri. in vi. col. de arbitriis & in l. si quis in graui. §. vtrum, in ultima col. ff. ad Syllania. & in cõs. cccc xxviii. incip. considero. Paris de Puteo in tractatu syndica uersi. si index. fol. 74. Paulus de Cast. & Franciscus de Aretio. in auth. ad hæc. C. de iudiciis, idem Franciscus de Aretio in c. at si clerici. §. de adulteriis, de iudiciis & in consi. cxxxi. incip. spiritu sancti gratia. in fine. Alexan. in consi. lxv. incip. habita super contentis col. penul. uersi. accedit volu. 1. Andræas Siculus in consi. lxxi. incip. sapienter. col. iii. uolu. ii. & in consi. i in xxiii. col. & in consil. viii. in pen. col. uol. iii. Felinus in c. inquisitionis, col. v. de accusatio. Ias. in l omnes populi, in. i. lectura col. finali. ff. de iustitia & iure. & in l. qui iurisdictioni. ff. de iurisdi. omni. iudi. Philippus Decius qui hanc dixit communem opinionem in d.c. de causis, & in rubrica in ii. lectura col. ii. de iudiciis & Hippolytus de Marsiliis in l. i. §. dinus. ff. ad legem Corn. de Sicariis & in l. i. §. sed & si quis, col. ii. ff. ad legem Corne. de falsis. & in singulari. clxxxii. incip. iudex in fine. Amplia ut procedat etiam si statuta pœnalia essent iurata ita Bartholomæus Cæpola ubi supra. Deinde amplia ut procedat etiam si iam mulcta esset imposita eam enim ex causa potest iudex minuere, ita Angelus Perusinus in d.§. qui assidua, quamuis contrarium in articulo principali teneat Bald. sibi contrarius, post Iacobum Butriga. ibi in l. i. e. si aduersus delictum, Idem Bald. in d.l. quid ergo. §. pœna grauior, in. iii col. & in d. authen. hodie. C. de iudiciis, Feli. sibi etiam contrarius in d.c. i. in xvii. col ibi, nec est consonum. & ibi Philippus Decius sibi contrarius col. fina. in fine. in ii. lectura. col. finali in fine de constitutio. Idem Philippus Decius in rubrica col. iii. in ptin. C. qui admitti. dicet quis quo nam modo apparebit quod iusta ex causa motus Iudex id pronuntiauerit, responde secundum Loazes in consi. pro Marchione de Velez pag. 138. (ut eius uerba formalia referam)

71 Iudici dicẽti ex iusta causa se legem transgressum credi(tur).

tam) † stãdum esse assertioni iudicis pronunciantis & dicentis, se ex causa pœnam à lege uel statuto impositam alicui, ab eius merita minuisse uel alterasse, & licet de causa non constet sufficere ad minus causam expressisse iudicisq; assertioni standum esse. ut notabiliter uoluit Specu. in titulo de accusatore. §. i. uersi. quid si iudex. Bar. in l. quid ergo. §. pœna grauior, post Rayne. & Alberi. ibi. ff. de his qui notantur infa. & in l. quo ad statutum, ff. de pœnis & in l. elegatorum. §. ad tempus, ff. de interdictis. & relega. Bal. in c. i. §. iudices, col. iii. in principio. de pace iuramento firman. in usibus feu. Panormita. in c. nisi specialis, in fine. de officio lega. Salice. Alex. & communiter Doctores in l. properandum, §. illo proculdubio, C. de iudiciis Feli. in c. i. in pen. col. in xii. limitatione. & in c. sicut nobis. in x. col. de re iudica. & in c. qualiter & quando. el. ii. §. ad corrigendos, col. vii. uersic. ii. nota, de accusatio. & Philippus Decius in c. consuluit, el primo col. ii. de appellatio. Ioan. Franciscus Purpuratus & Moder. in l. si quis maior C. de transactio. qui omnes communiter concludunt quòd si iudex causam & sic merita in sententia non expresserit, sed ex causa se pœnam minuisse, uel alterasse dixerit, quia illius assertioni quantum ad sententiæ ualiditatem est standum. ualida sententia erit. & si ad infamiam euitandam causam exprimere melius fuerit, quamuis quod hoc nõ sufficiat sed causa saltem exprimi debeat. uoluerit Iacobus de Bello uisu in sua pratica iudiciaria in rubrica de quæstionibus & qualitate tormentorum, folio mihi lxxv. in j. col. in fine ubi inquit, se frequenter de facto uidisse fieri. quòd quando iudices ex causa, & sic ob merita uolunt pœnam augere, uel minuere, faciunt causam in sententia inseri. quod etiam uoluit Felin. sibi contrarius in cap. primo col. xvij. uersi. ex prædictis adde, de constitutio. Rochus de Curte in c. fi. col. xxxvj. de consuetu. pro qua communi opinione, quòd quãdo index uoluerit ex causa, & sic ob merita, pęnam alterare uel minuere: non teneatur causam etiam exprimere est tex. notabilis in d. l. & si seuerior, ibi, certis rationibus motus, ubi textus iudicem certis rationibus motum fuisse considerat. & hoc statuit atque declarat. licet iudex rationes uel causas aliquas nõ exprimat, Pro iudice enim qui officium suum legaliter exercere iurauit semper præsumitur & illi in multis creditur c. ad audientiam, cũ similibus de præsumptio. l. diuus. ff. de offi. præsi. l. publicanus, in princ. ff. de publica. Glos. & Docto. in uariis locis, signãter Signorolus de Homodeis in cõs. xv. inci. in q. col. fi. Bal. in rubrica. col. pe. de officio de lega. Feli. in c. quæ in ecclesiarum, post alios. de constitutio. & Franciscus de Curte in consi. xlviii. incipi. Memoriæ recolendę. col. xviii. in fine. Denique si iudex ille talem reum quem innocentem esse nouit, uel absoluendum putauit, uel leui quadam pœna ad ciuium satisfactionem condemnandum, addita causa necessitateq; consilii sui. quo nam modo superior aut conciues stomachari ea tam iusta, tam necessaria, tamq; pia ratione inspecta poterunt, nam siue omnium superior is iudex fuerit, eius authoritas cum tam piæ & iustæ causæ expressione ad ciuium animos sedandos sat erit, siue inferior sit. cum ab eius sententia ex parte accusatoris uel fiscalis appellari possit, sicq; nullum fere præiudicium ea sententia priuatæ aut publicæ uindictæ adferat. quis nã superior erit tam immanis qui talem iudicem incuset quin potius intellecta causa quam ille expressit summis potius eũ laudibus (ut uerosimile est) est efferet, nam ut Ouidius cecinit.

Et faciles motus mens generosa capit.

Et talem causam exprimere consultius & & tutius erit. quia & in facienda exemplari substitutione lex consuluit ut parens adderet causam necessitatemq; cõsilii sui: ut per l. pẽ. C. de curat. furi. & l. pen. ff. eod. ti. & l. ex facto in princ. ff. de uulga. scripsimus in materia exemplaris subst. lib. ii. de succes. progr. §. xvii. secundum hoc nostrum consilium quod in angustiam præsenti sat superq; idoneum sufficiensq; uideri, debet, cum optatam medelam accipiat quæstio pręsens. in eo tantum quæstio manebit, an si iudex ille his remediis aut medijs uti nescierit aut noluerit possit contra ueritatem & innocentiam sibi notam talem reum damnare, id quod tenet doctissimus Dominicus de Soto lib. v. de iust. & iure. quęstio. i. artic. & Sanctus Thomas secunda, secundæ q. lxvii. arti. ii. & idem Diuus Thomas. ii. ii. q. lxiiii. arti. tertio ad tertium Alex. de Ales par. iii. q. xl. membro vi. artic. ii. Richard. q. xxvi. arti. iii. quod & tenuit Petrus de Tarẽtasia relatus per Dominicum Sotum ubi supra Bar. & alii in l. illicitas. ff. de offi. presid. oannes andreę in n ouell. tit. de allega. tenuit Andræas de Palude & Syluestr. uerb. iudex. ii. in summa. §. v. qui & Dominicus ubi supra affirmant esse communem receptissimãq; Theologorum opinionem, & quod etiam est communis opinio tã legistarũ quã canonistarũ.

Contrariam tamen partem ut potius debeat munere & officio magistratus abstinere aut desistere quam talem innocentem senten-

tia

tia sua ad mortem damnare tenet Accur.post Hugonem in l.prætor.ff.de iurisd.omnium iudicum tenent Calderinus & Abb.Panor.in c. pastoralis,de offi. delegati & summa Angelica uerb.iudicare.q.vii. Nicolaus de Lyra Exo di xxiii. inquam aliquantulum inclinare uidetur Syluester ubi supra quem pro contraria parte allegauimus.

Quid dicendum? & sanè hæc posterior pars negatiua (iudice me) non solum tutior & humanior uerum in puncto quoque iuris, longe uerior est, nam cum ex omnibus iuribus rationibus & authoritatibus nostrę principalis sententiæ appareat omnem iurisdictionem, ditionem, imperium, principatum, regnum, magistratum, potestatem creatam fuisse ob meram subditorum ciuium'ue utilitatem, cumque iniustitiam fieri ciuibus non possit esse utile l. i. & ii. ff. de legibus c. erit autem lex iiii. distinct. nec dubium sit quin innocente ad mortem damnato fiat in iustitia & iniuria, par est ut sub illa potestate aut iurisdictione hæc potestas innocentem damnandi & occidendi non comprehendatur, sicq; iudex qui contrarium faceret nullo iure nullaq; authoritate publica id fecisse uideretur, nec ad rē pertinet quòd populo qui illum accusatum ex actis processus noxium esse falso opinabatur morigerandum esse uideatur, nam respondemus probationes fieri occultè & publicatio testium quæ postea fit non ad uniuersorū ciuium noticiam, quinimo plerunq; ad paucorum aures peruenire, nec si ad uniuersorū aures perueniret noceret aut iustitiæ administrandę impedimento esse deberet, tū quòd res iudicata pro ueritate habetur l. res iudicata, ff. de regulis iuris l. ingenuum, ff de statu hominum & ibi Bal. & not. Cagnolus in d. l. res iudicata, sicq; ciues plus fidei iudicis sententiæ quam uanis leuibusq; rumoribus aut actis processus adhibebunt, ut & decet & uerosimile est, tum etiam quod ut Sanctus Augustinus ait fiat ius & pereat mundus, adhæc imagine ne naturæ ueritas obumbretur curandum est. l. filio quem. ff. de lib. & posth. ergo imagine & umbra nani popularium rumoris ueritas non est obumbranda aut iustitia deserenda, presertim in re tam sui natura atroci, horribili, & inhumana, & ut Quintus Fabius maximus (teste Plut. in apoph. li. v.) aiebat magis formidolosus est qui populi rumores timeret, quā q. hostes fugeret, sicq; isthæc leuia iudicem aut principem deterrere & à iustitia reddenda deuiare non debent aut decet. † aliter enim si ad uulgi opinionem & arbitrium principes aut magistratus se se accomodare deberent,

6 Historia Fabii maximi.

7 Populi rumor nō curandus.

semper à iusto & honesto declinarent teste Diogene, quodam enim die (ut Plutarchus & ad eum Erasmus lib. iii. apoph. aiunt) quū populus theatrū egrederetur ipse Diogenes aduersus populum nitens ingrediebatur interrogatus cur id faceret, hoc (inquit) in omni uita facere studeo sentiens hoc esse philosophari in omnibus actionibus quàm maximè à multitudine dissidere. propterea quòd uulgus hominum cupiditatibus agitur non ratione. † Idem quoque Plutarchus apoph. lib. vi. de Antisthene refert hæc. Cuidam enim dicenti plerique te laudant. ut quid (inquit) mali feci, significans quæ recta sunt paucissimis semper placuisse, & Cicero pro domo sua ait in imperita multitudine est uarietas & inconstantia & crebra tanquam tempestatum sic sententiarum commutatio. Rursum idem Cicero lib. ii. Tuscul. scripsit qui in oculis est multitudinis illius iudicio stare nollit. Ergo is iudex quo de agimus si transuolaret iustitiam, ueritatem innocētiam, sibi notam ut nanos leuesq; rumores captaret leuior ipso uulgo iniquior & detestabilior uideretur. † unde etiam Plutarchus apoph. lib. 4. de Phocione Atheniense sic retulit.

8 Historia Diogenis.

9 Historia Antisthenis.

10 Historia Photionis.

Cum oraculum proditum esset Atheniensibus in ea ciuitate unum esse uirum, qui cūctorum sententijs aduersaretur ac populus uoci ferans iuberet illum inquiri. Photiom semet prodidit dicens. ego sum ille quem designat oraculum, nam uni mihi nihil placet omnium quæ uulgus uel facit, uel dicit. quid hic primū admireris. impauidum ne uiri animū, an clementiam. qui non passus sit suspicionem ad innocentem aliquem deuolui: an singularem sapientiam, qua perspexit inconditam multitudinem, quoniam affectibus agitur, nihil sani nec agere, nec loqui. & de eodem Plutarchus ubi supra sequentia refert.

Inter fugiendum fertur sub inde respiciens ad arcem Palladis, ac sublatis manibus dixisse ò pallas urbium domina. Cur tribus in fanstissimis bestijs delectaris, noctua, dracone. & populo. Noctua cum sit auium inauspicatissimà. tamen Palladi sacra facta est, quemadmodum & draconem habet progestamine, populus autem bellua est multorum capitum, pessimam gratiam referre solita optimè de se meritis & uelut Socrati, Phocioni, Scipioni, & alijs compluribus.

11 Historia ipsius.

Iuuenalis Saty. 10.

Turba tremens sequitur fortunam semper, et odit
Damnatos idem populus si Nursia thusco
Fauisset, si oppressa foret secura senectus
Principis, hac ipsa se unum diceret hora
Augustum.

Augustum.

Seneca in Hippolyto.

Tradere turpi fasces populus
Gaudet eosdem colit, atque odit

Idem in Octauia.

O funestus multis populi
Dirusq; fauor, qui cum flatu
Vela secundo ratis impleuit
Vexitq; procul, languidus idem
Deserit alto, sæuoq; mari.

12 Conscientiam sequi tenemur in criminalibus contra pbationes processales in foro animę estq; ardua qō. Idē in foro cōtentioso & est ard. qō. Idem in cā ciuili estq; & tertia ardua qō.

Denique † & si isthæc omnia satis superq; ostendant ac persuadeant talem innocentem damnare nefas esse minimeq; licere, adhuc tamen si quis forte esset cui res dubia aliquātulum aut admodum uideretur is meminisse deberet in re dubia eam opinionem seqnēdam quæ animarum saluti tutior est l. sunt personæ. ff. de religi. estq; communis & receptissima sententia nostrorum quos longa serie retulit Rodericus Suares in proęmio legū fori fol. vi. unde quum nostra sentētia animarum saluti longè tutior proximiorq; sit quàm contraria eam ut amplectamur non solum æquū uerum necessum quoque est. Quod intellige dupliciter, primum in foro animæ (ꝙ cōscientiæ uocant) deinde etiam in foro contentioso, ut nostra suadent fundamenta. Tertio intellige idē fore etiam si esset causa ciuilis (id quod longè uehementius abnegāt omnes Doctores Theologi, & nostrorum etiam non pauci, de quibus iam mētionem habuimus.) & ut res perspicua sit, accipe talem speciem donaui aut uēdidi tibi domum meam aut fundum aut equū & tradidi, sicq; in te dominium trāstuli Titius qui meam fuisse nō negabat abste tamen eam rem uēdicabāt coram me uel sub me iudicante, affirmans eandem rem à me prius sibi fuisse donatam & traditā, & ex hac sola causa non ex ulla alia sibi ad eam rem ius esse, tunc cum ego certo sciam eum non fouere iustam causam, licet duobus tribus'ue testibus id probaret, reum absoluere deberē per iura & rationes de quibus in superiore articulo, quæ non expedit repetere. Qua de re per Imolam in l. à diuo Pio. ff. de re iudi. qui contrariū tenet & Adrianus in quodlib. q. vj. arti. iii. qui affirmat hanc esse receptam Theologorum sententiam. Idem tenet summa Rosela ut refert Sotus ubi supra sed nostra sententia his patribus cōtraria & iustior & (iudice me) uerior est, uos uideritis q. iustius induat arma.

CAP. DECIMVM QVINTVM.

1 *Princeps etiam de plenitudine potestatis nequit. auferre rem subditi sine causa. ardua. q.*
2 *Princeps non est causa causarum sed solus Deus contra Docto.*
3 *Princeps non potest facere supra ius nec contra ius contra Doctores.*
4 *Principum de potestate disputare non est sacrilegium.*
5 *Princeps nec postea quam accusator destitit potest pœnam legis minuere qua imponi debebat ubi accusator non esset, contra nouissimos.*
6 *Delicta puniuntur etiam post partis indulgentiā.*
7 *Pater ob iniuriam filij etiam is noscentis agere potest.*
8 *Pater filij iniuriam an remittere possit, ardua. q.*
9 *Pœnam post partis absessum aliquantulum minuere potest iudex contra nouissi. ex toto autem remittere nec iudex potest nec princeps contra nouissi. nam iudex & princeps differunt in quanto non in toto contra nouiss.*
10 *Princeps ante accusatoris abscessum pœnam aliquantulum laxare potest, contra nouissi.*
11 *Pœna à principibus uel iudicibus ut & quatenus remitti possit egregia dist.*
12 *Pœnam legalem iudex remittens uis punitur.*

QVADRAGESIMONONO apparet ex sentētia nostra an princeps de plenitudine potestatis possit etiam sine causa dispensare cum legibus minuendo pœnam delinquentibus & similia, id quod uolunt communiter Doctores, & ideo etiam communis sententia est quòd † rem propriam subditi, potest sine causa de plenitudine potestatis auferre, & alteri dare. ut notat Glos. communiter approbata in d. c. constitutus. de religiosis domi. & uolūt Doctores communiter in d. c. quæ in ecclesiarum. de constitutio. & in c. nonnulls. de rescriptis Glo. & communiter Doctores in l. fina. C. si contra ius uel utilitatem publicam. & in l. quoties. C. de precibus Imperato. offerē. & in d. l. i. ff. de constitutio. principum Oldra. in consi. cclvii. incipi. factum tale est Bar. in l. cōficiūtur. §. Codicilli de iu. codicillorū Cornens cōs. cxcix. col. ii. li. iiii. Decius cons. cxci. in causa quæ agitur, col. ii. & cons. cxcviii. col. i. Gozadinus consi. 8. in hac causa, col. i. qui omnes uolunt de plenitudine potestatis posse principem etiam sine ulla causa contra leges dispensare & alij multi quos allegat Loazes in consil. pro Marchione de Velez pag. cccxii. & sic potest etiam sine causa de plenitudine potestatis dispensare ut legitima pœna minuatur delinquenti, quod etiam sentit Dominicus de Soto lib. v. de iustitia & iure quæ. iiii. artic. iiii. † & non solum quod sibi libet licet, uerum

1 Princeps etiam de plenitudine potestatis nequit auferre rem subditi sine causa ardua quæstio.

2 Princeps non est causa causarū sed solus Deus cōtra Doctores.

uerum etiam cum sit causa causarum omnia
quę supra ius & contra ius sunt, efficere pôt.
3 Princeps non potest facere supra ius nec contra ius côtra doct.
† cui nec resistere, nec cur ita facis potest di-
ci. † Nec ulterius potest de eius factis ac pro-
missionibus. quæri. neque de eius potestate
disputari. quia id instar est sacrilegii. ut in-
quit tex. in l. disputare. C. de crimine sacrile-
gij, neque de eius potestate potest dubitari,
4 Principum de potestate disputaſ est instar sacrilegiũ.
quod & sentiunt Doctores, quos in præceden
tibus collectionibus seu illationibus allegaui
mus, mouentur eo q (ut ipsi existimant) prin
ceps legibus solutus est l. princeps legibus, cũ
similib. ff. de legib. sed cum nos supra renueri-
mus principem merum non esse legibus supe-
riorem sed inferiorem, & quasi earum mini-
strum, custodem & executorem, consequens
est, ut cum eis sine causa dispensare nequeat,
& quum ad meram ciuium utilitatem merus
princeps creatus intelligatur, & legum obser
uantia reipublicæ non possit non esse utilis:
quandoquidẽ ipsæ leges reipublicę utiles sunt
c. erit autẽ lex iiii. dist. l. i. & l. ii. ff. de legibus,
superest, ut qui princeps leges uiolauerit rei-
publicæ nocuisse intelligatur, quod ipse face-
re non potest, quia est contra suam commis-
sionem suumq; officium l. quod fauore. ff. de le
gibus l. non ideo minus. C. de procur. l. legata
inutiliter, ff. de lega. i. l. legata inutiliter, ff. de
adi. lega. l. diligenter. ff. mandati. Vnde Poeta
cum uirum bonum describeret, ait, qui côsul-
ta patrum, qui leges iuraq; seruat. Et Terẽtius
in phormi. mihi (ait) non uidetur quod sit fa-
ctũ legibus rescindi posse. Hinc Cicero pro
Cæcinna, Nihil (inquit) est in ciuitate tam di
ligenter retinendum quàm ius ciuile. Ex cau-
sa antẽ princeps sine dubio id facere posset,
nã & iudicibus licere supra c. proximo expo-
suimus.

5 Princeps nec posteaquam accusator destitit pôt pœnam legis minuere q̃ ĩmponi debebat ubi accusator non esset, contra nouissimos.
Deniq; etiam † si nulla causa esset minuen-
di pœnam legalem postquàm tamen pars læsa
destitit ab accusatione pôt princeps minuere
pœnam legis, antea uerò non utiq; ita Domi
nicus de Soto ubi supra. quæ côclusio meritò
displicere debet, nam si ante partis abscessum
pœnam minuere non potest ne illi priuato cu
ius intererat præiudicium inferat, ergo nec
post eius abscessum ne præiudicium reipubli-
cæ inferat, respublicæ enim læsio grauior est
quàm priuatorum, auth. res quæ, cum ibi not.
C. com. de lega. Itaque licet post partis abscef
sum accusantis pœnam minuere non solùm
possit sed etiam debeat quatenus pęna à lege
propter damnum illi datum aucta fuit, tamẽ
qua ex parte pœna propter nocumentũ, quod
respublica ex facinoribus pati uidetur desi-
gnata est, minui nõ potest à principe sine cau
sa. quippe qui ad lædendum ius reipublicæ mi
nus imperii habet quàm ad priuatorum ius lę
dendũ. Interest enim reipublicæ etiam prin-
cipaliter ne maleficia fiant ue'ue facta impu-
nita maneant l. congruit, ff. de officio præsi.
Ergo qui seruum meum occidit, uel me con-
uitio affecit, aut rem meam subtraxit, & reipu
blicę & mihi nocuisse uidetur, mihi ut est no-
tum, reipublicæ quia si esset effrena licentia
facinorosis, nullius ciuis salus aut domus tuta
esset posset, omnesq; metu trepidarent, & trẽ
pidare & uexari incipiunt etiã ob damna reli
quis conciuibus illata. Nam & illi, qui læsi nõ-
dum erant ilico incipiunt pauescere maio-
remq; custodiam rebus, personis, familiæq;
suæ adhibere. sicq; in eo & in similibus uexan-
tur. quæ uexationes sunt uehementer côside-
rãdæ l. i. §. si hæres. l. qa poterat. ff. ad Trebell.
ibi, uariæ sunt hominum uoluntates quorun-
dam negotia timentium &c. ergo si ego, qui
damnum sensi, & te qui mihi dãnum dederas
accusaueram destiti ab accusatione, par est vt
reipublicę integrum saluumq; ius maneat re
persequendi. quatenus ipsa læsa uidebatur. qa
metu talium pœnarum respublica bonos effi-
cit suos ciues l. i. ff. de iust. & iure, ergo qua ex
parte respublica læsa uidetur, eatenus prin-
ceps sine causa pœnam remittere post accusa
toris abscessum non poterit, sed tantùm qua-
tenus pœna legalis aucta fuerat, habita ratio
ne damnũ passi l. id quod nostrum. ff. de reg.
iuris. † Vnde etiam si damnum passus in suo 6
testamento remiserit iniuriam uel peperce- Delicta puniuntur etiam post partis indulgentiã.
rit delinquẽti, nihilominus ille punietur à iu-
dice habita istius publici nocumenti ratione
ut tenuit Gl. not. per text. ibi in l. Diuus. ff. ad
Syllani. notat Amanelus de Claris aquis sing.
xxvj. & Guiliel. de Ludo singulari xxxiii. lex
est. † Quinimmo si filius iniuriatus iniuriã 7
remiserit nihilominus eius pater agere potest Pater ob iniuriam filii ẽt ignoscentis agere potest.
propter iniuriam, quam ipse ex persona filii
passus uidebatur. Patitur enim quis iniuriã
non solùm ex sua sed etiam ex suorum iniu-
ria. §. patitur, inst. de iniuri. ita in specie dis-
serit Ludouicus Romanus singulari xciii. tu
habes, expressius per Nicolaum Boẽriũ decis.
cxx. pater an remittere num. 7. c. exhibita ubi
Ioannes Andreas de homi. † Pater autem in- 8
iuriam filio illatam an remittere possit, & sa- Pater filiũ iniuriã an remittere possit, ardua qõ.
nè olim poterat, ut est cõmunis opinio secun-
dum Boẽrium ubi supra per l. sed si unus. §. fi-
lio fami. ff. de iniur. An autem hodie idem
adhuc sit non leuiter cõtrouersum est, suntq;
uarię nostrorum sentẽtię ut per Boẽrium ibi,
per Marsiliũ sing. 573. grauior, Ias. in l. in per
sonam, per tex. ibi. ff. de pact. & Bart. Imola,

Romanus & Alexand.in l.Lucius.ff.solu.matr.

Pœnā post partis absessum aliquātulum minuere potest iudex contra nouiss. ex toto autē remittere nec iudex pōt nec princeps cōtra nouiss. nā iudex & princeps differūt in quāto nō pro toto contra nouiss.

Hactenus de principe. † Quid autem in iudice ordinario? & Dominicus Sotus ubi supra talem fixit conclusionem. postquàm (inquit) accusator ab accusatione contentus destitit in arbitrio est supremi iudicis pœnam iuris relaxare aut commutare. tale autem arbitrium inferiori non comittitur. Quæ quidem differentia inter principem merum & iudicem ordinarium nō est tuta nec tenēda: quia data paritate terminorum inter eos differentia nulla est hac in re. nam ex iusta causa tales pœnas commutare, minuere, & relaxare tam princeps quàm iudex ordinarius posset. ut (fusè ex receptissima ac uerissima opinione Doctorum) c. superiore edocti fuimus. Sine iusta uerò causa nec iudicem ordinarium nec etiam principem id facere posse iam ibi & plenius in superioribus ostendimus, quum ad meram ciuium utilitatem principatum datum fuisse monstrauimus, nec dubium sit legales legitimas ue pœnas noxijs hominibus remittere & condonare cuique ciuium uniuersęq; reipublicæ noxium iniuriumque uideri; Limita quādo tam minima ex parte per principem pœna remissa fuit, ut uerosimile sit id à populo sibi concessum fuisse uel concessum iri, si à populo peteret, argum. l. scio, ff. de minor. ut supra ostendimus. Quo casu eadē moderatio & in ordinario iudice admittēda esset, data eadem uerisimilitudine. Hac duntaxat nota adiecta, quod uerosimile est hac iure ex mente populi iurisdictionem concedentis plus laxitatis concessam principi fuisse & fore quàm iudici ordinario ab ipso siue principe siue populo: quia quāto est maior dignitas iurisdictionem exercentis, tanto plus laxitatis & arbitrij sibi cōcessum fuisse & fore intelligendum est, sicq; princeps & iudex ordinarius hac in re differunt in quāto non in toto. Secundum quæ lapsus in duobus uidetur Doctissimus Sotus, primùm dum post partis accusantis absessum, putauit principē quātacunque uellet ex parte etiam sine ulla causa posse pœnam legalem remittere cū non possit nisi modica duntaxat ex parte laxare. Alterum dum id iudici ordinario etiam minima in parte abneganit.

10 Princeps ante accusatoris abscessum pœnā aliquantulum laxare potest, contra nouiss.

Item errat † dum omnino adimit principi potentiam ante accusatoris abscessum & remissionem, nam ea consideratio & si inspicienda sit quo ad eam pœnæ particulam, quæ respicit personam eius, qui iniuriam aut damnum passus fuit, tamen non est inspicienda quò ad alteram pœnæ partē quę totam rempublicam concernit. Est tamen uerum ꝙ & in hoc casu differentia est in quanto non in toto, nam accusatore cessante pœna, quæ ei applicanda erat ex toto cessauit, & de reliqua pœnæ parte, quæ rempublicam respiciebat agendum duntaxat erit. † Ergo prætermissis publicis criminibus, quò ad priuata delicta quibus datur accusandi licētia solis damnum uerè uel interpretatiuè patientibus. Sit prima conclusio ex iusta causa pœna legalis potest minui uel commutari, intellige primum id fieri posse principē, deinde fieri posse per iudicē ordinarium quāuis principum laxior aliquantulum potestas sit. Exempli gratia ut in l. inter artifices. ff. de soln. clarius in l. ad bestias. cum ibi not. ff. de pœnis. Tertio intellige conclusionem non solum post accusatoris remissionem sed etiam antea. Quatenus pœna imponenda uindictam publicam aut publicum cōmodum pecuniarium respiciebat, nō quatenus respiciebat cōmodum illius, qui dānum passus fuit, nisi pro parte eum tanquā unum popularem tangente, unde si ex delicto (uerbi gratia) pœna ducentorum impouēda ueniebat, æquis ex partibus inter dānum passum & rēpublicā diuidenda, tunc si accusator nolit ignoscere, & reipublicæ utile sit pœnā ex toto uel ex parte remitti, ea remissio quò ad partē, quę ad rempublicā spectat ex toto uel ex parte facienda est, sed non quò ad reliquam partē, sicq; accusatori integra centum prȩstanda sunt, uel ab ipso delinquēte eius ue fautoribus, uel ab ipsa fortè republica, quādo eius id intererat. ita tamen ut tunc cum à republica daretur deminueretur pars, quæ accusatorē tanquam unum ciuem respiciebat, huius rei ratio est, quia si ea remissio reipublicæ utilis erat tunc ab omnibus ciuibus pecuniarum collectio ut fieret ciuile parq; esset c. quod omnes, de reg. iur. lib. vi. l. secundum naturā. ff. de reg. iur. Secunda conclusio sine iusta causa pœna legalis delinquenti remoueri non potest. Intellige ꝙ non potest remoueri per principem. Secundò intellige ꝙ longè minus per iudicem ordinarium. Tertiò ꝙ non pōt remoueri ex toto. Quartò ꝙ nec ex parte quæ respiciebat accusatorē. Quintò ꝙ nec ex parte, quæ respiciebat rempublicā remitti licebit ex toto aut ex magna parte, sed ex minuscula quadam particula id principibus facilius forte licebit quàm iudicibus ordinarijs. Nec putanerit quisquā me nō bene mihi constare dū dixi difficilius nocere posse principē aut iudicē ordinariū reipublicę ꝙ priuato accusatori, & tamē modo negaui principē posse quicq; adimere ex parte pœnę, quę respiciebat priuatū accusatorē, cū concesserim id fieri

11 Pœna à principibus uel iudicibus ut & quatenus remitti possit egregia dist.

fieri licuisse saltē ex minuscula quadā particula ad rēpublicā spectante, sed responsio in prōptu est, nam cum ærarium publicum quoties opus est ex collationibus ciuium supplendū aut replendum sit, quando pœna, quæ ærario publico applicanda uenit ex parte quadam remittitur quo ad illam particulam omnium ciuium læsio est, qui urgente postea necessitate publica tanto magis aut tanto plus conferre tenebuntur, sicq; ipsemet accusator sentit ex illa remissione suam particulam damni, neq; in plus lædi debebat, cumque publicè utilia sunt non ad quorundam tantum sed ad omnium ciuium onus spectent. d.l. secundum
12 naturam d.c. quod omnes tangit. Deniq; cum iudex sine causa legales pœnas nequeat, laxare aut minuere, qui contra fecerit duas patitur pœnas, infamiæ notam & suomet corpore uel rebus pœnam illi remissam quatenus ille pati desiit supplebit, ita Ludonicus Romanus singulari. lxxviii. ueni, per l. seruos. C. ad legē Iul. de ui pub. qui textus est ad hoc sing. secundum Romanum l. iii. C. ne san. bap. reit. quam unicam dicit ubi supra Idem Romanus per Felinum i c. de causis, in prin. de off. delega. per Nicol. Pignolatum, qui alios allegat in add. ad Romanum ubi supra quę autem sint iustæ causæ recedēdi à pœnis legalibus edocet Nicolaus Pignolatus. in add. ad Romanum sing. cccccclxvi. tu habuisti, Felinus in c. qualiter & quando. §. ad corrigendos de accusa. Carerius de homicidio ult. part. ad finem Romanus consi. ccccxxix.

Pœnam legalē iudex remittēs bis punitur.

CAP. DECIMVMSEXTVM.

1 *Accusare quem an quis possit compelli, ardua. q.*
2 *Historia Nobilium duorum Hispanorum.*
3 *Accusare nullus tenetur cum quibusdam contra communem opinionem conclusiones quatuor.*
4 *Admonere fratrem contra rempublicam peccantem an teneamur ante denuntiationem.*
5 *Historia Socratis.*
6 *Denunciare in foro contentioso canonico an quis teneatur ut priuati damno obuietur, ardua quæstio. & quid de iure ciuili alia quæstio. ardua.*
7 *Intellectus l. culpa caret, & l. nullum crimen. ff. de reg. iu.*
8 *Historia Herculis.*
9 *Hercules quo potissimum nomine commendetur quareque ad cœlum euolauerit.*
10 *Homo homini opitulari natura tenetur, idq; ut intelligendum sit declaratur.*
11 *Ius naturæ est ius gentium.*
12 *Ratio elegans.*
13 *Denunciare & obuiare periculo priuati non tenemur in foro contentioso canonico, contra communem opinionem, nec in foro ciuili contra communem. nec in foro conscientiæ contra communem opinionem.*
14 *Reipublicæ quantum debeamus.*
15 *Patriæ magis quàm parentibus debemus.*
16 *Delicto futuro qui non obuiauit, ut puniatur.*
17 *Admonere fratrem ubi periculum est, an teneamur, ardua. q.*
18 *Socium itineris defendere non secus quàm rempublicam tenemur.*

QVINQVAGESIMO defluit etiam ex principali sententia nostra definitio illius articuli (qui superiori affinis est) † an per principem aut legē humanam quis iustè compelli possit ad aliquem accusandum, & pars quidem negatiua probatur in l. unica. C. ut nemo inuitus agere uel accusare cogatur. probaturq; ac defluit ex rationibus nostrarum sententiarum de quibus tam sępe mētionem habuimus, nam si principatus ad nostram meram utilitatem creatus fuit, consequens est ne per principem inuiti ad id cogamur, cum inde periculum nobis possit imminere, (ut illicò edocemur) quod qualecunque sit etiam minimum in magna consideratione esse & debet & solet l. i. §. si hęres l. quia poterat ff. ad Trebell. ibi, uariæ sunt hominum uoluntates quorundam negotia timentium &c. Ad idem. §. pręterea, cum sua Glos. inst. de actio. quinimo eo ipso quòd compellimur dici mur noxiam læsionemq; pati ut dd. ll. unde etiam beneficium inuito nō datur. l. inuito, ff. de reg. iur. optimus tex. in. §. sed neq;, inst. de auth. tut. l. quia autem, in princi. & §. i. ff. quę in fraud. cred. periculum autem & læsio in specie nostra esset primum molestiarum & uexationis ac solicitudinis, quod magnopere est considerandum d. §. si hæres, deinde inimicitiarū illinc nascentium, postremò pœnæ talionis quam subibit accusator, qui non probat & not. per Romanum singulari. cccccccclxxv. tu scis, adhuc tamen ex Theologis sunt qui nollint, ut quis teneatur ad accusandum eo casu quo crimen molietur contra principem uel rempublicam, ita doctissimus Dominicus Sotus lib. v. de iust. & iure q. v. arti. i. post Sanctum Thomam secunda, secundæ quæstio. lxviii. art. i. Idem uult Caietanus secunda secundæ quæst. xxiii. arti. vii. dum ait admonitionem fratris necessariam non esse, quando eius accusatio necessaria est, sentit ergo hoc casu necessariam esse accusationem, & Sylue-

1 Accusare quē an qs possit compelli, ardua quæstio.

ſter in ſumma uerb.accuſatio.§.iii.idem ſigni ficat,idem ſentit Durandus in iiii. diſt.xix.q. iiii.dum in foro exteriore negat oportere,ut admonitio præcedat & ita eſſe uidetur communis opinio ut per Bar. in l utrum,ff. de par rici.per Hiero. Cagnolum & Philippum Decium in l.culpa caret, ff. de regulis iuris, per Aqueſ.in rep.l.ut uim. prope finem.ff. de iuſt. & iure,Idem in l. qui accuſare. C.de edendo, Decius in c.i.de off.delegati,Bal.& Florianus in l.ii.ff. de noxalibus,Philippus Decius in l. nullum crimen,ff de reg.iur. Felinus in c.quã tę,col.i.de ſent. excom. Id quod hi omnes affirmant ſub hac tamen moderatione,ſi ipſe ha bet teſtes,quibus ſuam accuſationem poſsit probare,& ſic duobus demum concurrẽtibus ad accuſandum tenetur. Primum, quòd machinatio eſſet in rempublicam. alterum quòd is conſcius habeat probandi facultatem,Hæc communis opinio Legiſtarum, Canoniſtarũ & Theologorum, procedit tripliciter primũ in foro contentioſo ciuili,deinde in foro con tentioſo canonico, poſtremò etiam in foro conſcientię,ut patet ex locis ſupra aſsignatis, Sed in omnibus tribus concluſionibus contrarium tenendum eſt per fundamenta ſupra relata,& quia Dominus dixit,Qui amat periculum , peribit in illo, nec dubiũ eſt quin impoſſibile ſit aliquem caſum eſſe in quo accuſator (hoc eſt conſcius criminis illius) certò ſciat crimen illud ſe poſſe probare ſiue probaturũ. Quid enim ſi teſtes aufugiant,quid ſi depoſuerint,ſed uerum non dixerint?quid ſi inter moras litis antequam deponant moriantur? in omnibus his ſpeciebus & ſimilibus,ſi is cõſcius accuſauerit periclitabitur,ad quod ut quis teneatur omni iure tam diuino quàm humano non ſolùm pręceptum non eſt, ſed potius ut non teneatur expreſſum eſt : ut iuribus & rationibus ſupra allegatis,& probatur etiam in d.l.nullum crimen,& d.l.culpa caret,ubi dum dicitur culpa caret, qui ſcit,ſed prohibere nõ poteſt;non intelligitur de omni impoſsibilitate id enim indubitatum erat.l. impoſsibilium de regul. iur. ſed intelligitur de impoſsibilitate,ratione deficientis iuriſdictionis,aut patriæ, uel dominicæ, uel maritalis poteſtatis aliter enim potius culpa eſſet immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti l. culpa eſt,de reg.iu, ff.& quamuis publici periculi manifeſtatio res ſit ad unumquenq; ex ciuibus pertinens (ut continuò dicemus) tamen accuſatio non tam pertinens uidetur propter ſuperiores rationes,uel ſi eſt pertinens ſaltem neceſſaria eſſe non poteſt,& ſatis ſuperq; eſſe debet,ſi quis faciat denunciationem, ut ſic magiſtratus, ad quos reipublicæ ſalus ſpectat tali malo obuiã eant,nam & alibi credo quòd ſub titulo inſt. mandati,Iuſtinianus Imperator ait,Satis ſuperq; eſſe debet,ſi cui uel in paucis amici labori conſulatur.Deniq; illud expeditum eſt,bonum publicum & ſi ad omnes & etiam ſingulos ciues ſpectare uideatur, id tamen intelligendum dum modo, non unius, aut alterius ad onus totum reipublicæ,negocium aut ſarcina pertinere credatur;ſed ad omnes conciues l.ſecundum naturam.ff.de reg.iur.c.quod omnes tangit.de reg.iur.lib.vi.dixi in c.præcedenti.Vnde perſequutio aliquid cõtra principem,rempublicam bonum'ue publicum molientis,iniquum & iniurium eſſet ; ut ad onus & periculum foret iſtius ſolius,qui illius machiuationis perfidiæ conſcius eſſet. & ſatis ſuperq; eſſe debet,ut is ipſis principibus aut reipublicæ magiſtratibus denunciet,& ei rei medendæ opem auxiliumq; ferat tanquam unus è populo abſq; eo quòd cogatur accuſare,per quod , totum onus & periculum & labor eius humeris reſideret.Et licet non probẽt, ita ſentiunt Hieronymus Cagnolus ubi ſupra & Sũma Angelica uti refert Sotus ubi ſupra ſentit Bar.in l.in eum.ff.de accuſat.& non ſatis certò ſcio,an negaret Diuus Thomas. ſi tamen is uelit ſponte accuſare eiq; periculo ſe ſe exponere ſine dubio. poterit: ſed ſi tunc probare non poſsit an ſatisfaciet offerendo ſe probaturum in duello tangit Hieronymus Cagnolus ubi ſupra id quod olim † Hiſpaniæ factum fuiſſe hiſtoriæ referunt,Cùm nobilis quidam uir alterum nobilem contra Regem Hiſpanum aliquid machinatum diceret, inque duello armatos & equitantes tribus diebus incredibili ferocitate pugnaſſe multis uulneribus utrinque acceptis,& tandem per regem fuiſſe à lite & accuſatione abſolutos incredibili omnium tam nobilium quàm plebeorum applauſu, de duello egimus ſupra c.xi.& xii.& xviii.

2 Historia Nobilium duo em[illegible] Hiſpanorum.

Sit ergo concluſio negatiua quòd nullus cõpellitur accuſare eum, quem ſcit aliquid contra publicum bonum moliri ; intellige quòd nõ tenetur de iure ciuili, nec tenetur de iure canonico, tertiò quod non tenetur etiam in foro animę. Rurſus intellige tam in crimine læſæ maieſtatis Diuinę puta hęreſis quàm etiã humanæ. Sed ad denunciandum & auxilium ferendum ut crimen luceſcat, & noxius plectatur, tenetur tam in crimine hæreſis quàm læſæ maieſtatis humanę tenetur que tam in foro canonico & etiam ciuili contentioſo quàm etiam in foro conſcientię. Sed an † tunc teneatur fratrem illum peccantem prius admonere quàm denunciare arg.c.nouit,de iudi. id quod negant Syl ueſter, Caietanus & Durãdus ubi ſupra, & etiam

3 Accuſare nullus tenetur. cum quibuſdam cõtra communé opinioné concluſiones quatuor.

4 Admonere fratré contra rempublicam peccantem an teneatur ante denunciationem.

tiam Sotus.nisi iam esset emendatus, tuuc enim etiam deuunciatio cessare deberet secundum Sotum, quod uos alibi disseruimus.

Hactenus quaudo quid machinabatur contra bouum publicum, quid si contra priuatū, puta machinabatur furtū, uel similia, aut seruos uel quadrupedes alienos interficere parabat? & tunc debet conscius huius rei uti admonitione fraterua, quia iure uaturę insitum mortalibus est, ut pericliraurtibus opem & auxilium feramus propter illam coguationem, quam inter nos natura constituit. l. ut uim, ff. de iust. & iu. Vnde Plutarchus Apoph. lib. iii.

5 Historia Socratis.

Roganti † cuias esset, mundanum ciuem, se esse (Plutarchus inquit) Socratem respondisse, significantem talem opem cuique etiā extero periclitanti ferendam. quod si intelligat id uou sat esse periculumq; instare, an teneatur ad utilitatem illius tertij accusare, & sanè nou tenetur, uec etiam posset in priuatis delictis sed denuuciare teneretur iu foro cōscientiæ, ut sic obuium fieret per iudicem damno futuro secundum Sotum ubi supra ad idemq; teuetur de iure uaturali per proximā rationem, & est communis opinio, secundum Hierouymum Cagnolum ubi supra ut † ad id teneatur de iure canonico etiam in foro cōtentioso ut etiam per Felinum in d.c. quantæ, & in c.j. col.j. de offici. delega. de cuius ueritare illico dicam. de iure autem ciuili receptior sententia est, ut non cogatur in foro contentioso. secundum Decium & Cagno. uu. 10. ubi supra, est cōmunis opiuio secundum Boërium decis. lxxiii. alia quęstio nu. 6. Cagnolus in d. l. culpa caret, post Gl. & alios Doct. ibi idem Decius iu ca. j. de offic. delega. Felinus in d.c. quantæ. & in d.c.j. Aquens. in repe. d. l. ut uim, propè finem. Sed limitatur ut si commodè & sine suo periculo succurrere poßit, & non facit, teneatur etiā de iure ciuili, ista limitatio tenetur (secundum Cagnolum ubi supra.) per per omues Doctores communiter, quam eriā ipse sequitur per d. l. culpa caret, & per d. l. nullum crimen, à cōtrario sensu. Nam si culpa caret, qui scit & prohibere nou potest. ut aiunt. dictæ leges, ergo si prohibere posset & nō prohiberet, aliud esset. Sed sanè † ut iam attigimus sensus contrarius in. dd. ll. est quò ad eum qui iure potestatis iurisdictionalis, uel patriæ uel domiuicæ, uel maritalis potest prohibere. Patet, nam quæ peudent ex facto alieno & nō ex nostro, ea in iure dicimur uon posse nos, tex. in. §. si quis alium, inst. de inut. stip. l. stipulatio ista, in prin. ff. de uerb. obliga. cum similibus utrobiq; per Gl. all. ergo d. l. culpa & d. l. uullum crimen etiam si in sensu directo dicerent, quòd qui posset prohibere & non prohiberet in culpa is esset, intelligerentur quādo ex facto suo ea potestas, non ex alieno penderet, quale est factum iudicis. Præterea nullus esset, qui non posset ad iudicem ire sicq; de illa poteutia illæ leges non potuerunt intelligere, secundum quę rectè probant iure ciuili euiu, qui cōscius sit machiuationis ab aliquo contra alterum tertium paratæ, non teneri ad accusandum ueque ad denunciandum, nisi prohibere poßit iure proprio, arg. l. & magis. ff. de solu. hoc est ex potestate iudiciali, uel dominica, uel patria, uel maritali & cętera id genus. Idque etiam iure naturali uerißimum est, nam eo iure hominem homini periclitanti opitulari debet, d. l. ut uim, cum supra alleg. & quia ut ait Statius

6 Denunciare in foro contentioso canonico an quis teneatur: vt priuati dāno obuietur, ardua. qō, & quid de iure ciuili alia qō ardua.

7 Intellectus l. culpa caret, & l. nullū crimen, §. de regu. iur.

„ *Omne homini natale solum.*

Et Ouidius ait,

„ *Omnes solum forti patria est ut piscibus aquor*

Et Ouidius lib. 3. Metamor.

„ *Et eget auxilio, qui non tulit, utq; reliquit*
„ *Sic linquendus erit, legem sibi dixerat ipse.*

Sicq; iure naturæ par est hominem homini periclitanti subuenire, unde summis laudibus Hercules effertur, quòd auxilium opēq; suā, uim & iniuriam patientibus nunquā denegauit. Vnde † Boëtius, Metr. 7. lib. 8. sic canebat,

8 Historia Herculis.

„ *Herculem duri celebrant labores,*
„ *Ille centauros domuit superbos,*
„ *Abstulit sęuo spolium leoni,*
„ *Fixit & certis uolucres sagittis,*
„ *Poma cernenti rapuit draconi,*
„ *Aureo leua grauior metallo*
„ *Cerberum extraxit triplici cathena,*
„ *Victor immitem posuisse fertur*
„ *Pabulum sęuis dominum quadrigis,*
„ *Hydra combusto perijt ueneno*
„ *Fronte turbatus Achelous amnis*
„ *Ora demersit pudibunda ripis,*
„ *Strauit Anthæum Libycis harenis*
„ *Cacus Euandri satiauit iras*
„ *Quosq; pressurus foret altus orbis*
„ *Setiger spumis humeros notauit*
„ *Vltimus cælum labor irreflexo*
„ *Sustulit collo, pretiumq; rursus*
„ *Vltimi cælum meruit laboris.*

Vides ergo ut iure naturæ uiri incliti ducuntur feranturq; ad opem miseris periclitantibusq; ferendam, hiq; æthereas ad sedes præmii loco euolaturi intelliguntur. Vnde † idem Cicero de eodem Hercule scripsit, postquam enarrauerat ut cunctis periclitantibus opem tulisset abiit (inquit) ad Deos Hercules nunquam abijsset, nisi dum inter homines esset, hanc sibi uiam muniisset. Idq; uotum

9 Hercules quo potissimum nomine cōmendetur quareq; ad cælum euolauerit.

&

& studium magnanimis uiris iure naturæ insesse idem Cicero eleganter scripsit his uerbis.

10 Homo homini opitulari natura tenet, idq; ut intelligendũ sit declaratur.

Vt tauris natura datum est, ut pro uitulis contra leones summa ui, impetuq; contẽdãt: sic ij, qui ualent opibus, atque id facere possunt, adseruandum genus humanum natura incitantur, ita Cicero.iii.de finib. Sed contra hæc omnia facit ꝙ scriptum reliquit idẽ Cicero secundo officiorũ. Animaduertamus (ait) cũ alios iuuare uelimus ne quos offendamus. Ergo cum hoc casu periclitanti nequeam opitulari sine lesione machinantis non uideor ad id teneri, sed ad id responde ex his Ciceronis uerbis. Illud enim natura non patitur, ut aliorum spolijs nostras facultates, copias, opes augeamus, neque uerò † hoc solùm natura, idest iure gentium, sed etiam legibus populorum, quibus in singulis ciuitatibus Respublicæ continentur, eodem modo constitutum est, ut nõ liceat sui commodi causa, nocere alteri. hoc enim spectant, leges hoc uolunt incolumẽ esse ciuium coniunctionem ita.iii.offic. Cicero scripsit & huiusmodi sententiæ concinit eiusdem Ciceronis nõ inelegans sententia in hæc uerba. Vt membra quædam amputantur, si & ipsa sanguine, & tanquam spiritu carere cępe runt & nocent reliquis partibus corporis, sic ista in figura hominis feritas, & immanitas beluæ, à communi tanquam humanitate corporis segreganda est, ita.iii.offi. Cicero scripsit. Et alibi similiter ait, ut medici membrum sæpe putræfactum incidunt, atque in totũ eradicant, ne aliam corporis partẽ labefactare aut corrumpere possit, sic necesse est, si Rempub. saluã esse uolumus, ut perditissimos homines ex urbe penitus extirpemus, ne corruptus integro, uiolatus casto, labẽ infringat ita in Vatin. idẽ Cicero scriptum reliquit, ergo quòd alios ita iuuare docemur, ut id sine aliorum incommodo fiat. intelligitur sine aliorum innocentium incommodo. nam cum lesione nocentium indubitanter fas est, & ita Hercules prostrauit peremitq; eos, qui debiliores exitio erant.

11 Ius naturæ est ius gentium.

Quæ omnia prima facie uidentur persuadere, ut conscius criminis ꝙ in alium conciuem machinabatur obuiare teneatur, ut uult cõmunis op. supra relata. Sed non est ita. Fateor ꝙ suadent hæc homines ad talem opem ferendam natura (sicq; iure naturæ) adduci & ardere, sed tamen illud ius naturæ nullam inducit cõpulsionem, sed quãdã duntaxat inclinationẽ, desiderium, affectum, studium, uotũ appetitum, ut declarat Andreas ab Exea ad prin. in lib. Pactorum, & duximus supra. Et quãuis uiri magnanimi soleant ad actum & effectum perducere eam naturalem inclinationem, & affectum ut fecerunt Hercules & alii similes, reliqui tamẽ nec id audere solẽt, nec ad id obligãtur, quid enim si eum, qui iniuriam à robustiore & tyrano patiebatur, cernebant fœminæ, aut pueri, aut senes, aut egroti, aut nimium debiles, qui optabant, gestiebant, ardebant opem misero periclitanti ferre, sed non audebant, non ne hos punire iniurium & inhumanum ac inciuile esset, sic ergo & in specie nostra, si is ciuis, qui conscius erat illius machinationis, quæ in alterum ciuẽ moliebatur fortè optabat, gestiebat, ardebat opẽ ei facere, si id sine incõmodo suo liceret, sed ausus nõ fuit, culpa caret. Et quid demeruit ille, si natura & à Deo optimo maximo non magnanimitate ꝑditus, sed pusillanimis fuit progenitus, ei sanè non tam irascendum est, ꝙ miserendum; cum ergo † ex hominum animo pendeant huiusmodi pusillanimitates, iniurium, in ciuile & inhumanum esset ob eas res incertas occultas & soli Deo notas, quẽ plectere. præsertim cum is nemini noxam dederit. Cum ergo ad opem ferendam desiderentur affectus & actus. Omnes quidem iure naturæ eum affectum sortiti sumus, sed eum affectum ad actum perducere non oẽs ualemus, sed magnanimi tantùm, nec refert utrum ualere & posse desinamus ex defectu uirium corporalium (ut fœminæ, pueri, senes & ualetudinarij) an uerò ex defectu uiriũ animi ut pusillanimes. Præsertim cum isthæc ad munus potissimum pertineant magistratuum, nec priuatus pro priuato se periculo exponere teneatur. Periculum autem accipere debemus siue re uera immineret, siue non immineret, si tamen ille sibi imminere formidabat, ex cuius quidem solius non ex communi opinione hęc res metienda & iudicanda est. argu. d. l. j. §. si hæres. & l. quia poterat ubi bonus text. ff. ad Treb. Agnosco † tamen ꝙ de iure canonico in contrarium est cõmunis op. & etiam de iure ciuili eo casu quo sine periculo suo id inspecta communi hominum opinione facere posset, sed nos de iure tã canonico ꝙ ciuili contrarium amplectimur, quando immineret periculum non solũ inspecta communi opinione, sed etiam inspecta opinione particulari ipsius conscij quãuis reliqui homines in tali casu uerosimiliter iudicarent cessare periculum per. dd. supra & per l. quia poterat, ff. ad Treb. & uide Boeri. d. decis. lxxxiii. nu. 6.

12 Ratio elegans.

13 Denunciare & obuiare periculo priuati nõ tenemur in foro contentioso ca nonico, cõtra cõmunẽ opinionẽ, nec in foro ciuili contra cõmunem. nec in foro cõscientiæ contra cõmunẽ opinionem.

Dicet quis secundũ hæc excusabatur etiam is, qui conscius machinationis in principem uel rempublicam paratæ non denuntiauit, allegans se formidasse nec uoluisse se exponere

exponere periculo, quod supra negauimus, sed respondendum est, hunc non excusari, quia licet priuatus pro priuato se periculo exponere nullo iure teneatur, pro principe tamen tenetur, uel pro republica, qua periclitante sese periclitari noscere debebat suamque rem agi, unde Horatius Ode. ii.lib.i.

„ *Dulce & decorum est pro patria mori.*

& Cicero ait,

14 Reipublicę quantū debeamus. Quoniam sunt omnia commoda à patria accepta, nullum incommodū pro patria graue putandum est, at qui patriæ pericula suo periculo expetunt, hi sapientes putandi sunt, cùm & eum, quem debent honorem reipublicę reddunt, & pro multis perire malunt, quàm cum multis. etenim uehementer est iniquum, uitam, quam à natura acceptam propter patriam conseruauerit, naturę cum agat, reddere, patriæ cum roget, non dare. & cùm possis cum summa uirtute & honore pro patria interire, malle per dedecus & ignauiā uiuere; & cùm pro amicis & parentibus & cæteris necessarijs adire periculum uelis, pro Republica, in qua & hoc & illud sanctissimum nomen patriæ continetur, nolle in discrimen uenire ita iiii. ad Herennium. scriptum reliquit Cicero, Et rursus,

Respublica nomen uniuersæ ciuitatis est, pro qua mori, & cui nos totos dare, & in qua omnia nostra ponere, & quasi consecrare debemus, ita ii. de leg. idē Cicero scripsit, ergo non par eademq; causa est, ut ciuis, qui conscius est machinationis, quæ contra priuatum moliebatur nolit se periculo exponere magistratibus id denunciādo, & quòd idem faciat quando contra principem uel rempublicam moliebatur, cum hæc obligatio sit longè maior quàm superior. sicq; ignauię & pusillanimitati illo casu parcendum est, isto autem casu non est regulariter parcendum, nisi fortè morbus ille insolitus & esset & esse pbaretur.

Denique pius Aeneas quo tempore mœnia Troię ardere cœperunt, humeris suis impositum patrem Anchisem medii sè flammis eripuit & saluauit, quod sine magno suo periculo, impedimento, & labore in tanta rerum angustia strepituque fieri non erat possibile, id quod nullus pro conciue suo aut faceret unquam aut facere teneretur, ob saluandam tamen parentis uitam uix est ut non debitum fuisse intelligatur. Nec dubium est, † quin ma-

15 Patriæ magis quàm parentibus debemus. iora etiam pericula pro patria saluāda subire teneamur l. ueluti, arguendo ab ordine literę. ff. de iust. & iure, ait enim, ut patrię & patētibus pareamus, ad idem l. aduocati. C. de aduo. diuer. iudi. ibi nec minus humano generi prouident, q̄ si prælijs atq; uulneribus patriā parētesq; saluarent, sic prius de patria memi nit quàm de parentibus, utrosque autem prælijs atque uulneribus saluare ut teneamur inde edocemur, ad quod pro priuato conciue minimè tenemur, & illā Anchises & Aeneę historiā refert Verg. Aene. lib. ii. sic modulatus.

„ *Eia age chare pater ceruici imponere nostræ*

„ *Ipse subibo humeris, nec me labor iste grauabit,*

„ *Quo res cunque cadent unum & cōmune periclū,*

„ *Vna salus ambobus erit.*

Ergo probato insolitę inertiæ & pusillanimitatis uitio etiam quò ad causam reipublicæ desertam conscius ille non denuntians liberaretur, non aliter atque si insani, furiosi, dementes, aut fortè ualetudinarii senes, mulieres opes armis & facto atque opere ferre desiissent, eo tamen non probato excusabitur sanè qui priuato periclitante denuntiare desiit, non sic Republica aut principe periclitāte. idq; iure tam ciuili quàm canonico, argu. c. i. & c. ii. cum ibi not. de op. no. nu.

Illud notandum est, quòd † quibus in casibus, qui tali delicto futuro obiare tenetur excusatur semper à pœna ordinaria, quam delinquens subierit & alia mitiore plectendus est, ita Hieron. Cagno. in l. culpa caret, supra alleg. nume. 10. post Felinum in locis supra signatis. Et circa hanc materiam ridendus est Dominicus Sotus lib. de ratione tegendi', & de tegen. membro. ii. q. ii. concl. vi. uersi. iii. 16 Delicto futuro quinō obiauit ut puniatur.

qui negat † quod quis fratrē suum ubi est periculum corrigere teneatur, quod impugnant communiter Doctores teste Antonio de Cordoba in anno. ad eū in d. loco. & Martinus Nauarrus in manu c. xxiiii. num. 11. cum seq. sed priorem op. alibi ueriorem esse ostendimus, non solùm quando re uera adesset periculum, sed etiam si non adesset, si inspecta communi hominum opinione adesse uideretur, quinimo & si inspecta opinione istius tantum adesset id ad eum excusandum sufficere. d. l. quia poterat cum simil. supra all. Socium autem 17 Admonere fratrē ubi periculum est an teneamur ac dua. q.

† itineris quòd quisq; defendere teneatur nō secus quàm rempublicam periclitantem renuit Glos. & ibi Alberi. in l. item apud Labeonem. §. abduxisse. ff. de iniur. quę communiter approbari uidetur, ex relatione. Boërij decis. lxxxiii. num. 6. 18 Socium itineris defendere nō secus quàm rempublicam tenemur.

CAP. DECIMVM SEPTIMVM.

1 *Princeps liberum rerum nostrarum usum aut etiam abusum impedire an possit.*

2 *Prodigere nostra possumus, fallit i tribus casibus.*

3 *Vtile*

3 *Vtile nobis, id quod libet est.*
4 *Domini definitio.*
5 *Libertatis definitio.*
6 *Dominij definitio communiter tradita notatur.*
7 *Dominium est etiam in rebus incorporeis.*
8 *Dominij definitio tradita per nouissimos notatur.*
9 *Princeps nobilibus prohibere ne nubant, non potest.*
10 *Monachi minoritæ an dominium habeant in comestibilibus & utensilibus, ardua quæstio.*
11 *Historia Cassii.*

Quinquagesimo primo fluit etiam ex superioribus nostris sententiis, definitio illius articuli, an† princeps sine causa possit rei nostræ liberum usum impedire, id quod multi admittunt, dicentes, expedire reipublicæ ne quis re sua male utatur. §.sed & maior asperitas, inst. de his, qui sunt sui uel ali. iur. l. diuus. ff. si quis à pat. fu. manu. facit l, is cui bonis. ff. de uerb. oblig. ubi prodigo im peditur rerum suarum alienatio, & l. is cui lege. ff. de testam. ubi eidem denegatur testandi facultas & l. Titio centum in princ. ff. de có di. & dem. ubi alumno minus industrioso denegatur alienandi potestas, & facit totus titu lus: ff. de reb. eorum &. C. de prædi. minorum. ubi adultis denegatur prædiorum suorũ alienandorum facultas, sed certè in omnibus his speciebus & similibus, usus rei nostræ non debilitatur sine causa, quinimmo iustissimis ex causis ut dd. ll. patet, Sic ergo† regula unumquemque rei suæ liberrimum usum habere l. in re mandata. C. mand. adeò ut ea etiam pos sit abuti tex. egregius in l. sed & si lege. §. cõsu luit. ff. de pet. hær. ibi, dum re sua se abuti putant, & l. i. §. & magis, derb. prodegit. ff. si quid in fraudem patroni. adeò ut etiam prodigo manifesto id liceat quandiu nondum est sibi per iudicem bonis interdictum, ut est communis opinio. Docto. secundum Alexan. & Ias. ibi in d. l. is cui bonis, Franc. Aretinus in d. l. is cui lege, ratio† quia quod quisq; homo sanę men tis & legitime ętatis uoluerit quodq; ei libuerit circa res suas id utile ei esse inspecta legis censura reputatur quamuis inspecta communi hominum opinione inutile ei fit, §. præterea cum Glos. inst. de act. ubi Glos. ait id portat leuiter, quod portat quisque libēter. facit d. §. cõsuluit d. §. & magis & l. quia autem in principio &. §. i. ff. quæ in fraudē credi. cũ ibi notatis per Glos. & ut lex ait ipse sibi quoque insidiatus est, significans hominibus licere sibi ipsis insidiari, hoc est ad suum incõmodum res suas prodigere, etiam si in consequentiam quale quale damnum aliis resultet, ut dd. ll. & l. quia poterat. ff. ad Treb. §. sed neque inst. de author. tut. & inst. de l. Fusia cani. toll. ubi not. per Oldroband. l. non usque adeò. ff. si quis à paren. fuer. man. & q isthęc omnia superat di ctũq; mirabile esse uidetur, licet nobis etiam nosmetipsos uendere. §. fin. inst. de iure pers. l. si quis filio exhæredato. §. irriti. ff. de iniust. rup. Vnde Iuuenalis Satyra. 3. ait.

Et præbere caput domino uenale sub hasta.

Neque ad rem pertinent, quæ in contrarium dicebatur, nam procedunt in personis, quæ sunt uel ætatis illegitimæ, uel nõ integræ mentis. Tertia fallentia quando quis re sua abutitur, eaq; erat animæ rationalis, ratio est propter naturalem cognationem, quæ inter nos omnes natura cõstituit l. ut uim. ff. de iust. & iure ita procedit d. §. sed & maior. & d. l. di uus secundum quæ merus princeps, qui (ut ex nostris sententijs relatis apparet) ad meram subditorum utilitatem creatus esse intelligitur, non poterit homini legitimæ ætatis & integræ mentis impedire liberum usum rerum suarum, quia & si id princeps forte bona fide faceret, & ob utilitatem ipsius prohibiti solicitus, adhuc tamen ei impedito id inutile esse intelligeretur & noxium: sicque egrederetur ipsius principis iurisdictionem ut supra pleně diximus. Secundum quæ planè colligetur qualis† sit uera dominij definitio, est enim naturalis facultas eius, quod facere libet, nisi qd ui aut iure prohibeatur, quam definitionem colligo ex l. libertas. ff. de statu homi. § libertas, inst. de iure personarum, ubi dicitur† libertas est naturalis facultas eius, quod cuique facere libet, nisi quid ui aut iure prohibeatur, dominium enim in rebus habere, quid ob secro aliud est, quàm eam liberrimam ad libitumq; facultatem habere circa illam rem? Hinc parentes liberos, quos in potestate habe bant occidere & perdere poterant l. in suis. ff. de lib. & posth. Idem in seruis. §. in potestate, inst. de his, qui sunt sui uel alieni iuris, quod hodie innouatum est, ut dd. iuribus.

Hinc apparet suspectam esse Bar. diffinitionem, qui in l. si quis ui. §. differentia. ff. de acq. poss. scripsit, dominium† esse ius perfectè disponendi de re corporali, nisi lege prohibeatur. quam diffinitionem sequuntur (multis tamen repugnãtibus) magis cõmuniter Doctores, ut per Alexan. & Claudium post alios ibi Fern. Berengar. in l. naturaliter. §. nihil commune nume. 3. ff. de acqui. poss. Fran. Ripa in rub. de caus. poss. & propr. Bald. de præscrip. par. ii. princ. q. ii. nume. 6. & alii, quos allegamus

Princeps liberũ re rũ nostrarum usum aut etiam abusum impedire an possit.

2 Prodigere nostra pos sumus, fal lit in, trib casibus.

3 Vtile nobis id, qd libet est.

4 Dominũ definitio.

5 Libertatis definitio.

6 Dominii definitio cõiter tradita notat.

uimus in præ.tra.de suc. prog.nu.175.quibus adde doctissimum Domin. de Soto. de iust. & iure lib.iiii.q.i.art.i.Gers. de potest.eccles. cons.xiii.Sed hæc Bar.diffinitio, dum ait perfectè notari. potest, quid enim si eam donaui iuxta formam legum de quibus per totum titulum.C.de don.quæ sub mo.& quid si uendidi iuxta formam legum, quę sunt sub titulo.ff. de in diem adiect.uel iuxta eas leges, quę sunt sub titulo.ff. de lege commiss. uel iuxta formā l.i.ff.de cond.ob caus. etenim in omnibus his speciebus & similibus constat me & si perfectū illius rei dominium habuerim minus tamen perfectè de eo disposuisse. defendendo Bar.respondere possumus, referri ad potentiam nō ad actum sicq; sumendum pro eo quod est liberrimè disponere. Rursus dum ipse ait nisi iure prohibeatur, est addendum, uel etiam ui ut scitè fecit iureconsultus in d.l.libertas & in d. §. libertas, Quid enim si dum donare aut uendere rem meam uellet princeps tyrannus prohibuit non ideo minus eius dominium dicor habere, sicut dominium non desinit habere adultus eo quòd per titulos.ff. de reb.eorū &.C.de prædi.min.alienare prædia sine decreto prohibeatur, aut maritus fundum dotalem ut.ff. de fundo dot. per totum titulum. sed & maiore nota eget Bartholus dum dixit de re corporali, cum constet† dominium esse etiā in rebus incorporeis, hæreditas enim & usus fructus, & usus res sunt incorporales, ut inst. de rebus corp.& incorp. in princ.& tamen in hæreditate dominium habemus l. cum heredes, in prin. ubi notat Paul. Castr. & Alex. ff. de acq. poss. & in usufructu dominium habemus l. qui usumfructum. ff. si ususfruct. pet. & in usu quia dominium nihil aliud est quàm ius quoddam incorporeum ut dd. ll. & tex. egregius in l. fi. ad medium. C. de long.temp. præs.nisi fortè Bar. saluare fas est in eum modum, quem attigimus in d. num. 175. doctissimus autem Sotus ubi supra talē dominii tradidit definitionem, Dominium†(inquit) est propria cuiusq; facultas & ius in rem, quamlibet, quam in suum ipsius commodum usurpare potest quocunque usu lege permisso, quæ definitio recidit in superiorem, nisi quatenus adiecit in suum ipsius commodum, quæ uerba significant citra suum commodum dominum re sua uti non posse, nos autem prodigere & perdere rem suam dominum posse supra fusè ostendimus, quibus adde quòd sine ulla causa potest etiam proiicere & pro derelicto habere ita quòd fiat primi occupantis.l.i. & ii.& per totum titul.ff.pro derelicto.

7 Dominiū est etiam in reb' incorporis.

8 Dominii definitio tradita per nouissimos notat.

Ex quibus omnibus etiam apparet minime †licere principibus regni sui nobilibus prohibere, ne iis inconsultis nubant, id enim quā magnopere naturalem libertatem eius quod cuiquam facere libeat, infringat, nullus non uidet d.l.liber. d. §.libertas, ergo ea res, utpote noxia, non comprehenditur sub ea commissione principibus data, quæ ad utilia tantum, non etiam ad cōtraria (ut iam edocti sumus) porrigitur, quanuis non pauci principum cōtrarium facere soleant, quod minimè laudo. 9 Princeps nobilibus prohibere ne nubant nō potest.

Deniq; quatenus de dominio proximè agebamus an monachi† minoritatæ (quales sunt Franciscani, Dominicani & reliqui) qui nihil proprium habere possunt in cōmmuni, nec etiam in particulari in rebus comestibilibus, quæ sibi eleemosynæ loco & nomine elargiūtur, id dominium an fortè usum duntaxat habere intelligantur, dubitari solet; quia huiuscemodi in rebus dominium ab usu uix separari potest, ut per totum titulum.ff. de usufr. earum rerum quæ usu consum.& l.omnium.§. constituitur. ff. de usufr. & sanè hac in re stat cōstitutio Nico.iii.in extrau. Exiit, qui seminat, de uerb. signi. lib. vi. & in clem. exiui de paradiso, eod. tit.& Ioan. xxii. in extrauag.ad conditorem. quæ quidem constitutiones inter se dissidere uidentur, Sanctus Thomas ii. ii.q.lxxviii.art.i. negat hisce in rebus dominium separari posse ab ipsarum rerum usu, Sotus uerò ubi supra cuius sentētia (iudice me) uerior est, adfirmat separari posse, negatque eos monachos dominium habere in illis rebus non magis quàm in aliis.nam & si tempore (inquit) necessitatis egenus rebus, posit potiri alienis ad suum usum & uictum necessarium, nō ideo earum dominium acquirit, sed nudum usum facti. ideo (inquit) quòd ad talē usum his monachis datum esset ab eis repeti posset, si qui dedit, uellet fortè ad aliam causam magis necessariam aut magis piam id cōuertere: & ut conuiua non posset dapes mensa paratas arripere, arreptasq; in domum suam reportare, quia non ad istarum rerum dominium assequendum, sed tantùm ad illum designatum usum uidetur inuitatus, ita & hi minoritę istarum rerum dominium, non intelliguntur habere, sed tantùm designatum earū usum, ut ad alios usus eas cōuertere nequeāt. Nam & si tibi concederem, ut domum, uel uestem, aut librum meum si liberet combureres, combussisti, non propterea uideberis domum tuam, sed meam combussisse. Et cum Cassius teste Appiano. Alexandrino & aliis postquam copias suas à Cæsarianis fusas in ingenti illo prelio uideret, impatientia doloris, aut tædio uitæ, aut metu ne ad Cæsarem deferretur, ius

10 Monachi minoritæ an dominiū habeāt in comestibilibus & utensilibus, ardua quæstio.

11 Historia Cassii.

fit liberto suo, ut sibi necem inferret; paruit ille, non tamen quisquam diceret, eum libertum dominium Cassii acquisisse, eò quòd eum peremit non quoq; reliquos homicidas truci datorum dominos fieri. Denique cum iam ostēderimus proprii dominii id esse peculiare & natiuum, ut liceat quicquid lubeat, etiam abutendo, prodigendo, dissipando, pro derelicto habendo, monachiq; huiuscemodi rebus comestibilibus nesci utique possint, abuti uerò, prodigere, pro derelicto habere nequeat, quia à quocunque possessore domino earum eas uendicare liceat, apparet eos dominium nunquam habuisse.

CAP. DECIMVM OCTAVVM.

1 *Defensionem princeps an tollere possit? ardua quaestio.*
2 *Citationem princeps an tollere possit?*
3 *Defensio est iuris naturae.*
4 *Defendendi corporis causa alium occidere licet.*
5 *Defendendarum rerum causa occidere licet.*
6 *Defensionis necessaria causa occidere licet, non aliter.*
7 *Defendere se tenetur princeps etiam cum nece aggressoris, reliqui possunt, sed non tenentur.*
7 *Defendere me possum etiā cum nece aggressoris, licet is esset ad regimen publicum necessarius in repoli contra Theologos, idem iure fori contra eosdem.*
9 *Vita mortalibus nihil charius.*
10 *Principes esse desinit, qui fit tyrannus.*
11 *Defensionis causa occidere licet aggressorem etiam iure poli contra Gersonem.*
12 *Duellum inire nō licet pro honoris aut rerum defensione ardua quaestio.*
13 *Defendendi honoris causa licet occidere.*
14 *Defensio inculpata est, licet quis fugere possit.*
15 *Duellum inire prouocatus nō tenetur morigerari.*
16 *Historia Augusti & Marci Antonij.*
17 *Historia Marij & Pompeij.*
18 *Honorem exhibere nobilibus reliqui an cogantur.*
19 *Honorem nobilioribus, qui non exhibent, an teneantur iniuriarum.*
20 *Defensio inculpata non est in rustico uel clerico, quando poterant tutè fugere.*
21 *Defensio inculpata quando uideatur.*
22 *Vindicta aut defensio quando intelligatur.*
23 *Occidens damnatum ad mortem, capite punitur.*
24 *Occidens quare occidatur?*
25 *Appellationem denegans in causa capitali, an capitaliter puniatur.*
26 *Occidens ut occidatur, an procedat etiam in iudice, qui innocentem capitaliter damnauit. ard. q.*
27 *Dolus an culpa quando in iudice praesumatur.*
28 *Poenam euitare facit ordinariam qualibet etiam iniusta causa.*
29 *Iracundia ex iustā causa orta remouet poenam in continenti, sed ex interuallo non remouet,, sed lenit.*
30 *Ira ex iniusta causa concepta, nec remouet, nec lenit poenam.*
31 *Iracunde facta an pro infectis habeantur in his quae iuris fortiuntur effectum? ardua quaestio.*
32 *Ira non praesumitur, nisi probetur.*
33 *Homo animal rationale.*
34 *Ira mouet rationem.*
35 *Ira factum non uidetur post interuallum.*
36 *Poena culpae aequa.*
37 *Ira per dies triginta non uidetur durare ad excusandum, contra Doct.*
38 *Iniuria uerbalis an infra dies 30. reuocari possit? notat. q.*
39 *Ira motu quid factum, infra quot dies dicatur, elegans. q.*
40 *Ira iusta poenam mitigat legalem.*
41 *Ira post interuallum an poenam legalem minuat? egregia. q.*
42 *Ira iuste concepta efficit, ut etiam post interuallum abolitio criminis impetrari possit.*
43 *Occidens non occidendi, sed uulnerandi animo an occidatur? not. q.*
44 *Delicta an pari compensatione tollantur?*

VINQVAGESIMO secundo desuit etiam ex nostra principali sententia, definitio illius articuli, An princeps † defensionem nostram tollere possit, id quod in specie multi tenuerunt adfirmantes summum pontificem ex causa id facere posse, ita Albericus Rosatus in l. omnes in princip. C. de Epis. & Cleri. Angelus in l. si sic. ff. de lega. i. Fernandus Loazes in consi. pro Marchione de Velez dubitatione i. pagi. cccxxxvii. nu. 66. uer. sicut de defensione, Nellus in tra. Bānitorū ii. q. secūdi tēporis, Alex. in l. cum mulier col. v. ff. solu. matri. Decius in c. cū dilecti col. vii. ff. de excep. Et ideo princeps † citationem tollere potest ut cunque sit necessaria defensio ut tenent Glo. in l. is qui respublicae. ff. ex quib. caus. maiores, Felinus in c. quae in ecclesiarum num. 26. de const. & alij quàm plures (longè plurimis tamē repugnantibus) ut in ptęfa. tract. de succ. progressu enarrauimus. Quid dicendum? & sanè regula est, defensionem † esse necessariam à iureq; naturali profluentem l. ut uim, ff. de iust. & iure, ibi, nam quod quisq; ob tutelam corporis sui fecerit iure fecisse uideatur c. ius naturale. j. distin.

1 Defensionem princeps an tollere possit ardua qō.

2 Citationē princeps an tollere possit?

3 Defensio est iuris naturae.

ſt in.l.j.ff.de ui & ui armata l.iniuriarum.ff.de iniuri.c.ſignificaſti.ii.de homi.l.ſcientiam.§. ſi non aliter.ff.ad legem Aquiliam c.ſi uerò j. de ſenten.excommun.& l.ſed & ſi ff. ad legem Aquil.Amplia † ut procedat etiam ſi inde ſequatur homicidium ut tradunt communiter doct.in dictis locis per eadem iura, quibus adde Caietanum poſt Sanctum Thomam.ii.ii.q. lxiiii.artic.vii.& Dominicum Sotum de iuſt. & iure lib.v.q.j.art.viij. Ludouicũ Romanum ſingulari.xxviij.Accuſatus de homicidio Bal. in l.ſolam.C.de teſtibus, idem Bald. in l.un.C. de confeſ.Hæc ampliatio de homicidio uarie intelligitur, primum quando factum fuit ob tutelã corporis homicidæ ſe ab occiſo defendente ut dd.ll. Deinde † etiam ſi id fieret ob defenſionem rerum, iſta (quãuis multis repugnantibus) duximus eſſe cõmuné op. in tract. de ſucc. progreſſu in preſa.num.xxii.cũ ſeq.ut per Iaſonem, Ioãnem Broſcium & alios in d. l.ut uim, & Carerium in ſua pract.fol.cvj.nu. 31 Bernard.Diaz de Luco regu. ccccccxcvii. quibus adde Sanctum Thomã & Caietanũ ubi ſupra & Dominicum Sotum d.lib.v.q.j.artic. viii.de iuſt.& iure, qui planè omnes idem ſentire uidentur dum loquũtur generaliter & allegant, nitunturq; in Exodi.xxii.dum ait, Si effringens fur domum ſiue ſuffodiens inuentus fuerit, & accepto uulnere mortuus fuerit, percuſſor non erit reus ſanguinis.vbi non de corporis ſed de rerum tantum defenſione agebatur. Ad idem l.aduocati.cum ibi not.C.de aduo.diuerſorum iudi. ita Sotus ubi ſupra. Tertiò intellige † ſufficere teſtes dixiſſe ad defenſionem occiſoris factum fuiſſe homicidiũ, etiam ſi non expreſſerint eam defenſionem eſſe neceſſariam: ut uidetur uoluiſſe Bal. in d.l. ſolam, ad fi.& Bart.conſi.cx.Quidam Maſſiolus per c.i.§.ſi quis hominem de pace tenen. In contrarium tamen hoc caſu uidetur eſſe receptior opinio ut per Bal. ſibi contrarium in l.un.de confeſſ.uerſi.tu aſſeſor col.x.Ludoui. Roman. ubi ſupra Nicol.Pig.in add.ad ipſum Rom.Barth.Cæpolla conſi.xlii. idem Cæpolla conſi.xliiii. Felinus in c.ſignificaſti, col.v.de homi Iaſ.in.§.item ſi quis inſt. de acti. & alii, quos adduximus in d.nume.22.cum ſeq. Sed quicquid ſit de modo probationis oẽs utriuſque partis fautores in hoc conueniunt, homicidium ut inculpatum uideatur, non ſat eſſe quòd ad defenſionem factum fuerit, niſi prętere a ea defenſio neceſſaria fuerit.

4 Defendendi corporis cauſa aliũ occidere licet.

5 Defendendarũ rerum cauſa occidere licet.

6 Defenſionis neceſſariæ cã occideſ licet, non aliter.

Quartò intellige, ut non ſolum quis inuaſus aut inſultatus id facere poſsit, ſed ꝙ etiam ad id teneatur ſi eſt † princeps uel perſona ita egregia ꝙ ad reipublicæ bonum ſit admodum neceſſarius, ita eleganter Dominicus Sotus ubi ſupra. Limita primo ut tale homicidium fieri non ſit neceſſarium, ſed potius eſſet opus perfectionis ſe ſe non defendere ſecundum Sanctum Thomam & Caietanum & Dominicum ubi ſupra poſt Gerſonem, quem ipſe Dominicus allegat in tract.de Euchariſt. quod intellige, quando inſultatus non eſſet tam neceſſarius ad rempublicam gubernãdã ut proximè dicebamus. Deinde limita ut homicidium nó aliter ſit inculpatum q̃ ſi fiat ad defenſionem neceſſariam. Tertiò limita † ſecundum Dominicum quando aggreſſor eſſet princeps, uel dux, ſeu alia perſona egregia & ad regimen Reipublicæ neceſſaria & aggreſſus perſona ad tale regimen minimè neceſſaria tunc enim aggreſſus ut ſe occidi pateretur tollerari deberet potius quàm aggreſſoré necare, id quòd Gerſoni iam allegato ſine dubio uideretur, ſed ipſorum opinio uera non eſt, quia palàm eſt contra ius naturale iam relatum & in mille legibus ſupra allegatis & ſimilibus repetitum. Et hoc eſſet eum principatum ad meram ciuium utilitatem admiſſus ad internetioné ipſorũ conuertere contra oẽ ius oẽmq; rationem & contra noſtram principalem opinionem cum omnibus ferè iam congeſtis. Præſertim in tribus capitibus ſuperioribus. Et eſſet contra illam diuinam pollicitationem, quę inquit, Iugum meum ſuaue eſt. Et quàm † uita mortalibus chara ſit, docet, Ouidius lib.v.Metamor.

7 Defendere ſe tenetur princeps etiam cũ nece aggreſſoris, reliqui poſsũt, ſed nõ tenent.

8 Defendere me poſſum etiam cum nece aggreſſoris, licet is eſſet ad regimé publicum neceſſarius iure poli contra Theologos, idẽ iure fori contra eoſdẽ.

9 Vita mortalibus nihil chari°.

„ *Nihil ò fortiſſime prater*
„ *Hanc animam concede mihi, tua catera ſunto.*

Et Iuuenalis Saty.10.

„ *Da ſpatium uitæ, multos da Iuppiter annos,*
„ *Hoc recto uultu, ſolùm hoc palludus optas.*

Eadem aut his ſimillima optimè expreſsit Cicero dũ ait, in Orat.in Vat. Nemo eſt tam demens, tãq; parum de ſe cogitans, qui alienam uitã magis quàm ſuã diligat. Et rurſus.

Qui multorum cuſtodem ſe profitetur, eũ ſapientes ſui primum capitis aiunt cuſtodem eſſe oportere, ita Philip.xii.expreſsit idem Cicero, quibus uerba Iuuenalis nó parum opportuna ſunt, ſic canentis in Saty.13.

„ *At uindicta bonum uita iucundius ipſa.*

His etiã concinunt elegantia Naſonis poemata ſic modulantis lib.3.de Arte Amandi.

„ *Induite me, fraus eſt conceſſa repellere fraudem*
„ *Armaq; in armatos ſumere iura ſinunt.*

Et Horatius lib.3.Ode.4.

„ *Vim temperatam dy quoq; prouehunt*
„ *In maius, ijdem odere uires*
„ *Omne nefas animo mouentes.*
„ *Teſtis mearum centi manus gigas*

 „ *Sen-*

„ *Sententiarum.*

His quoque adstipulatur idem Cicero in tertio de finib. in hæc uerba loquens, ut tauris natura datum est, ut pro uitulis contra leones summa ui impetuq; contendant: sic ij, qui ualent opibus, atque id facere possunt, ad seruandum genus humanum natura incitantur. Cum ergo ex tot authoribus constet, hanc defensionem esse iuris naturę, eam humano generi adimere uelle, non impium modò uerùm nefas quoque uideri debet, præsertim cùm sit contra præceptum iuris diuini iam relatū & cùm charitas bene ordinata à se ipso incipere debeat l. præses C. de seruit. & aqua, & cùm teste Terentio, Natura ita comparatum sit, ut omnes sibi bene esse malint quàm alteri, id qđ etiam descendere à iure naturæ testatur Cicero. 3. officiorum, sibi (inquit) ut quisque malit quod ad uitæ usum ptinet q̃ alteri acquirere concessum est non repugnante natura. Et rursus eod. lib. Nostræ utilitates nobis omittēdæ non sunt aliisq; tradendæ.

10 Princeps esse desinit, qui fit tyrannus.

Neque ad rē pertinet q̃ ille † aggressor sit princeps, aut dux reipublicæ aut persona reipublicæ gubernationi multum necessaria, nā ij tales simul atque tyranni esse ceperint, continuò desinunt esse principes ipso facto ut supra ostendimus c. 1. & ii. Itaq; princeps reipublicę meæ, qui me immerentem & inculpatum properat necare aut uulnerare, ipso facto ac ipso iure princeps esse desinit. Vnde si ad meā defensionem eum interfecero nō tam principem meum q̃ hominem iam priuatum intere misse uideboi. Præterea meam rempublicam saluā esse mea interesse uidetur propter meā utilitatem & propter me potissimum eius incolumitatem desidero, & desiderare debeo. Ergo iure naturæ magis diligo & diligere debeo me ipsum quàm meū principem aut rempublicam. Quia secundum Philosophum, propter unumquodq; tale & illud magis, & proximus sum egomet mihi ut Terentius ait, & probat d. l. prēses, hanc esse charitatem bene ordinatam. Id quod nullus, qui ex toto non ineptiret aut insaniret abnegasset, ergo præ posterum esset ac hominis omnino insani sua internetione uelle hominem reipublicæ utilē seruare quandoquidem etiam toti reipublicæ se anteponere suamq; salutem debet.

11 Defensionis cā occidere licet aggressorē etiam iure poli contra Gersonē.

Quartò limitant † nōnulli ut occidere nō liceat propter rerum sed tantū propter personæ defensionem quod dic ut supra. Quintò limitant ut generaliter in foro animæ occidere non liceat aggressorem sed potius debeat quis pati se interfici ita Gerson ubi supra & Diuus Augustinus ad Publi. De occidendis (inquit) hominibus, ne ab eis quisque occidatur, non mihi placet consilium, nisi fortè sit miles, aut publica functione teneatur, ut non pro se hoc faciat, sed pro aliis accepta legitima potestate. Vbi negare uidetur, cuipiam ne occidatur licere priuatim occidere. Et in primo de lib. arbitrio. Quomodo (inquit) apud diuinam prouidentiam à peccato liberi sunt, qui pro his rebus, quas cōtemni oportet, humana cæde polluti sunt? & censet illas res in uniuersum esse contemnendas, quas homines inuiti amittere possunt, in quarum numero est uita. Et Nicol. Papa. canone, de his clericis, distin. l. ait, De his clericis, quibus consuluistis, scilicet, qui se defendendo paganum occiderāt, si postea per pœnitētiam possunt ad pristinum statum redire, aut ad altiorem ascendere, scitore nullam nos occasionem dare, neq; ullam tribuere licentiam eis quemlibet hominem quolibet modo occidendi, cui quidem legi cū ad mores pertineat, uidetur & laici esse subiecti. Quartò homicidium est grauius quā simplex fornicatio: sed nemini hec adseruandam uitam est licita: ergo neque homicidium facere. Postremò. si arbor est mala, ergo & fructus, ut habetur Matth. vij. sed defensio ipsa uidetur illicita cōtra illam Pauli monitionem ad Romanos xij. Nō uos defendentes charissimi. ergo & aggressoris occisio erat peior. Sed hęc omnia procedunt de perfectione non de necessitate secundum Sotum ubi supra. Nec ad rem pertinet q̃ salutem animæ proximi debeam præponere saluti corporis mei, sicq; cū aggressor uerisimiliter ueniat ī peccato mortali, non debeam eum occidere ne eius anima simul cum corpore pereat, Nam huic rei sufficienter respondit Sotus, cui adde quòd & si eum lethaliter uulnerauero inter moras spiritus efflandi poterit pęnitere & id facturum uerosimillimū est, sicq; cessat Gersonis argu. Sextò limita, ut † duellū inire non liceat ibid; occidere inimicum pro defensione rerum forte nostrarum aut honoris aut alia quauis ratione, sed tunc uia iudiciaria agendum est secundum Sotum doctissimum theologorum ubi supra. 12

12 Duellum inire nō licet pro honoris aut rerum defensione ac dua qō.

Pro defensione † tamen honoris liceret alium occidere secundum eum, ratio est, quia honor uitæ æquiparatur l. alia causa, iuncta Gl. ff. de manu. uind. immo Virginius in l. ii. §. pe. ff. de origine iur. relatus & approbatus honorem filiæ, eius uitæ anteponendum putauit. Ergo ut pro uita licet aggressorem occidere, ita & pro defensione honoris. 13

13 Defendēdi honoris cā licet occidere.

Et cum ut supra ostendimus pro rerum defensione occidere aduersarium liceat, multò magis

gis pro honore defendendo id licebit, quia honor rebus est præferendus l. Iuliauus. ff. si quis omi.cau.test. nbi per Doct. l.iij.§.coniunctim.ff.de lega.præst.& per Gerardum de Petra Sancta, singulari.i.idem Gerardus singul. xxxiii.& idē singulari. lxxxii.quæ sunt contra honestatem col.j.& in specie ita etiam tenet Bar.& cōmuniter Doct. in l.ut uim.ff. de iust. & iure ut per Iaf.& Ioannē Orosciuni & alios ibi & per Gerardum d.sing.lxxxii.Bald.in l.filius.ff.de cond.inst.idem Bald. in c.j.col.v.de pace tenenda in feud.Dominicus Sotus theologorum doctiss.ubi supra. Vnde Bart.Bald. Gerardus, Dominicus Sotus & alii communi-
14 Defensio inculpata est, licet qs fugere posset. ter supra relati, si uir † nobilis aut honestus seu ingenuus ab ignobili uel uili fuisset aggressus, negant teneri eum ad fugiendum. Vnde si aggressorem occiderit iure occidisse aiunt, iureq; suo fecisse; quia id possumus duntaxat quod honestè possumus d.l. filius, & hoc casu constat illum non posse fugere honestè secundum mores hominum. Diuersum esse ait idē Sotus in duello, quia negat iniuriatus, ut teneatur iniuriantem ad duellum prouocare, quinimmo † etiā qui prouocatus fuit negat
15 Duellū ioi re prouocatus non tenetur morigerari. secundum mores hominum prudentium secundum'ue prudentium opinionem, ut teneatur duelli pugnam acceptare.

Vnde † Octauius Augustus ad duellum ab
16 Historia Augusti & Marci Antonii. Marco Antonio, qui in Summa rerum desperatione adactus erat prouocatus respondit ipsi Antonio plures alias uias patere ad mortem, ita refert Plutarchus in Apoph. Qui etiā Apoph.lib.v.de Caio Mario refert sequentia, In bello ciuili cùm fossa cinctus obsideretur ab hostibus continuit se se tempus spectās op-
17 Historia Marii & Pōpei. portunum, Pompeio autem Siloni dicenti, si magnus est Imperator ò Mari descēde in certamen, immo tu (inquit) si magnus est imperator coge me, uel inuitum decertare. Et hæc opinio Soti disertissimi in foro saltem cōscientiæ tenenda uidetur, quamuis contrarium nominatim teneat Gerardus d. singulari.lxxxii. post Bal.quem refert in d.l.filius & expressius in d.c.i.de pace tenen. qui eo mouentur quòd crudelis esse dicatur, qui negligit honorem suum c.nolo.xii.q.j.id quod nō negamus, sed honorem hoc casu apud bonos & graues uiros lædi abnegamus, sicq; & ad duellum prouocare & prouocatum descendere iure poli permissum aut iure naturæ insitū hominibus esse negamus. & diuersam esse causam uim & iniuriam præsentem in continenti repellere palàm est. Nobilis autem ignobiliorem co-
18 Honorem exhibēt nobilibus re- gere potest officio iudicis vt ei cedat in sedendo & in similibus reuerentialibus secundū Gerardum singulari.xxxiii.nobiles nu.2. Ioānes Faber in.§.aliam inst.de bonorum poss. Quinimmo † si id non fecerit iniuriarum actione contra eum agere poterit secundum eundem Gerardum ibi post eundem Ioānem Fabrum, qui etiā attingit an & manu armata in continenti id tales nobiles persequi possint quasi aliàs uim pati uideātur si eis debitus honor ab ignobilioribus denegetur, quę omnia nec probo nec modò improbo, quia aliquantulū aduersari uidetur l.quod attinet.ff.de reg.iuris.ibi quia eo iure nempe naturali omnes homines æquales sunt, & hoc iure naturali oēs hoīes uti debemus, nisi qua ex parte per ius ciuile & peculiare cuiusque ciuitatis immutatum reperiatur l.omnes populi.ff.de iust.& iure.§.sed naturalia, inst.de iure nat. ergo pars negatiua probata est iure communi scilicet naturali, pars uerò affirmatiua pendet ex peculiaribus populorum moribus aut legibus: de honestate tamen, aut urbanitate & comitate par est uti plebei cedant nobilioribus.

liqui an cogatur.

19 Honorē nobilioribus, q nō exhibent, an teneātur iniuriarum.

Denique Bar.Bal.Gerardus & Sotus ubi supra dum negant nobilē aggressum teneri ad fugiendum, nominatim † contrarium admittunt ī rustico & in clerico, quod & firmat Nicolaus Boërius decisio. clxviij. aliud quidem 20 Defensio inculpata non est in rustico uel clerico, qui poterāt tutè fugere.
dubium num.5.Iaf.in d.l.ut uim, Ioannes Faber col.iiij.in.§.ius autem gentium, inst.de iure nat.& est communis opin. Et ibidem per Nicol.Boerium in quibus consistat moderamen inculpatę tutelę. Et ad defensionem † uidetur tunc fieri, quod incontinenti in ipso flagranti delicto fit, non diuertendo ad alios diuersos actus, & ante consumatam iniuriam, etiam antequam primus percussor de loco recesserit dicto.§.tabernarius, & Bal.in d.consi. ccii.col.ii.uers.ii ut defensio.lib. iiij.& Iaco. de Are.quem sequitur Iaco. de Rauen. Petr. de Bella pertica & Cyn.in d.l.j.col.ij.uers.sed dubitatur quomodo sciemus. & etiam Ioan. fab.col.ii.uers.circa tertium, Bald.in repeti. col.iii.& Sali.ibi.C.unde ui.& Bar.Bal.& Moder.in d.l.ut uim.& Glos.Abbas Sicu.Ioan.de Ana.in cap.significasti, in.ii. & ibi Feli in.ii. conclusione, de homicid.& tex.& ibi Glo. in c.si uerò, in primo, de sententia excommunicationis, & tex.in l.quod ait lex §.qd ait lex ff.de adult, & Glo.in Summa.in uerbo pulsandam.xxiii.q.i.& tex.& Glo.Card.Zabarel.Ioan.de Imola, & Petrus de Ancha.in Clem.j.de homici, tamen † arbitrio iudicantis relinqui- 21 Defensio inculpata quando uideatur.
tur, quia si incontinenti in ipso flagranti delicto ad defensionem, si autem ex interuallo ad uindictam fieri dicetur.& idem Ang.in trac. malefi.in Glo.& dictus titius sç defendendo, col.iij.

colum.iii. uersi. & dicitur fieri in continenti & singul. Ioan. Iac. in consi. xlii. & magis aperte. Franc. de Capitibus listæ consi. xliii. colu. i. uersi. secundus casus. quæ consilia ponuntur inter consilia criminalia Cępollę Veronen.

Sed an pœna minuetur quando occisus ille erat de iure occidendus quia facinorosus, uel bannitus uel iam fortè iudicis sententia condemnatus. & Bald. Petr. Cyn. & Barth. de Capua ĩ l. addictos. C. de epis. audiẽtia. ponit quæstionem, qua pœna † puniatur ille, qui occidit illum, qui de iure erat occidendus: & dicunt quòd pœna mortis, casus est in l. fi. C de malefi. & Math. hoc ponit idem Bal. in d. l. fin. & in l. fideicommissa. §. siquis. ff. de leg. iii. Hippoly. de Marsi. in l. i. num. 13. ff. de Sica. & in. §. aggredior num. 41. in prac. crimi. & sing. cl. circa medium. Io. Arno. problema. xxiiii. Fel. in c. cum iuramentum. in fi. de homi. Nic. Boeri. deci. lxxxiiii. per supradicta. Lud. Carer. in tract. homi. §. ii. nu. 146. post eos, quos alleg. & Ludoui. Roma. & Nicolaus Pigno. ibi singulari. ccccccxlvii. Ratio est, quia † homicida nõ adimit uitam homini immortali, sed aliter morituro uitam breuiat: & nihilominus capite punitur, sic ergo qui occidit damnatum ad mortem, quia breuiat uitam illius capite punitur. qua ratione iudex † qui non detulit appellationi condemnato ad mortem impari causa est, quia alias morituro uitam breuiat sed interdum secũdum Guilelmum de Ludo. singulari. xxii. tenetur de ui publica ita Ioan. Faber. in l à proconsulibus. C. de appellationibus per l. lege Iulia. in princ. ff. ad l. Iuliam. de ui publi. & Doct. in l. fi. ff. de uariis & extraor. cogni. & Io. Faber. & Ange. Are. institut. de oblig. quæ ex quasi delicto nascuntur. in princ. sed de iure canonico, qui non defert. appellationi in causa criminali, deponitur, secus in ciuili. d. l. quoniam iudices & l. iudicibus & ibi Bal. distinguit. de appell. & d. c. de priore. & & ibi. Abb Sicul & Philipp. Deci. in fi. & c. decreto. ii. q. vi. & idem per illa iura tenet Bal. in l. addictos. C. de epis. and. tamen uult iudicem qui non admisit appel. condemnati ad mortem teneri capitaliter per illum tex. & hoc nisi ex causa non admitteret appellationẽ, quia fortè erat periculum in mora: tunc potest ad executionem procedere, & postea superiori scribere causam quare non recipit, & si illa causa est legitima non punietur, sin autem nõ reperiatur legitima, & debuisset appellationi deferre tunc tenetur. l. siquis filio exhæredato §. ii. autem in fi. & ita per illum tex. tenet ibi. Paul. de Cast. post Bal. & Ioann. de Imol. ff. de. iniusto rupto testa. & Nicolaus Boetius deci

23 Occidens damnatum ad mortẽ, capite punitur.

24 Occidens quare occidatur?

25 Appellatione denegãs in causa capitali, an capitaliter puniatur.

sione. cliii iudex pactus num. 4. Et quod † talis iudex, qui condemnauit innocentem debeat capite plecti, tenet Bald. in rub. de pœna iudic. qui male iudic. uer. Quæro qualiter debet iudex & Sali. in l fi. eod tit. uers. vi. an iudex & Bal. in l. i. col. iiii. uer. & aduerte quia si iudex. C. ex delictis defunct. & aquens. in l. ut uim. colum xxvi. de iust. & iur. & Ioan. Baptist. in l. imperium. in fi. & ibi Franc. Purpu. nume. 132. ff. de iuris om. iud. uolẽtes talẽ iudicem puniri de occiso, & etiam l. Iulia maiestatis ut ibi per ipsos. hoc tamen erit ut dictum est in arbitrio superioris mortem tali iudici imponere, si passus supplicium. inique & dolose fuerit condemnatus, quòd teneatur lege cornelia de sicariis l. i. in princ. & §. i. & l. lege Cornelia in princip. & ibi Alexan. in addi. & Hippoly ff. ad l Corneliam de sicariis. & latius Hippolytus in l quęstionis col. ult. ff. de quæstio, aut minorem pœnam infligere, iuxta id quod deliquerit, ut dicit ibi tex. & Bal. in l. presbyteri col. ii. uers adde quod habes. C. de Episco. & cler. pro hoc d l. lege Iulia § hodie ad l. Iuliam repetun. ubi si iudex ob hominem necandum pecuniam acceperit, uel non acceperit & calore inductus interfecerit innocentem, quem punire non debebat, capite plecti debet, uel in insulam deportari, ut pleriq; puniti sunt. & sic alternatiuè. & idem dicit Feli in c. dilecti. col. vii. uer. ii. declaratio de excep. & Alex. in addi. ad Bar. in d. §. hodie & Lucas de Pen. in d l. iudices col. pe. ante finem uer. debeantur & Paris de Puteo in tract. Synd ti. de offi. Synd. uer. Syndicatus etiam officiales habentes officium publicum. & ille text. in. §. hodie. est mirabilis secundum Bal. & Docto. in locis supra alleg. quòd iudex, qui ex ira seu calore nimio aliquem necauerit & occiderit, non moriatur morte naturali, sed deportatione in insulam, & sit melioris conditionis quàm alius nõ iudex interficiens per iram: id quod quia uidetur ab omni ratione alienum interpretatione iuuandum est, ut quoties iudex dolo occidit ordinaria homicidii pœna teneatur, sin autem culpa, tunc aliæ pœnæ mitiori subiaceat, id quod in reliquis quoque est, & in eo duntaxat quęstio erit, quando † dolus & quando culpa puniatur, & sanè regulariter in homine priuato occidente dolus præsumitur si id non fecerit ad suam defensionem l i. & ii. C. ad leg. corn. de sicar. l. si non conuitij. C. de iniur. In iudice uerò occidente siquidem non per sententiam ut iudex sed fortè ira aut inimicitia percitus mucrone percussit, tũc idem quia tanquã priuatus fecisse uidetur, quod si ut iudex fecit per suam sententiã, si ea pecunia,

26 Occidens occidatur, an pcedat etiã in iudice, qui innocentem capitaliter damnauit ardua qõ.

27 Dolus an culpa quãdo in iudice præsumatur.

nia, uel simili mercede, ant uitio lata fuir, præsumitur dolus & pœnæ homicidii ordiuariæ subiacebit, quod si hæ sordes cessarent, culpa præsumeretur etiam si per iracundiam, id fecisset, quia nō præsumam factum per solam iracundiam, sed etiam propter culpam condennati, fuit enim possibile quòd iudex nisi ira motus fuisser, eum non damuaret ad morrem, etiam si eam pœnam mereret uel nō tam properanter eum damnasset, itaq; cum ille esset malefactor, licet eius culpa morte digna non esset, ea tamen, quæ erar sufficit ut in iudice non tam dolus quàm culpa præsumatur: sicq; is index non ad mortem sed alia mitiori pœna plectendus fuir.

28 Pœnā euitare facie ordinariā quęlibet ēt iniusta cā.

Nam † in delictis culpa etiam latissima non exęquatur dolo, & à pœna ordinaria quęlibet causa utcūque iniusta excusat, Boerius decisi. clxviij. aliud quidē dubium Glo. qnam ipse dicit comunirer app. in l. plagii. ii. C. ad leg. Flaui. de plagiariis, l. i. ff. de abigeis, ibi siue iustis, siue iniustis rarionibus motus, & secundum hāc nostram distinctionem iura supra allegata componi & possnnt & debenr, Et circa d. §. hodie nidebis eundem Boerium decisi. clxviii. aliud quidem dubium nume. 16. Et pro iudice sententiam proferente facit præsumptio l. res iudicata. ff. de reg. iuris.

29 Iracundia ex iusta cā orta remouet pœnā in cōtinenti, sed ex interuallo nō remouet, sed lenit.

Sed his oībus obstare uidetur quod si † calor irę in delictis excusaret, nullum ferè delictum puniretur, cum ferè omnia delicta calore iracundiæ fiant ut docet experientia rerū magistra, & calor iracundiæ tunc demum in consideratione esse debeat, cùm incontinenti & sic ad defensionem & nim propulsandam homicidium aut uulnus infligeretur, ut dd. ll. supra allegaris, Respoude quando fit in continenti tunc excusatur quis ab omni pœna, tā ordinaria quàm extraordinaria dummodo niolentię repulsio fiat cum moderatione, sicq; ad defensionem non ad uindictam fieri intelligatur l. scientiam. §. sed si defendendo. ff. ad leg. Aquil. Cæterum si ex interuallo, tunc calor iracundiæ iuuat ad leniendam pœnā, non ad eam euitandam l. si adulterium cum incestu. §. Imperatores. ff. ad legem Iul. de adul. Decius & Hieronymus Cagnolus in l. quicquid ff. de regulis iuris Aretinus consi. lxxx. Alexander consi. lxxvi. lib. i. Hippolytus Marsilius in l. i. §. diuus. i. col. pen. ff. ad legem Corn. de sicariis. Decius consi. ccccclxxxii. idem in l. ut uim ff. de iust. & iure. Hippolytus Marsi. consi. xxv. & consi. cxxix. Ias. in l. si filiā. C. de inoffi. rest. Decius & Felinus in c. Mathæus de simonia Boerius decisi. clxiiii. alia insuper num. 17. & decisi. clxviii. num. 6. Quod procedit secun-

30 Ira ex iniusta cā concepta, nec remouet, nec lenit pœnam.

dum omnes dum modo causa † iracundiæ esset iusta, & sic adesset culpa ex parte illius, qui occisus uel uulneratus fuit contra ipsum uulnerantem, secus si non præcessit ulla iusta causa, sed eum fortè accusauit de quadā blasphemia. Nā per hoc non esser iracundia iustè concepta sicq; nec tolleret nec etiam leniret pœnam ordinariam secundum eos omnes, estq; communis opinio. Quibus adde Abb. & Ioannem Andream idem tenentes in c. ii. de maledi. per. c. inebriauerunt. xv. q. j. Hierony. Cag. in d. l. quicquid. num. 9. Ias. in d. l. si filiam col. ii. Bal. & Salice. in d. l. si nō conuicii. C. de iniur.

31 Iracūdè facta an pro infectis habeantur in his, quæ iuris sortiuntur effectū? ardua qō.

Ratio est, quia † quædam sunt, quæ iuris sortiuntur effectum, & in his attenditur iracundia, ut iracundè facta pro infectis habeantur, nisi sequatur ratihabitio d. l. quicquid l. iii. de diuort. ff. qualia sunt diuortiū, uotū, cōtractus, confessio. Quædam sunt quæ non sortiuntur iuris effectum, ut delicta, & in eis ira non attenditur, ita Bal. & Sali. in d. l. si non cōuicii & Cagnolus in d. l. quicquid nume. 6. Petrus de Bella pert. & Cynus in d. l. si non conuicii, Nicol. Boerius decisi. clxviii. num. 15. Felinus in d. c. Mathęus Aretinus consi. xxxiiii. Albericus in d. l. si non conuirii Ias. in d. l. si filiā. Sed id in uoto & repudio uerum est, in cōtractu antem magis dubium, quid enim si pater odio filii sicq; iracundia, aut maritus ira in uxorem concepta diceret se aliqua ex domus supelectilibus uendidisse, perq; hoc nellet contractum rescindere, id sanè nulla alia extrinsecus accedente causa, non admitterem proprer ius homini acquisitum, cum quo durius agitur quàm cū Deo cui ex uoto ius quodam modo quæsitum nidetur. cogita ergo.

32 Ira nō præsumitur, nisi probet.

In quibus casibus uerò ira † efficit, ut actus ratus nō sit, uel delictum mitius puniatur, probanda est & alleganda, non enim pręsumitur, nisi proberur. ita Panormitanus & Felinus in c. sicut, de iureiur. Philip. Decius in d. l. quicquid, ad finem, & ibi Hieronymus Cagnolus num. 9.

33 Homo animal rationale.

ratio, quia † homo est animal rationale, ira autem remouet ab eo usum rationis, ergo nūquam præsumitur in homine nisi probetur, quòd homo sit animal rationale ultra omnes Philosophos ostendit Ouidius sic modulatus primo Metamor.

„ *Sanctius his animal mentisq; capatior altæ*
„ *Deerat adhuc & quod dominari in cætera posset*
„ *Natus homo est.*

Et Manilius iiii. Astrono.

„ *Sydereos oculos propriusq; aspectat olympum*
„ *Inquiritq; Iouem.*

34 Ira mouet rationem.

Quòd autem ira † remoueat sensum quādiu durat docet Hora. lib. 1. Epist. sic canens.

„ *Ira*

„ *Ira furor breuis est.*
Et Terentius in Heauton.
„ *Præ iracundia Menedeme non sum apud me.*
Idem in Adelph.
„ *Ab me miserũ uix sũ cõpos animi, ita ardeo iracũdia.*
Et Seneca in Medea,
„ *Difficile quã sit animum ab ira flectere iã cõcitatũ.*
Et Persius Satyra.iii.
„ *Nunc face suppositâ feruescit sanguis & ira,*
„ *Scintillant oculi, dicis facisq; quod ipse*
„ *Non sani esse hominis non sanus iuret Orestes.*
Et Homerus.8.Iliad.
„ *Procul hinc procul ira recedat,*
„ *Quę turbat sapientem hominem.*

35 Ira factum non uidet post interuallum. Sed quia † ira furor breuis est, ut iam ostendimus, non esset ferendus, qui causaretur quasi ob iram delictum aut contractum se fecisse, si inter causam irascendi, & illum actum uel delictum, fuisset longum interuallum, Nam primus ille motus iræ uix est in homine, ex internallo autem diuersum est, & esse debet potissimum in iudicibus dicente Iuuenale Saty.viii.
„ *Expectata diu tandem prouincia cum te*
„ *Rectorem accipiet pone iræ frena, modumq;*

36 Pœna culpæ æqua. Et Cicero.i.offi. Prohibenda † est maximè ira in puniendo, nunquam enim iratus, qui accedet ad pœnam mediocritatem illam tenebit, quæ est inter nimium & parum, cauendum est igitur ne maior sit pœna quàm culpa.

37 Ira p dies triginta nõ uidetur durare ad excusandum, contra Decium. Cũ ergo † ex interuallo, quod fit ex ira perpetratum minimè dici possit, apparet suspectum esse quod non pauci existimant, intra dies triginta à primo iræ motu ex ira id factum intelligi, arg.c. cum apud Thesalonicam xi. q. iii, ita Decius in d.l. quicquid, qua de re per Felinum in.c.iurgantium col.ii.& in c. in causis eadem ii.col.de re iudi.Hippoly.Marsili.in l. §.fi.col.xv.de quæst.Thom. Gram.uoto. xxxii. Ioannes Neuiz. in sua Sylua nupt. col.pe.Ias. in l.puniri col. fi. C. si contra ius.Felin.in c.si quando col.ii.de rescriptis.

38 Iniuria uerbalis an infra dies 30. reuocari possit, not. qó. Hinc † dicitur intra dies triginta posse reuocari iniuriam uerbalem & quasi facta allegari possit intra id tempus calore iracundię, ita tenent nõnulli ex supra citatis & præsertim Decius ubi supra & Lanfrancus Orianus in c. quoniam contra col.i.de probati.post Angelum & Imolã, quos allegat & Ang. ita not.tenet in d. l.si non conuicii & Hippolytus Mar.singulari ccccccxxvi. calor iracundiæ, id quod refert Hieronymus Cagnolus in d. l. quicquid, & Nicolaus Boer. decisi.clxviii.num.24.ille negat intra dies triginta posse reuocari, sed ante litem contestationem, antea uel postea factam, utique iste absolutè id negare uidetur, sicq; sunt tres opiniones, quòd iniuriam uerbalem possit ex pœnitentia reuocare ipsemet iniuriãs infra dies xxx. Altera opinio quòd possit ante litis contestationem, Vltima opinio quòd nunquam, quæ fortè uerior est, nam ut Horatius ait lib. i.Epistolarum.
„ *Et semel emissum uolat irreuocabile uerbum,*
Idem Horatius in Arte Poetica,
„ *Nescit uox missa reuerti.*

Et quod semel factum est, infectum esse nõ potest l. in bello.§.factæ.ff.de capti.& actio in iuriarum oritur ex ipsa iniuria cõsumata, iniuria autem uerbalis oritur ex ipsis uerbis d.l. si non conuitii.C.de iniur. semelq; orta ex facto tantum iniuriari tolli potest nempe remissione expressa uel tacita, quæ inducitur ex dissimulatione unius anni §.pen.& fi.inst. de iniuri.idq; quod nostrum est, (nẽpe talis actio) sine facto nostro auelli non potest.l. id quod nostrum.ff.de reg.iur.ergo non adimetur ex facto & pœnitentia iniuriati. Denique illud similiter qđ tot Doctores supra allegati tradiderunt, nempe quòd † iræ motu factum quid dicatur intra dies triginta computandos à tempore iræ conceptæ ad tempus facinoris, nel actus postea subsecuti, quod Boerius & Cagnolus ubi supra uix admittere uidentur nobis omnino suspectum (ne dicam ridendum) uidetur. Nam pręter quòd nulla lege probatur, palàm est ab omni ratione alienum. nam quot sunt arborum folia, tot & longè plures sunt & esse possunt causæ & occasiones, ex quibus homines iracundia commoueantur & ardeát, suntq; & esse possunt dispares, in tot gradibus disparitatis quòd sunt uolatilium plumæ, aut piscium squamæ, aut arborum folia. 39 Iræ motu quid factũ, infra quot dies dicaf, elegãs qó.

Quid enim si nobilis cõtra plebeum ira exardescat, quòd eum non salutauit satis reuerentialiter? Quid itẽ si ardeat eo quòd eius uxorem stuprauit? quãtum inter has causas uel occasiones irascẽdi & similes interfit, nullus modò sanus nõ uidebit.& inter ipsas uerbales iniurias similiter par differẽtia est, ergo quòd minima irascẽdi occasio data & maxima irascendi occasio inflicta, quamuis uerbalis utraque sit pariter pariq; tempore possint reuocari, in ciuile ac inconsultum esset. Et præterea contra hoc urgent omnes rationes notatæ in præcedenti articulo, quas non expedit repetere, Verius ergo est in tali delicto iniuriæ etiam uerbalis pœnitentię locum non esse, nõ magis quàm in reliquis delictis, quãuis actio iniuriarum tempore legitimo pręscribi possit. Deniq; iuxta propositam materiam sunt tres species considerandę, prima, cùm homicidium aut uulnus fit & incontinenti & ad defensionem, altera cum fit incontinẽti, sed non ad

a d defensionem, ultima cum nec incontinenti ad defensionem. Primo casu cessat pœna tam ordinaria quàm extraordinaria cæteris habilibus ut iam edocti sumus. Secundo casu

40 Ira iusta pœnam mitigat legalem.

† cessat ordinaria sed extraordinaria imponitur, ueluti si me baculo, aut palma, aut gladio fortè percussisti & fugiebas, tuncq; te insequutus interfeci, hoc enim casu non feci ad defensionem meam cùm iam fugere incœperas sed feci ad uindictam, sed tamen quia id calore iracundiæ fiebat minuitur pœna ut supra disseruimus & tradit Hieronymus Cagnolus in d.l.quicquid nu.viii.uersi.licet prohibitum sit occidere fugientem, tradit Philippus Decius cons.cccclxxxii.idem Decius in d.l.ut uim, post Bar.& Fran.Areti.ibi per l.si.adulterium cum incestu § Imperatores.ff. de adult. l.i.§.cũ arietes.ff.si quadrup. paup. fecis. dic. ubi per Florianum not. per Nicola. Boërium decisi.clxviii.nu.4.uersi nec seruauerunt tempus. Vltimo casu, quando

41 Ira post interuallum an pœnam legalem minuat? egregia qõ.

† ex interuallo, tũc quia nec ad defensionem fit, nec ex calore iracundiæ factum uideri potest; sed tantùm ad meram uindictam locus est pœnę ordinariæ secundum Doctores communiter in dd.locis, pręsertim Boëriũ nu. 17.col.fin.d.decisi.168. id, quod nimis durũ uidetur & contra notissimum illud argu.& proportionem de toto ad partem l.quæ de tota.ff.de rei uend.l an pars ff.pro derelict.l.hęredes mei.§. cum ita.ff.ad Trebel. Nam si marito, qui adulteros propria authoritate interfecit ex toto ignoscitur propter iustã cãm iniuriæ atrocis acceptæ etiam si id faciat ex proposito paratis insidiis, & sic non tam ex ira quàm ex inimicicia, ut d.§.Imperatores, cur nõ similiter remittetur aliqua pars uel particula pœnę legalis, ei, qui ad uindictam iniuriæ acceptæ alterius generis uulnerauit, aut occidit, ut quemadmodum quando maximus erat dolor incitans ad uindictã tota pœna remittitur per d.§. Imperatores, ita quando minor esset dolor saltẽ aliqua pœnæ particula remitteretur? Responde id minime expedire, nam si ego abs te iniuriam accepi tu deliquisti & puniendus es p magistratum reipublicæ non priuata authoritate mea l.un.cum ibi not.C.quando liceat unicuique. ratio quia si mihi ulciscendi aut puniendi daretur licentia uerisimiliter transcenderẽ modum mensuramq; legitimæ punitionis & uindictæ utpote, odio & ira in te & nimio amore erga me affectus, essetq; contra omne ius naturale & positiuũ, ut essem iudex in causa propria l.i.C.ut nemo in sua cau.l. magistratibus ff.de iurisd.om. iud.l. omnibus.C.de testibus. Rursus si ego te uulneraui aut occidi ad uindictam iniuriæ abs te acceptæ nouum delictũ aut maleficium est. quod nec tollitùr nec minuitur aut infectũ ulla ex parte redditur propter delictum abs te prius in me commissum, sed reipublicæ integrum ius est puniendi, & primum delinquentẽ ex integro & etiam secundum delictum ex integro, & ita fieri oporteret in terminis d.§. Imperatores, nisi per illam legem cum similibus dispensatus & exceptus esset ille casus propter rationes peculiares de quibus ibi. & quia illa maleficia cõtra eum eos'ue contra quos committuntur in domibus eorummet plerunque committuntur, & durum esset si à uindicta tam iusto dolore æstuantes iuberentur abstinere. Diuersum est, si filium meum occidisti aut similia, hæc enim domi iniuriam passi raro fiunt. sicq; cũ non sit ad manus uindicta ad publicos magistratus seditionis nitandæ causa ut iretur consultissimè fuit constitutum. Sed licet

42 Ira iustè cõcepta efficit, vt etiã post interuallũ abolitio criminis impetrari possit

† hæc sint de rigore iuris, tamen si quo casu iniuriatus in iniuriantem deliquit, quasi uindictam moderatam uel non moderatam sic mẽs propria authoritate, pœnæ ordinarię in quã incidit abolitionem aliqua ex parte à principe impetrare, debet & potest l.ii.C.de abolit.& tenet Boerius d. decisione clxviii.in fin. post alios quos allegat.

Ergo longa differentia est inter iracundiæ calorem & inter odium & inimicitiam licet & in odio & inimicitia iracundia quoq; plerũque sit primum enim lenit ipso iure pœnam delicti, secundum uerò non ipso iure licet à principe ex gratia impetrari possit ut minuatur, ideo caute in d.l. quicquid. dicitur calore iracundiæ & in d.l.si filiam dicitur inconsulto calore. & sic in similibus legibus, quasi non sufficiat sola ira (quæ plerunque in omni odio & inimicitia comes adest) sed præterea necesse sit ut adsit calor hoc est sit recẽs & sic uehementer. Ex quibus euidentius apparet errasse longè qui intra dies triginta durare iracundiæ calorem existimabant tũc enim (ut est notum) non rectè aut aptè diceretur calor iracundiæ, sed potius iracundia inimicitia, aut odium iracundum de quo in l.iii.§.ff. lege ex parte cum simil.ff.de adim. lega.

43 Occidens nõ occidendi, sed uulnerãdi animo an occidatur? not. qõ.

Illud autem notandum est, quòd † si Titium uulnerasti & ex uulneribus interiit, allegasti te non habuisse animum occidendi, sed tãtũ uulnerandi (id quod nõ raro accidit) audiendus est. Quinimo ꝙ plus est, quò ad tuum animum hac in re tuo statur iuramento, ita tenet Glo.in l.j.uerb. non occidẽdi.C.ad leg. cor.de sicari.quam sequitur & not. dicit Ioan

P nes

nes Arnonus singulari xliiij. uulnerasti Titiũ. Ludou Roma. in l. in illa. ff. de uerb. oblig. Ias. in §. sed istæ col. 24. inst. de actio. id quod fortè ad mitti posset, quandò essent indicia pro decla ratione istius, id quod euenit in causa nobilis uiri Hispani anno 1562. qui iussit seruum suum ut quẽdam uirum in facie uulneraret, il le autem uulnus inflixit eius gutturi seu collo & ex illo uulnere mortuus fuit, sed tamen famulus ille & si ingenuus erat ultimo supplicio affectus fuit & domini accusatio etiam hodie finita non est, nobilis ille appellabatur Franciscus Gutierrem de Cuellar Segouiensis. Denique † cùm paria delicta pari

44 Delicta an pari cõpensatione tollantur.

compensatione aboleri soleant (ut in regula iuris) euenit ac consequens fit, ut si me baculo percussisti, & ad uindictam ex interuallo te baculo percussi, hæc paria delicta pari compensatione tollantur quò ad pœnã priuatim applicandam, sed quò ad eam, quæ reipublicæ applicanda ueniebat non ita, ergo ex integro exigitur à priore delinquente & ex integro quoque à posteriore.

CAP. DECIMVMNONVM.

1 *Vindicta etiam incontinenti, est peccatum in foro animæ.*
2 *Casus impedit peccatum & delictum fieri iure poli & fori.*
3 *Casus quid.*
4 *Homicidij reus quando quis fiat, ardua. q.*
5 *Animus distinguit maleficia.*
6 *Pœna, culpa, maior non sit.*
7 *Culpa est misc ere se rei ad se non pertinenti.*
8 *Delinquens sponte sua uidetur puniri.*
9 *Homicidium culpa perpetratum extra ordinariam inducit punitionem.*
10 *Homicidium nec dolo nec culpa considerabili factum pœna etiam extra ordinaria caret.*
11 *Pœna caret, qui fixit hominem dum taurum loco solito agitatum figere curabat, non sic si in loco insolito.*
12 *Homicidium aut uulnus insperatò factum, nõ habet plus culpæ quàm fuerat in causa. ut si ab ebrio fieret.*
13 *Vini effectus noxij.*
14 *Ebrietas inculpata, inculpatum facit quicquid indesequitur.*
15 *Homicidij reus nõ fit, qui dat operam rei illicitæ, ex qua sequitur homicidium præter uoluntatem occisoris cum Soto cõtra communem opinionem conclusiones sex.*
16 *Medicus, qui dum morari ualetudinem ægroti uolebat eum peremit, an reus homicidij fiat?*
not. quæst.
17 *Homicidium fecit, qui uulnus tantùm infligere uolebat, & an homicidij reus fiat.*
18 *Homicidium et omne delictum interdum punitur pœna ordinaria, interdum pœna extra ordinaria, interdum nulla.*
19 *Occidens mediatorem interdum extra ordinaria interdum nulla punitur pœna.*
20 *Occidens mediatorem se defendendo punitur si erat de illis, qui fugere tenebantur.*
21 *Occidens mediatorẽ se defendendo punitur si erat de illis, qui se defendere non debebant.*
22 *occidens lapide uersus hominum turbam iacto, extra ordinem punitur.*
23 *Occidens mediatorem dum filium, uxorem, discipulum, aut famulum castigaret an puniatur?*
24 *Vulnerans unum dum alium uulnerare uolebat an ordinarie puniatur?*

EDEVNDO ad tres casus supra consideratos, qui ut diximus, procedunt in foro cõtentioso. nam † in foro aïæ quod fit ad meram defensionem inculpatam est, quod uerò fit ad uindictam, siue fiat incontinenti, siue ex interuallo inducit peccatum mortale, esseq; ita uidetur commu nis op. Theologorum ut per Dominicum Sotũ de iust. & iure lib. v. q. j. art. viij. Sanctus Thomas ii. ii. q. lxiiii. art. 7. cum seq. Quid † autem si casũ homicidium fecit aut uulnus inrulit, stuprũ uel adulterium uel simile quippiam perpetrauit quis, an teneatur? & non teneri eum magis est, ita sub longa tamen distinctione sentit Sãctus Thomas ii. ii. q. lxiiii. art. viii. Dominicus Sotus ubi supra art. ix. & Caietanus d. art. viii. q. lxiiii. & reliquorum Theologorum uidetur esse cõmunis opi. Casualiter † perpetrarum accipere debemus, quando secundum humanam diligentiam debitã & con gruentem secundum negociorum actuum'ue de quibus agebatur qualitatem, is nec in dolo neque in culpa fuit, quamuis in rerum natura poßibile foret maiorem adhiberi cautelam & circũspectionem. secundum Sotum ubi supra, & facit. §. ii. & §. iii. institu. quib. mod. re contr. oblig. l. si ut certò. §. i. & per totam l. ff. locati. dum dictis iuribus, casibus fortuitis an numeratur incendium, quod tamẽ nunquam contigeret, si omnis humana diligentia quàm exactißimè adhiberetur, itaque non intelligo sufficere quòd quis adhibeat eam diligentiam, quam solitus est in alijs rebus adhibere, sed oportere debitam adhibere diligentiam secundum actuum qualitatem. quod ad com-

1 Vindicta etiam incõtinenti, est peccatũ in foro animæ

2 Casus impedit peccatũ & delictum fieri iure poli & fori.

3 Casus qd.

munem & frequentiores hominum actiones referens ut nec sufficiat quòd ipse talem diligentiam adhibuerit, qualem reliquis in rebus, siue suis, siue alienis adhibere solitus erat: siquidem, ea segnior aut incautior erat quàm ea quàm hominum plerique in illius modi & qualitatis rebus adhibere solebant. Nec contra tam exactissimam exigamus quã tum adhiberi possibile erat, ut dd. iuribus & loquimur de homine mediocris ingenij & intellectus, Secundum quæ Diuus Thomas & reliqui Theologi communiter de quibus mentionem habuimus, aiunt & statuunt tres conclusiones, prima. Qui † dabat operam rei licitæ & adhibuit debitam diligentiam, licet inde homicidium sequatur non efficitur reus homicidij, sicq; duobus demum concurrentibus definit fieri reus homicidii, primùm quòd operam daret rei licitæ, secũdùm quòd adhiberet debitam diligentiam, inde subsequuntur aliæ duę conclusiones, quòd reus homicidij fiet quando dabat operam rei illicitæ etiam si adhiberet debitam uel mediocrẽ diligentiam. Item quòd reus homicidii similiter fiet, etiam si rei licitę operam daret, si quidem debitam diligẽtiam nõ adhiberet.

4 Homicidii reus quando quis fiat, ac d.qō.

Nunc descendamus ad exempla, quia superiores conclusiones sunt communiter receptæ à plerisque tam Theologorum quàm iuristarum. Hinc enim fit, ut si putator ex arbore deiecto ramo hominem uulnerauit aut occidit, si quidem proclamauit ut transeuntes possent sibi præcauere, homicidij reus non erit, quia & rei licitæ operam dabat & adhibuit proclamãdo debitam solitamq; diligentiam. Idemque in resartore tectorum, si id fecit, dum tegulas tecti componeret. Item si medicus seruum uel liberum hominem dum curaret mediocri & debita diligentia usus fuit, licet ex ulnere uel morbo perierit, similiter homicidii reus non erit: quia & dabat operam rei licitæ & adhibuit debitam diligentiam. Idem si mulio aut auriga, qui currum ductabat proclamauit ut sibi præcauere possent transeuntes, licet tunc rotis currus seruus uel homo liber saucius aut occisus fuerit, homicidii reus non erit, Cæterùm in omnibus his speciebus & similibus, si debitam illam diligentiam non adhibuisset, reus esset homicidii, non tam dolo quàm culpa commissi, sicque ordinaria pœna ultimi supplicii, non afficeretur, sed alia extraordinaria & mitiore iuxta modum mensuráq; culpæ. Neque ad rem pertinet quòd † ubi non est animus nocendi, non uideatur esse delictum l. diuus cum ibi plenè not. per Glo. & doct. ff. de offic. præf. (ut in furioso & similibus) ubi autem delictum non est, ibi nulla pœna esse debeat. l. j. ff. de iust. & iust. l. absentem in prin. ff. de pœnis. Vnde Cicero lib. j. offi. Cauendum † (inquit) est ne maior sit pœna quàm culpa, Nec dubium est, quin ubi culpa nulla est, ibi quælibet pœna culpa maior ut sit necesse est. Nam ad hoc respondetur, quòd siue illi, putator, uel tecti sartor, uel medicus, uel mulio debitam diligentiam adhibere desierint & ꝓ hoc uulnus homicidium'ue secutum fuerit, siue exactam diligentiam adhibuerint, si tamen imperitia eorum uulnus homicidium'ue fuit subsecutum, semper uidentur in culpa esse, quia uel intellexerunt uel intelligere debuerunt ex tali negligentia uel imperitia, uerisimiliter tale homicidium aut uulnus subsecuturum esse eamq; imperitiam aut negligentiam esse uerisimilem occasionem illius mali futuri, sicque huic periculo consensum præstiterunt taciti, & culpæ rei sunt, tum quòd † culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti l. culpa est. ff. de reg. iur. ad impetitum uerò cuiusque artis eam exercere & profiteri nõ pertinet, tum etiam quòd † in genere uidentur de illo periculo cogitasse, eique periculo sese commisisse & exposuisse, sicq; in sentẽtiam Domini incidisse dicentis. Qui amat periculum peribit in illo. Iuncta l. qui iure militari. ff. de mil. testa. Simillimum est, quod in delictis suo consensu plectinusquiq; uidetur l. Imperatores. ff. de iure fisci, ibi tu te huic pœnæ subdidisti, & l. fin. C. ad legem Iulia. maiest. ibi, quodam modo sua sponte punitur. Cogitauit enim aut cogitare intelligitur, qui delinquit inde punitionem pœnamque legalem profecturam esse. dixi plenè de succ. crea. lib. i. prope finem numero 665. sic ergo & in specie nostra, qui † se se per imperiam suam, suam'ue negligentiam ignorare non debuit causam occasionem'ue certam aut uerosimilem datu- rum mali futuri, illius quidem mali reus & obnoxius erit, ita probatur in §. i. cum tribus sequen. iust. de lege Aquil. cum similibus, ideo ut legitur iiii. Genesis homicidium uiri Lamech imputatum fuit, quæ bestiam figere conata hominem transfixit iaculo.

5 Animus di stiguit ma lefici.

6 Pœna culpa, maior non sit.

7 Culpa est miscere se rei ad se nõ pertinẽti.

8 Delinquẽs sponte sua uidetur pu niri.

9 Homicidiũ culpa perpetratũ extra ordinariam ita. ducit puni tionem.

Item legitur Exodi. xxi. si quis percusserit mulierem prægnantem, & abortum illa fecerit, si mors fuerit subsecuta, reddet animam pro anima, & ita procedunt omnes ferè canones, qui sunt sub titulo de homicidio, & l. distinct. per totam.

Quæ omnia ita tẽperanda sunt, ut in exemplo de muliere pregnante pulsata, intelliga-

10 Homicidiũ nec dolo nec culpa considerabili factũ pœna etiã extra ordinaria caret

tur cessare pœnam ordinariam quando † culpa tantum, non etiam dolo id factum fuit, sed culpa sufficit, ut pœna extraordinaria imponatur, quòd si pulsatio à marito tam leuiter facta fuerit, ut inde mortem aut etiam abortum sequi, non esset uerosimiliter credendum, nec sequi solere secundum communem frequentioremque euentum, nec etiam aliud periculum considerabile, magis tũc est, ut damnum, si quod inde secutum fuerit casui adscribendum sit. & consequenter cesset pœna non solum ordinaria, sed etiam extraordinaria, d. l. diuus, cum similibus, iuncta l. quę fortuitis. C. de pignor. act. l. si ut certo, per totam legem. ff. commod. §. i. ii. & iii. inst. quib. mod. re contrahi. obliga.

Quæ destinctio de exemplo facti homicidii in uenatione repetita intelligatur, nam si telum Lamech iaculata fuit uersus eam partem ubi erat hominum turba, cogitauit aut cogitare debuit ibi periculum homicidii aut uulneris faciẽdi fore paratum; sicq; in culpa fuit,

11 Pœna caret, qui fixit hoiem dum taurũ loco solito agitatũ figere curabat, non sic si loco insolito.

Vnde † cum apud nos Hispanos sit frequens illud spectaculum de taurorum agitatione, in quos turba hominum sua tela coniicit, certè si quis telo fixit hominem dum taurum figere properabat in loco solito (puta in platea) reus uulneris non erit, quia ibi omnes debent sibi præcauere & ad hoc esse parati, quòd si in loco insolito & ubi esset frequens hominũ turba, tũc teneretur, quia ibi & aderat quale quale periculũ & turba hominũ erat incauta & secu licet utroq; casu iaculator nõ deberet ignorare quale quale periculum adesse, tamen quando iaculatus fuit eo loco & tempore, quo tauri agitabantur & omnes in eos sua tela coniiciebant, non fuit necesse proclamare ad turbam ut sibi quisque caueret, quia ex natura & qualitate illius rei actusque omnes sibi præcauere debebant, ceterum extra locum solitum turbæ hominum incautè deq; illo periculo minimè cogitanti nihil esset imputandum, iaculator ergo primo casu iustè potuit cogitare quòd unusquisque sibi caueret, sicq; ex illa iaculatione nihil mali sequeretur, secundo autem casu debuit cogitare quòd turba hominũ ab illa iaculatione insperata sibi minimè caueret, sicq; inde uerisimiliter periculum sequeretur & damnum.

12 Homicidium aut uulnus insperatò factum, non habet plus culpę quàm fuerat in causa. ut si ab ebrio fieret.

Quæ † distinctio planè probatur in. §. item si putator, cũ ibi not. inst. de lege Aquil. iuncta sententia diui Augustini xxii. lib. contra Faustum, quatenus ait, Loth, qui ebrius incestum cõmisit, non fuisse reum incestus, eò quòd crimen illud nõ habuit plus culpæ quàm præfuerat in ebrietate, id quod sequitur Dominicus Sotus ubi supra & rectè, Ita que id tantum inspicitur quod principaliter agitur, non autem id quod inde casualiter subsecutum fuit ut iuribus supra allegatis & l. si quis neque causam cum ibi not. per Glo. & doct. ff. si cer. pet. sed bene inspicitur id quod inde uerisimiliter subsequi solet l. si quis hæres institutus uerb. sunt enim appendices præcedentis institutionis. ff. de acq. hære. Vinũ † certe non moderate sumptum malos producere solet effectus, detegit enim arcana, soletq; manus ad arma uocare, animosque Veneri procliues ardentesque parare. Vnde Vergilius de Venere & uino sic cecinit. 13 Vini effectus noxii.

,, *Arcanum demens detegit ebrietas.*

Et Ouidius lib. ii. de remed. amoris,

,, *Quid tibi præcipiam de Bacchi munere quæris,*

,, *Vina parant animos Veneri.*

Et Horatius lib. i. Epistolarum,

,, *Quid non ebrietas designat, operta recludit,*

,, *Spes iubet esse ratas in prælia trudit inermem.*

Cum (inquam) ebrietas sit periculosa ad arma, quia nonnulli ebrii fiunt longè magis furibundi & rabidi quàm reliqui, tunc qui huiusmodi se esse dum ebrius sit, intelligeret; is si ebrius, quem uulnerasset non solum ebrietatis, sed etiam uulneris dati reus fieret. Nam & qui sciret se furere Veneris calore dum ebrius fieret, tunc si filiam forte uel sororem dum ebrius esset compressisset etiam illius incestus reus fieret. Et si quis sciret se omnia dũ ebrius esset garrire & recludere solitũ, tunc si ebrius arcanum principis sibi (ut fortè consiliario) notum aperuisset, non solum ebrietatis sed etiam illius criminis reus fieret. argu. d. l. si quis hæres institutus, uerb. sunt enim appendices &c. In omnibus tamen his casibus & similibus, quia non dolo sed culpa peccatum fuit, alia pœna mitiore quàm ordinaria plectendus esset, qa causa ẽt iniusta à pœna ordinaria excusat ut supra ostendimus. Quæ omnia limita ut non procedant, quando † in ipsamet ebrietate nulla omnino culpa ebrii fuit, ueluti si ex malicia quadam occulta ipsius uini ebrius factus fuit cum tam parum uini absumeret, quo non solebat inebriari. uel si ex cibi cuiuspiam comestione (id quòd non raro accidit) inebriatus est illius uirtutis nescius, in his enim speciebus & similibus, si ebrius maleficium cuiusuis generis patrasset, reus non esset iure ciuili, non quoq; iure canonico nec etiam iure poli. d. l. diuus cum similibus supra allegatis. 14 Ebrietas inculpata, inculpatũ facit quicquid inde sequitur.

Denique qui † dat operam rei illicitæ ex qua sequitur homicidium præter uoluntatem & insperato communis opi. supra relata diui Thomę & Caietani ubi supra & Syluestri in summa, uerb. homicidio. ii. dubio. xviii. uult homicidii 15 Homicidii reus nõ sit, qui dat operam rei illicitæ, ex

qua ſequit homicidiũ præter uoluntatẽ occiſoris cũ Soto cõtra communẽ opi. cõcluſiões ſex.

homicidii reatum committi. quæ concluſio nullo iure probatur directo, ſed à contrario ſenſu, facit c. lator, c. dilectus filius c. Ioannes c. ex literis, de homici. & in dictis locis hæc eſt communis opinio. Canoniſtarum ſecundum Dominicum Sotũ lib. v. de iuſt. & iure q i. arti. ix. Vnde conſequens erat dicere ſecũdum eũ, quòd ſi clericus adulterio deprehenſus ad ſuã defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ aggreſſorum occideret irregularis fieret & homicidii reus, deinde ſequeretur quod ſi die feſto campanam de campanili clericus deponens(& ſic opus faceret ſeruile tali die ueti tum & illicitum) tignum inde cadens puerum occideret, clericus ille irregularis & homicidii reus fieret. Tertiò eadẽ ratiõe ſequeretur, quòd ſi furtim quis arborem alienam cædebat & ſi abundè clamaret, ut tranſeuntes poſſent ſibi præcauere, adhuc tamen ſi ramus cadens, quem occideret, is homicidij reus fieret. Quartò ſequeretur quòd ſi quis uetante domino & ſic illicitè Syluam alienam uenandi cauſa ingreſſus inſperato dum feram transfigere uellet, hominem transfigeret, homicidii reus fieret. Quintò ſequeretur, quòd ſi fur nocturnus pannos brumali tempore, quibus annicu lus puer tegebatur ſubtraxit ignorans ſub illis eſſe puerum, illeq; frigore interierit, is fur homicidii reus fieret. Sextò ſequeretur quòd ſi auriga, qui currum furatum ductabat hominem tranſeuntem(quanuis proclamauerat, ut ille ſibi poſſet cauere) rotis peremit, homicidii reus fieret, Sed in omnibus his ſpeciebus contrarium & humanius eſt & uerius in puncto iuris, quia his in caſibus homicidiũ eſt mere caſuale & omnino præter intentionem, mẽtem. & animum occiſoris, nõ ſolum in ſpecie, ſed etiam in genere, Nam neq; in genere ueriſimiliter potuit aut debuit ex talibus actionibus ſucceſſurum eſſe homicidium cogitare, ſicque tale homicidium eſt merè caſuale & conſequenter mere inculpatum & per hoc mere impunitum per iura & rationes de quibus ſupra & ita expreſsim cæteros reprehendens tenet doctiſsimus Sotus ubi ſupra nominatim enumerans quatuor ſpecies ex ſex ſupra relatis. Et ad c. ex literis, cum ſimilibus ſupra allegatis reſponde ut per eum, quæ omnia intellige primum de iure canonico, deinde etiam de iure ciuili, poſtremo etiam in forò animę idq; indubitabilius.

Illud autem notandum eſt, quòd quibus in caſibus quis dabat operam rei illicitę unde ſucceſsit homicidium inſperatum tamen ab ipſo occiſore, quale eſſet(ut non raro accidere rumor eſt) cum † medicus aut chirurgus medicamentis aut pharmacis uſus fuit, nec lethalibus quidem, nec etiam ſalubribus, ſed talibus, quæ miſerum ęgrotum in eodem ſtatu detinerent, infirmusq; tempore & morbo debilitatus præter intentionem medici periit; tunc quidem is medicus homicidii pœnam ordinariam non ſubibit, quia non tam reus eſt homicidii dolo quàm culpa commiſsi, uel ſi fuit dolus, nõ quidem fuit dolus ad homicidium ſed tantum ad lucrum directus, ſicq; in diuerſa re non in ea, quæ ſubſecuta fuit, dolus fuit. id quod confirmatur ex eo quod Iaſ. in §. ſed iſte inſt. de act. Ioannes de Arnono ſingulari. xliiii. Ludo. Roma. in l. in illa. col. pe. ff. de uerb. obliga. Accurſius in l. i uerb. non occidendi. C. ad leg. Corn. de Sicariis tradiderunt, dum aiunt quòd qui † alterum uulnerauit non occidendi ſed tantum uulnerandi animo, ſi ille ex uulnere periit, non tam homicidii quàm uulneris reus eſt. Secundum quæ eſt moderanda illa communis opi. Canoniſtarũ & Theologorum de qua ſupra, ut qui dabat operam rei illicitę ex qua ſucceſsit homicidium inuoluntarium homicidii reus fiat, ita tamen ut non pœna ordinaria homicidii puniatur ſed alia mitiori, quia non tam dolo quàm culpa id homicidium factum uidetur, ſunt enim duo delicta, alterum dolo, alterum culpa commiſſum. Dolo committitur delictum in ea re illicita, quæ principaliter & intentionaliter agebatur. Culpa committitur in homicidio inopinato inde ſecuto ut in exemplo proximè relato. Intellige, quando potuit ueroſimiliter cogitare homicidium inde ſequi, ut in exemplo medici non ſic quando id euenturum ueroſimile non erat, ut in ſex exemplis ſupra relatis.

16 Medicus, qui dũ morari ualetudinẽ ægroti uolebat eũ peremit, an reus homicidii autẽ, not. q.

17 Homicidiũ fecit, qui uulnus tũm inſligere uolebat, & an homicidii reus fiat.

Igitur cum ſit homicidium aut uulnus ſunt tres caſus, Primus ſi occiſor † de homicidio in ſpecie cogitauit, ut ſi uoluit occidere & occidit. Alter cum in genere tantum ueroſimiliter cogitauit, ut ſi iaculum, telum'ue lethale coniecit uerſus turbam hominum, tauri aut uolucris transfigendæ cauſa, uel ſi fortè uoluit hominem uulnerare duntaxat, isq; ex uulnere periit. Tertius quando nec in genere nec in ſpecie de homicidio aut uulnere hominis cogitauit, quanuis dabat operam rei illicitę, ut in ſex exemplis ſupra relatis, Primo caſu imponitur pœna ordinaria mortis. l. iii. C. de epiſco. audi. Secundò caſu non ordinaria, ſed alia extraordinaria mitior. ultimo caſu nulla omnino pœna pro homicidio imponitur, quanuis res illa illicita, cui ille operã dabat facit eũ debitè pro illius rei qualitate puniri. Secundum quę communis opi. Theologorum & Canoniſtarum dicentium, homicidii reum fieri eum,

18 Homicidiũ & omne delictũ interdũ punitur pœna ordinaria, interdum pœna extraordinaria, interdũ nulla.

qui

qui dabat operam rei illicitæ ex qua homicidium etiam insperato secutum fuit, uera est ex toto in primo casu supra relato, in secundo autem uera est ex parte tantum, nempe quò ad pœnam extraordinariam, in tertio uerò casu nec ex toto nec ex parte uera est. Quæ autem pœna sit illa extraordinaria, quæ imponitur pro homicidio insperato contingēte, tradit Nicolaus Boerius decisi. lxxxiii. alia quæstio nume. 8.

19 Occidens mediatorē interdum extra ordinaria interdum nulla punit pœna.

Ex his colligitur quid respondendum sit, si fortè cum † duo essent rixantes se seque inuicem digladiantes, quidam tertius mediator, qui eos ad pacem reducere studebat uulneratus uel occisus sit ab uno ex illis, utrum ordinaria pœna, an extraordinaria, uel fortè nulla plectetur? Qua in re si ab eo, qui se legitimè defendebat occisus fuit, cessat pœna tam ordinaria quàm certa ordinaria, quia ille nihil ad aliud intendere uidetur quòd ad se se defendēdum, defensio autem permissa & sic inculpata est. ista est communis opi. quam tenent (per l. scientiam uers. sed si se defendendo. ff. ad legē Aquil.) Franci. de Capir. inter consi. Cæpollę consi ii. Hippol. Marsi. in l. de minore, nu. 37. ff. de quæst. Cępolla consi. xxxiiii. col. iiii. & alii plures, quos refert & sequitur Nico. Boer. decisi. lxxxiii. nu. 9. uers. & hoc si est aggressor Quod si is erat aggressor, tunc quia in genere potuit & debuit cogitare (id quòd non rarò fit) uulneratum aut occisum iri mediatorem, si ipsi rixantes illico ad eius interuentum se se non diuiderent, extraordinarie puniendus est, non ordinarie, quia ibi præsumitur defuisse dolus, licet adsit culpa. hæc etiam uidetur communis opin. ut per eundem Boërium ibi, Ang. in l. si cum tertio per illū tex. ff. de iniur. cum aliis per Boerium allegatis. Idemq; † & si

20 Occidens mediatorē se defendēdo punitur si erat de illis, qui fugere tenebantur.

occisus esset ab aggresso, si erat de illis, qui fugere debebant quia tunc defendendo se illegitimè iure diceretur dare operam rei illicitæ. Vnde homicidium ab eo inde perpetratū, & si non dolo, tamen culpæ annumerandum esset. & per hoc extraordinarie puniretur, & hæc quoque opi. esse uidetur ex mente Doctorum communiter ut per Boerium ibi & esse ueram opin. patet ex supra allegatis. Et ideo si

21 Occidens mediatorē se defendēdo punitur si erat de illis, qui se defendere non debebant.

fortè miles à duce uel capitaneo suo, uel libertus à patrono præsertim iustæ castigationis gratia aggressus fuisset, uel famulus à domino, uel discipulus à magistro, isq; cum & posset & deberet fugere restitit se seq; defendere cœpit, mediatoremq; occidit, uel uulnerauit, culpæ reus esset extraordinemq; puniretur de tali occisione, & ordinariè propter talem irreuerentiam iniuriarum actione teneretur.

22 Occidens lapide uersus hominum turbā iacto, extra ordinē punitur.

Apparet etiā ex his quòd † si quis uersus hominum turbam lapidem proiiciens hominem occidit ordinarie non punietur, cùm desit dolus, sed extra ordinem, quia adest culpa cùm de eo in genere cogitare & potuisset & debuisset. ita Paulus Castren. in l. & si seuerior col. ii. C. ex quib. cau. infa. irrog. Bal. in l. data opera, col. iii. C. qui accus. non poss. Decius consi. ix. col. j. Boerius decisi. lxxxiii. num. 12. uers. & quod supra. ex cuius alleg. apparet hāc esse communem opi. Apparet etiam uerā esse opinionem Cepollæ consil. lxxxiii. (quam sequitur Boerius. d. decisio. lxxxiii. nu. 10.) existimantis quòd si quis dum inter inimicos sagittabat, parentem in medio existētem insperatò transfixit, non tenetur lege Cornelia. Sed an extra ordinem puniatur pendet ex nostra distinctione proximè relata. Quid ergo

23 Occidens mediatorē dum filiū, uxorem, uxorē, discipulum, aut famulum castigarent an puniatur?

† si pater filium, maritus uxorem, magister discipulū moderatè corrigebat, uel capitaneus militem, & pugno fortè, uel baculo, mediatorem insperatò uulnerauit, & ut nec extraordinem nec ordinarie sit puniendus Albericus in l. si quis in graui. §. si maritus. ff. ad Syllani. & Boerius ubi supra nu. 10. scripserunt, & rectè quia & dabat operam rei licitę & ut eis animus non erat baculo uel flagello uxorem, militem, filium, discipulum'ne uulnerare, sed mediocriter ad carnis qualem qualem afflictionem & castigationem cedere: ita nō erat cogitandum, quod quid acerbius in mediatorem accideret, sicq; id uulnus omnino casuale intelligetur. quod iustificatur eo quòd culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti l. culpa est. ff. de reg iuris. Nec dubium est quin illi iure suo uterentur & moderatè sicq; ab illo mediatore impediri non debebant, Vnde apparet diuersam esse causam illius, qui inter rixantes extitit mediator. Quid autem † si dū

24 Vulnerās unum dū alium uulnerare uolebat an ordinariè puniatur.

uellet Titium uulnerare uulnerauit Meuium (qui prope fortè erat) & tunc similiter secundum nos extraordinem punietur, non pœna ordinaria, quāuis daret operam rei illicitæ, licet non pauci teneant contrarium, ut per Boerium ubi supra col. fi.

CAP. VIGESIMUM.

1 *Imperator Romanorum an sit Dominus totius mundi? Egregia quæstio.*
2 *Papa an habeat tantùm temporalem iurisdictionem? egrgia quæstio.*
3 *Deus mundum gubernat.*
4 *Imperium an sit immediatè a Deo.*
5 *Potestates etiam minimæ dicuntur esse à Deo.*
6 *Imperia an sint à fatis?*

7 *Fatorum*

7 *Fatorum uis.*
8 *Fortunæ uis.*
9 *Fortunæ debilitas.*
10 *Mundi dominum nullum esse nec unquam fuisse, aut futurum, & contrarium monstrum esset, noua ratione docemur.*
11 *Nauigare triste est.*
12 *Nauigare nefas est.*
13 *Nauigare contra naturam est.*
14 *Nauigare periculosissimum est.*
15 *Nauigantes morti proximi.*
16 *Nauigatio perfida.*
17 *Nauigare est animam uentis credere.*
18 *Nauigationis inuentor fuit mortis inuentor.*
19 *Nauigare est ire contra leges naturæ.*
20 *Nauigatio horrida.*
21 *Nauigantes inter uiuentes esse non uidentur.*
22 *Vitam tueri & pericula abhorrere hominibus in re naturæ insitum.*
23 *Notorii uis.*
24 *Homo omnis liber nascitur de iure naturæ etiam quo ad iurisdictionem, cui subesse nequit, nisi sponte sua.*
25 *Homo iurisdictioni alterius non subest, nisi sponte sua.*
26 *Libertas hominibus iure naturæ debita.*
27 *Mundum uni principi non subesse ostenditur iure tam naturæ quàm gētium, & etiam ciuili & diuino.*
28 *Intell. l. deprecatio. ff. ad l. rodiam de iactu.*
29 *Mundi uox uariè sumitur.*
30 *Indefinita an æquetur uniuersali?*
31 *Augustini & d. Thomæ locus declaratus.*
32 *Morum mutatio quotidie fit.*
33 *Romanorum mores in deterius.*
34 *Imperiorum uariationes.*
35 *Ruina Thebarum & Troiæ.*
36 *Ruina multarum urbium.*
37 *Mundus sub uno esse imperatore nihil incommodus.*
38 *Potestas propter usum.*

1 Imperator Romanorum an sit Dominus totius mūdi? egregia quæstio.

Qvinqvagesimo tertio ex nostra etiam principali sententia colligitur, An sit uera ea uulgaris opinio, quę † habet Imperatorem Romanorum dominū esse totius mundi, quam sententiam tenuerunt Doctores in l. bene à Zenone per illum text. C. de quadri. præscript. & Doctores. in l. deprecatio, ibi totius mundi dominus. ff. ad legem rodiam de iactu, tenet Bald. & alii in l. cunctos populos. C. de summa trini. & fide cathol. Barth. in l. hostes. ff. de captiuis. idem Bart. in extrauag. ad reprim. ad princip. in eadem sententia est, & ita tenent Itali doctores secundum Dominicum Sotum de iust. & iure lib. iiii. q. iiii. art ii. & ita ut receptissimam opinionem tradidit & sequitur Alphonsus Guerrerius in suo speculo principum c. lv. ad princip. Abbas Panormi. & alij c. nouit de iudi. qui sic ratiocinantur. Christus dominus noster fuit uerus dominus (etiam tanquam homo) totius mundi, Christi successor & uicarius est Papa in terris, sicq́; penes Papam est in toto mūdo utraq; potestas tam ecclesiastica quàm temporalis, Papæ autem uicarius & successor est Imperator in temporalibus, ergo Imperator in toto mundo quò ad temporalia dominus esse uidebitur idemq́; uidetur etiam sentire Cardin. in c. ecclesia de iureiu. idem in clemen. fi. de censibus, & hac ratione Card. in clem. i. §. cæterum ait Imperatorem Papę filium uocitari, & quòd imperator sit Christi uicarius in temporalibus, & sic sit in temporalibus dominus totius mundi tenet idem Bal. in l. i. C. de iure aureorum annulorū & quòd Imperator unicus ī orbe esse debeat, q̄ omnibus regibus præsit, tenet Card. in cle. i. §. fi. de iureiur. per l. leges. C. de legib. & per d. l. deprecatio & d. l. bene à Zenone, & Panor. in d. c. nouit, pro hac parte allegat multa iura idem Panormit. in c. uenerabilem de electione, & alii plures, quos allegat Bartholomæus Cassanæus in tract. de gloria mūdi par. v. consid. xxviii. tenent similiter Imperatorē esse dominum totius mūdi, intelligentes quò ad protestationē & iurisdictionē id q̄d tenēt Glo. Bart. & alii in proœ. ff. uet. in prin. idē sentit Bar. in l. nō ambigitur. ff. de leg. & in l. fi. C. de legib. dum ait solum imperatorem posse condere leges, teuentq́ue Hostiensis & Ioannes And. ut refert Dominicus Sotus ubi supra imperatorem dominum esse totius mundi, & sentiunt alii multi, quos refert Boerius deci. xxxi. tempore nume. iij. & iiij. & communem opinionem ut imperator sit dominus totius mundi tenet Bal. in d. l. bene à Zenone colum. i. per illum tex. dum ait, cum omnia principis esse intelligantur. Idem sentit ipse Bal. in l. executorem num. 12. C. de execut. rei iudi. dum ait quòd ubi est imperator ibi est omnis iurisdictio, & Rosellus de potestate Papæ nu. 6. facit lex. i. §. per hanc. ff. de rei uendicatione & ibi Bar. l. si duas. §. grammatici & ibi Bar. ff. de excusationibus tutorum. Bald. in c. i. in principio colum. ii. de pace. fir. Bald. in. §. si ab hostibus colum. ii. instit. quib. mod. ius. patr. pot. sol. Boerius decisio. viij. quinta martij nume. 4. Alciatus dispu. lib. ii. c. xxii. Isernia in l. constitut. Neapolitan. colum. iiii. Cynus. Bar.

Bart.& Salic.in d.l.cunctos populos, Anchar. consi.lxxxvii. Alex. consi.lxxvi. libro ii. Bald. cons cccxxviii.lib.i.Signorolus in l.princeps. ff.delegibus. Oldrald.consi. clix. Riminal.in rubrica col.ii.ff.de iuri.omn.iudi. Curtius iunior consi.clviii.Isernia in c.i.§.n.deuot.feudo Odofredus & Bal. i auth.dos data.C.de donati.anre nupt.Bald.consi.ccclix.lib. iii. & cõsilio ccxviii.eodem.lib.Alber.in i.consti.digestorum in rub.num.2.Anchar.consi.cccx. col. iii. Oldrad. consi. lxix. idem Anchara.consil. cccxx. in prin. Ludo.Ro. consi.ccclxxxii.col. ii.Socinus consi. cxxvii. col.iii.lib.i.Matthęus Afflictus in c.i.§. fin.colum.i.de prohibita feudi alienatione per Fridericum.Paulus Castr. consi.lvi.uidetur nume.3. lib. ii. adhuc tamen tot sunt, qui teneant contrarium ut referunt prædicti quòd mihi non satis certum est utra pars receptior sit.

Superioribus etiam proximum est & adstipulatur, nam cum tex.in c. nouit de iudic.dicat quòd Papa iurisdictionem regis sæcularis nec uult nec debet impedire, dubitatur,

2 Papa an habeat tàm temporalē iurisdictionem? egregia qō.

An † apud Papam sit iurisdictio tam temporalis quam spiritualis & magis est ut Papa habeat solam spiritualē, quia temporalis immediate à Deo principibus sęcularibus data fuit Glo.in d.c.nouit uerbo iurisd. & in l.i.in fina. tit. i. par.ii.ubi dicitur imperatorem esse Dei uicarium in temporalibus, sicut Papam in spiritualibus, Glo. in c.quoniam x.distinct.& in c.i.xxii distin.Glos.in c.cum aduersum xcvi. distin.Nauarrus, qui plures Refert,& adducit fundamēta sexdecim in d.ca.nouit.nu.39.ornatq; hāc partem illatione lxviii. Couar.in c. peccatum.§.ix.num.7. de reg.iu.in vi.Vermōdus de publicis cōcub.col.ccclxxvi.ubi xx.fundа.adducit dicitq; hanc partem commu.opi. Communis est secundum Bal.in proœmio digestorum col.ii. Anto. de Rosellis in tract.de potestate Imperatoris fol.viii.§.neptolixios. tenet Andr. Isernia in prologo const.Neap. uersi.liquet etiam num.2.& Alphonsus Guerrerius in Speculo principū c.xvi.& Theologorum doctissimus Dominicus Sotus de iust. & iur.lib.iiii.quæstio.iiii.artic j.& ii. sentit Sanctus Bernardus ad Eugenium & Diuus Thomas ii.ii.q.xl.art.ii.idem Sotus super Mathæi c.i.& rursus super c.xx.

Contrariam opinionem, ut Papa haberet iurisdictionem spiritualem in actu, & temporalem in habitu, quam ipse tradiderit Imperatoribus tenent Glos.in d.c. nouit, in uerbo iurisdi.& Glo. in c.causam quę, qui filij sint legiti. Glo.in clem. ad nostram de hęreticis probat per extrauagantem, unam sanctam, de maioritate & obedientia, tenet Inno. in d.c.nouit, Bart.in l.j.§.præses.ff de requirendis reis. Idem in extrauaganti ad reprimendum, uerbo totius orbis, Couar.ubi supra.§. ix.nume.7.Nauarrus in d.c.nouit & Vermondus ubi supra plura allegant pro hac parte, licet teneant partem primam, hæc opin. communis est secundum Abb. in c. si duobus.§.fin. de appella.Deci.in d.c. nouit nume.7.Castaldus de Imperatore q.50.dicit communē Nauarrus d.c.nouit, notab.xxx.nume.18.cum sequen.Couar.ubi supra nume.7. licet primam teneat.pro hac ii. parte facit, quia dominus noster utrunque gladium aliquādo exercuit, Sanctus Thomas de regimine principum lib. iii.c.xii.& in iii.par.quæst.viii.artic. iiii. Florent.in iii.part.tit.xxiii.c.ii. Syluester in uerbo Papa quæst.x.Alphons.de Castro de iusta hæreticorum punitione lib.ii.c.xxiii.col.ii.& sic dominus noster uidetur utrūque gladium Petro uicario suo tradidisse qđ & sentit Matthæus Afflict.decisi.Neap.cclxv.num.14. dum ait Papam esse omnia & supra omnia. Tenet Guerrerius in Speculo princi.c.xvi.in princi. idem ibidem ca.lv.dum firmat Imperatorem esse Papæ Vicarium etiam in temporalibus, & expresšius d.c.xvi.nu.6.in quibus locis sibi ipsi aduersatur, Ioannes Faber in l.cunctos pop.C.de summa trini.Burgen.addi.iii.super c.i Mathæi.itaq; cum indubitatum sit, Deum

† esse dominum totius mundi, Papamq; esse Vicarium Christi Dei nostri tam in temporalibus quàm in spiritualibus, & Imperator sit Papæ Vicarius in temporalibus totius mundi sequitur esse dominum totius mundi etiam quò ad iurisdictionem & gubernationem, nā Deus à quo ipsi habuerunt mundum gubernabat, unde Boëtius Metro.9.lib.5.

3 Deus mundū gubernat.

„ *O qui perpetua mundum ratione gubernas.*

Et Lucanus lib.ix.bellorum ciuilium.

„ *Deus est quodcunq; uides quocunq; moueris*

Et rursus eod.lib. ait,

„ *Nil agimus nisi sponte Dei.*

Et Plautus in rudente de Deo ait,

„ *Iterum ille eam rem iudicatam iudicat.*

Et Sillius Italicus lib.vi.bell.puni.ait,

„ *Iustitiæ iustiq; dator, qui cuncta gubernas.*

Et Statius lib.v.Theb.ait

„ *Cuncta hæc superum demissa suprema*

„ *Mente fluunt.*

Et Titus Calfurnius Aegloga.iiii.ait,

„ *Deus ipse canatur,*

„ *Qui populos urbesq; regit pacemq; togatam.*

Et Boëtius metro.v.lib.i.scripsit.

„ *O stellefere conditor orbis,*

„ *Qui perpetuo nexus solio*

" *Rapido cœlum turbine uersas*
" *Legemq; pati Sydera cogis*
" *Omnia certo fine gubernas.*

Et Manilius lib.i.Astro.scripsit,

" *At mihi non præsens ratio tam ulla uidetur*
" *Qua pateat mundum diuino numine uerti.*

Et Claudianus lib.i.in Ruffinum inquit,

" *Tunc omnia rebar*
" *Consilio firmata Dei,qui lege moueri*
" *Sydera,qui fruges diuerso tempore nasci,*
" *Qui uariam Phœben alieno iusserit igne*
" *Compleri,solemq; suo,porrexerit undis*
" *Littora,tellurem medio librauerit axe.*

Manilius lib.i.Astrono.

" *Hoc opus immensi constructumq; corpore mundi,*
" *Membraq; natura diuersa condita forma,*
" *Aeris atq; ignis terræ pelagiq; iacentis,*
" *Vis animæ diuina regit,sacroq; meatu*
" *Conspirat Deus,& tacita ratione gubernat.*

Idem lib.ii.

" *Sic omnia toto.*
" *Dispensata manent mundo dominumq; sequuntur*
" *Hic igitur Deus & ratio,quæ cuncta gubernat*
" *Ducit ab æthereis terrena animalia signis,*
" *Quę quanquam longo cogit submota recessu,*
" *Sentiri tamen ut uitamq; ac fata ministrent*
" *Gentibus,ac proprios per singula corpora mores*
" *Hæc minus est quærenda fides,sic temperat arua,*
" *Cœlum,sic uarias fruges redditq; rapitq;*
" *Sic pontum mouet,& terris immittit & aufert.*

Ergo cũ Deus optimus maximus orbẽ regat & regeret:regimenq́, Papæ concesserit & Papa imperatori, consequens fit imperatorem mundi regimen habere.

4 Imperium an sit immediatè a Deo. Quòd aũt † imperiũ sit imediatè à deo uideatur ꝓbare tex.in autẽ.de fide instru.§. quia uerò,& C.de uete.iure enucle.l.ii.§. fiquis & ĩ authen. de cõsulibus in fi.in l.in nomine dñi. de officio præfecti. & in authent.qũo oportet episco.ubi ꝓbatur qđ imperiũ immediatè est à Deo.& quòd imperiũ sit à Deo, tripliciter ꝓbatur. primò ꝑmisiue.secũdo approbatiuè, tertiò formaliter.Permissiuè,nam hoc est permissum à Deo propter bonũ uniuersale,quia entia nolunt malè disponi,nec bonum est pluralitas principatuum, unus ergo princeps.ut ait Aristot.xii.Metaphi.ad finẽ. hoc enim per missum est à Deo sub ratione finis,ut mundus optimis legibus regatur.Nam secundum Physicam regulã, cuius finis bonus est,ipsum quoque bonum est,omnia enim rectificat finis. iustum est enim à fine denominari omnia secundum Philoso. Secundò dixi, quòd imperium est à Deo approbatiuè,Christus enim approbauit imperium,dũ dixit.imago Cæsaris reddatur Cæsari,ut habetur in euangelio.ait Apo stolo.ad Romanos.c.xiii. non est enim potestas nisi à Deo, quæ autẽ sunt à Deo ordinata sunt & ẽt Daniel ꝓphetauit in uisionibus suis monarchiã Assyriorũ.Persarũ.Græcorũ,& Romanorũ.ꝙ nõ ꝓphetatũ fuit sine uoluntate Dei. Tertiò dico, qđ Romanũ imperiũ a Deo ẽ formaliter & effectiuè.nã cũ tota collectio Christianorũ hoc teneat,licet quædã regna de facto non obediãt. nõ est putandũ aliud,nisi qđ ẽt ipse Deus hoc disponat,qui est caput illius collectionis. & post Deũ imperator. Apostolicus hoc approbat.ut in ca.uenerabilem.de electione.&ibi Doct. ita Guerre. in Speculo.c. lv.cuius sententia quatanus ait Romanum imperium à Deo esse formaliter suspecta est,in reliquis autem uera est,ita tamen ut non solum summum imperium,sed † etiam medium, mediocre, aut etiam minimum & quælibet inferior potestas dicatur esse à Deo secundum eũ. c.xvi.num.6.iuxta uerbum Domini dicẽtis ad Pilatum, Non haberes potestatem in me ullã nisi data esset tibi desuper. Sunt † tamen, qui uelint regna & imperia non esse à Deo sed à fortuna unde Manilius lib.ii.Astron.sic ait, 5 Potestates etiam minime dicũtur esse à Deo. 6 Imperia an fint à fatis?

" *Mitto,quod certum est,& in euitabile fatum* 7 Fatorsuis.

Verg.lib.vi.Aeneid.

" *Desine fata deum flecti sperare precando.*

Iuuenalis Saty.ix.

" *Fata regunt homines.*

Seneca in Oedippo,

" *Fatis agimur,credite fatis*
" *Non sollicitæ possunt curæ*
" *Mutare rati stamina fusi.*
" *Quicquid patimur mortale genus,*
" *quicquid facimus uenit ex alto,*
" *Seruatq; sua decreta colus,*
" *Lachesis dura reuoluta manu.*
" *Omnia secto tramite uadunt*
" *Primusq; dies dedit extremum.*
" *Non illa Deo uertisse licet,*
" *Quæ nexa suis currunt causis.*
" *It cuiq; ratus prece non ulla*
" *Mobilis ordo.multis ipsum*
" *Timuisse nocet,multi ad fatum*
" *Venere suum,dum fata timent.*

Idem in Octauia.

" *Regitur fatis mortale genus*
" *Nec sibi quisquam spondere potest*
" *Firmum & stabile,perq; casus*
" *Voluitur uarios semper nobis*
" *Metuenda dies*

Manil.lib.iiii.Astrono.

" *Soluite mortales animos,curasq; leuate*
" *Totq; super uacuis uitam deflete querelis*
" *Fata regunt orbem,certa stant omnia lege,*
" *Longaq; per certas signantur tempora cursus.*

Q *Nascentes*

,, *Nascentes morimur, finisq; ob origine pendet.*
,, *Tunc & opes, & regna fluunt, & sepius orta.*
,, *Paupertas, artesq; datæ, moresq; creati,*
,, *Et uitia & clades, damna & compendia uitæ*
,, *Nemo caret damno, poterit nec habere negatum,*
,, *Fortunam'ue suis in uitam perdere uotis,*
,, *Aut fugere instantem, sors est sua cuiq; ferenda.*
,, *At nisi fata darent leges uitæq; necisq;*
,, *Fugissent ignes Aeneam Troia sub uno*
,, *Non euersa uiro, fatis uicisset in ipsis,*
,, *Aut lupa proiectas nutrisset martia fratres,*
,, *Romaq; sic enata foret, pecudumq; magistri*
,, *In capitolinos auxissent culmina monteis,*
,, *Includi'ue sua potuisset Iupiter arce*
,, *Captus, uel caput hic orbis foret igne sepulto*
,, *Vulneribus uictor repetisset Mutius urbem*
,, *Solus, & oppositis clausisset Horatius armis*
,, *Pontem, urbemq; simul rupisset fœdera uirgo,*
,, *Tresq; sub unius fratres uirtute iacerent.*
,, *Nulla acies tunc uicit. pendebat ab uno*
,, *Roma uiro, regnumq; orbis sortita iacebat.*

Statius lib.v.Syluarum.

,, *Heu durus fati tenor, est ne quod illi*
,, *Non liceat. quantæ poterant mortalibus annis*
,, *Accessisse moræ; si tu pater omne teneres*
,, *Arbitrum, caco gemeret mors clausa barathro.*
,, *Longius & uacuæ posuissent stamina parcæ.*

Et Manilius lib.i.Astrono.

,, *Si sors ista nobis dedit sors ipsa gubernet.*

Et Claudianus lib.i.ad Ruffi.sic cecinit,

,, *Sæpe mihi dubiam traxit sententia mentem*
,, *Curarent superi terras, an nullus inesset*
,, *Rector, & incerto fluerent mortalia casu.*

Vnde Virgilius Aeglog.ix.

,, *Sors omnia uersat.*

Fortunæ uis. Et idem de fortuna,

,, *Fortuna potens tantum*
,, *Iuris atroxq; uendicas,*
,, *Euertisq; bonos eligis improbos,*
,, *Nec seruare potest, muneribus fidem*
,, *Fortuna immeritos auget honoribus*
,, *Fortuna innocuos cladibus afficit,*
,, *Iustos illa uiros pauperie grauat*
,, *Indignos eadem diuitijs beat.*
,, *Hæc aufert iuuenes & retinet senes*
,, *Iniusto arbitrio tempora diuidens,*
,, *Quod dignis adimit transfert ad impios*
,, *Nec discrimen habet rectaq; iudicat,*
,, *Inconstans, fragilis, perfida, lubrica,*
,, *Nec quos clarificat, perpetuo fouet,*
,, *Nec quos deseruit. perpetuo premit.*

Seneca in Hippolyto.

,, *Res humanas ordine nullo*
,, *Fortuna regit spargitq; manu.*
,, *Munera cæca, peiora fouens.*

Manilius lib.ii.Astrono.

,, *Fortunæ prima sors data est illa per artem*
,, *Censetur titulo quia proxima continet in se*
,, *Fundamenta domus domuiq; hærentia cuncta.*
,, *Qui modus in seruis. quis sit consensus in armis.*

Obid.Epistola consol.ad Liuiam.

,, *Nempe per hos & iam fortuna iniuria mores*
,, *Regnat. & incerta est hic quoq; nixa rota*
,, *Hic quoq; sentitur nequid non improba carpat*
,, *Sæuit & iniustum ius sibi ubiq; facit*
,, *Scilicet immunis. si luctus una fuisset,*
,, *Libia fortunæ Regna. minora forent.*

Lucanus lib.ii.Bell.Ciuil.

,, *Siue nihil positum est seu sors incerta uagatur.*
,, *Ferq; refertq; uices & habent mortalia casum*
,, *Sic subitum quodcunque paras.*

Plautus in captiuis.

,, *Fortuna humana fingit, artatq; ut lubet*

Manilius lib.ii.Astrono.

,, *Quod fortuna ratum faciat quis dicere falsum*
,, *Audeat & tanta suffragia uincere sortis*

Ausonius in Epigram.

,, *Fortuna nunquam sistit in eodem statu.*
,, *Semper mouetur uariat & mutat uices.*
,, *Et summa in imum uertit ac uersa erigit.*

Ouid.lib.iiii.de Ponto.

,, *Quid facis. ah demens cur si fortuna recedat*
,, *Naufragio lachrymas eripis ipse tuo*
,, *Hæc dea non stabili, quam sit leuis orbe fatetur.*
,, *Quod summum dubio sub pede semper habet.*

Idem lib.iii.de Tristibus.

,, *Nempe dat & quodcunque libet fortuna rapitq;*
,, *Irus & est subito, qui modo Cresus erat.*

Idem v.de Tristibus.

,, *Passibus ambiguis fortuna uolubilis errat*
,, *Et manet in nullo certa tenaxq; loco.*
,, *Sed modo læta manet. uultus modo sumit acerbos*
,, *Et tantum constans in leuitate sua est.*
,, *Nos quoq; floruimus, sed flos fuit ille caducus*
,, *Flammaq; de stipula nostra breuisq; fuit.*

Horatius ode.xxxiiii.lib.i.

,, *Hinc apicem rapax*
,, *Fortuna cum stridore acuto*
,, *Sustulit. hinc posuisse gaudet.*

Idem ode.xxix.lib.iii.

,, *Fortuna sæuo læta negotio &*
,, *Ludum insolentem ludere pertinax*
,, *Transmutat. incertos honores*
,, *Nunc mihi nunc alij benigna.*

Iuuenalis Saty.vii.

,, *Si fortuna uolet fies de rethore consul,*
,, *Si uolet hæc eadem fies de consule rethor.*

Seneca in Hercule furente,

,, *Iniqua rara maximis uirtutibus*
,, *Fortuna parcit, nemo se tuto diu*
,, *Periculis offerre tam crebris potest,*
,, *Quem sæpe transit, casus aliquando inueniet.*

Idem in Hippolyto,
,, *Nec ulli præstat uelox*
,, *Fortuna fidem.*
9 Fortunæ debilitas. Vides ergo † ut scilicet istorum opinionē fortuna subegerit orbem eumq; arbitrio suo rexerit.uerum enimuero uerior sanctiorque sententia est existimantium fortunam ipsam ab sapientia superari. Vnde Iuuenalis Satyra x.sic modulatur,
,, *Nullum numen abest,si sit prudentia,sed te*
,, *Nos facimus fortuna deam cæloq; locamus*
Et Seneca in Medea scripsit,
,, *Fortuna fortes metuit,ignauos premit.*
10 Muni Dominū nullū esse nec unquā fuisse,aut futurum,& cōtrariū mōstrū esset, noua rōne docemur. Cum ergo † omne imperium, iurisdictio, principatus à summo usq; ad minimum sit à Deo,à quo & non à fortuna mundus regitur, cumque (ut illico edocebimur) si Romanorū Imperator esset Imperator & dominus totius mundi, non solum malum sed etiam pessimū esset regimen. consequēs & indubitatum erit tale regimen tamque indiscretè & perniciosissime amplum non esse datum aut concessum à Deo, qui est summa prouidētia boni & æqui fons & origo ut nullus ignorat & iam edocti sumus. Quod autem pessimum regimen foret, ut unus homo esset imperator, totius mundi patet, quia Deus optimus maximus diuisit terras à terris per aquarum interpositionem horrendarum, quas penetrare & si hominum malicia ausa fuerit, id tamen est fuitq; semper quasi monstrum à natura hominum alienum atq; horrendum, desperatum, ac insperatum humanisq; uiribus à Deo optimo maximo denegatum & id attentare hominibus quasi nefas reputatum.teste Horatio ode. iii.lib.i.sic canente.
,, *Illi robur,& es triplex*
,, *Circa pectus erat,qui fragilem truci*
,, *Commisit pelago ratem*
,, *Primus,nec timuit præcipitem Africum*
11 nauigare triste est. ,, *Decertantem aquilonibus.*
,, *Nec tristes hyadas,nec rabiem noti.*
Ibidem.
12 Nauigare nefas est. ,, *Audet omnia perpeti*
,, *Gens humana ruit per uetitum nephas.*
Claudianus in præfat.lib.i.de rapt.Proserp.
,, *Inuenta secuit primus qui naui profundum,*
,, *Et rudibus remis sollicitauit aquas:*
13 Nauigare contra naturam est. ,, *Qui dubijs ausus committere flatibus alnum,*
,, *Quas natura negat,præbuit arte uias.*
Ouidius.
14 Nauigare periculosissimum est. ,, *Nauta sollicitus quoq; uentos horret iniquos*
,, *Et prope tam letum,quàm prope cernit aquam,*
Iuuenalis xii.Satyra.
,, *Nunc & uentis animam committe dolato*
15 Nauigātes ,, *Confisus ligno digitis a morte remotus*
,, *Quatuor,aut septem si sit latissima teda.* morti proximi.
Et Anacharsis à Plutarcho lib.vii.apoph.relatus, cum rogasset quendam quanta esset spissitudo tabularum nauticarum isq; respondisset, quatuor digitorum, tantillum (inquit) absunt à morte qui nauigant, notauit negociatorū auaritiam, qui lucri gratia semet in manifestum uitę discrimen coniiciunt, Scythę nesciunt nautica commertia, sed pascuis ac uenatu uiuunt. quibus concinit Sen. in Medea.
,, *Audax nimium,qui freta primus* 16
,, *Rate tam fragili perfida rupit* Nauigatio perfida.
,, *Terrasq; suas post terga uidens* 17
,, *Animam leuibus credidit auris* Nauigare est animā uentis credere.
,, *Dubiaq; secans æquora cursu*
,, *Potuit teneri fidere ligno*
,, *Inter uitæ mortisq; uias*
,, *Nimium gracili limite ducto.*
Propertius lib.iii eleg.vii.de morte Pęti.
,, *Ite rates curuæ,& lethi quoq; texite causas* 18
,, *Ista per humanas mors uenit acta manus.* Nauigatio ars inuētor fuit mortis inuētor.
Et Horatius ode.xxiiii.lib.iii.
,, *Quid leges sine moribus*
,, *Vanæ proficiunt.fineq; feruidis* 19
,, *Pars inclusa caloribus* Nauigare est ire contra leges naturæ.
,, *Mundi,nec boreę finitimum latus*
,, *Durataq; solo niues*
,, *Mercatorem abigunt,horrida callidi* 20
,, *Vincunt æquora nautæ.* Nauigatio horrida.
Docuit ergo Horatius esse contra leges naturæ maria nauiganda penetrare, adde quòd est usurpatio alieni id enim uidebatur ad solam squameam turbam pertinere teste Ouidio sic modulante,
,, *Omne solum forti patria est,ut piscibus æquor.*
Deniq; † Anacharsis relatus ubi supra per Plutarchum, Roganti, utrū arbitraretur plures esse mortuos, an uiuos? nauigantes respondit, in utro numero ponis? dubitans an hi essent inter uiuos habendi, qui uitam undarum ac uentorum arbitrio commisissent. 21 Nauigātes inter uiuē tes esse nō uidentur.
Secundum quæ quàm naturę hominum insitum sit sui corporis periculum uitare, tam iuribus naturę debitum esse intelligēdum est, ut non audeant nauigare, quàm autem naturæ insitum sit hominibus suum corpus periculo non exponere docemur à Cicerone, qui sic scripsit, Omne animal ipsum sibi commendatum est, ut se & saluum in suo genere, incolumeq; esse uelit.iiii.de finibus sic scripsit, & omne animal se ipsum diligit ac simul ut ortū est, ita agit, se ut conseruet.iiii. de finibus. idem Cicero & omne animal simul ut ortum est, & se ipsum, & omnes partes suas diligit.ii de finibus idem scripsit. & omnis natura uult esse cōseruatrix sui & ut salua sit, & in genere conseruetur 22 Vitam tueri,& pericula abhorre hominibus iure naturæ insitum

uetur suo.iiii.de finibus idem scripsit, & Principio generi animantium omni est à natura tributum, ut se uitam, corpusque tueatur, declinetq; ea, quæ ei nocitura uidêtur, omniaq; quæ sunt ad uiuendum necessaria, inquirat & paret, ut pastum ac latibula. primo offic. idem Cicero scripsit.

Cùm ergo nauigationẽ audere aut captare contra ius naturale & contra tutelam & defensionem sui corporis unicuique natura datam sit, ut modò ostendimus, & plenius supra docuimus.

Cumq; unus homo totius mundi dominus etiam quo ad solam iurisdictionem & protectionem esse non posit absq; eo quòd subditi eum adeuntes magistratus'ue suos sæpisime maria penetrare & transfretare cogerentur, consequens est tale imperium de iure uni homini competere non posse, nec quoquam ab omni iure & ratione magis alienum aut remotum dici, aut cogitare potuisset. Quæ cùm sint notoria longiore probatione non egent.
21 Notoriis. Nam notorium † seipsum ostendit, ut iuquit Bal. cõs. cccxxiii. proponitur, in prin. uol. ii. quodq; nulla tergiuersatione celari potest, sicut ut idem. Bal. dicit nec candelabrum supra mõtem positũ, nec circulus ante tabernã, nec scriptura pro rostris, consi. xxi. processus, col. i. uol. i. Paul. Grillan. in tract. de quæst. & tort. in iii. q. col. ii. & iii. & ibi quid à manifesto differat, ideo sola allegatio sufficit. Et quid differat à publico, uide etiam Abb. in c. fi. nume. 7. de maledi. Quod uel ex eo fit manifestũ, quia omnes Poetæ & Philosophi iam relati adfirmãt (id quod nullus sanus aut catholicus ignorat) Deum etiam hodie mundum gubernare, ergo id regimen non commisit imperatori, aliter enim non rectè diceremus quòd nunc Deus mundum gubernat, sed quòd olim gubernabat.

Quæ omnia ex nostra principali sententia magis expedita fiunt, nam cum omne imperium, regnum, principatus, potẽtatus, omnis denique potestas ad meram ciuium subditorum'ue, non etiam ad regentium utilitatem data, concessa, & crata fuerit, cũq; imperium Romanorum si de iure ad uniuersum mũdum porrigeretur tam incommoda perniciosa noxiaq; ac plusquam impossibilis esset gubernatio (ut iam edocti sumus) par æquum, consequensq; est, ut tale imperium ad orbem uniuersum minimè porrigatur. Præsertim cũ hodie post inuẽtũ ab Hispanis in extremis ignotisimisq; terræ penetralibus nouũ Indorum orbem (ad quos meatus & remeatus non aliter patet quàm per immẽsa æquora horridaq; perq; nauigationem diutinam, periculosissimam, ac penè incredibilem) illuxerit apertius dominatum tot tamq; inter se se distantium regionum, nationum, & prouinciarum, impossibile esse, ut penes hominem unum resideret, nisi inertibus anicularum fabellis puerorumq; nugis aurem patientem accomodare & confabulari uelis, ut interim omittam posibile esse denuo reperire alios nouos orbes remotiores, quemadmodum nos Hispani iam dictum orbem nouum Indorum inuenimus, sic enim fieret ut imposibilitas augeretur per hominem unum gubernandi, sicq; etiã fit ut iam credibile uideatur quòd olim fabulosum & iocosum uisum fuit, nam ut Plutarchus Apoph. lib. iiii. enarrat, Alexander Magnus Macedonum rex cùm audisset Anaxagoram differentem innumerabiles esse mundos, illachrymasse dicitur. Rogantibus numquid accidisset lachrymis dignum, An non uideor, (inquit) meritò flere, qui cum mundi sint, innumerabiles, nos nondum unius domini facti sumus, Ergo etiam si plures ac plures noui orbes in dies reperiantur (id qđ iam hodie posibile reputatur) adhuc unus homo eorũ omnium dominus fieret ipso iure, certè id quàm risu & ludibrio dignum foret, qui nõ uideret plusquam insanus esset.

Denique hãc partẽ, quã tuemur iure naturali plusquam manifestã esse, patet, cùm † eo iure omnes homines æquales sint l. quod attinet. ff. de reg. iur. ibi quia iure naturali omnes homines æquales sunt l. manumisiones. ff. de inst. & iure dixi supra plenisimè. Ergo nõ solum totus mundus nõ subiacet unius hominis iurisdictioni, sed etiam † nullus omnino hominum alterius iurisdictioni subest aut suberit unquam de iure sine facto suo uoluntario, facto autem suo uoluntario subiiciendo se alicui principi potest sane subesse, & nulla iurisdictio aut principatus iustus & legitimus aliunde originẽ trahere potest, ut supra ostendimus in nostra principali conclusione & docet doctisimus Theologorum Dominicus Sotus de iust. & iure lib. iiii. q. iiii. art. ii. Cum ergo id de iure naturali nõ fit, longè minus erit de iure diuino, cum eo iure nisi in iis, quæ specialiter innouata sunt à iure naturali recessum non fuerit adfirmante Domino nostro Iesu Christo, iugum suum suaue esse: ergo nõ recedit à iure naturali, aliter enim suaue nõ esset, & præsertim si ut omnes mundi orbes, ac innumeræ prouinciæ regionesq; uni homini subessent iugũ id suaue minimè esset, sed omnino asperrimum, durisimum, intollerabile, noxium, infaustum & lugubre, ut iam ostendimus,

24 Homo omnis liber nascitur de iure naturæ etiã quò ad iurisdictionẽ, cui subesse nequit, nisi spõte sua.

25 Homo iurisdictioni alterius nõ subest, nisi sponte sua.

16 Libertas hominib' iure naturæ debita. mus, & docet Sotus ubi supra. Et Cicero † offi. lib. I. scripsit, Libertatis proprium est sic uiuere, ut uelis, ergo non ad arbitrium alterius. Idē Cicero Philippica x. scripsit, Ita pręclara est recuperatio libertatis, ut nec mors quidem sit in repetēda libertate fugienda. idem

17 Mūdū uni Principinō subesse ostēditur iure tam naturę quàm gētium, & diuino. iiii de finibus scriptum reliquit, Bestię, † quas delectationis causa concludimus, cùm copiosius alantur quàm si essent liberæ non facilè tamen patiūtur se se cōtineri. & Parad. pe. idem Cicero, Seruitus (inquit) est obedientia fratti animi & abiecti arbitrio carentis suo. & idem Philippi. xii. Nihil inquit est fędius seruitute, ad decus & libertatem nati sumus. & rursus Philippica x mors inquit est seruitute potior. Idemq; iureconsultus censet dum in l. seruitutem, ff. de reg. iur. ait seruitutem mortalitati comparamus, id quod plurimis congestis supra ostēdimus. Vnde Plautus in captiuis, oēs profecto liberi libentius sumus quā seruimus. ergo alieno imperio & ditioni nō sponte sub esse iuri naturæ contrarium est, iuriq; diuino aduersum, utpote, insuaue, durissimum intolerabile. Iure autem gentium nullus ignorat id nunquam receptum fuisse, ut patet in. §. ius ciuile &. §. ius autem gentium, inst. de iure naturali. & in l. manumissiones l. ex hoc iure cū seq. ff. de iust. & iure, patetq; in rerum humanarum præsenti statu & in omnibus historijs quot quot huc usque scriptæ sunt, & tandem, qui ius naturale à iure gentiū hac in parte immutatum fuisse aut reperiri dicere uellet id ostendere teneretur. Iure autem ciuili id induci erat impossibile, quia ius ciuile est, quod unaqueq; ciuitas sibi constituit l. omnes populi. ff. de iust. & iure. §. sed naturalia iustit. de iure natur. sicq; sibi tantum non etiam aliis ciuitatibus id ius dici & constitui potuit ut dd. iuribus. Nam si reliquis ciuitatibus id ius constitui liceret unaqueq; ciuitas scriberet aut scribere possit ius sibi esse dominandi imperandiq; uniuerso in orbe aut mundo, sicq; singulæ singulis imperarent, singulæq; ex diuerso singulis mutua uice inseruirent, quæ res foret risu & ludibrio digna. Stultiq; forent fuissentq; ab origine mundi Reges, Imperatores Principes, ciuitates, qui cum uno uerbo possent se totius mundi dominos scribere & efficere tot bellis, prælijs, uulneribus, calamitatibus, urbium incendiis, puerorum, senum, uirorum, fœmineiq; generis internetionibus, agrorumq; uastationibus, de imperio contenderent, nō mundi uniuersi sed sępissime unius ciuitatis aut oppiduli. Ergo etiam si omnes leges tam ciuiles quàm canonici iuris contrarium expressissent nihil aliud agerent quàm nugas agere aut fabellas componere. Sed absit, ut in legibus ciuilibus aut canonicis tale quid reperiatur, cū potius reperiatur oppositum, ut patet in d. §. sed naturalia & d. l. omnes populi, cum similibus. ubi Imperator Iustinianus & iureconsulti testantur id quod à plerisque gentium earum quæ honestis legibus & moribus reguntur obseruatur, id ius gētium appellari, quod uerò unaqueq; ciuitas ius sibi cōstituit peculiare id ius ciuile intelligi. quasi proprium illius ciuitatis, ueluti ius Romanorū & similium. ad idem l. ius ciuile. ff. de iust. & iure &. §. ius ciuile &. §. ius autem gentium, iust. de iure natur. ergo ius ciuile longè angustius esse quàm ius gentium edocuit. Ius autē gentium negauit totum mundi orbem amplexum fuisse, nam primum excepit eas gentes, quæ siue legibus & moribus honestis regūtur, quas innumeras esse apparuit, postquàm nos Hispani nouum orbem Indorum reclusimus ac inuenimus. Deinde etiam ex ijs gentibus & nationibus nō tā barbaris, sed quæ honestis legibus & moribus reguntur excepit mentaliter non paucas, dum nō dixit de omnibus, sed de plerisq;. Ergo si ipsum ius gentium uniuersum mundum non complectitur, quāto minus illum complectetur ius ciuile, quod est longè angustius. Pro hac parte est tex. in d. l. cūctos populos. C. de summa trini. dum ait, cunctos populos, quos clementiæ nostræ regit imperium, illud enim relatiuum (quos) restringit uniuersalem præcedentem l. ea tamen adiectio. ff. de lega. iii. ad idē. §. si ab hostibus inst. quib. mod. ius pat. pot. sol. & l. mercatores. C. de comert. & in clemen. pastoralis de re iudi. quibus iuribus fines imperii Romani describuntur, ut luceret quo usque Romani imperii iurisdictio se se porrigeret. Nec d. l. deprecatio † quicquā facit in qua re uera repositum est unicum fundamentum eorum, qui contrariam partem tuentur. nam procedit in hunc sensum quòd hæc † uox mundus habet uarias significationes, primū enim capitur pro mundo muliebri, hoc est, pro ipsius ornatu, ut patet in multis legibus collocatis sub titulo. ff. de auro & argento legato, & inde per metaphoram tractum est ad ipsam naturam (hoc est mundum) significandam, propter pulcherrimum sui ornamentum, sicq; ibi Imperator, mundi appellatione eā mundi partem significare uoluit, quæ ab ipso regebatur eo quòd cæteris mundi partibus mundior esset hoc est elegantior & à barbarie magis purgata. 18 Intell. l. deprecatio ff. ad l. rodiā de iactu 19 Mūdi uox uariè sumitur.

Præterea illa fuerunt uerba enuntiatiuè & narratiuè tantum prolata, quæ non intelliguntur quicquā definire ut duximus de succ. progr.

progr. in rub. Præterea ipse ibi negauit se esse maris dominum dum dixit ego mundi dominus lex autem maris. ergo plane significauit se non esse dominum totius mundi. Nam si totius mundi dominus foret, ergo & maris foret, præsertim cum eas regiones, quę sunt ultra æquora citra maris transfretationem gubernari nequirent, sicq; æquoribus non secus quàm terris ut præesset, necesse esset, qui se mundi dominum iactabat, si intelligeret de uniuersis mundi orbibus & regionibus. Nã & hac ratione potẽtissimus rex ac dominus noster Philippus se pelagi ponti ue dominũ appellat. Præterea illa fuit quędam imperatoris excusatio & euasio, quasi diceret, ego mundi (hoc est terræ) dñs sum non maris, quæstio autem uestra de maris ditione est, Illa autẽ uox mundi indefinitè prolata, non ad totum mun

30 Indefinita an æqueẽ uni uersali.

dum necessario trahenda est, nam † indefinita oratio æquipollet uniuersali in habitu & potentia, sed nõ in actu, ut pleuè disseruimus de succcrea. § xx. nu. 55. præsertim, quando profertur in numero singulari ut ibi fuit prolata, id quod tradunt Decius & Cagnolus & alii in l. i. ff. de reg. iuris.

31 Augustini & D. Thomæ locus declarat.

Neque ad rem quoque pertinet quòd † diuus Augustinus de ciuitate Dei lib. v. c. xii. & c. xv. ait imperiũ Romanis ob morales uirtutes suas datum fuisse. Nam ut Sotus ubi supra rectè ait, non eis concesit imperium uniuersi orbis, sed tantùm partis eius. Rursus nõ in præmium uirtutum moralium, nam ipsi pugnabant non tam uirtutis quàm inanis glorię cupiditate, sicq; ille actiones tam longè aberant à præmii remuneratione ut pœna potius digniores forẽt, sed tamen interea Deus optimus maximus id permisit quòd adhuc uirtutibus aliis moralibus cæteras gentes excellebant, & tyrannidem Assyriorum aut Medorum aut Græcorum ad Romanos transferri permisit. Et ita est etiam intelligẽdum, quod diuus Thomas opusculo de regimine principum lib. iij. scripsit. Vnde ut aliquo tempore id Deus permisit propter eorum uirtutes sic aliis nationibus & regionibus concessurum non dubium erit aut fortè iam concessisse, siquidem iis uirtutibus excellere cœperint, mo

32 Morũ mutatio quotidie fit.

rum † enim uicissitudo & mutatio quotidie fit, sic ergo & imperiorum fiet, siquidem mores imperia in sequi intellexerimus. quòd autem morum quotidie fiat mutatio patet Plautus in Trinummo.

33 Romanorũ mores in deteri⁹.

„ *Mores mali, quasi herba irrigua*
„ *Succreuerũt uberrimè, neq; quicquã hic uile nũc est,*
„ *Nisi mores mali, eorũ licet iã messem metere ma-* (*ximam*
Plautus ibidem,

„ *Nunc mores nihil faciunt, quod licet*
„ *Nisi quod lubet: ambitio iam more facta &, libera est à legibus.*

Plautus eò loci etiam,

Mores
„ *Leges perduxerunt iam in potestatem suam*
„ *Ea miserè etiam*
„ *Ad parietẽ sunt fixe clauis ferreis, ubi malos mores*
„ *Adfigi nimio fuerat æquius*

Lucrerius lib. 2. de nat. rerum.

„ *Semper in assiduo motu res queq; geruntur.*

Petronius Arbiter satyricus

„ *Quid faciant leges ubi sola pecunia regnat,*
„ *Aut ubi paupertas uincere nulla potest.*

Lucanius lib. 3. bel. ciuil.

„ *Pereunt discrimine nullo*
„ *Amissę leges: sed pars uilissima rerum*
„ *Certamen mouistis opes.*

Et Cicero. 3. offi. Iustitia (inquit) uacillat, uel iacet potius. Idẽ Cicero iam inquit, pudori, probitati, uirtuti, rectis studiis, bonis artibus nihil est loci. Idem Cicero de peti. consu. Fraudis (inquit) atque insidiarum & perfidiæ plena sunt omnia. Idem Cicero lib. ij. Famil. ò superbiam inanditam in facinore gloriari. Idẽ Cicero in Verrem, Sunt (inquit) hoies, quos libidinis infamiæq; suæ neque tædeat neque pudeat, qui quasi de industria in odium offensionemq; populi irruere uideantur. Si ergo verum est mores bonos aut malos imperium sequi uel refugere, hoc est bonis moribus impe rium accedere, malis uerò abscedere, consequens est, ut Romanorum imperium ne dicã tyrannis longè ab eis abscesserit, euaserit, aufugerit quando quidem ipsi ut ex superioribus authoritatibus apparet in pessimos mores reciderunt. Et sic nihil unquam tam passim aut frequentius uidemus quàm imperiorum mutationes. Vnde Propertius Eleg. lib. 2. 34 Imperiorũ uariatiões.

„ *Magni sæpe duces, magni excidere tyranni*
„ *Et Thebæ steterant, altaq; Troia fuit.*

Ouidius lib. 15. Metamor.

„ *Sic magna fuit censumq; uirisq;*
„ *Perq; decem potuit tantùm dare sanguinis annos*
„ *Hunc humilis ueteres tantummodo Troia ruinas*
„ *Et pro diuitijs tumulos ostendit auorum*
„ *Clara fuit Sparta, magna uiguere Mycenæ*
„ *Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces*
„ *Vile solum Spartę est, altæ cecidere Mycenæ.*
„ *Oedipodionæ quid sunt, nisi nomina Thebæ.*
„ *Quid Pandoniæ restant, nisi nomen Athenæ.*

Denique totius orbis imperium penes Romanum imperatorẽ aliumue mortalium de iure diuino aut humano nunquam fuisse aut fore eleganter probat Sotus ubi supra dato inquit quòd uniuersę mundi nationes uel in

unum locum conuenire possent, uel per literas conueniri, ut unum eligerent Monarchã: id tamen mininiè iure naturæ expediebat. Arist. namq; Polit. 7. c. iiij. Docuit rempublicam non esse meliorem, eò quòd maior: sed tantam debere sub uno principe agere, quantam ipse per se uel per suos posset commodè administrare. ueluti nauis neque iusto minor nauigationi apta est, nec si duorum esset stadiorum, posset commodè gubernari. & Aug. lib. iiij. de ciuit. Dei. cap. 15. Iniquitas, (inqt.) ampliora fecit regna. & perdomitis gentibus dilatare regnum malis videtur fœlicitas, bonis necceßitas: nempe quod hostiũ iniquitas cogit: vt bello supprimantur, nostroq; adhibeãtur imperio. Hæc ferme ille. Est enim Rex anima regni. Vnde sicut authore 2. de Anima eodem Philosopho, non potest quæuis anima quãtumcunque animare uiuificareq; corpus: sed quorũcunq; natura constantium prefinita est methodus & mensura, quia neq; formica ad hominis proceritatẽ augeri potest, neque homo ad illam, quæ est elephantis. sic neque princeps calore suo totam potest rempublicam nationibus ac regionibus uastißimè dispersam fouere, ut ualeat, quæ quaq; in prouincia fiunt, nosse, emẽdare, corrigereq; ac disponere: unus nãque non potest undecunque orbis nuncios breui tempore suscipere, neque quocunque gentium prætores suos, ministrosq; alios dimittere, & quæ ubiq; fiũt, castigate: immo neque eius metus ad tam uasta locutum spatia potest pertingere. Igitur
38 Potestas propter usum. † cũ potestas sit propter usum si usus amplißimè huius potestatis nõ est poßibilis, fit, ut uana fuerit talis institutio: Deus autem & natura nihil faciunt frustra l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procurat. l. hæc stipulatio. §. diuus ff. ut legat. nomine caue. l. qui bis. ff. de uerb. obliga. l. si sic. ff. de solut.

Postremo, ut Romanorum Imperator sit de iure diuino dominus totius mundi fortiter probatur. Nam summus Pontifex, tam in tẽporalibus quàm in spiritualibus quò ad iurisdictionem est dominus totius mundi, Imperator uerò est Vicarius Papæ in tẽporalibus, ergo in illis est dominus totius mundi non secus quàm Papa, huic rei respõdebimus supra & in c. seq. Interea tamen animaduertẽdũ est pro Imperatore facere congruã illã rationẽ, nam ut expedit gentes quæ nolunt agere Syluestrem more ferarum uitam, habere principem quo regantur ita omnibus gentibus in uniuerso idem expedire uidetur, ut si fortior reliquos opprimerẽ uoluerit, fit princeps mũdi q. eũ reprimat, sed de hoc in seq. quoq; arti.

CAP. VIGESIMVM PRIMVM.

1 *Papa an habeat iurisdistionem temporalem in toto orbe? ardua quæstio.*
2 *Christus dominus noster an habuerit in toto orbe dominium temporale ut homo?*
3 *Mundi dominus in temporalibus nec fuit Christus dominus noster nec est Papa nec Imperator sed solus Adam.*
4 *Imperator non est dominus rerũ singularium contra quosdam.*
5 *Imperatori Romano non subsunt etiam de iure reliqui principes contra Bald. & alios.*
6 *Imperatori non subsunt ciuitates liberæ contra Doctores.*
7 *Imperatori Romano non licere magistratus in omnibus mundi ciuitatibus ponere cõtra Doctores.*
8 *Regem eligere poße ciuitates contra nouißimos.*
9 *Principes boni sunt à Deo.*
10 *Principes & magistratus mali sunt à Deo.*
11 *Principes & magistratus mali dicuntur non eße à Deo.*
12 *Principes mali & boni à Deo eße, ut intelligendum, noua declaratio.*
13 *Deus prouidet & consulit non solum uniuersis sed etiam singulis rebus.*
14 *Animalium tã rationabilium quàm brutorum, siue terrestrium, siue uolucrium siue aquatilium uariorum, tam appetituũ ac inclinationum, quã actionum & operationum uera causa.*
15 *Cælestia signa duodecim.*
16 *Animalium uarij appetitus & actiones.*
17 *Cælestia sydera habẽt potestatem & uim influendi in animalia cuncta.*
18 *Animalium peritia.*
19 *Cælestia & terrestria omnia operantur cogente natura præter hominem, qui operatur ex libero arbitrio.*
20 *Voluntarij actus pœnam, aut præmium merẽtur non neceßarij.*
21 *Dei prouidentia & concurrentia qualis sit respectu cunctarum rerum.*
22 *Imperium à Deo eße, uariè intelligitur.*
23 *Imperium eße uidetur de iure naturali, uel gentium primæuo ita tamen, ut ceßet coactio.*
24 *Imperium quare non sit inter bruta, quæ socialiter uel gregatim uitam degunt, ut est inter homines.*
25 *Animalia non solent nocere animalibus suæ speciei, fallit in homine.*
26 *Similitudo ecclesiæ militantis ad ecclesiam triumphantem.*
27 *Imperium à Papa in Imperatorẽ nunquam migrauit, quia apud eum nunquã fuerat, ardua q.*
28 *Historia Alexandri.*

29 *Homo homini auxiliari iure naturæ tenetur.*
30 *Moras non patitur auxilium.*
31 *Fabula Bouis & Cameli.*
32 *Dei à prouidentia & iustitia alienum, unum hominem mundi totius esse Imperatorem.*
33 *Mundi dominum, qui se iactaret dæmonum è cælo cadentium audaciam superaret.*
34 *Mundi dominum unum hominem esse, nocentissimum esse.*
35 *Iurisdictionem alienam usurpare interdum capitale est.*

VINQVAGESIMOQVARTO defluit etiam ex nostra principali sententia definitio illius memorabilis articuli, An † summus pontifex sit dominus totius mundi quò ad iurisdictionem etiam in temporalibus, non secus quàm in spiritualibus, ut sic si quam habent principes sæculares iurisdictionem in temporalibus eam non iure proprio, sed quasi defluentem & mandatam ac concessam à Papa habere uideantur, id quod non solum multi utriusque iuris interpretum adfirmant, sed etiam non pauci eorum asserunt hanc esse receptiorem opinionem. Ex diuerso contrariam partem, ut summus pontifex non habeat iurisdictionem in temporalibus, sed tantum in spiritualibus, non solum utriusque iuris interpretum multi cõtendũt, sed etiam eorum nõ pauci adfirmant hanc esse frequentiotem opinionem, quos authores retulimus supra c. præcedenti ad principium, & hæc pars cum moderamine illico dicendo uerior est, & ex nostra sententia principali probatur. Nam cum utranque potestatem ad meram subditorũ utilitatem institutam fuisse, iam fusè ostẽderimus, nec dubium sit, quin ad hominem unum spectare uniuersorum hominum, prouintiarum, & nationum regimen & iurisdictionẽ in temporalibus esset noxiũ, perniciosum, intolerabile, ut proximo capite edocemur, reliquũ est talem iurisdictionem in persona solius Papæ residere minimè posse. Id quod dilucidè apparet ex Domini nostri testimonio dum dixit, Regnum meum nõ est de hoc mundo. Et rursus in euangelio Mathæi dicitur, Vulpes foueas habent & uolucres cœli nidos filius autem hominis nõn habet ubi caput suum reclinet. Item apparet etiam illinc ubi interroganti respondit, quis me constituit iudicem inter uos? ergo planè significauit non esse sibi tanquam homini iurisdictionem & imperium in temporalibus. Item in Ioanne scribitur, quòd cum pauisset multitudinem, abscondit se, quia uolebant eũ populi rapere ac regem facere. Et rursus in Ioanne legitur, Non uenit filius Dei in mundum ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum, id quod repetitur Lucæ.7. Domine inquit, uis dicimus ut descendat ignis de cœlo & consumat illos, conuersus increpauit illos, & dixit non misit Deus filium suum in mundum ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Et ultra rationem iam relatam & sex loca nuper recitata, septimo loco facit quia potestas datur propter usum ut docet Sotus lib. iiii. de iust. & iure. q. iiii. art. ii. l. non cogendum §. Sabinus. ff. de procur. l. hæc stipulatio. §. diuus ff. ut lega. nom. cau. sed Dominus noster Iesus Christus nullam secularem iurisdictionẽ exercuit ergo &c. quod nõ exercuerit ostendit Sotus ubi supra art. i. & viii. loco facit quòd legitur ĩ Psal. ii. Ego (inquit) cõstitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius (hoc est ut Sotus d. art. i. interpretatur super ecclesiam prędicãs præceptum eius) & nono loco, Matthæi xxviii. Data (inquit) est mihi potestas in cœlo & in terra, euntes ergo docete omnes gentes &c. ergo illam potestatem interpretatur & restringit ad solam potestatem docendi & prædicandi. Decimo, teste Esaia c. ix. Regnum suum in sempiternum dixit duraturum, ergo non habebat regnum ut reliqui principes terræ caducum & temporale. Vndecimo ad idem quod legitur in Psal. Regnum omnium sęculorum, sic ergo non caducum. Sunt & alia, quæ scitè traduntur per doctiss. Sotum lib. iiii. de iust. & iure q. iiii. art. i. & super Math. in c. i & in c. xx. & per Guerrerium c. xvi. in suo specul. priuc. Summus ergo põtifex ut Christi domini nostri uicarius (nullum enim ius aliunde habere potuit) eam temporalem iurisdictionem, quam Dominus noster non assumpsit, non potest habere, id quod ita testatur Dominicus d. ar. i & colligitur x ii. loco ex c. solitæ de maior. & obed. & c. duo sunt xcvi. distinct. ubi summus pontifex, qui se imperatore maiorem dicit, quia præest spiritualibus, non tamen negat quin in temporalibus præcellat imperator, præsunt ergo diuersis, sed Papa maioribus.

Hactenus de simplicibus, hoc est de merè spiritualibus & merè temporalibus. cæterum Papa habet etiam iurisdictionem in temporalibus quatenus necessaria sunt ad spiritualium expeditionem l. ii. ff. de iurisd. omn. iud. c. cum quid, de reg. iur. lib. vi. sunt enim hęc spiritualis iurisdictionis appenditia l. si quis ita hæres institutus ff de acq. hær. ibi sunt enim appendices præcedẽtis institutionis, id quod admittũt communiter

1 Papa an habeat iurisdictionẽ temporalium in toto orbe? ardua quæ.

2 Christus domin' noster an habuerit in toto orbe dominium temporale ut homo?

communiter utriusque partis fautores & fusius reliquis Dominicus Sotus & Alfonsus Guerrerius ubi supra . itaque Iesus Christus dominus noster non dubium est (secundum eos) quin ut Deus esset dominus tam in temporalibus quàm in spiritualibus terrarũ, marium & cœlorum, sed ut homo noluit assumere in terris principatum in temporalibus, sed tantum in spiritualibus, & consequenter in iis, quæ ad spiritualium expeditionem & conseruationem seu augmentum necessaria erãt, sicq; uicario suo Papæ temporalia non reliquit, sed tantum spiritualia & quæ ad eorum expeditionẽ de temporalibus necessaria essent. Ex quibus omnibus colligitur ꝙ † neque Christus, neque Papa, neq; Imperator totius mundi dominus est aut fuit in temporalibus de iure. Solus Adam primus pater totius orbis dominus fuisse uidetur quod tamẽ dic ut per Sotum d.l.lib.iiii.q iii.artic.j.

3 Mundi dominus in temporalib' nec fuit Christus dominus noster nec ẽ Papa nec Imperator sed solus Adam.

Quinquagesimo quinto ex his planè deducitur, ueram non esse opinionem eorum, qui contendunt Imperatorem † dominum esse rerum singularium etiã in omnibus & quibuslibet mundi partibus existentium, quam op. tenuerunt Hosti.tit. de præscrip.§.quæ autem, quam opi. rectè improbat Sotus d.arti.i.& ex nostra principali sententia excluditur, nam si omnis potestas, regnũ imperium, principatus est ad meram ciuium utilitatem, nõ ad regentium commodum instituta, quis tam insaniat ut nõ uideat noxium esse ciuibus omnia esse principis sui.

4 Imperator non est dominus rerum singularium cõtra quosd.

Quinquagesimo sexto colligitur etiam uerum non esse, ꝙ quidam contendunt, omnes † reges subesse de iure Imperatori Romanorum quãuis de facto nonnulli eorum eum nõ recognoscant: quales sunt reges Hispaniarũ & Franciȩ & similes, ita Bal. in c.i. in prin. col. ii. de pace iur. fir. in feud. quem sequitur Marcus Mãtua locorũ cõmunium lib.i.c.xii.Bar. in.l.hostes nu.7.ff de capti. nos aũt firmamus ꝙ etiam de iure eũ non recognoscũt in superiorem, quandoquidẽ non solum oẽs reges, sed etiam oẽs homines sunt per æque liberi & ab eius imperio exẽpti aut separati, præter eos, qui probabuntur esse incolȩ suarum ciuitatũ, oppidorum, & regionum d.l.quod attinet.ff. de reg.iur. cum aliis supra relatis & quia contrarium noxium esset humano generi.

5 Imperatori Romano nõ subsunt etiã de iure reliqui principes, cõtra Bal. & alios.

Quinquagesimo septimo colligitur † etiã respectu ciuitatum, quæ ut liberæ se gerunt, eum non esse dominum etiam quò ad protectionem quãuis contrarium teneat Isernia in prima cõst. Neap. col. iii. Cynus Bar. Bal. Sali. in d.l. cũctos populos. C. de summa tri. Marc. Mãtua ubi supra Pet. Anchar. cõsi.87. omisso col.i. Alex. cõs.lxxvi. col.iii. lib.ii. Et ita intelligo dominũ non esse quo ad protectionẽ ciuitatũ Venetiarũ aut Genuæ aut similiũ nõ magis quã rex Vngariæ aut Portugalliæ. Et quia contrarium esset noxium humano generi.

6 Imperatori nõ subsunt ciuitates liberæ contra Doctores.

Quinquagesimo octauo defluit † etiam nõ esse ei liberum magistratus dare aut remouere ĩ oĩbus orbis ciuitatibus & oppidis etiã de iure (nã de facto nõ est dubiũ) licet cõtrariũ teneãt Bal. cõsi.328. Querit lib.i. Marc. Mãtua ubi supra. Signorol. in.l. princeps.ff. de legib. col.i. Riminal. in rub.ff. de iuri.om.iud. col.ii.

7 Imperatori Romano non licere magistratus in oibus mundi ciuitatibus ponere contra Doctores.

Quinquagesimo nono apparet etiam uerã non esse sententiam eiusdem Marci Mantuæ ubi supra contendentis † quaslibet ciuitates non recognoscentes Imperatorem non posse hodie de iure regem sibi eligere, quasi imperator de iure sit dominus totius mundi, quod ã uero remotum esse edocti sumus, uerius ergo est regem sibi eligere fas esse ut tenuit Corsetus de potesta. & excel. regis q.ii. in prin. Et quia id expedit humano generi ut Specul. princip. suadet.

8 Regem eligere posse ciuitates contra nouissimos.

Apparet similiter errasse ĩ.l.j.col.j.C. de summa trini. & fide cath. Cardin. in clem. pastoralis.§. illud de re iudi. & Marcum Mantuã ubi supra dum aiunt ꝙ Deus de celo cõstituit imperium, qđ intelligunt immediatè & ut causa particularis, nã ut causa uniuersalis nõ dubiũ est quin oĩa etiam minima cõstituerit, & intelligendo ut causa particularis & immediatè nõ est uera opinio, cũ ã populi consensu & electione ciuiũ immediatè & particulariter oẽ imperium iustũ & legitimũ processerit ut supra ostendimus in nostra principali sententia, quod & rectè tenuit Dom. Sotus de iust. & iure. lib.iiii.q.4.art.i. q tamẽ cõtinuò sibi ipsi cõtrarius uidetur, dũ subiicit hæc uerba. Potestatẽ aũt ciuilem Deus ꝑ legẽ naturalẽ, quȩ suæ sempiternȩ participatio est, ordinauit, hoc aũt sic patet. Deus ꝑ naturã dedit rebus singulis facultatẽ se cõseruãdi, suisq; resistẽdi cõtrariis, nõ modo quãtum ad incolumitatẽ tẽporalis salutis uerũ & ꝑ eius gratiã quantũ ad prosperitatem spiritualis. hãc aũt hoĩes facultatẽ cũ exequi cõmodè dispersi nequirẽt, adiecit eis instinctũ gregatim uiuẽdi, ut adunati alii aliis sufficerẽt: congregata uerò respublica neutiquã se poterat gubernare, hostesq; propulsare, malè factorũq; audaciã cohibere, nisi magistratus diligeret, quibus suã tribueret facultatẽ. Nã alias tota congregatio sine ordine & capite, neque unum corpus repræsentaret, neq; ea prouidere posset, quæ expedirent, ergo eadem rõne doctè diuini-

R tusq;

tusq; instructæ respublicæ, aliæ annales consules, aliæ alias publicarum administrationũ formas sibi instituerunt. atque eodẽ iure quælibet potuit ac debuit, ubi expediri cognosset, totam suam potestatem & imperium in unum regem, qui secundum Aristotilem optimus genere suo est principatus transferre, ut lege sæpe citata, quod principi placuit, sancitur: penes quem summa esset rerũ. Ecce quem admodum publica, ciuilis potestas, ordinatio Dei est, non quod respublica non creauerit, principes, sed quod id fecerit diuinitus erudita unde illud sapientis. xiiii. Tua pater prouidentia ab initio cuncta gubernat. per leges naturales intelligendum est, tam per illas, quas rebus irrationalibus ingenuit: ut mari & uentis quàm per illas, quas indidit hominibus & ideo Pau. ad Rom. xiii. authoritatem † principum non in rem publicam tãtum, sed

9 Principes boni sunt à Deo.

in Deum ipsum refert, omnis (inquit) anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Nõ est enim potestas nisi à Deo: quæ aũt sunt, à Deo ordinata sunt: itaq; qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. & ad Titum. iii. Admone illos, principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedientes. neq; uerò potestates tantum Christianorum principum, uerum & quę sunt penes infideles, à Domino Deo sunt: q̃a fides naturam non destruxit, sed perfecit. & per illas potestates gubernare possunt plebes in his, quæ sunt naturalis iuris sic enĩ Danie. ij. legitur Deum cœli regnũ & imperium tradidisse Nabuchdonosor. sic & Christus ait ad Pilatum, Non haberes potestatem aduersum me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Ergo à Deo sunt nõ solum potestates maximæ, quales sunt regum & imperatorum, sed etiam minores quales sunt illi iudices, qui à regibus & imperatoribus & similibus subdelegantur & substituuntur id quod in specie notat Alfonsus Guerrerius in Specu. prin. c. xvj. nu. 6. per exemplum Pilati supra relati ad idem prouerbiorum c. viii. dum ait, Per me reges regnant & conditores legum iusta decernũt. Nã dum meminit de regibus, intelligitur (ut notũ est) de magnis potestatibus, dum loquitur de legum conditoribus etiam de minoribus potestatibus intelligi potest, quandoquidẽ etiam oppidulia, quia principibus subsunt & possũt & solent statuta municipalia sibi condere ut in l. omnes populi per illum tex. declarãt Bar. & coniuniter Doct. & oẽs Doctores p tex. ibi præsertim Alex. Corneus Ias. & Decius. C. de testam. in l. fi.

10 Principes & magistratus mali sunt à Deo.

Quinimo † non solum mali sed etiam pessimi iudices à domino Deo dicũtur habere potestatem ut p Guerrerium & Dominicum Sotum ubi supra utq; cõstat ex Dei uerbo, nuper relato, ibi, Nõ haberes potestatem aduersum me ullam, nisi datum esset tibi desuper, & tamen iudicum oĩum pessimum & iniquissimũ fuisse constat Pilatum. Ad idem prouerb. c. 8. ibi propter peccata terrę multi pricipes eius, & Iob. xxxiiii. Qui regnare fecit hoĩem hypocritam propter peccata populi, Rursus † ijdẽ

11 Principes & magistratus mali dicũtur non esse à Deo.

isti iniqui principes aut iudices dicuntur regnare & non per Deum aut per Dei ordinationem ut p Oseam c. iiii. dum ait, Regnauerunt & non ex me principes extiterunt & nõ cognoui, de q̃bus Esaias c. x. ait, Vae qui condũt leges iniquas, & Eze. c. xxxiiii. principes eius in medio eius quasi lupi rapaces positi ad effundendum sanguinem, & alibi dicitur per prophetã Vae pastoribus Israel, q̃ pascebant semetipsos. ita Guerre. ubi supra c. liiii. Cum ergo † mali principes & iudices dicãtur à Deo domino habere potestatẽ, rursusq; ijdem à domino Deo negetur habere potestatem, concordia est (ex mente Dominici Soti ubi supra ad finem) ut mali à domino Deo permissore dicantur habere potestatem non aũt domino Deo iussore aut iubente, uel rectius omnes iudices & principes intelliguntur esse à Deo tanq̃ causa uniuersalis, quæ concurrit in omnibus & cum omnibus tã rebus q̃ actionibus humanis: sicq; ut sunt priuatorum hominum multi latrones, homicidæ, parricidæ, heretici, proditores adulteri, falsarii, & similes, ita iudicum & principum non pauci sunt eiusdem modi, utriq; autẽ sunt à domino Deo ab eius ue ordinatione diuina tanquã causa uniuersali in omnibus & cum omnibus humanis concurrente non solum † uniuersaliter, sed etiam singulariter & particulariter, Vnde Cicero. j. de diuin. scripsit.

12 Principes mali & boni à Deo esse, ut intelligẽdũ, noua declaratio.

13 Deus prouidet & cõsulit nõ solum uniuersis sed etiã singulis reb⁹.

Deorum prouidentia mundus administratur ijdemq; consulunt rebus humanis, neq; solum uniuersis uerum etiam singulis idem Cicero sit hoc à principio persuasum hominibus, dominos esse omnium rerum, ac moderatores deos. eaq; quæ gerantur eorum geri ditione, atq; numine, eosq; optime de genere hominum mereri: & qualis quisq; sit, quid agat, quid in se admittat, qua mente, qua pietate colat religionem intueri, piorumq; & impiorum habere rationem. ii. de leg. ita ipse Cicero scriptum reliquit.

Et Manilius lib. 2. Astrono.

Hic igitur Deus & ratio, quæ cuncta gubernat,

Claudianus lib. 1. in Ruffinum.

Signa quidem ... attollere contra

Nec fas est, nec posse ...

Lucanus

Lucanus lib.9.bell.ciuil.

,, Iupiter est quodcunq; uides, quodcũq; moueris

Vergilius lib.4.Georgic.

,, Deum nãq; ire per omnes
,, Terrasq;, tractusq; maris cœlumq; profundum.
,, Hinc pecudes, armẽta, uiros, genus oẽ ferarum
,, Quemq; sibi tenues nascentem arscere uitas.

Boetius Metro.9.lib.5

,, O qui perpetua mundum ratione gubernas.

Sillius Italicus lib.6.bell.pun.

,, Iustitiæ, rectiq; dator, qui cuncta gubernas.

Statius lib.v.Theba.

,, Cuncta hæc superum demissa suprema
,, Mente fluunt.

Horatius Ode.12.lib.1.

,, Qui res hominum ac deorum
,, Qui mare & terras, uariysq; mundum
,, Temperat horis.

Vergilius Aegloga.5.

,, Nec curare deum credis mortalia quẽquam

Horatius Ode.4.lib.3.

,, Qui terram inertem, qui mare temperat
,, Ventosum, & urbes, regnaq; tristia
,, Diuosq; mortalesq; turbas
,, Imperio regit unus æquo.

Titius calphurnius ægloga.4.

,, Deus ipse canatur,
,, Qui populos, urbesq; regit, pacemq; togatam.

Boetius Metro.5.lib.1.

,, Omnia certo fine gubernas.

Vides igitur omnes omnino tam Philosophorum quàm Poëtarum turbas in eo conuenire, ut per Deum optimum maximũ fiat prouidentia in rebus humanis non solum uniuersis, uerum etiam singulis.

Cum ergo Dei prouidentia omnia regantur, & non solum uniuersa sed etiam singula, ut est cõmunis & uera opinio tam sanctorum quàm omnium ferè Philosophorum ut tradit Saluius Alexãdrinus lib.i.ii.&.iii. de prouid. Dei cum libris seq. cur Deus permisit, ut essent principes, aut iudices mali? respondeo, fortè ad punitionem iustã populi ut Iob.34. Qui regnare facit regẽ hypocritam propter peccata populi. Cur ergo permittit, ut ciues

14 Animaliũ tam rationabilium quàm brutorum, siue terrestriũ, siue uolucrium, siue aquatiliũ uariorum, tam appetituũ ac inclinationũ q̃ actionũ & operationũ uera causa.

priuati sint mali (puta fures, homicidæ latrones, falsarij) respondeo, fortè propter eandem ferè rationem ut per istorum molestias & damna populus similiter puniatur. Cur ergo cum posset omnia non effecit, ut & populus ita bonus esset, quod non egeret principum, aut iudicum, aut priuatorum hominum punitione nec eam mereretur. Respondeo, ad pulchritudinem huius mundi nihil tam necessarium quàm uarietas, unde Poeta ait.

,, Per tal uariar natura è bella.

Sicq; Cicero.iii.de oratore ait ad aures nostras & sermonis suauitatem nihil est uicissitudine, & uarietate, & commutatione aptius. Et rursus idem Cicero lib.v. Epist. famil. ait, Nihil est aptius ad delectationẽ lectoris quã temporum uarietates fortunæq; uicissitudines, quæ & si nobis optabiles in experiundo non fuerunt in legendo tamẽ erunt iucundæ. Vt autem hæc uarietas tam ad pulchritudinẽ huius operis mundi necessaria contingeret oportebat aut aptum erat & conducibile, ut homines uarijs rebus singuli dediti essent, puta, quidam dediti ad uenandum, quidam ad rem piscatoriam, quidam ad fabrilem, quidã ad agriculturam, quidam ad pascenda pecora, quidam ad regenda armenta boum, equorũ & omnium quadrupedum, quidam ad respublicas gubernandas, quidam ad nauigationem, & cætera id genus, ut autem isthęc diuersitas ingeniorum humano generi inesset prospexit summus ille parens ac opifex Deus ut in cœlis essent duodecim signa uarias influentias ex se gignentes, & similiter reliqua cœli sydera ferè quotidie uariantia. Vnde de duodecim signis cœlestibus Vergilius sic scriptũ reliquit.

,, Primus adest aries, taurus insignibus auro 15 Cœlestia signa duodecim.
,, Cornibus, & fratres, & cancer aquatile signum
,, Tum leo terribilis nemees, atq; innuba uirgo
,, Libra subit, caudaq; animal quod dirigit ictum
,, Armatusq; arcu chiron, & corniger hircus
,, Fusor aquæ simul, & fulgenti lumine pisces.

Et Manilius lib.2.Astronom.

,, Aurato princeps Aries in uellere fulgens
,, Respicit admirans aduersum surgere taurum
,, Submisso uultu geminos & fronte uocantem.
,, Quos sequitur cancer, cancrum leo, uirgo leonem
,, Aequato tum libra die cum tempore noctis
,, Attrahit ardenti fulgentem scorpion astro.
,, In cuius caudam contentum dirigit arcum
,, Mixtus æquo, uolucrem missurus tãque sagittam
,, Tum uenit angusto capricornus sydere flexus
,, Post hunc inflixam diffundit aquarius urnam
,, Piscibus assuetas auide subeuntibus undas.
,, Quos aries tangit claudentibus ultima signa.

Et similiter summus ille parens & opifex rerum mundi conditor Deus bruta quoque animantia non secus quàm humanum genus uariis donauit inclinationibus unde Manilius lib.2.Astronom.

16 Animaliũ uarii appetitus & actiones.

,, Ad lunæ motum uariant animalia corpus.

17 Cœlestia sydera habent potestatem & uim influẽdi in animalia cuncta.

Ergo sidera cœlestia habent potestatem influendi in animalia terrestria, uolucria & aquarilia.

Manilius lib.3.Astronom.

,, Deniq; sic pecudes, & muta animalia terris

,, *Cum maneant ignara sui, legisq; per æuum*
,, *Natura tamen ad mundum reuocante parentem*
,, *Attollunt animos; cœlumq; ad sydera seruant*
,, *Corporaq; ad lunæ nascentis cornua lustrant*
,, *Venturasq; uident hyemes, reditura serena.*

Horatius lib.i.Saty.i.

,, *Paruula nam exemplo est magni formica laboris*
,, *Ore trahit quodcunq; potest, atq; addit aceruo*
,, *Quem struit, haud ignara ac non incauta futuri*
,, *Quæ simul inuersum contristat Aquarius annum*
,, *Non usquam prorepit, & illis utitur ante*
,, *Quæsitis patiens.*

Onid lib.iiii.Metamor.de.Cygni natura

,, *Carmina iam moriens canit exequialia Cygnus.*

Martialis in Xeniis.

,, *Dulcia defecta modulatur carmina lingua*
,, *Cantator Cygnus funeris ipse sui.*

Iuuenal.Satyr.xii.

,, *Imitatus Castora, qui se*
,, *Eunuchum ipse facit, cupiens euadere damno*
,, *Testiculorum adeò medicatum intelligit inguen.*

Claudianus in præfat.in iii.Honorij. Aug.consulatu.

,, *Paruos non aquilis fas est, educere fœtus,*
,, *Ante fidem solis, iudiciumq; poli.*
,, *Nam pater excusso saluit cum germine proles*
,, *Ouaq; maternus rupit hiulca tepor.*
,, *Protinus implumes conuertit ad æthera nidos,*
,, *Et recto flammas imperat ore pati,*
,, *Consulit ardentes radios, & luce magistra*
,, *Naturam, uires, ingeniumq; probat,*
,, *Degener & refugo torsit qui lumina uisus*
,, *Vnguibus hunc sæuis ira paterna ferit*
,, *Exploratores oculis, qui pertulit ignes*
,, *Sustinuitq; acie nobiliore diem.*
,, *Nutritur uolucrumq; potens, & fulmine hæres*
,, *Gesturus summo tela trisulca Ioui.*

Cum ergo deceret ac conduceret, ut Deus, qui omnipotens est, ut docemur ab sacrosancta Ecclesia & tenuerunr plerique omnes Philosophorum & Virgilius dum ait,

,, *Iuppiter omnipotens precibus si flecteris ullis*

Et rursus idem Virgiliis,

,, *Iuppiter omnipotens adigat me fulmine ad umbras*

Et sæpe alii tam poëtæ, Philosophiq; ut iam edocti sumus cum inquam deceret ac conduceret ut opus huiusmodi à summo Deo fabricatum tam pulchrum esset, quantum maiestas tanti opificis postulabat; consequens erat, ut esset opus omnimoda uarietate ornatum, cũ ad cuiusq; operis pulchritudinem nihil tam cõducibile quàm narietas; ad hanc autem uarietatem animalium tam rationabilium, quàm rationis inexpertium necessariæ aut saltem maximè conducibiles fnerunt diuersæ inclinationes & appetitus ipsorum, sicq; eis dedita & appetentia uehementer esse ostendimus, ut autem essent uariis iuclinationibus dedita, oportuit, aut saltem conducibile fuit, uarias esse naturas syderum & signorum cœlestiũ à qnibus reliqua pendent, ut ostẽdimus. Has ergo † causas uniuersales ex quibus reliqua omnia procedunt, Deus optimus maximus permittit ut secundum naturas suas influant & operentur in omnia particularia, generalia, aut indiuidua inde descendentia. Sicq; hominum, quidam ad nauigandum, alii ad uenandum, alii ad piscandũ, alii ad docẽdũ, alii ad scribẽdũ, alii ad regẽdũ, alii ad furandũ, alii ad occidẽdũ, necãdum, alii deniq; ad bonum, alii ad malum procliues & proni sunt ac dediti & appetentes; nõ secus quam brutorum animantium alia aliis rebus & actionibus sunt procliuiora, ut iam edocti sumus: nisi quòd inter homines & bruta, hæc differentia est, quòd homines ex libero arbitrio operantur, bruta autem cogente natura (non secus quam elementa, puta ignis, aqua, aer,) Vnde hominibus liberum est naturales inclinatioues & appetitus reprimere, frenare, uincere, superare, id quod reliquis animantibus rationis expertibus, aut etiam elementis liberum minimè est. Vnde † si homines (sinistris appetitibus superatis) ad arduam uirtutis uiam se conferant, præmia à Deo optimo maximo consequentur, aut pœnam si contra fecerint; bruta uerò & elementa pro suis operationibus aut actionibus nec præmium nec pœnam referent, quia non ex libero arbitrio, sed cogente natura operantur, quæ autem ex libero arbitrio non fiunt, sed coactione & in pulsu uiolento in consideratione nõ sunt quò ad præmium, aut pœnam. l. iam dubitari, uerb. sua sponte. ff. de hær. iust. l. si filius, qui patri. ff. de uulga uerbo. nõ sponte susceptis. l. si fideiussor. §. si necessaria. ff. qui satisd. cog. ubi multa in simili per Ias. & per Barth. Socinum in d. l. si filius qui patri. Ergo quòd cœlestium, terrestrium aquatiliumq; animalia rapinam, cædes'ue exerceant (quale est cùm aquila columbas, & reliqni accipitres, alias auiculas, aut leo armenta, uel lupus ones dilacerant, aut proceriores pisces minores deglutinnt) id neq; ad præmium spectat neq; etiam ad pœnam, non magis quam cum ex dinersorum ciconia piissima parentes snos senescentes plumis suis operiri alereq; studet & properat: qua pietate nullum præmium meretur, quia ad id non tam ex arbitrio quã cogente natura impellitur. plenè per Plutarchum in lib. an brutis ratio insit.

Cum ergo tanti opificis maiestas requirere uideatur operis huiusmũdi pulchritudinem, quæ potissimum in uarietate consistit, hæcq; uarietas

19 Cœlestia & terrestria omnia operantur cogente natura præter hominem, qui operatur ex libero arbitrio

20 Volũtarii actus pœni, aut præmium merentur non necessarii

uarietas humanarum actionum ex uarietate sententiarum, appetituum, inclinationumq; descendat; hique uarii appetitus descendant ex uaria syderum natura & potentia, consequens & conducibile fuit ad mundi talem pulchritudinem in uarietate consistentem, mortalibus liberum esse arbitrium, ut sic alii ad nauigandum, alii ad præliandum, alii ad legēdum, alii ad scribendum, alii ad agros colendos, alii ad pascēda pecora applicarent se se, ac subinde alii ad bonum, alii etiam si luberet ad malum, ut sic quò maior actionū uarietas, eò maior operis pulchritudo ac subinde opificis authoris'ue sui appareret maiestas.

Ergo quòd omnes Doct. supra alleg. & tex. in auth. de fide instr. §. quia uerò, aiunt quòd

21 Dei prouidentia & concurrentia qualis sit respectu cunctarum rerum.

†Deus de cœlo constituit imperiū uarie intelligi oportet, primum in bonis principibus & bonis iudicibus, deinde etiā in malis, tertiò; ut ꝓcedat, & Deus cōcurrat tanq̄ causa uniuersalis, quæ similiter in creatione uolucrū terrestriū, & aquatiliū cōcurrit. Quartò ut † cōcurrat etiam tāquā causa particularis, nam & similiter tanquam causa particularis concurrit in reliquis omnibus tam ad aëreum genus q̄ ad terrestre, nec non ad aquatile etiam spectantibus, ex sententia Ciceronis & reliquorum Philosophorum de quibus iam mentionē habuimus adfirmantium quòd dominus Deus disponit & prouidet in omnibus & non solum uniuersis uerum etiam singulis. Ergo data paritate terminorum nulla omnino differentia est inter imperium & reliquas res humanas q̄d attinet ad Dei ordinationem, nam & reliquæ res quęlibet tam ex Dei ordinatione aut constitutione sunt, quàm imperium. Quintò intel

22 Imperium à Deo esse uariè intelligitur.

23 Imperium esse uidetur de iure naturali, uel gentiū primæuo ita tamen, vt cesset coactio.

lige, quòd † est imperium etiam de iure naturali (quod ius gentium appellari supra c. xvi. num. 11. ostendimus) nam ea dicuntur esse iuris gentium, quæ à plerisq; gentium humanis necessitatibus exigentibus obseruantur & usu recipiuntur. §. ius ciuile, &. §. ius autem gentium, inst. de iure nat. nec dubium est quin (ut supra edocemur) humani generis necessitates desideret, ut homines non syluestrem more ferarum, sed socialem uitam ac politicam agāt. Socialis autem uita desiderat & deposcit imperium (hoc est iudices aut magistratus) tū quòd humanum genus est ad dissentiendum procliue, ut notum est, tum maxime quòd omnes homines quasi ad tyrannidem uel saltem ad sui amorem adeò sunt procliues, ut omnes natura sibi melius esse malint quàm alteri, ut supra disseruimus. Sicq; cum nullus sit, qui in re aut causa sua æquum iudicem arbitriumq; præbeat, & societas ac communio pariat discordias. l. cū pater. §. dulcissimis. ff. de lega. ii. necesse est, ut ad eas discordias litesq; sedandas sint magistratus, ne ad rixas, tumultus, seditiones rapinas, pugnas, & ad arma passim uenire contingat. & imperium capimus pro omni magistratu, ut in prin. inst. de perp. & tēp. act. & supra c. i. & ii. exposuimus. Cæterum cum id ius siue naturę siue gentium non inducat necessitatem præcisam, sed tantum causatiuam, nempe, ut commodius liceat degere uitam: superest, ut nulla gens possit compelli inuita & repugnās uiuere sub imperio. cum, quia ius hoc naturale, est natiua & recta quædam ratio nullā inducens necessitatem compulsiuam, uim, aut uiolentiam, ut edocemur c. xxxv. nu. 15. tum etiā quia cum ad nostram id utilitatē spectet, unicuique liberum est suis commoditatibus renūtiare. l. pe. cū simil. C. de pact. ut sup. attigimus.

His tamen omnibus uehementer obesse uidetur quòd † non paucæ brutorum species gregatim uitam degunt, non secus quam homines (ut uidemus in ouibus, capris, arietibus, porcis, equis, equabus, asinis, mulis, mulabusq;, in tauris & similibus) ergo consequens esse uidebatur ut iure quoque naturę, aut diuino ipsa quoq; bruta inter se uiderētur imperium habere, ut esset, qui pareret, & qui imperaret; id q̄d admittere stultum ridendumq; esset, eiusq; cōtrarium euidentius est quàm longa contentio ne egeat. Vnde operæ pretium erit intellige re, cur diuersum? Et sanè ratio differentiæ non obscura est. nam ut nuper dicebamus, animalia bruta (siue illa uolatilia sint, siue terrestri aquatilia) operātur cogente natura, sicque n quam discrepant, aut separantur, aut discedi à naturali Dei ordinatione & lege sibi natur insita; sicq; nulla alia lege nulloq; rege idigē homines uerò cum ex libero arbitrio ope rentur, ius ratioque naturalis eos non cog aut compellit, sed tantum suadeat & mone: sæpissime ab eo iure naturę discedunt. unde gibus & magistratibus egent, qui inuitos leg bus, iuri, & rationi parere compellat, sicq; r rum est ius habere hominibus, nisi sint ma stratus, qui eos ad ius seruandum compella l. ii. ff. de orig. iur. At brutis animantibus sat legem naturæ habere, nec egent imperatc rege aut magistratu, qui cogat ad eam seruandam quandoquidem ab ipsa natura hanc ad rē adiguntur & compelluntur; uti † hanc differētiam eleganter tradit Plutarchus in libro suo, An brutis ratio insit, sic & si homo homini sæpe noceat teste Horatio lib. i. Epist. sic dicente,

24 Imperio quare n sit iter b ta, quæ s cialiter i gregatir uitam c gūt, ut inter ho ...

Anii non noce mali: spec ...

„ *Vt iugulent homines surgunt de nocte latrones.*

Et Plautus in Asinaria.

„ *Lupus est homo homini*

Et Ausonius in bis Sentent.

„ *Pernic es hominum, quæ maxima: solus homo alter.*

At longè sanè diuersum est in reliquis animantibus, quæ legis naturę tenacissimi obseruatores minimeq; uiolatores nunquam animátibus suæ speciei nocent, sed tantum diuersę. Vnde Horatius Epod. lib.

„ *Neq; hic lupis mos, neq; fuit leonibus*
„ *Vnquam, nisi in dispar feris*

Et Iuuenalis Saty. xv.

„ *Sed iam serpentum maior concordia, parcit*
„ *Cognatis maculis similis fera, quando leoni*
„ *Fortior eripuit uitam leo, quo nemore unquam*
„ *Expirauit aper maioris dentibus apri*
„ *Indica tigris agit rapida cum tigride pacem*
„ *Perpetuam, sæuis inter se conuenit ursis.*

Postremò in fauorem tam Imperatoris q̃ etiam summi Pontificis facit ratio illa, quę satis congrua esse uidebatur. Nã † ut in uno po-

26 Similitudo ecclesię militantis ad ecclesiã triũphantem.

pulo expedit esse principẽ ne fortior omnia posit, improbiq; & audatiores reliquos bonos, innoxios, mitioresq; ciues opprimant, expilent, & perdant: ita in toto orbe imperatorẽ esse, qui sit dominus & monarcha totius mundi cõuenit, ne ex regibus & principibus, uel ciuitatibus liberis unum alterum impunè opprimere posit. Parum enim est singulæ ciuitates aut prouinciæ suum principem habere ad talem ciuium audatiam & improbitatẽ reprimendã, id enim eò pertinet, ut in quaq; ciuitate singuli ciues innoxii sint respectu aliorum conciuium; non autem ut principi illius ciuitatis aut prouinciæ desinat esse liberum, alteram ciuitatem liberam uel principẽ impetere armisq; adoriri ac opprimere, ut quotidie fit. Ad hãc ergo temeritatem & iniustitiam reprimendam utile, consultum, & conducibile esse uidebatur orbi uniuerso esse unum totius mundi dominum, hoc est Principem Romanum. Et ideo (quo magis hæc ratio iustificetur) dictum est ad exemplum ecclesiæ triumphantis ecclesiam militãtem fuisse exẽplatam aut institutam. Vnde ut ponere duo principia, aut duos Deos hereticum esset, ita & negare non esse unum principem totius mundi tale esse uideretur, id quod significari uidetur in c. precipimus xii. q. j. c. duo & c. si imperator. xcvi. dist. Gl. not. in ca. non autem viii. q. j. tex. in c. ad Apostolicæ de re iudi. lib. vi. c. venerabilem de electi. Vnde † Hostiensis

27 Imperium à Papa in imperatorẽ nun quam migrauit, qa apud eum

in c. quanto de transl. prælatorum ait, quòd tribunal papæ & tribunal Christi idem sunt, sicq; uult utranque iurisdictionem tam in tẽporalibus quàm in spiritualibus esse penes papam: sicq; eum solum posse deponere reges & Imperatores, licet exercitium in temporalibus ab eo in Imperatorem descendat & transitum fecerit quo ad executionem & exercitium, ne Papa humanis rebus impeditus diuinis parum uacaret, ita etiam tenet Cardina. Iacob. in tract. de conci. pag. 130. lib. iij. art. j. Alphonsus Guerrerius in Speculo c. xvi. Fernandus Loazes in consi. pro March. Velez, dubitatione. j. pag. 398. uers. & non solùm Bart. Bal. Paulus Castrensis & alii in l. fi. C. de legibus. idem Bal. in l. rescripta. C. de precibus Imperatori offeren. Ioãnes Imolen. in c. dilectus 1. de præbẽd. Restaurus Castaldus de optimo Imperatore. q. lxxxi. Petrus Albinus de Pontifi. potest. fol. 35. Alciatus in l. bona ciuitatis. ff. de uerb. signi. Ioannes de Selua de beneficio. iiij. par. q. viii. uers. 16. & 17. Andreas Alcia in l. inter claras. C. de Sum. trin. Petrus de Monte in Monarchia. q. iiii. ad finem Martinus Laudẽsis de principibus in. x. & xi. notab. Sanctus Bernardus ad Eugenium papam arg. Ioan. xviii. dum ait ex ore Christi ad Petrum, Conuerte gladium tuum in uaginam sic ait, tuus ergo tuo forsitan nutu & si non tua manu euaginãdus, sed iussu Imperatoris: sic Leo Papa iiij. ut c igitur. xxiii. q. viii. cõtra Sarracenos iubet populum congregari & ad littus maris accedere. Deniq; huc etiam spectant,

nunquam fuerat, attdua qò.

28 Historia Alexãdri.

quę scripsimus supra in præfatione, dum † neganimus licuisse Alexandro magno, orbem uniuersum fere armis uexare intestareq; eo colore quòd humano generi id expediret Cũ (si uerum amamus & uilissimorum adulatorũ morem missum facimus, nihil tenera ab genere humano & à consultissima Dei optimi maximi ordinatione & prouidentia magis remotum esse aut excogitari potuerit, ut iam post doctissimum Sotũ lib. iiii. q. iiii. art. i. de iust. & iure attigimus. Quibus adde præstantissimam nouamq; rationem. Nam cùm cognationem quandam inter nos natura constitue rit, hoĩem † homini periclitanti iniuriam ue patienti non subuenire indecorum inhumanum & impium est, arg. l. ut uim. ff. de iust. & iur. Hinc est, quòd fratrem cõtra fratrem, peccantem admonere tenemur secundum communes opiniones, ut plenè disseruimus supra c. xvi. sicq; opem, egenti nostro auxilio, ferre omnes hoĩes & naturaliter optamus iureq; naturæ debemus, & etiã iure positiuo, ut plenè etiam docent Hieronymus Cagnolus & Philippus Decius in l. culpa caret. ff. de regulis iuris, hinc uidemus naturaliter, quòd si quæcunq; auicula uim patiatur, reliquæ eiusdem speciei auiculæ præstò adsunt comitantes condolentes auxiliumq; suum ueluti pollicentes & si ad id etiam ualent re ipsa præstantes.

29 Homo homini auxiliari iure naturæ tenetur.

tes. Idem faciunt animalia terrestria, ut uidemus in porcis, in equabus, in tauris, inq; similibus. Vnde Ouid. lib. ii. de Pōto sic cecinit,

,, *Brachia delassę potius prendenda natanti,*
,, *Nec pigeat mento supposuisse manum*

Et Virgilius lib. ij. Aeneid. scripsit,

,, *Per te, per superos & conscia numina ueri,*
,, *Per, siqua est, quæ adhuc mortalibus usquam*
,, *Intemerata fides, oro miserere laborum*
,, *Tantorum, miserere etiam non digna ferentis,*

Et Ouidius lib. j. de Tristibus,

,, *O pauci rebus succurrite lęsis*
,, *Et date naufragio littora tuta meo.*

Et Vergilius. j. Aeneidos,

,, *Ad te confugio & supplex tua numina posco.*

Sicq; apparet iure naturæ & periclitantes & nim iniuriam'ue patientes solere & petere & recipere auxilium. Idq; † auxilium non patitur moras teste Ouidio lib. iiii. Metamor.

30 Moras nō patitur auxilium.

,, *Ad opem breuis hora ferenda est.*

Ouidius lib. xi. Metamor.

,, *Sed mora damnosa est, nec res dubitare remittit.*
,, *Dum superest aliquid, cuncti coëamus ad arma*

Lucanus lib. ii. bell. ciuil.

,, *Tolle moras, semper nocuit differre paratis.*

Seneca in Thyeste.

,, *Serum est cauendi tempus in medijs malis*

Sillius Italicus lib. iiii. bel. pun.

,, *Pelle moras, breuis est magni fortuna fauoris.*

Manilius lib. iiii. Astrono.

,, *Mora sæpe malorum*
,, *Dat causas.*

Ouidius lib. i. de Remedio amoris.

,, *Vidi ego quod fuerat primo sanabile uulnus,*
,, *Dilatum longæ damna tulisse moræ.*

Ouidius lib. i. de Remed. Amor.

,, *Nam mora dat uires, teneras mora percoquit uuas,*
,, *Et ualidas segetes, quod fuit herba facit,*
,, *Quæ præbet latas arbor spaciantibus umbras*
,, *Quo posita est primum tempore uirga fuit*
,, *Tunc poterat manibus summa tellure reuelli,*
,, *Nunc stat in immensum uiribus aucta suis.*

Denique quam teneantur iure naturæ homines hominibus auxiliari edocet Cicero lib. i. offi. dum scriptum sic reliquit, Homines hominum causa sunt generati, ut ipsi inter se alij aliis prodesse possent. Idem ii. offi. ait Proxime & secundum Deum, homines hominibus maximè utiles esse possunt. Idem Cicero lib. iii. offi. sic ait, Hoc natura prescribit, ut homo homini quicunq; sit, ob eam ipsam causam tātum quod is homo sit, consultum uelit. Idem Cicero in Lęlio sic ait, Sic nos nati uideamur, ut inter omnes esset societas quędam. Idem Cicero lib. ii. de finib. ait, Impellimur natura, ut prodesse uelimus quàm plurimis, in primisque docendo, rationibusq; prudentiæ tradendis, itaque non facile est inueniri, qui quod faciat ipse, non tradat alteri, ita non solum ad discendum propensi sumus, uerum etiam ad docēdum. Statq; † fa ceta fabella de Boue & Camelo à Plutarcho apoph. lib. viii. relata, Bos sub onere deficiens rogauit Camelum conseruum, ut se oneris parte recepta subleuaret; cui recusanti, Bos, immo (inquit) & me ipsum & hæc omnia portabis, id quòd effectum mortuo Boue est, ita etiam idē Plutarchus lib. de tuenda ualetudine, quo exēplo admonemur lepidè non solum homines hominibus auxiliari iure naturæ debitū esse, sed etiam periculosum in tali officio deficere futurum tam ipsis, qui debito auxilio carent, quam ipsis opem auxiliumq; debitum denegantibus; quibus præterea est fuitq; semper turpe & inde eorum. Vnde Ouidius lib. xiii. Metamor. sic eleganter canebat.

31 Fabula Bouis & Cameli.

,, *Et eget auxilio, qui non tulit, utq; reliquit,*
,, *Sic linquendus erit, legem enim sibi dixerat ipse.*

Quàm mora periculosa & noxia sit, significauit etiam Iulius Cæsar, ut refert Plutarchus apoph. lib. iiii. de Cesare dum meminerit. cum inquit Pompeius instructam aciem apud Pharsalum inibi consistere & hostem opperiri iussisset, Cæsar dixit illum errasse, qui uim impetum & diuinum afflatum animorum ad incursionem paratorum mora relaxasset.

Sat ergo ex historiis & Philosophorum sententiis edocti sumus, & iure naturæ nefas esse, hominem homini non auxiliari; & id auxilium moram non pati, quia sero medicina (ut dixi) paratur.

,, *Cum mala per longas inualuere moras.*

Quę omnia fusius supra c. xvi. num. 10. modo sic cum Deus optimus maximus terram per maris uastissimi interpositionem diuiserit, nō semel sed pluries, certè si in nouo forte Indorū orbe unus princeps ab altero principe, uel una ciuitas ab altera, uel una prouincia & regnum ab altera alterio'ue nim pateretur (ut quotidie fit) & necesse esset ab Romanorum imperatore auxilium implorare, certe non solum multi anni, sed multa ferè sęcula necessaria essent, ut is imperator negocii illius iustitiam & causam addiscere posset, totidemq; anni aut sęcula ut intellecta rei ueritate auxilia uim patienti mittere posset. sicq; interea plerunque periret commoditas auxiliandi, quę ut diximus nō patitur moras. Nihil † ergo (credite mihi) magis alienum aut remotum à summi Dei prudentia prouidentia & iustitia dici aut cogitari unquam posset, quam ob illam auxiliandi causam imperium penes unum imperatorem esse oporte; cogitare aut adfirmare, & quærere legem (secundum

32 Dei à prouidentia & iustitia alienū, unū hominem mundi totius eē imperatorē.

(secundum Philosophum) ubi naturaliter sentimus nihil aliud est, quàm infirmitas intellectus. Quod autem uulgo dicitur ecclesiam militantem ad triumphantis imaginem exemplatam fuisse, nihil obest, quãdoquidem quod simile est non est idem l. quod Nerua, cum ibi not. ff. depositi. tradũt Doct. in auth. si quis in aliquo documento. C. de edendo. & illa est quędam imitatio in illis duntaxat seruanda in quibus eadem aut par ratio est, ut tradunt Doctores in §. minorem inst. de adop. l. adoptio. ff. eod. titu. l. filio quem. ff. de lib. & posth. ubi autem diuersa ratio est, cessant omnes istæ imitationes, ut tradit plenè Alex. Corneus. Ias. Decius, Cor rasius, Curtius iunior & alii per tex. ibi in l. humanitatis C. de impuberum. dum plures differentias enumerant inter substitutionem exemplarem & substitutionē pupillarē quanuis d. l. humanitatis, proclamet ad exemplum pupillaris exemplarem fuisse creatam & inuentam, ut lib. ii. de succ. prog. in materia exemplaris plenè disseruimus. §. xvii. Sic ergo et in specie nostra nulli (modo sane & catholico) dubium est, quin sit plusquam manifesta differentia inter Ecclesiam triumphantem & militantem, quia illa regitur à summo Deo, qui ubiq; est, sicq; ad nutum omnia perfectissimè pôt disponere, ordinare, & prouidere, hec autem regenda si esset per unum hominem, qui in uno duntaxat loco esse potest non ita ab eo regi posset quò ad temporalia, quæ exigunt frequentissimas rerum dispositiones, mutationes, ordinationes, quę cum notissima sint, & ea naturaliter sentiamus in his legem quærere, esset (ut Philosophus ait) infirmitas intellectus.

33 Mundi dominum, qui se iactaret dæmonũ è cęlo cadẽtiũ audaciã superaret.

Quinimmo † (si uera proloqui fas est) nephãda (iudice me) temeritas audaria superbia est, unum homunculum (qualis est imperator) summo maximoq; Deo se similem iactare suamq; pusillam, imbellem, tantillulam prouidentiam & potentiam immensæ & ineffabili illius potẽtiæ, & prouidentię uelle conferre, assimilare, adæquare demonumq; superbia è cœlo cadentium imitari, & emulari uideretur, (ne dicam superare (quæ omnia intelligo quò ad temporalia. Nam in spiritualibus diuersam esse rationem ostendit Sotus ubi supra & idem etiam ex diuo Bernardo supra relato apparet. in temporalibus autem, quę ad spiritualium expeditionem necessaria non sunt iisdem iuribus & rationibus apparet Papam nõ esse nec esse posse dominum totius mundi, non magis quam imperatorem.

34 Mundi dominũ unũ hominem

Denique † hæc omnia, ut nec imperator, nec summus pontifex sit dominus totius mundi in temporalibus etiam quò ad iurisdictionem iustificantur planè ex principali conclusione & sententia nostra, quæ habet utriusque iurisdictionem & principatum non ad ipsorum sed ad reliquorum hominum uel ciuium utilitatem introductam esse. Nam si ipse imperator uel Papa in orbe uniuerso talem iurisdictionē haberet, non posset ullus alter uim aut uiolentiam patienti opem auxiliumq; ferre, non magis quã homo priuatus homini priuato, qui uim aut iniuriam pateretur, qui ei armis subuenire minimè potest: sed superior adeundus est. Nam armis uim ui repellere fas est ipsi quidem iniuriam passo, dum modo in continenti id faciat, & cum moderamine, & ad defensionem corporis, honoris, aut rerum suarum. l. ut uim. ff. de iust. & iure, cum ibi plenè not. per Glo. & Doct. & ferè per totum. ff. de ui & ui arma. & per totum tit. C. unde ui. reliquis uerò priuatis præter iniuriam passo id non licet, ut dd. iuribus. aliter enim esset aperta uia, neces, rapinas, tumultusq; exercẽdi; & superioris, iudicis, principis, magistratus'ue authoritatem usurpandi, diuina humanaq; miserandi & turbandi.

esse, nocentissimũ eẽ.

Ergo si quis Princeps, si quą'ue Respublica ab altero principe tyrannice uim aut iniuriã pateretur apud nouum forte Indorum Orbẽ, & tota iurisdictio aut protectio esset imperatoris aut Papæ, iam reliqui principes etiam iniuriam passo finitimi aut uicini, nõ possent ei opem ferre; ne alienam iurisdictionẽ (hoc est Papę aut imperatoris) iniuriį usurpasse ac irreuerentes uiderentur. Rursusq; Papa aut imperator remotissimi per multos annos aut sæcula opem ferre, aut rem & iustitiam percipere ac intelligere, non ualerent sicq; ipsi nõ solum in eo nocii essent, quod opem patienti iure naturę debitam non ferrent, sed etiam in eo quod uicinis & finitimis illius impedimento essent quòminus ipsi opem & auxilium suum præstarent, quod quàm absurdum & perniciosum humano generi foret, nullus modò sanus ignorabit. Iustificantur hæc, nam † uetitum est alienam iurisdictionem inuadere & usurpare, ut occidens priuata authoritate eũ qui alias occidendus erat, puniatur capite. Petrus de Bella perti Gynus Bal. & Barth. de Capua in. l. addictos. C. de episco. aud. Romanus sing. cccccccxlvii Boërius decisio. lxxxiiii. Carerius de homicidio. §. ii num. 146. &c.

35 Iurisdictio nẽ alienã usurpare interdũ capitale est.

CAP. VIGESIMVM SECVNDVM.

1 *Papa non exercet iurisdictionem temporalem uacante Imperio, ardua.q.*

2 *Papa uacante Imperio non præscribit Imperatorys*

rijs iurisdictionem.
3 *Regno uacante uel Imperio, ciues possunt regem sibi eligere.*
4 *Imperio uacante legatus Papæ non exercet iurisdictionem temporalem.*
5 *Papatu uacante Imperator non exercet iurisdictionem spiritualem.*
6 *Princeps cum sit tyrannus ciuibus, quale supersit remedium. contra nouissi.*
7 *Imperator olim Papam eligebat.*
8 *Imperatori olim suberant ecclesiæ.*
9 *Ecclesias non subesse hodie Imperatori, an iure fiat?*
10 *Papæ electio de consuetudine spectat ad Cardinales.*
11 *Hispaniarum rex non subest imperio.*
12 *Hispani deficiente progenie regia possunt regem sibi eligere.*
13 *Hispaniarum rex iura imperatoris habet in regno suo.*
14 *Hispaniarum rex quo tempore potuerit leges facere circa ecclesias.*
15 *Hispaniarum rex quòd ius patronatus habeat regni sui.*
16 *Hispaniarum rex ius habet eligendi episcopos.*
17 *Imperatori reliquos principes non teneri tributũ præstare, contra nouissi.*
18 *Imperatoris potestatem anormalam non esse.*
19 *Præscribi an possint, quæ imperatori reseruata sunt? contra nouissi.*
20 *Imperatorem alieno in territorio delinquentem, posse puniri, contra nouissi.*
21 *Imperator non est unicus Christi uicarius.*
22 *Imperator unus solus in mundo esse non debet.*
23 *Leges ferre possunt alij præter imperatorem.*

N summa retenta opinione eorum, qui existimant summum pōtificem esse dominũ totius mundi etiã quò ad iurisdictionẽ temporalem, inde deducitur † quòd uacãte imperio Papa in terris imperii potest iurisdictionẽ exercere, non aliter atq; quilibet princeps post decessum illius, cui iurisdictionem demãdauerat: quandoquidem imperator (inquiunt) iurisdictionem, quam habet non tam iure proprio quàm quasi à Papa demandatã habere intelligitur. & in specie ita tenent Ludo. Rom. sing. ccccxvii. uacante imperio, Ioã. Fab. in § i. inst. de adop. Bar. in l. naturaliter. C. fi. ff. de usuca. Bal. i. l. fi. col. i. C. de qua. præs. idẽ Bal. in Marg. uerb. imperiũ. Ias. in l. imperiũ col. x. ff. de iuri. om. iu. Nico. Pigno. ad Romanũ ubi supra. Cōtrariũ tamẽ, ut uacãte imperio nō succedat Papa in iurisdictione exercenda, tenet Cardi. in c. licet de uoto, p c. nouit, de iudi, ne aliter turbentur pōtificia & imperatoria iurisdictio, & Feli. in d. c. licet. Sed primã opi. uidentur tenere Bar. & Imo. in l. i. §. deniq;. ff. de aqua pluui. arcẽ. qui † tamẽ interea negant papã posse iurisdictionem imperatoris præscribere, & Panor. in c. cũ deputati de iudi. & Cardi. in c. cum cōtingat de foro compe. & Pig. ubi supra. Quinimmo secundũ eũ ẽt uacante imperio ea sola exercet Papa, quæ sunt ipsi imperatori reseruata, nec p reliquos principes possunt expediri.

1 Papa non exercet iurisdictionẽ temporalẽ uacãte imperio ardua qō.

2 Papa uacãte imperio non præscribit Imperatoris iurisdictionem.

Quid dicendum? & indubitanter apparet ex opinione nostra longè ueriorem esse opinionem negatiuam, quia Papa nec habet nec habuit unquam totius mundi iurisdictionem in temporalibus, nec imperator, aut reliqui principes sęculares ab eo quasi demandatam uidentur habere iurisdictionem, sed iure proprio, quasi † ex populi concessione: penes quem & non penes Papã remanet iurisdictio tam imperii quam cuiusq; alterius regni uacantis. ut docuit etiam Bal. in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure. per illum tex. & per d. c. nouit. Nec ad rẽ pertinet d. c. licet ex suscepto. nec extrauag. Ioannis. xxvi. incip. si fratrum, cum similibus. nam paucis fas est nos illinc expedire, negando liberum fuisse summo pontifici alienam iurisdictionem lędere & longe minus eam sibi adscribere. l. id quod nostrũ. ff. de reg. iur. c. alteri, de reg. iur. lib. vi. l. un. C. ut nemo in sua causa iudicet aut ius sibi dicat. l. magistratibus. ff. de iurisdict. omni. iudi. l. omnibus. C. de testibus. Retenta tamen opinione affirmatiua, eam limita, ut † non procedat in pontificis delegato, quia sub generali concessione non ueniunt ea, quæ sunt principi reseruata ita Ludo. Roma. & Nicol. Pign. ubi supra & alii communiter ut per Felinum in ca. i. de præscrip. uers. ad illud Innocentii. Vacante † autem papatu non est, dubium quòd imperator Papæ iurisdictionem non exerceat. Ludo. Roma. singula. ccccxviii. quid è contra.

3 Regno uacante uel imperio, ciues possũt regem sibi eligere.

4 Imperio uacante legatus papæ nō exercet iurisdictionẽ temporalem.

5 Papatu uacante imperator nō exercẽt iurisdictionẽ spiritualẽ.

Sexagesimo, apparet deniq; ex superioribus longè errasse doctissi. Dominicum Sotum de iust. & iure lib. v. q. i. arti. viii. dum scripsit, quòd si † princeps tyrannus est, ciuibus nullum superest remedium, nisi Deum orare pro eius emendatione, quãdo non adest superior ad quem confugiatur. Sed errat, quia iure naturali, reliquis omnibus mundi principibus incumbit illi populo tyrannidem patienti opem & auxilium ferre, & heroum egregiorumq; uirorum, hæc est uera laus, gloria, decus & honor, ut de Hercule & similibus supra exposuimus c. proximo.

6 Princeps cum sit tyrannus ciuibus, quale super sit remedium contra nouiss.

Imperaror tamen & si dominus totius mũ-
di (ut ostendimus) non sit, neq; unquam fue-
7 rit, aut fore possibile sit; tamen † electiones
Imperator olim papã eligebat.
Romanorum pontificum ei olim fuerunt tra-
ditæ & concessę secundum Albericum de Ro-
satis in dictionario suo, uerb. electio.iii.qué
refert Nicolaus Boerius decisi.xxxi.tempore
factæ, in princ.per cap.nota.§.principibus ue
ro, lxiii.distinc.hoc quod dicit Innocen.in c.
8 ii.de maiori.& obed. Omnes † clericos & ec-
Imperatori olim suberans ecclesiæ.
clesias antiquitus subesse imperatori. ut pro-
batur in auth.ut ecclesia Roma.centum anno
rum gaudeat pręscriptione. post princ. & in
c.Constantinus. xcvi. dist. & sequuntur Bald.
Paul.de Cast. Sali. Fulgo. & Ias. in l.iubemus
nullam.C.de sacrosanct.ecclesi. dicentes tem
pore illarum legum. C.Ecclesias fuisse impe-
ratoribus subditas. saltem de facto. aut alias
quocunque modo: ideo Imperatores illas fa-
ciebant leges circa ecclesias & earum bona.
& idem Iason in l. cunctos populos in ii. lect.
col.pen.in princ.uersi.est uerum quòd Bal. C.
de summa trinit. & Iason in auth. siqua mu-
lier, in iii. notab. C. de sacrosanct. ecclesiis.
9 Quis † ergo ecclesiam atq; clericos exemerit
Ecclesias non subesse hodie Imperatori, an iure fiat?
à iurisdictione imperiali, Respondet Alberi.
factum fuisse uoluntate imperatorum, quod
fortè in pręiudicium imperii & sucessorum
facere non potuerunt; & illa fortè priuilegia
perdidit imperium de facto potius, quàm de
iure, propter longam uacationem eiusdem
imperij, & potentiam, ac prudentiam summo
rum Pontificum, & aliorum Romanæ ecclesiæ
præsidentium. ita etiam dicit Albe. in l.bene
à Zenone.col.iii.uersi.sed an imperator.C.de
quadri.præscri.Et pro hac parte uidetur Glo.
in.l.disputare.C.de crimi.sacril.sed cõtrariũ
uidet Glo.fi. in c.in Synodo, quã ibi sequũtur
Domi.& Card.Alexan.lxiiii.distin. Innocen.
Hostieu.Ioan. And. de Zabarel.& Abb.Sicul.
in cap.licet in euitanda, de elect.& Glo.in di
cto cap.in nomine domini, in uerbo, impetra
uerint, xxiii.distin.& Innocen.in d.c.ii.de ma
iori & obedien. & Marti.Laudem.in tractatu
10 de princip. §.iii. uolentes de consuetudine †
Papę electio de cosnetudine spectat ad Cardinales.
diu obtenta electionem summi pontificis ad
solos spectare Cardinales excluso imperato-
re & eius nuntijs ut.§.uerum.lxiii.distin.& ibi
Domini & Cardin.Alexan.& idem Bal.in sua
Marga.in uerbo, electio.& Guerrerius in spe
culo principum.c.lv.in fine meminit summo-
rum pontificum eligendorum olim potesta-
tem habuisse Romanorum imperatorem. de
quo in c.quia sancta.§.uerum lxiii.distinc.
11 Deniq; Hispaniarum reges imperio Ro-
Hispaniarũ Rex nõ subest imperio.
mano non subesse, quia Regnum ab hostium
faucibus eruerunt. tenet Glo. in c.Adrian.ii.
lxiii.distinct.Bal. in l.ex hoc iure.ff.de iust.&
iure.ubi ait, quòd † in Hispania si ex toto de- 12
ficeret Regum progenies, regnicolę possent
Hispani deficiente progenie regia possunt regé sibi eligere
eligere regem de iure gentium.& per Oldra.
consil lxix. & per Guerrerium. ubi supra. Et
quòd Hispaniarum Rex non subsit imperio,
tradit etiam Corsetus de potestate Regia. q.
xxii.num.19.& q.ci.num.66.Ioan.lupus de be
neficiis in curia uacantibus.§ viii.Didacus Se
gura in.l.imperator, idẽ Segura, in l. cohære-
di §. cum filię.ff.de uulgari.num.19.Lex.v.ti.
dotas leges lib.i.ord l.fi.tit xii eod.lib.l.ii.ubi
Castelus & alii in leg.Tauri.diximus de succ.
crea.lib.i.§. x. num. 648. in fine. Nec dubium
est, quin † Rex Hispaniæ in Regno suo cũ im 13
Hispaniarum rex iura Imperatoris habet in regno suo.
peratorem non recognosceret, omnia iura
haberet; quę imperatori in terris sibi subiectis
competebant, ut in simili per. Ioan. Fabrum
in proęmio institut.§. i.per Ioan. Igneum in
in sua disputatione, An Rex Franciæ recógno
scat imperatorem. Nicolaus Boerius decisió-
ne.viii.quinta martii num.4.Petrus Deleiuan
in tractatu, de docto. q.i in fine.Bertrandus
de Carpenta.consi.iiii.num.13.lib.ii.& cons.
ccxciii.lib.iii. Cardinalis de Zabarela.in cle-
mentina.i.de iure naturali.
Vnde † quo tempore imperatori fas erat le 14
Hispaniarum rex an quo tempore potuerit leges facere circa ecclesias.
ges facere circa Ecclesias & ecclesiasticas per
sonas & eligere summum pontificem & p hoc
prelatos & reliquos ecclesiarum rectores, eo-
dem tempore intelligendum est, idem Regi
Hispaniarum liberum aut permissum fuisse in
regno suo.& ita cautum reperitur in legibus
illius regni. Et Alphonsus Guerrerius ubi su- 15
pra c.lxiii.rectè contendit, † plenum ius pa-
Hispaniarum rex quòd ius patronat⁹, habeat in ecclesiis regni sui.
tronatus Hispaniarum regi ac domino no-
stro competere in omnibus ecclesiis, quæ in
Prouinciis & Regnis ditioni & imperio suo
subiectæ sunt, eruntq; semper. Quòd (inquit)
Rex Hispaniæ de iure non recognoscat supe
riorem, textus est i.partita, tit.v.l. xviii.& pri
mi quidem Gothorum Rex Athanaricus, uel
secundum alios Alaricus, à quibus Rex Philip
pus Rex Hispaniarum & dominus noster in-
dubitatam trahit originem, ex grata Honorij
Imperatoris concessione Hispanias uiriliter
aggressi sunt, & Vandalos, Sueuosque debel
lando ab Hispania eos expulerunt, & in Afri-
cam fugere coegerunt; quia tyrannicè, & con
tra imperatoris uoluntatem occupauerunt,
& extunc post quam Hispanicam monarchiá
adepti sunt, usque ad tempora nostra Reges
Gothi regnauerunt, ipsi uero Gothorum Re-
ges discurrentibus annis cõstruxerunt sacra
templa, & ecclesias, ubi diuina officia uirtute

diuina

diuina celebtarentur,& ornamenta plurima ministrarunt, ex quo ius patronatus in eisdē ecclesiis,præsertim cathedralibus acquisiuerunt,& specialiter sibi reseruauerunt,ut in c. nobis & c. præterea de iure patron. de quo ui de Archid. in c.lectis lxiii. distinc. & Bald.in proœnio decretalium.§.Rex pacificus.Palacios Rubios in tractatu suo de beneficiis in curia uacantibus, §. viii. & tale ius patronatus transit ad filios & nepotes, quorum nomi ne intelliguntur pronepotes,& cæteri descen dentes.itaque ius patronatus transit ad hæredes in perpetuum.bonus tex.ad hoc i c. filiis. xvi.q.vii.& de hoc in c.Fulgentius.& c.præmē tis eadem.q. & causa. & xvi.q. vii. ubi dicunt Doctores,quòd quatuor modis ius patronatus ad alios transfertur, scilicet successione, donatione,permutatione, uniuersitatis uenditione:sed ad corroborationem meæ conclusionis adduco optimum tex. in c.cum longe.lxiii.distinct.ubi probatur, quòd consuetudo antiquata, & prisca erat in tota Hispania.Quòd † quando moriebatur aliquis episcopus, congregabantur omnes episcopi cōprouinciales, & obitus episcopi significabatur Regi,& Rex eligebat, & electio concilio episcoporum intimabatur,ut ab eo comprobaretur, sed quia hoc erat ualde difficile,& onerosum,cum propter longitudinem itineris,cito non possent episcopi congregari, statutum est in concilio Toletano, ut Toletanus Archiepiscopus uicem omnium episcoporū suppleret,scilicet ut obitum episcopi Regi nūtiaret,& electionem factam à Rege comprobaret,& confirmaret,& electum consecraret. Itaque ne propter uiarum discrimina ordinatio ecclesiarum periculosè differatur,concessit Papa Archiepiscopo Toletano,ut præsentatos per Regem Hispaniæ posset confirmare,& consecrare,ut in d.c.cum longe. lxii. dist.& ita Cardi.S.Sixti.ponit casum in lectura sua.

16 Hispaniarū rex ius habet eligendi episcopos.

Apparet etiam † suspectam esse Glo.in ca. Adrianus.lxiii.distin.quam sequitur Alphonsus Guerrerius d. c. lv.ad finem.dum ait omnes Reges teneri ad tributū imperatori exsoluendum etiam pro capite suo,nisi probent se esse exemptos.

17 Imperatori reliquos principes non teneri tributum præstare, contra nonnulls.

Apparet † etiam suspectam esse opinionē Marci de Mantua locorum communium lib. I.c.xii.in fine, dum ait Imperatoris potestatem esse annormalam,nec ullis legibus frenari quod & noluit Bald. consi.cccxxvii.pridie. col.v.lib.i.sed ut iam fuse ostendimus eius potestas non secus quàm reliquorum principum imperium legibus alligata est.

18 Imperatoris potestatem anormalam nō esse.

Apparet etiam suspectum esse, quod ipse Marcus Mantua ubi supra scripsit post Bald. consi.ccc.ad euidētiam col.i.lib.v.dum † ait, non solum imperatorem mundi dominum esse, sed ita esse,ut præscribi non possint,quæ ei reseruata sunt in signum uniuersalis dominii,ne alias alter princeps imperatore maior efficiatur:eumque in territorio suo deliquentem posset punire, Sed & supremam iurisdictionem præscribi posse alibi ostendimus, & probat Lex fi.tit.de las prescripciones in ordinamento regali.Et imperatorē † ab alio principe in cuius territorio deliquisset puniri posse,non dubitauerim.cum imperator ut dixi, non in orbe uniuerso dicatur habere iurisdictionem.

19 Præscribi an possint, quæ imperatori reseruata sūt contra nonnulls.

20 Imperatorem alieno in territorio delinquentē posse puniri, contra nonnullos.

Apparet etiam † imperatorem unicū Christi uicarium non esse in temporalibus,nō magis quàm reliquos principes, quamuis contrarium parum iustè contendant Bal. in l.i.C.de iure aureorum annulorum.& Marcus Mantua ubi supra.

21 Imperator nō est unicus Christi uicarius.

Sexagesimo primo apparet † similiter minimè esse necessarium quòd sit unicus in orbe imperator in temporalibus. Quinimmo tantum abest,ut id necessarium esse intelligatur, quòd potius nihil pestilentius, aut perniciosius,nihilq; impossibilius, aut risu & ludibrio dignius foret, aut dici cogitari'ue potuisset, iam edocti sumus.quamuis contrarium tenuerint Card.in clem.i.§.i.de iureiu. & Panor.in c.nouit de iudi. & Marcus Mantua ubi supra idem Panor.in c.uenerabilem de elec. & reliqui,quos allegat Cassanæus in tract. Gloriæ mundi in consider. xxviii. par. v. id quod ex nostra princ.opin.deducitur.

22 Imperator unus solus in mundo esse nō debet.

Sexagesimo secundo,apparet, quòd iidem ferè omnes contendunt, solum † Romanorū imperatorem leges condere posse,non sic reliquos principes.Id similiter nugis, fabellis'ue anicularum annumerandum pueriliusq; esse quàm ut ulla contentione egeat, præsertim cum sit cōtra nostram opi. principalem. quę docet omne imperium esse ad proficiendum,nō ad nocendum. nec dubium est, quin id (si uerum esset) nocentissimum humano generi foret.ergo.&c.

23 Leges ferre possunt alii præter Imperatorem.

CAP. VIGESIMVM TERTIVM.

1 *Papa sine Cardinalium consilio ardua expedire an possit? ardua q.*

2 *Principes an ardua possint sine procerum consilio expedire? ardua.q.*

3 *Præscribere potest ne rex ut quid arduum expediat sine procerum consilio?*

4 *Præscribere potest ne Papa ut quid arduum in temporalis sua iurisdictione expediat sine Cardinalium consilio?*

Exagesimo tertio colligitur etiam ex nostra principali sententia definitio illius memorabilis articuli, Vtrũ † Papa possit sine cõsilio aut cõcilio. Cardinaliũ, ardua expedire. Et an † idem fas sit reliquis principibus, regibus, imperatoribus & similibus. Et id sibi liberum non esse, ex nostra sententia uidebatur respõdendum, dũ habet, ad meram ciuiũ, subditorum'ue utilitatẽ, non etiam ad ipsorũ principum cõmoda; omnẽ principatũ, ditionẽ, imperium, potest atem'ue processisse. Nec dubium est, quin consultius utiliusq; sit ciuibus & subditis ardua á principibus adhibito talium senatorum & prudentium uirorũ cõsilio expediri, quàm eo non adhibito. arg. l. humanum cum similibus. C. de legibus. l. proxime. ff. quę in testa. delen. l. placet. C. de sacr. eccles. auth. habita. C. ne filius pro patre. l. finali. C. de legatio. lib. x. tenuit expresse Archidiaco. in c. quáuis in ii. col. & ibi Gulielmus de monte Lauduno. de officio ordinarij, lib. vi. & in c. cum Redemptor. xii. q. ii. & in c. sunt quidam & in c. quę ad perpetuam. xxv. q. i. in d. c. cum quidam. non posse Papam solum super statu uniuersalis ecclesiæ legem generalem absque Cardinalibus cõdere. idem tenẽt Ioãnes Monachus & Philippus Probus in eius additionibus. Ioan. Andr. Guilielmus de mõte Lauduno. Philippus Francus & Ioannes de Imola in c. super eo, de hæreticis. lib. vi. Hostien. Ioannes Andre. & Antonius de Butrio in c. antiqua. de priuilegijs. Panormita. in c. j. in fine. de offi. lega. & in c. causam quæ. el primo, de iudicijs. & in c. literas col. iii. uersi. item nota. Glo. de restitut. spolia. & in c. qnesiuit. de his quæ fiunt à maiori parte capi. & in c. p ne nerabilem in. §. Rationibus per tex. ibi. in. iii. col. qui filij sint legitimi, & in c. nulli de sententia excommunicatio. Cardinalis Zabatella in c. licet, in xvi. col. de electio. & in c. ii. de clericis non residen. & in repet. c. perpendimus col. vi. de sententia excommunicat. & in cons. cxxxvii. incipi. Fuit quæstio regis Cypri col. fin. uersi. sed ratio. & in consi. cl. incipi. In quæstione duorum pontificum in penul. col. uersi. secũdus modus. Bal. in c. i. de natura feudi & in l. fina. C. de diuersis rescriptis. idẽ Bal. in l. cum multa. C. de bonis quæ libe. idẽ Bald. in consi. ccccxxiiii. incipi. Queritur utrum Papa. uolu. i. Aluarotus in c. i. in principio, in titulo Episcopum uel abbatẽ. in usibus feu. Speculator in tit. de legato. §. qualiter, in fine. idem uoluit Petrus de Ancharano in c. unico in. iii. notabili. de Schismaticis lib. vi. & in cõs. ccxcv. in. ii. col. Ioannes de Imola in d. c. ii. de clericis non residen. & in c. dilectus el primo col. i. de preben. Præpositus Alexandrinus in d. §. rationibus. Dominicus in c. quoniam, circa principum & ibi Philippus Franchus. de renuntiatio. lib. vi. Guido Papa in d. c. licet, de officio legati. Ioãnes de Monteigne in tractatu de authoritate regij consistorij. charta. xxxij. Antonius Corse. in tracta. de potestate & excellentia regia in. liij. quæstione Corradus in suo tractatu de schismate, in penult. col. Antonius de Rosellis in tract. de consilijs in rubrica incipi. Generale concilium quádo sit faciendum. uersicu. Item cum Cardinales. fol. ii. col. iij. in fine. Andreas Siculus in tracta tu de præstantia Cardinalium in. ii. parte in ii. quęstio & in c. si pro debilitate in. iii. & iiii. col. de officio delega. & in c. inhæretis col. 2. de iuramento calumniæ. & in consi. xl. incip. Clementissimum col. xviij. uolu. iiii. Nicolaus Milis in Reportorio suo, in uerbo Papa. uers. Papa parum uel nihil facere debet sine consi. Cardinalium, q. ij. & quæstione. xxxi. & in. ii. tracta. q. xxii. Bologni. in auth. Habita in iii. col. C. ne filius pro patre. Feli. in c. finali. §. his autem col. iii. circa finem. de offi. delega. & in c. i. col. iii. uersi. iii. declara. de probationibus, in c. ad audientiã, post Cardinal. & Aegidium ibi in. ii. col. de præscriptio, & alii nõ pauci, quos supra adduximus, dum hanc. q. in regibus temporalibus & reliquis principibus ageremus.

In cõtrarium tamen est receptior opinio, ut Papa, Imperator reges & Principes possint ardua expedire sine consilio alicuius, ut tenet idẽ Panormita. in c. literas col. iii. uersi. & puto quòd possit, de restitutio. spolia. & in sua disputatione. incipi. Episcopus & quidam rector in vii. col. dum se remittit ad ea, quæ ipse dixerat in d. c. ex gestis. Idem uoluit. Bal. sibi contrarius in c. inter corporalia col. ii. in principio de translatione Episcopi. Ioannes de Anania in c. firmissimè, ubi hanc dixit esse communem opinionem de hæreticis. Dominicus sibi contrarius in c. super eo. eodem tit. lib. vi. ubi refert Hugonem Cardinalem in c. leges. iiii. distinctione, ardua quàm expedire. Aegidius de Bellamera i c. ii. in synodo lxiii. distinctio, notabiliter inquiens, quòd si Papa Imperatori super hæresis crimine se submiserit, licet talis submissio res ualde ardua & magna esse uideatur, Cardinalium consilium ad talia

Margin: 1 Papa sine cardinaliũ consilio ardua expedire an possit? ardua quæstio. 2 Principes an ardua possint sine procerũ consilio expedire? ardua. q.

talia faciendum requirere non tenetur Cardinalis Alexandr. in c. in istis, in principio. 4. distinctione, allegat ita tenuisse Innocen. in Clementi, ne Romani de electio. idem Cardinalis Alexandri. & Cardinalis Ioãnes de Turre Cremata in d. c. cum Redēptor. post Hug. ibi. xii. q. ii. idem Ioannes de Turre Cremata hanc inquiens esse communem opinionem in c. ait lex. §. ideo. iiii. distinctio. Bonifacius in proœmio clemen. §. hac sane in iii. col. Albericus de Rosate, qui hanc etiam communem dixit esse opinionem in rubrica de legibus. & in l. humanum, ubi idem tenuit Cynus, & Petrus de Bella pertica eodem tit. dicentes posse Imperatorem, Papam, ac reges, sine aliquo rum consilio leges facere. Idem Albericus de Rosate in l. quidam decedens. §. Papinianus col. iii. uersi. Sed an Papa. ff. de administratio, tutorum. Petrus de Rauenna in conclusionibus suis in vii. col. Martinus Landē. in. ii. tract. de Cardina. in. xlv. q. Paulus de Cast. in l. fina. post Bar. Bald. & Doct. ibi. C. de legibus. & in l. fi. ff. eodem tit. & in consi. cccc xiiii. incipi. in facto præsenti. col. penul. uolu. i. Andreas Siculus sibi cōtrarius in consi. i. incipi. Ex sacris. col. ix. uersi. ultimo, ubi hanc dixit esse cōmunem opin. uolu. i. Lucas de Penam in l. omnes iudices in xiii. col. C. de decurio. lib. x. Antonius de Rosellis in d. suo tractatu de cōciliis, in tit. seu quæstione, incipi. sententia, quæ potius attendenda sit, papę solius aut totius cōcilii, col. viii. uersi. nota quòd dicit in fine. Iason in d. l. placet, in. i. lectura in. 7. col. in principio. C. de sacrosanctis eccle. & ibi Petrus de Bergnia in additio. ad Iacobum Butrigariū, ubi hanc dixit esse communem opin. Augustin de Anchona in tractatu de potestate ecclesiæ. quem refert & sequitur Archiepiscopus Florenti. in. iii. parte suæ summæ tit. xxii. c. v. §. v. Prædictam etiam opinionem tanquā cōmunem tenet Rochus de Curte in c. fina. col. ix. de consuetu. & Glo. pragmaticæ sanctionis, hanc inquiens esse communem opi. in tit. de auctoritate generalium cōciliorum, folio xxiii. in uerbo concilio, & in tit. de numero & qualitate Cardinalium, fol. mihi. clxxxvi. in Glo. in uerbo Collaterales. Thomas Parpalia in d. l. placet. in xxx. col. Claudius de Seycello in suo fendorum speculo in tit. qui feudum dare possunt in. vi. col. Philippus Decius ī c. edoceri in penul. col. de rescriptis. Ioannes Crotus, qui hanc com. dixit esse opinionem & ab ea in iudicando atq; consulendo non esse recedendum. in rubrica de constitu. lib. vi. Cardinal. Iacobatius sibi cōtrarius in d. suo tract. de conci. lib. vii. artic. v. pagi. 465. uersi. viii. fa cit. & pagi. 488. uersi. ad illud quod dicit. ubi hanc dixit esse magis cōmunem opin. Petrus Andreas Gammarus sacri palatij auditor in constitutione Iulii secundi. super electione simoniaca Romani pontificis, in uerbo consi. Nicolaus Boërius in tract. de authoritate magni cōci. in. iiii. col. in quarta additione & in additio. ad tractatum Ioãnis de Montaigne. de parlamentis. Ioannes Franciscus Purpuratus in rubri. col. i. ff. de iurisdictione omnium iudi. Mathæus de Afflictis tit. de his, qui feudū dare possunt, in. iiii. col. & Ludouicus Gomesius Sarnensis Episcopus in regula de infirmis resignantibus intra uiginti dies in. xiii. quæstio circa finem. Glos. & omnes Doctores in c. ad Apostolicæ, in principio de reiudicata lib. vi. Glo. in uerbo de ipsorum consilio, in extrauagāti execrabilis, Ioannis. xxii. sub tit. de præbendis. est cōmunis opin. secundū Andream Siculum, & Felinum, & Philippum Decium, & Franciscum de Ripa, & Andream ab Exea in rubri. de cōstitutionibus. qui omnes non solum firmant hanc esse cōmunem opin. sed etiam receptissimam esse opinionem, ut contraria consuetudo non ualeat. quod & firmat Fernandus Loazes in consi. pro Marchione de Belez pagi. cccxciiii. tradit Abbas in c. litteras col. iii. de restitutione spoliatorum. Bal. in c. inter corporalia col. ii. de translatione Episcopi. Ioannes de Anania in c. firmissime, de hæreticis. ubi hanc dicit esse cōmunem opin. plenè per Barbat. consi. i. col. xxviii. lib. i. ubi agnoscit se legendo tenuisse cōtrarium, sed hanc esse certiorem & receptiorem opinionem. & ita tenuit ipse Andr. Barb. sibi contrarius in tract. de præstan. Cardin. 2. q.

Quid dicendum? & sanè ut tam Papa quā Imperator reges & alii principes omnia ardua, non secus quàm reliqua possint expedire sine cōsilio suorum procerū & consiliariorum non dubium est de iure, per generalitatē dictorum iurium, quæ pro hac parte adduximus & per. l. i. ff. de constit. prin. §. sed & quod principi. inst. de iure nat. & l. ii. §. deinde quia difficile. ff. de origine iuris. Nec ullibi rectè probatur oppositum. Quod autem † id procedat etiam si sit consuetudo in cōtrarium, nil sibi probatur in principibus sæcularibus quorum potestas cum ab populi concessione processerit ab eodem expressim per iura scripta, & tacitè per consuetudinem potuit moderari, coāgustari, & reprimi. c. omnis res. de reg. iur. l. nil tam naturale. ff. eod. titu. §. sed naturalia instit. de iure nat. l. fina. C. de legibus. l. omnes populi. ff. de iust. & iure, iuncta. l. de quibus cum. iiii. legibus seq. ff. de legibus. Verum

5 Præscribere pōt ne rex, ut qd arduū expediat sine procerum consilio?

rum † in potestate pontificia tolerari potest, ut & si esset consuetudo in contrarium adhuc ardua etiam sine ullius consilio expedire sibi fas sit, quia sua potestas, utpote, supernaturalis quò ad spiritualia nullo humano iure, siue illud scriptum sit, siue consuetudinarium potuit coarctari: potest tamen coarctari iurisdictio sua respectu temporalium, non secus quàm reliquorum principum sæcularium iurisdictio, & sic in ea staretur consuetudini ut in reliquis principibus fote diximus. Quia quam iurisdictionem habet in temporalibus; quæ ad spiritualium expeditionem non sunt necessaria, ea nihil differt à iurisdictione, quã reliqui principes habent.

4 Præscribere potest, ne Papa ut quid arduũ in temporali sua iurisdictione expediat sine cardinalium cõsilio.

CAP. VIGESIMVM QVARTVM.

1 *Bellum indici non posse infidelibus contra naturam peccantibus, ardua q.*
2 *Infideles contra naturam peccantes rebus suis priuari non posse, ardua.q.*
3 *Peccatum ferè omne contra naturam esse.*
4 *Animal non sæuit in alterũ animal eiusdẽ speciei.*
5 *Infideles licet Papam non recognoscant, non ideo possunt bonis suis spoliari, contra Doct. Idẽ & si Imperatorem non recognoscant cõtra eosdẽ*
6 *Aequalitas seruanda.*
7 *Historia Leonis.*
8 *Historia Agesilai.*
9 *Historia Curij.*
10 *Talionis pœna est iuris naturę.*
11 *Defensio est iuris naturæ.*
12 *Princeps an possit remittere talionis pœnam, uel aliam parti debitam? ardua q.*
13 *Pœnam parti, uel fisco applicandam, quando princeps possit remittere.*
14 *Principibus & magistratibus laxior potestas circa publica, quàm circa priuatorum bona.*
15 *Pœnam pecuniariam ærario publico applicandã iudex facilius potest remittere, quàm parti applicandam.*
16 *Talionis pœna iusta est, contra nouiss. & approbata iure naturali, & diuino, & gentium, & canonico, & ciuili.*
17 *Pœna par culpæ, ut intelligatur?*

INC apparebit an uerum sit, quòd Innocentius in c. quòd super, sctiptum reliquit, dum ait, quòd † infideles si peccant cõtra naturam eis bellum indici poterit, id quod suspectum est (quanuis Panormi. ibi non bene figat pedes) nullum etenim peccatum est, quod non uideatur esse cõtra naturam sicq; semper posset hac ratione inspecta bellũ eis indici, & quòd amplius est, firmat idem Hostiensis; quòd † eadem ex causa rerum suarum dominio priuari poterunt. quod eadem ratione etiam magis suspectum est, quàm superius. Quòd autem † omne peccatum sit contra naturam, testatur Cicero.j. de legibus his verbis, Natura (inquit) duce errari nullo modo potest. Et rursus.iij.offi. ait, Homo naturæ obediens, homini nocere non potest. id quod constat, nam † contra naturam in omni animantium etiam brutorum (siue illa terrestria sint, siue aquatilia, siue uolucria) genere est, ut sæuiat aut noceat alteri animanti eiusdem met speciei. Vnde Horatius Epod. lib. sic scripsit.

1 Bellum indici nõ posse infidelibus contra naturã peccantibus, ardua. qõ.

2 Infideles contra naturam peccantes reb⁹ suis priuari nõ posse, ard.q.

3 Peccatũ ferè omne cõtra naturã esse.

4 Animal nõ sæuit in alterum aial eiusdẽ speciei.

„ *Neque hic lupis mos, neque fuit leonibus*
„ *Vnquam nisi indispar feris.*

Et Iuuenalis Satyra.xv.

„ *Sed iam serpentum maior concordia, parcit*
„ *Cognatis maculis similis fera, quando leoni*
„ *Fortior eripuit uitam leo, quo nemore unquam*
„ *Expirauit aper maioris dentibus apri.*
„ *Indica tigris agit rapida cum tigride pacem*
„ *Perpetuam, sæuis inter se conuenit ursis.*

Denique idem Cicero.iij lib.offi.ait, Naturam ducẽ si sequamur, nunquã aberrabimus. & natura (inquit ipse in Catone maiore) Dux optima est.&c.3.lib. Tuscul. idem Cicero ait, Sunt enim ingeniis nostris semina innata uirtutum, quæ si adolescere liceret ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret, nunc antẽ simul atque editi in lucem sumus in omni continuó prauitate uersamur. In Summa. Claudianus lib.i.in Ruffinum sic ait,

„ *Natura beatis*
„ *Omnibus esse dedit, si quis cognouerit uti.*

Cùm enim omne peccatum sit contra naturã, ex quolibet peccato liceret infidelibus bellũ indicere eisq; bona sua rapere, secundũ opi. Hosti. & Panormi. ubi supra, quos sequi uidetur Alphonsus Guerrerius in Speculo prin. c. xxxi. id quod admittere non minus iniustum esset, quàm inciuile, & pari ratione Christianis peccantibus eadem mala inferri possent, qui cùm omni die omni hora, omni denique temporis momento in numera peccata, non secus quàm reliquę gentes committant, possent inter se perpetuò præliari quasi bellum iam indictum sibi esse pro comperto & notorio habere deberent, mutuæq; rapinæ, cædes, incendia passim & impune fierent, id quod iure fieri posse putare, non minus stultum esset quàm impium & perniciosum: ut interea omittam quod ipsi nitũtur etiam in eo quòd putant totius mundi imperium etiam in temporalibus ad Papam spectare, quod proximè improbauimus.

Vnde

Vnde etiam apparet recipiendum nō esse, quod in d.c.Quod super, scripsit Hostiensis, vt si † infideles nō recognoscant dominium ecclesiæ licitè possint spoliari bonis suis, id qđ Panormitanus ibi & Alphonsus Guerrerius ubi supra excludunt, eo quòd ad Imperatorē id pertinere contendant per totum titulum. C.de Iudæis &.C.de paganis. Sed utraq; opinio ab eodē errore defluxisse uidetur, ille.n. totius orbis dominiū ad Papam, isti uerò ad Imperatorem pertinere falsò existimabant, ut iam ostendimus. Vnde hac sola ratione neque à Papa neq; ab Imperatore eos posse aut debellari, aut bonis suis spoliari; uerius est, ad illud Ecclesiastes.10. Transfertur a gēte in gentem regnum &c. in quo niti Guerrerius uidetur, responde nihil mirum aut nouū, qui nimuio nihil usitatius aut frequētius, sed quò ad quæstionem nostram nihil ad rumbum. Nā ut Cicero ait.iii.lib.offi.regna, imperia; honores, nobilitas diuitiæ, opes, atque ea; quę sunt iis contraria in casu sita temporibus gubernantur. Guerrerius tamen ubi supra uult nullam iurisdictionem aut principatum penes infideles esse posse, cùm (inquit) non sit locus in mundo, in quo nomen Christi non fuerit laudatum, & cultum, & de Apostolis dicitur, quòd in omnem terram exiuit sonus eorum, ut in c.fundamenta, de elect. in.vi.c.ita dominus.xix.distinct. & ipse Saluator dixit discipulis suis, Eritis mihi testes in omni Iudęa, & Samaria, & usque ad ultimum terræ. Et pro hoc.xxi.distin.c.in nouo, ubi litera dicit, Discipuli iubēte domino in toto omni orbe terrarum dispersi euangelium prædicauerūt de Christo enim uerificatur, quòd omnes reges terræ adorabunt eum. & oēs gentes seruient ei cap.displicet.xxiii.q.viii. unde de Ecclesia catholica intelligitur illud, quod Abrahā dixit Sarræ uxori suæ conquerenti de illa infideli ancilla, Ecce, (inquit) ancilla tua in manu tua, utere ea: per Sarram enim ista sancta catholica Ecclesia significatur, per ancillam, illa secta infidelium. Vtatur ergo ista sancta ecclesia, quæ per Sarram significatur ista ancilla, ut fuit usa illa beata Sarra, illam affligendo. utatur etiam ea, ut præcępit Dominus, eā eiiciendo, & expellendo, filios eius ab hæreditate, & possessione, ne partem habeat cum filiis liberæ. Nam cum sint filii ancillæ, & sic serui, non sunt capaces iurisdictionis, dominij, uel honoris, ut per Augustinum contra Petilianum, ubi dicit, Ad oēs iniquos. & impios illa uox Domini ualet, auferetur à nobis regnū Dei spirituale, & temporale, & dabitur genti facienti iustitiam.i.populo Christiano. An frustra scriptum est? Labores iniustorum pij edent? Quæ uerba sunt canonizata in c.si de rebus, xxiii.q.vii. ubi dicit Cardinalis de Turre cremata exponendo textum. Auferetur regnum non solum spirituale, & ęternum, sed tēporale, & dabitur genti facienti iustitiam in populo Christiano, quia infideles utuntur dominio, & iurisdictione ad percussionem, & offensam Dei. Et uoluit Christus, ut omnis homo esset Christianus, ut constat per totā euāgelicam doctrinam.

5 Infideles licet Papā non recognoscant, non ideo polluuntur bonis suis spoliari, cōtra Doct. Idē & si Imperatorē non recognoscant cōtra eosdem.

Sed re uera isthæc omnia nullius momenti quò ad præsentem quæstionem sunt. Nam ut non semel admonuimus, intelligūtur quò ad spiritualia, non quò ad temporalia, in quibus etiam ipse met Dominus noster Iesus Christus, ut homo dominium aut iurisdictionē non habere, sicq; eam Papa eius Vicarius longè minus habebit, aut Imperator. Et per hoc illorum fundamētum omnino excluditur, qui in eo nituntur, quod eis mentitum orbis dominium adscribunt; constat enim in infidelibus nullū omnino ius, imperium, aut iurisdictionem, Papam habuisse unquam aut habere. Ergo neq; ea ratione quòd illi sint infideles, neque eo mentito colore quód Papa aut Imperator totius mundi domini sint, secundum ueras & communes theologorum sentētias eos debellare fas est; sed ea duntaxat rōne, quòd sint nostri inimici nobis noxii & molesti, ac periculosi idq; notum & indubitatum sit: tūc enim ipso iure prouocati (& ut ita loquar diffidati) uidentur ad bellum & prælia, ut † seruetur ęqualitas iuri naturæ & positiuo debita, ut l.i.& per totum.ff.quod quisq; iuris.l.illud.l.illam.C.de colla.l.cum oportet in princi.C.de bo.quæ lib. unde Plutarchus Apoph. lib.i.sic scriptum reliquit, Leon † Eutycratidis filius interrogatus in qua tādem urbe aliquis possit tutò uitam agere, in ea (inquit) quā qui incolunt neque plus possident, neque minus, & ubi iustitia uigeat, in iustitia sit imbecillis. grauiter admonuit æqualitatem esse pacis & tranquillitatis altricem, inæqualitatem seditionis esse, ubi ut quisque potentior est, ita licentius opprimit imbecilliorem. & idem Plutarchus Apoph. eod. lib.i. sic etiā scripsit † de Agesilao Lacedemonum principe.

6 Aequalitas seruanda.

7 Historia Leonis.

8 Historia Agesilai.

Quoniam intelligebat æqualitatem & ad frugalitatem & ad cōcordiam in primis conducere, fecerat nouam agrorum partitionē, & in singulos ciues æquam portionem distribuerat. fertur itaque cum deinde ex peregrinatione rediens iter faceret per agrum recēs demessum, conspiceretq; manipulorum aceruos ordine positos & æquales, delectatus eo spectaculo,

ſpectaculo, cum riſu dixiſſe comitibus, ut tota Lacedemon uidetur multorum eſſe fratrũ, qui nuper inter ſe diuiſerint hæreditatem, bono principi nihil iucundius eſt ciuium cõcordia. ruſum tyranno nihil formidabilius. Rurſus idẽ Plutarchus lib vi. Apoph. ſic ſcriptum reliquit.

9 Hiſtoria Curii.

Curius † deuictis Sabinis, quum ex ſenatusconſulto ei ampliaretur agri modus, quem conſummati milites accipere ſolent, recuſanit: & gregalium portione contentus fuit, dicens, eſſe malum ciuem, cui non eſſet ſatis id quod cæteris eſſet ſatis.

10 Talionis pœna ẽ iuris naturę.

Et cum tam debita, tam laudabilis, tam optata ſit æqualitas inter homines atque omnibus in rebus. Hinc † fit, ut per calumniam accuſanti alterum de crimine capitali talionis pœna & ſic mors ei immineat ut. l. mulier &. l. quæſitum. ff. ad Turpil. Dominicus Sotus de iuſt. & iure lib. v. q. v. art. iiij. ergo par eſt, ut infideles à quibus nobis imminet periculum (ut notum eſt) eis quoque à nobis formidandum ſit; eſt enim hæc iuſta defenſio, quando quidem eis ſaluis exiſtẽtibus ſalus noſtra periclitatur. Nec enim (ut Ouidius cecinit) lex iuſtior ulla quàm necis artificis arte perire ſua.

11 Defenſio eſt iuris naturæ.

vt † de hac naturali defenſione multa ſupra quibus adde Propertium lib. ii, elegantiarum ſic modulantem.

Non ſolum taurus ferit uncis cornibus hoſtem
Verum etiam inſtanti læſa repugnat ouis.

Tenendum eſt ergo ob eam ſolam cauſam, ꝙ illi ſint infideles aut ob eam etiam cauſam, ꝙ Papam in ſuperiorem non recognoſcant; aut imperatorem, non poſſe debellari nec bonis ſuis ſpoliari, nec etiã ſi omnes hæ tres cauſæ iungantur, quòd nec Papam recognoſcãt, nec imperatorẽ, nec dogmatis catholici ſint ſectatores.

12 Princeps an poſsit remittere talionis pœnã, uel aliã parti debitam ardua quæſtio.

Sexageſimo apparet etiam ex concluſione principali noſtra ueram eſſe opinionem doctiſsimi Domin. de Soto de iuſt. & iure lib. v. q. v. xxij. q. dum ait, † pœnam talionis uel aliã partem debitam, à principe remitti non poſſe. Nam ſi is principatum ad noſtram utilitatem tenet, ut fuſe oſtendimus, non poterit talem pœnam nobis debitam adimere, ne nobis noceat, cõtra. l. quod fauore. ff. de legibus l. non ideo minus. ff. de procur. l. legata inutiliter. ff. de adim. lega. l. legata inutiliter. ff. de lega. j.

13 Pœnã parti, uel fiſco applicãdã, quãdo princeps poſsit remittere.

Sed ſi † qua ex parte ea pœna reipublicæ quoque applicanda erat, ea ex parte eam ex arbitrio poterit princeps relaxare ſecundum eundem Dominicum de Soto, mirantur multi, nam qua ratione nobis is princeps nocere non poteſt, eadem & maiore ratione nõ poterit nocere reipublicæ ſibi commiſſæ, arg. anth. res quæ. C. com. de leg. procuratio enim duntaxat reipublicæ non etiam diſsipatio ſibi commiſſa fuit, ut fuſe in noſtra principali opinione & ſententia docuimus, adhuc tamẽ eius ſentẽtia (iudice me) defendi ex parte poterit. Nam cum pleniſsimam poteſtatem populus principi ſuo commiſerit & cõceſſerit. l. j. ff. de conſt. princi. ibi omne ſuum imperium ei & in eum contulit. §. ſed & quod principi, inſt. de iure nat. l. ij. §. deinde quia difficile. ff. de orig. iur. l. princeps. ff. de legibus, ſub illa ſanè generalitate uериſimiliter intelligẽdum eſt circa ea, quæ leuiora ſunt, laxioremq; principi poteſtatem & liberum forte arbitrium cõmiſſum fuiſſe, inquantum attinet ad res & bona publica. arg. l. ſcio. ff. de minoribus, cũ multis ſimilibus à nobis congeſtis in trac. de ſucceſ. res. lib. j. §. vij. per totum. Nec dubiũ eſt, quin (ut naturaliter ſentimus) unuſquiſq; † ciuium laxius arbitrium principi circa res & bona publica conceſſurus eſſet, & conceſsiſſe intelligatur, quo tempore ei reipublicæ cura commiſſa fuit quàm circa ſuas res, aut bona quiſq; eorum ei concederet. Vnde cum à conceſsione populi pendeat principis poteſtas, qui nõ tam priuatas ſingulorũ res & familias, quàm publicas res & gubernationem commiſiſſe videtur, par eſt ut laxior pleniorque poteſtas principi circa eas res publicas pœnamq; reipublicæ applicandam remittendam, ei competere intelligatur quàm circa remittendam pœnam parti applicandam.

14 Principib⁹ & magiſtratib⁹ laxior poteſtas circa priuatorum bona.

Simillimum eſt, quòd etiam † iudex ordinarius licet mulctam parti læſæ applicandam remittere nequeat, Bal. in. l. reſcripta, ad fi. C. de preci. imper. off. glo. & Docto. in. l. uenia. C. de in ius uoca. Barba. conſi. xi. col. antepen. lib. iiij. Albericus de Roſa. in. l. quicunque col. ij. C. de ſeruis fug. Nicol. Boerius deciſi. cccxlix. Quæritur an ciuiliter. nu. 3. Lucas de Penna in. l. prædia. C. de locat. prædi. ciuilium lib. xj. tamen eã mulctam ærario publico applicatam iudex poteſt remittere ob paupertatem damnati, ut ex communi opinione reſoluit Boerius ipſe ubi ſupra per. l. illicitas. §. fi. vbi ita tenent gl. Bart. Alberi. & Ang. ff. de off. præſid. l. fina. ubi Ioan. Faber. C. de modo mulctę. limita tamen ut talem pœnam talionis princeps remittere poſsit, quæ ex leuioribus eſſet. nam ſi eſſet magna, ita ut uероſimiliter populus talibus auſis aut facinoribus ueniam dare non cõcederet, aliud eſſet. vt ſupra diximus & in d. §. vij.

15 Pœnam pecuniariam ærario publico applicandam iudex facili⁹ poteſt remittere, ꝙ parti applicandam.

16 Talionis pœna iuſta eſt, contra Nouiſ. & approbata iure naturali, & diuino, & gentium, & canonico, & ciuili.

Denique ea † pœna talionis, de qua proxime mentionem habuimus; iam fere in deſuetudinem abijt. arg. tex. cum ibi notatis in. §.

pe.

pe. inst. de iniur. & non immerito secundum Dominicum Sotum ubi supra, quia nimis dura (inquit) erat cum satis ac satis esse deberet, si occidens cum effectu occidatur, absq; eo q etiam occidatur ille, qui occidere conatus est, licet id perficere non potuerit, sed eã pœnam iustissimam esse omni iure in comperto est. Nam iure regio Hispanorũ ita cautum reperitur per l. taurinam fi. l. xlij. tit. xvi. par. iij. l. xiij. tit. viii. lib. ii. † for. l. l. iii. titul. xii. lib. iiii. eodem uolu. l. cxv. l. cxxviii. in legibus Styli. l. ii. tit. vi. lib. viii. ordin. & iure ciuili idẽ statutum per d. l. mulier & l. quæsitum. ff. ad Turpil. & idem de iure canonico per c. Paulum & c. si quis iratus. ii. q. iii. cum similibus & c. calumniator & c. qui non probauerit ead. cau. & q. idem iure diuino ut Exodi. xxi. ibi, oculum pro oculo, dentem pro dente; & Deuteronom. xix. cum diligentissimè perscrutantes inuenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendatium, reddent ei sicut fratri suo facere cogitauit. Idem est de iure naturali uel gẽtium, ut significat Ouidius dum cecinit.

Nec enim lux iustior ulla
Quam necis artifices arte perire sua.

Has autem leges si quæras, in desuetudinem ut duræ abierunt. fatetur id Dominicus ubi supra, & non iure ut nobis uidetur, cum ut proximè diximus nulla lex iustior quàm necis, artifices arte perire sua quòd si dixeris, non debet quis bis puniri pro eodem delicto iuxta illud Naum. i. non iudicabit Deus bis in idipsum. Sed ut dd. iuribus patet calumniator ille, qui accusabit fit infamis, ergo nulla alia pœna debet puniri, ita Sotus ubi supra. sed nihil est, nam semel tantum punitur unaque punitio est, etiam si uarias pœnarum species aut formas contineret uideatur: id quod etiam in leuibus delictis fit. in quibus solet quis & infamiæ & pecuniarum & aliarum rerum pœnas subire, ut in princip. & per totum titulum institut. de pœna temere litig. & §. fin. instit. si quadrup. paupe. ibi nunquam enim actiones præsertim pœnales alia aliam consumit. l. nunquam ff. de priua. delict. & auth. bona damnatorũ, cum ibi not. C. de bon. dam. & quod tradit Hieronymus Cagnol. in l. seruitutem, ad fi. ff. de regu. iuris. Neque ad rem pertinet, quod
17 Sotus ait, non † debere pœnam excedere metam aut mensuram damni dati. unde & si, qui cum effectu occidit ut moriatur par sit, tamen, qui non occidit, sed tantum occidere tentauit, si moreretur, pœna esset maior quàm damnum datum. Sed quid dices

17 Pœna par culpæ, ut intelligat?

in furto? ubi si manifestum fit, pœna quadrupli est: si non manifestum dupli. §. quadrupli & §. dupli, institut. de act. & ferè per totum inst. de ui bon. rap. Quinimmo id tantum abest à uero quòd potius pœna delicti semper excedit damnum datum, idque ideo fit, ut reliqui ciues sic perterriti à similium facinorum perpetratione abstineant. l. i. ff. de iust. & iure.

Quinimmo hic æqualitas est, nam qui capitaliter me accusault per calumniam, tunc & ego & ille sumus in pari periculo, quia si ille mentiels forte testimonijs probauerit crimen obiectum peribo, si non probauerit ipse peribit, ergo sumus in pari periculo quamuis non in pari culpa, cum ille esset noxius, ego inocens. ergo longè mitius cum illo quàm mecum agitur.

Denique aut ille fuit in dolo, & tunc pœna talionis iustissima est, aut in culpa tantum, & tunc alia mitiore puniendus est, aut nec in dolo neque in culpam & tunc puniendus non est. Et pœnam talionis contra dolosum accusatorem non imponere, quò liberius impurissimi hominum uiros bonos impetant, procedit ab impurissimorum iudicum, aduocatorũ, scribarum & similium praua consuetudine & cupiditate, quæ non consuetudo, sed corruptela est.

CAP. VIGESIMVM QVINTVM.

1 *Dispensare an princeps possit? ardua. q.*
2 *Dispensare quid significet?*
3 *Dispensare circa leges tenentur omnes principes & magistratus secundum ueram uocis significationem.*
4 *Dispẽsare ex gratia principibus non licet, nisi quatenus expressim uel tacitè, uel uerosimiliter sibi fuerit à populo concessum.*
5 *Legum uerbis aut scriptura non obligamur, sed earum sensu.*
6 *Dispensationis, quæ utilitas.*
7 *Dispensare & temperare idem sunt.*
8 *Dispensare ex iustitia est opus necessitatis, non uoluntatis. contra Nouiß. nec cum quibusdam tantum, sed cum omnibus fieri debet, qui in eadem causa fuerint, contra Nouiß. nec in quibusdam tantum casibus, sed in omnibus in quibus par ratio inueniatur.*
9 *Dispensatio alia ex gratia, alia ex iustitia.*
10 *Dispensare quando sit, uel non sit peccatum.*
11 *Dispensatio ex iustitia, est mentalis legis declaratio.*

12 *Legis rõne in particulari cessante ipso facto enodatur ille à legis uinculo, contra nouiss.*

13 *Dispensatio ex iustitia requirit causam iustam, dispensatio ex gratia nullam.*

14 *Ieiunium non ob solam carnis macerationem inductum est, contra nouiss.*

15 *Legis causa cessante, cessat lex, cõtra nouiss.*

16 *Dispensans & dispensatus quando peccent, uel nõ peccent, egregia. q.*

17 *Causa iusta præsumitur in principe.*

18 *Dispensatur ex iustitia in his, quæ sunt iuris diuini.*

19 *Dispensatio ex iustitia fieri potest in his, quæ sunt iuris naturæ.*

20 *Dispensatur ex causa, ut non fiat citatio.*

21 *Dispensari potest ex causa, ut exceptio non admittatur.*

22 *Dispensatur cum iure positiuo.*

23 *Dispensat episcopus ex causa cum iure canonico, non alias.*

24 *Dispensatio ex causa fit ab inferiore quò ad legẽ superioris.*

25 *Dispensat ex causa episcopus cum pœnitẽtia à Papa iniuncta.*

26 *Dispensare commutando testantium dispositionẽ, an episcopus possit ? ardua. q.*

27 *intell. c. tem. quæ contingit de relig. domi.*

28 *Dispensatio superioris præsumitur facta ex iusta causa aliud in inferiore.*

29 *Dispensat Episcopus circa uotum.*

30 *Dispensat Episcopus cum statutis ecclesiæ.*

31 *Nobilitas quid.*

32 *Nobilitatis commendatio.*

33 *Obligatio facti an sit præcisa.*

34 *Facti obligatio descendens à lege est præcisa.*

35 *Facti obligatio descendens ab ultima uoluntate est præcisa.*

36 *Facti obligatio iurata est præcisa.*

37 *Facti obligatio in iudiciys est præcisa.*

38 *Intell. l. si quis ab alio. § fi. ff. de re iudi.*

EXAGESIMOQVINTO apparet etiam ex nostra principali sententia, quid respondendũ sit in illo articulo, quo quæritur, An † cum legibus dispensare liceat, & sanè dispensare † nihil aliud significat propriè quàm disponere, unde Manilius Astronom. lib. i. sic scripsit.

1 Dispensare an princeps possit ? ard. qõ.

2 Dispensare quid significet ?

Hoc opus immensi constructumq; corpore mundi
Membraq; natura diuersa condita forma,
Aëris atq; ignis, terræ, pelagiq; iacentis
Vis animæ diuina regit; sacroq; meatu
Conspirat Deus, & tacita ratione gubernat.
Et multa in cunctas dispensat fœdera partes,
Altera & alterius uires faciatq; feratq;
Summaq; per uarias maneant cognata figuras.

Rursus idem Manilius lib. 2. Astron.

Ut neque deficerent unde, neq; sydera nobis,
Nec cælum iusto maius ue minus ue uolaret
Motus alit, non mutat opus, sic omnia toto
Dispensata manent mundo, dominumq; sequũtur
Hic igitur Deus & ratio, quæ cuncta gubernat.

Ecce igitur uerbum dispensata significat idem quod disposita constarent, & quasi incõmutabiliter, uel etiam cõmutabiliter. Idẽ ferè significat apud Colu. dum ait, Cœlestes imbres alendis seminibus dispenset, quod & uult Calepinus in uerbo, dispendo & in eũdẽ sensum Apostolus. i. ad Corin iii. ait, dispensatio mihi credita est, hoc est recta dispositio, nec enim tam se superbire significare uoluit, ut elatus feroxq; iactaret omnium transgressionem & uiolationem sibi fore permissam. & ita Sanctus Thomas, & qui eum refert Dominicus Sotus de iust. & iure lib. j. q. vii. artic. iii. aiunt, quod dispensatio propriè importat cõmensurationem alicuius cõmunis ad singula, Cæterũ apud nostros iuris interpretes longè in diuersum sensum usurparum hoc uerbum est. Nam passim sumitur pro eo quod est iura aut leges transgredi. & inde sæpe disputant, An id sine causa, an demum cum causa fieri fas sit. Secundum priorem sensum, si quæreretur, an † princeps, aut gubernator reipublicæ possit cum legibus dispensare, responderem, non solum posse, sed etiam debere, & necesse habere. Nãq; ut umbra corpus, sic prĩcipis aut magistratus est, leges insequi & custodire, (ut suse in principali sententia nostra ostendimus) ergo si dispensare est rectè & quò ad fieri põt incõmutabiliter disponere, par est, ut hi circa leges dispẽsare teneãtur, hoc est oĩa secundũ leges disponere, dispensare, & gubernare.

3 Dispẽsare circa leges tenent omnes princi pes & magistrat⁹ secũdum ueram uocis significationem.

Cæterũ si dispensatio accipiatur iuxta posteriorem sensum pro legis trãsgressione, tũc uidendum est, an † per principes uel magistratus & quibus ex causis fieri possit aut liceat, & sit firma conclusio id neque principibus neque magistratibus licere, nisi quatenus expressim aut tacitè, uerisimiliter, aut certò ab eo concessum sit, qui imperium eis cõmiserit. l. diligenter. ff. mand. §. item is qui exequitur, inst. eod. titu. l. iii. §. in bello. ff. de re mili. l. si duobus iu si. ff. de neg. ges. l. qui in aliena § libertos eodem titu. l. si creditor. §. i. ff. de peculio. dixi in simili de succ. crea. l. i. §. iiii. ad finem. facit. l. ille à quo. §. tempestiuum. ff. ad Treb. expressim, ut ĩ terminis oĩum iuriũ, quę collocata sunt sub titulo. C. & ff. de sent. passi. & resti.

4 Dispẽsare ex gratia principib⁹ non licet, nisi quatenus expressim uel tacitè, uel uerisimiliter sibi fuerit à populo cõcessum.

& resti.& per totum tit.in auth.quibus modi-nat.effi.sui,& per totum titulum in auth.quibus mod.nat.effi. legit. & per totum titulum C.&.ff.de.natal.resti.tacitè, ut i terminis.l.i. ad finem.ff.de coust.prin.§.sed & quod principi,inst.de iure nat. nam tunc demnm intelligo aliquid ex gratia à principe fieri posse & contra legum dispositionem, quando uerisimile est sub generali commissione sibi à populo data (ut d.l.j.& d.§.sed & quod principi) id comprehensum fuisse, uel si comprehensum non fuit, quando id erat huiusmodi, ut modò cum ea res agitur uerisimile sit id ipsi principi populum minimè abnegaturum, pro cauto enim haberi debet quod uerisimiliter interrogati responderent aut cōcederent. Glo.communiter ibi & ubiq; app. in l.tale pactum.§.fina.ff.de pact.& multa in simili quæ diximus in lib.j.§.iiii. ad finem de succe.crea. Verisimilitudo autem colligitur, quando res qua de agitur erat modici præiudicij aut modici momenti ut (argu.l. scio.ff.de minoribus) plenè disseruimus lib.i. de succ.resol.§.vii.per totum colligiturq; ea uerisimilitudo aliis modis, argumen.l.si seruus plurium.§.fina. cū ibi traditis per Doct. ff.de legat.i.dixi plenè de succ.progressu lib. primo in præfat. præsertim in nume.41.cum pluribus sequen.& praeced. Ius autem intellige de legibus, aut moribus cuiusque ciuitatis.§.i.inst.de oblig.ibi secundum nostræ ciuitatis iura & in princ.inst. de offic. iudicis, ibi legibus aut moribus,facit l.omnes populi l.ius ciuile.ff.de iustit. & iure.§.sed naturalia instit.de iure nat. Ergo dispensare ex iustitia omnis princeps & magistratus non solùm potest, sed etiam tenetur. Nam illud comprehenditur sub iurisdictione, quæ est potestas publica cum necessitate iuris dicendi, sed dispēsare ex gratia non licet principibus,nec magistratibus,nisi quatenus à populo eis con cessum fuerit expressim, uel tacite, uel uerosimiliter.

Item declara, nam princeps aut magistratus possunt debentq; ex causa dispēsare. uam passim euenit, ut leges, quæ in communi utiles fuut, quibusdam in casibus aut temporibus, aut locis, aut à quibusdam personis obseruari uon expediat. Nam ecce legibus Hispanorum sub titulo (de las cosas uedadas lib.ordi.) cautū est ne extra regni fines quisquam arma, aut æquos, aut aurum, argentum, pecuniam numeratam,aut mancipia ex portet, ne'ue quis armatus incedat. Quid si quis sit extra regnum profecturus, necesse habet secum ferre pecunias impēsæ gratia, utique est arma gestare, puta, ensem, archebusium, loricam & similia. Vtileque est secum ferre mancipia. hisce ergo in rebus princeps aut magistratus uon solùm potest, sed & (iudice me) necesse habet dispensare. Agnosco euim id fore contra uerba legis ea enim generalia sunt. Sed † quidem leges, quæ obligant ciues (.l.i.ff.de legibus ibi communis rei publicæ sponsio hoc est promissio ut plenè exposuimus de success. progre. in præfat.ad princ.)non tameos obligant in uim uerborum, quàm in uim sensus & mentis.l.non figura literarum.ff.de actio.& oblig.l.ita stipulatus in mag.uersicu.Sabinus, uerbo ex mente, ubi notant Paul. Castrens. & Iaso.ff. de uerb. oblig.l.iij.C.de lib. præteri.l. hæredes mei.§. cum ita.ff.ad Treb.l.pater Seuerinam.§.conditionum uerba, ubi per doct.l.quibus diebus.§.dominus.ff.de cond.& dem.l.Labeo.ff. de supel.leg. uerba enim (ut Cicero pro Lucio Cæcinna, author est) inuēta sunt, quę indicarent nou quæ impedirent nostram uoluntatem. probatur in d.l. Labeo cum simi. supra all.Nec dubium est, quin ad ciuium utilitatem uon ad eorum læsionem leges fiant l.i.& ij.ff. de legibus c.erit autem lex,quarta distin.unde cum primum incipiunt esse noxiæ licet non desinaut donec abrogentur, uim legis habere: tamen earum executio interea cessat & impeditur l.un.in prin.ubi plenè per Corneum.C.de cad.toll.l.adigere.§. quamuis.ff.de iure patro.l.quoties ab omnibus.C. de fideicōmis. dixi plenè de succe.pro gressu in præfatio.

5 Legū uerbis aut scriptura non obligamur sed earum sensu.

Et cessat † quidem earum legum executio quò ad omnes & sic in communi si cæperat lex esse nociua, quod si non in communi cæpit esse nociua, sed tantùm in particulari, idque nocumentum descendit ex causa nimis iusta aut necessaria, ut in exemplis iam numeratis, tunc à principe fieri debet dispensatio uel declaratio, ut illa lex eo casu cessare intelligatur, & tunc intelligo quòd ipso iure uel ipso facto, eo casu cessat executio legis. Sed ad remouendam omnem calumnię & dubitationis occasionem, utile est per superiorem eam fieri declarationem. Quòd si ciuis ille priuatus eam legem transgrederetur ex illa iusta causa, quæ superiorem coget ad dispensandum (hoc est ad declarandum illo casu legem cessare) tunc & si de facto ut legis transgressor accusari posset, nec fortè accusator quasi calumniator iure diceretur, tamen à superiore absoluendus esset. quia & si contra uerba, non tamen contra mentem legis

6 Dispensationis, quæ utilitas.

gis ausus aut nixus uideretur, nec ut calumniator iustè puniretur accusator, quandoquidem ipse uidebat conciuem suum contra legis uerba ausum fuisse, nec potest quibuslibet tanta peritia esse ut mentem legis ipsiusmet uerbis contrariam possint percipere aut detegere, in eo ergo utile erit ciuibus ante legis transgressionem à superiore impetrare dispensationem, aut legis cessantis declarationem, ut sic tuti sint à similibus accusationibus & molestijs. merito ergo & proprijssime ea legis interpretatio, † quæ ex uera & intima eius mente contra ipsius uerbi significationem a superiore fit, appellatur dispensatio, quasi uera dispositio & temperatio, inter proprietatem sermonis legalis, & legis mentem, quæ inter se dissidere uidebantur. Nam quòd Manilius in locis supra citatis dispensare appellauit, alibi temperare dicitur. Vnde Horatius Ode.4.lib.3.sic cecinit,

7 Dispēsare & tempera re idē sunt

Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum, & urbes, regnaque tristis.

Ecce terram inertem temperare ibi nil aliud significat quàm dispensare, aut disponere. id quòd idem Manilius moderare alibi appellauit lib.2.Astron. sic modulatus.

Ingentem & æqualem moderantem fœdere molē.

Et paululum inferius ait,

Sic temperat arua
Cœlum, sic uarias fruges reditque rapitque,
Sic pontum mouet, & terris reditque rapitque.

Ergo dispensare nihil aliud est quàm rectè, & cum debito temperamento disponere. Vnde cum princeps & magistratus teneantur, tanquam legum ministri, custodes, & executores cuncta disponere secundum leges & iura suæ ciuitatis, consequens est, ut nec sine iusta causa (hoc est sine tali causa, quæ ex mente legis sit) contra legis uerba dispensare eis fas sit; nec ubi ea iusta causa adsit possint requisiti à ciuibus eam dispēsationem & interpretationem facere desinere; non magis quàm ius reddere desinere, id quod facere nequeunt, cum omnis principatus & iurisdictio inducat necessitatem iurisdicēdi ut supra edocemur.

8 Dispēsare ex iustitia est opus necessitatis, non uoluntatis, cōtra nouiss. nec cū quibusdam tātū, sed cū omnibus fieri debat, qui

Hinc apparet, an † uera sit conclusio doctissimi Dominici de Soto, qui sic scripsit, ille (inquit) cui regimen incumbit multitudinis, potestatem habet dispensandi super lege humana in casibus certis & cum personis certis. Dum duxit cum personis certis significare noluit non cum omnibus id licere. Dumque dixit in casibus certis significare uoluit non in casibus omnibus. Tertio dum dixit potestatem habet, significare uoluit, id ei necessariū non esse. in omnibus his tribus longe uerior est contraria opinio, primum ut cum omnibus personis in quibus cesset ratio legis fieri possit, & debeat dispensatio à superiore. Deinde ut non solum in certis casibus, sed etiam in omnibus casibus, in quibus finis legis cessat, dispensatio fiat. Tertio, ut tunc non solum superior possit, sed etiam necesse habeat dispensare, ut isthæc omnia ex superioribus patent. quibus omnibus in specie interrogatus fortè ipse doctiss. Sotus consentiret quamuis ipsius uerba aliud uideantur sonare. Idque † in dispensatione ex iustitia, diuersum esset in dispensatione ex gratia, quam princeps liberrimè erga unum potest exercere, & erga alium omittere, puta natalibus restituere, legitimare, & similia ut per totos titulos ff. & C. de nat. rest. & in auth. quib. mod. nat. effi. sui. & quib. mod. nat. effi. leg.

in eadem causa fuerint, cōtra nouiss. nec in quibusdam tantū casib⁹, sed in omnib⁹ in quibus par ratio inueniat

9 Dispensatio alia ex gratia, alia ex iustitia.

Altera conclusio est ipsius Dominici Soti, quando † causa (inquit) non occurrerit rationi consentanea atque in bonum commune relata, tunc prælatum pro suo libito dispensare peccatum est, aut infidelitatis aut imprudentiæ, is enim si ex industria fecit infidus est, utpote transgressor muneris sibi commissi & à se suscepti. Sin autem existimauit dispensare sine causa liberum sibi esse, inscitiæ peccatum est. Quæ conclusio & uera est, & confirmat quæ à nobis proxime tradita fuerunt, eget tamen duobus temperamentis, aut limitationibus. Prima, quando ea dispensatio expressim à populo ipsi principi permissa esset in ea specie & similibus. Altera quando tacite foret permissa, tacite autem permissam intelligo, quando uel res de qua ageretur modici momenti foret. & hac ratione uel alia quauis id principi à populo cōcessum iri uerosimile foret, ut supra edocti sumus.

10 Dispensare quando fit, uel non sit peccatū

Quando ex gratia & fieret & fieri posset dispensatio ut in legitimatione supra attigimus, subdit ipse Dominicus uerba sequentia. Si prælatus inquit, non potest sine causa dispensare, fit ut dispensatio nil aliud sit quàm declaratio causæ ob quam ratio legis in tali casu deficit, negatur consequentia, nā & si rō legis in hac persona deficiat, non ideo protinus à legis uinculo enodatur; ita ille. q errat planè dupliciter primū dum cōtendit talē dispensationem mentalem legis declarationē non esse (id quod iam luce clarius ostēdimus) deinde dum autumat quod si † in una persona uel casu cessat ratio legis non ideo ille ab illius legis obseruatione ipso facto enodatur, quinimmo uerissimum est ipso facto enodari ac laxari seu liberari quò ad illum casum,

11 Dispensatio ex iustitia, est mētalis legis declaratio.

12 Legis rōne in particulari cessante ipso facto enodatur ille à legis uinculo, contra nouiss.

quanuis

quamuis dispensationis impetratio utilis esse possit ad molestiam & calumniam uitādam, ut iam edocti sumus,& Sotus intelligēdus est, in dispensatione ex iustitia, Nam † dispensatione ex gratia princeps etiam sine ulla causa facere potest,tam libere quā bona sua prodigere. primum probat.l.i.ff. de const princ. §.sed & quod principi iust. de iure nat.secundum probat.l. sed & si lege.§. contulnit.ff.de pet.hær.l.i.§.& magis uer. prodegit.ff.si quid in frau patr.l.quia autem in prin.& §.i.ff.quę in fra.credi.

11 Dispensatio ex iustitia requirit causam iustam,dispēsatio ex gratia nullam.

Neq; ad rem pertinuit quod ipse doctissimus Sotus ubi supra firmat,quòd causa ieiunii cessat in eo,qui carnes satis maceratas habet,&nihilominus non enodatur à præcepto ieiunandi, quod quidem præceptum ut ipse significat ob solam carnis macerationem inductum fuit. Sed † ipse tripliciter errat primum dum existimat ob solam carnis macerationem inductum esse ieiunium, cum etiam ob mentem in Deum eleuandam præceptum esse constet, ut ex cōmuni Theologorum opinione resoluimus de succ.prog.in præfa.num. 94.cum seq.tradit Alphonsus de Castro de potest legis pœnal.lib.i.c.v.uersi.lex humana, in tertio documēto.Deinde errauit, dū in eo,q carnes satis maceratas haberet,causam ieiunandi cessare autumauit,cum ut dixi superfit altera causa mentis in Deum eleuandæ;nec dubium sit quin quando lex nititur pluribus rationibus,si earum una supersit; id sufficiat, lex sustineatur,nec ipsius causa cessare intelligatur: quandoquidem ex toto non cessat.l. si non lex.ff.de hær.inst.§. affinitatis,instit.de nup.Andreas Tiraquellus de causa cess.par.i. num.139.Postremo errauit dum † causa etiā ex toto cessante putauit legem non cessare quò ad illum articulum & personam in qua cessabat:cuius contrarium uerius esse iam ostendimus. quæ omnia procedunt facilius quo ad leges profanas quam quo ad diuinas subdit idem Dominicus Sotus ubi supra.In his † autem (inquit) quę meri sunt positiui iuris, dispensatio sine causa à peccato non excusat, ueruntamen dispensatio tenet tametsi Caietanus loco citato & in sua summa in uerbo,dispensatio, neque in his pacatas censet eorum conscientias,cum quibus sine causa dispensatur,& ratio eius est,quòd licet tollatur ius positiuum superest nihilominus legis naturalis uis,quę est,ne quis absque causa reipublicæ se oneribus subducat:hoc autem nondū equidem mecum constitui quantum ualeat. enim uero si exoneratio mea, oneratio esset aliorum, ut cum quis priuilegium procurat,

14 Ieiuniū nō ob solā carnis macerationē inductū est, contra nonnulls.

15 Legis causa cessante cessat lex, contra nonnulls.

16 Dispensaris & dispēsatus quando peccent uel nō peccent,egregia.q.

quo se tributis soluendis absque causa subtrahat,unde aliorum uergit aggrauatio, peccatum esset mortale, In ieiuniis autem non est tam planum)nisi ubi exemptus scandalum daret:illo autem cessante forsan culpa non esset peior quàm uenialis,hęc ille.

Quid dicendum?& sanè sunt tres casus, aut enim materia subiecta modici momenti est, aut magni, aut dubitatur. Primo casu sint tres conclusiones.quòd ualet dispensatio etiā sine ulla causa & dispensans non peccat, & dispensatus similiter expers peccati est,Nā hęc est illa dispensandi & gratiam faciendi facultas, quę omni iure sublimioribus potestatibus concessa esse uidetur in his modicis, argu.l.i, ad fi.ff.de consti.prin.§. sed & quod principi inst. de iure nat. iuncta l. scio.ff.de minori.& quæ plenè diximus de succ. resolu.lib.i.§.vii, Alter casus, quando res magni momenti est, ita ut dispensatio noceat & tunc sine causa non ualeret,siue fiat à Papa,siue ab alio principe seculari,uel ecclesiastico per fundamenta nostræ principalis sententiæ,quæ habet omnem potestatem ad utilitatem non ad læsionē concessam uideri, ergo dispensans peccare intelligetur, & similiter is, qui tali dispensatione uteretur. Vltimus casus cum sumus in dubio,quia uix apparet utrum læsionem magnam ea dispensatio induceret,an forte modicam, aut omnino nullam & tunc standum est dispensationi, quia cum nullius sensus esse præsumatur, qui sensum uincat principalem l.fi.C.de legib.euenit ut in re dubia præsumatur iustum aut tolerabile, quod à sublimioribus potestatibus gestum fuerit,uel à legislatoribus.l.i.§.initium;ibi quia moderatam hanc ætatem prætor ratus est.ubi not.Glo. ff.de postulan.l prospexit.ff.qui & à quibus.l. non omnium.ff.de legibus ubi notat. Bal. idem Bald. in.l.de quibus. ff. de legibus & plenè in simili per Andream Tiraq.in præfati.tract.de utroque retra.num.75.

Ergo si cum mos aut ius esset positiuum in quadam prouincia missas cum sonorosis cantibus celebrandi, in quodam oppidulo Papa dispensauit, ut sine cantibus celebraretur ob meram rectoris gratiam, licet causa dispensandi ibi nulla fuisset, ualeret dispensatio. & tam dispensans quàm dispensatus expers peccati foret,quia res pauci momenti est. Quòd autem † in principe præsumatur iusta causa notant communiter Doctores in d. c. quæ in ecclesiarum, ubi latissimè Feli. in xxii. col. in v.conclusio.de constitutio.Glo.Bar. & Doct. in.l.Relegati.ff.de pœnis.idem Bar.in l.conficiuntur. ff. de iure codicillorum. Cynus & communiter 17

17 Causa iusta præsumitur in principe.

cõmuniter alii in l. quoties & in l. Rescripta. C. de precibus imperatorii offeren. & in l. finali. C. si contra ius uel utilita. publi. Innocẽ. in c. ad aures, de temporibus ordiu. Iacobus Butri. in l. præscriptione. C. si contra ius uel utilita. publica. Bald. in d. l. præscriptione & in d. l. Rescripta. & in l. si testamentum, & ibi Iason. & Doct. C. de testamen. & in præludiis feu. in ix. col. & in c. ecclesia Sanctę Mariæ. ut lite penden. Panormita. in c. si quando colu. finali de Rescriptis. & in c. nisi specialis col. ii. de officio delega. & in c. cum uenissent col. iii. de iudiciis & in c. quanto in col. iiii. de iure iuran. & in c. cum inter. de exceptio. & in c. cum olim, in viii. col. & in c. in causis in ii. notabili de re iudica. Antonius, & Imo. & in c. cum inter, de Renuntia. & in ca. constitutus de Religiosis domi. & in c. quia pleriq;, de immunitate eccl. Geminia. in c. grãdi, in ii. col. de suplenda negligen. præla. Ange. in consil. cccxix. incipi. Serenissimus princeps. Petrus de Anchara. in consil. cclxxxviii. incipi. ultra alia. Raphael Fulgo. in consi. cxliii. incipi. Antonius. Salice. in. l. nec causas. C. de appellatio. Marianus Soci. in consi. cxliii. incip. Visabulla. col. v. uolu. ii. Ludouicus Roma. in cõsi. cccxxxvi. incip. quod indultum in iiii. col. Nicolau; Milis in Repert. suo in uerbo princeps uersi. Princeps præsumitur. Philippus Corne. in cõsil. cxcix. incip. quam quam. in. ii. col. ubi inquit, ita communiter teneri. Alex. in consi. iii. incip. uisis codicillis. in finali. col. & in consi. xciiii incip. Consideratis his in ultima colu. & in consi. cxi. incip. uisis instrumentis in vi. col. & in consi. cxxxvi. incipi. uiso & examinato. in i. col. uol. i. & in consi. cxvi. incip. nec arguendi sumus. col. vii. uol. ii. & in consi. clv. incip. uideretur in consultatione. col. fin. uol. vi. & in cõsi. ci. inci. super primo dubio col. ii. & in consi. ccxxiiii. uo. vii. Barthol. Soci. in cõsi. lxxvii. in x. col. & in cõsi. cxx. inci. Memini me alias consuluisse, col. viii. uol. iii. Ias. in d. l. si testamen. C. de testamen. & in cõsil. cv. incip. in causa mota. col. fin. uol. i. & in consi. cxliiii. incip. circa primum dubium in. iii. col & in cõsi. ccxxvii. inci. Carolus. i x. col. & in consi. ccxxiii. incip. Præsens consultatio. in iii. col. & in consi. ccxxxvi. incipi. Viso titulo quæstionis, in ii. col. uol. ii. Petrus Belluga. in suo principum speculo. in Rubrica. xlvi. de donatiuo Curiæ. §. i. Albertus Brunus in consi. i. in ii. col. in fine. Ioannes Campezius in quodam suo consilio posito inter consilia dicti Alberti. Bruni, incip. uiso themate. Carolus Ruinus in consi. lxxvi. incip. primò est uidendum in vi. col. & in consi. cxliii. incipi. sic alias dixi. col. penul. uolu. v. Antonius Capicius in Decisionibus Neapolitanis, decisione. li. inci. In causa Antoniæ. in finali col. Hippolytus de Marsiliis in singulari vi. incip. in principe. Ludouicus Gozadinus in consil. v. incipi. An in quæstione præposita col. vi. uersi. vii. adduco. & in consi xli. incip. queritur an frater. in penul. col. Stephanus Bertran. in consi. ccccxxx. incip. spectabilis uir. ubi hanc dixit magis cõmunem esse opinionem uolum. i. & in consil. ccccxxx. incipi. Benemerite. ubi etiam hanc dixit magis communem opinionem uolu. i. in quibus consiliis hoc limitat atq; declarat, & plures authoritates refert. & uoluit Catelianus Cotta in suis memoralibus in uerbo Papa. & Marianus Soc. iunior in consi. lv. inci. Iustissimi iudices in finali col. & in consi. lxxv. inci. Quamquam in vii. col. ergo in dubio etiam in iis, quæ sunt ex iustitia (in quibus loquitur Sotus ubi supra) cum iusta causa in principe pręsumatur, consequens fit, ut dispẽsatio teneat, & nec dispensans nec dispensatus peccent, quod si constaret non adesse iustam dispensandi causam, magis est, ut dispensatio à principe sęculari facta, non teneat de iure, cum ut habet nostra conclusio principalis omnis princeps subsit legibus; ergo si ea dispensatio ad effectum perducatur, & dispensans mortaliter peccaret, quod Sotus & Caietanus supra relati uolunt, & dispensatus etiam peccaret, quod Caietanus tenet Soto repugnante, sed uterq; errat dum dispensationẽ ualere existimat quasi princeps legibus sit superior cum regulariter sit inferior, in Papa autem dispẽsante forte procederent sententiæ Caietani & Soti. sed uerius est quod quando ius etiam positiuum erat utile contra id sine causa non potest Papa dispensare, quia eius potestas est ad bonum, non ad malum; ergo & ipse peccaret & etiam dispensatus: ut dicam infra cap. sequenti.

10 Denique † ex causa dispensari posse uariè intelligitur, primum quoad ius diuinum ut plenè per Decium consil. cxii. in præsenti col. ii. idem Decius in c. quæ in ecclesiarum de cõstitutionibus. Fernan. Loazes in consi. super matrimonio regis Angliæ in ii. principali dubitatione in ii. funda. pro parte affirmatiua. Francis. Curt. cõnsi. xix. uiso priuilegio & cõs. xx. sæpe num. col. ii. communiter Doct. in d. c. quæ in ecclesiarum & in c. post translationẽ, de renunciatione. Vincentius, Ioannes Andreas, & Abbas in c. proposuit de concessione præbendæ. gloss. in uerbo exemptus & ibi Doctores in c. à nobis de decimis. Bartol. in procemio. ff. in vi. col. & in l. ex hoc iure gentium.

Dispensat ex iustitia in his, quæ sunt iuris diuini.

tium.ff.de iust. & iure & in d.l. omnes populi eodem titulo & in.l. rescripta. C. de precibus imperato.offeren.& in.l.finali,C.si contra ius uel utilitatem publ.& in.l.j.ff. de constitutio. principum. Albericus de Rosate in.i. parte statutorum.quæstio.vii.Bal.in authen.ad hæc C.de usuris, & in.l. prima.C. de iure aureorũ annulorum.Alexan.in cons.ccxlix.incip.Pro inuestigatione, col.iij. uolum.ij. & in consil. clxxxiij.inci.perspectis uerbis. col. finali uol. v.Marianus Soci. in consi.xxviij. incip. circa primum quæsitum, uolu.j. Philippus Corneus in consi.clxxxix.incip.quanquam col.ij.volu. iiij.Felin. in c.postulasti.col. xv.uersi. iii.casus de rescriptis.& in c.humilis,de maioritate & obed.id quod procedere in omnibus præceptis decalogi,ut ex causa cum eis dispensetur disseruimus de successionum progressu in præfatione circa principium. Idem † quo ad ius naturale, ut ex causa etiam cum eo dispensare fas sit, ibi docuimus. Vnde & si defensio sit de iure naturali, cum ea tamen ex causa dispensatur & impeditur per summũ Pontificem ita Alberic.in.l.oẽs col.j.C. de episcopis & cler.Decius in c.dilecti col.vii. de exceptionibus. Nellus in tractatu bannitorum in ii.q.secundi temporis.Alex. in.l.cum mulier, col.v.ff. soluto matr. Turre cremata in c.i. v, distinc.Ang.in.l.si sic.ff. deleg.i.Doctores in §.sed naturalia, inst. de iure natural. Loazes in consil. Pro Marchione de Velez, pagina cccxxxvii. Vnde ex causa † princeps dispensat,ut non fiat citatio. glos.notabilis in.l.antep.ff.ex quibus causis maio.quę communiter approbatur,ut dixi in d.præfatione num.99. Quibus adde omnes Docto. in c. inter quatuor,de maioritate & obed.Ioannes Andr.in d.c.primo.de causa possessionis & proprieta. & in additione ad Speculum in tit. de senten. §.iuxta,uersic.est etiam nulla. Bald.in.l.ii.C. quomodo & quando iudex. & in.l. ne causas. C.de appella.Alexand.in cons.ii.col.iiij.uol. i.Franciscus de Curte.in consi.xx.incip. sæpe numero in.ii.& iij.col. & Matthæus de Afflic. in decisionibus Neapol.decisio.cccxci.incip. Fuit dubitatum,in ii.col.Et similiter † ex causa princeps dispensat, ut exceptio impediatur,quamuis sit iuris naturalis,ut ex communi opinione resoluimus in d. præfatione nu. 105. uers. proinde cum exceptio. Euimuero in ijs,quæ † sunt de iure positiuo sine dubio fieri potest dispensatio ex causa,ut supra disseruimus.

19 Dispensatio ex iusti causa fieri potest in his, quæ sunt iuris naturæ.

20 Dispensatur ex causa,ut nõ fiat citatio.

21 Dispẽsari potest ex cã.ut exceptio nõ admittatur.

22 Dispensat cũ iure positiuo.

Vnde cum per inferiorem ex causa dispensetur quo ad ius, siue naturale, siue diuinum, siue positiuum,euenit ut quanuis episcopus sine causa contra ius canonicum non dispenset.d.c.post translationem,& c.fina.& ibi Hostiensis & alij de officio archi. ex causa tamen id efficere non prohibetur,per legem si homini nem.ff. mandati. tradunt doctores in.l.i.ubi Ias.C.de preci.impe.offe. idem Ias.in.l.nemo potest,secunda lectu.col.ii.ff. de leg.i. Felin. in c.i. fal.vii.de const. Alexand. in rubr.ff. de officio eius.Feli. in c.i.iij. col. de rescrip. idẽ Felinus in c.i. col.iiii. de sponsa. Alexan.in.l. ex duobus.§.etiam.ff.de vulgari. Ioannes Baptista de sancto Seuerino in xxxviii.col.& ibi Iason in prima lectura.ff.de iust.& iure. Ioannes de Lignano in d. c. at si clerici, & ibi Panormita.& moder.de iudicijs.idem Panormita.in d.c.si.de consuetudine. Archidiacon.in d.c.licet. de electione lib. vi. Cardinalis in c. studuisti, de officio legati Albericus de Rosa. in.i.parte statutorum in vii.q.uersi.quid si statutum.Bal.in repeti.l.ii.ff. de iure iuran. & in additione ad Speculum in titulo de feudis. Roma.in.l.i.ff. de iurisdictione omnium iud. & in consil. cccxv. incip. quo ad primum in ii.col. & in consi. ccccxxviii. incip. in terminis in fi. col.& in singulari. cccclxxvi. incip. sed an possit episcopus. Andreas Siculus in d.c.i.& in rubr.C.qui admitti.in xxiiii. col.& in consi.xxxvi. incip.sapienter col.xv. uol.ii. & in consi.i.col. xxii. & in consil. lxxvi. incip. Illud in medium afferam. col.iii.uol.iii.quod intelligo in dispensatione ex iustitia. nam in ea,quæ sunt gratiæ etiam sine ulla causa fieri potest dispensatio, quasi tam concessa principibus ea uideantur quàm proprium suum patrimonium,quod prodigere fas esse, supra ostendimus.

23 Dispensat episcopus ex causa cũ iure canonico,nõ alias.

Hinc est, quòd inferior † & si legem superioris regulariter alterare nequeat.l. minor magistratus.ff. de arbi.l. ille à quo. §. tempestiuum.ff.ad Trebel.l.si.C. de legibus, tamen id intelligitur sine causa, uel generaliter quo ad omnes casus & personas & res. Cæterum ex causa, quo ad res certas, uel personas in quibus ea causa concurrit, potest. sicque cum Papa † imponat pœnitentiam transferendo uotum,eam pœnitentiam episcopus commutare potest. ita Ludo. Rom. singulari ccccl x. Papa.c.in c.tempora pœnitudinis xxvi.q. vii. l.si quis libellos. C.de appell. idem Ludouicus Romanus consil.ccccxxviii. in terminis ad finem Ias.in.l.omnes populi col.iij.ff.de iust.& iure.Hippolytus Marsi.in.l.i.§.fin.num. 28.ff. de quæst.idem Marsil. singul.ccxxi. iusta causa. Feli. in c. accusanti in fine de accusat. Ias. in.l.i.inst.C.de precibus impera.offer. Hippolyt.Marsil.in.l.i.§. sed & si quis. ff. de falsis. col.

24 Dispensatio ex causa fit ab inferiore quo ad legẽ superioris.

25 Dispensat ex causa episcop⁹ cũ pœnitẽtia à papa iniuncta.

col.i.& singul.clxxxii.iudex. & Nicol. Pigno. in add.ad Romanum.d.singu.ccccclx. Qui omnes idem sentiunt in quolibet iudice aut magistratu respectu legis à principe suo, uel à sua republica latæ; mouentur omnes per.l. si hominem.ff.mand.Loazes consil.pro March. de Velez pag.cccxxix.

26 Dispẽsare cõmutando testantium dispositionẽ, an episcopus possit? ardua.q.

Hinc est,quòd licet † soli Romano Pontifici uideatur licere commutare pias testatorum uoluntates,ut in clem.quia contingit,in prin.de relig.domibus ibi cum tamen ea, quę ad certum usum largitione sunt destinata fidelium,ad illum quidem non ad alium (salua sedis apostolicæ authoritate)conuerti debẽt glo.& Cardin.in clem.ut hi qui.§.illi uero, de ętate & quali. uerb. annexi . Ex causa tamen episcopus id facere non prohibetur, ut est communis opi.quam tenent Panor.Corsetus & alij in.c.cum accessissent , de const.Abb. & alij in c.cum uenerabilis de except. Lambertinus de iure patro.in prima par.i. libri. ix.q. prin.arti.ii.facit.l.i.in princ.&.l.ii.ff. ubi pupillus edu.debeat.Bar.in.l.fi.per illum tex. ff. de oper.pub.Alex.cõsi.lxxiii.in causa.lib.vii. Matthæus Afflictus in c.i.§.item si fuerit,quibus mod.feu.amitt. Fernandus Loazes consi. pro Marchio. de Velez dub.i.pag.cccxlvii. id quod etiam ipse Papa absque causa facere nõ potest, ut ipse ibidem firmat post Bal. & Corneum,quos allegat in.l.si testamentum. C. de testamen.

27 Intell. cle. quia cõtingit d' relig. Domi.

Ergo si † ex causa id tam episcopo quàm etiam Papæ licet , sine causa uero neutri eorum fas sit. tunc apparet nullam esse differentiam inter Papam & alios quòd est contra.d.clem. quia contigit,ibi salua quidem sedis apostolicæ authoritate,resp.secundũ Loazes post ipsum Bal.& Corneum,quòd sine causa summo Põtifici de potestate ordinaria minime licet, sed tantum de potestate absoluta. episcopo autem,nec de ordinaria,nec de absoluta,quia in inferioribus absoluta potestas non est. Nos autem negamus Papæ sine causa id fas esse etiam de potestate absoluta ex nostra principali sententia, quæ habet , utranque potestatem, tam ecclesiasticam, quã profanam, ob meram subditorum non ob regentium utilitatem datam fuisse ; sicque potestatem absolutam hoc est à legibus enodatam in nullo principum legitimorum reperiri, constanter adfirmamus.ut supra plene edocemus & differentiam,quam dicta clem. inter summum Pontificem & reliquos facere uoluit in eo duntaxat est,

28 Dispensatio superioris præsumitur iusta ex iusta causa aliud in inferiore.

quòd † in superioribus qualis est summus Põtifex semper præsumitur iusta causa quandiu non probatur contrarium : in reliquis autem non utique. ut tradunt Felinus & alij in.c.quæ in ecclesiarum,col.xxii.de cõsti. glo.Bar.& alij in.l.relegati.ff. de pœnis.Inno. in c. ad aures,de temp.ord. Bar.in.l.conficiũtur.ff.de iure codicil.Bal.& Ias.in d.l. si testamentum.C.de testa.& Bal. in præludijs feudorum col.ix.& in c.ecclesiæ sanctę Marię,ut lite pend.estq; cõis opin. & patet ex relatione Fernandi Loazes ubi supra pag . ccclxx. qui idem sequitur.

29 Dispensat episcopus circa votũ.

Hinc etiam est,quòd † super uoto simplici liberum est episcopo dispensare . ita Speculator. tit.de legato.§.nunc de episcoporum , uersic. ccxxiii. Abb.in c. ueniens qui cleric. uel uou. Corsetus in singul.uerb.dispensatio. quod tamen non aliter quam ex iusta causa intelligẽdum est.

30 Dispensat episcopus cũ statutis ecclesiæ.

Hinc etiam est, quòd † & si sit statutum in ecclesia quòd in canonicum non admittatur nisi nobilis episcopus , tamen contra id statutum dispensare potest ex iusta causa , aliter nõ qđ tamen dic. ut per Rom. singulari ccccxci.heri fui, qui (nonnullis tamen repugnantibus) in contrarium inclinat, & sic pars negatiua receptior uidetur , ut per Feli. in c. super eo.ii. de testibus Philipp.Dec.in c. at si clerici.§.de adul.col.v.de iud.Decius in c. cum adeo. col. ii.de rescri.per Nicol. Pign.in add. ad Romanum ubi supra,qui disputãt,an ualeat tale statutum uel talis consuetudo. Verum est, quòd nobilis uirtuosus præferetur uirtuoso ignobili , secundum Docto.in c.uenerabilis, de præb.& Bal.in.l.nemini in fin.C.de aduo. diuer. iudi.

31 Nobilitas quid.

Sed nobilis † nõ uirtuosus,non præfertur ignobili excellenti uirtutibus,secundum oẽs maximè Panor.in c.uenerabilis,ubi per illum text. dicit non ualere statuta , quæ uolunt canonicos debere esse nobiles,quia nocent uirtuosis ignobilibus. immo dicit idem Ludon. singul. cccccccl.quod nobilitas scientiæ præfertur nobilitati generis,allegãdo Cy.in l. quisquis.C. de postu.& dicit Hieron.ad Celantiam,Vera est nobilitas clarum esse uirtutibus.& Cassiodorus in epistolis,Hæc est indubitata nobilitas,quæ moribus probatur ornata . & nobilitas sola est atq; unica uirtus.& Arist.4. Politicorũ,Ingenuitas est uirtus atq; diuitiæ antiquę. & Sene.ad Lucilium,Animus nobilẽ facit, cui ex quacunq; causa licet supra fortunam surgere.& in libro de morib.Nobilitas est,generosus animus.& Claudianus ,

Exaltat uirtus nobilitate parens .

Ansonius in Solonis sentent.

Pulchrius multo parari , quam creari nobilem.

Seneca in Herc.furente .

Qui genus iactat suum
Aliena laudat.

Ergo

Ergo quanto præstat proprium alieno tanto præstat nobilitas propria uirtute comparata generis nobilitati, quæ interdũ ét nocere solet, teste Iuuenale Sat. 8. sic cauente,

De quocunque uoles proæmum tibi sumito libro,
Quod si præcipitem rapit ambitus atque libido,
Si frangis uirgas sociorum in sanguine, si te
Delectant hebetes lasso lictore secures,
Incipit ipsorum contra te stare parentum
Nobilitas.

denique teste Ouidio ad Pisonem.

32 Nobilitatis cõmendatio.

Perit omnis in illo
Gentis honos cuius laus est in origine sola.

Adhuc tamen auctore Cicerone pro Sestio, Omnes boni semper nobilitati fauemus, & quia utile est reipublicæ nobiles esse homines dignos maioribus suis, & quia ualere debet apud nos clarorum hominum senex de republica meritorum memoria etiam mortuorũ.

Denique ut in reliquis omnibus, quæ sunt iuris siue naturalis, siue diuini, siue positiui, per inferiorem ex causa dispensatur: ita quoque & in illo articulo, ut conuentiones seruẽtur dispensatum inuenio, licet sit iuris naturalis. Nam, qui factum promisit dispensatur à lege positiua secundum communem opi. ut nõ teneatur præcise ad factũ, sed satisfaciat præstando interesse, qua in re, quia dubia est, nos disputandi gratia sumus in hac opin.

33 Obligatio facti an sit præcisa.

Quod in obligationibus † facti, quis possit ad factum compelli præcise.

Contra istam conclusionem, quæ uidetur temeraria, faciunt sequentia. primò tex. uulgatus in. l. si quis ab alio. §. fi. ff. de re iudi. ubi dicit tex. quòd non faciens quod promisit in pecunia numerata idest in interesse condemnatur, sic euenit in omnibus faciendi obligationibus. si ergo condemnetur in interesse, ergo non potest compelli ad factum præcise, & sic contra conclusionem. Item stringitur alio modo, quia ibi est tex. ꝙ in obligationibus facti post moram, succedit obligatio ad interesse, & ita summant ibi Barto. & alij, modo sic, aut dicis quòd succedit, ita ꝙ tollatur prima obligatio principalis competens ad factum, & tunc habeo intentum, quia cum sola obligatio ad interesse supersit, ergo nõ potest ad factum compelli, quod iam non est in obligatione. Aut dicis, quòd succedit simul cum prima ita ꝙ utcunque sit in obligatione post moram, & tunc idem, quia ad factum non potest præcise compelli, quia debet esse in electione debitoris. l. plerunque. Cum simili. ff. de iure doti.

Secundo principaliter contra conclusionem facit text. ad literam in. l. stipulationes non diuiduntur, uer. Celsus, de uerbo. oblig. ubi tex. dicit Tuberonem existimasse ubi quid fieri stipulamur, si non fuerit factum, pecuniam dari oportere, idest interesse, ergo nõ potest ad factum compelli præcise, item & secundo stringit, quia dicit, oportere, & sic necessitatem importat quo ad interesse, ut notatur in. l. i. in princ. ff. de iusti. & iur. cum simili. & sic ad factum non potest compelli præcise.

Tertio in contrarium facit. l. quotiẽs quis de uerbo. obliga. ubi promittens factum, uidetur in defectum promittere interesse, & sic interesse est etiam in obligatione, ergo non potest ad factum præcise compelli.

Quarto in contrarium facit. l. fi. ff. si quis in ius uoc. non ierit, ubi si quis iudicio sisti promittit, agẽdum est cum eo incerti in id quod interest, ergo non potest ad factum compelli. Præterea ibi dicitur, agendum esse &c. & sic loquitur per gerundium, quod importat necessitatem, ut notatur in Rubr. ff. de edend. & sic necessario debet agi ad interesse, non autem quòd ad factum compellatur & sic contra communem.

Quinto, facit. l. eum qui. ff. de iudi. ubi est tex. quòd ille, qui insulam sibi fieri certo tempore stipulatus est, tempore finito potest agere in id quod interest. ergo nõ potest debitor compelli ad factum, & sic contra conclusionẽ.

Sexto, casus excepti &c. sed multi sunt casus in quibus specialiter quis compellitur ad factum in. l. sed & hæc. §. prætor. ff. de procu. l. stipulatio. §. fine, de oper. noui nuncia. & l. fideicommissa. §. fi. de leg. tertio. cum simil. ergo in contrarium est ius commune, ergo contra conclusionem.

Septimo, contra conclusionem tenet Bart. in. l. stipulationes non diuiduntur, de uerbo. obliga. viii. q. quem omnes ibi & ubiq; indifferenter sequuntur. & ideo nõ est opus alijs fundamentis.

Octauo, quia obligatus ad factum, potest alijs committere in multis casibus, in quibus nè notatur in. §. ne autem, de cadu. tollẽ. cum simil. ergo non compellitur præcise.

Nono, in contrarium uidetur tex. ad literã in. l. in stipulationibus. §. operatus ad finem, de uerbo. obliga.

Prædictis tamen non obstãtibus potest suaderi contrarium per sequẽtia, primo, mitius agitur cum lege quàm cum homine. l. Celsus. ff. de arbi. cum simili. sed obligatus † ad factum per legem præcise compellitur ad factum. l. si cum exceptione. §. sed & si quis, quod met. cau. l. stipulatio ista. §. siue autem. ff. de noui oper. 34 Facti obligatio descẽdens à lege est præcisa.

oper.

oper.nuncia. ergo a fortiori, obligatus conuentione hominis debet posse præcise compelli ad factum.

35 Facti obligatio descẽdens ab ultima uolũtate est præcisa.

Secundo sic, ualet † argumentum de contractibus ad ultimas uolunrates.l. seruum filij.§. eum qui chirographum, delega.i.l.fina. cum simil.C. delega. sed in ultimis uoluntatibus quis præcise compellitur ad factum.l. fideicomnıissa.§.final.delega.iii. ergo idem in contractibus.

Tertio sic, dispositio legis, testatoris & contrahentium æquiparantur.l.fi.C. de reb. alie. non alien.cum simili.sed obligatus à lege, uel testatore ad factum præcise compellitur facere, ut modo dixi, ergo idem in obligatione & conuentione hominis, & sic pro conclusione.

36 Facti obligatio iurata est præcisa.

Quarto sic, quando in obligationibus facti est appositum iuramẽtum, indubitanter quis compellitur ad factum.glo.singula.in.l. si pecuniam in princ.ff.de condi.ob caus.uer. necesse habeas, probatur in c.fin.ne præla.uices suas.modo sic, iuramentum debet intelligi secundum naturam contractus.l. fin. C. de non nume.pecu.ergo de natura contractus est, ꝙ quis præcise compellatur ad factum, & sic pro conclusione.

Quinto sic, in obligationibus dandi quis præcise compellitur ad dandum.l. ubi autem non apparet.§. fin.de uerb.obliga.l.si ita.§.fi. ff.de contrah.empt.§.sic itaq;, insti.de actio. l.si seruum.§.fin.de uerbo.obliga.modo sic, inter obligationem dandi & faciendi non potest dari ratio differẽtiæ quo ad propositum, ut inquit Bar.in.l. stipulationes non diuiduntur.v.col.quem Alex.& alij ibi sequuntur. ergo quemadmodum in obligatione rem dari, quis præcise dare compellitur, idem debet esse in obligatione faciendi, quia ubi non est diuersa ratio, non debet diuersum statui.l.fi. C.ad.l.falcid.l.illud.ff.ad.l. aquil.l.si postulauerit.§.ratio, de adult.cum simil.

Sexto, istam opinionem reperio per glos. in.l.stipulatio.§. sin autem, de oper.noui nuntiatione. idem tenet glo. quam ego allego in l.si hi contra quos.C.locati.relata ad tex.& in l. prima.C.de senten.quæ pro eo.in uersic. in alijs, & glos.in.l. certi conditio, in princ.ff. si cer.pet.in iiii.glo.

37 Facti obligatio in iudiciis est præcisa.

Septimo ualidum est argumentum de iudiciis ad testamenta.l. qui testamento.§.cũ qui ff.de testamen.ut supra dixi, ergo à primo ad ultimum de iudiciis ad cõtractum. modo sic, † obligatus ad factum explicãdum in iudicio compellitur præcise.l. sed & hæ.§. prætor, de procur. ergo idem in obligato ex contractu. sed hoc bene scirem cauillare.

38 Intell. l. si quis ab alio §. fi. ff. de re iudi.

Restat ad contraria respõdendum. primo † ergo nõ obstat.l.si quis ab alio. §.fi. de re iu. nam fateor ꝙ ille, qui non facit, quod promisit, in interesse condemnatur, ut ibi: tamen est intelligendum si actor hoc petat, alias secus.l. iiij.§.hoc autem iudicium, de damno infect. non tamen ibi negatur, quin actor posit agere ad factum, immo poterit agere, & aduersarium ad illud compelli per supradicta: & sic non obstat, ibi enim de compulsione uerbum nullum, sed solũ ibi dicitur ꝙ in obligationibus facti succedit obligatio ad interesse post moram, non ꝙ tollatur prima, immò additur primæ, ut infra subiiciã.ergo debet esse in electione debitoris.arg.l.plerunq;, de iure doti. Illud nego, quia argumentum procedit in debitore alternatiuo, sed nos loquimur in debitore, qui copulatiuè tenetur ad duo.s. ad factum & ad interesse post morã, quamuis unica solutione liberet.& sic argumentũ nõ obstat.

Secundo non obstat.l. stipulationes non diuiduntur, vers.Celsus, quia tex. solũmodo ibi dicit ꝙ si non fuerit factum teneatur ad interesse; & hoc ego fateor: tamen ibi non negatur, quin teneatur ẽt ad factũ, immo tenetur & ad illud cõpellitur præcise per supradicta, & sic non obstat. Nec etiam obstat uerbum oportere, quia illud refertur ad debitorem, & fateor, ꝙ potest compelli ad interesse, si actor hoc uult, & hoc dicit ibi tex. pecuniam dari oportere, &c. non tamen ꝙ actor hoc petere compellatur, immo est in electione sua, & sic non obstat: Et pro hoc.l. i. C. ut nemo inui. age. &c. Vel aliter potest solui illa.l.stipulationes non diuiduntur, & d.l.si qs ab alio. Sed concesso ꝙ illa iura probarent contra conclusionem, ꝙ intelligantur quando ille, qui non facit iam non põt amplius facere, uel quãdo actoris non interest, quod fiat, tunc enim cogitur ad interesse, nõ autem ad factum: & ita intelliguntur dicta iura. Sed quando non factum potuisset adhuc facere ꝓmissor, uel quãdo actoris interesset, quod fieret, tunc posset debitor præcise ad factum compelli: ita intelligatur conclusio. Ista fuit solutio Mar.de Fano, qui tenebat hanc partem, quã refert. Bar. in d.l.stipulationes non diuiduntur. viii.q. uerum quia uidetur diuinare & multum restringere illa iura, magis placet alia solutio, quã dedi, cogita de meliore.

Tertio non obstat.l.quotiens quis, de uerb. oblig. nam fateor ꝙ promittens factum, uidetur etiam in defectum promittere interesse & sic interesse est in obligatione, tamen an posit debitor ad factum præcise compelli uel non, ibi uerbum nullum & sic non obstat.

Quarto

Quarto non obstat.l.fi.ff. si quis in ius uocatus.quia fateor, quod est agendum ad interesse, tamen non negatur quin ad factum possit agi & debitorem compelli,& sic nō obstat. Nec obstat, quod ibi dicitur agendi &c. & sic importat necessitatem, quia illud negatur, immo illa glo.cōiter reprobatur ut alibi dixi: & patet etiam in proposito, quia non potest ad agēdum cōpelli,dicta. l.i.C. ut nemo inui. nisi dicas q compellitur causatiuè.s. si mallet consequi. hoc tamen non satisfacit, & sic teneas quod dixi.

Quinto non obstat l eum qui, de iudi.nam respondeo dupliciter, primo quòd ibi non dicitur quod quis compellitur agere ad interesse,sed tex.dicit posse agere in id quod interest &c. & sic nullo modo obstat.secundo quia posito quod si tex. diceret debere agere,tamē deberet solui ut prædictū.s. quia debet agere ad interesse.s.nisi uelit debitorem compellere ad factum, quod potest per supradicta,& sic ibi non negatur quin possit agi ad factū, & sic non obstat.

Sexto non obstat q sint multi casus in quibus quis compellitur ad factum, tamen nego q illi sint casus speciales, immo dico q ex illis casibus, cū alijs quos supra dixi fundatur regula, quòd quis præcise compellitur ad factum,& sic non obstat.presertim cum pro ista parte sint uarij casus in numero, ergo illi cū sint plures numero debent facere regulam, & si aliqui casus reperiuntur in contrarium,illi erunt,exceptiones, iusta glos.in.l. Iulianus. §.item qui furem.ff.de actio.emp.

Vltimo non obstat quòd obligatus ad factum potest alij committere. Nam fateor,tamen non obstat conclusioni. nam conclusio uult quòd factum præcise sit implendum, impleri autem potest uel per promissionem, uel per eum, cui ipse commisit ex permissione legis.& sic potius concordat. Vnde dicta cōclusio dicit quòd in omnibus obligationibus facti potest quis ad factum compelli præcise,debet subaudiri ad factum.s.explicandū per promissorem,uel alium, intentio enim conclusionis est quòd compellitur ad factum & liberetur præstando interesse,tamē, an factum possit alij committi, est alia materia de qua in contrarijs.

Retenta tamen communi opinione, quæritur,An si quis obligauerit se perpetuò seruiturum uni hospitali donec uiuit, talis obligatio ualeat? ui detur quòd sic, quia præstando interesse liberatur.In cōtrarium uidetur hoc casu, quia respub. & ecclesia seu pia causa æquiparantur regulariter.l.fin.C. de sacrosan. eccl. sed promittens quis factum reipub. non liberatur præstando interesse.l. fideicommissa.§.fi.ff.de lega.iii.ergo &c.Dic tale pactum esse ualidum fauore ecclesiæ, & ita determinat.Inno.singul. in c.inter dilectos, de dona, hoc uidetur secundum Docto. in c. inter dilectos,hic alleg.prima fronte contra.l.cum antiquitas.C. de usufru. &.l. Titia.§. Titio.ff. de condi & demon.ubi concluditur, quòd non potest quis perpetuo suas operas locare,cum sit species cuiusdam seruitutis. hoc tamen nō obstante tenetur contrarium. & sic cum opi. Inno.fauore spiritualitatis.Nam seruire Deo non est seruitus, sed maxima libertas. Vnde Claudianus sic cecinit,

Nec ulla libertas gratior extat
Quàm sub rege pio.

Et circa superiora differit fuse Franciscus de Ripa in.l. obligatione generali, col.iiij.ff. de pignoribus.& hipoth. & Ludouicus Roman. singul.635. an si quis obligauerit se, ubi multa per Nicol.Pignol.eius additionatorem'. facit.l.i.&.l.ii.ff. de homine libero exhibendo. & tex.notabilis in l.i.§.quæ onerandæ.ff.quarum rerum actio non detur. & textus notabilis in ratione sui in.l. si quando. §. illud.C. de inoffi.testamento.ibi,dum ait, meritis magis filios ad obsequia paterna &c. facit.l.iij. &.l. qui pecuniam.ff.de cond. causa data &.l. naturalis in.§.i.& per totum titulum.ff. de præscript.uerbis.& per totum titulum.ff.&. C. de rerum permut.

CAP. VIGESIMVM SESXTVM.

1 *Dispensandi iusta causa, quæ sit.*
2 *Potestas ordinaria & absoluta an sit in principibus? ardua.q.*
3 *Clausula ex certa scientia, an inducat plenitudinem potestatis?*
4 *Priuilegys quando præiudicet dispositio generalis?*
5 *Miles an iure communi in dubio uti uideatur?*
6 *Miles regulariter subest legibus.*
7 *Princeps subest legibus.*
8 *Princeps in dubio an plenitudine potestatis uti uideatur.*
9 *Potestatis plenitudine princeps uti uidetur, quando de alias eius actus periret.*
10 *Potestatis plenitudine sine causa iusta an princeps utatur?*
11 *Potestatis plenitudine cum utitur princeps, intelligitur de laudabili.*
12 *Potestatis plenitudine an princeps possit contractum suum uiolare?*

13 *Principem legibus solutum esse, ut intelligendum? egregia.q.*
14 *Iure naturali & gentium regimur à quo non recedimus, nisi ex causa.*
15 *Princeps Romanus non subest legibus ciuilibus Romanorum, sed tantum iuri naturali, uel gentium, reliqui Principes subsunt legibus ciuilibus suarum regionum.*
16 *Princeps quare nequeat contractum suum uiolare?*
17 *Causa iusta facit, ut princeps suum contractum possit uiolare, cum communi opi. contra Paulus Castr. & Marcum Mant.*
18 *Potestatis absoluta & ordinaria non est in principe differentia, eggregia.q.*
19 *Princeps quoties potestate ordinaria uti potest, toties & plenitudine potestatis cōtra, quamplures Doct.*
20 *Dispensatione ex gratia uti, & rebus suis abuti æque liberum est principi sine ulla causa.*
21 *Potestatis plenitudine, uel potestate priuilegiata in dubio an princeps uti uideatur? egregia.q.*
22 *Principi an sit plenitudo potestatis?*
23 *Delinquens sponte sua puniri uidetur.*
24 *Princeps potestate ordinaria uti intelligitur, quã do solitum ordinem in iudiciis non seruat, contra Glo. Abb. & Marc. Mant.*
25 *Romanus populus potestatis plenitudine an aliquando usus fuerit? contra Bal. & Marc. Mant.*
26 *Papa an iuri scripto derogare possit? ardua.q.*
27 *Potestatis plenitudine supplentes, hæc clausula refertur ad iuris positiui solemnia, non ad ius diuinum, naturale, uel gentium alterandum.*
28 *Causa iusta, quæ præsumitur in principe, an admittat probationem in contrarium? egregia.q.*
29 *Lex iniqua a principe lata, an ualeat?*
30 *Causa præsumitur in principe etiam contra ius diuinum dispensante.*
31 *Iniuria non cadit sub potestate, sed sub tempestate principum.*

EDEVNDO ad nostram materiam dispensationis factæ per inferiorem, qualis est omnis princeps respectu iuris naturalis uel diuini, & qualis est episcopus respectu iuris canonici, uel qlibet iudex ordinarius respectu principis sui, suæ'ne reipublicæ; cum edocti fuerimus ex causa fieri posse dispensationes quò

1 Dispensandi iusta causa, quæ sit.

ad omne ius, superest, ut uideamus † qualis causa quanta'ue esse debeat, ut dispensatio teneat: & sanè ea uidebitur duntaxat esse legitima causa, quæ uerosimiliter ipsum superiorem contra cuius legem aut præceptum dispensatur, moueret ad id concedendum & respondendum extra mentem suam fore, si eo in casu, quo de agitur lex sua seruaretur. arg. Glo. communiter ibi & ubique app. in l. tale pactum. §. fi. ff. de pact. l. iii. C. de inoffi. testam. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad treb. Hinc est, quòd in leuioribus aut modicis id fieri posse supra tradidimus. Idem quando casus est ex frequenter contingentibus, & superior est in remotis regionibus, ut incommodum esset, eius adeundi gratia homines à negociis suis auocari. ut per Dominicum Sotum lib. i. de iust. & iure, art. iii. q. vii.

2 Potestas ordinaria & absoluta an sit in principibus? ardua.q.

Sexagesimo sexto apparet ex nostra sententia (id quod sæpe incidenter attigimus) principali, non minus ineptè quam noxie usurpatum passim a nostris fuisse illum uulgarem dicendi modum, ut † in principibus sit duplex potestas, altera ordinaria, altero absoluta. Nam (si rectè inspexeris) absoluta potestas principibus non est, non magis quam priuatis hominibus, principes enim contra ius nihil possunt, non magis quidem quam priuati homines etiam si plenitudine potestatis, aut potestate absoluta uti uelint: quia nulla principum (siue illi ecclesiastici sint, siue prosani) potestas est ad malum, sed tantum ad bonum; non ad nocendum, sed ad consulendum, iuuandum, proficiendum: & denique ad merã ciuium seu subditorum utilitatem, non ad ipsorum regentium commodum, ut c. i. & ii. supra plene aduertimus, & plenius de succ. progr. lib. i. in præfa. nume. 159. Ergo si quando princeps adiecerit illam clausulam de plenitudine potestatis, uel de potestate absoluta, perinde erit ac si diceret, de integra potestata sua. id quod in eo utile duntaxat erit, ut eius magis ac magis declaretur uoluntas & animi deliberatio, non ut eius augeatur potentia. sicq; illa † clausula de plenitudine potestatis, ubi adiecta fuerit, id efficiet, ut quatenus potentia sese porrigebat, eatenus nihilo omnino dēpto porrigatur effectus illius actus uel actionis; sed ultra nō porrigetur. sicq; est perinde ac si diceret princeps se id facere ex certa scientia. Nam & clausula ex certa scientia inducit plenitudinem potestatis Glo. in c. ad hæc, de rescript. quam sequitur & singularem dicit Marcus Mantua dialogorum lib. ii. ca. xxii. Abbas in c. ea quæ, de re iudica. Felinus in c. cum inter, de excep. Lancelottus Galia. in l. centurio col. ii. ff. de uulgari. Staphileus in tract. de ui & effectu clausularum uer. subsequenter col. ii. Ludoui. Romanus singulari cccccccclxiiii. dixi alias. & idem Romanus singulariter in consi. ccclxix. circa primum Vitalis de Gambanis in tract. clausul. uersi. clausula

3 Clausula ex certa scientia, an inducat plenitudinem potestatis?

sula ex certa scientia. Philippus Decius in c. i. & in c. porrecta. de confirm. utili uel inutili. Hippolytus Marsilius singulari lxxxiii. princeps, idem Decius consi. cccc vii. col. fin. Hieronymus Cagnolus & Philippus Decius in l. in totum ff. de regu. iuris. ubi Cagno. & Hippolytus ubi supra plures alios allegant, ex quorum relatione apparet hanc esse communé opin. Vnde & si regulariter princeps † per dispositionem aut praeceptum generale, non uideatur uelle praeiudicium facere priuilegiis specialibus, ut in. l. si non speciali & in. l. fi. & utrobiq; communiter Doctores. C. de testamen. tamen si adiiciatur clausula ex certa scientia (hoc est quòd sciebat priuilegium & nihilominus generaliter id praeceptum seruari uoluit) uel dicat de plenitudine potestatis uelle se priuilegiis derogare, eis nocebit, posita potentia ex parte principis. ratio differentiae quia priore casu non praesumitur uelle priuilegiis praeiudicare, posteriore autem casu constat praeiudicare uoluisse: sicq; cessat illa praesumptio.

4 Priuilegiis quādo praeiudicat dispositio generalis?

Simillimū est, quod solet dici, militem † in re dubia non priuilegio militari, sed iure cōmuni uti uideri, ut tenent Paulus, & Salicet. in. l. in testamento. i. C. de testamento milit. ubi Fulgos. & Corne. ultimo not. num. 10. Bal. in. l. quanquam, C. eod. tit. per dicta. l. in testamento, quam ad hoc dicit meliorem de iure Decius in. l. i. nu. 3. & 5. idem Deci. in d. l. in testamento, num. 11. idem Decius in d. l. quanquam, num. 20. & ibi Alex col. i. & etiam Salicet. Ripa, in l. centurio. num. 6. & num. 23. & num. 46. & num. 49. ff. de uulgari. Curti. Iun. in l. precibus, C. de impub. num. 43. Ias. in d. l. in testamento, num. 6. idem Corneus in d. l. quanquam, ubi etiam Roma. num. 4. idem Roma. in d. l. in testamento, num. 4. post Aret. ibi in princ. Didacus Couar. de testam. in c. Rainuntius. §. ix. num. 19. de cuius communis opi. ueritate dic ut plenè disseruimus de succ. crea. lib. iii. §. xxiiii. num. 41. cum pluribus praec. & seq. & tamen licet is miles habeat ferè innumera priuilegia, ut per totū titu. ff. C. & inst. de mili. test. & alibi saepe, non propterea dicit quòd habet ordinariā & absolutā pōtātē, qua si ordinaria potestate cōn̄utatur, iure cōi usus uideatur, & absoluta cum utitur iure speciali militū. Quinimmo † militis potestas ut cunque sit priuilegiata & amplior quàm pagano rum, adhuc dicitur legibus subiecta, quia quibus in casibus non reperitur à lege priuilegiatus nominatim in illis utitur iure communi. l. in fraudem, in fi. ibi quia generalis erat illa determinatio, & ibi notat Bal. ff. de mili. testam. Philippus Decius consi. v. Alciatus in libro quarto paradox. c. x. idem Decius in. l. ex testamento. C. unde libori. & in. l. i. ff. de regu. iuris. & Andreas Tiraquel. ex cuius doctorū nomen clatura apparet hāc esse communem opin. in tract. de praescrip. §. i. Glo. xi. ad finē.

5 Miles an iure cōmuni in dubio uti uideat?

6 Miles regulariter subest legib.

Sic ergo & in specie nostra, licet princeps † sit magnopere priuilegiatus, ut plenè de succ. crea. lib. iii. §. xxvi. cum seq. disseruimus, tamen eius potestas non ideo dicitur absoluta & legibus enodata & effrena, quia quibus in casibus non reperitur à lege nominatim priuilegiatus, non potest non uti iure communi suae ciuitatis: cum eius potestas sit non ad suam, sed ad meram ciuium utilitatem secundum nostram principalem sententiam supra probatam. Neque ad rem pertinet quòd princeps legibus solutus dicatur. l. princeps ff. de legibus cum simil. nā ad id supra responsum est. 7

7 Princeps subest legibus.

Denique † plenitudine potestatis in re dubia princeps uti non uidetur ita Innocentius in c. innotauit de electione, Bald. in. l. si testamentum C. de testamentis. Ludouicus Romanus in l. i. §. nūciatio col. iii. ff. de operi. noui. nunc. Marcus Mātua dial. lib. ii. c. xxii. Ange. in. l. bene. C. de quadr. praescriptione. Romanus in d. singulari. 764. & ibi Nicolaus Pignoceps. Hippolytus Marsilius singulari. lxxxiiii. princeps. Ant. Butrius in c. dudum. ii. de decimis. Franciscus Aretinus consi. xv. col. iiii. Philippus Decius, & Hieronymus Cagnolus in. l. in totum ff. de regu. iuris. id quod non satis tutum esse illico dicemus.

8 Princeps in dubio an plenitudine potestatis uti uideatur?

Limita ut nō procedat quādo actus à principe factus de potestate ordinaria non posset ualere, sed tantum de plenitudine potestatis ita Paulus Castrensis in. l. ex imperfecto, in fine. C. de testamentis. Alexan. in. l. quanquam C. de mil. testa. Hippolytus Marsilius in d. singulari. lxxxiiii. Decius in c. quoniam Abbas. col. vi. de officio delegati. Felinus in c. i. ix. colum. de constitutionibus. idem Felinus in c. cum inter de exceptionibus. colum. v. Decius cons. xi. quoniam col. fi. lib. i. idē Decius cons. lxxvii. uiso puncto col. iiii. Fernandus Loazes in. l. filiusfam. §. diui, nu. 461. ff. delega. i. Marcus Mantua ubi supra. Felinus in c. in causis colu. ii. de re iudicata. Bononiensis singulari lxxiiii. princeps.

9 Potestatis plenitudine princeps uti uidetur, quando aliàs eius actus periret.

Deinde limita, ut † ex iusta causa principi liceat uti plenitudine potestatis, ita Innoc. per tex. ibi in d. c. innotuit. Ang. in d. l. bene à Zenone. Bal. in. l. ii. C. de sen. ex per. reci. Ioā. Andreas in c. cū uenissent, de iudicijs. Alex. consi. ii. uisis, col. iiii. lib. i. Marcus Mantua ubi supra

10 Potestatis plenitudine ne sine causa iusta an princeps utatur?

ſupra Hieronymus Cagnolus in d.l. in totū, nu.3. aliter enim diſsipatio diceretur, ita Archi.in c.conſequens.ii.diſt. Ioannes Andreas in c.de multa, colum.v.de præbendis. Marcus Mantua ubi ſupra Iaſ.conſi.viii.col.vii. inter conſilia feudalia. quod ſuſpectum eſſe proximè apparebit.

11 Poteſtatis plenitudine cum utitur princeps, intelligitur de laudabili.

Hinc eſt, quod † quando utitur plenitudine poteſtatis intelligitur de bona & laudabili, non de uituperabili. Vnde ſi cum hac clauſula det licentiam apprehendendi poſſeſsionem propria autoritate expulſo quolibet poſſeſſore, intelligitur de iniuſto, non de poſſeſſore legitimo. ita Bal.conſi.cccxlv. ad euidentiam col.i.lib i.& Marcus Mantua ubi ſupra.

12 Poteſtatis plenitudine an princeps poſsit cōtractum ſuū uiolare?

Denique † etiamſi princeps utatur plenitudine poteſtatis, non poterit proprium contractum uiolare. ita Bal.in c.i.§.ad hæc col.v. de pace firmanda in feudis, Paulus Caſtrenſis in l.digna uox.C de legibus. Marcus Mantua ubi ſupra, de quo ipſe miratur, cum princeps quempiam iure ſuo priuare poſsit.l. itē ſi uerberatum.ff.de rei. uend. quo caſu dominium nō interuertit, ſed ſolam poſſeſsionē trāsfert ſecundum eum poſt Florianum in l.ſeruitutes iii.col.ii.ff.de ſeruitutibus.

13 Principem legibus ſolutū eſſe, ut intelligēdū egregia q.

Denique † iſtorum omnium ueritas pēdet ab intellectu l.princeps legibus.ff.de legibus §.fin.inſt.quib.mod.teſta. infir.l. ex imperfecto.ff.delega. iii.l.ex imperfecto.C. de teſta. l.ſi hæredum.C.de inoffi.teſt. cum ſimilibus.l.j.ff.de conſt. princip.§.ſed & quod principi. inſt.de iure nat.in quibus iuribus habetur, principem legibus ſolutum eſſe, ſicq; contra leges poſſe diſpenſare in gratiam eorum quibus beneficium facere libuerit. ſicq; ex teſtamento imperfecto eum poſſe hæreditatem capere ſi libuerit, quauis ſponte ſua ſoleat tales hæreditates remittere. ſicq; ex teſtamento minus ſolenni legatum ſibi relictum ſponte ſua negligit, licet ſi uellet uti ſtricto iure id capere fas eſſet. ſicq; ex teſtamento in quo filius fam.non iuſtè exhæredatus eſſet, poſſet princeps hæres ibi inſtitutus hæreditatem capere; licet id ſponte ſua dum erga tales filios benignus eſſe uult, negligere ſoleat: ſicq; pœnas delinquentibus remittere & poteſt & ſolet.l.j.& per totum.C.de ſenten. paſsis & reſti. ſicq; in contractibus eius emptio & uenditio ualeret ſine pretio contra tex. in prin.inſt. de emp.& uendi.eiuſq; locatio & conductio ſine mercede certa contra id quod habetur in princip.inſt.de loca.& cond. ipſiuſq; ſtipulatio ualeret ſine uerbis contra.l.i.in prin.ff.de uerb.oblig.ualeretq; licet eſſet diuerſitas inter interrogationem & reſponſionem. cōtra d.l.i.§.ſi quis ſimpliciter, & ſic etiam emphiteoſis cōtractus ab eo celebratus ſine ſcriptura ualeret, licet in reliquis priuatis non ita ut notatur in l.i.ii.& iii.C. de iure emphi. teſtamentumq; ab ipſo factum ualeret, etiam ſi omni legū obſeruatione & ſolennitate careret l.omnium.C.de teſtam. eiuſq; ſententiæ & iudicia ualerent, etiam ſi iudiciorum ſolennia ſeruari deſierint.l.& hoc Tiberius.ff.de hær. inſt.tradunt communiter doctores in dictis locis, diximus plenè in lib.iii.de ſucc. crea.§. xxvi.per totum cum.§.§.ſeq.& de ſucc.progr. in præfat.num.clxxiii.cum ſeq. ſecundū quæ cum omnia ſibi liceant omniumq; legū tranſgreſsiones facere poſsit, uidentur ſuſpecta eſſe omnia, quæ ſupra diſſeruimus; negantes, coanguſtantes, reſtringenteſq; eius poteſtatem. Quid dicendum? uarii uaria dicunt in dictis locis, alii mirantur. Nullus unquam in cuius ſcripta inciderim ſcopulum attigit aut etiam proximè ad rei medullā acceſsit. Nos autē aduertimus quòd † omnes homines iure naturæ & gētium utimur, regimur, & ſubiacemur à quo minime recedere fas eſt: niſi ob aliquam peculiarē utilitatem, quæ cogit aut ſuadet nos ad poſitiuum ius tranſuolare.l oēs populi.ff.de iuſt.& iure.§.ſed naturalia, inſt. de iure nat. diximus ſupra plenè & non nihil de ſucc.progr.in præfa.num.20.cum ſeq. Populi autem & poſſunt & ſolent ius ciuile ſibi conſtituere ob aliquas peculiares utilitates uel neceſsitates, per quod ius ciuile aliquid iuri naturali uel gentium additur, uel detrahitur, uel mutatur, uel declaratur.l.ius autem ciuile.ff.de iuſt.& iure, ſic & ius prętorium factum fuit iuris ciuilis addendi, detrahēdi, mutandi, aut declarādi gratia; tex.in princ. inſt. de bonorum poſſe. Sed quia † non rarò euenit ut id ius ciuile noxium eſſe incipiat, aut parum utile, aut uix fortè tolerabile d.prin, inſt.de bon.poſſ.per Bal. in l.non omnium.ff. de legi. & in l.de quibus, col.x.eo.tit.plenè p Andr.Tiraq.in præfati.tract.de utroque retract.num.75.arg.l.proſpexit.ff.qui & à quibus.l.un.in prin.C.de cad.tollendis. & in.§.& cum lex.eod.tit.ideo populus Romanus, qui Imperatori omne ſuum imperium cōtulit.d. l.i.ff.de conſt.prin.d.§.ſed & quod principi. iuſt. de iure naturali. omnimodam laxitatē, arbitrium, libertatemq; circa ius ciuile ſuum & peculiare Imperatori conceſsit, ut nō magis ciuilibus legibus ſubiaceret quàm ſi eæ latæ nunquam fuiſſent: circa ius autem naturale uel gentium eam laxitatem principi ſuo populus non conceſsit, quia nec concedere poſſet, cùm ea iura ſint incommutabilia d.l.oēs populi

14 Iure naturali & gentium regimur à quo non recedimus, niſi ex cauſa.

15 Princeps Romanus non ſubeſt legibus ciuilibus Romanorum ſed tātùm iuri naturali, uel gētiū. reliqui principes ſubſunt legibus ciuilibus ſuarum regionum.

populi.ff.de iust.& iure.d.§ sed naturalia, instirurio de inre.natur.l.eas causas.ff.de cap. dimi.§. minus ergo, inst. de hære. ab in test. Modo sic, nobis agenribus de natura & potentia omnium totius orbis principum nullum negocium facit ea conuentio peculiaris, quæ inter populum Romanum & principem suũ habita est, præsertim cum iam ostenderimus uani capitis esse, existimare populo aut principi Romano subiacere reliquas gentes. Sed & ipsum ius ciuile & peculiare Romanorum nullum impedimentum nostris sententiis & assertionibus facit, nõ solum quò ad reliquas gentes & regiones Romanis non subiacentes sed nec etiã quò ad ipsos Romanos eorũ ue populum, aut imperium; quia quod attinet ad ius ciuile duntaxat, non autem quod attinet ad ius naturale diuinum uel gẽtium principis sui arbitrio commiserant. Secundum

16 Princeps quare nequeat cõtractũ suũ uiolare?

quæ apparet uerissimum esse, principem † regulariter non posse proprium contractum transgredi, etiam si utatur plenitudine potestatis, quia eius potestas utcunq; plena ad id sese non porrigit. cum contractum uiolare nefas sit iure naturali & gentiũ.l.i.ff.de pact. §.per traditionem, inst. de rerum diui. l. i. ff. de const.pecu. & ita tenuerunt Bald. in c.i.§. ad hæc, de pace firm. in feu. Paulus in.l.digna uox. C.de legibus. Marcus Mantua Dialogorum.c.xxii.lib.ii.Bart.& alii in.l.omnes populi.q.iii.prin.ff.de Iust.& iure Bal. & Paul. Castrensis in.l.fi.C.de transf.Bal.in.l.qui se patris C.unde lib.Bal.consi.cccxviii lib.i.Alex.consf. ci.lib.i.& consi.ccclxi.nec arguendi. lib.ii Decius in c.i. col. i. de proba. Fernandus Loazes in consi.pro Marchione de Velez pag.xxx.ex cuius relatione apparet hanc esse communẽ opin.ut supra incidenter attigimus. Sed Paulus in d.l. digna uox. & Marcus Mantua. ubi supra mirantur id ut desinat principi licere, quandoquidem ei licet re & iure suo subditũ priuare d.l.item si uerberatum, & respondent id quò ad possessionem tantum, non etiam quò ad proprietatem intelligendum, quod nihil est, quia princeps cum causa potest etiam quò ad proprietatem subditum re sua priuare, sine causa autem nec etiam possessione eũ priuare fas est: quia ad iuuandum consulendum & proficiendum, non ad nocendum ei potestas data fuit. ut supra c.i. ostendimus, & attigimus controuersiarum usu frequen.lib i. c.i. & supra etiam diximus. Vnde † ex iusta

17 Causa iusta facit, ut princeps suũ cõtractũ possit uiolare, cũ communi opi. contra Pau. Cast. & Marcũ Mant.

causa posset sine dubio princeps contractum suum transgredi, licet Paul.& Mantua supra relati contrarium existiment, & ita in specie quod ex iusta causa princeps possit contractum suum transgredi etiam iuratum tenent (ut per uerba sequentia firmat Loazes ubi supra pag.cccxvii.) communiter Doctores in d. c.quę in ecclesiarum de constitutio.& in c.in nostra de iure iurã.& uoluit Glo. notabilis in c.in his rebus in Glos. fina. in fine.xi. distinct. Panor.& Doct.in c.dilecto col.iii. uer. extra Glosam oppono, de præbẽ. Cardinalis, & Ioãnes de Imola in c.nouit.de iudiciis. idem Ioãnes de Imola post Antonium de Burrio in c.cum M.de constitut. Bal.in l.finali.ff.de Senatoribus. & in l. donationes, quas diuus. C. de dona.inter uirum & uxo. & in l.clari. C.de fideicom.& in additione ad Specul.in titulo. de sent.in xxiii.col. uersi. sententia quandoq; fertur. Geminia.in c.i.de constit.lib.vi. Ang. in.l.ii.ff.de his, qui sunt sui uel alieni iuris. Ludouicus.Roma. in con.ccclii.incip.Quęritur primò nunquid Auinionenses, in penul.col.& in consilio ccccxxxvi.in v.& vi.col.Alexan. in d.consi.ci.incip. uisis instrumentis exemptis col.iiii.in fine uersi.ii.principaliter uolu. i.& in consilio ccclxi.incipi.nec arguendi sumus col.v.& vi.uol.ii.& in consi.liiii.inci.uiso puncto.col. penul.uol.iiii. & in consi.ccxxiiii.incipi.in re tam graui col.pen.uol.vi.ubi consuluit, posse principem ex causa contra suam obligationem iuratam uenire. Bartholomæus Soci. in consi. iiii incipi. super questio. quæ uertitur, col.iii.& v.uol iii, ubi inquit ita Docto. communiter tenere post Cynum in.l.fin. C.si contra ius uel utilitatem publicam. idem Soci.in consf.lxxxvi incip.uisis.c.col fi.uo. iiii. Ias.in consil. i. col v. in principio & in consi. lvi incip.circa primum scilicet priuilegium col. pen.in fine uolu.i.& in consi.ccxxvii.inci. Carolus col.xii.uol ii.Matthæus de afflictis in decisionibus Neapolitanis in d.decisi. ccclxi. incipi.Monasterium in ii. col. Ludouicus de Gazadiuis in consi.v. incip An in quæstione proposita, in vi.col.& Carol.Ruinus in consil. xxi incip. Quæritur & in dubium reuocatur. colu ii. & in consi ccxxix.incipi uisa licentia col. i.uol.primo. pro quibus facit tex. in c.cum inter, de Renuntiatione.& in d. c.in nostra.& in d.l.item si uerberatum. ff. de rei uendicatio.& in d.l. uenditor §. si constat.ff.communia prædiorum. & in. l. si priuatus ff. qui & à quibus.& in.l.quod semel, & ibi Bar.& Docto. notant.ff.de decretis ab ordine.faciẽ.& quod notat Cardina. in consi. lxxxvi incipi.Dominus Nicolaus.ubi consuluit non solum principem, uerum etiam quamlibet uniuersitatem posse uenire contra suum statutum, quod in contractum transiuit; quando propter publicam utilitatem contra uentum fuit, uel ob ali quam

quam aliam iustam causam.

18 Potestatis absolutę & ordinariæ non est in pricipe differentia, egregia. q.

Cùm ergo † plenitudinis potestatis appellatione, de bona & laudabili, non de uituperabili potestate intelligatur: & potestatis ordinariæ in principe eadem sit significatio. apparet inter utranq; nullam esse re uera differentiam, ut ex Bal. consi. cccxlv. Ad euidentiam. col. i. lib. i. & Marco Mantuano d. c. xxii. ut supra retulimus. Vnde † apparet errasse

19 Princeps quoties potestate ordinaria uti potest, toties & plenitudine potestatis cōtraq̃ plures Doct.

Bal. Ioannem Andream, Alex. Hieronymum Cagnolū, Archidi. Ias. & alios, quos supra retulimus, tenuisse non aliter quàm ex iusta causa licere principi uti plenitudinis potestate, cum re uera ea uti ipsi ex liberrimo & effreno arbitrio fas sit ac liberum, cum neq; in cōtractibus, neque in ultimis uoluntatibus, neque in iudiciis, neque in reliquis de quibus supra mentionē habuimus, teneatur legum solennia obseruare non magis quàm si eæ leges latæ nunquam fuissent; nec causa ab eo exigenda sit in legitimationibus aut in minorū delictorum pœnis remittendis, uel saltem tēperandis. ut per totum tit. in auth. quib. mod. nat. eff. leg. & per totū in auth. quib. mod. nat. effi. sui. & per totum. C. de senten. pafsis. Nec etiam in gratijs faceindis ut in terminis. l. i. ff. de const. prin. §. sed & quod principi. iust. de iure natur. ut enim à milite non esset quærendum; quare iure communi uti desinat, & maluerit uti iure speciali militum. ut supra diximus: ita † ab hominibus priuatis non est

20 Dispensatiōe ex gratia uti, & rebus suis abuti ęquè liberū est principi sine ulla cā.

quærendū quare rebus suis abutātur, id quod eis liberum est, dum modo id ipsis tantùm nō etiam aliis considerabiliter noceat. l. sed & si lege, §. consuluit, ibi dum re sua se abuti putāt. ff. de pet. her. l. quia autem in priu. & §. i. ff. quę in fraud. credi. l. i. §. & magis uerb. prodegit ff. si quid in fraudem patroni. l. is cui bonis. ff. de uerb. oblig. iuncta cōmuni opi. doctorū ibi existimātium eam legem procedere etiam in prodigo manifesto, antequā sibi esset bonis interdictum. ita principi liberum est plenitudine potestatis ad libitum uti; quandoquidē ea nō porrigitur ad iniquum aut ad id quod alteri sit iniurium considerabiliter. Considerabiliter dixi quia cum sine ulla causa, sed ex mera gratia & arbitrio legitimum facit spurium, ut is posit patri succedere; certè & si per hoc damnum fiat eis, qui eo non legitimato illius patris hæredes forent: id damnū in consideratione nō est, ut plenè ostendimus lib. i. Controuer. usu frequentium c. i. Quia ut in regula iuris est nemini facit iniuriam, qui utitur iure suo. princeps autem hoc casu utitur iure suo, ergo nulli facit iniuriam. Et iunge hic, quæ circa dispensationem ex gratia diximus supra cap. proximo.

21 Potestatis plenitudine, uel potestate priuilegiata i dubio an princeps uti uideatur egregia. q.

Hinc etiam † apparet aut suspectū esse, aut declaratione temperandum, quod doctores quàm plures supra relati contendunt, nempe principem nunquā uideri uti plenitudine potestatis in re dubia. Nos autē aduertimus, plenitudinem potestatis in principe nihil aliud esse, quā quædam potestas priuilegiata, priuilegia autem unicuique data esse ad suam utilitatem constat. Ergo ut in reliquis hominibus actus fieri & interpretari solēt ad eorum utilitatem (nam nihil tam naturale esse, quā unumquemque sibi uelle consulere, supra ostendimus. & probat l. iii. ff. de mil. testa. l. ut uim ff. de iust. & iur.) ita quoque & in principe, & in milite, & in reliquis personis priuilegiatis hæc interpretatio facienda est, ut quo magis ac magis sibi prodesse possint, eo magis ac magis sibi prodesse uelle, uideantur, d. l. iii. ff. de mil. test. ut in milite edocemur lib. iii. de succ. crea. §. xxiiii. num. 41. cum plu. præced. & seq. Ergo plenitudine potestatis princeps uti uidebitur, non solum quando actus aliter non posset ualere (id quod doct. supra relati falsò opinantur) sed etiam si ualere alias posset, si tamen utilius est ipsi principi se plenitudine potestatis usum uideri. Quod obtinet, si

22 Principi an sit plenitudo potestatis

modo † aptè dici potest principem plenitudine potestatis aliquo casu uti. Nam aptius diceremus (ut in milite) quòd interdum utitur iure priuilegiato, & sic speciali, interdum iure cōmuni. Iure priuilegiato utitur quando prætermittit solennia legum siue in testādo, siue in contrahendo, siue in iudicando, ut uaria exempla iam exposuimus, uel quando legitimat, uel restituit natalibus per totum tit. ff. & C. de nat. rest. & quib. mod. nat. effi. sui. in auth. & in auth. quib. mod. nat. effi. leg. uel quādo restituit cōdemnatum. C. de sent. pass. per totum. Iure cōmuni utitur quando legum solennia obseruat. arg. l. si quando in prin. C. de inoffi. rest. quando aūt nostrum nobis aufert iuxta d. l. item si uerberatum, cum simil. ff. de rei uēd. tunc non tam iure speciali quàm iure cōmuni usus uidetur. Nam id facere nequit, nisi ob publicam utilitatem, quam ob causam idem cuiq; summo magistratui fas esset. Ideo supra diximus tempore publicæ necessitatis iudicibus licere ditiores compellere ad pecunias suas mutuandas. diximusque id cuique populo libero fas esse, tuncque nostrum nobis ablatum uideri, quasi ex nostro contractu & consensu, qui simul ac uitam politicam popularemque societatem agere uoluimus huius animi & consensu fuisse uisi fuimus, ut nostra ad publicas neces-

sitates

ſitates ſubleuandas conferamus. ſimillimum eſt † quod, qui delinquit pœnæ legali ſeſe ſubieciſſe uidetur. l. imperatores. ff. de iure fiſci. ibi tu te huic pœnæ ſubiecisti. l. fin. C. ad legē Iuli. maieſt. ibi quodam modo ſua ſponte punitur, eſtque communis opin. ut dixi in lib. i. de ſucce. crea. §. x. num. 665. Ergo dicere principem non debere plenitudine poteſtatis uti ſine cauſa, eſſet perinde ac ſi diceremus, nulli tem ſuis priuilegiis uti non debere ſine cauſa, quod longè à mente iuris alienum eſt. cum uterque iure ſuo ſpeciali & priuilegiato tam libere & nulla requiſita cauſa uti poſsit, quā iure communi & non priuilegiato; in quo cauſam deſiderari nullus unquam dixit.

23 Delinquēs ſponte ſua puniri uidetur.

Confirmantur ſententię noſtræ, quia † quādo princeps ſolitū ordinem iudiciarium nō ſeruat, dicit uti plenitudine poteſtatis. Gloſ. & Panor. in c. ad petitionem de accuſa. Marcus Mantua. Dialog. lib. ii. c. xxii. id quod liberrime ut ſupra diximus facere ei licet, nulla cauſa (ut conſtat) requiſita. Nos autem commodius aptiuſque dicimus id de poteſtate ordinaria eſſe eademque priuilegiata, licet agnoſcamus nihil referre, ſi eam plenitudinem poteſtatis appellare libitū fuerit. Ergo † qđ hac plenitudine poteſtatis Romanus populus uſus nunquam fuerit uerofimile non eſt, nec forte poſsibile (ſi eam accipias ut nos accepimus) quanuis id adfirmet Bal. de pace conſtan. col. xxiii. uerb. non obſtat. ut & Marcus Mantua nulla tamen fretus ratione attigit ubi ſupra.

24 Princeps poteſtate ordinaria uti intelligitur, quādo ſolutum ordinē in iudicius nō ſeruat contra Gloſ. Abba. & Marc. Mā.

25 Romanus popul' poteſtatis plenitudine an aliquando uſus fuerit? contra Bald & Marc. Mā.

Ex his ergo apparet, eos uehementer erraſſe, qui ſcripſerunt † ſummum Pontificem, licet de abſoluta poteſtate hoc eſt de plenitudine poteſtatis poſsit iuri ſcripto derogare, de poteſtate tamen ordinaria id non poſſe. ita Innocētius in c. innotuit de elect. Bal. in. l. ſi teſtamentum. C. de teſtam. Marcus Mantua ubi ſupra Bald. in. l. bene à Zenone. C. de quadri. præſc. idem Bal. in. l. bonorum. C. qui admitti. Lud. Romanus in. l. i. §. nuntiatio. col. iii. ff. de oper. noui nun. id quod minime procedit. Nam ſiue adſit iuſta cauſa, id ſibi fas eſt, tam de poteſtate ordinaria quām de plenitudine poteſtatis (hoc eſt ei licet de poteſtate ordinaria, non ſecus quām de plenitudine poteſtatis) ſiue non adſit ulla iuſta cauſa, id intra terminos, quos præfiniuimus illi regulæ, quæ habet, principem legibus ſolutum eſſe; ſibi licebit de poteſtate ſimiliter ordinaria, non ſecus quam de plenitudine poteſtatis. Cæterum extra illos terminos (quale eſſet cum aduerſaretur iuri naturali, diuino, uel gentium id ſibi minimè liceret de plenitudine poteſtatis, non magis quam de poteſtate ordinaria: ut patet ex ſuperioribus. iuri autem poſitiuo ſine cauſa derogare non poterat ſi utile erat, alias ſic, ratio, quia ad bonum non ad malum habet poteſtatem: ut habet noſtra princip. concluſio, licet contrarium uelit Sotus ut dixi ſupra cap. præced. nume. decimoſexto.

26 Papa an iuri ſcripto derogare poſsit? ardua. q.

Denique illa † clauſula conſueta in priuilegiis principalibus, uel pontificiis, ſcilicet ſupplentes de plenitudine poteſtatis. refertur ad iuris ſolennia, non autem inducit diſpenſationem quo ad ius diuinum, naturale, uel gentium: ſecundum Marcum Mantuam ubi ſupra poſt Cardina. in Clemen. i. §. cæterum, de re iudicata.

27 Poteſtatis plenitudine ſupplētes, hæc clauſula refertur ad iuris poſitiui ſolennia, non ad ius diuinū, naturale, uel gentiū alterandū.

Denique quod † iam ſæpe (poſt Bart. Glo. & alios in. l. relegari. ff. de pœnis) diximus in principe cauſam præſumi, id adeò procedit, ut in contrarium probatio non admittatur. ſecundū Petrū Anchar. conſi. cclxxxviii. ultra alia. Raph. Fulgoſ. conſi. cxliii. Anto. & Fernādū Loazes conſilio pro Marchione de Velez pag. 371. qui alios plures allegat. facit, quia ut res iudicata pro ueritate habetur, nec in contrarium probatio regulariter admittatur: ut tandem ſit aliquis litium finis. l. res iudicata, ubi nota. Docto. ff. de re iudic. ita. & idem in principe admittendum eſt, quod libenter admitterem, quando princeps quid iudicaret, non ſic alias, quando citra cauſæ cognitionem quid contra ius diuinum, naturale ue, aut gentium præciperet aut diſpenſaret. Nam tunc ſatis ſuperque eſſe debet, ſi iuſta cauſa præſumatur abſque eo quòd etiam probatio in contrarium non admitteretur; id enim eſſet fores tyrānidi aperire.

28 Cauſa iuſta, quæ p̄ſumitur in principe, an admittat probationem in contrariū? egregia. q.

Quinimmo † etiam ſi id faceret cum ſumma cauſæ cognitione & deliberatione, (quale eſſe ſolet in legibus ferendis, iuxta cap. erit autem lex, quarta diſtinct. l. humanum. C. de legib.) adhuc probatio in contrarium admittitur, ut manifeſtetur ſi iniquum aut iniurium ſit; ideoque etiam ſi conſtitutionem ut cunque ex certa ſcientia faceret, per quam ius alterius læderet, ea neque in foro iudiciali, neque in foro conſcientiæ ſeruanda eſſet. Ita Innocentius & Doct. in cap. quia plerique de immunita. eccleſiarum & in capit. primo eod. titu. Cynus in. l. bene à Zenone. C. de quadr. præſcript. Iaſo. conſilio primo. lib. primo co. ix. Fernandus Loazes ſibi contrarius ubi ſupra pag. 54. id quod planè deducitur apertè ex noſtra principali ſententia, quę habet omnē principatum ad ciuium, non etiam ad ip-

29 Lex iniqua à principe lata, an ualeat?

sorum principum utilitatem creatum fuisse. Nec dubium est, quin nisi contra gesta principis liceret iniuriam illatam probare, esset plusquam manifesta seruituris imago & tyrannidis ansa & occasio. Item amplia ut † in principe iusta causa præsumatur, etiam quãdo ius diuinum dispensat, puta in summo pontifice. ita Antonius Butrius & Ioannes Imolẽ. in c. ii. de renun. & Fernan. Loazes ubi supra pag. 173. uersi. quæ causa. Vnde quando Papa dispensat super uoto uel iuramento, idẽ erit secundum eos. & idem uoluerunt Antonius Butrius & Ioannes Imolens. in c. nam concupiscentiam, de consti. Carolus Ruinus consilio cxlviii. uisis quibusdam, col. fin. lib. iiii. Fernãdus Loazes ubi supra. ita tamen ut in omni dispensatione, quæ fit contra ius naturale, diuinum, uel gentium, in quo agitur de præiudicio tertii, probatio contra præsumptam iustitiæ causam admittatur: ut proximè ostendimus. id quod iustificatur, eo quòd quando † princeps etiam de plenitudine potestatis dispensat, uel facit contra ius tertii ea non tam potestatis, quam tempestatis plenitudo dicitur. ita Aymon. Crauet. de antiqui. temporum par. i. num. 3. uersi. non omitto & Fernã. Loazes ubi supra pag. liiii. num. 65. Marianus Socinus iunior consi. lxv. in causa occurrenti, lib. ii. Bartholomæus Socinus consil. cxx. memini, col. penul. lib. iii. Cardi. in Clem. pastoralis, de re iudi. Iacobus de Leonardis inter consilia Bruni cons. cxvii. col. fi. Bartho. Soci. consi. clxiiii. uisa bulla lib. ii. Ergo apparet, nihil interesse inter plenitudinem potestatis, & potestatem principis ordinariã quãdoquidem earum neutra ad præiudicium tertii considerabile porrigi, aut superbire potest, nisi quatenus principibus per iura suæ ciuitatis permissum reperitur. id quod etiam sub ordinaria potestate complectitur. facit quod Seneca in Troade ait,

Minimum decet libere cui multum licet

Et Ausonius in Cleoboli senten.

Quanto plus liceat, tanto libeat minus.

30 Causa p̃sumit̃ i principe etiam contra ius diuinũ dispensante.

31 Iniuria nõ cadit sub potestate, sed sub tẽpestate principum.

CAP. VIGESIMVM SEPTIMVM.

1 *Potentia uera quid.*
2 *Dispensare an possit Deus cum præceptis decalogi egregia. q.*
3 *Dispensationis definitio.*
4 *Fabula Dedali.*
5 *Dei arcana an liceat scrutari.*
6 *Dei prouidentia & uoluntate omnia fieri rectissimo ordine, etiam si inordinata nobis uideantur.*
7 *Mores mutantur & hominum opiniones.*
8 *Arg. de toto ad partem.*
9 *Ius naturale à Deo an possit immutari.*
10 *Pithagoræ dogma.*
11 *Ius naturale quid.*
12 *Deus an facere possit ut malum non sit, creaturã non diligere creatorem suum.*
13 *Historia Tulliæ.*
14 *Lex sufficit quòd sit tolerabilis.*

HACTENVS de dispensationibus, quæ contra iura fiunt p̃ homines. Quid † autem ab ipso Deo optimo maximo? puta, An præcepta decalogi ab eo sint dispensabilia. Mouet quæstionẽ quòd ipse nihil mali facere potest, quia & si sit omnipotens, tamen malum facere posse, potentia non est: sed potius infirmitas non ualentis abstinere à malo. ut tradunt Dominicus Sotus post Diuum Thomam & alios ibi relatos de iust. & iure lib ii. q. iii. art. viii. Diuus Augustinus in c. principium. §. charitas de pœnit. dist. ii. Raphael Fulgosius consi. lxi. Domina Catherina col. pen. Curtior Senior consi. lxxiii. col. xxix. Aymon Crauettus de antiqui. par. i. nu. 3. uersi. nõ omitto. Dixi lib. i. Controuersi. usu frequen. c. i. num. 5. Quibus adde Fernandum Loazes consi. pro Marchi. de Velez pag. liiii. num. 65. Marianus Soci. Iunior cõs. lxv. in causa occurrenti. lib. ii. Bartho Soci. consi. clxiiii. Visa bulla, col. viii. lib. ii. idem Socinus consi. cxx. memini col. pen. lib. ii. Cardi. in clem. pastoralis de re iudi. Iacobus de Leonardis inter consilia Alberti Bruni consil. xvii. in hac causa, col. fin. facit. l. nepos Proculo, & quæ ibi differit Andreas Alcia. ff. de uerb. sign. l. filius fam. ff de cond. inst. l. Lucius. ff de cond. & de mon. secundum unum intellectum. deniq; in hoc egregio articulo quatuor reperiuntur opiniones, prima est existimantium cũ omnibus præceptis tam primæ quàm secundæ tabulæ Deum posse dispensare. Altera est contendentium dispensare non posse cum præceptis primæ tabulę, neque etiam secundæ. Tertia opi. est, mediam partem eligentium, ut cum præceptis primæ tabulæ dispensare nequeat, sed cum pręceptis secundæ liberum ei sit. Vltima opinio est abnegantium talem dispensationem fieri posse, præter quàm quò ad quartum & quintum præceptum. In prima opinione fuit Ocham ii. senten. distin. xix. In sequenti opinione negatiua esse uidetur Sanctus Thomas. xii. quæst. 100. artic. j. &

1 Potẽtia uera quid.

2 Dispensare an possit Deus cũ præceptis decalogi? egregia. q.

& doctissimus Dominicus Sotus lib.ii.de iust. & iure arti.viii.q.iii. estq; ex mente Caietani ad diuum Thomam ubi supra & Altissiodens. lib.iii.tract.vii.q.v.& fuit opi. antiquorum se eundnm eundem Sotum.In tertia opi.fuit Scotus.iii.senten.distinc.xvii.In iiii.opi. fuit Durandus in primosenten.distin.xlvii.q.iiii.

3 Dispensationis definitio. Quid dicēdū?& sane † in hac sum.sententia. nt huic sententiarum uarierari causam præbuerit aut ansam,diuersa huius uocis(dispensatio)acceptio,ne dicam ignoratio.Est enim dispensatio secundum Sotum ubi supra, lege in genere eiusque rigore & ratione manente,ipsiusmet in particulari casu certisque personis relaxatio.neque adiecit ex iusta causa uel sine iusta causa, tacitus tamen non obscure significauit sine iusta causa talem dispensationem factam à se accipi;quia (ut ipse ad finem primi libri eiusdem operis & ibi in d.artic.viii.dum ad priorem locum se se refert)dispensationem,quæ ex iusta causa fieret,negat dispensationem: sed potius congruam legis interpretationem debere appellari. Nos autem ex magnis sermonis latini authoribus supra ostendimus,dispensationem appellari aptissimè & re uera esse eam, quæ in aliquo aliquibus'ue particularibus casibus personis'ue amplectitur,in sequiturq; mentem legislatoris,ipsius uerbis & sermonis proprietari repugnans:sicq; cōgrue legis interpretationi par est.ergo pro parte affirmatiua arguitur quòd ut cunque præcepta decalogi sint iuris naturæ,ueruntamē ut v. Ethi.c.vii.author est Aristo. nonnulla sunt de iure naturæ,quæ uariari possunt,ac perinde sunt dispensabilia.Secundò,sicut legislator humanus se habet ad suas leges,sic & Deus. Humanus autem princeps super suis dispēsare potest,ergo in suis Deus, eo præsertim quòd Apostolus ii.Corinth.ii.tāquam dei dispensator ait, Nam & ego siquid damnaui propter uos, damnaui in persona Christi.unde fit, non solum Deum, uerum & eius prælatos posse in diuinis legibus dispensare iii in decalogo uetitum est homicidiū, sed in hoc præcepto dispensat iudex malefactorum uindex,dispensauitque Deus cum Abrahamut charissimum filium immolaret,& cum Sansone, iudic. x. ut se se cum Philistheis occideret. & cum Eleazare.i.Machab.vi.qui ab elephante, quem occidit, oppressus,occubuit.subinde eruuntur argumenta de fornicatione & de furto. permisit enim, quin uero præcepit Oseæ ut uxorem fornicariam acciperet:& filiis Israel,ut Aegyptiorum uasa surriperent.ergo huiusmodi præcepta dispensabilia sunt iiii.Arguitur,Connubium inter fratres iure naturæ prohibitū est: super quo nihilominus in testamento ueteri legimus dispensatum,ut inter Adæ filios usu uenisse certum est,& inter Abraham & Sarram perquā probabile.denique sic arguitur, Obseruatio sabbati est unum præceptorum decalogi,idēque iudæis sanctissimum : sed in hoc fuit cum Machabeis olim dispēsatum.sic enim legitur lib.i.c.ii & cogitauerunt in die illa docentes Omnis quicunque uenerit ad nos in bello in die sabbatorum, pugnemus aduersus eum. ergo præcepta decalogi, sunt dispensabilia. hæc sunt uerba Soti ubi supra.

Cum ergo uideamus per Deum optimum maximum tot in casibus dispēsatum fuisse saluis integrisque quo ad reliquos homines & res , manentibus eisdem decalogi præceptis,quæ dubitatio superest?certe nulla,præsertim cum ex causa etiam hominibus talem dispensationem facere fas sit. ut iam edocti sumus.Nec dubium sit, quin in Deo optimo maximo causa nō solum semper præsumatur,sed cogitare eum quicquam facere facturum,aut fecisse unquam sine causa impium & nephandū esset.Deus enim & natura(ut philosophus) ait,nihil faciunt frustra. l. non cogendum.§. Sabinus.ff.de procura. l. hæc stipulatio.§.diuus.ff.ut legatorū nom.caue.l. quiuis ubi omnes doct.ff.de uerb.oblig. nec probatio in cōtrarium,ut iustam dispensandi causam Deus non habuerit,admitti aut fieri potest, nisi cereas alas aut alterius materiæ testibus Dei alloquendi gratia in cœlum euolaturis, aptare ridendus contendas.id quod Dædalum olim fecisse, poëtæ fabulantur, & eo quòd in contrariū admitti probatio nullo modo potest, ideo uulgò dicitur, non † licere mortalibus scrutari arcana Dei.Ita si quæras,cur tam passim uideamus bonos egere, malos ditescere; bonos breuiorem uitam agere,malos longiorem,bonos abiectos esse honoribusque carere;malos beatos esse omniq; honorum genere decorari , bonos egritudinibus ac morbis premi:malos rectè ualere,bonos imbelles esse,& uiribus corporeis carere , malos esse robustiores & ualidiores,bonos non tam elegāti faciei forma,aut corporis habitudine,proceritate'ue præditos esse;neq; tam statura apposita ad dignitatem bonos esse à natura ornatos,quā malos;quinimmo quod plus est,bonos sæpissime præliis & armis uictos, ut cunque iustam causam fouerent,fuisse à malis im piissimam partem sequentes. Et tamen constat † nil agi nisi sponte Dei. Vnde Lucanus lib.ix.bellorum ciuilium scripsit ita.

4 Fabula Dedali.

5 Dei arcana an liceat scrutari.

6 Dei prouidētia & uo lūtate omnia fieri recti ssimo or dine, etiā si inordinata nobis ui deantur.

Nil agimus nisi sponte Dei.

Et Statius lib.v.Theb.
Cuncta haec superum demissa suprema
Mente fluunt.
Et Sillius Italicus lib.vi.bel.pu̅ni.
Iustitiae rectique dator, qui cuncta gubernas
Et Manilius lib.i.Astrono.
At mihi non praesens ratio tam nulla uidetur,
Qua pateat mundum diuino numine uerti.
Et Horatius ode.ii.lib.i.
Qui res hominum ac deorum,
Qui mare & terras uarijsq; mundum
Temperat horis.
Et Vergilius Aegl.viii.
Nec curare Deum credis mortalia quemquam.
Et Titus Calphur.Aegl.iiii.
Deus ipse canatur,
Qui populos urbesq; regit, pacemq; togatam.

Ad haec omnia Saluius Alexandrinus lib. iii.in princip.de proui.Dei.respondet mortalibus non licere scrutari arcana Dei.nihilq; à Deo sine summa ratione agi, quamuis eam capere nequeat mortale genus, ergo † sine dubio Deus potuit dictis in casibus dispensare, poteritq; in similibus.Quinimmo quod turpe hodie nobis uidetur, ut cras incipiat honestũ & esse & uideri facillimè efficere mutatis hominũ opinionibus poterit. Nam & adulteriũ foedissimum facinus apud Persas nihil turpitudinis habere olim uidebatur, uilissimumque furti maleficium apud Lacedęmones, nihil turpitudinis similiter continere, si manifestum non foret costabat, & erãt gentes suntq; hodie, quibus nefas aut turpe non uidetur cõmunes & uxores & liberos habere, cum matribusq; commertium habere; & reliqua id genus non minus obscena flagitiosa, turpia nephanda, quale est nephandum crimen cum pueris commertiumue, aut etiam cum pecudibus habere, Sarracenis non modò permissum, sed etiam usitatum ut Ioannes Boemus lib.de moribus & legibus gentium c.vi. & c.x. author est.& attigimus de succes. erea. lib.ii. §.xv.num.22.cum seq.Et tamen constat isthęc longe magis contra ius naturale esse, quam matrimoniũ inter fratres & sorores: cõstatq; ut non paucę gentium huius opinionis hodie sunt, ut haec inhonesta non sint, ita facillime à Deo omnipotente fieri posse, ut reliquae omnes gentes eiusdem fient opinionis. Vnde uelut in prouerbium abiit, turpe ab honesto multis in rebus non tam natura, quam moribus & usu gentium distingui: ut sic nõ tam ad naturale & incommutabile, quam ad ius gentium positiuum haec accedere uideantur.

7 Mores mutant & hominũ opiniones.

Deniq;, si causa dispensandi cum praeceptis decalogi nec nobis ulla appareat, nec re uera ulla sit.An Deus optimus maximus dispensare cum eis possit? Et quò ad ea precepta, quae ita bona sunt incommutabiliter, ut eis eorumue contrarium non possit non esse malum, magis est, ut dispensare nequeat; quia (ut iam edocti sumus) Deus & si sit omnipotens ramen malum facere non potest: quia malum posse facerè, potentia non est, sed infirmitas; nec ullum certius omnipotentiae argumentum esse potest, quàm non posse malum facere. Et talis dispensatio non rectè dispensatio appellaretur, sed potius iuris boni & aequi uiolatio & dissipatio. bonum † enim argumentũ & ineuitabile est, de toto ad partem.l.quae de tota.ff.de rei uendi.l.an pars.ff.pro derelicto. l.hęredes mei.§.cũ ita.ff.ad Treb ergo si illud praeceptum non occides, uniuersaliter & in communi bonum est in omnibus indiuiduis & particularibus sub illa uniuersalitate contentis, bonum ut sit & eius contrarium malũ necesse est. Nam ut in regula iuris in toto partes omnes etiam minimas non est dubium cõtineri.l.Iulianus.ff.de lega.iii.l.qui usum fructum, ubi not.per Bar.& Ias.ff.de uerb.oblig. l.Meuio, uerbo totus.ff.de leg.i.§.sin uero nõ omnes.C.de cad.tollen.l.coniunctim.ff.de lega.iii.ergo si sine ulla causa fieret dispensatio occidendi, puta, ut quibusdam diebus per singulos uel annos uel menses occidere liceret homini hominem: uel ut id liceret quibusdam horis dierum, uel ut pulchris deformes occidere; uel deformibus pulchros liceret; uel patribus filios uel filiis parentes suos; uel ut uni aut alteri aut quibusdã id liceret. certè ut isthęc in communi mala essent, ita & in particulari, nulla extrinsecus accedente rationabili causa, mala ut sint necesse est, nihilque aliud esset, quam diuisum imperium inter se habere bonum & malum. Ergò quandiu haec lex diuina uiguerit, ut hominem homini necem inferre nefas sit, tandiu sine iusta causa, quę uel existat & appareat, uel saltem existat, Deus dispensare in particulari non poterit homicidium fieri. Posset † tamen (ut arbitror) Deus mentes hominum hac imbuere opinione, hancque legem facere, ut hominem homini insidiari aut necem inferre uel quouis modo nocere nefas non esset; non magis quã pecudes, arměta, fetas, uolucres, uel squameã turbam interficeret. Nam & omnes Pithagorici Philosopi huius erant sententiae, ut bruta animantia (siue illa terrestria essent, siue uolucria, siue aquatilia) homini non liceret occidere, non magis quam reliquos homines.

8 Arg. de toto ad partem.

9 Ius natura le à Deo an possit immutari?

10 Pithagorae dogma.

Ergo, ut postea mortale genus mutauit sententiam, coepitq; existimare omnia bruta animantia

mătia aquatilia, terrestria, & uolatilia interficere hominibus liberũ esse: quis uetat q̃n possit (spõte Dei) mutare sentẽtiã quò ad mutuas neces inter se se ꝑpetrãdas, existimareq́; id liberũ fasque esse foreq́; semper? Et in hunc sensum saluari tueriq́; poterit opi. Occhami supra relata, qui nihil aliud sensisse mihi uisus est, quatenus uoluit posse Deum dispensare cum præceptis decalogi, ut intellexerit contraria præcepta eum posse infigere hominũ animis & mentibus. Ius enim † naturale nihil aliud esse, quàm rectam rationem ab ipsa natiuitate & origine humano generi à Deo innatam supra edocti sumus. Ergo si ipsemet Deus contrariam rationem à nostra origine mentibus nostris imbuerit, id similiter erit ius naturale. & ut hoc ius naturale, quo utimur quoque interdum abutimur, bonum est, quia à Deo infixum nobis est: Ita si † contrarium nobis dederit ius, eo ipso quòd ipse dederit, bonum erit. Nec ut nobis uidetur recipiẽda est sentẽtia Dominici de Soto ubi supra existimantis, non posse Deum efficere, quod bonum sit, ut homo ipsum Deum amare desinat uel fortè odio habere incipiat. quinimmo fortè poterit, si uelit efficere, ut id bonum sit. Nam ut sæpissime accidit, ut homo hominem odio habeat, & nõ raro ut ipsos parentes odio habeat. ut. §. fin. inst. quod cum eo. & l. i. ff. ad maced. & Glos. not. in l. fin. C. de pact. Vnde Ouidius sic cecinit,

11 Ius naturale quid.

12 De' an facere possit ut malum nõ sit, creaturam non diligere creatorẽ suum.

Filius ante tempus patrios inquirit in annos.

13 Historia Tulliæ.

Vnde de Tulliæ Seruii Tulii filiæ, crudelitate, quæ per patris cadauer carpentum, in quo sedebat, ire coëgit. sic scribit Oui. lib. 6. Fast.

Filia carpento patrios initura penates,
Ibat per medias alta feroxq́; uias.
Corpus ut aspexit, lacrymis auriga profusis
Restitit, hunc tali corripit illa sono.
Vadis expectas precium pietatis amarum
Duc inquam inuitas ipsa per ora rotas.
Certa fides facti est, dictus sceleratus ab illa
Vicus, & æterna res ea pressa nota est.

Ergo, qui non diligit fratrem suum, quem uidet aut (quod tetrius est) odio habet patrẽ suum, quem uidet: & ab eo scit se hominem factum, uitamq́; recepisse. Quid mirum, si Deũ non diligat, quem nunquam uidit? hæc consequentia tenet secundum Diuum Ioannem epistola. iii. & iiii. ad finẽ. & multos esse, fuisseq́; contemptores & osores Dei, & experientia docet & testatur. l. quæ sub conditione, in prin. ff. de cond. insti. & sępissime ut experientia docemur & passim libris tam fabulosis q̃ ueris reperies, ut uir amet fœminam, quę ipsum odio habet; & ex diuerso. nec desinat amare ille, qui amare cœpit, etiam si non ignoret se ab amato uel amata odio haberi. Si ergo Deus optimus maximus hanc mentẽ à primis cunabulis nobis uellet imbuere, ut eum odio haberemus, idque risui & ludibrio haberet. Quis uetat quin id efficere posset, & nihilominus nos diligere, si sibi libitum esset. nã ut Ouidius cecinit,

Ludit in humanis diuina potentia rebus.

Quòd si dixeris, ergo tunc nón foret nobis liberum arbitrium, respondeo, quod non desineret fore liberum, nam ideo homo ratione præditus est, ut natiuas inclinationes & appetitus ualeat superare: & rationis ui frenare, subigere & calcitrare. Tres ergo sunt inspectiones, prima de noua mundi creatione, altera de dispensatione, ultima de iuris uiolatione. Quò ad primam, si resoluto hoc mundo eum denuo Deus crearet, non dubium est, quin posset, si uellet præceptis decalogi deletis alia eis contraria humano generi præfigere. Et eo ipso q̃ à Deo omnipotẽte & optimo fixa & tradita forent, bona intelligi deberẽt; sicq́; non oberit quod diximus, Deũ non posse malum facere. Nam iam id minimè intelligeretur esse malum. Idem esset, si eodem hoc mundo stante, ei alia præcepta his, quę modo habemus contraria præfigeret Deus. Quò ad secundam inspectionem de dispẽsatione etiã hoc mundo hisq́; decem decalogi præceptis stantibus, Deus omnipotens sine dubio poterit dispensare, accipiendo proprie & aptè dispensationem pro recto & opportuno iudicio circa iura, eorum uerbis utcũq; repugnante. Amplia, ut etiam principes & reliqui magistratus id facere possint. deinde amplia ut non solùm possint, sed etiam debeãt: ut iam edocti supra fuimus. Quò ad ultimam inspectionem de iuris uiolatione, quæ contingit quando sine ulla causa rationabili itur contra legẽ, id quod non potest non esse contra mentem legislatoris, non secus quàm contra eius uerba; tunc si decem præcepta decalogi essent omnia & singula eorum huiusmodi, ut contrarium eorum in quolibet & in qualibet etiam minima parte malũ esset, non posset ꝑ per Deum fieri ea uiolatio, quia ipse malum facere non potest. sicq́: piè credẽdum est, Deũ omnipotentem & optimum, nunquã sine causa ulla ex parte ea præcepta eorum'ue quodpiam uiolaturum. Verum si ex facto quodpiã eorũ uiolasset, ea uiolatio seu dispensatio teneret tam de facto, quàm de iure, & tunc demum detegeretur illius præcepti trãsgressionem nunquam fuisse malam absolute: quandoquidem per Deum, qui malum facere nequit,

quit, facta reperiretur. Nec ponimus tractu temporis aliquā nouam causam denuo emersisse, sed uigere etiam nunc, cum per Deū fit transgresio eandem rationem, quæ aderat quo tempore id pręceptum traditum nobis fuit. sicq; detegeretur tale præceptum fuisse ab initio esseq; hodie bonum: ita tamen ut eius contrarium non sit absolutè malum, sed tolerabile. Sic etiam bona est usucapio.l.i. ff.de usucap. si tamen fieret noua lex, qua usucapiones exulare & exterminari cogerētur, ualere non desineret, nec mala diceretur; sed potius tolerabilis. Nam & id erat antequam ius ciuile usu capiones excogitaret, ut p Glo. communiter app.in.l.ex hoc iure.ff.de iust.& iure. Et ut laudabile uideatur † nouum Dei aut etiam hominis præceptum, satis est, ut sit tolerabile, etiam si subditis non multum rationabile uideatur. Bal.in.l.non omnium, & in.l.de quibus, col.x.ff. de legib. Andr. Tiraq. de utroque retr.in pręf.num.75. Ergo non est bona consequentia quòd in aliquo ex præceptis decalogi siue præceptiue, siue prohibitiuè comprehensum generaliter erat, iussit Deus in aliquo casu & persona non seruari, idque sine ulla causa ad legem mutādam, uel alterandam necessaria (si modò id in summo Deo contingere potest) igitur hæc atteratio mala est, quia priori legi diuinæ contraria, sed id quidem non bene sequitur, quia licet id præceptum, quod modò frangitur, esset bonum nec eius transgrediendi occasio ulla in particulari de quo agitur esset; adhuc transgresio potuit esse tolerabilis, & eo ipso quòd à summo Deo fieri iubetur, detegitur, quemadmodum retro ad præceptum, quod modò frangitur, non fuerat incommutabile, siue retro hominibus incommutabile, falsò uisum fuisset, siue non.

14 Lex sufficit quòd sit tolerabilis.

CAP. VIGESIMVM OCTAVVM.

1 *Eligens dignum omisso digniore an peccet mortaliter? ardua.q.*
2 *Electus tutus est in conscientia, si erat dignus, licet dignior non deesset.*
3 *Pœna est infirmatio actus.*
4 *Conscientiæ in foro an pœna ipso iure imposita, debeatur? ardua q.*
5 *Pœna non est actus irritatio quando non fit in odium agentium.*
6 *Conscientiæ in foro an retineatur relictum in minus solemni uoluntate?*
7 *Fine adepto, de medijs ad finem requisitis non curamus.*
8 *Vindicta ius competens non debetur de iure canonico.*
9 *Fur non tenetur in conscientia ad pœnam.*
10 *Pœna dupli aut quadrupli an peti possit de iure canonico?*
11 *Tenentes pœnam ipso iure irrogatam debent in conscientia.*
12 *Legalis obligatio unde descendat.*
13 *Legalis obligatio est ad patiendum tantum.*
14 *Pœna etiam ipso iure irrogata non debetur in cōscientia, contra communem opi.*
15 *Pœna etiam inmoderata nō differet ab alia quo ad hoc, ut in conscientia debeatur. contra Decium & Cagnolum.*
16 *Pœna conuentionalis non magis nec minus debetur in conscientia, quàm legalis, contra Decium, Cagnol. & alios.*
17 *Pœna conuentionalis etiam nimis dura, non debetur minus nec magis, quàm si esset mediocris, cōtra Accursium, Decium, Corse. & Cagnol.*
18 *Pœna legalis si petatur, debetur in conscientia à damni factore etiam quatenus excedit iustam damni æstimationem ubi interfuit dolus. contra communem opi. idem si culpa lata. contra eandem commu. opi.*
19 *Pœna pro damno, leui culpa dato, an debeatur in conscientia? ardua.q.*
20 *Pœna pro damno, leuissima culpa dato, non debetur etiam in foro contentioso: contra Lud. Rom. & Nicol. Pignol.*
21 *Pœnā etiam in consciētia creditor petere potest. ardua.q.*
22 *Pœnitentiæ an locus sit ante scripturam confectam, quando in scriptis fit contractus? ardua.q.*
23 *Contractus quando in scriptis fieri dicatur? ardua.q.*

SEXAGESIMO septimo apparet ex nostra sententia principali utrum † eligens ad beneficium, dignum prætermisso digniori, peccat mortaliter, quod tenuit Abb.in c. iii. de iure patro.& in c. cum in cunctis, de electione.& in c.consti.de appell. est communis opi.secundum Gomes.in c.ii.num.22. de constitutio.in vi. Pala. Rubi. in c. per uestras. de donat.inter uirum.§.xxvi. Deci. in c. in præsentia, num.lvi. de probat. & in d.c. constitutus. columna. ii. hanc dicit cōm. Rochus de curte de iure patro. uerbo honorificum questi.xiii. Lamberti.de iure patro.parte. i.lib.ii. fol.252.

1 Eligens dignū omisso digniore an peccent mortaliter? ardua.q.

Contrarium tenet Glo. in d.c.constitutus, & in c.licet ergo viii. quæsti. i. Glo.in d.c.iii. de iure patro. ubi Ioan.And.dicit, non peccare, idem tenet Sanctus Thomas. ii.ii quæstio. clxxxv.

clxxxv.arti.iii. Lamberti.ubi supra est cōmunis opi.secundum Deci.consil cxxix.col.i.facit c.monasterium xvi.quæstio.vii.sed cum digniorem eligere utilius sit siue reipublicæ, siue ecclesiis:supetest,ut princeps uel superior uel electores, semper teneantur eligere digniorem:quandoquidem ad utilitatem ciuiū uel publicę rei,non ad suammet id munus sibi iniunctum & commissum (ut nostra principalis conclusio habet) uidetur. Dummodo digniorem eum esse intelligamus,qui reipublicæ quo ad id munus,quo de agitur,sit: etiam si quo ad aliam alius dignior reperiatur, secundum diuum Thomam ubi supra. vt enim si respublica modò egeret bono artifice artis sulphurarię(qui uulgò artillerij uocantur) ad bellum, & optimum pictorem ad id munus eligeremus, insanire aut ineptire uideremur; ita,qui optimum uirum & uitæ inculpatissimæ,ignarum tamē & inexpertum rerum humanarum tam ecclesiasticarum quàm sęcularium in prælatum ecclesię deligeret, inepti re intelligeretur. ex mente diui Thomæ ubi supra. Ad cuius sententiam possunt hæ uarietates aptari, & fœdus ac conciliationem accipere: ut sententia existimantium meliorem esse eligendū; intelligatur de eo qui dignior sit quo ad regimen ecclesiæ uel muneris publici de quo ageretur. opinio uero contendentium sufficere,quòd dignus eligatur, licet alter dignior sit: intelligatur, quando ille isto electo, quò ad alia,uel alias uirtutes dignior erat; sed non quo ad illud regimē aut munus publicum de quo agebatur. ipse autem electus tutus est in foro conscientiæ, secundum sanctum Thom.in d.art.iii.

2 Electus tutus ē in cōscientia, si erat dign°, licet dignior non deesset.

Quid autem † si ab inferiore electio facta fuit de persona satis digna, omissa tamen forma iuris, sed simpliciter & quasi ad morem gentium, uel iuris gentium? & magis est, ut talis electus sit tutus in conscientia. ita Innocentius in c. quia propter,de electione.&ibi Antonius Butrius,Dominicus,& Geminianus in c.i.de sponsalibus. lib.vi. Abb.Siculus in c.i.in fine,de in integrū restitutione. Petrus Anch.in c.beneficium.q.vii.de reg iur.in simili per Anton.Butrium in c.quia plerique, de immunitate ecclesiarum. Panor.in c.porrectum col. ii. de regularibus. post glos.ii.ibi. Nicolaus Boe. decisione.i.nu. 13. & ꝓbatur hodie apertè hæc doctrina per decretum sanctæ Synodi Basilien. in c.i.de elect.in proœmio. ibi dum dicitur potissimū est huius sanctæ synodi studium,ut tales ecclesiæ prępficiantur pastores,qui tanquam columnæ. &c. Vbi principalis intentio est circa personas, quæ sunt eligendæ: secundaria & in subsidium circa formam electionis. Et istud corroboratur per doctrinā beati Thomæ in secunda parte quæst.xcvi. ut ibi uidebis. Ratio istorum ea est quia solennia iuris in electionibus eò pertinent, ut idonea electio fiat, ut dictum est: ideo si satis idonea facta est, de solennibus non curandum quo ad Deum, qui optimè nouit ueram rei existentiam. facit.l. fin.C.de fideicom.§ fi.inst. de fideicom. hęre. Neque ad rem pertinet, quod † actus infirmatio sit pœna.c.dispendia.§. fi. de rescript. lib. vi.&.c.cupientes§.cæterum,uersi.;uel si personas.& c.si religiosus.de electio.lib.vi.&.l.non dubium,& ibi communiter Docto.C.de legi. &.l. turpia,& ibi Bart.in.i.notab.& Alexand. de lega.i.& Francisc. de Curt. iunior consil. viii.nu.1.

3 Pœna est infirmatio actus.

Et ad pœnam † impositam ipso iure,tenetur quis in foro conscientiæ. Vt tenuit Petrus de Ancha.in repet.regulę Possessor,de regulis iuris lib.vi.& Abb. Sicul.in c.i. de constitutio.& Petrus de Rauenna in suo alphabeto in litera.A.in princ. inchoante annullatio actus. Et sic, cum retractatio & cassatio electionis propter formam per ius traditam, nō seruatam, fiat ipso facto. ut d.c.quia propter & etiam retractatio, & cassatio electionis propter formam à decretis Basilien. concilij traditam non seruatam fiat ipso iure, ut patet in d.c.i §.deinde eligant,de elect. in pragmatica; uidetur quòd talis electus non sit tutus quo ad Deum. & pro hoc dicit Bal.in.l.nemo Martyres.C.de sacrosanct.ecclesijs.quòd quando per annullationem actus quis iure quæsito priuatur,uel inchoato, quæri tunc dicitur pœna.allegat Ioan. And.in c.h.de elect. lib.vi.

4 Conscientiæ in foro an pœna ipso iure imposita, debeatur? ardua q.

5 Pœna non est act° irritatio quæ non fit in odiū agentium.

Sed dicendum est, quòd contraria procedunt, quando retractatio & cassatio actus ipso iure fit in odium personarum actum explicantium,quia tunc est pœna,secus si retractatio,&cassatio actus non fit propter odium personarum actum explicantium, sed in defectum solemnitatis; quia tunc non est pœna. ut est glos. in c.ii.de constitutio. & ibi Abbas Sicul. voluit Domin.post Ioan. And. in d.c.fi. de electio.lib.vi.& istam concor. dedit Bal.in d.l.non dubium,col.ij. de legibus.ubi dicit,ꝙ respectu personarum sit pœna.allegat.l. senatus. ff.de contrahen.empt. & dictam.l.non dubium & pro hoc.c.si religiosas,de electio.lib. vi. Et quòd respectu omissionis modi, uel formæ,non sit pœna.allegat.l.qui Romæ. §. Flauius hermes.ff.de uerb.obli. & istam op.Inno. & Bal.sequutus est Soci.in consi. cxii.col.ii.in princip.uersi.unde concludit Paulus de Leazariis.uol.iii. & etiam Ias.in.l.si post diuisionem col.ii.uer.ii.& fortius.C. de iuris & facti ignoran.

ignoran.& not.per Bart.in.l. nemo poteſt, & ibi ſingul. Alexã.col.v.uerſi. item in quantum Bart.ff.de lega.ubi quærunt, An † licitum ſit retinere relictum in teſtamento minus ſolemni.& quando honoratus certo ſcit ſe habere uoluntatem defuncti, tunc licite in foro conſcientiæ retinet ſibi relicta. Neque obeſt, φ nullo iure ſibi deberi uideantur, quodque legitimus ab inteſtato hæres ad omnia bona defuncti inuitetur á lege. Nam id fit eo quod lex de defuncti uoluntate quando teſtamentum eſt minus ſolemne, certa non eſt: ſicque in dubio inuitat legitimum, non inuitatura ſi certo ſciret honoratum in minus ſolenni teſtamento ueram defuncti uoluntatem habere: tunc enim ei potius faueret, quàm hæredi legitimo: quandoquidem ſolennia teſtamenti ad nihil aliud deſiderãtur, quam ad certam defuncti uoluntatem habendam.l.fin.C.de fideicom. Sic ergo & ſolennitas electionis ad nihil aliud deſideratur, quàm ad habendam electi idoneitatem. unde ſi ille ſatis idoneus ſit, tunc ſolennitatis prætermiſsio in foro cõſcientiæ non nocet, etiam ſi annullatio á lege ipſo iure inducatur, & per hoc electus omni iure deſtitutus uideatur. Nam ſi de eius idoneitate lex certa fuiſſet, eum propter defectum ſolennitatis in electione prætermiſſæ minime deſtitueret, ſed potius inuitaret: ſicque pro inuitato habetur.argu.d.l.fi. iuncta gloſ. communiter ibi, & ubique approbata, in.l.tale pactum.§.fi.ff.de pactis. Et quia † ubi finem adepti ſumus, tunc de medijs ad finem requiſitis non curamus.l.i.§.fi.ff.de dote præl. iuncta.l.non cogendum.§.Sabinus.ff.de procuratoribus.l.hæc ſtipulatio.§.diuus.ff. ut legatorum nomine caueatur. Stat ergo φ electus minus ſolenniter, eſt tutus in foro conſcientiæ. primum quando lex non inducebat nullitatem electionis ipſo iure. deinde etiam ſi eam induceret ipſo iure, quanuis talis nullitas, pœna reputetur; quia pœnæ in foro conſcientię non ligant. glo.eſt celebris in.c.fraternitatis xii.q.ii.de qua fecit feſtum do.Abb.in c.Rainal.de teſta.& in.c.i.de conſtit.& in c.ſi egreſſus. de iniur. & in c. quia plerique de immu. eccl.& in c. audiuimus, de ſimo. & in alijs locis, Facit quod uoluit ipſe in c.i.de cuſto.eucha. & facit quod habetur in c. ſicut, & in.l. iii. de iureiu. & ibi Bald. dicit quod cenſura eccleſiaſtica non curat de pœnis ciuilibus, ſed de iuris reſtitutione. & alleg.gloſ.in d.c. fraternitas, & illam glo.pro ſing. allegauit d. Ant. de But.in d.c.quia plerique, & in.c.i.de dolo & contu.& in c.ij.de reſcri.Lud.Rom.in rub.ff.de acqu.hær.Pet.de Auch.in c.i.de conſtit.lib.vi.ubi dixit, φ ius † competens ad uindictam non habet locum de iure canonico, & allegat.d.glo.in c.fraternitas. Bal.in.l.poſt deſertionem.C.de fur.φ fur † non tenetur in foro conſcientię, niſi ad reſtitutionem rei furtiuæ.& alleg.gl.in d.c.fraternitas.eandem gl. allegauit Bal.in.l. iubemus.§.ſane.C.de ſacroſanc.eccl.& in auth.ad hæc. C. de uſur. & in.l. id quod pauperibus.C.de epiſ.& cle.& quæ ſit ratio, uide d.Abb in d.c.Rainal.& in d.c.i.de conſti.Lud.Rom.in repe.rubr.de arbi. in fin. uerbis, ubi alleg.glo.ſingu.in d.c.fraternitas, quam ſecundum eum facit ſing.Bal. in extractis glo.decreti, dicens † pœnas dupli uel quadrupli ob furtum á iure ciuili in ductas, iure canonico minime peti poſſe. idem dixit in d. c.ſicut, ubi tex.dicit, ut occupata reſtituat, nõ dicit pœnam quadrupli reddat. & uide Abb. in rubr.de appell.in fi.ubi alleg.d. glo.& in.c. tua, de uſur.in fi.& Abb. poſt Goff. & Doct.in c.dilecti.per gl.fi. ibi quæ allegat illum tex.de arb.per Felinum in c.audiuimus, de ſimonia. Philip Deci.& Hiero.Cagn.in.l. quod a quoquam.ff.de reg.iu.idem Decius in c.i.col.viii. de conſtitutionibus. Pœna † tamen in curſa & commiſſa propter ſolennitatem non ſeruatam in electione, non debetur in conſcientia; quando electus erat idoneus; etiam ſi ea pœna ipſo iure imponeretur. Vt ſupra oſtendimus. quanuis contrarium ſentiat Panormit. in d.c.dilecti.& Corſetus ubi ſupra, & Deci. & Cagnolus in d.l.quod a quo quam. Corſetus uerb.pœna.xiiii.in ſuis ſing. Abb.in c.i.de conſt.& gl.d.c.fraternitatis. ſequuntur Didacus de Segura in.l.filius dum in ciuitate.& ibi Didacus Perecius ad Segurã nu.15.ff. de uer. obli.Gomeſius in.§.ex maleficijs inſt.de acti. nu.14.Felinus in c. audiuimus. de ſimo.col.i. Bal.in.l.i.C.de uecti. licet, contra gl.teneant Do.Sotus lib.i.de iuſt.& iu. q.xxii.v. Alfonſus Caſtren. de poteſta. leg. pę. Henrricus Gandau.quodlibet.7.q.22.

Deniq; cõtra ſuperiora, ut pœna debeatur ipſo iure fortiter arguitur. Is, q † naturaliter obligatur, obligatur ẽt in foro aïæ, hæc eſt uera & cõis opi.doctorũ in loc.ſup.citatis. naturaliter aũt obligatur quiſq; ex conſenſu ſuo.l. i.ff.de pac.l.i.ff.de conſt.pecu.l.ſub ſpecie. C. de poſtulã. §. per traditionem.inſt.de rerum diu.l.v.§. Imperator.ff.de ſolu.l.i.ff. de nouati. Nec dubium eſt, quin cõſenſum legibus rei publicæ pœnalibus unuſquiſq; ciuium dediſſe uideatur; non ſecus quã reliquis legibus.l. Imperatores.ff.de iure fiſci.l.fi. C. ad legẽ Corn. de Sicar. dixi plene de ſucc. crea.lib.i.§ x.ad finẽ.n.665.Id qđ patet rõne perſpicua. Nam ut in

6 Conſcientiæ in foro an retinea tur relictũ in minꝰ ſolẽni uoluntate?

7 Fine adepto, de medijs ad finem requiſitis nõ curamus.

8 Vindictæ ius competens nõ debetur de iure canonico.

9 Fur nõ tenet in conſcientia ad pœnam.

10 Pœna dupli aut quadrupli an peti poſsit de iure canonico?

11 Tenentes pœnã ipſo iure irrogatam deberi in conſcientia.

12 Legalis obligatio vnde deſcendat.

ut iu omni contractu & pactione ideo inuicem obligamur, quòd rei conuentæ & pactæ contrahentes consensum præbuimus, sicq; pactum dicitur duorum pluriumue in idem placitum & consensus, d.l.i.ff. de pact. cum simil supra allegatis. ita & lex nihil aliud est, quàm omnium ciuium placitum & consensus, ut à reliquis hominum conuentionibus & cōtractibus in specie nimimè differat, aut in materia producibili seu origine: sed tantum in numero personarum: quia plerūq; cōtractus fit à paucioribus, lex autē à pluribus, quāuis non rarò cōtrarium cōtingere & possit & soleat.

Quid enim si cōtractus fiat inter duas magnas seu numerosas cōmunitates, aut ciuitates, & lex fiat ab oppidulo quodam? aut quid etiam si inter centum aut fortè mille priuatos homines, contractus fiat, & lex fiat ab oppidulo quinquaginta tantum municipum? in his sane speciebus & similibus tam lex quàm contractus erit multorum hominum in idem placitum & consensus. & tamen inter plures is contractus, quàm ea lex celebrabatur. scitè ergo iureconsultus in l.i.uerb. communis reipublicæ sponsio.ff.de legibus dixit, legem nihil aliud esse quàm reipublicæ (hoc est omnium ciuium) mutuam inter se sponsionem & promissionem, seu pollicitationem, sicque eos ex suo consensu legem ferētes obligari, non aliter atque contrahentes. Nam & ex diuerso ipsimet contractus hac ratione leges appellantur quò ad ipsos contrahentes.l.legem quam dixisti.C.de pact.l. contractus.ff.de regulis iuris c.contractus. eodem titu.lib.vi.l.i.§. si conuenerit.ff.depositi. cum simil. dixi de succ.progressu in præfa. lib.i.ad prin. Cùm ergo ex legibus non secus quàm ex contractibus consensu nostro obligemur, & sic naturaliter, par est, ut pœnis legalibus obligemur in conscientiæ foro, non aliter atq; eo in foro obligamur ex quolibet contractu & conuentione. Neque ad rem pertinet φ leges hodie plerunque non tam à nobis quàm à populorum regentibus fiant, quandoquidē illi mandatum & cōmissionem, ordinemue, & consensum populi habere intelliguntur: sicq; est perinde ac si ab ipsis ciuibus fieret, nō aliter atq; quisq; priuatorū ex contractu prò curatoris aut mandatarii sui obligatur, non secus quàm si per semetipsum contraheret. ut per totum titulum.ff.&.C.& in Decret.de prò curat. & inst.per quas pers.agere poss. &.ff.& C.mand. Et sic olim lex fiebat Consule interrogante, & reliquis omnibus ciuibus consentientibus, respondentibus, & applaudētibus. §.lex.inst.de iure nat.c.lex.iiii.dist.

Quid dicendum? & sanè † in pœnalibus legibus obligatio huiusmodi esse, idque tacitè actum fuisse, intelligitur, ut legis transgressores ad patiendum duntaxat, non etiam ad faciendum teneantur: sicq; non tenentur se se deferre aut accusare, aut contra semetipsos executionem facere. argu.d.l. Imperatores.ff.de iure fisci.d.l.fin.C.ad legem Corn. de sica. docet Sotus de iust. & iu.lib.i.q.vi. arti.i. ut enim nemo inuitus alterum accusare compellitur, ita & longè minus se ipsum accusare compellendus est: quia maiorem cognationem secum habet quàm cū alio.l.un.C.ut nemo inuitus agere uel accusare cogatur. iuncta.l.ut uim.ff. de iust. & iure, & iuxta illud Domini, Nemo te accusat mulier &c. Nam & similiter in obligationibus, quæ ex cōstractibus descendunt, obligatus non tenetur ultrò offerre, sed spectare potest, ut aduersarius petat & interpellet.l.Iulian.§. offerri.ff. de act. emp. secundum quæ, is, qui contra legis præceptum nixus est, & si pœnæ se se obligasse uideatur: tamen est impropriè uel non simpliciter & absolutè, sed ueluti sub hac conditione, si accusatus fuerit & condemnatus, & executio contra eum facta per magistratus fuerit: neque enim se se deferre aut accusare ultrò tenetur. Quinimmo etiam si iudicis sententia condemnatus fuisset, adhuc ipse nō tenetur executionem contra se facere, sed tantum se se patientem & morigerātem accomodare & pati paratum. Ergo uerissima est sententia Glo.d.c.fraternitatis, existimantis talem pœnam in foro animæ nō deberi: si quidem accipiatur in hunc sensum, ut non teneatur legis trangressor pœnā incursam aut cōmissam ultrò offerre, sed tantum se ad patiendum paratum esse & præbere.

Legalis obligatio est ad patiendum tatū. 13

Vnde non obscurè defluit, suspectam † esse sentētiam cōem, & à plerisq; nostrorum receptam (ut iam retulimus) existimantibus, diuersum esse quando pœna induceretur ipso iure, aut ipso facto: cùm constare debeat etiam si ipso iure aut ipso facto pœna irrogetur, idem fore. Nam adhuc non tenetur se se accusare, uel ultrò pœnam offerre. nam & ex contractu ipso iure similiter & iustius obligatus esse intelligitur, & adhuc nō tenetur ultrò offerre. d.§. offerri, & etiam si illa uerba ipso iure, idem importent, quòd sine iudicis sententia. adhuc idem, quia etiam si re uera per iudicis sententiam damnatus esset, non teneretur executionem contra se facere, sed expectare posset, ut iudex eā faceret uel facere (si mallet) desineret. Nec illa interpretatio quòd uerbum (ipso iure)

14 Pœna etiā ipso iure irrogata nō debetur in conscientia, contra cōmunē opi.

æqnetur iudicis ſententiæ efficacior eſſe debet,quàm ipſamet uera ſententia, ſed potius debilior.l.ſi filio queni.ff.de lib.& Poſth.adde Corſ.in ſingu.uerb.pęna.xiiii.Barb. in c.Rainaldus.in fi.de teſta.Abb.in.c.i.de conſtit.qui com.opi.tenẽt Abb.in d.c.dilecti.Boeri.deci.i.nu.16.Anchar.in c.poſſeſſor de reg.iu.lib.vi. Rauenna in ſuo alphabeto litera. annullatio. Abb.Siculus in c.i.de conſtit. Sotus de iuſt. & iur.lib.i.q.vi.art.viii.

Collig itur etiam magis ſuſpectam eſſe opinionẽ Philippi Decii & Hierony.Cagn.nu.3. in.l.quod à quoquã.ff.de reg.iuris, exiſtimantium quod ſi † pęna legis trangreſſę erat iniuſta,uel immoderata, non debeatur in cõſcientia, ſecus ſi moderata erat. ſed nihil eſt, quia in rebus ſuis quilibet eſt moderator & arbiter.l.in re mandata.C.mand.l.pe.C. de pact. l.ſtipulatio iſta.§. iter certã.ff.de uerb.oblig. etiam abutendo & prodigendo l.ſed & ſi lege §.cõſuluit.ff.de pet.hęred.l.i.§.& magis uerb. prodegit.ff.quæ in fraudem patr.l.quia autẽ in prin.&.§.i.ff.quę in frandem creditorum. Vnde cum is legis tranſgreſſor huic legi pœnali,quo tempore lata fuit conſenſum prębuerit:iam eo prætextu ꝗ pœna fuerit immoderata retrocedere non poteſt.l.ſicut ab initio C.de act. & oblig.niſi fortè ea lex tã iniqua eſſet,ut ei ciues non tam uerum conſenſum præbuiſſe uiderentur, quàm uel erroneum uel uiolentum . id quod non rarò accidit in legibus, quæ à principibus fiunt: præſertim dum imponunt ciuibus noua uectigalia & iniqua, neq; ad bonũ publicum neceſſaria; tunc enim eius legis trangreſſores ad pœnam in foro aĩæ obnoxii non eſſent,& in foro contentioſo nõ iure eius legis executio fieri poſſet. c.erit autẽ lex.iiii.diſt.dixi de ſucc.progr.lib.i.in præfa.

15 Pœna etiã immoderata non differet ab alia quo ad hoc,ut in conſcientia debeat, contra Deciũ & Cagnolum.

Apparet etiam ſuſpectam eſſe differẽtiam, quam Philippus Decius & Hieronymus Cag. nu.4.in d.l.quod à quoquã, idem Decius & Felinus in c.i.de conſti. & ibi Panormi. faciunt, contendentes,† pœnam conuentionalem deberi in conſcientia regulariter, nõ ſic in pœna legali ; quia inquiunt conuentionalis pœna ex conſenſu deſcendit, legalis uerò nõ ita: ſed cũ & legalem pœnã ex uero conſenſu deſcendere edocti fuerimus, apparet hanc differentiam ſuſpectã eſſe. Quinimmo legales pœnæ iuſtiores plerũq; ſunt, cõuentionales autẽ acerbiores, in legalibusq; plerũque eſt longè maturior deliberatio & prudentior quã in connentionalibus,arg.l.humanũ.C. de legib. & d.c.erit aũt lex.ergo in conſcientia nõ magis debebitur conuentionalis, q̃ legalis, ſicq; utroq; caſu tranſgreſſor legis, ſiue publicæ,ſiue conuentionalis, tenetur pati ſi ab eo pęna exigatur : ſed neutro caſu in conſcientia uel in foro cõtentioſo tenetur offerre ultrò, quia iuſtè potuit cogitare, quòd princeps, reſpublica, uel pars, qui ſciunt & tacent, uel diſsimulant eam pœnam taciti condonaſſe & remiſiſſe uideantur. ut in ſimili aduertit Cagnolus ubi ſupra num.9.

16 Pœna conuentionalis nõ magis nec minus debet in cõſcientia,q̃ legalis, contra Deciũ, Cagnolum & alios.

Apparet ęrraſſe Decium & Hierony. Cag. ubi ſupra & eũdem Decium cõſi.ccxcviii.col. j.Glo.in l.non ſolum.ff.de rei uendi.& Corſetũ ſingu.uerb.pœna ix.dum † ipſi, ſi pęna conuentionalis ſit nimis ſubdura negant deberi in conſcientia, licet ſi eſſet moderata, agnoſcant deberi. Quæ differẽtia tuta minimè eſt, quia contrahentes in rebus ſuis habuerũt plenam poteſtatem & arbitrium, etiã ad abutendum & prodigendũ,(ut iam oſtendimus) ſicq; potuerunt ſe ſe pœnis acerbis obligare nõ ſecus quàm reliquis. nam etiam ſe ipſum poteſt quis alienare, perdere, uendere, ſeruum efficere.§.fi.inſt.de iure perſ.l.ſi quis filio exhæredato.§.hl qui.ff.de iniuſt.rup.ergo is, ſi petatur pœna eam præſtare debebit, niſi dolus, aut uis, aut error in cõtractu interfuit; ſin minus non tenebitur offerre. faciunt, quæ diximus ſupra dñ de pœna legali nimis dura ageremus. hic enim de conuentionali agimus.

17 Pœna conuentionalis etiã nimis dura, non debetur minus nec magis quàm ſi eſſet mediocris, cõtra Accurſiũ, Decium, Corſe. & Cagnol.

Apparet etiam quid reſpondendum ſit in pœna, quæ irrogatur à lege ei, qui damnum alteri dedit in incendio domus, uel uulnere, aut occiſione ſerui, aut iumenti & ſimilibus. Qua in re receptæ opiniones eſſe uidentur, à noſtrorũ pleriſq; ſequentes, primũ ꝗ ſi damnum dolo datum fuit, in conſcientia teneatur ad pœnam legalem, niſi quatenus pœna excedat lęſionẽ (ut ſi mihi damnum dediſti in centũ,& pœna legis eſt bis centũ) deinde ut idem ſit ſi culpa lata damnũ datũ eſſet. Nam pœna deberetur in conſcientia, niſi quatenus læſionẽ excederet. ita traditur per Hierony. Cag. in d.l.quod à quoquã.ff. de reg.iur.nu.6.Felinũ in c.audiuimus de ſimo. & uoluerũt etiam Corſetus in ſingulari, uerbo, forũ cõſcientiæ, Felinus in c.ſicut dignũ, de homici. Roma. & Nicol.Pignol. ad eũ ſingul.cvi. Pridie fui. Aquẽſis in.l.ut uim,col.v.ff.de iuſt. & iure. Philippus Dec.in c.i.col.pe. & ibi Auguſti. Bero. nu.242.de conſti.Panor. in c.quoniã contra, nu.31.de prob.quę cões opi.ſuſpectæ nobis uidentur ex ſuperioribus, primũ dum negant in conſcientia teneri ad pęnã legalẽ, quę modũ læſionis excedebat, qñ dolo fuit dãnũ datum. Deinde cũ idẽ negant qñ culpa lata datũ fuit. nã utroq; caſu uerius eſt ex ſuo uero conſenſu legi, quo tempore ferebatur præſtito ipſum teneri:

18 Pœna legalis ſi petat, debetur in conſcientia à damnũ faciẽte etiã quatenus excedit iuſtam dãni eſtimationem ubi inter fuit dolus contra communẽ opi. idem ſi culpa lata. cõtra eãd. communẽ opi.

teneri:sicq; naturaliter & consequenter in foro animæ obligatum, si quidem pœna peratur, licet si non peratur ad eam ultro offerendam minimè teneatur. Ergo etiam intra mensuram damni dati ad pœnam uelut aptius loquar ad damni restitutioné non tenebitur, si ab eo non petatur, ant non interpelletur, quod fortè ipsa qnoque cõis opi abnegarer.

Quid ergo si lex lata fuit antequã ille damnificaror nasceretur? adhuc dixerim idẽ fore. Nã, qui in eo populo ubi ea lex uiget uult socialem popularemq; uitam agere, in necessariam cõsequentiam consentire uidetur omnibus legibus ipsius. l. leges sacratissimæ. C. de legib. l. i. &. ii. ff. eod. tit. iuncto c. ratihabitionẽ, de reg. inr. lib. vi. Nec distar is tacitus consensns ab expresso. l. certum. ff. si cer. pet. Ergo si is damnificatur ad resistendum iudici potens esset, licet offerret iustã domini ęstimationem & quo residuum pęne resisteret in foro poli non satisfaceret.

19 Pœna pro damno, leui culpa dato, an debeatur in cõscientia? ardua. q.

Quid aurem si damnnm leni culpa datum fuir, aut etiam leuissima? & tunc pœnã in conscientia non deberi, communis opi. est, secundum Romanum. d singul. cvi. post Innocentium in d. c. sicur dignum, cuius dictum secundum Romanum est unicum in mundo. tenet Hieronymus Cagnolus in d. l. quod à quoquã num. 6. Corsetus singul. uerb. forum conscientiæ. Andreas Barb. in c. Rainaldus, ad finẽ de testam. Philippus Decius col. pen. & Augustinus Bero. in d. c. i. de const. nume. 342. Nicol. Pigno. ad Romanum ubi supra. Aquensis in l. i. col. v. ff. de legib. Felinus in d. c. sicut dignum idem in d. c. audiuimns & in d. c. i. de constit. Decius nu. 31. & ibi August. Bero. ccxxiiii. in d. c. quoniam contra. August. Bero. in c. dilecti, num. 77. de arbi. & Panor. in pluribus locis relatis per Corsetum ubi supra. Sed hæc opi. minimè tenenda est, quia cum in foro contentioso sine dubio is damnificator si fuit in culpa leui teneatur. rex. iuncta sua Glo. communiter app. in. §. præterea, inst. quib. mo. re contr. oblig. eumq; illi legi pœnali ciues consensum præbuisse intelligantur, superest, ut naturaliter & sic in conscientia ad eam teneanrur si petatur, sin minns secus: quia ultrò offerre non tenentur. qua etiam de re per Snmmam Angeli. nerb. pœna, uersi. xix.

20 Pœna pro damno, leuissima culpa dato, nõ debetur ẽt in foro cõtentioso cõtra Ludo. Roma. & Nic. Pign.

Cęterum quando † leuissima culpa, lęsio facta fuit. Ludoui. Rom. ubi supra & Nicol. Pig. ad enm tenent pęnam committi in foro contentioso quod indubitanter est falsum, sicque crederem per incuriam dictũ fuisse: ergo eo casn longè minus in foro conscientię ille tenebitur. Pro nobis quia incendium semper fit per cnlpam saltem leuissimam, & tamen, qui non sponte alienam domum combussit, non tenet d. §. ii. &. iii. inst. quib. mod re cõt. oblig.

21 Pœnã etiã in cõscientia creditor petere potest. ardua. q.

Postremò † ipsam pœnam creditor petere rutųs etiam in foro conscientiæ an possit? dubiũ est. id quod negat Philip. Decius col. viii. in c. i. de const. Contrariũ tenet Hieronymus Cagnolus in. l. quod à quoquã. ff. de reg. iuris & Paulus Parisius consi. xxxiiii. lib. i idem Parisins cõsi. xix. lib. ii, & Philippus Corneus cõs. lxix. lib. ii. idem Corneus cons. xxviii, col. fin. eod. lib. Hostiensis, Archidi. Ioannes Andr. Panormi. & alii communiter in d. c. i. de consti. quia qui facit authoritate legis, minimè peccat c. qui peccat xxiiii. q. iiii. nisi ea lex esser permissoria tantum, qualis est in terminis. l. Gracchus, C. ad leg. Iuli. de adulteriis. & hæc est uerior & receptior opi. iraque huiusmodi pœnæ dãnum passis ueluti sub hac conditione in effectu debentur, si petierint & interpellauerint, & dãnificatores sub hac ueluti conditione eas debent, si ab eis petantur. ratio, quia ut pœna apposita ex lege conuentionali quasi sub hac conditione debetur, si petatur l. si pacto quo pœnam, cum ibi not. C. de pact. ita idem erit in pœna descendente ex lege publica pœnali. Simillimum est in aliis quoque contractus articulis.

22 Pœnitẽtiæ an loc⁹ sit ante scripturã confectã quando in scriptis fit contractus? ardua. q.

nam partes † etiam postquã consenserunt, ante factam tamen scripturam, possunt pęnitere Paul. in l. cõtractus, nu. 9. C. de fide instr. & in l. quibus idẽ. ff de uerb. obli. & in l. cum res col. ii. C. de probat. Soci. cons. xvii. nu. 15. lib. iiii. cõmunis est secũdum Boëri. decisi. xlviii. nu. 18. Alciar. in l. pactum qnod bona, ad fi. C. de pact. Cõtrarium tenet Deci. in d. l. pactũ quod bona col. iii. & Curti. col. pen.

23 Contract⁹ quando in scriptis fieri dicatur? ardua. q.

Sed quãdo † dicetur contractus fieri in scriptis, & opi. Azonis est, ut dicatur quando conuẽtum fuit, ut exinde fieret scriptura cõmunis opi. est secundũ Sali. in auth. sed hodie, nu. 5. C. si cert. pet. facit l. vi. titn. v. part. v. Verùm hæc Azonis opi. cõmuniter improbatur secundum Couar. in c. relatum, in pr. nu. 9. de testa. Alia est opi. Ioannis, quam refert Glo. in d l. contractus, uerbo in scriptis. quando conuenit. & quòd inde scriptnra fieret & aliter contractus non ualeret. ista est opi. cõmunis secundum Soci. consil. clxxiii. libr. ii. cuius rei ratio illa est, quia illa adiectio ut ex eo contractn sctiptura conficeretur, potuit fieri uel eo animo ut scriptura ad rei probationẽ utilis esset, uel eo animo ut ad substantiam ipsius contractus. Prior autem interpretatio uerosimiliter est, cum scripturæ sui natura non tam ad rerum substãtiam, quàm ad rerũ probationẽ prodesse soleãt ac spectare.

L. Publia. ff. depositi, & secundum hanc interpretationem accipi potest tex. in princ. inst. de emptio. & uend. qui in contrarium non leuiter urget. Ergo quando partes uoluerunt ne i cōtractu fieret scriptura (retēta superiore opinione) eo ipso tacitè uidentur intelligere, ut interea ab illo consensu recedere liberum sit: non aliter atque licet in contractibus innominatis ante implementum. per totum tit. ff. & C. de rerum permu. per totū. ff. de præscri. uerb. & ff. de cond. cau. da. & C. de cond. ob causam. sicque uni recedere uolenti si alter dixerit cur improbe fidem conuentionis uiolare tentas? ille replicare iuste poterit, se minime fidem uiolare, cum inter eos id tacite actum uideretur, ut quandiu scriptura non esset confecta, tandiu is contractus non uideretur esse perfectus, sed tantum cœptus: sicq; ille potius ex diuerso uideatur fidei uiolator, qui dum licet alteri pœnitere contra fidem conuentionis hanc liber adimere properat, non ignarus hanc tacitam conditionem resolutiuam eum contractum habuisse, si non pœniteret antequam scriptura cōfecta ea de re fuisset. sic ergo & pœnæ legales de quibus egimus, hanc tacitam conditionem si petantur, recipiunt.

CAP. VIGESIMVM NONVM.

1 *Lex an obliget in conscientia? ardua. q. & quid si sit pœnalis?*
2 *Legum, principum, & arbitrorum potestas non egreditur fines commissionis à populo data.*
3 *Iurisdictio est propter usum.*
4 *Imperium à Deo esse, ut intelligendum?*
5 *Pœna in contractu apposita quare leniat obligationem principalem? noua declaratio.*
6 *Lex pœnalis quare non obliget in conscientia.*
7 *Legislator non præsumitur habere animum obligandi ad pœnam æternam, sed ad solam temporalem expressam, uel arbitrariam.*
8 *Consensus reuocabilis non impedit pœnitere.*
9 *Lex canonica an obliget in conscientia?*
10 *Lex canonica non præsumitur uelle obligare ad pœnam æternam?*
11 *Monachorum regula declaratur.*
12 *Lex canonica in materia pauci momēti an ad pœnam æternam possit obligare?*
13 *Ius naturale & diuinum an semper obligent in conscientia?*
14 *Ius naturale & ius diuinum ut differant?*
14 *Paternum præceptum quatenus obliget filium.*
15 *Leges Hispanæ hic relatæ quòd non obligent in conscientia.*
16 *Legem principis aut reipublicæ secularis nunquā obligare in conscientia.*
17 *Lex humana concordans cum iure diuino, uel naturali, non inducit nouum ius.*
18 *Lex humana nunquam obligat transgressorem ad peccatum siue sit pœnalis, siue non, & siue grauis sit materia, siue non.*
19 *Lex pœnalis non obligat in conscientia, etiam si pœnam imponat ipso iure, uel ipso facto, & etiam si nullam defensionem reus possit habere, quod ultimum est contra Nouiss.*
20 *Lex humana non potest esse iusta, nisi deriuetur à naturali, uel diuina.*
21 *Legis humanæ & diuinæ concursus.*
22 *Lex si utilis non est, noxia est.*
23 *Tucididis sententia.*
24 *Legum plurium intell.*

SEXAGESIMO OCTAVO, deniq; his proximum est, quod à nostrorum plerisq; receptū uideo, aiunt enim, leges † ciuiles obligare regulariter in foro animæ si modò non sint iniquæ, & latæ sint ab habente potestatem eas legem ferendi. ita Bar. in. l. si quis pro eo. ff. de f. deiuss. Nico. Boe. decis. i. nu. 73. uers. quinimmo. Felinus in c. i. col. xi. de const. Hiero. Cagnolus in. l. quod à quoquam nu. 9. de reg. iur. ff. Andreas Isern. in titu. de pace iura. firm. in feudis. §. i. & Ias. in. l. nemo potest. ff. de lega. i. col. xviii. ff. de lega. i. lect. ii. Alfonsus de Castro de potest. legis pænalis. c. iiii. v. & vi. lib. i. Barba. consil. xlvi. nu. 10. lib. i. sanctus Thom. i. ii. q. xcvi. arti. iiii. & ii. ii. q. lx. art. v. Archiep. Flor. par. i. tit. xviij. c. un. §. ii. siluester. q. viii. uerb. lex. Gregor. Lupus in. l. xvi. titul. i. par. i. Andreas Barb. nu. 8. in c. filius de testa. Ioannes Methina lib. de restit. q. 36. uers. quo præmisso. Curtius iunior consil. xii. nu. 12. Paulus Parisius in simili consi. xxxiiii. lib. i. idem Parisius consi. xix. lib. i. Dom. Sotus lib. i. de iust. & iure. q. vi. art. iiii. Ludo. Gomesius in §. ex maleficiis inst. de actio. num. 14. Didacus Segura in rep. l. filius dum in ciuitate nu. 15. ff. de uerbor. oblig. & Didacus Perecius ad eum. Felinus in c. audiuimus col. i. de simoni. Bal. in. l. i. C. de uectig. commi. hæc conclusio uarie intelligitur ex mente eiusdem communis doctorum opinionis. primum in legibus quid uetātibus. deinde etiam in legibus aliquid præcipiētibus, tertio idem etiam si quod ea lex uel præcipit, uel uetat, non concurrat cum eo, quod lege diuina præceptum aut uetitum est, quarto etiam si non concurrat cum eo, quod lege naturali præceptum aut uetitum est. quinto etiam si ea lex pœnalis sit. Sexto idem esse etiā si simus

1 Lex an obliget in conscientia sat dua q̄ō. & quid si sit pœnalis?

ſi ſimus in legibus ciuilibus uel reliquis præceptis à principe ſęculari editis.id qđ plene exprimit Alfon.Caſtr.d.c.iiii.uer.iii.ſuam opinionė in fine.Qui acerbius q̃ decebat inuehit in Ioannem Gerſonem de uita ſpirituali lect. iiii.contrariam partem tuentem cuius ſententia (iudice me) uerißima eſt in principibus ſęcularibus eorumque legibus ex defectu tam poteſtatis quàm uoluntatis; cum alterutrum deficere ſat ſupereue eſſet nedum utrunque. Quòd deficiat poteſtas patet ex noſtra principali opinione eiuſque fundamentis, qua oſtendimus, principatum † ad meram ciuium utilitatem non etiam ad utilitatem regentiũ creatam fuiſſe; nec ullus modò ſanus abnegabit, quin ipſis ciuibus pernicißiſsimum eſſet, ſi ad mortem æternam leges illæ aut præcepta principi quibus ipſimet iuriſdictionem dederunt conuerterentur, contra. l.quod fauore.ff.de legibus l.non ideo minus.C.de procura.l.legata inutiliter.ff.de lega. illegata inutiliter.ff.de adim. lega. Ergo deinde quia ut arbiter, qui habet iuriſdictionem ex commiſsione & conceſsione collitigatorum, ſi ipſi collitigatores eius præceptis non pareant, eos punire non poteſt, niſi intra terminos & menſuram ſibi ab eis commiſſam : & ſic ea pœna tenus cui ipſi ſubdiderunt ſe ſe. l.cum antea, cũ ibi not.C.de arbitr.ita quoque princeps cui ſe populus commiſit, nec aliunde quicquam omnino habet poteſtatis aut iuriſdictionis, legeſque ab eo latę non poteſt aut poſſunt ciues punire aut mulctare ultra terminos & mẽſuram poteſtatis & iuriſdictionis ſibi à populo datæ ut ſupra fusè oſtendimus, & tradunt omnes Docto. per text.ibi in.l. fi.ff.de iuriſdi. om.iudi.

2 Legũ, principum, & arbitrorũ poteſtas nõ egredit fines cõmiſſionis à populo datæ.

Præterea omnis † poteſtas eſt propter uſũ, ut tradit doctißimus Domi.Sot.de iuſt.& iure li.iiii.q.iiii.art.ii.ergo ut princeps ſęcularis eius legis aut præcepti tranſgreſſoribus pœnam æternam inſligere non poteſt; ita nõ poteſt quenquam ad eam obligare, à quo argumento cum Alphonſus Caſtrenſis ubi ſupra ſe enodare non ualeret, reſpondet quòd leges & principes eccleſię habent poteſtatem à Deo conceſſam quò ad iuriſdictionem, ſed non quò ad executionem æternæ pœnæ, id quod attinet ad principes & leges ſæculares adfirmare non tentauit nec iure poſſet, quia † illud prouer.c.viii.Per me reges regnãt.&c. eſt perinde ac ſi diceret quod Dei ordinatione flumina defluunt, naſcũtur fontes, creſcũt, ſegetes, germinant arbores, illuminat Sol, humectant Luna & Sydera, & hominum alii legunt, alii ſcribunt, alii arant, alii ſeminant, arborumque folia uentorum flatibus agitantur, catus captat mures, aquila columbas, canes lepores, & reliqua id genus innumera: ut ſupra pleniſsimè diſſeruimus. ergo ut princeps uoluntate Dei exercet iuriſdictionem, ita & arbiter in exemplo ſupra appoſito ſpõte Dei exercet iuriſdictionem: & tamen neuter eorum poteſt fines ac terminos à populo uel à collitigatoribus præfixos excedere, quò ad pœnas tranſgreſſoribus imponendas. Simillinium eſt quod in.§.fina.inſt.de uerb.obliga.qui aliquid ſe facturum etiam per ſolenniſſimam ſtipulationem promiſit, cum ad factũ præciſe compelli non poſsit ſecundum communem opi. & Docto. in.l. ſtipulationes non diuiduntur.§. Celſus per text.ibi. ff. de uerb. oblig.l.ſiquis ab alio.§.fin. ff.de re iudi.ad id quod ſtipulatoris intereſſet, duntaxat cõdemnandus eſt, & tenetur præſtare, præterea nihil per d.§.fi.inſt.de uerb.obli.Vnde ibi conſuluit Iuſtinianus, ut pœna pecuniaria promitteretur ſi aduerſus illud factũ promiſſum (ſiue negatiuum eſſet, puta altius non ædificare, ſiue affirmatiuum puta negocia gerere, fuiſſet) quid fieret ſignificans planè quod pręterea pœna æterna nulla manet, neque ad eã ille ſe ſe obligare uoluit; ſed ad temporalem duntaxat, uel expreſſam & conuentionalem, uel legalem (nempe intereſſe) qua in re mirantur Alphonſus Caſtrenſis & reliqui fortiſſimi Theologorum quia (inquiunt) inducta † ad unum effectum, non debent operari contrarium effectum.l. legata inutiliter. ff. de lega.i.l.legata inutiliter.ff.de adim.lega.l.non ideo minus.C.de procur.l. quod fauore.ff. de legib.ſed pœna conuentionalis adiecta fuit quo magis promiſsio ſeruaretur, ergo non debuit adimere obligationem naturalem illius facti explendi, quæ inerat ſi ea pœna appoſita non fuiſſet.Sed certe nihil miri aut noui.nam ex ueroſimili mente agentium lex hanc facit interpretationem, ut alternatiua ea obligatio ſit, nempe ut uel illud factum expleatur uel in eius defectum pœna præſtetur: ſicque ea prętita, ſublata eſt & nouata prioris facti obligatio.l ſi pacto quò pœnam, ubi tradunt communiter Doct. C. de pact. dixi.in præfatione de ſucc.progreſſu num.88.cum ſequen. Vnde † ſimiliter lex pœnalis nnnquam obligat.tranſgreſſorem in conſcientia, quia tam ab ipſis ciuibus ſeu popularibus, quam ab ipſis legiſlatoribus id actum uidetur, ut uel ciues legi pareant uel pœnam ſtatutam ſubeant, nõ ut ad utrunq; teneantur: ſicque diſiunctim non coniunctim; alternatiuè nõ copulatiuè; quam rationem nec Theologi perceperunt

3 Iuriſdictio eſt propter uſum.

4 Imperium à Deo eſſe, ut intelligendum?

5 Pœna i cõtractu appoſita quare leuiat obligationẽ principalem? noua declaratio.

6 Lex pœnalis quare non obliget in conſcientia.

nec

7 Legislator non præſumitur habere animũ obligandi ad pœnam æternã, ſed ad ſolã tẽporalẽ expreſſã, uel arbitrariã.

nec ullus in cuius ſcripta inciderim. & iunge dicta in ca. pręced. Quinimo tantum abeſt ut legiſlator humanus ſubditos legis ſuę tranſgreſſores ad pœnam ęternam obligare uoluiſſe uideatur, quod potius omni cura, diligentia, ſtudio, conatu proſpicit, ne eorum animę illaqueátur: & omnium legiſlatorum talem eſſe animum præſumẽdum eſt. l. quæ ſub conditione, in prin. ubi tex. egregius, ſed ab noſtris nunquã hãc ad rẽ animaduerſus. ff. de condi. inſtit. quæ ratio communis eſt, tam ad leges & principes eccleſiæ quàm ad leges & principes ſęculares; ſicq; in utriſque idem iure dubia tenendum eſt, quod intelligo ſiue pœna legis tranſgreſſoribus definita expreſſim ſit, ſiue non ſit: quia legis tranſgreſſor ſemper remanet arbitrio iudicis puniendus, quaſi ad id quod intereſt reipublicæ, ut quemadmodum, qui ex contractu promiſit ſe aliquid facturũ uel non facturum, ſi id non fecerit uel aduerſus id fecerit, tenetur & damnabitur in eo quod intereſt aduerſarii, neque ad principale factum præciſe obligatus intelligitur ciuiliter aut naturaliter ut dixi ſupra, ita, & qui præceptum legis affirmatiuum (puta ut tali nocte ſit in uigilia urbis, uel ut ſeminet agrũ ſuum, ut ciuitas abundet frugibus; uel negatiuum ſeu prohibitiuum (puta ne Syluæ ſuę arbores excidat, ut ciuitas abũdet lignis, ne'ue quis aucupetur aut uenetur) tranſgreditur non tenetur ad id præciſe naturaliter aut ciuiliter, ſed tantum ad pœnam ſubeundam ſi contrafecerit ſiue pœna nominatim (ut plerunque ſolet) definita fuerit, ſiue non fuerit, quia tunc iudicantis arbitrio plectitur aut mulctatur. & ita uidentur ſentire omnes homines illiterati quotquot ſunt in mundo, quibus aſſentiendum & conſentiendum eſt, quia uox populi, uox Dei. & immutabilis uidetur ut diximus ſupra. Et hoc plus placet quã quod ſcripſimus communes ſententias ſequuti lib. i. de ſucc. progr. in præfa. num. 88. Sit ergo concluſio, tranſgreſſio facti à lege pręcepti non obligat tranſgreſſorem. uel melius, Facti obligatio non eſt præciſa, intellige primò in obligatione ad factum ex lege conuentionali deſcendente. deinde etiam in ea, quæ deſcendit ex lege reipublicæ. tertiò intellige tam in facto affirmatiuo quàm in negatiuo, ſiue prohibitiuo. Nam facti appellatione & non factum continetur. l. ſtipulatio iſta, in prin. ff. de uerbo. oblig. l. in facto. ff. de cond. & dem. §. pen. inſt. de nup. ibi, melius facerent ſi ſe abſtinerent. Quarto intellige quod pręciſè non obligat ad factũ ciuiliter. Quinto intellige, quòd non obligat etiam naturaliter. Sexto intellige; quòd non obligat etiam in conſcientia. Septimò intellige procedere, quando in defectum illius facti uel data illius non facti ſeu prohibitionis tranſgreſſione pœna definita fuit. Octauò intellige etiam ſi nulla pœna nominatim definita fuit, quia tunc ſuccedit arbitraria. Nono intellige quo ad tranſgreſſionem pręcepti legalis, uel principalis laicorũ. Decimo etiam quo ad tranſgreſſionem legis uel pręcepti principalis eccleſiaſticorum.

8 Cõſenſus reuocabilis non impedit pœnitere.

Iſthæc autem omnia iuſtificantur apertiſſimè per omnes titulos & leges ſub eis collocatas. ff. & C. & in Decretalibus de rerum permuta. Nam † conuenit fortè inter me & te de permutanda mula mea pro equo tuo, poſtea equum offerenti tibi, ut mulam acciperes, dixi me iam pœnituiſſe, ſicq; nolle me promiſſa explere; dicet quilibet Theologorum iuris inexpertus, ut pacta ſeruare æquiſſimum & iuri naturæ ac ſubinde diuino conſentaneum eſt. l. j. ff. de pact. c. i. de pact. l. i. ff. de conſt. præ. §. per traditionem, inſt. de rerum diuiſ. ita talem permutandi pactionem uiolare, turpe & tam iuri naturæ quàm canonico ac diuino contrarium uidebitur, & obligationi naturali ex tali pactione ortæ cõtrariũ. nos autẽ reſpondemus, ex tali pactione ortam minimè fuiſſe obligationem naturalem nec obligationem in foro conſcientiæ, aut de iure diuino; nec turpe eſſe ſed honeſtiſſimũ talem pactionem non cuſtodire, quia ex natura contractus à lege ei accommodata eſt, ut quãdiu res integra fuit (hoc eſt quandiu unus non impleuit ex parte ſua & alter acceptauit) tandiu cõſenſus præſtitus intelligatur eſſe reuocabilis; ſicque interim obligatio non oriatur de iure ciuili, aut canonico, aut naturali, aut diuino, ne aliàs contrahentes obligẽtur præter ſuam intentionem & conſenſum, qui legum traditionibus uidetur accommodatus. Simile in. l. ſi. C. de pact. ſimile in omnibus legibus, quæ ſunt ſub titulo. ff. & C. de cond. ob cau. Simile in terminis tituli. ff. de in diem add. Simile in terminis tituli. ff. de lege com. Simile in terminis tituli totius. ff. & C. de don. ca. mor. & in prin. inſt. de donat. Simile in. l. iiii. ff. de adim. leg. Simile in mille exẽplis, de quibus in. l. uideamus. ii. ff. de uſuris. dixi plenè li. ii. de ſuc. crea. §. xii. nu. 46.

Denique Sotus lib. i. de iuſt. & iure. q. vi. art. iiii. tradit quatuor cõcluſiones his uerbis, cõcluſio (inquit) ſit prima, lex humana tam ciuilis, quàm canonica, ſi iuſta ſit, auctoritate uiget, uiq; pollet obligandi ſubditorũ cõſcientias. probatur, Lex omnis humana, ut dictum eſt ab æterna per naturalẽ deriuatur: ſecundum

dum illud prouerb.viii. Per me reges regnāt, & legū cōditores iusta decernūt. ubi ut supra discernēdo notauimus priori mēbro designatur regnandi potestas diuinitus principibus collata, iuxta illud Pauli. Oīs potestas à Domino Deo est: posteriori uerò prudentia, per quam leges condunt & executioni mandant. ergo ex eadem æterna lege uirtus ad easdem subinde leges deriuatur, qua sint in conscientia apud Deum ipsum obligatoriæ. Secunda conclusio, lex humana iniusta non obligat in foro conscientiæ. tertia conclusione omissa idem Sotus tradit quartam conclusionem in hæc uerba, Tanquam fides catholica cōsitendum est, ecclesiasticas sanctasq; leges obligare in foro conscientiæ genere suo sub reatu mortalis maculæ. Irrepsit enim olim Vualdēsium error, postq; Ioannis Vuicleff, eorundemq; tandem legitimi hæredis Lutherij, quod neque in pontifice maximo, neque in tota ecclesia potestas ulla est cōdendi aut articulos fidei, aut morum leges. sic enim habet uigesimus septimus eius articulus inter exhibitos ad Leonem, quare ut aiunt sola illa mandata obligant in conscientia, quæ in Euangelio explicata sunt. extant autem apertissima testimonia, quibus isti confutant. ut est illud Luc. x. Qui uos audit, me audit: & qui nos spernit, me spernit. & Matth. xviii. Si peccauerit. &c. dic ecclesiæ, si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. ubi compertissimum est iurisdictionē ecclesiæ designari. Itē quodcūque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis. & Io. xx. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra: sicut misit me uiuens pater, & ego mitto uos: Accipite spiritum sanctum. quorum remiseritis peccata, remissa erunt, & quorum retinueritis, retenta erunt. Quid euidentius quàm illic ut ait Chrysost. collatam fuisse à Christo Apostolis ac subinde ecclesiæ potestatem, quam ipse attulerit à patre, eò præcipuè quòd retinere peccata, functio est habentis potestatē obligandi, & Deut. xvii. Lex extat, quod qui non obediret sacerdoti, morte moreretur: morte autem nemo plectitur, nisi ob graue peccatum mortale; ergo fortiori ratione lege noua, & Christus instituit, & Spiritus sanctus gubernat, eadem est authoritas confitēda. idq; uerba illa palàm ostēdunt Actu. xv. Visum est Spiritui sancto, & nobis, nihil ultra imponere uobis, quàm hæc necessaria. &c. Re uera cùm ecclesia suis legibus obligare nos intelligat sub reatu mortalis culpæ, & Christus suam sit curam pollicitus, & Spiritus sancti regimē, quē ad hoc se missurum promisit à patre, ne in rebus tam arduis falli possit. certissima colligitur fides in hoc, eandem ecclesiam non deseri, sed certa pollere authoritate obligandi. iā id demum de ratione finis conuincitur, enim uero cum mortalium status nunquā sit fixus, sed pro temporum locorumq; diuersitate lubricè uarietur, non satis Christus legibus à se positis ecclesiæ in perpetuum cōsuluisset, nisi potestatem reliquisset in ecclesia nouas leges pro tempore condendi, quæ in suo ipsius diuino foro obligare ualerent. hæresis autem hæc iam in concilio Viennensi, ut habetur clem. ad nostrā. de hæret. & in Constantiensi, ac deinceps à Leone. x. meritò suo condemnata est.

9 Lex canonica an obliget i cō scientia?

Et hæc conclusio contra Gersonem uerissima est, quó ad potentiam ecclesiæ, uerū quò ad uoluntatem Gersonis sententia saluari potest, ut in re dubia, lex † noua canonica, aut præceptum principis ecclesiastici transgressores ad mortale peccatum obligare minimè uideatur. d. l. quæ sub conditione, sed ad pœnam duntaxat temporalem, uel certam si nominatim ea lege eo'ue præcepto definita fuerat, uel arbitrariā, si certa pœna definita nō fuerat. ut & supra ostendimus, & in simili probanimus de succ. crea. lib i. §. x. num. 661. & nō tam ex necessitate quàm dubitationis tollendæ causa solent præsulum sanctissimi dum noua præcepta fidelibus iudicunt, declarare, quòd non intendunt ad peccatum mortale, sed tantum ad pœnam temporalem trāsgressores obligare. & ita accipiendum est quod † in regulis minoritarum cautum est, dum in earum capite seu exordio sic scriptum est Regula nostra & constitutiones nō obligant nos ad culpam, sed tantū ad pœnam, nisi propter præceptum uel contemptum. fateor quòd Dominicus de Soto ubi supra & etiam Alfonsus Castren. aiunt eam regulam argumento esse, quòd nisi illa fieret adiectio, non posset non obligare ad culpam, sed id suspectum esse ex superioribus patet, eadēq; ratio est in omnibus præceptis, & constitutionibus collegiorū Salmanticensium & Pincianorum & Complutensium & aliorum locorum, quę uariis Hispaniæ constitutionibus canonicis reguntur. idemq; in reliquis collegiis, qualia Italię sunt ut Bononiense & alia similia, & apud Gallos non pauca, nam plerunque earum constitutionum transgressores ad culpam non obligari, sed tantum ad pœnam temporalem, creditum est: fuitq; semper & non rarò disputatū, & huius semper fui sententiæ, dū essem in collegio Diui Zebedei Salmanticensi, & hæc opinio ut pote, humanior, amplectenda in dubio est

10 Lex canonica non præsumi uelle obligare ad pœnam æternam?

11 Monachorum regula declaratur.

Lab-

.l. absentem.ff.de pœnis.l.antep.eod.titulo.& quia animarum saluti fauorabilior.l.sunt per sonas.ff.de religio. Denique & si Alfonsus Castren. & Dominicus Sotus ubi supra. ingenti conatu contrarium defendant, tamen hæc est totius uniuersi orbis cōmunis sensus, quò ad homines loquor literarum inexpertos & talis populi uox immutabilis & quasi Dei uox esse uidetur, ut ostendimus supra. Nec Theologorum utcunque disertissimorum sententię hac in re sunt (iudice me) multifaciēdæ, quia quid sit lex humana, undeque originem traxerit, ipsi ignorant: (ut plenè ostendimus de succ. progr. in præfa. & aliquid supra attigimus) unde quales sint legis humanæ effectus percipere nequeunt.

12 Lex canonica in materia pauci momenti an ad pœnam æternam possit obligare? Sit ergo conclusio prima, lex canonica potest subditos obligare ad peccatum mortale. Secūda, lex canonica in re dubia subditos ad peccatum mortale obligare non uidetur, nec id intendit, fallit quando id in ea lege expressum fuit rationabili de causa. fallit secundo, quādo grauitas & magnitudo materiæ id sua debant, secundum Sotum de iust. & iu. lib. i. c. q. vi. art. iiii. Quòd si leuis esset materia, parumq; necessaria, tunc etiam si legislator exprimeret transgressores mortaliter peccare, non auderem firmare ad peccatum obligare; quia tunc ea lex non tam ad edificādum quā ad nocendū lata uideretur, potestasq; à Deo concessa ad utilitatem subditorum in eorum necem conuerteretur, quod esse nō debet, ut habet conclusio nostra princip. & eius omnia fundamenta, præsertim cùm pœna sit culpæ commensuranda, ut pluries diximus. Vnde Horatius, adsit (inquit) regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas. ergo bona fides nō patitur, ut pro re leui, pœna mortis æternæ imponatur. Lex humana ciuilis similiter in re dubia, non obligat in conscientia ad culpam, sed tantum ad pœnam ea lege transgressoribus definitam, uel ad arbitrariam. fallit fortè ubi grauitas & magnitudo materiæ id suaderet, idque siue ut in conscientia obligaret à superiore expressum tunc esset, siue non, (cuius expresio quando materia leuis esset nullius momenti foret) fortè, ideo dixi, quia quando

13 Ius naturale & diuinū an semper obligent in cōscientia. † materia esset ita grauis, uix est, ut transgressor illius legis nō uideretur esse transgressor iuris, uel diuini, uel naturalis & alterutrius iuris transgresio induceret peccatum mortale, prout in iuris diuini trāsgresione Sotus & Alfon. Castr. & Gerson & reliqui oēs iā cōmemorati id admittūt, & ē indubitatū in trāsgresione iuris naturæ, sed id negat Gerson ubi supra. sed nō iure (ut nobis) uidetur, quia

† & ius naturale est ius diuinū, licet ex diuerso, non omne ius diuinum sit naturale, cum in multis sit supernaturale, (quale est in cunctis sacramentis ecclesiæ) sicque ius diuinum & naturale differunt inter se tanquam genus & species. nam quicquid est iuris naturalis ergo est iuris diuini, bona consequentia est; nam è contra. patetque, nam ius naturale est, quod natura (hoc est Deus) omnia animalia docuit ab ipsa origine & natiuitate. l. i. ff. de Iust. & iure in pr. inst. de iure nat. c. ius naturale. i. dist. & supra plenè, & Vergilius Aegloga iii. ait. 14 Ius naturale & ius diuinum ut differant?

Iouis omnia plena.

Et Lucanus bellorum ciui. ix. ait

Iuppiter est quodcunque uides quodcunq; moueris.

Idem Vergilius iiii. Georgi.

Deum namq; ire per omnes
Terrasq; tractusq; maris, cælumq; profundum,
Hinc pecudes, armenta, uiros, genus omne ferarū.
Quemq; sibi tenues nascentem arcessere uitas.

Vides ergo, ut quod iureconsulti dixerunt à natura omnia animalia ius naturale edocta fuisse, id Poëtæ & Philosophi declarent esse à Deo sicq; hoc casu Deum & naturam pro eodem sumi. Ergo si parentes filios suos cum eius ætatis sint, ut se tueri nequeant, desererent; ut facerent contra illud præceptum & documentum naturale, quo iubemur liberos educare. ut. dd. iuribus, ita quoq; contra ius diuinum fecisse, & consequenter mortaliter peccasse, uiderentur. & cum parentibus obedire, sit iuris naturalis pręceptum. l. ueluti. ff. de inst. & iure, filius qui præceptum patris nō custodierit peccabit mortaliter, quia similiter est iuris diuini præceptū eo ipso quod est iuris naturæ. eò amplius cum specifice & formaliter sit etiam Dei præceptum in decalogo contentum. Quid ergo si pater meus iussit me quid uel iniquum, uel leue quod ignauia uel incuria prætermisi, peccarem ne mortaliter? & sanè totus mundus omniumque populorum uoces, quæ sunt Dei uox (ut dixi) opinantur contrarium, ergo quam distinctionem in principibus & legibus fecimus eandē ut hic faciamus, oportet. Nam hi omnes casus exæquantur per d. l. ueluti. ut sic ex intentione præceptum dantis & accipientis hæc res iudicanda sit, uoluntas animusque ex magnitudine uel leuitate materiæ subiectæ trutinanda & expendenda sit. & tenendum est, patrem † familias obligare posse suos liberos ad mortale, ut si rem illis eximii ponderis æquissimè & seuerissimè præciperet. nam & eorum potestas à domino Deo est, nimium præcipiē te liberis honorare parentes. unde Augusti. super Psal. lxx. ubi iubet pater, quod contra 14 Paternum pręceptū quatenus obliget filium.

dominium non sit, sic audiendus est quomodo Deus. & Salom. Prouerb. 6. Conserua fili mi præcepta patris tui. & Apostolus ad Roma. r. alijs criminibus annumerat. non obedire parentibus: super quibus uerbis Ambro. quanta inquit. insolentia arrepti sunt, ut neque parentes suos, quos auctores in natiuitate habent, agnoscerent: hoc enim est esse sine intellectu, sine charitate. si Dei peccatum aut charitati Dei aduersum, mortale est. & Deut. 21. pęna mortis decernebatur filio, qui contumax esset & proteruus, neq; audiret patris, aut matris imperium, & coercitus obedire contemneret. verba sunt legis. quin uerò & inter omnes naturales obedientias. Vt 1. Poli. Arist. docet, hæc est prima, quæ parētibus debetur.

Ergo aut loquimur de lege diuina, aut naturali, aut canonica, aut ciuili, aut patrisfam. aut domini, aut patroni, aut mariti, sicq; sunt octo casus, primo casu transgressor semper tenetur ad culpam mortalem, quia diuina præcepta, quę habemus formalia, sunt ita iusta, ut eorum contrarium non posit non esse malū. Secundo casu idem, quia præcepta naturalis iuris sunt ita iusta & necessaria, ut eorum cōtrarium nō posit non esse nefarium. Quid. n. sanctius quàm patriæ & parentibus obedire? liberos educare? eosq; legitime procreare? societatem quasi diuinæ & humanæ domus per legitimam maris & fœminæ coniunctionem contrahere? l. i. ff. de inst. & iu. l. ueluti, eo. tit. l. ut uim, eo. l. i. ff. de ritu nupt. in priu. inst. de nupti. in prin. inst. de iure nat. cum fuse supra adductis. Tertio casu, quia præcepta canonica quot futura, aut qualia forent; definitum non erat aut esse poterat. par erat & est, ut trāsgressores ad culpam mortalem nō obligent regulariter. fallit ut supra. Quarto casu idē, & fortius eadem ratione. Quinto casu idem & fortius eadem ratione, nam qualia patrisfam. in liberos præcepta forent, in comperto esse nō poterant. adde egregium tex. in. l. si quādo. §. illud. C. de inof. test. ibi meritis magis filios, ad obseqnia paterna prouocandos, quam pactionibus astringendos (si pœnis). in reliquis tribus casibus non eadem, sed aliquantulum similis ratio est, eritque ius aliquantulum sed non ex toto diuersum.

Illnd expeditum est in his oībus speciebus transgresio legis uel iusti pcepti, si fiat ex cōtemptu superioris obligare ad culpam mortalem. arg. l. ueluti supra all. c. ii. de maio. & ob. estq; cōis opin. doctorum supra relatorū. quod si non fiat nisi ob ignauiā forte aut ob aliā cupiditatem non illicitā, quale est ut quis lucrū faciat ex licita negotiatione, uel ut expleat animum suū ex non reproba voluptate, (si uerum loqui fas est) nō possum inuenire aut excogitare quodpiā exemplum in quo transgresio pcepti siue principis sæcularis, legis ve sæcularis, uel patrisfa. obliget ad pœnā ęternam, sed tantum ad tpalem uel expressam, uel arbitrariam. nam si qnod ea lege aut principe iubetur, ita bonum erat, ut eius contrarium esset illicitum, aut nefarium: id lege uel naturali uel diuina comprehensum inuenietur: sin autem uon erat ita noxium satis supérq; esse deberet pęna tēporalis. Quid enim † si lex iubet ne nocte per urbē deābulantes, enses aut mucrones secū ferant? & Dominicus Sotus d. art. iiii. sentit obligare transgressores ad culpam mortalem. nos contra, sed tantum ad temporalem. & nobiscum sentit oīs turba Hispanorū, qui sunt literis inexperti, cuius populi uox (ut dixi) uox Dei est, nec ullus Hispanorū putat, se in illius legis transgresione ibi uigētis peccare. Quid si † uetat arma extra fines regni exportare? Quid si aurū & argentū? Quid si pecuniam numeratā etiam æream? Quid si equos? quid si mācipia? quid si mulabus, æquitare, aut uestes anro decoratas & ostro gestare? in oībus sane his speciebus & similibus, quę legibus Hispanorū sunt comprehensæ, satis superq; esse deber pœna tpalis expressa uel arbitraria: cuius metus efficit, ut hoīes ab istorum transgresione abstineant. l. i. ff. de inst. & iure. Neqne has ad res necessarius est metus pœnæ æternæ, ut probè experti sumus, qui iuri dicēdo & reipublicæ administrationi pfuimus dicit. id quod theologi harum rerum inexperti nosse non possunt. psertim, quia quo tpe rogatur lex & acceptatnr à ciuibus, uel principib. cōmisio ad has res & similes datur, oēs ciues huius animi esse uidētur: estq; obligatio alternatina, ut nel legi pareatur uel pęna tpalis patienter subeatur: nec ultra eorū intentionem ad pœnam æternā potuerunt obligari. l. si qs nec causam. ff. si cer. pet. cum latè supra adductis. Vnde cum ut poeta cecinit, nt sit (inquit) magna tamen, certe lenta ira deorū est. certe quisq; nō fuerit oīno rerum inexpertus intelliget hoīes à delictis cōibus, non tam diuinæ æternęq; pœnæ metu arceri quā metu pœnæ temporalis. unde ad æternam mortem & pœnam homines obligare ob regimen reipublicæ neq; expedit, quia hāc ad rem efficaciores sunt pœnæ tpales. neq; iustum est, quia ea pœna excederet mensnram delicti, neq; fieri potest à principe sęculari, uel patre, uel lege ciuili, quia subditi quo tempore potestatem dederunt principibus & reipublicæ, non tā latā dedisse uidentur. & tunc demū ad pœnā æternam & immensam hoīes obligantur, quando offensa fuit immensa, qa cōtra deū eiusq; præ

15 Leges Hispanæ hic relatæ quod non obligent in conscientia.

16 Legē principis aut reipublicæ sęcularis nunquam obligare i consciētia.

cepta itum fuit, uel contra ius naturale, quod idem est, quod ius siue diuinum, siue naturale: si lege uel principis sæcularis præcepto repetitum sit, non desinit esse ius diuinum aut naturale: nec efficitur ius ciuile, quia tunc princeps non tam ius nouum fecisse quàm quod antea erat repetisse uideretur, ut not. per Fernand. Loazes in consi. pro Marchi. de

17 Velez pag. ccccxix. num. 52. Nec tunc † est lex aut ius ciuile, sed diuinum eius'ue confirmatio aut naturale secundum eum. Bart. in l. de quibus. ff. de legib. Angelus in l. ius ciuile. ff. de ins. & iure. per tex. ibi l. i. §. i. ff. ad leg. fal. & ibi glo. Matth. Afflict. constit. Siciliæ incip. de quæstionib. ii. not.

17 Lex humana concordans cũ iure diuino, uel naturali, nõ inducit nouum ius.

Denique omnia censentur permissa, quæ non reperiuntur expresßim prohibita. l. nec non. §. qꝫ eis. ff. ex quib. cau. maiores. l. libertas ff. de statu hom. §. libertas. instit. de iure personarum. sicq; omnia; quæ libuerint nobis permissa esse, intelliguntur; siue faciendo siue negligendo & omittendo. fallit in solis præceptis diuinis aut naturalibus, tam imperatiuis, quã prohibitorijs: in quibus comprehensa si uiolauerimus, diuini aut naturalis iuris, rei esse uidebimur: quò ad pœnam æternam, siue ea præcepta mandato aut iussu quoque humanæ legis uel principis repetita & confirmata sint; siue non sint: licet quando eis humanæ legis, aut principis præceptũ adiungitur quasi crescente contumacia & pœnæ æternæ aliquantulum magis rei & obnoxij uidebimur; & pœna temporalis præterea accedit uel expressa uel arbitraria. Quod si legis humanæ uel principis iussum sub præceptis diuini aut naturalis iuris minimè comprehensum, quod consisteret in faciendo uel omittendo uiolauerimus, nõ tamen ex contemptu; tunc, quia remoto hoc humano præcepto, ea transgresßio erat de genere permissorum & naturalis libertatis ac laxitatis humanæ; sat superq; esse debet, ut pœnæ uel expressæ uel arbitrariæ, rei fiamus, absque eo ꝙ æternæ quoque pœnæ subiiciamur: nisi fortè summopere graue & necessarium esset tale præceptum, quo casu uix est, ut in præcepta diuina, aut naturalis iuris, uel gentium non recideret. nam ecce res meas alienare liberum est mihi, l. nemo. ff. de pact. §. per traditionem inst. de rerum diui. sed si quo tempore ciuitas nostra bello premebatur & periclitabatur, me armis & equis abundantem iussit lex aut princeps ne isthæc in forenses alienarem, uel id generaliter quo ad omnes concines iussit: tunc si contrariũ ausus fuissem, non temporalis duntaxat pœnæ; sed fortè æternæ quoq; reus fierem. quia non solum hãc legem humanam modò positam, sed & legem naturalem, qua tenemur periclitantibus subuenire, & alteram diuinam & naturalem, qua tenemur, qđ nobis nolumus, id alteri non facere; quod præceptum tam generale est, ut si lex humana iusta sit, eius transgressor in id præceptũ (qđ tibi non uis alteri non facias) non possit non incurrere, & ẽt in aliud præceptum iuris naturalis & gentium, quo iubemur fidem expresßim uel tacitè datam obseruare, c. i. de pact. l. i. ff. eo. tit. l. i. ff. de const. pec. nam qui uitam socialem & popularem elegit, is tacite id egisse uidetur; ut ciuilia arcessere & noxia remouere, curet non uiolata tamen potius generis humani cognatione, ad quam iure naturæ tenemur. l. ut uim. ff. de iust. & iu. unde Virgilius sic cecinit,

Rex Iupiter omnibus idem.

Et Ouidius,

Omne solum forti patria est.

Paulatim ergo eò delapsi sumus, ut † nihil interesse existimemus inter leges humanas pœnales, & non pœnales, quò ad obligandos transgressores ad peccatum: quandoquidem, quæ lex non habet pœnam expressam, eam hẽt implicitam arbitrio iudicis imponendam. Item ꝓ earum transgressor nunquã sit peccatũ mortalis reus ex ui & uirtute solius legis hmõi, sed etiam idq; potissimum & per prius, ex ui iuris diuini naturalis aut gẽtium, qđ implicite pariter q; uiolatum reperiatur, id quod partim accedit ad mentem Gersonis ubi supra & Almain. de potest. eccl. c. xii. & Caietani per Sotum ubi supra relata; partim uerò accedit ad opinionem ipsius Domi. Soti & Alfon. Castr. & aliorum theologorum & iuris peritorũ. nostras conclusiones amplia, ẽt si lex † illa pœnalis pœnam imponat ipso iure, deinde amplia, etiam si pœnam imponat ipso facto, nam etiã his casibus in foro contentioso nõ tenetur delinquẽs bona sua uel pœnã deferre fisco quasi suimet delator uel accusator. ut ex cõi & uetiore opi. iam retulimus, & diximus de succ. progr. in pꝛꝫa. n. 98. ubi simillimũ est. Quibus adde, idem tenere doct. Dom. Sotus de iust. & iure lib. i. q. vi. ar. vi. cuius oĩa fundamenta eò tendunt, ut procedat hæc opin. quando delinquens potuit habere aliquã defensionem, aliter. n. si nullam habebat, nullo iure uidetur bona olim sua iam post delictum in dominium fisci ipso iure translata, retinere. nos aũt etiã hoc casu defendimus eum non teneri sese deferre, posseq; bona sua retinere tutus in foro animæ per rationes ibi à nobis redditas.

18 Lex humana nunquam obligat transgressorem ad peccatũ siue sit pœnalis, siue nõ, & siue grauis sit materia, siue non.

19 Lex pœnalis nõ obligat in conscientia, etiam si pœnam imponat ipso iure, uel ipso facto, & ẽt si nullã defensionem reus posit habere, qđ ultimũ est contra nonnullos.

Deniq; nostræ cõclusiones quod attinet ad hoc, ꝙ lex † humana secularis, principũve pcepta transgressores non obligent ad pœnã æternam simpliciter, sed potisßimum & ui legis diuinæ

20 Lex humana non potest esse iusta, nisi deriuet à naturali, uel diuina.

diuinæ uel naturalis, aut gentium, quę implicitè ex tali transgreßione uiolata uideatur) uel illinc iustificatur (ut pulchro epilogo res finiatur) quòd nulla lex humana habet effectualiter uim legis, nisi iusta sit c. erit autem lex. iiii. dist. l. i. & ii. ff. de leg. l. humanum. C. eod. iusta autem ut sit, necesse est, q derivetur à principijs iuris naturalis diuini uel gentiū, ita eleganter resoluit disertißimus Dominicus Sotus de iust. & iure lib. i. q. v. art. ii. ex illa enim regula, ut quod tibi non uis, non facias alteri. quæ à iure diuino & naturali descendit procedit etiam ut mœchus nō sis, non fur, non latro, non falsus testis, nō iniquus iudex, quia isthęc ab altero in te fieri noles. non quoque sis auarus, quia si alter te ditior talis esset is tibi egenti non subueniret: sicq; ut talis esset uicinus tuus noles. Ne sis homicida per eandem rationem, & cætera id genus. Lex autem humana ut iusta sit, oportet, ut adiumento sit his legibus diuinis & naturalibus, uel ut aliter ab eis aut ad eas deriuetur: quale est, ut occidatur occidens: uel etiam adulter: ut fur dupli aut quadrupli puniatur: ut in re sui natura falsitatibus perpetrandis subiecta & obnoxia maior interuētus testium exigatur, ut in ultimis uoluntatibus. l. fi. C. de fideicom. §. fi. inst. de fideicom. hęred. l. si unus. l. hac consultißima. C. de testa. l. hac consultißima. C. qui testa. facere poss. simile p gl. sing. in clem. ne Romani de elect. uerb. tolli. Felin. in c. ii. col. ii. de prob. Decius in. c. quæ in Ecclesiarum, de const. col. iiii. Si ergo lex ciuilis diceret neminem debere fundum alienum, puta uineam, aut hortulum, aut domū ingredi inscio domino, interpretaris id plerunque fieri domino minimè annuente, sicque includi sub illo præcepto, quod tibi non uis, alteri non facias. Iusta lex esset, & qui contra faceret, non solùm ad pœnam temporalem ea lege definitam uel ad arbitrariam teneretur, sed etiam quò ad Deum reus peccati esset, non tam ob transgreßionem illius legis humanæ, sed potißimum eo q trāsgressor extitisse uideretur illi præcepti, quod tibi non uis. &c. Et præsumptum est id fieri domino renuēte. l. qui uas. ff. de furtis. Ergo lex † positiua, aut principum

21 *Legis humanæ & diuinæ concursus.*

præceptum, aut disponit id quod explicite iure diuino naturali, uel gentium dispositum erat, aut quòd illis iuribus, nec implicite, nec explicite cautū erat, aut quòd implicite cautum erat, interpretatur duntaxat, aut & interpretatur & adiuuat pœnam fortè addendo, uel aliter. ptimo casu ea lex nō tam noua lex ciuilis, quam diuinæ aut naturalis legis detectio, aut repetitio esse uidetur. d. l. ius ciuile cum supra alleg. ff. de iust. & iure. nam, qui declarat nil de nouo agit, sed quod antea erat modò repetit, aut detegit. l. hæredes palam. §. sed si notam. ff. de testa. l. adeò. §. cum quis ex aliena. ff. de acq. rerum dominio. Secundo casu, quando id lege naturali, aut diuina cautum, nec implicitè erat, nec explicitè, uix est ut ea lex iusta esse poßit: sicq; legis uim non habebit in effectu. d. c. i. erit autem lex. cum simil. supra alleg. secundum Sotum ubi supra art. ii. lib. i. q. v. cum quo est communis opin. ut diximus de succ. prog. in præfa. nu. 70. ubi nos multis iuribus, & rationibus non minus utiliter quàm noue ostendimus, quòd ea lex non desinit habere uim legis, quāuis interea dum eius utilitas nulla apparet, differatur eius executio: & effectus sunt multi & maximi. Hoc ergo casu transgressor illius legis non esset reus peccati, quale esset, si imponeretur nouum uectigal citra necessitatem. tertio casu, quale esset in exēplo superiore, de intrante domū, uineam, hortum ve alienū noctu & inscio domino transgressor peccati reus fit, ut diximus, non tam ex ui istius nouæ legis positiuæ, quàm ex ui iuris diuini, aut naturalis. sicque hac atque illac circumcurses, uix inuenies casum in quo legis humanæ trāsgressor aut præcepti principis sæcularis uiolator obligetur. & ui illius legis solus aut præcepti ad pœnam æternam, sed tantum ad temporalem expressam uel arbitrariam. Quæ omnia uel ex eo iustificantur, q† omnes leges positiuæ si nō sint utiles, non possunt non esse noxiæ. Legis enim uirtus est, imperare, uetare, permittere, & punire. l. legis uirtus. ff. de legib. si ergo lex punit ciues citra necessitatem noxia est, si eis permittit aliàs uetita citra utilitatem, puta, ut uineam aut hortum alienum uenandi causa inuito etiam & uetante domino ingredi fas sit, noxia est: si imperat alternis noctibus ciues uigilare & pernoctare, quasi urbis custodiendæ causa, cum nulla suspitio, aut periculum esset hostium, aut latronum, noxia & onerosa est. si ne ciues poßint piscari, aut uenari, aut aucupari, aut peregrinari citra necessitatem uetat, noxia & laxitatis ac libertatis humanæ onerosa est: quia omnia censentur permissa, quæ non reperiuntur expreßim prohibita. l. nec non. §. quod eis. ff. ex quib. cau. maio. l. libertas. ff. de sta. homi. §. libertas. insti. de iure pers. inn&a. l. i. & ii. ff. de homi. lib. exhib. & hoc est quod dixit scite iureconsultus quòd in rebus nouis constituendis euidens utilitas esse debet, hoc est in legibus & constitutioni bus nouis faciendis. significans legibus hoīes onerari, illigari, & frenarique, non aliter atque

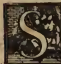
22 *Lex si utilis non est, noxia est.*

equos frenis à sessoribus: hominumque libertatem onerari & impediri. ita iureconsultus in l. de quibus, cum quinque uel sex. legibus seq. ff. de legibus. unde † Tucidides in oratio-
21 Tucididis sententia. ne Cleonis refert, nô minus sanctè & prudenter quam utiliter melius agi cum republica, quę malis legibus aut moribus constanter utitur, quam cum ea, quæ bonis sed incostanter. Ergo omnis lex noxia hebenda est, cuius utilitas euidens non est. sicque non facilè interpretandum est ad pœnam temporalem obligare; nedum ad æternam pœnam.

24 Legũ pluriũ intell. Ex superioribus non minus utiliter quàm eleganter colliguntur ueri intellectus ad plures leges regias Hispanorum, quarum aliæ netant extra regni fines extrahi aurum & argentum: aliæ netant extrahi pecuniam numeratã etiam æream: aliæ uetant extrahi equos; aliæ uetant arma extrahi; aliæ fruges, aliæ omne genus quadrupedum, aliæ pecudum omne genus, aliæ omne genus armentorum, aliæ mancipia. ut inuenies sub tit. de las cosas uedadas lib. vi. ordina. & in quibusdam regni pragmaticis. quarum legum trãsgressoribus pœna in multis earum mors est. in aliis amisio bonorum. in aliis exilium, aut relegatio cum pœna pecuniaria. & aliç pœnæ multũ acerbæ imponuntur. & cùm pœnæ sint delictis commensu rãdę, ut sępe admonuimus & testatur l. xxxvi. eod. tit. de las cosas uedadas. apparet pœnas ibi definitas non esse immoderatas, & consequenter ea delicta grauia esse, nocumentumque publicæ rei grande intulisse, aut infligere uideri: sicque remotis illis etiam legibus pœnalibus earum transgressores bis uiolasse uideri ius diuinũ & naturale. primùm quod damnum sibi fieri nollent reipublicæ suæ faciunt. deinde, quia cum inter conciues id tacitè actum ob omnium communem utilitatem uideatur, ut unusquisque quæ publicè utilia sunt admouere, queq; noxia sunt arcere studeat & curet. huius tacitæ fidei uiolatores illarum legum transgressores existere uidentur. unde culpæ ac pœnę æternę noxii effecti etiam illis legibus cessantibus uiderentur. unde per earum legum interuentum pœnæ æternæ adiicitur etiam pœna temporalis. ergo ex diuina uel naturali lege transgressa pœna æterna descendat, & ex positiua lege transgressa pœna tantum temporalis, non etiam utraque. Idemque sensus accomodandus est ad. l. i. tit. de las ferias francas & ad. l. i. & fin. titu. de los concertadores, & ad. l. i. titu. de los contadores maiores de quentas. & ad. l. ii. & l. xiii. titu. de los contadores maiores, lib. vi. ordi. cum aliis mille similibus. quę leges in eo memorabiles sunt quod exprimunt ad pœnas decies geminatas, uel decies dupli teneri in conscientia earum transgressores, qui eas pœnas ultrò offerre (ut credo) tenebuntur, nisi cùm earum pœnarum ignari erant antequam in eas incurrissent, uel quando magistratus aut princeps sciebat eos ĩ eas pœnas recidisse, & dissimulabat & uidendus est Sotus & Castrensis ubi supra & Sotus. q. vi. ar. vi. lib. de iust. & iure.

CAP. TRIGESIMVM.

1 *Legem utilem esse reipublicæ oportere.*
2 *Leges ad propriam utilitatem ferre, tyranni est, ad publicam principis.*
3 *Legis principatus ad utilitatem ciuium est.*
4 *Verba cedunt menti in legibus & in hominibus.*
5 *Verba inuenta, ut indicarent non ut impedirent nostram uoluntatem.*
6 *Mens tenet primum locum, sequentem ueri similitudo, ultimum uerba.*
7 *Obligamur mente non uerborum aut literarum figura.*
8 *Verba enuntiatiua non inducunt dispositionem.*
9 *Legis fraudator quis.*
10 *Historia Hannibalis & Romanorum.*
11 *Verborum complexus mente fraudata non minuit, sed auget legis uiolationem.*
12 *Historia Othi; & Alberti.*
13 *Finis non media considerantur.*
14 *Indefinita quando æquetur uniuersali.*
15 *Sermo quando intelligatur de prima uice.*
16 *Indefinita negatiuè prolata, an æquipolleat uniuersali; & quid si affirmatiuè proferatur? ardua. q.*
17 *Conditio negatiua non nubendi alteri, an referatur ad primas nuptias? ardua. q.*
18 *Oratio negatiua an plus neget quàm affirmet? ardua. q.*
19 *Negatiua præcepta an efficacius obligent, quàm affirmatiua. ardua. q.*
20 *Indefinita negatiuè prolata, non magis nec minus æquantur uniuersali ex proprietate sermonis, quàm si affirmatiuè proferatur.*
21 *Indefinitę ambiguitas.*
22 *Oratio affirmatiua, an negatiua sit efficacior? ardua. q.*

SEXAGESIMO nono colligit † etiã ex nostra principali sentẽtia uera ratio & uerus intellectus ad c. erit aũt lex iiii. dist. ad. l. i. & l. ii. ff. de legibus. dum ibi dicitur, legem utilem esse debere reipublicæ: ad publicamq; utilitatem ferendam Legem utilẽ esse reipublicæ oportere.

ferendam esse, non ad utilitatem priuati cuiuspiam, uel etiam principis. quinimmo † eo

2 Leges ad propriã utilitatẽ ferre, tyranni est, ad publicã principis.

differt princeps legitimus & uerus à tyrãno, q̀ ille ad publicam, is ad suammet utilitatem leges condere studet. ut & supra ostendimus. & probat egregius Dominicus Sotus lib. i. de iust. & iure. q. vi. art. iii. ratio ergo ea est illorum, quia lex nõ solum princeps & regina est, ut testatur iurecõsultus post Demosthenem, quẽ refert in. l. ii. ff. de legibus, sed etiam summum obtinet principatum: quia reges legibus regulariter subesse, earumq; esse non domitores aut liberos arbitros, & effrenos, sed fideles executores custodes aut interpretes fidei, supra c. i. & ii. fusè ostedimus. Vnde † quẽ

3 Leges principatus ad utilitatem ciuiũ est.

admodum reliquos omnes principatus ad meram ciuium utilitatẽ creatos fuisse edocti sumus, ita & leges legisq; principatum ad meram ciuium utilitatẽ spectare, intelligemus. Hinc est, ut ea lex si initio utilis non est, interea effectu carebit. ut. dd. ll. & diximus plenè de succ. progr. ĩ pręfa. nu. 66. Hinc est, q̀ si initio utilis erat, si postea cœpit esse noxia, uiribus eneruatur. l. un. in prin. C. de cad. toll. ibi, ut quod belli calamitas introduxit, lenitas pacis sopiret. dixi plenè in d. nu. 66. cum multis præced. & sequ. Hinc est, quòd etiã si † lex in

4 Verba cedunt menti in legib' & in hominibus.

communi non desinat esse utilis, si tamen in particulari noxia esse incipiat, eiusq; ratio & mens cessare incipiat, recedimus à proprietate uerborum ipsius legis, ut eius mentem sequamur; ne si uerba legis generalia superstitiosè obseruaremus, mentem ipsius uiolaremus. sicq; noxia illa esse inciperet contra sui naturã, quæ ut reliqui omnes principatus ad proficiendum & iuuandum, nõ ad nocendum spectat, l. ii. C. com. de lega. dum Iustinianus ait, legem rebus, non uerbis imponi. Nec enim tanti facienda sunt uerba ut mente deserta & relicta sermonem sequamur, sed potius ex diuerso sermonis proprietate relicta & posthabita mentem insequamur & captemus ac auscultemur & uestigemus. l. iii. C. de lib. pręter. l. hęredes mei. §. cum ita. ff. ad Treb. l. pater seuerinam. §. conditionum uerba. ff. de cond. & demon. l. quibus diebus. §. dominus. ff. de cond. & dem. ubi notat Socinus. l. fi. ff. de fund. instr. l. stipulatio ista. §. hi qui. & §. hæc quoque. ff. de uerb. obliga. uerba † enim

5 Verba inuenta, ut indicarent non ut impedirẽt nostram uoluntatem.

teste Cicerone pro Cæcinna, inuẽta sunt, quę indicarent, non quæ impedirent nostram uoluntatem. id quod probat. l. Labeo. ff. de supel. lega. & idem Cicero. i. de legibus ait, orationem esse mentis interpretem. Vnde apparet, primum locum obtinere uoluntatem, sequentem uerisimilitudo, ultimum uerba.

6 Mẽs tenet primũ locum, sequẽtem uerisimilitudo, ultimũ uerba.

Nam à uerborum proprietate recedimus, ut mentem sequamur, non solum certam & indubitatam, sed etiam uerosimilem. ut. dd. ll. & l. ita stipulatus. in mag. uers. Salinus. uerb. ex mente, ubi notant Paulus Castren. & Ias. ff. de uerb. oblig. sic sequimur mentem militis eius uerbis prætermissis. l. diuus. ff. de mil. test. §. planè inst. eodem tit. l. non solum. ff. de act. & obliga. l. an inutilis. ff. de accep. quę iura idẽ in pagano præcipiunt. l. non aliter. ff. de lega. iii. Nec enim † uerborum aut literarum figu-

7 Obligamur mẽte non uerborum aut literarum figura.

ra obligamur, aut effectus ullus producitur, sed mente & sensu. l. non figura. ff. de act. & obliga. ideo uerba † enuntiatiua quia mente deliberata carere præsumuntur, non inducunt dispositionem. Bart. in. l. ex hac scriptura. ff. de donat. & in. l. conficiuntur. ff. de iure codicil. & in l. i. §. cũ urbem. §. de offic. præfec. urb. & in. l. optimam. C. de contrah. stip. Alex. in l. qui se patris, nume. 7. C. unde lib. Bart. in l. sciendum, de uerbo. oblig. & in l. Titia. §. Gaius, eod titu. & in l. rationes. C. de prob. & in l. demonstratio falsa. §. quod autem. ff. de cond. & demonstr. Ias. in l i. C. de sacrosanct. eccle. & est decisio Rotæ Romanæ. cclxxi. nota qualiter, in antiquis, & 696. dic quòd si in aliqua, in antiquis, & Doct. in l. neq; professio. C. de rest. & in l. serui electione. ff. de leg. i. & in l. si quis mihi bona, ff. de acq. hęred. in. §. sed quid, & in l. si ita legatum. ff. de leg. i. & Bar. in l. i. C. de sacrosanct. eccle. & in l. si ita, de leg. i. & in l. si forte. ff. de castren. pecu. & Bauer. in l. cũ filio, nume. 47. ff. de leg. i. & Picus in l. Titia cum testamento. §. Titia. ff. de leg. ii. ubi optimè declarat, quæ dicantur uerba enunciatiua. & & Ioann. Crot. in l. re coniuncti. nu. 156. ff. de leg. iii. Bart. in l. tale pactũ. §. pater. ff. de pact. & in l. cum proponebatur. ff. de lega. i. & in l. si pater. §. auus. ff. de doli. excep. & in l. cum testamẽtum. C. de iur. & fac. igno. & in l. Publia. §. Titius. ff. depositi, & in auth. de iureiuran. à mori. præst. & in l. Pamphilo. ff. de leg. iii. & Ioann. Crot. in l. i. nu. 47. de noui oper. nunc. Cur. in l. si idem cum eodem. §. fin. ff. de iurisd. om. Iud. Quod adeò uerũ est, ut qui † legis uer

8 Verba enũciatiua nõ inducunt dispositionem.

9 Legis fraudator quis.

ba complectitur contra ipsius mentem legis uiolator uideatur, tantum abest ut eius obseruator iudicetur l. fraus. ff. de legibus. Vnde Ci

Ciceronis aurea uerba.

cero pro Cęcinna sic scripsit, scriptum inq̃t sequi calumniatoris est, boni uerò iudicis uoluntatem scriptoris authoritatemq; defendere, quæ lex enim quod senatus cõsultum quod magistratus edictum nõ infirmari aut conuelli põt, si ad uerba deflectere uoluerimus, cõsilium autẽ eorum, qui scripserunt & rationem & authoritatem relinquamus: nõ enim ex uer

bis

bis pendet ius sed uerba seruiunt hominũ cõsiliis & auctoritatibus, noc uerba ueniunt in iudicium, sed ea res cuius causa uerba in leges couiecta suut.

10 Historia Hannibalis & Romanorum.

Et hoc † quidem in loco occurrit historia memorabilis huc admodum pertinens, relata primùm à Polybio lib. vi. historiarum & deinde à Tullio, paulò ante fi. lib. iii. offic. & Liuio. iii. decad. lib. ii. ad fi. iterũq; lib. iiii. & postea quoque à Gellio lib. noct. Attic. vii. c. xviii. ea est, post Cannensem pugnam Hauuibal ex capitiuis Romanis, quos detinebat, decem iuratos ad Romanum senatum misit, in castra redituros, nisi de redimendis captiuis impetrarent, cùm egressi castris essent, unus ex iis minimè Romani (ut dicit Liuius) ingenii, ueluti aliquid in castris esset oblitus, ĩ castra rediit, iuris iurãdi soluẽdi causa, & cõfestim comites secutus est. Re à senatu nõ impetrata, cæteri in castra Hannibalis redierũt. is domũ abiit, tanquã fallaci in castra reditu se se iureiurando exsoluisset, nec iterũ redire teneret, quod cum resciuisset, senatus censuit eũ cõprehendendum, & custodibus publicè datis ad Hannibalem deducendum, & quidem rectè, fraus † enim, ut dicit Tullius de ea re loquẽs, ubi supra, distringit periurium, nõ dissoluit. & si ad hunc locum referre possumus, ut certè possumus, ex huiusmodi primo fallaciq; reditu, nõ erat satisfactũ menti & intentioni cõcedentis. Huic ueteri historiæ germana est alia hęc recentior historia, quam recenset Aeneas Syluius, qui adepto summo põtificatu Pij nomẽ sibi adscinit, ĩ descriptione Europæ c. xxxix. & Raphael Volaterranus lib. vii. Geographiæ in francorum historia, & ẽ nostris And. Alc. in l. boues. §. hoc sermone, de uerbor. signific. Cũ Albertus Franconię comes in arce munitissima Bambergensis urbis à Ludouico Imperatore obsideretur, cuius filium interemisse insimulabatur, difficilisq; eius arcis expugnatio uideretur, Otho Magũtinus episcopus profectus ad Albertũ, se litis arbitrũ professus est, iurauitq; si secum ad Imperatorem proficisceretur, uel pacẽ impetraturũ, uel in arcẽ incolumẽ reducturum. Credit Albertus, & Othonẽ sequitur, uix arcẽ egressi erãt, cum Otho hortatur, ut in arcẽ pransum redeant, ne fortè longiuscula apud Imperatorẽ esset futura mora: redeunt, prãsiq; iterum egressi ad Ludouicũ redierunt, mox Albertus captus est, & capitali iudicio damnatus. Cui Archiepiscopi fidẽ implorãti, respondit religiosus ille pontifex, se datæ fidei satisfecisse, religioneq; se solutum esse, qui semel reduxisset incolumẽ, bis reducere non promisisset. Verùm is non satisfecerat menti intẽtioniq; eius, qui ius iurandum exegerat, propterea nec eo se liberarat eiusq; hac in re perfidia nobilitata est. uã iuxta uulgatam Aristotelis sententiam propter unumquodq; tale & illud magis. sed dubium uon est quin uerba † ad solam mẽtis significationẽ (ut diximus) reperta fuerunt. ergo ea mentis significatio, nõ uerborum prolatio attendenda erat per iura & rationes superiores. quibus adde. l. adigere. §. quãuis. ff. de iure patr. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de lega. ii.

11 Verborum cõplexus mẽte fraudata nõ minuit, sed auget legis uiolationem.

12 Historia Othi, & Alberti.

13 Finis non media considerantur.

14 Indefinita quando æquetur uniuersali.

Quid denique si habebam decem fenestras in domo mea, & abs te stipulatus sum, ne luminibus domus meæ officias altius ædes tuas eleuando: tu autem domum tuam ita eleuasti, ut omnibus fenestris domus meę demptis duabus officeres, & mihi conquerenti quòd fidem stipulationis uiolasses, responderes, te non uiolasse, quia cum superessent duæ fenestræ illesæ, uerum remanebat te luminibus non officisse. Cùm illa pluralis & indefinita loquutio ne luminibus officeretur, in illis duabus, quæ illesæ manserunt, uerificaretur. l. inter illam. ff. de uerb. sign. l. ubi numerus. ff. de testibus. c. pluralis, de regu. iuris lib. vi. teque non de omnibus non officiendis fenestris, sed de quibusdã tantum iuxta sermonis proprietatem intellexisse. adhuc tamen uerius esset, & est; eum fidem uideri uiolasse, esseq; cõtra id quod actum erat, de omnibus enim fenestris & singulis nõ officiendis utrinq; actum esse præsumptum est. arg. l. luminum. §. fin. ff. de serui. urbanorum prædiorum. l. quicquid astringendæ, in princ. ff. de uerb. obliga. l. si sic stipulatus sum. eodem titulo. isque uerosimilis sensus uincit, expellit, superat, fugatque sermonis proprietatem. sic ergo & in terminis duarum historiarum de quibus mentionem habuimus posthabita uerborum proprietate, mentalem fidem obseruare illi tenebantur, eamque turpiter & uafrè uiolasse uisi sunt. sed dicet quis, isthæc non esse similia quò ad eas historias, quia illi affirmatiuè promiserũt, quo casu † sermo simpliciter prolatus, intelligitur de prima uice. l. boues. §. hoc sermone. ff. de uerb. sig. ubi Andre. Alci. & alij, at nostrum simile de fenestris nõ officiendis erat negatiuum. Et d. regula † d. §. hoc sermone, & l. si quis heredem. C. de inst. & subst. procedit in dispositione affirmatiua, siue permissiua, nõ etiã in prohibitiua, siue negatiua, quę non solùm de primo actu, sed & in infinitũ intelligitur. per tex. in l. si sic stipulatus sum, ubi id not. Iason in. ii. no. ff. de uerbo obligat. & uoluit Glos. no. in. l. hoc genus, & ibi

15 Sermo quã intelligat de prima uice.

16 Indefinita negatiuè prolata, an æquipolleat uniuersali? & quid si affirmatiuè proferatur ard. q.

ibi Alberi, Gofred. Salicetus in fine. & Bart. qui eam dicit notandam. ff. de cond. & dem, & Paul. Cast. qui dicit singul. & præterea Oldra. in l. cum pater, §. pater filiam, & ibi quoque Bart. ff. de leg. ii. & idem quoque uoluit ipse Oldra. consil. xvi. Thema tale est, Titius habens unam filiam, colu. iii. uersi. nec in hoc multum, ubi & ad hoc allegat, l. si sic, ff. de uerborum obligat, sed & illud quoque uoluit Signor, consi. lxviii. Quædam mulier col. ii. uersi. deinde sic, & iterum consi. lxxi. factum sic si habet, D. episcopus, col. iiii. uersi. præterea nõ est nouum. Baldus, qui illam Glos. dicit satis not. in d. l. si ut proponis, la. i. col. ii. uersi. opponitur illud quod nullum est, C. quomodo, & quando iudex. Roma. consi. cccccciiii. in casu propositæ consultationis, ante medium, uersi. alia enim limitatio, dum allegat Glos. in d. l. hoc genus, & Lauren. Calcà. consi. xx. ista quæstio habet tria dubia, col. i. uersi. iiii. limitatio, ubi ad hoc expresſim allegat. d. l. si sic stipulatus sim, de uerborum obligat. Alexan. in addit. Bar. in d. §. hoc sermone, & ibi Alciat. Iason in d. l. in duobus, §. i. col. ulti. uersi. item prædicta limita. ff. de iure iurand. & ipse Ias. in l. deceni stipulatus, col. v. uersi. sed huic responsioni. ff. de uerb. oblig. Philip. Dec. in ca. nam concupiscentiam, col. i. in iii. no. de constit. in l. lectu. & consi. iii. quando iurisdictio, col. iii. uersi. comprobatur hoc quia negatiua, & consi. cccexc. uisis & circumspectis, col. iii.

17 Conditio negatiua nõ nubendi alteri, an referat ad primas nuptias? ardua q.

Vnde † Oldra. d. consi. xvi. cõsuluit, quòd si testator aliquid ultra legitimam legauerit filiæ, ne nuberet alii, quam mercatori, aliàs legatum amittat: & filia primò nubat mercatori, & eo mortuo nobili, amittit legatum: neque enim in hac prohibitione de primis nuptiis tantum est intellectum, sed de omnibus. & id nuncupatim sequitur Benedict. Plumbi. in l. matrimonii, in fi. ff. qui & à quibus manu. & Paulus Cast. in d. l. hoc genus, ubi ex hoc dicit se consecutum fuisse honorem. & Catel. Cot. qui id dicit singul. memor. incip. testator lethaliter uulneratus, circa medium: & Alci. in d. §. hoc sermone, Albe. in l. ult. col. iiii. uersi. ultimo quæro, ibi, nec est multum. C. de spõsal. & in. l. hæc conditio filiæ, in fi. ff. de cond. & demonst. Huius differentiæ rationem, cur

18 Oratio negatiua an plus neget quàm affirmet? ardua qõ.

† scilicet affirmatiua intelligatur de primo actu, non etiam negatiua? Iason ubi supra cogitandum suadet, & ita quidem suadet ut nullam sibi esse uideatur. uerum Alberic. & Paul. Cast. in d. l. hoc genus. ff. de cond. & demonst. & Philip. Deci. in d. c. nam concupiscentiam, ubi supra id tribuunt uiribus & robori negatiuæ siue prohibitiuæ, quod aliàs semper multò fortius est, quàm sint uires, affirmatiuæ siue permissiuæ. id est, plus negat negatio, quàm affirmet affirmatio. l. quicquid astringendæ, ff. de uerborum obligat, & l. luminum, §. ul, ff. de seruituti. urban. prædiorum. in quod habetur in l. is qui ducẽta. §. sed utrũ. ff. de reb. dub, & l. filius fam §. pen. ff. de donat. iuncta. l. alienatum, §. donationis, & ibi Glos. ff. de uerborum significa. & l. i. §. editiones, & ibi Bald. post Ray. ff. de edendo, & l. eum qui, §. si libertus, ff. de iure iurã. iuncta. l. si iurauero, ff. de iure patrona. & uoluit Glos. in capit. cum dilectus in uerbo, à suspensis, uersi. alii. dicunt & melius, & ibi Antonius de consue. Bald. in proœmio decretal. Iason in l. si arrogator. ff. de adoptio. hincque † prodit, quod tradit Archidiac. in capitu. si peccauerit, ii. q. i. quòd præcepta negatiua potentius & efficacius obligant, & magis præcisè adstringunt, quàm affirmatiua. & sequitur Panormit. in c. nouit, col. xii. uersi. ii. quæritur an quilibet, de iudic, & quod scribit Raphael Fulgos. in l. iuris gentium. §. sed si fraudandi, per Glo. ibi, ff. de pact. quod † negatiua indefinita æquipollet uniuersali ex proprietate sermonis, licet aliàs regulariter ex benignitate id sit, non ex proprietate, ut not. in c. ut circa, de electio, lib. vi. & per. Bart. in l. si in pluribus, ff. de lega. ii. & probatur in l. si seruitus, ff. de seruitu. urban. prædiorum, secundum eũ quem sequitur Andreas Alciatus in d. l. bones, §. hoc sermone limi. vii. num. 5. ff. de uerb. signi. quod ultimum suspectum omnino haberi debet, ex proprietate enim sermonis indefinita oratio non magis nec minus æquipollet uniuersali quãdo profertur negatiuè quàm si affirmatiuè prolata esset, ut patet in exemplo de luminibus non officiendis supra relato. Nam si ex decẽ fenestris, quas domus tua habebat, aliis domũ eleuãdo meã offeci, aliis nõ offeci; uerisſimũ est me fenestris offecisse, quia quibusdam offeci, & uerisſimũ est me fenestris non offecisse, quia quibusdã nõ offeci. sicq; promisſio negatiua de fenestris non officiendis non tam uiolata fuit, inspecta proprietate sermonis quàm inspecta mente agentium. Idemq; foret si ea promisſio affirmatiuè conciperetur, puta, ut si domum tuam eleuando fenestris meis noceres, uel ædificium demoliri tenereris, uel centum pœnæ nomine præstare. Nam & tunc si domo eleuata quibusdã fenestris offecisti, reliquis uerò non, ex proprietate sermonis uerisſimum est te luminibus offecisse; & uerisſimum similiter te luminibus non offecisse; offecisti enim quibusdam, non offecisti reliquis. sic etiam teneberis. ergo

19 Negatiua præcepta an efficatius obligent, quàm affirmatiuæ? ardua q.

20 Indefinita negatiuè prolata, nõ magis nec minus æquat uniuersali ex proprietate sermonis, quàm si affirmatiuè proferatur

gò utroque casu tam in affirmatiua, quàm in negatiua, uel priuatiua seu prohibitiua uerborum conceptione, quo ad proprietatem sermonis nihil interest, nec etiam quo ad iuris interpretationem; cum inspecta uerborũ proprietate uerum sit illum fidem conuentio nis uiolasse, & similiter non uiolasse; at inspecta iuris interpretatione & fidem uiolasse & in pœnam recidisse uidetur. Nã † & similirer si nobilis habebat decem famulos, duo ex his hominem occiderunt si quis testis dixerit affirmatiuè famulos illius nobilis homicidium fecisse, uerum dixit inspecta proprietate uerborum. rursus si alius testis dixerit, famulos illius hominem non occidisse, uerum quoque dixit, habita & inspecta sermonis proprietate: illius enim depositio uerificatur in duobus famulis noxiis, istius uerò depositio uerificatur in reliquis octo innoxiis. & de materia huius indefinitæ non minus utiliter quàm nouè disseruimus de succ. crea. lib. ii. §. xx. num. 53. cum pluribus seq. & num. 175. & num. 60.

20 Indefinitæ ambiguitas.

Vnde cum inter affirmatiuam & negatiuã orationem nihil quo ad uerborum proprietatem intersit, apparet similiter suspectum esse, quod Archidi. & Panormi. ubi supra contendunt, præcepta negatiua efficacius aut uehementius obstringere, quàm adfirmatiua: cũ à pari potius procedere intelligendum sit, nisi subiecta materia aliud suadeat; quo casu tãcito tamq; facilè affirmatiua præcepta poterunt efficacius quam negatiua obligare, quã ècõtra. Vnde ex præceptis decalogi nulli piorum dubium esse debeat, quin præceptum affirmatiuum de amando Deo sit uehementius, quàm reliqua sint præcepta negatiua de non mœchando, aut de non furando, ant de rebus alienis non concupiscendis, & similia. ut colligitur ex dictis per nos supra.

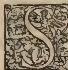
21 Oratio affirmatiua, an negatiua sit efficacior? ardua q.

Apparet isthinc † suspectam esse illam non minus cæcam insipidamq;, quam uulgatam sententiam eorum, qui tradiderunt, orationem negatiuam plus negare, quam oratio affirmatiua affirmet. ut uoluerunt Albe. & Paul. Cast. in d. l. hoc genus. Philipp. Decius in d. c. nam concupiscẽtiam, & alii supra relati, quorum sententia repudianda est, cũ ut diximus, hæ orationes à pari procedãt, quinimmo proclinius esset, ut affirmatiua oratio robustior esset quàm negatiua. argumen. l. i. & ii. cum ibi not. per Glos. & Doct. ff. de acq. hæred. ubi repudiatio hæreditatis facta in parte non trahitur ad alteram partem, quia est negatio sicque non recipit augmentum iuris accrescendi & tamen aditio hæreditatis facta in parte, quia est affirmatio, trahitur ad reliquas partes recipitque augmentum iuris accrescendi. ad idem. l. si totam & l. si solus. ff. eod. tit. unde similiter quod finitum est, protogari non potest. l. sed & si manente. ff. de precario. & exhæredatio quia priuatio est & negatio, non recipit augmentum. Vnde facta ex parte hæreditatis nec trahitur ad alteram hæreditatis partem, nec tenet in ea parte in qua facta fuit. l. cum quidam. ff. de libe. & posthum. quia ut dd. locis doctores aiunt, omne priuatiuũ & negatiuum est caducum & debile, affirmatiuũ uerò robustius & efficacius & magis priuilegiatum. Vnde egregium illud Oldradi dictũ quod legatũ relictũ mulieri ne nuberet alii, quàm mercatori, quòd amittatur quando ea prius nupsit mercatori & eo defuncto nupsit nobili; id quod sequuntur Bened. Plumbinus & Paul. Castrens. & Cate. Cotta, & Albericus & alii supra relati, & Alciatus & Andreas Tiraq. in d. §. hoc sermone. limi. vii. id quidem dictum celebre sanè, sed non minus suspectum quàm inhumanum mihi uidetur. Nam ut contra mulierem facit, quod uerum est eam alii quàm mercatori nupsisse, ita quoq; pro ea facit, quod similiter uerum est alii non nupsisse quàm mercatori, quandiu primum matrimonium durauit, & cum matrimonium inspecta destinatione sit perpetua & indiuidua societas. l. i. ff. de ritu nupti. in prin. inst. de nupti. mens testatoris ad primas duntaxat nuptias trahenda est, quasi ille de secundis minimè cogitauerit: & in conditionibus explendis non tam uerba quàm mens testatoris inspicitur. l. si quis hæredem. C. de inst. & subst. l. iii. & iiii. eod. tit. & illa conditio ne nuberet alii quàm mercatori sui natura odiosa erat & restringenda, quia lex iubet, ne quod omnino nuptiis impedimentum fieret. l. cum tale. §. rescriptum. ff. de cond. & dem. Concludamus ergo & humanius esse & iuris mẽti forte proximius casu mulierem relicto non priuari. Et ita tenerem.

CAP. TRIGESIMUM PRIMUM.

1 *Lex ut nulla collecta imponi possit, cessat quando ut imponatur utile esse cœpit.*
2 *Legis uerba transgrediuntur ex mente ipsius etiam à iudice ordinario, quando ea lex cœpit esse noxia.*
3 *Pœnam lenire etiam interdum & licet & expedit.*
4 *Pœnitentiam à Papa iniunctam minuit episcopus.*
5 *Concilij decreta alterat interdum episcopus.*
6 *Statuti iniqui transgressio libera.*

7 *Statuti etiam iurati nociui libera transgressio.*
8 *Citationis omissio ex causa fit.*
9 *Defensio ex causa nobis tollitur.*
10 *Ius naturale interdum transgreditur.*
11 *Ius diuinum interdum transgreditur.*
12 *Ius canonicum per inferiorem interdum dispensatur.*
13 *Ecclesiæ res interdum infeudare potest inferior.*
14 *Episcopus interdum etiam olim non tenebatur requirere consensum capituli.*
15 *Ecclesiæ res prælatus interdum potest alienare.*
16 *Episcopus interdum tertio præiudicat ut bono cõmuni consulat.*
17 *Dispensare potest episcopus interdum, ut quis duas dignitates ecclesiæ unius teneat.*
18 *Episcopus interdum punit clericum exemptum.*
19 *Ecclesiæ priuilegijs prælatus interdum potest renunciare.*
20 *Episcopus interdum potest creari ubi nunquam fuit.*
21 *Vicarius generalis alium uicarium generalem interdum creare potest.*
22 *Appellatio à legato superioris ad eius uicarium interdum fit.*
23 *Legatus delatare causam interdum committit definiendam sine strepitu.*
24 *Princeps priuilegium non subdito concessum interdum reuocat.*
25 *Iudex interdum alterat terminum ad restitutionem definitum.*
26 *Lex interdum non communis toleratur.*
27 *Lex ad unum quarterium ciuitatis regulariter non ualet.*
28 *Iudex proclama generale facere nequit ad pœnas legis alterandas, fallit interdum.*
29 *Clericus interdum potest aduocare.*
30 *Parochus interdum extra parochiam potest residere.*
31 *Notarius interdũ potest pluries scripturam edere.*
32 *Iudex interdum permittit arma noctu portare, contra formam statuti.*
33 *Executio pœnæ corporalis interdum fit extra locum delicti.*
34 *Regalia interdum alienantur?*
35 *Lex generalis uel localis iniusta, quare effectu careat?*
36 *Statuti mens sequenda spretis uerbis, egregia.q.*
37 *Delictum delicto accedens aggrauat.*
38 *Contumacia una aggrauat sequentem.*
39 *Falsas margaritas gestans, non comprehenditur statuto, quod punit margaritas gestantem.*
40 *Pœna extenditur de casu uero ad casum fictum.*
41 *Calumniæ iuramentum non subit, qui plenè probauit.*
42 *Dei reuerentia commendatur.*
43 *Intell. l. manifestæ. ff. de iure iur.*
44 *Calumniæ iuramentum remoueri non potest per statutum locale.*

SEPTVAGESIMO redeũdo ad legis principatũ, qui ad merã ciuium uel subditorũ utilitatẽ, non secus quàm imperiũ reliquorũ principum spectat, ut plenissime disseruimus. inde deriuãtur quã plura bona. Nã ideo dicebat Ange in. l. diuus. ff. de petitione hæredita. quòd † si statuto etiam iurato caueatur: ut nulla ĩ populo collecta imponi possit: tale statutum intelligitur atq; intelligi debet, nisi aliqua causa reipublicæ utilis aut necessaria, puta famis aut belli, & alia his similis causa superuenerit. sequitur Archi. Tarraco. ĩ cõsi. pro Marchione de Velez. pag. cccxx. ratio est, quia illius statuti imperiũ est ad merã utilitatẽ ciuiũ. quæ utilitas illuderetur, si urgente hac noua necessitate desineret fieri statuti transgressio. neq; ad rem pertinet, qđ uicieẽ ꝓprietas uerborũ statuti, q̃a uerba paruipẽdũtur, ut mẽs illæsa seruetur: q̃ utilitatẽ intueẽ ciuiũ, ut plene sup. docuimus.

1 Lex ut nulla collecta iponi possit, cessat quando ut imponatur utile esse cœpit.

Colligitur etiã septuagesimo primo, quòd nõ solum princeps, sed etiã quisq; iudex ordinarius potest leges transgredi, quoties noxiæ esse, incipiũt. ita Decius in c. de causis, de officio delegati. dicẽs hanc esse cõem opi. & in rubrica, lect. ii. col. ii. de iudiciis. Marsilius in. l. i. §. diuus. ff. de sicariis & in singu. clxxxii. iudex non debet. & in l. i. §. sed & si quis col. ii. ff. de falsis. & supra dixi.

2 Legis uerba trãsgrediuntur ex mẽte ipsi etiam à iudice ordinario, quãdo ea lex cœpit esse noxia.

Septuagesimo secũdo, Colligitur, quare † ex iusta causa possunt inq̃sitores hæreticæ prauitatis & epi minuere pœnas ẽt post sententiã, ut de inquisitoribus est tex. sing. in c. ut cõmissi. §. nec nõ faciẽdi, & ibi Glo. & Doct. notãr. de hæreticis lib. vi. & notat Domini. in d. c. si quẽ pœnituerit. §. notãdũ. & Fel. in d. c. qualiter & quãdo. §. ad corrigẽdos. col. vi. uer. fallit quarto. de accusatio. & de epis & aliis potestatẽ dispẽsandi habẽtibus, notat Innoc. in c. dilectus, col. ii. de tẽpori. ordi. Panor. in d. c. nisi specialis, in fine & ĩ d. c. licet, ubi est Glos. notabilis, quæ ita intelligi debet, de pœnis. Ioã. de Ana. in d. c. qualiter & quando, in vii. col. & Pilipp. Dec. in d. c. At si clerici. §. de adulteriis, col. ii. de iudiciis. & in d. c. de causis de officio delegati. Ratio est, quia quando pœna legalis grauior æquo esse incipit, expedit ut possit leniri, ne legis illius imperium ad ciuiũ utilitatẽ ĩductũ, cõuertatur in eorũ læsionẽ. In foro aũt pœnitẽciali id cuiq; sacerdoti liceret. c. Deus q, & ibi Panor. de pœnitẽtiis, & hac rõe nititẽ totus tit. C. de sen. pass. & resti. & tit. de abolitio.

3 Pœnam leuire etiam interdũ & licet & expedit.

4 Pœnitētiā a Papa iniunctā minuit episcopus. Septuagesimo tertio colligitur, quare † ex iusta causa episcopus possit minuere pœnitentiam à summo pontifice iniunctam, ut supra attigimus, & tradit Marsilius d. singula. clxxxii. Ratio est, ne si ea pœnitentia cœperit esse intolerabilis & noxia, tunc imperium Papæ ad proficiendum creatum incipiat esse nociuum.

5 Cōcilii decreta alterat interdū episcopus. Septuagesimo quarto colligitur, quare † episcopus ex iusta causa possit transgredi decretum concilii, ut tenuit Marsilius d. singula. clxxii. Roma. consi. ccccxxviii. Ratio est, ne concilii decreta ad proficiendum inducta, noxia esse incipiant.

6 Statuti iniqui transgressio libera. Septuagesimo quinto colligitur; statutā † iniqua non ualere, posseque transgredi etiā ab eo, qui ea seruare iurasset. ut tenuit Oldr. consi. cclix. Albe. in l. de quibus. ff. de legibus Soci. consi. xcv. lib. iii. Ratio est, ne statuti imperium ad iuuandum creatum, incipiat esse damnosum.

7 Statuti & iurati noci ui libera transgressio. Septuagesimo sexto colligitur, quòd † qui iurant seruare statuta ciuitatum, uel ecclesiarum, uel scholarum, uel collegiorum intelligere uidentur, si non fuerint inhonesta. ita Innocen. in c. dilecti, col. fin. de maio. & obed. Bal. in c. i. col. ii. de alienatione feudi. Brunus consi. xxxv. col. fin. & Ratio est, ne earum ciuitatum, ecclesiarum, scholarum, collegiorum, monasteriorum imperium ad proficiendum inductum, incipiat esse noxium.

Septuagesimo septimo colligitur, quod episcopus cum suo capitulo potest ex iusta causa numerum canonicorum augere etiam contra statutum iuratum, ut tenuit Ioannes And. Butrius Aegidius, Imola, & Feli. col. vi & alii communiter in cap. cum accessissent, de cōsti per tex. ibi. Ratio est, ne illius statuti imperium ad proficiendum creatum, incipiat esse nociuum.

8 Citationis omissio ex causa fit. Septuagesimo octauo colligitur, quare ex iusta causa possit princeps sententiam ferre parte non citata, quamuis citatio sit de iure naturali, ut resoluimus de succ. progressu in præfatio. num. 99. tradit Loazes in consil. pro Marchione de Velez pa. 317. dic quod ratio est, ne iuris naturalis potestas & imperiū ad iuuandum institum, incipiat esse noxium.

9 Defensio ex cā nobis tollit. Septuagesimo nono colligitur, quare † summus pontifex possit ex iusta causa tollere defensionem, ut per Decium in c. dilecti, col. vii. de exceptio. Alex. in l. cum mulier, co. v. ff. sol. mat. Ratio est, ne id ius natura institum ad iu-
10 Ius naturale interdū trāsgredit. uandum, incipiat esse noxium. Nam † circa ius ipsum naturale, & à Deo & ab hominibus, ex causa, ob necessitatem, communemq; hominum utilitatem aliquando reperimus dispensatum fuisse. ut communiter notant Doct. in. § sed naturalia, institu. de iure naturali gētium, & ciuili, & Ioannes de turre Cremata c. i. v. distinctione.

11 Ius diuinū interdum transgreditur. Colligitur octuagesimo quare summus Pōtifex ut iam attigimus, possit circa ius diuinum ex iusta causa dispensare, ut per Decium in consi. cxii. in præsenti consultatione. Felinus, & Decius in c. quæ in ecclesiarum, de cōstitu. Corneus consi. clxxxix. lib. iiii. Ratio est, ne ius diuinum ad iuuandum destinatum, noxium esse incipiat. Colligitur, quare † episco-
12 Ius canonicum per inferiorem interdū dispensatur. pus contra ius canonicum possit statuere & dispēsare, ut per Alex. in rubrica col. ii. de officio eius Bal. in l. ii. ff. de iure iur. Roma. cōsi. ccccxxv. & cōsi. ccccxxviii. & sing. ccccxcii. sed an possit episcopus. Ratio est, ne iuris canonici imperiū ad iuuandum destinatū, noxiū esse incipiat. cū id iusta causa deposcat. ita intellige. c. post translationē, de renūtiatione.

13 Ecclesiæ res interdū in feudare potest inferior. Octuagesimo primo colligitur, quare † prælatus, qui res ecclesiæ infeudare nō potest, ut notāt Aluarotus, Iacobus de Bell. Nicolaus de Neapoli, Marti. Laud. & Card. in c. in prin. qui feudū dare possint. ex iusta tamē causa id facere poterit, ut p Frācischinū Curciū de feudis ii. parte principali vi. q. principali. Ratio est, ne iuris imperium destinatum ad iuuandum, incipiat esse damnosum.

14 Episcopus interdū ēe olim nō tenebat requirere cōsensum capituli. Octuagesimo secundo eadē ratione licet † prælatus olim nihil ferè sine capitulo suo facere posset, ut per Archid. in summa xviii. distin. Collect. in c. nouit, de his quę fiunt à prælato. Aegidius in c. irrefragabili col pe. de officio ordinarii. tamen ex iusta causa capituli cōsilium requirere non tenebatur ut per Hostien. & Panormitanum in d. c. nonit.

15 Ecclesiæ res prælat' interdū potest alienare. Octuagesimo tertio & eadē ratione, licet † prælatus res ecclesiæ alienare nequeat, ut p Archidiaconū & Colectariū ubi supra, tamen ex iusta causa id sibi fas est, etiā sine consensu capituli. ita Bal. in c. i. in principio, qui feudum dare possunt. & Francischinus ubi supra & Abb in ca. fina. de ecclesiis.

16 Episcopus interdū tertio præiudicat ut bono commu ni cōsulat. Octuagesimo quarto qua ratiōe; quod amplius est, ex iusta † causa poterit in ecclesiarū & subditorum præiudicium aliquid statuere & ordinare, ut notant Butrius, Imola & alii quos refert & sequitur Fernā. Loazes in consi. p Marchio. de Velez, pa. 350. nu. 91. quale est, † ut clerici fortè uiuerēt in cōi, ut notat Imo. in c. quoniam de uita & honesta. clericorum.

17 Dispensare potest episcop' interdum, ut quis duas dignitates ecclesiæ uni' teneat. Octuagesimo quinto hinc etiā fit, ut episcopus † possit dispēsare q̄ qs habeat duas dignitates ī ecclesia aut duos psonat' ex iusta causa

Archidi.

Archidi.in c.i.de consu.lib.vi.Domini de Rota decisi. xxix. nota quod episcopus. in antiquis, sub tit. de præb. ratio istorum omnium est, ne iuris prohibitio & imperium his casibus ad iuuandum destinatum, incipiat esse noxium.

18 Episcopus interdū punit clericū exemptū.

Octuagesimo sexto hinc fit, ut ex iusta causa prælatus † posit clericum utcunque summi pontificis priuilegio exemptum punire, ne Papæ imperium hoc casu inciperet esse damnosum. Fredericus de Senis consi.cccii. col. fina. quale esset, si is clericus se præsente proteruus foret aut in contēptum delinqueret. argu.c.tuam de ordi.cog.

19 Ecclesiæ priuilegiis prælatus interdū potest renunciare.

Octuagesimo septimo colligitur etiā quare † episcopus ex iusta causa posit præscriptioni & iuribus ecclesiæ suæ renuntiare, ut tenent Innocentius & Ioannes Andr. in ca. ueniens de præscrip. & Bertachi. in tracta. de episcopo in iiii. par. princip. in princip q.vi. & Fernandus Loazes ubi supra pag.cccli.

20 Episcopus interdū potest creari ubi nunq̄ fuit.

Octuagesimo octauo colligitur quare † & si creari episcopus non debeat ubi nunquam fuit c.fœlex xvi.q.i.tamen ex iusta causa creari potest: quale esset si cresceret numerus fidelium. ita ibidem Loazes per c.præcipimus.eadem xvi.q.i.ratio est, ne ea iuris prohibitio & imperium ad proficiendum destinatum, noxium esse incipiat.

21 Vicari' generalis alium uicariū generalem interdū creare potest.

Octuagesimo nono colligitur, quare † uicarius generalis, qui alium uicarium generalem sui loco constituere regulariter non potest c.clericos de offi. ordi. & idem in uicario seu legato Papę. ita Cardi. in clemen. & si principalis de rescrip. & Andreas Siculus in c. nouit col.pen. de offi.legati. ex iusta tamen causa (puta infirmitatis) id facere potest permissumque est, ut tenent Domini de Rota ubi supra Glo. & Doct. in cle.i.de regula. uerb. locū aliorum. Hostiensis. Ioānes Andreas, Ioānes. Imolensis & alii in d.c.clericos, & Fernandus Loazes ubi supra: ratio est, ne ea iuris prohibitio & imperium ad proficiendum destinatū, incipiat esse nociuum.

22 Appellatio à legato superioris ad eius Vicarium interdum fit.

Nonagesimo colligitur, quare † & si regulariter à legato superioris non ad eius uicarium, sed ad ipsum superiorem sit appellandum, ut per Panormi. & alios in c.si quis contra clericum col. ix. de foro compe. Philipp. Decium in ca. dilecti ii. de appella. col.i. Romanum singulari cccclxiiii tu habes. ubi eius add. tamen ex iusta causa fit transgresio huius legalis definitionis, ne ea ad proficiendū destinata incipiant esse noxia, ita Panormita. & alii in d.c.si quis contra clericum.

23 Legat' de latare causam interdum committit definiendā. sine strepitu &c.

Nonagesimo primo colligitur, quare † legatus de latere licet regulariter non posit committere causam sine strepitu & figura iudicii definiendam, Glo. in c.si.uerb.figura, de hęre.lib.vi. Imola in l.nemo potest.ff. de lega. i. Felinus in c.i.col.i. de rescrip. ex iusta tamē causa id facere potest, ne ea iuris prohibitio ad proficiendum destinata, noxia esse incipiat. ita Butrius & alii in ca.si.de transactionibus. Felinus in d. c. i.col.iii. Ias. in.l.omnes populi col. iii. ff. de iust. & iure. Francisc. de Ripa, Ioannes Crotus & alii in repu.l. nemo potest, ubi plenè per Hannibalem.ff. de leg.i.

24 Princeps priuilegiū non subdito concessum interdum reuocat.

Nonagesimo secundo colligitur, quare † & si princeps regulariter priuilegium non subdito concessum reuocare nequeat, ut per Innocentium & alios in c. nouit de iudi. & in c. i.de proba. Lapum allegatione c. col.fin. Romanum consil. cclui. & Mainerium in.l.nemo potest mutare, ad finem. ff. de reg.iur. tamen ex iusta causa id facere non prohibetur, ut notant Innocentius & alii in c.cum M.de const. Alexan.consi.ci. & Fernandus Loazes ubi supra pag.356. idq; fit, ne ea iuris prohibitio & imperium ad proficiendum destinatum, incipiat esse nociuum.

25 Iudex interdum alterat terminū ad restitutionē.

Nonagesimo tertio colligitur, quare † & si iudex prohibeatur aliter procedere, quàm ut legibus & moribus proditum sit ut in prin. inst. de offi.iudi. & in prin. inst. de obliga. quæ ex quasi deli. nas. tamen ex causa potest terminum à lege datum ad petendam in integrum restitutionem alterare. ita Bald in. l. ii. ff de re iudic. Ioannes Andr. in capitu.i. de resti.spoli. Bart. in simili in. l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio id quod in omni tempore legali & termino generale esse uidetur, ut notant per tex. ibi Bar. Angelus, Alex. Ias. & alii in d. l. ii ff. de re iudi. idque fit ne ea iuris prohibitio & imperium incipiat esse damnosum.

26 Lex interdum nō cōmunis toleratur.

27 Lex ad unū quarterium ciuitatis regulariter non ualet.

Nonagesimo quarto colligitur quare † & si regulariter lex debeat esse communis, ut notant per tex. ibi Bal. & Paulus Castrens. in l.i. ff. de legib. c.erit autem lex iiii. dist in. adeò ut † non ualeat lex ad unum quarterium duntaxat ciuitatis, nisi & reliquas ciuitatis partes obstringat. Angel. in.l. Titius. §. fi. ff. de pollicit. Bald. in prima const. C. §. quibus tamen ex iusta causa talis lex bene ualeret ut per dd. in dictis locis. unde ualeret lex compellens certas personas ad compromittendum puta mercatores, ut per Decium in c. consuluit. iii. de appell. col. fin. Bart. & Ioannes de Platea per tex. ibi in.l. neque Dorotheum & in l. doctitii. C. de decurio, lib. x. Angelus consi.lxii. Nobilis miles.

28 Iudex proclama generale facere nequit ad pœnas legis alternandas. fallit interdũ.

Nonanegeſimoquinto colligitur, quare † & ſi magiſtratus ante delicta perpetrata nequeat facere generale proclama, ut qui tale quidpiam auſus fuerit tali pœna ſe noſcat eſſe ;plectendũ. ſi ea pœna erat præter ius commune, ut per Bar. in. l. omnes populi. q. v. ff. de iuſt. & iure Anchar. in c. canonum ſtatuta de conſt. Bal. in. l programma. C. cõmi. epiſt. tamen ex cauſa id fas eſſet, ſecundum Fernan. Loazes conſi. pro Marchi. de Velez pag. 360. idq́ue fit, ne ea iuris prohibitio incipiat eſſe damnoſa, ſi etiam utilitate publica urgente tranſgredi non poſſet.

29 Clericus interdũ poteſt aduocare.

Nonageſimoſexto colligitur, quare † clericus & ſi regulariter aduocare nequeat, tamẽ pro eccleſia ſua id ſibi licet, ita Inocen. in c. un. de oblig. ad ratio. Inocen. & Abb. in c. ſed nec ne clerici uel monachi. Felinus col. fin. in c. cum. I. &. a. de re iudi. idq́; fit, ne ea prohibitio & iuris imperium ad eccleſiæ utilitatẽ deſtinatum in contrarium uertatur.

30 Parrochus interdũ extra parochiã poteſt reſidere.

Nonageſimoſeptimo colligitur, quare † curatus uel parochus & ſi regulariter extra parrochiam ſuã reſidere nequeat, ut tradunt communiter Doct. ibi Felinus col. fin. in c. cum omnes, per tex. ibi de cõſtit. & in c. nonnulli & in c. conquerente & in c. pe. & fi. & in c. ex tuæ, de cleri. non reſid. tamẽ ex iuſta cauſa, puta, ſi ad cõcilium abire expediret, id fieri liceret: ne ea iuris prohibitio & imperium ad utilitatem eccleſiæ factum, incipiat nocere ipſi eccleſiæ, ut per Geminianum in c. fi. de reſcrip. Franc. ripa. in d. c. cũ oẽs in col. xviii. de conſti. pe: tex. in c. cũ ex eo de elect. lib. vi.

31 Notarius interdũ poteſt pluries ſcripturã edere.

Nonageſimo octauo colligitur, quare † & ſi lex regulariter iuſſerit, ne notarius, qui ſemel inſtrumentum edidit iterum illud edere teneatur. ut tenent Bar. Bald. & communiter doct. in. l. ſi quis ex argentariis. §. fin. per. tex. ibi. ff. de edendo. tamen ex iuſta cauſa illud edere non prohibetur, etiam pluries idq́; fit, ne ea iuris prohibitio & imperium ad utilitatem deſtinatum, noxium eſſe incipiat. ita tradunt Bar. & Bal. ubi ſupra Bal. in l. diſſolutę. C. de cond. ex lege. idem in rubr. col. vi. C. de fide inſtr.

32 Iudex interdũ permittit arma noctu portare, cõtra formã ſtatuti.

Nonageſimonono colligitur, quare † iudex contra formam ſtatuti uel legis arma ciues portare prohibentis, poſsit ex iuſta cauſa alicui ciuium id permittere, ut tenuit Bal. in rubr. C. qui admi. col. i. Corſetus ſingulari. 150. Socinus in tract. fall. regu. xxix. Ioannes Neuiza. in ſua Sylua nupt. fol. xxxvii. limi. vi.

33 Executio pœnæ corporalis interdum fit extra locũ delicti.

Centeſimo colligitur, quare † executio pœnæ corporalis & ſi regulariter in loco facinoris perpetrati fieri debeat, tamẽ ex iuſta cauſa alibi quoq; fieri permittitur; ne ea iuris diſpoſitio & imperium ad utilitatẽ deſtinatum aliorſum reflectatur. Bal. in rubr. ad finem. C. de fide inſtr. Bertach. in tract. de Epiſcopo libro. iiii. par. v. q. xxxviii.

34 Regalia interdũ alienantur.

Cẽteſimo primo colligitur, quare † reges, & ſi regulariter urbes & oppida ſuæ coronæ nequeant alienare, c. intellecto de iureiur. tamen ex iuſta cauſa unum aut alterũ oppidum alienare nõ prohibentur. ut tradunt ibi cõmuniter doct. & attigimus ſupra & aliquid de ſucc. crea. lib. iii. § xxvi. nu. 83. idq; fit ne aliàs iuris prohibẽtis imperium, quod ad utilitatẽ eſt, in lęſionẽ conuertatur, cõtra mentẽ ipſius iuris, cui quod uerborũ proprietas uitiet impedimento eſſe non debet. Intellige tamen ut q̄ primũ ea urgens neceſsitas laxata fuerit, illico expenſis totius regni ea oppida alienata redimãtur, ad regiamq́; coronã redigantur. ut diximus ubi ſuprà.

35 Lex generalis uel localis iniuſta, quare effectu careat?

Centeſimo ſecundo, colligitur, quare † lex generalis uel ſtatutum locale ſi iuſtum nõ ſit, non ualeat, etiam ſi ex certa ſcientia principis fiat? ut tenẽt Innocẽtius & alii in c. primo & ĩ c. quia plerĩq; de immuni. eccleſ. Cynus in l. bene à Zenone. C. de quadr. præſ. Iaſ. conſi. i. col. ix. lib. i. Fernan. Loazes in conſi. pro Marchi. de Velez pag. 54. Ludoui. Rom. ſingulari. 714. iudex poteſtatis, in ſimili per Felinum in rub. de homic. Marſilius in. l. i. nu. 17. de ſicari. & ſingul. 665. & alii multi, quos allegat Nicol. Pig. ad Roma. ubi ſupra, qui diſputant, an ualeat ſtatutum, quod pœna pecuniaria imponit pro adulterio, uel homicidio, ſi talis pęna eſſet contemptibilis, ratio ergo ne ualeat eſt, quia ad utilitatẽ ſtatuentibus datũ imperium non debet conuerti ad læſionem.

36 Statuti mẽs ſequẽda ſpretis uerbis, egregia. q.

Centeſimo tertio colligitur, ſtatuto cauetur quod † homicida puniatur in cẽtum. alio ſtatuto cauetur, quod qui cõmiſerit duo homicidia capite puniatur, utrũ ſi quis commiſit homicidium & ſoluit centum, an ſi commiterat aliud debeat decapitari? & uidetur quod non, quia pro primo eſt ſatisfactũ, ergo non debeat amplius puniri. nam paria ſunt condemnatum ſoluiſſe pœnam, & abſolutũ fuiſſe, C. ad l. Aquil. l. contra negantẽ. Contrarium tenet Bal. quod debeat decapitari ĩ auth. qui ſemel. C. quomodo & quãdo iud. qa facta nõ poſſunt haberi pro infectis l. in bello. §. factæ ff. de capti. licet † ergo obligatio ſit extincta, primum tamen aggrauat ſecundũ. ſicut † prima contumacia quantumcũq; purgata aggrauat aliam ſequentem, ut in d. authen. qui ſemel, & hoc dicit Bal. uerũ eſt etiam ſi primum maleficium eſſet præſcriptione ſublatũ. nã nõ obſtante

37 Delictũ delicto accedens aggrauat.

38 Contumacia una aggrauat ſequentem.

obstante præscriptione cognosceretur de illo, non propter ipsum, sed incidenter propter aliud aggrauãdum quod est notãdũ secundũ eũ in d.authen.qui semel.refert & simpliciter sequitur d.Pet.de Ancha.in rep.c.canonũ statuta,de cõsti.in.32.char.sequit Corsetus ĩ singulari,statuto.xxiii.Quid dicẽdũ?&sanè licet pro Baldi & Corseti opinione arrideāt uerba statuti, tamen ipsis uerbis posthabitis mẽs statuentium sequenda est(ut plenissimè supra ostendimus) mens autem esse uidetur, ut pro duobus homicidijs capitis pœna debeatur,& præterea nihil. vnde cum pro primo maleficio centum condemnationis nomine prioris præstita sunt,si modo pro sequẽti homicidio capite is puniretur, iam pro utroque in plus quam in caput punitus foret,quod est contra mentem statuentium;ergo mitius quàm capitaliter aliquantulum puniendus est, ita tamen ut pro secundo homicidio non solum in centum,sed acerbius aliquãtulum puniatur; quia geminatio delicti aggrauat culpam,sicque satisfactum erit fundamento & rationi contrariam partem tenentium,& hęc pars ut humanior, ita & uerior uidetur. Colligitur †quare statutum puniens gestantem margari

39 Falsas margaritas gestans, non cõprehenditur statuto, qđ punit margaritas gestãtem.

tas intelligatur in eo,qui ueras,non in eo qui falsas gestaret.ut uoluit Bar.in.l.i.§.hoc inter dictum per tex.ibi.ff.de fonte.Franciscus Cremensis singulari lxxxiii.mulier transiens.Ludou.Roma.consi. ccccxciii.qui inde & etiam Cremensis inferunt, quod † mulier transiens ad nuptias secundas,& si perdat lucra à marito habita,tamen non amittet, quod sibi mari

40 Pœna non extenditur de casu uero ad casum fictũ.

ti contemplatione donatum fuerat, quamuis id à marito profectum intelligatur. l. sed & si plures.§.in arrogato.ff.de uulgari.quia id nõ tam uere quam ficte à marito profectum intelligitur; & pœnas non esse de casu uero ad casum fictum porrigendas non ineleganter contendunt. ratio ergo prioris dicti ea est, ꝙ statuti legis've imperium, utilitatem intuetur ciuium,non e aptionem aut læsionem eorum,utilitas autem in eo est, ne ueris & preciosis margaritis utentes depauperẽtur, quæ ratio cessat in falsis ut §. xvii.nu.65. multa in simili diximus in tract.de succ.cre.lib.ii.

41 Calumniæ iuramentũ non subit, qui plenè probabit.

Centesimo quarto colligitur quare † & si regulariter processus sit ipso iure nullus quando calumniæ iuramentum nõ fuit præstitum, cum esset petitum.l.ii.§.sed quia ueremur. C. de iuram.calu.c.certum de iuram.cal.c.constituens de fideiuss.tamẽ si exigatur ab eo, qui iam plenè probauit,isque iurare nolit, aliud erit. Vt arg.l.si non fuerit.ff.de iureiu. tenent Bal.in.c.ii.col.ii.de proba.Ias.in.l.admonendi col.xli.de iureiur.Matthæus Mathas.& Sata.eius additio.not.lxv.nota quod statutum, idem Ias.in.l. iusiurandum quod ad pecunias §.qui iusiurãdum,not.i.ff.de iureiu.ratio est, quia † ut reperiuntur non pauci, ita numinis cõtemptores,ut falsò iurare nihil uereantur; ita ex diuerso sunt nonnulli ita summi Dei reuerentes, ut potius suum amittant quàm sacramentum subeant, etiam ueritatem dicturi. ita ait.l.quæ sub conditione, in prin.ff. de condi.inst. Ne ergo uir bonus, qui iam plenè ius suum probauit nimia Dei reuerentia uerum etiam sacramentum subire non audens, ius suum indebite amittat,par est, ut tali casu cesset iuramenti subeundi necessitas;ne legis imperium tale iuramentum exigentis ad utilitatem ciuium destinatum, in eorum bonorum ciuium læsionem reflectatur cessante necessitate, prout cessat in specie proposita. ad .l.manifestę turpitudinis.ff.de iureiu.responde,† procedere quando nondum esset legitimè probatum,& est optima defensio istius singularis conclusionis, de qua multum dubitauit Ias.in d.§.qui iusiurandum.

41 Dei reuerẽtia commendatur.

43 Intell.l. manifestæ. ff. de iure iur.

Centesimoquinto colligitur, † quare non ualeat statutum uel consuetudo particularis adimens iuramentum calumniæ quo casu petitum esset,ut per d.c.uerum.d.§.sed quia ueremur.d.c.ueniens,tenuit Matthæus Mathæsillanus & Sata.ubi supra.ratio enim est,ne facultas statuendi per legem generalem municipibus concessa,ut plenè tradunt Bart.& alii per tex.ibi in.l.omnes populi.ff.de iust.& iur. conuertatur in ipsorummet lęsionem,qui remoto tali iuramento litibus scaterent, & nimiũ inuicem uexarẽtur .sicq; statuendi imperium noxium,(quod esse non debet) ipsismet esse inciperet.

44 Calumniæ iuramentũ remoueri non potest per statutũ locale.

CAP. TRIGESIMVM SECVNDVM.

1 *Solennitas abundans non nocet.*
2 *Exceptio incontinenti probanda, non comprehenditur in statuto exceptionem excludenti.*
3 *Prohibitus habere prædia in territorio, non uetatur si ea illico sit uenditurus.*
4 *Statutum fœminas dotatas excludens, intelligitur quo ad successionem eorum, qui dotare tenebantur.*
5 *Fortuitus casus excusat à pœna statuti.*
6 *Carceris custos non tenetur si socij malignatione incarcerati fugiant.*
7 *Proditio irreparabilis.*
8 *Præscriptio cum mala fide quare non ualeat.*
9 *Pœna an debeatur in conscientia?*
10 *Malæ fidei possessor quis dicatur.*

11 *Minor*

11 *Minor non comprehenditur statuto punienti delicta non communia.*
12 *Minor non comprehenditur statuto puniẽte eum qui de comitatu bladum extrahit.*
13 *Monachi minorita fundi ad uendendum an sint capaces?*
14 *Ecclesia ex necessitate uendens, non tenetur solennia seruare.*
15 *Statutum ut mortua uxore maritus lucretur dotem, an locum habeat, quando maritus & uxor simul perierunt? ardua.q.*
16 *Statutum quòd uno delinquente cæteri de familia puniantur, an ualeat? ardua q.*

1 Solennitas abundans non nocet.

Centesimo sexto colligitur, quid dicendum, si † in aliquo actu statutum prouidet adhiberi præsentiam, uel cõsensum quatuor uirorum, aliàs non ualeat. utrum si adhibeantur decem, uel plures, reddatur actus inualidus tanquam non seruata forma? & uidetur quòd sic. quia omissio modi & formę uitiat dispositionem. l. qui Romæ. §. Flauius. ff. de uerbo. oblig. c. Pisanis de restit. spo. c. cum dilecta de rescrip. c. cum super abbatia de offic. delega. Contrarium tamen reperio fuisse consultum, prout refert Pet. de Anch. in repe. c. canonum. statuta. de constit. 39. char. quia licet ad solennitatem statuat lex certum numerum, ampliatio numeri non uitiat. l. hæredes palam. in prin. ff. de test. & l. cum tabulæ. ff. de secund. tab. per hoc. l. non solet. ff. de regu. iur. & l. qui mutuam. ff. mand. l. pediculis. §. Labeo. ff. de auro & argen. legato. item maiori numero inest minor. l. i. §. si stipulati, de uerb. obl. pręterea numerus ampliatus non diuersificat formam. l. non sunt liberi. ff. queăd. seruitu. amit. l. i. §. item quæritur. ff. de aqua quoti. & esti. facit quod not. Bart. in. l. si prius. ff. eo. tit. Denique hæc pars uera est, ut constat per tex. in. l. uni. in prin. C. de rei uxo. act. & potissimum ex omnibus fundamentis & rationibus nostræ sententiæ principalis, quæ habet legum principumq; imperium ad ciuium utilitatem destinari, quæ per interuentum decem uirorum, ubi quatuor tantum sufficiebant, tantum abest ut interuerteatur, quòd potius assequitur pleni, ergo ea dispositio minime debet pro irrita in læsionem agentium haberi. Et ita in specie tenet Corsetus singul. incipiente statutum. xxii.

2 Exceptio incõtinenti probanda, non cõprehendit in statuto exceptionem excludenti.

Centesimoseptimo colligitur, quod † si statutum tollat exceptionem in aliquo casu, debet intelligi, nisi quis uelit incontinenti probare exceptionem legitimam, quia eo casu debet audiri, non obstante statuto: quia statutum uidetur exclusisse exceptiones non legitimas propter præsumptam fraudem opponentium, quę præsumptio cessat in probatione, quæ offertur in continenti, tex. in. c. literas, de resti. spoliato. quod not. gl. in l. i. §. hoc interdictum, in uer. sed & si falsum. ff. de tab. exhiben. Abb. in c. scifcitata, super glo. in uer. effectum de in inte. resti. quam glo. ibi profitetur se solitum esse multum adducere in consilijs ad statuta excludentia omnes exceptiones. Abb. in. c. super eo. ad fi. de offi. deleg. nide dicta per eum in c. ex parte. iiij. eod. ti. nisi esset præsumptio contra eum, quòd calumnio sè exciperet, licet offerat se probaturum incontinenti. istud noluit glo. in d. c. scifcitata, quæ limitat d. c. literas. & istud dictum sensit do. Abb. in d. c. super eo, ubi Bald. Singulariter dixit per illum tex. iuncta glo. quòd à summaria cognitione potest quis repelli, ubi præsupponitur quis calumniari. quod dictum dicit menti tenendum. & not. in c. ueniens il secundo de testi. in l. fi. C. de ordi. cognitio. putat tamen do. Abb. in d. c. super eo illud dictũ glo. & Bal. procedere. ubi opponens offert se probaturum in continenti, & præsumptio est de malitia, quia per talem oblationem non purgatur præsumptio malitiæ. quibus de rebus per Anto. Corsetum singulari in uerb. exceptio. ii. & pro superiore opinione, ut talis exceptio in continenti probanda per tale statutum exclusa non uideatur, facit nostra sententia principalis. Nam ut reliquorum principum, ita & statuentium ac legislatorum imperium ad proficiendum est, non ad nocendum: noceret autem si exceptio legitima etiã in continenti probanda excluderetur. Vnde & si uerbis statuti accedere uideretur, tamen extra mentem statuẽtium esse uerosimillimũ est, quæ potissimum (ut supra ostendimus) intuenda est. glo. ibi & ubiq; communiter app. in. l. tale pactũ. §. fi. ff. de pact. sicq; uerbis post. habitis ex uerosimili mente statuentium talẽ exceptionem admittemus.

3 Prohibit' habere prędia in territorio, nõ uetatur si ea illico sit uẽditurus

Centesimo octauo colligitur, quid † si prohibetur forensi aliquam rem immobilem relinqui per statutum, aut per uiam contractus, uel ultimæ uoluntatis? relictus est fundus forensi ut uendat pretiumq; habeat. An hoc casu habeat locum statutum? glo. est sing. in c. i. §. confirmatos, in uer. domum, de reli. dom. in vi. q̃ ualet legatum, sicq; tale statutum nõ habet locum. & est ratio, quia si non durat alienatum, ergo non uidetur alienatum. ut in c. i. quid iuris sit si uasallus post alie. feud. id recupe. & l. si uerò pro patre §. uersum. ff. de in rem uerso.

uerso.Bal.in.l. cum quæstio in fin.C. de leg. & sequuntur Fran. in d.§. confirmatos. Conset. notab.mendicantes.late per Alex. & Ias. qui alios citant in l.apud Iulianum.§.constat.ff. de leg i.Io.Dilect.de arte test. caut.xl.& Deci. consi.559.in casu.Curt.Iuni. cõsi.cv.col.ii.in simili per Hippolytum Marsilium singulari cxxxii.Nicolaum Pign.& Ludouicum Romanum singulari.cxxciiii. incipi. prohibetur fo rensi, ratio enim huius cõmunis opi.est, quia animus statuentium fuit ciuibus cõsulere quò ad hoc,ut omnia prædia, quæ intra fines territorii erant ad eos solos, non etiam ad forēses pertinerent, non autem quo ad forenses commercium iure gentiū debitum (iuxta.l.ex hoc iure.ff.de iust.& iure.§.ius ciuile &.§.ius aūt gentium inst.de iure nat.) remouere, uoluerunt.ergo cum per tale legatum id prædium non desinat cum effectu permanere inter cõciues, cessat ea utilitas, ad quā statuentes pro spectum uoluerunt, & si ultra progrederetur noxium esset, quia contra ius gentium adimeretur forensibus commertium.

Centesimo nono colligitur, stante † statuto, super quo egregiè consuluerunt Rapha. Cuma.& plures alii cõsi.ccvii.incipien.quod quælibet hæreditas &c. quod quælibet hæreditas ascendentium deferatur masculis legitimè descendentibus, exclusis fœminis, cum dotatæ fuerint. Quod licet tale statutum generaliter loquatur, non habet locū in successione matris uel auiæ maternæ, sed solum in ascendētibus per lineam masculinam, sequitur Ias.in l.iiii.§.prætor ait, in princ.iii. col.ff.de in ius.uocan. mouetur. Rapha. quia statutum excludit fœminas,quia sunt dotatę: sed ista ratio dotādi cessat in matre, & auia: quia ad eas non pertinet officium dotandi.l. mater.C.de iure dot. ergo non comprehēdit matrē, quia debet intelligi de hæreditatibus eorum,qui tenentur dotare:& sic de hæreditate patris uel lineæ paternæ, cū ergo uerba non conueniant matri, nec eius dispositio.l. iiii.§.toties.ff.de dam.infec.l.quod constitutum.ff.de milit. testa. cum simil. & quod tale statutum intelligatur, si dotatę fuerint ab ea persona, de cuius hæreditate agitur, & nō ab alia,ita tenet no.Bal.in l.i.C.de leg.hæred.cū concor.quas dat Ias. in l.quoniam nouella.C. de inoffi.testā.& Gerardus singulari.vii.quā do rubrica.num.iii.ratio istius rei ea est,quia hoc statutum fœminarum exclusiuum, uidetur esse contra naturalem æqualitatem, quæ inter masculos & fœminas esse debet.l.maximum uitium.C.de lib.præteri.§.fin.inst. de hæred.ab intest.unde si huiusmodi statutum aliquando ob aliquam magnam utilitatem, aut reipublicæ necessitatem toleratur (id quod satis est,ut ualeat,teste Baldo in l.non omniū & in.l.de quibus col.x.ff.de legibus & eleganter per Andream Tiraquel. de utroque retra ctu in præfa.nume.75.) tamen quin odiosum & consequenter restringendum sit, negari nō potest, quoties se se offert aliqua non multum deuia & extranea interpretandi occasio. ut in specie hac.quæ eo maximè admittenda est, quod legislatores (ut nostra principalis conclusio habet) ut reliqui principes non ut obsint, sed ut prosint acceperunt imperium. unde eæ leges ea'ue statuta, quę sub dura uidentur piè ut sic minus obsint interpretāda sunt; estq; iudice me efficacior ratio, quā quę mouit doctores supra allegatos.

4 Statutum fœminas dotatas excludēs, intelligitur quo ad successionem eorum, qui dotare tenebantur.

Centesimo decimo colligit, scis quod † lex est, quod si sit statutum in ciuitate, quod non extrahatur bladum uel aliquid aliud de loco, quòd si casu fortuito de aliqua alia ciuitate, uel castro ueniāt homines deferentes bladū uel aliam rem contra statutum, quòd nō obstante statuto possunt,licet alias non possent, nisi essent transeuntes.C.de ædific. priua.l.si quis post hāc legem. ita Guilielmus de Ludo sing.xviii.ratio est, quia impossibilium nulla obligatio est.l.impossibilium.ff. de regu.iur. l.i.ff.de cond. insti.impossibile autem est casus fortuitos præcauere.l.quæ fortuitis.C.de pignor.act. ergo leges, quæ non secus quàm principes ut prodessent, nō ut obessent imperium acceperunt (ut nostra principalis conclusio habet) non potuerunt obligare nos ad tale quid impossibile.

5 Fortuitus casus excusat à pœna statuti.

Centesimo undecimo colligitur eadem ratione, si dictat statutum, quod si † carceratus aufugiat custodes teneantur pœna capitis. si duo sint custodes, & unus custos simul cū carcerato aufugerit, quod alter custos nō teneatur pœna statuti.tex.est singularis in l.ultima uersi.interdum.ff.de custo. reo. & idē Roma. consi.cccxcv.ut res col.fin.uer.secundū doct. in d.l.fi. Are.in tracta.malefi. in uerbo, fama publica precedēte.num.91.Fran.Cre.no.xci. Hipp.de Marsi.in rub.ff.de fideiuſ.q.xvii.pulchrè per Nico.Boër.deci.ccxvii, quo ad tertiam.qui alios citat. Ludouicus Roma. singulari.xxx. Hæc enim † proditio est, quam præcauere est ultra prouidentiam & uires humanas.unde sic cecinit,

6 Carceris custos non tenetur si socii malignatiõe incarcerati fugiant.

7 Proditio irreparabilis.

Claudianus lib.2.in Ruffinum,

Heu heu quàm breuibus pereunt ingentia causis.
Imperium tanto quæsitum sanguine, tanto
Seruatum, quod mille ducum peperere labores,
Quod tantis Romana manus contexuit annis

Proditor

Proditor unus iners angusto tempore uertit.
Et Sillius Italicus lib. 13. Bel. pun.
Illa autem, quæ tonderur præcordia rostro
Alitis, in quantum resonat plangentibus ales
Armiger ad pastus rediens Iouis, hostibus arcem
Virgo immane nefas, adamato prodidit auro
Tarpeia, & pactus reserauit claustra Sabinus.

Cũ ergo proditioni occurrere sit impossibile, impossibiliumq; nulla sit obligatio. l. impossibiliũ. ff. de reg. iur. par est, ut custos carceris non teneatur de proditione socii cũ lex imperium ut prodesset non ut noceret acceperit, ut habet nostra principalis cõclusio no ceret aũt si ad impossibile obligaret.

8 Præscriptio cũ mala fide qua re non ualeat. Centesimo duodecimo colligitur quamobrem omnes leges & omnia statuta, quæ permittunt præscriptiones cum mala fide contra reales, uel personales, uel mixtas actiones nõ ualeant ipso iure, quia sunt contra ius cõe & nutriunt peccatum, ut in c. uigilanti & c. fin. de præscrip. & in regula possessor, de reg. iur. in. vi. peccat enim, qui sciens se teneri ad centum ex causa depositi, mutui, uel uenditi, recusat soluere. & hanc doctrinam sentit Bar. in l. omnes populi. ff. de iusti. & iure. in illa quæstione, an ualeant statuta circa ius diuinum. idem tenet Ange. in l. sequitur. §. si uiam. ff. de usucap. & in l. hec aũt iura. ff. de ser. urb. præd. & in l. si. ff. quemad. ser. amit. & in l. ait prætor §. itẽ ei. ff. ex quib. cau. maio. in uno casu quãdo debitor non peccaret recusando soluere, ut quia esset obligatus ad meram pœnã, puta, ad duplum uel quadruplum actione furti. Nã † secundum ius diuinũ, & secundũ forum conscientiæ nõ tenetur quis se offerre ad soluendum pœnã, etiam eã petenti in iudicio, uel extra. xii. q. ii. c. fraternitas, ubi est tex. sing. iuncta Glo. in uer. cũ augmẽto. in fi. & not. doct. in c. dilecti, extra de arbi. Ant. in c. fi. extra de præscrip. idẽ tenet Panor. in c. quoniã col. v. post Butr. & ibi Feli. col. ii. de præscrip. ubi dicit hanc esse communem opi. confirmatur ex iis, quæ late dixit idẽ Fel. in c. i. xx. col. uersi. tertius casus de cõstitu. circa Glo. in c. fraternitas alleg. secus ubi actio nõ est mere in pœnam, sed quia uisum fuit legi sic cõuenire reipub. ut in actione de dolo & simili. quia si interuenit dolus ex parte alterius tenet, ut pulchre per Abb. ubi supra, propter d. Glo. sing. & c. admonere. xxxiii. q. ii. & per Mathæsillanum sing. xxiii. ratio superioris conclusionis, ut tale statutum non ualeat, est. quia ut principibus ita & legislatoribus ac statuẽtibus ut prosint, non ut obsint imperium datum est, ut habet nostra conclusio principalis. nocerent autem si præscriptiones cũ mala fide inducerent, quia & præscribentis anima periret in æternum, que cũctis rebus caducis preciosior est. l. sunt personæ. ff. de religi. & ius illius contra quem præscribitur amitteretur, quod magni faciendũ est. tex. & Glos. in l. aduocati. C. de aduo. diu. iudi. ergo & c. id quod obtinet & admittere, quando † contra te ignarũ rei uel iuris tui præscribere uolebam, ut in terminis l. fi. C. de longi temp præscrip. idẽ si eras agere impeditus, secus si sciebas, nec agere impeditus eras, sed dissimulabas, tũc enim ius tuũ concedere mihi uidereris, nec est cur hæc tacita donatio & concessio magis improbatur quã expressa. ut per totos titu. ff. C. & inst. & in decret. de donati. iuncta. l. cum quid. ff. si cer. pet. facit l. cũ, de in rẽ uerso. cum materia. ff. de prob. Itaq; cũ mala fide non procedit præscriptio in personalibus actionibus, non magis quã in realibus. sed nego habere malam fidem illum, qui scit se possidere rem alienam corporalẽ domino sciẽte & petere liberrime ualente, ideq; si quod ei debet, desinit soluere, cum ille nullo impedimento iuris aut facti esset petere impeditus. sicq; hoc casu tam in personalibus quã in realibus actionibus contingit præscriptio tuta & legitima de iure ciuili & de iure canonico & in foro cõscientiæ ex tacita cõcessione illius, ut alibi plenius diximus. & in simili per Cagn. de reg. iur. ff. in l. quod a quoquam col. fi. 10 Male fidei possessor quis dicatur.

9 Pœna an debeatur in conscientia.

Centesimo decimotertio colligitur, an statutum † loquẽs generaliter includat minorẽ? dic quid sic, c. cõstitutus de in integ. restitu. l. si sinc. §. Lucius ff. de adminis. tuto. quod tamen limita, nisi statutum uel consuetudo puniat aliquid, quod de iure cõmuni non est punibile: tunc enim minor non includitur in statuto, uel consuetudine, c. ii. de delict. puerorũ. Nam homicidium casu perpetratum sine culpa est impunibile, ut l. i. C. de sicar. & ideo in d. c. ii. dicitur, quod in illa consuetudine ibi relata minor non includitur, licet generaliter loquatur. & ualebit ad statutũ, quod † nemo possit extrahere bladum de comitatu, ut illud statutũ minorẽ, seu pupillum non cõprehendat, & quando pœna in delictis minuatur propter ætatẽ ponunt Castren. & alii in d. tit. C. si aduer. delic. Deci. & Cagnol. in l. ferẽ in omnibus. ff. de reg. iur. Marsil. in l. si infans. ff. de sicar. Ludouicus Carer. in tract. de homici. §. vi. in princ. de minore extrahẽte bladum tenet Bal. in l si ex causa § fi. ff. de minor. Fran. Cremẽs singu. xxix. fallit secundo d. §. Lucius in statuto de maioribus sentiente: quia tunc minores nõ ligat. Bal in l. pen. C. de infami. facit l. si quis maior, cũ ibi nota. C. de transact. 11 Minor non cõprehenditur statuto puniẽti delicta nõ cõmunia. 12 Minor non cõprehenditur statu to puniẽte eum quide comitatu Bladũ extrahit.

fallit

fallit tertiò in statu odioso Bart in l.etiam.ff. de minoribus.& idem de statuto exorbitante, Bal.in l.i.C.quan.imper. int. pupi. & Hippol. sing.cccclxxxi.communis, & ibi ponit aliam fallen.fallit quinto, ut pendem Hippol.sing. ccclxii.statutum. fallit sexto in præscriptione,de quare per Bar.in d.l.etiam,& in l.fin.& ibi Bal.C.in qui.cau.in integ.resti.Feli.c.placuit col.ii.de præscript.& docto. in c.constitutus,de restitutio.in integ. per Ludouicum Roma.in sing.816.tu audisti, Et hisce de rebus diximus multa de succ.cre.lib.i.§.x. circa l.fin.C.in quibus can.in integrum rest. ratio autem superioris conclusionis,quę habuit,minores non comprehendi in statuto puniente, id quod de iure communi punibile nō est, ea est,qa ut principes ita & legislatores uel statuentes imperium acceperunt,ut prodessent, non ut obessent, ut habet nostra principalis conclusio . Nocerent autem si tali statuto minores comprehenderēt,quia hi solius iuris naturalis , non etiam iuris meri ciuilis gnari intelliguntur: sicq; tali statuto inculpati subiacerent.

13 Monachi minoritæ fundi ad vēdendū, an sint capaces? Centesimo decimoquarto colligitur,quod † ut scis fratres mendicantes sunt incapaces bonorum immobilium, ut in clem.exiui. de uerb.sig.& legatum rerum immobilium eis factum,nō ualet, nisi quantum ad æstimationē. ut uoluit Bart.& Bald.post Iacob.de Are.in l. apud Iulianum.§.fi.ff.de leg.i.& in l.si res & in l.fideicom.§.si seruo.ff.de leg.iii.& Bartho. in tractat. Minoricarum in.j.parte. & Marsilius in l.si in singulos in pen.col.ff.de ann.leg. & ideo subdunt doct. in dictis locis quòd licet fundus non possit simpliciter mendicantibus relinqui, tamen poterit eis relinqui ut illum uendant, & in necessitatibus suis pretium conuertant.ad quod allegant Glos. no, in c.i.in uerbo.domum, de relig.domi.lib.vi. & idem tenet d.Ant. in c.in præsentia . in vii. col.uersi. quintus casus,de probat. & Bald.in authen.ingressi in vii. col.C. de sacrosan. eccle.& in l.cum quæstio.in fin.C.de legi.& Ludoui.Roma.in l.Antistius.§.fi.ff.de acqui. hæred. Et hoc casu † in uenditione talium bonorum immobilium non requiritur solennitas c.sine exceptione,ita singu. dixit Bal.in auth. si qua mulier in.iiii.col.C. de sacrosan. eccle. post Guil.de cun.in d.authen. hoc ius porrectum & Bal.in c.cum causa, circa fi.extra de sent.& re iudi. Alius est etiam casus in quo dicta solennitas non requiritur, uidelicet,quādo ecclesia esset coacta alienare rem, ut puta; si esset grauata alienare fundum per fideicōmissum.nam hoc casu alienabit sine solennitate alias requisita . ita dixit multum not.Lap. alleg xxvi.incip.disputat primo , post mediū quę dicta refert & sequitur Feli.in c.in pręsentia in xxvi.col.in fi.de probat.& istæ sunt communes opiniones ut per Feli. post alios i d.c. in præsentia,nu.51.& ibi.Deci.nu.69. Hippolytus Marsilius singu.cxxxii.Nicolaus Pigno. ad Romanum sing.ccxciiii. Ratio ergo istorum est, quia inra solennitatem alienationis exigentia intuentur utilitatem ecclesiæ, quæ utilitas cessat, quando ex necessitate fienda erat alienatio , nec decebat ut iura, quæ ad proficiendum, non ad nocendum fiunt iuberent nobis facere & adhibere solennia inutilia,quæ nobis laboris & molestiæ multùm afferrent,utilitatis uerò nihil: contra naturam & destinationem uniuersorum principatuū, siue illi principum sint siue legum, ut habet nostra principalis conclusio. & facit l.non cogendum.§.Sabinus.ff.de procur.l.hæc stipulatio.§.diuus.ff.ut lega.nom.caue.cū similibus.

14 Ecclesia ex necessitate uendens, nō tenetur solēnia seruare.

Centesimo decimoquinto colligitur,si statuto caueatur,quòd mortua uxore in matrimonio, maritus lucretur tertiam partem dotis.Quid si ambo simul moriantur,ut puta, ex naufragio,uel ex domus ruina, & nescit quis anterior,& quis posterior fuerit mortuus. an isto casu habebit locum statutū?breuiter dici to quod sic, fauore lucri ipsius dotis. ita singulariter dicit Bal. in l.si possessor.§.si eodem ff.d.relig.& sump.fune.per illum tex.cū Glo. sua,sed ultra Bal.ego allego optimum tex. in l.cum hic status.§.si ambo.ff. de don. int. uir. & uxo.ubi si maritus & uxor simul moriantur ad donationē ualidandam præsumitur præmortuus donator,siue donans fuerit maritus siue uxor.quod nota. & uide per Cremensem sing.liiii.qui idē sequitur, id quod ut nobis uidetur est contra tex. in l.eum qui.ff.ad Treb. & in l.quod de pariter.ff. de rebus dubi.l.ex duobus in prin.ff.de uulga.cū similibus. præsertim quia tale statutū cum inducat inæqualitatē,odiosum esse intelligēdū est.l.cū oportet, in prin.C.de bon. quæ lib.l.illud.l.illā.C. de colla. & maximè p l. maximum uitium.C. de lib.pręt.& quia statuētes ut prodessent, nō ut nocerent imperium acceperunt (ut habet nostra concl.principalis) & illam inæqualitatem inducentes satis nocuisse uidentur. nec expedit ut id nocumentum augeatur, quod nota , quia Venetiis statutum est, ut uidua à marito liberos non habens, amittat tertiam partem dotis.

15 Statutū ut mortua uxore maritus lucreē dotem, an locum habeat, quando maritꝰ & uxor simul perierunt? ardu quæstio.

16 Statutum quòd uno delinquēte cęteri de familia puniātur, an ualeat? ardua.q.

Centesimo decimosexto colligitur, statuto † Florentinorum cauetur,quod uno de agnatione delinquēte,cęteri de agnatione teneātur,

tur, an ualeat tale statutum? quod sic, probat tex. in arg. in l. iure prouisum. C. de fabricens. li. xi. hoc colligit ibi Bar. & Ratio statuti & illius legis ponitur in text. ibi, scilicet quia alii curabunt, ne aliquis delinquat. & sic nota ibi casum in quo unus pro alio tenetur. simile i l. fi. C. de nauf. li. xi. alia similia not. p Glos. in l. i §. si plures. ff. de exer. facit. C. de primipi. l. fi. li. xi. & u. de hac q. statuti uide Bal. in l. i. aliàs in rub. C. res inter alios acta. Bald. in l. i. C. ne fil. pro pat. & in l. si qua. ff. de iis qui sunt sui. & per Corsetum in sing. incipiente, statutum. x. qui idem sequitur, quod suspectũ puto p d. rubr. & per oẽs. ll. illius tituli. C. res inter alios & l. si quis in suo. §. legis. C. de inof. test. per totum. C. ne filius pro patre, per totũ. C. ne uxor pro mari. l. nõ debet. ff. de iureiu. & p nostram principalẽ cõclusionẽ, quę habet, statuentes nõ secus quã principes reliqui ad proficiendum, nõ ad nocendũ, imperium accepisse. nocerẽt aũt si tale statum ualeret, quod est iniquissimũ, saltẽ quo ad pœnam ordinariã: sed quo ad aliam minusculam forte posset tolerari. arg. l. scio. ff. de minor. & argu. d. l. iure prouisum, cũ multis, quæ cõgessimus de succ. resolu. lib. i. §. vii. differentes modica non subiici regulis iuris. & ita in simili uult Diuus Thomas. ii. ii. q. xcviii. art. 4.

CAP. TRIGESIMVMTERTIVM.

1 *Fideiussio multis nominibus significatur.*
2 *Fideiussor dicitur quis diuersimodè.*
3 *Fideiussio facta pacto nudo non ualet etiam de iure canonico.*
4 *Fideiussor indemnitatis quis sit.*
5 *Fideiussor non est, qui promittit soluere nomine debitoris.*
6 *Debitor & fideiussor quando quis esse possit.*
7 *Fideiussorum differentiam.*
8 *Fideiussor quando liberetur, quando creditor negligens fuit in debitores conueniendo.*
9 *Fideiussor etiam ut principalis obligatus gaudet beneficio excussionis.*
10 *Excussionis beneficium opponitur contra collegam, qui solus administrauit.*
11 *Fideiussor licet promittat soluere sine ulla exceptione, adhuc potest opponere exceptionẽ excussionis.*
12 *Excussionis beneficio potest renunciari.*
13 *Excussio cessat, si est notorium quòd debitor non est soluendo.*
14 *Excussio cessat quando fideiubeo pro naturaliter tantum obligato.*
15 *Excussio cessat quando principalis est ubi conueniri nequit.*
16 *Excussionis beneficium perdit mendax.*
17 *Excussio cessat cum pater fideiubet pro filio.*
18 *Excussio cessat in fideiussore de iudicio sistendo.*
19 *Excussio, omissa non uitiat processum.*
20 *Fideiussor fisci non habet beneficium excussionis.*
21 *Excussio cessat quando debitor est ualde cauillosus uel rixosus.*
22 *Excussio cessat quando fideiussor impugnatur per modum exceptionis.*
23 *Excussio cessat in mercatore & campsore fide iubente.*
24 *Exceptio non numeratæ pecuniæ cessat in mercatoribus.*
25 *Scriptura an obliget quò ad clausulas, quæ inius su partium de consuetudine tabellionum apponuntur? ardua quæstio.*
26 *Tacitum interdum paris, interdum maioris, interdum minoris potentiæ est, quàm expressum.*
27 *Scriptura clausula de consuetudine tabellionum apponi consueta, inutilis est in tribus casibus.*
28 *Tacitum sæpe fallax.*

ENTESIMO decimoseptimo colligitur ex opi. nostra prin. quare, qui in subsidium fideiussit non teneatur, si debitor principalis efficiatur non soluendo propter morã creditoris in exigendo adhibitam, ut infra nu. 7. dicemus? ratio enim est, ne aliàs legis imperium ad proficiendum, nõ ad nocendum acceptum, deseruiret machinationibus. & sciendum est, quod † in iure nostro quò ad fideiussorum propositũ reperiuntur multa nomina, quæ uidentur prima facie eadẽ, sunt tamẽ penitus diuersa. nã reperiuntur, fideiussores, cõstitutores, itẽ expromissores, itẽ alii suscipientes ab initio in se alienã obligationẽ, itẽ alii, qui obligationẽ alienã iam natã in se trãsferunt animo nouandi. de quibus per Gloss. in l. in personam. §. qui pecuniam. ff. de pact. & in rubrica. C. de fideius. & in rubrica ff. de fideiusso. & ibi. Bartho. & in l. i. C. ad Velleia. & per Gloss. singularem, quæ ponit differentiam inter ista nomina in l. si uerò non remunerandi. §. si post creditam ff. mandati. & notabiliter per Ang. inst. de fideius. in princ. ubi optimè declarat. & aliquid per Alexan. i l. v. §. stipulatio. ff. de uerb. obliga. & per Bal. in l. cũ alter. C. de fideius. & est Glo. melior quã habeamus in iure in auth. de fideius. §. i. col. i. in uers. fideiussorẽ, secũdũ Alex.

1 Fideiussio multis nominibus significatur.

Alexan.in.d.§.stipulatio.& adde glo.in.l.Stichum,aut Pamphilum.§. aliquando.ff. de solut.in uers. intercesserat, & cum ista est ut ad propria deueniam. text. melior de iure. in.l. elegáter.§.seruus. patronis.ff. de dolo.& glo. in.l.Stichum.§.aliquando.ff.de solu.in uersic. intercesserat.

2 Fideiussor dicitur qs diuersimodè.

Secundo & proprius sciendum est, quod fideiussor† in ista materia sumitur multis modis, primò,pro eo,qui simpliciter pro alio intercessit,& iste obligatur per stipulationem non aliter.tex.in.l.blanditus.C.de fideius. & in.l. v.§. satis acceptio.ff.de uerborum obligatio. hinc uenit, quòd fideiussio facta pacto nudo apposito iuxta contractum non uestiatur cohærentia contractus, licet regulariter secus, ut in.l. pactum, & in.l. bonæ fidei cum similibus, C. de pact. ita notanter dicit Bald.in.l.ex placito.xii. quæstio. C. de rerum permu.per.d.§.satis acceptio & in.l.si tibi.C.loca. per Alexan.in d.§. stipulatio. in.l. v.ff.de uerb.oblig. in tantum quòd licèt aliàs de iure canonico ex pacto nudo oriatur actio secundum commu.opi.ut in.c.i. ubi plenè extra de pact.& plenè per legistas in.l.iurisgentium.§.quinimmo.ff.de pact. tamen fideiussio† præstita pacto nudo absque stipulatione, etiam de iure canonico non ualeret. ita notabiliter Bald. in.c.i. penult.colu. extra de pact.quod bene est notandum. & de hoc uide singulariter per Ias.in.l.lecta.ulti.col.ff. si certum peta.&fideiussor simpliciter acceptus de iure antiquo poterat cóueniri principali debitore non excusso.l.non rectè. C. de fideiuss. cum concor. hodie secus, auth. de fideiusso. in prin.colli.i.& auth.præsente.C.eod.tit.notatur plene in.c.peruenit extra. de fide inst.

3 Fideiussio facta pacto nudo nóua let etiá de iure canonico.

Secundo modo dicitur fideiussor, ille qui promittit id,quod creditor à debitore consequi non potuerit,& sic in subsidium.& iste talis ante reum conuentum & excussum non est obligatus, sed speratur obligari. & de isto propriè loquitur tex.in.l.si.in princ.ff.si cert. peta.& in.l.decem.ff. de uerbo. obliga.& in.l. omissis. secundo respon. C. de fideius. & in.l. ii.C.de fideiu.tuto.ubi uide & in.l.si fideiussores in id. in prin.ff.de fideius. cum simil. uide in materia tex. singula.in.l.fideiussor.obligari.§.si.eo.tit. est tex. mirabilis in.l.qui Romę. §. Augerius.ff.de uerbo.obligat.ubi nota.per Paul.& Ias.& per Ias.in.l.ii.C.de hær.insti.

4 Fideiussor indemnitatis quis sit.

Tertio modo, dicitur† fideiussor ille, qui promittit conseruare aliquem indemnem, uel promittit indemnitatem: & iste etiam nó potest conueniri, nisi in subsidium etiam de iure antiquo. & de isto loquitur ille titulus, C. si tutor indemni.promis.& tex. nota. & ibi Bart.in l.ii.C.de conue.fis. debi. lib. x. & Bar. notabiliter in.l.quæro.ff.loca. & Bal. in.l si pro eo.xii.q. c.mandati.& tex.singula.& ibi Bart. in.l.pater.ff.de dote.præleg.& tex.in.l.tutor. in prin.ff. ad Velleia. & tex. cum ibi notatis in.l.ii.C.de senten.quæ sine carta quanti. profer. in tantum non potest cóueniri nisi principali excusso.ut per tex.& ibi Barto. in d.l.i. C.de conue.fis.debi.lib.x. Sumitur & alijs modis iste fideiussor de indemnitate secundum formam tex.in.l is à quo. ff.de rei uendi.Item alio modo,uti in casu singulari.in.l.prima.C. de magistrat.conue. & per tex.& ibi singulariter Barto.in.l.si a priori.§. si fugitiui.ff. de furtis.& in.l.si à reo.in fi.ff. de fideiusso. cum similibus.

5 Fideiussor nó est, qui promittit soluere nomine debitoris.

Quarto etiam modo dicitur quis quodam modo fideiussor,scilicet ille, qui promittit soluere nomine debitoris. nam iste non est proprie fideiussor, nec potest conueniri, si debitor est soluendo:sed demum in subsidium.iste est casus singularis & fortè non alibi secundú nerum intellectum.in.l si ita.stipulatus fuero. la primera §.possum.ff.de nerbo.obli.ideo autem ille,qui sic promittit, non dicitur fideiussor,quia fideiussor non promittit nomine debitoris,sed nomine suo uel simpliciter & pro sua obligatione, licet ad utilitaté debitoris: & post quam promittit potest soluere nel nomine debitoris,& tunc illum liberat ipso iure & inconsequentiam etiam se ip sum.at iste noluit esse fideiussor sic promittendo, ex quo sequitur quod etiá iure ueteri necessaria erat excussio principalis anteaquam posset conueniri. quod est singulare & forte non alibi secú dum Paul.ibi.ideo diligenter est attendendú ad uerba instrumenti, quia notarius non habens de hoc notitiam de facili posset errare secundum eum. diceremtamen quod hodie non refert sit fideiussor,uel non, cum etiam fideiussor non conuenlatur nisi excusso principali ut in.d.auth.præsente.ergo à fortiori ille de quo in illo.§. possum. & sic dico quod licèt hodie ille tex. non corrigatur, non tamen aliquid habet singularitatis,:cum sit idem in casu magis dubio scilicet in fideiussore,ut dixi.& hoc puto nerum & necessarium,licet nemo doctorum attingat. ad intellectum illum require ibi Barto.&Alex.qui non tamen dicunt quod proprie notaui,ideo bene not. Et hic oportunè potest quæri,an ille,qui promittit per hęc uerba. Promitto quòd Titius tibi debet,dicetur fideiussor? tex.uidetur dicere quòd non. in.l.ubi autem non apparet.§.illud uerò.ff.de uerb. oblig. glo. singularis sentit contrarium

in l.Titia.§. idem respondendum. eod. titul. concordate ex uerbis Alexand.in d.§.illud.& per eundem in l.huiusmodi.eo.titu. & hoc est magis necessarium in proposito.

Quarto, necessariò quæritur, cum supra dixi de fideiussore indemnitatis, quæritur quot modis tanquam fideiussor potest quis promittere alium conseruare indemnem? istam quęstionem examinatam sic non inuenio, ideo pro ueritate considero omnes casus de quibus potest quæri. Nam aut debitor promittit debitori conseruare indemnem, aut ècontra creditor debitori: aut debitor fideiussori: uel fideiussor debitori: aut fideiussor creditori: uel creditor fideiussori. Primo casu, non potest exemplificari hæc quæstio, nam cum ipse sit debitor, non potest creditori promittere eum conseruare indemnem, quia sic esset fideiussor sui ipsius, quod non potest esse de iure, ut est tex.in l.hæres à debitore. §. seruo.& §.retro.in fi.ff.de fideiuſ.non etiam potest poni in secundo casu, quia actio & passio, non possunt concurrere in eodem subiecto propter contradictionem. si ergo creditor, qui habet actionem esset fideiussor & sic obligetur, ergo actio & passio concurrerent in eodē respectu eiusdem obligationis, quod non est dicendum. Item alia ratione, quia si creditor conseruaret debitorem indemnem, ergo in effectu nec iste diceretur creditor, cum teneretur id restituere, nec alius diceretur, cum in effectu ei nihil abesset. Tertio autem † casu bene potest poni hæc quæstio, scilicet quando debitor fideiussori promittit eum seruare indemnē, quia dicit quòd ei soluet quidquid ipse præstiterit creditori, & hic nulla est repugnantia, ut patet. & sic intelligitur.c.secundo, extra de fideiuſ.cum similibus. Nec obstat, quia hic est debitor & fideiussor, & sic fideiussor sui ipsius. dico quòd non obstat, quia hic est debitor respectu unius, & fideiussor respectu alterius; & sic non obstat.l. hæres à debitore.§. seruo.ff. de fideiuſ. cum simil. quia ibi intelligitur quando quis est debitor, & fideiussor sui ipsius respectu eiusdem creditoris, aliàs bene permittitur. Quarto autem casu non potest formari quæstio, quia si fideiussor conseruaret debitorem indemnem, ergo in effectu ille non esset debitor, nec iste fideiussor posset ab eo aliquid consequi per actionem mandati, contra.l. si pro ea.C.manda.& inst. de fideiusso.§. penul. cum concordan. Nisi poneres quòd iste fideiussor animo donandi intercesserit, & uellet debitorem conseruare indemnem: sed tunc ualeret tanquam donatio, & non haberet uim uel naturam fideiussoris.

6 Debitor & fideiussor quando qs esse possit.

Quinto casu bene potest poni hæc quęstio, scilicet quando fideiussor promittit creditori eum conseruare indemnem, quasi dicat promittit ei quando reus repertus fuerit non soluendo: nec ante poterit conueniri: & iste est casus. in l. prima. C.de conue.fiſ.debi. lib. decimo.& ibi Barto. & per Batol.in.l. quæro. ff. locat. & per Bald. in.l. si pro ea. duodecima quæstione.C. manda. & ista fideiussio bene ualet, quia nulla est repugnantia. Item postquam soluerit poterit repetere à debitore per actionem mandati, & sic non imitatur materia fideiussionis.

Sexto & ultimo casu, non potest formari hæc quæstio scilicet quando fideiussori promisit eum seruare indemnem, rationibus de quibus supra in secundo casu, quia si fideiussorem conseruaret indemnem, non esset creditor in effectu: cum nihil apud eum remaneret. Item esset creditor & debitor respectu eiusdem causæ, & sic actio & passio essent in eodem subiecto, quod est cōtra ius, & quia eadem res non debet diuerso iure censeri l.eum qui ædes, cum similibus. ff. de usucapio. cautè ergo Bald.in.l.si pro ea.C.manda.duodecima quæstion. formauit quæstionem nostram in duobus casibus. scilicet in tertio. & quinto. quia in alijs non poterat poni ut probaui.& cogita super his.

Viso quot modis capiatur fideiussor in proposito nostro, necessariò uidendum restat, an sit † aliqua differentia inter fideiussorem simpliciter acceptum ex una parte, & fideiussorem indemnitatis, & eū qui promisit, quòd ab alio seruari non possit, & eum qui promisit nomine debitoris ex alia. & reperio, quòd sic, prima differentia est, quia si fideiussor simpliciter acceptus renunciat beneficio de fideiussoribus poterit conueniri, etiam principali non excusso.glo.& dd.in c.peruenit, de fideiuſ. Bald.in d.auth. præsente. & est communis sententia per textum.l. penultima. C. de pact.cum similibus. secus in fideiussore indemnitatis, nam etiam si renunciet beneficio de fideiussoribus, non poterit conueniri ante principalis excussionem, hoc enim inducit hoc casu natura obligationis, magis quàm beneficium fideiussionis. ita notabiliter dixit Bar. in l.prima.C.de conue.fisci.debit.lib. x. & in l.quæro. ff. locati. & Bald. in l. prima.C.de reuo.his quæ in frau.cred.& Bal. in d.auth.præsente.Salicet.in l.prima.C.quod cum eo.notabiliter Iaſ.in l.fina.in princip.ff. si cert. petat. prima colum. post medium. & hoc tamen limita duobus modis, ut singulariter

7 Fideiussorum differentia.

riter per Iaſ. in l.fi. ff ſi cert.petat.prima col. in fi.cum ſequenti. Aliam limitationem colli ge ex uerbis Barth. in fi. & ibi in ſpecie. Paul. & Alex. & ibi etiam Iaſ. in fi. Idem in eo, qui promittit quanto minus à debitore ſeruari potuerit. Nam etiam ſi renũciaret beneficio. de fideiuſſoribus,tamen non poterit conueniri ante debitorem excuſſum, ratio, quia illa excuſsio requiritur pro implemento conditionis.nam fideiuſſor promittit ſub conditione,ſi non exigatur à debitore: & ideo antea quam illud liquidetur, ille nullo modo eſt obligatus d.l.fin. ff. ſi cert.petat.& l.decem,de uerb.obliga.ita notabiliter dicit Angelus.in d.l.fi.ff.ſi certũ pet.& ide ibi Alex.in additio. ad Bart.in d.l.i.C.de conue.fiſci.debit. lib.x. idem Iaſ.in d.l.fi.in prin.penul.col.in medio.

Secunda notabilis differẽtia eſt, nam fideiuſſor ſimpliciter acceptus, debet ante litem conteſtatam opponere beneficium excuſsionis,lite autem conteſtata,non poſſet,quia eſt exceptio dilatoria.ita eleganter Cynus, Bal. & Salice.in l.exceptionem. C.de proba.Salice.l.ii.C. communi diuid. Paul. de Caſtro. in l.decem de uerbor.obliga.ff.non ſic in fideiuſſore indemnitatis, uel in illo qui promiſit quanto minus ab alio principali poterit conſequi.nam iſti eam exceptionem poterũt opponere etiam poſt litem conteſtaram: eo quia iſtud eſt de natura conuentionis. ita notabiliter Bal. in c.ex reſcripto, de iure iurando.Contrariũ ſentit Bart.in l. fi.in principio. ff. ſi certũ peta.& uide ibi Iaſ.prima col.in fi.

9 Tertia differentia poteſt addi quia † ſi debitor principalis aliquando fuit ſoluendo,& creditor negligit,& efficiatur non ſoluendo, illud cedit damno fideiuſſoris ſimpliciter accepti.tex.eſt notabilis in l.ſi fideiuſſor creditori. Vbi Gloſ.& Bar.ff.de fidei.aliud in promittente in ſubſidium. nam non læditur ſi interim debitor fiat non ſoluendo.l. ſi fideiuſſores in id, in princi. ff. de fideiuſſo.Paul.in.l. decem, & in d.l. ſi fideiuſſor creditori. ff. de uerb. oblig. ubi allegat illum tex. & uide Iaſ. in l.fi.ff.ſi cert.peta.iii.colum.in fi. ubi hoc poteſt colligi.& nõ ſolũ excuſsio ꝓcedit in fideiuſ.ſimpliciter accepto,ut ſupra dixi. ſed etiã in mandatoribus,ſpõſoribus,& ſimilibus.tex. in auth.de fideiuſſo.§.i.collat.i.cũ cõcordan.

Fideiuſſor quando liberet,quãdo creditor negligens fuit in debitore conueniendo.

Secundo extende, ut procedat † nedũ quãdo quis interceſsit tanquã fideiuſſor,ſed etiã ſi ſe obligat tanquam principalis debitor.nã etiam tunc opponere poteſt beneficiũ excuſſionis.iſta eſt Gloſ.ſing. in d. auth. de fideiuſſo. §. i. in uerſ. fideiuſſorem, quam ſic allegat Abb.in cap.peruenit, de fideiuſſo.ii.col.& eſt

Fideiuſſor etiã ut principalis obligatus gaudet beneficio excuſſionis.

ſingularis ſecundum Alex. in l.ubi autem nõ apparet.§.illud. ff.de uer.obli.& in aliis locis.

Tertio pro extenſione addo, quod † quando ſunt plures adminiſtratores præſentes obligati in ſolidum, quorum unus adminiſtrauit,& alius cõueniatur, poteſt ille opponere de beneficio excuſsionis.i.quod prius conueniatur ille, qui adminiſtrauit.tex.eſt notabilis in l. fin.ff.de adminiſt. tutorum. & notatur in additi ad Abb. in c.ii.de fideiuſſ.in ad ditione magna poſt princ. 10

10 Excuſsionis beneficium opponitur contra collegã qui ſolus adminiſtrauit.

Quarto pro extenſione ultra omnes addo quod † fideiuſſor promittens ſoluere liberè ſine aliqua exceptione, non per hoc intelligitur renunciaſſe beneficio de fideiuſſoribus quin prius excuti debeat debitor principalis:cum iſtud ueniat ex natura actus.l. quæro.§.inter locatorem.ff. locat. & illa uerba ſine aliqua exceptione,intelliguntur deſtiuola c.ex parte.ii.de offic. delega.ita Ludoui.in conſil. xxii. quem refert & ſequitur Iaſ in l. i. pri.lect.de ſacroſanct.eccleſi ii.co. poſt prin.

11 Fideiuſſor licet promittat ſoluere ſine ulla exceptione, ad huc poteſt opponere exceptionem excuſsionis.

Limita multis modis, primò † ſi fideiuſſor renunciauit beneficio ordinis, uel excuſsionis,nam tunc poteſt conueniri etiam principali non excuſſo Glo. eſt notabilis & ibi dd.in c. peruenit,de fide inſtru. quod in tantum procedit, quod etiamſi renunciauit in fraudem ſuorum creditorum, nihilominus poteſt conueniri etiam principali non excuſſo. ita eleganter dicit Bal.in rub C.de reuo.his,quæ in fraud.credi.ult.col.poſt principium. quod diligenter nota. Hoc tamen eſt uerum in ſimplici fideiuſſore,ſecus in fideiuſſore indemnitatis,uel ſ eo,qui fideiubet in ſubſidium:nam ẽt ſi renunciauit non poterit cõuenire niſi principali excuſſo.ut per Bar.in l.i.C.de conu. fiſ. debi.lib.x. & per Angel.in l.fi.ff.ſi cert.peta & ſupra dixi latius in euidentialibus.

12 Excuſsio nis beneficio poteſt renũtiari.

Secundo limita, quando † certum eſt debitorem principalem non eſſe ſoluendo, nam tunc non requiritur excuſsio. ita uult Glo.in l fin.ff.ſi certum peta.& in l.decem. & ibi Bar. ff.de uerb. obliga. & in.l.niſi hoc actum. ff.de pact.Bart.in l.iii.§. ſi is pro quo. in fi. ff.quod quiſque iu. Angel. in l.ii. in princip.ff.qui ſatiſda, cogantur, ratio huius poteſt eſſe, quia ars & natura nihil operatur fruſtra. l. qui bis idem.ff. de uerb.obliga.Cum ergo excuſsio nihil operaretur,ergo &c.Secunda ratio,per id quod dicimus. quòd fruſtratoriis cautionibus uel remediis, non eſt utendum. l. non cogendum.§.Sabinus.ff.de procura.l.hæc ſtipulatio.§. diuus.ff. ut lega.nomine caue.Tertia ratio,quia quo ad aliquod declarandum,notorium & ſententia æquiparantur.l.emptorẽ.

13 Excuſsio ceſſat,ſi eſt notorium quòd debitor non eſt ſoluendo.

in

in princ.& ibi Bart.post Glo.ff.de actio.emp. Istam limitationē extendo scilicet quòd quã do notorium est ,principalem non esse soluē do,non requiritur excusio,procedit non solum quando est notorium in facto,sed etiam qñ est notorium in iure. Hinc uenit,quod † si fideiussor interueniat pro naturaliter obligato tantum, non erit necessaria excusio,quia notorium est in iure quod obligatus naturaliter tantum non potest excuti. ita tenet Ias. in.l.decem.num.31.ff.de uerbo. oblig. Bal.in l.in col.vii.de conuer.fis.deb.lib.x.& Bar. in l. Marcellus.circa fi.ff.de fideiusso.& in l.iii.§.si is pro quo.ff. quod quisque iuris. addo Bal.in auth. sed hodie. in fi. C. de actio.& obliga.Limita supra dictam conclusionem, quando principalis non esset soluendo, eo quia bona alienasset in fraudem creditorum.nã isto casu creditor non potest agere contra fideiussorem,sed debet prius agere contra illos possessores bonorum, in quos facta est alienatio in fraudem antea quã molestētur fideiussores. tex.in.l.bona §.i. & ibi egregiē Bart. ff.de iure fis.Ludoui.in l.fi.ff.si cert.petat.& ibi Alex. ii.col.circa princ.

14 Excusio cessat quã do fideiubeo pro naturaliter tantū obligato.

Secundo limita. ut per Petrum de Anch. in consil.v.incip. pro parte nobilis uiri &c. & ad istam principalem secundam limitationē uide quod ponit Ias. in.l.fin.ff.si certum peta. ultima col.

Tertio limito,quando † certum est, ꝙ principalis non potest cōueniri,ut quia est in aliquo loco tutissimo , rationibus de quibus in præcedenti limitatione. ita probatur per gl. cum tex.& ibi Bar. & omnes ubi uideas in.l.ii. in prin ff.qui satisda.cog.

15 Excusio cessat quã do principalis est ubi conueniri nequit.

Quarto limito, quando † fideiussor negat se fideiussisse. nam tunc perdit beneficium excusionis & omnia alia beneficia sibi competentia . tex. in.l. si dubitet.§. ita demum.ff.de fideius.& ibi Bar.Bald.in auth.contra qui propriam.C.de non nume.pecunia. de quo uide, quæ in simili pulchrè & nouiter ponit Ias.in.l. i.ult.coll.C. de transa.& ex ibi dictis posses arguere pro & contra.

16 Excusionis beneficium perdit mēdax.

Quinto limito, nisi † filius sit debitor,& pater fideiussor.nam tunc etiam præsente filio & non excusso, pater poterit conueniri . ut probatur in.l.iii.§. sed utrū.uers. proinde.ff. de minoribus,hic uide Bart. in l.si seruum.§. an filius.ff. de uerb. obliga, & notabilius in.l. cum filius circa prin.eo. tit. ubi allegat.§.sed utrum,& ibi omnino uideas quò ad istum casum ut scias in quo æquiparatur fideiussori. & ibi idem tenet Paul.

17 Excusio cessat cum pater fide iubet pro filio.

Sexto limito, quando † esset fideiussor de iudicio Sisti.nã ille bene poterit conueniri,licet debitor sit præsens,secundum quosdã,pro ueritate tamē uide Angel. qui notabiliter destinguit.in auth.de fideius.§.i.col.i.

18 Excusio cessat in fideiussore de.iudicio sistendo.

Septimo procedit, quando † exceptio excusionis est opposita , aliàs si nō opponatur, ualet tamen processus agitatus cōtra fideiussorē,ut probatur in l.fi.in prin.ff. si cert. peta. ubi quidam faciunt casum pro hoc, & ibi hoc uult Bart. in fi.princ.in solutione cōtrarii.tamen uide Bart.in l.ii,post Glo.C. cōmu. diui. & ibi notabiliter per Bal.qui hoc limitat. & uide Paul.in l.doce.ff.de uerb.oblig. & Cynum. &Bal.in l.exceptionē.C.de proba.ratio huius est,quia peruersio unius causæ ad aliam, non uiciat actum,ut per tex. cum Glos. in d.l.ii.C. communi. diui.& in l.si mācipium.§.i. ubi notabiliter.Bal.ff.de euictio. & per tex.Gloss. & dd.in l.i.C.de appellat.& uide, quæ dixi in l. reum.C.de procura.

19 Excusio omissa nō uiciat processum.

Ottauo limito, quando procurator simpliciter datus ad fideiubendum renuntiasset exceptioni ordinis,uel excusionis, nã tunc bene poterit fideiussor conueniri etiam reo nō excusso; quia talis renuntiatio bene tenet, cum de consuetudine soleat apponi. ita singul.dicit Bart. in.l.fi.ff. de his quæ in frau. credi. Bal.in rubr.C.de reu.his,quæ in frau.cred. ultima col.Ias. ubi hoc refert & sequitur pro singulari in.l.ut liberis.C.de colla.& in.l.certi conditio.§ si nummos.ff si certum peta.ubi uideas.

Nono ultra alios limito, quando † quis fide iuberet pro fisco uel principe,nam intelligitur actum quòd posset conueniri ante principalem excussum. ita singulariter dicit Bal. in l.i.ix.col.C.de conue.fis.debi. lib.x. ratio est, quia aliàs fideiussio esset frustratoria, quia fiscus semper est soluēdo. l.ii.ff. de fundo dota. si ergo fiscus deberet executi, & semper est soluendo, fideiussio esset frustratoria. ergo debet posse conueniri ante fiscum.& illam decisionem reperio relatam per Alex. in.l. fi.ff. si cert.peta.secunda col. in fi. & dicit esse singularem & quòd alibi non legit . & uide per eum in.l.decem.ff.de uerb.oblig . vide tamen Ias.in d.l.fi.si certum pet.iii.col. ante mediū , ubi leuiter nititur impugnare , sed ita tenet ipse Ias.in d.l.decem.num.81.

20 Fideiussor fisci non habet beneficiū excussionis.

Decimo limita,quando † quis esset diues , esset tamen rixosus & cauilosus; nam tunc prius posset conueniri fideiussor. ita. Ludo.& Alex.in l.fi.ff.si cert peta.& Ias.ibidem ultima col.in princ. per Glo.in l.ii. in princip.ff. qui satisdare cogan. ubi etiam idem tenet Ias. in fin.prin. & ex hoc infertur quod idem esset in procuratore

21 Excusio cessat quãdo debitor est ualdeē cauillosus uel rixosus.

procuratore uel notarin cauillofo;ut ibidem per Bart.ergn à fortinri idem effet in aduocato,qui melius fcit cauillari,ut notatur in addi.ad Abb.in c.peruenit.de fide inftru. ſ add. magna ii.colum. circa medium. per Iaſ. in d. l.decem.num.31.cum ſequen.

Vndecimo limita ſingulariter,ſcilicet quod
22 † requiritur excuſsio rei principalis, ut hoc ſit uerum,quando creditor uellet agere contra fideiuſſorem,ſecus ſi uellet ſe ab eo defendere ope exceptionis: nam tunc bene poteſt eum repellere ante principalem excuſſum,ut eſt exemplum in.l. exceptinne. C.de euictio. & ibi ſingulariter Bal. in prin. & illud dictum commendatur pro ſingulari in addi. ad Abba.in c.ii.de fide inſt.addi.magna.i.col.quod perpetno nota.

Excuſsio ceſſat quādo fideiuſſor impugnatur per modū exceptionis.

Duodecimo limita † ut iſta l.non procedat
23 in mercatoribus & campſoribus,nam ſi illi fideiuſſores extiterint,poſſunt conueniri principali non excuſſo.iſta eſt Glo.ſingularis,quę fortè non eſt alibi.in auth.de fideiuſſ. §.argentariorum.colla.i.& per illam Gloſ.ita ſingulariter ponit Bal.in l.fruſtra.C.de non num.pecu.ubi extendendo illam Gloſ. dicit quòd †
24 mercatnres confitentes ſe recepiſſe pecuniá, non poſſunt opponere exceptionem non numeratę pecuniæ.quod eſt ſingul.& illa deciſio refertur in addi. ad Abb. in d.ca. peruenit.& notanter per Iaſ. in.l. ſingularia. ff.ſi certum. peta.v.ca.in princ.

Excuſsio ceſſati mercatore & campſore fideiubēte.

Exceptio non numeratæ pecuniæ ceſſat in mercatoribus.

Tertiodecimo limita, quādo debitor principalis eſſet tyrānus, qui conueniri nequiret. ut tradit Iaſ.poſt alios per eum relatos in d.l. decem.num.30.cum ſequēn. plures alias limitationes collige per te ex notatis plenè in addi. ad Abb. in c.peruenit, de fide inſtru.addi. magna ubi uideas.

Item ſingulariter limito, niſi fideiuſſor iuraſſet ſoluere.nam tunc poterit conueniri nō precedente excuſsione.ita ſing.Bald.in ca.ex reſcripto.de iure iurando.Contrarium tenet Alex.in.l.ſi.ff. ſi certum. peta.iii. col.ad ſi.ubi uide quia dixi ſupra c.lix.

Item an exceptio excuſsionis habeat locū de iure canonico,uide Bal.in l.ſi mancipium. §.i.ff.de euictio. in lectura antiqua & per Iaſ. in l. alienam i.col. in fine. C. de procura. per Bart.notab. in l. ſi ſeruum. §. nunc uideamus, ii.opp. & i.quæſt. ff de uerbo. obliga. per Iaſ. in l.huiuſmodi. col.ii.& col.ſi.ff.de leg. i. reliqua dic ut ſupra c. xxviii. & c.lix.& infra cap. ſequenti.

Quid ſi in inſtrumento fideiuſsionis tabel-
25 lio † ſcripſit,quod fideiuſſor renunciabat beneficio excuſsionis,idque ſcripſit de uoluntate partium,ſed de generali conſuetudine tabellionum,quæ Hiſpaniæ uiget, an ea renunciatio noceat fideiuſſori quaſi tabellio intelligatur rogatus de omnibus clauſulis,quæ generaliter in qualibet prouincia apponi conſueuerunt?idque in omnibus clauſulis,quæ in quolibet inſtrumento publico de conſuetudine tabellionum in iuſſu partium apponi ſolent, generaliter quęſitum, & uſibus forenſibus quotidie controuerſum eſt.Qua in re cōmunis opi.eſſe uidetur,ut talis renuntiatio & ſimiles clauſulæ non noceant, nec obligent, ita Barth. in l.prima quæſt.vi. ff.de iure codicil.Bal.in l.quoties. C.de hære. inſti.Imol.in. l.ſi.ff. quemadmo. teſta. aperian. Abb.in c.cū contingat,de iure iurando.num.24.eſt commu.opi.ſecundum Tiraquel. qui plures allegat in.l.ſi unquam.in princ.num.122.C.de reuocan.donatio.Decius conſi. ccclix.col.pen. & conſi.180 ad finem. Ripa in l. centurio.nu. 88.ff. de uulgari. Tiraquellus de conſtituto. part.iii.limita.xxxi.num.12.Contrariam partem tenent.Bal.in.l ſi.per tex.ibi.C.de fideiu. Alex col.iii.& Soci.col. pen.in l.Gallus.§.idē credendum.ff.de libe. & poſth.Soci conſil.ci. lib.iii.Felin.num.6.& Decius col.ii.in c.cum. M.de conſt.Iaſ.in l.certi conditio.§.ſi nūmos num.24.ff.ſi certum peta. Alex. in l.huiuſmodi.in princip.col.ſi.ff.de lega.primo. Felinus. in c.ex literis.col.v.de fide inſtru.ubi Bal.col. iiii.Iaſ.in l.ut liberis.C.de colla.Dec.in.l. ſemper in ſtipulationibus. ff. de regul.iur. Alex. conſil.primo col. vi. lib. v. per Ripam in d.l.ſi unquam quæſt.xxi.num.44. Galiaulam.in l.i. col.ii.ff.de uerb. obliga. Alciatum in d.l i.§ ſi quis ita in.iii.notabili. Curti. conſi.ci.nu.11.

Scriptura an obliget quo ad clauſulas,quę iniuſſu partiū de conſuetudine tabellionū apponuntur ard.q.

Pro ſcriptura arguitur quod ut à contrahētibus quid diſpoſitū uideatur, oportet quod uel uerbis expreſsim comprehenſum fuiſſet, uel ſaltem tacita ipſorum mente non fuiſſet pretermiſſum:licet enim aliquando † expreſ- 26
ſum plus operetur quàm tacitum. l. cum ex filio in prin.& §.i.ff. de uulga. aliquando uerò tacitum fortius ſit quam expreſſum, ut in.l.i. C.qui admitti.& ibi plenè notat Iaſ.nu.6.idē; Iaſ.in d.l.cum ex filio, in prin.tamen regulariter æquæ pariſq; potentię eſt tacitum & expreſſum. l. cum quid. ff. ſi. cert. pet.ubi multa per Iaſ.& per Andr.Tiraq.in l.ſi unquam pag. 347.num.76.& pag.237.num.156.idem in legibus connubialibus Glo. vii. num.72.Si ergo clauſula apponi à tabellionibus cōſueta tacitè a contrahentibus fuit intellecta uel comprehenſa, quid impedit quin tacitè rogatus tabellio à contrahentibus de tali clauſula apponenda uideatur,quo firmior ſit contractus ille

Tacitū interdum paris, interdum maioris,interdū minoris potentiæ eſt, q̄ expreſſum.

ille, de quo agebatur. Quòd si tacitè de ea apponenda rogatus uideri potest & debet, nulli dubium quin perinde sit ac si nuncupatim de ea apponenda iussus esset. Quid autem si constet quòd neuter contrahentium de tali clausula apponenda meminit, neque etiam ipsemet cuius fauorem potissimum talis clausula respiciebat: id quòd facilè apparere poterit; si de ui & potestate illius clausulæ ipsi contrahentes interrogati respondere nesciant, & tunc quidem cum nec tacitè nec expressim id à contrahentibus comprehensum fuerit, eos ur obligare nequeat, uidetur: quia non figura literarum obligamur, sed mēte & sensu nostro, quem per earum interuentum expressimus. l. non figura. ff. de act. & obliga. l. obligationum substantia, ad fi. eod. tit. Sed non ineleganter defendi potest esse tertium genus dispositionis præter duo dispositionis genera de quibus modo mentionem habuimus: quale est, cum quid contrahentes licet ne uerbis nominatim, nec mente tacita cōprehenderunt, quia uel eius rei notitiam non habebant, uel de ea non meminerunt, nel alia quauis ratione: tamen uerosimillimum est, quòd si ea de re meminissent uel eius notitiam habuissent, ita disposuissent & iussissent, ut in d. clausula scripturæ contineatur: quo casu etiam dispositū intelligitur, quia pro cauto & disposito habetur, quod disponentes interrogati uerosimiliter responderent & prouiderēt, licet id ignorantia, incuria, aut obliuione, & uerbis & etiā mente prætermissum ab ipsis fuisset. glo. communiter ibi app. in. l. tale pactum. §. fin. ff. de pact. vt plenè per Ias. & Andr. Tiraqu. in locis supra citatis & per Ias. in. l. de quibus. ff. de legibus. & in auth. quas actiones C. de sac. eccl. ergo si contra illam clausulam instrumēti opposueris, quòd contrahentes neque eam apponi expressim iusserunt, neq; tacitè de ea apponēda cogitauerunt, neq; forte etiam hodie quid sibi nelit aut significet intelligunt. replicabo, quòd si talis clausula in ea regione ubi scriptura confecta fuit, erat de communi cōsuetudine tabellionum apponi consueta: & præterea à communiter accidentibus utilis reputabatur quo magis is cōtractus, de quo agebatur, uel ea dispositio locum effectumq; haberet: tunc quodāmodo intelligam & interpretabor quasi dispositum uideri à contrahentibus, ut talis clausula apponeretur: uerosimillimumq; esse, ut si quo tempore fiebat dispositio & scriptura interrogati forent, an talem clausulam apponi iuberent: responderent, quòd sic. Faciamus ergo regulam affirmatiuā, ut ea clausula ualeat obligetque comprehedentes. Declara ut procedat, quando† ageretur de modico uel non admodum magno præiudicio, nō sic si de magno preiudicio ageretur, quia cum † tacitum plerunque fallax sit, ut plenè per Andr. Tiraq. de legibus connub. glo. vii. num. 72. certè non temerè trahendum est ad ea quæ sunt magni præiudicij. facit. l. si quis diuturno. in prin. ff. si serui. uend. iuncta. l. nul lo. C. de rei uend. & quod ait Corneus in. l. cū quæstio num. 6. per tex. ibi. C. de lega. & quod ponit Bar. in. l. seruitutes in mag. ff. de seruit. facit. §. fin autem ad deficientis. C. de cad. tol. & quæ diximus supra. c. lxxviii. Secundo limita, ut non procedat quando talis clausula uehementer repugnaret aduersareturq; naturæ illius dispositionis, qua de agebatur. arg. l. fi. C. de non. num. pec. iuncta. l. cum pater. §. filius matrem. ff. de lega. ii. Tertio limita, quando aduersaretur consuetudini alterius, uel utriusq; contrahentis. arg. l. si seruus plurium §. fi. ff. de lega. i. l. semper in stipulationibus. ff. de regu. iu. & his tribus casibus defendi potest opi. contraria. sicq; utraq; pars temperanda, & ad concordiam reducenda est.

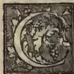
27 Scripturæ clausula de cōsuetudine tabellionum apposita, inutilis est in tribus casib⁹.

28 Tacitū sæpe fallax.

CAP. TRIGESIMVM QVARTVM.

1 *Statutum ne in forenses immobilia alienentur, nō comprehendit domunculam.*

2 *Statutum à superiore confirmatum, quando municipes possint reuocare.*

Entesimo decimo octano colligitur, quare† stante statuto ne in forēses fiat prædiorum alienatio, nun quā uidetur prohibita alienatio paruæ domunculæ? id quod tenuit Lud. Roma. singulari 334. hodie quidam Petrus. Iacob. & Bar. in. l. seuatus. §. Marcellus in expositione uerbi dietam. ff. de lega. i. Ioannes Imolens. & Alex. ibi Ias. in. l. sciendum. ff. qui satisda. cog. nu. 10. Hippolytus Marsil. in. l. furem colu. iii. ff. de sicariis. idem Hippolytus singulari 276. Nicolaus Pigno. in add. ad Romanum ubi supra Marsilius in pract. crimi. §. & quia in princip. & innumera similia cōgessi lib. i. de succ. resol. §. vii. ratio istius ea est, quòd ut reliquorum principum ita & legum imperium est ad utilitatem, quæ in minimis non cōsideratur; sicque cum libertas nostra oneretur per prohibitionem commerciorum contra ius gentium de quo in. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure. §. ius

1 Statutū ne in forenses immobilia alienētur, non cōprehendit domunculā.

§.ius autem gentiũ,& §.ius ciuile.inst.de inre nat.& potissimum contra rationem naturalem, quæ dictat, liberum esse debere ut quisque in quemlibet rem suam alienare possit.§. per traditionem, inst. de rerum diuis. par erat, ut tot incommoda nobis non insinuarentur, nisi ob aliquod magnum commodum & emolumentum reipublicæ, quod cum in minimis rebus minimè consistat ea prohibitio, ad minima non extenditur: præsertim cum fiat per legem, quæ nobis ut consulat, non ut obsit, accepit imperium. Vt nostra principalis sententia docet.

3 Centesimo decimo nono colligit, q̃ si esset statutũ per municipes factum de concessione superioris, idque inciperet esse nociuum, possent ipsi municipes sine noua etiam concessione illud reuocare; tum quòd id de natura legum & statutorum esse uidetur, tum etiã quia (ut habet nostra principalis conclusio) eam facultatem à superiore accepisse uidentur, ut sibi consulerent, non ut nocerent: quæ ratio cogit nos fateri, id statutum cum primùm noxium esse cœpit, uel euanuisse ipso iure, argumen.l.un.in princip.C. de cad. toll. uel potuisse reuocari per eosdem municipes. argumen.c.non debet, de consanguin.& affi. & ita ut reuocari posit per eosdem rectè tenent Bald.in.c. i. in principio. de pace const. Andreas Tiraquel.in.l.boues §.hoc sermone. xvii.limit.ff.de regul.iuris Ioannes Andre.in c.non potest de præb. libro vi. in nouell.licèt quidam in contrarium arguant per. d.§. hoc sermone.uide in c.seq.nu.10.

Statutũ à superiore confirmatũ, quando municipes possint reuocare.

CAP. TRIGESIMVM QVINTVM.

1 *Statutum dotem marito concedens, uxore mortua cessat, si is non sustinuit onera matrimonij.*
2 *Præmium propter onus.*
3 *Nobilis uel hidalgus quando participet commoda, licet non participet onera.*
4 *Pœnam legalem etiam si procedatur per modum accusationis iudex alterare potest ex causa. ardua quæstio.*
5 *Pœna suos debet tenere authores.*
6 *Testis in re sua ut quis sit, an admittatur.*
7 *Legum & statutorum exorbitantium uerba restringuntur secundum subiectam materiam.*
8 *Famuli ex delicto an dominus teneatur?*
9 *Iudicis officiale delinquente an iudex teneatur.*
10 *Inferior superioris iura nequit subuertere.*
11 *Statuta confirmata à superiore, an per statuentes possint reuocari? ardua.q.*
12 *Statuta collegij confirmata per superiorẽ, an per collegas possint reuocari? ardua.q.*
13 *Superioris factum meram inferioris utilitatem respiciens per ipsum inferiorem potest alterari.*
14 *Alimenta à patre filio data, si is prodegit, an pater iterum alere cogatur? ardua.q.*
15 *Ius naturale compulsionis ignarum.*
16 *Necessitati culpatæ non subuenitur.*
17 *Matrimonium spirituale metu etiam reuerentiali contractum uitiatur, aliud in carnali matrimonio.*
18 *Iuramentum metu reuerentiali emissum, non obligat.*
19 *Matrimonium hodie an uitietur per metum reuerentialem?*
20 *Matrimonium metu contractum irritatur.*
21 *Matrimonium per patres contractum respectu liberorum, an uitietur metu reuerentiali*
22 *Pœna adulterij non extenditur ad uitiantem monacham? egregia.q.*
23 *Legaui centum filiæ si nuberet, & quinquaginta si fieret monacha, monacha facta fuit, an centum habitura sit? ardua.q.*
24 *Magistratus minores an leges transgredi possint? ardua q.*

1 ENTESIMO uigesimo colligitur, ueram esse opinionem existimantium, sta tutum (quod frequens est in plerisque ciuitatum Italiæ) ut uxore sine filiis constante matrimonio decedente, uir lucretur dimidiam partem dotis, intelligendum esse, si modò maritus ille sustinuit onera matrimonij, non sic si non sustinuit. ut tenuerunt Bal. in authen.dos data col. prima.C.de dona.ante nup. Alexand.consilio centesimo uigesimo secundo. uiso processu col.4.lib.vii.Hippolytus Marsilius singulari ccccxiiii. uigent communiter. ratio est (ut hoc eis addamus) quia ut reliqui principes, ita & statuentes ut prosint, non ut obsint, imperium (id quod nostra princip.conclusio habet) accepisse uidentur. eamq́ue dotis partem marito quasi in recompensationem onerum matrimonialium, & in eorum remunerationem concessisse nisi sunt; qua parum dignus is maritus uidetur, qui talia onera non sustinuit; sicq́ue tunc id statutum ne uxori nocere uideatur, indebitum lucrum marito tribuendo, par est ut cesset.

Statutũ dotem marito concedens, uxore mortua cessat, si is non sustinuit onera matrimonii.

CC Centesimo

Centesimo uigesimoptimo colligitur, eadem ratione, eum ciuem † qui non sustinuit

2 Præmium propter onus.

simul cum reliquis ciuibus onera ciuitatis, minimè potiturum beneficijs statutorum illius ciuitatis, ne lucrum tali ciui indigno indebitum deferatur: per quod reliquis nocumentum inferri uideretur. pœnarum enim & præmiorum eadem ratio est. l. i. ff. de iust. & iure. Vnde ut reipublicæ noceret, qui pœnam immerenti infligeret. l. sancimus. C. de pœnis. l. absentem in princip. ff. eodem titul. ita & qui immerenti præmium concederet, reipublicæ nocuisse, uix est ut non uideatur, & ita in specie tenent Philippus Decius consi. centesimo decimoquarto. Hippolytus Marsilius ex quorum allegatione apparet hanc esse communẽ opinionẽ singulari centesimo decimonono. ille qui non sustinet. Ludouicus Romanus cõsi. ccxxiiii. ista captura. Paulus Castrensis in. l. omnes populi in fine. ff. de iust. & iure. Barto. in tract. repræsaliarum. quæst. v. princ. Angelus consi. lxxiii. quòd dicta actio. Albericus. i. par. statutorum. quæstio. ix. Paulus Castrensis consi. cccxliii. ut refert Marsilius ubi supra. Qui hoc limitat, nisi † ex priuilegio ille

3 Nobilis uel Hidalgus quãdo participet commoda, licet non participet onera.

ciuis desineret sustinere onera publica (quales Hispaniæ sunt illi nobiles, quos hidalgos appellamus) tunc enim priuilegiis ciuitatis gauderet, non secus quàm reliqui ciues. ita Marsi. ubi supra, Alexand. consilio trigesimosecundo. uisa concessione lib. v. Philippus Decius consilio cclxxxiii. id quod admitterem quando tali priuilegio decoratus fuit ob præclara in rem publicam facinora. idemque si id priuilegium emisset ut precium ad publicas necessitates uerteretur, non sic si ut conuerteretur in quoslibet alios usus, quia tunc is non posset uideri de republica benemeritus: sicque non esset cur potiri deberet iis priuilegiis, nisi uellet cum reliquis ciuibus contribuere. argumen. l. secundum naturam. ff. de reg. iur. & l. illam. l. illud. C. de colla. l. cum oportet in princip. C. de bon. quæ liberis. quod nota ad priuilegia hidalguiorum (ut ita loquar) quæ pretio Hispanorum non pauci emerunt, ut diligenter intuearis uerba priuilegiorum.

4 Pœnam legalem etiã si procedat per modũ accusationis iudex alterare potest ex causa. ard. qõ.

Centesimo uigesimosecũdo colligitur, † an uera sit sententia existimantium iudici etiam ex causa non licere alterare pœnam legalem, quãdo proceditur per modum accusationis, quamuis id sibi liceat, quando proceditur per modum denunciationis, uel inquisitionis, iuxta glo. app. in. l. & si seuerior. §. pœna grauior. in glo. fin. ff. de his qui not. infa. cum late supra adductis. c. xiiii. & c. v. cum alijs id quod in specie tenuit Hostiensis in c. in archiepiscopatu de raptori. Bald. in reper. suo uerbo pœna legalis. ii. col. Hippol. Marsilius singul. 526. inquisitio. idem Marsilius in pract. causarum crimi. §. constante num. 83. in simili per Decium in. c. at si clerici. col. vii. §. i. de adulteri. quorum opinionem suspectam esse ex nostra principali cõclusione apparet, quæ docet ut reliquorum principum ita & legum imperiũ esse ad proficiendum, non ad nocendum; noceret autem si ex iusta causa iudici non liceret pœnam temperare legalem, ut innumeris fere tam iuribus quàm rationibus per totum hunc librum colligere licet.

Centesimo uigesimotertio colligitur, uerã esse opinionem existimantium † nõ ualere sta- 5 Pœna suos debet tenere authores.

tutum Bononiæ, quod habet, ut si rusticus tributum soluere nequeat id ab alijs rusticis exigatur. vt in specie tenent Ias. per text. ubi in. l. si quis in suo. §. legis. C. de inof. testamen. Hippolytus Marsilius singulari ccccli. pœna debet. Bar. in. l. legatorum in princip. per tex. ibi ff. de lega secundo. Ioannes Imolensis in. l. cũ filius in princi. ff. de uerbo. obliga. facit totus titulus. C. ne filius pro patre & totus titulus. C. ne uxor pro marito, & totus titulus. C. res inter alios act. l. non debet. ff. de iureiu. c. non debet de regulis iuris. lib. vi. & potissimum facit nostra principalis conclusio, quæ edocet, statuentes & legislatores non secus quàm reliquos principes imperium accepisse, ut prodessent, non ut nocerent: nocerent autem si eis liceret tam iniqua statuta tamque omnino à iure & ratione naturali aliena cõdere. l. sancimus. C. de pœnis. ergo ut non ualeant, par est. vt. dd. ll. & c. erit autem lex. iiii. distin. l. i. & ii. ff. de legibus. id quod non minus utiliter quàm nouè nos intelligimus, non ualere quò ad sui executionem quandiu non apparet aliqua urgens causa, ualebunt tamen mero iure, dum modo interea dum talis urgens & utilis causa non illucet, effectu & sui executione careant. per. l. un. in princ. uerb. sopita. C. de cadu. tollend. ut eleganter exposuimus de succ. progressu in præfatio. quod multum notabis.

Centesimo uigesimo quarto colligitur, ueram esse opinionem existimantium, Bononiæ statutum † quo cauetur ut libris mer- 6 Testis in re sua ut quis sit, an admittatur.

catorum fides adhibeatur, procedere quò ad suas duntaxat mercantias, non quò ad reliquas res uel negocia. quid. n. si ille scriberet

donum

domum meam ad se pertinere, me'ue homicidium fecisse, domum'ue suam igne combussisse, aut diripuisse. in omnibus his speciebus & similibus ei fidem adhibere esset contra ius & rationem naturalem .l. omnibus.C. de testibus.l. magistratibus. ff. de iurisdictio. omnium iudicum.l.un. C. ut nemo in sua causa iudicet aut ius sibi dicat, & potissimum esset contra nostram principalem conclusionem, quae habet statuentes & legislatores, non secus quam reliquos principes imperium accepisse, ut prodessent, non ut nocerent. nocerent autem si talia statuta non restringerentur iuxta sensum superiorem. & ita in specie tenent Ioannes Andreas ad Speculatorem de instr. edi. §. nunc dicendū in add. mag. col. i. Ludouicus Romanus consil. ccv. in puncto & consilio cciiii. pro discutienda col. i. Ias. in .l. si quis ex argentariis. ff. de edendo. §. rationem Hippolytus Marsilius singulari. cccclx. habemus in hac ciuitate, Francisc. Aretin. consi. xxxiii. consultatio col. i. & consi. xliiii. in proposita consultatione, idemque foret secundum Marsilium ubi supra. post Ias. in d. §. rationem in statuto † iubente thesaurarij libris fidem adhibendam. nam & id quo ad rem pecuniariam, uel ad aerarium pertinentem restringeretur. quibus rationibus stante statuto, quòd consules artium cognoscant de causis eorum opificum, intelligetur de causis ad artem illam spectantibus, non sic si de haereditate fortè uel legato, uel de dote, uel de praescriptione, & similibus ageretur. ut per Romanum consilio ccc. in casu proposito, & per Hippolytum Marsilium ubi supra Bal. in l. fi. ubi Cynus & Angelus per tex. ibi. C. de iurisd. omnium iudicum. Vnde si esset statutum ut filiusfami. artifex etiam ex causa mutui obligaretur, intelligeretur, si mutuum illius artificij causa esset contractum. ut per Marsiliū ubi supra, qui alios allegat. quinimmo quòd dominus † ex delicto uel quasi delicto famulorum teneatur, iuxta terminos. §. fi. inst. de obliga. ex quasi delicto. id intelligendum est, si modo famulus ille deliquit circa illud ministerium, ad quod dominus eius opera & ministerio utebatur, non aliter. & similiter † potestas non tenetur de facinoribus per suos officiales commissis extra ministerium suum, ut plenè isthaec & alia per Hippolytū ubi supra. Romanus consi. cccxxxi. in casu proposito consultationis.

11 [illegible]

7 Legum & statutorū exorbitantium uerba restringuntur secundū subiectā materiam.

8 Famuli ex delicto an Dns teneatur?

9 Iudicis officiale delinquente an iudex teneatur.

10 Inferior superioris iura nequit subuertere

Centesimouigesimoquinto colligitur, quare † quod à superiore gestum est, nequeat innouari aut alterari per inferiorem. c. cum inferior, de maiorita. & obedien. facit. l. ille à quo. §. tempestiuum. ff. ad Trebellia. ratio est, ne communis utilitas ad quam destinatum omne siue principum siue legum imperium est (ut nostra princ. conclusio docet) facilè subuertatur. Vnde si † Papa confirmat Spoleti. Statuta iam amplius non dicētur statuta Spoleti, sed Papalia. sicq; solus Papa, non etiam municipes, aut ciues Spoletani ea mutare & alterare, poterit. haec uidetur communis opin. quam tenent Bald. in. l. ex facto, in princ. ff. de uulgari. Alexand consil. cccclxix. uiso puncto, prout eos refert & sequitur Hippolytus Marsilius singulari. cccclxvii. incip. omnia nostra. Andreas Barba. in c. pastoralis. §. praeterea col. xvii. de offi. deleg. Romanus cōs. xcviii. quòd ad id. Andreas Barba. in tract. de praest. Cardi. i. quaest. v. col. Felinus in c. qualiter. i. col. xii. de accusa. idem Felinus in. c. i. ix. col. de sponsalibus. ratio, quia omnia merito nostra facimus, quibus authoritatem impartimur. l. i. C. de uetere iure enu. c. i & ii. de confir. utili uel inutili. Vnde Marsilius in. d. singulari cccclxvii. ait, quòd † statuta collegii confirmata per superiorem, non poterūt per idem collegium alterari, quāuis (inquit) contrarium tenuerit Panormit. in c. dilecto, de praeb. col. ii. & ait Panormit. locutum fuisse inaduertenter, quia cum talia statuta post quam à superiore confirmata fuerunt, iā non tam inferiorum quàm ipsius superioris statuta esse, intelligantur: non poterunt per inferiorem tolli, cum factum superioris, inferior nequeat alterare. clem. ne Romani de elect. d. c. cum inferior. l. si. C. de legibus. Quid dicē dum? & sanè ueriorem puto sententiam Panormitani, quia † inferior factum superioris ad inferioris ipsius utilitatem inductum potest tollere aut remittere. l. penult. C. de pact. l. si quis in conscribendo C. de episcop. & clericis. l. quoties ab omnibus, ubi multa in simili per Ias. C. de fideicommis. l. stipulatio ista. §. inter certam. ff. de uerborum obligat. l. Titio centum, in princip. ff. de cond. & dem. secundum unum intellectum. l. prima. ff. mandat. in princip. instit. eod. titu. l. cum pater. §. mando &. §. rogo. ff. de lega. secundo. l. filiusfamil. §. diui. ff. de legat. primo. l. ii. C. pro emptore & tradunt multa doct. in dd. locis & Ias. in. d. l. penult. modo sic, si rex Hispanus quaedam statuta ciuium Toletanorum à iure communi, Hispanorum deuiantia, uel Summus Pontifex statutum Spoleti deuians & remotum à iure communi reliquarum urbium, & terrarum Papalium cōfirmauit ob priuatam ipsorum Toletanorum ciuium uel Spoletorū municipum utilitatem, par est, ut ipsi possint

11 Statuta cōfirmata a superiore, an per statuētes possint reuocari. ardua quaestio.

12 Statuta collegii cōfirmata per superiorē, an per collegas possint reuocari. d.q.

13 Superioris factum me rā inferioris utilitatem respiciēs per ipsum inferiorē pōt alterari.

illa remittere uel alterare per omnes leges supra allegatas. & contraria procedunt in iis duntaxat, quæ nulla ex parte respiciebant uti. litatem illius inferioris, qui factum superioris mutare nolebat, uel quando non ipsius dũ. taxat, sed etiam aliorum utilitatem respiciebat quale est in lege generali, quã legẽ generalẽ mutare una ciuitas inferior non posset, quia ea lex non ad suam utilitatem duntaxat, sed etiam ad commodum reliquarum ciuitatum sub ditione & imperio illius principis existentium facta fuit. ergo succederet tunc regula. l. id quod nostrũ & d.c. cum inferior. idem ergo & in statuto collegii nisi à fundatore factum esset cum clausula ne immutari posset. pro nobis. l. omnes populi. ff. de iust. & iure. §. sed naturalia, inst. de iure natu. c. nõ debet, de consan. & affi. & facit nostra principalis conclusio, nam superior imperium accepisse uidetur, ut prosit, non ut obsit: idemq; in imperio illius statuti. & cum secundum necessitatem humanã statuta uariari expediat d. c. non debet. certè cum noxium esse inciperet id statutum ut mutari posit per eos ad quorum utilitatem factum fuit, par est; nec superior spectandus est, nisi in duobus casibus supra relatis & vide c præced. quod nota ad omnes mundi ciuitates, collegia & municipia.

Centesimo uigesimo sexto colligitur suspectam esse opinionem existimantium, quod † pater, qui semel filio suo alimenta assignauit & dedit, iterum eundem alere teneatur, etiam si ille culpa sua cœpit egere, puta quia in scorta, uel ludos prodegit, quod sibi alimentorum causa & nomine satis abunde à patre fuerat concessum. ut in specie tenent Hippolytus Marsilius singulari ciiii. pater tenetur. Iacobus de arena in. l. si libertus qui operarum. ff. de operis liber. Barba. in c. ex parte. iii. de consue. Bal. in l. i. §. ius naturale. ff. de inst. & iure. sed istorum sententia confutatur ex nostra principali sententia, & omnibus iuribus & rationibus suis dum docent, ut reliquos principes, ita & leges imperium accepisse, ut prodessent, non ut nocerent: nocerent autem si inducerent quid ita irrationabile, ut & culpa sua desineret authori suo nocere. cõtra cap. culpa sua, de regulis iuris. lib. vi. l. si quis in suo §. legis. C. de in off. test. l. i. ff. de iusti. & iure, & eadem culpa patri innocenti noceret, contra d. §. legis, & contra omnes leges, quę sunt sub titu. C. ne filius pro patre. & quæ sunt sub tit. C ne uxor pro marito & l. non debet. ff. de iure iu. & esset contra omne ius naturale naturalemque rationem dictantem, ut æquæ pœnæ peccata persequantur. teste Horatio his uerbis,

Adsit regula
Peccatis, quæ pœnas irroget æquas.

14 Alimenta à patre filio data, si is pdegit, an pater iterum alere cogatur ardua. q.

Neque ad rem pertinet, quod pater naturaliter debeat alere filium, talisque obligatio ut inquiunt ipsi per culpam ipsius filii non euanescit, nam eorũ illinc effluxit error, quòd eam obligationem præcisam & coactam esse falsò arbitrabantur; cum † reuera à naturali iure nihil sit aut fuerit unquam magis alienũ & remotum, quàm inducere aliquam necessitatem, aut coactionem præcisam & compulsiuam; nec quicquã aliud est ius naturale, quã quopiã naturale uotum, desiderium, inclinatio, & appetitus, quibus ducimur l. scripto. ff. unde lib. ibi & parentum commune uotum. l. i. §. i. cũ seq. ff. de iust. & iure. c. ius naturale. i. dist. in prin. inst. de iure natur. dixi plenè supra c. xxvii. num. 11, unde ut appetitus coniugii maris & fœminæ & si sit iuris naturæ, ut dd. iuribus, tamen non exequitur ab inuito, ita & is appetitus & uotum alendi liberos, & si sit iuris naturæ, tamen non ex æquaretur ab inuito, inspecto eo iure; sicque necessitas à mero iure positiuo descendit, ut non minus utiliter quàm oportunè disseruimus lib. ii. de succe. crea. §. xx. super. rep. auth. nouissima C. de inoff. test. ibi collocata, iure autem ciuili nullibi legitur, ut quis suæ obligationi amplius quã semel satisfacere teneatur; quinimmo contrarium eo iure dispositum est l. qui bis. ff. de uerb. obliga. l. qui usumfructum eod. tit. l. planè §. si eadem res, ubi pulchre in simili per Ias. & Zasium post alios. ff. de lega. i. & ferè per totum tit. ff. &. C de cond. indeb. ergo is pater naturali suæ obligationi fecisse satis uidetur per solam uoluntatem. ciuili autẽ obligationi uel coactioni sat superque fecit semel congrua alimenta assignando, & filius ille culpatus uictum deinceps quærere poterit, ut quæritat maxima pars hominum quibus alimenta præbent labores manuum suarũ etiam si sint inculpati ergo, qđ illis inculpatis usu uenit, ut tantundem huic filio culpato & tali pœna digno obueniat, noxium non erit, sed potius laudabile & condignũ. præsertim † quia frustra auxilium legis prætextu necessitatis quis implorat, quando in talem necessitatem culpa sua cecidit. l. iam dubitari. ff. de hęred. inst. ibi iam non ut necessarii, sed sua sponte hæredes existunt. l. iam dubitari. ff. de uulgari. ibi ius dicentis propositum est liberos oneribus hæreditariis non sponte susceptis liberare. ubi not. Bart. Socinus, & utrobiq; omnes Doct. & multa congerit Ias. in l. si fide iussor §. si necessaria, per tex. ibi. ff. qui satisda re

15 Ius naturale compulsionis ignarum.

16 Necessitati culpatæ non subuenitur.

re cogantur.& Felinus in c. quæ in ecclesiarũ columna.xxiiii.de constitutio.

Centesimo uigesimo septimo colligitur,
17 quare † matrimonium spirituale metu etiam reuerẽtiali contractum sit nullum ipso iure. id quod tenuit Glos.in c. præsens clericus xx. q.iii.Ias.in.§. quadrupli.col.ix.inst. de actio. qui illam Glo.dicit notab. Hippolytus Marsilius singulari. cccxlvii. matrimonium metu facit.c.cum uirum de regul.in simili per Ioannem Imolensem in. l. si cum dotem. §. eo autem tempore. ff.sol. matrim. facit cap i. ubi Glo.& Panormita.quod metus causa.Alex.in d.§.eo autem tempore & Ias. in auth. ingressi.C.de sacrosanct.ecclesi.colum.i.& iuramẽ-

Matrimonium spirituale metu etiam reuerẽtiali contractum uitiatẽ, aliud in carnali matrimonio.

18 tum † filiæ fa.metu reuerentiali factũ,non est obligatoriũ.ita Bal.in l.ẽt.C.ad Velleia. idẽ ĩ l. pactũ dotali col.iii.de colla.Hippol.ubi supra,& Decius consi.ccxix.uiso puncto.col.iii. Diuersum est in matrimonio carnali, quod non desinit ualere etiam si fiat per metum reuerentialem.ita Hippolytus Marsilius ubi supra,Bal.& Salicetus in l.patre cogente.ff.de ritu nuptiarũ.per tex. ibi sicq; in sui creatione facilius & expeditius perficitur carnale, quàm spirituale matrimonium & ex diuerso spirituale facilius quàm carnale impeditur: & ratio est,propter austeritatem uitę monachalis ad quam ut quisquam nisi ex liberrima uoluntate accederet, durissimũ esset. quæ ratio non ita urget in matrimonio carnali. Sed

Iuramẽtũ metu reuerentiali emissum,nõ obligat.

19 hodie † fortè etiã matrimonium carnale metu reuerentiali contractum uitiaretur, licet iure.ff.aliud foret.ratioq; differentiæ non obscura est, quia iure.ff.matrimonia facilè per repudii interuentum soluebantur, hodie autem iure canonico,& diuino non ita fit.iuxta illud Domini. Quos Deus coniungit, homo non separet.sicq; hodie longè durius & nocentius nocumentum talis metus reuerentialis induceret,quàm olim,ut patet in l.neque ab initio.C. de nupti. & ferè per totum.ff.&.C. de diuor.& repu.illud autem in cõperto est;

Matrimoniũ hodie an uitietur per metũ reuerentialem?

20 matrimonium † eo metu, qui caderet in uirũ constantem contractum, irritum esse: & tam olim quàm hodie & iure tam canonico quàm ciuili.ut tenuit Glo.in l.i.in fi.ff.de auth. tutorum, Cardina.in clem.i.xvii.q.de consang.& affini. Oldradus consi.xxxv. factum tale est, & Marsilius, qui alios allegat ubi supra. Et

Matrimonium metu contractum irritatur.

21 pro nostra superiore opinione,ut hodie † matrimonium liberorum præsertim fœminarũ per metum patris reuerentialem contractum uitietur, facit,nam & si matrimonium liberorum præsentium & tacentium per patres contractum ualeat c.un. de spons.impuberũ. lib.

Matrimonium per patres contractũ respectu liberorũ, an uitietur metu reuerentiali.

ui,tamen si quæ uerosimilis suspicio esset metus reuerentialis,non ualeret. ut egregie tenuit Panormi.in c.nonne col.fi.de præsump. & sequitur Hippolytus Marsilius sing.cxlvii. filius pręsens & tacens.Felinus col.iiii.in d.c. nonne,qui admodum id commendat. isthæc omnia suadentur ex nostra principali sententia,quæ habet,ut reliquos principes ita & leges imperium accepisse,ut prodessent,non ut nocerent. nec dubium est quin uehemẽter humano generi nocerent,si inducent ut in perpetua corporum & animorum societate quisquam inuitus remanere cogeretur: quãdoquidem perpetua societas etiam rerum caducarum & irresolubilis tam odiosa semper habita fuit,ut ita cõtrahi minimè posset.ut not. in l.cum pater.§.dulcissimis.ff. de lega.ii.iuncta l.i.ff.de ritu nup.in prin.inst. de nupti.

Deniq; † cum differentiam egregiam esse inter matrimonium carnale & spirituale supra edocti simus,apparet,pœnam impositam ei,qui uxorem alterius uitiaret, minimè locũ habere, aut porrigi debere ad eum,qui monacham compressisset;tum quod in pœnis ut potè odiosis extensio fieri non debet l.antep.ff. de pœnis c.in pœnis de reg.iur.lib.vi.l.cũ quidã,ubi multa per doct.ff. de lib. & posth. tum quod ad tollendam cõsequentiam sufficit dare unam instantiam.Glo.in l.creditori.ff. de ope.noui nunc.quę recepta esse uidetur ex allegatis per Ias.ibi.Glo.in c.sicut urgeri.i.q.i. 22

Pœna adulterii nõ extẽditur ad uitiantem monachã? ægregia.q.

Nec ad rem pertinet quod regulariter ualeat argumentum de matrimonio carnali ad spirituale,ut per Hippolytum singulari.ccxv.ualidum est.nam sufficit instantia superior, præsertim in materia odiosa & restringibili.& ita tenet & rectè in specie Felinus in c.ecclesiæ sanctę Mariæ,de const. licet in cõtrarium sit receptior opi.quam tenent Marsilius d.singulari.ccxv.ubi hanc dicit receptiorem,& Felinus in c.nõ satis de simonia & Marianus Socinus in c.qualiter & quando.ii. de homi. pro ut eum allegat Marsilius ubi supra. Qui etiã in d.singulari.ccxv.& in repet.rubr. col.xx.ff. de fideius.& Ludouicus Romanus in l.stipulatio hoc modo concepta.ff.de uerb. obliga. & Ias.i auth.si qua mulier.C.de sacr.eccles. post alios quã plures uolunt, quod † si testator centum reliquit filiæ si nupserit, & quinquaginta si religionem intrauerit: si ea religionem intrauerit habebit centum integra, non duntaxat quinquaginta. sed id nobis uidetur perinde esse ac si contendas contra omne ius omnemq; rationem & testatoris uoluntatem utcunque dilucidam,non solùm non esse seruandam, sed etiam esse uiolandam ecclesiæ fauore. 21

Legãui.cẽtum filiæ si nuberet, & quinquaginta si fieret monacha, monacha facta fuit,an centum habitura sit? aedua.q.

re. cuius ex diuerso potissimum munus esse debet, institiam custodire c.i. de feudi alien. un de multi etiam tenent contrarium ut alibi fusius disseruimus.

Centesimo uigesimo octauo colligitur, quare† magistratibus liberum sit leges trasgredi propter enormitatem facinoris, ut est communis opinio, quam renuerunt Innocentius & communiter doctores in c.l. de cõsti. Bal. in l. quid ergo. §. pœna grauior col.iiii. ff. qui not. infa. Hippolytus Marsilius singula. ccxliiii. tu scis. Bal. in l.i. col.v. C. qui accu. nõ poss. idem Bal. in l i. C. de precibus impera. offeren. & in auth. sed nouo iure. C. de seruis fugi. plenè p eundem Marsiliũ in rep. l. fi. C. de prob. char. 73. id quod utrobique moderat & restringit ipsemet Marsilius ut procedat in solis maioribus, non ita in minoribus magistratibus. idẽ uult Bal. in auth. sed hodie. C. de iudi. Ludoui. Romanus in l. si uerò. §. de uiro. fall. xlvi. ff. sol. matr. Ias. in. §. ex maleficiis inst. de acti. col.ii. Bal. in auth. sed nouo iure. C. de seruis fugi. id quod (iudice me) suspectũ est. & contra omnia iura & rationes quibus supra fusè c. xiiii. num. 4. & c. v. num. 30. disseruimus ex causa licere magistratibus transgredi leges. quinimmo non licere modo, uerum necesse quoq; habere leges transgredi ex tali iusta causa, quia leges nõ tã faciunt uerba aut scriptura, quàm earum mens & sensus: adeò ut fraudem legi faciat, qui uerba legis complexus contra eius nititur uoluntatẽ l. fraus. ff. de legibus ut multis supra ostendimus. ergo cùm legis mens & animus eum scopulum intueatur, ut propter enormitatẽ facinoris pœnarum & legum metæ transgrediantur, idq; à magistratibus fieri & possit & debeat. inq; eo duntaxat quæstio relicta sit, quis nam sit legitimus hanc ad rem magistratus? eum legitimum esse iure dicemus, qui illius facinoris iudex cõpetens erat, ad imponendamq; eam pœnam quam imposuit competens erat ex ui & complexu iurisdictionis suæ. itaq; ille index qui nõ haberet gladii potestatẽ iuxta l. imperium. ff. de iur. om. iud. non posset facinorosum etiam propter enormitatem criminis ultimo supplicio afficere, nõ magis quàm alter homo priuatus, sed qui haberet gladii potestatẽ is propter enormitatem criminis poterit pœnam à lege talibus criminibus definitam augere, & imponere etiam inconsulto superiore, dummodo nõ egrediatur complexum suæ iurisdictionis. legum enim imperium (ut nostra prin. conclusio habet) destinatur ad proficiendum, non ad nocendum aut ad bonũ publicum differendũ, ut differetur si ubi iustitia deposcit leges trãsgredi, nec deest legitimus iudex, spectaretur ut superior consuleretur.

24 Magistratus minores an leges trãsgredi possint? ardua q.

CAP. TRIGESIMVM SEXTVM.

1 *Princeps ex iusta è causa an defensionem tollere possit in criminalibus plures ardua q.*
2 *Accusanti præmium designatum intelligitur, si probauerit.*
3 *Allegationi si iubeatur stari, suppletur si probauerit.*
4 *Iuramento damnum passi quod statur, ut intelligendum not.*
5 *Defensio an tollatur per statutum iubens ut occidens quomodocumque & qualitercumque occidatur, ardua q.*
6 *Verba statutorum restringenda, quoties resideret absurdus intellectus.*

CENTESIMO uigesimo nono colligitur, an† princeps ex iusta causa de plenitudine potestatis ut defensionem in ciuilibus causis adimere potest, & eius terminos abbreuiare: ita ne pôssit idem facere in causis criminalibus? id quod negãt Bal. in l. iii. §. si is pro quo. ff. quod quisque iuris. Felinus in c. dilecti col. vi. de re iudi. Hippolytus Marsilius singulari cccl xxxviii. defensio non potest. Socinus consilio. cxx. memini me alias conluluisse ut refert idẽ Marsilius. Fran. Aretinus consi. lxv. sicut Ioannes colum. xiii. Paris de Puteo de sindi. cha. 30. Marsilius in l. unius facinoribus §. cogniturum. ff. de quæst. idem Marsilius in sua pract. crimi. char. 55. & char. 140. & iterum in rep. Luni. C. de raptu uirginum. qui omnes (iudice me) non multum fœlici minerua rem intuentur. nam re uera quò ad principis potestatem, de qua agimus nulla differentia est inter causas ciuiles & criminales, in utrisque enim ex iusta causa potest defensionem (puta citationem, & exceptionem, aut similia) adimere ut plenè ostendimus de succ. progressu in præfatione & fusius supra c. xxxi. num. 9. in neutris autem sine iusta causa ad principi fas aut liberum esset. ergo longè facilius in utrisq; id sibi liceret quò ad terminos legales coangustandos. istorum omniũm ratio illinc descẽdit, quod principes & leges (ut nostra principalis conclusio edocet) imperium accepetũt, ut prodessent, non ut nocerent. nec dubium est, quin nocerent si uel iustam defensionem nobis ex toto adimerent, uel ex parte terminos defensionis coarctando, siue simus in ciuilibus siue in crimi-

1 Princeps ex iusta è causa an defensionem tollere possit in criminalib. plures ard. q.

criminalibus. Cęterum ubi iusta causa adesset, contrarium foret tam in ciuilibus, quàm in criminalibus; quia lex nihil aliud esse uidetur, quam ipsamet iusta causa cùm (ut plenissimè per totum ferè hunc librum egimus) legē non inducant ipsius uerba aut scriptura, sed mens & sensus ipsius ac legislatoris, qui eum duntaxat scopulum intuetur, ut bono publico consulatur: ergo & id lege comprehensum uidetur utcunque ipsius uerba repugnent. Glos. communiter ibi & ubique app. in l. tale pactum. §. fi. ff. de pact. sicque si denegandi ex toto defensionem iusta causa aderat, puta quia facinus erat plusquam notorium, & timebatur fortè populi tumultus, uel denegandi defensionem ex parte per restrictionem terminorum aderat iusta causa & bonum publicum respiciens, quin id fieri non solum possit, sed etiam debeat, dubitari non oportet etiam in criminalibus, his autem causis iustis cessantibus, nec in criminalibus, nec etiā in ciuibus fieri (ut supra diximus) regulariter fas est; nisi uel in leuioribus uel in aliis specialibus casibus, de quibus supra mentionem habuimus. Fac ergo conclusionem cōtra omnes Doct. supra allegatos, ut defensionē ex iusta causa adimere liceat, intellige primum licere principi. ii. licere etiam magistratibus ordinariis. iii. non solum licere, sed etiam necesse esse. iiii. licere in ciuilibus. v. licere etiam in criminalibus. vi. licere principi de plenitudine potestatis. vii. licere ei etiam de potestate ordinaria. nam & ideo magistratibus ordinariis licere diximus, præsertim cum inter ordinariam & absolutam principis potestatem uix quicquam interesse in nostra princip. conclusione docuerimus, quę omnia nostra, quia sunt contra mentem doctorum, uos iudicaueritis, quis iustius induat arma.

Centesimo trigesimo colligitur neram esse opinionem existimantium, ut statutum † quod præmium pollicetur accusanti, intelligatur, si modo in accusatione contenta probauerit, ita tenet Glos. in cap. j. nerbo ostensum, de his quæ fiunt a maiore par. capituli. Glos. in l. si cuius appellatio. ff. de appel. recip. Glos. in l. j. C. quod metus causa. Alexand. consil. ccxcvi. Diuini numinis columna secunda. & consi. lxxi. lib. quinto. Hippolytus Marsilius singula. ccclxx. aduertas ad unum, idem Marsilius in pract. crimi. §. diligenter numero. 173. ratio huius rei ea est, quòd legislatores & statuentes non secus quàm reliquos principes imperium acceperunt, ut prodessent, non ut nocerent. nocerent autem si calumniatoribus in perniciē & molestiā ciuium præmiū pollicerentur, cū pœna digniores sint. nec dubium est quin calumniator habēdus sit, qui accusationem instiꝰtutam non probat. ut per totum inst. de pœna temerè litigan. per totum. ff de calumniatoribus. sicq; hæc pars per rationem nostrę principalis conclusionis probatur. & similiter probatur eadem ratione, quòd statutum † præcipiens ut stetur cuiuscumque allegationi, intelligitur, si probauerit, ut tenuit idem Hippolytus Marsilius d. sing. cccl xx. & Dominicus Geminianus in c. non est, de consuet. lib. vi. Antonius Burgensis in ca. cum dilecti col. xi. de emp. & uendi.

2 Accusanti præmiū de signatū intelligitur, si probauerit. 570

3 Allegationi si iubeatur stari, suppletur si probauerit. 570

Vnde † statutum Bononiense quod habet, ut quò ad damnum stetur iuramēto dānum passi, intelligendum est, si modo id probauerit, quod affirmat & ait esse memorabile Marsilius ubi supra ad euertendos (ut ipse ait) mille processus. id quod ita fieret, si eius opinio uera esset, sed longè aliorsum mens illius statuti spectat, cui per prouincias mille similia statuta reperiuntur, quorū sensus est, ut simul atque apparet damnum datum esse, quo ad damni dati ueram æstimationem, quantitatem, modum, uel mensuram, stetur iuramento damnum passi: quia id difficilis probationis plerunque est, nec excluditur taxatio iudicis, quādo illius declaratio iurata uideretur immensa, ut fit in taxatione expensarum, quæ in litibus fiunt. Quid enim si asinus, aut bos, aut similes quadrupedes segetes meas damnificauerint? Quid si pecudes aut armenta tua id fecerint? certè in his speciebus & similibus non iniuria stabitur iuramento meo, cum moderatione tamen iudicis, quia istarum rerum probatio difficilis est. Agnosco tamē quod tale iuramentum non supplebit accusationem, aut allegationem de quibus in speciebus duabus superioribus: ut rectè aduertit Marsilius ubi supra.

4 Iuramēto damnū passi quòd stetur, ut intelligēdū, not. q.

Centesimo trigesimo primo colligitur suspectam esse opinionē existimantium quod statutum iubens ut qualitercūq; & quomodocunque occidens occidatur, esset intelligendum etiam si occideret ad defensionem suam, ne aliás nerba illa geminata statuti nihil operarentur. ita uult Salicetus in. l. serui. C. de noxalibus. Ias. in. l. si fideiussor. §. prætor ait columna secunda. ff. qui satisd. cog. allegat Alexandr. in l. & si seuerior. C. de his qui notat. infa. Bald. in. l. data opera colum. quinta. C. de his qui accus. non po. Ias.

5 Defensio an tollatur per statutū iubens ut occidens quomodocunque & qualitercū que occidatur. ard. q.

Iaſ.in l.non dubium col. ix. C. de legibus. idē Iaſ.in l.i.ff.de legibus,Cardina. & Ioānes Anania in c.lator, de homicidio. Bald. in l.qui cunque.C.de ſeruis fugiti. Contrariam tamen partem tenent Hippolytus Marſilius ſingulari.630.generalitas uerborum.& Lāfrancus de Oriano in repe.l.admonēdi col.xxiiii. ff.de iure iuran.Bart.conſil. clxxxviii.ſtatuto caſtri,mouentur,quia † uerba ſtatutorū ſemper reſtringuntur,quoties inde aliter reſultaret abſurdus intellectus l.ſcire oportet.§.aliud.ff.de excuſ.tutorū.nec dubium eſt, quin hoc caſu reſultaret abſurdus intellectus contra omne ius naturale contraq; omnem rationem l.ueluti l.ut uim,cum ibi plenè not.ff. de iuſt.& iure.ergo &c. Id quod facilè perſuadet principalis ſententia noſtra, quæ edocet legum & ſtatutorum imperium non ſecus quā principum deſtinatum eſſe ad proficiendum, non ad nocendum.nec dubium eſt, quin uehementer noceret id ſtatutum ſi remoueret naturalem defenſionem: ergo recipienda eſt ſana interpretatio, per quam naturale ius non uioletur.Quinimmo etiam ſi ſtatuentes contrarium uellent, id tamē efficere minimè poſſent.per.§.ſed naturalia, inſt. de iure natur.l. omnes populi.ff.de iuſt. & iure.l.i.& l.ii.ff.de legibus.c.erit autem lex.iiii. diſtinctione. cū ſimilibus. & illa uerba ſtatuti illius ſecūdum Lanfran.& Marſilium intelligentur ſiue quis gladio, ſiue fuſtibus,ſiue lapidibus, ſiue ueneno,quem necauerit culpabiliter tamen,& potius toleraretur quòd ſtatutum rederetur eluſorium quā quòd per illud quis indebitè damnum pateretur. ſecundum Marſilium ibi & Iaſo. in d.l.non dubium col.ix.in locis ſupra allegatis.

6 Verba ſtatutorū reſtringēda, quoties reſultaret abſurdus intellectus.

CAP. TRIGESIMVM SEPTIMVM.

1 *Legitima ut ipſis uiuo patre aſsignatur petere nequeunt filij licet pater diſsipet bona ſua.egregia quæſtio.*
2 *Legitima filio non debetur in uita patris.*
3 *Prodigere bona ſua cuiq; liberum eſt.*
4 *Ratio expreſſa in lege habetur pro lege.*
5 *Parentibus ſummus honor debetur.*
6 *Pactum fut. ſucc.inter liberos tutum ſuper patris uiuentis hereditate improbatur.*
7 *Conſequentia ut ceſſet ſufficit dare unam differentiam,prodigaliter uiuenti non datur curator cum communi contra plures.co. nu.*
8 *Exemplaris ſubſt. prodigo fieri non poteſt,cū multis contra communem.*
9 *Exemplaris ſubſtitutio fieri non poteſt muto & ſurdo cum multis contra communem.*
10 *Legitimam uiuo adhuc patre monacho an filius petere poſſit, egregia quæſtio.*
11 *Intellectus c.cum ſimus de regularibus.*
12 *Legitima patris monachi uiuentis filio non debetur licet ii monachus eſſet minorita contra communem.*

ENTESIMO trigeſimo ſecundo colligitur ratio ad ſequentem opin.quæ † docet quod & ſi pater uēdat diſsipando bona, non poſſunt petere filij ut iudex cogat patrem aſsignare legitimam uel aliquem fundum, ita tenēt Bald. in l.nō poteſt,in prima lectura.ff.de adoptio. & Specula. in tit.de exequtione ſententiæ §. ſequitur.num.11.in fi.quam opi. de rigore iuris dicit eſſe ueram.Iaſ. in l.uam & poſtea. in §.ſed & ſi quid.num.4. ff. de iure iuran. idem Iaſ.in.§.ſi quis ī fraudem. nu.3.inſt. de actio. & in l.lex Cornelia.num.6.ff. de uulga.& pupilla. Caſſane.ubi in hoc remittit ſe ad Iaſ. in ſupradictis locis.in conſue.Burgundiæ in tit. de ſucceſ. rubrica vii.§.ii.nu.4.fol.ccxxx.col. ii.eandem opin.ſequitur.Sylneſ. Aldobrandinus.in.§.preterea.num.54.inſti.quibus. mod. ius patriæ pot.ſolu. Ioannes Corraſius in l.filium quem habentem nu.81.C.familię het.Cagno.in l ſi.col ſi.C.de pactis.& ſimpliciter Decius in conſi. ccccxxxviii.num.13. Ratio eſt, quia † filio uiuo patre legitima nō debetur, ut eſt uera & communis opi. quā tenent Bar. per tex.ibi in l.i § ſi impuberi.ff. de collat. bonorum ſequitur & dicit communem Iaſ.nu.7. in auth.nouiſsima.C.de inoffi. teſtam. Bar.in auth.ſi qua mulier.C.de ſacr.eccleſi.Bald.in l. quāquā.C.ad legem fal.Bal.Ang.Alex. & alii in l.lex Cornelia ff.de uulg.Albericus in l.ſi le nones.C.de Epiſcop. & cleric. eſt communis opin.ſecundum Corraſium ubi ſupra nerſ. infertur ſecundo. Segura in l.imperator nume. 121.ff ad Trebellia.Abbas & alii communiter in c.in præſentia, de probati. Imola in l.filio fa.ii.ff ſol. matrimo. Facit etiam noſtra prin. concluſio,leges nō ſecus quàm principes imperium accepiſſe,ut prodeſſent,non ut nocerent, nocerent autem ſi ius agendi hoc caſu filio contra patrē concederent,id quod eſſet contra ius gentium & bonos mores, ut ait l. quidam in iure.§.fi.ff. de donat. ergo ſequitur.&c. Contrariam tamen opi. immo quod quando pater diſsipat bona tenetur aſsignare legitimam filio.tenet Bal. ſibi cōtrarius in l.defuncto. nume.3.ff.ſi quid in fraud. patro. Paul.de Caſtro ibi. idem Paulus de Caſtro in auth.

1 Legitima ut ipſis uiuo patre aſſignetur pe ter nequeunt filii licet pater diſſipet bona ſua egregia qō.

2 Legitima filio nō debetur in uita patris.

anth.si qua mulier.num.8.C. de sacrosanct.ec
clesiis.Alexan.in.l.imperator in v.col.nu.13.
& ibi Claudius de Seicello . num.6.ff.ad Tre-
bel.eandem opi.sequitur & Hieronymus Ca-
gno.in repe.l.fi.num.232.C.de pact.Didacus
de Segura.in repeti.l. imperator,num.118.ff.
ad Trebel. Fabianus de monte in repeti. au-
then.nouissima.num.83.C.de in officio.testa
men.eandem opi. tenet Ias ubi dicit procede
re de æquitate in d.l. nam & postea.in.§.sed
& siquis.num.4. ff de iure iuran.eandem opi.
tanquam æquiorem tenendam esse testatur
idem Ias.in.l.si constante.nume.199.ff.soluto
matrimo.& secundum hanc opi.consuluit Ro
dericus. Suares in alleg.iiii.Paulus Castrensis
in d.l.imperator in lect. Paduana ff. ad Tre-
bel.ubi etiam Ludouicus Romanus in hanc
partē inclinat,idem Romanus in l.ii. §. quod
si in patris. ff. soluto matrimonio. Mouentur
per d.l.imperator, & quia quò ad alimenta
æquiparātur uxor & filius. nam ut pater filio
ita etiam uxori maritus alimenta præstare te
netur.l.ubi adhuc. C. de iure doti. & c. inter
uestras de donat.inter uirum & uxorem iun-
cta l.fi.§. sin autem æs alienum, cum.§.seq.C.
de bon.quę lib.l.siquis à liberis,in prin.& §.ali
menta.ff. de lib. agnos. ergo ut uxor simul ac
maritus cœpit bona dilapidare,potest repe-
tere suam dotem ad alimenta tam sua quam
mariti.d.l. ubi adhuc. ita & patre dilapidan-
te,idem filio concedendum est.

Quid dicendum?& quidem harum opinio-
num alterutra satis recepta communiter esse
uidetur , uerum priorem partem negatiuam
lōgè ueriorem puto.ut etiam si pater res suas
prodegisse uideatur , aut inchoauerit prodi-
gere,nequeat filius petere ut sibi illico legiti
ma assignetur. primum quia † certè in re sua
3 Prodigere bona sua cuique liberum est. quilibet est moderator & arbiter. l.in re man
data. C. mand.etiam abutendo & prodigen-
do.l.sed & si lege.§. consuluit.ff.de peti.hære-
di.ergo ei per filium impedimentum fieri nō
potest hac ratione aut occasione,quod prodi
gere &dissipare uideatur.Deinde quia in spe
cie est tex.in l.non usque adeò.ff.si à parente
quis fuerit manumissus.ubi licet si libertus in
fraudē patroni alienauit dolo malo eā aliena
tionē possit patronus reuocare.l.i.in pri.& p
totū. ff. si quid in fraudē patroni.& licet in re
liquis filius emācipatus assimiletur respectu
patris liberto respectu patroni.ut ī l.i.in pri.
ff.siquis à parente fuerit manumissus.tñ in eo
absimiles sunt,quia in fraudem patroni alie-
nata reuocari possunt,in fraudem autem pa-
tris ab emancipato filio alienata reuocari nō
possunt.ut d.l nō usq;.iuncta d l.i.ff.si quid in
fraudē patro.sic ergo & in specie nostra alie-

nata utcunq; prodigaliter in fraudem filii à
patre æquū est,ut per filiū reuocari nequeāt,
neq; quicquā dicere possit filius aduersus ta-
lem patris alienationem aut dissipationem.
Tertio expendo rationem expressam in d.l.
non usq;.iniquum enim(inquit iurecōsultus)
esset ingenuis hominibus auferre liberam re-
rum suarū alienationem . hæc autem ratio in
illa lege expressa æquè militat ī specie nostra
ac ibi , ergo & similiter ne parentibus per fi-
lios hac occasione accepta liberam rerum sua
rum administrationem ac alienationem tur
bari,adimi,aut minui sinamus talem filiū mi-
nimè admittendum esse dicēdum est. adstrin
gitur hoc argumentum. nam † ratio expressa 4
in lege prout illic est habetur pro lege , non Ratio expressa in lege habetur pro lege.
quidem ex ui extensiua, sed magis ex ui com-
prehensiua,adeò ut decisio particularis loco
exempli sit,quod regulam non arctat.Glo.in
cleme.i.de electi.uerb.elegatur.Glo.in auth.
de hær.ab int.§.si.uerb.ordine,quas Glo.sing.
dicit Bald.in l.fi.ff.de hær.inst.idē Bal.in l.fin.
C.de lib.præt.tenet Ias. in l.stipulatio hoc mo
do concepta nu.12.ff. de uerb.obli.idem Ias.
nu.15.in l.transigere.C.de tranf idem Ias. nu
22.in auth.quas actiones.C.de sacr.eccle.Ale
xan.num.5.& Corneus nu.15.in l. humanita-
tis.C.de impuberū per tex.ibi Curtius iunior
nu.9.& Decius nu.15.& Purpuratus nu.23.in
l.fi.C.de pact.Crotus in l.si constante in vii.q.
Bar.lect.ii.ff.sol.matrimonio Ripa n.5.& Hā-
nibal n.349.in l.nemo potest.ff.de leg i.Geor
gius Nata nu 32.in c.ii.de pact.lib. vi.astrin-
gitur hoc argumētū Nā si parentibus nefas es
se uidetur,liberos impedire rerū suarū admi-
nistrationē ac alienationem. ut in d.l.nō usq;
quanto magis nefandū esset ut liberi parēti-
bus talē alienationē impedire uellēt,† contra 5
pietatē ac reuerentiā parētibus debitā.argu- Parētibus summus honor debet.
mēto p totū.ff & C.de obsequiis. Præsertim cū
filio psona patris semp sancta & honesta uide
ri debeat ex pręcepto iurecōsulti in l.ante pe.
ff.de obseqis.stringitur idē argumētū Nā libe
ri parētibus quāto magis debeāt quātoq; ma
gis obnoxii sint q̄ ex diuerso , ignorat nemo ,
& pbat.l ueluti.ff.de iust.&iu.dū ait,ueluti er
ga Deū religio,ut patriæ & parētibus parea-
mus ut sic nō cōtra ius tātū positiuū,sed & cō
tra ius naturale & gētiū fecisse is filius existi-
mādus sit,q impedimēto esse uellet patri quo
minus res suas libere alienasset , ac si libitū es
set,ēt pdegisset. nā parētes charissimos hēre
debemus , q ab his uita patrimoniū,libertas,
&ciuitas tradita est,& cuius modicūq; mater
sit, tamen in iudicio filii de turpitudine pa-
rentis dici uix oportet.& non modo retice -
re homines parentum iniurias , sed etiam

æquo animo ferre oportet secundum Ciceronem,& Vergilius ii.Aeneid.dum de reuerentia ac pietate parentibus à liberis debita ratiocinaretur,sic ait.

Eya age chare pater ceruici imponere nostra
Ipse subibo humeris,nec me labor iste grauabit,
Quo res quoque cadant unum & cõmune periclũ
Vna salus ambobus erit.

Rursus etiam astringitur idem argumentum,nam ut patroni,liberti alienationẽ possint reuocare, necesse est, ut dolo malo facta sit, & in fraudem patroni. l. i. in princ.& ferè per totum.ff.si quid in fraudem patroni. Vnde etiam si liberis aduersus parentum alienationes tam liberam facultatem ne dicam audaciam concederemus(id quod impium ac nefandum esset) quam concessam patronis aduersus libertos uidemus,sicque ingenuos libertinis turpissimè æquaremus,ac parentes famulis,seu seruis pares indecentius ac inhonestius redderemus:at adhuc tamen talem alienationem impedire, aut reuocare non liceret, nisi & dolo malo & in fraudem filii facta proponeretur, quæ in specie nostra interfuisse minimè ponimus.Quarto probat argumẽto.l.si quando.§.illud. C. de in offi.test.ibi meritis magis filios ad obsequia paterna prouocandos, quàm pactionibus astringendos. sic ergo & in proposito parentes non sunt à liberis astringendi, sed meritis prouocandi ut eis opes & diuitias parent,partasq́; relinquãt Quinto probatur in.l.i.§.si impuberi.ff.de collati. bonorum.ubi expressum est, filio in uita patris legitimam non deberi estq́; uera & cõmunis opinio,ut supra retulimus.ergo is filius uiuo patre non solum male ageretur, sed etiam nulliter & sine ulla actione.argumento. l. un. ad fi. ff. quando dies usufruct. lega.cedat, cum ibi notat per Glos. & Docto, Sexto probatur, quia hæc filii uiuo patre festinatio non solum culpabilis esse, sed etiam punibilis.improbum enim esse eum,qui solicitus esset de hereditate uiuentis Iulianus aiebat. et in.l ii.§. interdum. ff. de uulgari.& sic punitur quia priuatur hæreditate, quam præmatrrè captauit. l. ii. in fi. ff. de his quibus ut indig. quinimmo non solum contra ius positiuum, sed etiam contra ius gentium & bonos mores festinasse diceretur,ut in l.quidam in iure.§.fin.cum. l.seq.ff.de donati.estq́ue simillimum quod Ouidius i.Metamor.ait.

Filius ante diem patrios inquirit in annos.

Id quod ipse damnabat quasi fœdissimum ac tristissimi portenti argumentum seu inditium.ut & in simili notat Glo.in.l.fi.C.de pact. uerbo aliene.Quæ ait,pactum † de futura successione reprobatum esse in liberis,non secus quam in reliquis agnatis,cognatis,uel etiam extraneis. & illa Glos.est communiter app.ibi ut Ias. ibi in amplitudine ii. & ibi Alciatus in Glos.i.& Francis.Curtius num.9.& Purpuratus num. 12.& Philippus Decius nu. 13.Alex. num. 2. post Bald. Salic. & Paul.Castrensem, & Fulgosium , & Georgi.Natan in c,quamuis pactum de pact.lib.vi.Quasi portentum quod piam in necem parẽtis esse uideatur,quando filius solicitus est de patris uiuentis hæreditate.facit d.l.fi. &. l.i.uerbo non iniquis à cõtrario sensu &.l. pactum quod dotali.C.de pact. l.de fideicomm.C.de transact.l.pactum dotali.C.de collati.l.necnon.C.de capti.c.detestãda,& ca.ne captandæ, de concessi.præb. vii. probatur,quia quantitas legitimæ inspicitur tempore mortis eius cuius de successione agitur.§.quãtitas.inst.de lege falci.l. cum quo de peculio.§.fin.ff.ad legem fal.l.cum quæritur.& auth.nouissima.C.de in offi. testamen. l.Papinianus.§. quarta autem, &.§.quoniam autem quarta.ff.de in off. testam.ergo.impossibile est, quod ante mortem assignetur cum quantum assignandum sit, ignoretur.& quotidie ut patet ad ipsum possit augeri & etiam minui patrimonium, l. si defunctus. C.arbitrium tutelæ, Tenendo istam partem ad d. l. imperator. ff. ad Trebel. responde, quod loquitur in fideicommisso à patre post mortem suam filio restituendum, quod si dolo malo uel aliter pater dissipare ac prodigere incipiat meritò ei aufertur & maturatur restitutio etenim quasi hac tacita lege & conditione sibi id fideicommissum à testatore datum fuit, ut eo uti frui posset,integrum illud filio suo utcunque sui iuris effecto reseruaturus. unde non esset ferendus si circa id malignaretur.argumento. §. his ita. C.de cad.toll.diuersum est in bonis propriis ipsius patris nulla lege ab alio acceptis.& eadem fere solutio accommodatur ad d.l. ubi adhuc, C. de iure dotium. nam cum primum maritus res dotales prodigere cæpit, æquum est,uti ab eo abscedant adq; uxorem reuertantur,quia licet illarum dominium ineunte matrimonio haberet,l.doce ancillam.C. de rei uendi.tamen id dominium reuocabile est ad uxorem soluto matrimonio reuersurum. ut per totum. ff. sol. matrimonio. &. C.eod. titul.unde in tali dominio reuocabili cessat integerrima illa libertas alienandi & prodigendi, quæ adest in dominio irreuocabili.ut in.l.fi.§.fin autem sub conditione.C. communia de legatis.l.peto.§.prædium.ff.de lega. ii.l.unum ex familia, per totam eod.tit. d.l.imperator. l. fi.C.de legatis

6 Pactũ fut. succ. inter liberos inuitum super patris uiuentis hæreditatem improbaf.

gatis.l. quoties.C.de donati.quæſub modo.p
totum.ff.de in diem adiect.per totum.ff.de le
ge commiſs. iuncta.l.nemo.ff.de pact.&.l.ſed
& ſi lege.§.conſuluit.ff.de pet.hær.l.in re man
data.C.mandati.l.non uſq;.ff.ſi a parēte quis
7 fuerit manumi.Et cum † ad tollendam conſe
quentiam ſufficiat dare unā inſtantiam.Gloſ.
in l.ſi creditori.ff.de ope.noui nūti.quæ cōmu
niter approbata eſt ut patet ex relatiōe Iaſ.
ibi.& inter dominium reuocabile,&dominiū
irreuocabile ſunt non paucæ differentiæ ut in
dd.legibus,ſupereſt ut argumentatio Docto-
rum contrariam partem tenētium de d.l.ubi
adhuc,& d.l. imperator. ad ſpeciem noſtram
minimè procedat. Pro nobis etiam facit quia
neceſsitas legitimę relinquendę non iuris na
turæ eſt,ſed iuris tantū poſitiui, ut ex commu
ni opinione diſſeruimus de ſucceſ.creati.lib.
ii.§.xx.num.296.cum ſeq.Pro nobis,quia † ui
ro etiam libidinoſe & prodigaliter uiuēti nō
datur curator, nec adimitur teſtādi libertas.
ut eſt communis opin.qnam tenent Specula-
tor de actore.§. item opponitur contra acto
rem,uerſ.ſed nūquid luxurioſo.& add.ad Bal.
in.l.ea lege num.20. C. de condi.ob cauſam.
Ioannes Bapti. Peruſi. de arbitris lib. ii.caut.
xiiii.col.i.Abb.Barba.Felinus & alii in c. pa-
ſtoralis de re iudi. Ripa in.l.is cui bonis num.
16.ff.de uerborum obligationibus.Ioānes Lu
pus de donati. inter uirum & uxorem. §. xxi.
num.23.in c.per ueſtras.Fran. Areti.in d.l. is
cui bonis,col.fi.Albericus & Cumanus in.l.&
mulieri.ff. de curatore furioſi. Decius in d.c.
Paſtoralis.Gomeſius Aries in.l.xiii.Tauri.co.
i.Antonius Gomeſius in taurina.l.xiiii.num.
14.licet contra hanc communem concluſio-
nem & malè teneant Segura in d.l.imperator
num.137.Glo.in.l.ſi quis cum ſciret uerb.lu-
xurioſo.ff. de uſucap.pro emp.Bal.in.l. ea le-
ge num.20.C.de cond.ob cauſam.& hac de re
per Pinellum de bonis mater.l. iiii.ad finem.
Cum ergo uiro,qui ſua bona prodigebat, cu
rator non detur, ne ei rerum ſuarum admini
ſtratio turbetur,aut minuatur, ut etiam pro-
batur in d.l.ſed & ſi lege.§.conſuluit.ff.de pet.
hær.ſupereſt ut filius ab eo non poſsit in uita
exigere legitimam (ut probaui) indebitam:
quia ſi exigere poſſet non tantum adminiſtra
tionē bonorum ei turbaret, ac minueret;ſed
etiam ipſam rerum ſuarum proprietatem a-
dimeret,uel ex parte minueretur,quod longe
durius ac deterius eſſet.

Conſequē na ut ceſſet ſufficit una uarietas.

Prodigaliter uiuenti non datur curator cū communi cōtra plures.eo. nu.

Huic proxima eſt quæſtio illa, an prodigo
8 exemplaris ſubſtitutio fieri poſsit? & fac ſecū
dum quoſdam talem regulā.Exemplaris† fie-
ri poteſt prodigo,cui à iudice bonis interdi-
ctum eſt.iſta eſt communis opi.ſecundū Pau.
in.l.humanitatis.C.de impub.quam ipſe quo-
que ſequitur.ſequitur etiam & dicit commu-
nem opi.Corn.ibid.col.i.ſequitur &dicit cō-
munem opi. Couarub.in c. Rainucius.§.vi.in
princ.extra de teſtam.ſequitur & dicit com-
munem opi.Corras.in d.l.humanitatis nume
ro 11.ſequitur & dicit communem opin. Al-
ciatus in d.l.ex facto.ff. de uulg. in princi. ſe-
quitur Imola in d.l.ex facto idem Imola in d.
c.Rainucius in materia exemplaris ſubſt.Sa-
licetus & Bal.in d.l.humanitatis. licet contra
rium teneant Ang.in d.l. ex facto.& idem An
gel.in d.l.humanitatis. & Ioan.Andr.in d.ca.
Rainucius poſt . Cynum & Iacob. de Aretio.
ſecundum Alexan.num.40.in d.l.ex facto qui
tamen communem opi.ſequitur & firmat eſſe
communem,&communem opi.ſequitur dicit
que communem Decius num.6. in d.l.huma-
nitatis.poſt Nicol. de Neapo. in.§.qua ratio-
ne in l.de pupill.ſubſ.& communem opi.ſequi
tur Iaſ.in d. l. humanitatis col.i.in fi.licet cō
trarium tenuerint Cynus & Alberi.ſecundum
eum,& communem opi.ſequitur, & dicit cō-
munem Iaſ.in d.l.ex facto num.39.poſt Ioan-
nem Fabrū.in d.§.qua ratione . Imol.in d.ca.
Rainucius.Alber. in rub. ff. de uulga. Bald.in
d.l.humanitatis quos Iaſ. allegat. & commu-
nē opi.ſequitur Bald.in d.tract.exempl.ſubſt.
num.14.idem Politus num.10.in eod.tract.&
Zaſi.in eod.tract.num.3.poſt Bar.in d.l.ex fa-
cto nu.28. ſequitur ibid. Ripa nu. 80.ubi etiā
dicit eſſe communem opin.Iaſ.nume.9.in.l.is
cui bonis.ff.de uerb.obliga.Sed nobis ſemper
placuit opin.Cyni,& Alberici, & Rainerii,&
Guiliel.de Cune.quos refert Bar. in d l.ex fa-
cto num.28. Contra communē moueor, i.per
d l.i.ff.de teſt.ii.per d.l.captorias. ff.de hære.
inſt.d.l.captatorias.C.de teſt.mil.tertio quia
beneficium nō cōfertur in inuitum. l. inuito.
ff.de regulis iur.quarto per totum. C. de reb.
ali.non alienandis.quinto per l. fi.C.de pact.
cum ſimil.ſexto quia in re dubia quiſque ueta
re uidetur ne alter de rebus ſuis diſponat.ſep
timo per l.quia poterat.ff.ad Trebe.l.quia au
tem in princ.&.§.i. ff.quæ in fraud.cred.& de
niq;per omnia reliqua fundamenta per quæ
tenuimus infra proximè quod ſurdo & muto
exēplaris fieri nō poteſt. Nā pro nobis ſtat re
gula ſanctiſsima &multipliciter probata.nec
exceptio Doctorum ulla lege,ulla'ue ratione
probatur ſatis concludēter.Deniq; pro nobis
eſt ratio, cui non cadit reſponſum. nam cum
d.l.humanitatis. &. §. qua ratione in furioſis
etiam uel mente captis loquantur, non etiā
in prodigis ; ſequitur quod ad prodigos
DD 2 trahi

Exemplaris ſubſt. prodigo fieri non poteſt cū multis contra communē.

trahi nō possunt, nisi ex identitate, uel paritate rationis, quod fatentur etiam omnes, qui communem opi. tuētur & docet late Iaſ. post alios in auth. quas actiones. C. de ſac. eccleſ. ſed in prodigo non eſt paritas uel identitas rationis ut probabo, ergo ad eū d. l. trahi non poteſt. quod non ſit paritas rationis, probatur expreſsim in l. in negociis. ff. de regu. iur. iuncta. l. is cui bonis. ff. de uerb. oblig. ubi, furioſus & mente captus nil poſſunt acquirere, prodigus aut poteſt: quia prodigus non tam rōne & intellectu orbatus eſt, quàm furioſus uel mente captus.

Denique teſtamentum, quod prodigus fecit antequam ei eſſet bonis interdictum per iudicem ualet. l. is cui lege. ff. de teſtam. unde conſtat quod habebat intellectum. nam alias non ualeret. ut in l. i. ff. de teſtam. ſicq; nō exæquatur furioſo uel mēte capto. in ſumma etiā notoriè prodigus quod contraxit & alienauit ante interdictionem ualet. ſecundum cōmunem opinionē quam tenuerunt Bar Bal. Aug. Paul. & Romanus in l. is cui bonis. ff. de uerb. oblig. quam opi. communiter approbatam dicunt ibi Areti. & Alex. & Iaſ. nume. 9. ergo uitium prodigalitatis non impedit nec arguit omnimodam dementiam, quæ ſine dubio ut exemplaris fieri poſsit, deſideratur. Poſtremò prodigus magis adulto quàm pupillo uel mente capto æquiparatur, ut eſt tex. in l. ſi curatorē. C. de in integ. reſt. Iaſ. in d. l. is cui bonis nume. 8. ff. de uerb. ergo ſi aliquando æxequatur adulto, aliquando pupillo, aliquando homini ſanæ mentis, nunquam aūt furioſo uel mente capto. quo nam modo poſſemus d. l. humanitatis. ad prodigum trahere, quæ ut ad eum extenderetur oporteret, quod omnimodo ſemper & inuiolabiliter prodigus furioſo æqpararetur, ut diſſerimus in illa qōne. An hodie furioſo de iure cōmuni poſsit fieri exemplaris. Deniq; licet per aliquas ll. prodigus aſsimiletur furioſo quando agitur de rerum ſuarū effuſione uitāda, tamē ſecus ſi ageretur de rerū ſuarū effuſione, uel alienatione concedenda & admittēda. ita procedit quicquid per tenentes cōmunem opin. adducitur & iura, quę adducit Iaſ. num. 8. in d. l. is cui bonis. ff. de uerbo oblig l. i. ff. de curat. furi. l. i. C. eod. l ſi prędia. ff. de reb. eorum. pro nobis etiā facit quod exemplaris non ob hanc ſolam rationem inuenta fuit, quod is cui ſit teſtari nō pōſsit, ſed ob hāc etiam quod ad corporis ſui tutelam pertineat. arg. §. fin aūt ita formidoloſus. inſt. de pupill. l. conſi. ff. de curat. furioſi ergo licet is cui bonis interdictum eſt, non poſsit teſtari l. is cui lege. ff. de teſtam. non ſequitur propterea quod poſsit accipere exemplarem ſubſtitutum, cùm illo non egeat ad ſui corporis tutelam, quod multum in conſideratione eſſe debet. ſicq; cum in prodigo ceſſet illa ratio, quæ in furioſo adeſt, non eſt cur fiat extenſio legis ad caſum in quo eſt minor ratio, uel non ſunt tot rationes. arg. l. qui hęredi plures. ff. de condi inſtit. Pro nobis ratio efficax, nam ſi homini ſanæ mentis utcunque corporis infirmi liberum eſt re ſua uti & etiā pro digaliter abuti. l ſed & ſi lege. §. cōſuluit. ff. de pet. hæred. etiam in præiudicium patris manumiſſoris. l. non uſque. ff ſi à patente quis fuerit manumi. quanto magis id licebit ceſante alterius præiudicio: aliter enūn is prodigus quaſi æquitem dorſo, aut frenum ore (beſtiarum de more) ferre cogeretur, hunc ſubſtitutum ferendo. pro nobis bonus tex. in l. i. §. & magis uerbo prodegiſſet. ff. ſi quid in fraudem patr.

Quid ergo in muto & ſurdo? & fac ſecundum quoſdā talem regulam Exemplaris † fieri poteſt muto & ſurdo. i. ei qui utroque morbo laborat ſ. muti & ſurdi, ſicq; teſtari nō poteſt. ita tenet & dicit cōmunem eſſe opi. Paul. in d. l. humanitatis, ſequitur & dicit communem opi. Corraſ. ibid. num. 11 ſequitur & dicit communem opi. Corneus ibid. col. i. ſequitur & dicit communē opi. Couarub. in c. Rainucius. §. vi. in prin. extra de teſtam. hanc opi. ſequitur & dicit communem Alex. in d. l. ex facto num. 40. ſequitur etiam Imola in d. c. Rainucius in materia exempl. idem Imola in d. l. ex facto. licet in d c. Rainucius contrariū teneat Ioan. Andr. poſt Cynū & Rain. quos ubi ſupra allegat Alexan. & Angel. in d. l ex facto. idē Ang. in d. l. humanitatis. licet ibid. Sali. teneat communem opi. & communem opin. ſequitur Decius num 6. in d. l. humanitatis poſt Nicol. de Neap. in § qua rōne inſt. de puppil. ſubſt. & communem opi. ſequitur Iaſ. in d. l. humanitatis col. i. in fi. licet ſecundum eum contrarium tenuerint Cynus ibi & Albericus & communem opin. ſequitur & dicit cōmunem Iaſ. in d. l. ex facto num. 39. poſt Ioan Fabr. in d. §. qua rōne Bal. in d. l. humanitatis Alberi. in rep. rubr. ff. de uulg. & communem opinionem ſequitur Bal. num. 14. in d. tract. exempl. ſubſt. idem Polit. num. 10. in eod. tract. & Zaſi. in eod. tract. num. 3. poſt Barth. in d. l. ex facto nume. 28.

9 Exemplaris ſubſtitutio fieri nō poteſt muto & ſurdo cum multis contra communē.

Sed nobis ſemper placuit opin. Ioan. And. Cyni, Angeli, Rain. & ſequacium contra communem. mouemur per regulam text. in l. captatorias. C. de teſta. milit. l. captatorias. ff. de hær. inſt. cū ſimil. à qua regula is caſus de quo loquimur

loquimur nullibi reperitur exceptus, nec per uiam extensionis induci potest, cùm sit in hoc casu longe minor ratio quã sit in mẽte captis. Mouemur secũdo per l.fi.C.de pact.ibi quare enim quodam uiuente & ignorante de rebus eius quidam conueniunt, & per totum titulũ C. de reb. alien. non ali. & quia in re dubia quisquam netare uideatur ut de rebus suis al ter disponat ut.ff.de furtis l.qui uas. quid enĩ magis inhumanum magisq; impium & penè ridiculum esse potest quàm permittere ut de omni substantia censu fortunisq; hominis sanæ mentis alter eo ignorãte uel inuito dispo nat. Etenim si homini sanæ mẽtis hæreditas opulentißima relinquetur is cogendus non erit ut eam acceptet, ut in l.quia in princi. ff.quæ in fraud. cred.l.qa poterat ff. ad Treb. hoc amplius etiam legatum opulentißimum quod omni careat molestia & solicitudine nõ cogitur quis acceptare etiam ad petitionem eorum quorum interest quales sunt credito res eius cui tale legatum hereditas ue delata fuit.ut d.l.quia aũt §.i.quanto minus in spe cie nostra cogendus erit homo sanæ mentis ut inuitus (quod semper præsumitur ut d.l. qui uas) substitutum exemplarem accipiat. Deniq; uulgaris regula est quod beneficium non confertur in inuitum c.in inuitũ de reg. iur.in vi.cum simil.l.qui absenti.ff.de donat. traditur per Ripam. Iaso.& alios in rub.ff.de uerb.oblig.quid ergo magis ridiculum quàm dicere quod homini sanę mentis se inuito uel ignorante, imponatur substitutus exemplaris prætextu beneficii cum id beneficium nõ sit certum & indubitatum cum poßibile sit quod substitutus ipsius uitę insidiet dũ eius captat hæreditatem.arg.l.stipulatio hoc modo.ff.de uerb.ob.l.fi.C.de pact.c.detestanda & c.ue ca ptãdæ de concess. præb. in.vi.l.cum proponas C.de pact.l.de fideicomisso.C.de trans.l.pa ctũ dotali.C.de coll.l.xi.in fi.ff. quib. & indig. l.quidam in iure.§.fi.ff.de donati.si ergo be neficium certum & indubitatum in hominem sanæ mentis inuitum nunquã cõfertur quan to minus id beneficium exẽplaris subst. quod licet inspecta legis censura beneficiũ sit tamẽ non est ita certum & indubitatum, uel melius exemplaris subst.licet in mente captis sit in specta legis censura beneficiũ tamẽ indubitã ter in homine sanæ mentis esset maleficium lęsioq; enormis impia inhumana nefanda. Nec dubium est quia surdus & mutus sit ho mo uel esse poßit sanę mentis non secus quã si illis morbis careret ut probatur in d.l.discre tis.C.qui testam.fac.pos. melius in d.l. ex fa cto.ff.de uulg.denique beneficium licet in hõ minem sanæ mentis inuitum non conferatur ter in impuberes uel puberes non satis sanæ mentis etiam inuitos cõfertur. hinc est quod tutores dantur impuberibus etiam inuitis, cu ratores aut adultis inuitis non dãtur in prin. & per totum inst.de tut.& per totũ decurato. hinc est quod prohibitio alienationis facta si ne causa uel cum causa, quæ solius prohibiti utilitatem respicit quia habet uim consilii & beneficii non ualet in homine sanæ mentis.l. filius f.§.diui cum materia.ff. de lega.i.ualet tamen in impubere ut l.ii. C. de usu cap. pro emp.& in mente capto uel minus industrioso l.Titio centum in prin.ff. de cond.& dem.

Tenendo hanc partem contra cõmunem quæ apud me uerißima est parum quemquã mouere debet fundam.doctorum sic argumen tium. Exemplaris fit eis qui morbi causa te stari nõ possunt.§. qua ratione inst.de pupill. & d.l.humanitatis, sed surdus & mutus morbi causa testari nequæunt d.l. discretis, ergo sur dis & mutis poterit fieri exemplaris.sed resp. in forma. Dum dicitur exemplaris fit eis, qui morbi causa testari non possunt, falsum est, sic indistinctè, nam licet fiat eis, qui furoris uel dementiæ causa testari non possunt, non tamen fit eis, qui morbi corporalis causa te stari non possunt, qualis est morbus surdi & muti nec ulla lege contrarium ulla'ue ratio ne induci potuit. Et satis ridiculũ est de mor bo animi in quo fundatur exemplaris ut d.§. qua rõne & d.l. humanitatis. arguere ad mor bum corporis, qualis est morbus surdi & mu ti. Postremo testamentum est uoluntatis no stræ iusta sentẽtia.l.i.ff. de testamentis. ergo in eo, qui est cõpos animi & uoluntatis suæ, si alius se inuito uel ignorante testaretur, cer tè id testam.non esset.

Nec ad rem pertinet quòd lex exparitate. rationis extendatur. nam resp. quod hic non est paritas rationis ut proximè dixi, id quod latius dixi in illa quæstione an hodie furioso exemplaris fieri poßit de iure communi ubi uideas. Præterea quod tenentes communem opiu. securi existimãt exemplarem unica hac ratione niti, quod morbi causa demens testa ri prohibeatur, id uerum non est, nam etiam propter salutem ipsius, cui sit inuenta est. ar gumen.§.fin aũt formidolosus. inst. de pupill. l.consilio.ff.de curat. furiosi. quæ ratio cessat hic ergo &c. l.q hæredi plures.ff.de cõd. inst. Pro nobis.l.sed & si lege.§.consuluit.ff.de pet. hęr.l.non usque.ff.si quis à paren.fuer.man.l.i §.& magis uerb. prodegisset.ff.si quid in fran. patr.ut supra induximus.

Stat ergo filium non posse legitimam pe tere

10 Legitimã uiuo adhuc patre monachus an filius petere posit, egregia. q.

tere uiuo patre. limita, nisi † pater monachus fieret. nam tunc statim legitimam posset petere; patris morte non spectata. ita Abb. in c.cum simus post Ioannem Andream de regularibus. glo. quam alibi non esse, firmat Abb. ibi.in.c.transmisi. qui filij sint legitimi.& est singularis teste Aretino.in.l.i.num.6.ff.de testamentis.tenet Bal.in authentica, siqua mulier.C.de sacrosanctis ecclesiis.col.fin.Corsetus in singulari,uerbo legitima.Bal.nouellus. de dote parte prima col. iii. qui ait hanc esse communem opinionem. sequitur Couarub. de testamentis.c.2.nume.7.Ias.in authentica nouissima.C.de inoffi.testam.nu.8.uersi.limi ta tamen.qui dicit se dubitare.Segura in lege Imperator nu.123.ff.ad Trebellianum. Bart. in d.authentica.Si qua mulier. Paulus. in anthentica nunc autem.C.de episcopis & clericis num.3. Rodericus Suares. allegatione.xx. col.j.& est communis.opinio Canonistarum, secundum Iasonem nu.51. in d. authentica si qua mulier. vbi Paulus & Ancharanus in d.c. cum simus.Romanus in l.si cũ dotem in princip.ff.solu.matri.Anania in c.ij.col.fi.de delictis puerorum. Abb.in c.Raynucius ad finem de testamentis.Pyrrus post cõsuetudines Aureli.ca.ij.col.iiij.Contrariam partem tenent Petrus, Cynus & Salicetus col.fi. in d. authentica siqua mulier.Et Salicetus firmat ibi hanc essem communem opinionem.Sequitur & dicit communem Fulgosus ibi col.penul. sequitur & dicit communem.Ias.ibi nu.50. Bald in c.si pater col.fi.de testamentis in sexto.Alexãder in d.l.si cum dotem in principio num.13. Felinus in c. in præsentia, de probationibus. nu.56.vbi Decius num.67.dicit esse ueriorem & communem.Pyrrus de suitate q.iiij.num.8. Guilielmus.Benedictus in cap. Raiuucius de testamentis.uerbo mortuo itaque nume.299. Didacus Peres ad Seguram ubi supra nu.123. Qua de re uide Bar. Veronen.consil.xxvj. quidan.Ioan.de Anania cons.87. circa. Ludoui. Roma.consi.ccxxxvij.oppositionem. & consi. cclxviii.in casu.& consil.ccxcii. pro habendi, & consil.ccxcii. circa declarationem Philip. Dec.consi.lxxxvi.uiso puncto.& cõsi.cccccxix. uiso eleganti. & consi clix.casus.Panor. cõsi. xliiii.par.ii.& consi.ciiii.pro euidentia. par. j.& consi.lxxxviii.uidetur.par.j. & consi.lxiii. ueritas.parte.ii.Bar.consil.13. ex facto Card. Zabar.consi.xxviii.quidam fratr.& clii.nimis grate, & cxliiii.staturo ciuitatis.Fede.de sen. consi.xxvii.Titio existenti. Maria.Soc.consi. xiii.præsens consultatio.Bal.consi.ix. mulier. parte v.& cõsi.cclxxx.parte j.& ccxlviii. quæritur.parte ii.

Quid dicendum? Et sanè harum partium utra receptior sit, nõ facilè dignosces. Verum (ut nobis uidet̃) longè uerior est pars negatiua, ut non statim post patris monochismum filius legitimam petere posit, sed demũ post mortem ipsius. quod primum probatur per generalitatem.d.l.j.§.si impuberi.ff.de colla. bonorum.deinde per d.l.non usque.ff.si a parente quis fuerit manumissus. Tertio expressum uidetur in l.Statius Florus.§. Cornelio Fęlici. ff.de iure fisci.quarto expressius in auth.si qua mulier.C.de sacros. eccle. ubi patri monacho liberum est bona sua quandiu uixerit, ut libitum ei fuerit inter filios distribuere scilicet illius auth.distructionem.ergo non illico post monachismi interuentũ ad legitimam assignandã compellitur ad idẽ tex. in corpore unde d.auth. excepta est. Quinto facit rõ generalis, quod ingenuis hominibus quandiu uixerint liberum esse debet rerum suarum arbitrium d.l. in re mandata.C.mãd. l.sed & si lege.§.consuluit.ff. de pet. hær.Sexto facit, quia liberi si uiuo patre legitimam nãciscerẽtur proniores essent ad obsequium parentibus debitum debitamque reuerentiam eis denegandam, quod satis absurdum esset, estque ratio satis considerabilis. nam ideo dicimus uetitum esse pactum de non succedendo inter patrem & filium, ne filius post quam iam è bonis paternis amplius non spectat quicquam, eius obsequium prætermittat. ut tradunt communiter doctores in l.fi.C. de pact. Georgius Nata in capit. quamuis pactum, in materia pacti de non succedendo de pact.lib.vi.Ias.in l.pactum dotali de collat.in pr.ut fusius disseruimus de success. creatione lib.ii.§.xviii.num.35.Septimo facit l.unum ex familia in pr.ff.de lega.ii ubi hæres, qui tenetur restituere uni ex filiis suis, cui ipse uoluerit uoluntatem suam postquam semel elegit, mutare & uariare quoties uoluerit, potest usque ad mortem. ergo & arbitrium similiter datum per d.auth.si qua mulier, ut pater monachus bona sua diuidat inter filios usque ad mortem duraturum esse, intelligendum est, non solum, si is pater monachus nondum semel elegisset, sed etiam si semel & amplius elegisset, & uoluntatem mutare, uoluisset. Denique pro hac parte facit, quia uiuentis non est hæres.l.qui superstitis.ff.de acqui. hære.l.nec non.C.de capti. & quod nuptibus uideretur filius, qui uiuo patre solicitus esset de ipsius hæreditate.d.l.fi.C.de pactis.l.ij.§.interdum. ff.de uulgari.estque festinatio improba, punibilis, & contra bonos mores.l.ii.§.fi.ff.quibus ut in dig.l.quidem in iure.§.fi.cum lege

seq.

seq.ff. de donati. faciuntq; ferè omnia fundamenta quæ numerauimus supra in quæstione præcedente, quæ repetere non expedit. estq; regula pro hac parte, nec exceptio bene probatur, & regulis tenaciter est inhærendum. ut in l.i. ubi per Decium & alios.ff. de regu. iur.

11 Intellect^9 c. cū simus de regularibus.

Tenendo hanc partem † ad c. cum simus de regularibus, in quo unicum fundamētum contrariam partem tenentium repositum est, respondere potest, parum sanè obesse. Nam si pater & filius illegitimæ ætatis monachi simul facti fuerint, deinde filius monachismum reliquerit, tex. ibi ait id sibi liberum esse, & ne illa integra libertas ulla ex parte minuta, aut ne aliqua necessitate non solùm præcisa, sed nec etiam causatiua, impedita uideatur, & uult ut integrum sibi maneat adseruatumque: intelligatur ius succedendi in bonis monachi patris, quo autē tempore ea successio deferatur ibi uerbum nullum. ergo is casus utpote omissus remanet in dispositione iuris cōmunis. l. comodissimè.ff. de lib. & posth. quod ius habet ut superstitis non sit hæres ullus, aut ulla successio delata uideatur d.l. qui superstitis.ff. de acqui. heredi. d.l. nec non. C. de cap. l. hæreditas. C. de pac. conuētis. l. hæreditas.ff. de uerborum sig. idq; comptobatur ex uerbis illius tex. quæ ita habent, liberum sibi erit eum dimittere, & bona paterna, quæ sibi ex successione proueniunt postulare. illa enim uerba, quæ sibi ex successione proueniūt, prouenire intelligenda sunt tempore, quo ex lege ea successio defertur. l. cum moritur is cuius de successione agitur, non antea. nam qualitas adiuncta uerbo debet intelligi secūdum tempus uerbi. l. in delictis. §. si extraneus.ff. si ex noxa. cau. agatur. Bartho. & communiter doct. in l. ex facto, in prin. ff. de uulga. l. vi. ff. de lega. i. Nec dicatur æqnum uideri, ut filius uiuo patre monacho legitimam possit petere. nam uerius est longè æquius esse, ut spectet, per iura supra dicta, præsertim cum interea ex bonis paternis sit pro modo facultatū alendus. l. si quis à liberis, in prin. & in. §. alimenta ff. de liberis agnoscendis.

12 Legitima patris monachi uiuē tis filio nō debetur licet is monachus esset minori ta contra communē.

Hæc procedunt in reliquis monachis, præterquam † in Minoritis, quia hi cum nihil suū habere possint in cōmuni, neque etiam in particulari, clem. exiui. de uerb. sign. statim post monachismū pro mortuis habentur, & consequenter possunt filii petere legitimam patris monachi morte non spectata, ita tenent Abbas in c. in præsentia, de probati. Bartho. in d. auth. si qua mulier, idem Bar. in trac. Minori. par. iiii. uersi. isti etiam hæredes. Angelus, & Alex. in l. ex facto. §. ex facto.ff. ad Treb. Decius num. 67. uersi. prædicta cōclusio in d.c. in præsentia, Alexander consilio. xiii. circa primum dubium lib. iii. col ii. sed licet ista sit communis opi. dubia tamen mihi semper uisa est per plerasque earum rationum & legum quas supra retulimus, præsertim per d.l. unum ex familia supra allegata, iuncta d. auth. si qua mulier. nam cum sit patri monacho facultas bona sua inter filios distribuēdi, & interea alantur ex ipsis bonis, pater non est præcipitādus ut inuitus faciat ante tempus illam distributionem, præsertim, cùm mors ciuilis morti naturali non æquiparetur, nisi in casibus à iure expressis. Quid enī si uiuo patre unus aut certi ex filiis decedant? certè cum is non sit in numero filiorū huius monachi connumerandus, indebitē legitimam reciperet, eamq; fratribus eius hæres si filius non esset, restituere teneretur. nam si sub conditione relicta non transmittūtur ad hæredes. §. fin autem aliqnid sub conditione. C. de cad. toll. l. si ita scriptum l. sub diuersis. ff. de condit. & demonst. quanto minus transmittetur hęc hæreditas patris monachi uiuentis, quæ filio, qui patri non superuixit nec purè nec etiam sub conditione relicta fuit? tutius est ergo patris monachi mortē naturalem spectare, & interea eius bonis pro indiuiso uti frui, eiq; patri ad ultimum usque uitæ spiritum facultatem distribuēdi, uariandi, eligendi, pœnitendi, uoluntatisq; mutandæ intactā (ex permissione d. auth. si qua mulier) reseruare.

CAP. TRIGESIMVM OCTAVVM.

1 *Fructus restituuntur quando donatio ut inofficiosa rescinditur. contra doct.*
2 *Fructus restituuntur quando donatio euanescit ob modum non impletum contra nouiss.*
3 *Fructus restituuntur cum pater, qui filio legitimam in uita tradiderat, eam renocauit. contra nouis.*
4 *Donatio inter uirum & uxorem non æquiparatur donationi, quam facit pater filio. cōtra doct.*
5 *Fructus restituuntur cum rem legatam, quam in uita tradiderat, reuocauit. contra nouiss.*
6 *Fructus ueniunt in reuocanda donatione inofficiosa, contra doct.*
7 *Fructus triennio præscribuntur.*
8 *Fructus an post triennium sint restituendi.*

ENTESIMO trigesimo tertio colligitur, quare si sub modo quid cui donaui, nec donator modum expleuit, teneatur fructus perceptos cum ipsa re restituere, ut proximè subiiciam.

ciam. tatlo enim est, quia ut reliquos princi-
pes ira & leges imperium acceperunt ut pro-
dessent, non ut nocerent (ut habet nostra prin
cipalis sententia) nocerent autem si permit-
terent ut donatarius ille ex sua perfidia modi
suscepti & non impleti lucrum faceret, per
quod & naturale ius, quo iubemur placita ser
uare uiolaretur; & ex perfidia sua lucrum il-
le assecutus nequior fieret, inuitareturque ad
delinquendum, contra. l. i. ff. de pact. l. i. ff. de
const. pec. c. 1. de pact. tex. cum glos. in. l. scire.
C. ut in poss. lega. l. fi. C. de iureiu. l. fi. C. de fi-
deicomm. In cõtrarium tamen uidetur se ha-
bere receptior opinio tam in isto articulo,
quàm in illo, an cum donatio reuocatur tan-
quam inofficiosa, sit res donata cum fructi-
bus restituenda, & quid quando legitimam
filio tradidi in uita, & postea pœnitentia du-
ctus reuocaui eam. Ideo ex professo quæro † si
filio meo feci donationé inofficiosam, & post
mortem meam reliqui fratres, per titulum. C.
de inof. dona. eam rescinderunt, non ex toto
sed tantũ usq; ad debitum bonorum subsidiũ:
an fructus quoque cum rebus ipsis sint resti-
tuendi quatenus ea donatio mensurã uel mo-
dum & quantitatem à lege permissam exces-
sit, & quatenus restituantur? Qua in re Boe-
rius aurea decisi. xcviii. Segura in. l. i. §. si uir.
num. 77. ubi etiam Didacus Peres eius addi-
tionator. ff. de acqu. poss. Gomesius in. l. xxvii.
taurina num. 8. tenent generaliter fructus nõ
restituendos, per glo. in. l. generaliter. §. pla-
ne. ff. de fideicõ. liber. dum ait fructus rem do
natam non augere. Id quód tenet etiã Franc.
de Ripa in. l. si unquam. q. xl. C. de reu. don. &
ibi Andr. Tiraq. uerb. reuertatur, nu. 228.

1 Fructus restituuntur quando donatio ut inofficiosa rescindit. cõtra doct.

Sed contrarium ut cũ fructibus ea donatio
inofficiosa sit reuocanda quatenus inofficio-
sa fuit, longè uerius est, intelligendo de fructi
bus perceptis post mortem patris donantis.
primo per. l. i. C. de fide instrum. & iure has. fis.
lib. x. ii. per. l. ꝙ si minor. §. restitutio. ff. de mi-
noribus. l. patri. §. i. l. minor uigintiquinq; an-
nis cui fideicommissum, eod. tit. in quibus iu-
ribus cum minor ad rem suam recuperãdam
restituitur, fructus quoq; recuperat. iii. idem
est & in ea restitutione, quæ maioribus ultra
dimidiam iusti pretii læsis cõceditur, per. l. i.
C. si maior factus alienationem ratam habue-
rit. quarto idẽ est in regressu, qui ad rem suã
siue iudicis decreto alienatam minoribus cõ
ceditur. l. si prædium. C. de prædi. minorum. l.
ii. C. si quis ignorans rem minoris esse. v. idem
est in rescissione, quæ fit per querelam inoffi-
ciosi testamẽti nã & tunc non ad hereditatem
tenet, sed ad eius quoq; fructus restitutio da
tur & regressus. l. filio. §. fi. ff. de inof. testa. vi. p
l. in condemnatione. ff. de reg. iur. l. uideamus
ii. §. in Fabiana. ff. de usuris. vbi generaliter
omnis restitutio fructuum quoq; recuperatio
nem inducit, nõ secus quàm ipsius rei princi-
palis: & meritò, nam utrobique par ratio est
saltẽ quatenus possessor ille illis fructibus lo-
cupletior effectus esset. vii. per l. cum autem.
§. cum redhibetur. l. ꝙ si nolit. §. fin. ff. de edili.
edict. & d. §. in fabiana. ubi cum animal mor-
bosum redhibetur, etiã si redhibitio fiat sine
culpa ulla uenditoris, qui ultiũ animalis igno
rabat iuxta. l. i. §. causa. ff. de edil. edi. adhuc ta
men animal restituitur cum fructibus & par-
tubus ipsius, licet emptor ipsius dominiũ & iu
stam possessionem & titulum non solum legi-
timum, sed etiam onerosum haberet. viii. idẽ
in restitutione, quæ fit per titulum. ff. de lege.
commiss. per l. v. eod tit. ix. idem in restitutio
ne, quæ fit in terminis totius tituli. ff. de in diẽ
adiecti. per. l. item ꝙ dictum. &. l. imperator
ff. eod. x. idem & in terminis totius tituli. C. &
ff. de condi. indeb. nam & tunc res restituitur
cum fructibus & ferè uiginti alia similia con-
gessimus supra. c. lxxi. nu. 3. cum seq. & ca. lxx.
nu. 12. ex quibus huius partis ueritas reddit
plusquam manifesta, præsertim per d. l. filio. §.
fi. iuncto ri. C. de inof. don. nam querela inof.
donati. ad similitudinem querelæ inofficiosi
testa. inducta fuit, iisdemq; iuris regulis tuti
natur. unde ut in querela inof. testam. fit resti
tutio cum fructibus, ita & in querela inof. do-
nationis. & ad glo. d. l. generaliter, resp. ut do
cemur in fi. quæst. seq. & in d. c. lxx. nu. 12. & do
natio inter patrem & filiumfa. licet regulari
ter nõ ualeat. l. donationes quas parentes. C.
de dona. inter uirum & uxoré. ualet tamen si
fiat filio emancipato. l. si emancipatus. C. de
donat. l. ii. C. de inof donat. sicq; si † filio meo
emancipato donaui & tradidi aliquam rem,
& donationi certum modum apposui, quo nõ
impleto uenit donatio reuocanda. l. fin. C. de
reuo don. & ferè per totũ. C. de dona. quæ sub
modo. Quæritur an tunc fructus cũ ipsa re do
nata repetantur & sint restituendi? quod ne-
gat Didacus Segura in. §. si uir. l. i. ff. de acqui.
pos. nu. 75. ꝙ nouum & singulare reputat ip-
se per glos. in. l. generaliter. §. planè uerbo ex
aliqua causa ad fi. ff. de fideicom. libr. quæ in-
definitè ait, donatiõe reuocata fructus nõ re
uocari. Sed hæc opinio uera non est, quia om
nis datio, traditio, uel donatio facta ob cau
sam, causa cessante & non impleta, uenit re-
uocanda, non solum quo ad rem principa-
lem, sed etiam quò ad fructus. per. l. uidea-
mus. ii. in prin. ff. de usuris. Secundo urget d. l.

2 Fructus restituuntur quando donatio euanescit ob modũ non impletum contra nouiss.

uideamus

uideamus in .ii. responso ubi idem ait, etiam si per eum, qui dedit steterit quo minus causa illa impleretur, puta mulier uiro futuro ob causam dotis res suas dedit, per eã stetit quo minus nuptiæ sequerentur, repetit rem cum fructibus, non secus quàm si per eam non stetisset. Tertio per l.si fundus, in prin. & l.lege ff.de lege commissoria, ubi uendidi tibi fundum hac lege, ut si non solueres pretium (infra mensem fundus esset inemptus, te in mensem non soluente, datur rei & fructuum repetitio. Nec ad rem pertinet, quod ibi esset contratus emptionis, hic autem donationis. nam sanè quando donatio non est pura, sed facta ob causam, uel sub modo, & sic respectiua & ueluti utrinque obligaria: idem in ea esse debet quo ad propositum quod foret in reliquis cõtractibus respectiuis. Quartũ per d.legem in sui ratione dum ait, non decere ut fructum lucrum maneat penes emptorem, qui fidem fefellit. sic & in proposito is donatarius fidem uiolauit, ergo penes eum lucrum fructuũ manere non debet. nec refert fidem fefellerit, quia pecuniam habere non potuit ad manus, an quia cum haberet, noluit numerare. ut d.l. lege in sui generalitate. Quinto à fortiori probatur, nam & in donatione causa mortis repetuntur fructus cum ipsa re, si donator cõualuerit, & pœnituerit d.l.uideamus.§.ii.& iii. ergo multo magis in specie nostra ubi non per pœnitentiam & uariationem, uel factum donantis reuocatur donatio uel datio, sed per factum uel non factum seu cessationem donatarii. nam & qui cessat uel non facit, fecisse nidetur. ut per Decium in l.id quod nostrum.ff. de reg. iur. Sexto facit, nam & cum redhibetur æquus, uel seruus per edilicium edictum, ueniunt etiam fructus d.l.uideamus.§.ii. & ferè per totam illam l. Septimo per l.Imperator & l.quod dictum est.ff. de in diem adiect. Octauo facit, nam & cum res, quæ indebitè soluta est, repetitur: fructus quoque ueniunt restituendi. ut in l.si & me & Titium.ff.si cer. pet.& d.l.uideamus. dixi supra c.lxiii.nu.39. cum seq.

Sed non dubium est, quin indebitè donata res maneret penes donatarium, qui modum non impleuit: ergo cum fructibus redẽda est. Octauo per l.si fullo, & ferè per totum.ff.de condictione sine causa. ubi licet causa esset iusta uel non iniusta, rem meam ad te perueniendi tamen cum etiam ex post facto cessare cœperit, & redigi ad non causam; æquum est rem cum fructibus restitui, nec præter æquũ & bonum cum iactura donantis diteris longè præter eius uel contra eius intentionem. Neque ad rẽ pertinet quod donatarius effectus fuerit dominus, sicq; in consequentiam dominii fruct⁹ suos fecerit. l.Herennius.i.ff.de usuris. Nam fatemur eum fuisse factum dominũ fructuum, non secus quàm ipsius rei donatæ. at quia iam ueluti ea donatione indignus factus est, uel cessat causa propter quam ab origine factus fuit illius rei donatæ dominus, & etiam fructuum cõsequens est, ut tam res quã fructus ad donatorẽ reuertantur & restituantur: cum par eademq; ratio sit in fructibus restituendis, quæ est in re ipsa restituenda. Diuersum esse uidetur, quãdo donatio propter ingratitudinem reuocata fuit, tunc enim fructus ante ingratitudinem commissam percepti, non retrahuntur, quia ea donatio non quasi ut ad tempus tantum, sed quasi ut perpetuò mansura facta fuit: nec fuit respectiua ad aliquã causam ut in specie nostra. In summa pro opi. nostra faciunt plura quàm uiginti fundamenta, quæ posuimus supra c.lxxi.nu.ii.cum seq.& c.lxx.num.12. quæ repetere non expedit, quibusq; hæc pars indubitata apparebit.

3 Filio † legitimam suam tradidi in uita cũ incremento & melioratione à lege permissa, quod facere possum. arg.tex.in l.cum quo de peculio.§.fi.ff.ad leg.fal. Bal. in rubr.ff.de rerum diui. idem in l.non amplius.§.fi.ubi Alex. & alii.ff.de lega.i. postea pœnitui & eam traditionem reuocaui. quæritur an fructus ueniãt restituendi cum ipsa re, quæ tradita fuit? & Didacus de segura num.54. usque ad nu.110. in l.i.§.si uir.ff.de acqui.pos. ait fructus industriales non esse restituendos. Mouetur per l. de fructibus.ff.de dona.inter uirum & uxorẽ. ubi fructus industriales, quos ex fundo sibi à marito donato uxor percepit suos facit, nec eos restituit, licet ad fundi restitutionem teneatur, ut ibi. Nec dubium inquit est quin donatio inter patrem & filium in potestate confirmetur morte patris donantis, dum modo incipiat à traditione, non secus quàm confirmatur donatio inter uirum & uxorem morte donantis, si modò incœperit à traditione l.donationes quas parentes.C. de don. inter uirum & uxorem. cum ibi not. iuncta l.Papinianus cum Glo.ff.de don. inter uirum & uxorem.& quæ tradit Segura ubi supra. Alexan. in l.non amplius.§.fi.ff.de lega.i. Ange. in l.ii. ff. pro donato. Bal. in l.ii.C.de inof.dona. Vnde † procedit regulariter arg. de donatione facta à patre filio in potestate, ad donationẽ factam inter uirum & uxorem, secundum Seguram ubi supra & Ias. in l.si pacto quo.C.de pact.col.ii. Roman.consi.cclxxvii. non est dubium. Sed ilthæc omnia suspecta sunt, quia do- 4

Fructus restituuntur cum pater, qui filio legitimã in uita tradiderat, eam reuocauit, contra nouis.

Donatio inter uirũ & uxorem non æquiparatur donationi, facit pater filio &c. contra doct.

natio inter uirum & uxorem non est simpliciter uetita, sed demum sub duabus conditionibus, nempe quod donator pauperior fiat, & donatarius ditescat. l. si sponsus. §. concessa l. si id quod. ff. de don. inter uirum & uxorem. At donatio à patre in filium suum in potestate simpliciter uetita est per d. l. donationes quas parentes. ut per nos supra. § lxx nu. 10. & cum ad tollendam consequentiam sufficiat dare unam instantiam. Glo. cõmuniter app. ut apparet ex relatione Iaso. ibi in l. si creditori. ff. de ope. no. nunc. sequitur minimè ualere arg. de don. inter uirum & uxorem ad donationem de patre in filium fam. & in quibus casibus quis habet aliquam rem reuocabiliter, & uenit casus in quo eam tenetur restituere, in illis semper restituit fructus, non secus quàm ipsam rem principalem. ut plenè docemur per uiginti fundamenta supra cap. lxxi. nume. iii. cum sequen. quod obtinet etiã si is, qui restituit, haberet titulum onerosum & dominium, quanto ergo magis in specie nostra in qua filius non habebat titulum onerosum sed lucratiuum, non permissum, sed uetitum, non dominium, sed tantum possessionem. Et traditio possesionis sibi à patre facta adhuc aliquid operatur, ut scilicet sic ea donatio morte patris confirmaretur, quę aliter sine tali traditione minimè confirmaretur eius morte: & satisfsuperq; est, si ID opere tur absque eo quod etiam operetur quod filius ille fructus suos faceret irreuocabiliter, contra omnia iura, quæ in speciebus similibus loquuntur.

Hinc etiam apparet suspectam esse opinionem eiusdem Didaci de Segura in d. §. si uir col. xxii. uers. quinto facit, quod tenet. Dum sentit, quod si † testator rem legatam tradidit in uita ipsi legatario, deinde legatum reuocauit, quod fructus interea à legatario perceptis non restituentur. id quod est contra illa uiginti fundamenta, quæ enumerauimus supra c. lxxi. nume. iii. cum seq. in quibus apparet, quod semper restituuntur fructus cũ ipsa re principali, etiam si & dominiũ esset translatum, & translatum esset ex titulo oneroso, & etiam si talis titulus sui naturà reuocabilis non esset. Quanto ergo magis in specie nostra ubi & titulus est lucratiuus, & dominium uix est ut uideatur translatum, & supposito quod translatum esset tamen non potest non uideri esse reuocabile. Præsertim cum licet donatio causa mortis incœperit à traditione, tamen si donator uel testator eam reuocauit, uel conualuit, cum re ipsa fructus quoque restituantur. ut in l. cum quis. ff. de cond.

5 Fructus restituuntur cũ rem legatã, quã in uita tradiderat reuocauit. cõtra nouiss.

ca. da. l. uideamus. ii. post princ. ff. de usur. in specie autem nostra nullus negabit quin sit par ratio, ergo & idẽ ius. l. illud. ff. ad leg. Aq. l. non possunt. ff. de legibus.

Hinc etiam apparet suspectam esse opinionem eiusdem Didaci de Segura in d. §. si uir col. xxvi. uers. tertia erit conclusio. dum ait, quod si † filio feci donationem inofficiosam, quam post mortem meam per querelã inoffi. donationis, reliqui fratres expugnarũt, quod tunc fructus non sunt restituẽdi. id quod quò ad fructus post mortem meam perceptos (in quo casu ipse loqui uidetur) indubitanter uerum non est, per iura & rationes, & illa uiginti fundamenta supra remissiuè addučta, & per l. filio. §. fina. de inoffic. test. ff. Nam cùm rescisio fit per querelam inofficiosi testamenti tunc fructus cum re ipsa restituuntur, ut ibi sed cum querela inofficiosi testamẽti & querela inoffi. donationis à pari procedant, ut in l. i. & per totum. C. de inoffi. donat. superest ut utroque casu cum fructibus fiat restitutio. In fructibus tamen perceptis uiuo testatore procedere potest & sine dubio opi. Seguræ, quia testator de illis potuit & uoluit liberè disponere l. non usquè. ff. si quis à par. fue. manu. l. i. §. si impuberi. ff. de colla bon.

6 Fructus ueniunt in reuocida donatione inofficiosa, contra doct.

Illud autem notandum est, quod † fructus Soto trienio præscribuntur secũdum ipsum. Seguram in d. §. si uir col. xxx. uers. plus uoluit Bal. quod & tenet Glo. Bar. & Paul. in l. sequitur. §. fructus. ff. de usucap. Bald. in l. i. col. ii. C. de usur. & fruc. leg. Vnde ipse Segura uult, quod † in quibus casibus fructus cum dominio ipsius rei principalis essent restituẽdi, in illis post triẽnium cessaret fructuum restitutio, utpote, iam præscriptorum. sed non inele ganter contrarium defendi posset, ut etiam tunc fructus restituantur. nam non bene sequitur possessor quæsiuit talium fructuum dominium, ergo non tenebitur eos restituere: quinimmo in restitutione quæ minoribus læsis datur, & in ea, quæ maioribus ultra dimidiam læsis conceditur, & in plerisque earum uiginti specierum, quas enumerauimus supra c. lxxi. nume. 3. possessor habebat dominium tam rei principalis quàm fructuum, & nihilominus utrunque restituere compellitur: ergo siue pręscriptione siue alia quauis ratione dominium fructuum quæsierit, restitutio eorum locum habebit: præsertim cum si possessor rei principalis dominium habebat, fructuũ quoque dominium ut haberet, necesse esset. l. Herennius. ff. de usuris. sicq; cessaret eorum præscriptio. l. sequitur. §. lana. ff. de usucap.

7 Fruct' trienio pręscribuntur.

8 Fruct' an post triennium sint restituẽdi.

CAP.

CAP. TRIGESIMVM NONVM.

1 *Iudicis decretum semper præsumitur iustis ex causis inter positum, cum communi.*
2 *Instrumēto decreti iudicis si dicitur oĩa solennia interfuiße, oĩa solennia adfuiße præsumūtur.*
3 *Iudicis maioris factum præsumitur.*
4 *Decretum iudicis præsumitur habuisse præambulam causæ cognitionem.*
5 *Decretum iudicis solennia pręceßisse pręsumūtur.*
6 *Ecclesia minoribus æquatur.*
7 *Decretū interfuiße aliquando præsumitur.*
8 *Sententia quæ continent relationem actorum creditur, licet aliter de actis non appareat.*
9 *Tempus post longum præsumuntur ea, quæ sunt solennitatis extrinsecæ.*
10 *Intell. l. quæcunque. ff. de publi. in rem act.*
11 *Sententia ut feratur parte præsente, uel ut postea ei notificentur paria sunt.*
12 *Sententiæ, quæ enarrat acta processus statur, licet aliter de illis actis non appareat, etiam si nō sit sententia antiqua.*
13 *Solennitatis extrinsecæ inter uentus licet nō præsumatur ex aßertione partium, præsumitur tamen ex aßertione sententiæ iudicialis.*
14 *Decretum omnia solennia præsumātur præceßisse, licet pro forma exigerentur.*
15 *Formaliter quando quid uideatur exigi.*
16 *Decretum præsumitur rite & rectè inter positū.*
17 *Titulus ad præscriptionem præsumitur post longißimum tempus.*
18 *Tēpus antiquum facit præsumi quod omnia solennia præcesserant sententiā, licet de illis non aliter appareat, sed de sola sententia. & antiquum tēpus dicitur quo ad hoc decenium uel biennium.*
19 *Conditionem non inducit dictio si, quando per eā exprimitur, quod inerat à iure.*
20 *Tēpus antiquū, quod dicatur, ingens uarietas.*

OLLIGITVR centesimo trigesimoquarto ex opinione nostra principali, dum docet omnium magistratuum imperium ad proficiendum inductū, nō ad nocendum. non esse stādum iudicis assertioni omnia solennia de quibus in processu non apparebat præcesʃisse asserentis, nisi forte post longum tempus: aliter enim eius imperium facilè noceret nobis si tā facile ei fides adhibenda esset. quod dic ut in quæstione seq. ex facto agitatam. Solenne iudicibus præsertim inferioribus esse solet, in capite cuiusq; sentētię definitiuæ omnia acta totius iudicii uel processus referre, dicendo uisis citationibus, testium depositionibus, instrumentis, cæterisq; &c. Euenitq; nō raro ut postea acta processus non appareant, sed sola illa sententia, qua continetur, acta interfuisse. & quæri solet, an sententiæ iudicis talia acta interfuisse asserenti fides adhibenda sit, etiam si de talibus actis aliter non appareat. Vnde ex facto cum canonici res suæ ecclesiæ minus rite uendidissent, querelaq; hac de re apud summum pontificem mota esset, ipse commisit duobus iudicibus in dignitate constitutis, ut talem alienationem si reperirent in utilitatem ecclesiæ cesʃisse confirmarent, & non aliter. habita hac de re diligēti cognitione, ipsiq; anno 1466. sententiam tulerunt, qua de more asseruerunt quod habita diligenti causę cognitione cæterisq; in commissione papæ contentis obseruatis repererunt talem alienationem in utilitatem ecclesiæ cessisse, ideoq; eam sententia sua confirmarunt. Et postea annos. xlii. mota fuit lis contra hæredes emptoris, qui illa sententia se se tuebantur: sed cum reliqua acta iudicii non apparerent, præsertim ea probatio & causæ cognitio, qua eam alienationem in utilitatē ecclesiæ cèsʃisse, apertum dicebatur fuisse, quo ad illam causæ cognitionē de qua tamē alias non liquebat, dubitabatur, an tali sententię assertioni standū esset? Et uidetur quod sic per sequentia. s. quod omnia cōtenta in cōmisione domini Pauli & quæ pro forma per eā requirebantur, præsumuntur & probātur legitimè interuenisse: adduco tex. in l. cū precibus C. de proba. ibi ꝓbare te, opportet cōtra uoluntatē tuā hunc fundū instrumento aduersarium tuū sibi ascribi laborasse, ut posʃis consequi sentētiā. & sic patet quod semper præsumitur pro instrumento & stādū est ei nisi contra ꝓbetur. sed cū per aduersarium nō probatur contra. s. quod nō interuenit solennitas, quā cōmisʃio Pauli requirebat igitur stādū est instrumento prædictæ sententiæ confirmationis contractus, quo continetur oĩa illa obseruata fuisse. est pro hoc Glo. sing. quæ ad hoc allegauit d. l. cū precibus in l. i. C. de fide inst. & in. has. fis. lib. x. Per quā dicit ibi Alex. in additio. ad Bar. quod † decretū semper præsumitur inter positum ex iustis causis, & cū causæ cognitione. & illa Glo. cōiter tenetur per oēs ibi, & Bal. in l. i. ff. de rebus eorū. dicit quod in d. l. i. de fide instr. est Glo. peregrina quod † si in instrumento in quo reperitur decretum interpositum fit mentio solemnitatum, omnia præsumuntur solenniter acta & probata. quod est not. dignū secundum eum. cum ergo reperiatur in instrumento sententiæ

1 Iudicis decretū semper præsumitur iustis ex causis interpositum, cum communi.

2 Instrumēto decreti iudicis sidicitur omnia solēnia inter fuisse omnia solennia ad fuisse præsumuntur.

confirmationis, decretum approbatoriũ in-
terpositum, & fit mentio informationis habi-
tæ & sic solennitatum, præsumuntur omnia so
lenniter acta & probata & sic uidetur. expres
sum in nostris terminis. secundo principali-
ter quòd singulariter dicit Bald. in. l. tutores
ff. de confir. tuto. ibi secus si ipse præses per
3 se ipsum dedisset, quia. l. præsumit quòd † fa-
Iudicis maioris factũ præsumit.
ctum maioris iudicis sit rite factum. pondera
uerbum rite quod idem est quod cum causæ co-
gnitione & seruato iuris ordine, glo. in. l. iu-
ste de acq. poss. nam rectè causam rite ius uel
iuris solennitatem denotat. notatur in. l. ii. ff.
de inof. testam. cum similibus. Si ergo præsu-
mitur rite factum, sequitur quòd fuit seruata
omnis iuris solennitas, & si iuris solennitas,
sequitur quòd fuit seruata solennitas prædi-
ctæ commissionis, cum sit principis. s. Roma-
ni Pontificis, quia quod principi placuit, le-
gis habet uigorem. §. sed quod principi, de iu
re naturali. est glo. in. l. quia tale, soluto ma-
trimonio. & quia isti, quibus fuit commissum
sint iudices maiores, cum sint apostolici. l. & si
prætor. ff. de officio eius cui est manda. ibi is
qui alienam iurisdictionem exequitur, nõ ta-
men pro suo imperio agit, sed pro eo cuius
mandato ius dicit. & sic uidetur factum per ip
sum Romanum principem, cum auctoritate
Romani Pontificis confirmarunt, quia om-
nia nostra &c. l. i. §. omnia, de uetere iure enu
cleando. tertio decisio Bald. in. l. si præses. C.
quomodo. & quando iudex, vbi dicit quod de
cretum semper præsumitur solenniter & cum
causæ cognitione interpositum. quarto accé
dat propria decisio nostri dubij Domini Bal.
in. l. non aliter de adopt. ibi & non tamen. quod
4 † ubi decretum reperitur interpositum, quod
Decretum iudicis præsumit habuisse præambulam causæ cognitioné.
est necessarium ad cõfirmationem actus, sem
per præsumitur quòd cognitio causæ & iuris
ordo præcesserit. & sic per hoc patet quòd li-
cet, cognitio & ordo iuris requiratur pro for
ma antequam fiat confirmatio, si tamen repe
ritur decretum interpositum super confirma
tione, sicut in præsenti reperitur, præsumitur
quòd omnis cognitio causæ & ordo iuris,
quem requirebat commissio, fuerunt serua-
ta, & hoc tenet per prædictam glo. in d. l. pri-
ma. quinto pro hoc, dictum Specula. in tit. de
emptione & uend. §. nunc uidendum ibi & bre
5 uiter scias. vbi tenet quòd † ubi decretum iu-
Decretum iudicis solennia præcessisse præsumuntur.
dicis interpositum inuenitur, præsumuntur
omnes solennitates esse & fuisse adhibitæ. Ec-
ce dictum expressum quod loquitur quando
pro forma requiritur causæ cognitio & iuris
ordo ante interpositionem decreti, ut in alie
natione rerum minorum, ut per totum. C. &
ff. de rebus eorum. & de prędijs minorum. ta-
men si reperitur decretum interpositum, pre
sumitur quòd prædicta solennitas & omnia,
quæ requirebantur interuenerunt. ita Specu.
ubi supra, per plura fundamenta & sic est ca-
sus noster quòd licet pro forma requirebat
causæ cognitionem prędicta commissio, ta-
men cum reperitur decretum confirmatio-
nis interpositum pręsumitur quòd forma cõ-
missionis fuit seruata. & cum † loquitur in a- 6
Ecclesia minori æquatur.
lienatione prohibita scilicet minoris bono-
rum, idem erit in bonis ecclesiæ quia pari pas
su & priuilegio reguntur. c. i. c. auditis, de in
integr. rest. & in. l. respublica & ibi glos. C. ex
quibus causis maiores. & glo. in. l. cum hi. §. ea
transactio. ff. de transa. loquendo in alienatio
ne æquiparat ecclesiam minori, & in. l. si ut
proponis. C. de rei uendi. & Glos. in. l. à diuo
Pio. §. uenditione, de re iud. & Bart. in authen
tica hoc ius porrectum, circa fi. de sacro san.
eccle. & sic est decisio formalis domini Spec.
pro nostro casu. sexto pro hoc glo. singularis
in. l. actor. ff. rem ratam haberi, in parte omni
modo. ubi † præsumitur solennitas & decre-
tum dum modo constet de mandato, dicit e- 7
Decretum interfuisse aliquando præsumit.
nim prædicta glos. unum quòd probat à for-
tiori, quòd si constat de mandato pręsumi-
tur decretum interuenisse, quod magis est.
pro hoc uidetur casus in. c. ea noscitur, de his
qui fiunt à prelato, ubi dicitur quod illud, quod
facit prælatus pręsumitur de consensu capitu
li secundum glo. & Imolam ibidẽ. ex quo pos-
set attentari quod cum hic constet de manda
to scilicet de cõmissione scilicet domini Pau
li & si non appareret sententia confirmatio-
nis prædictorum iudicum sicut hic apparet &
constat de ea quòd pręsumitur, & quod om-
nis iuris solennitas interuenit, quod fortius
ut in authentica multo magis, de sacros. eccl.

Septimo facit singulare dictum Cyni in l.
emancipatione. C. de fide instru. Vbi dicit
† quod statur sententiæ continenti tenorem 8
Sententiæ quæ contineat relationẽ actorum creditur, licet aliter de actis non appareat.
actorum. s. relationem actorum, sed cum sen-
tẽtia prædictorum iudicum ut in ea apparet,
continet relationem & tenorem actorum
requisitorum per commissionem prædictam
statur ei. & per illam probantur omnia inter-
uenisse, & sic per tenorem sententię proban-
tur omnia acta de quibus in ea fit mentio. se-
cundum Cynum ubi supra & est Glo. notabi-
lis in l. acta. ff. de re. iudi. quæ dicit, quòd lite
finita per sententiam possunt acta circumdu
ci. ergo tenet sententia sine actis. & hoc dicit
ipse sine dubio, quando factum finitum sen-
tentia, non fuit recens, sed antiquum. idem
tenet ibi Bald. & Paul. & est cõis conclusio, &
tenet

tenet Innocen. in c. quoniam contra, de probatio. per quod dicit Cynus, & Imola, & Paulus & omnes quod datur intellectus ad d. c. quoniam contra quòd † ille tex. & c. sicut & omnia alia iura quæ dicunt quòd debet constare de actis & de processu, intelliguntur quando factum est recens, secus si antiquum sicut hic: quia ista sententia fuit lata anno M CCCCLXVI. & sic sunt elapsi xlii. anni quod dicitur factum antiquum. Casus in. l. si fideicommissa. §. Aristo. ff. qui & à quibus, qui dicit quòd per decennium dicitur factum antiquum & longum. & per totum. C. de longi temporis præs. quāto magis per xlii. annos et quia post decennium præsumuntur omnia solenniter acta, l. si filius, de petitione hære. l. qui in aliena. §. i. de acqui. hære. ff. & etiam quando agitur de præiudicio alterius ex diuturnitate temporis probatur solennitas extrinseca, uoluit Bal. in. l. ii. vi. col. de seruis fugi. & in ca. i. qui feudum dare poss. facit Glos. singularis in l. qui maior. C. communi diuidūdo. sed est Glo. illa solennis in c. peruenit, de emptione & uend. per quam dicit ibi Barba. v. col. quod etiam in præiudicialibus probatur solennitas extrinseca per lapsum xxx. annorum, sed cum hic non solum triginta immo etiā xlii. anni sunt elapsi, patet quod per lapsum prædicti temporis probatur omnis solennitas iuris & requisita in commissione prędicta interuenisse, allegat Barb. tex. in d. c. ea noscitur, & tenet Anto. in d. c. peruenit. loquēdo in alienatione rei ecclesiasticæ, & sic in nostro casu & per hoc † limitatur tex. in l. quæcunq; ff. de publici. ut non habeat locum in facto antiquo, quia in illo omnis solennitas & ordo & indagatio & causæ cognitio præsumitur.

9 Tēpus post longū præsumuntur ea, quæ sūt solennitatis extrinsecæ.

10 Intell. l. quæcunq; ff. de publ. in rem act.

Octauo facit quod notatur per Bar. in l. i. C. de relatio. & in authen. si quis in aliquo, de edendo. Vbi dicitur quod statur uerbis sententiæ quando lata est parte pręsente & non contradicente, sed cum ista sentētia fuit lata præceptore dicti hospitalis pręsente, cum ei fuit notificata sententia, & paria † sunt quod sit præsens, uel quod fiat notificatio secundum Bal. in authen. hodie, de appella. cum hic constet de notificatione standum est uerbis prædictæ sententiæ latæ per prędictos iudices, cū ipsi in eadem dicant quod citauerunt partes & receperunt testes, & obseruauerunt omnia contenta in commissione: & probat prædicta sententia oīa illa de quibus fit mentio, sicut si oīa acta apparerent. hinc profectus stilus multorum iudicum, qui in capite sententiæ enarrant omnia acta processus, quæ præcesserunt plus dicit Specula. in tit. de instru. edic. §. restat ultima col. s. quod † si sententia transiuit in rem iudicatam censentur omnia solenniter acta, & statur uerbis sententiæ, siue sit de recenti, siue de lōginquo. ita uidetur tenere Innocentius in c. bonæ de electione, & c. quoniam contra, & alia iura, quæ contradicunt, loquūtur quando fuit appellatum. sed cum in nostro casu prædicta sententia transiuit in rē iudicatam & non fuit ab ea appellatum, ut patet ex actis processus, igitur pręsumuntur omnia solenniter acta. & quod fuit obseruata forma commissionis, maximè si in sententia fit mentio de actis sicut fit in prædicta sentētia, quia tunc sine dubio est uera determinatio Specula. & Inno. ita dicit singulariter Paulus. de Castro in d. l. emancipatione. dando solutionē ad d. c. quoniā cōtra & ad alia quę cōtra dicūt, præsertim quia hic cōstat de cōmissione, qa in iudice de legato ut præsumatur pro sentētia & in facto recēti Glo. in c. cū in iure, de officio de leg. duo tamē requiritur cōmissionem & sententiam per eum hic constat de his, igitur præsumuntur omnia solēniter acta præcipuè cum fuit factum antiquum, & parti aduersæ fuit notificata sententia & transiuit in rem iudicatam, & in ea fit mentio de actis. tunc etiam quia isti iudices erant uiri prouidi & constituti in dignitate, in quibus præsumitur quòd obseruauerunt formam prædictę commissionis, ut in c. nisi essent, de præbendis. & Glo. in l. Titio usufructus, de conditio. & demo. Bal. in l. indicia de rei uen. tunc etiā quia ex processu patet. quod ipsi obseruauerunt formam prædictæ commissionis, & sic confirmatio tenuit. ut in c. siqua de rebus xii. q. ii. & ualet ex tempore contractus. tex. est iūcta Glo. in parte consensum, in c. fi. xvi quæs. i.

11 Sentētia ut feratur parte præsente, uel ut postea ei notificentur paria sunt.

12 Sententię, quæ enarrat acta pcessus stat, licet aliter de illis actis non appareat, et si non sit sentētia antiqua.

Prædictis non obstat dictum Ancha. in cap. i. prima col. de rebus ecclesię nō alie. lib. vi. ubi dicit † quod non statur instrumento dicenti, quod fuit facta alienatio cum debita solennitate, quia loquitur inter ipsos contrahentes, & quia uerba fuerunt per eosdem prolata, & sic per personas prohibitas: igitur si non per eas, sed per iudicē, ut hic, præsumuntur oīa solenniter acta. & sic cū loquitur inter eosdē cōtrahentes, uult ipse quod non habeat locum, quando illa uerba proferuntur per alium, sicut hic per iudicem. & ista si prædictum dictū inspiciatur, facit pro hac parte & contra aduersarium. & hanc solutionem & differentiā inter uerba contractus & sententiæ, quia in contractibus non pręsumitur solennitas extrinseca inter personas prohibitas ut loquitur Ancha. quia esset impotestante eorum cō

13 Solennitatis extrinsecæ interuētus licet non præsumatur ex assertione partiū, prę sumitur tamen ex assertiōe sententiæ iudicialis.

fitendo

fitendo solemnitatem, defraudare ius: sed in sententia sic, quod præsumitur ut dictum est seruata eius solennitas, tenet Bald. in d. l. prima, secunda columna. C. de fide instrumen. & iur. has. fis. lib. decimo, & patet ex prædictis ex pluribus decisionibus in terminis nostri casus, quia lex præsumit pro iudice, & non pro parte contrahente, capi. in præsentia de probatio. & in l. nullo. C. de feriis. & in l secunda. C. de offi. ciui. indi.

Secundum dubium est, an licet contenta in commisione de qua supra requirantur pro forma, non tantum pro solennitate, præsumatur interuenisse, ex quo iudices de quibus in cõmisione hoc dixerunt & asseruerunt in sententia confirmationis,

Et licet huic dubio uideatur satisfactum ex prædictis, nunc tamen magis specifice re-

14 spondeo. quod † præsumuntur omnia solenniter acta & interuenisse omnia in commisio ne contenta, licet de substantia & pro forma requirerentur. & pro hoc in primis quod singulariter notat Specu. in titu. de emptione & uenditione. §. nunc dicendum restat, ibi breuiter. scias quod ubi decretum iudicis interpositum inuenitur, præsumuntur omnes solennitates fuisse adhibitæ, in tantum quod statur uenditioni nisi pupillus ostendat &c. Ecce dictum expressum in terminis nostræ quæstionis, nam in uenditione & alienatione rerum minoris, solennitas, quæ requiritur est de substantia & pro forma requiritur: & si in ea aliquid sit prætermissum corruunt actus. l. magis puto. §. non passim de rebus eorum. ibi cuius officio in primis conuenit excutere &c. & in §. quærere, usque in finẽ. l. & in l. si pupillorum, & melius in. l. fina. C. de prædiis minorum. cuius uerba decreti interpositio Constantiniano prætore celebranda est probatis examinatis ue causis, ut pote, facta rerum fide firma uẽditio perseueret & sic patet quod pro forma requiritur cognitio causæ & examinatio & probatio, ut res minorum posit alienari: & omnia debent procedere interpositionem decreti. ut d. l. fina. nam dicit, decreti interpositio celebranda est. & sic in facto examinatis causis &c. id est si examinetur prius, quia illi ablatiui resoluuntur in conditionem. l. à testatore, cum ibi notatis, de condit. & demonst. & tamen licet dicta solennitas requiratur pro forma & substantia actus tamen ex eo quod decretum reperiatur interpositũ in d. alienatione præsumuntur omnia interuenisse, quæ requiruntur pro forma, perdictum Specula. ubi supra licet ergo pro forma requiratur quod iudices prædicti debent uocatis partibus inquirere alienationem prædictam cessisse in utilitatem ecclesiæ, ut eam possint confirmare: tamen præsumitur propter decretum quod interuenit prædicta causæ cognitio & indagatio, & omnia alia, prædicta commisio requirebat, & hoc est, quod dixit Bald. in l. non aliter, de adoptio. ibi & nota quod ubi decretum reperitur interpositum, quod est necessarium ad confirmationem actus, semper præsumitur quod cognitio causæ & ordo iuris præcesserit & allegat prædictum Speculatorem. & notab. uerba Bal. dum dicit necessarium ad confirmationem actus. & sic patet quod licet † non tantum pro solennitate immo pro forma & de necessitate requiratur aliquid cum illud tantum dicitur necessarium quod pro forma requiritur l. cum hi. §. si prætor, de transa. ff. & in l. pacta. ff. de contrahend. emptione & in capitu. quia propter., de electione. tamen si reperitur interpositum decretum, præsumuntur omnia illa, quæ requirebantur pro forma & sic de necessitate interuenisse in confirmatione. licet ergo pro substantia & forma deberent interuenire omnia contenta in prædicta comissione, ut posit per prædictos iudices fieri cõfirmatio contractus, tamen ex eo quod reperitur sententia confirmationis & decretum illorum iudicum, præsumuntur omnia interuenisse, & quod prædicta commisio requirebat, & sic per decisionem Bal de qua supra est determinatum in terminis præsentis dubii loquendo in confirmatione. Præterea pro hoc facit dictum singulare Bald. in d. l. cum tri. §. si prætor de transa. nam pro forma requiritur cognitio & indagatio de causa, & modo, & personis, ut ualeat transactio & decretum interpositum super alimentis. & Bald. et Paul. et omnes Doctores dicunt ibi expressè quod omnia contenta in illo. §. requiruntur pro forma et substantia, et si aliquid ex illis fuisset prætermissum, corrueret omnis actus. casus est ibi literalis et communis suprascribentium conclusio, et tamen hoc præsupposito dicit ibi Bald. adde ad hanc Glos. quod ubi † inuenitur processum, præsumitur quod rite item plus dicit Specula. quod ubi reperitur decretum iudicis interpositum, præsumitur in dubio rite & recte ut in Specula. de emptione & uenditio. §. nunc uidendum uers. & uidetur &c. uerba sunt Bald. aurea & singularia allegando prædictum Speculato. de quo supra, & sic patet quod licet de substantia & forma requiratur ꝙ præcedat causę cognitio & utilitas & alia de quibus in. d. §. ad hoc ut ualeat decreti interpositio super alimentis, tamen

Decretum omnia solennia præsumuntur præcessisse, licet pro forma exigerentur.

15 Formaliter quid quid uidetur exigi.

16 Decretum præsumitur rite & rectè interpositum.

tamen si reperitur decretum interpositū, præsumuntur omnia interuenisse. licet ergo de substantia actus & pro forma requirebatur, ut iudices commissarij uocarent partes & reciperent in formationem, an alienatio facta cessisset in utilitatem ecclesiæ, tamen ex eo q reperitur in publica forma sententia confirmationis contractus prędictorum, præsumitur quod interuenerunt omnia contenta in commissione, licet illa pro forma & substantia confirmationis prædicti contractus requirerentur. & sic est decisum presens dubiū per d. Speculat. quod allegat Bal. in locis de quibus supra. Paul. de Castro tamen in d. §. si prætor in terminis nostris dicit sic, restringendo dictum Specula. Specula. tamen in tit. de emp. & uendit. §. nunc dicendum uerb. & uidetur. dicere uidetur quòd ubi reperitur decretum iudicis interpositum, pręsumatur adhibita causę cognitio quod nullo modo uiderur uerum per hunc tex. nisi in instrumento expressè hoc caueatur: & tunc uidetur sufficere quod dicatur causa cognita, licet non exprimantur particularia. & in hoc pōt esse utile dictum Specula. & ita tenebat Bal. per notata in. l. i. C. de fide instru. & iure has. fisc. lib. x. ecce singulare dictum Paul. dicentis quod dictum Specula. est uerum absque dubio, quādo in instrumento dicitur quod decretum est interpositum causa cognita ex hoc solo q sic dicatur licet particularia non exprimantur in eo pręsumuntur omnia, quę formā & substantiā requirebāt, ut in casu dicti. §. in quo loquitur Paulus & in exemplo quod ibi ponit, quod est proprium quando requiritur quod cedat in utilitatem, & quod præcedat cognitio causæ ante interpositionem decreti pro forma. Sed cum in prędicta sententia cōfirmationis fit mentio non solum quòd causa cognita cōfirmarunt prędictum cōtractum, immo quod magis est. de citatione partium, & de probatione & informatione recepta, & de omnibus contentis in commissione pręsumuntur omnia interuenisse: licet pro forma requirerentur. d. auth. multo magis. maximè quia per lapsus tanti temporis xlii anno. præsumuntur omnia rectè & rite & solenniter acta, & ex lapsu decem annorum. l. si filius, cum similibus. c. de petitione hęred. quanto magis ex lapsu xl. annorum ut probatur, & sic titulus in pręscriptione regulariter requiritur & pro forma. l. nullo. C. de rei uendi. l. diutina. C. de longi temporis pręscriptione. tamen Bald. & Sa-

17 Titulus ad pscriptionē præsu- lice. in d. l. diutina intelligunt† in præscriptione longi tēporis scilicet x. an. sed maior transcursus temporis cum præsumit & sublatam esse malam fidem. casus est in. l. fin. C. unde ui. qui non est alibi secundum Barba. in c. aposto licę col. de dona. igitur pręsumuntur, ex lapsu temporis. titulus & bona fides, & omnia quæ requirebantur pro forma, ergo à fortiori in proposito ubi maius tempus fluxit. & in proprio casu dicit hoc Cynus, Paulus, & Salice. & omnes in. l. emancipatione, de fide iusso. Innocen. & omnes in c. quoniam contra scilicet q † in facto antiquo deciso per sententiam omnia pręsumuntur solenniter acta & quòd interuenerunt, licet non appareant acta, sed so la sententia. sed certum est quòd in sententia aliqua requiruntur pro forma & substātia ad hoc ut ualeat sententia, ut in clementina pastoralis, de re iudi. & alia quæ etiam per partes renunciari non possunt. c. de causis, cum ibi notatis. de officio delega. cum similibus. & quòd sententia feratur in scriptis, ista pro forma requiruntur & alia, tamen pręsumuntur intercessisse si sententia non apparet lata de recenti, sed ex antiquo. ita tenent omnes ubi supra, sed sic fuit in proposito, ut sæpe dictum est ergo &c. & in expresso quod tantum sufficiat lapsus x. an. in sententia ut omnia præsumantur intercessisse rite & rectè. tenet Hosti. & Io. Andre. in. c. in pręsentia, de renuntia. & in. c. cum inter de re iudi. & Bar. in. l. admonē di. ff. de iureiu. Bal. in. c. i. de milite uasallo qui contu. & in. l. sciendum. ff. de uerbo. oblig. per d. l. si filius, cū alijs loquendo in sententia. plus dicit Ioan. Andr. in. d. §. cum inter in fi. quòd quando sententia est ex antiquo prolata pręsumuntur omnia & pro contestatione & pro processu, & pro alijs, quæ requiruntur. & dicit quod dicitur factum antiquū ex quo lapsum est biennium secūdum Hosti. & dictum c. quoniam contra. & alia iura, quæ uidentur cōtra dicere, loquuntur in facto de recenti, scilicet quando aliquid operatur uel allegatur, contra sententiam ante biennium ex die, quo fuit lata. idem tenet Ioan. Andr. in d. c. in pręsentia & ibi Hosti. ergo à fortiori. in casu nostro ubi sunt elapsi xlii. an. & uide omnino Paul. in d. l. emancipatione.

mitur post lōgissimū tempus.

18 Tēpus antiquum sancit præsumi quòd omnia solennia præcesserant sententiam, licet de illis non aliter appareat, sed de sola sententia. & antiquum tempus dicitur quoad hoc decennium uel uicennium.

Et prædicta dico procedere non solū quando forma est data à lege immo idem si ab ipso Romano Pontifice, ut fuit in nostro casu. nihil enim refert an ab ipso an à lege fiant commissio, cum mandatum eius lex dicatur. d. §. sed quod principi. facit. l. Cesar, de publi. l. cū multum, de bo. quæ liber. l. donationis la secūda. C. de donat. inter uirum & uxor. quia ipsa lex uiua est. glo. in. l. quia. tale. ff. soluto matrimonio. Preterea expressio illorum, quæ à iure insunt si ab homine exprimantur nihil operantur.

rantur.l.iii.delega.l.ff.ſingulariter Innocen. in ca.prudentia, de officio delegati. & Abb. in c.cum dilecti,de reſcriptis.antepen,col.& ibi reducendo ad concordiam.Docto.dicunt quod aut exprimitur ab homine illud, quod ineſt à iure de neceſsitate, & tūc expreſsio nihil operatur,allegat notata in.ca.ſignificaſti de cler.& in.c.olim . el primo de reſtitutione ſpolia. Sed in caſu præmiſſo quod requiratur cauſæ cognitio qnando alienatur res eccleſię ut noſcatur ante ſit utile eccleſiæ, & omnia alia contenta in commiſsione, illud ineſt à iure de neceſsirate quod debeant pręcedere alienationem.c.i.de rebus eccleſiæ, cum ſimil. ergo cum inſunt à iure de neceſsirate, ſi ab homine exprimantur nihil operantur, nec inducunt nouam formam mandati.Ita Abb. ad literam in.d.c.cum dilecta in pe.col Bartol. & Paul.in d.l.iii.& in.l.conditionis, quæ extrinſecus.ff. de cond. eidem. eſt & caſus pro hoc, quia non eſt differētia in illo, quod iubet lex, uel homo: nam in utroque caſu pari,& æquali modo debet ſeruari.de primo eſt tex.in.l.proſpexit.ff. qui & à quibus.& in.d.c. ſi ſcriptum. de ſecundo in d.c.cum dilecta,& in.l.diligenter.ff.mandati. & procedunt prædicta etiam ſi in commiſsione ſit adiecta clauſula, & ſi uobis conſtiterit &c.nam etiam tunc pręſumuntur omnia interueuiſſe, quę prędicta commiſſio requirebat.& hoc probatur per ea, quę ſupra dixi, quia exprimendo Romanus Pontifex dixit & declarauit, ſi reperietis in utilitatem eccleſię ceſsiſſe alienationem &c. quod ineſt à iure & ſic nihil operatur expreſsio. &

19 quòd † per iſta uerba ſi conſtiterit, non uideatur inducta cōditio,ſed quędam admonitio. eſt text.expreſſus iudicio meo in.l. mutuo.§. ſub conditione,de tutel.ibi,hanc autem conditionem, quam pręſides prouinciarum faciunt,tutorem do; ſi ſatis dederit,non conditionem in ſe habere,ſed admonitionem.nam à iure ineſt quòd tutor ſatisdet, tamen ſi exprimatur ab homine ſcilicet à iudice pręmiſſa dictio ſi, quę de ſui natura inducit conditionem.l. qui promiſit de condi. indebiti.ff. cum à iure hoc ineſt nihil operatur, nec facit actum condictionalem. Per quod dicit Bart. in.d.§.ſub condictione.Paul.in d.l.iii. quòd ſi Papa mandat alicui quod conferat alicui beneficium,ſi eum repererit idoneū, quod hoc non faciat condirionem, cum hoc ineſt à iure, ſed quandam admonitionem: & ideo & ſi non ſit idoneus tenet collatio ſi eſt alias capax, ut quia Clericus, ita Paulus ubi ſupra ſic in propoſito cum per iſtam clauſulam ſi conſtiterit, exprimatur ſolùm illud,

Conditionē non inducit dictio ſi, quando per eā exprimitur, quod inerat à iure.

quod à iure ineſt,ut dictum eſt; ſi exprimatur nihil operatur,nec inducit nouam formam ſecundum doctores ubi ſupra. Et ad hoc adduco ſingulariter dictum Bald. in l.non dubium C.de legibus.v.col.in fi. Vbi dicit, quod iſta clauſula ſi conſtiterit,ſi concurrit quod eſt de natura iudicij, tuuc conditio in literis contenta,non eſt conditio,ſed expreſsio iuris cōmunis & ad hoc allegat dictum Innocen.in d. c.prudentiam de quo ſupra dixi. ſed cum in caſu noſtro expreſsio facta in prædicta commiſsione ſi in utilitatē eccleſię reperietis &c. & quod fiat uocatis partibus, & cum cauſę cognitione ſit de natura cauſæ commiſſæ,cùm illud à iure inſit, nihil operatur tanquam expreſsio iuris communis,nec facit condictionem ita in terminis Bal.ubi ſupra.& ſic ex prędictis patet quod præſumuntur omnia contenta in commiſsione præceſsiſſe & interueniſſe,ex quo apparet ſententia confirmationis in publica forma, quanto magis quia apparet commiſsio & ſententia, & quod tranſiuit in rem iudicatam, & ex antiquo tempore, ut & probantur omnia per proceſsum.Er confirmatio prædicta contractus trahitur retro, ad diem contractus.tex.iuncta Glo. in uerbo cōſenſum,in c.fi.xvi.q.i.& ibi Glo.allegat plura iura ad hoc,præcipuè quia erat in caſu noſtro ſylua inutilis, ut etiam ſi poſtea ſit reducta ad culturam,non debet attendi illa utilitas,ſed quod ualebat tempore contractus.Caſus notabilis in c.ad aures, de rebus eccle. & ibi uide Barba. ut pro illo cenſu, qui ualebat tempore contractus debeat concendi de nouo emphiteotę ducenti ad culturam uel filiis, & hæredibus eius ſine noua ſolennitate. & ita etiam Bar.per illum tex.in.l.quicunque.C.de omni agro deſerto.quod ipſe dicit eſſe mirabile & non debet attendi melioratio, poſtea ſuperueniens,cum contigerit diligentia poſſeſſoris.l.pe.C de omni agro.deſ.lib.x.

Denique † antiquum tempus dicitur multis modis,nam interdum tempus decennii dicitur antiquum,ut per Barto.in.l.qui in aliena.§.i.ff.de acqu.hered & eſt commu.opin.ut per Alexan.& Iaſ.ibi & per Decium.in.l.i.nu. 72.C.qui admitti, quod maximè obtinet in præſumenda actus celebrati ſolēnitate, ut eſt in ſpecie noſtra. interdum antiquum tempus dicitur xxx.annorum,ut tenet Imola.in c.peruenit.de emptio.& uendi. & Crotus. ex cuius relatione hęc uidetur commu.opin.in.l.ſciendum in prin.ff.de uerbo.oblig.per Alexan.ibi nu.17.& in conſ.xvii.lib.iiii.tertio antiquum tempus dicitur xl.annorum. ut per Alexand. conſ.iiii.& cōſ.clxxxvii.lib.ii.Socin.cōſ.cvi.

20 Tēpus antiquū, qđ dicatur, ingens uarietas.

e d.

eod. lib. per Aymonem. de antiqui. temporum. in princ. Quarto antiquum tempus dicitur centum annorum ut per Decium. in. ca. i. nume. quadragesimosexto de appellatio. Berrandum consilio cclxxxiii. libr. tertio. & per Aymonem ubi supra. quinto antiquum tempus quod dicatur relinquitur arbitrio iudicis, ut per Innocen. & Anto. in. c. ueniens, de testibus. Alexand. consilio clxxxvii. lib. secundo. & consilio nonagesimo lib. primo Soc. consilio centesimosexto lib. secundo. Afflictus. decisione Neapolitana cccclxxxiii. Vltimo antiquum tempus etiam dici posset unius anni. argumento in principio institut. de usucapio. Et melius in. l. i. titu. de las prescrip. lib. tertio ordin. In summa antiquum tempus quod nam dicatur, & si in quibusdam speciebus non obscurè decisum reperiatur, tamen in plerisque non sat dilucidè definitum comperimus. Vnde non potest non reseruari sanctitati, religioni, ac prudentiæ iudicantis: licet non abnegemus quin eorum sex casuum de quibus iam egimus, quilibet sat habeat fautorum. Iudex ergo circumspectus si fuerit, inueniet rerum de quibus agitur, personarum, temporum, & locorum qualitatibus expensis tempus antiquum; ut interdum in uno anno concludatur, interdum uerò etiam quinquaginta non sufficiant.

CAP. QVADRAGESIMVM.

1 *Fideiussor potest conueniri, excussióque cessat ubi notorium erat debitorem non esse soluendo, estque dubia pugna.*
2 *Frustra nihil.*
3 *Finis melior quàm media.*
4 *Bona cuiusque ciuis ut probentur?*
5 *Fideiussor in plusquam principalis acceptus, an saltem pro concurrenti summa teneatur, anceps pugna.*
6 *Fideiussor durius quàm principalis, obligari nequit, regula cum 8 declaratio.*
7 *Fideiussor & si iuret non tenetur in plus quam principalis cum quibusdam contra communem.*
8 *Fideiussor cuicunque obligationi accedere potest. regula cum 18. declaratio.*

ENTESIMO trigesimo quinto colligitur, quare legum solennia in notorijs non sint superstitiosè obseruanda. nam, cum ut nostra principalis conclusio habet; ut reliqui principes, ita & leges imperium acceperint, ut prodessent, non ut nocerent. cumque notorietas superet omne genus probationis, certè si adhuc solennia legalia à lege nobis obseruari iuberentur, id uehementer nobis noceret. quod dic ut in seq. quæstio. solennitas † excussionis cessat ut supra obiter attigimus ubi notorium est debitorem principalem non esse soluendo. ita tenent glos. in. l. fina. ff. si certum petat. gloss. & Barto. in. l. decem. ff. de uerborum obligatio. & in. l. nisi hoc actum. ff. de pact. Barto. in. l. iii. §. si is pro quo. in fin. ff. quod quisque iur. Angel. in. l. ii. in principio. ff. qui satisda. cogan. sentit Barto. in. l. Marcellus, ad finem. ff. de fide instrumen. Bald. in authentica sed hodie. in fin. C. de actio. & obligatio. idem Bald. in l. prima col. septima de conue. fisci debi. lib. decimo. sequitur & dicit esse communem opinionem Ias. in. l. decem. numero uigesimoseptimo. ff. de uerbo. obligatiò. Ang. in. d. l. nisi hoc actum. Ludouicus Romanus in d. l. finali in principio. ff. si certum peta. Imola, Areti. & Alexand. in. d. l. decem. 1 Fideiussor potest conueniri, excussioque cessat ubi notoriū erat debitorem nō esse soluēdo, estq; dubia pugna.

Contrariam partem ut etiam si sit notorium, debitorem principalem non esse soluendo adhuc excussio sit necessaria, & facienda contra principalem debitorem, antequam contra fideiussorem agi possit: tenent Iacobus Butrig. in authentica hoc si debitor. C. de pigno. Bart. in. l. stipulatio. §. habet. ff. de operis noui nunciatio. sequitur & dicit esse communem opinionem Ias. ibinum. decimo. tertia; post plures Doctores, quos ipse allegat: mouentur quia etiam super notorio requiritur pronunciatio iudicis. c. cum sit Romana, in fi. de appella. c. porrò, de diuor. glo. in. c. ad nostram. in iii. de iure iuran. & glo. fi. in. c. euidentia. de accusatio. Bartol. in. l emptorem in prin. ff. de actio. empt. & uendi.

Quid dicendum? & sanè prior pars ut receptior, ita & uerior est: quia † ut natura, ita & ars ciuilis nihil faciunt frustra §. minotem, in sti. de adopti. iuncta. l. hæc stipulatio. §. diuus ff. ut lega. no. caue. l. non cogendum. §. Sabinus ff. de procurat. l. qui bis. ff. de uerbo. obligatio. nec dubium est quin ociosum esset, & inane circa solennia excusionis morari ad demonstrandum debitorem principalem nō esse soluendo, quando notorium erat soluendo minimè esse: & etiam in conditionibus explendis (quarum implementum & si strictissime & ad unguem regulariter desideretur. l. qui hæredi in princ. l. Meuius. ff. de conditi. & dem.) adhuc tamen non est morandum quando conditionis aduentus esset ociosus ac inutilis. 2 Frustra nihil.

tius l. si quis ita scripserit. ff. de hær. inst. & secundum philosophum melior † est finis quàm ea, quæ ordinantur ad finem. id quod etiam probat. l. i. §. fin. ff. de dote præleg. dum ait rei iam demonstratæ frustra adiici alteram demonstrationem. quod & in odiosis dispositionibus (qualis est exhæredatio.) locum habet, nam etsi nominis, cognominis, & agnominis filij exhæredati in sui exhæredatione expressio facienda sit. l. i. ff. de lib. & posth. tamen ubi solius nominis expressio ad filium exhæredatum demonstrandum sat erat, tunc reliquorum nominum, & cognominum, seu agnominum solennitas cessat. ut est communis opin. quam ibidem tenent glo. Bar. Bal. Albericus, Angelus, Imola, Paulus Castr. Aretinus, Alex. Ias. & Alciatus ubi etiam Socinus & reliqui, pro quo est ibi tex. satis dilucidus in. ii. responso. Sic ergo & in specie nostra cum in eo tantum utilis sit & adhoc duntaxat desideretur solennitas excusfionis, ut appareat debitorē principalem non esse soluendo. auth. presente. C. de fideiussoribus. & in corpore unde sumitur. superest, ut illa cesset, ubi notorium erat debitorem principalem non esse soluēdo: præsertim quia notorium & sententia equiparantur, ubi agitur ad declarandum aliquid. l. emptorem, in prin. & ibi glo. & Bar. ff. de act. emp. Neque ad rem pertinet quod Bart. Ias. & reliqui in d. l. stipulatio. §. habet. ff. de noui ope. nunc. aiunt, sententiam requiri qua declaretur debitorem principalem non esse soluendo, antequam cōtra fideiussorem agi possit. nam ipsi loquuntur post factam semel excussionem postquam relationem nuntij asserentis non reperiri bona debitoris principalis, ut sic ultra excusfionem etiam sententia iudicis exigatur (qua declaretur debitorem principalem minus idoneum inuentum fuisse) ut contra fideiussorem agi possit. qua ratione etiam in specie nostra recipi potest, ut licet sit notorium debitorem principalem nō esse idoneum, adhuc tamen debeat ferri sententia declaratoria, qua pronuncietur illum minus idoneum esse compertum, notoriumque esse; & ita demum & non antea contra fideiussores agendi uia aperietur, ut sic data paritate terminorum excusfio & notorietas exæquentur, utrunque tamen exigat iudicis sententiam declaratoriam; sicque concilientur uarietates nostrorum supra relatæ.

3 Finis melior quàm media.

Vsibus uerò forensibus fortè obtinebit, ut ubi esset statutum uel consuetudo, quòd † omnia conciuium aut municipum bona mobilia & immobilia acquisita & acquirenda, in æstimo communi describerentur: ibi notorium esse intelligeretur tot tantas, talesque esse cuiusque facultates, quales quantæque ibi descriptæ reperirentur. ita tenent Barto. Petrus Bexutius, Alexand. & Ias. numero trigesimotertio in. d. l. decem. ff. de uerbo. obligation. licet contrarium ibi tenuerint Bald. Angelus, Imola & Cumanus ut per Ias. ubi supra. cuius & Bartol. & sequatium opinione retenta, cum ferè per totius Hispaniæ oppida sit consuetudo, ut municipum bona in æstimo communi describantur, onerum uectigalium functionum ue persoluendarum causa, quæ Catholicis regibus nostris debentur. iam illud æstimum ad excusfionem qua de re agimus uitandam utile erit.

4 Bona cuiusque ciuis ne probentur?

Isthæc procedunt, quando † fideiussor acceptus fuit in parem, uel minorem summam quam principalis debitor obligatus esset: nā si in maiorem summam acceptus esset, fideiussio inutilis esset, non solum quo ad quantitatem excedentem, sed etiam quò ad concurrētem. secundum glo. in. l. græce. §. illud. ff. de fideius. glo. in §. fideiussor inst. de fideiuss. quas sequuntur doc. to. secundum Decium in. l. in eo quod plus, numero duodecimo. ff. de reg. iu. & est communis opinio secundum Cagn. ibi, firmat etiā communem opinionē. Segura in. l. unum ex familia. §. sed si fundum. nume. el. ff. de leg. secundo. post Barto. & alios in d. §. illud. per d. §. fideiussores. & per d. §. illud, dum ait si fuerint in duriorem causam adhibiti placuit eos omnino non obligari. & est communis opinio, secundum Gregorium Lupum in l. vii. titu. xii. parte quinta uerb. quanto en lo de mas. estque communis opinio secundum Barto. & Imolam in d. §. illud, tenet glo. in. l. si pecuniæ. C. de usuris.

5 Fideiussor in plusquā pricipalis acceptus, an saltem pro cōcurrente summa teneatur, anceps pugna.

Contrariam partem ut saltem pro concurrente quantitate sit obligatus, tenent Decius ubi supra numero decimotertio, & Galiaula in. l. i. §. si stipulanti, per illum tex. columna penultima. ff. de uerborum obligationib. & Alciatus parergōn libro quinto cap. xviii. per. l. ha ctenus in fi. ff. de constit. pec. ubi licet in constituto durior obligatio quàm in principali esse nequeat, tamen si in duriorē causam fiat; ualet saltem pro concurrente quantitate. Sed responderi potest nihil uetare, quin licet utrobiq; par ratio sit, tamen diuersum ius sit statutum: cum isthæc sint iuris merè positiui, & alterutrum posset, ut patet ad sensum constitui absq; eo quod per hoc ius diuinum, aut naturale ulla ex parte uiolaretur. & mille huius species passim reperies, in quibus licet par ratio sit,

tamen

tamen diuersum ius nuncupatim cōstitutum, reperitur. ad.l.illud.ff.ad leg.aqui. cum simil. dicentibus, ubi eadem uel par est ratio, ibi idem ius statui intelligendum esse. respondendum est, procedere in re dubia, non sic quando expresim diuersum ius constitutum reperitur: quale hic reperitur per.d.§.illud, cuius generaliter non est cur propter.d.l.hactenus, restringatur non magis quàm generalitas. d.l.hactenus propter. d.§. illud. adhuc tamen. contra d. communem opin. inclinat Gregorius Lupus ubi supra.& Bald.per tex. ibi in.l.si ultra. C. de fideiuf. & de iure regio pro hac parte contra communem opin. hodie est tex. in d.l.vii.tit.xii.par.v. pro qua parte etiam in terminis iuris communis, facit ultra supra al lega.§.item is qui exequitur, iuncta sua glos. inst.mand.&.l.diligenter,cum ibi not. ff.eod. ubi licet fines mandati sint diligenter obseruandi, adhuc tamen in maiore summa & minorem inesse intelligitur. sicque si iussi, ut domus aureis centum mihi emeretur, licet pluris emi nequeat, minoris tamen potest: ut ibi. sic & in specie nostra, & si diligenter cauendum sit, ne durius quam principalis debitor fideiussor obligetur, tamē benignam interpretationem usque ad concurrentem quantitatem admittere debemus, ne fideiussio pereat. contra.l.quoties in stipulationibus. ff. de uerbo.obliga. Nam & similiter benignam interpretationem quò magis fideiussio sustineatur, facimus in terminis.l.si ita fideiussorem. ff.de fideius. ubi pro reo speciem debente potest fideiussor obligari ad quantitatem eiusdem ualoris, licet non econtra, quasi hoc casu licet non leue dubium esset, an fideiussor, qui ad quantitatem tanti ualoris quanti erat species debita acceptus erat in duriorē causam accipi uideretur: tamen benigna interpretatio fit quo magis fideiussio sustineatur, vt in duriorem causam acceptus non uideatur. Et similiter cùm reus ad factum tenetur fideiussor potest sese ad interesse obligari.l. stipulatus es opus.ff. de fideius. nec dubium est quin tale interesse possit multum excedere.l.vnica. C.de sent. quę pro eo quod interest. Sicque apparet, benignam interpretationem quo magis fideiussor sustineatur hac in re admittendam esse: præsertim per hæc duo iura posterius adducta, quæ ab aliis allegata non inuenio. & in hanc partem procliuior sum.

6 Stat ergo † fideiussorem non posse in duriorem causam obligari quàm principalis. *Fideiussor durius q* d.l. græce.§.illud.l. hi qui.l. fideiussor obligari. ff.de fideiusso.l.vii.titu.duodecimo parte quinta. Duriorem autem causam accipere varie possumus. primum, ratione rei. d.§. illud, & dicto.§. fideiussores. deinde ratione firmioris obligationis. l. græce. §. si quis stichum & .l. hi qui. ff. de fideiusso. Tertio ratione electionis adempta, nam si principalis obligatio alternatiua erat, fideiussor accipi non potest ad alterutrum præcisè vt in. d.l.græce. §. idem Iulianus. Quarto, ratione loci nam si reus simpliciter obligatus erat, fideiussor vt soluat certo loco obligari non potest.l. fideiussor obligari. §. i. ff. de fideius. Quinto, ratione causæ nam si principalis debitor sub conditione tenebatur, fideiussor pure vel in diem certam accipi non potest. vt in d.l.fideiussor obligari. §.i. & in.l. stipulatione.eod.tit. Sexto, ratione adempte facilitatis nam si reus pluribus personis soluere poterat, fideiussor ita vt paucioribus personis præcisè teneatur soluere, accipi non potest.l. hi qui. in princ. & in.§.si.ff. de fideius. Septimo, ratione maturioris præstationis, nam fideiussor accipi non potest, vt citius teneatur quàm reus principalis.l.si testamenta. §. quæsitum. eod. tit. Octauo, ratione diuersitatis, nam in diuersam rem fideiussor quàm principalis obligari non potest.l.si ita fideiussorem, & l.si stichum. in princi.& .l.græce. §. si quis stichum.& l.si ita fideiussorem, ff. de fideius. *principalis obligari non quit, regula eum. 8. declaratio.*

Hæc regula recipit quatuor limitationes, quas tradit Gregorius Lupus in.d.l.vii.titu. xii.par.v. in glo.i. inter quas illa memorabilis est, ut si † fideiussor in duriorem causam acceptus contractum iurauerit, ualeat fideiussio, non solum in concurrente quantitate; sed etiam in eo, quod plus erat in fideiussoria quā in principali obligatione. ita Bartol. in.l.si à reo. §.penultimo.ff. de fideius. idem Bartol. in.l. si quis pro eo. colum. quinta. eodem titu. Angel.& Imola.in.l.his qui accessionis.§.penult.eodem. & Gregor. ubi supra & est communis opinio. Bartho.in.l. cum pater.§.filius. matrem per tex.ibi.ff. de lega.ii, Decius in.l. in eo quod plus numero duodecimo .ff. de regul.iur. Alexand. consilio trigesimosecundo libro primo in fine. qui intelligunt quòd tunc fideiussor tenetur ut principalis, non ut fideiussor. 7 *Fideiussor & si iuret non tenet in plus q principalis cū quibusdam, cōtra. cōm.*

Contrariam partem ut non teneatur fideiussor in plus quam principalis, nec ut fideiussor, nec ut debitor principalis, tenent Ioannes Faber. in.§. fideiussores. col.ii. institut. de fideiusso. & alij plures, ut alibi ple- [illegible] FF [illegible] nius

nius differuimus: & hęc pars uerior est, qa iuramentum in contractu appositum nũquam operatur ut is contractus degeneret, sed solum operat ut in sui forma & natura firmior sit, ut in l. fi. C. de nõ nume pecu. unde in specie nostra cum sint uarietates supra relatæ utrum fideiussor in plus acceptus quàm principalis teneatur in concurrente quantitate nec ne iuramentum ibi appositum sat superq; est, ut operetur quod talis fideiussio ualeat in concurente quantitate iuxta suam met naturam, absq; eo quod ualeat in maiori quãtitate, & sic contra sui met naturam: & sensus iurantis ita interpretandus est, ut uellet etiam in maiori quantitate teneri, quàm reus principalis, si id fieri posset salua natura contractus de quo agitur, quod si salua eius natura id fieri non posit, tunc teneretur quatenus contractus natura permitteret, & non ultra, arg. d. l. fi. Et durum alienumq; à iurantis mente & sensu esse uideretur, interpretari quod uellet in eo quod plus erat obligari, tanquam principalis, si non posset tanquã fideiussor. & ita intellige d. §. filius matrem.

8 Fideiussor cuicunque obligationi accedere potest. regula cũ. 18. declaratio.

Hæc autẽ † obligatio fideiussoria ad principalem obligationẽ accessoria est, ut dictis legibus, & in prin. inst. de fideiussoribus. & l. i. tit. xii. part v. Accedere autem potest multis modis. Primùm potest accedere ad obligationem ciuilem simul & naturalem, ut in dictis iuribus. Deinde etiam si sit naturalis tantum obligatio non etiam ciuilis, ita tenent Glo. & communiter dd. in l. i. ff. de fideiuss. & in §. i. per tex. ibi inst eod. tit. per legem stipulatus. & l. quod enim l. fideiussor obligari, in prin. & §. fideiussor. l. ii. & l. cum fideiubeat. & l. si quis pro eo. §. ii. ff. de fideiuss. Tertiò potest accedere etiam ad ciuilem tantum obligationem. ita Glo. & communiter dd in l i. ff. de fideiuss. per l stipulatus & l. fideiussor obligari, in prin. & in. §. fideiussor. ff. eod. Quartò. potest accedere ad obligationem principalem re contractã. Glo. in d. l. i. per l. Grçce in prin. eod. tit Quintò. accedit ad obligationẽ uerbis contractam ut tenent Glo. & dd. in d. l. i. p d. l. Græce. in prin. Sextò potest accedere ad obligationem consensu contractam, ut tenẽt Glo. & dd. in d l. i. per d. legem Græce. Septimò. potest accedere ad obligationem literis contractam, ut tenent Glo. & dd. in d. l. i. & Emanuel de acosta in l. iii. in prin. C. de non nume. pecu. per. l. tam mandatori. eod. tit. Octauò potest accedere ad obligationẽ ex cõtractu, uel quasi cõtractu, uel ex delicto uel quasi delicto descendentem d. l Græce. § sed & si ex delicto. Glo. & dd. in d. l. i. Nonò potest accedere obligationi siue præsenti, siue præteritæ, siue futuræ, hoc est siue principalis obligatio modo contraheretur, siue iam diu contracta esset, siue postea foret contrahenda l. iiii. cum sua Glo. l. stipulatus sum. l. si Stichum §. i. ff. de fideiuss. Decimò potest accedere obligationi principali siue illa pura sit, siue in diem, siue sub conditione contracta; ut in dictis ll. & l. si debitori. §. primo, eodem titulo. Vndecimò. potest accedere non solùm ad obligationem dandi, sed etiam ad obligationem faciendi, ita Gloss. in l. si quis pro eo. ff de fideiusso. per. l. stipulatus es, eodem titulo. l. nemo ff. de duobus reis. Duodecimò, accedit non solum obligationi à iure ciuili descendenti, sed etiam si descendat à iure prætorio d. l. Græce. §. pro eo. Decimo tertio, accedit non solum obligationibus regularibus, sed etiam obligationibus priuilegiatis. l. cum fideiubeat, eodem titulo. Decimo quarto accedit, non solum obligationi principali; sed etiam obligationibus accessorijs, ut in fideiussore fideiussoris. l. Græce. §. fina. ff. de fideiuss. tradunt Glo. & dd. in prin. inst. eod. titulo. Decimo quinto accedit obligationi residenti, non solum in uera, sed etiam in ficta persona. l. mortuo. & l. qui contra. ff. de fideiusso. Decimo sexto accedit non solum obligationi hominis præsentis, sed etiam absentis. l. fideiubere. ff. de fideiusso. Decimo septimo, accedit non solum obligationi hominis sanæ mentis, sed etiam prodigi, uel furiosi. l. Marcellus & l. cum hoc. ff. de fideiuss. Decimo octauo accedit non solum obligationi residenti in homine sui iuris, sed etiam si sit seruus uel filius familias l. cum fideiubeat. ff. de fideiuss. & in §. i. inst. eod. Quinimmo etiã pater à filio familias, & dominus à seruo fideiussorem accipere possunt. l. si quis pro eo. §. primo. ff. eodem titulo.

9 Fideiussio in 8. casib. cessat.

Limita primo, ut † non accedat obligationi quę contra legẽ contracta esset, l. quod contra, cum. l. seq. ff. de fideiuss. l. non dubium. C. de legibus. l. si quis inquilinos. § fi. ff. de lega. i. l. iuris gentium. § & generaliter ff. de pact. i. ubi lex l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. fallit ut in l. Marcellus, eodem titulo.

Secundo limita, ut nõ accedat obligationi finitæ, uel nulli. l. si quis postquã, & l. si Stichũ §. l. ff. de fideiusso. l. si debitori eod. tit. Tertio non accedit cum effectu obligationi, quę exceptione posit elidi. nam & fideiussoria obligatio simili exceptione eliderctur. l. si testamento, in prin. l. ex persona. l. si stipulatus esses, in prin. eod. tit. l. tam mandatori. C. de nõ num. pecu.

Quartò

Quartò non accedit obligationi modicè utili, uel iuri ferè inutili: quale est in persona eius, qui ad solutionem tantum adiectus est, qui fideiussorem accipere nequit. l. si mihi. ff. de fideiuss. Quinto non accedit contractui impossibili l. si sub impossibili eodem titu. Sexto non semper accedit obligationi tantum naturali, nam seruus à dom. suo & filiusfa mi. à patre naturaliter sibi obligatis non accipiũt fideiussorẽ. l. si quis pro eo §. i. ff. de fideiuss. fortè per rationem. l. si quando. §. illud. C. de in off. test. ibi non pactionibus astringendos & l. liberto. ff. de obseq. nam seruo & filio persona patris & domini semper sancta & honesta uideri debet. nam si sancta sit, non est necesse ut fideiussione astringatur: cum sponte conuentis acquiescet. Septimo fallit in muliere. l. iii. l. si Titius. §. seia. ff. de fideiuss. per totum. ff. & C. ad uelle. nisi iurauerit ut per Bar. & alios in l. siquis pro eo. ff. de fideiuss. Octauo fallit in seruili obligatione ut l. iiii. ff. de fideiuss. Nono fallit quando quis pro se ipso fideiuberet. l. hæres à debitore. §. seruo, &. §. retro. ff. de fideiuss.

CAP. QVADRAGESIMVM PRIMVM.

1. *Paupertas excusat moram soluendi.*
2. *Paupertas excusat à prosecutione appellationis.*
3. *Pauperes stipendia non præstant aduocatis, procuratoribus, iudicibus, & notarijs.*
4. *Pauperes non collectantur.*
5. *Pauperibus an currat tempus appellandi? ardua quæstio.*
6. *Maioratus noxij sunt.*
7. *Pauperes quare non collectantur.*
8. *Pauperes alienigenis pares.*
9. *Appellare an possit quis pro paupere non appellante.*
10. *Appellare regulariter alter pro altero nõ potest.*
11. *Appellationi potest renuntiare damnatus etiam criminaliter.*
12. *Hominem beneficio affici interest hominis.*
13. *Adam pater hominum.*
14. *Anima rebus præferenda.*
15. *Intellectus l. ij. C. quorum. app.*
16. *Appellari permittitur ob modicum præiudicium.*
17. *Hominem beneficio affici & damno non affici interest hominis.*
18. *Lites breuiari, interest reipublicæ.*
19. *Defensio fit aut ui iurisdictionis, aut ui naturalis defensionis.*
20. *Defendere subditos incumbit magistratibus de iure diuino, naturali, & positiuo.*
21. *Magistratuum quantum onus.*
22. *Defendere tenetur homo priuatus alterum hominem priuatum de iure diuino, naturali, canonico, & ciuili.*
23. *Defensio prius competit magistratibus, deinde etiam reliquis.*
24. *Defensio competit cuilibet de populo, quando ipse magistratus iniuriam facere uolebat.*
25. *Papæ abutenti an occurri possit.*
26. *Principi imperio abutenti, si occurri non potest ui iurisdictionis, occurri tamen & potest et debet in uim naturalis defensionis.*
27. *Princeps dum legibus abutitur, nunquam præsumitur iusta causa motus.*
28. *Princeps sine causa iusta dispensare nequit.*
29. *Principatus & iurisdictio est de iure gentium secundario, uel positiuo, non de iure naturali aut gentium primæuo.*
30. *Ius naturale appellatur ius gentium primæuum.*
31. *Dominium est ius.*
32. *Animalium innocens natura erga eiusdem speciei animantia.*
33. *Aetas aurea.*
34. *Defensio homini ab altero homine debita est.*
35. *Vir bonus quis.*
36. *Defensionis naturalis loco successit defensio artificialis, seu iurisdictionalis.*
37. *Principatus & iurisdictio iuri naturæ aduersantur.*
38. *Fabula Ranarum.*
39. *Principatus & iurisdictio à Deo non magis nec minus est, quàm reliqua omnia.*
40. *Iurisdictio initio mundi nulla erat, sed longè postea esse cœpit.*
41. *Principatus & iurisdictiones ut sint, necessarium non est, sed tantum utile.*
42. *Dei non minore, aut maiore cura regitur domus familiaue cuiusque pauperis, quàm unius magni regis.*

ENTESIMO trigesimo sexto colligitur, quid respondendum sit in articulo illo, statuto definitur, ut † appellãs certam summam persoluat alias appellatio deserta intelligatur, an desinat tempus soluendi currere, ei qui propter paupertatem eam summam soluere desijt? & appellationem non fore desertam, in specie hac responderunt Bald. in l. ii. §. siquis cau. Franciscus Cremensis singulari. cxxii. statuto cauetur quod appellans. Mathæsillanus in singula. ulti. per cap. licet de censibus. tenet Ioannes Bap. de Cast. in add. ad Cremensem ubi supra. Vnde † similiter à prosecutione appellationis excusat paupertas, ut noluit Panorm. in c. ex tenore col. ii. de appell. & Gerardus singulari. Paupertas excusat moram soluendi. Paupertas excusat à prosecutione appellationis.

gulari. lxxiii. pauperes quorum num. fin. Bal. in l. acceptam col. pen. quest. xxxiii C. de usuris, & sic non currunt sibi fatalia secundum eundem Gerardum in quo ultimo contrariū uidetur tenuisse Bal. in l. fi. C. de condi. infertis. cuius sententia in hoc ultimo uerior est. nam longe maius impedimentum est ignorantiæ & absentiæ quàm paupertatis, huic enim contingere potest reparatio, illi autem (hoc est ignorantiæ) non utiq;, & tamen ignoranti etiam currunt tempora ipso iure, & in eo tantum quæstio est, an restitutio concedatur ex iusta causa ignorantiæ, l. fina. C. de longi temp. præs. & ibi Bar. & alii & diximus plenè infra. ca. lxxv. incip. fundum tuum possedi ubi resoluimus restitutionem eo casu denegari. Ergo cùm saltem iustissima & irreparabilis ignorantiæ causa non impediat quin tempora currant ipso iure, & in eo tantum quæstio sit, an detur restitutio, par est ut in specie nostra fatalia currant ipso iure, licet si postea apparuerit propter paupertatem eum non potuisse tempore definito prosequi appellationem, restitutio non denegetur. Nam

3 † & in eo quoque pauperes iuuantur quod aduocati eis gratis debent patrocinari; & notarii gratis instrumenta conficere; & procuratores gratis pro eis militare: & iudices gratis quoque iudicare; etiam si ab aliis ex lege uel more regionis possint aliquid accipere. ut per Gerardum d. singulari lxxiii. Ludouicus Romanus in l. si uero. § de uiro fall. xlvi. ff. sol. matri. Albericus in l. i. C. de suffragio idem Albericus in l. nec quicquam. § fi. ff. de officio proconsulis. Bartho. in l. si furiosi. C. de nupti. per illum tex. uerb. gratis. Bald. in auth. generaliter col. i. C. de episcop. & cleri. dixi de succes. crea. §. xv. num. 37. lib. ii. Quinimmo quod utilius est, pauperes † qui ex industria & labore manuum suarum uictū quæritant, nec aliunde habent, unde se alere possint non debent contribuere ad onus collectarum, quæ per princi pes uel respublicas imponuntur, ita Bal in auth. defuncto. C. ad tertuli. & Gerardus ubi supra post Glos. in l. omnes. C. de ann. & trib. lib. x. & in simili per Bart. ibi Abbas in c. peruenit col. penul. de immunita. ecclesiarum Bald. in l. etiam col. fi. de execu. rei iu. iudi.

Pauperes stipendia nō præstāt aduocatis, procuratoribus, iudicibus, & notarius.

4 Pauperes non colle-ctantur.

5 Denique † quod ipso iure definat paupertibus currere tempus ad appellandum ultra supra allegatos tenet Matthæus Mathæsillanus notabili cxcvii. nota quod licet paupertas, allegat Innocentium in ca. ex ratione de appell. & Guiliel. de Cun. in l. præcipimus. § super his, C. de appellati. Sed ut iam attigimus

Pauperib⁹ an currat tempus appellandi & ardua q.

fortè iustius & uerius dicetur tempus ipso iure non desinere elabi. restitutionem tamen concedi per d. l. fina. C. de præscrip. longi temporis. quę hoc probat à fortiori. nā si id quod certè & indubitatè meum erat amitto per talis temporis transcursum, non obstante iustissima ignorantia mea ut ibi, quanto magis in specie nostra tempus curret ubi incertum erat, an iste iustam causam foueret: quinimmo eo ipso quod condemnatus fuit, præsumptio erat quod non fouebat iustam causam, sicque quod appellatione extincta nihil amittebat. l. res iudicata. ff. de re iudic. l. res iudicata. ff. de reg. iuris. Et præterea paupertatis causa non tam irreparabilis & coacta est, quā iustæ ignorantiæ causa, ut iam exposuimus. De quibus etiam per Innocentium in capitu. p. & g. de officio deleg. per Bart. Angelum, Ioannem Imolensem, Alexand. Aretinum, & alios in l. continuus. §. illud. ff. de uerborum obliga. Antonium Burtium, Imolam, & Panormi. in ca. breui de iureiuran. Denique cū legum & statutorum imperium non secus quàm principum sit ad meram ciuium utilitatem, & quod appellans certum quid soluere teneatur id ad necessitates publicas subleuādas uero simile sit (& multis in regionibus solenne) induci, par est ut pauperibus tale onus remittatur, ne ad impossibile obligari uideantur, uel ad nimis difficile (quæ ferè paria esse iudicantur. l. impossibilium. ff. de reg. iuris d. §. illud iuncta. l. apud Iulianum. §. constat. ff. de lega. i.) per quod talis statuti imperium noxium fieret contra nostram principalem conclusionem, & contra eius naturam. Rursus quod ad tales collectas supra relatas à principe uel republica impositas pauperes illi, qui labore manuum suarum uictum quærunt, non teneantur: similiter ex eadem nostra conclusione princi. deducitur ne aliter principum imperium ad proficiendum ciuibus creatum, eis noceret.

Sed † cum apud nos Hispanos omnia ferè prædia & redditus annui sint penes ecclesias, monasteria, hospitalia, clericos, aut nobiles laicos sub illo nomine maioratuum, & non solum apud eos sint sed etiam ita sint, ut in perpetuum alienari nequeant. Quinam remanebunt, qui principibus uectigalia persoluant? unde stipendia militibus? aut unde publicis necessitatibus, bellis, & periculis pecuniarium subsidium? Apparebit ergo uerissimas esse nostras sententias, dum (nostris reluctantibus ne dicam ineptiri properantibus) contendimus eos denuo maioratus creari bono publico noxium esse, eosq; dissolui 6

Maioratus noxii sunt.

solui utilissimum.

Centesimo trigesimo septimo, nimirũ ex eadem nostra principali conclusione planè defluit, uerum esse opinionem supra relatam eorum, qui contendunt, qui † ex labore manuum suarum uictum quærũt, nec aliunde habent unde se alant, eos collectis, tributis, & uectigalibus, quæ principibus aut rebus publicis persoluuntur, non subijciendos. Nam cum principũ populorumq; imperium ad iuuandum, non ad nocendum sit, (ut sæpe admonui mus) par est, ut qui omnes agros, campos, fundos, terrasq; habent, hi sanè ad eos defendendos hostiumq; impetũ propulsandum, manus res & pecunias, bonaq; admoneāt & contribuant: diuersum est † in iis, qui nihil rerum so li possident in ea regione, nam terram quam non habent, tueri aut defendere non iure cogerentur. & in his proprie aptèq; uerificatur quod Statius cecinit,

7 Pauperes quare non collectant.

8 Pauperes alienigenis pares.

Omne homini natale solum.

Et quod Ouidius lib. i. Fastorum, sic modulatus fuit,

Omne solum forti patria est, ut piscibus æquor
Et uolucri uacuo quicquid in orbe patet.

Etenim qui in regione sua aut aliena suũ habet nihil, nihil sanè differre uidetur à reliquis animantibus, sicq; ut auibus omne cœlum patria est, ut q; piscibus omne æquor, ut ex Ouidio ostendimus: ita huic nihil habẽti omne solum patria est, quia plus iuris in una quàm in alia non habet, sicq; non est aut uix est cur magis quicquam ad patriæ suæ necessitates publicas subleuandas cõferre cogatur, quàm ad necessitates aliarum regionum.

Denique istorum argumento crederem, q † si condemnari etiam in causa ciuili tātæ esset inopiæ, ut nec aduocatũ haberet, nec aliũ cuius consilio appellare posset, esset q; (ut plerique sunt) literarum inexpertus posset alius pro eo præsertim absente appellare, non aliter atque in causa criminali, idem licitum est pro quocunque etiam diuite: per l. addictos C. de Episco. audi. ut sic quod operatur fauor uitæ aut membrorum condemnati respectu cuiusque, idẽ operetur fauor paupertatis respectu pauperis, argumento d. l. addictos iunctis iis, quæ supra diximus, quod intelligo etiã si appellans minimè coniunctus esset ei pro quo appellauit, quãuis in cõtrarium aliquantulum facere uideatur textus in l. neque filius C. de rebus credi. In causa tamen criminali hoc plus est, quod etiam pro inuito appellare licet ut d. l. addictos. Contra omnia superiora præsertim dũ diximus quòd alius pro alio etiam non coniuncto potest appellare, oppo-

9 Appellare an posit quis pro paupere nõ appellante.

no. nã † certũ est quod cauet quod à sentẽtia inter alios dicta non appellat, nisi ille cuius interest. l. à sentẽtia in prin. ff. de appella. alibi dicit. l. nõ solent audiri appellationes, nisi eorum quorum interesset, uel quibus mandatum est, uel qui negocium alienũ gerũt, quod mox ratum reus habeat. ita dicit tex. in l. i. in prin. ff. de appella. reci. sed hic nullum horum interuenit, immo etiam contra uoluntatẽ dicimus posse admitti. ergo &c. confirmo per pulchra similia, alteri per alterum non acquiritur stipulatio. l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de uerbo obliga. ratio est, quia inuẽtæ sunt stipulationes, ut unusquisq; sibi acquirat quod sua interesset. §. alteri, insti. de inutilib. stipula. sed condemnati interest appellare non alterius, ergo &c. & est pulchrum simile, ad idem applico notabilem l. quæ seruum, in prin. ff. de interro. actio, cũ his quæ notat Abb. in c. quãuis de re. iudi. ii. coll. in prin. Præterea ius ciuile uigilantibus &c. Sed iste non uigilat ex quo non appellat in causa propria. ergo &c. iii. facit res inter alios acta, aliis nõ nocet, ita etiam nec prodest. l. ii. C. quib. res iudi. nõ nocet. & per Abb. in d. c. quamuis. ii. q. sed actus factus per aliquem ad dispendium huius condemnati non sibi noceret ex quo non est procurator, ut supra latè dixi, ergo nec debet sibi appellatio prodesse. confirmo, quia contrariorum. eadẽ est disciplina per contrarium, ergo &c. Item quia iudicium, non debet claudicare. l. si cum dies. §. si. ff. de arbitr. cum similibus sed si ualeret pro eo cũ non ualeat contra eum claudicaret. ergo &c. Itẽ quia eadẽ res non debet diuerso iure censeri. l. eum qui ædes. ff. de usucapion. & ibi Bartho. sed hoc contingeret si diceremus quod actus nõ noceret, sed quod prodest ergo &c. Quarto eadẽ dispositio non debet contrarios effectus operari, ne se ad inuicem confundant. iuxta. l. ubi repugnãtia. cum simili. ff. de reg. iur. ergo &c. Præterea nemo gaudet inuitus. l. soluendo. cũ ibi notatis. ff. de nego. gestis. pro isto ergo inuito non potest quis appellare, ad idem in simili. l. si. C. de nego. gest. Sexto ubi comodũ & ibi damnũ, & è contra l. secũdum. ff. de reg. iu. sed hic damnũ patietur ut supra dictũ est ergo &c. Septimo nõ debet quis postulare cuius contrariũ nõ est petiturus l. penul. C. de solu. l. si ea. cum simili. C. de usu. sed iste non peteret ut actus contra eũ factus ualeat, ergo nec debet petere quod prosit cuius contrarium hic dicitur. Octauo condemnatus † in causa criminali potest renunciare appellationi, ut tenet Bar. in l. additio. C. de Episco. audi. & in l. quæ ultimo in fi. ff. de pœn. & est singula. limita.

10 Appellare regulariter alter pro altero non potest.

11 Appellationi potest renunciare damnatus etiam criminaliter.

mita.ad uulgatam. glo.in l.pactum inter hæ-
redem.ff.de pact.si ergo potest ipse renuncia
re qualiter ergo admittitur alius pro eo inui
to,istud etiam induco alio modo . post quam
iste renunciauit, iam ipse idē non posset ap-
pellare, ut patet,& hoc operatur renũciatio,
ergo nec alius pro eo,quia quod quis non po
test per se,ergo nec per alium , et istud etiam
confirmo per l.ii.C.quorum.appella.non re-
cip.ubi non admittitur appellatio in casibus
ibi positis,& debet intelligi , nec p se nec per
alium,cum ergo hic non potest post dictā re-
nunciationē ergo nec alius. his tamē non ob
stātibus deciditur contrarium in d.l.additos
scilicet quòd alius pōt appellare pro eo etiā
extraneus & etiam eo inuito.

Nec obstant contraria ad quæ respondeo
per ordinem.i.ad primũ quo dicitur,non ap-
pellat nisi ille cuius interest,fateor, tamen in
casu nostro etiā interest appellantis ratione
naturalis cognitionis. nā † hominem benefi-
12 Hominem beneficio affici interest hois. cio affici interest hominis.l.seruus ff de serui.
expor.& l.cum seruus.ff. manda. & natura in-
ter nos quādam cognationem constituit.l.ut
uim,ff.de iusti.& iu.quia † omnes ab Adā pro
13 Adam' pater hoium. cessimus ut ibi notatur , & istam solutionem
ponit Glo. in.l.non tantum.ff.de appella. in
uersi.humanitatis.Præterea posito quod non
interresset,est iste casus specialis in quo alius
pro alio appellat,ut dicit Ang.in d.l.non tan
tũ.& quod sit speciale pondero.l addictos su-
pra alleg.ibi humanitatis intuitu. & ad idem
d.l.non tantum,& d.l.addictos, ubi eadē uer-
ba. Suadetur,quia † aīę hominum quibuslibet
14 Anima rebus pręferenda. rebus præponēdæ sunt.l.sancimus.C.de sacro
san.eccles.unde ninirum si isto casu.conceda
tur hoc speciale , adeò quòd clericus admitti
tur ut in.l.addictos supra alleg. dicit tñ Ang.
in d.l.non tantũ,cauendũ esse ab his, & hoc es
se tutius allegat Specula.ibi uide.Et ista ratio
ne dicimus,quod admittitur contra uolũtatē
condemnati.s.quia appellant prætendit pro
prium interesse Item quia condemnatus non
habet potestatem circa hoc,cum non sit domi
nus mēbrorum suorum.l. liber homo.ff.ad l.
Acquil.l.nec si uolens & quod ibi Bal.C.de li
bera.causa. Nec etiā obstat simile de stipula-
tione,quia ī hoc casu interest ut suprà dixi, &
idē dicimus in stipulatione quando stipulan
tis interest,ut plenè not.in.§.si quis alii insti.
de inutili.stipu.& posito ꝙ nō interesset,(sed
non concesso) hoc est speciale ut supra dixi.
Non obstat aliud de.l. ꝗ seruũ , de interroga.
actio,quia dico ibi,ideo esse,ne delicta rema
neāt impunita,contra.l.ita uulneratus, cũ si-
nil.ff.ad.l.acqui. at ī casu nostro licet iste ad
mittatur ad appellandũ,non propterea deli-
ctũ remanet impunitũ,ut patet , unde non mi
rum si diuersum statuatur,cũ sit diuersa ratio.
potest etiam solui quēadmodum præcedētia.
Non etiam obstat,quod uigilantibus &c.quia
ex quo alios tāgit , non curamus de negligen
tia eius.nā quod oēs tāgit &c.ubi pũt alij non
approbare negligētiā eius & est uera solutio.
Non etiā obstat quod actus istius non noce
ret,ergo appellatio nō debet prodesse cũ cor
roborationibus,quas supra allegaui, quia di-
co quod hic est speciale ut patet in l.addictos
supra all. ibi.humanitatis &c.& ratio speciali
tatis est,propter interesse aliorũ , ꝙ licet alijs
nō possint nocere , possunt tamē sibi ipsis pro
desse , & in consequētia prodest cōdemnato,
& est notab.solutio. Præterea non est eadē rō
in damno,quę est in comodo,nā prima rō est,
quia alteri p alterum nō debet iniqua &c. se-
cunda rō , quia hoīem beneficio affici &c.&
aliis modis posses soluere. Non etiam obstat
quod eadē dispositio non debet cōtrarios ef-
fectus operari , quia nego quod isti sint cōtra
rij effectus, immo sunt diuersi. Itē est diuersa
dispositio,non eadē, nā in casu quo nocet nō
admittitur,quādo aũt prodest sic, nec est hic
aliqua repugnātia.non etiam obstat quod nō
debet quis postulare &c.quia respondeo no-
tabiliter quòd illa regula procedit in actibus
dependentibus à uoluntate nostra , & ibi non
debet quis petere cuius contrariũ &c.sed ubi
actus nō dependet à uoluntate nostra,nō ha-
bet locũ ista regula.Nā cùm isto inuito posset
quis appellare pro eo, ergo uoluntas eius ni-
hil ad propositũ , & est noua solutio.Itē quia
appellans prætendit interesse,unde nō cura-
mus de uoluntate condēnati. Non etiā obstat
aliud s.quod pōt renunciare appellationi, er
go nec alius admittatur,quia quod nō potest
quis pro se &c. Respondeo quod illa regula
procedit in causa propria, & eius solius tunc
renunciatio nocet quò ad totam causam , &
quod non potest,pro se &c. tamen cũ ista cau
sa tāgat alios renunciatio non nocet quò ad
eos,& ita uult Bar.in l.additos, de appella.&
est clarum quia renũciatio debet nocere tan
tum renũciati, & quia alteri per alterum non
debet iniqua conditio afferri , & quia res in-
ter alios acta &c.quia quod omnes tangit, ab
omnibus debet comprobari . Non † obstat
etiam l.ii.C.quorum appell. non recip. ubi ꝙ 15 Intellectos l.ii.C. quorũ app.
non potest appellare,per se,nec p alium,quia
ibi loquitur quando appellatio est prohibita
à iure . Vnde quemadmodum condemnatus
cuius principaliter interest non potest appel
lare, ergo nec alij quorum interest secunda-
rio,

rio, quia prohibitio legis debet esse generalis, & ubi prohibetur appellatio ratione delicti uel facti, nõ curamus de personis, quia cau sa est super qua appellatio prohibetur. at nos loquimur ubi appellatio est permissa, unde licet ille cuius principaliter interest ei renunciet, non nocet eius renunciatio quo ad alios qui per legẽ nõ prohibentur appellare. & est uera solutio, & noua. aliã solutionẽ dat Glos. in.l.obseruare.& in.l. nõ tãtũ, sed illa est uera secũdum quod cõtrariũ formatur, alio modo nõ ad ꝓpositũ quo ego formaui, & adde quod cõtra solutionẽ. Glo. in dictis.ll. habeo. Glo. ĩ terminis cõtrariã in.l. abstinẽdũ, C. quorũ. appe. nõ recip. & ibi not. Paul. nõ faciẽs mentionẽ de aliis Glosis cogita sup eis. Et ista sunt quãtũ ad rationẽ dubitãdi & decidẽdi, & pro cõfirmatione omniũ supradictorũ facit, quia † etiã ratione modicissimi prеiudicii permittitur appellare. l. si perlusorio. ff. de appel. Angel. in. l. i. ff. de appella. recipi. adde tex. in ca. cum super, cum ibi nota. de re iudicata.

16 Appellari permittit sub modicum præiudicium.

Star ergo ex superioribus alterũ pro altero ideo posse appellare, quia † ut hominẽ beneficio affici ĩtereſt hominis (ut iã docuimus) ita & multo magis hominis interest ne dãno afficiatur homo alter, ut patet ex superioribus, & probat. l. si. C. de codicil. optimus textus in. l. si pignore in princip. ff. de furt. ibi beneficii debitorem sibi acquire. sed hæc ratio cũ sit generalis suadet ut alter pro altero appellare possit, non solũ in criminalibus (ut tenuimus) sed ẽt in ciuilibus quod iã abnegauimus. respõde superius ex regula esse uidebatur, nerũ fauore litiũ minuendarũ, aut breuiãdarum prohitũ reperitur, ne alter pro altero in ciuilibus appellet; intereſt † enim reipublicæ etiã principaliter lites breuiari. l. properãdũ in princ. ubi tradunt cõiter Doct. C. de indi. cõiter Doctores in c. finẽ litibus, de dolo & con. dixi plenius de sue. crea. lib. i. §. vii. n. 40. cũ seq. præsertim cũ res suas homo possint prodigere & eis abuti. l. sed & si lege. §. consuluit, ibi dũ re sua se abuti putant. ff. de pet. hæred. l. i. §. & magis, uerbo prodegit. ff. si quid ĩ fraudẽ patro. facit l. quia aũt in pri. &. §. i. ff. quæ in fraudẽ cred. l. quia poterat. ff. ad treb. sed non sic homo est absolutè dominus mẽbrorũ suorũ, ideo in criminalibus, nõ potest prohibere quin alteri ꝓ se appellare liceat ꝑ rationẽ. l. liber homo. ff. ad leg. aquil. aliud in ciuilibus, ut ostẽdimus.

17 Hominem beneficio affici & dãno non affici intereſt hominis.

18 Lites breuiari, interest reipublicæ.

Denique quum iuris præcepta sint honestè uiuere, alterum non lædere, suum cuiq; tribuere. l. inst. ff. de inst. & inre. §. iuris præcepta inst. eod. titu. quod attinet ad illum præceptum ne alter lædatur, hominum hanc ad rem tuitio & defensio fieri potest altero de duobus modis, aut per uim iurisdictionis, aut per uim naturalis defensionis. iurisdictio est in magistratibus. l. i. §. huius. ff. de inst. & inre. l. ii. ff. de origine iuris, naturalis defensio est tam in ipsis, quam in reliquis omnibus hominibus. in ipsismet † magistratibus est de iure diuino & naturali & positiuo, de diuino iure patet ex epistola diui Pauli dicentis sic, Qui suorum maxime domesticorum curam non habet infidelis est, & infideli deterior. Secundo intellige idem de iure naturali, nam sub hac lege & conuentione magistratus datus & acceptus intelligitur, ut talem curam gerant, taleque ministerium præstẽt. ut dd. ll. &. l. nullum crimen ubi plene per Philippum Deciũ &. l. culpa caret ubi idem Decius & Hieronymus Cagnolus plenè tradunt. ff. de reg. iur. & esse communem opinio. apparet ex traditis per Cagnolum ibi. Tertio idem de iure positiuo ut d. l. culpa caret ã cõtrario sensu. d. l. nullum similiter à contrario sensu. & ibi. s. in. d. l. culpa. notant Cagnolus & omnes Docto. in d. §. huius per tex. ibi. Quarto intellige, etiam † si talibus magistratibus immineat periculum nitæ, ut ex communi opinione resoluit Hieronymus Cagnolus in d. l. culpa, & docet Cicero in oratione pro Caio Rabir. Est in quit boni magistratus quum auxilia reipublicæ labefactari conuellique uidet, ferre opem patriæ, succurrere saluti fortunisque communibus, suam salutem posteriorem salute communi ducere. & rursus in oratione pro Sextio ait, Sudandum est iis, qui magistratum gerunt pro communibus commodis adeundæ inimicitiæ, subeundæ sæpe pro republica tempestates, cum multis audacibus improbis, nõnunquam etiam potentibus dimicandum.

19 Defensio fit aut ui iurisdictionis, aut ui naturalis defensionis.

20 Defendere subditos subditos ſ. cũbit magistratibus de iure diuino, naturali, & positiuo.

21 Magistratuũ quantum onus.

Quod autem etiam priuatis hominibus ta lis tuitio competat in uim naturalis defensionis, procedit primùm de iure diuino, iuxta diuum Ioannem euangelistam episto. iiii. dum ait, Qui non diligit fratrem suum, quem uidet: quomodo diliget Deum quem non uidet. & quia per secundum præceptum decalogi, iubemur proximum amare ut nosmetipsos. sicque ut nos naturaliter tueremur. l. ut uim. ff. de inst. & iure, ita & proximum tueri debemus, iuxta illud diuinum præceptum ut quod tibi non uis alteri non facias. & quod tibi nis alteri facias. sicque ut tibi periclitanti aut in iniuriam patienti subuentum ab alio uelis, ita & aliis subuenire iuberis. & sub illa uerba quod tibi non uis alteri non facias, etiam facere continetur bonum, l. in facto. ff. de cond. & demonstratio. §. si uxor. instit. de nuptie.

22 Defendere tenetur homo priuatus alterũ hoiem priuatum de iure diuino, naturali, canonico, & ciuili.

GG ibi

ibi melius facerent si se abstinerent. notant in specie Hieronymus Cagnolus & Philippus Decius in.l.id quod nostrum.ff.de reg.iur.secundo intellige quod ad talem defensionem tenemur etiam de iure naturali. argumen.d.l.ut uim,cum simi. Vnde Ouidius sic cecinit.

Et caret auxilio qui non tulit utque reliquit
Sic linquendus erit,legem sibi dixerat ipse.

Et Cicero officiorum lib.i.Homines inquit hominum causa sunt generati, ut ipsi inter se alii aliis prodesse possent.& rursus iii.lib.officiorum,Hoc inquit natura præscribit,ut homo homini ob eam tātum causam quod is homo sit consultum uelit. dixi plenius infra lib. seq.in materia præscriptionū par.i.q.iiii.cum præce.& seq. ubi edocebimur inofficiosum hominem eoque nomine indignum esse & uideri,qui talem defensionem non præstat.Tertio intellige,idem esse de iure positiuo canonico secundum Cagnolum ubi supra hanc esse communem opinionē.adfirmantē. Quarto intellige,idem esse etiam de iure ciuili secundum eund.ibi.Quinto intellige etiam si immineat quale quale periculum secundum eundem.Sexto intellige quod id licitum est,ut di ctis legibus & locis supra all.Septimo intellige quod non solum licitum, sed etiam debitum & necessarium est. ut dd.iuribus & plenè per d.Cagnol. Octauo intellige,quando fuimus requisiti per illum, qui iniuriam patiebatur,ut dictis locis habetur. Nono idem & si requisiti non simus, nam ultro id facere possumus.ut supra in exemplo de appellatione docuimus. Vltimo intellige,ut procedat etiā inuito & renitente eo,qui patiebatur ut in d. exemplo docuimus & per Cagnolun:& Decium in l.inuito.ff. de reg.iur.Secundum quæ si † patior iniuriam à concive meo magistratibus competit defensio: quibus absentibus, uel impeditis,uel non ualentibus,uel si sit periculum in mora cuilibet de populo competit defensio:& multo iustius si ab ipso magistratu iniuria fiat & uis inferatur.Vnde † si notoriū est eum damnasse ad mortem uel ad membri mutilationem, uel ad similem pœnam non reparabilem, eum qui innocens erat, & noluit recipere appellationem, uel ab eo non poterat appellari, reliquis conciuibus competit defensio illius hominis iusti. Intellige si ab eo fuerint requisiti.Secundo etiam si is taceret. Tertio etiam si expressim prohiberet & mori mallet. Quarto quod & extraneis idem ius esset,argu.supradictorum.Vnde † in quibus casibus beneficiorum ecclesiasticorum datio esset iuris patronatus laicorum, uel pertineret ad episcopos aut reliquos ad ordinarios pares uel superiores (ut archiepiscopi sunt) uel inferiores (ut archidiaconi & similes) in illis casibus si summus Pontifex ea beneficia,semel collata,ab iis quibus ius conferendi erat, uel let illis quibus data fuerant adimere, & aliis conferre, (cum illi satis digni essent) id fieri iure non posset,& bullæ suæ sanctitatis minimè essent executioni mandandæ: sed interea retinendæ & ad ipsum summum pontificē rescribendum,ut re cognita ipsemet eam debitè reformaret: & nullius id tantū interest quā ipsiusmet,cum huiuscemodi ausus & tyranuides nunquam procedant ab sanctissima eius mēte,sed ab auaritia & machinatione officialium.Vnde reliqui principes etiam sæculares suis generaliter legibus cauere & imperare solent,ne sua rescripta executioni mandentur, si legibus suis aduersari reperiantur: quasi ab eorū mēte talia rescripta aliena intelligātur. Quid autem si † summus pōtifex ēt postq̄ ad eum rescriptum esset,rem illam non corregisset,& bullas duplicasset? certè & si milies duplicasset idē adhuc dicerem: quia semper id ab eius mente alienum intelligerem,& officialium machinatione perpetratū, uel eo quod & si ipse nullum habeat superiorem,sed sit omnibus eminentior, inque uim iurisdictionis nullus possit factum eius corrigere;tamen in uim naturalis defensionis nullus est, qui non possit quinimmo etiam debeat & teneatur resistere uim inferenti aut iniuriam,& auxiliari patienti uim aut iniuriam gradatim tamen, nam primum hæc cura pertinet ad magistratus,quibus impeditis uel nō ualentibus, uel si est periculū in mora ;reliquis quoq; priuatis hominibus hanc ad rē patet aditus.& ita sunt intelligendæ & defendēdæ leges Hispanæ hac de re loquentes,& consuetudines quibus utuntur supremi iudices illius regionis. & ita cum essem ex iudicibus supremis Hispalensibus ferè quotidie usibus forēsibus hasce res hòc iure & ordine iudicabā & disponebā simul cū reliquis collegis. eademq; omnia etiam in litibus procedere intelligo, si forte quæ lites de iure intra fines Hispanicæ regionis,uel alterius cuiuslibet agitandæ essent ad Romā auocarentur.similis enim defensio & simili modo & competeret & agenda esset,quod intelligo non solum petentibus iis, qui non iure extra prouintiam suam litis causa trahebantur, sed etiam tacentibus uel forte etiam renitētibus. quod ultimum intellige secundum superiores distinctiones.

Quæ omnia ita temperanda sunt ut tam in exemplo beneficiorum, quàm litium contrarium toleretur ex iusta causa, dummodo iustā esse causam uel occasionē appareat dilucidè.nā † ab illa debili iuris præsumptione quod in principe

23 Defensio prius cōpetit magistratibus, deinde etiā reliquis.

24 Defensio cōpetit cuilibet de populo,quando ipse magistratus iniuriā facere uolebat.

25 Papæ abutenti an occurri possit.

26 Principi imperio abutenti, si occurri nō pōt in uim iurisdictionis,occurri tamen pōt & debet in uim naturalis defensiōis.

27 Princeps dum legibus abutitur, nunq̄ præsumitur iusta causa motus.

principe præſumatur iuſta cauſa, facilè receditur per probationem in contrarium factã licet nulla probatio concludat iudici neceſſario, ſed tantum contingentur, quia ut mentiri poteſt unus teſtis, ita poſſunt & mille, ut tradunt communiter Doctores in c. afferte de præſump. Bar. ii. col. in l. admonendi de iure iur. ff. ubi reliqui omnes, ergo notorietas & euidentia rei, quæ ſuperat omne genus probarionis ut dixi ſupra c. ii. num. 11. & c. xx. num. 23. multo magis contra illam leuem præſumptionem admittetur, quum ergo quæ ſunt de iure notoria ſint, excludunt præſumptionem iuſtæ cauſæ, quæ in principe ſolet præſumi, niſi ea iuſta cauſa aliunde comprobetur, neque ad rem pertinet, quod principes poſsint diſpenſare cum iure poſitiuo, ut multis uiſum eſt. Nam nec id fieri poteſt ſine iuſta cauſa, & hic non agimus de iure poſitiuo, ſed de iure naturali & diuino, & recta iuſtitia, quam immutare nullus principum poteſt. ut plene ſupra c. i. cum ſeq. & c. xix. xx. xxi. xxii. iſthæc autem fore contra ius diuinum & naturale & contra rectam iuſtitiam oſtendimus infra lib. ſeq. in materia præſcr. par. i. q. iiii. cum præc. & ſequen. & quod † ſine iuſta cauſa nunquam diſpenſare poſsit princeps oſtendimus de ſucceſ. progreſſu in præfat. poſt princ.

28 Princeps ſine cauſa iuſta diſpenſare neq.

Deniq; hæc omnia iuſtificãtur ex eo quod † omnis principatus, regnum, imperium, iuriſdictio eſt de iure poſitiuo & iure gentium ſecundario, non de iure naturali aut diuino, nec de iure gentium primæuo. quod non ſit de iure naturali prout competit omnibus animantibus, quæ in mari, quę in cœlo, quæ in terra naſcuntur (de quo iure loquitur l. i. in princ. ff. de iuſt. & iure. & in princ. inſt. eod. ti. c. ius naturale. i. diſ.) apparet, quia nullibi reperitur quod urſus urſo, aut leo leoni, aut draco draconi, taurus tauro, equus equo, canis cani dominetur, aut aquila aquilæ, columba columbæ miluus miluo, aut delphinus delphino & ſimilia, ſicq; quod inter ſe ullam habeant iuriſdictionem aut principatũ nuſquã lectum nuſquam relatum; & contrarium putare ſtultum eſſet. quod non etiam ſit de iure naturali prout cõpetit ſolis hominibus quod ius naturale † ius gentium primæuum appellatur ut diximus ſupra c. x. & præcedentibus, & edocemur à Cicerone lib. iii. offi. dum ait, Illud enim natura non patitur ut aliorum ſpoliis noſtras facultates, copias, opes augeamus neque uero hoc ſolum natura hoc eſt iure gentium, ſed etiam legibus populorũ eodem modo conſtitutum eſt. Quod (inquam) non ſit de hoc iure naturali uel gentium primæuo apparet ex l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure, §. ius gentium & . §. ius autem gentium. inſtitutio. de iure natur. ubi edocemur omne regnum, imperium, iuriſdictionem eſſe de iure gentium ſecundario (quod nos poſitiuum appellamus & re uera poſitiuum eſt ut diximus ſupra in c. præcedentibus & c. xvi. num. 11. & c. x. & plenius de ſucc. progreſſu. in præfa.) id quod & probatur ratione, nam ex eo iure omne dominium proceſsit d. l. ex hoc iure d. §. ius gentium: dominium † autem eſt ius quoddam. l. ſina. ad medium. C. de long. temporis præſc. l. qui uſumfructum. ff. ſi uſuſfru. pet. ergo principatus iuriſdictio regnum & ſimilia, quum iuris eſſe conſtet, ab eo iure proceſsiſſe, neceſſe eſt; id quod alia apertiore ratione ſit manifeſtum. nam quum primum humanum genus proditum fuit, uiguit ætas illa aurea tam à Philoſophis & Sanctis laudata, tamq; à Poetis decantata, qua † ętate ineunte homines inter ſe tam innocenter uitam degebant, quàm equi inter ſe aut tauri inter ſe, aut leones inter ſe; aut denique quælibet alia ſpecies brutorũ inter ſe, ſiue illa terreſtria ſint ſiue uolatilia aut aquatilia. Nec dubium eſt, quin quælibet reliquorum animãtium ſpecies terreſtrium, uolatilium, & aquatilium innocentiſsimã uitam inter ſe ſe gerat aut degat; quamuis reſpectu animantium alterius ſpeciei, nõnullę iſtarum ſpecierum animantium uiolentæ ſint. nam ex uolatilibus aquila, miluus & omne genus accipitrum carniuori ſunt, uictum ex raptu quęrunt uiolento, hanc tamen uiolentiam exercent, in animalia diuerſę ſpeciei aut diuerſi etiam generis: nunquam autem in animalia ſuęmet ſpeciei, Itẽ ex terreſtribus leo, lupus, uulpes & ſimilia ex raptu uiolento uictum quæritant, quem tamen exercent in animalia diuerſi generis aut diuerſæ ſpeciei, nõ ĩ animalia ſpeciei ꝓpriæ. Idẽq; in aquatilibus eſſe cõſtat, Vnde Hora. ſic modulat̃ epod. lib.

29 Principat⁹ & iuriſdictio eſt de iure gentiũ ſecũdario, uel poſitiuo, non de iure naturali aut gẽtium primæuo.

30 Ius naturale appellatur ius gentium primæuum.

31 Dominiũ eſt ius.

32 Animaliũ innocẽs natura erga ſ eiuſdẽ ſpeciei animãtia.

Neq; hic lupis mos neq; fuit leonibus
Vnquam, niſi in diſpar feris

Et Iuuenalis Satyra xv.

Sed iam ſerpentum maior concordia, parcit
Cognatis maculis ſimilis fera, quando leoni
Fortior eripuit uitam leo, quo nemore unquam
Expirauit aper maioris dentibus apri
Indica tigris, agit rapida cum tigride pacem
Perpetuam, ſæuis inter ſe conuenit urſis.

Sic ergo & in ſpecie noſtra, quandiu durabat ætas illa fœlix aurea, tãdiu homines inter ſe quũ eſſent innocẽtiſsimi nullo principatu aut iuriſdictione inter ſe egebant aut utebantur, quia eo opus nõ erat, oĩs. n. iuriſdictio & principatus ad malos hoĩes cõpeſcẽdos & ad

audaces & facinorosos frenandos fuit inuentus, ut supra ostendimus cap. i. cum seq. unde quo tempore improbi sanè non erant aut rarissimi erant, is principatus e a'ue iurisdictio necessaria minimè erat; sicque eo tempore bella nulla fuisse, quinimmo nec belligerandi occasionem ullam fuisse, testatur eleganter Boetius dicens, Quorsum homines eo tempore quo nihil cupiebāt præter necessaria, quæ ab ipsa natura abundè suppeditabantur, uellent arma mouere, quum prælia sæua uiderent, & præmia sanguinis nulla nerba ipsius ita habent.

Quid enim furor hosticus ulla
Vellet prior arma mouere,
Quum prælia sæua uideret,
Et præmia sanguinis nulla.

33 Aetas aurea. Et de illa † ætate aurea multa cecinerunt Poetæ unde Proper.

Quam bene Saturno uiuebant rege priusquam
Tellus in longas est patefacta uias,
Nondum cæruleas pinus contempserat undas,
Effusum uentis præbuerat q; sinum:
Nec uagus ignotis repetens compendia terris
Presserat externa nauta merce ratem.
Illo non ualidus iuga tempore taurus,
Non domito frenos ore momordit equus.
Non domus ulla fores habuit, non fixus in agris,
Qui regeret certis finibus arua lapis.
Ipsa mella dabant quercus, ultroque ferebant
Obuia securis ubera lactis apes.
Non acies, non ira fuit, non bella nec enses.
Immitti sæuus duxerat arte faber.

Iam ergo dubitare non oportet quin ineū te ætate aurea nullus omnino fuisset principatus, regnum, imperium iurisdictio, quia eo tempore necessaria non erant isthæc, neque ad rem pertinet quod eo etiam tēpore unus fortè aut alter improbus, aut uiolentus reperiretur, aut reperiri posset. nam ad tales improbos per raros compescēdos defensio hæc artificialis, quæ per modum iurisdictionis fit necessaria non erat nec inuenta erat: sed ad id sat superque erat defensio naturalis, quæ fieri tunc poterat & fiebat quoties opus erat.

34 Defensio homini ab altero homine debita est. etenim † ut eo iure & tempore hominem homini insidiari nefas erat. l. ut uim. ff. de iust. & iure, ita cuicunque homini periclitanti uim aut iniuriam patienti, non auxiliari nefas quoque erat, ut ex communi opinione resoluit Hieronymus Cagnolus in. l. culpa caret. ff. de reg. iur. per tex. ibi à contrario sensu & Decius ibi & in. l. nullum crimen per tex. ibi eod. tit. Vnde Ouidius sic cecinit.

Et caret auxilio qui non tulit, utque reliquit
Sic linquendus erit, legem sibi dixerat ipse.

Et diximus late supra. c. xxi. num. 29. ergo eo tempore quum omnes ferè essent boni uiri, non dubium est quin omnes uim patienti aut iniuriam continuò subuenirent, quum ad id tenerentur iure naturali, diuino, & positiuo ut supra ostendimus, & † secundum Ciceronem lib. iii. officiorum. Vir bonus ille demū dici possit, qui prodest quibus potest. nec sufficit ut supra diximus abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est, ergo eo tempore ubi tanta erat bonorum copia & nullus aut rarissimus ullus malus aut uiolentus ad hunc compescendum & ad uim patienti subueniēdum, sat superque erant reliqui omnes boni, qui ex ui & obligatione naturalis defensionis ad id tenebantur, ducebantur, properabant, ardebāt, & utinam hodie artificialis defensio quæ per modum iurisdictionis & principatus fit, tam idonea & sufficiens esset quam illa erat. 35 Vir bonus quis.

Denique † naturalis illa defensio tam res quàm personas intuebatur, sicque siue in rebus siue in persona eius uim aut iniuriam pateretur, non dubium est quin ex ui illius naturalis obligationis, qua reliqui homines ad iniuriam aut uim patienti subueniendum tenebantur, is subueniendus esset, & subueniretur: per iura & rationes supra allega. id quod hodie ex defensione artificiali, quæ per modum principatus & iurisdictionis fit post tā laboriosas, molestas, immortales, sumptuosas moras & lites contingit, ut satius consultius utilius plerunq; fuisset uim aut iniuriā patienti tale auxilium defensionemque artificialem non implorasse, quam retulisse. aut impetrasse; eam enim plus nimio pretio uideretur emisse. 36 Defensionis naturalis loco successit defensio artificialis, seu iurisdictionalis.

Denique † hanc artificialem defensionem, quæ per modum principatus aut iurisdictionis contingit, non solum non esse de iure naturali aut gentium primæuo, sed potius naturali & gentium iuri primæuo aduersari, uel illinc intueri licet, quod illis iuribus inspectis omnes homines plenissima libertate utebantur, potiebantur, gaudebant, fruebantur. l. manumissiones. ff. de iust. & iure. l. libertas. ff. de statu homi. §. libertas inst. de iure pers. nec dubium est quin principatus & iurisdictio huic omnimodæ libertati aliquantulum aduersetur, non secus quàm quædam seruitus, quam iuri naturæ aduersari in comperto est per. l. manumissiones. ff. de iust. & iure, cum qua seruitute non parum similitudinis habet subiectio hæc, quæ principatus & iurisdictionis causa aut occasione contingit, præsertim si non tam ius quàm usum noxium principum & magistratū respexeris, & late habetur lib. i. 37 Principat⁹ & iurisdictio iuri naturæ aduersantur.

re-

Regñ ergo ut bella & captiuitates iuri naturę & iuri gentium primæuo contrariæ ex iure gẽtium secundario processerunt d. l. manumissiones. d. l. ex hoc iure, ita & regna ut ibi & reliqui principatus & iurisdictiões, qui quæ ue iuri naturali & gentium primæuo non minus contrariantur & aduersantur quam ipsa bella & seruitutes, & consequenter aduersantur iuri diuino primæuo, ut constat ex dictis iuri bus et ratiõibus & potissimũ ex d. lib. i. Regũ

38 Fabula ranarum.

id quod facetè † nostri Philosophi fabulantes depinxerũt, dũ introduxerunt fabellã Ranarũ & Iouis, quę à summo (ut Poetæ fabulantur) Ioue flagitabant regem sibi dari, qui trabem primum dedit, quem regem quasi inertem ranarum generi fastidienti rursum Iuppiter ciconiam ut ranas regeret dedit, quæ postea eas deuorare cœpit easque malè primũ cautas bene edoctas reliquit, insanire aut inepti ri regem expetentes.

39 Principat⁹ & iurisdictio à Deo non magis est, quàm reliqua oia

Sunt tamen † non pauci nostrorum, qui passim existimant contrarium, contendentes principatum, regna imperia, iurisdictiones, & magistratus esse iuris diuini, iuxta illud prouerbiorum ca. viii. Per me reges regnant &c. Sed hæc ratio leuissima est, nam & similiter per Deum fiunt omnia humana, siue illa maxima sint, siue media, siue minima ut & in dubitatum est & docet catholica religio, & ethnici etiam tenuerunt ferè omnes cunctiq; Philosophi. Vnde Lucanus ait.

Nil agimus nisi sponte Dei.

Et Plautus,

Deus profecto est qui omnia intelligit uidetque
Bene merenti profuerit, malemerenti par erit.

Et alibi Poeta cecinit,

Deus ipse canatur,
Qui populos urbesque regit, pacemque togatam.

Et doctissimus Saluianus lib. i. cum sequẽ. de prouidẽtia Dei ex receptissima Theologorũ & Philosophorũ sentẽtia oia siue maxima, siue media, siue minima adfirmat regi Dei ꝓuidentia. Et Cicero lib. i. de diuina. ait Deum prospicere & consulere rebus humanis. & non uniuersis tantum uerum etiam singulis. & diximus plenè supra ca. xxi. num. 21. cum præc. & seq. ergo quod in d. c. viii. dicitur per me reges regnant, ut uerissimum, ita quoque indubitatum est, sed intelligendum, quod Deus tanquam causa uniuersalis in omni regno, imperio, principatu, magistratu, & iurisdictione concurrit, non secus quàm concurrit in omnibus reliquis rebus humanis, maximis, mediis, & minimis, quæ omnia per eum fiunt, eius sponte & nutu iussu uel permissu. Nam & alibi Deus ipse ait, Regnauerunt & non propter me &c. Vt plenius diximus supra in locis ad quę uos remisi. Possumus etiam intelligere illa uerba, Regnant per me hoc est de iure diuino secundario uel positiuo. Postquam enim gentes deprauari & malignari cœperunt, cœperuntq; esse necessarij principes, magistratus, iurisdictiones; isthæc omnia excogitauerunt, creauerunt, & inuenerũt homines, nutu & sponte ac gratia Dei, non secus quam reliqua omnia, quæ homines ad suas necessitates & utilitates inuenerunt nutu et sponte Dei inuenta esse intelligendum est. nam est ius diuinum naturale, quod simul cum ipso humano genere proditum. fuit et ius diuinũ positiuum longe postea ab ipso Deo traditũ, quale est illud præceptum sabata sanctifices, pręceptum de ieiunando, de carnibus non uescendis quibusdam temporibus, de confessione peccatorum, et similia multa, ut est communis opinio Theologorum et supra etiam attimus. ita tamen hęc intelligas, ut omnis iurisdictio et principatus ab ipso Deo esse intelligãtur, inter ipsas duntaxat gentes & prouincias in quibus in usu est, non in reliquis in quibus in usu non est, quemadmodum bella, seruitutes, emptiones, uenditiones, dominiorum distinctiones & reliqua omnia iurisgentium secundarij inuenta, ab ipso Deo esse intelliguntur (tãquam à causa uniuersali) ubi in usu sunt tantum, nec enim propterea necesse est, ut ubique idem sit.

Itaque † fuit primum tempus, quo regnabat & in usu erat hominum simplicitas, boni tas, innocentia & tunc nec erãt principatus, nec iurisdictiones, nec bella, aut seruitutes, seu captiuitates; quia deerat omnis istarum rerum occasio ut diximus. postea successit secundum tempus, quo homines malignari & deprauari cœperũt, & tunc quia naturalis defensio illa de qua mentionem habuimus, quæ durante primæui temporis innocẽtia sat superque erat, cœpit non sat idonea & sufficiẽs esse, ideo inuenti fuerunt principatus & iurisdictiones ad homines bonos tuendos, malosque compescendos, successerunt bella, captiuitates, seruitutes & similia. hicque principatus & iurisdictiones artificiales iurisgentium secundarii & sic iuris positiui esse constat, etenim homines malignari cœpisse non potuit contingere simul in omnibus mundi regionibus, sed primùm in una deinde paulatim in reliquis, sicq; cum primum in qua prouincia deprauari cępissent uerosimile est, in ea principatum & iurisdictionem admissam fuisse; tuncq; id iuris tantum ciuilis (idest illius prouinciæ) non etiam iurisgentium esset, uerum postquam

40 Iurisdictio initio mundi nulla erat, sed longe postea esse cœpit.

postquam in reliquis ferè mundi regionibus is principatuum & iurisdictionem usus admissus receptusq; esset, tunc demum iuris gẽtium esse inciperet, & non antea, id quod in reliqs omnibus, quæ hodie sunt iuris gentium secundarii euenisse tradidimus plene de successionum progressu lib.i in præfa. & de successionum creatione. §.i.in prin.cum.§.seq. In quibus locis etiam docuimus † omnia ea, quæ hodie sunt iuris gentium secundarii non esse æterna & incommutabilia, nõ magis quàm ea, quæ sunt meri iuris ciuilis & consequenter in desuetudinem posse abire. Vnde fit ut omnes mundi principatus prosani, omnesq; iurisdictiones in desuetudinem similiter possent abire, quum eas esse iuris gentium secundarii ostenderimus, non secus quàm reliqua, quæ iuris gentium secundarij sunt in desuetudinem non rarò abire & possunt & solent. Et initio mundi Deus † orbem non per reges sed per se ipsum cessante omni humana iurisdictione regere cœpit, unde apparet postea quasi iure quodam positiuo principatus & iurisdictiones successisse. dixi supra c.xx.nu.31. & c.xxi. Postremo † quod diximus Dei prouidentia omnia fieri, intelligo à Deo procedere, ut nihil referat sint maxima an media an minima. nam tã ex integro Dei prouidentia omnia reguntur, ut minima ab eo non minori aut segniori prouidentia regantur quã media uel maxima. Summæ enim Dei omnipotentię pugnans aduersum contrarium esset existimare, minore segniore aut imperfectiore prouidentia Dei domũ cuiusque pauperrimi patrisfa. gubernari, quàm domũ magni cuiusque regis, imperatoris, alterius'ue principis. Etenim homines minore cura agũt res minimas, quàm medias, & segnius res medias quàm maximas. Quia cum eorum memoria sit fragilis, seque noscant ad omnia impares minusque sufficientes, remedii loco anteponunt media minimis, & maxima mediis. Quæ ratio cessat in Deo omnipotente, qui ex æquo intelligit & comprehendit perfectissime omnia tam maxima, quàm media, quàm etiam minima, præsentia, præterita, & futura. ut sic & si cuiusque rei etiam minimè omnium'ue rerum etiam minimarum perfectissimam & integerrimam curam notitiamq; habeat, non magis ideo fastidio aut labore afficiatur, quàm si nullam curã haberet. sicq; nulla ratio suadet, maiore Dei cura regi principatum cuiusque monarchæ quàm principatum cuiusque priuatæ domus. Vnde ut in d.c. viii. prouer. dicitur, per Deum reges regnare in suis prouinciis, ita quoque dici potest per Deum quẽque patremfam. regnare, uel dominari in familia & domo sua. quod si pertinaciter instares maiore Dei cura, magna regna administrari & regi, quàm domos priuatorũ, responderem adhuc utrunque Dei prouidentia fieri, interseq; differre non in specie, sed tanquã plus & minus. arg l.fi.ff.de fundo inst.

41 Principat⁹ & iurisdictiones ut sint, necessarium nõ est, sed tantum utile.

Deus mundi initio eũ per se regebat.

42 Dei nõ minore, aut maiore cura regitur domus familia'ue cuiusque pauperis, quã unius magni regis.

CAP. QVADRAGESIMVM SECVNDVM.

1 *Officia publica an uendi possint? ardua.q.*
2 *Principatus ad ciuium utilitatem.*
3 *Princeps quantam suorum curã habere debeat.*
4 *Regis & tyranni differentia.*
5 *Officia publica populus uendere potest.*
6 *Renuntiare possumus nostris utilitatibus.*
7 *Amor sui.*
8 *Honor cunctis rebus præferendus.*
9 *Officia publica honores sunt.*
10 *Legis uis.*
11 *Officia publica uendente populo præsumam id utile esse, contra Doct. & quid si à principe uenderentur.*
12 *Officiorum uenditio à populo libero facta decens uidetur.*
13 *Officia publica uendi licet etiam practicæ.*

ENTESIMO trigesimo octauo colligitur ex principali conclusione nostra, quid respondẽdum sit in illo articulo, dum controuertitur, an † officia publica seu militię possint à principibus, populis'ue, aut à ducibus, comitibus & marchionibus alienari, aut fortè à defensoribus ciuitatũ, seu decurionibus? Mouet quęstionem quod ut ex nostra principali sententia milies admonuimus, † omnis potestas & iurisdictio, siue illa popularis, sit siue principalis, siue etiam legalis ad meram ciuium, nõ etiam ad regentium utilitatẽ est. ut post Platonem, & Ciceronem, & Sanctum Ireneum, & Sanctum Thomã, & denique post uniuersam ferè turbam tam Iure consultorũ quàm Theologorum & etiam Philosophorum disseruimus supra c.i. quibus adde idem tenentem fratrem Dominicum Sotum Theologorum nostræ tempestatis disertissimum lib.iii.de iust. & iure q.vi.art.ii. conclusione.iiii. idem uult Diuus Paulus epist.i.ad Corinth.c.xii. dũ ait, unicuique autem datur manifestatio spiritus ad utilitatem. quem locum ad id citat ipse Sotus ubi supra. Idem Diuus Paulus epist.i.ad Timoth.c.v. dum sic scripsit, † Si quis autem suorum & maximè domesticorum curã non habet,

1 Officia publica an uẽdi possint? ardua.q.

2 Principat⁹ ad ciuium utilitatem.

3 *Princeps quid suorum curã habere debeat.* habet, fidem negauit & est infideli deterior. Idem uult idem Dominicus Sotus. d. lib. iii. q. vi. arti. iiii. uers. aliam uero, dum de rege loquens ait, licet nõ respublica propter ipsum, sed ipse propter rempublicam sit institutus: & ideo omnia (inquit) debet ad publicum cõmodum referre. nec dubium est quin ut ipse diuus Paulus ait, dignus sit mercenarius mercede sua, nec quisquam proprijs expensis militare tenetur, ergo qui publica munera exercet ut bono publico libenter consulat ab ærario publico stipendium referre & capere debet. tãtum abest ut emere ea onera aut munera debeat. adde Domi. Sotum ubi supra lib. x. q. iii. art. i. uc dicentum † regnum enim non

4 *Regis & tyranni differentia.* est factum propter regem, sed rex propter regnum, & rex differt à tyranno q̃ ille oibus ob publicum bonum utitur, hic uero regno propter se abutitur. Quid dicendum? & sanè primum uidendum est, an talia † officia populus

5 *Officia publica populus uendere potest.* liber uendere possit, deinde an id liceat principibus, tertio an liceat ducibus, comitibus, marchionibus, aut similibus dominis, qui superiorem recognoscunt in temporalibus. postremo an liceat reliquis. Quò ad primum receptior sententia theologorum esse uidetur, id permissum esse. ita tenet sanctus Thomas opusculo xxi. ad Ducissam Brabantiæ. & tenẽt Caietanus in summa uerbo uenalitas. & frater Domi. de Soto in. d. artic. iiii. sed pro hoc est tex apertus, quẽ ipsorum nullus allegat in. l. omnimodo. §. imputari uerb. militia. C. de inoffi. testa. & dixi plene lib. iii. de succ. crea. §. xxx. in rep. d. §. imputari nu. 202. unde multa quæ hic desunt petenda sunt. Istorum autem ratio quam S. Tho. Caietanus, & doctiss. Sotus ubi supra reddere uidetur, est, quia istud prohibitum non est, aut reperitur sicut reperitur in ecclesiasticis beneficijs, quæ gratis danda sunt. rursus ista nõ sunt eõia ciuibus quasi præmia uirtutum proposita, sed tantum munera sunt ad meram reipublicę utilitatem subeunda: ergo (inquiunt) cum nullus ad talia officia habeat ullum cõsiderabile ius aut regressum, superest ut alienabilia esse intelligantur. præterea inquit ipse Sotus, populus liber habet liberum arbitrium ad sui gubernationem, ad quam suos ministros constituit, quorum officia habent suos redditus & emolumenta assignata, uel ex prędiis hanc fortè ad rem deputatis, uel ex collationibus omnium ciuium, uel eorum, qui sub talibus ministris negocia gerunt, uel aliunde: ergo populus ut talia emolumenta potuit initio eis signare, ita & ea poterit alterare postea ac commutare, addendo uel detrahendo, uel minuendo, aut commutando. quæ ratio non satis perstringere uidetur, ut sine ullo omnino emolumento hæc possint administrari aut debeant; sicque ut uendi possint. nam qui emit nihil accipere uidetur, cum tantundem pretij nomine refundat. l. si uoluntate. C. de rescin. uend. adhuc tamen conclusio uera est, quæ probatur ratione altius deriuata. Omnis reipublicæ munus aut administratio respicit meram populi nõ etiam administratoris utilitatem, sicque conferuntur in inuitos ut per totum titulum. ff. de muner. & hon. præsertim in. l. gradatim, ibi, † at in re cuiusquam gratia institu- 6 *Renũciare possumus nostris utilitatibus.*
ta ipse potest liberrime disponere eique sine lit renuntiare ac prætermittere. quinimmo etiam prodigere. l. penult. C. de pact. ubi multa per Ias. post alios. l. si quis in conscribendo. C. de episcop. & cleri. l. stipulatio ista §. inter certam, ubi textus egregius. ff. de uerb. obligatio. l. Titio centum, in principio ff. de condi. & demonstr. l. filiis matrem ubi diximus. C. de inof. testam. egregius textus in. l. sed & si lex. §. consuluit. ff. de pet. hære. ibi dum ait dum re sua se abuti putant. l. in re mandata C. mand. l. i. §. & magis uerb. prodegit. ff. si quid in fraudem patroni. l. i. ff. mandati. l. cum pater §. rogo &. §. mando. ff. de lega. ii. l. filiusfam. §. diui ff. de lega. primo. l. multo. ff. de regu. iuris, sicque nihil impedimento est quin populus libere possit de iis muneribus seu officiis utpote meram sui utilitatem intuentibus disponere non solum per uenditionem, quæ ex parte talium officiorum pecuniarium emolumentum inquirat, sed etiam per talem uenditionem quæ ex toto omne pecuniarium emolumentum remoueat & absumat. id quod nostra ratio non etiam ea quam Sotus & alii reddunt suadet. Cum enim ille sponte sua non coactus ad talem emptionem accesserit id sibi utilius esse intelligendum est, quod ipse maluit & elegit. unusquisque enim † suo commodo studet & plerunque etiam plus æquo. 7 *Amor sui.*
vnde Terentius, Natura ita comparatum est, ut omnes sibi melius esse malint quam alteri. Vnde Cicero orat. in Vatin. Nemo (inquit) est tam demens tamque parum de se cogitans, qui alienam uitam aut commoda magis quàm sua diligat. & idem Phil. duodecima. Qui multorum (inquit) custodẽ se profitetur, cum sapientes sui primum capitis aiunt custodem esse, oportere. & rursum. iii. offic. Nostræ (inquit) utilitates omittendæ non sunt, & aliis tradendæ. ergo is qui tale officium emit non huius animi erit ut suam uelit utilitatem omittere, & aliis (hoc est cunctis popularibus) tradere. Quid enim non ne † honor cun-

ctis

8 ctis rebus præferendus est l.Iulianus.ff.si quis omi.cau.test.adeò ut Virginius uitæ filiæ suæ eius honorem antepofuerit.l.ii.§.pe.ff.de origine iur. Vnde Ouidius de Lucretia Romana,quæ propriæ necis testimonio pudorē minime se uiolasse ostendit,sic cecinit,

Honor cūctis rebus præferendus.

Cum foderet ferro castum Lucretia pectus
Sanguinis & torrens egrederetur ait,
Testetur cunctis me non uiolasse pudorem
Ante uirum sanguis, spiritus ante deos.

Multa in simili per Gerardum singul.i.nume. 10.& sing.ii:nu.7.& sing.xxxiii.nu.4.& multa per Boerium in tract.de autor.mag. cōs. add. 1.nu.39.cum pl.seq. Quid item non ne huiusce

9 modi † officia publica honores & sunt & appellantur? ut in rubr.ff. de mun. & honoribus. & in l.ut gradatim, & ferè per totum illum titulum. quid ergo mirum aut nouum,si populus mihi uendiderit tale officium,quod habet onus annexum , sed similiter honorem , tantumq; pretij nomine dare uelim , quantū pecuniarū & emolumenti exinde percipere possit:ut sic in effectu solius honoris non etiā alicuius pecuniarii emolumenti habita ratione uidear illius officii onus operam & curā subire,& pro latis ampla mercede reputem talem honorem, quo antea carebā nactū fuisse me. Quæ ratio cogit nos fateri idem fore etiam si pretium quod pro illo officio dedi longè excederet emolumētū pecuniarium quod exinde percipi potest, quasi cum illa honoris accessione & lucro isthæc omnia compēsentur, id quod apud nos hispanos frequens est in illis honoribus omnium ciuitatum & reliquorum populorum, qui uulgo (regimientos) appellantur seu decurionatus, nam & si ad eorum ministerium non leuis cura & diligentia desideretur , tamen magna ui pecuniarum emi solent, cum emolumenti pecuniarii secum adferant nihil aut ferè nihil.Deniq; omnia censentur permissa, quæ non reperiuntur expressim prohibita l.nec non.§.quod eis.ff. ex quib.cau.maiores.l.super statuas.C.de religio.tradunt Franciscus de Ripa & alii in l. in quartam.ff.ad legē falci.& diximus de successionum crea.lib.i. Sed huiuscemodi uenditio munerum & officiorum inspectis iuris cōmunis principiis (hoc est est iuris naturæ & gentium primæui) nullibi, uel non reperitur prohibita talis uenditio, ergo par est eā per-

Officia publica honores sunt.

10 missam intelligi. In summa † quod à populo non recognoscente in temporalibus superiorem(de quo loquimur & locuti sumus) statutum, aut lege sancitum,uel moribus præscriptum,aut frequentatum est; id ualere & uim legis tenere,non aliter desinit, quàm si aper-

Legis uis.

re sit cōtra naturalem iustitiam & rectam rationem,& bonos mores lædat.ut probat.l.pro spexit.ff.qui & à quibus.ibi quod per quam durum est. sed ita lex scripta est, l.non omnium ubi leganrer notat Bal.ff.de legibus.l.i.§. initium,ibi quia moderatam hanc ætatem prætor ratus est ubi notat Glo. clamans esse illam mirabilem rationem.ff. de postulando . idem Bal.in l.de quibus ff.de legibus Andre. Tiraq. qui multa hanc ad rem spectantia cōgerit in tract.de retract.in præfati.nume.75. Nec dubium est , quin talium officiorū munerum'ue uenditio non sit huiusmodi ut turpitudinem manifestam continere aut contra bonos mores aut contra ius diuinum esse uideatur , uel etiam naturale . ergo par est talem uenditionem fieri posse esseq; inculpatam.Id quod uel ex eo intueri licet,quod hic inesse uidet quidam contractus respectiuus puta do meā pecuniam ut populus aliquid faciat(hoc est ut efficiat quod mihi quod attinet ad tale munus uel officium ciues pareāt & honore ei officio debito me afficiant) huiuscemodi autē contractus ex ipsa conuentione legem accipiunt & legitimi sunt fueruntq; semper l.contractus.ff.de reg.iur.c.contractus eod.tit.lib. vi.iunct a l.naturalis & per totum tit.ff.de præscript.uerbis.ergo nihil uetat tales cōtractus ualere , & lex dicitur esse contractus quidam l.i.ibi communis reipublicæ sponsio.ff.de legibus.& contractus, dicitur esse lex , ut l.legē quam.C.de pact.d.l. contractus d.c. contractus.l.i.§. si conuenerit.ff.depositi.dixi in præfa.de succ.progressu in prin.Et nullus(iudice me)negabit legē ualere à populo factam quæ disponeret ab ipsomet populo posse talia munera uendi,præsertim cum ærarium publicum exinde & aliunde ditari magnopere expedit omnibus conciuibus, non secus quàm ipsimet reipublicæ auth. res quæ cum ibi plenè not.C. com.de lega. ergo consequens fit ut quemadmodum per legem id fieri non solum licitum , sed etiam utile est ; ita quoque per modum contractus uel consuetudinis & fieri liceat, & fortè expediat . Quinimmo cum omnis lex præsumatur esse iusta c. erit autem lex.iiii.distin. consequens fit, ut si quo in populo id fieri reperiatur, id utile esse intelligatur & præsumatur ad publicum ærarium locupletandum huiuscemodi pecuniis quò magis publicis necessitatibus subuenire possit, ut supra probauimus. Vnde duo inferuntur, primum † non solùm fieri tales uenditiones posse, sed etiam posse & expedire. Et ita præsumi, quamuis hoc ultimum Diuus Thomas & Dominicus Sotus & Caietanus uideantur ubi

11 Officia publica uendēte populo præsumam id utile esse, contra Doct. & quid si à pricipe uēderetur.

ubi supra abnegasse. Quorum sententiam fortè tueri licet, quando non ab ipso populo libero, sed à principe, qui à populo sufficienter altus erat uenderentur talia munera.

12 Deinde † procedit etiam ut tales uenditiones à populo libero factæ etiã decentes & honestæ uideantur, quamuis hoc ultimum negare uideantur Sãctus Thomas, Caietanus & Dominicus Sotus ubi supra, quorum sententia in casu proximè notato fortè defendi posset. Ergo quinque tenenda sunt, primum tales uẽditiones mero iure ualere. Deinde etiã posse expedire. Tertio præsumi quod populo ipsi expediant. Quarto tales uenditiones esse honestas. Postremò etiam in re dubia honestas præsumi. Et tales uisæ & reputatæ sunt apud nos Hispanos, cum & quotidie & omnibus in ciuitatibus & oppidis frequenter fiat in iis militiis, quæ uulgò scriptoriæ appellantur, & in aliis quæ dicuntur decurionatus, seu regimientos.

Officiorũ uenditio à populo libero facta decens uidetur.

13 Sexto intellige, ut † procedat, etiam si hæc res non solum speculatiuè sed etiam practicè consideretur, puta per applicationẽ ad usum, quamuis & in hoc nominatim teneat contrarium Theologorũ nostrę tempestatis doctissimus Dominicus Sotus ubi supra uersi secunda conclusio, mouetur ipse quia (inquit) hasce ad res cum industria personæ & probitas desideretur, certè si plus offerenti uendatur id obseruari non ita potest sed responde dupliciter fieri posse, & apud nos Hispanos etiã hodie solere in usuq; esse, ut illi ad quorum curam & prouidentiam spectabat, ad tale officium personam idoneam eligere: nominent tres uel quatuor, & ex illis, ei qui plus obtulerit detur. sicq; illi sunt omnes si non æquè saltem sufficienter idonei. Præterea populus ad cuius utilitatem id spectat mauult mediocrẽ sic dotatum pecuniis, quàm eminentiorẽ uacuum, id quod & in uxoribus eligẽdis plerunque fit, nec dubium est quin populi iudicio electioni & optioni in hac re sua standum sit ut supra dixi. Vnde apparet idem fore etiam si cuiuis de populo plus offerenti uenderetur cùm hac ratione, tum etiam quia ad retinendos homines in officio penæ inuentæ sunt. l. i. ff. de iust. & iure.

Officia publica uẽdi licet etiam practicè.

CAP. QVADRAGESIMVM TERTIVM.

1 *Officia publica princeps an uendere posit?*
2 *Intel. l. 2. ff de const. pri §. sed et quod principi, inst. de iust. & iure.*
3 *Mens praualet uerbis.*
4 *Verba non inspicienda, sed mens.*
5 *Mãdatũ generale restringitur ex mẽte cõcedẽtis*
6 *Princeps sufficiẽter à populo datus nihil ultra exigere potest.*
7 *Populus imitatur principem.*
8 *Officia quando uendere nõ licet, tunc nec expedit nec decet, idem è contra, contra Theologos.*
9 *Officia publica uendere et licet et decet principi, si à populo erat insufficienter dotatus contra theologos.*
10 *Officia publica an uendere possint Duces, Comi. & Marchiones.*
11 *Magistratus ciues tueri tenetur.*
12 *Officia publica uẽdita an transeãt ad successores?*
13 *Dignus ad officia publica quis intelligatur*
14 *Officia publica & dignitates non dignis sed dignioribus dandæ?*
15 *Electionis forma.*
16 *Eligens dignum omisso digniore bis peccat.*
17 *Officia publica uendi posse ita ut transeant ad successores, contra Sotum.*
18 *Populorum alienationes necessitatis causa an perpetuò fieri liceat?*
19 *Populorum à rege alienatorũ duplex læsio.*
20 *Populum à principe habitum qui alienare põt, et uendere potest, contra Sotum.*
21 *Populo malè alienato adest peccatum et restituendi obligatio. contra Sotum.*
22 *Magistratus an populum uendere posit?*
23 *Episcopus an populum uendere possit?*

1 HACTENVS quo ad primum articulum de populo talia officia uẽdẽte. Quid aũt quò ad secundum articulum de principe? & sanè in eo sunt tres conclusiones, prima, ut uenditio ab eo facta mero iure ualeat. altera, ut non expediat fieri. Vltima ut non quoq; deceat fieri. ita S. Thomas opusculo. xxi & Caietanus, & Dominicus Sotus ubi supra exẽplificãtes in ducissa Brabantiæ ad quã ita rescripsit consultus idẽ diuus Thomas, qđ & in reliquis principibus superiorẽ in tẽporalibus nõ recognoscentibus procedere uolũt. mouetur Sotus quia (inquit) postquã populus principi & in principẽ oẽ suũ imperium & iurisdictionẽ cõtulit, & sibi imperii reseruauit nihil, cõseqnẽs fit, ut q.cq.d ante talẽ cõcessionẽ populus ipse poterat, id post eã principi liberrimum sit l. i. ff. de cõst. prin. § sed & quod principi, inst. de iure nat. Hinc est ut uulgò fertur, principem legibus solutũ esse §. fi. inst. quib. mod. test. infir. l. princeps legib. ff. de legib. l. ex imperfecto. ff de lega. iii. l. ex imperfecto. C. de testam. Quid dicendum? & sanè ab hoc enigmate & elemento pendet uera istius

Officia publica princeps an uẽdere possit?

rei cognitio, quam isti grauissimi patres non
potuerunt nõ ignorare, ac subinde cespitare,
cum in legalem disciplinã sicq; in possessionẽ
alienam pedem intulerint: (ipsi enim Theolo
giæ professores erant.) Etenim ea æquipara-
tio, quam ipsi inter populum liberum, & prin
cipem facere uolunt, regulariter minimè pro
cedit, ut enim unicuique suis de rebus uel ad
suam utilitatem spectantibus disponere liber
rimũ & est & expedit esse, ut plene supra iam
ostendimus: ita populo quoque de rebus siue
suis, siue ad suam utilitatem spectãtibus (qua
le est in specie nostra) liberrime disponere &
licet & expedit, ut supra edocti fuimus. idq; si
bi utilius esse reputatur & cõsultius quod ipse
mauult, ut ostẽdimus supra. quibus adde Glo.
& doct. in. §. præterea inst. de act. dum sic ce-
cinit.

Id portat leuiter quod portat quisque libenter

Diuersum longe est in eo, qui agit rem alie
nam, aut alienam ad utilitatem spectantem,
qualis est princeps, qui populi non tam domi
nationem quàm administrationẽ habet; nec
enim respublica propter principem creatur,
sed princeps propter rempublicã instituitur,
ut supra diximus: & nominatim ipsimet S. Tho
mas & Caietanus & Sotus ubi supra fatentur.
nec est uerum omne suum imperium à popu-
2 lo in principem translatũ esse. Nam † licet le-
Intell. l. i. ff. de cõstit. pri. §. sed & quòd. pricipi ist. de iust. & iure. ge regia relata in d. l. i. ff. de const. prin. gene-
raliter ita quod attinet ad uerba ipsius dice-
retur, tamen quum uerba ut cũque generalia
sint intelligenda & restringendã uel amplian
da iuxta subiectam materiam. l. si uno in prin.
ff. locati, etiam si per hoc recedatur à proprie
tate sermonis & uerborum. l. stipulatio ista §.
3 hi qui &. §. hoc quoq;. ff. de uerb. obliga. l. qui-
Mens præualet uerbis. bus diebus. §. dominus. ff. de condi. & demonf.
ubi notant Socinus & alii. l. pater Seuerinam
§. conditionum uerba, ubi textus egregius ff.
de condi. & dem. l. hæredes mei. §. cum ita, ubi
plene per Socinum & Ripam. ff. ad Treb. quã
regulam pluribus quàm quinquaginta defini
tionibus iurium & rationum ornauimus in l.
si quando in prin. C. de inoffic. test. & aliquid
de succ. crea. §. ix. nume. 8. cum seq. euenit ut
uerba generalia d. l. i. ff. de const. prin. quate-
nus dictant, omne suum imperium à populo
in principem translatum fuisse, sint secũdum
subiectam materiam restringenda; quatenus
subiecta materia patitur & ei accommodan-
tur, aut accõmodari possunt illã uerba. Sicq;
qualis est natura principatus, talis esse debet
illorum uerborum ut cunque generalium in-
terpretatio. Principatus autem natura est,

meram subditorum non etiam regentium uti
litatem respicere & curare, nec alium sco-
pulum intuetur aut intueri potest ut supra at
tigimus, & plenissime supra cap. i. cum seq.
ergo concessio imperii à populo principi fa-
cta ut cunque uerbis generalibus aut etiam
generalissimis fiat, semper tamen sui natu-
ra & ex subiecta materia limitatã & restri-
cta ac alligata est ad meram ciuium, non
etiam ipsius principis utilitatem, idque ta-
citè actum & exceptum uidetur, ut dd. ll. &
dd. locis habetur. etenim omnis concessio
quamuis generaliter fiat, aptanda est ad
mentem concedentis uel. concedentium. l. si
quando in princ. C. de inoffic. test. ubi multis
iuribus & rationibus id ornauimus, & ua-
ni ac malè sani capitis esset, non intellige-
re, quod populus qui ad meram suam, non
etiam principis sui utilitatem, suam ei po-
testatem & imperium dedit, id nunquam ei
concederet, quod damnosum ipsi populo es-
set, ut sibi enim consuleret, non ut noceret,
fecit. Et quod † uerborum generalitas aut 4
significatio seu proprietas non tam conside- Verba nõ inspiciẽda, sed mens.
randa sit, quàm mens concedentium, elegan
ter docet Cicero in oratione pro Cæcinna.
his uerbis. Scriptum sequi, calumniatoris est:
boni uero iudicis, uoluntatem scriptoris, au-
ctoritatemq; defendere. quæ lex enim, quod
senatus consultum, quod magistratus edictũ,
non infirmari aut conuelli potest, si ad uer-
bã deflectere uoluerimus, consilium autem
eorum, qui scripserunt, & rationem & aucto
ritatem relinquamus. non enim ex uerbis pen
det ius, sed uerba seruiunt hominum consiliis
& auctoritatibus, nec uerba ueniunt in iudi-
cium, sed ea res, cuius causa uerba in leges
coniecta sunt.

Idem Cicero in eadẽ oratione pro Cæcin-
na ait. Verba reperta sunt, quæ indicarent,
non quæ impedirent nostram uoluntatem. fa
cit. l. non aliter. ff. delega. iii. l. iii. C. de lib.
præt. cum similibus, & licet uerba legis ge-
neralia restringamus, eius mentem captan-
tes, tam longe abest ut per hoc eam legẽ uio-
lare uideamur, quod potius ipsius uiolatores
& fraudatores esse uidemur, quãdo mente re
licta uerborum generalitatem aut proprieta
tem obseruamus. l. fraus. ff. de legib. quæ om-
nia plenissime ornauimus supra c. xxv nu. 5. &
in. l. si quando in prin. C. de inoffi. testam. secũ
dũ quę, quod in d. l. i. ff. de const. prin. genera-
liter traditur, omne principi imperium à po
pulo lege regia datum esse, ex mente ipsorum
cõcedentiũ coangustatur, restringitũ, & limi-
tatur

7 Mādatum generale re stringi ex mente concedentis.

tatur quò ad utilia tantum, non etiam quò ad contraria, nam & similiter † in mandato urcunque generali eadem restrictio semper intelligitur, ut in c. qui ad agendum cum ibi plene nor. per Glo. & doct. de procur. lib. vi. & in l. mandato generali cum ibi not. per Gloss. & doct. ff. eod. tit. sicq; per solam statu s mutationem in deterius, tale mandatum uidetur reuocatum l. cum quis in princ. ubi per Bar. & alios. ff. de solu. quinimmo etiam si in deterius mutatus non esset status, sed in æque bonam uel etiam in meliorem sortem, si tamen procuratoris conditio ad cōneniendum difficilior facta est, per hoc mandatum etiam generale reuocatum ademptum uel nūquam datum intelligitur, ut diximus de succ. creat. §. xvii. nume. 95. & nume. 99. cum prec. & seq. & nume. 94. & in. §. iiii. nu. 52. sic ergo & mandatum seu imperium à populo principi datum huiusmodi esse intelligitur, ut ad utilia tantum, non etiam ad contraria porrigatur.

Vnde apparet principis potestatem hac in re parem non esse potestati ipsius populi, sed longè inferiorem, populus enim suis utilitatibus renuntiare, & cum eis dispensare, & eas etiam si libitum esset, prodigere liberrime posset: ut iam docuimus, non secus quàm quisque priuatus in rebus suis. principi uerò populi utilitatibus renuntiare, eas'ue prodigere aut lædere nefas esset, ut ostendimus. Vnde (ut ad propositum reuertamur) si quod damnum ex publicorum honorum munerum officiorum uenditione cōtragere posset, aut euēturum, uerosimile esset; id principi (qui populum tueri non lædere potest) nefas esset attentare: populo autem non utique. Proptere a quod suas utilitates prætermittere, lædere, & prodigere potest. Verum quia necessitati & iustæ causæ subueniendum esse omnia iura proclamant, sicq; ex causa fit omnium legum & iurium naturalium diuinorum & positiuorum transgressio. l. si fideiussor. §. si necessaria. ff. qui satisd. cogan. ubi multa per Ias. l. necessariis. ff. de acquir. hær. l. si filius qui patri. ubi not. per Socinum. ff. de uulg. l. ut gradatim. ff. de mune. & hon. id quod plenissime ornauimus supra per omnia ferè huius libri capita & in præfatione tract. de succ. progressu in prin. Ideo si is princeps à populo non sit satis idoneis reditibus dotatus, itaque ei licitum sit, à ciuibus exigere quod deest ad congruam suam sustētationem, uel ad immensas bellorum impēsas, ad urbium muniones, ad præsidum salaria, ad militum stipendia, & similia, tunc ut per alios modos posset à ciuibus pecunias exigere, ita & per istum posset, qui satis idoneus nobis uidetur, & expers molestiarum, quæ ciuibus inferri solent in pecuniis aliter extorquendis & colligendis.

6 Princeps sufficiēter à populo datus nihil ultra exigere pōt.

Cæterum cum princeps idoneos à populo haberet reditus, tunc talia officia uendere tam nefas esset, quàm si reliqui magistratus à populo sufficienter dotati pecunias præterea à ciuibus extorquerent, qui repetundarum tenerētur ut per totum. ff. ad leg. Iul. rep. Quinimmo in principe turpius esset eo quod teste & eleganter modulante Iuuenali Satyra. viii.

Omne animi uitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto maior, qui peccat habetur.

Et ea propter turpius uitium est in principibus quàm in reliquis, quia populus principum uestigia & mores insequitur non aliter quàm umbra corpus. Vnde † Claudianus sic cecinit. 7 Populus imitat principem.

Nec tam inflectere sensus
Humanos edicta ualent, quam uita regentis,
Mobile semper mutatur cum principe uulgus.

Vnde Cicero in epist. fami. ad Lent. Quales (inquit) in republica principes essent, tales reliquos solere esse ciues. & Iuuenalis Satyra. xiiii. sic cecinit,

Sic natura iubet uelocius & citius nos
Corrumpunt uitiorum exempla domestica, magnis
Cum subeunt animos authoribus.

Id quod eleganter ut adsolet Cice. iii. de legibus depinxit.

Non tantum mali est peccare principes (quāquam est magnum per seipsum malum) quantum, illud, quod per multi etiam imitatores principum existunt. nam licet uidere, quæcunque mutatio morum in principibus extiterit, eandem in populo se cunctam. nobilium enim uita, uictuq; mutato, mores, ciuitatis mutari solent. nec solum uitia concipiunt ipsi principes, sed ea infundunt in ciuitatem. neque obsunt, quòd solum ipsi corrumpuntur, sed etiam quod corrumpunt, plusque exemplo, quam peccato nocent, pauci enim, atq; admodum pauci, honore, & gloria amplificati, uel corrumpere mores ciuitatis, uel corrigere possunt.

Sit ergo quo ad istorum officiorum uenditionem triplex conclusio, & inspectio. nam aut princeps erat à populo sufficienter dotatus, aut minus sufficienter, aut dubitatur. primo casu, talia officia uendere nequit. secundo casu uendere potest usq; ad replerionem idoneam & non ultra: atque si quid superest id in usus publicos conuertendum est. tertio

casu quando dubitatur, sit sufficienter dotatus nec ne, quæstio facti est, pendetque ex necessitatibus reipublicæ & ex mensura redituũ regalium & alijs huiuscemodi inspectionibus, quas si mihi retuleris responsum dabo.

Officia quæ uẽdere nõ licet, tunc nec expedit nec decet, idẽ ẽcõtra, contra theologos.

Apparet ergo ex superioribus, an † tueri possit sententia diui Thomę ubi supra opusculo.xxi. ad Ducissam Brabantiæ & Caietani in summa uerb. uenalitas & Domin. de Soto lib. iii. de iust. & iu. q. vi. art. iiii. qui in hac nostra specie scripserunt talem uenditionem à principe posse fieri, non tamen expedire neq; decere. id quod re uera admittendum non est, longeque uerius est data paritate terminorũ, isthæc inter se minimè differre. nam si princeps à populo satis abunde dotatus erat, aut fortè plus satis, tunc non solũ talia officia uendere, neque expediret neque deceret, (ut sanctus Thom. & Caie. & Sotus admittunt) uerum etiam ea uendere mero iure non liceret, ut supra ostendimus. id quod est contra sententiam ipsorum, qui in eo falluntur, quod existimabant principis tantam esse potestatẽ, quãtam olim populi erat, quod omnino à iure alienum est, ut ultra supra dicta plenissimè disseruimus supra c.i. cũ seq. & c.xix. & c.xx.xxi. xxii. sed & si uerum fuisset (quod uerum minime est aut fuit unquam) quod populus Romanus lege regia omne suum imperium in principem ita contulisset, quod princeps non solũ ad utilitatem, sed etiam ad populi læsionem ius & potestatem uitæ (quod aiũt) & necis haberet. iuxta d.l.i.ff. de const. princ. male intellectam: adhuc tamen id ius ad reliquos totius orbis principes non porrigeretur, qui ad cõsulendum duntaxat, non etiam ad nocendum ius & potestatem habere, uiderentur. Aut & secundo princeps † non erat à populo sufficiẽter dotatus, & tunc longe diuersum est, nam non solum talia officia uendere posset mero iure (id quod S. Tho. Caie. & Sotus admittũt) sed etiam ea uendere deceret, id quod ipsi nõ iure negant; quinimmo etiam tunc ea uendere expediret, si forte alius modus colligendarum pecuniarum idoneior aut commodior facilior've non adesset, id quod ipsi quoque, & non iure negant. tertius casus principalis est † in ducibus, comitibus, & marchionibus, qui in temporalibus recognoscunt superiorem, quales sunt in regnis Hispano, Lusitano-Gallicano, Neapolitano & in similibus. & tũc ab eis talium officiorum uenditionem fieri non posse, tenet & recte ipsemet Sotus ubi supra motus quia istis dominis non incũbit subuenire aut consulere publicis suorum populorum necessitatibus, quæ ratio reuera nulla est, quam ipse nec probat, nec probare possibile erat. nam si uerum est (ut ipse Sotus ibi adfirmat) eos esse uero suorum populorum dominos (idque nos in præsentiarum nec probamus nec improbamus) illinc planè sequeretur eorum populorum tuitio, defensio, custodia, prouidentia ad eos spectare, non secus quàm ad regem regalium populorum protectio: sicque utroque casu par ratio esset & consequenter idem ius. l. illud. ff. ad legem aqui. quinimmo & si tales domini solam iurisdictionem ordinariam habere dicerentur (id quod tutius est & uero proximius) rex autem supremam, adhuc idem esset, nam ad supremum qui de causa appellationis cognoscit, pertinet declarare bene uel male ab ordinario iudicatũ fuisse, & quo casu bene iudicatum fuit, ei executio remittenda est: ita quod si omnia recte & rite fiant ab iudice ordinario, ab eius iurisdictione & imperio nihil omnino eximitur. l. eos in principio cum ibi not. per glo. & doct. C. de appell. ergo cum publicis necessitatibus consulere, prouidere, & subuenire boni principis aut boni magistratus sit, superest, ut ad tales necessitates subueniendas ordinarius magistratus possit talia officia uendere, quãdoquidem omnia ea facere potest & debet, quæ ad bonam spectant gubernationem prouidentiamque eorum ciuium, adeo ut † pro ipsorum tutela etiam uitæ periculum subire (si opus fuerit) teneatur, nedum curam & diligẽtiam adhibere. ut ex communi & uera opinione resoluit Hieronymus Cagnolus in. l. culpa caret, per tex. ibi. ff. de reg. iu. Felin. in c. quanto post glo. ibi de offi. delega. idem Felinus in c.i. col. ii. eod. tit. Cynus, Bar. & Bald. in. l. ii. ff. de noxal. Phil. Decius in. d. l. culpa caret, adeo ut tales domini terrarum secundum opinionem Theologorum (teste Cagnolo ubi supra nu. 5. & 6.) teneantur ad restitutionem si non obstiterint damnis aut periculis populo imminentibus. Quid dicendum? & sanè huiuscemodi quæstio non tàm iuris quàm facti est, pẽdet enim illinc, utrum istis nobilibus incumbat ex sui principis uel populi concessione ius & potestas non solum iuris dicendi, sed etiam gubernandi. & etiam illinc, utrum plenã gubernandi habeant potestatem, an coangustatam, ueluti si grauiora forte reseruata sunt regi aut populo. nam si plenam haberent tam iurisdicendi quàm gubernandi facultatẽ, hoc uno excepto quod ultima appellatio ad principem reseruata esset, tunc in ipsis idem fere respondendum esset, quod in principe respõsum fuit: ut si ipsi non essent satis abundè à ciuibus dotati ad publicas huiuscemodi necessitates

9 Officia publica uendere & licet & decet principi, si à populo erat insufficienter dotatus. contra theologos.

10 Officia publica an uẽdere possit duces, comites, & Marchiones.

11 Magistratus ciues tueri tenetur.

sitates subueniendas, tunc ex talium officiorũ uenditione possent pecunias colligere, nõ secus quàm alijs quibuslibet idoneis modis, dũ modo in publicum bonũ ex pecuniæ conuerterentur. nam eas sibi (etiam si minus sufficiẽtet aut minus idoneis redditibus à ciuibus dotatus esset) assumere non liceret, & sibi imputandum, qui tale onus gubernandi assumpsisset illo stipendio conductus. l. nec emere. C. de iure delib. l. sicut ab initio. C. de act. & obligatio. præsertim, si in manu eius est illud missum facere, ut plerunque est. quod si etiam ad eas publicas necessitates satis idoneis reditibus dotatus esset, tunc nec talia officia uendere, nec per alium modum pecunias à ciuibus colligere posset. Cæterũ si gubernandi onus ad eum non spectabat, uel is casus aut necessitas de qua agebatur ad eius curam nõ spectabat, tunc ad eam necessitatem subueniendam talia officia uendere non posset, non magis quam aliud pecuniarum colligendarum genus exercere.

12 Officia publica uẽdita an transeat ad successores. Denique † in quibus casibus huiusmodi officia, (siue illa fortè sint scriptoriæ siue prætoriæ) diximus posse uendi, id saltem in prætoriis sub duobus demũ temperamentis admittendum esset. primum, ut emptor non admitteretur, nisi per examen hac de re factum, uel aliunde uerosimiliter appareret idoneus ad talem honorem gerendum, munusque illud exercendum: sicque nec turpem aut uilissimũ admitterem etiam petitum, nec honestum uirum si imperitus aut aliàs minus idoneus esset. Alterum est, ut tales uenditiones hoc est militiæ uel officia nec essent ad hæredes transmissibiles, nec etiam inter uiuos alienabiles, nisi forte sub eodẽ examine si appareret idoneus is in quem fieret talis inter uiuos uel in ultima uolnntate translatio, quod vltimum in specie tenet ipse Dominicus Sotus ubi supra. Istorum ratio ea est, quia ad tales prætorias & magistratus eligitur industria personæ. l. inter artifices. ff. de solu. aurhent. ut iudices sine quoquo suffra. per totum, adeo ut nõ sufficiat aut uix sufficiat idoneum aut dignum eligere si quidem magis idoneus aut dignior in prõptu est, ut tenere uidentur aut saltem sentire Dominicus Sotus ubi supra, sanctus Tho. opusculo xxi. ad Ducissam Brab. Caietanus in. d. summa uerb. uenalitas, ita tamen ut ille † de-

13 Dignus ad officia publica quis intelligat. mum idoneus existimetur in quo sit concursus duorum, primum probitatis, alterum peritiæ & dexteritatis: quod ultimum Sotus ubi supra ita depinxit, nõ solum (inquit) præter morum honestatem, scientia, prudẽtia, solertia, atq; in primis animi robur necessaria sunt ei, qui sessurus est iudex, uerum etiam expedit nonnunquam eũ, qui non est tam ornatis moribus alteri, qui illis abundat anteferri propter alias dotes, quibus prȩditus est ad regendum accommodas. Simillimum est, † quod in cõferendis ecclesiasticis dignitatibus aut beneficijs eadem omnino (atq; id exactius) considerãda sunt, adeo ut dignum eligere non sufficiat, si dignior in promptu est, quod tamen ita accipiendum est, ut digni electio & si dignior sit prætermissus ualere non desinat mero iure, peccat tamen elector, qui dignioris conscius erat. hæc uidetur esse communis opin. tam theologorum quàm iurisconsultorum ut per egregium Dominicum Sotũ lib. iii. de iust. & iu. q. vi. art. ii. sanctus Thomas. ii. ii. q. lxiii. art. ii. idem S. Thom. in quolib. q. vi. & rursum. quæst. viii. Alex. de Ales. par. secunda quæst. cxxxvi. membro. ii. Nicolaus de lira super Ioan. xxi. Henricus & Goffredus in suis quolib. Hadrianus postea summus põtifex in materia restitutionis, & Mairo. in iiii. distinctio. uigesimaquarta quæst. octaua & quȩstio. nona. Facit, nam forma electionis hæc est, Dilectissime, & si es hodie cras non eris per patrem & filium & spiritum sanctũ adiuramus te & in uirtute conscientiæ & sub periculo animæ tuæ dic nobis quis utilior uideatur. per pende non dixit quis utilis sed quis utilior, ita habetur in c. constitutus. ii. de appell. tradunt Hostiens. Auto. Butrius, Abbas, Siculus, & alij communiter relati per Nicolaum Boerium decisio. i. numero 32. uers. & debet talis adiuratio. hanc receptiorem sententiã (non paucis tamen repugnantibus ac contendenti bus dignum eligere sat esse) egregia ac naturali ratione tuetur ipse Dominicus Sotus, nã inquit, antistites (iuxta illud Domini, Gratis accepistis gratis date) tenentur gratis conferre beneficia. Nec dubium est, quin † is qui meliore posthabito quẽ in promptu habebat beneficium confert minus digno, is gratis non dat, quia species lucri est de alieno largiri & beneficii debitorem sibi acquirere, adeo ut tale lucrũ ita turpe reputetur quod furto annumeratur, textus egregius in. l. si pignore in princ. ff. de furtis, nec expedit dubitari quin uerosimiliter nullum alium animum quã istiusmodi lucri faciẽdi habere possit aut uideatur antistes, qui meliore posthabito minus digno tale confert beneficium; gratiã enim aut gratum ne dicam indebitum donum ei dare uoluit de alieno, quo magis istius doni aut beneficij eum debitorem sibi faceret & obstringeret; id q nonsolum lucri sed etiã furti speciem esse ītelligitur, ut d. l. si pignore. cui adde impietatis

Marginalia (right): 14 Officia publica & dignitates nõ dignis sed dignioribus danda. — 15 Electionis forma. — 16 Eligens dignũ omisso digniore bis peccat.

ſmpietatis quoque uitium eſſe, peccat enim contra iuſtitiam diſtributiuam edocentem pro meritis uirtutum tales honores eſſe deputatos & eſſe conferendos. unde iniquitas non in eo dūtaxat eſt, ꝙ præmio & emolumēto dignior ille defraudatur, ſed ēt in eo impietas eſt, ꝙ eius honor & decus lædit. etenim ſcd̄m mores hoīum iuxta modū aut mēſuram dignitatum quibus decoratus eſt, aut honorū quos gerit unuſquiſque, uulgo magis aut minus dignus iudicatur. unde fieri nō poteſt, qu princeps ſi poſt habito digniore minus digno iſthęc conferat, digniorem illum non ſolum debito præmio & emolumento defraudare, ſed etiam eius decus & honorem lædere, intelligatur. facitque præterea contra iuſtitiam commutatiuam, quæ ſuadet tutorum aut adminiſtratorum cuſtodum'ue nō mediocrem tantum, ſed etiam optimum reipublicæ accōmodandum eſſe; ſi is uel in promptu ſit, uel rationabili diligentia reperiri poteſt: cuius cōtrarium reipublicæ noxium uehementer eſt. quæ omnes rationes, quas commemorati patres luculenter eccleſiaſticis accommodare uidentur, profanis uerò non ita apertè. dubium non eſt quin ad ſæcularia quoque pertineant, præſertim cum omnis principatus meram ciuium non etiam regentium utilitatem intueatur, ut c. ſuperiore fusè oſtendimus. ſicque etiam in ſæcularibus officijs & dignitatibus conferendis tenendum eſt, nō ſufficere eligere dignum, quoties dignior in promptu eſt intellige nō ſufficere quin peccet elector, ſufficit tamē quo ad hoc ut ualeat mero iure collatio aut electio, ut ſupra oſtendimus.

Stat ergo ex ſuperioribus officia publica etiam ob publicam neceſsitatem uendi nō poſſe, ſi habeant iuriſdictionem: niſi idoneis ad eam iuriſdictionem exercendam. hoc primo. Item uendi ita non poſſe, ut tranſeant ad hæredes, aut etiam ut inter uiuos poſſint alienari, id quod nominatim tenet Dominicus Sotus d. art. iiii. ad finem. Quod nos ſub hoc temperamento admittimus, ut † procedat quandiu non conſtet illum ſucceſſorem eſſe idoneum. Cæterum poſtquam id conſtiterit, uel ſi id conſtaret, talem tranſlationem admittere fas eſſet. mouetur doctiſs. Sotus eo quod munus eligendi ſenatores ad regis electionē pertinet quod munus ei ademptū uideretur, ſi tales alienationes eſſent tranſitoriæ ad ſucceſſores uniuerſales, uel ſingulares ementis; quæ ratio (iudice me) debilis eſt, omnia enim cenſentur permiſſa, quæ non reperiuntur expreſsim prohibita. l. necnon. §. quod eis. ff. ex quib. cau. maio. l. ſuper ſtatuas. C. de religioſ.

57 Officia publica uēdi poſſe ita ut trāſeāt ad ſucceſſores, contra Sotum.

nec alibi reperio id prohibitum eſſe aut unquam fuiſſe, & cum niſi ob publicam utilitatē tales alienationes fieri non poſſe, duxerimus; ſi id fieri publicè utile ſit, iam eo ipſo permiſſum uidebitur. quod obtineret quando in toto regno eſſet ea neceſsitas & ſic in toto regno talis alienatio fieret. Deinde procedit ēt ſi in uno populo ea neceſsitas urgeret tunc enim ad ſalutem & tutelam illius populi id fieri liceret, ſi res, ut dixi, non haberet aliunde, unde id faceret. nec adeſſet alius modus commodior colligendarum hanc ad rem pecuniarum. Cæterum ſi cōmunis eſſet neceſsitas aut periculum omnium, populorū regni aut quorundam, tunc ad omnium populorum tutelā nō liceret tales magiſtratus cum clauſula ut ad hæredes tranſirent ementis, uel ut tranſirent ad eorum ſingulares ſucceſſores uendere, nam iure naturali incommoda cuiusq; rei iactura damno aut impenſa ipſius non etiam alterius reparāda ſunt. l. ſecundum naturam ff. de reg. iur. ſicque impium & iniurium eſſet, ut omnium populorum periculum damno unius aut alterius populi repararetur, præſertim ſi tale damnū & alienatio eſſet æterna & ſic irreparabilis, ut in capitibus ꝓcedentibus plenè attigimus, & aliquid infra lib. ſeq. in præſcriptionis materia par. i.

Denique ex ſententia ipſius Dominici uidetur eas populorū ſeu oppidorum alienationes perpetuas, quas reges noſtri quotidie faciunt licitas non eſſe, quum temporaliter tantum hoc eſt ad uitam duntaxat emptoris eas fieri liceret ipſe ſcripſerit, cuius uerba ita habent. Hoc autē (inquit) eſt hic apprime conſiderandum, quod & ſi neceſsitas legis neſcia principem quandoq; compulerit huiuſmodi loca deuendere, emptores tamen neque ullus alius, uendendi ius habent, eſſet enim hoc ſenatorum eligendi munus uſurpare quod rex nemini committit. quę ratio re uera nulla eſt, nam illa uerba quod rex id nemini committat, non tam potentiam quàm conſuetudinē aut uſum regis denotant, at de illo ſanè quæſtio erat, an rex id facere poſſet, non an ſoleret. Sed & ipſa concluſio non minus ſuſpecta eſt, nam ceſſante publica neceſsitate talia officia oppidorum, aut etiam oppida ipſa uendere nefas eſt. eadem autem urgente licitum eſt, ut iam oſtendimus, & quāuis moderatius temperantius & cōmodius ſit ea oppida uendere, uel eorum officia publica ſeu magiſtratus, non in æternum, ſed ad uitam duntaxat ementis aut ad breuius etiam tempus ſi fieri poſſet, tamen ſi id commode fieri non poſſet, uel quod ſic nō inuenitur emptor, uel minus pecuniarum

58 Populorū alienationes neceſſitatis cauſa an perpetuò fieri liceat?

pecuniarum sic colligeretur, quàm ad præsentem eandemq; urgentem necessitatem opus erat, tunc etiam talem uenditionem fieri perpetuò fas esset, per iura & rationes iam relatas, cum moderamine de quo supra, ut si communis necessitas erat communi iactura & æqua proportionabiliter reparetur, sin autem uni tantum populi periculum imminebat, tunc illius tantum iactura aut impésa id fiat, nisi fortè unus populus ab hoste propter totũ regnum adortus fuerat, tunc enim quasi res totius regni ageretur (præsertim si periculũ erat, ne capto illo oppido reliqua quoque regni oppida hostis adoriretur) omnium populorum iactura & impensa ea res reparanda esset. Quasi iam communis causa ageretur; ut tamen si tunc aliquod oppidum alienaretur, postea communibus expensis redimatur, ne alias unius tantum populi iactura communis causa inique reparata uideretur. Constat e-

19 Populorũ à rege alienatorũ duplex læsio. nim apud nos Hispanos ingentem esse læsionem eorum ciuium, quorum oppidum alienatur, non solum eo nomine quod ignominiosum sit in dominium uel subiectionem inferioris à rege transire ciues ut dixi supra in præfatio: sed etiam eo nomine quod oppidorum sic alienatorum prædia, campi, domus, & similia continuo redduntur longe uilioris ualoris & æstimationis. Iam ergo dubitari nõ oportet quin alienationes talium officiorum aut etiam ipsorum oppidorum à rege fieri ex necessaria causa fas sit, etiã in æternum præsertim si sibi reseruet supremam iurisdictionem, & in eo tantum quæstio erit, quando ea necessaria causa urgeat, aut urgere uideatur: idquod ex superioribus expendendum est.

20 Populum à principe habitũ qui alienare potest, & uendere potest, contra Sotum. Subdit † Doctissimus Sotus ubi supra sequẽtia uerba quod si quis (inquit) à rege facultatẽ suum locum transferendi impetrauerit, non explicando uẽditionem, arbitror sic peccare uendendo, ut ad restitutionem pretii teneatur: quia nemini fas est uendere, nisi regi. quę ratio suspecta est, nam qua ex causa primæua principis concessio iustificari potest, eadem ex causa sequens translatio potuit iustificari, ut supra ostendimus. & hanc ad rem princeps à reliquis magistratibus nihil differt, quinimmo cum tales alienationes plerunque noxiæ sint, ipsi principi magis interdictę uidentur, quàm reliquis, sicque non est uerum quod nemini fas sit uendere, nisi regi. quinimmo regi, cessante necessitate magis nefandũ esset quã reliquis, ipsa autem urgente (secundum superiorem declarationem) & ipsi & reliquis idq; facilius fas esset.

Subdit Doctissimus Sotus hæc uerba, ubi autem (inquit) rex eandem largiretur facultatem, cessaret restitutionis obligatio, non tamen ratio peccati, postquam uenditio non fit in bonum publicum. Sed re uera isthęc omnia suspecta sunt, nam aut rex licita ex causa id permisit, aut ex causa minus licita. Priore casu, sequuta uenditione non solum cessat restitutionis obligatio, sed etiam peccatum omnino cessat. Posteriore autem casu, non solum peccatum adest, sed etiam præcisa obligatio restitutionis, ut patet per omnes titulos. ff. C. & insti. de lege aqui. c. non dimittitur de reg. iur. in lib. vi. 21 Populo male alienato adest peccatũ & restituẽdi obligatio. cõtra Sotum.

Quò ad quartum principalem articulum, utrum † defensores aut decuriones ciuitatũ talia officia uendere possint, Doctissimus Dominicus ubi supra tenet quod non, quod uerum est in plerisque Hispaniarum oppidis, quia eorum iurisdictio aut administratio ad hanc rem se se non extendit. sed ubi hanc ad rem eorum potestas se se extenderet, ibi id fieri ob utilitatem publicam liceret, non alias. 22 Magistrat' an populũ uẽdere possit?

Eandem regulam † negatiuam tradit idem Sotus in episcopis & reliquis ecclesiasticis magistratibus, cuius rei ueritas ex facto pendet, hoc est ab institutione eorum officiorum. de quorum uenditione agitur, secundum superiores rationes & distinctiones. 23 Episcopus an populũ uẽdere possit?

CAP. QVADRAGESIMVM QVARTVM.

1 *Leges an mero iure obligare incipiant ante earũ promulgationem ardua. q.*
2 *Leges declaratoriæ respiciunt etiam præterita et obligant ante sui promulgationem.*
3 *Lex noua ante sui promulgationem non ligat etiam scientes, contra Sotum.*
4 *Leges noua noxiæ sunt.*
5 *Lex contractus est, & contractus lex est.*
6 *Lex & mandatum æquantur in obligando.*
7 *Leges ante sui promulgationem non ligant etiam quo ad contractus infirmandos. contra Doctores.*
8 *Matrimonium non infirmat lex noua ante promulgationem.*
9 *Lex noua priuilegiorum reuocatoria non ligat ante sui promulgationem.*
10 *Ius naturale obligat nos sine promulgatione secus iure diuino positiuo.*
11 *Leges post promulgationem an teneant inculpabiliter ignorantes?*

ENTESIMO trigesimo nono, colligitur ex nostra principali conclusione, quid respódendum in illo egregio articulo, an † leges incipiãt obligare saltẽ mero iure simul ac latæ fuerint etiam ante sui promulgationem, an verò demũ postquam promulgatæ sint? Qua in re receptior opinio esse uidetur, non solum ad culpam, uel ad pœnam ante sui promulgationem nõ obligare, sed nec etiam mero iure. ita tenent cõmuniter doct. per tex. ibi in auth. vt factæ nouæ constitutiones in prin. communiter doctores per tex. ibi in cap. in istis. 4. dist. communiter doctores per tex. ibi in l. leges sacratissimæ. C. de legib. communiter doct. in c. adhæc per tex. ibi de postul. præl. communiter doctores per tex. ibi, in c. cognoscentes de cõsti. ubi plenè per Panormi. post Anto. Butri. Ioannẽ Imol. & alios, Baldus plenè, in d. l. leges, & hãc esse utriusque Iuris professorum receptã sententiam agnoscit doctissimus Theologorum Dominicus Sotus lib. 1. de Iust. & Iure. q. 1. arti. 4. tenet summus Theologus Alfonsus de Castro de potesta. legis pœnalis. c. 1. ad finẽ versi. additur deinde, qui sic ait, Tanta est in statuenda lege publicationis necessitas, ut Deus ipse cui rerum est summa potestas, non possit lege positiua ab eo data citra eius publicationem aliquem ad ipsius obseruationem obligare, idem tenent diuus Hieronymus & S. Ambrosius, & S. Augustinus quos ipse allegat.

1 Leges an mero iure obligare incipiant ante earũ promulgationẽ, ardua quæstio.

Contrariam tamen partem nouissime tenet nostræ tempestatis theologorum doctissimus Dominicus de Soto lib. i. q. i. art. iiii. de iust. & iure, qui contendit simul ac quæque lex lata est, statim ligare mero iure ciues, licet ad culpam aut ad pœnã minimè obliget ignorantes ignorantia tolerabili aut inuincibili. motus quia inquit lex est commune præceptũ l. i. ff. de legibus. sicque omnes ciues obligat, nullo dempto, nullaq; habita distinctione inter scientes & ignorantes, & quia simul ac me (inquit) aliquis certiorem fecit de lege lata statim obligor ab ea aut constringor, & tamẽ nuntius ille non me obligauit, sed lex antea lata; ergo antea eram obligatus etiam dum legem latam ignorabam. Sed cum ab apertis utriusque iuris definitionibus supra relatis recedere nefas sit, (ut interim prętermittam auctoritatem nostrorum communi uoto in idẽ consentientium) in eo tantum quæstio supererit quemadmodũ ab his difficultatibus enodare nos possimus. Et sanè quod uno tempore fiat dispositio, & in aliud tempus effectus eius conferatur, nec nouum nec mirum est. l. i. l. quod sponsæ. C. de dona. ante nup. l. in tempus. ff. de hær. inst. sicque hodie si fit lex eius tamen effectus ex sui met natura confertur in tempus quo quisq; ciuium legis notitiam habere cœpit, uel habere debebat, aut præsumebatur, quod est postquam præterijt tempus hãc ad rem à legislatore definitum. In regionum † enim plerisque mos esse solet, ut cum leges publicantur, tempus certum definiatur à quo in posterum & non antea obligare incipiant; sicque antea ciues ea lege minimè constringuntur, nisi forte fiat lex declaratoria iuris iam statuti & recepti in qua plerunque nominatim solet declarari, ut prętерita quoque comprehendat & etiam præsentia, cuius rei ratio ea est, quod & si regulariter legis natura sit futuris, non etiam præteritis dare formam negociis. ut dd. iuribus, tamen fallit in legibus declaratoriis, quia qui declarat nihil denuo agit, sed quod actum iam erat detegit; non aliter atque si spicas excusseris frumenti, granaque antea occulta exindè prosiluerint apparereque cœperint; quo casu nihil granorum te fecisse uerum est sed ea tantum quę ibi inerant detegisse. l. adeo. §. cum quis ex aliena. ff. de acq rerum dom. iuncta. l. hæredes palam. §. i. ff. de testa. facit. l. duo sunt Titii. ff. de testa. tut. sic ergo & in specie nostra, & si regulariter futura negocia leges intueantur, non etiam præterita, tamen cum sint non tam noui iuris inductoriæ quàm declaratoriæ etiam præterita comprehendere possunt. exẽpli gratia, in iure ingens quæstio erat in successione maioratus, utrum filius secundo genitus præferretur nepoti ex primo genito præmortuo, an cõtra. definiuit Taurina lex quadraginta nepotem præferẽdum patruo suo, ea lex quasi non tam noui iuris inductoria, quàm declaratoria tantum, facilè potuit præteritos ad casus retrahi, sicque simul atque lata esset etiam ignorantes ciues comprehendere, non sic † si noui iuris inductoria esset, tunc enim nec ad præterita regulariter referenda esset; nec in futurum antea obligare inciperet quam ad ciuium notitiam uel perueniret, uel peruenire deberet, aut præsumeretur. quod est post præteritum tempus à legislatore definitum quod definire & solet & expedit secundum distantiam locorum, intra quod tempus illius legis notitiam habentes non magis (ut arbitror) legi obstringuntur quàm reliqui, qui ipsius notitiam nullam habent, arg. d. l. i. d. l. quod sponsæ. d. l. in tempus, quamuis cõtrarium & minus rectè (iudice me) tenuerit Sotus ubi supra moueor per. dd. leges, & ratione, sic enim par ius inter

2 Leges declaratoriæ respiciunt etiã præterita & obligent ante sui promulgationem.

3 Lex noua ante sui promulgationem nõ ligat etiam scientes, cõtra Sotum.

inter conciues seruatur, quod & æquissimum est iustitiæ rectæque rationi & iuris prudentiæ consentaneum. l. cum oportet in princ. C. de bon. quæ lib. l. illam. C. de coll. l. illud eod. tit. cum simil. Quid enim si iussit lex equos, aut arma, mancipia, frumenta, pecudes extra fines regni non uendere, semestrique tempore præterito uoluit ciues obligari; certè per iniquum & societati populari aduersum esset, ut qui statim illius legis notitiam, haberent ea illico obstringerentur, reliqui uero lõgè postea; sicque isti illico inciperent carere emolumento, quod ex talibus mercimoniis capiebant, reliqui uerò conciues huius rei ignari non carerent; ut interim omittam omni rationi & iuri esse aduersum, pugnans, contrarium ut scientes aut diligentes, sicque legis priores notitiam habentes per hoc sint deterioris conditionis quàm reliqui, qui ipsius notitiam per imperitiam aut socordiam, uel ignauiam non habebant. arg. d. l. leges sacratissimæ cũ ibi not. C. de legi. l. ii. ff. de orig. iuris. ibi turpe est uiro patritio ius in quo uersatur ignorare. hactenus quando lex fuit prohibitoria. Quid si esset imperatrix? puta, iussit ut post semestre tẽpus nemini liceret syluam suam aut montes suos stirpitus cedere, aut eradicare, quo magis prouincia lignis abundaret: quod obseruari ab omnibus post præteritum semestre tẽpus iussit: & tunc ijsdem iuribus & rationibus dicendum est ante illud tempus scientes ea lege non teneri non magis quàm ignorantes; postea uero omnes ex æquo teneri. Quodque si lex esset permissoria? idem fotet, puta erat prohibitum ne quis uenderet mancipia aut colonos etiam suorum agrorum neve renuntiaret paternæ hæreditati futuræ, ne'ue uxori donaret, ne'ue filiofamili. mutuum daret, ne'ue uxor dotis fideiussorem acciperet, aut fundum dotalem maritus alienaret. & similia de quibus per Bartolum in. l. si quis pro eo. ff. de fideiussor. nunc fit noua lex disponens isthæc omnia permitti post semestre tempus, certè tunc etiam is, qui statim illius legis notitiam haberet, non gauderet tali permissione ante illud tempus, postea tam ipse quã etiam illi gauderent qui eam legem ignorarent. Quid si ea lex esset punitiua quia disposuit sic? qui damnum iniuria dederit, aut furtum fecerit, aut uulnerauerit, falsum'ue commiserit, ab hinc post pręteritum tempus semestre duplicatam pœnam subeat, quàm antea solebat imponi. & adhuc idem erit, nam taliter delinquentes intra illud tempus pœnam tantum simplicem, non etiam illam duplicatam subirent etiam si illius legis nouæ notitiam haberent; post præteritum uerò illud tempus eam duplicatam pœnam subirent, non solum scientes, uerum etiam illius legis ignari per eadem iura & rationes. Quæ omnia obtinere intelligo etiam si expressum esset à legislatore id tempus statui ut ad omnium ciuium notitiam ea lex perueniret; adhuc enim interea illius legis conscij ea lege non obstringerentur, non magis quàm ignari: sed demum postea & tunc tam conscij quam ignari: cum quia prohibita ad tempus post tempus censentur permissa, & econtra post tempus prohibita intra tempus non disponunt. l. cum prætor. ff. de iuditi. dicta. l. in tempus. dicta. l. quod sponsæ. cum plene not. per Docto. in dictis locis, tum etiam quia legis uirtus in quatuor concluditur, in imperando, uetando, permittendo, & puniendo .l. legis uirtus. ff. de legibus. & in omnibus his speciebus (ut constat ex exemplis iam relatis) plane edocti sumus, inciuile, iniurium, iniquumque fore si intra tempus à legislatore definitum ea noua lege tenerentur scientes magis quam ignorantes, post tempus uerò utrosque teneri ius esse: nisi fortè etiam post tempus tam iusta & inuincibilis esset alicuius ignorantia, ut ei quasi restitutionis, aut abolitionis, indulgentie'ue beneficio princeps uellet subuenire. argumen. per totum. ff. de aboli. l. prima. ff. de constitut. prin. in fine. §. sed & quod principi iustitut. de iur. natu. Tenendo nostras & receptas sententias nihil ad rem pertinet, quòd leges factæ intelligantur ad bonum commune. l. prima. ff. de legibus c. erit autem lex. quarta distinc. sicq; uideantur debere ligare etiam ante tempus in eis definitum eos, qui earum notitiam habuerint. nam respondeo animum legislatoris talem esse uideri qualem eius uerba indicant. l. Labeo. ff. de supel. lega. uerba autem eius significant post tempus non antea eas leges debere subditos ligare, ergo & talem fuisse animum credendum est; quinimmo intelligendum etiam eam nouam legem, post illud demum tempus à legislatore definitum, & non antea utilem esse uideri reipublicæ; ideoque etiam mentaliter antea non obligare etiam scientes, non magis quam ignorantes. præsertim † cum nouas leges ferre non tam laudabile quàm reprehensibile prudentioribus semper uisum fuerit. 4

Leges nouæ noxiæ sunt.

rit. teste Thucidide, qui ex prudentissimi Cleonis Atheniensis oratione sic scripsit, Melius(inquit) agitur cum republica, quæ malis moribus constanter utitur quàm cum ea quæ bonis sed inconstanter. Denique lex ciues obligat, non secus quàm contractus quidam ideo

5 Lex cōtractus est, & contractus lex est.

lex & appellatur, & est contractus quidam. l. i. ff. de legibus uerb. communis reipublicæ sponsio (hoc est promissio ut. §. i. iust. de verb. obl.) & contractus lex quoque appellatur. l. i. legē quā C. de pact. l. contractus. ff. de reg. iu. l. i. §. si cōuenerit. ff. deposi. dixi plene de succ. progressu in præfa. ad prin. unde ut si tecum facerem contractum, ita ut post tempus obligaremur inuicem, antea minimè teneremur, ut iam ostendimus: ita & per legem ita factam antea non obligamur. Nec ad rem pertinet quod legem possimus ignorare, contractum autē nostrum nō uideamur posse ignorare. nam imo possumus. Quid enim † si per seruum aut filiū

6 Lex & mādati æquiparatur in obligando.

institorem, aut per mādatarium, aut per procuratorem generalem obligemur, ut per totos titulos. ff. & C. & iust. de instit. act. & ff. & C. & iust. quod cum eo, cum simi. & de procur. & mand. non ne possumus ignorare contractus, & nihilominus obligamur? dicet quis iā eo ipso quod mandatum dedisti, scire uideris quod uel huic futuro euentui & periculo te committere uis. sed replicabo, eo ipso qd' sub principe uel republica uiuere uolumus, uidemur uelle nos eis mandatum ad tales leges ferendas dare l. j. ff. de const. prin. d. §. sed & qd' principi inst. de iure nat. idque; mandatum nostrum nostraque commissio nos obligat, sponteque nostra legibus etiam pœnalibus ideo dicimur obligari. l. imperatores. ff. de iure fisci, ibi tute huic pœnę subdidisti. l. si. C. ad leg. iul. maiest. ergo ut si procurator meus (iuxta formam mandati uel non egressus formam mandati) me post tempus & non antea obligatum uoluit, tunc demum & non antea obligabor; ita & legislator si me post tempus, & non antea obligatum uoluit, tunc demum & non antea tenebor, Verum ut si procurator habens ad hoc mandatum me pure obligatū & statim uoluit, statim ēt ignorans obligabor. ita & legislator si me statim obligatū uoluit, statim etiam ignorans nedum sciens tenebor, dummodo is non egrediat terminos mandati hoc est imperij & iurisdictionis sibi datæ. terminus autem mādati & imperii sibi commissi is esse uidetur, ut prosit, non ut obsit ut supra c. præc. & plenius supra cap. j. cum seq. in nostra princ. concl. disseruimus. ergo si is uellet ut leges noui iuris inductiuè præsertim pœnales obligarent ignorantes, planè terminos mandati & imperii sibi commissi uideretur egredi. cæterum si uellet ut leges nouæ iuris tamē ueteris declaratoriæ etiam ignorantes obligarent, nihil iniurium aut noxium fecisse uideretur, sicque; terminos imperii sibi commissi minimè uideretur egredi, secundum quod supra exposuimus. quæ omnia nota, quia nullus unquam in cuius scripta inciderim ita attigit, nec etiam proximè accessit.

Ex superioribus apparebit, an uera † sit sententia Panor. in. d. c. cognoscentes & Domin. 7

Leges ante sui promulgationē nō ligant etiā quo ad cōtractus infirmandos, cōtra doct.

de Soto ubi supra existimantium legem regulariter obligare, uel ualere statim etiam quo ad ignorantes, & ante sui promulgationem, quo ad inualidandos uel rescindendos cōtractus. unde uerosimiliter responsuros credendum est (id quod in simili etiā responderunt) quod si lex à rege nostro fieret ita, Non ualeat ullus contractus sine insinuatione. aut non ualeat mulieris contractus sine interuentu duorum consanguineorum. aut non ualeat contractus adultorum ipso iure curatore carentium. aut non ualeat contractus uxoris inscio marito initus. tales leges & similes etiam ante sui promulgationem tenerent ciues, & consequenter & statim & etiam ab ignorantibus initos contractus infirmos redderent. quæ omnia & similia omnino repudianda sunt, primum quod aperte noxia essent, & consequenter egredi uiderentur terminos mādati & imperii principi à populo cōmissi. deinde quia contra naturam legum nouarum regulariter est præterita intueri, sed tantum futuris dare formam negotiis. at in matrimonii † contra- 8

Matrimonium non infirmat lex noua ante promulgationem.

ctu quia postquam semel celebratus est, nō potest sine læsione alterius uel forte utriusque dissolui. bene agnoscit ipse Sotus ubi supra talē legem à Pontifice uel à concilio etiam latam non ligare, nisi post tempus promulgationis. qui etiam agnoscit, leges † nouas priuilegio- 9

Lex noua priuilegiorum reuocatoria nō ligat ante sui promulgationem.

rum reuocatorias non ligare, nisi demum à tempore promulgationis, hoc est, post tempus à legislatore definitum, quale esset (inquit) dum indulgentiæ reuocantur, aut suspēduntur: tunc enim in suo robore permanent, donec in metropoli uel in ecclesia cathedrali reuocatoria aut suspensiua lex publicatur. cuius sententiam sequor. ex qua apparet ueluti ex sua ipsius confessione quam longè ipse & Panormi. errauerint, in superiore opinione, quam improbauimus, nam si lex noua priuilegiorum reuocatoria non obligat, aut produ-

cit

cit effectum, nisi demum post tempus à legislatore definitum præteritum, ut ipse fatetur: multò minus producet effectum ante illud tẽpus lex noua, quæ à iure cõmuni concessa immutauerit: cum priuilegia longè faciliùs tollantur, quàm ea quæ competunt de iure communi. l. eius militis. §. militia missus. ff. de mili. testa. nec dubium est, quin quælibet lex noua, quę declaratoria non sit, sed noui iuris inductiua, necesse sit, ut à iure uetere aliqua ex parte recedat, aliàs nihil ageret. l. ius ciuile, cum ibi not. ff. de iust. & iure, quod si declaratina tantum sit, tunc nihil denuo induceret. sicque statim ligaret etiam ignorantes, ut in exẽplo maioratus de quo meminimus supra cum similibus. Lex† autem diuina simul & naturalis ante ullam nel sine ulla promulgatione ideo obligat nos, quia eã omnis homo sine ullo doctore natura ipsa edoctus est, secundũ eundem Sotum, quod & docemur à lege prima. ff. de iust. & iu. & in prin. inst. de iure nat. lex diuina positiua demum post promulgationem obligat nos secundum eundem Sotũ, qualis est lex diuina ceremonialis, sicque sibi ipsi rursum aduersari ipse Sotus uidetur, nã si lex diuina positiua ante sui promulgationem nõ obligat, quanto minus obligabit lex positiua ab homine lata ante talem promulgationem & ante tempus quò ad notitiam hominum rationabiliter peruenire potuerit.

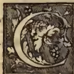
Ius naturale obligat nos sine promulgatione secus in iure diuino positiuo.

In summa† adeo uerum est ante promulgationem non obligare legem illam, quòd etiã post præteritum tẽpus signatum in ipsa legis publicatione, adhuc ignorãtes inculpabiliter non uideatur obligare, uel saltem illius excusatio admitteretur, secundum Panor. in. c. cognoscentes de const. per tex. ibi & in. c. i. de postul. prælatorum. ubi dicitur quod talem ignorantiam allegantes, non facilè credẽdi sunt. ergo credendi sunt, si probandi onus in se susceperint. quod etiã nominatim tenet Alfon. Castr. ubi supra. & ideo inquit in foro conscientiæ etiam post præteritum tẽpus in tali legis publicatione præfixum ea lege non obligantur, qui eam inculpabiliter ignorarunt. quod intelligo quando noui iuris inductoria esset, secus si declaratoria tantum ueteris iuris, ut iam edocti sumus.

Leges post promulgationem an teneant inculpabiliter ignorãtes?

CAP. QVADRAGESIMVMQVINTVM.

1 *Princeps an sit legibus solutus. ardua q.*
2 *Lex quando teneat priuilegiatos.*
3 *Princeps legibus subest iure naturali, diuino, & positiuo.*
4 *Intellectus. l. i. ff. de const. priu.*
5 *Intell. l. i. ff. de const. prin.*
6 *Intel. l. prima. ff. de const. prin.*
7 *Princeps legibus etiam ciuilibus subest trifariam.*
8 *Princeps in sua causa iudex, & executor.*
9 *Princeps subest legibus ciuilibus quò ad pœnam, et quò ad pœnæ executionẽ. utrũq; cõtra nouiss.*
10 *Princeps subest legi ciuili, licet et differat a diuina, uel naturali. contra nouiss.*
11 *Lex etiam ustos comprehendit.*
12 *Princeps legibus ciuilibus an obligetur? ardua. q.*
13 *Obligatio et actiones ciuiles cõprendũt principes.*
14 *Obligatio naturalis non est efficax cõtra principem Romanum.*
15 *Pactum nudum cum principe Romano initũ, non est efficax ad agendum contra principem. cõtra doct. nec contra priuatum. contra eosd. doct.*
16 *Contractus cum principe initus an remaneat in terminis iuris communis. ard. q.*
17 *Ius commune quid.*

CENTESIMO quadragesimo colligitur ex principali conclusione nostra, & ex his, quę proximè diximus, An lex† ipsum principem obliget ante sui promulgationẽ? Ad cuius cognitionem prius nosse oportet, an princeps legibus subiaceat? postea uidebimus quando teneri incipiat. Et quòd legibus non subiaceat, uidetur primum per. l. princeps legibus. ff. de legib. ubi palam statuitur, principem legibus solutum esse. deinde quia populus omne suũ imperium lege regia ei & in eum contulit. l. i. ff. de const. prin. §. sed & quod principi placuit, inst. de iure nat. qui autem totum dicit nihil excludit. l. Iulianus. ff. de lega. iii. ergo in omnibus ille à lege exemptus est. Tertio† quia leges generaliter etiam disponentes non comprehendunt personas priuilegiatas, si in ea ipsa re uel materia qua de agitur reperiũtur habere peculiare priuilegium. ut tenent Bald. per tex. ibi in. l. in fraudem. §. fi. ibi quia generalis erat illa determinatio. ff. de mil. test. Philippus Decius in. l. i. ff. de re. iuris. idem Decius in. l. ex testamento. C. unde liberi. Andr. Alciatus parad. lib. iiii. c. x. & Andr. Tiraq. qui alios allegat de præsc. §. i. glo. 11. & idem Decius in cõs. v. sed princeps in hac materia qua de agimus reperitur nominatim priuilegiatus per. d. l. princeps. cum simil. supra allegatis. ergo non comprehenditur sub legibus quicquã disponentibus, quasi generi per speciem derogetur. l. uxorem. §. fœlicissimo. ff. de lega. iii. c. generi de reg. iu. in. d. l. cum quæstio. C. de lega. estque quarta ratio, quæ pro principe ur-

Princeps an sit legibus solut', ardua. q.

Lex quãdo teneat priuilegiatos.

get.postremò id apparet ex multis legibus eũ dem principem à reliquorum hominum cetu priuilegijs uarijs eximẽtibus.l omnium.C. de testa.l.ex imperfecto. eod.ti.l. ex imperfecto. ff.de lega.iii.cum mille similibus,quas adduximus de succ. crea.lib.iii.§.xxvi. per totum.

Cõtrariã partẽ tenet Theologorũ disertissimus frater Domi.de Soto lib.i.de iust.& iu.q. vi. art.viii.motus primũ † qa de iure naturali & naturali ratione est, ut quod quisque iuris in alium statuit,eodẽ iure uti debeat.ut per tit.ff.quod quisque iuris,sicq; iuri naturæ par est & debitum, ut princeps qui leges fert eis utatur,eisque subijciatur. Deinde urget illud naturale principium simul & iuris diuini, ut quod tibi non uis,alteri non facias.sicq; quod alteri uis id tibi quoque nelis. Vnde,qui legẽ alteri dedit eo ipso eandem sibi dixisse uidetur. Vnde pulchre Ouidius sic modulatur.

3 Princeps legib' subest iure naturali,diuino,& positiuo.

Et caret auxilio,qui non tulit,utque reliquis
Sic linquendus erit,legem sibi dixerat ipse.

Quo exemplo edocemur quod non solum si expresſim sed etiam si tacitè tantum legem diximus alteri,eandem quoque nobis imposuisse uidemur,Vnde Plutarchus in apoph. lib.iiii. refert legem à Iulio Cæsare latam de stupratoribus sub certa pęna, quam transgressus fuit adolescens quidam,qui ipsius Cæsaris filiam stuprauit,isque apprehensus iussu Cæsaris,uerberibus cum acrius quàm lege conti nebatur cederetur, clamauit, legem dixisti Cæsar,quo ille audito ita ingenti mærore cor reptus fuit,ut per totum illum diem cõmedere aut bibere noluerit, adeo se ipse lege,quã dixerat allegatum intelligebat; ut eam non solum obseruare non secus quàm reliqui tene retur,sed etiam utcunq; transgressor legis in signiter ausus fuisset (ut in hoc exemplo adolescens ille fuit)adhuc idem obseruandum ip se sibi & omnibus persuaserit.

Deniq; docemur ab ipso iure diuino magis etiam in specie Matthei.xxiii.ibi,qui dicunt, & non faciunt, qui aliis onera grauia imponunt & ea nec digito amouere uolunt. Addit ipse Sotus ubi supra tertiam egregiam rationem nam (inquit)legislator legem ferẽdo,id opus constituit in certa uirtutis specie,quam uirtutem ipse princeps insequi non secus quã reliqui populares, quinimmo longè magis quam ipsi tenetur.omnis enim potestas ab ipso Deo optimo maximo est,cui similior tanto magis quis est & esse debet,quanto sublimiori potestate,dignitate,& principatu decoratus est ab ipso;sicque tanto magis omne opus uirtutis(quale esse intelligitur id quod ea lege comprehensum est) intueri & insequi debet ut infra lib.ii. disseruimus in materia præscriptionum i. par.princip.q.iii. & iiii. Est & & quarta non minus noua quàm egregia ratio,nam legibus non aliter obligamur, quam ex ipsis contractibus. lex enim nihil aliud est quàm contractus quidam,& mutua promissio omnium ciuium inter se se. Ideo rogatur lex cum ferenda est, an à ciuibus recipi uelit,nõ secus quam rogantur contrahentes à tabellio ne,an illi contractui; aut obligationi qua de agebatur submittere se se uelint.§.lex.inst.de iure.nat.c.lex.dist.i.isque est uerus sensus ad l.i.ff.de legibus.ibi communis rei publicæ spõ sio,hoc est, communis & mutua omnium ciuium inuicem promissio.Est enim sponsio fir missima promissio.§.i.inst.de uerb. obliga.er go ut princeps contractibus suis & obligatur & submittitur,ut & omnibus notum est, ut in superioribus cap. milies admonuimus;.ita & hoc contractu publico,hoc est lege,aut legislatione obligatur. Quinimmo & erit quinta ratio,longe magis ipse & iustius ac firmius obligatur quam reliqui,nam quo magis ex puriore consensu cuiusque nascitur aut descendit obligatio,eo magis ac magis ille obstringitur sicque geminata uerba firmius quem obligatum reddunt quam simplicia. §.i.inst. de uerb.ob.diximus plenisſimè de succ.creat. lib.i.§ iii.num.13. Vnde fit ut iure consultus ad iustificandam pœnam, quæ in terminis.l. imperatores. ff. de iure fisci, reo imponebatur,hanc rationem reddiderit, tute (inquit) huic pœne subdidisti, & similia uerba sunt in. l.fin.C.ad legem Iuliam maiest. significantia tanto firmius & iustius quem obligari quanto ex puriore consensu suo obligatio descendit, nec dubium est,quin ex puriore principis legem ferentis consensu descendat ea lex, quã ipsemet tulit, quam ex consensu reliquorum ciuium,quorum multi sunt absentes,alii ignorantes,alii forte renuentes, aut dolentes,aut parum eam rem, quæ agebatur intelligentes. ergo par est tali legi ipsum principem firmius quam reliquos obligari iustiusque, præsertim cum in principe,inconstantia,pœnitẽtia,uariatio turpior fit, quã in reliquis.princeps enim esse debet sicut polus in cœlo, & ei conueniunt maxime illa uerba Pilati dicentis,quod scripsi scripsi. ut supra ca.i. cum seq. & cap.xx.cum multis seq.in simili scripsimus. Denique princeps non est extra rempublicã, quinimmo est membrum ipsius reipublicæ,puta, caput, sicque secundum Sotum ubi supra comprehenditur legibus ipsius reipublicæ, quæ totam rempublicam comprehendunt.sicque inter reliquos magistratus aut appellatione

tione magistratuum ipse princeps continetur, ut docet Nicolaus Boerius de autho. magni coucilii, add. i. mag. dixi supra cap. primo num. 18.

Iam ergo dubitari non oportet quin princeps non secus quam reliqui quinimmo firmius & iustius, quàm reliqui legibus à se, uel à republica latis comprehendatur, (præsertim cum ipse non sit lege superior; sed custos, minister, & executor, aut defensor, ut plenè supra ca. i. cum seq.) & in eo tantum quæstio superet, quemadmodum ab iis quæ supra in contrarium adduximus, nos enodare possimus, & in primis quod attinet ad d. l. princeps. ea nullum negocium nobis facit, qui de iure communi omnium gentium agimus, nō de iure peculiari Romanorum. exulauit enim cæca eorum sententia, qui existimabant ius Romanorum omnium gentium commune esse debere, quasi Romanorum imperator dominus esset totius mundi; res sane risu & ludibrio quàm longa contentione dignior, ut fuse disseruimus supra c. xix. cum iii. seq. Sic ergo de iure communi omnium gentium princeps non lege superior, sed potius eius minister, custos & executor est, ut iam diximus. Præterea † d. l. princeps. in uerb. lege regia, sat superque significat ipsum etiam principē Romanum legibus subesse antequam illa lege regia de qua ibi mentio fit, lata fuisset: sic lex illa nostram potius quam contrariam firmat sententiam. Tertio & si ea lege regia tam plena & generalis potestas principi Romano, à populo data fuerit quòad uerborum corticem, tamen quò ad mentem concedentium, quæ præualere debet, sui natura ea generalis concesio uidetur limitata, restricta, coangustata ad utilitatemq; concedentium redacta. nec enim in generali mandato, commissione, aut concessione comprehenditur id, quod quis in specie non esset concessurus, l. obligatione generali. ff. de Pign. id quod in numeris legibus & rationibus ornauimus in l. si quando per tex. ibi iuncta sua Glos. C. de inoff. test. & supra c. xxv. & c. xxviii. Vnde scriptum sequi calumniatoris esse mente derelicta. ait Cicero in oratione pro Cæcinna. nec enim legis uerbis, aut scriptura, sed mente tātum ipsius obligamur. l. obligationum substātia, in prin. iuncto ulti. resp. l. non figura. ff. de act. & obli. adeo ut legi fraus fiat ab eo, qui eius mente relicta, uerba aut uerborum proprietatem ipsius amplectitur. l. fraus. ff. de legib. quinimmo etiam in contractibus stricti iuris non tam uerborum proprietas, quā mēs & sensus contrahentium inspicitur. l. ita stipulatus, in mag. uers. Sabinus uerbo, ex mēte nbi notant Ias. & Paulus Castrensis. ff. de uer. obliga. l. quicquid astringendæ, in prin. eod. tit. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad treb. egregia lex pater Seuerinam. §. conditionum uerba. ff. de condi. & demonst. Ex mente † ergo & uerisimili sensu concedentium intelligo ciues, qui principi suo omne suum imperium & potestatem dederunt, intellexisse quo ad ea, quæ ipsis utilia essent, quæq; ipsi uerosimiliter concessissent, non quo ad contraria, quæ uerisimiliter ipsi in specie minimè concessissent: sicq; non quo ad hoc ut ei liceat leges transgredi, quæ reipublicæ utiles præsumuntur. argumē. c. erit autem lex. quarta dist. l. i. & ii. ff. de legib. quarumq; transgressio ciuibus nō potest non esse noxia. Quarto intellige † d. l. princeps, quod si quando leges transgredi potuerit, id erit ex iusta causa reipublicæ utilitatē respiciente, & hoc est quod nulgò dicitur, principem non solum posse ex causa cum legibus dispensare, sed etiam debere: & hanc ad rē ipse solus est legibus solutus, & præterea nullus. sine causa autem dispensare potest in his, quæ sibi nominatim à populo concessa sunt, id quod à populo Romano factum fuit quò ad legitimationes, ut per totum auth quibus mod. nat. eff. sui. & in auth. quib. mod. nat. effi. leg. & in criminum abolitionibus, ut. ff. de aboli. & in eorundem restitutionibus, ut C. de sent. passis & restit. & in natalibus restituendis. ut. ff. & C. de natalibus resti. & si quæ sunt alia. Item etiam in reliquis, quæ tam modici sunt præiuditii, et uerosimiliter ea ei populus in specie concessurus esset. argumento. l. scio cum similibus. ff. de minor. & diximus multa lib. i. de succe. resol. §. vii. & aliquid supra ca. superiore & c. xxv. num 3. ergo princeps legibus solutus est quò ad hoc, ut etiam sine causa eas transgredi cumq; eis dispensare possit in his duobus ultimis casibus, & quo ad hoc ut in reliquis oībus ex iusta causa tamē, & non aliter possit dispensare: quinimmo tunc non solum potest, sed etiam debet, ut plenè ostendimus in dictis locis & in capitu. xxv. num. 3. is ergo est uerus sensus d. l. princeps. cum simil. supra all. dum aiunt principem legibus solutum esse. Et d. l. i. in fina. ff. de const. princ. d. §. sed & quod principi, dum similiter aiunt principem cum legibus liberum habere dispēsandi arbitrium, quas leges nullibi sic enodatas & ad totius humani generis communem utilitatem redactas inuenies. Itaque extra hos casus princeps legibus solutus non est, sed tam alligatus & fortè magis quàm reliqui conciues, cui rei dictæ leges re-

[Margin notes: 4 Intellect. l. i. ff. de cō stit. prin. — 5 Intell. l. i. ff. de cōsti. prin. — 6 Intel l. primę. ff. de cōsti. prin.]

&c intellectæ minimè impedimento sunt: intelligoq; eum subesse legibus etiam ciuilibus reipublicæ suæ, ut in prin. inst. de oblig. ibi, secundum nostræ ciuitatis iura. Scilicet intell. ad d. l. princeps, cum similibus est, quod ibi loquitur quò ad solennia legum ciuiliũ, quibus non astringitur princeps, sui enim actus inter uiuos tenebunt prætermissis etiam contractuum solennitatibus. Idem in ultimis uoluntatibus. Idem iu iudiciis ut plene egimus de succ. crea. §. xxvi. cum seq. & de succ progressu in præfatione. Id quod in Principe Romano sine dubio procederet per dd. ll. in reliquis autem principibus non ita expeditum, & fortè diuersum esset per superius dicta.

Stat ergo regula, principem legibus subesse, intellige primò, subesse legibus iuris naturæ. Deinde subesse legibus diuinis. Tertiò intellige etiam subesse legibus ciuilibus reipublicæ suæ. Quæ tria tenuit Dominicus Sotus ubi supra. Quarto intellige quod subest iuri gentium licet tale ius positiuum sit, quod intelligo quandiu ab ipso uel à republica sua ab eo iure non fuerit recessum. arg. l. oés populi ff. de iust. & iure cum simil. idq; ius positiuum esse & supra diximus, & tradit ipse Sotus de iust. & iure lib. iii. q. i. art. iii. Quinto intellige subesse iuri canonico, arg. c. ii. & c. solitæ, de

7 Princeps legib' etiã ciuilibus subest trifariam.

maior. & obedi. Deniq; † quod diximus subesse legibus ciuilibus suæ ditionis, primum intellige quò ad uerba, siue enim uerba legis generalia sint, puta quicunque uel omnes & similia, siue etiam indefinita, puta, qui hoc fecerit uel si quis hoc fecerit, uel non fecerit, talis indefinita locutio à lege prolata æquatur uniuersali diximus de succ. crea. §. xx. nu. 53. cum seq. Deinde intellige, principem cõprehendi etiam quo ad effectum & substantiam legalis obligationis, ea enim obligationis legalis substantia consistit in cõsensu uero, uel interpretatiuo ipsius principis legi dato. l. obligationum substantia. l. non figura. ff. de act. & obliga. iuncta d. l. i. ff. de legibus. ibi communis reipublicæ sponsio. Nec dubiũ est quin ipse princeps cõsensum legibus reipublicæ suæ dedisse uideatur, nõ minus quinimmo longe certius & euidentius, quàm reliqui cõciues ut iam diximus. Id quod etiam admittit Sotus ubi supra. Tertio intellige teneri etiam quò ad pœnam, sicq; quum petens ante tempus, quod sibi in diem debebatur subeat hanc pœnam, ut duplicentur induciæ. sicq; bis longius tempus expectare teneatur, ut in prin. inst. de pœna temere litigan. dicerem huic pœnæ subesse principem, si ante tempus, quod sibi in diem debebatur peteret. credereq; in eo locum habere materiam auth. qui semel. C. quomodo & quãdo iudex. Idemq; in reliquis pœnis, quæ non lædunt honorem, & ita uidetur esse ex mente doctorum in simili ut per Decium & Andreã Alciatum, & Andream Tiraq in locis supra citatis, cum aliis allegatis per Tiraq. ibi. Cæterum principẽ minimè teneri crediderim iis actionibus, quæ lædunt honorem. arg. eorum quæ tradunt doctores per text. ibi in. l. alia. §. eleganter, ubi Bar. Alex. & alii ff. sol. matr. & per totum tit. ff. & C. de obseq. l. antep. ff. eod. sicq; ad uerum usque pretium damni dati sem per tenerentur etiam lege ciuili. executio autẽ à semet, uel ab eius officialibus fieret etiã contra semetipsum. nam & ipse † est iudex & executor contra semetipsum in sua causa propria propter excellentiam & sublimitatẽ suæ dignitatis l. si pater fam. & l. & hoc Tiberius Cæsar. ff. de hær. inst. ubi per doct. diximus plenè. §. xxvi. cum seq. de succ. crea. præsertim in d. §. xxvi. nu. 22. in duobus ergo errauit Theologorum nostræ tempestatis disertissimus Dominicus Sotus ubi supra, primum, dum † negauit legibus ciuilibus subesse principẽ quo ad pœnam Deinde dum negauit eis subesse quo ad pœnæ executionem. Sed parcẽdum est ei, quum iuris prudentiæ expers esset, nisi uel eo nomine eum notaueris quod intra cancellos professionis suæ theologicæ se se nõ continuerit. Errauit &. iii. dum ait ibi, † legem humanam à principe laico innitam eum in cõscientia obligare, eo (inquit) quod ab æterna per naturalem deriuatur, quod nihil est, nam si ea lege idem continetur quod lege naturali & diuina implicite uel explicite continebatur, iam tunc id ius non tam ab ista lege humana, quam ab ipsamet lege naturali & diuina descendere intelligitur, ut supra nõ semel admonuimus, per. l. adeò. §. cum quis ex aliena. ff. de acq. rerum domi. quod si aliud diuersum continebat, ita quod huius legis trãsgressor non possit uideri transgressorem fuisse legis naturæ, aut Dei, tunc cessat peccatum; qa legibus ciuilibus cõsensum dare uidemur, ita limitatum ut si aduersus eam à nobis itẽ fuerit, tunc pœnã lege expressam aut arbitrio iudicis imponendã sustineamus, & præterea nihil mali patiamur ut dixi supra. Iustos † autẽ non secus quàm reliquos legibus comprehendi, docet Sotus ubi supra quãuis S. Paulus. i. ad Timoth. scripserit, iusto nõ esse legem positã. quod ipse rectè ibi exponit.

8 Princeps i sua causa iudex, & executor.

9 Princeps subest legibus ciuilibus quo ad pœnam, & quo ad pœnæ executionẽ. utrũque contra nouiss.

10 Princeps subest legi ciuili, licet ea differat a diuina, uel natura li. cõtra nouiss.

11 Lex etiam iustos comprehendit.

Ex superioribus apparet, ueram † non esse eam uulgò receptam sententiam existimantium, principẽ legibus ciuilibus non obligari ciuiliter contrahendo, sed tantũ naturaliter, id quod

12 Princeps legibus ciuilibus an obligetur ard. q.

id quod tenuerunt Bal. in l. princeps. ff. de legibus. idem Bal. & alii in l. i. ff. de pact. Fernãdus Loazes consi. pro Marchi. de Velez pag. xxix. nu. 10. dubit. 3. idẽ Bal. in l. ff. C. de trãsa. & rursus in l. si aquã col. vi. C. de serui. ubi ait, quod licet principes lege positiua nõ obligentur, à dictamine, tamen rationis minimè soluuntur, tradunt omnes doctores in c. i. de cõst. & Alexand cõsi. ult. lib. iiii. col. vii. Bal. in l. pecuniam. C. de cond. ob cau. & in l. i. C. de her. uel act. uend. sed longe uerius est, principes legitimi & regulares regulariter ex contractibus non solũ naturaliter, sed etiã ciuiliter secũdũ suorum principatuũ iura obligari: quibus tã subesse nidentur, quàm reliqui cõciues, ut supra ostendimus. Vnde † secundũ formam con-

13 Obligationes & actiones ciuiles cõprehendũt principes.

13 tractus orietur actio contra principem, uel etiam pro eo, non secus quàm si is contractus inter priuatos fieret, eaq; actio poterit esse uel perpetua, uel temporalis, secundũ distinctionem Glo. in prin. inst. de perpe. & temp. act. Sicq; si princeps uenderet seruũ, uel quadrupedem intra tempus semestre, cõtra eum posset redhibitoria actio cõpetere; uel si emeret seruũ uel quadrupedem intra tantundem temporis eã actionem haberet. iuxta titulum ff. & C. de edil. edi. quæ oĩa & similia uerosimillimum est doctores supra allegatos abnegaturos, sed non iure, ut patet ex iam dictis. Idem in actione de dolo, quæ similiter principi decepto intra biennium cõpeteret. l. fi. C. de dolo. licet contra eum, ut dixi, nõ daretur.

14 Obligatio naturalis non est efficax cõtra principem Romanũ.

14 Colligitur † etiam suspectam esse sententiam existimantium naturalem obligationem, qua princeps teneretur in terminis iuris ciuilis Romanorum efficacẽ esse: id quod uoluit Antonius Butrius & Panor. uterque col. pe. in c. quæ in ecclesiarum, de consti. Loazes ubi supra pag. xxxiiii. nu. 24. sed ex pacto nudo de iure ciuili Romanorum nõ crederẽ eum obligari, nisi naturaliter tantum. eaq; obligatio ad agendum non esset efficax, non magis quã in homine priuato per supradicta, contra do

15 Pactũ uero dum cum pricipe Romano initum, nõ est efficax ad agendũ cõtra principem. cõtra doct. necnõ tra priuatum. cõtra coñs. doct.

15 cto. supra allega. Et consequẽter † qui cum eo de aliquo nudo pacto conueniret naturaliter tantum, & sic non efficaciter ad agendum obligaretur. l. iurisgentium. §. sed cum nulla & §. igitur nuda. ff. de pact. ibi cta. l. i. ff. quod quisque iuris. & quia leges illæ generales, personas priuilegiatas ut est princeps nõ secus quã reliquos comprehẽdunt, nisi ea in specie qua de agitur reperiantur habere peculiare priuilegium. l. in fraudem in fin. ibi quia generalis erat ille determinatio. ff. de mil. test. & ibi no. Bald. Decius consil. v. & in. l. ex testamento. C. unde lib. & in l. i. ff. de reg. iur. Andr. Alciatus parad. lib. iiii. c. x. Andr. Tiraq. de præferi. §. i. glo. 1 t. ad finem. Apparet etiam quemadmodum sint intelligẽdi Panor. in c. quæ in ecclesiarum de consti. col. pen. & Loazes ubi supra nu. 23. & idem in rep. l. filiusfam. §. diui. ff. de lega. i. limi. vii. col. xlvii. dum aiunt, contractus † celebratos inter principem & eius subditos remanere in terminis iuris communis, nam † ius commune à iureconsultis appellatur ius naturale uel gentium. l. ius ciuile. ff. de iust. & iure. Sed à doctoribus sumitur pro iure ciuili Romanorum, & nec est uerum quod remaneat in terminis solius iuris naturalis uel gentium, cum etiam regulandus sit secundum ius ciuile ciuitatis illius principis. arg. in prin. inst. de oblig. ibi secundum nostræ ciuitatis iura. Nec est uerum quod remaneat in terminis iuris ciuilis Romanorum, sed iuris ciuilis illius principatus cui dominabatur rex ille, ut iam ostendimus.

16 Cõtractus cum principe initus an remaneat in terminis iuris communis. ard. q.

17 Ius commune quid.

CAP. QVADRAGESIMVM SEXTVM.

1 *Leges ligent nec ne, & an priuato iudicare liceat, ardua. q.*
2 *Lex non ualet nisi publicè utilis sit & à naturali, & diuina deriuetur.*
3 *Lex initio utilis & si fiat inutilis non perdit uim obligatoriam. contra theologos.*
4 *Ratione legis cessante etiam in particulari lex cessat. contra Doct.*
5 *Lex non est scriptura, aut uerba, sed mens quæ ipsius uerbis præualet.*
6 *Lex ne quis syluam cedat suam, cessat ubi id noxium est, in parte regionis. contra Doct.*
7 *Legem cessare in particulari ordinarius potest interpretari, contra Doct. quinimmo ita interpretari necesse habet. contra Docto. & princeps ad id teneretur contra Doct.*
8 *Legem in particulari cessare potest interpretari priuatus, contra Doct.*
9 *Legis ratio non cessat quando contingenter cessat. contra Docto.*
10 *Lex parum utilis, uel nil omnino utilis, uel etiam aliquantulum noxia seruanda est.*
11 *Lex positiua contra ius gentium secundarium ualet.*
12 *Ius gentium secundarium positiuum est.*
13 *Lex inutilis uel aliquantulum noxia in foro animæ seruanda non est.*
14 *Leges passim mutare nocet.*
15 *Lex sit inutilis, uel aliquantulum noxia à principio, an uero postea inutilis esse incipiat, multum refert.*

Centesimo

1 Leges ligẽt nec ne, & an priuato iudicare liceat, ardua quæstio.

Entesimo quadragesimo primo, superioribus proximus est & ille articulus, qui ex nostra principali conclusione facilè definiri licet, An homini priuato liberum fasq; sit iudicare de legibus utrum earum mens cesset, uel non, aliquo casu. Mouet quæstionem, quod in temporalibus legibus quamuis homines & possint & debeãt de his iudicare dum eas instituunt, dumque consultant, ac disceptant ferri eas leges expediat nec ne, tamen postquam latæ sunt iam amplius iudicare de ipsis minimè licet: sed oportet iudicare secundum ipsas capien, erit autem lex quarta dist. & diuus Augustinus de uera religione eadem fere uerba refert, & tenet eandem sententiam. Et præmitte † legem non aliter ualere, quam si publicè utilis sit dica erit autem lex. nec ualet nisi deriuetur à lege naturali, & diuina, ut docemur per Dominicũ Sotum lib. i. q. vi. art. vii. de iust. & iure, sicq; necessario esset bona, quia illa iura semper sunt bona, ideoque æterna fore certum est, ut l. omnes populi. ff. de iust. & iure. §. sed naturalia inst. de iure nat. Nunc tria uidenda sunt, quid si lex in communi postea facta est nociua? deinde quid si in quodam particulari tantum facta est nociua reipublicę? postremò, quid si in quodam particulari facta est nociua non reipublicę, sed cuidam priuato ciui? Primo casu † communis Theologorum sentia esse uidetur, talem legem ipso iure euanuisse, ita uidentur tenere dicentes talem legem nullam habere obligandi uim Dominicus Sotus Theologorum doctissimus de iust. & iure. lib. i. q. vi. ar. viii. post S. Tho. & Caietanum. i. ii. q. xc. art. viii. idem S. Tho. ii. ii. q. lx. ar. v. & rursus. i. ii. q. xcvi. art. iiii. ubi etiam Caietanus & in d. ar. v. sequi uidetur, & Theologorum eruditissimus frater Alfonsus de Castro de potestate legis pœnalis lib. i. c. v. documento. iii. plenè per Philippum Gorneum in l. un. in prin. C. de cad. tollen. & per Andream Tiraq. de causa cessante par. i. & rursus idem Alfonsus Castrensis ubi supra in. v. documẽto. Id quod nos impugnauimus de succ. progressu ĩ præfa. nu. 67. uersi. sed an ipso iure ea lex. Mouemur per egregiã. l. un. in prin. supra alle. dũ ait ut quod belli calamitas introduxit, lenitas pacis sopiret, expende uerbum sopiret, ut enim homo dormiens & sopitus nõ fit cadauer, nec desinit habere uim & substantiam hominis, ita ea lex uim legis habere non desiuit, quamuis interea, dum eius ratio quo ad bonum publicum cessat, non sit executioni mandanda: utilitas magna est, sic enim fit ut

2 Lex nõ ualet nisi publicè utilis sit æs à naturali, & diuina deriuetur.

3 Lex initio utilis & si fiat inutilis non perdit uim obligatoriã. cõtra theologos.

utilitate legis rursum redeunte eadem lex quasi à suo somno expergefacta uires suas, quas non amisserat, sed tantum frenauerat & continuerat, aut occultauerat, nunc exercere incipiat, nec opus sit eandem legem rursus à republica cum suis ambagibus & prolixis solennitatibus (de quibus in l. humanum. C. de legibus & in. § lex. inst. de iure nat.) ferri, quæ omnia fusius loco iã allegato peregimus. nec à diui Thomæ & aliorum sentẽtia id fortè alienum esset, quãuis eorum uerba repugnare aliquantulum uideantur. Ergo si quo tempore urbs obsessa erat, lex iussit, ne portæ ciuitatis aperirentur nocte, ne forte hostes urbẽ agressi muros penetrarent. Ea lex quo tempore bellum non solùm finitum esset, sed & longissimè exterminatum, ita ut nullum oĩno periculum esset, tunc ea lex quo ad omnes ciues reipublicæ, & quo ad omnes etiam casus cessare uideretur. Cæterum si ijdem hostes, uel alij reuersi rursum urbem obsiderent, eadẽ lex quia uires suas nunquam amisit, sed tantũ ad imaginem sopiti aut soporati hoĩs uires cõtinuerat, repre sserat, frenauerat, nunc quasi expergefacta, aut freno libera & soluta, uires suas sine noua legislatione aut promulgatione ipso iure exercere incipiet. Quo ad secundum casum principalem, quando ea lex non ex toto reipublicæ nociua facta est, sed tantũ in quodam casu particulari, & tunc Dominicus Sotus ubi supra post diuum Thomam & Caietanum ubi supra, quos refert tenet cessare legẽ hoc est ipsius executionem, quo ad illum casum particularem. Sicq; si iussit lex ciuitatis obsessę ne ipsius portæ, etiam de die apetiantur, tamẽ si ciues ab hostibus fugientes clamarent se intra muros recipi, aperiendæ portæ essent; nec per hoc legis transgressio facta uideretur, cum illi utiles sint ad defensionem & tuitionem urbis, cui rei ea lex consultum uoluit: quod admitterem, nisi forte periculũ esset, ne hostes tales ciues insequentes simul cũ fugientibus irrũperent in urbem: sicq; eã caperent omnesq; ciues perderent, quod maximè cauendum esset, quando nõ magnus esset numerus ciuiũ fugientium, magnũq; esset periculum in portis aperiendis. Vltimo casu quando rõ legis in particulari cessabat quod particulare reipublicæ saltem principaliter non intererat, tũc duo sunt uidenda, primum an cesset legis obligatio, deinde an illi particulari & priuato homini liceat facere hanc interpretationem collectam ex mente legis cõtra uerba ipsius. Quò † ad primũ Sotus ubi supra negat tũc legis trãsgressionẽ fieri licere, quod si (inquit) scis cæteris utrũ illa sit suffi-

4 Ratione legis cessante etiam in particulari lex cessat. cõtra doct.

ciens

ciens ratio, ut subditus faciat contra legem, quia ratio legis in particulari persona & casu deficiat. respondetur, quod si tantu deficit in particulari nō sufficit id quod & tenet secūdū ipsum, diuus Thomas. ii. ii q. lx. arti. v. quod & tenet rursum, ipse Dominicus Sotus Theologorum dissertissimus ubi supra lib. iii. q. iiii. artic. v. post Aristotelem, quem referunt v. ethi. c. vii. & ut perfectius rem agamus ipsi distinguunt inter legem positiuam, quæ non tam iuris inductiua est, quàm iuris diuini, aut naturalis iā inducti repetitiua (id quod ipsi appellant ius naturale continere, sed non instituere) & legem quæ illud disponit quod inspectis iuris naturæ principiis nihil referebat utrum sic fieret, uel non fieret: quo casu inquiunt ipsa legis scriptura ius ipsum non solum continet, sed etiam instituit, (quod ius positiuum appellant diuus Thomas & Dominicus Sotus, Aristoteles uero legitimum appellat, aitque esse bonum legitimum) ergo aiunt, qui ab hoc iure scripto recedit, non potest non ire uel cōtra bonum naturale, uel contra bonum legitimum, quorum neutrum licet. Vnde Sotus ex mente ut (inquit) reliquorum d. art. v. & d. art. viii. ait, quod etiam si lex positiua, quæ in cōmuni bona est, in particulari incipiat esse noxia, non desinit etiam in illo particulari habere suum effectum & executionem; sicq; ait si lege cautum est neminem nocte licere incedere armatum, & ciuis multum quietus & pacificus à quo uerosimiliter nihil mali timetur armatus incedit, incurrit pœnam legis, licet ratio & utilitas legis in eo cesset. Vnde etiam subdit, principem per modum dispensationis eo casu posse subuenire ei, ne pœnam subeat; sentit tamen quod princeps talem legis dispēsationem facere non tenebitur. Aitque iudicem id facere neque debere, neque posse, ipsumq; priuatum hominem non posse eo colore legem inconsulto principe trāsgredi; quæ omnia uerosimiliter responderent ita Andreas Tiraq. de causa cessante limi. xxxii. post Aretinum & alios, quos refert, quatenus tenent cessante ratione legis in particulari cessanteq; eius utilitate, si quidem in communi non cessat, tunc legis executionem & effectū non cessare etiam in illo particulari. quibus fauere uidetur egregia. l. i. §. fi. ff. de minor. dū restitutionem concedit minori læso etiam si is æque prudens & strenuus esset cuilibet homini legitimę ætatis, quamuis minoribus propter lubricum ętatis succurri soleat, quę ratio cessare uidebatur in tali minori.

Quid dicendum? & sanè istorum patrum sententię quò ad pleraque suspectæ sunt, eorumque error illinc defluxit, quod ipsi loquebantur de lege, & quid esset lex nō rectè percipiebant. Nam † existimabant, legem esse ipsam scripturam (ut non semel expresit diuus Thomas d. q. lx. art. v. post Aristot. quos Dominicus sequi uidetur ubi supra.) id quod longè distat à uero. Lex enim scriptura non est, ut in. l. non figura & l. obligationum substantia i. iuncto ult. resp. ff. de act. & oblig. quinimmo fraus legi fit, quando insequimur eius uerba aut scripturam relicta mente. l. fraus. ff. de legib. & Cicero in oratione pro Cæcinna ait, Scriptum sequi calumniatoris est, si quidem eludatur mens legislatoris aut scribentis. Et rursus ibidem ait, Verba inuenta esse, quæ indicarent, non quæ impedirent nostram uoluntatem. sicque uoluntas tenet primum locum, sequentem uerisimilitudo, ultimum uerba; ut plenissime disseruimus supra ca. xxv. & xxviii. uoluntas ergo & mens legis etiā si coniecturis tantum collecta sit posthabitis ipsius uerbis, aut scriptura insequenda est, ut etiam plenissimè diximus in. l. si quando in princip. C. de inoff. test. Nec dubium est, quin principatus tam legum quàm principum sit creatus ad meram ciuium utilitatem. Vnde ad eorum perniciem conuerti minimè debet. sicq; ut lex simul ac in communi incipit esse noxia, cessat eius effectus & executio quo ad omnes secundum quod supra exposuimus. ita & cum incipit esse noxia respectu unius, aut quorundam ciuium in aliquo casu particulari, in illo casu carebit executione, ne ea lex ad proficiendum lata nocere incipiat. contra. l. quod fauore. ff. de legib. l. non ideo minus. C. de procur. l. legata inutiliter. ff. de leg. i. l. legata inutiliter. ff. de adim. leg. quam regulam iure naturali nitentem mille legum, rationum, & doctorum authoritatibus ornauimus in d. l. si quando in princ. idque comprobatur per argumentum ualidissimum de toto ad partem de quo in. l. an pars. ff. pro derelicto. l. quæ de tota. ff. de rei uendi. elegans. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad trebel. sicque par est ut quemadmodum si ex toto ratio & utilitas legis cessaret in communi, tunc etiam ad omnes lex illa interim effectu & executione careret; ita si cessare incipiat in particulari, tunc quo ad illud particulare cessare & executione quoq; carere incipiat; id quod si rectè inspiciatur diuus Thomas d. q. lx. ar. v. in ultimis uerbis amplectitur licet, longè aliter & minus rectè (iudice me) ab ipso Soto intellectus fuerit. Denique hæc pars probatur ex nostra principali conclusione, qua edocemur legis imperium esse ad meram ciuium utilitatem, non ad eorum

Lex nō est scriptura, aut uerba, sed mens quæ ipsius uerbis præualet.

rum læsionem,sicque quo casu ea lex uni ciui noceret,& reliquis non prodesset, non potest non cessare ex naturali ratione, aliter enim ea lex inofficiosa esset,hoc est suæ destinationi contraria. nam & plus est etiam iure & libertate nostra uti non possumus, cum id nemini prodest,& alteri nocetur tradunt communiter Doctores eam legem ita restringentes in.l.altius.C.de serui. dum negāt posse me ædificare in domo & area mea, quando id mihi non prodest, & alteri nocet. In summa hæc pars cōfirmatur per omnia iura, per omnes rationes,perque ea omnia, quæ toto hoc lib.continētur

6 Lex ne qs Syluam cedat suam, cessat ubi id noxium est,in parte regiōis. cōtra doct.

Si ergo † iussit lex ne quisquā syluam suam cęderet quo magis lignis prouincia abundaret, certè si postea aliqua particula illius fortè late prouinciæ (ut Hispania est) cœpit tam densas habere syluas ut uel frugibus uel animalium saluti uel utriq; rei noceret, ea lex in illo particulari carebit executione. idemque si iussit lex ne per decennium liceret uenari, aut piscari, quò magis regio abundaret feris & piscibus; certè si post annū forte in quadam regionis particula tam abundare, aut pullulare cœpisset ferarum genus ut noceret non solum frugibus, sed etiam itinerantibus propter numerosam ferarum, ursorum, leonum,& similium turbam: tunc licet in reliquis regionis partibus id non esset, adhuc ea terræ particula ea lex cessaret executione careret.

7 Legem cessare in particulari, ordinari potest interpretari, cōtra docto. quinimmo ita interpretari necesse habet cōtra doct & princeps ad id tenetur contra docto.

Idemque † si tanta in ea terræ particula piscium copia in fluminibus, uel in pelagis esset, ut mortui putrescerent, hominumq́ saluti noceret; quibus casibus & similibus iudex ordinarius posset legem illam ita interpretari, id quod ex mente diui Thomę esse uidetur ubi supra contra mentem Dominici Soti, Andreæ Tiraquelli, Aretini & sequacium. Quinimmo non solum posset, sed etiam necesse haberet sic interpretari & iudicare ex mente ipsius S.Thomæ contra reliquos proximè allegatos, quia id esset iudicare secūdum leges & legum mentes; contrarium autem nō iudicis, sed calumniatoris esset ut diximus. Denique in omnibus his speciebus & similibus princeps non solum posset hanc interpretationem facere (id quod Sotus ubi supra admittit sed etiam necesse haberet, ne aliter leges non tam interpretari, quàm calumniari uideretur. quod ultimum uerosimiliter negaret ipse Dominicus Sotus ubi supra.

8 Legem in particulari cessare potest interpretari priuatus, contra docto.

Sed & quod plus est, † ipse homo priuatus hanc facere posset interpretationem, pro nobis etiam faciunt egregia uerba Modestini iure consulti, qui in lege. nulla. ff. de legib. ait, Nulla ratio, aut iuris benignitas patitur, ut quæ salubriter pro hominum commodis statuta sunt nos duriore interpretatione contra ipsorum commodum producamus ad seueritatem. sicque etiam hominem priuatum talem legis interpretationem posse facere, atque ita contra uerba legis posse ire, tenet in hoc sibi contrarius Sotus d.art.viii. quando certus ille esset, quod cessaret ratio legis: id quod ait esse contra diuum Thomam, quem refert & forte non rectè ipsius mentem percepit. sed quicquid sit, uera est eius opinio. Sed & si subdubius esset, si tamen in hanc partem magis quā in contrariam se inclinaret adhuc idem esse tenet idem Sotus d. arti.viii. & nos tenuimus de succ.progressu in præfa.num.66.cum pręce.& seq.

Neque ad rem pertinet † quod Sotus d.art. viii. negat, hominem etiam quietum & probum posse armatum incedere stante lege cōtrarium iubente, quamuis in eo cesset (ut sibi uidebatur) ratio legis: nam eum armatum nō posse incedere uerum est, sed in eo legis rationem cessare uerum non est. nam quantum liber quietus ille sit, potest armatus nocere, & tunc demum legis rationem cessare intelligimus, quando indubitatum est, legis rationem & utilitatem cessare: non quando contingenter tantum, nec enim probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse.l.non hoc. C.uñ de legi.iun&a.l.adigere.§.quamuis.ff.de inre patro.ubi clarum exemplum & alia quam plura.quæ congessit Andreas Tiraq.de causa cessante par.i. 9

9 Legis ratio non cessat quando contingenter cessat. cōtra doct.

Quando † uero utilitas & ratio, quæ legi se rendę occasionem dedit, nec in communi nec in particulari hodie cessat, sed tam integra est, quàm erat tempore quo lata fuit, quia res sunt in eodem statu, tunc & si ea lex parum utilis sit seruanda est. idem & si nihil omnino utilis sit, quinimo idem & tertiò etiam si forsam melius foret contrarium fuisse lege positum, uel eam latam non fuisse. ita tradit Dominicus Sotus d. artic.v ad finem post Aristotelem, quem refert.v.ethico. capitu. vii. quibus adde idem tenentes Bald. in.l. non omnium.ff.de legib.& in.l.de quibus eodem ritu. Andreas Tiraquel. qui plures refert in. tract. de retract. in præfatione numero septuagesimo quinto. per.l.i.§. initium, ibi quia moderatam hanc ętatem prætor ratus est, & per.l. prospexit. ff. qui & à quib. l. un. in princip.C. de caden. toll. uerb. machinationibus, & d.l. §. i. nisi fortè ea lex apertè esset contra naturalem equitatem, uel contra ius naturale, aut contra bonos mores secundum Sotum d. artic.v. & Andream Tiraquel. ubi supra. Vel

10 Lex parū utilis, uel etiam aliquātulum noxia seruanda est.

† nisi

12 Lex positiua contra ius gentiũ secundariũ ualeat. Ius gentiũ secundariũ positiuum est.

† nisi esset contra ius gentium secundum eundem Tiraquel. post Bald. ubi supra, & alios, quos refert. quod ultimum uerum non est. Ius enim † gentium positiuum, ius est non naturale, ut eleganter docet Dominicus Sotus de iust. & iure lib. iii. quæstio. prima. artic. iii. & disseruimus supra in præced. cap. & plenius de succes. progressu in præfatione. ergo contra tale ius gentium positiuum lex ciuilis lata, non minus ualet, quàm si lata esset contra aliud quodlibet ius ciuile. §. sed naturalia instit. de iure natu. l. eas causas. ff. de capi. dimi. l. nihil tam naturale. ff. de regul. iur. capitu. omnis res eod. titu.

13 Lex inutilis uel aliquantulũ noxia in foro animæ seruãda nõ est.

Quæ † omnia intelligenda sunt, quòd attinet ad forum contentiosum. nam in foro conscientiæ fortè lex omnino inutilis seruari necesse non esset: & longe minus si etiam noceret ab ipso initio. quod intelligo, quando ex ipsius legis transgressione reliqui ciues non læderentur. Quid enim si in exemplis de uenatione, aut piscatione, non solum ex post facto, sed etiam ab ipso initio, quo lex illa facta fuit inutilis erat uel forte noxia: quia eo tempore plus æquo flumina & pelagi scatebant piscibus, & nemora ferarum sat superq; abundabant, ut melius utiliusque foret minui quàm multiplicari: & tunc crediderim talem legem in conscientia non esse seruandam necessario: Id quòd alibi plenius egimus, & aliquid in d. præfatione.

14 Leges passim mutare nocet.

In dubio tamen consultissimum est, leges seruari ueteresque, aut minimè aut parcè innouare, quia leges magnam uim ex consuetudine sumunt, magnamque authoritatem; eaque consuetudo quasi in alteram naturam transit. Vnde durum fit eam relinquere, ita sanctissimè consulunt sanctus Thomas prima, secunda quæstio. xcvii. arti. pri. & Dominicus Sotus de iust. & iure lib. primo quæstio. septi. artic. primo, & iureconsultus dum ait, minimè sunt mutanda, quæ interpretationem certam semper habuerunt. l. de quibus cum plur. legibus sequen. ff. de legibus. consuluit etiam Philosophus ii. Politic. capitu. sexto, & elegãter Thucidydes dũ refert Cleonem sic ratiocinantem, Melius agi cum republica, quæ malis moribus constanter utitur, quàm cum ea quæ bonis, sed inconstanter. idem consuluit Alphons. de Castro summus Theol. de potestate legis pœn. lib. i. c. i.

Denique Dominicus Sotus tam in d. artic. viii. quam in d. artic. v. ad finem ait, quod siue

15 Lex sit inutilis, uel aliquantulũ noxia à principio, an uero postea inutilis esse incipiat, multũ refert.

† lex lata in communi nociua sit, siue in quodam particulari, non desinit uim habere, donec à principe sit abrogata; quinimmo ait, quod secundum illam agere debent subditi. sed quod ait, uim habere, uerum est, dummodo non semper eam rem exerceat ut supra diximus. quod autem ait, subditos secundum eã agere debere, uerum est, quando ab ipso initio, & si non erat contra ius naturale diuinũ aut contra bonos mores, tamen inutilis uel noxia tolerabiliter tamen erat; cæterum si cũ ab initio utilis esset, postea nociua esse, cœpit tunc secundum eam ciues agere non tenerentur. ut in exemplis de piscatione, aut uenatione supra relatis. Ratio differentiæ, quia priore casu cum populis interpretatiuè, & princeps apertius eam legem utilem esse putauerint, & per modum contractus uel quasi in eam itum fuerit, non est ab ea recedendum ob qualem qualem noxiam aut læsionem. argumen. l. si uoluntate. C. de resci. uendi. iuncta. l. sicut ab initio. C. de act. & oblig. l. secunda. C. de resc. uend. l. scio. ff. de minor. Posteriore autem casu, tam legislatores quam ciues tandiu uerosimiliter eam legem obligare noluisse uidentur, quandiu durasset ipsius utilitas, quandiuque res in eodem statu permansissent; & non ultra: argumen. capitu. cum in de constitutio. cum ibi plenè traditis per Doct.

CAP. QVADRAGESIMVM SEPTIMVM.

1 *Populus principem habens, an leges ferre possit? ardua quæstio.*
2 *Principatus quadripertitur.*
3 *Tyranni est regnum, aut dolo quæsitum, aut ui.*
4 *Principatus desficus.*
5 *Principatus legitimus ex solo populi consensu.*
6 *Legem sibi imponere an priuatus possit, ardua quæst.*
7 *Populus ad singulos ciues non se habet ut corpus ad singula membra. contra nouã.*
8 *Consequentiam remouet differentia inter æquiparandos.*
9 *Populus regem habens, an leges sibi ferre possit? ardua quæstio.*
10 *Qualia principia, talia principiata.*
11 *Populus regem habens, præsumitur facultatem leges ferendi sibi reseruasse.*
12 *Reuocabilis est omnis concessio facta ad concedentis utilitatem.*
13 *Princeps in dubio an habeat ius leges ferendi? ardua quæstio.*

1 Populus principem habens, an leges ferre possit?

CENTESIMO quadragesimo secundo colligitur, quid rèspondendum sit in illo articulo, quo quærit, an † populus principē habens possit sibi leges condere quibus regatur? ad cuius rei intelligentiam & notitiam præfari † oportet,

2 Principat' quadripertitur.

esse quadruplicē principatus speciem, tyrannicā, legitimā, dominicā, deificā. uel aliter summa diuisio est, quod quædā tyrannica est, quædā legitima, tyrannica qualis est illa, quæ ui aut dolo, ditione & imperio ciues tenet oppressos: ut contingit in populis & gentibus debellatis. tale enim imperium tyrannicū esse, tenet doctissimus Theologorum frater Alfonsus Castren. de potesta. legis pœnalis lib. i. c. i. pag. xvi. cuius uerba, & inde (inquit) sequitur, ut † potestas, quæ nullam habuit ex populi consensu originem, nō iusta, sed tyrannica sit dicenda. idem sensit rex Dionysius iunior & Plutarchus & Erasmus ad eum in eius trāslatione lib. v. Apoph. in dictis ipsius Dionysii, q regno patrio pulsus cuidam interrogāti qui factum esset, ut cum pater suus tenui fortunā ac priuatus Siracusanę sibi ciuitatis principatum parauerit ipse regis filius & regnum hæreditate acceptū amisserit, quoniam (inquit) pater rerum potitus est, quum iam in odium uenisset popularis gubernatio, ego quum inuidia laboraret tyrannis principatum suscepi, talem ergo principatum ui & armis paratum aut dolis tyrannidem appellarunt: ijdem authores eodem loco referunt eundem Dionysium alteri idem percontanti respondisse, pater (inquit) suam mihi reliquit tyrannidem, non fortunam.

3 Tyrannis est regnū, aut dolo q̄situm, aut ui.

4 Principat' Deificus.

Legitimus † principatus rursum in species tres diuiditur prima, quam deificam quasi à Deo factam appellauimus, licet enim omnis principatus à Deo esse dicat iuxta illud prouerbiorum c. viii. Per me reges regnant &c. tamen illud intelligitur nō immediatè sed mediante populi concessione, ut infra dicemus. immediate uerò interdū à Deo est principatus, qualis fuit regis Dauidis, qui à populo regnum non accepit, sed immediate à Deo per Samuelem, ut legitur regum lib. i. c. xvi. & qualis fuit Petri Principatus à populo non electi, sed ab ipso Deo per illa uerba dilecti, Pasce oues meas ter geminata, ut Ioannis. xxi. & declarat Alfonsus Castrensis ubi supra. Altera species est, quàm dominatum appellauimus, quando dominus latissimorum forte camporum in quibus nulli erāt habitatores, aliquos ibi habitare ędificareq; permisit sub certis legibus & suprema iurisdictione, aut dominio forte sibi reseruatis, tunc enim ex lege conuentionis potuit sibi reseruare imperium, uel par, uel inferius, uel forte plenius liberiusque ut ea posuimus supra c. i. cum seq. Vltima † species est, quando populi consensu & concessione principatum suscepit, hęcq; legitima quoque principatus species est, ut duo superiores; sed ista frequentior ut edocet Alfonsus

5 Principat' legitimus ex solo populi cōsensu.

Castr. ubi supra & probat l. ii. §. deinde quia difficile. ff. de origine iuris l. i. ff. de cōst. prin. §. sed & quod principi inst. de iure nat. & Alfonsus Castrensis ubi supra uerissimè, iure (inquit) naturæ etiam postquam illa deprauata fuit, nullus est populi rex, aut dominus; sed hi principatus aut dominia, quæ iustè tenentur ex populi consensu euenerunt. Et primus (inquit) rex, qui est hominibus datus (ut regū lib. i. c. viii. enarrat historia) non nisi populo petente fuit ab ipso Deo concessus. Deinde populi uarii uarios sibi reges elegerunt, nec paucos expulerunt ut d. l. ii. §. exactis deinde regibus. ff. de origine iur. apud aliasq; gentes regum nomen odio habitum fuit, cœperuntq; se se per consules, per dictatores, per quosdā alios magistratus gubernare, interdum per unum interdum per plures; sed oēs isti modi gubernandi ex populi consensu descendebāt & legitimi uidebantur, qui aūt illinc non descenderent tyrannici esse intelligūtur. Nam quod. i. regum c. viii. legitur per me reges regnant intelligitur (ut iam post Alfonsum Castrensem ubi supra attigimus) mediante populi concessione, & Deus ibi est tanquā causa uniuersalis, quæ cum omnibus rebus & humanis actionibus cōcurrere uidetur, nam secundum receptam sententiam tam Philosophorum quàm Sanctorum & doctorum Deus consulit non solum rebus humanis uniuersis, sed etiam singulis oīa eius prouidentia regūtur, ut per Saluianum lib. i ii. & iii. de prouidētia Dei. & supra plenius disseruimus. c. xxi. n. 13. secundum quæ doctissimus Alfonsus Castrensis ubi supra tenet populum † etiam principē habentē, posse sibi leges quibus regatur instituere, dummodo ex nihil obsint iuribus principis sui, hancq; potestatē iure naturæ ei competere ait quia (inquit) quilibet homo legē sibi dicere posset à qua sibi recedere nō liceat, quia eā potest sibi imponere cū obligatione, ergo idē populo (inquit) fas erit, eiusq; uerba ita habēt, constat enī (inquit potestatē legem statuendi populo iure naturę concessam esse, præsertim ad eas leges, quę superioris sui iuri & dominio minimè repugnāt, nā quilibet particularis homo pōt sibi legem statuere, qua ui

6 Legem sibi imponere an priuat' posit, ard. quæstio.

tam

tam suam regat & moderetur etiam cum obligatione faciendi id, qđ lege decreuerit, si id qđ apud se statuit nulli superioris sui decreto obuiat, idē prorsus dē toto populo aut de tota republica dicere oportet, quæ ratio re uera est contra textum uulgò notū in.l.si quis in prin.testam.ff.de lega.tertio.ubi negatur posse hominem sibi eam legem imponere, á qua ei non liceat recedere; nec enim potest suam uoluntatem seruam sibimet facere, id enim libero arbitrio natura hominibus dato dilucidè aduersum pugnans contrarium foret, & in hac ratione nititur illa egregia.l.fi. C.de pact.&.l.si mihi & tibi.§.in legatis ubi multa per Ias.in utraque lect.post Bart.in dictis locis.ff.de lega.i.l.i.C.de sacrosan.eccles. l.iiii.& per totum illum titulum.ff.de adim.lega. elegans.l.sub hac.ff.de act.& oblig ubi nominatim sic dicitur, sub hac conditione si uolam nulla obligatio est, sicq; ut sit obligatio, non sibi ipsi tantum quis loqui debet, sed etiā cum alio paciscendū est, ut.dd.iuribus. quinimmo etiam tunc obligatio præcisa non est, nam regulariter & rē integra pœnitere liberum est, nisi in solis cōtractibus nominatis in quibus id expresśim prohibitum est, ita procedit totus titulus.ff.de præscrip.uerbis &.ff.& C.de rerū permut.&.ff.& C.de condi.ob caus.

7
Popul⁹ ad singulos ciues non se hēt ut corpus ad singula membra contra nouiss.

Mouetur secundo Alfonsus Castr. quia † ut se habet totum corpus ad singula corporis mēbra, ita se habet totus populus ad singulos ciues; sicq; ut totum corpus potest cuilibet mēbro imperare idque assolet, ita & populus imperare potest cuilibet conciuium. quæ ratio leuis est, tum quod superest princeps, qui populi uice fungitur.l.i.ff.de const.prin.§.sed & quod principi, Inst.de iure.nat.l.ii.§.deinde quia difficile.ff.de origine iuris. tum etiam quia ea similitudo nulla est, aut nō procedit; primùm quia unusquisque ciuium potest domicilium ad libitum mutare de populo in populum, & de regione in regionem etiā remotissimam, qua re nihil usitatius aut frequentius: pes autem aut manus á reliquis corporis membris abscedere nequeunt. unde Statius sic cecinit,

Omne homini natale solum

Et Ouidius sic etiam modulatur,

Omne solum forti patria est, ut piscibus æquor.

Et dixi de succ.creā.§.xxx.num.298.ubi uide bis de mutatione domicilij. Deinde quia pes aut manus nunquam possunt aut unquam poterunt arcem capere hoc est caput fieri; singulis autem ciuibus id contingere & posśibile est & non rarum, ut & omnibus notum est, & ita ut quotidie fiat necesse est in populis, qui reguntur per consules aut alios magistratus uicisśitudinarie, quod hodie fit in populo Venetiarum, & Genuensium, & Lucensium, & similium. idemque fit in omnibus oppidis Hispaniarum, quæ uulgò aldeas appellantur. iii. quia in hominis corpore aut alterius animalis, pereunte capite, ut reliqua corporis membra pereant, necesse est; nō sic in principe populi, quo extincto non ideo populus perit, quinimmo nec minui uidetur. argu.tex.in.l. quærebatur.ff.de iudi. Postremò, quia gubernationis munus in uero corpore semper est penes caput, non sic in populo, nam & potest & quotidie solet, qui hodie populi princeps est, priuatus fieri; & econtra priuatum rursus fieri principem. id quod ut fiat necesse est in populis, qui regem nō habent hæreditarium, sed per suos magistratus uicisśim reguntur, & non raro fit etiam in populis regem iure hæreditario gubernantem habentibus, ut in exēplo de Dionysio supra relato. In summa sunt & aliæ innumeræ differentiæ, quas enarrare ociosum esset. nec dubium est, † quin ad tollēdam consequentiam sufficiat dare unam instantiam. Glo.communiter ibi approbata, ut constat ex relatione Ias.in.l.si creditori.ff. de ope.noui nunciat.glo.in c.sicut urgere.i. q.i. Et tandem illa similitudo de corpore ad mēbra respectu populi & ciuium, nō eo pertinet ut exinde quasi ex primo quodam elemento aut necessario principio fieri posśit ulla collectio, aut illatio, seu consequentia, (id enim uani capitis esset) sed eo pertinet ut sit quidā modus docendi ad faciliorem hominum præsertim hebetorum instructionem.

8
Cōsequentiam remouet differētia inter æquiparandos.

9
Populus regē habens, an leges sibi ferre posśit ? ard.q.

Denique † receptisśima sententia est Bart. & omnium in.l.omnes populi.ff.de iust.& iu. Alexandri, & Philippi Cornei, Ias.& aliorum in.l.fi.C.de testam.per tex.ibi non ualere leges, quas populus principem iure hæreditario regnantem habens sibi fecerit; nisi ab illō sint confirmatæ. Quorum sententia uera est, si ponas populum omne suum imperium, iurisdictionem, & potestatem in principem trāstulisse, ut fecit populus Romanus. & ita intelligo.d.§.sed & quod principi &.d.§.deindè quia difficile, & d.l.i.ff.de const.prin. secus autem esset si eam potestatem sibi retinuisset, tunc enim procederet opinio Alfonsi Castrēsis supra relata, cum enim tota potestas pēnes populum prius esset ab eoq; in principem populi tamen cōcesśione migrauerit, potuit migrare uel ex toto uel tantum ex parte, quæ res facti est, exindeq; pendet istarum controuersiarum definitio. & quia † secundum philosophum qualia sunt principia, talia præsumātur

10
Qualia principia, talia principiata.

tur principiata, & è contra. sicq; qualis est pręsens status, talis præsumitur origo, secundum eum & secundum communem opinionē. glo. l. cum res. C. de probario. pleuè per Nicolaum Boer. decisi. xlii. alia in super. in prin. Hinc fit

11 Popul° regē habens, præsumit facultatem leges ferendi sibi reseruasse.

† ut si populus sit in possessione tales leges, uel etiam consuetudines sibi faciendi, uel introducendi sine ulla superioris confirmatione, tunc præsumam illud ius, illamque potestatem à populo reseruatam, quo tempore principem sibi elegit. quod si ex diuerso princeps reperiatur in consuetudine hoc est in possessione, uel quasi eas leges & consuetudines approbandi, tunc præsumendum est, nihil iuris ad eam rem sibi populum reseruasse; sicque eius leges citra principis confirmationē non ualere. quod si nihil istorum probetur, nec appareat qualis fuerit consuetudo, aut possessio istarum rerum, qualisve fuerit populi concessio; tunc præsumam hanc potestatem à populo reseruatam fuisse, per generalitatem. d. l. omnes populi. &. §. sed naturalia, inst. de iure nat. d. §. deinde quia difficile cū simil. & quia omnis principatus est ad populi meram utilitatem, ut habet nostra conclusio principalis ornata per totum hunc librum, populo autē hanc potestatem à se ex toto abdicasse nocentissimum esset, & contra præsumptionem. l. cum de indebito. ff. de probat. ergo id præsumendum non est, sed potius contrarium. &

12 Reuocabilis est omnis concessio facta ad concedētis utilitatē.

quia † omnis concessio facta ad meram concedentis utilitatem intelligitur esse reuocabilis, præsertim in huiusmodi mandatis. §. rectè quoque inst. de mād. & per totum titulum ff. & . C. de procura. & extra eod. tit. in decr. & in. vi. & . C. & . ff. de mandato. iuncta. l. quoties ab omnibus, ubi in simili per Ias. C. de fideic. & . l. stipulatio ista. §. inter certam. ff. de uerb. obliga. l. pen. ubi multa per Ias. C. de pact. l. si quis in conscribendo. C. de episcop. & cleri. l. filijs matrem. C. de inof. testa. itaque quum omnis legitimus principatus sit ad meram populi, non etiam ad regentis utilitatē, quumq; tale mandatum aut commissionem ad suā utilitatem datam, reuocare cuilibet liberum esse debeat: uidetur quod populus eam iurisdictionem, quam dedit, & liberè reuocare & longè magis aut liberius moderare possit: & consequenter ut possit quoties uelit leges nouas sibi facere, nouasq; introducere consuetudines. quæ omnia disputationis tantum non et definiendi gratia dicta esse intelligātur, quia modo neutram partem adfirmo ob causam nunc reticendam.

13 Princeps i-

Illud autem certum est, non bene sequi, populus concessit principi ut ipsum gubernaret, ergo ei dedit potestatem legum ferendarum. hoc enim pendet ex scripturæ inspectione, aut uerborum conceptione ad eam concessionem factis & habitis; quæ res facti est, factum autem non præsumitur nisi probetur. l. in bello. §. factæ. ff. de capti. l. si emancipati. C. de colla ibi teq; emancipatum probatum fuerit, ubi notat Ias. & cum ea iurisdictio & potestas prius esset penes populum, penes eum remansisse & perseuerasse præsumitur, nisi quatenus probatur contrarium. Iuxta glo. communiter app. in. l. siue possidetis, & in. l. cū res C. de proba. Nicol. Boerius decis. xlii. alia insuper colum. i. ergo aut princeps reperitur in quasi possessione eas leges ferendi, & præsumam eo usq; mandatum populi habuisse; aut quasi possessio est in contrarium, & tunc contrarium præsumam; aut sumus in dubio quia neutrum istorum probatur, & præsumam penes populum eam potestatem remansisse, ut dictum est: quamuis contrarium & nullo iure tenuerit Alfonsus Castrensis ubi supra per. d. § deinde quia difficile, & per. d. l. i. ff. de cōsti. princip. quæ leges nihil faciunt, quia loquuntur in casu claro, non in casu dubio, ipse tamē nobiscum tenet in duobus membris supra relatis, qui non minus utiliter quam summa auctoritate & grauitate subdit hęc uerba, Et inde (inquit) mea sententia deducitur ut si princeps, aut magistratus talem potestatem à populo habens uellet lege à se condita populum contradicentem cogere ad aliquid lege naturali, aut diuina minimè necessarium, sit tyrannus dicendus: quia maiorem potestatem erga populum sibi commissum, quamq; uere habebat exercet. quam sententiam uerissimam puto, eo pręsertim quòd omnis lex positiua ad sui ualiditatem debet deriuari à lege naturali & diuina secundum eundem Castrēsem ibi, ut continuo dicemus. & tenuit Dominicus Sotus in locis supra relatis. & quòd princeps in dubio leges ferendi facultatem non uideatur habere, illinc apparet, quod principē legum ministrum, custodem, obseruatorem, & executorem esse sæpe supra diximus, ca. primo. cum plu. seq.

dubio an habeat ius leges ferendi? ard. q.

CAP. QUADRAGESIMUM OCTAUUM.

1 *Meretrices an tolerandæ?*
2 *Malum minus eligendum ex duobus malis.*
3 *Meretricibus sui quæstus gratia, datur actio, & retentio.*
4 *Meretrici an liceat uim inferri.*
5 *Meretrix in foro conscientiæ an mercedem petere, uel retinere possit? ardua q.*

6 Regina

6 *Regina Amazonum pretio emit Alexandri congressum.*
7 *Meretrici datum effugit dominum dantis.*
8 *Nostrum prodigere fas est.*
9 *Meretrici datum quod est, acquiritur.*
10 *Meretrici datum repeti nequit.*
11 *Restituitur difficilius læsus in toto, quàm si in parte læsus esset dimidia.*
12 *Volenti non fit iniuria, aut damnum.*
13 *Virgo aut uidua quod accepit a uiro secum congrediente restituere non tenetur, idẽ in nupta.*
14 *Veneris causa quod dedit minor, aut filius fam. an sit restituendum?*
15 *Meretrix si uult nubere ei, qui ad supplicium ducebatur, an sit audienda.*
16 *Meretrici datum non publicatur contra Accur. & Gul.*
17 *Intellectus. l. Lucius. ff. de cond. & dem.*
18 *Hereditatis lucrum transferri tolerantius, quàm de periurio quæri.*
19 *Successiones sunt iuris ciuilis.*
20 *Vidua decimo mense post mortem mariti pariens ab eo concepisse uidetur.*
21 *Filius ineunte matrimonio natus præsumitur mariti, licet mulier cum multis adultera esset.*
22 *Intell. l. Lucius. ff. de cond & dem.*
23 *Nostrum nobis inuitis sæpe adimitur etiam sine facto nostro.*
24 *Spes improba est ad hæreditatem uiuentis.*
25 *Adultera se prodere non tenetur, quando id infructuosum fore putat.*
26 *Adultera filio ut abstineat à patris hæreditate suadere an teneatur? ard. q.*
27 *Accusare se nemo tenetur, nisi coram Deo.*
28 *Ratio noua.*
29 *Filiatio certò probari interdum potest.*
30 *Filiationis intuitu legatum relictum, nõ debetur, si ille filius non erat. contra nouiss.*
31 *Adulter, qui filiũ genuit an restituere marito debeat aliquid?*
32 *Intell. l. filium. ff. qui sunt sui uel. ali. iur.*
32 *Adulterinum se esse filius domi ineunte matrimonio natus, matri dicenti, credere non tenetur.*
34 *Adultera an restituere teneatur quod adulterinus filius capit ex hæreditate patris putatiui. ard. q.*
35 *Intell. titulorum. ff. C. & inst. de lege Aqu.*
36 *Intell. ad tit. ff. C & inst. de furtis.*
37 *Restitutio cessat ubi est legitima acquisitio.*
38 *Restitutio cessat interdum, & si aquisitio fiat sine domini uoluntate.*
39 *Adultera an restituere teneatur quod adulterinus filius ex bonis patris putatiui percepit? egregia. q.*
40 *Pœnæ suos tenent auctores.*
41 *Intell. C. qui causam, de reg. iur. lib. vi.*
42 *Casus nulli imputatur.*
43 *Amantes sunt amentes.*

Enresimo quadragesimo tertio colligitur ex coucluſione nostra principali, An † leges, consuetudines, statuta, lupanariorũ usum introduceuria ualeant? mouet quæstionem quod salus animarum est cunctis rebus præferẽda. l sunt personæ. ff. de religios. nec dubium est quin usus ille aduersetur præcepto diuino de non fornicando, sicq; nocere uideatur animarum saluti. adhuc tamen quod eæ leges, consuetudines, & statuta tolerentur, & uniuersalis usus probat, & iure etiam sustinentur ex uulgata illa regula dictante, † ex duobus malis minus malum esse eligendum, iuncta rerum experientia, quæ docuit quã male se habeat respublica si quãdo id fuerit prohibitũ est. l. si procurator rei. ff. de doli excep. cum Glo. l. quoties nihil. ff. de regulis iuris. c. considera. xxii. q. i. Philippus Decius & Hieronymus Cagno. in d. l. quoties, c. si quod uerius xxiii. q. ii. & c. i. & ii. dist. xiii. Alexan. in l. si constante. ff solu. matri §. fin. col. penul. Paulus Castrens. in l. i. ff. si quis cautio. Alexan. consi. cvii. ad finẽ lib. iii. & consi. liiii. uiso processu causæ col fi. lib. v. His tamen plane aduersatur Franciscus Petrarca lib. v. epistolarum rerum senilium, quẽ refert Hieronymus Cagnolus ubi supra. ille enim negat se percipere posse quo pacto qđ malum est eligendum sit, aut optandum, commodius aptiusq; dicendum existimat, maiora & grauiora mala diligentius esse præcauenda, fugienda, obuianda, quod si id non detur tunc minora æquiore animo perferenda, sed utrũque eodem tendit si recte inspiciatur ut & fatetur Cagnolus ubi supra allegans Ciceronem offi. lib. iii. differentem ex malis minima oportere eligere. secundum quæ, super est ut leges ac principum imperium & si ad ciuium utilitatem spectent, non ideo minus talem meretricum usum admittere potuisse, maioris mali uitandi causa. quinimmo eę meretrices huiusmodi sunt tamq; legitimus quæstus, quẽ faciunt, intelligitur † ut detur actio & retentio, & exceptio, nam & quod sui quæstus gratia accepit, retinere iure potest, & cõtra repetentem sibi daretur exceptio retentioq;, dominiumq; illius rei suum facit, & similiter (id quod plus est) si sibi illius quæstus gratia promissa non persolueretur agere posset contra promittentem: quia licet turpiter faciat eo quod meretrix sit, tamen cum talis

1 Meretrices an tolerandæ?

2 Malum minus eligendũ ex duobus malis.

3 Meretricibus sui que st gratia, datio, & retentio.

talis sit, non turpiter accipit, præsertim † qa ipsa sui copiam facere etiam si nolit cessante legitimo impedimento tenetur, adeo ut illius rei gratia nõ possit unquam uideri uim passa, nec puniretur, qui per uim cum meretrice rem haberet. ut isthæc & alia multa hãc ad rem pertinentia tradunt Bald. Salicetus & alii in l. mercalem per tex. ibi. C. de condi. ob turp. causam, Hieronymus Cagnolus in l. semper in contractibus. ff. de reg. iur. post Philippum Decium ibi, Iacobus de Sancto Georgio in tracta. de homagio ad finem, per Nicolaum Boerium decisione. ccxvii. nu. 20. & decisione. ccxvii. quid de iudice nume. 5. & nume. 14.

4 Meretrici, an liceat uim inferri.

5 Meretrix in foro cõscientiæ an mercedem petere, uel retinere possit? ard.q.

Hactenus quo ad forum cõtentiosum, quid † autem in foro conscientiæ, an illa meretrix tuta in conscientia petere possit, uel retinere quod sibi datum uel promissum quæstus sui gratia fuerit? & Medina egregius nostra tempestate Theologus negat meretricẽ suæ turpitudinis causa posse aliquid pretii nomine, aut mercedis nomine accipere, sed ait, sibi quasi dono datum accipere fas esse. Contrarium tenet Dominicus Sotus de iust. & iure lib. iiii. q. vii. art. i. ex mente S. Tho. ii. ii. q. lxii. ar. v. & Sotus ait hanc esse receptam opinionem Theologorum, facit. l. idem si ob stuprum ff. de cond. ob turpem causam. ubi tales meretrices & si in eo quod meretrices sint turpiter faciant, tamẽ in eo quod accipiunt mercedẽ cũ meretrices sint, turpiter minime faciunt. Quid dicendum? & sanè Medina sic arguit, actus meretricius uenereus cum turpis sit nullo pretio dignus est, ergo qui pro eo pretium aut mercedem receperit, indebitum accepisse uidebitur, sicque restituere tenebitur. ergo inquit si meretrix quasi mercem eius rei acceperit ut rem indebitam restituere tenebitur, quod si quasi dono datum retinere poterit, sed cum plerunq; ad meretrices ingrediẽtes nullas cũ eis habeant amicitias, raro aut nunquam eæ meretrices possent retinere quod sibi datum esset, cum donationis animus præsertim in ignotam & turpem mulierem præsumi non iure possit. l. cum de indebito. ff. de proba. id quod aduertit Sotus ubi supra. sicq; illarum muliercularum miserrima conditio hac opinione admissa miserabilior & deterior fieret, quod non expedit, ne afflictis addatur afflictio. arg. l. un. in princ. C. de his qui ante aper. tab. l. imperialis. C. de secund. nup. suamq; opinionem Sotus probat quatuor rationibus, prima, quia iustè accipit mulier mercedem pro uoluptate, quam uir captat, deinde quia fortè illi uiro prolem generabit, tertiò quia fortè illi semen ad salutem emittere expediebat, ultimò quia meretrices salarium publicum accipiunt; quod inquir ipsum nomen meretricis suadet, quæ ultima ratio in facto, non in iure consistit, sicque in certa est. ipse tamen refert reginam Amazonum prece & pretio congressum Alexandri Magni emisse prolis suscipiendæ gratia, id quod mulieribus illis solenne fuerat. Item ii. & iii. rationes quibus utitur Sotus non sunt generales, quinimmo rari sunt (ut experientia docet) qui ad meretrices salutis aut prolis gratia accedant, sed plerique uoluptatis explendæ gratia. adhuc tamen Soti opinionem contra Medinam ueriorem puto ac utilissimã, ne miserrimę illę mulierculæ miserabilioris fiant conditionis, quàm sunt. sicque huius sententia humanior est. & tria uidebimus, primum, An dati dominium abscesserit ab ipso dante, Alterum an migrauerit in accipientem, Vltimum an repetenti sit restituendum? Quo ad primum † dominium à dante abscessisse certum est etiam de iure naturali nihil enim tam naturali æquitati conuenit, quam uoluntatem domini rem suam in alium transferre uolentis ratam esse. §. per traditionem, inst. de rerum diui. sed hic tradidit ergo transtulit dominium, facit. l. traditionibus. C. de pact. l. traditio. ff. de acq. rerum domi. deinde quia hisce in rebus plerunq; fieri solent pactiones expressæ aut tacitæ de talibus dationibus, quas seruare iure naturæ debemus. l. i. ff. de pact. ca. i. eod. tit. l. i. ff. de constitu. pecu. l. non minorem. C. de transact. Tertio quia † unicuique licet suum non solum disponere alienare'ue, sed etiam prodigere eoque abuti. l. sed & si lege §. consuluit. ff. de pet. here. ibi dum re sua se abuti putat. & l. i. §. & magis ner bo prodegit. ff. si quid in fraudem patroni. l. quia autem in princ. & §. i. ff. quę in fraudem creditorum. l. quia poterat. ff. ad trebel. l. non usque. ff. si à parente quis fuerit manumissus. l. nemo. ff. de pact. & multa per Doctores in dd. locis. ergo iste sine dubio & uoluit & potuit rem suam prodigere: quinimmò non solum quando interfuit ulla causa dationis, siue honesta, siue inhonesta, sed etiam quando nulla omnino interfuit nostra possumus prodigere. l. i. & ii. & per totum titulum. ff. pro dereli. tuncq; ea res fit primi occupantis, nam iure naturali quod nullius est, id occupanti conceditur. l. i. ii. iii. & iiii. ff. de acqui. rerum domi. l. i. & ii. l. si id quod. ff. pro dereli. l. si qs ui. §. differentia ubi per doctores. ff. de acqui. poss. Quo ad secundum, an † tale dominium fuerit meretrici acquisitum? certum est ei acquiri,

6 Regina Amazonum pretio emit Alexandri cõgressum.

7 Meretrici datum effugit domi num dãtis.

8 Nostrũ prodigere fas est.

9 Meretrici datũ quòd ei acquiritur.

acquiri, tum quia fuit primus occupans post istum a se tale dominium abdicantem, deinde quia in eam iste id dominium transferre uoluit, nec quicquam tam naturale, quàm uoluntatem domini rem suam in alium transferre uolétis ratam esse, per leges & rationes supra relatas. postremo quia non minus infructuosum quàm iniquum esset, introducere ut dominium meretrici acquiri desineret, quod ab ipso uiro iam dicimus abscessisse: & hac ratione utitur in simili inre consultus in l.i.§.si uir uirum uxori.ff.de acq.possessione Quo

10 Meretrici datum repeti negt. ad tertium, an † meretrix repetenti restituere teneatur. Et quidem homini sui iuris & legitimæ ætatis restituere non tenetur, quia talibus non licet pœnitere.c.quod semel de regulis iur. lib.vi.l.sicut ab initio.C.de acti. & obliga.l.sicut maior.C. de repu. hæredi. Et quia in pari causa turpitudinis, melior est conditio possidentis.c.in pari causa de regulis iuris.lib.vi. d.l. mercalem.C. de condi. ob turp.causam, cum ibi not. Et quia maiores ætate restitui non solent, in ijs quæ ipsi recte intellexerunt, etiam si ultra dimidiam uel in totum sit deceptio. Et ita procedunt omnes tituli.ff.C.inst.& extra de donatio.& ff.&.C.de condi.ob cau.& sic licet deceptus ultra dimidiam possit restitui, quia præsumptum est, se non intellexisse quod agebat.l.ii.C.de resci. uendi. tamen deceptus in toto quia is recte intellexit, quod agebat, restitui non potest. ut tradunt communiter doctores præsertim Hieronymus Cagnolus & Aries Pinellus & Panta.de Crema in d.l.ii. post Bartho.Sali. & alios ibi ut diximus lib.iii.contro.usu frequentiũ. Sicq; † filius & filia, qui futuræ patris suc-

11 Restituit difficilius læsus in toto, quàm si in parte læsus esset di midia. cessioni renuntiarunt, si decepti fuerunt ultra dimidiam possunt restitui contra eam renuntiationem iuratam, & tamen si gratis renunciarunt cum iuramento (hoc est nihilo sibi penitus reseruato) tunc restitui nequeunt, quia tunc in computatione uel in rei mensura non fuerunt decepti: sed à toto recedere uoluerunt, ut uidetur esse communis opinio doctorum, & tradit Franciscus Aretinus in l.qui superstitis ff.de acqui.hær. Philippus Decius in consi.clxxxi.& consi. clxxxii. Sic ergo & in specie nostra, uir ille, qui dedit meretrici cum intelligeret quod agebat, restitui non potest, & quũ illa dominij translatio contingeret ex mera uoluntate sua iure naturali & diuino rata fuit, ut iam ostendimus, & non est mera donatio, sed datio ob causam, quæ sequuta fuit l.i.ff.de donat. Diuersa causa est in cæteris contractibus resposiuis qualis est emptio & locatio & similes) in quibus ideo restitutio læsis cóceditur, quia præsumuntur non intellexisse, quod agebãt, si læsio fuit ultra dimidiam d.l.ii.l.si uoluntate.C de resci. uendi. sicque si se deteriorem suam conditionem tam inequaliter intelligeret, qui ultra dimidiam læsus fuit, præsumitur talem contractum minimè initurum fuisse aut fore, sicq; præter suam uoluntatem eam læsionem sibi contigisse. At in specie nostra ipse in toto eo, quod dabat, sciebat se læsum: sicque non præter, sed secundum suam uoluntatem ei læsio contigit: id quod non reputatur læsio, eo ipso quòd ex libera uoluntate descendit. nam † id portat leuiter quod portat quisque libenter.tex.cũ Glo.in.§ præterea inst de actio.l.quia poterat.ff.ad Treb. quinimmo & si læsio esset, eo ipso tamẽ quod sponte sua sibi contigit, sibi imputãdum est; nec succurrendus aut restituendus est: quia damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi & non alii debet imputari.c.damnum de regu. iuris lib.vi. & quia uolenti non fit iniuria.l. cum donationis.C. de transact. egregia.l.iam dubitari.ff.de hære inst. ibi sua sponte.l.si filius qui patri.ff.de uulg. uerbo non sponte suisceptis, ubi in simili per Bartholomæum Socinum.l.si fideiussor.§ si necessaria, ubi multa per Iaf.ff.qui satisdare cogan. & est longè melior defensio ad hanc conclusionem quàm reliquæ ab Theologis adductæ: licet opinionẽ Medinæ supra relatam teneát Ioan. Andr. & Ioãnes Mona. in d.c. in pari causa in prin. de reg iu.lib.vi. sed nobiscum tenet Alfonsus Castren de potestate legis pœnalis lib.ii.c.x. uersi iii.principali arg. 12 Volẽti nõ fit iniuria, nec dãnũ.

Quid autem † si uirgo pretium (hoc est aliquid) accepit pro simili alicuius uiri congressu? aut quid si uidua, non tamen meretrix acceptisset? aut quid si accepisset etiam nupta? & in omnibus his speciebus & similibus tenendum est, dominium abscessisse à dante, & migrasse in accipientem; nec oportere ipsi dantri etiam repetenti restitui, per iura & rationes supra allegatas, & ita tenet Dominicus Sotus ubi supra, quod intelligo tam in foro contentioso quàm in foro conscientiæ. 13 Virgo aut uidua quæ accepit a uiro secum cõgrediente restituere non tenetur, idẽ in nupta.

Quid † si is qui dederat minor ætate, uel maior, sed filius fam. & sanè in minimis non daretur repetitio minori, arg.l.scio.ff.de minor.quam regulam plenè ornaui lib.i.§.vii.de succ.resol.aliter sic, arg.eorum quæ supra dicta sunt. mensura autem iudicis arbitrio æstimanda est, & utrunque obtinere intelligo etiam in foro conscientiæ, non secus quàm in 14 Venerisce quòd dedit minor, aut filius fam. an sit restituendum?

in foro iudiciali. In filio fam. si uerosimile est patrem suum id permissurum, tunc & transtulit dominium, & cessat repetitio; aliter non. uerisimilitudo ex quantitate rei datæ & bonorum patris æstimanda iudicis arbitrio est, quod intelligo tam in foro contentioso quàm pœnitentiali: & hæc omnia sunt ex mente Dominici Soti ubi supra.

15 Meretrix si uult nubere ei, qui ad supplicium ducebatur, an sit audienda.

Quid si † custos carceris compresit meretricem incarceratam, aut quid si meretrix, uel alia mulier uult nubere ei, qui ad ultimũ supplitium ducebatur? dic ut per Boerium in locis supra citatis.

16 Meretrici datum nó publicatur contra Accur. & Gui.

Ex superioribus † apparet ueram non esse Guilielmi de Ludo sententiam, qui (singulari. xlviii. post Accursium, quem allegat in l. nó dubium uerb. ex eo. C. de legibus) scripsit fisco deferri, quod meretrix ex quæstu suo acquisiuerit. allegat. l. Lucius. ff. de iure fisci, quæ loquitur quádo aliud graue delictum fuit admissum, & sic non obstat.

Tenendo superiorem sentẽtiam nostram, contra communem: tunc ad illud forte argumentum, quo dicebatur, lex inuitabat ad hæreditatem maioratum'ue illum, hunc filium legitimum, nisi per interuentum illius adulterini exclusus foret, ergo qui hunc interposuit, hoc damnũ dedit immediate (præter superius dicta, quibus ostendimus id damnum minimè esse immediatum) respondetur, quod non adulteri, sed Deus ipse hunc interposuit & etiam lex. Deus enim fecit nos, non ipsi nos, ut sacris literis edocemur; sicq; prolem illam (siue illa ex adulterio sit, siue ex legitimo coitu) non tam adulteris ipsis quàm ipsimet Deo optimo maximo acceptã ferre debemus, qui ex malis initijs multa bona sæpe facit oriri.

Præterea lex quasi sub hac conditione ad eam hæreditatem uidetur inuitasse legitimũ siue filium, siue agnatum, nisi interposuerit se alter cuius causa secundum legis dispositionem, uel secundum humanam cognitionem potior est secúdum legis dispositionem: ut si fortè spurius à principe legitimatus excluserit eum, qui aliàs uocabatur à lege, ut per Bartho. in l. Gallus. §. & quid si tantum, prope finem. ff. de lib. & posth. & ibi per omnes doct. secundum humanam cognitionem ut si fortè, qui filius non erat, errore aliquo, tanquam filius habitus fuit, ut in terminis l. si pater & l. neque apud. C. de hær. inst. lex enim uocauit filium uel agnatum ad talem hæreditatem uel legatum sub hac conditione, nisi sit alter filius maior natu, qui minorem excludat, uel nisi sit filius, qui excludat agnatum; & quia lex de tali filiatione certa esse non potest, ulterius processit declarãdo eum filium se uocare & talem reputare, qui durante matrimonio domi nasceretur, non ignara enim huius mali & similium, miseris per hunc modum succurrere didicit, ne unquam de adulterio ob causam ciuilem posset esse quæstio, ut probat † d. l. Lucius. ff. de cond. & dem. ubi si filius fuit institutus sub hac conditione, si se filium probaret: ea conditio ipsius institutionem uitiat de iure. ff. (ut ibi & hodie quæstionis est, an etiam uitiet, an ipsamet conditio reiiciatur, ut diximus de succ. crea lib. i. §. x. super rep. l. quoniam in prioribus, ibi collocatam. C. de inof. test. par. iii.) quia † mens testatoris fuit sibimet minimè satisfacere per probationem uel præsumptionem legis de qua in d. l. filium eum. ff. de his qui sunt sui uel ali. iuris. & d. l. si uicinis. C. de nupt. Vnde is filius se alio modo quàm ex legis præsumptione filium probare non poterat, concludenter aut necessariò, & si alia probatio admitteretur, eueniret ut aduersarius inferret adulterii quæstionem, quod lex illa consultissima simul & honestissima admittere noluit, maluitq; ut ea hæreditas huic filio siue uero, siue putatiuo deferretur, quàm quod adulterii quæstio super hac causa pecuniaria admitteretur. facit. l. filius. ff. de cond. inst. l. reprehendẽda. C. de inst. & subs. l. nepos proculo. ff. de uerb. sig. ergo lex sciens prudensque, nec huius mali & similium ignara, cum tales hæreditates aut maioratus defert, se incerto euentui committere intelligit, sciensq; prudensq; id uult, admittit, tolerat consueta, ratione dubii euentus recedere à regulis iuris. l. si pater puellæ C. de inoffi. test. l. de fideicommisso. C. de transact. ergo non est uerum adulterinum aut eius matrẽ id quo de agitur ademisse reliquis, qui aliàs uocarentur, quinimmo ipsam legem id fecisse, cuius uoluntaris primus gradus erat, ut uerus filius uel agnatus id caperet. At secundus gradus fuit, ut etiam adulterinus potius caperet, quã alius, si ad eum peruenire non posset, nisi adulterio detecto aut agitato, simile in princ. inst. de donat. & in l. fi. ff. de hær. inst. Nec dubium est quin si lex id uoluit, id quoque potuit, nã hæreditates † successiones, maioratus & similia descendunt à mera legis ciuilis concessione, ut ex uera & communi sententia ostendimus de succ. creatione lib. i. §. i. in princ. & lib. ii. §. xx. super rep. auth. nouissima ibi collocata. C. de inoffi. testamen. secundum quæ apparet

17 Intellect⁹. l. Lucius. ff. de cond. & dem.

18 Hæc notatis luc um [illegible] tolerãtus, quam de [illegible] quæ ia.

19 Successiones sunt iuris ciuilis.

paret ad eam hæreditatem, quia de agitur inuitatum fuisse à lege illum adulterinũ ut iam non minus utiliter, quàm nouè, non solũ monstrauerimus mulierẽ illam si restitutio facienda esset ad eam faciendam minimè teneri, sed etiam nihil omnino esse restituendum neque ab ipsa neq; ab alio, nam post mortem suam suas relinquere successiones, hæreditates, maioratus nulli unquã mortalium licuisset, nisi ius ciuile foret, quia id principijs iuris naturæ aduersum pugnans, contrarium esse in dd. locis disseruimus. lex autem ciuilis id concessit, eademq; hanc concessionem moderauit & declarauit, ut hoc casu non deberetur talis successio ueris filiis aut agnatis: sed potius illi adulterino: ut sic quãtum fieri possit abstineretur ab inuestigatione uel inquisitione coniugii, & pudoris, & honestatis uiolatæ. sicq; sumus re uera in casu huius fallentiæ non in casu regulę illius. Quæ omnia † uel illinc

20 Vidua decimo mense post mortem mariti pariens ab eo cõcepisse uidetur.

iustificantur quòd si post mortem mariti statim uidua facta est scholaris concubina, & nono mẽse post mortem mariti peperit, is filius fauore legitimitatis potius præsumitur mariti, quàm illius scholaris. nec distinguimus, an diu ante mortẽ uehementer aut grauiter maritus ille egrotasset, nec consideramus quòd non solum nono, sed etiam septimo mẽse potuit ab illo scholari quod mulier concepisset parere. l. septimo mense. ff. de statu hominum quarum rerum ratio ea est, quod successionẽ uni per legem adimi, & in alterum transferri facillimè fit ob leuissimas etiam causas, quia quod gratis leges concedunt, facillimè & possunt & solent adimere & transferre, arg. in. l. planè in prin. ff. de lega. i & per totũ. ff. & inst. de adim. lega. Si ergo id fit solum legitimitatis fauore, quanto magis fauore pudoris, honestatis, famæ & honoris fauore, qui omnibus rebus preciosior est. l. Iulianus. ff. si quis omi cau. testa, multa per Gerardum singulari. i. & . ii. & singulari. xxiii. & sing. lxxxii. nu. 6. Et quod diximus de exemplo scholaris & uiduæ tenent in specie Bal. in l. si mater. C. de suis & legiti. hæredi. per l. miles. §. defuncto. ff. ad legẽ Iuliam de adul. & Franc. Crem. sing. cxxvii. incip. mortuo marito. Facit, nam † &

21 Fili' ineuntes matrimonio natus præsumitur mariti, licet mulier cũ multis adultera esset.

si probetur uxorem cum decem uel pluribus scholaribus habere quotidianũ commertium, non aliter atque cum marito suo, adhuc tamen fauore legitimitatis liberi, quos pepererit, præsumuntur esse mariti, non aliorum filii: sicque & legitimi intelliguntur, & patris erunt hæredes, quia siue ueri filii mariti fuerint, siue non fuerint, eo ipso quod constante matrimonio domi ab uxore editi sunt, ipsis à lege patris (hoc est mariti) defertur hæreditas ad eamq; inuitantur: sicque non est uerum eos alienum possidere, ut sic ad ullam restitutionem illius hæreditatis uel ipsi uel eorum mater teneantur: quinimmo reliqui filii ueri uel agnati, si eam hęreditatem occuparent, forte his ut cunque adulterinis restituere tenerentur: quandoquidem isti & non ipsi ad hæreditatis lucrum ex mera legis gratia & indulgentia concessum inuitati reperiuntur. ut in specie per Bald. in rubr. C. de proba. Angelum in l. i. eodem ti. Bartho in. l. miles. §. defuncto ff. de adult. & Francis. Cremensem ubi supra, & plenè in simili per Bartho. & omnes repetentes in l. Gallus in princ. ff. de lib. & posth.

22 In sel. l. Lucius. ff. de cond. & demon.

In summa † rursum perpendimus d. l. Lucius. ff. de condi. & dem. ubi nulla alia ratione testator potuit filium domi ex uxore sua natũ sub hac conditione si se suum filium probaret instituere, nisi quòd eum ex adulterio natum suspicaretur; eandemq; suspitionem non potuit iustè lex non concipere, & nihilominus uoluit conditionem & testamentũ reijcere, hæreditatemque testantis illi filio siue uero siue adulterino concedere, ergo uoluit, disposuit, & prospexit lex ut si uerus esset filius, uero filio deferretur: sin autem adulterinus etiam adulterino deferretur: sicq; tã iure habebit dominium illius hæreditatis quàm ille, qui contra domini uoluntatem præscripsit. iuxta l. fin. C. de longi temp. præscrip. aut in terminis totius tituli. C. de seruis qui pro præmio liber. accip. aut in terminis. §. præterea per alluuionem, inst. de rerum diui. aut in terminis legis item si uerberatum in princ. ff. de rei uen. aut in terminis. §. thesaurus inst. de rerum diui. aut in terminis §. si alienam purpuram cum multis aliis. §§. & exemplis præced. & seq. inst. de rerum diui. in quibus † sæpissime nobis inuitis & ignorantibus nostrum per legem adimitur uariis ex causis: quanto ergo facilius in specie nostra, in qua nostrum non erat, sed nobis tantum destinatum; idque sub quadam conditione aut spe, quæ non extitit, sed euanuit.

23 Nostrũ nobis inuitis sępe adimitur etiam sine facto nostro.

Nec talis † spes alienę hęreditatis uiuentis esse debet in consideratione, quinimmo improba reputatur. l. ii. §. interdum. ff. de uulga. ibi improbum esse eũ qui solicitus esset de hęreditate uiuentis Iulianus aiebat. l. fin. C de pact. ubi Glo. communiter ibi app. id extẽdit etiam ad filios respectu parentis hęreditatis, l. ii. §. fi. ff. de his quibus ut indig. l. quidã ĩ iure §. fi. cũ l. seq. ff. de dona. ubi cõtra ius gentium & bonos mores id esse iure cõsultus testatur.

24 Spes iproba est ad hæreditate uiuentis.

25 Adultera se prodere non tenet, quando id infructuosum fore putat.

Tenendo nostram sententiam contra sententiam communem, inde sequitur ueram esse opinionem existimantium, quod mulier si uehementer suspicetur reuelando suam turpitudinem se nihil profuturam, eam reuelare non tenebitur, licet ipsa aliàs nequeat restituere; idquod tenuit Petrus Sotus d.lib.iiii.artic.ii.q.vij.post Scotum quem allegat.

26 Adultera filio ut abstineat à patris hæreditate suadere an teneatur? ardua.q.

Deinde † ex rationibus sententiæ nostræ apparet quòd et si ipsa mulier probabiliter speret, quod si id ipsi filio spurio (hoc est adulterino) dixerit ei persuadere poterit ab ea hæreditare abstinere, adhuc id facere non tenebitur. Nam si ille utcunque adulterinus esset, ad eã hæreditatem fuit à lege inuitatus, eo quòd lex tolerantius esse existimabit tale hæreditatis lucrum de uero mariti filio ad illum adulterinum transferri, quàm de fide thori uiolata iudicialiter agi uel etiam extra iudicialiter tractari: & turpissimis hisce rumoribus popularium aures offendi, matronarumq; pudorem, & malè audiri, aut eas forte ad similẽ turpitudinem inuitari istius modi exemplo incitatas. Par est ut ei adulterino hæreditatis lucrum à lege sibi delatum non adimatur, & in alium transferatur; iam enim si aliter fieret & ipse suo careret, & ille alieno iniuria potiretur. Contrarium tamen tenent Petrus Sotus & Scotus supra citati, post Caietanum.q.lxii.art.v.super.S.Tho.ii.ij.& Adrianus in summa.q.i. uerb. restitutio. quorum sententiam receptissimam esse ait Sotus ubi supra. & nostra sententia contra eos facilius procederet in fideicomisso familię relicto ad descendentes transituro, & in maioratu & similibus, puta in regno, in ducatu, comitatu, marchionatu & similibus, nam & si ille filius, qui à matre adulterinus declaratus fuit, fidem matri adhiberet, sicque ab eo maioratu, ducatu regno, comitatu, marchionatu, fideicommisso abstineret, adhuc istius abstensio uel renuntiatio suis liberis iam natis uel nascituris eas ad res inuitatis minime noceret. Quæ omnia fortè possent temperari ut non procedant quando euidens esset eum esse adulterinum, quia natus eo tempore, quo maritus peregrè ab fuerat per longius tempus quàm unius anni (id sæpe accidit nostris Hispanis ad Indorum regiones dum nauigãt uxoribus domi relictis) tunc enim & restitutio in conscientia facienda esset, & forte id iudicialiter quoque obtineret. opportunè ergo ait Petrus Sotus ubi supra matrem † se prodere nunquam teneri, qa in casu euidenti eius confessione opus nõ est & cessante tali euidentia, sua confessio nihil prodest. Et facit illud Chrisostomi, Non tibi

27 Accusare se nemo tenetur, nisi corã Deo.

dico ut te prodas. quem refert & sequitur Sotus d.ar.ii.in pri. Quæ † omnia uel illinc iustificantur, quia nullus se alterius filium uel cognatum certo monstrare potest d.l.filium eũ. & communiter Doctores tam ibi quam in d. l.Lucius, per tex. ibi & plenè per Boerium ubi supra. ergo duplici ratione posset iste adulterinus remotari restitutionem, quia nec certò scit se non esse filium eius cuius de successione agitur, nec certò scit alterum restitui sibi postulantem filium ant cognatum esse eius cuius de successione controuersia est. Nisi in casu, qui nunquam forte contigit, quem descripsit Boerius ubi supra scilicet † quãdo masculus & fœmina intra quandam cancellum essent inclusi & post undecim menses ea fœmina pareret, indubitatumq; esset nemini mortalium ad eam patuisse eo tẽpore aditum nisi illo uiro. Et nostras sententias probat d.c. officij.de pœni.& remis.& quando periculum esset, si mulier se proderet quia uiuus erat maritus, tunc se prodere minimè tenetur, secundũ Innocentium, Hostiensem, Panormi.& alios per tex.ibi in d.c.officij. tenent Petrus Sotus, Caietanus & alij ubi supra.

28 Ratio noua.

29 Filiatio certò probari interdũ potest.

30 Filiationis intuitu legatum relictum, non debetur, si ille filius non erat. contra nonnullos.

Quid si † tua leuitate deceptus, uel ab alio citra culpam meam deceptus mihi centũ quasi filio naturali tuo cum non essem legasti, an ea centum debeam restituere tuis hæredibus testamentarijs? id quod negat Sotus ubi supra sed loquitur contra textum in.l.fina.ff.de hære.inst.& in.l.si pater & in.l.neque apud.C.de hęre.inst.& ibi plenè per Corneum, & per Ias. in simili post alios Doctores disputantes, an fiscus fortè ad id lucrum inuitetur, quod obtinet quando huic alias relicturus non erat, nisi eum suum esse filium falsò opinatus esset, ut ibi &.l.demonstratio falsa.§. quod autem iunctis traditis per Bar.ibi.ff.de cond. & demon. fallit quando ex uxore mea nato ut filio meo cum adulterinus esset legassem, ne tunc de adulterio quæratur. atq eorũ quę sup. diximus.

31 Adulter, qui filium genuit an restituere marito debeat aliquid?

Hactenus de adultera & eius filio. Quid in ipsomet adultero, qui filium ex adultera suscepit, qui ad patris putatiui hæreditatem fuit inuitatus: an ad restitutionem teneatur, uel hæreditatis ueris mariti filiis, uel cognatis ablatæ, uel expensarum à marito in illo educãdo factis? Sotus ubi supra id negat, cum hoc tamen moderamine, ut si adulter sibi uehementer illum suum esse filium persuadet, & honesto modo eas expensas marito refundere potest, id faciat. primum uerũ puto, & secundũ quoq;, ita tamen ut ea uehemens opinio, quò ad eas tantum expensas nõ etiã quò ad hæreditatis restitutionem sit in consideratione.

32 Intell.l.filiũ. ff. qui sũt sui uel. alie. iur.

Centesimo quadragesimoquarto colligitur,an† ualeat dispositio.l.filium eum definimus.ff.de his qui sunt sui uel alieni iuris.l.si uicinis.C.de nupti.dum aiunt,præsumptionem esse (iuris etiam & de iure ut ibi exponunt doctores)eum,qui domi cuiusq; ex uxore sua natus fuerit,psumi filium ipsius, q per quã durũ uidetur. Quid.n.si ex adulterio natus esset, ut aiebat testator ille de quo in l.iii.in prin.ff.de lib.& posth.Quid itẽ si subdititius fuerat. arg. l.si pater.l.neque apud,cum ibi not.per doct. C.de hære.inst.sane in his speciebus & similibus hominem compelli ad talem loco filij agnoscendum & alendum, per quàm durum sicque à legis imperio alienum uidetur,quod prodesse non sic obesse deberet, ut habet nostra principalis couclusio. Deniquet adeò uerum est talem filium mariti filium præsumi,ut etiam si mater contrarium asseueret ei credẽdum minimè sit. hæc est cõmunis opinio, quã tenent Cynus in.d.l.si uicinis ad finem,&Bar. in.d.l.filium,ubi referunt matrem dixisse filio cuiusdam regis primogenito se regis filium non esse,sed cuiusdam militis, qui filius matri fidem adhibuit,sed ueheměter errauit secundum Bart.& Cynum ubi supra sicque stultè aiunt regno renuntiauit. sequuutur Nicolaus Boerius decis. ccxlix. Mulieri asserenti nu.6. Bald.in.d.l.filium lect.i.col.ii. Albericus, Angelus & Salicetus in.d.l.si uicinis, Iacobus de Sancto Georgio in.l.i.ff.de probatio.Franci. Cremens.sing.cxxvii.mortuo marito ad finẽ. & alij quàm plures relati per Boerium ubi supra & theologorum doctissimus Dominicus Sotus de iust.& iure lib.iiii.q.vii.art.ii.& per Anto.Butrium,Panorm.Ioanneni Imolen. & alios in.c.officij de pœni. & remis. sicque hi † omnes intelligunt neque in foro contentio so tali matris dicto credẽdum esse, nec etiam in foro conscientiæ, quanuis hoc ultimum nõ ita expresim significent, quod apertius tenẽt communiter Theologi ut per Dominicum Sotum ubi supra post Scotum, quem allegat, id quod iubetur ex sententia diui Thomæ. ii. ii. q.lxii.ar.v. & Caietanus ibi in id quoque inclinat,facit tex.in.c. officij de pœni. & remis.

33 Adulterinũ se esse filius domi ineũte matrimonio natus,matri dicẽti, credere nõ tenetur.

34 Adultera an restituere teneatur quòd adulterinus filius capit ex hæreditate patris putatiui. ard.q.

Denique ipsi mulieri quid agendum sit,solet dubitari. Quid enim si partem hæreditatis paternæ abstulit reliquis mariti filijs is filius adulterinus?uidetur enim talem matrem teneri ad restitutionem istius damni dati. Quid si primus filius durãte illo matrimonio susceptus erat adulterinus, uel fortè subdititius,& alius filius uerus, & forte mariti bona erant maioratus,sicque ex toto ad illum adulterinum peruentura erant: in hac quidẽ specie grauior est restitutionis obligatio; ideq; in regni successione,ut in exemplo supra relato.sed & si alius non sit filius,supersunt tamen consanguinei illius mariti ad quos ille maioratus,aut regnum,aut bona peruentura erãt, sicque eadem ferè ratio est, quod attinet ad uim restitutionis. Quid dicendum? & quidẽ, aut mulier illa habet alia bona, quibus id dãnum compensare posit; & tunc non potest non testituere, secundum communem opinionem theologorum relatam per Sotum ubi supra(in exemplo de adulterino filio,quod solum prosequor)nec tunc teneretur adulterium suum manifestare,secundum quos hoc ultimũ uerisimum est, sed primum satis dubium. ad euius rei dilucidiorem notitiam uidendum, quando & quatenus quis restituere teneatur, & sint duo membra, primum, quando quis factus est locupletior, alterum quando locupletior factus minimè fuit. priore casu duobus concurrentibus,quod† & damnum iniuria dederim,& factus sim locupletior, teneor restituere quatenus damnum dedi,&non solũ quatenus locupletior factus sum; ita procedit totus titulus.ff.C.& inst.de lege aqui.sicq; si seruum tuum iniuria occidi,aut quadrupedem, licèt locupletior nec ex toto nec ex parte factus fuerim, teneor restituere ad modum & mensuram damni dati. quod si † seruum subtraxi tuum,&uendidi uilioris quàm par erat, tenebor restituere, non solum pretium exiude tedactum,sed etiam quod deest ad iustum serui pretium,& etiam quod ulterius tibi intererat seruo tuo non caruisse. Cæterum si is seruus eodem momento, quo à me subtractus fuit naturaliter mortuus fuit, ita qd & si subtractus non foret non minus periret, ad nullam teneor restitutionem in conscientia, quia nec tu pauperior factus es, nec ego locupletior. idemq; in omnibus reliquis rebus.ratio, quia & si per momentum temporis damnum iniuria datum uidetur, tamen eodem momẽto resolutum fuit, & damnum esse desijt; sicq; in consideratione esse non debet. argu.l.qui sic.ff.de solutio.&.l.Titio cum morietur.ff.de usu fr.leg. Item† testituere non teneor quando legitimè factus sui locupletior, legitimè intelligo uarie, primum, quando id fit ex expressa domini concesione, & ita procedunt titulus.ff.C.& inst.& in decret.de donar.tit. generali, & de dona.cau.mor.&titulus.ff.de precario,& titulus.ff.C.& instit.& in decret.de cõmodato.& omnes cõcesiones ultimarum uoluntatum.deinde intelligo etiam si tacita tãtum domini uoluntas accesserit. l. cum quid .ff.si certum petatur.& ita procedit.l. alienationis

35 Intell.titulorum.ff. C. & inst. de lege aq.

36 Intell.ad tit.ff.C. & inst. de furtis.

37 Restitutio cessat ubi est legitima acquisitio.

tionis uerbo, ibi, vix est enim ut non uideatur alienare, qui patitur rem suam usucapi. ff. de nerb.sig. ita etiam intelligo. l. siquis diuturno, in prin. ff. si ser. uendi. facit. §. fi. insti. de iniur. l. si id quod ff. pro dereli. & totus ille titulus.

38 Restitutio cessat interdum, & si acquisitio fiat sine domini uolũtate.

Vltimo † intellige etiam si nec tacita nec expressa domini uoluntas accesserit saltem in specie, si tamen adhuc fuit legitima acquisitio: quale est in acquisitione per interuẽtum præscriptionis, quæ contra absentem & ignorantem cucurrit. l. fi. C. de long. temp. præs. & in acquisitione, quæ per alluuionem contingit. §. præterea instit. de rerum diui. l. adeo. §. præterea per alluuionem. ff. de acquir. rerum domi. Idem in terminis totius tituli. C. de seruis qui pro præmio lib. acc. Idem in terminis l. in bello. §. si quis seruum. ff. de capti. in specie ideo dixi, quia his etiam casibus in genere uidetur adesse quodammodo uoluntas domini quatenus quisque ciuium legibus reipublicæ suæ consensum dedisse uidetur. l. i. ff. de legib. ibi reipublicæ spõsio (hoc est ꝓmissio.)

In secundo membro quando factus nõ fuit locupletior adhuc tenetur si damnum iniuria dedit, ut dixi, si modo id damnum fuit considerabile non momentaneum, ut iam declaraui. Nec dubium est ei tantum, qui damnũ passus est non etiam alteri faciendam esse restitutionem; & fortè id tantum considerabitur, quod principaliter agitur, uel is tantum inspicietur quod damnum datum potissimum, & principaliter intuebatur cuiq; primordialiter nocebat, nõ illud quod ueniret per quasdam consequentias præsertim magnopere remotas. arg. l. si quis neque causam. ff. si cer. pe. cum ibi plene not. per Ias.

Quibus suppositis uidendum est in primis, an ea mulier adultera teneatur ad restitutionem illius maioratus, aut illius hereditatis paternæ, quã ex toto uel ex parte filius ille adulterinus ademit, ijs siue fratribus suis, siue alijs qui ad id quod ipse capit à lege inuitarẽtur, si ipse uel natus nunquã fuisset, uel se ex adulterio natum apparuisset. Deinde dato quòd ea mulier ad talem restitutionem minimè teneatur uidendum est, an saltem teneatur ex ui naturalis iuris, naturalisque iustitiæ, huic malo obuiare: ne is maioratus ea've hæreditas ex toto uel ex parte iis adimatur, quibus aliàs deferretur.

39 Adultera an restituere teneaſ quòd adulterinus filius ex bonis patris

Quo ad primum † communis ut dixi sententia theologorum & iurisperitorum in locis supra allegatis esse uidetur, ut ad restitutionẽ teneatur eo casu, quo ipsa satis amplum patrimonium habebat: unde id facere explereque posset. unde si is maioratus, ea've hæreditas, quæ ex toto uel ex parte per hãc occasionem ademptaꝑ fuit, & huic filio adulterino de lara mille ualebat, & totidem ea mulier in bonis habebat & præterea nihil, ea omnia restituere teneretur, & si per hoc nuda maneret; qđ per quã durum esset, nec ullo iure (iudice me) introductum aut præceptum est, non magis quàm si contendas, quod damnum, quod dedit filius à patre ex ui necessariæ restitutionis resarciendum sit, eo quod illum genuit, uel à matre eo quod illum peperit; sicque causam illius damni dedit, quod admittere uani capitis esset, & contra præceptum diuini iuris dictantis, quod † filius nõ portabit iniquitatem patris, nec pater iniquitatem filij, ut habetur in. l. i. & per totum titulum. C. ne filius pro patre. & per totum titulum. C. ne uxor pro marito. & per totum titulum. C. res inter alios. & in. l. non debet. ff. de iure iur. & l. si quis in suo §. legis ubi dixi. C. de inof. testa. estque similiter contra ius naturale, & positiuum suadentia pœnas suos duntaxat, non etiam alios tenere authores. ut. dd. ll. meliusque esse nocentem impunitum relinquere, quàm innocentẽ damnare. l. absentem in princ. ff. de pœnis. vnde Horatius sic cecinit,

putatiui pcepit egregia. q.

40 Pœnę suos tenent authores.

Adsit regula
Peccatis, quę pœnas irroget æquas

Non magis ergo ea mulier tenebitur ad talẽ restitutionem, etenim ea mulier, quæ adulterium commisit, si illico pœnituit, nõ dubium est, quin in ipsomet adulterio peccatum suũ & cœptum & finitum fuerit, nec habuerit causam successiuam cõtinuam've, nec in eo quod peperit peccauit, nisi malè sanus contendas eam teneri abortum facere, aut infantem in lucem editum subitò necare, quod tam à uero abest, quod tũc parricidij pœnam subiret, tantum abest ut ad id teneatur. argu. per totum titulum. ff. ad legem pompe. de parri. & §. alia deinde, inst. de pub. iudi. Quinimmo talem filium etiam adulterinum (utcunque male & turpiter conceptum) parere, & partũ tueri, & alere opus sanctum est, nam Ouidius metamor. lib. i. cecinit,

Sanctius his animal mentisque capacior altæ
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera posset
Natus homo est.

Et not. in auth. ex complexu. C. de incest. nup. ubi per Bal. & Salı. Quum ergo homo animal sanctum Deoque gratum sit, mulier, quæ eum peperit opus Deo gratum & meritorium fecit. licet opus conceptionis propter illam noxiam adulterij qualitatem improbum fuerit. & sic ait. l. quod si nolit. ff. de edil. edic. maximum

mum præcipuumq́; munus fœminarum est cõcipere partumque tueri. Quum ergo ea mulier in pariendo inque partu tuendo opus fecerit meritorium, licet præcedens actus adulterij turpis fuerit, causam tamen obligatoriam ad restitutionem minimè habens;consequens fit omnem obligationem restitutionis in hac specie cessare. simillimũ est, quod in l. idem si ob stuprum. ff. de condit. ob turpem causam. dicitur, meretricem turpiter facere in eo quod fit meretrix, in eo uerò quod cum meretrix sit meretricio more mercedem usus meretricij acceperit, nihil turpe facere uideri, omnemque restitutionis obligationem cessare: ut est Theologorum & iuris peritorum communis sententia, de qua per Dominicum Sotum de iustitia & iure lib. iiii. q. vii. artic. i. & attigimus supra. Non aliter & in specie nostra hæc coniunx turpiter fecit, dum adulterium cõmisit: dum uerò postea peperit & partum educauit, non turpiter, sed laudabiliter fecit; sicque omnis restituendi obligatio cessat.

41 Intell. c. si causam, de reg. iu. lib. 6. Neque † ad rem pertinet, quòd qui causam damni dat, damnum dedisse uideatur, ut in regula iuris. nam illud intelligitur de causa proxima & ordinata ad illud damnum inferendum, sicque his duobus demum concurrentibus, secus si alterum deesset, & longè magis si utrunq;. Hic autem deest etiam utrunq;, quia causa damni est longè remota, ex tali enim coitu non sequitur necessariò mulierem grauidatum iri, abortum minimè facturam, fœliciter parituram, puerum patri superstitem fore, ad eius successionem aut maioratum à lege uocatum iri, & similia multa. Aliter enim similiter diceretur culpatus pater, qui filios susceperit, qui postea pessimi euaserint quasi illius illorumue facinorum causam dederit, aut mater, quæ tales filios peperisset, quod admittere stultum esset, præsertim si tales liberi nati essent ex coitu uetito, puta ex stupro, & lõge magis si ex coitu dãnato, puta ex coitu cõsanguineorum uel fortè parẽtũ cum fœminabus à se descendentibus, uel ex monacha uel ex clericis & cetera id genus, & tamen in omnibus his speciebus & similibus, quæ notantur per tex. Glo. & Doct. in auth. ex complexu C. de incest. nup. & per totum illum titulum, & si turpe & interdum turpissimum sit talem habuisse concubitum; tamen ex illa turpi conceptione filium parere, parturmque alere, turpe non est, sed laudabile; & eius par turpitudo sit ex parte tam adulteri quàm adulteræ, ut patet ad sensum & probat in simili l. maximum uitium. C. de lib. præter. consequens fit, ut uel neuter ad talis hæreditatis uel maioratus restitutionem, uel ut uterque teneatur; & tamen nullus unquam dixit adulterum ad talem restitutionem teneri: ergo nec mulier illa tenebitur, quia ut diximus, ea damni causa longe remota, sicq; in consideratione minimè habenda. l. si quis neque causam, cum multis in simili ibi per las. adductis, quæ nostram iustiorem reddunt sentẽtiam. ff. si cer. pet. Nã & similiter † si domum tuam mihi precario & gratis habitandam concesisti, uel fortè commodasti, & famulus meus sine culpa mea eam incendio combusit; nihil restituere tenebor, quamuis perinde ignum uideatur prima faciẽ te pro tuo in me beneficio præmij loco damnum reportare tex est in. §. ii & iii. inst. quib. mod. re contr. oblig. l. si ut certo. ff. commodati. l. quæ fortuitis. C. de Pignor acti. Huius autem rei ratio ea est, quia restituere minimè cogitur, qui causam damni dedit, nisi ea causa ad tale damnum dandum ordinata fuerit, etiam si ea causa proxima fuerit, nedum si fuisset remota. Sicque licet tua domus à famulo meo combusta nunquam fuisset, nisi ego eam inhabitandam & peterem & acciperem, sicq; causam etiam proximam huic damno dederim, tamen quia ea causa in id ordinata non fuerat, non est in consideratione, quod ad restitutionis obligationem pertinet. ad idem in simili l. si ex legati causa, cum ibi latè traditis per Doct. ff. de lega. l. & in. l. quod te mihi. ff. si certum pet. & per totum titulum ff. & C. de peri. & com. rei uend. Pro nobis egregius tex. in. l. scimus. §. repletionem C. de inoff. test. uerb. aduentitium lucrum, ubi & si uoluntatẽ defuncti ex toto uel etiam ex parte utcunque minima impugnare odiosum reputetur. l. uel negare. ff. quemadmo. testam. aperi. l. i. C. de sacr. eccles. tamen supplementum legitimæ à lege contra uoluntatem defuncti introductũ (iuxta. §. ceterum in auth. ut cum de appell. cognos.) habet locum, nec ad illud excludendum computatur lucrum per ius accrescendi contingens, eo quod reputatur quædam res aduentitia; sicque minimè consideranda. ut ibi. Ad idem. l. v. & vi. ff. de lega. iii ubi is, qui per medias quasdam causas hæreditatem testantis habuit, nõ præstat legata, eo quod à testatore lucro affectus non uidetur. ad idem multa, quæ congerit Andreas Tiraq. de causa cessante par. ii. dum negat & multis comprobat & ornat hanc regulam, quòd causa remota non consideratur. Ad hoc etiam opportunè idem docet dum negat occasionem regulariter cõsiderari, quia occasio est causa remota, sicque qui occasionem damni dedit, minimè

42 Casus nulli imputatur.

mè dedisse damnum uidetur, licet interdum contra sit.

Denique hóc damnum datum fuit ex ista causa non solum remota, (ut iam ostẽdimus) sed etiam ad tale damnum dandum minimè ordinatum, nam ut naturaliter sentimus tales adulteri non ad hæreditatem, maioratum'ue alicui adimendum coibant, sed ad suam uoluptatem explendam. Quinimmo amor, qui eos ad actum uenereum cogit tũ cæcos reddere solet amantes (ne dicam amentes) ut uix præsentia, & quæ ante pedes sunt cernere ualeant, nedum tam longas ratiocinationes, cõsequentias, computationes, casuumq́; futurorum considerationes cogitare uacent, curẽt, aut possint; quales fieri oporteret ad considerandum ex tali actu uenereo post multa secula posse euenire, ut per interuentum filij inde nasciturj hæreditas maioratus'ue filio legitimo mariti adimeretur: etenim quę futura sunt

43 Amantes sunt amẽtes. præsertim si tam longè absint, prospicere, per fecta prudentia opus est. teste Terentio, qui ait, isthuc est sapere non quod ante pedes modò est uidere, sed quæ futura sunt prospicere. huius autem consumatæ prudentiæ quàm alieni sint plerunque amantes testatur Propertius lib. ii. eleg. sic modulatus.

Quicunque ille fuit puerum, qui pinxit amorem,
Non ne putas miras hunc habuisse manus.
Hic primùm uidit sine sensu uiuere amantes,
Et leuibus curis magna perire bona.

Et Plautus in Trinummo sic scriptũ reliquit,
Scio te sponte non tuapte errasse, Sed amorem tibi pectus obscurasse.

Et Propertius lib. ii. eleg. sic cecinit,
Scilicet insano nemo in amore uidet.

Et Seneca in Hippolyto.
Quod ratio poscit, uincit, ac regnat furor,
Potensque tota mente dominatur Deus.

Et Tibullus elegia ult. lib ii.
Acer amor fractas utinam tua tela sagittas
Scilicet extinctas aspiciamq́; faces.
Tu miserum torques, tu me mihi dira precari,
Cogis, & insana mente nefanda loqui.

Et Vergilius lib. iiii. Aeneid.
Vritur infœlix Dido, totaque uagatur
Vrbe furens.

Et Propertius lib. ii. eleg.
Errat uesani, qui finem quærit amoris

Et Plautus in Truculento.
Bis perit amator ab re atque animo simul.

Denique tam amentes reddit amor amantes, ut omnis medicina sit desperanda, teste Ouidio sic modulante epis. v.
Me miserã, quod amor non est medicabilis herbis,
Destituor prudens artis ab arte mea.

Quinimmo amantes non solum medicari non possunt, uerum nec mederi uolunt, quo magis ac magis miserendi sunt, teste Proper. lib. ii. eleg. ad Mecœnatem.
Omnes humanos sanat medicina dolores,
Solus amor morbi non amat artificem.

CAP. QVADRAGESIMVM NONVM.

1 *Duellum an licitum esse possit, ard. q.*
2 *Historia Hispanorum.*
3 *Historia Hispana.*
4 *Occidens adulterum siue priuatus, siue index sit, an peccare uideantur? ard. q.*
5 *Legislator an malo obuiare teneatur? egregia. q.*
6 *Homo bonum tenetur subuenire.*
7 *Permittere malum alienum est à lege.*
8 *Defensionis commendatio.*
9 *Intellectus L. Gracchus. C. de adult.*
10 *Homo præsumitur bonus.*
11 *Duellum an in dubio licitum.*
12 *Duellum ob priuatum honorem inire, an liceat? ardua. q.*
13 *Occidere bannitum si licet, licebit etiam si sit pater, aut filius occisoris.*
14 *Duellum quando illicitum.*
15 *Duellum ob bonum publicum licitum, contra Glo. & nouiss.*
16 *Duellum inter milites quando sit licitum, contra Docto.*
17 *Historia Torquati.*
18 *Prælia tumultuaria (seu scaramuzas) inter milites licita esse, contra nouis.*
19 *Sortis iudicium quando licitum.*
20 *Duellum illicitum ad rei occultæ probationem.*
21 *Duellum honoris causa an licitum?*
22 *Duellum suscipiens an peccet?*
23 *Duellum princeps si permittat, an peccet?*
24 *Duellum patriæ causa iniri licere.*
25 *Historia Romanorum fratrum tergeminorum.*

CENTESIMO quadragesimo quinto colligitur, an † legum, consuetudinum, statutorum'ue imperium eò usque porrigatur, ut faciat licitum duellũ? mouet quæstionem quòd animarum salus cunctis rebus humanis anteponenda est. l. sunt personæ. ff. de religios. & sump. funerum. nec dubium est, quin duellũ regulariter peccatũ mortale sit, sicq́; animarũ periculũ inducere uideatur: ergo licitum fieri non potest authoritate legum, principum, statutorum, & consuetudinum. Isthæc enim omnia ex consensu populi uim & authoritatem capiunt, ut

1 Duellũ an licitũ esse possit ard. quæstio.

ut habet nostra principalis conclusio per totum hunc librum ornata & iustificata. nec ue rosimile est, populum consensum in specie da turum ad rem tam nociuam, quandoquidem legum principumque potestas à populo data uidetur ad sui duntaxat commodum, nonetiam ad incommodum, ut milies admonuimus; sicque duellum sui natura esse illicitum plenè supra ostendimus.

Adhuc tamen uidetur duellum esse tolerabile ex ui consuetudinis, uel statuti. argum. l. Gracchus. C. ad legem Iuliam de adulte. nam qua ratione permittitur à lege ut maritus mœchum domi deprehẽsum occidere posit, quia rari sunt (inquit lex) qui tantum dolorem ferre possint; ita eadem aut alia lege pręsumi potest, raros esse homines, qui iniuriam corporalem ex qua ingens contumelia, ignominia, infamia nascatur, ferre possint; sicq; si Meuium fortè fuste pulsaui, aut uerberibus, aut colapho; ex quibus rebus secundum mores hominum tam ingens contumelia nascitur tantaque infamia, ut harum rerum uindicta necem iniuriantis deposcat, nō minus sed fortè magis quàm adulterium; quæ res poterit esse impedimento quo minus per legem li cere uideatur iniuriato talem iniuriantem interficere. Quid enim si lex delicta istarum iniuriarum & similium capitalia esse dispone ret, non secus quàm adulterij maleficium, & quasi huius rei uindicem loco iudicis & carnificis constitueret eundem, qui iniuriam passus esset? certè ea lex eadem ratione ualeret, qua ualet. dicta. l. Gracchus, cum utroque casu uel par ratio sit uel saltem eiusdem generis; quinimmo non rari essent, qui leuiore se contumelia affectos per interuentum adulterij existimassent, quàm per istarum contumeliarum interuentum (ut interim omittam huiusmodi contumelias plerunque fieri palàm, adulteria uerò clam) ergo quod in crimine adulterij licet, ut & in reliquis criminibus similibus, aut atrocioribus licere posset, dubitari non oportet. idemque etiam in iis, quæ pa rum leniora essent, si id lege nominatim cautum, aut diuturna populi consuetudine recep tum esset. Quid ergo si ipsummet adulterium per duellum uindicari posse, aut persequi lege aut diuturna consuetudine introductum esset? mihi quidem non difficilius, sed potius facilius & lenius uideretur, quam mœchum certæ morti tradere, & plerunque ex insidijs deprehensum, ueluti pecora trucidari, & clementior plerunque usus est in duello in quo uictorem in uictum minimè sæuire mos est. Quid in bannito, quem ex forma decreti popularis cuique occidere fas erat? in omnibus quidem his speciebus & similibus, si is, qui occidit siue bannitum, siue mœchum, siue iniuriantem id fecit ad propriam uindictam peccauit mortaliter: quod si id fecit ob bonum publicum, quo magis reliqui ciues à similium facinorum perpetratione abstinerent, nō peccauit. Nec ad rem pertinet quod in terminis dicta. l. Gracchus, calor iracundiæ excusationem qualem qualem præbere uideatur, uel occasionem legis impunitati dedisse. nam idem calor iracundiæ esse & potest & solet in reliquis contumelijs, de quibus supra meminimus, & fortè maior: & licèt aliquantulum minor esset, non referret; quia quæ differunt tanquam plus & minus, non differunt in specie. l. si. ff. de fundo instru. sicque non sunt ligatæ legis manus ad mensuram casus. d. l. Gracchus. Nec ad rem pertinet quòd primus motus non uidetur esse in homine, ut tradunt Decius & Cagnolus in. d. l. quidquid calore, sicque non mirum si impunitum sit homicidium à marito factum, quando domi mœchum deprehendit, nam respondeo. d. l. Gracchus. procedere etiam si ex insidiis maritus seruasset tempus opportunum, quo mœchum domi deprehenderet; id quod plerunque fit. sicq; licet ex proposito procedatur ad duellum, par ratio erit. nam qui iniuriam uel maleficium passus fuit, si in duelli certamen descendit ad propriam uindictam peccauit mortaliter, quòd si ob bonum publicum quo magis reliqui homines tali pœna & periculo perterriti à similium facinorum perpetratione abstinerent, crederem eum non peccasse, non magis quàm iudices, aut carnifices dum illi ad mortem malefactores condẽnant, hiq; eos trucidant; aut non magis quam is, qui bãnitum ob salutem & tranquillitatem publicam interfecit. & talia duella, in usu hodie sunt Hispaniæ apud Tarraconensem regionẽ & fere per totam Italiam. Et tale fuit † duellum Hispaniæ habitum inter duos præliantes propter iniuriam, quam illustres uiri, (qui Hispano sermone nocabantur los infantes del ara) filiabus Roderici de Bibar fecerant, in quo prælio uicti fuerunt iniuriantes à uindicibus. Tale † etiam fuit prælium duelli habitum cum uiris Zamoranis apud urbem Zamorensem post necem regis Sancti hasta proditoriè tamen transfossi ab Vellido dolfos. Et denique † hac siue illac animum uerteris tu semper inuenies similem in duello permittendo esse rationem, quæ est in permittendo

2 Historia Hispanorum.

3 Historia Hispaoa.

4 Occidens adulterum siue priuatus, siue iudex sit, an peccare uideatur? arduæ quæstiones.

ut propria anctoritate maritus adulterum, aut pater mœchum filiæ suæ, aut consanguineus, interficere possint, aut ut id liceat cuilibet de populo quoad bannitum. Qua de re per gloss. in cap. inter hæc, xxxiii. quæstio.ii. Tiraquel. de iure mariti.l.viii. Abb. Ana. & Felinus, in cap. interfecisti, de homici. Faber in l. Gracchus. C. de adul. Abb. in cap. si uero.i. de sententia excommu. Abb. & Præpo. in cap. ueniens. secundo de spon. Ias. in.l. ut uim, columna quinta numero, uigesimosecundo. ubi Orosc. colu. prima. & alij omnes. ff. de iust. & iure. Ias. in.l. ubi pactum, nu. 16. C. de transa. Feli. in c. quæ in eccle. col. iiii. de const. Fortu. de ult. fi. illatione 11. Feli. in d.c. si uero. Host. ubi Paul. & alij. xxxvii. q. ii. Syluest. in summa uerbo, homicidium. Couar. in quarta par. ii. c.vii. nu. 8. per Alex. col.i. Ias. col.i. Ripa. nu. 6. in.l. si plagij. ff. de uerb. obliga. quorum receptior opi. est, ut in re dubia peccasse nidcatur occidens tam bannitos, quàm adulteros, etiam lege permittente. sed nos in utroque contrarium tenemus in re dubia, licèt secus si constet propriæ uindictæ causa bannitum, aut adulterum fuisse occisos. Vnde infertur necessaria deelaratio ad.l. Gracchus cum ibi notatis. C. de adulter. l. marito, &.l. patri, cum seq. &.l. neque ea. ff. eo. tit. &.l. lxxx. &. lxxxi. & lxxxii. Tauri. l. ii. tit. de los adulterios. lib. viii. ord. l. pen. tit. vii. lib. iiii. fori. cum similibus supra allegatis, quæ quidem leges permittunt marito, & aliis personis adulterũ, adulteramque uel accusare, uel etiam propria authoritate interficere, ut hi omnes nec peccasse in re dubia intelligantur, nec si peccauerint, id fecisse intelligantur legis authoritate, nõ magis, quàm ipse iudex aut carnifex. nam siue publicæ tantum salutis causa, non etiam propriæ tantum uindictę fecerint, non peccarũt, siue id fecerint propriæ tantum uindictæ causa, tunc peccarunt. & in re autem dubia publicæ tantum salutis causa fecisse, uidentur. nam & in terminis illarum legum tam iudex, quàm carnifex nihil in re dubia peccasse intelliguntur, eo quòd publicæ salutis tantum causa fecisse uidentur; licet indubitanter peccassent, si propriæ iracundiæ, aut inimicitiæ explẽdæ causa fecissent. Vnde similiter infertur intellectus ad.l.i. tit. de los adulterios, par. vii. & in prin. inst. de publi. iudi. l.i. ff. eod. ubi cuilibet de populo adulteros accusare permissum est, ut id procedat sine peccato accusatoris in duobus casibus. Primus, quando constat accusasse publicæ tantum salutis causa. Secundus, quando sumus in dubio, quia sic fecisse, præsumitur, licet tertio casu quãdo propriæ uindictæ & inimicitiæ tantum causa fecisset, peccasse uideretur: eademque distinctio in iudice sententiam proferente admittẽda est. Non pauci † tamen eorum, quos supra retulimus ea ratione contendunt uim legis habere dicta.l. Gracchus. cum simil. & statuta permittentia quod bannitus à quocunque possit interfici, quia inquiunt leges illæ si iuberẽt præcise, ut huiusmodi homicidia fierent, minimè ualerent, quasi nutritiuæ peccati. arg. d.c. erit autem lex, quarta distinctio. iuncto.c. fina. de præscript. Cæterum cum nihil disponant, sed duntaxat permittant id fieri nihil mali fecisse uidentur, non magis quàm Deus optimus maximus, qui & si permittat homines peccare (cui malo si uellet occurrere posset) nihil tamen mali per hoc fecisse uidetur: & hoc etiã argumento & similitudine utitur in simili Hieronymus Cagnolus in.l. culpa caret, numero quinto de regul. iur. Sed istorum ratio nulla est, nam ut culpa caret, qui scit & prohibere non potest. dicta.l. culpa, &.l. nullum crimen eod. tit. ita in culpa est, qui scit & quum posset prohibere aliquod malum præsertim magnũ, fieri permisit. ut. dd. ll. à contrario sensu. &.l. si ita stipulatus essem per te non fieri. ff. de uerbo. obliga. ubi Bart. ait, non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est; & inofficiosus † homo est, sicque quasi à cœtu reliquorum hominum segregandus, qui egenti periclitanti uim, iniuriamve patienti cum posset, desiit auxiliari, ut docemur per Ciceronem lib.i. Offi. & per Terentium in Andria, dum aiebat, homo sum humani à me nihil alienum puto. & eleganter per Ouidium sic modulantem,

5 Legislator an malo obuiã teneatur? egregia. q.

6 Homo homini tenetur subuenire.

Et caret auxilio qui non tulit, utq; reliquit,
Sic linquendus erit, legem sibi duxerat ipse.

Et cum cognationem quandam inter homines natura constituerit, hominem homini non auxiliari nefas est. argumen.l. ut uim. ff. de iustit. & iure, id quod plenius ostendimus supra. modò sic, cum † lex poteris esset atrocissimam necis facinus obuiandum in terminis.l. Gracchus supra allega. cum simil. non satisfacit permittendo malum fieri, quia non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est, præsertim si quis ratione officii ad id teneatur, ut est uera & receptior opinio theologorum in dictis locis, ut testatur Cagnolus ubi supra, & probat.l. legis uirtus. ff. de legibus. dum ait, legis uirtus est imperare, uetare, permittere, punire. ecce suam punitionem

7 Permittere malum, alienũ est à lege.

tionem per quam homines boni fiunt à ma-
loq́ue abſtinentes hoc in caſu denegare aut
remouere non deberet, ne debitum ſuum offi
cium denegaſſe uideretur.argu.d.l.legis uir-
tus.iuncta.l.i.ad finem.ff.de iuſtit. & iure. ibi
bonos non ſolum metu pœnarum &c. Quin-
immo lex in hac ſpecie utroque pede claudi-
care uidetur, nec enim in eo tantum repre-
henſione digna uidetur, quod malo obuiare
deſierit cum poſſet, ſicq́ue inofficioſa uidea-
tur eo quòd ſuum officium denegauerit, ſed
etiam (quod deterius eſt) in eo quòd uicinis
& popularibus ademerit facultatem ſubue-
niendi. Finge enim quod maritus, qui erat ho
die cócubinarius, aut meretricator, uxorem
in adulterio deprehenſam occidere propera
ret, eamq́; finge clamantem, ita, Ferte popu-
lares opem, ſeruate me obſecro, quia uim pa-
tior & iniuriam, quum maritus meus eodem
quo ego crimine culpatus, me perdere uult
contra æquitatem & iuſtitiam.l. in harenam
C.de inof.teſta.& contra præceptum illud di-
uinum & naturalis iuris, ut quod tibi non uis,
alteri non facias. & contra illud uulgatum,

Nihil Iudæus Iudæo, nihil Catilina Cethego.

Maritus autem meus ut ſe adulterum nollet
interfici, ita deberet me ſeruare, certè adhuc
ſtante dicta lege Gracchus. cum ſimilibus, nó
liceret uiciniæ opem ferre, maritumq́ue pro
hibere. at iis legibus non ſtantibus, in termi-
nis ſolius iuris naturalis tali mulieri uim iniu
riamq́ue & iniuſtitiam illam patienti non ſo-
lum uiciniæ liceret opem ferre, ſed etiam for
tè oporteret: ne aliter ij inofficioſi uideren-
tur & culpabiles, ut in ſimili oſtēdimus ſupra.
8 Defenſionis cómendatio. Quinimmo† tam debita defenſio eſt ut non ſo
lum proximum uim patientem defendere li-
ceat & expediat ut ſupra oſtendimus, & pro-
bat.c.ipſa pietas.xxiiii.q.iiii. ſed etiā tertius
poteſt occidere aggreſſorem proximi ſui, ſi
aliter eum ab iniuria tueri non poteſt. c.quis
poteſt &.c. Maximianus. xxiii.q.iii. & tradit
Alfonſus Guerrerius in Speculo principum.
c.xli.nu.10. Ergo† d.l. Gracchus cum ſimili-
9 Intellect⁹. l.Grachus C.de adul. bus ſupra allegatis, uerū eſt utroq; pede clau
dicare & gemino uitio laborare, non ſolum
dum denegāt iuſtam defenſionem ad earum
legum officium ſpectātem, ſed etiam dum im
pedimento ſunt, quo minus talis naturalis de
fenſio & opitulatio ab hominibus priuatis præ
ſtetur. ſicq́; apparet eas leges aliter eſſe tuen-
das & iuſtificandas, quādoquidem earum au
xiliares ſupra relati defecerunt. Quid di-
cendum? & ſanè qui occidit bānitum aut uxo
rem ſuam adulterio deprehenſam, quo ani-
mo id fecerit nullus certò ſcit aut ſcire po-
teſt præter Deum, etiam ſi ipſe illud decla-
raſſet; quia uerba ſæpe fallunt. ut.ff.&.C.ad
legem Corneliam de falſis.per totum.&.l. di-
uus.ff.de mil.teſta.§.planè inſt. eod.tit.l. non
figura.l.obligationum ſubſtantia in prin. iun
cto ult. reſp.ff.de act. & obliga. In re† autem
dubia homo bonus p̄ſumitur. l. merito in pri. 10 Homo præſumitur bonus.
ff.pro ſocio, & quia qualia ſunt principia, ta-
lia præſumuntur principiata ſecundum phi-
loſophū. ſicq́; homo utpote à natura, quæ opti
ma eſt, principiatus optimus præſumitur. ſic-
q́ue præſumitur habere bonam fidem in om-
nibus actionibus ſuis, ut eſt receptiſsima opi.
doctorum. ut iſthæc omnia pleniſsimè edoce
bimur infra lib ſeq. in materia præſcriptionū
in.i.par.principali & multis edocet Andreas
Tiraq.de præſcri.§.i.glo.ii.in uerbo bona au
tem fides, ſicq́ue par eſt, ut maritus uxorem
talem interficiens, aut ciuis interficiens ban
nitum, aut frater ſororem, aut pater filiam,
aut quiliber aggreſſorem proximi ſui (quem
aliter tueri non poterat) interficiens in ter-
minis iurium ſupra allegatorum, id ſemper
ob bonum publicum feciſſe uideātur, quo ma
gis reliqui à ſimilium perpetratione abſtine-
rent, ſicq́ue bonis in tranquilitate uitam de-
gere liceret. ſicq́; his caſibus huiuſcemodi in-
terfectores non peccarent, non magis quàm
iudices, qui ea ob facinora, quæ capitalia eſſe
diximus de ſucc.creat.§.vii.nu.22. ſentētiam
ferrent condemnatoriam, aut carnifices, qui
eam ſententiā exequerentur. & iſta eſt ad eas
leges longè melior defenſio quam ea, quæ ab
earum auxiliaribus ſupra relatis tradebatur.
Ergo hi interfectores aut fecerunt ob bonum
publicum & non peccarunt, aut ob propriam
uindictam & peccarunt, aut dubitatur, & præ
ſumam ob bonum publicum feciſſe: & ſic non
peccaſſe. In iiſdem† ergo ſpeciebus in duel- 11 Duellū an in dubio licitum.
lo eādem admitterem diſtinctionem, quia ea
dem ratio eſt. Quid enim ſi lege, aut diutur-
na conſuetudine receptum eſſet, licere mari-
tis adulteros uxorum ſuarum in certamē duel
li prouocare, aut patribus ſtupratores filia-
rum, aut etiam fratribus uel conſanguineis,
aut cuiuis de populo prouocare bannitum,
uel fortè eum etiam, qui proximo ſuo tā gra-
uem iniuriam feciſſet, ut crimen eſſet capita-
le? certè in omnibus his ſpeciebus & ſimili-
bus, qui ad certamen duelli prouocaret, mo-
tus ob bonum publicū, quo magis reliqui ab
ſimilibus facinoribus abſtinerent, non pecca
ret: ſin autē propria indignatione motus ad
ſuam uindictā peccaret. in dubio præſume rē
ob bonum publicum id feciſſe. eandemq́ue

distinctionem adhibēdam etiam si in suamet persona iniuriam passus esset, quod fuste aut colapho percussus, aut uulneratus fuerit; nam utroque casu par ratio est. argu. §. patitur autem inst. de iniur.

12 Duellū ob priuatū honorem inire, an liceat, ardua quęstio.

Ex superioribus † apparet non esse uerum quod Bald. in. c. i. col. v. de pace tenenda, & Petrus Gerardus sing. xxxvii. nobiles. nu. v. scripserunt, licere inire duellum pro defensione proprii honoris, cum id solum ob bonum publicum liceat. Vnde pater, qui pro defensione patriæ occidit filium excusatur. Quinimmo † bannitus, qui impune poterat interfici, poterit etiam occidi à filio suo, uel à patre suo. ita egregie tradunt. Panor. post Goffredum in. c. peruenit de immuni. eccles. Petrus Gerardus singulari. ii. Barto. in. l. minime per tex. ibi. ff. de religio. Ias. in. l. i. §. huius studii ff. de iust. & iure col. ult. idem Petrus Gerardus sing. lxxxii. nu. 6.

13 Occidere bannitū si licet, licebit etiamsi sit pater, aut filius occisoris.

14 Duellum quando illicitum.

Apparet etiam † prohibitum esse duellum, primum cum initur ad manifestationem ueritatis, id enim Deum tentare est. ita procedit. c. monomachiam. ii. q. v. & in tit. de purga. uulgari & l. un. de gladiato. lib. 11. & c. porrò de pug. in duello. Idem si fiat uirtutis, aut nimium exercendarum, aut ostendendarum causa. ut. d. l. un. & d. l. in arenam. C. de inof. testa. Idem si propriæ uindictæ causa, aut causa proprij honoris, ut iam diximus.

15 Duellū ob bonum publicum licitum, contra Glo. & nouiss.

Apparet † suspectam esse glo. d. c. monomachiam, quam sequitur Alfonsus Guerrerius ubi supra, ca. xlvi. aiunt enim Dauidem cum Golia in duello pugnātem non peccasse, quia id fecit instinctu diuino, sentiunt ergo quod aliter peccaret, quod non est uerum cum ipse ob bonum publicum pugnasset in illo duello. Errat etiam ipse Guerrerius ibi, dum ait, † peccare ineuntes duellum deni forte, aut quini, aut uiceni, tempore bellorum, quia inquit per huiusmodi prælia non imponitur finis bello, fiuntque ostentationis gratia, quod nihil est, sic enim fieret ut in omni bello prælia̅tes peccarent, quia nemini nisi Deo notū est, an post prælia finis bellorum sequetur: & etiam ex talibus singularibus certaminibus bonum publicum sæpe sequitur, quia incutitur timor exercitibus eo quòd uictus sit quis ex parte sua, & crescit alacritas exercitus illius partis, cuius miles uictor in singulari certamine euasit; ideo interdum quasi res summi ponderis à ducibus prohibetur, ut. ff. de re mili. l. desertorem. §. in bello, etiam sub pœna capitis ut ibi. adeo ut † Torquatus Romanorum dux quum singularia certamina inter suos milites & hostes interdixisset sub pœna mortis,

16 Duellū inter milites quando sit licitū, contra doct.

17 Historia Torquati.

& ipsius filius patris iussa transgressus cum hoste singulari certamine pugnasset, uictorque euasisset, à patre premii loco capite damnatus fuit. de quo meminit Titus Liuius, & Claudianus de. 4. Honorii Augusti consul. sicque cecinit,

Triste rigor nimius, Torquati despue mores.

Ergo & si † secundum sententiam glossæ & Guerrerii supra relatam omnia prælia tumultuaria (quæ uulgò scaramuçæ appellātur) nullius iuris auctoritate uiderentur posse defendi, sed quasi finem bello minimè imponentes uiderentur damnari debere; tamen longè uerius est regulariter non minus iustas esse, quā sit ipsum bellum aut prælium quantūlibet ingens & atrox; sicque aut fiunt ostentationis tantum gratia, aut ob bonum publicum, aut dubitatur: primo casu peccatum erit, reliquis uerò duobus non utique. & ita in specie tenet sanctus Thomas. ii. ii. q. xcv. ar. viii. in princ. & in fine, ubi † duellum uult exæquare iudicio sortis, sicque ut fortes (inquit) illicitæ sunt ad occulta quasi miraculosè detegenda & reuelanda, quia quæ Deus sibi reseruauit, id homini scrutari non licet, ut ibi per eum: ita & prælium singulare seu duellum iniri non licet ad probationem uel reuelationem alicuius rei occultæ; sed id Deo reseruandum est; satisq; eum ultorem habebit. arg. l. ii. C. de rebus credi. Cæterum ut iudicium sortis & licitum & usitatum est ad diuisionem rerum, ita ad talē diuisionem uel definitionem, initur & iniri fas est duellum, quale fuit duellum seu singulare certamen Dauidis cum Philisteo. i. Regum c. xvii. quod approbatum fuit à Deo secūdum sanctum Thomam ubi supra, quod intelligo dum modo fiat ob bonum publicū, uel ob maius malum uitandum, quod necessario aut uerosimiliter sequeretur, si commodior aut clementior modus definiendi sese nō offerebat, nam ex duobus malis minus malum esse eligē dum supra ostendimus, & docet Hieronymus Cagn. & Decius per tex. ibi in. l. quoties nihil ff. de reg. iur. Et † ad probationem rei occultæ illicitum esse duellum communis opin. est secundum Hieronymum Cagnolum in. l. fauorabiliores nu. 17. de reg. iur. ff. per Bal. & Claudium & alios in. l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iu. per Andream Barb. consi. lxii. libr. i. Ias. consil. cxliiii. lib. ii. Decium cons. cccclxxxvii. & cōs. ccccclxxxvi, & alios plures relatos per Cagnolum ubi supra. & uoluerunt Caietanus in summa uerb. duellum & diuus Thomas ubi supra. Fallit ut nos interpretamur in duabus speciebus, prima, quando fit ob bonum publicū; altera quando fit ob maius malum uitandum cum

18 Prælia tumultuaria (seu, scaramuzas) inter milites licita esse, contra nouis.

19 Sortis iudicium quando licitū.

20 Duellū illicitum ad rei occultę probationem.

enim requisitis supra relatis. nam & hac ratione tolerantur meretrices & etiam aluntur publicè ut diximus supra.

21 Duellũ honoris causa an licitum? Pro conseruatione tamen honoris alicuius priuati iniri duellum liceret ex consuetudine prouinciæ, ut est Hispaniæ apud Aragonensem regionem & ferè per totam Italiam, secũdum doctores ut per Bal. & Petrum Gerardũ in locis supra allegatis, tenet Cagnolus ubi supra & Curtius Senior in repe. l. admonẽdi. ff. de iure iur. col. lxxvii. Philippus Decius dicto consil. cccclxxxvii. & rursum Curtius Iunior cõs. clxxiii. & Paulus Parisius loco per Cagnolum allegato, qui ita tenere doctores ait, eo quod crudelis sit, qui negligit honorem suũ, & quia honor uitæ æquiparatur. l. iusta cum glo. ff. de manu. uindi. & interdum anteponitur. l. ii. §. pe. ff. de origine iuris. quod moderat Cagnolus ubi supra. ut procedat quò ad forum contentiosum, nam qui ob causam honoris alterum in legitimo duello occiderit, non punietur; sed in conscientia mortaliter peccasse intelligetur. Sed nos in hoc ultimo dicimus, quod si ille ob bonum publicum pugnauit non peccauit, si ob propriam uindictã peccauit. in dubio præsumam potissimum ob publicam uindictam fecisse, ut supra exposuimus. Vnde apparet errasse Cagnolum & Caietanum ubi supra simpliciter dicentes in tali duello esse peccatum ex parte prouocantis.

22 Duellum suscipiens an peccet? Quid autem † ex parte prouocati, & similiter peccatum adesse tenet Cagnolus, qui ait Caietanum ubi supra ita uelle, quod ego admitterem si sponte ille susciperet) non sic si aliter ei pœna mors esset; tunc enim se defendere posset iure naturæ. arg. l. ut uim. ff. de iust. & iure. quale esset si mechus ob id maleficium uel mortis pœnã subiturus esset, uel à marito prouocatus singulare duelli certamen subiturus

23 Duellum Princeps si permittat, an peccet? esset. Sed † an populi, uel principes tali iure utentes peccent, quod nego quando eius uisum fuerit illum esse bonum modum ad tranquilitatem reipublicæ, prout Aragonensibus & Italis uisum est, arg. eorum, quę supra dicta sunt, & quæ latè tradit Andreas Tiraq. de retract. in præfa. nume. 75. & Hieronymus Cagnolus ubi supra, qui ita tenet in specie.

24 Duellum patriæ causa iniri licere. Ob patriæ † defensionem duellum inire etiam meritorium est, tantum abest ut culpabile intelligatur, ut per Cagnolum ubi supra, ut † in exemplo de Tergeminis fratribus Romanis cum Albanis totidem pugnantibus, ut refert Titus Liuius, & meminit Manilius Astro. lib. ii. sic modulatus.

25 Historia Romanorum fratrũ tergeminorum.

Tresq; sub unius fratris uirtute iacerent.

CAP. QVINQVAGESIMVM.

ENTESIMO quadragesimo sexto colligitur ex nostra principali conclusione, an ualeant † leges inutiles à principibus, uel magistratibus latæ, quibus populus regebatur. mouet quæstionem, quod licet regulariter leges iustas, & necessarias, utilesq́ue esse oporteat, ar gumen. ca. erit autem lex iiii. dist in. l. i. & ii. ff. de legibus tamen communis sententia est, ut lex si non aduersatur iuri naturali, diuino, uel gentium, aut sit contra bonos mores, non desinat ualere; quamuis nihil referre uideretur eam legem factam fuisse, uel fortè non fuisse factam, ut post Aristotelem & Dominicum Sotum Theologorum disertissimum diximus supra ca. abhinc [illegible] & quia ualuit lex captionibus plena. l. uni. in princi. C. de cad. tollen. ibi suis machinationibus, &. l. inuidiosa ut ibi. §. i. & l. per quam dura. l. prospexit. ff. qui & à quibus, elegans l. i. §. initium. ff. de postul. ibi quia moderatam hanc ętatem prętor ratus est quã rationem mirabile esse clamat Accursius ibi, & Andr. Tiraq. multa hanc ad rem spectantia congerens de retract. in præfa. num. 75. & Bal. in l. non omnium per tex. ibi. ff. de legib. & in l. de quibus. ff. de legibus. 1 Lex inutilis an ualeat? ard. q.

Adhuc tamen contrariam partem summa authoritate & grauitate nec minore (iudice me) aut minus dilucida ueritate contrarium tenere uidetur Theologorum summus Alfonsus Castrensis de potesta. legis penalis lib. i. c. i. charta pe. ibi in uers. & inde me sententia, cuius uerbia ita habent. Et inde inquit mea sententia deducitur, ut si † princeps, aut magistratus talem potestatem à populo habens, uellet lege ab eo condita populum contradicentẽ cogere ad aliquid lege diuina, aut naturali, 2 Tyrannus quis.

turali,minimè necessarium,is sit tyrannus dicendus,quia maiorem erga populum potesta tem exercet,quam uerè habeat.quibus uerbis duo significauit , primum non ualere legem, quæ nociua aliquantulum esset, cuius contra rium renuit Dominicus Sotus Theologus dissertissimus de iust.& iure.lib.iii.q.iiii. arti. v. ad finem.deinde significauit,non ualere,si nō esset necessaria inspecto iure naturali uel diuino,quasi eo ipso quod necessaria non est, noxia esse intelligatur. cuius cõtrarium licet tenuerit Aristoteles loco per eundem Sotum citato , tamen uerissimam esse Alphonsi Castrensis sententiam apparet ex nostra principali sententia,& ex omnibus his , quæ per hūc totum librum ad eius tam ornatum quàm iustificationem disseruimus ; edocentes omne imperium tam legum quàm principum pertinere ad meram subditorum , non etiam ad re

3 Lex si utilis non est, noxia est.

gentium utilitatem. Nec dubium est † quin omnis lex positiua eo ipso quod necessaria nō est, noxia & nociua sit. Leges enim constringunt hominum uitas. l. leges sacratissimæ.C. de legib.sicque onerant libertatem ut ibi & l. i.§.quæ onerandæ. ff.quarum rerum actio nō datur, inducuntque imaginem quandam seruitutis, quæ morti æquiparatur. l.seruitutem.ff.de reg.iur iuncta.l.libertas. ff.de statu hominum.&.§.libertas.inst.de iure personarum.adeò ut in obligationibus faciendi ideo nullus compellatur præcisè,sed tantum teneatur ad interesse , quia oneraretur libertas si homo ingenuus aliquid facere præcisè cogeretur,& lenius clementius ac tolerabilius uisum est,ut interesse præstemus,uel etiam omnia nostra si opus fuerit amittamus, quàm ut ad minimum faciendum inuiti cogamur; per quod nostra libertas aliquātisper lædi uideatur.facit Glo.app.in.l.in seruorum. ff.de pœnis. Dum ait uel minimam pœnam corpoream duriorem esse omni pęna pecuniaria, facit.l.filius fam. §. secundum uulgarem.ff.de lega.i.dum ait patriam potestatem esse inæstimabilem, & quod Terentius per Cremetem ad Sosiam dicebat,quod habui inquit summū pretium persolui tibi.hoc est libertatem. Et illud uulgare.

Non bene pro toto libertas uenditur auro.

Quum ergo hęc libertas per leges pósitiuas restringatur,consequens fit eas leges non solum noxias , sed nocentissimas quoque esse, quoties necessariæ (inspectis iuris diuini aut naturalis principijs) non sunt, quamuis ingenti non modo leuitate uerum temeritate quoque aut (quod turpius & inclementius est) machinatione non rarò fiant,ut testatur Iustinianus imperator in d.l.un.in pri.& §.i.C.de cadu. toll. tanta est, tāq; lamentabilis humani generis infœlicitas.& † uerus intellectus ad d. l.un.cum simi.est eam legēm & similes non tā iusto imperio,quàm tyrannide & ferri ab ini tio,& postea contineri aut obseruari.de quibus dictum est illud , uæ eorum , qui condunt leges iniquas.

4 Intellect. l.un.i pric. & §.i.C. de cad.tol.

Iustificantur † hę sententiæ,quia lex positiua ut ualeat,oportet ut deriuetur à lege diuina & naturali , ut eleganter per eundem Alphonsum Castren.ubi sup.c.ii.cuius uerba ita habent, Aliæ sunt leges humanæ,quæ à lege naturali deriuantur per modum specificationis aut determinationis,sicut species in rebus artificialibus quodammodo deriuantur à genere,in qua deductione licet sit necessitas, qua aliquam certam speciem statuat artifex in orando,quod tamen hanc aut illam statuat, ex mera artificis pendet uoluntate,tales sunt omnes leges,quæ præmium aliquod uirtuti, aut pœnam uitio statuunt : quarum nullæ ex primis legis naturæ principijs necessaria consequentia deduci possunt. Nam licet necessarium sit ex lege naturæ, ut uirtuti præmium, eo uitio pœna reddatur : non tamen ex eadē lege est necessarium , ut hoc aut illud præmiū uirtuti,& hęc aut illa pœna uitio reddatur.tales ergo leges, licet uerè humanæ dicantur, quia ab hominum uoluntate pendent, ut subditos obligare possent,non tamen est sola in illis humana uoluntas,ita ut sine illa similitudine aut specificatione legis naturalis,illa sola subditis necessitatem & obligationem imponere posset Possunt † ergo huiusmodi leges quodammodo extensa uocis significatione naturales dici;quia per illas id in specie discernitur,quod in genere absque ulla specificatione lex naturalis faciendum esse decernit.si enim lex humana omnino à lege naturali discederet, illa iusta non esset, etsi nihil extra legem naturalem preciperet, iam non humana,sed lex naturalis diceretur. Nam † Vlpianus iuris consultus in.l. ius ciuile. ff. de iusti.& iure.ita ait, Ius ciuile est,quod neque in totum à naturali iure uel gentium recedit,ne que per omnia ei seruit.itaq; cum aliquid addimus uel detrahimus iuri communi, ius proprium,id est ciuile efficimus. Hæc ille.In quibus uerbis ius commune ad ostendendam uocum idem significantium uarietatem, posuit pro iure naturali.& meritò, quoniam(ut ex testimonio Aristotelis supra citati constat)ius naturale est idem apud omnes.Deniq; † quod lex positiua ut iustior sit, oporteat deriuatam esse à iure naturali & diuino, ultra d. Alphonsum

5 Lex positiua largè naturalis potest dici.

6 Lex positiua largè naturalis potest dici.

7 Intel. l.ius ciuile.ff.de iust.& iur.

8 Leges positiuæ specificantur ex materia iuris naturæ.

sum Castren.tenent Dominicus Sotus Theologorum disertissimus, & alij, quos retulimus supra c.xxix.nu.20.Sicque ut ex massa cerea si uis potes facere unam figuram, deinde eam infectam reddere, ac rursum ex eadem massa aliam formam effingere; idemque in massa aurea, uel argentea aut plumbea & similibus. Ita massa aut materia ex quibus facienda est lex positiua, est ius diuinum aut naturale, ex quibus uariæ formę fieri à lege positiua possunt, ea enim iura edocent pœnam non mereri malefactores, quanuis modum aut mensuram pœnarum non definiant. Vnde quod fur siue manifestus, siue non manifestus puniatur, & etiam raptor, aut parricida & similes, iis iuribus prospectum est. quod autem fur manifestus quadrupli, fur autem non manifestus dupli pœna puniantur ut in.§. dupli,&.§.quadrupli, cum utrobiq; not.insti.de act. quodque ex rapina pœna tripli sit, ut in prin.&.§.i.inst.de ui bonorū raptorū, quodq; parricida culeo insutus pereat, ut i.§.alia deinde lex.insti.de publi. iudi. & cætera id genus, isthæc sanè omnia à iure naturali incognita erant, & à iure ciuili formata & specificata sunt ex ipsa iuris naturalis massa & materia dictantis in genere puniendos esse tales male factores, facit tex.in simili in.l. adeo.§. cum quis ex aliena. ff. de acqui. rerum domi. cum.§§.præced.& seq.quatenus loquuntur de specificationibus, quæ fiunt ex massa uel materia aliena: sicque tales leges positiuæ habita consideratione materiæ aut massæ iustitię ex quibus fiunt, naturales appellari possunt habita uero ratione formæ & specificationis dici possunt & debent ciuiles, & utrunque probat d.l.ius ciuile. Nam quatenus dixit ius ciuile esse, quod in totum à naturali iure non recedit, intellexit de materia iustitiæ; & quatenus subdit neq; ei per omnia seruit, intellexit de forma seu specificatione, quæ à iure naturali incognita & solo iure ciuili introducta est. 9 Idem † quo ad præmia, quæ iure quoque pro benefactis debentur naturaliter, non secus quàm pœna pro malefactis.l.i. ff.de iust.& iure.ibi, bonos non solum metu pœnarum, uerùm præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes. Cęterum quantum præmium deberetur seruis pro bene factis, de quibus in titu. C. de seruis qui pro præmio libertatem accip. quanrumque præmium deberetur militibus in terminis.l.item si uerberatū in princ. ff.de rei uendi. nullibi iure naturæ in specie definitū erat, sed iure ciuili definitur, ut ibi. Ergo quum omnis lex naturalis sit necessaria

9 Intel.l.ius ciuile.ff.de iust. & iure.

& utilis, & ipsa quasi materialiter debeat generare legem positiuam, ut positiua iusta sit; superest ut utilis & necessaria quoque esse debeat, quia † omne generatum simile est generanti. nam ut poeta cecinit, 10

Fortes creantur fortibus, nec debiles
Generant aquilæ columbas.

10 Generatū simile generanti.

Et secundum Philosophum qualia sunt principia, talia præsumuntur principiata. tradit Andreas Tiraq.de præscrip.Glo.ii.§.i.uerbo. bona autem fides. Vnde Poeta sic modulatur,

Sæpe solet filius similis esse patri.

Notat Glo.in.l.quisquis.§.i.C.ad legem iuliam maiest.l. quod si nolit.§.qui mancipia.ff. de edil.edi. & in c.si quis vi.q.i.Speculator de feudis.§. quoniam uersi.v. nume.14.& Benincasius de actio.in princ.num.102. Tertio † id pulchre edocemur à Cicerone in Vati.sic scribente, à maioribus inquit nostris nulla alia de causa leges sunt inuentæ, nisi ut ciues suos incolumes cnoseruarent. ergo leges non necessariæ, aut non utiles, cum non possint non esse nociuæ, ut supra ostendimus ualere non possunt, quia tunc ciues non seruant incolumes, sed potius lædunt. Idem apertius idem Cicero.ii.de legibus scriptum reliquit, Ad salutem (inquit) ciuium ciuitatumq; incolumitatem, uitamq; hominum & quietam & beatam conditæ sunt leges. quod & idem Cicero longè etiam significantius expressit i. de Inuent. Ea inquit uirtute & sapientia maiores nostri fuerunt, ut in legibus scribendis nihil sibi nisi salutem & utilitatem reipublicę proponerent, neque enim ipsi quod obesset scribere uolebant, & si scripsissent cum esset intellectum repudiatum iri legem intelligebant. Quibus uerbis non obscurè significauit, eam legem, quę minus utilis esset, aut necessaria utroque pede claudicare, ac infirmam esse ex defectu non solum uoluntatis, sed etiam ex potestatis defectu legum latorū. Quod intelligo quandiu cessat utilitas, nā ea adueniēte lex illa ualere incipiet. ut supra diximus. Hactenus quò ad huiuscemodi ualiditatem, Quid † autem quo ad ipsius durationem? 11 & sanè regulariter & si omnes leges perpetuæ sint, id tamen procedit, quando iurisdictio legem ferentis perpetua erat: qualis est iurisdictio populi, qui semper durat.l.quærebatur.ff.de iudici.aut etiam iurisdictio principis perpetui, ut sunt reges & similes. Cęterū quando ab habente temporalem iurisdictionem fiunt, tunc ipsæ quoque temporales sunt actionesque temporales producūt, ut in princip. instit. de perpet. & temp. actionibus.

10 Lex inutilis an ualeat?

11 Legis uita quanta sit.

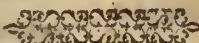
qua de re per Bar.in.l.v. in princip.ff.de uerbo.obli.per Mathæsillanum,singulari.clxxxix. Nota unum mirabile. idem Bart. in. l. fi.ff.de pœnis.idem in.l. omnes populi. ff.de iustit.& iure. & ibi Bald. Ludouicus Romanus.consilio ccxxviii.Aretin. in d.l. v.in princ.& Andr.Barb.in rubr.C.qui admitti.

Ijs quæ per totum hunc librum egimus finitima sunt, quæ scripsimus infra in secundo tomo huius operis libro primo illius tomi secundi,Si quæras cur si his contigua sint, desierint hic subiungi & continuari? respondeã id factum ob causam hic reticendam. Ergo quæ hic desunt illinc petenda sunt.

FINIS LIBRI PRIMI.

FERNANDI VASQVII PINCIANI DE MENCHACA IVRECONSVLTI HISPANI, IN SVMMO DOMINICAE REI PHILIPPI HISPANIARVM REGIS CATHO. POTENTISSIMI PRAETORIO SENATORIS.

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM, ALIARVMQVE VSV FREQVENTIVM, LIBER SECVNDVS.

CAP. LI.

1 RAESCRIPTIO-num materia summi momenti est.
2 Præscriptionum materia quatuor principijs seu elementis cõsistit.
3 Mundus constat quatuor elementis.
4 Diuisio huius tractatus.
5 Elementa inuicem conuertuntur.
6 Diuisio partis primæ.
7 Diffinitio præscriptionum & usucapionum.
8 Præscriptio & usucapio an differant inter se.
9 Præscriptio quare introducta.
10 Dominia essent in incerto cessante præscriptione.
11 Terrarum dominium iure gentium primæuo erat in communi.
12 Patria hominis est omne solum.
13 Communia sunt terra, aer, aqua.
14 Ius gentium primæuum appellatur naturale.
15 Terræ dominium non præsumitur nisi probetur.
16 Terræ dominiũ probari nisi præscriptione nõ põt.
17 Dominium ut probetur.
18 Probatio leuior sufficit in incidentibus.
19 Dominium plenè probatur per præscriptionem.
20 Titulus suppletur adiectione temporis.
21 Dominium sine præscriptione, probatur in actionibus & in rebus mobilibus.
22 Dominium cadit in iuribus & in incorporalibus.
23 Præscriptiones sunt iuris ciuilis.
24 Obligatio naturalis an perimitur præscriptione.
25 Præscriptiones nunquã fuissent si ius ciuile nõ esset.
26 Dominiũ præscriptiõe quæsitũ an princeps adimat.
27 Præscriptio triginta annorum iure. ff. orum nõ erat cognita.
28 Præscriptiones non tenent extraneos à iurisdictione principes aut priuatos.
29 Princeps cum subdito contrahendo non obligatur ciuiliter, sed solum naturaliter, sed ea naturalis, obligatio efficax omnino est.
30 Principes aut populi liberi inter se iure naturali, & gentium non ciuili ligantur.
31 Ius ciuile nõ ligat principes aut extraneos à iurisd.
32 Peregrinus expers testandi actiuè & passiuè.
33 Hispania etiam de iure non subest imperio.
34 Contractus sunt informes inter extraneos à iurisdictione populos principes priuatosq; homines, inter quos omnes nudæ conuectiones & naturales obligationes efficaces sunt.
35 Ambasciatores iure nat. & gẽtiũ nõ ciuili utuntur.
36 Præscrip. & iura ciuilia cessant in extraneis populis principus priuatis hominibus.
37 Hispanorum regum ius quo ad ecclesiastica.
38 Patronatus iura iustius conceduntur terræ ab infidelibus debellatæ causa quàm dotationis causa.
39 Iuri canonico subsunt omnes Christiani.
40 Homines à suis negotijs & prouincijs auocari necessitate non cogente noxium. & contra naturalem iustitiam est.
41 Ius positiuum aut consuetudines inducere nõ possunt iustitiæ naturali aduersatur.
42 Intellectus infirmitas est quærere legem ubi naturaliter sentimus.
43 Notorietas superat omne genus probationis.
44 Iustitia naturalis est incommutabilis.
45 Nauigatio impossibilis ferè & noxia reputatur.
46 Impossibile reputatur quo est nimis difficile.
47 Impossibilium nulla obligatio.
48 Impossibilia an possit Deus.
49 Immemorialis præscriptio quæ dicatur.
50 Ius naturale & diuinum nõ immutantur per abusus.
51 Ius positiuum iuris naturalis repetitiuum non naturale, sed positiuum dicitur.

52 *Abstinendi beneficium esse pretorium non ciuile.*
53 *Ius nouum per adiectionem, uel detractionē fit quo ad particulam solum additam, uel detractam.*
54 *Intell. l. ius ciuile, ff. de iust. & iur.*
55 *Ecclesiastica iurisdictio iustius exercenda quàm profana.*
56 *Iustitia uirtutum regina.*
57 *Ecclesiasticorū iniustitia turpior quàm profanorū.*
58 *Filius similis patri.*
59 *Generatum simile generanti.*
60 *Filia similis matri.*
61 *Deus dat omnem potestatem.*
62 *Operibus credendum.*
63 *Opera indicant autorem.*
64 *Vtilitatis causa admissa non sunt ad contrarium cō uertenda.*
65 *Deus malum facere nequit.*
66 *Impossibilia sunt quæ turpi a unt.*
67 *Potentia mentita.*
68 *Dei omnipotentia.*
69 *Dei prouidentia mundus regitur.*
70 *Dei prouidentia mundus non solum in uniuersis, sed & in singulis regitur.*
71 *Populi uox Dei uox est.*
72 *Princeps iure naturali ciues ab omni læsione tueri tenetur.*

OLLIGITVR ex principali nostra conclusione an ualeant leges præscriptiones inducentes, mouet quæstionem, q̄ ut principum ita & legum imperium ut prosint non ut noceāt datū creatumq; (ut supra, lib. j. cap. j. cum sequen. milies ad monuimus) fuit, iniquissimū autem est, & sic nociuum præscriptionis teme dium ut mox probabimus, ergo eę leges non deberent ualere. hac ergo occasione, & quia nostræ professioni dum de controuersis illustribus, & frequentibus agere profitemur nul-
1 la quàm † præscriptionū materia aptior, aut accomodatior uidetur, (quia siue ad frequētē iudiciorum usum respexeris, hac materia nihil usitatius, utpote quę sit ferè unica spes, & probatio, & thesaurus omnium siue dominiorum siue iurium mortalis generis, siue etiam regum, principum, Imperatorum iura, statumq; intuearis in sola præscriptione temporisque uetustate tāquàm in fidelissimo quodam thesauro ac ditissimo reposita inuenis, ut propè edocebimur,) ideò hanc materiam per hunc tertium librum peragemus, non tamen eo animo ut longiores aliorum de hac re commentarios, huc transcribere (nostrorum more) uelimus, sed ut circa ea dumtaxat uersemur, quæ ab alijs uel ꝑtermissa, uel parū fœliciter aut minus dilucidè tradita iuenimus.

Præscriptionum materia sūmi momēti est.

Porro † ut rerum natura in quatuor consistit elementis, ita & usucapionū præscriptionumve natura, & tota materia in quatuor nititur ceu elementis, & principijs, scilicet, in possessione, traditione, titulo, bona fide, ea autem quatuor elementa eleganter philosophi ijdemq; uates modulati sunt. 2

Præscrip. materia principiis ceu elemētis consistit.

Vnde Ouid. lib. 15. Metamor. sic cecinit

† Quatuor æternus gentilia corpora mundus 3
Continet, ex illis duo sunt onerosa, suoquàm.
Pondere in inferius, tellus atque unda feruntur.
Et totidem grauitate carent, nulloq; premente.
Alta petunt, aer atque aere purior ignis.

Mundus constat quatuor elemētis.

Idem libr. 1. fastorum.

Altum petit flamma, propior locus aera cœpit
Sederunt medio terra fretumq; loco.

Manilius lib. 1. astronom.

Ignis in æthereas uolucer se transtulit auras,
Summaq; complexus stellantis culmina cœli.
Flamarum uallo naturæ menia fecit.
Proximus in tenueis descendit spiritus auras
Aeraq; extendit medium per inania mundi,
Ignem flatus alit, uicinus subditus astris.
Tertia sors undas strauit, flatusq; natantes
Aequore perfudit toto nascentia ponto,
Vt licor exhalet tenuis, utque euomet auras,
Aeraq; ex ipso ducentem semina pascat.
Vltima sub sedit glomerato pondere tellus.

Quòd autem omnes præscriptiones in quatuor ueluti elementis & principis ceu principijs, consistant hoc est in possessione traditione, titulo, bona fide, id ut notissimum est. (p l. uni. in prin. C. de usuc. transfor. iu priu. inst. de usucap. cū mille similibus, infrà allegandis) ita quoq; longissimū esse constat, ut edocebimur ꝑ totā secundā tertiā, & quartā partē huius ꝑscriptionū tractatus, q sex partibus cōstabit. 4

Diuisio huius tractatus.

Prima cōtinebit decē qōnes q̄ utpote ad totam materiā cōes faciliores reddent eorū omnium quæ dicenda sunt cognitionem.

Altera ad possessionem & traditionem rerum præscribendarum pertinebit.

Tertia ad titulum spectabit.

Quarta bonam ad fidem adspirabit.

Quinta res quæ præscribi possunt quæve nō possunt captabit.

Vltima eos casus remissiuè q ad ꝑscriptionis rescissionē ꝑtinere uidentur cōplexa, finē huic præscriptionum tractatui imponet.

Verum istarū ex partiū singulæ iu reliquarū materiam & ueluti possessionē non poterunt non inferre pedē, ad id cogente materiarū affinitate eo, qđ ipsis quoq; primis elementis ut quotidie & incessanter contingat summus ille rerum opifex & parens Deus ordinauit.

Vnde

Vnde Ouidius lib. 15. Metamor. sic philosophatus est.

Quæ quanquam spatio distant, tamen omnia fiunt
Ex ipsis, & in ipsa cadunt resolutaq; tellus:
5 Elementa inuicē cōuertunt.
In liquidas rarescit aquas, tenuatur in auras,
Aeræ; humorantt, dempto quoq; pondere rursus,
In superos aer tenuissimus emicat ignes,
Inde retro redeunt, idemq; retexitur ordo,
Ignis enim densum spissatus in aera transit,
Hinc in aquas, tellus glomerata cogitur unda.

PRIMA PARS PRINCIPALIS.

6 Diuisio partis primæ.
In primis itaque videndum est † quid sit usucapio, deinde ut differat à præscriptione, uel à consuetudine. Tertiò, quare fuerit introducta. Quartò quo iure recepta fuerit. Quintò, an aduersa sit rationi & iuri ac æquitati naturali. Sextò, an præscriptio perimat vtranq; obligationem tam ciuilem, quàm naturalem. Septimò, an dominium directum præscriptione acquiratur. Octauo, an obligatio ex delicto orta præscriptione primatur. Nonò, an præscriptio impediat litis ingressum vltimò an tempus perimat an trāsferat ius nostrum.

7 Definitio præscriptionum & usucapionum.
Quo ad primum † usucapio est acquisitio, uel adiectio dñij, per cōtinuationem possessionis temporis lege diffiniti, supple cōtingens, ita ait Iureconsultus in l. 3. ff. de usucapion. circa cuius definitionis tuitionem multus (iudice me) esse uidetur Ioannes Imolensis, in .d.l. 3. & Felinus & Philippus Decius in rubrica. de præscript. & nouissimi post alios. in capitu. possessor, de regulis iuris libr. 6. Panormita. & alij in d. rubri. notant enim Iureconsultum eo, quòd ab effectu usucapionem definierit, nec aduertunt Iureconsultis solenne esse fuisseq; semper aut plerūq; ita (Iuris disciplina id exigente) iurium materias definire ut in l. 1. ff. de tutelis in princip. institut. eod. titulo, in l. Imperium, ff. de iurisdictio. omniū iudicum in l. 1. ff. de testamen. & in l. 1. ff. de legibus, & textus uulgo notus, in l. legatum est, ff. de legat. 2. l. legatum est, ff. de legat. primo. §. legatum est. institu. de legat. & in princip. inst. de obliga. & in princip. institu. de actio. & alibi sæpe, ut nos tradidimus in tracta. de succes. progressu. lib. 1. in præfa. numero 64. post Alphonsum Castrensem de potestat. legis pœnalis libr. 1. capit. 2. Cagnol. & alij in l. omnis definitio, ff. de regulis iuris, alijs ergo ociosis hāc quæstiones uelitandam relinquamus, nobis autem sat superque esse debet ipsa Iureconsulti definitio, quam improbare nefas est. Et cum ea transit Franciscus Balbus, de præscriptio. in prima parte, quæstione prima. Azo. in summa, C. de vsucapion. pro empto. ad princip. & alij. & uide omnino, quod dixi infra. c. in cip. quo ad octauum est. in 8. q.

8 Præscriptio & vsucapio, an differant inter se.
† Quo ad secundum ut usucapio differat à præscriptione plerunque traditum est, usucapionem ad mobilia præscriptionem ad immobilia pertinere ita gloss. in l. secunda. ff. de vsucapio. gloss. in princip. institu. eodem titulo in uerb. usucapiantur gl. decimasexta quæstio. 3. in summa. id quod procedit uoce anguste sumpta, nam hi termini passim conuertuntur ut per omnes ferè leges sub titulo ff. de vsucapio. apparet & differunt Balbus in dict. 1. par. quæstio. 3. Felinus & Decius ubi suprà. & nouissimi in dict. capitu. possessor, ad princip. post gloss. in l. tertia. ff. de vsucapio. Bald. in l. prima colum. 3. uers. nec puto. C. de ser. fugitiuis per Aretin. in l. Pomponius. §. cum quis ff. de acquir. poss.

9 Præscript. quare introducta.
Quo † ad tertium nempe quare vsucapio fuerit introducta, respondet Iureconsultus in l. prima. ff. de vsucapion. id admissum ne rerum dominia in incerto essent, & ne lites essent immortales. l. fina. ff. pro suo, † ne ue domini perpetuo timore rerum suarum amittendarum cruciarentur l. cum notissimi, in princip. C. de præscript. triginta annorum, ut per Bald. in repeti. l. primæ. in colum. tertia. C. de emancipatio. liberorum Balbus de præscript part. prima quæst. quarta. Azo. in summa. C. de usucapio. pro emp. in princip. Sed quonam modo deducitur lites fore immortales dominiaq; rerum fore in incerto, si præscriptiones inuentæ non fuissent, † Et sanè perspicuum, id est, nam principio generis humani omnia erāt in communi præsertim agri & campi ut est uera & communis opinio, quam tenent Paulus Castrensis, & alij in repe. l. ex hoc iure, ff. de iustit. & iure, unde Horatius satira. 2. libr. 2. sic cecinit.

10 Dominia essent in incerto cessante præscriptione.

11 Terrarum dominiū iure gentium primæuo erat in cōmuni.

Nam propriè telluris herum, natura neque illum,
Nec me, nec quenquàm statuit, nos expulit ille,
Illum aut nequities, aut uafri inscicia iuris

Et Vergilius lib. 2. Georgicorum.

Ante Iouem nulli subigebant arua coloni
Nec signare quidem aut partiri limite campum
Fas erat, in medium quærebant

Et Seneca in Hippolyto.

Hoc equidem reor
Vixisse ritu, prima quos mistos dies
Profudit, nulla lis auri fuit.
Cæcus Cupi[illegible] nullus in campo sacer
Diuisit a[illegible]ter, populis lapis

12 Patria hominis est oē solum.
Et hac hab[illegible]tione Statius sic canebat
† Omne homini natale solum
Eadē cōsideratione Oui. li. 1. Fast. canebat.

Omne solum forti patria est ut piscibus æquor
Et uolucri uacuo quidquid in orbe patet

Nimitum eorum collectio erat ꝙ ut uolucres
ſeu aëreum genus in cœlo uel aere, utq; ſqua-
mea turba in æquore uel ponto nihil propriũ
habent prçter uſum communem,ita & huma-
num genus, in terris communem uſum non ſe
eus quàm reliqua animanria terreſtria ha-
berent,& prçterea nihil,ſaltẽ quod ad ius pro-
prietatis aur dominij in particulari attineret,
13 Cõia ſunt terra aer aqua. & Ouid.lib.6.Metamor.ſic modulatus eſt.

Quid prohibetis aquas, uſus cõmunis aquarum eſt
Nec ſolum proprium natura, nec aëra fecit
Nec tenues undas, ad publica munera ueni

Iſta erant uerba terræ aliquid terrç proprium
cuiuſquam eſſe uetantis & omnia eſſe cõmu-
nia aſſerẽtis,facit tex.in §.ſingulorum, inſt. de
14 Iuſgentiũ primçuũ appellai naturale. rerum diuiſione. † quum ergo tam inſpecto iu
re naturali q̃ iure gẽtium primæuo(quod ſimi
liter naturale ius appellatur ut ſuprà lib. 1. in
prçfa.nume.18. diſſeruimus & attigimus de
ſucc.crea.lib.1.in §.1.num.2.&.41.) omnia eſ
ſent communia prçſertim omnes agri,campi,
15 prçdia,& reliqua inmobilia, † ſupereſt.ut qui
Terræ dominiũ nõ præſumitur niſi ꝓbetur. aliquid immobile ſuum eſſe duxerit illud pro-
bare debeat,quia contra ſe habet prçſumptio
nem iuris,cũque is dicat ꝙ ius olim erat com
mune degeneraſſe ad ſeq; ſolum in particulari
pertinere cœpiſſe,id probare neceſſe habet,cũ
talis aſſertio in facto conſiſtat,quod non prçſu
mir niſi probeř.l. in bello.§. factç.ff.de capti.l.
ſi emancipati,ibi, teq; emancipatum probatũ
16 fuerit,ubi notat Iaſ.C.de colla. † & id factum
Terræ dominium probari niſi præſcriptione nõ poteſt. non ſolum probari oportet, ſed etiam ea pro-
batio ſi remoueremus uſum præſcriptionum
eſſet penè impoſsibilis, niſi quis oſtenderet
teſtamẽtum primi parentis Adami,quo quop
piam forte prædiũ aut prædia ſibi relicta fuiſ-
ſe appareret, aliter enim &ſi probet ſe emiſſe
parum iuuat cum per hoc non appareat an uẽ
ditor dominus fuiſſet, nec potuerit uẽdẽs plus
juris in emptorem transferre q̃ ipſe haberet.l.
nemo plus,ff.de regul. iur.c. nemo poteſt plus,
eod.tit.lib.6.l.traditio,ff.de acqui. rerum do-
mi.quinimo &ſi (ut ioci cauſa id dixerimus)
Adami teſtamentum oſtenderet nihil iuuaret
quia ſe ab Adamo magis deſcendere q̃ reli-
quos homines probare non poſſet, ut interea
omittam tam antiquum inſtrumentũ authen
ticum eſſe probari non poſſe, & ita in ſpecie
quod dominium immobilium probari ſit im-
probabile niſi per prçſcriptionem tenent licet
non ita dilucidè probent glo. in l. cum res.C.
de probati. quam ſequuntur communiter Do
ctores ibi,ut tradit Nicolaus Boerius deciſio-
ne.47.alia inſuper ex dicto num.25.Paulus Ca
ſtrenſis & Iacobinus de ſancto Georgio in l.ſi
quis ſeruo.C.de furtis.Alex.cõſi.4.col.2.lib.2.
Dynus,Bar. Albericus, Paulus Caſtrẽſis & alij
præſertim Alexander in l.ſi ſic.§.1.ff. delegat.
Idem Alex.conſil.180.col.4.lib.7.& conſil.71.
col.1.lib.1.

Hinc † eſt ꝙ licet quis probet ſe habere ali 17
cuius rei poſſeſsionẽ cum legitimo titulo, ſeq; Dominiũ ut probetur.
tanquam dominum fructus illius rei nomine,
& ſibimet non etiam alteri percipere, adhuc
non intelligitur ſe dominum ſufficienter pro-
baſſe, ut ſentiũt Glo.d.l.cum res,& omnes illi
quos ſuprà allegauimus, ſentit glo.in l.7.C.de
probati.Bal.in ſua praxi.tit.de extraordi.q.4.
& Boerius ubi ſuprà num.2. verſi. ſed gloſ. id
quod procedit quando dominium deducitur
in iudicium per modum actionis & principa-
liter, quale eſt in rei uendicatione in qua do-
minium uenit probandum principaliter.l.1.C.
de alien.iudi.mu.cau.facta.l.1.ff.eod.tit.l. doce
ancillam.C.de rei vendi.nam &ſi probarem cõ
tra poſsidentem me ab hinc annos forte duos
fundum de quo lis erat per quadriennium poſ
ſediſſe, fructuſq; ipſius ut dominum percepiſ-
ſe, reliquaq; omnia ut uerum dominũ & quæ
à dominis fieri ſolent egiſſe, adhuc contra il-
lum poſſeſſorem minime obtinerem.Cçterum
ſi non principaliter ſed incidenter tandem do
minium deduceretur in iudicidm, tunc is mo
dus probationis ſufficeret ad inducendam do
minij probationem,vt eſt recepta opinio in lo
cis mox referendis.

† Vnde ſi domum tuam domui meç ſerui- 18
tutem debere dicebam, & oſtendi legitimum Probatio leuior ſufficit i incidentibus.
titulum iſtius domus,quam eſſe dicebá, meq;
eam poſsidere, eaq; uti & frui non ſecus q̃ ue-
ris dominis,ſolenne eſt edocui. tunc ſufficien-
ter dominum me eſſe videor probaſſe, unde ſi
huic domui domum tuam ſeruitutem debuiſ
ſe oſtendatur legitime, obtinebo,& is eſſe ſo-
let frequentiſsimus aduocatorum uſus allegã
tium quem cum legitimo titulo aliquam rem
tenuiſſe & poſſediſſe eiuſq; fructus tanquã ue-
rum dominũ percepiſſe,reliquaq; omnia egiſ-
ſe quç à ueris dominis fieri ſolent. nam ꝑ hoc
intelligitur dominiũ prçſumptiuè probatum
non alter q̃ prçſumptiue fatuus ex ineptis di-
ctis uel factis quis probatur, ut tenuerunt glo.
in l.pen.uerbo amoueri.ff.de condit.inſt.& ibi
Bal.Angelus & Paulus Caſtrenſis.Bar.Bal.Pau-
lus Caſtrenſis, & alij in l.Titia, per text. ibi.ff.
de ſolut.eſt tex.melior de iure ſecundum Nico
laum Boerium.d.deciſ.47.num.1.in l.filiusfam.
§.ijdem principes.ff.de leg.1. Barbatius conſil.
50.nu.12.lib.1.Iacobus de Arena & Bar. in d.l.
pe.Antonius Butrius & Abb.ſiculus in c. cum
ad ſedem,

ad ſedem,de reſtit. ſpoliatorum Innocentius in c.illud,de prȩſump.Bar.conſil.110. quidam maſiolus. Idem Bar. in quȩſt.incip. mulier habens amplum patrimonium,col.pe. Glo.i l.ſicuti.§.ſi quæratur,ff.ſi ſeruitus vēdicetur Glo.iuncta textui in l.1.ff.famil.erciſc. & ibi Flotianus tradit Raphael Cumanus conſi.150. ad finem. Pet. Philippus Corneus cōſi.48.lib.3.Andræas Barb.conſi.8.lib.1.Alexander conſi.4.lib.2. Idē conſi.103.num.10.lib.7.Iaſ.poſt Bar. ibi in l. ſi prius, ff. de oper. noui nunti. & plene per Boerius vbi ſuprà, & Corneus conſi.19.lib.2. Idem Corneus conſi.24.lib.4.& Bal.in l. non ignorat, col.6.C.qui accuſare non poſſ.facit.l. & quȩ nō dū ſunt.§.1.ff.de pignor.tenet Romanus conſi. 24.circa propoſitum.& Bar. Socinus cōſi.106. in cauſa.col.4.lib.2.ratio differentiæ inter hāc ſpeciem & ſuperiorē ea eſt, quòd quando dominij probatio deducitur incidenter in iudicium cum aliud principaliter ageretur par eſt ut nō tam exacta probatio.poſtuletur q̃ ſi principaliter deduceretur & deſideraretur, cū & ea res leuioris ſit prȩiudicij & aliter is bis oneraretur in probatione ſi teneretur ex integro probare,& domū uicini ſeruitutem alteri domo debere. & præterea ex integro probare ꝙ ea domus cui talis ſeruitus debebat ſua erat. facit pro hac ratione.l. ille à quo.§. ſi de teſtamēto,ff. ad Treb. l.Titia.§. q inuita.ff. de leg. 2.

19 Dominiū plene probatur per præſcrip.
Cȩterum † ſi cum eo legitimo titulo probani poſſeſſionem longi temporis tunc ſufficienter probatum eſt dominium etiam ſi in iudicium deduceretur principaliter,quia iam præſcriptum intelligeretur & hȩc eſt utilitas præſcriptionum (qua ȩquius aut conſultis nihil unquam excogitari potuit) ita tenet Glo.in d. l.cum res.C.de probati. & eſt communis opin.
20 Titulus ſuppletur adiectione temporis.
doctorum quos ſuprà allegauimus. † Idem foret ſi nullum titulum probarem, ſi tamen longiſsimi temporis poſſeſsionem probaui quaſi ea temporis adiectio ſuppleat tituli defectum ut in l. ſi quis emptionis.§.1. & l. cum notiſsimi,in princi.& l.ſicut.l.omnes.C.de præſcript. 30.annorum ut eſt communis opinio Bal. ubi ſuprà & aliorum quas ſuprà retulimus tradit etiam Boerius vbi ſuprà nume.9. cum ſequen.

Hactenus de dominij probatione in rebus ſoli & etiam in rebus mobilibus regulariter
21 Dominiū ſine præſc. probatur in actionibus & in rebus mobilibus.
† ſunt tamen plures ſpecies in quibus citra interuentum præſcriptionis probatur dominiū in rebus mobilibus,quid enim ſi quis tabulam depinxit iuxta.§.ſi quis in aliena tabula,inſtit. de rerū diui.aut melemulſum ex uuis & mele fecit, aut librum ſcripſit, & ſimilia,certe in his ſpeciebus & ſimilibus facile eſt dominium probare. Item idem eſt in rebus ſe mouentibus quale eſt ſi quis feram cœpit, aut armenta; aut pecudes, aut quadrupedes, quæ anteà nullius in bonis uel fuiſſent,uel iam eſſe deſijſſent ut in.§.ferȩ,& per totum titulum inſti.de rerum diui. prȩſertim in.§. ſingulorum cum ſequen.uſque ad finem tituli &.l.adeò per totam.l.1.2. &.3.l. naturalem,ff. de acqui. rerum domi. Idem in iuribus & actionibus, nā probatur contractus obligatione probatur nobis id de quo agitur deberi † nec dubium eſt quia 22
Dominiū cadit in iuribus & incorporalibus.
etiam iſtarum rerum dicatur eſſe dominium. l. qui uſum fructum, ff. ſi vſusfruct. pet.l.fin. ad medium.C. de prȩſcript. longi temporis & de quadruplici dominiorum differentia diſſerit Bald.in l.in rebus.C. de iure doti.colum.2. & Boerius.d. deciſi.42. nume.4. & plenius per nos de ſucc.progreſſu lib.1.in prȩfati.nu.176. cum ſequen.

Quo ad quartum nempe quo iure fuerit 23
Præſcriptiones ſunt iuris ciuilis.
inducta uſucapio uel præſcriptio omnes omnino admittunt mero iure ciuili receprā fuiſſe ita Azo in ſumma. C. de vſucapi. pro empt. ad princip.Bald.in repeti.l.1.columna.3.C.de emancipat. liberorum Franciſcus Balbus de præſcript.par.1.quæſt.4.Bart.in l.nemo poteſt. colum.4.verſic.quȩrit Dynus.ff.de lega.1.Philippus Decius in cap.quæ in eccleſiarum, num. 26.de conſtit.Aymon Crauet.de antiqui.temporū par.1.nu.49. per eundē Decium conſilio 269.nume. ſeptimo. Idem Decius conſil.202. numero ſecundo Bald.in l. fin. columna ſecunda. C. ſententiam reſcindi non poſſe, Angelus in l. Lucius. ff. de euictionibus Paulus Caſtrenſis in l.1.ff.de teſtam. Alex.in l.Gallus.§.& quid ſi tantum, num.27.ff. de liber. & poſthu. Panormi. conſi.84.uidetur.1.lib.1.Glo.quam ibi omnes ſequuntur in l.ex hoc iure,ff.de iuſt. & iure Bald.in authen.ad hæc col.3.C.de uſur. Ang.in repe.l.1.colum.19.C.de indi. † Ideo di- 24
Obligatio natur. an perimatur pſcriptione.
cunt,ꝙ præſcriptio utpote ciuile inuentū obligationem naturalem nequit perimere quod & firmant Bart.& Paul.Caſtr.in l.fin.§.1.ff.rem ratam haberi Corn.conſi.251.in hac confutatione col.2.lib.3. Idem Corn.conſi.176.ad euidentiam col.pen.lib.1.Anton.Butr.Ioan. Imol. Panorm.& Felin.in c.ad aures,de præſcript.Io. Andr.in c.poſſeſſor,ubi Philip.Frācus & noui. de reg.iur. Fran.Balb.ubi ſupra.2.part.3.partis princ.q.10.& in par.1.q.6.& Ioan.Oroſcius & nouiſſimi ſequuntur d.Glo.l.ex hoc iure, ff. de iuſti.& iur.eamq; Gloſ.ſequuntur alij q̃ plures 25
Præſcriptiones nunquam fuiſſent ſi ius ciuile non eſſet.
quos allegauimus de ſucc.crea. lib.1.§.1.num. 1.uerſi.ultima fuit opinio. Hinc † dixit Bal.in repe.d.l.1.col.3.C. de emancip.libero. ꝙ ſi ius ciuile non fieret præſcriptiones aut uſucapiones minimè forent, quem ſequitur Frāciſcus

Bald.

26 Balb.in d.q.4.†Hinc etiam dixit Philipp.Dec.
in d.c.quæ in ecclesiarum,nu.26.dominiũ præ-
scriptione quæsitum cum sit iuris ciuilis tolli
nobis posse per principem, id quod improba-
bimus(annuente Deo)in 2.tomo harum con-
trouersiarum qui inscribitur sub titulo con-
trouer.usu frequentium c.1.num.15.ibi enim
ostendimus etiam dominium iuris ciuilis tol
li nobis per principem non magis posse q̃ do-
minium iuris naturalis nisi ob bunum publi-
cum. Deniq; cum præscriptiones & usucapio
nes sint iuris ciuilis adeò ut si ius ciuile non es
set ipse minimè fuissent ut iam edocti sumus
27 & probat l.1.& l.3.ff.de usucap. Et ideò† præ-
scriptio longissimi temporis.30.uel 40.annorũ
non erat cognita nec inuenta iure, ff.ut est ue-
ra & communis opi.quam tenent glos.in l.qui
occidit,in prin.uerbo amissi,ff.ad legẽ Aqui-
liam,glo.& doct.qui cum ea simpliciter tran-
seunt in l.Iulianus,ff.ex quibus causis maiores
Bar.in l.tutor rerum, in fin.ff.de admi.tutorũ
Bald.in l.eum qui.§.in hac.ff.de publici. Idem
Bal.in l.si ego.§.partus eod.tit. Frãciscus Balb.
de præscrip.in 2.par.3.partis princip.q.12.nu.
12.uersicu.sed dubitatur, Bald.in l.nihil.C.de
usucap.pro hærede glo.cum qua transeunt cõ
muniter doctores ibi in princip.inst.de perpe.
& temp.actio.Alex.in l.Pomponius.§.cũ quis,
nu.21.ff.de acq.poss.Et ibi Iaso.nu.22. Felin.in
c.de quarta,nu.34.de præscrip.Bart.in l.fi.in fi.
ff.rem ratam haberi. Aries Pinellus de bonis
maternis in authen.nisi tricennale,in princip.
Bartholomæus Socin. consi.203.col.2.in fi.lib.
2.episcopus ciui.Roder.in c.possessor, de regu.
28 iur.lib.6.par.2.§.9. nu.4. Cum(inquàm)†om-
nis præscriptio & usucapio sit merum inuen-
tum iuris ciuilis, consequens est ut subditos
duntaxat liget & comprehendat illius illarũue
regionum ubi tale ius ciuile seruatur iuxta l.
omnes populi.ff.de iust.& iur.§.sed naturalia,
inst.de iure nat.l.ius ciuile,ff.de iusti.& iur.l.fi.
ubi plenè in simili per omnes doct.ff.de iurisd.
omnium iudicum,sicq; si inter reges aut popu
los liberos qui non recognoscerẽt superiorem
in temporalibus lis esset cessaret materia præ-
scriptionum non secus q̃ si re uera scripta aut
inuenta nunq̃ fuisset, quia ius ciuile unius
principis aut populi liberi alterum principem
aut populum liberum non tenet,sed ius,tantũ
naturale & gentium inter eos seruandum est.
Et secundum tale ius non secundum ius ciuile
iudicandum esset,nam si princeps legibus po-
puli sui solutus esse dicitur l.princeps legibus.
ff.de legibus,quãtò magis solutus esse dicetur
29 legibus alterius principis uel populi.†Id quod
nullus modo sanus negat aut negauit unq̃, q:

Dominiũ præscriptione quæsitum an princeps adimat.

Præsc.30. annorum iure.ff. non uerat cognita.

Præscriptiones non tenẽt extraneos a iurisdictiõe principes aut priuatos.

Princeps

adeò uerũ est ut princeps cum subdito cõtra-
hendo non obligatur ciuiliter,sed tantum na-
turaliter,quia iuri tantum naturæ,& gentium
non etiam iuri ciuili subiacere intelligitur ut
tradit eleganter Bald.in d.l.princeps,ff.de legi
bus.Idem Bald.in l.1.ad prin.ff.de const.princi
pum.Idem Bald.& communiter omnes doct.
in.l.1.ff.de pact Idem Bald.in l.fin.C.de tran-
sact.& in l.si aquá, colũ.6.C.de seruit.et aqua,
plenè per doct.in c.1.de const.Alex.consi.ulti.
clementissimi, colũ.7.libr.4.Bald.in c.1.§.fina.
qui feudum dare possunt,quod ita tamen in-
telligendum est, ut ea obligatio naturalis qua
princeps ex contractu suo uel conuentione cũ
subdito uel cum altero principe celebrato te-
netur tam efficax sit q̃ foret si esset ciuilis si-
mul & naturalis, uel si ius ciuile nunq̃ ulibi
scriptum aut inuentum esset ita Anto.Butrius
col.pen.& ibi alii omnes in c.quæ in ecclesia-
rum, de consti.& ibi Abb.col.pen.Bald.in c.2.
col.fi.de noua forma fidel. in feud. Fernandus
Loazes in consi.pro Marchi. de Velez dub.1.
pag.34.nume.23. Sicq;†principes inter se uel 30
populi liberi inter se semper & sunt & esse ui-
dentur ac fuisse quasi in terminis l.2.ad princ.
ff.de orig.iur.l.1.ff.de pact.l.1.ff.de const.pecun.
cum simi.ut inter eos ius solũ naturale & gen
tium non etiam ciuile in consideratione sit,
non magis q̃ si scriptum aut inuentum nunq̃
fuisset, nam & idem esset (quod plus est)†si res 31
ageretur inter principem & unum hominem
priuatum qui tamen sibi subditus non esset,
†Et ideò peregrinus nec testamentum facere
debet secundum nostri iuris regulas,sed secũ-
dum simplicitatem iuris gentium ut diximus
de succ.progressu lib.1.sub titulo qui testam. 32
fac.poss.num.124.nec ex testamento alicuius
ciuis nostri capere potest,quia ut nostro iuri
subiectus non est,ita etiam non gaudet bene-
ficijs nostri iuris ciuilis ut ibidem docuimus
sub titulo qui ex testam.cape.poss.num.6.cum
seq.per l.1.cum ibi not.C.de hære.insti.l.sed si
hac §.pœnam, in uerbo peregrinitatem.ff.de
in ius uocando. Quinimo idem foret si inter
duos homines priuatos exteros tamen (hoc
est qui essent diuersarum iurisdictionum pu-
ta vnus Hispanus alter Gallus)res ageretur,nã
& tunc ius tantum naturale & gentium inter
eos seruaretur nõ etiam ius ciuile alterutrius
ex illis prouintijs† (cum cõstet regem Hispa 33
niarum etiam de iure non subesse Imperatori.
63.dist.c.Adrianus,ubi glo. & reliqui. Idemq;
in rege Galliarum saltem de facto ut lib. præ-
ced. plenius tradidimus. c.22.nu.11.cũ seq.)
†.secundum quę licet regulariter non ualeat 34
emptio & benedictio sine pretio, nec locatio
& con-

Princeps cum subdito contrahendo non obligatur ciuiliter, sed solum naturaliter, sed ea nat. obl. efficax omnino est.

Principes aut populi liberi inter se iure nat.& gẽt. non ciuili ligantur.

Ius ciuile non ligat principes aut extraneos a iurisditiõe.

Peregrinus expers. testãdi actiue & pasiue.

Hispania etiam de iure non subest imperio.

cõtractus

sunt infor mes inter extraneos a iurisdi. nóe popu los prici- pes priua tosq; ho- mines, in ter quos omnes nu dæ cõuen tiones & nat.obl.ef ficaces sunt.

& conductio sine mercede certa, nec contra-
ctus emphyteusis sine scriptura, nec stipulatio
sine uerbis, ut in princip. inst. de empt. & uẽd.
& in prin. inst. de locatione & cond. l. j. in prin.
ff. de uerborum oblig. in prin. inst. eod. tit. l. j.
ij. & iij. cum ibi not. C. de iure emphy. tamen
inter exteros principes uel inter exteros popu
los superiorem non recognoscentes, uel inter
exteros homines priuatos, uel inter unũ prin-
cipem populumue liberum & ciuem ei subie-
ctum, & emptio uenditione sine pretio & lo-
catio & conductio sine mercede certa, & stipu
latio siue uerbis & emphyteusis sine scriptura
ualerent, non tam in uim eorum contractuũ,
formaliter quàm in uim nudæ genericę iu-
risq; gentium conuentionis, quæ tamen ple-
num effectum & executionem sortiretur, non
secus, quàm id fieret si ius ciuile scriptum aut
inuentum nunquàm fuisset iuxtà l. ij. in princ.
35 cum §. sequen. ff. de orig. iuris. † quæ omnia in

Ambasciatores iure nat. & gẽ. non ciuili utuntur.

contractibus legatorum principum (quos uul
go ambasciatores appellamus) qui celebrarẽ-
tur in prouincijs suarum legationum proce-
derent, ut plenius egimus in præfa. libr. j. de
succ. progressu columna penultima, & in lo-
36 cis duobus de quibus iam meminimus. † In

Præscr. & iura ciuilia cessant in extraneis popu lis principibus pri uatis hominibus.

omnibus ergo his speciebus & similibus quẽ-
admodum cessat ius ciuile quoad omnes con-
tractus conuentiones reliquasque humanas
actiones ita quoque & quoad præscriptiones
cessare in comperto esse debet, quandoqui-
dem, præscriptionum inuentum mere ciuile
est, & ciuilissimum ut iam edocti sumus, quæ
omnia eo potissimum nomine notanda sunt
quòd nullibi sic declarata inuenio, suntque
addenda ad illos xxviij. casus in quibus ces-
sat præscriptio de quibus per Franciscum Bal
bum de præscrip. quæst. vj. par. prin.

Hinc colligebam expeditum fixum atq; in
37 dubitatum haberi debere † potentissimo Hi-

Hispanorum regũ ius quis ad ecclesiastica.

spaniarum Regi & domino nostro etiam ho
die integrũ saluumque esse ius & facultas con
ferendi omnes archiepiscopatus, episcopatus,
præbendas, dignitates, personatus, rectorias,
beneficiaq; omnia ecclesiasticis personis per
uniuersam Hispaniam non secus quàm olim
neque id ius ulla ex parte præscriptionis con-
suetudinis uel alia quauis ratione aut occa-
sione immutatum, debilitatum aut deminu-
tum uideri, non magis quàm olim foret ac
fuisset, nam cum sit non minus uera quàm
receptissima omnium sententia *Hispania*-
rum Regem ac regnum nullum in temporali-
bus superiores recognoscere Glos. in dicto c.
38 Adrianus. lxiij. distin. diximus plenè suprà ca.
xxij. nume. 11. cumq; seq. † cumque Hispania-

Patrona-

rum rex ex receptissima omnium sententia
habeat legitimum ius patronatus in omnibus
Hispaniarum ecclesijs, eo quod eam prouinciam
eripuit liberauitq; a manu infidelium (quæ
causa ex mente doctorum communiter longè
gustior est quàm causa ecclesię dotationis) ut
in lib. pręcedenti. c. xxij. num. 14. cum pręced.
& seq. diximus, consequens fit ut id ius pa-
tronatus semel sibi competens per temporis
aut præscriptionis interuentum perire non po
tuerit, aut ulla ex parte eneruari, quandoqui-
dem præscriptionum inuentum & ciuilissimũ
esse & sic inter exteros principes, reges, impe-
ratores, populos aut ciues locum non habere
fusè edocti sumus, & non solum tales ecclesias
Hispaniarum Rex conferre potest hoc est elige
re uel nominare personas ad eas dignitates,
beneficia, episcopatus, rectorias, personatus,
archiepiscopatus, & similia, non solum (inq̃)
id ex definitione sacrorum canonum & ex do
ctorum sententijs & ex legibus Hispaniarum
licere sibi apparet, sed etiam id per sacrũ Con
cillum Toletanum. xij. canone & c. vj. sancin
tum est & stabilitum in hæc uerba.

tus iura iustius cõ ceduntur terræ ab infideli- bus debel latæ causa quàm do tationis causa.

Illud quoque decernendum nobis occurrit
quod in quibusdam ciuitatibus, decedẽtibus epi
scopis proprijs, dum differtur diu ordinatio
successoris, non minima creatur officiorũ di-
uinorum offensio. Vnde placuit omnibus, (sal
uo priuilegio unius cuiusq; prouinciæ) ut lici
tũ maneat deinceps Toletano Põtifici, quos-
cunq; regalis potestas elegerit, & iã dicti To-
letani Pontificis iudicium dignus esse proba-
uerit, in quibuslibet prouincijs præficere præ-
sules, & decedẽtibus ẽpis eligere successores,
sic tñ, ut quisquis ille fuerit ordinatus, post or
dinationis suę tẽpus infra triũ mẽsium spatiũ
proprij metropolitani præsentiã uisurus acce
dat, qualiter eius authoritate uel disciplina
instructus cõdignè susceptæ sedis gubernacu-
la teneat, quod si p desidiam aut neglectũ qui
libet cõstituti tp̃is metas excesserit, excõicet̃
hãc quoq; definitionis formulã sicut de ẽpis,
ita de cæteris rectoribus placuit obseruandã.

Sed & idẽ expressum est ĩ c. cũ lõgè. lxiij. dis.
neq; ad rẽ ptinet quod id ius & si ĩ usu sit fueritq;
semp quoad archiẽpatus, & ẽpatus, & nõ nul-
las abbatias Hispaniarũ, tñ quoad reliquas di
gnitates ecclesiarũ cathedraliũ & quoad reli-
qua beneficia nõ ex integro id in usu nũc est,
† nec dubiũ est quin iuri canonico oẽs princi- 39
pes Christiani subesse uideant̃, unde iuris ca-
nonici pscriptiones cõtra eos eorũq; regna ui
deñt posse locũ habere, ĩ ijs rebus & materiis
q̃ subsunt iurisdictioni ecclesiasticæ qualis est
materia beneficiorũ, ut habet̃ ferè p oẽs in c. j.
& in

Iuri canonico subsunt oẽs Christiani.

& in c.ecclesia sanctæ Mariæ, & in c.quæ in ecclesiis ū. de const. & in c.cū non liceat, de pscr.

Nam ad perfectam huius rei cognitionem præfari oportet nō esse solum aut simplex ius patronatus id quod habent Hispaniarum reges in talium beneficiorum collatione seu nominatione, neque ex sola iuris canonici concessione, sed potissimum ex ipsomet iure regali & sic ex iure naturali, cū enim regna & principatus fuerint iure naturali uel gentium etiā primæuo creati ad meram ciuium utilitatem, ut plenissime ostendimus suprà lib. præcedenti c.j.&.ij.& id ornauimus tam p totum illum librum quàm per totum etiā istum & præsertim in d.c.j.num.25.&.c.xxj.num.8.in d.lib.præ

40 ced. † Cumq; homines à suis negotijs & prouincijs auocari lōgius peregreq; pficisci peragrare & peregrinari noxium uehementer sit, ut & patet ad sensum & probat.l.iiij. cum seq. ff.quemad.testa. aperi. superest ut ad regale officium munus & tuitionem pertinere intelligatur prospicere ac efficere ne subditi talem incommoditatem patiantur, per quam negotiorum suorum causa peregre à regione sua liberis, uxoribus, dumibus, rebus,'negotijsq; suis domesticis desertis proficisci cogant, id quod eueniret si ab Hispania ad Romam usq; urbē penetrare passim cogerentur, beneficiorum, dignitatū, episcopatuū, archiepiscopatuum'ue causa, aut litium forte occasione, & cum talē incommoditatem homines pati aduersetur naturali rationi & iuri naturali. † Neque per

Homines à suis negotijs & puincijs auocari necessitate nō cogēte noxiū & cōtra naturalē iustitiam est

41 leges positiuas ciuiles aut canonicas id induci posset, neque per consuetudines quæ magis ui derentur & iustius dicerentur morum corruptelæ quàm mores præscripti arg.l.j. &.ij.ff.de legib.c.erit autem lex.iiij.distin.l.de quibus, cū multis legibus seq.ff.de legibus, dum edocent leges & consuetudines irrationabiles aut nociuæ non ualere, id quod plenius disseruimus de succ.progressu in præfat.nume.93.'& suprà lib. præced.c.xxxj.num.35.&.c.xxx.num.1.& nu.3. unde leges ferre ad publicam utilitatē ut principis est, ita eas ferre ad proprium legislatoris utilitatem præsertim cum læsione subditorū tyranni est, ut d.c.xxx.nu.2.disseruimus, & omnis lex quæcunque sit utilis si non est, uix esse potest ut definat nocere, ut d.lib.c.xxix. nu.22. non parum utiliter ostendimus. & ibi etiam num.20.ostendimus legem humanam non aliter ualere q̄ si à lege naturali aut diuina deriuetur, sicq; utilis & æqua sit, & aliquid eo.lib. c.xxvj.num.29.quæ omnia non solum comprobātur ex ijs quæ suprà lib.j.c.j.&.ij.tradidimus edocentes legum principumq; imperium ad meram ciuiū utilitatē pertinere, ita ut qdquid

Ius positiuum aut cōsuetudines iducere nō possunt q̄ iustitiæ naturali aduersatur.

à principe uel à lege iussum, præceptum, sancitum'ue fuerit si ciuiū utilitati aduersetur nullius momenti sit, quasi egredi uideatur termi nos mādati commissionis regni principatus, sed etiam hoc idem cōprobatur ex omnibus quæ per totum hunc librum & præcedentem plenissime disseruimus quia quasi ex illo primo elemento & fonte reliqua omnia deriuauimus. Nec dubium est quin quod lege aut consuetudine induci non potest, quia irrationabile uel noxium, id per præscriptionem etiā immemorialem recepi longè minus possit; quia talis præscriptio & si reliquis pscriptionibus potentior uideatur tamen ad summum id assequi potuit, ut legis uim habere uideretur.l.j.§. fin.l.ij.in princ.ff.de aqua plu. arcenda.l.j.§.ductus aquæ.ff.de aqua quoti.& æstiua, is ergo uigor legis interpretamus fortior esse non potest quàm ipsamet uera, expressa & certa lex, quinimò uix est ut ei æquetur.l. filio quem.ff. de liber.& posthu.l.si quis posthumos, in prin. eod.tit.ergo quod lege expressa introduci nō potest, id longè minus per legem tacitam induci admitti'ue poterit, qualis est consuetudo, iuxta.d.l.de quibus, cum mult.is seq.ff.de legib. & qualis est præscriptio etiam temporis cuius initij memoria non est, ut proximè diximus.

† Et denique quærere legem ubi naturaliter 42 sentimus, nihil aliud est secundum philosophū quàm infirmitas intellectus, nec ullus tā demens aut tam rerum inexpertus erit, qui nō uideat reipublicæ regnoq; Hispaniarū non nimium modo uerum nocentissimum esse, si ad lites expediendas, uel ad beneficia ecclesiastica, episcopatus, archiepiscopatus, dignitates, præbendas'ue Romam semper passimq; adeūdum esset, id quod cū nostro magno malo experti sumus, † estq; tā notorium ut omnē spe 43 ciem probationis facile superet. notorietatis enim talis est uis ut plenè disseruimus suprà lib.j.in c.xxij.&.c.xxj.tex. in l. si adulterium cū incestu.§.idem Pollioni.ff.ad legem Iuliam de adulteri. & deniq; in hac ingēti læsione quę ex tam longa & periculosa nauigatione & itinere ratione causatur nititur rex in d. Concilio Toletano.xij.cau.vj.&.d.c. cum longe.lxiij. distin.

Intellect' infirmitas est quære re legē ubi naturaliter sentimus.

Notorietas superat oē genus probationis.

† sicq; cum ea ratio sit tam naturalis & uera 44 contrarium eius fieri minimè poterit unquā aut unquam poterit arg.§.sed naturalia.Inst.de iure natur.l.omnes populi, ff.de iust.& iure Bal. per tex.ibi in l.fin ff.de here.inst. Idem Bal.in l. his solis, per tex.ibi.C.de reuo.dona.Pet.Philippus Corneus, Alex.Decius & alij per tex.ibi in l.humanitatis.C. de impub. Ias. Purpuratus & alij per tex.ibi in l.fin.C.de pact.

Iustitiana turalis est immutabilis.

45 † Deniq; nauigare etiā impossibile reputat nedum

nauigatio

imposſibile fere & noxia reputatur.

nedũ nimis difficile,neq; quicq̃ eſt quod magis ipſi naturę aduerſum pugnans contrarium eſſe intelligatur quàm nauigatio,vt plenè oſtẽdimus ſuprà lib.j.c.xx.vbi etiam docemur nauigationem horridam eſſe triſtisſimam,periculoſisſimam adeo,vt nauigantes inter mortuos an inter uiuos ſint connumerandi, non ſatis certum ſit,ſicque ad Romam ab Hiſpania per æquora tranſuolare durisſimum,nocentisſimum & ab omni iuſtitia & ratione prorſus alienum eſſet, vt homines á iure compelleren tur. Id enim non ius ſed ſumma iniuria eſſet, rurſus per terram eundi nullus patet aditus, nam vt interea omittam longitudinem itineris, magnitudinem laboris & expenſarum periculum, inſidiasque latronum & cætera id genus, (quæ omnia omnibus notiora ſunt quàm vlla relatione egeant) adeſt etiam id impedimentum quòd omnes Galliæ penetrandæ ſunt, nec alias patet iter via aut ſemita vlla, ſicque penetratio eſt imposſibilis, niſi ex Galliarum principis conceslione quæ reputatur imposſibilis l.apud Iulianum,§.conſtat, vbi multa per Alexandrũ & Iaſon. poſt
46 alios, ff.de legatis primo. Ergo cum nimis difficilia pro imposſibilibus habeantur vt ibi eſt communis opinio Alexand.Iaſ.& aliorum per text.ibi Hieronymus Cagnolus in l.imposſibilium,ff.de regulis iuris,Claudius Aquens, in l.Gallus,§.inſtituens, columna prima. ff.de liberis & poſthumis,Georgius Natanus in clemen.ſæpe, in principio not.4.de verborum ſignificatio.Bartho.Socinus in l.quidam relegatus,not.fin.ff.de rebus dubi.ſuperest vt Hiſpani pro rebus ſupra memoratis Romam petere

Imposſibile reputatur quod eſt nimis difficile.

47 non ſint de iure cogendi † non magis quàm ad imposſibilia obligandi,ad quæ nullus tenetur l.imposſibilium,ff.de regulis iuris cap.nemo poteſt,eodem titulo lib.vj.§.ſi imposſibilis inſt.de hære.inſti.l.j.vbi plenè per.Bart.ff. condit. inſti.l.vbi repugnantia,§.quæ rerum

Imposſibilium nulla obl.

48 natura, ff.de regulis iuris. Adeò vt † ad imposſibilia non ſolum principum poteſtas ſeſe non extendat, ſed etiam ipſius Dei optimi maximi poteſtas ſeſe non extendit ſecundum Theologorum opinionem,vt & affirmat & ſequitur Hieronymus Cagnolus vbi ſuprà & plenius tradidimus ſuprà lib.j.c.xxvij.

Imposſibile an posſit Deus.

49 Denique † ſecundum opinionem multorum quam modo nec probo nec improbo(quia infra c. lxxxj. numero.10.cum ſequen.dicturus ſum)non eſt præſcriptio temporis immemorialis quando de ipſius origine conſtat, vt tenent Ioannes Andreæ in capitu.primo ad finem de præſcrip.libro ſexto & Aymon Cranetus de antiq.temporum parte.4.verſic.materia iſta numero tertio Couarru. in capitu. poſſeſſor,de regulis iuris, libro ſexto parte.ij. §.iij.numero ſeptimo, ſed cum de principio huius rei de qua agimus non ſolum conſtet, ſed etiam notorie conſtet, quia ex diſpoſitione iuris,vt patet in d.Concilio Toletano duodecimo canone ſexto & dicto capit.cum longe lxiij.diſtinctio.ſequitur illud ius epiſcopatuum, rectoriarum aliarumque præbendarum eccleſiaſticarum integrum ius Hiſpaniarum Regi & Regno illeſumque ab immemoriali præſcriptione ſeruari. Quamuis ſi verum amamus ea ſola ratio ſufficiat quam iam retulimus, quòd bona gubernatio minimè admittit contrarium. † Item quòd hæc eſt ra- 50
tio naturalis iusque naturale & gentium (ius enim naturale illud dicitur quod ratio naturalis ſuadet & docet, diximus ſuprà libro primo capit.xvj. numero decimo & decimo numero octauo & capi.xxvij. nume.vndecimo.) Idque ius immutabile & immobile eſt.§ ſed naturalia,inſt.de iure natu.l.omnes populi, ff. de iuſtitia & iure, licet enim pasſim fiant homicidia,latrocinia, falſitates, adulteria, parricidia, & cætera id genus contra ipſum ius naturale,adhuc tamen ius ipſum naturale integrum manere intelligitur ſemperque eſt eritque ius, & ſemper æquè bonum,& illę huius iuris tranſgresſiones nullam inducunt præſcriptionem aut conſuetudinem contra hoc ius,quo minus vigere ſtare & polere videatur, æqueq; bonum & laudabile eſſe, ſic & in ſpecie noſtra docet theologorum diſſertisſimus frater Alphonſus de Caſtro de poteſtate legis pęn.libro ſecundo capitulo decimoquarto pagi. quingenteſima ſexageſima ſecunda Paul. Apoſt.Roma.j dum ait qui cum cognouiſſent Deum &c. Sic ergo & in ſpecie noſtra & ſi per annos mille nos Hiſpani pro his rebus vel iſtarum rerum cauſa de quibus mentionem habuimus Romã adire coacti eſſemus vel forte ſpõte (aut qđ certius eſt ſtultitia aut ruſticitate) nunquàm fieret ius aut bonum aut æquum quod in poſterum idem facere teneremur, nõ magis quàm ſi per mille annos latrocinia, falſitates, adulteria & cætera id genus exerceremus, nam per hoc nunquàm fit ius aut bonum aut æquum vt ſimilia facinora in poſterum perpetrare cogamur, aut perpetrare iure posſimus. † Et iſtud ius naturale bo- 51
num & æquum vt Hiſpani non cogantur iſtarum rerum occaſione de quibus mentionem habuimus Romam petere, licet poſtea à iure canonico (per dictũ capit.cum longè & per dictum Concilium) approbatum fuerit, non tamen fuit transformatum in merum ius

Ius naturale & diuinũ non immutatur per abuſus.

Ius poſitiuum iuris naturalis repetitiuũ non naturale non poſitiuum dicitur.

 cano.

canonicum,ita vt ius naturale & gentium esse desijsse videatur, non magis quàm si quis male sanus contenderet illud præceptum decalogi de non occidendo, aut etiā illud præceptum de parentibus obseruandis euanuisse iusque diuinum, aut naturale eo ipso esse desijsse quod per omnes leges quæ sunt sub titulis.C.& ff.ad legem Corneliam de sicarijs parricidę, & etiam homicidæ pœnæ legales designatę sunt. Aut si contenderet quod illud præceptum decalogi non falsum testimonium dices, aut illud præceptum non mœchaberis, aut illud non furtum facies euanuerunt eo qđ pœnæ legales adulterijs,& fallarijs vel falsis testibus, & furibus seu latronibus definitæ sunt per leges quæ sunt sub titulis, ff.& C. de furtis & ff. & C.ad legem Iuliam de adulter. & ff.& C.ad legem Corneliam de falsis. Verius ergo est in omnibus his speciebus, & similibus ea præcepta adhuc remanere iuris diuini, & naturalis, non secus quàm antequàm fieret ius scriptum, aut potissimum, quòd ius diuinum, & natulare his in rebus adiuuasse tantū non etiam transformasse videtur,argumen.in princip. institut.de bonorum possessio. l.adeò §.cum quis ex aliena, ff. de acquirend. rerum domin. † Sic & licet mille leges Iureconsul-
52 Abstinendi beneficium esse prætoriū non ciuile. torum de beneficio abstinendi à prætore inuento differant, vt in l. Cornelius, l. iam dubitari, ff.de hęredib.instituend. l. si filius qui patri,ff.de vulgari. & pupillari. substitutio. l. fina.C.de repudian. hæredita. §.sui,institu.de hæredta.quę ab intesta. §.sui, & §. necessarijs institu.de hæredi.quali.l.cum antiquioribus, C.de iure deliberand. cum simil.ib. adhuc tamen ius abstinendi dicitur esse prætorium nō ciuile, habita potius ratione inuētoris quàm eorum qui postea id ius iam inuentum interpretantur, vt est communis opinio quam tenent (multis tamen repugnantibus) Gloss. in l. qui se patris,C.vnde liberi, & ibi Alexand. numero 25. Ludouicus Romanus in d. l.necessarij,ff.de acquirend.hæredita. Ias.numer.29. post Gloss.ibi in l.vnica,C.quando non petē. partes, Paulus Castrensis in l.j. C.si minor ab hæredi.absti. Imola in l.ventre,ff.de acquirē. hæredita. dixi plenè de success.crea.§. j.numero 5. Sic ergo & in proposito & si ius canonicum id quod iure naturali diuino, vel gentiū induxerat præciperet, non tam nouum ius induxisse quàm illud iam inductum antea fuerat repetisse vel detegisse videretur, iuxta d.§. cum quis ex aliena,d.l.adeò,ff.de acq. rerum do.inde dictū declarantē nihil agere, sed tam
53 Ius nouū actum detegere,l. hæredes palàm.§.primo.ff. de testam. † Sed his aduersari uidetur quod cum naturali iuri uel gētium aliquid addimus uel detrahimus tunc proprium nostrum ius fecisse uidetur † l.ius autem ciuile ,ff.de iustit.& & iure & ibi Gloss.& Ias.ego id ius ut beneficiorum ecclesiasticorum, aut litium causa Hispani extra suam prouinciam non trahantur, & si naturale uel naturali rationi congruum uideretur, tamen eo ipso quòd à iure canonico, idem cautum fuit sub illa formula,& adiectione ut fieret per primatem Hispaniæ confirmatio, uidetur ut desierit esse ius naturale, & esse cœperit ius canonicum, sed respōdi quod uulgo dicitur, quòd cum aliquid addimus, uel detrahimus tunc ius proprium nostrum efficimus, intelligitur ius nostrum fieri,quo ad illam particulam additā non quo ad id qđ antea erat, id enim remanet,uel naturæ uel gentium ius vt antea erat, ita intelligitur dict. l. ius autem ciuile. Secundum Curtium in l. vt vim numero decimo septimo,ff.de iustit.& iure,& Benincasius de action. in §.super est, numer.226. post Modernos Tollentinates quos ipse allegar, sic ergo postquàm per §. alia deinde lex.instit.de public. iudic. illam pœnam nouam parricidis imponendam excogitauerunt Iureconsulti, meri iuris ciuilis erit illud parricidij facinus, quo ad pœnam illam temporalem,sed quo ad prohibitionem, & pœnā æternam non desinit esse iuris naturæ & diuini, vt est notum & supra ostendimus,& multis authoritatibus in simili ornauimus,suprà lib. j.capit. xxix.nu.17. Vnde & ex locis supra relatis ad quæ vos remisimus, q̄ hic desunt petenda sunt. Quinimò tam noxium est litiū, aut beneficiorum ecclesiasticorū causa à laribus, domibus, negotijs, rebus, populis, regionibus'ue suis homines extrahi, vt in Concilijs Oecumenicis cautum præceptumque fuerit causas, & lites in partibus finiri, nec ad Romā vrbem pertrahi etiam si essent ex ipsamet Italica prouincia, quanto ergo magis in his litibus, aut negotijs, quæ aguntur in remotissimis extremisque mundi oris qualis Hispania est, vt habetur Concil.Lateranensi sub Greg. Papa sessione. xj.

per adiectionem, detractionē fit quo ad particulam solū additā, vel detractā.

54 Intellec.l. ius ciuile, ff.de iusti. & iur.

Denique (vt verbo omnia claudam) nullà potestas est ad malum, sed potius ad bonum ad consulendum & iuuandum est omnis potestas siue illa ecclesiastica sit siue secularis (hoc vno excepto † quòd in ecclesiastica longe exuberantior æquitas, & iustitia desideratur, & inesse debet, capitu.primo,de feud.alienat. & authen. de monachis,§.cogitandum per Andrę.Tiraquell. de priuil. piæ causæ,priui.100.) vt plenissimè disseruimus,suprà,lib.j.c.j.et ij. ex communi,& receptissima sententia tā factorum

55 Ecclesiastica iurisdictio iustius exercenda quàm profana.

ctorum quàm Iureconsultorum & omniũ phi
losophorum, & aliquid attigimus in secundo
tomo liarum controuersiarum sub inscriptio
ne, & titulo controuersiarum frequentium li
bro primo, capitu. j. etenim omnis potestas in
iurisdictione consistit, nec aliud quàm iuris-
dictio est, ut ibi edocemur, iurisdictioni au-
tem iniuriæ datio, uel damni datio contrariũ
est, contraria autem consistere impossibile
est, adeò ut ipsi Deo omnipotenti isthæc quæ
implicant contradictionem impossibilia esse
intelligantur ex communi theologorum sen
tentia ut exposuimus, suprà libro primo cap.
xxvij. numero secundo, cum quibusdam præ
ced. & sequen. quibus adde Hieronymum, Ca
gnolum, in l. impossibilium. in princip. ff. de
regulis iuris. & omnis potestas illum dunta-
xat obiectum, & scopulum intuetur nẽpe iu-
stitiam, † quæ uirtus omnium uirtutum do-
56 mina, & regina est teste Cicerone offi. lib. iij.
Iustitia uirtutũ regina.
iustitia autem est alterum non lędere, l. iusti-
tia, ff. de iustit. & iure, §. iuris præcepta. insti
tu. eodem titu vnde Cicero offic. libr. primo.
sic scriptum reliquit, Iustitiæ inest splendor
uirtutis maximus, ex qua boni uiri nominan
tur, cuius primum munus est, ut ne quis cui no
ceat, ergo cum nocentissimum esse iam ostẽ-
derimus homines negotiorum suorum causa
à prouintijs suis extrahi consequens fit id iu-
stitiæ contrarium esse, & consequenter extra
omnem potestatem & iurisdictionem esse, si-
ue illa secularis sit siue ecclesiastica, magisq́;
ac magis extra ecclesiasticam, quàm extra
profanam esse potestatem, ut ostendimus, cõ
firmatur, † nam quanto maior est ecclesiasti-
57 ca potestas profana ut in cap. solicitæ, de ma
Ecclesiasticorum in iustitia turpior quàm profanorum.
ioritate & obedient. & tradunt nouissimi in
capitu. nouit, de iudicijs, tanto abstinentior
a malo, & iniustitia esse debet, teste Iuuenale
sic canente satira. 8.

Omne animi uitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto maior qui peccat habetur

Nec dubium est quin quanto maior, eminẽ
tior splendidior, sublimior est potestas, tanto
magis ac magis Dei potentiam summam (vt
ei proximior & similior) imitari debeat ac ne
cesse habeat, nam ut Poeta cecinit.

58 *† Fortes creantur fortibus, nec debiles*
Filius similis patri.
Generant, aquilæ columbas.

Et † naturalissimum est vnumquodq; sibi si
59 mile generare secundum philosophum libr. ij.
Generatũ simile generanti.
de ani. & text. in l. quod si nolit, §. qui manci-
pia, ff. de ædili. edict. vnde patres prudentes li-
beros quoq; prudentes plerunq; generare Ac
cur. testatur in l. nullus, C. de curi. lib. x. & spu-

rios filios liberos quoq; spurios generare sole
re Accursius autor est in l. fina. versi. consequen
tia, C. de natur. liberis. † Et talis præsumitur 60
Filia similis matri.
filius qualis pater, & talis p̃sumitur filia qua-
lis mater, ut per Quintilianum lib. v. ca. x. &
per Speculatorem ti. de feudis, §. quoniam su-
per, versic. v. nume. 4. & capit. si quis vj. q. j. l. non
sunt, ff. de statu homin. & l. cum simus, C. de
agricolis, & censitis, lib. xj. Socinus consi. xxxj.
prosequendo ordinem lib. j. Benincasius instit.
de action. in princip. numero 233. notatur, in
l. quisquis, §. j. C. ad legem Iuliam maiestatis.
vnde versus.

Sæpe solet filius similis esse patri
Et sequitur leuiter filiam matris iter

Et qualia sunt principia talia præsumuntur
principiata secundum philosoph. tradit Bald.
C. si quis omis. cau. testa. l. j. ad fin. Andræ. Tira-
quel. de præfer. §. j. Gloss. ij. & tradunt omnes
doctores in l. fina. per textum, ibi C. de impu-
bet. † Cum ergo omnis potestas sit à Deo, iu- 61
Deus dat oẽm potestatem.
xta illud Prouerb. capitu. octauo per me reges
regnant, & conditores legum iusta decernũt,
& iuxta verbum Domini in Euangelio dicen
tis ad Pilatum non haberes potestatem in me
vllam nisi datum esset tibi desuper, vt plenis-
simè diximus suprà libro j. cap. xxj. nume. 22.
cum multis præceden. & sequen. cumq́; sum
mi pontificis, & ecclesiæ potestas & iurisdi-
ctio sit reliquis omibus iurisdictionibus, & po
testatibus maior, & splendidior, eminentior,
sublimior sicq́; tanquam Dei optimi maximi
primogenita haberi debeat, vt ipsimet Deo si-
millima sit, aut esse debeat, consequens est,
quandoquidem vt exactè ostendimus natura-
lissimum est vnumquodq; sibi similia genera- 62
Operibus credendũ.
re, & efficere, vnde illud † operibus credite, &
illud Ouidij 13. Metamor.

Deniq; quid uerbis opus est, spectemur agendo.

Et vt plene edocet Saluianus libr. j. de pro-
uidentia, Dei † naturaliter author quilibet o- 63
Opera indicant autorem.
pus suum amat & tuetur, eoq́ue magis ac ma
gis quo illud maius erat quasi rem sibi similio
rem. Quæ omnia eo pertinent vt ecclesiæ po
testas (cum sit opus Dei maius & splendidius
reliquis iurisdictionibus & potestatibus) Dei
operibus iustitiæ potentiæ & iurisdictioni si-
milior quàm reliquæ potestates esse debeat,
& consequenter abstinentior à damno, iniu-
ria, noxia & læsione hominum † ad quorum 64
Vtilitati cã admissa nõ sunt ad contrarium conuertenda.
vtilitatem & salutem, & tuitionem fuit ordi-
nata, ne inducta ad vnum effectum in contra-
rium conuertatur, contra oẽ ius omnemq́; ra
tionem vt l. legata inutiliter, ff. de lega. primo,
l. legata inutiliter, ff. de adimendi. legar. &
l. quod fauore. ff. de legibus. l. non ideò minus,

C.de procuratoribus.quam regulam exactissime ornauimus libr. iij.de successiot. resolutione,super l.si quando, in princip.C.de inofficio.testamen. ibi,à nobis inserta.

Quod † autem quanto sublimior potestas
65 est tanto magis ac magis à malo, à læsione, &
iniuria debeat esse abstinentior constat, uel
ex eo,quod Deus nihil malum facere potest,
nec enim malum facere posse potentia est,sed
potius infirmitas non ualentis abstinere à malo. sicq; ille solus omnipotens appellatur qui malum facere nequit secundum diuum Augustinum in cap.principium,§.charitas de pœniten.distin.ij.Raphael Fulgosius consil.lxj. domina Catherina,colum.penul. Curtius senior consi.lxxiij. colum. xxix. Aymon Crauetus de antiqui.temporum ad princip. part.j.uersi.nō omitto parte, iij. & potestas ad malum non tam potestas quàm tempestas dicitur, ut per eundem Aymonem ibi. Bartholom.Soci. consil. cxx. colum.penultim Bald.consil.cccxlv. ad euidentiam colum. ij.lib.j. Idem Bald.consil.cccxvj.rex Romanorum,colum. ij.eo.lib.j.
† Vnde turpis conditio dicitur non esse pote-
66 statiua, quia id tantum possumus quod hone-
stè, & sine cuiusquàm iniuria possumus, l. re-
prehendenda,ubi plenè per Corneum & Phi-
lippum Decium post alios,C.de institu.& substitutio. l. nepos proculo, ubi per Andræam Alciatum,ff.de verborum significa. l. Lucius, secundum unum intellectum, ff.de conditio. & demonstratio. † Multa de illa tempestate,
67 & mentita potestate per Fernād. Loazes in cō-
sil. pto Marchi. de Velez dub. j.pag.liiij. Bar-
tholom. Soci.consil.clxiiij.uisa bulla colum. viij. libr.ij. Cardinal in clement. pastoralis, de re iudica. Io.Iaco.de Leonardis inter consilia Alberti Bruni consi. cxvij.in hac causa,colum.fina. † Nec tamen dubium est quin Deus
68 optimus, maximus (quem malum facere non
posse diximus) sit omnipotens in terris non se-
cus quàm in cœlis,ut testatur fides catholica, nec ullus unquam ullaue gens etiā Barbara & quantumuis infidelis abnegauit, vnde Virgilius sic cecinit.

Deus ma lum facere nequit.

Impossibilia sunt q turpia sunt.

Potentia mentita.

Dei omnipotentia.

Iupiter omnipotens precibus si flecteris ullis

Idemq; Vergilius, 4. Aeneid.

Iupiter omnipotens adigat me fulmine ad umbras
Palentes umbras erebi noctemq; profundam.

Et Boetius Metro.5.libr.3.de Deo modulatus ait.

Omnia certo fine gubernas.

Et Titus Calphurnius eglo.4.sic modulaē.

Deus ipse canatur
69 *†Qui populos urbesq; regit,pacemq; legatam.*

Et Horatius oda 4. lib.3. sic canebat.

Dei prouidētia mū dus regitur.

Qui terram inertem qui mare temperat
Ventosum, urbes regnaq; tristia
Diuisq; mortalesq; turbas
Imperio, regit unus æquo.

Idem oda. 12 lib. 1.

Qui res hominum ac Deorum,
Qui mare et terras,uarijsq; mundum
Temperat horis

Et Boetius Metro.6.lib.4.

Sed interea conditor altus
Regumq; regens

Et Sillius Italicus lib.6.bell.pun.

Iustitiæ rectiq; dator qui cuncta gubernas.

Et Statius lib.5. theb.

Cuncta hæc superum demissa suprema mente fluunt

Et Boetius Metro. 9.libr.5.

O qui perpetua mundum ratione gubernas

Et Lucanus lib. 9.bell ciui.

Deus est quodcunq; uides quodcunq; moueris

Et Manilius lib.1.astro.

Conspirat Deus & tacita ratione gubernat.

Et Lucanus lib.9.bell.ciui.

Nil agimus nisi sponte Dei.

Quorum philosophorum,& poetarum ple-
riq; significant † non solum Deum omnia pos- 70
se,& gubernare respectu uniuersorum,sed etiā
singulorum curam & prouidētiam habere, ut nec minima unquàm res fiat nisi prouidentia, & sponte Dei, id quod apertius edocemur à Cicerone.j.de diuini.Deorum inquit prouidētia mundus administratur, ijdemque consulunt rebus humanis, neq; solum uniuersis uerum etiam singulis.docet etiam Saluianus libro.j.cum seq.de prouidentia Dei.

Dei prouidētia mū dus non solum in uniuersis sed & in singulis regitur.

Quum ergo Deus ipse omnipotens nihil malum agere possit quinimò eius omni potentia nulla in re dilucidius inspiciatur quàm in eo quod malum facere nequit, quumq; ecclesiæ potestas ac iurisdictio ut reliqnis maior ita & Dei potentiæ similior sit quàm reliquorum potestates, necesse est ut à malo, læsione, iniuria noxiaque hominum sit longe remotior, & abstinentior, neque in ulla alia re magis, aut conspectius quàm in ista cognoscitur magnitudo ecclesiasticæ potestatis, & iurisdictionis,unde quum homines litium,aut præbendarum ecclesiasticarum causa extra prouincias suas distrahi nocentissimum esse, nullus unquàm modo sanus ignoret & exa-
ctissimè ostēderimus & testetur † uox populi, 71
quæ ueluti Dei & naturæ uox est(ut capit.xj. num.34. suprà lib. j.docemur) superest id esse extra potestatē utriusq; iurisdictionis tā ecclesiasticæ quàm secularis,quæ ad consulendum iuuandumq; non ad nocendum est, & hoc est eritq; semper solidissimum ac inconcussum funda-

Populi uox Dei uox est.

fundamẽtum, quod comprobare fas eſt ex pluribus quanuis centum illationibus uel collectionibus ſeu deductionibus quas diſſeruimus per totum hunc librum & præcedentem.

72 Præterea † quũ principibus ſecularibus iure naturali & poteſtatis principatus cõpetat tuitio & defenſio ciuium ne patiantur damnum, iniuriam, noxiam, moleſtiam indebitam (ut per totum hunc & præcedentem librum oſtendimus, maximè cap. j. & ij.) ius canonicum de præſcriptionibus loquens aut diſſerens ad hãc iuriſdictionem ut pote alienam & merè ſecularem trahi non poteſt, & hoc etiam eſt ſolidiſsimum fundamentum.

Princeps iure naturali ciues ab oi læſio ne tueri tenetur.

In ſumma cum talis defenſio ſit iuris naturalis non ſubiacet legibus poſitiuis, ſiue illæ canonicæ ſint ſiue laicæ, ſicq; ut non ſubiacet iuri ſcripto ita quoq; & longè minus ſubiacebit iuri conſuetudinario, aut præſcripto, cũ id non tam ius quàm iniuriam iuſtius dicatur & re uera ſit, non aliter atq; ſi per annos mille ſolitum ſit furari ut erat apud Lacedæmones aut mechari apud Perſas eſſe libro. ij. §. xv. de ſucc. crea. numer. 22. oſtendimus, quę iniuria & mala ui temporis in ius cõuerti nunquàm potuerunt, & hoc etiam eſt ſolidiſsimum fundamentum, nam & furtum, adulterium, rapina & reliqua facinora ideò mala ſunt ꝙ reipublicæ uel priuatis noxiam, & ſimiliter ꝙ negotiorum, aut præbendarum eccleſiaſticarũ cauſa, extra prouinciam ſuam homines trahãtur & moleſtias, erumnas, impenſas immenſas, labores, pericula ſubeãt ſimiliter publicè & priuatim noxium & nocentiſsimum eſt, ergo nõ minus id admittere flagitioſum erit quàm admittere adulteria, furtum & ſimilia, ſicq; iſthęc omnia tempore iuſtificari, pręſcribi, aut in ius conuerti impoſsibile erit. Quinimò quanto diutius durauerint & in uſu fuerint, tantò magis, ac magis turpiora fient arg. text. in cap. fi. de præſcrip. quæ omnia tempore præſcribi non poſſe docet doctiſſ. Theol. Alphon. de Caſtro de poteſtate legis pœnal. c. xiiij. lib. ij. Quę omnia ſic temperanda ſunt ut ſummo pontifici ut capiti eccleſiæ liberum ſit ſuum legatum Hiſpanię tenere, uel aliam perſonam qui gratis ea expediat nomine & uice ſummi pontificis quæ uel quia rariſsima & nimis ardua uel alia ratione ad ſummi pontificis cognitionem & definitionem iure pertinere uidebuntur, gratis accipere debemus dummodo congrua ſuſtentatio & alimenta ceſſante faſtu nimio non deſinit.

Nam & retenta opinione eorum qui contẽdunt Imperatorem eſſe Dominum quoad iuriſdictionẽ totius orbis de cuius ueritate egimus ſuprà cap. xxj. & xxij. adhuc in prouincijs à regibus eorumq; magiſtratibus admittunt ipſi doctores illam opinionem tuentes omnia eſſe expedienda, nec lites, aut munerum officiorumue publicorum collationes aut ſimiliũ, aliorumue negotiorum, ad Imperatorem deuenire debere, niſi forte eſſet quædam iuſtitię intolerabilis denegatio, aut iniuriæ illatio & ſimilia quæ & nimis ardua ſunt & raro aut nunquàm ferè contingunt ut per d. cap. xxj. & xxij. Sit ergo concluſio, ꝙ Rex Hiſpaniæ efficere poteſt ut beneficiorum & omnium præbendarum eccleſiaſticarum electio Hiſpaniæ fiat cum declarationibus de quibus ſuprà hoc primo. Id quod non ſolum efficere poteſt, ſed ẽt debet hoc ſecundo. Se autem negligente populi Hiſpani fortè id aſſequi & poſſent & deberent iuxta modum de quo ſuprà cap. v. nume. 10. cum præc. & ſeq. hoc tertio. Totidem concluſiones hoc eſt aliæ tres ſimiles concluſiones fieri debent quoad lites ſuper negocijs eccleſiaſticis Hiſpaniæ agendis & definiendis, quæ omnia longè iuſtiora ſunt quoad lites & beneficia & reliquas prębendas eccleſiaſticas, quàm quoad epiſcopatus & archiepiſcopatus tum ꝙ longè frequentius imò millies quotidie huiuſmodi de rebus agendum eſt, de epiſcopatibus uerò & archiepiſcopatibus, longè rarius, tum etiam quod magnitudo expenſarum, laborum & periculorum in Romã adeũdo longè intolerabilior eſt minimis aut modicis in rebus, quàm in rebus magnis & diuitibus. Et quidquid circa Hiſpaniam dictum eſt procedet etiam quoad reliquas prouincias quæ aut non minus longè aut fortè longius ab Vrbe diſtarent, idemq; & ſi parum minus diſtarent licet in reliquis prouincijs non tam expreſſum ut in Hiſpania propter ſacra Concilia nominatim hac in re Hiſpaniæ conſulentia. Quæ omnia S. M. Eccl. iudicio ſubſint.

Quanta † autem obligatione haſce ad res proſpiciendas conſulendasq; principes teneãtur teſtetur cunctis mortalium egregia diui Pauli ſententia. j. ad Timot. cap. v. ſic iudicantis. Si quis autem (inquit) ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet fidem negauit & eſt infideli deterior. Nobiliſsimum eſt enim illud redemptoris noſtri uerbum, nã quos (inquit) dediſti mihi non perdidi quemq̃ ex eis, non obſcurè ſignificans quantam curã ſuorum habere debeant principes & reliqui magiſtratus. 73

Princip ũ quanta eſſe debeat cura & prudentia.

Deniq; † ſuperioribus rationibus moti ſanctiſsimi patres qui ad ſacrum œcumenicum Concilium Tridentinum conuenerunt in ſeſſione quæ habita fuit die nouembris undecimo 74

Lites à prouincijs ad curiam nõ reuocãdæ

mo canone.xx anni.1563.definierunt ut omnes lites & causæ ad ecclesiasticam iurisdictionem pertinentes agerentur in partibus corã ordinarijs quoad primam instatiam, nisi fortè ex magna necessaria & urgenti causa aliquam uel aliquas summus Pontifex reseruasset, quæ exceptio eandem regulam & canoné firmiorem & stabiliorem reddidit tãtum abest ut illã debilitasse aut aliqua ex parte eneruasse uideretur, constat enim summum Pontificem ex causa posse transgredi omnem legem positiuam, est enim princeps legibus solutus ut non paucis nostrorum tam interpretũ quàm etiam legumlatorum placuisse uideo l. princeps legibus, ff. de legib. l. ex imperfecto, ff. de lega. iij. l. ex imperfecto, C. de testam. §. fina. inst. quib. mod. testam. infir. sed id nihil ad nos quia est ius ciuile & peculiare Romanorũ non autem ius commune, quale est ius diuinũ, naturale & gentium, de quibus iuribus hasce ad res agẽdum est, regulariter enim omnes principes legibus subesse non minus utiliter q̃ eleganter edocemur suprà lib. j. cap. j. cum sequẽ. Neq; ad rem pertinet quòd ex causa possint transgredi leges, id enim non solum possunt, sed etiam necesse habeat si ea causa necessaria aut utilis sit (si modo mentem legis amplecti post habitis ipsius uerbis legem transgressionem appellari fas est.)

Deniq; ius positiuum omnium iuris diuini præceptorum transgressionem fecisse reperitur, iubet enim occidi homicidas & reliquos facinorosos, permittit defensionem etiam cũ nece alterius, negat morigerandum esse parentibus turpia imperantibus, permittit interdũ liberis alimenta denegari, dies festos interdũ non coli permittit, aliena rapere aliquando non uetat, & reliqua id genus, ut multis edocemur exemplis de succ. progressu in princ. præfationis. Et ferè per totum librũ præcedentẽ.

Istorum & similiũ ratio ea est quòd in omnibus his speciebus & similibus nõ tam ipsius legis diuinæ quàm uerborum duntaxat transgressio facta uidetur, dum per hoc magis ac magis ipsam mentem diuinam cõtemplamur ac tuemur uerbis spretis, scriptũ enim sequi mente relicta calumniatoris esse Cicero ait in oratione pro Cecina, & iurecõsultus in l. fraus ff. de legib. fusius per nos suprà c. xxx. nu. 4. 5. 6.

Porrò summus Pontifex cum ex causa legẽ transgredi posset canonicam etiam si in d. canone. xx. id expressum non fuisset, euenit ut ea expressio eius potentiam hac in re non solum non augeat (cum ipsa ei alias etiam competeret) sed potius restringat, quum quod aliter liberius agere sibi licebat, propter illã posthac adiectionem, non aliter quàm ex magna necessaria urgẽtiq; causa liberum ei erit. †Sicq; illa exceptio contra regularem sui naturam non restringit regulam, sed potius eam firmiorem stabilioremq; reddit, quod non raro fit, nam & similiter & si mandarum generale nõ contineat regulariter casus exigentes speciale mandatum c. qui ad agendum, de procura. tamen si dixi do tibi mandatum generale ad mea negotia nisi quòd non possis debita exigere uel transactionem litium mearum facere, per hanc exceptionem ipsum mandatũ augetur ut uideatur comprehendisse omnes casus etiam speciale mandarum alias exigẽtes, præter illos duos nominatim exceptos, ut ex communi opinione resoluũt Lapus & Dominicus Geminianus in d. c. qui ad agendum, & Philippus Dec. in l. j. numero. 31. ff. de regulis iur. Alexand. in l. fin. ff. quod quisque iur. Philippus Decius in c. consultationibus, in fin. de offic. de lega. Alex. consi. xxxvj. uiso themate, quem allegat & sequitur Dec. in cap. cum dilecta, de conf. vtil. uel inut. v. nota. Andr. Tiraq. de utroq; retract. pag 784. nu. 95. 75

Exceptio sæpe auget regulam.

Secundò facit, nam si testator legauit mihi usumfructum fundi nisi quòd mihi seruitutẽ imponere non liceat, per hoc uidetur etiam proprietatẽ legasse, ut sic illa exceptio, nisi &c. auget non minuit dispositionem præambulã, ita Bart. Bald. Albert. Ange. & Raphael Fulgo. in l. Proculus, per text. ibi. ff. de usufru. Rapha. Cuman. & Ludo. Roma. in l. donationes. §. species, ff. de dona. Alex. in l. si constante, in princ. ff. sol. matri. Ias. in l. si mihi & tibi. §. in legatis, lect. j. num. 10. ff. de lega. j. Bart. in l. ex hac, ff. de dona. Andr. Alc. in l. rectè dicimus, ff. de uerb. sign. Lancel. Galiaula in l. Centurio, num. 465. ff. de uulga. & pupilla. post Glo. in d. §. species, & in d. l. Proculus, sic ergo & in proposito illa exceptio nisi ex urgẽti & necessaria causa &c. auget ipsam regulam negatiuam præambulã ne alias nihil operaretur, auget (inq̃) ut regula illa negatiua ne causæ litesq; ab ordinarijs prouinciarum in prima instantia extrahantur ad Romam'ue reuocentur, intelligatur ut non fiat etiam ex causa nisi ea causa fuerit non iusta solum uerum urgens quoq; & necessaria.

Tertiò confirmatur, nam ijdem doctores proximè relati tenent talem exceptionem similiter augere quando diceret testator lego domus usumfructum nisi quòd eam altius eleuare nequeas, nã per hoc ne nihil ea exceptio quæ taciré inerat operetur uidetur etiam proprietatem legare.

Quartò facit, nãm si testator dixit lego Titio usumfructum, nisi quòd non possit rẽ alienare,

nare, per hoc uidetur etiam proprietatem legare, ne alias, nihil ea exceptio operetur, sicq; talis exceptio eo quòd tacitè inerat expressa operatur ut augeatur præambula dispositio ut est communis opinio quam tenent Bal. in d.l. Proculus. Alex. in d.l. si constante. Ange. & Fulg. in d.l. Proculus, & alij quàmplures quos allegaui de succ. creat. §.ix. nu. 8. versi. secundo intelligitur, sic ergo & hic, illa exceptio vt Papa tales causas ex iusta causa reuocare possit tacitè inerat (ut dixi) sicque expressa ne nihil operetur auget ipsam regulam negatiuam præambulam, nam & si, sancitum fuisset ne tàles lites ad curiam reuocentur, nec ultra processum esset, tunc tacitè intelligeretur nisi ex causa contrarium summo pontifici uisum fuisset, nunc propter illam adiectionem fit ut etiam si ei ex causa contrarium uisum sit, adhuc id fieri non debeat, nisi ea causa sit non solum iusta, sed etiã vrgens & necessaria, qualis esset (ut sanctissimis patribus hãc rem definientibus in eo sacro concilio cui nos quoque interfuimus tunc uidebatur) si fortè causa ageretur iter reges Castellæ & Lusitaniæ, vel inter regem & reginam vel inter eos & filium primogenitum & cætera id genus, in quibus uerisimiliter in partibus non esset potestas, aut libertas iustitiam faciendi, non sic si inter conciues ageretur vtcunque proceres, quibus potentia, non esset resistendi principibus suis iustitiam facientibus vel tuentibus eos magistratus qui iustitiam administrarent aut ius redderent.

Ad superius acta iustificanda, dum exceptionem interdum regulam augere ne aliter nihil operetur addere licet plura quàm sexaginta similia quibus hanc regulam ornauimus in l. si quando, in principio. C. de inofficioso testamento.

Deniq; cum hac lege de litibus à prouincijs minimè extrahendis, dispensare minimè licere principus, nisi quando id etiã si prætermittere uellent non possent sine graui peccato. Idemq; in similibus rebus & legibus quæ perspicuè bonum publicum & rectam gubernationem intuentur non parum utiliter edocemur suprà lib. j. c. xxv. xxvj. xxvij.

Postremò eadem iura & rationes militare in spolijs episcoporum, in quindenijs, in fructibus ecclesiarum uocantium, in medijs annatis, (vt vulgo nominatur) in compositionibus reliquisq; similibus impositionibus remouendis, in comperto est, præsertim cũ omnes reditus ecclesiastici ex collationibus fidelium pro cedant ad sustentationem ecclesiarum ecclesiasticarumq; personarum, ita ut si quid superest pauperibus distribuatur, ergo siue tales impositiones auferant de eo quod clericis necessarium erat, id inhumanũ & contra ius naturale est, siue auferant de eo quod superetat lõgè turpius est, cum id (vtpote quod pauperibus elargiendum erat) ipsis pauperibus adem ptũ videatur vt plenè peregimus de succ. crea. §. xxij. num. 57. & num. 40. cum seq. plu.

Deniq; † huiuscemodi iniqua onera esse cõtra omne ius omnemq; rationem multis nominibus plusquàm manifestum fit, primum, quia nocet fidelibus ex quorum pijs collationibus ecclesiasticæ personæ aluntur & sustinentur quatenus necessitas & congrua mensura expetit, sicq; quidquid eis adimitur id ab ipsis fidelibus vt suppleatur necesse est, sicque plus æquo onerantur contra rectam iustitiam & naturalem rationem & contra nobilissimũ illud iuris tam Dei quàm naturæ præceptum quod dictat vt alteri non faciamus quod nobis fieri nolumus. 76 Onera in ea qua tollenda.

Deinde quia id ipsis clericis quàm noxium sit nullus non videt cum alimenta sibi necessaria adimantur aut noxiæ minuantur id quod iuri naturæ aduersum est, quod edocet alimẽta iure illo deberi neminemque militare suis stipendijs, dignumq; esse mercenarium integra mercede sua non deminuta, vt isthæc & alia nulla huc spectantia differuimus plenè suprà libr. j. capit. xix. cum pluribus sequentibus & capitu. j.

Tertiò quia pauperibus quibus dãdum est quod superest ex reditibus ecclesiasticis id non ciuum esse constat, quãtum enim istorum indebitorum onerum causa ecclesiasticis rapitur, tãtum ipsis pauperibus adimitur, id quod contra ius diuinum esse in comperto est ut di ctis locis tradidimus.

Quartò quia vt ijsdem in locis attigimus cuiusq; regionis fructus ad personarum ibi commorantium alimenta natura spectant.

Postremò propterea quòd omnis potestas & iurisdictio est ad meram ciuium non etiam regentium vtilitatem, sicq; huiuscemodi illicitæ exactiones suaptè natura illicitæ, longè turpiores sunt quando fiunt ab ipsismet tutoribus (quales principes esse deberent) quàm si ab alijs fierent, præsertim si tales principes ecclesiastici sint (qui vt suprà nume. 55. ostendimus reliquis iustiores esse debeãt) tunc enim summum turpitudinis gradũ ea improba onera attigisse videretur, ut id malum quo vlterius progrediatur non habeat, & quo diutius perdurauerit eo in dies inhonestius videbitur tantum abest vt præscribi possit ut suprà quoque ostendimus.

In summa his rationibus moti sacri cano-
niciq; iuris conditores isthæc omnia sanctissi
mè verarunt ac damnarunt non tam nouū ius
hac in re inducentes quàm ius diuinum & na
turale repetentes ac declarantes vt sic trāsgres
sio istius iuris tergemina esse intelligatur, non
solum iuris diuini,& naturalis verū iuris quo-
que positiui,non secus quàm si nunc facinoro-
sus quispiam homicidium iniuria ꝑpetrasset,
qui licet incideret in legem Corneliam de sica
rijs,vt ff.& C.ad legem Corne. de sic.non ideò
minus etiam incidisse videretur in diuinum il
lud decalogi præceptum de non occidendo,&
iuris similiter natura violator existeret, vt in
l.vt vim.ff.de iust.& iure,nec enim iuris diuini
& naturalis,id esse desijt ꝓpterea ꝙ iure quo
que positiuo,idem cautum promissumq; fue-
rit,vt dixi,suprà nu.51.Isthæc autem,quæ iniu
ria impia,aut inqua sunt nullo tēpore præscri-
77 bi posse ēr mille aut decem millia annorum cō-
munis opi.est tam iuris professorū, quàm theo
logorum vt per Gloss. in c. inter cętera, xvj.q.
iij.& per Franc. Balb. de præscrip.in v. part.v.
partis princ.q.xj.Alphonsus de Castro theolo-
gorum dissertissimus de potestate legis pœna
lis lib.ij.c.xiiij.& theologorum nostræ tempe
statis summus Dominicus Sotus de iust.& iu-
re lib.iij.q.vj.art. ij vers. nona conclusio

Præscribi iniqua nullo tempore possunt.

CAP. LII.

1 PRæscriptio an sit contra aequitatem naturalem ardua quæstio.
2 Meum mihi inuito ut iniquum est adimi, ita æquum me uolente.
3 Præscribi qui rē suā patitur eā concedere uidetur.
4 Animus hominis solis indicijs colligitur.
5 Verborum ministerium.
6 Pacti appellatione & non factum uenit.
7 Pœnis sponte subijcimur.
8 Prodigere nostra possumus.
9 Præscriptionum leges nos ex nostro consensu ligāt, sicq; naturaliter et ueluti ex contractu.
10 Lex est ut contractus.
11 Incertus euentus remouet læsionem interpretatiuè.
12 Lites breuiari expedit reipublicæ et principaliter.
13 Locupletari aliena iactura nisi sit iniuriosa iniquū non est cum Cag.contra Decium.
14 Præscriptiones etiam contra ignorantes non sunt iniquæ, contra communem.
15 Præscriptio sapit naturam pacti etiam contra ignorantes, contra Gloss. Bal.Fulg. & Barb.
16 Præscriptio an sponte patientis accidere dicatur, ardua quæstion.
17 Pœnæ, ut consensum dedisse uixamur.
18 Ius accrescendi est lucrum simile præscriptionis lucro.
19 Contrahentium tam amittens, quàm lucrans consentire dicuntur.
20 Præscriptionem repellere non potest arbiter assumptus ut secundum æquitatem iudicet, ardua qō.
21 Intellectus auth. ut eccle.rom. §.habeat.

QVo ad quintum,nempe† vtrū præscriptio sit contra ius,uel 1
saltem contra æquitatem na-
turalem , non leuis controuer
sia est,nam partem affirmati-
uam vt contra æquitatem na-
turalem esse videatur affirmat esse communē
opinionem iurisperitorum Ioannes Andreæ
de regulis iuris capitu.possessor . post princip.
versicu.ex quibus omnibus . Sed Hieronymus
Cagnolus in l.iure naturæ, numero, quarto,ff.
de regulis iuris ait,communem esse sententiā,
vt non dicatur contra ius, aut æquitatem natu
ralem,sed præter ius , & æquitatem naturalē:
priorem tamen partem affirmatiuam tenent
Angelus, & Alexand. qui alios allegat in leg.
possessio quoque,§.etsi possessio.ff.de acquirē.
possessio . pro qua etiam parte arguit Bald. in
l.fina.in repeti. colum.v.C.de longi tempo. præ
script.Partem tamen negatiuam,vt non sit cō
tra naturalem æquitatem tenent Ioannes An
dreę post Gerardum de Senis ; quem ipse al-
legat,& Petrus Anchara . & Philippus Fran-
cus in dict. capitu.possessor vbi etiam nouissi-
mi, & in hac sententia videtur residere Fran-
ciscus Balbus de præscript. par.j.q.v.qua de re
plenè per Felynum, & Philippum Decium in
rubri. de præscript.& per Doctores post Gloss.
ibi in capitu. ius naturale.j.distincti. quamuis
ea Gloss.teneat partem affirmatiuam per Ias.
in l.placuit,C.de iudic.per eundem Iaso. post
alios in l.nam hoc natura.ff.de condi. indebi.
per Bar.& Claudium & alios in l. ex hoc iure,
ff.de iust.& iur.& quod sit contra æquitatem
naturalem firmat Bald.in l.ancillæ.col.ij.C.de
furt.& Azo i summa.C.pro empto.col.j. in pr.
Quid dicendum† & sanè ipsa veritas est nō 2
esse contra ius aut æquitatem naturalē quin-
imò omni iuri & ęquitati arridet,tantum ab-
est vt aduersari videatur,nam quamuis iure na
turæ iniquum sit alterum alterius iactura &
iniuria locupletem fieri l.iure naturæ.suprà al
leg.l.nam hoc.ff.de condit.indebit.cap.locu-
plectari de regu.iuris libr.vj.& iuris præceptū
sit alterū non lędere l.iustitia.ij.resp.ff.de iust.
& iur.§.iuris præcepta.inst.eod.tit.& iuris di
uini & naturalis præceptum est , vt quod tibi
nō vis alteri.non facias,vt p Cagnolum vbi su
prà ad fin. Tū hæc omnia moderantur,& ces-
sant

Præscr. an sit contra æquitatē nat,ardua q.

Meum mihi inuito ut iniquū est adimi, ita æquum me uolente.

ſant ex uoluntate & conceſsione ipſius domi
ni:quia tunc ex diuerſo nihil tam naturali æ-
quitati conuenit quàm uoluntatem domini
rem ſuam in alium transferre uolentis ratam
eſſe,ita ait tex. in.§.per traditionem,inſt.de re
rum diui.l.nemo.ff.de pact.l.j.C.de ſacr. eccl.l.
traditio.ff.de acqui.rerum domi.l.traditioni-
bus.C.de pactis:nec refert ea uoluntas expreſſa
an tantum tacita ſit.l.certum.ff.ſi cer. pet.l. cū
ex filio,ubi multa per Iaſ.in prin.ff. de vulg.l.j.
ubi per Iaſ.C.qui admitti glo.not.ubi per om-
nes in l.ij.§. ſed quia ueremur. C.de iur.cal.
3 †Nec dubium eſt quin ex legis interpretatio-
ne qui rem ſuam per tempus à lege definitum
ab alio poſsideri patitur, is alienaſſe eam ui-
deatur. uel pro derelicto eam habendo, uel eā
poſſeſſori concedendo.l. alienationis uerbū.ff.
de verb.ſigni.ibi, uix eſt enim ut non uideatur
alienare.&c.iuncta.l.j.&.ij.ff. pro dereli.nec ad rē
4 pertinet † quòd fortè domini animus diuer-
ſus fuit, nam & ſimiliter qui expreſsis uerbis
ſe rem ſuam mihi concedere ait forte diuer-
ſum animū habuit arg.l.diuus.ff.de mili. teſta.
§.planè, inſt.eod.tit.l. an inutilis.ff. de accepr.l.
non ſolum.ff.de act.& oblig.l.nō figura.eod.tit.
l.hæredes mei.§. cum ita.ff. ad Treb. uoluntas
enim hominis ſoli Deo certa eſſe poteſt,& pre
5 terea nemini, † nam & ipſa uerba iudicia tan
tum non etiam certitudo ſunt noſtræ uolunta
tis.l.Labeo.ff. de ſupel. lega. Id quod eleganter
Cicero definiuit in oratione pro Cecina, uer-
ba inquit reperta ſunt quæ indicarent nō quæ
impedirent noſtram uoluntatē, perper de uer
bum indicarent, unde nec etiam ſcriptura in-
telligitur noſtram uoluntatem certo declara-
re ſed tantum indicare uero ſimiliter.d.l. non
figura, unde eleganter idem Cicero ubi ſuprà
ait, ſcriptum ſequi calumniatoris eſt, boni ue
rò iudicis uoluntatem ſcriptoris defendere.
Cū ergo qui rem ſuam præſcribi patitur eius
alienationi conſentire uideatur, ſuccedit re-
gula quòd damnum quod quis ſua culpa pati
tur ſibi & non alij debet imputare.c. damnū,
de reg.iur.lib.vj.Nec dubium eſt,quin id quod
noſtrū eſt licet ſine facto noſtro à nobis auelli
6 nequeat.l. id quod noſtrum.ff. de reg. iur. † ta-
men appellatione facti etiam non factum con
tinetur ſecundum Philippum Decium ibi per
§.ſi uxor.inſt.de nupti.ibi, melius facerent ſi ſe
abſtinerent,l.in facto.ff.de condi.& demon.fa-
cit l.cum de in rem uerſo.ff. de uſuris & quæ
plenè habentur per Glo. & omnes in l.ſi certis
annis.C.de pact.l. ſi quis diutino.ff.ſi ſer. uendi.
ergo ex facto ipſius dominium rei ſuæ abs ſe
receſsit interpretatiue. Id quod ſufficit quia
ut iam oſtendimus humana cognitio quo ad

Præſcribi qui rē ſuā patitur eā concedere uidetur.

Animus hois ſolis īdicijs colligitur.

Verborū miniſterium.

Facti app. & non factū uenit.

hominum uoluntates ſecundum interpreta-
tionem tantum non ſecundum certam ſcien-
tiam procedit. Quinimo (quod plus eſt) † etiā 7
is qui deliquit rerum ſuarum amiſsioni & pœ
næ conſentire uidetur.: vt.ff.de iure fiſci.l. Im-
peratores,ibi. te huic pœnæ ſubdidiſti.l.fin.C.
ad legem Iuliam maieſt. ibi, quodāmodo ſua
mente punitur, tradit Angelus in.§.furtorum,
inſt.de oblig.ex malefi. Iaſ.in l.j.§. ſublata tam
in princip.quàm in ſecunda lectura.ff.ad Tre-
bellian. Florianus in l. inde Neratius.§.fi.ff.ad
leg. Aquil. dixi plenè de ſucc.crea.lib.j §.x.ad
finem num.665. Fit enim ea legis interpreta-
tio ut is præſumatur maluiſſe rerum ſuarum
dominio carere quàm à maleficio abſtinere
ut dictis legibus: quanto ergo iuſtius in ſpecie
noſtra interpretatur lex, ut qui rem ſuam per
tantum tempus patitur ab alio poſsideri ma-
luerit aut maluiſſe uideatur rei ſuæ dominio
carere quàm eam accipere, ſiue eo quod libe-
ralitatem in poſſeſſorem exercere uelit iuxta
titulos.ff.C.& inſtit.& in decreta. de donatio.
ſiue quod eam rem pro derelicto habere uolue
rit, id quod licet ut.l.prima & ſecunda.ff. pro
dereli. †Cum & res noſtras poſsimus prodi- 8
gere aut eis abuti.l.ſed & ſi lege.§. conſuluit.ff.
de pet. hæred. ibi, dum re ſua ſe abuti putant.
l.j.§. & magis, in uerbo prodigit.ff. ſi quid in
fraudem patro.l.quia autem.§. j. & etiam in
princip.ff. quæ in fraudem creditorum, in re
enim ſua quilibet eſt moderator & arbiter
etiam abutendo ut dictis legibus,&.l.in re mā
data.C. mand.l. non uſque,ff. ſi à parente quis.
fuer.man.

Denique & ſi omnia ſuperiora ceſſarent † ta 9
men eo ipſo quòd à principe uel à republica
lex generalis de præſcriptionibus diſponens la
ta fuit, non dubium eſt quin ea lex obliget ex
ſuo conſenſu omnes ciues non ſecus quàm ex
contractu quodam obligarentur, † quia lex ni
hil aliud eſt quàm quædam ſponſio hoc eſt fir
miſsima promiſsio & contractus factus à ci-
uibus inter ſe.l.prima in verbo. communis rei 10
publicæ ſponſio. ff. de legibus, dixi plenè de
ſucc. progreſſu libro primo in præfat. ad prin.
& ſuprà libro primo capit.xxviij. numero.11.
ergo ut qui ſub conditione ſi nauis uenerit,
uel ſub alia quauis promiſit adueniente con-
ditione, manet ex præambulo conſenſu ſuo
obligatus.§.ex conditionali,inſtitu.de uerbo-
rum obligation. ita & cum lex de præſcriptio
nibus lata & rogata fuit (rogatur enim lex cū
ipſa fit ut in.§.lex,inſt. de iure nat.c.lex.j diſt.)
omnes ciues.ei conſenſu præbere dicunt. uel-
leq; unūquenq; rem ſuā ius'ue ſuum amittere
ſub hac conditione,& futuro euentu, ſi ea res

Pœnis ſpōte ſubijcimur.

Prodigere noſtra poſſumus.

Præſcriptionū leges nos ex noſtro cōſenſu ligāt ſicq; naturaliter & ueluti ex contractu

Lex eſt ut cōtractus

id'ue ius ab alio per tempus à lege definitum posſideri legitimè contigerit, nam & ex diuerſo ipſe quoque lucri faciet, ſi rem ius'ue alienum per tale legitimum tempus à ſe poſſideri contigerit, ſicq; omnes ſunt in pari ſpe, & cauſa, uel lucri faciendi, uel amittendi, id quod eſt ſecundum ins naturale, l. ſecundum naturã, ff. de regulis iuris, §. his ita, C. de caduc. tollẽ.

11 Incertus euentus remouet lęſionem interpretatiue.

† Et propter iſtum futurum euentum nullus intelligitur lædi, l. de fideicommiſſo, C. de tranſaction. l. ſi pater puellæ, C. de inofficio. teſtam. l. j. uer. non iniquis rationibus, C. de pact. l. ſi iactum retis. de action. empt. Vides ergo ius præſcriptionnm non ſolum iuribus naturæ minime aduerſari, ſed potius iuri naturæ omnino adhærere, nt interim omittam omnes nõ minus iuſtas quàm publicè, & priuatim utiliſſimas cauſas quibus præſcriptiones fuerunt inductæ, quas ſuprà in tertio, quęſito enarrauimus.

12 Lites breuiari expedit reipuplicæ etiã principaliter.

Quibus † dum diximus eſſe ob lites vitandas adde, in litibus uel vitandis, uel minuẽdis verti pnblicam vtilitatem etiam principaliter, adeò ut etiam ex conſenſu partium præſcriptiones non impediantur, nec etiam ex diſpoſitiõe teſtatoris ut pleniſſimè enarrauimus de ſucceſſio. creation. lib. j. §. x. numero decimoquarto cum pluribus ſequentib. & §. vij. nume. 40. cum ſeq. qbus in locis apparet has eſſe communes opiniones. In ſumma poſtquàm qnis rem alienam ius'ue alienũ pręſcripſit tacita ex domini voluntate, & conceſſione, ſi dominus ille admitteretnr ad rem ſuam, non ne, id eſſet iniquum & contra natutalem æquitatem & iuſtitiam de qua in l. prima. ff. de pact. §. per traditionem, inſtitu. de rerum diuiſion. dum ait nihil tam naturali æquitati conuenire quàm volunratem domini rem ſuam in aliũ transferre uoluntatis raram eſſe, uoluit ille ſemel nec naturalis iuſtitia, aut æquitas permittit pœnitere, aut variare ut dd. iuribus, & capitu. primo, de pact. Ergo præſcriptiones tam longè abſunt ab iniquitate quòd potius naturali æquitati omnino adhærere, & accedere adſcribiq; videntur. Amplia ut hæc omnia procedant non ſolum quando ſciente, & patiente domino præſcriptio contingeret, ſed etiam ſi eo ignaro iuxtà, l fin. C. de longi temporis præſcript. Nam adhuc ipſa iuſtitia, & æquitas naturalis dictat ut ille cuius res pręſcripta eſt conqueri non poſſit, quandoquidem ipſe quoqne erat, & hodie eſt in pari cauſa, & ſpe lucrifaciendi, nam iura tam naturæ, quàm poſitiuo approbatum eſt emi poſſe iactum retis, & nautica pericula, & reliqua quæ dubiorum euentuum occaſione ȧdmittuntur, ut tradunt omnes docto. per multa ſimilia in l. j. C. de pact. & in l. de fideicommiſſo. per tex. ibi, C. de tranſaction. & nos multis ornamus in ſecundo tomo harum controuerſiarum qui inſcribitur controuerſiarum frequentium libr. iij. capi. lxviij. per totum. Limita ut non procedat quando poſſeſſor rei alięnæ haberet malam fidem, uel debitor haberet malam fidem, tunc enim præſcriptio eſſet contra naturalem æquitatem ſecundum communem opinionem, ut teſtatur Balbus de præſcript. part. j. quæſt. v. quæ limitatio parum (iudice me) apta eſt, quia tunc neque iure ciuili neque iure canonico procedit præſcriptio, ut infrà fuſè agemus, & diximus de ſucceſsio. creation. §. vigeſimoptimo numero. 119. lib. tertio.

13 Locupletari aliena iactura niſi ſit iniurioſa iniquum nõ eſt cũ Cag. contra Dec.

Ex † ſuperioribus apparet ueram eſſe opinionem Cagnoli in d. l. iure naturæ, ff. de regul. iuris aſſerentis eam legem dicentem iure naturæ iniquum eſſe alterum alterius iactura, & iniuria locupletari, propriè locutam fuiſſe dum copulatè loquitur, quaſi ſola iactura ſi deſit iniuria iniquitatem illam non inducere ut patet in omnibus titulis, ff. & C. inſtit. & in decre. de donation. & patet ex omnibus, ſuprà dictis & ex multis, quæ edocebimur, infra capi. lxxij. quanuis Philippus Decius in d. l. iure naturæ cõtendat, & minus rectè (iudice me) iniquitatẽ eſſe eo ipſo, qnòd alter alterius iactura etiam iniuria ceſſante locupletetur. motus per l. nam hoc natura, ff. de condi. indeb. & per l. cum pupillus, ff. de cond. & dem. Sed ea iura parũ obſunt quia per d. l. iure natura. declarãtur iuxtà l. Gallus, & quæ ibi latè per doct. habentur, §. ille caſus, ibi, quaſi duobus capitibus legis cõmiſtis, ff. de lib. & poſth.

14 Præſcrip. ẽt contra ignorantes currẽtes nõ sũt Iniquè cõtra cõem.

Apparet † etiam non ſat tutam, aut non ſat generalem eſſe reſponſionem Gloſſ. in l. nam hoc natura ſuprà alleg. & Gloſſa. in l. prima, ff. de vſucapionib. cum quibus tranſeunt Docto. vtrobique & Balbus de præſcriptionib. part. j. quæſtion. quinta aiunt enim quòd pręſcriptiones, ideò iniquè non ſunt licet præſcribens cũ aliena iactura locupletetur, quia ſua culpa, id accidit qui paſſus eſt rem ſuam ab alio tam diu detineri, id quod ſuſpectum eſt, quia inde ſequeretur aliud fore ſi rem ſuam detineri ignoraſſet, quòd patet falſum eſſe, vt ſuprà oſtendimus ſic intelligentes, dict. l. fin. C. de longi tempo. præſcriptio.

15 Præſcr. ſapit naturam pacti ẽt contra ignorantes cõtra Gloſſ. Bal. Fulg. & Balb.

Apparet † etiam eadem ratione parum tutam eſſe opinionem Gloſſ. quam ſequitur Baldus ibi, columna ſeptima, & C. de ſeruis fugitiuis, & Balbus vbi ſuprà, & Specularor de feudis, §. quoniam, verſic. quæritur tamen contra, & Gloſſ. in l. prima, ff. famil. erciſcund. aiũt enim quòd pręſcriptio ſapit naturã pacti

contra

contra eum cuius res praescribitur eo, quod rem suam pati consensit, argumē. l. semper qui non prohibet, ff. de regul. iuris. l. qui patitur, ff. manda. quod suspectum ideò est, quod sic cessaret praescriptio, & illud tacitum pactū quan do domino ignorāte res praescripta esset quod est falsum. Longe ergo rectius dixissent sapere naturam pacti generalis quod inter concives initum videtur quo tempore lex lata fuit, quodque extendit sese etiam ad ignorantes, & procedit etiam quo ad eos qui tempore illius legis latae nondum nati erant, quia populus idem esse intelligitur. l. proponebatur. ff. de iudi. & legibus reipublicae quisque ciuium consensum praebere intelligitur licet retro abhinc annos mille factae essent, vt diximus indo cis ad quae suprà retuli me.

16. Apparet etiam ex superioribus quid respon dendum sit in eo articulo quo quaeritur† an cu iusque rei praescriptio ex voluntate domini cō tingere videatur: qua in re uariae sunt nostrorum sententiae. Sunt enim qui negent ex domi ni voluntate, id contingere, ita Gloss. in l. j §. fi. Gloss. fina. ff. de dolo. Bald. in §. si quis per triginta, ad finem si de feudo fuerit cōtro. sentit Balbus de praescrip. part. j. q. v. numero 6. versi. addo etiam. dum ait inuito rem suā praescribi. Sunt tamen qui existiment ex voluntate domini ficta, uel praesumpta id contingere, ita Barto. in l. fina. colum. penul. C. in quib. caus. in integ. resti. non est. Ioannes Imolens. in repe. cap. fi. colum. xxvj. versi. item aduerte, de praescrip. Balb. in anthen. adhaec colum. iij. C. de usuris Ioannes Andreae in d. cap. possessor. col. final. arti. ulti. de regulis iuris lib. vj. per l. alienationis uerbo, ff. de uerborum significatione. Est & tertia opinio Alexandri distinguentis in ter praescriptionem, quę contra scientem & pa tientem currebat, ut ea sponte illius contigisse dicatur argumen. l. cum de in rem uerso, ff. de usuris. l. semper qui non prohibet, ff. de regulis iuris l. qui patitur, ff. mandat. & inter praescriptionem inscio domino currentem, ut ea citra domini uoluntatem contigisse uideatur, ita Alex. in l. filiusfamilias, §. diui. colum. vij. ff. de lega. j. quem refert & sequi videtur Franciscus Balbus ubi supra nu. 5. qui sibi ipsi parū constare uidetur, quid dicendum. & sane ut istarum opinionum nulla simpliciter (iudice me) uera est, ita forte aliqua ex parte tueri po

17 terunt. Etenim ueritas est, quòd in genere dominus rei praescriptae non potuit non uideri consensum praebuisse: nam cum legibus rei publicae de praescriptionibus disponentibus omnes ciues consensum praebere, & praebuisse intelligantur ut d. l. j. in uerb. communis reipublicae sponsio, ff. de legibus, consequens fit ut si res meas praescribi contigerit, iam olim & retro tali praescriptioni consensum prębuisse videar, nam & eadem ratione qui legi poenali ferendae consensum expressim, aut interpretati ue prębuit, si postea deliquerit licet nullus cō pos mentis puniri uelit, adhuc tamen sponte sua puniri videtur, eo quod iam olim hunc consensum praebuisse quasi sub hac cōditione si deliquisset uideretur, ut iam ostēdimus per d. l. Imperatores, ibi re huic poenae subdidisti ff. de iure fisci, & d. l. fina. C. ad legem Iuliam maiesta. & si per fluminis alluuionem aliquid de fundo meo detractum inque fundum tuū translatum fuit tu licet cum iactura mea ditior fias, non ideò minus definis esse in bona fi de, quia iam retro à tempore legis latae, uel ap probatae huic rei singuli ciues consensum praebuisse uidentur, & unusquisque eorum in pa ri causa, & potentia erat lucrandi, uel amitten di iuxta, §. pręterea per alluuionem, institu. de rerum diuisio. l. adeò §. pręterea per alluuionem, ff. de acquiren. rerum domi.

Et fic† ex uoluntate hominis descendere di 18 citur acquisitio quae per ius accrescendi con tingit, l. si Titio & Maeuio, §. Iulianus, ff. de leg. secundo, & tamen id ius accrescēdi quasi quo piam alluuionis incrementum est l. si Titio, ff. de vsufruct. & ius accrescendi dicitur quoddā aduentitium, & ueluti fortuitum lucrum, l. scimus, §. repletionem, C. de inofficio. testamē. & nihilominus saltem immediatè, uel in gene re dicitur descendere a uoluntate, & ordina tione testatoris, d. § Iulianus, sic ergo & in hoc lucro praescriptionis retro videtur interfuisse voluntas domini propter consensum olim prae stitum in lege hac de re disponente quae ut dā num, ita & lucrum potuit afferre.

Simile† in l. si uoluntate, C. de rescindenda 19 venditio. vbi & si unusquisque contrahētium non amittere, sed lucrari studeat & conetur, tamen toti rei consensum praebuisse nō minus videtur is qui amisit quàm alter qui suam cō ditionem meliorem fecit ut ibi: quia huic futuro euentui sese commisisse uidetur; sic ergo, & in specie nostra is cuius res praescripta est, legi de pręscriptionibus loquenti praebuisse consensum uidetur, nec eum iuuabit dicere se solum lucrari non etiam amittere uelle seq; alienas res praescribere non autem suas praescriptione amittere uoluisse, argumen. l. si uoluntate, C. de rescinden. uendi. simile est in l. de fideicommisso, C. de transaction. & in l. j. C. de pactis. Simile in l. si pater puellę, C. de in officioso testamento. & multa similia congessimus in secundo tomo harum controuersiarum

Prescrip. an sponte patientis accidere dicatur ar dua q.

Poenae ut cōsensum dedisse ui deamur.

Ius accrescendi est lucrum si mile praescriptionis lucro.

Cōtrahētium tam amittens quàm lucrans consentire di cuntur.

rum. libr.tertio capitu.lxviij. & infrà c. lxxij. Stat ergo quòd is cuius res pręscripta est præscriptioni tali consensum olim prębuisse uisus est, etiam si ignoret eam præscribi, nam & in exemplo de alluuione, & de iure accrescendi, & de lege lata idem contingit, Idemq; in fera cuius dominium habebam & aufugit, inq; alterius potestatem recidit, nam mea esse desinit.§.feræ, instit.de rerum diui.l.adeo.§.feræ.ff. de acqui.rerum domi.quo casu ignorantia uel scientia mea non inspicitur ut ibi. In specie uero consensum prębuisse uidetur quādo id sciebat non sic si ignorabat secundum opinionem Alex.suprà relatam per iura iam allegata iuncta.l.mater decedens.ff.de inoffi.testa. & secundum hāc distinctionem uarietates superiores & possunt & debent conciliari, iunge alia fundamenta ex c.sequen.

20 Præscriptionē repellere nō pōt arbiter assumptus ut secundū æquitatem iudicet ardua.q.

Ex superioribus apparet quid respōdendū sit in illo articulo quo quęritur, † an arbiter qui habet pronuntiare secundum ueritatē & æquitatem, posit repellere exceptionem pręscriptionis qua in re sunt qui uellint posse eū talem exceptionem repellere, ita tenent Angelus in l. sequitur.§. si uiam, ff.de usucap. Idem Angelus ī rep.l.j.ad finem.C.de iud. sentit Bal. l.j.C.de pręscrip.triginta annorum Ludouicus in rubr.ff.de arbitris col.j.

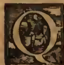
Contrariam partem ut talem exceptionem non posit reijcere tenent Bar.in extrauag.ad reprimendum.in verb.uidebitur, propè finem Felinus in rubr.col.j.de præscript. Idem Felinus in c.j.col. pen. de consti. Est & tertia opinio distinguentium referre utrum ille cum bona fide præscriberet ut tunc exceptio pręscriptionis non posit repelli, an uero cum mala fide ut tunc repelli fas sit, & utrunque membrū huius distinctionis communiter receptum esse testatur Franciscus Balbus de pręscrip.par.j. q.v.num.8.cum seq. ubi similiter affirmat cum mala fide nō procedere pręscriptionem de iure ciuili non magis quàm de iure canonico. Ergo commodius & certius trademus regulā negatiuam talem exceptionem pręscriptionis ab arbitro reijci non posse, sed tantum reijci posse, mentitam pręscriptionis allegationem, quale esset cum constaret malam fidem interfuisse, tunc enim qui se pręscripsisse diceret falsum diceret, sicq; arbiter eū repellens nō tam pręscriptionem quàm mentitam præscriptionis assertionem repellere diceretur.

21 Intell.auth.ut eccl. Roma. §. habeat.

Tenendo † nostrā principalem opinionem ut pręscriptio non sit contra æquitatem naturalem, tunc ad tex.in auth. ut ecclesia Romana.§.habeat itaq;, ibi, nec iniquis hominibus impium remaneat pręsidium nempe præscriptionis resp. nihil obesse. nam ait tunc demum impiam esse pręscriptionem cum iniquis hominibus & sic malam fidem habentibus contigit, non sic ergo si bonam fidem haberent. tūc enim non impium sed pijssimum. & reipublicæ utilissimum pręsidium diceretur prout est præscriptiones sæpissimè contingunt cum mala fide quamuis ea probari nequeat, quia ex animo pendet.l.pe.C.de euict.& quia bona fides præsumitur licet forte adsit mala.l.merito.ff.pro socio, plene per Andręam Tiraquell. de pręscrip.§.j.Glo.ij.in princip.

CAP. LIII.

1 *Obligatio naturalis.an præscriptione perimatur, ardua.q.*
2 *Obligatio naturalis oritur ex iure gētiū primæuo.*
3 *Ius gentium primæuum dicitur naturale.*
4 *Meum negligere quando uidear.*
5 *Obligatio interdum præsumitur post longum tēpus.*
6 *Remißio facilior quàm noua conceßio.*
7 *Donatio post longum tempus præsumitur.*
8 *Consensu coniecturato obligamur.*
9 *Obligatio utraque tollitur præscriptione, contra communem.*
10 *Obligatio præscriptione debilitari falsum est, quia extinguitur.*
11 *Dominium directum quæritur præscriptione contra scientem currente.*
12 *Repetere potest qui soluit debitum præscriptum.*
13 *Obligatio utraque perimitur, præscriptione, acceptilatione, nouatione, contra Doctores.*
14 *Fideiussor non accedit obligationi præscriptæ.*
15 *Nouari non potest obligatio præscripta.*
16 *Compensatio non fit ex obligatione præscripta.*
17 *Constitutum non fit post obligationem præscriptā. contra Doctores.*
18 *Euangelica denunciatio non facit rem corpoream præscriptam restitui.*
19 *Euangelica denunciatio an faciat infectam præscr. actionis personalis, ardua quæstio.*
20 *Obligatio utraque ut perimatur an fieri poßit per legem, ardua quæstio.*

Vo ad sextū † an pręsctiptio actionum tollat & perimat utranque obligationem, an alteram tantum, uehementer controuersum est, & sunt uariæ nostrorum sententię. Sunt enim qui uelint quòd sola ciuilis obligatio perimitur, naturalis uero neque perimit neq; ulla ex parte eneruatur ita Bal.in auth.adhęc, C.de usuris.col. iij. qui hanc esse communem opinionem testatur quem sequitur Franciscus 22 Obli.nat. an præscriptione perimat ardua.q.

Balbus

Balbus de præscrip.in ij.par.iij.par.princ.q.x.
ubi ait se mirari de doctoribus contrarium
renentibus, Idem tenet ipsemet Balbus in.j.
par.q.vj.ad fin.& Pet. Philippus Corneus cõsi-
lio.cclj.in hac consultatione col.ij.lib.iij.mo-
ti quia leges ciuiles quę præscriptiones indu-
xerunt ut duximus supra in.iij.illa.q.conclu-
sioneq; quo iure esset inducta pręscriptio,non
potueruut perimere iura naturalia.l. eas cau-
sas.ff.de capitis dimi.l.iura sanguinis.ubi mul
ra per Decium & Cagnolum.ff.de reg. iuris.§.
sed naturalia,inst.de iust.& iure.l.omnes popu
li.ff.de iust.& iure.§.minus ergo,inst. de hære.
2 quæ abintesta.† Nec dubium est quin natura-
Obli.nat. oritur ex iure gen. primæuo.
lis obligatio ex iure gentium primæuo quod
etiam ius naturale appellatur oriatur.l.j.ff.de
pact.c.j.eod.tit.§.per traditionem,inst.de rerũ
diui.ibi,nihil tam æqnitati naturali cõuenit.l.
nõ minorem.C.de transact.l.j.ff.de const.pecu.
3 † Et tale ius gentium primæuum quo suadet
Ius gen. primęuũ dicitur naturale.
docetq; pactiones ac conuentiones custodiri
esse & dici ius naturale respectu humani gene
ris duximus. suprà c xvj.num.11.lib.j. ergo ta
lis obligatio naturalis ex hoc iure gentiũ pri-
mæuo & sic naturali orta per ius ciuile perimi
non est posibile, & sic nec per præscriptiones
eo iure ciuili ortæ, idem tenet Andręas Tira-
quell.de pręscr.§.j.Glo.ij.ad finẽ & vide infrà
c.lxxiiij.num.3.Sed sanè hæc ratio quæ his pa
tribus tam immobilis peremptoria inexpu-
gnabilisq; uisa fuit nullius (iudice me) mo-
menti est,nam quod naturalis obligatio sit iu
ris naturalis secundũ superiorem declaratio-
nem ingenuè fatemur. quodq; naturalia iura
per solum ius ciuile perimi nequeant simili-
ter agnoscimus, quòd autem in specie nostra
per solum ius ciuile ea naturalis obligatio fue
rit oppugnata uel expugnata id omnino nega
mus. quinimo per ipsum ius naturale uel gen-
tium expugnata ex legis interpretatione intel
ligitur. Nam si sciebas me tibi centum debere
& per lõgissimum tempus triginta annorum
tacuisti petereq; supersedisti, iustissimè ius ci
4 uile interpretatur † te habuisse animum uolũ-
Meum negligere qñ audeat.
tatemq; istius debiti uel iuris remittendi aut
pro derelicto habendi. Nam (quod longè plus
est)etiam post unius duntaxat anni pręteritio
nem hanc remittendi interpretationem aliàs
lex facit,ut in.§.fi.inst.de iniurijs,& ius posses-
sionis negligi & abijci uel pro derelicto habe-
ri per negligentiam decennij lex interpreta-
tur ut est communis opinio quam tenent Glo.
& Paulus Castrensis in l.si de eo.§.j.ff.de acqui.
poss.Ias.in l.naturaliter.§.nihil cõmune nu.84.
5 ff.eod. tit. & idem Ias. in l.j.col.fin.C de seruis
obligatio
fugiti.† & post decennalem annuam præstan-
tionem lex incipit præsumere obligationem
interdum præsumitur post lõgum tempus.
& animum in posterum aliquid annuum præ-
standi.l.cum de in rem uerso.ff.de usuris, quid
ergo mirum aut nouum si post scientiam & pa
tientiam longissimi temporis incipiat lex ci-
uilis præsumere animum debiti remittendi.
† Cum lõge facilius quis remittat plura quàm 6
Remissio facilior q̃ noua concessio.
denuo dedat aut donet uel concedat pauca,ut
diximus de succ. crea. lib.ij.§.xviij. nume.16.
versi.tertia ratio, per Paulum Castren. in l.pa-
cta quę cõtra.C.de pact. & hac ratione impro
batur pactum legis cõmissorię in pignoribus.l.
fin.C.de pact,pig.& improbatur eadem ratio-
ne renuntiatio futurorum alimentorum ut in
d.num.16.declaramus,ubi etiam diximus ea-
dem ratione improbari pactum de non succe
dendo factum inter patrem & filium, & tra-
dit Ias.in l.pactum dotali.C.de collati.natum
enim rerum ratio ea est, quòd facilius quis re-
mittit plura quàm donet pauca, ut naturali-
ter fieri uidemus. Quid ergo mirum aut nouũ
si lex per longissimi temporis taciturnitatem
præsumat debiti remissionem,cum etiã obli-
gationem post breuius tempus pręsumere so-
leat,& remissionem etiam alias per unius so-
lius anni transcursum ut diximus. Quinimo 7
† etiam concessionem per longi tẽporis tran
Donatio post lõgũ tẽpus præsumitur.
scursum alibi præsumit quale est in terminis.
l.si quis diuturno,in princ.ff. si seruitus uendi.
de cuius intellectu agemus latè infra declarã-
tes quod ut debitor cum scientia iuris alieni
potest longissimo tempore per creditoris sciẽ
tiam & patientiam præscribere,quia ex tali ta
citurnitate præsumitur remissio ut in specie
nostra,ita in terminis.d.l.si quis diuturno, per
scientiam & patientiam domini rei cõsentien
tis me tignum in parietem suum immissum lõ
go tempore habere acquiro & præscribo ius
seruitutis, ergo longè facilius id continget ac
iustius in specie nostra, tum quòd hic adest lõ
gissimum tempus ibi longum duntaxat, tum
etiam quòd ibi est noua seruitutis acquisitio
quæ odiosa est, hic liberatio ab obligatione q̃
fauorabilior est,l.Arrianus.ff.de actio.& obli-
gat. iuncta.l. altius.C. de seruit. cum ibi nota-
tis cum ijs quæ scripsimus infra.§.lxxxij.num.
13.& infrà c.lxxviij.scripsimus plenę de intelle
ctu d.l.si quis diuturno Pro nobis tex. egregi-
us in l.si ego.§ j.ibi,per traditionem forte aut
per patientiã,ff.de publici.in rem act.ubi scien
tia & patiẽtia habet uim traditionis,ergo mul
to facilius habebit uim remissionis quando-
quidẽ facilius quis remittit quàm donet aut
tradat ut suprà ostendimus. Neq; ad rem per-
tinere debebit si quis obiecerit hanc legis in-
terpretationẽ nõ esse ęquã ut posit, perimere
iura

iura naturalia, ne sic in effectu iura naturalia per ius ciuile perimi uideantur, nam id omnino negatur, sed potius ipso quoq; iure naturali contrario perimi, omnis enim res naturaliter per quascunq; causas nascitur per easdem dissoluitur c.omnis res, de regu.iur.l.nihil tam naturale, ff.eod.tit.§.fin.& per totum titulum inst.quib.mod.re contrahi.obliga. Modo sic

8 †tibi centum promisi, solus Deus certo sciat an id fecerim animo obligandi me, an verò loci vel ostentationis causa, vel fortè causa comitatis vt beneuolus erga te viderer l.diuus, ff. de milit.testam.§.plenè, inst.eod.titu.l.Labeo, ff.de sup.lega.l.an inutilis, ff.de accep.l.non solum, ff.de actio.& obliga.nihilo minus tamen lex interpretatur me tibi obligatum uideri, sentiens ex animo me promisisse obligãdi me ipsum, quasi uoluntatis nostræ certius signum nullum sit quàm uerborum d.l.Labeo, sicque obligamur ex consensu & voluntate nostra à lege ciuili coniecturata, non tamen infallibiliter cognita, sic ergo & per contrariũ ea obligatio ex animo nostro contrario perimi naturaliter potest & debet, quanuis animus ille cõiecturis tantum non etiam certa scientia à lege ciuili percipiatur & vt lex quoad ortũ obligationis fidem adhibuit verbis promittentis, ita & quoad ipsius obligationis resolutionem fidem adhibet taciturnitati & patientiæ longissimi temporis, & aliquando longè breuioris vt diximus l.Nec dicatur obligationem personalem inseparabilem esse ab ossibus obligati arg.l.nemo potest, ff.de lega.j.cum ibi traditis per Bar.col.j.vbi per omnes repetentes. nã quod semel personali obligatione deberi cœpit, certis modis à lege definitis deberi desinit l.obligationum ferè, §.placet, ff.de actio.& oblig.per totum titulum inst quib.mod.tollitur oblig.& vt illos modos perimendarũ obligationum ipso iure lex adinuenit & induxit ita quoq; alios modos vt constat inducere potest quotidie, id quod fecit in nostra materia iubendo vt plenissima securitas & obligationis liberatio contingeret per ipsius præscriptionem longissimi temporis, id quod expressius induci non potuit aut iuberi quàm inducitur si verba earum legum nõ calumnientur & exterminentur ac turpiter violentur per l. sicut l.omnes l.cum notissimi.C.de præscript. xxx.annorum l.si pupillus, in fine.ff.de admi. tutorum iuncto prin.inst.quib.mod.tolli.obl. & c.ad aures, de præscrip.& l.j.cum Glo.C.si aduer.creditorem.

9 Sit ergo fixa indubitataq; conclusio †post longissimi temporis præscriptionem sublatã videri vtranq; obligationem tam ciuilem q̃ naturalem etiam ipso iure, vnde primum apparet ueram non esse opinionem Bal.& Francisci Balbi & Petri Philippi Cornei & aliorum suprà relatorum negantium eã ipso iure perimi & affirmantium quòd etiam in effectu nõ eneruabatur aut debilitabatur.

Consensu coniecturato obligamur.

Obligatio vtraq; tollitur

præscriptione cõtra cõem.

Apparet etiam errasse †quotquot asseuerabant eam in effectu debilitari duntaxat nõ etiam ipso iure perimi id quòd affirmant Bartol.in l.fin.§.j.ff.rem ratam haberi, cuius opinionem communem esse testatur Franciscus Bald.vbi suprà par.j.q.vj.& par.iij.principali in ij.par.illius.iij.partis.q.x.vbi pluries hanc dicit communem opinio. Paul.Castrensis, in d.l.fin.§.j. ff.rem ratã haberi. Bald.in l.sicut, col.j.C.de præscr.xxx.annorum Ioannes Imolens.in c.fi. col.vj.de prę̃scrip.in rep.Angelus in l.j.col.xix. C.de iudi.in rep.Panorm & Felin.col.j.in cap. ad aures, de præsc.Ioan.Andreæ in c.possessor. ad fin.de regulis iuris Antonius, & Ioannes Imolensis in d.c.ad aures Pet.Philippus Corn. consi.clxxvj.ad euidentiam col.pen.lib.j.Neq; ad rem pertinet quòd etiã iure ciuili non procedat præscriptio iurium & actionũ, cũ mala fide non magis quam iure canonico secundum veram & communem opinionem vt suprà diximus & plenius in c.preced.nam nõ sequitur scio me debere ergo habeo malam fidem, est enim aperta incuria (ne dicam iustitia) existimantium, qui possidet rem alienã aut moratur scienter debiti solutionem, eum esse necessariò in mala fide cum potius sit in bona fide aut saltem in bona fide & esse possit & esse posse à lege ciuili præsumatur vt iam ostendimus & fusius in c.præced.& c.lxxij.& cap.lxxvj.& ut exactius res agatur considera quòd aut tam creditor quàm debitor erãt debiti conscij, aut vterq; ignorabat, aut creditor solus sciebat debitor autem ignarus erat, aut & quarto ex diuerso creditor ignorabat & debitor solus sciebat. Primo casu cessat regulariter mala fides, quia ex illa scientiã & patientia longissimi temporis præsumitur tacita debiti remissio aut abiectio ut diximus suprà & alijs in locis ad quæ me retuli. Secundo casu quando vterq; ignorabat etiam secundum omnes procederet præscriptio cum debitor apertè sit in bona fide ut patet ex sua iusta ignorantia, quale esset si ex contractu fortè procuratoris quẽ ignorabat obligatus esset ut suprà dixi & exactus in c.præced. Tertiò casu cum solus creditor sciebat, debitor ignorabat se debere tunc idem, & longè iustius, quia ex parte sua adest bona fides & ex parte creditoris iustissimè præsumeretur debiti vel remissio vel abiectio. Vltimo vero casu cum solus debi-

10 Obl.præscriptióe debilitari falsum est quia extinguitur.

debitor se debere sciebat creditor autē ignorabat, uix est vt non intelligatur esse in mala fide. quando quidem ex parte creditoris ignorantis nec debiti abiectio nec remissio præsumi potest l. mater decedens, ff. de inoffic. testa. sicq; cessat ratio bonæ fidei præsumendæ de qua in l. alienationis verbum, ff. de verb. signifi. ibi, vix est enim vt non videatur alienare &c. & l. qui patitur, ff. mand. l. semper qui non prohibet. ff. de reg. iur. & cum debitor suum debitum saltem improprijssimè videatur possidere Gloss. in l. regulariter. ff. de pet. hæred. certè hoc casu istius debitoris improprijssima illa possessio non legitima, sed clandestina videretur argum. l. si quis diuturno, in prin. ff. si ser. vendi. quæ lex si rectè inspiciatur probat oīa mēbra huius distinctionis negans vbi vitiosa possessio, vel quasi possessio est contingere prescriptionē non sic si vitio careret. Iā ergo dubitari nō oportet quin cesset præscriptio vtroq; iure tā ciuili quàm cano. vbi mala fides interfuit & in eo tātū qō est an possessor, vel quasi poss. rei vel iuris alieni in mala fide esse dicatur cum id sciebat. qua in re distinguendū est vt dixi, modo & plenius suprà cap. præc. & ca. lxxij. & c. lxxvj. incipien. actio personalis.

11 Dominiū directum q uæritur præscriptione cō tra scientem currē te.

Confirmantur hæc omnia. nam tenētes præscriptione vtile tantum dominium non etiam directū acquiri, eo quòd in præscriptione cessat naturalis æquitas, quia currit contra ignorantem fatetur quòd si dominus scit, & patitur rem suam pręscribi tunc directum dominium acquiritur non secus quàm si ipse eam uenderet & traderet, ita Balbus de præscript. par. ij. q. lj. num. ix. & Bald. in auth. nisi tricennale. col. fi. C. de bo. mater. & Felin. in rubr. de præscrip. col. j. & Iaso. in l. traditionibus. C. de pact. ergo vt cessat mala fides quando domini voluntate possideo alienum per totum titulū ff. & C. commod. & ff. de precario. & ff. C. inst. & in decret. de dona. ita & hoc casu cessat mala fides.

12 Repetere pōt qui soluit debitū præscriptum.

Apparet † ergo ex superioribus verissimam esse sententiam Accursij & Bar. & Pauli Castrēsis in l. fin. §. j. ff. rem ratam haberi existimantium eum qui præscripsit si soluit posse repetere, quos sequitur Franciscus Balbus de præscript. part. j. q. vj. post alios quos ipse tam ibi quàm rursus in ij. part. in iij. partis principal. quæst. x. refert.

13 Obl. utroque perimit, præscr. acceptilatiōe nouatio-

Apparet † similiter parum aptam esse aut suspectam esse æquiparationem quam ipsemet Balbus d. q. vj. post Paulum Castren. in d. l. fi. §. j. & post Bal. in l. sicut, col. j. C. de præscrip. xxx. annorum facit, ait. n. quòd vt per pactum de non petendo quod est iurisgentium eliditur ciuilis obligatio, sed naturalis, quia similiter est de iuregentium ex toto perimitur, ita ex diuerso per præscriptionem quæ est iuris ciuilis ex toto perimitur obligatio ciuilis, sed naturalis duntaxat debilitatur. Secūdum quam rationem cōsequens fieret vt diceremus quod per nouationem quę est iuris ciuilis vel etiam per acceptilationem, quæ similiter est iuris ciuilis, sola ciuilis obligatio tolleretur, naturalis vero duntaxat debilitaretur, id quod esset contra text. in §. præterea nouatione, & in §. item per acceptilationē, inst. quib. mod. tolli. oblig. & contra l. fin. C. de nouat. & contra omnes leges tam illius tituli quàm ff. eo. ti. & per totum ff. & C. de acceptil. ergo nō est bona cōsequētia nouatio, aut acceptilatio, aut præscriptio sunt iuris ciuilis, ergo ciuilem tantum nō etiam naturalem obligationem perimere possunt, quinimò vtranque perimere possunt & perimunt, quia hac in re cum ipso iure ciuili concurrit etiam natura hoc est voluntas illius contra quem præscribitur, quæ vt ex verbis, vel scriptura, vel etiam nutu vel alijs signis & indicijs eius probata intelligeretur ita etiam ex ista scientia & patientia probata censetur d. l. si ego. §. j. ff. de pub. in rem act. d. l. cum de in rem verso. ff. de usuris, iuncta l. Labeo, ff. de sup. leg. l. nutu. ff. de legat. iij. l. j. §. si quis ita, ff. de uerborum obligation, l. milites. ff. de milit. testam. l. an inutilis, ff. de accepti. l. non solum l. non figura, ff. de actio. & obligatio. certum enim quid multis modis esse potest l. certum. ff. si certum petat. iuncta l. j. §. fina. ff. de dote prælega. & ut obligatio naturalis sine dubio perempta diceretur ex remissione creditoris de qua constaret per uerba ipsius, ita quoque perempta uidebitur ex remissione ipsius de qua alio quouis modo constet ut dictis iuribus, constat antem de tali remissione uel abiectione per scientiam & patientiam longissimi temporis ut diximus, ergo talem obligationem naturalem peremptam esse proculdubio intelligemus.

ne contra doct.

Deniq; apparet ex nostra declaratione obligationi præscriptæ non posse accedere fideiussorem, nam licet is soli obligationi naturali accedere posit non secus quàm ciuili & naturali l. fideiussor obligari. §. fideiussor, ubi notāt Paulus Castrensis & Barto. ff. de fideiuss. §. j. inst. eod. tit. tamen post præscriptionem cum nulla secundum nos supersit obligatio ei obligationi quæ nulla est fideiussor accedere non poterit, id quod in specie tenēt Bald. in l. tam mandatori. co. ij. C. de non nu. pe. Bar. & Paul. de Castr. in d. §. fideiussor Francis. Balb. in d. q. vj. Paul. Castr. in l. fin. §. j. ff. rem ratam haberi. 14

Fideiussor nō accedit obligationi præscriptæ.

Antonius

Antonius Butrius, Ioannes Imolensis & Felinus in d.c.ad aures, de præscrip. quę communis opinio ex uostra senentia uerissima est, non autem ex ratione qua ipsi omnes mouentur, dum naturalem quidem obligationem superesse existimant quamuis debilitatam, & pro nobis in specie est tex. in l. si quis postquàm, cum ibi not. ff. de fideiusso.

15 Apparet † similiter ex sententia uostra talem obligationem pręscriptam nnuari uō posse, nam ex nihilo nihil fit secundum philosophum ut in l. sed si manente. ff. de precario, dixi plenè in .ij. tomo harum cõtrouersiarũ. c. xiiij. in prin. & per totum & in specie ita tenent Antonius Butrius, Ioannes Imolensis & Felinus in d.c. ad aures & Franciscus Balbus. d. quæ. vj. nu. 4. facit. § præterea nouatione, inst. quib. mo. tolli. oblig. cum ibi notatis, & l. j. ff. de nouatio.

Nouari nõ põt obligatio pręscripta.

16 Apparet † similiter quòd talis obligatio pręscripta non proderit ad compensationem vt tenent Antonius Butrius, Imola & Felinus in d.c. ad aures, & Balbus in d.q. vj. quorum sentẽtia longe expeditior erit secundum nostrã opinionem. qui negamus naturalem obligationẽ superesse, quàm secundum eorum sententiam superesse existimantium, debilitariq; duntaxat, non etiam perimi asseuerantium.

Cõpensatio non fit ex obligatione præscripta.

17 Apparet etiam † ex nostra sententia an super obligatione pręscripta constitutum fieri possit, quod admittit Bald. in rubr. C. de cõsti. pecu. col. ij. & Balbus in d.q. vj. nos cõtra per. §. in personam, Inst. de act. & per d.l. si quis postq̃. ff. de fideiusso. ubi traditur eum qui se pro alio soluturum constituit, similem esse fideiussori. Sicq; dicendum restat obligationi præscriptæ accedere nõ posse magis q̃ fideiusso. pręsertim secundum nostram opinionem qua asseueramus per pręscriptionem non solum ciuilem uerum naturalem quoq; obligationem peremptam uideri.

Constitutũ non fit post obli. præscriptã cõtra Do.

18 Apparet etiam quid respondendum sit † in illo articulo quo cõtrouertitur, an postquàm quis pręscripsit possit per denunciationẽ euangelicam compelli ad restituendum quod præscripsit, qua in re receptissima opinio est non posse, si quidem sumus in præscriptione rei uel iuris corporalis ut plenè resoluit Franciscus Balbus de pręscript. ij. par. iij. partis princip. q. ix. & rursus. q. x. & Bart. in extrauag. ad reprimendum, in verb. per denunciationẽ. in versi. sed quid de obligatione quę tollitur præscriptione, Bal. in authen. ad hęc, col. ij. & iij. C. de vsuris, Antonius Butrius, Ioannes Imolensis Panormi. Felinns & alij in c. fin. de pręscri. Pet. Philippus Corneus consil. clxxvj. ad euidentiã, col. pen. lib. j. & hanc sæpe testatur communem esse opinionẽ Imola & sæpius Balb. ubi suprà.

Euãgelica denunciatio nõ facit re corporeã præscriptã restitui.

Sed † & in præscriptione actionis personalis idem esse tenent Bar. Ioãnes Imolensis, Panormir. & Pet. Philippus Corneus ubi suprà, & hãc esse communem opinionem affirmat Balbus in d.q. x. qui tamen contrarium tenet firmans locum habere denunciationem euangelicam, id quod tenet Pet. Philippus Corneus sibi cõtrarius cõsil. cclj. in hac cõsultatione col. ij. lib. iij. Ioannes Imolensis sibi cõtrarius in l. sequitur §. si uiam. ff. de vsucap. Antonius Butrius in d. c. fi. Bal. in auth. ad hęc col. iij. C. de vsuris, mouentur hanc partẽ tenẽtes quia longa inquiũt est differentia inter ius reale præscriptum & ius personale. nam iura realia facile migrant de persona in personam. l. fi. C. de lega. l. fin. §. sed quia, cum. §. seq. C. comm. de lega. l. cum pater. §. surdo. ff. de lega. ij. l. à Titio. ff. de furtis. l. si tibi homo. §. cum seruus. l. legatarius. §. fin. ff. de lega. j. l. j. ij. & ferè per totum. ff. de in diem addi. l. quoties, & ferè per totum. C. de donati. quæ sub modo. l. j. ij. & ferè per totum. ff. de lege commiss. Diuersum est in actionibus personalibus quę immobiliter inhęrent ossibus obligati. l. nemo potest, vbi Bar. col. j. & alij omnes. ff. de lega. j. sicq; per interuentum pręscriptionis in re uel iure reali dominium erradicatur à primo domino & migrat in præscribentem, sicq; præscriptione completa nihil alienũ reperitur possidere quod restituere per denunciationem euangelicam cogatur. cum iam non tam alienum quàm suum denuo effectum possidere inueniatur. Sed pręscripta actione personali adhuc inquiũt debitor remanet naturaliter obligatus. neq; alieni iuris debitor adhuc superest per hocq; poterit per euãgelicam denunciationem cogi ad soluendum. Sed hęc ratio (iudice me) nullius momenti est. primum quia tam facile fuit legi inducere & disponere quòd obligatio ꝑsonalis extingueretur præscriptione quàm ut dominiũ obligatio'ue realis transferretur in præscribentẽ. ut ex dictis suprà ꝑ hoc & ꝑ superius caput edocemur. Deinde quia nõ est uerũ superesse obligationem naturalẽ post præscriptionẽ, quinimo utrãq; perimi iam edocti sumus. Ergo penes pręscribentẽ nihil reperitur alienũ quod ꝑ denunciationẽ euãgelicã restituere cogatur. Nec ad rem pertinet q cũ mala fide nec iure ciuili nec canonico procedat ꝑscriptio (id quod potissimũ decepit eos q partẽ affirmatiuã tuentur) uã id ingenuè fatemur sed negamus debitorẽ in mala fide cõstitutũ censeri, eo quòd sciat se debere secundũ quod suprà exposuimus, in quo cõtrariũ tenẽtes decepti fuerũt. Qui etiã apertè æquiuocant aut allucinantur, nam primũ negant contingere

19 Euãgelica denunciatio an faciat infectã pręscr. actionis personalis ardua. q.

præscriptionem

præscriptionem cum mala fide, postea verò di cunt, quòd qui mala fide præscripsit per denunciationem euangelicam cogitur soluere, ergo cum talis mala fide præscriptio vt contingat non sit possibile, restat vt talis denunciatio euangelica locum habebit nunquam.

Ergo quo casu actionum personalium præscriptio contigerit eo casu talis euangelica denunciatio locum nunquam habebit.

20 Appatet etiam † ex his uerissimam esse opinionem Angeli in repeti.l.j.colum.xix.C.de iu dic. contendentis per legem vel statutum effici posse vt per interuentum præscriptionis perimatur non solum ciuilis, sed etiam naturalis obligatio in personalibus actionibus, quanuis contrarium, & minus rectè tenuerint Bald. in d.authenti.adhæc.columna.iij.C.de usuris, & Franciscus Balbus vbi supra, q.x. Idem Bald. in capitu.si quis per triginta, si de feudo fuerit cõtrouersia Ioannes Imolensis in l.sequitur, §. si viam, ff. de usucapion. Quinimo (vt hoc Angelo addamus) non solum potest, sed etiam in dubio, id actum videtur per legem, uel statutũ ut obligatio personalis tam ciuilis, quàm naturalis per interuentum præscriptionis perimatur etiam si per tale statutum tempus præscribendi coangustetur, nam quæ ratio est in triginta annis eadem ratio, (quod attinet hanc ad rem) in aliquantulum breuiore tempore erit, quia quæ differunt tãquàm plus & minus non differunt in specie, l.si.ff.de fundo instru. vt plenè ex superioribus rationibus deducitur quas non expedit repetere.

Obli. vtra que ut perimatur, an fieri possit per legem, ard. quæstio.

CAP. LIIII.

1 *Dominium directũ an præscriptione acquiratur. ardua quæstio.*
2 *Dominium iuris gentium secundarij est.*
3 *Ius gentium secundarium dicitur esse positiuum.*
4 *Ius gentium secundarium initio fuit ius ciuile.*
5 *Successionum ius prius fuit ciuile, quàm gentium.*
6 *Iuris gentium secundarij quæ sunt liberè possunt immutari.*
7 *Dominium directum facilius queri præscriptione longa, quam usucapione triennali, contra Doc.*
8 *Effectus non semper regulatur à sua causa.*
9 *Exceptio non semper est actionis exclusio.*
10 *Dominium an transferatur uel an extinguatur præscriptione, uel usucapione, ardua.q.*
11 *Restrictio non conceditur domino rei præscriptæ cõtra Doctores.*
12 *Rei uendicatio non datur domino rei præscriptæ cõtra tertium possessorem, contra Doctores.*
13 *Præscriptionis exceptio impedit litis ingressum, contra Bald.*

VO AD septimum † vtrum præscriptione acquiratur dominium directum, an vtile rãtum sunt tres communes opiniones, prima est, quòd dominium directum acquiratur p usucapionem triennalem, quæ mobilibus in rebus contingit. altera, quòd p præscriptionem triginta annorum, quę sine titulo contingit, sola utilis non etiam directi dominij acquisitio contingat, ultima, quòd per præscriptionem longi temporis similiter solum vtile dominium nõ etiam directum acquiratur, ita tenent Gloss. & communiter Doctor. in princip. institur. de usucapion. in uerbo. dominiũ, per Gloss. Bartol. Bald. Salicet. Fulgos. Petr. Philipp. Corneum, & Arias Pinellum in authẽ. nisi tricennale, C.de bonis maternis per Aretinum, Christo. Porcium Ioannem & alios in d. princip. institu. de vsucapion. per Paulum Castren. in l.fina §.primo, ff. rem ratam haberi, hanc esse communem opinionem testatur Angelus Aretinus in d. princip. institu. de vsucapion. hanc sequitur, & sæpe appellat communem opinionem Franciscus Balbus de præscription. secunda par. principal. quæstione secunda. Albericus, & Ioannes Andreę in capitu. possessor de regulis iuris. in uersi. quartum proponebatur, Felynus in rubri. colum. j. de præscriptio. qui hanc firmat esse communem opinionem Ias. Decius, Alciatus, & alij in l. traditionibus, C.de pact. ubi Alexand. colum.ij. Gloss. in l.si quis emptionis, §.primo, C.de præscrip. xxx. annorum ubi per Salyc. & alios Ioãnes Imolens. in repeti. capitu. fin. colum. xxiij. de præscriptio. Gloss. Angelus. & alij in authen. ecclesia Romana, in princip. Marianus Socin. in rubric. de caus. possessio. & proprieta. vet sic. xviij. Archidiac. in c. seruitium. xviij. quæst. ij. Dynus, & nouissimi in d.c. possessor, & alij plures quos allegat Bald. ubi suprà, Idem in repe. l. Celsus, ff. de usucap. in fi.

1 Dominiũ directũ an præscri. acquiratur ardua q.

Contrariam tamen partem in præscriptione longi temporis tam multi in dictis locis relati tenent, ut mihi non satis certũ sit vtra pars receptior sit, & cũ oẽs ferè cõueniant triẽnali vsucapione directũ dominium acquiri, l. traditionibus, C.de pact. l.iij. ff. de vsucap. in princi. institu. eodem titu. & similiter cum omnes cõueniant utile tantum dominium non etiam directum acquiri per pręscriptionem annorũ, xxx. quæ sine titulo (hoc est legitima possidendi causa) contigeret per d.l. si quis emptionis, §. j.C. de præscrip. xxx. annorum, in eo duntaxat controuersia est, an longi temporis præscriptione utile tantum dominium, an forte

 etiam

etiam directum acquiratur, quā ſe receptior ſententia forte eſt vtile tantum acquiri, & ſciendum eſt potiſsimum huius res fundamentum & occaſionem ab illa erranea opinione quam in c. præced. exterminauimus effluxiſſe, aiunt enim quòd dominium rerum noſtrarũ iuris gentium eſt. l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure. l. j. cum ſeq. ff. de acqui. rerum domi. ius aũt ciuile ciuilia tantum iura nõ etiam naturalia aut gentium perimere poteſt. §. ſed naturalia, inſt. de iure natur. & ibi omnes Doctores l. oẽs populi, & ibi Bar. & omnes repetẽtes. ff. de iuſt. & iure. l. eas cauſas. ff. de cap. dimi. l. iura ſanguinis, ubi plenè per Philippum Decium. ff. de regulis iuris. §. minus ergo, inſt. de hæred. quæ ab inteſta. l. ij. ff. de uſufruct. earũ rerum. tradunt communiter Doct. per tex. ibi in l. maximum uitium. C. de liberis præteri. cum ergo præſcriptio ſit iuris ciuilis, & ciuilis ratio iura naturalia aut gentium perimere nequeat, ſequitur quòd noſtrum dominium quod iuris gẽtium eſſe intelligitur perimere non poterit, ita arguunt Ioannes Andr. poſt Gerardum de Senis quem ipſe refert & ſequitur ubi ſuprà, & Franciſcus Balbus ubi ſuprà, nume. 2. verſic. & hunc articulum. Panorm. in rubr. de præſcript. col. ij. & ferè reliqui omnes, & cum hanc rationem effugere aut ab ea enodare ſeſe non ualerent, omnia iura hac de re loquentia (dum hanc ad rem & rationem ſeu partem ad iſtam aptare ſtudent) exulare & exterminari compellunt. Quæ quidem ratio (quando alia urgentiora fundamenta deeſſent) partem contrariam iuſtiorem probatioremq; redderet, tantum ab-

2 eſt ut eam confutarent, † Nam dominium præſertim rerum immobilium eſt ſanè iuris gentium non primæui (quod naturale appellatur)

Dominiũ iuris gentiũ ſecundarij eſt.

3 † ſed tãtum ſecundarij quod naturale nõ tam eſt quàm poſitiuum vt eſt uera & communis opinio quam tradunt, Paulus Caſtrenſis & alij communiter in repe. l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iure traditq; eleganter frater Dominicus de Soto de Iuſt. & iure lib. iij. q. j. artic. ij. & diximus ſuprà in. iij. articulo quo egimus quare præſcriptio aut vſucapio introducta eſſet, id quod fuſius multiſq; ornauimus de ſucc. progreſſu lib. j. in præfatione vbi plenè oſtendimus

Ius gen. ſecũdarium dicitur eſſe poſitiuum.

4 † ea omnia quæ ſunt iuris gentium prius fuiſſe iuris tantum ciuilis ſed paulatim ſerpſiſſe aut velociter tranſuolaſſe ad reliquas gẽtes & regiones, ſicq; cum primum ab uno uel altero homine uel regione inuentum fuiſſet & receptum tunc iuris tantum ciuilis non etiam iuris gentium id eſſe. Verum poſtquàm eo iure omnes omnino aut pleræque aliarum gẽtium uti quoque cœpiſſent iam iuris gentium effe-

Ius gen. ſecũdarium initio fuit ius ciuile.

ctum uideri inque ius gentium conuerſum & transformatum. Quemadmodum & ex diuerſo, ſi quod hodie iuris gentium eſt in deſuetudinem abire forte cœpiſſet, ita ut penes unam tantum prouintiam maneret, ſine dubio iuris gentium eſſe deſineret, & iam iuris tantum ciuilis eſſe diceretur, hoc eſt illius ciuitatis uel regionis penes quam adhuc id ius perdurauit, ſicq; non minus elegãter quàm vtiliter in lib. j. §. j. & §. ij. de ſucc. crea. † Vſum teſtamentorũ 5
inuentum fuiſſe à iure ciuili uel ſcripto vel cõſuetudinario oſtendimus, ſed poſtea cum à reliquis quoque gẽtibus receptum fuiſſet, in ius gentium fuiſſe conuerſum & transformatum. non ſecus quàm ex diuerſo ſi hodie forte teſtamentorum vſus ita in deſuetudinem abire cœpiſſet, vt penes vnam tantum aut alteram prouintiam maneret, continuo iuris gentium eſſe deſineret, & iuris tantum ciuilis eſſe diceretur, hoc eſt illius illarum'ue prouintiarum in quibus vſus moſq; ille teſtandi perſeuerauit. quod dic vt in dictis locis & ſuprà capitulo decimo, numero decimooctauo. & capitulo quarto, numero tertio. & capitulo vigeſimoſeptimo, numero vndecimo. & capitulo ſextodecimo, numero vndecimo.

Succeſſionũ ius prius fuit ciuile quàm gentium.

† Sicq; hodie quælibet prouintia poſſet ea 6
quæ iuris gentium ſecundarij eſſe dicuntur quo ad quaſdam vel forte quo ad omnes particulas immutare: Quid enim ſi iuberet ne capti fierent ſerui capientium, profectò talis lex ciuilis valeret, & ita aiunt Galliæ obſeruari quamuis per hoc violaretur ius gentiũ contrarium diſponens. l. manumiſsiones. ff. de iuſtitia & iure: valeretque ſimiliter ſi iuberet ne hominibus ſuæ ditionis liceret teſtari ut iam diximus in dicto § primo, & dicto §. ſecundo, ualeretque ſi iuberet omnia prædia eſſe communia, id quod apud Lacedæmonas Licurgus Legiſlator aut (vt alij volunt) Ageſilaus præcepit, teſte Plutarcho in apoph. Ergo cum ius gentium ſecundarium intelligatur eſſe ius poſitiuum, indubitatum eſt eritq; ſemper per leges poſitiuas perimi & immutari poſſe, non ſecus quàm ipſum ius ciuile dicto §. ſed naturalia, dicta. l. omnes populi cum ſimilibus, ſuprà allega. dicta. l. eas cauſas. dicta. l. ſecunda, de vſufru. earum re. dicto §. minus ergo. dict. l. maximum vitium, iuncto capitulo omnis res, de regulis iuris & l. nihil tam naturale, ff. de regulis iuris. Sicq; dominium de quo agimus cum omnes conueniant eſſe iuris gentium ſecundarij non etiam primæui, per legem poſitiuam de præſcriptione diſponentem poterit tam liberè & perfectè de perſona in perſonam trãsferri, quàm ſi iuris ciuilis eſſe poſſet.

Iuris gentium ſecũdarij quæ ſunt libere poſſunt immutari

Quæ

Quæ omnia etiam iuuantur ex iis, quæ in c. præced. disseruimus, quæ repetere nō expedit.

7 Præterea † cum omnes fateantur vsucapione triennali dominium directum acquiri per dict. l. traditionibus, C. de pact. d. l. iij. ff. de usucapion. non solum pari, sed etiam longè maiore, aut iustiore ratione, idem in præscriptione longi temporis admittere deberent., primum propter diuturnitatem tēporis, quæ est in hac longi temporis præscriptione quæq; non est in vsucapione triennali. Deinde quia longe iustius, & antiquius dominium est quod quis habet in rebus mobilibus, quàm quod habet in rebus soli, ita Paulus Castren. in repetitio. l. ex hoc iure, suprà allega. & ibi communiter Doctor. facit l. j. cum seq. & §. ferè, cum sequen. institu. de rerum diuisio. l. adeò, § ferè, ff. de acq. rerum domi. nam ab ipso iure naturali primæuo descendit (secundum Paul. Castren. & cōmuniter Doctor. ubi suprà) dominium in rebus mobilibus quale est in feris quas cæpissemus, aut in tabulis quas quis depinxisset, aut in vestibus quas fabricasset, & similibus, & tamen in rebus soli (qualia sunt prædia, campi & similia) dominium non fuit nisi de iure gentium secundario, vt dictum est, ergo si dominium iuris gentium primæui etiam directum vsucapione acquiri, & transferri potest, dic. l. traditionibus d. l. iij. multo facilius, & iustius præscriptione longi temporis in immobilibus acquiri, & transferri poterit dominium, quod est iuris gentium secundarij, & sic iuris positiui. Ideò promiscue cum de usucapionibus acturi essent iureconsulti, non solum earum rerum, quæ mouentur sed etiam immobilium per omnes titulos, ff. de vsucapio. & ff. pro emp. & pro legato, & pro donato, & pro dote, & pro suo, & C. per eosdem titulos, & instit. eod. scripserunt, uel inscripserunt titulos de usuca. plenissimè significātes tam perfectum dominiū, & ius longi temporis præscriptione, aut vsucapione acquiri in immobilibus quàm triennali vsucapione in mobilibus rebus. Iam ergo dubitari (nisi non solum mille leges, sed etiam mille integros titulos subuertere uellis) non oportet quin non minus integrum, perfectum & directum dominium lōgi temporis præscriptione quàm triennali usucapione quæratur, & non solum æque iusta, sed etiam iustiore ratione ut edocti iam sumus.

Dominiū directum facili° qn̄ præscrip. longa quā vsucapione triēnali contra Doc.

8 Agnosco tamen quod magis naturali ratione acquiritur dominium per contractum, & traditionem domini, quam per usucapionem triennalem, uel lōgi temporis præscriptionem, ut in l. j. ibi, naturali ratione, ff. de acquiren. rerum domin. l. j. C. de sac. eccle. expressius in §. per traditionem, institu. de rerum diuisio. ibi nihil tam naturali æquitati conuenit, quàm voluntatem domini rem suam in alium transferre volētis ratam esse. Sed id nihil ad rem, quia ut ea æquitas uincit acquisitionem quæ per longi tēporis præscriptionem contingit, ita & longe istius uincit acquisitionem per triennalem vsucapionem contingentem. (Sed hęc iustior aut iniustior origo quod attinet ad hanc rem nihil debilitat effectum, nam & à patre debiliore sæpe solet filius robustior procedere quam à robustiore patre, & à patre iniquiore æquior filius, quàm à patre iustiore) sicq; apparet ex prædicta ratione parum aptè argumentatos fuisse ad inducendam differentiam inter præscriptionem, & usucapionem Ioannes Andr. post Gerardum in d. capitu possessor. d. uersic. quartum proponebatur. & Balbus in d. quæst. ij. numero 2. & Panot. d. rubric. de præsc. col. ij.

Effectus non semper regulatur à sua causa.

Tenendo nostram sententiam nihil ad rem pertinet quod præscribēti detur exceptio, † q̄ regulariter est actionis exclusio, ergo superest ius & actio ei cuius res præscripta est, l. ij ff. de exceptio. Sed resp. illud esse regulare, fallit in specie nostra in qua post pręscriptionem nullū ius remanet priori domino & exceptio, quæ præscribenti datur est exceptio intentionis, q̄ non præsupponit actionem. l. ubi purè, ff. de doli exceptio. declarat in simili Emanuel à Costa in l. iij. C. de non numera. pecun. dicens simile esse in illa excep. non nume. pecu. quę est intentionis nō actionis exclusio patet quia & p vsucapionem triennalem dicitur exceptio acquiri, l. in rebus, §. omnis aūt C. de iur. do. Balbus in rep. l. Celsus. in fi. ff. de vsucap. 9

Exceptione semper est actionis exclusio.

Ex superioribus apparet † qualis sit illa differentia quam inter triennalē vsucapionem, & longi temporis præscriptionem faciunt Bart. Paulus Castrensis & Ale. in l. iij. §. ex pluribus, col. iij. ff. de acqui. poss. & Franciscus Balbus in d. ij. q. nu. 8. uer. sed uidetur, quod nullus, aiunt enim per triennalem vsucapionem dominium transferri de priore domino in præscribentē cæterum per longi temporis præscriptionem dominium directum prioris domini extingui nouūq; dn̄ium in præscribentes p̄sona renasci, idq; utile tantum non etiam directum esse, & ita declarant Gloss. in d. l. iij. § ex pluribus in uerb. possideo, & Gl. fi. in l. si ædes. j. ff. de ser. urban. præd. dum Glo. illæ aiunt præscriptione extingui antiquum dominium, quam differētiā Paul. Cast. vbi suprà subtilem esse ait q̄ (si uerū amamus iudice me) risu & ludibrio dignior est, aut meris fabellis somnisq; solicitis similior, & ex mero ipsorū doctorū capite citra vllā oīno occasionē, aut fundamētū defluxit, qs 10

Dominiū an transferatur, uel an extinguatur p̄scriptione uel usuca. ardua. q.

enim vnquàm talem differentiam facientem vllam legem principalem, aut Iureconsultorū responsum inuenit? certè nullus, & ut ex superioribus apparet vtroque casu, idem est eritque semper, & siue dixeris vtroq; casu dominium extingui prius nouumq; in persona præscribentis renasci, siue etiam dixeris antiquū dominium, quod apud primum dominum erat in præscribentem transferri, idem erit, quo ad omnes omnino effectus, & quod transferri videatur suadet ille titulus, ff. de adimend. & transfer. lega. & institu. eodem titulo, quod autem prius dominium extinguatur, nouumque idemque directum & perfectum in persona præscribentis renascatur suadet, & probatur in l. iij. ff. de usuc. dum ait vsucapio est dominij adiectio, & hoc magis placet, effectusq; magnus est, nā si prius dñium in vsucapientem uel præscribentem translatum diceremus, certè transiret cum sua causa suisq; cum qualitatibus. Vnde penes primum dominum si id dominium seruituti vel fortè pignori obnoxium erat, obnoxium quoq; & obligatū foret penes præscribentē l. ij. §. ex his cum ibi latè traditis p Doct. ff. de acq. poss. id quod non ita est in persona præscribentis, nec enim successor prioris domini contra quem præscripsit esse videtur, aut ex iure & persona illius, sed potius iure suo, & ex psona tradentis possidere visum est, ergo si fundum pignori reuera aut seruituti obnoxium mihi vt liberum vendidisti, per longi temporis præscriptionē illum acquiram, vel saltem in eo tantum quæstio erit an longius aliquantulum tempus spectandum sit, tamen vt liberum semper videor possidere & finita præsctiptione quæ ad acquirendum ius proprietatis & illius pignoris vel seruitutis requirebatur, liberum fundum habebo tā in præscriptione rei immobilis quàm in rei mobilis vsucapione, si in ea exemplū ponas per d. l. iij. ff. de vsucap. ergo verissimum est primum dominium extinctum videri nouumque in persona præscribentis renasci, quandoquidem illius rei domini in solidum duo esse non possent d. l. iij. §. ex contrario, ff. de acquirend. possess. l. si vt certo. §. si duobus, ff. commodati l. quod contra. ff. de regu. l. iuris. Itaque si in re quam præscripsi longo tempore, aut triēnio vsucepi præter dominum priorem alius habebat ius reale pignoris aut hypothecæ, aut fortè seruitutis, tunc siquidem vtrunq; ius tam dñij q̄ alterius iuris erat paris uitæ utrūq; pariter præscriptum fuit, idemq; si longioris vitæ erat dominiū quàm illud ius reale, quod si breuioris vitæ erat tunc post finitam præscriptionem, aut vsucapionem proprietatis seu dominij adhuc opus est vt perficiatur quoad alterum ius reale, quod longioris vitæ erat præscriptio, quia illius iuris respectu non tam expleta quàm cepta tantum præscriptio videbitur, & ita intelligo l. si quis emptionis. C. de præscript. xxx. annorum iuncta l. iusto. §. nō mutat. ff. de vsucap. l. ij. §. cum prędium. ff. de pignori. & C. de pignorum vsucap. tradit Balbus in rep. d. l. Celsus. ff. de usucap. in fin. semper tamen remanet verum tam in præscriptione quàm vsucapione primum dominium primamque proprietatem extinctum extinctam'ue esse, nouumque ius renasci & dominium in persona præscribentis. Ex quibus apparet veram non esse opinionem ipsius Francisci Balbi in tract. præscript. parte. j. partis. vj. principio in uersicu. decimus tertius casus qui scriptum reliquit usucapiones, & præscriptiones inuentas fuisse ut ius creatum in alium transferant non ut ius nouum inducant, post Gloss. quam Balbus allegat in capit. si diligenti, de præscript. & Salic. in l. fin. de præscript. longi. tempor. quæ pro liber. Sed certè errant ut ex superioribus patet, magisque est ut creatæ uideantur ad ius nouum inducendum. Sed & idem effectus est etiam si teneas ad transferendum esse creatas quod magis placet ut infra q. x.

Hinc apparet ueram non esse opinionem existimantium quòd si fundum tuum longo tempore præscripsi, & deinde eius fundi possessio ad te peruenit, poteris eum defendere, & retinere contra me, quam opinionem tenent Dinus in capitu. possessor de regulis iuris libro sexto & Balbus in d. quæstio. ij. numero. viij. uersicu. secundus effectus est, ut tenet Glo. secundum intell. Ioannis quem communiter approbatum esse ait Balbus ubi suprà per tex. in l. si quis emptionis, §. j. C. de pręscript. xxx. annorum, quæ sententia suspecta est, ut patet ex superioribus, nam cū prioris domini ius omne extinctum esse nouumque & integrum dominium in persona præscribentis renatum fuisse iam edocti simus, superest ut si is possessione ceciderit cum fundum à priore domino possit uendicare non secus quàm ab alio quocunq; detentatore Sed & idem foret etiā si dominium translatum dicere nam per hūc possessionis reditum non uideretur dominiū quoq; redijsse. 11

11 Retentio non cōcedtur domino rei pręscriptę doct.

Apparet † similiter suspectam esse sententiā eorum qui contendunt quòd talis fundi præscripti possessio si ad alium tertium perueniret posset prior dominus fundum ab illo tertio uendicare, ut per d. §. j. tenuit Dinus in d. c. possessor & Balbus in d. num. 8. uersi. primus 12

12 Rei uendicatio non datur domino rei præscriptæ cōtra

est,

tertiū possessorem cōtra doc.

est, quæ sententia suspecta est, quia prioris domini ius omnino per præscriptionem fuit extinctum ut iam disseruimus, sicq; nullo iure, & sine actione ageret meritoq; à limine iudicij repelleretur, idemq; foret etiam si teneas tale dominium non tam extinctum quàm translatum fuisse.

Præscriptionis exceptio impedit litis ingressum cōtra Bal.

13 Apparet † similiter suspectū eē qđ Bal. & Sal. in auth. nisi tricennale. C. de bo. mater. sentiūt dum aiunt ꝙ prior dn̄s cuius fundus longo tē pore præscriptus fuit (quia secundū eos adhuc remanet dominus directus) si fundum illum petat non repelletur à limine iudicij, cuius cō trarium proximè ostendimus edocentes exceptionem præscriptionis impedire litis ingressum, quod & hoc casu affirmat Balb. ubi suprà uers. tertius est effectus post Felinū in rubr de præscr. col. iiij. quem ipse allegat.

CAP. LV.

1 *POenæ legales an naturaliter obligent; ardua, quæstio.*
2 *Pœnis an ex quadam æquitate obligemur.*
3 *Legibus consensu obligamur.*
4 *Obligatio naturalis ex delicto orta, an perimatur præscriptione ardua q.*
5 *Pœnalis obligatio extinguitur ipso iure præscriptione.*
6 *Conditionalia nil ponunt in esse.*
7 *Mors nil.*
8 *Mors sexis uenit.*
9 *Restituendi obligatio nō perimitur præscriptione.*
10 *Ius naturale est diuinum.*
11 *Bonæ fidei esse quando uideamur.*
12 *Restituendi obli. perimitur quando præscriptio currit contra scientem & pacientem contra communem.*
13 *Meum prodigere possum.*
14 *Intellectus ad titu. ff. C. & institu. ad legem Aquil. contra Doctores.*
15 *Intellectus ad titulos, ff. C. & institu. de furt. & de ui bono. rapt.*
16 *Restituendi obligatio non tollitur exceptionē contra Bal. & Imol.*
17 *Præscriptio non est pœna contra communem opinionem, quando currit contra ignorantem.*
18 *Pœna non datur culpa cessante.*
19 *Afflictio esse post non pœna culpa cessante.*
20 *Pœna culpæ par.*
21 *Præscriptio non est pœna etiam si currat cōtra sciētem contra communem opinionem.*
22 *Pœna spontanea non est pœna.*
23 *Pœna conuentionalis præscribi potest.*
24 *Actiones temporales præscribuntur etiam à sciēte.*
25 *Actiones temporales præscribuntur etiam cōtra clericos, & contra ecclesias.*
26 *Heres nunquam præscribit legatum contra Doctores.*
27 *Legatum non dicitur ius, quærendum contra Balb.*

QVO AD octauum † utrū obligatio naturalis, quæ oritur ex delictis præscriptione perimatur, primum enucleādum est, an ex delicto oriatur obligatio naturalis ad pœnam, qua in re uariæ sunt sententiæ, prima est existimātium cessare obligationem naturalem, ea enim ex consensu nostro oritur, l. non minores C. de transaction. l. sub specie, C. de postuland. l. consensu, in princip. l. obligationum substantia, ff. de action. & obligation. l. j. ff. de pact. in princip. institu. de obligatio. ex consensu, l. j. verb. naturali æquitati, ff. de acquirend. rerū domi. §. venditæ, & §. per traditionem, instit. de rerum diuisio. nec dubium est quin qui subtraxit rem meam lucrandi animum habuerit non autem pœnæ legali dupli, uel quadrupli se se obnoxium facere voluerit, & sic de reliquis maleficijs in quibus adest animus explendę voluntatis, aut uoluptatis nō aūt bonorū, aut substantiæ propriè ꝓdigendæ, & ita ut delinquens nō uideatur habere animū obligādi sese pœnę legali, & consequenter, ut pœnæ legali naturaliter non obligetur tenent Bartol. in d. l. j. numero vndecimo, ff. de conditio. & indebi. Bal. in authenti. ad hæc columna tertia, nume. 19. C. de vsuris Paulus Castrensis, & in l. si tibi decem, §. quidam. ff de pact. Ioannes Lupus de Paul. ruiu. in rubric. de donati. inter uirum & uxorem, §. lxvj. numero 24. Fortunius Garsia in l. legitima, ff. de pactis Gomesius in §. omnium, institu. de action. Franciscus Balbus de pręscriptio. par. j. quæstio. vij. Paulus Castrensis in l. quam Tuberonis, §. fi. ff. de peculio, Aries Pinellus de bonis mater. in autheuti. nisi tricēnale, numero 32. 1

Pœnæ legales an naturaliter obligēt ardua qō.

Contrariam tamen partem, ut naturaliter obligentur pœnæ legali delinquentes tenēt Angelus columna xx. in repetitio. l. j. C. de indit. Ioannes Imolensis in capitu. fina. de præscript. colum. xxiij. Accursius in l. j. §. ad bestias, uer. onerari, ff. de postulando.

Est † etiam tertia opinio eorum qui non tā ex suo consensu immediatè quàm occasionaliter eos ex æquitate quadam naturali contendunt obligari, quæ quidem æquitas dictat malefactorem puniri debere, & ita sentiunt Bartol. & Balbus ubi suprà, & ad hanc partem inclinant Angelus Aretinus in §. ius autem, numero septimo, institu. de iure natu. Ias. in l. j. §. sub- 2

Pœnis an ex quadā æquitate obligemur.

§.ſublata in prima lectu: & rurſus etiam in ſecunda lectu.ff.ad Trebellian.Andræas Alciatus in regula tertia præſumpt. xxxiij. numero quarto, Florianus in l.inde Neratius,§.final. ff.ad legem Aquil. Ioannes Faber in §. furtorum,inſti.de obliga.quæ ex delic.naſcun.

Quid dicendum?& nos in libr.j.§.x.nume. 665.de ſucc. crea. tenuimus ex ſuo conſenſu cum obligari, quod multis legibus & rationibus oſtendimus,quibus adde non minus no-

3 uam quàm egregiam rationem, † nã leges ex vero conſenſu noſtro obligant ciues l.j.in verbo,communis reipublicæ ſpõſio, hoc eſt promiſſio.ff.de legib.cum enim rogatur lex & populus conſentit ei iuxta,§.lex.inſt.de iure nat. ibi,veriſſimus conſenſus eſt.Sed & ei qui poſtea naſcuntur vel tunc aberant conſentire in re videtur quandoquidem ſub ea lege & conditione in illa republica vel regione vitam agere volunt vt legibus ſuis pareant non ſecus quam legibus contractuum reliquorum,quos quiſq; inirect:vt egregie edocemur de ſucc.,progreſſu lib.j.in præfa. & vt qui ſub conditione ſi nauis ex Aſia uenerit promittit, ea poſtea aduentante non poterit negare ſe ex conſenſu ſuo obligatum fuiſſe.§ ex cõditionali. inſt. de verb.oblig. quanuis ipſe promiſſor tacitus fortè cogitaſſet nauem illam nunquàm uenturam, ita & is qui expreſſim vel interpretatiuè legibus pœnalibus conſenſum præbuit, quaſi ſub hac conditione ſeſe obligatum voluit pœnæ legali ſi poſtea fortè ipſe legem tranſgrederetur,& is eſt verus ſenſus l.Imperatores,ff. de iure fiſci,ibi,te huic pœnæ ſubdidiſti,& l.fi. C.ad legem Iuliam maieſta.ibi, quodam modo ſua mente punitur ; Quinimò & in ſpecie alterum conſenſum,& ſic geminatum quo tempore ſponte deliquit præbere videtur vt in d.num.665.oſtendimus, eſtque magna vis geminationis,vt edocemur de ſucceſ.crea.§. iij.nume.13.facit l.non ſolum.§.j.ff.de iniur. l.j.in fin.ff.de furtis, & §.quia verè leonis, in verb.amatores periculi in auth.de non aliená.

Legibus conſenſu obligamur.

4. His prælibatis † ſunt qui vellint talem naturalem obligationem perimi qualis eſt Bald.& Ioannes Imolenſis & Frãciſcus Balbus vbi ſuprà quod obtinet quoad pœnam.Sed non perimitur quoad rei perſecutionem ſecundum Bald.vbi ſuprà Idem. Imola.& Balbus quoad hoc vt ipſo iure obligatio ad rem vel eius æſtimationem conſequendam non perimatur ipſo iure,cæterum ope exceptionis bene tollitur concurrenre bona fide præſcribentis ſecundũ Imolam vbi ſuprà quem improbat Balb.vbi ſuprà,quia in delinquente negat poſſe adeſſe bonam fidem, adde Balbũ vbi ſuprà in ij.par. iij.partis princ.q.xiij.nu.5.Fel.in c.fi.de præſc. col.ij.& iij.poſt Panor.ibi.

Obligatio nat.ex delicto orta an perimatur præſcriptiõe ard. quæſtio.

Elegans materia hæc eſt & parũ vt nobis videtur a noſtris digeſta aut compoſita ſunt ergo ſecundum doctores iam allegatos concluſiones ſequentes. Prima,quòd ipſo iure præſcriptione perimitur naturalis illa obligatio quoad pœnam. Altera † vt nũquàm perimatur 5 ipſo iure quoad rei reſtitutionem. Tertia ꝙ ope exceptionis bene perimatur etiã quoad reſtitutionem,dummodo ex parte præſcribentis adeſſet bona fides. Vltima quod ceſſante bona fide non contingeret præſcriptio rei reſtituendæ etiam ope exceptionis. Quoad primam concluſionem veriſſimum eſt perimi & ipſo iure eam obligationem naturalem poſt præteritum tempus legale huic rei definitum, nam ſi damnum tibi iniuria dedi, ſicq; incidi in legem Aquiliam punientem talem damnificatorem vel in duplo vel quanti retro plurimi fuerat ea res quæ modo læſa fuit,vel furtum feci & dupli vel quadrupli à lege pœna mihi impoſita fuit iuxta §.dupli,& § quadrupli, inſti. de act.aut vi,rapui rem tuam ſicque tripli pœna eſt,iuxta §.j.inſt.de vi bonorum raptorum, certè cum his omnibus actionibus & obligationibus lex ciuilis certum terminum metam & vitam definierit,non dubium eſt quin veluti ſub hac conditione eam pœnam uni impoſuerit & alteri policita fuerit ſi intra illũ terminum agatur & non aliter l.cum prætor,ff. de iudi.unde præterito illo tempore,ſicq; conditione minimè exiſtente debitum manet nihil, † quia ex tali conditionali policitatione 6 oblatione,aut promiſſione tantũ ſpes eſt debitum iri.§.ex cõditionali, inſt.de uerborum obliga.quæ ſpes expirat euanuitq; tempore illo præterito,ſicq; conditione illa expirante §. ſin autem ſub conditione.C.de cad.toll. & ferè per totum.ff.de condit.& dem.& quod tradunt Gloſſ.Bart.& omnes in l.item quia, ff.de pact.dum aiunt etiam tacitam conditionem omnem iuris effectum ſuſpendere, conditionaliaq; nihil ponere in eſſe conditione pendente,& lõgè minus ea defecta ut dd.ll.& l.ſi quis ſub conditione dandorum decem, ff.ſi quis omiſſa cau.teſt.Bar.& Soc.& omnes in l.quibus diebus.§.Termilius, ff.de condit.& dem. Glo.Bald.Sali.& alij ubi plenè per Petr.Philippum Corneum in rubri.& in l.j.C.de his quæ ſub modo,facit l.poſt aditam.C.de impuberũ. Sicq; obligatio illa naturalis ſi à lege poſita deſcendebat,uel quatenus à lege ciuili deſcẽdebat,non potuit non extingui uel ut rectius & aptius loquamur non uidetur nata, niſi dixeris(id quod magis eſt)nata quidem fuit, ſed

Pœnalis obligatio extinguit ipſo iure præſcriptione.

Cõditionalia nil ponuntur eſſe.

ſed tamen mortalis vt homo & reliquã ani-
miantia,non autem immortalis nata fuit, ſic-
que morte adueniente fuit reſoluta non aliter
atq; homo mortis aduentu reſolueretur,acco
modatiſſimaq; eſt hæc ſimilitudo.nam teſte
7 Seneca†mors nihil aliud eſt quàm terminus
Mors nil. vitæ,ſic ipſe ait poſt mortem nihil eſt,ipſaque
mors nihil,ſcilicet nihil aliud quàm terminus
vitæ,vnde Auſonius ſic cecinit.

Miremur periſſe homines,monumenta fatiſcunt.
8 *†Mors etenim ſaxis nominibusq; uenit.*

Mor ſaxis uenit. Ergo elegantius & certius eſt actionem illã
& obligationem natam fuiſſe interpretari,ſed
mori occidiq; ſua die adueniente non aliter,
atq; animãtia,quod obtiner quatenus ea obli
gatio à lege ciuili deſcendebat,quę ei certam
vitæ metã ſtatuit, ſed diuerſum videtur quo-
ad ius naturale vel diuinum quod reſtituendi
obligationi nullam temporis metam defini-
uit,ſed eam obligationem perpetuam eſſe vo
luit, nam & iure ciuili olim erant perpetuæ
obligationes vt in prin.inſt.de perpetuis & tẽ
por.actionibus,hæcq; obligatio naturalis qua
de agimus non tam á lege ciuili quàm à lege
naturali deſcendere fortè videtur, ſed re vera
non deſcendit à lege naturali vel diuina vlla
obligatio ad pœnam,ſed ad rei duntaxat ple-
nam reſtitutionem.iuxta illud præceptum nõ
dimittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum
c.non dimittitur,de reg.iur.lib.vj.pœna autẽ
inſuper adita eſt mere iuris ciuilis, ſicq; hoc
caſu merito per temporis præteritionem ex-
9 tincta fuit. Ex †quibus deriuatur uerisſimam
Reſtituẽdi obligatio non perimitur præſcriptione. eſſe ſecundam concluſionem exiſtimantium
(vt iam retulimus) integram manere obliga-
tionem naturalem ad rei damni'ue dati reſti-
tutionem,quia Deus & natura huic reſtituen
di legi certam viuendi metam non impoſuit,
10 aut definiuit,ſicque eam æternam eſſe maluit
Ius naturale eſt, diuinum. †ius enim naturale, & diuinum quod attinet
hanc ad rem idem eſt, quia Deus creauit na-
turam, ſicq; diuinum dicitur quia à Deo crea
tum,& naturale,quia hoc ius edocemur ab ip
ſamet natura etiam ceſſante doctore, & quia
cum ipſo humano genere hoc ius proditum
ſimul fuit inſt.de rerum diui.§.ſingulorum di
xi ſuprà c.xxvij.num.11.& cap.xxix.num.13.
quibus adde Alphonſum Caſtrenſem Theolo
gorum diſertiſſimũ ſic declarantem de pote-
ſtate legis pœnalis.ij.libr.c.xiiij pag.561.ergo
& ſi per temporis à lege ciuili definiti lapſum
ceſſet ipſa lex ciuilis quę nõ ſolũ damni rei'ue
reſtitutionem,ſed etiam aliam pœnam præſta
ri volebat,tamẽ ſuper eſt integraq; manet lex
naturæ,& Dei,quę licet pœnam non depoſcat
ret damniuæ reſtitutionem non remittit ita

Bald.Ioannes Imolenſis,& Franciſcus Balbus
vbi ſuprà ratiocinantur incauti & ſecuri nec
aduertunt,nihil tam naturali æquitati ſicque
ipſi iuri naturæ & Dei conuenire quàm volun
tate domini rem ſuam in alium transferre,
vel ei remittere volentis ratam eſſe.§.per tra-
ditionem,inſt.de rerum diui.l.j.cum ſeq.ff.de
acq.rerum domi.facit l.j.C.de ſacroſ.eccl.nec
refert hæc uoluntas uno,an alio modo colli-
gatur aut vtrum tacita an expreſſa ſit l.certũ.
ff.ſi cert.peta.l.j.§.fi.ff.de dote prælegat.l.j.vbi
plene Iaſ.in ſimili.C.qui admitti.Idem Iaſo.p
tex.ibi in l.cum ex filio,in princ.ff.de vulgari.
nec dubium eſt quin ſi ſciebas me tibi dam-
num dediſſe,aut contumeliam feciſſe, & tem-
pus,hanc ad rem perſequendam à lege defini
tum elabi paſſus fuiſti, tacitè ius tuum mihi
remittere & condonare uidearis.§.fi.inſti.de
iniur.Vnde ne ſecundũm ius naturę & Dei,&
ſecundum naturalem æquitatem rem tuã mi-
hi donatam aut alias conceſſam retinerem ẽt
te poſtea pęnitente, vt per totos titulos de do
na.ff.C.inſt.& in decret.& l.perfecta.C.de do
na.quæ ſub modo.iuncto d.§.per traditionẽ,
cum ſimi.ſuprà allegatis, ita & iſto caſu iure
naturæ & Dei tutus & ſuffultus retinere vide-
bor.Nam & cum expreſſis uerbis uel literis te
mihi ius tuum cõcedere diceres,huius tui ani
mi certam & indubitatam notitiam non há-
berem,ſed uerosimilem tantum,& ſolus Deus
id certo noſce poterat l.diuus.ff.de teſta.mil.
§.plane inſt.eod.tit.l.non figura l.obligationũ
ſubſtantia.§.fin. ff.de actio.& oblig l.non ſo-
lum,eo.ti.l.an inutilis.ff.de acceptil.Denique
non ſolum per talem ſciam & patientiam ius
tuum remittere mihiq; conceſſum uelle uide-
retis,quando mihi ex damno iniuria uel con-
tumelia tibi illata nullum emolumentum ac-
cederet licet tibi abſcederet (ut in terminis d.
§.fi.inſt.de iniur.) ſed etiam ſi & tibi abſcede-
ret & mihi accederet ſi tamen ex parte mea
adeſſet bona fides l.alienationis uerbũ.ff.de
uerb.ſigni.ibi nix eſt enim ut non uideatur,
id quod fuſius egimus in tribus c.pręcedenti-
bus.†Bona autem fides adeſſe intelligitur etiã 11
ſi ſim conſcius rei uel iuris alieni l.ſi id quod Bonæ fidei eſſe quãdo uideamur.
ff.pro dereli.Si tamen legitimam cauſam aut
occaſionem habui credendi dominum ius
ſuum remittere, aut mihi conceſſum uelle ut
ibi.Vnde utcunque initio malam fidem habe
rem & uitioſum ingreſſum per longisſimi tẽ-
poris præteritionem id uitium purgatur &
iuſte uideor opinionem mutaſſe, cępiſſeque
opinari dominum illum ius ſuum remiſſum,
mihique conceſſum uelle ut eſt uera & com-
munis opinio quam tenent Barto.colum.fin.
ad

ad finem & alij in l.fina.C.unde vi.ut exactius diffiniimus infrà,capitu.lxxv. numero.13.ergo cum præscriptiones currant contra ignorãtes non secus,quàm contra scientes, l.final. C. de longi tempor. præscript. si tibi coutumeliã personalem feci quam non ignotãs ex qua mihi nihil emolumenti accessit prterito tempore à lege definito obligatio perempta est, & præscripta.d.§.fina.institu.de iniu.intellige primo de obligatione quo ad pœnam quam non solum ciuilem, sed etiam naturalẽ dicere possumus, eo quòd naturalis obligatio est illa, quæ nascitur ex consensu nostro,capit.primo, de pact.l.j.ff eodem,l.j.ff.de constitu. pecun. l. non minores,C.de transaction. l. consensu. in princip.ff.de actio.& obligatio. in princ. insti. de obliga.ex consensu, nec dubium est, quin legibus ciuilibus suę ciuitatis consensum, quo tempore feruntur,& rogantur, uel postea expressim, aut tacitè à ciuibus approbantur, vnusquisque ciuium prębere intelligatur,l.j.in uerb.communis rei publicæ sponsio hoc est promissio,ff.de legi.iuncto,§.lex.institut. de iure naturali,text. in princip. institu.de obligatio. ibi,secundum nostræ ciuitatis iura. ubi plene significatur obligationem ciuilem, & naturalẽ pendere, & procedere ex iure ciuili cuiusque ciuitatis propter dictum consensum. Ad idem d. l. Imperatores,ff.de iure fisci,& d.l.fin. C.ad leg.Iul.maiesta.secundum quòd suprà initio huius,cap. exposuimus, & fusius in tribus, uel quatuor capitu.præcedent. Secundò intellige

12 quòd † perimitur obligatio naturalis quatenus etiam respicit damni dati emẽdationem, nam vt si rem meam læs isti, aut peremisti dãnificatus videor,ita si mihi ignominiam fecisti ex qua secũdũ mores hominũ honor meus læditur me damnificatum uideri nullus quomodo sanus,aut honore dignus sit abnegabit, cum honor sit cunctis rebus, & etiam vitæ præferendus argumen. l. Iulianus, ff.si quis omissa causa testamen.l.ij.§.penultim.cum præcedẽ. ff.de origine iuris, l.si filiam,& auth.sed si post uiginti.cum vtrobique à me ibi traditis, C.de inofficio.testamen.l.iij.§. si emancipatus, in uerb.nam si tam ignominiosam,ff.de bon.possession.contra tabul.dixi suprà, cap.xj. nume. 9.& capitu.xviij.siue ergo mihi in rebus, siue etiam in honore,& sic in persona damnum dedisti,ex quo nihil emolumẽti tibi accessit præteritione,& præscriptione temporis à lege definiti, non solum obligatio ciuilis ad pœnam, sed etiam obligatio tam ciuilis, quàm naturalis ad damni emendationem competens me sciente, & patiente ipso iure sublata est, per generalitatem, dict.§.fina.institu. de iniurijs,

Restituendi obl.perimitur quando præscriptio currit contra sciẽtẽ & patientem contra cõmunem.

& dicta.l.alienationis verbum, & dict.§. † per traditionem cum similibus,supra allega. libe- 13 rum enim fuit mihi non solum hanc piam remissionem facere, laudabilem,uel saltem tolerabilem, & minime reprehensibilem, sed etiam ius meum, & substantiam prodigere textus.egregius in l. sed & si lege,§.consuluit,ff. de petition.hæredita. ibi, dum re sua se abuti putant, l.prima.§.& magis uerbo prodegit, ff. si quid in fraudem patron.leg. quia autem, in princip.& §.primo.ff.quæ in fraudem credito. l non vsq;.ff.si quis à paren.manu.fue.dũ modo ei per sententiam iudicis non esset tanquàm prodigo notorio bonis interdictum et si re uera prodigus & esset & notorius esset ut est communis opinio doctorum secundum Alexand.& Ias.per text.ibi in l.is cui bonis, ff. de uerborum obligatio.

Meũ prodigere possum.

Vnde apparet errasse Bal.in d.authen.ad- 14 hæc,colum.iij.C.de vsuris contendens talem obligationem naturalem ad damni emendationem temporis à lege definiti præteritione & præscriptione non perimi ipso iure licet eũ sequantur Ioannes Imol.in d.capitu.fina.de præscript. column.xxiij.& Balbus de præscrip. parte.j.quæstio.vij. Et ita intelligo omnes leges & titulos. ff.C.& institu.de lege Aquilia. vel ad legem Aquiliam vt damnum iniuria datum ex quo damnificatori nihil emolumenti accessit hanc recipiat interpratationem.

Intell. ad tit.ff.C.& inst.ad l. Aqui.contra doct.

Ita etiam intelligo omnes leges & titulos 15 ff.& C.de furtis & inst.de obliga.quæ ex malefi.nasc.vt si rem tuam subtraxi,sicque emolumenti aliquid apud me est si per annos triginta tacuisti hæc res præscripta intelligatur, mihique per tuam scientiam & patientiam legitime acquisita, quia & si initio malam fidem habuerit, tamen postea ea purgata per tuam scientiam, & patientiam uidetur & ad bonam fidem redacta argumento l.si ego.§.j. ibi, per traditionem fortè aut per patientem ff.de publi.in rem acti.l.si quis diuturno, in principio,ff.si ser.vendi.iuncto dicto §.per traditionem, cum ijs quæ suprà diximus & plenius in tribus cap.præceden.licet contrarium uellent Balbus & Imola & Baldus ubi suprà quorum sententiam eo duntaxat casu tueri potest quando & initio mala fides inter fuit, & nondum tempore purgata, & ad bonam fidem legis præsumptione redacta fuit tunc enim & si tempore fortè breuiore obligatio, & actio ad pœnam sublata esset, ad damni tamen emendationem naturalis obligatio superesset, quæ quoad Deum perpetua est quandiu & præscripta non est & verosimiliter remissam,aut condonatam sibi fuisse is non potuit

Intell. ad tit.ff C.& inst.de furt.& de ui bo.rap.

tuit cogitare, aut non debuit cogitare.
16 Tertia conclusio quã uidentur tenere Imo
la, & Balbus vbi suprà vt ope exceptionis tan
tum non etiam ipso iure ea obligatio natura-
lis ad damni emendationem tollatur quando
ex parte præscribentis aderat bona fides vera
non est, quia ut iam edocti sumus tunc etiam
ipso iure perimitur.

Restituendi obli. nõ tollitur exceptiõe cõtra Bal. & Imo.

Vltima conclusio Imolæ ubi suprà, quòd
quandiu durat mala fides obligatio illa natu-
ralis ad damni emendationem, nec ipso iure
nec etiam ope exceptionis tollatur uera est;
quia eam obligationem quo ad Deum perpe-
tuam esse ostendimus suprà.

Ex superioribus apparet, quàm longè absit
à vero sententia eorum qui existimãt † præscri
17 ptionem esse pœnam id quòd ex professo con
tendit doctissimus frater Alphonsus Castren.
Theologorũ dissertissimus de potestate legis
pœnalis lib. ij. c. v. pag. 321. post Panor. in rubr.
de præscrip. Ioannes Andreæ in c. possessor, vbi
per Phil. Francum & nouissimos de regu. iur.
Fely. in d. rub. col. j. sequitur, & sæpe appellat
hanc communem opinionem Franciscus Bal-
bus de pręscriptio. par. j q. j. Hostien. in sum-
ma de præsc. §. j. & alij multi quos refert Balb.
ubi suprà, qui præscriptionis hanc tradit defi-
nitionem. præscriptio est ius quoddam ex tem
pore cõgruens legum authoritate uim capiẽs
negligentibus pœnam inferens, & finem liti-
bus imponens. perpendo verbum pœnam ne-
gligentibus inferens, nam, quòd præscriptio sit
pœna est omnino suspectum, quando præscri-
ptio contra ignorantes cucurrit iuxtà, l. fin. C.
de temporis longi præscriptio. tunc enim pœ-
nam esse impossibile est. † quia pœna non est
18 nisi propter culpam, l. j. ff. de iusti. & iure, l. j. ff.
de legib. docet Alphonsus Castrens. ubi suprà,
lib. j. pag. 39. cap. iij. cuius uerba, ita habent
deinde inquit aduertendum, quòd non omnis
passio quamlibet offensiua seu concomitãs si-
ue inflicta est dicenda pœna, nisi illa habeat ali
quem ordinem ad peccatum. Ideo Ioãnes Ger
son lect. j. de vita spiritali animæ, ait, pœnã,
19 & culpam dici correlatiuè, † & idem dicit de
punitione, & culpa propter, quòd afflictiones
quas iusti in hac vita sæpe sine culpa sua præce
dente tolerant non esse dicendas pœnas docet
Augu. lib. iiij. de ciuitate Dei, c. iij. Vnde Ho-
ratius Satyra. j. lib. j. sic ait.

Præscr. nõ est pœna cõtra cõmun. opi. qñ currit cõtra ignorantem.

Pœna nõ datur culpa cessante.

Afflictio esse põt nõ pœna culpa cessante.

Adsit
20 *Regula peccatis quæ pœnas irroget æquas.*

Pœna culpæ par.

Ergo quando contra me ignorantem tem
meam præscribi præscriptio processit non est
verum pœnam meæ negligentiæ impositam vi
deri, est enim tunc afflictio quædam infortu-
nium, aut casus damnum inferens, non tamen
ob culpam negligentiæ, uel alterius generis sic
in l. quæ fortuitis, C. de pignor. actio. diximus
multa in simili in cap. xxxij. nu. 5. & in c. xx. nu
mero 8. cum seq.

Quid † autem si cõtra scientem currat præ 21
scriptio? an tunc proprie dicatur pœna negli
gentiæ, & sustineatur superior communis o-
pinio respondeo minimè, nam vt pœna, sit o-
portet quòd sit inuoluntaria ut edocemur p
eundem Alphonsum Castrens. Theologorum
dissertissimum ubi suprà, lib. j. cap. iij. pag. 39.
cuius uerba, illa uerò pœna quam homo sibi 22
ipsi ex arbitrio suo inflixit, etiam si illam pro
peccatis sibi sumit non est proprie dicẽda pœ
na, quia ut sanctus Thomas, ait de ratione
pœnæ est ut sit contraria uolunati, & ita ait
diuus Thomas primæ sedundæ, quæstion. xlvj.
artic. vj ergo qui rem suam scit, & patitur præ
scribi eam, per hoc uel abijcere uel concedero
præscribenti uidetur d. l. alienationis verbum
d. §. fina. institut. de iniur. dict. l. si quis diutur
no, d. l. si ego, §. j. iuncto dict. § per traditionem
institut. de rerum diuision. cum similibus, su-
prà allegatis, & consequenter pœnam nullam
pati intelligitur, non magis, quàm si eam rem
donaret, iuxta titulos de dona. ff. C. & instit.
& in decreta. aut si eam pro derelicto habere
uellet iuxtà titulum, ff. pro derelicto, & iuxta,
dictũ, §. consuluit, & dict. §. & magis dict. l. nũ
usque dict. l. quia autem, cum alijs suprà alle-
ga. verissimè ergo sunt hæ duo conclusiones
contra cõmunes opiniones, suprà relatas pri-
ma, quòd præscriptio currens contra ignoran
tem non est, nec dicitur propriè pœna negli-
gentiæ, uel alterius vitij, Secunda, quòd longè
minus pœna negligentiæ dicetur quando cur-
rit contra scientes.

Præscr. nõ est pœna ẽt si currat contra scientem contra cõmu. opin.

Pœna spõtanea non est pœna.

Hactenus † de pœna legali quid in pœna cõ 23
uentionali? Franciscus Balbus ubi supra in se
cunda part. tertiæ part. principal. quæst. xiij.
numero 5. uersicu. sed moueo dubium, mouet
& vix aperit sententiam suam, ueritas est eam
præscribi posse non secus, quàm pœna legalis,
& fortè facilius cũ legales pœnæ iustiores ple-
runq; & sint & esse præsumantur, quàm con-
uentionales, ut plenè per Cagnol. in l. quod à
quoq; ff. de regulis iuris faciunt omnes leges,
& rationes, suprà allegatæ, quas non expedit
repetere.

Pœna cõuentionalis præscribi potest.

Quid † in actione de dolo, quę expirat biẽ 24
nio, l. fina. C. de dolo, uel in actione redhibi-
toria, uel quanto minoris, & in reliquis tem-
poralibus actionibus, quæ enumerantur per
Glos. magistram in prin. inst. de perpe. & temp.
act. & secundũ superiorẽ distinct. tenẽdũ est ẽt

Actiones tẽpales præscribũtur etiã à sciente.

 à sciente

á sciête præscribi posse, id quod Balb. admittit in d.q.xiij.post Panorm.& Felinum.in d.c.fi.& istæ sunt communes opiniones vt apparet ex congestis per eos, quibus quantum pespicuitatis addiderimus vos iudicabitis. Nec est uerum quod ait Balbus ubi supra num.7.versi.& notat latius post Panormi.in d.c.fin. colum.iij. versic.sed ego dubito, & ibi Felin.col.ij. versi. recipit tamen. Aiunt enim quòd post finitum tempus his temporalibus actionibus á lege ciuili signatum omne ius præscriptum manet, quando nulla culpa aut delictum præcesserat, secus inquiunt si præcesserat, quia tûc ea æquitas & iustitia puniendi perdurat, sed ipsi non aduertunt id duntaxat admitti posse quando is contra quem præscribitur.ignorans esset, secus si sciffet quia tunc ius suum vel remisisse videbitur vel condonasse per d.§.fin. insti. de iniur.d.l. alienationis verbû.d.l. si quis diuturno, d.l.si ego, §.j.iuncto.d.§.per traditionem, cum similibus & hæc legis ciuilis pręsumptio,naturali ꝑfecto & vero simili ratione nititur, sicq; eam lex canonica impugnare nô posset, etiam si vellet,nedum si non reperiatur (prout nô reperitur) id immutasse; vnde etiam in foro canonico id ius seruandum videtur arg.c.j. &.ij. cum ibi not. de noui oper. nuncia. quamuis in eodem luto hærere videatur idem Panor.in c. licet causam.col.xij.de probat.Pro nobis quia

25 communis opinio est quòd † in his actionibus temporalibus á iure canonico nihil est immutatum, adeo vt currant hæ temporalium actionum pręscriptiones á sciêtibus habitas etiam côtra clericos & côtra ecclesias vt tenuit Glo. in auth.quas actiones.C.de sacr.eccle. in verb. durantibus,quam Balbus vbi suprà num.8.qui sibi ipsi contrarius videtur, communiter approbatá esse, firmat & Felinus in c.de quarta propè finem de prescrip.& Panor.in c.cum causam,col.ij.de empt.& vendi.

Actiones têporales præscribûtur etiam contra clericos & côtra ecclesias.

26 His ergo rationibus euenit † vt hæres etiá sciens præscribat legatum contra legatarium qui per annos triginta illud nô petijt. quia eo tempore vel repudiare vel donatum hæredi velle videretur, Balbus d.q.xiij.num.9.Socinus consil.lxiij.in causa vertente. quem Balbus allegat & Anchar.in c. fine possessione, de regulis iuris lib.vj.

Hæres nû quá præscribit legatû côtra Doct.

27 Idemq; in iure adeundæ hæreditatis secundum Balbum qui in eo lapsus videtur quod in legato putauit esse ius quęrendum nô secus q̃ î hęreditate, nec meminit dominiû legatæ rei acquiri legatario ipso iure, diuersumq; esse in hæreditate.l.cû pater.§. furdo.ff. de lega.ij.l. á Tirio,ff.de furtis.l.si tibi homo.§. cum seruus, vbi plenè per Alex.ff. de lega.j.§. in nouissimo, C.de cadu.tollen.l.cû antiquioribus.l.qm̃ fororem.C.de iure delib.l.vnica.C.qui ante aper.

Legatû nô dicit ius quęrendû contra Balb.

Sed quod Doct.aiunt hæredê etiá scientem legatû pręscribere verû nô est.nã post têpus legale ad legati agnitionê concessum finitû,non tã iure pręscripto & aduêtitio q̃ iure ꝑprio hęreditario hęres rê legatá retinere dicit, & dominiû illius rei legatæ nunq̃ videt separatum fuisse ab ipsa hæreditate, sicq; nô tã translatû q̃ redditû intelligit, vt î simili ait lex filio quê ff.de lib.& post.ibi,nô tam translatus q̃ redditus videret tex.est in l.si tibi homo.§.cum seruus,cû ibi plenè not.p Glo.& Alex.ff.de lega.j. vbi habet legatû repudiatione vel têpore amissum haberi perinde ac si re vera relictû nunq̃ fuisset,aut ab ipsa hęreditate separatû expressius in l.legatarius.§.fin.ff. de lega.j.& in l.j. ad medium.ff.si quid in fraudem patro. ergo non est vsucapio,quia ipsa est noua dominij adiectio.l.iij.ff.de vsucap.sed hic hæredi nonum dominium non adijcitur sed pristinum retinetur,ergo non est præscriptio dixi de succ.crea. §.x.num.38.

CAP. LVI.

1. PRæscriptionis exceptio impedit litis ingressum.
2. Litis ingressus præscriptione an îpediatur quãdo per eã utile tantû dominiû queritur ardua.q.
3. Tempus omnia consummit.
4. Vrbium ruinæ.
5. Tempus alit omnia.
6. Tempus nil est insi nudum nomen, sicq; nil generat.
7. Tempus omnia transformat.
8. Elementa corrûpuntur & inuicem conuertuntur.
9. Terra fit pontus & è contra.
10. Tempus omne indiuiduum perimit quo ad formã,et corrûpit materiã ex qua rursus aliud generatur
11. Nil ut non generat aliquid, ita aliquid non potest ad nihilum reduci sed solum transmutari.
12. Principiata sunt qualia principia.
13. Mundus continet quatuor elementa quæ omnia generant.
14. Intellectu.l.iij.ff.de vsucap.
15. Tempus nil,mors nil est.
16. Intell.l.cum de in rem.ff.de usuri.

28 Vo ad nonum vtrum † pręscriptio vel pscriptionis exceptio impediat litis îgressum. cômunis opinio est quòd sic, ita tenent Bar.& alij in l.fratris.C.de transf.p tex.î l.fi.ff.p suo,ibi,vt sit litiû finis.l.sicut ad finê,ibi, nulli litê mouêdi ulterius facultatê patere cêsemus & Loês.in verb. moueat.C.de pscri.30.annorû vbi

Præscriptionis exceptio impedit litis ingressum.

vbi notant Bald. & Salycetus, & fusè per Felynum in rubrica, colum. iiij. de præscription. Præpositus in capitu. si quis per triginta, colū. prima cum sequent. si de feudo fuerit contro. Bald. in d. l. sicut, colum. secunda. Idem Bald. in l. fina. opposi. xiij. C. de edic. diui. Adria. Idē in repe. l. ij. colum. xx. ff. de iureiur. Philip. Decius consil. xxij. & pro tenui, Alexander cōsi. ccxij. viso & opportunè, in princ. lib. ij. Idem Alexand. in addition. ad Bal. in d. l. sicut, prope finem Per. Philippus Corneus, cōsi. xlvj. in cau sa, col. j. lib. ij. Franciscus Balbus de præscrip. part. j. q. ix. Salicetus in l. adulter. colum. fin. de adulteri. C. Bald. & Salicetus colum. fi. in auth. nisi tricennale ubi etiam nouissimi. C. de bonis mater.

Intellige primo quando prior dominus rē præscriptam uendicabat, & antequàm de suo antiquo dominio doceret cœpit liquere de præscriptione, secundum Doctores suprà allegatos per ll. iam allegatas. Deinde intellige et si prior dominus de dominio suo docuisset si pariter liquere cœpit de præscriptione secundum eosdem. Tertiò idem etiam si de exceptione præscriptionis pariter non cœpit liquere si tamen incontinenti probatio adducitur argumento l. ille à quo §. si de testamento. ff. ad Trebel. & in simili per Bart. col. ij. in l. naturaliter §. nihil commune vbi per Alexand. Ias. & Franc. de Ripa, ff. de acquir. poss. paria enim sunt quod aliquid sit liquidum, vel quod possit in continenti liquidari, ita Bald. & Salicet. per tex. ibi in l. neq; C. de compen. & per l. fin. C. eod. Alex. consi. clxj. viso puncto, ad fin. libr. ij. & consi. cj super quæsito lib. iiij. col. fi. Bart. & alij in l. iiij. §. condemnatum, ff. de re iudi. & per omnes Doct. in l. lecta. §. dicebā. ff. si cer. pe.

Limitant Felinus & Balbus vbi suprà primum quando ad impediendū litis ingressum hæc præscriptionis exceptio opponeretur, vt tunc id procedat nō sic si ad merita causæ opponeretur vt per Bart. in l. cum quærebatur. ff. iudi. sol. Deinde idem Felinus & Balb. limitant vt non procedat, quādo postquàm actor ius suum probauit, exceptio præscriptionis ad sui probationem latiorem requireret indaginem, argumento d. §. si de testamēto, cum ibi not. & ita significat tex. qui sic intelligēdus est in l. emptor. C. de temp. longi præs. Tertiò limi

2 tant Baldus & Salicetus in d. auth. nisi tricennale, vt† procedat quādo per præscriptionem quæsitum fuit directum dominium secus si vtile tantum, tunc enim ea exceptio non impediret litis ingressum. Ratio differentię quia priore casu constaret actorem actione ipso iure carere, sicq; à limine iudicij repellendus es set, posteriore vero casu non careret actione. Sed hanc limitationem improbant & rectè Felinus in d. rubr. & Franc. Balbus de præscript. par. ij. q. ij. num. 8. versi. tertius effectus frustra enim spectaretur euentus cuius nullus futurus esset effectus l. non cogendum. §. Sabinus. ff. de procu. l. qui vis, vbi multa in simili per Ias. ff. de verb. oblig. & in rub. eodem tit. l. hæc stipulatio, §. diuus. ff. vt legatorum nomi. cauea. quid ergo iuuaret præscriptio si nō repelleret priorem dominum vendicantem vel agentem, rursus si ea ad eum excludēdum potens est quid prodesset eum frustra admittere cum cōtinuò repellendus foret, si quidem in continenti ab ipso præscribente offerebatur probatio, vel si per confessionem agentis de ea iam liquebat. Quando autem dominum vtile & quando directum quæratur per præscriptionem iam suprà q. vij. disseruimus, & secundum opi. Felini & Balbi contra Salic. & Bald. erit quarta extēsio ad nostram regulam vt exceptio præscriptionis impediat litis ingressum non solum quando præscriptione directum dominium quæsitum esset, sed etiam si vtile tantum, & de hac materia dicemus multa in simili infra c. lxxxvij. & cap. lxxxviij. vnde quæ hic desunt petenda sunt.

Litis ingressus præscript. āo impediatur qñ per eā uti le tantum

dominiū quæritur ardua q.

Postremò videndum erit quare tanta vis tēpori attributa fuit vt vsucapione dominium rerum nostrarum adimeret vel peteret & in alium transferret, & sanè quæstio hæc & si primo aspectu affinis videatur quæstion. iij. suprà peractæ tñ lōgè ab ea differt, ibi. n. quas ob reã usucapio introducta esset, nūc autem agimus quas ob causas fuerit introducta, sicque nostra quæstio causam de præterito inuestigare noscitur, illa autem disceptatio vtilitates futuras intuebatur, atque ita vt differt causa impulsiua quæ respicit præteritum à causa finali quæ respicit futurum futurasq; res & vtilitates, ita hæc q. differt ab illa, hæc enim causa de qua modo agere sententia est, non ineptè occasio nominari posset, itaque si quæras qua causa seu occasione de præterito moti iureconsulti prohibuerunt mulieres esse procuratrices causarum, aut vetarunt pactum futuræ successionis, aut introduxerunt exceptionē Macedoniani respondeā, occasionē his rebus dedisse Calphurniæ impudicitia, vel improbitatem quorundam qui insidiabantur vitæ eorum quorum successiones ex pacto sperabant vel nephādam immanitatem quorundā filiorum familias qui mole debitorum oppressi parentum necem captabant, vt in l. j. ff. ad Macedo. & quod notāt Glo. in l. fi. C. de pact. & per Bar. & alios in l. demonstratio. §. quod aūt

ff.de cond.& dem.l.damus.ff.de cond.eau.da.
si quæras his in speciebus quæ nā esset causa
finalis vel vtilitas de futnto ob quā isthæc in-
troducta fueruut respondeam ue sexus mulie
brus impudentior fiat ne'ue liberi parentū vi-
tè in posterum mole debitorum excitati insi-
dientur aut improba spe hæreditatis futuræ
hoīes coutra alios quid machinentur vt dd.lo
cis habetur sic ergo & in proposito usucap io
fuit introducta ob has rēs causas'ue & vtilita
tes finales futurasq; ne dñia rerū essent in in-
certo,ne'ue lites essent innumeræ & immor-
tales, aut ne dñi rerum perpetua formidine
vexarentur earum amittendarum,vt diximus
suprà.q.iij.nūc aūt id agimus & inuestigamus
qua causa aut oceasione moti tantā vim lex tē
pori possessioni adiūcto dederit, verum id in-
de descēdat quod tēpus vt multis placuit oīa
cousumit & perimit, sicq; & in specie nostra
nihil mirum si rerum nostrarum domiuiū pe-
rimat. An quia tempus vt alijs placuit omuia
generat, sicq; dominium uon habenti potuit
facile tribuere. An forte (vt veritati ꝓximius
& vero similius est) quod tempus omnia com
mutat transfert, tradncit sicq; vnius res & do
minium ad alios transfert. † & tempus omnia
3 Tēpus oia consumit. cousumere & perimere docemur ab Ouid. 13.
Metamor. sic modnlante.

Sic magna fuit censuq; uirisq;
4 Vrbiū ruinæ. *Perq; decem potuit tantum dare sanguinis annos*
Nunc humilis ueteres tantummodo Troia ruinas
Et pro diuitijs tumulos ostendit auorum
Clara fuit Sparta, claræ uiguere Mycenæ
Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces
Vile solum Sparte est altæ cecidere Mycenæ
Oedipodione quid sunt nisi nomina Thebæ
Quid Pandoniæ restant nisi nomen Athenæ.

Et Horatius Oda.7.lib.4.

Quo pius Aeneas quo Tullus diues & Ancus
Puluis & umbra sumus

Et rursum idem Horat. paululū inferius ait,

Cum semel occideris & de te splendida Minos
Fecerit arbitria
Non te Torquate genus non te facundia non te
Restituet pietas
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum
Non lethea ualet Theseus abrumpere charo
Vincula perithoo.

Et Iuuenalis Satyra.10.

Longa dies igitur quid contulit, omnia uidit
Euersa, & flammis Asiam ferroq; cadentem.

Et Martialis lib.9.epigram.

Quid non longa dies quid non consumitis anni

Et Ouidius lib.4.de Ponto.

Tabida consumit ferrum lapidesq; uetustas.

Idem lib.15.Metamor.

Tempus edax rerum tuq; inuidiosa uetustas
Omnia destruitis, uitiataq; dentibus æui
Paulatim lenta consumitis omnia morte.

Et Claudianus lib.2.in Eutrop.sic ait.

Quid non longa ualebit
Permutare dies

Hactenus disseruimus vt tempus omnia pe-
rimat, vt autem omuia generet nonnulli volue
runt qualis sunt.
Olimpius Nemesianus Eclog.3.sic modulatur.

Omnia tempus alit 5 Tēpus alit omnia

Et Ouidius lib.4.de Tristibus.

Tempus ut extentis tumeat facit uua racemis.

Sed hæc non fiunt à solo tempore, vude ve-
rius est à terra reliquisq; elementis temporis
tractu id materialiter generari & produci, tē-
pus enim solum de per se est res omnino incor
porea, † sicq; nihil est uisi nudum ipsius tem- 6 Tēpus nil est nisi nudum nomen sicq; nil generat.
poris nomen, sicq; vt ex nihilo secundum Phi-
losophum, nihil fit. ita ex solo tempore quod
nihil materialiter est nihil generari potest.l.
obligationum ferè.§.placet.ff.de act.& obliga.
Tertia fuit opinio existimantiū tempore nul-
lum corpus perimi sed omnia transformari,
vnde Ouid.lib.15.Metam.sic modulatur.

Quæ quanquam spatio distant, tamen omnia fiunt
Ex ipsis & in ipsa cadunt: resolutaq; tellus
In liquidas rarescit aquas, tenuatur in auras,
Aeraq; humorabit, dempto quoque pondere rursus 7 Tēpus oīa transformat.
In superos aer tenuissimus emicat ignes.
Inde retro redeunt, idemq; retexitur ordo,
Ignis enim densum spissatus in aera transit,
Hinc in aquas, tellus glomerata cogitur unda,

Et Manilius lib.1.Astronom.

Ignis in æthereas uolucer se transtulit auras,

8 Elementa corrūpuntur & inuicem cōuertūtur. Et Ouid.lib.15. Metamor.

Omnia mutantur, nihil interit, errat, & illinc
Huc uenit, hinc illuc,

Et ibidem.

Cum sint huc forsitan illa.
Hæc translata illuc, summa tamen omnia constant,
Nil equidem durare diu sub imagine eadem 9 Terra sit pontus & è contra.
Crediderim, sic ad ferrum uenistis ab auro
Secula, sic toties uersa est fortuna locorum.
Vidi ego, quod fuerat quondam solidissima tellus
Esse fretum, uidi factas ex æquore terras.

Et Ouid.lib.15.de Metamor. 10 Tēpus oē induiduū perimit quo ad formā, & corrūpit materiam ex qua rursus aliud generatur

Nec species sua cuique manet, rerumq; nouatrix
Ex alijs alias reparat natura figuras.

Vides ergo tres Philosophorū varias, inter
seseq; dissidentes sententias, prima est existi-
mantiū tempus omnia consumere, quę vt sim
pliciter sumpta vera nō est, ita bene intellecta
ex parte tueri pōt, tēpori enim nihil tam pro-
priū quàm omne induiduū omnē figurā seu
formam

formā ſpecificatā conſumere, ut multis ſuprà oſtendimus & congerit nō pauca Andræas Tiraquel. de præſcri. §. j. Glo. iiij. propè finē à quo nullū verbū mutuati ſumus, & ea figura ſeu forma ſic cōſumpta ad nihilum omnino reducit, etenim ſi ex maſſa auri argēti luti ceræ'ue formam ſpeciem'ue aut effigiem feceris cōllaueris, ſi rurſus eam infectā reddideris, iam ſemel perijt, nec eandem met numero reuocare aut reparare poteris, quāuis aliam eiuſdē met modi eius loco ſuffeceris, deperijt enim illa ſemel, & iſta eius loco ſuffecta, & ſi priori ſimilis eſſe poſsit, eandē tamen eſſe minimè poterit, nōn magis q̄ uerbum ab ore ſemel emiſſum quod (teſte Horatio) euolat irreuocabiliter,

Et ſemel (inqt) emiſſum uolat irreuocabile uerbū ergo ut & ſi aliud verbū priori oīno ſimile ore formaueris nō idē verbum eſt, ſed aliud vtcūq; priori ſimillimū, ita cū hoīes armenta, pecudes, genus omne ferarū, aut uolucres, aut piſces occidunt, eędē res numero nō redeunt, quoad eandem formam & figuram & hac habita ratione tēpus rectiſsimè dicitur omnia perimere.

11 Nil ut nō generat aliquid ita aliqd nō poteſt ad nihilū reduci ſed ſolum trāſmutari. Cæterum† quia materia illius rei formatæ, & pereuntis ad nihilum reduci non potuit (ut enim ex nihilo nihil fit, ita aliquid ad nihilum reduci non eſt poſsibile ſecūdum philoſoph.) ideo tempus habita materiæ ratione dicitur omnia nouare, permutare, commutare, transformare, traducere, trāferre, vt enim nihil manet ſub imagine eadem, ita omnia manēt ſub diuerſis formis & imaginibus ſeu figuris: primum enim occidunt, deinde corrumpuntur, poſtremò transformantur ſeu conuertuntur, nam ſecundum philoſophum corruptio vnius eſt generatio alterius, id quod non minus eleganter quàm uerè philoſophi & vates. ſuprà

12 Principia ta ſunt qualia principia. relati cecinerunt. Etenim† qualia ſunt principia talia ſecundum philoſophum ſunt principiata, tradit Bal. in l. j. ad finem. C. ſi quis omi. cau. teſt. & And. Tiraquel. de pręſcrip. §. j. Glo. ij. ſed principia hoc eſt quatuor elementa ex quibus omnia gignuntur ſunt conuertibilia; nam terra in aquas, aqua in aerē, aer in ignes viciſsim conuertuntur, ergo neceſſe eſt ut omnia corpora inde naſcentia ſimiliter ſint conuertibilia, quòd elementa autem inuicem ſint conuertibilia ſupra autoritate poetarum oſtendimus, quòd verò ex ipſis elemētis reliqua omnia generētur indubitata poetarum & philoſophorum ſententia eſt. Vnde Ouidius libr. xv. Metamor. ſic cecinit.

13 Mundus continet †*Quatuor æternus genitalia corpora mundus continet,*

Deniq; cum ius naturam anxiè imitetur, §. minorem, inſtitut. de adoption. l. adoptio, ff. eodem titu. l. ſi quis poſthumus, in princip. l. filio quem, ff. de liber. & poſthum. cumq; ipſa natura nullum corpus ſemel generatum perimat, & ad nihilum reducat, ſed duntaxat cōuertat, & transformet (ut iam diſſeruimus) cōſequens ſit, ut præſcriptiones à iure inductæ nullum dominium perimant, aut aliud ius ſed tantum de vno ad alium transferant† & ita eſt nouè declaranda, l. iij. ff. de vſucapion. ibi dominij adiectio. — quatuor elementa quæ oia generant. — 14 Intell. l. iij. ff. de vſucap.

Deniq; cum tempus quòd nullum omnino corpus extinguit, ſed omnia permutat, tradit & transformat, ut iam diſſeruimus, conſentaneum ſit ut non extinguat, ſed tantum transferrat ius præſcriptum, ut ſic lex naturam imitetur. operæpretium eſt uidere quare ius proprietatis transferat ad habentem ius momentaneæ, & uilis poſſeſſionis, cum ex diuerſo potius fieri debere videretur, ut ius poſſeſsionis tā quàm uilius, & debilius ſequeretur ius proprietatis utpote principalius, argumen. l. primæ, & ſecundæ, ff. de pecul. capit. acceſſorium, de regulis iuris libro ſexto. iuncta rubrica. C. ſi de momenta. poſſeſſion. fuerit appella, ſed non eſt uerum quòd inter ſe habeant ſe tāquā principale, & acceſſorium, l. naturaliter, §. nihil commune, ff. de acquiren. poſſeſsio. ubi poſſeſsionem, & proprietatem nihil inter ſe cōmune habere affirmat Iureconſultus, & poſſeſsio antiquior, & prior eſt, quàm dominiū ipſaq; poſſeſsio tanquàm cauſa materialis, ante materparit & generat dominium, l. prima, in princip. ff. de acquirend. poſſeſſio. ibi dominiū que ex naturali poſſeſsione cæpiſſe. ſicq; mirū non eſt ſi dominium reuertatur ad poſſeſſionē tanquàm ad ſuam cauſam, quia omnis res facile reuertitur ad ſuam cauſam, l. ſi vnus, §. pactus ne peteret, ff. de pact. Vnde Boetius ſic cecinit.

Repetunt proprios queq; recurſus
Redituq; ſuo ſingula gaudent
Nec manet ulli traditus ordo
Niſi quòd fini iunxerit ortum
Stabilemq; ſui fecerit orbem.

Deniq; † tempus nil eſt materialiter, ſed eſt nudum nomen, non ſecus, quàm mors quæ teſte Seneca nihil eſt niſi terminus vitæ, ergo ſentit Seneca terminum quoq; quemlibet & ſic tēpus nihil eſſe, niſi nudum nomen non aliter atque mors, quam nihil eſſe eleganter demonſtrauit. 15 — Tēpus nil eſt.

Cum† ergo tempus materialiter nihil omnino ſit, ſitq; nudum nomen & vmbra, ex eo quòd generari nihil poſsit, quia ex nihilo nihil fit ex ſententia philoſophorum quos ſuprà re- 16 — Intell. Leū de in rem ff. de uſuc.

retulimus,exinde colligitur, quòd non potuit quicquàm alicui dare quia nemo dat qđ non habet l.traditio,ff.de acquir.rerũ domi. sicq; dominium post tempus lege definitum quod alicui dat alteri prius vt ademisset necesse est, sicq; non tam dare quàm id ius transferre uidetur,non secus quàm ventus qui flatu violento sicas arenas hinc tranfert illuc, sed eas minimè generauit,vnde si piscandi ius in flumine publico aliosq; piscari prohibendi tempore quæsiui id ius vt reliquis ciuibus per prius ademptum videatur, sicq; non tam datum q̃ translatum intelligatur necesse est, licet contrarium tenuerint Bald.& Angel.& Faber & Franciscus Balbus ut diximus infra c.lxxxix. nume.38.Vnde cum similiter in terminis l.cũ de in rem uerso,ff.de vsuris, & in pluribus q̃ quinquaginta iuris speciebus quas argu.illius legis definiunt Doctores vt plenè retulimus infra par.iij.per totam,ipsi intelligant contingere præscriptionem temporis cursu nos aduertimus eam non esse præscriptionem,aut substã riam, sed duntaxat iuris ex uarijs causis antea nati præsumptiuam probationem sicq; in contrarium admitti probationem ad illius iuris præsumpti exclusionem,quòd non fieret si præscriptio uera esset,ut etiam attigimus prope finem huius tractatus. Vnde impossibile est,quòd solum tẽpus per se pariat obligationem personalem in futurum sine ulla conuentionis,uel alterius modi præexistẽte materia, cum ipsum tempus nihil sit & ex nihilo nihil

17 fiat,† & is est uerus sensus, l.obligationum ferè,§.placet ff.de actio.& obligation.dum ait,

Intell.l.obligationũ.§. placet, ff.de act.& obl.

quòd tempus non est modus inducendæ obligationis, illi enim iureconsulti enixè naturalem philosophiam,& naturam sequebantur, & imitabantur,l.adoptio, ff.de acquiten. rerũ

18 domin.§.minorem institu.eodem titulo.† Et

Intell.l.nemo pôt,ff. de lega.j.

hac ratione etiam tempus actionem personalem perimere non poterat, ut dicitur in d.§. placet,& in l. nemo potest,ff.de leg.primo quia secundum veram,& naturalem philosophiam ut ex nihilo nihil fit, ita ècontra quod aliquid est nunquàm reducitur ad nihilum, ut suprà ostendimus ex philosophis, nisi eodem modo dissolueretur quo colligatum esset,l.nihil tam naturale,ff.de regu.iur. capitu.omnis res,eod. titulo per totum institu.quib.mod tolli.oblig. Sicq; solo tempore obligatio semel nata perimi non poterat, ut dd.ll.& in pr. institu. de per

19 pe.act. †Sed ab hoc iuris rigore Imperatores

Intel. l.sicut l.oẽs. C.de pręs. xxx. annorum in pr. inst.de pp. act.

postea recesserint ut ibi,& l.sicut, l.omnes, C. de præscriptio.xxx.annorum id quod & fecerant ipsi Iureconsulti in actionibus,& obligationibus,quę nõ ex materia cõsensus expressi. aut pręsumpti præexistente, sed ex quadam naturali æquitate dabantur, ut §. fina. institu. de iniur. l.quod si nolit, §.penul.ff.de ædil. edi. l.fina.cum simil.C.de dolo.l.fi.& per totum,C. de temp.in integ.resti.

CAP. LVII.

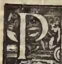
1 *Possessio ciuilis, & naturalis requiritur ad præscriptionem.*
2 *Possessio ciuilis sufficit ad præscriptionem.*
3 *Possessio naturalis an sufficiat ad præscriptionem.*
4 *Possessio naturalis sola an sufficiat ad præscript. usufru.*
5 *Possessio quæsita per constitutum uel precarium an sufficiat ad præscr. ardua quæstio.*
6 *Possessio naturalis sola an sufficiat ad præscribendum etiam si ciuilis ab alio teneatur, ardua q.*
7 *Prodigere nullus præsumitur.*
8 *Occidere an liceat hominem pro rerum defensione dua quæstio.*
9 *Homo homini quantum debeat.*
10 *Defensio licita.*
11 *Conscientiæ in foro opi. facientis inspicitur.*
12 *Facti appellatione etiam non facere continetur.*
13 *Præscriptio quare inuenta.*
14 *Dominij signa.*
15 *Ratio expressa in lege est lex uerè.*
16 *Possessio naturalis iustior, quàm ciuilis.*
17 *maioratus in successorem uel etiam in hæredem continuatur possessio naturalis.*
18 *Possessio continuata uidetur in hæreditatem ad explendam præscriptionem cœptam, nisi naturalis possessio ab alio occupetur.*
19 *Possessio ut continuetur in hæredẽ uel in maioratus successorem intelligitur nisi naturalis possessio ab alio occupetur, ardua q.*
20 *Lex Taurina.45.*
21 *Possessio naturalis quid sit.*
22 *Possessio. uel occupationis ius olim, erat in rebus soli.*
23 *Dominium mobilium, & se mouentium erat etiam iure primæuo.*
24 *Possessio etiam naturalis solo animo retinebatur iuregentium etiam primæuo.*
25 *L.45.Tauri intellectus.*
26 *Possessio ab illo tertio licitè an illicitè capiatur multum interest.*
27 *Possessio quæ ipso iure in maioratus successorẽ, uel in hæredem transiuit cœpta corporaliter fuit ab tertio sine uitio utilis est regulariter ad præscr. contra Doctores.*
28 *Possessio dicta non interest occupetur à tertio hereditate iacente, an postea, contra Clau.*
29 *L.45.Taur.extenditur.*
30 *Statutum Mediolani.*

31 Pos-

31 *Possess. occupauit tertius, an sit nilipendas.*
32 *Possessio naturalis non est in quatuor speciebus hic relatis contra Doctores.*

SECVNDA PARS PRINCIPALIS ad possessionem, & traditionem pertinens.

1 Posses. ciu. & nat. requiritur ad præsc.

Ossesio † in præscriptione requiritur capit. sine possessione de regulis iuris, l. vnica, C. de usucapion. transfor. in princip. institu. de vsucapion. l. j. & iij. ff. eodem tit. cum similibus & sufficit ciuilis, & naturalis ut dd. ll. Secundò intellige solam ciuilem sufficere, l. j. §. per seruũ qui in fuga, ff. de acquiren. possession. & ibi tenet Bartol. Aretinus, Alexan & Ias. idem Bar. in l. iij. §. ex contrario, ff. de acqui. posses. col. iij. ubi Ias. colum. v. & Alex. glo. j. in gl. mag. ad finem ubi etiam Ias. in l. j. C. de seruis fugit. Frãciscus Balbus de præscrip. in iij. part. princ. q. ulti. Ias. in §. rursus, col. x. institu. de action. Petr. Philippus Corne. consil. xvj. uiso primo themate, colum. iij. lib. 2. Aretinus in §. j. instit. de usucapion. Ioannes Imolensis, & Franciscus de Aretio in d. §. ex contrario, Andræas Tiraquell. de constitu. parte j. numero 17. qui hanc ait esse communem opinionem. est communis opin. secundum Balbum ubi suprà. † Sola autẽ naturalis possessio quandiu ciuilis ab alio retinetur non sufficit, ut est receptissima opinio eorum omniũ quos suprà retulimus. † Quod obtinet quantum ad dominium acquirẽdum nam quo ad acquirendum ius inferius dominio puta vsumfructum uel superficiem sufficeret sola naturalis possessio, ita Barto. in d. §. ex contrario, cuius opinionẽ improbant ibi Bal. Angel. Ioannes Imolensis, Paulus Castren. Alexand. & Aretinus & alij communiter teste Balbo ubi suprà qui eandem impugnat, Paulus in l. fi. in fi. C. de longi temp. præscri. Calderinus consil. v. sub rubric. de præscrip. quia inquiunt & si fructuarius & superfructuarius naturaliter tantum nõ etiam ciuiliter possidere dicantur, id intelligitur respectu totius rei, nam respectu ipsius usufructus ciuiliter, & naturaliter possidere intelliguntur, l. qui vsufructũ, ff. si vsufr. pet. l. fi. ff. vti possit. Et ꝙ sola naturalis possessio non sufficiat ad præscribendum quãdiu alius ciuilem retinet, tenet etiam And. Tiraquell. vbi suprà nu. 18. & Dinus in c. fine possessione, col. pen. de reg. iur. lib. vj. per l. acquiritur, §. fin. ff. de acqui. rerum domi. l. Celsus §. Iulianus, ff ad exhiben. l. j. §. pe. ff. de acq. poss.

2 Poss. ciuilis sufficit ad præscr.

3 Poss. nat. an suffic. ciat ad præscrip.

4 Poss. nat. sola an sufficiat ad præscr. vsumfr.

5 Poss. quæ-

Illud autem dubium est † an possessio per actum ciuilem tantum non etiam naturalem acquisita (quale est per constitutum vel precarium, vel per retentionem? vsusfructus, vel per traditionem instrumenti de contractu confecti) sufficiat ad præscriptionem? & non sufficere voluit Andræas Barba. in c. ij. col. viij de cõsuetudine post Glo. & Pauor. quos allegat, sed tamen in contrarium est verior & receptior opinio quam tenuit Iaco. Butrig. in §. sed istæ quidem, inst. de actioni. Bar. in l. Celsus, col. ij. ff. de vsucap. Bal. in l. nullo, in fi. C. de rei vend. Idem Bal. in l. j. ad mediũ. C. pro donato. Guid. Papæ decis. ccclvj. quos & quot effectus, col j. Petrus Anchara. consi. ccccxix. in causa, col. ij. Alex. consi. lxxviij. viso processu. col. iij. versic. vlterius etiam, lib. vj. qua de re per Franc. Are. Alex. Ias. & Aquensem in l. Pomponius. §. si is qui precario, ff. de acq. poss. Francis. Balbus in rep. l. Celsus, col. xxj. versi. successiuè, ff. de vsucap. & hæc conclusio vera est, nam cum leges his casibus proclament translatam esse possessionem iuxta l. quod meo, in prin. ff. de acqui. poss. l. j. §. si iusserim, cum ibi notatis eod. tit. l. j. C. de dona. consequens fit vt cum suis effectibus transire & acquiri videatur, ne sine effectu frustraq; transijsse acquisitam'ue fuisse videatur contra l. non cogendũ, §. Sabinus, ff. de procura. l. hæc stipulatio. §. diuus, ff. vt legatorum noui. caueatur l. qui bis, vbi plenè in simili per Ias. post alios. ff. de verb. obligat. l. qui sic. ff. de solu. l. ij. C. commu. de lega. ne'ue lex verbis nõ rebus imposita uideretur contra dictam l. ij. Rursum si ea possessio suos effectus habitura est nulla ratio suadet vt hoc præscribendi effectu careat, non magis quàm reliquis iuris effectibus, nisi nominatim aliqua lege id cautum reperiretur, id quod non reperitur ergo dicendum est hoc effectu cariturã minimè esse declara vt in fi. huius cap.

sita per cõstitutum uel precariũ an sufficiat ad præsc. ard. q.

Et hanc sententiam ut naturalis possessio nõ sufficiat ad præsc. olim securus in cautusq; tenebam, nũc autem moueo nouum dubium ab alijs non animaduersum, (quod meminerim) nam si communis opinio suprà relata vera esset, non raro quinimo ferè semper consultissima præscriptionum prouisio vtcunq; utilissima sit eluderetur, † pauci enim admodum pauci, sunt, qui res suas velint iactare aut prodigere l. cũ de indebito. ff. de probati. res enim sunt veluti altera uita l. aduocati, cum ibi not. per Glo. & Doct. C. de aduo. diuersorum iudi. † adeò vt pro rerum nostrarum defensione hominem occidere non aliter liceat, atque pro defensione corporis nostri dum modo ea defensio fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, ut est receptior opinio quam tenent ut affir-

6 Poss. naturalis sola an sufficiat ad præscribendũ etiam si ciuilis ab alio teneatur ard. q.

7 Prodigere suum nullus præsumitur.

8 Occidere an liceat hoiem pro rerum de-

fensione ard.q. affirmat Iaſ.communiter Doct.ita Iaſ.in l.vt vim.ff.de iuſt.& iur. & ibi Ioannes Oroſcius, & Carrerius in ſua praxi. fol.106.nu.31.Bern. Diaz de Luco in regula. dxcvij.qui alios allegant.Sed tamen non fortè pauciores tenent cõtrariam partem negatiuá,quos refert Felinus qui hanc negatiuam partem receptiorem eſſe exiſtimat in c.ij.de homicidio, nu.4.

9 Pro hac poſteriore parte philoſophi naturales ex ſententia Platonis & Ariſtotelis adducere ſolent ꝙ iniuria potius ferenda eſt q̃ inferenda,ſicque is vir bonus dicitur qui prodeſt quibus poteſt,nocet autem nemini,ita Cicero libr.iij.offici.& ibi libr.j.idem ait homines hominum cauſa ſunt generati vt ipſi inter ſe alij alijs prodeſſe poſſent, Et rurſus libr.ij.ait proximè & ſecundum Deum homines hominibus maximè vtiles eſſe poſſunt.Et rurſus iij. lib.ait hoc natura præſcribit vt homo homini quicunq; ſit ob eam ipſam cauſam tantum ꝙ is homo ſit conſultum velit,ſed iſt hæc omnia charitatis & perfectionis ſunt & etiam neceſſitatis eo caſu quo ſine ſuo periculo homo id facere poſſit, non ſic ſi ipſe periculum ſubeat ob alterum hominem ſaluandum, præſertim ſi ab ipſomet homine quem ſaluum eſſe curabat periculum ſibi immineret, & ideo iure ē͂t naturali & diuino furem nocturnum occidere fas eſt,eo ꝙ & ſi ille rerũ ſubtrahendarũ cauſa domum noſtram ingreſſus principaliter videatur,periculum tamen eſt ne etiam uitã noſtram ad oriatur quo tutius res noſtras rapere poſſit & per Domi.Sotum de iuſt.& iur.lib. v.in prin.cum ſeq.q.

Homo homini quã tũ debeat.

Id quòd formidari in eo qui res noſtras inuaderet non minus iuſtè, ſed fortè iuſtius poſſet, ut ille qui uiolentus, & iniuſtus res noſtras inuadit etiam uitam nobis eripere ſtudeat, quo liberius,& tutius res noſtras arripere arreptiſque potiri poſſit,& charitas bene ordinata debet(ut patet) incipere à ſeipſo per l. præſes, C.de ſer fugiti.& iniuria eſt omne, ꝙ

10 non iure fit,vt in princip.inſtitu.de iniur.† iniuriam autem propulſare, & uim iure naturæ fas eſt,l.ut uim ff.de iuſt.& iure,ibi,ut vim atque iniuriam propulſemus,& ex rebus uita ē͂t pendere intelligitur l.aduocati,cum Gloſſ.C. de aduo.diuer.iudiciorum.Ergo in foro contentioſo is ſine dubio tutus erit, in foro autẽ conſcientiæ idem erit ſiquidem periculũ corporis ſui formidauit d.l.vt vim, ibi, ob tutelã corporis ſui,quod obtinet primum quando iuſtam formidandi cauſam habuit vt ibi. Deinde etiam ſi minus iuſtam ſi tamen re vera tibi, iuſta uiſa fuit,argu.l.quia poterat,ff.ad Treb.

Defenſio licita.

11 †Quid enim peccauit quoad Deum qui ab ipſomet non fuit clariore iudicio & ratione præditus, ſed iudicauit ſecundum rationem à Deo ſibi conceſſam,in hoc ergo uerificatur illa Horatij ſententia ſic canentis.

Conſcię in foro op facientis. inſpicit.

Hic murus æneus ſto.

Nil *conſcire ſibi nulla paleſcere culpa.*

Cum ergo(ut è diuerticulo ad uiam redeamus)nullus prę̨ſumatur ſuas res (in quibus ſalus & uitæ conſeruatio conſiſtit)uelle negligere aut prodigere,cũq; p hoc qui res ſuas ab alio poſſideri intelligunt continuo eas uendicaturos uero ſimillimum ſit, ſupereſt ut prę̨ſcriptiones per raro currant, niſi cõtra ignorantes & abſentes, qui uel nullo fere modo uel nõ facile poſſunt rebus ſuis proſpicere ac conſulere & ideo regulariter præſcriptiones iniquũ præſidium appellantur,quòd iniquum ſit & contra ius naturæ alterũ alterius iactura locupletari ſine facto ſuo,l. id quòd noſtrum,ff.de regul.iuris.l.iure naturæ,eod. titu.l.nam hoc natura,ff.de condit.indeb.tradunt plenè,Decius & Hieronymus Cagnolus in l. iure naturæ, ff. de regulis iur.& Franciſ.Balbus de præſcrip.in prima par.prin.q.v.& licet †facti appellatione etiam non factum contineatur.ut inſt.de nupti.§.ſi uxor.ibi,melius eos facturos ſi ſe abſtinerent, & notaut Decius & Hieronymus Cagno.in d.l.id quod noſtrum,text.vbi not. Carolus Ruinus in l.iiij §.Cato.ff.de uerb.oblig. & eſt Ruinus ibi,col.j.lect.j.l.ſi ita ſtipulatus eſſem per te non fieri.ff.de verb.obliga.tamẽ qui res ſuas ſcit uſucapi uel præſcribi,idq; patitur iam ſatis ex facto ſuo res ſuas amittere uidetur ut dd.ll.& per Balbum Decium & Cagno. vbi ſuprà bonus tex.in l.alienationis uerbum ff.de uerborum ſignifi.l.ſi quis diuturno,in pr. ff.ſi ſer.uendi.§.fin.inſti.de iniur.l.ſi ego.§.j. ibi, patientiam, ff.de publi.in rem acti. l.ſi id quod uerbo. quaſi uolente & concedente, ff. pro de reli.l.iam dubitari,verb. ſponte ſua, ff. de hæredib.inſtituen. Cæterum quando præſcriptio aut uſucapio contingit(ut plerunque fit)contra ignorantes(quia ſcientes per raro res ſuas præſcribi patiuntur)tunc ceſſat illa ratio, & negari non poteſt, quin ſit ea iniquitas, uel eſſe uideatur ſecundum Doctores communiter, qui (iudice me)longe falluntur & ſuprà part.j.q... .non minus utiliter, quàm nouè noſtram præſcriptionum materiã parum viriliter ab eis fuiſſe defenſam oſtendimus,eaſque ab omni iniquitatis nota purgatã reddidimus. Verum cum per raro niſi contra ignorantes currant præſcriptiones euenit vt ſi alienius abſentis,& ignorantis rem capi ab alio tertio,qui eam mihi uendidit,aut donauit aut dotis nomine dedit, aut legauit, ſicque eam

12 Facti app. et non facere condi netur.

rem eam per tempus lege definitum possedi,& cōsequenter ex hoc titulo,& bona fide præscripsi, ea præscriptio ex ui possessionis duntaxat naturalis non etiam ciuilis contigisse videatur, nam absens ille illius rei suæ ut domi nium ita & ciuilem possessionem animo reti nebat,l.tertia,§.in amittenda,ff.de acquiren. possessio.& cum rem suam à me possideri ignoraret nō potuit videri animo possidere desijsse,sicq; ciuiliter possidebat,ergo,ego ciuiliter quoq; eādem rem eodem tempore possidere non erat possibile,l.tertia, §.ex contrario, ubi tenent Barto. & communiter Doctores,ff.de acquiren.possesſion.ergo solam ipse naturalē possessionem quanuis non iniustam habebam ex viq; ipsius præscripsi sine vlla omnino ciuili possessione.

13 Præscrip. quare inuenta. †Hoc probatur non minus egregia, quàm noua ratione,nam præscriptiones fuerunt introductæ,ne dominia rerum essent sub incerto,l.j.ff.de vsucap. ne'ue lites essent immortales,l.fina.ff.pro suo,& ne rerum possessores perpetua formidine rerum amittēdarum præmerentur,l.cum notissimi,in princip.C.de præsc. triginta,uel quadraginta annorum. quæ quidem omnes tres rationes eo pertinent vt beneficium vsucapionis possessioni naturali corporali,& euidenti ac apparenti non etiam possessioni latenti(qualis est ciuilis concedatur. Quid enim si rem alienam quam possidebam tibi vendidi,meq; tuo nomine possidere, aut precario constitui,postea alteri puta Titio vēdidi,& tradidi,quo casu tu ciuiliter Titius verò naturaliter possidet,l. quod meo, in princ. ff.de acquiren.possession.Aut quid si dixi me retinere illius rei vsumfructum te in verū dominium, & possessorem recognoscens. Aut qd si tibi tradidi instrumentum venditionis iuxtà,l.j.C.de donatio.in omnibus enim his speciebus,& similibus,quæ traduntur per Doctores in dict. l.quòd meo,in princip.ff.de acqui. possession.& quas suprà retulimus tua possessio ciuilis est,& latēs,uel occulta, uel à perpaucis nota, Titij verò possessio est euidens nota

14 Dominij signa. vicinis,& reliquis † quia eum fundum,uel rem vident ab eo quotidie arari,seminari,plantari,extirpari,fructus colligere,collectis q; vt verus dominus potiri,quæ omnia sunt signa veri dominij, ut per Gloss. Barto. Angel. Ioannem Imolensem,& alios communiter in l.penul.ff. de condition.institu. & prope fusius edocebimur,huicq; possessioni apparenti naturali corporeæ ueriq; dominij significatrici auxiliari præscriptionis beneficio leges voluerunt,ne p alios occultos fraudulentos fallacesq; modos aut possessiones ciuiles,& occultas possessio naturalis,& apparens ludificaretur, & frustraretur sicq; dominia rerum essent in incerto,possessoresq; rerum apparentes perpetua formidine præmerentur litesq; fierent immortales.

Astringitur hoc fundamentum, †nam cum illæ rationes tres sint in dd. ll.expressę ipsemet rationes habentur pro legibus, & sunt lex re uera non interpretatiuè, & earum decisiones loco exempli habentur,quod non arctat regulam,ista est communis opinio quam tenent Gloss. in authenti.de hæredi.abintesta,§. j.Gl. uerb. ordine,& Gloss. in clementi.prima , de electione.uerb.eligatur.Bald. in l.maximum vitium,per text.ibi C.de liber.prærer.Idem Bal. in l.fina.per tex.ibi,ff.de hæredib.institue. Idē Bald.& Ias.nume. 22. in authenti.quas actiones,C.de sacrosanct.eccles.Idem Iaso. in l. de quibus,numero 14.ff.de legib.Paul. Castrens. & Ias. in l. quanuis, C.de fideicommiss. Georgius Natanns in capitu. quanuis pactum , numero 32. de pact.lib.vj.Alexand. numero 5. & Petr. Philippus Corneus numero 15.& Ias. nu mero 6.& Curtius Iunior,numero 9.in l.humanitatis,per text.ibi,C.de impuber .Philippus Decius,& Curtius Iunior,& Francisc Purpuratus,numero 23.in l.si.per text. ibi,C.de pac, Andr.Tira.de causa cessante par.j. nu. 135. 15 Ratio expressa in l.est l. uere.

Cùm ergo illæ leges (ut constat ex rationibus quas expresserunt) ei duntaxat possessori consultum voluerint per quam dominia rerum certiora,& notiora fiunt,id quod ex possessione naturali & patenti non ex ciuili plerumq; occulta,& incognita, & vafra cōtingit, consequens fit vt ille leges de possessione loquētes,de hac uera naturali,& apparenti possessione intelligantur,eiq; suū præscriptionis auxilium,& beneficium accommodare videātur non autem possessioni ciuili tantum , quæ plerumq; occulta,vafra,fraudulenta noxia est,vt pluries ac pluries in rebus forensibus experti sumus.

Tenendo hanc partem quam non minus veram quàm reipublicæ utilem existimamus (licet contraria à Doctoribus receptior sit , qui mouent̄ p l.j.§.p seruū qui in fuga,ff.de acq. pos.quæ parū vrget si rectè inspiciat̄)tūc ex ea colligit̄,suspectam esse sniam quam tenuerunt Ioan.Imolens.con.16.viso casu,nu.3.And.Barba.consi.58.sapienter scripsit,libr.ij.col. xj. & Ias.consi.cxlvij.præsens cōsultatio,col.x.lib.ij. Idem Ias.consi.lxxxv.qñ habemus,col.fin. lib. iij. Ioan. Bapt.in dispu.incip.magnificus,& excellens,col.iij.Ias.consil.clij. vera & iuridica, col.j.lib.iiij.And.Tiraq de iure const. part.iij. declar.ij.Fran.Cur.Iunior consi.cviij. sacratissimæ,co.viij.& cōs.cx.,p habēda clara,col.viij.

f aiunt

aiunt enim quòd statutum vel consuetudo disponens possessionem ipso iure à defuncto in hæredē sine vlla apprehensione cōtinuari intelliguntur de vera & ciuili possessione, non etiam de naturali tantum, id quod in specie tenent Andræas Tiraquel. & Francis. Curtius iunior vbi suprà, & Bal. in l. j. post prin. C. com. de vsucap.

16 Poss. nat. iustior q̄ ciuilis.

Sed † istorum patrum vtraque tam decisio quàm ratio suspecta est, de decisione constat, quia (vt ex superioribus patet) fauorabilior esse debet possessio naturalis corporea, euidēs, nobilis, quàm ciuilis plerūque occulta, subdola, fallax & machinationibus plena, aut saltem apta & obnoxia, facit quod habetur in l. finali cum ibi not. C. qui veniam ęta. facit. l. prima in princip. ff. de acquiren. posses. ibi, dominiumq; ex naturali possessione cœpisse, Facit Glo. in l. j. in princip. iuncta textui. C. de cadu. tollendum exponit antiquum ergo bonum. Sicque hæc naturalis possessio quo antiquior eo melior & iustior, & consequenter fauorabilior esse debet. Facit. l. maximum vitium. C. de lib. præteri. & faciunt ea quæ suprà proximè diximus intelligentes. d. l. j. ff. de vsucapio. d. l. fin. ff. pro suo. ff. l. cum notissimi. in possessione naturali. Facit. l. stipulatio ista. §. hi qui, & §. hæc quoque, ff. de verborum obligati. vbi verbum de possessione loquente etiam in nuda detentione aliquando intelligitur, cum innumeris similibus per me congestis in l. si quando, in princip. C. de inoffic. testam. ergo si defunctus possessionem tantum naturalem, iusta tamen ex causa habebat in aliqua re, ea possessio in hæredem continuabitur ipso iure iuxta talem consuetudinem vel statutum, non secus quàm si esset ciuilis & naturalis.

17 Maiorat⁹ in successorem uel etiā in hæredē continuatur poss. natu.

† Et ita intelligo res maioratus etiam naturaliter tātum possessas ipso iure transire in sequentem in gradum quo ad illud ius naturalis possessionis per quod ampliatur egregie. l. taurina. xlv.

18 Poss. continuata uidetur i hæreditatem ad explendā præscr. cœptā nisi natu. poss. ab alio occupetur.

† Confirmatur nostra sententia, nā & si possessio ciuilis ipso iure videatur continuata in hæreditate iacente quo ad effectum vsucapionis ab defuncto cœptæ implendæ. l. cœptam. ff. de vsucap. l. nonnunquam. §. vacuam. eod. titu. tamen hoc non procedit si ea possessio corporaliter fuerit medio tempore per alium occupata. l. qui cum pro hærede. §. fin. ff. pro empt. Glo. in l. cum miles, verbo. quasi coniunctim. ff. ex quib. cau. mai. Andręas Tiraquell. de constituti iure par. v. decla. iij. num. 4. Dinus & Cinus opp. iij. in l. vnica. C. de vsucapio. transfor. facit. l. Pomponius. §. quæsitum. ff. de acqui. possessio. cum simil. ibi à Glossa allegatis. Huius autem rei ea ratio est quòd beneficium vsucapionis concessum possessioni à lege, hunc scopulum intuetur vt rerum dominia non sint in incerto. d. l. j. ff. de vsucap. vtq; sic remoueatur litium occasio. d. l. cum notissimi, in princ. C. de præscri. triginta annorum. d. l. fin. ff. pro suo. nec dubium est quin tale vsucapionis beneficium huic possessioni naturali seu corporali & apparenti præsertim vitio carēti aptari debeat, vt is finis à lege optatus assequatur, vt sic quem homines cuiusq; rei dominū esse ideo existimant, quòd corporalem & apparentem eius rei possessionem tanquam verus, eius dominus vident longo tempore tenere, is re vera à lege post tēpus ab ea definitū fiat dominus. Sic ergo apparet beneficium præscriptionis ad hunc effectum consequendum naturali possessioni dum modo vitio carenti potius accommodādū quàm possessioni ciuili eidemq; plerunque occultæ, cui si accommodaretur is finis remouendarum litium & dominiorum rerum certificandorum minimè vel saltem nō tam ex integro consequeretur.

Et ita in specie, † ut stante statuto quòd possessio in hæredem ipso iure continuetur post mortem defuncti, quòd tunc si corporaliter ea possessio ab alio fuerit occupata, cesset & interrūpatur ea continuatio, tenent Bal. in rubr. de causa possessio. & propri. colum. fin. Rapha. Cumanus, Alèxander, & Claudius Aquens. in l. cum hæredes, in princi. ff. de acquiren. posses. Idem Cumanus Ias. & Claudius in l. Pomponius. §. quęsitum, eodem titulo. Signorolus Homodeus consilio. clxxxviij. colum. j. Bartholo: Socinus consil. xlix. in causa Episcopi, col. vlti. lib. iij. Alexā. consil. lxxxij. perspectis his, col. ij. lib. ij. Idem Alexan. consi. lxxxiij. visa facti narratione, col. j. lib. iij. & consil. cliij. circa litem, lib. vj. Andręas Barba. in c. ij. nu. 45. de consuet. Ias. in l. si sorori, colum. j. C. de iure delib. Andræas Barba. vbi suprà num. 7. Idem Ias. consi. cxlvij. pręsens consultatio, lib. ij. & cons. cxlviij. viso processu, lib. iiij. colum. penulti. Philippus Decius col. ij. & Franci. Curtius iunior col. vlt. in l. vlt. C. de edict. diui Adri. Matthæus Afflict. in c. j. §. secundum, num. 40. de feudi cogni. Carolus Ruinus consil. xxv. circa primum, col. iij. lib. iiij. Decius consil. ccccIxvij. bene & consultè, colum. ij. Curtius iunior consil. cviij. sacratissimæ. & consilio. cx. pro habenda, Pet. Paulus Parisius consil. j. visa facti narratione, lib. j. col. xxviij. & consil. liiij. in isto col. vj. lib. iij. Calcaneus consil. lxxvj. in primis. col. iij. 19

Poss. ut continuetur i hæredē vel in maioratus successorē intelligitur ni si naturalis possessio ab alio occupetur ardua. q.

Contrariam partem vt per talem tertij occupationem non cesset aut interrumpatur ea possessio quæ semel per eam legem statutum

vel

vel consuetudinem delata fuit, tenent Bald. in
rub. de caus. possess. & proprie. col. iij. per l. j. §.
necessario, ff. si muliee ventris nomine Alex. cõ
sil. lxxxij. perspectis his col. ij. lib. ij. Bald. consi.
ccccluij. quidam Ioannes, colum. fina. lib. iij.
Ioannes Faber in §. lui autem, colum. ij. instit.
de hæredum quali. Petrus Ancharanus, consi.
cxlvj. in prędicta quæst. Ias. consil. lxxxv. quan-
do habemus, colum. ulti. libr. iij. Ioann. Imol.
consil. xvj. uiso casu. Rapha. Fulgosius consi.
ccxxx. in quæstione vertente ad medium, Ma
suerius titu. de possessore, §. item dato, quòd il
le Ias. consi. cxlvj. præsuppotiro sine ueri præ-
iudicio colum. j. lib. iiij. & Guiliel. Benedic. in
repeti. capitu. Raynutius, de testament. v erb.
mortuo, itaque. 2. numero, 27. & numero. 77.
Philippus Decius consil. lxxxiiij. excellentissi-
mi, colum. ij. & in hanc partem inclinat Andr.
Tiraquell. ubi suprà post Cassaneum, & Nico
laum de bello. quos allegat, & hanc partem ve
riorem puto à qua non pauci eorum quos pro
contraria sententia allegauimus dissentire nõ
videbuntur, si penitissime inspiciantur, nam
licet affirment eum qui talem possessionem in
ter mortem defuncti, & aditam hęreditatem
occupauit non esse repellendum propria hæ-
redis authoritate, sed esse citandum, non pro-
pterea ius possessionis apud talem hæredem
mero iure esse negant.

20 Et hanc partem expressim probat l. xlv. Tau
L. taurina 45. ri quę iubet possessionem rerũ maioratus ip-
so iure transire in successorem ipsius maiora-
tus, etiam si ab alio esset medio tempore oc-
cupata. Nec isthæc aduersantur nostræ con-
clusioni, aliud est enim quærere de solo posses
sionis ciuilis iure, aliud de ipso dominio, nã &
si ius possessionis ipso iure ex ui statuti tran-
seat in hæredem à morte defuncti, si tamen
inter mortem defuncti, & aditam hæredita-
tem uel etiam post aditam hæreditatem ante
apprehensam illius rei (qua de agitur) posses-
sionem alius tertius alicuius rei hæreditariæ
cœpit possessionem sine vitio, ut in exemplis
suprà relatis, is qui naturaliter possideat. ne
gati non potest (licet ciuilis possessio sit apud
illum hæredem) & huic naturali, & apparen-
ti possessioni in re dubia accedere debet emo
lumentum dominij præscriptione contingens
iuxtà, l. tertiã. ff. de vsucapion. vt sic quem tem
pore lungo vicini, & reliqui eam rem posside
re eaque tanquàm vetus dominus potiri vide
bant, sicque dominum reputabant, eum post
tempus lege definitum ipsa met, l. & possessio
illius rei dominum faciant, ne in æternum
illius rei, aut similium rerum dominium in
incerto sit, id quòd contingeret, si ciuili ei-
demque plerunque occultæ possessioni, & non
illi naturali possessioni, & apparenti emolu-
mentum vsucapionis contingeret.

Verum quin antequàm vsucapio expleatur
possessio ciuilis sit apud illum hęredem, &
naturalis apud illum qui eam occupauerat si-
ne vitio negari non debet.

Quæ vt clariora fiant videndum est † quid 21
sit possessio naturalis, habita ratione tam Possess. natura. quid sit.
acquisitionis, quàm retentionis (nam quid
sit ciuilis notum est) naturalis possessio ni-
hil aliud est, quàm alicuius rei occupatio,
uel usurpatio, & apprehensio, lege prima, in
princip. in uerbo, ex naturali possessione, leg.
finali. ff. de vsucapion. & ff. de iniurij. leg. sane
si maris. Dicitur autem naturalis, quia iure
naturæ, uel gentium antequàm essent leges po
sitiuæ eo duntaxat modo possessio acquireba
tur, & permissa erat, si modo ab alio prius oc
cupata non erat, vt dd. ll. & licet in rebus im
mobilibus puta in campis, & in mari, uel flumi
ne per talem occupationem dominium non
acquireremus, † quia illa erant ab origine mũ 22
di in communi usu, nec cuiquàm iure domi- Possess. uel occupat. ius olim erat in rebus soli.
nij acquirebãtur, ut dixi suprà, quæstione ter
tia, tamen quandiu is qui prior occupauerat,
ea re, uel loco secundum naturalem hominũ
societatem, & indigentiam utebatur, non po
terat iure ab alio exinde disturbari, ut dd. ll.
& dixi suprà par. prima, quæst. tertia, cum seq.

† Et in rebus mobilibus & se mouẽtibus po 23
terat eo iure, & tempore eodem modo ac- Dominiũ mobiliũ & se mouentium erat ẽt iure gen. primæuo.
quirere non solum possessionẽ, sed etiam do-
minium, §. ferę. institut. de rerum diuision.
cum seq. l. adeò. §. ferę, ff. de acqui. rerum dom.
lege prima secunda, & tertia, & leg. natura-
lem, ff. eodem titulo. sicque si feram, uel uo-
latilem, aut piscem cœperam eius possessio-
nem, & dominium acquirebam. hoc est ex
ipsa facti apprehensione sequebatur ius, tam
possessionis, quàm dominij ut dd. ll.

† Et eam possessionem sic corpore, & ani- 24
mo cœptam solo animo etiam sine corpore, po Possess. ẽt naturalis solo animo retinebatur iure gẽ. ẽt primæuo.
teram retinere. Quid enim si animal terre-
stre, vel celeste, uel aquatile quod cęperam do
mi reliqui, aut quid si alias rem mobilẽ quã
alius mihi uendidit, donauit, & tradidit domi
reliqui? certè eius possessionem iure illo natu-
rali & gentium retinere videbar solo animo,
quamuis ad eius acquisitionem utrunque tam
corpus quàm animus exigeretur l. quemad-
modum, ff. de acquirenda possess. iuncta l. iij.
§. in amittenda. eod. titul. cum ll. suprà alleg.
Idem iure gentium secundario etiam quo ad
possessionem rerum soli (quales sunt campi &
similia) tam acquirendam quàm retinendam.

quia si quaeras quae nam dicatur possessio naturalis quo ad effectum illius acquirendae vel retinendae, respondeam eam intelligi & esse & dici quae iure gentium primaeuo vel etiam secũdario acquirebatur vel retinebatur. Ciuilis verò ea dicitur quae per alios modos à lege inuentos vel acquiritur vel retinetur.

25 † Vnde apparet vt intelligẽda sit.l.xlv. Taurina, quae ait rerum maioratus possessionem tam ciuilem quàm naturalem ipso iure sine vlla apprehensione transire in successorem ipsius maioratus etiã ignorantem; id quod ipsa lex facere non potuit nõ quidem magis quàm efficere vt quod nec erat nec vnquam fuit de iure gentium primaeuo aut secundario, id de eo iure fuerit quod enim olim nunquam fuit vt olim fuisse verum sit nulla lex efficerere potest: quia nec ipse Deus optimus maximus qui omnia põt id posset.c. si Paulus.xxxij. q.j.l. in bello.§.factae.ff.de capti.sicq; d.l.xlv.necessario restringẽda est. Verum.d.l.xlv.in hunc sensum sustinenda est vt omnes effectus quos leges solẽt ciuili & naturali possessioni accõmodare concessi videntur illi possessioni quę per legem illam ipso iure, sine naturali aut corporea apprehensione in talem maioratus successorẽ etiam ignorantem transit, quamuis re verà possessio naturalis (hoc est naturali modo quęsita) ei non contingat, quia iure gẽtium primaeuo aut secundario is modus possessionis acquirendae nunquàm fuit visus, cognitus, auditus.

L.xlv.Tauri intellectus.

26 Quid † autem si tertius ille illicitè medio tempore eam possessionem occuparat, & tunc omnes conueniunt sine dubio eam nõ obstante tali occupatione transire in talem successorem ita Carreli. Cotta in memorabili incipi. decreto Mediolanensi. Ias.cõsil cxlvj.col.j.lib. iiij. Philippus Decius consi.cccclxvij.colum.ij. Andręas Tiraquell. vbi suprà nume.16. Ias.d. consi.lxxxv. quando habemus col.ij.lib.iij. Intellige tamen quod bene potest transire effectus tam naturalis quàm ciuilis possessionis ipsa tamen naturalis possessio re vera non transiuit secundũ superiorem declarationem. quãuis hoc casu cum ex parte occupatoris illicita sit possessio crederem & eum vsucapere minimè posse ex vi illius naturalis illicitaeq; possessionis, & talem haeredẽ ex vi suae ciuilis possessionis posse vsucapere, arg.d.l.coeptam.sicq; hoc casu etiam quo ad effectum vsucapiendi plus roboris attribuo huic ciuili & legitimae possessioni quàm illi possessioni naturali & vitiosae. Cęterum si ea naturalis sine vitio foret eo forte quòd inter mortem defuncti & aditã haereditatem vel agnitum aut acceptatũ maioratum eam rem emi & accepi ab alio tertio quem dominum esse putabam, tunc ista naturalis mea possessio vitio carens vincere debet ciuilem illam possessionem illius successoris (vtcunque legitima sit) quo ad hunc effectum pręscribendi (nisi nominatim per eam legem cõtrarium cautum esset) quia hoc beneficium leges naturali possessioni & apparẽti non etiã ciuili latenti & ignotae concessum mentaliter voluerunt, vt iam disseruimus: quod not. ad.d. l.xlv. in cuius terminis satis expressum est illi tertio non contingere vsucap.

Poss.ab illo tertio licitè an illicitè capiat multũ interest

Denique † quòd occupatio possessionis ab 27
illo tertio facta non impediat illi hęredi aut maioratus successori possessionem acquiri tenuerũt Bal.in rub.de caus.poss.col.vlt. & Alex. d.consil.lxxxij.& Paulus Castr. in d.l.si sorori, C.de iure delib. & Andraeas Tiraquell. vbi suprà num.17.sed tantum (inquiunt) efficit vt is haeres aut maioratus successor nequeat illum ab illa possessione propria authoritate deijcere, sed nos nouè aduertimus quòd & in alio vtilis erit illius tertij possessio nempe vt pręscribere possit, si ea possessio vitio carebat vt dictum est, quod est contra mentem Doctorum, fallit quando expressum esset à lege cõtrarium vel virtualiter vt fuit in d.l.xlv.

Poss. quae ipso iure in maioratus successorẽ uel in haeredem transiuit coepta corporaliter fuit ab tertio siue vitio utilis est regula tiiter ad praesc.contra Doct.

Ex † superioribus apparet verã non esse opi 28
nionem Claudij Aquens.in l.Põponius.§.quęsitum.ff.de acqui.poss. & Alexan.consil.lxxxiij. lib.ij. & eiusdem Claudi. in d.l. cum hęredes, in princ.ff.de acqui.possel.& Anto.Rubei.cõsi. 121.col.ij.aiunt enim differentiam esse vtrum ille tertius possessionem illam post mortem testatoris vel defuncti ante aditam haereditatẽ, vel ante agnitum maioratũ occupasset an post. priore enim casu (inquiunt) successor ille haereditatis vel maioratus eam possessionem vtpote iam occupatam acquirere non posset, posteriore verò casu posset, id quod nil est. nam cũ statim post mortem testatoris transeat possessio in talem hęredem vel maioratus successorem occupatio sequẽs facta ab illo tertio nõ potuit ius huic quęsitum tollere non magis q̃ si fieret post agnitionem vel hęreditatis vel legati. quia vtroque casu par ratio est & ita aduertunt Tiraquell. vbi suprà nume.18. & alij.

Poss. dicta nõ interest occupetur à tertio haereditate iacente an postea cõtra Clau.

Intellige † tamen quod licet non impediatur 29
ciuilem possessionem transire. tamen cum naturalis vitio carens esset apud illũ tertium tũc ille posset praescribere vt dictum est, nisi & id nominatim per talem legem esset prohibitũ vel virtualiter, id quod factũ fuisset virtualiter intelligo per d.l.xlv.quae eo ipso quòd noluit omnes effectus tam ciuilis, quàm naturalis possess.transire in successorem maioratus per prius talos effectus adimere noluit illi occupatori

L.xlv.Tauri extenditur.

patori, sicque usucapio cum sit effectus legalis (ut dixi supra parte.j.quæstio.ij.cum seq.) ei contingere non poterit, quod uol.ad extensionem d.l.xlv.

30 † Vnde cũ statutum Mediolani definiat nõ solum post mortem defuncti in hæredem transire possessionem, sed etiam ut si medio tempore ab alio fuerit occupata possessio neget eam esse ullius momenti. Tunc apparet, & eam (non obstante tali occupatione) indubitanter transire in talem hæredem, & ipsum occupatorem usucapere minime posse, id quòd uoluisse uidentur Alexand.d.consil.lxxxiij. uisa facti.libr.iij.& Andreas Tiraquel.ubi suprà numero 19. & Iaf. dict.consil. lxxxv. quando habemus lib. iij.idẽ Iaf. consi.cxlvj. lib.quarto Paulus Parisius consil.xlj. optimum, lib.j.quod confirmat extensionẽ suprà signatã ad d.l. 45.

Statutum Mediolani.

31 †Adhuc tamen tam eo casu, quàm in termi nis d.l.45.existimo talem hæredem, aut maioratus successorem non posse tale tertium occupatorem ea possessione spoliare propria authoritate argumen.l.si quis in tantam, C.vnde vi id quòd est ex mente Cornei consil.clxvj.circa primum colum,penultim. libr. j.Decius in l.ultima colum.secunda, C.de edict.diui.Adr. Bald.consil.ccccliij. quia domina lib.iiij.Tiraquellus vbi suprà, numer.8. quia nec prædo est spoliandus propria authoritate, l.colonus, l.cũ fundum, ff.de vi & ui arma. capit.in literis de restitu.spoliator.

Poss. occupauit tertius, an sit ui repellendus.

Deniq; iunge hic alia plura, quæ ad intellectum d.l.45.diximus in l.si quando, in princip. C.de inof.testam.nu.41.cum plurib. seq. Ex superioribus apparet duplicem esse possessionem ciuilem, scilicet, & naturalem, & cum ciuilis est apud vnum naturalis apud alium vtraq; suos potest operari effectus, ut plene iam disseruimus, id quod controuersum esse appa ret ex dictis per nos de successio.creatio.§.xxj. numero 108. & de successiõ. resol.lib. ultim. super, l.si quando, in princip.numero 42. C.de inof.testa.sed hic dicta tutiora sunt.

32 Colligitur† etiam limitatio ad quatuor casus in quibus suprà diximus ciuilem possessionem sufficere ad præscribendum, puta quãdo per clausulam constituti uel precari, vel per retentionem vsusfructus, uel instrumenti traditionem, in me transtulisti possessionem, tunc enim ego præscriberem, quia à nullo est occupata naturalis possessio, qa tu uel naturaliter non possides, uel non tibi naturaliter possides, sed mihi, sicq; per solam meam ciuilem possessionem possum præscribere, id quòd non contingeret si naturalis possessio ab alio tertio sine ullo uitio occupata cœptaq; esset. Nec est ne

Pos. natu. non est in quatuor speciebus hic relatis contra Doc.

rum (quòd pleriq; suprà relati putãt) me hoc casu ciuiliter, & naturaliter possidere quasi ci lem retineã per me, naturalem per te, qui meo nomine possidere te dixisti, nam talis acquisitio, uel retentio possessionis à nullo iure naturali, vel gentium primæuo, aut secũdario fuit inuẽtus, aut cognitus, sed tñ legibus ciuilibus introductus, diuersus est si naturaliter (hoc est per modos à iure gentium cognitos & usitatos) cœpi possessionem fundi, quem postea col lebam per familiam meam aut per meos colonos, tunc enim etiam naturalem possessionẽ retinerem, quia & iure gentium receptum & usitatum erat ꝙ possessio per tertias & medias personas posset retineri. Secundum philosophum enim talia sunt principiata qualia sunt principia, & tales sunt progressus qualis fuit origo, nisi aliqua noua causa extrinsecus accedat vt dixi suprà q... & probat l.si à fure, in prin.& §.j.cum ibi not.ff.de vsucap.vbi bonum simile, & aliud simile in l.cum nemo, C.de acquir.poss. Sicque si initio ciuili modo quæsita possessio fuit, ipsa possessio ut ciuilis fit, non naturalis, necesse est nisi contendas hominem pictum esse uerum corpus, aut uerba, trãsire in factum aut aquilas generare leones, aut pisces volatilia generare, sicq; in quatuor speciebus suprà relatis & initio & progressu ea possessio ciuilis est. Verum si postea corporaliter ingressus cœpi colere arare & similia, ex hoc nouo accedenti, ea ciuilis possessio in naturalem & ciuilem versa est uel (ut rectius loquar) illi ciuili etiã naturalis accessit, iamq; vtranq; per illum met qui initio se nomine meo constituit possidere (constituti aut precarij nomine, aut per retentionem usufructus uel traditionem instrumenti) poteto retinere, vel etiam per alium quemlibet, & etiam per me ipsum etiam si discedam ab illa re est tamen uerum quòd huic possessioni per constitutum, uel precarium, uel per retẽtionem vsus fructus, aut per instrumẽti traditionem quæsitæ omnes effectus quos possessio naturalis sortiebatur lex positiua noluit & potuit accõmodare & accommodauit; Id quod utilitatis & breuitatis expeditionis gratia fecit quo expeditus & facilius homines possessiones rerum acquirerent, ut in simili alias breui manu per unum actum fit & consequimur legis artificio, idem quod per plures actus alias cõsequi & fieri solebat, ut in l. singularia, cũ ibi plenè not.ff.si cer.peta.attamen ut ibi per legem nõ fit vt actus ille qui re vera vnus est, duo actus sint, sed tantum vt vicem & effectum vtilitatemq; duorum plurium'ue actuum consequatur, ita & hic hæc possessio quæ re vera ciuilis

est

est non etiã naturalis(quia is possessionis acquirendæ modus tempore quo ius tantum naturale in usu erat visus,natus,cognitus, vsitatusque minimè fuit)vt re vera naturalis sit,(hoc est quod eo tempore quo solum ius naturale in vsu erat nata esset cognita'ue)lex facere non potest,licet ei possit omnes effectus accommodare quos lex naturæ naturali dabat possessioni. Simile in adoptionibus liberorũ qui initio per legem ciuilem quoad omnes effectus exequabantur veris filijs & naturalibus,vt per totum tit.ff.C.& inst.de adop.licet paulatim postea id ius debilitari minuiq; cœperit,§.minus ergo,cum simi.inst.de hære.quæ ab intesta.tamen non per hoc liberi naturales fiebant,quia quo tempore ius tantum naturæ in vsu erat tales liberi non erant inuenti aut cogniti,ergo vera possessio est in quatuor speciebus suprà relatis,quia non desinit esse vera,propterea quod creata à lege ciuili nõ etiã à lege naturali,nã nec desinunt esse veræ adoptio,arrogatio,seruitus,manumissio, stipulatio,acceptilatio,emphyteusis,testamẽtum,codicillus,donatio,causa mortis,& similia,propterea quòd à lege ciuili non etiam à naturali sint inuentæ aut cognitæ.

CAP. LVIII.

1 Poss. continuatio exigitur ad præsc.

D vsucapiendum vel præscribendum continuam esse possessionem oportet vt in l.iij. ff.de usucap.ibi,per continuationem possessionis,& in principio.inst.eod.ti.l.cœptam.ff.eo. tit.l.vnica.C.de usucap.transfor.Sed illud dubium est quid probari oporteat vt possessionis continuatio probata videatur, quam rem exempli gratia in decennali præscriptione agemus,vt sic in reliquis quoq; usucapionem speciebus,idem quoque dixisse nos intelligatur, etenim q̃ testes deponant vidisse me semper & continuè citra ullam intermissionem possidere,& rei qua de agitur insistere.id vt impossibile factu est,ita & dictu, nisi enim per mendaciũ impossibile erit arg.l.seruitutes l.quoties,ff.de seruit.†Vnde per fructuũ perceptionẽ id probari potest, atq; probatum videtur, id quod altero de tribus modis fieri sufficit, siue testes dixerint me fructus omnibus & singulis illis decem annis percepisse, siue primo & ultimo anno illius decennij, siue etiam primo anno.primum tenent Specul.tit.de proba. §.probari.autem, versi.sed quæritur. col.fina. Barto.& Bald.in l. Titia.ff.de solutio. Bald.in add.ad Specu.vbi suprà per d.l.Titia, in verb. reditus exigit,Franciscus Cremen. singulari. cxxxij. Ioannes Ferrari.tit.de forma responsionis rei cõuenti verbo præscrip.col.viij.Lan. Fran.Orianus in rep.c.quoniam contra,in materia testium,uersi.tertio uenit probanda possessio,Ludouicus Roma.consi.lxx. Florianus, in l.j.col.ij.ff.famil.erc.Philipp.Dec.cons.ij.ex perceptione,Andræas Tiraq. ex cuius relatione apparet hanc esse communem opinionem in tract.præs.§.j.glos.5.Secundum modum ut sufficiat probari fructuum perceptionem primi & ultimi anni de decennio tenent Specul. ubi suprà Barto.in l.sicut.§.superuacuum, ff. quib.mod.pignus uel hypo.soluitur, idẽ Bart. in l.Celsus,col.pen.ff.de usucap.Anto.Butr.& Panorm.in c.accedentibus, de priuil. Anto.& Ioannes Imolen.in procœmio decret. Felin.in c.inter dilectos,de fide instrum.& alij non pauci quos refert & sequitur hanc partem receptiorem esse affirmans Andr. Tiraq.ubi suprà quamuis contrarium & minus recte tenuerit Andr.Barbatius consi.viij.col.x.lib.ij.incip.sapienter,& communem opinionem uidetur & tenere & multis ornare Nicolaus Boerius decisi.xlij.alia insuper,num.1.cum sequen.

2 Dominiũ vt probetur.

Huiusque rei ratio ea est† q̃ qualia sunt extrema talia præsumuntur esse media l.talis scriptura uersi.si in annos,ff.de lega.j.l.sed & si §. solemus,ff.de hære.inst. 3

3 Media talia qualia extrema.

Tertium verò modum vt sufficiat probare fructus primi anni collegisse. † Inde descendit,q̃ si ab aduersario denegetur possessionis continuatio ea præsumetur,etenim ex præterito p̃sumitur ad præsens quandiu non probatur cõtrarium Gloss.& Hugo.& Placentinus in l.siue 4

4 Progressus talis præsumitur quale initium.

posi-

5 posſidetis,C.de probatio.vbi idem tenent Pe
trus,de Bella perti.Iaco..Butrig.Odofr.Ioan.
Faber Bald.Salice. & alij communiter Ioan-
nes Andreæ Anto.Butrius Panor in c.cum ad
ſedem., de reſti.ſpoliatorum, Cinus in l.ſuper
longi.C.de temp.longi præſcript.Ioannes Fa
ber in §.j.colum.ſecunda inſt.de uſucap.Bart.
in d.l.Cellus, colum.penultima.ff.de uſucap.
& hanc eſſe receptiorem ſententiam apparet
ex relatione Andreæ Tiraquell.qui eam ſe-
quitur ubi ſuprà quanuis contrarium & mi-
nus rectè tenuerit Andræas Barbatius dicto.
conſi.viij.ſapienter,columna.v.libro ſecundo
nec huius communis opinionis ratio obſcura
eſt, nam cum poſſeſsio(præſertim quod atti-
net ad præſcribendum) conſiſtat in animo,
quia ciuilis poſſesſio eſt illa in qua nititur uſu
capio l.prima.§. per ſeruum qui in fuga, ff.de
acquirenda poſſeſſ.ubi ita tenent communi-
ter Doctores, qui animum meum mutatum
eſſe dixerit, non ſolum id probare debet,cum
animi mutatio facti ſit l.bonæ fidei §.primo.
ff.de acquirendo rerum domi. iuncta l.finali.
C.de inſti.& ſubſ.ibi, voluntatis eſſe quæſtio-
nem, ſed etiam id nimis difficulter probare
6 poterit†quia mens & animus latet ſoliq; Deo
notus eſt,unde Cicero ad Brutum ſic ait, Non
ignoras quàm ſint incerti animi hominum.
Itemque Cicero pro Cecinna in orati.ait,
7 †verba reperta ſunt quæ indicarent noſtram
uoluntatem.Perpēde non dixit, quæ oſtende-
rent, ſed tantum quæ indicarent, hoc eſt in-
dicium facerent noſtræ uoluntatis non etiam
certam & indubitatam demonſtrationem, &
tamē nihil omnino eſt quod tam ad animum
demonſtrandum efficax & aptum ſit, quàm
ſermo l.Labeo, ff.de ſuppell. leg. & Dominus
noſter in euang.nam loquela(inquit)tua ma-
nifeſtum te facit, & tamen non raro fallit ut
& probat l.diuus, ff.de milit.teſtamento.§.pla
nè,inſti.eodem titulo l.non ſolum, ff.de actio.
& obligatio.l.obligationum ſubſt.in princip.
iuncto vlr.reſp.eodem titulo l.an inutilis,ff.de
accep.Et denique non ſolum factum tam oc-
cultum quàm eſt animi uoluntas, ſed & reli-
qua facta apertiora ab eo qui allegat proban-
da ſunt l.ſi emancipari, ubi notat Iaſo. C.de
collatio.& l.in bello.§.factæ, ff.de capti. ergo
qui negauerit continuatam fuiſſe poſſeſsio-
nem id probare debebit, id autem quoad ani
mum & ſic quoad ciuilem poſſeſsionem in-
8 dicijs probauit.†Nam bona aut mala fides do
lus, metus, mutatio uoluntatis,& reliqua quę
in animo conſiſtunt indicijs probantur l.pen.
C.de euictio.l.metum.C.de eo quod metus
cauſa l.dolum. C.de dolo l.ſi quis intentione.

Poſſ.continuatio an præſumatur ar dua.q.

Animus ſoli Deo notus.

Verba ſignum tm̄ non ēt certitudo ſūt animi.

Probātur indicijs bona vel mala fides metus dol⁹.

ambigua.ff.de iudic.tradunt Gloſſ.Bartolus,
Alexand.Iaſon.& communiter Doctores in l.
inter ſtipulantem, §.ſi Stichum, ff.de uerborū
obligation.Et ita eſt intelligendum illud Te-
rentij dum ait,erras tui animi ſi me eſſe igna
rum putas, nam de ſuſpicione & coniecturis
non de certa ſcientia intelligendum eſt.

Quartus†modus probandi eſt quādopro- 9
batur quòd quis fecit terram ſeminari,arari,
coli,& ſimilia,ita Glo.in l.ſi quis in verb.finia
tur.C.finium regundorum ſingularis eſt ſecun
dum Lanfran.in rep.d.cap. quoniam contra,
Andreæ Tiraquell.vbi ſuprà Glo.v.†Niſi fortè 10
cum vnus terram coleret alius fructus perci-
peret, nam tunc is potius quàm ille poſsidere
videretur ſecundum eund. ibi poſt Bald. col.
iij.& Felinus,col.vij.in capit.licet cauſam. de
proba.quanuis Bal.in l.ardoribus §.ſi agrum,
ff.de.uſufr.tenuerit contrarium.

Dominij probandi quartus modus.

Dominij probandi alius modus.

†Hactenus cum agitur de uera poſſeſsio- 11
ne rei corporeæ. Diuerſum.n.eſſet, ſi prætende
rem te mihi aliquid annuū debere, & ex diu-
turna eademq; annua præſtatione cōtenderē
legitimum titulū præſumi iuxta l.cū de in rē,
ff.de uſuris l.ſi certis annis,cū ibi plenè nota-
tis,C.de pact.& ad id probandū admiſſus con
tenderem ſufficere ut probetur præſtatio pri-
mi & decimi anni,quaſi per hoc præſumeren-
tur uel præſumi deberent medij temporis prę
ſtationes, tunc enim nihil agerem nec medij
temporis præſtationes præſumerētur ſecun-
dum Andræam Tiraquel.de præſcrip.§.j.Glo.
v.ad finem, qui tamen ait hac in recogitan-
dum, ideo eſſe, quòd contrarium tenuerit
Paulus Caſtrenſis conſi.lj. in caſu ſpectabiliū
virorum,prope medium lib.ij.& ſentit Panor
mita,in cap.accedentibus,de priuilegijs. mo
uetur Andræas Tiraquell. quia aliter inquit
non unam tantum, ſed plures præſumptiones
introduceremus,nempe ut & per primi & ul-
timi anni poſſeſsionem medij quoque tempo
ris poſſeſsio vel quaſi (hoc eſt medij quoque
tpis præſtationes) præſumeretur,& ex his ſic p̄
ſumptis annuis p̄ſtationibus titulus legitimus
præſumeretē prout à parte allegatus fuit, q̄ nō
nobis leuis uidetur,nā præterea ꝙ Gloſſ.l.j.C.
de dotis promisſio.nō eſt tuta, quinimo paſ-
ſim leges plures inducunt præſumptiones ut
ibi plenè per Doctores. Quis enam ligauit
manus legumlatorum quominus poſsint plu-
res in una eademq; ſpecie inducere præſum
ptiones quoties id expedire eis uiſum fuerit,
certè id ratio nulla ſuadet, adhuc tamen
opinio ipſius Tiraquelli cōtra Paulum Caſtrē
ſem uerior mihi viſa eſt,ratione peremptoria
& oculata,nam quæ ratio facit vt cum agitur
de

Intell.l.cum dein rem verſo ff.de uſu.cōtra Pau.Caſtr.

de re corporea ex possessione primi & ultimi anni presumatur possessio medij temporis, eadem ratio cogit vt hic contrarium præsumatur. Cum agitur enim de rei corporeæ possessione ideò diximus ex possessione primi & vltimi anni, vel etiam ex primi tantum anni possessione præsumi medij quoque temporis possessionem quòd qui contrarium dixerit videretur nouum factum allegare (hoc est transitum possessionis de primo possessore in alterũ primumq́; possessorem animum possidendi missum fecisse) quod probare deberet cum minime presumatur. d. l. si emancipati. d. l. in bello. §. factæ. ff. de capti. d. l. bone fidei. d. l. fi. C. de inst. & subst. Sed in specie nostra qui se possidere diceret annuum reditum à me sibi præstandum, eo quòd contenderet me legitimo titulo ei obligatum, huncq́; titulũ ex diutina præstatione singulis annis facta presumendum, hancq́; diutinam prestationem presumendam ex præstationibus primi & ultimi anni, nihil ageret, nam postquam ei præstiti primo anno, nullo nouo facto opus est vt non videar ei sequentibus annis præstare desijsse, quinimo ex diuerso nouo facto opus erat vt sequentibus annis præstatio fieret, sicq́; probanda esset ab eo qui in ea suam intentionem fundabat, presertim cum ex parte aduersi negatiua (hoc est se sequentibus annis non præstitisse) sit per rerum naturam improbabilis. l. actor quod asseuerat, cum ibi notatis. C. de proba. Nisi & mecum esset consutus, & preterea vigiles oculos semper haberet, ne forte dum ipse mecum cõsutus dormiret, ego eam prestationem facerem, sicq́; admissa Pauli opinione, absurdum intolerabile sequeretur, vt per vnius duntaxat anni præstationem, in effectu acquireretur & præscriberetur ius tantundem in posterum, & in externum annuum exigendi. Nam post annos decem dicerem me abs te illud annuum legitimo titulo deberi, & probata vnius solius anni præstatione, inde dicerem similes præstationes per sequens decennium factas presumi, & consequenter legitimus titulus, nec tu contrarium probare aut te defendere posses, cum negatiua vt ostendimus sit improbabilis. Diuersa omnino ratio est in eo qui probauit abhinc annos decem se possedisse fundũ, is enim etiam nullo extrinsecus accedente nouo facto in præsentem vsque diem animo suo potuit possessionem retinere quæ ad prescribendum sufficeret. d. §. per seruum qui in fuga, & per contrarium aduersario facile esset si forte is possidere desijt, id probare edocendo eum fundum ab alio arari, aut coli solitum, aut illius fundi fructus ab alio perceptos fuisse, & similia quæ omnia notanda sunt ad intell. d. l. si certis annis, & d. l. cum de in rem verso, cum similibus.

In quorum terminis dubiũ est † an ex cursu 12
lõgi tẽporis cum patientia domini præsumatur titulus allegatus: & sunt q. velint nõ quidem præsumi cum agitur de magno preiudicio & ita procedere. l. nullo. C. de rei vendi. secus si ageretur de paruo preiudicio & ita procedere. l. si quis diuturno, in princ. ff. si seruitus vend. ita Nicolaus Boerius decisi. xlij. alia insu per num. 5. & ait idem velle Bar. in q. per eum disputata incip. mulier habens amplum patrimonium col. pen. vnde (si verum id esset) sequeretur quòd etiam in quibus casibus ad prescriptionem vel vsucapionem requiritur titulus, in illis si de leui præiudicio ageretur presumeretur ex diutina possessione si allegaretur, † id 13
quòd verum non est, sed est contra tex. expressum in d. l. nullo, & in l. diutina. C. de longi tẽp. præscri. l. quod vulgo, ff. pro empt. l. non solum. §. quod vulgo. l. Celsus. ff. de vsucap. l. fin. ff. pro suo. l. fi. C. pro donato cum alijs per me allegatis. infrà c. lxxvij. num. 10. aliter enim esset imponere legem verbis, nam cum leges proclament ad præscriptionem iustã possidendi causam uel titulum desiderari vt. dd. ll. & l. unica. C. de vsucap. transfor. in prin. insti. de vsucap. si post diutinam possessionem sufficeret titulũ allegare ut probatus præsumeretur, tunc aduersarius illius tituli interuentum abnegans impossibile esset quòd hanc negatiuã (vt ostẽdimus) probaret, sicq́; frustra à legibus tot titulus exigeretur cum de leuiore ageretur præiudicio. Ergo siue agatur de maximis siue de medijs siue de minimis rebus aut iuribus præscribendis in quibus casibus titulus ad talem prescriptionem requiritur, in illis eum allegare non sufficit nisi probetur, etiam si præterierit longum tempus per. ll. suprà alleg. generaliter intellectas prout intelligi debent. Neq; ad rem pertinet. d. l. si quis diuturno, nam in eo iure seruitutis præscribendo, titulus minimè requiritur, sicq́; neque eius interuentu, neq; etiã eius allegatione opus est ut suo loco uidebimus, isq́; est uerus illius. l. intellectus. quia ex ipsa scientia & patientia inducitur tacita concessio ut ibi & diximus, suprà par. j. prin. q. v. cũ seq. & dixi. infrà c. lxxvij. num. 10.

Neque ad rem pertinet † d. l. cum de in rem 14
verso, quia ibi quando vltra longum tempus interfuit factum illius contra quem ius acquiritur & nõ simplex aut unicum factum, se decies geminũ & vniforme ut infrà et c. lxxxiiij. agemus, quæ omnia non concurrunt in vsucapione uel præscriptione rerum uel iurium regulari,

Titulus quãdo requirit ad præscr. nõ presumitur ex tẽpore lõgo etiã si agatur de paruo preiudicio.

Intelle. l. nullo. C. de re iu. l. non solũ. §. q vulgo ff. de vsucapio. l. q vulgo. ff. pro empt.

Intell. l. cũ de in rem. de vsur.

gulari, siue agatur de magno siue de leui præiudicio, ibi enim citra vllum factum eius contra quem præscribitur contingit præscriptio etiam si sit absens vel ignorans, lege fina. C. de longi tempor. præscrip.

Quinimò (quòd apertius est) in terminis, dictę l. cum de in rem. non agitur de præscriptione, aut de iure aliquo præscribendo, sed tantum de iure ex contractu quæsito per temporis diuturnitatem probando: præscriptio enim inducit ius, & substantiam, l. tertia. ff. de vsucapion. At in terminis. d. l. cum de in rem, tempus non allegabatur ad ius inducendum, sed tantum ad probationem iuris, quòd antea inductum, & creatum esse dicebatur.

Porrò aliud est ius aliud ꝓbatio eius, l. duo sunt Titij, ff. de testamen. tute. dixi suprà part. prima quæstio. x. quæ omnia disputandi gratia dicta esse intelligas, nam regulariter vt bonam fidem pręsumi etiam si, nec allegetur, nec probetur nisi probetur contrarium diximus, infrà part. quarta in princip. ita & titulus (hoc est tolerabilis, uel iusta possidendi causa) præsumitur licet nec probetur, nec allegetur quádiu non probatur contrarium. aliter enim si iniusta possidēdi causa præsumeretur iam exinde mala quoq; fides præsumeretur, l. quærebatur, l. fina. C. vnde vi.

Deniq; ex sola possessione contingit præscriptio dummodo non mala fides non probetur, quæ probatur ab eo qui ostendit iniusta ex cã illum possidere vt dixi infra capitu. lxxij. & capit. lxxvij. numero decimo. & probaui per plura, quàm quinquaginta fundaméta, infrà par. iij. princip. per totam, & infrà capitu. lxj. num. 10. cum plur. seq. & c. lxij.

CAP. LIX.

1 *TRaditio ad præscriptionē an requiratur, ard. q.*
2 *Possesio uitiosa non prodest ad præscriptionem.*
3 *Præscriptionis continuatio facilior, quàm acquisitio, uel inchoatio.*
4 *Possesionis uitium ut purgetur.*
5 *Accrescendi iuri aßimilatur præscriptio.*
6 *Alluuionis acquisitioni aßimilatur præscriptio.*
7 *Præscriptio est aduentitium lucrum.*
8 *Elementa an sint quatuor.*

1 Traditio ad præscr. an requiratur ard. quæst.

Rraditio† vel aliquid quod loco traditionis habeatur exigitur ad præscribendum, & pręterea, quòd possessio fuerit continuata iugiter, ita Bart. in l. vnica, C. de usucapio. trāsfor. per text. ibi Petrus Ancharanus in capitul. possessor. de regu. iuris libro sexto, ad fin. Franciscus Balbus qui plures allegat in tracta. præscrip. part. tertia in princip. & rursus in tertia parte illius iij. partis principal. in princip. oportetq; vt ea possessio sit sine vitio, † nam iustus titulus cum possessione vitiosa non sufficeret vt si forte rem quàm à me emisti à tertio possessore vi aut clã aut precario cœpisti, ita Baldus in repetitio. l. j. colum. iiij C. de emancipa. liberorum, Bar. per tex. ibi in l. nec ex vera, C. de acquiren. possession. Gloss. per text. ibi in l. stipulationem, ff. eo. facit, l. ij. l. diutina, l. super long. C. de longi temp. præscriptio. l. nullo, C. de rei vendicatio. l. iij. l. sine possessione, ff. de vsucapion. in princip. institu. eod. titu. tradit Prat. Papi. in forma resp. rei conuen. in Gloss. in verbo exceptionem præscript. colum. j. & Azo in summa, C. pro empto.

2 Poss. uitiosa non prodest ad ꝑscr.

Neq; ad rem pertinet† quòd etiam sine possessione continuata contingere videatur præscriptio, l. cœptam, ff. de vsucapion. vbi hęreditas iacens, quæ possidere saltem quo ad effectum præscribendi non potest, cum careat animo, l. j. §. scæuola, ff. si quis testaméto liber esse iussus fuer. in cuius animi possessione ciuili cō sistit vsucapio, l. prima. §. per seruum qui in fuga, ff. de acquiren. possession. ea quidem hæreditas præscriptionē continuare potest. d. l. cœptam, nam respōdetur, quòd eam præscriptionem inchoare nō posset per. d. rationem iuxta l. fina. §. fi. ff. de vsucap. quamuis cœptam continuare nō prohibeatur, sed permittatur d. l. cœptam, nam & dormiens inchoare possessionē non potest, qui tñ inchoatam continuare non prohibetur. Nam & similiter possessio, & si acqri non possit sine corpore, & animo tñ, tñ continuari, & retineri pōt solo aīo, l. quéadmodū, iūcta, l. iij §. in amittēda, ff. de acq. pos. & q̃ tradidi, suprà. c. præce. & plene in simili p Ias. ff. qui sunt sui uel al. iur. l. patre furioso.

3 Præscriptionis cōtinuatio facilior q̃ acquisitio uel ichoatio.

Sed supior cōis traditio q̃ habet traditionē necessariã eē ad vsucapionē vera nō est vtcūq; recepta sit, possessio. n. tm̄ (qđ attinet ad ꝓpositū) ad præscribendū, uel vsucapiendū desideraŧ, nec refert vtrū illa possessio (si uitiosa non sit) originē traxerit à traditiōe an aliūde, sicq; si rē tuã mihi minime tradidisti, sed cū ego eã detinerē tuãq; esse putarē mihi vēdidisti, dotis noīe dedisti, eã tpe à l. definito ꝓscribã non secus, q̃ si mihi eã tradidisses, qd. n. si alius mihi bona fide eã accipiendi cōmodauit, aut pignori dedit, qd si custodiæ cã deposuit apud me, alio quouis modo sine vitio eam detinebã, in oībus certe his speciebus, & similibus eius dominiū nactus ero sine vlla ēr traditione si dominus postea eam mihi vendiderit, donauerit

dotis nomine dederit, l.qua ratione, §. inter dum.ff.de acq.rer.do.§.interdum,insti.de rer. diuis.& similiter in omnibus his speciebus, & similibus vsucapiendi cōditionem nactus ero si is qui mihi bonam fidem habenti eam rem, uendiderat, donauerat, dotis nomine dederat, dominus non erat vt dd.iuribus iuncta l. clauibus,ff.de contrahend.empt.nec usquam inuenies legem aliquam dicentem talem tra ditionem ad usucapiendum necessariam esse, quinimo contrarium reperitur tantum abest ut id exigatur,nam in l.iij.ff.de usucap. defini tionem (quę denotare debet perfectam rei essentiam & quiditatem) tradens iure consultus de traditione uerbum nullum, sed tātum exigit continuationem possessionis, & hanc ad rem iustam possessionem desiderari, & præterea nihil leges proclamant, l.quod vulgo, ff.de usucap.l.pro empto.l.non solum.§. quod uulgo,ff.de usucap.l.j.l.penult.& fi.cum utrobique notatis,ff.pro legato, nec dubium est,quin iusta possessio esse non desinat in speciebus suprà relatis etiam si traditio non fiat ab eo qui nobis dedit titulum uel causam præscribendi, ut patet in dictis legibus.Ergo superest hanc ad rem traditionem minimè requiri, quando ille qui præscribere contendit in possessione etat sine uitio. Quinimò

4 †etiam si uitiosè in possessione fuisset, quia eam à me ui. aut clam, aut precario detinebat, si eandem rem ei postea uendidi, donaui, dotis'ue nomine dedi, cum me dominum esse ille credidisset, sine dubio præscribere poterit, sine ulla etiam noua traditione, quasi uitium illud possidendi accedente noua domini uoluntate uel eius quem ille dominum esse putabat purgatum uideatur, ut patet in dictis iuribus & rationibus iuncta l.si id quod uerb.quasi uolente & concedente domina, ff. pro derelicto, & quod simili plenè tradunt Barto. & alij in l.fina.C.vnde ui. circa finem iunctis his quæ dicemus in cap.lxxij.& capit. lxxvij.infra ubi edocemur malam fidem purgari accedente domini uoluntate, uerè uel

Possessionis uitiū ut purgetur.

5 interpretatiuè. Confirmantur isthæc † nam ut habenti ius in proprietate accrescit altera pars proprietatis l.si totam,ff.de acquiren da hæredita.& ut habenti partem & ius usus fructus accrescit altera pars usus fructus l.j.in prin.& §.j.& §.interdum l.pen.& per totū titulum,ff.de usufr.accrescen.& vt habenti ius proprietatis totus vsusfructus accedit, ut per totum illū titulū ita & habenti ius possessionis quasi vt accrescere sua proprietas concurrentibus ijs quæ ad præscribendū uel usucapiendū necessaria sunt.Nec ab ijs multum di

Accrescendi iuri assimilatur præsc.

stat ea acquisitio quæ p alluuionem cōtingit 6 iuxtà §.præterea p alluuionē,inst.de rerū diuis.cum simil.vt.n.latenter fundo meo accrescit & acquiritur q p recessum fluminis contiguum relictum fuerat,ut ibi. ita quoq; & in specie nostra ius proprietatis iuri possessionis contiguum intelligitur esse, sicq; ei facilè accrescit ijs quæ ad eam possessionem iustificādam necessaria sunt, concurrentibus, nec vbi inuenies necessariam esse traditionem ex mente iure cōsultorū, sed ut per alluuionē ex solo t pe cum fluminis actu cōtingit incremētū & accessio,d.§.præterea,ita in usucapione per solū t pis cursum cū actu possidentis contingit incrementū & accessio proprietatis ad possessionē,†sicq; vt aduentitiū lucrū est q p 7 ius accrescendi nel p alluuionē acquiritur l. si Titio,ff.de usufr.iuncta l.scimus.§.repetitione.C.de inoff.test.ita quoq; aduentitiū lucrū est q p usucapionē cōtingit iuxtà d.l.iij.ff.de usucap.ibi adiectio dñij.†Ergo deficit unū ex 8 quatuor primis elemētis quibus præscriptionū materiā cōstare suprà in pr.huius tractatus dicebamus,nec miremur nā & mūdus ipse sunt qui negēt quatuor elemētis constare, sed tribus tm̄ ignis elementū negantes,& alij firmant unicū esse elementū nempe terræ ex qua reliqua inquiunt elementa procedunt, sicq; non sunt propria elementa, quia elementum propriè est primum corpus.

Alluuionis acquisitioni assimilatur p scriptio.

Præscr. est aduētitiū lucrum.

Elementa an sint quatuor.

CAP. LX.

1 *Præsentia est quid facti.*
2 *Præsentia ut probetur.*
3 *Impedito non currit præscriptio.*
4 *Hypothecaria quanto tempore præscribatur ardua quæstio.*
5 *Impeditis sua sponte non subuenitur.*
6 *Abstinendi ius non datur ei qui sponte hæres extitit.*
7 *Necessitas sponte causata non consideratur.*
8 *Hypothecaria an competat ante excussum principalem debitorem.*
9 *Hypothecaria uel pignoratitia directa ut præscribatur ardua.q.*
10 *Impedito etiam sine spe restitutionis currit tempus si potuit tollere impedimentū & neglexit.*
11 *Pauperibus currit tempus sed restituuntur.*
12 *Hypothecaria generalis an præscribatur ard.q.*
13 *Conditionalia nil ponunt in esse.*
14 *Impedito de euictione agere an currat præscript. ardua quæstio.*
15 *Impeditis currit præscrip.xxx.annorum.*
16 *Censum annuum habens super re quae post alienatur an agere impeditus dicatur not.q.*

Quoad

VOAD materiã pręſcriptio-
num qui intelligãtur eſſe præ
ſentes qui'ue abſentes tradit
tex.in l.fin.vbi notant Glo.&
doct.C.de longi tẽporis præ-
ſcrip.tradunt Ioannes Faber
& Ange.Are.in prin.inſt.de uſucap.Verum cũ
ea quæ facti ſunt non præſumantur niſi probẽ
tur l.in bello.§.factæ,ff.de capti.l.ſi emancipa-
ti.C.de coll.ibi,req; emancipatum probatum
1 fuerit ubi notat Iaſ.poſt alios,quumq; præſen
Præſentia eſt quid facti.
tia ſit quid facti neceſſe eſt ut qui inter pręſen
res decennio ſe præſcripſiſſe contendit probet
præſentiam eius contra quem præſcriptum
vult,ita in ſpecie tenent Iacob. Butriga.in d.l.
fi.Angelus in l.pen.C.quib.non obſ.longi tem
po.præſcr,Andr.Tiraq.de præſcrip.§.j.Glo.vj.
2 † præſentiam autẽ probaſſe intelligetur ſi pro
Præſentia vt probetur.
bauerit utrunq; tam præſcribentẽ quàm prio
rem rei dominum in eadem ciuitate fuiſſe prę
ſentes ita Ang.ubi ſuprà Bald.in l.emptor. C.
de longi temp.præſcrip.Petr.Philip.Corn.cõſ.
l.in lite vertente col.fi.lib.ij.Bartholo.Socinus
conſi.cxxj.uiſa contingentia poſt princ.libr.j.
Andr.Tiraq.vbi ſuprà.in loco enim ubi quiſ-
que habitat ibi intelligitur eſſe præſens ita Io.
Imolen.Alex.& Franciſcus Aretin.in l.is po-
teſt.ff.de acq.hær.plenè per Andr.Tiraq.ubi ſu
prà.& in legibus connubili.Glo.vj.q.ij.
3 Deniq; † quemadmodũ abſentiæ quaſi pri
Impedito nõ currit pſcriptio.
uilegij loco conceſſum eſt ut duplicentur tem
pora & inducię uſucapionum d.l.fi.C.de longi
temp.præſcrip.in princip.inſti.de uſucapio.ita
quoq; impeditis iuſto iuris impedimento da-
tum eſt ut nullo modo currat præſcriptio.l.j.
§.fi.C.de annali excep.l.contra maiores. C.de
inoffi.teſtam.l.qui hæredi.§.ſi pars, ff.de cõd.
& dem. Qua ratione cõtrouerſum eſt an cre
4 ditori habenti hypothecariam currat præſcri
Hipothecaria quã eo tempore præſcribetur, ardua.q.
ptio eo caſu quo debitor rem hypothecatam
alienaſſet eamq; longo tempore emptor poſ-
ſediſſet,mouet quæſtionem ꝙ hodie creditor
ille contra tertium illum poſſeſſorẽ agere non
poteſt niſi demum excuſſo prius principali de
bitore,ſicq; interim uidetur agere impeditus
& conſequenter uidetur ꝙ cõtra eum præſcri
ptio non currat arg.auth.hoc ita ſi debitor.C.
de pignorib.& ita in ſpecie per hãc rationem
tenet Alex.conſil.lviij viſo & perlecto propè
finem lib.ij verum contrarium tenet ipſemet
Alex.conſ.ccxx.ponderatis his quæ in ſuperio
re lib.vj col.vlt.Andr.Tiraq.de præſcr.§.j.Gl.
vij.qui utrunq; locum refert relinquit cogitã-
dum,quid dicendum & ſanè pars affirmatiua
5 ut contra iſtum creditorem currat præſcri-
Impeditis ſua
ptio longè uerior eſt, nam ꝙ uulgo traditur
contra impeditum agere non currere præſcri
ptionem id quidem regulare eſt, fallit tamen
ſponte nõ ſubuenitur.
quando in manu ipſius impediti erat remoue
re illud impedimẽtũ, idq; neglegit tunc enim
contra eum non deſinit currere præſcriptio
non magis quàm ſi re uera uel omnino impe-
ditus non fuiſſet ita eſt text.in l.qui hæredi.§.
ſi pars,ff.de cond.& demon.dixi plenè in l.cõ
tra maiores.C.de inof.teſtam.ubi eadem ſimi
liter exceptio probatur.
Ad † idem l.iam dubitari,ff.de hær.inſt.ubi 6
Abſtinẽdi ius nõ datur ei qui ſponte hęres extitit.
æquiſſimum illud abſtinendi beneficium filijs
conceſſum eiſdem denegatur quando non ex
neceſſitate præciſa, ſed tantum cauſatiua hæ-
redes patri extiterunt, ſi enim (inquit) lex fi-
lius à patre ſub poteſtatiua conditione hæres
ſcriptus fuit in manu ſua erat conditionẽ mi-
nimè explendo hæredem patris non fieri,vnde
ſi eam conditionem expleuit continuo fit hæ-
res à lege iure ſuitatis,iuxtà, l.conditionibus
pupillus verbo.iure poteſtatis ubi nota.Socin.
colum.penultim. ff.de condition.& demonſt.
& tamen licet ſic à lege hæres factus fuerit ad
huc denegatur ei beneficium abſtinendi eo,
quòd in manu ſua fuerat conditionis imple-
mentum prætermittere, ſicque hæres à lege
minime fieret,prout hæc ratio nũcupatim red
dita eſt, in d.l.iam dubitari.ibi cum ſub hac
conditione inſtitui, iam nõ ut neceſſarij, ſed
ſua ſponte hæredes extiterint ſicq; legis auxi
lium non meruerunt.
Ad idem l.ſi filius qui patri,ff.de vulga. quã 7
Neceſſitas ſpõte cauſata non conſideratur.
tam ibi, quàm ubi ſuprà inducit Socinus, &
multa in ſimili per Iaſo.in l.ſi fideiuſſor,§.ſi ne
ceſſaria,.ff.qui ſatiſdare cogan. ſic ergo, & in
ſpecie noſtra auxilium legis impeditis polici-
tum non meretur is creditor quando quidem
in manu ſua erat debitorem conuenire,ſicque
illud impedimentum remouere, præſertim,
†Cum etiam ante principalem debitorem 8
Hipothecaria an competat ante excuſſum prin. debitorem.
excuſſum competat actio hypothecaria con-
tra tertium poſſeſſorem ut tradũt Glo. & Bar
tol. in l.ſecunda,C.commun.diuidun. & An-
dræas Tiraquel. ubi ſupra, & licet ipſe poſſit
opponere exceptionem ordinis, id tamen iam
ſufficeret ad ſuam pręſcriptionem interrumpẽ
dam ad eumq́ue in mala fide conſtituendum,
vt tradunt Doctor.in l.more litis, C.de rei uẽ
dicatio.& ſuo loco differemus: pro nobis tex.
in l.qui poteſt facere,ff.de regulis iuris,& in l.
quibus diebus, in princip.ff.de conditio.& de
monſtration. ubi multa per Socin.poſt Barto.
& Paul.Caſtren. ibi & per Hieronymum Ca-
gnolum in d.l.qui poteſt, Philippumq; Deciũ
ibi. & noſtram ſententiam in ſpecie vno verbo
tenet Franciſcus Balbus de pręſcriptio.in iiij.

par. quintæ partis principal.quæstio.iij. nume
ro 2.versicu.ex quo infero motus, quia in po-
testate creditoris est efficere vt ea actio oriatur
id quòd secundum superiora declarãdum est,
& quæ dicta sunt in hac actione hypothecaria
contraria repetita esse credantur, & in pigno-
ratitia quia vtroq; casu par ratio est, sicq; idẽ
ius.l.illud ff.ad legem Aquiliam. Hactenus de
9 actione hypothecaria contraria † quid autem
in pignoratitia, vel hypothecaria directa, quæ
competit debitori contra creditorem, puta
debebam tibi centum pignoris nomine tibi
tradidi rem mobilem, uel hypothecæ nomine
tradidi tibi fundum, quam rem mobilẽ, aut
fundum vendidisti, an emptor eas res præscri-
bere possit cum ille non iure creditoris, sed
tanquàm res suas eas uendidisset, mouet quæ
stionem, quòd debitor ante solutionem nõ po
test ad rem suas recuperandas agere, sicq; vt
impedito non currere præscriptionem videba
tur, argumen.d.l.contra maiores, C.de inoffi.
testament.d.l.prima §.fina. C.de annali exce-
ptio. d.l.fina.§.sin autem, C. commun.delega.
Contrarium adhuc tenent Franciscus Balbus
vbi suprà post Paul.Castrens. quem allegat cõ
sil.ccxciiij.ego Paul. Castrens. in uolumine an
tiquo & Bald.consil. ccxcij.super eo lib.iij.mo
uentur quia ille non videtur impeditus quan-
doquidẽ poterat debitum exoluendo rem suã
recuperare sicq; ei non subuenitur argumen.
d.l.iam dubitari.d.l.qui potest facere.d.l.qui-
bus diebus.in princip. & in capitu.fina.de ele-
ction.& in l.iij.§.quid ergo, ff.de contrario iu
10 di.tutelæ. † Etenim vera & communis opi-
nio est per dd.iura vt quando quis impeditus
est, sed ipse potest impedimentum remouere
tunc ei currat tempus etiam sine spe restitutio
nis, ita Felynus colum.j.& Paulus Parisius col.
iij.in capitu. ex transmissa de præscription. Lu
douic.Romanus consil. ccccxxxv. Hieronym.
Cagnolus numero 3. in d. l. qui potest facere
Alexand.consil.lxxij.colum.fina.libr.v. Rimi-
naldus in l.procurator vltim.nota. C.de eden
do Philippus Decius in cap.cum inter colum.
viij. de exceptionibus, idem Decius consilio
dclxxvij. Ioannes Crotus in repetition.l.si is
qui pro emptore de vsucapio. iij. colum. char
11 te penultim. † Quid autem si is debitor ege
state laboraret adhuc idem vt contra eũ cur
rat tempus mero iure, quòd attinet hanc ad
rei suæ præscriptionem, nã ea necessitas, quæ
non præberet in communi impedimentum,
sed tantum in particulari non est in considera
tione, nam & similiter dicimus, quòd & si ne-
cessitatis causa relaxetur solennitas testandi
tamen intelligitur si ea necessitas erat in com
muni hominibus illius loci vbi testamentum
fiebat, fortè propter timorem pestis, aut ho-
stium, non sic si erat particularis in eo testato
re tantum propterea, quòd erat reliquis fortè
conciuibus infestus, aut ita pauper vt testes ad
eum accedere noluerint vt disseruimus de suc
cession. creation.libr. ij.§.xiiij. numero 61. in
simili per Andream Tiraquellum de causa ces
sante par.ij.limit.xxxij. per l.j.ad finem, ff.de
minoribus. Cæterum hoc casu licet tempus
mero iure currere non desinat tamen huma-
num erit concedere restitutionem argumen.
eorum, quę diximus in illo articulo quo ne-
gauimus tempus appellandi currere pauperi-
bus, vt suprà lib.præced.cap. cxxxvj.

Hactenus † quãdo ea res de qua præscribẽ- 12
da agebatur specialiter erat obligata, quid
autem si generaliter, uenditor qui de euictio-
ne emptori promisit, in id omnia bona sua
obligauit (ut solenne est) deinde bona omnia
alienauit, an reliqui emptores uel fortè dona
tarij, qui ea bona acceperunt legitimo titulo
possint præscribere contra illum primum em
ptorem ius hypothecæ quod ei cõpetebat & An-
dr.Tiraq.de præscrip.Gloss vij.post Panormi.
quem allegat consi.xxij.quidam Ioan.de Se-
nis libr.ij.tenet non currere præscriptionem,
quibus adde idem tenentem Franc.Balbum
de præscrip.in iiij.par.v.partis prin.q.iij.versi.
& quòd non præscribatur post Glo.quam alle
gat in l.empti.C.de euictio. Mouentur quia
inquiunt emens rem alienam de euictione
agere non potest antequàm ea euincatur l.
qui rem & l.si post.C.de euictionibus. ergo is
impeditus est agere & consequenter contra
eum non currit præscriptio per dd.ll. Sed hæc
elegans opinio nobis tuta non sat uidetur,
nec enim mihi impeditus agere uideri is po-
test qui ius suũ habet iam natum inq; esse iã
productum, nec dubium est quin iste credi-
tor ius reale habere intelligatur l.fi.C.de reb.
ali.non ali.ergo non est agere impeditus cum
habeat ius reale in esse productum & ortum
possitque prohibere & denunciare debito-
ri ne res suas alienet nisi saluo iure suo hypo-
thecæ, & denunciare emptori ut eas res sciat
esse obligatas, sicq; ut eas cum suo onere &
causa emat & nõ aliter, sciatq; se in ijs rebus
si eas emerit habiturum consortem quoad il
lud ius hypothecæ, quo facto ille iam in eodẽ
statu constituetur in quo ipse debitor erat.
sicq; hac mala fide præscribere nunq̃ poterit.
Diuersum est diuersaq; causa & ratio est il-
lius cui uel nullum de præsenti ius competit
iuxtà l.j §.fin.ff.de annali excep.C.uel compe-
tit sub conditione iuxta d.§.sin autem l.fi.C.
commu.

Hypothecaria uel pignoratitia directa ut præscribatur ard.q.

Impedito etiam sine spe restitutiõis currit tẽpus si potuit tollere impedimentũ & neglexit.

Pauperibus currit, tẽpus sed restituuntur.

Hypothecaria generalis an præscribatur ard.q.

13 commu.delega.d.l.contra maiores. †Hi enim nullum ius habere dicuntur, quia conditionalia nihil ponunt in esse l.si quis sub conditione dandorum decem.ff.si quis omi.cau.testa. Sicq; merito dicuntur agere impediti & contra eos non currit præscriptio, ergo si noster emptor negligens fuerit in tali denunciatione facienda sibi imputet & merito ei curret præscriptio. Dicet quis quid si ignorauit eas res sibi obligatas alienari, respondeam ei nihilominus currere præscriptionem, quia tunc non tam iuris q̃ facti esset impedimentum, quod non impedit currere præscriptionem, & in eo tantum quæstio tunc esset an propter iustum illud facti impedimentum posset contra talẽ præscriptionem restitui ut per tex.iuncta doctrina Bar.ibi in l.fi.C.de longi temporis præscrip.de quo infrà plenius agemus cogita tñ.

Conditionalia nil ponunt in esse.

14 Quid † autem si mihi postea nunciatum esset hanc rem quam ab illo enim esse alienam adhuc anteq̃ ex facto euicta esset de euictione agere non possem d.l.si post d.l.qui rem.C. de euicti. & consequenter interea uideor agere impeditus nec mihi curreret præscriptio secundum Andr.Tiraquel.ubi suprà.id quòd durius est q̃ superius, nam id scire dicimur qđ vehementer iustis ex causis moti opinamur, l. cum quidam, §.quod dicitur.j.& ij.cũ ibi nota.per Gloss.& Doctor. ff.de acquiren. hæred. si ergo postquàm bona fide emeram viri boni & graues dixerunt mihi eam rem esse alienã, iam dicor scire eam esse alienam, & consequẽter intelligo à me euictã iri verosimiliter, quia verus huius rei dominus non est credendus hanc suam rem omissurus, aut neglecturus l.cum de indebito, ff.de probatio.sicq; etsi nequeam de euictione agere cõtra principalem nec etiam contra illos tertios possessores antequàm re uera euincatur, interim tamen & potero, & deberem eis denunciare, ut sciant quemadmodum sese res habeat, etenim potẽtia proxima actui p ipsomet actu reputatur, sicque cum primũ maritus dissipare, uel ad inopiam vergere cœpit potest mulier agere ad dotem l.si rebus l.vbi, cum vtrobique notatis, C. de iure dotium, ergo cum in specie nostra cũ primum intellexi rem esse alienam intelligo potentiam ut ea res à me absit, vel abscessura sit propinquam esse, & uerosimillimã iam par est vt contra illos tertios possessores agere possint saltem denuntiando, quemadmodum se res habeat eosque per hoc in mala fide constituẽdo, ut sic contra me iis meum hypothecę prescribere nequeant, id quòd si omiserim mihi merito imputabitur, mihiq; tanquàm nõ impedito nisi culpa vel sponte, aut negligentia mea non est cur non currat præscriptio, iuribus, & rationibus de quibus supra. cogita tamen quia non affirmo.

Impedito de euictione agere an currat pręsc. ard. q.

In † superioribus tamen speciebus retneta opinione existimantiũ nõ currere præscriptionem illam intellige quo ad præscriptionem ordinariam decem, aut viginti annorum, nõ sic in præscriptione annorum triginta, quę non desineret currere secundum Balbum ubi suprà q.iij.in fine. 15

Impeditis currit præscript. xxx.annorum.

† Quid si Mæuius vendidit mihi decem aureos annuos in idq; domum obligauit quàm postea alteri vendidit qui cõtractus legitimus & usitatissimus est appellaturq; census, uulgari nomine, is per annos viginti eos aureos annuos persoluit totidẽq; annos emptor domus eã bona fide possidet, postea is debitor meus non uult aut non est idoneus ad annuum illũ censum persoluendum, vtrum possim agere cõtra domus illius emptorem, an vero ille sese præscriptione possit defendere, attigit Andr. Tiraquell.vbi supra Gloss.vij. in fin.sed non definiit allegat Speculatorem de pręscription. §.j.versicul.pone colonus, & titu. de locato, §. nunc aliqua versicul. xliiij. Guiliel. de Cune. & Bald. in l.solemnibus, C.de rei uendication. Bald.in l.arboribus.§.qui tamen ff.de vsufruc. Cassane. in consuetud.Burgundiæ titu.des cẽses.§.secundo colum.xv.versic.nunc succedit Alexandr.consil.lxxj. videtur colum. fina. lib. primo. Et sanè si illius domus emptori ab ipso venditore dictum fuit (uel etiam ab alio, ita vt credere deberet) eam rem esse obligatã uel illo censu oneratam, expeditum est eum ut malæ fidei (quòd attinet ad illud ius) possessorem non posse præscribere, quod si nihil ei dictum fuit tunc si illius rei ignarus erat qui emerat annuum illum reditum iusto facti impedimento tentus videtur, & est materia d.l. fin. C.de longi tempo.pręscrip. cum ibi notatis p Bar. quòd si id nouerat, & neglexit denunciare emptori quemadmodum se domus illa haberet ut sic eum in mala fide constitueret, sibi imputandum videtur iuxtà ea, quæ superius dicta fuerunt, nec enim video ut possit videri aut dici agere, aut denunciare impeditus is qui ius suum habet in esse productum, & nulla cõditione suspensum. 16

Censum annuum habens super re q post alienatur an agere impeditus dicatur not. q.

CAP. LXI.

1 *Titulus ad præsc. requiritur.*
2 *Titulus allegatus an præsumatur.*
3 *Intell. l.cum de in rem.ff.de usur.*
4 *Obligari personaliter durius quàm rem tradere suam & alienari.*

5 *Titulus beneficij præsumitur ex longo tempore.*
6 *Obliuio præsumitur post longum tempus.*
7 *Emancipatio post longum tempus præsumitur.*
8 *Aditio hæreditatis præsumitur.*
9 *Consensus præsumitur post longum tempus.*
10 *Matrimonium præsumitur post longum tempus.*
11 *Manumissio præsumitur post longum tempus.*
12 *Consensus patris præsumitur post longum tempus ad ualidandum filij contractum.*
13 *Tempus longum facit præsumi licentiam mariti in uxoris contractu, idem quoad consensum propinquorum.*
14 *Tempore ex longo præsumitur consensus domini in uenditione rei emphyteuticæ.*
15 *Tempore ex longo præsumitur ratificatio.*
16 *Emancipatio illegitima ualidatur ex longo tempore.*
17 *Longum tempus facit filium præsumi emancipatum.*
18 *Intell. l. cum de in rem. ff. de usur. ut procedat etiam si allegaretur titulus donationis contra communem opi.*
19 *Lex noua præterita annullans an extendatur ad diu obseruata.*
20 *Domicilium quanto tempore uideatur quæri.*
21 *Tempus longum facit sustineri contractus illegitimus.*
22 *Votum continentiæ præsumitur ex longo tempore.*
23 *Ordo sacer præsumitur ex longo tempore.*
24 *Vnio ecclesiarum præsumitur ex longo tempore.*
25 *consensus episcopi in unione præsumitur ex longo tempore.*
26 *Tempore ex longo præsumitur consensus coniugis ad solutionem tori.*
27 *Temporis longi taciturnitas facit præsumi diuisionem etiam si agatur de graui præiudicio & ardua quæstio.*

TERTIA PARS PRINCIPALIS ad titulum spectans.

1 Titulus ad præscr. requirit. Itulum in præscriptionibus requiri vulgo traditum est per l. nullo, C. de rei uendic. l. unica, C. de vsucapio. transfor. in princip. institu. de vsucapion. cũ similibus, quòd nos iustam possidendi causam appellamus, l. quòd vulgo, ff. pro emptor. l. non solum, §. quòd vulgo, ff. de vsucapion. l. fi. ff. pro suo. cum simil. quod quẽadmodum intellig ẽdum sit plenè disseruimus infrà, capitu. lxxvij. nume. 10. & capi. lxxij. & ca. lxxxj. † Sed egregia quæstio est vt iste titulus vel iusta possidẽdi causa probetur is enim titulus sufficiens, & idoneus intelligitur qui ad dominium transferendum habilis, & idoneus est (quale est si eam rem mihi venditam, aut dotis nomine datam, aut donatam inter viuos dicerem. aut fortè legati, uel fideicommissi nomine in vltima uoluntate relictam, uel conditionis implendæ causa traditam, uel titulo hæreditario relictam, uel fortè rem titulo pro derelicto captam, & similia ut per totos titulos, ff. & C. pro empto. & ff. & C. pro donato, & ff. & C. pro dote, & ff. & C. pro suo, & ff. pro derelicto, & ff. & C. pro hærede, & ff. pro legato & l. j. ff. de conditio. causa data. & l. videamus, ij. ff. de vsuris, & per Bar. in l. in quartam nume ro, 9. cum sequentib. ff. ad leg. falcid.) si ergo aliquo ex his titulis me possidere, & possedisse allegaui, an per solam allegationẽ is titulus iuncta diutina possessione præsumatur dubium, & est, † & credere talem legitimum titulum allegatum præsumi ex diutina possessione per l. cũ de in rem uerso, ff. de vsuris vbi si annua præstatio vniformis lungo tempore mihi soluta fuit, & in posterum tantundem annuum mihi debere contendam, & allegem aliquem titulum in id obligatorium is titulus præsumitur, & probatur ex illa diutina præstatione, sic ergo & in specie nostra post quàmdiu rem possedi si eam me ex iusto titulo possedisse allegem is titulus ex ipsamet diuturna possessione præsumetur. Adstringitur hoc argumentum nam si in terminis d. l. cum de in rẽ, id fit ex ui possessionis discontinuæ, quæ esse intelligitur in decem annis illis præstationibus, multo facilius, idẽm erit in specie nostra vbi erat possessio cõtinua, quandoquidem continua possessio tam efficacior est, discontinua, quod in illa solum decẽnium sufficit ad præscribendum in ista vero cẽtum anni exiguntur vt in l. j. §. ductus aquæ, ff. de aqua quot id. & in l. j. & l. ij. ff. de aqua pluu. iuncta, l. seruitutes in mag. ff. de ser. & adstringitur, ij. quia in terminis, d. l. cum de in rem erat quasi possessio tantum non etiam possessio vera ut patet, hic autem vera possessio est. † Postremò adstringitur, nam de longe grauiore præiudicio agebatur in terminis d. l. cũ de in rem quàm in specie nostra, argumẽ. tex. egregij in l. unum ex familia, §. si rẽ ff. de leg. ij. ibi, sunt enim in rebus suis legandis, quàm in alienis comparandis & in onerandis hæredibus faciliores uoluntates quorum uerborum sensus est longè facilius esse cuiq; rem suam dare q̃ obligari personaliter ad aliquid emendum emptumq; tradendum, quanto ergo durius uideretur iureconsulto illi si ea obligatio personalis non vnica solutione perimenda esset, sed in æternum duratura ad aliquid annuum in æternum persoluendum vt fit in terminis d. l. cum de in rem. Proinde si ibi huiusmodi

2 Titulus allegatus an præsumatur.

3 Intell. l. cum de in rem. ff. de usur.

4 Obligari personali terdurius quàm rẽ tradere suam & alienari.

modi dultie non obstante titulus allegatus ex sola illa diuturna nō possessione, sed quasi possessione præsumitur, multo magis in specie nostra præsumetur vbi nulla in futurum obligatio est neque æterna vel geminata neq; simplex, præsertim cum hic sit vera possessio ibi impropria, hic continua ibi discontinua.

Optime facit quia generale esse videtur vt ex diuturnitate temporis ad præscribendum definiti præsumatur titulus arg. l. j. §. ductus aquę. ff. de aqua quotid. & l. j. & l. i j. ff. de aqua pluuia li at. vbi expressum est eam temporis diuturnitatem, vim legis conuentionalis aut constituti obtinere, sicq; alium titulum non requiri. Neque ad rem pertinet quòd ibi centum anni vel tempus inmemoriale exigatur, nam ibi in rebus & possessione vel quasi discontinua in qua tantundem & non plus operatur centum anni quantum longum tempus decem vel viginti annorum vbi possessio esset continua vt

5 in specie nostra. Postremo optimè facit quia in nulla vnquam re tam enixè titulus desideratur quàm in obtinendo ecclesiastico beneficio. c. beneficium ecclesiasticum de reg. iur. lib. vj. & tamen etiā in ecclesiasticis beneficijs post longum tempus decennij præsumitur titulus allegatus, vt est vera & communis opin. quam tenent Baldus, Angelus, Ioannes Imolensis, Ludouicus Romanus, & Franciscus Aretinus in l. qui in aliena, in prin. ff. de acqui. hær. Andræas Tiraquell. de præscrip. §. j. Glo. iiij versic. vj. eiusdé farine, ex cuius relatione apparet hanc esse communem opinionem Fernādus Loazes Archiep. Tartaco. in consil. pro Matchione de Velez dubi. j pag. cclxix. Hostien. Inoocen. Cardinalis. Antonius de Butrio, Panotm. Ioannes de Imola, Felin. & cōmuniter alij in d. c. illud de præsumptio. & in d. c. licet Heli. de simonia & in d. l. si filius. C. de petiti. hæredi, Catdi. Andræas Siculus & alij in c. requisisti de testa. Domini de Rota in deci. lxxxiiij. incip. nota. quod ubi cōtra aliquē excipitur. sub titu. de probat. & excepti. in antiquis, Ioannes de Imola in c. ex frequentibus. de insti. Nicolaus Millis in d. suo repertorio io verbo Episcopus. in d. versic. antep. Alex. in consil. ccxix. incipi. ponderatis his. colum. iij vol. vj. Andræas Siculus in cons. j. col. v. vol. iij. Bartholomæus Soci. in cōsil. clxx. col. penul. vol. ij. Feli. in c. sicut. col. xv. versic. fallit. lij. de te iudi. & in consil. ij. incipi. excellens Doctor. in. vj. & vij. col. Bartholomæus Castaneus in consi. xj. incipi. lecas col. xxvij. in. ij. dubio, Ioannes de Amicis in consil. cxxij. incipi. coram magnifico domino & tradit Mattheus de Afflictis in decisionibus Neapolit. decisio. ccclxviij. incip. in casu nobiliū in. ij. col. cū seq.

Titulus beneficij præsumitur ex longo tempore.

In summa hæc pars probatur ratione: nam 6 post lōgum tempus præsumitur obliuio. adeò vt post tale tempus possessionis suę oblitus qs videatur quanto ergo magis testes quorū nihil interest per quos eum titulum quo de agitur probare cnrabam pręsumētur merito obliti. Sicq; post tale tempus nō in inita tituli probatio maximè difficilis reputabitur & consequenter merito à lege cessabit hoc casu tituli probandi onus isq; titulus allegatus post diuturnā possessionē merito pręsumetur. Quod autem post longum tempus decennij etiā propriæ possessionis quis oblitus præsumatur vera & communis opin. est quam tenent Dinus in c. fine possessione. in h. de reg. iur. lib. vj. Glo. & Iacobus Butrig. in l. licet. C. de acqui. hære. Ias. in l. j. §. per seruum col. iiij. lect. ij ff. de acq. poss. Andræas Tiraquell. qui hanc affirmat esse receptiorem sententiam de pręscrip. §. j. Glo. iiij. versic. postremo tempus, ibi, sed multo plures Ioan. Andr. in additio. Specul. in tit. de peti. & poss. quo loco suprà citauimus, Bar. & Bald. in l. j. C. de seruis fugiti. Bar. & Ange. in d. §. si forte, ibiq; late Alex. col. j. & sequen. qui respōdet rationibus aduersariorum, Barto. in l. Celsus. col. ij. ibi, vel cum negligentia longi temporis, ff. de vsucap. Bald. in l. vlt. C. de his qui a non domi. & in l. si minorem. C. de in integrum restit. mi. & in d. l. j. in fi. C. de seruis fugiti. & in tepe. l. edicta. col. iiij. versi. incidentur quæritur, ibi, dummodo sit intra decennium. C. de eden. & consil. xxxvij. quidam tabellio. col. vlti. lib. j. & consi. cl. casus actualiter, col. pen. lib. ij. Rosellus inter consilia Bal. consil. cccclxv. super prædictis col. ij. lib. ij. Panormi. col. v. & Felin. col. pen. in c. vigilanti de pręscrip.

Obliuio præsumit post longum tempus.

Quinto † eadē pars probatur per tex. in l. j. 7 C. de patria potesta. vbi filius postquā diu fuit in quasi possessione sui iuris & si nullum titulū emancipationis vel dignitatis vel alterius rei aut modi per quē solent liberi à patria potestate liberari ostendat adhuc sui iuris esse præsumitur, & iustam causam seu titulum gerendi se pro homine sui iuris habuisse intelligitur, quamuis ea quasi possessio (id quod dutius & mirabilius est) aduersetur priori statui ipsius, nam ipse non negabat se patris sui legitimum filium fuisse ex legitimo matrimonio natum sicq; olim sub eius potestate fuisse constitutū iuxta l. filium eum definimus. ff. de ijs qui sunt sui vel alieni iuris & in prin. insti. de patria potesta. & inst. de nuptijs in prin. Et tamen emancipatio in facto consistebat quòd præsumitur 9 ex diutino poss. vel quasi vt ibi iuncta. l. si emancipati. C. de colla.

Emācipatio post lōgum tempus præsumitur.

Additio hæreditatis præsumitur.

Sexto facit tex. egregius in l. si filiusfa. C. de pet.

pet.hæred. vbi hæreditatem filiofa. delatam is filins longo tempore possedit & ex illa diutina possesione præsumitur legirimus titulus hoc est hereditatis additio licet illa in facto consistat.§.fi.inst.de hær. qual.l.gerit.l. is potest.ff.de acqui.hære.& textum.d.l.filiusf.dicunt singulareni Bald. & Angelus ibi & Bald. in l. si certis annis col.iiij.C.de pact.

Cõsensus psumitur post longum tempus.

9 Septimo† facit.l.qui in aliena.in princ. versi. sed & si non adierit.ff.de acqui.hæredi. vbi ex diuerso hæreditatem filiofa.delatam pater ipse longo tempore possedit & per hoc legitimus titulus vtcunque in facto consistat præsumitur (hoc ẽ additio hæreditatis à filio facta & tex. ille singularis est secundum omnes Doctores ibi & secundum Barb.consi.xxxiij. scribit Psal mista col.ij.lib.ij.

Matrimoniũ præsumitur post longũ tẽpus.

10 Octauo† facit elegans text.in c. illud de præsump. vbi per dintinam cohabitationem maris & fœminæ præsumitur legitimum matrimonium alijs cõcurrentibus adminiculis, nec dubium est rem facti esse matrimoniũ vt per totum titulum de sponsalibns, quem textum Antonius ICardina.Ioannes Imolen. Panormi.& Felin.ibi trahunt ad matrimonium spiritnale recte contendentes titulũ beneficij ex diutina possesione vel quasi presumi ut suprà disseruimus.Nec dubium est contractum matrimonij longe grauioris preiuditij esse quàm vllus alius contractus quandoquidem in æternum inducit obligationem adimitq; libertatem, iuxta illnd quos Deus cõiunxit homo nõ separet,ergo longe facilius idem recipiendum in reliquis actibus qui tanti momenti esse nequeunt.

Manumissio præsumitur post lõgum tẽpus.

11 Nono† facit tex. in l. circa.ff.de probatio. vbi qui diu fuit in quasi possesione libertinitatis licet agnosceret se olim fuisse seruũ illius qui ei status quæstionem mouebat adhuc presumitur iusto ex titulo & causa fuisse in tali quasi possesione & si is titulns manumissionis sit qd facti.d.l.si emancipati.C.de colla.

Cõsensus patris præsumitur post lõgũ tẽpus ad ualidãdũ filii cõtractum.

12 Decimo † facit nam si ex forma statuti filius nequeat contrahete sine expresso patris cõsensu adhuc si is filius rem vendidit eamq; longo tempore emptor possedit,is consensus & sic legitimus titulus vtcunque consensus in facto cõsistat iuxta.l.bonę fidei.§.j.ff.de acqui.rerũ domi. præsumi non desinit, ita in specie tenent Bal.in d.l.si filiusfa.C.de petit.hęred.Alex.consil.lxxix.circa primum de quo queritur col.ij. lib.j.Andræas Tiraquell. de prescri.§.j.Glo.iiij. versi.ij.huc pertinet.Andræas Barb. in l. sciendum col.xxvj.ff.de verb.oblig.& in l.j.col.xij.ff. de verb.obli.& in rep.l.j.C.qui admitti Franciscus Areti.consi.xxxvj.casus talis est col.j.

Vndecimo † facit (id quòd superiori rei proximum est) quòd si mulier aut minor nequeũt contrahere sine duorum propinquorum consensu certe post longum tempus interuentus illius cõsensus vtcunque in facto consistat præsumitur.ita tenent Bal.Angel.Ioannes Imolen. & Aretinus in d.l.filiusf. per Andræam Tiraq. de legibus connubi.Glo.v.viij.limi.vnde in terminis.l.taurinæ.55. idẽ respondendum erit vt si uxor per illam legem contrahere inscio uiro uetita contraxit post longum tempus presumatur licentia mariti pręcessisse quòd alibi latius egimus. 13

Tẽpus lõgum facit præsumi licentiam mariti in uxoris cõtractu idẽ quo ad cõsensum ppinquorũ

Duodecimo † facit nam qui rẽ emphytheuticam emit & scienre domino directo eã diu possedit presumitur legitimum titulum (hoc est consensum) ab eo habuisse ita Alex. consil. cxiij. viso & diligenter col.pe.lib.iiij. Andręas Tiraquell. vbi suprà nempe de præscri.§.j.Glo. iiij.versi.iij. non hinc.Philippus Decius consil. clxxxv.col.vlt.Ias.in d.l.si certis annis.C.de pactis.col.iij.idem Decius consi.ccccix.uiso consil.col.j.Ias.in l.j.col.vj.C.qui admitti. 14

Tẽpore ex longo præsumit cõsensus domini i uẽditione rei emphiteuticæ.

Tertiodecimo† facit nã si bonorum possessionem sibi delatam filiusfa. agnouit & res hæreditarias longo tẽpore possedit per hoc præsumitur patris ratificatio vtcunque facti sit sicq; sibi quæritur usus frnctus iuxta.l.fin.C. de bonis quę liberis ita in specie tenent Glo.in l.i. verb.ratam.C.qui admitti.quam ibi sequũtur Cinus, Bar.Angel.Salicetus, Fulgosius, Ludoui. Romanus, Alexã. Philippus Corneus, & Ias.& Andræas Tiraquell.vbi suprà versi.v. quòd authoritate vbi hanc dicit communem opinionem licet contrarium uoluerit Paulus Castrẽsis in d.l.j. 15

Tempore ex longo præsumitur ratificatio.

Quartodecimo † facit. l. si post mortẽ cum Glo.ff.de adopt.vbi filiusfa.& si minus rite fuisset emãcipatus tamen si diu stetit in quasi possesione hominis sui iuris per hoc ea emancipatio quasi reualidatur. 16

Emancipatio illegitima reualidatur ex longo tempore.

Qnintodecimo facit nam si filiusfa. diu vixit seorsum à patre per se negotiando licet nõ probetur fuisse ĩ qnasi possesione hominis sui iuris hoc est non probetur se quasi emancipatum gessisse adhuc pręsumitur emancipatus vtcunque emancipatio facti sit.l. si emãcipati. C. de colla. ibi teq; emancipatum probatum fuerit vbi notat Ias. ita in specie tenet Bald.in dicta.l. si post mortem, propè finem Andræas Tiraquell.vbi suprà versiculo septimo superioribus.idem Bald.in l.j.per text. ibi.C. de patria potesta.& in l.secunda.C.si aduersus rem iudi. Andræas Barba. in dicta.l. sciendum col.xxvij. ff.de verborum obliga.Ias. in d.l. si certis annis colum.penult. 17

Longũ tẽpus facit filium præsumi emácipatum.

18 Intel. l. cũ de in rem ff. de usu. ut procedat et si allegaretur tit. donationis, contra cõmunẽ op.

Sextodecimo facit textus egregius in l. procula, ff. de prob. iuncta l. cum de indebito eod. titu. ubi & si donatio nũquàm præsumatur tamen post longum tempus præsumitur cum alij adminiculis secundum Barto. in d. l. procula sequitur Andr. Tiraquel. vbi suprà uersicu. octauo istis, idem Bart. in l. quæ doris, ff. soluti matrimo. Ioannes de Platea in l. quicunq; de apo pub. lib. x. Cuman. consil. cxxxvj. uisis instrumentis Bal. Salycetus, & Florianus in d. l. procula, Philippus Decius consil. ccij. ut præsens consultatio colum. fina. Glo. & Bar. in l. libertus, quos, §. j. ff. de alimen. leg. Bar. Ludoui. Rom. Alex. & alij in d. l. quæ doris, & alij quàm plures quos allegat Andræas Tiraq. ubi suprà referens multos contrariæ partis assertores q affirmant d. l. cum de in rẽ. non habere locum quando possessor ille, uel quasi possessor titulũ donationis allegaret, quia tunc inquiunt cum sit iuris præsumptio in contrarium, quia nullus præsumitur donare iuxtà, d. l. cum de indebito. meritò ex tali allegatione is titulus allegatus non præsumeretur, quæ ratio uero leuior est, nam & similiter emancipatio nõ præsumitur, quia facti est d. l. si emancipati, ea autem quæ facti sunt minime præsumuntur nisi probentur ut ibi, & l. in bello, §. factæ. ff. de capti. & tamen ea emancipatio post diutinam possessionem uel quasi præsumi non desinit d. l. j. C. de patria potesta. cum alijs suprà allega. astringitur hæc ratio, nam emancipatio similiter continet donationem, & non quidem leuem, sed rei inæstimabilis, l. filiusf. §. secundum uulgarem, ff. de lega. j ergo cum ex diuturna quasi possessione emancipationem præsumi ostenderimus longe facilius, idem præsumendum in alterius cuiusq; rei cõcessione. Astringitur, & secundo, nã si ex ui diurinæ quasi possessionis (ut est in quasi possessione gerendi se pro homine sui iuris) recedimus ab illa præsumptione, quòd nullus præsumit donare multo magis idem fiet ex ui ueræ possessionis ut si diu possedi rem tuam te sciente. Quinimò in hac sola præsumptione donationis plerunque nituntur omnes leges de præscriptione inter præsentes disponentes, qualis est, leg. alienationis uerbũ, ff. de verborum significatio. ibi uix est enim vt non uideatur, &c. & l. si quis diutino. in princip. ff. si serui. uen. nec dicatur, quòd d. l. si quis diutino. loquitur in concessione seruitutis, quæ parui præiudicij esse uidetur sicque titulo non exigit, nam quia idem fit in ijs quoque maioris momenti, & præiuditij sunt constat ex dict. leg. alienationis. vbi de ipsa proprietate agebatur, & idem probatur in l. si ego, §. primo, ff. de public. in rem action. ibi per traditionem, aut per patientiam fortè, & tamen ibi agebatur generaliter de omni seruitute, & sic etiam de usufructu qui pars dominij est, l. quarta ff. de usufruc. ad idem §. finali. institu. de iniur. ubi præsumitur per patientiã etiam unius anni iuris nostri concessio, & remissio, denique hoc probat euidenter, dict. l. cum de in rem uerso, ff. de usuris in longe fortioribus terminis ut exposuimus, suprà prope initium huius capitis. Præsertim cum ibi illa obligatio annua non est cur non posset procedere ex causa donationis non secus, quàm ex reliquis qbusuis causis, & qui contrarium dixerit loquetur contra generalitatem illius textus, & in mille iuris speciebus supra relatis & infra referendis apparet ea quæ sunt facti, licet regulariter non præsumantur nisi probentur præsumi tamen post longum tempus. Sit ergo firma conclusio, quòd si rem tuam te sciẽte, & patiẽte diu possedi, & tibi eam uendicãti obieci, quòd eam mihi donasti, tunc is titulus donationis præsumitur ex ipsamet diutina possessione, quæ te patiente cucurrit. Intellige concurrentibus adminiculis id quòd (quibusdam repugnantibus) communiter receptum est ut diximus. Secundò intellige etiã si alia adminicula non ad essent id quòd quidam (plerisque nostrorum repugnantibus) admittunt, & verissimum est.

Decimoseptimo facit egregius tex. in l. qui in prouincia, §. primo, ff. de ritu nuptiarum ibi, mouemur temporis diuturnitate, vbi Imperator alias non confirmaturus temporis diuturnitate, motus id quo de agebatur confirmauit, quem text. literis aureis scribendum esse aiunt Barbatius consilio nono præclare. columna secunda libro secundo, & Andræas Tiraquellus de præscription. §. primo Gloss. quarta versicu. nono huc spectat, cuius textus argumento Angelus ait legem nouam, quæ præterita annullat non extendendã ad ea quæ essent temporis diuturnitate stabilita, ita Ange. consi. lij. in q. proposita col. fi. cuius rei neq; cõtestẽ neq; rursum cõtradicentẽ se unquàm reperijsse Felynus testatur in capitu. fi. col. vij. de const. Catellianus Cotta in memorabil. incipien. lex noua post Bald. quem allegat & ita intelligit consil. cvij. considerandum lib. v. Philipp. Corneus consil. cxcix. in præsenti consultatione col. antepe. lib. ij. vt notat Andræas Tiraq. vbi suprà. quibus etiam & illud aliquantulum consonat, & facit, nam si uir & mulier diu cohabitarunt tanquàm vir, & uxor per ignorantiam iuris confirmatur status filiorũ, ita ut legitimi intelligantur secundũ eũ post Pau. Castren, & alios quos allegat cogita super istis.

19 Lex noua præterita annullãs an extendatur ad diu obseruata.

Domicilium quãto tẽpore uideatũ quęsi.

20 Decimooctauo facit nam vbi quis per integrum decenniũ habitauit ibi intelligitur suũ domicilium cõstituere, & illud illinc vbi prius erat mutare secundum eum vbi suprà versic. decimo istis.per.l.ij.C. de incolis lib. 10. tradũt Glo.& Doct.ibi Glo.& Doct.in l.hæres absens. ff. de iudici. Cinus in l.ij. C. vbi senatores vel clarissimi Bar. in l. lex Cornelia.§. domini.ff. ad legem Corneli.de iniur.

Tẽpus longum facit sustineri cõtractus illegitimus.

21 Decimonono facit.c. contingit.de transact. ibi & fuerit aliquot annis seruata vbi ex diuturnitate temporis contractus sustinetur aliter minimè sustinendus, quem tex. allegant & ad notabilem.q. inducunt Philippus Decius consi.cxl.an & quando col.ij.& Andræas Tiraquell.vbi suprà versi.vndecimo proximè.

Vigesimo facit tex.in c.licet. de cõiugio seruorum & quòd tradit vbi suprà versi.duodecimo his, ipse Tiraquell.met post Deciũ in rubr. de præsumpt.vbi summus pontifex motus authoritate & vi temporis decennalis definit id de quo ibi aliter non ita facturus.

Votũ cõtinẽtiæ præsumitur ex longo tempore.

22 Vigesimoprimo facit tex. quem Tiraquellus vbi suprà versi. decimotertio huc respicit dicit singularem in c.neq; viduas. xxvij.q.j. vbi virgo vel vidua si lõgo tẽpore in religioso proposito permanserit præsumitur votũ continentie fecisse adeò vt ad nuptias trãsire nequeat.

Ordo sacer præsumitur ex longo tempore.

23 Vigesimosecundo facit nam & si initiatus sacris ordinibus nemo nascatur aut præsumatur, quia id res facti est & contraria primæuo hominis statui, tamen siquis diu se vt initiatũ gesserit talis præsumitur, ita Innocentius in c. super his col.iij.de accusatio.& est communis opini. vt constat ex relatione Felini ibi col.ix. & Andræas Tiraquell.plures allegans affirmat hanc esse communem opinionem de præscrip. §.j.Glo.iiij.versi.decimoseptimo huc pertinet.

Vnio ecclesiarum præsumitur ex longo tempore.

24 Vigesimotertio superioribus accedit nam licet nullum temporis spatium inducat vnionem, tamen siquis diu duas ecclesias tanquam vnitas possedit vnio pręsumitur, ita (& si ea res facti sit quod regulariter vt pluries diximus non pręsumitur nisi probetur) tenent Ioannes Andreæ in c. qui contra iura ad finem de reg. iur. Cardi.Flor.in clem.j.in prin.q.xx.de supplẽda negle. prælat. Felinus in c. causam col.ij.de pręscrip.ex cuius relatione cum ea quam facit Andræas Tiraquellus idem sequutus in tract. præscript.§.j.Glo.iiij. versi. vigesimo non hinc, apparet hanc esse communem sententiam.

Cõsensus Episcopi ĩ unione p̃sumitur ex lõgo tẽpore,

25 Vigesimoquarto his proximum quoque est nam & si cõsensus res facti sit.l. bonæ fidei.§.j. ff.de acqui.rerum domi.l.fin. verbo voluntatis esse quæstionem.C.de inst.& subst.tamẽ in tali vnione post longum tempus consensus Episcopi præsumitur secundum eum ibi versi. vigesimoptimo.allegat Alex.consi.ccx.col.iij.lib.vj. & Decium consi.ccccxix.col.j. & Rom. consil. cclxx.cum alijs per eos allegatis ex quorum dictis hanc esse receptam sententiam constat.

Tẽpore ex longo præsumitur consensus cõiugis ad solutionẽ tori.

26 Vigesimoquinto † eodẽ pertinere videtur, nam & si coniunx religionem ingredi nequeat nisi de consensu alterius coniungis.c.significauit de conuers.coniug. is tamen consensus vtcunque facti sit pręsumitur, si ille sciente altero coniuge diu steterit in religione, ista videtur esse recepta opinio ex traditis per Felinum in c.sicut fall.iij.de re iudi.& Andr. Tiraq. vbi suprà versi.vigesimosecundo quidem sequuntur.

Temporis longi taciturnitas facit præsumi diuisionẽ etiã si agatur de graui præiuditio ardua. quest.

27 Vigesimosexto † superioribus fauet, nã & si diuisio sit quid facti vt patet per omnes titulos.ff.&.C.fam.ercisc. &.ff.&.C. com.diuid. & ff.&.C.finium regundorũ, tamen si fratres bona paterna longo tempore separatim & possederunt & onera eis iniuncta persoluerunt ea diuisio & si facti sit præsumitur, ista est vera & communis opinio quam tenent Glo. Iacobus Butrig.Odofredus, Rainerius, Petrus de bella perti. Ioannes Faber, Bar.Albericus, Bal.Angelus, Salicetus, Paulus Castren.& alij in l.pen.C. com.diuid.Bart.col.iij.& Florianus col. fi.in l. cum de in teni verso.ff.de vsuris, Andræas Tiraquell. qui sæpius appellat hanc communem opin.de præscript.§.j.Glo.iiij.versi.xiiij.Nicolaus de Neap.& Ias.col.vij.in.§.quędam. insti. de actioni. Franciscus Aretinus in l.qui in aliena in prin.ff.de acqui.hæred.Bar.in sua disput. incipi. mulier habens amplum patrimonium Bal.in l.si certis annis.C.de pact.vbi etiam Angelus, Paulus Castren.Alex.Ias.col.iij.& Riminaldus.Bal. cõsi.cclxxxij.proponitur quòd minor lib.ij.vbi eam Glo. ait esse cõmuniter app. Paulus Castren.consi.cxxvj.non sequendo ordinẽ lib.ij.vbi eã Glo.ait esse comm.app.Alex. consi.xcij.viso & discusso lib.ij. vbi hanc affirmat esse comm.opi. hanc pluries affirmat esse comm.opin.Francis. Balbus de præscr.in.j.par. iij. partis prin.q.x. vbi plures allegat hanc sententiã receptã esse asseuerantes & tradit multa Fernãdus Loazes Archiep. Tarraco.in cõsi. pro March.de Velez pag.cclvj. cũ pluribus seq. Andr. Tiraq.de pręscr.§.j.Glo.iiij.versi xiiij.& iterũ vers.xxxix. vbi postq̃ plures quos allegat tẽtat, id solũ procedere qñ de leui præiudicio agereẽ, & sic qñ ille portiones ab intesta. essent æquales vel testa.hęred.portionibus cõsentanee secus alias tñ nos generaliter tenemus. d. Glo.ẽt si de graui agatur præiudicio per plura q̃.50.fundamenta de quibus.suprà. & infrà c. sequ. vbi & si de grauissimo præiudicio agatur ex longo temp.id admittitur.

Emphyteu-

CAP. LXII.

1 *Emphyteuticus præsumitur fundus ex longo tempore.*
2 *Longum tempus inducit mutationem malæ fidei.*
3 *Ecclesiæ consecratio ex longo tempore præsumitur.*
4 *Iuramentum præsumitur ex longo tempore.*
5 *Notariatus præsumitur ex longo tempore.*
6 *Priuilegium præsumitur ex longo tempore.*
7 *Mandatum ex longa scientia, & patientia an præsumatur ardua.q.*
8 *Mandatum an inducatur ex scientia, & patientia inter absentes ardua.q.*
9 *Consensus quid sit.*
10 *Absentium contractus quando perfectus uideatur.*
11 *Donatio mortis causa fit hodie pacto nudo.*
12 *Donatio causa mortis facta præsenti, & tacenti an ualeat ardua quæst.*
13 *Donatio simplex facta præsenti, & tacenti an ualeat.*
14 *Consensus non solis uerbis, sed et alijs modis conijcitur.*
15 *Verba indicium duntaxat non certa probatio nostræ sunt uoluntatis.*
16 *Iustitiæ quæ pestis capitalior.*
17 *Caluanniator quis.*

1 Emphyteuticus præsumitur fundus ex lõgotẽpore.

Vigesimoseptimo, & hnc spectare uidetur † nam & si concessio in feudum sit quid facti, qđ non præsumitur nisi probetur tamen si quis diu soluit pẽsionem pro aliquo fundo census feudi'ue, aut emphyteusis nomine, ex illa diuturna præstatione ille emphyteusis, uel feudi titulus præsumitur, hæc est vera, & communis opinio quam tenent Gloss. mag. in fine in l. secunda, C. de iure emphy. quam Gloss. sequuntur ibi Bald. Ioan. Fab. Angel. Salicet. & Iaso. colum. lvij. Specula. in titulo de loca. §. nunc aliqua, versicu. lxiiij. & Salice. post Cin. in l. cõpetit. C. de præscriptio. triginta, uel quadraginta annorum, Idem Bartol. in l. cum de iure uerso, & ibi etiam Bald. in lectur. Floren. & Salic. in vj. quæstion. ff. de vsuris, Bar. in l. iij. §. ex contrario, colum. ij. in princip. ff. de acquiren. posses. & in l. solent §. j. ad fin. ff. de officio procõ. & in l. iubemus. C. de fund. patrimon. lib. xj. & in l. liribus, & ibi etiam Angel. & Ioan. de Plat. colum. iij. C. de agrico. & censi. eodem libr. xj. Bald. in l. male agitur, & ibi etiam Angel. & rursum idem Bald. in l. cum notissimi, §. vltimo, C. de præscriptio. triginta, uel quadraginta annorum, & in d. l. qui in aliena, in princ. & ibi Ange. Ang. in l. prætor. in princip. & ibi. recentiores, ff. de edi. & in l. qui luminibus, ff. de seruitu. urban. prædior. & in §. emphyteusim, colum. ij. uersicu. sed tunc quæro, in auth. de alienat. & emphy. Petrus Anchar. consil. ccccxxij. quidam ferrus Roman. consil. xxvij. posito qđ dominum rei, colum. j. Panormit. in cap. ad audientiam, colum. v. de præscrip. & consil. lxxxij. conditoris omnium, col. iij. versic. ex his concludo, lib. j. & Paul. Castrens. consil. ccxiij. viso puncto, col. ij. lib. ij. Alexand. consil. lxxix. circa primum col. iij. lib. j. Bartho. Socinus consil. 50. subtiliter col. ij. lib. iiij. Andræas Tiraquel. vbi supra uersicu. decimo sexto Ias. in l. sciendum colum. viij. ff. de uerborum obligatio. Alexan. consil. clxix. viso themate, col. ij. lib. ij.

Vigesimo octauo † & illud non longè abscedit, nam etsi mutare propositum sit quid facti tamen is qui in mala fide esse præsumitur ex tẽporis diuturnitate præsumitur mutasse eam opinionem, & bonam fidem habere cœpisse vt plenè diximus infra cap. lxxix. nume. 18. & capitu. lxxxi. numero. 2. 2 Longũ tẽpus inducit mutatiõné malæ fidei.

Vigesimo nonò his, & illud affine esse uidetur † nam & si ecclesiæ consecratio sit quid facti, tamen si diu in ecclesia fuit publicè celebratum præsumitur id episcopi authoritate factum, ecclesiamq; ab eo cõsecratam: vt tradũt plenè Felinus in capitu. Albericus, colum. ij. de testibus. Idem Felinus in capit. illud col. iij. de præsumpt. Philippus Decius consil. cxxxv. ad iustificationem, post princip. Felinus in capitu. sicut, colum. xvj. de re iudica. Decius col. iij. in l. j. C. qui admitti, & ibi Ias. colũ. v. Idem Ias. in l. si certis annis, C. de pact. colum. penul. Andræas Tiraquel. de præscrip. §. j. Gloss. iiij. versicu. xix. Felinus in capitu. de quarta. de præscrip. plenè per Fernandum Loazes. in consil. pro Marchione de Velez pag. 267. versicu. benè facit Catellianus Cota memorab. incip. facta non præsumuntur. Ruinus consil. cviij. colum. j. libro quinto. 3 Ecclesiæ consecratio ex longo tẽpore præsumit.

Trigesimò, † & illud quoq; contiguum esse uidetur nã etsi iuramentũ sit quid facti, sicq; à teste præstitum non præsumatur, nisi probetur, tamen ex diuturnitate temporis id præsumitur, vt per Barto. in repetit. l. admonendi, ff. de iureiuran. col. viij. vbi Ias. in repetit. col. lxxv. uersicul. ultimo in hac materia Andræas Tiraquel. vbi supra. versicu. xxiij. & Bal. in c. j. si de feudo fuer. contro. inter dom. & agnatum. 4 Iura. præsumitur ex longo tempore.

Trigesimoprimo his & illud arridet, † nam & si notarius nullus nascatur, & sic res facti, tamen si quis diu se gessit vt notarius talis præsumitur, ita Florianus in l. cum de in rem verso, ff. de usur. col. j. Iaso. in l. Barbarius. ff. de offi. prætor. col. iiij. Idem Ias. in d. l. si certis an- 5 Notariat⁹ præsumit ex longo tempore.

 nis

nis,col.iij.C.de pactis.Andr.Tiraq.vbi suprà versi.xxvij.Iaf.in §.præiudiciales,col.pen.inst. de actio.& plenè per Aymonem Crauet.de antiquita.temporum par.j.Bald. in l.ij.col.ij.C. de senten.quanuis non pauci teneant contrarium vt per Tiraquell.vbi suprà Dec.cõsi.xlij. ad prin.Felin.in cap.si scripturam,col.vj.de fide instrumen.

6 Priuilegium præsumitur ex longo tempore. Trigesimosecundo† huc & illud vergit,nam & si priuilegium sit quid facti, tamen si quis fuit in possessione vel quasi illius rei vel iuris quod citra principis priuilegium haberi non potest,ex tali diutina possessione priuilegium illud præsumitur,ita Bald. consi.cccxj.præmittendũ est ad euidentiam,lib.j.per And.Tiraq. vbi suprà.vers.xxx.

7 Mandatũ ex longa scia & patientia an præsumatur d.q. Trigesimotertio† eundem scopulum & id intuetur,nam & si ex sola temporis diuturnitate mandatum non præsumi multi velint vt notabiliter inquit Bald.in l.j.in j.col.& ibi Salice.C.de rebus alienis non alienan.& in l.ij.C. si ex falsis instrumentis.Alex.in d.l.qui in aliena,in prin.ff.de acq.hær.& in d.l.sciendum, in v.col.de verb.obliga.& in consi.j.incip.ponderatis his col.pen.volu.iiij.& in consi.xxxv.incip.consideratis his, col.j.volu.vij.Felin. in c. sicut,co.xvij.ver.Sexto aduerte,de re iudi.Bartholo.Soc.in consi.lxiij.incip.in causa quæ vertitur,col.iij.versic.sed ad hoc fuit responsum volu.iij.Francis.de Curte in consi.xlviij.in vj. col.& in consi.xlix.incip.memoriæ recolẽdæ col.xiiij.versic.viij.Iaf.in consi.cxj.incip.communitas,col.pen.volu.iiij.Philipp.Dec.in cõs. ccxv.incip.in causa vertente, col.j.volu.j.Io. Francisc.Balb.qui hanc dixit communem esse opinionem in tractatu præscriptionum, in j. par.iij.part.principalis,in x.q.in v.col.Carolus Ruin.in consi.lxix.incip.circa processum, col. ij.in fin.& in consi.clvj.incip.quia de pluribus quæritur,col.pen.in princ.volu.j.& Stephanus Bertran.in consi.iij.incip.Inspecto & considerato,col.ix.vol.iij. Tamen tale mandatum ex sola temporis diuturnitate(vtcunq; mandatum res facti sit)præsumi receptior sententia esse videtur:ita Bald.consi.cclxxxv.lib.iij.Curtius senior. consi.lxxvij.super motinis, col.ij. Dec.consi,xcix.visis,in fin.Pau.Castren. consi. lxxxiiij.lib.j.Dec.in addit.ad Bart.in l.si vxor. §.si quis vxorem.ff.ad legem Iuliam de adulter.Iaf.in l.j.col.v.C.qui admitti.Andr.Tiraq. vbi suprà versic.xxxj.Fernandus Loazes qui plures allegat cõsi.pro Marchio.de Velez pag. 259.& 266.Et sanè vt prior opinio verior est data ignorantia eius qui mandatum dedisse dicitur, ita posterior pars data eius per longi temporis spatium scientia & patientia longè verior est, per omnia iura & rationes suprà adductas ita Bald.consi.cccxxxvij.lib.j.Francisc.de Curte d.consi.lxxvij.Ludoui.Gozadinus,consi.lxxiij.& Fernandus Loazes vbi suprà.facit optime l.si ego.§.j.ff.de pub.in rẽ act. ibi,per traditionem forte aut per patiẽtiam, & §.fi.inst.de iniur.l.alienationis verbum.ibi vix est enim.ff.de verb.signi.l.si quis diuturno, in prin.ff.si ser.vẽdicetur l.si id quod ibi, quasi volente & concedente domina.ff.pro de reli.l. qui patitur.ff.mand.l. semper qui non prohibet.ff.de regu.iur.& adde quæ dicemus infrà. versic.lij.& hæc pars verior est data longi temporis scientia & patientia eius cuius nomine res agebatur & cuius intererat, aliàs procedit prior opinio.

Vnde† apparet quid respondendum sit in il lo articulo quo controuertitur,an d.l. qui patitur.d.l.semper qui non prohibet, locum habeant in absente non secus,quàm inter præsentes,id quod primum admisit Philipp. Decius in d.l.semper qui non prohibet,sed postea maturius deliberando ipsemet tenuit contrarium in additio.per eum factis ad rubric.C.de pact. colum.fina.quem sequitur Hieronymus Cagn. in d.l.semper, mouentur hac ratione, quia non est,inquiunt,inter absentes eadem ratio, quæ inter præsentes,siquidem inter præsentes qui scit aliam pro se fideiubere potest ei interdicere ne pro se fideiubeat, id quod facere non potest qui absens ẽ,sicq; iter præsentes duo sunt, quæ faciunt præsumi,uel interpretari tacitum mandatum primum,quod agitur de vtilitate illius pro quo fideiussio fiebat, alterum quod prohibere poterat si id sibi displicebat, at cũ res agitur iter absentes,& si idem suadeat vtilitas præsumpta eius pro quo fideiubetur tamen impotentia prohibendi si forte ei displicebat id dissuadet,que ratio (iudice me) cuique displicere meritò vt minus integra deberet,nam non bene sequitur imò minimè sequitur est,absens, ergo prohibere non potest,qui nimo tã prohibere potest,quàm si præsens foret. Quid enim si cum præsens esset, & ei interdiceret ne pro se fideiuberet nihilominus ille parere noluit, sed pro se fideiubere certè nihil vltra facere posset,nisi ut sic ei mãdati actione abnoxius non esset, id quod & absens facere non minus libere posset, quàm præsens simul ac nosset pro se fideiussum esse, posset enim rescribere sibi id displicere,sicq; mandati actiõe minimè teneretur l.nec emere, C.de iure deliberand. l.sicut initio, C.de action.& obligation.l.sicut maior,C.de repu.hæredi.& quia contractus mandati ex consensu substantiam,& formam capit.l.consensu,ff.de action. & oblig.

8 Mandatũ an inducatur ex scia & patientia inter absentes ard.q.

& oblig. & instit. de oblig. ex consensu, in prin. vnde illo renitente appareret cessare cõsensum vel consensum nunquam interfuisse sicq; se mãdati nomine minimè teneri. † nam consensus idem est quod simul sensus vt tradunt Docto. per tex. ibi in l.j.ff.de pact. dictio enim cũ, idẽ significat quod simul, cum ea dictio reperitur adiuncta in compositione ad alteram dictionem, sicq; sensus adiuncta dictione con.significat consensum, ita tamen vt aliquo tempore simul ab vtroq; in idem sensum & sic consensum fuerit. † Vnde & si omnes bonæ fidei cõtractus inter absentes non secus quàm inter præsentes fieri possint, vt d.l.consensu d.princ. insti. de oblig. ex consensu l.j.ij. & iij.ff.de procu. tamen si tibi absenti vendidi aut locaui domum meam aut tecum societatem coire uolui, & similia & antequàm tu acceptares & cõsentires mutaui ac reuocaui uoluntatem, postea, tu huius rei ignarus acceptasti, tunc licet utrinque fuit, in idem placitum cessat tamen obligatio, & contractus: quia in id non fuit simul hoc est eodem tpe sensum sed diuersis temporibus, sicq; licèt in idem vtrinq; fuerit sensum tamen non fuit simul sensum & sic nunquàm fuit consensum, & consequenter nõ est pactum aut conuentio quæ obliget naturaliter nec ciuiliter vt tradunt cõmuniter Doct. in d.l.j. Quis ergo impedit quin cum primum mihi absenti relatum fuit Titium pro me fideiussisse non respondeam eidem nuntio vel alteri mihi displicere, sicq; mandati actione ei obligatus minimè manebo, nec ciuiliter quidem Nec etiam naturaliter, non magis q̃ si re vera ille pro me nunq̃ fideiussisset. Verum si tacui satis instè concessisse & cõsensisse videbor, quandoquidem id cedit in meam vtilitatem per d.l.qui patitur, cum ibi traditis per Doct. & per d.l.semper qui non prohibet. cum ibi traditis per Docto. iuncta l.j.ij. & iij. ff.de procura. & quia taciti, & expresi regulariter per potentiam, & idem ius est l.cum quid, ff.si certum peta. vbi multa per Ias. post alios, per eundem in l.cum ex filio, per illum rex. in princip. ff.de vulgat. per eundem Ias. in l.j. per illũ tex. cum Gloss. C.qui admitti, textus egregius in d.l.si filiusfam. C.de pet. hære. textus egregius in l.qui in aliena, in princip. ff.de acquiren. hæredita. & in l.si quis diutino, in princip. ff.si ser ui. uendi. & in l.alienationis verbo. ibi, vix est enim ut non videatur, ff.de verbo.significa. d. l.si ego, §.j.ff.de publi. in rem actio. ibi, per traditionem, aut per patientiã forte, d. l.si id qđ ff. pro derelig. ibi, quasi uolente, & concedente domina, l.Imperatores, ff.de iure fisci, ibi, tute huic pœnæ, l.si.C.ad legem Iul. maiest. ibi, sua sponte punitur. Superiora inducuntur ad egregiam quæstionem. scis donationem olim ad sui firmitatem indiguisse vel rei donatæ traditione, vel stipulatione, hodie verò nudo pacto firmam esse l.si quis argentum. C.de dona. cum ibi notatis, id quod etiam ad mortis causa do nationem tractum est, † quæ nudo pacto firma est, non secus quàm donatio inter viuos vt tenuit Gloss. & ibi communiter Doctor. in l.cum pater §.Mæuio.ff.de lega.ij. & illam Glos. communiter approbatam esse affirmat Hierony. Cagno. in l.semper qui non prohibet. ff.de reg. iur. nu. 3. Quid † autem si ea donatio fiat præsenti & tacenti an per eam præsentiam & taciturnitatem acceptare & agnoscere videatur, vt sic valeat quasi ex pacto tacitè inito inter donatorem & donatarium, an verò nihil valeat, quasi pollicitatio tantum sit, propter defectum acceptationis, quæ obligatoria non est vt plenè per Ias. & Francisc. de Ripa in rubrica. ff.de verborum obligatio. & Ioannes Crotus post Aretinum quem refert in rubrica. ff.de verborum obligatio. lectu. ij. negat eam donationem ualere, id quod tenet etiam Philippus Decius in rubri. C.de pact. Idem Decius in l.lenium. C. qui testamen. facere poss. Idem Decius in d.l. semper qui non prohibet. Idem in consi. ccxlv. colum. fina.

Contrariam partem ut ea donatio valeat, quasi per eam præsentiam, & taciturnitatem donatarij inducatur tacitum pactum tenent Angelus, & Bartholom. Socinus in locis relatis per Decium vbi supra, Carolus Ruinus in l.ij. charta penulti. ff.de legat. j. Purpuratus in rub. C.de pact. & in l.rogasti. §.si tibi, ff.si cert. per. Lancelotus Galiaula in rubric. colum. xj. ff.de uerbo. obliga. & Hieronymus Cagnolus in d.l. semper qui non prohibet, ff.de reg. iuris nume ro 3. Curtius Iunior in rubri. C.de pact. sicq; hæc pars receptior est, id quod asseuerat Hieronymus Cagnolus vbi supra, † qui omnes similiter affirmant, quòd & in terminis d.l.si qs argentum, si donatio inter uiuos fiat præsenti & tacenti, ea præsentia, & taciturnitas inducit tacitam donationis agnitionem, seu acceptationem, sicq; tacitũ pactũ quod ad talis donationis firmitatem sat est, quanuis, & in hoc cõtra hanc secundam eandemq; receptam sententiam, similiter tenuerint Aretinus, & Ioannes Crotus ubi suprà, & Philippus Decius in quatuor locis, suprà allegatis, qui in vtraq; conclusione ea ratione mouentur, quòd tale pactum cum uerba donatarij defuerint non potest videri proprium, & verum pactum, sed tantum interpretatiuum, & in proprium, ad quod d.l. si quis argentum, utpote iuris antiqui correctoria

Marginalia (left): 9 Cõsensus quid sit. — 10 Absentiũ cõtractus quando perfectus uideatur.

Marginalia (right): 11 Don. mortis causa fit hodie pacto nudo. — 12 Don. ea. mor. facta præsenti & tacenti an ualeat ard. q. — 13 Don. simplex facta præsenti & tacenti an ualeat ard. q.

ctoria extendi non deberet ut sic quanto minus possit corrigeret ius commune. Quæ ratio (iudice me) ex crassiore aliquantulum minerua descendisse videtur, quàm de tâtis viris credi potuisset.

14 † Nam quod in d.l.j.ff. de pactis, dicitur pactum esse duorum pluriumve in idem placitũ, & consensum, non est cur magis referatur ad consensum verbis indicatum, quam ad enm q alio quouis modo, aut signo indicaretur, indicatum ideò dixi quia hominum consensus soli Deo notus aut infallibiliter intellectus esse potest, & præterea nemini.

Cõsensus non solis uerbis sed & aliis modis cõ ijcitur.

15 † Vnde & si animi nostri, nullum certius signum sit quàm verborum l. Labeo. ff. de sup.lega. tamen verba non rato fallunt iuxtà tex. in l. diuus, ff. de milita. testam. §. planè, inst. eod. tit. l. si quis intentione, ff. de iudi. l. non solum. ff. de act. & oblig. l. an inutilis. ff. de acceptila. vnde Terentius erras (inquit) tui animi si me esse ignarum putas, loquitur enim de quadam coniectura fallaci. Et Ouidius sic modulatus est.

Verba indiciũ duntaxat non certa probatio nostræ sunt uolũtatis.

Vetus frequensq; uia est sub amici fallere nomen.

16 Et † Cicero offi. lib. j. sic ait. Nulla iustitiæ pestis capitalior est q̃ eorum qui cum maximè fallunt id agunt vt boni viri esse videantur, vnde idem Cicero pro Cecinna in oratione, ait. Verba inuenta sunt quæ indicarent nostram voluntatem. Intelligit enim verba & si sint omnium signorum certissimum indicium nostræ voluntatis tamen minimè inducere certam & infallibilem demonstrationem, sed tantum indicium, ideo indicarent dixit non demonstrarent, ideo lex ait q; non literarum, aut verborũ figura obligamur, sed mente & sensu, ita l. non figura, ff. de actio. & obliga. l. obligationũ substantia, eod. tit. Ideo Cicero in eadem oratione pro Cecinna ait.

Iustitiæ q̃ pestis capitalior.

17 † Scriptum sequi calumniatoris, est boni vero iudicis uoluntatem scripto tis. Sic & in l. hæredes mei. §. cum ita, ff. ad Trebell. ait lex à verbis recedendum vt voluntatẽ sequamur. Ad idem l. iij. C. de lib. præt. l. nõ aliter, ff. de lega. iij. l. ita stipulatus, versic. Sabinus vbi not. Paul. Cast. & Iaf. ff. de verb. ob. vers. ex mente, iá ergo dubitari nõ oporter q̃n hoium aĩus & cõsensus nulli sat certus, & cognitus esse possit nisi Deo. Sicq; hoium cõsensus qui pactũ īducit indiciis tantum non etiam certa sciẽtia aut demonstrationis comprehendi vnquàm potuit aut poterit in æternum, vnde siue ex verbis siue ex aliis indiciis aut coniecturis hominum consensum deprehenderis, vel (vt rectius loquar) coniecturatus fueris, semper is consensus est interpretatiuus & coniecturalis non certus & indubitatus, vnde si tibi præsenti dixi, dono tibi domum vel equum & taces, per hoc agnouisse ex legis æqua & prudenti interpretatione uideris, non secus quàm si tibi placere verbis declarasses, cum id tibi vtile sit. Idem si mortis causa tibi donare dixi eadem ratione, nam vt id signum & indicium tuæ taciturnitatis cum hoc adminiculo quòd res tibi expediebat posset nos fallere (si fortè tibi displicebat) ita etiã si verbis tibi placere declarares, decipi possemus, si fortè tibi displicebat, quamuis contrarium dixeris, ergo instè & uerosimiliter lex ex illa taciturnitate iuncta tacentis utilitati, interpretatur tacitam acceptationem & consequenter tacitum consensum, sicque etiam pactum l. cum quid. ff. si cert. petat. cum simil. supra allegatis.

Calũniator quis.

CAP. LXIII.

1 *Tempus longum inducit præsumptionem actorum ut teneat sententia.*
2 *Longum tempus legitimat executionem.*
3 *Tempore ex longo præsumitur autoritas superioris.*
4 *Solennitatis præsumptio inducitur ex longo tempore ad firmandam rei ecclesiasticæ alienationẽ.*
5 *Instrumentum ritè exemplatum præsumitur post longum tempus.*
6 *Instrumentum minus solenne ex longa sui obseruantia fide dignum fit.*
7 *Testamentum minus solenne an conualescat.*
8 *Tempus pater ueritatis.*
9 *Populi uetus memoria pro ueritate est.*
10 *Probatio leuior sufficit in antiquis.*
11 *Testamentum an uacillet unius testis contradictione.*
12 *Ecclesiæ diu singulis annis solutum non perpetuatur contra doc.*
13 *Verba enuntiatiua probant post longum tempus.*
14 *Tempus longum cum scientia & patientia inducit consensus autoritatis licentiæ præsumptionem.*

Rigesimoquarto † superioribus arridet, nam & si acta iudicii sint quid facti, tamen si appareat sententia, reliqua vero acta totius processus non appareant, adhuc tamen ex temporis diuturnitate interuenisse præsumuntur, & ritè interuenisse, vt est vera communis opinio quam tenent ita Innocentius & alii in cap. bonæ. i. per tex. ibi de electione, & in c. in præsentia de renun. & in c. cum inter de re iudic. Dec. consi. xxxvi. exẽplum instrumenti. Alex. consi. xvij. viso instrumento, col. penul. lib. iiij. Idem Alexand. consi. xxx. ponderatis, colum. iij. libr. v. Corn. consi. ccciiij. rem arduam, lib. iij. col. j. plenè per Andræam Tiraq. de prẽscrip. §. j. Glo. iiii. versic. xxxii.

1 Tempus longũ inducit præsumptionẽ actorũ ut tenet snia.

Trige-

2 Trigesimoquinto† his quoque concinit, nã
& si sententiæ executio sit meri facti, tamen ex
temporis diuturnitate ritè & cum interuentu
omnium solennium quæ in facto consistunt fa
cta præsumitur ita Petr. Ancha. consi. xxxix. visa
petitione, Dec. consi. ccclxxv. iuridicã esse, col.
j. Andr. Tiraq. vbi suprà, versi. xxxiij. & Philipp.
Dec. consi. ccccxix. viso, consi. col. j.

Longum tempus legitimat executionem.

3 Trigesimosexto† superioribus consonat, nã
& si authoritas superioris sit quid facti, tamen
si reperitur instrumentum de alienatione rei
ecclesiasticæ in quo nulla sit mentio de autho-
ritate superioris tñ post longum tempus ea pręs
sumitur, ita Pet. Anch. consi. cxxxvj. ex cõsiliis
excellẽtiũ Ang. in l. quod si nolit. §. j. ff. de ędili.
edict. Barb. in l. sciendũ, col. xvj. ff. de uerb. obli.
Andr. Tiraq. vbi supra. versi. xxxv. Feli. in c. Alb.
de testib. plenè per Fernandũ Loazes qui alios
allegat in consi. pro Marchi. de Velez pag....

Tempore ex longo præsumitur authoritas superioris.

4 Trigesimoseptimo† huc quoq; adspirare vi-
detur. nam & si solennia quę in alienatione rei
ecclesiasticæ interuenire debent, sint quid fa-
cti, tamen licet de eorum solennium vel ali-
quorum interuentu, in instrumento mentio fa-
cta non sit, adhuc tamen ex diuturnitate tem-
poris interuentus eorum pręsumitur, ita Ant.
Butr. in c. cura, de iure patronatus col. ij. Frãc.
Aret. consi. xxxvj. casus talis est, col. ij. Andr. Ti-
raq. vbi suprà. versic. xxxvj. Fernandus Loazes
qui q̃plures allegat vbi suprà. pag. Felin. in c. si-
cut, col. xix. de re iudic. Philipp. Dec. in l. j. col.
iiij. C. qui admitti. & d. consi. xxxvj. exemplũ,
col. pen. & consi. clij. in causa col. ij. Alex. consi.
lxxix. circa primum, lib. j.

Solennitatis præsumptio inducitur ex longo tpe ad firmandam rei ecclesiasticæ alienationem.

5 Trigesimooctauo † aliorsum non respicit
quod & si producatur instrumentum sumptum
ab originali nec appareat de citatione partis
post longum tamen tempus ea præsumitur vt-
cunq; facti sit, ita tenent Raphael Cuma. consi.
clvij. visis instrumentis, col. ij. Florianus, in l. ij.
ff. de fide instrum. Alex. consi. cj. super primo du
bio, col. iij. lib. vij. Francisc. Areti. consi. xxxvij.
col. pen. Corn. consi. ccciiij. rem arduam, col. ij.
lib. iij. Philipp. Dec. consi. xxxvj. col. j. Ias. in au-
then. si quis in aliquo documento, col. iiij. C. de
eden. Idem Ias. in l. ij. col. ij C. de testam. Andr.
Tiraq. ex cuius allegatis apparet hanc esse com
munem opinionem tract. præscrip § j. Glo. iiij.
versi. xxxvij. non paucis tamen repugnantibus
vt ibi per eum.

Instrumentum ritè exemplatum præsumitur post longum tempus.

Trigesimonono his & illud consequens est.
nam & si consensus vt constat sit res facti tamẽ
si monacha reperitur migrasse de vno monaste
rio ad aliud in posterioreq; diu commorasse,
presumitur id factum de voluntate prioris mo
nasterii, sicq; posteriori acquiret nõ etiam prio
ri, ita Bartho. Socin. consi. lxxxiij. placet mihi,
in pr. & in aliis consiliis relatis per Andr. Tiraq.
qui idem sequitur vbi suprà. versic. xlj.

Quadragesimo† ratio istorum omniũ stat 6
in vi & potestate temporis, quæ tanta est vt in-
strumentum quod vnde quaq; solẽne nõ erat,
si tamen diu quæ in eo continebãtur obserua-
ta fuerunt, habetur perinde ac si vnde quaq; so
lenne foret, plenèq; probat, quasi ille solennita-
tis defectus tẽpore suppleatur, ita egregiè Bar.
inter consi. Baldi consi. cccc. super primo pun-
cto, col. ij. lib. iiij. Felin. in c. sicut. col. xviij. de re
iudi. Andr. Tiraq. vbi suprà, versic. xxiiij. † Vn- 7
de cum plura q̃ quadraginta requisita ad testa
menti firmitatem desiderentur vt plenissimè
disseruimus, lib. ij. de succ. crea. per totum, quæ
omnia requisita vix vnquàm satis ex integro
obseruata inuenies, dicebam quòd si ex testa-
mento quod non satis ex integro habuit solen-
nium obseruationem (dum modo principalio
ra non deessent) cœpi hæreditatem possidere
longoq; tempore eum tenui cum hæredes legi
timi testatoris huius rei ignari non essent, per
hoc videretur testamentum integras vires su-
mere in posterumque tutus essem, quod die vt
proximè repetam.

Instrumẽtum minus solenne ex longa sui obseruantia fide dignum fit.

Testa. minus solenne an conualescat.

Quadragesimoprimo † est, & alia ratio su- 8
periori quasi cõtigua quòd tempus dicitur es
se pater ueritatis ut plenè disserit Andr. Tira-
quel. vbi supra c. xxv.

Tempus pater ueritatis.

Quadragesimo secundo † est & alia ratio 9
proxima superiori, quòd longa populi memo
ria pro ueritate est, ita Baldus consil. lxxxiiij.
res prohibitæ lib. j Tiraquel. vbi suprà uersic.
xxvj. qui refert Ouidium sic modulantem Me
tamor. lib. j.

Populi uetus memoria pro ueritate est.

Quis hoc credat nisi sit pro teste uetustas.

Et uox populi uox Dei est dixi supra. capit.
xj. numero. 34.

Quadragesimotertio † est, & alia ratio, nã 10
generale est ut ex tẽporis diuturnitate leuior
probatio sufficiat, vt per Bar. in l. si quidem,
C. soluto matrimo. & in l. de minore, §. tormẽ
ta, q. ij. ff. de quæstio. Idem Bar. in l. continuus
§. cum ita, ff. de uerborum obligation. Ioann.
Imolen. in capi. cum causam, column. j. de pro
bation, Andreas Tiraquel. ubi supra versicul.
xxlx. per rationem quã signauimus, suprà ad
princ. huius capitis, nempe quia tempus rerum
obliuionem inducit, sic etsi testamentum so- 11
leat uacillare contradictione unius testis testa
mentarij, tamen fallit postquàm quis sciente,
& patiente hærede legitimo lõgo tempore pos
sedit hæreditatem secundum eundem ibi uer
sic. xxxviij. post Fulgosium quem alleat consi.
lxxix. colum. iij.

Probatio leuior sufficit in antiquis.

Testa. an uacillet unius testis cõtradictione.

Quadra-

12 Quadragesimoquatto † tantaq; est uis temporis ut si per decennium quis libere, ecclesiæ, uel piç causę, quid soluerit, ex hoc inducta censetur consuetudo, ut in posterum tantundé soluere teneatur, secundum eundem Andræá Tiraquellum ubi suprá uersicu. xlij. per capit. ueniens. j de testibus ubi idem tenet Panorm. nota. iii. & Felinus not. iiii. Panormitan. & Felinus in capitu. ad apostolicam, de simonia Panormita. consil. vi. colum. iii lib. ii. quæ cóclusio uera non est si non allegetur uel probetur idoneus titulus iuxta, l. cum de in rem, ff. de usur. cum ibi not. per Barto. & Floria. & per l. obligationum ferè, §. placet, ff. de actio. & ob. tempus enim sui natura nihil generat, sed potius omnia consumit, d. §. placet iuncta. l. sicut l. omnes, C. de pręscriptio. triginta annorum. in princip. institu. de perpe. & temp. act. & d. capit. ueniens nihil probat, & ecclesia ab huiusmodi tyrannide abstinétior esse debet quàm reliqui, capitu. primo. §. primo. de alienation. feud. in prin. in authen. de monachis. Andr. Tiraquel. de priuile. piæ ca. priui. 100.

Ecclesiæ diu singulis annis solutum pperuaε non contra doct.

13 Quadragesimo quinto † & tanta est uis téporis ut uerba enunciatiua, quæ regulariter non probát post temporis diuturnitatem cum aliis adminiculis probationem inducant, ut uidetur uoluisse Bal. Albericus, Salicetus Paulus Castrensi. in l. cum quis, C. de iure deliber. & ibi Alexand. & Ias. Panormitan. consil. liiii. casus talis est, colum. ii. lib. i. Andræas Tiraq. ubi supra uersic. xxviii. Florianus in l. in finalibus, ff. finium regundorum, Decius consi. xiii. an appellatione & alii multi per eú ibi relati.

Verba enunciatiua probát post longum tempus.

Quadragesimo sexto, Isthęc omnia augentur, ná & si iuris sui remissio, uel abiectio núquàm præsumatur fallit tamen ex tempore ét unius interdum anni, §. si. insti. de iniur.

Quadragesimo septimo facit egregius tex. in l. si ego, §. primo, ff. de publiciana in rem action. ibi, per traditionem fortè, aut per patiétiam, ubi longi temporis scientia, & patiétia tantum operantur quantum alienatio, & traditio, & tamen traditio constat esse quid facti etiam extrinseci.

Quadragesimo octauo facit, l. alienationis uerbum, ff. de uerborum significa. ibi, uix est enim ut non uideatur alienare, &c. ubi qui ab alio diu rem suam possidęri patitur uix est ut non uideatur titulum possidenti præbere, hoc est eam concedere, l. si id quod. ibi, quasi uolé te, & concedente domina, ff. pro dereli.

Item facit l. si quis diutino, in princ. ff. si seruì. uendi. quę in scientia, & patientia domini nititur, nec desiderat alium titulum ut seruitutis præscriptio contingat quasi ipsa scientia & patientia inducant titulum hoc est concessionem illius seruitutis, & ista quatuor iura posterius allegata probant conclusionem nostrá à fortiori, nam multo minus est ex diuturna possessione præsumere titulum allegatum, q̃ eum inducere hoc est inducere concessionem etenim quando tituli præsumptio duntaxat inducitur admittitur allegatio in contrarium at non sic quando ex solo tempore ipsemet titulus inducitur, sicq; hoc longe grauioris præiudicii est, quàm illud.

Quadragesimo nono † si cum scientia, & patientia, diuturnitas téporis fluxerit, talis diuturna scientia atq; patientia, idem, quod expressus consensus, auctoritas, seu licétia operatur: ét in casibus in quibus à lege uel statuto, principis, episcopi, capitu. parentum, uel propinquorum, seu alterius consensus, seu authoritas, uel licentia, ad aliquem actum expediédú requiritur, ut probat tex. in d. l. ii. C. de his qui sponte publica munera subeunt, lib. x. & in l. ne in arbitris. C. de arbitris. & in d. l. si filius, ubi hoc notant Bald. & Docto. C. de petitione hæredita. & in l. penul. C. communi diuidúdo. & in l. fina. C. arbitrium tutelæ, & in l. quidam, ff. de euictio. & in d. l. ii. §. voluntate, vbi hoc notant communiter Docto præcipuè Alexan. qui hanc dixit esse communem opinionem. ff. solut. matri. & in d. l. qui in aliena, in princ. ff. de acq. hær. & in l. si quis fortè. §. cæterum, ff. de pœnis, & in c. primo. §. præterea vbi hoc notant de Afflictus, & alii, in ii. col. iii. titu. quib. mod. feudum amitta. & in cap. j §. fina. vbi hoc etiam notat Gl. si de inuestitu. feudi inter domi. & vasallum lis oriatur, & in d. cap. ea noscitur, de his quæ fiunt à prælato sine consensu capituli, & in c. peruenit, & ibi Glo. de emptione & vend. & in c. peruenit, de censibus & in cap. accedentibus, & in cap. finali, de priuile. & notant Doctores in l. si certis annis, C. de pactis, & in l. prima. C. qui admitti. Glo. Bart. & Doctores in l. cum de in rem uerso, ff. de usucapio. & in l. prima. §. finali, ff. de aqua pluuia arcenda. Idem Bart. in disputatione sua incip. mulier habens amplum patrimonium, & in l. quæ dotis, & ibi latissimè Alex. & Iason. qui hanc dixerunt magis communem esse opinionem ff. soluto matrimonio Hostieu. & Ioannes Andreæ in cap. illud, de præscriptio. Panormita. & Doctores in cap. cæterum, & ibi. Philippus Decius post alios in iiii. colum. de iudiciis Oldr. in consilio. clxxxiii. incip. factum tale est, uacante ecclesia, in iiii. colum. Bald. in libro statutorum, in uerbo. filios Cardina. in cap. requisisti, de testamen. Alexand. in consilio. lxxviii. col. iii. uolum. primo. & in consilio. viii. uol. iii. 14

Tempus longú cú scia, & patientia inducit cósensus authoritatis Iniæ præsumptionem.

& in

& in consi.cxj.incip.viso & diligenter conside tato,col.pen.uol.iiij.& in consil. cxxxiij. incip. clementissimi,col.v.eo.uolu.& in consi.xxxix. incip.ponderatis his col.j.& ij. uol.v.Franc.de Aret.in consil. xxxvj.casus talis est, Aym. Crauet. consil.cxlviij. nobilis Antonia col.fi.Hierony. Gratus resp. ix. facti speciem,& in resp. xciiij.in cā excellentissimi col.fin.Stepha.Bertrand.consi.j.lib.j.col.x.Ludo.Gozad.consilio lxxiij.circa dubia colū. iiij. Carolus Ruinus consil.lxix.circa processum col.iiij.libr.j. Fernandus Loazes Archiep.Tarra. consi.pro Marchione de Velez pag.260. Ias. consil.lvj.circa primum lib.j.Idem Ias. consi.xxv.quæstio vertitur lib.iij.& consil.lxxxix.ad consultationē, colum.fi.lib.j.Vnde plane colligitur (id quod hi omnes taciti tenere videntur) quòd si fundum tuum te sciente,& patiente longo tempore possedi eum præscripsisse videbor etiā si tituli aliunde,nec adsit interuentus,neq; probatio,neq; etiā allegatio,sed sola illa tacita concessio, quæ post longum tempus colligitur, id quod probat tex.in l.alienationis verbum,ibi vix est enim ut non videatur alienare,ff.de uerborum signific.Ad idem l.si ego,§ j.ibi,per traditionem,aut per patientiam forte, ff.de publ. in rem act.ubi quod attinet ad concessionem tantum operatur patientia quantum traditio iuncto,§.per traditionem,institu.de rerum diuis.Ad idem §.fina.insti.de iniur. vbi per taciturnitatem unius anni actio iniuriarū remissa uidetur. Ad idem .d.c.illud de præsump.Ad idem l.si quid diuturno,in prin.ff.si ser. uendi. Ad idem Glo.communiter approbatam in l. pen.C.com.diui.vbi diuisio præsumitur ex lōgi temporis scientia,& patientia. Hæc conclusio uarie intelligitur,primum cum agitur de dominio plenario præscribendo,ut.d.l.alienationes,deinde cū agitur de præscribendo vsufructu idq; facilius,arg.d.l.Tertio cum agit̄ de præscribenda seruitute,arg.d.l.& in lpē, p d. l. si quis diuturno, Quartò cū agitur de præscribēda actione personali liberatorie seu ad liberationē debitoris,& ita procedit tex in l.sicut & in l.oēs & l.cum notissimi,C.de præsc. xxx. annorum,& tex.in l.j.C.si aduersus creditorē. Postremò ēt si agatur de præscribenda actione personali ad nouam obligationem acquirēdam ut in terminis.l.cum de in rem uerso, ff. de usuris. Quæ omnia obtinent quando is cōtra quem præscribi contentio est rē suam iuste suum possideri sciebat, & patiebatur, nam si ignorabat non aliter longi temporis præscriptio procedet,quàm si titulus interueniat & allegetur,& probetur l.nullo.C.de rei uend. & dicam plenius in c.seq.itaq; data scientia, & patientia domini non est necessarius titulus aliunde proueniens ad possessionē præscribētis iustificandā,nā satis su pq; iustificatur p solam dñi scientiam,& patientiam. Verū dño ignorante tunc demū titulus aliunde requirit̄ ad iustificandā talē possessionē,ut ei sic iustificate legale vsucapionis lucrū merito possit accedere,facit tex.egregius in l.si id quod pro derelicto ibi,quasi uolente, & concedente dña, ubi ad iustificandā possessionē sufficit quo ad præscribendū voluntas dñi,nec alius tit. exigitur,iunge dicta.infra c.seq.nu.3.cum seq.

CAP. LXIIII.

1 *Feudum ex longo tempore præsumitur.*

2 *Feudi alienationi dominus ex longa patientia cōsentire uidetur.*

3 *Tempus longum consensum ignorantis præsumi nō facit.*

4 *Patientia sine tempore longo non inducit consensus præsumptionem.*

5 *Nobilitatis priuilegium quanto tempore pereat.*

6 *Solēnitas extrinseca præsumitur ex lōgo tempore.*

7 *Solennitas extrinseca ex tempore longo cum alijs adminiculis præsumitur uel sine alijs adminiculis, ardua quæst.*

8 *Scripturæ interuentus an ex tempore longo præsumatur ardua q.*

9 *Supplementum actus facilius inducitur, quàm ipsemet actus.*

10 *Solennitas extrinseca ex longo tempore an præsumatur ad damnum tertij.*

11 *Tempus longum facit præsumi consensum consanguineorum contra Doct. & præsumi insinuationem contra doct.*

12 *Intel.l.54.Tauri.*

13 *Solennitas extrinseca requisita ob bonum publicum an præsumatur ex longo tempore.*

14 *Solennitas extrinseca non præsumitur ex longo tēpore quando nec ueritas locum posset habere.*

15 *Solennitas extrinseca non præsumitur ex longo tēpore quando nimis difficilis erat ipse actus principalis. Idem si non erat uerisimilis.*

16 *Maioratus in uenditione non præsumitur licentia principis ex tempore longo, noua opin.*

17 *Solennitas extrinseca ex longo tempore non præsumitur si ei partes renuntiare.*

18 *Consensus domini in pacto futuræ successionis non præsumitur ex longo tempore, noua opi.*

19 *Iuramenti calumniæ renuntiatio non firmatur longo tempore, noua opinio.*

20 *Iuramento calumniæ non pōt renuntiari tacite contra doctores.*

21 *Alimentorum transactio an longo tempore firmetur noua opinio.*

22 Testa-

22 *Testamentum minus solenne ex tempore longo nō sumit uires, nec rumpit superius, noua opinio.*

23 *Intell.§.non tamen, inst.quib.mo.testa.infir. & l.pe. §.testamento.ff.de secund.tab.*

24 *Intellectus l.si quis diuturno.ff.si ser.uendi. & l. alienationis, ff.de uerb.sig.*

25 *Tempus longum non inducit præsumptionem instrumento contrariam.*

26 *Stipulatio facta inter absentes non firmatur tēpore.*

27 *Tempus non firmat uenditionem factam sine pretio.*

28 *Tempus non firmat locationem factam sine mercede certa.*

29 *Intellectus.l.si filius.C.de pet.hære.*

30 *Intellectus.l.qui in aliena.ff.de acqui.hæred.*

31 *Intellectus.l.cum de in rem.ff.de usur. & infra, numero.35*

32 *Solennitas extrinseca etiam si de ea instrumentum non meminit præsumutur ex longo tempore, ardua quæstio.*

33 *Intellectus.l.si filius.C.de peti.hære. contra Docto.*

34 *Titulus ex longo tempore an præsumatur ad præsc. ardua quæstio.*

36 *Titulus ex decennio non præsumitur ad uasallagiū sed ex tricennio.*

37 *Princeps ciues etiam ab publicā necessitatem perpetuè alienare non potest.*

1 Feudū ex lōgo tempore præsumitur.

QVINQVAGESIMO hinc est (ut ad scientiam & patientiam redeamus) † quòd si quis à domino tanquam vasallus receptus fuerit isq; eo sciente & patiente diu pro tali se gesserit, rem illius domini ut feudalem possidēdo, per hoc feudum constituitur.c.sciendum, qui testes sunt necessarij.Glo.in c.j.in verb. permissum, de prohib.feudi alien.per Lot. & ibi Bald, & Zasius in rubr.qualiter feudum acquiratur, & Fernandus Loazes in consilio pro Marchio. pag.cclxij.

2 Feudi alienatiōi dominus ex longa patientia cō sentire uideatur.

Quinquagesimoprimo unde Bal. vbi suprà ait † quòd si domino præsente & tacente feudum ille alienauit & longum tempus prætereijt, dominus consentire intelligitur Ias. in l. quæ dotis, in.xv.casu.ff.sol.matri.Hieronymus Gratus resp.cxvij. prima facie, col.ij.lib.j.Alex, consi.lxxix.col.iiij.lib.j.& in consi.cxiij.uiso & diligenter, col. pen. lib.iiij. & Fernandus Loazes vbi suprà.

Quinquagesimosecūdo unde secundum eū ibi si rem emphyteuticā sciente capitulo emi, & ita longo tempore possedi, præsumuntur in tali cōtractu omnium solennium interuentus.

3 Tēpus lon

Hactenus quando concurrebat scientia & patientia cum temporis diuturnitate. † nam si sola temporis diuturnitas adesset sine sciētia & patientia, vel sola scientia & patientia sine diuturnitate temporis, tunc non sufficeret ut consensus & concessio pręsumeretur, de temporis diuturnitate sine scientia & potentia quod non sufficiat vt præsumatur consensus, aut cocessio, aut ut fiat pręiudicium nobis quasi ex facto nostro, tradunt Bal. & alij in l.j.C.qui admi.Bald.& Salicetus in l. si filiusfamilias, C.de peti.hære.& in l.ij.C.de legi.hære.Bal. & Angelus in l.quæcunque, §.fi.ff.de publi.in rem actione, Alex.& alij in l.qui in aliena, in princ.ff.de acqui.hære.Idem Alex.in l.sciendū, ff.de verb. oblig. & rursus in consil.ix.lib.ij. & Fernandus Loazes vbi suprà pag.cclviij. vnde mandatum ex temporis diuturnitate sine scientia nostra illius negotij quod nomine nostro fieri diceba tur minimè pręsumitur secundum Bal.col.j.& Salice.in l.j.C.de reb.alie.non alien.& in l.ij.C. si ex falsis instru.Alexan.in d.l. qui in aliena, in prin.& in l.sciendum.suprà alleg.col.v. Felinus in c.sicut, col.xvj.de re iud.Decius consil.ccxv. in causa vertente, col.j.Carolus Ruinus consil. lxix. circa processum, col.ij lib.j. & consil.clvj. quia de pluribus, cod.lib.Ias.consi.cxj.communitas lib.iiij.& Fernandus Loazes vbi suprà.

gū consensum ignorantia prę sumi non facit.

4 Patientia sine tēpore lōgo nō iducit cōsensus præsumptionem.

Quod † autem sola scientia & patientia nō sufficiat sine tēporis diturnitate vt quis de suo concedere iure videatur probatur in l.filiusfamilias.§.inuitus.ff.de procur.l. inuitū.ff.de serui.vrbanorum prędiorum.l.Caius.ff.de pignor. actione.l.fideiussor.§.pater.ff. de pignor.l.sicut §.non uidetur.ff.quibus mod. pignus uel hypothe.solui.l.in eo iure.§.vetare, & l.pen.ff.de furtis.c.qui tacet, ubi per Docto. de reg.iur.lib.vj. Glo. in l.qui patitur, ff.manda. Philippus Decius & Hieronymus Cagnolus in l. semper qui non prohibet, ff.de reg.iur.multa per Archiepiscopum Tarraco.vbi suprà pag.cclvij.& sic intellige quod scripsi suprà versi.xxxiij.

5 Nobilitatis priuilegiū quanto tēpore pereat.

Quinquagesimotertio † si quis habens priuilegium ne ad uectigalia teneatur, passus fuerit se conscribi in libro talia soluere debentiū, idq; per longum tempus tolerauerit, per hoc amittit illud priuilegiū exemptionis, ita probat tex.in l.j.§.si quis tutor, ff.quādo appell.sit, vbi ita tenent Angelus Perusi. & Angelus Aretinus, & Ioannes Imolensis, Alex.consi.cj.visis instrumentis, col.pe.lib.j.& in consi.cxxxiij.clementissimi, & consi.cxxxvj.in causa & lite lib. iiij. Fernandus Loazes vbi suprà pag.cclv. Carolus Ruinus consil.cxxvj. viso priuilegio, columna fin.libro quarto, & Ludouicus Gozadi. consilio.xxiij.prima facie, columna.ij.vt ergo hoc casu per longi temporis patientiam is de suo iure concedere videt, & lex ius suū ei adimere

mere quasi sponte sua intelligitur, sic & si quis rem suam ab alio lõgo tempore possidere patitur, lex quasi sponte illius trãsfert dominiũ in præscribentem, sic & in l.final. C. ad legem Iuliam maiesta. pœnam sponte sua subire delinquentes videntur quasi cum eorum bona publicantur, & ad fiscum transferuntur, sponte eorum id fieri intelligatur, dixi plenè de succ. creation. libr. j.§.x.nu.665.

Deniq; ex diuerso, qui re uera exẽptus nõ erat per longum tempus viginti annorũ si cũ conciuibus vectigalia non soluit, sed subire desijt cum alij ea persoluerent, acquirit libertatẽ uel eam præscribet, cum moderamine tamen de quo per Fernandum Loazes ubi supra pagina.256. & Andream Siculũ inter consilia Alexand. consil. ultimo libro quarto. & Carolum Ruinum consilio.cxvij. uidendum est, colum. iij.libro primo.

6 Quinquagesimo quarto † solennitas etiam extrinseca præsumitur ex temporis diuturnitare, ita tenent Gloss. ulti. Innocentius, Antonius Butrius, Ioannes Imolen. & Panormit. in capitu. peruenit, de censibus, & Hostien. Ioann. Andreæ Bald. Antonius, Ioannes Imol. & Felinus in capitu. Albericus, de testibus Socinus consil. cliij. pulchra & subtilis, colum. ij. versic. ad hanc obiectionem, lib. ij. & consil. cclxvj. in causa, libro ij. & Corneus consil. xcviij. uidet prima facie, colum. j. & ij. libro primo, & consilio ccclviii. uidetur in hac columna quinta: eodem libro primo, & consilio cxliiii. superioribus dubiis, columna prima. uersiculo, tamẽ his minimè refragantibus, libro quarto, & consilio sequen. in supra scripto themate, colum. penultim. uersicu. item potest dici, eodem libro iiii. & consil. cclxxxiiij. copiose, col. j. eo. lib. iiij. Francis. Curtius Senior consil. cxvij. sumper motu, colum. iij. Felin. in dicto capi. sicut, colum. xv. uersicu. fallit tertio de re iudicat. & in capitu. j. colum. prima. de lit. conrestat. & in cap. licet Heli. colum. v. de simon. Ludoui. Bologni. consil. xxxiiii. colum. iiii. Philipp. Deco. consil. xxxvi. colum. penul. uersicu. ultimo non obstat, & dicto consil. xlii. colum. vij. in quinto dubio, uersicul. & ista confirmatur, & dicto consil. clij. colum. ii. & consil. cxcx. uisis. & diligenter, uersicu. quo ad tertium, & consilio ccxii. uiso puncto, columna, iii. Bar. Bal. Imo. Angelus, & Ludouicus Romanus in d. l. qui in aliena, ff. de acquiren. hæredita. Barto. Bald. & Angelus in d. l. si filiusfamilias, C. de petitione hæredi. Bart. Bal. Angelus Ioannes Imolensis, Rapha. Cumanus Ludouic. Romanus Alexã. Barbatius, & Iaso. in dict. l. sciendum, ff. de verborum obligatio. qui omnes admittunt so-lennitates extrinsecas desideratas in instrumentis exemplandis præsumi ex temporis diuturnitate.

Solẽnitas extrinseca præsumitur ex longo tẽpore.

Sed quòd † solennitas extrinseca præsumatur ex temporis diuturnitate temperatur, ut procedat, ita demum si concurrant alia adminicula, & non aliter, ita tenent Cinus & Bald. q. ii. in l. j. C. qui admitti, Ias. in l. si certis annis col. iii. C. de pact. Alexand. in l. qui in aliena, in princip. supra alleg. Idem Alex. consi. ix. ui so themate, colum. pen. lib. iii. & consi. xvii. lib. iiii. Idem Alexand. consil. ccxviii. ponderatis, narratis, colum. iii. lib. i. Salicetus in d. l. si filiusfamilias. Ludouicus Romanus in d. l. sciendũ, Panormitan. in d. c. Albericus, col. pen. de testibus, Idem Panormitan. in capitu. significauit, not. ij. de censibus Paulus Castrens. consil. ccii. causa confinium, colum. ii. unde Bald. suprà negat ex diuturnitate temporis præsumi donationis insinuationem, negatq; præsumi interuenisse consensum consanguineorum in cõtractu mulieris, uel mariti in contractu uxoris qui desiderabatur per statutum. 7

Solẽnitas extrinseca ex tẽpe longo cũ aliis adminiculis p. sumitur uel sine aliis adminiculis ardua quæst.

Contrariam partem ut ex diuturnitate tẽporis etiam citra concursum alterius adminiculi præsumatur solennitas extrinseca tenent Iaso. in d. l. sciendum, & Ludouicus Romanus sibi contrarius in d. l. qui in aliena, Felinus in d. c. Albericus, colum. fina. Ias. in l. i. C. qui admi. col. iiii. Alexand. consil. lxxix. primo quæritur, lib. i. Barbat. consil. xxxiii. colũ. iii. libr. iii. Idem Barb. in rep. rubri. C. qui admi. colũ. ii. Andr. Tiraquel. de præscr. §. i. Glo. iiii. uersicu. xxxix. & hæc pars sine dubio uerior est data scientia & patientia eius cuius interetat, & cõsensum præstare debebat.

Secundò deinde eadem conclusio † ut solennitas extrinseca ex temporis diuturnitate præsumatur limitatur ut non procedat in quibus casibus requiritur scriptura, tunc enim ut ea scripturæ solennitas interfuerit minimè et post longum tempus præsumitur, ita tenet Felinus in capitu. i. in princip. de litis contestat. Alexan. consil. ccxix. ponderatis his, col. pen. libr. vi. & Andræas Tiraquel. post Paulum Castrensem quem allegat in d. uersicu. xxxix. quæ limitatio saltem sic generaliter accepta nõ uideo vt sustineri possit, nam si uendidisti mihi domum hoc expressim acto ut inde fieret scriptura, nec aliter contractus perfectus esset, deinde te sciente, & patiente post pretium solutum longo tempore eam domũ possedi, certe tibi hæredi'ue tuo eam domum uendicanti exciperem eam solẽnitatem scripturæ interfuisse, sicq; contractum suam perfectionem recepisse, eamq; solennitatem ex ipsa temporis 8

Scripturæ interuẽtus an ex tẽpe lõgo præsumatur. ardua q.

diuturnitate probarem. Quinimo idem crederem etiam si per procuratorem contractus ille fuisset celebratus, nec vnquam ad tuam notitiam peruenisset nisi nunc cum, post longum tempus agere cœpisti, quia quando re vera interfuit cōuentio & solummodo dubitatur de solennibus illius contractus, ea etiam in præiudicium absentium præsumuntur ex longo tēpore licet, non præsumerentur in prçiudicium absentium ipsimet contractus si de ipsorū ini
9 tio nō constaret, sicq; si non probaretur quòd inter me & tuum procuratorem interfuisset vlla conuentio, tunc licet probatum esset te illi mandatum dedisse ad illam domum vendēdam meq; postea illam longo tempore possedisse, adhuc in præiudiciū tui absentis & ignorantis ea solennitas extrinseca (hoc est illius contractus interuentus) minimè præsumeretur, arg. eorum omnium iurium & rationum quæ suprà dicta sunt quæq; infrà adijciētur & arg. d. l. filiusfamilias. C. de peti. hęred. l. qui in aliena, in prin. ff. de acq. hære. c. illud, de præsump. l. j. C. de patria. potest. Ratio differentiæ, quia quod est aliquid facilè recipit suppletionē & perfectionem, sicq; eam recepisse facilè præsumitur, sed quod est nihil, non potest recipere suppletionem augmentum'ue sicq; eam recepisse ex temporis etiam diuturnitate præsumi inciuile esset. arg. l. omnimodo, & l. scimus, in prin. & §. repletionem. C. de inoffic. testa. l. sed & si manente, ff. de precario. c. P. & G. de offi. de lega. vnde portio quæ aliqua est facilè recipit suppletionem & augmentum iuris accrescendi, non sic in ea quæ nulla est. l. si totā. ff. de acqui. hęred. vbi tradunt communiter Doct. Bar. & alij in l. re couiuncti. ff. de lega. iij. vnde repudiatio partis hæreditatis vel legari quia nihil est non trahit ad se alias partes eiusdem hęreditatis ut omnes repudiarę videantur, sed additio partis trahit ad se alias partes, sicq; per aditionem partis totum quod delatum est quæsitum videtur, tex. est in l. j. & ij. cum ibi notatis. ff. de acqui. hęre. l. si solus, in prin. & §. j. eo. tit. iuncta l. cum quidam, ff. de lib. & posth. dixi multa in simili in c. j. lib. ij. cōtrouersiarum vsu frequentium. & nostram distinctionem videntur sentire Alex. consil. 50. col. ij. lib. v. Decius consi. ccccxlij. col. iij. Tiraquell. vbi suprà versi. quin & aliter.

Suppleméntum actus facilius inducitur q̄ ipsemet actus.

10 Tertio limita † vt solennitas extrinseca etiā post temporis diuturnitatem non prçsumatur quando agitur principaliter de inferendo alicui tertio præiudicium. ita tenēt (nisi demum post annos triginta uel longius tempus) Glo. Innocentius & reliqui in c. peruenit, de empti. & vēdi. vbi Imola col. vj. Fulgosius in l. j. col. pe. C. qui admi. Alex. consi. xvij. viso instrumento locationis, col. iij. lib. iiij. Hostien. Ioannes Andreæ, Panormit. in d. c. Albericus, de testibus, Alex. consi. ccxviij. ponderatis narratis, col. iij. lib. vj. arg. d. l. nullo, C. de rei vendi. cum simili. & d. c. peruenit.

Solēnitas extrinseca ex lōgo tēpore an p̄sumatur ad damnū tertij.

Contrarium tamen tenet Alex. met sibi cōtrarius in d. l. qui in aliena, in prin. ff. de acqui. hære. per c. continebatur, de his quę fiunt a prçlato sine conse. cap. Ias. in d. l. j. col. v. C. qui admitti, Andræas Tiraquell. de præscri. Glo. iiij. §. j. versi. xxxix. ibi sunt & qui hoc limitāt post Antonium Buttium quem allegat in d. c. illud.

Quid dicendum & sanè ut istarum sententiarum neutra simpliciter uera est, ita vtraque aliqua ex parte defendi potest, nam quod tendit in præiudicium tertij ignorantis ex diuturnitate temporis non stabilitur aut solennitas extrinseca præsumitur. Sicq; mandatum non prçsumitur in præiudicium ignorantis eā rem qua de agitur, ut diximus suprà, & aliquid in c. præscrip. Cæterum si ipse id agi non ignorabat, aliud esset, vires enim sumeret actus ille vel quasi ex præambulo mandato præsumpto. vel quasi ex sequenti ratihabitione, argu. l. semper qui non prohibet. ff. de reg. iur. cum ibi latè traditis per Philippum Decium & Hiero. Cagnolum, & per ea quæ iam diximus.

Quarto limita † ut procedat quando ageretur de modico præiudicio secus si de magno, tunc enim solennitas extrinseca non præsumeretur etiam ex temporis diuturnitate, ita Bar. in d. l. cum de in rem verso, col. iij. ff. de vsu. Idē Bar. in d. dispu. mulier habens amplum patri. Idem Bar. in l. j. col. pen. ff. de aqua pluui. arcen. Fulgosius col. pe. & Ias. col. v. d. l. j. C. qui admitti. Alex. in d. l. qui in aliena, in prin. Idem Alex. in l. sciendum. ff. de verb. oblig. Andræas Tiraquell. vbi suprà ibi, sed & hoc multi, Panormit. in c. vlt. col. iij. de causa poss. & propri. Paul. Castren. in d. l. si filiusfa. Decius consil. ccccxliiij. Idem Decius in c. j. col. vj. de fide instru. Alex. consi. xx. uiso processu col. fi. lib. 4. Idem cōsil. v. col. pe. eod. lib. Socinus cōsi. ccliiij. lib. ij. per d. l. nullo cum simi quod dic ut suprà c. ij. diximus super Glo. l. pen. C. com. diui.

Quid dicendum? & sanè sunt tres casus inspiciendi primus quando ea solennitas extrinseca quæ omissa esse dicitur exigebatur principaliter ob utilitatem eam omittentis. Alter quando exigebatur ob utilitatem tertij, ultimus quando exigebatur ob utilitatē reipub. Primo casu ex tēporis diuturnitate præsumitur, qd enim si erat statutū, ne mulier contraheret sine consensu duorum consanguineorum, certè hoc casu si mulier contraxit & post longum

tempus

tempus velit contractum rescindere eo colore ꝙ consanguineorum consensus nõ interfuit consensus ille licet sit extrinsecè solennitatis præsumetur, per omnia iura & rationes de quibus suprà & infrà, & potissimum per d.l.si filiusfamilias, & d.l.qui in aliena, & d. cap. illud, nec dubium est, quin ea solennitas intueatur principaliter ipsius mulieris vtilitatem, vt per Bart. & alios in l.si quis pro eo, ff.de fideiuss. dixi plenius lib.iij.controuersiarum vsu frequentium. Amplia vt procedat etiam si per procuratorem mulier contraxisset cum ipsa contractum initum non ignoraret ca.qui per alium, de regu.iur.libr.vj.per totos titulos. ff.& C.de procur.& ff.& C.mandati.cum simil. Amplia vt procedat non solum si de leui, sed etiam si de graui vel mediocri præiudicio ageretur p generalitatem iurium & rationum de quibus suprà, & infrà. Limita vt non procedat quãdo contractus re vera initus non fuit, licet rem fortè mulieris aliquis possidere cępisset, quasi ex venditione, vel donatione, vel dotis datione ab ea factis, tunc enim cum non solum negetur ea extrinseca solennitas de interuentu consanguineorum, sed etiam negetur ipse principalis contractus vel ipsa principalis conuentio, ex diuturna possessione etiam illius contractus nomine aut uelamine colorata nõ pręsumeretur is titulus vel contractus, nec cum illa solennitate interuenientium consanguineorum, neq; sine illa, ita procedit d.l.nullo, cum simi.C.de rei vend. Secus si contractus re vera interfuisset, sed consensus consanguineorũ minimè, nam tunc is consensus pręsumeretur nisi abfuisse vel defuisse probaretur vt dixi. Ratio differentiæ, quia contractui qui re vera non fuit nihil potest accedere aut præsumi accessisse, at contractui qui re vera fuit ea extrinseca solennitas vt accedere potuit ita & accessisse præsumi potest.

Secundò limita quando mulier isthæc ignorabat eo ꝙ & si mandatum dedit ad contrahẽdum & contractus re uera fuit celebratus, ipsa tamen id ignorabat, quia talem contractũ factum fuisse sibi nunquàm denuntiatum fuit, tunc enim & si probatum esset cõtractum fuisse celebratum, si tamen consensum consanguineorum interfuisse probatum non esset, is minimè ex diuturnitate temporis pręsumeretur, & ita procedat, tex. in d.l.nullo. iuncta l.ij.§.si à pupillo, ff.pro emp.l.ij.C.eod.tit.iuncto l.ij. §.fi.ff.de publi.in rem act.nam & si fortè ex vi & occasione illius contractus huius mulieris aduersarius rem suam longo tempore possedisset adhuc eam pręscribere nõ posset, quia titulus ille vtpote illegitimus non præbetet iustam ei causam possidendi inscia muliere, vt dd.ll.ea autem sciente & patiente fortè aliud esset, quia iam ille videretur habere iustã causam possidendi eo ipso ꝙ domina patiente possidebat l.si id quod, ff.pro de reli.ibi, quasi sciẽte & volente domina l.si vir vxori.ff.pro donato in quibus, iuribus titulus similiter erat illegitimus & ex domini consensu iustificabatur, quasi defectus tituli vel vitium ipsius purgetur vel suppleatur ex scientia & patientia domini. Et in d.l.j.C.pro emp.& d.§.si à pupillo, vitium illius tituli ex consensu minoris, ideò non purgatur quod ille non potest circa id dispensare, aut iuribus suis nocere, id quod possunt qui maiores ætate sunt vt in terminis d.l. si uir, d.l.si id quod, vt vtrũq; probatur in l.Titio centum, in prin.ff.de cond.& dem.iuncta l. filiusfamilias, §.diui, ff.de lega.j.

Ex superioribus apparet vehementer erras- 10

Tempus lõgum facit præsumi cõsensum consãguineorum contra Doct. & præsumi isinuationẽ contra Doc.

se Bald.in l.ij.C.de leg.hæred. quem sequitur Andr. Tiraq.vbi suprà versi.& quanquàm post Fulgosium & Paulum Castrens. quem refert, aiunt enim ex diuturnitate temporis non præsumi insinuationem donationis, non quoque præsumi interuentum consanguineorum cum vtrunq; præsumi longè uerius esse ostendimus quando contractus re vera factus fuerat in quibus terminis ipsi loquuntur, id quod regulare est. Fallit in casu secundum superiorem distinctionem. Ad id quod dixi, quando contractus initus non fuit, idẽ tenet Tiraq.ubi suprà, vers. quin & aliter Alexand.consi.l.lib.v.Dec. cõsil. ccccxliiij.colnm.iij.

Secundo casu principali quando ea extrinseca solennitas desideratur in utilitatem potissimum tertii, sicq; eius omissio in illius tertii pręiudicium principaliter vergit, tunc communis opinio suprà relata uoluit eam nõ præsumi nisi probetur, intellige primum quando de magno præiudicio ageretur, deinde idem si de mediocri, postremò idem si de minimo vel leui, quæ oĩa puto uera si tertius ille ignarus esset. † Vnde cum lege Tauri. 54. prohibea- 11

Intell. 54. Tauri.

tur uxor sine viri sui licentia contrahere, si ipsa se ignaro contraxisset etiam post longũ tẽpus mariti licentia non præsumeretur, siue agatur de magno, siue de mediocri, siue de minimo præiudicio ex mente d.communis opinionis. ea enim solennitas principaliter respicere utilitatem mariti diximus libr.iij. controuersiarum usu frequentium. Cæterum sciẽte & patiente marito post tpis diuturnitatem, ea licẽtia præsumeretur, uel ea diutina taciturnitas pro licentia haberetur, argu.d.l. filiusfamilias d.l.qui in aliena, d.l.si id quod.ibi, quasi sciente & uolẽte dña.d.l.si qs diuturno, ff.si ser.vẽd.

d.l.si ego.§.j.ff.de pub.in rem act.ibi, per tradi tionem vel patientiam forte, §.fin.inst.de vsur. l.alienationis verbum ibi, vix est enim vt non videatur alienare, ff.de verb.sig.l. qui patitur, ff.mand.l.semper qui non prohibet, ff.de tegu. iur.& diximus plenè suprà in capitibus pced.

13 Solēnitas extrinseca requisita ob bonum publicū, an præsumatur ex longo tpe.

Tertio casu principali †quando prohibetur actus sine illius solennitatis interuentu ob publicam principaliter vtilitatem, puta quia dicit statutum ex omni contractu venditionis præstari gabellam infinuatq; omnem contractum qui non fuerit insinuatus in actis publicis ne gabella fraudetur, tunc si apparet initus contractus non tamen constat de insinuatione ea etiam post longum tempus regulariter non præsumeretur, quia in dubio reipublicæ ignorantia præsumeretur l.vetius.ff.de proba. ꝙ si appareret reipublicæ administratores id nouisse, tunc forte secus esset, arg.iurium proximè allegatorum, ergo aut sciuerunt & tunc ea solennitas præsumitur, aut ignorarunt & tunc non præsumitur, aut dubitatur & similiter non præsumitur post longum tempus. post longissimum autem tempus omnis actio competens ad talem contractum impugnandum expiraret, sicq; ille firmus maneret arg.l.sicut l.omnes.C.de præsc.xxx.annorum longissimū tempus accipere debemus.xxx.annorū quoad priuatos d.l.sicut, & xl.quoad rem publicam d.l.omnes ita intelligo d.c.peruenit, de censi.

Quinto limita d.regulam vt ex diuturnitate temporis solennitas extrinseca nunq̃ præsumatur nisi cum apparet actum fuisse gestum & de solennitate legali an interfuerit vel non dubitatur, secus si de ipso actu principali non appareret, quia tunc vt suprà diximus nō præsumeretur etiam post longum tempus Andr. Tiraq.vbi suprà uersic.quin & aliter post Dec. consi.ccccxliij.& Alexand.consi.l.libro.v.quos ipse allegat.

14 Solēnitas extrinseca non præsumitur ex longo tpe quando nec ueritas locū posset habere.

Sextò limita vt non procedat quando actus de cuius solennitate agitur solenniter fieri nō erat possibile (vt si forte hæreditatem pupillo delatam serui ipsius administrarunt longo tēpore) nam tunc non præsumeretur aditio, cum ipse adire nequeat l.potuit, cum ibi not.l.si infanti.C.de iure delibe.§.sed neq;.insti.de aut. tut.ratio quia, vbi veritas locum habere non potest ibi nec fictio locum habere potest, ita Dec.& Andr.Tiraq.vbi suprà per l.qui ad certam, ff.locati.quorum opinio eo solum casu tueri potest, de quo ipsi non videntur meminisse, scilicet quando pupillus ille (quòd raro accidit) nunquàm habuit tutorem. Cæterum cū regulariter tutores habeant pupilli qui eorum nomine possunt adire hæreditates, vt dd, ll.quis vetat aditam eius nomine præsumi hæreditatem, cum diu ab eius tutore vel ab eius seruis reperitur, administrata arg.d.l.si filiusfamilias & d.l.qui in aliena.

15 Solēnitas extrinseca non præsumitur ex tpe lōgo quādo nimis difficilis erat ipse actus principalis, idem si nō erat uerisimilis.

Septimo limita †quando erat nimia difficultas in ipso actu principali hoc est, quando ipsemet actus principalis fieri non poterat sine principis dispensatione, aut voluntate, tunc enim quia id reputatur impossibile iuxta l. apud Iulianum.§.constat, ff.de leg.j.non præsumeretur ex temporis diuturnitate, vnde vtilissime dicebam, †si rem maioratus uendidisti quæ citra principis licentiam uendi non potest, certè & si longo tempore emptor eam possederit adhuc ea principis licentia non præsumetur, quia ea solennitas non solum extrinseca est, sed etiam impossibilis ferè reputatur, sicq; par est vt ex solo cursu longi temporis nō præsumatur nisi probetur, id ꝙ iustificatur ex illico dicendis.

16 Maioratus in uēditiōe nō præsumitur licentia principis ex tpe longo nō ua opi.

Octauo limita ut non præsumatur quando ea extrinseca solennitas uerosimiliter interuenire non potuit, puta apud Indorum regiones episcopus, & capitulum iurarunt rem ecclesiæ nō alienaturos se nisi de licentia Papæ, alienata reperitur ab hinc annos decem, non præsumitur Papæ licentia, quia cum multum temporis ad tale iter ad talemq; nauigationē requiratur à tempore quo ea licentia habita esset vsq; nūc (si fertè habita fuit) integrum decennium præterire non potuit, ita Andr. Tiraq.vbi suprà Decius, consi.ccccix.col.ij.Alex. consi.ix.col.vlt.lib.iij.

17 Solēnitas extrinseca ex longo tempore nō præsumitur si ei partes renuntiare non ualebant.

Nono limita †vt non procedat quādo ea est solennitas cui partes nequeunt renuntiare, tūc etiam ex temporis diuturnitate non præsumitur, ita Petr. Anchar.in cap.j.per illum tex.de reb.eccl.non alie.Anto.Butr.& alii in capi.sicut, de re iudi.Gloss.& Bart.in l.j.C.de fide instrum.lib.x.Bart.in l.si forte, per text.ibi.ff.de Castren.pecu.Alex.consi.ccxix.col.pen.lib.vj. Bart.in l.sciendum, ff.de verbo. obligat. Idem Bart.in auth.si quis in aliquo documento ,C. de eden.Andr.Tiraq.de præscrip§.j.Gloss.iij. versic.xxxix.ibi aliter alij.

18 Cōsensus domini i pacto fu. fu.nō præsumitur ex longo tēpore no ua opi.

†Ex qua communi limitatione non minus vtiliter quàm nouè colligebam egregiam declarationem ad l.vlt.C.de pact.ait lex illa pactum de futura successione quod regulariter non valet l.pactum quod dotali.& l.fina.C.de pact.l.pactum dotali.C.de colla.l.fin.ff.de suis & legi.hære.l.ij.§.interdum.ff.de vulga.& pupilla.l.si quando.§.illud. C.de inoffic. testam. sustineri quidem tale pactum si fiat de uoluntate illius cuius de successione agebatur, per d.l.fin, Quid autem si probatur inter duos cognatos

gnatos meos ab hinc annos decem feciſſe pactum ſuper hæreditate mea,non tamen probatur vtrũ inſcio me (quod ſemper præſumitur, l.uerius,ff.de probation.l.vetare, ff.de furtis) an uolente,& conſentiente id pactum fuerit interpoſitum,utrum ex illa temporis diuturnitate meus conſenſus præſumatur . videbatur,quòd ſic:quia cum ea cõuentio re uera interfuerit,& de iſta duntaxat qualitate,uel ſolennitate(ſcilicet conſenſus mei) dubitetur interfuerit, nec ne. facilè ex illo longo tempore prę̨ſumi deberet, adhuc tamen cõtrarium reſpondi,eo quòd conſenſus ille ſit huiuſmodi, ut ei partes paſciſcentes renuntiare minimè poſſent,ut legibus,ſuprà allega.

19 Iura.cal. renuntiatio non firmatur longo tempore, noua opinio.

Similiter illinc etiam colligebam,† ſcis iuramento calumnię à colliriganribus non poſſe renuntiari.l.ij.cum Gloſſ. C. de iureiurand. propter calum.dando, quid poſtquàm partes iuramento calumniæ renuntiarunt præteriit decennium,nec adhuc lis finita eſt , an ex hoc longo tempore ea renuntiatio uires ſumat, vel an forte præſumatur ei acceſiſſe iudicis cõſenſum , id quod omnino negabam , ex eo, ꝙ partes huic ſolennitati iurandi de calumnia renunriare non poterant expreſſim.

20 Iur.cal.nõ põt renuntiari tacitè contra doct.

†Quinimò,nec etiam tacitè,quãuis in hoc vltimo ut tacitè renuntiare poſſint contrariũ tenuerit Gloſſ. quam ibi (ſed minus rectè iudice me) uidentur ſequi Doctores in d.l. ij.§. ſed quia ueremur,C.de iuramen.calum. quia tacitè per partes collitigantes renuntiari non poteſt,non magis,quàm expreſſim , ſicq; poſt partium renuntiationem(ſiue illa tacita ſit ſiue expreſſa) iudex tale iuramentum in quacunque parte litis exigere poteſt,ſicq; apparet eam renuntiationem efficacem non fuiſſe , iuxta, d.§.ſed quia veremur,& c.j.§ primo . de iuram.calum.lib.vj.

21 Alimentorum tranſactio an longe tpe firmetur noua opi.

Tertiò ex eadem cõmuni limitatione colligebam† ſcis non licere facere tranſactionem ſuper alimentis legatis , niſi demum inſpectis cognitiſq; verbis teſtamenti, l.de his,ff.de trãſactio.ſed quid ſi apparuit de alimẽtis abhinc annos decem tranſactum fuiſſe , nunquid ex hoc longo tempore prę̨ſumetur ea extrinſeca ſolennitas vt inſpecta,& cognita fuerint verba teſtamenti,id: quod ex eadem communi opinione non minus vtiliter,quàm nouè abnegabam .

22 Teſta.minus ſolenne ex tpe longo nõ ſumit uires,nec rumpit ſuperius noua opi.

Quartò illinc etiam dicebam † ſcis teſtamentum minus ſolenne non ualere , nec tollere ſuperius quod ſolenne eſſet. § poſteriore, institu.quib.mod.teſtamen.infir.l.ſi quis priore,ff.ad Treb.l.ſi mihi & tibi,§. in legatis,ff.de lega.primo.l.ſancimus.C.de teſtamen. quid ſi poſt primum teſtamentum ſolenne aliud minus ſolenne feci,aut quid ſi minus ſolenne teſtamentum feci,cum antea nullum aliud feciſſem,& poſtea decennium præterijt, an ex iſta temporis diuturnitate ſumet vires hoc teſtamentum quaſi ſi quid ſolennium nunc, videt̃ deficere interfuiſſe tamẽ præſumatur propter longi temporis curſum , videaturq; ſcriptum minus,quàm dictum,geſtumve fuerit,ut in ſimili definiuit Papinianus in l.cum auus , ff.de condition.& demonſtration.id quod abnegãdum eſt,quia hæc ſolennitas extrinſeca eſt huiuſmodi vt ei per teſtatorem nequeat derogari.l.nemo poteſt,ff.de lega.primo.l. Lucius.§.ti, cum ſua Gloſſ.ſingulari.ff.de leg.ij. & ita ampliatur,d.l.ſancimus.

Illud autem eleganter quæri poſſet,†feci teſtamentum ſolenne,deinde dedi me in arrogationem,ſicq; in teſtamentum hac capitis diminutione irritum factum fuit,poſtea ab arrogatore fui emancipatus, quo caſu ex noua uoluntate mea id teſtamentum conualeſceret in xta,l.pen.§.teſtamento,ff.de bon.poſ.ſecun.tabu.& §.non tamen, inſtitu. quib.mod.teſta.infir.præterijt integrũ decenniũ poſt talẽ emãcipationẽ,nunqd ex tali longo tpe præſumetur hæc ſolennitas extrinſeca quòd videat huius eſſe animi vt id teſtamentum ſic ſemel irritatum quaſi iudicio recenti cõualeſcat , id quod nõ minus vtiliter quàm nouè abnegarem, nec enim temporis diuturnitas inducit ſubſtantiã quam conſtat non interfuiſſe,vt in ſpecie hac, ſed quando dubitatur vtrum ea ſolennitas extrinſeca de qua agit̃ interfuerit nec ne, & poſſibile eſt interfuiſſe & poſsibile eſt etiam non interueniſſe,tunc temporis diuturnitas inducit probationem coniecturalem ſeu præſumptionem,vt interfuiſſe ex tũc cum actus fiebat videatur & credatur,non autem ꝙ ea ſolennitas poſtea acceſsiſſe intelligatur.Sic ergo & in ſpecie propoſita hæc noua ſubſtantia & uoluntas ad reualidationem vel reparationẽ illius teſtamenti quod ſemel occidiſſe conſtitit , acceſsiſſe non videbitur,eritq; egregia declaratio ad d.§.non tamen & ad d §.teſtamento, de quibus egimus lib.ij.de ſucc.crea.§.xv.

23 Intell.§, non tamẽ inſt.quib. mod. teſt. infir.& l. pe §. teſtamento. ff. de ſecũd. tab.

In†contrarium tamen fortiter facit l.ſi qs diuturno,in prin.ff.ſi ſerui.ven.& l.alienationis verbum , ibi, vix eſt enim vt non videatur alienare,ff.de verb.ſignifi.vbi tibi rem meam poſsidere inchoanti licet eam concedere non videar,tamen poſt longum tempus eam concedere videor,ſicq; ipſa voluntatis ſubſtantia ex ipſo tempore videtur acceſsiſſe, id quod longè facilius præſumendum erat in terminis d. §.non tamen,& d.§.teſtamento , quia intereſt cuiuſq; cum teſtamento decedere,ſed non intereſt

24 Intell.l. ſi quis diuturno.ff.ſi ſer. uend. & l.aliena tionis.ff. de uerbo. ſign.

tereſt, imò nocet res ſuas concedere, ſicque id non præſumitur l. ſed quia hoc intereſt. ff. de interrog. act. §. j inſti. quib. ex cauſ. manu. non liceat iuncta l. cum de indebito, ff. de probati. ſed poſſumus reſpondere hoc procedere fauore poſſeſsionis qui ſummus eſt, arg. l. j. ff. de ulu cap. l. fin. ff. pro iuo l. cum notiſsimi in princ. C. de præſcrip. xxx. annorum, & noſtra ſententia iuſtificatur ex ijs, quæ in ſequenti limitatione dicentur, vbi ſi ex inſtrumenti inſpectione conſtaret eam ſolennitatem extrinſecam qua de ageretur non interueniſſe, tunc temporis diuturnitas eã non pareret aut introduceret, temporis enim natura non tam apta eſt ad gignendum quàm ad abſumendum non tam ad procreandum quàm ad perimendum procreata, & nouas formas quas denuo tempus quotidie videtur producere, non ipſum tempus, ſed elementa materialiter producunt vt diximus ex ſententia philoſophorum ſuprà par. j. q. x.

25 Poſtremò limitatur † vt ſi ex ipſo inſtrumento producto conſtat eam extrinſecam ſolennitatem qua de agitur non interfuiſſe, tempore quo actus fiebat, tunc ex temporis diuturnitate poſtea prætereunte non præſumatur, aut (ut rectius loquat) non generetur ea ſolennitas vt ſuprà proximè dicebamus, l. obligationum ferè. §. placet, ff. de action. & oblig. talem autem ſolennitatem non interfuiſſe tunc demum ex inſtrumento ipſo apparere videbitur, cum ſcriptum erat id minimè factum fuiſſe, aut alijs verbis id declarabat.

Tempus longũ nõ inducit præſumptionem inſtrumẽto contrariam.

26 Quid † enim ſi ſcriptum fuerat Titium Mæuio abſenti centum promiſiſſe per ſolennẽ ſtipulationem, tunc appareret ſane ſolẽnitas præſentiæ, quæ neceſſaria eſt ad ſtipulationis validitatem non interueniſſe, ſicq; etiam poſt temporis diuturnitatem eam rem, inter præſentes actam fuiſſe minimè præſumeremus, ita licet non ſic exemplificantes tenent communiter Doct. Paul. Caſtren. conſi. lxxxj. in cauſa quæ vertitur, col. iij. lib. ij. per l. emptorem, in prin. ff. de act. emp. And. Tiraq. vbi ſuprà verſ. xxxix. ad fidem Alex. conſi. j. ponderatis his, col. j. lib. iiij. Iaſ. in l. j. col v. C. qui admitti. Philipp. Dec. conſi. ciij. an approbatione, col. j. Idem Decius conſ. xxxvj. col. iij. Stephanus Bertrandus conſ. cliiij. alienatio, col. iij. lib. ij. Bald. in l. data, col. pen. C. qui accuſare non poſſunt.

Stipulatio facta inter abſentes nõ firmatur tempore.

Ex qua communi limitatione colligerem ꝙ
27 † ſi inſtrumento diceretur Titium Mæuio fundum uendidiſſe pro certis libris plumbi, aut ferri, aut pro certa frumenti quantitate tunc certè etiam poſt longum tempus non conualeſceret is contractus emptionis, quia quum quo tempore actus fiebat conſtet pretium in pecunia numerata non interfuiſſe, eam ſolennitatem tempus poſtea præteriens non poteſt gignere, cum eius natura vt diximus non tam apta ſit ad giuendum quàm ad perimendum, ars autem ciuilis imitatur naturam l. adoptio, ff. de adopti. §. minorem, inſtitut. eodem titulo. l. ſi quis poſthumos, in princ. l. filio quem, ff. de liberis & poſthumis.

Tempus nõ firmat uenditionem factã ſine pretio.

Quid ergo † ſi inſtrumento dicebatur locationem domus factam fuiſſe his uerbis, Titius Mæuio domum meam locatam uolo pro uno anno, ſed in eodem inſtrumento fides fit, quòd merces nõ fuit deſignata, aut ſcriptũ erat quòd Mæuio domum ſuam commodabat, ſed non ad quantum tempus, aut quòd Mæuio ampliũ fundum donabat, ſed quòd non interfuit tũc inſinuatio, aut quòd minor uendidit prædiũ, ſed quòd non interfuit tunc iudicis decretum, aut quòd uxor contraxit, ſed quòd tunc non interfuit mariti licentia ex forma ſtatuti deſiderata & per Taurinam l. liiij. Vel quòd non interfuit præſentia conſanguineorum in mulierum contractibus deſiderata ex forma ſtatuti, certè in omnibus his ſpeciebus, & ſimilibus, per eandem receptam opinionem ſuprà relatam colligerem etiam poſt longum tempus eas ſolennitates non præſumi, qua licet regulariter talia ſolennia poſt longum tempus præſumantur, tamen præſumptiones legales admittunt probationem in contrarium, hic autem contrarium probatum eſt per ipſum inſtrumentum cui in toto, uel in nihilo fides adhibenda eſt, ſicq; ſi credimus ei quatenus teſtatur actum illum principalem geſtum fuiſſe, ſimiliter ei credere debemus quatenus negat ſolennitates iam relatas interfuiſſe, quas tempus parere impoſſibile eſſe nullus modo ſanus ignorat ut diximus, nec lex eas tempore quo actus principalis fiebat interfuiſſe pſumere poteſt, cum contrarium per inſtrumentum ſit probatum, & temporis diuturnitas nõ in id prodeſt vt poſt actum celebratum minus ritè tunc poſtea ſolennitas ad illum actum neceſſarias, aut pariat, aut poſtea à partibus additas fuiſſe præſumat, ſed tantũ in id prodeſt, ut eas tempore ipſius actus interfuiſſe præſumat, quandiu non probatur eo tempore non interfuiſſe prout probatum eſt in ſuperioribus ſpeciebus. 28

Tempus non firmat locationẽ factam ſine mercede certa.

Fallit † hoc (ut credo) fauore diutinæ poſſeſſionis rerum corporalium argumen. d. l. ſi liusfamilias, C. de petition. hæredit. dict. l. qui in aliena, in principio. ff. de acquirenda hæreditate. Vnde ſi inſtrumento diceretur filium adiuiſſe hæreditatem patris tamen iuſſu minimè interueniente tunc, ſed ipſo fortè abſente, ſi 29

Intell. l. ſi filius. C. de pet. hæred.

te, si postea sciente, & patiente patre is filius eam hæreditatem possideret præsumerem patris iussum accessisse, computando decennium à tempore quo pater reuersus cœpit notitiam illius rei habere, ita not. intellige, & amplio dict.l. si filius.

30 Et similiter † si hæreditatem filio delatam dicebat instrumentum patrem acceptasse filio absente, & ignorante, tunc si postea is filius ad patrem reuersus videbat, & patiebatur eam hæreditatem diu à patre possideri præsumam nouum consensum accessisse dum modo decennium computari incipiat à tempore quo filius reuersus huius rei notitiam habere cœpit, ita intelligo, & egregie amplio d. l. qui i aliena, in principio. facit optime dicta. l. si quis, diuturno, in principio & dict. l. alienationis verbũ, ibi, uix est enim, ut nõ uideatur alienare, facit l. si ego, §. primo, ff. de public. ibi, per traditionem, aut patientiam forte facit lex si id quod ff. pro de re. ibi, quasi volente, & concedente domina, ideo supra diximus quòd no nus solennitatis aduentus, licet post longum tempus præsumatur fauore corporalis possessionis (ut modo etiã dixi) tñ non præsumeretur ubi ea possessio corporalis, vel quasi corporalis nõ esset vt est i seruitutibus, d. l. si qs diuturno.

Intelle. l. qui in aliena. ff. de acq. hære.

31 Sicq; † non minus vtiliter, quàm noue dice rem, quòd in terminis leg. cum de in rem verso, ff. de usur. si instrumentum diceret me Titio decem dedisse, non ex ulla causa obligatoria, sed gratis, licet postea per nouem annos sequentes tantundem ei dedissem, adhuc non præsumeretur nouus obligatoriæ causæ aduẽtus, quia ibi nec est possessio rerum corporalium, ut erat in terminis dict. l. alienationis, & d. l. si filius, & dict. l. qui in aliena. neq; erat quasi possessio rerum quasi corporalium, ut est in seruitute prædiali causam continuam habente, ut erat in d. l. si quis diuturno.

Intel. l. cũ de in rem ff. de usur.

32 Hactenus † quando instrumentum vt testabatur actum principalem gestũ fuisse, ita quoque testabatur solennitatem ad illum actum requisitam non interfuisse eo tempore quo actus fiebat, nam postea interfuisset vel non tabellionem nosse non potuit. Quid verò si instrumentum solum dixit actum principalem gestum fuisse de solennitate autem ad illum necessaria mentionem nullam fecit, sicque nos incertos reliquit, utrum interfuerit, uel non interfuerit, & tunc quidem vt cum actus ille recens est, ea solennitas eo ipso, quòd de ea non constat, non præsumitur, quia est qd facti, quod non præsumitur nisi probetur, lege in bello, §. factæ. ff. de capt. lege si emancipati, ubi not. Iaso. C. de collat. ita quoque post longum tempus non definit præsumi etiam si eam non interfuisse quale quale indicium faciat de ea nullam mentionem instrumentum fecisse preterea, quòd ipsa facti esset, ita in specie tenent Petrus Anchara. consilio centesimo trigesimo sexto ex consilijs Alexand. consilio septuagesimo nono, circa primum colum. tertia. libro primo, Felinus in capitu. sicut, colum na penultima, de re iudicata, Philipp. Decius consilio cccxlj. viso puncto colum. sexta. Idem Decius consilio ccccix. viso consilio colum. j. ut refert, & sequitur Andræas Tiraquell. ubi supra uersicu. trigesimo nono, in fine. quanuis ut ipse ait contra hanc communem opinionẽ tenuerit Paul. Castren. consil. lxxxj. libro secundo, existimãs, & minus rectè, idem iuris esse hoc casu, quod i casu superiore esse diximus: Ergo aut agitur de solennitatis extrinsecæ interuentu, aut de nouo ipsius aduentu, primo casu, aut est certitudo, quod nõ interfuit, aut præsumptio tñ, cũ est certitudo, quia id testabatur instrumentum ea nõ præsumitur ex temporis diuturnitate, quia authoritas instrumẽti vincit hanc præsumptionem, & coniecturam ex temporis diuturnitate orientem, l. continuus, §. cum ita. ff. de uerborum obligation. quando uerò solum erat præsumptio, quòd ea solennitas non interfuit, tunc etiã si ea præsumptio sit qualificata, & aucta uincitur per præsumptionẽ ex tẽporis diuturnitate emanantem, quale est cum actum principalem gestum fuisse testabatur instrũm, nec de tali solennitate mentionem faciebat, dicebat enim vendidisse minorẽ, nec de decreto mentionem faciebat, aut cõtraxisse nuptam, nec de mariti licentia, pstatutũ requisita meminerat, aut amplum fundũ donatum fuisse, nec de isinuatione mentionẽ faciebat, sicq; cũ isthæc sint facti, præterea quod regulariter non præsumuntur nisi probenẽ ea præsumptio angeẽ eo quod verosimile erat, quod de ea si interfuisset memineret instrũm non secus, q̃ de ipso actu principali, adhuc tamen hæc præsumptio vtcunq; sic qualificata vincitur à præsumptione ex temporis diuturnitate emanante, ut patet ex superiore cõi opi. contra Paul. Castr. sicq; in tribus speciebus modo relatis contrariũ verosimile est rũsũtũ Paul. Cast. sed ita verosimile est, quod responderent qui tenẽt. d. cõem op.

Solennitas extrin seca et si de ea instrumẽtũ non meminit præsumitur ex longo tpe, ard. 4

Secundò casu principali quando agitur de nouo solennitatis aduentu (constabat enim ex instrumento tempore actus principalis eã solennitatem minimè interfuisse dubitabaturque an postea accessisset) & tunc ex temporis diuturnitate non præsumitur ex communi opinione, supra relata. fallit fauore possessionis, rerum corporalium diuturnæ dum-

k modo

dummodo decennium computetur à tempore quo ea solennitas potuit interuenire, ut suprà diximus ita intelligentes. d.l. si filiusfamilias. l. alienationis. d.l. qui in aliena. Fallit. ij. fauore qnasi possessionis quæ est in seruiture prædiorum causam continuam habente, vt diximus suprà ita intelligentes. d.l. si quis diuturno in prin. Fallit tertio etiam in possessione vel quasi vsusfructus ut dictis legibus, iuncta l. qui vsumfructum. ff. de verbornm obliga. & l. iiij. ff. de vsufruct. cum ibi not. Qno ad materiam verò, d.l. cum de in rem verso. quæ ab ista lõge abscedit dic vt suprà attigimus, quæ omnia nota qnia pleraque noua.

33 Intell. l. si filius. C. de pet. hæ. cõtra Doctor. Ex his ergo apparet † suspectum esse intellectum quem ad. d.l. si filinsfamilias assignant Alex. consil. ix. viso rhemate. col. fi. lib. iij. Franciscus Balb. de præscrip. in. j. par. iij. partis prin. q. x. nume. 12. versi. alium notabilem. Salicetus q. j. in d.l. si filius. aiunt enim quòd ibi ex diuturnitate temporis solennitas extrinseca ideò præsumitur, quia pater allegabat se filiũ iussisse nt adiret eam hæreditatem, quod si id pater nõ allegaret, ea aditio etiam ex illa diutina possessione minimè inquiunt præsumeretur, id quod verum non esse ex superioribus apparet, quibus conclusum fuit fauore possessionis ex diuturnitate præsumi solennitatem illam extrinsecam & l. quęcunque. §. fi. ff. de publicia. in rem act. procedere quando non etat temporis diuturnitas cum tali possessione cõtinua, secus si esset vt d.l. si filius, cum simil. Ad quod & ad. d.l. cum de in rem, vide Iasonẽ assignantem. xij. limitationes in. §. pręiudiciales, inst. de act. & Balb. vbi suprà, nu. 20. cũ plu. seq.

34 Titulus ex longo tempore an præsumat ad præscr. ardua. q. Hactenus sat superq; probatum fuit per plura quàm qninquaginta fundamenta legnm & rationum, titulum præsumi ex diurina rei corporalis possessione, sed quod attinet ad Doctorum sententias mihi non satis certum est, vtrum hæc an contraria pars receptior sit, hác enim sententiam qua edocemur titulum præsumi ex tali diutina possessione tenent Gloss. Petrus. But. Bar. Bal. Raphael, Fulgosius & Florianus in d.l. cum de in rem, ff. de vsuris secundum quòd eos intellexit Andręas Tiraquel. de præscri. §. j. Glo. iiij. versi. & hæc quidem & taciti tenere videntur hi omnes qui ex diutina solutione aiunt præsnmi legitima soluendi causa etiam si non appareat ita Panormit. consil. xxvj. in quæstione quæ ad pręsens vertitur, col. vlt. lib. ij. post Glo. quã allegat in c. nullus. j. q. j. & Ioan. Andreæ in c peruenit, de censibus & Bar. in l. cũ de in rem. suprà all. & idem Panor. consil. vij. col. v. versi. itẽ pręmitto, & rursum in versi. præsumenda est ergo, eod. lib. ij. Idem nõ solum repetit sed etiã addit id procederę etiã si ea causa allegata non fuerit, sequit̃ Andræas Tiraquell. d. Glo. iiij. versi. xl. Gl. Bar. Florianus & Paul. Castren. qui putat hanc esse receptam opini. in l. seruitutes, in mag. ff. de serui. & hæc pars seruabitur in practica secundũ Ioan. Imolensem in l. j. §. fi. ff. de aqua pluuia. arc. & in d.l. qui in aliena, in prin. Raphael Cumanus, & Romanus in d.l. qui in aliena, in prin. Cæpolla de seruitutibus vrbanorũ prędiorum c. xix. col. ij. qui hanc esse existimat receptiorẽ sententiam & in practica obseruatum iri Alex. in d.l. si certis annis, C. de pact. col. vlt. & pe. Idẽ Alex. cõsi. lxix. circa primũ dubiũ, col. j. lib. vj. Glo. Dinus Bar. in l. j. §. vlt. ff. de aqua pluui. arc. per Bar. & alios in d.l. qui in aliena, Bar. consil. clxxxix. primo quærit̃ col. ij. Bal. in l. j. C. de patria potest. Albericus in l. ij. C. de seruitu. Idem Bal. in l. j. C. qui admi. & rursum in l. j. C. com. diui. Salic. in d.l. si certis annis, Glo. in c. dilectio. xvj. q. iij. Glo. Antonius Butr. & alij. in repet. c. peruenit. de censibus, quorum nonnulli & si loquantur in terminis. d.l. cum de in rem. vbi nulla vt patet erat possessio corporalis rei vel quasi corporalis, tamen idem verosimiliter responsuros in specie nostra crędendum est fauore corporalium rerum possessionis arg. l. j. ff. de vsucap. vt plenius suprà disseruimus.

Sunt tamen qui contratiã expręssim tueant̃ partem contendentes titulũ allegatũ pręsnmi in terminis. d.l. cũ de in rem. eo quòd interfuit actus decies geminus ex parte eius cõtra quẽ præscriptũ esse vel ius esse contendit̃. Cęterum qñ nullũ factũ ex parte illius interfuit extrinsecum sed non factũ duntaxat, & tunc negant ex longa possessione præsumi titulum etiam allegatum (quale est cum postquam rem tuã longo tempore possedi, eam me ex certo titulo legitimo quem allegabã præscripsisse, contendebã talem titulũ allegatũ præsumi ex ipsa longa possessione) ita tenent Iacob. de Arena, Petr. de Bella pertica, Cin. Bulg. Bal. Ias. & alij in d.l. si certis annis, & Ang. ibi in rep. Ioãnes Imol. & Romanns in l. ĩ summa. §. fi. ff. de aqua pluui. arcen. Petrus Ferrar. sub titu. de forma libelli pro hæredi. vel re singulari diuid. verb. communiter, & pro indiuiso, columna. ij. Andræas Barb. consi. xxviij. omnipotẽtem Deum col. ix. lib. iiij. Florianus in d.l. cum de in rem verso. colum. vlti. Bald. & Angelus in d.l. qui in aliena, in princip. ff. de acqui. hæredi. Iacobus Butrigarius, Bal. & Angelus in d.l. seruitutes, in mag. Idem Bal. in d.l. cum de in rem. in lect. antiqua & in l. j. colnm. iij. C. de fideico. Idem Baldus in l. solent. §. non vero. ff. de offic. pro. Idem Bal. in c. si quis. verbo. per vnum annum,

de si

si de inuestitu. inter dominum, & uasallū fuerit controuer. & consilio c. mulierem maritus duxit, lib. quarto Iacobus de Rauena Petrus, de Bella pertic. & Cinus in l. penultim. C. com mun. diuidun. Bartol. in l. Celsus. ff. de vsucap. Idem Bart. in q. incip. mulier habens amplum patrimonium. col. fi.

35 Intel. l. cū de in rē. ff. de usu. Sed certè materia d. l. cum de in rem non iustè à nostris tradita fuit ad nostram materiā vsucapionum, quia re uera inter se nihil commune habent; estq; plusquàm manifesta istarum rerum differentia, nam in terminis dict. l. cum de in rem. non agebatur neque agi possibile erat de præscribendo illo iure annuum quid recipiendi in futurum, nam illo tempore hoc est de iure ff. incognita erat præscriptio actionum personalium vt ex uero, & communi opinione resoluimus, suprà part. prima quæst. iiij vnde cum in d. l. agatur de habenda actione personali ad aliquid annuum recipiēdum, impossibile erat ut id quisquàm contenderet se habiturum per modum præscriptionis, sed per alium longè diuersum modū, hoc est per modum & causam contractus, ad cuius contractus probationem præsumptiuā adducitur, & allegatur illa decies gemina eadem que annua præstatio. Vnde etiam descendit alia non minus perspicua differentia, nam nihil commune habent inter se ius, & substantia cum ipsius iuris uel substantiæ probatione, l. duo sunt Titii, ff. de testamen. tu. ibi non ius deficit, sed probatio, l. obligationum substantia, in princip. iuncto ultim. resp. ff. de action. & obligation. sed per d. l. cum de in rem. non inducitur ius, aut substantia per præscriptionē contingens, aut ulla acquisitio iuris, aut substantię, sed tantum iuris quod ex causa contractus acquisitum retro fuisse dicebatur pręsumptiua quedam probatio. Cæterum si illa impropriissima possessio, & discontinua potuit efficere vt titulus allegatus præsumeretur longè facilius, & iustius id efficiet nostra possessio, quæ & propriissima est, & continua vt dixi mus ad prin. huius articuli.

36 Tit. ex decénio nō præsumit ad uasallagium, sed ex triccennio. Deniq; d. l. cum de in rem uerso, limitatur egregie ut non procedat cum agitur de obligando aliquem hominem liberum ad seruitium personale, quale est seruitium uasallagij, (ut more nostrorum loquar) tunc enim decennales annuæ præstationis vasallagij nomine, aut similis personalis subiectionis causa factę non inducerent tituli legitimi præsumptionē, sed longius tempus exigeretur, puta annorū triginta, quia longè grauius, & durius præiudicium est in persona vel personali subiectione (qualis qualis illa sit) quam in bonis ista est vera & communis opinio, quàm tenent Bartol. post antiquos in l. litibus C. de agricolis, & censit. Idem Bartol. in l. solent §. j. ad finem, ff. de offic. procons. Cinus, & Bald. colum. ultim. in l. si certis annis, C. de pact. & ibi Ias. in vj. limit. & Franc. Balbus de præscrip. in j. parte iij. part. prin. q. x. nu. 11.

37 Princeps ciues et ob publicam necessitatem pperctuo alienare non potest. Vnde apparet quòd vt princeps rem vasalli sui etiam propter bonum publicum, aut publicam necessitatem auferre non potest, nisi dato iusto pretio, aut iusta recompensatione, ita & longe minus poterit etiam ob publicam utilitatem, aut necessitatem vasallum hoc est ciuem, aut ciues sibi subditos alienare quia hoc lōge grauius esset, quàm bona adimere, ut do cuimus, & bonorum ademptio iusto pretio, aut recompensatione potest mederi, & reparari subiectionis autem detrimentum est inæstimabile, argum. l. filiusfamil. § secundum uulgarem, ff. de lega primo. l. seruitutem, ff. de regulis iuris Gloss. l. in seruorum, ff. de poenis l. j. §. quæ oneranda, ff. quarum rerum actio. non detur l. prima, & secunda, ff. de homi. libe. exhi. iunctis traditis per Barto. in l. stipulationes nō diuiduntur, j. & ij. columna. ff. de uerborum obligation. Ergo princeps vasallos saltem perpetuò, ideò alienare etiā ob causam publicam non poterit, quia id damnum est irreparabile, & bonum publi. omnium conciuium dāno iactura, & labore, uel periculo non quorundam tantum parandum est, l. secundum naturam, ff. de regulis iuris. vide supra cap. v. numer. 12. & nume. 5. & 6. & nu. 13. & cap. ix. nu. 22, & ca. xvij. ad tempus autem non perpetuo, an possint alienari dixi in dd. locis.

CAP. LXV.

1. *Titulus præsumitur post longum tempus.*
2. *Temporis diuturnitatis quadruplex effectus.*
3. *Tempus immemoriale inducit iuris substantiam.*
4. *Tempus quando extinguat ius.*
5. *Intellectus l. cum de in rem, ff. de usur.*
6. *Intellectus l. si quis diuturno, ff. si ser. uendi.*
7. *Seruitutis ad præscriptionem non est necessaria tituli allegatio contra communem opinio. conclusiones quatuor.*
8. *Titulus allegatus ex diutina possessione præsumitur etiam si agatur de præscribendo dominio cōtra cōem opin. idem & si agatur de præscribendo usufructu contra communem opinionem.*
9. *Intelle. l. nullo cum si. C. de rei uen. & nu. 11.*
10. *Pos. sola radix & fundamentū præsc. noua opin.*
12. *Scientia quantū differt ab ignorātia quoad præscrip.*
13. *Pos. quando dicatur uiolenta, clandestina, precaria.*
14. *Possessio uitiosa perdurat.*

15 *Præscriptio contingit sine legitimo titulo & cum scientia rei alienæ. noua declaratio.*
16 *Præscriptio sine titulo legitimo & cum scientia rei alienæ contingit in decem casibus hic relatis nouæ declarationes.*
17 *Intellectus l. si id quod. ff. pro derelicto.*
18 *Intellectus l. neque fructuarium. C. de usufru.*
19 *Præscriptio sine titulo & cum scientia rei alienæ currit in decem casibus hic delatis, nouæ declarationes.*

1 Titulus præsumitur post lõgum tempus.

N superioribus † capitibus pluribus quàm quinquaginta fundamẽtis tam legum & iurium quàm rationũ ostendimus eum qui longo tẽpore rem aliquã possideret sciente & patiente domino, si alleget iustam causam aut titulum possidendi habuisse, se eum titulum vel causam à iure præsumi citra aliud probationis onus, quinimo etiam ab authoritate Doctorum id ostendimus receptius esse, quamuis innumeri ferè sint qui contrariã partem tuentur, ut nõ solum ex superioribus sed etiam ex modo dicẽdis apparebit. Et animad-
2 uertendum est † quòd ex diuturna possessione
Temporis diuturnitatis quadruplex effectus.
uel quasi possessione interdum inducitur sola tituli præsumptio quæ admittit probationem in contrarium. Interdum uerò inducitur ipsummet ius & substãtia ita ut nõ admittatur, nec si admitteretur, prodesset probatio in contrarium. Interdum uerò neutrum istorum cõtingit. Interdum & quarto ex tempore ius extinguitur. Primum contingit quando rem tuã te sciente & patiente longo tempore possedi. nam si postea eam à me petieris & dixero præscripsisse me quia ab aliquo tertio habui iustã possidendi causam uel titulum, is titulus allegatus præsumitur quamuis in cõtrarium admittatur probatio, ita procedunt omnia ferè fundamenta capitis superioris. Idẽ est in quasi possessione annuorum redituum. vt in terminis. d. l. cum de in rem verso, ff. de usuris. Secun-
3 dus casus † vt ex possessione vel quasi posses-
Tẽpus immemoriale inducit iuris substantiam.
sione diuturna inducatur verum ius & substãtia, ita ut probatio in contrarium nec admittatur nec ex facto admissa prosit, contingit in possessione uel quasi temporis cuius Initij memoria nõ est, ut in terminis. l. j. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. & æsti. & i l. j. & l. ij. ff. de aqua pluuia. arcen. Tertius casus quando Istorum neutrum contingit. euenit in eo qui per decennium tantum inter absentes rem alienam possideret corporaliter, uel in eo qui quasi mãdato & nomine meo me ignorante aliquid egisset, & similia ut superiore capite plenè exposui-
mus. Vltimum † ut ex tempore ius extingua- 4
Tẽpus quã extinguat ius.
tur contingit in iure alicui delato uel acquisito quo nondum ipse vti cœpit. quale est in terminis. §. fin. insti. de iniuri. & est in legato nondum agnito uel in hæreditate nondum adita, uel in iure offerendi, vt in terminis. l. in bello. §. si quis seruum. ff. de capti. l. licet, cum Glo. C. de iure delib. in princ. instit. de perpe. & temp. actio. l. fi. C. de dolo, & in actione redhibitoria, & legis Aquiliæ, & quanto minoris, & in reliquis de quibus per totum titulum insti. de act. & per Glo. & omnes i prin. & §. j. inst. de perpet. & temp. actionibus. In omnibus enim his speciebus & similibus actio competens ipso iure extinguitur per transcursum tẽporis. nec ex parte vllius hanc ad rem desideratur possessio, titulus, bona fides aut aliquid aliud. quia istud est ius quoddam quod defertur à lege sub hac conditione resolutiua. vt si is rem ius'ue suum infra tempus lege definitum persequatur bene erit sin minus perinde sit ac si à lege id sibi concessum nunquam fuisset. non aliter atq; uita animantibus concessa est sub conditione resolutiua quę tempore ipso extinguitur, nisi homo per suam diligentiam efficiat ut æternam uitam assequatur & similia, egregius text. in l. quibus diebus. §. quidam Titio. ff. de condit. & dem. ibi, nam quod ademptum est nec datum quidem intelligitur. sic ergo & in his speciebus, cum post tempus lege definitum id ius semel oblatũ adimat̃ nec datũ quidẽ intelligit̃.

Ex † superioribus colligitur in terminis. d. 5
Intel. l. cũ de in rem ff. de usur.
l. cum de in rem, quòd & si annuum quid lõgo tẽpore mihi præstitisti tamen si id postea persequar motus ex solo cursu temporis, nil agã, quia iustam causam pręcessisse allegare debeo ut est cõmunis opinio Bar. col. ij. & iij. & aliorum in d. l. cum de in rem. Balbus de præscrip. in. j. par. iij. partis prin. q. x. per omnes in l. si certis annis. C. de pact. quod infrà latius.

Colligitur † quid respondendum sit in ter- 6
Intell. l. si quis diuturno. ff. si ser. vendi.
minis. l. si quis diuturno, in prin. ff. si seru. vend. vbi te sciente & patiente tignum immissum in domum uel in parietem tuum habui longo tẽpore, & per hoc ius seruitutis acquiro & præscribo, si id nec vi, nec clam, nec precario factũ fuit. Sicq; ibi hoc plus est quàm in d. l. cum de in rem, † quia in illa nullum factũ positiuè ser-
uitutem patientis exigitur. at in ista requiri- 7
Seruitutis ad præscr. non est necessaria tituli allegatio contra cõmunem opi. cõclusio. iiij.
tur factum positiuè soluentis & decies geminatũ & uniforme ut diximus in loco suprà allegato. Sed cur diuersum. cõis opi. est, qa in l. cũ de i rem, agit̃ de grauiore præiudicio q̃ in d. l. si quis diuturno, vtrobiq; tamen vt legitimus titulus allegatur necesse est, sicq; si in terminis d. l. si quis diuturno, pręscribere cõtendens nõ allegaret

allegaret legitimum titulum succumberet; Idē si eum allegaret allegatumq́; ex diuturna illa quasi possessione probaret præsumptiuè sitamen aduersarius probasset contrarium, istæ sunt communes opiniones quas tenent Barto. Florianus & Pau.Castren.in l.seruitutes, magna post Gloss.mag.ibi prope finem. ff.de seruit.Glo.& ibi Bart.col.iij.in d.l.cum de in rē, & est communis opinio legistarum & canonistarum secundum Paulum Castrensem in d.l. seruitutes, col.fi.sequitur & ait esse communē opinionem Francisc.Balb.de præscriptio.in j. par.iij.part.princip.q.x.nume.7:Barto.in l.qui in aliena,§.j.& ibi Alex.col.fi.ff.de acq.hæred. Alberi.in l.ij.C.de serui.Ange.in §.æque,col.v. instit.de actio.Alex.in l.si certis annis, colum. penul.C.de pact. affirmans hanc esse communem opinionem & ita in practica seruari Cæpolla de serui.vrba.præd.cap.xix.incip. octauo principaliter Felin.in capi.de quarta, col.xiij. de præscrip.vbi plures allegans hanc partem affirmat esse communem, & alij non pauci relati per Andræam Tiraquellum de præscriptio. §.j.Glos.iiij.versi.xxxvij.ibi, sed & multi hoc intelligunt procedere vbi agitur de modico præiudicio.

Quid dicendum?& sanè allegatio tituli de qua in d.l.cum de in rem, non est trahenda ad terminos dict.leg.si quis diuturno, cum illuc agatur de graui præiudicio, hic de modico, illuc esset sola quasi possessio eademque improprijssima, hic sit possessio uel quasi aliquantulum proprior, illuc esset illa quasi possessio discontinua, hic continua, sicque merito in dict.l.si quis diuturno,de tituli allegatione uerbum nullum, uerius ergo est eā generaliter intelligi debere prout generaliter loquitur,q; ex solo cursu temporis diuturni cū scientia & patiētia illius, inducit tacita q̄dā cōcessio illius seruitutis,quia agitur de modico præiudicio,simile in d.l.si ego,§.j.ibi, per traditionē aut patientiam fortè,ff.de pub.in rē act.ubi in huiusmodi seruitutibus ea scientia & patientia tantum operatur quantum expressa concessio & traditio,facit §.per traditionē, insti. de rerum diui.facit.§.fin.inst.de iniur.ubi etiā breuius tēpus sufficit: facit l. alienationis uerbum, ibi,uix est enim ut non uideatur alienare,&c.ff.de uerb.signi.faciunt omnia quinquaginta ferè argumenta iurium, rationum & autoritatum de quibus in præcedēte capite, quę omnia si rectè enumeres, inuenies fortè hanc nostram partem receptiorem esse, quæ dubio procul uerior est, tene ergo hæc contra hanc communem opinionem cum illa quam receptiorem puto:primum quòd in terminis d.l.si quis diuturno,ad præscribēdam seruitutē sufficit diuturna quasi possessio cum scientia & patientia domini sine ullo tituli interuentu. Deinde quòd talis tituli allegatio necessaria non est. Tertio quòd etiam si ab aduersario titulum nunquàm interfuisse probatum esset, adhuc præscribens obtineret, postremò quòd etiam si is confessus esset se nullum titulum alium habuisse præter domini tolerantiam adhuc obtineret.

8 Colligitur † minimè ueram esse eam cōmunem opinionem quam tenent Bart.& communiter Docto. in d.l.cum de in rem, col.iij,Bar. & Doct.in l.j.§.fi.col.pen.ff.de aqua pluui.arcen.Idem Barto.in q.sua incip.mulier habens amplum patrimonium Bar.& Docto.in d.l.seruitutes Francisc.Balb.vbi suprà q.x.numer.7, uersic.aut uerò & tertio casu, dum contendūt quòd in his quæ sunt magni præiudicij quale est cum agitur de præsumendo titulo translatino pleni dominij,tunc ex diuturna possessione etiam cum domini scientia & patientia nō præsumitur titulus allegatus,& ita intelligunt l.nullo,C.de rei vendication.l.Celsus,ff.de usucapion. cum similib.& ad d.l.cum de in rem,respondent quòd procedit quando interfuerunt non solum patientiam illius contra quem præscribitur, sed etiā ipsius plures actus positiui. 9

Titu. allegatus ex diutiua possessione præsumitur ēt si agatur de præsc. dominio contra cō mu. opin. Idem & si agatur de præscribē do usufructu cōtra cōem opi.

Intelle. l. nullo. C. de re iu.

Vnde subinferunt, quòd etiam si ageretur non de præscribēdo plenario dominio, sed de præscribendo vsufructu (qui pars dominij esse intelligitur,l.iiij.ff.de vsufruct. l. qui vsumfructum,ubi plenè per Bar.& Ias.ff.de uerbo. obligation.) adhuc ex diuturna possessione cū patientia etiam domini non præsumereē titulus allegatus quasi,& hoc casu uideat agi de magno præiudicio, nec interuenerint actus positiui eius contra quem præscribitur, ut interfuerunt in terminis dict.l.cum de in rem.

Ita tenent Paulus Castrensis in dict. l. seruit. colum. fina.& Franciscus Balbus ubi suprà numero.7.versicul.ex quo infertur, & Bartol. in d.l.seruitutes, circa medium, & Idem Barto. in d.l.j.§.fina.ff.de aqua pluui.arcen. & in d. quæstion.in ca.j. mulier habens,colum.fina.& Cæpolla & Paul.Castren. vbi supra,& Paulus Castren.in dict.l.si filiusfamilias, vbi hanc dicit communem opinionem de petitio.hær.& alij non pauci relati per Balb.ubi supra.

Quid dicendum? ego sanè nō abnego, nec ignoro quin sit egregia differentia inter nostrum casum & d.l.cum de in rem. in qua interfuerūt plures actus positiui illius cōtra quē præscribitur,qui non interfuerunt,sed tantum etiam scientia, & patientia in speciebus nostris. adhuc tamen pro parte nostra sunt longè

gè plures & urgentiores rationes quas plures quàm quinquaginta in capitibus superioribus retulimus, quæ dilucidè ostendunt hanc partem veriorem esse, ut & si agatur de præsumendo titulo translatiuo vsusfructus vel etiã pleni dominij; is allegatus præsumat̃ ex diuturna possessione cum scientia, & patientia domini, & fortè est ista receptior opinio, vt ex dictis suprà cap. præce. apparebat.

10 Possessio sola radix & fundamentum præscr. noua opi.

Deniq; ueritas est † q͏ omnium præscriptionum fundamentum & radix consistit in causa possidendi tollerabili vel iusta vt in l.fi.ff.pro suo. Ergo si habeo possidendi iustam causam vel tolerabilem præscribere possum, nec alius titulus exigitur etiam regulariter, vt d.l.fina. cum mille similibus quas allegabimus, infrà cap.lxxvij.numer.10.cum seq.id quod procedit in tribus speciebus, primum quãdo agitur de præscribendo dominio. Deinde quando agitur de præscribenda seruitute, postremò quando agitur de præscribendis actionibus, de primo probatur lege & ratione, nam si fundum tuum possidere cœpi te sciente & patiente, illumq; arare, colere & fructus inde percipere, perceptosq; ad meam utilitatem conuertere cœpi, in hocq; perseueraui per longum tẽpus, magis est vt tempore lege definito illum præscribam & acquirã, licet nullus titulus ad transferendum dominium idoneus interueniat, ita probat l.alienationis, ff.de uerb.signif. ibi, vix est enim ut non uideatur alienare, ubi planè probatur eum qui patitur rem suam tẽpore per legem definito possideri ab alio per hoc eam rem concedere, & alienare ei uideri. Ad idem nam ut naturaliter ius suum per traditionem trãsferret per traditionem, ibi nihil iam naturali æquitati, inst l.de rerum diui.ita & per patientiam quę naturali & corporali traditioni exequatur ut in l.si ego.§.j.ibi, per traditionem, aut per patiẽtiam fortè, ff.de publi. in rem acti. Nec dubiũ est, quin si sum in corporali rei tuæ detẽtione accedẽte cõcessione tua eius rei dominium absque alia traditione statim acquiram l.qua ratione.§.interdum.ff. de acquir.rerum domi.§.interdum, inst.de rerum diui.ergo si tuum fundum te non ignorãte uel mox sciente ingressus eum & colere & fructus inde colligere neq; meam utilitatem conuertere & cœpi, & per longum tempus pseueraui, post tale longum tempus lex interpretatur huic naturali rei detentioni, concessionem tuam accesisse, sicq; dominium me acquisisse, & cum hæc ratio sit expressa in d.l.alienationis, dubium non est, quin ratio ipsa sit uerè lex, & decisio habeatur loco exempli quod non arctat regulam (sicq; nostra propositio generalis erit, vt est illa ratio) ita tenet Gloss.in auth.de hæredi.ab intest.§.fina.in uerb.ordine Gloss.in cle.j.de electione, in uerbo eligatur, Bald.in l.maximum uitium, per text.ibi.C.de lib.præt. Idem Bald.in l.fina. per text.ibi.ff.de hæred.inst.Alex.nume.5.Pet.Philipp.Corn.nu. 15.Ias.num.6.Curt.iun.nume.9.per tex.ibi.C. de impub.in l.humanitatis, ijdem Philip.Dec. Curt.iun.& Francisc. Purpur.nume.23.in l.fin. per tex.ibi.C.de pact.Idem Bald.in l.his solis, per text.ibi.C.de reuoca.don. Paul.Castren.& Ias.in l.quanuis.C.de fideicom.And. Tiraq.de causa cessan.par.j.nume.135.Georg.Nat.in c. quanuis pactum, nume.32.de pact.lib.vj.Iaso. in l.de quibus, num.14.ff.de legib.

Ad idem est text.si generaliter accipiatur, nec restringatur ad ea quæ sunt leuioris præiudicij in d.l.si quis diuturno, in princip.ff.si ser. vend. Ad idem quoq; uidetur esse text.nõ tam in specie quàm in simili in d.l.cum de in rem, Ad idem in simili præsertim in sui ratione in d.§.fi.inst.de iniuri.& deniq; omnia iura & rationes quas retulimus in præcedentibus capitibus quas non expedit repetere, præsertim cũ ut pleuè disseruimus d.cap.lxxvij.nume.10. ad præscriptionem non tam titulus quàm sola iusta causa possidendi exigatur, uel etiam tolerabilis sufficiat d.l.fin.ff.pro suo, & ut qui rem mobilem alienam contrectat si putauit dominum permissurum desinit furtum committere, ut notaut Gloss.& communiter Doct.inst l. de oblig.quæ ex mal.§.j.quasi licet regulariter dominus uetare & nolle præsumatur l.uetare.ff.de furt. tamen interdum, secus sit ratione fortè cognationis, amicitiæ, vicinitatis, necessitatis, aut similia, ita & in specie nostra potuerunt concurrere causæ iustæ uel saltem tolerabiles, quibus motus rem alienam propria authoritate possidere cœpissem, dum id dominum permissurum existimassem. Et euẽtus sequens (hoc est scientia & patientia domini diuturna) non potest non uideri hanc causam iustificare per dd.ll.& deniq; hæc pars ꝓbatur & iustificatur per mille leges & rationes de quibus in superioribus capit.quas non expedit repetere, ita olim tenebam, sed ad hanc opinionem ut infrà dicemus adijcienda est necessaria declaratio & temperamentum.

In secundo casu cum agitur de præscribenda seruitute, est res expeditior, quæ palam ꝓbatur in d.l.si quis diuturno, in princ. cum ijs, quæ dicta sunt per totum præcedens & præsens caput. Idemq; in præscriptione usus fructus, nam si id admittimus cum agitur de plenario dominio præscribendo, ergo multò magis cum agitur de præscriptione usus fructus

qui

qui est pars dominij l.iiij.ff.de vsufruc.elegans
tex.in l.qui vsumfructum vbi Bar.& Iaso.ff.de
verb.oblig.quę intelligenda sunt sciente & pa
tiente domino.

Tertio casu quando agitur de præscribēdis
actionibus siue illę personales sint, siue reales.
siue mixtæ, (iuxtà.§.omnium, & ibi plenè per
Angelum Aretinum, Iaso.Ludo.Gomez.& Be
nincasium in prin.inst.de actio.) tunc similiter
eadem ratione nullus titulus requiritur, sed
tantum iusta causa aut tolerabilis quę sufficiat
ad remouēdam malæ fidei suspicionem.& ita
procedit l.sicut l.omnes l.cum notissimi, C.de
præscrip.xxx.annorum,& in prin.insti.de per-
pe.& tēp.actio.ergo si tibi huius rei non igna-
ro centum, actione perpetua debebam, & per
annos.xxx.supersedisti ea petere, par est ut præ
scripsisse uidear, cum vix sit ut concedere aut
mihi remittere non uidearis, sicq; militat ra-
tio d.l.alienationis, ibi, vix est enim &c.quæ ra
tio cum sit generalis & in ea lege expressa, lex
generalis vere est, sicq; comprehēdit nostrum
casum, eumq; definit nō secus quàm illum qui
ibi erat expressus, Ad idem d.l.si quis diutur-
no, in prin.in ratione sui.& d.l.si ego.§.j.simi-
liter, in ratione sui,& d.§.fin.inst.de iniur.simi
liter in ratione sui d.l.si filiusfamilias, C.de pe
ti.hære.l.qui in aliena, in prin.versic.sed si non
adierit, ff.de acquir.hær.l.qui in prouincia.§.
j.ff.de ritu nup.c.illud de præsumpt.l.Procula,
ff.de proba.cum similibus.

Confirmantur omnia superiora, quia id di-
cimur scire quod uehementer opinamur l.cū
quidem.§.quod dicitur j.& ij.cum utrobique
not.ff.de acq.hære.dum modo adsit iusta causa
vel occasio opinandi, ut ibi, nec dubiū est, quin
iustam causam vel occasionem id opinandi ha
beat, qui per longum tempus rem possedit ut
suā sciente & patiente domino, vt diximus su
prà cap.superiore circa principium.

11 Quę omnia moderanda sunt vt procedant
Intellec.l. nullo. C. de rei uē. data scientia & patientia domini, nam si igna
rus esset non posset uideri animum iuris sui
negligendi aut alteri concedēdi habuisse l.ma
12 ter decedens.ff.de inoffic.testam.† & consequē
Scientia quantum distet ab ignorantia quoad præsc. ter possessor nisi aliunde haberet iustam cau-
sam possidendi nunquàm eam rem uideretur
iustè possedisse aut præscripsisse, unde siue rem
tuam inscio te possiderem scienter, eam præ-
scribere nunquàm possem si confiteret ipse, vel
constaret me aliunde titulum vel iustam pos-
sidendi causam non habuisse, idem si titulum
haberem si tamen eum non allegaui, ita intel-
ligo his tribus casibus procedere l.nullo, C.de
rei uend.l.Celsus, ff.de usucap.l.fina.ff.pro suo
l.non solum, ff.de usucap.§.quod vulgo,& l.quod
vulgo.ff.pro empt.l.vnica.C.de vsucap.transf.l.
diutina, C.de long.temp.præs.& in prin.inst.de
vsucap.quòd si titulum me habuisse ab aliquo
tertio allegassem, an is ex diutina possessione
pręsumatur, & hoc casu quo dominus ignora-
uit rem ius'ue suum ab alio possideri magis est
non præsumi nisi probetur vt dd.ll.quamuis si
ipse sciret rem ius'ue suum possideri tunc præ
scriptio procederet non tam ex vi tituli aliun
de habiti (etiam si allegatus esset) quàm ex vi
ipsius possessionis eoipso iustificatæ & legiti-
matæ quod dominus sciebat & patiebatur, sicq;
concedere videbatur, ut sic sciente & patiente
domino ad iustificandam possessionem non sit
necessaria vllus titulus vel causa possidendi a-
liunde profecta, cum ex sola sua scientia & pa-
tientia & tacita concessione satis ac satis iusti
ficetur, sed tunc demum iusta causa uel titu-
lus tolerabilis possidendi desideretur cum ipse
dominus huius rei ignarus est. Id quod etiam
in præscriptione seruitutum respōdendum est
ut d.l.si quis diuturno, d.l.si ego.§.j. etiam si
loquamur in usufructu per easdem leges & ra
tiones. Idemq; & in actionibus, nam si sciebā
me tibi ignaro centum debere (ex contractu
fortè inito cum seruo, aut filio, aut procurato
re tuo, aut ex causa hæreditaria, quia defun-
cto cui successisti debebam) tunc improprijssi
ma hæc possessio qua debitor ipsum debitum
possidere dicitur iuxtà Gloss.l.regulariter, ff.
de pet.hære. nec iustificabitur quasi ex tacita
concessione tua cum id ignores, nec quasi ex ti
tulo uel causa aliunde habito, cum aliunde ha
bitus non sit, uel habitum esse non probetur,
ergo ex diuturna possessione præscriptio non
contingit contra rem suam possideri ignoran
tem, quod uariè intelligitur, primum quando
re uera non interfuit titulus aut causa iusta
uel tolerabilis possidendi. Deinde quando &
si fortè interfuit tamen non allegatur. Tertiò
etiam si & interfuerit & allegetur si non fuerit
probatus, & ita procedunt si generaliter intelli
gantur tex.in l.nullo.C.de rei uendi.& in l.Cel
sus,& in l.non solum.§.quod uulgo, ff.de usuc.
& in l.quod uulgo.ff.pro emp.& in l.fin.ff.pro
suo,& in prin.inst.de usucap.& in l.uni.de usu
cap.transf.cum aliis quæ congessimus in capit.
lxxvij.nume.10.Sicq; in quibus casibus cōtra
absentem & ignorantem currit præscriptio in
illis necesse est ut titulus & interueniat & alle
getur & probetur. Sed quando currit contra
præsentem & scientem tunc nec tituli interuē
tus nec probatio nec etiam allegatio requirit
quia sola scientia & patientia domini uim ha
bet concessionis & alienationis post lapsum tē
poris lege definiti ut dictū est, quod uarie in-
telli-

telligitur primum cum agitur de plenario do-
minio præscribendo, deinde cũ agitur de pre-
scribendo vsufructu, tertio cum agitur de præ-
scribenda alia quauis seruitute, postremò cũ
agitur de actionibus præscribendis, ut simili-
ter dictum est, quinto etiam si agatur de obli-
garione aliqua in futurum acquirẽda ut in ter
minis d.l.cum de in rem, sicq; nõ solum si aga
tur de præscribenda liberatione aduersus obli
garionem, sed etiam si agatur de præscribenda
uel acquirenda obligatione contra libertatẽ.
13 Contra†hoc tamen fortirer facit quòd & si
rei tuæ te sciente & patiente possessionem in-
gressus sim, eamq; tenere incipiam, non ideo
tu protinus desinis possidere, nec ego possum
inchoare præscriptionem, nam aut vi eam cœ
pi & uitiosa possessio ẽ, sicq; cessat prescriptio
d.l.si quis diututno, aut clam(hoc est te igna-
14 ro ab initio) &†similiter uitiosa est, eritq; sem
per, quia tale uitium initio contractum perdu
tat l.cum hæres, ff.de diuer.& temp. præs.l.ui-
tia. C.de acq.poss.aut, nec vi nec clã, sed te sciẽ
te uidente & tolerante, & tunc aut constar me
eo nomine eã possessionẽ occupasse, quasi ad
libitũ tuũ eam dimissurus, & tunc precaria vi-
deretur cessaretq; præsc.d.l.si quis diuturno, &
per totũ, ff.de precario. Aut & secũdo eo noĩe
eam occupaui φ testarer me tibi eam nõ resti
tuturũ, & tunc si te esse dñm agnoscebã vim fa
ciebam, uitiosa possessio esset cessaret præscri
ptio φ si alterius tertij esse dicebam similirer
uitiosa possessio esset l.quærebatur, l.fi.C.vnde
vi.φ si nullius esse dicebam, sed pro derelicto
habitam uel nullus vnquàm fuisse, sicq; occu-
pãtis esse debere, similiter cessaret præscriptio,
quia statim eius dominium nactus essem, per
totum titu.ff.pro derelicto l.j.ij.& iij.& iiij.ff.
de acq.rerum dom l. Aut & tertio cum occupo
eam possessionem nec declaro me tibi uolenti
eam dimissurum, nec declaro contrarium, &
tunc nõ uideor acquirere possessionem, nec tu
aĩum possidendi deponere videris, ergo cũ tu
possideas, & ego non, non potero inchoare p-
scriptionem, sed quia post longum rempus, eã
possessionem neglexisse aut pro derelicto ha-
buisse uideris ut est cõis opinio vt diximus.
Ideo euenit vt tunc ego eam acquirã nõ quasi
præscriptã, sed quasi pro derelicto habitã, sic-
que etiam tunc cessar præscriptio, nisi dixeris
φ simul atque ea possessio & abs te deserta &
mihi quæsita videtur ex tunc in posterum legi
timus possessor videbor, sicq; sine alio vllo titu
lo vsucapere porero proprietatẽ, ita tũ vt præ-
scriptio ꝓprietatis à tpe possessionis iã quasi
desertæ acquisitęq; ĩchoari videaẽ, & nõ antea
15 †vt sic quasi duæ acquisitiones sint non simul,

Pos. quando dicat uiolenta clãdesti-na precaria.

Pos. uitiosa perdurat.

sed successiue & gradatim contingẽtes prima
possessionis, quæ ex certo temporis lapsu con-
tigisse videtur, post quam acquisitam incipit
aur inchoarur præscriprio, quæ omnia proban
tur in l.iij.ff.de usuc.& in l.si id quod ff.pro de
relict. ubi mulier rem à non domino (quẽ ta-
men dominum esse putabat) pro delicto habi-
tam cœpit eamq; postea marito donauit, quã
is maritus potuit præscribere, & præscripsit, &
tamen in effectu non habebat titulũ : quia qđ
attinet ad prescriptiones titulus improbatus
pro nullo est, l.ij.§.si à pupillo ff.pro empto. C.
eod.l.fi.§.si autem, C.com.de leg. quinimo uix
est ut maritus ille haberet bonã fidẽ quia aut
eam rem vxoris esse credebat, & tunc sciebat
sibi donari non potuisse per totum tit. ff.& C.
& in decret. de dona.inter uirum. Aut crede-
bat esse alterius & longe minus cap.fi.de præ-
scrip.ergo nullo casu domini cogitatione pos-
sidebar, sed adhuc dicitur habere bonam fi-
dem eo ipso, φ possidebat uel se possidere fal-
so credebat dominæ uoluntate, & hanc ratio-
nem reddit tex.d.l.si id quod ibi, quasi volente
& concedente domina etiam si eam possessio-
nem reuocabilem, & quasi quodammodo pre
cariam esse is maritus putabat, quia credebat
aut credere debebat liberũ vxori esse quoties
sibi libitũ esset eã possessionẽ reuocare, & cum
illa ratio, quasi volente, & cõcedente dña.) sit
in illa lege expressa pro lege verè, & nõ interp-
tatiuè debetur, cumq; sit generalis cõprehen
dit oẽs oĩno casus ĩ qbus ipsa militare repiẽ.
Ex quibus multa nõ minus vtilia quàm no-
ua colliguntur, †quid enim si postquàm rei, 16
quàm tuam esse putabam possessionem occu-
paui sine ullo vitio, sed te sciente, & patiente &
uidente (ut in exemplis de quibus suprà) eam
retinui per tempus quo lex disponit possessio-
nem pro derelicto habitam, aut desertam vi-
deri. Aut quid & secundo si rem à te condu
xi, & post finitam conductionem expressim di
xi tibi me in posterum eam conductam nolle
habere, & nihilominus me in eius possessione
permanere siniuisti per tempus quo lex vult
possessionem desertam videri. Aut quid & ter
tio si rem mihi ad certum tempus commoda
sti quo finito expressim dixi tibi commodari
nomine eam me amplius nolo habere, & nihi
lominus per tempus à lege definitum ad pos-
sessionis desertionem tolerasti me in eius pos
sessione permanere. Aut quid & quarto si ad
tempus indefinitum eam rem mihi concesse-
ras precario, & postea expressim dixi tibi me
eam possessionem ut precariam amplius nole
habere, & nihilominus tolerasti me ĩ eius pos
sessione permanere per tempus ad possessionis
tacitam

Præsc. contingit sine legitimo tit. & cum sciẽtia rei alienæ noua decla.

Præscr. sine tit. legitimo, & cum sciẽtia rei alienæ contingit in decem casibus his relatis nouæ declarationes.

tacitam desertionem à lege definitum (vt enim precarium differat à commodato docet Bario. in l. ij. in prin. ff. si cer. pet.) Aut quid & quinto si custodiæ, & depositi causa eam dederas, & postea tibi expresſim dixi me in posterum eam rem vt depositam nole tenere, & tu tolerasti eam me posſidere per tempus à lege definitum ad pręsumendam tacitam posſesſionis desertionem. Aut quid & sexto si in ea re ad tempus habebam vsumfructum, quo finito expresſim dixi tibi eam me vsusfructus nomine amplius nole habere, & nihilominus tolerasti eam me posſidere per tempus lege definitum, ad præsumendam tacitam posſesſionis desertionem. Aut quid & septimo si cum vsus causa eam prius tenerem idem contigit. Aut quid & octano si cum eam nomine superficiei ad tempus tenerem idem contigit. Aut quid & nono si cum census annui pręstādi causa eā tenerem redēpto illo censu, eam non redij, & ille tolerauit me eam retinere. Aut quid & decimo si pignoris, aut hypothecæ nomine eā tenebam, & debito soluto idem contigit. In omnibus enim his speciebus, & similibus constat me permanere, in illius rei posſesſione sine vllo titulo habili ad trāsferēdum dominium, sed tamē in omnibus his speciebus cōstat me habere posſesſionem vitio carētem, uel saltem rei detentationem corporalem vitio carētem, & consequenter posſe me præscribere eam, qa quasi volente, & concedente domino (hoc est eo quem dominum esse putabam) sum in ea posſesſione, uel detentatione, id quod sufficere ad præscribendum ostendimus per dict. l. si id quod, cum similib. suprà allegatis, quod tamen contingit non vno ictu, sed per medium alterius requisitionis, nam per tempus lege definitum ad præsumendam tacitam posſesſionis desertionem eam posſesſionem quasi à priore posſessore abscedentem ad meq; transuolantē nactus videor, & ex tūc videor iustus posſessor ad inchoandam proprietatis pręscriptionem:

17 †Nec vos decipiat d. l. si id quod. ff. pro derelict. vbi maritus ille simul ac sibi ab uxore res tradita fuit, statim inchoauit proprietatis præscriptionem, nam illud ideò ibi contigit, quia statim constabat ipsam vxorē uoluisse desinere posſidere posſesſionemq; in maritum transferre ut ibi & l. prima. §. si vir, ff. de acquiren. posſesſion. Cæterum in decem speciebus suprà relatis non constabat, nec præsumebatur quòd prior posſessor idemq; dominus uerus, uel putatiuus, uellet statim desinere posſidere eamq; posſesſionem in me transferre, sed is animus posſesſionis deserendæ demum post tempus lege definitum præsumitur. In omnibus ergo his decem speciebus, & similibus constat sine ullo titulo habili ad transferendum dominium cōtingere præscriptionem quamuis contrarium totus mundus existimauerit. Deinde constat sine ea bona fide, quòd posſessor domini cogitatione posſideat contingere præscriptionem, quinimo etiam si persuasum habeat alium esse rei illius dominum, quamuis totus mundus huc vsque contrarium existimauerit, quę omnia nullus unq̄ sic fortè percepit, aut proximè accesſit.

Intell. l. si id quod ff. pro dereli.

His omnibus minimè aduersatur † l. neque fructuarium, C. de vsufruc. vbi fructuarius cōtra dominum quandiu posſidet tanquàm fructuarius præscribere nōn potest, sed postquàm ex alia causa posſidere cœpit bene præscribere incipit vt ibi expressum est, sicq; primum responsum illius textus non obest nobis; quia ponimus inchoari præscriptionem post finitā primam causam, quæ alterum in dominum recognoscebat, secundum autem responsum nostras sententias egregie probat quatenus post finitam primam posſidendi causam significat eum posse præscribere. 18

Intel. l. neque fructuarium C. de usu fruct.

Hactenus † quādo ea res aliena erat hoc est non prioris posſessoris à quo ego causam habui, sed alterius contra quem præscripsi, nam in his terminis loquitur d. l. si id quod. & locuti nos sumus. quid autem si ea res ipsiusmet primi posſessoris erat à quo ego causam posſidendi præsumptam habuï an postquàm nactus sum posſesſionem per tempus lege definitum ad præsumendam eius tacitam desertionem, an (inquàm) ex tunc posſim proprietatis præscriptionem inchoare contra ipsummet. mouet quæstionem quòd ad præscribendum requiritur iusta posſidendi causa, quæ hic non videtur adesse, cum quasi precario in decem speciebus, supra memoratis ab ipsomet contra quem præscribere paro uidear posſidere, ut supra diximus, adhuc tamē magis est ut præscriptio posſit contingere præcedente tamen posſesſionis mutatione, nam si ille per tēpus lege definitum ad præsumendam tacitam posſesſionis desertionem me posſidere eā rem tolerauerit, perq; hoc posſesſio ab eo abscesserit, & ad me transuolauerit, iam non precario (ut antea) sed meo iure posſidere videor, sicq; nil impedimento est quin proprietatis præscriptionem posſim inchoare, quinimo contra ipsummet longe iustius, quàm contra alterum tertium currit præscriptio, cum absentis ignorantiæ esset indulgendum (argumen. eorum, quæ tradunt Bartol. & alij in l. fina. C. de longi tempor. præscrip. dum contendunt succurri restitutione ei cuius ignorantis rēs præscripta 19

Pręsc. sine ti. & cum scientia rei alienæ currit in decem casib. hic relatis nouæ [illegible]

est de cuius veritate alibi agemns) quæ ratio cessat in sciente & patiente arg.l.cuius per errorem.ff.de reg.iur.d.l.alienationis verbum.ff. de verb.sig. ibi, vix est enim &.d.l.si quis diuturno,in prin.& d.§.fi.insti.de iniur.d.l. si ego. § j.ff.de pub.in rem act. & d.l.si id quod.ff.pro dereli. ibi,quasi volenre & concedenre,& mea possessio quæ prius illegitima erat (hoc est detentatio tãtum erat) ipso remporis tractu fuit legitimata vel(vt rectius loquar) transformata & de nuda detentatione in veram possessionem transformata.quod nota quia nullus vnquam fortè ita cogitauit.

CAP. LXVI.

1 *Diuisio ex diutina separatim possessione præsumitur etiam si partes essent inæquales uel ageretur de magno præiudicio, cum multis contra multos.*

2 *Intellectus.l.filiusfamilias.C.de petitio. hæredita.*

3 *Intellectus.l.qui in aliena.ff.de acqui.hæredi.*

4 *Intellectus.l.si quis diuturno.ff. si cer.uendi.*

5 *Tempus longum facit præsumi aditionem hæreditatis licet agatur de magno præiudicio contra multos & præsumi filij consensum licet agatur de magno præiudcio, & aliæ tres conclusiones contra Docto.*

6 *L.si mater.C.de inoffic.testamento.*

1 Diuiso ex diutina separatim possessione præsumitur etiã si partes essent inæquales vel ageret de magno præiudicio cũ multis cõtra multos.

Olligitur veram esse opinionẽ Glo.quæ commnnirer appro. in l.pen.C.cõmu.diui. quæ ait quòd si fratres hæreditatem patris sui diu separatim possederunt præsumitur inter eos facta diuisio.& eam communiter app.sæpe dicunt Franciscus Balbus de præscript. in.j.pat. iij.par.prin.q.x.nu.39.& Andręas Tiraquell. de præsc.§.j.glo.iiij.ver.xiiij.& rursus vers.xxxix. id quod latius supra repetijmus qa multi teneñt coutrariũ.Sed glossæ opinione retenta, ea limitatur cõmuniter,vt procedat eo casu quo inter eos fratres si abintest. successerunt partes possessæ diu essent ęquales,vel si ex testamẽto possedissent, essent partes possessæ cõmensurarę portionibus hęreditarijs ita tenent Bald. & Paul.Castren.in d.l.pen.Franc. Balbus vbi suprà nu.44. post Alex. quem allegar consil.xxv. attẽtis col.iiij.lib.v.Felin.in c.sicut,col.xiiij.de re indi. qui alios allegat huius sententiæ fautores.quã limitationem ait esse veram & communẽ Balb.nbi suprà nu.45.eamq; sequiř Andræas Tiraquell. ubi suprà versic.xiiij.in fi.& rursus versi.xxxix. Alex.tamen consil.xcij.viso & discusso lib.ij. tenet illam Gloss. generaliter procedere neq; hãc limitationem veram esse, idem vult Salicetus in d.l.pe. & Anto. Butrius in c.peruenit,de censibus & Areti.in.§.fi.instit. de soci. sed hęc limitatio vera non est,quia nititur in alia limitatione nempe quòd ea Glo. procedat quãdo agitur de modico pręiudicio non sic si agereť de magno,id quod verum nõ esse cõtinno edocebimur & suprà attigimus.

Dicta Gloss.ij. limitatur vt procedat solum quando ageretur de leui præiudicio non sic si de magno ageretur,tunc enim ex diuturnitate temporis etiam scientia & patientia cõcurrente non induceret consensus,ita tenent Bar. in l.cum de in rem verso,col.iij.ff.de vsutis. generaliter intelligens ex diuturna sciẽtia & patientia in his quę grauis sunt pæiudicij minimè induci concessionem,sequuntur ita intelligentes rex.in l.nullo.C.de rei vend.cum simi. Raphael Fulgosius in l.j.col.pen.& Ias.col.v.C. qni admitti,Idem Bart. in.q.sua incip. mulier habens amplum patrimoniũ, Idem Bar.in l.j. col.pe.ff.de aqua pluui.arc. Paulus Castren. in l.si filiusfamilias,C.de peti. hæredi. Alex. in l. qui in aliena, in prin.ff.de acqui.hære.Idẽ Alex. in l.sciendum, col.iiij.ff.de verb.obliga.Panor. in c.fi.col.iij.de causa possessio.& propri.Alex. consi.xx.viso processu,col.fi.lib.iiij. & consil.v. viso & diligenter, col.pen.eod.lib. Andræas Tiraquell.de præscri.§.j.Glo.iiij.versi xxxix. Bar. Soci.consi.ccliiij.col.ij.lib.ij. Philippus Decius consi.ccccxliiij. Idem Decins in c.j.col.vj.de fide instru.Franci. Balbus de præscript.in.j par. iij.partis prin.q.x.nu.7.versi. ex quo infertur,& iterum num.44.versi.nnnc limita. † & hi omnes ferè intelligũt similirer quòd d.l. si filiusfamilias.C.de peti.hæredi. procedit quia de modico pręiudicio agebatur locum minimè habitura si magno de ꝑiudicio ageretur.† Ijdẽq; ferè oẽs intelligũt eodem modo tex.in d.l.qui in aliena, versi. sed si non adierit.vt ibi agereť de modico pręindicio eumq; textum locum minimè habiturũ si magno uel mediocri de præiudicio ageretur. † & in eundẽ sensum acceperũt ijdem omnes tex.in d.l.si quis diuturno,in princ.ff. si seruitus vendi. vt & ibi modico de præiudicio ageretur. illo textu locum non habituro si magno de præiudicio anr fotre de mediocri ageretur. † vnde fit conseqnẽs ex mente ipsorum. quòd si in terminis dictę l. si filiusfamilias ea hæreditas multis oneribus esset implicita,tunc ex diuturna illa possessione non pręsumeretur patris consensus,& quòd in terminis.d.l.qui in aliena, si onerosa multo esset illa hæreditas ex diuturna patris possessione nõ præsumereť filij cõsensus in ea adeũda. & quòd in terminis.d.l.si quis diuturno,seruitus illa

2 Intel.l.filiusfa.C. de pet.hæredi.

3 Intell.l. qui aliena.ff. de acqui. hære.

4 Intell. l. si quis diuturno.ff.si ser. vendi.

5 Tẽpus longum facit pſumi aditioné hęreditatis licet agatur de magno præiudicio contra multos & præsumi filij consensum licet agař de magno pręiudicio & aliæ tres cõclusiones cõtra Doctor.

tus illa prædialis esset nimis noxia prædio seruienti, ex illa diuturna scientia, & patientia non præsumeretur consensus domini prædij seruientis, nec seruitus illa præscripta videretur. Quarto inde consequens quoq; fieret vt si esset magna inæqualitas iter portiones quas fratres diu separatimq; ex hæditate patris intestati possiderunt non præsumeretur diuisio. idemq; si testator paterfamilias decessisset, & magna esset inæqualitas, habita ratione portionum testamento relictarum. Quinto consequens fieret vt si quis diu rei meæ vsumfructum quasi possedit me sciente, & patiente eũ non præscriberet, qđ multi supra relati in specie tenuerunt, quæ omnia minimè uera esse, suprà ostendimus per plura, quàm quinquinta fundamenta legum, & rationum quas congessimus suprà cap. superioribus quas non expedit repetere, & quia admissis opinionibus doctorum misere violantur, & restringuntur generalitares dictarum legum nempe d. l. si hliusfamilias, quæ non distinguit vtrum hæreditas sit onerata an opulẽta, & d. l. qui in aliena quæ similiter nō distinguit vtrum onerata an opulẽta esset hæreditas, & d. l. si quis diuturno, quæ similiter non distinguit vtrum noxia nimis an leuiter tantum esset ea seruitus de qua præscribenda ibi agebatur, & Gloss. d. l. pen. quæ similiter non distinguit vtrum modica an nō modica esset portionum po ssessarum dispari-

6 tas, † & addo egregium textum in simili iuncta sua Gloss. singulari, & ibi communiter app. in l. si mater, C. de inofficio. testamen. ubi mater filios suos hæredes scripserat, & deinde in puerperio alterius filij decesserat, ita quod nō habuit spatium mutandi testamenti, & ne illius filij sic præteriti occasione id testamẽt um rescinderetur Imperator introduxit eum filiũ pro instituto habendum, disputat Gloss. (quã ibi communiter appro. diximus (an ea lex legisve beneficium procedat etiam si filij fuissent ibi inæqualiter instituti, & ait ita esse. sic ergo & in specie d. Glo. d. l. penul. inæqualitas portionum possessarum nihil istorum mutare debet non magis, quàm in terminis d. l. si mater. Astringitur hoc fundamentum, nã beneficia facilius perire solent, quàm quæ cōpetunt iuxtà rigorem iuris communis, l. eius militis §. militia missus, ff. de mil. testa. vnde si ex inæqualitate portionum non desinit locum habere beneficium, d. l. si mater, multominus ex tali inæqualitate, portionum possessarum locum habere desinet præsumptio de qua in Glo. d. l. pen. quæ descēdit ex mero iuris rigore, Adde Andr. Tiraquel. vbi suprà uersi. xxxix. ibi siue & qui hoc limitat post Paul. Castr. & Fulgos.

L. si mater. C. de inof. test.

quos alleg. & plures alios in uer. sed & multi.

Tenendo nostras sententias quæ re uera, & æquiores sunt, & legum nostrarũ (ne misere violentur & restringantur) nutrices sunt ad l. nullo, C. de rei uendicarion. (in qua iacet vnicum contrarium existimatium fundamentũ) facilis est, & perspicua solutio, & sensus verus, nihil enim commune habet rerum substantia, aut essentia cum ipsarum rerum probatione, l. duo sunt Titij, ff. de testamen. tut. ibi, non ius deficit, sed probatio. l. obligationum substantia, in princip. iuncto, § fina. ff. de actio. & obligatiou. & leges soli possessioni temporis legitimi concedunt lucrum per præscriptionem prouueniens, l. iij ff. de vsucapion. dixi pleuè, §. lxxvij. numero. 10. ab hac regula l. terũ tali possessioni deferente, excipitur ille casus quo ea possessio iniusta, & intolerabilis esset, l. final. ff. pro suo. l. non solum, § quod vulgo. l. Celsus. ff. de vsucap. l. quod vulgo, ff. pro emptore. l. fina. C. pro dona. l. si uir, ff. eod. l. si id quod, ibi qua si volente, & cōcedente domina, ff. pro dereli. in princip. institu. de vsucap. l. vnica, C. de transac. vsucap. l. diutina, C. de longi tempo. præsc. iustam autem causam possidendi (quod attinet ad præscribendum) habere intelligitur qui posside de uoluntate domini, d. l. si id quod. d. l. si vxor, etiam si causa, & occasio dominicæ concessionis esset à lege improbata vt d. ll. iũ cto, titulo, ff. & C. & in decre. de dona. inter virum, & vxorem. ergo in specie nostra qui non solum sciente, sed etiam longo tempore patiẽte domino possedit, non dubium est quin possideat ex domini voluntate, & consequenter iustam, quinimò longe iustiorem possidendi causam habere videtur quando quidem huic possessioni non dedit originem occasio à lege improbata, id quod contigit in terminis d. l. si vir, & d. l. si id quod. Præterea si titulus habitus à non domino præbet iustam causam possidendi etiam si is dominus esset absens, & ignorans iuxtà, l. final. C. de longi tempo. præscrip. iunctis legibus suprà allegatis, quanto iustius præbebit causam præscribendi titulus habitus ab ipsomet domino, ut argumen. per totum C. de reb. al. non alie.

Nec dubium est quin ex iustissima legis interpretatiōe ab ipsomet domino titulus (hoc est iusta possidendi causa) datus intelligatur eo ipso, quòd rem suam à me possideri diu cō cessit d. l. si id quod. d. l. si uir. cum mille iuribus, & rationibus superiore c. allegatis.

Ergo non abnegamus quin ad præscribendum sit necessarius titulus (hoc est iusta causa possidendi) ut dicitur in dict. leg. nullo, sed in oībus speciebus supra relatis affirmamus

interfuisse non solum iustam sed etiam longe iustiorem posidendi causam quàm in terminis.d.l.nullo,& consequenter cõtinget præscriptio lõge facilius & iustius quàm in terminis d.l.nullo. aut d.l.fi.C.de lon.temp.præscti.quia titulus qui à d.l.nullo,cum simi.desideratur in vsucapionibus vel prescriptionibus nihil aliud est,quàm iusta causa posidendi vt proclamãt sic declarantes quàm plures leges.d.l. non solum.§.quod vulgo.d.l.quod vulgo.d.l.fin.ff. pro suo.d.l.si id quod.d.l.si vir vxori.l.ij. & l.pen.ff. pro legato cum similibus quas allegaui infrà c.lxxvij.num.10.cum seq.

CAP. LXVII.

1 *Sententia etiã nulla dat titulum ad præscribendũ.*
2 *Transactionis titulus an sufficiat ad præscrip. siue res tradatur siue remittatur.*
3 *Titulus conditionalis non sufficit ad præscribendũ.*
4 *Titulus reuocabilis sufficit ad præscribendum.*
5 *Tituli qui sufficiant ad præscribendum.*
6 *Titulus simulatus non prodest ad præscribendum.*
7 *Tituli plures concurrunt ad præscribendum.*

1 Sententia etiam nulla dat titulũ ad præscrip.

Entententia † præbet iustam causam prescribendi ita Bart. & ibi plenè per Alex. & Ias.in l. Pomponius,per tex.ibi.ff.de acqui. possess. & p Franciscũ Balbum de præscrip. in.j.par. iij partis prin.q.xj. id quod procedit etiam si sententia esset nulla vel forte iniusta,dummodo is cuius fauore lata fuit nõ propterea esset in mala fide ita Glo. ĩ c.si sacerdotes, xvj.q.iij. in Glo.mag.& per Balbum vbi suprà, & quod notatur in c.de quarta,de prescri. Hæc opinio quæ(non paucis tamen repugnantibus) receptior est probatur ratione aperta, nam ad prescriptiones non titulus positiuè sed tantum iusta causa posidendi desideratur, ita planè probat.l.quod vulgo.ff. pro emptore l. non solum. §.quod vulgo.ff.de vsucapi.l.fi.ff. pro suo.l.ij.& iij.ff.pro legato.l.pro legato & l.fi.eod.tit. dixi plenè infrà c.lxxvij. nume. 10. probatur apertè in l.iij.ff.de vsucap. vbi in definitione vsucapionis ex qua vsucapionis vera cognitio capienda & petenda est,non dicitur ad vsucapiendũ titulum sed tantum possessionem temporis lege definiti desiderari. Id quod alijs postea legibus moderatum & declaratum inuenitur vt ea possessio iusta sit vt proximè diximus. Iustam autem possessionem accipere debemus siue illa magnopere iusta sit, siue sit tolerabilis,licet non ita iusta & inuincibilis fuerit.d.l. fi.ff. pro suo, & diximus in d.nu. 10. sed qui ex sententia posidet nullus abnegabit quin non solum tolerabilem sed etiam iustam & laudabilem causam posidendi habuerit,presertim cum res iudicata pro veritate habeatur. vt in l.res iudicata.ff.de regul. iuris ergo hunc habere iustam causam præscribendi præscripturumq; rectè posse in comperto erit.

Confirmantur isthæc,nam titulus trãsactionis quæ exequatur sententię.l. nõ minorem.C. de transact.l.j.&.ij.ff.eod.ti.similiter sufficit ad præscribendum quando ex eo titulo uel causa possessio traditur (puta quia cum in iudicio fundum ab te qui eum posidebas peterem,eũ ex causa transactionis tradidisti, tunc enim eũ si alienus erat præscribere possem) ita tenent per tex.ibi Salicetus,Alex.Ias.col.fi.& alij communiter in l.si pro fundo.C. de trãsact. Balbus de præscrip. par.iij.prin.q.v. qui eum tex hanc ad rem singularem dicit,est clarior tex.in l.ex causa transactionis.C.de vsucap. pro emptore tenet Alex.consi.xxiiij.ponderatis his, col.fin. lib.v. Philippus Corneus consil.xvj.viso primo themate,lib.ij.Glo.& Barr. in d.l.si pro fundo, est communis opinio. secundum Balbum vbi suprà qui omnes per d.l.si pro fundo, communiter tenent contrarium,eo casu quo ex causa trãsactionis possessio eius rei de cuius præscriptione agitur non esset tradita sed tantum retenta,quę communis opinio non satis tuta est: quia nec ad transferendum dominium nec ad transferendam vsucapiendi conditionem traditio rei de qua præscribenda agitur necessaria est:vt in l.qua ratione.§.interdum.ff.de acqui.rerum domi.§.qua ratione insti.de rerum diuisione iuncta.l.clauibus,ff. de contr.empti. actus enim gestus à domino q sufficit ad trãsferendum dominium, is si fiat à non domino transfert(cęteris habilibus) vsupiendi conditionem.d.l.clauibus, ergo vt si rem tuam posidebã, vel ea apud me erat quouis modo, eãq; mihi vendidisti aut donasti aut dotis nomine dedisti (& similia) dominium acquiro per d. §.interdum,& d.l.qua ratione.§.interdum, ita si apud me res erat quam à me in iudicio vendicabas destitisti a lite aliquo accepto , iuxta l.ij.l.transactio.C.de transact. vix est vt ius tuũ in me traduxisse non videaris, vel saltem omisisse & quasi pro derelicto habuisse, sicq; vt si dominus in me talem rem transferre vellet statim dominium eius quærerem, vel si dominus talem rem pro derelicto vellet habere, statim eius dominiũ quærerem , per.dd.§.§.interdũ, iuncta l.j.&.ij.l.si id quod.ff.pro derelicta si nõ dominus isthæc faciat vt vsucapiendi conditionem acquiram par est, ita tamen vt tempora præscribẽdi à tempore huius transactionis cœpisse

2 Trãsactionis titul' an sufficiat ad præscrip. siue res tradat siue remittatur.

cœpisse videantur, quod obtineret si ego putarem dominium esse eum qui litem actu mouerat, uel mouere minabatur, utroq; enim casu transactio valeret, l. ij. C. de transaction. nisi obijcias, quòd tunc essem in mala fide eo ipso quòd rem non restitui sine lite. sicq; non videretur possessio per talem transactionem. iustificata siue enim putarem illum non esse illius rei dominum, tunc eius desistentia, aut etiam expressa concessio non iuuaret, siue dominū putarem ex bona fide erat rem restituere, sicque semper cessat præscriptio. Sed tamen q si inter ista dua extrema est mediū, aut esse pōt ideò puto debilem esse casum quo procedat præscriptio ex tali transactione. Quid enim si te litem inferente, vel illaturum minante cœpi dubitare vtrū dominus esses, nec ne. si enim in hæreditate patris mei eam rem quam ipse mala fide possidebat inueni, sicq; iustā & bonam fidem habeo capi. is qui in ius, de regulis iuris lib. vj. l. qui in ius, ff. eodem titu. sed obest mihi mala fides authoris mei iuxtà plenè notata per Glo. & Doctores per text. ibi in authēti. nisi tricennale, C. de bonis mater. & in l. vitia, C. de acquiren. possession. authenti. malæ fidei, C. de præscriptio. longi tempor. tunc si te litem inferente, uel inferre minante cœpi non minus vehementer, quàm iustè dubitare dominus esses, nec ne, dedi tibi aliquid transactionis causa, ut à lite discederes, certè non video quomodo non videretur denuo iustificata possessio mea non quidem in hunc sensum vt prosit mihi præterita possessio, sed vt ex nūc à tempore transactionis præscriptionis spatiū currere incipiat, facit, l. cum hæres, l. an uitiū, ff. de diuers. & temp. præscr.

Deniq; si uerum est simpliciter sententiam præbere iustam præscribendi causam, hoc est siue res ex vi sententiæ condemnatoriæ mihi agenti tradatur, siue apud me ex ui sententiæ absolutoriæ relinquatur, ut suprà attigimus, idem quoque fore in transactione par est, d. l. non minorem, & dict. l. secunda, ff. & C. de transaction. & quia utroq; casu vt patet par ratio est. præsertim cum nullus possit dum præscribit habere bonam fidem quietam, sed subdubiam vt plenè agemus infrà capitu. lxxvij. & c. lxxij. Sed tam in sententia, quàm intrāsactione defueret præscribere qui esset in mala fide verum id non ex tituli defectu tunc contingeret, sed propter illam malam fidem

Deniq; in transactione etiam si putarim eū qui vendicabat rem à me vel se vendicaturum minabatur esse dominum, & cum eo transegi, adhuc nō sum, sed fui in mala fide quæ per cōcessionem illius purgatur, sicq; ex tūc incipio habere eam possessionem sine ullo vitio id qđ sufficit ad præscr. licet alius titulus non adsit ut dd. ll. & suprà plenè egimus in tribus capitibus præcedentibus.

3 Titulus† conditionalis non prodest aut non sufficit ad præscriptionem siquidem erat cōditio suspensiua, sed si erat resolutiua sufficit, ita Balb. de præscrip. in j. par. iij. partis prin. q. xij. per l. ij. §. si sub conditione. ff. pro empt. l. ij. & l. iiij. ff. de in diem addictione, l. si alienam, ff. de dona. causa mortis, †sicq; infert Balbus procedere præscriptionem ex titulo reuocabili, †& qui dicantur tituli sufficientes ad præscriptionem est Glos. melior de iure secūdum Balbum vbi suprà in cap. dudum. ij. de electione in verb. intitulatam tex. cum Glo. in l. iij §. genera. ff. de acq. poss. & potest quis rem suam cuius dominium habebat reuocabile præscribere per l. in bello. §. si quis seruum. ff. de capti. secundum Balbum vbi suprà Gloss. in l. in accession. ff. de diuers. & temp. †Ex titulo autem simulato nō contingit præscriptio l. fina. ff. pro donato. †& plures tituli ad præscriptionem concurrere & possunt & prosunt secundum eundem Gl. Bar. & communiter Doct. in l. iij. §. ex plurimis, ff. de acquir. poss. estq; communis opinio secundum Balbum vbi suprà & Alex. in d. §. ex pluri mis, col. v. Ergo si alienam rē tibi mortis causa donaui dominium reuocabiliter quæsiuisse non uideris, & si eam tradiderim, sed tantum possessionem & nsucapiendi conditionem d. l. si alienam, tamen post tempus præscriptionibus definitum eius quoq; dominium quæsiuisti, quia iustam possidendi causam habebas licet causa uel titulus ille esset reuocabilis, unde fit ut nec uerus dominus petere queat, quia iure suo frustratus est, nec ipsi donatori repetere liceat, quia alienum peteret & sic turpiter cū id statim restituturus esset d. l. si alienam d. l. si extraneus, ff. de donat. inter uir. & uxor. & ita intelligo l. si id quod ff. pro dereli. & l. si uir vxori. ff. pro donato.

Titulus conditionalis non sufficit ad præscrip.

4 Tit. reuocabilis sufficiant ad præscrip.

5 Titu. qui sufficiant ad præsc.

6 Titulus simulatus non prodest ad præscrip.

7 Tit. plures cōcurrunt ad præscr.

Dum autem suprà post Accursium & Balbū diximus procedere posse præscriptionem ex titulo reuocabili hoc est, ꝙ habens dominium reuocabile eam rem potest præscribere per d. §. si quis seruum, habet locum contra eum qui nō erat impeditus agere, ut ibi, nam si seruum alienum ab hostibus redemi dominus potest oblato pretio seruum recuperare, ut ibi. Sicq; ex sua negligentia meritò excluditur tēpore. Cæterum contra impeditum tempus nō curreret, unde si rem sub conditione legatam hæres pendente conditione alienauit, sicque dominium reuocabile acquisiuit ille qui ab eo acceperat iuxta l. seruo legato. §. j. ff. de leg. j. l. fi.

j.l fin.§.fed quia. cum.§.feq.C.commu.deleg. tamen quia legatarius pendente conditione agere non poteſt contra eum non currit præſcriptio,niſi a tempore condirionis expletæ d. l.ſi §.ſin autem ſub conditione l.contra maiores.C.de inoffic.teſtam.vbi dixi l.qui hæredi. §.ſi pars.ff.de cond.& dem.per rarionem l.j.§. fin.C.de annali excep.& dixi plenè de ſucc.pgreſſu ſub titulo de fideicommiſsis ex quibus locis quæ hic deſunt petenda ſunt.

CAP. LXVIII.

1 *Titulus pro ſuo ſufficit ad præſcribendum.*
2 *Præſcribere poſſum ſine titulo i caſu hic relato.*
3 *Dominium utile præſcribit dominus directus.*
4 *Præſcriptio interdum occidit non transfert ius.*
5 *Titulus ad præſcribendum non requiritur in caſu ſeq.& num.6.*
7 *Poſſeſsio abijcitur longi temporis negligentia.*

1 Titulus pro ſuo ſufficit ad præſcr.

Itulus†generalis pro ſuo iuſtã præſcribendi cauſam interdũ præſtat ſecundum Frãciſ. Balbum,de præſcrip.in j part.iij. partis principalis. q. xij.unde Bald.in §. ſi quis per triginta, ſi de feudo fuerit controuer.columna fina. qui idem tenet air, ipſam proprietatem aliquando loco tituli haberi ad præſcribendum id qđ uoluit Guilielmus de Cuneo in leg.ſi quis emptionis,colum.ij.C. de præſcrip.xxx.annorum,
2 †vnde ipſe Guielmus & Baldus inquiunt, ſi rẽ meã præſcripſiſti,deinde eius poſſeſsio ad me reuerſa eſt,eam citra ullum alium titulum prẹſcribere potero, quaſi eo ipſo ꝙ olim eius dominium habueram iuſtam & poſsidendi detinendiq; ac præſcribẽdi cauſam habere uidear ſequitur Balbus vbi ſuprà qui & etiam Baldus

Præſcribere poſſum ſine tit.in caſu hic relato.

3 aiunt etiam hoc caſu bonam fidem requiri†& uterq; teſtatur id utile eſſe ad materiam feudi,nam ſi dominus directus nactus eſſet feudi poſſeſsionem(hoc eſt feudatariẹ rei)tunc citra alium tirulum eam poſſet præſcribere,quo caſu tam Baldus quàm Balbus negant ꝙ dominus directus dominiũ utile præſcribat, ſed aiunt eius remotionem & directi dominij cõſolidationem eum uideri præſcripſiſſe uel acquiſiſſe.Sed dum aiunt contingere prẹſcriptionem tum demũ procedit ſi adſit bona uel deſit mala fides non aliter. Quid enim ſi procuratori meo mandaui ut fundi mei utile dominium uenderet,dedi ei facultatem etiam tradendi quaſi poſſeſsionem illius dominij utilis, uendidit tibi & tradidit(per clauſulam fortè conſtituti, vel per retentionem uſusfructus,

Dominiũ utile præſcribit dominus directus.

vel alio quouis modo)id tamen ſe feciſſe nunquàm mihi renuntiauit,vel forte ſe feciſſe negauit,atq; ita ſecurus incautusq; integrum in fundo illo dominium iusq; meum permanſiſſe putabam,tunc enim cum non deſit mihi bona fides,potero qdẽ præſcribere,& ita ut debeat abeſſe hoc caſu mala fides uidẽtur ſentire Baldus & Balbus vbi ſuprà†& dum vterq; negat 4
vtile dominium præſcripſiſſe me hunc(vt exiſtimo)habet ſenſum, ꝙ cum dominium vtile & directum in perſona vnius concurrere nequeant,non magis q̃ vſusfructus cauſalis & formalis,nam vt ſi vſufructuarius ius vſusfructus cedat in fauorem proprietarij, is non videbitur vtrũq; vſumfructum tam cauſalem quàm formalem habere, ſed ſolum cauſalem integrum,nec uſufructuarij cõcurſu deminutum, quia res mea ſeruitutem vſusfructus vel alterius rei mihi debere nunquàm videtur §.finitur,cum ibi not.per Glo.& Doct.inſt.de vſufr. ita ſi habens vtile dominium illud in fauorem domini directi,uel cedat vel aliter amittat,nõ facit vt directus dominus vtrunq; dominiũ tã cauſalem quam formalẽ habere uideatur, ſed vt ſolum adhuc directum nullius tamen domini vtilis concurſu deminutum habere intelligatur.Idemq; in præſcriptione contingit iſta, non ſecus quàm ſi prædium ſeruiens libertatẽ præſcripſiſſet, quo caſu ſeruitus illa minimè videretur ita præſcripta vt is dominus præſcribens rem ſuam inciperet habere ſibi ipſi ſeruientem,ſed magis vt eam ab antea debita ſeruitute liberam habere inciperet, quaſi his caſibus ſiue libertas præſcribatur,ſiue ius vſusfructus,ſiue etiam ius vtilis dominij remouendi non tam tranſlatiuè quàm extinctiuè contingat præſcriptio vt præſcriptio ius illius cõtra quem præſcriptum eſt occidiſſe,non ad prẹſcribentem tranſtuliſſe videatur.

Præſcriptio interdum occidit nõ trãsfert ius.

Quod autem Baldus & Guilielmus de Cuneo & Franciſcus Balbus vbi ſuprà aiunt titulum generalem pro ſuo aliquando ſufficere ad præſcriptionem per totum titulum.ff.pro ſuo, id ueriſsimum eſt,nam cum eo caſu abſit mala fides eo ipſo iuſta cauſa poſsidendi adeſſe intelligitur vbicunq; autem iuſta poſsidendi cauſa interfuit,ibi citra ullum alium titulum contigere præſcriptionem plenè oſtendimus infrà cap.lxvij.& plenius in cap.lxxvij.per tex. in l.quod vulgo.ff.pro emptore,& in l.non ſolum.§.quod uulgo, ff.de vſucap.l.ſi.ff.pro ſuo cum ſimilibus.†Vnde veriſsimum quoq; eſſe 5
exiſtimo quòd ijdem Guilielmus, Baldus & Franciſcus Balbus inde colligũt vt ſi rem meã vſucepiſti deinde eiuſdem rei poſſeſsionẽ bona fide cœpi(fortè abſens & vſucapionis illius ignarus

Titulus ad præſcr. non requiritur in caſu ſeq.

ignarus fueram iuxtà l.fina.C.de longi tempo. præscr.)eam citra ullius tituli interuentũ præscribere potero: quia iustam posidendi causam habeo & inter reliquas hæc est potissima vtilitas illius tituli.ff.pro suo, optimus text.in l.si id quod ff.pro dereli.& in l.si vir.ff.pro donato l.qui alienam.ff.de don.ca.mor.l.si extraneus.ubi not.Bart.ff.de dona.inter vir.& vxor.

Colligitur ex superioribus quid respondendum sit in illa quæstione qua controuertitur
6 †statutum uiget vt qui rem decennio possiderit pro ea non posit conueniri, an tunc sufficiat bona fides,citra vllius tituli interuẽtum? qua in re partem negatiuam ut sine titulo præscriptio illa non procedat tenuit Ludouicus Roma.in l.prætori,in prin.in addit.nouiss.ff.de damno infecto, Andr.Tiraq.de præscr.in prin. facit quod tradit Bald.in capi.vnico.§.si quis per triginta, si de feudo fuerit contr. & Alex. in l.sequitur.§.si viam.ff.de vsucap.secundum Tiraq.vbi suprà.

Titulus non requiritur ad præsc.in casu seq.

Contrariam partem vt cum sola bona fide etiam sine titulo contingat ea præscriptio statutaria tenuit Baldus in l.ij.C.de longi temp. præscrip.quæ pro liber.facit secundum Alexã drum in add.ad Bal.ibi,quòd statutum ita intelligendum est,vt aliquid addat iuri communi,arg.l.ius ciuile,ff.de iust.& iur.vbi per Iaso. Bart.in l.iij.§.prętor ait,ff.de usucap.Idẽ Bar. in l.ij.ff.de usucap.& hęc pars longè verior est, nam cum solam bonam fidem cum continua possessione etiam in terminis iuris communis ad talem præscriptionem sufficere suprà edoceamur,multo magis in terminis huius statuti admittendum esse cõstat, dum modo ea bona fides descendat ex causa iusta uel tolerabili,iuxta l.fi.ff.pro suo cum iis quæ suprà attigimus & etiã infrà cap.lxxij.& cap.lxxvij.Sicq; dices tale statutum uidebitur frustratorium cum quod attinet ad iustitiam posidendi nihil addat aut detrahat iuri cõmuni, id quod libenter admitterem eo casu quo absens & ignorans esset dominus rei contra quem præscriptum esset iuxta l.fin.C.de long.temp.pręs. nec statuentes potuerunt etiam si uellent introducere ut cum mala fide procederet præscriptio secundum uetam & communem opinionem Antonij,Panormi.Felini & aliorum in c.fi.de præscript. Cæterum quo casu dominus rei præsens esset & taceret ac pateretur ex illa diuturna patientia tacitus consensus & cõcessio rei suæ præsumeretur arg.l.si quis diuturno,in princ.ff.si serui.uendi.& l.si ego.§.j.ibi, per traditionem fortè aut per patientiam.ff. de publici.l.si id quod ibi, quasi uolente & cõ cedente domina.ff.pro de relict.l.alienationis uetbùm,ibi,uix est enim ut non uideatur alie nare.ff.de uerbor.signific.& consequenter iam malæ fidei uitium aut pręsumptio uel cessaret uel purgatũ videretur,ut in simili tenuit Bart. in l.fin.ad finem.C.unde ui,quem doctores sequuntur communiter ut diximus infrà capit. lxxij.& capit.lxxvij.†Facit nam & per longum
7 tempus præsumitur possessionis uel abiectio uel obliuio,ut ex communi opinione resoluit Ias.in l.j.C.de seruis fugit.col.pen.Idem Iaso. in l.naturaliter.§.nihil commune,nume.88.ff. de acquir.poss.Paul.Castren.& Alex.post Glo. ibi in l.si de eo.§.j.ff.de acquir.possessio.ergo quid impedit quin idem tali stante statuto ẽt in proprietate præsumatur.hoc ergo casu cessente mala fide etiã ex iniusta causa ex ui statuti dicerem procedere præscriptionem quæ de iure communi ex defectu iustæ causæ posidendi d.l.quod uulgo d.l.non solũ.§. quod uulgo cum suprà allegatis,quod nota ad intel.l.j. tit.de las præscrip.lib.iij.ord.

Possessio abiicitur longi temporis negligẽter.

CAP. LXIX.

1 *Titulus qui ignoratur an sufficiat ad præscriptionem ardua q.*
2 *Titulus non requiritur at præsc.in hoc casu.*
3 *Accrescendi ius assimilatur ius usucapionis.*
4 *Intellect. l.i.ij.pe.& fi.ff.pro lega.*
5 *Titulus illegitimus quando noceat præscribenti.*
6 *Titulus legitimus,aut illegitimus, aut etiam nullus sufficiunt ad præscr.*
7 *Posidere se ignorans si uere posideat præscribit.*
8 *Possessio ignoranti interdum quæritur.*
9 *Intellect. l.cum hæredes ff.de acq.poss.*
10 *Intellect. l.quemadmodum.ff.de acq.poss.*
11 *Intellect. l.à Titio.ff.de furt.cum concord.*

T sufficere†titulum adesse ad præscriptionem etiam si illũ ignoret pscribens tenent Bar. Ioan.de Imola & Ang.in l.ij. §.si sub conditione, per text. ibi.ff.de usucapi.dicam capit. lxxix.nume.15.

1 Titu.qui ignorabat ad sufficit ad præscr ard.q.

Contrariam partem ut tituli interuentus non sufficiat abscedente scientia præscribẽtis, quinimo oporteat ipsum præscribenrem nosse legitimum titulum & causam posidendi sese habere,tenent Bald.& Salice.in l.j.C.per quas pers.nob.acqu.& Alex.in l.possessio.§.& si possessio per tex.ibi in uerb.scienti.ff.de acq.poss. Glo.in l.j.in uerb. interueniat.C.eod.ti.quam sequuntur Doct.secundum Balbum qui idem sequitur de præscrip.in j.par.iij.part.priu.q.ix. & Felin.in c.illud,col.j.de præsc.Alex.in addi. ad

ad Bar. in l. naturaliter, col. iij. ff. de acq. possess. Din. in cap. sine possessione, col. ij. ff. de reg. iu. lib. vj. & sic hæc uidetur receptior opinio.

Est & tertia opinio Francisci Balbi ubi supra ex mente Angeli in d. §. si sub conditione, ut initio possessionis & præscriptionis scientia tituli necessaria nõ sit, sed sufficiat eam superuenire ante expletam præscriptionem (hoc est ante finitum tempus præscribendi) tunc enim retrotraheretur ea scientia uel eius effectus ad tempus inchoatæ possessionis & præscriptionis. Vnde infert quòd si titulus inutilis fuerit ante completum tale præscriptionis tempus confirmatus ea confirmatio retrotrahitur iustificatq; ac habilem redit possessionem retro actam, quod & tenet secundum eundem Balbum Panormita. in cap. dudum. ij. col. de decimis, & in simili per Bar. in l. more, ff. de iurisd. omn. iudic. Neq; ad rem pertinuit secundum Balbum quòd furiosi qui nihil sciunt l. in negotijs, ff. de reg. iur. & etiam infantes possint possessionem acquirere & præscribere Azon. in summa. C. pro emptore propè princ. Aret. in l. locus ad finem, ff. de acquir. possessio. l. sequitur §. j. ij. & iij. ff. de usucap. ergo uidetur scientiam non requiri præscribentis, sed respondetur scientiam requiri uel ipsius præscribentis, uel eius tutoris aut curatoris aut procuratoris, ut per Azonem ubi suprà. & per Balbũ ibi, nam ideo furiosus per se neq; potest incipere possidere, neq; præscribere, licet possessionem ab alio eius nomine, uel à se ipso cæptam, ante furorem non impediatur post furorem continuare & sic præscribere secundum Balbum & Azonem ubi suprà.

Quid dicendum? & sane in principali opinione magis est ut tituli scientia necessaria nõ sit, nam si ut suprà disseruimus acquisitio per usucapionem cõtingens similis est acquisitioni quæ per alluuionem uel per ius accrescendi contingit, consequens fit, ut quemadmodum in duabus illis acquirendi speciebus scientia acquirentis necessaria non est, ita & in specie nostra, ut per usucapionem acquisitio contingat scientia usucapientis necessaria non sit, dummodo per talem ignorantiam non tedatur iniusta possessio.

2 Quid † enim si quis cellam uinariam uel granariam meam ingressus, inscio me uinum suum in uasa vini mei, uel triticum suum tritico meo miscuit, idq; custodiæ causa (quod nõ raro bellis seuientibus fieri solet) ita tamẽ vt grana possent dignosci, & separari. & utna quoque: quia non in ijsdem vasibus infusa fuerant ego tamen huius rei ignarus quidquid in tali cella erat bona fide visebam, & possidebam

Tit. nõ requiritur ad præsc. in hoc casu.

(vt homini diuiti talis ignorantia facile contingit) & sane crediderim contingere trienalem vsucapionẽ, & si omnino titulus nullus adesset, quia non possum non videri hanc rem (hoc est vinum aut triticum) possedisse, & sine ullo animi vitio possedisse, & sciebam me possidere quia ipsamet grana non raro videbam, & mea esse putabam, uel etiam ipsum uinum, & in eo tantum errabam, quòd ex meis fortè agris illa processisse existimabam, cum aliunde re vera processissent, qui error nihil nocet, argument. l. j. §. si legatarius, cum ibi nota. per Glos. & Doctor. ff. ad legem Falcid. nec possem mihi persuadere illam possessionem veram non esse & ad vsucapiendum sufficientem & in eo tantum, quæstio erit an vetus dominus possidere desierit, cum duo in solidum eandem rem possidere nequeant, l. iij. §. ex cõtrario, ff. de acquiren. possession. l. si ut certo. §. si duobus vehiculum. ff. commodat. l. quod contra. §. uni duo. ff. de regulis iuris. & magis est ut cum primum dominus cellæ cœpit animum habere possidẽdi ea grana, uel uina, tũc alter uerus granorum, uel uinorum dominus etiam si adhuc retinuerit animum possidendi, adhuc tamen non solum naturaliter, sed etiã ciuiliter possidere desierit, quia cum vterque tam dominus cellæ, quàm dominus granorum haberet animum possidẽdi, potior causa quo ad possessionem esse debet domini cellæ, qui possessionem naturalem habebat, quàm domini illorum granorum qui naturali possessione carebat, sicq; ciuilis possessio illi naturali potius accedet, quàm alteri parti vbi natura lis nulla erat, cum cætera essent paria, hoc est vterq; æquè animum iustè haberet possidẽdi, argum. l. si totam. ff. de acquir. hær. iunctis his quæ notantur per Gloss. & Doctor. in l. qui ad nundinas, §. clam possidere, ff. de acquir. pos.

3 † ergo vt mihi absenti, & ignoranti per recessum latentem, & sic per alluuionẽ acquiritur & acqri potuit pars fundi alieni contigui mei iuxta d. §. præterea utq; pars collegatarij mei repudiantis mihi ignaro acquiritur ipso iure per ius accrescendi, ut docent Bart. & cõiter Doctor. in l. re coniuncti, ff. de lega. iij. per d. l. si totam l. j. & ij. l. si solum. ff. de acquir. hær. §. ubi autem. C. de caduc. toll. §. si eadem, inst. de lega. utq; ususfructus pars amissa mihi etiam ignoranti alteram ususfructus partem habenti ipso iure acquiritur l. j. in prin. §. j. §. interdũ. ff. de ususfruct. accr. utq; mihi proprietatẽ habenti, acquiritur etiam ignotanti ususfructus amissus uel repudiatus, ut per totum illum titulum, idemq; in alijs mille similibus speciebus, ut diximus de suc. prog. lib. iij. §. fin. nu.

Accrescendi iuri assimilatur ius usucapionis.

ita

ita quoq; in specie nostra mihi ét ignorâti ip
so iure p lapsum t pis à lege signati acquiritur
usucapione dñium eorum granorum sine vllo
titulo, sed ex vi solius possessionis eiusq; iuris
cui accedit vel accedere vř, p d.l.iij.ff.de vsuc.
cum simil.suprà allegatis & vide dicta in iiij.
capitibus praeced.ergo cũ tenuerimus deficiẽ
te oĩno titulo contingere posse vsucapionẽ cõ
sequens fit cum titulo inualido nõ minus, sed
forte facilius procedere, argum.l.vni.in prin.
C.de rei vxo.actio.

4 †Id quod esse videtur cõtra legem l.j.& l.pe.
Intel.l.j. ij.pen. & fi.ff.pro lega. & l.fi.cum not.in dd.locis.ff.pro legato, nam si
possidebam quod in testamento minus solen-
ni sciebam mihi relictum licet errore iuris ta
le testamentum minus solenne ualere ignoras
5 sem non praescribam†ergo cum titulus ille in-
Tit. illegitimus qñ noceat pscribenti. ualidus non sufficiat ad praescribendũ per d.l.j.
l.pe.d.l.fi.cum similibus, longè minus sufficiet
quando nec aderat ualidus nec inualidus. Sol-
ue data paritate eorum terminorum defectus
tituli nõ minus, sed fortè magis noceret quàm
eius minus solennis interuentus, unde si ẽt in
illo testamento minus solenni sciebam eam
rem mihi legatam non fuisse & nihilominus eã
occupaui, longè minus eam praescribã quàm
cum in eo mihi relicta fuerat, utroq; enim ca
su est animi mei uitium priore, quia scire de-
bebam me alienũ inuito domino iniuria de-
tinere (dominus enim vetare presumitur l.qui
vas, ff.de furtis) l.leges.C.de legib.c.ignorãtia,
de reg.iur.lib.vj posteriore vero casu conspe-
ctius & apertius vitium animi est, quia re vera
alienum me possidere intellexi, & ex tali per-
fidia & malignitate mihi lucrum & vsucapio-
nis beneficium accedere inciuile esset l.fin.C.
de iure iu.l.fina.C.de fideic.sed tamen quando
alienum re vera possidebam, quod tamẽ meũ
esse errore facti nõ supino aut intolerabili pu-
taui (quale fuit in specie de granis vel vinis su
prà relata) tunc praescriptio contingit vt dixi:
quibus adde l.fi.ff.pro suo, in verb.tolerabilis,
& alia iura quae allegabimus infra c.lxxij.& c.
lxxvij.ubi multis iuribus & rationibus differe
mus ad usucapiendum titulum necessarium
non esse, sed solam possessionem sine vitio qua
6 lis erat in specie proposita, †verum quia sine vi
Tit. legitimus, aut illegitimus, aut etiã nullus sufficiunt ad praescr. tio regulariter possessio non contingit, nisi cũ
adest titulus, ideò passim leges dictitant titũ-
lum requiri ad praescribẽdum l.nullo.C.de rei
uendica.l.vnic.C.de vsucap.transfor.in princ.
inst.de usucap.cum simil. Verũ, per alias leges
res haec declarata reperitur ut tituli defectus,
non noceat quando adest iusta uel tolerabilis
causa possidendi. Secundum quae si à non dño
quem dñm esse credebam rẽ custodiae aut de-
positi aut cõmodati causa accepi, deinde ille
eam mihi in suo testamento solenni legauit,
sine dubio praescribã, ut p totũ tit. ff.pro lega.
Idem si testm̃ erat minus solenne, si tñ solenne
fuisse mihi nunciatum fuerat d.l.j.d.l pen.d.l.
fi.cum ibi not.ff.pro lega. Idem si neutrum in-
terfuit, si tñ mihi nuntiatum fuerat in testõ so
lenni rem mihi relictam esse, nec deerat iusta
causa nuntio fidem adhibẽdi ut iam diximus
& arg.d.l.fi.uerb.tolerabilis.ff.pro suo, ergo cõ
tingere potuit praescriptio cum titulo legiti-
mo hoc primo, uel ẽt cum illegitimo, hoc secũ
do vel ẽt cũ nullo oĩno hoc tertio, dummodo
desit animi uitium. Vitium aũt animi adesse
intelligo non solum qñ adest malignitas sed ẽt
qñ adest inscitia intolerabilis d.l.fi.ff.pro suo
cum simi suprà & infra c. lxxvij.allegatis. †Er-
go si rem quam tuam esse putabã nec erat de- 7 Possidere se ignorãs si uere possideat praescribit.
positi commodati'ue causa abs te accepi, dein
de eam mihi in tuo testamento reliquisti, & à
tempore testamenti t pa praescribẽdi praeterie
runt, necunq̃ sciui eam rem mihi legatam es-
se cõiter Doct.suprà relati negassent & abne-
gant contingere praescriptionem, sed contra-
ria sñia quam nonnulli suprà relati defendũt
lõgè uerior est, quia in sola possessione cessan
te ai uitio nititur usucapio, ut iam ostẽdimus.
animi aũt uitium cessare intelligitur, quoties
quis detinet uel possidet rem ex dñi uolunta-
te d.l.si id quod, uerb.quasi uolente & conce-
dente dña, ff.pro de reli.l.si uir.ff.pro dona, is
autem ex domini uoluntate rẽ detinebat, er-
go &c. Neq; †ad rem pertinet quod ille detinẽ 8
re tantum eam rem non etiam possidere uide Possessio ignoranti interdum quaeritur.
retur quodq; possessio ad praescribendum re-
quiratur d.l.iij.ff.de usucap. c.sine possessione
de reg.iur.lib.vj.nam respondeo q̃ ea natura-
lis detentatio simul ac accedit uoluntas illius
qui rem disposuit uel commodauit conuerti-
tur in ius legitimae possessionis, nam & in ius
dñij & possessionis (quod plus est) conuerti
posset argu.d.l.qua ratione.§.interdum, ff.de
acq.rerum domi.§.interdũ, inst.de rer.diui.nã
& si ei qui depositã uel commodatã rem meã
habebat (hoc est depositi aut cõmodati noĩe
eam à me detinebat) eam ei ignaro legaui, sta
tim ipso iure non solum dñium, sed ẽt posses-
sionis ius etiã inscius q̃siuit ipso iure arg. dd.
§§.interdum. Et quod dicitur vulgo nullã pos-
sessionem nisi corpore & animo acquiri non
posse l.quemadmodum, cum simil.ff.de ac-
quirenda possessio.id quidem regulare est, fal-
lit tamen in eo qui habebat naturalem rei de
tentationem, is enim noua accedente causa
ut ipso iure dominium etiam ignarus acqui-
rere potest, ita ẽt & possessionẽ vel possessionis

ius sine corpore & etiã sine animo acquirere non prohibet arg.d.l.qua ratione.§.interdũ,ff. de acq.rerũ dominio & d.§.interdũ,inst.de rerũ diui.in quorũ terminis ei qui nec ciuilẽ nec naturalẽ possessionẽ habebat sed tñ nudã rei detentationẽ (ex causa depositi fortè vel commodati) eandẽ rem vendidi vel donaui vel dotis titulo alio'ue simili dedi,& ea iura cantant statim eũ dominiũ illius rei acquisisse pro cõstantiq; illis iuribus habet quasi indubitatum ius quoq; possessionis vt nihil ei desit quæsitũ videri ipso iure. nec dubiũ est illa iura idẽ quoque admissura esse etiã si ex causa vltimę volũtatis idẽ cõtingeret, puta q̃ dñs illã rem illi legasset illum'ue hęredẽ scripsisset, nã ex causa legati acquireret statim & dominiũ & possessionis ius ipso iure ēt ignarus arg.l. cũ pater.§. surdo,ff.de lega.ij.l.à Titio.ff.de fur.l.si tibi hõ.§.cũ seruus.ff. de lega.j.cum ibi not. p Glo.Bar. Alex.& alios,& ex causa institutionis adeũdo hæreditatẽ vt in reliquis rebus hæreditarijs solum dominiũ non etiã possessionẽ acquireret. l.cũ hæredes,in prin.ff. de acq. possess.ita in ea re quã antea detinebat non solũ ius proprietatis sed etiã possessionis acquireret arg.dd.§ §. interdũ.Ex quibus appatet hac in re adesse legis tam potestatẽ q̃ voluntatẽ, de potestate apparet à fortiori in l.fi.C.de sacr.eccles. iuncta.l. quod meo, in prin.ff. de acq poss. de voluntate apparet arg.d.§.interdũ,inst.de rerũ diui.& d. l.qua ratione.§.iterdũ.ff.de acq.rerũ dominio.

9 Ex † superioribus colligit declaratio ad tex. in l.cũ hæredes,in prin.ff.de acq.possessio. vt licet regulariter aditione hęreditatis solũ dominiũ non etiã possessionẽ hæres acquirat,vt ibi, tñ earum rerũ etiam possessionẽ acquiret quarum nudã detentationẽ habebat, puta quod ex causa forte depositi vel cõmodati eas teneret, vt sic cũ primũ ille hæreditatẽ adierit,illa cõtinuò nuda illarũ rerum detentatio in ciuilem & naturalẽ possessionẽ conuertat ipso iure arg.d.l.qua rõne.§.interdũ.ff.de acqui.rerũ domi.& d.§.interdum,inst.de rerum diui.

Intel.l. cũ hęredes.ff. de acquir. possess.o.

10 Vnde † subinfert notabilis declaratio ad.d. l.quẽadmodũ,ut solo animo hoc casu citra ullius actus corporei interuẽtũ possessio acqrat.

Intellect.l. quẽadmodum.ff. de acqui.pos.

11 Colligit † etiã egregia declaratio ad l.à Titio.ff.de fur.l.cũ pater.§.surdo.ff.de leg.ij.l. si tibi homo.§.cũ seruus.l.legatarius.§.fi.ff.de leg.j. vt si ei qui rei meæ naturalẽ ex causa forte depositi vel cõmodati habebat detentationẽ eã tem legaui tunc is etiã ignarus non solũ dominiũ sed ēt ciuilẽ & naturalẽ possessionẽ quæsisse videatur,licet nullus interfuerit animus aut etiam actus corporeus argu.dd.§.§. interdum.

Intell. l. à Titio,ff.de furtis. cũ conc.

Postremo alia multa ad tituli materiã spectantia videbis.infrà c.lxxvij.nu.7.vsque ad finem &.c.lxxviij.per totum &.c.lxxix. per totũ &.c.lxxxj.per totum &.lxxxiij.nu.23.cum seq. &.c.lxxxiiij.pet totum &.c.lxxxvij. per totum.

Postremo multa ad titulum spectantia disseruimus.suprà.j.&.ij. parte & infrà par.iiij.c. lxxviij. & in.v. parte ferè per totam vnde quæ hic desunt petenda sunt.

CAP. LXX.

QVARTA PARS PRINCIPALIS ad bonam fidem adspirans.

Onam † fidẽ in præscriptionibus & usucapionibus deside rari plusquã manifestũ est, vt in l. Celsus.ff.de usucap.l.ij.§. si à pupillo.ff. de vsucapi. pro emptore,l. cũ hæres.ff. de diuers.& temp.pręscrip.l.vnica.C.de vsucap. trãsfor.auth.malæ fidei.C.de temp.longi pręscrip. l.j.C.de bonis mater.in prin.inst.de vsucap.tex. in c.vigilãti,& in c.vlt.de pręscrip. tex. in c.possessor malæ fidei.de reg.iur.lib.vj. & multa hãc ad rem spectantia tradũt Doct.in.dd.locis præsertim nouissimi in d.c.possessor,& in auth.nisi tricennale,& in l.j.C.de bonis mater. cũ simil. 1

Bona fides requiritur ad præscr.

Bona

Bona fides præsumitur.

2 Bonaq; autem fides in dubio præsumitur, ex
communi nostrorum opinióe. ita enim voluit
Gloss. in l. super. in uerbo, probetur, C. de pr̨e-
scription. longi tempor. & in l. j. C. de euictio.
& in l. si quis emptionis titulo, in uerbo, tenue
runt, C. de præscription. triginta annorum, §.
primo, in versicu. qui bona. institu. de vsucapi.
& in capitu. sanctorum, in uerbo, sacræ. & ibi
etiam Panormitan. de præscriptio. & in capit.
si diligenti, in uerbo, bona fides, & ibi Innocé.
& Petr. Vbaldus in repetitio. Panormita, & Fe
lin. eodem titu. & Gloss. in capitu. ulti. in Glos.
j. & ibi etiam Panormitan. eodem tit. & Glos.
in cap. cum ecclesia de causa posses. & proprie
taris. & Gloss. in cap. abbate. in princip. in uer-
bo, domini, versicul. ad hoc autem. de senten.
& re iudica. lib. vj. & in capitu. licet xvj. quæs.
iij. Innocent. in capitu. michael. de electio. &
in capitu. ij. de in integrum restitution. & in c.
vigilanti. de præscription. Dinus in l. j. ff. de iti
nere actuq; priua. Cin. in l. j. in iiij. quæstione,
de seruit. colum. iij. Archidiaco. in c. j. in ver.
bona fides, de præscriptio. lib. vj. Barto. in l. Cel
sus, colum. v. ff. de vsucapionib. vbi de ea re ele
gantissimè disputat, & in l. communia, §. inter
prædones, C. communi diuidund. & in l. quem-
admodum, C. de agricol. & censit. libro xj. Bal
dus in repetitio. l. j. colum. iiij. C. vnde ui. & in
sua disputatione incipien. accusatus de ui tut
batiua, colum. penultim. & consi. cclvij. Titius
emi. libro. j. & consil. cclxxxviij. dicta mulier.
post medium. libr. iiij. Angelus, in l. j. C. quib.
non obstat longi temporis pr̨escrip. & in l. su-
per longi. C. de præscrip. longi tempor. Anton.
in capitu. peruenit. de censibus, Cumanus con
sil. cix. domina Ioanna ante finem. Panormit.
consil. xviij. in causa, & quæstione, colum. j. li
bro ij. & consil. liiij. in quæstione quæ ad præ-
sens vertitur, colum. v. versicu. nec obstat, si di
catur statutum, Alexand. plenè consil. ccj. viso
& discusso, colum. ij. libr. ij. & consil. xcj. in cau
sa, & lite vertente, colum. ij. libr. v. Petrus Fer-
rar. tit. forma responsionis rei conuenti, in ver
bo, præscriptionis, col. vij. Idem Barbat. con
sil. lj. colum. iij. libro. iiij. Francisc. Curt. iun.
consilio. lxxij. princeps. defunctus, colum. iij.
in fin. & consilio, lxxxiij. Deus pius, colú. ij. &
copiosissimè Socinus cons. xxxviij. in causa do
minorum, colum. ij. libr. iij. Philippus Decius
consil. ccclxxv. iuridicam esse arbitror, co-
lum. ij. & consil. cccix. in causa mota. Medio-
lani, Ancharanus consil. cxlij. clarior col. pen.
Ioannes Andreæ ad Speculatorem tit. de test.
§. nunc videndum. add. magna colum. iij. Petr.
Philippus Corneus consil. cxxx. viso libello, co
lum. xj. lib. j. Idem Corn. consil. cccxxix. osten
so mihi, col. iiij eo. lib. j. Aries Pinellus Lusita-
nus de bonis maternis in authen. uisi tricenna
le, numer. 12. Didacus Couarru. in capitu. pos
sessor. de regul. iur. libr. vj. part. ij. §. vij. Andr.
Tiraquel. de præscrip. in Gloss. ij. in verbo bo-
na fides, §. j. Pet. Philip. Corneus cósi. cxvij pri
mo aspectu, colum. ix. lib. ij. & consil. ccxxxix.
in hac consultatione, & consil. ccvj. col. xj eod.
libr. ij. per tex. in capit. auditis, & c. cum olim,
de præscription. Ias. in § sed istæ quidem, nu.
100. insti. de actionib. Gabriel strenuus Theo
logus in iiij. senten. dist. xv. q. xiiij. arti. j.

Bonus quisque præsumitur.

Ratio huius tam receptissimæ sentétiæ est, 3
quia homo præsumitur bonus, l. merito, ff. pro so
cio, l. quoties. §. qui dolo, ff. de probatio. l. cum
pater, §. te igitur ff. de leg. ij. cap. j de scrutin. &
tradunt Doctores in dd. locis, & in regula se-
mel malus, de regul. iur. lib. vj Gloss. in c. si for
tè, in uerb. scientį, de electio. lib. vj. Lucas de
Penna in l. quemadmodum, colum. penulti. de
agricol. & censit. lib. xj. Panormit. & Felin. in
cap. cum in iure, de offic. delega. Bal. in cap. fi.
col. penul. de præscrip. Idem Bal. in l. j. ad finē.
C. si quis omi. causa testamen. cuius rei ratio
egregia redditur per Ciceronem. iij. lib. Tuscu
la. † sunt enim (inquit) in nobis semina innata 4
virtutum, qųe si adolescere liceret ipsa nos
natura ad beatam uitam perduceret, nunc au
tem simul ac editi in lucem, & suscepti sumus
continuo in omni prauitate versamur vt pene
cum lactè nutricis errorem suxisse videamur,
cum vero parentibus rediti, deinde magistris
traditi sumus, tú ita varijs imbuimur erroribus
ut uanitati ueritas, & opinioni cōfirmatæ natu
ra ipsa cedat. † & rursū ibidē ait, à natura ipsa 5
desciscimus vt optimā naturā nobis īuidisse vi
deamur, & rursus libr. j. de legib. ait natura
duce errari nullo modo potest, & officiorum
libr. j. ait, Naturam ducem si sequamur nunq̃
aberrabimus. & hoc est illud ius naturale, qđ
natura oīa aīalia docuit, ut in l. j. ff. de iustit. &
iu. & in pr. inst. de iure naturali qđq; simul cú
ipso humano genere ꝓditū fuisse testať Iusti-
nianus, in §. singulorū, inst. de rer. diui. Nec du
biū est, † qđ qualia sunt pricipia talia sint prin 6
cipiata, sicq; qualis est natura talis est hoium
qsq; cū principiatus creatus, & natus est, ita e-
leganter Bal. in l. j. ad fi. C. si quis omis. cā test. &
And. Tira. de psc. §. j. Glo. ij ver. sed ꝙ in dubio
facit, l. quisqs, in prin. & §. j. cū vbi no. C. ad leg.
Iul. maiest. ubi Gl. ait s̨epe solet filius similis eē
patri, vñ sic cecinebat Hora. oda. 4. lib. iiij.

Homini naturaliter sunt innata uirtutum semina.

Natura dux optima.

Principia qualia sūt talia sunt principiata.

Generatū simile generanti.

Fortes creantur fortibus, & bonis
Est in iuuencis est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant Aquilæ columbam.

Cùm ergo homo ſimul ac naſcitur ac generatur habeat ſemina innata virtutum, quinimo non ſolum homo, ſed ēt ea oīa q̄ à natura creata ſunt optima ſint, par eſt ut bona fides & bonitas in homine præſumatur quandiu cōtrarium non probatur præſertim, cum qualia ſunt principia talia (vt diximus) eſſe intelligantur principiata.

Hæc communis cōcluſio variè intelligitur, primum quando adeſt titulus legitimus & verus quale eſt cū emi rite & rectè vel dotis aut donationis vel legati aut alio quouis ſimili titulo rem accepi & ita procedunt.ff.&.C. pro emptore, &.ff. &.C. pro donato &.ff. &.C. pro dote &.ff.&.C.pro hærede.&.ff.&.C.pro legato &.ff.&.C.pro ſuo.ita volūt omnes ſuprà relati.

8 Titulus putatiuus ſufficit ad p̄ſcript.

Secūdo† intelligitur etiam ſi putatiuus tantum non etiam verus eſſet ille titulus, ſi quidē error iuſtus fuit aut tolerabilis.l.quod vulgo.ff.pro emp.l.non ſolum.§.quod vulgo.ff.de vſucap.l.fi.ff.pro ſuo, quale eſt cum is cui mandaui rem vt mihi emeret eam mihi tradidit ſe emiſſe mentitus. ita tenent omnes quos ſuprà retulimus iſtaq; & ſuperiot ſunt communes opiniones.

9 Titulus reuocabils ſufficit ad præſcri.

Tertio intellige † etiam ſi titulus eſſet reuocabilis.l.ij.§.ſi ſub conditione.ff.pro emptore.l.ſi id quod.ff.pro derelicto.l.ſi vir.ff.pro donato. vnde ſi vxor à viro quem dominum eſſe credebat rem donatam accepit eam contra verum dominum poteſt præſcribere, licet vir eam donationem eamq; rem poſſet reuocare.d.l.ſi vir d.l.ſi id quod. & licet rem ſub hac conditione niſi melior conditio allata fuerit abs te quem dominum eſſe credebam emerim tamen eam contra verum dominum poſſum præſcribere, quamuis is titulus meliore conditione allata reuocabilis ſit.l.ij.&.l. iiij.ff.de in diem addi.niſi ſi dominus verus agere impeditus eſſet tunc enim contra eum non curreret præſcriptio.l.fi.§.ſin autem ſub cōditione,C.com. de lega.l.qui heredi.§.ſi pars, cum Glo.ff.de condit. & dem. l.j §.fi.C.de annali excep. alium tex.& exemplū habemus in l.in bello.§. ſi quis ſeruum.ff. de capti.Item fallit ſecundo, quando conditio eſſet ſuſpenſiua vt.d.§.ſi ſub conditione.

Quarto intellige etiam ſi titulus in quo nititr poſſeſsio ſit illegitimus quod obtinet quo ad præſcriptionem longiſsimi temporis, nam quo ad longi temporis præſcriptionem nō ſufficeret vt diximus. infrà c.lxxxj. nu.7.&.8.&.c. lxxvij.num.9.

Quinto intellige etiā ſi titulus omnino deficiat ut videtur eſſe communis opinio ex relatione Andreæ Tiraquell. de præſcri.§.j. Glo.ij. verſic.bona autem fides, dicam infrà c.lxxix. num.15.&.c.lxxxj.num.8.cum præced.diximus fuſe ſuprà dum de titulo diſſerebamus.

Sexto intellige ſi adſit titulus etiam ſi eum me habere ignorem.l.ij.§.ſi ſub conditione ad finem.ff.pro emp.dixi.infrà c.lxxix. num.15.& in c.incip.traditio.

Septimo intellige ſi ea bona fides indicijs probetur.l.pe.C.de euictio.

Octauo† intellige etiam ſi ea bona fides nō probetur ſufficit enim allegari, ita tenēt Glo. in clem. appellanti de appell. Andræas Tiraq. de præſcrip.§.j.Glo.ij.verſic. ſed quæſtionis eſt, & ait ſe dixiſſe in d. clem. & hanc allegationē poſſe fieri etiam poſt cōcluſionem in cauſa firmat ipſemet Andręas Tiraquell. ibi, Antonius in c.peruenit, de empt.& vendi.& ibi Ioannes de Imola & Alex. in l. vnica.C. vt quæ deſunt aduoca. iudex ſuppleat.col.ij. Matthæus Affli. in conſti.Sicilię conſt.incip.iuſtitiarijs,col.iiij. 10 Bona fides nō eſt neceſſe ut p̄betur.

Facit † quia & ſi ea præſumptio bonę fidei eo quod eſt iuris reputetur eſſe quid iuris & conſequenter non requiratur probatio ſit ſed tantum allegatio tanquam res notoria, tamen & ipſum notorium allegandum eſt.l. ſi adulteriū cum inceſtu.§. Idem Pollioni,ff. de adulterijs ſecundum Antonium Butrium in c. bonæ, de poſtul. prælatorum, Idem Antonius in c. exceptionem, de excep. Ioannes Imolenſis in l.iiij. §.hoc autem.ff.de damno infecto, Marcus Mātua locorum communium. c.lvij. 11 Notorium eſt allegandum.

Et in ſpecie † q. bona fides ſit allegāda tenēt Marcus Mantua vbi ſuprà, & Bal. in l.ſuper longi.C.de lōgi temp.præſcrip.col.iij.Idem Bal in l. quicūque, in prin.C.de ſeruis fugit.& quòd habens iuris pręſumptionē pro ſe eam debeat allegare tradunt generaliter Seyſellus in rep.l.Celſus, col. ix.ff.de vſucap.& Marcus Mātua vbi ſuprà quā tamen poſt concluſionem etiam cauſæ allegari poſſe vterq; tam Mātua q̄ Seyſellus affirmat. 12 Bona fides an ſit alleganda.

Nono † itellige ſufficere vt tacite allegetur puta dico me fundum vt meum poſſediſſe ita Alex.conſi.ccj.col.j.lib.ij.Decius conſi.cclxvij. Romanus cōſi.lxxvij.pater reuerēde. Andręas Tiraquell.vbi ſuprà verſic.cæterum.per l.antiquos,verb.domini cogitationē.C. de fur. Boerius deciſi.xlij.alia inſuper.num. r. 13 Bonam fidem implicite allegari ſat eſt.

Decimo intellige ſufficere † quòd ea allegatio bonæ fidei fiat etiam poſt cōcluſum in cauſa ſecundum Antonium. Imolam. Afflictū Tiraquell.& Alex.in locis relatis ſuprà verſi. viij. quibus adde idem tenere Deciū conſi.cclxvij. Panor.in c.dudum.j.col.ij.de electio.& iterum Andræam Tiraquell.vbi ſuprà verſi.intellige & Marcum Mantuam vbi ſuprà. 14 Bonam fidem poſt cauſam cōcluſam allegari ſat eſt.

Vndecimo † itellige vt procedat etiam ſi ea bona fides nec probetur neq; etiam allegetur, 15 Bona fides ut allegetur

etenim

etenim licet reliquæ iuris præsumptiones sint allegandæ, ista tamen bona fides adeò à iure præsumitur, eamq; æqua naturalis & indubitata præsumptio est, vt nec eam allegare necesse sit, ita tenent Antonius Butrius & Ioan. Imolensis in c.præterea.ij.de transa.Panorm.in c.fi. col.viij.de præscrip.Barb. consi.xlj.illud ad feram col.x.lib.j.Idem Andræas Barb. consil.50. col.ix.eod.lib.& consil.xviij.col.penul. lib.ij.& consi.lxx.eod.lib. per c. auditis, &.c. cum olim de præscript.vbi nulla bonæ fidei mentione facta præscriptio allegata fuit & satis fuit.

An requiratur ard. quæst.

16 †Cum enim (inquit) Barba. notorium est ex iure non expedit allegari, quinimo iudex illud ex officio supplere uel attendere debet per ca. Raynutius de testam.vbi iudex iudicauit sup notorium minimè allegatum vt ibi notant Io. Imolensis & Panor. Idem Panorm.in cap.after te de præsumptionibus Bald.in l.j.C.ut quæ desunt aduo.Felin.in cap.adhæc,col.xj.de appel. Nec dubium est (inquit) Andr. Tiraq.vbi suprà, quin bona fides oriatur ex iuris notorietate vt ipsius suprà disseruimus, ergo eam allegari non expedit, iuris enim præsumptio liquida probatio est Gloss.in l.tutor qui repertoriũ C.de peri.tutotum l.licet Imperator, & ibi plenè Alex.& Ias.ff.de legat.j.per Andræam Barba.consi.lxxiiij.scripsisset psalmista lib.iiij.rursusq; consi.omnium nouissimo.

Notoriũ iuris non expedit allegari.

Contrariam tamen partem vt hæc bonæ fidei præsumptio necessario sit alleganda tenet Bal. in d.l.sup lõgi.C.de lõgi tẽp.præs. Idẽ Bal. in d.l.quicunq;.C.de seruis fugit. Andr. Tiraq. vbi suprà Marcus Mantua.cap.lvij.d.lib.iij. locorum communium qui alios allegant huius sententiæ auxiliares vt attigimus suprà versiculo. viij. sed superior pars vt receptior ita & uerior nobis videtur, quæ materia à nostris cæca & nebulosa relicta nobis uidetur, quæ vt liqueat considera nonnullos casus, primus quãdo bonæ fidei mentio fit explicitè, alter quando implicitè, vltimus quando nec implicitè, nec explicitè, primo casu omnes conueniunt sufficere, ueluti si agenti rei uendicatione alle gaui me rem illam titulo & bona fide per tẽpus legitimum possedisse, sicq; præscripsisse. Secundo casu non satis sese explicãt ueluti si rei uendicatione agenti obieci præscripsisse me, nulla bonæ fidei mentione facta, sed satis est dixisse præscripsisse me quia intelligendum est ritè & rectè argumento.l.non putauit, in princip.cum ibi nota ff. de bonorum possessio.contra tab.& illud uerbum est intelligendum in pleniore significatu.§.sed quoties, inst. de iure nat.& id perfectum est quod ex omnibus suis partibus constat l.j.ff.de origine iuris, sicq; qui dicit se præscripsisse de perfecta (& cum omnibus suis legitimis qualitatibus) præscriptione intelligit ne aliter inutiliter pro cessisse uideatur, nihil enim & inutile paria sunt §.fi.inst.quib.mod.testam.infir.†& deniq; appellatione rei simpliciter prolatæ, comprehenduntur omnes suæ partes siue illæ quotitatiuæ sint l.Mæuio.in princ. in uerbo.totus.ff.de lega. ij.l.coniunctim,in uerb.solidam rem, & in verbo.solidam hæreditatem, ff.de legat.iij.l.hæc scriptura l.si separatim, ff.de cond.& demon. §.si eadem res, inst. de lega.l.si pluribus.ff.de lega.j l.si quis cum totum, ff.de excep.rei iudic. l.cum quæstio.C.de lega.l.vnica. §.vbi autem, cum.§.seq.C.de cad.tollen.siue illæ etiam sint partes integrales uel subiectiuæ, vt in l.qui vsumfructum, vbi plenè notant Bart.& Ias.ff.de uerb.oblig.& d.l.cum quæstio l.j.§.interdum, in uerb.in solidum l.inde Neratius, ff.de vsufr. accresc.ergo qui se præscripsisse ait omnes partes vel qualitates ad præscriptionem necessarias (siue possesio sit, siue titulus, siue bona fides) comprehendisse implicitè uidetur, facit egregius text.in l.Titius, in princ.ff.de liber.& posthum.vnde apparet à Barbatio parum aptè allegatum fuisse textum in d.cap.auditis, & d.cap.cum olim, de præscrip.quando quidem ibi non est uerum bonam fidem allegatam nõ fuisse, quinimò eo ipso quòd præscriptio allegata fuit bona quoq; fides implicitè allegata intelligitur, & sic ita responsuros uerisimilimum est non solum illos qui affirmãt bonam fidem allegari nõ oportere, sed etiam eos qui contendunt allegari oportere, quãdo quidem hic implicitè allegata uideretur. Vltimo casu quando nec implicitè nec etiam explicitè allegata fuit, sed dumtaxat dictum fuit à reo se eã rem per tempus ad præscribendum legitimũ, legitimaq; ex causa possedisse, licet hic nulla mentio fiat de bona fide adhuc sufficeret, quia ea à iure præsumitur ut suprà latissimè ostendimus, id quod in iure notorium est, unde fit ut superuacua ea allegatio uideatur, sicq; à iure desiderari minimè sit verisimile, sed omnino in ciuile argu.l.hæc stipulatio.§.diuus.ff.vt lega.nomine caue.l.non cogendum.§.Sabinus. ff.de procura.l.Cornelius l.iam dubitari.ff.de hære.inst.l.uerba hæc, ff.de cond.inst.& potissimum, quia si uerum amamus usucapiones in sola possessione legitima nituntur nec bonam fidem desiderant positiuè, sed tantum malæ fidei uitium abesse, nec titulum desiderant, sed tantum iustam aut tolerabilem possidẽdi causam, ut per l.iij.ff.de usucap.suse ostendimus infrà cap.lxxvii.nume.x.cum prçced.& seq.& cap.lxxij.& cap.lxxxj.Sicq; qui legitimi temporis

17 Rei appellatione oẽs sue partes cõtinentur

potis possessionem ex iusta causa emanantem allegauit, sufficiëter allegasse uidetur, nec quicquam vltra desideratur vt dd. in locis ostendimus aduertentes isthæc à nostris non satis vnquam fuisse præuisa. Et diximus suprà part. iij. per totam.

10 Redeundo ad nostram bonæ fidei præsumptionem, cũ ostenderimus eã præsumi in hoie à natura inq; eo naturaliter esse innata uirtutum semina, inde pari ratione descendit vt ex possessione præsenti dñium à lege præsumatur aliter enim cum per l. quærabatur. C. unde vi præsumptum sit, quod ad me non pertinet id ad alios omnino pertinere, certè si lex quod possidet meũ esse non præsumeretur iã alienũ possidere præsumeret, sicq; me malum hominem esse malamq; fidem habere contra ea quæ suprà fusè ostendimus, sicq; in specie vt ex possessione præsenti dominium habere possessorem præsumptio sit, tenẽt Glo. in l. pen. in verb. amoueri. ff. de condi. inst. quam ibi sequuntur Bart. Bald. Ang. & Pau. Castren. ibi. Bar. Ange. & Paul. Castren. in l. Titia per text. ibi. ff. solut. marr. & Alb. in d. l. pe. col. j. & Nico. Boer. deci. xlij. alia insuper Ange. in l. filiusfamilias. §. ijdẽ principes. ff. de legat. j. Barbatius consi. l. libr. j. numero. 12.

Dñium an præsumatur ex possessione psenti ardua. q.

Contrarium tamẽ vt ex possessione præsenti non arguatur dñium tenet Glo. in l. cum res quam ibi multi sequuntur. C. de probatio.

Quid dicendum? & sanè prior opinio ut receptior ita & uerior videtur per iura suprà allegata quibus adde egregium textum in §. cõmodum inst. de interd. l. actor quod asseuerat. C. de proba. & per nostram rationem suprà relatam, quæ habet oẽs hoies bonos esse bonosq; presumi & mala fide carentes, sicq; minimè præsumendum est vt is qui fundum u tsuum possidet colit & fructus sibi colligit alienum mala fide, perfidè, & furtiuè contrectet, sed potius vt rem suam pertractare videatur, quæ conclusio uariè intelligitur. Primum vt se aduersus agentem possit defendere dic. §. commodum, inst. de interdi. d. l. actor. cap. in pari, de reg. iur.

19 lib. vj. l. fauorabiliores, ff. de regu. iur. † Deinde intelligitur etiam agendo, nam si possideam fundum dominantem tuũ; fundum seruientẽ, te seruientem pati nolente, duo sunt mihi probanda, primum me dominum esse fundi istius quem dominantem asseuero, alterum tuũ fundum huic fundo seruitutem debere quod vltimum si probauero, primum nempe me esse dominum fundi dominantis eo ipso probare videor quod probo me eum possidere fructusq; vt dominum colligere, eumq; arare & colere, & similia, ita tenẽt Bar. in d. l. pe. & Boer. vbi su

Dñium incidenter agendo probatur ex possessione.

prà nume. viij. nempe, in d. decis. xlij. Alex. cõs. iiij. lib. ii. & consi. ciii. nu. x. lib. vii. Corn. consi. xlviii. lib. iii. Andr. Barba. consi. viii. col. ii. libr. i. Gloss. & Florianus per text. ibi in l. prima. ff. famil. ercisc. Rapha. Cuman. consi. cl. ad finem Gloss. in l. sicuti. §. si quæratur. ff. si ser. uendi. Ias. post Bartol. ibi in l. si prius, colum. ix. ff. de noui operis nunciatio. & alij. quos allegat Boerius, ex cuius relatione apparet hanc esse communem opinionem.

Nec ad rem pertinet l. item mela, §. penulti. ff. ad legem Aquil. quia ibi constabat alterum esse dominum secundum Bar. in d. l. pen.

Tertiò † hæc conclusio intelligitur etiam quando quis uult agere rei uendicatione contra violentum spoliatorem, tunc enim vt contra eum obtineat satis est probare se tanquam dominum possedisse, ita tenent Bartol. & Bal. in d. l. penultim. ff. de condition. institu. & Nicolaus Boerius. d. decis. xlii. numer. 6. & etiam Paulus Castrensis in d. l. penultim. & Barthol. Socinus consil. cxii. numero 23. libr. iiii. per l. si quis emptionis, §. sed hæc, C. de præscrip. triginta annorum. 20

Dñium probatur ex possessione contra uiolentum.

Quarto † intellige etiam si agerem rei uendicatione contra commodatarium qui rem à me commodati nomine accepit. 21

Quinto idem si agerem cõtra depositariũ qui depositi nomine rem à me accepit, nam & his duobus casibus ex hac sola possessione de præsenti dominus præsumor etiam rei uendicatione agẽs, nec illi possunt mihi referre quæstionẽ dominii non magis, quàm si contra eos agerem depositi, aut commodati actione, nã eo ipso, quod causam à me habent, nec ex fide restituunt me spoliare uidentur, sicq; in hac rei uendicatione ex sola præsenti possessione dominus præsumor arg. l. colonus, ff. de ui & ui arm. iuncta l. si quis conductionis. C. locati l. si alienam, cum ibi not. ff. solu. matr. & quanuis contrarium uideantur tenere Doct. post Glo. ibi in l. ita ut si fur, ff. commod. tamẽ hanc opinionem defendunt Pau. Castr. in d. l. pe. & Nic. Boerius nu. 7. d. decis. xlii.

Dñium probatur ex possessione contra cõmodatarium & depositarium.

Hactenus quando is de præsenti possidebat ciuiliter & naturaliter uel saltem ciuiliter uerè uel interpretatiuè, † quid autem si nunc nõ possidebat, licet olim possedisset, an ex ea præterita possessione præsumatur dominium & regula est non præsumi ita Glo. in l. ii. C. de probar. Boerius ubi suprà nume. x. Bar. in d. l. pen. Bal. in l. non ignorat col. vi. C. qui accusa. non poss. Corn. consi. xix. cum consi. seq. lib. ii. per l. & quæ nondum sunt §. i. ff. de pigno. & fallit si possedisset, annis triginta, quia eo tempore rẽ illam etiam titulo non apparente præscriberet 22

Dñiũ nõ præsumitur ex possessione præterita fallit in tribus casib.

per l.

per l.si quis emptionis.§.j.C.de præscr. xxx.annorum secundum eosd.& vtraq; opinio communiter recepta est.Fallit secundo quando lõgum tantum tempus preterijt siquidem adfuerat legitimus .titulus vel causa posidendi secundum eosdem Doct.communiter & Ludo. Roma.consi.ccccxxiiij.circa propositum, & Socin.consi.cvj.in causa, col.iiij.lib.ij.Gloss.& communiter Docto.in l.cum res.C.de probat. Boerius,vbi suprà,nume.4.Bar.consi.cx.quidã Masiolus. Fallit tertio quando breuius tempus cum legitimo titulo possedit & agebat publiciana ad possessionem tantum recuperandam(non autem rei uendicatione)tunc enim obtineret contra posidentem sine titulo:ita procedit titulus.ff.de publi.in rem actio.quia posterior possessio non intitulata aut præsumitur clandestina aut non iuuat contra hunc qui nititur possessione intitulata, ita Socin.in l.rem quę nobis,in princ.q.iiij.ff.de acquir.possessio.Alex.consi.lj.lib.j.& cõsi.cxvij.eod.lib. & consil.vj.libr.iij.secus si posterior possessio intitulata similiter esset,tunc enim præferetur, quia in pari causa potior est conditio posidẽtis c. in pari,de reg.iur.lib.vj.tradunt Innoc.& alij in c.cũ ad sedẽ,de rest.spoli.per c.licet causam,de proba.Item fallit quando iunior possessio esset diutina, vt dicemus in c.lxxxv.n.5.

CAP. LXXI.

1 *MAla fides an noceat quando contractus fit per procuratorem.*
2 *Domini mala fides nocet, licet contractus fiat per procuratorem de iure cano.*
3 *Pupillo non nocet tutoris mala fides.*
4 *Pupillus non potest habere malam fidem.*
5 *Malam fidem populus quando uideatur habere & quomodo purgetur.*

1 Mala fides an noceat quã cõtractus fit per procuratore ardua q.

MALA fides non impedit præscriptionem quando contractus fit per procuratorem,uel eum qui subest nostræ potestati,ut (est filius uel seruus)si quidem dominus tantum nõ etiam is per quem contractus fiebat habebat malam fidem,ita tenent Bald.& Angelus in l. super longi,C.de longi tempor.præscriptio.per l.eum qui.§. in hac,ff.de public. in rem actio. Gloss.in l.huiusmodi,ff. de contrahen.emptio. Gloss. in l.cum mancipium,ff. de ędi.edict. per Azoriem in summa,C.de ædil.edict. colum.penultim. versicu. sed si queras, † Quod optinet de iure ciuili non de iure canonico,quo iure noceret domini mala fides teste Balbo de præscription.in iij.part.iij.partis princ.q.xviij.

2 Dñi mala fides nocet licet contract. fiat p.pcuratorem de iure cano.

Limita secũdo ut mala fides aut bona fides procuratoris non sit in consideratione,sed tantum domini,quo ad singularem successorem, vnde si rem alienam quam tuam esse putabas per procuratorem qui eam alienam esse sciebat mihi vendidisti,præscribere possum, quia non videor ab authore malę fidei emisse, ita Bartol.in l. qui fundũ,§.procurator,ff.pro emptore Alexand. in l. Pomponius, §. cum quis colum.iiij.ff.de acquiren.possessio.Balbus vbi suprà. Quæ quidem limitationes veræ sunt in se,sed principalis cõclusio suspecta videtur, nam vtriusque iuris definitio dum pręscriptionem cùm mala fide procedere negauit id prospectum noluit,ne qui sciebat alienum se posidere inde lucrum se facturum sperás tardior & segnior in restituendo fieret, quæ ratio non minus urget quando rei alienæ possessionem per seruum,uel filium,quæsiui,quàm si eam p me ipsum quærerẽ, vtroq; enim casu tardior in alieno restituendo redar si lucrum præscriptionis ĩde facturum me spero,quàm essem si id minimè euẽturum scirem,ergo habebit locum capit.possessor.de regulis iuris lib.vj.c.vigilanti,capitu. fina.de præscription.in princip. institu.de vsucapion.l.vnica, C.de vsucapion. transfor.cum simil.nisi dixeris superiorem cõclusionem procedere quando contractus fiebat per procuratorem, uel filium vel seruum ignorante domino uel patre, seruus enim uel filius contrahendo, & possessionem corporalẽ apprehendẽdo ius possessionis naturaliter q̃siuit,l.j.in princip. vbi ex naturali possessione, l. iij.ff.de acquiren.possessi.iure enim naturæ hi sunt integri status,l.quod attinet, ff.de reg.iu. vnde tale ius eis per prius cohærens postea trãsitum facit ad patrem uel dominum, quia penes eos residere nec momento potuit, l.placet, de acquiren.hæredita.l.acquiritur,ff.de acqui rerum domin.nam domino vel patri insciis, uel etiam inuitis acquirerent serui uel filijfamilias,l.seruus vetante,ff.de verborum oblig. per totum institu.per quas perso. nob.acquir. & hac ratione,per alluuionem rei alienæ dominium nobis etiam inuitis,& ignaris acquiritur vel etiam scientibus alienum esse, §.præterea. institu.de rerum diuisio. l.adeo, §.prę terea per alluuionem,ff.de acquirẽ.rerum domi. ergo pari ratione nobis etiam nolentibus acquiri potest ius possessionis per seruũ vel filium, sed quo ad ius præscribendi dubito: dic ergo quòd quandiu ignoraui nomine meo seruum procuratoremve aut filium meum emisse,& possessionem accepisse tandiu, & si sciam illam rem esse alienam tamen cum ignorem me

me eam possidere non possum videri mala fide possidere, cum bona aut mala fides pendeat ex animo nostro, l. penul. C. de euiction. sicque si per eas personas tandiu ignorante me retenta possessio fuit, quòd expleta fuit præscriptio eam rem optimo iure quæsiui.

Cæterum si ante completam præscriptionē cœpi intelligere eam rem me per illas personas possidere, iam scio alienum me possidere, sicq; sum in mala fide, quę etiam superueniens post cœptam præscriptionem nocet de iure canonico, sumq; in mala fide eo, quòd possum, & debeo iubere eas personas eam rem restituere, uel id ipsemet facere debeo. l. semp qui nō prohibet, ff. de reg. iur. l. qui patitur, ff. manda. & quia non sufficit abstinere à malo nisi fiat, quod bonum est, l. si ita stipulatus essem abste, & ibi Bart. ff. de uerb. ob. uide c. lxxxix. nu. 41.

3 Pupillo non nocet tutoris mala fides. Mala † fides tutoris non nocere pupillo tenent Bald. in auth. ad hæc. C. de vsuris Ioannes Imolensis in repet. cap. fina. col. xxix. de præsc. & Franciscus Balbus de præscriptio. in iij. parte iij. partis principa. q. xvj.

4 Pupillus non pōt hēre malam fidem † Sed & ipse pupillus malam fidem habere non potest, quod attinet ad præscriptionem nisi sit doli capax secundum Bald. & Franc. Balbum vbi suprà, & superior sententia probari videtur in l. iij. in sui generalitate, ff. de vsucapio. præsertim iunctis his, quæ diximus, suprà circa definitionem præscriptionis.

5 Malā fidē populus quādo uideatur habere, & qūo purgetur. Et † mala fides singularium personarum de vniuersitate nocet ipsi vniuersitati, sicq; quandiu uiuit aliquis de populo uel collegio uel de vniuersitate qui habuit scientiam rei alienæ, is populus, uniuersitas, collegium nō præscribit, ita Innocentius in capitu. cura, de iure patronatus Bart. in l. post pluribus, in fi. ff. de vsucapion. Franciscus Balbus vbi supra, q. xvij. Petrus Philippus Corne. consi. xxii. videtur in hac consultatione, col. iiii. libr. j. sed illa mala fides purgatur extinctis omnibus iis qui sciērūt, & habuerunt scientiam rei alienæ secundum Innocentium, Bart. & Franciscum Balbum vbi suprà contra Corneum ubi suprà, qui eam purgari illo tempore posse negat motus, per, l. pro ponebatur, ff. de iudic. ubi subrogationis causa semper idem populus esse intelligitur, facit l. si grex, ff. de leg. i. l. grege, ff. de leg. ii. §. si grex, inst. de lega. superior tñ snia q̄ habet oibus saltē extinctis purgari eā malā fidē, ut humanior ita & verior vř, nā etsi p subrogationem unus idēq; populus intelligat, tñ idē quoq; est ī filio q eadē psona cū pře intelligit, l. fi. C. de impu. & tñ patri succedēs iustā ignorantiæ cām censeñ hře, c. is qui in ins, de reg. iu. lib. vi. l. qui in ius. ff. eo. & consequenter olim præscribebat.

CAP. LXXII.

1 *Præscribere an possit missus in possessionem ex causa noxali uel dāni infecti, cum sciret rē illā non esse illius, contra quem decretum fuit interpositum. egregia q.*

2 *Mala fides quando in esse intelligatur.*

3 *Dominium nobis etiam inuitis interdum aufertur.*

4 *Facti appellatione non factum etiam continetur.*

5 *Mala fides nō semper sequitur, & arguitur ex sciētia rei alienæ.*

6 *Dominus rem suam negligens quando uideatur eam pro derelicto habere.*

7 *Intellectus c. 1. de præscrip. contra communem opinionem.*

8 *Intellectus l. sicut, & l. omnes. C. de præscrip. xxx. annorum.*

9 *Intellectus c. fi. de præscription.*

Possidebam seruum alienum bona fide, cuius uerum dominum ego non ignorabam, is seruus ex causa noxali mihi traditus fuit, an cum habeam scientiam rei alienæ eum possem vsucapere quæsium est, ac vehementer cōtrouersum. mouet quæstionem † quòd licet in 1
dubitatum esset vsucapi posse inspecto iure ciuili, l. generaliter, ff. de noxalib. act. tñ iure canonico generaliter definitū est mala fide vsucapi nihil posse, c. vigilanti, & c. fi. de præscr. qđ ius & in foro seculari seruandum esse ait summus pontifex in d. c. fi. sicq; cōis opinio esse vř q missus in possessionē ex cā tam noxali q̄ dāni infecti nō possit præscribere eam rem, quam sciebat esse alienā, non illius contra quē decretū iudicis fuit interpositū, ita tenent Paul. in l. prætoris, in prin. ff. de dam. infec. idq; sequit & ait meritissimè defensum esse eps dissertissimus ciuitatus Rod. in c. possessor, de regu. iur. par. ii. §. ix. nu. 8. Rom. in l. si p errorē, ff. de vsuc. Ale. in l. si finita §. si de uectigalibus, nu. 11. ff. de dāno infec. Imo. in c. fi. de præsc. col. xix. in rep. Idē in l. sequit, §. si niā, nu. 26. de usucap. Pau. in d. §. si de vectigalibus, Paul. in l. iustè pos sidet, ff. de acq. pos. Bar. in l. Pomponius, §. si ins sa, eo. titu. sentit Ang. in l. i. C. de indi. nu. 63.

Præscribere an possit missus in pos. ex cā noxali uel damni infec. cum sciret rem illā nō esse illius cōtra quē directum fuit interpositū ardua. q.

Contrariam partem vt missus in possessionem ex causa siue noxali siue dāni infecti possit rem præscribere, licet sciat eam rē esse non illius contra quem decretum fuit interpositū, sed alterius tenent Gloss. in c. possessor, de reg. iuris in vi. Gloss. in cap. si diligenti, & ibi Antonius nu. 12. de præscriptio. Bal. in l. ii. ff. si ex noxali causa agatur. Idem Baldus in auth. ei qui iurat, col. pen. & ibi Salicetus q. ix. C. de bonis auth.

i auth. iud. pos. Spec. in tit. de secundo decreto, §. iuxta, nu. 8. Abb. nu. 28. in d. c. si diligenti, & ibi Anto. nu. 12. Bald. in l. gñaliter, ff. de noxal. act. in prima lectu. & iterum in lect. ij. estq; cõ munis op. scd̃m Ale. ĩ d. §. si de uectigalib. n. 11.

Quid dicendum? & quidem vr̃ hæc posterior opinio in noxali cã longe verior q̃ cõtraria, p tex. a prum in d. l. gñaliter, & in eo tm̃ qõ erit, an is tex. iure cano. correctus intelligatur quod minimè dicendũ est, non enim seqt̃ habet quis sciam rei alienę, ergo nõ põt præscri-
2 bere, † quinimò sæpe præscribere põt, nec in mala fide esse vr̃; qd̃ primũ apparet in l. si id qd̃ ij. resp. ff. pro derelicto, vbi vxor viro donauit rem suã, sicq; eũ dñm nõ fecit ut p tot. ff. & C. de don. inter uir. & uxo. virq; deinde eam rem mihi scienti vendidit, qui præscribere possum ut tex. ait licet nõ ignorarem eã rem vxoris eẽ neq; ab ea sed ab eius marito cãm hr̃em, ratio est, ut ibi expressim iurecõsoltus ait, quia quasi volente, & cõcedente dña, is maritus vẽdidisse vr̃. Nec ad rem ptinet qd̃ Glo. ibi ait rẽ alienã donasse vxorem, nã illud est diuinare, & pterea est cõtra pscriptionẽ, l. merito in prin. ff. pro soc. & p tot. C. de reb. alien. non alien. & quod intolerabilius est aduersaᷣ palam illi textui in verbo dña. Secundo est tex. in l. si vir, ff. p dona. Tertio l. j. §. si uir, ff. de acq. pos. vbi vir vxori donauit, nec ideo desijt trãsuolare possessio in uxorẽ donatariam, q̃ iustè possidere intelligendũ est. Quarto est tex. in c. j. de pscr. & in c. placuit supra, alleg. vbi ẽt iure cano. ecclesia contra ecclesiã põt ẽr breuit pe pscribere locũ, iusq; qd̃ sciebat esse alienum. Quinto
3 † dñia non sunt de iure naturali primæuo, sed tm̃ de iure gẽt. qd̃ induxit dñiorũ distõnẽ, & sepatiõnẽ, antea. n. oĩa erãt in cõi, l. ex hoc iure ff. de iust. & iu. § ius aũt gẽtiũ, inst. de iur. nat. plenè p Bar. Paul. Ias. & alios in d. l. ex hoc iure diximus ĩ tra. de suc. crea. in pfa. & in §. j. huic aũt iuri gen. lex ciuilis, & derogare põt, & quotidiè derogat, iuxta Gl. cõiter appr. ibi in l. ius ciuile est ff. de iust. & iu. & licet id qd̃ nr̃m est siñ facto nr̃o à nobis auelli ñ dẽat. l. id qd̃ nr̃m, ff. de reg. iur. tñ illud regulare, uerũ ex cã à nobis auferr̃, ẽt iuitis, uel ignoratib. ut in l. itẽ si uerberatũ, §. j. ff. de rei uen. l. Lucius, ff. de euic. Gl. & Bar. in l. Antiochẽsiũ, ff. de priu. cre. Bar. Paul. Ias. & alij i d. l. ex hoc iure, ut ergo ibi auferr̃ nobis inuitis rei nr̃æ dñiũ ex legis ciuilis dispõne & pmissione, nec se itromittit ius canoni. ad hoc ut ablatũ dño reddar̃, cur nõ idẽ erit & in spẽ nr̃a, ubi iustissima cã est vt res nr̃a nobis auferar̃, ne mihi ĩmerenti dãnũ seruus tuus ĩpunè inferat, uel si intullerit nobis resartiar̃, tibi re tua àdẽpta, & in me ad emẽdationem dãni trãslata. Nã & similiter qd si furtum mihi faceres manifestũ, qd si nõ manifestũ, qd deniq; si ui rẽ abripuisses, nõ ne pter ipsius rei substractæ, aut vi ablatæ restõnẽ ẽt tuũ amitteres, & ĩ me trãsferrer̃. s. pœna uel dupli uel quadrupli, §. furtorũ, §. cõceptũ, cũ seq. §. fi. inst. de obli. q̃ ex delicto, in prin. inst. de vi bon. rap. §. quadrupli, & §. dupli, inst. de act. nõne re inuito his casibus rerũ tuarũ dñiũ habeo, te inq̃ iuito iure tã ciuili q̃ cano. in tui pœnã, & punitionẽ ergo similiter, cũ seruus tuus dãnũ mihi, rebusue meis dedit, tu dãnũ sẽtiẽs, seruusq; ille tuus mihi tradet̃, nisi dãnũ emẽdaueris, nec refert abs te an ab alio possideret̃ quo tpe dãnũ dedisset, quinimò ĩspecta legis interpratione nõ vr̃ id dãnũ dño serui cõrigisse sine facto suo, † nã appellatione facti ẽt nõ factũ cõtinet̃, instit. de nup. §. si qua uxor, ĩ fi. dũ ait rectius se facturos si abstinuerint, Gl. & Doct. ĩ l. iij in pr. ff. de ver. obl. Alex. in §. si id qd̃ l. ubi aũt nõ apparet, ff. de uer. obl. Dec. in l. id qd̃ nr̃m, ff. de regul. iur. dñs ergo, q dãnũ uel noxã à seruo suo datã nõ emendar, quasi fecisse vr̃, quo magis serui sui dñio priuet̃. Quid deniq; si seruus meus iusto bello captus aufugerit, ad q; suos reuersus, fuerit inscio me uel inuito? nõne eius dñiũ pdo? Quid similiter si ferã cœpimus, eiusq; dñium q̃siuimus, eaq; custodiã nr̃am euaserit, inq; naturalẽ suã laxitatẽ se recepit, nobis ĩuitis, aut ignorãtibus nõne in his casib. & similib. id statim nr̃m eẽ desinit? l. iij. ff. de acq. re. do. cũ ll. sequen. l. naturalẽ, §. examẽ l. nihil, in pr. ff. de capti §. itẽ ea q̃ ex hostibus inst. de re. di. Quid pterea si seruus meus pditionẽ detegit, nõ ne ĩscio me & ĩuito libertate pmeij loco donar̃, & meus eẽ desinit, l. ij. iij. & iiij. & pro. C. qb. ex cau. serui p pmio liber. accip. Nã et si pr̃ia ptãs res inæstimabilis sit, l. filiusfa. §. scd̃m vulgarẽ. ff. de leg. j. nõne pr̃e obduritiẽ filiũ emancipare cogit̃? l. diuus, ff. si à parẽte qs fuerit manu. id qd̃ accidit in oĩbus ẽt delictis, ĩ qbus pœna bonorũ ĩponit̃. ergo cũ res nr̃a nobis auferr̃, & in aliũ trãsferr̃, ĩterdũ fit ob demeritũ nr̃m, ĩterdũ ob meritũ illius in quẽ trãsferr̃, interdũ ob vtrũq;, ĩterdũ & quarto ob meritũ & fauorem ipsius rei, ob demeritũ nr̃m, ut ĩ d. l. diuus, ob meritum eius in quem transfertur, & ob eius fauorem, ut in d. l. item si verberatum, cum similibus, ob demeritum nostrum & meritum illius in quem transfertur, uel ob eius fauorẽ vt in pœna dupli, quadrupli, & similibus, suprà allegatis, & facit per totum C. & ff. quibus vt indign. ob meritum & fauorem ipsius rei, ut in exemplo, C. quibus ex causis serui pro præmio libertatem accipi. Cum ergo res nostra nobis à lege adimatur interdum culpa

Mala fides quando inducatur.

Dominiũ ui nobis ẽt inuitis auferatur.

4 Facti appellatione nõ factum ẽt continetur.

nostra, interdum sine ea, sed solum ob fauoré ipsius rei, vel eius in quem transfertur, isq; eá possideat, eaq; potiarur, non ignorans alienā fuisse, & à dño inuito vel inscio ablata inque eum translata. Quid mirum, aut nouum est, si idem faciat lex ex cā noxali? & qua ratione potuit lex dñium statim tibi ablatum in me trāsferre, eadem ratione, & longe facilius, aut iustius poterit efficere, ut id dominium trāseat post longam possessionem, & præscriptionem, nam & prælatus, qui non pōt res ecclesiæ alienare, poterit ꝑ negligentiā, & interuentum longi tēporis ecclesiæ nocere, ut eius res præscribant. c. ueniens, de pręscrip. ubi ꝑ Doc. & Decius in d. l. id quod, ff. de reg. iur. facit tex. in c. illud, & c. de quarta, de præscript. ergo vtroq; casu, ex parte legis par potentia est, in auferendo à nobis dñio rerum nostrarum ex causa, nā & eius authoritate nostrum tuemur, aliter. n. non deesset alter fortior vel calidior, qui vi, armis, aut caliditate, uel dolo, rebus nostris potiret. itaq; authoritate legis rerum nr̄arum dominium nobis inuitis, & ignorantibus ex causa pōt, & sepissimè solet auferri. qđ accidit ēt ꝑ modū præscriptionis nō secus, q̄ ꝑ alios modos. siue is qui rem acquirit alienū sciat se possidere, siue ignoret, cum adest cā nō iniusta cōcedendi, ut etiam sciens quis alienum, & possidere, & pręscribere possit, qualis profecto adest in cā noxali quāquidem esset ꝑ iniquum, ut seruus tuus mihi īmerenti, aut rebus meis dānum iniuria daret, idq; impunitum maneret, si ergo is seruus mihi iussu iudicis traditus fuerit, nec dñs, aut qui eum possidebat illum defenderit, satis videntur maluisse seruum abijcere, inq; me transferre, q̄ dāni æstimationem præstare, argu. l. si finita, §. non autem statim, ff. de dā. infec. vbi ꝑ Doct. in simili ꝑ Ias. in l. j. col. fi. C. de ser. fugi. ꝑ eundē in l. naturaliter, §. nihil cōe nu. 84. ff. de acqui. pos. Gloss. in l. si de eo, ibi Paul. & Ale. §. j. eo. titu.

Quod obtinet, si ponimus ex cā noxali conuētum à me fuisse ipsum dñm serui illius, qui dānū dedit, idē si ponimus cōuentū à me fuisse aliū, qui bona fide eū seruū possidebat, & cum iussu iudicis mihi his seruus ꝓ noxia tradereť illđ qdē notū fuisse vero dño, at si pōimus dñm huius rei ignarū, iniquū vr̄, eū re sua ignorātē priuari, meq; eā lucrifarere cū alienā scitē, nā túc & ille īnocēs, & īculpatus dāno afficereť, & ego ipius sciēsq;, mala fide alienū lucrifacerē, sed adhuc idē eē dēt tā iure ciuili ꝑ d. l. gña liter, ff. de noxal. q̄ iure canoni. nā res mea sine peat, id ad detrimētū meū nō alterius spectař debet, siue casu fortuito, siue aliter, l. quæ fortuitis, C. de pig. act. siue ēt dānū alteri dedat, id similiter ad detrimētū dñi illius rei, q̄ dānū dedit spectare debet vsq; ad ualorē ipsius rei, vt ꝑ totū inst. & C. & ff. de noxa. & in tit. si quadrup. paupié. ergo seruus tuus, si mihi dānū dedit, iussuq; iudicis traditus mihi fuit, neq; abste, aut ab alio defendať, æquū est vt meus fiat in emendationē dāni, qđ mihi dedit, neq; tā videor hoc casu turpe, aut ipiū lucrū cū iactura aliena captasse, q̄ iustā dāni illati resartionē, aut emēdationē, ac satisfactionē recepisse, neq; vltro, ad rē alienā accessisse, aut adspirasse videor, sed coactus necessitate qđ amiserā recupandi, & faciēs actū necessitate coactus est pie subueniēdus, l. si fideiussor, §. si necessaria, ff. q sat. cogā. ubi plenè ꝑ Ias. Diuersa cā est illius q à non dño sciens emit rē alienā, is qdē nec vlla necessitate coactus, sed sponte vltro, & impiè ad rē accessit alienā, neq; vllū dānū ante ab re illa sibi, rebus'ue suis illatū fuerat, qđ resarcire curareť, sicq; sciētia rei alienæ in isto casu merito inducit malā fidem, & īpedit præscriptionē, non sic in casu illo, ubi scia rei alienæ, nec est cur inducat malā fidē, aut ꝑ̄scriptionē īpediat, sicq; cessat decisio, rō & mēs, ac sensus d. c. fi. & d. c. vigilanti, de ꝑ̄scr. Nā & in terminis l. si uoluntare, C. de resc. ven. constat q̄ qlq; cōtrahentiū suam conditionē meliorē facere studeat, q̄ eius quo cum contrahit, & adhuc ius canonicum se non intromittit.

Præterea in §. itē ea q̄ ab hostibus, & in §. cū ex aliena, insti. de rer. diui. & in aliis q̄ pluribus cāis cōstat nobis auferri posse, & solere inuitis, & ignorātibus rei nr̄æ dñiū; neq; possidēti īpedimēto esse, qđ sciret illud nr̄m fuisse, & citra factū nr̄m à nobis fortè ignorātibus, aut inuitis abscesisse, qđ plenè diximus in illa q. an actiōes, & alia iura semel ꝑ̄scripta restituerenť dño ex capite ignorātiæ. Denīq; si iustè possidet q anthore prætore possidet, facitq; fructus suos, & īde cōseqť reliquas vtilitates, q̄ à l. bonæ fidei, & iustis possessorib. cōdonatæ fuerūt, quale est, ꝙ faciet fructus suos, & reliqua id genus. l. iustè possidet, ff. de acq. pos. cur nō idem erit in acqsitiōe quoq; ꝓprietatis, cū tā mala fides, & scia rei alienæ eēt in fructuū acqsitiōe q̄ in acqsitiōe ꝓprietatis, & eadē æqtatis rō militaret eadēq; rō peccari vitādi adesset ī denegāda fructuū acqsitiōe ei, q sciret alienū se possidere, q̄ militat in ipsius ꝓprietatis acqsitione: verū utrūq; lex positiua iustissimè admisit ex cā ꝑ̄ceden. q̄ nō arguit vllā huius possessoris turpitudinē, licet sciens alienū possideat. sicq; nec ī pc̄tō eē iure qs dixerit, & cōseqť cessat rō nō mō potissima, sed ēt vnica, qua nitiť ius canonicū, qđq; exp̄ssa est in d. c. vigilāti, & ī d. c. fi. de ꝑ̄scr. ut disseruimus ī loco supra cita.

In sum

In summa quis negabit quin iuste is missus in possessionem ex causa noxali rem illam possideat? nisi iniutius uellis uti is ius suum deserat, & abijciatur contra text. cum Gloss. in l. ut uim. ff. de iust. & iure, ubi omnes, sed ut exordium capiat præscriptio nihil aliud desideratur nisi quòd initium posidendi non sit iniustum, l. cum hæres. ff. de diuers. & tempor. & licet iure canonico desideretur, ut etiā postea ante impletam præscriptionem non superueniat mala fides. d. c. si. tamen hic ponimus pro constanti nō superuenisse, sed progressum pos-

5 Mala fides nō necessario sequitur ex scientia rei alienæ

sidendi tam iustum esse q̃ initium, ergo, &c. †ergo rectissimè & opportunè dictum fuit ab Angelo in l. j. nu. 63. C. de indi. non esse bonam consequentiam habeo scientiam rei alienę, ergo uideor habere malā fidē, & præscribere uetor, quòd si diceris cur improbè nō curasti, ut citaret uerus dominus illius serui qui tibi noxam dedit, forte enim si rescirent, dānum resarciret, seruumq; suum recuperaret, respondeam improbum, aut malæ fidei non posse uideri eum, qui illius serui bonæ fidei possessorē interpellatum uoluit, non etiam uerum dominum, quia lex eum ad hoc obligauit nō ultra, & iustissimum sufficiensq; esse præsumitur, quod lege cautum fuit, ut plene per Tiraquel. de utroq; tetra, in præfatione, n. 75. si enim ad tot ambages, & laboriosas diligentias me lex obligaret, forte essent q̃ plures, qui maluissent ius suū missum facere, & abijcere, q̃ tot labores subire, totq; molestias ferre, argu l. quia poterat. ff. ad Trebell. sicq; cessat illa ratio, quòd res inter alios acta, &c. ut per totum, C. res inter alios acta, nam hic legi positiuæ sat fuisse uisum fuit, quòd res ageretur inter me, qui damnum passus fuit, & possessorem iustum illius serui damnum dantis, nec exegit, præterea, ut etiam notum fieret uero domino. Hæc autem omnia iura & rationes ex æquo militant in eo, qui missus fuit in possessionem ex causa damni infecti, sicq; erit idem ius, ut in sui generalitate probant plures leges, l. prætoris, in princ. l. his, l. si finita. §. si de uectigalibus, ff. de damno infecto, elegans tex. in d. l. si finita §. non autem statim† ubi dominus rem suam quasi pro derelicto habuisse uidetur, cum cauere noluit, aut non curauit, sicq; quasi res suæ dominium ei concessisse qui in possessionem missus fuit, licèt per quanti temporis cursum dominus rem suam pro derelicto habuisse uideatur, non tam lege definitum, quàm iudicis arbitrio relictum uideatur, ut est communis opinio quam tenent Gloss. & communiter Doctores ibi, estq; communis opinio secundum Ias. qui eā sequitur in l. j. col. fi. C. de seruis fug.

6 Dominus rem suam negligens quādo eā pro derelicto habuisse uideat.

Idem in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. posse. nu. 84. Gloss. Paulus & Alex. in l. si de eo, §. j. eod. tit. pro nobis bonus text. in l. locorum, & in l. qui agros. C. de omni agro deserto, lib. xj.

In summa cùm quis a lege punitur nihil opus est consensu ipsius puniti, siue ob culpam, ut in prin. & ferè per totum instit. de oblig. ex quasi delicto, puniatur, siue etiam puniatur ob dolum, ut in furto & similibus, ut probatur in l. j. & ij. ff. de legibus, l. j. ff. de iust. & iu. diximus plene in tract. de successi. creati. §. xxx. ad fin. Cum ergo in terminis, d. l. generaliter, ff. de noxalibus act. & in toto illo tit. & C. & instit. eod. tit. dominus puniatur per culpā serui, uel si non punitur, saltem dānum sentiat, quid opus est domini consensu? certe nihil: nam & similiter aliquando filius punitur ob culpam patris, l. quisquis, per totam. C. ad leg. Iuli. mag. licèt regulariter contra per totum. C. ne filius pro patre per totum, ne uxor pro marito, & l. si quis in suo, §. legis, ubi Doct. C. de inof. tes. & in quibus casibus, lex dum te punire uellet, tuum tibi adimere uoluit, & in me transferre, neq; tibi prodest ignorasse, uel consensum non pręstitisse, neque mihi obest scientia rei alienę, quia nouum non est ut lex dum unum punire, alterum uerò præmio afficere uellet, res suas punito auferat, & in illum transferat ex toto uel ex parte, quale est in eo qui fecit manifestum in tacitum fideicommissum, & similia.

Et id mihi uidetur probari, in c. j. de præscrip. & in c. placuit, xvj. q. iij. & in d. l. locorū, & in d. l. qui agros. C. de omni agro deserto, lib. xj. ubi episcopus si est negligens circa fidei catholicæ doctrinam disserendam, & alter episcopus forte uicinus operam dedit huic rei, tunc breui tempore quasi pręscriptione ius episcopi negligentis transfit in alterum diligentem. Et agricola qui agrum reipublicæ nō colebat, quasi præscriptione a iure, quòd ibi habebat, submouetur biennio, idq; ius transfertur in alterum agricolam, uicinum fortè, qui illum agrum excolebat, & curabat, & cum ista iuris ademptio & translatio contingat nō tam ex causa præscriptionis, quàm ex causa punitionis minime opus est consensu puniti, ut dixi in loco supra citato, minimeq; nocet, q̃ is in quem trāsfertur ea res præmij loco sciat olim fuisse alienam, & is quidem uidetur ad dicta iura longe verior sensus, & intellectus, quā eorum, qui aiunt illud contingere quasi ex tacito consensu uel illius episcopi damnum passi, vel illius agricolę damnum passi.

†Nam & si indubitatum fuisset dictum episcopum, illumve agricolam, suam diœcesim, Int. ll. c. j. de præsc. contra cō munem.

agrum'ue suum deserere noluisse, quia fortè id ita protestati fuerũt, adhuc tñ ea præscriptio, vel ea ademptio & translatio locũ haberet, vt patet aperte ex generalitate mente; & sensu illorum iurium. Vnde quod Doctores communiter sentiũt, ut testatur dissertissimus Couarru. vbi suprà. §. xj. nume. 8. versi. hanc vero præscriptionem, nempe in d. c. fi. speciale esse fauore fidei catholicæ, ut ibi cum mala fide, vel cũ scientia rei alienæ præscriptio procedat, sane longe suspectum est, quòd regulare potius sit; vbi non tam de præscriptione, quàm de punitione agitur, & ea iuris tam ademptio quàm translatio magis, per punitionis quàm per præscriptionis interuentum, contigisse videtur. Sicq; uidebis vt intelligendum sit quod scribit Bar. in d. l. qui agros, & Ias. insti. de acti. nu. 72. §. omniũ. Quinimo tam longe abest, vt acquisitioni quæ fit in terminis d. c. j. de præscrip. obsit sciẽtia iuris alieni, quòd potius prodest, & iuuat, nam cũ illa acquisitio, quę à lege inducitur per modum ademptionis, & translationis, ac punitionis, quia adimitur Episcopo negligenti, & transfertur in alterum Episcopum gnauum pium ac strenuum, fiat in pręmium unius, & pœnam alterius, expedit reipublicæ manifestũ esse huiusmodi rem, quo magis alij metu pœnarum, alij pręmiorum exhortatione boni fiant, arg. l. j. ff. de iust. & iure. Præterea cũ talis iuris translatio fiat à lege quasi in pręmiũ diligentiæ illius, scientia hac in re non nocet, sed iuuat arg. l. ij. ff. de condit. & demon.

8 Ex quibus † non minus vtiliter quàm nouè
Intell. l. si- videt inferri ac colligi valere leges ciuiles defi
cut, & l. o- nientes iurium ac debitorum pręscriptiones
mnes. C. etiam à scientibus & sic cũ scientia iuris alie-
de præscr. ni valere arg. l. omnes, & l. sicut in rem. C. de
triginta annorum. præscrip. triginta annorum. † iunctò d. c. fi. de
9 præscrip. nam si sola culpa domini illius rei iu-
Intell. l. si. ris'ue de cuius præscriptione agit pręebet pos-
de præscri. sessori vel quasi possessori illius rei etiam scienti iustam causam præscribendi iuxta d. c. j. d. l. locorum. d. l. qui agros, & in culpa ignauiæ est ille qui rem suam uel ius suum per longissimũ tempus negligit, inq; punitionem huius culpę à lege fit illius rei iuris'ue translatio in possessorem vel quasi, ergo illius acquisitio iusta & legitima videbitur, nec est cur malam fidẽ habere dicatur, nõ magis quàm in omnibus speciebus suprà relatis in quibus diximus dominium rei inuito aut ignaro domino in alterũ transferri. Quid dicendum? & sanè longe distat vtrum culpa domini illius rei vel iuris de cuius præscriptione agitur esset punibilis an verò impunita, priore casu non est nouum aut iniquum ut ille re sua priuetur, quę in alterum transferatur etiã scientem, nec per hoc in mala fide esse videtur, meritoq; illius peccantis hoc fit, cæterum quòd rem meam neglexerim vel culpa non est, vel saltem punibilis non est, inspecta legis censura, quia mihi tantum rebus'ue meis nocui & præterea nemini. nec dubiũ est quin res meas possim prodigere eisq; vti & abuti l. sed & si lege. §. cõsuluit. ff. de pet. here. ibi, dum re sua se abuti putant, l. j. §. & magis verbo prodegit. ff. si quid in fraudem patro. l. in re mãdata. C. mand. Meritò ergo licet culpa commissa circa rem meam sine ullo omnino alicuius nocumento aut læsione non efficiat quo magis res mea à sciẽte præscribatur ut d. c. fi. tamen commissa circa ius meum aut circa rem meam cum ecclesiæ vel reipublicæ læsione efficit vt etiam à sciente id ius meum acquiri aut pręscribi possit, quasi isto casu iustior sit legis punitio quàm superiore casu foret, ita pcedit d. c. j. d. l. qui agros. d. l. locorum, estq; non minus noua quàm vera & vtilis istorum iurium concordia inspecta iuris canonici interpretatione, nam de iure ciuili ex alio forte capite etiam in terminis d. l. sicut. & d. l. omnes procederet pręscriptio, nempe quòd lex ciuilis post tantam creditoris negligentiam & taciturnitatem pręsumat debiti remissionem tacitamq; concessionem quam interdum etiã per vnius tantum anni taciturnitatem præsu-
mit † vt. §. fi. inst. de iniur. quo casu nullus vnq̃ 10
dubitauit qn legitima esset acquisitio & præ- Intell. §. fi.
scriptio ex parte iniuriantis vtcunque ius iniu inst. de in-
riam passi minimè ignoraret, nec per hoc ma iur.
lam fidem videretur habere. Et licet regulariter suum ius iactare aut remittere nullus præsumatur. l. cum de indebito. ff. de probatio. fallit tamen ratione temporis prætereuntis, interdum breuioris vt. d. §. fi. interdum lõgioris vt d. l. sicut. & d. l. omnes. & cum illius creditoris qui per triginta annos tacuit, animus soli Deo notus sit, & pterea nemini, tam iusta est præsumptio legis ciuilis suspicantis creditorẽ ius suum remisisse aut pro derelicto habuisse vel neglegisse, quàm præsumptio legis canonicę aliud interpretantis, sicq; istarum legũ iurium'ue neutrum poterit alterum iustè incusare, nam vnusquisque abundat in sensu suo variæq; sunt opiniones legum latorum & aliorum. l. quia poterat, ff. ad Trebellia. Bal. in l. nõ omnium, & in l. de quibus, col. x. ff. de legib. fusè per Andræam Tiraquell. de vtroque retra. in præfat. num. 75. fallit quando creditor erat ignarus. nam tunc nõ poterit videri ius suum remisisse l. mater decedens, ff. de inoffic. testa. sicq; hoc casu uideretur standum esse iuri canonico vt d. c. fina. nisi & hoc casu velis stare generalitati.

generalitati iuris ciuilis, & d.l.ſicut.d.l.oẽs, easque hoc colore defendere ac tueri, ꝙ poſt tam lõgiſsimũ tẽpus denegeť creditori litis ingreſſus & probãdi facultas propter ſuſpicionẽ falſitatis & machinationis, quæ facile ueteribus in rebus fieri ſolet, & quia is qui poſt tantum tempus conuenitur forte iam pſoluerat, licet poſt tantũ tempus probare ſolutionẽ nequeat, & hoc plus placet, (quod tamẽ dic ut plenius, infra.c.incip.actio pſonalis) qđ tñ procederet ſolum in foro contentioſo ciuili nõ ſic in foro conſcientiæ, is enim recidit in illud præceptũ iuris naturalis & diuini quod ſuadet ne alteri facias qđ tibi nõ uis, & ſuſpicio falſitatis ceſſat quo ad hunc qui huius rei notitiã certã habet.

Alia plura fundamenta ad iuſtificationem eorum omnium quæ hoc capite continentur collige ex c.pcedẽti qđ incipit quo ad ſextũ.

C A P. L X X I I I.

1 *Intellectus l.neque fructuarium, C.de uſufru.*
2 *Hæres quod defunctus mala fide poſsidebat, an longo tempore præſcribat, egregia quæſtio.*
3 *Mala fides authoris an noceat ſucceſſori uniuerſali.*
4 *Intellectus, l.cũ hæres.ff.de diuer. & tẽp. & præſc.*
5 *Mala etiam fide à defuncto poſſeſſum an hæres præſcribat longo tempore contra communem.*
6 *Mala fides incidens poſt cœptam à defuncto præſcriptionem non impedit, quin hæres eam poßit perficere, etiam ſi uelit uti acceßione temporis defuncti, contra communem.*
7 *Mala fides authoris an impediat præſcribi eandem rem ab hærede, ardua pugna.*
8 *Præſcriptio triginta annorum iure. ff. erat tamen cognita.*
9 *Mala fides impedit præſcriptionem triginta annorum iure canonico, & ciuili, quod obtinet in uera mala fide, aliud in ficta.*
10 *Intellectus nouus, l.cum hæres.ff.de diuer. & temp. præſcrip.*
11 *Intell.l.neque fructuarium, C.de uſufru.*
12 *Noſtrum quando pro derelicto uideamur habere.*
13 *Malæ fidei uitium poteſt purgari*
14 *Præſcriptio de iure canonico, ſi eſt annorum triginta procedit, ſi hæres ſit in bona fide, licet defunctus fuiſſet, malæ fidei poſſeſſor cum communi contra alteram communem. Idem de iure ciuili, cum communi, contra alterã communem.*
15 *Præſcriptio triginta annorum in perſona hæredis non magis iuſtificatur ex cõfectione inuentarij, quàm ſi illud non confeciſſet, contra Alex. Iaſ. Felin. Balb.*
16 *Præſcriptio tam impeditur ex uno uitio, quàm ex multis, cum quibuſdam, contra alios.*
17 *Mala fides defuncti hæredi non nocet, quo ad rem non quaſi hæreditariam apprehenſam.*
18 *Mala fides non poteſt non eſſe præſumpta contra Doctores.*
19 *Error iuris non inducit malam fidem. contra Doct.*
20 *Mala fides ficta quando noceat.*
21 *Mala fides authoris an noceat ſucceſſori in dignitate.*

Vidam † fundum præcario poſſidebat, & deceſsit, eius hæres eundem fundũ ignorans alienum, & ſic bona fide per annos triginta poſſedit, quæritur an præſcripſerit? quod negat Pau. in l.neq; fructuarium, nu. ij. C.de uſuf. & refert ſe ita conſuluiſſe, ne tunc de illa lege meminiſſe, cuius legis uerba ita habẽt, neq; fructuariũ ad obtinendam proprietatẽ rerũ, quarũ uſum fructũ habet, neq; ſucceſſores eius ex ea cauſa tenẽtes, ulla tẽporis præſcriptio munit, ſed, cũ uſuſfr. finiať morte. §. finitur, inſti. de uſufru. l. antiquitas. C.eod. & l.corruptionẽ, ibid. uidebatur illius fructuarij ſucceſſores poſſe præſcribere annis triginta, tũ quia iam nõ ex ea cauſa ſcilicet uſuſfru. qui morte erat extinctus, poſsidebant, ſed ex noua cauſa, ſcilicet tit. pro hærede, q legitimus eſt ad præſcribendũ, p totũ, ff. & C. pro herede, tũ etiã quia in pſcriptione longiſsimi tẽporis titulus neceſſarius non eſt de iure ciuili, ut in l.ſicut, & in l.omnes. C.de præſcrip. triginta annorũ, ubi tradũt cõiter tã Gloſſatores, q̃ reliqui, neq; etiã de iure canonico, ſi modo adſit bona fides, ut tradunt cõiter Doct. in c.fi. & in c.uigilãti, de præſc. Huic obiectioni, quã Paul. præſenſit, ubi ſupra, nullũ reſpõſum dedit, licet ita tranſeat uictus illius legis authoritate, perperã, ut nobis uideť, intellectæ, & ſane cõtrariũ ibi ſentiũt, Alberi. & Odofred. dũ tex. illũ quatenus loq de ſucceſſoribus fructuarij, intelligũt, in quibus caſibus uſufru. tranſit ad heredes, ut in l.antiqtas, cũ ibi notatis, C.de uſufr. iſq; intellectus neceſſarius eſt, quia tex. loquiť qñ hæredes fructuarij ex eadẽ cauſa poſsidebãt, & ſic ex cauſa uſuſfru. quod cõtingere nõ poterat niſi cũ uſuſfructus ad hæredes tranſiſſet, uñ in terminis illius legis, licet idẽ Pau. Caſt. ibi neget currere præſcriptionem annorũ triginta, tñ idẽ Alberi. & Odofr. in contrariũ inclinant, qđ noiatim etiã ſequunť. Iacobus But. Bal. Salice. & alij cõiter ibi poſt Accurſiũ ibi, in Gl. fi. quod & ſentit Fulgoſ. dũ ait ex eadem cauſa poſsidẽtes hæredes fructuarij pſcribere nõ poſſe, ſignificãs ex alia cauſa poſſe. Vñ eum is, qui in ius ſuccedit alterius, iuſtã ignorantiæ cauſam cenſeatur habere, c.is qui in ius, de regulis iur. in ſexto, lege, qui in ius, ff. eod.

1 Intel. l. neque fructuarium, C. de uſufru.

2 Hæres qđ defunctus mala fide poſſidebat, an lõgo tempore præſcribat egregia quæſtio.

3

3 eod.†cumq; titulus pro hærede sit sufficiens
caula ad præscribendum, sequitur hæredē fru
ctuarij, si sit bonæ fidei quod in dubio præsu-
mitur) posse usucapere etiam longo tempore,
si uellit à se inchoare præscriptionem, idq; nō
solum iure canonico, vt uoluit Bar. in l. cum hę
res, ff. de diuers. præscrip. sed etiam iure ciuili,
ut dd. ll. licet Bar. vbi suprà contrarium respon
surū verosimilius sit, quòd si nollit à se inchoa
re præscriptionem, sed malit uti accessione tē
poris, quo possederat defunctus, tunc annis tri
ginta opus est, & ita procedat Glossæ opinio, &
Odofr. Iacobi Buttig. Alberici Bald. Salicet. &
aliorum communiter qui eam sequūtur in d.
l. neq; fructuarium.

Mala fides authoris an noceat successori vniuersali, noua opi.

4 Neq; ad rem pertinet† l. cum hæres, suprà al
legata ex qua Doctores suprà allegati falso opi
nabantur malam fidem anthoris nocere hære
di eius quo minus præscriberet, nam illud pro
cedit in triennali tantū usucapione & in præ-
scriptione longi temporis, vt opportunè volue
runt Iacob. de Arena & Albe. ibi exponendo
primum respōsum illius text. in uerb. alienum
scilicet mobile, & intelligendo secundum re-
sponsum in re soli, & sic in præscriptione lōgi
temporis, ut ita differat secundum responsum
à primo, & aliquid ei addat. Cæterum quin in
terminis illius tex. præscriptio longissimi tem
poris procederet, & prodesset hęredi, neq; tex.
ille negat, neq; negare poterat, cum illo tem-
pore inuenta nondum esset, neq; dubitandum
est, quin currat, vt in l. sicut, & in l. omnes, & in
l. male agitur. C. de præscr. xxx. annorum, & in
auth. malæ fidei, C. de long. temp. pręscrip. ergo
cum hæres & defunctus una eademq; persona
repntentur, auth. de iureiur. à moti. præst. §. j.
& in prin. inst. de stip. seruorum, mala fides au-
thoris hæredi iure. fforum. nocebat in præscri-
ptionibus, eo iure inuentis, puta in triennali
usucapione & in p̄sc. longi temporis, ita proce
debat d. l. cum hæres l. fi. C. cō. de usuc. d. l. ne-
que fructuarium l. vitia. C. de acqui. poss. quod
procedebat quando hæres uolebat uti acces-
sione temporis quo possederat defunctus, nam
si propter illam repręsentationem & unitatem
personarum, vti gaudereq; uolebat accessio-
ne temporis, consequens erat, ut eadem ratio-
ne, is hæres præscriptionem à defuncto male
cęptam, uel potius nondum cæptam perficere,
aut implere non posset, non magis quàm si re
uera unus idemq; homo forent. Verum cum
is hæres vult à se inchoare præscriptionem, ni
5 hil sibi impedimento est, †nam inutilis posses-
sio defuncti non potest hæredi magis nocere,
quàm si nulla omnino foret, arg. l. vnicæ. in pr.
C. de rei vxoriæ actio. quod uerissimum puto,

Intell. l. cū hæres. ff. de diuer. & temp. præsc.

Præscribit longo temp. hæres rem à

licet Glo. Odofr. Alberi. Bald. Butrig. & Salice.
in d. l. neq; fructuarium, & alij ibi communi-
ter, dum simpliciter transeunt cum illa Gloss.
contrarium uiderentur uelle, intelligentes so-
lam. xxx. annorum præscriptionem in termi-
nis illius legis locum habituram.† Verū secū- 6
dum nos. xxx. annorum præscriptio tunc tantū
necessaria hæredi fructuarij foret, cum ipse vel
let uti accessione temporis, quo defunctus pos
sederat, quo casu teneo cum illis, eam. xxx. an-
norum præscriptionem procedere iure ciuili,
& etiam canonico malaq; fides authoris hære
di non nocere, si is habeat bonam fidem, & si-
mus in præscriptione. xxx. annorum, quod pro
batur ratione, nam. xxx. annis etiam cum ma-
la fide procedebat pręscriptio d. l. sicut d. l. ma
le agitur d. auth. malę fidei. Sed iure canonico
id immutatum non reperitur, nisi ubi præscri-
bens esset in peccato, quia haberet scientiam
rei alienæ, sed is hæres de quo agimus non ha
bebat scientiam rei alienæ, nec erat in pecca-
to, ergo in eo, hac in re, iure canonico nihil est
immutatum.

defuncto mala fide possessam cum quibusdā cōtra cōem.

Præscriptio. xxx. annorum contingit quādo defunctus cœpit bo. fi. posside re, deinde incidit in malam fidem & decessit, quo casu hęres perficit præsc etiā si vellet uti accesss. tēporis defuncti cōtra cōem.

7 Defunctus† rem mala fide possidebat, hæ-
res eandem rem titulo hæreditario. xxx. annis
possedit, quæritur an possit præscribere? & cō
munis sententia habet præscriptionem cessa-
re, quod uariè intelligitur, primum quòd non
sit locus præscriptioni ordinariæ longi tempo
ris. Deinde quòd nec sit locus præscriptioni
longissimi temporis, tertio quòd id procedat
de iure tam canonico quàm ciuili, postremò
quòd procedat etiam si hæres uellit incipere
à se præscriptionem, nec postulet uti se acces-
sione illius temporis, quo defunctus possede-
rat, hanc cōclusionem sic declaratā tenuerunt
Abbas in cap. ij. col. ij. de præscrip. Idem in c.
si diligenti, & ibi Anto. & Felin. col. viij. eo. tit.
Balbus de præscrip. ij. par. iij. partis princ. q. xij.
qui pluries hanc dicit communem opinionē,
hanc sequitur & dicit communem opinionē
Ias. in l. Pomponius. §. cum quis, num. 22. ff. de
acquir. possessio. ubi eandem sequuntur Alex.
& Vincent. l. de Hercul. & Ioan. Crotus, & ibi
Alex. num. 21. ait se sæpius consuluisse pro hac
opinione & quòd est ęquior, quàm opinio cō-
traria, & hanc opinionem tenent alij quàm-
plures tam consulentes quàm legentes, quos
referunt Ias. Balb. & Felin. ubi suprà & Socin.
consi. cciij. rem arduam lib. ij. Francus in c. cū
quis, de reg. iur. in vj. Sicq; sunt quatuor com-
munes assertiones, quas & uidentur tenere,
quos retulimus in q. præcedenti, & Andr. Ti-
raquell. qui alios allegat de præscrip. in princi-
pio. Gloss. ij.

Præscribere an possit hæres bo. fi. quādo defunctus erat malę fidei possessor. ardua pugna.

Cōtrariam partem, ut de iure canonico in
hoc

hoc casu non esset præscriptio triginta annorum, tenēt Dinus in c.possessor, nu.xlij. de reg. iuris in vj.Bar.in l.cū hæres.ff.de diuer.& tēpo. præscript. Aegidius Bellamera. in c.uigilanti, nu.xxxij.de præscrip.sequitur & dicit communem opinionem.Socinus consi.ccij. capiendo primum,col.iij.lib.ij.& Corn.consi.cccciiij.rem arduam, nu.17.lib.iij.Cinus,& Bar.in l.a nuitia.C.de acq.pos. Bal.in l.nihil.C. pro hærede, Bal.in l. eum qui.§.in hac. ff.de puplic. Idem Bal.in l.si ego.§.partus, eod.tit.& ibi Angelus, Imola in l. sequit, §.hæres,ff.de usucap. sentit Paulus in d.l.Pomponius.§.cum quis, Alexan. cōsi.c.nu.7. lib.j. & ibi Carolus Molineus, Idē Alex.consi.xxxix.lib.ij.nu.2. Glo. in c.cū quis de reg.iur.lib.vj.Aret.& Crot. in d.§.cum quis, Paul.consi.lxxxi.nu.12.lib.ij. & idē cons. cclviij. eod.lib. Idem in l.ij.C.de fruct.& liti.rep.& alij quos allegat Tiraquel.ubi supra. Quinimo ét de iure ciuili is hęres per annos triginta posset præscribere,ut tenēt fere omnes illi, quos modo retulimus tenere, ut de iure canonico præscriberet, & Corneus ubi supra, & Socinus in d.consi.ccij.col.iij.lib.ij.incipit capiendo primum consultationis articulum,ubi in ij.col.in fi.& in col.iij.bis firmat hanc esse communem opinionem.Bal,in d.l.nihil,sentit Bar.in d.§.cū quis.Bal.in d.§.in hac. Idem Bal.in d.§.partus. Ioan.Andreæ in regula cum quis,de regu.iur. in vj.Alex.consi.xxxix.lib.ij. Idem Alex.consil. cx.lib.j.nu.7. & ibi Carolus Moli. Paulus, cōs. lxxxj.lib.ij.Idē consi.cclviij.eod.lib. Idē Paul. in l.ij.C.de fruct.& litium ex pen. & alij quos allegat Tiraquel.ubi supra.

Quid dicendum? & sane quòd hæc præscriptio triginta annorum habeat locum de iure ciuili,licet defunctus malam fidem haberet,si quidem hæres a se uelit inchoare præscriptionem uidetur, primum per l. sicut,l. omnes,l.si quis emptionis,l.cum notissimi.C.de præscrip. triginta annorum, in quibus iuribus traditur possessionem triginta annorū procedere, nec exigi,ut titulus adsit,aut bona fides, sed ex solo tēporis cursu procedere,& aliter existimantibus,ea iura sunt longe præter earum intentionem restringenda. deinde hic adest titulus pro hærede,id quod aliàs prodesse, & sufficere solet, per totū. ff.& C.pro hærede, ergo longe iustior præscriptio erit hic, quàm in terminis d.l.sicut,cum similibusq; & consequenter longe facilius admittenda.

8 Neq; † ad rem pertinet tex. in l.cum hæres, ff.de diuer.& temp. præscrip. in qua iacet nititurq; unum fundamentū tenentiū contrariū, quia iure ff“orum quo iure illa lex facta est,præscriptio triginta annorum non erat inuenta: hæc est uera & cōis opinio, quā tenent Glo. & cōiter Doct.in prin.inst.de perper.& temp.act. Glo.& Doct.in l. Iulianus,in pr.ff. ex qbus causis maiores,Glo.& Doct. in l.qui occidit.§.sed an.ff.de leg. Aquil.Alex.in l.Pomponius,§.cum quis.ff.de acq.poss.nu.21.& ibi Ias.nu.22.Felinus in c.de quarta,n.34.de præsc. Bar. in l.6.in fi.ff.rē rarā haberi.Pinelus, C.de bonis mater, in auth.nisi tricennale,in prin.Balbus de præscrip.ij.par.iij.partis principalis,q.xij.nu.12.Socinus consi.cciij.lib.ij.col.ij.in fi.Couarru.in c. possessor,de regu.iur.in vj.par.ij.§ ix.num.4.ergo quod ibi dicitur cessare præscriptionem in persona hæredis propter malam fidem defuncti,intelligitur de præscriptione ordinaria longi temporis,quæ tunc urgebat, & inuēta erat, non de præscriptione triginta annorum quæ tunc non erat in rerū natura, queq; postea inuenta fuit, ad oēs angustias tollēdas, oēsq; defectus supplēdos, oiaq; uitia purganda,& oēm occasionem, quæ præscriptioni impedimento esse posset,excludendā, nec dubium est alienū esse a mēte & sententia legumlatorum, ut mala fides uera ipsius hæredis, quæ iure ciuili sibi non obesset ad hanc præscriptionem,d.l.sicut, cum conc.supra allegatis,ea ficta & descendēs in personam hæredis noceat, contra omnem rationem,& contra l.filio quem pater,ff.de lib. & posthum.

Præscrip. 30. annorum, iure ff.incogni ta cū cōi.

9 Neq; † quemq̄ mouere debet,quòd hodie iure canonico quod etiam in foro ciuili seruatē, mala fides noceat etiam in præscriptione triginta annorum,nā illud in mala fide uera,certa & indubitata, non sic in ficta mala fide, ut est uera & communis opinio, quā tenent Glo. in l.tutor qui repertorium, ff. de admi. tutorum.Paulus in l.nunquam ,in prin.ff.de usucap. Alex.in d.§.cum quis,col.vij.ubi Ias. nu.23. cū seq.Bar.in l.sed si lege.§.de eo,ff.de peti.hæred. Antonius in c.si diligenti, de foro comper.Soci.consil.cciij.lib.ij.col.iij. incipit primū consultationis articulum.Couarru. in c.possessor, de reg.iur.in vj.par.ij. §.ix. num.6. ergo in hac specie obesse non pōt ea mala fides defuncti, cum simus in præscriptione triginta annorum cui impedimento non est,inspecto iure ciuili mala fides etiam aperta,& uera, nec inspecto iure canonico ficta mala fides, qualis est illa, descendit de defuncto ad hæredē,† quòd si dixeris dictā legē cū hæres,niti in repræsentatione,quasi defunctus & hæres reputentur, inspecta legis dispositione,una eadēq; persona, unde ut ipse defunctus si uiueret præscribere non posit de iure canonico propter suam malam fidem,sic neq; hæres,qui eum repræsentat. sed respondere possumus eam repræsentationem procedere

Præscr. cū mala fi.nō procedit etiam per annos 30. iure tā canonico quàm ciuili cū cōi quod uerū in uera mala fi de aliud in ficta.

10 Intel. nouus, l. cū hæres. ff. de diuer. & tempo. præscrip.

procedere quo ad actiones personales, l.j. C.si certum peta.l.j.l.pro hæreditarijs, C.de hære. actio.l.j.§.si hæres.ff.ad Treb.non sic quoad vitia personalia,ut in l.vnica.C.ex delictis defunctorum ĩquātum hær.Nec d.l.cũ hæres, ait hæredē,quoad malā fidē repræsentare defunctũ, sed solũ ait,hæredē,q̃a succedit ĩ vniuersũ ius defuncti,eodē iure quo vti debere,vnde si uelit perficere præscriptionē ab illo cęptam nō poterit,non magis quàm ille posset,nam si ille vtiliter præscribere cępisset,tunc & hæres præscriberet,sed cum ille nōdum præscriptionem inchoasset, neq; iste quidem inchoare poterit, ne diuerso iure utatur,quàm defunctus uteretur,contra l.ij.§.ex his,ff.de uerb.obliga.ergo constat ex superioribus non nocere decisionē illius tex.qui loquitur in præscriptione longi temporis tantum,non etiā longissimi, in qua præscriptione nec loquutus fuit,nec loqui poterat,cum inuenta nondum esset.Non quoque obest ratio illius tex.dum ait cum hęres in ius omne defuncti succedit,ignorantia sua defuncti vitia non excludit,nam palam fatemur uitium defuncti non purgari per ignorantiam hæredis,sed hic quidem necesse non est, vt purgetur,cum præscriptio hæc ex persona hæredis initium capiat,& progressum & consumationem. Non quoq; obest altera ratio quòd in fine illius legis subijcitur,dum ait (cũ exordium rei bonæ fidei ratio non tueatur)nam agnoscimus ingenuè,quòd in exordio possessionis à defuncto appræhensæ bona fides non interfuit,& ideo tempus quo defunctus possedit tanquàm inutile & uitiosum abiectum & remotum uolumus, ut à persona hæredis bonam fidem habentis exordium & progressum & finem ac perfectionem capiat præscriptio. Sensus ergo illius tex.reuera tam in decisione quàm in rationibus ibi insertis non pertinet ad nostrum casum.

11 Ad l.neq; vsufructuarium, C.de usufr.resp. quòd quandiu hęres fructuarij possederit nomine proprietarij tandiu cessabit incipere vsucapere,nō quidem tam ex defectu bonæ fidei quàm ex defectu possessionis, quia cum alterius nomine in possessione sum, tunc non ego, sed ille uidetur possidere, & in hac ciuili possessione nititur & consistit vsucapio.l.j.§.per seruum qui in fuga,ff.de acquir.possess. Quinimò in d.l.neq; usumfructuarium tenent Glo. & alij non cessare præscriptionem triginta annorũ,si forrè p malignationē fructuarius vellet īteruertere dñi possessionē, sibiq; vi retinere.

Intel.l. neque fructuarium. C.de vsuf.

Ad l.cum in plures,in fine principij ff.locati,ubi hæres,coloni,q̃uis colonus non sit,dicitur dño non sibi possidere, resp.quòd ibi cessaret præscriptio ex defectu possessionis.Pręterea,vt ibi declarant Glo. & Doct.illud procedit ante apprehensam per hæredem hæreditatis possessionem, nā postquàm hæres illius rei possessionē tanq̃ hæreditarię apprehēdisset,iā sibi ipsi nō etiam proprietario possidere videret,nisi in quibus casibus recōduxisse,tacitè videret,quinimò & tunc si cessaret p̃scriptio,id descenderet ex defectu possessionis, & bonæ fidei,non solius bonæ fidei.

Deniq; nō obest q̧ hęres teneat exornare cōsciam defuncti c.fi.de sepulturis,quia,vt ait Socin.in d.cōs.ccxij.col.iij.lib.ij.cũ primũ rei p̃scriptionē pfecit,sicq; eius dñium quæsiuit,iā euanuit & cessabit obligatio restitutiōis, sicq; cōscia defuncti exonerata fuit.Præterea qđ semel factũ est infectũ esse nō pōt l.in bello.§.factæ.ff.de capti.sicq; pctm̃ à defuncto semel cōmissum infectũ facere hęres nō potuit.Ad restitutionē aũt rei p̃scriptæ defunctus nō tenetur, quia ipse nec eius dñiũ abstulit vero dño, nec ēt cępit eā pręscribere,sed demũ post mortem illius & aditā & hęreditatē,& apprehēsam possessionē ab hærede initiũ cępit p̃scriptio,& p̃gressum & cōsumationē,†sicq; p longi tpis raciturnitatē ipsemet dñs eā rē abiecisse vr̃, aut alienasse,Glos.in l.si de eo.§.j.vbi Paul.Alex.& alij,ff.de acqui.poss.Ias.in l.naturaliter.§.nihil cōe,nu.84.ff.eo.tit.Idē Ial.in l.j col.fi.C.de seruis fugi.ergo iā quasi accedere vr̃ dñi volũtas, †sicq; oīs mala fides,omneq; vitiũ præcedēs, l.si fur.in pr.& §.j.ff.de vsucap.l.si id qđ ij resp. ibi quasi uolēte & cōcedēte dña,ff.pro de relī. in simili ĩ § fi.inst.de iniur.l.filio quē, ff.de lib. & posth.Tene ergo has duas cōclusiones; quæ vtrũ à plerisq; approbent,an à plerisq; improbentur,mihi quidē incertũ est.†Prima q̧ mala fides defuncti nō nocet hæredi in p̃scrip.xxx. annorũ inspecto iure ciuili. Altera q̧ nō nocet etiā ĩspecto iure canonico,si in vtroq; casu hæres à se ĩchoauit p̃scr.& adde qđ dicā inf.n.22.

12 Nostrum qñ pro de reli. uideamur habere.

13 Malæ fi. vitium pōt purgari.

14 Pręsc.xxx. annorum procedit iure canonico si hæres est in bo.fi.licet defunctus non esset cum communi contra aliam cōem idē de iure ci. cum cōi cōtra aliā communem.

Retēta tñ op. existimantiũ malā fidē defuncti nocere hæredi in p̃scrip.xxx.annorũ tā iure canonico q̃ ciuili licet à se velit inchoare p̃scrip.eā limitat Alex.ĩ d.§.cũ quis,n.21.& Ias. col.pe.Feli.in c.si diligenti,nu.6.de p̃scr.Balb. vbi suprà d.q.xij.vt nō procedat qñ hæres fecit inuētariũ,quo casu nō pōt teneri vltra vires hęreditarias,l.fi.in pr.& p totā.C.de iur.delib.ergo si is hæres,qui oēm forte substātiā hæreditariam effudit in solutione debitorũ hæreditariorũ,tenentur præterea istā rē restituere, cuius p̃scriptio ex ipsiusmet hæredis p̃sona exordiũ,progressum & finē cępit,iā inquit teneret vltra vires hæreditarias,contra d.l.fi.sed sanè istorũ collectio parum circũspecta est, etenim d.l.fi.

15 Pręsc.xxx. annorum in persona hære-

di, nō magis iustificat ex confeſſione inuētarii quā ſi illud nō cōfeciſſet, contra Feli. Alexan. Iaſ. Balb.

d.l.ſi.hoc vnum proſpectum voluit, ne hæres, q inuentarium faceret, damno afficeret, non aūt ut lucrum præterea cōſequeret, ſed hæres iſte ut eam rem in hæreditate reperijſſet; eáq; quaſi hæreditariam apprehendiſſet ponimus pro conſtanti, ergo ēt ſi eam reſtituat cum reliqs rebus, & bonis, q̄ verè hr̄ditaria erāt, nullo dāno afficieī, non magis, q̄ ſi cogereī reſtituere eam rem, q̄ defunctus depoſitā, commodatam pignotive datā habebat. Preterea, quid ſi amplæ erant defuncti facultates, ut ēt poſt huius rei reſtōnē multa hæredi ſupeſſent? Iam quidem adhuc reſtituere teneretur, & ſi inuentarium fuiſſet. Preterea quid ad exonerationem animæ defuncti q hæreditas ſit locuples, nec ne, q́ve fiat inuentarium nec ne, tene ergo nihil referre ſecerit hęres inuentarium, nec ne.

16 Et† ſimiliter nihil referre utrū defunctus, q mala fide poſſidebat, tit. haberet, nec ne, nā cū ſolū vitium malæ fidei ſufficiat ad impediendā præſcr. in pſona hæredis, qui ſucceſſit defuncto mala fide poſſidenti, tam impedita erit p̄ſcriptio cum defunctus malæ fidei poſſeſſor titulum haberet, q̄ cum non haberet, ita Pau. in d. conſi. lxxxj. nu. 12. lib. ii. Idem Pau. conſi. cclviii. eo. lib. Crot. in d. §. cum quis Couar. vbi ſupra, §. ix. n. 5. licet Paulus ſibi contrarius oppoſitū reſponderit & nō recte in cōſ. clviii. libr. ii.

Præſc tam impeditur ex pluribꝰ uitijs cū multis cōtra quoſdam.

17 Illud † aūt ab vtriuſq; partis fautoribus ſine controuerſia receprū eſt, ut ſi is hæres rē à defuncto mala fide poſſeſſam cœpiſſet, non quidem tanq̄ hæreditariam, aut in hæreditate inuentam, ſed eam cepiſſet de manu alterius tertii, tunc vſucaperē poſſet, non ſecus q̄ ſi ab defuncto mala fide poſſeſſa nunq̄ fuiſſet, p l. an vitium, §. fi. ff. de diuerſ. & tempo. præſcr. nam q hæres defuncti perſonā repræſentet, id verſet quoad ea quę ad hæreditatem ſpectant, non ſic in ea re, quæ nec re uera hæreditaria erat, nec in hæreditate inuenta. ita renēt cōiter Docto. in d. §. cum quis ubi Aret. & Iaſ. col. antepe. Balb. in d. q. xii. ad fi. Alexand. conſi. clxxxi. libr. 1. Idem Alex. in d. §. cum quis. & epiſcopus Couar. ubi ſupra.

Hæredi nō nocet mala fides defuncti quō ad rē non quaſi hæreditariā apprehenſam, cum cōi.

18 Deniq; illud quoq; receptiſſimum eſt † q ſi defunctus fuit in mala fide non uera, ſed ficta vel præſumpta, tunc hæres poſſet præſcribere à ſe ipſo incipiens præſcriptionē, nō aliter atque ſi defunctus eā rē mala fide non poſſediſſet, ita tenet Glo. in l. tutor rerum, ff. de admin. tutorum, Pau. in l. nunquàm, in pri. ff. de vſuc. Alex. in d. l. Pomponius, §. cum quis nu. 22. Couar. ubi ſuprà. Iaſ. in d. §. cū quis. Sed ſanè qd̄ aiūt referre ſit ne p̄ſumpta mala fides, an vera, & certa, ſuſpecta nobis vī, q̄a mala fides cuiuſq; inuiſibilis eſt, Deoq́; ſoli nota, ſicq́; p̄ſūpta tm̄ eē pōt. † Præterea q Ale. ibi exēplū ponit in hr̄de, q p errorē iuris poſſideret, putās tit. cauſamq́; poſſidēdi fuiſſe iuſtā, q̄ re uera iniuſta erat, veluti ſi emit à pupillo ſine tutoris authoritate iuxtà, l. ii. §. ſi à pupillo, ff. p emp. Id qdem exēplū indubitatū eſt, nā ille nō dr̄ malā fidem hr̄e, ut iā docuimus, ſed ex d̄fectu ti. idest cāæ lrimæ ceſſat p̄ſcriptio: nec. n. error iuris īducit malā fidē, aut in iuſtā facit poſſeſſionē, l. ſi id qd̄ ff. p dereli. l. ſi vir, ff. p dona. l. fi. ff. p legato l. i. §. ii uir, ff. de ac. po. ergo qd̄ in hoc exēplo aiūt hæredem poſſe à ſe incipe præſcriptionē: verū eſt, qd̄ aūt ſecuti, & icauti exiſtimāt defunctū eo caſu fuiſſe in mala fide verū nō eſt. In sūma, licet d̄fūctus hr̄et malā fidē, ſicq́; eius primus hr̄s vſucape n̄ poſſet p d. l. cū hr̄s, tn̄ ſi is primus hr̄s deceſsit hr̄de relicto, is ſecūdus hr̄s vſucape poſſet, quaſi hr̄s hr̄dis mei meus hæres non videaī, quo ad impediendā hanc præſcri: ſicq́; ceſſet, l. fi. C. de hær. inſt. † uel q̄a vt ficta mala fides defuncti nō nocet hęredis, ut iā edocuimus, ita & vera mala fides dfuncti non noceat hæredi hæredis, quia primus hæres eſſe vr̄, in ficta tm̄ mala fide, q̄ ex cā repreſentationis ī eū tranſuolauit deſcendens ab primo defuncto, q fuerat in vera mala fide. ita Cro. in d. §. cū qs, ad fi. ubi Iaſ. col. pe. ad prin. & Coua. ubi ſupra facit tex. egregius, quē nullus alleg. in d. l. ſi id qd̄ ff. p dereli. vbi vxor marito rē ſuā donauit ſicq́; non valuit donatio, virq́; aut ſciebat rem donatā adhuc vxoris pmanere, ſicq́; alienā eē, aut ſcire debebat, & à marito ſciēs emi, adhuc tn̄ nō videor malā fidē hr̄e, & poſſum præſcribeī cogita tn̄. Poſtremò † iſthæc mala fides authoris nō nocet ſucceſſori ēt ſingulari in dignitate c. cura, de iurepa. rō, q̄a is nō ab prædeceſſore cām habuiſſe videī, ſed à ſt piore, qui beneficiū cōfert, ita Gl. in c. cura, de iurepatr. per tex. ibi vbi cōiter Doct. Glo. in c. quia v. de iudi. Glo. & cōiter Doc. in c. de quarta, de pręſcr. Iaſ. in l. Pomponius, §. cum quis, col. fi. in fin. ff. de acquir. poſ.

mala fides non pōt non eſſe præſumpta cōtra doc.

19 Error iuris nō inducit malam fidem cōtra doc.

20 mala fides ficta quando noceat

21 mala fides authoris an noceat ſucceſſori in dignitate.

In ſumma quo ad illam fortem rationem quòd de iure canonico hæres teneatur exonerare conſcientiam defuncti vltra dicta ſupra, numero. 11. adde apertas euaſiones, nā ut aliud ē hoīem naſci aliud poſtea mori, ita aliud eſt quærere an præſcriptio ſemel nata effectaque fuerit, aliud an poſtea res ſic præſcripta ad conſcientiam defuncti exonerandam reſtituenda ſit, licet enim fateremur reſtituendam eſſe adhuc tamen verum eſſet præſcriptionem ſemel contigiſſe, ut interim omittam non bene ſequi reſtitui rem, ergo exoneratur conſcientia defuncti, quid enim ſi modo res longè deterior facta eſt, certè per eius

restõnem non esset exonerata conscientia defuncti, quid cur sum si lõge melior facta est, ex pensis fortè hæredis per sumptuosa fortè ædificia super addita, aut per sumptuosas picturas, & similia, quæ abradi, & separari nequeunt, nõ ne tunc hæredem talem rem restituere si cogeres in iustissimũ, & inhumanum esset, ergo longè iustius est & iuris menti ac sniæ proximius non solum rem semel iureq; præscriptam fuisse, sed ẽt irreuocabiliter præscriptã apud hæredem p mansuram, diuersamq; longè cãm fore ea exoneratio conscĩæ defuncti, de qua apud iudicem agi uel poterit, uel nõ poterit vt in similiait egregius tex. in l. Titius, in fi. in pr. ff. de lib. & post. ibi, apud indicẽ agi oportere.

CAP. LXXIIII.

1 *Male fidei superuentus post completam præscriptionem non nocet ingens pugna.*

2 *Nostrum nobis sine facto nostro non raro ex legis dispositione adimitur.*

3 *Præscriptum heres debitum soluere iussus, restituere non tenetur.*

4 *Præscripta actione personali cum bona fide, obligatio naturalis si qua superest inutilis est quo ad effectum iuris ciuilis.*

5 *Conscientiæ in foro liber est, qui actionem personalem præscripsit cum bona fide.*

6 *Præscripta actione personali, obligatio natu. si qua superest, non proderit ut super eam posit fieri nouatio, cum rõi contra alteram cõem. nec proderit ut ei posset accedere fideiussor cũ cõi, contra alteram communem.*

7 *Actio personalis præscribitur de iure canonico cũ bona fide & cum mala fide non præscriberetur etiam de iure ciuili.*

8 *Mala fides facilius præsumitur de iure cano. quàm de iure ciuili*

I post † completã præscriptionẽ, q̃ quis bona fide pfecit, superueniat mala fides, nõ teneẽ qs tẽ præscriptã restituere, ita ait esse cõem op. Theologorũ Ange. in l. j. n. 59. C. de iud. Im. in c. fi. n. 30. de rescr. Abb. in c. vigilãti, n. 6. ubi Feli. n. 11. e. ti. & hãc opi. cõem esse firmat ibi Feli. eandẽ dicit cõem opi. esse legistarũ, & cano. Imo. ubi suprà qđ & firmat Ang. ubi sup. & ẽt Abb. in d. c. vigilanti, Gl. & Collec. in c. fi. e. Inn. in c. cura, de iure pat. Aegi. in d. c. vigilãti, Bal. consi. cccxv. lib. iij. Tho. qđli. xij. art. iiij. Cõradus de cõtractib. q. xv. cõcl. iij. & iiij. Dec. in c. j. n. 18. de cõst. Bal. de præsc. in ij. par. iij. pt. pri. q. ix. vbi hãc dicit cõem qđ & firmat Coua. i c.

1 Præscriptione pfecta superuẽtus malæ fidei nõ nocet cũ cõi cõtra aliã cõem

possessor, de reg. iur. pt. iij. §. ij. q plures allegat. Cõtrariã op. ut pscribẽs restituere teneaẽ dicit esse cõem Theologorũ, Io. Bãchel. in breuiario sexti in regula possessor, in fi. q. de reg. iur. p Alcia. de quinq; pedũ præsc. n. 33. & nu. 50. ubi hãc opi. affirmatiuã, ut restituer teneaẽ, veriorẽ esse multis uerbis cõtendit, Ant. in d. c. vigilãti, de pscr. Bar. in extrau. ad repr. i uer. denunciationẽ, Io. And. in d. c. possessor, de reg. iu. in vj. sũma Rosella in uerb. præscr. & alij q̃plures Theologorũ relati p Ang. vbi sup. & Com. cõs. cclj. in hac cõsulta. n. 4. lib. iij. qui plures alios alle. hãc op. tenẽtes, Sed primã opi. tenẽt diuus Tho. qđlib. xij. & qđlib. xxv. Scotus in iiij. sen. dis. xv. Ant. Flo. in ii. par. prin. ti. i. c. vii. diuus Bernar. lib. de euang. æterno, ser. xxxvii. c. i. & iterũ, c. iii. & iiii. & Adria. in suis q. And. Tira. de præsc. §. j. Gl. ii. ad fi. qui plures allegat. Mouenẽ qđ id, qđ nr̃m est, sine facto nr̃o à nobis auelli nõ possit, l. id qđ nr̃m, ff. de reg. iur. & iniuriũ est alterũ alterius iactura locupletari. c. locupletari, de reg. iur. in vi. l. iure naturæ, de reg. iur. l. nã hoc, de cõd. ind. ff. ergo qui post cõpletã pscri. cœpit hr̃e sciam rei alien. q̃ licet mõ sua sit, nõ aliena, tñ antea aliena erat, & à ptãte dñi citra nllũ eius factũ, aut vulñtatẽ euasit, abscessitq; ab eius dñio, q ergo inq̃ uorit illũ hãc iniuriã pati, & læsionẽ, uel passus fuisse vr̃, ut eã resarcire teneaẽ, ne cõtra æquitatẽ naturalẽ durescat, arg. l. ut uim, ff. de iust. & iu. cum ibi nota. nec memini me legisse aliquẽ huic rationi ex integro satisfacientẽ, vñ q̃ ab aliis tradunẽ omissis defendendo cõem sent. q̃ uerissimã opinamur sciẽdũ est inspectis principiis iuris naturalis oĩa esse cõia, dico & loquor de pdiis, fundis, & similibus, natura. n. isthęc hominibus exhibuit vtenda tantum, nõ etiam vsurpanda, ut plenè docent Pau. in rep. l. ex hoc iure, ff. de iust. & iure, unde Ouid. sic ait.

Omne solum forti patria est, ut piscibus æquor,

Sentit enim nullos hominũ habere in solo dominium, non magis quàm pisces in ęquore, sed usum tantum communem. & Vergilius.

Ante Iouem nulli subigebant arua coloni.

Qua de re plenè differuimus in tract. de succ. crea. in pfatione, & §. i. Sed iure gen. qđ hac in re à naturali declinat, dñia fuerũt distincta, d. l. ex hoc iure. istud aũt ius gẽtiũ ex cã possunt & solẽt leges, & principes immutare aliqua ex parte & disponere, ut dñiũ nr̃m, nobis inscits, uel ẽt inuitis, auferaẽ, l. Itẽ si uerberatũ, §. i. ff. de rei uen. tradũt Bar. Pau. Ias. & alii in d. l. ex hoc iure, Dec. in l. id qđ nr̃m, de reg. iu. ibi nouissimi diximus. & nos in d. §. 1. in tra. de succ. crea. ergo ex cã publicæ trãq̃litatis, quæ summopere expedit rei publicæ, ne rerum dñia in

2 Nostrum nobis inuitis quãdo auferatur.

in cer-

incerto sint, inductum fuit, vt id quod nostrũ fuit, licet regulariter sine facto nostro à nobis auelli non possit, tamen possit ex causa vsucapionis, quæ propter bonum publicum inducta fuit, ne rerum dominia in incerto essent. l.j.ff. de vsucap. nam cum ei cuius rei præscripta est, eius dominium contigeret per concessionem legis positiuæ, non enim mero iure naturę, ita quoq; dominium ab eo discedere potuit per dispositionem alterius iuris positiui. Et vt, propter gentium tranquillitatem, dominiorum distinctio, contra ius naturæ primæuum, permissa fuit, ita quoque & propter eandem tranquillitaté ista vsucapionis acquisitio permissa est. Nec est nouum vt quod nostrum est nobis inuitis aut ignorantibus abscedat, nam & idem contingit in d.§. item si uerberatum, & idem cõtingit in terminis.l.ij.& iij.§.fi. & l. naturalem.§.examen, ff.de acqui. rerum dominio. & in l. adeo.§. ferè cum pluribus sequ.§. §.ff. de acqui. rerum domio. & in §.feræ, cum pluribus. §§.seq. vsque ad finem tituli illius inst. de rerũ diuis. Quinimo quod isto modo à nobis abscessit nobis postea non restituitur, vt d.§. examen, & d.l.ij.& iij.ff. de acqui. rerũ dominiq; qa vt lex nobis dispẽsauit & permisit ex causa publicæ tranquillitatis, vt illud proprium & peculiare non in communi haberemus, ita eadẽ lex ex causa eiusdẽ publicæ tranquillitatis induxit, ut postq̃ diu res nostra ab alio posideret, sua fieret, nostraq; esse desineret, ne post longam & quietam possess. inquietaremur, & hæc ratio militat etiam in rebus mobilibus, & se mouentibus, & iuribus, quæ licet per legem nostra fiant, & regulariter sine facto nostro à nobis non abscedant, tamen sępè expedit vt sine facto nostro à nobis abscedãt, inq; alium migrent. Ergo omnia quæ inspecto iure naturæ primæuo communia esse debebant, iure positiuo permissum est, vt cuiusque in particulari propria esse possint, optimus tex. in l.fi.C. de long.temp. præscrip. eodemq; positiuo iure datum est, vt quemadmodum propter publicam trãquilitaté admissum fuit, vt propriũ nostrũ aliquid esset, & in communi esse desineret, ita quoque propter publicam tranquilitaté quod proprium meum erat eadem lege positiua desinit, etiam me inscio vel inuiro, esse meum. parem enim potestatem lex habuit in dando, & in adimendo. l. quidam referunt. ff. de iure codicil. ergo si rem tuam pręscripsi, tibi dicenti cur improbe impieq; retines quod meũ antea erat, replicabo cur tu quoq; retinere vis, quod antea alterius erat. legis enim authoritate & quod antea alterius erat in te translatum fuit, & eiusdem legis authoritate postquàm in te translatum fuit rursus in me migrauit. Neque ad rem pertinet quòd inscio te migrallet, nã & in quàmpluribus alijs casibus dominiũ ignorantes amittimus, quod alijs lex applicuit. nec ideo magis nobis restituit, q̃ si per contractum & volu atem nostram à nobis abscessisset, sicq; ei cuius res ita præscripta est dicere possemus eum non tam suũ videri amisisse, quàm alienum redidisse, sicq; nullam iniuriam iullisse, vt in simili per tex. in l. filio quem, ff. de lib. & posth. † Vnde hęres iussus à testatore omnia debita persoluere non tenetur ad debitum à testatore pręscriptum, ita Bar. in l. legaui, ff. de lib. lega. & in l. quibus diebus.§. dominus. ff. de condi. & demonst. Bal. in l. id quod pauperibus. C. de Episc. & cler. & in l. si creditori, ff. de leg.j. & in sua disput. incip. statuto cauetur Ioannes Imol. in c.fi. col. xxxvij. de præscrip. Andręas Tiraquell. de præscrip.§.j. Glo.ij in fi. 3 Pręscriptũ hæres debitũ soluere iussus restituere nõ tenet.

Debebam † tibi decem actione personali, ea per prætetitionem legitimi temporis bona fide præscripsi, an obligatio naturalis extincta sit, vehementer & sæpissimè cõtrouersum fuit, qua in re Bar. in l.fi.ff. rem ratam haberi tener naturalem obligationem non extingui quidẽ mero iure. per §. sed naturalia inst. de iure natur. l. omnes populi, ff. de iust. & iu. l. eas causas, ff. de cap. dimi. l. iura sanguinis, & quæ ibi late per Decium, & nouiores. ff. de reg. iur. tamen eius effectus ait adnihilum reducitur & eneruatur, Idem Bar. in extrauag. ad repri. ver. per denunciationem, sequitur & dicit esse cõmunem opinionẽ Ioan. Crotus in l. nemo potest. ff. de lega.j. nu.52. sequitur etiam & dicit cum Bar. esse communem opin. Imol. in c.fi. de pręscrip. nu.31. vbi subdit, quòd Bal. dum in auth. adhæc. C. de vsuris nu.8. dixit in cõtrarium se habere communem opinionem verum non dixit, & cum Bar. tenet Ang. in rep. l.j. num.61. C. de iudi. & Felin. in c. ad aures, col. ij. de pręscr. Balb. de præscript. in.ij. par. iij. par. prin. q.x. ubi cum Bar. ait esse cõem opinionẽ quamuis ipse ibi & rursus in.j. par. princ. q.v. & q.vj videatur tenere contrarium & etiam Andræ. Tiraquell. de præscrip.§.j. Glo.ij. ad finem. 4 Pręscripta actio personali cũ bona fide oblig nat. quæ super est inefficax ẽ quo ad effect⁹ legis ciuilis cũ cõi cõtra alterã cõem.

Contrariã sententiam vt nec tollatur obligatio naturalis, nec eius effectus, tenet & dicit cõitet teneri Bal. in d. auth. adhæc, C. de usuris nu.8. quod & defendunt nonnulli scribentium relati p Balbũ vbi suprà. Monentur quia nihil tã iuri naturæ, naturaliq; æquitati cõuenit, q̃ cõuentionẽ, pactorũq; obseruatio, fideiq; præstitæ inuiolata exhibitio. l.j.ff. de cõsti. pecu. l.j. ff. de pact. l. non minorem, C. de transact. c.j. de pact. Sed lex ciuilis ciuilia quidẽ iura perimere aut mutare potuit, naturalia vero non vtiq; §.

sed naturalia, inst. de iure naturali. l. eas causas ff. de cap. dimi. l. iura sanguinis, ff. de reg. iur. ergo qui conuenit mecū vt decem daret post annos triginta, etiā si forte præscripsit debitum, quia erat in bona fide pobliuionē vel aliā ratione. l. sicut, & l. oēs. C. de præsc. xxx. annorum. tñ à sola obligatione ciuili, & coactione quam leges illę perimere potuerunt liberatus videbit, non quidē ab obligatione naturali, quā leges illæ perimere nequibant. manet ergo integra naturalis obligatio, quæ legibus ciuilibus subdita non est. Verum huic argumento facile satisfaciemus, nam vt lex ciuilis potuit ciuilia iura perimere, ciuilemq; actionem vel obligationē, ita quoq; potuit obligationē naturalem enudare, & expilare ab illis effectibus & iuribus, quos illi obligationi accōmodauit, quosq; à lege naturali fortita nō fuit, sed tñ à lege positiua, nā quòd obligatio naturalis pariat exceptionē, §. præterea, inst. de excep. l. iuris gentiū. § quinimo. §. si paciscatur. ff. de pact. q ipsa possit nouari, l. j. ff. de nouati. §. præterea, inst. quib. mod. tollitur oblig. quòd obligationi naturali possit accedere fideiussor, §. j. inst. de fideiusso. quòd ipsa vtilis sit & oriatur, cū alteri stipulamur Glo. cōiter approbata p Bar. Alex. Ias. & alios ibi in l. stipulatio ista. §. alteri, ff. de verb. oblig. ist hæc omnia & alia multa similia, effectus sicut, qbus obligatio naturalis à lege quidem ciuili positiua, non item à lege naturali, cōdonata fuit, hosq; effectus lex positiua ei adimere potuit, c. omnis res, de reg. iur. l. nihil tā naturale, ff. de reg. iur. l. fi. ff. de acceptil. ergo rectissimè & scitissimè dixerūt Bar. & alij suprà memorati per pręscriptionē eneruari obligationem naturalem, enudari expilariq; ab omnibus suis effectibus, quia eos effectus intelligebant huic obligationi, legem ciuilem nō naturalem cōdonasse, & accommodasse, quæ intelligenda sunt, quo ad forum contentiosum, tam ciuile quàm canonicum. † In foro vero, 5 Conscientiæ in foro an teneamur i casu de quo hic. quod aiunt, animæ vel conscientiæ dubitari posset, an adhuc ille qui præscripsit teneatur, & per denuntionem euangelicā exigatur, & quidem, si ea obligatio non descendebat ex contractu per eū inito, sed forte hereditaria erat, ipseq; ex contractu defuncti conueniebatur, seq; exceptione præscriptionis tegebat, & tuebatur, expeditum est liberum esse etiam in foro pœnitentiali, quia quòd hæredes teneantur ad soluenda debita defunctorum pro portionibus hęreditarijs representantes quo ad illas portiones personas ipsorum defunctorum. l. j. C. de hæred. act. l. pto hæreditarijs. eodem l. j. C. si certum petatur. l. j. §. si hæres. ff. ad Trebell. id sanè ex lege ciuili, non etiam naturali descendit, ex dispositioneq; legis ciuilis, quę huius obligationis, & actionis præscriptionem induxit cessabit. Quòd si ex proprio contractu is conueniretur, ad cuius inuiolatam obseruationem iure naturæ tenetur, tunc magis dubium, sed adhuc idem defendi potest. nam leges fiunt & factæ regulariter pręsumuntur propter bonū publicum, c. erit autem lex. iiij. dist. in l. j. & ij. ff. de legibus. plenè per Andræ. Tiraquell. de vtroque retract. in pręfat. num. 75. quòd maximè verum est in hac præscriptione. l. j. ff. de vsucapio. not. in l. ius ciuile, ff. de iust. & iure. expedit enim reipublicæ, etiam principaliter, ne lites excitentur, vtq; excitatæ breui finiantur, ut tradunt communiter Doctores in l. nemo potest. ff. de lega. j. per Bar. Alex. & alios in simili in l. Seius & Augerius. ff. ad leg. falci. vbi huic rei negant priuatorum conuentione posse derogari, nec dubium est quin, si post annos triginta liceret debitum petere, lites plures excitarentur, aliæ verò longioris essent uitæ, quàm par est. quod malum à republica exulare conducibile & pium est. huicq; tam vtili legis traditioni, tamq; ad publicam tranquillitatem spectanti, priuatos homines acquiescere sanctissimum est. capitulo secundo de maior. & obedi. per Bartol. & alios in l. fi. quis pro eo. ff. de fideiussor. in simili. Ergo prætextu peccati uitandi non debet admitti huius legis positiuæ transgressio, quæ maximè pertinuit ad reipublicæ tranquilitatem, litesq; uitandas, & alia quamplurima mala, quæ inde oriuntur, & multorum peccatorum calumniarumque occasio esset contrarium admittere. id autem recipit distinctionem, ut infrà dicā, nam simpliciter verum non esset.

Ex superioribus infertur contra eam opinionem quam Baldus communem dixerat 6 Præscripta actione p sonali as. ob. quę su pereſt nō prodest ad nouationem cum cōi contra alterā cōmunē nec prodest ad fideiussio nē cū cōi cōtra aliā cōem nec etiā pdest ad exceptionē cū cōi contra aliā cōem. † quòd præscripta actione personali obligario naturalis si qua adhuc remanet non prodērit ad nouationem. Secundo quòd non proderit adhoc quòd ei accedat fideiussor. Tertio quòd non pariet exceptionem, quæ omnia nominatim collegit & tenuit Crotus vbi suprà. & sunt ex mente Angeli ubi suprà, & etiam Imolæ & aliorum, quos diximus tenuisse hāc obligationem naturalem inutilem reddi. & uide in simili per Iasonin l. si non sortem, in princip. ff. de conditio. indebiti. & quæ plenè diximus in tract. de succes. crea. libro iij. ad finem.

Denique mirandum est unde tanta inter Doctores uarietas, cum omnes in duobus conueniant, primum quòd actionum præscriptio cum mala fide de iure ciuili hodie nō magis procedat q̄ de iure canonico. Alterum quòd

quòd cũ bona fide procederet actionum præ-
7 scriptio non solũ de iure ciuili, sed etiã de iu-
re canonico, inde deducentes ꝗ ſi debebã tibi
centum ex contractu procuratoris mei quem
ignorabam, possum xxx. annis istud debitum
præscribere etiam de iure canonico, id quod
tenent Antonius Butrius & Panormitanus,
columna quinta, in capitu. fina. de præscript.
Balbus in dict. quęstione. x. Ioannes Imolen-
sis in l. sequitur. §. si uiã. ff. de usucap. estq; cõis
opinio. † Quid dicendũ? & sane uarietas inde
defluxit quòd quãdo sciebam me debere licet
creditor taceret per annos xxx. adhuc tamen
8 ius canonicũ interpretatur me esse in mala fi
de non secus quàm si rem corporalẽ alienam
scienter possiderem triginta annis dño uero
tacente, nã adhuc malã fidem interpretatur,
per d. c. fi. licet ille forte bonã fidẽ habere pos-
set, ueluti si putabat dominum id permittere,
uel ius suũ remittere, aut rem suam possiden-
ti cõcessam uelle, nã & si uerare in dubio quiſ-
que prę sumat, l. qui uas. ff. de furtis, præsuma-
turq; nolle iactare suũ, l. cũ de indebito. ff. de
proba. tamen interdum possessor iuste existi-
mat dominũ permissurum, & tunc neq; in rei
mobilis alienæ possessione cõmittitur furtũ,
neq; inest mala fides si ea immobilis sit, ut no-
tatur p oẽs in §. j. inst. de obl. quæ ex deli. Mala
enim aut bona fides soli Deo certa esse põt, &
prętereà nemini cum ex animo pendeat, sicq;
coniecturis statur, l. pe. C. de euictio. Cæterum
ius ciuile etiã si sciã me debere uel etiã si sciã
alienam rem corp. me possidere, uel nõ præ-
sumit malã fidẽ, uel interpretatur qđ durauit
per longũ tantum tẽpus x. uel xx. annorum, at
si postea alij multi anni pręthereãt usq; ad xxx.
annorũ metã, tũc ius ciuile interpretatur me
opinionẽ mutasse cogitareq; cępisse dominũ
aut creditorẽ ius suum negligere, aut remit-
tere, uel cõcedere. sicq; cœpisse me bonã fidem
habere uitiumq; malæ fidei præteritæ purgari
ut ueriorẽ & receptiorẽ opinionẽ esse (multis
tñ repugnantibus) diximus uel post longissi-
mum tempus ius ciuile uoluit ius nostrũ con-
summi & perire (id qđ potuit, nã sub legũ po-
testate ius dominiumq; rerũ nostrarũ esse su-
pra, c. lxxij. ostendimus) sicq; in tali iure uel re
potiorem esse causam possidentis, non secus ꝙ̃
in re quæ à uero dño ꝓ derelicto habita esset,
cuiusq; denuo eam occupantis melior condi-
tio esset, l. j. & ij. & per totum. ff. pro dereli. l. na
turalem. §. examen, l. j. & l. iij. §. fin. ff. de acquir.
rerum domin. §. fere, instit. de rerum diuisio.
nec nouum est ut quod nostrum ex culpa no-
stra, uel etiam sine ea nobis a lege adimatur
inque alium transferatur, nec ille per hoc di-
citur malam fidem habere, ut plene supra,
c. lxxij. & de succ. crea. §. x. num. 655. scripsimus
ergo ex his uel alijs cõsiderationibus post lon
gissimũ tempus lex ciuilis uoluit plenissimã
securitatẽ contingere siue debitori siue rẽ alie
nam possidenti, & si obijciatur eum non po-
tuisse cum mala fide conditionem suã melio-
rem facere, replicabimus incertum esse utrum
ille bonam an malam fidem haberet, & nõ mi-
nus possibile esse eum habere bonam fidem ꝙ̃
malam, nec huius rei probationem admitten
dam cum sit omnino incerta, eiusq; tuitionẽ
in foro cõtentioso legẽ suscepisse, ergo pro eo
iudicandum in foro contentioso ciuili, præser
tim cum bona fides orta etiam ex iniusta cau-
sa sufficiat. Gloss. app. in l. j. C. ubi causa status,
estq; communis opinio ut dixi. De iure autẽ
canonico contentioso contra eum iudicandũ
est per d. c. fi. de præscrip. In foro aũt conscien
tiæ quid respondendum sit pendet magna ex
parte ab animo ipsius, nã si ipse erat conscien
tius se debere uel se rem alienã possidere, sed
habebat iustã uel probabilẽ causam suspican-
di creditores ius suum remittere uel domi-
num rem suam negligere aut ei cõcedere uel-
le tutus erit, idem si id suspicandi nullã cau-
sam iustam habebat, si tamen re uera id ita
quamuis per stultitiam credebat, arg. l. quia po
terat. ff. ad Trebell. & quia ut diximus bona fi
des orta etiã ex iniusta causa sufficit ut dixi,
quòd si ipse nec iustè, nec iniustè credebat do
minum permissurum, sed putabat eum dole-
re ex iuris sui detentione adhuc idem siqui-
dem re uera id procedebat ex domini uolun-
tate, possum enim quem inuitum & ignoran
tem rei uel iuris mei dominum facere, licet
ipse postea repudiare possit, l. cum pater. §. sur
do. ff. de legatis secundo, l. à Tirio. ff. de furtis.
§. interdum, institut. de rerum diui. l. adeo. §. in
terdum. ff. de acquirend. rerum domi. Cæte-
rum si re uera dominus uel creditor dolebat,
& id debitori, uel possessori notum erat, tunc
plane in mala fide esset nec præscribere posset,
& isthæc omnia (iudice me) sunt ex mente
utriusque iuris & secundum has distinctiones
superiores uarietates conciliari, & possunt &
debent, secundũ quæ si creditoris uoluntas re
mittendi debitum accessit uel contingit ob
legatio etiam naturalis non solum elisa sed e-
tiam ex toto sublata uideretur, quia ut na-
ta fuit ex consensu obligandi, ita soluta fuit
ex uoluntate liberandi, lege nihil tam natu-
rale. ff. de regulis iuris. per totum institu. qui-
bus modis tollen. obliga. Intellige quando ea
uoluntas creditoris re uera accessit, hoc pri-
mo. Idem & si non accessit si accessisse lex in-
terpretatur

Actio personalis præscribitur bona fide etiã de iure canonico, sʒ cum mala fide ẽt de iure ciuili non præscribitur.

Mala fides præsumitur de iure canonico ubi nõ præsumeretur de iure ciuili

terpretatur, & utrunque est contra utriusque partis fautores, nam alij contendes.

Alia plura fundamenta ad iustificationem eorũ quę hoc.c.dicẽtur collige supra, c.lxxij. & in ẽncipiente, quo ad sextum.

CAP. LXXV.

1 *Præscriptione semel completa an detur restitutio, egregia pugna.*

2 *Nostrum, nobis inuitis & ignaris, quandoque au fertur.*

3 *Præscriptione completa cessat restitutio, primo in præscriptione centum annorum, deinde etiam in præscriptione xl.annorum, tertio etiam in præscriptione xxx.annorum, quarto etiam in præscriptione ordinaria, hæc omnia contra commu nem, cum multis tamen.*

4 *Intellectus, l.i.§.si quis propter, ff.de itinere actu priuato, & l.si locus, & l.si partem, ff.quemad mo.seruit.amittatur.*

5 *Lex an cesset eius ratione cessante.*

1 Præscriptione semel completa an detur restitutio egregium certamen.

Fundum tuum† possedi cum titulo & bona fide tempore legitimo ad præscribendum, sicq; eum præscripsi, tu uero illum recuperare contendis allegans iustã causam, uel absentiæ, uel ignorantię, sicq; petis restitutionẽ ex clausula generali, si qua mihi iusta causa ui deaẽ, cõtrouersum est sæpissime, & uehementer, an restitutio cõcedenda sit, ut sic pręscriptio illa, quæ semel expleta factaq; fuit, infecta reddatur: Constat enim longi temporis præscriptionem procedere etiam aduersus absentes & ignorantes, l.fin.C.de præsc.longi temp. Constat similiter ius alienũ, nobis per iniuriã, non a nobis, sed aliunde illatam, acquiri posse tam quo ad proprietatem, q̃ quo ad possessionem, nostrum enim nobis inscijs aut ignorantibus uel inuitis auferri iniuriũ est, l.id quod nostrum, l.iure naturæ.ff. de reg.iur.l.nam hoc ff.de cond.indeb. & tamen si flumen alueũ mu tauerit, alteri, cum iniuria seu iactura alterius cõtingit accesio seu acquisitio, & similiter ex causa alluuionis, si flumen sensim paulatimq; cœpit declinare in fundum tuũ, ager meus crescit, tuus uero decrescit, sicq; & mihi inscio accedit & acquiritur, & tibi inscio similiter & inuito, & sine facti tui interuentu, decedit & abest, quòd tuum antea erat, ut.ff.de acq.rerũ dominio, l.adeo ferè, per totã, & inst. de rerũ diui, §.præterea. Simile in §.itẽ ea quæ ab hostibus, eod.tit.l.iij.l.naturalẽ, in prin.ff.de acq. rerum dominio, d.l.adeo.§.examẽ.§.apũ, inst. de rerũ diui, l.item si uerberatũ.in §.j.ff. de rerum diui. Decius in l.id quod nostrũ.ff.de reg. iur. diximus supra, c.j.fac ergo regulã affirmatiuã, ut licet præscriptio mero iure currat contra ignorantẽ rem suam iusve suũ pręscribi, tamen ex capite ignorantiæ detur restitutio in integrum, ut sic, pręscriptio illa semel effecta, & repleta uirtualiter infecta reddaẽ, hæc conclusio uariè intelligitur, & primum quidem in præscriptione triginta annorum, ita tenent Bar.in l.j §.si quis propter.per tex.ibi.ff.de itinere actuq; priuato, quem sequuntur quam plures relati per Alex. in additio. ad Bar.in d. §.si quis propter. Idem Alex.nu.4 in l.cum filiusfamilias. §.in hac.ff.de uerb.obli. sequitur & dicit esse cõem opinionem, Socinus ibi, col. pen.& antepen. Matthæus Afflictus decisione, cccxxix.nu.6.plene per Couarru. qui hanc ait esse cõem opin.in regula possessor, de reg.iuris in vj par.iij.§.iij.sentit Glo. in l.si partẽ. ff. quẽ seruit, amitt. Glo.in l.j.C.de patr.potest. Roma nus consi.cxlix.in fi.ubi hãc firmat esse cõem opinionem Decius, qui hanc dicit cõem opinionem cõs.xxxvj.n.ix. Idẽ Decius, ubi similiter hanc dicit cõem opi. cõs.xxix. & pro tenui col.j.sequiẽ & dicit cõem opi. Afflictus, lib.iij. feudorũ, tit.si de feudo fuerit cõtro. inter dominiũ, & agna.num.12.no.ij.& rursus iiij.not. nu.4.& secdm opin.Bar. iudicatũ fuisse ipse ait, d.deci.cccxxix. sequitur & dicit cõem opin. Balb.de præscrip.in iiij.parte.iiij. partis princ. sequiẽ & dicit cõem opinio. Boerius decisione xxxix.Paulus in l.si.nu.5.C.de long.temp.præsc. Idem Paul.in l.unus ex socijs.ff. de seruit. rust. prædi.Alex.& Moline.consi.lxxj.lib.j. Hieronimus Gratus consi.xcj.nu.65.lib.j.ubi hanc dicit cõem opinionẽ Tiraq. ubi hanc dicit com munem opin.de utroq; retr.§.xxxv. Gloss.iiij. nu.35.Alciatus lib.j.de uerbo.signi. & est cõis opinio secundum Pinellum de bonis mater.in in auth.nisi tricennale, nu.58. sequitur & dicit cõem opinionẽ, Aymõ Crauet.de antiqu.tem porũ, in iiij.parte, nu.44.sectione incipiẽte ma teria ista, & Soci.nepos consi.cxxviij.num.147. lib.j.Decius consi.cxxxvij. Idem Decius consil. cclxvij.col.fi.& quãplures alij, quos refert Ti raq.ubi supra. Dilectus de arte testandi, tit.de ac q.hær.cautela.vj, qui hanc dicit cõem opin.

Cõtrariã partẽ in præscrip.triginta annorũ tenẽt, Bal.in l.j. C.qui admitti, n.24. Aret.in l. qui uniuersas, §.fi.ff.de acq.pos.& in cõs.ciiij. & alij quamplures, quos refert Tiraquel.nu. 37.ubi supra qui in hãc partem, saltem in præscriptione 40.annorum inclinare uidetur.

Secundo hæc communis opinio intelligitur à fortiori vt procedat in præscriptione decem uel

uel viginti annorum, contra quam datur resti tutio ex capite ignorantiæ, ut firmant omnes Doctores, quos diximus idem tenuisse in præscriptione .xxx. annorum, id quod in hac præscriptione decem uel viginti annorum firmant quasi certum & indubitatum, & Couarru. ubi supra ait hanc esse unanimem omnium sententiam, sed sanè non desunt, qui & hoc casu teneant contra communem sententiam, quos & nos infra sequemur.

Tertio intelligitur communis opinio vt procedat etiam in præscriptione quadraginta annorum, contra quam etiam ex capite ignorantiæ datur restitutio, ita tenuerunt Socin. consi. lxxx. lib. iij. col. fin. Idem Socin. consi. lxvj. libr. iiij. col. ij. in eandemq; opinionem declinat ipse Socin. in d. l. cum filiusfamilias. §. in hac, col. fi. Dec. consi. xxxvj. colum. fin. Idem Dec. consi. clxiiij. col. pen. Idem consi. cclxvij. col. fi. Gozad. cõsi. lvj. col. iij. vbi hanc dicit communem opinionem Alexandrinus, cõsi. xiij. col. fi. Imo. in c. fi. de pręscrip. fol. pen. Alex. consi. lxxj. num. iij. lib. j. & consi. lxxxiiij. eod. lib. num. iij. est cõmunis opinio secundum Felinum in cap. uigilanti, de præscrip. colum. ij. qui eam sequitur, & dicit communem opinionem Balb. in tracta. præscrip. in iiij. par. iiij. par. princip. q. xxix. Boerius. q. xxxix. nu. 6. qui hanc dicit communem opinionem Alex. in d. consi. clxix. lib. ij. n. 25. hanc format esse communem opinionem & hanc dicit communem Aymon ubi suprà, num. 61. Abb. nu. 3. in d. c. uigilanti de pręsc. & ibi Parisi. num. 5. Afflictus decisi. xxxvij. col. ij. Idem decis. cccxxix. Ruin. consi. xxvj. ad fi. lib. j. Sylua. consi. iiij. ad fi. Lofredus Neapol. consi. feud. xvj. ad fi. Rebufus in const. Galliæ tomo. ij. tit. de rest. art. j. nu. 26.

Contrariam partem in præscriptione quadraginta annorum, ut non detur restitutio, tenuerunt Socin. sibi contrarius consi. clxiiij. in fin. lib. ij. Idem Socin sibi contrarius consi. ij. lib. iij. Idem sibi contrarius consi. xxviij. eod. lib. iij. Dec. sibi contrarius consi. xxix. per totum. Idem Dec. sibi contrarius in l. ij. C. qui admitti, col. ij. Gozadinus sibi cõtrarius, cõsi. viij. in fi. Idem Gozadinus sibi contrarius cõs. lxviij. col. iiij. Alexandrinus sibi contrarius cõsi. xij. in fi. Idem Alexandrinus sibi contrarius consi. lvj. in fin. Idem Alexãdrinus consi. xcvij. Alexandr. Imol. consi. clj. lib. ij. colum. fi. Idem Alex. in l. iij. §. Labeo, in fi. ff. de acq. poss. Areti. consi. ciij. colum. j. & ij. Idem in l. qui uniuersas, §. fi. ff. de acqui. poss. Curt. Sen. consi. lxxxij. col. iiij. Barbatius, consi. lxxxj. num. 18. lib. j. Carolus Molineus ad Alexandrum, consi. clj. col. fin. sequitur & dicit communem opinionem Socin. d. consi. ij. col. pen. lib. iij. Rubeus consi. lvj. ubi firmat hanc esse communem opinionẽ sequitur & dicit communem opinionem Socin. nepos, consi. liiij lib. j. Idem consi. lxxvj. nu. 102. lib. eodem. Idem consi. cxlv. n. 76. eod. lib. Dilectus de arte testandi tit. de acq. hær. cautela. vj. Gomezius in §. rursus, col. iiij. inst. de act. Galiaula in l. ij. §. & harum, nu. 39. ff. de uerbo. obl. ubi etiam Alcia. nu. 72. Rubeus, cõs. xcvii.

Quarto intelligitur hęc opinio affirmatiua uideretur restitutio etiam in præscriptione centum annorum, vt in quibus casibus centum annorum præscriptio currit cõtra ecclesiam, uel fiscum, uel ciuitatem, in illis casibus ex capite ignorantiæ etiam post eam pręscriptionem cõpletam detur restitutio, ita Alexandrinus cõs. xiii. col. fi. Aymon Crauet. ubi suprà nu. 44. & nu. 69. qui alios refert.

Quid dicendum† & sanè lõgè uerior est in puncto iuris opinio & pars negatiua in omnibus quatuor casibus præmissis, ut in præscriptione longi temporis decem uel viginti annorum, & in pręscriptione triginta annorum, † & in præscriptione centum annorum, cesset restitutio, postquàm eę præscriptiones legitimæ expletæ fuerunt, ne præscriptio, iam perfecta infecta reddatur, quod primum probatur in d. l. fi. C. de præscrip. longi temporis, ibi, nulla scientia uel ignorantia spectanda.

2 Nostrum nobis inuitis quã do auferatur.

3 Præscrip. completa cessat restitutio in præscriptione cẽtum annorũ contra cõmunem. Idẽ tñ præscriptione d. annorum contra cõmunem. Idem in præscriptiõe. xxx annorum contra cõmunẽ. Idẽ in præscriptione lõga contra cõem cũ multis tamen.

Secundo d. l. fin. ibi, ne altera dubitationis inextricabilis oriatur occasio.

Tertio, quia si daretur restitutio, tunc præscriptio illa semel facta perfectaq;, infecta inutilisq; redderetur, at inciuile est, id inutile & frustratorium, ociosumq; admittere, l. non cogendum, §. Sabinus, ff. de procu. l. hęc stipulatio §. dinus, ff. ut legat. no. caue.

Quarto esset imponere legem uerbis contra l. ii. C. com. de leg.

Quinto leges fierent ludibrio contra l. fi. C. de temp. in integ. rest. & l. fina. C. si sæpius in integr. resti.

Sexto urget tex. in l. unic. C. de usucap. transf. secundũ Socnũ d. §. in hac, nã ibi dicitur, nullus ad eam reseruatur regressus, iunctis illis verbis nescientibus dominis, ibi enim postquàm per interuentum temporis & præscriptionis constabat, dominium rei meæ, postquàm præscripta fuerat, à me abscessisse, neq; præscribentẽ migrasse, dubitabatur an regressus mihi ad eã daretur, per modũ fortè restitutionis, uel alterius rei, & negatur õino regressus, ut sic ꝑ interuentum præscriptionis, non tantum ademptio & translatio iuris nostri contingat, sed etiam illa iuris nostri translatio fit irreuocabilis, & irreparabilis.

Septimo

sonaliter ad quid dandum obligat, quàm rem suā ab alio possessam amittere, atque l. vnum ex familia, §. si rem, ff. de leg. ii. Itaq; ut ibi per solū temporis interuentum obligamur citra noui factum, ita & hic per solum temporis interuentum rem nostram ab alio possessam irremeabiliter amittimus, quia id malum leuius est, quàm illud. Habes ergo uaria iura uariaq; exempla, in quibus rei meæ dominium, à me inscio uel inuito citra interuentum facti, aut voluntatis meæ abscedit, inq; alium migrat irremeabiliter, ut ille mihi ex capite ignorantiæ non teneatur restituere, nō magis quàm si ea res ad me nunquàm pertinuisset, & si rectè inspexeris in ea acquisitione, quæ contingit per interuentum vsucapionis, est longe iustior causa irreuocabiliter acquirendi, quàm in iuribus, & exemplis suprà relatis, propter longæuam possessionem, & propter quietudinem dñiornm, & tranquilitatem ciuium, & alia multa.

Ad illam rationem ne quis locupletetur cū iactura aliena responde satius esse id malum admittere, quàm quòd retū dominia sub incerto sint, & exulet reipublicæ tranquilitas, ita Gloss. in l. ius ciuile est, ff. de iust. & iu. vt sic minus malum eligatur, ut ibi ait Gloss.

Decimo octauo adduco, l. sicut, C. de præscriptio. triginta annorum.

Decimonono tex. in l. omnes, C. eod.

Vigesimo, C. de fundis patrimo. lib. xj. l. finalis, quam legem variè expendunt Tiraquel. & Socin. vbi suprà, & geminantia verba illius legis & d. l. omnes, poteris astringere per ea quæ de vi & potestate geminationis diximus in libr. de succ. crea. §. xiij. nu. 13.

4 Ad † l j §. si quis propter, ff. de itinere actuq; priuato, & ad l. si locus, l. si partem, ff. quemadmod. seruitu. amitt. responde, quòd loquūtur in impedimento casuum fortuitorum, qui raro accidunt, & præuideri, aut caueri non possunt non sic in impedimento ignorantiæ, quia sæpissimè, immò ferè semper contingeret, & præterea præcaueri posset.

Intellec. l. j. §. si quis pp, ff. de itin. actu. & l. si locus, & l. si partem, ff. quēadm. ser. amit.

Item illud impedimentum non erat longæui, aut longissimi temporis, ideo admittitur restitutio, non sic in impedimento quod post tam diutinā possessionem, aut etiam longissimam, aut fortè centum annorum allegaretur, prout est in speciebus nostris.

Vigesimo primo adduco regulam factum legitime, de regulis iuris in sexto, nam factum legitimè tetractari non debet, licet casus postea euenerit à quo incipere non posset, ergo præscriptio completa legitime rescindi. &c.

Vigesimo secundo facit, nā lex uel princeps possunt ex causa nobis ius, resque nostras auferre, l. item si uerberatum, §. j. ff. de rei uendi. Bartol. Pau. Ias. & alii communiter in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure, Decius in l. id quod nostrum, ff. de regul. iur. sed ex causa publicæ tranquilitatis vsucapio introducta est, l. j. ff. de vsucap. & statim plenius dicemus, ergo non est rescindenda per interuentum restitutionis, 5 etiā si ratio legis cessaret in particulari, cùm non cesset in communi, ut in l. i. ad fin. ff. de mino. l. prospex t, ff. qui & à quibus, Tiraquell. de cessa cessante, limita. trigesimasecunda, Aretinus in l. secunda, ff. de uulgari. per text. meliorem de iure, secundum eos in l. prima, ad finem ff. de minorib. & cùm prætor in dict. l. prima, ff. quibus ex causis maiores, policitus sit maioribus restitutionem, non quidem purè aut simpliciter vel temerè, sed demum sub hac conditione si qua iusta causa restitutionis beneficium concedendi sibi affuisse videretur vt ibi. in speciebus nostris, magis ac magis nego iustum arbitriū fore illius iudicis, qui post tam longam possessionem, præsertim legitimo forte titulo, & bona fide, iustificatam, arbitraretur, rem semel non iniuria amissam, & alteri iure quæsitam, ad dominum priorem reuerti, in reipublicę omnemque ciuium perniciem, quibus nihil suum in tuto vnquàm foret. Adde & vigesimo tertio quod nostrū, nobis inuitis, per delictorum interuentum, etiā auferri, & potest, & non in frequenter solet citra voluntatem nostram. neque vnquam ad res nostras sic amissas datur nobis regressus, ut plenè diximus de successión. creation. §. xxx. ad finem, cur ergo non idem & in specie nostra, faciunt quæ diximus supra capitulo septuagesimo secundo, numero tertio, cum sequentib.

Lex, an ratione eius cessante cesset.

CAP. LXXVI.

1 *Actio personalis an iure canonico præscribatur sine titulo & cum mala fide, arduum certamen.*
2 *Verosimilia pro dispositis habentur.*
3 *Debitor ipsum debitum possidere uidetur.*
4 *Possessio perditur decennio.*
5 *Creditor pecuniam creditam si petere negligit, an uideatur remittere.*
6 *Ratio noua.*
7 *Legum in coniectura sese fundantes unaquæque in suo foro seruanda est.*
8 *Noua distinctio.*
9 *Præscribatur ut per decennium, uel aliud etiā breuius tempus, statuto ciuitatis superiorem non recognoscentis induci potest.*

1 Actio personalis an iure cano. præscribatur fine ti. & cū mala fide ardnum certamen.

Ctio † personalis an iure canonico cū mala fide præscribatur annis triginta? ingens quæstio est plerisq; enim negāt hanc præscriptionem procedere, ita tenet Angelus in l. j. col. pen. & fi. C. de iudi. Imol. in c. fi. nu. 24. cum plurib. seq. de præscrip. sequitur & dicit communem esse opinionem Abba. ibi, sequitur et & dicit communem opinionē Felinus ibi col. j. & ij. sequitur & dicit communem opinionē Balb. de præscrip. in ij. par. iii. part. princip. q. xiij. & hanc opinionem fatetur esse communem Corneus consil. clxxvj. ad audientiam, libro. j. & Corneus ubi supra, numero. 11. ait, quod Doctores fundant sese in solo peccato vitando sequitur Angelus in l. sequitur, §. si viam, ff. de acquiren. poss. qui ait ita tenere Doctores cōtra Bartol. ibi sequitur Imola in d. §. si uiam, colum. ij. iij. & iiij. ubi firmat contra Barto. esse communem opinionem sequitur Bal. in l. i. C. de seruitu. ubi ait hanc esse communem opinionem contra Barto. & hanc tenet Ioan. And. in mercur. in d. c. possessor. & Ancharanus ibi in repeti. Ludou. Roman. in d. §. si uiam, qui latissime procedit, ubi ait hāc esse cōem opi. & ibi Paulum num. 6. firmat esse hanc cōem opin. canonistarum & legistarum. Corne. consi. ccli. in hac cōsultatione nu. 3. lib. iii.

Pro hac communi opinione prima est text. in c. vigilanti de præsc. Secundò est tex. in c. fi. eod. ti. in decisione. Tertio ibidem in ratione decidēdi ibi expressa, dum ait omne quod ex fide non est peccatum esse, ex bona autem fide non videtur descendere res alienas retinere. Quarto tex. ibi in secunda nel eadem ratione repetita, dum ait absq; mortali peccato, &c. Nam palàm est res alienas retinere (dōo inuito quod semper præsumitur vetare, ff. de furtis) impium iniuriumq; esse, & absq; peccato fieri nō posse. nec dubium est, quin isthæc rōnes ibi expressè militent in eo, qui debitum retinet, non secus, q̄ in eo qui fuudum, aut aliam rem corpoream, quæ aliena esset retinere, ergo idē ius, l. illud, ff. ad legem Aquil. Quinto urget textus. in auth. ur ecclesia Romana cētum annorum gaudeat præscriptione, ad princ. dum ait iniquis hominibus impiū maneat præsidium habuit enim legislator pro comperto auidiores fore homines ad rès alienas perfide, & cū peccato retinendas, si intelligerent se tutos fore præscriptione effectum habente, quàm si talem præscriptionem admitti desperarent. Sexto vrget tex. ibi, dum ait, & tutus peccandi locus etiam scientibus relinquatur, id enim lex illa prospectum uoluit, ne homines per interuentum peccati aliquem locum tutum, ius ue firmum sperarent, nè ve ex nequitia lucrū consequerentur, per hocq; ad delinquendum inuitarentur. Septimo legislatoribus curæ esse debet non solum peccata tam admissa puniri, sed etiam prospicere ne peccata committantur, remouereque omnem peccandi occasionem, ut in l. fina. C. de pac. l. de fideicommisso C. de transactio. l. ii. in fin. cum l. sequenti. ff. de his quib. ut indig. cap. constitutus, & capit. fin. de concessio. præbend. c. detestanda, & cap. ne captandæ, eo. ti. in vi. Glo. in l. ii. & in l. scire debemus, C. ut in possess. legatorum, nec dubium est, quin si homines qui res alienas impiè detinent sperareut lapsu temporis earum se dominium tutè assequututos, inuitarentur ad retētionem rerum alienarum, quod non ita facile continget cum nouerint nullo tempore se tueri posse, & cum isthæc rationes sint expressæ ī d. capitu. vigilanti, & in d. capitu. fina. faciunt vt decisiones dictorum iurium latiores uideātur, non tam ex ui extensiua, quàm ex ui comprehensiua, ut sic decisiones illorum iurium quasi exempla uideantur, quæ non arctant legem. rationes vero ibi expressę pro lege sint. vndè fit, ut licet iura illa in rebus corporeis nō etiam in iuribus, & actionibus loqui videantur, tamen cum rationes ibi expressæ sint generales, ipsæ quoque illorum iurium decisiones generales similiter videatur, etiam si materia correctotia sit, ut est communis opinio, quam tenuerunt Gloss. in clemen. j. de elect. in uerb. eligatur, estq; communis opinio secundū Ias. in authen. quas actiones, numero, 22. C. de sacrosan. eccles. Idem Ias. in l. de quibus, ff. de legibus, numero. 14. Idem Ias. in l. quanuis, C. de fideicommiss. Idem Ias. in l. humanitatis, per text. ibi, C. de impuberum, nume. 6. & ibi Alexan. nu. 5. & Corneus numero, 15. Georg. Nata. in c. quanuis pactum de pact. libr. vi. nu. 32. Purpurat. in l. fina. per tex. ibi, C. de pact. num. 23. & ibi Curtius Iunior, num. 9. & Decius ibidem, num. 15. Ias. in l. stipulatio hoc modo cōcepta, ff. de uerb. obligation. nume. 12. Cumanus in l. cum mulier, §. j. ff. soluto matrimon. Paulus Castrē. in d. l. quanuis. Curtius Iunior in d. l. humanitatis, numero, 15. Gloss. in authē. de hæredita. ab intesta. §. fi. in verb. ordi. quam dicit singula. Bald. in l. final. ff. de hæredi. instituend. Ripa, numero, 50. in l. nemo potest, ff. de leg. j. ubi Annib. nu. 349. Ias. in l. trāsigere, C. de trans. nu. 15. nāq; vt genus cōprehendit sub se omnes suas species non ex ui extensiua, sed ex ui comprehensiua, ut ex communi opinio. resoluit And. Tira. ubi suprà, & nō pauci eorū quos mō retulimus, ita quoq; rō gnālis expssa

in lege

in lege correctoria exui etiam comprehensiua uidetur sub se comprehendere omnes om nino casus, qui excogitari possunt, ut decisio, si sit particularis, loco exempli habeatur, sicq; legem non restringat, ut est uera & communis sententia scribentium, quos modo retulimus. ergo cum ratio d.c. uigilanti, & d.c. fin. de praescripti. sit generalis, eoq; spectet, ut peccandi occasio tollatur, quae quidem occasio integra maneret, si permitteretur praescriptio actionū personalium cum mala fide non secus quàm si permitteretur in rebus corporeis praescribēdis sequitur istarum actionum praescriptionē ueti tit am uideri, non secus quā rerum corporaliū, & sane diminuta uideretur prouisio, d.c. fin. & d. cap. uigilanti, nisi hunc casum comprehendisse diceremus, q nō minus egebat correctione, q̄ casus in decisione illorū iuriū cōprehensus, quinimo ēt si p rōnem expressam in d.c. fi. & d.c. uigilāti, is casus cōprehensus nō fuisset, adhuc tn̄ mētaliter diceremus hūc casum cōprehensum fuisse, quia qn̄ unica tm̄ rō reddi pōt uerisimiliter ī lege correctoria, ea qdē habeat pro expressa, ut quatenus ea rō ēt non expressa, sed subintellecta, se extendere poterat, eatenus ipsa legis correctio sese extēdisse uideatur, ut ex cōi opinione resoluit Ias. in l. quā uis. C. de fideic. post Gl. & alios ibi. Idē in l. de quibus. ff. de legibus, & in auth. quas actiones. C. de sacro. san. eccle. Andraeas Tiraq. de utroq; retract. & de causa cessante, par. j. † in qualibet

2 enim dispositione non solum id dispositum uidetur, quòd uerbis palam cōprehensum fuit, sed etiā id quod mente tm̄, nō etiā uerbis fuit assequutū, l. ita stipulatus, uers. Sabin. ubi Paul. Ias. & alij. ff. de uerb. oblig. quinimo ēt id quod nec uerbis nec mente fuit assequutum, si tamen uerisimiliter ptonideretur a disponente, si de eo meminisset, ut tenet Glo. communiter ibi & ubiq; approbata, in l. tale pactum. §. fin. ff. de pact. tex. optimus in l. iij. C. de inoffi. testam. unde in terminis d. ca. fi. si Romanus Pontifex rogatus esset an praescriptionem actionū personalium uellet cum mala fide, & peccato tolerari, dubio procul, minime responderet, non secus quàm in praescriptione rerum corporaliū ergo & is casus per eum quasi prouisus & decisus uideri debet, ergo per d.c. fina. contendimus hunc quoque casum decisum esse, primū uerbis propter rationem ibidē expressam, deinde mente & sententia, quia mens Romani Pontificis fuit tollere peccatum in hoc casu non secus, quàm in alijs. tertio licet nec uerbis, nec mente, dispositiue esset is casus decisus, quasi pro deciso habendus esset ex uerisimili mente & sententia Romani Pontificis qui ita caueret, si de eo meminisset. Praeterea facit ratio. cap. possessor, de regu. iuris, dum generaliter ait possessor malae fidei nullo tempore praescribit, nam qui debet ipsum debitū, ad quod actione personali tenetur uidetur possidere, l. regulariter, cum ibi notatis. ff. de petition. haered. Paulus in l. sequitur, §. si uiam. ff. de usucapion. Corneus in consil. clxxvj. ad audientiam, lib. j. Praeterea facit regula non dimittitur peccatum de regu. iur. in vj. nam peccatum si non dimittitur nisi restituatur ablatum, non ne abstulisse iure uidebitur, qui sciens se debere, noluit soluere.

Verosimilia pro dispositis sunt.

3 Debitor ipsum debitum possidere uidetur.

Contrariam tamen partem, ut cum mala fide actio personalis triginta annis tollatur, & praescribatur tenuit Bar. in l. sequitur. §. si uiā. ff. de usucap. ubi Paulus ait se uidisse quàm plures tenentes ueram esse hanc opinionem sicut euangelium, tenet etiam Innocentius in cap. cura, de iure patronatus, tenent alij plures relati per Felinum in d. cap. fin. & Baldus in. §. si quis per triginta in titulo, si de feudo fuerit controuer. colum. tertia. Hostiensis in summa titu. de praescription. rerum immobiliū. §. quae res, colum. pri ma. uersi. actiones uero personales, & tenuit Baldus in consi. ccccxx. lib. iij. secundum quod refert Balbus ubi supra, non tamen inuenio Bal. in d. consi. ita tenere: tenet in pract. Papiensis in forma resp. rei conuepti tū Glo. uerb. praescription. Marianus Socinus cons. ccij. circa primum consultationis articulum, ubi firmat hanc opinionem Bar. esse communem, tenuit idem Marianus in rep. rub. de eau sa posse. & propter & hanc opinionem plenè defendit Corn. cōs. clxxvj. ad euidetiā, lib. j. Philippus Francus in regula possessor, col. fi. Bar. in l. fi. ff. quemad. seruit. amit. & in hanc partē sub quadā distinctione inclinat Abb. in d.c. fin. de praescrip. n. 13. utcunq; modo huc modo illuc fluctuarit.

Quid dicendum? & sane pro hac posteriore parte ut procedat praescriptio faciunt multa. Primum ne rerum iura in incerto sint, l. j. ff. de usucap. deinde ut tandem sit litium finis, l. fin. ff. pro suo, nam post tam longeuū tēpus triginta annorum uix fides adhibenda est probāti, si bi retro abhinc annis triginta aliquid deberi. Tertio ne hoīes immortali prope timore teneantur, l. cū notissimi. in fi. pt. C. de praes. xxx. annorū, licet enim uere soluissem qd̄ debebā, tn̄ post triginta annos iterum repetenti non potero, aut uix potero solutionē probare. Quarto propter uitandā hāc confusionē, & longi tpis errorē post tam longeuū enim tēpus ex errore magis debitū petiq̄ p re uera debeāt uidebit: arg. d.c. fi. ibi longi temporis errorem, & cōfu-

sionem facit, quod aiunt Bar. Alex. & alij in l. si Titius & Augerius. ff. ad leg. Fal. & c. finem liti bus, de dolo & contumacia. Quinto punitione digna uidetur segnities debitū nō petentis & tandiu negligentis, d. ca. fi. ibi, miserorū segnitiē.

4 Pos. perditur decennio.

†Sexto ius nostrum, resq; nostras per lapsum decennij uidemur obliuisci, & quasi pro derelicto habere, ut est cōis opinio quā resoluit Iaf. in l. prima, columna fina. C. de seruis fugitiuis, idem Iaf. numero 84. in l. naturaliter §. nihil commune. ff. de acquirend. possess. Glo. Paul. & Alexan. in l. si de eo, §. j ff. de acqu. poss. per l. si id quod, eod. tit. facit l. j. & ij. ff. pro derelicto, ut ergo poterit uideri esse in mala fide, qui non soluit,

5 Creditor negligendo an uideatur remittere.

†cum possit cogitare creditorem uelle, uel dilatione condonare, uel etiam dissimulatione & quasi donatione debitū remittere, quòd si dixeris constat eum non habuisse animum debitū remittendi, qñquidem illud modo asserit, cum præscriptioni aduersatur, & contradicit, sed replicabo, quòd potuit habere animum remittendi, & donandi, licet postea pœnituerit, quæ quidem pœnitētia excludenda est, l. perfecta. C. de donatio. quæ sub modo, l. ij C. de reuo. dona. ergo huic creditori debitum post annos triginta petēti obijciā quòd tacitè per tantam tēporis dissimulationem donasse uidetur, uel debitū illud pro derelicto habuisse, quòd si excipiar illud allegans in certis non esse locum coniecturis, l. continuus. §. cum ita. ff. de uerb. oblig. per quod eius declarationem, quam modo facit, certum esse se nunquam habuisse animum donandi, replicabo eius declarationi standum non esse, cū potuerit habere animum donandi & remittendi illud debitum, & postea pœnitentia ductus uoluntatē mutare, debitūq; illud iā dissimulatione & tacita remissione abolitum, rursus uelle exigere, & suscitare contra d. l. perfecta. præsertim cum facilius quis remittat plura, q̃ donet, aut tradet pauca, ut per Iaf. in l. pactū dotali. in pr. C. de col. & diximus nos in lib. primo, de success. creati. in materia pactorum, de non petendo, & cū huiusmodi coniecturæ non sint improbabiles, sed satis uerosimiles, post tam longæui temporis dissimulationem, sane non uideo cur in materia ista desinat stari, & fidem haberi præsumptioni legis ciuilis, quæ tam ad bonum publicum spectat, nec uideo cur possit lex canonica inducere præsumptionem huic rei contrariam prætextu peccati uitandi, ut sic iam non de uoluntate legis canonicæ aut ciuilis agendum sit, sed magis de potestate alterius, nam ut nos interpretamur certa & indubitata fuit uoluntas legis canonicæ, etiam in hoc casu præscriptionem uetare uolentis, sed similiter indubitata est uoluntas legis ciuilis præscriptionem inducentis, ut d. l. sicut l. omnes, l. cum notissimi. l. si quis emptionis. C. de præscription. xxx. annorum

6 Ratio legis & noua.

†& ut periculum est, ne admissa tali præscriptione, resultet peccatum si forte creditor nunquā habuerat animum remittendi debitum, ita quoque periculum est per contrarium, ne forte exclusa præscriptione, in peccato constituatur creditor, si re uera cum habuisset animū debitum illud remittendi rursus ad petendum, quod iam animo remiserat properet,

7 Legum in coniecturis sese fundantes quæq; in suo foro probanda.

†nam & similiter cum lex iniuriam dissimulatione aboleri, & remitti interpretetur. §. pœnultimo, & fina. institutio. de iniuri. potuit errare interpretans iniuriam remisisse illum, qui re uera de tali remissione non forte cogitarit. Nam & in contractibus nominatis lex interpretatur locum esse pœnitentiæ ante traditionem, lege prima, ff. de rerum permutati. lege naturalis, §. primo. ff. de præscriptio. uerb. quasi contrahentes consensum præstiterint re uocabilem, & tamen possibile fuit ab initio huius animi eos fuisse, ut non reuocarent consensum, & cum in uenditione sit mentio de scriptura, contrahentes possunt mutare uoluntatem usque quo scriptura cōficiatur, in principio Institution. de emptione, & uenditione, & tamen in contractibus nominatis regulariter cessat pœnitentia, quasi contrahentes ab initio huius animi fuissent, ne consensus ille reuocaretur, qualis autem fuerit animus eorum solus Deus nouit. Vnde huiusmodi legum interpretationes interdum conueniunt menti animoque contrahentium, interdum longe aduersabuntur, quòd si peccari & perfidiæ ipsorum uitandæ causa uelis hoc magis quàm illud interpretari rem omnino incertam tentabis, sic ergo cum per annos triginta debitum petere per dissimulationem reliquisti, & cessasti, si re uera habuisti animum illius debiti remittendi, uix erit ut salua conscientia, illud petere possis, quòd si re uera nunquā animum remittendi habuisti, tunc tibi petenti deberem satisfacere, inter has autem dubietates quid nam certius fuerit non nouit lex canonica, non magis quàm ciuilis, sicque quæq; harum legum poterit interpretari quod uellet, nec est cur altera alterius interpretationem incuset, aut damnet, cum utraque, tā certa sit, ista autem ratio non est generalis, sed solum procedit, quando creditor sciebat sibi deberi, quod si ignorasset, tunc secus esset

8 Elegans distinctio.

† & quia, ut firmat Cor. in d. consil. clxxvj. lib. j. tenentes opinionem illam magis communem, quæ habet præscriptionem actionis, personalis

personalis non currere cum mala fide, fundantur in peccato virando, vnde vbi peccatū certum non arguitur, cessat eorum potissimum fundamentum, considera quatuor casus. nam aut tā debitor, quàm creditor erant conscij debiti, illius de cuius præscriptione agebatur, aut uterque ignorabat illud debitum, aut creditor solus sciebat, aut debitor solus. Primo casu cum uterque sciebat, imputetur creditori, qui per longissimum tempus tacuit, puniatur eius segnities, uel laudetur eius benignitas, interpretando eum habuisse animum remittendi debiti, ac condonandi, per rationes supra relatas. Secundo casu cum uterque ignorabat, quasi omnes sentiunt debitum præscribi, quia in creditore ignorante cessat malæ fidei suspicio, & peccatum. Tertio casu cum solus creditor scit, debitor autem ignorat, tunc currit præscriptio, quia & in hoc debitore ignorante non potest cadere mala fides, & in creditore sciente adest per longissimam hanc taciturnitatem præsumptio remittendi debiti, aut donandi, uel negligendi, seu paruipendendi. Cum autem solus debitor scit, creditor autem ignorat sibi deberi, cessat præsumptio remissionis, aut donationis, emergitq; contra debitorem præsumptio tergiuersationis, aut perfidiæ, & debet cessare præscriptio, ne homines istius lucri turpiter faciendi gratia inuitentur ad differendam solutionem, fidemque uiolandam. Ergo solo isto quarto casu procedit opinio magis communis, reliquis autem tribus casibus uera sit opinio Bart. neque usquam ita expeditum hunc celebrem articulum inuenies, sed & isto etiam quarto casu forte procederet opinio Bart. ut dixi supra c. incip. possidebas seruum, & quoties mentionem facio de mala fide est intelligendum non de mala fide, sed de scientia rei, uel iuris alieni, & mala fides pendet ex animo. l. penult. C. de euicti. pro nostra princ. opin. est tex. in l. alienationis uerbum. ff. de uerbo. signi. l. si quis diututno, in prin. ff. si serui. ued. l. si ego. §. j. ibi per traditionem forte, aut per patientiam. ff. de pub. in re act. §. si. inst. de iniur. iuncto §. per traditionem, inst. de rerum diui.

Denique isthęc faciunt ad illum satis celebrem, & uulgatum articulum à quibusdam ex supra alleg. elaboratum. statuto cauetur, quod debitum decennio pręscribatur quęri solet an

9 ualeat. & Bart. in l. sequitur. §. si uiam, ff. de usucap. tenet ualere, quem sequuntur ibi Ang. Pau. & Rom. nu. 7. & Angel. in l. j. col. pen. C. de iudi. Abbas. Anto de Butr. Cardi. Imola, & Felinus in c. fi. de præscrip. tenet Bar. in l. fi. ff. quemadmodū seruitutes amittanē. Corn. consi. clxxvj. ad euidentiam, lib. j. Balbus, qui plures allegat & hanc quasi communem opinione insequitur in trac. de præscr. in ij. parte. iij. par. prin. quæst. xiij. & alij, quàm plures quos allegat Tiraquel. in tract. pręscri. §. j. glo. ij. ad prin. Sed longe plures allegat ibi ipsemet Andrę. Tiraq. defendentes contrariam partem, ut tale statutum nō ualeat, tenen. Bat. in l. omnes populi. quæst. 3. prin. ff. de iust. & iur. Imola. nu. 20. in d. l. sequitur §. si uiam, ubi ait hanc esse communem opinionem, & quòd ita sæpe consuluit. Ego hac de re dixi in tract. de succes. creari. in prima parte. §. x. nu. 26. & §. xxj. nu. 119. uer. facit quia & sane prior opinio affirmatiua uerissima est, si intelligis quòd pręscribatur bona fide per decennium tale debitum, nam ut per annos triginta pręscribi potest debitum personale secundum omnes, ita & per decennium, & etiam per annum poterit ex forma legis positiuæ. At cum mala fide per decennium pręscribi nō poterit, nec etiam per annos centum præscriberetur, quod intellige data ignorantia ex parte creditoris, & scientia ex parte debitoris. nā si vterq; esset conscius, uel vterq; ignarus, uel creditor conscius esset debiti, debitor autem ignarus, tunc præscriptio curreret, vt proximè dicebamus quia si ea lex idve statutum diceret quia passim usu uenit, ut chirographa debitorum solutorum ipsimet soluentes negligant bona fide, atq; amittant, sicq; postea ijdē pessimi creditores, ac fœneratores quod semel sibi solutū fuerat iterū repetant contra oē ius, & bonæ fides non patiř, ut bis idē exigaē ut in reg. iuris lib. vj. l. qui bis ff. de uerb. obli. sicq; & hoies meliores simplicioresq; fiunt pauperiores, & deteriores fiunt ditiores, & quia naturali rationi, & usui gentiū, ac moribus consonat, ut qui per decennium debitū quod sibi deberi non ignorabat petere quo casu sibi solutum non fuerat superfedit is, uel ius suum abijcere, uel debitori remissum, ac donatum uoluerit, sicque si postea peteret iam id quod concesserat, uel abiecerat naturali ratione debitori suo quæsitum uideretur (unde ab eo, qui tepeteret contra ius illud naturale, & diuinum tenderet, ut diximus supra cap. . edocentes quidquid dictat ratio naturalis id esse iuris diuini, & naturalis) cum hæc omnia ita sint statuimus ut nullum debitum post decennium peti possit, sed decennio præscribatur, ut sic peccandi occasio perfidis creditoribus adimatur, & iusta tuitio simplicibus hominibus non deficiat, certè talis lex tam longè ab iniquitate, uel à peccato peccandi'ue occasione hominibus porrigenda abesse uideretur, quòd potius eam peccandi occasionem

Præscribatur, ut decennio actio personalis an stat. induci possit.

nem, nt ſanctiſsima remoueret, nam & eadem ratione licet de iure naturali, & diuino ſit quod ſemel alicui conceſſum ei non adimatur per concedentem dict. §. per traditionem. ibi, nihil tam naturali æquitate, l. j. cũ ſequen. ibi, naturali ratione, tamen donatio inter virum & vxorem prohibetur ne deterior eorum & auarior ditior fiat alter uerò pauperior l. j. cum ſequen. ff. de donatio. inter uirum & uxorem & licet iuris diuini & naturalis ſit ne occidatur, tamen lex ciuilis definiuit ut ad defenſionem noſtri corporis uel rerum noſtrarum (quod plus eſt) occidere fas ſit l. ut uim, ff. de iuſt. & iur. cum ibi not. per Gloſ. & Doct. & licet ius naturæ & Dei dictet feſta coli, tamen ius ciuile ex cauſa id moderauit ut in l. omnes. C. de ferijs & licet ius naturæ ſuadeat ut alimenta liberis dentur l. j. ff. de iuſ. & iu. in pr. inſt. de iure nat. c. ius naturale. j. diſ. tamen in mille caſibus permittit à lege ciuili vt liberis alimenta denegentur vt plenè egimus de ſucceſſ. creation. §. xx. per totum ſuper authenti. noniſsima ibi collocata, & tandem omnia præcepta tam iuris diuini, quàm naturalis per leges poſitiuas ex cauſa non ſolũ trãſgredi fas eſt, ſed etiam tranſgreſſa reperiuntur: vt exactiſsimè egimus per librum præcedentem ferè totum, & non minus elegantur, quàm vtiliter diſſeruimus de ſucceſſion. progreſſu in præfation. ad princip. vt ſic. ius canonicum poſitiuum ex cauſa longe facilius trãſgredi à lege ciuili fas ſit quale eſt id de quo agimus (admiſſa opinione eorum qui contendunt iure canonico prohibitum uideri hoc, quæ uera non eſt, quia cap. uigilanti & cap. fin. de præſcrip. loquuntur in rebus corporalibus non in iuribus & actionibus) ſed & ſi nominatim iure canonico præſcriptio cum mala fide tã in iuribus & actionibus quàm in rebus corporeis uetita eſſet, adhuc noſtrum ſtatutũ haberet, & in eo tantum quæſtio maneret utrum ſi quod tibi debebam poſt decennium à me peteres poſſem dicere obeſt tibi tẽporis curſus & ſic præſcriptio, & ſine dubio ſic excipere poſſem, quaſi ſub ea exceptione uel me iam ſoluiſſe uel debitum mihi remiſſum fuiſſe tacitè uel fortè expreſsim intelligatur & præſumatur, quæ præſumptiones inſtiſimæ & uerosimillimæ ſunt, & paſsim ſimilibus in ſpeciebus (aut in iiſdem fortè ſpeciebus) factæ reperiuntur poſt tantundem temporis ut in l. ſi quis diutino, in prin. ſuprà all. d. l. ſi ego. §. j. d. l. alienationis uerbum, & etiam poſt longè breuius tẽpus ut in §. fi. inſt. de iniur. quid ergo mirũ aut nouum ſi hic eadem fiat interpretatio, & ut periculum eſt ne fortè hac admiſſa interpretatione peccet debitor, ita & lõgè uerosimilius periculum erit ne contraria interpretatione admiſſa, creditor peccet perfidiſsimè, ſi fortè quod ſemel exegit iterum repetat, uel quod ſemel expreſsim, aut tacitè remiſit aut fortè abiecit & neglexit petere feſtinet contra rationem iuris naturæ & Dei de qua in dict. §. per traditionem, & d. l. j. ff. de acqui. rer. dom i.

Quinimo poſt tale tempus impoſsibile eſt, quòd debitor certo ſit in mala fide cùm ipſe cogitare, & poſsit, & debeat creditorem animum remittendi habuiſſe, & quòd talem animum non habuerit ipſe debitor certo ſcire nõ poſsit, nam & ſi id teſtetur creditor, & adiuret, ipſe debitor poteſt vereri ne id pœnitentia ductus varians dicat & aſſerat, ſicq; debitor in certa mala fide conſtitui non poteſt, creditor autem poſſet ſi fortè quod expreſſim, aut tacite remiſiſſet, aut (id quod perfidius, eſſet) q̃d ſemel exegiſſet iterum peteret, ergo admiſſa contraria iterpretatione certius, & maius pec cati periculũ minaretur imuneretq; q̃, noſtra admiſſa interpretatione pro nobis, l. alienationis verbum, ff. de uerborum ſignification. ibi, vix eſt enim, l. ſi id quòd. ff. pro de reli. ibi, qua ſi volente, l. ſi quis diuturno in princi. ff. ſi ſer. uendi. l. ſi ego, §. j. uerb. patientiam, ff. de publ. in rem action. §. fina. inſtitu. de iniur. l. iam dubitari, verb. ſua ſponte, ff. de hære. inſti.

Sicq; cum opinio contraria, nec vllũ aliud habeat fundamentum, nec alium ſcopulum in tueatur, quàm peccati vitandi, aut vitãdi peccati occaſionem, cumq; per noſtrã, quàm per contrariam opinionem id facilius, & veroſimilius contingat, ſupereſt vt ſententia noſtra recipienda contrariaq; reijcienda ſit, prælertim cum ad firmitatem legum quæ ex cauſa ab iure diuino, aut naturali diſcedunt qualibet cauſa tolerabilis ſufficiat, ut plenè p Bal. in l. non omnium, ff. de legib. & in l. de quibus, colum. x. eod. titu. Andræas Tiraquel. de vtroque retra. in præfa. numero 75. dixi. de ſucceſ. creation. §. iij. nume. 2. & §. xx. numero 292. p l. proſpexit, ff. qui & à quibus l. j. §. initium, ibi, quia moderatam hãc ætatem prætor ratus eſt. vbi hanc rationem Gloſ. appellat mirabilem, ff. de poſtul. quãto ergo magis ubi ſunt tot tãque iuſtæ rationes vt in ſpecie noſtra Et ita noſtram opinionem tenent Bart. in l. ſequitur §. ſuam. ff. de vſucap. Idem in l. hæc autem iura. ff. de ſeruitut. urbano. prædio. Hoſt. in ſumma titu. de præſcr. rerum immobilium. §. quæ res col. j. ſentit Bal. in d. §. ſi quis per triginta, col. iij. Practica Papien. in forma reſponſionis rei conuenti, in verb. præſcriptio, vbi firmat hanc partem communiter practicati tanquam ue-

riorem

tiorem Marianus Socin.consi.cciij.circa primũ consultationis articulum,vbi firmat hanc esse communem opi.Roma.in d.§. si uiã Aegidius Bellamera in d.c.fi.nu.6.Bald.consi.ccccxxxvij.lib.j.Corn.consi.clxxvj.ad euidentiam col.ij.& consi.cxxxviij.videtur lib.j.Idem cõsil.cvi.circa tehema,libro.ij.Tolosana decisio. lxxiij. Idem Corn.consi.cclj.in hac consultatione,lib.iii.& consi.cclxxv.quanquam, col.j. eod.lib.consi.clxxvii.ubi firmat hãc esse communem,& veriorem, & vsu forensi receptam, quam nos quoq; receptiorem putamus,& saltem tribus casibus admittendam nempe cum debiti gnari erant debitor & creditor, uel cũ vterq; id ignorabat, uel cum solus creditor sciebat, debitor autem ignorabat,præsertim cum per hoc uiteutur lites in quo uertitur fauor publicus etiam principaliter c.finẽ litibus,de dolo & contu.l.properandum. C.de iudi.Alex.in l.Seius & Auger.ff.ad l.fal. Quaro autem casu cum debitor sciebat, creditor uero ignorabat,cõrraria pars tueri potest fore. Et boc not.ad intell.l.iii.titu.xiii.libro tertio ordinat. & pragma.anni.1528.c.clvii.in legibus Hispanorum.

CAP. LXXVII.

1 *Bonam inter & malam fidem an medium esse possit,egregia quæstio.*

2 *Dubietas quo ad præscribendum, inducit bonam fidem.*

3 *Dubietas non inducit malam fidem, nec impedit præscriptionem, cum multis contra commnem.*

4 *Credulitas sufficit ad adeundum.*

5 *Dominium difficulter probatur.*

6 *Bona aut mala fides, quoad præscribendum non admittunt medium dubietas inculpata non differt à bona fide, quoad præscribendum, talis dubietas non impedit præscriptionem inchoari, non magis,quàm inchoatam perfici,hæc tria cum cõmuni contra alteram communem.*

7 *Titulus in præscriptione an requiratur.*

8 *Furiosus & infans possunt usucapere.*

9 *Bona fides orta etiam ex iniusta causa,cæteris habilibus,sufficit ad præscribendum.*

10 *Titulus in usucapionibus uel præscriptionibus an requiratur,noua traditio.*

11 *Falsum quod est,nihil est.*

12 *Bona fides ad usucapionem uel præscriptionem posi tiue non requiritur,contra Doct.*

13 *Error iuris an impediat longi temporis præscriptionem.*

14 *Error iuris non impedit præscriptionem de iure ciuili, si sit præscriptio triginta annorum. Et quid de iure canonico.*

15 *Error iuris etiam resistentis,non impedit præscriptionem triginta annorum.*

16 *Errans in iure non ideo est in mala fide,contra Doctores, & ideo præscribit annis xxx. contra eosdem.*

17 *Bonæ fidei possessor quis dicatur.*

18 *Errans in iure etiam resistente præscribit annis triginta contra Doct.*

19 *Leges resistentes an obligent nos ad peccatum, contra nouissimos.*

20 *Legis resistentis transgressor an mortaliter peccet, contra Docto.*

21 *Error iuris difficillimi prodest ad præscriptionem, uel usucapionem ordinariam contra Couarru. cum Metina. & inter errorem iuris & errorem facti nil interesse quoad præscr.uel usucap.data paritate terminorum contra Doct.num.22. & 23.*

24 *Error iuris omnino inculpatus an præscriptionem uel usucap.ordinariam impediat.*

Nter†bonam & malam fidem medium esse magis obtinuit, aliud ẽ enim bona fides,aliud mala fides, aliud dubietas, q̃ medium esse videtur inter bonam & malam fidem, bonam fidem habere intelligitur,qui emit ab eo, quẽ dominum esse putabat,uel ius habere alienandi,qualis est procurator, aut tutor l.bonæ fidei,ff.de uerbor.significa.l.bonæ fidei.§.j.ff.de acq.rerum domi.l.qui scit,§.bonæ fidei, ff.de usur.malam fidem habere dicitur is,qui recepit rem ab eo, quem dominum non esse sciebat,nec rei alienandæ ius habere intelligebat c.fi.de præscr.est etiam,qui nec habeat bonam fidem,nec malam,puta dubius & incertus, argum.text.in l.i.§.scientiam, ff.de Tributori.& is quidem si soluit indebitum,potest repetere non secus,quàm si bona fide solueret, credens se debere l.fin.C.de condi.indeb.ut sic ei assimiletur qui erraret in facto , ut ibi.†Et quòd dubitans nec dicatur esse in bona,nec in mala fide,in materia præscriptionis tenuerunt Glo. in l.I.C.de acquir.posseß.Glo.ff.pro soluto.in l.ii.Glo.in l.iii.§.generaliter,ff.de acqu.posseß. quæ communiter recepta est, ut patet ibi ex relatione Alex.& Ias.& firmat Couar.nu.3.in c.possessor.par.ii.§.vii.de reg.iur.in vj. Unde infertur ꝙ cũ ad præscriptionẽ inchoandam ab ipso initio desidererẽ bona fides,l.vnі.C.de vsu cap.trãs.l.cũ hæres,ff.de diuer.& temp.pscr.sané qui emeret te ab eo,quem dñm esse dubitaret,eam usucapere nõ posset,quasi is nõ uideretur bonam fidem habere. Verum,cũ ex post facto

Marginal notes: 1 Bona fides & mala fides an inter has res mediũ esse posit ard.q. — 2 Dubietas iducit bo. fi.in præs. perficienda & quid in ea inchoanda.

facto interuentus dubietatis non soleat impedire vsucapionem cœptam, quinimò nec etiã interuentus malæ fidei inspecto ciuili iure tũc licet is qui emerat bona fide ab eo, quem dominum esse putabat, postea ante complerant usucapionem incipiat dubitare, an ille dominus esset uecne, non impedietur vsucapionem perficere, utrunq; communiter tenẽt Doctores, quales sunt Bart. in l.naturaliter, col.vij.ff. de usucap. Abbas, in cap.fi.num.39.de præscr. vbi Imola. & Felinus, nume.9. Balbus de præscrip.ij.par.iij.par.principa.quæst.ij. Syluester in uerb.prescriptio.j.§.iij. & hanc esse communem sententiam firmant Felin. & Bald. ubi suprà quod & firmat Couar. ubi suprà sequitur & ait esse communem opinionem Ioan. Annibal in l.naturaliter, nu.117.ff.de vsucap. quod omnes intelligunt procedere de iure canonico, non secus quàm de iure ciuili.

Sunt etiam qui putent quòd hæc dubietas incidens post inchoatam præscriptionem vitiet & impediat vsucapionem expleri, ita tenet fluctuans tñ Abb. in d.cap.fin.de præscrip. Adrianus in iiij.sententiarum, in tract.de rest. c.de præscriptione.

3 Sunt per contrarium, qui tentant defendere, ut talis dubietas etiam ab ipso initio non impediat usucapionem, quasi dubius in hac materia similis sit ei, qui securus, & in cautus, rem, quam emebat, uẽditoris esse putaret, ita pungit Abb. num.39. in d.cap.fin. sentit Glo. in d.c.fi. & in c.vigilanti, de præscript. facit optimè c.si virgo.xxxiiij.q.ij. facit optimè d.capi. fin. ibi, in nulla temporis parte scientiam rei habeat alienæ, facit l.qui scit.§.bonæ fidei.ff. de vsur. facit optimè c.vigilanti, de præscript. ibi, ne malæ fidei possessores simus, nihil enim aliud tam ad inchoandam, quàm ad perficiendam præscriptionem desiderat, quàm ut absit mala fides, ut aũt adsit bona fides, scilicet ut emens certo & indubitanter putasset uenditorem fuisse dominum, id ibi non exigitur, nec sine summa imprudentia exigi poterat, quid enim iuuaret nimia & improbanda credulitas accipientis? pro hac opinione facit §.si à pupillo, in l.ij.ff.pro emptore, in primo resp. ubi qui emit à pupillo quẽ puberẽ putabat vsucapit, nec exigimus ꝙ adhibuerit exactam diligẽtiã vt nosceret pupillus ne esset an pubes, facit & ille tex. in ij.resp. vbi emẽs à furioso, quẽ sanæ mentis putabat, ꝑscribit, nec similiter exactã diligentiã ibi exigimus, ꝑ quam appareret eũ iustissimã causam errãdi habuisse, vnde in terminis illius tex. fortè erat dubius: facit l.quod vulgo, ff.pro emp. & l.fi.ff.pro suo, vbi qui accepit rem à seruo vel procuratore, cui mandauerat vt eã emeret, præscribit, licet ille re uera non emisset, sed tñ se emisse mentitus fuit, de quo mendatio potuit ipse dominus cogitare, facit per totum ff. & C.pro hære. & c.is qui in ius, de reg. iur. i vj. vbi sufficit ignorãtia eius, ꝙ alteri successit, & tñ potuit cogitare, an defunctus alienũ possideret, facit, ff.de acq. hær. l.cũ quidã, §.quod dr. Secundo vbi ad acquirendã hæreditatẽ & adeundã sufficit vehemens opinio adeũtis, qui eum, cuius de hæreditate agebatur, mortuũ putabat: facit ff.ꝓ dereli. l.ij. & iij. vbi quis rem pro derelicto habuit, eamq; alter, qui apprehendit, mihi vendidit, & ꝑscribo, licet nullam iustam causam haberem putandi dñm fuisse eũ, qui talem rẽ pro derelicto habuerat, quinimo res suas iactare & abijcere pauci solẽt l.cũ de indebito. ff.de proba †Vndecimo facit l.ij.§.interdũ, ff.de vulga. ibi, improbũ esse eũ qui solicitus esset de hæreditate viuẽtis l.nec nos, in verb. ꝑperã. C.de capt. ubi hæreditatẽ viuẽtis qui adierit turpissime fecisse vr̃, & tñ, vt eã adire possit, sufficit rumor, & multorũ opinio existimãtiũ illũ, cuius de hæreditate agebatur, mortuũ esse d.§.qđ dr̃, cũ ibi not. ꝑ Glo. Bar. & alios cõiter. Sic & in proposito, ut quis intelligatur esse in bona fide, sufficit rem cœpisse ab eo, qui putabatur dñs, uel reputabatur ius habuisse tradendi, licet is qui accepit nõ iniustè dubitare posset, an ille dñs esset. †Duodecimo facit ratio uiua & peremptoria, nã, vt notatur cõiter ꝑ Glo. & Doct. in l.cũ res, & in l.siue possideris. C.de proba. dñium directum in rebus soli uix alio modo probari potest, ꝙ per præscriptionẽ, nã si fundum emi abs te, tuq; à Titio, Titiusq; à Sempronio, Semproniusq; à Mæuio, adhuc ẽt ꝑ interuentũ illorũ oĩum torq; titulorũ, nõ sequitur nec probatur necessario me huius rei dñium assecutũ fuisse. qđ non apparet, nec põt apparere, an tu, qui mihi uẽdidisti, esses dñs, nec apparet, ꝙ Titius qui tibi prius vendiderat, dñs fuisset, nec apparet, ꝙ Sempronius, qui Titio vẽdiderat, fuisset dñs, & sic de singulis, itaq; ẽt si ꝑ mille manus fundus ille ambulauerit, milliesq; de ꝑsona in personã titulo vẽditionis, vel alio legitimo migrauerit, adhuc tñ nõ apparet quisnam huius fundi dñs factus fuerit, nisi ꝑ interuentũ longi tꝑis cõtingat ꝑscriptio, ideoq́, scitè dixit consultus in d.l.j.ff.de vsuc. usucapionem necessariam, vt dñia rerũ nõ semꝑ i incerto essent, & in l.fi.ff.ꝓ suo dixit cõsultus usucapionẽ necessariã, ne lites, ꝑꝑ dñiorũ, & iuriũ, incertitudinẽ essent immortales, & in l.cũ notissimi, in fi.princ. C.de præsc.xxx.ann. ait dixit Iusti. ꝑscriptionẽ esse necessariã, ne possessores rerum immortali penè timore tenerẽtur, cũ ꝑ solam usucapio-

Dubietas non inducit malam fidem nec impedit præscri. cõtra eõem cum multis.

4 Credulitas sufficit ad adeundũ cũ cõmuni

5 Dominiũ difficulter probatur.

usucapionem dñium rerũ immobiliũ probari possit, ut diximus, nam mobilium rerũ usucapionẽ rarissime contingere testatur Iustinianus in §.furtiuæ, ad finẽ inst. de usucap. per rationem ibi expressam. Item iurium & actionũ contingebat præscriptio, iure ciuili sine bona fide, l. sicut, l. omnes, l. cum notissimi, cũ l. seq. C. de præscrip. xxx. annorũ, tunc sic si cum agimus de præscriptione, quæ cõtingit cũ bona fide, non est curandum de præscriptione rerum mobilium, quia illa raro contingit, non quoq; de præscriptione iuriũ & actionũ, quia illa de iure ciuili nõ exigebat bonã fidẽ, ergo superest ut hæc inspectio bonæ, uel malæ fidei, adhibenda sit regulariter, & potissimũ in præscriptione rerum immobilium, quarũ dñium uix probari põt aliter q̃ per præscriptionẽ, ergo si abs te emi, mihiq; tradidisti fundũ, nõ iuste desinã dubitare an me dñm feceris, & an illius fundi dñs esses, qñquidẽ te dñm fuisse mihi uix constare poterat, & hæc dubitatio nõ modo iusta & probabilis, uerũ etiam necessaria nobis uidetur, & tam frequens & ordinaria, ut uix ullũ emptorẽ alicuius fundi reperias, qui modo improuidus & inexpertus nõ sit, q huius timoris & dubietatis rõne sibi non prouideat exigens longas cautiones de euictione idoneosq; fideiussores, hypothecas, pœnarum promissiones, & similia, ergo scite & prouide iura nr̃a tã canonica q̃ ciuilia, quæ retulimus ad interuentũ bonę fidei in præscriptione nihil aliud desiderant, pręter abscessum malę fidei, & sciam rei alienæ indubitatã, aut uerosimilem abesse, animaduertentes solã dubitationẽ emptoris nihil obesse, cũ is nõ posset nõ dubitare, an qui ei tradebat dñs esset, hæc ergo dubietas ut impedimento sit præscriptioni ẽt inchoandę tantum quidẽ obest, qđ ausim uerissimũ dicere nunq̃ inchoari talẽ præscpitionẽ absq; interuentu talis dubietatis, nisi cum emptor esset rerũ humanarum ignarus, improuidus, iners, inexpertus, incautus: & hanc nostram opinionem tenuerunt Glo. in d. c. uigilanti. & d. c. fi. de præs. & alij supra relati, sequitur & dicit cõiter approbatam, Abb. in d. c. fin. n. 40. Unde deducuntur tres conclusiones secundũ hanc cõem opinionem, quã sequimur, cõtra superiorẽ cõem

6 conclusionẽ, quam improbamus † Prima q in materia præscriptionis non est medium inter bonam & malam fidem. Secunda quòd dubietas nihil (si non sit supina) differt à bona fide. Tertia quod etiam talis dubietas non impedit (si non sit supina) inchoari talem præscriptionem etiam de iure canonico, non magis, quàm inchoatam perfici, quod sane significauit, d. c. fin. de præscript. ibi, in nulla temporis

Bona aut mala fides quo ad psc. mediũ nõ admittunt dubietasq; nõ differt à bona fide dubietasq; non

parte rei habeat scientiam alienę, sensus enim & proprietas illorum uerborum est, quòd ad præscriptionem sufficit abesse scientiã rei alienę in prima temporis parte, non secus q̃ in media, uel ultima parte temporis, sicq; sufficere & prodesse ad inchoandam pręscriptionem nõ secus, quàm ad prosequendã, uel perficiendam, deniq; si talis dubietas præscriptionẽ inchoari non impedit, apparet quòd longe minus impedie inchoatam continuari, ut est cõis opinio supra relata, licet quidã contrariũ putauerint. pro nobis in principali cõclusione est, l. pe. C. de euictio. ubi apparet bonã aut malã fidẽ (cũ sit res pendẽs, ex animo nr̃o, qui soli Deo certo põt esse cognitus) solis indicijs posse probari, non etiam alijs dilucidis probationibus, unde hac in re ad uerosimilia necessario recurrendum est, & ad iuris decisiones huic rei proximiores, proxima autem est ea de qua in d. l. cũ quidam. §. quod dicitur. j. & ij. ff. de acqui. hær. cum ibi not. nam si is cuius de successione agitur re uera mortuus est, si id certo scio, eius hęreditatem adire possum, si ignoro, nõ possum, quòd si dubius sum, tũc si habui iustã causam credendi eũ defunctũ fuisse, adire possum, sin minus nõ possum, ut ibi, sic & in proposito emi fundum re uera alienũ, si certo scio alienũ esse præscribere nõ possum, si uẽdentis esse putaui, præscribere possum, & in re dubia ita putare licuit: fallit quãdo euidenter contrarium debui existimare, arg. d. §. quod dicitur, quando autẽ hæc euidentia adsit alibi dixi.

ĩpedit p̃sc. inchoari hæc tria cĩ cõi cõtri alterã cõmunẽ.

Denique cũ ad præscriptionẽ desiderentur possessio, l. iij. l. sine possessione. ff. de usuca. c. sine possessione, de reg. iur. in vj. l. uni. C. de usucap. transf. & titulus, l. clauibus. ff. de contrahen. empt. d. l. uni. & in prin. inst. de usucapio. is sane titulus & uerus esse regulariter debet, non tantum putatiuus, l. quod uulgo, ff. pro emptore, l. fin. cum Glo. C. pro donato, l. Celsus. ff. de usucapion. & legitimus esse debet non autem illegitimus, aut legibus non approbatus, l. quẽadmodum. C. de agri. & censi. lib. xj. c. qui contra iura, de regulis iuris, in vj. l. ij. C. pro emptore, l. ij. §. si à pupillo. ff. pro emp. l. nunq̃. l. si fur. §. j. ff. de usucap. c. ij. §. contractus, de rebus eccle. non ali. l. fin. §. sin aũt sub conditione. C. com. de lega. sicq; is titulus positiuẽ desideratur, nõ enim sufficit qđ absit titulus improbatus, ut in exẽplis supra memoratis, hoc est contentis in d. ll. sed oportet quòd positiuẽ interueniat titulus, ut patet in l. prima, secunda, tertia. & p totũ ff. pro suo, nam si quis rem nullo iure, aut titulo occupasset is sanẽ non præscriberet etiam si tam incautus ignarusque esset, ut putaret id sibi (contra legem nullo. C. de rei uend.)

7 Titulus in p̃scriptione an requiratur positiue.

licere, & contra leges oẽs supra allegatas. quia regulariter nõ sufficit ad pscribendã rẽ abscessus mali & improbi tituli, sed tituli legitimi interuẽtus positiuè desiderat, ut dd. l. nisi in casibus specialibus, ut in l. si quis diuturno. ff. si seruitus uendi. & similibus. Non sic est in bona fide, quæ, ut satis iam docuimus, positiuè nõ desideratur ad præscriptionem, sed tantũ remotiuè. non enim necesse est ꝙ adsit bona fides, sed ꝙ absit mala fides. abscessus enim malæ fidei, & remotio sufficit, non autem bonæ fidei interuentus desideratur. ideoq; dicitur per iure consultũ in deffinitione usucapionis, ꝙ causat nõ à bona fide, sed à possessionis continua

8 tione d. l. 3. ff. de usuca. † unde in quibus casibus ignorãti acquiri possessio potest, & in quibus casibus furioso, & infanti citra ipsorum factũ acquiritur, in eisdẽ si titulus positiuè re uera interfuit legitimus, contingere põt pscriptio, licet nõ sit hic, ullus bonæ fidei interuẽtus, aut fidei malæ positiuè, cũ ignorans non possit hr̃e

Furiosus, & infans possunt usucapere

9 bonã, aut malã fidem. Vnde infertur uerã esse illã cõem opinionẽ, q̃ habet † in pscriptionibus, q̃ titulũ non desiderãt, tunc bona fides orta etiã ex iniusta causa, & fatua puta ex iuris errore, sufficeret ad pscribendũ, ita tenent Antonius, & Imola in ca. peruenit, per tex. ibi de empt. & uenditio. Idẽ Imola in c. de quarta, & in c. fi. col. iiij. de pscrip. Paul. consi. xliiij. lib. ij. col. pe. Bar. in l. Celsus, col. pen. ubi & Paul. ff. de usucap. Bal. in rep. d. l. Celsus. quest. iiij. est cõis secundũ Rubeũ consi. lxxv. tenet Feli. in d. c. de quarta. nu. 34. Couar. in c. possessor. de regu. iur. par. ij. §. vij. unde cũ præsc. xxx. annorũ nõ requirat titulũ. l. sicut, & l. oẽs. C. de pscri. xxx. annorũ talis bona fides in ea sufficiet. Nec obest. l. cum quęrebaẽ. C. unde ui. nã resp. ut p Bar. ibi in fine vide. c. lxxxj. nu. 8. qđ intelligiẽ pcedere in errore iuris, neq; assistentis, neq; resistentis, nõ sic si ius expressim resisteret tali titulo, tũc enim cessaret pscriptio ex defectu bonæ fidei, quasi tunc, uel non uideaẽ bona fides interfuisse, uel ea uideatur illegitima, & sic in sufficiens, propterea ꝙ pfecta sit ab errore iuris, quod illi cõtractui resistebat. ita Bar. in l. sed & si lege. §. scire. ff. de peti. hæred. Couarr. ubi supra. uersi. hęc aũt secunda. Balb. in d. l. Celsus. iiij. notab. post Abbatẽ in d. c. de quarta, col. ij. Felin. in d. c. de quarta, nu. 26. Pau. in d. l. Celsus, Bar. in d. l. quẽadmodũ, Cardin. in clemẽ. j. §. si quis, quest. xj. de reb. eccles. & sic hæc est cõmunis opi. unde ex mente ipsorũ si pupillus sine tutoris authoritate rẽ alienã mihi uenderet, licet re uera eã ipsius pupilli esse crediderim, nõ solum cessar præscriptio ordinaria iuxta l. ij. §. si à pupillo. ff. pro emp. sed etiam præscriptio xxx. annorum,

Bona fides orta ẽt ex iniusta causa sufficit ad pscri. cũ cõi, intellige de præscr. quæ titulũ nõ exigit, ut est pscri. xxx annorum

quasi ex tã fatuo iuris errore præsumatur mala fides. Vnde oẽs hi quos modo citauimus similiter consentiunt talem bonã fidem nõ prodesse in præscriptione longi tẽporis, quia ea titulum requirit, & qũ titulus requirit, bona fides profecta ex titulo & causa fatua nõ sufficeret, nec haberetur pro bona fide.

Verum licet passim oẽs pleriq; nostrorum ubiq; ueluti notissimum iuris elementum tradere soleant ad pscriptionem, uel usucapionem ordinariã tria requisita desiderari. s. possessio, titulus, & bona fides. per iura supra allegata. tamen nos sumus in hac sententia, & opinione, † ut sola diutina possessio cõtinuata, & iusta sufficiat ad talem pscriptionẽ, uel usucapionem creandã, perficiendam, cõsumandam, ut non obscurè ab iureconsulto docemur, qui dum usucapionis deffinitionẽ traderet in l. iij. ff. de usuca. ait, usucapio est acquisitio dñij per cõtinuationem possessionis temporis lege definiti. perpende nullum uerbũ posuisse de titulo, aut bona fide, sed tñ de cõtinua & diutina possessione. nã tituli interuentus positiuè necessarius nõ est, paret quia si pcuratori, uel seruo mãdaui, ut agrũ emerent mihi, hiq; se emisse mentiti, mihi agrũ ipsum tradiderunt, eum potero usucapere nõ secus, q̃ si re uera titulus uerus interfuisset. & tñ hic nullus titulus interfuit, licet titulum interfuisse putarem, tex. in l. quod uulgo. ff. pro empt. & ff. pro legato. l. pro legato. & l. fi. & ff. de usuca. l. non solũ. §. quod uulgo, uersic. idẽ hic, & l. fi. ff. pro suo. licet enim regulariter pro emptore possidere nequeat qui non emit, & pro legato nequeat possidere is cui legatũ non fuit. l. ij. & iij. ff. pro legato d. l. fi. ff. pro suo d. l. quod uulgo, & d. l. non solum, §. quod uulgo d. l. pro legato, & d. l. fi. ff. pro legato. tñ id uerũ est, nisi iustam causam habuit existimãdi sibi legatũ fuisse, ut dd. legibus: iustam aũt causam id existimãdi habuisse uideẽ is, cui testamento legato relictũ fuit, quod postea fuit codicillis ademptũ. d. l. pro legato, & d. l. fi. ff. p legato, uel si nunciatũ fuit legatario septẽ testes affuisse in testamẽto, cũ pauciores interfuissent glo. in d. l. fi. uel sibi nuntiatũ fuit testamentũ fuisse à testibus sigillatũ, cum non fuisset. secundũ d. glo. uel solenne erat testamẽtum, sed postea apparuit iniustum fuisse praterìtione sui hæredis, ut d. Gloss. in omnibus his casibus, & similibus in d. Glo. adnotatis defectus tituli non nocer quando, qui pręscribit habuit iustam causam putandi se iure possidere, titulumque possidendi habere. Itaque aut fuit iusta causa existimandi, aut fuit iniusta, aut fuit media; si fuit iusta procedit usucapio, ut dd. legibus, maximè in dict. l. pro

10 Titulus in præscr. uel usucapio ne an requiratur noua traditio.

pro legato, ibi, subest iusta causa, & d.l.fi.ff.pro legato d.l.qd uulgo ibi; si nullam iustã causam d.l.non solũ.§.quod uulgo, ibi si nullã iustã causam. q si interfuit causa iniusta fatua, & supina, siue ille pcederet ex errore facti, cessaret usucapio.l.ij.&.iij.ff.pro legato, siue et ex errore iuris.l.nunq̃ in usucapionibus. ff.de usucap. l.si fur, §.j.eod.tit. q si nec nimis iusta fuit errã di causa, nec nimis iniusta, sed media, puta qa fuit tolerabilis, adhuc contingeret usucapio.d.l. fi.ff.p suo, ibi, tolerabilis error. similis distictio fit inter culpã latã, leuem, & leuissimã. in gl.§. ptEREA, ubi per Doct.inst.quib.mo.re contrah. obligatio.quæ oĩa maxima ex parte pẽdent ex arbitrio, & prudenti iudicis ęstimatione, et cẽ sura. stat ergo ex sola possessionis diuturnæ cõtinuatione cõtingere usucapionem ordinariã, nisi per interuentum malæ fidei excludať, aut impediatur. Horum ratio est, quia ut per traditionẽ quæriť rerum dñium, qñ dñs rem suã tradebat eo aĩo, ut à se, & dñium abscederet, & in accipientẽ transuolaret, §.per traditionẽ, inst. de rerũ diui.l. traditionibus.C.de pact. ita quoque per traditionẽ factam, & acceptam eo aĩo, ut dñium à tradente in accipientem migraret transfertur dñium, non statim, sed post longã continuamq; possessionẽ, qñ tradens dñs non erat, nec ius trãsferendi dñium habebat, licet accipiens existimaret qđ habebat ius, & potestatẽ dñij transferendi.l.clauibus, ff.de cõtrah. emp. & cũ olim dñium ex naturali possessione cœpisset.l.j.in prin.ff.de acqui.pos. q in rebus q̃ ad aliũ iure dñij ptinẽt cõtingere non põt, nisi p dñi cõcessionẽ l.nunq̃ nuda.ff.de acqui.rerũ dñio.d.l.traditiõibus.l.id q nrum.ff.de reg.iur. hoc limitať nisi adsit usucapio. ut si possessioni accedat, & causa possidendi tolerabilis, & nõ iniusta, & t pis diuturnitas, isthæc tãtundẽ important, & iuuant ad acquisitionẽ dñij, quantũ ipsius dñi concessio, per rõnes, q̃ referuntur à iure consultis in l.j.ff.de usucap. & in l. fi.ff.pro suo, & in l.cum notissimi.ad prin.C.de præscri. xxx.annorũ. ergo licet regulariter ad dñij trãslationẽ titulus exigať.d.l.nunq̃ nuda.d.§. per traditionem.d.l.id quod nrum.tñ id, pcedit qñ agitur ut transferatur dñium sine temporis interuallo, sed per solã ipsam traditionem, qualis est cum dñs rem tradit. at cũ quæritur an post longam tẽporis possessionisq; continuationẽ dñium quæri possit citra tituli interuentum, tunc fit indubitatum posse per leges, & rationes memoratas. nam tunc tituli accessus, & interuentus non exigitur, nisi ad iustificationẽ possessionis. cũ enim, ut diximus, hæc diuturna possessio, uel iusta esse debeat, uel saltem non iniusta, à cõiter accidentibus, ac plerunq;

titulũ, & causam iustam possidendi exigimus, ne iniustè & perperã possidentibus tale compendium contingat, per quod ad delinquendũ inuitentur. sicq; titulus in præscriptione nõ est necessarius propter se, sed pter aliud, ad iustificandam.s.possessionẽ. unde in quibus casibus sine titulo iusta possessio inueniri potest, in illis usucapio sine titulo pcedit. d.l.quod uulgo ff.pro emp. d.l. non solum. §. quod uulgo, ff.de usucap.d.l.pro legato.d.l.fi.ff.pro legato. In quibus iuribus, † & in d.l.fi.ff.pro suo titulus erat uel falsus, uel inutilis, illegitimus, uel etiam tã tũ putatiuus, & sic nullus, ut §.fi.inst.quib.mo. testam.infirm. plenè per Tiraquel.dum latè in tract.retract.lignarier.§.j.glo.xx. nu.11. pbať q falsus denarius nõ est denarius; falsus testis, non est testis; falsum instrumentum, non est instrumentum; falsus iudex, non est iudex; falsus modius, non est modius, & similia. nã falsum qđ est, nihil est, & nos alibi diximus. in lib.ij.§.xvij. nume.65.de success.crea. 11 Falsũ qđ est, nil est.

Item bona fides non desideratur positiuè, sed sufficit q priuatiuè, negatiueq; absit mala fides, quod contingit cum datur ignorantia rei alienæ d.c.fi.de præscrip.d.c.si uirgo.d.c.uigilanti, bonus tex.ff.de publi.l.traditionem, in uerbo sciens.iuncto uerb. ignorasse, ubi sensus est quo ad usucapionem, uel quo ad publicianam actionem concedendã, uel denegandam, malæ fidei possessorẽ intelligi, qui sciat rem esse alienã, & per contrariũ bonæ fidei possessorẽ qui alienam ignorat, nec dubium est quin in hac materia, & similibus dubius ignorãti exequetur.l.fi.C.de cond.indebi. si sit tolerabilis, & non iniusta dubietas. d.l.fi.ff.pro suo cũ alijs supra allegatis. sit ergo fixum indubitatumq; præceptum, ut bonæ fidei interuentus positiuè ad præscriptionem nõ desideretur necessario; sed q malæ fidei abscessus, ac defectus sufficit, & q similiter titulus non est necessarius, licet plerunq; & prout plurimũ utilis sit ad certiorem, possessionis iustificationem, & ita sunt intelligenda iura quæ in hac materia loquuntur de titulo, aut bona fide.

Quid enim iuuat dicere bonam fidem positiuè interuenire debere in usucapienda iè etiam à principio, cum ut ostendimus nullus, modo prouidus, & prudens, seu expertus rerũ, possit nõ dubitare an tradentis esset rẽ illa iure dñij, an nõ, cũ tradẽtis fuisse res illã certo scire uix ullus possit, ergo etiã si ipse possessor, qui usucapere contendit fateatur hac in re dubitasse se tempore primo, quo sibi res tradebať, & quo usucapio inchoabatur, adhuc non desinet uin capere, si ex causa non nimis, iniusta, sed tolerabili rem accepit. quod si per cõ-

trarium firmasset se certo scisse, firmissimeque se securum, & incautum existimasse, rem traditã fuisse tradentis, adhuc non continget usucapio, si causam ita existimandi habuit iniustã & intolerabilem. ergo eius assertioni, & declarationi cum minimè standũ sit, & ueritas huius rei in rerum natura incerta sit, ut apud solum Deum satis certa esse possit, superest ut illud solum sit inspiciendum, utrum ille initio rem acceperit ex causa tolerabili, an ex intolerabili, iusta, an iniusta, ut si iusta & tolerabilis ve sit, prosit ad usucapionem, siue ipse ut prudens prouides, & expertus dubitasset de iure tradentis, siue ut ignarus, & supinus, ac incautus animo suo nihil conceperit suspictionis, aut dubitationis, ne aut in curia prosit, aut diligentia, & prouidentia noceat. confirmatur, nam aut emptor certo sciebat rem esse uẽdentis, & tradentis, & ilico fit dominus. sicque cessat præscriptio. l. sequitẽ. §. lana. ff. de usucap. aut certo sciebat esse alienam, & nullo tempore præscribit. c. fi. de pręscri. c. possessor, de reg. iur. aut neutrum certo sciebat, sed dubius erat & locus est præscriptioni. Ergo nullo alio casu præscriptioni locus est, nisi cum emptor de uero dominio incertus est.

12 Bona fides ad usuca. uel psc. positiue non desiderat cõtra Doc.

Hinc † primum infertur ueram non esse opinionem Barto. quem ibi reliqui simpliciter sequuntur in l. sed & si lege, §. scire, ff. de peti. hęre. dum ait ad usucapionem bonæ fidei interuentum desiderari etiam positiuę, quod suspectum sanè est, cum ut iam ediximus, etiam si is, qui accepit, animo suo ab ipso initio traditionis dubitare cœpisset de iure tradentis, adhuc usucapere posset, non secus, quàm si securus, & incautus nihil mali suspicaretur. Cum enim mera accipientis ignoratio rei alienæ sufficiat, ignorantia autem nihil sit positiuè, sed sit denegatio, & priuatio scientiæ, superest ut talis bona fides non possit uideri positiuè desiderari? quis Bar. sequitur Couar. in c. possessor. par. 2. §. 7. de reg. iur. in 6.

13 Error iuris an impediat præscri. long. temp. cum communi.

Hinc † etiam patebit an uera sit illa communis opinio supra relata, quę habet in pręscriptione ordinaria, quæ titulum desiderat, errantem in iure circa hunc titulũ, uel causam possidendi, non iuuari, nec bonã fidem profectã ab illa ignorãtia non laudabili sibi prodesse quicq̃. non magis, q̃ si legaliũ traditionum gnarus, & cõscius esset, perq; hoc malã fidẽ haberet, ueluti si ex testamẽto, quod uno tantum teste nitebatur, rem mihi legatã accepi bona fide, quia tale testamentũ etiam cum uno tantũ teste ualere putabã, uel non erat à testibus sigillatũ, & id nõ obesse eius ualiditati, & firmitati putabã, uel adẽptũ erat legatũ in codicillis, quod nõ obesse putabã, existimans semel testamento datũ non posse codicillis adimi. His enim casibus, & similibus uera est cõis opi. quę usucapionẽ cessare edocuit. in usucapione ordinaria, quæ præter diuturnæ possessionis continuationẽ, desiderat iustã causam possidendi, uel saltẽ tolerabilẽ, ut ll. supra allegatis. Causa enim descendens ab errore iuris, non iusta nõ tolerabilis uidetur, ut dd. legibus tũ ne iuris ignarus melioris sit conditionis, q̃ iure peritus contra l. leges sacratissimę. de legibus, &. ff. de origine iuris l. ij. §. pe. ante medi. tum q̀ legum traditiones iustissimę sunt, & p̃sumunt. l. j. ff. de iust. & iur. l. j. & ij. ff. de legib. c. erit aũt lex iiij. dist. plenè ꝑ Tiraquel. de utroq; retract. in p̃fatione, nu. 75. cũ enim lex iustissimè statuerit ꝓpter uitandas falsitates ne quicq̃ aliquis ex testamento minus solenni capere possit. l. fi. C. de fideicõ. §. fi. inst. de fidei. hære. iniquum esset, ut res aliena tali testamẽto relicta, à me ꝑ interuentum usucapionis acquiri posset, cũ etiam si testator dominus eius rei foret, ex tali testamento per traditionem ipsam non acquireretur. l. nunquam nuda, ff. de acquir. rerum dñio, sicq; obstat regula l. clauibus, ff. de cõtrah. em.

Inferẽ etiã † an uera sit ea cõis opi. quã supra retullimus, q̃ habet q̀ talis error iuris utcũque illaudabilis nõ impediret p̃scriptionẽ, xxx. annorũ ꝑ l. sicut. l. oẽs. l. cũ notissimi. C. de p̃scr. xxx. annorũ, quia ibi iustus titulus, & causa nõ desideratur. quinimo sola cõtinuatio possessionis tricẽnalis, ẽt si iusta non sit, uel iusta ex causa ꝓfecta, sufficit de per se quasi ipsum tẽpus lõgissimũ ꝓ iusta causa sit, quod uerissimũ est de iure ciuili, nec ꝑ hoc eo iure ispecto melioris cõditionis est iuris ignarus, q̃ iuris peritus. nã & si is iuris peritus foret, & ꝑ hoc malam fidẽ præsumptã haberet, adhuc quidẽ de iure ciuili usucapio xxx. annorum ꝓcederet, ut dd. ll. 13 Error iuris non impedit præsc. xxx. annorum de iure ciuili, et quid iure canonico.

Quid aũt de iure canonico? & adhuc idẽ, ut dato eo iuris errore contingat usucapio secũdũ eandẽ cõem opi. q̃ tñ non ꝓcederet in eo, q̃ esset iuris peritus, & haberet ab initio possessionis scientiã rei alienę. & sic isto casu de iure canonico melioris cõditiõis erit iuris ignarus q̃ iuris peritus: nã si ponas legatũ mihi testamento relictũ, qđ postea fuit codicillis adẽptũ qđ ipse non ignorabã, sed putabã non posse codicillis adimi, sicq; mihi traditum xxx. annis possedi certè præscribã tã de iure ciuili, q̃ canonico, quia longissimum tẽpus pro iusta causa, & titulo est. At si iuris peritus forem, sicque scirem quod ademptum fuerat, perinde esse, ac si, nec datum re uera foret, sicq; me aliẽnũ possidere. tunc sanè & si de iure ciuili adhuc præscribere possem, ut dd. ll. quia longissimum

tempus

tempus pro causa & titulo est, tamen non potero præscribere de iure canonico, quia scientia rei alienæ non potuit purgari eo iure inspecto per interuentum longissimi temporis, qui nimo tantum abest, ut purgetur, quòd potius uitium illud malæ fidei eo iure inspecto uidetur augeri, & ratio differentiæ inter ius canonicum & ciuile ea est, quod iure ciuili per interuentum longissimi temporis uitium scientiæ rei alienæ uel purgatur, uel toleratur, sed de iure canonico tantũ abest ut uideatur purgari uel tolerari, quod potius uidetur augeri, ergo inter ius canonicum & ciuile nulla differentia erit quando eram in bona fide profecta ex errore iuris, siue simus in usucapione ordinaria, siue etiam in usucapione xxx. annorum uel quadraginta quòd si eram in mala fide similiter non est differentia in usucapione ordinaria, qa utroq; iure cessat, sed in usucap. xxx. uel xl. annorum est differentia quia procedebat de iure ciuili, non sic de iure canonico.

De ead.re

Sed an tale ius ciuile sit in hoc correctum? & quidem in quibusdam casibus correctum uideri potest, in quibusdam uero non utique secundum distinctionem quam supra tradidimus in c. incip. actio personalis. Nam si ponas legatum mihi testaměto relictum postea fuisse codicillis ademptum, cuius rei conscij eramus in iure & in facto tam legatarius quam hæres, & nihilominus hanc rem legatam cepi, & triginta annis possedi, sciěte & patiente hærede, tunc, si ipse hæres uel alter de uoluntate ipsius tradidit, non usucapiam, sed ab initio dominus uideor factus, l. cuius per errorem, ff. de reg. iur. quòd si propria authoritate cœpi & postea accessit hæredis uolũtas expressa, ab eo tempore dominium uideor consequi, & cessat usucapi. l. si fur. in prin. ff. de usucapi. inst. de rerum diui. §. pen. & fin. quod si accessit uoluntas tacita, idem eadem ratione si modo ea uoluntas probetur, l. cum quid. ff. si cer. pet. quòd si constat de scientia hæredis, & dissimulatione, incertum tamen sit an uelit rem suam pro derelicto haberi, aut mihi ueluti concessam ac donatam esse, tunc per lapsum longi temporis forte concessa uidebitur, ut per tradita à Iasone in l. j. col. fi. C. de serui. fug. Gl. & Paulus in l. si de eo. §. j. ff. de acquir. poss. Ias. in l. naturaliter. §. nihil commune. num. 84. ff. eod. titu. ergo etiam tunc cessat præscriptio, cum dominij acquisitio magis per domini concessionem, quàm per usucapionem contigisse uideatur, quòd si prętereant xxx. anni, tunc uel quasi usucaptum uidetur, uel acquisitum domini uoluntate de iure ciuili, d. l. sicut. d. l. omnes. d. l. cũ notissimi, non sic forte de iure canonico, d. c. uigilanti, c. fi. de præscri. nisi ea iura data scientia & patientia domini cessare dixeris, quod magis est, ut alibi diximus, & supra c. j. incipi. actio personalis, ergo aut uterq; sciebat alienũ possideri, aut uterq; ignorabat, aut dominus solus sciebat, aut solus legatarius sciebat, non autem hęres idẽq; dominus, & quidẽ si uterq; sciebat contingere uidetur dominij acquisitio, non tam ex præscriptione, quàm ex domini tacita & præsumpta uel concessione, uel abiectione, qui enim rem suã ab alio nullo iure possideri sciebat, & per tantum tempus possideri passus est, & dissimulauit, uidebitur rẽ suam uel quasi abiecisse, parui pendisse, neglexisse, ꝓ derelicto habuisse, uel cõcesisse, & quasi possessori donatam uoluisse, l. j. & ij ff. pro derelic. Glo. d. l. si de eo. §. j. Ias. in d. n. 84. Idem Ias. in d. col. fin. quòd si uterq; ignorabat alienũ possideri, tunc sane utroq; iure contingit pręscr. per annos xxx. etiam si in iure erratum esset, d. l. sicut. d. l. omnes. d. l. cum notissimi, quòd si alienum possideri solus hæres idemq; dominus sciebat, legatarius uero ĩscius iuris ignorabat, tunc longo tempore non contingit usucapio, nec etiam longissimo, quia legatario continget dominij acquisitio magis eo, quòd dominus rem suam uel abiecisse, uel concesisse uideatur, quàm quod ex possessione illa non iustificata contingat usucapi. quòd si solus legatarius alienum possideri sciebat, hæres autem per ignorãtiam siue iuris siue facti putabat iure rem illam possideri à legatario, tunc nõ potest uideri consensisse, aut concesisse, l. per errorem. ff. de iur. om. iud. sicq; tunc longi temporis usucapio cessat, quia causa possidendi non iusta erat. vt dd. ll. longissimo autem tempore usucapio contingeret inspecto iure ciuili. d. l. sicut, cum simi. non sic inspecto iure canonico, d. c. vigilanti, & c. fin. de præscript. quòd ius hoc casu seruandum etiã est in foro seculari, quia tunc cessat dominij acquisitio quasi ex domini abiectione, aut concessione, quia qui ignorat suum ab alio possideri per ignorantiam siue iuris, siue facti, non potest uideri, rem suam abiecisse, aut pro derelicto habuisse, & lõge minus donatam uoluisse: non quoque contingit domini acquisitio quasi per usumcapionem, quia per longissimi temporis interuentum nõ purgabitur, sed potius augetur uitium malæ fidei de iure canonico, ut dictis iuribus quæ nota, quia nullus unquam sic declarauit, & istorum membrorum quædam sunt ex mente, quędam contra mentem communis opinionis.

15 Error iuris etiam resistentis nõ impedit præsc. xxx. annorum, ard. quęstio.

In fertur etiã, † quòd si triginta annis possedi rem ex causa non iusta, uel titulo non iusto, quam tamen causam iustam putabam per errorem

torem iuris resistentis nõ tantum non assisten
tis, an possim præscribere? & uidetur commu-
nis opinio præscribi, ut non possit, licet in hac
præscriptione titulus non requiratur, ita Bal-
bus in l.Celsus.iiij.not.de usucap. allegat Abb.
in c.de quarta, col.ij.de præscrip. Felinus ibi,
nu.26.Paul.in d.l.Celsus. Cardinalis in clem.j.
de reb.eccles.§.si quis.q.xj.Bar.in l.quemadmo
dum, C.de agri.& censi.lib.xj.Idem in l.sed &
si.§.scire.ff.de per.hære.licet non satis declaret
sese Couarru in d.c.possessor. de reg.iur.par.ij.
§.vij.uersi.hæc autem secunda cõclusio, ius au
tem resistere uidetur secundum eandem com
munem conclusionem in terminis d.l.quemad
modum, & in c.qui contra, de regu.iur.in vj.&
in l.fin.§.sin autem sub conditione. C.commu.
de lega.& iterum Felinus, nu.35.in d.c.de quar
ta, qui plures allegat hãc opinionem tenẽtes.

Sed sane uerius est, hoc casu præscriptionẽ
contingere triginta annorum uel xl. per gene
ralitatem d.l.sicut, d.l.omnes, d.l.cum notissi-
mi, d.l.si quis emptionis. C.de præsc.xxx.anno-
rum, nam cum tale tempus longissimum pro
legitima causa possidendi sit, ut dd.ll.& ut usu
capio contingat, nihil aliud exigatur præter
continuationem possessionis temporis lege de
finiti.l.iij.ff.de usucap.dummodo possessio sit
non intolerabilis & omnino iniusta, d.l.fina.ff.
pro suo l.quod uulgo.ff.pro emptore, l.non so-
lum.§.quod uulgo.ff.de usucap.l.pro legato.l.
fin.ff.pro legato, & alia iura supra allegata, præ
sertim dum aiunt & mentionẽ faciunt de cau-
sa possidendi non iniusta, aut intolerabili, sa-
ne illud uitium quòd causa possidẽdi esset nõ
iusta purgatur per longissimi temporis inter-
uentum, & accessionem per d.l.sicut, cum simi.
licet non purgaretur per interuentũ longi tem
poris, per d.l.quod uulgo.cum simi. nec inue-
nies legem facientem differentiam utrum lex
resistat uel non assistat quo ad hanc materiã,
quinimo, d.l.sicut, cum conc.etiam quando le-
ge resistente res possideretur, potest & debet
intelligi, nam quando lege permittẽte res pos
sideretur, tunc etiam longo tempore continge
ret usucapio.

Infertur suspectam esse opinionem differtis
16 simi Didaci Couarruu. meritissimi episcopi *Errans in iure est in bona fide contra doctos, & ideo præscribit xxx. annis contra eosdem.*
aut Rod.is enim in c.possessor, de reg.iur, part.
ij.§.vij.nu.7.uersi.tertio hinc patet qui tenuit
errantem in iure non uideri esse in bona fide,
& consequenter non posse præscribere etiam
per annos xxx.licet in tali præscriptione titu-
lus regulariter non exigatur, ut in l.sicut, l.om
nes.C.de præs.xxx.annorum, mouetur ex do-
ctrina Bar.in l.sed & si lege, §.scire. ff.de peti.
hæred. ubi Bar.uoluit errantem in iure, quod
alicui actui resistit, neque esse in bona, neque
in mala fide, quod & sentit Felinus, num.31.in
c.de quarta, de præscriptio.post alios, quos ipsi
allegant.

Sed id apud nos semper suspectum fuit, in
primis errantem in iure utcunq; resistentẽ, nõ
potest non habere bonam fidem, quod proba-
tur lege & ratione, nam tex. in c.j.de præscrip.
in vj.ait me possedisse decimas, quæ de iure p
tinebant ad ecclesiam quandam iuxta text.
in c.ad decimas, de resti.spoliatorũ, c.dudum,
& ferè per totum de decimis, & quia titulum
allegatum probare non potui cessasse illam de
cimarum præscriptionẽ etiam per annos xxx.
uel xl.quia iuris præsumptio erat cõtra me, &
iuris communis dispositus, adhuc tamen po-
nit pro cõstanti me bonam fidem habuisse, ut
ibi exprimitur, i uerbis primæ partis, & rursus
in uerbis secundæ partis, ergo palam est, quòd
errans in iure, q possidebat decimas illas, quas
iure resistente possidere nõ poterat, licet si ta-
men iuridice & legitime se possidere putabat,
licet per ignorantiam iuris etiã resistentis nõ
possit, adhuc tamen dicitur habere bonam fi-
dem, neque ad rem pertinuit, quòd ibi denege
tur præscriptio, †quia illa non cessauit ex de-
fectu bonæ fidei sed ex defectu tituli, qui ultra 17 *Bo.fi. possessor quis dicatur.*
bonam fidem ibi desideratur, nã ubi plura co-
pulatiuè desiderantur, non sufficit unum, uel
quædam adesse, sed omnia simul concurrere
oportet, l.si hæredi plures, ff.de cond.insti. Ad
idem & secundo est tex.in l.bonæ fidei, ff.de ac
quiren.rerum dominio, probatur ratione, nam
in bona fide est, qui non habet sciẽtiam rei alie
næ, c.fi.de præscrip.c.si uirgo.xxxiiij.quæstio-
ne ij.facit l.si per errorem, ff.de iuri.om.iudic.
nec qua ex causa error descendat inuenies le-
gem ullam distinguentem quo ad denegandã
bonam fidem. Facit optime, dict.lex, sed & si
§.scire.

Stat ergo errantem in iure utcũque resisten 18 *Errans in iure resistẽs pscribit xxx. annis cõtra doct.*
te non desinere habere bonam fidem, † sed an
is præscribere possit per cursum xxx.aut xl.an
norum, & Couarruu.ubi supra negat, nos con-
tra ut præscribere possit, nam licet is per lon-
gum tempus decem uel uiginti annorum præ-
scribere non posset, quia in tali præscriptione
ordinaria desideratur iusta causa, uel titulus
possidendi, ultra ipsam possessionem, & bo.fi.
ut in l.unica.C.de usucap. trans.l.nunquam, in
usucapionibus.ff.de usucap. in princ.inst.eod.
iustam autẽ causam aut titulum habuisse non
uidetur.qui a pupillo sine tutoris authoritate
inscius iuris emit, d.l.nunquam, l.ij.§.si a pupil
lo.cum §.seq.ff.pro empt.l.quod uulgo, eod.l.
fin.ff.pro suo.tamẽ id procedit in præscriptio-

ne

ne ordinaria, non sic in præscriptione xxx. aut xl. annorum, in qua titulus desideratur, l. sicut l. omnes, l. si quis emptionis, l. cum notissimi, C. de præscription. xxx. annorum, ergo si interfuit titulus utcunq; inutilis, & à iure etiam resistente improbatus, non euanuit aut cessauit præscriptio, quia interuētus illius rei, quæ abundabat, & necessaria non erat, nō nocet, l. uni. in prin. C. de rei uxo. actio. nec ullus, modo sanus negabit, quin fauorabilior esse debeat, qui titulum licet à iure improbatū, quē legitimum putabat, habebat, quàm si nullum omnino titulum haberet, neq; huic rei iustè opponit Bar. in d. §. scire, is enim in præscriptione tantū ordinaria loqui intelligēdus est, non in præscriptione xxx. annorū. Nec me mouet tex. in c. uigilanti, & c. fin. de prescrip. nā ibi loquitē ubi erat mala fides certa, hic autē nec est (vt docuimus) mala fides certa, nec etiam præsumpta quia ponimus pro cōstanti cōtrariū. Quid enim si esset minor, quid si rusticus, quid si mulier, uel alij in quibus iuris ignorantia toleratur, cessabit certe in eis sinistra suspicio, de qua in l. quemadmodū. C. de agric. & cens. lib. xj. & c. qui contra. de reg. iur. lib. vj. ergo si hi xxx. annis cum titulo illegitimo possiderunt, præscribunt de iure ciuili, d. l. sicut, d. l. omnes, ꝙ si dominus excipiat id ius seruandū non esse de iure canonico propter præsumptū peccatum malæ fidei, replicabo in alijs forte personis id peccatum præsumi posse, in istis uero non posse, iuxta Glo. cōiter approbatā in l. vbi exigitur. ff. de in ius uocand. & magis est in neutris præsumi, ut dixi supra c. j. & c. inci. possidebas seruum.

Infertur etiā ꝙ dum Bar. in d. §. scire, tenuit eum qui errabat in iure quod neq; assistit, neque resistit, non habere bonā, nec malam fidē, errat sane, nā semper dicitur habere bonā fidē licet ea bona fides citra insti tituli interuentū, ad præsc. ordinariā non sufficiat, quæ tamē sufficeret ad pscriptionē xxx. aut xl. annorū, unde cauendum est ab ipso episcopo ciuit. Rode. uiro apprime discreto, qui Bar. opinionem sequitur, ex parte, ut supra dixi.

19 Leges resistentes ao obligent nos ad peccatū contra nouissi.

Inferē suspectū esse qđ ibidē in uers. secūdo ab his. idē dissertissimus episcopus ait, quatenus uult ubi ius resistit, tūc ex errore iuris oriri malā fidē, nō quo ad factū, sed quo ad iuris effectū, & sic inducere peccatū, sed sane dū ait quo ad factū esse bonā fidē uerū est, l. bonæ fidei. §. j. ff. de acq. rerū dñio, qđ uerò subdit quo ad iuris effectum uideri malā fidē errat, ut patet ex superioribus, errat similiter dū ait inde sequi peccatū certū & indubitatū, nā sat male agereē cū humano gñe, si leges resistētes earū inscios & ignatos ad peccatū obligarētur, qđ lōge ab earū intētione alienū est, cū leges positiuę ad res humanas rectè cōponēdas, nō ad uitā æternā ptineāt, ut disseruimus in tract. de suc. crea. par. j. Ad l. leges sacratissimę. C. de legibus resp. pcedere in psumptione, nos loquimur in casu certo, sicq; excludiē legis præsumptio, l. continuus. §. cum ita. ff. de uerb. ob.

20 Legis resistens transgressor an mortali- ter peccet Doct.

Vnde† subinfertur lōge suspectū esse & pernitiosum, qđ ab ipso disertissimo Episcopo ibidē uers. tertiū huic asseueratū fuit, nēpe peccasse qui actū agit cōtra legis præcepta, qđ est cōtra mētē totius iuris ciuilis, & cōtra ea quę tradunt Bar. & oēs in l. j. §. si quis ita. ff. de uerb. obl. Ias. & oēs in l. contra iuris ciuilis regulas, ff. de pact. in quibus locis taliter cōtrahens, uel testans, uel codicillans, uel aliud quicq̄ cōtra legum præcepta agens nihil egisse regulariter uidetur, nec in alio punitur, nisi essemus in delictis, uel quasi, de quo per totum inst. de obl. quæ ex quasi delicto nascūtur & alibi dixi præsertim supra lib. j c. xxix. nu. 18.

21 Error iuris difficillimi prodest ad usucap. longi. temp cum Io. Medina contra nouissi.

Infertur secundū nouissi. etiā suspectū esse, qđ Ioa. Medina in trac. de cōtractibus, q. xvij. tentauit† dū scribit eum q errauit in iure, sicq; bonā fidē habebat, licet ea ex causa non legitima orta esset, posse usucapere, si ea bona fides sit inuincibilis, & ille iuris error sit inuincibilis, qd enim si in materia legis Gallus. ff. de lib. & post. qs errauit, is sanè error tolerabilis est, ergo nō punibilis, ut in l. fi. ff. pro suo Glo. in pr. inst. de obli. quę quasi ex delicto nascuntur, uerum ipse Couarr. ubi supra, huius sententiā firmat in primis esse cōtra cōem sniam utriusq; iuris professorū, deinde ait indubitatū esse legē humanā potuisse beneficiū usucapionis denegare illi, q esset in bona fide, ēt si descēderet ab iuris errore inculpato, & cōsequēter dñij acquisitionē abnegare, abnegatūq; nō posse detineri rē alienā, ab illo q posidebat eā, neq; in foro cōtētioso, neq; in foro cōsciæ, & subijcio exēplū tale, emi abs te fundū alienū, quē tuum esse putabā, in hoc cōtractu de scriptura mētio facta fuit, tradidisti mihi illū fundū, nec tñ postea illa scriptura fuit cōfecta, uñ incidimus in illā qstionē uehemēter controuersam, de qua p Glo. & oēs in prin. inst. de emp. & uend. an ea uēditio nulla fuerit p defectū scripturæ illius, de qua ab cōtrahētibus mētio facta fuerat, fundū illū sic traditū longo tpe possedi, quē tñ in foro exteriori scđm cōem opi. nō possem usucapere, at in foro cōsciæ possem ex snia, d. Ioa. Medin. qđ negat eruditissimus episcopus Couarru. & sane posito pro cōstanti nō ualuisse illū cōtractū, uerissima est scđm quosdā op. Couarruu. cōtra Medinā, quid enim iuuat tuā bonam

nam fidẽ ut mihi res mea auferaẽ,& cũ benefi
ciũ usucapionis lege humana,nõ naturali, aut
diuina,inductũ sit,qs uetat denegari posse per
eãdẽ legẽ humanã,l.nihil tã naturale.ff.de reg.
22 iur.c.oĩs res,de reg.iur.†sed duxerim nõ abne
gamus legẽ potuisse si uellet hoc beneficiũ au-
ferre,s3 negamus auferre uoluisse id beneficiũ
ei,q ĩ iure ĩculpabiliter errauit.quẽadmodũ si
in facto errauit nõ abnegat ei beneficiũ usuca
pionis,qñ tale factũ ĩculpabiliter ignorabaẽ ab
eo,q pscribere se dicebat, l.qđ uulgo.ff.p empt.
l.fi.ff.pro suo, l.pro empt. l.fi.ff.pro legato. nam
leges hac de re loquẽtes ideo faciunt differen-
tiã inter errorem iuris & facti,qa errans in iu-
re nõ intelligiẽ habuisse iustã causam, aut oc-
casionẽ errandi,errãs aũt in facto iustam & in
culpatã errãdi occasionẽ habuit a plerunq;, &
cõiter,passimq; accidẽtibus, lex ergo positiua
ei subuentũ uoluit,q esset in rei alienę diutina
cõtinuaq; possessione,quã suã eẽ putabat incul
pabiliter,non sic si culpabiliter suã esse putas-
set,ergo cũ quęritur an diutina eademq; cõti-
nua possessio possessori pbuerit dñium rei pos-
sessæ cũ læsione domini,non tam quærendũ aut
distinguendũ est,utrum possessor errauerit in
facto an uero in iure,q̃ utrũ possessor culpabili-
ter an inculpabiliter rẽ possessam suã esse pu-
tasset,ut si inculpabiliter suã rem illam fecisse
usucapione uideaẽ, sin uero culpabiliter non
utiq;,qđ uerissimũ est, probaturq; expressim
in d.l.qđ uulgo, in uerb.si nullã iustã causam,
& in d.l.fin.ff.pro suo,in uerb.tolerabilis,& uer
bo error,&c.& in d.l.nõ solũ,§. quod uulgo, ff.
de usucap.uerb.si nullã iustã causam, & in d.l.
p legato,ibi,subest iusta.ff.pro legato, & in c.j.
de pręs.in vj.in uerb.causam,& hoc est quod iu
reconsultus sensisse uidetur in l.fi.ff.pro legato,
dum ait post magnas uarietates obtinuisse.

Error iuris & error facti in præscriptiõe, uel usucapione nil differunt data paritate terminorũ nouã opi. & contra mẽtem oium fere.

Quæ omnia iura, ut uides, non tam inter
errorem iuris & facti differẽtiã faccere uoluerunt,q̃ inter culpatã aut inculpatã occasionẽ,
& initiũ possidendi, ideoq; semp,quærunt an
habuerit possessor iustã causam,aut occasionẽ
inchoãdi possessionẽ,& apprehẽdendi, ut tũc
usucapere possit, sin aũt nõ habuerit,tũc mini
me possit, & cũ lex sit nõ solũ q uerbis legis ex
præssim cõprehensum est, sed ẽt illud qđ men
te tacita legislator cõprehendit & intellexit,l.
ita stipulatus,versic.Sabinus,ibi,ex mente,ubi
Paul.Ias.& alij.ff.de uerb.obl.l.fi.ff.de hær.inst.
uñ cõtra legẽ facit,q uerba legis cõplexus con
tra legis nititur uoluntatẽ,ut p text.in l.fraus,
ff.de legib.qnimo lex est nõ solũ qđ legislator
uerbis expssis aut mẽte tacita cõprehẽdit; sed
etiã illud qđ nec uerbis, nec mẽte cõprehẽdit
(qa nõ meminit de casu quo de agiẽ) si tñ uero
simile est ita respõsurũ legislatorẽ, si de tali ca
su memineret,& agitaret tex.egregius in l.iij.
C.de inof.test.tex elegãs ĩ l.fi.ff.de hær.inst. Gl.
cõiter ibi appro.ĩ l. tale pactũ.§.fi.ff.de pac.ple
nè p Tiraq.in l.si unq̃,C.de reu.don. p Ias.in l,
de qbus,ff.de legib. idẽ Ias.in l.q̃uis.C.de fidei
com.Idẽ Ias.in l.de qbus,nu.14.ff.de legib.Idẽ
Ias.in l.tale pactũ.§.fi.ff.de pac.supra alle. And,
Tiraq.de cau.cessan.par.j. Idẽ in simili in pfa.
trac.de retract.n.75.cũ multis seq. ergo in spe
cie ppposita qs abnegabit qn sit tuẽdus in re il-
la quã diu possedit is q nõ putauit emptionẽ il
lã necessario exigere scripturã,ob id qđ de scri
ptura cõtrahentes mẽtionẽ fecissent, cũ hac in
re sit ingẽs inter iuris professores cõtẽtio, si er
go is habuit inculpatã causam & occasionẽ pu
tãdi illũ cõtractũ ualuisse, & cõsequẽter existi
mãdi se rẽ illã recte & ritè emisse, & possedisse,
potuit se tueri & ptegere oĩbus illis legibus,
supra allegatis,q̃ aiũt causam tm̃ inculpatã de
siderari,& pterea poterit se tueri mẽte & sñia
legislatorũ,qui in oĩbus alijs legibus huius fue
rũt intẽtionis,ut si is habuit causam inculpatã
rẽ illã accipiẽdi,eiq; possessionis apprehẽdẽdi
eã possit usucapere,cũ lex sit q legislator uero
similiter respõderet si hac de re interrogatus
fuisset,licèt illud uerbis nõ expsserit,nec ẽt in-
tẽtione assecutus fuerit, qa de eo nõ meminit.
qnimo uix est ut in iure errasse uideaẽ is, q in
re,quæ ĩter iuris professores cõtrouersa est, ita
ut in uarias sñias discedãt, & scindãtur, alterã
partẽ elegit, iuxta ea quæ not. p Gl. & Doct. in
rub.& in l.j.C.de litis cõtest.q si dixeris errãti
utcũq; ĩculpabiliter nõ expediẽ,aut decere,ut
subueniaẽ, cũ agiẽ de lucro captãdo cũ læsiõe
alterius,arg. tex.egregij ĩ l.j.§.causa.ff.de ędil.
edi.(p quẽ olim ipse tuebar opin.& partẽ illã q
opin.d.Ioa.de Med.aduersaẽ,ubi uendidi tibi
equũ nõ sanũ,quẽ tñ absq; ullo morbo esse pu
tabã,& ait lex pinde me redhibitoria teneri,
ac si equũ illũ morbosũ scirẽ, quasi cũ agiẽ de
lucro captãdo ab uno,& ab altero, de dãno ui
tãdo,& læsione resartiẽda,bona fides illius q lu
crũ captat nõ sufficiat aut iuuet, nõ magis q̃ si
mala fides interfuisset, sed rñdendũ,illud pce
dere regulariter, sed fallit ĩ fauorẽ diutinæ pos
sessionis,q̃ ĩculpabiliter & ĩchoata fuit, & cõti
nuata,ita pcedant iura supra allegata, & nña
materia,quã nõ abnegamus notissimis iuris
regulis aduersari,qa & locupletaẽ pscribens cũ
iactura aliena cõtra regulã,l.nã hoc.ff.de cõd.
indeb. l.iure natu.ff.de reg.iu.& dñium rei nræ
iure gen.q̃situ nobis sine facto ullo nño auferẽ,
cõtra regulã,l.id qđ nrm.ff.de re.iu. sed nobis
cõtra tot regulas pscribẽtibus patrocinanẽ ra
tiones de qbus ĩ l.j.ff.de usuc.& ĩ l.j.fi.ff.p suo,&
in

in l.cū notissimi, in fi. pr. C. de presc. xxx. annorū.

23 Paulatim ergo in hanc declinamus sententiam, ut existimemus † vbi error iuris sit inculpatus, ut tunc præscriptio procedat, non secus quàm si error facti inculpatus interfuisset. nā & ipse facti error si culpatus esset, aut nimis supinus non prodesset, tex. iuncta Gloss. in l. fina. C. pro donato, ubi per docto. & in d. l. quod uulgo, & d. l. fina. ff. pro suo, & in l. non solum, §. qđ uulgo, ff. de usucapion. ergo data paritate terminorum vix ulla differentia erit inter errorē facti, & errorem iuris, nam uterq; nocet, si est fatuus, & supinus, neuter autem noceret cum inculpatus esset, aut tolerabilis. d. l. fina. ff. pro suo in uerb. tolerabilis, pro nobis etiam l. iij. ff. de usucapion. & quæ diximus supra.

Error iuris an differat ab errore facti in præscr.

Ad rationem Episcopi Couar. dum ait posse legem etiam inculpabiliter erranti denegare beneficium vsucapionis respondemus posse vtiq; si uellet, uerum in eo quæstio est, an voluerit, nec ne, ipse putatur uoluisse, nos negamus, contendentes & probātes, data paritate terminorum, non esse differentiam hac in re inter errorem iuris erroremq; facti, nō solum inspecta mente, & tacita intentione legislatorum, sed etiam inspectis uerbis ipsarum legum, quod procedere firmamus non solum quo ad forum cōscientiæ, vt noluit Io. Medina, sed etiam, quo ad forum contentiosum, quorum alterum ipse Ioannes Medina (quem doctissimum uirum appellat episcopus Couarru. vbi supra) negaret, utrunq; autem ipse episcopus abnegaret vir sanè dissertissimus, quæ omnia not. quia per ea insigniter declaratur tota hæc materia præscriptionum.

24 Intellige † tamen id procedere ubi iuris error esset inculpatus, uerum iuris errorē in exēplis positis per l. sed et si §. scire, ff. de peti. hære. & per Bart. ibi, & per Bald. in l. non dubium, C. de legib. ubi ponunt exempla iuris neq; resistentis, neq; assistentis. intelligo non esse inculpatum quo ad materiam vsucapionis, licet in culpatus sit quo ad hoc, ut quis non puniatur in suo amittēdo, & ita intellige, quod not. Bar. in d. §. scire. Itaq; si legatum relictum intestamento minus solenni diu possedi illud nō præscribam, quia etsi hic adsit iuris non resistentis neq; assistentis error, tñ is non est inculpatus quo ad præscriptionem ordinariam, l. pro legato, l. fina. ff. pro legato. Id intellige retenta opinione dicentiū ibi ius nō resistere neq; assistere, q̄ nō neq; probamus, neq; improbamus, qa alibi hac de re agemus. deniq; hanc opi. quam defendimus, ut is error iuris, si iculpatus sit, nō noceat et in præscriptione ordinaria (q̄ titulū secundū cōem opi. cām uerò non iniustā sequ-

Error iuris inculpatus non impedit præscript. et ordinariam cum communi

dū nos desiderat) videnē tenere Abba. & Imo. in c. cum dilectus, per tex. ibi de consuet. Abb. in c. de quarta, col. iij. de præscr. Balb. in repe. l. Celsus, iiij. not. de vsuca. Curtius Iun. consil. vj. nu. 22. Anto. in d. c. cum dilectus, Fel. in d. c. de quarta, in prin. Idem in prin. decretorū, Curt. Iun. conf. xxviij. col. iii. refert & sequit ipse dissertissimus Couar. eps vbi suprà uer. tertia cō clusio, qui hac in re sibi contrarius mihi visus est, nisi eum, & alios intelligas, & saluos cum præscribens cōsuluit iurisperitos, eorūq; consilium sequutus fuit qđ mihi necessarium nō videtur, dummodo ius ambiguum sit, ut in simili per Bar. & alios in l. in ambiguo, ff. de reb. dub. deniq; pro nobis tex. expressius in l. si uir uxori, ff. pro donato, & in l. si id quod ff. pro derelicto. In sūma huc atq; illuc circūcurses, nusquā, data paritate terminorū, inuenies drīa quoad præscriptionē, īter errorē facti, & errorē iuris, nā alterutra si supinus sit impedit præscriptionem, si autem tolerabilis sit neuter eorū præscriptionem impedit.

CAP. LXXVIII.

1 *Seruitus sine tit. an præscribatur egregia quæstio.*
2 *Præscriptio qualitatis per quā res deterior fit facilius admittitur quā præscriptio per quam res tota aufertur.*
3 *Præscriptio quare non currat sine titulo in reditu decaudarum.*
4 *Bona fides orta etiam ex iniusta causa sufficit ad præscribendum.*

Seruitutum aquæ ducēdæ ex fundo tuo acgro, & præscribo si eā duxi nō vi, nō clā, nō pcario, p longū tēp. licet non doceā ex cā legati, uel donationis, uel emptionis, uel alterius tituli ad me ptinuisse, l. si quis diuturno, in pr. ff. si ser. uen. † id qđ mirabile vr, tum qa regula 1 rīter tit. in præscri. long. tēp. desiderat, l. vnica, C. de transf. vsuc. tū qa ēt in præscriptione longi tpis reqriē qñ est cōtra præscribentē, uel possidētē iuris præsumptio, c. 1. de præscr. lib. vi. iuncto, c. ad decimas, de rest. spo. hic aūt erat iuris psūptio contra istū præscribentē, qa q̄quæ res præsumit libera l. altius, C. de ser. & aqua. Qna in re pelriq; scribentiū aiunt referre vtrū agar de pscribēda tota re an uero de pscribendo aliquo iure p quod res illa deterior fiat, priore casu titu. reqrit posteriore vero nō utiq; ita tenent Glo. Alber. Bar. Bal. Ang. Paul. & alii in d. l. si quis diuturno, Io. Imo. in c. vigilanti, nu. 15. de præscr. Idem in c. fi. nu. 10. eo. ti. Anch. in c. possessor, de reg. iur. col. ix. Frā. Rip. i c. cū ecclesia su-

Seruitus sine tit. an præscribatur ardua quæstio.

ßia futrina, de causa possessio.& proprie.col. pe nulti.ubi Anton.similiter colum.j. Roma. in l. sequitur.§.si viam,ff.de usuc.est cōmunis opinio,& solutio secūdum Couarru.uariarum re solut.c.xvij. lib.j.nu.7.sequitur & dicit esse cō muncm sol.Balbus de præscriptio. in ij.par.iij. par.princip.q.6.tenet Felinus in d. c.si diligen ti,nu.7.& alij innumeri quos allegat Andræas Tiraquel.de præscrip.§.j.Glo.iiij.versicul.xiiij. & uersic.xxxix.ibi sed & multi hoc intelligūt vbi agatur de modico præiudicio.

Hanc communem distinctionem nouissimè impugnat ipse Couarru.ubi supra dicens non agi de leui,sed de graui piudicio,& læsione cū præscribatur seruitus in aliqua re, quæ uehementer per abscessum iuris libertaris deterior fit,unde inquit quod quando adest vehemens iuris prohibitio ne res qua de agitur ab alio possideatur, quàm ab eo ad quem pertinet de iure,tunc si contra talem iuris prohibitionem possideatur abscedente titulo non posit contingere præscriptio, ita intelligit d.c.j.vbi vna ecclesia contra aliam ius decimandi præscribere uolebat cum possideri,& occupari ius decimandi ab una ecclesia,quod quidem ius ad aliam pertineret vehementer vetitum sit d.c.ad decimas,uetum inquit ista vehemens prohibitio nō erat ī terminis, d.l.si quis diuturno,nos uerò accepimus ius alienum possidere occupare alienare,& quoquo modo attingere,& deterius facere non minus vehementer uetitum esse à legibus ciuilibus vt in l.fina.& per totū, C.de rebus alienis non alien.per totum,C.unde ui,& ff.de ui & ui arma.l.clam possidere,ff. de acquiren.possess. quàm sit uetitum à lege canonica vsurpari,& possideri ab una ecclesia ius decimandi ad aliam pertinens vtrobique

2 enim par prohibitio est,& esse decebat, uerū longe † facilius admittitur vt aliqua res deterior fiat per abscessum alicuius iuris ad eam pertinentis,uel etiam per abscessum alicuius quotæ partis, quàm quod tota illa res pereat abscedat uel ad alium transferatur, ut opportunè in simili docet Corneus per text. ibi post alios in l.cum quæstio,C.de lega.unde in d.l.vnica,de usocapion.transfor. agebatur de præscribenda ipsa re & in d.c.j.de præscript.in vj. agebatur de præscribendo iure decimandi ipso quòd nociuum magis esse constat, quàm si ageretur de præscribenda alicuius rei qualitate vel iure vt in d.l.si quis diuturno,tu dic ut di ximus suprà part.ij.in iij.uel iiij. capitu. illius partis ij.

Tr æscrip. qualitatis facilius admittitur, quàm totius rei.

Vnde infertur (id quod in nostro prætorio summorum Cæsaris rationalium sæpe tractatum est) quòd in quibus casibus duces,comites,marchiones,& alij quamplures nobiles illiuis censum regalem (quem nos alcaualas appellamus) possiderunt etiam longissimo tēpore triginta annorum,adhuc tamen illū præscribere non poterunt sine alicuius tituli interuentu,†quia licet in præscriptione longissimi temporis regulariter titulus nō sit necessarius l.sicut,l. omnes,l.cum notissimi,C.de præscri. xxx.annorum,in illud procedit in rebus & in ribus in quibus non habebat fundatam suam intentionem de iure,ipse præscribens nec is cōtra quem præscribatur ueluti in prædijs & qui busuēq; alijs rebus uel iuribus regulariter nō sic est in dicto reddit u (quem alcaualam uocamus) in quo per uostras leges regias solus pijssimus Rex noster habet suam intētionem fundatam , ut contra eū præscriptio ēt. xxx. anno.citra tituli interuētum currere nequeat. 3

Præsc. qua re nō cur rat sine ti. in reditu alcaua.

Vnde in vsu forensi sæpe dicebam , quòd cū bona fides orta etiam ex iniusta causa uel titu tulo sufficiat ad præscriptionem illam,quæ sine titulo procedit qualis est præscriptio triginta annorum,l. sicut,lege omnes,C.de præscriptio.triginta annorum,quæ quidem iura etiā iure canonico manent incorrecta ubi adest bona fides,ut tenent communiter Doctor.ibi & dixi suprà capitu.proximo cum præceden. nam si habeo bonam fidem in re soli quam in scius emi à minore uigintiquinque annis sine decreto,uel sine authoritate tutoris,quem ille habebat,tunc licet hæc bona fides non sufficeret ad hanc rem præscribendam longo tēpore,quia in tali longi temporis præscriptione requiritur titulus legitimus,l.vnica de usu capion.transform.l.nunquam, ff.de acquiren. rerum dominio,capitu.qui contra iura,de regul.iuris,l.j.C.de bonis maternis,l.quemadmo dum,C.de agricol.& censit.libr.xj.titulus autem illegitimus,& iprobatus habetur pro non titulo,ut dictis iuribus,& l.fina.C.pro donato tamen ubi titulus non requiritur si is interueniat licet minus legitimus,aut à lege improbatus sufficit ad inducendam bonam fidem,eaq; bona fides ab hoc etiam iuris errore causata sufficit ad præscriptionem,vt est vera & communis opinio quam tenuit Gloss. in l.ij. C.ubi causa status agi debeat. Antonius & Imola in cap.peruenit,per tex.ibi,de emp.& uendi.Pau. consi.xliiij.col.pen.lib.ij.Anton. in c.de quarta,de præscriptio.Barto.col.penul.& ibi Paul. in l.Celsus,ff.de usucapion.Antonius in capit. fina.de præscriptio.vbi Imola col.iiij. Felin.in d.c.de quarta,nu.34.Balb.in d.l.Celsus,iiij.nota.Ant.Rub.consi.lxxv.vbi hāc dicit cōem eps ciui Rod.in c.possessor,de reg.iur.in vj.part.ij. §.vij.Paulus Cast.consi.xliiij col.pe.lib.ij.qa is titulus 4

Bona fides orta et ex iniusta cā sufficit ad pscrip. cum communi

titulus illegitimus vbi nullus titulus necessarius erat non noret, cum interuentus illius rei quæ necessaria non erat non soleat nocere, l. unica, in princip. C. de rei uxor. actio. sicq; præscript. xxx. annorum contingit & procedit ex ista bona fide orta, & profecta ab isto titulo, & causa erronea, & non legitima, quod quidem regulariter procedit, sed ubi agimus de præscribenda re uel iure in qua is contra quem præscribebatur habebat intentionem suam fundatam de iure, ut sic contra eũ non curreret præscriptio temporis breuioris, quàm annorum, & tunc cum titulo (quale est in terminis dicti capitu. j. de præscrip. in vj.) tunc is titulus improbatus & illegitimus, & ea bona fide inde profecta non sufficeret ad præscribendum, nõ magis, quàm si nullus titulus interfuisset, Idemq; dicebam in dictis teditibus regalibus (quos alcaualas vocamus) præscribendis in quibus similiter Rex noster fundat intentionem suã de iure & per hoc contra eum currit sola præscrip. longissimi temporis non aliter, quàm cũ tituli interuentu, nam tunc licet interueniat is titulus illegitimus & bona fides erronea ab illo illegitimo titulo profecta nõ sufficeret ad præscriptionem inchoandam.

Hactenus in reditibus, sed quid in iurisdictione dic quòd cõtra potestatem supremam papæ aut Cæsari cõcessam curere præscriptionem tanti temporis cuius initij memoria non stat, tenent Bartol. in l. j. ff. de aqua pluu. arcen. Idem in l. hostes. ff. de captiuis, Felin. in cap. cũ non liceat, colum. iiij. de præscription. Abb. in capitu. fina. nota. j. de constitu. Felin. in cap. cũ nobis, col. ij. de præscription. Bart. in l. ifamẽ, ff. de publi. iudi. Abb. in c. quo ad translationum, de off. delega. Ale. consil. xv. colũ. ij. libr. v. Ias. consil. lxx. col. j. lib. iij. Alexand. consil. xj. colum. iij. lib. vij. Purpuratus in l. imperium numero 174. ff. de iur. omnium iudic. Curtius Iunior in ij par. trac. feudorum. quomodo feudo. in esse deducatur, ij. q. prin. & hanc sequit, & firmat esse magis communem opinionem Aymon Crauer. de antiq. tempor. quarta parte sectione materia ista numero septuagesimo secundo, Couar. qui neminem alleg. in c. possessor, de regulis iuris libro. vj part. ij. §. viij. numero, quarto.

Contrariam partem vt non præscribatur cõtra talem supremam potestatem etiam per interuentum temporis cuius initij memoria nõ sit tenuerunt Abb. sibi contrarius in capitu. p uenerabilem, qui filij sint legit. colum. fi. Idem in dict. capitu. cum non liceat, Romanus consi. cclxxj. col. fi. Alex. in l. more, col. pe. ff. de acq. her. sequitur, & dicit communem opinionem Soci. consil. cclxxv. col. iij. libr. ij. Decius consilio cccvij. columna tertia. Iaso. consilio. ccviij. columna tertia, libro secundo, & Purpuratus sibi contrarius in l. prima, colum. quinta, ff. de officio eius cui mandata est iurisdictio. Ias. in l. imperium, columna nona, ff. de iurisdict. omnium iudicum, sed soleo tenere priorem partem, quia isthæc summa potestas iuris positiui esse videtur neq; ullum ius positiuũ est, quòd p hoc tempus non tollatur vt diximus supra, c. j. & ij & vj. l. fi. ti. de las presc. lib. iij. ordinam.

CAP. LXXIX.

1 *Titulus improbatus prodest interdum ad præscribendum ardua quæst.*
2 *Intellectus, leg. secundæ, §. si sub conditione, ff. pro empto.*
3 *Error iuris regulariter impedit præscriptionem etiam si concurrat cum errore facti contra communem.*
4 *Intel. l. si uir, ff. pro donato.*
5 *Præscriptio procedit quando uxor uiro rem alienã donauit, licet uir eam uxoris esse & sic donationem quoad transferendum dominium non ualuisse existimasset contra doc.*
6 *Error Iacob. & Alberi.*
7 *Intell. l. si id quod pro derelic.*
8 *Malam fidem non dicitur habere qui cõtra iura mercatur, si & prohibitio fiebat ob priuatam utilitatem, & cum eo contraxit qui inops intellectus à lege non præsumebatur noua traditio.*
9 *Intel. l. ij. C. pro empt.*
10 *Intellectus, l. final. §. fin autem, C. commun. delegatis.*
11 *Error Couarru. emendatus.*
12 *Mala fides respectu unius impedit præscriptionẽ respectu alterius, ardua q.*
13 *Intel. l. si id quod. ff. pro derelicto.*
14 *Mala fides non uidetur adesse nisi tribus demum cõcurrentibus.*
15 *Bona fides an præsumatur titulo deficiente ardua quæstio.*
16 *Malæ fidei uitium an purgetur tempore.*
17 *Bona fides præsumitur ex longa possessione.*
18 *Malæ fidei uitium purgatur tempore.*
19 *Bona fides in præscriptione immemoriali an sit necessaria ardua quæstio.*

Xor viro fundum alienum à se tũ possessum douauit, & tradidit quem uit longo tempore possedit an præscribat quæritur, & iureconsultus in l. si uir uxori, ff. pro dona. ait præscripsisse, idem ait in l. si id quod, ff. pro derelicto, Titulus improbatus præscr. interdum parit egregia quæst.

& Gloss. in dict. l. si uit, opponit sic, aut enim is donatarius cogitauit rem donatam esse donatricis, aut putauit esse alienam, si putabat esse donatricis, non habuit iustam causam accipiendi, & possidendi, cum lege uitata sit ea donatio, sicque cessat vsucapio ordinaria quæ in hac iusta causa nititur, ut diximus per dict. l. quod uulgo, & dict. l. non solum, §. quod uulgo d. l. fina. ff. pro suo, d. l. pro legato, & d. l. fina. ff. pro legato: si nautem putabat rem donatam esse alienam non habebat bonam fidem, sicque cessat usucapio.

Responde quòd dicitur ad præscriptionem ordinariam exigi initium, & causam possidendi iustam, non intelligitur quòd sit iusta re, & opinione possidẽtis, satis enim est iustam esse re tantum, quinimò re, & opinione ibi iusta & legitima causa erat re, quia lex permittebat talem rei alienæ donationem valere opinione, quia & eã donationem valere donatarius existimabat, sed in causa ualiditatis errabat, quia donatarius putabat ualere eo quòd esset vxoris, ea autem ualebat eo quòd esset aliena: itaque licet ibi esset error iuris tamen non erat error in effectu, sed erat error in causa qui non nocet, simile in l. prima, §. si legatarius, ff. ad legem Falci. ergo in terminis d. l. si uir. erat iusta possidẽdi causa inspecta re, hoc est iuris dispositione, & inspecta opinione præscribentis quoad iuris effectũ, licet in causa errasset: sicque ibi veritas iuris concurrebat cùm opinione præscribentis, at in terminis l. nunquàm ff. de usucapion. & l. ij. §. si à pupillo, ff. pro empto. ubi emi à pupillo sine tutoris authoritate rem suam, causa quam habeo possidendi iniusta erat uel iusta non erat inspecta legis dispositione, & opinione mea, nam licet ponas me inscium ignarumq; iuris existimasse id licere, tamen ius aliud disponebat, sicque causa illa possidendi legitima erat opinione tantum inspecta, non inspecta re, id est, legis dispositione, ergo aut initium, & causa possidendi est legitima re, & opinione, aut illegitima re & opinione, aut legitima re tantum, aut legitima opinione tantum, primo casu procedit sine dubio, quia contingit præscriptio vt in dict. l. si vir, & in omnibus legibus permittentibus vsucapionem, nam licet res alienas de facto iscio uel inuito dño uetitum sit alienare, vt per totum, C. de rebus alien. non alienandis, tamen illud est illicitum ex parte tradentis, cæterum ex parte accipientis si bonam fidem habebat non est uetitum l. bonæ fidei, ff. de uerborum significationib. & in legibus supra allegatis. Itaq; cum ad præscriptionẽ exigimus initiũ possidendi legitimum fuisse re & opinione intelligimus ex parte accipientis, nec curamus utrum ita sit nec ne regulariter ex parte tradẽtis, licet aliquando sic ut in auth. mala fidei, C. de præscription. sic ergo si re & opinione erat legitima causa & initium possidẽdi, procedit vsucapio, d. l. si uir, cum concordant. quod si re & opinione accipientis erat iniusta causa tunc sine dubio cessat præscriptio propter malam fidem accipientis, l. unica, C. de usucapio. transform. capitu. possessor, de regu. iur. in vj. quòd si iusta causa erat accipiendi opinione tantum non etiam re, quia per errorem iuris putabat accipiens eum cõtractum legitimum esse, ueluti si emit à pupillo sine tutoris authoritate, & tunc cessat præscriptio, dic. §. si à pupillo dict. l. nunquàm, quòd si re id est, ex legis dispositione legitima erat possessio, sed opinione accipientis erat illegitima, quia ipse putabat contractum esse à lege uetitum cũ nõ esset, ueluti si existimabat adultum non posse res mobiles alienare sine decreto, cum prohibito sit in prædijs non in mobilibus regulariter l. magis puto, per totam, ff. de rebus eorum per totum, C. de prædi. mino. ipse autem emit rem mobilem ab adulto sine decreto, cum tutoris authoritate si eum habebat, uel sine tutore quando eum non habebat, & tũc puto cessare præscriptionem, nam aut pupillus dominus erat, & tunc statim facit dominum accipientem, l. traditionibus, C. de pact. iuncta, l. nunquàm, ff. de aquiren. rerum dominio. Seq; cessat vsucapio, §. sic itaque, instit. de action. Aut non erat dominus, & tunc adest mala fides accipientis, quæ impedit vsucapionem, ut dict. l. unica, & d. capitu. possessor. capitu. uigilãti, & capitu. fina. de præscription. ratio differentiæ, quia quando rem suam adultus tradebat ex causa legitima ad transferendum dominium, licet eã illegitimã accipiẽs putaret iniurium non est dominium transferri, quia nihil tam naturale est, quàm voluntatem domini rẽ suam in alium transferre uolentis ratam esse; §. per traditionem, institu. de rerum diuision. l. nemo, ff. de pact. verum cum adultus traderet alienum & accipiens erraret in facto, quia putabat alienum nõ esse & in iure, quia putabat adultis res suas mobiles alienare sine decreto non licere, tunc non adest voluntas domini quæ efficiat vt dominium statim transeat nec æquitas quæ subueniat possidenti per concessionem vsucapionis, sicque videtur cessare vsucapio.

Per contrarium vt locus sit vsucapioni videtur per regulam l. regula, §. qui ignorauit, ff. de iur. & facti ignor. iuncta lege clauibus, ff. de contrahen. emp. vbi qui abste emit rem tuam quam

quam alienam putabat, si ei tradidisti dominus sit, licet negare non possimus quin ille haberet malam fidem quando quidem rem quã accepit alienam putabat, sed hac in re veritas prævalet opinioni, ergo si tradēre domino statim transfertur dominium non obstante mala fide accipientis similiter transferetur vsucapiendi conditio, quando traderet non dñs.

2 Ad†idem l.ij.§.si sub conditione .versi.contra, ff.pro emp.vbi abste emi rem alienam sub conditione, & conditio extitit me ignorante, sicq; adhuc tuam esse putabã, quia conditionalia pendente conditione nihil ponunt in esse, §.sin autem aliquid sub conditione, C.de cad.toll.l.si.§.sin autem sub conditione.C.cõmu.de legatis l.si quis sub conditione dandorum decem, ff.si quis omissa cau.testa.l.seruo legato, §.j.ff.de lega.j.& tamen tex.ibi ait à rẽpore quo re uera expleta cõditio fuit præscriptionem inchoari, quanuis ipse putarem eam rem meam non esse, sed permanere adhuc in dñio uenditoris quousq; condito impleretur.

Intel.l. 2. §.sub condit. ff. pro empt.

Ad idẽ & tertio d.§.si sub conditione.versi. quod apertius, ubi defunctus emerat, sed sibi res nondum fuit tradita, quæ tamen postea heredi tradita fuit, isq; ignorabat defunctũ emisse, sicq; rem alienam esse putabat, & ad se nullo modo pertinere, & adhuc, quia re uera habebat titulum emptionis potest præscribere: ratio, quia hac in re ueritas preualet opinioni vt ibi exprimitur, & eadem l.§.si à pupillo, & d.l.regula §.qui ignotabit.

Ad idem & quarto rex.optimus in l.si id qđ ff.pro derelicto, ubi vxor marito rẽ donauit, quod cum scirem à marito emi, licet nõ ignorarem alienũ me emisse, quia uxor q̃ marito donauit eum dominum non fecit, adhuc tamen possum vsucapere ut ibi, non obstãte sciẽtia rei alienæ, quia vt tex. ille ait quasi uolente concedente domina maritus tradidit, ergo licet uterq; idest tam emptor quàm uenditor haberent scientiam rei alienæ, adhuc non uidentur esse in mala fide, quando habebant domini uolunratem, etiam si ea volũtas à iure ꝓbata non esset, & talis dominus eam rem alienare non posset.

Ad idem & quinto l.si uir vxori, ff.pro donato, ubi uxor uiro rem alienam donauit quam vir vxoris esse putabat, & valere donationem iuris ignarus existimabat, & adhuc profuit vsuitq; is contractus quoad præscribendum, qa ignorantia iuris non nocet in usucapionibus quando præscribens putabat contractũ non ualere qui re vera ualebat, sic ergo & in proposito emi ab adulto rem mobilem sine decreto, quo casu uẽditio ritè facta fuit, possum ex hoc titulo & causa vsucapere, licet putarẽ uenditionem esse nullam, quia hac in re plus est in re quàm in opinione: diuersum esset sanè si contractus ritè factus non esset & ipse putarẽ ualere, nam is error nõ faceret tenere eum cõtractum qui ex legis dispositione non ualebat l.nunquàm, ff.de vsucap.& d.l.ij.§.si à pupillo, ergo ignorantia possessoris in iure qui rem ac ceperat nec de contractu valido facit in ualidum, nec de infirmo & inutili facit firmum, quia hac in veritate magis est quam in opin.

3 Hinc†infertur ueram non esse eam communem sententiam quòd in præscriptione ordinaria error iuris non nocet quando concurrit cum errore facti, quam opinionem tenuit Glo. per tex.ibi in d.l.si uir, & ibi Bar.Din.num.40. in c.possessor, de regu.iur.in vj.Bal. in l.iiij.C. pro empt.num.4.Balbus in d.l.Celsus, ff.de vsucap.in iiij.not.Felinus in cap.de quatta, de præscriptio.

Error iuris impedit præsc. etiam si concurrat cum errore facti cõem.

Sed hæc communis opinio vera esse non potest, nam si solus error iuris impedit vsucapionem ordinariã, ergo longè magis impedietur si concurrat error tam iuris quàm facti, quia duo uincula &c.l.testam.C.de impuberum. Itẽ est contra l.nunquàm, ff.de vsucap.l.ij §.si à pupillo, cum conc.ff.pro empt.vbi possessor errabat in facto, quia emit rem alienam quam vẽditoris esse putabat, & in iure, quia emit à pupillo existimans quòd haberet rerum suarum liberam alienationem, cum non haberet & tñ negatur ibi vsucapionem procedere.

4 Ad †d.l.si uir, responde vt diximus, quæ responsio longè melior est quàm ea quæ assignatur à Paulo Castr.in tit.pro donato ad finem & in d.l.nunquàm, & per Azonem in summa. C.de iuris & facti igno.per Aegidium in cap. vigilanti, de præscrip.num.47.Felin.nume.36. in d.c.de quarta, & episcopus Couartu.vbi suprà.§.vij.ad finem. Hi enim intelligunt quòd in d.l.si vir, ideo error iuris non nocet, quia errabatur non circa ualiditatem contractus, sed circa cãm ualiditatis, donatarius n. bene putabat contractũ ualere, & uerũ erat, sed ideo ualere existimabat quod intelligebat oẽm donationem inter virum & uxorem ualere non secus quàm inter reliquos, & in hoc decipiebatur errore iuris, qui non nocet, licet vt ipsi sentiunt noceret si erraret, circa ualiditatem cõtractus, quod nos omnino negamus asseuerantes in terminis d.l.si uir, ualiturum esse contractum etiam si donatarius existimaret non ualere, itaq; licet uir donatarius iuris esset conscius, sciretq; donationem inter virum & vxorem regulariter non ualere, remq; illam sibi ab vxore donatam putasset vxoris esse, non autem

Intell. l.si uir.ff. pro don.

tem, alienam, adhuc valeret donatio, & procederet vsucapio per generalitatem illius text. qui non facit vim in errore donatarij circa ius, & id subaudire est intolerabilis diuinatio, & suppletio ad illũ tex. ergo intelligamus maritum ibi rem donatam uxoris esse intellexisse, cum esset aliena, sicq; errasse in facto, & similiter intellexisse uetitam esse donationem, inter virum & vxotem, & nihilominus rem accepisse, sicq; habuisse scientiam rei alienæ hoc modo, quia rem vxoris esse putabat cum esset aliena, & putabat non iure sibi fuisse donatam & traditam, sicq; in bona fide non erat existimans se possidere rem quæ adhuc uxoris maneret etiam post donationem & traditionem, adhuc tamen vsucapere eam potest iure ciuili, quia re uera illa donatio valuit, & illa mala fides vel mala fides non est, vel si est, non tamẽ nocet qnoad præscriptionem propter consensum dñi accedentẽ, itaq; ibi contingit præscriptio, quia affuit possessio & affuit titulus re uera sufficiẽs licet donatarius eum tit. insufficiẽtẽ putasset, cuius error non obest aut eneruat ueritatẽ, affuit etiam bona fides, quia in mala fide non est, qui possidet rem alienam sciẽter si scit se habere domini uoluntatem vt probatur ibi & expressius in l. si id qnod, ubi elegãs text. ff. pro derelicto ibi, quasi uolente & occidente domina: ergo in d. l. si vir. nihil deerat ad usucapionis requisita cum adessent possessio titulus & bo. fides, sicq; ut ibi contingeret prę scriptio non erat necesse quòd donatarius errasset in causa ualiditatis coutractus, licet aliud & diuersum sentiant Paulus & alij quos

5 proximè retulimus† vnde contra ipsos facio talem conclusionem si res aliena uiro ab uxore donata est uirq; errabat bis in facto quia & rẽ vxoris esse putabat, & illum contractum ob eũdem facti errorem putabat non valere, pręscribere poterit: quæ conclusio contra ipsos probatur primo per d. l. si uir, si generaliter prout debet intelligatur secundo in d. l. si id, quod in decisione, tertio ibidem in ratione decidendi quarto in d. l. regula, §. primo, quinto in d. l. j. §. si sub cond. versi. contra ff. pro emptore, sexto ibid. in vltimo respõso, octauo in l. loci corpus, ff. de acq. rerum dominio, nono in l. j. §. si legatarius iuncta sua Glo. ff. ad leg. falc. Denique donatio inter virum & vxorem ualet, quo ad possess. l. j. §. si vir, ff. de acqui. poss. ergo etiã si vxor viro rem propriam donasset eum faceret iustum possessorem licet domininm non faceret, sicq; præscribetet.

Præsc. procedit quãdo uxor viro rem alienã donauit licet uir vxoris esse putasset contra Doct. & dona. non ualere intelligisset.

6 Subinfertur verum† non esse intellectũ quẽ ad d. l. si vir, assignant ibi Iacob. de Arena & Albericus, aiunt enim quòd ibi erat possessio & titulus verus & legitimus & in hoc rectè: & licet donatarius errasset in iure existimãs ibi donationem non ualuisse, tamen is error non excludit bonam fidem & sane, quod non excludat bonam fidem agnosco, sed nego iuris errorem interfuisse, quia ipsi intelligunr quòd donatarius putabat, donationem ualere ductus errore iuris, ego intelligo quòd putabat non ualere deceptus errore facti, sciebat enim ius qđ præcipit donationem inter virum & vxorem non valere quando vxor viro rem suam donabat, ipse autem putabat eã donationem, ideo non ualuisse, quia non res aliena, sed ipsius vxoris donata esset, sicq; ibi non in iure, sed in facto tantum errauit, & similiter ibi bona fides profecta fuit ab illo errore facti, non quidem ab errore iuris, ergo Albericus & Iaco. de Arena bis errasse videtur, primum, quia existimarunt ibi bonam fidem ab errore iuris emanasse, cum non effluxerit nisi ab errore facti, deinde, quia uirum in inre errasse crediderunt cũ in facto tantum. non etiam in iure errasset.

Error Iacob. & Alberi.

7 Subinfertur† verus ĩtellectus ad l. si id quod ff. pro derelicto versic. nam & si, cuius uerba, ita habent, nam & si tibi rem ab uxore donatã sciens emero: quia quasi uolente & concedente domina id faceres, idem iuris est, scilicet vt usucapere possem & Gloss. ibi quam simpliciter sequuntur Dinus, Iacob. de Arena, Barto. Alberi. & Pau. ibi & alij communiter duos assignat intellectus, primus est quòd ibi uxor q̃ donauit marito non erat domina rei donatæ, quia eam pro derelicto habitam à non domino accepit, sicq; eius domininm nacta nõ fuit & consequitur dominium eius rei in maritũ donatarium non transtulit l. nemo plus, ff. de reg. iur. c. nemo potest plus, de reg. iur. in vj. vnde cum ego sciens à marito emissem, nec dominium acquirere potuissem, quæsiui vsucapiendi conditionem, sed in re dubia quisq; p̃sumitur suũ non alienũ alienare, per tot. C. de reb. ali. non alien. l. merito, in prin. ff. pro socio, sicq; dicere quòd ibi vxor marito alienũ alienauit, prærerea quòd est diuinare, est etiã contra legis præsumptionem, vnde Glos. transuolat ad secundum intellectum, ut ibi uenditio, ideo valeret, quia uxor erat præsens & consentiẽs huic uenditioni rempore qno fiebat, sicque ipsamet per mediam personam uiri uendidisse uideretur, sicq; emptor non haberet malam fidem aut scientiam rei alienæ †cum ab ipsa uxore quam dominam putabat uideatur emisse. Sed & is intellectus cum quo simpliciter omnes ibi transeunt diuinat nxorem esse præsentem tempore quo maritus mihi donabat. Dic ergo quòd siue res illa esset uxoris non

Intel. l. si id quod. ff pro dereli.

non fieret mariti donatarij, quia per hoc vxor efficeretur pauperior l.si vir.ff.pro donato, sicue esset aliena non fieret mariti, quia uxor nõ posset dominium quod non habebat transferre in maritum donatarium l.nemo plus, ff.de reg.iur.d.c.nemo potest plus, in re autem dubia magis est vt vxorem donantem dominam fuisse rei donatæ præsumamus per iura suprà allegata, quod planè significat tex. ille dum ait quia quasi volente & concedente domina, sic ergo maritus eam rem cuius dominium non habebat vendidit mihi qui eam præscribere possum vt tex. ait, nam hic adest possessio, adest etiam titulus venditionis, adest etiã bona fides, nam licet ego scirem hanc rem à marito mihi venditam, mariti non fuisse, sed vxoris fuisse & nunc esse, tamen sciebam maritum eam possedisse non inuita vxore, sed volente (ex illo enim contractu à lege improbato fuit ab vxore in maritum donatarium translata possessio l.j.§.si uir, ff.de acq poss.) sciebãq; eã possessionem in me transtulisse similiter uolente & concedente vxore, quæ cum rem illã marito donatam uellet, voluit etiam vt ille de illa liberè disponere posset, vt per totum. C.de donati.quæ sub modo, sicq; ego non eram in mala fide, quia vt qui possidet rem alienã videatur malam fidem habere, oportet vel quòd sciat certò se alienum possidere inuito domino, vel quòd simus in dubio, quo casu dominus præsumitur inuitus l.vetare, ff.de furt. Diuersum est cum is possessor possidet alienũ de voluntate domini vel certa vel præsumpta, prout erat in terminis d.l.si id quod, quia tũc malam fidem non intelligitur habere cum domino non inuito alienum possideat, probatur in §.j.inst.de obliga.q̃ ex delicto, vbi tunc demum is qui contrectat rem alienam mobilẽ videtur malam fidem habere, cum id facit inuito domino, non sic si eo non inuito contrectet, tunc enim nec videtur regulariter malam fidem habere, nec facit furtum, vt ibi in tex.& in Glo. Neq; ad rem pertinet quòd qui contra iura mercatur bonam fidem non præsumatur habere cap.qui contra.de reg.iur.in vj.l.quẽadmodum.C.de agri & censi.lib.xj.vnde cum ego in terminis d. l.si id quod, sciens à marito emissem rem quam vxoris esse non ignorabã, videor contra iura mercari, sicq; bo.fide carere. Sed respon.d.ca.qui contra, & d.l.quemadmodum, procedere quando ius resistit, non sic quando non assistit, prout est in donatione inter virum & vxorem vt docet Bart.in l.si quis pro eo, ff.de fideiussorib.qui inde deducit hãc donationem firmari iuramento cuius opinio communiter approbata est vt disseruimus lib. de suc.crea.parte.j.§.xxix.n.11.tunc enim cũ ius non assistit alicui actui nec ei condonat actionem, qua possit exequi & ad effectum pduci qui talem actum cui lex non assistit facit non videtur malam fidem habere non magis quàm si faceret actum à lege permissum ita intelligo d.l.si id quod. simile per Bart.in l. sed & si lege.§.scire, ff.de peti.hære. Item respõ de quòd d.c.qui contra, & d.l.quemadmodũ, cum conc.procedunt in ijs quæ vetantur principaliter propter publicam vtilitatem, nã qui contra talem prohibitionem contrahit bonã fidem non præsumitur habere, non sic in ijs q̃ uetantur propter vtilitatem principaliter priuatam ipsius prohibiti, qualis est donatio inter virum & vxorem secundum Barto.in d.l.si quis pro eo, quem communiter Doct. sequuntur vt diximus in d.tract.part.j.nam qui facit contractum à lege vetitum propter vtilitatem principaliter priuatam, nõ videtur habere malam fidem, accedente consensu expresso uel tacito illius cuius fauore is actus vetitus fuit, ita procedit d.l.si id quod, sicq; vtilissimè & mirum in modum limitatur & declaratur materia bonæ fidei quæ in præscriptionibus exigĩ, quod & nouum est, & procedit etiam de iure canonico, non secus quàm de iure ciuili, nam quod iura canonum aiunt malæ fidei possessorem eum esse qui alienum sciens possidet cap. vigilanti, ca.fi.de præscrip.c.si virgo. xxxiiij.q. ij.id sanè intelligendum est dum modo alienum possideat inuito domino, quod in dubio præsumitur d.l.vetare, non sic si domino volente possideat alienum quod præsumitur quando dominus eam rem alienauit, licet propter suam met vtilitatem alienare vetitus esset, tũc enim tam is in quem ipse prohibitus alienauit quàm reliqui omnes qui à priore accipiente acceperunt bonam fidẽ videntur habere, quasi omnes de illius domini prohibiti uoluntate possidere videantur per d.l.si id quod. Diuersum fortè esset si quis alienare à lege vetitus sit etiam ob priuatam principaliter vtilitatẽ non ipsius quidem prohibiti, sed alterius tertij, puta in terminis l.filiusfamilias, §.diui, ff. de lega.j.†ergo si quod alumno minus industrioso propter suam met utilitatem reliquit alienare prohibuit, vt fuit in l.Titio centum, in prin.ff.de cond.& dem. ipseq; sciens ab illo emi non videbor malam fidem habere, licet is titulus illegitimus sit, vt ibi, & consequenter liceet quasi ex defectu tituli cesset præscriptio ordinaria decem vel viginti annorum, erit tamen locus præscriptioni triginta annorum in qua titulus non exigitur, sed tantum bona fides hodie de iure canonico, quæ hac in re minimè

8 Malã fidẽ non dicitur habere qui cõtra iura mercatur si prohibitio fit ob priuatam utili.& accedit domini uol.

nimè defuisse videtur, vt in d.l.si id quod, sicq; mirè declarantur d.c.vigilanti, & d.c.fi.de præscr.l.bonæ fidei.ff.de verb.sign.l.vnica de usuc. transf.cum similibus.

9 Intel. l.ij. pro empt. Sicq; † si seruos filio minori legaui qui erant perfectæ artis periti propterq; illam peritiam eos alienare vetui, quo casu valet ea prohibitio l.ij.C.pro emptore, isq; filius scienti dona uit, uendidit aut dotis nomine dederit, is quidem titulum legitimum non habet, sed bonā fidem habere non desinit, sicq; cessabit ordinaria præscriptio. quæ legitimum titulum desiderat d.§.si à pupillo, in l.ij ff.pro empt. cum simi. sed locus erit præscriptioni triginta annorum quæ titulum non desiderat, sed sola bona fide contenta est, quæ hic adesse intelligit, per quod mirum in modum declarantur d.ca. vigilanti, & d.c.fi. & l.sicut l.omnes l.si quis emptionis, l.cum notisimi, C.de præscrip.xxx.anno.

10 Intel.l. fi. §.fin autē. C.cō. delega. Diuersum † sanè esset si rē sub cōditione legatā ego pēdēte cōdōne sciēter emissem ab hęrede. & postq̄ eā per ann. xxx. possedissem conditio extitisset eamq; à me legatarius vendicasset, tūc enim nouē aut noua ratione teneo me tueri prætextu præscriptionis non posse, nec præscripsisse, non quidem longo tantum tempore vt expressum est in l.fina.§.sin autem sub conditione.C.commu.delega.nec, etiā longissimo, quia licet in hac præscriptione titulus non exigatur d.l.sicut, cum concor. tamen hodie exigitur bona fides per d.c.vigilanti, & d.c.fina. quæ hic adesse non uidetur, quia licet pendente conditione verum sit possedisse me de uoluntate domini, sicq; bonam fidem habeam respectu ipsius, habeo tamen malam fidem respectu alterius, scilicet legatarij, sicq; cessat præscriptio, per quā declarationem pulchrè ampliatur d.§.sin autem, & d.c.fin. & d.c. vigilanti.

11 Error Couar. emendatus. Ex † superioribus etiam apparet Glo. in l.Pōponius.§.si iussu, ff.de acq.poss.non iure notatam fuisse ab episcopo Couar.viro alioqui disertissimo, ea enim Glo. ait quòd in terminis d.l.si uir, ff.pro donato cessat regula l.clauibus ff.de contrah.empt.nam inquit vxor cum domina non est, & marito donauit, transfert in eum vsucapiendi conditionem, & tamen si domina esset, dominium non transferret quod verissimum est & probatur in d.l.si uir, quod im probat ipse episcopus dicens quòd ibi uxor si traderet propriam rem dominium in maritū transmitteret quod est contra totum titulum ff.& C.de dona.inter virum & uxo.unde illud uerbum in curia lapsum aut errore librariorū deprauatum credendum est.

Ex superioribus maximè ex intellectu quē signauimus ad d.l.si id quod ff.pro derelicto, & l.si uir, ff.pro donato patet uera resolutio illius articuli sat controuersi an mala fides respectu unius īpediat præscriptionem respectu alterius, quale est cum fundum alienum sciēs possidebam, qui quidem fundus re uera Titius erat, sed eum Sempronij esse falso opinabar, & hac in re aiunt Bart. in l.naturaliter, ff.de usucapionibus, nume.11.& apertius, nume.14.tenuisse procedere usucapionem, nec illam scientiam rei alienę impedimento esse, quod ex mēte uidetur esse Glo.fi.in l.si quis fundum, ff.de acquir.possess.& Glo.in l.sicut.C.de præscript. xxx.annorum, & Bartolum ita intellexerunt Aegidius Bellamera in c.uigilanti, num.35.de præsc.Antonius, col.fi.& Felinus, col.j.in c.fin. de præsc.ubi Imola, num.25.& hanc Bar.opinionem sic intellectam communē esse firmat Balbus de præsc.in iij.par.vj.part. princip.q.ij. uersic.tertio Socinusq; idem firmat cōsi.xlvij. lib.iij.col.fin.quod & firmat Ioan. Annibal in d.l.naturaliter, num.156.& hanc Bartoli opinionem simpliciter sequuntur Imo.in d.l.si qs fundum.Ancha.in cap.j.de præsc.in vj.Salicetus in l.cum notisimi.§.imò, C.de præsc.xxx. annorum, qui tamen sententiam suam non satis aperiunt, sed Bar.simpliciter sequuntur. 12 Mala fides respectu unius impedit præscriptioné respectu alterius elegans, qō.

Contrariam partem ut qui alienum sciens possidet is licet circa uerum dominum illius rei erret dum eum Sempronij esse putaret, cū tuus esset, non posit præscribere contra te, neq; contra Sempronium, aut alium tenent Abb. in d.c.illud, num.8.Aretin.nume.56.in l.j.§.item acquirimus, ff.de acq.possess. Idem Aretin.in l.iij.§.Neratius, col.fin.Idem in l.Pomponius, §.ex facto, eod.titu. Vincentius Hercul. in d.§. item acquirimus, nume.24.Aretin. consi. 17. col.ix.Balbus ubi suprà Annib.ubi suprà, nu. 160.Bellamera ubi suprà & Socinus in d.§. item acquirimus, & Claudius in d.l.naturaliter, col.iij.& hanc opinionem sequitur & firmat esse magis communem episcop. ciuitat. Rod.in c.possessor, pat.ij.§.viij.ad fin.de regu. iuris in vj.

Mouentur tenentes hanc posteriorē partem quia malæ fidei possessor is est qui possidet alienum scienter, isq; nullo tempore præscribit, c.fin.de præscrip.c.uigilanti, eod.ti.cap.si uirgo.xxxiiij.q.ij.ubi quandiu quis ignorat alienum se possidere tandiu & non diutius potest intelligi bonæ fidei possessor.& tandiu, & non diutius potest præscribere, nec dubium est, quin is habetet scientiam rei alienæ licet errasset circa uerum dominū, l.aut qui aliter, §. si quis dum putat, ff.quod ui aut clam.

Ad d.l.si quis fundum, unde effluxit potissimum

mum Bartol. & sequacium fundamentum, respondent procedere respectu diuersorum iurium vel res partium, nam si totum fundum ab omni parte, & ab omni iure, & respectu possidebam, cum scirem usumfructum alienum esse proprietatem autem ad me pertinere putarem, uel totum possidebam, cum tertiā eius fundi partem alienam esse non ignorarē, reliquas vero fundi partes meas esse falso opinarer, tunc & propietatem illā vsucapere potero, nihilum impediente sciētia vsusfructus alieni, & illas duas fundi partes potero vsucapere licet scirem alterā tertiā ptē fuisse esseque alienam. Idque licebit non aliter atque si duos fundos alienos possiderem alterum sciens alterum errans putansque ad me pertinere, tunc enim indubitatum esset fundum bona fide possessum me praescribere posse, nec huic rei impedimento esse mala fides, quae insequebatur me, & impediebat respectu alterius fundi quem alienum sciebam. Sicque ne que in bona neque in mala fide hac in re erit ius accrescendi, licet videretur argument. in contrarium ex leg. si ponas, §. fina. ff. de inoffi cioso testamento. & in l. prima, & secunda, l. in de Neratius, l. si quis Titio, & fere per totum, ff. de usufr. accresc.

13 Quid † dicendum? & sanè pro priore opinione Barrol. & sequacium nouè adduco tex. à nemine hanc ad rem praeuisum. in l. si id qd secundo responso, ff. pro derelicto, cuius uerba si tibi fundum ab uxore donatum sciens emero, quia quasi uolente, & concedente domina feceris idem erit, scilicet vt vsucapere eū possim, ecce ubi ego emptor qui habebam sciētiam rei alienae dum sciebam eum fundum iure dominii mariti non esse, sicq; nec illum in me transuolasse adhuc hac scientia rei alienae non obstante vsucapere possum. & q ius fundi illius non transierit in maritum qui mihi vēdidit patet, quia siue ille uxoris donatricis esset in maritum donatarium transire non potuit, per totum, C. & ff. de donation. inter uirum & uxorem, siue vxoris non foret, sed alienus similiter ex concessione vxoris in maritū transire nequiuit per regulam, l. nemo plus, ff. de regul. iur. capi. nemo potest plus, eodem tit. in sexto, & cum emptor qui à marito accepit sciens esset haberetq; scientiam rei alienae videbatur praescribere non posse, & tamen ibi respondetur posse, & si intelligimus ideo praescripsisse, quia is emptor sciebat fundum alienum tamen putabat eum esse vxoris donatricis cū alterius esset secundum intellectum Gloss. ibi erit ibi tex. expressus pro hac opinione, sed sanè respondere possumus, & debemus illū text.

Intell. l. si id quod pro derel.

planè probare scientiam rei alienae nō semper impedire usucapionem, quia non semper induci fidem malam ueluti si de consensu tacito, uel expresso domini rem suam possideam, qua le fuit ibi, ut patet in uerb. quasi uolente, & cōcedente domina.

Secundò ad idem est tex. egregius in l. si uir ff. pro donato, ubi uxor marito donauit fundum alienum, quem maritus vxoris esse putabat, sicq; postquam accepit sciebat se adhuc alienum possidere, uel saltē ita esse putabat, aut putare debebat, ut per totum, C. & ff. de donation. inter uirum & uxorem. & adhuc is maritus vsucepit eum fundum, quia licet sciret alienum errabat tamen in vero domino, sicq; habens scientiam rei alienae respectu vxoris donatricis non uetatur vsucapere contra verum dominum quem dominum esse ignorabat, sed & ad hunc text. possumus respondere uerissimum esse, quòd non semper scientia rei alienae respectu unius impedir. praescriptionem respectu alterius, nam qui sciens alienum possidet etiam si re uera possideat inuito domino praesumptiuè tamen si putet se uolente domino possidere satis est ut ibi, nam in illo tex. intelligendum est maritum possedisse praesumptiuè domino inuito, l. vetare, ff. de furtis, sed tamen is maritus cum falso existimaret eum fundum esse vxoris donatricis, licet per hoc intelligere deberet fundi dominium ad se non trāsuolasse, sicq; alienum se possedisse, adhuc tamē cum possideret uolente, & concedente uxore quam dominam esse putabat, non erat in mala fide, licet haberet scientiam rei alienae, nos autem loquimur eo casu quo & haberet sciētiam rei alienae, & sciret aut scire deberet alienum se possidere inuito domino ergo † tribus demū concurrentibus constituitur quis in mala fide primum, quòd re uera possideat alienū, alterum, q inuito domino, tercium, q sciat, uel scire debeat se inuito domino possidere. 14

Mala fides nō ad est nisi tribus demū concurrētibus.

Facito ergo regulam talem, scientia rei alienae impedit praescriptionem non solum respectu eius quem dominum esse putabam, sed et respectu domini quem dominum esse ignorabam, dicto capitu. fina. dicto capitu. vigilanti, de praescrip.

Limita primum nisi qui sciret alienū se possidere inculpabiliter putasset volente domino possidere se, nam tūc etiam si re uera domino uolente possideret vsucapere posset ut in d. l. si vir, & d. l. si id quod.

Secundò limita ut procedat respectu eiusdem iuris non sic respectu alterius iuris diuersi, ut in dicta lege si quis fundum, quod variè intelligitur, primum quando ius diuersum

esset in proprietate quo ad partē, quæ distinctè, & separatè pro diuiso possideretur, possetque ad oculum demonstrari, ueluti si posside-bam fundum alienum cuius certam partē puta de tali arbore ad talem arborem sciebam alienum esse, reliquam verò fundi partem ad me pertinere putarem, tūc enim eum fundum dempta illa parte quam alienam sciebam præscribere possem. Deinde intellige ēt si quotam fundi partem alienam putarem, puta tertiam reliquas uerò ad me pertinere vtrunq; probatur in d.l.si quis fundum, primo responso.

Tertio intellige etiam in iure vsusfructus, puta fundum alienum quem meum esse putabam posidebam, cum usumfructum alienum scirem, potero præscribere proprietatem non vtiq; vsumfructum d.l.si quis fundum, ij rñso.

Quartò intellige quando scirem ius hypotecæ in eo fundo alienum esse, tunc enim saluo iure hypothecæ proprietatē, & vsumfructum illius fundi posiderem, d.l.si quis fundum, ultimo responso.

Quinto eadem ratione idem intellige quādo usum scirem alienum, uel aliud simile ius ut ibidem puta retrouendendi, & similia.

Deniq; etiam op.Bart.defendi posset eo casu quo adultus mihi rem mobilem sine decreto uendidisset alienam quidem, quam tamen ipse, & adulti esse putarem, & eam sine decreto alienare nō potuisse errore iuris existimarem, tunc enim cum is adultus curatorem nō haberet ualuit quidem uenditio, ut per totum ff.de rebus eorum, & C. de præd. minor. sicq; habeo possessionem, & titulum nenditionis, & licet putarem rem esse adulti uendētis inq; me dominium translatum nō fuisse, adhuc nō videor malam fidem habere, quia quasi uolente, & concedente domino eam rem alienā possideo, sicq; contingit præscriptio vt supra dicebam, quia hac in re plus est in ueritate, quàm in opinione, ff.pro emptore, l. ij.§.si à pupillo, & §.si sub conditione, ergo scientia rei alienæ respectu vnius.s.adulti nendentis non impedit præscriptionem respectu alterius.s.veri dñi ut d.l.si id quod & d.l.si vir, quod nota, quia nullus attigit vnquam. Adde alias limita.per episcop.Couar.nbi supra.

Ex superioribus etiam infertur † an uera sit
15 commnnis opinio existimantium bonam fidē
in dubio præsumi, nt tenuernnt Gl.quam om
nes ibi seqnuntur in cap.si diligēti.Glos.& Do
ctor. in capitu.sanctorum, de præscriptio.Glo.
in l.pennlti. C.de euiction.Gloss.in capitu.fina.
de præscriprionib. Bartol.& omnes in l.Celsus
ff.de vsucapion. Curtius Innior consilio uigesimo octauo, colum. ij. Alciatus de præsump. reg.iij.præsumptione v. Iaso. numero 99.in §. sed istæ quidem, institu.de action.Curtius Senior consil.lxxj.colum. iiij. Couarru.in d.cap. possessor, part. ij.§.viij. qui hanc firmat communem opinionem esse per quē multa hac de re scitu non indigna uidere poteris.

Bona fides an præsumatur titu. deficiente ardua quæst.

Id quod procedit etsi possessor non ostendit vllum titulum Barto.nume. 17. in d.l.Celsus, cum quo alii transeunt, estq; cōmunis opinio secundum Alciatum vbi supra vide infra, capitu. lxxxj. numero 7.cum sequent. & adde ita tenentem Andræam Tiraquel.de præscrip. §.j.Gloss.ij. vers. bona autem fides.

Contrarium tamen quando non ostenditur titulus fore præsumendum ait Bartol.in l.fina. per tex.ibi C.unde ui. Innocentius, & Bald.in capitu.per tuas de testibus Imola in repetio.c. fina.colum.v.de præscrip.Sed prior opinio, ut bona fides præsumatur verior est pro qua adduco tex.ab alijs nunquàm animaduersum in l.ij.§.sub conditione ad finem, ff.pro emptore ubi defunctus emerat fundū qui sibi traditus non fuit, isq; mihi hæredi eius traditus postea fuit, neq; ego sciebam qua ex causa mihi traderetur, & tñ uideor bonam fidem habere eūque usucapere possum, ergo bona fides quæ sufficiat ad præscribendum adesse potest citra ullius tituli interuentum, nam qno ad bonam fidem quid refert vtrum titulum non habeam an uero me habere ignorem, certè nihil, & id etiam procedit in præscriptione ordinaria per illum tex.facit tex.in d.l.si id, & d.l.si nir, quinimo titul. ut diximus regulariter necessarius non est in præscriptione ēt ordinaria, sed tantum cā posidendi non iniusta omnino, sed tolerabilis, d.l.fin.ff.pro suo, cum multis similib. supra allegatis.

Ad l.fi.C.vnde ni, in qua iacet fundamētum eorum qui tenent cōtrariū rñde procedere in eo qui certo sciebat rem suam non esse, eamq; veluti habitā pro derelicto (iuxta titulū, ff.pro derelicto) retinere volebat, sibiq; iure dñij habere, quod ibi denegatur dicens nihil vacuum præsumi, sed omnia præsumi, suos dños hře.

Deinde ille tex. Procedit qñ recēs possessio est, uel saltem non diuturna, nam ex diuturnitate tpis præsumit̃ præcessisse cā sufficiens ad possessionis iustificationē, l.si filiusfa.C.de peti.hær.p oēs i l.sciēdū, ff.de uer.obl.qđ plenius alibi scripsimus.ꝗ obtinēt qñ re uera ti.aderat licet possidēs eū adesse ignoraret, d.§.sub conditione.cæterū si reuera deesset tit.cessaret p̃scr.ordinaria, sed non præscr.xxx.anno. ut infra c.lxxxj.n.7.& 8.ni.sup.c.incipiēre traditio.

Quod tñ intellige qñ qs nō ꝓpria antho.rē aliq̃ apphēdit, sed eā ab alio accepit, ita ꝓcedit, d.§.

dit,d.§.si sub conditione d.l.si id qđ ff.pro derelict.d.l.si uir,ff. pro donato,l.quod uulgo,ff. pro emptore,l.fina.ff.pro suo,l.pro legato, l.final.ff.pro legato,l.non solum,§.quod uulgo, ff. de vsucapion.non sic si propria authoritate ré aliquam, olim ab alio possessam apprehendisset,tunc enim posterior hæc possessio præsumeretur clandestina ut est communis, & vera opinio quam tradunt Alexand. & Socinus columna prima in l.rem quæ nobis,ff.de acquirendi possession. Alexan.consil. quodam clj.què allegat Socin.ubi suprà,tandem cum ad præscriptionem oporteat interuenire causam possidendi positiue ueram, uel putatiuam,l.quod uulgo,ff.pro empt.l.fina.ff.pro suo,l.pro legato & l.fina. ff pro legato.certè qui tali causa caret licet bonam fidem fortè possit habere tamen non præscribet, nisi dixeris tunc non ex defectu bon.fid. sed ex defectu causæ uel tituli cessare præscriptionem.

16 Sed.† & hoc casu hoc vitium clãdestinitatis præscriptum per lapsum annorum purgaretur Bartol.in d.l.final.C.unde ui. Decius consi.cclxvij. Alexand.consilio sexto,libro primo. Idē consil.clv. libro ij. numero septimo, Curtius Senior consil.lxxxii. columna iii.Iaso.in §. sed istæ,numero 100. institu.de action. Rubeus cõsilio lxxv.nume. tertio,Matthæus Afflictus de cisione Neapolitan. xl. nume. 12. Balbus in d. l.Celsus,parte iij. colum.vj.qui hanc dicit cõmunē opinio.quod & firmat Claudius, numero 31. in d.l.Celsus, Decius consil.ccccclviij.colum.final. plenè per Tiraquel. de præscription. §.j.Glo.iiii.uersi.xviij.

Malæ fidei uitiũ an purgetur tpe.

17 Quinimò † sunt qui putent bonam fidem præsumi,uel ex iusto titulo,uel ex longa possessione,ita Innocentius in capitu.ij. de in integ. resti.quem alii sequuntur teste Couar.in c.possessor, parte secunda de reg. iuris in vi.§.xviij.

Bo.fi.præsumitur ex longa possessione.

18 Vnde † apparet uerum nõ esse quod Imola contrarium sentiens tentauit in l.Celsus, columna fina. supra alleg. & in repetition. capit. fina.colum.v.de præscription. Aymon. consil. cxlvj. colum. fina. Corneus consil. ccvii.libro tertio Hieronymus Tortus consil. inter consi. Alexandri consi. cxcii.libro secundo.hi enim sentiunt & quidam ex eis ex professo contendunt per dict.l.fin. ut qui rem olim ab alio possessam propria authoritate cœperit,eamq; triginta annis possederit adhuc uideatur malæ fides possessor,nec xxx.anni sufficiant ad purgandam illam malę fidei pręsumptionē,quod sanè uerum non est,nam regulariter etiam solum longum tempus decem, uel uiginti annorum sufficeret,quasi per hoc tempus dominus rem suam neglexisse, uel abiecisse,uel pro derelicto habuisse videatur,& per hoc iure possessionem eius amisisse, ut est communis opinio secundum Iason.in l.j.colum.final. C.de serui. fug.per eundem in l.naturaliter, §.nihil commune, numero 84.ff.de acquirend. possession. Paulus,& Alexan.post Gloss. ibi in l.si de eo.§. j.eo.ti.ergo cũ mala fides purget pconsensum domini denuo accedentem certo,uel præsumptiuè, l.si fur,in princip. & §.j.ff.de vsucapion. in simili per text.opti.in l.filio quem parer, ff. de liber.& posthum. tex.in simili in §.fina.institu.de iniur.consequens est ut per interuentum longi temporis præsumptio malæ fidei, & clandestinitatis ab initio emanans vitiumque taliter contractum purgetur, nam & simi liter purgatur inimicitia, & odium in terminis,d.§.fina.& etiam in terminis d.l.filio, & in terminis,l.ex parte etiam,ff.de adimen.lega.facit optime,d.l.si id quod ff. pro derelicto ibi, quasi volente,& concedente domino, & d, l.si uir,ff.pro donato: itaq; & si dominus cuius res à me propria authoritate capta est regulariter,& ab initio nolens præsumatur,l.vetare, ff. de furtis,tamen per patientiam, & dissimulationem longi temporis ab illa uoluntate quasi recessisse uidetur, sicq; accedente mihi domini uoluntate,& concessione incipio mala fide purgata,& abscedente bonæ fidei possessorem videri,d.l.si id quod.cum alijs suprà allega.ff.pro derelicto, quod obtinere potest quãdo dominus scit rem suam ab alio possideri, & tacet,quod si nesciat non potest uideri consensisse, aut ius suum concessisse,l.mater decedens,ff.de inofficioso testamento,sicq; illud vitium dominicæ uoluntatis non purgaretur quinimo etiam si dominus sciat adhuc præscript. ordinaria cessat,cum nõ adsit aliqua causa extrinsecus positiuè,l.pro legato,l.fina.ff.pro legato,l.quod uulgo,ff.pro empt. sed tunc locus fieret præscriptioni triginta annorũ, & ad hoc prodesset vitium malæ fidei purgatum uideri.

Malæ fidei uitiũ purgatur tempore.

Apparet ergo ex his vt bona fides & citra tituli interuentum, & præsumi & adesse possit; Illud tamen aduertendum est, quòd licet per cursum longi temporis purgetur malæ fidei præsumptio ut modo diximus, tamen non ideo inducitur ex tali tempore titulus ad præscribendum sufficiens, Aliud est enim possessionem meam antea iniustam modo per longi temporis interuentum quasi domini uoluntate accedente iustam fieri & uideri, Aliud verò esset statim rem possessam pręscriptam videri, non enim videtur nisi præterea accedant alij, decem aut uiginti anni, vt sic de tempore longo fiat lōgissimum, Ratio horum est, quia vbi interfuit lōgum tantum tempus licet per hoc

mihi iniustè possidenti voluntas domini accedere videatur eaq; sufficiat ad meam possessionem iustificandam, non tamen sufficit ad dominium in me trãsferendum, vt enim trãsferatur oportet præter rei traditionem quòd ea traditio fiat ex causa legitima & destinata ad transferendum dominium, qualis esset causa emptionis, dotis, donationis, legati & similia, aliter enim sola traditio & concessio possessionis etiam à domino facta non sufficeret l. nunquàm nuda, ff. de acq. rerum domi. ergo per lapsum longi temporis licet voluntas domini accessisse possessori videatur, tamen cum non accesserit ex causa præambula sufficiente & legitima ad transferendum dominium, cessat dominij translatio: absurdum enim esset vt ea præsumpta domini voluntas, quę huic possessori accessisse videtur potẽtior sit quàm etiam voluntas expressa foret, sicq; vt volũtas expressa sola de per se ad transferendũ dominium efficax non est, ita & hæc tacita volũtas ad illud transferendum efficax non erit, sicq; vtilis erit ad iustificandam tantum possessionem, non etiam ad titulum inducendum, dominiumq; trãsferendum aut usucapionẽ concedendam, & ita procedit d. l. ij. §. si sub conditione, & l. quod vulgo, ff. pro emptore, cum similibus supra all. & d. l. si id quod. & d. l. si vir. Vnde postquàm de longo tempore factum fuerit longissimum continget etiam & præscriptio dominijq; translatio tam iure ciuili quo titulus in tali præscriptione aut bona fides nõ exigebatur quàm iure canonico quo iure bona fides desideratur non autem titulus, nisi in casibus specialibus c. j. de præsc. in vj. nam hic per lapsum longi temporis contingit iustificatio possessionis, & malę fidei abscessio seu purgatio, deinde cum superuenit tempus etiam longissimum abscessit requisitum tituli legitimi vel ipsum tempus pro legitimo titulo & causa est, sicq; contingit præscriptio. Sicut in simili dicimus quòd licet obligatio sine causa legitima præambula non sit efficax l. ij. §. circa, ff. de doli excep. tamen ubi fit sub conditione ipsa conditio pro causa est, ut ff. de uerbor. oblig. l. à Titio, simile in principio. insti. de literarum obligatio.

Vides ergo ut bona fides citra tituli interuẽtum adesse possit, sed & in alio in casu adest scilicet cum emi ab eo qui bona fide præscribere inceperat egoq; non tam denuo usucapere incipio quam perficere eam usucapionem quæ ab eo authore meo cœpta erat, sicq; contingit præscriptio ordinaria sine titulo secundum Couarru. vbi supra à quo cauendum est, quia non aduertit quòd ibi etiam ille author meus præscriptionem ordinariam sine titulo inchoare non posset, sicq; cum titulo contingit vsucapio illa ordinaria, nam de præscript. xxx. annorum ipse intelligendus non est, cum illa indubitanter sine titulo procedat, quinimo si aduertis hic geminus titulus adest, vnus quem habebat author meus alter quem ego ab eo habui.

19 Deniq; †etiam in quibus casibus ad præscriptionem desideratur tempus cuius initij non sit memoria, adhuc tamẽ ibi bona fides necessaria est, ita tenet Glo. in c. j. de præscrip. in vj. uerb. nisi, & ibi Francus col. fin. Ang. in §. furtiuæ, in princ. insti. de usucap. Rubeus, consi. xiij. numero. 14. Balbus de præscrip. ij. par. iij. partis principalis. q. vj. colum. v. Aymon Crauet. consi. cxlvj. Idem Aymon de antiquit. temporis. iiij. part. scissione materia ista, numero. 19. Matthæus Afflictus decisione. ccclxviij. num. 10. est communis opinio secundum Alex. qui eam sequutur in l. cum quis, C. de iure deliber. & ipse episcopus ciuit. Roder. ubi suprà, num. 4. Abb. in c. fi. de consti. not. j. Dñicus in cap. sacrosancta. xxij. distinctione. Felin. in c. cum nobis, col. j. de præscrip.

Bona fides i psc. immemoriali an requiratur, ard. q.

Contrariam partem defendunt Dec. consi. ccccxcvj. Salicetus in l. ij. num. 8. C. de serui. & à qua Dec. in l. traditionibus, col. iij. C. de pac. Boerius decisione. xxxix. num. 7. sentit Barto. in l. fin. C. vnde ui. Verum sanè prior sententia verior est per generalitatem d. c. uigilanti, & d. c. fi. de præscr. & c. possessor, de reg. iur. in vj. pręsertim cum ratio peccati uitandi ibi expressa tam militet in hac præscriptione quàm in pręscriptione ordinaria uel in præscriptione longissimi temporis.

CAP. LXXX.

1 *Male fidei emptor est, qui altero denuntiante se dominum esse, nihilominus emit. cum communi contra nouißimos.*

2 *Iudici non parti denuntiãs ius suum ostendere tenetur.*

3 *Credulitas nimia improbatur.*

4 *Malæ fidei emptor est, qui emit ab eo quem dominũ non esse fama est, & in mala fide esse uidentur ementes, aut dono accipientes oppida & reditus regales à Regibus Hispaniæ.*

5 *Malam fidem inducit denunciatio, quæ præuenerat non quæ postea secuta fuit.*

6 *Mandatum ostendere debet, qui ad alterius utilitatem denuntiat.*

7 *Mala fides præsumpta quæ inducitur ex denuntiatione, an impediat præscriptionem. xxx. annorũ.*

8 *Denuntianti quando credendum sit.*

Fundum

1 Malæ fidei emptor est, qui altero se dominum reclamante nihilomin' emit, cum cōi contra nouiss.

FVndum † alienum mihi uendere uolebas, quem tuum esse dicebas, & uerus dominus ante cōtractum celebratum denuntiauit mihi ne emerem dicens suum esse, sed nihilominus emi, ante sim malæ fidei emptor? & communis opinio est me malam fidem habere. ita tenent Petrus de Bellapertica, Iacob. Butrig. Odofredus, & Ioannes Faber post Dinum quē ipse allegat in l. si domum, per tex. ibi, C. de rei uendica. quod videtur tenere Glos. ibi, & Glo. in l. penulti. ff. pro emptor. sequuntur Bartol. in fin. Alberic. numero tertio, Bald. Salice. numero 2. Fulgosius Paulus Castrens. & Angelus ibi Bald. not. consi. cclvij. Titius emit, libro j. Alexand. in l. de pupillo, §. nunciationem, numero 12. ff. de operis noui nunciatio. Felin. in capit. ij. de pręscription. numero 5. colum. fina. Antonius in capitu. grauis, de restitu. spolia. Abba. in d. capitu. ij. & in capi. sanctorum, de præscr. Bartol. in l. penultim. ff. pro empt. Idem in l. naturaliter, colum. iij. de usucapion. Innocentius in cap. dilecti, de maioritate & obedien. Cin. in d. l. si fundum, Corneus consilio 50. in causa uertenre, numero 15. lib. ij. Speculator de emtion. & uendition. §. nunc dicendum secundo Abb. in c. si diligenti, colum. iiij. de præscript. Imola in cap. fina. colum. 5. de præscriptio. sentit Ias. consilio xxix. nunquàm putaui, ad fin. lib. j. est communis opinio secundum Arias Pinellū de bonis maternis in autenti. nisi tricennale, numero 18. sequitur & dicit communē opinionem Baldus in l. Celsus, part. iij. nume. 13. de vsucapion. Matth. Afflic. decisione ccclxix. numero 10. sentit Decius in l. uelle, numero 3. de regu. iur. ff.

Contrariam partem ut per interuentum talis denuntiationis is emptor in mala fide constitutus non videatur vehementi conatu defendit nouissimè eruditus Arias Pinellus de bon. maternis in authent. nisi tricennale, numero 15. cum sequē. quam longe antea tenuerat Ioann. Fab. in l. si fundum, C. de rei uendicatio. quem ipse non allegar, sed cōmunis opinio satis superq; probatur in l. si fundum, C. de rei uēdicatio. ut contra tam apertam sanctionē contendere ociosum nobis videatur, licet ipse Pinellus eius literam inuertere anxie, sed parum feliciter nitatur, cum illi sensus ac intellectus quos ipse huic legi aptare vult parum illi conueniat, & ab eius legis mente, & sensu lōge remoriores sit, quàm nostra, aut vllius confutatione egeant, at i iure nostro iudice me ille demum ad ueram contendit gloriā & opere pretium fecisse videt̄ qui genuinos ueros ac simplices legum nostrarum sensus captauerit & illis (ut nostrorum loquēdi more vtar) nariuos sensus nō darivos accōmodauerit, & hæc opinio summam habet æquitatem quando ueritas concurrit cum denuntiantis assertione, argumento, l. cum quidam, §. quod dicitur ij. cū not. ibi per Gloss. & alios, ff. de acquiren. hæredita. æquissimum est enim huic domino qui satis opportuno tempore ac re integra denuntiauit ius suum integrum seruari, neque is emptor inculpatus videri pōt cū non tam temerè ad res alienas comparandas accedere deberet præsertim cum admonitus esset argumento, l. qui cum alio, de regulis iuris l. quemadmodū, C. de agricol. & censit. libro decimo, bonus textus in l. uiribus, §. si adierit, ff. de lega. præstā. ibi, denuntiante eo, l. nomen, in uerb. certior à te factus, C. quæ res pignor. obligari possunt, sed opinio Pinelli defende ut procedat quando denuntians uerum non dicebat argumen. l. cum quidam, §. quod dicitur, ff. de acquiren. hæredita. & etiam in alijs casibus de quib. infra secus si uerum dicebat.

Amplia † etiam si nō statim ius suum ostenderet id enim iudici non etiam parti ostendi oportet: ista est vera, & communis opinio quā tenent Bald. in d. consilio cclvij. Titius emit, libro j. Bald. Angelus Fulgosius, & Paulus Castrens. in d. l. si fundum, quod & uult Bartol. ibi dum ait sufficere denuntiatorem se dominum dicere, quod & volunt plerique eorum quos suprà retulimus, quia iudici in iudicio non parti extra iudicium quilq; ius suum monstrare oportet, l. secunda, C. de edendo, l. ait prætor, §. si quis particeps, ff. quæ in fraudem credit. l. j. in princip. ff. de oper. noui nunciation. l. final. ff. de lege commisso, l. hæredes, ff. ad Trebellia. Sed & in hoc contrarium à fortiore volunt Pinellus, & Faber vbi supra, mouetur Pinellus qa non tenetur quis fidem adhibere asserenti aliquid nisi ostendat quod firmat, l. si quis inficiatus, & l. plane, ff. depositi Bart. in dict. l. si quis inficiatus. Idem in l. quod te mihi, numero 15. ff. si certum petatur. Boerius decisione cliiij. sentit Felinus colum. fina. in capitu. secundo. de p̄scription. Decius & Cagnolus in l. qui alterius, ff. de regulis iuris. 2

2 Iudici nō pati denūtians ostēdere debet cum cōi.

Sed defendendo cōmunem respon. ea iura ꝓcedere quando per talem denuntiationem qs iuberetur, quod recte possidet renerq; missum facere, nos autem loquimur quando nondum tenebat, & ei tantum suadebam vt ab alienis abstineret, quod longè facilius est, argumen. l. si ita stipulatus essem per te non fieri, & quæ ibi docemur à Bar. & alijs, ff. de uerbo. oblig. nam, & facilius quis remittit plura, (idest, ab-

stinet

ſtinet ab eorum petitione,& exactione) quàm donet,& tradat pauca,ut tradunt Iaſ.Decius & alii in l.pactum dotali, in princip. C.de collation.& diximus plenius in materia pactorũ de non petendo in lib.de ſucceſsion. creatio. tex.celebris in l.unum ex familia, §.ſi rem, ff. de lega.ſecundo,tex. optimus in l.penult.ff.ꝓ empt.& in l.vnica ad pr. C.de vſucapion. trãſ.

3 Neque † ad rem pertinet quod Pinellus ait iure noſtro credulitatem improbari, l.prima vbi plenè Iaſ.ff.de eo per quem factum erit, nam illud in nimia, & inconſulta credulitate non ſic ubi non eſſet inconſulta,qua erat in ſpecie noſtra vbi ueritas concurrebat cum aſſertione denuntiantis. Nec quemquàm mouere debet quod Pinellus ubi ſupra ait, non induci malam fidem ſi quis à poſsidente rem emat ut ſuam licet fama publica, & generalis eſſet eam rem alienam eſſe allegat Bald.in capitu. vigilanti,numero. 5. de præſcriptio. Felinum in capitulo,ſi diligenti, numero quinto, eodẽ titulo, Afflictum deciſione, clxxviij. nu. 11. nã Bal.Felin.& alii loquuntur quando venditor ille habebat iuſtũ tit. & longã atq; incõcuſſam poſſeſsionem quaſi ex titulo ſimul cum longa & inconcuſſa opinione maior ueritatis præſumptio oriatur quàm ex illa fama quæ mendax ſæpe eſſe ſolet.

Credulitas nimia improbatur.

4 † Diuerſum ſanè eſſet ſi cũ eſſet fama in vicinia aliquam rem non eſſe poſſidentis qui nullum titulum habebat nec longam poſſeſsionem,ad emptionẽ rei illius accederem,tunc enim non bona,ſed mala fide acceſsiſſe videret,vt tenet Imo.in c.fin.de præſcr. num.16.verſic.Idem ſi probetur quòd de hoc erat fama in vicinia. Sic ergo & in ſpecie noſtra in qua non ponimus venditorem titulum legitimum habuiſſe & in longa præterea & inconcuſſa poſſeſsione fuiſſe,quod not.ad proceres Hiſpaniæ qui titulo donationis, aut emptionis tot populos & reditus regales à regibus dominisq; noſtris acceperunt quibus alienare non licere conſtat per titu.delas donaciones lib.v.ord.

Malæ fidei emptor eſt, qui emit ab eo quẽ dominum nõ eſſe fama eſt.

5 Tenendo communem ſententiam limita vt non procedat quando poſt rem emptam & traditam fieret talis denuntiatio tunc enim poſſeſſor, idemq; emptor non videretur in mala fide conſtitutus per ſolius denuntiationis interuentum. Iſta eſt uera & communis opinio quam tenent Gloſ.in l.penul.ff.pro emp.quam ſequuntur ibi ſimiliter tranſeuntes Iacob.de Rau.Bart. Alberic. Raynerius de Forli.& alii Bald.conſi.cclvij.Titius emit,libr.j. Alex.in l. de pupillo.§.nuntiationem, nu.12.de ope.no. nun.ff.Felin.num.5.in cap.ij.de præſcr. Anton. Butri. in c.grauis,de reſti.ſpol.Abba.in d.c.ij. Idem Abb.in cap.ſanctorum,de præſcrip.& in cap.ſi diligenti,col.iiij.Innocentius,in cap.dilecti,de maior.& obedi.Cin.Ioan.Fab.Burrig. Petr.Bell.Bart.Alberi.Bal.Ang.Salic. Fulgo.& Paul.Caſtr.in l.domum,C.de rei uendic.Corn. conſi.l.in cauſa uertente lib.ij.Specul.de emp. & uend.§.nunc dicendum.ij.Bart.in l.naturaliter,col.iij.de uſucap.Pinel.vbi ſuprà Balbus in l.Celſus,de uſucap.par.iij.nu.13.

Malã fidẽ inducit denuntiatio, quæ ꝓuenerat non quæ poſtea ſuperuenit cum cõi contra Imo.

Quod ipſi tenent & intelligunt de iure tam canonico quàm ciuili. contrarium tenet Imo. in c.fi.de præſcript.nume.16.licet agnoſcat in cõtrarium ſe habere communem opinionem mouetur, quia licet præſcriptioni ſemel ritè & rectè inchoatæ interuentus malæ fidei poſtea naſcentis impedimento non ſit de iure ciuili l.vnica.C.de uſucap.tranſ.tamen de iure canonico aliud eſt,nam nocet mala fides ſuperueniens nõ ſecus, quàm ſi ab ipſo vſucapionis primordio interfuiſſet d.c.fi.de præſcr.ibi, in nulla temporis parte ſcientiam rei habeat alienæ.Sed nihil eſt,nam malam fidem ſuperuenientem nocere de iure canonico agnoſcimus, at in ſpecie noſtra malam fidem uideri ſuperueniſſe negamus,quia aſſertioni illius poſſeſſor ille poſtquàm bona fide ſemel & emit & poſsidere cœpit,non tenetur fidem adhibere, licet teneretur ante contractum initum cœptamq; poſſeſsionem aliter enim nũquàm quiſquàm bonam fidem haberet,quia ſemper poſſet dubitare an dominium eſſet concedentis, & ita procedit d.l.ſi quis inficiatus,ff.de poſiti.& in ſimili diximus ſuprà.

† Secundo intellige qñ ille denſiriator ſe dominũ dicebat ſecus ſi dicebat aliũ eſſe dñm,tũc enim ei non ſecus eſſet adhibenda fides niſi mandatũ oſtenderet illius quẽ dñm dicebat, iſta eſt uera & communis opinio ut ſic ceſſet mala fides,quam tenent Bart. & Angelus in d. l.ſi fundum,Balbus in l.Celſus,de uſuc. par.iij. n.13.& ait Ang.ubi ſupra hoc eſſe no.ad multa & ita intelligitur,d.c.l.ſi quis inficiatus, tenet Bald. d.conſil. cclvii.lib.j.tenent Bald. Salice. Fulgoſius, Paulus, & alii communiter in d.l.ſi fundum,& Alexan. in dicto.§. nuntiationem, ratio differentiæ,quia lex nõ tam aſſiſtit ei cuius non intereſt, quàm aſſiſteret ſi eius interfuiſſet,argumen. in l.ſtipulatio iſta,§. alteri,ff. de uerborum obligation. §.alteri,inſti.de inutili.ſtipulatio.l.certi conditio,§.quoniam,ff.ſi certum peta.l.ex conuentione,C.de pact.l.ſine cenſu vel reli. vnde denuntiationem factam à non domino non interpretatur lex emptorem in mala fide conſtituiſſe,quaſi is fidem non adhibuerit denuntianti licet fidem denuntianti adhibuiſſe interpretaretur quando denuntiãs 6

Mandatũ oſtendere debet qui ad alteri⁹ utilitatẽ denũtiat cum cõi.

ſe do-

se dominum diceret vel ostenderet mandatū eius quem dominum dicebat.

Tertio intellige quando veritas concurrebat cum assertione denuntiantis, tunc enim emptor constitueretur in mala fide non sic si denuntians non esset dominus etiam si res nō foret vendentis, ita videntur sentire communiter Doct. vbi suprà quod verū existimo arg. l. cum quidam, §. quod dicitur. ij. cum ibi notatis, ff. de acq. hær. quasi illa denuntiatio tribus demum concurrentibus noceat, quod & fiat ante contractū & ꝙ denuntians se dominum dicat & re uera dominus sit.

Quarto intellige vt procedat quando uenditor non haberet titulum & longam possessionem, nam si utrunq; habuisset tunc forte illa denuntiatio etiam ante contractum facta non noceret arg. eorum quę suprà diximus tenuisse Bald. nume. 5. in c. vigilanti, de præscr. & Felin. in cap. si diligenti, num. 5. eod. tit. Afflictus decisione. clxxviij. num. 11.

7 Ex superioribus infertur suspectū esse qđ Aries Pinel. in auth. nisi tricennale, num. 16. de bon. mater. ait, scilicet quòd si pater in bonis filij maternis habebat usumfructum & proprietatem ei uendere properanti, atq; etiam emptori festinanti filius denunciet rem illam suam esse, nec vendi licere, & nihilominus emptor emerit, quòd procedet præscriptio. xxx. annorum. nam defectus illius tituli illegitimi in tali præscriptione nō nocebat de iure ciuili l. sicut l. omnes. C. de præscr. xxx. annorum nec etiam de iure canonico cap. illud, & c. de quarta, de præsc. non quoq; oberit inquit mala fides, quia illa denuntiatio non inducit malam fidem vt ipse contra communem sententiam contendit, sed cum communis sententia verior sit & obtinere debeat, & in hac specie tenendum est malam fidem inductam esse quæ vtroq; tempore impedit præscriptionem longissimi etiam temporis, & in eo tantum quæstio erit an ea mala fides sic ab initio præsumpta per interuentum longissimi temporis eua nuerit ac abscesserit, quasi lex quæ tunc præsumit bonam fidem, eadem post longissimi temporis cursum ab ea præsumptione discedat, & quasi pęniteat illius sinistræ suspicionis, quam contra talem emptorem conceperat, uel interpræætetur domini uoluntatem emptori denuo accessisse tacitè ex tanti temporis tolerantia, sicq; purgatum fuisse uitium illud malæ fidei, arg. eorum quæ tradit Bar. in l. fi. in fin. C. unde ui. & quæ nos disseruimus suprà.

Mala fides ipsum pta quæ inducitur ex denuntiatione an impediat præs. xxx. anno.

Ex superioribus etiam infertur quid respō
8 dendum sit in illo articulo quotidie contingente, †cum quis conduxit mercennarios seu operarios ad quendam fundum excolendum, & alter vociferat se illius fundi dominum esse, denuntiatq; laboratoribus illis ab altero conductis ne in fundum illum pedem inferant, an per hoc in mala fide uideantur constitui & abstinere debeant ab ingressu fundi, & quid si iam ingressi fuerant & laborare cęperant, sicque postea eis facta fuit denuntiatio, vt inde exirent, qua in re communis opinio esse videtur, vt si denuntiatio facta nunquàm fuit laboratores inculpari uideantur, vt tenet Glo. fi. in l. in rem, §. tignum, ff. de rei uendi. & ibi Bart. Ang. & communiter Docto. Bald. consi. cccclxiij. statuto ciuitatis, lib. iij. Bald. in l. nō ideo, col. j. C. de accusa. & Salic. ibi. q. j. Bald. in auth. ingressi, col. ij. de sacro. eccl. Alberi. in l. si quis id quod, col. pen. ff. de iur. omn. iudi. Idem in l. j. in princ. col. j. ff. de eo per quem factum erit Bart. in l. non solum, §. si mandato, col. iij. ff. de iniur. prout refert & sequitur Dec. in l. uelle, n. 3. ff. de reg. iur. Verum post factam denuntiationem tales laboratores non uiderētur inculpati, sed potius in mala fide constitui ut videtur esse communis opinio quam tenent Imo. & Roma. in d. §. nunciationem, Ang. in §. quibus, in auth. vt omnes obedi. iudi. sentit Ang. in d. §. tignum, Alex. consi. xxxvj. visis his, num. 3. uersic. præterea sequitur & dicit esse cōmunem opinionem Dec. in d. l. velle, num. 3. Contrarium tamen uidetur tenere. Idem Alex. sibi contrarius in d. §. nunciationem, nu. 2.

Denuntiā ti quando credendū.

Quid dicendum? & quidem si ipsi laboratores sciebant denuntiantem aliquid iuris in tali fundo habere inculpati nō uiderentur, ut docent Alexan. in d. consi. xxxvj. num. 3. & 4. & Salice. de accusa. in l. nō ideo minus, q. ij. quod si ignorabant, tunc aut iam fundum ingressi cæperant laborare & exire non tenerentur argum. d. l. pen. ff. pro emp. & l. si quis inficiatus, ff. de positi. l. planè, eod. Aut nondum ingressi fuerant fundum nec etiam conducti, & tunc parere deberent argum. d. l. si fundum. C. de rei uendi. l. nomen, in uerb. certior factus. C. quæ res pignori obligari possunt. Aut iam fuerant conducti licet fundum ingressi non fuissent, & tunc verior & benignior opinio uideatur ut non uideatur res ex toto integra, sicque inculpati uideantur licet non paruerint argumento dict. leg. penul. & dictę leg. si quis inficiatus, præsertim cum res sit parui præiudicii argumento leg. si quis diutino, cum ijs, quæ supra tradidimus.

Ex superioribus apparet quid respondendum sit in eo qui uenandi causa fundum alienum ingreditur, id quod uerum est nisi dominus contradicat & reclamet cui reclamanti si fidem

fidem adhibere nolui inculpatus non uidebor si quidem sit uerum eum dominum fuisse & ita intelligerem (arg. eorumq; supra diximus) tex. & iura supra alleg.

CAP. LXXXI.

1 *Malæ fidei possessor est qui contra iura mercatur.*
2 *Malæ fidei præsumptio an purgetur longißimo tẽpore ard.q.*
3 *Bona aut mala fides soli Deo certo nota.*
4 *Bona fides præsumitur.*
5 *Seruitute utens sine causa an iure canonico præsumatur esse in bona fide.*
6 *Mala fides an præsumatur ex defectu tituli quando non apparet antiquior possessor.*
7 *Mala fides non præsumitur ex tituli defectu post annos triginta.*
8 *Bona fides orta ex iniusta causa an sufficiat ad præscriptionem ardua q.*
9 *Præscribit annis triginta emens rem filij in qua paterfamilias habebat usumfructum.*
10 *Mala fides nocet etiam in præscriptione immemoriali ardua quæstio.*
11 *Præscriptio immemorialis an cesset si appareat de titulo illegitimo ard.q.*
12 *Diuturnitas temporis facit præsumi etiam ea quæ sunt facti.*
13 *Tituli allegatio aut probatio nõ requiritur in præscriptione immemoriali.*
14 *Inutilium interuentus non nocet ubi eorum defectus non noceret.*
15 *Titulus inutilis non nocet præscriptioni etiam longißimi tantum temporis.*
16 *Præscriptioni immemoriali non nocet initium uitiosum.*
17 *Tempus immemoriale facit ut omnium uilium cõcursus præsumatur.*
18 *Præscriptio triginta annorum cessat in spurio qui dispensationem illegitimam impetrauit, eiusque uirtute bona patris possedit egregia quæstio.*
19 *Intel. l. nemo, ff. pro legato.*
20 *Præscriptio longi temporis cessat in spurio qui bona patris uirtute illegitimæ dispensationis possidebat.*
21 *Præscriptio immemorialis non nititur in possessione ciuili sed naturali detentatione contenta est.*
22 *Intell. cap. ad decimas, de restitutione spoliatorum.*

1 Malæ fidei possessor est qui contra iura mercatur.

VI contra iura mercatur bonam fidem non præsumitur habere cap. qui contra, de regul. iur. lib. vj. l. quemadmodum: C. de agri & censi. lib. x. l. j. in fi. C. de bon. mater. l. fin. §. fin autem sub conditione, C. commu. delega. l. fi. C. unde ui, sicq; cessat longi temporis præscriptio, ut dd. ll. quia in ea bona fides desideratur l. vnica de usucap. transfor. C. in prin. inst. de usucap. l. ubi lex, ff. de usucap. c. uigilanti, c. fi. de præscr. quod procedit quoad præscriptionem longi temporis ut dd. ll. nam longissimi temporis pscriptio non impeditur, vt tenet Glos. fi. in d. l. quemadmodum, cum qua transeũt ibi Doct. sentit Glo. in d. §. fin autem sub conditione, in uerb. longi temporis, dum allegat l. cum notissimi, §. illud, de præscrip. xxx. annorum cũ qua transeunt Doct. ibi Glo. in l. j. in verb. præscriptionem. C. de bon. mater. cum qua transeunt Doct. ibi, estq; indubitata opinio de iure ciuili quo iure in præscriptione. xxx. vel xl. annorũ bona fides non exigebatur l. sicut, l. omnes, & d. l. cum notissimi, C. de præscr. xxx. annorum. Sed cũ iure canonico (quod hac in re in vtroq; foro seruatur) etiam in ea præscriptione bona fides exigatur cap. vigilanti, c. fi. de præscr. †an 2
ea mala fides præsumpta noceat quoad hanc præscriptionem longissimi temporis. xxx. vel xl. annorum, & Bar. in l. fi. num. 17. C. vnde vi tenet non nocere, & licet ipse nõ exprimat se loqui de iure canonico tamen ita intelligendus est dum ait illam malæ fidei præsumptionem post illud tempus longissimum cessare, euanescere, purgari, ut etiam retro bo. fidei possessor ille semper fuisse intelligatur, vnde si illa mala fides præsumpta etiam post annos triginta completos quasi in bonam fidem versa & transformata videtur malæ fidei præsumptione abscedente, præscriptio de iure canonico non secus quàm de iure ciuili contingere poterit, & illam Bar. opinionem sequuntur Abb. consi. lxxxix. num. 5. in quæstione quæ ad præsens lib. j. Innocen. in c. ij. de resti. spoli. Aymon Crauet. de antiq. temporum par. iiij. versi. materia ista, num. 4. fol. 157. sentit Salic. num. 1. in d. l. fin. C. vnde vi Dec. consi. cclxvij. non excedit, num. 5. col. penul. versic. tertio de bona fide Abb. consi. cij. in causa, num. 1. lib j. Dec. consi. cclxxij. viso processu, num. 9. col. pen. Iaso. in §. sed istę, numero. 100. inst. de actionibus. Idem Ias. consi. lvij col. fi. lib. j. Idem consi. lxxij. col. ij. eod. lib. Idem Ias. consi. ccix. col. ij. lib. ij. Curtius iun. consi. lij. col. iiij Pau. Cast. consi. clxix. lib. ij. viso quodam processu agitato. Corn. cõs. xcvj. col. ij. lib. iiij. Idem uult Alex. consi. vj. viso themate col. j. num. 1. lib. j. dum allegat Bar. in d. l. fi. C. vnde vi. Idem Alex. consi. cij. viso themate, lib. ij. num. 7. vbi etiam allegat Bar. in d. l. fin. quem etiam refert & sequitur Areti. cõsi. lxiij. in præsenti consultatione, col. pen. quem 3
etiam refert & sequitur in consi. ciij. in causa

2 Malæ fidei præsumptio an purgetur longißimo tẽpore ard.q.

& quæ-

& quæstione,nu. 7.col.pe.Idem Are.cõsi.cxii. col.ii.vers.his breuiter incipit cõsideratis,Idẽ Areti.consi.cliii.consultatio proposita col.fin. in fi.Rom.cõsi.cvii.cum præsupponaṫ, in prin. & illud dictum Bar. satis cõiter appr. vr̃ quod sequitur & exaltat Abb,in c.si diligẽti, de præ scrip.nu.16.quod & admittit Aymon de anti. temp. par.iiii. vers.materia ista nu. 20. quoad
8 præsumptam malam fidem, licet contrarium teneat in mala fide apta Andr.Tiraq.de præsc. Glo.ii.§.l.uer.bona autem fides,& Gl.iiii. uer. xviii.ubi quàmplures allegat.

Contrariã partẽ ut malæ fidei possessor, in spẽbus nostris is intelligat ẽt post lõgis.tp̃s videnṫ tenere Bal.& Ang.in d.l.fi. C.unde ui. dũ intelligũt ꝙ iure canonico, d.l.fi. nõ ꝓcederet etenim si quis semel extitit in mala fide certè ꝑ ꝑteritionẽ longioris tp̃is nõ in meliore,sed ĩ deteriore fide constitui vr̃ tm̃q; abest vt huic quasi bona fides renasci videaṫ,ꝙ potius quotidie in maiorẽ ꝑfidiã iniustioréq; causam recidisse intelligaṫ ut in c.fi.de ꝑscr. vbi hæc ferè rõ rediṫ. Deniq; illud dcm̃ Bar.maioṙ conatu reprehendit Io.Im.in c.fi.de præsc.n.14. & Felin.in c.si diligenti,ii.& iii.col.e.ti.sentiũt Inn. & Bal.in c.ꝑ tuas,de testib.dũ gñaliter aiunt præsumi malã fidẽ in possidente sine tit.Idem tenet Aymon de antiq.temp.par.iiii.uer.materia ista,nu. 20. fol.159. qui alios alleg.& dictũ Bar.admittunt vt ꝓcedat de iure tm̃. ciuili qđ tamen negant seruandum esse, sed iuri canoni coẽt in utroq; foro standũ idẽ Aym.cõs.cxlvi.

3 Quid dicendũ?† & qdẽ bona, aut mala fides possidentis cũ ex eius aĩo pendeat,certo ꝓbari nõ põt,sed tm̃ ꝑ cõiecturas,l.pe. C.de euict. ibi aliis itaque hoc indicijs huius.n.rei solus Deus opti.Maxi.conscius esse põt, nã & qđ ore ꝓprio ꝓfiteatur eius cõtrariũ sentire possumus,l.an iutilis,ff.de accept.l.obligationũ sub

Bona aut mala fides soli Deo certo patet.

4 stãtia,ff.de act.& obl.l.nõ solũ,e.ti. †lex aũt in re dubia præsumit possessorem esse bonæ fidei Glo.q̃ cõiter sequunṫ ibi Doc.in prin.insti.de usuc.Glo.& ibi cõiter Doc.in l.pe. C.de euict. Gl.& cõiter Doc.in §.sed istæ,inst.de act. Bar. & alij.in l.Celsus,ff.de vsuc. Imo.Abb.Felin.& alij in c.fi.de præsc.Fel.in c.si diligenti,e.ti.colũ.ij.& iij.post Abb.ibi,nu.14.cũ seq.est cõis opi.scdm Arias Pinel.de bon.mat.in auth. nisi tricénale nu.12.cõis scdm Ias. in d.§.sed istæ, n.100.Dec.cons.cclxvij.nu.5.Idẽ Dec.cõs.cclxxij.nu.8.arg.l.merito,cũ simi.ff.pro soc. Fallit in eo q nulla insta cã,aut ti.rẽ possederit,qa quisq; scire debet qđ suũ non est id ad alium modis oibus ꝑtinere,l.fi.C.vñ ui. Hæc tñ limitatio,ut cessante ti.mala fides præsumaṫ sublimitaṫ vt non procedat cũ agiṫ de seruitute acquirenda,possidenda,& præscribenda , arg.l.si quis diuturno,ff.si ser.uẽd. † quia tũc agi vr de 5

Bo.fi.præsumitur cũ cõi.

leui,aut nõ magno præiudicio,& læsione eius contra quẽ præscribiṫ vt Doc.cõiter interpræ tanṫ,qđ indubitãter procedit de iure ciui.sed de iure cano. an idẽ admittẽdũ sit uehemẽter contrrouersum est,& cõis opi.est vt de iure cano. non ꝓcedat ita tenet & firmat cõiter tenẽ ri Io.Imo.in d.c.fi.de præsc. nu.15.alleg. Bart. in l.j §.j.ff.de itine. actuq; priu.& Cin.in l.j.& ij.C.de seru.& aqua Couar. variar.resolu.lib. j.c.xvij.nu.7.& Deniq; ꝙ bona fides in dubio præsumaṫ tradit fusius Andr.Tiraq.de præscr. §.j.Glo.ij.uer.bona autem fides.

Seruitute utens sine ti. an iure canonico præsumatur esse in bona fide,ard.q.

Contrariam partem vt d. l.si quis diuturno procedat ẽt de iure cano.tenent Dinus nu.31, in c.possessor,de reg.iur.lib.vj. Abb.ĩ c.de quarta,nu.25. de præscrip.Idem Abb. in c.si diligẽti,nu.14.cum præsc.& seq. ubi Felin.colũ.ij.& & iij.co.tit.Glo.& Doct.in c.j.de præscr.lib.vj. Ancha.in c.sine possessione,de regu.iur.lib.vj. col.ix.Imol.nume.15.in d.c.si diligenti,Anton. in cap.cum ecclesia sutrina,de causa posses. & proprieta.vbi reliqui idem tenere uidenṫ præsertim Ripa col.pe. Roma.in l.sequitur,§.si viã ff.de vsuc.Balb.qui hanc firmat esse cõem opi. & plures huius partis auxiliares citat in tract. præscr.par.ij.iij.par.prin.q.vi.ad fi.& hanc partem putat esse receptiorẽ Couarr.ubi supra licet in cõtrariã inclinet, & uide q̃plures quos alleg.And.Tiraq.ubi supra Glo.iiii. ver.xxxix. ibi,sed & multi hoc intelligunt vbi agitur de modico præiudicio,& uersi.xiiii.

Quid dicendum?& sanè hæc posterior pars vtroq; iure longè uerior est cũ facilius admittaṫ cuiusq; rei deterioratio,q̃ interitus,l.cum qõ,ubi Cor.n.6.C.de lega.l.& hoc Tiberius, ff. de hær.insti.sicq; longe leuius est facilius ac tolerabilius fundum meum seruitutẽ realẽ pati, q̃ ex toto amitti inq; alium transuolare:vnde licet alienã rem ex toto mihi arrogare dñoq; adimere impiũ, & auarũ sit dñmq; ꝑmissurũ uerosimile non sit tñ eandẽ rem mihi seruire aliquãq; cõmoditatẽ afferṙ ipsa fere salua manente facilius,humanius,& tolerabilius est,ficque id dñm ꝑmissurũ uerosimilius potui sperare pq; huius fiduciȩ interuentũ malæ fidei suspicio abscessit,ita ꝓbaṫ de iure ciuili in d.l.si qs diuturno,& de iure canoni. in d.c.cũ ecclesia sutrina,scdm receptiorẽ ĩtellectũ simile in furto,qđ licet cõmittaṫ cum quis contrectat rem alienam inuito domino , tamẽ si putabat dominum permissurum,furtum fieri nõ intelligiṫ, vt no.ꝑ Gl.& Doc.in §.j.institu.de obliga. quæ ex deli.nasc.ut enim arguatur mala fides possidẽtis nõ sat est,ꝙ sciat se rẽ alienã posside

te nisi,& pterea sciat,aut scire debeat dñm mi nimè pmissurũ, non sic si verisimiliter existimet id illũ pmissurũ,ut diximus,& pbat opti. tex. in l.si id quod ff.pro dereli.ibi quasi volente,& concedente dña,& l. si uit ff.pro donato.

6 Secundo intellige† quòd cessante titulo mala fides præsumatur quando apparebat de antiquiore possessore non sic si de antiquiore possessore non appareret,nam tunc mala fides nõ præsumeretur etiam cessante titulo,ita tenent Abb.nu.15.& Felin.qui hanc dicit communẽ opinionem in d.c.si diligenti,de præsc. Inno.& Imo.in c.ij.de restitu.in integrum,Arch. in c. si uirgo,xxxiiij.q.ij.Butrius in c.cum ecclesia de causa poss.& proprieta.Idem in c.peruenit, de censibus Dinus in c.qui contra, de reg. iur. in vj. Bar.in l.ij.§.si à pupillo,ff.pro empt.Bat. in l.j.§.hoc interdicto,ff.de itinere actuq; priuato Angelus in l.cum qui,§.publiciana, ff.de pub.Ate.in §.si quis à non domino, inst.de rerum diuis.& alij plures relati per Felin. ubi suprà.

Mala fides an præsumatur ex defectu titu. quando non apparet antiquior possessor.

7 Tertiò † intellige vt etiã cessante titulo mala fides in possessore desinat præsumi postq̃ tricesimum annum suæ possessionis expleuit, ut in l.fina.C.unde ui secundum Bartol.ibi in fi.& secundum communem opinionem suprà relatam quasi vitium malæ fidei quod præsumebatur ex defectu tituli purgetur,& euanuerit per lapsum temporis tricẽnalis, ut quasi uolente, & concedente domino per tanti temporis desidiam, patientiam,& tolerantiã, is possidere intelligatur,& consequenter in bona fide constitutus videatur cum res alienas de dominorum voluntate possidere vetitum non sit ut,ff.pro derelicto per totum,§.uenditæ.instit. de rerum diuis.d.l.si id quod,ff.pro derelicto. l.si ego,§.j.ff.de publ.in rem actio. ibi per traditionem,aut per patientiam fortè, facit l. sicut,l.omnes,l.cum notissimi, C.de præscripti. xxx.annorum,facit quia taciti,& expresi par potentiam est,l.cũ quid,cum ibi late traditis ab Ias.& alijs.ff.si cer.peta.nec dubiũ est quin istius possidentis possessio tam iustificetur ex tacita concessione domini, quæ præsumitur, & colligitur ex longa ipsius patientia, quàm iustificaretur per eiusdem expressam concessionem,& cum isthæc verosimilia sint iustissime admittimus hanc præsumptionem vt mala fides,quæ ab initio ex defectu tituli præsumitur per tricennalis temporis cursum quasi abscessisse euanuisseq; videatur successisseq; eius loco ac renasci bonam fidem iustamq; ac probabilem confidentiam,de domini voluntate ac concessione accedente,bon.tex.in l. alienationis verbũ.ibi,uix est.n.ut non videat alienare, ff.de uerb.sig.quinimo p solius anni taciturni

Mala fides non præsumitur ex defectu titu. post annos.xxx.

tatẽ ius nrm remittere videmur,§.fi.inst.de in iur.facit d.l.si quis diuturno, & l.oimodo ibi, nam si nullam,C.de inof.testa. facit quia & similì,& ẽt lõge breuiore taciturnitate ius possessionis omissum vr Ias.in l.j.col. fi.C.de ser. fug.& in l.naturaliter,§.nihil cõe,nu. 88.ff.de acq.pos.Glo.Paul.& Alex.in l.si de eo,§.fin.eo. ti.uide suprà.c.lxxix.nu. 15.

Quartò † intellige vt sufficiat bon. fides orta ex iniusta cã & ex tit.illegitimo,veluti si emi à minore rem soli sine decreto uel ab ecclesia citra soleniorũ interuentum, nã si bona fides adesse pôt ad præscriptionẽ sufficiens citra ullius tituli,aut iustæ causæ interuentũ,ergo multo magis cum interuentu tituli minus legitimi,arg.l.vnicæ in prin.cum ibi latè traditis p Glo.& Doct.C.de rei uxo.act.& C.de testa.l.testa.ubi Ias.Cot.& alii intellige qñ cõstabat bonam fidem interfuisse,nam in re dubia non præsumeretur in eo qui contra iura mercaretur l.j.C.de bo.matet.l.quemadmodũ, C. de agri.& censi.lib.x.c.qui contra iura,de reg. iur.in vj.sed cum cõstabat de bona fide tunc ad præscriptionem tam sufficiens esset, q̃ nasceret ex iniusta cã etiam profecta ab errore iuris q̃ si à causa legitima descenderet, ita tenent Glo.in l.ij.C.vbi cã status agi debeat, cũ qua transeunt Doctores ibi Gloss. cum qua transeunt Docto. ibi in l.ij.C.si quis ignorans rem minoris esse,Bar.in l.sed & si lege, §.scire p tex.ibi,ff.de peti.hær.Paulus in l.Celsus,col. j.ff.de vsuc. Idem Paul. in l.nunq̃ in fi.eo. titu. Affli.decis.xl. nu.12.Pau. in l.ij.§.si à pupillo nu.4.ff.p.emp.Idẽ in l.venditioni,C.e.ti.Ant. Rub.consi.lxxv.Balb.in l.Celsus,de præscr.iiij: not.n.15.Couat.in c.possessor.de reg.iur. in vj. par.ij §.vij.Aym.de anti.tẽp.iiij. pt. fol. 157. Cor.cõs.cclxxvij.lib.iij.Fel.in c.de quarta,n. 34.de præsc.Ant.& Imo.in c.peruenit,de empt. & uend.Imo.& Ant.in d.c.de quarta,Fel. in c. si diligenti,col.iij.de præscrip. Emanuel. de à Costa Lusitanus i l.si ex cautione, C.de nõ numer.pec.pag.55.Alex.cõsi.cxxvij.lib. iiij. colũ. iij. Pinel.nu.11.in auth.nisi tricẽnale,C.de bo. matet.q hanc dicit cõem tenet & dicit cõem Balb.vbi sup.not.iij.dicit cõem Rub.ubi supra Bal.in l.nullo,n.4.C.de rei uẽ.Rip.in l.j.nu.9.ff. quo.bon. Alexandri.consi.lxxv.col. ij.vbi hãc dicit cõem & cõsil. cliiij.ad fi.sentit Tiraq. de præsc.Glos.ij.§.j.uet.bona.

8 Bona fides orta ex iniusta cã an sufficiat ad præscrarduaq.

Contrariã partẽ tenẽt Fel.in c.de quarta, supra alle.nu.35.Pau.Cast.in d.l.Celsus, in prin. Idẽ cõsi.lxxij.qa frustra,ad fi.prout,refert Fel. ubi sup.qui ẽt alleg.huius partis fautores Cinũ in l.si quis emptionis.§.j.de præscr. xxx. anno. & Bar.in d.§.scire,Glo.in c.ij.de his q̃ fiunt à præla-

prælato Gl. in c. apostolicæ, de don. cũ quibus trã seut simpliciter Doc. ibi; Glo. in c. cura de iure patro. Abb. in dict. capitu. de quarta, Idem Abbas, in capitu. cum non liceat de præscription. sentit Fel. in d. c. si diligenti, nu. quarto, & nõ desunt qui hanc dicant cõem ut per Aymo. de antiq. teme. par. iiij. uersi. materia ista, nu. 7.

Quid dicendum? & sanè prior opinio negatiua ut non noceat, quòd illa bona fides oriatur ex titulo inutili, & à iure improbato, est longe uerior, per dict. §. scire, & l. pro legato, l. fina. ff. pro legato, l. fina ff pro suo, l. non solum, §. quod vulgo, ff. de usucapion. l. quod uulgo. ff. pro emptore, nam in præscriptionibus bona fides non tam positiue desideratur, quàm seu priuatiuè, id est, quod absit perfidia, & mala fides vt dd. ll. & capitu. vigilanti, & capitu. fina. de præscription. & capitu. si virgo, trigesima-quarta quæstione secunda quæ cum abscesserit non refert qua ex causa abscesserit, idest siue ex peritia siue ex imperitia, aut stultitia, sicit, l. si per errorem, ff. de iurisdi. omnium iud. Tenendo hanc partem ad omnia iura in cõtrarium per. Doctor. adducta respondetur in præscriptionibus regulariter tria inter se distincta, & separata desiderari, scilicet possessio, titulus, bona fides ut altero horum trium deficiente non contingat præscriptio, l. vnica, C. de usucapionib. transf. in princip. Institut. de vsucapion. l. sine possessione, l. Celsus, iij. ff. de usucapio. l. secunda, C. pro emp. l. ij. §. si à pupillo, eodem titu. ff. titulus autem à lege improbatus pro non titulo habetur, d. §. à pupillo, & dict. l. ij. cum similibus & sic licet ab illo titulo contingenter profecta sit bona fides, adhuc tamen cessat præscriptio non quidem ex capite bonæ fidei cessantis (affuit enim satis sufficiẽs ad officium suum peragendum) sed cessat præscriptio ex capite tituli deficientis, l. qui heredi, plures, ff. de condi. institu. nam & similiter licet titulus esset legitimus, & bona fides indubitata, tamen possessio foret interrupta cessaret præscriptio, l. cœptam, cum ibi notatis, ff. de vsuc. l. more, C. de rei uend. quod alibi plenius diximus, & aliquid suprà; c. lxxvij. nu. 9.

9 Infertur † quòd si pater habebat usumfructum in bonis maternis filij sui, quem habebat in potestate, eamq; rem vendidit mihi contra l. j. C. de bonis maternis, eam præscribere poterò annis triginta si ignarus eram illius legis, prohibitionis, quia hæc bona fides orta ex hoc iuris errore sufficit, & titulus ille qui pro nullo est in præscriptione longissima non nocet, l. sicut, l. omnes, l. cum notissimi, C. de præscript. triginta annorum, tenent in specie Cinus, Albericus, Paulus, & Pinellus, numero 12. in authen.

Prescrip. xxx. annor. datur emẽti rẽ, quã pater fam. habebat usumfru.

nisi tricennale, C. de bon. mater.

Infertur etiam decisio illius articuli † an præscriptio tanti temporis cuius initij memoria non existat procedat cum mala fide? quã in re sunt qui teneant procedere etiam cum mala fide, ita tenet Decius, numero 12. in l. traditionibus, C. de pact. qui refert idem tenuisse Salicet. in l. secunda ad finem. C. de seui. & aqua Ioannes Zenobius de Vbaldis inter cõsilia Bald. consilio ccclxx. verba rescripti libr. iij. Boerius decisione xxxix. nume. 7. Decius consil. ccccxvij. in causa domini operarii, numero. 5. uer. similiter nec bona fides, Idem Decius consilio dcxxxviij. communitas Spadiæ, nu. 4. 10

Mala fides nocet etiam in præscr. im memoria l. ard. q.

11 Contrariam partem ut in tali præscriptione bona fides exigatur, nec procedat cum mala fide, tenent Gloss. penultima in capitu. j. de præscription. in sexto, & ibi Francus colum. fina. sequitur decisio Neapolita. ccclxviij. colũ. quarta Angelus Aretinus in §. furtiuæ, colũ. prima, instit. de vsucapionib. Abbas Panormitan. in capitu. fina. nota. j. de præscript. Dominicus in capit. sacrosancta, xxij. distinctione Felinus in capitu. cum nobis, columna. j. de præscription. Aymon Crauet. de antiquita. temporar. part. iiij versiculo materia ista, nume. 19. Idem Crauet. consilio cxlvj. Alexandrinus consilio xiij. columna quarta in fine. Bertachinus uersicu. præscriptio quomodo causatur in suo repertorio, Orlandus de Curte inter consilia Calcanci consilio sexto columna penulti. Iason consilio xxiiij. colum. penulti. lib. iij. & hæc opinio longe uerior est, & receptior videtur, pro qua urget generalitas capitu. possessor, de regul. iuris in sexto, capitu. vigilanti, & capitu. fina. de præscription. præsertim cum ut disserui mus tanto per fidior mala fides quanto diutius, & durat & detinet animam possidentis in peccato, & periculo salutis æternæ, facit quia legislatori curæ esse debet non solum ut peccatum commissum puniatur, aut purgetur, sed etiam ut peccandi occasio remoueatur capit. ne captandæ, & capitu. detestanda, de concess. præbendæ capitu. fina. eodem titu. lib. vj. l. de fideicommisso, C. de transation. l. prima, ibi non iniquis rationibus, & l. fina. C. de pact. l. ii. in fin. ff. quibus ut indig. l. secunda, §. inter dum, ff. de vulgari. § sin autem quis formido losus, instit. de pupilla. l. quidam in iure §. fin cum l. sequent. ff. de donatio. Sed si aliter diceremus peccandi occasionem palam præstaremus. ergo, &c. & deniq; peccatum certum, & indubitatum admitteremus, ergo, &c. Quod procedit in mala fide certa, & indubitata nõ sic in ea tantum quæ coniecturis præsumeretur, puta ex ostensione tituli à lege improbati

 vt suprà

vt suprà disseruimus illa enim malæ fidei præsumptio ut tollitur, & euanescit per cursum temporis tricennalis longè magis euanuisse ui debitur per tempus centum annorum aut eorum quorum memoria non existat ut ex communi opinione suprà edocemur, quod & Aymon Crauet palàm admittit ubi suprà, & hoc casu potest defendi opinio contraria, quòd plerunq; & regulatiter vt procedat necesse est, qa non uideo ut mala fides certa & indubitata ꝓbari posit, nisi per ipsius confitentis confessionem, cum regulariter indicijs tantũ & coniecturis probetur, l. penulti. C. de euictionib. qđ intellige quando quis fatetur se ante præscriptionem immemorialem expletam fuisse in mala fide, nam si post eam impletam agnoscat se cœpisse habere notitiã rei olim alienæ id; nõ ceret nihil vt alibi tradidimus.

Ex his ergo colligitur quid dicendum sit in

11 Præscrip. tpis immemorialis an cesset si appareat de ti. illegitimo ardua. q.

illo articulo quo quæri solet† an in quibus casibus sola ea præscriptio cuius initij memoria non extat locum habet, ea impediatur & ueluti infecta reddatur per ostensionem tituli illegitimi, quale esset si in terminis capitu. primi de præscrip. lib. vj. is qui se maioresq; suos contenderet tempore cuius initij &c. possedisse & præscripsisse, ostenderet titulum illegitimum qui ab aduersario diceretur eis dedisse causam unicam posidendi, eosq; eam habuisse tantum posidendi causam & præterea nullam, & sunt qui putent hoc casu impediri temporis immemorialis præscriptionem ita tenẽt Ioan. Andr. in c. j ad fi. de præscr. lib. vj. Couar. in c. possessor, par. ij. §. iij. num. 7. de præsc. eod. lib. Aymon Crauet. de antiq. temporum, part. iiij. versic. materia ista, num. 3. cum plu. seq. mouentur, quia posito titulo illegitimo sequitur præsumptio malæ fidei argum. cap. qui contra iura, de reg. iur. lib. vj. l. quemadmodum, C. de agri. & censi. libr. x. sicq; iure canonico cessat præscriptio etiam longissimi temporis vt tenent Glo. in c. apostolicæ, de donat. Pau. Castr. consi. lxx. quia frustra, colum. fin. Idem consi. ccccxxix. in quadam informatione. lib. j. Abb. consi. xxxiiij. col. j. lib. j. Felin. in capi. de quarta, num. 35. de præscrip. Abb. consi. xix. libr. ii. Alex. consi. lxxiiij. colum. fin. lib. ii. Idem alex. consi. xlvj. lib. iii. Socin. consi. xxix. col. vij. in ii. dubio, libr. j. est communis opinio secundum Felinum vbi suprà & secundum Aymonem de antiquit. par. iiii. versic. materia ista, nume. 6. Curt. iun. consi. fi. col. iii.

Contrariam tamen partem ut posito titulo illegitimo non sequatur præsumptio malæ fidei, & consequenter vt etiam tunc de iure canonico procedat præscriptio longissimi temporis triginta, vel quadraginta annorum tenent Pau. Castr. sibi contrarius, consi. ccccvi. col. iii. lib. j. incipit satisfaciendo, Roma. cõsi. cxxiii. circa primum dubium, colum. iii. sequitur & dicit esse communem opinionem Alexãdrinus, consi. lxxv. col. ii. ad finem. Idem Alexãdrinus, consi. cliiii. ad fi. Guido Papæ. q. clix. Fredericus, consi. ccxlvij. Calderinus, consi. ij. tit. de consti. colum. ii. Cinus in l. uenditioni, C. ꝓ empt. Abb. consi. xxxvii. lib. j. & alij quàm plures relati per Aymonem vbi suprà numero. 7. qui hanc etiam partem satis receptam putat & ipse existimo receptiorem esse, quam & tenet Ripa in l. j. numero. 9. ff. quorum bonorum Bald. in l. nullo. C. de rei uendi. Imola in l. nunquàm, ff. de vsucapio. Soci. consi. xxxiii. colum. iii. lib. iiij. sequitur & dicitur communem opinionem nullo ferè relato Couar. in c. possessor, par. ii. §. v. num. 2. de reg. iur. lib. vj. Balb. de præscrip. in ii. par. iii. part. q. vj. Idem Balb. ibid. q. ii. iiii. partis.

Tenendo hanc partem quę longè uerior est per generalitatẽ l. sicut & l. omnes; & l. cum notissimi, C. de præsc. xxx. annorum ne iura illa temerè corrigantur contra l. si quando, in princip. C. de inofficioso testamento. & ex communi opinione suprà relata sufficit bona fides orta etiam ex stulta causa. Et quia licet posito titulo iniusto & illegitimo præsumatur mala fides, tamen illud est & procedit, quoad impediendam longi temporis præscriptionem, non etiam quoad impediendam præscriptionem longissimi temporis, ut ex communi opinione suprà resoluimus post Bart. in l. fina. in fin. C. vnde ui. sed cur diuersum, nam si simul ac habitus est titulus illegitimus statim ex legis interpretatione & præsumptione oritur mala fides, eaq; semel orta uidetur non posse mori ergo quonammodo per adiectionem decẽ uel viginti annorum super longum tempus præcedens mori eam malam fidem aut aufugere interpretamur, respondeo, quia ex longiore domini patientia & tolerantia ea res quasi nobis concessa videtur, sicq; ea domini voluntas denuo nobis accedens fugat nostram malam fidem præsumptãm eamq; purgar, ut superius disseruimus, ut etiam retro ab initio semper bonæ fidei possessores fuisse videamur, simile in l. si tibi homo, §. cum seruus, cum ibi not. & per Glos. Alex. & alios. ff. de verb. oblig. & quæ plenè diximus supra isto libro & suprà isto met, c. nume. 2.

Cum ergo qui mala fide possedisse annos viginti per tituli illegitimi interuentum præsumitur, is per adiectionem aliorum decem annorum quasi bonæ fidei possessor incipiat vide

ri,

ri, quanto magis bonæ fidei possessor videbitur per adiectionem temporis immemorialis, præsertim cum non sit bona consequentia, ostenditur unus titulus illegitimus, ergo non potuit alius legitimus interuenire, quinimo potuit, quod dixeris titulus est facti, quod non præsumitur nisi probetur l. in bello. §. factæ, ff. de captiuis l. si emancipati, C. de colla. respondeam

12 Facta etiã præsumuntur ex diuturnitate temporis

†etiam ea quæ sunt facti præsumi ex antiquitate temporis l. si filius, C. de per. hære. l. qui in aliena, ad prin. ff. de acq. hær. cap. j. de præscrip. in vj. plenè per Roma. Alexand. & Iaso. in d. l. qui in aliena, & in l. sciendum, ff. de uerborum oblig. ubi non solum unum factum, sed etiam plura ex tali antiquitate si opus est ad rei qua de agitur ualiditatem præsumuntur, plenè per Aymonem de antiquitate in princ.

13 Tituli allegatio aut probatio non requiritur i præscript. cũ cõi.

†deniq; in præscriptione immemoriali non ex igitur tituli allegatio, nec etiam probatio vt est uera & communis opinio quam tenẽt Dominicus, Francus & alij communiter in cap. j. de præscript. in vj. Gloss. & Doctores in capitu. super quibusdam, §. præterea, de uerborum significatio. Iaso. in l. si certis annis, col. fina. C. de pact. Frederi. de Senis, consilio. ccxxxvij. Aymon de antiq. iiij. part. versic. absolutis, numero. 49. sequitur & dicit esse communem opinionẽ Couar. in d. cap. possessor, par. ij. §. iij. numero. 7. & in lib. j. resol. capitu. xvij. numero. 5. Balbus de præscrip. part. v. quæstio. vij. Ripa in cap. ij. col. fin. de iudi. Iacobi. de sancto Georgio de feudis in verb. mero & mixto imperio. Ratio ea est, quia dominij acquisitio contingit nobis aliquando ex domini concessione vt in l. nunquàm nuda, ff. de acquirenda rerum dominio l. id quod nostrum, ff. de reg. iur. Aliquando ex concessione & dispositione legis inscio aut inuito domino, ut per totum. C. de seruis qui pro præmio liber. accip. l. Item si verberatum, §. primo. ff. de rei uendicat. & per omnes titulos præscriptionum & usucapionum tradit Dec. in d. l. id quod nostrum, vnde quo temporis momento præscriptio completur (siue illa longi temporis sit, siue longissimi, siue etiam temporis immemorialis,) ilico lex dominium seu ius quo de agitur vero dño ademisse vr̃, inque præscribentem transtulisse illud. Quid igitur opus esset tituli interuentu cum in transferendis dominijs ex legis dispositiones is minimè sit necessarius, sed tantum quando ex concessione domini transferuntur, pro nobis, quia quod operatur in reliquis iuribus seu dominijs transferendis ipsiusmet ueri domini concessio, idem operatur tempus immemoriale in hac concessione legali l. j. §. fina. l. ii. in princi. ff. de aqua pluui. arcend. l. i. §. ductus aquæ, ff. de aqua coti. & æstiu. ergo vt in dominio per domini cõcessionẽ quæsito nõ noceret alius titulus à non domino habitus uel etiam ab ipso domino habitus, sed minus ritè, ita etiam hoc casu cum per tempus immemoriale nobis à lege concedatur ius seu dominium obesse non debet alius titulus illegitimus, vel non ritè perfectus, pro nobis, quia cuius rei solennitas non desideratur eius inutilis interuentus non nocet, in principio. C. de rei vx. act. l. testamen. C. de testamen. Nec ad rem pertinuit quod quidam falso opinantur hac in re titulum à lege præsumi tantum non etiam induci, vnde inquiunt si constet de illo titulo illegitimo cessat præsumptio legis, manetq; ille possessor titulo destitutus, sicq; præscribere non potest, nam id falsum est, quia hac in re titulus nec præsumitur, nec fingitur, sed ius & dominium possidenti à lege conceditur citra interuentum alicuius tituli veri aut ficti aut præsumpti, sed solum occasione illius possessionis immemorialis, quemadmodum & in terminis totius tituli. C. de seruis qui pro præmio libert. accep. extra ordinem ius nostrum nobis adimitur inque alienum transfertur, nam egregium ac meritorium facinus quod seruus ibi fecit nõ solet connumerari inter modos & titulos transferendi aut amittendi ius & dominium, de quibus per text. & Gloss. in l. ex hoc iure, ff. de iust. & iure. & in titulis, ff. & C. pro empt. pro donato, pro hærede, pro legato, pro dote, pro suo, &c. & similia. Sic & alias iure regio per filijfamilias monachismum, aut matrimonium pater perdit ius patriæ potestatis l. Tauri. 47. & etiã usumfructum quem habebat in bonis filij aduentitiis, & filius liberatur patria potestate. per interuentum dignitatis ut in authẽ. const. quæ de digni. Præterea quòd ex titulo illegitimo præsumatur mala fides vt l. quemadmodum, C. de agricol. & censi. lib. xj. (cum imperitia posset præsumi argumento l. si per errorem, ff. de iurisdict. omnium iudicum l. sticho, ff. de opti. leg.) hæc sanè præsumptio nimis rigida est, sicque procedit quoad impediendam longi tantum temporis præscriptionem, non etiã longissimi aut immemorialis, cum tanto magis tuendus, ac fauendus esset quisquàm quanto diutius possedit, ut d. cap. j. de præscrip. libr. vi. per totum. C. de præs. xxx. annorum, facit ratio l. merito, ff pro soc. sic & alibi ius & dñium ex legis dispositiõe ab vno abscedit citra factũ suũ inq; alium migrat, l. fi. ubi multa per Doct. C. de lega. & ferè per totum, C. de donar. quæ sub modo, & in l. si unquàm, C. de reuocan. donatio. vbi multa per Andr. Tiraquel. verb. reuertatur & per Decium & Cagnolum in l. id

quod

quod nostrum, de regul. iur. ff. ergo in præscriptione tanti temporis cuius initij, &c. non introducitur titulus à lege vllus uerus, aut fictus aut præsumptus, aut pictus, aut imaginarius, ut contrarium existimantes confabulari nobis videantur, & loqui sine vlla lege, quinimo contra plures leges supra relatas, uel dicant ipsi nobis si interfuit titulus an sit nominatus, uel innominatus, & qua voce, aut nomine nuncupatur, profecto necesse habebunt fabellis fabellas addere. nobiscum sentit Felinus post Antonium quem ipse refert in capitu. cum nobis, colum. iij. de præscription. Alexandrinus consil. xiij. colum. iij. dum aiunt esse præsumptionem iuris, & de iure pro præscribente tempore immemoriali contra quam nulla admittitur probatio præter confessionis, Gloss. approbata, in l. siue possidetis, C. de probation pro nobis quod tradunt Gloss. in §. multis, institut. de liberti. Bal. in l. neq; quicquam, §. ubi decretum, colum. sexta, ff. de officio procon. Ias. consilio xx. colum. iij libro tertio, Decius consilio clxiij colum. vj. & in capitu. nouit, colum. nona. de iudi. dum tradunt † quòd eius rei interuentus siue legitimus sit siue illegitimus minimè nocet, quoties eius omnino defectus seu abscessus non posset nocere, quæ nota quia habuimus de facto in causis quamplurimis, & summorum virorum.

14 Defectu ubi nō nocere iter uetus inutilis nocere nō pōt

15 Infertur † ex superioribus minimè admittendam esse opinionem Aymonis Crauet. de antiquita. temporum par. iiij. versicul. absolutis, numero 60. & eiusdem ibidem, versicu. materia ista, numero 3. cum plurib. sequen. dum contēdit, quòd si titulus inutilis ostendatur ac illegitimus inficit præscriptionem immemorialem, uel impedit eius consummationem, uel saltem effectum, allegat eiusdem sententiæ fautorem Alexand. consilio cxiij. columna prima, libro primo qui loquitur in quasi possessione tantum longi temporis, aut longissimi non autem immemoriali, quin imo etiam in longissimo, ui x procederet eius opinio, ut patet ex supradictis allegat Paulum Castrensē. consi. cccxxiij. columna secunda in fin. numero secundo libro secundo, qui potius in contrarium inclinat † licet cum constaret de iniusto, & illicito initio variet ibidem. Idem repetit ipse Aymon vbi supra quanto autem distet titulus illegitimus, id est, minus rite habitus à causa nefaria, & turpi vitioso iniquo ac iniusto initio, nullus sanus non viderit, quinimo etiam si ostenderetur ac probaretur aliquod initium turpe ac uitiosum, adhuc opinio nostra procederet, quia non sequitur quod præter illam causam iniquam & iniustam vel etiam, turpem

Tit. inutilis nō uitiat præsc. etiam longiss. temp.

16 Præscript. immemorialis non nocet initium uitiosum.

possidendi non quoq; potuisse adesse & interuenire aliæ causæ possidendi iustæ, & honestæ, uel indifferētes, & tempus cuius initij, &c. † facit verum omne possibile facitque vt uideatur interfuisse omnia quę oporteret quibusq; opus esset ad perficiendam talem præscriptionem, uel tale ius inducendum vt dicto capitu. primo, de præscriptio. libro sexto, cum similibus supra alleg. & quæ traduntur in locis supra allegatis præsertim cum ex communi sententia diximus supra post Bartol. in dicta leg. fina. C. vnde ui. quòd etiam si constet ex legis præsūptione de vitioso ingressu possidēdi adhuc ex tempore lōgissimo vitium illud purgatur, quanto ergo magis per tempus cuius initij, &c. nam & si ad talem possessionē iustificādam Imperatoris vel Papæ concessio necessaria foret, ea interfuisse præsumeretur, ut ibi, uel tale tempus pro tali concessione haberi, d. l. secunda in princip. ff. de aqua pluui. & ibidē, l. prima, in fin. cum similibus, supra alleg. si ad talem effectum mille rerum aut qualitatū concursus ac interuentus forent necessarii omnes interfuisse viderentur, si summorum principum dispensationes mille necessariæ dicerētur, omnes quoque interfuisse viderentur, ut dd. iuribus, quid ergo deesse poterit. 17

Tempus immemoriale facit uerum oē possibile.

Ad l. obligationum ferè, § placet, ff. de act. & oblig. dum ait tempus non esse modum inducendi obligationem respondetur, procere, in obligatione personali non sic in iure & dominio reali transferendo uel adimendo. Præterea ea lex non procedit in tanto tēpore, &c. ut tradunt Docto. in l. si certis annis, C. de pact. & in l. fina. C. de lega. sicque de uitioso initio apparere non potest, qui a licet probetur, tamen lex præsumere potuit & voluit interuentum & concursum necessariorum ad illud vitium supplendum, vel ut rectius loquar omnia necessaria lex ipsa adiecit, sicque supplementum re vera induxit nō per modum præsumptionis, sed realis dationis & inductionis, & concessionis, denique; pro nobis stat regula nec ista exceptio bene probatur nec dubito qn regulā tenētes qui innumeri sunt interrogati de ueritate huius exceptionis eam negarent.

Ex † superioribus dum diximus vitium malæ fidei præsumptum quod oritur ex titulo minus solenni putegati per lapsum temporis longissimi, ita vt possessor bonæ fidei semper fuisse retro intelligatur, infertur quòd si spurius errore iuris se legitimum putabat, cum legitimatio à sepe tata esset illegitima, & minus solennis, & sic patris hereditatem annis triginta possedit, eam præscripsisse videbitur, quia ut diximus supra sufficit bona fides etiam orta ex 18

Spurius impetrauit dispensationem nō solēnē sicq; patris bona xxx. ann. posse dit nō prescribit uo ta.q.

ta ex errore iuris, uel mala fides inde præsum pta iuxta cap. qui contra, de reg. iur. in vj. cum concor. supra alleg. purgeur per lapsum trigin ta annorum & in præscriptione ri icennali ritu lus nulius desideretur, & sic inutilis non noceat l. sicut l. omnes C. de præscriptione triginta annorum iuncta l. vnica in principio. de rei uxo. action. C. ita in specie tenent Bald. nume. 3. in l. nullo, C. de rei uendica. Ripa. numero. 9. in l. i. ff. quorum bonorum qui hoc multũ exaltat quasi vsitatissimnm. Quid dicendum? & puto oppositũ verius esse, vt cesset præscriptio

19 etiam longissimi temporis† per tex expressum in l. nemo, ff. pro legato vbi tex. ait eum qui incapax legati est non posse vsucapere titulo pro legato, subdit rationem (& hoc est quod expẽdimus,) quia ea inquit possessio ex iure testamenti proficiscitur ergo ibi vsucapio non impeditur quasi in titulo esset vlium vitium aut in bona fide, sed solum quasi in ipsamet possessione vitium esset, nam sine possessione præscriptio non procedit c. fine possessione de reg. iur. in vj. l. fine possessione, ff. de vsucap. possessionem autem ciuilem intellige, quia ex ea ꝓficiscitur vsucapio non ex possessione naturali tantum l. j. §. per seruum qui in fuga, ff. de acq. poss. nec dubium est quin incestuosus quin est incapax bonorum paternorum, incapax intelligatur nõ solum quo ad eorum proprietatem, sed ẽt quo ad possessionem, lex. n. id prospectũ voluit ne patronũ quicquàm ad tales filios ꝑueniret vt sic à talium turpium liberorum procreatione parentes abstinerent, quæ lex satis inconsulta esset si quemadmodum tales liberos proprietatis bonorum pa. incapaces fecit non quoq; & possessionis incapaces faceret, cũ ex sola possessione plures utilitates nascantur, puta fructuum acquisitio, vsucapiendi conditio, & similia l. bonæ fidei, ff. de acq. rerum dominio. §. si quis à non domino, instit. de rerum diuision. cum ibi nota. iuncto dicto. § per seruum, & ideo ipsamet possessio inficitur ac pro infecta & pro non habita habetur in d. l. nemo & hoc, fanè est quod mihi uisus est sensisse iureconsultus ibi in verbis supra expensis. cũ ergo illa possessio inspecta legis censura nulla sit, ergo non perdurauit per tricennium cõtinuũ, quinimo neq; per momentum temporis, sicq; is non modo præscriptionem explesse non videtur, sed nec etiam eam inchoasse videtur, cũ nunquàm possidere cœpisset. Ad idem l fin. ff. pro hærede, & nobiscum videtur tenere Bart. licet moueatur alia ratione parum tuta in cõ si. cxix. dominus Dominicus.

Intel. l. ne mo, ff. pro legato.

20 Vnde infertur longè facilius cessare longi tã tum temporis præscriptionem, vt rectè tenuerunt Bald. num. 4. in l. nullo. C. de rei vendic. vbi Salic. & Bald. in l. id quod pauperibus, C. de episcop. & cleri. Salic e. in l. ij. C. pro emp. Ripa, nu. 9. in d. l. j. ff. quorum bono. post Glos. in l. nemo, ff. pro legato & Ripa ait vbi supra hanc esse cõmunem opinionẽ tenet Alex. consi. lxxiiij. circa primum, num. 7. versic. circa secundum, Cumanus in l. nemo, ff. pro legato, Bart. cons. cxix. dominus Dominicus, num. 4.

Spurius

Hoc casu non præscribetur lõgo tempore.

Contrarium tamen etiam in longi temporis præscriptione tenuerũt Iacob. de Ran. Raynerius de Forli. & Ang. in d. l. nemo, & Pau. Castren. consi. cccxvlij. quem non inuenio licet allegetur per Ripam vbi supra. Quid dicẽdum? & sanè Bald. & alij supra relati qui commu-néopinionem tuent mouentur eo quòd tempus in præscriptionibus supplet defectum titu li l. clauibus, ff. de contrah. emp. non autem addit capacitatem, sed etiam si huic incestuoso filio incapaci pater ipse traderet eum dominum non faceret, ergo absurdum est ꝙ tempus plus operetur quã vera traditio domini eiusq; concessio. Sed istorum ratio ut nobis videtur nulla est, nam in specie nostra adest & tempus & ipsius domini concessio, ponimus enim ipsum patrem bona sua huic filio dedisse vel expressim in testamento uel tacitè cum intestatus decederet l. conficiuntur, ff. de iure codic. l. j. §. fin. ff. de lega. j. & contendimus vt quòd ipsius patris concessio per se solam efficere non potuit, possit cum temporis adiectione, aliunde ergo quærenda sunt fundamenta ad communem opinionem tuenda, & sanè ex defectu tituli hæc præscriptio non impediretur (vt tenentes communem sententiam falsò opinabãtur) sed magis ex defectu possessionis ut suprà docuimus, id quod neutrius partis fautores percepisse uidentur.

Ad tex. in l. si vir, ff. pro dona. l. si id quod, ff. pro dereli. iuncta l. j. §. si uir, ff. de acq. possess. responde diuersum esse, quia non tam prohibita est dona. inter uirum & uxorem quàm inter patrem & filium spurium, sicq; illo casu sola dominij translatio prohibetur, quia non tã amare neque quasi vt inter infectos, &c. argumen. l. si id quod §. j. ff. de dona. inter uirum, hoc autem casu tam dominiique q̃ propr. acquisitio prohibetur.

Extat ergo ex superioribus in quæstione spurij seu incestuosi cessare præscriptionem nõ solum longi temporis, quod à plerisq; receptum est, sed etiam longissimi temporis triginta vel quadraginta annorum, id quod nouè cõtra Ripam & Bald. aduertimus, † sed an præscriptio illo casu eus tẽporis cuius initii memoria non sit, locum habebit, mouet quæstionẽ 21 quòd

Præsc immemora-

lis non nititur in sola possessione ciuili, sed naturali detentatiõe contenta est.

quòd sine possessione præscriptio etiam per annos plures quàm mille contingere nequit d.l. sine possessione, cum similibus suprà allegatis, sed hic ex legis interpretatione possessio nulla erat ut suprà diximus ergo, &c. adhuc tamen magis esse videtur vt immemoriali præscriptioni locus sit, nam licet à sui primordio infecta uideatur ea possessio, ut neq; ille possedisse uideatur ciuiliter, quo ad reliquas præscriptiones siue longi siue etiam longissimi temporis, tamen quo ad hanc acquisitionem quæ per tẽpus immemoriale contingit (quæq; non connumeratur inter species præscriptionis, sed naturalibus acquisitionibus proximior est) vel nõ videbitur infecta ciuilis possessio, uel sola naturalis sufficiet, quia iura de acquisitione hac loquentia ad solam possessionem naturalẽ respexisse videntur, eiq; illam vim & potestatem præbuisse arg. l. i. §. fin. & l. ii. in prin. & in § fi. ff. de aqua pluui. arcen. & l. i. §. ductus aquæ, ff. de aqua quot. & æsti. cap. i. de præscrip. lib. vi. vt licet præscriptiones in ciuili possessione nitãtur l. i. § per seruum qui in fuga, ff. de acq. poss. tamen hæc acquisitio magis in possessione naturali niti uideatur uel etiam in nuda detentatione, ergo multum refert utrum cessante mala fide præscriptio ex defectu tituli vel causæ iustè possidendi impediatur, an vero ex defectu ipsius possessionis. nam defectus possessionis ciuilis & etiam naturalis & etiam detẽtationis non suppleretur etiam cursu mille annorum at defectus possessionis naturalis & possessionis ciuilis stante naturali detentatione suppletur tempore immemoriali tãtum at defectus iustæ causæ possidendi suppletur. xxx. vel quadraginta annis, quasi maius impedimẽtum sit cessare etiam detentationem quæ cessare possessionem maiusq; cessare possessionem q̃ cessare iustam causam possidendi.

22 Intel. c. ad decimas, de rest. spol.

Ex superioribus† infertur nouus & elegans intellectus ad c. ad decimas, de resti. spoliatorum, nam ibi illi canonici inspecta legis censura non possidebant, quia cum etiam clerici videantur incapaces decimarum, iure dominij habendarum quasi loco patrimonij, quia licet eas tanquàm beneficiarij & ecclesiæ nomine habere possint, tamen proprio nomine proprioque iure. & quasi ut propium patrimonium habere non possunt, non magis quàm laici vt resoluit Couar. resol. lib. j. c. xvij. nu. 7. sequitur q́ ibi eas tanqnàm proprium patrimonium habere non poterant prout volebant, ideoq; dicit tex. in d. c. ad decimas, nisi earum possessionem legitimè assecuti fuerint, sicq; cum earũ possessionem legitimè assequentur non fuissent vti earum incapaces, legitimè ab ipsis fuerunt spoliati, nam qui decimarum habẽdarum incapax à iure censetur, vel alterius rei, cuiusq; incapax esse iubetur, is expers esse intelligitur non proprietatis tãrum, sed possessionis quoque, vt proximè disseruimus, vnde remedio possessorio (quale est recuperãdę interdictum) vti non potest, nec ei à lege accommodatur, sicq; interdictum recuperandæ quod illi canonici intendebant merito eis fuit denegatum, quod minime denegaretur si tales decimas ecclesiæ suæ deberi & ei restitui postulassent, iuxta ca. ad apostolicæ, de decimis, cum ecclesia in aliena diœcesi iure siue dominij siue possessionis decimas habere possit & capax sit: singularis autem persona siue laicus sit siue clericus eas habere non possit nec capax uideatur. Dicet quis vnde nobis reuelatum aut notum, quòd illi canonici non nomine ecclesiæ, sed quasi ꝑprium patrimonium decimas illas uẽdicarẽt, resp. vtrunq; fateor incertum esse, sed cũ horũ casuum neutrum ibi satis aperiatur, is potius intelligendus qui iuribus non aduersatur q̃ alter qui omni iuri repugnaret, præsertim, qa cum summus Pontifex ibi ad casus contingentis decisionem responsum dederit, constat ad vnum tantum factum tunc contingens non ad plura respondisse, vnde ex responso & decisione ipsius Pontificis apparet seu saltem uerosimilius credetur eos canonicos decimas illas magis quasi iure & nomine proprio quàm iure aut nomine ecclesiæ suæ vsurpasse, ideoq; nihil boni pro se allegabant, præter illam possessionem quam illegitimam suspectamq; pontifex sumus iudicauit, & cum ex responsione arguatur qualis fuerit interrogatio arg. l. Titia, §. idem respondit, ff. de verb. obliga. & §. præterea, inst. de inut. stip. sane ex responsione summi pontificis speciem quæ ibi euenerat talem fuisse qualem nos posuimus verosimilius est q̃ aliam cum sic omnia iura quiescãt, & si aliter intelligeremus tex. ille vt in mane saxũ in imũ flumẽ deturbatum, aquam perspicuam ac sedatam turbidam obscenamq; redderet, sic ius nostrum turbidũ ac nebulosum præberet quo ad omnem materiam, interdictorum, iustificatur noster intellectus, quia in dubio tales clerici potius ad suam utilitatem propriam quàm ad commodum ecclesiæ egisse præsumẽdi sunt, argu. l. & magis, ff. de solutionibus l. stipulatio ista. §. alteri, ff. de verb. oblig.

Postremo multa ad bonam uel malam fidem pertinentia disseruimus suprà in prima. secunda & tertia par. vnde quæ hic desunt petenda sunt.

Iurisdi-

CAP. LXXXII.

1 *Iurisdictio suprema an præscribi possit ingens pugna.*
2 *Reges creatos subditorum gratia.*
3 *Subditi quando poßint in suam laxitatem se se uindicare.*
4 *Naturæ suæ quæq; facile redunt.*
5 *Iuri naturali derogare ut possimus.*
6 *Regnum succeßione à tempore immemoriali delatum non subesse subditorum arbitrio.*
7 *Pretio qui subditum se fecit, an se liberare possit.*
8 *Præscribi potest tempore immemoriali ut appellationes etiam ultimæ non ad regem, sed ad aliquē magnatum deferantur contra nouiß.*
9 *Italiæ ciuitates an potuerint se subducere ab imperio contra Decium & Ange.*
10 *Præscribi potest tempore immomoriali ius concedendi ueniam ætatis, contra Romanum.*
11 *serui fugientes an sui iuris fiant.*
12 *Nostrum interdum sine facto nostro nobis aufertur.*
13 *Seruitus est contra naturam.*
14 *Seruitutis imago est alienæ dictioni subesse.*
15 *Seruitutis onera.*
16 *Seruus qui sponte uendidit se se, deterioris conditionis est, quàm reliqui serui.*
17 *Iurisdictio suprema an tempore immemoriali iure regio præscribatur.*
18 *Imperium an etiam post tempus immemoriale possumus effugere.*
19 *Hispani populi à Mauris iure erepti.*
20 *Maiestatis læsæ crimen committitur contra ciuitatem liberam cum multis contra non paucos.*
21 *Hispaniarum reges ut iure Imperatorum utantur declaratio noua.*

QVINTA PARS QVAE RES illas intuetur, quæ præscribi possunt uel non possunt.

SVprema iurisdictio an præscribi possit, uetus controuersia est, & quia is modus loquendi malè aptus uidetur, ideo in eo quæstionē esse aduertimus, †an qui olim sub-

Iuridictio supremà an præscri bi possit ingens pugna.

diti erant possint tempore cuius initij memoria non sit acquirere libertatem alienæq; ditionis laxitatem, ac per contrarium qui liberi erant, eo tempore cuius initij, &c. possint sub aliena ditione ac imperio redigi? cuius rei uera cognitio à principijs iuris naturæ ac gentiū petenda est, iure enim naturæ omneis homines liberi nascebantur, neq; ullius ditioni, aut imperio subijciebātur. l. manumissiones, ff. de iusti. & iure, §. ius autem gentium, institu. de iure natur. Vnde Vergilius sic ait.

Ante Iouem nulli subijciebant arua coloni
Nec signare quidem aut partiri limite campum
Fas erat.

Et Horatius Satyra. ij. lib. ij.

Nam propriæ telluris herum natura neq; illum
Nec me nec quenquàm statuit. nos expulit ille
Illum aut nequities aut uatri inscitia iuris.

Vt enim leo leoni, aper apro, bos boui, ursus urso, vulpes vulpi nō imperat, ita quoq; homo homini ut imperaret non tam à iure naturæ efluxisse, quàm à iure gentium descendisse intelligendum est, l. prima, §. fina. ff. de iusti. & iure, l. veluti. eodem, ibi, ueluti. erga Deum religio vt patriæ, & parētibus pareamus. à iure enim naturæ id tantum profectum fuisse intelligendum est, cuius notitiam ac peritiam certam ac indubitatam habemus, vt dict. l. prima §. fina. cum l. sequen. §. singulorum, institur. de rerum diuisio. parentes autem nostros non certo, & indubitanter nouimus, sed audiuimus ac credimus, argumen. l. filium eum diffiniuimus ff. qui sunt sui uel alieni iuris, l. Lucius, ff. de cōditio. & demon. ergo quòd eis parere debeamus piam fidem accommodantes non tam à principijs iuris naturæ certis ac indubitatis, q̄ 2
à iuris gentium præceptis effluxisse intelligendum est. † Verum licet initio hominum nulli nascerentur serui aut alienæ potestati, ditioni imperio, iurisdictioni subditi ac obnoxij, tamen plerisq; hominum qui legibus, aut moribus reguntur cœperunt principibus magistratibusq; se suaq; committere, l. ij. in princi. ff. de origin. iuris, & d. l. ij. §. deinde quia difficile, & §. nouissimè, idq; non tam ipsorum principum gratia, quàm ob propriam ipsorum subditorum vtilitatem factum intelligendum est, arg. d. §. nouissimè, & d. l. deinde, quia difficile di xi controu. illustrium c. j. sed & alii subditi esse cœperunt vi & bello argumen. d. l. manumissiones, & l. hoc iure, ff. de iusti. & iure, & §. ius autem gentium, §. bella, institut. de iure natur. 3
†Sed siue ui siue sponte sua subditi esse cœpissent, non dubium est quin possent in suam laxitatem se se recipere ac uindicare, argumen. l. secundæ, §. exactis deinde regibus, ff. de origine iuris, §. Item ea quæ ab hostibus, institu. de rerum diuisione, leg. nihil, in princip. ff. de captiuis & postlim. l. tertia, & l. naturalem, in princip. ff. de acquirenda rerum dominio si-

Reges creati subditorum gratia.

Subditi quando possint in suam laxitatem sese uindicare

Naturæ reditus facilis.

ue enim vi subacti sunt ui quoque aut clam, aut alio quouis modo, ut se se in suam laxitatem recipere possint par est, d.ict. §. Item ea d.l.tertia, d.l.naturalem, d.l.nihil. siue etiã spõte sua se subiecerint alienæ ditioni ac potestati cum id ob ipsorum subditorum utilitatem initio factum fuerit ei renuntiare atque ab ea recedere eis liberum esse par est, sicque ab ea subiectione poterunt se in suam laxitatem recipere ac eripere, uel palam, uel clam, uel dolo uel vi, aut armis argumen. dic. §. exactis deinde regibus, d. §. deinde cum esset, eadem.l.secũda, ff. de origin. iuris d. §. item ea. d.l. tertia, d.l. naturalem, nihil enim tam naturale est, quàm vnumquodq; eo modo dissolui quo colligatũ fuit, l. nihil, ff. de regulis iuris. omnisq; res per quascunq; causas nascitur per easdem dissolui tur capitu. omnis res, de reg. iuris, & quæq; res de facili reuertitur ad suam naturam seu originem, l. si vnus, §. pactus ne peteret, ff. de pact. Vnde Boetius sic cecinit.

Repetunt proprios quæq; recursus
Redituq; suo singula gaudent
Nec manet ulli traditus ordo
Nisi si fini iungeris ortum
Stabilemq; sui fecerit orbem.

Sicq; vt iure ciuili inspecto mrimoniũ in sui tam productione, quàm resolutione liberum erat, l. neq; ab initio, C. de nupt. ita & regnum sponte concessum tandiu permaneat quandiu suditi quoq; in eadem voluntate permanserint non vltra, ergo siue vi aut dolo fuerint sub acti, vi similiter aut dolo siue spõte ac palam, sponte, quoq; ac palam poterunt ad suam laxitatem reuerti vt dd.ll. & facilius cum sponte sua se subiecerant ad suam utilitatem suique commodam gubernationem, nam tunc propriæ vtilitati renuntiare, & ab ea recedere liberrimum esse debet, l. penult. C. de pact. l. si quis in conscribendo, C. de epscopis, & cleric. l. quoties ab omnibus, C. de fidei. l. cum pater, §. mando, ff. de legat. secundo, l. filiusfamilias, § diui, ff. de legatis primo l. Titio centum, in princip. ff. de conditio. & demonstratio. l. in re mandata, C. manda. etiam abutendo iure, & re bus suis, l. sed & si lege §. consuluit, ff. de petit. hæredita. l. prima, §. & magis, verb. prodegerit ff. si quid in fraudem parr. neq; enim quisquã voluntati & arbitrio suo eam legem imponere potest à qua sibi recedere nõ liceat, l. si quis in principio testamenti, ff. de leg. tertio, l. si mihi & tibi, § in legatis, vbi multa per nouissi. ff. de legatis primo.

5 †Neq; ad rem pertinet quòd iure gentium regna, & imperia esse videantur, nam resp. id non satis certum esse, sed & si esset nihil obsset, nam non solum iuri gentium, sed etiam naturali, & diuino possumus in parte derogare, licet non in totum, vt nota. per Gloss. ibi & vbique communiter approbatur in l. ius ciuile, ff. de iustitia, & iure. non quoq; quemquàm mouere debet illud p me reges regnant & conditores legum iusta decernunt. nam respondeam, quòd & pereundem Deum optimum maximũ eiusq; pmissu regnare desinet quoad eos viros vel populos ille princeps à cuius ditione & imperio illi sese subduxerint, nec est cur magis nutu Dei subiectionem contigisse dicamus, quàm subiectionis laxitatem reuersam fuisse, cum liberationes quàm subiectiones longè sint fauorabiliores, arg. l. Arrianus, ff. de actio. & obligat. †secundum quæ videbatur dicendum etiam citra ullius temporis interuallum, posse se quemq; virorum, hominum, populorum à principis sui ditione ac imperio subducere, sed non est ita, nam in regnis seu principatibus qui iam diu fortè ab hinc annos mille, vel etiam plures successione non electione deferuntur, neque apparet quo iure primum sub tali ditione ac imperio regio illa homines uel populi fuissent subacti, nõ est cur non credamus optimè iure subactos subditosque fuisse argumento l. primæ. §. ductus aquæ, ff. de aqua quoti. & æstiua. l. prima. §. fina. ff. de aqua pluui. arcenda. vnde non videtur ab eo imperio se subtrahere liberum, aut fas esse ne contra illud ius iam veluti tempore stabilitum fiat, vnde similiter si tempore quoq; cuius initij memoria non sit certi siue homines, siue magnates, siue populi à tali ditione, vel imperio se se subtraxerint, inque libertatis seu laxitatis possessione fuerint, eã laxitatem iure assequuti videbuntur inque po sterum iam suæ ditionis suiq; imperij ac suæ laxitatis & ueluti sui iuris esse videbuntur, nã si solo tempore iustificabatur subiectio, ergo solo etiam tempore, & longe facilius iustificabitur liberatio, argum. dict. l. Arrianus, nam princeps ille suum imperium ac ditionem iustificabat, aut vi, aut consensu, aut tempore, vi quasi à maioribus huius principis gẽs illa subacta fuisset consensu quasi sponte sua gens illa maioribus illius principis sese subdidisset, tẽpore quasi tanto tempore cuius initij memoria hominum non esset, gens illa sub tali ditione ac imperio fuisset, at si vi fuerunt subacti vi quoq; sese poterunt in suam laxitatem recipere, d.l. iij. d.l. naturalem, d. §. item ea. & qa omnis res per quascunq; causas nascitur, &c. vt d. capi. omnis, & quia res de facili reuertitur,

Iuri naturali derogare ut possumus

6 Regnum successione à tẽp. immemoriali delatum non subesse subditorũ arbitrio.

tur ad suam originem, d.§.pactus ne peteret, & tunc nullo temporis auxilio egerent vt dd. ll. quòd si consensu fuerũt facti obnoxij, & subditi, is cõsensus sui natura reuocabilis est, qua si ad suam non ad sui principis vtilitatem se subdidisse videantur. vnde voluntatem mutare liberum esse debet argumen. d.l.ij.§.exactis & §.deinde cum esset, & §.nouissimè, ff.de origin.iuris, l.fina.C.de pact. d.l.si quis in principio testamenti, d.l.si mihi, & tibi, §.fin.d.§.si diui.d.l.Titio centum, in princip.d.§.mando.d.l. quoties ab omnibus, cum similib.suprà alleg. nam & quæ consensu fiunt etiam inter uiuos contraria uoluntate dissoluuntur, l.fin.ff.de acceptil.& d.§.pactus ne peteret, & § fina. institu. quib.mod.re contrahitur obligatio, nam & si quæ duorum consensu fiunt regulariter alterius tantum consensu dissolui nequeãt, sed demum contraria vtriusq; voluntate vt dd. ll.& l.sicut ab initio, de action & obliga. C. fallit tamen quando is actus respiciebat principaliter alterius tantum vtilitatem, non etiã vtriusq; tunc enim illius tantum contraria volũtas sufficit vt actus ille dissoluatur ac infectus reddatur, l. stipulatio ista, §.inter certam, ubi plenè per Docto.ff.de uerborum obligatio.l. penult. C.de pact. cum similib.supra allegatis, sed qui alienæ ditioni ac imperio sese gratis non pretio subdiderunt id non tam ob utilitatem domini, quam ob suam vtilitatem fecisse uidentur ut & patet ad sensum & suprà ostendimus †ergo pœnitere volũtatemq; mutare liberum
7 eis erit, licet contrarium esset si pretio id fecissent ut in princip. & §. fina. institu. de iure personarum pro nobis optimus tex. in dict. l. final. C.de pact. & l. xvij. & l. xliiij. in Taurinis decisionibus, quæ leges loquuntur in actibus inter uiuos duorum consensu factis ob utilitatem potissimum alterius, & aiunt illius contrariam voluntatẽ sufficere vt res infecta reddatur, itaque principi possem dicere si ui me subiecisti ac subegisti æquum est, ut liberes me quod si nolueris cum primum ui, aut clam poterim me in laxitatem meam recipere iure fecisse uidebor, idem si dolo, aut alia quanuis ratione id fecerim vt d.l.ut uim, ff.de iustitia, & iure, & supra plenius ostendimus sinautem consensu meo subdidi me tibi iam me pœnitet, & hac in re pœnitere mutareq́ue uoluntatem liberum esse debet si tempore immemoriali ius quæsisti, ego similiter, & longe facilius tempore imemoriali laxitatem libertatemq́ue contra te potui acquirere, quę nota quia nullus unquàm in cuius scripta inciderim sic declarauit, licet in specie quòd talis libertas tempore cuius initij memoria non

Pretio qui subditum se facit se liberare, an possit.

sit acquiri possit, teneant etiam contra supremam principis potestatem ac iurisdictionem communiter Doctores, ut infra dicam. Quinimò postquàm princeps passus est tandiu homines quosdam, aut populos vti iure suo, & ueluti pro liberis suæque dictionis se gerere satis huic rei voluntatem suam accõmodasse videtur, ut iam utriusque partis uoluntate eos populos, aut homines à talis principis ditione ac imperio liberatos fuisse vetius sit, argumento eorum, quæ diximus, capitulo præceden. dum malam fidem ab initio possessionem præsumptam per lapsum triginta annorum purgari ostendimus, & ita ut aduersus supremam potestatem principis temporalis possit præscribi, uel ut aptius loquar, ut tempore immemoriali possit homo aut populus se à suprema potestate, ditione ac imperio liberare sui principis tenent Bartol.in l. infamem, ff.de publicis iudic. Idem Barto.in l. hostes, ff.de captiuis. Idem in leg. prima, ff. de aqua pluuia.arcend. Purpuratus in leg. imperiũ, numero centesimo septuagesimoquarto, ff.de iurisdictione omnium iudicum Gloss. pragmat.in proæmio in uerb. Dei. Curtius Iunior de feudis parte secunda quo modo feudum in esse deducatur in secunda quæstione principal. Iason.consilio septuagesimo, columna prima libro tertio, Felinus in capitulo cum non liceat, de pręscription. columna quarta. Idem Felinus in capitulo cum nobis, columna secunda eodem titulo Abbas, in capitulo final. prima notab. de constitutio. Abbas in capitulo, quo ad translationem, columna prima, de officij.lega. Idem Abbas consilio octuagesimosecundo libro primo, Alexandr. consilio decimoquinto, columna secunda libro quinto. Idem Alexand. consilio undecimo columna tertia libro septimo, sequitur & ait esse cõmunem opinionem Aymon de antiquitate part.quarta uersicu. materia ista, numero septuagesimosecundo, & est communis opinio secundum Couarru.in capitu. possessor, de regu.iuris, lib.vj.part.ii.§.ii.nu.7.quam ẽt dicit communem in capitu.peccatum, de regulis iuris, libro sexto par.ij.§.nono in fin. sequitur & ait esse communem opinionẽ Antonius Corsetus de excellen.regis quæstione ciiij. Balbus de prescription.secunda part. v.part.principa. quæstione secunda Castaldus de impera. quæstione liij.

Contrariam tamen partem vt eius temporis immemorialis preteritio non sufficiat ad liberandum, quem à suprema potestate principis secularis, uel ut ius acquirat contra talem supremam potestatem tenuerunt Abb. in

in capitu. per venerabilem, columna fina. qui filij fint legitimi. Idem Abb. in dicto capitulo cum nō liceat, Romanus consi. ccclxxj. colum na fina. Alexandr. in l. more, colum. penultim. ff. de acquiren. hæredit. Decius consilio cccvii. columna tertia, Socinus consilio cclxxv. colū. iij. libro secundo, ubi hanc firmat esse commu nem sententiam Purpuratus in d. l. imperium, numero 169. Idem Purpura. in l. prima nume ro 40. ff. de officio eius cui mandata est iurisdi ctio, Iaso. consilio ccviij. libro secundo colum. tertia, Angelius in l. hæc autem, in fin. ff. de ser uitu. urbanorum prædiorum, Hostien. Ioann. Andr. & Anton. in d. cap. per venerabilem, Alberi. in d. l. imperium.

Tenendo partem affirmatiuam quam ausim uerissimam dicere, ut procedat talis acqsitio ad d. c. cum non liceat, respō. primum q̄ quatenus ibi negatur procedere præscriptionem non comprehendit acquisitionem quæ tē pore cuius initii memoria nō est contingit ut ex communi & uera opinione alibi diximus dicentes præscriptione vetita nunquàm videri eam uetitam quæ procederet ex tēpo re immemoriali.

Secundo resp. quòd ibi loquitur in spiritualibus non in terrenis secūdum Aymonem vbi supra. tertiam & quartam solution. accomodat Aymon ibid. sed duæ priores sunt veræ.

8 Ex † nostra & communi opinione affirmatiua infertur suspectum esse quod Couarru. vir disertissimus in d. §. secundo, numero septimo, scriptum reliquit, dum negat tempore etiam immemoriali posse præscribi à ducibus, comitibus, & marchionibus, & similibus ne ab ipsis ad regem possit appellari, nam huiusmodi præscriptiones longè facilius contingunt translatiuè, quàm extinctiuè, ut declarat Geminianus in capitu. cum personæ, §. quod si tales, ad finem de priuile. libro sexto, vnde cum isto ca su suprema illa iurisdictio nō præscribatur extinctiuè, sed tantum translatiuè, quia ab hinc in posterum non ad principem, sed ad talē ducem, comitem, aut marchionem appellabitur superest ut tale ius per tempus immemoriale abscedere possit à rege, & in talem ducem trāsuolare, ut suprà ostendimus.

Præscribi pōt tpe immemoriali ut appellatiōes ēt ultimæ nō ad regem, sed ad aliquem magnatē perueniāt cō tra nouil.

Nec me mouet quòd talis dux non ex toto se se pro libero gerat, sed subditum regis se esse fateat, nam in causis suis subditus erit regi, in causis autem uasallorum suorum ipse supremam habebit iurisdictionem, & ita est etiam hodie (ut audio) in regnis Aragoniæ, & Cathaluniæ quorū dominorū iura hoc mō vtiliter tuebuntur, & si rectè inspexeris nulla hic est repugnantia cum principiis iuris naturæ, aut gētium, aut etiam positiui, & id procedit per argumen. de toto ad partem quod firmum est, l. quę de tota, ff. de rei uendication. quinimo facilius est, quòd partem acquirat, quàm ut acquirat totum argumen. l. cum quæstio, C. de lega. & quæ ibi per Corneum traduntur dum ostendit diminutionem, quàm interitum cuius que rei uel iuris facilius admitti.

Infertur etiam † verum non esse quod Decius & Angelus ubi suprà contendunt negātes de facto posse se subducere à suprema potestate Imperatoris aliquas Italiæ uel alterius regionis ciuitates, licet non abnegent quin de iure per præscriptionis interuentum possent, sed sanè uerius est posse etiam de facto (si de facto quoque fuerunt subactæ) se subducere ac ui & armis, uel alio etiam modo, cum ut suprà ostendimus vim ui repellere liceat, l. ut uim, cū mille simi, suprà allegatis. ff. de iust. & iure, vnde si ui fuerunt subactæ vi quoque poterūt se liberare, sin autem consensu se subdiderunt ad suam tantum non ēt ad domini vtilitatem id fecisse visæ sunt, sicque ab ea uoluntate recedere liberum erit, & consensus maiorum nō nocet ciuibus postea natis qui non consenserunt, per totum, C. res inter alios, & per totū ne uxor pro mari. & per totum ne filius pro pa tre, l. si quis in suo, §. legis, C. de inofficioso testamento. Nec longinquitas temporis nocet nondum natis perque hoc legitimè impeditis argument. l. j. ad fin. C. de annali exception. l. contra maiores, C. de inof. testam. 9

Italiæ ciuitates an de facto potuerint se subducere ab ipe rio contra Deciū & Ang.

Neq; ad rem pertinet quòd non liceat à capite membra recedere d. c. cum non liceat, de præsc. nam resp. secundum Aymo. vbi suprà quod tunc talis ciuitas erit caput de per se, nā vt in grege pecorum & in armentis bouū, equorum, & similium, quodlibet pecus aut bestia seu animal suum caput de per se eque principale ac alis facit, ita & inter homines & ciuitates quilibet aut quęlibet posset suum caput per se æque principale facere, nisi aut vi iniqua aut sponte sua aliud accideret vt contrarium existimantes fabulari aut ineptire nobis videantur, aut tyrānorum esse adulatores, quod intellige nisi per tempus immemoriale sub talī ditione, & imperio fuerant secundum quod suprà declaraui.

Infertur euidentius † errasse Romanum in l. more, ff. de acq. hære. dum vult quòd ciuitas etiam quæ non recognoscit superiorem nō poterit concedere veniam ætatis, neq; hoc præscribere, nos autem tenemus hoc ius posse tempore immemoriali præscribi etiam ab ea quę superiorem recognosceret ut rectè Romanum reprehendens aduertit Alexander in d. l. mo- 10

Præscribi pōt tpe immemoriali ius cōcedēdi ueniā ætatis con tra Rom.

re,

re,numero.12.

11 Infertur ex superioribus† quòd licet seruus
Serui fugientes an sui iuris fiant.
fugitiuus, sui furtũ facere dicatur, ut in l.j.C.
de seruis fugitiuis tamen illud procedit quo
ad hoc dũtaxat ut tempore ordinario præscri
bi non possit vt ibi exprimitur quasi res uitio
affecta iuxta,§.furtiuæ,inst.de usucap.non au-
tem quo ad hoc vt inspectis principijs iuris na
turæ rem veritam fecisse videatur serui enim
aut nascuntur aut fiunt: nascuntur cum ex an-
cillis nostris domi editi fuerunt,fiunt cum per
iustam captiuitatem iustumq; bellũ capti sunt
vt inst.de iure personarum,§.pen.nec dubium
est quin quemadmodum serui per captiuita-
tem facti simul ac ad suos sese receperint sui
iuris fiunt dominiumq; nostrum eludunt hoc
est dominium quod in eis habebamus d.§.itẽ
ea,inst.de rerum diui.l.nihil, ff.de capti.l.iij.l.
naturalem,in prin.ff.de acqui.rerum dominio
ita quoq; & illi qui serui nati sunt ,quia editi
ex ancillis nostris cum primum potestatẽ no-
stram euaserint,ita vt penè impossibilis sit eo-
rum recuperatio sui iuris esse incipient, argu.
dictorum iurium iuncto §.seruitus,& §.penul.
inst.de iure personarum, nec me mouet quòd
id quòd nostrum est sine facto nostro à nobis
auelli non posset l.id quod nostrum,ff.de reg.
iur.nam illud regulare est,fallit quando domi
nium est reuocabile,ut per totum , ff.de in diẽ
addict.& ferè per totum,ff.de lege commi.†nã
12 in terminis illorum titulorum dominiũ quod
Nostrũ ut sine facto nostro nobis auferatur.
erat meum simul re alius meliorem conditio-
nem attullerit & simul ac pretium die pacta so
lutum non fuerit desinit esse meum, & simili-
ter in terminis l. si §.sin autem sub conditio-
ne.C.commu.de lega.l.seruo legato, in prin.ff.
de lega.j.dominium rei meæ sine facto meo po
test desinere esse meum. Idem in terminis l.in
bello.§.factæ,ff.de capti.Idem in terminis l.itẽ
si uerberatum,§.j.ff.de rei uendi.Idem in ter-
minis l.j.& per totum . C.in quibus cau.serui
pro præmio liber. acci. & alibi sæpe , sic ergo
& in specie nostra,qui serui dominium habet
scire debet dominium reuocabile se in eo nõ
etiam irreuocabile habere,ideoq; cum serui
Hispani in Galliam sese recipiunt,continuo li-
beri fiunt,vt nobis relatum est,pro hoc quia ho
mo nõ i hoc natus fuit ut homini subesset iux
ta illud oĩa subiecisti sub pedibus eius oues, &
boues,&c.†& seruitus cõtra naturam est l.ma
13 numissiones,ff.de iust.& iure §.seruitus, instit.
Seruitus est contra naturam.
iure perso.§.ius autem gentium , instit.de iure
nat.sed quia capti bello trucidari solebant,
ideo ob uitandum facinus cedis tristissimum
seruitus captiuorum iure gentium permissa
fuit grande quidem malum ob grandius tamẽ
malum uitandum toleratum est.§.serui.j. inst.
de iure perso. quanuis aliter homo extra cõ-
mertium esse uideri deberet non secus quàm
res sacra aut religiosa ut §.j.inst.de inut.stipu.
l.inter stipulantem.§.sacram,ff.de uerb.oblig.
sed quòd homo aut populus alteri subsit ratio
ne ditionis,imperij , aut iurisdictionis speciẽ
imaginemq; quandam seruitutis(argumento
l.quis sit fugitiuus,ff.de ædil.edict.in §.pen.vel
fin.)præ se fert arg.l.in suis.ff.de libe.& posthu.
†sicq; quotidie videmus vt hanc iurisdictionẽ
(reseruata etiã suprema iurisdictione acex-
cepta)Hispaniarum populi non pauci pretio
ingenti redimant à potentissimis Principibus
nostris,†& in l.iiij.tit.xxiiij par.iiij.dicitur vt 14
pro principe suo quisque teneatur mortem si
Seruitutis species alieuiditioni subesse.
opus fuerit opporere,ergo huiusmodi res non
longè abest à seruitute & ibi not.per Grego-
rium Lupum,& per eund.ead.part.tit.xxj.in l. 15
v.facit per totum,ff.ad Syllani.& l.pe.C.quib.
Seruitutis onera.
vt indig Ergo populi,aut ciues , seu homines,
qui se subducere voluerunt id iure fecisse vide
buntur,quandiu non ui ad imperium retrahũ
tur aut sub imperio rediguntur,id quod agno
sco non temerè admittendum in hominibus
singularibus,ac priuatis,sed tantum in popu-
lis,nam si populus vi subactus fuerit , vi quoq;
se eripere poterit,si concessione spontanea se
subegit gratis tñ cõtraria quoq; destinatione
se subducere poterit vt suprà.At si tẽpore im-
memoria sub tali imperio permansit, nec ap-
paret de initio, cum post tale tempus fingatur
interfuisse causarum omnium ac titulorum,is
ea'ue quę omnium iustissima sit ac firmissima
l.j.§.aquæ ductus,ff.de aqua quoti.& æstiua.&
diximus alibi,certè tale imperium concessio-
ne,eaq, non gratuita , sed onerosa quæsitum
fuisse intelligemus , sicq; minimè licebit pedẽ
referre subiectionemq; recusare aut ius princi
pis in iuria lædere,contra l.iustitia,ff.de iust.&
iure.§.iuris præcepta,inst.eod.nam†& homo 16
Seruus q̃ sponte vẽdidit se deterioris conditionis est q̃ reliqui.
liber qui se uendiderit non poterit unquàm
iuit o domino se à seruitute eripere, nec si ad
host 9 transfugerit sui iuris iure factus uide-
bitur,'sicq; in tali sermone habebit locum d.§.
item ea.Inst.de rerum diui.itaq; licet non ab-
negemus,quin fera quæ serua erat(siue capti-
uitate,quia eam cępimus,siue natiuitate, quia
ex alia fera capta domi enixa , & similiter ca-
pta & custodita fuit)cum primũ à nobis eua-
serit sui iuris aut laxitatis fiat, l.iij.l. naturalẽ,
in prin.ff.de acq.rerum dominio. Idemq; & in
seruis siue captiuitate serui fiant vt d.§.item
ea', siue etiam serui nascantur , vt ibid.& d.l.
iij.& d.l.naturalem,arguendo de seruitute fe-
rarum ad seruitutem seruorum,tamen si serui
facti

facta fuerint non captiuitate non quoq; natiuitate, & sic præter voluntatem aut factum suũ, sed serui sint facti & sponte sua, & non gratis, sed pretio cessat ratio illorum iurium & succedit regula d.§.iuris præcepta, & d.l.iustitia, & quia quæ ab initio sunt voluntatis ex post facto fiunt necessitatis l.sicut ab initio, ff.de act. & oblig.l.sicut maior, C.de rep.hære. & quia q̃ ab initio fiunt spontanea uoluntate, non tam auxilio digna sunt, quàm reliqua, arg.l.si filius qui patri, ubi not.per Socin.ff.de vulga. & arg. l.si fideiussor, §.si necessaria, ff.qui satisda.cog. vbi multa per Iason.& præsertim cum pretio non gratis fiunt argumen.l.prime in.§.primo. ff.si a parente quis fuerit manumi.de quo text. alibi diximus.

17 Iurisdictio supre ma an tpe immemoriali iure regio præscribatur. Deniq; licet si populus fuit sub principe per tempus immemoriale fingatur ex iustissima, & pleuissima causa & titulo id contigisse, sicq; pedem referre liberum non sit, tamen si rursus idem populus per tempus immemoriale contrario iure vsus fuerit, ex iustissima quoq; causa id contigisse intelligemus, vt sic iam sui iuris suæq; laxitatis esse itelligatur nec amplius sub pristino imperio subijci, aut redigi possit d.§.ductus aquæ, cum simi.Idq; etiam quo ad supremam iurisdictionem, licet iure regio cõtrarium forte obtineret, arg.l.si.tit.de las præscrip.lib.iij.ord.

18 Imperiũ an etiam post tẽpus immemoriale posfim confugere. Sed & si tempore immemoriali populus sub principe & eius maioribus fuerit, constet tamen initio vi & armis vel etiam spontanea, voluntate, sed gratis non pretio, id imperium q̃si tum fuisse magis esse uidetur magisq; esset vt ei populo liberum sit à tali imperio recedere arg.l.male agitur.C.de præsc.xxx.annorum l. aquam, ff.quem serui.ami.l.si.C.de acq.possess. quasi ea concessio sit ad libitum reuocabilis, utpote facta ob utilitatem ipsius populi arg.d. l.stipulatio ista, §.inter certam, ff.de verb.obli. Sicq; intelligo quòd ciuitates Italiæ quæ non sunt sub imperio, siquidem ab hinc annos tot ut eorum initij memoria non sit, ita fuerunt ĩdubitanter sui iuris proprijq; domiuij ac ditiõnis manebunt, vt nequeant sub imperio Romano redigi, quod si nondum præterijt tẽpus immemoriale magis dubium, sed adhuc quandiu de facto se rueri ac defendere potuerint, non iniuria mihi fecisse videbuntur, si quidem constet & ab initio vi subactas fuisse, & quasi vi subactas sub imperio Romano æuum transegisse, nam tunc tẽpore immemoriale uel non quæritur ius, vel si quæratur erit tamen sui natura reuocabile, ut quàm primum populus ille subactus & veluti seruus effectus potestatẽ domini euadere potuerit, suamq; laxitatẽ recuperare id iure fecisse videatur, arg.d.§.item ea, d.l.iij.d.l.naturalem, ff.de acq.rerum domi nio l.nihil, ff.de capti.d.l.malè agitur, cum simil. Namq; & populi Christianorum à Mauris in Hispania subacti, & post annos septingẽtos ab eis recuperati, ac vi erepti, nullus negabit quin iure recepti videantur, quanuis tempore immemoriali ab eis fuissent possessi non secus quàm si breui tempore ab eis possessi fuissent, argum.l.ex hoc iure, vbi per omnes, ff.de iusti. & iur.§.bella, inst.de iure natu.§.item ea, insti. de rerum diui. 19 Hispani populi à mauris iure erepti.

20 Maiestatis læsæ crimen cõmittitur contra ciuitatem liberã cui quibusd. cõtra multos. †Ergo cum ciuitas Lucensium in Italia pro libera se gerat, sed sponte sua & veluti hospitio quodam iure Romanorum nõ secus quàm nos Hispani vtatur, si quis proditionem contra talem ciuitatem machinatus fuerit non dubium est quin reus sit læsæ maiestatis in primo capite, de quo in l.quisquis, C. ad legem Iuli.maiest.nam si illud primum illius legis caput locum habet etiam contra q̃d perpetrãtes in eos qui sunt ad latus principis, quanto magis locum habebit contra perpetrãtes in ipsum principem vel rem publicam: præsertim cum de iure gentium nulli vnquam iã obediri ac venerari religiosissimè teneamur præter Deum quàm reipublicæ, ac deinde parentibus, l.veluti, ff.de iust.& iure quod intelligo non solum si iure, sed etiam si de facto ea ciuitas à Romanorum imperio subducta esset per rationes suprà allegatas, & ita uidentur tenere Salicetus in d.l.quisquis, & Aug.in tract. malefi.verb.(che hai tradito la tua patria) licet contrarium & malè teneant Cin.& Ang.in d.l.quisquis, quos refert & sequitur Socin.cõs. cclxxv.col.ij.lib.ij.pro nobis quod ait Horatius pulchrum est & decorũ pro patria mori.

21 Hispania rum reges ut iure imperatorum utantur noua decl. †Ergo cum nostri potentissimi Hispaniarũ reges Hispaniarum regiones homines, populos à Maurorum Sarracenorumq; imperio & ditione proprio suorumq; ciuium sanguine effuso virtute bellica liberauerint, & per tẽpus cuius initij memoria non est supremæ ditionis ac imperij ius reddiderint Romano posthabito imperio, non dubium est quin id iure fecisse intelligantur, prout notatur in c.Adrianus.lxiij.distin.tex.Glo.& alij in c.& si necesse, de don.inter vir.& vxor.Lupus, num.18.in rubr.de don.inter vir.& vxorem in præfa.Couarru.in cap.peccatum, par.ij.§.ix.ad fi de regu.iur.lib.vj.Gregorius Lupus in l.xviij.titu.v. par.j.per textũ ibi, & tempore cuius initij, &c. hanc supremam potestatem Hispaniarum reges quæsierunt, vt ex communi opinione resoluunt Baldus de præscrip.ij.par.v.part.princ. q.ij.Corsetus de excel.regis.q.ciiij.Felin.in ca cum non liceat, de præsc.Couar.vbi suprà Castaldus

ſtaldus de imperatore.q.liij.ſed nos aduertimus quòd etiam ſi tempus immemoriale non prætetijſſet, & etiam ſi ea iuſta cauſa quòd à Mauris virtute bellica hanc regionem reges noſtri liberaſſent, ceſſaſſet adhuc de facto licuit ſe à Romano imperio ſubducere cum cõſtet Romanum imperium orbem vi & armis ſubiugaſſe ac ſubegiſſe, non autem concesſione onerosa tale imperium quæſiſſe vt patet ex ſuperioribus, vide controuerſiarum illuſtrium lib.j.c.j.& c.xx.xxj.xxij.

CAP. LXXXIII.

1 *Annuæ præſtationes an inducant obligationem in futurum, ardua quæſtio.*

2 *Donandi cauſa præſumitur, quando alia non apparet cum communi.*

3 *Intell.l.ij.§.circa, ff.de doli excep.& nu.9.contra Doctores.*

4 *Intell.l.cum de in rem,ff.de uſuris,& nu.8.contra Doctores.*

5 *Datum ſimpliciter an donatum uideatur cum communi.*

6 *Datum ſimpliciter donatum uideri poteſt ſi adeſt aliqua coniectura donationis cum communi.*

7 *Dandi cauſa expreſſa in præcedentibus dationibus uidetur repetita in ſequentibus.*

10 *Diutinæ præſtationes uniformes annuæ dicies geminatæ,& quaſi ex debito non quaſi ex gratia factæ, faciun' præſumi non tantum debitum fuiſſe in præteritum ſed etiam tantundem deberi in futurum contra plures Doc.*

11 *Annuæ præſtationes geminatæ decies ſi uniformes ſunt ex debito non ex gratia factæ præſumuntur contra plures.*

12 *Geminata confeſſio extraiudicialis nocet.*

13 *Geminatæ confeſſioni etiam in tormentis exacta ſtatur.*

14 *Geminata confeſſio excludit exceptionem non num. pecuniæ.*

15 *Geminata iusſio idem operatur quod proprius principis motus.*

16 *Vaſalli ſi dominis ſuis decem præſtationes uniformes annuatim ex certa cauſa obligatoria, etiam in futurum faciunt, tenebuntur etiam in futurum tantundem præſtare niſi probent eam cauſam ueram non eſſe cum communi contra Cinum.*

17 *Vaſalli in caſu ſuperiore poſſunt probare eam cauſam non eſſe ueram cum communi.*

18 *Vaſalli poſt annos etiam xxx. quibus quid annuum & uniforme quaſi ex debito quid dominis ſuis præſtiterant, an ad probandum cauſam illam nõ eſſe ueram admittantur.*

19 *Tempus an habeat uim inductiuam in præſtationibus temporis cuius initij memoria non ſit.*

20 *Tempus immemoriale in annuis præſtationibus habet uim inductiuam cum communi.*

21 *Vaſalli quòd longo uel longiſſimo tempore uniformiter præſtiterunt dominis ſuis an & in poſterum tantundem præſtare teneantur, anceps pugna.*

22 *Præſcriptio ordinaria non ceſſat propterea quòd ſit præſumptio iuris contra poſſidentem.*

23 *Præſcriptio temporis immemorialis conſuetudo eſt non præſcriptio.*

24 *Intell.l.nullo,C.de rei uend.*

25 *Titulus præſumitur in præſcriptione uel quaſi poſſeſſione quæ nititur in facto uel factis aduerſarij, licet non præſumeretur, ſi niteretur in non facto ipſius noua declaratio.*

26 *Seruitutem diſcontinuam res inanimata non præſcribit, niſi tempore immemoriali homo autem breuiore tempore præſcriberet.*

27 *Vaſalli ſi dominis ſuis longo uel longiſſimo tempore annuum quid dominis ſuis uniformiter præſtiterunt, an ex titulo per eum allegato an uero ex tyrannide præſtitum ac exactum præſumatur ingens quæſtio.*

28 *Vaſalli ut noceant ſibi in futurum cum quid annuum dominis ſuis præſtabant, oportet ſolutiones factas fuiſſe ex cauſa certa expreſſa legitima & in futurum obligatoria ſecundum communem opinionem de cuius ueritate diſcutit.*

29 *Annuæ præſtationes cum ut in futurum quoq; fiant tempore acquiritur ac inducitur an id contingat præſcriptione an conſuetudine, an alia ratione, ardua pugna.*

30 *Titulus in conſuetudine non requiritur cum communi.*

31 *Præſcriptio & conſuetudo differunt.*

32 *Annuarum præſtationum præſcriptio diuerſis regulis nititur quàm rerum corporalium noua declaratio.*

33 *Probationum ſpecies nulla eſt quæ neceſſario concludat, ſed tantum contingenter.*

34 *Annuarum præſtationum præſcriptio quæ xxx. uel xl. annis contingit non eneruatur licet probetur cauſam obligatoriam nunquàm interfuiſſe cum Couar. contra multos.*

35 *Immemorialis temporis acquiſitio non admittit probationem in contrarium etiam per confeſſionem contra Aymo, & alios.*

36 *Iuriſdictio ut præſcribatur.*

37 *Intellect. l.fi.tit.de las preſcrip.lib.v.ord.*

38 *Præſcriptio forenſes collectandi breuiore tempore quàm immemoriali contingit cum multis contra multos.*

39 *Præſtationum annuarum liberatio breuiore tempore, quàm immemoriali contingit cum Aymone contra plures.*

40 Tituli

40 *Tituli allegatio ad praescribendam seruitutem discontinuam nil iuuat, cum communi contra Accursium.*

41 *Pascendi ius, quòd tempore ordinario praescribetur contra cummunem.*

42 *Intellectus c. i. de praescrip. lib. 6.*

1 Annuae praestationes an inducant obligationē in futurum ard. q.

Nnuae praestationes† si & vniformes sint & fiant & causa expressa singulis annis totius decennij inducunt obligationē, vt in futurum tantundem singulis annis praestatur, haec est communis opinio secundum Couar. in capit. possessor, de reg. iur. par. ij. §. iiij. num. 2. Bart. & Salicetus, colum. iij. in l. cum de in rem verso, ff. de vsur. per text. ibi Bald. colum. ij. Salic. col. fin. Alex. colum. iij. vbi Ias. & Dec. & Riminaldus, col. autep. cum seq. in l. si certis annis. C. de pact. Alex. consi. ciij. Idē consi. cviij. lib. ij. Molineus de contractibus. q. xx. Glo. communiter approbata in d. l. si certis annis Glo. etiam cōmuniter ibi approbata in d. l. cum de in rem verso, Glo. communiter ibi approbata in l. creditor. C. de vsur. Glo. in l. operis nō impositis, ff. de operis liber. dum se remittit ad ea quae duxit in d. l. si certis, & in d. l. cum de in rem, Balb. de praescr. j. par. iij. par. prin. q. x.

Sed ego aduerto isthaec non sufficere ut inducatur obligatio in futurum, nisi praeterea eę praestationes fierent ex causa onerosa vel obligatoria, ita probat d. l. creditor, in verbo ex cō sensu d. l. operis, verb. ex voluntate sua: etenim qui donat non se obligat ad amplius donandū in futurum, vt dd. ll. & hanc esse communem opinionem alibi ostendimus post Riminal. & Ias. in d. l. si certis, quinimò quod ex causa onerosa & obligatoria fierent nisi etiam esset obligatoria in futurum ut dd. ll. aliter enim solutione sublata esset obligatio vt in princ. instit. quib. mod. toll. obli. Cuius rei ratio (quam ab alijs animaduersam non inuenio) ea est, quòd non solum qui donat etiam saepius & uniformiter non videtur sese obligasse ad tantundē dandum in posterum, sed etiam si expresim id dixisset adhuc non teneretur, quia olim donatio quae non incipiebat à traditione nō erat approbata nec à lege ista vestita vt ex pacto donationis daretur actio l. si quis, arg. C. de don. licet si inciperetur à traditione repetitio denegaretur l. cuius per errorem, de reg. iur. ergo si dixi promitto centum, non potero utiliter conueniri, quia non apparet causa debiti quae à lege approbetur, & vestiatur, & executioni mandetur, nec si donationem praesumas quicquàm releuat cum steterimus in terminis solius cōuentionis, Idē puto si dicerem promitto centum, quae tibi debeo si non adieci causam debiti uel minus, idoneam adieci, ergo licet per solennem stipulationem centum promisictim & si adiecerim quae tibi debeo, nil agam, nisi causam debiti idoneam expressetim, quod nota ad notata in rubri. ff. de verbo. nec mutat quòd solennistas intrinseca praesumatur, nam cum dixi promitto centum quae debeo, non hic negatur stipulationis solennistas, quę intrinseca est, sed legitimam solennista promittendi causam praecesisse, id negatur, quia extrinsecum est, haec probantur, in l. ij. §. circa, ff. de doli excep. olim enim omnes conuētiones firmae erant inspecto iure gentium, quia nihil tam naturali aequitati conueniens intelligebatur quàm pacta seruari l. j. ff. de pact. l. j. ff. de consti. pec. l. non minorem, C. de transact. §. per traditionem, inst. de rerum diui. l. conuentionum, ff. de pact. sicq; omnes ex aequo manu regia exaequebantur l. ij. ad princ ff. de origine iuris hodie verò conuentiones regulariter nō sunt efficaces ad agendum, sed tantum ad defendendum & excipiendum l. legitima l. iurisgentium, in prin. & in §. sed cum nulla, & §. igitur nuda, ff. de pact. ideò si tibi centum promissi siue per pactum nudum siue per solennem stipulationem, nec adieci ex causa promittebam me daturum, vtrum ex causa forte venditionis, vel conductionis, uel dotis, uel alterius similis, nulla causa praesumitur cum nulla expressa sit & causae interuentus sit quid facti, quod non praesumitur nisi probetur l. si emancipati, ibi, teq; emancipatum probatum fuerit. C. de collat. vbi notant Ias. & communiter alij l. si quis in bello. § factae, ff de capti. †sed & si dixeris causam animumq; donandi praesumi in promissione siue nuda siue solenni vt videtur esse communis opinio, quam tradunt Bart. in l. ita stipulatus, in magna, col. xij. ad pri. ff. de verb. oblig. Idem Bart. in l. j. §. si stipulanti, eod. tit. Ias. in l. scire debemus, §. si à fure, col. ij. eod. tit. Bar. in l. Maeuius, §. duobus, col. vj. ad fi. ff. de lega. ij. Bar. in l. ij. §. circa, ff. de doli excep. Paul. in l. generaliter, col. iij. in pr. & col. v. C. de nou no. pec. l. campanus. in versi. cum sciret. de operis liber. l. si diuortio, ff. de verb. obl. per Ias. in l. iurisgentium, §. sed cum nulla, ff. de pact. nu. 28. adhuc quidem idem erit, quia iure ftorum ex pacto nudo donationis agi non poterat licet hodie possit l. si quis argentum, per totam. C. de dona. ergo in promissione siue nuda, siue solenni, siue dicas nullam causam praesumi, siue animum praesumi donandi vtroque casu cessabat ciuilis obligatio etiam quo ad praesentia & multo magis quo ad futura, necesse est

2 Donandi causa praesumitur quando alia non apparet cum cōi.

se est ergo vt causa præstationum seu dationū speciatim interfuerit, ut autem in ipsis præstationibus nuncupatim expressa sit, necesse non est, nam taciri & expressi par virtus est, l. cum quid, ff. si cer. peta. l. cum ex filio, in princ. ff. de uulgar. l. licet Imperator, ff. de leg. j. l. ita stipulatus, in mag. uerlic. Sabinus autem ex mente, ff. de uerb. obliga. l. iij. C. de lib. præt. l. hæredes
3 mei, §. cum ita, ff. ad Trebel. † Vnde si probatū fuerit, q̧ præstationes non tanquam ex gratia, sed tanquam ex debito fiebant id sufficit ut non uideantur esse lucratiuæ, & consequenter obligēt etiam in futurum, quòd si negetur subesse iuxta causa debiti iuxta, d. l. ij. §. circa, ff. de doli exce. replicabimus sufficere q̧ in aliquibus earum præstationum, licet nō ēt in omnibus ea causa certa (puta emptionis, aut emphyteusis, aut locationis ꝑpetuæ) expressa fuerit, quid enim si dominus cōcessit uasallis certis, uel populo cuidam suo seu suæ ditionis certum fundum, uel agrum, uel hortum, uel areā, uel domum, uel uineam hac lege ut singulis annis in perpetuum sibi certum quid exoluerent
4 † aut præstarent, aut quid si emit ab eis quendam censum perpetuum, deinde illi primi, & secundo anno id ex debito exq; fide præstiterunt longo uel longissimo tempore, ita tamen (ut plerunq; vsu uenit) q̧ ꝑmo forte, aut secū do anno in singulis præstatiōibus nominatim declarauerant se ex debito (non ex gratia sol uere nuncuparim illius census, uel concessionis causam exprimentes, deinde tertio & quarto & etiam pluribus deinceps sequentibus annis tantundem & quasi debitum non quasi ex gratia præstabant, non ramen declarabāt nominatim causam debiti in indiuiduo, certe id non noceret, nam intelligo in omnibus annis vniformes esse debere præstationes, sed tamen necesse minimè esse vt cā debiti in indiuiduo exprimatur, in omnibus annis si modo aliquando expressa fuit. Hoc amplius non puto referre utrum ad primos, an ad medios, an ad vltimos annos ea debiti causa expressa fuerit, alterutrum enim horum trium sufficeret. hoc etiā amplius si in quibusdam harum præstationum siue in primis, siue in mediis, siue in ultimis solutiones fieri ex certa causa debiti apparuit, licet in reliquis nulla causa expressa esset debiti, sed innominatim ruditer ac simpliciter præstationes factas eiusdem tamen quantitatis appareret id quoq; sufficeret, & opponentibus de dicto, §. circa, replicaretur de tacita confessione soluētium semel ac pluries ex certa causa, & id probatur in d. l. cum de in rem, tam in primo, quàm in secundo responso: nam licet longo tempore & sic decies geminas præstationes ad tale debitū in futurum præsumēdū exigeret, tū non exegit ut in singulis præstationibus cā debiti nominatim expressa esset, ergo si uasalli soluentes primis annis expressessent ita. damus centum quæ ex causa census debemus, medijs forte annis dicebant, damus centum quæ tibi debemus non adiicientes ex cā census, sequentibus verò annis dicebant, ecce damus tibi centum solita, non adiiciētes quæ tibi debemus: id quidem sufficeret: nam vt præsumaꝛ obligatio in futurū bene requiritur longum tempus, & decies geminæ præstationes. d. l. cum de in rem, sed ut præstatiōes tam factæ ex causa non improbata factæ præsumanꝛ, sicque cesset, d. §. circa, uel una præstatio sufficeret. Denique nr̄a opinio uerissima est, & necessa- 5
ria, nam licet sint opiniones utrum datū in re dubia uideaꝛ donatum, uel non, nam quod donatum non uideatur est cōis opi. ut firmat Soc. in. in l. cum quid, nu. 29. versi. circa qōnem, ff. si cer. peta. post Bar. Alex. & alios ibi, ubi etiā tangitur per Glo. & est cōis opi. secundum Ioan. Bap. in erario cōi uerb. datio. Soci. consil. xciii. circa primum, lib. j. † Plures tamen tenēt 6
contrarium per l. cuius ꝑ errorem, ff. de regul. iur. l. j. ff. de cōd. indeb. tū cōis opi. est secundū Soci. in d. l. cū quid, n. 30. post Bar. & alios ibi, q̧ ubi est aliqua cōiectura præsumeꝛ donatio ꝑ d. l. i. & d. l. cuius, q̧ si qras qn̄ videbiꝛ subesse aliqua cōiectura rn̄det Bar. & cōiter Doct. ut tenet & testaꝛ Soc. vbi sup. n. 33. † q̧ si cā i pc. 7
fuerat aliqn̄ ēt semel tm̄ expressa ea ēt in sequēti uel sequētibus dationibus q̄ informiꝛ fiunt vr̄ uel inesse uel repetita: sic ergo & in ſpē nr̄a cū semel ꝑprimo uel in aliquo anno expsū fit solutionē fcām fuisse ex certa, & formali cā, puta cēsus, licet sequēres ꝑstationes informitꝛ. i. nulla expssa cā fcāæ fuerint, adhuc tū ex eadē cā illæ factæ fuisse videnꝛ primū ne actus frustratorius præsumaꝛ ac ociosus cōtra, l. hæc stipulatio, §. diuus, ff. vt lega. no. ca. deinde ne inutilis videaꝛ cōtra, l. quoties, ff. de reb. dub. l. si qn̄ in prin. cū Gl. C. de inof. test. l. si qn̄. ff. de leg. i. l. quoties in stipulationibus, ff. de uer. obl. tertio donatio ꝑsumaꝛ cōtra, l. cū de idebi. ff. de ꝓb. sicq; cū cā illa q̄ semel expssa fuit esset obligatoria in futurū, reliq̄ quoq; ꝑstationes ex eadē cā in futurū obligatoria factæ ꝑsumunꝛ: sicq; post long. tp̄s ꝑsumiꝛ re uera interfuisse ea cā, q̄ expssa fuit d. l. cū de in rē, ꝑsertim cū ꝓpriæ assertioni nemini aduersari liceat, l. gn̄aliter, C. de non nu. pec. vnde vnica ēt ꝑstatio videbatur sufficere vt ibi. Nec obesset, d. l. ij. §. circa, ff. de doli excep. qa illud qn̄ nulla causa expressa fuisset, nec ēt obesset d. l. cū in rē, ver. lōg. tp̄e, qa illud fuit cōtingenter nō necessario, ut pate-

Intel. l. ij. §. circa, ff. de doli excep.

Intel. l. cū de in rem ff. de usu. cum sim.

Datū sim pliciteran donatum uideatur cum cōi.

Datū sim pliciterdo natum ui deri pōt si adest ali qua cōie ctura donationis cū cōi.

Dandi cā expressa i præcedēt. præstatio uidetur repetita i sequē. cū cōmuni.

patet ibidem in secundo respon. vbi non exiguunt tot prꝯstationes, nec longum tempus, & præterea in utroq; responso ac exēplis de quibus ibi, non apparet ullam cām solutionis expssam fuisse à soluente, nec sunt præsumēdæ cū sint facti, l. si emancipati, ibi teq; emancipa-
8 tum probatum fuerit, C. de coll. † Sicq; tentari posse vr̄ ut cum causa solutionis expressa fuit quę in futurum obligatoria erat, sufficiat vnica præstatio vt ēt in futurū peti possit, cū ꝓpriæ confessioni, & assertioni aduersari nemini liceat, d. l. generaliter, cum aūt nulla cā expressa eēt tūc lōgū tēpus, & decies geminæ ꝓ-
9 stationes exigerentur, ut d. l. cum de in rē. † & ad d. §. circa, qui huic vltimo contradiceret respondendum est ꝙ non ꝓcederet qñ præteriisset longum tempus, arg. l. si filiusfamilias, C. de pet. hær. & q̄ tradunt Bar. Ale. & Ias. in l. sciēdum, ff. de ver. obl. nam post tm̄ tempus ea quæ facti sunt ēt extrīseci præsumunī, ut ibi, & pręterea d. §. circa, procedit qñ uerbo tm̄ non etiā res, aut traditio interfuit, nos aūt qñ ēt decies gemina rei ſi traditio īterfuit quod pōt firmari ex multis à me congestis lib. de succ. crea. in §. iij nu. 13. vbi plenè de vi & potestate actus geminati & iis ēt q̄ de temporis diuturnitate diximus alibi. Quæ nota, quia contrariū in vtroq; volūt cōiter Doc. suprà in prin. allegati.

Intel. d. l. cum de in rem, ff. de usur. contra Doct.

Intel. l. ij. § circa, ff. de doli excep. cōtra Doc.

10 Ergo † si singulis annis per longum tempus certam quantitatē quasi debitam nō aūt quasi dono datam præstasti, licet informiter, quia nunquàm fuit expressum qua ex causa præstatio fieret, semp tn̄ fuerūt pares præstatiōes seu quantitates teneo te in posterū ad tantundem dandum singulis annis obligatum videri si ipse allegem ex cā obligatoria, puta venditionis aut census te soluisse, nisi tu probaueris cōtrarium puta donationis ac benignitatis seu seruitij gratiosi causa id fecisse, licet contrariū teneant Balb. in d. q. x. & Couar. in c. possessor, §. iiij. par. ij. num. 2. de reg. iur. lib. vi. & Molineus de contractibus. q. xx. hoc amplius cum donandi causa fieri datio informis nunquàm præsumatur secundum communem opi. suprà relatam d. l. cum de indebito, nec mutui, aut depositi causa toties geminæ præstationes præsertim paris quantitatis ac æqualis verosimile sit causam debiti obligatoriam præcessisse magis præsumendum est, maximè cum à recipiēte allegetur & concurrant diuturnitas temporis, Item decies geminæ præstationes, Item
11 generalitas. d. l. cum de in rem, † Sicque ex his tribus causam obligatoriam præcessisse præsumam, nisi probetur contrarium, ut sic si apparet per longum tempus & per decies geminas præstationes datum, non tamen apparet vtrum ex gratia an ex debito datum fuerit ex debito datum præsumam, licet contrarium teneant Molineus, & Balb. & Couarru. ubi suprà, & Riminal. in l. si certis annis, col. antepenul. cum seq. C. de pact. ubi Decius Ias. & alii moti leuissimo fundamento. s. ꝙ tempus non sit modus inducendæ obligationis, l. obligationum ferè, §. placet, ff. de actio. & obliga. quòd non ignoramus, sed hic præter tempus longū interfuerunt decies geminæ præstationes vniformes, sicque decies geminæ tacite rei debitę confessiones cum ex gratia datum nunquam præsumatur dict. l. cum de indebito, nec error sit præsumendus nisi probetur vt in l. vnica, C. de errore calculi, & qui soluit si dicit se per errorem soluisse post dies triginta probandi erroris onus sustineat, l. in contractibus, §. super certis, C. de non numera. pecunia, facit d. l. in contractibus, in princip. & institu. de literarum obliga. in princ. teneo ergo, quòd datum singulis annis per longum tempus in posterum quoq; debitum intelligetur: primū qñ in omnibus præstationibus cā obligatoria, & specifica fuit expressa. Secundò ēt si non ī omnibus, sed in quibusdam tm̄ talis causa fuit expressa, Tertiò idē ēt si in nulla omnino earum præstationum cā specifica fuit expressa, sed tm̄ informiter dictum ꝙ dabatur debitū. Quartò idem etiam si nec cā specifica fuit expressa, nec dictum ꝙ debitum soluebaī, sed simpliciter datū fuit qđ ultimū non firmo.

Diutinę prꝯstationes uniformes annuæ decies geminatę, & quasi ex debito nō quasi ex gratia factæ faciūt præsumi nō solum debitum fuisse in præteritū sed ēt tantundem deberi in futurū cōtra plures

Annuæ præstationes uniformes & decies geminæ iam factæ ex gratia factæ præsumuntur cōtra plures.

† Pro nobis facit, quia licet cōfessio extraiudicialis nō ꝑiudicet, ut est notū, ēt si fiat ī iudicio dum tamen non in figura iudicij, puta coram rabellione, ut est. Gloss. sing in l. iubemus C. de liber. cā & in l. interrogatam. eo. ti. tn̄ si sit 12
geminata cōfessio extraiudicialis bene præiudicat secundum Bar. in l. cū scimus, C. de agri. & cens. lib. xj. notatur in apost. ad Bar. in l. capite quinto, ff. de adul. vbi hoc sentit Glo. & est cōmunis snīa. Facit † ēt ꝙ licet confessioni in tormentis nō steī sine perseueratione, l. j. §. diuus cum ibi nota. ff. de qōnib. cum simil. si tamen præcedat vna confessio extraiudicialis tūc cōfessioni secundæ in iudicio staī ēt sine pseueratione ꝑp geminationem hoc uult Gloss. in d. l. capite quinto quæ cōmendaī pro singulari ibi 13
in apost. ad Bar. Ad idem facit † ꝙ licet confessio de mutuo non præiudicet quominus possit opponi exceptio non num. pec. infra biennium tamen si sit geminata confessio de debito, tūc non poterit opponi exceptio non num. pec. argu. eius quod dixit Bar. in d. l. cum scimus, & ī specie Panor. in c. si cautio, in fi. de fide instr. & vide ibi in apost. & est pro hoc Glo. sing. in l. in cōtractibus, §. j. in ver. penitus, C. de nō nu. pe. 14

Geminata confessio extraiudicialis nocet.

Geminatæ confessioni itormētis statur.

Geminata confessio excludit excep. non. nu. pecu.

Facit

De ead.re

Facit etiam† quod ait Bald. in d.l.neq; damnosa, scilicet, quod idem operatur secunda iussio,

15 Geminata iussio idem operatur quod proprius principis motus.

† & sic geminata quam proprius principis motus, & illud dictum non est alibi vt, ibi in apost.ad Bal. de quo eleganter ibidem per Ias. ubi hoc limitat. Facit etiam, nam si princeps præcipiat aliquem decapitari, uel suspendi, & non appareat causa debet iudex super sedere, & suspendere per xxx. dies, casus singularis in l.si vindicare, C.de pœnis, cui concordat tex. in ca.cum apud, xj.q.iij. illud tamen est verum nisi interueniret secunda iussio principis, c.si quando, vbi Cano.de rescrip. Bartho. Vero. in cautela. vij. refert & sequitur Ias. in l.puniri, in fi.C.si cōtra ius, uel utili.publicam. Ad idem ēt facit, quia licet rescriptum fisco damnosum non ualeat, l.neq; damnosa, C.de precib.imper.offer. tamē si est geminatum rescriptum bene ualet, vt probatur in auth.vt nulli iudicum, §.& hoc verò iubemus, secundum Bald. in d.l.neq; dānosa. Cum ergo geminatio, tot etiam summi præiudicij effectus operetur tam in criminalibus, quàm in ciuilibus, & etiam alijs innumeris quos enarrauimus lib.j.de succes.crea.§.iii. numero 12. cum plur.seq. quid mirum aut nouum si in specie nostra decies geminæ præstationes vniformes totidemq; debiti tacite confessiones hunc effectum operentur, vt debitum esset id quod præstabatur, id quod quantū ad hoc ut datum non repetat nisi errore probato ītelligo procedere in quatuor casib. est primus, qn̄ præstationes fuerunt factæ oēs expressa cā, q̄ ēt in futurum obligaroria erat, secundus qn̄ in quibusdam tm̄ præstationibus non ēt in omnibus id expresſū fuit, tertius qn̄ cā debiti specialiter expſſa nō fuit, sed tm̄ dictū q̄ quasi debitū nō quasi ex gr̄a dabat̄, ultimus qn̄ nūq̄ expſſum fuit an ex debito an verò ex gr̄a dare. Sed quo ad hoc ut ī posterū cadē præstationes debeantur, idem intelligerē in duobus primis casib. non sic in quarto casu in tertio cogita.

16 Vasalli si dominis suis decē præstationes uniformes annuatim ex certa cā obligatoria ēt ī futurum faciūt tenebuntur et in futurū nisi probent cam cām uerā

Deniq; † cum causa solutionis seu præstationum fuit expressa, quia singulis annis totius decennij soluens, se quod debebat ex cā forte census, dicebat præstare, tunc ēt si soluentes, & rustici essent & dominis suis ut vasalli soluerēt ea cā uera præsumitur, ita Bar. in l.liribus, sup. alle. Idem in d.l.cum de in rem, colum.iij.Bal. col.pen.& Ias. nu.14. in d.l.si certis annis Ale. consil.50.lib.5. ad finem Ias. in §.præiudiciales, nu.56. insti.de action. Alex.consil. cxxiiij. col. j lib.iiij.Paulus Cast.consil.lj.col.fin. lib.ij. Carolus Molineus in consuetudi.Parisi.§.vij. nu. 17. Balb.ubi suprà.q.x. qui firmat hanc esse cōmunem opi. quam tenet & cōem dicit Couar. in d.§.iiij.n.2. Quæ res licet cōtrarium teneat Cin. in d.l.si certis annis.q.v. nullam apud me dubitationem habet, nam cū cā debiti specifica nominatim in præstationibus expressa fuerit, rustici qui mentiri, aut simulare longe minus q̄ reliqui didicerunt, non poterunt videri fraudem fecisse, mentitāq; soluēdi cām expressisse, & præterea id nominatim cautum est, in d.l.cum de in rē, quæ cum generalis sit cōprehendit oēs personas vtcunq; priuilegiatas, & sic ēt rusticos, l.in fraudē, §.fi.ff.de mil.test. lex enim generaliter loquens comprehendit personas ēt priuilegiatas, si in ea re qua de agit̄ non reperiantur hr̄e peculiare priuilegium vt ex cōi opi. resoluimus de suc crea.§.viij.n.4.& ēt supra diximus. sed hi rustici hac in re nō reperiunt̄ hr̄e peculiare priuilegiū, ergo & ipsis nocet sua confessio, l.generaliter, C.de non numera pec.

nō esse cū cōi cōtra Cinum.

† quod si per annos xxx. tales vniformes fierent prēstationes causa obligatoria expressa, non dubium est quin soluentes ad tantundē in posterum soluendū teneant̄ si ea cā allegetur ab ipso recipiente, nec ipsi probauerint errorem illius causę expresse dicentes nunquā interfuisse licet p errorē fuerit expressa,

17 Vasalli in casu superiore possunt probare cām illā nō esse ueram cū cōi.

† sed an admittat̄ ad probandū talē errorē, & qdē aduersus decēnij præstationes bene admittuntur vt ex cōi opi. resoluunt Cor. Dec. Ias. Rim. & alij cōiter in d.l.si certis annis, ubi Cin. q. x. Alex.consi.cxiij.col.fi.lib.j.Balb. in d.q.x.Pau. in d.l.si certis, Couar. vbi suprà,

18 Vasalli an post annos etiam xxx. admittantur ad id probandum.

† Sed aduersus præstationes annorū xxx. nō admittunt̄ quasi eo tp̄e oē ius præscribi, & possit & præscriptū videat̄, iuxta, l.sicut, l.oēs, l.cum notissim.C.de præscr.xxx.ann. ita tenent in spē Moline. tam in d.q.xx.q̄ in d.§.vij.n.22.& Couar. vbi supra, quorū opinio vera non est saltem regulariter, nam si reuera nulla interfuit cā obligatoria, & soluentes errore lapsi cām obligatoriā exprimebant cāmq; falsam fuisse ipse accipiens nō ignorabat, iam erat in mala fide, iam non posset ēt mille annis præscribere, iuxta cōem Docto. sn̄iam p tex. ibi in c.fi.de prēscri. diximus, & nos alibi plenius in qōnibus præce. sed istorum opi. uera esset qn̄ ipse quoq; qui solutiones recipiebat esset in eodē errore in quo erāt soluēres, scd'm quosdā quod puto verū, nā non solū qn̄ centū mihi debebas p vna vice si ea petere desij ann.xxx. morit̄ actio vt dd. ll. sed ēt si ea centū mihi deberes nō pro vna vice, sed singulis annis præstanda in æternū, si p xxx.an. nihil recepissem, nec debitor cessans esset in mala fide, id ius præscriptum esset non solum quo ad fructus vel præstationes præteritas, sed ēt quo ad futuras p generalitatem d.l.sicut d.l. omnes, d.l.cum notissimi, & insti.de perp.& tēpo. in prin. ergo & p cōtrariū p tale tp̄s par ius

19 Tempus an habeat uim inductiuā post præstationes factas tp̄e immemoriali.

acquiri,& præscribi posse videtur non solum
quoad prætetitas prestationes, sed etiam quo
ad futuras,non tam quidem pet decisionem
dictarum legum,quàm per eandem rationem
nisi neges parem esse rationem,cum fauorabi
liores simus liberationibus,quàm obligationi
bus,l.Arrianus,ff.de action.& obligation. ad-
huc tamen puto hanc partem admittendam,
quia facile pereunt probationes.vnde & si re
uera iusta causa,& titulus interfuisset forte ꝓ
bari nõ posset post tantum tempus. fortiter ta
men aduetsatur,l.obligationum ferè, §.placet
ff.de action.& obligation. vbi tempus non est
modus tollendæ,aut inducendæ obligationis.
Sed responderi potest, quòd quemadmodum
ea regula correcta fuit in altero membro, sic-
que hodie solum tempus est modus tollendæ
obligationis d.l.sicut d.l.omnes d.l.cum notis-
simi,d.princip. institu.de temp.action.ita quo
& alterum membrum ei parificatnm de iure
ueteri sublatum videatur iuxta Gloss. commu
niter approbatã in l. si quis seruo alieno persua
serint,per text.ibi,C.de furtis:præterea hic vl-
tra tempus ad sunt illæ geminatæ confessiones
& præstationes quæ plurimum iuuant, d.l.ge-
neraliter,C.de non nnmerata pecun. ergo o-
lim solum tempus non erat modus tollendæ,
aut inducendæ obligationis, hodie tamen vt
indubitanter est modus obligationis tollendæ
ut dd.ll.ita & inducendæ per argumentum su
pra dictum præsertim cum hic non tantum sit
tempus, sed pluries geminæ confessiones, ut
modo dicebam, sed si teneas tempus hoc ca-
su habere vim inductiuam iam in contrarium
probatio non admitteretnr cogita tamen.

Tempus hẽt uim inductiuã post præstationes tpe immemoriali factas cum communi

20 Cæterum † quãdo præterijt tempus cuius ini-
tij memoria hominum non stat,omnes admit
tunt non esse necessariam ullam causæ expres
sionem in dictis præstationibus, sed eo tempo
te ius immortale,& ęternum etiam in poste-
rum acquiri Cinus quæstio.penulti. Ang. & Ia
so.colnmna fina. in d.l.si certis annis, ubi etiã
Paul.& Riminald. & Barto.in d, l.cum de in
rem Felinns in capiru. causam quæ, columna
tertia,de præscriptio.Balbus ubi suprà, & Co
uarru. numero quarto vbi suprà, Abbas consi.
nonagesimoquarto,libro primo.Idem in capi.
fina.colum.secunda,de causa possessio.Deniq;
tempus solum de per se non habere vini indu
ctiuam eleganter tradidimus, supra in prima.
par t.quæstion.x.

Vasalli ꝙ longo uel lõgissimo tpe domi nus præsti

21 Ex superiotibus apparet † quòd vbi nasalli
non domino suo sed alteri annuatim certum
quid dederunt per tempus immemoriale titu
li interuẽtus,aut eius allegatio necessaria nõ
est, quid si præterijt tempus longum duntaxat
vel etiam longissimum,non tamen immemo-
riale,& quidem quid respo ndendum sit,ex su-
periotibus satis apparet regulariter, præter q̃
cum res agebatur inter dominnm, & vasallos,
quo casu(licet in cæteris tempus longum uel
longissimum sufficiat secundum superiorẽ an-
notationem & distinctionem, tamen) hic ma
gis esse videtur ut tempus immemoriale exi-
gatur, quia secundum quosdam quoties ad-
uersus possidentem est vehemens iuris præsum
ptio,tunc ipse annuos hos reditus, aut præsta-
tiones in futurum vendicare non potest, nisi
uel cum titulo fuerit per annos xl.in quasi pos
sesione illius annui reditus percipiendi vel si ti
tulum non habuerit,& ostenderit in tali qnasi
possessione per tempus immemoriale steterit
argumen.capitu. super quibusdam, §.præte-
rea,de uerborum significatio.vbi Gloss. multa
iura adducit,& capitu. vnica,de præscription.
libro.vj.nec dubium est secũdum eos quin ad
uersus hunc dominum qui a vasallis huiusmo
di annuos reditus exigebat sit uehemens iu-
ris præsumptio quòd clam aut per uim nel ty
rannidem eos exegisset ita uidentur tenere Io
annes Andr. Hostiensis,Abbas Henricus & alij
in capitu.quod latenter, de regulis iuris quo-
rum opinionem sequitur & sæpius communẽ
appellat Couarru.in d.§.quarto, numero pri-
mo,& numero quinto Innocentius in capitu.
bonæ,in ij.de postulatio.prælator. Idem Inno-
centius & Aegidins Bellamer. colum.fina. in
capitu. si diligenti, de præscription. Ioannes
Faber in §.æquè si agat.quæstione iij.institut.
de action. Aretinus consilio, xliij. colum.xj.
Guido Papæ consilio primo libro septimo.Idẽ
consilio lxv. numero 2. Bal. in capitu. j. §.pa-
ctiones,de pace constan. deniq; post tempus
immemoriale nunquàm præsumitur ꝙ domi-
nus à uasallis tales reditus annuarim vitiosè
exegerit nõ quoq; præsumitur post annos qna
draginta qnando interfuit titulus qui à domi
no probatur secundnm Couarr.vbi suprà. Sed
qnidqnid ipse & reliqui,supra allegati conten
dant differentiam esse inter dominum respe-
ctu uasallorum & alium quemlibet, id suspe-
ctum esse non dubito,nusquàm enim iure ꝓ-
batum inuenies ꝙ reditus qui annuatim per
dominos à uasallis exiguntur præsumantur ꝑ
uim aut clam exacti,nõ magis quàm si ab alio
quouis exigerentur.& d.c.quod latenter.gene
raliter loquitur in omnibus non solũ in domi-
nis respectu vasallorum & præterea loquitur
in casu claro quando de clandestinitate, aut
violentia constabat, unde à regulis generali-
bus de qbus suprà mentionẽ habuimus ꝗ oẽs
vtcũq; priuilegiatos & cõsequẽter ẽt rusticos
com-

terunt an & in poste rum tantundẽ præstare cogãtur dubia pugna.

cōprehēdunt recedendū nō est, Neq; ad rē pri
22 nere dēt q †quis hoc est dñs ille sit in quasi pos
sessione alicuius reditus annuatim exigendi,
huicq; quasi possessioni aduersetur præsum-
ptio iuris communis, nam adhuc etiam cōtra
talem iuris præsumptionem procedit præscri-
ptio etiam temporis ordinarij l.ij.C.de serui.
& aqua l.si quis diuturno, in prin. ff.si serui.vēd.
nam & si abs te emissem annuum reditum iux
ta cap.j.in extrauag.de empti.& vendi.& per
annos triginta iugiter exegissem titulūq; ami
sissem deinde soluere recusares & ipse probas-
sem illam tricennalem exactionē, & illius an-
nui reditus exigendi longissimam quasi pos-
sessionem in futurum ad tantundem præstan-
dum cogereris, nihilo impediente, quòd titulū
interfuisse non probassem nec eius amissionē,
neq; ad rē pertineret quòd mea quasi posses-
sio aduersaretur iuri communi idest commu
ni omnium hominum libertati, sicq; quòd cō
tra meāquasi possessionē esset p̄sumptio iuris
& ita intelligo l.sicut l.omnes l.cum notissimi.
C.de præscr.xxx.annorum, & in princ.insti.de
perpe.& tempor.act. Ad d.c.super quibusdam
§.præterea, de verb.significa.& d.capit.vni.de
præsc.lib.vj.cap.cum personæ, §.quòd si tales,
de priuileg.in vj.resp.quòd loquuntur in ijs q̄
nō possunt acquiri nisi priuilegio principis in
quorum præscriptione longius tempus deside
ratur quàm in reliquis, scilicet vel tempus im
memoriale sine titulo uel tempus quadragin-
ta annorum cū titulo idq; iure singulari prin-
cipibus datum est prout innumera alia priui-
legia principum enumerat Iacob. de sancto
Georgio de feudis, verb.princeps multaq; per
nos de succ.cre.§.xxvj. Idemq; cum præscribi-
tur contra ecclesiam in quibus casibus funda-
tam habet intentionem de iure, licet non sic
in reliquis causis vt d.cap.vni.iuncta sua Glos.
itaq; annuæ præstationes contra principē vel
ecclesiam non breuiore tempore quàm anno-
rum quadraginta cum titulo aut tempore im
memoriali sine titulo præscribuntur vt dictis
iuribus: contra reliquos autem breuiore tem-
pore contingit præscriptio. Itaq; aut interfuit
titulus habitus ab habente potestatem domi-
nium cōcedendi, aut habitus ab alio, aut à nul
lo, primo casu ilico trāfertur dominium nec
de præscriptione agendum est, & ita procedit
cap.super quibusdam, §.præterea. de verb.sign.
ibi, Imperatorum aut regum aut Lateranēsis
Concilij aut consuetudine antiqua cuius ini-
23 tij, &c. †nam usus tanti temporis cuius initij
memoria nō est ineptè appellatur præscriptio,
cum proprius diceretur cōsuetudo, vt ibi, sicq;
vt lege dominia rerum conceduntur & auferū
tur etiam citra dominorum voluntatem ut p
totū.C.ex quibus cau.serui pro præmio libert.
acci.& per Decium in l.id quod nostrū de reg.
iur. ita & consuetudine quæ legi par est l.de
quibus, ff.de leg.cum plur.seq.§.ex nō scripto,
inst.de iure natur. sicq; cum post tempus im-
memoriale non tam præscriptum ius videatur
quàm consuetudine acquisitum, eaq; consue-
tudo pro lege sit superest vt id ius eo tempore
quæsitum tam æternum fixumq; sit quàm fo-
ret si lege acquireretur, meritoq; vicem legis
tenere alibi lex dicebat, ff.de aqua quotid.&
æstiua.l.hoc iure, §.ductus aquæ, & ff.de aqua
pluui.arcend.l.j.§ fin.iij.q.vj.hoc quippe & ix.
q.iij.conquestus, & lxv.dist.mos antiquus, er-
go quando Imperator, vel Papa, vel rex, vel res-
publica non recognoscentes superiorē, uel lex,
vel consuetudo, vel tempus immemoriale q il
lis parem potentiam habet titulum alicui præ
buit continuo eum fecit dominum consuma-
tissimum, nec de præscriptione agendum est,
secundo casu quando titulus habitus est à non
habente potestatem concedendi dominiū re-
gulariter probet iustam causam præscribendi
l.nullo, C.de rei vendi.l.vnica.C.de vsuc.trans.
fallit cum titulus erat à lege improbatus, puta
non ritè habitus l.ij.§.si à pupillo, ff.pro empt.
l.ij.C.pro emp.cap.hoc consultissimo, §. con-
trahentes, de rebus ecclesiæ non alien.lib.vj.er
go si pedagia aut vectigalia aut annuos redi-
tus à populo exigi per tempus immemoriale
quasi lege ius & dominiū quæsiui quòd si bre-
uiore tempore puta quadraginta annorū tūc
præscriptione dominium quæsisse videor, si in-
terfuit titulus habitus ab eo qui non habebat
ius concedendi, ueluti si annuum reditum ex
salinarijs pedagijs, portagijs, vectigalibus, ga-
bellis vel similibus procedentem vendidit, do
nauit, dotis, legati'ue nomine mihi dedit is q
ius vendendi non habebat, tertio casu quādo
titulus non interfuit ab aliquo, aut postquàm
longo tempore id ius annuatim exegi, allega-
ui titulum interfuisse, & tunc per lapsum lon-
gi temporis simul cum illis geminatis præsta-
tionibus ac tacitis debiti confessionibus is ti
tulus allegatus præsumitur d.l.cum de in rem,
ff.de usuris.

Nec† obest d.l.nullo, C.de rei ven.cum simi. 24
nam ibi quando is contra quem præscribitur
nullum actum positiuum fecit, sed duntaxat
abstinebat ab ipugnatione & contradictione,
secundum Bart.& cōmuniter Doct.in l.serui-
tutes, in mag.ff.de seruit. †nos loquimur quan- 25
do is contra quem præscribitur plures actus
positiuos fecerat decies geminas solutionesto
tidemq; tacitas confessiones per totū decen-
nium

Præscriptio iuris possessioni aduersa non remouet regulariter præsc. ordinariam.

Præsc. temporis immemorialis, ineptè appellatur præsc. nā est cōsuetudo.

Intel. l. nullo, C. de rei vēd.

Titulus p̄sumitur in præscriptiōe quæ

niam aut ulcennium faciens vt d.l.cum de in
in rem,nec similiter obest, quòd ad tales exa
ctiones recipiendas uel faciendas factum ho-
minis discontinuum erat necessarium, l.fora-
men,ff.de seruit.vrbanorum prædiorum,† sic-
que præscriptio nisi lógissimo tempore id est,
tempore immemoriali contingere nó poterat
vt d.l.seruitutes,cum sim.nam respondemus il-
26 lud procedere cum agitur de seruitute acqui-
renda à re rei, & sic de seruitute reali, non
sic si agatur de seruitute personali vel de iu-
re siue reali, siue personali, per personam
acquirendo seu præscribendo, vt in d.l.cum
de in rem,tunc enim tépus immemoriale non
exigitur,sed solum tempus longũ sufficit.Neq;
obscura est harum rerum differentia, nam cũ
agitur ut per actus discontinuos ius acquirat
ab homine,is homo animo suo semper retinet
illam quasi possessionem,eamq; ita continuat
vt facti extrinseci interualla suppleantur per
animi illius hominis continuationem,at cum
prædium animo careat hoc supplementũ ces-
sat in iure acquirendo seu præscribendo à re
rei,ista est elegans & communis conclusio, so-
lutio ac differentiæ ratio,quam tenent Bar.in
l.insto,§.non mutat,ff.de vsucap. Idem Bart.in
l.si ego §.j.ff.de publi.Paul.consil.ccccxliiij.in
causa quæ vertitur,col.iij.lib.j.Idem consi.iij.
in causa quæ vertitur coram domino,col.fina.
Idem consi.xij.super primo,lib.ij.Corn.consi.
cclxviij.col.ix.num.23.versi.nec obstat secun-
da ratio,lib.iiij.Aymon Crauet.de antiq.tép.
par.iiij.versi.transeo nunc,num.24.fol.107.te-
net & ait esse communem opinionem Couar.
lib.j.vari.resol.cap.xvij.num.10.est communis
opinio secundum Balb.de præsc.ij.part.v.part.
princ.q.iij.est communis secundum Felin.in c.
de quarta,nu.37.de præscr.

nititur in facto aduersi licet non præsumeret quãdo niteretur in non facto ipsius noua decl.

Seruitutẽ discontinuam res inanimata non p̃scribit nisi tpe immemoriali homo uutembre uiore tpe quærit cũ cõmuni.

Præterea hic adsunt decies geminæ solutio
nes totidemq; tacitæ confessiones factæ ab ip
so soluente,quæ sibi vt noceant par est cum nó
nisi ex debito quisquàm solui ille credatur l.cũ
de indebito,ff.de probã.at in iure acquirendo
ac præscribendo à re rei id cessat nulla enim
hic adest confessio nulla præstatio nullum de-
niq; factum positiuum domini illius prædij cõ
tra quod prædium præscriptio cœpta erat sicq;
hoc casu longius tempus desideratur.

Vnde† si dominus à vasallis annuos reditus
27 per longum tempus exegit, & vasalli postea ta
les reditus præstare recusent, si ipse dominus
dixerit se titulum habuisse eumq; per tale lon-
gum tempus probauerit,in posterũ quoq; eos
reditus obtinebit argumen.d.l.cum de in rem
ita tenet Albericus nu.5.in d.l.cum de in rem
Barto.in dict.§.non mutat, ad finem dum lo-

Vasalli domini si longo uel lógissimo tpe certũ quid annuum p̃stiterunt

quitur de pedagijs.Idem Bart.sentire videtur
in d.l.si ego,§ j.ff.de publi.expressius Alexan-
der,consi.cxxuij.super primo,colum.j.lib.iiij.
Idem Alexan.consi.xxxv.viso themate, nume.
3.colum.j.lib.ij.Idem Alex. consi. cviij.in cau
sa & lite,colum.fina.ad finem,eod.libr. Idem
Alexand.consi.xiiij.viso & considerato, nume
9.eodem lib. idem Alexan.consi.cxiij.sup pri
mo dubio videtur, lib.j.colum.prima vbi etiã
contra rusticos,id procedere firmat, quod &
tenuerat in d.consi.cxxiiii.& in plerisq; loco-
rum suprà allegatorum sentit. Idem Alexan.
consi.lxxv.visis,colum.fina.ad fin.lib.iiii.Idem
Alexan.consi.j numero.20.libr.iiii.vbi saltem
hoc pro expedito habet quando interfuerunt
anni triginta,quod & vult Aymon in d.versic.
transeo nunc,numero.23.Corn.consi.cclxviii.
in hac consultatione versic.facit ad prædicta,
numero.16.& iterum, numero.10.lib.4.sentit
Barto.quem ipse allegat in l.si publicanus,§.j.
ff.de publi.Idem Barto.in l.licitatio,§ earum,
eodem titulo Angelus, consi.ix.sentit Paulus,
consi.ccccxliiii.suprà allegato.Idem Pau.cõsi.
iii.& consi.xii.lib.ii.Areti.consi.cliii.consulta
tio,colum.fin.Boerius decisione.cxxvi.nume.
4.allegat Petrum,Cinum, Albericum, & Bart.
& alios in l.ii.C.quæ sit long.consu.& in rubr.
eodem titulo.Et in hanc partem etiam viden-
tur inclinare omnes illi quos supra diximus
tenuisse quòd post longum tépus allegata cau
sa certa eademq; legitima & in futurum obli
gatoria euenit,vt id ius quasi probatum præ-
sumptiuè videatur & consequenter in futurũ
quoq; præstandum sit.

an ex titulo p domi num allegato an uero ex tyrannide præstitũ præsumat ãd.q.

Contrariam tamen partem in vasallis respe
ctu dominorum vt etiam si expressa certa cau
sa legitima & obligatoria soluerint vniformi
ter annuatim per longum vel etiam longissi-
mum tempus non tamen teneantur in posterũ
tantundem singulis annis præstare etiam si do
minus eam causam allegauerit,quam per tem
poris longi vel longissimi cursum præstare vel-
lit nisi præterea tempus immemoriale præte-
riisset quasi tales domini per vim & tyranni-
dem exegisse præsumantur tenent Innocẽtius
in cap.bonæ.ii.de postul.prælato.Idem Innoc.
& Bellamera,colum.fin.in cap.si diligenti, de
præscript.Ioan.Fab.in §.æquè.quæst.iiii.inst.
de act.Guido Papa consi.j.nume.7.Idem Gui-
do,consi.lxv.numero.2.Couar.capit.possessor,
par.ii.& §.iiii.num.5.de reg.iur.lib.vi.Aretin.
consi.xiiii.nume.11.Bal. in cap.i.§. pactiones,
de pace Constan.Carolus Molineus ad Alexã
drum,consi.cxxiiii.lib.iiii.in i.addi.vbi firmat
se idem tenuisse in consuet.Paris.§.liii.& ita
tenent plures alii quos allegat Aymon,vbi su-
pro

pra.numero uigesimosexto.

Vasalli vt noceant sibi cum annuatim quid domini soluebant oportet p̄stationes factas fuisse ex causa certa expressa legitima & in futurū obligatoria secundum communem.

28 Sed†præmitte quòd vtriusq; partis fautores communiter tenent non aliter talem dominum contra vasallos per longum vel etiam lõgissimum tempus obtenturũ, quàm si ex causa certa legitima, & in futurum obligatoria facta esset solutio annua, & maximè hoc exprimunt Corn. in d.consi.cclxviij. Aymon vbi suprà numero.27.qui plures allegat Alex.consi. cviij.ad finem, lib.ij.qui alios allegat idẽ Alexan.consi.cxiij.nu. 4.lib.j.Guido Papę.q.ccccviij.Alex.consi.lxxv.lib.iiij.ad finem Alexand. consi.xiiij.numero.9.lib.ij.Bart.in d.l.cum de in rem, ff.de vsuris, ad fin.Riminaldus, colum. antepen.cum sequen.post Alexan.Ias.& alios in l.si certis annis, C.de pactis Salic.in d.l.cum de in rem quæst.iij.& iiij.Balbus de præscript. ij.part.iij.partis principalis quæstio.x.Felinus in cap.causam, col.iij.de præscr. Molineus ad Alex.consil.cxiij.lib.j.

Annuæ p̄stationes cum ut in futurum præstãtur tpe acquiratur ac inducitur an id contingat pręscriptione an cõsuetudine an alia rõne ardua pugna.

29 Quid dicendum? & quidem quo magis ac magis hanc quæstionem vsibus forensibus frequentissimam inspicio, eo magis ac magis miror nostrorum interpretum incuriam ac errorem, †nam qui tenent partem affirmatiuam vt longo tempore ius quæratur etiam contra vasallos & etiam contra rusticos, eo potissimum argumento nituntur, quòd consuetudine non etiam præscriptione id ius quæsitum intelligant. rursus qui tenent partem negatiuam vt eo tempore tale ius in futurum nõ quæratur, ea potissimum ratione nituntur, quòd tale ius præscriptione potius quàm consuetudine acquiri posse contendant seu acquisitum vellint, & tamen vtrunque falsum est, quia nec consuetudine nec præscriptione tale ius acquiritur, sed alia longè diuersa ratione, & pars affirmatiua.

Titulus in consuetudine non requiritur cum cõi.

30 †vt quòd tale ius longo aut longissimo tempore acquiratur contingat ex vi cõsuetudinis ĩ qua titulus aut bona fides necessarius non est (iuxta communem resolutionem de qua per Aymonem vbi suprà, numero.23.) tenent Bald.consi.ccccxxxix.amplius columna. iiii.lib.iii. Alexan.consi.cxxiiij. colum.j.libro. iiii.qui alios allegat huius sententiæ auxiliares, Corneus d.consi.cclxviii.lib.iiii.nume.10. & numero.16. cum sequen.pluribus, quod & sentiunt pleriq; eorum quos diximus hãc partem tueri: rursus Aymon vbi suprà Couar.& alij communiter qui negatiuam partem tuentur abnegant consuetudine tale ius acquiri, sed demum præscriptione vt sic exigatur titulus & bona fides iuxta l.nullo.C.de rei vendi.l. vnica.C.de vsu.transf.in princip.inst.de vsuc. cap.possessor de reg.iur.lib.vj.sed vtrunq; fal-
31 sum est, †quia tale ius nec quæsitum videt̃ consuetudine nec etiam præscriptione, quòd non videatur consuetudine quæsitum patet, quia consuetudo in materia nostra illa intelligitur quæ habet vim legis vniuersalis in regione vel populo vbi vertitur quæstio qua de agitur §. ex non scripto, inst.de iure nat.l.de quibus, cũ pl.legibus sequen.ff.de iust.& iure per totum. C.quæ sit longa consuetudo per totum extra eodem titulo, sed in proposito non est ita, q̃a id ius dominus vel alius potuit acquirere contra vnum uel contra certos uel contra uniuersos de populo, ut patet & probat d.l.cum de in rem uerso, ff.de usur.l.si certis annis, C.de pac. l.creditor.C.de usur.l.operis, ff.de oper.liber. ergo non est consuetudo quæ ligat omnes de populo. Rursus consuetudo non potest induci nisi ab uniuerso populo vel parte maiore vt dd. ll.& tenent communiter Barto.& alii in d.l.de quibus, sed id ius potest induci non solum à minore parte populi, sed etiam à certis hominibus uel etiam ab uno hoc est dominus uel alius tale ius acquirere potuit contra unũ, uel certos, uel omnes ut modo dicebam, ergo non est ius consuetudine quæsitum. Pręterea id ius contra inuitum competere intelligitur l.inter stipulantem, §.j.ff.de uerb.oblig.at cõsuetudo consensu introducitur d.l.de quibus. Præterea & fortius consuetudo pertinet ad gubernationem populi ut dd.ll.quæ quidem populi gubernatio quotidie ut mutetur & decet & expedit liberrimaq; esse debet, §.sed naturalia, inst.de iure natu.l.omnes populi, ff.de iustit.& iure l.si quis in principio testamenti, ff.de legat.iii.at id ius quæsitũ semel siue domino siue alio siue contra unum siue contra certos siue contra vniuersos mutari aut adimi non licet l.id quod nostrum, ff.de regul.iur.l.sicut ab initio. C.de actio.& oblig.ergo contendere id ius consuetudine quæsitum uideri dementia (mihi crede) mera est. Rursus quòd præscriptione quæ- 32
situm non uideatur patet†quia ille demum esse uidetur in statu & conditione præscribendi qui emit uel alio titulo ad ius dominiumque transferendum habili rem accepit à nõ domino quem dominum esse putabat, sicq; habebat titulum bo.fi.possessionem vel quasi ut in pr. inst.de usucap.l.nullo.C.de rei uendi.l.vnica.C. de usu.transf.l.Celsus, ff.de usucap.cap.j.de præscrip.lib.vj.cap.uigilanti cap.fina.de præscrip. cap.ii.§.contrahentes, de rebus ecclesiæ non alien.lib.vi.nam si causam titulum'ue ad dominium transferendum seu ius habilem ac sufficientem habuisset à uero domino, uel ab eo qui potestatem concedendi habebat tam traditione, uel quasi continuo dominium quæsijsset, l.traditionibus, C.de pact. §. per traditionem,

Præsc. & consuetudo ut differant.

Annuarũ præstationum pręscriptio diuersis regulis contingit q̃ rerum corporalium, noua declar.

nem,inst.de rerum diui.iuncta lege nunquàm nuda,ff.de acquirendo rerum dominio,sicque cessaret vsucapio, quia quod meũ est amplius meum fieri non potest nec præscriptione l.sequitur.§.lana,ff.de vsucap.nec alia ratione, §.sic itaq;,inst.de act.l.iij.§.ex contrario vbi tradunt communiter Doct.ff.de acquirenda possessio.ergo cum in specie nostra fundamentũ intentionis illius qui annuos reditus censũs, præstationes ab vniuersopopulo vel à certis, vel à quodam ciue vẽdicat sit affirmare quod sibi ex iusta causa ad dominium vel ius transferendum habili concessum fuerat, ab eo vel eis qui ius concedendi habebant, sicq; quòd eum illico fecerunt dominum illius iuris ergo non potuit amplius præscribere quod suum iam erat, nec audiretur allegans contraria l.j. C.de furt.l.j.C.de seruis fugiti. ergo is quo de agimus nec fundatur præscriptione nec consuetudine,sed alia ratione puta contractu uel vltima voluntate sibi id ius annuum concessum fuisse contendens d.l.cum de in rem.d.l.si certis annis,d.l.operis d.l.creditor,cum simil, neq; hic cadit timor alienæ rei cum cuiusque soluentis persona obligata videatur, sicque de iure potissimum personali, non etiam de reali agi videtur. Secundum quæ cum huiusmodi exactio annua inde procedere intelligatur,& ab actore seu domino vasallorum vel rusticorum allegetur ex concesione ipsorummet id ius descendere & per longum tempus tot geminas præstationes totq; tacitas confessiones vniformes ostenderit, in futurum quoq; eos exigere poterit etiam si longum tempus tantum non etiam longissimum aut immemoriale præterierit nisi ipsi probauerint causam à domino allegatam veram nõ esse, seq; ex gratia & benignitate tantum soluisse, non ex causa obligatoria, uel si ex causa obligatoria præstitissent, id tamen per errorem fecisse, nec vt suprà diximus iniustior ratio est contra vasallos rusticos quàm contrà alios, nec crediderim oportere, quòd tales annuæ præstationes factæ fuerint nominatim ex causa obligatoria, nam etiam si id dominus non probauerit ex causa tamen quam dominus allegauerit factæ præsumentur argumento d.l.cum de in rẽ, cum simil.suprà allegatis si non destruantur, & quia ex gratia factæ non præsumuntur d.l. cum de indebito,ff.de prob.agnosco tamen in contrarium se habere communem opinionem de qua suprà mentionem fecimus qua de re dicendum vt suprà.

33 Probationum nul- Pro nobis facit, †quia nulla probatio concludit certo & indubitanter, sed tantum præsumptiuè, nam primo itaq; considerandũ est, quòd modus humanæ probationis ad humanum iudicium fit per fidem & credulitatem iudicare debentis, fides autẽ vel credulitas quandoq; iure cogitur per probationes testium & instrumentorum, vt in l.vbi numerus, & vulgata l.sciant cuncti,& l.j.& per totum de fide instru.quandoq; plura concurrunt simul ex quibus notitia intellectualis cogitur ad credulitatem.oportet enim credere & ex credito iudicare quando tam ratione quàm etiam authoritate satis dilucidè constat, ratio enim probationis est, vt de veritate constet. at sicut cõstat nobis de veritate per fidem testium, id est, per credulitatem quã duobus vel tribus testibus adhibemus ut in cap.in omni negotio.de testi. ita credere cogimur ex alijs argumentis præsumptionibus,& indicijs ex quibus mens ipsa instruitur ad veritatem & cogitur ad aliquid credendum, adeo quòd quandoq; violẽtas has præsumptiones appellamus, quia ex eis animus cogitur,& uincitur ad aliquid credendũ, ut in cap.afferte,& capit.quia uerisimile,& ibi Innocen.& Abb.de præsump.& quoniam hæc argumenta & præsumptiones ex factis oriuntur & sunt uaria ex quibus animus moueri potest, ideo certa regula ad fidem. Et animi instructionem diffiniri non potest, aliqua tamen in iure positiuo notatur ex quibus animus ad fidem mouetur, quæ aliquando appellantur indicia, quandoq; suspiciones, quandoq; præsumptiones, quandoq; argumenta, ut notatur in l. ad monendi, de iure iu. & ibi per Doct.maximè Bar.at cum plurima esse possunt quam in iure reperiantur ut in l.nam natura, de præscr. uerbis.ea arbitrio & iudicio discreti iudicis oportet relinqui,& hoc est quod Iure cõsultus docebat in l.iii.§.j.& §.eiusdem, ff.de testibus in his uerbis, quæ argumenta ad quem modũ probandi,&c.ergo fortior probatio mihi esse uidetur contra soluentem in termis d.l.cum de in rem, quàm in terminis l.vbi numerus, ff. de testibus, nam ut experientia rerum magistra docemur testes non raro mentitum testimonium dicunt, at præsumptio de qua in dic. l.cum de in rem, ff.de usuris & de qua agimus in præsenti nix nunquàm fefellit.

la contingit ut probet necessario, sed tantum contingẽter.

34 Quod † si quadraginta annis præstiterunt quando agitur contra populum vel triginta, quando contra unum uel certos iuxta distinctionem l.sicut,& l.omnes, C.de præscrip.xxx. annorum & dominus exigens tales præstationes habebat titulum & bonam fidem (puta quia hæres fuit e is qui idẽ exigere solebat, uel quia procuratori iussit ut eos annuos reditus emeret isq; denunciauit se emisse & pretium subesse deq; eo fidem fecit domino iuxta l.non solum,

Annuarũ præstationum præscriptio cõtingit xxx. uel xl. annis ut cõtrariũ postea proba

re non teneuet cum Couar. cõtra multos.

lum, §. quod vulgo, ff. de vsucapio. l. quod vulgo, ff. pro emptore. l. pro legato, l. fina. ff. pro legato, l. fina. ff. pro suo) an post triginta annos prosit vasallis, aut rusticis, aut alijs probare, quòd ipsi non veluti ex debito, sed quasi ex gratia se soluere putabãt, licet id in solutionibus ipsis nominatim non declarabant, & videtur quòd sic, quia tempus non est modus tollendæ aut inducẽdæ obligationis personalis (qualis ea qua de agimus est) l. obligationum ferè, §. placet, ff. de action. & obligatio. l. i. nemo potest, ff. de legat. j. at si hoc casu contrarium probari non liceret, iam per solum tẽpus obligatio personalis ineuitabiliter inducta esset, ergo &c. Sed in contrarium efficaciter ac sufficienter facit, quia quidquid potest alijs titulis (puta emptionis, dotis, donationis, legati, hæreditatis & similium) acquiri, poterit quoq; præscriptione acquiri, l. sicut, l. omnes, l. cum notissimi, C. de præscriptio. triginta annorum, nec titulus in hac præscriptione exigitur vt dd. ll. ergo præterito hoc tricennio huius iuris præscriptio cõtingit si nõ absit bona fides ut dd. legibus, non secus, quàm posset tale ius annuũ per titulum emptionis, donationis, dotis, legati & similium acquiri, nec verum esset solo tempore obligationem personalem hoc casu quæsitam videri cum præterea affuerint tot tacitæ cõfessiões debiti, totq; geminæ solutiones, nam & in l. si quis diuturno, in princip. ff. si seruitus vendi. solo tempore longo ius reale seruitutis acquiritur, cum patientia domini. facit, quia illa ratio ne rerum dominia sub incerto sint militat ex integro; & in specie nostra, l. prima, ff. de vsucapion. etenim huiusmodi annui reditus si post longissimam quasi possessionem non viderentur acquisiti, cum facile probationum copia perire soleat, talium redituum ius & dominium sæpe sub incerto esset, facit quia ut titulo emptionis huiusmodi annui reditus acquiri possunt & solent vt in extrauagan. Martini de empt. & vendition. & titulo emphyteusis, ut l. final. & per totum, C. de iure emphyt. l. alienationis verbũ, ff. de verborum signification. ita & acquiri poterit præscriptione, dict. l. alienationis, facit d. l. cum de in rem, ff. de vsuris cũ similibus si non destruantur. facit quia imputandum est ei qui tot geminas solutiones, totque tacitas confessiones fecit & si ab initio semel consensit ex post facto pænitere non licet, l. sicut ab initio, C. de action. & obligatio. præsertim cum tanta ut iam ediximus situis geminationis, & pluries ac pluries tacitum consensum geminauerit, ita ergo tenendum est, prout supra conclusimus post Couarru. licet contrarium sentiant Aymon post plures quos ipse refert in d. uersicu. transeo nunc numero vigesimo septimo, & Riminaldus columna antepenultim. post plures quos refert in dict. l. si certis annis, C. de pact.

35 Quid si † præterijt tẽpus cuius initii nõ est memoria, & tunc ex parte domini contra vasallos vel rusticos uel alios non est necessaria tituli probatio, nec etiam allegatio, ut ex cõmuni opinione supra conclusimus, nec etiam vasalli admittuntur ad probandum contrariũ etiam per confessionem ipsius domini, quia lex in hoc casu procedit inductiue nõ tantum præsumptiuè utque in quibusdam casibus ius alienum lex mihi dat, ut per totum, C. in quibus caus. serui pro præmio libertatem accipiant, & alibi sæpe, ut non semel diximus suprà & dicemus infrà, nec tunc obesset mihi, quod palàm faterer illud antea meum non fuisse, ita quoque & in specie nostra non obest mihi agnoscere, quòd id annuum ius quod tempore immemoriali maiores mei quæsierunt quondam ad eos non pertinebat, ideoq; supra diximus hanc esse legitimam acquisitionem, nam ut probetur immemorialis non est necesse à temporibus Adæ initium probationis sumere satis enim est probare, quòd uiuentium nullus est qui contrarium viderit, aut audiuerit licet omnibus notum esset contrariũ ius quõdam viguisse, scimus enim quo primum tempore decimæ creatæ fuerint vt diximus libro primo ad finem infrà tomo secundo, & tamẽ in decimis est præscriptio temporis immemorialis, ut capitu. primo de præscription. libro. sexto capitu. super quibusdam, §. præterea, de verborum significatіon. multi tamen tenent contrarium vt per Aymonem de antiqui. par. iiij. versi. absolutis nu. 39.

Immemorialis temporis acquisitio non admittit probationem in contrarium ẽt p confessionẽ contra Aymo. & alios.

36 Ex † superioribus infertur, quòd iurisdictio & si per actum hominis discontinuum pscribatur & expediatur vel quasi possideatur adhuc breuiore tempore, quàm immemoriali potest præscribi, quia adest animus quasi possidentis qui semper continuoque videtur possessionem uel quasi animo retinuisse, vt tradunt Bartol. & communiter Doctor. in l. iusto §. non mutat. ff. de vsucapionib. Barto. & communiter Doctores in l. si ego, §. primo, ff. de publ.
37 † ita intelligo, l. fina. titulo de las præscripciones lib. v. ordinamen. Diuersum est in præscribenda seruitute à re rei, quia res innanimata non habet animum quo cõtinuetur possessio, ita procedit, l. seruitutes, in mag. ff. de serui. ideoque exigitur tempus immemoriale ut ibi & suprà diximus.

Iurisdictio ut pscribatur.

Intel. l. fi. titu de las præsc. lib. 5. ord.

Infertur ẽt † suspectã esse opinionem quam 38

Præsc. forenses collectandi quæritur breuiore tpe quàm immemoriali cum multis cõtra plures

tenuerunt Barto. in l.j. colum.iiij. de muli. & in quo loco, libro decimo Barto. in l.cum neque, de incolis eodem lib. Alexan. consi. lij. libro. v. incip. visis his quæ in themate, Idem Alexan. consi. lxxviij. lib. vj. Aretin. consi. cxxxij. in causa, columna tertia Decius, consi. cclxxxv. ad finem incipit, & pro teuni, aiunt enim oportere vt interueniat tantum tempus cuius initij memoria non sit, vt inducatur consuetudo collectandi (vt more ipsorum loquar) forenses, mouentur, quia in hac consuetudine vel præscriptione requiritur factum hominis quod non potest, non esse discontinuum l.foramen, ff. de serui. vrbanorum prædiorum, ergo ea præscriptio non continget breuiore tempore quàm immemoriali d.l. seruitutes, sed nihil est, quia animo hominis ea quasi possessio retinetur cõtinuo, sicque breuiore tempore contingit præscriptio, merito ergo contra Barto. & sequeces tenuit Alexan. consi. lxviij. libr. ij. Corneus, consi. cclxviij. numero. 16. lib. iiij. Curtius iun. consi. xc. columna tertia Aymon de antiq. par. iiij. versic. materia ista, num. 31.

39 Et † cum superius resoluerimus annuos reditus posse acquiri præscriptione longissimi tẽporis nec requiri tantum tempus cuius initij non sit memoria, idem in præscribenda libertate contra tales annuos reditus obtinebit, & longè facilius, quia obligationes non sunt tam fauorabiles quàm liberationes vt l. Artianus, ff. de actio. & obliga. & quia reis potius fauendum est quàm actoribus c.cũ partiũ, de regu. iur. lib. vj. licet contrarium & malè vt tempus immemoriale exigatur tenuerint Guid. Papæ, q. ccccvj. Boerius decisione. cccxxxvj. ad finem Barto. in l.si vsusfructus, ff. de vsufr. lega. Idem Barto. in l. Mæuius, §. fina. ff. de legatis secũdo Anania, consi. xxxix. quos refert & improbat Aymon vbi suprà, numero. 34. neque ad rem pertinuit quod ipsi aiunt tot esse obligationes quot sunt anni, vnde (inquiunt) prætéritorum fructuum seu redituum poterit contingere præscriptio futurorum vero non vtique, sed cum ab vno eodemq; principio vniuersorũ annorum ius defluxerit non sunt diuerso iure vel vt diuersæ res censendi aut præscribendi tales reditus l.eum qui ædes. ff. de vsucap. præterea si inductiuè etiam futurorum annorũ contingit præscriptio, & quasi vnum idemque ius non plura aut diuersa iura quo ad sui præscriptionem intelliguntur vt suprà ostẽdimus multo magis vnum idemq; ius vnoq; ictu extincti ue præscribentur cum de liberatione agatur, vt iam docuimus, hinc etiam apparet errasse Alexan. consi. xxxv. numero tertio libro secundo dum in tali iure præscribendo tempus immemoriale exigebat.

Præstatio num annuarũ debitarũ liberatio præscribitur breuiore tpe quàm immemoriali cum Aym. contra plures

40 Infertur † etiam ex superioribus suspectam esse opinionem in l. seruitutes, in mag. ff. de ser uit. dum ait quòd seruitus discõtinua à re rei acquiri non potest nisi tẽpore cuius initij non sit memoria, vt ibi, verum hoc procedere quãdo nititur actor in solo tempore, vt ibi. Diuersum tamen esse si titulum allegaret, tunc enim inquit Gloss. ex solo longo tempore is titulus allegatus præsumeretur, quod verum non est, tum, quia secundum hoc d.l. seruitutes, esset verbis non rebus imposita contra l. secundo. C. commu. delega. tum etiam quia seruitus habens causam discontinuam quæ venit acquirenda à re rei, non potest longo tantum tempore acquiri, quia longo tempore ut præscriptio procedat oportet ut adsit cõtinuatio possessionis l.iij. ff. de usucap. unde cũ hic non adsit possessio continua sed discõtinua quasi possessio cessat præscriptio, neq; is defectus suppletur per animum posidentis ac præscribentis qui continuus esse intelligitur, quia ut suprà dicebamus hic agitur de iure seruitutis præscribendo à re rei, res autem ut pote inanimata non habet animum quo mediante illã quasi possessionem uideri posset continuasse, & ita illam Gloss. improbat & firmat communiter improbari Alexan. consi. lxxv. ad finem lib. iiij. licet de hac ratione non meminerit, & eam improbat & ait communiter improbari Bart. in d.l. seruitutes, licet alia utatur ratione, qui et ressp. ad l.cum de in rem, ff. de usuris, quòd ibi interfuerunt plures actus positiui eius contra quem præscribebatur, at in d.l. seruitutes, sola taciturnitas non etiam ullus actus positiuus.

Tit. allegatio nil iuuat ad pscr. seruitutem discõtinuã cũ cõi cõtra Accur.

41 Ex superioribus etiam infertur decisio illius articuli quo quæritur † quantum temporis exigatur ad præscribendum ius pascendi in alieno agro, siue intelligas ius seruitutis esse siue aliud, & sunt qui putent immemoriale tẽpus requiri, primum, quia cum hac in re factũ rei animatæ exigatur & interuenire oporteat uidetur habere causam huiusmodi quasi possessio discontinuam l.foramen, ff. de seruit. urba. prædiorum, & consequenter uidetur necessarium tempus immemoriale argumento d.l. seruitutes mag. ff. de seruit. deinde etiam quia contra pascentem in alieno agro est præsumptio iuris communis argumento l. altius, C. de seruit. & l. fina. C. de rebus alien. ergo tẽpus immemoriale requiritur, & ita est communis sententia quam tenent Cæpola de seruit. rusti. prædi. cap. de serui. iuris pas. numero. 14. Idem Cæpo. ibi cap. de serui. aquæ ductus, nu. 35. Guido Papæ decisione. dlxxiij. Petr. Iacob. in sua pract. cap. de serui. pecoris de pr. Decius consi.

Pascendi ius quod tpe ordinario præscribatur contra cõmunem.

consi.cccclxxxiij.numero.16.Ancharan.consi.cclv.Bertrandus,consi.xxiiij.numero.10.libr.primo Parisius, consi.xxvij.numero.70.libr.j.Cassaneus in consuetu.Burgu.rubric.xiij.§.v.nu.16.Couarru.libro primo resol.cap.xvij.nu.11.sed prima ratio nihil est, & in contrarium (si nõ longè fallimur) est veritas nec ponimus vt prædium meum seruitutem realem acquirat in prædio vicini, nec ponimus me prædiũ ullum habere,sed tantum ponimus me tali velut iure aduersario sciente & patiente vsum fuisse cuius patientia pro traditione est ut ff. de publi.in rem actio.l.si ego.§.j.ibi per traditionem vel patientiam fortè & licet res inanimata(vt suprà dicebamus)huiusmodi seruitutem quasi discontinuam causam habẽtem non posset præscribere breuiore tempore q̃ immemoriali tamen cum hic agatur vt persona mea acquirat animusque meus continuo quasi possidere videatur, nõn est cur tempus immemoriale hic exigatur sed tempus tantum ordinarium quo reliquæ seruitutes acquirũtur iuxta l.si quis diuturno,ff.de seruit.vrb. prædi.nec oberit mihi defectus tituli vnde solet resultare suspicio malæ fidei argumento l. cum quærebatur,C.vnde vi nam illud cũ agiẽ de prescribenda rei proprietate procedit,nõ sic cum agitur de præscribenda seruitute vt iam ex communi opinione docuimus in quęstionibus præcedentibus & seq.ita intelligentes d.l.si quis diuturno,nec oberit quòd contra præscribentem sit præsumptio iuris cum quælibet res libera præsumatur iuxta l.altius, C.de serui.ergo videbatur desiderari tempus

42 immemoriale†argumento cap.j.de præscrip. lib.vj.nam respondeo illud procedere, quãdo & ageretur de præscribenda proprietate & præterea essemus in rebus quæ sola principis concessione quæri possunt quæ reputatur ferè impossibilis l.apud Iulianum,§.constat, ff. de lega.j.& ita etiam intelligo cap.ij.§.cõtrahentes,de rebus ecclesi.non sic quando agitur de præscribenda seruitute,nam ius seruitutis quasi vile & pauci momenti reputatur, sicq; facilè acquiritur,quia de facili præsumitur in eo iure concedendo domini voluntas prona,sicq; prescribens non videtur esse in mala fide,sed credere potius dominum permissurum & concessurum,sicque licet contra præscribentem talem seruitutem sit iuris præsumptio adhuc ea contingit tpe ordinario l.ij.C.de serui.cum igitur in specie nostra ea seruitus tempore ordinario contingat in eo tantum quæstio erit à quo tpe ea quasi possessio cępisse videatur & an caruerit omni vitio, qa non vi non clam non precario,&c.

Intel. c.j. de præs.libro vj.

CAP. LXXXIIII.

1 Titulus allegatus an præsumatur contra facientem cum communi.

2 Vasallorum præstationes an iustificentur ex tituli allegatione quo ad nobiles Hispaniæ.

3 Titulus allegatus non præsumitur ad præscribendam proprietatem rei corporeæ nec etiam ad præscribendum eius usumfructum, cum communi.

Solennitas à lege requisita non præsumitur interfuisse nisi probetur.

4 Titulus allegatus an post longam possessionem præsumatur ad præscribendam seruitutem discontinuam ingens pugna.

5 Seruitus discontinua an longo tempore in effectu acquiratur si utens ea titulum allegauit.

6 seruitus habens causam continuam longo tempore, habens uerò causam discontinuam tempore immemoriali præscribitur.

7 Titulus allegatus an in ijs quæ sunt modici præiudicij præsumatur, non tantum contra agentem, sed etiam contra patientem.

8 Titulus allegatus an post longam possessionem præsumatur in præscribenda seruitute discontinua.

9 Tempus immemoriale non tam intelligitur ius præsumere, aut fingere quàm ius uere inducere.

10 Titulus allegare necesse non est ubi est possessio immemorialis contra plures cum communi.

11 Incapax simpliciter an tempore immemoriali præscribat.

12 Tempore immemoriali queruntur quæ acquiri sola principis concessione possunt siue titulus allegetur siue etiam solum tempus contra Curti. Alex.Fel.& alios.

13 Titulus allegatus an præsumatur post longam possessionem in reditibus regalibus contra ipsum regem agentem.

14 Temporis immemorialis uis.

15 Fama plene probat in antiquis cum communi.

16 Fama probantur antiqua & uix alio modo.

17 Probationes coniecturales sufficiunt in antiquis.

18 Intellectus capitu.primi,de præscriptionibus libro sexto.

19 Intellectus l.nullo,C.de rei uend.

20 Intellectus l.cum de in rem uerso,ff.de usuris.

21 Intellectus l.i.C.de pat.pote.

22 Vasalli an poßint se tueri contra duces, comites, marchiones aut nobiles alios Hispaniæ quibus longo tempore id uectigal (quòd alcau.dicitur) præstiterunt.

23 Titulus allegatus præsumitur etiam contra rusticum soluentem in annuis præstationibus longissimi

ſimi temporis cum communi contra multos, & quid ſi ſit longum tantum tempus.

24 *Lex generalis comprehendit etiam perſonas priui legiatas ſi in ea materia qua de agitur non repe riuntur habere priuilegium ſpeciale, cum communi.*

25 *Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem etiã contra mulierem præſumitur.*

26 *Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem præ ſumitur etiam contra eccleſiam.*

27 *Titulus allegatus poſt diutinam præſtationem etiã contra fiſcum præſumitur.*

28 *Tituli allegatio neceſſaria non eſt poſt tempus immemoriale cum communi.*

29 *Titulus allegatus poſt diutinam poſſeßionem præſu mitur in iudicio ſiue petitorio ſiue poſſeſſorio.*

30 *Annuæ præſtationes an ex cauſa obligatoria factæ uideantur ſtatur coniecturis.*

31 *Vaſalli & ſimiles annuas præſtationes diu facientes ut in poſterum teneantur oportet apparere quòd eas faciebant ex cauſa obligatoria.*

32 *Titulus in annuis præſtationibus non aliter præſu mitur quàm ſi allegetur.*

33 *Titulus in annuis præſtationibus quando præſumi tur admittitur probatio in contrarium.*

34 *Titulus allegatus ex annuis præſtatio nibus nõ præ ſumitur niſi eſſent uniformes.*

35 *Diuturna præſtatio etiam lucratiua poteſt in poſterum eſſe obligatoria, contra Iaſ. & alios & num.36.37.& 38.*

39 *Annuæ præſtationes faciunt per longum tempus præſumi titulum allegatum etiam ſi contra allegantem eſſet præſumptio iuris contra Iaſ. Rl minal. Balb. & Alciatum.*

40 *Titulus allegatus contra patientem rem ſuam ab alio uti frui non præſumitur per ſolum longum tempus cum quibuſdam contra plures.*

41 *Titulus illegitimus non inducit obligationem in poſterum cum communi opinione.*

42 *Alimentorum fauore facile præſumitur obligatio in futurum etiam ex præſtatione non diuturna cum communi.*

43 *Annuæ præſtationes non faciunt præſumi obligationem in futurum ſi non allegetur.*

Titulus allegatus præſumitur cõtra facientem, cum cõi.

Oſita†poſſeſſione diuturna an ſequatur præſumptio tituli legitimi allegati vehementer, & controuerſum eſt, & vſibus forenſibus agitatum, & quidem ſi is legitimè (id eſt, non vi, non clam, nõ precario.) & diu poſſedit, aut allegabat titulum legitimum, aut titulum nõ ex toto legitimum, aut nullum titulum allegabat, ſed ſola diuturna illa poſſeſſione, & ſic pręſcriptione tuebatur ſeſe. Primo caſu cum allegabat titulum legitimum cõmmunis opinio eſſe videtur vt is pręſumatur ex poſſeſſione diuturnã & legitima per l.cum de in rem verſo, in verbo, longo tempore, ff.de uſur. ita tenent Glo.& Bart. in l.cum de in rem uerſo, ſuprà al leg. in Glo.mag. ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Florianus ibi, colum.fin. Glo. mag.& ibi Bart. numero.6. in l.ſeruitutes. iiij. ff.de ſeruitutibus Abb. conſi.vj. in quæſtione uerſic. tertium, lib.ij Gloſſ.& Bart. in l.j.§.fin. ff.de aqua pluui. arcenda Gloſſ.& communiter Docto. in l.creditor, C.de uſur. Gloſſ. in l.ſi certis annis ubi communiter Doctores. C.de pactis, ſequitur & dicit eſſe communem opinionem legiſtarum & canoniſtarum Pau. in d. l.ſeruitutes, colum.fina. Ioan. Andr.& alij in cap.peruenit, de cenſibus Innocentius in cap. ſi diligenti, de reſcrip. ſequitur & dicit communem opinionem Felinus, numero.41. in c. de quarta, de præſcrip. ſequitur & dicit communem opinionem legiſtarum & canoniſtarum Cępolla, de ſeruit. vrb. prædi. cap.xix. nu. 6. ubi firmat ſe ita ſæpe uidiſſe practicari in omni annua præſtatione qualis eſt præſtatio decimarum quod & uoluit Glo.mag. in fin. in d.l.cum de in rem, Din. in cap.poſſeſſor, de regulis iuris uerſic. quærendum eſt, & hanc communem opinionem ut ex præſtatione annua & diuturna præſumatur titulus legitimus ſi allegetur ab eo qui illam annuam præſtationẽ exigebat, ſequitur & dicit communem Alciatus in d.l.ſi certis annis, ſub quadam diſtinctione. ſequitur & dicit eſſe communem opinionem Curtius Senior numero.12. ibidem ſequitur etiam ibi & firmat eſſe communem opinionem Ludouicus Gozadin. numero.7. ubi etiam Franciſcus Curtius iunior, nume. 19. eam opinionem ſequitur & dicit communem, quam opinionem ſequitur & dicit communem Riminaldus in d.l.ſi certis annis, col. iij.& rurſus in colum.penul. qui circa intell.d. l.cum de in rem uerſo, non leuiter uelitatur, ſequitur tanquàm communem Iaſo. in d.l.ſi certis annis, numero.7. ubi Decius numero. 12. hanc ſequitur & dicit communem, quam ſimiliter ſequitur & communem appellat Alexand. ibi. numero.7.& Fulgoſius in d.l.cum de in rem uerſo, ff.de uſuris ubi etiam Salicetus Ludouicus Romanus numero.22. hanc ſequitur & dicit communem in d.l.ſi certis, quod & tenent ibi Petrus de Bellaperti. Iacobus Butrigarius, Cinus & Baldus & Bartolus & Ioannes Faber ubi Iacobinus de Sancto Georgio hanc ſequitur & dicit eſſe communem nume. 12.& etiam Aretinus ibi, columna ſecunda Albericus & Odofredus in d.l.ſi certis annis. Al

bericus

bericus in d.l.cum de in rem, columna secunda in principio. Idem in d.l.seruitutes, vnde

2 †in omnibus exactionibus quas nobilium Hispanorum non panci solent à populis vasallisq; suis exigere post diutinam huius rei possessionem vix est vt illi possint se tueri contra talem nobilem si titulum legitimũ se habuisse alleget, isthęc omnia procedunt contra agẽtem non sic contra patientem, quia longè facilius præsumitur debere quod soluit & præstat sæpe, ac multoties aliqnis quàm contra eum præsumatur titulus si nihil faciat, sed tãtum taceat, ac patiatur & dissimulet, vnde si

Vasallorũ præstationes an iustificentur ex tit. allegatione quoad nobiles Hispaniæ.

3 †fundum alienum bona fide per longum tempus possedi an ex tali longi temporis cõtinuata possessione præsumatur titulus, dubium est si allegatus fuerit, ut sic si præsumatur eum fundum præscripsisse videar sin minus secus, & sunt quiputent eum fundum minimè præscriptum videri, quia regulariter in longi tẽporis præscriptione titulus à lege desideratur l. nullo, C.de rei nendication. l.Celsus, ff.de vsucapion. l.diutina, l.super longi, C.de præsc. longi temp.l.vnica, C.de vsucapion.transfor. nec dubium est quin si à lege quicquàm desideretur, id est, desideretur alicuius rei interuentus tunc non sufficiat regulariter illud allegari, nisi & probetur re uera & existẽter interfuisse, l. prima, ff.de dolo, l.prima, ff.si quadrupes pauperiẽ fecisse dicatur, Riminaldus in l. si certis annis.colnm.quinta. C. de pact. sicq; ut existenter tituli interuentus exigatur nec sufficiat eius allegatio ad rem corpoream lougo tempore præscribendam tenent Barto. in l. Celsus, ff.de vsucapionib. Bald.& Ias. numero decimoquinto, in l.si certis annis. de pactis C.ubi Alexand.numero nono Couarru.in capitu. possessor, de regulis iuris par. secunda §.quinto in prin.Barto.in l.nullo, C.de rei uẽdicatio. Couarru. variarum resolutio.capitu. decimoseptimo numero septimo, est communis opinio, secundum Balbum de præscript. par.tertia princip. quæstione decima numero septimo. Idem Balbus in eodem tracta. in secunda parte iiij. part. principal. quæstion. j. Petrus de Bellaperti. Butriga. Cinus Bald. & Angel.& Iacobi.numero uigesimoprimo, & Salicet. in d.l.si certis annis, ubi Ludoui. Roman.numero 36. Bald.Angel.& Imol.in l.qui in aliena, in prin.Albericus numero quinto in in l.si certis annis, Idem in d.l.seruitutes, iiij. ff.de seruitu. Idem Alberic.in d. l.cum de in rẽ verso, estq; opinio receptissima tradit Bertachin.in repertorio verb. titulus, uersic. v.& vj. Alexand.consilio cviij. in causa & lite, colum. fina.libro secundo, per Molineum de vsuris numero 205. Aretinus numero quarto in d.l.qui in aliena, §.sed & si non adierit, Riminaldus in d.l.si certis, colum. penulti. in prin. vbi Alcia.prope finem hanc opinio. sequitur & dicit communem, & ampliat ut procedat ẽt in usufructu non secus quàm in proprietate qđ voluit Bar.in l.cum de in rem, ff.de vsuris. Huius autem communis opinionis ratio ea est, quia cum in præscriptionibus ordinarijs titulus, aut iusta causa possidendi exigatur, ut dd. ll. sanè si sola tituli allegatio sufficeret vanum esset dicere titulum requiri, nam quisq; possessor titulum allegaret etiam si illũ nunquàm habuisset, sicque iniuria fieret domino illius rei de cuius possessione ac præscriptione agebatur, quæ quidem injuria vel minimè fit, vel non tanta fit quando præsumitur titulus allegatus ab exactore contra eum qui sponte singulis annis totius continui decennij certum quid ex eadem causa formaliter, & in vna eadem seu pari quantitate persoluerat, nam cum nullus præsumatur iactare suum l. cum de indebito, ff.de probatio. cumq; geminatus actus denotet enixam deliberatamque voluntatem l.si mulier.C.ad Velleianum, qui toties quid persoluit vix credibile est id non debuisse, ne aliter suum iactare ac prodigere sæpissimè videretur, sicque hoc casu titulum præsumi contra eum longè æquius est quàm si præsumeretur contra eum qui rem suam ab alio possideri patiebatur ac dissimulabat q. per hoc sibi non præiudicat quoad titulũ præsumendum cum agitur de præscribendo dominio rei licet facilè sibi is tacens præiudicet cum agitur de leuiore in commodo, puta de præscribenda seruitute reali.

Solẽnitas à lege requisita nõ præsumit interfuisse nisi probetur.

Tit. allegatus nõ præsumitur ad præscribendã proprietatem rei corporeæ cum cõi, nec ẽt ad præsc. usum fructũ cõi.

Vnde si †te sciente & patiente per fundũ tuũ ad fundum meum ire & agere consueui, an ex ista quasi possessione diuturna ius quæsierim seruitutis discontinuæ, queritur si allegabam me titulum abste habere, & quid si te inscio ire consueui, & quidem, partem negatiuam vt regulariter posita, possessione vel quasi possessione ista non præsumatur titulus ad acquirendum longo tempore decem vel viginti annorum seruitutem discontinuam tenuerunt Petrus, Butrigarius Cinus, Bald.in d.l.si certis annis, C.de pact.sentit Ias ibi, numero. 15. Gloss. in l.prima.§.fina.ff.de aqua pluui.arcenda, Iacobus de Arena & Angelus & Ludouicus Romanus, numero. 36.in d.l.si certis annis, vbi etiam Alexan.numero.9.Angelus in l.cum de in rem verso lect.antiqua, ff.de vsuris Baldus Angelus & Alexan.in l.qui in aliena, in prin. ff.de acquirenda hereditate vbi Imola fatetur hanc opinionem communem esse, licet fa 4

Tit.allegat' an post longũ tẽpus præsumatur ad acquirẽdam seruitutẽ discontinuã ingens pugna.

teatur

teatur contrariam practicari Albericus, num. 5. in dict. l. si certis annis, Idem in l. seruitutes. iiij. ff. de seruitu. Idem Albericus in l. cum de in rem, suprà allegat. Bertachi. in repertorio verb. titulus versic. v. & vj. per Carolum Molinæum in tract. de vsuris, numero. 205. Aretin. in d. l. qui in aliena, in prin. & ita tenent Doct. secundum Bart. in d. l. seruitutes.

Contrariam partẽ vt ex illa diuturna quasi possessione oriatur præsumptio tituli ad acquirendam illam seruitutem discontinuam tenuerunt Alexan. in d. l. si certis, in finalibus verbis, vbi firmat se ita consuluisse, tenent Gloss. Bartolus & Baldus in lectura ordinaria in d. l. cum de in rem, Gloss. & Bart. in l. seruitutes. iiij. ff. de seruit. Gloss. & Barto. in l. prima. §. fin. ff. de aqua pluuia arcenda Barto. in sua disputatione incipiente quædam mulier, Idem in consilio incipiẽte quæritur vtrum iurisdictio, Innocentius in capitu. si diligenti de præscriptio. Dinus in §. æquè institu. de action. Antonius in capitu. peruenit de censibus, Raynerius in d. l. si certis, Fulgosius, & Florianus in d. l. cum de in rem uerso, Bald. in l. prima quæstio. vij. C. qui admitti, Imola in d. l. prima, in fin. de aqua pluuia. arcen. Salicetus in dic. l. si certis. Cumanus in d. l. qui in aliena, vbi Romanus idem tenet si modo is qui ibat p fundum alienum id faciebat tanquàm vtens seruitute sibi debita domino rei seruientis sciente, & patiente, & ista opinio seruaretur in practica secundum Imolam in d. l. qui in aliena, sequitur, & dicit esse communem opinionem legistarum & canonistarum Paulus colum. final. in d. l. seruitutes, vbi etiam Florianus. sequitur etiam & firmat esse communem opinionem Balbus de præscriptio. iij parte prin. quæstion. x. numero septimo, Alexand. in d. l. qui in aliena, in princip. colum. fina. Cæpolla de seruitu. vrbanorum prædiorum, capit. xix. vbi firmat hanc esse communem opinionem Felinus in capitu. de quarta, de præscription. numero quadragesimoprimo. ubi hanc dicit communem opinionem, sequitur, & dicit esse communem opinionem Angel. in d. §. æquè institu. de action. sequitur & dicit communẽ opinionem Balbus de præscription. in ij. part. iiij. par. princip. quæstio. j. est communis opinio secundum Alexandr. consilio cviij. in causa, & lite, columna fina. lib. ij. per Carolum Molinæum de vsuris numero ccv. est communis secundum Iaso. numero 44. in princ. d. l. qui in aliena, & est communis opinio secundum Imolam in d. l. qui in aliena, in princ. ubi eam sequitur Chrystophorus de Castellio. sequitur & dicit communem Iacob. numero 21. in d. l. si certis, vbi Curtius Iunior numero, 27. ubi Alciat. ad fin. hanc sequitur & dicit communem opininnem.

5 Deniq; † est & tertia opinio eorum qui existimant partem affirmatiuam (vt ex diutina possessione vel quasi seruitutis discontinuæ titulus allegatus præsumatur) veriorem esse, cũ is aduersario sciente & patiente iure seruitutis habendæ vtebatur quasi iure suo potiretur nõ sic si simpliciter iret per fundum alienum, cum id quasi iure familiaritatis fieri posset; & hoc casu procedat opinio contraria negatiua, ita distinguunt Alexan. in d. l. si certis annis in fine Felinus numero. 41. in d. cap. de quarta, Romanus, numero. xxxvj. in d. l. si certis annis vbi Salice. & Iacobinus, numero. 21. Cumanus, Ludouicus Romanus & Alexan. in d. l. qui in aliena, in princip. alexan. consi. cviij. in causa & lite, libro secundo, colum. fina. Ias. in d. l. qui in aliena, numero. 47. Idem Alexand. consi. l. ponderatis, numero. 8. libro tertio & hæc harum controuersiarum conciliatio satis communis & non iniqua nobis videtur, vnde sit firma & recepta opinio vt ex illa diuturna quasi possessione seruitutis discontinuę nõ præsumatur titulus etiam si allegetur, quando is qui per fundum suum ad fundum vicinum transibat, non apparet quòd id faceret & iure suo, quasi seruitute sibi competenti vtens, & sciente & patiente aduersario, quod si transibat sciente & patiente aduersario & quasi iure suo, & sibi debita seruitute vtens, tunc videndum an post longum tempus si allegat titulum præcessisse is præsumatur, vt per hoc quasi retro hæc discontinua seruitus quasita videatur (vide Curt. Seniorem in d. l. si certis, numero decimoquinto qui tenet d. communem concordiam.)

Seruitus discontinua an p̃scribatur longo t̃pe uirtualiter p tituli allegationẽ, q̃d nõ cũ cõi opi. quando ille simpliciter, ibat nõ tã quã utens seruitute sibi debita.

6 Quid dicendum? & præmitte quòd regulariter seruitus habens causam continuã præscribitur longo tempore citra vllius tituli interuẽtum in l. si quis diuturno, ff. si seruitus vẽdi. l. ij. vbi per Gloss. & alios. ff. si seruitus vend. seruitus verò habens causam quasi continuã eiusdem naturæ est & eodem modo, & tempore præscribitur, l. foramen, ff. de seruit. urbanorum prædiorum, seruitus autem habẽs causam discontinuam (qualis est illa quæ desiderat factum hominis continuum, & successiuum) nullo tempore nisi cuius memoria nõ existit præscribitur, sed & tũc nõ tam pręscripta, quàm iure constituta & concessa videtur d. l. seruitutes, ubi Glo. & omnes, l. prima, §. fi. ff. de aqua pluui. arcenda, quæ omnia communiter recepta sunt vt per Bartol. & alios vtrobique post Glossas ibid. & per omnes in d. l. ij.

Seruitus habens cãm cõtinuam uel quasi longo t̃pe habens uero cãm discõtinuã t̃pe immemoriali p̃scribatur cũ cõi.

C.de seruitu.& a aqua per Balbum de præscr. in ij.par.iiij.par.princip.quæstion.j in princip. ergo pars negatiua vt is qui ad fundum suum per fundum vicini quasi iure suo vtens vicino sciente etiam & patiente transibat per longū tempus non acquirat seruitutem iure probata est,quia eam non quæsiuit per interuētum præscriptionis cum in hac materia non admittatur longi temporis præscriptio, sed tantum eius temporis cuius initij nulla hominum memoria sit,quinimò etiam si id tempus præterierit non tam præscripta, quàm iure constituta illa seruitus videretur, l. hoc iure,, §. ductus aquæ, ff.de aqua quotidia.& æstiuua.l. j. §.fina. ff.de aqua pluuia arcen. ergo in eo tantum quæstio erit an ab aduersario hæc seruitus concessa videatur per illam patientiam,& quidem in re dubia quilq; patiens vetare videtur in ijs quæ sibi præiudicant,l.qui vas,§.vetare,l .pe. alias fina.ff.de furtis.Præterea quid si singulis annis istius decennij semel tantum, aut bis per fundum meum ad tuum transibas sanè id me non vetasse non tam seruitutis cō stituendæ,quàm comitatis, aut liberalitatis exercendæ gratia fecisse videretur. nam & similiter eum qui venandi causa, aut piscandi fundum meum ingressus fuisset possem vetare & repellere, l.adeo,§.ferè ff.de acquiren. rerum dominio,& instit.de rerum diuision. §. feræ, cum sequen.si tamen hoc rigido iure vsus nō sum, sed comis & humanus erga eum extiti, inhumanum esset vt ille tam breui tempore, quàm decem vel viginti annorū seruitutem contra me præscriberet, diuersum est in terminis, d.l.primæ,§. fina.ff.de aqua pluuia arcend. ubi repositū est potissimum argumentum eorum qui contrariam partem tuentur, ibi enim illa seruitus non tam discontinuam quàm quasi continuam causam habere videtur cum in ea factum hominis non exigatur, sed aqua per se nullo cogēte defluat riuos ac veluti sulcos qua decurrit faciat qui signi nō ignobilis sed parentis ac permanentis sint,sic que causam seruitutis continuam præ se ferāt diuersum est in facto hominis transeuntis nullamq; vestigium relinquentis.

Neq; ad rem pertinet d.l.cum de in rē verso,quæ loquitur in faciente non semel tantum sed etiam pluries ex cuius facto veluti confessio quædam etiam geminata oritur, quæ nocet ficto illi confitenti, vel illi qui ad confitentis imagnem inspecta legis censura habetur: nos autem loquimur in tacente & patiente q interrogatus cur tandiu dissimularet ac taceret respondere posset, opportunius tempus spectasse se, at qui vltro sponteq; sua dabat singulis annis totius continui decennij pecuniam suam vniformem vniusq; summæ non video quid rogatus respondere posset.

Ad l.j.de patria potestate, C.& ad l.qui in aliena,§ sed & si non adierit,& l.si filius. C.de peti.hæredi.cum similibus responde quòd loquuntur in terminis longè diuersis,ergo, &c. vt l.fina.ff.de calumniatoribus,& præterea ibi agebatur de non tam graui præiudicio si rectè inspiciantur.

Deniq; quòd ex diuturna & vniformi præstatione facta singulis annis totius decennij continui si allegetur titulus præsumatur interfuisse aut præcessisse est satis durum, vt exclamant plerique eorum quos suprà retulimus, etiam si interfuerit factum soluentis decies geminatum ex eadem causa procedens, etiam vniformè, ergo rigor ille non est trahēdus ad casum longè minorem longèq; diuersam rationem habentem,quale est in patiente & tolerante vt per fundum suum alius transiret & re vera nulla lege aut coacta & peremptoria ratione huius contrarium probatū inuenies.

Ergo†quod Bar.& receptior opinio aiebat nempe quòd in his quæ sunt parui aut nō admodum magni per iudicij(quale est incommodum seruitutis realis prædij seruientis)ex diutina quasi possessione si titulus præcessisse allegetur is præsumitur etiam contra patientem & nihil agentem,vix est vt in vlla seruitutis specie retenta opinione nostra verificetur, nam in seruitute quæ acquiritur cursu eius temporis cuius memoria non stat non verificatur,quia in ea talem titulum allegare necesse non est,vt continuo dicemus, non quoque verificatur in seruitutibus quæ longo tempore acquiruntur,quia in eis tituli interuentus necessarius non est d.l.si quis diutino l.ij.C.de seruit.ergo,&c.stat itaq; ex diutina possessione titulum allegatum præsumi contra agentē in illo actu decies geminato,non sic cōtra patientem cum agitur de præscribendo dominio cuiusq; rei. Verum si ageretur de præscribenda seruitute,tunc sunt opiniones suprà relatæ,sed illa receptior est vt per tituli allegationē post diutinam quasi possessionem ius seruitutis quæsitum uideatur,quæ communis opinio ex mente eorum qui eam tuētur duo habet capita primum quando is qui diu fuit in quasi possessione illius seruitutis allegabat se titulum habere ab ipso domino fundi, alterum quando allegabat titulum habere sese ab alio tertio quē is quasi possessor seruitutis dominum existimabat,nam utroque casu uolūt ut ius seruitutis quæsitū uideatur licet in modo acquirendi sit differentia, quia cum titulum

7 Tit. allegatus an nō solū contra agentē sed & contra patientē præsumatur post longū tēpus his quæ sunt parui præiudicii.

lum à domino se habuisse allegat tunc ab origine concessionis ius seruitutis quæsitum uidetur, cum uero dicit se titulũ habuisse à non domino, tunc non ab initio concessionis, sed demum post impletum decẽnium id ius quæsitum uidetur, sed in utroq; isthæc communis sententiæ nobis suspectæ uisæ sunt, nam usucapio est acquisitio dominij per continuationem possessionis temporis lege diffiniti, ita deffinit Iureconsultus in l.iij.ff.de vsucap. sed in seruitute discontinua possessio vel quasi possessio continua esse non potest d.l.seruitutes. iiij.ff.de seruitu.ibi, nemo enim tam perpetuo tamq; continenter ire potest, ut nullo momẽto possessio eius interpellari videatur & rursus Iureconsultus ibi ait seruitutes rusticorũ prædiorum & si corporibus accedunt incorporales tamen sunt, & ideo non vsucapiũtur. Cum enim in usucapionibus duo simul exigãtur, scilicet possessio & possessionis continuatio, in seruitute quidem discontinua nec possessio uere adest, quia non possidentur verè, cum corporalia non sint, sed quasi possidẽtur, ut ibidem notatur, per l.quoties, ff.de seruitu. l.ædes, ff.de seruit.vrb. prædi. nec continuatio possessionis adesse potest, quia nemo tam ꝑpetuo tamque continenter ire potest, & c.ut d. l.seruitutes. ergo si seruitutem discontinuam præscribi diceremus, essent duo specialia, primum, quia dispensaretur cum possessione vera quæ in vsucapionibus regulariter desideratur contra l.i.cũ ibi notatis, C.de dotis promi. tot ergo specialia admittere simul in ciuile esset præsertim ad inducendam præscriptionem quæ iniquissimũ præsidiũ veritati solet. secundum quæ longè verior opinio videtur, vt si postquàm longo tempore decem vel viginti annorum fui in quasi possessione seruitutis discontinuæ allegaui titulum habuisse me nõ à domino, sed ab aliquo tertio (siue illũ re vera probauerim, quia re vera interfuit, siue nõ probauerim verè, sed dicam illum præsumi ex illa diuturna quasi possessione) non videar illã seruitutem pręscripsisse, cum re vera defuerint & vera possessio & possessionis siue vere siue fictè continuatio, & sat superq; esse debeat si ꝑscriptio admittatur in seruitute habente causam continuam (cum ibi non esset vera possessio, licet non deesset illius fictæ possessionis cõtinuatio) absq; eo quòd etiã in seruitute causam discontinuam habente præscriptionem talem contra tot regulas iuris admittere velimus. Duo ergo tenemus contra menrẽ eorũ qui communem opinionem relatam tuentur, primum, quòd etiam si euincerem seruitutem quæ haberet causam discontinuam à non domino, quem dominum esse credideram, eaq; longo tempore vsus essem sciẽte domino, adhuc ius huius seruitutis discontinuæ non uiderer usucepisse. Alterum quòd longè minus uiderer tale, ius quæsiuisse cum titulum non probaui, sed tantum allegaui quod præsumi uolebam ex diutina illa possessione.

Quid † autem si post diutinam illam possessionem sciente, & patiente domino contingentem allegabam titulum habuisse me à vero domino, an is titulus præsumatur, & cõmunis opinio suprà relata post Gloss.mag. in fi.in d.l.seruitutes, voluit titulum pręsumi per l.cum de in rem verso, ff.de vsuris, l.prima, §. fina.ff.de aqua pluuia arcenda. Sed d.l.cum de in rem. loquitur de titulo præsumendo contra agentem, nos loquimur de præsumendo titulo contra patientem in quo est longe minor ratio, & sic cessat extensio, Et d. l.prima, §.fin. loquitur in tempore cuius initij memoria non extat, nos solum in tempore ordinario, vnde nihil obest, sicq; communis remanet sine sufficiente fundamento, & contraria quam multi suprà relati tenuerunt probabrior est. 8

Tit.allegatus an pſumatur i præsc.seruit.discõtinue post longã possessione.

Illud autem notandum est † q̃ cũ quis fuit in quasi possessione seruitutis discontinuæ tanto tempore cuius initij memoria non sit, ius illius seruitutis reale ex solo ipso tempore citra alterius vllius rei interuentum quæsiisse videtur: hoc probatur planè in l.prima, §. fin. ff.de aqua pluuia arcenda. ibi, vetustatem vicem legis tenere, & l. ij.§.apud Namusam, eo. titulo, ibi, planè si fossa iure facta sit cuius memoria non stat, & in l. hoc iure, §.ductus aquæ ff.de aqua cottidia. & æstiua, ibi, Iure constitu ti, & in capitu. j.§.fina.de præscription. in vj. vbi in quibus casibus præscriptio etiam lõgissima non procedit sine titulo in illis tempus cuius initij memoria non extat sufficit, nõ (ut nos interpretamur) quod illud tempus habeatur pro titulo, nõ magis, quàm titulus si re uera interfuisset haberetur pro tempore. sed q̃ ut contingat iuris acquisitio alterutrũ sufficit, uel titulus legitimus, uel tempus cuius initij, &c. quasi à pari procedant, etenim licèt tẽpus solũ de per se non sit modus tollendæ aut inducendæ obligationis ꝑsonalis l.obligationum fere, §.placet.ff.de act.& obliga. tñ ipsum tempus huc atque illuc potest & solet iura realia adimere & transferre l.fin.C.de loca.l.quoties, & ferè per totum.C.de donatio. quæ sub modo, l.fina.§.sin autem sub conditione. C. commun.de lega.l.seruo legato, §.primo, ff.de lega.primo, & in specie nostra in materia præscriptionis verius est ex solo tempore, & possessione 9

Tempus immemoriale inducit uerum ius nõ tãtum pręsumit aut fingit.

fessione continuata citra vllius tituli interuentum dominium,& iura re aliena acquiri, ut manifestè probat Iureconsultus i dic.l.terria ff.de vsucapion.dixi plenè suprà in quæstionibus præcedentibus,& dicam infra id quod si contingit in præscriptionibus ordinarijs longè facilius eueniet in præscriptione uel in tempore cuius initij, &c.tu dic ut dixi suprà par.j. q.x.ubi dixi tẽpus solum de per se nihil gnare.

Cum ergo ius reale omne omneq; dominiũ nobis & possit & soleat contingere per continuationem possessionis eius tpis cuius initij memoria non sit,citra alterius vllius rei inter

10 uentum † sequitur non esse necessum vt quisque possessor huius temporis cuius initij, &c. alleget titulum & ad eius præsumptam probationem tempus inducat,quinimo sat sufficit ipsum tempus allegare cuius solius cursu cum cõtinua possessione citra alterius tituli vel extrinsecę causæ interuẽrum ius omne reale ac dñium nobis contingit,& sic est cõis , & vera opi.q titulum allegare non est necesse quã tenuerunt Cin.q.pen. Ang. Pau. & Iaf.col.fin li. mi.x.in l.si certis annis,C.de pac.Glo.& Paul. in d.l.seruitutes,Bar.in d.l.cum de in rem ver so,Bald.in l.ij.C.de fidei. Ioan.Andreæ. in ca pitu.peruenit,de censib.Riminaldus in d.l.si certis.colum.pen.Balb.de præscrip.part.iii.q. x.nu 9.Aymo.Crauet.de anti.temp. part. iiii. uersic.absolutis,nu.49.licet varius fluctuãsq; procedat,Gloss. in c.luper quibusdam,§. præterea,verbo non extat,de uerb. significa. Frederi.de Senis consi.ccxxviii,super primo puncto,col.ii.Soci.consi.cxxvii. col.pen.libr.i.Idẽ consi.clxxvi.lib.ii. Abb.consi.vii.& quamquã, lib.ii.col.iiii.Ioan. Fab.in § equæ, inst. de act. Gozadi.consil.viii.col. viii.nu. 37.in hac causa illustrissimi,licet contrarium & minus recte(vt nobis videtur) tenuerint Ale.cõsi.lxxiiij. viso puncto,col.iii.nu.20 ver. accedat ad hoc,lib.iiii.& Fel.in c.accedentes,de præscr. col.v.Cur.Iunior.consil.clviii.col.iiii. in fi.sed prior op.quę receptior est verior est.nam ubi est tempus cuius initii,&c.non requiritur titulus vt not.Card.in cõsi.cxiiii.incip.dico Petrum non audiendum.circa fi.Fel.in c.si diligenti,col.vii in ix.restrictione, de præsc. & ratio est,quia spacium tanti temporis cuius initii memoria non extat habetur loco tituli legitimè constituti.l.hoc iure,§.ductus aquæ,& ibi Glo.ff.de aqua quoti.& æsti. & habet vim priuilegii,c.super quibusdam,§.præterea , in Gl.in uer.non extat,de ver.sig.& habet uim legis.l.i.§.fi.ibi,uetustatem vicẽ legis obtinere, l.in sũma,in pr.ibi uetustas q semp ꝓ lege hr, ff.de aqua plu.arcẽ.Card.consi.lxxxviii.incip. Capitulum ciuitatense,& habet uim priuilegii expsse cõcessi a principe,Bal.in c.j.col.i.in ti.q sint reg.Iaf.in l.de quibus,ff.de legib. col. xiii.Alex.cõf vi.uol.i.viso thema.& cõsil.lxxiiij.inci.vr qd tota difficultas,col.ii. uol. iiii. & dicit And.de Iser. in c.i.in uerb.flumina public.col.iii.in tit.q sint rega.qd spatiũ tanti tẽporis cuius initii memoria nõ extat in cõtrariũ tm pôt quantum Imperator cũ cã. refert Iaso.in repe.l.quo minus,col.xi.de flum.& ex possessione tanti tpis præsumit tit.et si nõ alleget,& nedũ tit.sed bona fides ꝓsumitur , et si non alleget, Inno.& Bal.in c.si diligenti,in fin. de pſc.imo scdm Fel. in c.cũ a nobis,col.iii.de pscri.psumptio resultãs ex tali tpe dr iuris & de iure ideo nõ recipit ꝓbationẽ in cõtrariũ.

Quid † aũr si det incapaci ex parte illius qui 11 p tps cuius initii memoria non est stetit i possessione illius rei uel iuris cuius de acquisitione agit,an ꝓ hoc sibi acquirat, & quidẽ si simpliciter sit incapax expeditũ est,quia ꝓ hũc tpi non magis capax efficiet q ꝓ reliquos tit. causas,aut modos acquirendi,vnde ut ꝓ reliquos titu.quærere non posset,nec pistum poterit,at si ex cõcessione principis acqrere tm posset,an post tale tps cuius initii, &c. talis principis cõcessio pcessisse intelligat,ut puta i decimis,q laico acqri pñt ex sola papę cõcessione nõ ex alio ti.aut ex alterius cõcessione, c.dudũ,de decimis,& sunt q uelint acqri non posse,ꝓ tale tps,ita Fel.de pſc.c.accedẽtes, col.v.n 6.Ale.cõs.lxxiiii.col.ii li.iiii.Cur. Iun. cõs.clviii.col.iiii.in fi.Soci.cõs.ccix. libr.ii.qd tpsi limitat vt nõ pcedat qñ ipsam sũmi põtificis cõcessiõnẽ allegaret,& ad eius ꝓbõnẽ allegaret possessiõnẽ tpis cuius nõ eẽt memoria nã tũc ex tali tpe ꝓsumeret qd vltimũ impugnat Aym.Cra.ubi sup.n.51. significãs q hoc 12 casu et si ti.alleg.nõ sufficiat.

Quid dicendũ? & sanè magis est ut et hoc casu ius q̃sitũ ꝓ id tps cuius initij memoria nõ sit intelligat,ꝓ iura,& rõnes sup.adductas, qd intelligo dupliciter,primũ qñ ti.fuit allega. & ad eius ꝓbõnẽ adducebat id tps cuius initii memoria non erat,idq; cũ Ale. Fel. Curt.iun. cõtra Soc.& Aym.vbi sup.deinde et si solũ tps allegaret,nã tali tpe allegato virtualiter, & implicitè et ti.ille sic ut opus erat qualificatus allegari intelligit,cũ ut ostẽdimus ipm tps et sine alio adminiculo sit modus cõcedẽdi,& iduẽdi dñiũ iusq; reale,illudq; hinc adimẽdi,& illuc trãsferẽdi,& licet iura q hãc vim & prãtẽ huic tpi cuius initii memoria non est dederũt sint merè positiua,sicq; possint illã vim cũ uoluerint adimet ademiseq; pria facie videatur i terminis,c.accedẽtes,& c.cũ ex officij, &

Tit.allegãdus nõ est uel saltẽ non expedit ubi fuit poss. imemorialis cũ cõi cõtra plures.

Incapax simpliciter et tpe immemoriali non præscribit

Tpe imemoriali queruntur quę acquiri sola principis concessione possunt,si ue titulus alleget siue et solũ tẽpus cõtra Curt. Ale Fel.& alios.

c.causam quæ, de præscrip.tamen magis est vt intelligant in præscrip.longi temporis vel longissimi non aūt in acquisitione, quæ per tempus cuius initij,&c.contingit,nā secundū ueras,& communes opiniones præscriptio tantū longi temporis & vsucapio iure ffōrum inuentæ erant,non etiam præscriptio longissimi tēporis vel alia ulterior,& tamen eo iure acquisitio quæ per tempus cuius initij memoria nō est contingebat in vsu erat quasi inter acquisitiones quæ p interuentum præscriptionis contingebant minimè cōnumeranda, ergo licet agnoscendū sit potuisse dd.iura canonica vim & potestatē huius tpis cuius initij memoria non est adimere,tamen nondum ademerunt, neq; ex mēte illorum canonū est ut adempta intelligaẽ,nam dum tractant de præscrip. adimendis,non pertinent ad materiam nr̃am nostramq; acquisitionem aliunde non à classe præscriptionum profectam.

Deniq; cū præsumptio quæ resultat ex hoc tpe cuius initij memoria nō est,sit iuris, & de iure,ut tradit Fel.in c.cum à nobis,colū.iij.de præscr. Alexandrinus consi.xiij.col.iij.post alios p eum relatos,& sic contra eam non admittatur probatio,ut p Glossa.& oẽs in l. siue possid e.C.de probat.& cum non tam præsumptio sit iuris,q̃ fictio,ut tradit Aym.Craue.de anti.temp.par.iiij.versi.absolutis nu.50. superest,vt si in terminis d.ca.dudum, ille possessor decimarum probaret se p tps cuius initij memoria non esset possedisse obtineret ēt si aduersarius ostenderet titulū minus legitimū eum possessorem habuisse.f.priuilegium habitum ab illo rege Angliæ,nam dicenti obest tibi titulus illegitimus r̃diderem simul cū ipso titulo illegitimo potui hr̃e alium titulum idoneum impetratum eodē tpe,vel antea, uel postea,q, si instasset pluralitas titulorū non præsumit,replicarem,id verū regulariter,sed fallit vbi adest tempus cuius initij,&c.nam tunc non solum præsumiẽ titulus idoneus,sed etiā fingitur,uel præsumitur tali præsumptione iuris & de iure,quæ non admittit probationem in contrarium Fel. & Aymon.ubi supra uel secundum nos post tale tempus iure uera aufert dominium illinc vbi prius erat sicq; ablatum illud transfert in hunc possessorem,& quemadmodum post præscriptionem completam mala fides,aut scientia rei alienę superueniens non tolleret ius semel ac legitimè p præscriptionem quæsitum,ut ex vera, & cōi conclusione resoluimus de suc.crea §.xxj. nu.117.ita quoq; & hoc casu licet post huius vetustissimi tpis legitimā possessionē emergeret aliquis titulus nō sat legitimus, vnde cōij ceremus,& suspicaremur initium possidendi fuisse non sat legitimum,adhuc tñ ea iuris acquisitio quæ semel ac legitimè per talis tpis præteritionem contigerat ac facta fuerat non infirmaret,aut infecta rederetur,arg.c.factum legitimè,de reg.iur. in vj. facit l.j.in prin.eum ibi plenè traditis per Doc. C.de rei uxor. act. & multa q̃ tradunt per Aym. de antiq.tempo. part.iiij.versi. absolutis.nu.59.& quæ nos tradi. lib.de succ.crea.§.j.

Contrarium tñ in specie tenent Fel. in c.cū nobis,col.iij. de præscr. Alexandri. consi.xiij. col iij. Aym. vbi suprà nu.60.Paul.Cast.consi. ccccxxiij.ex puncto transmisso colū. ij.lib.ij. Bellam.consi.x.col.x. Alex.consi.cxiij. col.j. libro j.Aym.ubi supra,nu.60.qui eos refert, sed Fel. non huius animi fuit vbi supra,sed tm̃ dixit,q, post q̃ possessor probauit tanto tpe possedisse se cuius initij memoria non sit amittiẽ probatio in contrarium ad docendū nō p tm̃ tps,sed p breuius tps illum possedisse,& vtcunque sit nr̃a opi.(si non fallor) tenenda est per iura,& ratiōes supra adductas.Nec moror in confutandis argu.q̃ tradunẽ p Aym.vbi supra & alios quia nos diuersa rōne vtimur q̃ nobis perēptoria,& coacta visa est,ad quā ipsi nec rñdent,nec de ea meminerũt, quod not. quia sæpe habuimus,& habemus hodie de facto iudice me in nr̃o summo ptorio Hispano rei dominicæ in causis nō leuioribus,sed sūmorū ducū comitum,& marchionū,psertim in illis reditibus regalibus(qui uulgo alcaual.& tercias vocanẽ)verū isthæc procedunt in terminis iuris cōis,nam iure regio fortis text.esse vr in l. iij.& iiij.in quatuor alcaualarū.& l.fi.ti.de las pscr. lib. iij.ord in. & in tit. de las donationes lib.v.ord.ferè p totū illū tit.quarū legū interpretationē p plires pendentes consulto ptermittimus,& hic vide oīno infra c.lxxxix. n. 7.

Facit pro nobis viua ratio,nā tpis īmemorialis vim adimere vis ostenso titulo illegitimo,aut quasi is titulus nullius momenti sit, aut quasi ex ipso vtpote illegitimo possessor psumaẽ i mala fide,arg.c.ii.§.cōtrahētes, de rebus eccles.lib.vi.sed q, habeaẽ p nō titu. nihil noceret,qa in tali pscr.non desideraẽ tit.interuentus,nec ēt pbatio,nec ēt allegatio vt sup. diximus,qd aūt ex ipso tit.illegi.arguaẽ, uel suspiceẽ mala fides.l.oīno falsum, nā bona fides orta ēt ex iniusta cā sufficit ad pscriptio. in iustā aūt cām accipe debemus qñ is q possidebat, & præscribebat titulo illegitimo nitebatur,& deniq; bona fides præsumitur siue quis titulum legitimum habeat, siue etiam nullum omnino titulum habeat, siue & tertio titulum habeat illegitimum argu.l.si id quod

ff.pto

ff.pro derelicto ibi,quasi uolente, & concedē dente domina,l.si vir,ff.pro donato,nisi quando adsunt coniecturæ quæ vigent contra talē possessorem, ueluti si antequam emeret sibi à domino rei denuntiatum fuit ne emeret eam rem à non domino possessam,& in alijs casibus particularibus, vt isthæc omnia plene diximus in superioribus quæstionibus, & etiam in sequentibus huius libri.

13 Tit.allegatus an præsumatur post longam posses. in reditibus regalibus cōtra ipsum regem agentem.

Iuxtà superiora † si vectigal regium seu regij census, aut reditus aliquis regius fuerit exactus seu collectus ac receptus diu ab aliquo nobilium seu magnatum qui illud vectigal non nomine regio, sed suo proprio nomine,& quasi iure suo colligebat ac percipiebat. Deinde cum tale vectigal ab ipso rege repetatur, ille nobilis dotis, aut emptionis nomine sibi competere alleget, eumque titulum per longam illam possessionem præsumptiuè probare vellit,an audiendus, sit uel obtinebit, ut ex illa diutina quasi possessione, & perceptione illius reditus seu vectigalis sequatur præsumptio tituli allegati, quæ res Hispaniæ vsitatissima est, cum ducum Hispanorū marchionum, comitum, & reliquorum nobilium nomine suo,& quasi iure suo non regio, illud vectigal (quod uulgo alcauala. appellatur) pceperint,& regi repetenti se se defendunt ac tuentur eo nomine quòd legitimum titulum ab initio possessionis habuerint quē præsumptiuè probare contendunt, probata diutina possessione. Et quòd talis allegatio eis nō patrocinetur videtur per text. in capitu primo, de præscriptionib. in sexto,ubi quando est psumptio iuris contra eum qui annuam præstationem diu exegit ac possedit, (qualis est præstatio decimarum) ad præscribendam in futurum talem annuam exactionem nō sufficit titulum allegare nisi probetur, uel decurrat tempus cuius initij non sit memoria. Sed rex Hispanus videtur,quòd fundet suam intentionem in d.l.vectigali ac reditu, (qui alcauala vocatur)& sic quòd sit presumptio iuris regij contra possidentem ac percipientem, & consequenter,quòd non sufficit talem titulum allegare nisi uel probetur,uel tempus cuius initij memoria non sit præterierit.

14 Temporis immemorialis uis.

Etenim† si præterierit tempus cuius initij memoria non sit id pro iure constituto, & ab ipsis partibus sponte concesso habetur, l. j.§. fin.ff.de aqua pluui.arcen.ibi, vetustatem vicem legis tenere legis inq̃ conuentionalis, nā de ea sermo ibi fiebat,ad idem l.hoc iure, §. ductus aquæ.ff.de aqua quoti.& æstiu. & ff.de itine.actuq; priu l.apparet,§.pe.ratio,† qa an-

15 Fama pel-

tiqua quorum origo memoriā excesserit nullum genus probationis admittunt præter probationem famæ,& ideò in eis sola fama citra vllum adminiculum facit plenam probationē quòd fama in eis faciat plenam probationem: tradit Gloss. in l.at qui natura,§.cum me absente,ff.de nego.gest. Bald.in auth. quas acti. colum.fina.C.de sacrosanc.ecclesi. Idem in l. cum super,C.de rei vendica. Idem Bald.in l.in bonæ fidei,colum.vlti.C.de rebus credi. Idem Bald in l.iiij.C.de probatio.Bal,in l. non ignorat,colum.vj C.qui accusare non possunt, sequitur,& firmat esse communem opinionem Dec.in c.j.nume.46.de appella.Fel.in capi.veniens,num.9.de testibus,& iterum numer. 16. Lambertinus de iure patronatus ij. part.lib.ij. arti.ix.quæst.x,Ludouicus Gozadi.consi.viij. nume.47.Andr.Tiraquel.de primogenitur. in præfatione,nu. 103.Matthæus Afflictus in decision.Neapo.decis.cclxxvij.nu. 1.Gratus consil.xcv.lib.ij.nu. 15.Anton.in c.veniens, nu. 10. de uerb.signifi.Bart.in l.ij.§.Labeo, ff.de aqua pluuia arcen. Hippol.Mars.in l. de minore,§. plurimū n.60.ff.de quæs.Idem in sing. ccccc. Ias.in l.prætor ait,§.prætor ait,ff.de edendo, Petr.Paul.Par. consil.lij.n.50.lib. iij. & consil. xxiij.lib.j.nu.236,Carolus Rui.consil.xiij.n. 3, lib.iiij.Idem consi.cij.nu.15.lib.v.Aym.de anti.temp.par.j.sectio,ampliat nūc,nu.8.fol.23, Dec.in c.cūm,ij.nota.de proba.Pet. Duen, in regu.ccxcix.n.7.Dec.consi.xlij.col.ij. Aymo. Craue.vbi supra sectione viso,fol.73.

ac probat in antiq. cum sōl.

Quòd† autem in antiquis nullum genus probationis inueniat præter probationem famæ vt tradunt Iuniores in rub.ff.si cer.per. & in l. admonendi,ff.de iurei.patet,quia in his quorū origo memoriā excedit testes non possunt rectè deponere,neq; scripturæ,& instrā publica fidē facere,nā simul ac instrm auctenticū esse neget,uix est vt possit verificari,aut autēticū pbari,& Historiæ dñr esse scripturæ priuatæ q̃ ex antiqtate,& fama fidē assumere intelligunt,sicq; in tā antiquis q̃ vitā memoriāque hoīum excedunt,ad solā famā oēs spēs pbationis rediguntur† inq; ijs tā vetustis pbationes leuiores,& admittunt,& solent sufficere, vt l.si seruus seruū,§.inquit lex, ff.ad leg. Aql. sufficitq; pbatio p indicia,& cōiecturas,l.census,ff.de pb.l.q ex literis,ff.de secū.tab.c.tām de pb.c.cū olim,de cens.& vtrobiq; p Glo.& Doc.Paul.Cast.cōs.clxiiij.in psenti cā q̃ vertit col.j.lib. ij.Anch.consi.cccx.tres dñi magnifici col.ij. Idē Anch.cōs.fi.col.vj.iij.dub.in fi.Calcan.cōs.viij.col.v.Ias.cōs.cxxviij.col.j. lib.j. 16

Fama nō aliter probantur antiqua aut uix alio modo.

17 Probationes coniecturales sufficiunt in antiqa.

Quod& sequitur Aymon Crauet. de antiqui. temp. parte j.sectio. viso de fama nu.3.vt tū ingt nō pcedat cōtra possessorē,aut reū de

cuius possessionis iustitia apparet, quia probatio quæ fit ex temporis antiquitate dicitur præsumptiua,& coniecturalis, ideò admitti non debet contra ueritatem,id est contra eum de cuius iustitia possessionis apparet,ita Aymon vbi supra numero trigesimosecundo, allegat Innocentium & Doctor.communiter in cap. causam,de probationib. Socin.consil. cxciiij. subtiliter & eleganter numero nono libro secundo,vbi firmat hanc esse communem opinionem Doctorum in capitu. causam,& ibi ēt docet vt in his tam antiquis omne genus probationis reducatur ad famam & communem opinionem per Decium in d.capitu. j.colum. quarta de appellat. per Corneum consil. ccciiij.col.v.lib.iij.per Aymonem vbi supra par.j. sectione viso in hac fol.73.

18 Intell. c.j. de præscr. lib. vj.

Adhuc tamen † d.capitu.primũ de præscription.libro sexto.non facit contradictos vectigalium possessores, quia iure nostro regio nulla reperitur lege vetitum vt alius nõ possit præter regem illud vectigal possidere, & habere (quod alcauala.appellatur) at iure canonico vetitum nominatim est, ne vnus episcopus in alterius diœcesi decimas percipiat, cũ enim decimæ debeantur & sint clericis singularium ecclesiarum necessariæ ad eos clericos alendos,qui cultui diuino intersint sacraq; ministrent,eueniret vt si vnus episcopus in alterius diœcesi decimas perciperet, illius diœcesis clerici non haberet vnde satis commodè alerent se se,ita probat capitulũ cum sint homines, capitu.cum in tua, capitu.dudum,de decimis,capitu. de quarta,de pręscription. cap. omnes basilicæ, xvj.quæstio. septima, & ideò dictis iurib. nominatim resisti videmus ne vnus episcopus in alterius diœcesi decimas percipiat, vnde si earum præscriptionem captet talis pręscriptio quasi contra iuris prohibitionem, & resistentiam intelligitur, ideo non procedit nisi vel titulus ostendatur vel præterierit tempus cuius initij,&c. ita nominatim intelligunt illum text. Corrasius de seruitutibus in l. seruitutes, magna numero trigesimo quinto,ff.de seruitut. Couarru. libro tertio resolutio. capitu.xvij. numero septimo, Decius consil.cxxxiiij. vlto puncto, numero quatro, Paulus Castrensis in d.l.seruitutes,numero,7. Balbus de præscrip. parte.iij.quæst.x.num. 9. quæ quidem ratio cessat in specie nostra vbi ut diximus tale uectigal ab alijs præter regem teneri uetitum non repetitur,quinimò etiam si esset ulla iuris regij pręsumptio contra possessores huius uectigalis adhuc tamen uidetur uti illud possent præscribere, nam etiam tempore ordinatio & citra ullius tituli interuentũ pręscribuntur seruitutes habentes causam continuam,l.si quis diuturno, ff.si seruitus vendic.l.secunda,C.de seruitu. & aqua, & vtrobique per Docto.communiter.& est communis opinio,ut plenè per Balbum de præscr. in secunda par.iiij.par. principal. in princi. & tamen contra præscribentem seruitutem est iuris cõmunis præsumptio,quia quæque res præsumitur esse libera, l.altius C. de seruitut. vnde etiam si id vectigal (quod alcauala uocatur) ad regem nostrum pertinere in re dubia præsumi (quod satis certum non est) fateremur adhuc contra talem præsumptionem præscriptio curreret ordinaria, nisi in quibus casibus ex regio priuilegio longius tempus desideratur. Quinimò sunt qui vellint vt d.capit. primũ,procedat duntaxat in rebus ecclesiæ, vt voluerunt Paul.numero septimo in d.l. seruitutes,Dinus numero vigesimoseptimo, in capitu. possessor,de regul.iur. in sexto, vnde cessat eius decessio in specie nostra, qui loquimur in rebus profanis,& cum d.capitu.primũ varios recipiat intellectus in eo fieri non potest sufficiens fundamentum. Bart.in l.non solum,§.liberationis verba,ff.de liber.lega.

Præterea d.cap.j.procedit quando possessor nitebatur præscriptione, in qua regulariter desideratur tituli aut iustæ causæ allegatio & probatio l.nullo,C.de rei uendic.l.Celsus,ff.de usucapio.l.unica,C.de usucap.transf.l. diutina l.super longi.C.de præscrip.longi temporis.Diuersum est in specie nostra ubi possessor sese tuebatur non præscriptione(quasi rē à non domino initio habuisset,)sed concessione,quasi eā initio ab ipso domino qui ius alienandi habuit cępisset,sicq; statim huius uectigalis ius & dominium quæsijsset, sicq; sumus in terminis cap.cum personæ,§.quod si tales, de priuileg.in vj.non autem in terminis dict. cap.j.Nec dubium est quin si allegem me habuisse causam titulumq; ab ipso domino qui nunc rem ius aut uectigal repetere vult & probauero possessionem diutinam ipso sciente & patiente,minimèq; contradicente,per eā præsumetur titulus à me allegatus ex receptissima illa communi resolutione suprà allegata per d.l.cum de in rem uerso,ff.de usuris,& in hoc tantum quæstio erit an in hac materia fauore 19
regio longius tempus desideretur.†Neque ad rem pertinet quod secundum hoc confunderetur materia pręscriptionum in qua tituli nõ modo allegatio,sed etiam uerus ipsius interuentus exigitur d.l.nullo,cum simi.suprà allegatis nam illud procedit quando possessor agnoscit se non habere titulum à uero domino sed ab alio ex mente Pauli Castr.in d.l.seruitutes

Intellec.l. nullo, C. rei uendi.

tutes,nos loquimur quando ab ipſomet do-
mino ſe titulnm habuiſſe firmabat, ſed ſanè
magis eſt ut hoc caſu non præſumatur titulus
habitus à uero domiho,niſi probetur non ma
gis quàm ſi ab alio habitus allegaretur, quo
caſu probari etiam oporteret per dic.l.nullo,
cum ſimilibus ſuprà allegatis, & qnia regula-
riter vbi ſit mẽtio de allegatione intelligitur
etiam quòd adſit probatio nec ſola allegatio
ſufficiat l.prima.ff.de dolo l.prima.ff.ſi quad.
pauperiem,nec me mouet d.l.cum de in rem,
quia procedit quando allegatur & probatur
actus factus ab aliquo non tantum ſemel aut
bis,ſed etiam decies geminatus,& ex interual
lo,puta ſemel in quolibet anno, & ſic conti-
20 nuatus per totum decennium,& vniformis†at
Intel. l.cũ de in rem ff de uſur. in ſpecie noſtra non ponimus ullum actũ eius
qui dominũ eſſe ſe dicit interfuiſſe ergo, &c.
præſertim cum etiam in terminis d.l.cum de
in rem,ter geminus actus non ſufficeret vt ex
communi opinione reſoluit Iaſo.in l.ſi certis
annis,C.de pact.numero.15.Antonius in cap.
literæ,de dila.per omnes in d.l.ſi certis, ergo
magis eſt vt titulus allegatus non præſumatur
ex poſſeſſione diuturna ſiue à vero domino
habitus eſſe dicatur, ſiue ab alio, niſi decies
geminus actus veri domini probaretur ex in-
teruallo & vniformes vt d.l.cum de in rem &
vide plenisſimè per Balb.de præſcrip.part.iij.
q.x.vbi,nume.11.latè diſcutit intell.l.ſi filius,
C.de peti.hære.

21 Tenendo hanc partem†tunc ad l.primã.C.
Intell. l.1. C. de pat. poteſt. de patria poteſta.l.ſi filiusfa.C.de peti.hæred.
l.qui in aliena,in princip. verſicul. ſed & ſi nõ
adierit,ff.de acquirend.hæredita. reſponderi
poſſet ex mente Bartol.in d.l. cum de in rem,
& ibi communiter Doctor. Bartol.& commu
niter Doctores in d.l.ſeruitutes,quòd ex diu
turna poſſeſſione,uel quaſi poſſeſſione præſu-
mitur titulus allegatus in præſcriptione ſerui
tutis,& in reliquis ſimilibus quæ ſunt non ad-
modum grauis incommodi,non ſic quando
ageretur de amiſſione totius rei qua de agi-
tur,& ita ſe habet non modo communis, ſed
etiam receptiſſima omnium eorum opinio
quos ſupra retulimus tenuiſſe, ut ex diutur-
na hac poſſeſſione vel quaſi poſſeſſione præſu
matur titulus allegatus ad præſcribendam ſer
uitutem, quæ haberet cauſam diſcontinuam,
quaſi hoc ſit non admodum magni incommo
di qui titulus nõ præſumeretur ſi ageretur de
magno præiudicio. Sed hæc communis opi-
nio, & recepta ſolutio non placuit diſertiſſi-
mo viro Didaco Couarru. in libro primo va-
riarum reſolution. capitu. decimoſeptimo,
numero ſeptimo.poſt alios ibi relatos, cuius
etiam opinionem non refero,quia diuerſa no
bis ſententia ſedet, ſed & præter eos hęc com
munis ſolutio plus quàm manifeſtè confuta-
tur per d.l.primã. de patr.poteſta. iuncta,l.fi-
liusfamilias,§.ſecundum vulgarem, ff.de leg.
primo,& §.primo,inſtitu.de ſing. rebus per fi
deicom.relig. vbi habetur patriam poteſtatẽ
eſſe rem inæſtimabilem,adeò ut licet quis poſ
ſit per fideicom. rogari ut reſtituat res ſuas
vtcunq; pretioſas ſiue illæ mobiles ſint,ſiue ſo
li, tamen vt emancipet filium rogari non po-
teſt,quia patria poteſtas eſt res inæſtimabilis
& tamen ex diutina poſſeſſione,uel quaſi non
deſinit præſumi titulus allegatus, licet agere
tur de amittenda patria poteſtate, ut d. l.pri
ma, ut interim omittam quod in terminis,d.
§. ſed & ſi non adierit,non agebatur de par-
uo præiudicio,argumento,l.quia poterat, ff.
ad Trebellian.§.ſed neq; inſtitut.de autho.tu
to.& longe minus in terminis d.l.ſi filiusfami
lias.dic ergo quòd quando ex diuturna poſſeſ
ſione vel quaſi pręſumatur,vel non præſuma-
tur titulus allegatus,res quidem varia eſt, &
anceps,& legum latoribus alijs in cauſis viſus
fuit partem affirmatiuam, alijs uerò in cau-
ſis negatiuam partem ſequi, vnde in caſibus
occurrentibus qui nominatim nulla lege de-
ciſi reperiuntur, argumentum ſumendum eſt
ab illa lege quæ proximior eſt & ſimilior caſui
ſpecieiq; occurenti l.quæritur,ff.de ſtatu ho-
mi.l.non poſſunt l.neq; leges,ff.de legibus, ſpe
ciei autem noſtræ qua de agimus nulla vnq̃
lex proximior ſimiliorq; reperitur quàm d.l.
nullo,C.de rei vendi.l.Celſus, ff.de vſucap.cũ
ſimi.ſuprà alleg.in quibus habetur ex diutur-
turna poſſeſſione non pręſumi titulum allega-
tum ad inducendam pręſcriptionem.ergo idẽ
& in ſpecie noſtra deciſum eſſe intelligendum
eſt,vt titulus habitus à vero domino patiente
eius rei qua de agitur non præſumatur licet al
legetur non magis quàm præſumeretur ſi aliũ
de habitus allegaretur.

Ad iura in contrarium adducta reſponde
quod loquuntur in caſibus lõgè diuerſis & ex
diuerſis non fit illatio l.fina.ff.de calumniato.
Gloſſ.in l.ſi creditoris,vbi plenè per Iaſo.ff.de
noui op.nunti.quæ omnia procederent ſi poſ-
ſeſſa ſeſe tueretur dicens ſe titulum cauſamq;
legitimam poſſidendi ab ipſo rege qui per
prius dominus fuerat illius vectigalis de quo
ageretur habuiſſe,ſuccumberet enim in iudi-
cio proprietatis,quia ex illa diutina poſſeſſio
ne titulus ille allegatus nõ præſumeretur.†Di 22
uerſum eſſet ſi diceret ab ipſis vaſallis ſeu po- Vaſalli an
pularibus ciuibus'ue ius illius vectigalis per- paſſint ſe
cipiendi habuiſſe ſe,nam tunc ex inueterata tueri con
poſſeſſio- tra duces

comites Hispaniæ quiqus lõgo tpe id uectigal (qđ alcaual.uocatur) præterunt.

possessione bene præsumeretur cum ipsimet ciues huic possessori non decies tantum, sed multo pluries centies aut milies fortè hanc præstarionem vniformem, & ex eadem causa fecissent, sicq; regi tale vectigal repetenti aut vendicanti, oportunè respondebit possessor illud vectigal exigi solitũ à suis oppidanis vasallis aut ciuibus sibi deberi, debituniq; retro fuisse ex tali causa uel titulo in futurumq; p̃stitum iri, an autem tantundem aut simile quippiam ab ijsdẽ oppidanis aut ciuibus ipsi quoq; regi debeatur id sibi compertum non esse, hancq; curam, aut huius rei inspectionẽ, aut notitiam ad se non pertinere, hocq; vnum se certo scire ab oppidanis suis id sibi deberi, an regi quoq; tantundem aut simile quippiã debuerint alij viderent, & in eo tantum quæstio erit an longius tempus quàm decem aut viginti annorum exigatur ad præscribendum uel dictum titulum præsumendũ contra populum quàm desideraretur ad illum præsumendũ contra quendam hominem priuatum, Illud enim certum est illam inueteratã quasi possessionem huiusmodi vectigalis (quod alcauala vocatur) exigendi sufficere vt ex ea p̃sumatur titulus si allegetur, quia d.l.cũ de in rem verso, procedit in omni annua præstatione, qualis est præstatio decimarum & similiũ rerum vt nominatim tenuit ibi Gloss.mag.cũ qua transeunt communiter Docto.ibi & alij innumeri per nos suprà relati in illo articulo an ex diutiua præstatione præsumatur titulus ad tantundem in posterum exigendum, si allegetur habilis & legitimus; id quod longè facilius procedit in præstationibus menstruis vel etiam singularum hebdomadarum vel dierũ, tantoq; facilius quanto pluries geminatur & multiplicatur exactio vel actus exigendi, facit l.prima.C.de fideicom.ibi, alimẽta menstrua & uestiarium annuum, & in specie præter supra relatos quòd ea consuetudo per longum tẽpus exigendi pedagium sit præscripta contra populum ipsum si legitimus titulus allegetur tenet Albericus, numero.4.in d.l.cum de in rem verso, quod similiter satis in specie intelliguntur tenuisse omnes illi auctores quos supra retulimus tenuisse, quòd ex diuturna possessione titulus legitimus allegatus præsumitur contra agentem actum decies geminatum, licet non sic contra patientem nisi in his quæ non admodum magni essent præiudicij. At in specie nostra cum ille populus seu populares non tam patientium quàm agentium vicem sustineant, sine dubio contra eos talis titulus allegatus præsumetur. contra ipsum autem regem non, sic facile præsumeretur, cum ipse nihil vectigalis illius nomine quo de agitur huic possessori præstitisset vnquàm licet tacuisset dissimulasset passusq; esset illud exigi, & in specie nobiscum tenet Alex.consi.cxiij. super primo libr.j.in princ.qui plures allegat Baldus in l.solent.§.fina.vbi Barto.& alij, ff.de offic.procons. Stat ergo ex diuturna præstatione presumi legitimum titulum allegatum contra soluentem.

Hanc†communem sententiam amplia primo vt procedat etiam contra rusticum, ita in specie tenent Bart.in l.litibus.C.de agricolis & censi.lib.xj. Ias.numero.13.& Alcia. in d.l.si certis annis, Alexan.consi.cxiij.in prin lib. j.incipit super primo dubio, Speculat.de causa possessi.ij.versic. Idem Specul.de restit.spolia.§.nunc dicemus, versic.fin. Bald.in l.solent, §.fina.ff.de offic.proconsul. Idem Bald.colum. pen.in d.l.si certis annis, Antonius in c.peruenit, de cẽsibus, sentit Alex.consi.cxxiiij.super primo quæsito, libro secundo quæ communis opinio saltem vera est in longissimo tempore vt per Alexan.d.consi.cxiij. Contra per hanc communem sententiam multi tenent quos refert Ias.vbi suprà, sed verior est communis opinio tum, quia rusticis non subuenitur nisi in casibus à iure expressis l.fina.cum ibi notatis.C.de iuris & fact.ignor. tum etiam†quia lex generaliter loquens comprehendit personas vtcunq; priuilegiatas si in materia qua de agitur non reperiantur habere peculiare priuilegium l.in fraudem, §.fina.ff.de milit.testamento Ias.vbi supra Decius in l.ex testamento, C.vnde liberi Alciatus libr.iiij.paradox.c. x.Decius consi.v.plenè per Tiraquell. de retract.Glos.xiiij.numero.91.cum xx.seq.Crotus, numero.18.in l.nemo potest, ff.de legat.j. vbi Annibal, numero.369.& Ripa, numero.52. Decius in l.hac consultissima, colum.fina.C. qui testa.fa.poss. Iaso.in l.sicut, numero.10.C. de restamen.milit.sed in hac materia rusticus non reperitur habere peculiare priuilegium, ergo, &c.

23 Tit. allegatus præsumitur contra soluente ẽt si sit rusticus i annuis p̃stationib. longissimi temp. cũ cõi cõtra multos, & quidã per loogũ tm tẽpus soluerat.

24 Lex generalis comprehendit ẽt personas priuilegiatas si nõ materia qua de agitur nõ reperiunt habere priuilegiũ cũ cõi.

Amplia secundo†vt procedat etiam contra mulierem, ita tenent Baldus, colum.penul. & Ias.numero.23.in d.l.si certis Bart.in d.l.litibus Alciatus in d.l.si certis, Antonius in d. cap.peruenit. Alexan.d.consi.cxxiiij.super primo quęsito, lib.ij.quæ communis sententia & si à quibusdam quos refert Ias.vbi suprà impugnetur tamẽ vera est, quia mulieri nõ subuenitur nisi in casibus à iure expressis secundum doct.suprà citatos per tex.cum ibi notatis in d.l.fina.C.de iuris & fact.igno.& ipsa regulariter vtitur iure communi d.l.in fraudẽ, vnde cum in hac materia non reperiatur habere

25 Tit. allegatus post diutinam præstationem præsumitur ẽt contra mulierẽ.

bere peculiare priuilegium, licet alias in casibus habeat multa priuilegia de quibus p Decium in l.fęminæ, ff. de reg. iur. sequitur quòd & in ea locum habebit d.l.cum de in rē verso.

Tit. allegatus post diuturnam præstatione præsumitur cō tra ecclesiam.

26 Amplia tertio† vt procedat etiam in ecclesia Salicetus in d.l.cum de in rem, quæstio.vij. Ias.vbi suprà, numero.13 Decius in d.l.si certis annis, numero.13.& Alcia. ratio, quia vtcū que sit ecclesia priuilegiata, tamē cum hac in re nō reperiatur habere peculiare priuilegiū; necesse est vt comprehendatur sub regula, argumento d.l.in fraudem cum authoritatibus suprà allegatis.

Idem in fisco.

27 Quarto† amplia vt procedat etiam contra fiscum eadem ratione, quòd nominatim tenuit Ias. vbi suprà & Decius etiam vbi suprà, numero.13. sed in ecclesia & fisco in eo tantū quæstio erit an longius tempus quàm in reliquis exigatur quod & tenet Alciatus in d.l.si certis annis.

Tituli allegatio necessaria non est post ipsius memoriam cum cōi.

28 Quinto amplia† vt etiam tituli allegatio necessaria nō sit quando præterijt tempus cuius Initij memoria non extat. Ista est communis opinio quàm tenent Ang. Paul. Cin. quæst. pe. Ias. in decima limitatione, colum.fi. in d.l.si certis annis, Bart. in d.l.cum de in rem verso, sentiunt Gloss. & Paulus Castr. in l.seruitutes, magna, ff. de seruit. Bald. in l.secunda. C. de fideicom. Ioannes Andr. in cap.peruenit, de cēsibus, Riminaldus col.pe. in d.l.si certis annis, Balb. de præscr. part.iij.q.x.nu. 9.p Aymo. de antiq.tēp.nu.43. sectione materia ista part.iiij.

Titulus allegatus post diuturnam sol. præsumit in iudicio siue petitorio siue possessorio.

29 Sexto amplia† vt non solum in iudicio proprietatis, sed etiam in iudicio possessorio ex diuturna illa præsumatur titulus allegatus ad tuendum eum in possessione, ita tenet & ait communiter teneri Iacobinus de sancto Georgio in d.l.si certis annis, C. de pact. nume.24. per cap.querelam, de electi. text. & ibi Abbas in primo nor. in cap.sicut, de snia & re iudica. Abbas & Imola in d.c.querelam, bonus text. in cap.cum de beneficio, de pręben. in vj. quinimo ad obtinendum in possessorio non sunt necessariæ decē annuæ præstationes, sed pauciores sufficerent, vel forte vna secundū Ang. in d.l.si certis, qua de re per Buttium in d.cap. querelam, vbi Imola, numero.10. hoc vnū indubitatum est hunc possessorem facilius obtenturū in possessorio quàm in petitorio, ideo Iacobinus vbi supra consulit vt potius intentet is possessor possessorium vel quasi possessorium quàm petitorium, & ibi docet formam libellandi & ad obtinendum in possessorio sufficeret vnica præstatio secundum Alciatum in d.l.si certis, Paulus in l.sicuti, § si quæratur, ff. si serui. vendi. Feli. in c.cum Bertholdus, col. antepenul. de re iudica.

Septimo amplia† vt procedat non solum quā in ipsis solutionibus vel præstationibus expressa erat causa soluendi sed etiā si expressa non fuisset, si modo ex aliqua cōiectura arguatur, quòd factæ fuerint illæ præstationes ex causa retro obligatoria, ita notanter per Riminaldū colum. fina. d.l.si certis annis, itaq; aut constat præstationes fieri ex præambula necessitate, & obligatione præstandi, quæ in futurum quoq; durabat, & tunc sufficit titulum allegare, licet non probetur, quia satis probatur præsumptionē per assertiones factas in ipsa præstatione, ita procedit l.Campanus, ff. de op. lib. Aut constabat retro nullam fuisse obligationē, & procedit l.operis non impositis, ff. eod. Aut dubitatur & tunc ad coniecturas recurrēdum est, vtrum verisimilius sit tales annuas præstationes factas fuisse ex præambula causa obligatoria, an ex mera liberalitate & voluntate, cessantibus autem coniecturis, Curtius iunior in d. l.si certis annis, numero.23. cum pluribus seq. tenet præstationes ex causa obligatoria, & sic ex necessitate factas videri potius quàm ex voluntate & liberalitate, sed receptior opinio est in contrariū vt & ipse fatetur & infra docebimur, sed & si cū ipso Curtio teneremus quod ex necessitate factæ viderentur adhuc tamen ea necessitas deberet se continere intra terminos & numeros præstationum factarū nec se deberet, porrigere ad præstationes nondum factas. 30

Annuę pstationes an factæ uideātur ex causa obligatoria statur coniecturis.

Quod diximus† ex diuturna annua præstatione pręsumi titulum legitimum si allegetur limitatur primo, vt non aliter procedat quàm si illa annua pręstatio facta fuerit ex certa causa obligatoria, veluti si ciues aut populares alicuius villæ, castri, aut vrbis domino suo singulis annis præstabant certum frumentum, vinum, oleum, pecuniam numeratam, aut quippiam aliud ex causa emptionis, aut permutationis ex contractu inito, vt id in perpetuum singulis annis præstaretur, aliter enim si nō appareret qua ex causa huiusmodi annuæ præstationes fierent non obligarent in futurum, ita tenent in specie Salicetus in l.si certis annis. quæstio j. C. de pact. Idem Salicet. in l.cum de in rem verso, suprà allegata similiter in j. quæstio. vbi ait hanc quæstionem non esse tactam à Doctoribus, sequitur Alex. consi.cxiij. super primo dubio videtur, libro.j. numero.2. Idem Alexan. consi.cviij. in causa & lite inter dominos, numero.15. colum. fina. libro secundo vbi allegat idem tenere Cumanum & Ludouicum Romanum in l.qui in aliena, in pr. ff. de acquirenda hæreditate. Idem Alexand. 31

Vasalli & similes annuas præstationes diu faciētes ut in posterum obligati uideātur oportet apparere quod ex causa obligatoria pstabant.

consi,

consi.xiiij.viso & considerato nume.9.eodem lib.vbi allegat Bart.idē tenentem in l.cum de in rem verso, circa finem, ff.de vsuris & Autonium Butrium in repeti.cap.peruenit, de cēsibus tradunt expressim Riminaldus col. pen. & Ias.colum.fina.in d.l.si certis annis, Felinus in cap.causam quæ, de præscrip.est communis opinio secundum Balb.de præscr.par.iij.principali.q.x.numero.8.vbi plures allegat. Intellige tamen quòd etiam si causa expressa non esset in solutione si tamē ex ipsa solutione verisimiliter colligeretur sufficeret, ita Riminaldus vbi suprà post Bald.quem allegat in l.generaliter, C.de non num.pecu.quinimo Curt, iun.in d.l.si certis, numero.20.cum seq tenet quòd semper solutio præsumitur fieri ex causa obligatoria, & sic tenet contra istam limitationem, licet fateatur hāc esse communem opinionem, sed communem tenet Curtius Senior ibi, numero.16.& Decius, numero.14.& Alciatus qui communem firmat ab omnibus teneri.

32 Secundo limitatur†vt non procedat nisi illa certa causa fuerit allegata, ita Iaso.colum. pen.numero.15.& Alciatus in d.l.si certis annis, Alexan.d.consi.cxiij.colum.j.libr.j. Idem Alex.d. consi.cviij. numero.15.libro secundo Salicetus in d.l.si certis, quæstio.j.ratio, quia iuris præsumptio licet releuet ab onere probandi tamen non releuat ab onere allegandi l.si adulterium, §.idem Pallioni, de adul.& est communis opinio vt patet ex relatione Balbi de præscript.part.iij.quæstio.x.numero.19 est communis opinio secundum Curt.Seniorem in l.si certis suprà all.numero.12.vbi Curt.iterum, numero.16.

Titulus in annuis præstationib' non aliter præsumitur quā si allegetur.

Tertio limita vt non sufficiat allegari nisi etiam in ipso libello causa ipsa præstationis allegetur secundum Salice.in d.quæstio.j.in l.si certis, Idem in d.l.cum de in rem, in eadem j. quæstio. Alexan.In d.consi.cxiii.Iaso.in d.l.si certis annis, column.fina.vbi Curtius Senior, numero decimosexto & numero.17.quod & sentit Alciatus ibi.

33 Quarto limita†vt hæc præsumptio quæ oritur ex hac annua, & diuturna præstatione intelligatur esse præsumptio iuris tantum, non etiam iuris & de iure, & consequenter contra eam admittatur probatio in contrarium, ita est communis opinio quam Petrus & Cinus & Ias.columna fina.in d.l.si certis annis, Alexan. d.consi.cxiii.lib.j.colum.fina.Ioan.Andreæ in cap.fina.de causa poss.& prop.Bald.in l.ij.C.de dotis promi.Butrius in cap peruenit, de censibus sensit Archid.xviii.quæstio.ij.cap.seruitium, Iacobinus de sancto Georgio in dic.l.si.

Titulus in annuis præstationib' allegatus præsumitur, sed admittitur probatio in contrarium.

certis, numero.12.vbi ait quòd præsumptionis tantum non etiam confessionis vim habēt illæ præstationes, idem Curtius Senior numer. 16.ibid.vbi Dec.nu.15.hanc communem litu. sequitur & Alciatus ibi.

Quinto limita vt non solum causa illa allegetur sed quòd etiā probetur, quia præsumptio iuris licet releuet ab onere probandi nō tamen releuat ab onere allegandi l.si adulterium cum in cestu, §.idem Pollioni, ff.de adulteri, & quia regulariter vbi exigitur allegatio alicuius rei eius quoq; probatio & interuētus desideratur l.j.ff.de dolo l.j.ff.si quad. pauper. tradit Riminaldus in dict.l.si certis annis, vbi Ias.colum.fina. est ex mente Bar.in d.l.cum de in rem verso, vbi Salicet.quæstio.j.& quæst.pe. Idem Salic.quæstio.i.in d.l.si certis. Alexand. consi.cxiii.libr.i.colum.i.& alii communiter in d.l.si certis, vbi ita tenet Alciatus, intellige quòd est alleganda & probanda causa declarata cum fiebant solutiones, puta quòd dicebatur soluimus quod ex causa emptionis debemus, sed ipsum contractum præcessisse non est necesse probare, sed sufficit eum allegare.

Sexto limita†vt dictæ solutiones seu præstationes debeant esse vniformes, non sic si essent diuersarum rerum vel etiam summarū, ita Riminaldus vbi suprà per d.l.cum de in rē, quæ nominatim loquitur quando præstationes erant vniformes, quod est ex mente Alexan.d. consi.cxiii.libro primo vbi pro constanti ponebatur vniformes fuisse prestationes, Iacobinus de sancto Georgio, numero 12.in d.l.si certis annis, qui videtur dicere hanc esse communem sententiam, & ibi Decius, numero.19. Bartolus & Baldus in l.solent, ff.de offic.proconsulis, in §.fina.Bald.in cap.primo.§.si quis per triginta, si de feudo fuerit controuer.inter dominum & agna.ex cuius relatione hæc videtur communis opinio quam sequitur Alcia. in d.l.si certis, vides ergo ex annuis illis præstationibus titulum allegatum non aliter præsumi quàm si & vniformes sint illæ præstationes & solutiones factæ sint ex causa obligatoria in futurum & illa causa fuerit allegata, & fuerit allegata ab initio in ipso libello, nam si postea allegaretur non sufficeret. & etiam fuerit probata, nam sola allegatio nō sufficit. causa enim expressa in illis solutionibus faciēdis seu præstationibus nunq̃ præsumitur nisi probetur, licet si probetur bene præsumatū quòd præcesserat contractus præambulus qui cogiturem qui postea ex illa causa (puta emptionis aut dotis) exsoluit, ad illam solutionē seu præstationem faciendā expressa causa soluendi in ipsa solutione, aliud est enim cōtractus 34

Titulus allegatus ex annuis præstationib' non præsumitur nisi essent uniformes cum cōs.

ctus præambulus unde effluxit necessitas soluendi, aliud autem est ipsa solutio facta ex causa, & necessitate obligationis præambulæ.

35 Quod † septimo loco limitatur vt nō procedat quando illa solutio seu præstatio heret ex causa donationis secūdum Iaſ. in d. l. si certis annis, colum. fina. C. de pact. ubi etiam Riminaldus columna fina. qui alios allegat Bal. in l. fina. C. ne de statu defuncto. Salic. in d. l. si certis, & ibi Alciatus.

Diuturna præstatio, & lucratiua pōt ēt in futurū esse obligatoria cō tra Iaſ. & alios.

Sed hæc communis opinio nobis semper fuit specta uisa est, cum enim obligatio annua ex causa donationis, & ex quolibet alio titulo lucratiuo possit descendere non secus, quàm ex causa & titulo oneroso, ut per totum, ff. de annuis legatis, late per Barto. & alios in l. Mæuius, §. dubius, ff. de lega. secundo cumque vt modo docebamus dicta l. cum de in rem, uerso, non procedat nisi cum causa soluendi expressa fuit in ipsis solutionibus seu præstationibus, eaque causa expressa denotaret obligationem in futurum id est, in singulos annos futuros, non video quid referat vtrum causa illa quæ in futurum obligabat descēderet ex contractu lucratiuo, (qualis est donatio) an ex oneroso, (qualis est emptio, dos & similia) itaq; vt si in annuis illis solutionibus seu præstationibus expressum esset quod fiebant, quæ ex causa emptionis populus quidam tenebatur domino suo centum annua præstare, tunc ex præstationibus longi, aut longissimi temporis præsumeretur contractus ille emptionis præcessisse si allegatus foret etiam si non esset probatus, ita quoq; si populus ille diceretur domino suo donasse centum annua in perpetuum præstanda ex longi, aut longissimi temporis præstationibus præsumeretur titulus donationis allegatus à domino, etiam si probatus non esset si modo populus ille qui soluebat expressim in illis annuis præstationibus faciendis declarasset soluere sese ex causa, & necessitate illius præambulę donationis vtrobique enim eadem aut par ratio est, & vtrunque probat dict. leg. cum de in rem uerso, in sui generalitate quæ inter contractum onerosum, & lucratiuum nullam fecit differentiam, nec te vera inuenitur data paritate terminorum, Agnoscimus tamen quòd si populus ille domino suo annua centum præstitit, vel par caponum singulis annis, idque per longum, aut longissimum tempus, & tempore quo fiebant huiusmodi præstationes expressum nunquàm fuit, qua ex causa fiebant, vtrum ex obligatione retro contracta, an uerò ex præsenti liberalitate, quòd tunc in re dubia ex præsenti liberalitate factæ viderentur, quia regulariter in datione rerum uel summarum non præsumitur vlla causa obligatoria in futurum, lege secunda, §. circa, ff. de doli exception. Sed liberalis concessio præsumitur, quo ad præsens donum quæ in futurum non obligat, lege Campanus, ff. de operis libertorum. etenim qui longo tempore aliquid diurnum, menstruum, vel annuum præstitit, aut constat ex præambula obligatione, quæ in futurum tenebatur præstitisse. & tunc sine dubio tenebitur in futurum etiam si ex causa voluntaria, & lucratiua ea obligatio descendat, dict. leg. Campanus. Aut constat quòd ille præstationes non fiebant ex causa præambula obligatoria, & tunc sine dubio in posterum non tenebitur, leg. operis non impositis, ff. de operis libertorum. Aut constat longo tempore factas fuisse illas pręstationes diurnas, menstruas, uel annuas, non tamen apparet an ex causa retro obligatoria, nec ne profici scerentur, & in re dubia talem causam obligatoriam non præsumam, dicto, §. circa, nisi in ipsis præstationibus expressum sit, quòd fiebat ex causa præambula obligatoria, uel ex ipsis id uerisimiliter colligatur, ita procedit, dicta lex, cum de in rem uerso, ergo superior illa communis opinio, quam impugnauimus potest defendi, quando in illis præstationibus expressum fuit, quòd fiebant ex causa meræ donationis præsentis, id est, quę per præsentem rei interuentum fiebat, & finiebatur in ipso, ut sic tot essent donationes quot erāt pſtationes factæ, & finitę, ex quibus neq; ulla in posterū oriebatur obligatio neq; retro ulla obligatio ad res illas tradēdas præcesserat d. l. operis non impositis.

Potest etiam defendi quando præstationes nulla expressa causa fiebant, ut dict. §. circa, quia talis præstatio ex natura sui uel neutrum obligabit, uel si alterum, potius accipientem quàm dantem, ut institu. de obliga. quæ quasi ve contractu nasc. §. secundo, uel tertio, & institu. quibus modis re contrahi. oblig. §. j. & ij.

Octauo limita † ut non procedat quando fieret vna præstatio pro decem annuis præstationibus, tunc licet causa obligatoria in ea præstatione expressa esset adhuc, tamen titulus allegatus non præsumeretur ita Iaſ. in d. l. si certis annis, C. de pactis columna fina. & ibi Alciatus. 36

De ead. re

Nono limita † ut tres præstationes annuæ 37

De ead. re

 poste-

posteriores, quæ alijs in causis solent sufficere vt per Gloss. in l.secunda, C.de iure emphy. tamen hic non sufficiant vt titulus allegatus præsumatur, ita Iaso.in dict.l.si certis, ad finem, quia aliud est cum agitur de liberatione præsumenda, & de solutionibus retro factis præsumendis, ut in terminis dic.l.secundę aliud de obligatione pręsumenda vt in terminis, d.l.cum de in rem uerso, argumen. l.Arrianus, ff.de actio.& oblig.

Decimo limita vt non procedat in beneficialibus Ias.ubi supra Bald.in capitu.ex parte Adæ, de restitution. spoliarorum. Idem Bald. in capitu.contingit, de dolo & contumac. Alcia. in d.l.si certis annis, ad fi.

38 Vndecimo limita † ut non procedat vbi ageretur de seruitio personali, quia tunc longius tempus desideratur scilicet triginta annorum secundum Iason.in dict.l.si certis, columna fina.numero decimoquinto Bartol. in l.litibus, C.de agricol.& censit. lib.vndecimo Idem in l.cum de in rem, ad finem Cin. & Bal. in dict.l.si certis, colum.fina. Anton.in dict.capitu.peruenit, late Balbus de præscriptio.part. iij.quæstio.x.numero x.per Curtium Seniorē numero decimooctauo in dic.l.si certis annis quem vide.

De ead.re

Duodecimo limita vt nō procedat vbi ageretur de præiudicio alicuius tertij, quia tūc requiruntur anni xx. argumento capitu.peruenit, de censibus, ita Iason.in d.l.si certis annis, columna fina.numero decimoquinto. Imola in dict.capitu.peruenit, per text.ibi iuncta sua Gloss. Alexand.consilio primo libro quarto. Idem Alexand. consilio decimoseptimo viso instrumento locationis, colum tertia eodem libro quarto, quod non satis certum est secundum Alexand. in l. qui in aliena, in princip. ff.de acquirend.hæredita. traditur per Curtiū Seniorem numero 18.in dict,l. si certis annis, vbi etiam Alcia.hanc limi.sequitur.

39 Tertio decimo limita † ut nō procedat vbi, erat iuris præsumptio contra eum qui recepit illas annuas præstationes, quia tunc non sufficerent decem annuæ præstationes, ut titulus allegatus præsumeretur, sed tot præstationes tantiq; temporis cuius initii memoria non esset, argumen.capitu.primi de præscript. libr. sexto.ita Iaso.in d.l.si certis annis, limi.pen.& Riminadus columna fina.sentit Alcia.ibi, & Balbus de præscription. parte tertia, quæstio. decima numero nono. Sed hi nobis videntur loqui contra text. & communem opinionem ibi in l.secunda, C.de seruit.l.si quis diuturno, ff.si seruitu.vendi.vbi licet sit præsumptio iuris, quòd quælibet res pręsumatur esse libera, l.altius, C.de seruitu. tamen per longum tempus inducitur præscriptio contra illam legis præsumptionem, quinimo in proprijs nostris terminis, & sic in terminis dict.l.cum de in rē, inducitur illa præscriptio seu præsumptio cōtra legis præsumprionem, nam omnis contractus est res facti, l.consilio, ff.de cura. furio. facta autem non præsumūtur, l.in bello, §.factæ, ff.de capti. l.si emancipati, ubi Iason.& alij, C. de collation.& tamen ex diuturna illa præstatione præsumitur contractus ille allegatus, quasi illa præsumptio, quòd facta de quibus non constat non præsumantur excludatur per præsumptionem hanc fortiorem, quæ deducitur ex diuturnis pręstationibus.

Annuę præstationes faciūt p longum tps præsumi ti.allē. et si cōtra allegantē esset præsumptio iuris contra Ias. Rimi. Balb. & Alcia.

Ad dict.capitu primū de præscriptio. in sexto.resp.vt supra diximus & infrà fortè dicemus vt contra patientem non præsumatur titulus allegatus vt ibi, sed contra agentem sic, vt hic.

40 Quarto decimo limita † ut procedat contra agentem præstantem seu soluentem, non sic contra patientem, quod dic ut supra diximus in seruitute, at i vsufructu qui est pars dominij, l.quarta, ff.de vsuf.etiam si quis diu passus sit ab alio rem suam vti frui possessorq; alleget titulum se habere adhuc non obtinebit nisi illum probauerit, ita Curtius Iunior numero vigesimoseptimo, in d.l.si certis annis, Bald.in l.fina. C.ne de statu defunctorum, Areti.in dict.l.si certis annis, in fin. licet contrariū videantur tenere Gloss.& Bartol.in dict.l.cum de in rem uerso, sicq; l.nullo, cum simil.ib C.de rei vendica.per quam in præscribenda cuiusque rei proprietate non sufficit tituli allegatio nisi probetur, extenditur etiam ad vsum fructum cuiusque rei, & d.l.si quis diuturno, cum similibus limitabuntur vt procedant in seruitutibus realibus, in quibus præscribēdis titulus necessarius non est, non sic in seruitute personali qualis est vsufructus in quo præscribendo titulus necessarius est argument. l.iij. ff.de vsufruct.

Tit. alleg. contra patientē rē suam ab alio uti frui non præsumit p solū longum tps cum quibusdā cōtra plures

Quinto decimo limita, ut non procedat in feudo secundum Curtium iuniorem in dict.l. si certis annis, numero uigesimoseptimo Bal. in capitulo fina. de feudo dato in uicem legis commissoriæ.

Sexto decimo limita ut nō procedat quando ageretur de pręiudicio tertij secundum Iason. columna fina.& Alciar.in dict.l.si certis annis.

Hactenus de primo casu cum titulus legitimus allegabatur, at secundo casu quando

Titulus illegitimus non inducit obligationem in posterum cũ côi.

do allegabat titulum illegitimum, & insufficientem, (puta postquam annis decem receperat annuam quandam præstationem eandẽ in posterũ similiter expetebat dicens sibi fuisse pacto nudo promissam,) tunc in posterum talem annuam præstationem non poterit exigere, ita se haber communis opinio quam tenent Gloss.& communiter Doctores in dic. l.cum de in rem verso, in Gloss. mag. & Gloss. fina. in dict.l.si certis annis,& Gloss. in l.prima §.fina.ff.de aqua pluuia arcenda, quam opinionem sequuntur & firmant esse communẽ Aretinus, columna secunda, & Iacobinus de sancto Georgio, numero duodecimo, in dict.l.si certis annis, post Petrum de Bellapertica Cinum, Iacob.Butrig.Barro.Bald. Ioann. Fabr. Salicet.Angel.& Paul.Castrens.ibi, vbi etiam Decius numero duodecimo, eam sequitur & dicit esse communem opinionem, quod & firmat eam sequutus Ludouicus Romanus ibi, numero vigesimosecundo. Sequuntur & dicunt communem opinionem Salicet. & Fulgos. in dict.l.cum de in rem verso, hanc sequũtur & firmant esse communem Iason.numero septimo,& Alciatus,& Alexan.numero septimo in dict.l.si certis, ubi Riminaldus columna iij.& Curtius Iunior numero decimonono,& Curtius Senior in repet.numero duodecimo, hanc opinionem,& sequuntur & communem dicunt, quod & firmat eam sequutus Ludouic.Gozadin. ibi numero septimo, est communis opinio secundum Iacobinum colum. fina.in dict.l.cum de in rem verso,& secundũ Felinum in capitu.de quarta, numero quadragesimumprimo, de præscriptionibus sequitur, dicit esse communem opinionem Paulus Castrens. in l.seruitutes,iiij. ff.de seruitu. colum. fina.hanc dicit communem opinionem Cæpolla de seruitu.urbanorum prædiorum, capitu. decimonono.ubi eam sequutur, tenent Gl. & communiter Doctores, in l.prima, C.de fideicommis. Bartol.& alij in dict.l.seruitutes Albericus & Odofredus in d.l.si certis, Albe. in dict.l.seruitutes, Idem in d.l.cum de in rem verso, col.ii.in prin. [illegible]

Huius autem receptissimæ opinionis ratio ea est, quòd ex diuturna possessione titulum legitimum præsumi si allegetur, procedit inspecta legis præsumptione, sicque & eam allegari oportet, l.si adulterium cũ incestu, §.idẽ Pollioni, ff.de adulter. licet Imperator, vbi p nouissimos, ff.de legatis primo, & contra hãc præsumptionem admittitur probatio, ut in specie tradunt Iaso.columna fina.in d.l.si certis annis, ubi Paul.Castrensis & Cinus quæst. x.Bald.in l.secunda, C.de dotis prommissione Ioannes Andreæ in capitu. fina. de causa possessionis & proprieta. Butrius in capitu. peruenit, de censi. Alexand.consil.centesimo decimo tertio super primo dubio, libro primo Riminaldus, Decius, & Curtius Iunior, & alii communiter in dict.l.si certis annis, unde cũ ipsemet possessor fateatur se ex titulo inhabili,& non obligatorio annuam illam præstatio nem exegisse, tantum abest ut in posterũ possit quicquam petere, quòd potius ea quæ retro exegerat deberet quasi indebitẽ solutum restituere, argumento per totum, C.& ff. de condition.indebiti. Confessio enim huius possessoris agnoscentis titulum fuisse illegitimũ non solum probatio est legitima, sed etiam superat omnem fidem reliquarum probationũ, l.fina.C.de fidei.§.fina.institu.de fidei.hære. l. vnica, C.de confes.diximus plenius lib.de succes.crea.§.xxiij.nu.31.

42 In summa licet ex diuturna annua præstatione quæ processit ex titulo inualido non sequatur aut inducatur obligatio in futurum, tamen fauore alimentorum in vltima voluntate relictorum inducitur obligatio in futurum, etiam si testamentum minus solenne & fictitulus inualidus allegaretur, & præstatio, quæ præcessit non per annos decem, sed tantum p annos tres facta esset, ista est communis opinio quam tenent Glos. Azo in summa, Placentinus in summa, Petrus Bellapertica, Odofredus, Iacobus Butrigarius, Ioannes Faber, Cin. Albericus, Bartolus, Baldus, Angelus, Salicet. Fulgosius, Paulus Castren.& Corneus, colum. secunda in l.prima.C.de fideicom.estq; communis opinio secundum Corneum ibi.Gloss. Odofredus, Iacobus Butrigarius, Petrus Bellapertica, Cinus, Ioãnes Faber, Albericus, Bartolus, Baldus, Angelus, Salicet. Fulgosius, Paulus Castrensis in l.si certis annis, C.de pactis Gloss.Butrigarius, Odofredus, Faber, Cinus, Albericus, Petrus Bellapertica, de Rosate Bartolus, Baldus. Angelus, Salicetus,& alij in lege creditor, C.de vsuris, Gloss. Iacobus de Arena Albericus, Bartolus, Baldus, Angelus, Fulgosius, Florianus, Iacobinus de sancto Georgio in l.cum de in rẽ verso, ff.de probat. Bartolus in l.seruitutes.iiij.ff.de seruitutibus, sequitur & dicit communem opinionem Alexand.numero.3.in d.l.si certis, vbi Decius, numero.7. firmat esse communem quam sequitur & cõmunem firmat Romanus ibi, numero.15.& Iason numer.3.vbi Riminaldus, columna tertia dicit esse communem opinionẽ quod firmat Curtius iunior ibi, numero.14.& 15. & Ludouicus Gozadinus ibi, numero quinto in repeti. ait esse communem opinionem & hanc

Alimentorũ fauore facile præsumitur obligatio in futurum et ex præstatione nõ diutina cum cõi.

dicit esse communem opinionem Curtins iunior ibi, columna secunda & Alciatus qui eam sequuntur, mouentur omnes per tex. in l. j. C. de fideicommi. quam extendunt vt procedat etiam fauore dotis, ita in specie tenēt pleriq; eorum quos suprà retulimus dicentes ꝓcedere etiam in refectione viarum & similiū causarum fauorabilium, quod tenuir Barto. in d. l. si certis annis, & est communis opinio secundum Curtium iuniorem ibi, numero. 15. & per Decium & Alexan. & Decium ibi vbi etiā Iaso. plures limirationes & extensiones accōmodat dictæ legi primæ. C. de fideicom. ideq; resumit in d. l. j.

43 Annuæ ꝑstationes nō faciūt præsumi oblig. i futurum si nō allegetur cum cōi.

Quoad rerrium casum cum possessor nullū titulum allegabat sed solo rempore nitebatur dicendum est † quòd annua præstatio etiā longi remporis in futurum non inducit necessitatem aut obligationem soluendi, si is qui eā annuam præstationem exegir, eam in posterū, ea sola ratione petat, quòd sibi in præteritum diu præstita fuir, quia tempus solum de per se non est modus inducendæ obligationis in futurum, hæc est vera & communis opinio quā tenuir Gloss. Bartolus, Iacobus de Arena, Albericus, Paulus, Salicetus, Fulgosius, Florianus & Iatobinus de sancto Georgio qui hanc dicit communem opinionem colum. fina. tenēt Gloss. Bartolus, Iacobus de Arena, Albericus, Baldus, Barrolus, Angelus, Salicetus, Fulgosius, Paulns Castrensis, Florianus, & Iacobinus in l. seruitutes. iiij. ff. de seruitnti. Gloss. Petrus Bellapert ica Ioannes Faber, Odofredus, Cinus, Iacobus Butrigarius, Albericus, Bartolus Baldus, Angelus, Salicetus, Paulus Castrensis, & Aretinus, in l. si certis annis, C. de pact. Glos. Odofredus, Ioannes Faber, Cinus, Iacobus Butrigarius, Petrus de Bellapertica, Albericus, Bartolus, Baldus, Angelus, Salicetus, & alij in l. creditor, C. de vsuris, Glos. Petrus, Odofredus, Ioannes Faber, Cinus, Iacobus Butrigarius, Albericus, Bartolns, Baldus, Angelus, Salicetus, Fulgosius, Paulus Castren. & alij in l. j. C. de. fideicommiss.

Huius autem receptissimæ senrentiæ ratio ea est, quod tempus solum de per se nō est modus inducendæ obligationis l. obligationum ferè, §. placet, ff. de actio. & obligat. vnde licet per annos mille annuum quippiam solutum fuerit in posterum ab inuito rantundem extorqueri non potest. Præterea indncta ad vnū effectum non debent operari contrarium effectum l. legata inutiliter, ff. de adimendis legatis l. legata inutiliter, ff. de lega. j. sed ille qui soluebat id fecir quo magis liberaretur, ergo non debet, per illum actum obligari in futurum.

In summa si aliud diceremus rederentur elusoriæ l. nullo, C. de rei vendic. l. vnica. C. de vsucap. cum simi. in quibus habetur ad pręscriptionem ritulum desiderari, si quidem ex solo tempore citra vllius tituli non solum interuentum, sed etiam allegationem acquisitio & præscriptio istius iuris conringeret, sicque is est verus intellectus dictæ leg. creditor, C. de vsuris quæ nostram communemq; probar sententiam.

CAP. LXXXV.

1 Actor fundans intentionem suam de iure & si nihil probet obtinebit in petitorio, & numero 2.

3 Actio expressa in lege pro lege habetur.

4 Tempus immemoriale tuetur possessorem etiam cōtra eum qui fundat intentionem suam de iure, nec est necesse titulum allegare.

5 Actor qui fundat intentionem suam de iure & si nihil probet obtinebit etiam in possessorio.

6 Possessio iunior clandestina cum communi.

7 Actor licet fundet suam intentionem de iure non obtinebit in possessorio contra eum qui diu fuit in possessione sine uitio.

8 Actor qui fundat suam intentionem de iure an possit possessorem turbare, aut spoliare.

9 Possessor quando sit tuendus contra fundantem suā intentionem de iure ardua quæstio.

10 Filius præsumitur in potestate patris cum communi.

11 Actor qui suam intentionem fundat de iure an possit incipere ab executione.

12 Intellectus cap. cum personæ, §. quòd si tales, de priui leg. lib. vi.

12 Filius an in patris potestate præsumatur, ardua quæstio.

14 Probationes sufficit ut à communiter accidentibus concludant.

15 Filij præsumuntur spurij.

16 Matrimonium quando præsumatur de iure ciuili et quando de iure canonico.

17 Legitimi nō sunt liberi ex eo matrimonio nati quod ualebat de iure ciuili, sed non de iure canonico, nec etiam in foro Cæsareo succedunt ut filij legitimi cum communi contra Baldum & Salicetum.

18 Lex ciuilis in materia spirituali præsumptionem inducere nequit, cum communi opinioue.

19 Filius in re dubia non præsumitur in patris potestate.

20 Filiationis quasi possessio & præsumptio inducitur eo ipso quód quis tractabatur & alebatur ut filius

lius, etiam quo ad effectum succedendi, cum cõmuni contra Alciatum.

21 *Testis dictum accipiendum est secundum communem usum loquendi.*

1 Actor fundans intẽtionẽ de iure & si non probet obtinet in petitorio.

Liquis† fundatam habebat suã intentionem de iure in re, vel iure quod ab alio possidebatur, vtrum possessoris an vero petitoris vicem obtineat, quæritur primo an obtinebit etiã si nihil probauerit, mouet quæstionem quòd actore non probante regulariter reus obtinebit l. prima & secunda & l. actor quod asseuerat l. fina. C. de probatio. l. qui accusare, C. de edendo. §. commodum, insti. de interdict. nam & si reus nullam iustam causam haberet possidendi adhuc tamen si ea res qua de agitur ad actorem re uera non pertinet, æquum est vt permaneat apud reum eundemq; possessorem ex regula quæ habet eum cuius non interest non admitti ad agendum l. j. C. sine censu vel reliq. Lex conuentione, C. de pac. §. alteri, instit. de inutili. stipu. l. stipulatio ista, §. alteri, ibi, inuẽtæ enim, &c. ff. de verborum obligat. Idemque erit etiam si ad actorem ius illius rei re vera pertineret, si tamen de eo non apparet, quia non apparentia & non existentia quoad iudicium vtrumq; forensem paria sunt l. duo sunt Titij, ff. de testam. tutela, ergo si agis cõtra me qui possidebam æquum est me tueri iuxta d. §. commodum, si non probas, quia & si ingenuè & palam agnoscerem rem illam ad me nõ pertinere, adhuc tamen tua non interest uel non apparet interesse quandiu ex parte tua, probatio non adest, verum hæc regularia sunt & procedunt in agris, domibus & in similibus in quibus non magis vnus quàm alter habet suã intentionem fundatam secundum communẽ & veram sententiam relatam per Ioann. Lup. Pal. Run. in cap. per vestras, de donatio. inter virum. ij. nõ. versi. sed est pulchra dubitatio nu merd. 47. non sic in rebus vel iuribus in quibus aliquis (puta princeps ecclesia aut republica) fundatam habet suam intentionem de iure, tunc enim æquius est vt is victor existat, licet & actor sit & probauerit nihil, vt enim regulariter si cum possideres & à me conuentus esses me non probante obtinebis, tum ne iniuria possedisse videreris contra l. merito, ff. pro socio, tum etiam quia quandiu non probo tãdiu mea non interesse videtur vt diximus, & tamen me probante condemnaberis & restituere compellendus eris, quia ab illa iuris præ sumptione quæ te tuebatur per interuentum probationis meæ receditur, ita etiam vt cum que pro te possidente sit iuris præsumptio, tamen si conuentus fueris ab eo qui de iure suã intentionem fundatam probatamq; habebat, recedimus ab illa iuris præsumptione quæ te fouebat ac tuebatur, & stamus iuris probationi quæ facit pro actore quæq; interea est certissima probatio vincit superatq; omne aliud genus probationis, nam testes qui pro actore rem vendicanre deponunt possent falsum dicere, probatio autem iuris quæ est pro eo qui de iure fundatam habet suam intentionem, non potest non esse vera, falsitas enim & deceptio quæ in probatione facti adesse potest, in probatione iuris adesse non potest, ergo si possessorem vincit actor ille qui legitimè probauit per testes vel instrumenta, multò magis vincere debet qui probauit per ipsam iuris dispositionem, quia in illa probatione falsitas esse potest in ista vero non potest. Cum igitur is actor qui de iure suam intentionem fundatam habebat contra reum nõ quicquàm probãtem, meritò obtinere debeat in eo tantum quæstio erit an id procedat in iudicio tantum petitorio, an etiam in possessorio, & quid in iudicio illo summario quod agitur in re notoria, & quòd in petitorio obtinere debeat satis probatum est, etiam in terminis iuris communis. Neque ad rem pertinet text. in l. cogi. C. de peti. hær. cap. vn. vt ecclesi. benefi. quia procedunt regulariter, nos loquimur quando actor habebat fundatam intentionem suam de iure d. l. cogi, quando fundatam non habebat.† Quid autẽ, 2 iure regio, & eo iure hæc res expeditior est per text. in l. viij. titu. dela restit. delos despolados lib. iij. ordinamen. cuius verba ita habent, el rey funda su intencion de derecho comun à cerca de la iurisdicion ciuil y criminal en todas las ciudades villas y lugares desus reynos y sennorios. E presto antigua mente ordenarõ los reyes nostros progenitores è nos ordenamos contra qualquiera parlado o, onbre poderoso contra tiene entrada y occupado la iurisdicion de qualquiera delas dias ciudades villas e lugares es tenido de mostrar è muestre ante nos titulo è priuilegio por donde la tal iurisdicion le pertenezca en cotra manera nosea consentido vsar della, quorum verborum sensus est quòd iure regio in omni populo Rex Hispanus habet quo ad iurisdictionem fundatam suam intentionem, & ideo si alius reperiatur in possessione iurisdictionis alicuius populi Hispaniæ si non ostẽderit titulum legitimum possidendi priuabitur illa possessione & licet lex illa nominatim loquatur in iurisdictione tamen idem est in omni alia re uel iure in quo actoris intentio esset

2 Actor qui suam intẽtionẽ fundat de iure obtinet licet nil probet in petitorio.

Ratio expressa in lege est l. ipsa & decisio. legis habetur pro exemplo cum cõi.

3 esset fundata de iure: † Nam vbi est eadem ratio ibi est idẽ ius vt in l. illud. ff. ad leg. Aquil. quasi ratio sit diuersorum casuum cõiunctio qui tendunt ad eundem finem Baldus in l. omnes populi. ff. de iustitia & iure colum. vij. versi. tertio quaro, & colum. fina. versic. secundo nota vbi ait, quòd vbi est eadem ratio non intelligitur fieri extensio, quia inest tacitè Glos. in cap. sæpe, in verbo Italiæ, de tempo. ordinan. in vj. l. non possunt. l. nam vt ait. l. ideo quia, ff. de legib. Quinimò quando plura habent eãdem rationem licet de vno tantum fiat mentio, vñ id fieri exẽplariter non restrictiuè vt sic si ratio sit expressa in lege ea, q̃ sit generalis licet decisio sit particularis, tamẽ ratio ipsa ꝑ lege habetur, decisio autem pro exẽplo ipsius legis vt sic lex ipsa generalis videatur quatenus ratio sese porrigebat non quidem ꝑ modum aut vim extensiuam, sed ex vi comprehẽsiua; quasi vt genus ex vi etiam comprehensiua comprehendit sub se plures species ita quoq; ea ratio generalis ex vi comprehensiua plures casus complectatur ita Baldus in l. de quibus, colum. xij. ff. de legibus Alexan. consi. lxxv. videtur in præsenti, columna prima libro quinto Iaso. in l. à Titio, in prin. colum. fina. ff. de verborum obligat. Idem Iaso. consi. lxiij. ꝑ reformationem columna quarta Tiraquel. de causa cessante, parte pri. nu. clij. & in l. si unq̃, in verbo. libertis, numero. 45. C. de reuocand. donatio. Quod adeo verum est ut etiã in correctorijs vbi est ratio expressa in lege fiat extẽsio Gloss. singu. in clemen. prima in verbo colligatur, de electione, vbi Paulus de Eleaz. & Cardi. Flo. in quæstione. xxij. & Imola, columna sexta Baldus, Paulus, & Iaso. numero. 19. cum sequentibus in authen. quas actiones, C. de sacrosanctis ecclesi. Baldus in l. fina. C. de liberis præteritis Imola, Cumanus, Paulus, & alij in l. si uerò. §. de uiro, ff. soluto matrimonio Iason. Decius, Curtius iur. & alij, in l. humanitatis, per text. ibi. C. de impub. Imol. in l. fina. colum. iij. ff. de hæredi. instit. & consi. cxxiij. in causa, quæ vertitur, columna secunda Fulgosi. consi. ciiij. Titius condidit, columna secunda Cumanus, & Alexand. nota. v. ff. soluto matrimo. in l. cum mulier. per illum text. Paulus, Alex. & Iaso. in l. quamuis, C. de fideicommi. Abbas in cap. fin. columna tertia, de rescrip. & in cap. nihil, columna quinta de electione Iason. in l. de quibus, numero. 14. ff. de legibus. Idem Ias. in l. stipulatio hoc modo ff. de verborum obligatio. numero. 12. Tiraquell. de causa cessante parte prima, numero. 15 ꝗ. Alexan. in l. quarta. §. Cato. columna sexta ff. de verborum obliga. Idem Alexan. consi. l. visis actis, columna tertia libro secundo, & consi. xvij. ponderatis, columna penultima libro tertio Curtius Senior consi. lxxxj. columna secunda. Quod & in pœnalius procedit, secundum Tiraquell. vbi suprà, numer. 155. qui allegat Baldum in l. data opera. C. de accusa per l. his solis, ibi satis tacite cautum putamus. C. de reuocand. dona. l. fi. C. de indicta viduit Baldus in capit. primo. §. porro, columna secunda per illum text. quem dicit meliorem de iure titulo, quæ fuit prima causa beneficij amitten. nam ratio extẽdit verba legis l. nominis & rei, §. verbum, ff. de verborum significatio. capit. si postquàm, de electione libro sexto l. secunda. §. quid si curatores, & §. quid si decesserint, ff. ad Tertullia. l. liberum, §. senatus, ff. de ritu nupt. Panormita. in capitulo fina. columna secunda de rescrip. qui ait id non esse interpretationem extensiuam, sed intensiuam & intellectiuam Decius in l. nõ videtur columna fina. ff. de regulis iuris Abbas in cap. primo columna prima de iuramen. calumniæ, ergo cum vbi est ratio generalis expressa in lege, tunc licet decisio sit particularis, adhuc lex ipsa generalis esse intelligatur, quia ipsa ratio generalis habetur pro lege & decisio particularis pro exemplo quod nõ arctat legem aut regulam generalem, cumq; in d. l. viij. expressa fuerit illa ratio generalis, ꝙ si rex fundat suam intentionem de iure, possessor & reus si non docuerit de titulo legitimo succunbet, sequitur quòd non solum in peculiari illo casu in quo d. l. viij. loquebatur, sed & generaliter in omni omnino re in qua de iure suam fundat intentionem rex obtinebit, cum agit nisi reus, idemq; possessor de legitimo titulo docuerit, facit capit. primũ de præscrip. in vj. & cap. ad decimas, de restitu. spoli. Idque in specie tenuit Lupus de Pal. Rub. in rep. c. per vestras de donatio. inter virum & vxorem ij. nota. versic. sed est pulchra dubitatio. numero. 47.

Et videbimus quid i petitorio de quo iam 4
egimus; deinde quid in possessorio, tertio quid in spolio, sed principalem quæstionẽ de petitorio limita primo † nisi per tempus cuius initij non esset memoria possedisset reus. vt dict. capitu. primo. id enim tempus habet vim tituli, l. hoc iure, §. ductus aquæ, ff. de aqua quotidia. & æstiua. l. prima, §. fina. ff. de aqua pluuia. arcen. quo casu etiam titulum allegare necesse non est, sed sufficit tempus ipsum cuius initij memoria nõ sit allegare, illa est communis opinio quam tenent Cinus quæstio. penultima. Angel. Paul. & Ias. in decima limitatio columna fina. in l. si certis annis, C. de pactis Barto. in l. cum de in rem uerso, ff. de

Tempus imm tuet possessorẽ etiam cõtra fundãtem de iure cõi nec est necesse titulũ allegare.

de vsuris sentiunt Gloss. & Paul. in l.seruitutes magna, ff.de seruitutib. Bald.in l. secunda. C. de fideicommiss. Ioann. Andr. in capitu. peruenit, de censi. Riminaldus in dict. l. si certis, columna antepenulti. Balbus de præscriptio. part.tertia quæstio.x.numero nono, qui ita limitant l. creditor, C.de vsur.& l. obligationũ ferè, §. placet, ff.de actio.& obligatio.

Secundo limita etiam si non tempus cuius initij memoria non esset sed tantum xl. anni præterijssent, l.fin. de fund.patrimo. lib.xj. facit l.sicut, & l.omnes, C.de præscriptio. triginta annorum.

Tertio limita etiam si longum tãtum tempus decem vel viginti annorum præterijsset, si modo is qui de iure fundatam suam intentionem habebat quicquàm annuarim quasi dominus directus recepisset ab ipso possessore q tanquàm emphyteuta soluisset ut ex communi opinione resoluunt Iaso.in dic. l.si certis annis, columna penulti. C.de pact. Gloss.mag.in l.secunda.C.de iure emphyteu. per Iason. ibi numero 176.cum plurib. præceden.& sequentib. Barto.in l.iij.§.ex contrario, ff.de acquir. possessio. Idem Barto. in l.litibus, C.de agric. & censi.lib.undecimo Bald. in dict. l.si certis, Idem in capitu.cum ecclesia Sutrina, de causa posses.& propr. col.fi.Sal.in d.l.cum de in rẽ verso.quęstione.vij.Ang. & iuniores is in l.prętor, in principio, ff.de edendo facit cap.primũ qualiter olim feudum poterat aliena.

5 Actor fundãs de iure & si nil probet obtinet in possessorio.

Quo † ad secundum casum, scilicet cum agitur de possessione & sic in possessorio, cum is qui de iure habet fundatam intentionem necesse sit vt per prius fuerit in possessione illius iuris quàm is qui modo possidet, † possessio istius modo possidentis quæ iunior est clandestina præsumitur, nisi in litis de possessione motæ progressu de legitima causa & titulo possidendi docuerit, & quòd isthæc iunior possessio clandestina præsumatur tenet Socin. in l. rem quæ nobis, in primo quæstio.alij. ff.de acquirenda posse. Alexan.consi.lj.libro primo & consi.cxvij.eodem libro & consi.vj.libro tertio quod ipsi intelligunt & rectè quandiu titulus non ostenditur. Innocentius & alij in cap. cum ad sedem, de resti.spoli.per cap.licet causam, de proba.quod de iure regio expeditior est per d.l.viij.titolo de la restit.delos despolados lib.iii.ordinam. Limita nisi iunior illa possessio esset diutina, nam tunc clandestina non videretur, argumento l.qui in aliena.§.sed & si non adierit, ff.de acquirenda hæredit.l.si filiusfamilias.C.de peti.hære.l.prima.C.de patri.potest.faciunt multa quæ cumulat Iason. columna penultima in l.si certis.C.de pactis &

6 Possessio iunior clandestina præsumitur cũ cõt.

Gloss. communiter approbata. C.communi. diu.l.pen.vt per Iaso.vbi supra, numero.11.& quæ tradunt Alexan. Ias.& alij in l.sciendum. ff.de verborum obligatio.dum loquuntur de diuturnitate temporis, facit l.cum de in rem verso, ibi, longo tempore, ff.de vsuris & l.si qs diuturno.ff.de serui.vendic.quod & nos alibi plenius disseruimus † facit quod licet ad obtinendum in petitorio ex diuturna annua præstatione, non aliter titulus allegatus præsumatur quàm si decies geminata fuerit illa annua præstatio, tamen aliud est quo ad obtinendũ in possessorio, nam quo ad hoc sufficit unica præstatio, ita notanter tradit Albericus in d.l. si certis annis, numero.6. plenius per Iacob. ibidem, colum.fina.sed hac de re latius infra dicam post sequen.articulum. 7

7 Actor fundans intẽtionem de iure non obtinet i pos. cõtra eũ q. diu fuit in possess.sine uitio.

Quo † ad tertium, an is qui de iure habebat fundatam suam intentionem possit petere vt iunior possessor ostendat legitimum titulum & causam suæ possessionis, & minari, quòd si ilico vel infra terminum à se dictum vel arbitrio iudicis definitum illud non ostenderit sibi possessio statim auferretur, & receptior opinio esse uidetur vt non possit de iure communi, id quod vt nobis videtur præsensit Iason.in l.secunda, C.de iure emphyteuti. numero 176. Idem Ias.numero 50.in prælud. feudorum Bartol. in l.prima, C.de conduc.& procur.prędi.fisc.libro vndecimo, vbi Platea post Andr.de Barulo & licet Ioann. Lupus in loco infra allegando dicat eos loqui quando actor non habebat fundatam intentionem de iure tamen nobis videtur hoc casu loquutos fuisse quia iungunt hãc quæstionem cum illa an dominus directus possit petere ab emphyteuta sub eadem comminatione, ut sibi, ostendat instrumentum emphyteusis, quo casu ipse emphyteuta fatetur rẽ qua de agitur per prius pertinuisse ad dominum qui modo agit sequẽ ab eo causam habuisse non abnegar, sicque illum fundatam suam intentionem habuisse cõtra istum reum. 8

8 Actor fundans suã intentione de iure an possit possessorẽ turbare, aut spoliare.

Deniq; hoc etiam tenuerunt Hostiensis in capitulo dilectus, de offic. ordina. vbi Anton. ille columna prima, iste numero tertio, vbi et Ioann. Andr. & Francisc.Cardinal. per text. ibi, verb. ab antiquo, vbi admittitur libellus dicentis se ius eligendi habere ab antiquo, sicque ex solo tempore fundabat se sé, Ad idem capit. abbate, de verborum significatio.verb. secundum consuetudinem, & Hostien. Anto. Ioan. Andr. & allj supra relati illa iura expendunt contra reges, & principes qui in materia iurisdictionis eo prætextu veterem possessionem, & præscriptionem eorum qui talem iurisdi-

iurisdictionem possident vel quasi inter uertere contendunt, & vsurpare quòd in ea per prius suam de iure haberent fundatam intentionem, aliter enim nisi suam de iure fundatã intentionem haberent, frustra possessores inquietarent cum eorum regum nihil interesset faciunt tradita per Alexandr. in l. si sic, nume. 18. ff. de legat. j.

Contrarium tamen nominatim tenet Ioã. Lupus in dict. capitu. per uestras, secundo notab. versicu. est tamen pulchra dubitatio, numero 47. cuius opinio in terminis iuris communis suspecta est, iure ramen regio satis defendi potest per textum in dict. l. viij. titu. de la restitucion delos despoiados libr. iij. ordinamen. quę tam loqui videtur in iudicio possessorio, quàm in petitorio, quinimo lõge magis aptari videntur eius verba ad possessorium quàm ad petitorium, præsertim cum collocata sit in titulo de restitutione spoliatorum vbi de possessione potissimum agitur, facit l. final. titu. xiij. libro v. ordinamen. ibi, faciendo les llomat a iuicio sobrello y con conoci mist. de de recho (quorum verborum sensus est, quòd etiam in iurisdictione in qua rex Castellę fundatam habet suam iurisdictionem de iure, possessor non est eijciendus de sua possessione nisi iudiciorum oridine obseruato, & cũ causæ cognitione, & cum d. l. viij. conclu. iiij. titu. j. libro secundo ordinamen. & in quibus casibus rex Castellæ fundat suam intẽtionem de iure (quale est in iurisdictione, & etiam dominio vrbium & artium & omnium populorum iuxta l. j. titu. xviij. part. ij. vbi Grego. Lupus p Gloss. de derecho) in ijsdem casibus illud ius amittere potest tempore cuius initij memoria non sit secundum eundem Gregor. Lupum vbi suprà.

9 Possessor an sit tuendus cõtra fundbate, intentionem de iure ardua quæstio.

Deniq; †possessio aut quasi possessio alicuius rei vel iuris quæ aduersatur & contradicit origini & statui illius rei vel iuris cuius de possessione aut quasi possessione agit, an possidentem tueatur contra eum qui prius habebat de iure fundatam suam intentionem vt is possessor vel quasi possessor reus & possessor videatur, aduersarius uerò qui prius de iure intẽtionem suam fundatam habebat actoris & petitoris vicem sustineat vehementer & controuersum est, & in iudicijs tã frequenter agitatum, vt raræ sint lites in quibus is articulus non occurrat, nam reus plerunq; est in possessione vel quasi non vitiosa illius rei qua de agitur, seq; possessoris iure tuetur, actor vero negar eum tuendum esse prætextu possessionis q̃ primæuo rei statui aduersatur, qua in re Gloss. in l. Titia, ff. soluto matrimonio tenet talem possessorem tuendum, esse sequitur Alex. in l. si emancipati. ij. notabili. C. de collatio. & ibi Decius, col. ij. & iij. Bar. in l. is potest, col. v. ff. de acq. hære.

Contrariam partem vt talis possessio regulariter non tueatur possidentem tenent Alex. in d. l. Titia, & Iaso. in d. l. si emancipati, in ij. nota. & Alciatus de præsumpti. regula. ij. præsumptione. ij. in prin. nisi per decennium esset in illa quasi possessione. Andræas Tiraquel. de primoge. quæstio. xvij. opinione. xj. ad finẽ sequutus Baldum in l. Titia suprà all. quem melius cæteris loqnutum firmat, pro quorũ opinione facit quòd posterior possessio præsumitur clandestina scdm Soci. in l. tem quæ nobis, in prin. ff. de acquirenda possessione & ibidem quæstione. iiij. Alexan. consi. lj. lib. primo. Idẽ Alexand. consi. cxvij. eodem libro. Idem Alex. consi. vj. libr. iij. per Innocentium in capit. cum ad sedem, de resti. spoliatorum ergo si præsumitur clandestina non est cur possessor in ea tueatur, contra eum qui fundatam habet intentionem de iure vt suprà dicebamus.

Quid dicendum? & sanè pro priore opinione quæ habet talem possessorem tuendum esse quamuis eius possessio aduersetur primæuo rei statui & origini seu creationi, facit l. circa, ff. de proba. vbi si quis sit in quasi possessione libertinitatis & se ingenuum dicat id probare debet, licet libertinitas aduersetur primæuo statui l. manumissiones, ff. de iustitia & iure. Deinde idem probat d. l. Titia, dum ait, eum qui erat in quasi possessione seruitutis si se liberũ dicat, id probare debere, licet illa quasi possessio similiter naturæ statui primæuo aduersetur d. l. manumissiones, per totum instit. de iure personarum.

Tertio probatur in d. l. Titia, ff. soluto matrimonio iuncta sua Gloss. vbi filia se matrem familias dicebat, vt soluto matrimonio sibi suam dotem haberet, pater autem eius eam in sua potestate esse contendebat, & patri ait lex incunbit onus probandi, & licet illa filia cum nasceretur in potestate patris esset; tamen Gl. ait quod si filia erat in quasi possessione existẽtiæ sui iuris tuebitur in illa quasi possessione, & si aduersetur natiuitati ipsius filiæ, sed sanè non aduersatur, quia ex filiatione non arguitur necessario ad patriam potestatem, cũ non sufficiat genitum esse, nisi præterea ex legitimo matrimonio genitus fuerit, quod matrimonium eum facti sit non præsumitur nisi ꝓbetur, leg. in bello, §. factæ, ff. de captiu. tenent Corneus, columna secunda & Decius, columna secunda in dic. l. si emancipati, Alciatus de præsumptio. regula. ij. præsumptione. ij. num. 5.

Barto.consi.xlij.visa inquisitione,Corneus cō
sil.lxxviij.placet mihi,col.penul.libr.j.Ias. in l.
post dotem,colum.j.ff.soluto matrimo. & est
communis opinio. Vnde licet testes dicāt ali
quem meum fuisse filium non probant esse in
potestate, nec ex legitimo matrimonio natū
secundum Alciatum vbi supra num. 7.contra
Decium consil. liiij.in causa domini.

Quattò probatur in l.sicut i,§. Item si quæ-
ratū,ff.si seruitu.uendi.vbi quamuis quæq; res
& domus libera præsumatur ab omni seruitu
te l. altius,C.de seruitu. tamen qui habėbat
tignum immissum in domū alienā in ea quasi
possessione seruitutis tuetur,& aduersarius su
stinet vicē actoris,& probare debet libertatē.

Quinto facit cap.ad decimas, de restitut.
spoliatorum vbi ecclesia,quæ quo ad decimas
fundabat suam intentionem de iure commu
ni reperitur priuata sua possessione, nec eam
posset recuperare propria authoritate nisi ad
uersarij possessio esset vitiosa,prout erat ibi,
sicq; ille text.facit per locum ab speciali,licet
& pro contraria quoq; parte soleat allegari.

Sexto facit l.si.emancipati, C.de collatio.
ibi,teq; emancipatum probatum fuerit,ubi fi
lius præsumitur esse ī potestate patris,& in ea
quasi possessione tuendus est,licet ipsa aduer
setur primæuo statui rei,nam omnes filij vide
tur vt præsumantur spurij argumen.tex. in au
then.quibus modis natur. effician.sui,§.natu
ra.& quia matrimonium est,quid facti, facta
autē non præsumuntur nisi probentur,l.in bel
10 lo,§.factæ, ff. de capti. † & tamen communis
opinio est filium præsumi in potestate secun-
dum Curtium Iuniorem numero 10. in d. l.si
emancipati,quod & tenent ibi Alexan. Corn.
Ias.& Decius omnes circa princip. & qui erat
in ea quasi possessione vt tanquam filiusfami-
lias haberet in ea tuendus est donec probetur
contrarium licet id aduersetur,&c.vt dict. §.
natura.

Filius præsumitur ī potest. patris cum cōi.

11 Facit & Septimo, quia † & in quibus casib.
princeps habet fundatam intentionem suam
de iure,non potest dicere batoni, quòd osten
dat titulum suæ possessionis, aliter quòd eum
expellet à possessione illius rei qua de agitur,
vt tenent Barto.& Ioan. de Platea post Andr.
de Baruso quem ipsi referunt in l.j.per tex.ibi
C.de conducto.prædiorum fiscalium lib. xj.se
quitur Ias.in l.ij.C.de iure emphy.nu.176.Idē
Ias.in prælud.feud.nume.50.facit tex.in c.di-
lectus,& ibi Hostiensis & Ioannes Andr.de of
ficio ordina.

Actor fundans intētionē de iure an possit incipere ab executione.

Octauo facit l.si quis diutuno, ff.si seruit.
uendic. & l.ij.C.de seruit. & aqua ubi qui est
in quasi possessione seruitutis licet ea origini
& creationi illius rei aduersetur,est tamen in
ea tuendus,& facit generalitas tex.in §.com-
modum,institut.de interdict.Lactor & l. final.
C.de probationib.

Pro † contraria tamen parte facit d. capit. 12
ad decimas,in sensu directo,& facit capit. cū
personę,§.quòd si tales,de priuileg.libr. vj.vbi
subditus qui erat in quasi possessione exēptio-
nis non tuetur in ea quasi possessione, sed re-
spond. quòd ibi minimè ille erat in quasi pos
sessione exemptionis,licet se pro exempto ge
reret,tunc enim in quasi possessione exēptio-
nis esse videretur cum superiore sciente,& pa
tiente diu sic perseuerasset,argumen. l.si ego,
§.j.ff.de public.in rem actio.ibi, per traditio-
nem aut per patientiam fortè.Sed in dict.§.quod
si tales superior non patiebatur, quinimo si-
mul ac ītellexit eum se pro libero gerere ilico
ei obuiam fecit & contradixit ergo,&c.

Intel.c.cū psonæ, §. quòd si tales, de priui.lib.6.

Ad d.cap.ad decimas, dic quòd patitur tā
varios intellectus vt in eo nequeat fieri suffi-
ciens fundam.iuxta doctrinam Barto.in l.nō
solum,§.liberationis verba, ff.de liber. legat.
dic ergo,quòd si per tempus longum,uel lon-
gissimum uel etiam immemoriale stetit in ea
possessione omnes ferè conueniunt vt in ea
tuendus sit, quòd si breuiore tempore magis
dubium,sed adhuc idem si sciente, & patien-
te eo qui fundabat de iure nō solum iste pos-
sidebat, sed etiā ille possidere desiderat qua-
tenus iste possidere cœpit.

Superioribus proxima est illa quō scilicet
filius † an in patris potestate in re dubia præ 13
sumatur, dubiumque id est,sed cōmunis sen-
tentia est in potestate præsumi, quia emanci-
patio est quid facti, facta autem non præsu-
muntur nisi probentur, l. in bello,§.factæ, ff.
de captiuis, & ita videtur probare tex.in d.l.si
emancipati ibi, teque emancipatum proba-
tum fuerit, ubi ita notant communiter Do-
ctores præsertim Alexandr.Corneus Ias. De-
cius & Curtius Iunior in notabilibus,& Cur-
tius, numero decimo firmat hanc esse com-
monem opinionem.

Filius an in patris potestate præsumatū ardua q.

Verum contra hanc communem sententiā
multi insurgunt præsertim Corneus & Decius
ibi,sic arguentes,matrimonium est, quid fa-
cti,facta autem non præsumuntur nisi proben
tur,d.§.factæ,ergo inquiunt non sufficit pro-
bare filium esse,nisi probetur præterea, quod na-
tus fuerit ex legitimo matrimonio, quādoq-
dem ut in potestate sit oportet eum natum
fuisse ex legitimis nuptijs insti.de patria pote.
in princ. & l.Itē in potestate,ff.qui sunt sui uel
alie.iur.ergo probata filiatione nō necessario
sequitur, aut infertur patria ptās nisi præter

filiationem, probetur etiam legitimitas, quæ descendit ex legitimo matrimonio.

Neq; ad rem pertinet quòd vt Curneus in dict.l.si emancipati, columna seccūda, ait plerique; hominum legitimi nascantur vt docet ex
14 perientia rerum magistra, † & probationes sufficiat secundum eum concludere à communi ter accidentibus, ut notatur in l.neq; natales C.de probationibus, nam illud præterea quod suspectum est posset admitti quando lex inducerct suam præsumptionem pro illis communiter accidentibus, non sic quando non inducit, & longe minus quando inducit contrariū quod accidit in specie nostra in qua lex vt filium in re dubia legitimū præsumat tam longe abest, quòd potius eum præsumit spurium
15 † vt per Alciatum de præsumptionibus regula secunda præsumptione, v. numero septimo, per Oldrald. consil. cxcvj. factum tale est, Aretinus consilio xlviij. in primo dubio, Baptista de sancto Seuerino in l. si qua illustris, C. ad
16 Orfici. columna ij. † nam ex cohabitatione viri, & mulieris non præsumitur matrimonium, de iure canonico xxx. quæstion. quinta capit. aliter Gloss. in l. concubinatu, ff. de cōcubinis docet Alciatus de præsumptionibus regula secunda præsumptione quinta in princip. licet de iure ciuili bene præsumeret, l. in liberæ, ff. de rit. nup. l. in cōcubinatu. ff. de cōcubi. Quinimo non solum quo ad substantiā matrimonij, sed etiam quo ad alia quæ inde sequuntur stamus iuri canonico ut sic tales filij tāquàm non legitimi parentibus succedere nequeant tanquam legitimi, ita tenet Panormitanus in
17 capitu. lator, qui filij sint legitimi, † motus qa cum in hac materia stemus iuri canonico quo ad principale, scilicet quo ad substantiam, & validitatem matrimonij, eidem stabimus, & quo ad ea quæ inde sequuntur, scilicet quo ad legitimitatem, & successionem liberorum argu. d. capi. lator, cap. tuam de ord. cogni. c. accessorium de reg. iur. in vj.

Contrarium tamen tenet Bald. in capitu. ex transmissa de restitution. spoliatorum, & in l. & si contra, C. de nuptijs vbi vult quòd in terminis, d. l. in liberæ, licet matrimonium nō valeat de iure canonico, ualere tamen non desinit de iure ciuili, & consequēter erit utile quo ad illos effectus quos lex ciuilis tali matrimonio accommodauit, quale est ut liberi videantur de iure ciuili legitimi, & per hoc parentibus quasi legitimi succedant, nō secus quàm si etiam de iure canonico tale matrimonium firmum esset, & hanc Bald. opinionem nouissimè defendit Alciatus vbi suprà motus, quia ratio propter quam tale matrimonium im-

Probationes sufficit concludere a cōiter accidētibus.

Filij præsumuntur spurij.

Matrimoniū quando præsumatur de iure ciuili & quādo de iure canonico.

Matrimonium quod tenuit de iure tantum ciuili non ēt de iure canono. liberi inde nati non sunt legitimi, nec succedunt ut legitimi cū cōi cōtra Bald. & alios.

probatur de iure canonico est, quia in re dubia vbi vertitur animæ periculum tutiorem partem eligere debemus vt expressit Gloss. in dict. capitu. aliter, & quo ad animam tutius est talia matrimonia sic occulta non admitti quia ab stupris, & contubernijs non longe absunt, quæ ratio secundū Alcia. nō militat quo ad liberorū, susceptionē quod omnino nego, quinimo militat, nam cum parentes exoptēt substantiam suam, ad liberos suos iure successionis deuenire, l. scripto, ff. vnde liberi l. nam & si parentibus, ff. de inoffic. test. curabunt ut matrimonia site & iuxta formam iuris canonici fiant, quæ longè absint ab stupris, non curaturi si hæreditates suas ad tales filios peruēturas intelligerent etiam si nati forent ex matrimonio illo quo ad animam suspecto, quod leges ciuiles probabant, sicque ratio prohibitionis canonicæ non cessat quo ad successionē liberorum, non magis quàm quoad substantiam ipsius matrimonij, & ita obseruari quotidie videmus. Præterea communis opinio est vt firmat Alciatus vbi supra post Abbatem & alios in capit. ecclesia sanctæ Mariæ de consti.
† non posse legem ciuilem inducere præsumptionem in materia spirituali, facit Glo. communiter recep. in §. j. inst. de uerborum oblig. ergo licet in terminis d. l. in liberæ, lex ciuilis inducat præsumptionem matrimonij, tamen ea præsumptio nullius momenti est, cum matrimonii materia spiritualis esse intelligatur, cū ergo ex cohabitatione viri & mulieris non præsumatur matrimonium de iure canonico cui in hac materia standum est, superest vt liberi ex tali consuetudine suscepti legitimi non sint regulariter, & consequenter nō sint in potestate nostra ut d. §. j. inst. de patr. potesta. d. l. item in potestate, nam & omnes liberi, olim naturales iure naturæ & gentium intelligebantur donec leges Romanorum aut aliæ positiuè matrimonia introduxerunt auth. quibus modis nat. effic. sui §. natura, siquidem ab initio ergo omnes liberi ex consuetudine uiri & mulieris nati, uel spurii, uel naturales non etiā legitimi uideri debent, & consequenter extra nostram potestatem, ut sic non sit uerum dicere est filius ergo in potestate patris, licet bene sequatur est filius legitimus ergo in patris potestate, & ita in specie firmat Alciatus de præsumpti. regula. ij. præsumptione. ii. numero. 5. qui ita intelligit l. si uxor. uerbo mōstretur. C. de condi. insert. Glos. in l. pactum quod dotali. C. de pactis, & ita etiam intelligitur d. l. Titia, & sic contra superiorem communem sententiam † quòd regulariter filius non præsumatur in patris potestate tenent Corneus, Decius, Iasl. 19

18 Lex ciuilis in materia spirituali præsumptionem inducere nequit cum côi.

Filius in dubio

non præsumitur i patris potestate.

Iaſ.& Curtius iunior in d.l.ſi emancipati, in ii.& iii.notabili & Alciatus in d.ii.regula. præ ſumptione.ii.numero.5.Iaſo.in l.poſt dotem, columna ſecunda,ff.ſoluto matrimonio Corneus,conſi.lxviij placet,libro primo,columna penultima Barto.conſi.xlij.viſa inquiſitione. Fallit quando conſtabat talem filium fuiſſe natum ex legitimo matrimonio,tunc enim benę præſumitur in poteſtate,niſi probetur emancipatus, & hoc caſu ſaluari poteſt dicta communis opinio.

Star ergo ex ſuperioribus filium natum ex legitimo matrimonio præſumi eſſe in patris poteſtate iuxta text.in princ.inſt.de patri. po
1 teſtate,& in principio inſti.de nup.& ita intelligendam eſſe legem emancipati.C.de collati. verb.teq; emancipatum probatum fuerit,Cæterum ſi non probetur quem eſſe natum ex legitimo matrimonio licet probatum fuerit eũ eſſe filium alicuius per alium modum probationis id non ſufficit,vt propterea in patris ſui poteſtate eſſe intelligatur, & cum probationes debeant concludere neceſſario l.non hoc, C.vnde legiti.cap.in præſentia,de proba.certè licet teſtes dicerent quem eſſe filium Titii nõ, propterea viderentur dixiſſe quòd eſt in Titij poteſtate. Sed ad huius rei cognitionem vidẽ
20 dum eſt vt probetur filiatio, & quidem †poſſeſſio vel quaſi poſſesſio filiationis probatur ex eo quòd quis tractatabatur & alebatur vt filius, iſta eſt communis opinio quam tenent Glo.& Bart.in l.prima.C. quorum bonorum. Gloſſ.& Barto.& alij in l.non nudis,C.de probationibus Barto.in l.ſenatus,§.idem per contrarium,ff.de libe.agnoſcen.Idem Barto.in l. prima.§.ad quæſtionem, ff.de quæſtionibus. Alexan.conſil.lj.viſo & diſcuſſo proceſſu, libr. primo, columna prima & ſecunda Decius, conſi.liiii.in cauſa domini Antonij., columna prima & columna ſecunda, numero.3.vbi firmat hanc eſſe communem opinionem. Quod procedit etiam quo ad effectum ſuccedendi. vt tenet Antonius in cap.tranſmiſſe, columna tertia qui filii ſint legitimi ſequitur Dec.ubi ſuprà,numero.3.ubi firmat hanc eſſe communem opinionem ut procedat etiam quo ad effectum ſuccedendi quod & uult Bart. in pleriſq; locorum ſuprà allegatorum in quibus de ſuccesſione agebatur.

Filiatiõis quaſi poſſeſſio præſumitur eo quòd quis tractabatur, & alebatur ut filius cũ cõmuni idque etiã quo ad effectũ ſuccedẽdi cũ cõi cõtra Alcia.

Contrarium tenet nouiſſimè Alciatus de præſumpti. regula.ij.præſumptione.ij.numer. 7.nam cum filius aliter & tanquàm filius tractatur cum iſthæc cadant in filio naturali tantum uel etiam ſpurio aut forte inceſtuoſo per cap.cum haberet,cum ibi plenè not.per Abb. & alios de eo qui duxit in matrimonium quã polluit.hiq; non ſuccedant, non uidetur ſufficienter probari, ut per hoc is legitimus filius uideatur præſertim ad effectum ſuccedendi, ſed pro communi uidetur text.in l.filium cũ definimus,& in l.item in poteſtate,ff.qui ſunt ſui,& in l.Lucius,ff.de probati.ubi appellatione filii ſimiliter prolati intelligitur de legitimo & naturali,facit l.æ coniuncti,uerſic.præfertur,ff.de lega.iij §.quoties,inſt.de iure natur,ubi uerba in dubio capiuntur in pleniore ſignificatu facit l. cum de lanionis, §.aſinã,ff. de fundo inſtr.facit quia ſola nominatio ponit quem in quaſi poſſeſſione filiationis legitimæ l.non nudis l.non epiſtolis, & utròbique per Gloſ.& Doctores,C.de proba.ergo multo magis huiuſmodi tractatus uel conſuetudo cum ex factis,maior præſumptio capiatur argumento l.quidam cum filium,& quæ ibi traduntur per Bartolus, & alios, ff.de uerborum obligatio.

Deniq; ipſa experiẽtia rerum magiſtra docemur filiationem plerunq; non aliter probari ſolere quàm per communem uicinorum & coniunctorum reputationem, quid enim ſi de filiatione controuerſia ſit poſt uiginti triginta aut plures forte annos (prout non raro accidit) quàm natus fuit ille cuius de filiatione agitur,quiſnam puerum infantem'ue tunc natũ certo firmare poſſit hunc robuſtum uirũ modo factum eſſe,certe nullus aut uix nullus præter ſuam matrem aut nutricem,ergo cum ipſo tempore curſu nati infantes creſcant adoleſcant & quaſi mutentur & transformentur, ita ut uix dignoſci poſſit an is uir robuſtus & procer modo factus ſit, idem qui ab hinc annos multos erat infans anniculus aut breuioris ætatis,neceſſe eſt leuiores probationes cõiecturales & non etiam neceſſario concludentes hac in re admittendas eſſe, ſufficereq; ſi à communiter accidentibus concludant,vt tradunt Gloſſ.& communiter Doctores in dict.l. non nudis,Gloſſ.& communiter Doctores in d.l.non epiſtolis.C.de probati.clarior Gloſſ.in l.neque natales,vbi per Doctores eodem titulo Corneus in l.ſi emancipati,columna ſecunda de probatio.inde dixit l.Lucius,ff.de conditio.& demonſtratio. difficilem eſſe probationem filiationis,ergo ſi teſtes dicebant aliquem eſſe filium Titii,ſi quidem ex parte aduerſa probetur illum Titium nunquàm duxiſſe vxorem intelligemus illum eſſe naturalem non legitimum,idẽ ſi probetur ex ætate illius qui filius dicebatur longè ante matrimonium à Titio contractum natum fuiſſe veluti ſi uir iam barbatus dicatur eſſe filius Titij qui abhinc annos decem duntaxat duxit vxorem,

Idem per contrarium si anniculus puer dicatur esse filius Titij cuius uxor abhinc annos duos, vel tres, uel plures fortè decessit, & sic de similibus,& longe idem facilius si is Titius nunquàm duxit vxorem, sed si quando hæc omnia cessauerint, quia & Titius vxorem duxit,& is qui filius dicebatur huius cui sit vt durante illo matrimonio nasci potuerit magis esse videtur vt sufficiat dictum testium hac de re loquentium cōcludere verosimiliter vt dictum est,quo casu testes dicentes illum fuisse & esse filium Titij interpretabimur intellexisse quòd erat filius legitimus,quia ita fit à cō-
21 muni tèr accidentibus† nam & alibi dictum testis quòd non satis certum est interpretamur secundum communem usum loquendi Gloss. communiter ibi approbata in l. stipulatio ista,§ hi qui,ff.de uerborum obligation. quòd si testes dixerint filium esse ac de legitimo matrimonio natum, res erit expeditior, ergo si testes dicunt talem esse filium Titij sit regula, ut non intelligatur legitimus & naturalis,sed tantum spurius argumento authent. quibus mod.natural.efficiun. sui.§.natura, & quia matrimonium est, quid facti ergo, &c.

Testes intelligun- tur secundum cōmunem usum loquendi.

Fallit primo quando aliter cōstabat de matrimonio,& ætas illius qui filius dicebatur nō repugnabat,nam tunc licet potuerit nasci ex alia muliere quàm ex vxore illius Titij,tamē interpretabimur testes intellexisse de filio nato ex vxore non ex alia,&c.

Secundum quæ etiam interpretabimur eū esse in potestate patris si non probetur emancipatus,cum emancipatio sit quid facti, ergo cum quæritur an filius præsumatur esse in potestate patris respondeam hanc quæstionem non cadere nisi in filio legitimo,legitimum autem præsumi in patris potestate.

CAP. LXXXVI.

1 *Ntellectus capitu. ad decimas,de restitutio spoliatorum & capitu. cum ecclesia sutrina, de causa proprieta. & numero. 2. 10. 13. 14. 15. 16 & 18.*
3 *Possessor quando sit tuendus in sua possessione contra eum qui suam intentionem fundabat de iure & est ardua quæstio.*
4 *Filius an præsumatur in patris potestate.*
5 *Possessio diutina an transferat in aduersarium onus probandi.*
6 *Intellectus cap.cum ecclesia de causa possession. & proprieta.*
7 *Quanto tempore iusta præsumatur possessio.*
8 *Actor si fundat suam intentionem de iure tunc reo incumbit onus probāde cum commun opi.quod intellige in petitorio.*
9 *Possessor an sit lite pendente tuendus in sua possessione,sit etiam contra actorem qui suam intentionem fundabat de iure.*
11 *Possessor an sit tuendus in sua possessione contra aduersarium qui suam intentionem fundabat de iure si diu uel aliquandiu dissimulauit.*
12 *Possessionis ius quo tempore amittatur.*
17 *Spoliato agenti remedio recuperandæ quando possit opponi remedium sententiæ ardua quæstio.*
19 *Spoliatus an restituatur ante omnia contra fundantem intentionem suam de iure regula cum. 14. limitationibus.*

Vnc autem agendum est de intellectu capit. ad decimas de restitutione spoliatorum, iuncto capit. cum ecclesia Sutrina,de causa possessionis & proprieta. nam in dict. capit. ad decimas,videtur probari vti ī iudicijs possessorijs is cōtra quem aduersarius habet fundatam intentionem de iure non sit tuēdus in sua possessione,uel quasi possessione,vnde sine ei possidēri molestia & uexatio fiat circa suā possessionem, uel quasi, non dabitur vti possideris interdictum contra aduersarium molestantem,siue etiam vi ab aduersario à possessione fuerit deiectus, interdictum vnde ui sibi ita spoliato non accommodabitur, quasi dolo faciat qui petat possessionem sibi restitui quam statim restituturus sit,l.dolo, ff.de doli exceptio.contrarium tamen non obscure probari videtur in dict.capitu.cum ecclesia, vnde timore huius contrarij ea iura variè interpretanf. Primus enim sensus est ut regulariter is q̄ est in possessione, uel quasi sit ī ea tuēdus si molestetur,uel restituēdus si spoliatus fuerit, licet contra se habeat aduersarius fundaram intentionem de iure,& ira procedat dict. capitu.cum ecclesia,& §.recuperandæ institu.de interdi.l.si quis ad se fundum, C. ad leg. Iul. de ui publi.e.l.prima,C.si per uim vel alio modo,l.si quis ui,in princip.ff.de acquiren.possession.l.prima,§.cum a me,ff.de vi & ui armat. sed dict.capitu.ad decimas, procedat de iure tantum canonico,& in causis ūn actis foro ecclesiastico, ita Paulus Castren. in l. scrutntes mag.ff.de seruirut.columna quarta, numer.9. causa enim decimarum spiritualis est,ut tradunt Ripa in l.naturaliter, §.nihil commune, ff.de acquiren.possessio. Decius consil. cxxxiiij. numero quarto, Docto.in capitu.causam quæ,de probatio. neq; agi potest nisi apud iudices ecclesiæ sicq; volunt d. c. procedere de iure tantum canonico,non sic de iure ciuili.

Intell.c. ad decimas de re sti.spoli. 1

Secun-

2 Intell. ij. Secundus intellectus fuit vt dict. capitu. ad decimas, procedat quando possessio spoliati erat recens, quod suadetur dū ibi dicitur, aliquandiu, quod in semestri tēpore videtur includi, vel etiam breuiore secundum Abba. in dict. capitu. cum ecclesia, numero 49. per cap. secundū de concessione praeben. vbi vltra sex mēses dicitur diu.† Sed d. capi. cum ecclesia, procedat quando possessio maturior erat ac antiquior, & ita tenent Abba. ibi & Martinus quem refert, & sequi videtur ibi Aegidius Bellamer. oppositio. vndecima numero vigesimo sexto, & Dominicus in dict. capi. ad decimas, columna fina. post Ioannem Andr. ibi quem ipse refert, quod & tenet ibi Petrus de Anchara. & sentit idem etiam in dict. capitu. cum ecclesia, numero 31. & licet Ioannes Faber in §. retinendae, columna penulti. institn. de act. & Iacobinus in l. si de vi, ff. de iudi. nume. 18. versi. septimo, & Bal. in l. si de proprietate, numero 21. C. si a non compet. iudi. & Oldrald. consil. quodam & Ripa in l. naturaliter, §. nihil commune, ff. de acquiren. possessio. nu. 77. & ibi Ias. numero 48. teneant simpliciter non esse tuendum, aut restituendum possessorem in sua possessione, uel quasi quando aduersarius contra eum habebat fundatam intentionem de iure, tamen ipsi fortè non negarent quin id limitaretur vt cessaret quando is possessor fuit diu in sua possessione. Quinimo ipsemet Ias. in l. si emancipati, in secundo notabil. colum. ij. ait quòd licet possessio illius qui est in possessione vel quasi possessione cuiuscūque rei vel iuris minus iusta, aut legitima praesumatur, quando in ea re uel iure eius aduersarius habebat suam intentionem fundatam de iure, tamen ea praesumptio cessat, idq; praesumptum possidendi vitium purgatur per diuturni temporis praeteritionem, ut sic ea possessio quae antea iniusta & illegitima praesumebatur iam incipiat videri iusta ac legitima, vnde licet † filius natus ex legitimo matrimonio praesumatur esse in potestate patris, l. si emancipati, C. de collation. ibi, teq; emancipatum probatum fuerit, l. si filius, ff. de probation. tradunt Fulgosius, Ludouicus Romanus, Alexand. Ias. & Decius in dict. l. si emancipati. Angelus & Imola Cumanus & Ludoui. Romanus in l. sed & si de sua, post Gloss. ibi, ff. de acquirenda haereditate Alciatus de praesumptio in regula. ij. praesumptione. ij. in principio Corneus consi. cciiij. quanquàm & idem in consi. ccviij libro tertio, tamen si is filius natus ex legitimo matrimonio fuit longo tempore decem vel viginti annorum in possessione vel quasi existentiae sui iuris licet isthaec possessio aduersetur natiuitati origini & primaeuo statui eius iam incipit videri sui iuris licet pater haberet contra eum suam intentionem fundatam de iure, vt sic possessor diutinus in sua possessione vel quasi tuendus sit etiam cōtra eum qui habebat suam intentionem fundatam in iure, ita tenent Bartol. & Bald. in l. secunda, C. si aduer. rem iudi. & in l. post mortem, ff. de adoption. Andr. Siculus consilio vi. libro quarto inter consilia Alexandri, Iaso. in dict. l. si emancipati d. ij. notab. Ias. numer. 44. in l. si prius, ff. de operis noui nuntiatio. Alciatus vbi supra, numero secundo ex quorum relatione apparet hanc esse communem opinionem quam & Bald. in l. Titia, ff. soluto matrimonio sequitur & Decius in dict. l. si emancipati, numero quarto, facit tex. in l. prima versi. dia, C. de patria potesta. quinimo quemlibet possessorem in sua possessione tuendum esse etiam si ea non esset diutina tenuerunt Gloss. in l. Titia, ff. soluto matrimonio, & Alexand. in dict. leg. si emancipati, ad princip. & ibi Decius columna tertia, & Barto. in leg. is qui potest, colum. quinta, ff. de acquir haere. licet pleriq; eorum quos sup. retulimus ab hoc ultimo discesserint, & Andr. Tiraquel. de iure primoge. quaest. xvij. opinione. xj ad finem Bartolus in dicta l. Titia, sed & Paulus in l. si solennibus, C. de fide instrum. & Andr. Tiraquell. ubi supra, numero decimonono versicu. nec praetermittemus, videntur generaliter idem defendere in quacunque possessione etiam recenti, licet ipse Tiraquellus parum sibi constet, quod & sentit Curtius iunior in dicta lege si emancipati, columna secunda.

Itaq; oēs illi quos supra retulimus vno ore sunt in hac opin. vt qui diu fuit in possessione vel quasi alicuius rei vel iuris, in qua alius fundabat suam intentionem de iure, sit tuendus in ea, contra eum qui de iure fundabat, quinimo ipsorum non pauci, idem volunt etiam si non diu fuisset in ea quasi possessione, quod & nos admitteremus tribus concurrentibus quòd & ipse possideret & aduersarius possidere desijsset, tertio quòd aduersarius non ignoraret illum possidere, quarto quod ultra annuum in tali possessione is fuisset, argumento in principio inst. de vsucap. facit l. ordinamenti. titulo de las praescript. l. prima. dum inducit vt per annum & diem praescriberetur res et immobilis sciente & tacente domino.

Deniq; hoc vnum certum est & ab hoc nullum eorum quos suprà retulimus quos vel mihi legere contigit declinatum inuenies† vt possessio diuturna transferat in aduersariū onus probādi, licet aduersarius ille haberet intentionem 5 Possessio diutina

tionem

an transferat in aduersariú onus probandi.

tionem suam fundatam de iure, sicq; possessor ille diuturnus in sua possessione vel quasi tuendus sit, vnde apparet verissimum esse ac receptissimum intellectum eorum qui d. capitu. ad decimas, contendunt non habere locum quando quis foret spoliatus à sua diutina possessione vel quasi, sed tantum quando possessio iunior esset ac recedens

6 † quod non obscurè probatur in dict. cap. cum ecclesia suttina, de cau. possessio. & proprie. vbi cōtra clericos ibi spoliatos stabat fundata intentio de iure in fauorem canonicorum spoliantium, & adhuc spolium illud inculpatum non fuit nec restitutio spoliatis denegatur. Neque ad rem pertinuit quod Alciatus in d. regula ij. præsumptione ij. ad princip. in tract. præsump. ait se non videre vt in huiusmodi iuribus possit contingere præscriptio per longitātum temporis non etiam

Intel. c. cū ecclesia de cā pos. & prop.

7 longissimi præteritionem † nam agnoscimus quidem præscriptionem proprietatis non contigisse, sed nihilominus possessio ex temporis diuturnitate iustificatur vt licet talis possessor in indicio proprietatis possit succumbere & superari, in iudicio tamen possessorio nō possit, aliud enim est possessio aliud proprietas, q. nimo nihil commune habent l. naturale, §. nihil commune, ff. de acquirenda possessione.

Quanto tpe iustificetur possessio.

Deniq; cum quæritur an possessio vel quasi transferat onus probandi in aduersarium, respondendum est regulariter transferri §. commodū, inst. de interd. l. qui accusare, C. de edē. l. actor quod asseuerat, & l. j. & l. fin. C. de proba. idq; non inde descendit quòd possessor titulum habere præsumatur (nam cum sit facti non præsumitur, l. in bello, § factæ, ff. de capt. l. si emancipati, ibi, teque emancipatum, C. de collatio.) sed magis eo quòd actor titulo & iure carere præsumitur quandiu non probat, vnde in re dubia pro reo iudicandum capitu. cum partium, de regulis iuris iuris in sexto capit. in pari eodem titulo.

8 † Verum si actor habeat suam intentionem fundatam in iure, tūc possessio non transfert in eum onus probandi, quia ipse satis superq; intentionem suam probatam habet in corpore iuris, cuius fides & authoritas surgerat omne genus probationis, sicque hoc casu ipsi reo incūbit onus probandi, vt probatur in capitu. sunt personæ, §. quod si tales de priuilegi. in sexto & in capitu. primo de præscriptio. & in capitu. ad decimas, de resti. spoliatorum eodem lib. & in lege octaua titulo dela restitucion delos despoiados libro tertio ordinament. & in lege quarta titulo primo lib. ij. ordinamen. & in l. v. titu. iij. lib. v. ordinam. ita tradunt Petrus & Cinus & Paulus Castren. & alij communiter in l. solennibus, C. de fide instru. Bartol. in l. si prius, ff. de operis noui nuntiatio. & ibi communiter Doctor. vt testantur ibidem Alexand. numero 37. cum pluribus sequentibus, & Iaso. numero quadragesimotertio. And. Tiraquel. de iure primogenitu. quæstio. xvij. opinione vndecima numero 19. Decius consil. cccxxj. in causa quæ Alexandriæ, colum. quarta versicu. accedit. Idem Decius in capitu. ex literis, notab. v. de probation. Idem consil. ccccxliij. in casu ad me transmisso, columna quarta, Alciatus de præsumptionib. regula tertia. præsumptione xliij. ad princip. Iaso. in l. à Diuo Pio, §. super rebus, columna secunda ff. de re iudi. Fulgosius consilio cxxxviij. visis, in secūdo dubio, Barba. in capitu. primo. de probation. columna penultima Corneus consil. xc. viso processu, libro ij. ex quorum relatione apparet hanc opinionem receptissimam esse, & ita intelligitur Gloss. quam ibi sequuntur Barto. & communiter Doctores in l. sicuti, §. sed si quæ ratur, ff. si seruitus uendice. Ergo isto casu cū reo eidemq; possessori incumbat onus probādi, quando actor fundatam habet suam intentionem de iure, non secus, quàm actori incūberet, quando fundatam non haberet,

Actor si fūdat suā intentionē de iure reo incūbit onus probandi cum cōi quo ad petitorium.

9 sequitur hunc reum lite pendente in sua possessione, vel quasi turbari non debere, non magis, quàm turbaretur quando actor suam intentionem de iure fundatam nō haberet, vt in eo tantum eius conditio deterior sit quando cōtra eum fundata erat actoris intētio quòd de iure & legitimo titulo docere tenebitur, si nolit in lite superari, interea tamen in sua possessione tuendus est, si quidem sit longinqua aut diutina, sin minus tunc similiter tuendus est sub distinctione tamen de qua per Paul. Cast. in dict. l. si solennibus, & per Andr. Tiraquel. vbi supra opinione vndecima numer. 19. & numero vigesimo quarto. cum sequentib. & per Bald. in l. Titia, ff. soluto matrimonio. ut voluit Gloss. in dict. l. solennibus, Gloss. & Bartol. in dict. l. Titia, Alexand. in d. l. si emancipati, colum. j. de collation. C. per d. l. Titia, & dict. l. circa, ff. de probationib. quod intellige quando illa quasi possessio carebat omni vitio violentiæ clandestinitatis, aut precariæ rogationis, ut in dict. capitu. cum personæ, §. quòd si tales, quantum autem tempus quotve actus desiderentur vt quis in tali quasi possessione stare videatur tradunt Doct. in dd. locis.

Lite pendente an sit reus tuendus, si sua possesc. ēt contra actorē qui fundabat de iure.

Tertius † intellectus ad d. capi. cum ecclesia Suttina, de caula possessio. & proprieta. & ad d. cap. ad decimas, est quòd in d. capi. cum ecclesia, illa quasi possessio contra quam erat ius commune iustificabatur ex scientia & pa-

tientia aduersarij non sic in d.capitu.ad decimas, vbi possessio videbatur clandestina vt patet ibi, nisi euidenter docuerint quod earum possessionem legitimè assequuti fuissent, quorum verborum sensus est, quòd uel ipsa possessiōis vsurpatio fuit illegitima & vitiosa, & sic aliquandiu tantum non etiam diu durauerat quodq; cum primum ad notitiam proprieta-
11 rij peruenerat ilico eam recuperare propera-
Possidens tuendus ē in sua poss. cōtra aduersariū scientem, & aliquādiu patiētem.
uit, sicq; ille possessor qui se spoliatum dicebat non tam iusta & legitima, quàm illegitima possessione exutus fuit, ita Imola numero vigesimoquinto. in fine in dict.capitu. cum ecclesia, & is sensus in se verus est, satisq; arridet literæ vtriusq; textus, ex quo colligitur conclusio, quòd qui est in possessione vel quasi cōtra quam est ius commune, adhuc tamen est in ea tuendus si aduersarius tolerabat, & dissimulabat seu patiebatur aliquandiu vel saltem
12 si diu. †Confirmatur, quia ex tali patientia, &
Possess. ius quo tpe amittatur
dissimulatione ille qui suam intentionem fundatam habebat videtur ius possessionis amisisse, idq; in possessorem migrasse, ut iam de possessione agi non possit, sed tantum de proprietate ex communi sententia quam tenent Bartol. in l.si id quod, in princip.ff.de acquir. possessio. Cumanus & Alexand. in dict. §. nihil commune, vbi Iason.numero 84. ait hanc esse communem opinionem Iaso. in l.prima columna fina.C.de seruis fugitiuis. Gloss.Paul. & alij in l.si de eo, §.primo, ff.de acquiren.possessio. & in specie ultra Imolam suprà relatum, ita declarant dict.capitu.cum ecclesia, Antonins ibi, numero trigesimonono, & etiam Innocentius & Andræas Tiraquel.qui quamplures allegat de præscription.§.j.Glos.iiij.ad finem uersi.& quanquam.

13 Quartus intellectus ad dd. iura est secun-
Intel. 4.
dum Antoninm, numero 39. in d. capitu.cum ecclesia, quòd d.capitu. ad decimas, procedat quando pro spoliatore ius erat notorium, nec ex parte spoliati aderat defensio vlla, nec etiā allegabatur præter illam quasi possessionem suspectam, vitiosam & iniustam, ait in d, ca. cum ecclesia non sic notorium erat ius spoliatoris, quia obumbrabatur vel (ut eius more vtar) obfuscabatur ius spoliatoris per defensiones seu allegationes spoliati, dum asserebant se sepius retro abhinc annos xxx. uel xl. uel etiam pluribus electionibus illius modi interfuisse, vnde & ad titulum pręscriptionis properabant ac nitebātur quo ad ius proprietatis, & interea quo ad ius possessionis ex antiquitate temporis se se muniebāt isq; etiam sensus & in se verus est, & sensus ac literæ illorum capitulorum proxime accedit.

Quintus †intellectus fuit Iaso. in dict.§.ni- 14
hil commune, numero quadragesimooctauo Intelle.5.
qui putat ideo procedere dict.capitu.ad decimas, quòd ibi spoliator intentionem suam fundabat tam in proprietate quàm in possessione, & ideo restitutio cessat quasi ex parte spoliatoris adessent tam proprietas iure notoria quam etiā possessio legitima & ciuilis, ex parte aūt spoliati adesset nihil præter quādā naturalem tantum possessionem vitiosam, puta clādestinam vel nudam tantum detentationem similiter vitiosam, sed ipse Iason.non probat quod spoliator in terminis d.cap.fundaret suā intentionem quo ad possessionem, sed tu proba per d.cap.ibi, nisi euidēter docuerint quod earum possessionem legitimè assequuti fuissent ergo à contrario sensu præsensit summus pontifex quod interfuit vitium clandestinitatis, sicq; cum spoliatus ille tempore quo illarū decimarum possessionem occupauit nullam vim intulerit neq; precariam possessionem rogauerit, superest vt vitium quod ibi significatur esse clandestinitatis & is sensus sic declaratus similiter verus in se est nec a litera & mente illius tex. videtur alienus.

Sextus intellectus fuit vt d.cap.ad decimas, 15
loquatur in casu tantum speciali & procedat Intel.6.
in causis tantum spiritualibus in quibus iuri canonico subuenire obniateq; animarum periculis potissimum curæ fuit non sic in reliqs causis inspecto iure tam canon.co quàm ciuili, ita sentit Baldus in l.ordinarii, columna fin. C.de rei vend.quem refert Ias.numero. 47.in d.§.nihil commune, & is sextus intellectus differt à primo de quo suprà quia secundum primum intellectum dict.capit.ad decimas, seruandum esset in terris ecclesię, non tantum in causis spiritualibus & inter clericos sed etiam in causis profanis & inter laicos, at secundum hunc sextum intellectum solum in causis spiritualibus non etiam in profanis.

Septimus †intellectus sit vt d.capit.ad deci- 16
mas, procedat quando constabat apertè illum Intell.7.
spoliatum nullum ius habere tam ex modicitate temporis, quo possidebat, quàm ex eo q. interrogatus cur possideret respondere aliud nesciebat quàm quia possideo, tunc enim restituendus non est vt ibi per rationem l.dolo, ff.de dolo. Id quod non multum videtur declinare à litera d.cap.ad decimas, cum ibi spoliatus ille qui se restitui postulabat nullam iustā possessionis suæ causam allegasset. Confirmatur is sensus nam illa communis opinio quæ ha-
bet †quod spoliato agenti interdicto recupe- 17
Spoliato agenti in terdicto
randæ potest opponi exceptio sententiæ latæ contra eundem spoliatum in fauorem spolia-
toris

recuperandæ quando possit opponi exceptio seu tentuæ ardua quæs.

totis super eadem re vel iure à qua spoliatus fuit, quam communem sententiam tenuerũt Ang.& Imola.Cumanus; Alexan.& alij communiter in dict.§.nihil commune,estque communis opinio secundum Iaso.ibi, numero 43. & eam dicit communem opinionem Alexan. ibi,numero duodecimo quam etiam communem appellat Ripa.ibi,numero trigesimoquinto,quam sequitur & communem esse firmat Gregorius Lupus in l.xxvij.titulo.ij.parte tertia.in Glo.quele entregasse, tenent Paul.Cast. in l.permisceri,in prin.ff.de acquirenda possessione.Idem Paulus in l.secunda.C.de edict.diui Adri.toll.Antonius in capitu.cum dilectus, de causa poss.& pro.Idem in capit.pastoralis, eodem titulo.Idem in capitu.in literis,de resti.spoliatorum Ioan.Andr.& Panormit.in d. capitu.pastoralis,Arerin.in dict.§.nihil commune Decius,consi.cxcj.in causa,numero nono cum sequen.Hostien.& Ioan.Andr.in cap. ij.de causa possess.licet contrarium tenuerint Bartolus,columna secunda in dict.§.nihil cõmune Glo.j.in capitu.solicite,de restit.spoliatorum, & Gloss.in capitu.pastoralis, de causa possessio.& proprie.Panormit.in cap.in literis, columna quinta de restit.spoliatorum Bar. in in l.si de vi,columna fina.ff.de iudic.Tamen illa communis opinio contra Bartolum procedit quando per sententiam erat certum & indubitatum huic spoliato nullam posse competere defensionem, inspecta suamet allegatione,quale esset cum prius factum fuit spolium, deinde inter spoliatum & spoliatorem iudicium de proprietate cœptum & finitum fuit in fauorem spoliantis,tunc enim si spoliatus rursum petat rem sibi ablatam sibimet restitui ante omnia, replicabo ꝙ si illud petijsset ante omnia, quod ut id ante omnia fieret,par erat verum cum illud petat postquam liquet proprietatem alienam esse sera petitio est, tũ quòd dolo faciat dum petit quod statim restiturus est l.dolo, ff.de doli excep.tum quòd sibi debet imputare qui congredi voluit super proprietate & dominio,cum ergo effectus victoriæ assecutæ in iudicio proprietatis est, vt victori restituatur possessio, id quod cum iam contigerit,infectum reddi ociosum esset ac in ciuile, diuersum sanè esset si postquam in iudicio proprietatis vicisti me,& id de quo agebatur tibi traditum fuit vel nõ fuit,me eadem re vel iure spoliasti,& agenti mihi interdicto recuperandæ opponeres de sententia pro te contra me lata, nam replicabo quòd post eam latam potuit ius ad me redire ac re vera ad me reuolauit, nam interea mihi restituere teneberis,ita saluatur opinio Bart.& sequatium suprà relata,ita tenent Alexand.in dict.§. nihil commune,numero duodecimo cum seq. & Ripa ibi, numero. xliiij.qui ait ita tenere modernos ibi,& esse ex mente Gloss.in dict.§. nihil commune.Sic ergo & in terminis dict.c. ad decimas,ideo cessabat restitutio quòd ille spoliatus falsus est nullum se ius habere,vel ita colligebat ex eius allegatione insulsa ac inerti & hunc intellectũ tenet Dec.consi.cxxxiiij. viso,colum. fina.

Intell.8. 18 Octauus intellectus est quòd in dicto capit. ad decimas,allegabatur præscriptio quæ sine titulo non contingit l.nullo,C.de rei vendica. capitu.primo de præscriptio. in sexto at in d. capitu.cum ecclesia sutrina,allegabatur consuetudo quę titulum non requirit,ita Innocentius,Collect.& Bsruardus ibi,sed is quidem sensus & diuinat & parum instruit, & praeterea aduersatur literæ dict.capitu.ad decimas, verbo aliquandiu,quòd in semestri seu breuio te rempore verificatur non autem in longiore argumento cap.secundi de concessio. præben. ergo tam breui tempore qui diceret præscripsisse se ineptire videretur,sed & in se is sensus verus non est,nam si ibi spoliati allegarent se prescripsisse diu se possedisse affirmãtes,interea dum id docebatur restituendi forent.

Intell.9. Nonus intellectus quod ibi erat verosimilis suspicio contra spoliatum agentem, ita Gl. in capi.in summa.xvj.quæstio.j.id quod innuit litera illius rex. Ioannes Andr.in dict.capitu. ad decimas Gloss.in capitu.si diligenti, de præscriptio.id quod est contra §.recupera.institu. de interdict.

Intell.10. Decimus intellectus quòd ibi de non iure spoliati agentis constabat per confessionem eiusdem,ita Collect.in d.c.cum ecclesia,& Archid.in d.c.ad decimas.

Intell.11. Vndecimus intellectus quòd dict.capit.ad decimas, loquitur quando spoliatus totum ius sibi arrogare volebat,at in dict.capit.cum ecclesia,quando partem tantum,quod in se verum est,sed cur diuersum præsertim cũ procedat argumen.de toto ad partem l.an pars,ff. pro derelicto l.quæ de tota, ff de rei ven.resp. quòd facilius admittitur rei cuiusque demimutio vel deterioratio quàm interitus, Corneus per text.ibi in l.cum quæstio. C.de legat. numero sexto l.si quis diuturno,ff.si seru.uendi.iuncta lege nullo,C.de rei vendi.sed is intellectus nihil instruit & videtur contra §.recuperandæ,inst.de interdi.

Intell.12. Duodecimus intellectus quod in capit.ad decimas,loquitur de iure non communicabili, at in capitu. cum ecclesia, agitur de iure communicabili, ita Iason, in dic.capit.ad decimas,

cimas, quem refert Aegidius oppositio. vndecima in d. capi. cum ecclesia, sed is sensus nihil instruit.

Intell. 13. Tertiusdecimus intellectus quòd in capitu. ad decimas, erat vehemens iuris præsumptio contra spoliatum, at licet iuris præsumptio et esset contra spoliatum in terminis d. capitu. cum ecclesia, tamen non ita vehemens secundum Aegidium Bellam. ubi suprà.

Intell. 14. Quartusdecimus intellectus quòd in d. capitu. ad decimas, erat præsumptio contra spoliatum, & præterea spoliator fundabat intentionem de iure eltq; cõis sensus secũdum Couarru. libro primo resolu. capitu. xvij. numero sexto, & secundum Mart. azpilcu. in capitu. accepta, de restitutio. spoliato. oppositio. decima Ias. in dict. l. naturaliter §. nihil commune, numero quadragesimoseptimo ubi Ripa numero septuagesimoseptimo. Glos. Ioan. Andreæ. Ioan. Monach. & Dominicus à Sancto Geminiano in d. c. ad decimas.

19 Spoliatus non restituetur ante omnia cõtra fundatam intentionẽ suã de iure ied limitatur uerso. Stat ergo ex superioribus regula † spoliatũ agentem interdicto recuperandæ non esse ante omnia restituendum, si spoliator habebat fundatam intentionem de iure vt d. ca. ad decimas, tradunt Doctor. tam ibi quàm in d. capitu. cum ecclesia, Faber in §. retinendæ, insti. de interdict. colum. penul. Iacobinus numero, 18. & Paul. Castrens. in l. si de ui, ff. de iudic. Bald. in l. si de proprietate, numero vigesimo primo, C. si à non compe. iudi. Oldraldus consilio quodam quem ibi Bal. allegat Bal. & Alexan. numero 23. in d. §. nihil commune, vbi Iaso. numero 44. & Francisc. de Ripa nume. 77. & alij vbiq; moti per tex. in d. capitu. ad decimas, vbi non potest fieri sufficiens fundamentum, propterea quod recipit tot tamq; varios sensus vt suprà retulimus, & aliquid etiam p. Ioann. Lup. in capitu. per vestras, de dona. inter uirum & vxorem nota. ij. visi. sed est pulchra dubitatio.

Limita. 1. Limita primo vt procedat de iure tantum canonico non etiam de iure ciuili secundum intellectum supra relatum si fortè in se verus est.

Limita. 2. Limita secundo vt non procedat quando possessor ille spoliatus diu fuerat in illa possessione vel quasi iuxta secundum intellectum suprà relatum, qui in se verus est.

Limita. 3. Limita tertio vt procedat quando ex confessione ipsius spoliati constabat de non iure ipsius, secus si esset aliqua dubietas secundum decimum intellectum suprà relatum, cui accedit quartus & septimus intellectus, quod intellige vbi confessio erat aperta.

Limita. 4. Quarto limita vt procedat etiam si confessio spoliati de non iure suo esset tacita, puta quia licet non expressit se nullum ius ad proprietatem rei qua de agebatur habere, tamen interrogatus cur possideret respõdit, quia possideo, uel aliam inertẽ fatuam'ue causam redididit iuxta quartum, & septimum intellectũ, suprà relatum, non sic si efficacem aut iustã causam reddidisset.

Limita. 5. Quinto limita vt procedat quando spoliatus totum ius sibi arrogare volebat, non sic si aliquid tantum iuris per cuius abscessum res non abscederet licet deterior spoliatori eidemq; domino rederetur, iuxta vndecimum intellectum suprà relatum quem non puto verum.

Limita. 6. Sexto limita vbi ex parte spoliati erat notorietas iniustitiæ, aliter quam per eius confessionem vt runc & non aliter procedat d. ca. ad decimas, iuxta septimum, & quartũ intellectũ supra relatos, secus vbi talis notorietas contra spoliatum non esset.

Limita. 7. Septimo limita quando spoliatum ius habere possibile erat, tunc enim cessaret dict. capitu. ad decimas, iuxta septimum intellectum supra relatum.

Limita. 8. Octauo limita vt non procedat in causis tãtum spiritualibus, non sic in reliquis causis, si ue loquamur de iure canonico siue de iure ciuili, iuxtà sextum intellectum, suprà relatum, sed cogita an in se sit uerus.

Limita. 9. Nono limita vt non aliter procedat, quàm si spoliator fundatam haberet suam intentionem de iure, tam in proprietate, quàm in possessione iuxta quintum intellectum suprà relatum, sed dubito, quia vix ullus fundat intentionem de iure in vtroque sed tantum in proprietate.

Limit. 10. Decimo limita ut procedat quando spoliatus nitebatur in titulo præscriptionis, secus si diceret se quæsiuisse per cõsuetudinem iuxtà octauum intellectum suprà relatum, quod suspectum est.

Limit. 11. Vndecimo limita vt non procedat nisi cum esset verisimilis suspicio contra spoliatum secundum nonum intellectum supra relatum.

Limit. 12. Duodecimo intellige quando ius non erat communicabile sine læsione communicantis secus si esset, nam tunc cessaret dict. capitulo ad decimas, & spoliator restituere teneretur illud ius cuius abscessus sibi parum, aut nihil noceret iuxtà intellectum duodecimũ suprà relatum.

Limit. 13. Tertio decimo intellige quando erat vehemens suspicio contra spoliatum tunc cessat restitutio, secus si non esset iuxta decimum tertium intellectum supra relatum.

cc Quarto

Limii.14. Quartodecimo limita vt dict. capitu. ad decimas, non procedat quando esser vis ablatiua, argumento, §. recuperandæ, instit. de interdict. l. prima, C. si per vim vel alio modo, l. si quis ad se fundum, C. ad legē Iuliam de ui publ. capitu. in literis, de restitutioue spoliarorum, cum similibus. Istorum autem intellectuum quos supra retulimus istarumque limitationum ad dic. capitu. ad decimas, quor aut quales sint in se veræ aut literæ illius text. arrideant, quot ve nec in se veræ siut, nec literæ cōsonent ex suprà dictis nō obscurè apparebit.

CAP. LXXXVII.

1 Titulus an de iure canonico requiratur in præscriptione longißimi temporis, ardua questio.

2 Præsumuntur etiam ea quæ sunt facti post longum tempus in ijs quæ sunt modici præiudicij.

3 Titulus an de iure canonico in præscriptione triginta annorum requiratur cum adest contra possessorem præscribentem uehemens iuris præsumptio.

4 Intellectus capitu. primi de præscriptionib. libro sexto.

5 Intellectus l. si quis diuturno, ff. si seruitus uendicetur.

6 Præscriptio longi temporis de iure canonico procedit in ijs quæ sunt modici præiudicij, licet possidens baberet scientiam iuris alieni.

7 Mala fides præsumitur de iure canonico in præscribente contra eum qui babebat fundatam intentionem de iure, sed ipsa mala fides tempore purgatur.

8 Titulus ad præscribendum de iure canonico nō exigitur vbi agitur de non magno præiudicio.

9 Intellectus capitu. cum personæ. §. quòd si tales, de priuileg. lib. sexto & nu. 17.

10 Intellectus capitu. cum ecclesia, de causa poßeßio. & propriet.

11 Præscribi potest exemptio de iure canonico etiam sine titulo.

12 Exemptionis in quasi poßeßione quando quis esse uideatur.

13 Actor licet fundet intentionem suā de iure, tamen non potest incipere ab executione.

14 Fiscus regulariter utitur iure communi.

15 Poßeßionis uel quasi poßeßonis ius, & commodum quanto tempore quis acquirat contra eum qui fundabat intentionem suam de iure.

16 Intellectus capitu. ad decimas, de restitut. spoliat. libro sexto.

18 Hidalguiæ uel nobilitatis in poßeßione uel quasi poßeßione qui est, an si sibi moueatur lis super tali nobilitate, sit in ea quasi poßeßione tuendus lite pendente.

19 Intellectus l. 6. tituli de los hydalgos libr. quarto ordinamen.

20 Intellectus pragm. regis Henrici, & pragm. anni 1403. nume. 20.

21 Intellectus pragmaticæ Legionensis, & prag. regis Fernandi.

Fides in certa earum rerum quæ ex remotis regionibus circunferuntur & narrantur.

22 Formaliter nunquàm leges intelliguntur quæ gratia certitudinis uel probationis aliquid disponunt uel exigunt.

23 Legis ratione cessante in particulari an cesset ipsa lex.

24 Hidalgus uel nobilis lite pendente an ad munera nobilium eligi poßit.

25 Accusatione pendente oneratur fama accusati.

26 Accusatione pendente non enudatur accusatus sua dignitate.

27 Petitorium suspendere & ad possessorium redire an liceat post litem contestatam, ardua quæst.

28 Ius ciuile & canonicum quasi societatem coisse uidentur.

Hinc apparebit an vera sit illa communis opinio quæ habet † quod licet regulariter titulus requiratur in præscriptione longi temporis de iure ciuili, in princ. insti. de vsucap. l. nullo, C. de rei vendicat. l. vnica. C. de vsucap. transf. l. Celsus, ff. de vsucap. qui eo iure in præscriptione triginta annorum necessarius non est l. sicut l. omnes l. cum notissimi, C. de præsc. xxx. annorum, qui etiam exigitur de iure canonico longi temporis præscriptione, non sic in præscriptione triginta vel xl. annorum cap. de quarta, de præscrip. nisi vbi contra præscribentem alter habebat fundatam intētionem de iure, vel contra eum, erat iuris præsumptio capitu. primo de præscriptio. in vj. cap. cum personæ, §. quod si tales, de priuileg. in sexto tamē hoc vltimum in quo tantum quo ad tituli interuentum ius canonicum differt à iure ciuili, non procedit, ubi ageretur de leui læsione aut præiudicio, sed tantum vbi de magno ageretur, vt sic vbi contra præscribentem vel est iuris præscriptio, vel alter habet fundatam intentionem de iure sine tituli interuētu etiam xxx. annorum præscriptio non procedat cum agitur de magno præiudicio, puta de amissione totius rei qua de agitur, bene tamen procederet præscriptio cum de leuiori damno ageretur, puta de deterioratione non etiam de omnimodā ipsius rei amissione ista est communis opinio quam tenēt Imola in c. de quarta, columna fina. Idem Imola in cap. cum ecclesia

1 Tit. an requiritur de iure canonico in præscriptione longissimi tpis, ardua quæst.

clesia sutrina, de causa possessio. & proprieta. columna fina. & ibi Anto. & sentit ibi Aegidius Bellamera. numero vigesimoquarto oppositione. x. Imola in capitu. fin. numero decimo de præscriptio. Archara. in cap. fine possessione de regulis iuris in sexto, columna nona Imola in capitu. si diligenti, numero decimoquinto de præscriptio. vbi Felinus numero. 7. Ripa in d. cap. cum ecclesia, columna penulti. Romanus in l. sequitur, §. si viam, ff. de vsucap. sequitur & dicit communem opinionem Balbus de præscriptio. ij. par. iij. partis principalis quæstio. vj. numero. 30. Dinus, numero. 31. in regula possessor, de regulis iuris libro sexto Bartolus, Paulus, & Florianus, numero. 38. in l. seruitutes, mag. ff. de serui. est communis secundum Couarru. resol. libro primo capitu. xvij. numero septimo sentit Glo. in d. c. cum ecclesia, verb. breuitatem.

Quiomnes & iterum Balbus de præscr in j. par. iij. par. quæstio. x. ita intelligunt text. in l. si quis diuturno, in princ. ff. si serui. vendic. vbi palam dicitur citra tituli interuentum procedere præscriptionem seruitutis, & tamen cum agitur de præscribenda cuiusque rei proprietate seu dominio titulus exigitur, sed quia de leuiore læsione agitur illo casu quàm isto, id toleratur secundum communem sententiam suprà relatam, à qua nouissimè discedit Couarru. vbi suprà motus quòd vt sibi videtur non leue damnum est si fundus liber seruus fiat, sed defendendo communem respondeo hanc solutionem communem non positiuè, sed comparatiuè sumendam esse facta ad totius rei qua de agitur interitum vel amissionem comperatione, longè enim leuius est pati seruitutem realem quàm totam rem amittere, longèq; facilius admittitur cuiusq; rei deterioratio quàm ipsius omnimoda amissio vel interitus, vt in l. cum quæstio, vbi notat Corneus, numero. 6. C. de lega. & in cap. cum ecclesia sutrina, de causa possess. & proprieta. iuncto capitu. primo de præscrip. in sexto quem text. similiter ita intelligunt omnes ferè Doctores suprà relati dicentes, quòd in dict. capitu. j. ideò titulus exigebatur, quia agebatur de amittenda proprietate rei vel dominio, at in dicto capitu. cum ecclesia, agebatur non de amittendo ex toto eligendi iure, sed de eodē cum aliis communicando, quod damnum lōgè leuius est, sicque longè facilius admittitur aut toleratur, nam & similiter quanuis regulariter titulus non præsumatur l. nullo. C. de rei vendica. l. Celsus, ff. de vsucapio. capit. j. de præscript. in sexto tamen quando agitur de leuiore præiudicio bene præsumitur, & ideo ex longa possessione pro diuiso titulus diuisionis præsumitur, quia leuius damnum est in aliqua parte rei per modum diuisionis nos lædi quā si in amissione totius rei læderemur, ita tenuit Gloss. communiter ibi approbata in l. pe. 2 C. communi. diui. quam præter Doctores ibi sequuntur Florianus, columna penulti. ad fi. & Paulus columna fina. in l. seruitutes, mag. ff. de seruitutibus & est ex mente Bart. & aliorum ibi, eamque sequuntur communiter Docto. in l. si certis annis, C. de pact. præsertim Cin. & Baldus & Iaso. numero vndecimo qui eam dicit communiter approbatā Baldus in l. prima columna tertia. C. de fideicommissis, Antonius in capitu. peruenit, de censibus, Nicol. de Neap. in §. quædam, quæstione quarta post Gl. instit. de actio. Facit ff. de pub. in rem actio. l. si ego, § primo ibi, per traditionem, vel per patientiam, l. prima §. fina. ff. de seruit. vrba. prædiorum l. certis. §. dare, ff. de vsufr. vbi in seruitutibus concedendis vel constituendis sola patientia loco traditionis & concessionis habetur, quasi concessio ex sola coniectura illius tolerantiæ & patientiæ colligatur & præsumatur, quia agitur de leuiore præiudicio, quæ tamen concessio ex sola illa tolerantia non præsumeretur si ageretur de ipsius rei amissione, vt dict. l. Celsus, & dict. l. nullo, cum simili. suprà allegatis.

Præsumū tur etiam ea quæ sunt facti in hisque sunt leuis præiudicij post longum tēpus, cū cōmuni.

Alter sensus ad d. iura est vt d. capit. primū 3 de præscriptio. libro sexto procedat quando aderat vehemens iuris prohibitio, vt tunc citra tituli interuentum præscriptio non procedat, non sic quādo non tam vehemens erat iuris prohibitio, vt tunc etiam absque titulo possit contingere, & ita procedat d. c. cum ecclesia sutrina, & dict. l. si quis diuturno, ita tenēt Decius consi. cxxxiiij. viso, columna fina. dissertissimus Couarru. variarum resolutionum 4 libro primo capitu. xvij. numero septimo Balbus de præscriptio. ij. par. iij. partis principalis quæstione sexta ad fin. Innocentius in d. cap. si diligenti, Cotasius in dict. l. seruitutes, numer. 35. Abbas, in dict. capitu. si diligenti. numero. 34. quod & tenent alij quàmplures quos referunt Imola & Aegidius Bellamera, in d. capit. cum ecclesia. oppositione decima, numero vigesimoquarto, sed isthæc differentia nemini placere debet, cum quòd parum instruit, tum quòd data paritate terminorum vtrobiq; par prohibitio est, vt enim episcopus iura episcopalia in aliena iurisdictione alterius diœcesi exercere uetitum est d. cap. j. ita quoque seruitutē super rebus alienis habere nulla extrinsecus accedente causa concessum est nemini, vt dic. l. si quis diuturno, iuncta l. altius, C. de seru. fa-

Titulus an in psc. requirat cū adest contra eū uehemēs iuris præsumptio.

Intell. c. j. de præscr. lib. vj.

cit l.fina.C.de rebus alien.non alien.& vt iuris præsumptio in terminis dict. capit. primi faciebat contra præscribentem, ita etiam faciebat in terminis d.l.si quis diuturno, per d.l. altius, itaq; nulla extrinsecus accedente causa utrobique par impedimentum erat, accedente vero uoluntate & concessione expressa vel tacita seu præsumpta eius de cuius præiudicio agebatur, cessabat utrobiq; impedimentum, & ita potest intelligi dict. capitu. cum ecclesia, iuncto capitu. ij. de in integrum resti. secundum Aegidium vbi supra opp. xi. ad fi. scilicet in d.cap. cum ecclesia, de causa poss.

Tertius intellectus ad dicta iura fuit speciale esse in iuribus incorporalibus, ita tenet Gl. in dict. capitu. cum ecclesia, verb. breuitatem, & Paulus Castrensis in d.l. seruitutes, columna penulti. numero. 7. cum seque. ratio, quia in his incorporalibus quasi possessio initium capit à tempore scientiæ, & patientiæ domini prædij seruientis, l. secunda, C. de seruitu. l. penultim. ff. eodem. & ille qui patitur & tolerat ex legis interpretatione post longum tempus seruitutem concessisse uidetur, l. si ego, §. primo, vbi per Gloss. & communiter Doctor. ff. de public. in rem actio. l. prima. §. final. ff. de seruitu. rusticorum prædiorum, l. tertia. §. dare, ff. de vsufruc. ratio rationis, quia talis concessio leuioris præiudicij est, quàm totius rei amissio vt ex superioribus edocemur, & ita potest intelligi d. capitu. cum ecclesia, & d. l. si quis diuturno, in quibus & agebatur de iure incorporeo & patientia pro concessione habetur, & de leuiore præiudicio agebatur: quia non agebatur de amissione totius rei uel iuris, sed tantum de deterioratione, non sic si ageret de amittenda tota re vel iure, uel quota parte rei, uel iuris vt in d. capitu. primo, de præscr. lib. vj.

Quartus intellectus ut aliud sit de iure canonico aliud de iure ciuili, sed id licet ita sentiant Paulus, & Florianus in dict. l. seruitutes, non est tenendum argum. l. si quando, in prin. C. de inoff. testa.

Quintus intellectus quod quasi possessio de qua in d. capitu. cum ecclesia, & in dict. l. si quis diuturno, non tam erat contra ius quàm præter ius, at in dict. capitu. j. erat contra ius, ita Bellamera numero vigesimoquarto, in d. capitu. cum ecclesia, post Gloss. ibi, verb. breuitatem, sed id parum instruit.

Sextus intellectus, quòd sit speciale in ecclesia contra quam sine titulo non præscribitur, ut in d. capitu. j. aliud in reliquis causis, cum sumus in præscriptione longissimi temporis, l. sicut, l. omnes, l. cū notissimi, C. de præscriptio. triginta annorum, ita Paulus colum. penulti. & Florianus eadem colum in d. l. serui tutes, sed casum dicere specialem est refugium miserorum Gloss. in l. filium quem C. famil. er ciscun. sicq; hunc intellectum reprobat Ang. in §. æque, institu de actio. & alij communiter.

Septimus intellectus quod in d. capitu. cum ecclesia, & in d. l. si quis diuturno, titulus fuit allegatus quem possessor probare nitebatur, & probauit per continuam longi tẽporis possessionem, ita Gloss. secundum vnum intellectum d. l. si quis diuturno Angel. in d. l. seruitutes, Balbus de præscription. part. j. iij. part. princip. quæstio. x. numero 7. Sed nihil est. primum, quia diuinat, deinde quia tunc non longissimum tempus exigeretur, sed decennium sufficeret, l. cum de in rem verso, cum ibi notatis, ff. de vsuris, postremò, quia ut titulus allegatus per longi temporis præteritionẽ præsumatur, non sufficit sola patientia eius contra quem agitur, quinimo actus quàmplures ipsius positiue desiderantur vt tradunt Bart. & communiter Doctor. in d. l. seruitutes, & pleriq; scribentium in l. si certis annis, C. de pact. licet & intellectum hunc quem impugnamus tenuerit etiam Florianus numero 39. in d. l. seruitutes, sed ab ipso discedit Paulus ibi, numero nono diximus suprà, ca. incip. annuæ præstationes cum duob. seq.

Octauus intellectus, quòd d. capit. j. de præscriptio. in sexto procedat in iure quærendo per interuentum præscriptionis, quæ sine titulo contingere non potest vt ibi, sed d. capitu. cum ecclesia, procedat in iure quærendo, per vsum & consuetudinem, quæ titulum non desiderat, & ita etiam procedat d. l. si quis diuturno, ita tenent Archidiaco. & Dominicus in d. capitu. j. & Decius columna penultim. in consilio. cxxxiiij. viso, sed is intellectus parum instruit, deinde etiam videtur contra text. in d. capitu. cum ecclesia Sutrina, ibi, nisi alibi secus obtineat de consuetudine speciali iunctis illis verbis vsque ad præscriptionem legitimã, vbi pro eodem sumitur cõsuetudo & præscriptio quo ad effectum quo de agimus.

Quid dicendũ? & in primis videamus de intellectu d. l. si quis diuturno, & ibi sane non tam præscriptione pœnæ dixerim contingere illius iuris acquisitionem, quàm ipsius domini concessione, nam in illis seruitutibus, quia inspecta legis censura, uel interpretatione agi videtur de leuiore præiudicio, quàm si ageretur de amittenda re ipsa, ex toto, uel ex parte quota, ideò qui patitur vicinum tali seruitute vti post longam uel longi tempotis tolerantiam, ius seruitutis concessione ac tradidisse 5

Intell. l. si quis diuturno. ff. si ser. uend.

videtur

Præscr.sine titulo & cũ scia ius alieni procedit et iure canonico in ijs quæ sunt nõ magni prudicii.

6 videtur, l.secunda,C.de seruitu. l.si ego,§.j.ff. de publici.ibi per traditionem constitutis, vel per patientiam forte,l.j.§.fina.de seruit.rusticorum prædiorum. tradunt Florianus colum. penulti.& Paul. Castren. colum.penulti.& alij communiter in d.l.seruitutes,& omnes in d. l.secunda.licet si ageretur de præscribẽda seu amittenda tota ipsa re uel quota eius parte p solam etiam longi temporis patientiam, non videremur rem nostram cõcessisse,quasi tunc inspecta legis censura,uel interpretatione agatur de grauiore amissione seu præiudicio in quo quisq; non tam facilis esse creditur ad cõcedendum, d.l.Celsus, ff.de vsucapion. d.l.nullo,C.de rei vendica.

Nam & similiter,quia cuiusq; rei possessio non tanti sit quanti eius rei proprietas, per patientiam longi temporis & etiam breuioris eius amissio inducitur ex parte domini,& acquisitio contingit possessori citra vllius tituli interuentum, vt ex communi opinione resoluit Iaso.in l.naturaliter, §.nihil commune, numero 84. ff.de acquiren.possessio. Idem in l.j.colum.fina.C.de serui.fugiti. post Gloss.ibi Gloss.Paul.& Alexan.in l.si de eo,§. fina. ff.de acquirend.possessio. neq; cuiquàm ipse possessor in mala fide videri debet constitutus, quia vt lex interpetatur dominum concessisse ex tam longa tolerantia ac patientia,ita quoque iustissimè interpretata est eundem possessorem fidutiam habuisse de concessione illius sicq; bona fide destitutũ minimè fuisse, huicque legis interpretationi standum est, quia certitudo huius rei cum pẽdeat ex animo possidentis ipsius soli Deo nota & comperta esse potest. Nam & similiter licet furtum sit contrectatio rei alienæ muito domino lucri faciendi causa,ut §.furtum,institu.de obligatio. quæ ex male.nasc. tamen licet rem tuam contrectem lucri faciendi causa, si te permissurũ iustè putaui,furtum fieri minimè videtur', vt tradunt Gloss.secunda in d.§.furtum,& ibi cõmuniter Docto.ergo & in specie nostra in mala fide esse non videbitur,qui per longum tempus ingiter fuit in quasi possessione seruitutis super fundo vicini sui ipso sciente & tolerante,sicq; cessante omnino mala fide seruitutis acquisitio contigit,idemq; erit in acquirenda p talẽ continuam aduersarij patientiã possessione. Diuersum est in vsucapione longi tẽporis quæ per tituli interuentũ contingit:hęc enim domino etiam omnino ignorante & sic nec verè,nec interpretatiuè concedente nobis contingit,l.fina.C.de longi tempor. præsc. & ideò,l.tertia,ff de vsucapion.air hãc acquisitionem non quasi per domini concessionem sed per solam possessionis continuationem nobis contingere, cum superior seruitutis acqsitio magis veluti ex domini cõcessione nobis contigisse videatur,& ideo eius scientia desideretur,dict. l.si ego,§.j.ff.de publi.in rem actio.iuncta,l.iij.ff.de vsucapionibus.

Mala fides psũmitũ iure canonico in præscribente contra fundamentũ iuris sed ipsa tpe purgatur.

Et cum exuberantior bona fides iure canonico in præscriptionibus admittendis exigatur capitu.possessor,de reg.iuris libro sexto c. si diligenti,cap.fina.de præscrip.& mala fides cum pendeat ex animo nostro probari nõ possit,nisi præsumptiuè, † iustissimè præsumitur 7
eo iurę mala fides in eo qui possidet aliquid in quo alius fundat intentionem suam de iure,vel quando est præsumptio iuris contra talem possidentem, quia isthæc iurium præcepta omnibus nota aut sunt aut esse debent ac præsumuntur l.leges sacratissimæ.C.de legib. vnde qui ĩ tali possessione vel quasi fuerit semper intelligetur esse in mala fide,id est,in sciẽtia rei vel iuris alieni, vt in capitu.j.de præscr. in sexto qui ita est intelligendus, sicque præscribere non poterit vt ibi.Neque ad rem pertinuit quòd ibi dicatur esse posse in bona fide quem,quæ tamen sibi non proderit donec titulum ostenderit,nam intelligendus est ille tex. in eo qui habebat titulum putatiuum(puta quia procuraror sibi nuntiauerat titulum sibi datum vel aliter)tunc enim re vera habet bonam fidem,quæ tamen sibi ad pręscribendum non sufficit nisi titulum ostendat quando est contra eum iuris præsumptio vel fundamentum iuris,nam quemadmodum de iure ciuili vbi requiritur titulus ad præscribendũ id est, iusta causa possidendi quæ causetur ex titulo præambulo,licet sufficiat titulus putatiuus ortus ex iusto errore l.non solum , §.quod vulgo ff.de vsucap.l.quod vulgo,ff.pro empto. tamen non sufficeret si oriretur ex iniusto & fatuo errore vt dd.ll.& l.fina.ff.pro suo l.pro legato,l. fina.cum Gloss.ff.pro legato,ita quoq; de iure canonico quando desideratũ iusta causa possidendi ad præscribendum , & sic titulus quod accidit quando contra possidentem est iuris præsumptio vel fundamentum iuris)non sufficit sola bona fides orta ex causa vel titulo fatuo & intolerabili , licet sufficeret si oriretur ex titulo putatiuo, non fatuo vt dict.capitu.j. Itaque de iure canonico ad præscriptionẽ annorum xxx.vel xl.(nam de ea loquitur dict.c. j.)regulariter non exigitur titulus verus nec etiam putatiuus,vnde indubitanter sufficeret putatiuus ortus etiam ex errore fatuo vt dict. capitu.j.at speciale est in casibus quibus contra possidentem erat ius commune vel iuris præsumptio vt tunc titulus exigatur,sicq; sufficeret

8 ficeret verus vel putatiuus ortus ex errore pro
babili, sed nõ sufficeret putatiuus ortus ex er-
tore fatuo vt diximus, Istud tamen speciale
de quo in dict. cap. j. procedit vbi ageretur de
magno præiudicio vt ibi, secus si ageretur de
leuiore vt in cap. cum ecclesia sutrina, de cau-
sa possessio. & proprieta. & in cap. cum perso-
næ, §. quod si tales, de priuileg. in 6. quod enim

Titulus non exigitur ad pſ. de iure canonico ubi agiť de leui p̃iudicio.

9 aliquis clericus per priuilegium summi ponti
ficis sit exemptus à iurisdictione episcopi siue
diœcesis, id respectu ipsius episcopi nullus ne-
gabit quin leuioris sit præiudicij vt d. §. quod
si tales, Item quòd cum canonicis in electione
episcopi alii clerici conuicini concurrẽrẽt, si-

Intel. c. cũ personæ, §. quod si tales, de priui. lib. vj.

10 militer leuioris est præiudicij ut dict. capitu.
cum ecclesia, cum ibi traditis per Docto. præ-
sertim per Aegidium Bellamerã oppositione,
viij. ix. x. & xj. non sic in terminis dict. capit. j.
de præscriptio. in sexto. ubi quod unus episco
pus episcopalia iura in diœcesi alterus episco-
pi exerceat graue cuilibet homini modo sano
uidetur, Idemque & fortius, si decimarũ præ-
stationes unde u ictus capitur apprehenderet
ut ibi. Isque intellectus non sanus: modo verũ
etiam necessarius videtur ad dict. capitu. cum

Intel. c. cũ ecclesia, de causa poss.

11 personæ, §. sin autem & §. quod si tales, nam in
ptin. illius c. loquitur quando is qui se exem-
ptum dicebat habebat uel se habere dicebat
priuilegium per se solum sufficiens, deinde in
§. sin autem, quando nitebatur in sola præscri-
ptione citra ullius tituli interuentũ, tertio in
§. quod si tales, quando nitebatur in præscri-
ptione procedente ex titulo insufficiẽti ad do
minium uel ius transferendum, sed erat suffi-
ciens ad præbendam usucapiendi uel præscri-
bendi conditionẽ ergo præscriptio ibi contin
gere potuit uel citra ullius tituli interuentum
ut ibi §. sin autem, & §. fin. ibi donec, &c. uel ẽt
cum tituli interuentum, ut ibid. §. quod si ta-
les, ut in eo tantum differentia inter illos, §. §.
sit quod quando titulus abest pendente præ-
scriptionis probatione non tuebitur in sua
quasi possessione exemptionis ut d. uersic. do-
nec, at quando titulus aderat pendente præ-
scriptionis probatione tuebitur in sua quasi
possessione exemptionis vt dict. §. quod si ta-
les, uersic. præscriptionisq; probatione penden
te, & ratio differẽtiæ, quid quando illa quasi
possessio exemptionis erat per illum titulum
iustificata non est cur in eo non tueatur donec
indicium proprietatis finiretur, at quando ca
rebat omni titulo non uidebitur iusta posses-
sio, sed perfida & clandestina & contra capit.
secundũ de maiorita. & obedien. quæ seruan-
da non est, nec ei accommodamus eos ciuiles
effectus quos leges legitime possessioni solent

Præscribi põt exemptio de iure canonico sine titulo.

accõmodare, p̃sertim q̃a in his ĩcorporalibus
initium possidendi ipse præscribens à tempo-
re scientiæ & tolerãtiæ aduersarij vel superio-
ris cœpisse videtur l. secunda, C. de seruitut. l.
penulti. ff. eodem. † ergo qui dicit se exemptũ 12
ẽt si gesserit se pro libero, & exẽpto adhuc ta-
men non probat se constitutum in quasi pos-
sessione exemptionis prætensæ quandiu non
ostendit superiorem illum in cuius præiudi-
cium tendebat illa quasi possessio id sciuisse,
& tolerasse, sicq; initium possidendi tunc de-
mum nasci videtur cum superior scire, & pati
cœpit uel cum ille titulum nactus fuit, quia ist
hæc paria sunt, l. si ego, §. primo, ff. de publi. ibi
per patientiam fortè uel per traditionem, l. j.
§. fina. ff. de seruitu. rusticorum prædiorum no
tant Gloss. & omnes in d. §. primo. Paulus co-
lum. penulti. & Florianus colum. penult. in d. l.
seruitutes, ff. de seruitu. Quinimo vt iste con
stitueretur in tali exemptionis quasi possessio
ne sine titulo non sufficeret quod se semel vel
vnico fortè die pro exempto gessisset etiam
sciente superiore, sed prætcrea oporteret q̃ il
le superior huic quasi possessioni consensum
& patientiam accommodasset diu, uel saltem
aliquandiu, & per plures actus uel uices, argu.
capit. cum ecclesia Sutrina, & quæ ibi late ha-
bentur per Aegidium petq; Imolam Abb. &
alios. Aliter enim in manu cuiusq; subditorũ
esset in quasi possessionem exemptionis prosi
lire, & dicere superiori simul ac istud ad aures
tuas peruenit ego cœpi constitui in quasi pos
sessione exemptionis, & in ea sum tuẽdus, qđ
ridiculũ foret, Quinimo à sua possessione iu-
risdictionis quam superior ille in illum qui se
exemptum dicebat habebat non aliter ceci-
disse videbitur, quàm si diu, sed saltem aliquo
tempore iudicis arbitrio æstimando patere-
tur ac toleraret illum gerere se pro exempto
argumento text. in l. j. C. de patr. potesta. l. cit-
ca eum, ff. de probation. & quod in simili ex
communi sententia resoluit Ias. in l. naturali-
ter, §. nihil commune, numero 84. ff. de acqui
ren. possession. Ias. in l. prima, colum. fin. C. de
serui. fugit. Gloss. Paul. & Alexan. in l. si de eo,
§. primo, ff. de acqurẽ. possessione, & quod no
tat Glo. in d. l. j. de patr. potesta. & plenè Bart.
in l. prima, §. hoc interdicto, & §. fina. ff. de iti-
nere actuq; priua. † Neq; absimile est, q̃ etiã 13
si princeps habeat fundatam intentionem de
iure in re aut causa qua de agitur, & ĩ qua ad
uersarius possessionem diutinam habebat, ad
huc tamen non potest incipere à manus inie
ctione, nec potest etiam ex priuilegio fiscali il-
lum à sua diutina possessione deturbare, vt
ex communi opinione resoluunt Ias. in præ-

Ex emptionis i possessiõe q̃ñ quis esse videatur.

Actor fundans intentionẽ de iure non potest [illegible] ciper[illegible] execu[illegible] ne [illegible] cõi.

lu.fendorum numero 50. Idem Iaſ.in l.ij.nu-
mero 176. C. de iure emp. Bartol.poſt Bar-
tho.de Barulo quem ipſe allegat in l.j.C.de cō
ductoribus prædiorum fiſcaliū,lib. x.per text.
ibi qui bene probat hanc partem Couarr.ua-
riarum reſolution.libro j.capitu. xvj.numero
nono Ioannes de Platea in d.l.ij.de iure emp.
Hoſtienſis in capitu.dilectus,de offic.ordina.
& ibi Ioannes Andr. & Antonius de Butrio
columna j numero tertio.ij.notab. per textū.
ibi qui ait & etiam Hoſtienſis id notandum eſ
ſe contra principes qui contra,l.legi. C.de pe
titio.hæredi.volunt ut ſibi titulus oſtendatur
ab eo qui eſt in poſſesſione eius rei, vel iuris
quo de agitur, nam contra ius eſſe ipſi contē
dunt nec in fiſco quicquàm eſſe ſpeciale,idem
tenet. Franciſ.Card.ibid.notab. iiij. & alij plu
res quos refert Ioannes Lup.in capitu. per ve-
ſtras,de donatio. inter virum & vxorem ij. no
tab.verſi.ſed pulchra,numero 47.ſequitur no
uisſimè Petrus Arrius ab otalora ſenator re-
gius dignisſimus ingenio fœlix ac eruditione
nobilitatus in ſuo tracta. nobilitatis Hiſpa-
nicæ pagina 227. numero ſeptimo alleg. Glo.
in l.res quæ, ff.de iure fiſci,& in l.final.C.eodē
titu. & in l. in litibus,vbi etiam Bartol.C. de
agricol.& cenſi.lib.xj. Guido Papæ quæſtione
ccclxvj. per textum.in capitu.j.ſi de feud.inue
ſtitu. inter dominum & uaſallum lis oriatur,
nam & fiſcus ipſe in re dubia utitur iure com-
14 muni † niſi peculiare priuilegium in re uel iu
re quo de agitur reperiatur habere ſecundum
eundem Arrium, & Couerru.vbi ſuprà De-
cius conſilio quinto per totum, Idem Decius
in l. ex teſtamento, C.vnde liberi, Aleiatus li
bro quarto paradoxorum capitu.decimo An
dræ.Tiraquell. de vtroq; retract. Gloſſ. xiiij.
numero 93. Crotus in l.nemo poteſt,ff.de le-
gat. primo numero 18. & ibi Ioannes Anni-
bal. numero 369. Decius in l.hac conſultisſi-
ma,per tex.ibi C.qui teſtamen.facere poſſunt
Iaſ.in l.ſicut,numero decimo,C. de teſtamen.
mili.Fulgoſius,& Paulus Caſtren.in dict.l.hac
conſultisſima, Franciſc. Ripa numero 52. in
d.l.nemo poteſt,per textum in l.j. C. de petit.
hæredita.& in l.in fraudem, §.fina.ff.de milit.
teſtamen. ibi,quia generalis erat illa determi
natio,& licet Ioannes Lupi vbi ſuprà, & non-
nulli eorum quos ſuprà retulimus videantur
hoc intelligere quando fiſcus nō habebat fun
datam intentionem de iure in ea uel iure de
quo agebatur, tamen ipſorum pleriq; hoc ge
neraliter admittunt minimè diſtinguentes,
quòd tamen intelligendum eſt, dum modo
ille qui in ſua ſeſe poſſesſione tuendum eſſe
contendebat, & contra quem princeps ha-

Fiſcus regulariter utitur iure cōi.

bebat ſuam intentionem fundatam de iure
revera eſſet in poſſesſione vel quaſi poſſesſio-
ne illius rei,vel iuris de quo agebatur,id quod
non per vnicum actum aut per temporis mo-
mentum contingit, ſed quando fuit in illa 15
quaſi poſſesſione per tantum tempus quod ſuf
ficeret ad inducendum conſuetudinem vt vi-
detur voluiſſe Antonius Butrius in dict.cap.di
lectus, de officio ordinarij.ij.notab.vel ſi diu
ſtetit in illa quaſi poſſesſione vt probat dict.l.
prima.C.de patria poteſtate,verb.diu, vbi per
Gloſſ.& Doctores:quod verbum demum poſt
ſemeſtre tempus verificatur ſecundum Abba-
tem,numero.49.in fin.in capitu.cum eccleſia
ſutrina,de cauſa poſſesſio.& proprieta. per c.
ſecundo de conceſſione præben.denique hu-
iuſmodi temporis menſura ſeu diffinitio non
tam lege præſtituta eſt quàm iudicis arbitrio
relicta vt per Gloſſ. in l.prima.C.de ſeruis fu-
giti.vbi Iaſ.colum.fina.Idem, numero.84.in l.
naturaliter,§.nihil commune,ff.de acquiren-
da poſſesſione Glo.Paulus Caſtren.Alexan.&
alij in l.ſi de eo, §.primo.ff.eodem titulo per
Aegidium Bellamer.Anto.Butri.Imolam,Pa-
normita. & alios per text.in dict.capitu.cum
eccleſia ſutrina,de cauſa poſſesſio.& proprie-
ta.itaque hoc vnum certum fixum ac nemini
ſuſpectum eſſe debet,vt is qui eſt in poſſesſio-
ne vel quaſi poſſesſione alicuius rei vel iuris,
licet contra ſe ſit fundata iuris intentio ſit in
ea tuendus pendente ſuper proprietate illius
rei vel iuris lite mota,licet per quanti tempo
ris curſum vel per quot actus ſeu vices in tali
quaſi poſſesſione conſtitutus videatur non ſa-
tis certum ſit cum vt tam edocti ſumus non
tam id lege certa definitum quàm iudicis ar
bitrio relictum ſit,qui varijs ex cauſis variè ar
bitrari liberum erit, quibus ut magis munita
ſint, iungenda ſunt quæ diximus ſuprà in j.&
ij.cap.præceden.

Poſſesſio uel quaſi quanto tēpore in ea quis conſtituatur cōtra fundantē de iure ſuā intentionem.

Tenendo iſtam partem,tunc ad cap.ad de- 16
cimas,de reſtit.ſpolia.& ad cap.cum perſonæ,
de priuileg.in ſexto uerſic.quòd ſi tales quæ
faciunt in contrarium reſp.erit non procede-
re in eo qui erat in poſſesſione legitima uel
quaſi poſſesſione illius rei uel iuris quo de age 17
batur, ſed tantum quando in tali poſſesſione
uel quaſi re uera non erat licet ſe eſſe iactaret
uel ſi erat uitioſa erat illa poſſesſio uel quaſi
ac illegitima ut utrobiq; rectè intuenti ſatis
probatur præſertim in d.§.quod ſi tales, ibi, p̄
ſcriptioniſq; probatione pendente,&c.legiti-
ma autem poſſesſio uel quaſi tunc demum ui-
detur etiam ſi contra poſſidentem uel quaſi
ſit fundata intentio iuris,uel ſit iuris præſum-
ptio quando talis poſſeſſor uel quaſi habebat
titulum,

Intelle. c. ad decimas, de reſt. ſpoli.

Intelle.c. cū pſonæ §.quòd ſi tales de præſcr. libro ſexto.

titulum,vel quando citra titulum cessante tamen mala fide diu vel tempore idoneo judicis arbitrio stimando fuit in illa possessione vel quasi, primum probatur in dict.cap.cum personæ dict.versic.præscriptionisq;,&c. alterum verò satis edocemur ex tradis superius, aliud est enim quærere an quis sit in ea possessione vel quasi, aliud vero quærere per quantum tēpus in ea constitutus videatur vt si in ea legitimè constitutus sit procedat quod diximus, sin minus secus, in ea autem legitimè constitutus videtur, vel ex idoneo temporis cursu vel ex tituli interuentu titulum autem accipere debemus non tantum qui ab eo qui potestatem cōcedendi haberet datus esset, tunc enim cū statim ius plenum quæsitum esset res indubitata foret, sed etiam ille qui à non domino vel ab eo qui potestatem concedendi, non haberet, datus esset sine mala fide accipientis & sine inculpato & supino iuris errore quale esset cum procurator accipientis se ei titulum idoneum impetrasse mentitus fuit vel etiam titulum ei tradidit falsum tamen iuxta l.non solum, §.qd vulgo, ff.de vsucap.l.quod vulgo; ff.pro empt.l. pro legato, & l.fina.cum Gloss.ff.pro legato l. fina.ff.pro suo in his enim casibus ac speciebus & similibus is qui talem titulum habebat & eius causa seu occasione in tali possessione vel quasi constitui cepisset vel ea re seu iure vel cepisset vel statim vel longe breuiore tempore in ea possessione vel quasi legitimè constitutus videretur quàm si nullum titulum haberet idoneum ad præscribendum, vt planè probatur in dict.§.quod si tales, vt quantum ad hunc effectum vt talis possessor, uel quasi tueatur in ea possessione uel quasi talem titulum idoneum ad præscribendum habere vel nō habere, ideo intersit, quia illum habens lōgè breuius & facilius in ea possessione uel quasi constituitur & tuetur quàm si titulo careret ac eam non haberet sed tantum bonam fidem p̄sumptam seu ueram.

18 Hidalguie, uel nobilitatis in possess. qui est an si his ei de nobiitate mo ueatur sit in sua possess. tuendus.

Ex superioribus infertur an leges ac pragmaticæ huius regni quæ loquuntur in possessione uel quasi possessione illius Hispanæ nobilitatis quæ uulgo (hidalguia) uocatur ita accipiendæ sint & ad hanc interpretationem accōmodandæ, ut si is qui se nobilem (ac hidalgū) dicit sit in possessione uel quasi huius nobilitatis constitutus, altero ex his duobus modis proximè relatis, scilicet uel per titulum à non habente potestatem concedendi habitum cessante tamē mala fide, uel per legitimam quasi possessionem temporis idonei, si inquam is à populis uel fiscali sit captis pignoribus exactus seu collectatus ac matriculæ adscriptus (quod Hispanæ) ser emoadronado y prendado (dicitur) & super proprietate huius nobilitatis seu hidalguiæ lis agatur, an interea in sua quasi possessione nobilitatis tuendus sit, & vsibus forensibus per totam ferè Hispaniam obtinuit tuendum non esse, sed pendente lite collectandum esse, vt testantur Arcius ab Otalora vbi suprà & Ioannes Lupi. ubi suprà & uos sæpissime uidimus, & idem testatur episcopus Couarru.lib.j.uariarum resol.cap.xvj.numero vndecimo. † huiusq; practicæ occasio profecta est à lege sexta titulo delos fidalgos, libr.iiij. ordinamen.cuius verba ita habent, y mandamos que todos los otros pechen y paguen no enbargante que traigan pleitos pendientes ante los del nuestro consejo o ante los oydores dela nuestra audiencia o ante otros qualesquier iuezes no enbargante que digā questan en possessiō de hijos dalgo, ca nuestra merced es questos tales pechen, hasta que sean dados por hijos dalgo por sententia en nuestra corte segun el tenor y forma dela dicha ley, pero si en la ciudad villa, o lugar donde aora mora este que se dize hijo dalgo que aora nueuamente es demandado por el concejo que peche si su abuelo o su padre moraron enel lugar donde es aora la contienda o ay cerca en la comarca y nunca pecharon por dezir que eran hijos dalgo y tan poco a pecho este su hijo o nieto nuestra merced es, que en tal caso este no peche, saluo si fama es que su padre o abuelo no eran hijos dalgo o no deyaron de pagar por hijos dalgo, sino por ser acostados de algun cauallero o de escudero o de algun monasterio iglesia o por otra razon alguna no pecha sen mas no por ser hijos dalgo. † & cū eadē lege cōcordat formaliter prag.regis Henrici iij. q̄ Tauri cōdita fuit octauo die Augusti anno 1488. & eadem postea confirmata fuit in oppido quod Tordesillas nuncupatur 15. die Aprilis anno 1403. itaq; postquā dictæ leges definierunt illam nobilitatem seu immunitatem seruandam esse illis qui per sententiam fuerunt nobiles seu hidalgui declarati, & illis qui tali immunitate tanquàm notoriè nobiles gaudebant quod eædem leges intelligerunt nō solum in proprietate, sed etiam in possessione, ut etiam tales nobiles his duobus casibus in sua quasi possessione immunitatis tuendi essent, ut patet illis uerbis earum legum. E si despues dela tal sentencia stubieron restan en possession de fidalgos, que a estos tales sea guardada su franqueza e libertad, postquam inquam dd.ll hoc sic definierunt excipiunt ut reliqui vectigalium præstationi sint obnoxij, sicque ea immunitate desinent

19 In l. 6. tit. de los hidalgos lib. iiij. or.

20 In l. prag. regis enrici & prag. anni 1403.

nant gaudere etiam si dicant seq; nobiles seu hidalgos iactent & huc vsq; bene probatur di cta practica nonq; iniutia deduceretur ab illis legibus nisi in ijsdem statim subsequerentur illa uerba (pero si en la ciudad,&c.) quorum verbotum sensus est,quòd licet omnes il li qui non sunt per declarationem sententiæ, uel notorietatem indubitanter nobiles teneãtur (etiam si se nobiles esse dicãt & hac de re lis pendeat) subire onera vectigalia tamen si ipsi qui se nobiles dicunt esse & ipsorum patres & aui in eodem oppido vbi quæstio uertitur,uel etiam in alio conuicino, uelnõ multum distante fuerunt quasi titulo,& causa nobilitatis in quasi possessione exemptionis sicque talia onera non subibant tuendi sunt qua si possessione non secus, quàm illi qui per sententiæ declarationem,uel etiam notorietatẽ nobiles erant & reputabantur, ita expressum est in dd. ll. & hi omnes tres casus vt uerificẽtur necesse est vt probatio in continenti si offeratur, & detur ab eo qui se exemptum dicit admittatur, & interea contra suam quasi possessionem munera, vectigalia, seu etaria subire non cogatur. Aliter enim itum aperte esset contra mentem, & uerba dictarum legum,nam & is qui est in tali possessione etiam aduersum eum qui fundatam habebat intentionem de iure est in ea tuendus prætextu notorietatis vel sententiæ,ut docet eleganter Ioan. Faber in §.retinendæ,institu.de interd.colum.pen. & fi.cum quo diximus supra esse cõmunem opinionem.

Vnde cũ in dd.ll.sint isti tres casus æquiparati,quòd pro eo sit sententia, uel quòd sit notorietas,uel quod ipse,& pater & auus essent in eodem loco vbi quæstio erat, vel alio non multum distanti in tali quasi possessione exẽptionis. sequitur quòd vt sententia vel notorietas, ita quoque illa quasi possessio efficiet, vt ingressus collectandi, & munera vectigalia & etaria subeundus cesset, & impediat, si hac de re probatio huius rei offeratur.

21 †Idemq; erit iure nouo etiã si ea quasi possessio per solos annos viginti probẽt ut in pragma. regis Ioannis secundi, data in Legionensi ciuitate in volumine pragm. fol. 172. cum qua conc. pragm. regis Ferdinandi catholici cognomine data Cordubæ, quæ collocata est eodem volumine fol. 176. quæ quidem leges arbitratæ sunt p viginti annos diu in tali quasi possessione stetisse videri, idq; ad tuitionẽ qua de agimus sufficere alludentes ad dict.l.j. C.de patria potestate cum suptadictis, & ꝙ dd.ll.aiunt id procedere quando is in sua exẽptionis nobilitate turbabatũ in eodem oppido vbi ea potiebatur, uel in alio non multum distanti,nulla alia tatione dici potuit, nisi ꝙ longe æquius est talem quasi possessionis probationem ibi admitti,quàm in oppidis remotioribus, quia ibi & breuius,ea probatio in continenti haberi poterit, & certior sanè erit † quia ex longinquis regionibus fides incertior plerunq; est argumento,l.peregre, & quæ ibi traduntur, ff.de acquiren.possession.sic ac cidit illi qui asserit in alia prouincia accepisse libertatem & dato sibi termino ad hoc probã dum nullo modo probat,§.si vero in alia prouincia in authen.de restib.colum.vij.& ex longe lateq; diffuso tractatu terrarum commeãtiũ nunciorum. Impeditur celeritas, & sæpe in relatione gestorum oritur varietas ca. cum longe lxj.distin.& rei veritas nonnũquàm mutatione prouinciæ obscuratur,§.j.xciij.distin. & aliqui inuadunt res ecclesiæ dicentes sibi à principe remote concessum & cum de hoc quæritur apparet veritas in contrarium c. de rebus, duodecima quæst.secunda,& multoties dicunt litigãtes se habere testes extra prouinciam causa differendi cum non habeant.c.statutum,& ibi Glo.in §.pen. de resc.libr.vj.hinc non creditur transmarinis asserentibus se esse clericos nisi probent se legitimè ordinatos c. j.de cle. peregr.nec illi credit̃ asserẽti cũ mandatis principis venire,l.viij.de mand.princ.& ex lõginquo veniẽtes turpi colludio nũciãt false leticiam dicentes ꝙ bella desetũt,& victoriæ oriunt̃ vt quãnt ex misseris pretia gaudij, C.de pub.let.nũcia.l.viij.Idẽ & dicet in illis q cum ad hostes transfugerunt reuersi dicunt quòd cognoscunt multos latrones, & quòd monstrabunt multos transfugas, quia non creditur eis, l.non omnes,§ fina. ff.de re militar.& illi qui ad mortem damnatus causa differendi supplicium petit se ad regem mitti di cendo se habere quod principi consulat salutis ipsius causa, l. siquis fortè, ff.de pœn.

Item vxori cuius maritus est in longiquo, nam non debet credere statim eius mortem, capitu. in præsentia, de probation. in authenti.ut lic.matr.& auiæ,§.quod autem,collatio. octaua. l.vxor, C.de repud.& in authenti.hodie,eodem titulo, cap. j.vigesimaquarta quæstione secunda.l.nec non,C.de captiuisque di ctæ pragmaticæ ideo se restringunt ad eundẽ populum vel contiguum seu parum distãtem quòd ea res plerunque populis longe distanti bus nota esse non solet.

Denique † cum nulla alia ratio, quàm superior reddi hac in re probabiliter ac verosimiliter possit, vti pro expressa ac nominata haberi debeat, certum est, Gloss. communi-

Intel.pragm.Legionensis & prag. regis Ferñãdi.

Fides incertior ẽ i his quæ ex remotis regionibus referuntur.

22 Lex disponens aliquid gratiã certitudinis,

 ter

uel probationis nũ quã intelligit di-dispo nere formaliter. ter approbata in l. quamuis, C. de fidei. vbi p Iaso. post alios & per eundem in authen. quas actiones, C. de sacrosanct. ecclesi. per Andr. Tiraquel. de reu. donat. verbo libertis, numero 64. per eundem de retract. §. nono. Vnde cum certioris, & breuioris probationis habendæ causa statutum per illas leges intelligatur vt ea probatio quasi possessionis in eodem tantum oppido vbi lis agebatur, vel in alio non multum remoto admittatur, non sic in aliis longè remotioribus superest, vt si ex alio oppido etiã remotiori æquè certa aut forte certior, & æquè breuis aut etiam breuior ac citior probatio haberetur admittenda esset, cũ leges, quæ aliquam rem aut qualitatem probationis ac certitudinis causa tantum deside rant nunquàm aut raro intelligantur formaliter argumen. l. primæ. §. fina. ff. de dote prælegat. l. j. vbi optimus tex. & ibi Ias. & Alexan. colum. ij. post alios, ff. de liberis, & posthumis.

23 l. certum, ff. si certum petatur. † licet in contrarium faciat quia quando lex est generalis tunc etiam si eius ratio cessetin indiuiduo, uel in particulari adhuc ramen lex non intelligitur cessare, l. prima, §. causa, ff. de ædil. edic. l. prima. ad finem ff. de minorib. l. prospexit, ff. qui & à quibus. tradunt And. Tiraquel. de causa cessante parte ij. limitatione xxxij. Areti. in l. secunda columna quinta, ff. de vulga. cogita tamen circa hoc vltimum, quia nõ firmo.

Legis ratione cessante in particulari an cesset ipsa lex.

Sed dum Ioan. Lupi, & Couar. vbi supra sentiunt dd. tres leges regni iuri communi vel cõsonare vel proximè accedere, quod & firmat d. Ioannes Artius vbi supra id nobis quoque placet, dum autem per eas perquè ius commune ipsi intelligunt vt is qui in ea nobilitatis exemptionisq; quasi possessione diu & absq; vitio erat, si ei super eadem nobilitate à fisco uel populo vbi degebat lis moueretur nõ esset tuendus lite pendente, sed quòd posset turbari in sua quasi possessione, vel etiam omnino deijci id (& si agnoscamus vsibus forensibus receptum esse) tamen longe alienũ à mente & sensu tam iuris communis quàm regij nobis videtur, & satis perniciosum ac calamitosum, nam & si maximè quis per sententiam esset hidalgus, aut exemptus declaratus, rursus ac rursus posset à populis turbari à suo iure nobilitatis per pignorum captionem, & p matriculæ inscriptionem, perque munerum vectigalium ac erariorum exactionem, & cũ se nobilem allegaret per sententiam, ostenderetq; sententiam (quam executoriam nuncupamus,) eam falsam, aut minus authenticam seu publicam, & fide dignam posset populus causari, interimque ille pateretur molestiam, & postquàm lis hac de re finita esset, rursus ac rursus hidalgus seu nobilis ille in eandem litẽ & ueluti laqueum recideret, quoties populus eandem molestiam ei uellet inferre, quod q̃ longè à nostri regij, & etiã iuris cõmunis sententia declinet euidentius est, quàm longa cõtentione egeat, probatq; pragm. regis Ioannis. ij. 189. in ordine fol. 172. condita ciuitate Legionẽsi ibi e agora sabed. & c. dũ ait sibi studio esse huiusmodi nobilitatem fauore, prosequi, augereq; & c. quid enim si nobilis notoriè, uel per sententiam eam in archa non habebat sed remotiore in loco, quid si custodiæ causa apud fidum amicum qui longè aberat, certè in his speciebus, & similibus interea molestiam secundum suprà dictos pateretur longè præter mentem iuris communis, & regij.

Deniq; cum populus ipse prouocat ad litẽ eum nobilem qui ibidem degebat atque erat iam diu in quasi possessione exemptionis, & in ipso litis ingressu, vel etiam ante eum, vel à sua possessione deiecit, vel turbauit captis pignoribus, eumq; in matricula plebeiorum inscribendo, non dubium est, quin vim fecisse, atque iniuriam intulisse videatur, iuxta l. vim facit, ff. quod metus causa, nam & si populus ille vel fiscus fundatam habeant intentionem de iure contra illum nobilem, tamen cum ille sciente & patiente populo diu fore in ea quasi possessione ex emptionis, licet contra se haberet præsumptionem & fundamentum iuris, ab ipsomet populo minimè potuit turbari, qa licet regulariter (vt quidam putãt) talis quasi possessio eo ipso quod est contra præsumptionem & fundamentum iuris vitiosa præsumatur, tamen id uitium purgatur per ipsius populi scientiam, patientiam, & tolerantiam longam, quæ facit vt iam illius quasi possessio iusta, legitima, & omnis vitij expers intelligatur, & ita limitatur dict. cap. ad decimas, de restit. spo. libro sexto & dict. capitu. cum persone, de priuileg. eodem libro vt suprà cap. incip. annuæ docemur ex communi resolutione quod not. quia id nostri maiores non satis p-cepisse videntur, ideoq; vsibus forensibus non raro obtinuit contrarium vt & sentit vbi supra d. Ioannes Artius, sed nostra sententia & iure communi indubitanter verior est & à iure regio non destituta, quinimo eam probat d. l. vj. titulo de los fidalgos lib. iiij. ordinamen. & d. pragm. data, en leon y la dada en tordesillas dum volunt quòd ea quasi possessio per annos xx. continuata seruetur & tueatur in oppido illo ubi nobilis ille degebat quasi populus ille per tam longam patientiam sibi præiudicasset & quasi possessionẽ illius iustificasset

Neque

Neque ad rem pertinuit text. in l. vni. iuncta Gl. C. de reis postulatis lib. x. qui in contrariam nostræ sententiam adducitur per Ioannem Lupi in rep. cap. per uestras. ij. not. versic. sed pulchra, numero. 46. de dona. inter virum & vxorem & per Ioan. Artium in suo tract. Hispa. nobili. pagi. 228. & per Couarru. vbi supra quia tex. ille cum sua Glos. sufficienter probat nostram sententiam tantum abest vt contrariam tueatur, ait enim reum postulatum seu accusatum ad nouam dignitatem promouendum non esse, pristina tamen dignitate negat enudandum esse aut priuandum, sic ergo & in specie nostra cum noster nobilis de sua quasi possessione nobilitatis tuenda & conseruanda non etiam de noua dignitate assequenda egerit, audiendus est, indq; eo statu tuendus.

24 Vnde quæri solet † si ei qui in ea ex emptionis ac nobilitatis quasi possessione erat lis mota fuerit super nobilitatis proprietate & nec etiam in possessorio vlla sententia lata fuerit, an interea is possit obtinere eos honores, ac munera quæ ex lege vel consuetudine ad nobiles tantum non etiam ad plebeios pertinebāt, (idq; retenta opinione eorum qui contendūt lite pendente eum ab illa quasi possessione nobilitatis enudandum) & hac in re Couarru. d. lib. j. resol. cap. xvj. numero. 11. tenet lite tali pēdente admittendum non esse ad tales honores, licet fateatur non quoque esse priuandum ea dignitate & honore quem iam obtinebat tempore litis motæ, mouetur, quia accusatus de crimine iure tam canonico quàm ciuili ad nouos honores ac dignitates promoueri non debet l. reus delatus, ff. de muneribus & honoribus l. si vt proponis, C. quando prouocare nō est necesse cap. omnipotens, de accusa. l. qui status, ff. de re mili. l. qui de libertate, ff. de libe.

Hidalgus uel nobilis lite pendēte an ad munera nobiliom possit eligi.

25 cau. † quia accusatione ineunte onerata est opinio accusati, sicque affecta infamia facti Glo. & Doctores in dict. cap. omnipotent, Gloss. in cap. fina. de testibus Gloss. & communiter Doctores in l. qui à latronibus, §. j. ff. de testamen. vbi Aretinus, Paulus & alij post Bartolū & alios l. secunda vbi Ioannes de Platea. C. de dign. libr. decimo l. prima vbi per Gloss. & Doct.

Accusatione pendente onератur fama accusati.

26 C. de reis post. eodem libro. † & tamen talis reus postulatus ineunte accusatione non enudatur ea dignitate ac honore quem obtinebat tempore institutæ accusationis, ut tenent Gl. & communiter Doctores in dict. l. vnic. C. de reis postu. libro decimo per l. libertus, §. in quæstionibus, ff. ad municip. & tradunt Doctores in locis supra citatis, sic ergo & in specie nostra per interuentum inquit huius litis de proprietate nobilitatis licet honores tunc obtenti non euanescant, tamen denuo in nouis honoribus, ac dignitatibus inuestiendus ac decorandus non est.

Accusatione pendēte nō enudatur accusatus sua dignitate.

Quid dicendum? & quidem cum (vt ex superioribus docemur) is qui in nobilitatis quasi possessione longæua est absque uitio in ea tuēdus sit quandiu lis durat, non uideo cur nouorum honorum expers censeatur præsertim cū ex integro eum habendum esse pro nobili d. l. vj. titulo de los fidalgos lib. iiij. ordinamen. interea voluerit & etiam d. l. regis Heurici aliter enim liberum esset cuiq; talem litem mouendo huic nobilitatis possessioni damnum grande inferre, quod in ciuile esset, diuersum est in accusato de crimine cuius nomen inter reos receptum est ob infamiam factive de se patet, pro nobis tex. in cap. j. ut lite pendente, & alia iura quæ aiunt non solum lite tantum mota, sed etiam sententia condemnatoria per interuentum appellationis suspensa reum postulatum suum statum illæsum seruare d. l. qui à lattonibus, l. eius, §. fina. ff. de testam. Ias. in l. j. col. iii. ff. de re iudi. Abb. numero. 14. in capit. sæpe, de appel.

Deniq; si † existenti in longa quasi possessione nobilitatis sciente, & patiente populo, populus ipse inferat litem super proprietate nobilitatis eumq; nobilem turbet ac spoliet, puta captis pignoribus atque distractis ad munera plebeiorum subeunda, & post litem contestatam nobilis ille vellit possessorium mouere, & petitorium suspendere, dicens se se i sua quasi possessione turbatum aut spoliatum, an audiendus sit, mouet quæstionem, quòd sibi imputare ille debet, quòd cum initio possessorium posset suscipere petitorium admisit capitu. j. de restitu. spoliato. præsertim cum talis exceptio spolij videatur dilatoria quæ ante litem contestatam non etiam post proponi deberet, l. ita demum, C. de procurat. l. fina. C. de exceptio. capitu. inter monasterium, de re iudica. & quòd hoc casu petitorio possessorio sic intentio non possit suspendi tenuerunt Bartol. in l. naturaliter, §. nihil commune, in quarta combinatione numero 23. ff. de acquiren. possessio. cuius opinionem sequitur & dicit esse communem Ripa ibi numero 161. sequitur, & dicit communem opinionem Corasius ibi numero 33. Specul. titul. de posses. & peti. §. sciendum, versic. sed pone, Antonius in capitu. cum dilectus, columna decima supra alleg. Cardinal & Imol. in clementi. vnic. de causa possession. & proprieta. Rota eodem titulo, decisione iij. Paul. consil. 277. quia per primum lib. j. Innocentius & Abb. in capitu. ex consuetudine de restitutio. spoliatorum Alexan. 27

Petitoriū suspendere & ad possessoriū redire an liceat post lit. cōtest. ardua quæstio.

xan.Socin.& Iaſ. numero 137.in d.§.nihil cōmune vbi Aretin.nume.16.& Claudius num. 55.licet Iaſ.ubi ſupra qui hanc dicit commu nem opinionem in contrariam incliner.

Contrariam partem vt hoc caſu poſsit per interuentum poſſeſſori ſuſpendi petitorium tenent Paulus Caſtrenſ. & Iaſ.numero 138.& Cumanus & Socinus columna final.in d.§.nihil commune, & in hanc partem magis incli nat deciſio Rotæ vbi ſupra,& Paulus de Elea zar. & Ioannes de Lani. Innocentius & Panor mitan. vbi ſupra in hanc quoq; partem quodammodo declinare videntur, & Vincentius de Hercula,nume.108.in d. §.nihil commune & hanc firmat eſſe magis communem opinio nem Canoniſtarum Ripa vbi ſupra, vbi etiā Coraſius numero trigeſimotertio. Idem ſentit ſub quadam tamen diſtinctione Abb. in ca pi.paſtoralis,numero 34. de cauſa poſſeſſion. quod & ſentit Paulus in d.conſil.277. mouen tur hanc partem tenentes per clement. vnica. de cauſa poſſeſsion. in §.fina. quæ nominatim hanc probat ſententiam, ſed tenētes contrariam reſpondēt illud eſſe ſpeciale in cauſis tā tum beneficialibus, regulariter contra iure tam canonico,quàm ciuili.

Quid dicendum? & quidem ibi eſt tex. minimè ſubterfugiendus, preſertim cum ibi ſit illa ratio expreſſa,& in ſpoliantis odiū ſuſpen dere petitorium,quæ quidem ratio ibi expreſ ſa generalis eſt in omni ſpolio, ſicq; vtroq; iu re procedere debet & i omni ſpoliatione,quia quando ratio eſt expreſſa in lege habetur pro ipſamet lege,adeo vt legis deciſio loco exēpli habeatur,ſicq; non arctet regulam id eſt,illam rationem generalem quæ pro regula habenda eſt,ut eſt vera & communis opinio quam tenent Gloſſ.in clem.j.de electio.verb.eligatur Gloſſ.in authen. de hære.& falcid.quam dicit ſingularem Baldus in l.fina.ff.de hæredibus in ſtit.Idem Baldus in l.fina.C.de libertis præter. Iaſo.in l.de quibus,ff.de legibus,numero decimoquarto Iaſo.in l.fina.C.de pact. numero duodecimo.Idem Iaſo.per tex.ibi in l.humanitatis,numero ſeptimo. Idem Iaſo.poſt Paulus Caſtren.in l.quamuis,C.de fideicom.Idem Iaſo.numero duodecimo in l.ſtipulatio,hoc modo concepta,ff.de verborum obligat. Idē Iaſo.in authen.quas actiones,numero vigeſimoſecundo.C.de ſacroſanct.eccle. Natan.numero trigeſimoſecundo in cap.quanuis pactū, de pactis libro ſexto Purpuratus,numero uigeſimotertio Curtius iunior,numero nono Decius,numero decimoquinto in l.fina.C.de pactis Alexan.numero 5.Cor.num.15. in dict.l. humanitatis, Iaſo.in l.tranſigere, nūme.15.C. de tranſa.Ripa,numero.50.& Annibal,numer. 349.in l.nemo poteſt,ff.de legatis primo Crotus in l.ſi conſtante,in ſeptima quæſtio. Bart. lectu. ſecunda,ff.ſoluto matrimonio. Cumamanus in l.cum mulier §.primo,ff.ſolut.mat.

28 Præterea† ius canonicum & ciuile in vnam ueluti ſocietatem & conſonantiam coierunt regulariter, vt quod in alterutro horum iurium expreſsim deciſum ſit,in altero quoque & deciſum eſſe intelligatur & ſeruandum ſit, capitu.j.& ij.cum vtrobiq; notatis per Gloſſ. & Docto. de noui oper.nuncia. vnde cum id iure canonico nominatim deciſum ſit, nec in re ciuili contrarium deciſum expreſſim repe riatur vtroque iure id deciſum & ſeruandum videbitur. Quòd ſi dixeris quæ nam vtilitas erit per interuentū huius poſſeſſorij lite iam conteſtata ſuper petitorio emerſi petitorium ſuperſedere cum poſsit vtrunque pariter ac ſimul agitari, reſpondeam, quia vt Horatius ait,qui binos lepores vna ſectatur in hora altero quandoq;, quandoq; carebit vtroq;, & pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus ſicque longe vtilius ac commodius poſſeſſorium per ſe quàm ſimul cum petitorio ille proſequetur, & dum dicitur hanc exceptionem videri dilatoriā negatur vel ſi agnoſcatur dicemus hoc in caſu degenerare proponiq; poſſe in odium ſpoliantis etiam poſt litem conteſtatam, præſertim cum videatur habere cauſam ſucceſſiuam, quo caſu poteſt etiam poſt concluſionem in cauſa proponi ſecundū Bal. Ang.Alex.& alios in l.j.per tex.ibi.ff.de fer.

Ius utrū que quaſi ſocietatē coiſſe uidetur.

CAP. LXXXVIII.

1 *Poſſeſſorio remedio agenti poteſt opponi exceptio de dominio in continenti probando.*

2 *Poſſeſſorio recuperandæ non poteſt obijci exceptio de dominio in continenti probando.*

3 *Poſſeſſorio retinendæ an obijci poſsit exceptio de dominio in continenti probando dubia pugna.*

4 *Poſſeſſorio recuperandæ an obijci poſsit exceptio de ſententia lata inter eaſdem partes dubia pugna.*

5 *Poſſeſſorio recuperandæ non magis opponi poteſt exceptio ſententiæ latæ inter eaſdem partes quā exceptio cuiuſque alterius cauſæ legitimæ inter eaſdem partes habitæ contra communem opinionem.*

Vperioribus ſequens quæſtio proxima eſt† agenti remedio 1 poſſeſſorio an obijci poſsit exceptio de dominio in continē ti probando,dubium eſt,mouet quæſtionem quod aliud eſt

Poſſeſſorio remedio agenti poteſt opponi ex

ceptio do minii in cōtinenti probandi cum cōt. est proprietas aliud est possessio, quinimo nihil commune habent l.naturaliter,§.nihil cōmune,ff.de acquirenda possess.l.si quis vi,§.differentia,eo.tt.adhuc tamē obtinuit talem exceptionem posse opponi ita tenent Gloss.in l.i le à quo,§.si de restamento,in verbo. verba ad fin.ff. ad Trebelli.Gloss.Baldus, Paulus, & alii communiter in l.secūda.C.de edict.diui Adr. toll.Gloss.in l.prima.in Glo.secunda.C.de ordi.iudi.vbi per Doctor.Gloss.& communiter Doctores in l.si quis conductionis .C.locati. Gloss.in l.in condemnatione,§.fina.ff.de regu. iuris Gloss.in l.dolo,ff.de doli exceptio.Glo.& communiter Doctores in cap.dolo, de regul. iut is in sexto.

2 Possessorio recuperandæ non pōt obiici exceptio de dominio in cōtinēti probando. †Quod procedit in interdicto, & remedio adipiscendæ possessionis,nō sic in interdicto recuperandæ vt tradunt communiter Doctores in l.si de vi, ff.de iudi.præsertim Iacobinus,numero septimo & rursus,numero vndecimo Raynerius & Bartolus, columna secunda in d.§.nihil commune, Ioannes de Imola in cap.j.columna fina.de restit.spoliatorum Hostiensis & Ioannes Andr.in cap pastoralis, & in capit.cum dilectus, de causa possessio. & proprie. Angelus, Imola , Paulus Castren.Cumanus in dict.§.nihil commune,& est communis opinio secundum Iacobinum vbi suprà, numero decimo contra Gloss.ibi & ibi etiam Paulus,Franciscus de Ripa in dict.§.nihil commune, numero quinquagesimosecundo Felinus qui plures allegat in cap.fina.de lib.oblati.Ias.in dict.§.nihil commune , numero quadragesimotertio cum plur.præc.& seq.qui hác dicit communem opinionem Imola & Alex. numero decimosexto , & numero duodecimo ibidem,qui hanc firmat communem opinionem, Imola in l.si de eo.§.fin.ff.de acquirenda possessione Greg.Lupus in l.xxvij.titu. ij.parte tertia.

3 Possessorio retinendæ an obiici possit exceptio de dominio in cōtinenti probanda dubia pugna. Non†quoq; procedit in interdicto retinendæ possessionis,nam & in eodem non admitti tur exceptio de dominio in continenti probāndo,hæc est communis opinio quam tenēt Gl. in l.si de eo,§.fina.ff.de acquirenda possessio. quam sequitur ibi Imola post Bart.& ait alibi non esse,sequitur & dicit esse communem opinionem Ripa,in d.§.nihil commune, numero 98.& Ias.numero.43.& Alexan.numero duodecimo & numero decimosexto Greg.Lupus in l.xxvij.titulo.ij.par.iij verb.quele entregasse,& hanc firmant esse communem opinionē Ripa,Iaso.& Alexan.vbi suprà quam sequitur & communem appellat Iacobinus de sancto Georgio in dict.l.si de vi, numero decimo & numero septimo quam ēt sequitur Pau. ibi & Abbas Panormitanus in cap.in literis,de test. spoliatorum Baldus in l.incerti, columna.vij. C.de interdictis,idem Baldus in l.post sententiam.C.de senten.column.ij.Socin.in dict.§. nihil commune, colum.iiij. Ange.in §.quadrupli.instit.de actio. Bart.in d.l.si de eo. Idem in d.l.si de vi,sequitur & dicit esse communem opinionem Aretinus in d.l.si de eo,§.fina.qui omnes hoc tenent pro indubitato quando probatio dominij non esset oblata in continenti, quod & firmat Alexan.consi.xlv.ad fin.libr.iij. visa facti narratione. Idem Alexand. consi. lxxxvij.quoniam omne datum, columna tertia lib.v.Corneus consilio.ccxxvij.viso lib.iij. Et licet ista sit receptior opinio tamen quando in continenti offertur probatio dominii contrarium tenent Gloss.in dict.l.si de vi, quā sequi videntur Cinus & Bald.in d.l.incerti,Cinus in dict.l.ij.C.de edict. diui Adria. Ange. in l.dolo,ff.de doli excep. Barto. sibi contrarius in l.si coloni.C.de agricolis & censi.lib.xj. Dinus in ca.qui ad agendum,de reg.iuris lib. vj.Antonius in dict.capitu.in literis & alii plures quos refert Ripa vbi suprà, numero. 98. exceptio tamen de dominio probato in continenti per sententiam latam inter easdem partes bene admittitur etiam contra agentem interdicto recuperandæ, secundum communem opinionem de qua per Ripam in dict.numero 98.& per Iason.in dict.§. nihil commune,numero quadragesimotertio,& per Alex. ibi numero duodecimo qui hanc firmat communem opinionem quod & firmant Ripa , & Ias.ibid.& alij plures quos supra retulimus.

Sicq; sunt quatuor communes conclusiones prima,quòd agenti remedio adipiscendæ obstet exceptio de dominio in continenti probando, Secunda quòd non obstet agenti remedio recuperandæ, Tertia quòd non obsit etiam agenti remedio retinendæ. Quarta, quòd agenti remedio recuperandæ obsit talis exceptio in continenti probanda per sententiam latam inter easdem partes super eadem re. 4 Possessorio recuperandæ obiicitur exceptio de sola lata inter easdem partes sent. ard. q.

Sed quęnam est ratio differentiæ inter titulum sententiæ in continenti monstratum qui opponi potest agenti interdicto recuperandæ uel retinendæ,uel titulum alium etiam in cōtinenti ostensum qui opponi non potest agenti retinendæ,uel recuperandæ remedio secundum communes opiniones respondent Doc. communiter, quòd si prius spoliaui te, deinde tu vltro iudicium proprietatis mecum aggressus es perque sententiā victus fuisti, si rursus agas recuperandæ,uel retinendæ remedio æquissimè obijciam dolo turpiterq; te agere dum petis,quòd statim restiturus es, l.dolo. ff.de doli exceptio.capitu.dolo,de regu.iur. in vj.

in vj. non sic si ego opponam de dominio in continenti probando per alium modum quã per sententiam inter te, & me latam, quia cũ tu possis probabiliter ignorare an ego essem dominus nec ne, iustissimè peteres rem tuam tibi restitui nec te rebus tuis nudatum spectare debere spatiosam dominij probationem, eandemq; incertam aut forte falsam, & suspectam, est enim difficillima & spatiosa dominij probatio, vt not. per Gloss. & Doctor. in l. siue possidetis, C. de probation. l. is qui detti nauit, ff. de rei uendicatio. l. xxvij. titu. ij. par. iij sed isthæc iniquitas cessat cum vis in continenti ostendere sententiam latam inter te, & me quam ignorare non posses. Præterea illa uiolẽtiæ iniuria, quæ tibi intuli dum te spoliaui quasi purgari videtur per tuam remissionem, vel dissimulationem, argumen. §. fina. in stitu. de iniur. l. filio quem pater, ff. de liber. & posthu. cum ibi late traditis per Aret. Alexan. Iason. & alios l. non putauit, §. si quis emancipatum. ff. de contratabulas, nec dubium est qn quasi dissimulasse ac missam fecisse videar illam iniuriam mihi illatam per iudicium de proprietate postea vltro acceptum etiam quo ad hunc effectum vt amplius nequeam redire ad iudicium possessorium argumento capi. j. & capitu. ij. de restitution. spoliatorum, ut tradit plenè Ripa numero 72. in l. naturaliter §. nihil commune, ff. de acquiren. possession. & ibi Ias. numero quadragesimosexto, in fin.

Quid dicendum? & mihi quidem isthæc differentia quam faciunt Doct. communiter in locis suprà citatis inter titulum sentẽtiæ in cõtinenti ostensum, & alios titulos in cõtinẽti ostẽsos semper suspecta visa est, nam reuera data paritate terminorum vtrobique eadem

5 ratio est, † nã si prius te spoliaui deinde abste enti, vel donationis, aut dotis nomine eãdem rem accepi, si postea tanquàm spoliatus eandem rem à me repetere velis æquissimè obijciam dominij exceptionem in cõtinenti probandam per titulum habitum abs temet etiã post spolium commissum, per cuius tituli interuentum uitium spolij præcedens fuit purgatum argumento d. §. fin. inst. de iniuri. iuncto d. cap. j. de restit. spoliatorum & in cap. accepta de resti. spoli. nisi uis saltem causatiua argueretur, argumento cap. ij. de restit. spoliatorum, itaque cum spoliatio præcessit, & postea acceptum & finitum est iudicium de proprietate vel alius titulus ab ipsomet spoliato datus fuit spoliatori, æquissimè cessabit restitutio vtrobiq;, & sic nulla hoc casu est differentia data paritate terminorum inter titulum sñiæ & alium titu. ab ipso spoliato spoliatori

Possessio non recuperandę nõ magis opponi põt exceptio sñiæ latæ inter easdem partes quam exceptio cuiusque alterius causæ legitimæ inter easdẽ partes habitæ cõtra cõmunẽ op.

concessum, verum ex contrario si in iudicio proprietatis te superaui & cum postea possideres te spoliaui vel turbaui iuxta l. vim facit, ff. de ui & ui ar. & tibi petenti restitutionẽ obijciam de dominio in continenti probando per sententiam etiam inter te & me latã non sum audiendus, nec restitutio tardanda est, quia possibile fuit quod postquã te superaui in iudicio de proprietate, rursus tibimet eandem rem concessissem, vel alio legitimo modo ad te iure dominii remigrasset, ut in specie tenẽt Franciscus de Ripa in dict. §. nihil commune, numero. 44. post Alexan. numero 12. cum seq. & ait ibi Ripa ita tenere modernos, & ita fuisse de mente Gloss. ibi & expressim tenet Glo. in dict. cap. accepta verbo, quia non est verisimile, in fin. Id quod similiter contigeret si ageretur de dominio in continenti probando per alium modum quàm per sententiam, ergo longè magis placere debet op. Raynerii & Barto. in dic. §. nihil commune, columna secunda ad fin. & Iacobini de sancto Georgio in d. l. si de vi, numero. 7. cum seq. & aliorum quos supra retulimus & rectè non distinguentium inter titulum sententiæ & alios titulos quàm op. cõmunis suprà relata quę nullo iusto colore eam differentiam facit, cum in eo tantum uim facere deberet, utrum titulus siue sententiæ siue alius pòst spolium spoliatori ab ipsomet spoliato datus fuisset aut accessisset, an vero ante spolium, vt si ante spolium non retardetur restitutio siue titulus sit sententiæ siuè alius sin autem post spolium tunc restitutio cesset siue titulus sententiæ accesserit siue alius ut d. c. ij. & iij. de rest. spoliatorum.

CAP. LXXXIX.

1 Decimæ quo iure debeantur ardua quæstio.
2 Decimas quando eas laici habebant an alienare possent ardua quæstio.
3 Decimæ præscribi possunt à laico contra laicum cũ communi opinione.
4 Decimarum possessione laicus spoliatus an sit restituendus.
5 Decimarum possessione si laicus à laico spolietur restituendus est, cum multis contra multos.
6 Decimas an laicus possit præscribere ardua quæst. Intellectus, l. i. § per seruum qui in fuga. ff. de acq. possess.
7 Decimas an possit laicus præscribere tempore immemoriali.
8 Decimæ consuetudine an tolli possint uel minui ardua quæstio.
9 Consuetudo eximens laicos ab decimarum præstatione an sit tolerabilis.

Cturis de decimarum præscriptione præmittẽdũ est, †quod decimæ quo iure debeantur ecclesijs parrochialibus non leuiter cõtrouersum est, sunt enim qui putent decimas prędiales iure tam diuino quàm naturæ deberi, quales sunt Hostiensis in summa titulo de decimis, §. & utrum, quæstio. vij. Henricus in ca. peruenit, de decimis, columna quinta Felinus in cap. causam, de præscriptio. columna prima Cardinalis in capit. j. de decimis qui communi vsu ita receptum esse ait, Gloss. Archidiaconus Ancharanus & alij in capitu. j. de decimis libro sexto Innocentius in capitu. fina. de parochi. Ioannes Andreæ, in rubrica de decimis, Idem Ioannes Andr. in capitu. à nobis, eodem titulo Antonius in capitu. parochianos, eodem Panormita. in capitu. in aliqnibus, columna fina. eodem titulo Alexander consilio sexagesimo libro qnarto Francus in dicto capit. primo de decimis in sexto secundum quẽ hæc est communis opinio & de origine decimarum tradit eleganter Andr. Tiraq. de præs. Glo. iiij. post prin §. j. 1 Decimæ quo iure debeãtur, ard. q.

Et cum omnes conueniant decimarum iure tam naturæ quàm diuino deberi, hoc in prędialibus facile admittunt, non sic in personalibus quas iure tantum positiuo non etiam diuino aut naturali deberi firmant Hostiensis, & Henricus ubi suprà & Felinus in dict. cap. causam, & Cardin. in dict. cap. j. de decimis, facit in simili quod habetur, in l. prima. & il. secúda

ff. de

ff.de homi.lib.exhibendb & quod not.per Gl. in l.in seruorum, ff.de pœnis. & quod tradit Bart.in l.stipulationes non diuiduntur ad pr. ff.de verb.obliga.

Quod autem decimæ saltem prædiales iure tam naturæ quàm diuino debeantur videt̃ probari primum in capit.tua nobis, de decimis ibi, decimæ quas Deus in signum vniuersalis dominij sibi redi præcepit, suas esse decimas & primitias asseuerans. Deinde probatur ibidem dum ait cum enim Deus cuius est terra & plenitudo eius orbis terrarũ & uniuersi qui habitant in eo, &c. Tertio probatur in c. tua & infra de decimis ibi imperialis concessio quantumcunq; generaliter fiat neminem potest à solutione decimarum eximere quę diuina constitutione debentur. Quinto probatur in cap.in aliquibus, §.fina.de decimis ibi, decimæ necessariò soluendæ sunt quæ debentur ex lege diuina. Quinto probatur in capit. cum non sit in homine, de decimis ibi, cum autem in signum vniuersalis dominij quendã titulo speciali sibi dominus decimas reseruauerit. Sexto probatur in capitu.pastoralis, eodem titulo ibi, quia penes dominum. Septimo probatur in cap.parochianos, eodem titulo ibi, cum decimæ non ab homine, sed ab ipso domino sint institutæ. Octauo in cap.reuertimini.xvj.quæstione.j. Nono in cap.omnes decimæ.xvj.quæstio.vij. Decimo in capitu.j.de decimis, in vj.clem.fi.de pœnis. Verum isthæc omnia facile dissoluuntur per eos qui aduersam partem tuentur, sunt enim tria tempora inspicienda primum veteris testamenti ante aduentum domini nostri ac redemptoris Iesu Christi, alterum dum ipse in humanis versabatur legemq; tullit, tertium postquàm ab humanis secessit, primo tempore decimæ quasi iure diuino debebantur ex veteribus præceptis quæ post tempora Christi in desuetudinẽ abierunt & ita procedit d.cap.reuertimini, & ita etiam possunt itelligi iura suprà adducta. Secundo tempore dum Christus in humanis versabatur, neq; in euangelijs, neq; in actibus Apostolorum inuenitur vllum præceptum de decimis exoluendis, tertio tempore postquã ab humanis secessit, licet plura iura pontificia decimas deberi induxerint tamen ea iura non tam nouum testamẽtum quàm uetus imitata fuisse videntur ut sic nouum ius merè positiuum videatur inductum tamen ad similitudinem, imaginem & imitationem diuini iuris quod ante Christi redemptoris nostri aduentum uiguit, quodq; iam euanuit, non uerò ad imitationem iuris diuini quod idem redẽptor orbis in nouo testamento mortalibus dereliquit. Neq; ad rem pertinuit quòd ecclesiasticæ personæ fidelium animarum curam exerceant, & circa spiritualium administrationem labores non contemnendos subeant, quas ob res iustum præmium mercedem, stipẽdium referre debent, iuxta illud dignus est mercennatius mercede sua cap.cum secundũ de præbendis, cap.j.§.his itaq; xiij.quæstio.j. cap.ex his.xij.quæstio.j.Matthæi, cap.x.quæ ratio ex iure tam naturæ quàm diuino profecta eo pertinet ut utroq; iure has decimas ministris ecclesiasticis deberi uideantur, uerum enimuero hæc ratio & si suadeat hisce personis iustum præmium non abnegandum non tamen urget ut decimæ tam laborum quàm operarum uel fructuum atque redituum & ꝓuentuum debeantur, aliud enim est quærere an quid eis debeatur, aliud uero quantum deberi intelligatur, quod enim aliquid debeatur id ius ipsum naturæ suadere videtur, quòd autem decima pars tam laborum & operarum quàm fructuum, redituum & prouentuum ꝓstetur. id ex mero iure positiuo quin descendat abnegari non debet, & ita tenent pleriq; Theolorum teste eruditissimo ac dissertissimo episcopo ciuitatis Roderici lib.j.uariarũ resol.cap.xvij.numero.2.post diuum Thomã. ij.ij.quæstione.lxxxvij.artic.j.& ibi Caietanus & Cardina.à Turre cremata in cap.reuertimini, suprà allega. Florentinus par.ij.titulo.iiij.c. iij.§.v.Thomas quodliberi. ij.articu. viij. Syluester verb.decima.q.iii.& iiii. Ioannes maior in tertio sententiarum dist.xxxvii. Alex.de Ales in iii.parr.summæ quæstio.lj.membro.vj. articulo.j.frater Dominicus de Soto de iusti. & iure lib.ix.quæstione.iiii.artic.j. Alphonsus de Castro lib.de hæresib.verb.decima. Neque ad rem pertinere debet quod iura pontificia non solum decimas deberi testantur, sed etiã integras deberi velint, nullaq; ex parte diminutas c.ex transmissa, ibi, sine diminutione aliqua, de decimis c.cum homines, eod.titu.ibi, sine diminutione soluere teneantur, c.peruenit, eod.tit.ibi, cum integritate persoluant, nã illud iure pontificio (quod positiuum est) constitutum esse intelligitur, non autem iure diuino aut naturæ quod modo uigeat.

Illud autem dubium est, an quo casu laici legitimè decimas possident (quale est cum eas habuerant ante Lateranense concilium,) possint eas in alterum legitimè alienare de consensu episcopi, & quidem in ecclesiam de episcopi consensu sine dubio posset Gloss.& cõmuniter Doctores ibi in cap.prohibemus, de decimis Gl.in c.cũ & plantare, §.j.de priuileg. Glo.& Docto.in c.cum apostolica, de his quæ 2 Decimas qñ eas laici legitime habebãt an aliena re possint anceps pugna.

fiunt

fiunt à prælato, est communis opinio secundum d. Episcop. ciuitat. Roderi. libro primo, variarum resolutionum capitu. decimoseptimo numero quinto.

Cæterum licet in ecclesiam eas decimas de consensu episcopi alienare possit, tamen in alium laicum etiam de consensu prælati alienare non posset, vt tenent Hostiensis Ioann. Andræ. & Abb. in dict. capitu. prohibemus, Zasius de feudis par. quarta ad finem Henricus in capitu. quanuis, de decimis columna. j. Imola in capitu. secundo, de feudis colum. prima. Curtius de feudis part. secunda quæstione octaua, Hostiensis in summa titulo, de feudis, §. quis possit colum secunda est communis opinio secundum Boetium in consuetudi. Bituricensi titulo, de consuetudi. prædi. §. undecimo, dicit communem opinio. Carolus Molinæ. in consuetudi. Parisi. titu. primo, §. quadragesimo sexto nume. 16. & est communis secundum Panormita. in d. ca. prohibemus. Sequitur d. Episcopus ciuita. Roder. vbi supra.

Contrariam tamē partem vt decimas quas legitimè laicus possedisset in alterum ēt laicū posset de prælati consensu alienare tenuerunt Gloss. in d. c. prohibemus, Imo. in d. c. ij. qui hāc firmat communem sententiam Ias. in ca. j. qui feud. dare pos. col. iiij. vbi hanc partem firmat communem, Cardina. in c. ij. de feud. Ias. con silio clv. lib. j. col. fi. Boer. in d. §. xj. vbi hanc firmat opinio. receptiorem videri, Curt. in d. q6. viij. Bar. Cassaneus in cōsue. Burgun. rub. j. §. vj. nu. 36. Cuma. consi. lxiiij. Titius & Sepronius, quinimo p gratiam ipse Cassa. firmat seruari de consuetudine vt talis alienatio fiat liberè de laico ad laicum ēt sine licentia & consensu episcopi, Guil. Ben. in c. Raynutius, de testa. verb. & vxorem nu. 69. pro hac posteriore opinione est tex. à contrario sensu in d. c. prohibemus, dum ait prohibemus ne laici decimas cum animarum suarum periculo detinētes in alios laicos posśint aliquo modo transferre, ergo si tales decimas sine animarum suarū periculo detinerent, sed iure & titulo legitimo, tunc eas liberè, & impunè possent de consensu epi in alios ēt laicos transferre. Secundo facit de his, quæ fiunt à præla. c. cum apostolica, nbi decima quæ à milite laico non iure (vt litera inuit) detinebatur, cum prælati consensu potuit in ecclesiam transferre, & in eo tantum quæstio erat, an etiam capituli consensus accedere deberet, ergo multo facilius talis alienatio admitteretur si licitè ab illo laico ea decima posśideretur.

Deniq; si ea alienatio illicita, & turpis esset non sustineretur eo q in ecclesiæ fauorem facta esset non magis quàm si fieret in fauorem cuiusque alterius, quinimo longè minus susti neretur ne impium, aut turpe compēdium ecclesia inhonestè agnoscere videretur contra c. filius noster, de testamen. Tertio facit capit. ij. de feudis in primo responso. Quarto d. c. ij. in ij. responso vbi feudum ecclesiasticū in cōsortem uel non consortem alienatur ab laico.

Deniq; pro hac parte est vniuersa Hispaniæ consuetudo, nam post quàm decimæ semel ex pontificali priuilegio cœperunt ex parte illa quæ tertia vocatur ad reges nostros potentissimos pertinere libere hinc indè alienantur se pissimè, videntur q; esse de facto in commertio laicorum non secus, quàm reliquæ res profanæ, & sic seruatur de consuetudine.

Nec ab hac opinione possemus discedere absque ingenti animarum damnatione & innumerorum contractuum euersione, & similis consuetudo est Galliæ, secundum Cassaneum vbi supra.

Deniq; postquàm res semel cœpit posse alienari iam exuit antiquam prohibitionem vt libere non semel tātum sed & pluries posśit alienari argumen. l. quoties ab omnibus, cum ibi notatis per Gloss. & Docto. C. de fideicom. & quæ habentur per Bar. & omnes in l. filiusfamilias, §. diui, ff. de lega. j.

Confirmatur, quia † & laicus contra laicum decimas præscribere potest secundum eundē Cassaneum vbi supra post Raph. Cuma. d. consil. lxxxiij. causa decimalis, Felinus in cap. causam, quæ de præscrip. colum. j. Car. consi. cxlvj. notum sit vniuersis Balb. de præscrip. in v. par. princi. q. iij. in fi. ergo qua ratione laicus à laico per interuentū præscriptionis decimas acquirere potest, eadem ratione & per interuētum alterius tituli seu concessionis, l. traditionibus, C. de pact. l. prima. ff. de usucapionibus præsertim cum acquisitio, quæ contingit per interuentum præscriptionis non dubiè sapiat duritiem & iniquitatem vt notatur per Bart. & alios in l. fina. C. de long. tempo. præscrip. & titulus præscriptionis æquiparatur reliquis titulis legitimis quibus rerum iura ac dominia solent huc atque illuc volare ac reuolare, l. alienationis verbum, ff. de vsucapion. ergo ut per interuentum præscriptionis ex communi opinione, suprà relata constat de laico in laicum posse migrare, & vni ademptas in alterum transferri, ita quoque intelligendum est per interuentum alterius cuiusque tituli legitimi posse de vno in alterum alienari ac migrare. 3 Decimæ præscribi possunt à laico contra laicū cū côi.

Laicus † erat in possessione decimas percipiendi, is spoliatus fuit, controuersum fuit vehemen- 4 Decima-

ee hemen-

rum poss. sec. laicus spoliatus an sit restituendus.

hementer an ante omnia esset restituendus? videbatur non esse restituendum, argumento, capituli. ad decimas de restitutio. spoliatorum, per contrarium vt restituendus esset videbatur argumen. l. j. § deiicitur, ff. de vi & ui arma. l. prima, C. si per uim vel alio mo do capitu. redintegrandæ, capitu. licet episco pus, de præbendis libro sexto, Item tollenda est occasio delinquendi argumen. eorum quæ notantur in l. secunda, & in l. scire, C. vt in poss. legatorum. l. fina. cum ibi notatis, C. de pact. nec dubium est quin si spoliatores possent sibi ius dicere, nec ante omnia tenerentur, quæ abstulerunt restituere tunc inuitarētur ad delinquendum & ad vim inferendam ius sibi di centes. Vnde quòd vim atq; iniuriam possimus repellere pro defensione corporis nostri iuxta, l. vt uim, ff. de iusti. & iure, vel etiam rerum nostrarum vt notatur ibi per Gloss. approtam communiter id procedit dum modo id fiat in continenti vt tradunt ibi doctorum ple, riq; & alibi sæpe. præsertim cū licet exceptio de iure vel dominio in continenti probando possit opponi contra agentem interdicto adipiscendæ possessionis, ut est Glo. communiter approbata in l. ij. C. de edicto diui Adri. tollē. & etiam contra agentem interdicto retinendæ ut tradunt Decius & alij in l. fina. eod. ti. & est non solum communis, sed etiam receptissima omnium ferè scribētium opinio, ut plenè disseruimus supra, §. lxxxv. ubi etiam tradidimus quid iuris esset si spoliator de iure suo uellet docere per sententiam latam super eadem re inter ipsummet & spoliatum, qui modo q̄relam mouet, tamen non sic est in interdicto re cuperandæ quod non impeditur per exceptio nem de iure uel dominio in continendi probando vt est vera & communis opinio quam tenuit eadem Glo. & innumeri ferè authores, quos retulimus vbi supra.

Quid dicendum? & sanè longè fauorabilior causa est illius qui habet fundatam suam intentionem de iure suumq; ius ex legis præsumptione, & dispositione probatum habet, quàm vllius qui nondum habet suam intentio nem suumq; ius de iure probatum, & fundatū licet alleget se illud probaturum in continenti, vnde qui me spoliauit requisitus vt restituat non debet differre restitutionem eo prætextu quòd de iure suo docebit in continenti, nam forte id non probauit, vnde sub hoc incerto restitutio spoliati differenda non est, non sic in eo spoliatore qui de iure suum ius suamq; intentionem fundatam, & probatam habet, prout habet ecclesia in decimis quæ proueniūt ex prædijs infra se constitutis, tunc enim spoliato dicēti se ante omnia restituendum non iniuria replicabit non expedire, ut ea restitutio fiat, quæ omnino inutilis futura est, cum rursus statimque huic spoliatori eadem res reddenda esset argumento, l. non cogendum, §. Sabinus, ff. de procuratorib. l. hæc stipulatio §. Sabinus, ff. ut legatorum nomine caueatur, & is est verus sensus dict. capitu. ad decimas, vbi nihil aliud spoliatus allegauit nisi se aliquandiu possedisse, de titulo autē, & iusta causa possessionis nullum verbum, vnde Archidia con. ibi opportunè ait, quòd fatua allegatio spoliati coegit Papam ibi ita iudicare sentiēs quòd si ibi spoliatus allegasset se iustam causam, & titulum habere possidendi, puta quia titulum habuit à Papa iuxta capitulo dudum, & capitu. à nobis, de decimis tunc sanè restitueretur in suam possessionem, verum sanè ille text. non tam se fundat in defectu allegationis tituli, quam in suspicione iniquæ & illegitimæ possessionis, patet dum ait nisi euidenter docuerint quòd earum possessionem legitimè assecuti fuissent, & iterum dum ait quia eas occupasse iniustè verisimiliter præsumuntur, licet enim regulariter in rebus corporeis in quibus non magis fundatam habet suam intentionē, & probatam de iure unus, quàm alius, cuiusque possessio iusta regulariter præsumatur, uel saltem non iniusta aut uitiosa, §. commodum, institut. de interdictis. ramen non sic est in rebus vel iuribus in quibus quis de iure habet suam intentionem, suumq; ius fundatum, tunc enim si ea possessio repetiatur apud alterum præsumitur vitiosa, & clandestina nec sufficeret allegare eam iustam esse nisi iustum eius initium ostendatur, & probetur vt dict. capitu. ad decimas, vnde ea possessio iunior quæ aduersatur alteri quę est fundata de iure præsumitur clandestina, ut ibi & est communis opinio vt resoluit Alexand. consi. centesimoquinquagesimoprimo, quem refert Socinus in l. rem quæ nobis, in princip. ff. de acquiren. possession. nisi ea possessio esset diutina, puta decem uel viginti annorum, argumento, l. si filius, C. de petition. hæredita. nam diuturnitas possidēdi induceret præsumptio nem iusti initii, argumen. dict. l. si filius, & eorum quæ plenè tradit Aymon Crauet de antiquitate temporum in princip. Alexand. Iason. & alij in lege sciendum, ff. de uerborum obligation. & hoc casu non haberet locum dictū capitu. ad decimas. Vnde cautè summus Pontifex dixit ibi aliquandiu possedisse, non enim dixit longo tempore, sed aliquo tempore, ut plane significaret aliud respondendum esse, si ibi longi temporis quieta possessio

fessio foret, ergo ibi plura simul concurre-
bant, quæ restitutionem petitam impedie-
runt, primum quòd erat præsumptio iu-
ris pro spoliarore quo ad ius proprietatis, se-
cundum quòd erat præsumptio iuris contra
reum quo ad ius proprietatis, tertium quòd
possessio spoliati non erat diutina, quartum
quòd vis ibi non fuit ablatiua, nec compulsi-
ua, nec armis illatà, vnde infertur quòd si lai-
5 cus ab alio laico esset †spoliatus à iure perci-
piendi decimas in cuius possessione erat, tūc
esset restituendus etiam si spoliator contende
ret ad se illud ius pertinere ex cōcessione Ro-
mani pontificis argumento, dict. capitu. redin
tegranda, & d. §. dicitur dict. capitu. licet epi-
scopus, cum alijs suprà allegatis, quia in pari
causa potior esse debet conditio spoliari quā
spoliatoris, & hoc casu non procederet dict.
capit. ad decimas, ita tenet Guido Papæ quæ
stion. cclxxxviii. & ita velle videntur Gloss. Io
annes Andr. Ioannes Monach. & Dominicus
in dict. capitu. ad decimas. Iaso. numero qua
dragesimooctauo in l. naturaliter, §. nihil com
mune, ff. de acquiren. possessio. & ibi Ripa nu
mero 77. Martinus Nauarrus in repetition. ca
pitu. accepta, de restitution. spoliatorum qui
hanc dicit communem sententiam Episcopus
ciuita. Roderi. vbi supra, licet contrarium, &
minus rectè vellint dum generaliter loquun-
tur Ioannes Andr. in addition. ad Speculato-
rem titulo, de restitutione spoliatorum Anto
nius, & Abba. columna penultima. in capitu. si
diligenti, de præscriptio. Felinus in capitu. ad
petitionem, de accusationib. numero decimo
septimo, Alexand. in dict. §. nihil commune,
fallentia septima.

Decimarum à possess. laicus si à laico spolietur restituendus est cū multis cō tra plures

Sed verior est prior opinio ut tales decimæ
vni laico ab alio p vim ablatæ ei sint restituē-
dæ argumento eorum quæ supra diximus, &
text. optimus in §. recuperandæ, institu. de in
terdictis vbi spoliato restitutio non denegat
etiam si ipse per prius spoliasset eum qui po-
stea eum met rursus spoliauerat, nam spolium
prius non facit ut posterius impunitum sit, qa
posteriorem spoliatorem inuadere priori spo
liato non licuit ex interuallo, licet in continē
ti liceret, ut ibi not. per Gloss. & alios sic ergo
& in specie nostra etiam si maximæ laicus ille
non iure eas decimas possidere videretur ad-
huc tamen eum spoliare non licuit.

6 Illud non leuiter controuersum est† an lai-
cus possit decimas præscribere mouet quæstio
nem quod sine possessione præscriptio non p-
cedit, cap. sine possessione, de reg. iur. in vi. de-
cimas autem sunt qui putent à laico posside-
ri non posse, præsertim cum præscriptio in pos
sessione ciuili potius quàm in corporali nita-
tur l. prima. §. per seruum qui in fuga, ff. de ac-
quirenda possessio. ubi per Docto. sed longè
verius est posse decimas præscribi à laicis, non
secus quàm reliquę res, nam laici capaces sunt
percipiendarum decimarum ex concessione
pontificis Romani cap. à nobis, capit. dudum,
de decimis, quod indubitatum est & de iure
& de consuetudine, & potentissimis regibus
nostris Hispaniarum à summis pontificibus
eæ partes decimarum in perpetuum concessæ
sunt, quæ vulgo appellantur (tertias) eæq; par
tes decimarum in commercio apud nos Hi-
spanos esse & possunt & sæpissimè solent, cum
alienari à principibus nostris & soleant & pos
sint, tam in duces, comites, & marchiones Hi-
spanos quàm in alios viros inferioris condi-
tionis, si ergo pater meus decimas possedit
(quæ uulgo appellantur tertias) & ego patri
meo successi apprehendiq; titulo hæreditario
illarum decimarum possessionem non secus
ac aliarum rerum hæreditariarum, quæ res im
pedimento esse poterit, quin illas præscribere
possim, adest enim hic titulus pro hærede suf-
ficiens regulariter ad præscriptionem. ff. & C.
pro hærede per totum: adest similiter bona fi-
des præsumpta l. qui in ius. ff. de regu. iur. cap.
is qui in ius, eodem titulo in sexto adest pos-
sessio ergo nihil deerit ad præscriptionem l.
unica. de transfor. usucap. C. Rursus si ponas
me qui bona fide eas decimas possidebam
easdem vendidisse, donasse, in dotem dedisse,
aliave ex causa & titulo alicui concesisse, quid
impedit quin ille eas possit præscribere tem-
pore legibus definito, postquàm enim legiti-
mè à pontifice Romano fuerunt illæ decimæ
exemptæ & separatæ à iure ecclesiæ, iam quasi
ius profanum & in commercio humani gene-
ris esse cœperunt, & possunt migrare de perso
na in personā quo ad ius tam dominij, quàm
possessionis argumento. l. peregrè, in princip.
ff. de acquiren. possession. & in l. inter stipulan
tem, §. sacram, ff. de uerborum obligation. §.
j. institut. de inutil. stipulat. humana enim res
potest sacra fieri, aut religiosa, & per cōtrariū
res sacra, ut religiosa potest ad usus humanos
reuerti, vt dd. iuribus habetur. Pro nobis te-
xtus in capit. primo, de præscription. in sexto,
vbi cum agitur de præscriptione decimarum
in eo solū quæstio est, an possessor fuerit i ma-
la fide pręsumpta, ut si nō fuerit possit præscri
bere, & licet ibi episcopus non laicus esset qui
præscribebat, tamen ratio, quæ ibi exprimit
generalis est, militans in laico nō secus quam
in episcopo, vnde ratio ipsa generalis habetur
pro lege, & decisio loco exempli est, quod non

Decimas an laicus possit præscribere ardua quæst.

ee 2 arctat

arctat aut restringit legem, ut est communis opinio quam tenent Gloss. in clementina prima, de electión. verb. eligatur Gloss. in authenti. de hæred. ab intesta. §. fina. verb. ordine, quã dicit vnicam Bald. in l. fina. ff. de hæredib. instituen. Idem Bald. in l. fina. C. de liberis præte. Iaso. in l. stipulatio hoc modo concepta, numero duodecimo, ff. de verborum obligatio. Idẽ Iaso. in authenti. quas actiones, numero vigesimo secundo, C. de sacrosanc. eccles. Idem Iaso. in l. transigere, numero decimoquinto, C. de transactio. Ripa numero, 50. & Annibal. numero 349. in l. nemo, potest, ff. de lega. primo. Crotus in l. si constante, in septima quæstione Bartol. lectu. secunda, ff. soluto matrimonio, Decius numero decimoquinto, Curtius Iunior, numero nono Purpuratus numero uigesimotertio, in l. fina. C. de pact. Paulus, & Iaso. in l. quanuis, C. de fideicomm. Alexan. numero 5. Corneus numero decimoquinto, in l. humanitatis, C. de impuberum Gregorius Nata. in capitu. fina. de pact. libro sexto, pro nobis etiam text. in capitu. de quarta, de præscriptio. & textus in capit. in aliquibus, in fin. & in cap. dudum de decimis.

Per contrarium vt tales decimæ præscribi non possint videtur expressum in dict. capitu. dudum, & in cap. causam quæ, de præscriptionib. nam si laicus laico decimas dederit, vendiderit, aut donauerit, uel in dotem dederit, nullo tempore præscriptio videtur contingere posse, tum quia deficeret titulus, qui in tali pscriptione videbatur necessarius, capitu. primo. de præscriptionib. in sexto, tum quia deficeret bona fides, cum laicus se noscere debeat incapacem tenendi tales decimas à Pontifice Romano non concessas, dic. capitu. dudum, dicto capitu. à nobis capitu. tua, & infra de decimis ergo &c. capitu. vigilanti, capitu. fina. de præscription. tunc etiam quòd deficit possessio, quia in possessione ciuili non incorporali nititur vsucapio, dict. l. i. §. per seruum qui in fuga, ff. de acquiren. possession. sed ciuiliter, & iuridice decimas præscribere non potest laicus de concessione cuiusquàm præterquàm de concessione Romani pontificis dict. capit. causam quæ dict. capit. dudum, dicto capitulo tua & infra, ergo cessat præscriptio ut dicto capitulo. causam, & dict. capitu. dudum, vnde veritas ea esse videtur vt decimæ quę à Romano pontifice semel concessæ fuerit alicui principi vel priuato laico & per hoc quasi à clero & ecclesia vel diuino iure fuerunt exemptæ, & in humanum comertium translatæ possint p laicum præscribi non aliter atque reliquæ res humanæ, & ita procedat opinio quam tenuerunt Cassaneus in cõsuetudi. Burg. & alij quos ipse refert, at verò decimæ quæ nunquàm alicui laico à Romano pontifice concessę fuerũt eę minime possint per laicum præscribi prætextu concessionis vel tituli aliunde habiti, ita procedat dict. cap. dudum, & dict. cap. causam quæ, nam & si dicat patri suo successisse sequi eas decimas possidebat dicemus ei non obesse impedimentum malæ fidei.

Cæterum superest defectus possessionis in qua potissimum nititur præscriptio dict. cap. sine possessione, de reg. iur. in sexto l. tertia. ff. de usucap. dict. l. prima. §. per seruum qui in fuga, ff. de acquirenda poss. vbi ad effectum præscribendi oportet adesse possessionem ciuilẽ & iuridicam. hic autem talis possessio non adest cum huius iuris possidendi lex canonica fecerit homines laicos incapaces dict. capit. causam quæ, nisi ex titulo & concessione quæ re vera à Rom. põtifice habita eẽt d. c. dudũ. d. c. à nobis, & ita procedat opinio negatiua eorũ qui firmant laicum non posse decimas præscribere, quod tenuerunt Gloss. & Doctores in dict. capit. causam quæ de præscript. Balbus de præscrip. v. parte principali. quæstio. vij. Couarru. variarum resolutionum libr. primo cap. xvij. nume. 6. qui plures allegat quæ omnia intelligenda sunt in præscriptione longi uel longissimi temporis, non etiam in præscriptione temporis immemorialis ut infra dicam, nam licet sine possessione pręscriptio non procedat eaque possessio ciuilis esse debeat vel ciuilis & naturalis, ita ut sola naturalis non sufficeret, & longè minus nuda detentatio, vnde incapaces alicuius rei & possidendi nullo tempore prescribant etiam longissimo quasi nunquàm videantur ciuiliter possedisse, sed tantum detentasse, tamen id uerum in præscriptione longi uel longissimi temporis tantum, sed diuersum esset in præscriptione temporis immemorialis ad quam sola detentatio uel naturalis possessio sufficeret argumento l. tertiæ. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. cap. j. §. fina. de præscriptio. lib. vi. cap. super quibusdam, §. præterea de verborum signific. quæ iura ad nudam facti detentionem respiciunt sicq; limitandus est & intelligẽdus d. §. per seruum qui in fuga.

Intell. l. j. §. p seruũ qui in fuga, ff. de acq. poss.

7 Amplia vt laicus eas decimas præscribere non possit etiam per tantum temporis cuius initij memoria non existat, ita tenet idem Couarruu. vbi supra post Ioannem Monachum in capitu. secundo de præbendis, in sexto. Idem Couarru. in simili lib. j. variarum resolution. capitu. decimo numero xiiij. Philip. Probus numero septimo in dict. capitu. secundo de pręben̄d. in sexto. est communis opinio secun-

Decimas an possit laicus præscribere tpe immemoriali.

secundum Couarruu. d. numero decimoquarto, Abb. Felinus, & alij in d. capitu. causam, de præscription. Idem Felinus in capitu. accedentes, de præscriptio. & in capitu. cum contingat, de foro compet. numero quarto Hippolytus singular. lxxx. Francisc. Balbus de præscription. v. parte principali quæstio. septima, & in tertia parte principal. in secunda parte illius tertiæ partis quæstio. sexta, Cardina. cõsilio cxxxj. colum. ij. Ias. in l. is qui putat, col. ij. ff. de acquiren. hære.

Ratio huius ampliationis ea est, quia licet regulariter id tempus cuius initii memoria non existit habeat vim tituli, l. iij. §. ductus aquæ, ff. de aqua quotidia. & æstiua. capit. j. §. fi. de præscriptio. in sexto capitu. super quibusdã §. præterea, de verborum, signification. tamen fallit in materia in qua per legem præscriptio vetita est, tunc enim vt uis iuris inductiua tẽpori denegata est, ita quoq; vis iuris iam inducti declaratiua denegata videtur, ne quod vna uia prohibetur alia uia admitti videatur contra regulam capitu. cum quid, de regu. iuris in sexto. neve fraus legi fieret lexq; verbis non rebus imposita videretur, contra, l. primã & secundã, C. commun. delega. quid enim iuuat negare decimas posse vllo tẽpore præscribi à laico, d. capitu. cum causam, si laicus possit allegare concessionem à Romano pontifice habitam perque solam hanc allegationem nihilo etiam probato per interuentum solius temporis immemorialis, is titulus probatus videretur, sic enim fieret vt solum tẽpus præhabita tituli allegatiõe illi laico præberet ius firmum in illis decimis, quinimo firmius quã si ex præscriptione procederet, quod absurdũ videretur, præsertim cum præscriptio nitatur possessione ciuili l. prima. §. per seruum qui in fuga, ff. de acquirenda possesion. laicus vero has decimas ciuiliter possidere nequeat cessante papali concessione dict. capit. causamque, ergo cum nõ possit videri possedisse ciuiliter non quoque poterit videri præscripsisse capit. fine possessione, de regulis iuris, in sexto l. iii. ff. de vsucapion.

Quid dicendum? & sanè magis placet vt adhuc per tale tempus cuius initii memoria non existat laicus habeat & assequatur firmũ ius in decimis, si sciat allegare titulum habitũ à Romano pontifice, licet re uera ab illo non habuisset moueor, quia tempus de sui natura videtur habere vim iuris inducendi vt in §. planè, institu. de literarum obligatio. ibi, sic fit vt hodie dum quæri non potest scriptura obligetur, vbi per præteritionem biennii inducitur obligatio literis formata sic, & in proposito per lapsum temporis cuius initii memoria nõ extat, inducitur à lege vel concessio decimarũ quasi à Romano pontifice habita, vel efficax præsumptio & probatio illius cõcessions quasi habitæ à Papa dict. §. ductus aquæ, cum concord. supra allegatis. Et ad dict. capit. causam quæ, & dict. capitu. dudum, responde, quòd intelligitur in præscriptione etiam lõgissimi tẽporis triginta, uel quadraginta annorum, non sic in præscriptione eius temporis cuius initii non extat memoria, quia per tale tempus lex inducit ius uel præsumptionem & probationem illius iuris vel tituli qui in subiecta materia efficax esset legitimus & sufficiens.

Nec obest quod laicus non videatur legitimè & ciuiliter possidere decimas propter sui incapacitatem dict. capitu. causam, nam id negamus post tempus immemoriale cuius interuentus facit vt is laicus etiam ciuiliter retro eas decimas possedisse videatur quasi retro cõcessionem à Romano pontifice habuisset, sicque capax eas posidendi factus fuisset, & hãc nostram opinio. tenuit Glo. mag. in d. capi. causam quæ, quinimo vbi est tempus immemoriale ibi non exigimus possessionem ciuilem nec etiam naturalem, sed nuda rerum detentatio sat est vt diximus supra in quæstionibus præcedentibus.

3 Præterea prohibitio d. capit. causam quæ, videtur procedere solum in casu certo nempe quando laicus non in concessione papali, sed in cõcessione aliũde habita suam fundabat intentionem & præscriptionem, sicque virtualiter de non iure suo per ipsiusmet confessionẽ seu allegationem constabat, nos loquimur qñ sumus in casu dubio, scilicet quando concessio habita à Romano pontifice asseueratur & allegatur & ad probationem adducitur quiet a possessio tanti temporis cuius initij memoria non existit. Item quid si re uera laicus impetrauit decimas à Papa sibi & successoribus suis deinde amissum fuit instrumentũ huius concessionis non ne post tempus immemoria le perimi quum esset illi non patrocinati & tueri hoc tempus. Idem ergo futurum est etiã si re uera is titulus eave concessio non fuerit habita à Papa, si modo abeo impetrata allegetur, quinimo etiam si non allegetur adhuc idem esse videtur, quia uera & communis opinio est quod tale tempus non solum habere intelligitur uim præsumptiuam vel fictiuam, sed etiam vim inductiuam, ut sic post tale tempus ille possessor non solum præsumatur titulum & ius eas posidendi habuisse, si iam re uera illud habere incipiat ut nec in contrarium admittatur probatio, nec etiam ei sua aperta cõfes-

fessio noceret, non magis quàm si quis postquàm semel præscriptionem impleuisset palã fateretur sibi superuenisse scientiam rei alienæ, quo casu secundum communem & veram opinionem tam tutus esset in utroque foro tã canonico quàm ciuili, quàm si id fassus non esset, & etiam in foro conscientiæ, ut tenent Gl. Innocentius & Hostiensis, columna secunda Imola, columna decimaquinta firmans hanc esse communem opinionem in capitu. fina. de præscriptio. & ibi Abbas, columna septima Cardi. Baldus, Abb. Felinus in capit. vigilanti, eodem titulo Tiraquel. de cau. cessante limit. xii. numero. 16. Iaso. in l post diuisionem, col. ii. C. de iuris & facti ignoran. Decius in auth. præterea, columna sexta. C. unde uir & uxor, Idem Decius, columna septima in capitu. j. de consti. Atetinus, consi. xcij. viso legato, colum. ij. Balbus de præscript. in ix. quæstio. iij. partis principalis, & quod tempus immemoriale inducat verum titulum dico verum ius adeo vt non sit necesse quod titulus probetur neque ẽt quod allegetur diximus esse ueram & communem opinionem suprà cap. posita possessione, nume. 9. cum seq. vbi multa hac de re quæ hic iungenda sunt.

8 Illud autem dubium est, † an decima ex cõsuetudine possit tolli ex toto, an uero possit saltem aliqua ex parte minui? qua in re sunt plures opiniones, prima enim fuit opinio existimantium decimas prædiales, neq; ex toto tolli posse, nec etiam ulla ex parte minui, personales uero & ex toto tolli posse & longè facilius minui, ita tenent Hostiensis & alij in cap. in aliquibus, per tex. ibi de decimis, Rochus Curti. in capitu. fin. & in rubric. de consuetud. Cardinal. Turre crem. in cap. reuertimini. xvj. quæst. j. articulo. vij. Petr. Paulus Parisius, cõsi. xxv. libr. iiij. columnà secunda & est à plerisq; recepta sententia secundum episcop. ciuit. Roderi. lib. j. uariarum resol. cap. xvij. numero. 8. Felinus in cap. causam de præscriptio. Balbus de præscriptio. quinta parte principalis. q. vij. Grego. Lupus in l. j. Gloss. ii. titulo de los diezmos. parti.

Decimæ consuetudine an tolli possint uel minui ardua q.

Altera fuit opinio existimantium inter prædiales & personales decimas quoad uim consuetudinis nullam esse differentiam, quinimo vtrasque per consuetudinem minui posse ex parte, ut loco decimæ vicesimę aut tricesimę fortè præstetur, tolli autem ex toto decimam, ita ut nulla ex parte præstetur, non posse, & in hac opinione uidetur residere Gregorius Lupus ubi suprà post Syluestrum, & diuum Thomam & alios quos refert Vincentius & Abb. in dict. capitu. in aliquibus, Fulgosius, consilio clxv. columna secunda Baldus in l. comperit C. de prescriptionib. triginta vel quadraginta annorum Socinus, consi. ccxcvii. columna tertia libro secundo Parisius dict. consi. xxv. numero vigesimoprimo sentit diuus Thomas secunda secundę quæstione. lxxxvii. articulo. j. & quodlibet secundo articulo octauo & in hac opinione residere uidetur Balbus ubi supra d. quęstione septima eamq; sequitur & receptiorem existimat Nicolaus Boerius in consuetudi. Bituri censi. titulo de consuetudi. prędi. §. duodecimo.

Tertia fuit opinio existimantium neq; prædiales neque personales posse tolli ex toto neque ex parte etiam per cõsuetudinem, nisi sit à Romano pontifice approbata ita tenuit Gloss. in d. capitul. in aliquibus, & ibi Innocentius esse enim hanc decimarum præstationem de iure diuino, quod nulla ex parte per cõsuetudinem immutari secundum eos posset.

Quarta opinio fuit existimantium tam prędiales decimas quàm personales posse nõ quidem tolli ex toto, nec similiter temerè deminui, sed posse ad eam mensuram, aut quotam partem restringi, & arctari, quæ decenter sufficiat ad congruam, & honestam sustentationem eorum, qui res sacras administrant, ita residet dictus episcopus vbi supra, nam cum inquit necessaria sacerdotibus ministrari iuris diuini esse noscatur, quod nulla ex parte minui per principes, leges, aut consuetudines potest, §. sed naturalia, institu. de iur. natu. l. vt uim, l. veluti, ff. de iusti. & iure, superest ut vsque ad mensuram necessariorũ decima possit deminui non ultra.

Quid dicendum? & nos sumus in nouissima opinione, ut tam prędiales, quàm personales decimę possint non solum minui, sed ẽt ex toto tolli, per text. apertum si non cauilletur & inuertatur in dict. cap. in aliquibus, in princ. ubi ait in quibusdam regionibus omni ex parte euanuisse decimarum pręstationem. Secundo per dict. capitu. in aliquibus. §. fi. dum ait hac in re consuetudini standum. Tertio p capitu. cum sint homines, de decimis ibi, ad cõsuetudinem recurrendum. Quarto p ca. ad apostolicæ, eod. tit. ibi, quoniam à diuersis diuersa consuetudo tenet. Quinto per ca. commissum, eodem. Sexto per pragm. Caroli Cæsaris Hispaniarum regis catholici, qua anno 1525. cap. xiiii. & c. lxxvi. cautum fuit ne à laicis decimę exigerentur quę prestari nõ solerẽt & Toleti ea lex lata fuit. Septimo idẽ cautum fuit lege expressa Madritii anno 28. l. xix. Octauo idẽ cautũ fuit Segonię anno 32. l. lvi. quod & Francię cautũ refert dictus eps ubi supra.

Isthæc

Isthæc autem iura sustinentur aperta ratione, nam decimas iure tantum positiuo non et naturali, aut diuino deberi constitit, ex supra per me traditis, ergo iure quoq; positiuo eua nescere & exulare possunt, §. sed naturalia, inst. de iure natur. c. omnis res, de reg. iur. l. nihil tam naturale, ff. de regu. iur. neque ad rem pertinuit quod sacerdotes qui pro fideliū animarum salute & incolumitate laborāt ab eis dem sunt exhibendi, nam cessante etiam ex toto decimatione possunt & debent ecclesiæ congrua dote honestari in prædijs & hortis aut uineis & similibus, vnde sacerdotes honestum victum quærere & moderatum possint hoc enim non solum tolerari potest, sed etiā summopere expedire videtur, docet enim experientia rerum magistra ab agricolis & reliquis hominum decimas (vbi earum præstatio in vsu est) minus fideliter præstari, inspecta tam quantitate quam bonitate fructuum præstandorum, idque quam in periculum animarum fiat nullus non videtur ergo conducibilius est agris, hortis, vineisq; ecclesias dotari, vnde earum ministri victum quærant propria manu & authoritate non spectata aliorū præstatione. Rursus ut nostrotum nonnulli referunt in proœmio. ff. cum Constantinus Imperator eam Romæ memorabilem donationem fecit ecclesiæ audita uox è cœlo fuisse ferunt qua significabatur tunc infusum esse nenenum ecclesiæ quasi plus æquo ditesceret, unde similiter ijdem referunt ecclesiam orientalem paupertate nimia laborasse & euanuisse occidentalem uero copia luxu rerumq; nimia affluentia & abundantia periclitari, sic & in latissimis Iudorum regionibus quas principes nostri potentissimi & subegerunt & prudenter sanctissimèq; gubernant cessant decimæ ecclesiæ vero congrua dote illustrātur & aluntur earum ministri id quod si nostra opinio vera non esset in interitum innumerabilium animarum cederet nec à nostris principibus aut Romano pontifice tolleraretur.

9 Hinc apparet suspectum esse quod ipsemet episcopus ubi supra versic. vndecimo attente & diligenter firmat, †nempe irrationabilem & omnino iniquam esse eam cōsuetudinem quę ab omnium decimarum tam prædialium quā personalium præstatione laicos eximeret, esset enim inquit nimia hæc exemptio si quidē euanesceret reuerentia quæ à laicis decet ut sacerdotibus ministrantibus exhibeatur, uerum sane non cessaret sed potius augeretur, dū enim sese à sacerdotibus expilari vident eos solent & ridere exhiblare & odio habere, non sic se habent erga parentes à quibus non expilantur, sed subueniuntur, ergo honestius sanctius & magis pium est ut meritis & beneficijs à sacerdotibus acceptis laici inuitentur ad obsequia eis præstāda, quām quod ab eis expilentur, cum sacerdotes doctrina, sanctitate & uirtute, non opibus & diuitijs reliquos anteire deceat, facit in simili l. si quando, §. illud. C. de inoff. testamento. dum ait meritis magis filios & c. facit nam in consuetudinibus nō illud exigimus vt sic rationabilis, sed sat est ut sit tolerabilis non omnino aduersa pugnans contraria iuri diuino aut naturali, ita Baldus in capitu. j. in princ. columna secunda de feud. cogna. quem refert & sequitur And. Tiraquel. de retract. in pręfa. numero septuagesimoquinto, quinimo ut sit rationabilis consuetudo minime exigitur cum ipsa ex authoritate utentium summat rationem Baldus in l. de quibus. columna decima. ff. de legi. vers. & primo quo ad primum, Ioannes Faber in §. ex non scripto, insti. de iure natur. & alij plures relati per Tiraquel. ubi supra quanto ergo facilius huiusmodi consuetudo tolerabitur cum nec sit contra ius diuinum sed tantum contra ius positiuum, ut iam docuimus, nec sit irrationabilis, cum clericis aliunde possit prouideri de congrua sustentatione & alimentis, nec præbeat occasionem peccandi, sed eam potius remoueat, ut proximè dicebamus, nec sit res noua sed in non paucis Christiani nominis regionibus usitata ut & proximè etiam ostēdimus.

Clerici † uel laici an immunitatem à decimis exoluendis & libertatem possint præscribere non leui contentione tractatum est, & clericos posse hanc libertatem pręscribere communiter receptum est, quia ipsi non sunt incapaces spiritualium Gloss. in cap. in aliquibus, cum qua transeunt ibi Doctores Felinus in c. causam quę, de pręscript. columna prima Baldus de præscriptio. in v. parte princi. quæstio. vij. Dominicus in capitu. ij. de decimis, in vj. §. pen. per capitu. de quarta de pręscriptio. quod procedit etiam quo ad omnem decimationē secundum eosdem. Non sic inquiunt ipsi admittendum est in laicis qui secundum communem sententiam actorum supra relatam talem libertatem à decimis nulla ex parte pręstandis non possent pręscribere, quia sunt incapaces possidendi ius decimandi cap. causam quæ, de pręscription. quorum ratio nulla sane est, nam & seruus qui nihil suum habere potest & ideo per præscriptionem sibi acquirere non potest, tamen libertatem potest præscribere, & domus seruiens quæ sibi acquirere nihil potest libertate tamen contra seruitutem acquirere potest, & pro hac opinione contra cōmunem 10

Cōsuetudo eximēs laicos à decimarū pstatione an sit tolerabilis.

Decimarum pstandarū libertas quo tēpore præscribatur.

nem facit text.in cap.in aliquibus,§.fina.& in cap.dudum,& in capit.cum sint homines, ibi ad consuetudinem, de decimis & in capit.ad apostolicę,eodem ibi,quoniam à diuersis diuersa consuetudo tenetur, & in cap.commissum, eodem titulo & in cap.ex multiplici, in quibus statur consuetudini hac in re.Itaq; & si ius decimandi laicus contra laicum uel contra ecclesiam non satis certum sit an pręscribere posit,quod supra attigimus, libertatem tamen contra ius decimandi quin præscribere posit dubitari non debet,quia vetitum nullo iure reperitur,neque id iuri naturæ aduersat aut diuino cũ decimę iure tm̃ positiuo nõ ẽt naturali aut diuino debeantur ut iam dis seruimus.Deniq; fauorabilior est liberatio q̃ acquisitio argumento l.Arrianus,ff.de action. & obligatio.unde cum suprà dixerimus laicos posse decimas præscribere per tempus immemoriale,sibique eas exigere,multo faciliùs poterunt ab earum præstatione libertatem acquirere, ut sic in eo tantum quæstio remanear, quanto scilicet tempore talem libertatẽ possint acquirere & magis est ut tempore longo uel longissimo non possint sed eo tantum cuius inirij memoria hominum non sit argumẽto cap.ij.§.contrahentes de rebus ecclesiæ nõ alien.libr.vj.& clarius in cap.j.de pręscrip.eod. lib.est enim contra tales laicos uehemens præsumptio iuris,& præterea ecclesia contra eos habet de iure fundatam intentionem suam, quæ res eos constituit in mala fide pręsumpta à qua præsumptione lex recedit post tempus immemoriale non autem post breuius tẽpus quando nullum aderat priuilegium, ut ibi.& cap.cum personæ,§.quòd si tales, de priuileg. libro.vj.sed & breuiore tempore interdum a tali præsumptione l.recedit,ut alibi dixi, scilicet in c.qui contra iura nume.2.supra.

11 Decimarũ pstandarũ liberi quare sint quidam monachorũ.

Illud autem dubium est†qua ratione Papa exemerit quosdam monachorum à præstatione decimarum cum hæ iure naturæ vel diuino debeantur secundum quosdam & Glo.in c. à nobis,ait ius naturale in communi vel in vniuerso permanere fixum & immutabile. sed in quibusdã casibus vel capitulis seu indiuiduis solet & potest immutari tuncq; ea innouatio sapit quandam dispensationem, & illam Glo. communiter Doctores sequuntur ibi teste episcopo ciuit.Rod.ubi supra numero nono Decius consi.cxiii.columna secunda Socinus cõsil.ccxcvij.lib.ii.Idem Decius in cap.cum ordinem,de rescrip.in princ.& ita intelligunt c. suggestum,& capitu.ex multiplici cap.ex parte capit.à nobis, de decimis & ca.pen. & fin. eodem titulo & cap.accedentibus,& capitu.si de terra,& capitu.dudum,de priuil.l.xxiii.tit. xxj.par.j.verum hanc receptam rationem impugnat ipse Couarru.ubi supra quod decimæ non iure naturæ,sed positiuo debentur, quod uerum esse ostendimus,nam si inquit iure naturę deberentur tunc exprimi læsio id non liceret Papæ, quod dubium sane est & contra Gloss.communiter approbatam in l.ius ciuile est,ff.de iust.& iure per text.ibi, etenim cõstat iuris diuini esse ut duobus vel tribus testibus credatur cap.in omni negotio,de testibus cap.cum esses,de testam.l.vbi numerus,ff.de testibus,& tamen in casibus lege positiua longè plures testes requiruntur l.si unus l.hac consultissima. C.de testam.l.hac consultissima.C.q testam.facere possunt,in prin.& §.sed cũ paulatim,inst.de testam.& alibi sæpe,nec per hoc ius diuinũ aut naturale desinit incolume seruari ut per d.Gl.ubi omnes.

12 Præscribi loca publica & cõia nequeunt sed consuetudine acquiri uel priuilegio possunt.

Loca†publica & iure gentium communia pscribi non possunt l.fina.in princ.ff.de usucap. l.quod in littore,ff.de acquirendo rerum dominio ibi,rursus in pristinam causam recidũt l.si quisquam,ff.de diuers.& temp.præscript.l. sanè si maris,ff.de iniuri.§.flumina, verb.omnibus,insti.de rerum diui.tradunt Barto.in l. quominus,ff.de fluminibus.quæstio.xv.ubi plenè per Iaso.columna vigesimaseptima Paulus Castren.in dict.l.fina.Franciscus Balbus de pręscriptio.in iiii.par.v.par.princip.quæstione vj. Ioannes de Platea & Angelus Aretinus in d. §.flumina.Cæpolla de seruit.rus.prædiorum rubric.de piscati.charta pe.Iacob.in tract. feud. verb.fluminibus ad finem Ioannes Faber in dict.§.flumina.

13 Limitat.j.

Limitatur† primò hæc regula vt procedat ratione præscriptionis,sed non ratione cõsuetudinis,per quam ea quæ sunt iuris gentiũ possunt acquiri ita tenent Ioannes Faber & Angelus Aretinus in d. §.flumina, & Franciscus Balbus ubi supra numero secundo versicu.stat ergo,vnde inferunt ipse Balbus & Faber & Angelus quòd si quis multis annis piscatus fuit in flumine publico & alios piscari uolentes iugiter sciente & patiente populo prohibuit per hoc consuetudine magis quàm præscriptione in eo flumine ius piscandi,& cæteros de populo prohibendi quæsiuit,sequitur Baldus in rubric.ff.de rerum diuisio.Idem uult Gloss.j.& ibi Barto.in d.l.sanè si maris.ff.de iniur.dum aiunt quòd in terminis illius textus ius quæsitum fuerat consuetudine vel priuilegio, facit secundum Balbum cap.super quibusdam, §. præterea,de uerb.significa.tenet idem Balbus de præscripti.in ultima quæstio.ii. quæstionis prin.& Balbus in d.quæstio.vj.& Baldus in ru

bri.ff.

bri.ff.de rerum diui.aiunt inter consuetudinē & præscriptionem eam esse differētiam,quòd prescriptione transfertur ius de vno in alterū sed per consuetudinem de qua egimus non tā transferri,quàm ꝙ nullius in bonis antea erat denuo acquiri videtur:de quorum omnium veritate postea dicemus.

Præscript. Imemoriali quæri possunt loca iure gen.cōia.

14 Limitatur secūdo † vt tempore immemoriali possint, quæ sunt iurisgentium præscribi, ita Angelus in dict. l.fin.ff.de vsucapionib. Balbus in dict.quæstio.sexta versicu.secundo limita.numero quinto Ioannes de Platea,& Angelus Aretin. in d. §.flumina,unde ijdem Ange. & Platea & Aretinus, & Balbus inferūt† quòd sic tempore immemoriali Veneti præscripserunt Gulphum maris, Idemq; in Genuēsibus & idem vult Bartol.in l. iniuriarum,in magna §.fina.ff.de iniuriis per d.l.sanè, maris ait, ꝙ iurisditionem maris per tempus immemoriale quęsierunt Veneti,Idem Angelus consilio, ducētesimo octuagesimonone,thema tale est, & Ias.in l.ex hoc iure.colum.quinta,ff.de iust. & iure, & Balb.ubi supra.De quorum veritate infra dicemus.

15 Veneti an mare præscripserint.

16 Quinimo† quòd plus est,tam Veneti in suo Gulfu,quàm Genuēses ī suo quoq; Gulfu hoc est Pelago maris per hoc tempus immeborabile quæsierunt ius interdicendi & uetandi reliquis mortalibus potentiam nauigandi, ita tenent Bartol. & Angelus ubi supra, & Iason. columna quinta in dict.l.ex hoc iure, Idem Iaso.in dict.l.quo minus, columna vndecima, & Franciscus Balbus vbi supra per tex. dict.l. l.sane maris,ubi idem vult Raynerius de Forlinio,& Ioannes de Anania in capitu.j.& iterū in capitulo secundo de cler.uen.& Cardinalis consilio quadragesimo dominus comes, Felinus in capitu.de quarta,columna fina.de præscriptio.

Veneti & Genuēses an reliquos nauigare p sua gulfa possint uetare.

17 † Ius enim nauigandi secūdum eos regale est, l.quo minus, ff.de fluminib. l.secunda §.viatum,& ibi Gloss.ne quid in loco public. † sicq; acquiri potest vel priuilegio, uel tanto tempore cuius initij memoria non sit secundum eos. Paulus tamen Castren. in d.l.fina.reprehēdit Angelum vbi supra, qui mouebatur per l.vsum aquæ,C.de aquæ ductu libro vndecimo,quam non benè intelligebat secundum Paulum qui ait ibi loqui de aquâ priuata non de publica,nam quo ad publicam, nec consuetudo, nec præscriptio opus est, sed sufficit occupatio per dictam legem final. non secus, quàm in rebus quæ cœlo marique capiuntur, aut terra,l.prima.ff.de acquirend. rerum domi.§.feræ;instit.de rerum diuisio. de quorum veritate infra dicemus.

Nauigatio ius regale.

18 Nauigatio an tpe immemoriali uel priuilegio subiaceat.

19 Vnde Paulus infert† quod si Venetiarum Ciuitas funditus diruta esset pelagus ille maris iurisgentium maneret non secus quam antea quam ea ciuitas ibi ædificata & extructa esset dict.l. fina.verbo funditus diruto ædificio,& dict.l.quod in littore,& Balbus ubi supra, numero octano ait hanc esse communem opinionem veriorem licet agnoscat contrariam esse communem quam tenent Angelus vterque tam Perusinus quam Aretinus & Ioannes de Platea & Capolla & Iacob.& alii supra relati.Facit quod ait Felinus in cap.accedentes, columna quinta de præscription. dum negat id quod præscriptibile non est, fieri præscriptibile etiam tempore immemoriali,quamuis eo tempore si allegetur titulus legitimus præsumatur (sequitur Balbus, ubi supra, numero nono reprobantes Panormitanum qui contrarium tenuit consilio vigesimosexto in quæstione quæ ad præsens, libro secundo) quæ præsumptio cessaret quando contrarium esset notorium, vt est in hoc exemplo:

Occupatione quæsitum desertione amittit.

20 Venetorū mare cōe maneret ea urbe destructa.

21 Tertio limita† vt quæ sunt publica aut iure gentium communia licet non præscribantur tamen tempore acquiri potest ius excipiendi,ut de tali possessione non expellamur,eritque duplex effectus primus ut si turbemur in possessione contra turbantem agere possimus, alter ne antequam turbemur possimus prohibere uolentem nobis inuitis talem locum ingredi per dict.l.sane si maris, secundum Angelum in dict. consi.& Balb.ubi suprà numero decimo.

Occupatio quandiu durat præbet iꝰ excipiēdi.

22 Quarto limita† quando princeps uendidisset ius piscandi in flumine publico secundum Balbum vbi supra numero quarto versi.alios casus,Cępolla de serui.rusticorum prædiorum, sub titul.de piscatio. ad finem, Iaco.de feudis verb.fluminibus ad finem,& per quanto tempore,uel per quantam intermissionem locus occupatus ab occupatore desertus videatur, docent Bartol.in d.l.quo minus,quæstione decimaquinta vbi Iason. colum. uigesimaseptima,vbi post Angel.& Paul. in dict.leg.final.ff. de vsucapionib. tradunt cautelam vt per talē intermissionem non videatur quis locum deseruisse.

Piscandi ius in flumine est alienabile.

23 Istarum† rerum veritas pendet à uera iuris tam naturæ,quàm gentium cognitione, iura enim naturalia diuina quadam prouidentia immutabilia sunt, non aliter atque ius diuinum,nam vtrunq; ferè idem est, sed diuinum appellatur, qđ ab ipso Deo optimo maximo datum nobis est,naturale eo,quòd simul cum ipso humano genere proditum fuit, & eo ꝙ id ius natura edocti sumus sine vllo præceptore,

Ius diuinū & naturale idem.

vt isthæc omnia probantur, in §. sed naturalia, institu. de iure natur. l. iura sanguinis, ff. de regulis iuris, l. eas causas, ff. de cap. diminutio. l. secunda, ff. de vsufruct. earum rerum, l. omnes populi, ff. de instit. & iure, §. minus ergo, institu. de hæreditati. quæ ab intestato. iuncto, §. singulorum, institu. de rerum diuision. & Doctores communiter in dictis locis quibus adde Theologorum nostræ tempestatis disertissimum, idem edocentem fratrem Alphonsum Castrensem de potestate legis pœnalis, libro secundo capitulo decimoquarto pagina quingentesima sexagesimaprima.

24 Ius gentium primæuũ quid.

Istud † ius gentium naturale appellatur, ius naturale simpliciter & etiã appellatur ius gentium primæuum, hoc est, cum ipso humano genere simul proditum d. §. singulorũ, & hoc ius gentium naturale, uel primęuum ab iure naturali simpliciter prolato differt, ut genus ab sua specie, nam naturale ius dicitur quod omnibus animantibus tam brutis, q̃ ratione vtentibus cõmune est, ius uerò gentiũ naturale, uel primęuum dicitur qđ solis hominibus non etiam reliquis brutis animantibus competit, ut dictis iuribus habetur per Doctores & differuimus suprà.

25 Ius gent. secundariũ quid.

Ius † autem gentium secundarium est, quod non simul cum ipso genere humano proditum fuit, sed labentibus temporibus à plerisque earum gentium quæ moribus & legibus reguntur, nec ritu aut more ferarum sylvestrem vitam agunt receptum reperitur dict. l. omnes populi, ff. de iustitia & iure. §. ius gentium, & §. ius autem gentium, & §. sed naturalia, insti. de rerum diuisione, idque ius initio vt ius tantum ciuile non etiam gentium esset necessaria & coacta ratione fatẽdum est, quãuis postea ab omnibus uel plerisque gentium paulatim aut successiuè admissum quoque fuisset, ut sic tale ius inuentione ciuile tantum esse intelligatũ, sed approbatione & veluti hospicio gentium earum ius esse cœperit, etenim cum initio generis humani nec essent captiuitates, nec seruitutes hominum, nec rerum soli dominia distincta, sed communia, nec bella nec emptiones, venditiones, locationes, conductiones, nec societates, mandatum, & cætera id genus, necesse est fateri hasce res non pariter in omnibus orbis regionibus inuentas aut admissas, sed ut uerosimillimum est primũ in una aut altera prouincia admissum inuentum inq; vsu esse inchoatum, deinde vero à reliquis quoque regionibus & gentibus paulatim receptum, sicque cum primum id ius in una tantum vel in altera prouincia in usu esse cœperat, tunc illius tantum regionis uel gentis ius ciuile erat, cum vero postea à reliquis quoque gentibus receptum fuisset, iam de iure ciuili in ius gentium conuersum fuisse apparuisset. † sicque id ius gentium secundariũ 26 non tam naturale, quam positiuum dicitur esse, sicque non fixum, & immobile, sed cõmutabile esse dicitur non secus, quàm ius ciuile, & ferè non difficilius, quàm ius ciuile, vt de successionum progressu in præfation. libro primo ostendimus numero ... tradit eleganter Theologorum nostræ tempestatis doctissimus frater Dominicus Sotus de iusti. & iure lib. .. q. ... ar. ...

Ius gent. secundarium posi tiuũ dicitur.

27 Ius gent. secundarium commutabile est.

Etenim si qua in prouincia introductum legibus, aut moribus esset, ne dominia essent priuatorum in rebus soli, sed quòd essent communia sine dubio ea lex uel consuetudo valeret, id quod apud Lacedæmonas factum Lycurgo auctore fuisse Plutarchus apoph. libro primo in uita Lycurgi testatur proinde si receptum fuisset, ne capti serui fierent capientium, ea quoque lex uel consuetudo ualeret, id quod apud Gallos obseruari fertur, & sic de similibus.

28 Ius diuinũ naturale gentium incõmutabilia.

Ius † autem diuinum & naturale, aut gentium primæuum mutari non posse constat, vt multis legibus iam ostendimus, vide q. apud Lacedæmonas furari liceret, quòd apud Persas adulterare liberum esset, quòd apud Mahumetanos cum matribus, aut filijs, aut etiam pecudibus commercium habere fas esset, quòd vt apud eosdem Lacedæmonas vxores ad tempus commodare liceret, ut cũ eis commodatarius rem haberet, aut quòd apud Augilas gentes Affricanas omnes quotquot erant ad nuptias inuitati commertium cum nupta haberent, aut quòd apud Aethiopes omnes fœminę sint omnibus viris communes, id & similia vtcunque à gentium non nullis in usu fuerint nunquàm in ius transire potuerunt, quia iuri naturali, & diuino & gentium etiam primæuo aduersari uidentur, sed semper tales ritus, & mores ferini non humani, corruptelæ & abusus, non mores, leges, aut vsus iustius dicerentur, nulloque tempore potuerunt præscribi; nulla lege lata iustificari, nullo multarum etiam gentium consensu, hospitio, & exercitatione stabiliri, vt præter nostros edocet huius tempestatis disertissimus Theologorum Alphonsus de Castro de potestate legis pœnalis libro secundo capitulo decimoquarto, pagina quingentesima sexagesima secunda. 29

Historiæ uariæ.

† Et historias supra relatas referũt Solinus capitu. quadragesimotertio. Pomponius Mela libro primo capitu. octauo, & Plutarchus de vi

ria

ris illustribus in uita Lycurgi, & Alphon. Castren. ubi supra & Ioannes Boemus de moribus & ritibus uariarum gentium capitu. decimo libro primo.

30 Ex † quibus apparet quàm suspecta sit sententia eorum quos supra numero quarto, retulimus existimantium Genuenses, aut etiã Venetos posse non iniuria prohibere alios nauigare per Gulfum aut pelagũ sui maris quasi æquora ipsa præscripserint, id quod non solum est contra dict. l. quod in littore, ff. de acquirend. rerum domini. leg. fina. in princip. ff. de vsucapionib. §. flumina, uerb. omnibus, institu. de rerum diuision. l. si quisquam, ff. de diuers. & temporalibus præscription. leg. sanè si maris, ff. de iniurijs. Sed etiã est contra ipsum ius naturæ, aut gentium primæuum, quod mutari nõ posse diximus, qđ sit cõrra illud ius constar, quia non solum maria, aut æquora eo iure communia erant, sed etiam reliquæ

Veneti & Genuenses nequeunt uetare p suum pelagus nauigantes.

31 omnes res immobiles, † & licet abeo iure postea recessum fuerit ex parte, puta quo ad dominium & proprietatem terrarum, quarũ dominium iure naturæ commune distinctum, & diuisum sicq; ab illa communione segregatũ fuit, l. ex hoc iure, ff. de iustit. & iure, §. ius gentium, & §. ius autem gentium, institu. de iure naturali, tamen diuersum fuit, & est in dominio maris, quod ab origine mundi ad hodiernum vsque diem est fuitq; semper in communi, nulla ex parte immutatum, vt est notum.

Mare nunquam desiit esse cõmune.

32 † & quamuis ex Lusitanis magnam turbam sæpè audiuerim in hac esse opinione vt eorum rex, ita præscripserit nauigationem Indici occidentalis eiu ſdemq; uastissimi magis, ita vt reliquis gentibus æquora illa transfetare non liceat, & ex nostrismet Hispanis vulgus in eadem opinione ferè esse videatur, ut per vastissimum immensumq; pontum ad Indorum regiones quas potentissimi reges nostri Hispaniarum subegerunt reliquis mortalium nauigare præterquã Hispanis ius minimè sit, quasi ab eis id ius præscriptum fuerit, tamen istorum omnium non minus insanæ sunt opiniones, quàm eorum qui quo ad Genuenses & Venetos in eodem ferè somnio esse adsolent. quas sententias inepti, vel ex eo dilucidius apparet, quòd istarum nationum singulæ contra se ipsas nequeunt præscribere, hoc est, non respublica Venetiarum contra semet ipsam, non respublica Genuensium contra semet ipsam, non regnum Hispanorum contra semet ipsum, non regnum Lusitanorum contra semet ipsum, leg. sequitur, §. si uiam, ff. de vsucapion. §. sic itaque. institut. de action. esse enim debet differentia inter agentem, & patientem vt dictis iuribus, & l. cũ filio vbi malta per Barto. & Iasonem, ff. de legatis primo.

Hispani, aut Lusitani, aut Veneti aut Genuenses nunquam maria suũ præscripserũt

† Contra reliquas vero nationes longè minus præscribere possunt, quia ius præscriptionum est merè ciuile vt suse ostendimus supra parr. j. principali, quæstio. iij. & iiij. ergo tale ius cessat cum res agitur inter principes, uel populos superiorem non recognoscentes in temporalibus. Iura enim mere ciuilia cuiuscunque regionis quo ad exteros populos nationes vel etiam homines singulos, non magis est in consideratione, quàm si re uera nõ esset ta le ius, aut vnquàm fuisset, & ad ius commune gentium primæuum vel secũdarium recurrendum est, eoque vtendum quo iure talem maris præscriptionem & vsurpationẽ admissam non fuisse vnquàm constat, ergo, &c. 33

33 Præsc. cess. sat inter cæteros.

Facit, † nam etiam hodie vsus aquarum communis est non secus, quàm erat ab origine mundi. Vnde Ouidius lib. vj. Metamor. sic modulatur. 34

34 Aquarũ usus cõis.

Quid prohibetis aquas communis usus aquarum

Idem Ouidius lib. j. fastorum ait.

Omne solum forti patria est ut piscibus æquor

Ergo † in æquioribus & aquis nullum ius est aut esse potest humano generi præterquã quo ad usum communem. 35

35 Hõ homini prode se tenetur

Præterea de iure naturali & diuino est illud præceptum vt quòd tibi non vis alteri non facias, unde cum nauigatio nemini possit esse nociua, nisi ipsi nauiganti, par est ut à nemine possit aut debeat impediri, ne in re sui natura libera, & permissa sibiq; minimè noxia, nauigantium libertatem impediat, & lædat, contra dictum præceptum, & contra regulam, l. libertas, ff. de statu hominum, §. libertas, institut. de iure personarum, l. prima, & secunda, ff. de homine libero exibendo, l. prima, §. quæ onerandæ, ff. quarum rerum actio non datur, l. si quando, §. illud, uerb. adstringendos, C. de inofficioso testamen. præsertim cum omnia intelligantur esse permissa quæ non reperiuntur expressim prohibita, l. nec nõ §. quod eis, ff. ex quib. caus. maiores, l. super statuas, C. de religiosis.

Quinimo non solum contra ius naturale esset uelle impedire talem nauigationem præter præscriptionis cum impedienti id minimè prosit, & impedito noceat, sed etiam tenemur contrarium facere, hoc est prodesse ijs quibus possumus, cum id sine damno nostro fieri potest, & ita edocemur à domino nostro Iesu Christo in Euangelio dum calumniantibus Iudæis curauit die sabbati ægrotũ.

Hæc est illa charitas de qua per diuum Ioannem Euangelistam Epistola quarta ad finem

finem dum ait mendacem esse qui dixerit se
diligere Deum quem non uidet, si quidē nec
iuuat nec diligit fratrem suum, hoc est proxi
mum quem uidet, hoc est quod docemur à Iu
reconsulto in l. in illa stipulatione per te nō fie
ri, ff. de verborum obligatio. vbi not. Barto. &
reliqui non sufficere abstinere à malo nisi fiat
quod bonum est, hoc eleganter disseruit Cice
ro officiorum, j. & ij. & depinxit comicus Te-
rentius in Andria dum introduxit Cremetem
senem alteri seni prędiuiti obiurgantem, ꝙ se
ipsum summis noxijsq; ac assiduis curis, & la
boribus maceraret, nam illi excipienti sic, tan
tum inquit ocium est tibi rerum tuarum alie
na ut cures eaque nihil quę ad te attinent, re-
plicauit Cremes sic. Homo sum humani à me
nihil alienum puto, non obscure significans ꝓ
pter illam naturalem cognationem quam in-
ter nos natura constituit, teste Iureconsulto
in l. vt vim, ff. de iusti. & iure hominem homi-
ni non auxiliari nefas esse, præsertim cum id
sine vllo incommodo suo iactura aut impen-
sa fieri potest, quale est ei qui inops consilij est
consilium præbere, comiter erranti monstra-
re viam, ex suo lumine alterius lumen accen-
dere, & similia vt plenius per Ciceronem vbi
supra, & hoc est illud diuinum pręceptum qđ
tibi non uis alteri non facias, ergo quanto ma
gis tenebimur non obesse præsertim quando
nostra nil interest.

Ex † superioribus etiam apparet suspectam
36 esse sententiam Ioannis Fabri, Angeli, Baldi,
& Francisci Balbi, quos supra retulimus existi
mantium loca iuri gentium communia, & si
acquiri non possint pręscriptione, posse tamē
acquiri consuetudine, quod omnino falsum
est, eaq; traditio cæca, & nubila est, omnique
rationis lumine carens, legemque verbis non
rebus imponens, contra l. secundā. cum vulga
tis, C. commun. de lega. in exēplis enim de ma
ri Hispanorum, Lusitanorum, Venetorum, Ge
nuensium & reliquorum constat consuetudi-
ne ius tale nauigandi, & alios nauigare prohi-
bendi non magis acquiri, quàm præscriptio-
ne, vtroque enim casu vt patet par ratio est;
ergo, &c. l. illud, ff. ad legem Aquiliam, & quia
per iura & rationes supra relatas id esset con-
tra naturalem ęquitatem, nec vllam induce-
ret vtilitatem, sed solam læsionem, sicq; vt le-
ge expressa introduci non possent capitu. erit
autem lex, quarta distinctione l. j. & ij. ff. de le-
gib. ita etiam nec lege tacita qualis est cōsue
tudo, l. de quibus, cum sequen. ff. de legib. & tē
pore id non iustificaretur, sed potius deterius
& iniurius in dies fieret, capitu. fina. de præscr.
& in exemplis, supra relatis de furtis & adulte

Loca iure gent. cōmunia nō quærun- tur cōsue tudine cō tra doc.

rijs, & similibus facinoribus supra relatis nu-
mero decimoquinto, loca verò publica etiam
pręscriptione quæruntur vt infra dicam con-
tra Bald. Angel. Fabrum, Francis. Balbum.

Denique † ad perspicuam istorum cogni- 37
tionem agendum est de iis quę in terra, quæ ī
mari, quę in cœlo reperiuntur, etenim licet iu
re naturali & gentium primæuo omnis terra
erat omnibus gentibus communis quo ad v-
sum, & quo ad proprietatem, vel dominium
nullius omnino erat, tamen iure gentium se-
cundario cœpit ab illa omnium gentium cō-
munione segregari ac separari, ut exēpli gra-
tiam Hispania esset Hispanorum, Gallia Gallo
rum, & sic de reliquis gentibus, & regionibus
&c. d. l. ex hoc iure, cum similibus supra allega
tis. & qua ratione vna prouintia à reliquis gē
tibus & prouincijs potuit segregari, & distin
gui, eidem ratione, in vna eademq; prouincia
potuit pars quædam à reliquis eiusdem pro-
uinciæ partibus, & gentibus separari, vnique,
uel quibusdam applicari argumen. de toto ad
partem, l. j. & ij. l. au pars, ff. pro de relict. l. quæ
de tota, ff. de rei uendicatio. l. hæredes mei, §.
cum ita, ff. ad Trebellian. & vt cum vna pro-
uincia à reliquis separatur ītra ipsum prouin
ciæ, & eius terræ ambitum sunt flumina quæ à
reliquis quoque gentibus etiam quoad com-
munem vsum separata videntur, non secus ꝙ
humus ipsa ita quoquę cum vnius prouinciæ
pars à reliquis prouinciæ ipsius partibus sepa
rata vni uel quibusdam hominibus applicatur
flumina etiam quæ intra illam particulam e-
rant à reliquis prouinciæ partibus & gētibus
separata videntur, nō secus quàm ipsamet ter
ra, & vtrumque tam terra, quàm aqua fluens
sit proprium illius dñi, & intra illam particulā
volatilia quoque nidificantia ad eundem in-
habitu pertinebunt non secus, quàm terre-
stria, aut etiam aquatilia, quæ in flumini-
bus reperientur, verum quia nimis difficilia
impossibilibus annumerantur l. apud Iulia-
num, §. constat, vbi notant Barto. Paulus Ca-
stren. Alexan. Iaso. & alij communiter, ff. de
legat. j. & ferarum appręhensio nimis (vt con-
stat) difficilis est siue illæ sint terrestres, siue
cœlestes, siue aquatiles, consequens fit ut qui
est dominus illius particulæ terræ & aquarū
profluentium fluminumve adhuc tamen is fe-
rarum quæ ibi se se continent siue illæ cœle-
stes sint, siue terrestres, siue etiam squamieę do
minīu habere non intelligatur, poterit tamen
sibi soli competere ius piscandi in suo suisve
fluminibus, vel venandi in nemoribus suis, vel
aucupandi in syluis suis, ita vt alios venari, au-
cupari, piscarive festinantes prohibere iure
possit.

Terrarū & uolatiliū & terrestrium, & aquatilium acquisitio, & ēt fluminum.

possit. Cûm ergo iure gentium secundario admissum generaliter sit vt hæc terrarum aquarumq; fluentium ab antiqua communione separatio, & particularis applicatio fieri iure possit, in eo tantum quæstio erit quibus quotve modis id fieri possit, & sanè fieri poterit primum ex populi expressa concessione argumē. cap. super quibusdam, §. præterea, ff. de verborum signific. Idem ergo in concessione tacita, l. cum quid. ff. si certum petatur Gloss. nota. in simili in l. secunda, §. sed quia veremur, C. de iuramen. calum l. cum ex filio in princ. vbi multa per Ias. ff. de vulg. l. prima vbi etiam multa per Ias. C. qui admitti. tempore quoque cuius initij memoria non sit acquiri poterit, l. prima, secunda, & tertia, ff. de aqua pluuia arcenda, l. j. §. ductus aquæ, ff. de aqua quoti. quo casu Ioannes Faber, Angelus, Prãciscus Balbus, & alij relati in princ. huius cap. contendunt † non tam

38 Piscandi ius præsc. quęritur cōtra docto. nō cō suetudine cōtra eosdéque ius non natū sed translatum dicitur contra eosd.

præscriptione quàm consuetudine id ius acquisitum videri per d. l. sanè si maris, ff. de iniur. & mouetur etiam Baldus in rubri. ff. de rerum diui. & Franciscus Balbus de præscrip. iiij. par. v. part princi. q. vj. quia inquiunt consuetudine acquiritur ius in specie nostra quod antea nullus in bonis erat vel ad nullum pertinebat, præscriptione verò ius quod in bonis unius erat transfertur ad alterum, quod nihil est si rectè inspexeris, nam in specie nostra qui tempore imemoriali ius quæsiuit is id reipublicæ ademit sicq; quod ad rem publicã quodq; ad omnes, vel etiam ad singulos de populo pertinebat ad præscribentem, vel acquirentem translatum fuit, nec enim verum est ad nullum antea pertinuisse propterea quod ad omnes pertineret, id enim non minuit, sed auget argumento d. authen. res quæ, C. commun. delegat. Reiecta ergo eorum ratione definitio quoque principalis suspecta est, nam tale ius præscriptione potius, quàm consuetudine acquisitum videri debet, nam consuetudo est lex tacita, l. de quibus cum multis legibus sequen. ff. de legib. lex autem omnibus debet esse æqualis capit. erit autem lex. iiij. distin. l j. & ij. ff. de legibus. sed hic cessat ęqualitas, quia solius acquirentis conditio melior fit, reliquorum verò deterior ergo, &c. Itē lex debet esse vtilis, sed hic esset nociua omnibus præter acquirentem ergo, &c. ut d. c. erit autem lex. cum simil.

Præterea ad consuetudinem inducendam longum tantum tempus desideratur dict. l. de quibus, cum seq. vbi fuse per Bart. & Ias. & nouiores, sed hic desideratur immemoriale tempus, ergo, &c.

Deniq; quod id ins tempore acquiratur cũ in confesso sit, sciendum est ad talem acquisitionem tria concurrere oportuisse, primum, quod iste fuerit piscatus per tempus cuius initij non sit memoria, alterum quod per id tempus nullus alius de populo piscatus fuerit, nisi fortè de concessione istius, uel clandestine, ultimum, quod alios piscare volentes ipse sciente, & patiente populo prohibuerit, nã & si ipse piscatus semper fuisset, & quosdam de populo piscari volentes prohibuisset semper, sed tamen non omnes quia alij fuerunt prohibiti, ab eo alij uerò liberè piscari fuerunt, id quidem non sufficeret ex mente doctorum communiter vbi supra.

Hactenus quoad terram vel flumina, quod autem quoad mare? & in eo magis est quod etiã concursus istorum trium non sufficeret ad acquirendum ius, Ratio differentiæ inter mare ex vna parte, & terram, uel flumina ex altera, quia illo casu ut olim ita & hodie & semper, tã quoad piscandum quam quoad nauigandum mansit integrum ius gentium primæuum, neq; unquã fuit à communione hominum separatũ, & alicui, uel aliquibus applicatum, posteriore autem casu nēpe in terra, vel fluminibus aliud fuit vt iam disseruimus, sed quare ius gētium secundarium ut eam separationem quoad terras, & flumina fecit, eandem quoad mare facere desijt, responde quia illo casu expediebat ita fieri, hoc autem casu nō expediebat, cōstat enim quod si multi venentur aut piscentur in terra, uel flumine facile nemus feris, & flumen piscibus euacuatum redditur, id quod in mari non est ita. Item fluminum nauigatio facile deterior fit, & impeditur per ædificia, quod in mari non est per totum, ff. ne quid in flumine pub. Item per aquę ductus facile euacuatur flumen, nō ita in mari ergo in vtroq; non est par ratio. Nec ad rē pertinet quod supra diximus

39 Terrarum & fluminũ acquisitio nō maris permissa.

† communem esse vsum aquarum fontium ēt & fluminum, nam intelligitur quoad bibendũ, & similia, quę fluminis dñium aut ius habenti uel minimè uel leuissimè nocent, minimè. n. in consideratione non sunt, l. scin, ff. de minor. dixi multa lib. j. de suc. reso. c. vij. pro nostris sententijs facit, quia iniqua nullo tempore pręscribuntur, † & ideo lex iniqua nullo tempore præscribitur, aut iustificatur, ita Balbus de præscr. v. q. prin. in q. xj. illius v. quęstionis Princip. Glo. in c. inter cætera. xvj. q. iij. Alphonsus de Castro Theologorum doctissimus de potestate legis pœnalis libr. ij. c. xiiij.

40 Aquæ vsus cōis quòd sit ut intelligendum.

41 Lex iniqua nullo tēpore pręscribitur.

Quæ possunt quæri priuilegio an possint acquiri consuetudine, uel pręscriptione, vide per Panor. & plenè Felinũ in c. accedentes, de præscri. Balb. de præsc v. q. prin. in prin. Glo. in c. catholica. xj. dist. ubi Dominicus, & Præpos. Ant. in d. c. accedente, & præscriptionem posse cau-

42 sari à priuilegio insufficienti, & posse cum eo concurrere traduut Bal. in l. j. col. penul. C. de seruis fugitiuis, cap. cum personæ, de priuileg. lib. vj. vbi Ioannes Andreæ, & Geminia. c. ueniens, cum Glo. vbi Panor. de præscrip. Balbus in v. q. princip. post prin. Imola in repetitio. ca pi. fin. colum. nona. de præscrip. ubi tradunt an contra tenorem priuilegij possit priuilegiatus præscribere, & an videatur renuntiare præscriptioni per impettationem priuilegij.

Tit. illegi timus quã do prosit ad præscr.

43 Et † actioni nondum ortæ, sed quæ speratur competere an præscribi possit, præsertim contra eum qui poterat efficere ut ipsa oriretur, tradit Balbus vbi supra v. q. princip. in uersic. tertio quæro, Bal. consi. cccxcij. super eo, lib. iij. Gloss. in l. empti. C. de euictio. Anch. in c. fine possessione, de reg. iuris.

Actio non dum orta an præscribatur.

44 Et † quæ sunt in præscriptibilia ex legis dispositione ut uia publica, humo liber, res sacra, nec per annos mille præscribentur Bal. in fi. & ibi Aug. in leg. omnes, C. de præscrip. triginta annorum, Ioannes de Platea in l. si quis de curio, iij. C. de decur. lib. decimo, Gloss. in l. ij. C. de ingenui. manumis. Gloss. in l. fin. C. de præscrip. longi tempor. quæ pro lib. Felinus in rubric. de præscription. Idem Felinus in cap. accedentes, colum. quarta eodem titu. Balbus vbi supra par. v. quæstion. ix. contra Panormi. consil. xxvj. lib. ij. Et legem miuttam nullo tempore posse præscribi tenet Balb. vbi supra quæstio. undecima. per capitu. erit autem lex. iiij. distinctio. post Gloss. in capitu. inter cætera, decimasexta quæstion. tertia. & Balbus vbi supra, quæstione decimaquarta ait incolatũ seu domicilium decennio præscribi, uel acquiri, & priuilegia ciuilitatis, & Bald. in rubric. de præscription. ad fin. l. secunda, & ibi Gloss. & Bartol. C. de incolis libro decimo.

Præscriptibile qd nõ est nec annis mil le præscribitur.

45 Deniq; † præscriptionum materia locũ non habet in sequentibus casibus, primus quando res ageretur inter duos populos liberos, vel inter plures.

Præscr. cessat inter extraneos à iurisdictione.

Secundus quando ageretur inter principes non recognoscentes superiorem.

Tertius quando ageretur inter extraneos respectu iurisdictionis etiam si illi essent priuati homines, & consequenter idem est respectu ambasciatorum seu legatorum, & reliquorũ peregrinorũ, ut plenè disseruimus supra parte j. istius præscriptionum tractatus in primo capitu. illius part. j.

46 Præterea † actionum personalium præscriptio actiuè (hoc est quo ad inducendam obligationem personalem) etiam hodie locũ non habet vt edocemur supra par. j. in quæst. x. illius partis. j.

Præsc. cessat in seq.

Et alios casus in quibus cessat præscriptio colliges supra par. ij. in cap. incip. quo ad materiam præscriptionum, & Balbus enumerat q̃ plures in vj. par. prin. ad fin. in tract. de præscr.

Alios † quamplures casus in quibus cessat præscriptio enumerauimus, & tradidimus variis in locis in tract. de succ. crea. quos casus vt ex integro repetere non expedit cum ibi inueniri possint, ita eos summatim referre oportuit, estq; vtile referendo ea loca quibus plenius peraguntur, quæ sunt sequentia. 47

Præsc. cessat in casibus seq.

Præscriptio triginta annorum iure, ff. incognita cum communi §. xxj. nu. 234. in tractat. de success. creatio.

Præscriptio an impediatur alienatione uetita, §. xxvj. nume. 127.

Præscriptio longi temporis nõ rescinditur per restitutionem cõtra communem, §. xxvj. numero 132.

Præscriptio ĩmemorialis an detur inter dominum, & uasallum. §. xxij. nu. 24.

Præscribi an possit ius facultatis, §. xxij. numero. 26.

Præscriptio immemorialis nõ procedit, ubi non est possessio, uel quasi, §. xxij. nu. 25.

Præscribi an possint alienari uetita, §. xxvi. numero. 112.

Præscrip. nunquam rescindi restitutione cõtra communem, §. xxvi. nu. 111.

Præscriptio impedit, q̃ñ iurisdictio aliqua in parte exercetur, §. xxvi. nu. 123.

Præscrip. mala fide non contingit, etiam in actionibus, cum communi contra alteram cõmunem, §. xxi. nu. 119.

Præsc. fauorabilis non facilius pacto impeditur q̃ odiosa, cum Alcia. contra Fell. & alios §. x. nu. 19.

Præscriptio iuris psonalis refert fundetur ĩ negligentia non potentis, an uerò in præsumptione solutionis, noua decla. contra Fel. Roma. Gratum, & alios, §. x. nu. 19.

Præscriptio uirtualiter impeditur, si conuenitur, vt ea impleta iterum actio renasceret, cum communi, §. x. nu. 23.

Præscriptio cum peccato non inchoatur cũ communi, §. x. nu. 33.

Præscriptio pacto potest renuntiari ex permissione legis, uel statuti cũ cõi. §. x. nu. 21.

Præscriptio non impeditur p pactum de nõ præscribendo ẽt ante inchoatam præscriptionem, contra Fel. §. x. nu. 14.

Præscriptio xxx. ann. procedit ẽt de iure canoni. in casibus cũ cõi. §. x. nu. 150.

Præscribi non potest psonalis actio cũ mala fide, cum communi contra Bar. & sequaces, §. x. nu. 14.

Præscri-

Præscriptio per pactum prorogati non pôt cum Croto contra côem, §.x.nu.24.

Præscriptio inte fforum incognita, cum cõi §.x.nume.16.

Prescriptio etiam sumēs originem ab ipso contractu renuntiati non potest contra Bald. Fili.Ripam.§.x.num.18.

Præscriptio contingit cum bona fide orta etiam ex iniusta causa cum communi.§.x.numero.13.

Præscriptio actionum,& seruitutum nō fit cum mala fide de iure canonico cum communi,contra Bar.§.x.num.12.

Præscripta actione personali,debitor est tutus in foro contentioso cum Felino,& aliis cõtra Couar.§.x.num.35.

Præscribitur,vel finitur.xxx.annis ius offerē di,cum communi.§.x.num.17.

Præscriptioni etiam in merum fauorē præscribentis inductę renuntiari non potest,contra commu.§.x.num.16.

Præscriptionem an testator uetare posfit, noua declaratio.§.x.num.38.

Præscriptio cum mala fide non procedit, ēt in actionibus temporalibus, contra commu. §.x.num.36.

Præscriptio cœpta contra priuatum,cui successit,ecclesia non uariatur.§.x.num.41.

Præscriptio longi temporis non impeditur per pactum de non præscribendo contra Feli. Bat.& Ripam.§.x.num.11.

Præscriptio non impeditur per pactum etiam iuratum,cum quibusdam cõtra cõem.§.x.n.9.

Præscriptio præterita pacto renuntiari pôt cum Feli.& aliis,quod fallit in rebus corporeis.§.x.num.10.

Prescriptio nō potest per pactum impediti, cum communi contra quam plures. §.x.nu.6.

SEXTA ET VLTIMA PARS QVAE AD RESOLVTIONEM SEV RESCISSIONEM PRAESCRIPTIONVM VERGIT.

48 Præscr.an rescindit malę fidei aduentu. Ræscriptio†semel completa ex multorum sententijs rescindi tur malę fidei aduētu,post finitam seu expletam præscriptionem contingente quam tē vehemēter cōtrouersam peregimus supra c.lxxiiii.dic ut ibi.

49 Præsc.an restitutione rescin datur ob Secundus casus†quo ex multorum sententiis rescinditur usucapio est per restitutionis interuentum quæ conceditur ei contra quem absentem,aut ignorantem, aut absentē simul & ignorantem,præscriptio contigerat, iuxta l. fi.C.de temp.longi præscr.quam rem à nostris inter se dissidentibus vehementer controuersam similiter disseruimus supra c.lxxv.dici to ut ibi. ignorantiam uel absentiā.

Tertius casus est†ratione pacti qđ efficit vt prescriptio semel completa infirmetur ita tenent Ang. in l. j.C. ne rei domi.uel temp. Din. & Io.Imolen.in l.nemo potest,ff.de legat.j.An dr.Alciat.in rub.de prescr.num.58.Ioan.And. ad Spec.in rub.de præscript.col.ij.& hæc opinio erat communis ante tempora Bat. secundum Alciatū vbi suprà Bart.& Bal.in l.j.ff.de vsucap.estq; communis opi.secundum Bald. in d.l.nemo potest,vbi eam tenet etiam Florianus,& Bal.in l.j.C.de senten.quæ pro eo qđ interest,col.iiii.Anto.Butr.in c.cum nō liceat de præscr.sed aduerte quod omnes hi patres minimè dicunt præscriptionem impletam pacto infirmari,sed tm̄ impediri anteq̄ inchoeē. 50 Præscr.an pacto rescindat ard.q.

Cōtrariam partem quæ hodie receptior est secundum Andr.Alcia.vbi suprà tenent Bart. col.pe.in d.l.nemo potest,quā & sequuntur & & receptiorem appellant Frācis.de Rip.n.104. ibi,& Andr.Alcia.ubi spptā Raphael, Cuma. Areti.& Alex.num.25.& Ioan.Crotus,nume. 45.in d.l.nemo potest,sequitur & affirmat esse receptiorem sententiam Ioan.Annibal in d.l.nemo potest,nu.685.& est cōis opi.secundum Prępositū qui eam sequitur in c.j.§.pręterea,de cap.Cōt.tenet Franc.Balb.de pręscrip. in v.pat.v.part.prin.q.vj.qui alios allegat Bal. in l.si postquam.ff.de fideius.Panor.in rub.de præscr.col.fi. Lodouicus Roma.in rubr.ff.de arbi.col.xx.& Idem Roma.cōsi.ccj.pro decis. præsentis,quem refert & sequitur Iaf.hāc partem secutus in d.l.nemo potest,nu.111.lect.ii. & Idem Iaf.ibi nume.80.in lect.j.sed aduerte quod hi doctores nil aliud dicunt nisi quod pacto impediri non potest præscriptio.

Quid dicendū?& præmitte longā esse differentiam vtrum agatur de præscriptione iuriū realium an vero de præscriptione iuriū personalium.priore enim casu ob bonum publicū fuerūt introductę vsucapiones l.j.ff.de vsucap. posteriore aūt casu non ita sed magis uel saltem potissimum propter utilitatem priuatam †ideo tunc iurium personalium præscriptio videbatur posse renuntiari atg.l.si quod uolit. §.pe.ff.de ędil.edict.

Sed cur magis ob bonum publicū videtur inducta iurium realiū præscriptio q̄ iuriū personalium?respōdeo ea ratione quod possessioni naturali & apparēti magis fauēdū erat q̄ vbi vel nulla possessio oīno erat vel erat ipropriſsima & latēs,sicq; si cōtra me habebam aliquā actionem 51 Intel.l.qđ si uolit §. pen.ff.de ædil.edi.

actionem præsertim datiuam, & breuissimæ vitæ, mirũ nõ est si conueniri possit vt eius vita breuietur, vel prorogetur vt d.l. quod si nolit, §.pen. non sic in remouendo tẽpore rebus corporalibus præscribendis definito, quia ex rebus corporalibus nascuntur fructus ex quibus sustinetur vita hominum, sicq; vt earũ rerum dominia non sint in incerto lõgè magis interest reipublicæ, quàm respectu dictarum
52 actionum personalium.† & sic vsucapionẽ re
Præsc. rerũ corporaliũ ob bonũ publicũ principaliter inducta ar du.q.
rum corporalium ob bonum publicum etiã principaliter introductam esse tenendum est per d.l.j ff. de vsucapio. si nõ violetur, vt est ex mente omnium eorum quos suprà retulimus tenere hanc opinionẽ negatiuam vt nequeat pacto renunciari præscriptioni, licet cõtrariũ teneant ij qui partem contrariam tuentur, & potissimum Frãciscus Balbus vbi supra post Angelum, Imolam, & Alexand. col. pen. in d.l. nemo põt, id quod nos tenuimus (sed minus rectè) in §.x. num. 6. versi. pro priore, in tracta. de succ. crea. & ad confirmationem istius differentię quam inter præscriptionem rerũ corporalium, & actionum personalium cõstituimus conducunt quæ nõ minus vtiliter quàm nouæ disseruimus suprà par. ij. q. j. cum seq.

53 His præmissis† finge me redemisse seruum
Malam fidem non habet qui pręscribit cõtra pactum.
ab hostibus quem tibi hac lege donaui, ne eũ posses pręscribere, certè post tempus ad talem præscriptionẽ à lege definitum tali pacto minimè obstante iuxta superiorẽ conclusionem eum te pręscripsisse credo. Addo optimũ tex. hanc ad rem à nemine vnquàm allegatũ in l. si id quod, ff. pro derelict. vbi vxor marito rem donauit alienam, quàm maritus accepit eam vxoris esse putaret, sicq; nec possidebat cogitatione dominij, nec putabat se posse pręscribere, quia ille titulus vtpote à lege improbatus pro nõ titulo habebatur, l.ij. C. pro empto. l.j C. de bon. mater. l.ij §. si à pupillo, ff. p. empto. adhuc tamen is maritus eam rem pręscripsit, quia vt præscriptio contingat sufficit possessionem vitio carere, prout ibi contigerat, quæ vt vitio careat sufficit possessorẽ putare sese domini ex volũtate possidere vt ibi, dum ait quasi volente, & concedẽte domina. Sic & in proposito ergo sciebam te habere dominium istius serui reuocabiliter eo ipso q̃si tum quòd eum ab hostibus redemisti, l. in bello, §. si quis seruum. ff. de cap. sicq; legitimè enĩ te donante possidebam sciebamq; me eũ posse præscribere (si nullum pactum interpositũ fuisset) post transactum tempus, quòd priori dominio lex ad eum seruum redimendũ concedebat, iuxta d.§ si quis seruũ, certè non obstante pacto eum præscribam, quia tale pactũ retrocessit ut me in mala fide vt d.l. si id qđ, licet cõtrarium & malè tenuerit Ripa in l. nemo potest, ff. de leg j. n. 105. quem improbauimus de succ. cre. §. x. nu. 12. vide suprà. lxxj. c.

Cum† ergo dominiũ irreuocabile illius serui præscriptione illa quęsierim in eo dũtaxat quæstio manebit, an qui mihi eum donauit ad interesse uel fortè ad ipsius serui dominiũ restituendum ex vi pacti agere contra me possit, prout dominium semel quæsitum in mille iuris speciebus restitutioni subiectum esse apparet in l. videamus. ij. ff. de vsuris, & quidem contra me agere non poterit si eius nõ intersit l. ex conuentione. C. de pact. l.j. C. sine cẽsu vel reliquis l. stipulatio ista. §. alteri, & §. si stipuler, & utrobiq; per Bart. Alexan. & Ias. ff. de verb. obliga. sin autem eius intersit agere poterit, vndæ si eidem donatori verus dominus eũ seruum (hoc est facultatem & ius eius redimẽdi) donasset legasset aut alias cõcessisset, iam eius interesse ĩciperet, & sic agere posset vt dd. ll. sicque illa usucapio fortè rescinderetur, quod obtinet si ea donatio vel legatũ fieret ante perfectam serui præscriptionem. 54
Præscr. facta cõtra pactũ an agatur ad interesse.

Quartus casus in quo rescinditur usucapio est, quando post eam completam tali præscriptioni renũtiatum fuit, ita tradunt cõmuniter Doctor. ut per Francis. Balbum de præscript. in v. pat. v. partis prin. q. vj. Felin. in rub. de præscrip. num. 10. Franciscus de Ripa in d. l. nemo potest, ff. de lega. j. numero. 106. per l. si postquam, ff. de fideiusso. quæ conclusio & si in præscriptione actionum fortè vera sit non sic in præscriptione rerum corporalium vt diximus de succ. crea §. x. num. 12. 55
Pręsc. rescinditur renũtiatione.

Quintus casus est quàndo renunciatio fit iuramẽto vt per Balbum vbi supra, nu. 3. quod impugnaui in d. §. x. num. 9.

Sextus casus est,† quando conuenit ut si actionem quam contra te habebam præscriberes iterum eadem quantitas uel res deberi inciperet ita Bart. in d.l. nemo potest, col. pen. p l. sicut in annos, ff. quib. mod. vsusfr. ami. sicq; impleta semel præscriptio virtualiter & in effectu rescinditur per modum alterius obligationis renascẽtis, sequitur Balb. ubi supra, nu. 3. Angel. in prin. inst. de vsucap. col. iiij. de quo per Felinum in d. rub. de præscr. col. pen. dixi in d. § x. num. 23. 56
Pręscr. an cesset hic.

Septimus casus est,† quando per legem liceret pacisci super præscriptionibus breuiãdis prorogandis uel perimendis tunc enim post impletam præscriptionem posset agi vt rescinderetur inter partes, ita in simili tenet Franciscus Ripa, num. 107. in d.l. nemo potest, confirma quia præscriptiones sunt meri iuris po- 57
Præsc. cessat hic.

sitiue

sitiui vt plenè diximus supra par.j.q.ii.ergo ꝑ ius positiuum poterit eis addi, detrahi vel cõmutari l.nihil tam naturale,ff.de reg.iur.c.ois res, eod.ti §.sed naturalia, insti.de iure nat.& in specie ita tenet Felinus in d.rubr.de præsc. Bal.in l.ii.per illum tex,C,de const.pecu.

58 Præsc. rescinditur in multis casib. seq. Octauus casus est si actum fuit inter partes vt actio quæ fortè per annum uel biennium præscriptibilis erat non præscriberetur, nisi tempore longiore, vel vt res quæ triennio uel decennio præscriptibilis erat, non præscriberetur, nisi lõgiore tempore, in his enim speciebus & similibus in effectu videtur per pactum rescindi præscriptio, eo quòd ea præscriptio, quæ tali pacto cessante contingeret, nunc per talis pacti interuentum contingere desijt, ita videntur tenere communiter Doctores vt per Accursium,& Bald.& alios in authen.quas actiones,C.de sacrosanc.eccles. Angel.in auth. vt ecclesia Romana, in prin.& alij quos retulimus de succes.creatio.§.x.nu. 24. vbi ab hac opinione recessimus post Crotum nu.45.in d. l.nemo potest,& supra nu.37.

Nonus casus est quãdo testator qui rem bona fide emit postea dubitare cœpit an fortè esset aliena,& iussit ne eã hæres posset præscribere, si fortè aliena appareret, quo casu adhuc puto perfici præscriptionem mero iure, verũ in effectu rescinditur, quia quasi ex causa fideicommissi eam hęres sic præscriptam tenebitur restituere, argu.l.cum pater, §.filius matrem, ff.de leg.ij.l.vnum ex familia, §.si rem, ff. eodem titu.

Decimus casus traditus fuit per nos de suc. crea.§.x.nu.40.uersi.deniq; ex dictis.

Vndecimus casus quando ex forma statuti debitum decennio præscribi poterat, præscriptum fuit decennio mox partes conuenerunt ut per aliud biẽnium actio duraret, sicq; in effectu rescissa fuit vsucapio, quod dic vt d.§.x. nu.26.versi.in summa.

Duodecimus casus est in præscriptione inducta in meram partis fauorem argu. eorum quę diximus d.§.x.num.16.versi.quinto limi.

Tertiusdecimus casus est quando rescinditur vsucapio per interuentum restitutionis cõcessæ minoribus, uel militibus, uel ecclesijs, & is casus alios multos contineat sub se vt diximus plenissimè de succes.crea. §.x.nume. 40. cum multis seq. per l.fina.C. in quib.ca. in integ. restitu. non est necessar.l.j.C.si aduer. vsuc.

Quartusdecimus casus fauore paupertatis rescinditur præscriptio vt diximus, suprà primo.capitu.136.

59 Præsc.quę nititur le- Quintusdecimus casus lex iussit vt mercedes famulorum pręscriberentur triennio ea ratione mota, quia qui post triennium mercedẽ ab hæro suo petit præsumitur retro suam mercedem recepisse & iterum eam exigere velle contra capitu.bona fides, de regu.iur. lib.vj. certè hoc casu si post triennium is famulus ꝓbat sibi mercedem nunquàm fuisse solutam rescindetur ea præscriptio ipsoq; obtinebit, ut dixi de succes.creation. §.x.num. 36.quod nota ad intelle.prag.anni 1528.ca.clvij. quod tamen non affirmo sed dicito vt differuimus de succes.crea.§.x.num.33.dic vt in sequentibus versiculis. gis pſumptione resolubilis est, quod procedit in casibus quinquaginta.

Decimussextus casus est ut omnis præscriptio quæ nititur i pręsumptione solutionis vel numerationis rescindatur quoties probatur contrarium, exempli gratia lex concedit exceptionẽ non numeratæ pecu.contra hanc exceptionem debitori competentem præscribitur biennio l. in contractibus.C.de non nu.pec.in in prin.inst.de literarum oblig. Ratio est, quia post biennium lex præsumit veram pecuniæ numerationem à creditore factam fuisse, vt dd. iuribus, ergo contra hanc præscriptionem ad mittitur probatio in contrarium, sicq; si debitor etiam post biennium probat sibi pecuniã non fuisse numeratam ea biennii præscriptio quasi rescissa sibi nihil oberit ita (multis tamẽ repugnantibus) plenè tradit Philipp. Dec.in §. iure naturæ, ff.de regu.iuris Emanuel de Acosta in l.iii.C.de non nu.pecu.vlt.fall.dixi plenè multisq; ornaui de succ.crea.§.ix.nu.22.

Decimus septimus casus est vt omnis præscriptio quæ nititur in præsumptione obligationis si probetur eam obligationem re vera non interfuisse cessare aut rescindi dicatur, vñ de in terminis l.cum de in rem verso, ff.de vsur. ubi is qui certum qnid annuum per continuũ decennium recepit, dicitur illam annuam præstationem in posterum pręscripsisse, ut in æternum tantundem singulis annis sibi præstandũ sit quia causa & titulus obligatarius, eo ipso præsumitur quod talem titulum & causam allegauit, quo casu ea præscriptio (si modo eam præscriptionem appellare fas est) si reus probauerit nullam causam obligatoriam præcessisse rescindetur, illeq; in posterum liber manebit ut est vera & communis sententia de qua plenissimè egimus & pluribus quàm quinquaginta similibus ornauimus suprà part.iii.princip.& supra cap lxxxiiii.cum præceden.& sequen.dum differuimus materiam dict.l.cum de in rem.

Qua ratione in omnibus illis quinquaginta iuris speciebus de quibus mentionem habuimus in quibus inducitur præsumptio & quasi quædam probatio post longum tempus

respon-

respondere m facta sufficiente in contrarium probatione à tali legis præsumptione receden dum esse,& consequenter eam præscriptionis imaginem rescissam videri ut dictis in locis attigimus.

60 Iurisdictio an pscriba tur revoca biliter. Decimusoctauus casus est,†quando præscri bitur iurisdictio,nam talis præscriptio resolui tur aut rescinditur uoluntate seu pœnitentia ipsorum ciuium in quibus exercetur, moueor,nam omnis iurisdictio est ad merā subditorum tantum,non etiam ad regentium vti litatem vt tradunt Plato,Cicero, sanctus Thomas, sanctus Ireneus & denique est communis opinio tam sanctorum doctorum quam Philosophorum & omnium scribentium,ut plenè differuimus supra libr.primo capitu.j. Quidquid autem ad nostram utilitatem receptum est,tandiu durare debet,quandiu nobis placuerit & non vltra,idque liberè repudiare,prodigere,& abijcere possumus l.penul.C. de pactis l.si quis in conscribendo. C.de episcop.& clericis,l. egregius, in l.stipulatio, ista, §.inter certam,ff.de verborum obligatio.l.filiusfamilias,§.diui, ff.de legatis primo l.cum pater,§.rogo,& §.mando,ff.de legatis secundo l.prima.ff.mand. in princ.instit.eodem titulo l.sub hac.ff.de actiõ.& obligatio.l.sed & si lege,§.consuluit ibi, dum re sua se abuti pu tant, ff.de petition.hæredita.l.non vsque, ff.si à parente quis fuerit manu.l.prima.§. & magis,verbo.prodegit, ff.si quid in frau.patroni,l. inuito,ff.de regu.iuris.§.præterea,cum ibi no. inst.de actio.ubi Gloss.ait id portat leuiter qđ portat quisque libenter, omnes enim homines æquæ liberi sunt l.quod attinet,ff.de, regu. iuris,& ad suam duntaxat utilitatem sese aliorum submittunt iurisdictioni,non quo minus sed quo magis libertate sua potiantur, dum principum armis potentia & consilio aduersus facinorosos conciues uel exteros tuentur, vt dixi supra cap.j.& xx.xxj.xxij.ergo si quoties libitum esset non liceret ab ea subiectione sic sponte facta discedere, iam ea ad suam utilitatem duntaxat facta in læsionem & perniciem suam contra omne ius omnemque rationem converteretur l.legata inutiliter, ff. de legatis primo l.legata inutiliter, ff. de adim. lega.l.non ideo minus, C.de procurat.l.quod contra, ff.de legibus id quod innumeris authoritatibus legibus, & rationibus ornauimus in l.si quando,in principio.C.de inofficio so testamento cuius tituli interpretationem collocauimus in lib.ult.de success.resolutione. Nec immemoriale etiam tempus huic rei impedimento est, quia omnes præscriptiones etiam immemorialis temporis(ut notum est) sunt iuris ciuilis Romanorum merum inuentum,vt diximus supra parte prima quæstione secunda cum sequent. sicque populum Romanum duntaxat non etiam reliquas gentes tenent,sicque reliquæ gentes,iure tantum naturali & gentium non etiam hoc iure ciuili Romanorum vtuntur,porro ius naturale & gentium præscriptiones non nouit vt d.quæstio. secunda cum sequen. differuimus, quinimo nec ipsi populo Romano aut alteri populo qui similibus,præscriptiõibus uteretur, id impedimento esset, quia ut sæpe diximus tantū præscriptum quantum possessum .d.capitu.sine possessione,de regulis iuris libro sexto vbi per omnes,nec dubium est quin & si quis dux, comes,marchio aut baro & similes eiusq; prędecessores iurisdictionem in quodam populo per immemoriale tempus exercuissent,adhuc in illius iurisdictionis possessione vel quasi & mō esse & retro semp fuisse sub hac limitatione moderamine mō aut conditione videntur vt ea meram ciuium duntaxat utilitatem intueri videatur,& consequenter ut ad libitum ipsorum resolubilis sit,vnde ciuibus domicilium & iurisdictionem mutare liberrimum est ut diximus de success.creas.libro tertio.§. xxx.numero.298.cum præcedentibus & sequētibus ueritas tamen istorum pendet ab triplici illa principatus specie de qua supra lib.primo cap.j.differuimus sicq; isthæc interea non adfirmamus.

Decimusnonus casus est,†quando rem alienam quam meam esse putabam,tibi bona fide accipienti donaui,qui eam præscripsisti, deinde erga me ingratus extitisti,tunc enim rescissa tali præscriptione eam rem(vt quibusdam placuit) reuocare potero argumento l.fina.C. de reuocan.dona.quod fortè non est tutum quasi donatarius postquàm rem præscripsit, iam non tam à me quam iure suo habere videatur argumento l.si id quod, ff.pro derelicto,& quia beneficium dict.l.fina. ad res proprias non ad alienas donatas uidetur pertinere, nisi fortè uerus dominus eam rē postea huic donatori donasset aut legasset. 61 Int.l.fi.C. de reu.do.

Vigesimus casus, quando in terminis l.si unquam.C.de reuocan.don. postquam donatarius res alienas bona fide donatas & acceptas præscripsisset liberi donatori nascerentur,tunc enim per talem liberorum superuenientiam quasi rescissa illa præscriptione res donatæ ad donatorem(vt quibusdam placuit) reuerterentur, præsertim si uerus dominus eas res mihi ante impleram à donatario præscriptionem donasset, aut legasset, tunc enim duplex ius mihi competeret & domini & iuris 62 Intel.l.si unquā.C. de reu.do.

iuris seu beneficij d.l.si unquam, sed ius domi nij mihi superueniens nihil prodesse, quia per hoc transiret, illico dominium in legatarium, beneficium vero d.l.fina. an prodesset pendet ab illa.q. intra quantum tempus d.l.si unquã, beneficium possit intentari.

Vigesimus primus casus quando quod mihi debebas præscripsisti, deinde errore soluisti, & vis repetere, sed tibi obiicienti pscriptionem replico quod naturaliter obligatus mihi permanebas etiam post præscriptionem, quæ obligatio naturalis etiam hoc casu secundum quosdam parit exceptionem, sicque in effectu rescindit aut elidit præscriptionem, id quod tutum nõ est, vnde dicito ut supra prima par. princip. questione.

Vigesimus secundus casus, nam si fundus uel alia res corporea reuertitur postquam preſcripta fuit ad primum dominum, ipsi datur retentio contra ipsum præscribentem in præscriptione longi temporis secundum Accursium & Dinum & Doctores communiter, id quod nos impugnamus supra par.j.prin. q.vii. numero antep. ergo illo casu secundum eos rescinderetur præscriptio non sic secũdũ nos. 63 Præscr. res cinditur si fundus re uertitur ad primum dominũ.

Vigesimus tertius casus, nam si fundus, longo tempore præscriptus perueniat etiam ad tertium, domino priori datur rei uendicatio contra illum tertium, secundum Docto. quales sunt Dinus, Balbus & alii, sicque in effectu ea præscriptio rescinditur nos contra vt diximus supra part.j.prin.q.vij.nu.pe.

F I N I S.

FERNANDI VASQVII

PINCIANI DE MENCHACA IVRECONSVLTI HISPANI, IN SVMMO DOMINICAE REI PHILIPPI HISPANIARVM REGIS CATHO. POTENTISSIMI PRAETORIO SENATORIS.

CONTROVERSIARVM ILLVSTRIVM, ALIARVMQVE VSV FREQVENTIVM,

LIBER TERTIVS.

CAP. XC.

1 *PRæmium propositũ ei qui primus urbis obsessæ muros ascenderet, utri eorũ qui muros pariter ascenderunt debeatur egregia q.*

2 *Verisimilia pro expreßis habentur, licet nec mente nec uerbis essent comprehensa.*

3 *Indefinita relata ad rem æquipolet uniuersali.*

4 *Historia Aristodemi & Hipomenonte.*

5 *Indefinita aliquando cuique ex multis solidum tribuit.*

6 *Incertitudo ubi est ad coniecturas deueniendum est.*

7 *Præmium pinguius præstandum esse interpretamur ob facinus memorabile.*

8 *Præmium si indiuiduum est ut inter merentes partiatur.*

9 *Poßeßionis uis magna.*

10 *Probationes sufficit ut concludant uerisimiliter.*

11 *Maioratum uter ex duobus geminis habiturus sit, si incertum sit uter eorum prior natus fuerit.*

12 *Neceßitatis causa receditur à regulis iuris.*

1 Præmium propositũ ei qui primus murum ascẽderet si duo simul ascenderunt utri debeatur, egregia q.

I qui†primus urbis obsessę murum ascendisset præmiũ fuit propositum, duo pariter murum ascenderunt, uel castrũ hostium pariter intrauerunt irruentes, quæritur quis eorum, & qua ex parte præmium propositum laturus sit? Quidam quòd sit gratificationi locus argument. l. fina. ff. de religi. & sumptibus funerum, lex generaliter, §. quid ergo. ff. de fideicommiss. libert. l. in naue Saupheli, ff. locati.

Quidam rem sorte dirimendam aiunt, argument. l. fina. C. communia de legat. l. in tribus istis, ff. de iudi. Tertij solidam rem cuique dandam putant, argumen. l. qui filiabus, §. primo. ff. de legatis primo, l. si pluribus, §. fina. eodem titulo. Quarti non solidum præmium cuique dandum firmant sed dimidiatum. argumen. l. si quis Titio, §. fin. ff. de legatis secundo. Vltimi utrunque excludendum contendere uidentur, argumen. l. si ita fuerit, ff. de rebus dubijs, l. duo sunt Titij, ff. de testament. tutela. l. eum qui, ff. ad Trebellia. l. ita stipulatus. ff. de uerbo. obligation.

Et quòd singuli solidum præmium habere debeant, tenent Iacobus de Rauenna, & Odofredus, & Albericus, numero quarto, in procemio fforum. §. discipuli, sequitur & dicit communem sententiam, Franciscus de Ripa, in lege si quis in fundi uocabulo, §. fina. in fine, ff. de legatis primo. Dinus, Cinus, & Angelus in lege, qui filiabus, §. primo, ff. de legatis primo. sentiunt Bartolus. & Imola in lege, hoc articulo, ff. de hæredibus instituend. plenißimè per Andream Tiraquellum, in tractatu primogenitu. quæstione decima septima, opinione quarta, nume. duodecimo. Tancre. de Corneto rubrica undecima, quæstione decimatertia, sentit Baldus in procemio fforum, §. sed cum nos, sentiunt Antonius de Butrio. & Ioannes de Imola in clementina prima, de rescriptis. licet Alexander nihil firmet in d. l. qui filiabus, §. j. Hæc opinio non placet, qa constat q̃ non tanto præmio dignus est, nectam de suo Imperatore benemeritus fuit, qui simul

cum aliis uictor extitit, quàm foret si solus ui ctor existeret ut in quæstionibus sequentibus larius dicemus.

Quod aût per contrariû neuter ad præmiû admittatur, tenet Alex. in l. cnm qui nouissimus. ff. ad Trebel. & alij quos refert Corsetus, ubi supra. q. j. col. iij. in suo tract. de brauio.

Quod aût quisq; ad partem tâtum præmij admittatur & faciant sibi partes concursu, tenent Corsetus in d. tract. de brauio, q. j. n. 5. post Cin. & Iacob. de Arena quos ipse refert & q̃plures relati per Andr. Tiraq. in tract. primog. q. xvij. opin. 4. nu. 12. qua de re per Bar. Bal. Imolam & Cumanum in l. hoc articulo, ff. de hære di. instit. per Petrû de Bellapertica, Dinû, Oldral. Iacob. de Arena, Cinum, Alberi. Bar. Bal. Ang. & alios in l. qui filiabus, § j. ff. de leg. j. Fulgo. consi. xlvij. ser Michael. Paulus in l. cum qui, ff. ad Trebel. Imola in l. duo socij, ff. de hær. instituend.

Quid dicendum? & sanè hæc media opinio ut utrq; ad præmiû admittatur, ita tamê ut partes faciant concursu uerior uisa est, primû, quia de proprietate sermonis admittêda, deinde qa accedit neutri ac intêtioni eorum qui præmiû proposuerût, qđ fit ex proprietate uerborum patet per l. ex duobus, in pr. ff. de uulga. & pupill. subst. l. qui duos, l. qđ de pariter, ff. de reb. dubi. l. si ita fuerit. eod. titu. quibus iuribus habetur cû primû uideri, quê nemo antecedit, hos aût duos a nemine præuentos fuisse côstat & cosequenter primos menia ascendisse, iute dicemus, q aût isthęc interpretatio fit ex mente, animo ac sententia eorum qui illud præmiû policebant in côperto uideri debet, cum enim actiones nostras iuxta plerunq; accidentia nô iuxta ea quæ raro côtingût iudicari debeant l. semper in stipulationibus, ff. de reg. iur. l. nam ad ea. ff. de legibus, & fere semp hostiû menia & castra ascendere uel intrare nô simul à multis contingat, sed prius ab nno q̃ ab reliquis, sanè nerosimilius est qui preminm proposuir cogitasse unum rantû fore qui reliquis anterior menia subiturus esset, ideoq; unicum tm̃ præmium non etiã plura pollicitus suis plnra præmia expositurus si plures uiros menia pariter subituros cogitasset, cû ergo nullus præter uo luntatem & intentionê suã uideat obligari, l. obligationû substãtia. ff. de actio. & obl. l. côsen su, in pr. eod. l. nô oîs, ff. si cert. pet. p totû inst. de obl. ex côsensu, supest, ut q præmiû pollicitus fuit ad unicû tm̃ nô etiã ad plura obligatus ui deat, neq; ad rê ptinet q si forte plures uiros menia pariter subituros cogitaret, plura forte præmia proponeret, & côsequêter quasi ad plu ra præmia præstanda obligatus uideatur iuxta

Gl. app. in l. tale pactû, §. fi. ff. de pact. l. ita stipulatus ne sic. Sabinus. ibi, ex mête, ubi Paulus & alij. ff. de uerb. obl. † Nam sanè d. Glos. procedit 2 qñ id est uerosimilimû qđ in specie nostra nô est, quinimo uerosimillius est, ut si plures uiros pariter inuasuros menia putasset aut cogitasset, licêt forte plura pæmia proposuisset, tamê forte longe minora præmia forent, ne ergo is promissor præter uoluntatê suam, ut obligetur dicamus aut in plus q̃ uoluit quod in ciuile esset, dicendû est unû duntaxat, præmiû nô etiã plura deberi, cû ergo unicû debeat necesse est illud inter utrunq; diuidi (arg. d. l. si pluribus, ff. de lega. j. l. Mæuio, in pr. ff. de lega. ij. l. coniun ctim. l. re coniuncti, ff. de lega. iij §. si eadê, inst. de lega. neq; in specie hac ulla est incertitudo, quæ uitiari debeat, nã licet actor debeat probare suã intentionê, l. j. l. actor. quod asseuerat, l. fi. C. de prob. l. qni accusare. C. de edêdo, idq; certo nô etiã côtingenter, l. nô hoc, C. unde cognati, tamen utcunq; istorû suam intentionê etiã certo nô contingêter tm̃ probasse uidet, qa se primû fuisse inspecta etiã pprietate uerborum decere pôt, & côcursus alterius qui similiter primus fuit non eo tendit, ut is nô uideatur inuitatus, sed ut minore rei portione contentus esse debeat propter concursum alterius qui sibi partem aufert, non sic in terminis, l. si fuerit, ff. de rebus dubi. l. duo sunt Titij, ff. de testam. tut. l. cû qui nouissimus, ff. ad Trebel. cû simi. ubi erant duo Titij, & Titio legaui uel iussi, ut in partê ultimi morietis substitutus nocaretur, uel ut Titius tutor foret, nã Titio agenti recte obijcit nô satis certû esse an ipse fuerit inuitatus an uero alter Titius, & sic de reliquis. Præterea si plures ad eandê rê fuerint inuitati faciunt sibi partê per concursum, nec se inuicem impediunt, qđ procedit siue ad illã rê separatim inuitari dicerent, ut in d. §. si eadê res, & in d. l. si pluribns, siue êt côiunctim ut d. l. si pluribus, & l. côiunctim. ff. de legat. iij. Astringitur hoc arg. † nam qñ pluribus cadem 3 res relinquit unusquisq; ad solidã rê ex pprietate sermonis uocatus itelligit, siue separatim inuitati fuerint, d. l. si pluribus. §. si eadê res, & l. uni. §. ubi aût. cû §. seq. C. de cad. tol. siue êt côiunctim, d. l. côiûctim, l. Mæuio, i pr. uerb. totus, ff. de leg. ij. l. triplici, ff. de uerb. sig. & est uera & côis opi. scđm Bal. in l. si forti dãnum. C. de leg. & Ias. in l. re côiûcti. ff. de leg. iij. n. 22. & Ripa, n. 30. & scđm Zas. lib. j. sing. resp. c. xviij. Alc. in l. triplici, ff. de uer. & rerû sig. (adde p côi, l. uitiû. ff. de reb. du. i uerb. qsi initio) & êr scđm Ias. i l. si duob. §. si. ff. de leg. j. & iterû i pr. eiusdê l. & Bar. i l. cui fnndus, ff. de côd. & dem. & iter si ipse Ias. i d. l. si duobus. §. si. n. 3. post Bal. & alios quos

Verosimilia licet ne uerbis necmente essent côprehensa tamen pro expressis habent.

Indefinita relata ad rem æqui pollet uniuersali cû cômuni.

quos refert,& Cuma:in l.re cõiuncti,in pr. Idẽ Aretin.in d.l.si duobus,§.fin.ubi etiam Imola, & Paulus & Bal.villal.fol.14.col.iij.in d.l.re cõ iuncti,ubi Ripa,nume.57.& nume. 27. in fin.& & Villal.fol.32.col.iij. in principio, cum ergo quando pluribus eadẽ res relinquitur siue separatim siue coniunctim,quibus casibus ad solidam rem quisque inuitatus intelligitur adhuc sese inuicem concurrentes minimè impediunt, sed faciunt sibi partes per concursum, nec ubi ulla incertitudo esse uidetur cur non & in specie nostra idẽ fore dicemus, ut sese inuicem minimè impediant, sed concursu partes sibi faciant, nam cum indefinita oratio æquipolleat uniuersali, l.ij ff.de lib.& posthum. l.si pluribus, ff.de legatis secundo. §.nominatim,instit.de exhibi.liberorum, illa uerba indefinita(scilicet qui primus meuia transcenderit)æquipollerent uniuersali ut si plures pariter ascenderint, & sic ex legis interpretatione omnes primi (ut diximus) videantur omnes quidem ad illud præmium inuitati intelligantur,& consequenter quisque eorum agens recte fundet intentionem suam, & certo non contingentet tantum cum uerũ sit quenq; eorum primum fuisse,& consequenter ad præmiũ propositum inuitatum fuisse, sed quia obligationem seu promissionem illius qui præmium proposuit præter eius intentionem augeri & geminari seu duplicari per iniquum esset ad partem tantum cuique dandam necessario deueniendum est,non aliter atque fit in terminis d.l.si pluribus,& d.l.cõiunctim, cum similibus supra allegatis.Denique pro hac parte uidetur tex.apertus i l. si duobus.§.fi.ff.de lega.ij.Agno

4 sco†tamen relatum esse quoppiam exemplum Scipionis Africani quicũ muralis coronæ præmium ei dandum esset, qui primus Charthaginis nouæ quam obsidebant meuia conscendisset,duoq; simul eos muros transcendisse se contenderent,utrunq; murali corona & honore donauit,ut testantur Titus Liuius de bello punico secũdo lib.vj. & Plutarchus Cheroneus de uiris illustribus in uita ipsius Scipionis, qđ & in apot. ipsius retulit & laudauit Erasmus Roterod.huiusq; sñia à nr̃is & sancta & æqua habita est,meminit etiã Alciatus i l.proximus, ff.de uerb.sig.& cũ nõ absimilis cõtentio esset inter Arist.demum & Hippomedon tam apud Cumanos ex insigni illa uictoria quã ex Etruscis retulerant,qui ad sinũ ionicũ habitabant sentierũt seniores utriq; eũ honorẽ concedendũ teste Dyonisio Halicarnasseo Romanorum antiquitatũ,lib.vij.uerũ huiusmodi exẽpla nõ tam ex iure q̃ ex grã uidenẽ processisse ,sicq; gratia uidenẽ processisse,sicq; ad iuris necessi

Historia Aristodemi & Hipomedonte.

tatẽ nõ sunt trahẽda,§.sed & qđ principi,inst. de iure naturali,l.j.ff.de const. principũ. Præterea cũ præmissum sit propositũ uel à principe uel à republica plenius est interprerandũ,iuxta Glo. approbatã,in l.fi.ff.de cõst.principiũ.c. decet,de reg.iu.in vj.& ibi de egregio quo piã facinore præmiãdo, qđ etiã tropheo dignũ uiderenẽ agiẽ, ab animo & mente eorũ principũ, qui præmiũ policebanẽ, alienũ minime uidenẽ locupletatum munus & præmiũ merentibus referre,†nec dubiũ est quin ex benigna & plena

5 mẽte illius qui præmio quem honorare uoluit aliqñ interpretamur,ut integrũ donũ aut præmiũ aut relictũ alterutri ex duobus inuitatis præstenẽ,ut est tex. egregius in d.l.si pluribus.§. fi.ff.de lega.j.q̃uis regulariter cõcursu sibi partes facere deberent,ut ibi,itaq; exemplum Scipionis & seniorum supra relatorum intelligo procedere in terminis,d.l.si pluribus, §.fi.cum ex euidẽti aut uerosimillima uoluntate concedentis colligebatur, ut utrique integrum præmiũ darenẽ,euidentẽ aũt uolũtatẽ accipere debemus,etiã eã,quæ ex cõiecturis colligiẽ,ut in l.licet Imperator,ubi plene per Ias. & alios.ff. de lega.j.iterũ regulariter ubi tã insigne fanus nõ esset sicq; hæc præsumptio cessaret non integrum cuiq; præmiũ deberetur sed partes con cursu fierẽt,stat ergo ex supioribus ut p̃miũ ꝓpositũ ei q. primus hostiũ urbisq; obsessæ meuia trãscenderet, aut castrũ hostiũ irrũperet, æquis ex partibus diuidenẽ,inter duos q. pariter uel meuia trãscenderũt,uel in hostiũ castrũ impetũ irruẽtes fecerũt. Fallit primo qñ ex cõ

6 iecturis colligerenẽ aliã fuisse mẽtẽ pollicẽtis tale p̃miũ,arg.d.l.licẽt Impator, & eorũ argu.q. modo retulimus.Fallit†scđo qñ facinus erat magnũ & memorabile qđ sine magno piculo anderi nõ posset,p̃sertim si ad honorẽ & com-

7 moditatẽ reipublicæ ptineret,& à principibus ab ipsa republica præmiũ ꝓpositũ foret, nam tũc ex integro p̃miũ alterutri dandũ esset,arg. d.l.fi.cũ ibi notatis,ff.de const.principiũ,& arg. eorũ,q̃ ait Alberi.in proœmio.fforũ.§.discipuli,col.ij.Fallit tertio qñ præmiũ propositũ erat indiuiduũ in iure tã proprietatis q̃ possessionis uel usus uel administrationis,†ueluti si filia

8 Imperatoris in uxorẽ designata esset ei q. primus hostiũ menia trãscendisset,tunc enim uel neutri darenẽ uel locus foret gratificationi,arg. tex.in l.fi.ff.de relig.& sumpt.fune.ista est cõis opi.ut p Alberi. in d.§.discipuli p Alex. in d.l. q filiabus.§.j.qui alios refert p eundẽ & Lud. Romanũ in l.cũ qui nouissimus, ff.ad Trebel. late p Tiraq.ubi supra, q. qñ fiat locus gratifi-

9 cationi fuse refert i d.trac.primog.q.xvij.opinione ij.p totã,fallit † quarto qñ scđm quosdã

Indefinita aliquãdo solidũ cuique ex multis tribuit.

Incertitudo ubi est ad coniecturas deueniendũ.

Præmium pinguius præstandũ interpretamur ob facinus memorabile.

Præmium diuiduum ut inter merentes patiatur.

Possessionis bis.

alter ipsorum rei promissæ natus esset possessionem sine uitio, arg. c. cum partium iura, de reg. iu. in vj §. comodũ, inst. de inter. multa per Ias. Corn. Curt. Iuni. Deciũ, & alios in l. si emancipati. C. de collati. in illo arti. quãdo filius præsumatur in possessione patriæ potestatis And. Tiraq. in d. q. xvij. opinione xj. Pro nostra principali opinione optimus tex. in l. & hoc Tiberius, ff. de hære. instit. ubi nõ solum quando est facti ambiguitas, sed etiã si sit iuris dubietas diuiditur id de quo litigabatur. pro nobis etiã

10 †quia probationes sufficit ut concludant uerosimiliter in ijs quæ euidentem probationẽ non recipiunt Glo. in l. neq; natales. C. de prob. quæ communiter app. secundum Corneum. in l. si emancipati, col. ij. C. de colla. sed hic non cadebat euidens probatio, quia agitur de interpretando animo eius qui præmium proposuit, ergo, &c.

Probationes sufficit ut concludãt uerisimiliter

Ex superioribus infertur decisio illius articuli memorabilis uehementerq; controuersi,

11 †si ad maioratum qui ad eum ex filijs qui primus natus esset pertinere debebat plures gemini contendantur, uel quod pariter editi sunt, uel si non pariter, tamen incertum erat uter eorũ anterior in lucem exiret, an ambo admitti debeant, an neuter, an forte alter tantum, qua in re sunt duodecim principales opiniones quas ordine refert ornatissime Andræas Tiraque. in d. q. xvij. sed per nostra argumenta iura & rationes supra relatas ea pars quasi tam iuri quam æquitati proximior, eligenda est, quæ habet utrunq; admittendum, non aliter atq; admittuntur duo collegatarij ad eandem rem quando utriq; ex proprietate sermonis in solidum relicta esse uidetur. quod accidit cũ ambobus relicta fuit uel coniunctim, uel separatim, ut diximus, nec ad rem pertinuit quòd maioratus uideatur indiniduus, nam adhuc potest per plures insolidũ administrari, iuxta no. in c. prudentiam, de officio de lega. Felinus in c. capitulum sanctæ Crucis, de rescrip. col. antepẽ. uersi. de duobus natis, & uidetur communis opinio ut ambo gemini admittantur, ut per Ias. in l. si extraneus, ff. de condi. caus. data, facit Glo. in l. idem erit. ff. de statu hominum, Bal. in procemio. ff. §. itaq;, col. ij. Idem Bal. in auth. ex testamento. C. de collat. Aretinus, cons. clxij. diligenter, col. iij. Florianus in l. quæ pater, col. iiij. ff. familiæ ercis. Bal. & Ang. in l. ex duobus, in pr. per illũ tex. ff. de uulg. per Alberi. in procemio, ff. §. discipuli, col. ij. nam & similiter imperium per duos administrari simul & potest & aliquando solet, ut per Glo. in c. non autem, vij. q. j. Gl. in clem. Romani, uerb. reges, de iure iur. And. Tiraquell. de primogenitura, q. xvij. in pr. nu. 4.

Maioratũ si gemini pariter nati dicãtur uter habitus egregia. q.

uult etiã ambos ad maioratũ admitti, quod & firmat Alex. in d. l. ex duobus, in princ. licet Aretinus ibi uariet, Idem Alex. in d. l. qui filiabus, §. j. ff. de lega. j. Anani. in rubr. de sortile. col. fin. Martinus Laud. de primogenitura, col. ix. uersi. sed ponamus quòd non apparet, Barba. in clementi. & si principalis, de rescriptis. Curtius senior cons. lxix. dominus Ioannes, per Felinum in d. c. capitulum de rescriptis d. uersic. de duobus, Ias. ubi supra, uersi. pro illa decisione, Antonius Corselus de potestate & excellẽ. regis, q. lxiiij. Benedictus in c. Raynutius, de testamen. uerb. in eodem testamento relinquens, j. num. 177. plene per Andr. Tiraquel. d. q. xvij. opinione. iiij. licet contrarium nempe ut neuter eorum admittatur sed sese concursu impediant teneant Imola in d. l. ex duobus, & Catolus Ruinus, consi. clxxxvj. consideratis, col. iij. lib. j. per l. si fuerit, ff. de rebus dubi. l. duo sunt Titij ff. de testam. tutela. cum similibus quæ nihil obest, nam ibi qui agebat & lucrũ petebat non probauit nec probare potuit se certo & indubitanter ad illud lucrum fuisse inuitatum uel ad illud munus uel tutelã, quia Titio fuit relictum, duo autem Titij erant, ergo succumbere debebat, l. j. l. actor, quod asseuerat, l. fi. C. de probati. l. qui accusare. C. de edendo. l. non hoc. C. unde cogna. non sic in specie nostra in qua etiam ex proprietate sermonis ambo gemini primi nati dicuntur, cum in ordine nascendi a nemine præcederẽtur, iuxta interpretationem, d. l. ex duobus, de uulgari, & l. quod de pariter, & l. si fuerit, ff. de reb. dub. & l. qui duos, eod. tit. unde cum maioratus promissus fuerit primo nascẽti ad ambos pertinere debet, quis ambo primi nati fuerunt, & alteruter cũ agit & petit sufficienter & certo non tantum contingenter probat intentionem suam, sicq; obtinere debet, quòd non erat ut diximus in terminis, d. l. si fuerit, cum similibus.

Facit pro nobis uiua ratio quã ab alijs præuisam fuisse non inuenio †nam bona maioratus & si ex testatoris dispositione nec alienari possint nec diuidi, tñ illud est regulare in casibus, tamẽ fallit & limitatur præsertim qñ alienatio erat necessaria, ut est text. expressus ubi etiam notant communiter Doctores in l. peto, §. prædium. ff. de lega. ij. neque enim causa necessitatis comprehenditur sub ulla regula prohibitiua inspecta legis interpretatione argu. l. si fideiussor. §. sinecessaria. ff. qui satisdare cogantur, ubi multis id ornat Ias. l. conditionibus pupillus, in uerb. iure potestatis. ff. de cond. & demon. ubi aliqua per Soci. l. si filius qui patri, ff. de uulgari. in uerb. non sponte susceptis ubi etiam notat Socinus, id quod & nos ornauimus 12

Necessitatis causa receditur à regulis.

umus de succe.cre.§.xxvj.nu.80.& §.xiiij.n.61. cum ergo ex causa necessitatis recedatur a regulis iuris communis, ad quod etiam facit l. rem legatam, ff.de adimi.legat,l.fideicõmissa, §.si rẽ.ff.de lega.iij. cũq; in specie & indiuiduo quo de agimus res uetita & alienari possit, & diuidi ex causa necessaria quasi uolũtaria tantum non etiam necessaria diuisio uetita uideatur, cumq; in specie nostra ista diuisio necessaria sit propter omnimodam incertitudinem, superest ut ea bona maioratus quo de agitur diuidantur inter hos geminos fratres, argu.d.l.peto. §.prædiũ,delega.ij.ff.præsertim cum respectu testatoris(cuius solius interesse hic inspiciendum est)parum aut nihil fere intersit cum ambo sint de liberis eius ex æquo, sicq; intelligo quod iure non solũ administrationis, sed etiam quę ad bonorũ proprietatem diuisio fiat, nam quid prodesset dicere quòd administratio tantum bonorum esset communis inter eos,quid enim si postea alteruter eorum decẽ aut fortè uiginti liberos sustulissent, esset ne administratio communis inter quadraginta postea fratres patrueles, & sic deinceps procedente progenie ad ingentem usque populum procederemus quod ridendũ esset.

CAP. XCI.

1 *Conditio illa ei qui primus metam attigerit præmium dabitur, non uerificatur in equo metam attingente sine sessore, egregia quæstio.*

2 *Conditio illa, qui primus metam attigerit præmiũ feret in ludo equestri, non est potestatiua contra nouissi.*

3 *Conditionis uerba formaliter intelliguntur cum agitur de lucro captando.*

4 *Conditio illa, equo qui primus metam attigerit præmium dabitur, non uerificatur in equo qui sine sessore primus metam attigit in ludo equestri, contra communem opin.*

5 *Conditio illa ei qui primus metam attigerit præmium dabitur si ex decem currentibus duo anteriores pariter metam attigerunt, an impleta uideatur, egregia quæstio.*

6 *Totum uenit cum res quæ sub uno spiritu continetur, simpliciter nominatur.*

7 *Victor qui extitit simul cum alijs non tanto præmio dignus est quàm si solus uictor existeret.*

8 *Interpretatio pia quæ fit in actu reiterabili cessat quando actus ille reiterabilis est.*

6 *Victor extitisse quando quis uideatur in ludo schacchorũ uel in cõgreßibus & pugnis seu certaminibus quos Hispanè (iustas torneas) appellamus.*

Ropositum† fuit præmiũ concurrentibus ad brauiũ, ut qui primus metam attingeret illud ferret: ex equitibus currentibus unus cecidit quem equus dorso depulerat equusque tunc sessore aut equite cæteris prior metã attigerat, an præmiũ domino acquireretur? uehementer fuit controuersum, qua in re sunt tres casus inspiciendi, primus quãdo uerba ita habebãt (equo qui primus metã attigerit, &c. & tunc etiam si sine equite ille equus metam primus attingeret præmium domino acquireret, ista est communis opinio, quã tenent Bar. Bal. Ang. Paul. Alex. & Ias.nu.43.& Zasius col. pen.in fin.& col.fi. in l.j.§. item acquirimus,ff. de acqui.pos.quia licet acquirere nihil possimus per rem inanimatã,ut in d.§. item acquirimus, & l.quemadmodum,ff.de acqui.poss.tamen hic acquisitio contingit per ipsumet acquirentẽ, licet per rẽ inanimatam(hoc est per equum) impleta conditio fuerit sub qua ad illud lucrum fuit inuitatus non aliter atq; si relictum esset sub conditione si nauis ex Asia uenerit, per nauis aduentum impleri cõditio potest, l.si quis hæredem. C.de instit.& subst.fere per totum.ff.de cond.& demon. Secundus casus est quando uerba dicebant (ei qui cũ equo primus metam attigerit,&c.) & tunc communis opinio est Bar.& aliorum, ubi supra primũ non deberi equiti cadenti, licet eius equus se expulso primus metam attigisset, quasi equiti non equo præmium sit propositum sub conditione hac si primus metam tangeretur, ipse autem nõ primus metã attingit sed ipsius equus, sicq; euanuit aut defuit, conditionis aduentus & implementum. Tertius casus est cum uerba non sunt ita clara sed sumus in dubio, quia uerba ita habeant (primo metã attingenti, &c.)& hoc casu communis sententia est domino præmium acquiri per equum quæ se expulso primus metam attigerat, ita tenent in d.§. item acquirimus, Ioannes de Imola, nume.25. Cumanus, Romanus, Alexan.num.17. Ias.nu.43. Salicetus in l non dubium, C.de legibus, Bald. in l.qui fundum,ff.quemad.seruit.amitt. Imola in l.ij.ff.de cond.& demon. Aretinus, nu.60. in d.§.item acquirimus, & est communis opinio secũdum Ias.ubi supra,nu.43.quam etiam firmat esse communem, Zasius ibi, num.21. licet contrarium teneat, eãdem tenet & firmat esse communem, Albericus in l.j.§.per eum ff. de acqui.possessio. Idem Albericus in l.cũ seruus,ff.de uerbo. obligati. ubi firmat ita seruari, & quòd ita contra dignum tenuerunt multi & magni, & est communis opinio secundum Alex.

Conditio illa ei qui primus metã attigerit præmium dabitur non uerificatur i equo metam attingente sine sessore) egregia q.

Alex. ubi supra mouentur, quia animus eorum qui cursum ordinauerant præmiumque exposuerant esse uidebatur ut uirtuti & uelocitati equorum pretium daretur, hoc est, ut daretur dominis propter equorum uelocitatem & uirtutem, quasi inter ipsos equos non inter equites certamen esset, nec dubium est quin ut diximus conditio illa per equum posset impleri ut ea impleta dominus acquireret, etiam si casu impleta esset l. si quis hæredem, C. de inst. & subst. l. 2. cum ibi notatis. ff. de cond. & demon.

2 Conditio illa q primus metam attigerit præmium ferret in ludo equestri nõ est potestatiua contra nouissi.

Contrariam partem † tenet Dinus in l. 1. §. cæterum, ff. de uerb. oblig. & ibi Paulus. num. 3. Dinus in d. §. Item acquirimus, idem in l. 1. §. quæsitum. ff. de aqua quot, ut refert Alberi. ubi supra. contrariam etiam partem tenet nouissime Zasius in d. §. Item acquirimus, col. fin. primum quia inquit illud præmium promissum uidetur sub hac conditione potestatiua, si primus metam attingeret, potestatiua autem conditio non sufficit quòd fato, aut casu impleatur, sed opprtet impleri ex animo eam implere debentis, communis opinio est Bartol. & aliorum per tex. ibi in l. 2. ff. de cond. & demon. per Doct. in d. l. si quis hæredem, & in l. 1. eod. titul. sed hic licet per equi priorem aduentum conditio uideretur impleta, tamen non ex animo equitis, sed casu, aut fato impleta uideretur sicq; non sufficeret. Sed hoc argumentum suspectum est, hic enim conditio pendebat non ex libera & expedita equitis uoluntate, sed ex facto ipsius, & uirtute equi sui, & ex facto, aut non facto aliorum eadẽ de re contendẽtium, quo casu constat conditionẽ esse ineptam. l. 1. C. de inst. & subst. cum ibi pleuè notatis p Glo. & alios l. 2. ff. de cond. & demon. l. si iam facta eod. titul. l. si quis hęredem, C. de istit. & substi. mixtam autem conditionem sufficit fato, & casu impleri. d. l. si iam facta. d. l. si quis hæredem, & utrobique per omnes.

Item licet per rem inanimatam possit ius quęsitum retineri. l. aquam, ff. quemad. seruit. amil. tamen acquiri denuo non potest d. §. Itẽ acquirimus, l. si à furioso, ff. eod. titu. de acqui. possess. in quæstione autem nostra non de retinendo agit, sed de acquirendo, ergo, &c. Quid dicendum? & sanè licet Zasij argumentũ euanuerit eius tamen opinionem ueriorem puto contra communem, hunc enim ludum quo de agimus, nec equinum dicere possumus (hoc est ad equos tantum pertinentem) nec pedestrem (idest ad pedites tantũ pertinentem) sed equestrem intelligere debemus. Vnde in tali ludo, qui neque equinus tantum erat, nec pedestris tantũ (hoc est nec equorum tantũ, nec hominũ peditum tantũ) sed equestris (nempè hominũ, & equorũ simul, probabilius est ut siue homo solus sine equo, siue equus solus sine homine insessore metam attingeret, nihil fecisse uideretur, cum eques (hoc est homo equo insidens) sit qui ad tale lucrum, seu premium fuit inuitatus, & hanc fuisse mentem eorum, qui talem ludum instituerunt, nullus modo sanus abnegabit, † & cum in conditionibus implendis pręsertim cum agitur de lucro acquirendo, uerba conditionum sint strictissimè accipienda, l. qui hæredi, l. Męuius, ff. de cond. & demon. & formaliter ut ex communi opinione resoluit Decius in l. j. col. j. & ij. C. de inst. & subst. uerbaque ista secundum subiectum ludum, & materiam sint intelligenda l. si uno. ff. locati. l. quibus diebus, §. dominus, ubi Socinus in princ. ff. de cõd. & demõ. l. stipulatio ista, §. hi qui, & §. hæc quoque, ff. de uerb. obli. ludusq; subiectus sit equestris hoc est hominum simul, & equorum, illa conditio lucri propositi de metam attingẽdo intelligitur de meta attingenda ab equite, hoc est, ab homine equo insidente, uel equitante nõ ab equo solo, uel pedite solo. Præterea mentẽ eorum qui hunc ludum ordinauerunt talem fuisse intelligere debemus qualem inducunt communiter accidentia l. semper in stipulationibus. ff. de reg. iuris l. nam ad ea. ff. de legibus, nullus autem modo sanus negabit quin hunc casum de equo solo, uel pedite solo metã ante, alios equites attingente, non uenerit uerosimiliter in mentem eorum, qui hunc ludum instituerant, & cõsequenter quòd præmium equitibus non etiam equis solis, aut solis peditibus propposuerunt, quòd si dixeris at si in eorum mentem is casus uenisset quid nam statuissent, & tunc magis est ut equo solo præmium non concederetur, quia nullus ignorat, quàm uelocius equi currant sine insessore, quàm cum insessore onerati, ut sic nec cæteris uelocior, nec palma dignus uideatur is equus qui equite expulso primus metam fugiens attigisset, præsertim cum æqualitas hisce, & similibus in rebus uideatur seruanda l. cùm oportet. C. de bonis quę lib. l. illud, C. de collati. sicq; pro nobis faciet ratio illius Gloss. approbatæ in l. tale pactum, §. fin. ff. de pact. dum ait pro cauto haberi debere quòd agentes expræsse sint uerisimiliter si de eo meminissent.

3 Conditionis uerba formaliter intelliguntur cũ agitur de lucro captando cũ cõmuni.

4 Conditio illa equo, q primus metam attigerit p̃mium dabit in ludo equestri, non intelligit

Vnde † infero quòd etiam suspecta est per eandem rationem communis illa opinio supra relata quæ habet, q̃ si uerba talia forent (equo qui primus metam attigerit, &c.) tunc præmiũ acquiret eques expulsus cuius equus uacuus prius metam attigerat. nam & hoc casu uerba illa ad mentem eorum, qui talem ludum ordinarunt trahenda sunt, ut de equite metam attingente

uerificata in solo equo sine sessore metam attingente cõtra cõmunem.

tingente dum equo insideret intelligenda sint, non de equo solo metam attingente, per rationes supra relatas quas non expedit repetere, uerba enim solent, & debent impropriari, ut ad mentem trahantur agentium. l. stipulatio ista, §. hi qui, & §. hęc quoque. ff. de uerb. oblig. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebel. l. iij. C. de lib. præter. l. iij. C. de inoffi. testam. l. fin. C. de hære. insti. l. fundus qui locatus, ff. de fund. inter. l. qui hæredi. §. dominus. ff. de condi. & demonst. iuncta l. hi qui. §. Flauius. ff. de soluti. etiã si per talem interpretationem recedatur à proprietate uerborum, ut dd. ll. ergo, &c.

Illa cõdictio (ei qui prim⁹ metã attigerit pmiũ dabitur) si ex decẽ currẽtib⁹ duo anteriores pariter metã attigerũt an impleta uideatur egregia quęst.

5 Ludus † uulgatis est per Italiam, & contentio non in amena ad brauium concurrere, ut qui in tali concursu, & contentione superior euaserit, is pręmij loco, aut palmæ, seu uictorię nomine quippiam referat. qua in re à nostris summis uiribus controuersum sæpe fuit, si decem forte ab brauium concurrebant, quorum duo reliquis longe ueslociores pariter metam attigerunt, uter eorum præmium propositum laturus sit, an ambo forte, an neuter? Sunt enim qui putent utrunque præmium in solidum habiturum, sunt qui firment dimidium præmij cuique dandum, sunt qui neutri eorum quicquam concedẽdum uelint, sed iterum ad cursum secundum, uel certamen deueniendum esse, ut qui in hoc certamine repelito superior extiterit palmam ferat. eorum autem, qui in hac ultima opinione sunt quidam aiunt illos duos tantum ad repetitum certamen admittendos esse qui reliquis priores metã attigerant quidã uero existimant, ut uniuersi admitti debeant.

Quòd autem neuter eorum palmam laturus sit tenent Cinus in proœmio digestorum, Angelus in l. cum qui, ff. ad Trebelli. & ibi Paulus, & Ludouicus Romanus, & Alex. col. fin. sequitur & firmat esse communem opinionem Antonius Corsetus in tract. de brauio quęst. j. col. j. ij. & iij. tenet Alex. qui alios refert in l. qui filiabus, §. j. ff. de lega. j. sequitur, & ait esse communem sententiam Felinus in c. capitulũ sanctæ Crucis. nu. 18. de rescript. Aretin. nu. 60. in l. j §. idem acquirimus. nu. 60. ff. de acquir. possess. dicit communem sententiam Andr. Tiraq. de primogeni. quęst. xvij. opinione. iiij. nu. 12. & eadem quæst. opinione. vj. nu. 10. Guidus de Suza, & Andræ. Zaffius quos refert Albericus in proœmio digestorũ. §. discipuli, ubi Bal. & alij. Albeti. in l. si fuerit, ff. de reb. dub. Idem in l. cum qui. ff. ad Trebel. Iacob. de Arena, Richardus Oldraldus, & Andr. de Pisis in d. §. discipuli, ut eos refert Albericus ibi.

Contrariam partem ut ambo uictores fuisse uideantur præmiumq; propositum equis ex partibus diuisum ferant tenent quàm plures quos referunt Alex. & Felinus, ubi supra, & Andreas Tiraquel. de primogenitura, quęst. xvij. opinione. vj. nu. 10. quia primus is esse intelligitur quẽ nemo præcedit l. ex duobus, in prin. ff. de uulg. l. qui duos. ff. de rebus dub. l. ij. § hæreditas, ff. de suis, & leg. hære. l si quis Titio. §. fin. ff. de lega. ij. unde si duo priores pariter metam attigerunt uerum est neutrum ab altero præuentum fuisse, & longe minus à reliquis, qui tardiores extiterunt, sicq; utrunq; primum fuisse iure dicemus. & dignum palma, & pręmio proposito, uerum quia integra res cuique dari nequit partes concursu fient, argum. text. in l. si pluribus, ff. de lega. j. §. si ead. res. inst. de lega. l. re coniuncti, ff. de leg. iij. l. unica. §. ubi autem, cum §. seq. C. de cad. toll.

Tertia fuit opinio existimantium solidam rem præmij palmæ, seu uictoriæ nomine propositam cuique eorum dandam esse quam tenuerunt plures relati per Andræ. Tiraquel. ubi supra, & plenius in d. quæst. xvij opinione. iiij. nume. 12. & huius iudicij fuisse uidetur Achilles ab Homero. lib. xxiij. Iliados relatus. nam cum præmium propositum esset ei qui in palestra uicisset Vlissesq;, & Aiax Telamonius ita certassent, ut neuter alterum uicisset, decreuit præmium utrique dandũ prout refert Tiraq. ubi supra. pro hac opinione fortiter facit text. in l. qui filiabus, §. 1. ff. de leg. j. ubi illa uerba (si qua mihi filia nata erit centum ei hæres meus dato) hunc sensum habere uidentur, ut si plures filiæ postea nascantur singulis filiabus uniuersa centum præstentur, nec distinguit utrum omnes filiæ simul nascerentur an successiuè.

Quarta opinio fuit quòd sit locus gratificationi arg. l. fin. ff. de relig. & sumpt. funerum, & l. in naue Saupheii. ff. locati. l. si quis seruũ. §. si inter duos, ff. de leg. ij.

Quinta fuit opinio, quòd sorte diriniatur, arg. l. in tribus istis, ff. de iudi. l. fin. ad princ. C. cõmunia de legatis, ut refert Corserus, ubi supra, & Albericus in proœ. digestorum. §. discipuli, col. ij. Quid dicendum? & sanè uerior, & æquior uidetur secunda opinio supra relata, ut ambo admittantur, nõ ut solidam rẽ quisq; assequatur, sed ut dimidiam illius rei partem alreruter capiat. Primo quia ex proprietate uerborum nullus eorum excludi potest, cũ primus dicatur quem nemo præcedit, hi autem à nemine præuenti fuerunt ergo, &c. d. l. ex duobus, in prin. d. l. qui duos. l. quod de pariter. ff. de rebus dub. l. si ita fuerit, ff. de condi. & dem. Deinde quia quando pluribus eadem res legatur siue separim, siue coniunctim, & dubitatur istum quisque solidam rem assequi debeat, an dimidiam

dimidiam an forte nihil, obtinuit eligi mediā
uiam debere, ut partes uiriles collegatarij fe-
rant, tex. in l. si pluribus, ff. de lega. j. qui est me-
lior de iure l. coniunctim, & l. re coniuncti, ff.
de lega. iij. l. Mæuio, in prin. ff. de lega. ij. §. si eadē
inst. de lega. l. unica, §. ubi autem, & §. sequen. C.
de cadu. tollen. sic & in proposito cum duo pa-
riter metam attigerunt qui ad eandē rem præ
mij loco propositam fuerunt inuitati, licet du
bitari possit an singuli solidam rem, an partē
tantū, an fortè nihil laturi essent, æquius & mo
deratius est mediam uiam eligi, ut partem ui-
rilem quisque assequatur, nec quēquam moue
re debet, quòd mens pollicentis fuisse uidere-
tur, ut ad solidam rem unus solus qui cæteros
uelocitate anteiret inuitatus uideretur, nam
& similiter qui mihi fundum deinde tibi eun-
dem fundum legauit, inspecta proprietate uer
borum solidum, mihi fundum tibiq; similiter
solidum legasse uidetur, & nihilominus partes
6 concursu fiunt nec per hoc legatum uitiaṫ, aut
fit inutile, ut iuribus proxime adductis † quod
autem solidum cuique fundum legasse uidereṫ
probat expresim in d. l. si pluribus. ff. de leg. j.
& in l. Mæuio in princ. uerb. totus. ff. de leg. ij. in
l. coniunctim, in uerb. solidam, ff. de lega. iij. l. si
separatim, ff. de condi. & demon. d. §. ubi autē,
ad finem l. j. §. interdum, l. inde Neratius, ff. de
usufru. accres. Denique pro hac parte uidetur
tex. expressus in l. si quis Titio, §. fin. ff. de leg. ij.
ubi qui uni ex libertis legauit cum plures habe
ret nec appareret de quo sentiret omnes inui-
tasse ad partes uiriles uidetur.

Totum uenit cū res q̄ sub uno spiritu cōtinet simpliciter nominatur.

Tenendo istam partem ad legem duo sunt
Titij, ff. de testamen. tutela, & l. si ita fuerit, ff.
de condi. & demon. cum simi. in quibus nititur
communis opinio responde, ibi fuisse incerti-
tudinem inter personas agentium, actor enim
suam intentionem probare debet, & fundare l.
j. l. actor, quod assenerat. C. de probati. §. cōmo
dum, inst. de interdi. l. qui accusare, C. de edem-
do, idq; certo non contingenter l. non hoc, C.
unde cognati in dictis autem iuribus, & in l. cū
qui, ff. ad Trebelli. cum similibus actor nō cer-
to, & indubitanter, sed contingenter tantum
probabat se ad relictum illud inuitatum fuisse
Titio enim relictum fuerat, & erāt duo Titij.
Item in partem illius impuberis qui ultimus
moreretur substitutus eram, nec docebā uter
eorum nouissimus moreretur, sicq; mea peti-
tio, & intentio incerta erat omni ex parte. nō
sic in specie nostra, nam cum ambo metā pri-
mi, & pariter attigeremus negari non potest
quin uerum & certum sit utrunque nostrū ad
solidum præmium inuitatum fuisse licet con-
cursu partes faciamus, quia solidam cuiq; da-
ri natura non sinit l. iij. §. ex contrario, ff. de ac
qui. posse. cum & similiter si eadem res separa-
tim mihi & tibi legareṫ ad solidum quisq; in-
uitatus uideretur, & per concursum partes fa
ceremus, nec per hoc uideretur esse ulla in cer-
titudo quo ad uiriles partes ferendas, ut d. l. si
pluribus, cū similibus supra citatis licet id in-
certū haberi deberet an testator uelet solidam
rem uni dari alteri uero eius æstimationem ut
ibidem. Vnde apparet non obesse d. l. qui filia-
bus, §. j. de leg. j. ff. ubi illa uerba (si qua mihi fi-
lia genita erit centū ei hæres meus dato) hunc
habent sensum, ut si plures nascantur singulis
singula integraq; centum præstentur. nam ibi
non primam tantum nascentem testator inui-
tauit ad lucrum, hic autem eū qui primus me
tam attigisset inuitauimus, sicq; uerisimiliter
de uno tantum præcurrente, & de unico tantū
præmio cogitatum fuit, At in d. l. qui filiabus,
uerisimiliter cogitari potuit plures filias nasci
turas, sicq; nec de unica nascente, nec de uni-
ca summa, aut relicto cogitatum fuisse intelli-
gendum est, sicq; ubi de unica persona, & uni-
co præmio uerisimiliter cogitatum fuit fiunt
partes concursu, ubi uerò de pluribus personis
& pluribus emolumentis uerisimiliter cogita-
tum fuit, non fiunt partes concursu, sed solidū 7
cuiq; conceditur. † Præterea quando uirtuti,
excellentiæ, eminētiæ, uictoriæq; præmium po
licetur, non tanto præmio, & palma dignus ui-
detur is qui simul cum alijs uictor extitit, q̄ il-
le qui omnes omnino superauit, ut & patet ad
sensum, & probaṫ arg. l. j. ff. de origine iuris, dū
ait id demum perfectū esse quod ex omnibus
suis partibus constat. nā & similiter nihil actū
esse intelligimus cum aliquid superet agendū,
arg. l. pen. & fin. C. ad Syllani. unde etiam in pœ
nalibus si dies dicta ad opus faciendum aduen
tauerit opere nondum perfecto tām pœna pro
missa cōmissa intelligitur, q̄ si operis nihil om-
nino factum esset. l. cum ita stipulatus sim mihi
à Proculo, ff. de uerb. oblig. ubi per omnes, tūc 8
sic ea conditio (præmium ei qui primus metā
attigerit dabitur) † hunc habet sensum, ut qui
cursu, ac uelocitate reliquos omnes uicerit &
superauerit, is demum præmium ferat. ergo li-
cet is omnes alios præter unum uicerit quia a-
liquid ei superest agendum nihil omnino egis-
se uidetur, ut dd. ll. Neq; ad rem pertinet d. l. si
pluribus cum simi. ff. de lega. j. nam illud pro-
cedit magis quidem ex legis interpretatione,
quàm ex proprietate uerborum, & ita etiam
procedit d. l. qui duos, d. l. quod de pariter, ff. de
rebus dub. cum simi. Præterea procedunt illa
iura in re non reiterabili, aut repetibili, & sic
ad piam legis interpretationem necessario re-
currendum

Victor qui extitit simul cū alijs nō tanto præmio dignus, q̄ si solus Victor extitisset.

Interpretatio pia, quæ fit in actu nō reiterabili cessat quādo reiterabilis est.

currendum est, aliud est in specie nostra ubi cursus erat reiterabilis, sicque intelligendum etiam est quod diximus supra c.præce.de præmio ꝓposito ei q primus urbis obsessæ menia ascenderet, nam si duo pariter ascenderunt urbe capta, cum res reperibilis, ac reiterabilis non sit, ad piam interpretationem necessario recurrendum est, quæ habet præmium inter eos diuidi, ergo in specie nostra uerissimum est ex mente pollicitantium neutrum eorum uictorẽ extitisse, sicq; certamen iterum repetẽdum esse; & in eo tantũ quęstio manebit an ab omnibus simul decem an uero à solis illis duobus is cursus repetẽdus sit: pro nostra & cõmuni sententia facit, quia etiam in conditionalibus dispositionibus etiam à proprietate sermonis recedimus ut mentem agentium sequamur l.hæredes mei.§.cũ ita, ff.ad Trebel.l.quibus diebus,§.dñs.ff.de condi.& demon.& utrobique per Soci. Ex superioribus apparet nullo colore defendi posse opinionem eorũ quos supra retulimus tenuisse solidũ præmiũ cuiq; dandum esse, id enim palam aduersatur repugnatq; menti ipsorum pollicitantium, qui præmium dare uoluerunt, ei soli qui ad uerã gloriam contendens cæteros omnes nullo dẽpto superaret, nec dubium est quin neuter istorum uerum erit dicere ꝙ omnes omnino superasset, ergo præter mentem & sensum eorum esset
2 ei præmium pactum præstari † Non quoq; tenenda est sententia existimantium locum esse gratificationi, & longè minus sententia eorum qui oĩbus pariter iubet præmium denegari, cũ adhuc integra res sit ad certamen repetendũ, & hanc nostram sententiã (quæ ex mente cõis opin.est) usus hominum probat, nam in ludis, & certaminibus qui Hispaniæ frequentantur (quos iustas Hispaniæ dicimus) si in congressibus designatis neuter alterum superauit certamen quasi re infecta, sed integra tamen repetitur, idemq; usu fit in ludo schacorum, quoties in tali ludo, aut certamine neuter alterum uiceret, quod accidit quando ludus iuxta sermonem Hispanum se haze manna. Idemq; in similibus certaminibus.

Victor aut uicisse qñ qs uideaẽ in ludo schacorũ uel ĩ cõgressib. quos iustas otorneos hispane dicimus.

CAP. XCII.

1 *Conditio illa ei qui primus ex decẽ currentibus metã attigerit præmium dabitur, an si duo anteriores pariter metã attigerunt, sicq; certamen sit repetendum defecta uideatur quo ad oẽs demptis illis duobus anterioribus, ut sic ab illis tãtũ nõ etiã à reliquis tardioribus sit certamẽ repetẽdũ egregia quæs.*

2 *Pluralitas resoluitur in suas singularitates etiam in conditionibus implendis.*

Frequens † ludus est per Italiam ad brauiũ currere, in quo ludo equestri contingere solet, ut ex decem fortè equitibus, qui currebant duo qui cæteris longe anteriores ueloci oresq; uehebant pariter metam attingerent, uel quia in eodẽ momẽto tẽporis, uel si non eodẽ momẽto non tñ dignosci potuit, uter prior ad locũ destinatũ peruenisset, uel quod crebrius cõtingit ꝓnunciatũ fuit signũ currẽtibus nõ rite datũ fuisse ut sic iterũ currendũ sit, quibus casibus illud apprimè cõtrouersum fuit retẽta cõi opi.existimãtiũ iterũ currẽdũ esse, an ab oibus is cursus repellẽdus sit, an uero à solis duobus illis qui reliquis ueIociores, & anteriores pariter metã attigerunt, & ꝙ ab oibus is cursus repellendus sit, tenuerunt Cinus in proœmio. ff. Angelus in l.eũ qui, ff.ad Trebel.& ibi Paul.& Alexan.& Antonius Corsetus in tract.de brauio.q.j.num.5.qui firmat hanc esse cõem opin.

Contrariam partẽ tenent Bald.in proœmio ff.§.itaq;, Ioannes Lecirier in tract.primogenituræ, quæst.ix.nu.22.qui hanc partẽ firmat esse magis cõem, q̃ superiorẽ huic aduersam Bald. in suis statutis uerb.brauium, secundum quem id seruat consuetudo, qua de re per Albericũ in proœmio supra alleg.§.discipuli, per Alexã. in l. qui filiabus, §.j ff. delega.j. per eund. in l. eum qui.ff.ad Trebellia. Quid dicendum? & quidem quando signum currentibus ritè datum fuit, nec ulla alia ratione cursus repetitur nisi ob id, quòd ex duobus qui cæteris ueIociores apparuerunt non potuit dignosci uter prior ad locum destinatum peruenisset, magis est ut illi duo tantum cursum repetere debeãt non etiam reliqui tardiores. nam in illo cursu primo, & contentione apparuit euidenter, ut duo illi priores reliquos omnes uicerint, & licet præmium uictoriæ ad utrum ex illis pertinere deberet incertum esset tamen ipsa uictoria respectu tardiorũ certa fuit, & nota, aliud enim est ipsa uictoria, aliud præmium uictoriæ illi enim priores licet inter se uictores non extiterint, tamen respectu tardiorũ uictores extiterint eosq; excludere debuerunt, argu.l.bones,§.hoc sermone, ff. de uerb.sig.l. si quis hærede m,C.de inst.& subst. Præterea illa uerba indefinita qui primus metam attigerit æquipollet uniuersali l.ij.ff.de lib.& post.§.nominatim, inst.de exhæred.liberorũ, & uerificatur in pluribus, qui à nemine præcedebantur, & per hoc primi dicuntur l. ex duobus.in princip.ff. de uulga.l.qui duos. l. quod de pariter. ff. de rebus dubijs quòd si uerum est illos fuisse priores, & uictores, uerum similiter erit reliquos

Certaminis pmiũ ꝓpositũ fuit, ei q prim' metã attingeret duo anteriores pariter ẽt attigerũt an ab illis solis sit certamen repetendum egregia pugna.

nemine præcedebantur., & per hoc primi dicuntur l.ex duobus, in princi.ff.de uulga.l. qui duos, l.quod de pariter, ff.de reb. dub. quòd si uerum est illos fuisse priores, & uictores, uerũ similiter erit reliquos qui tardiores fuerunt uictos uideri, & consequenter pręmio proposito exclusos, licet præmium propositum incertum sit, qua ex parte ad uictores pertinere debeat, nam & in prælio superatis non ideo minus uicti dicentur quòd postea uictores inter se spoliorum diuidendorum causa præliarentur. Vnde uerum non est quod quidam falsò opinantur in hac specie nullum uictum uideri, quia nullus extitit uictor arg.l.nec utile, ff.ex quibus causis maiores, quinimo, & uicti extiterunt, & etiam uictores, pręsertim cum concursus horũ uictorum qui ad præmium, uel lucrum fuerunt inuitati non inducat ullam incertitudinem, quæ soleat nocere, licet præmium propositum minuatur l. si pluribus, ff.de lega. j. §. si eadem res, instit.de lega.§.ubi autem, cum §.sequent. C.de cad.tollen.quod iustificatur ex his quę diximus in tribus quæstionibus præcedentibus. Hæc quando signum currentibus ritè datum fuit, non sic si minus ritè, nam tunc omnes cursum repetere deberent, ut tardiores exclusi nõ magis uideantur, quàm priores, quia inutiliter factum non impedit iterum fieri non magis quàm si re uera factũ nihil esset.c. non præstat, de reg.iur.in vj.l.qui per salutem.ff.de iur. iur.l.hæc conditio, in princ.ff.de condi.& dem. l.ij.§.data.ff.de optione legata.nam & testamẽtum inutiliter factum pro infecto habetur, §.j. & §.ij.inst.quibus modis testam.infirmentur l. fin.ff.de hæred.inst.l.si iure, ff.de lega.iij. & hoc casu potest saluari illa pars affirmatiua, quæ habet omnes admittendos ad cursum repetendum quãdo cursus non rite fuit apprehensus: quia tunc nullus currentium potuit suam conditionem facere meliorem, nec deteriorẽ, sed si cursus ritè fuit apprehẽsus tũc procedat op. contraria, & ęst uera, & noua harum sententiarum inter sese pugnantium compositio, tu uideris an sit præter sententiam scribentium. Pro hac parte facit elegans quęstio, de qua per Ias.post alios in l.qui per salutem, supra allegata, dum disputat an testes nulliter recepti possint iterum produci super eisdem articulis, uel directo contrarijs qua de re per nos.libr.ij.ca. xxxj.nu.13.cum præc.& seq.infra Tomo.ij.in-
2 cipit.c.post didicita.

Pluralitas resoluitur in singularitates in conditionibus implendis.

Et pro principali nostra opinione quæ forte receptior est facit uiua ratio ab alijs (in quorum scripta inciderim) non præuisa† nam etiã in conditionibus implendis pluralitas resoluitur in suas singularitates, licet etiam ageretur de lucro acquirendo.l.ij.§.fin.ff.de cond.inst.l. falsa.§.fin.ff.de condi.& demon.l.stichum qui meus erit, ubi per Ias.Alex.& alios communiter post Bart.ibi.ff.de lega.j.modo sic illa conditio (qui primus metam attigerit) ex mente pollicitantium perinde habetur ac si dictum esset ei qui reliquos omnes concertatores uicerit præmium dabitur, at dubium non est quin talis pluralitas resoluatur in suas singularitas, hoc est, quòd tam uictus inueniatur qui singulariter hoc est qui in singulari certamine uictus fuit, quàm si promiscue, aut pariter cum reliquis uictus fuisset, quid enim si præmium propositum fuisset ei qui in singulari certamine omnes qui hodie in palestra certare uoluissent uicisset, quo casu singulariter nõ ꝓmiscue res agenda esset, uelut fit in cõgressibus (quos Hispane iustas appellamus) quid item si inter cursores præmium propositum esset ei qui omnes omnino superasset cursus uelocitate, ita tamen quòd iussum esset ne omnes pariter concurrerent, sed ꝙ bini concurrerent, & Titius in illo bino concursu nouem uiros superauit, sed cum decimo pariter metã attigit, sanè nullus modo sanus negabit quin reliqui qui iam uictĩ erant uicti quoq; ꝑmaneant etiã si eorũ uictor alterum sibi parem inuenerit, eadẽ ergo parq; ratio est quãdo omnes uincere debebat in cursu omnium hominum promiscuo, quæ est quãdo omnes superare debebat in cursu bino, uel etiam terno, uel quaterno, sicq; idem ius eademq; interpretatio l.illud.ff.ad legem Aqui.

CAP. XCIII.

1 *Variæ conditionum species.*
2 *Modus & conditio differunt.*
3 *Conditio mixta si deficit per casum deficit relictum, secus si deficit per eũ in cuius persona erat implẽda.*
4 *Fortuna ut cæca sit & iniqua.*
5 *Malitijs obuiandum.*
6 *Cõditio si deficit facto implere debẽtis, deficit relictũ*
7 *Actoris implementum semper præcedere debet.*
8 *Conditionem omni quod per me stat mihi nocet.*
9 *Conditio defecta nocet per casum contingentem in persona implere debentis, idest, honorati.*
10 *Conditio deficiens per casum contingentem in persona implere debentis nocet si est mixta conditio.*
11 *Conditio si uolet, suspendit relictum et impedit transmissionem.*
12 *Conditio deficiens quando per me stat nocet etiam in libertate.*
13 *Conditio deficiens non nocet quando per implere debentem stetit ex post facto.*
14 *Conditio deficiens quando per implere debentem stetit quia in honestum, non nocet.*

15 *Conditio deficiens quando stat per tertium in cuius persona est conditio implenda non nocet.*
16 *Conditio deficiens quando stat per tertium in cuius persona conditio non erat implenda, an noceat.*
17 *Conditio deficiens quando stat per oneratum, nunquam nocet.*
18 *Victoria non est res potestatiua*
19 *Conditio deficiens quando stat per testatorem non nocet.*
20 *Conditio deficiens quando stetit per casum nocet.*
21 *Conditio deficiens quando stat per casum nocet licet dotis nomine legetur.*
22 *Conditio casualis deficiens per casum nocet.*
23 *Conditio casu deficiens an noceat quãdo testator alias erat relicturus.*
24 *Conditio potestatiua deficiens per casum nocet aliquando.*
25 *Modus mixtus deficiens per casum non nocet.*
26 *Libertatis fauore an modus deficiens desinat nocere.*
27 *Alimentorum fauore an modus deficiens desinat nocere.*
28 *Conditio mixta deficiens per casum non nocet Ecclesiæ.*
29 *Modi pluralitas resoluitur in singularitates.*

1 Variæ cõditionum species.

SI † conditio mixta deficit per casum non debetur legatum hoc dicit Bar.& Paul.per tex. ibi in l.legatum.C.de cond.in sert.uel aliter si conditio per casum deficit nuptiarum deficit legatum,secus si deficit per dissensum alterius partis, & sciendum est quòd conditionũ tres sunt species principales. nam quædam cõditio est necessaria,& ista est duplex. nam quædam est certa an & quando,puta si sol orietur, quædam certa an sed non quando,puta si Antichristus nascatur, si morieris, & similes ut l. si pupillus.§.qui sub cõditione.ff. de nouationibus dicta l.quod si sub eã.ff.de conditio. indeb.cum similibus. Quædam & secunda est cõditio impossibilis.& ista est quadruplex,ut per Gloss.& Doctores in.l.j.ff.de cond.insti.& in.l. obtinuit,ff.de condi.& demon.Glos.melior de iure insti.de hæredi.insti.§.impossibilis.Quædam & tertia est in conditio possibilis,& est illa,quæ concipitur in futurum,& habet se ad esse & non esse,& ista est,quæ suspendit actum,ut si nauis ex Asia uenerit,si decem dederis,& similes,si autem concipitur in præsens, uel præteritum non dicuntur propriæ cõditiones.l. cũ ad præsens.ff.si certum petatur,cum concordãtijs,& de ista conditione tractatur in d.l.legatum.C.de condi.insertis cum sua materia.Ista autem conditio possibilis adhuc est triplex: nam quædam est mere potestatiua, quædam merè casualis, quædam est mixta, quas declarat Iurisconsultus in l.suus,quoque.ff.de hæredi.instituen.& est tex.in l.j.§.sin autem. C. de cadu.tollend.per Docto.in l.si pater.C.de institutionibus,& substitutionibus sub. Hęc autem mixta est duplex.nam quędam dicitur mixta quę pendet ex potestate duorum, puta si nupserit Bertæ, ut in l.legatum,& in l.j.C. de Institutionibus,& substitutionibus cum similibus, alia dicitur mixta, quæ pendet partim à uoluntate implere debentis, partim à casu,& fortuna,de qua habes text.& ibi Doctor. in l.si pater.C.de institu.& substit.& in dicta l.suus quoque.

2 Secundo breuiter pręmitto † quòd in iure nostro reperiuntur duo termini qui differunt inter se,scilicet conditio & modus,qui qualiter inter se conueniant & differant declarat Glossa. notabilis & ibi Doctor. in l j. C. de his quæ sub mo.& aliquid per Gloss. in regu. C. de falsa causa adiect.leg.& inst.de leg. §. longe, & ff.de conditio.& demonstrati.in rub. — Modus & conditio differunt.

3 His præmissis † contra regulam nostram oppono de l. j. C. de institut. & substitutio. & de text.in l.in testamenta.ff.de conditio.& demonstratio.ubi cauetur, quòd quando aliquis est institutus, uel est alicui legatum sub conditione si nupserit certæ personæ, si per istum institutum, uel legatarium non stat quò minus conditio impleatur, habetur pro impleta & cõsequitur institutionem:sic & hic uidebatur,nam licet non sterit per institutum quo minus contraheret matrimonium, sed stetit per casum, idest per mortem illius cum quo debebat contrahere,& tamen non consequitur legatum cuius contrarium dicitur in d. l.j,cum similibus istud est ualde difficile contrarium, secundum Bal. in d.l.j.Gl.in d.l. in testamento,hoc format & soluit,& plenius.Glo. in d.l.j.ubi multipliciter respondet uera & cõmunis solutio est quòd aut stat per eum in cuius persona debet conditio impleri,& tunc habetur pro impleta, & ita intelligitur dicta l.j. aut stat per casum fortuitum puta per mortem alterius partis, & tunc habetur pro defecta ita intelligitur dicta l. legatum, & ego dico quòd istam solutionem in utroque membro ponit expresse tex.in dicta l.in testamento secunda parte. — Conditio mixta si deficit per casum de ficit relictum, secus si deficit p eũ in cuius p sona erat implẽda.

Ratio huius distinctionis est secundum Bal. id dict.l.legatum,licet contrarium prędictum non formet,quia quando conditio deficit per casum quatenus pẽdet ex insidijs fortunæ,fortuna põt obesse quæ oibus fortuitis dominatẽ

at quatenus pendet ex facto alterius alteri per alterum non debet iniqua conditio afferri ead.ratione uult Bar.in d.l.j.iiij.oppo.dum dicit in ſolutione contrarij iſtius.l. quod factum poteſt nobis abeſſe.ff.de cur.& ſact.ignor.l.iniquiſsimum,& iſta eſt communis ratio Doctor in d.l.j.& pro iſta communi ratione,ſcilicet qa

4 † fortuna poreſt obeſſe ego addo quod fortunę dux,Deus eſt ſecundum Senecam.vij.Epiſtola. ad Lucillum,& fortuna eſt inexorabilis, quia ſurda & muta,& eſt l.occultæ nobis naturæ, q̃ eſt imprecabilis,arg.l.temperent,de ueſti. olebe.lib.xj.hinc eſt quod à ſententiæ fortunæ nõ poteſt appellari,quia appellatio eſt de minore ad maiorem prouocatio, fortuna autem non habet ſuperiorem in hoc mundo,quia fortuna eſt errans natura multas euoluens mutationes in authen.ut omnes ob edi.iudi.proui.§.penul. col.5.ſi ergo ſolus Deus eſt dux fortunę & fortuna eſt inexorabilis,& imprecabilis, & nõ habet ſuperiorem in hoc mũdo, ergo poterit nobis obeſſe,& per conſequens ſi cõditio deficit per caſum & fortunam,deficiet relictũ, ad prædicta uide Bald.in l.fin.in princi.C.communia. de legat. Itẽ pro prædicta ratione addo quod fortuna eſt inuiſibile uelum, & quidam actus qui prius ſentitur, quàm ſciatur.l.inter ſtipulantem. § . ſacram . ff.de uerbor . obligation. cum ſimilibus. Item fortuna paſsiua eſt, idem quod caſus,aut infœlicitas ab ĩcerta nominis authoritate procedens & rerum humanarum infœlix mutatio uocatur, aut etiam nis diuina,actinè.l.fluminum.§.ſeruus.ff.de damno infecto prædicta dicit eleganter. Bald.in l.fin.§.j. C.de tempor.appella.ſi ergo eſt inuiſibile bellum,& eſt caſus ab incerto authore procedẽs ergo contra eam nihil poteſt prouideri, & per conſequens poteſt nobis obeſſe,&c.

Fortuna, ut cęca ſit & iniqua.

Vnde Vergil.lib.vj.Aeneid.

Deſine facta Deum flecti ſperari precando.

Iuuenalis.Satyr.ix.

Fata regunt homines.

Seneca in ædippo.

Fatis agimur credite,fatis
Non ſolicite poſſunt curæ
Mutare rati ſtamina fuſi.
Quidquid patimur mortale genus,
Quidquid facimus uenit ex alto.
Seruatque ſua decreta locus,
Lachesis dura reuoluta manu
Omnia ſecto,tramite uadunt.
Primusq́; dies,dedit extremum.
Non illa Deo uertiſſe licet,
Quæ nexa ſuis currunt cauſis
It cuique ratus prece non ulla
Mobilis ordo,multis ipſum
Timuiſſe nocet multi,ad fatum
Venere ſuum dum fata timent.

Item in Octauia.

Regitur fatis mortale genus.
Nec ſibi quiſquam ſpondere poteſt.
Firmum,& ſtabile perq́; caſus
Voluitur,uarios ſemper nobis
Metuenda dies.

Manilius lib.ij.aſtro.

Mitto quod certum eſt,& ineuitabile fatum.

Idem lib. iiij. aſtro.

Soluite mortales animos curasq́; leuate
Totq́; ſuperuacuis uitam deflete querelis
Fata regunt orbem certat omnia lege,
Longaq́; per certos ſignantur tempora curſus
Naſcentes morimur finisq́; ab origine pendet,
Tunc & opus,& regna fluunt,& ſæpius orta.
Paupertas art.sq́; date moresq́; creati.
Et uitia,& clades damna,& compendia uitæ,
Nemo caret damno,poterit,nec habere negatum.
Fortunam uſuis inuitam perdere uotis.
Aufugere inſtantem ſors eſt ſua cuiq́; ferenda.
At ni fata darent leges uitæq́; neſcisq́;
Fulgiſſent ignes Aeneam Troia ſub uno
Non euerſa uiro fatis uiciſſet in ipſis,
Aut lupa proiectos nutriſſet marcia fratres
Romaq́; ſic enata foret pecudumq́; magiſtri
In Capitulinos auxiſſent culmina montes.
Includi'ue ſua potuiſſet Iupiter arce
Captus,uel caput hic orbis foret igne ſepulto
Vulneribus uictor repetiſſet Mutius urbem.
Solus & oppoſitis clauſiſſet Horatius armis.
Pontem urbemq́; ſimul rupiſſet fœdera uirgo.
Tresq́; ſub unius fratres uirtute iacerent
Nulla acies tunc euicit pendebat ab uno.
Roma uiro regnumq́; orbis fortita iacebat.

Stacius lib.v.Syluarum.

Heu durus fati tenor eſt ne quòd illi
Non liceat quante poterant mortalibus annis
Acceſsiſſe more ſitu pater omne teneres
Arbitrium cæco gemeret mors clauſa barathro.
Longius,& uacue poſuiſſent ſtamina parce.

Vides ergo quanta ſit uis poteſtas uiolentiaque fortunæ ut que nobis utcunque reluctantibus poſsit obeſſe,cuius uim, in curſum, uiolentiam obſiſtere mortalium nullus unquam potuerit, nullique unquam contigiſſe relatum ſcriptum'ue ſit, & ſuperioribus ſimilia canere uidentur & depingere Poetarũ nõnulli uarijs in locis.

5 Ratio † autem ſecũdi membri,ſcilicet quod quatenus pendet ex facto alterius alteri per alterum non debet iniqua conditio afferri comprobatur per C. imputari, de regu.iur. lib.vj. quia per eum nõ ſteterim,facit,l.fi.in fine iſto tit.de cond.inſer. C.Gloſſ. quam allegat Gloſſ. in

Malicijs obuiandũ

in d.c.imputari,confirmatur per rationẽ text.
in l.pater filiũ,§.Tuscul.de leg.iij.& in l.turpia.
§.pẽ.de leg.ij.quia p ipsum nõ stetit, &c. cũ si-
milibus potest esse & alia ratio quia forte ille
cui debet nubere posset hoc facere idest nolle
malitiosè,ut ista perderet hęreditatem nulla
subsistente iusta causa, idcirco lex uult, quòd
tunc conditio habeatur pro impleta , istam ra
tionem colligo per Paul.in d.l.j. C.de institu.&
substitu.j.col. in fine quam confirma quia ma
licijs hominum non est indulgẽdũ, l.in fundo.
ff.de rei uend. c.sedes apostolica , de rescript.
cum simil.sed hæc ratio mihi non placet, quia
nõ est generalis, posset enim ille recusare,quia
non expedit ei nubere cum illa muliere , quia
forte non est paris conditionis,uel est alia cau
sa,& tũc cessaret illa ratio malitiæ de qua per
Paul.ideo tutior & generalior uidetᷣ ratio præ
cedens,scilicet quia alteri per alterum &c.quę
ratio habet locum siue ille noluit nubere ma-
litiosè siue non malitiosè ut patet ad sensum.

6 Quo ad primum † quando stat per implere
debentem,quia non uult implere,tunc dico q̃
indistinctè habetur pro defecta , text.est in l.si
ea isto tit.de cond.inser. C.probatur in d.l.j.C.
de institu.& substitu.à contrario sensu est tex.
in d.l.in testamento, de condi. & demõst.uers.
sed si uterq;, ibi stichi autem portio in utiljs
fiebat,& clarius ad finem ibi si quidẽ ipse no-
lit uxorem ducere, quia ipsius facto conditio
deficit,nihil ex legato cõsequuto,&c. Ad idem
est tex.in l.Titius.si statuas à contrario sensu,
eo.tit. Ad idẽ l.Titio centũ.§.fi.in uerbo quod
si nolit eo.ti.facit, l.cũ pupillus, eo tit.quæ tria
ultima iura ad hoc allegat Glo. quæ idem te-
net in l.iure ciuili,eo.tit. Ad idem facit,l.final.
ff.de cond.insti.Ad idem addo text.in l.fi.C.de
cõd.inter ibi,nisi ipse seruus uoluerit adimple
re conditionem. Ad idẽ ado tex.in l.fi.in prin.
C.de necessa.seruis hære. insti. & notaᷣ per Gl.
rubricę.ff.de condition.& demon. & probatur
hæc prima regula ex abundãti, quia scriptum
est,qui non laborat non manducet, ut notatur
in l.quãnis.ff.de damno infecto.cum simil.cum
ergo iste non implet ex parte sua , & sic non la
borat,ergo non manducet, id est, nõ consequi
tur sibi legatum relictum.

Conditio si defi ceret facto implere debentis deficit relictum.

7 †Præterea in disposi
tionibus ubi hinc inde est aliquid dãdi uel fa-
ciendi, ille qui petit sibi impleri , prius debet
implere uel offerre ex parte sua alias repelli-
tur , lex Iulianus . §. offerri. ff. de action . em-
ption.l.ex placiti. C. de rerum permutati.cum
similib. quæ iura in hac materia & quasi in
simili reperio allegata p Bal. in l.generaliter,
v.col.C.de episcop.& cleric. sed ita est in præ-
senti,ergo nisi prius iste adimpleat iustè repel
litur.Præterea iste frangit fidem testatori non
implendo conditionem sibi iniunctam , ergo
frangatur eidem fides ab hærede obligato q̃
repræsentat personam defuncti, argu.l.cũ pro
ponas.C.de pact.l.qui fidẽ . C.de trans.c.perue
nit,l.e ij.de iureiurando . Præterea frustra quis
petit debitum qui quod debet non impedit,
c.frustra,de regul.iuris, lib.vj.c. sto subiectus,
xcv.dist . cum simil. ergo frustra petit legatum
cum non impendat quod debet id est,cum nõ
implear conditionem,& per eum stet.

Actoris implementũ semp præcedere debet.

8 Modo † istam primam regulam extendo ut
procedat in quacunque conditione siue mix-
ta,siue potestatiua,siue alia , & pro hoc allego
Gl.in l.in testamento,de condi.& demon.quæ
ad literam dicit illud , nota quod nullo casu,
nulla conditione cõsequitur,quid, si stetit per
me ut ibid.& supra facit.C.de inst.l.fin.& istud
habeo pro indubitato cum per eũ stetit quod
noluit implere non refert, quæ conditio fuerit
iniuncta cum sponte ei non obtemperauerit
quæ est ratio tex.in d.l.si ea de cond.insert. Itẽ
quia ratio tex.in d.l.in testamento est genera-
li in qualibet conditione ibi, quia ipsius facto
conditio deficit,quæ ratio militat in quacun-
que conditione. Itẽ quia rationes quas supra
feci pro confirmatione huius regulæ militant
generaliter in quacunque conditione ut ex eis
patet.

Conditio in omni conditione quod p me stat mihi nocet.

9 Secundò extendo istam primam regulam,
†ut procedat nedum qñ per eum stetit quia
noluit implere,sed & quando stetit per casum
cõtingentem in personam ipsius,ut quia mor-
tuus est antea quàm impleret , nam & tũc con
ditio habetur pro defecta, tex.est secũdum ue
rum intellectum, in l.sub diuersis.§.fi.ff.de con
dition.& demonstra.& ibi.Paulus. Idem tenet
Paul.per eundem tex.in l.ij.penult. quæst.C.de
insti.& substi.Idem tenet ibi Angel . qui dicit
ibi esse text . si rectè intelligatur forte uoluit
ponderare literam dum dicit non prius eũ hæ-
redem existere,quàm conditioni paruerit ac
si diceret si discedat antequam impleat,certũ
est quod non paret conditioni sic excluditur,
Ad idem est tex.in d.l.in testam.ibi,ac si ipse di
scedat nihil ad heredem suum eum transmit-
tere,quia morte eius condito deficisse intelli
gitur,& ibi est tex.clarior quàm in l.sub diuer
sis.§.fin.& istud ego habeo pro indubitato, sal
uo meliori iudicio ; nam cum legatum istud
sit conditionale,scilicet si impleuerit si stetit per
casum contingentem in persona implere de-
bentis quominus impleretur,ut quia ipse mor
tuus est ante conditionem impletam,certum
est quòd conditio haberetur pro defecta, quia
ipse mortuus est antequam conditionem imple-
tam,

Conditio defecta nocet per casum contingentem in persona implere debentis, i. honorati

tam, certum est quòd conditio haberetur pro defecta, quia ipse nõ põt petere, quia mortuus est, nec põt transmittere, quia erat conditionale & decessit legatarius conditione pendente. §. sin autem. C. de cad. toll. cum similibus, & secundum hoc non est necessaria ponderatio, l. sub diuersis. §. fi. nec aliarum legum, cum hoc sit principium iuris indubitatum.

10 Conditio deficiens per casum cõting. in psona implere debentis nocet si est mixta cõditio.

Sed quæro pro declaratione huius extensionis† scilicet quando fiat per casum contingentem in persona implere debẽtis, ut habeatur pro defecta, ut dixi, an hoc procedat etiam in conditione potestatiua, ut si deficiat per casum contingentem in persona implere debentis, habeatur pro defecta, ratio quæ me facit dubitare est, quia d. l. sub diuersis, per quam se fundat Paul. in d. l. j. de insti. & substit. loquitur in conditione si decem dederit, quæ conditio est mixta, iuxta Glo. in d. l. j. & in l. in testamento, quæ communiter tenetur per Docto. ergo secus uidetur in potestatiua, cum dictum doctoris debeat intelligi secundum concordan. quam allegat Bartol. in l. nõ solum, §. si liberationis, de liber. lega. Item quia tex. in d. l. in testamento, & in l. ij. de institu. & subst. per quas se fundat Angel. loquitur in conditione si nupserit quæ eodem modo est mixta pendens ex facto duorum, ut in regula nostra, cum similibus. Item & iij. quia uidetur quod hoc non habebat locum in conditione potestatiua, quia regula est quod conditio potestatiua differẽs per casum fortuitum non facit deficere relictum, l. quæ sub conditione. §. quoties. de cond. instit. l. turpia. §. penul. de lega. ij. & infra dicã latius, ergo uidetur quòd si fiat per casum contingentem in personam implere debẽtis ꝙ habeatur pro impleta per dicta iura non autem pro defecta, quid dicendum? dico quòd prædicta extensio habet locum in quacunq; conditione siue potestatiua, siue mixta, quia de casuali non est dubiũ, ut dicetur inferius, quod probo: quia cum legatum sit cõditionale, si legatarius moriatur conditione pendente & sic stet per casum contingentem in personam ipsius, certum est quò de legatũ deficit nec trãsmittitur. §. sin autem, cum similibus, de cadu. tollen. si ergo nõ potest legatarius petere, quia mortuus, nec transmittere, quia conditionale ergo extingitur, & ista ratio extinctionis habet locum in quacunque conditione ut patet ad sensum: quia tuta conditionalia non transmittuntur, quia reperio quod Angel. inter mi nis uno uerbo hoc expresse tenet in d. l. ij. de instit. & substi. & allegat l. ita legatum. §. illi. si uoler, de lega. j. qui loquit̃ in conditione si uoler, quæ indubitanter est potestatiua. Tertio ego dico quòd est tex. ad literam, in l. ij. §. sin autẽ de cad. tol. ubi est tex. quod si aliquid relinquatur alicui sub cõditione casuali, mixta, uel potestatiua, & legatarius moriatur ante cõditionem impletam, legatum extingitur, & nõ trãsmittitur ergo ibi est text. ad literã quòd quando stat per casum contingentem in personam implere debẽtis, quo minus cõditio adimpleatur habetur pro defecta, & quia ibi est tex expressus non est amplius secundum hoc insistendum. Vltimo ex abundantia hoc probo ratione inconuincibili, nam si conditio mixta pendens ex facto duorum deficiens per casum contingentem in personam implere debentis, facit legatum deficere, & habet̃ pro defecta, ut est tex. clarus in d. l. sub diuersis, & in d. l. in testamento, quo casu nihil potest imputari legatario, cum non pendeat ex potestate eius tantũ, sed ex potestate eius & alterius, ergo a fortiori hoc procedit in potestatiua quæ pendebat ex potestate ipsius, & poterat prouidere ante casum contingentem in personam ipsius, quod cum non fecerit, est quòd sibi imputetur, ergo nimirũ quòd habeatur pro defecta, & hic non potest cadere responsionem. Quinto† pro hoc text. in l. si ita expressum, de condi. & demonst. quæ loquitur in conditione, si uoler, quæ est potestatiua, & tamen dicit ibi tex. quòd non aliter transmittet quàm si ipse uoluerit, ergo si mortuus est antea quàm expressè uellet & sic stet per casum contingentẽ in personam implere debentis, extingitur legatum, & conditio censet̃ defecta, & ita teneo.

11 Conditio si uolet suspendit relictum & impedit transmissionem.

Nec obstant allegata in oppositum, primo non obstat, l. sub diuersis, per quem se fundat. Paul. quæ loquitur in conditione mixta, ergo secus uidebatur in potestatiua, qa dico, quòd ibi non debet summi illud argumẽtum à contrario sensu primo, quia in potestatiua est minus dubium ut probaui in pe. fundameto ergo non debet summi illud argumentum à cõtrario, quia sic sequeretur absurdum. est enim absurdum ut statutum in casu magis dubitabili, scilicet in conditione mixta non haberet locum in casu minus dubitabile, scilicet in potestatiua.

Secundo soluo quod non debet summi illud argumen. à contrario, cum sit contra legẽ expressam, scilicet contra, §. sin autem, de cad. tollend. & alia iura ut supra probaui, & eadem est responsio ad secundum fundamentum, scilicet de lege in testamento, de condi. & dem. & l. j. C. de institu. & substit. per quas se fundat Angel. quæ eo modo loquitur in conditione mixta, ut supra est ostensum.

Tertio non obstat, l. quæ sub conditione. §.

quoties

quoties.ff.de cond.inst.ubi est expressum quòd conditio potestatiua deficiës per casum fortui tum non facit deficere relictû,quia dico quòd ille.§.cû concord.loquitur in casu contingente non in personâ implere debentis,sed in personam alterius tertij quo casu est diuersum ius & diuersa ratio.

13 Conditio deficiens quando p me stat nocet etiâ in libertate.

Item † mudo ego nouissime extendo, scilicet quando stat per implere debentem habeatur pro defecta nedum in alijs relictis sed & in relicto libertatis quę est relicta sub conditione potestatiua:nam si stat per implere debentē habet̄ ꝓ defecta & remanet seruus, tex. est nouus,& singularis,in l.fi.in pr.C.de necess. seru.hære.insti. Imò quòd est plus & mirabile ne dum priuat̄ libertate sibi relicta sub conditione potestatiua ut ibi, imo quia conditionē implere recusauit, priuetur nedum libertate sub conditione relicta sit etiam hæreditate pure sibi relicta,ut ibi,& ratio est,quia libertate priuatur sua culpa, hæreditate autem ideo quia testator non potuit facere quòd haberet hæreditatem si remaneret seruus, ut ibi declarat Paul. licet nec ipse nec alius applicat ad hoc propositum,ideo bene nota,si autem libertas esset relicta sub conditione casuali,uel mixta,quid iuris,dicunt ibi doct.

Conditio deficiens non nocet quando p implere debentē stetit ex post facto.

Istam † regulam ego limito ut procedebat qñ stetit a principio per implere debentem quominus impleretur conditio, secus si non à principio sed ex post facto stetit per eum, nā tunc consequitur relictum ac si per eum non stetisset:istam limitationem colligo ex uerbis, Baldi in lege prima, ultima quæstione. C.de instiu.& substi.ubi dicit quòd illa lex procedit quādo ab initio stetit per illam, secus si ab initio ipsa uoluit, & quia stetit per filium antilli ipsa consequuta est hæreditatem, nam licet ex post facto alius pœnitentia ductus uellit eam in uxorem & ipsa nolit, nō priuaultur hære ditate,quia sufficit momento implectam fuisse conditionem, l.si quis hæredem.eo.titu.

Idem tenet Imola, in l.in testamento, de condi.& demonstra. & omnes communiter in d l.j.ut ubi per Alex. & uide per Alex.in l.si seruum.§.sequitur,vj.notabili. ff.de uerb. obliga. uidebatur contrarium quia ultima mora nocet dicto.§.sequitur,& de peri.& cōmodo rei uendi.l.illud.idem tenet Ias.in d.l.j.v.col.

14 Conditio deficiens quando p implere debētem stetit quia in honestum non nocet

Secundo limito † ut procedat regula quādo grauatus potest eam honeste implere secus autem si non potest implere honestē, nam tunc licet stet per eum non priuatur relicto, argu.l. cum ita legatum.ff.de cond. & demonst. Glos. in d.l.j.C.de insti.& substi.facit l. Caio.§.impetrata.ff.de adimē.& ciba. lega. & quod ibi notabiliter per Bart.facit,l.nepos proculo,cum similibus, de uerbo.significatio.l.filius.ff.de conditiou.inst.

15 Conditio deficiens quando stat p tertium i cuius perso na erat conditio implenda nō nocet.

Secundus casus principalis est † quando stat per tertium in cuius personam uenit cōditio implenda quominus impleatur, quo casu dicitur cōtrarium quòd conditio habetur pro impleta tex.est in l.j.C.de institu.& substi. ibi autem filio Antilli recusante,&c.& in l. in testamento.de condi.& demonst. ibi, ille quidē legatum deberetur,& in fine eiusdē, legis, ibi, legatum ei debetur &c. probatur ex ratione text.in l iure ciuili.eod.tit. & ita allegat illam, l.Paul.in d.l.in testamento, uere tamen illa l.iure ciuili ꝓhoc non probat, qa loquitur qñ stat per tertium qui impleta conditione ueniebat obligandus ut infra dicam. Ad idem est tex.in l.j. C.de his quæ sub mo. & ff.qñ dies lega.ced. l.si post.§.itē si qua,facit,l. in iure ciuili, de regulis iuris. Ad idem, l.si ea.C.de condi.insert. quam allegat Glo.in l.si post,sed certè non probat nisi à cōtrario sensu,ut ex ea patet euidenter. Ad idem,l.si.C.de cond.insert. ibi, siue per eum cui dare aliquid uisus est,&c. Ad idem.ff. de annu.lega.l.Mæuia, ubi Glos. allegat plurea concord.quarum maior pars loquitur in alijs casibus diuersis. Ad idē est tex.in l.uter ex fratribus,ff.de cond.insti.ratio istius regulæ euidenter patet.

16 Conditio deficiens quod stat per tertiū in cuius ꝑsona conditio non erat implenda an noceat.

Tertius casus est † quando stat per tertium in cuius personam non ueniebat conditio implenda,tamen impedit quod non impleatur, & tunc dicitur aut impediunt iustè itaq; contra eum non potest haberi regressus & tunc habetur pro impleta,ut probatur in l.Titius si statuas,de cond.& demonst. aut iniuste, & tunc aut temporaliter impediuit & non habetur pro impleta,nec pro defecta, sed cessante impedimento debet implere, ita probatur in l. quibus diebus, in pri.ff.de cond. & demonst. & ibi uide Paul.aut impediuit perpetuo, & tūc aut erat soluendo ille qui impedit & habetur pro defecta,l.inde Neratius.§.j.ad leg. Aquil. aut non erat soluendo,& habetur pro impleta secundum Paul.in d.l.Titius statuas,& in l.iure ciuili,& in l.in testamento, de cond.& demon. ista tamen distinctio an sit soluendo uel non procedit quando ille tertius qui iniustè impedit est penitus extraneus, secus autem si nō est extraneus penitus, ut est uidere in tutore q impedit pupillum implere conditionem, nam ille non putatur extraneus, sed idem pupillo, quo casu indistinctè nocet pupillo sicut facti pupilli licet in penitus extraneo distinguatur ut supra:istam limitationem colligo, per Paul. in l.cum pupillus,de condi.& demonst.ubi uideas,

deas, rationes autem prædictorum ea suum, scilicet an impediat iuste an iniuste, & an sit soluendo, uel non, ponit magistraliter Paul. in l. j. C. de insti. & substi. iij. col. quem omnino ui deas ibi, & ad prędicta, uide eum in d. l. iure ci uili, & l. in testamento & aliquid in l. quę sub conditione. §. quo tres. ff. de cond. institu.

17 Quartus casus principalis est† quando stat per hęredem uel alium grauatum qui impleta conditione uenit obligandus quo minus conditio impleatur, & isto casu dic quòd conditio habetur pro impleta siue erat implenda in personam suam siue alio modo & ipse recuset uel impediat, quominus impleatur siue licitè siue illicitè, iste est proprie casus in l. iure ciuili. de cond. & demonst. & in l. in iure ciuili, de regu. iur. & in l. fin. C. de condi. insertis, & in l. Iulius paulus, de cond. & demonst. & ibi Paul. hoc tamen debet intelligi quòd habetur con ditio pro impleta, scilicet quo ad hoc ut legatum purificetur & legatarius transmittat, non autem quo ad hoc ut uō teneatur amplius sol uere quod semel obtulit, & alius recusauit recipere, imo si legatarius petit hæres cui erat dandum per uiam exceptionis potest consequi, ut sibi soluatur text. est singularis in l. cui fundus, in fine secūdum intellectum Doctorū, ff. de condi. & demonst. sed si esset iam solutū uel habita conditione pro impleta facta esset a lege executio legati nec esset alia necessaria ut si fuit relicta libertas directo sub conditione dandi hęredi & seruus obtulit, & hæres recusauit recipere & sic factus est statim liber. & sic est executio facta à lege non poterit hæres sibi postea consulere per uiam agendi ut si bi soluatur tex. est singularis in l. cum quidam. alias est l. finalis. C. de cond. insert. quod est singulare & substantiale & ita nouiter declarat Paul. in l. iure ciuili, de cond. & demonst. & in l. penul. & fin. C. de cond. insert. & in d. l. cui fundus. de conditio. & demonstratio. quod est notandum.

Conditio deficiens quādo stat per onera tum nun quam no cet.

18 Item & quinto limit.† ut procedat quando non est licitum hæredi grauato impedire implementum conditionis aliàs secus, ut si promisisti mihi decē, si te uicero in colluctatione, uel alio ludo, & p te steterit, quominus te uincam non teneberis, quia tacitè uidetur actum ex natura & qualitate negotij, ut liceat tibi impedire implementum, & quia isto casu non sufficit nisus uel conatus ita notat in l. in executione. §. si. de uerbo. oblig. & tenet Bal. in l. j. C. de insti. & substi. x. q. Paul. in l. iure ciuili, de condi. & demon. Ad idem est Glo. expressa, in l. in iure ciuili, de reg. iur. ubi Gloss. dicit quod hoc uidetur tacite actum ut possit resistere, & sic habeatur pro expresso, l. cum quidem. ff. si certum petatur.

Victoria nō est res potestatiua.

19 Quintus casus principalis est† quando stetit per testatorem quominus conditio impleatur, uerbi gratia, testator reliquit centum fratribus pro sepultura, quia tamen erat excommunicatus non potest ibi sepeliri, an habeatur conditio pro impleta cōmuniter dicit, quòd sic, ex quo per testatorē stat quominus impleatur, item quia illa conditio est impossibilis, ergo non uitiat, l. obtinuit, cum similibus. ff. de cond. & demō. ita tenet Bart. notabiliter post Dinum, in l. miles. §. fina. ff. de adult. & ibi uide in additionibus. Idē tenet Bal. in l. j. C. de inst. & subst. penul. quęstio. & in l. j. in fine, C. de his, qui pœnæ nomine, & Ioannes de Imol. in l. in testamento, de cond. & demon. Imol. & Anchar. in l. filius, de testam. Idem Alexan. in d. l. j. C. de instit. & subst. in fine, & ibi dicit Paul. circa finem, Idem ibi Iaso. nu. ix. vj. col. & est commu nis sententia.

Conditio deficiens quod stat per testatorem nō nocet.

20 Sextus casus † ut ultimus est quo conditio impeditur per casum fortuitum quominus impleatur, & isto casu dic quod regulariter conditio habetur pro defecta, text. est in d. l. legatum, de cond. inser. tex. est in l. in testamento, de condi. & demonst. in duobus locis, text. in l. cū ita datur, uerbo diuersa, causa, eod. tit. tex. in l. penul. §. j. eod. tit. & tex. in l. si peculium. §. his cui. ff. de statu. lib. facit. l. si ita scriptum. ff. de manumissis test. notatur in l. Seio, in priu. ff. de annuis legat. Glo. ordinaria in l. j. C. de insti. & substi. & in d. l. in testam. Rationem huius, scilicet quare habeatur pro defecta quando impedit per casum, si autē impeditur per alium habet pro impleta dixi supra, cui rationi modo adde quod in simili dicit Gl. in l. eam quā. C. de fideicomm. Gloss. magna in princ. & Paul. de Castr. in lege ille à quo. §. si de testamen. ad Trebellianum.

Conditio deficiens quādo stetit per casum nocet.

21 An† autem d. l. legatum. C. de cond. insertis habeat locum si esset legatum nomine dotis Bertæ si nupserit Titio, & eo mortuo nuptię sunt impeditæ, uidetur quòd non: quia illa lex non habet locum in legato alimentorum ut infra dicam ergo idem uidetur dicendum in causa dotis per notata in authen. res, quæ. C. communia, de lega. & in auth. contra rogatus, ad Trebell. cum similibus, contra tenet Bal. in d. l. legatum, quia deficit causa finalis legandi secundum eum, credo quòd uoluit dicere quia causa finalis fuit ut haberet in causam dotis, scilicet hæc causa deficit, non secuto matrimonio, l. fin. C. de donat. ante nup. ergo deficit relictum pro quo allego in simili l. j. C. de condi. ob causam, & ibi Bal. & alij. Ad idem facit. l. si

Conditio deficiens quo stat per casum nocet licet dotis nomine legetur.

l.si pater. & l.nec apud. C.de hæredi. insti. & l. eamq;.C.de fideic. & ex hoc habes notabilem extensionem ad l.legatum, quam bene nota.

22 Prædicta regula†procedit in conditione mixta pendente ex facto duorum, ut in d.l.legatum cũ similibus, quid autem in conditione casuali, dicit idẽ.s.quod si deficiat per casum, imo qualitercunq; habet pro defecta & nõ p impleta, ita tenet Glo.ordinaria in regula.ff.de condi.& demon.& in l.in testamento, eod.tit. Bart.in d.l.in testamento, & in l.j.in prin.de in stit.& substi.& ibi Bal.x.oppositione.Idẽ Ang. Paul.& Alex. ibi & per omnes in d.l.in testamento.Idem tenet Dinus in regula imputari, de regu.iuris, lib.vj. Idem est dicendum in condirione mixta pendente ex facto unius, & uiribus fortunæ iuxta, l.si pater.C.de inst.& subst. & tenent dictæ Glossæ supra allegatæ & Doctores communiter in locis supra relatis, ratio est quia quando aliquis instituitur uel aliquid relinquitur sub conditione casuali, testator solũ respicit casus euentum & nullo modo factum instituti, ideo quocunque modo conditio deficit impedit dispositionem, & eadem ratione in mixta quę partim pendet ex uiribus fortunæ, istam rationem ponit Bar.in d.l.j.C.de inst.& substi.& in d.l.in testamento, & multi sequuntur, est tamen aduertendum quòd pro dicta oppositione Bart.in d.l.j.allegat.C.de cad. tollend. §.fin autem aliquid, & etiã Bal. ibi & Dinus, in d.regula imputari, De quo scilicet an ille text.hoc probat ego uehementer dubito primo, quia ille tex. loquitur in casuali conditione & mixta ex uiribus fortunæ & etiam in potestatiua, ergo ille tex. loquitur in omnibus illis cõditionibus; si intelligeretur quòd quando deficit conditio per causam deficit relictũ, ergo intelligeretur etiam in potestatiua, scilicet quòd deficiens per casum faceret deficere relictũ secũdum hoc est falsum, l.quæ sub cõditione.§.quoties.de condi.instit.& infra dicã ergo licet ille tex.dicat indistinctè quando superstitẽ legatario conditio deficit, euanescat legatum, potest intelligi quod deficit alio modo, non autem casu fortuito. præterea quãdo una determinatio respicit plura determinabilia debet ea terminare uniformiter, l.quanquis. l.hæreditatẽ. C.de impu.& alijs. l.nam hoc iure.de uulg.& pupil.& C.de milit.testa.l.in testamento, modo sic illa determinatio, l.q qñ cõditio deficit, deficit relictũ ut d.§.fin aũt.respicit plura determinabilia, s.legatũ relictum, sub cõditione casuali mixta uel potestatiua, ergo debet ea parifformiter determinare, aut ergo dicimus q illa uerba q qñ conditio deficit, deficit relictum, intelligutur quòd quãdo conditio deficit alio modo q per casum fortuitũ, & tunc nil facit ad propositum, aut intelligun tur quòd conditio deficit etiam per casum, & tũc cõprehenderet ẽt conditionẽ potestatiuã per dictam regulã quòd quando una determinatio, &c.hoc aũt dicendum non est, quia contra d.l.quæ sub cõditione. §.quoties.ergo.§.fin autem, aut nihil facit, aut sequeretur absurdũ scilicet contra d.§.quoties. quod nõ est dicendum. Nec obstat tex.in d.§.fin autem, dum dicit spectari oportet conditionis euẽtum, & sic uidetur indistinctè dicere à contrario sensu q si non existat conditio non debetur legatum, ergo siue per casum siue alio modo deficiunt non debetur: quia respõdeo q nõ obstat, nam certum est quòd de natura cuiuscunque conditionis est quod debet expectari conditionis euentus alias non incipit deberi, l.legata sub conditione cum similibus de conditionibus, & demonstra. imo quod est plus debet implerẽ in specifica forma, l.qui hęredi, de cond.& demonstra. imo quod est plus etiam si ille in quẽ debet impleri sit incapax, debet tamen impleri saltem de facto ut sic impleatur in specifica forma. l.Mæuius, eo.tit.& tamen licet ll.omnia ista requirant ut implemẽto conditionis põt impleri per equipollẽs, l.si mater, cum simĩlibus.C.de inst.& subst. Item si stat per eum cũ quo debet impleri habetur pro impleta, l.j.C. de insti.& subst. cum similibus, licet ergo ille tex.uellit quòd si non sequitur euentus nõ debeatur, non proptereà probat quod nõ sequiẽ propter casum fortuitum, quia põt non sequi multis modis, scilicet quia noluit uel quia non potuit, & hoc quia non potuit, potest multis modis contingere, & sic nõn concludit iste text. Præterea si intelligis quod non est secutus euentus propter casum, & quod ideo non debeatur contradiceret.d.§.quoties.l.quæ sub conditione, ne ergo contradicat intelligamus quòd alio modo deficit quàm p casum, quia expedit iura concordare, &c.& quia euitanda est legum correctio, &c.

Nec etiam obstat text. d.§.fin autem, uersic. qđ si in medio, dũ dicit qđ si in medio, is q ex testamẽto lucrũ sortitus est decedat, põdero, decedat, & sic cõditio deficit p casum fortuitũ facit deficere relictũ, ad hoc rñdeo & dico quod non obstat: pro quo nõ est aduertendum quod qñq; conditio deficit p casum cõtingentẽ in p̄sonã implere debẽtis, qñq; p casum contingentẽ in p̄sonã alterius, primo casu indubitanter est uerũ q siue conditio sit casualis, siue mixta, siue potestatiua & deficiat per casum cõtingentẽ in p̄sonam implere debentis facit deficere relictũ tex.i l.sub diuersis. §.fi.de cõd.

Conditio casualis deficiẽs p casum no. ect.

& demon.text.ad literam, in l.in testamento, de condit. & demonstra. ibi at si ipse decedat nihil ad hæredem suum cum transmittere, qa morte eius conditio defecisse intelligitur & su pra dixi & dedi rationem huius, & isto casu propriè loquitur tex. ille quem ad hoc ponde ro, dum dicit quòd si is qui ex testamento lucrum sortitus est, decedat, & sic loquuntur de casu contingente in personam implere debentis, nos autem loquimur in casu contingente in personam alterius in què uel in quo debet conditio impleri iusta regulã nostrã, cum similibus, & ita rectè intelligendo ille tex. nõ loquitur in casu de quo per Doct. Præterea concesso sine præiudicio ueri quod iste tex. loquetur quando deficit per casum fortuitũ contingentem in personam alterius sequeretur inconueniens sæpe repetitum, scilicet quòd deberet referri etiam ad cõditionem potestatiuam, cum dictus.§ sin autem, loquitur etiam de ea, & sic referendo esset cõtra, d.§.quoties, fateor tamẽ quòd licet dictus. §. sin autem, nõ stringat, tñ opinio Bart. & aliorum est uera, scilicet quòd conditio casualis deficiens per casum facit deficere relictũ, & forte Alex. sentiẽs aliquid de prædictis dixit in d.l.j.de institu.& substi.quod conditio casualis uel mixta pendens à facto legatarij & à fortuna deficiens, casu fortuito facit deficere relictum & allegat Glo.in l.in testamento.de condi.& demonstr. & in regula, eo.tit.nec mouetur per d.§.sin autem, nec allegat alium text. quia forte sensit quod non stringãt per prędicta, & etiam Angelus ibi dicit quòd oẽs tenent hoc indiferenter, & tamen ipse non allegat nisi Gl.in regula de condi.& demonst. quidquid tamen sit conclusio est uera, quæ tamen recipit duas limitationes.

23 Conditio casu deficiens an noceat qñ testator alias erat relicturus

Prima est † si testator esset alias relicturus per Glo. ordinariam, in d.l.j.quæ in se est uera, licet quo ad illam legem sapiat diuinationem. Secunda est per tex singularem in l.f.C.de necessa.seruis hære. insti. & istas duas ponit Ang. in d.l.j.in fi. & per prædicta sum expeditus de ista quæstione. Concludo ergo conditio deficiens per casum fortuitum facit deficere relictum siue loquimur in conditione mixta pendente ex facto duorum, ut in d.l. legatum, cum concor. de quibus supra, siue in conditione casuali siue in mixta pendente ex facto unius & uiribus fortunæ, ut per Doct. in locis supra allegatis.

24 Conditio potestatiua deficiens per casum nocet aliquãdo.

Istud tñ † de conditione potestatiua, scilicet quod deficiẽs p casum nõ faciat deficere relictum limito duobus modis, quos colligo ex uerbis Alex. in d. l.j. circa prin. de insti. & subst. Itẽ tertio limito ut procedat nisi qui debebat implere fuisset in mora constitutus, ita dicit Paul. in d.§.quoties, allegar. l.fin.C.de condit. inserr. quę tamen, l. non loquitur in potestatiua sed in mixta, ut ex ea patet, idem tenet in d.l.j.& in d.l.in testamento, & mouetur per l. penul.§.j.de condi. & demon. quæ etiam loquitur in mixta, sed si aduertas eadẽ est ratio in utraque qñ precessit mora, idem tenet Glo. in d.§.quoties. per eandẽ l.pen §.j. Quarto ego limito d. regulam, & d.§.quoties. ut procedat qñ casus contingit in personam serui manumittendi ut tunc si deficiat conditio potestatiua per casum non deficit relictum ut ibi, secus si casus contingeret in personam legatarij qui debebat manumittere seruum propriũ, nam tunc licet sit potestatiua deficit legatum ut patet in l.si ita legatum.§.illi si uolet, de lega.j.& in l.si ita expressum, de condi.& demon. & ego dico quod est tex. ad literam. C. de cadu. tollẽ. §.si autem, & supra dixi licet ad alium propositum, & ratio est in prõtu: quia cum legatarius decessit conditione pendente necessario extinguitur legatum, nec potest transmitti quia morte eius conditio defecisse intelligitur ut dicit tex. in l.in testamento, de condi. & demon. quę ratio est communis in quacunque conditione ut patet euidenter, ex prædictis habes primã limitationem ad regulam tex. d.l.legatum, ut non procedat in conditione potestatiua deficiente per casum.

25 Modus mixtus deficiens p casum nõ nocet.

Secundo limitatur non procedat in modo, nam licet sit mixtus modus & deficiat per casum, non tamen deficit relictum tex. est singularis in l.si fundum per fide icõmiss.§. Iulian. de leg.j. qui nõ est alibi secundum Dom̃, ibi cui Doct. addunt similem in l. Lucius, §.quisquis, el primero, de lega.ij. sed idem probat text. in l. pater filium. §. Tusculanus, de lega.iij. & ibi Gloss. allegat tex. in d. §. Iulianus. Item illum, §. Tusculanus, quasi in proposito allegat Glo. in l. turpia. §. pen. de leg. j. & reperio quod illum. §. Tusculanus, pro concordan. allegat Bar. in l. Titio centum. §. Titio genero. j. col. de cõd. & demonstra. rationem autem differẽtiæ inter conditionem & modum ponunt Doct. in dictis locis, præsertim Alex. in d.l.j. de institu.& substitu.ij.col.& ista est communis opinio. Quia tamen aliqui tenent contra, ut ipse ibi refert, ideo ego pro prima opinione pondero tex. ubi uidet mihi expressum, in l.si quis Titio, de lega.ij. quẽ sic induco & p̃supono q̃ ibi fuit modus qa testator dixit lego Titio x. ut ea restituat Mæuio, dicit ibi text. q̃ si Mæuius fuerit mortuus Titij cõmodo cedunt. Certũ est aũt quod ille modus fuit mixtus, s. ut decem det, iusta Gloss. in d.l.j. de institut. & substitutio. & in

in l.in testamento,& probatur in l. cum ita datur,de cōd.& demon.& est cōis sententia. Item deficit per casum fortuitū, quia Mæuius decessit cui erant danda x. ꝙ aut ibi non extinguatur legatum paret quia text. dicit quòd Titij legatarij commodo cedit,ergo ibi expressum est quod modus mixtus deficiens per casum fortuitum non facit deficere relictum qd est notandum. Imo quod est plus, ego dico quòd nedum modus mixtus appositus in ultima uoluntate deficiens casu,non facit deficere relictum,sed etiam si esset appositus in actu inter uiuos de quo ego pondero, l.penul. C. de condi.ob cau.nam ibi fuit data pecunia medico,ut egrum curaret,& sic pendebat ex uoluntate duorum, dicit tamen ille text.quod si ille modus deficit per casum contingentem in personam infirmi quod non tenetur medicus restituere datum,ergo ibi est expressum, quòd modus mixtus deficiens per casum non facit deficere datum inter uiuos quod est notandum, quamuis fauorabilior interpretatio debeat fieri in ultima uoluntate,l.in testamentis, de reg.iuris. c.cum dilecti.de dona. concludo ergo quod modus mixtus deficiens per casum non facit deficere relictum per d. §. Iulianus, quem limita uno modo ut ibi per Bal.& Paul. & sic habes secundam limitationem ad d.regulam nostram.

26 Libertatis fauore an modus deficiens deficiat nocere. Tertio fallit† in libertate,tex.est in l.cum ita datur.§.j.ff.de cond.& demonst. & in l.fin.C.de condit.infer.ubi Paul.de Castr.multum magistraliter declarat quæ sunt specialia fauore libertatis ibi uide per eum maximè in principio,ibi secundū, est & circa finem ubi colliges extensionem ad istam limitationem.

27 Alimentorum fauore an modus deficiens deficiat nocere. Quarto fallit † fauore alimētorum, l.j.C.de lega.l.Caio.§. Imperator, de aliment.& ciba. lega.l.illis libertis,de condi.& demon.in principio,l.annua.in princ.ff.de annuis lega. quod procedit quando conditio est apposita in fauorem legatariorū,& ita loquuntur & intelligun tur dicta iura:secus fauore eorum quibus legatarij debent morari,ita intelligitur tex.in l.Seio,in princ.& ibi Gloss.ff.de annuis legatis, & est tex.in d.l.illis libertis, de condi. & demon. in fine, & est communis opinio Doctor. quid autem in dubio cuius fauore uideatur relicta declarat Paul.in d.l.illis libertis,ponderando, uerba testatoris ut ibi per eum. Alexan.tamen non faciens mentionem Paul.tenet indistinctè quòd in dubio uideatur relictum fauore legatariorum,& per consequens non deficiat legatum, ita tenet in l.j.C.de institu.& substitu.ij. colum.idem sentit Angelus ibi iudicio meo, idem tenet Dinus,in regula imputari, & uide circa istum casum per Paul.iij. colum.in hac l. j.de institu.& substitu.

Quinto ex mea iuuentione ego limito † ut hæc regula non procedat in legato relicto ecclesiæ sub cōditione mixta uel aliȩ piæ causæ, quo casu puto quòd etiam si conditio addita ecclesiæ deficiat per casum nō tamen deficiat relictum,quod probo primo,quia libertas est causa pia,sed in libertate hoc statuit,ergo idē in ecclesia & alia pia causa, itē qa hoc statuit in alimētis ut supra dictū est, quæ dicunt pia causa,ergo idē in alia pia causa,itē qa ubi est eadē ratio idē ius,itē qa casus excepti extenduntur ex identitate rationis.c.cum dilecta, de confirma. util.uel inutil. cum similibus ergo casus libertatis & alimentorum hic excepti extenduntur ad aliam piam causam: quia est eadem ratio in utrisq; & confirmabis per alia multa & ex hoc infero ad legatum relictū in causam dotis sub dicta conditione,&c. & alia continentia causam piam. 28 Conditio mixta deficiens p casum nō nocet ecclesiȩ.

Sexto ego limito † per l.penul.§.j.de cond.& demonstra.hoc modo ut procedat ista regula quando uni erat daudū uel cum eo aliquid faciendum,& deficit per casum, secus si duobus, & alter tantum moriatur, nā potest impleri in personam alterius pro parte, & consequeretur legatarius legatū de benignitate ut ibi, quod est notandum,& forte hoc est quod uoluit Gl. in l.in testamento,de condi. & dem. per illū §. 29 Modi pluralitas resoluit in singularitates.

Septimo potest limitari quando conditio mixta procedens ex facto duorum respicit solum fauorem debentis implere,nam tunc si deficiat per casum contingentē in personam eius cui debet impleri,nihilominus habet pro impleta,ut uidet probari,in l.annua.in pr.ff.de annu. legatis.

Idem & erit octaua limit.qn̄ nō apparet cuius fauore conditio sit apposita nec uere nec p aliquas coiecturas, nam tunc etiam habetur pro impleta ac si in fauorem debentis implere esset apposita, d.l.annua. secundum alium intellectum si autem esset apposita in fauorem eius cui impleri debet haberetur pro defecta, l.Seio.de annuis legat. Idem si in fauorem utriusque ut in d.l.legatum,& in l.in testamēto, de conditio. & dem.ista est intentio Domini Angeli in l.j.de instit.& substitu. & alius ibi nō tangit,& dicit quòd sunt uerba Dni,& notabilia,& nō allegat ubi,uoluit allegare Dinum in regula imputari,ubi hoc uidetur dicere, licet non distinguat leges quas allegat prout facit Aug.& sic si aduertas distinctionē quā Doc.faciūt solū i alimētis distinguēdo cuius fauore sint relicta, & qd in dubio Din. & Ang. faciūt gnāliter in materia.l.legatū de cōd.inser.

ut supra uidisti, & omnes mouentur eisd. ll. negari tñ nō potest quin illæ ll. scilicet l. annua, & l. Seio, per quas omnes mouētur, loquuntur in alimētis, licet Dinus, & Angelus eas intelligāt generaliter ut supra dictum est cogita.

CAP XCIIII.

1 *Conditio si nupserit an per uoluntatis declarationem deficiat irreparabiliter egregia quæstio.*
2 *Repudiatio quando facta uideatur.*
3 *Variare an liceat in ultimis uoluntatibus.*
4 *Conditio pendens ex facto nostro per uoluntatis declarationem deficit nec est locus pœnitentiæ si aderat substitutus.*
5 *Accrescendi ius cessat quando dominium legati non transit recta uia in legatarium.*
6 *Conditionem illam si nupserit non tenemur implere infra triennium cum multis contra communem.*
7 *Conditio potestatiua implenda est quàm primum potest.*
8 *Conditio potestatiua non est necesse ut quàm primum potest impleatur in hæreditate.*
9 *Conditio si nupserit sub qua mulieri fuit legatum relictum si semel ipsa declarat nolle se nubere, an defecisse uideatur irreparabiliter dubia quæstio.*
10 *Conditio nubendi semel repudiata & si postea impleatur, nihil prodest contra nouissimos.*
11 *Conditionem nubendi mulier si semel declarauerit se nolle implere, & si postea pœniteat nihil agit tam in hæreditate, quàm in legato contra Alex. & Decium.*
12 *Conditio interpretatiuè tantum impleta quam actionem producat, noua declaratio.*
13 *Conditionem si legatarius implere non recusat, sed tantum moratur, non perditur legatum, quando conditio erat casualis uel mixta cum nouissim. contra communem.*
14 *Conditio nubendi alterius arbitratu reijcitur siue accipiatur pro libera illius uoluntate siue pro arbitrio boni uiri cum communi.*
15 *Conditio nubendi arbitrio alterius adeo reijcitur, ut nec eius uoluntatem requirere teneamur nedum sequi contra mentem Petri, Cini, Pauli, Cornei.*
16 *Conditio nubendi de fratrum consensu sorori apposita in relicto etiā uoluntario reijcitur cum Emanue. contra Paul. Rui.*
17 *Conditio nubendi de consensu alterius, non designata persona cui nubendum sit, reijcitur, cum Emanue. contra Aym.*
18 *Conditio si nupserit arbitrio alterius, non designata persona cui nubendum esset reijcitur, etiam de ademptione, non secus, quàm de datione, cum Emanue. contra Aymo.*
19 *Ratio communis improbatur.*
20 *Conditio non nubendi usque ad annum decimumquintum reijcitur contra Aret.*
21 *Nuptiarum fauore minor potest transgredi præceptum testatoris quod aliter transgredi non liceret.*
22 *Viduitatem uirgini inducere non licet nec perpetuam nec temporalem nec etiam momentaneam contra nouiss.*

1 Cōditio si nupserit p uoluntatis declarationem deficit irreparabiliter elegans q.

Llud † autem dubium est, si legatum Seię sub hac cōditione si Titio nuberet relinquatur Seiaq; semel expreßimq; declarauerit nolle se Titio nubere sed postea mutata (more fœminarum) uoluntate uelit eidem nubere an legatum consequetur, quod negant Paulus in l. j. C. de instit. & substit. Idem Paulus Cast. in l. ij. eod. tit. sentit Ias. in l. ij. nu. 6. eod. tit.

Contrarium tenet ingeniosus Emanuel de à Costa in repet. l. cum tale. §. rescriptum. ff. de cond. & dem. limitatione vj. nu. 4. per l. conditionum, quę in futurum. ff. de cond. & demon. quæ nihil facit, nam licet probet quòd talis conditio potest quandocunque impleri nō secus quàm hæc conditio si nauis ex Asia uenerit, iuxta l. ij. & l. si quis heredem. C. de instit. & substitu. melius in l. ij. ff. de cond. & demon. tamen illud intelligendum nisi semel conditio defecisset, nam per conditionis defectum euanescit relictum conditionale, quòd postquam semel euanuerit amplius suscitari non potest, l. si decem cum petiero. ff. de uerb. obliga. l. qui Romæ. §. Augerius. ff. eod. ti. l. si ita expressum, l. cum ita datur. l. sub diuersis. ff. de cond. & demonstr. §. sin autem aliquid sub conditione. C. de cad. tollend. l. si quis hęredem, & fere per totum. C. de instit. & subst. nec dubium est quin licet ad implementum huius conditionis si nupserit desideretur nuptiarum interuentus uel quòd non steterit per implere debentem, l. j. C. de inst. & substi. l. in testamento. ij. ff. de condition. & demon. tamen ut ea conditio defecisse intelligatur nullus actus positiuus desideratur pręter animi declarationem, nam cum primum honoratus constituerit nolle se conditionem illam implere ilico ea conditio sine spe renascendi perijsse seu defecisse intelligitur, argumen. l. Cornelius. l. iam dubitari. ff. de hære. insti. nā & nuda animi declaratione contingit hęreditatis legative tam agnitio quàm repudiatio. §. fi. inst. de lega. unde l. legatarius, §. fin. ff. de lega. j. ait quòd cum primū legatarius constituerit nolle ad se pertinere legatum euanescere id lęgatū uidetē, habeturq; perinde

2 Repudiatio ut inducatur.

de ac si retro nunquam relictum fuisset, ut ibi, & l. si tibi homo. §. cum seruus. ff. de lega. j. quinimo simul ac talem conditionem deficere uoluit deficit ut l. j. §. utrũ autem, uers. proinde ibi, maluerit deficere conditionem, ff. si quid in fraudem patroni facit. l. iij. C. de hęredibus insti. Iam ergo dubitari non oportet quin per interuentum uoluntatis (ut more nostrorum loquar) deferir conditio, & in eo tantum quęstio manebit an adhuc pœnitere liceat, & magis est, ut neq; in repudiationibus, neq; in agnitionibus pœnitentię locus sit. l. sicut maior. C. de repudi. hæred. ratio ut in l. sicut ab initio. C. de acti. & oblig. iuncto, §. hęres quoque. inst. de obliga. quæ quasi ex contractu nasc. idq; expeditius est in repudiatione legati, quia simul ac repudiatum fuerit eius dominium ilico reuertitur ad hæredem. d. §. utrum autem d. l. legatarius. §. si. d. §. cum seruus in l. si tibi homo. supra allega. id quod accidit cũ cõditio siue casualis, siue potestatiua, siue mista relicti deficit, nã & tunc tale relictum remanet pleno iure apud

1 hæredem nunquam ab eo discessurum. d. §. sin autem aliquid sub conditione, † cum ergo sit persona scilicet hæres qui habeat ius retinendi, & per hoc res desinat esse integra pœnitentię locus non erit ex regula. l. iij. l. si pecuniam, in prin. ff. de cõditio. cau. data. l. naturalis. §. j. ff. de præscript. uerbis. Id quod expeditius est in ultimis uoluntatibus in quibus post animi nostri declaratione continuo sequitur legis executio sicq; desinit res esse integra, neq; unquã pœnitere liberum erit. l. si is cui. ff. de lega. ij. ergo per repudiationem siue ipsius relicti, siue conditionis potestatiuę sub qua relictum datũ fuerat id relictum euanuit, & remansit penes

4 hæredem oneratum, † sicq; res desiit esse integra non secus, quàm integra esse desineret si legatarius substitutum habuisset quo casu omnes admittunt ꝙ simul ac mulier quę sub conditione nubendi honorata fuerat cõstituerit nolle se nubere relicto excluderetur per l. ij. C. de inst. & subst. estq; communis opi. ut per Costã ubi supra nume. 9. post Alex. Decium, Corneũ Ias. Riminaldum, & alios in d. l. ij. C. de inst. & subst. in simili per Gloss. & Docto. communiter præsertim Corneum ibi in l. si. C. de rep. hęred. unde apparet non instam esse differentiã quã Emanuel in d. num. 9 tradidit inter legatũ sub conditione nubendi mulieri relictum quando substitutum accepit, & tale legatum eidem relictum quando substitutũ non accepisset, quasi illo casu simul ac declarasset nolle se nubere legatum ab ea abscederet inq; substitutũ transuolaret, isto autem casu non ita, quia (inquit) non adest persona inquem id legatũ à mulie-

Variare an liceat in ultim. uol.

Conditio pendẽs ex facto nostro p nostrã uoluntatem nostrã deficit, nec est locus uariationi si adesrat substitutus.

re abscedens transferatur, nec aduertit superesse personam ipsius hæredis onerati apud quẽ mansurum sit iuxta. §. in primo. §. pro secundo §. in nouissimo. §. sin autem aliquid sub condi- 5 tione. C. de cad. tollẽ. † Qua ratione etiam procedit quod tradunt Bar. & communiter Doc. præsertim Ias. in l. planẽ, §. si duobus, ff. de lega. j. Bar. Ias. & alij in l. huiusmodi. §. si Titio eod. titulo. Bar. & cõmuniter Doct. in l. si Titio, & ei ff. de lega. ij. dum aiunt quòd in quibus casibus legati dominium à morte testatoris non transit recta uia in legatarium cessat ius accrescendi, quia superest persona hæredis à quo dominium illius relicti nunquam abscessit, sicque habet ius retentionis. Vnde & in specie nostra cum relictum fuerit conditionale sicq; dominium eius in mulierem nunquam transierit, nec ab hærede onerato discesserit simul ac mulier se nubere nolle declarauerit apud hæredẽ manebit irreuocabiliter, sicq; iam pœnitere liberum non erit. Ergo si ea mulier in tali relicto habuerit cohæredem, & si uerosimile sit Emanuelem idem quod in substituto responsurum argum. l. si Titio & Meuio. §. Iulianus, ff. de leg. ij. quia utrobique eadem ratio est, tamẽ & hoc casu nos firmamus idem iuris fore quod futurum erat si ea mulier cohæredem nullum habuisset.

Accrescẽdi ius cessat quãdo dominiũ legati nõ transit recta uia in legatariũ.

6 Hactenus cũ mulier palam declarauit se nubere nolle, quid autem si nihil aperuit, sed tacita continuit sese ac deliberabat quanto tempore spectanda sit, dubium est, & cõmunis opinio est per triennium tantum spectãdam, quo præterito conditio defecisse uidebitur relictumq; euanuisse intelligetur, ita tenent Bart. Bald. & Ioannes de Platea in l. ij. § ad filiorum. C. quando & quibus quarta pars debeat lib. x. Ias. nu. 6. in l. ij. C. de inst. & subst. Paulus Castrẽ. in l. hæc conditio filiæ meæ. ff. de conditioni & demonstrationi. Ioannes Bapti. de Sãcto Seuerino in d. l. a.

Conditio nem illã si nupserit non tenemur implere in trienniũ cum quibusdã cõtra cõem.

Contra tamen partem ut etiam post trienniũ quandocunque nupserit satis conditioni fecisse uideatur tenent Paulus Castren. sibi contrarius in l. ij. supra allega. & Socin. in l. hæc conditio filiæ meæ, col. j. ff. de cond. & demo. quorũ opin. uerior est per tex. expressum in d. l. hæc cõditio filiæ meæ, & per l. conditionum quæ in futurum, ff. de cond. & demon. quæ iura apertius hanc partem probant quàm ulla inductione egeant, quod & suadetur ratione, nam cũ mulier sub conditione ad legatum fuerit inuitata, quod quidem legatum est apud hæredem ipsiusmet hæredis, interest quiescere ut inter usurio temporis fruar, nam querela illius cui testator uoluit, ut mulier nuberet nõ est in cõ-

sideratione,

fideratione,cum in conditione tãtum positus
fuerit,non etiam in dispositione , nec dubium
sit quin positus in conditione non uideatur po
situs in dispositione.l.si quis sub conditione dã
dotum decem.ff.si quis omi.cau. testam . Gloss.
cõmuniter ibi approbata in l.Lucius,ff.de hæ-
re.institu.tradunt communiter Doct.in l.Gal-
lus,in prin.ff.de lib.& posthu.Tenendo istã par
tem tunc ad d.§.ad filiorum, in quo repositum
est unicum fundamentum eorum qui contra-
riam partem tuentur respo. q loquitur in spe-
cie longe diuersa:ex diuersis autem non fit il-
latio.l.fi.ff.de calunni.Preterea ibi est casus spe
cialis ut & cuilibet rectè intuenti apparebit,&
declarat Socinus ubi supra.Ergo mulier aut di
xit se uelle nubere ei cui testator iussit,sed ille
noluit,& ilico habebit legatum , aut ipsa dixit
se nolle nubere , & ilico euanuit legatum.l.j. &
l.ij.C.de inst.& subst.aut tacuit deliberans , &
dic ut proximè,& pro nobis est etiam tex. ex-
7 pressus in l.pater Seuerinam, ff.de cond.& de-
monstra.in prin.†Neque ad rem pertinet.l.hæc
conditio si in capitolium,ff.de condi. & dem.
nam ibi in conditione potestatiua quæ cũ pri-
mum legatarius potest eam implere debet:nos
loquimur in conditione mista quæ quando-
cunque impleri potest,ut dd.ll.non secusquàm
8 conditio casualis,ut l.ij.ff.de condi.& dem.

Conditio potestatiua implẽda est, q̃ primum potest.

In† hæreditate autem sub conditione etiã
potestatiua relicta obtinuit communis senten
tia existimantium ut ea conditio nõ ilico post
mortem testatoris necesse sit,ut impleatur, qa
cum hæreditas habeat se ad commodũ, & in-
commodum.l.quia poterat,ff.ad Trebel.§.sed
neque.inst.de autho.tutorum. l. si hæreditatẽ,
ff.mand.l.si filius qui patri,ff.de uulgari, nõ est
hæres institutus præcipitandus,ne forte in con
sulte suspectam adeat hæreditatem,ita tenuit
Gloss.singul.in l.si quis ita hæres instituatur, ff.
de hære.inst.per tex.ibi Bar. in d.l. hæc condi-
tio,sentit Gloss.in l.si plures,Gloss.fi.ff.de cond.
inst.sentit Gloss.in d.l.hæc conditio si in capi-
tolium,ff.de cond.& demõ. est communis opi
nio,ut patet ex relatione Cornei in l.j. colũ. ij.
nu.2.C.de inst.& subst.Emanuel in l. cum tale.
§.rescriptum,limi.vj.ff.de cond.& dem. Cinus
in d.l.j.nu.7.col.fin ratio est ut supra.

Conditio potestatiua q̃ primum põt non est necesse, ut impleat in hæred.

9 Denique† si mulier in legato sit honorata
sub conditione nubendi Titio, & ipsa ab eo in
terpellata nubere noluerit,ilico conditione de
fecta uidetur ex mente Gloss.in d.l.j.de inst.&
substi.adeo ut licet postea ipsa pœniteat, & Ti
tius iam nollit legatum semel amissum non re
cuperet,ut tenent Bald.Fulgo. Paul. Alexand.
col.fi.ad fi.Decius nu.13. qui hanc firmat esse
communem sententiam in d.l.j.per l.pen.ij.re-

Conditio si nupserit sub qua mulieri legatũ fuit relictum si semel ipsa declarat nolle se nubere an defecit

spon.ff.de conditio.& demon.& l.fin.uers. nisi
C.de condi.inser. & per alias leges supra alleg.
& quia moram purgare non licet ad actionem
consequendam, sed tantum ad exceptionem
opponẽdam.l.Thais §.intra,ff.de fideicom. lib.
& l.si inrra quinquennium .ff.de statu liber.se-
cundum Decium ubi supra Emanu ubi supra.
nu.25.qui hanc dicit communem sententiam 10
†quam tamen ipse limitat,ut procedat quan-
do re uera conditio implera non fuit,quia po-
stea Titius ille à muliere semel repudiatus ei
iam pœnitenti nubere noluit,neq; ex legis au-
xilio pro impleta habeẽ quia ipsa fuit in mora,
sed si re uera postquam semel ipsa recusauit
Titio nubere,postea mutata uoluntate ei nu-
pserit consequitur relictum secundum Eman.
quod suspectum puto.nã per uolũtatẽ mulieris
ilico defecit conditio irreuocabiliter, ac irre
parabiliter arg.l.fi.uers.nisi ipse seruus,& uers.
nisi,& ipse oblatas.C.de cõd. inser.& l.pen.ff.de
cõdi.& demõ.l.j §.proinde,ff.si quid in frau.pa
ter l.legatarius.§.j.ff.de lega.j.l. filij, per locum
ab speciali, ff.ad Tertull.l.ij.C.de inst. & subst.
l.in testamento.ij.ff.de cond.& demon.§.final.
verbo.nuda voluntate,& verb.contraria desti-
natione,inst.de hære.quali.ergo si defecit con-
ditio sequitur,quòd euanuit relictum reman-
sitq; penes hæredem , sicq; semel peremptum
suscitari non potest,§.sin autem aliquid sub cõ
ditione.§.in primo.§.pro secundo.C.de cadu.
tollen.l.inter stipulantem.§.sacram.ff.de uerb.
oblig.§.j.inst.de inuti.stipu.l.qui res.§ areã, ff.
de solu.adeo ut etiam retro nunquam relictũ
fuisse uideatur.l.j §.utrum autem,ff. si quid in
fraudem patro.l.si tibi homo,§.cum seruus, ff.
de leg.j.d.l.legatarius.§.fin.cum ijs, quæ supra
diximus,& qa in huiusmodi repudiationibus
pœnitentię locus non est. l. sicut maior. C. de
rep.hære.facit.l.si quis hæredem.C.de instit.&
subst.ergo cum conditio defecerit, & per hoc
legatum irreparabiliter euanuerit quòd po-
stea impleatur conditio proderit nihil.

se uideat irreparabiliter dubia quæst.

Conditione nubendi semel repudiata & si postea expleaẽ nil prodest cõtra nouis.

Ex†quibus etiam apparet errasse Alexand. 11
in d.l.j.C.de inst.& subst.uers.& inquantũ, col.
fin.ad medi. & Decium ibi col.fin.in fine,dum
aiunt,q in hęreditate mulieri relicta sub con-
ditione si Titio nupserit, si ipsa à Titio inter-
pellata declarauerit se nolle ei nubere , & po-
stea pœnitentia ducta ej nubere velit, qui tamẽ
recusauit eam uxorem habere quòd conseque
tur hæreditatem ipsa mulier quasi mora ab ea
commissa licet noceret in legatis, non tamen
ñoceat in hęreditate , vt supra diximus, sed
vtrunque suspectum est,hoc est tam dictum, q̃
ratio dicti. nam cum conditio hæreditatis se-
mel defecerit , tam euanuit hæreditas, q̃ eua-
nescere

Conditione nubendi mulier se nolle implere declarãs, & si postea pœnitentia ducta dicat se iam nubere uelle nil agit, tã in hæred. q̃ in legatis cõtra Alexan.& Decium.

nesceret legatum, ut per totum. ff. de condit. & demon. & per totum. C. de condi. inser. & C. de inst. & subst. & ff. de cōd. inst. & licet festinatio conditionis implendæ in hæreditatibus non exigatur ex communi opinione supra relata, tamen in specie nostra non conditionis implementum differt, sed aufert, quia conditio non fuit per interuentum uoluntatis suspensa duntaxat, sed fuit omnino defecta.

12 Conditio interpretatiue impleta quã aſt produeat noua declaratio

Sed quæ †actio competit eo casu quo conditio si nupserit re uera impleta non fuit, sed tãtum interpretatiue, quia per mulierem legatariam non stetit, & quidem communis opinio est secundum Ias. col. fin. & secundum Decium col. fin. in l. ij. C. de inst & subst. ꝙ competit eadem actio, quæ competeret si conditio re uera impleta fuisset, quod procedit quando de iure communi pro impleta ea conditio habebatur, secus si de iure speciali sedundum eandẽ communem opinionem contra quam in hoc ultimo tenet Decius, ubi supra, cuius opinio contra communem uera est quando de iure tantum prætorio pro impleta habebatur conditio, quia actiones iure tantum ciuili nõ etiã iure prætorio inuentę fuerunt. l. ij. §. iij. & §. iiij. cum seq. ff. de origi. iuris, sed si de iure etiam ciuili quanuis speciali pro impleta conditio habebatur, tunc eadem actio competet, quæ cõpeteret si re uera impleta esset, ut per ll. & iura quæ allegant Ias. & Decius ubi supra.

13 Conditionis imple. legatarius qui nõ repudiauit, sed tantũ intermorabaẽ non perdit legatũ quã do erat cõditio casualis, uel mista contra cõem cũ nouis.

Adde †quòd mulier quæ sub conditione si seio nuberet honorata fuit, aut solum differebat conditionem implere, aut palam & intrepide eã implere recusabat, ac negabat, primo casu sunt qui uelint, ut in hæreditate dilatio non noceat, quia cum habeat se ad commodũ & incommodum hæreditas. l. quia poterat, ff. ad Treb. §. sed neque inst. de autho. tutorum. l. hæreditatem. ff. mand. inculpata uideri debet mulier, quæ non temerè nimisq; properanter sese cõmisit periculo hæreditatis suspectę arg. l. si filius qui patri, ff. de uulga. sed talis dilatio mulieri noceret in legato, quia habet fere semper utilitatem omni suspectione carentem, ut d. l. hæreditatem, & supra diximus quod ultimum non est uerum, quia ea dilatio licet noceat in conditione potestatiua. l. hęc conditio si in capitolium, non tamen nocet in conditione casuali, ut l. ij. ff. de cond. & demonstr. nec in conditione mista. l. hæc conditio filiæ meæ. ff. de cond. & demon. l. conditionum, quæ in futurum, eodem titulo siue loquantur in hæreditate, siue in legato, ut dd. ll. licet contrarium sentiant Alex. nume. 10. & Decius col. fin. in fin. in l. j. C. de instit. & subst. ubi etiam Paul. & Corn. col. ij. Idem Paul. Ias. & Riminal. in l. ij. eodem titulo. Socinus in l. in testamento. ij. nu. xj. ff. de condi. & demon. dum allegant d. l. hæc cōditio si in capitolium. eam procedere intelligentes in legato relicto mulieri sub conditione nubendi, quæ mista est, cum d. l. loquaẽ in legato relicto sub conditione si in capitolium ascenderit, quæ non solum potestatiua est, sed etiam facillima, & ita hoc casu eos merito reprehendit Emanu. in d. §. rescriptum. sexta limi. num. 5.

Secundo casu quando palam, ac deliberatè mulier dixit se nubere nolle Alexã. d. nu. 10. & Decius. d. col. fin. in fi. dicunt id non nocere, siquidem postea ea mulier mutata uoluntate parata sit seio nubere licet per eum modo steterit quod supra improbauimus, sed id admittit à Costa, ubi supra si & ipsa cum effectu parata sit nubere, & seius consenserit sicq; matrimonium fieret, quod similiter supra improbauimus moti, quia eo casu non solum uerũ est per mulieris uoluntatem conditionẽ nubendi semel defecisse, sed etiam talem conditionem semel defectam ad sui implementum reuocari non posse.

14 Conditio nubẽdi arbitratu alterius reiicitur, siue sumatur pro libera eius uolũtate, siue pro arbitrio boni uiri cũ cõi

Quid †si mulieri quid relinquaẽ sub hac cõditione si arbitratu Titij nupserit, & quidem si arbitrium sumebatur pro libera uoluntate Titij, omnes admittunt conditionem reijci mulieremq; eo etiam inscio, aut renitente nubentem legatum consequi. l. cum tale. §. rescriptum, ff. de cond. & dem. quod si arbitrium sumaẽ lenius nempè pro arbitrio boni uiri adhue idem, ut d. §. rescriptum, in sui generalitate, & in c. Gemma. de sponsa. ratio, ne quod omnino nuptijs impedimentum fiat ut ait. d. §. rescriptum, & est communis sententia secundũ Emanu. in d. §. rescriptum, amplia. fi. numer. 7. quod & sentit Bart. ibi ubi etiam Dinus, & Albericus qui idem uoluerunt in l. Titiũ, & Mæuium, ff. de admi. tutorum Ias. in l. si quis arbitratu, nume. 18. ff. de uerb. oblig. Socin. in l. filiæ suę, ff. de cond. & demon. Lancelo. Decius in l. turpia. §. j. col. fin. ff. de leg. j.

15 Conditio nubẽdi arbitrio alteri[9] adeo reijciẽ, ut nec eius uoluntate requirere teneamur cõtra mẽtẽ Petri, Cin. Pau. Cornei.

Infertur †ueram non esse rationem Petri, & Cini in d. l. turpia, §. j. Cini, & Ioan. Imol. in d. §. rescriptum, Paul. Castrensis, & Cornei in l. legatum, de conditio. inser. C. dũ aiunt hanc conditionem, ideo remissam fuisse ne mulier alienum arbitrium in nuptijs sequi cogatur, nam nec sequi, nec etiã petere cogitur, ut diximus, licet superiorem rationem communem appellet Emanu. ubi supra. nume. 7.

Per contrarium uidebatur, ut & petere, ac requirere Titij arbitrium, & etiam illud sequi deberet argum. l. j. C. de inst. & subst. l. cum ita. l. Titio centum. §. j. ff. de cond. & demon. sed illa iura procedunt quando & persona certa, cui

mulier

mulier nuberet à restatore designata fuit, & præterea non sub conditione pœnæ subeundæ sed sub spe præmij consequendi mulier ad matrimonium inuitabaē, nec enim alterutrū sufficeret, nam si legitimam tantū filiæ relinquerem sub hac conditione, ut Titio nuberet, etiā si Titio non nupserit legitimā utpote sibi quasi debitam consequetur, ut resoluit Pal. Ruu. in c. per uestras. not. 3. §. xxj. nu. 4. de donat. inter uirum & uxorem. Rursus si etiam aliquid ultra legitimam filię meæ, uel legatū extraneæ mulieri reliqui sub cōditione si arbitrio Titij nuberet, nec designaui cui nubendum mulieri esset, & extranea mulier legatum, & filia quod ei ultra legitimam dederam consequetur si matrimonium Titio inscio, aut inuito contraxerint non secus quàm si de cōsensu ipsius nupsissent, ut d. §. si quis arbitratu, alias incipit rescriptū. Ratio differentiæ, quia quando testator designauit cui uiro mulieri nubendum esset, ei uiro prodesse uoluit, hęcq; affectio in consideratione esse debet. Cum autem nullum designauit, tunc solam ipsius mulieris utilitatem principaliter respexisse uidetur. sicq; non tam præcepti, quàm consilij uim iussus testantis habere uidetur, cui ipsa mulier renuntiare potest arg. l. cum pater. §. mando. ff. de lega. 2. l. Titio centum, in prin. ff. de cond. & demon. l. filiusfamilias, §. diui, ff. de lega. j. l. pen. C. de pact. quod si dixeris esse debere in consideratione interesse illius cuius arbitratu ea mulier nubere debebat, respondeam quod intelligendo (prout intelligi oportet) de boni uiri arbitratu, erit quoddam interesse nullius, aut leuissimæ utilitatis; quæ in consideratione esse non debet, & ideo remittitur à lege, ut d. §. rescriptum, & d. c. Gē-

16 Conditio nubendi de fratrū consensu sorori apposita in relicto ēt uoluntario reijcitur cū Eman. cōtra Pal. Ruu.

ma. d. l. Titium, & Mæuiū, l. Titia. §. j. & in prin. ff. de uerb. oblig. † unde si filiæ meæ aliquid ultra legitimam reliqui sub conditione hac, si fratrum consensu nuberet, nec designaui cui uiro nubendum esset Pal. Ruu. ubi supra respōdit eam non posse nubere sine fratrum consensu quin relictum illud ultra legitimam sibi datum amittat, magni facitq; hoc consilium per quod coactabuntur sorores de fratrum consilio nubere, quod nihil est, ut dixi, quia loquitur contra d. §. rescriptum, cū simi. & l. j. C. de inst. & subst. procedit quando certa persona designata erat, cui mulier nuberet, meritò ergo Pal. Ruu. reprehensus fuit ab Emanu. ubi supra licet alia parum efficaci ratione.

17 Conditio si nupserit cōsensu alterius non designata persona, cui nubendū esset reijcitur cum Eman. cōtra Aimo.

Infertur errasse Aimon Sauili. consil. lxxx. nume. 1. post alios quos ipse refert dum ait, quod si seiam omnium bonorum fideicommissariam reliqueram sub conditione si de fratrū meorū cōsensu nuberet & eis inscijs, uel inuitis nupsit priuabitur fideicommisso, quia (inquit) ista est pœna non damni sentiendi; sed lucri amittendi ergo, &c. arg. d. l. j. C. de inst. & subst. cum alijs supra allegatis, sed nihil est, quia illa iura procedunt quando testator certum uirum designauit, cui mulier nubere deberet, eiq; uiro consultum uoluit testator, Aimon autem, & sequaces loquuntur quando uir certus designatus non fuit; quo casu licet agatur de lucro tantum amittendo, reijcitur conditio, ut d. §. rescriptum, meritò ergo Aimon ab Emanu. ubi supra reprehensus fuit, licet alia ratione non satis (ut nobis uidetur) efficaci † ergo, & eadem ratione secundum Emanu. ibid. & rectè contra Aimonem. consi. j. nume. 3. post Oldrald. consi. xvj non ualebit hæreditaris adeptio quam testator faciebat si hæres arbitrio alterius non nuberet, cum certa persona designata nō esset, cui nubendum esset.

18 Conditio si nupserit arbitrio designata persona, cui nubendū esset reijcitur de adeptione hæreditatis cum Eman. cōtra Aimo.

19 Ratio cōmunis improbatur.

Vnde † aduerto minus idoneam esse rationem quam (postquam alios reprehenderat) reddidit Emanu. ubi supra. nu. 12. post Gloss. in l. legatum, C. de cond. insertis Iacob. de Arena in l. turpia, §. j. ff. de lega. j. ubi Lancel. Decius col. fin. Fulgos. consi. lxj. col. pen. Corneus consi. cv. pro parte lib. ij. ad fin. col. fin. Soci. in l. filiæ suæ ff. de cond. demonst. aiunt enim conditionem hanc si arbitratu, uel cōsensu Titij filia nupserit ideò à lege remitti, quia interim impedimentum nuptiis fit dum mulier illius consensum requirit etiam si illud sequi non teneretur & impedimentum in consideratione esse debere etiam si mulier hodie nuptura in crastinum tantum diem cogeret matrimonium differre. Sed nihil est, nam quis non uidet, quàm lōgius morosiusq; impedimentum fiet in terminis legis. j. C. de inst. & subst. cū simi. & tamen id impedimentum à lege non remouetur. Ergo ne quod omnino nuptiis impedimentum fiat uoluit lex si id certè personæ utilitatem nōn respicit, ut d. l. j. cum simi. secus si certæ personæ utilitatem respiceret, ut ibi.

20 Conditio nō nubēdi, usque ad 15. annum reiicitur cōtra Areti.

Infertur fueram non esse Aretini sententiā, qui in consi. lxvij. num. 1. col. i. uoluit ualere hoc pręceptum testatoris, qui impuberē hęredem scriptam iussit ne infra. 15. suæ ætatis annum nuberet, id quod palam est contra d. §. rescriptum ibi, ne quod omnino impedimentū fiat. Neque ad rem pertinet quod hic agatur de lucro non de damno, nam & in lucro idē est quādo non apparet certa persona cuius fauore id fieret, prout hic minime apparet, & ex regula potuit ipsa simul, ac nubilis esset huic præcepto prohibitiuo suam tantum utilitatem respicienti renuntiare. l. cum pater. §. mando. ff. de leg. ij. l. Titio centū, in prin. ff. de cond. & dem.

l. pen.

11 l.pen.C.de pact.& d.§.diui † vnde vtiliter infertur q licet prohibitioni testatoris, quæ prohibiri tantũ vtilitatem respicit posit prohibitus regulariter renunciare, vt dd.ll.si modo minor ętate non sit, quia tunc non potest, vt d.l.Titio centum, in prin.& l.2.C.pro emp. tamen & minor renunciare, & tale præceptum prohibitiuum transgredi posset in hac materia simul ac nubilis fit, licet quo ad rerum suarum administrationem minor
12 adhuc reputetur, & eum Areti.vbi supra videtur transire Emanu.ubi supra licet dubius, & anceps motus, † quia licet perpetuam uidulẽtatẽ uirgini inducere nõ liceat, tpalẽ tñ licet, scd̃m meũ, & Are. ego dico q neq; perpetuam, neq; temporalem neque etiam momentaneam, ut d.§.rescriptum.

Nuptiarũ favore minor potest transgredi præceptũ testatoris, quodalias träsgredi nõ posset.

Viduitatẽ virgini inducere nõ licet perpetuã, nec tpalẽ, nec etiã momẽtaneã contra nou.

CAP. XCV.

1 *Conditio illa si opus infra biennium factum non fuerit, ante biennium etiam cum effectu impletur cũ primũ certum esse cœperit infra residuum termini opus perfici non posse contra communem.*

2 *Conditione de opere infra diem certum faciendo non uere, sed interpretatiue existente, tunc licet pœna ante finem termini peti posit tamen concessa prorogatione peti non poterit ante terminum, nec etiam postea.*

3 *Intell. l. in illa stipulatione, & l. hoc iure, ff. de uerb. obli.*

4 *Pœna promissa sub conditione si opus infra annum factum non fuerit, an peti posset ante finem termini.*

5 *Legatum relictum sub conditione si hæres infra annum nõ fecerit id quod in seerat, an debeatur ante finẽ anni.*

6 *Conditio si stichum non dederis decem dato, quando impleta, uel defecta uideatur.*

7 *Cõditionis implemẽtũ licet pẽdeat ex facto promissoris tñ post conditionẽ existentẽ non semper spectat dies.*

8 *Intellectus l. cum stipulatus sim mihi à Proculo, ff. de uerb. oblig. & nu. 10.*

9 *Intellectus l. si in lege. ff. locati, & nu. 11.*

12 *Conditione defecta an dies spectetur.*

13 *Intellectus l. & ideo hæsitatur, ff. de uerb. oblig. & l. Martius. ff. locati.*

Vxta istam partẽ est tex princeps in hac materia in l. cũ stipulatus sim mihi à Proculo, ff. de verbo. obl. cui accõmodamus sequentẽ Glossã, & uerba tex. ita habẽt, Cum stipulatus sim mihi, o Procule, si opus arbitratu meo ante calẽdas Iunias effectũ nõ sit, pœnã, & ꝓtulerim diẽ, putas ne uere posse me dicere, arbitratu meo opus effectũ non esse ante calendas Iunias: cum ipse arbitrio meo aliã diẽ operi laxiorẽ dederim? Procul rñdi. Non sine causa distinguendũ est interesse utrũ per ꝓmissorẽ mora nõ fuisset quo minus opus ante calẽdas Iunias (ita stipulatiõe cõprehẽsum erat.) ꝑficeret, an tũc, cũ iã opus effici nõ posset ante calendas Iunias, stipulator diẽ in calendas Augusti protulisset. Nã si tunc diẽ stipulator protulit cum iã opus ante calẽdas Iunias effici nõ poterat: puto pœnã esse cõmissam, neq; ad rẽ pertinere q aliquod tps ante calẽdas Iunias fuit quo stipulator nõ desyderauit id ante calẽdas Iunias effici, idest, quo nõ est arbitratus, ut fieret qđ fieri nõ poterat, aut si hoc falsum est, ẽt si stipulator pridie calendas Iunias mortuus esset, pœna cõmissa non esset, qm̃ mortuus arbitrari nõ potuisset, & aliqđ tps post mortẽ eius operi ꝑficiẽdo superfuisset & ꝓpemodũ ẽt si ante calendas Iunias futurũ esse cœperit opus ante eã diem effici non posse, pœna commissa est. Et diuiditur in quinque secundum Alber.& Paul.hic at. secundũ Bar. Alex.& Ias. diuiditur in quatuor at. secundũ omnes constat, q in prin. ponitur thema, & in fine ibi, & prope modũ ponitur decisio quæst. ut pœna conuentionalis promissa sub hac conditione si opus infra biennium, non fieret, non solũ cõmittatr peracto biennio, sed ẽt ante eius finẽ, cum primũ certũ fuerit infra residuũ biennij opus ꝑfici non posse, idq; cõstat apud oẽs, & ẽt apud me, & quia tex. ait arbitratu meo, expone, ut p Glo.ij. ibi & Bar.col.j.tu dic, q mihi tecũ conuenit, ut opus certæ formæ faceres ante calendas, deinde subiecta est pœnalis stipulatio, ut si opus arbitratu meo (idest secũdũ arbitriũ, iam dictũ, non dicendũ forma enim iam designata erat) non fieret ante calendas, centum nomine pœnæ præstarentur, adde q non solũ promisisti opus facere secundũ arbitratũ meũ idest, secundũ formã iam designatam, sed ẽt promisisti, taliter te facturũ, ut arbitrio meo, idest, voluntati meæ satisfactũ esset, qđ Hispanè dicit̃ que loare acontento.) Hoc declaratur in uers. aut si hoc, ubi tex. innuit q nõ solũ tẽpore contractus arbitriũ fuit interpositũ, sed etiam post opus perfectum, aliud arbitriũ ab stipulatore erat interponendum quo præmisso oẽs indifferenter tenent, q si tñ tpis præterijt, ut infra residuum tpis ante calẽdas opus ꝑfici nõ posset, tũc ẽt ante calendas pœna cõmittit̃ qđ uerũ ipso iure † de equitate tñ obest exceptio, ut ante calẽdas peti nõ posit effectualiter. i. exequi nequeat qđ tenet Gl.mag. ibi plus ẽt dico, quã sequitur Alber. col.ij in princ. post Dinũ quẽ refert & Bar. col.ij dũ op. de l. in illa stipul. si calẽdis, & iterũ eadẽ col. dũ op. de l. stip. nõ diuidũtur, §. si qs ita, & Alex.nu.9.& cũ Gl. simpliciter trãsit. Ias. col.iij. post med. licet nõ sit cõtradicẽs, tñ teneo cõtra cõem q nõ solũ añ calẽdas pœna ipso iure cõmittatur, sed q ẽt effectualiter cõmittatur, ut ẽt añ calẽdas exigi posset, moueor primo per hanc legẽ quæ scd̃m omnes in uers. & propemodum, & in uers. nam si tũc ꝓbat pœnam ipso iure cõmissã esse, & si diceremus mero iure, sed non effectualiter, esset imponere legem

1 Conditio illa si op' infra biennium factũ non fuerit ante biennium etiã cũ effectu cõmittiẽ cũ primũ certũ esse incipit ante terminũ perfici non posse contra cõmunem.

verbis, vt in simi. aiunt Bart. & Docto. in l. in illa stipulatione, si calendis, dum reprobant sol. Glo. in l. hoc iure, supra alle. Secundò moueor, quòd hic dies fuit adiectus non principaliter ꝑ ꝑ se, sed ꝑ ꝑ aliud. s. ꝑ ꝑ conditionē quo fit, vt conditio. detecta, dies spectāda nō sit, ut l. cū tale. §. Mæuiæ de condi. & dem. quòd dies non ꝑ ꝑ se, sed ꝑ ꝑ cōd. fuerit adiectus, patet, quia hæc stipulatio si opus perfectū nō fuerit, centū dari, incerta est, quo ad tēpus cond. implendæ, nisi adijceret infra quantū tēpus opus fieri deberet, dies ergo calendarū adiectus fuit ad demonstrationē cond. & quo magis promissor obligaret, non. n. sufficit opus fieri, ut pœna non cōmittatur, nisi & intra diē dictū fiat, vt ergo in d. §. Mæuiæ dies mortis non spectat, eo quòd cond. mostrandæ grã adiectus pſumitur, ita & in proposito eadē rōne post cond. merò iure impletā spectandus dies non est. stringo, nā ibi nō erat certū, sed solū pſumebat cond. grã diē adiectum fuisse, hic aūt certū erat, nec. n. dies calendarum ad aliud post uideri adiectus, stringo, nā ibi fit illa interpretatio, quòd dies non spectet etiā si cōd. non fuit impleta, sed contra mentē testatoris reiecta hic autē cōd. mero iure impleta fuit, ut & tex. ait. & oēs fatent stringo, & tertio, nā ibi pro legataria vnū speciale receptū erat. s. quòd cōd. reijceretur (hoc. n. quòd ibi reijceretur speciale esse tenent Bart. & alij in l. mulieri, & Titio, de cond. & dem. ꝑ tex. ibi, Bar. in l. te coniuncti, de lege iij.) & in admittitur alia specialitas, vt dies non spectetur contra l. j. de dotis promi. C. quanto magis in proposito nostro, ubi pro stipulatore nulla specialitas inducta fuit, & per illū tex. confundi tur resp. Doct. (inquiunt. n.) cond. impletā videri diē, tñ ex æquitate quo ad differendā executionē spectandā, quod non valet, nā & ibi vertitur eadem æquitas in executione differenda, & tñ non differtur, nec dicat aliud in contractibus, vt hic, in quibus fit interpretatio contra stipulatorem. l. stipulatio ista, §. in stipulationibus. l. quid. supra eod. titu. aliud in legatis, in quibus fit benignior interpretatio. l. in testamentis de reg. iur. ita procedat. d. §. Mæuiæ. nā ad hoc respondet opportunè Ias. in d. l. in illa stipulatione si calendis, colū. iiij. post princip.

Tertio est tex. in l. hoc iure, de verb. oblig. ubi similiter dies calendarū fauore stipulatoris, (vt promissor teneretur non solū Titio nunquam in Italiam veniente, sed etiā veniente, si tamen ante calendas non venisset) grã cōditionis mostrādæ adiecta fuit, & cum primū efficit cōditio impossibilis, seu necessaria (necessarium. n. erat Titium in Italiā venire non posse, cū iam mortuus esset) tunc non solū conditio habetur impleta etiam ante diem statutū, sed etiā dies non spectatur ad impediendā executionē, sic ergo & in proposito cond. tio si opus ante calendas factum non fuerit, [illegible] tempore præterijt, ut infra reliquū [illegible] opus fieri non posset, tam necessaria effecta est, & consequenter habetur impleta. l. si pupillus, §. j. [illegible] e nouat. & licet dies super sit, tamē expectanda non est ad differendam executionē cū conditionis tñ mostrādæ grã adiecta fuerit.

Quarto est tex. in l. iiij. §. j. de condi. & demō. vbi dixit [illegible] infra quinquium filiū non susceperit, tunc Seio daro, & ait text. quòd si post bienniū decederet Titius filio non suscepto, quo casu cōditio necessaria effecta esset, quod tunc dies qui supereſt non spectaretur, nisi adiecta esset dictio (tunc) quæ denotat extremitatem temporis.

Quinto est tex. in l. vxori usumfructum villæ, de vsufru. leg. eodem modo inducēdo, sed & ibi vltra dictione (tunc) erat etiam dictio (peracto quinquennio) per quod euidenter erat voluntas testatoris diem spectare volentis.

Nec obst. l. insulam, & l. stipulationes non diuiduntur. §. si quis ita primo respon. de verb. nam. in illis erat pœna legalis, nos loquimur in conuentionali.

Nec obst. l. in illa stipulatione si calendis, nam ibi erat conditio potestatiua, idest pendens ex potestate ꝓmissoris, & eius fauore adiectus fuit dies, patet, quia si a dictus non esset statim conueniri posset ad fictum, vel ad pœnam, vt l. ita stipulatus, vers. sabinus, de verb. l. j. de pen. leg. l. vbi ante §. qui illud, de verb. obli. quo fit vt cum eius fauore nō gratia condi. mostrandę adiecta fuerit spectari debeat, licet conditio necessaria effecta fuerit.† Sed caue, quia omnia mea fundamenta bene concludunt, quòd in terminis legis nostræ: cum primum conditio efficitur necessaria, non solum habetur impleta, vt pœna ipso iure committatur, sed etiam vt dies, qui supereſt non spectetur ad differendam executionem, nec id forte negarent Docto. sed ista procedunt, vbi prorogatio facta non esset. at cum prorogatio facta fuit, tunc etiam si fiat post pœnam mero iure cōmissam, adhuc tñ licet prorogatio pœnā semel cōmissam perimere non possit, poterit tñ efficere ne pœna exigatur, nt prorogatio illa ipsō te (vt patet hic in verbo arbitrio meo) facta, vim pacti prorogatorij de nō petendo habere videatur, & consequēter pœna ante diem prorogationis peti non possit, imo nec postea, si interim, id est infra diē prorogationis opus perfectū fuerit quod videtur admittendū maxime qa alias illa prorogatio nil operaretur, & si hunc sensum habuerunt Doct. rectè loquuntur quē sensum in terminis l. istius planè habuit Glo. nr̃a, vt patet in principio ipsius, sed tamen dixi, & duo dicit, primum, quòd stipulator nisi in diē prorogationis agere non potest efficaciter, deinde quòd etiā post diem

Cōditio necē opere infra diem certū factē do, existente nō uere sed interpretatiue, tunc licet pœna peti posaitante diē tamen si detur ꝑ rogatio, tunc pœna peti nō pōt ante diem, nec etiā post.

diem prorogationis si interim opus affectum sit repellitur exceptione, cui assentior, quod videt de mente Alex. hic nu. 9. in fi. sed quatenus Glos. nostra vers. plus etiã dico allegando l. in illa stipulatione si calendis, vult q in casu quo contra stipulatorẽ non competeret exceptio (puta, qa prorogatio non interfuisset, sic in Glo. nostra intelligenda est) adhuc in terminis l. nostræ ꝓmissor ad pœnam mero iure commissam ante aduentum diei agere non posset per l. in illa stipulatione, ubi prorogatio non fuit interposita, & tamen non agitur ante diem. Adde q Glo. nr̃am in specie sequitur Alex. nu. 9. in princi. idem vult Bar. col. ij. post prin. dũ opponẽs de l. in illa stipulationis, ait q tam hic, q̃ ibi ante aduẽtum diei pœna erat cõmissa, sed ante diẽ exigi nõ potest, nec hic, nec ibi, sic ergo volũt isti q licet hic nulla intererfuisset prorogatio adhuc lex ista ptoce deret secundũ illam at utrobiq; pœna ante diem commissa ante diem tñ vtiliter peti non posset. Quid ergo operabitur prorogatio nostra resp. operabitur q etiã post diem si interim opus perficiatur pœna exigi nequæat, obstante exceptione: mihi tñ aliud videt dicendum, imo teneo q in terminis huius legis si prorogatio non interfuisset tunc pœna ante diẽ cõmisa etiã ante diẽ exigi posset, moueor per l. hoc iure, supra eod. vbi (quando dies appositus est fauore stipulatoris conditione verificata statim agi potest vt ibi in verb. (peti) q ibi dies gratia stipulatoris posita esset patet, quia ea non apposita etiã si per multos annos Titius in Italiam non venisset, tñ pœna non committeretur quandiu venire posset, at ea adiecta euenit, vt non solum si nunquã venerit, sed etiam eo post diem tñ veniente committatur: sic & in proposito cum dies gratia stipulatoris adiecta fuerit, spectanda nõ esset, post conditionem interptetatiue impletam, nisi intercederet prorogatio, & q gratia stipulatoris dies esset in proposito adiecta patet, quia ea non adiecta, pœna non committeretur donec certũ esset conditionem impleri non posse in opus viuente promissore perfici non posse (text. est in specie in l. ita stipulatus, per totam. ff. de verb. licet aliud sit in vltimis volũtatibus, vt ibi quod & rectè perpendit ibi Bar. in summario, & ita intelligit. l. j. ff. de pen. leg. l. si penum. ff. qñ leg. ced.) at ea adiecta cõmittitur pœna etiam si opus viuente promissore perfici posset, si tñ ante diem perfectum, non fuerit, & ad idẽ est text. in l. iiij. §. j. de conditio. & dem. ff. à contrario sensu, vbi dixi si Titius filium infra quinquenniũ non habuerit Seio, lego, Titio sine filijs ante quinquennium, mortuo conditione legati verificata videtur vt dies spectandus non sit, ecce q post conditionem impletam dies non spectatur etiam si dies gratia debitoris adiecta sit, prout fuit ibi. nam debitor liberat non solũ Titio filios nunq̃ habente, sed etiã si eos haberet post quinquenniũ facit l. cũ tale. ff. de cond. & dem. in d. §. Mæuiæ, & d. l. vxori, nisi dicas hæc iura loquunt in vltimis uoluntatibus, secus autem in contractibus. † arg. d. l. in illa stipulatione si calẽdis. ff. de verb. ex cuius intellectu oĩa pendent, ideo reuoco in dubiũ intel. illus tex. cũ d. l. hoc iure & differunt † quia in alia potestatiua, in alia vero casualis. fuit cõd. nã in l. in illa stipu. si stichũ (q meus erat scd̃m me) & ẽt scd̃m Bar. & oẽs dũ aiũt q implementũ condi. pendebat ex facto promissoris calendis nõ darẽ pœnã promissi verificata etiã per mortẽ stichi cond. ad huc tñ dies q superest spectanda est, idq; eo fit q vt spectaret adiecta fuit cũ n. possem stichũ statim dãdo facere, vt cõditio pœnalis stipu. euanesceret constat diẽ adiecisse me, qđ stichi ministerio, & fructu interim vti volui, quo fit, vt non cond. monstrãdæ grã, sed dilationis pp se principaliter considerandæ dies adiecta sit, est. n. perinde ac si sine cõd. stichũ post calẽdas promitterẽ, eo cõsilio vt stichi ministerio interim vti possem, vt ergo isto casu nullus diceret diẽ spectandã non esse q̃ adiecta videri nõ potuit pp cond. q̃ non est ita & cũ cond. adiecta fuit potestatiua dies nõ vt interim cond. (quam statim & absq; vllo tpis spatio implere poterã) ĩplere possem, sed vt interim sticho vterer adiecta fuit, quo fit vt conditio etiã p mortem stichi verificata adhuc dies, vtpote, principaliter pp se non pp cõditionẽ adiectus spectãdus. Iuxta mẽtẽ promissorijs sit, ita intelligo d. l. in illa stipulatione † quã in contractibus im loquentẽ extẽdo vt & in vltimis voluntatibus procedat, nã si dixi si hæres stichũ (qui meus erat) infra bienniũ, Titio non dederit centũ dato sticho ante bienniũ mortuo puto bienniũ spectandũ, licet conditio morte stichi extiterit, ratio, quia cum in potestate hæredis esset stichũ statim dare non spectato biennio nulla alia ex causa biẽnnij dilationẽ testator dedit nisi, vt interim eius ministerio hęres vteret nã bienniũ non potuit videri adiectũ vt hæres interim facultatẽ stichi præstandi nansisceretur quandoquidẽ eũ possidebat, possessumq; statim tradere poterat. Idq; multũ notãdũ est, quia iuxta istã partẽ multũ laborauerunt Din. Iacob de Are. Bar. Alberi. Bal. Ange. Cuma. Paul. Castr. Alex. Rom. Soci. Vincentius, Hercul. Ias. Franciscus de Ripa, & alij in d. l. in illa stipulatione si calendis, ff. de verb. obliga. iuncta l. hoc iure, eod. titu. quæ leges aduersari inuicẽ videntur adeo, vt ei intellectus à varijs authoribus parum fœliciter (vt nobis videt) excogitatos refetat ibi Ripa, sed nr̃a cõciliatio supra facta caret oĩ vitio reliquę aũt nõ ita vt nobis visũ est.

3 Intel. l. in illa stipulatione, et l. hoc iure

4 Pœna promissa sub hac duplici cõditione si infra annũ opus nõ fieret cõmittit etiã, quæ ad petitionẽ anteq̃ ex toto ꝑtereat annus si tantum anni præterijt, ut ifra residuũ certũ sit opus perfici nõ posse qđ uerũ quã do pœna promissa fuit sub conditione casuali uel etiam mixta, uel etiam ꝓtestatiua subdificili, & quæ mori desiderat secus si sub conditione mere potestatiua.

5 Legatũ relictũ sub cõditione si hæres infra annũ non fecerit id qđ erat mere potestatiuum ante finẽ anni nõ debetur quo ad petitionem licet ante finẽ anni cõd. faciẽdi sit facta impossibilis

> Conditio si stichũ non dederis decem dato.licet stati post interpell. existat tñ secus si ẽt dies fuit adiectus, nam tunc nõ existit per interpella. nec etiam per mortẽ stichi, quo ad petitionem, nisi & dies pteterat.

6 Infero†hinc lim.ad l.ita stipulatus,magna.ff. de uerb.obli.l.si penum. ff. quando dies legati ced.l.j.de penu.lega.ubi habetur,ꝙ si dixit testator (stichum dato, si stichum non dederis decem dato, vel dixit incipiens à conditione si stichum non dederis decẽ dato,ijs enim casibus aiunt dd.ll.quòd statim post interpellationem,& sic post morã cõditio legati uideaẽ impleta ut decem debeantur, nulla alia spectata dilatione, nec spectata morte hæredis debitoris,licet aliud sit in contractibus quando incipimus à conditione,ut d.l.ita stipulatus, his inquam casibus dico,quòd si interposita esset dies(quia dixi si stichũ non dederit infra biennium)tunc etiam post impletam mortem stichi conditio.adhuc dies spectaretur ut proxime dixi per quod limitantur dd.ll.at in d.l.hoc iure,conditio erat casualis, quia dixi si Titius ante calendas non uenerit,dabo,quæ conditio adiecta fuit gratia conditionis mostrandæ,ut non solum Titio nunquam ueniente,sed etiam eo ueniente teneretur,si tamen uenisset post calendas,cuius aduentus, ut patet non erat in potestate mea,sed fortunæ , uel ipsius cum primũ ergo exploratum fuerit eum uenire non posse conditio impleta uidetur nec spectabitur dies quæ non causa dilationis,& sic quo minus teneret,sed quo magis tenerer adiecta fuit.

> Conditio licet implementũ pendeat ex facto promissoris tñ post cõd. existentẽ nõ semp spectat dies.

7 Hinc†infero ueram non esse tertiam sol.glo. in d.l.hoc iure,quam Bart.& omnes ibi approbant,usque ad Ripam dum ait quòd refert implementum conditio pendeat ex facto promissoris nec ne,ut si ex facto promissoris,tunc etiã post implementum conditio.dies sit spectanda. nam in præmisso exemplo domum fieri pendebat ex facto promissoris, & tamen post impletũ conditionis dies non spectatur esset ergo distinguendum utrum ex facto ꝓmissoris facilius an sub difficili penderet,ut patet ex prædictis,& sic utrũ conditio esset potestatiua,quo casu ꝓcederet cõis opinio an mixta(arg.l.suus quoque §.& puto,ff.de hære.inst.) quo casu cõis nõ ꝓcedit. habes ergo primo ꝙ cõmissa pœna, dies qui superest non est spectãdus qñ conditio pœnalis nõ erat oĩno potestatiua , sed statim fieri põt executio,nisi in casu l. nræ ubi interfuit ꝓrogatio. Infertur limit.ad l.nostrã,ut non procedat prorogatione non intercedente hoc secundo. Infertur limita.ad l.in illa stipulatione si calendis, ut procedat quando factum,seu conditio erat omnino potestatiua,secus si erat mixtũ pendens ex arbitrio fortunæ,& facto implere debentis, seu uoluntate eius,arg.d. §.puto hoc tertio. Inferẽ extensio ad l.hoc iure supra allega.ut procedat non solum quãdo conditio pœnalis stipulationis erat omnino casualis,sed etiã si esset mixta, adhuc enim conditio defecta dies qui superest spectandus non esset, hoc quarto. infertur quòd tertia solutio Glo.in l.hoc iure, quam sequuntur ibi Bart.& omnes usque ad Ripam licet sit uera quãdo conditio pœnalis stipulatio.est merè potestatiua,secus tamẽ est quando est mixta hoc quinto . Adde ad l.nostram vers.nec ad rẽ, iunctis illis verbis arbitratu meo secundũ Pau. hic colũ.j.ꝙ verus sensus.huius literę est ,ꝙ hic pœna fuit promissa sub una tantum conditione (puta si opus calendis,seu ante calendas factum non esset)vel dic & rectius , duas videri conditiones prima si opus non fieret,altera si ante calendas non fieret, non enim vt pœna vitareẽ sufficit opus fieri,nisi & ante calendas fiat , sicut si dico(si sine liberis decesseris prior superstiti restituas)hic duplex conditio est, non enim sufficit te priorem decedere,ut fideicommissi conditio existat,nisi & sine liberis decesserit prior , ut l.hæredes mei.§.cum ita, ad Treb.ff. Quidam tamen putabant triplicem esse conditionem,prima si opus non fieret,altera si non fieret ante calendas.tertia,si non fieret arbitratu stipulatoris quo fit (inquiũt) ut licet factum nõ fuerit ante calendas,adhuc tñ pœna non cõmittatur stipulatore non arbitrante,de quo videẽ tex. apertus in l.multa.,de cond.& de.ff.in prin.de quo oppositum fuit contra l.nostrã ut patet ibi,nec ad rẽ sed l.nostra.rep.nõ obesse,eo ꝙ hic opus fuit cer- 8
tæ formæ,& determinatę†& illa verba (arbitratu meo) non habent hunc sensum, ut stipulator declararet & arbitrareẽ ante inchoationẽ operis quo modo,uel quanto tempore opus fieri deberet , nam imo hoc iam fuerat præfinitum, sed habent hunc sensum,ut post opus ante calẽdas perfectum stipulator opus approbaret quod. Hispanè dicitur (quæ se hara acontento) & iste intellectus est necessarius pp l. multa. in princi. ubi quando illa uerba (arbitratu meo) inducũẽ quod est quando adijciuntur operi cuius forma non erat determinata,sed incerta,tunc stipulatore,idest creditore per uoluntatem,seu impotentiam non arbitrante pœna , non cõmittitur, Vnde cum hic dicatur pœnam commissam patet operi certæ formæ adiecta fuisse illa verba (arbitratu meo) & sensum esse quòd post opus perfectum opus ab stipulatore approbetur. 9
†Isq; sensus probatur in specie in l.si in lege in princip. ff.locati, ubi dicitur esse perinde ac si approbatio relinqueretur arbitrio boni uiri. Ad idem text. quo ad hoc in l. si sic, in princip. ubi latè Ias.de leg.j.tex.& ibi Bar.in l.j.de leg.ij. ita in specie declarat l.nostram.Paul.hic colum. j.Bartol.tamen hic numer.3. post Gloss.ij. hic & Iacob de Arena quem ipse refert, & Aretinus nume.4.& Ias.nume.1.& in colum.iij. versicu.8. vel

> Intel.l.nostræ i uerbo. arbitratumeo.

> Intel l.si in lege.ff.locati.

uel quarto, & Alex.col.j.in fi. aiunt quòd hæc uerba(arbitratu meo,) non solum referuntur & pertinent ad qualitatem operis,per stipulatorem approbandam , ut omnes concordant, sed etiam referuntur ad tempus , infra quod opus faciendum erat protogandum,uel etiam coarctandum.de protogatione probatur hic clarè.quod,& ego fateor de coarctione seu diminutione probatur, argu.l.si decem cum petiero,de uerb.obl. quã l.ad hoc allegant Alex. & Ias.hic, ut enim inquiunt ibi illa uerba,cum petiero,referuntur ad tempus, ut quo tempore petiero statim detur , ita & hic uerba(arbitratu meo)hoc important, ut diem calendarũ adiectum coarctare & restringere possim , ut opus citius fiat , teneo contra communem, ꝙ uerba (arbitratu meo) non efficiant ut diem calendarum adiectum possim coarctare , ut opus citius fiat , hoc in specie probat text. in d.l.si in lege.ff.locati,in princ.quod probat tam in decisione dum ait ideoq; arbitriũ ad qualitatem operis, non ad tempus prorogandum pertinet quàm in ratione decidendi,dum ait, (quòd lege finitum sit) uult enim quòd uerbũ, (arbitratu meo) non potest uideri ad tempus referri,uel pertinere, eo quòd tẽpus iam erat definitum & quòd hic esset definitum patet, quia fuit positus dies calẽdarũ Iunij, ergo &c. ut l.eum qui calendis. ff.de uerbo. obligation.

Sed opp.contra d.l.si in lege,quòd quemadmodum,licet, ibi & hic forma operis esset certa ad huc uerb. (arbitratu meo) ad opus referetur ita etiam licet tempus esset designatum, & certum,ad huc illud uerbum,ad tempus referri posset,Sol.quòd licet forma operis esset certa & designata,adhuc dubitari potest an in illa sua forma sit, satis bene fabrefactum (puta iussi domum fieri certæ longitudinis,latitudinis & altitudinis,certarumq; camerarum,facta est domus, secundum longitudinem altitudinem,latitudinem numerumq; camerarum designatum,sed adhuc potest dubitari,an parietes,seu cæmenta , fuerint bene fabricata necne, ideo dicitur omnia fieri debere arbitrio stipulatoris,id est boni uiri)quę dubitatio in tempore non potest cadere:& istam oppositionem contra communem facit Areti.hic de illa l.si in lege,per quam teneo contra cõem.

Sed retenta opinione communi Aret.hic,in prin.resp.quòd uerb.(arbitratu meo) fuit positum in uno capitulo seu oratione continente tam tempus,quàm formam operis, ideo refertur arbitrium tam ad operis qualitatem quã ad tempus, arg.l.iij.§.filius.de lib.& posth.secus in d.l.si in l.ubi in alio capitulo fuit posita forma operis in alio uero tempus. Infertur ex hac Sol.limitatio ad communem opinionem, ut procedat quando in uno,eodemq; capitulo seu oratione tam forma operis quàm tempus esset conclusum,secus si in diuersis, Infertur & secũdo,limitatio ad d.l.si in lege , ut procedat quando in una oratione fuit designata forma operis in alia uero tempus appositum, secus si in eodem capitulo,seu oratione,teneo contra Aretin.quia eius solutio in utroque membro falsa esse uidetur,& dum ad legem nostram,& communem opinionem ait quòd in eodem capitulo seu oratione.& forma operis designata fuit & tempus definitum , nam istud posset defendi retenta opinione Petri , qui uoluit ꝙ lex nostra solum procedat quando pœnalis stipulatio incepit à conditione(puta si opus,tantæ longitudinis & latitudinis ante calẽdas,arbitratu meo factum non erit centum dabis, quo casu cum in eadem oratione uideatur posita,tam qualitas operis,& tempus,quam arbitrium,arbitrium illud uidetur ad utrunque referendum)quæ op. improbatur per Bar.hic.& Paul.j.col.in princ. dicentes l.nostram, procedere etiamsi pœnalis stipulatio incipiat à conuentione,puta quia dixi (opus,tãtæ longitudinis & latitudinis fieri,si prędictum opus arbitratu meo,factum non fuerit centum dabis,) sed.hoc casu constat in alio capitulo seu oratione positam fuisse formam operis, in alio uero tempus,& ad huc uerb. arbitrium , refertur ad utrunq;,ergo &c. comprobatur necessario, secundum omnes dum respondent ad d.l.multa,hic fuit opus certæ formę,sed hic cum concipitur pœnalis stipulatio non fuit mentio illius certæ formę,patet quia dicitur (si opus arbitratu meo) ergo dicendum est necessario ꝙ in alia oratione conuentum fuerit de forma operis.

Hinc infero falsum esse quod Aret.ait,quòd hic in eadem oratione, seu capitulo posita fuerunt tam operis forma & tempus , quàm etiã arbitrium,nõ quoque est uera sol. Aretini.quo ad d.l.si in lege,dum ait quòd ibi in una oratione,forma operis posita fuit, in alia uero arbitrium,& tempus,quo fit(inquit)ut arbitriũ ad tempus tantum ibi referatur,id falsum est, nam non solum diuinat ut patet & restringit, l.illam,sed etiam loquitur cõtra illam , l.dum ait(si in lege locationis comprehensum est, ut arbitratu domini opus approbaretur.) ecce quemadmodum in eadem oratione comprehensa fuerunt tam operis qualitas & tempus, quàm etiam arbitrium, ut in hoc exemplo(si domum tantæ latitudinis & longitudinis non feceris arbitratu meo ante calendas centum dari)teneo ergo quòd l.nostra ꝓcedat & etiã

d.l.

d.l.si in lege, siue in ead. oratione posita sint, tam qualitas operis & tẽpus, quàm etiam arbitrium siue etiam in diuersis orationibus ponantur hoc primo contra Aretin.

Infero quòd lex nostra procedat non modo quando in eadem oratione, sed & quando in diuersis orationibus posita fuerunt tã qualitas operis & tempus, quàm etiam arbitriũ, quę extensio ad legem nostram, est contra Aretinum.

Infero etiam extensionem contra Areti.ad d.l.si in lege, ut non solum procedat quando in una oratione posita fuit qualitas opis, in alia uero tempus, & arbitrium, sed etiã si hæc omnia in eadem oratione posita sint.

10 In terminis l. nostræ arbitriũ fuit datum stipulatori quo ad qualitatẽ operis probandã nõ quo ad terminum coarctandũ.

† Tene ergo contra communem, ut dixi q in terminis l.nostrę arbitrium datur stipulatori quo ad quantitatem operis approbandã, non quo ad tempus coarctandum, nisi id specialiter cõprehensum esset, ut ait, d.l.si in lege.

Nec obst. quòd stipulator habeat arbitriũ prorogandi terminum, nã cum terminus fuerit appositus eius fauore quo citius opus perficiatur, alias pœna præstetur, eius fauori renũtiare potest, ut l.pen.C.de pact.l.quod fauore, de regu.iur. itaq; prorogandi facultatem habet non propter illa uerba (arbitrio meo) nam & illis non adiectis eandem facultatem haberet, sed facultatem habet propter regulam generalem, d.l.pen. ita intelligo l.nostram.

Nec obst. d.l.si in lege, dum ait quòd in terminis, l.nostræ, etiam tempus prorogari non liceet; nam resp. quòd ibi non loquitur in terminis, l.nostræ, nam hic ipse stipulatur cuius fauore tempus positum fuit prorogauit, ibi non ipse, sed alius tertius cuius arbitratũ operis approbatio relicta fuit, & intelligitur de approbatione, quo ad qualitatem, non quo ad tempus iam definitũ, ita uult Ias. hic col.iij.in pr.

Adde quòd Alex. hic, nume.5. post Imolam quem refert ait quòd in d.l.si in lege, ideo arbitrium refertur ad qualitatem tantum operis non ad tempus prorogandum, quia ibi forma operis non erat certa, nec designata, at hic erat designata.

Infertur limitatio ad l.si in lege, ut non procedat cũ forma operis esset designata, sed etiam cum esset incerta.

Infertur limitatio ad l.nostram, ut non procedat cum forma designata non esset, sed demum cum designata esset. Ias. hic col.iij.in pr. ait hunc intell. nullum esse sed non dicit quare, tamen dic nũllum esse quo ad d.l.si in lege, primo, quia restringit multum illã, l. generaliter loquentem, quæ siue forma esset designata procedere debet siue non: Prætęrea est contra illum text. dum ait (arbitrium ad qualitatem operis pertinere) innuit enim, nõ ad formam, utpote ab ipso domino datum, sed ad qualitatem tantum pertinere, & est contra illum tex. ibi (ut arbitratu tamen domini opus approbetur) innuit enim non formę operis dationem, sed operis iam formati approbationem arbitrio illo contineri, estq; contra illum text. ibi. (ut incerta sit approbatio) eodem modo inducendo, dic ergo quòd ibi non datur arbitrium ad tempus prorogandũ, quia ibi prorogatio fiebat non ab ipso stipulatore, hic autem ab ipso stipulatore fiebat qui iuri suo poterat renunciare.

Infero † ergo extra ad l.si in lege, contra Alexand. & Imolã, ut etiam si certa esset & designata forma operis adhuc procedat, ut temporis prorogatio in arbitrio illius tertij posita non uideatur, sed etiam operis approbatio, fateor tamen quòd si tempus non esset limitatũ nec definitum, sed etiam esset dictum promittis domum huius certę formę facere arbitrio meo, uel tertij, & si factum non fuerit promittis pœnam, hoc casu puto, quòd temporis designatio arbitrio meo, uel illius relicta uidereť, & isto casu non procederet d.l.si in lege, quod etiam probatur ibi in ratione decidendi dum ait (quod lege finitum sit) nam si tempus in arbitrio positum ea ratione non uidetur quòd lege conuentionis definitum erat, ergo si definitum non esset tunc in arbitrio positum uideretur. 11 Intell. d.l. si in lege, procedit etiã si forte operis esset designata à cõtrahentibus forma.

Subinfero limitationem ad l.ita stipulatus. ff.de uerb. ubi dicitur quòd si ita stipulator (si domus uel nauis facta non fuerit pœnam præstari) quòd tunc pœna non committitur antequam certum sit domum, uel nauem fieri uiuente stipulatore non posse, nam illud procedit nisi adijcerem arbitratu meo, uel alterius domum, uel nauem fieri, nam tunc etiam, quo ad tempus possem arbitrari, & tempore præstituto præterito, statim pœna committeretur non spectata morte promissionis.

Subinfero q si nec forma operis, nec tẽpus designatam esset, tunc uerbũ (arbitratu meo) ad utrunq; refertur, tam ne alias per incertitudinem actus periret contra l.si quando, de legat.j.l.quoties, de reb. dub.l. quis in stipul. de uerb.ob.ff. tum quia uerbum (arbitratu meo) uidetur pertinere ad omnia illa quæ sub incerto relinquitur, ut d.l.si in lege, ibi (quod lege finitum erat) à contrario sensu, & uř tenere in specie Glo.ij. in l.nostra & Doct. quos retuli supra & isto casu potest defendi communis opinio quam ibi damnaui.

Item secunda illatio quæ infertur ex intell.

Alex.

Alex. & Imolæ, scilicet quòd lex nostra non procederet cũ forma designata non esset, hæc illatio uera est, in terminis l. nostræ, ubi stipulator ante arbitrium interpositum decessit, et go & c. ut d.l. multa, in prin. de cond. & demon. ff. at dũ ipsi sentiunt idem fore etiam si stipulator mortuus non esset uolentes, quòd si di xi si opus (cuius formam non designaueram,) arbitratu meo factum non fuerit pœnam præstari, quòd isto etiam casu licet mortuus non fuerim adhuc tamen procedat d.l. si in lege, quasi & hoc casu tempus non uideatur positũ in arbitrio stipulatoris, errant & loquuntur contra id, quod dixi supra.

Adde quòd ex sol. quam supra dedi, ad l. in illa stipulatione si calendis, patet ueram uel saltem concludentem non esse rationem Iason, ibidem, nume. 2. post Paul. & Raynerium quos ipse refert, dicunt enim quòd ibi etiã post conditionem defectam, dies ideo spectatur quòd tam promissio quàm conditio pendebant ex facto promissoris, unde cũ in habentibus sim bolum facilis sit transitus, meritò quòd iudicatur de promissione, idem & de conditione, tamen dic ueram esse rationem illam, scilicet quòd ibi dies fuit adiecta non propter habendam facultatem conditionis implendæ quam statim absq; ulla dilatione poterat promissor implere, sed propter dilationem habendã dies adiectus, fuit dilationem, in quam habẽdam, uel ad pœnam soluendam, uel ad cõditionem implendam, quam non statim, sed sub dilatione implere uoluit, ut supra dixi, sed ratio assignatur per Ias. ab idem post Aretin. & Alberi. quos refert, scilicet quòd ibi in d. l. in illa, pecunia subrogatur loco stichi sub cõditione promissi, & consequenter uidetur pœna pecuniaria commissa, cum eadem qualitate quasi stichus debebitur & sic demum post diem præstitutum, quæ ratio non placet, nam & in d. l. hoc iure, de uerb. pœna fuit subrogata, loco il lius utilitatis, quæ forte obueniebat stipulatori per aduentum Titij, & tamẽ ibi dies nõ spectat, Ad idem l. cum tale, §. Mæuiæ, l. iiij. § j. de condi. & demonst.

Tertiam rationem assignat Ias. quam dicit esse ex mente scribentium, licet ipse eam non teneat, scilicet quòd quando conditio pendet ex facto promissoris, tũc dies solũ uidetur adiectus ad differendam solutionem, siue rei promissæ, siue pœnæ, quo fit ut siue res ipsa siue pœna præstetur, semper præstetur cum sua dilatione, quandoquidem dilatio exacta uidetur ad solutionẽ alterutrius, & ista est uerissima, dũ tamen intelligatur quando implemẽtum conditionis pendebat ex facto promissoris, merè potestatiuo, secus si factum esset difficile, ut hic, secundum quod supra declaraui, Ripa tamen in d. l. illa, in princ. reprobat hanc solu. dicens, quòd ibi dies fuit appositus fauore stipulatoris, nam ea non apposita promissor non teneretur ad pœnam usque ad mortem, l. ita stipulatus, de uerb. quo fit (inquit) ut conditione impleta dies amplius non spectetur, ne dies fauore stipulatoris adiectus in eius odium retorqueat, sed in resp. fateor diem fauore stipulatoris adiectam quo ad tẽpus quod est post diei illius præteritionem, usque ad mortem promissoris, at quo ad tempus quod est inter ipsam stipulationem & aduentum dici dies ille fauore promissoris adiectus fuit ad differendam solutionem uel pœnę, uel stichi, & de omnibus his rationibus, uide ibid. in princ. qui post Paul. quem ipse refert tradit regulam generalem ut post conditionem existentem dies nunquam spectetur nisi conditionis implemẽtum contineat aliquid dandum uel faciendum ipsi stipulatori, quod uerissimũ puto, eo casu quo illud conditionis implementum pẽderet & ex facto ipsius promissoris & factum esset omnino potestatiuum, secus si sub difficile, ut dixi supra. 12 Post cõd. defectũ an dies spectetur.

Adde quòd dictum Ripæ & Pauli, de quo supra proximè tenet etiam Ang. quem refert Ias. in d. l. in illa, col. j. in fin. post Paul. ibi in pr. unde infert Paul. ibi, quem sequitur Ripa ibi, col. j. post princ. quòd si dixi, si infra biennium Romam non iero, centum dabo, quòd si tantum biennij præterijt, ut infra residuum certũ sit me Romam ire non posse, tunc statim non spectato fine bienni, pœna committatur, per l. hoc iure, supra cod. facit, l. iiij. §. fi. l. cum tale, §. Mæuiæ, de conditio. & demonstration. contrarium expresse tenent Alex. in d. l. in illa, nu. 8. & Ias. col. j. in fi. cum prin. seq. & allegat Ias. l. ueluti, §. fin. l. quidquid astringendæ. §. fina. de uerb. obliga. ad quæ iura resp. Ripa, ubi supra quòd ibi conditio poterat impleri in ultimo etiam momento (erat enim conditio si capitolium non ascendero) biennij nimirum ergo si ibi dicatur pœnam non committi nisi demũ peracto biennio, quia ll. illæ non cogitauerunt posse euenire casum quo promissor impediret capitolium ascendere, at in exemplo nostro secus est, nam constat casum euenire facile posse, quo sim infra biennium, & tamen infra reliquum biennij Romam ire non possim, caue, nam inuenio quatuor ll. cone. scilicet l. in illa stipulatione si calendis, in prim. resp. l. si ea, § j. ff. si quis cauti. l. ueluti. §. fi. l. quidquid. §. fi. de uerb. ob. ff. quæ omnes probant, quòd quando conditio negatiua erat potestatiua, idest, pendens Con. 43.

pendens ex facto promissoris, tunc etiam post conditionem negatiuam existentem dies qui superest spectandus est, nec dicatur quòd siue conditio sit affirmatiua, tunc quàm primum efficitur impossibilis habetur impleta, ut l. fin. ff. de cond. inst. l. si. quando dies legat. ced. ff. siue sit negatiua, tunc quam primũ efficitur necessaria habetur impleta, ut l. hoc iure, ff. de uerb. l. cum tale. §. Mæuiæ. de condi. & demon. l. iiij. §. fi. eod. l. uxori usumfructũ uillæ, de usufru. leg. nam utrunq; fateor, sed & d. l. in illa stipulatione, conditionem impletam esse ante aduentum etiam diei euidenter probat, quod etiam probat. d. l. si eum. §. j. dum ait non ante pœnam, peti posse, innuit enim pœnam, mero iure commissam per conditionem existentiam peti non posse ante diem qui ad huc superest, cuius natura est solutionis, seu executionem eius, quod iam debetur differre, ut §. omnis. instit. de uerb. l. fin. in fi. quando dies ususf. leg. ced. ff. Idem probat d. l. ueluti ibi, non nisi præterito biennio rectè petam, eodem modo inducendo & d. l. quidquid. §. ñ. ibi. non nisi biennio præterito rectè petam, eodem modo inducendo, fateor ergo omnes ll. clamare cõditionem esse impletam, siue sit affirmatiua, quam primum efficitur impossibilis, siue negatiua, quàm primum efficitur necessaria, sed tamen id non obstat, quo minus solutio differat propter diem, qui superest quo fit, ut omnes quatuor ll. præallegatæ utrunq; probare uideanẽ, & conditionem impletam esse, & diem qui superest spectandum, quarum ll. ueram rationẽ, eam esse puto quam cedit, Ias. in l. in illa, col. j. in fi. post Areti. scilicet quòd necessitas pœnæ soluendæ uideatur subrogata, loco facultatis, conditionis implendæ, & consequenter quam dilationem habet, promissor ad conditionem implendam, eandem habere uidetur & ad pœnam soluendam, quia subrogatum debet sapere naturam eius cuius loco subrogatur, eiusq; qualitates assumere, argumen. eorum quę latè tradit Ias. in rub. ff. de uerb. ob. qua ratione fit, ut quam dilationem promissor sibi referuauit ad conditionẽ implendam eandem sibi lex indulgere uideatur, ad pœnam soluendam, uel eandem ipse promissor sibi ad pœnam, quoq; soluendam referuasse uideatur, quod obtinet quando implementum conditionis pendebat ex facto promissoris, sicq; conditio erat potestatiua. Vnde infero, quòd immeritò hæc ratio reprehenditur per Ripam in l. in illa. stipulatione, col. ij. ad pr. ait enim (si dixi, si stichum calẽdis, nõ dedero diẽ dabo) tunc non cõiter tunc non uidetur absonum, quòd pœna loco stichi subrogata uideatur, noluit enim stipulator habere stichum, uel eius loco pœnam, at si dixi (si capitolium non ascenderis infra mensem pœnam dari,) tuc absonũ (inquit) uidetur pœnam dici subrogatá loco implementi conditionis, quod uidetur fateri posse, habita ratione ad personam tantum stipulatoris, sed habita ratione (prout haberi ut puto debet) ad personam promissoris cessat hoc absurdum, ipse enim uoluit necessitatem pœnæ soluendæ subrogatam esse loco facultatis conditionis implendæ, quid enim si pœnam pecuniariam compensare uoluit cum labore Romam forte eundi, uel capitolium ascendendi, redeundo, ad principalem rationem, dico ꝙ si tẽpore stipulationis conditio erat potestatiua pendens ex facto ꝓmissoris, licet ex post facto ante diẽ fiat impossibilis (morte stichi qui erat in conditione, ut d. l. in illa, uel lapsu temporis, quod tantum temporis peterijt, ut infra residuũ, certum sit, non capitolium ascendere non posse, d. l. ueluti, d. l. quidquid) tamen dies qui superest non est, cur non spectetur, nam ab initio dilationem habere uolui uel ad conditionem implendam infra terminum, uel ad pœnã soluendam post terminum, quòd si conditio pœnalis stipulationis casualis erat, tunc conditione existente, dies non spectatur, eo quòd tunc necessitas pœnę præstandæ nõ potest uideri subrogata loco facultatis conditio. implẽdæ, quia conditionis implẽdæ (cum ipsa casualis esset) facultatem promissor non habet sed fortuna, ita intelligo d. l. hoc iure, cum conc.

Iuxta prædicta † quæro de intellectu l. & ideo hæsitatur. ff. de uerb. ob. cum l. Martius. ff. locati, Sol. secũdũ communẽ opinionem Bart. in d. l. & ideo & Ias. ibidem, col. iij. quòd non sunt contra, sed altera per alteram suppletur, nam in l. & ideo, dicitur quòd si parte operis effecta, ædificium casu corruerit, tunc opus est de nouo fabricandum, sed redintegratur dilatio, sicq; periculũ dilationis non ad artificem, sed ad dominum operis pertinet, de periculo, uero ipsius rei, seu operis uerbum nullum ibi sed id deciditur in l. Martius, ut ad dominum operis similiter pertineat, sicq; d. l. & ideo, extenditur ut licet in periculo tãtum, seu in commoditate dilationis loquatur, procedat tamẽ etiam in periculo ipsius rei, d. l. Martius, extenditur, ut licet in periculo tantum ipsius rei loquatur, procedat etiam in incommoditate dilationis. Hanc communem solu. reprobat Ias. ibidem, quia dum ait communis sol. quòd in l. Martius, expensis domini ædificij, est reficiendum ædificium, certè id nec ibi apparet, nec in l. & ideo, nam in neutra illarum ll. fit ulla mentio expensarum, & licèt Ias. impudenter loquatur

13 Intell. l. & ideo hæsitatur, & l. Martius.

loquatur dicens, Bar. somniasse tamē eius improbatio debilis est, fateor enim q in neutra, illarū ll. fit mentio expēsarū, tñ ēt si nō dicatur est necessario intelligendū q in l. Martius, expēsis dñi ædificiū esset reficiendū, nā si expēsis fabri reficeretur, tūc nō dñi, sed fabri esset periculū qđ esset contra illam l. & q dñi periculū, esse debeat ultra l. Martius, probatur rōne, nā ædificiū cœptum cedit areæ. §. ex diuerso, inst. de rerum diuisio, l. qui res. §. areā. ff. de sol. & sic fit ædificij, dominiū eius cuius, & solū erat, & consequenter ad eum, utpote dñm periculum pertinere debet, l. nec pignus. C. de pig. act. Ias. uero postqnā cōem sol. reprobauit dedit aliā, scilicet q l. Martius, loqtur in cōtractu tm̄ bonæ fidei nec procedāt in cōtractu stricti iuris, l. uero & ideo hæsitatur, loquatur ecōtra in cōtractu stricti iuris, nec procedit in cōtractu bonæ fidei, nā scđm eū in l. & ideo, artifex seu promissor tenebaē domū facere suis expensis, quo fit ut cū ad opus teneretur, qđ est indiuiduū, l. si is q quadringēta. §. quædā. ad leg. Falci. declarāt Bar. & Ias. ubi supra, certē parte tm̄ o pis, asfecta nullatenus liberaē, quo fit ut eius sit periculū & denuo facere teneatur expēsis suis, scilicet artificis nō expensis dñi, licet sibi redintegreē dilatio, at in l. Martius, artifex nō expensis suis, sed dñi, accepta mercede ædificiū faciebat, nec artifex ad aliud tenebaē q̄ ad operā suā præstandā, quo fit, ut ædificio dirupto ipsius nō sit periculū, sed dñi, & deficit hæc sol. ab sol. cōi, quia scđm cōem utrobiq; reficiebatur ædificiū expensis dñi, at scđm Ias. in l. Martius tm̄ nō ī l. & ideo, tñ nouissimē dic referre sit stipulatio interposita ex causa lucratiua, an ex causa onerosa, nā primo casu puto procedere tex. in l. & ideo hæsitat, est periculū casus, licet quo ad incōmoditatē dilationis pertineat ad dñm, tñ quo ad impēsam ptinebit ad artificē, seu promissorē, nā q promisit opus facere parte operis facta, cōstat nullatenus, liberari, ut dixi quo fit ut nō aliter libereē q̄ si semel integrū opus pfectū pstiterit, qđ secus est in l. Martius, pp rationē Bar. & Ias. nā q in l. Martius, opus reficiaē expēsis dñi, oēs cōc. at si stipulatio interposita esset ex causa onerosa (puta domū faciēdā artifici cētū aureis, locaui q p solēnē stipulationē pmisit se cētū aureis acceptis illam pfectā reditarū, qđ hispanē dr̄ adestaxo oasu, ijesgo, iā uero phabēda ueritate pmitte q artifex in q. nīa suscepit totū opus, certa mercede, p cōuerso o pe cōstituta ut sic respectus habeat ad totū opus nō ad operis singulorū dierū uel mēsiū, ita docet Bar. in l. opus qđ aduersione, n. 3. ff. locati. idq; patet, nā si artifex cum dño cōuenisset, ut certa mercede cōstituta pro singulis diebus seu mēsibus, qbus ipse operareē sibi dareē, tūc sine dubio ad nil aliud q̄ ad operas præstandas teneretur, pro quo facit, l. qui operas. ff. locati.

Secūdo pmitte q si uniuersum opus faciendū, certa mercede suscepit, tūc si culpa eius nō arguaē de piculo culpa leui cōtingēte, regulariter teneē, nō de cōtingēte culpa leuissima, nisi ēt piculū i se susceperit, quo casu de piculo ēt leuissima culpa cōtingēte teneē, nō de eo, qđ absq; culpa cōtingit. hæc pbanē i l. opus qđ aduersiōe. ff. locati. cū l. seq. tenēt ibi gl. & Bar.,

Tertio pmitte q d. l. Martius dū ait Flaci. id est dñi esse periculū pt intelligi de triplici piculo, de piculo seu in cōmoditate dilationis, qđ sine dubio ad ipsum ptiner, d. l. & ideo, & de periculo expēsarū de quo dubitamus, & de piculo o pis, id est q artifex ędificiū semel factū casu diruptū iteiū facere nō debeat, & q de periculo dilationis, nō sit intelligendū patet quia, cū id sit leuis piudicij, certe periculi appellatione dilationis incōmoditas cōtineri nō debet, arg. l. quoties, C. de præcib. imp. offerrē. præterea patet p totū. C. & ff. de picu. & cōme. rei uēd. qđ periculū intelligiē regulariter de piculo ipsius re i, & in specie nīa sumi oportet ut patet p d. l. opus qđ aduersione, cū l. seq. q aūt de piculo ipsius rei hoc casu intelligendū nō sit, patet, nā post partē opis factā eandēq; concussam artifex amplius illā partē facere nō teneretē, tūc eueniret ut reliqua parte operis facta liberareē, sicq; eueniret absurdū ut dñs totam mercedē præstaret, partēq; tm̄ operis haberet quæ pars sibi forte inutilis foret, cu opus sit qđ indiuiduū, salē solutione, ut l. stipulationes nō diuidūtur, l. in executiōe, §. in secūda, de uerb. obl. l. si is qui, quadringēta. §. quædā, ad leg. Fal. ff. quod esset maximū absurdū, arg. l. in executione, supra all. i §. pro pte, supest, ergo ut intelligēdū sit de piculo expēsaiū qđ ptinet ad domiñū, nā si artifex insulā faciēdam ducētis aureis suscepit, & facta isulæ parte dimidia opus cōcursum sit terræ motu, & sic absq; ulla ēt leuissima artificis culpa, tūc nō est dicēdū artificē liberari reliqua operis parte facta, ut dixi, nō qnoq; est dicēdū, q ab uniuersa operis factione p factionē illius partis liberetur, nā tūc casus ille sibi lucro esset uel eē posset, qđ est cōtra l. si priusq. ff. locati. superest ergo ut dicamus opus, adhuc integrū faciēdū redintegrata mercede, qđ ultra istā rōnē satis pbaē i d. l. & iō hęsitat, nā cū ibi dicaē integrū tps idulgēdū est itelligē dū ad integrū opus faciendū, nā si reliqua tm̄ pars operis faciēda esset certe isra residua tpis fieri deberet, pterea ibi dr̄ (ad isulā faciendā) ergo ad integrā, nā simplex fundi uel domus

E e appel-

appellatio, ad uniuersam referẽ domũ, l.si qs, cum rotuni.ff.de excep.rei iudi.l.si pluribus,de leg.ij.l.si plures,de leg.iij. quo fit ut in duobus subueniat, fabro seu artifici,& in dilatione,& in mercede redintegrãdis. uñ patet ueram esse cõem solu.de qua p Bar. in d.l.si ita stipulatus essem abs te, col.fi.de uer.obl.& Ias.ibi.col.iij.

Infertur q̃ l.& ideo,quæ loquitur in redintegranda dilatione tantum extendatur,ut procedat etiam in mercede redintegranda.

Inferẽ extẽsio ad l. Martius,q̃ loquiẽ in mercede tñ redintegrãda scd̃m meũ, & cõem intellectũ,ut procedat ẽt in dilatione redintegrãda,qđ & iustificaẽ ea rõne de qua supra meminimus,q̃a ædificiũ cœptũ cedit solo pertinetq; iure dominij ad dñm areæ non ad fabrũ seu artificẽ, vñ si sine alterutrius culpa perijt dñi nõ artificis damnum esse debet ex regula, l.si pignus.C.de pig.act.l.quæ fortuitis,eod.tit. unde apparet subiectum esse intellectum, Ias. ubi supra.col.iij.post Cuma.ibi relatum.

CAP XCVI.

1 *DEportatus & similes non possunt facere testamentum cum communi*

2 *Intell.auth.bona damnatorum.C.de bonis pro.*

Mortẽ naturalẽ an sequitur tacita adẽptio bonorũ.

3 *Condemnatus damnatusq; ad metallum iure cõi, nõ testatur cum communi,contra nouiß.*

4 *Dãnatus ad mortẽ naturalem uel ciuilem hodie iure regio non perdit testamenti factionem.*

5 *Damnatus in carcerem perpetuum an testetur.*

6 *Bannitus an testetur.*

7 *Pœna corporis afflictiua finitur morte delinquentis*

8 *Cadauer non punitur cum communi.*

9 *Furor etiam superueniens liberat à pœna corporis afflictiua.*

10 *Cadauer interdum punitur.*

11 *Pœna corporalis interdum datur in sensato.*

12 *Furiosus ex ante gesto potest exhæredari.*

13 *Pœna corporea quare non descendat in hæredes*

14 *Pœna status finitur morte.*

15 *Homo mortuus non est homo.*

Pœna etiam pecuniaria non transit in hæredes in criminibus publicis.

16 *Hæredes possunt petere ut procedatur ad purgandã infamiã accusati etiã in criminibus publicis.*

17 *Pœna pecuniaria an transeat in hæredes post sniam.*

Fideiussoria obligatio sublata principali euanescit.

18 *Pœna pecuniaria an transeat in hæredes morientis infra tempus appellandi.*

19 *Pœna an post sententiam quæ transit in rem iudicatam transeat ad hæredes.*

20 *Pœna in priuatis delictis an transeat ad hæredes.*

21 *Pœna delicti an transeat in successorem dignitatis.*

22 *Pœna delicti quæ imponitur ipso iure semper transit ad hæredes.*

23 *Morte delinquentis liberatur fideiussor ipsius.*

24 *Pœna transit contra hæredes quando delictum opponitur excipiendo.*

Hæredes delinquentis an ten: ã ur rei persecutione.

25 *Frequentia delicti auget pœnam eius delicti.*

Hæredes delinquentis tenentur post lit.cont. in priuatis delictis.

26 *Hæredes delinquentis etiam ante lit.cont. tenentur quãdo per reũ stetit quo minus lis cõtestaretur.*

Pœna trãsit ad hæredes delinquentis qui delictum iudicialiter fassus fuit,licet lis cõtestata nõ esset.

Hæredes delinquentis etiam ante litem contestatam tenentur, quando delinquens ex forma statuti fuit contumax.

Pœna non transit ad hæredes etiam post lit.contest. nulliter factam.

Pœna non transit ad hæredes delinquentis post litem contestatam consensu partium sopitam.

Hæredes delinquentis tenentur quatenus ad eos peruenit.

27 *Hæredes delinquentis tenentur si peruenit ad primum hæredem licet ad ipsos qui conueniuntur nil peruenisset, & quid de iure canonico. & quid in usuris uel in contractu commißi.*

28 *Hæres in delictis priuatis criminaliter intentatis nõ tenetur quid in foro animæ, & quid in successore dignitatis ibid.*

29 *Collegij diui Iacobi constitutio declaratur.*

30 *Pœnarum cõmutatio fit,ne delicta sint impunita.*

Pœna cõmutatur ex inhabilitate personæ plectendæ.

31 *Furor superueniens an excuset a pœna.*

32 *Homicida an puniatur capitaliter si unum occidit cum alium uellet occidere.*

Eportatus & aqua & igni interdictus & in metallũ dãnatus nõ possunt facere testamentũ. ista est uera & cõis opinio,quã tenẽt Doct p tex.ibi in l.eius. §.j.ff.de testa.l.ij.in fi. C.q test. fac.pos.ubi p Ias.& alios Bar. in l.si quæramus, ff.de test.Rolãdinus in trac.testamẽtorũ,rub.j. Dec.cons.ccccxlij.in causa, nu.5.cõs.cclxxviij. in causa ucrtẽte,n.2.lib.iiij.Pari.cõsi.xlvj.primũ testamẽtũ, col.ij.lib.iij.Guiliel.Bened.in c. Raynutius de test.i uerb. & uxorẽ noie,n.274. Alex.cõs.xcv.reqsitus col.j.n.7.l.si qs filio exhæredato.§.irritũ, & §.eius,& utrobiq; cõiter p Docto ff.de inoff.rup.l.quidã.ff.de pœnis.Ratio huiusmodi personæ serui pœnę esse uidenẽ; uel quasi sine ciuitate peregrini,uidẽtur, ut in d.l.quidã,& cõsequẽter testari nõ possunt,non magis quã serui qui testati nõ possunt,l.filiusfamilias.ff.de testa.uel non magis quã peregrini,qui similiter testari nõ possunt,l.j.C.de hęredibus 1

Deportatus & similes nõ possunt facere testamentum cum cõi

dibus inſt.Pręterea bona huiuſmodi perſonatũ publicant,ut in d.l.eius.§.j.& cõſequẽter teſtari nõpoſſunt,qa p legem fieri nõ debet,ut q nulla bona habeat is faciat teſtamentũ, ut in l.lex Cornelia.ff.de uul. & pupil.ſubſt.qđ olim gñaliter pcedebat,hodie uerò bona dãnatorũ licęt regulariter publicentur,ut olim fallit tñ qñ ſupſunt deſcẽdentes uel aſcẽdentes condẽnati,& transuerſorũ nõnulli q præferuntur fiſco,ut i auth.bona dãnatorũ.C.de bonis proſcriptorũ,quę pſonæ nõ tã ut hæredes uniuerſales,q̃ ut ſucceſſores ſingulares admitti uidenť,arg.tex.in l.j.§.an bona.ff.de iu.fiſc.& ibi ita not.Bar.vñ hodie bona dãnatorũ nõ publicanť niſi ſub pdicta diſtinctione, ut in d.auth. bona dãnatorũ,& ibi cõiter Doc.& in auth.ut nulli iudicũ, §.fi.ubi Doc.cõiter.Dec.cõſ.442. col.ij.Ant.cõſ.lxj.ſtrictè Cæpol.cõſ.crimi.xvij. uiſa Abb.cõſ.lxiij. uideť.part.j.† Qđ tñ limita ut pcedat in dãnatis ad metallũ,uel opus publicũ,uel deportatis,uel aqua & igni interdictis qbus oĩbus mors naturalis non irrogať, ſecus aũt ĩ illis qbus mors naturalis & ultimũ ſupplicũ irrogať †nã pœnã aĩæ amiſsionis ſeqtur publicatio bonorũ,ut reſoluit Cor.cõſ.cclxxviij. in cauſa uertẽte,col.j. lib.iiij.p.text.in l.qđ ad ſtatũ,& i l.q ultimo ſupplicio de pœn.& ita ſentit Bar.ĩ d.l.eius.§.j.& i l.j. ff.de bonis dã. & Pariſ.cõſ.xlvj.n.10.lib.iij.& hãc eſſe cõem ſniam, firmat Bar.in l.j.col.ij.ff.de bonis dã.& Are.in l.eius. §.j.n.3.ff.de teſta. Alij aũt diſtinguũt ut in criminibus capitalibus ĩ qbus poſt condẽnationẽ ſequebať, tacita adẽptio bonorũ pcedat d.auth.bona dam.ut ĩ terminis l.j. & l.fi.ff. de bonis dã.ſecus aũt ĩ reliqs criminib.& hæc diſtinctio uť etiam cõis ſcđm Bar.in d.l.j.ff.de bonis dam.& ſecundum Aretin.ubi ſupra.

2
Intell. authen. bona dãnatorum.C. de bono. pro.
Mortẽ naturale an ſequatur tacita bonorum ademptio.

Deniq; receptior op.mihi nř, ut indiſtinctè is q dãnatus eſt ad mortem,uel ad beſtias, uel metallũ, uel opus publicũ, uel deportatus eſt, uel aqua & igni iterdictus nõ poſsit facere teſtamẽtũ ẽt hodie qđ admittũt oẽs quos ſupra retulimus,& quos infra referemus,uerum quo ad bonorũ publicationẽ eſt dřia,utrũ quis ad mortẽ naturalẽ dãneť,ut tũc poſt ſnĩam ſequatur tacita adẽptio & publicatio bonorũ,nõ ſic in eo q ad metallũ uel opus publicũ dãnatus eſt,uel deportatus,uel aqua & igni interdictus, qua de re p Dec.Pari.& Alex.& Cor.ĩ cõſilijs ſupra alleg.p Alex.in n.2.vſq; ad n.11.in l.2.C. q teſt.fa.poſ.& ibi p Iaſ.col.j.& col.fi.& p Dec. n.27.& p Aret.in d.l.eius,§.j.n.3.ff.de teſt.plene p Guil.Bened.in c.Rayn.de teſt.in uerbo & uxorẽ noĩe, n.73.p Didac. de Couar.in rub.de teſtam.in iij.partic.nume.27.

3 Damna-

Hinc apparet erraſſe Didacũ de Couar.ubi ſupra qui in terminis iuris cõis putabat dãnatũ ad metallũ,uel opus publicũ,uel ad beſtias uel aqua & igni interdictus, uel deportatus teſtamẽtũ facere potuiſſe,qđ oĩno falſum eſt, & cõtra Gl.in l.eius.§.j.in uerbo publicabunt.ff. de teſt.q̃ cõiter appro.eſt, ut ſupra retulimus,

tus ad metallum iure cõi nõ teſtatur cũ cõi cõtra nouiſ.

†hodie uero iure regio dãnatus ad mortẽ, ſiue naturalẽ,ſiue ciuilẽ, nõ amittit teſta.factionẽ, niſi per ipſam ſnĩam omnia eius bona publicata fuerint,l.4.Tauri. licet olim etiã iure regio, aliud eſſet, l.iS. titu.primo, part.vj.

4
Dãnatus ad mortẽ naturalẽ uel ciuilẽ hodie iure regio nõ perdit teſtamẽti factionẽ.

†Dãnatus uero in ppetuũ carcerẽ an teſtari poſsit,& iure regio indubitãter põt ſcđm diſt. d.l.4.Iure uero cõi,dic ut p Didacũ de Couar. ubi ſupra Guil.in d.c.Rayn.in uerbo mortuo, j.n.129.Imol.n.23.& Barb.col.x.in c.qa ingredientibus,de teſt.Io.Bern.in pract.crimi.c.129. in fin.hi aũt oẽs ẽt iure regio iudices eſſe non poſſent,ut in l.ij.ti.xv.lib.ij.ord.ibi ni ocioſi, el que fuere de mala fama, o ouiere hecho coſa por que uala menos,ut nos interpretamur.

5
Dãnatus in carcerẽ perpetuũ an teſtet.
L.2.ti.15. lib.2.ord.

Similiter Bãnitus nři tpis nõ põt facere teſtam.ita tenet Bar.ſub quadã diſtinctione, cũ quo trãſeũt Imol.& alij cõiter i l.eius, §.j.ff.de teſt.Iaſ.poſt alios,i l.j.C.de hær.inſt.col.fi.Bar. in diſputa.ſua incip.Lucanæ ciuitatis,Idẽ Bar. in trac.de banni. & op.Bar.cõis eſt ſcđm Alex. nu.4.ĩ d.l.j.ubi p Salic.Paul.& alios,& p Imol. in l.ex facto,§.ex facto.ff.ad Treb.uñ is lõge minus iudex eſſe poterit, nam qui ratione criminis iteſtabilis eſt,is iprobus eſſe dř.§.teſtes aũt inſt.de teſt.improbus aũt iudex eſſe nõ põt,ut in l.ij.tit.de los alcaldes,lib.ij.ordi.ergo,&c.

6
Bannitus an teſtet.
L.2. tit.de los alcaldes,lib.2. ordin.

Illud aũt cõtrouerſum eſt,an in qbus caſibus delinquẽtes & facinoroſi teſtanť.eorũq; teſtamẽta p legẽ ſuſtinẽtur, tũc ipſorũ hæredes teneanť ut pœna q̃ illis irrogãda erat in ipſorum hæredes deſcẽdat,qđ uidebať arg §.hæres quoque inſt.de obl.q̃ ex qua. cõtractu. l.ex maleficijs.§.hæres quoq;.ff.de act.& obl. Id tñ receptũ nõ ſemp eſt,ſed ſub cõditione de qua per Gl.& oẽs in l.uni.C.ex deli.defunctorũ, cuius legis omiſſa poſitione caſus cõtra illũ text.uř oppon.de tex.in l.ex iudiciorũ, ff.de accuſ.& l. crimẽ.ff.de pęn.& l.de facto.ff.de publ.iud.& l. iij.eo.ti.& l.fi.cũ ſimi.C.ſi reus, uel accuſ.mort. fue.ubi ẽt lite cõteſtata cõtra defunctũ hæres eius nõ teneť.cuius cõtrariũ ibid.in d.l.un.dicitur,ergo &c.Pro ſolutione horũ contrariorũ & ſimiliũ cõſidero qđ aut loqmur in criminibus publicis aut in priuatis. Primo caſu, ſ.in publicis de qbus p text. in l.j.ff.de publ. iud. & inſt.de publi.iud.p totũ, facio tria mẽbra, nã aut loqmur de pœna afflictiua animati corporis,aut de pœna priuatiua ſtatus, aut de pœna priuationis bonorum uel alia pecuniaria.

7 Pœna corporis afflictiua finitur morte delinquentis.

Primo casu fit regula, quòd pœna afflictiua corporis finitur morte delinquentis, ita intelligitur, l.iij.& l.defuncto. de publi.iudi. & l.crimen de pœnis, & l.fi.C.si reus uel accus. mort. fue. Ratio huius est, quia illa est pœna sensus mortuus autem nõ sentit, ut est notum, † hinc

8 Cadauer non punitur cũ cõi

est, quòd si quis etiam post sententiam naturaliter decederet, non deberet in eum executio fieri, puta suspendium, uel decapitatio, ut ponit Cin. in l.ij. C. qui testam. face. possunt. Bal. in d.l.un.ij.col. in medio, & Angel. ibid. prima col. post mediũ, & Alex. in d.l.ij. C. qui test. fac. poss. post alios, per eum ibi relatos, quãuis Bal. ibi dicat hoc relinqui arbitrio iudicis, & ideo iudices maleficiorum pessimè faciunt utentes contraria consuetudine, ut per Doctor. in dictis locis, illud ergo quòd non sentit nõ debet puniri. Facit in simili & a fortiori, qđ eleganter dicit Bal. in l.furiosum. C. qui testam. face.

9 Furor etiã ueniens liberat a pœna corporis afflictiua.

poss. quòd si aliquis tempore sanæ mentis commisit homicidium uel aliud delictum propter quod debet decapitari, deinde efficiatur furiosus, q̃ durante furore non poterit puniri in personam licet in bonis secus, & idẽ tenet Bal. in l.humanitatis, xj.col. C. qui test. face. poss. & in c.j. de eo qui inter. fratrem suum, in usibus feu. Idẽ Imol. in l.ex facto, pen.col. ff. de uulg. & pupi. substitu. Idem Imol. in c.Raynutius, de testam. in materia exemplariæ substitutionis, imo quod est plus si aliquis fecisset delictum tempore sanæ mentis, & etiam esset condenatus, deinde effectus furiosus, nõ deberet in personam puniri, sed esset princeps consulendus, secundum eum, allegat l.diuus, uersicu. si uero. ff. de offi. præse. quæ quasi nihil facit, sequitur Alex. in d.l.furiosum, & ista est communis sententia quamuis aliqui teneãt cõtrariũ, si ergo uiuens effectus furiosus, non punitur de delicto ante commisso etiam condemnatione præcedente, ante fauorem, ergo a fortiori ille qui post delictum est naturaliter mortuus, ut in nostro casu.

10 Cadauer interdum punitur.

In casibus tñ illud quod nõ sentit punitur, nam uidemus quòd accusatus criminaliter & condemnatus si moriatur non tamen potest sepeliri nisi licentia impetrata a iudice qui condemnauit, l.j.& ij. ff. de cad. punito. faciũt nota in clem.j. de pœni.& remis. Itẽ si quis se occidat qualitercunq; siue impatientia doloris, siue pp delictum à se cõmissum non debet in ecclesia sepeliri, tex. in c.placuit, & ibi Glo. no tab. xxiij.q.v. Ratio forte huius casus est, quia pœna priuationis sepulturę recipit corpus absque anima existens, uiuus enim non sepelitur sed mortuus, & ideò de natura huius pœnæ est hoc, quòd post mortem infligatur, nõ ergo mirum si post mortem possit imponi, & reperi quod istam rationem ponit Bald. in d.l.unic.ij. colum. post medium, Itẽ alio casu, illud quod non sentit punitur, scilicet in casu. c.cũ ad monasterium, §.primo. de statu. monacho. ubi si monachus non redit in uita rationem suæ administrationis bonorum ecclesiæ post mortẽ etiam punitur, quia debet extra cœmiterium in stercore sepeliri, & illum text. allegat Imola in d.l.defuncto. ff. de publi. iudi. Itẽ est alius casus singularis in l.ij. ff. de cada. punito. ubi est text. quem Barto. ibi dicit nõ esse alibi, quod ille qui propter delictum non potest morari in ciuitate non poterit etiam post mortem ad ciuitatem reduci ut ibi sepeliatur & sic punitur etiam post mortem.

Alius casus & singularis est ubi illud quod non sentit, uel quod ratione caret punitur, scilicet in c.mulier. xv.q.j. ubi si canis uel aliud aial quod ratione careat mulierem ascendat, utrunq; igni debet cõburi. facit tex. in c.reos. xxiij.q.v. ubi similiter dr̃ qđ qui coierit cũ iumento morte moriatur, sed caue quia nihil dicitur, de iumento sed de illo qui coierit cum iumento, & ideo d c.mulier. allegatur tãquam singulare ut dixit, ego tamẽ dico quod est tex. similis, originaliter in Leuitico, c.xx. ubi text. dicit pecus quoque occidite, &c. rationem ponit tex. in d.c.mulier, scilicet quia tali flagitio contaminata indignanti refricant facti memoriam, &c. ac si dicat, quòd illud punitur ibi propter immanitatem criminis.

11 Pœna corporalis interdũ datur in sensato.

Alium casum reperio in fortioribus terminis quem ponit Bar. in l.nunquam. §.si ui. ff. de usucap. per illum tex. ubi tenet quòd si aliquis commisit peccatum mortale cum erat sanæ mentis, deinde efficiatur furiosus & moriatur in furore, quòd dicitur discedere in mortali peccato, & damnabitur apud Deum, & tamẽ solemus dicere quòd mitius agitur cũ Deo, quàm cũ hoīe ut dicit Gl. in l.siquis eam, §.uoto, ff. de pollici, & mitius cum lege, quàm cum ministro legis, l.Celsus. ff. de arbitris facit, l.si is qui animo. ff. de acquiren. posse. c.maiores, ad fin. de batis. cũ simil. sed in illo casu contingit forte propter dominicum præceptum, quo cauetur, uigilate, &c. quia ne scitis diem nec horam, unde non debuisse t peccasse ante furorem, & sic est quod sibi imputetur, & uide quæ dixi, in d.§.diui.

12 Furiosus ex ante gesto potest exhæredari.

Item reperio alium casum, nam † si filius ante furorem uerberauit patrem uel commisit casum ingratitudinis propter quam de iure potest exhæredari, deinde efficietur furiosus, talis furor non purgat uitium ingratitudinis, imo potuit exhæredari à patre, ita Bartolus

lus, in l. ex facto, in princip. ff. de uul. & pupilla. substitu. vij. col. probat hoc tex. singula. in l. fin. §. sed cum antiquitas. C. de cura. furio. de quo singula. in apostil. ad Abb. in c. literis, de rescri. facit l. de creationibus, C. de episcop. audi. ibi ergo filius punitur tempore furoris, & sic eo tempore quo non sentit, potest tamen dicere, quod ibi agitur de pœna, & non corporis pro ut in casu nostro & sic non obstat. Prætetea in exhæredatione quam facit pater de filio non requiritur processus, nec sententia condemnatoria prout requiritur ratione delicti, ut corporaliter puniatur, & sic est ibi casus specialis.

13 Pœna corporea quare non descendat i hæredes.

†Côcluditur ergo ex prædictis q. pœnæ corporis afflictiuæ regulariter finiuntur morte delinquentis. Ex quo sequitur quòd hæredes delinquentis non tenentur ad pœnam ad quam tenebatur defunctus, cum illæ pœnæ sint morte delinquentis finitæ per supra dicta iura, & qa pœnæ suos debent tenere auctores, l. sancimus C. de pœnis, & quia alius pro alio regulariter non punitur, ut i regula iuris, & l. si quis in suo §. legis. C. de inoffi. testam. & pro hoc quia non est licitum libero homini dare se alicui in quæstionem, uel ad torturam secundum Bart. in l. cum seruus. ff. de condi. ob caus. & in l. interdũ §. qui finem. ff. de furtis, quamuis Glo. ibi uelit contrarium. nemo enim est dominus membrorum suorum. l. liber homo, in prin. ff. ad legem Aquil. Item quia tortura est meri imperij, l. defensoris. C. de defens. ciuitat. & in auth. de testi. colla. vij. & notatur in l. imperium. ff. de iurisd. omni iudicum, ergo pacto priuatorũ concerdi non possunt. l. priuatorum. C. de iurisdi. omni iudi. c. significasti, de foro competen. Si ergo expresse liber homo hoc facere nõ potest, ergo à forciori, nec tacite, scilicet succedendo delinquenti, facit l. j. §. usque adeo, ff. de iniurijs, ubi nõ potest quis expresse permittere alicui quòd eũ percuciat, vel corpus eius cruciet, & ibi vide Bart. ergo à forciori, nec tacitè, vt dixi, Nec obstat quòd hæres adeundo uidetur quasi contrahere, & se obligare ad debita defuncti, inst. de oblig. ex quasi contractu. §. hæres. ff. de actio. & obliga. l. ex maleficijs. §. heres. l. apud Iulianum. § finali. ff. quib. ex cauf. in poss. eatur, quia illud est uerum quo ad ea, ad quæ se potuisset obligare expresse, ut ad illa teneatur adeundo hereditatem per quam aditionem uidetur se obligare tacitè, sed ad illa ad quæ se expresse obligare non potuit, puta ad pœnam delicti alieni, ut dixi, non uidetur se obligare tacitè, scilicet adeundo, quia quod expresse fieri nõ potest, nec tacitè, l. qui ad certum, cum simil. ff. locati, facit l. liberos, & l. nec si volẽs, & quod ibi Bal. C. de libe. cau. Ad prædicta optimè seruit Glo. singula. in cap. homo xxiij. quæst. v. quę uult iuncto tex. quòd per pactum non potest quis fide iubere, vel se obligare pro alio ad pœnam corporalem, quia nõ est dominus membrorum, &c. & illam Glo. allegat Bal. in l. obes, ad fi. C. de actio. & obligat. licet non ad hoc propositum ergo à forciori in nostro casu, non tenebuntur hæredes. Item facit quod dicit notabiliter Bald. in l. j. ij. quest, C. ne filius pro patre, ubi quærit nunquid ualeat statutum, quod pater teneatur pro debito filij, & Glo. ordinaria dicit quòd sic in rubr. de decr. decur. libro. x. quod est uerum secundum eum in pœna pecuniaria, quia ad hoc potest se obligare per patrem, ergo per statutum ut notatur in l. nec ex prętorio. ff. de reg. iur. & in l. non impossibile. ff. de pactis facit. l. fi. ad fi. C. de fidei, ubi tex. eleganter dicit sicut pacto contrahentium hoc fieri conceditur quare nõ ipsa legis potestate hoc fieri permittatur, secus tamen est secundum eum, & hoc pondero in pœna corporali, allegat nota. per Glos. in d. c. cũ homo. xxiij. quæst. j. uide Iaso. in l. de quibus. de ll. supra char. iij. col. j. ad fi. ubi reputat illam Glo. sing. Idem ergo dicendum & à forciori in nostro casu eum de hoc nõ sit lex, nec statutum ad id, quod notat Bal. in rubr. C. res inter alios acta. prima col. ubi tenet quòd licet ualeat statutum, quòd consortes teneantur soluere pœnas pecuniarias bannitorũ per Glo. in d. rub. de decre. decur. & illud statutum sit tolerabile quãuis non laudabile, ut notatur in authen. ut nulli iudic. §. qui uero. col. ix. pœnas tamen corporales, ut infamias statutum innocentibus imponere non potest per delictũ alienum, quia est contra ius diuinum, cum nec cõsensu fieri possit per notata per Glo. in d. §. cũ homo. xxiij. quæst. v. quod est diligenter notãdum, & de materia illius Glo. ponunt domini Canonistæ in rub. extra de fideiusso. Concluditur ergo, quòd pœna corporis afflictiua extinguitur morte delinquentis nedum quoad delinquentes, sed etiam quo ad hæredes eius, & hoc de primo membro.

Secundum membrum †est de pœna priuatiua status, in quo breniter dico id quòd in prę- 14 Pœna status finit morte.

cedenti, scilicet quòd mortuo delinquentę extinguitur illa priuatio, ita tenet Bald. uno uerbo, in d. l. uni. ij. col. post medium, ratio huius est, quia mortuo subiecto non cadit priuatio nec habitus. ar. ff. ad legem Aquil. l. huic scripturæ, priuatio enim præsupoponit habitum. l. fi. ff. si cert. peta. l. decẽ. de verb. oblig. l. manumissiones. ff. de iusti. & iure, c. ad dissoluen. cum simil. de desponsa. impu. sed in mortuo non est habitus licet olim fuerit, qa mors omnia soluit

uit nedum tutelam, in authen. de nup. §. deinceps, col. iiij. inst. quib. modis tute. fini. §. simili modo ergo eo mortuo extinguitur priuatio. Tertia ratio est, quia habitus, & passiones requirunt subiectum. l. qui libertinus. §. posthumus. ff. de operis libert. sed in mortuo non est subiectum, ergo nec habitus, & per consequēs nec passio, & sic priuatio nō potest habere locum. Quarta ratio potest esse, quia extincto subiecto extinguntur accidentia subiecti. l. iij. §. ne tamen. ff. de vsufructu. institu. de vsufru. §. primo ex quo infert ꝙ mortuo monacho hęrede instituto, & sic extincto subiecto, extinguitr̄ transmissio hęreditatis non agnitæ, & sic ad monasterium non trasmittit hæreditatē non aditam, quæ transmissio est quoddam accidens, & sic extincto subiecto extingunr̄ accidētia subiecti, & ita per istam rationem inter alias dixit Bal. in l. j. C. quæ admi. ad bono. poss. xiij. coll. cum sequen. ubi plenè: modo sic priuatio status alicuius est quoddam accidens, ut patet, quia potest adesse, & abesse præter subiecti corruptionem, ergo extincto subiecto, idest mortuo delinquente, extinguitur accidens idest priuatio.

Hō mortuus, non est homo.

Quinto ratio potest esse, quia homo mortuus non est homo, esset enim oppositio in abiecto, nam si homo ergo non mortuus, & si mortuus nō homo, l. si homo mortuus, de verbo. obliga. l. Seruo manumisso, ubi notātur. ff. de cond. inde. l. falsus. C. de furtis, nam si procurator, ergo non est falsus, & si falsus, nō procurator, quia qđ falsum est, nihil est. ff. de verb. signi. l. Paulus, sicut denarius falsus, non est denarius. Gloss. singu. in l. ij. C. de hæreti. facit. l. si cum aurum. ff. de solutio. & l. eleganter. §. quæ reprobus. ff. de pigno. actio. Si ergo homo mortuus non est homo, ergo impossibilis est priuatio post mortem cum debeat esse priuatio status hominis, qui homo non est in rerum natura, ut dixi. Concluditur ergo, quòd pœna priuatiua status hominis extinguitur per mortem delinquentis, ne dum quo ad dilinquentē ut modo dixi, sed etiam quo ad hæredes eisdem rationibus, & rationibus quas dixi in mēbro præcedenti.

15 Pœna & pecuniaria nō trāsit in hæredes in crimi. publicis.

Tertium membrum est † de pœna adēptionis bonorum, vel alia pecuniaria an extinguatur per mortem delinquentis, & hic aduertēdum, aut reus decedit ante sententiā, aut post sententiā appellatione pendente, aut post sententiam appellatione non interposita, poterit tamen interponi, quia nō erant lapsi. x. dies aut post sententiam, & post lapsum decem dierum, & sic post sententiam transactam in rem iudicatam. Primo casu regula est quòd pœna bonorum non transit contra hæredes, modo reus decesserit lite contestata, modo non, tex. est in l. ex iudiciorum. ff. de accusa. in princip. & in hoc differt à priuatis dilectis, ut infra subijciam, hæc tamen regula fallit in multis casibus quos ponit ibi Glo. & Glo. insti. de hæredi. ab intest. §. per contrarium, & Glo. inst. de per. vt t pa. acti. §. non omnes, & Glo. in d. l. vni. in fi. Glo. magna, & Glo. in l. ex testa. C. de testa. manu. & Gloss. in l. j. C. si reus, vel arca mortu fue. & aliquid per Glo. c. causam, quæ, el secundo extra qui filij sunt legiti. † Alius casus est in l. filio, §. sententia, ff. de adimen. lega. quem addit Bar. in d. l. ex iudiciorum, ad fin. & aduerte qa in d. §. sentētia est casus singulalis ad aliud, quòd licet mortuo delinquente sit extinctum crimen quo ad personam ipsius, tamen hæredes rei pro eorum interesse, & pro purganda infamia defuncti possunt petere quòd procedatur ad sententiam, & declaretur defunctū non commisisse delictum, & ille casus est vnicus in iure, secundum Bal. in d. l. vni. tertia col. ante mediū, & cōmendatur ꝓ singula. in addi ad Bart. in d. l. ex iudiciorum in princ. 16

Hæredes possunt petere, ut ꝓcedat ad purgandā infamiam accusati etiā in criminibus publicis.

Alius casus est, in quo reo mortuo ante sententiam transit pœna bonorum contra hæredes, scilicet quando reus mortem sibi constituit post litem contestatam, vel postquam fuerit in crimine deprehensus, tex. est in l. defunctus. C. si reus, vel accusa. mort. fue. & in l. fi. §. j. ff. de bono. eorum, qui mortem sibi consci. Glos. in l. defuncto, in princip. ff. de publi. iudi. Ratio est, quia eo ipso, quòd mortem sibi cōsciuit videtur delictum confiteri. d. l. fi. de bonis eorum, non ergo mirum si transeat cōtra hæredes, regula ergo dictæ. l. ex iudiciorum, procedit in eo, qui naturaliter ante sententiā mortus est, non in eo, qui se ipsum occidit, quod not. 17

Pœna pecuniaria an trāseat in hæredes post sententiā.

Secundo casu principali, scilicet quādo decessit post sententiam appellatione pendente, tunc habemus iura, quæ distinguunt, aut condēnatio personæ includit bona per consequentiam, aut sunt duo iudicia æquè principalia, idest quia sententia fuit lata de persona, item de bonis expresse. Primo casu non est necesse, quod hæres prosequatur appellationem, quia extincto principali per mortem defuncti extinguitur accessorium, scilicet quo ad bona. Secundo uero casu sunt æquè duo principalia & licet vnum tollatur, aliud remanet, argu. ff. de serui. urba. prædio. l. si domus, & l. j. §. penul. uerb. cum simili. est ergo necesse quod hæres appellationem prosequatur alias applicabuntur bona fisco, istam distinctionem ponit tex. notabili in l. fi. C. si reus, vel accusa. mortu. fue. & in

& in l.si is qui.C.si penden.appell.mors interve & Glo.in l.ex iudiciorũ.ff.de accusa. patet ergo,quod abolito principali accessorium est sopitum,& à iudicis cognitione alienum,ac substractum,vt dicunt.ll.supra alleg. Item considera pro alia ratione quia tacita adeptio non est sententia hominis,sed legis,sentẽtia enim hominis est unam tantũ,& ideo appellatione ab eo interposita si mors interim superueniat ab sorta est sententia hominis,& per consequens tacita sententia legis.l.j.in fi.ff.ad Turpil.l.furti.§.j.ff.de his qui notan.infam. & not. in l.j. & fin.C.si à non compe.iudi.verba sunt elegãtia. Bal.in l iij.post principi.C.si penden. appellat. mors interve. Et ex ista ratione ego nouissime quo ad propositum infero rationem quare secunda stipulatio, puta statim purgat moram præcedentem commissam in obligatione prima,iuxta l.parui tesert,ff.de condi.furti.& nota plenè in l.eum qui ita.§. si hominem, de verbo.obliga.& in l.quoties.ff.de nouatio,&in l.si aliquem,eodem titul.& in l.quindecim. §. si cum mihi stichum.ff.de solutio.Ratio enim illa est,quia cum per secundam stipulationem puram statim tollatur obligatio prima d.l.par ui.ergo nullo modo potest subsistere mora, quæ erat ibi cohærens, & accessoria,& veniebat in quandam consequentiam, sicut dicimus in casu dictę l.fi.si reus,vel accus.& in l.iij.si pen.ap pe.mors inter.vbi sublata sententia principali per mortem defuncti statim tollatur sentẽtia tacita quo ad bona, quia ueniebat in consequentiã, & accessoria enim naturam sequi cõ gruit principalis, ut in regula iuris fac. singul. Glo.in l.si hæres pecuniam.ff.ad Trebellia.quę dicit quòd obliga.fideiussoria nunquam reperitur sublata principali, & illa Glo semper allegatur secundum Bald in l.intelligere.C.de luitio.pigno.& est singula.secundum eum in l. j.§.ille autem nouissimus,in fi.C.de lati. liber. tollen.& eam allegat in l.j.C.de satisda.prima col.in fin.& in l.& si is quẽ.C. de prædi. mino. Seias tamen quòd in criminalibus accessoriũ non dependet à principali, nec sublato principali tollitur accessorium, ut notanter ponit Bald.in l.transfigere.in fi.C. de transatio. argu. ff.de adulte.l.denunciasse §.quæritur, & in l. athaleras.ff.de fals.& ideò mortuo principali, & sic extincta accusatione ipsius,tamen accessorij possunt accusari,& puniri secundũ Bald. facit l.j.C.si reus,vel accusa.mor. fue. & ibi per Cin.quod uidetur contra distinctionẽ,de qua supra, sed non obstat si aduertas, nam ibi loquitur de alio accessorio, quod alio respectu porest dici principale,nos autẽ loquimur, quo ad bona quæ dicuntur merè accessoria au hẽ.

Fideiussoria oblig. sublata principali euanescit.

ingressi.C.de sacro sanct.eccle.l.si adoptaue ro.ff.de precario cogitabis, & hoc de secũdo casu principali.

18 Tertio casu principali. † scilicet quando decessit in tempore quo poterat appellari, & sic infra decem dies à tempore latæ sententię habemus.Glo.in d.l.ex iudiciorum.ff.de accusa. quæ dicit idem esse quod in casu præcedenti, scilicet ut debeamus distinguere au adeptio bonorum sit tacita, & veniat in consequentiã principalis,& tunc non transit pœna ad hæredes,nec teneantur prosequi alias secus, & sic vult in effectu idem esse quando mortuus decedit infra tempus datum ad appellandum, & quando decedit appellatione interposita, & pendente,& illam Glo. tenet ibi Din.& dicit non esse alibi,& non est alibi secundum Barto. ibidem, illam Glo. sequitur Salice.in l.fi. C.si reus,vel accus.mor.fue.& Bald.in dict.l.iij.C.si reus,vel accusa.mor.fue. contra tenet Barr. in d.l.ex iudiciorum post Iacob de Raue.dicit enim quòd si reus decedat infra tempus quod datum ad appellandum, & ipse non appellat. vet ificatur prædicta.l. ex iudiciorum,quia decedit lite contestata, & condẽnatione secuta, ad hoc igitur,ut hæres hoc beneficium habeat debet appellare, & appellationem prosequi, ut d.l.iij.C.si penden.appella.secundum Bart. idẽ tenet Cin.in l.fi.C.si reus,vel accusa. mort. fuerit.Idem contra illam Glo. tenet Angelus, in l.nostra,in medio,quãuis dicat illam Gloss. non esse alibi,de quo per Bald.in l.curã.4. col. ubi dicit illam Glo.singul.non tamen uidetur se firmare cogitabis super hoc.

Pœna pecuniaria an trãseat i hæredes morientis infra tps appellãdi.

19 Quarto casu principali quando † reus decessit post sententiam transatam in rem iudicatam,tunc pœna bonorum bene transit contra hæredes,tex.est in d.l.ex iudiciorũ.in prin. Ratio potest esse,quia secuta condemnatione iam incipit teneri ex quasi contractu qui celebratur in sententia,l.iij.§.idem scribit.ff.de pe cnlio.nota in l.ij.Glo.magna.ff.de prẹto.stipu. sed actiones ex quasi contractibus transeunt contra hæredes.C.de hęre.actio. per totum cũ simili ergo,&c.Istam rationem vult Bart.in l. defuncto.ff.de publi.iudi. & in extrauaganti. qui sunt rebelles in vers.rebellando.& Bald.in l.nostra.iij.col.ad fi.& facit quia per sententiã iura efficiũtur fortiora,& validiora iuxta plenè nota in l.prima.C.de iudi.sed aduerte,quia hæc ratio mihi non potest placere,nam quem admodum per sententiam eodem modo, per litis contestationẽ,uidetur quis quasi contrahere,ut dictis iuribus ergo ista ratione,attenta post litem contestatam etiã non secuta sententia deberet pœna transire contra hæredes, cuius

Pœna ad post sententiam, quæ transit in rem iudicatã transeat ad hæredes.

cuius contrarium dicit, d.l.ex iudiciorũ, quæ requirit sentẽtiam, ergo ratio falsa, cogitabis, & adde quòd dicta l.ex iudiciorum, procedit non solum quando est lata sententia, vt ibi in tex. sed etiam quãdo aliquid interuenit quod æquipararetur sententiæ, puta confessio solẽnis in iudicio, nam tũc possunt bona applicari fisco non obstante morte rei, secũdum Specula. in titul. de accusa. § j. vers. quid solutio. Idem tenet Bart. in l.j.ff. de pœna delic. ij. colũ. Idem vult Bald. hic iij. col. in princ. nisi reus reuocat confessionem, & probet contrarium per ea, q̃ notatur, in l. creditores, §. iussus. ff. de appella. in Glo. Idem vult Angel. in d.l. vnica, vlti. colũ. vers. quid autẽ si reus non est contestatus, &c. Ego addo in simili Glo. singularẽ, & quod ibi plenè per Doctores in l.j.§.j.ff. si ex noxa. cau. aga. vbi videas. Imò quod est plus secundum Bald. ibid. in d.l. vni. iij. col. post principium, & sine confessione si erat cõclusum in causa, & liquido probato maleficio non impedietur sententia, quia cum esset de necessitate ferenda contra reum quodammodo trahitur retro, arg. ff. de mino. l. deniq; §.j. & ista perpetuo notabis pro duplici extensione ad d.l. ex iudiciorum, in princ. dicas ergo, quod requiritur sententia, vt ibi, adde, vel ęquipollens, vel aliud quod necessario inferat cõfiscationem, & hæc quæstio quo ad istum quartum casum principalem. Alias duas extensiones ad d.l. ex iudiciorum, si bene aduertas colligas per Bart. ibi vers. quæro, pone quòd secundum statuta, &c. Et hæc uidentur sufficere quo ad crimina publica.

20 Pœna in priuatis delictis an trãseat ad hæredes.

Secundus articulus principalis † de criminibus priuatis, in quo sic ꝓcedo & dico ꝙ aut lis non est contestata, nec aliquid ad hęredes peruenit, & tunc regulariter non tenentur, vt in d.l. vni. & in l. sicuti pœna. ff. de regul. iuris. iiij. col. & l. pupillo. §.j. eod. titu. cum simili. Ratio est clara, nam ratione peruentionis nõ, q̃a nihil peruenit, ratione delicti non, quia morte delinquentis extinguitur. C. si reus, vel acus. mor. fue. per totum, & quia pœnæ suos debẽt tenere auctores. l. sancimus, de pœnis facit illud, filius non portabit iniquitatem patris, &c. cum varijs similibus, hæc regula procedit nedum in actionibus descendentibus ex delicto sed ẽt in descendentibus ex quasi delicto, vt contra hæredes non dentur. tex. est in l. filiusf. in fi. cũ l. seq. ff. de iudi. & Bart. in l.j. ij. col. ante mediũ. ff. de priui. delic. Secũdo hæc regula procedit nedum in successore hæreditatis, sed ẽt in successore dignitatis, puta in ꝓlato, vt. s. non teneantur ex delicto prælati, vt probatur in l. licet. §. si ex causa. ff. de procura. fac. l. meminerint, cum simili. C. vnde vi. ita Bar. in d.l.j. ij. col. in medio. Angel. ad fin. in d.l. vnica. Cin. in l.j.§. si procurator. ff. si quis ius dicen. non obtẽpe. per Ioan. Andræ. in c.j. vt lite non contesta.

21 Pœna delicti an trãseat in successorẽ dignitatis.

† quod procedit, & est verum quando pręlatus tenebatur ex delicto suo nomine, non nomine dignitatis, vel prælaturæ, si autem prælatus tenebatur nomine dignitatis, tunc successor tenebitur insolidum, quia est eadem dignitas, ut probatur in c. cum dilectus, de ordi. cogni. & quod ibi notatur per Innoc. & ponunt Doctores in supradictis locis quod bene nota.

22 Pœna delicti, quæ imponitur ipso iure semper trãsit ad hæredes.

Hæc † regula limitatur, vt non procedat quãdo pœna imponitur ipso iure, nam tunc bene datur contra hæredẽ etiam si nihil peruenit, ita probatur in l. Caius. ff. ad Sylla, & in simili, l. commissa, de publi. cario, quia tunc non agitur ad pœnam imponendam, sed ad pœnam à iure impositam exigendam merito transit contra hæredem, & hoc ponit Bart. in l.j. de priua. delict. ij. col. in princip. & Docto. in d.l. vni. & pro hoc est Glo. in l. si quis iniquum, §. quod autẽ, ff. qđ quisque iur. & illa Glo. est singula. ad hoc secundum Bal. in rub. C. de priuil. do. pen. col. facit l. fi. in prin. ff. de bon. eorum, qui mor. sibi consciue, & hæc est communis sententia retinenti.

21 Morte delinquẽtis liberatur fideiussor ipsius.

Tertio vltra omnes pro extensione addo, † quòd nedum morte rei extinguitur crimen quo ad delinquentem, & hæredes omnes, sed etiã fideiussio pro maleficio extinguitur morte fideiussoris, ita quod talis fideiussio nõ trãsit contra hæredem, ista est Glo. singul. & perpetuo notanda secundum Angel. ibi institu. de fideiusso. §. fideiussor videbatur in contra. quia ille fideiussor tenetur ratione sui contractus, quia se obligauit, sed regula est quod fideiussor contractus, non tamen ipse obligatur, sed etiam hæredem reliquit obligatum, dicto. §. fideiussor, ergo &c. sed solutio potest esse quòd licet teneatur ex contractu, tenetur tamen ratione delicti per alium commissi, vnde quemadmodum hæres delinquens non tenetur mortuo delinquente, eodem modo, nec hæres fideiussoris mortuo fideiussore cogita.

Pœna trãsit contra heredes q̃n delictũ opponitur p modum exceptionis

Secunda † principalis limitatio est, scilicet quando pro pœna delicti causatur exceptio, hoc est quando delictum opponitur in modũ exceptionis, nam tunc pœna bene transit contra hæredes hoc etiam tenet Glo. quæ ad hoc allegatur in d.l. iij. §. quod autem. ff. quod q̃sq; iur. & illam Gloss. ita intelligit. Angelus in d.l. vnica, ij. col. in medio, & omnes in d. § quod autem. Ratio huius casus est, quia non potest imputari ei, qui solum habet exceptionem quare non fecerit litem contestari, cum non sit

in po-

in potestate eius quando actor agat l.purè.§.fi.ff.de doli exceptio.& istam rationem ponit Bald.in lectura antiqua,ind.§.quod autem,& moderni ibidem. Facit optimum simile;nam quando actor per subterfugia, & moram rei non potuit litem contestari, & interim mortuus est, tamen ex quo non extitit per eum perinde habetur ac si lis esset contestata, tex.est singu.in l.si eum.§.qui iniuriarum,ff.si quis cau.de quo infra subijciam:potest etiam dari alia ratio ad prædictam limitationem,scilicet quia exceptiones facilius transeunt ad hæredes,quàm ius agendi secundum Bar.& Doct.in d.l.iij.§.si filius, ff.quod quisque iur. hinc est quod ius excipiendi transit ad singularem successorem.l.etiam si in rem.ff.de iureiuran.secus in iure agendi,quod tene menti.

Hæredes, delinquẽtis an teneantur rei persecutione.

24 Tertia limitatio est† quando agitur actione descendente ex delicto non tamen ad uindictam,sed ad rem, & sic est actio persecutoria,ut est uidere in conditione furtiua;nam illa benedatur contra hæredes etiam si nihil ad eos peruenerit.l.si pro furt.§.fi.ff.de cond.furti.& l.in condi.eod.tit.& l.si dno.§.Idẽ Iulianus,ff.de iure.iur.& insti.de oblig.ex delict,§.fi.Ratio huius est,quia conditio furtiua nõ est merè pœnalis imò est rei persecutoria respectu agentis,& ideo nimirum si legat hæredem rei.Istam rationem ponit Angel.ij.col.in medio.in d.l.uni.C.ex deli.defuncta.

Frequentia delinquẽdi auget pœnã.

Secunda ratio est, scilicet propter furtorũ frequentiam,istam ponit Bar.in l.j.ff.de priua.delict.prima col.unlt dicere q quia furta sępe cõmittuntur, ideo nimirum si degeneret ista actio,ut scilicet detur contra hæredes,quamuis ad eos nihil perueniat,pro ista ratione allego tex.uulgatum,in l.aut facta,§.fi.ff.de pœnis,ubi est tex.quod iusta est causa aggrauãdi pœnam pro aliquo delictó, qñ illud delictum nimium frequentatur,& ad istam rationem allego Glos.in c.admonere ad fi.xxxiij.quæst.ij.quæ dicit q quamuis magis peccet interficiẽs matrem quàm qui uxorem, tñ magis punitur interficiens uxorem quàm matrem, ut in illo tex.ratio est scđm Gl.quia hoĩes pniores sunt ad interficiendũ uxores q̃ matres,ergo magis debent puniri per supradictã rõnem,& uide p Abb.in c.at si clerici,de iudicijs in prin.ij.col.

Hæredes deliquentis teneñt post lit.cõte. in priuatis delictis.

25 Quarta principalis limitatio est † qñ lis est contestata cõtra defunctũ, nã tunc bene trãsit cõtra hæredes,ut in d.l.vni.& in l.pupillũ.& l.si cuti,de reg.iur.& l.oẽs,& l.sciẽdũ.ff.de actio.& obli.& l.j.ff.de priua.delictis, ratio põt esse de qua supra dixi.s.qa p litis cont.quasi cõtrahiĩ l.iij.§.idẽ scribit.ff.de pecul.not.in l.ij.Gl.magna.ff.de pro.stipu.Itẽ quia p contestationẽ iura efficiuntĩ firmiora,iuxta plene nota in l.cum simili.C.de iudi.& p hoc dico qđ facultas iurãdi cõtra delinquentẽ sup ęstimationẽ,& ualorẽ iuxta l.si qñ.C.unde ui.& c.fi.extra qđ metus causa,& c.i primis,uers.ij.ij.q.j.trãsit cõtra hæredes delinquẽtis, uel dãnũ dãtis qñ lis fuit cõtestata cõtra delinquentẽ,p istã Gl.alias secus,ita repetio uoluisse Bar.in l.in actio.pen.& ulti.col.ff.de ĩ litẽ iurã.& alij ibi sequunĩ, licet Ioã.Faber.in d.l.si quãdo,loquaĩ subdubio forte An aũt illa facultas iurãdi deĩ hæredi actiuè,uide p Ias.elegãter ĩ d.l.si qñ,antep.col.post mediũ cũ seq.& hoc bene notabis. Modo†istã limitationẽ,extẽdo.ut pcedat nedũ qñ lis cõtestata est,ut dixi, sed etiã qñ stetit p reũ quo minus lis cõtestaretur,ut qa reus uadit p subterfugia,& dilationes.nã tunc habeĩ p contestata,& operaĩ illos effectus quos operatur litis contestatio, & sic facit actiones ex delictis trãsire cõtra hęredes,sicut litis cõtestatio,tex.est sing.q hoc pbat in l.si eũ.§.qui iniuriarũ.ff.si quis cautio in fi. & ille tex.non est alibi scđm Bal.ibi.6.notabili,& scđm Rom.vlti.notabili,& scđm Bal. in c.qm contra falsam.x.col.de pba.Idẽ tenet Fulgo.& Alex.in d.§.qui iniuriarum,& Bal.in l.more.C.de rei uendi.& ille §.qui iniuriarũ,ad hoc non est alibi,scđm Bald.in l.nec.bona.ij.lectura.C.de pscri.longi.tẽporis,& eundẽ allegat in auth.ita.C. ne filij p patre, ulti.colũ. in medio,& est singularis, scđm Alex.in l si insulã.ff.de verb.obli.ij.char.j.col.ĩ fi.& ista est cõis snĩa quãuis aliqui teneant cõtrariũ,ut ibi p Paul.post.Ias. unde pro cõi conclusione faciunt multa,q̃ ibi omnino uideas p Iaso.ij.& iij.col.quæ sunt ualde quotidiana.

Hæredes delinquẽtis etiam ante lit.conte. tenentur qñ per reum stetit quo minus lis cõtestareĩ

Extendo † pdictam limitationẽ,ut pcedat nedum si lis est contestata, sed etiã si non est contestata si tñ in iudicio fuit confessus crimẽ quasi cõfessio uim habeat litis cõtestationis, & etiã sentẽtiæ,ita tenet Specul.in tit.de accu.§.j.vers.qd si latro,qđ tñ intellige uerũ in cõfessione uera secus in confessione ficta per text.in l.eius q delatorẽ,in princ.ff.de iure fis.præterq̃ in casu singulariter.s.i l.ij.in prin.ff.de bo.eorũ qui mortẽ sibi cõsci.vbi defensio hæredi fictè cõfessio nõ pmittiĩ,qđ est uerũ scđm Ang.in d.l.uni.ante finẽ,& est magna limitatio ad dictam l.eius qui delatorem.

Pœna trãsit ad hæredes delinquẽtis qui delictum iudicialiter confessus fuit licet lis cõtestata nõ esset.

Tertio extẽdo pdictã limitationẽ † ut procedat qñ qs cõdẽnatur, ut cõtumax ex forma statutorũ ẽt nulla facta cõtestatione,nã tũc bene trãsit pœna cõtra hæredẽ,scđm Bart.quem in d.l.vni.allegat. Angel. uoluit allegare eũ in l.ex iudiciorũ,de accusationibus.Idẽ tenet Ange.in d.l.vni.quãuis Bal.aliter uelit, & ista extensio iudicio meo procedit à fortiori, nam

Hæredes delinquẽtis etiam ante litẽ cont.tenẽtur quãdo deliqnẽs ex forma statuti fuit cõtumax.

si hoc habet locum in publicis criminibus, vbi difficilius pœna transit contra hæredes, vt d. l. ex iudiciorum, ergo à fortiori in priuatis, vbi facilius transit, transit enim lite solummodò contestata, ut d. l. uni. cum concor. ubi autem requiritur sententia dicta l. ex iudiciorum, & pro illa extensione facit, quia ideo in d. l. ex iudiciorum, fit mentio de litis contestatione, scilicet quia regulariter aliter non potest fieri cõdemnatio, sed si poneremus casum, in quo nõ requireretur contestatio, ut in casu, de quo agimus, tunc sufficeret sententia, ut vult ibi Bart. & pro hoc ego allego, quia quando in l. exprimitur unus casus ratione frequentioris vsus, vel quia ille casus solet frequentius contingere, non per hoc excluditur alius casus, de quo in lege nõ fit mentio, si ideò fuit omissus, quia expressus solebat frequentius cõtingere, ut est Glo. in l. j. C. de his qui ad ecclesi. confugi. & in l. j. C. de raptu virgi. & in auth. imò. C. de actio. & obli. & in cle. j. in uers. præsidentes, de rescr. sed sic est in proposito nostro, ut patet ergo, &c.

Pœna nõ transit ad hæredes ēt post lite. cont. nuliter factā. Modo † istam limitationem sic extensam sublimito, ut procedat q̃n litis contestatio, quę præcessit erat ualida de iure, si autem esset inualida, tunc non operaretur trasmissionẽ contra hæredes, quia omnes effectus quos operatur litis contestatio procedunt quando litis contestatio ualet, pro hoc bonus tex. in auth. offeratur, in fin. C. de litis contesta. & quod notat Glo. in l. si pater. C. ne de statu defunto, & ibi Bald. & idem vult Bal. in d. l. vni. post medium & confirmabis per multa quæ dixit singu. Bal. in l. si accusa.

Pœna nõ transit ad hæredes delinquētis post lit. cont. consensu partiū sopitā. Secundò † dictam limitationem sublimito, ut procedat nisi de consensu partium fuerit litis contestatio sopita, tunc enim extinguuntur omnes effectus inducti per litis contestationẽ, & per consequens actio non transiuit contra hæredes, ita probat tex. cum Glo. in l. cum mota C. de transa. & ibi in specie hoc notat Bart. dicens per hoc. Limitare omnes Il. dicentes p litis contestationẽ actiones ex delictis trāsire cõtra hæredes, & ad hoc ille tex. est singularis secundū Angel. in l. j. ff. de priua. delict. & phoc ego nouiter pondero unā Gl. in l. postq̃ liti. Gl. magna in fi. C. de pactis, & addo similẽ, nā licet hæreditas non adita possit transmitti in casibus, de quibus in l. uentre, cū simul, de acquir. hære. tñ est uerū nisi sit repudiata, tunc. n. cessat trasmissio. l. j. circa mediū. C. de his quæ ante aper. ta. cum similibus, & pro hoc facit qd vult Glo. & Bart. in l. j. C. de præscrip. longi tẽpo. q uiriū litigiosi inductum p litis contestationẽ extinguitur q̃n instantia perit per renuntiationem partium, idem vult Glo. in c. significauerunt, de testibus. Glo. vltima quam ad hoc ibi not. Panor. Addo quod not. Iaso. in l. ij. C. de eden. pen. col. post principiū. & hoc sit quo ad istam quartam limitationem.

Hæredes delinquētis tenentur quatenus ad eos peruenit. Quinta limitatio pricipalis est, † scilicet ut actiones ex delictis dentur contra hæredes q̃n ad hæredes aliquid ex delicto peruenit, ut d. l. vnica, iuribus supra allegatis, rationem ponit ibid. tex. scilicet ne alieno scelere ditentur, turpia enim lucra ab heredibus extorquenda sunt. l. in hæredem, cum simil. ff. de calu. modo. istam limitationem extendo, ut procedat nedum q̃n directe ex delicto peruenit, sed etiam si occasione delicti uerbi gratia delinquens tẽ furtiuam compsumpsit, & rem propriam conseruauit quam alias esset consumpturus, per hoc enim dicitur ad hæredem peruenisse pinguior hereditas, & per consequens ipsa res suscepta peruenisse uidetur, & sic occasione delicti, & ideo debet teneri, ita eleganter probat tex. in l. scripta. ff. quod metus causa, & tenet Nico. de Matta. in d. l. vni. & idẽ uult. ibid. Bal. ij. col. post prin. licet nemo sic applicet. 26

Hæredes delinquētis tenentur si peruenit ad primū licet ad ipsos qui cõ uenitūtur nil peruenisset. Secundo extendo † & hic aduerte, ut hoc procedat nedum si ad omnes peruenit hæredes, sed etiam si ad primum tñ peruenerit, nam per hoc poterūt alij heredes cõueniri ad quos nihil omnino peruenit, quia iam cœpit esse hęreditarium ex quo ad primū peruenit, & hoc sufficit, iste est casus singularis in l. uideamus. ff. quod met. causa, qui non est alibi secundū Bart. ibi, & est singula. & non alibi, secundum Angel. instit. de perpet. & tempora. actio. §. nõ oẽs. ij. col. in medio. & nõ est alibi secdm Ang. de Perusio. ibi. in d. l. uni. in fi. & reperio, q Gl. ordinaria hoc tenuit p illā l. si cuti. ff. de reg. iur. quarta cau. & uide quæ p hoc dicit Bar. in d. l. uideamus, & in l. q duos. ff. de rebus dubijs, & in l. cū antiquioribus. C. de iure deli. huic extẽsioni ego addo simile qd dicimus de mero, & mixto iperio qd q̃n incipit delegari efficitur delegabile qd de sui natura erat indelegabile iuxta plene notata in l. j. ff. de offi. eius cui mā da. est iuris. itẽ in simili optimè facit tex. in l. pater filiū, §. undecim. de leg. iij. & qd notat in l. nolūras. C. de fideicō. circa qd posse me extẽdere, hæc tñ limitatio principalis fallit in casu l. ij. §. si. ff. ui bonorum rap. item in casu l. j. §. fin. ff. de ui. & ui. armata. 27

Pœna trāsit de iure canon. ad hæredes linquētis ētante lit. cont. quo ad restitutionem. Sexta limitatio principalis est † quòd indistincte de iure canonico hæredes teneantur ad satisfaciendū pro delicto defuncti, dato quod lis cum eo non fuerit contestata, nec aliquid ad hæredes peruenisset, & hanc opinionẽ tenet Bartol. in l. j. numer. 6. ff. de priuatis delictis. Hanc conclusionem indistincte tenet Glossa in cap.

in cap.fin.de sepultu.in Glo.fin.& in cap.in literis,de raptoribus,in Glo.hæredes,in fine.xxj. q.ij.& est casus in d.c.si episcopũ.xvj.q.vj. ibi, ab hærede eius quæ iniustè ab illo ablata sunt, sine excusatione reddantur,& ibi Glo.fin.affirmat dictam opinionem. Idem tenet Gloss.in summa.xxiiij.q.ij.& in c.ecclesia.§. item peccato,in Gl.conquisita.j.q.iiij. & ibi Archidia. hoc tenet Fredericus de Senis,in consi.xxj.Antonius de Butrio,in c. quod clericis, de foro competenti.Iason in l.si eum,in §. qui iniuriarum.num.5.ff.si quis cautionibus. Rodericus Suares in allega. xxvj. in secundo dubio. pro qua opinione facit tex.in dicto §.item peccato el.iiij.j.q.iiij.vbi dicit text.quod neminem excusat ignorantia criminis,maximè quando ex eo vtilitas defertur ignoranti. Bald.in l.vni. C.ex delictis defunctorum Antonius in c. si diligenti de præscripti.

Hæc communis limitatio satis æqua est, & præterea à recta ratione nihilo aliena, nam qua ratione hęredes ꝓ portionibus hęreditarijs tenentur ex contractibus,& quasi contractibus defunctorum, etiam si ad eos illinc nihil peruenisset.l.j. C.si cert.petatur. &. l.1.&.l. pro hæreditarijs C.de hæred.actionibus.l.j. §. si hæres percepto fundo,ff.ad Trebellianum.l. ii.§.ex his.ff.de verborum obligationibus,eadem quoq; ratione videbatur, vt idem foret cum damnum dederant cuiquam,licet ex tali damni datione ipse defunctus percepisset, aut lucri fecisset nihil,arg.tex.in l.1.§.causa.ff. de ædili.edicto.

Hæredes tenẽtur ad restitutionẽ usurarum etiã ante lit. cont.

Septima limitatio principalis est ut hęredes teneantur.s.quo ad restitutionẽ usurarum necdũ de iure canonico,sed etiã de iure ciuili, & in solidũ licet lis non fuerit contestata, nec aliquid ad hæredes peruenerit, ita tenet Bart. in l.i.ff.de priua. de lict.circa finẽ.Idem Bal. in d. l.vni.ulti.col.in prin.quod hoc addo Glo.in c. tuanos.extra de usuris.Idẽ tenet Angel.in d.l. vni.ad fin.ratio ista est,qa usuræ petuntur tanquã indebitum.l. si nõ furtem,i prin.ff.de cõd. inde.de usu.c.Michael, sed conditio indebiti datur contra hæredes, quia est actio personalis,ut est notum ergo &c. & istam rationẽ uoluit assignare Angel.d.l.vni.ad fin.& idem ponit Bartol.in l.i.circa fi.de priuã.delict.& uide ibi notata in apostil.

Pœna delicti in cõtractu cõmissi semper trãsit ad hæredes.

Septima limitatio colligitur sic ✝ ut ꝑdicta procedant in delictis commissis extra contractum tunc regulariter non dantur contra hæredes,si aũt in contractu sit cõmissus dolus,vel delictum,tunc si ille dolus purgatur per actionem ex eo contractu bene datur actio contra hæredes,ita intelligitur tex.in l.si hominem.§. daturff.de posi.& in l.ex contractibus, & l. ex depositi. ff.de actio.& obliga.& l. ex ea parte, §.fi.ff.de verbo.obliga.etiam si lis non sit contestata, nec aliquid peruenit nisi illa actio sit subrogata in locum actionis non transitoriæ, l.si eum §.qui iniuriarum.ff. si quis caut. si ergo purgatur per aliam actionem, quàm descendentem ex eo contractu, tunc non tenebuntur hæredes,ita intelligatur tex.inst.de perpe.& tem.actio.§.aliquando, & l.ili.§.pen. ff.si mensor fals.mo.dixe.& l.illud.§.pen.& fin. ff.de trib.ista colliguntur rectè intuenti ex uerbis.Bar.in l.i.ff.de priua.delict.prima.li.col.& clarius ex distinctione Angeli,in d.l.vnic.licet aliter illa iura ibi intelligat Gl. ut uidebis in ea. 28

Octaua limitatio potest esse quã colligo ex uerbis.Bal.in d.l.uni.ult.col.uers.de uno quæro quẽ uideas, prædicta oĩa procedunt qñ de delictis priuatis agitur ciuiliter,si autem agatur criminaliter tunc dic idem iuris esse in eis qđ in publicis,hoc uoluit Gl.singul. quam nescio alibi in dict.l.ex iudiciorum,ad fi.ff.de accusa. quã ꝑpetuo not. Et ex hoc potes colligere subli mitationẽ ad limitationẽ quartã, de qua supra s.ut lite cõtestata transeat actio ex delictis priuatis contra hæredes,ut ibidẽ,illud est uerum qñ agitur ciuiliter secus si criminaliter. nam tunc non transit lite contestata nisi fuerit secuta sententia quemadmodum in delictis priuatis,per dictam Glo.quod perpetuo not.

Hæres in delictis priuatis criminaliter in rẽ tatus non tenetur.

Prædicta ✝ procedunt de iure ciuili, de iure aũt canonis quid iuris uide in c. parochiano, de sepulturis,& in c.ex literis, de rapto. quid autem in foro pœnitentiæ Docto.non tangũt, solutiunẽ colligo ex notatis per Glos.singula. cum his quæ ibi dixi in c. fraternitas sua. xii. q.ii.supra dicta sunt uera qñ quæritur an actio nes dentur contra hæredes delinquentes, & sic passiuè,an autem dentur hæredibus, & sic actiuè,esset longum discutere,& ideò pro nũc omitto,& prædicta dixisse sufficiant. Vide tñ in materia Glo.in l.pupillum.§.i.ff.de reg. iur. octaua causa & in l.sicuti.eo.tit.quarta causa, & in l.hoc iure.§.fi.eod.titu.pen.cau. item põt applicari quæst.Bal.in l.fi.C.de test.ib.ii.col.i fi.

Pœna ante lit. cõt. quãdo trãseat cõtra hæredes delinquentis de iure canon.uel iure poli.

Item quæro an exceptio expoliationis detur contra hæredem spoliatoris,de iure ciuili, uel canonico lite contestata, vel non, & quid in successore indignitate,de his uide Abba.in c.ii.de ordine,cogni.ult.col.

Vissum est quando pœna transeat migretq; de persona delinquentis in personam successorum,modo autem his finitimum est uidere, quando pœna migret per modum commutationis de vna persona in eandem met personam,quale est cũ delinquens erat incapax il-

Pœna quã trãseat cõtra successorem dignitatis.

lius pœnæ subeundę, quę pro illo delicto à lege imposita erat, & tunc quæritur an alia pœna plectendus sit loco illius, quam illo in casu lex statuerat, quæ res sæpe agitata fuit in collegio diui Iacobi Zebedei Salmanticensis, cuius insignia nos olim gessimus, & circa eius

29 constitutiones sæpe id agitatum fuit. Et pro euidentia sciendum est, quòd † in quadam constitutione nostri collegij habentur hæc verba qui autem horis statutis cũ alijs in mensa non côuenerit præsenti prãdio, aut cena priuetur. Solet ergo esse quæstio inter nos, ponamus ꝙ aliquis collegialium est priuatus à mẽsa, & sic à prandio, vel cœna, propterea quia deliquit, vel ex alia causa, deinde venit sumpto prãdio, & sic non conuenit horis consuetis, an sit puniendus aliqua pœna, vel sufficiat prima, scilicet quia priuatus erat, & videtur ꝙ sufficiat prima, per ea quæ statim subijciam, sed ego teneo contrarium, & puto verissimum de iure, vnde ponitur talis conclusio, quòd si collegialis aliqua de causa à mensa priuatus aduenerit sumpto prandio, alia sit pœna plectendus, nec prima sufficiat.

Collegi diui Iacobi cõstitutio declarat elegãs quæst.

Contra istam conclusionẽ stringunt sequẽtia, primo vulgatũ est † ꝙ priuatio præsupponit habitũ l. fi. ff. si cert. peta. l. decẽ, de verb. oblig. l. manumissiones, de iust. & iur. cũ simil. modo si verba constitutionis dicãt præsenti prãdio priuet, &c. sed ille qui priuatus est à mensa non habet prandiũ cum eo sit priuatus, ergo priuari non potest, quia priuatio, &c. Et sic videtur, ꝙ prima pœna sufficiat attentis verbis constitutionis, & confirmatur, quia non aliter à verbis, &c. l. non aliter, de leg. iij. l. prospexit. ff. qui & à quibus cum concordan.

Pœnarũ cõmutatio fit ne delicta sit impunita

Secundo illa constitutio est pœnalis, vt ex eius verbis patet. & sic odiosa, ergo restringenda. l. cũ quidã, de libe. & posthu. c. odia, de reg. iur. lib. vj. si sic ergo debet intelligi, & interpretari, vt ledat minus q̃ põt. l. si pœnæ, & l. interpretatione, ff. de pœnis, & sic ꝙ sufficiat prima pœna, nec debeat imponi secunda, & sic contra conclusionem.

Tertio sic in constitutione nostra cauetur de priuatione prandij, nec fit mentio de alia pœna, ergo alia non debet super addi, quia cõtenti esse debemus pœnis legibus cõprehẽsis. l. si ita stipulatio facta fuerit, de ver. obl. cũ simi.

Quarta regula est ꝙ non debet quis duplici pœna puniri. l. senatus. ff. de accus. c. ac si clerici, §. fi. cum ibi notatis de iudi. quia non debet bis de eiusdem hominis admisso quæri. l. penul. ff. nautæ caupo. stabu. c. quid ergo. xxiij. quæst. v. ergo in proposito vnica tantum pœna debet imponi, nec alia debet adiungi.

Quinto constitutio imponit priuationem prãdij, & sic pœna in specie, modo sic qñ pœna imponitur in specie nõ habet locũ duplicatio pœnę, quia species non põt duplicari. l. Lucius, §. impuberẽ, de leg. ij. ergo pro secũdo delicto, s. quia nõ venit hora consueta nõ debet puniri & sic cõtra conclusionẽ, & facit Gl. & quod ibi notatur in l. vulgaris, in prin. ff. de furtis.

Sexto vbicunq; agitur de pœna alicui imponenda debet liquidissimè constare de voluntate legis, vel testatoris, text. est singula. in l. in testamento, la primera, de condi. & demõ. sed constitutio dicit pñsenti prandio priuet, &c. nec aliquid statuit de alia pœna, ergo nõ constat liquidissimè. & per consequens non debet alia pœna imponi. 30

Pro cõclusione adduco sequentia. Primò põdero tex. in l. ij. C. vt infra cert. tps crimi. quæst. termi. vbi est tex. ꝙ si persona cui debet irrogari infamia est ita vilis ꝙ dãnum famę nõ sit ei iniuria, tunc debet pati pœnã exilij, colligitur ibi ergo talis doctrina ꝙ qñ persona quæ debet puniri est incapax pœnę à lege statutæ, uel sibi non põt imponi, tunc debet illa pœna in aliã cõmutari. modo ad propositũ, qui est priuatus prãdio propter aliquã causam iã amplius illo priuari nõ põt, & sic est incapax illius pœnę in specie, ergo debet fieri cõmutatio in aliã pœnam. s. ꝙ puniatur in æstimatione prandij, & ille est tex. expressus pro illa cõclusione, nã ibi ille qui erat priuandus fama, iam erat priuatus, quia erat infamis, & tñ punitur alia pœna, sic in casu nostro, ille qui erat priuandus prandio iã erat priuatus ex alia causa, ergo debet alia pœna puniri, & per illũ tex. notat ibi Bal. ꝙ vbi non põt imponi pœna statuta à iure eo ꝙ delinquens nõ est capax illius pœnę, ꝙ iudex debet in aliã pœnam cõmutare, & ex hoc infert duo in specie, ut ibi p eum, & vide Bar. in l. hos accusare. §. oĩbus, vel quæst. ff. de accusa. vbi dicit hoc esse perpetuò menti tenendum.

Pœna cõmutatur ex inhabilitate pernæ plectẽdi.

Secundò facit tex. in d. l. hos accusare. §. oĩbus, ibi, sed durior, vbi est casus mirabilis secundũ Bar. ꝙ qñ pœna quæ imponitur à lege non cadit in seruũ delinquentẽ, tũc officio iudicis alterabitur, & cõmutabit pœna, ergo sic in nostro casu, & ibi etiam est text. expressus pro ista conclusione.

Tertio pro hoc allego tex. in l. si quis iniuria ff. de iniur. vbi tex. dicit ꝙ si quis iniuriã atrocẽ fecerit, qui contenere iniuriarũ iudiciũ ob infamiam suã, & egestatem põt, & sic est incapax pœnæ, quia est iam priuatus illa pœna legali, ꝙ ptętor debet acriter exequi hanc rem coercere etiam acriter iniuriam facientem, & sic punit alia pęna, ergo sic in ꝓposito nr̃o.

Quartò pro hoc & à fortiori facit uulgata decisio Bal. & aliorum in authen. sed nouo iure, C. de seru. fugiti. ubi tenent quòd si alicui debet manus amputari propter aliquod delictum, & ille non habet manum quòd tunc punitur in alio membro, ergo in proposito debet collegialis priuari prandio, tamen si illud non habet quia iam est priuatus, debet puniri alia pœna simili idest æstimatione prandij, imò à fortiori, nā si una pœna corporalis commutatur in alia, quod est grauius ergo à fortiori una pœna pecuniaria in aliam quod est minus, ut in nostro casu.

Quinto & etiā à fortiori pro hoc adduco uulgatam regulam quæ habet quòd qui non habet in bonis luit i corpore, l. si quis id quod. §. j. ff. de iur. omn. iud. l. fi. ff. de in in ius uocan. l. quicunq; ff. de ser. fugi. cum simi. & plenè in l. j. §. fin. ff. de pœn. si ergo ille cui certa pœna pecuniaria imponitur, debet corporaliter puniri, si est incapax primę fortè propter egestatem, & sic fit commutatio & transgresio de pecuniaria ad corporalē, ergo à fortiori in nostro casu, si est incapax pœnæ pecuniariæ debet puniri alia pecuniaria pœna, cum grauior sit quælibet pœna corporalis quacunq; pœna pecuniaria, l. cum seruorum, in fin. ff. de pœn. & hoc necessariò à fortiori concluditur.

Sexto pro ista parte pondero text. in clem. j. de deci. circa fi. ubi tex. in effectu dicit quòd religiosi qui decimas ecclesiæ debitas sibi appropriant uel applicant, suspēdūtur ab administrationibus & beneficijs suis, ponamus tamen q non habent huiusmodi administrat. seu beneficia qualiter punientur, dicit text. & hoc est quod pondero quòd eo casu ipsi sententiā excommunicationis incurrunt, ibi ergo est text. quòd quando aliquis est incapax pœnæ à lege statutæ, debet illa pœna in aliam cōmutari ut uoluntati & dispositioni legis satisfiat: sed sic est in casu nostro, quòd priuatus prandio est incapax illius pœnæ, ergo debet alia puniri, &c.

Septimo pondero text. in clem. ij. de uita & hone. cleri. j. ij. respon. nam dicitur quòd clerici utentes uestibus prohibitis, de quibus ibi, suspenduntur eo ipso à perceptione fructuum beneficiorum, per sex menses, ponamus tamē quòd nō sunt beneficiati, & sic sunt incapaces illius pœnæ, tunc dicit tex. quòd redduntur inhabiles ad dicta beneficia obtinēda per idem tempus sex mensium, & sic incapacitas pœnæ operatur ut fiat cōmutatio in aliam pœnam, sed sic est in proposito nostro, ut supra dictum est, ergo &c. & hoc optimè stringit.

Octauò sic probo, certum est, quòd uidetur argumen. ualere de lege ad testatorem & econtra, in auth. de nupt. §. disponat, col. iiij. cum similib. modo sic si testator iubet aliquid fieri, quod fieri non potest propter aliquā causam debet fieri conuersio & cōmutatio in aliud, ut uoluntati defuncti satisfiat eo modo quo potest, & ne eius dispositio sit frustratoria, l. legatum. ff. de usufru. lega. l. legatam. ff. de adim. re. ad ciui. perti. clem. quia cōtingit, de religio domi. ergo idē debet esse in dispositione legis, sed sic est quòd lex seu cōstitutio nostra iubet nō uenientem puniri prandio illius diei, illud autem fieri non potest, quia iam priuatus est, ergo debet fieri commutatio pœnæ, ut satisfiat, constitutioni nostræ, & ne sit frustratoria, & hoc argumen. dedi ex uerbis, Bald. in l. quid ergo. §. pœna grauior, ad fin. de his qui nota. infam.

Nonò optimè facit, l. in testamento, la primera in fine. ff. de condition. & demonstrati. ad quam pone casum.

Decimò sic probo, supposito delicto necessario debet sequi pœna ex legis dispositione, l. eum qui nocentem, in princip. ff. de iniur. l. ita uulneratus, ff. ad leg. Aquil. quia delicta non debent remanere impunita ut ibi, sed sic est, quòd collegialis non ueniens hora consueta deliquit, ut est notū, ergo debet puniri, sed in prandio non potest puniri, quia iam est priuatus, ergo debet fieri commutatio in aliā pœnam ne alias remaneat delictum impunitum.

Vndecimo certum est quòd crescente delicto uel contumacia crescere debet & pœna, l. relegati. ff. de pœnis cum simi. bonus tex. in c. qui frequenter, in fin. ut lit. non contesta. ubi text. dicit quòd iudex à principio unica pœna debet esse contentus ad alteram nihilominus processurus si hoc meruerit proteruitas contumacis, &c. facit tex. elegans in l. iij. in fin. C. de episcop. audi. ibi dum dicit, nec in eos liberalitatis augustæ referatur humanitas, qui impunitatem ueteris admissi non emendationi potius, quàm consuetudini deputarunt, &c. item facit quòd diuturnitas in peccato non minuit peccatum sed auget, leg. si diutino. ff. de pœnis, facit c. non satis, cum sequen. de Inno. & c. cū tanto, de cōsue. & in c. cū haberet de eo qui duxit in matri, & in c. non debet, in fi. de cōsangui. & affi. modo sic pro primo delicto fuit punitus cum ergo secundo deliquit creuit contumacia seu delictum, si ergo pro illo nō esset puniendus crescente delicto non cresceret pœna quod est contra omnia prædicta, ergo debet alia puniri & hoc necessario stringit.

Duodecimo hoc probo, pluralitas delictorum requirit pluralitatem pœnarum, l. quicunque de ser. fugi. l. agraria. ff. de termi. mo. uaria

enim

enim delicta uarijs pœnis punienda sunt, c.nõ afficiamus,xxiiij.q.j. sed collegialis pluries deliquit,& pro primo delicto fuit à mensa priuatus,ergo pro sequenti,quia nõ uenit hora consueta debet alia pœna puniri, quia plura delicta ut modo dixi,&c.

Tertiodecimo facit qđ dicit Paul. de Cast. in l. decuriones,C.ex quib.caus. infa. irro. ubi post Glo.& Bal. dicit quòd potest esse crimen & tamen sit impunibile,nã sic tale crimen pro quo ueniret imponenda pœna fustium decurio illud committit diceretur cõmittere crimen & in pœnam fustium incideret mero iure,& tamen illa non poterit sibi imponi ut ibi notatur,uuum tamen est, & hoc põdero quòd posset pœna commutari sic fit commutatio in simili in l.legatum.ff.de usufru.lega.sic in proposito cum pœna prandij collegiali iam priuato non possit imponi debet cõmutari in aliã ne delictum sit impunitum.

Quartodecimo,ubicunque non potest colligi uel asignari nisi unica ratio illa habetur pro expressa,ut est Gl.singula.in l.quãuis. C.de fideicom.& ibi Docto. & per Bal. in l.maximũ uitium.C.de lib.prete.etiã si esset materia correctoria ut per Doct.in auth.quas actiones, de sacrosan.eccle.modo sic quãdo lex uel statutũ imponit pœnam collegiali non uenienti non potest colligi nisi unica ratio, scilicet ne delictum remaneat impunitum,ut est notum, ergo illa ratio habetur pro expressa, si sic, ergo debet alia pœna puniri cum non sit capax primæ expressæ in constitutione, & hoc ne delictum sit impunitum.

Quintodecimo, inducta ad pœnam non debent immunitatem concedere,l.siue hæreditaria.ff.de nego.gest.cum simil.si ergo non habet prandium,& ideo non debet puniri, consequitur immunitatem à suo delicto,& sic constitutio inducta ad pœnam concederet immunitatem contra dictam regulam quod non est ferendum, &c.

Sextodecimo hoc suadetur intentio constitutionis nostræ est non uenientem punire ut patet,sed si ueniens finito prandio nõ puniretur, propterea quia iã alias erat priuatus esset contra constitutiones, ergo debet puniri,cap.marchio.j.q.j.c.sedulo.xxxviij.distinct.cap.intelligentia, de uerbo. signi.l.non dubium. ff.de legib.cum simi.

Decimoseptimo hoc probo,certũ est quòd quando plures actiones nascuntur ex diuersis delictis,nunquam alia aliam consumit etiam perceptione,imò omnibus debet puniri in effectu, l.nunquam plura.ff.de priua.delict.inst. si quadr.pau.fe.dica. §.fi.cum ibi plenè notatis & notatur plenè in l.idem ait, in fi.ff.nautæ cau.stabu.& in l.nunquam actiones.ff.de regu.iur.x.char.modo ad propositũ collegialis commisit plura delicta ex quibus nascuntur plures actiones,licet ergo sit punitus pro primo delicto priuatione prandij,tamen debet nihilominus puniri pro pœna quod non uenit hora consueta,& sic pro secũdo delicto, quia istæ actiones pœnales de diuersa re concurrentes nunq̃ alia aliam consumit etiam perceptione ut dictis iuribus,& hoc caret responso, si autem essent plures actiones pœnales de eadem re concurrentes,idest de eodem delicto,tunc quãuis alia aliam non consumet, concursu consumit tamen perceptione,ut notat̃ in dictis locis,& hoc sufficit pro ista conclusione.

Decimooctauo hoc probatur per id quod notat Glo. & Bar. in l.uulgaris, in pr.ff.de fur. & Glo.& Docto.in l.mariti.§.sex mensium, de adulte.& in l.si diutino, de pœnis ubi concludunt in quæstione qua quæritur, an pro pluribus delictis sufficiat unica pœna, quòd aut pœna est reiterabilis & tunc plures pœnæ debent imponi, aut nõ est reiterabilis ut in pœna adulterij,pro quo imponitur pœna mortis, & tunc unica tantum pœna debet imponi: modo ad propositum in casu nostro sunt plura delicta, item pœna est reiterabilis,quia prandium taxatur sex marapetinis,& cœna quatuor. Cum ergo sint plura delicta & pœna reiterabilis,ergo pro quolibet debet puniri & hoc etiam caret responso.

Decimonono hoc probatur,quia si non puniretur ueniens sumpto prandio, propterea q̃ aliàs esset iam priuatus, constitutio nostra esset quodammodo elusoria, quia sciens se non posse priuari,nunquam ueniret horis consuetis,ut experientia nos docet, ergo ne hoc sequatur debet non ueniens puniri, & hoc probatur etiam à fortiori, quia etiam in materia correctoria ubi nõ habet locum extensio,etiã ex maioritate rationis,iuxta notata in authẽ. quas actiones, de sacrosan.eccle. nihilominus habet locum extensio quando alias constitutio uel lex esset elusoria,ut probatur ex Glo.in clem.j.in uer.sepellitur,in fine de sepultu.& bona Glo.in c.quamquam,Glo.ulti.de usur.lib.vj. & hoc ponit Ioan.de Ana.in rub.de aposta. & Moder.in d.auth.quas actiones, si ergo habet locum in materia correctoria ergo à fortiori in casu nostro ubi nõ tractamus de correctione alicuius legis uel statuti sed solum de pœna imponenda, prȩsertim quia hic non agitur de extensione legis uel constitutionis nostrȩ, sed solum de interpretatione uel declaratione.

Vigesimo sic non debet dari uia uel occasio delin-

delinquendi uel malignandi, l.iij §.j.ff.de iur. iur.ff.de transact.l.cum hij.§.si cum his.C.un de ui.l.meminerint,C.de indi.uidui.tollen.l.ij. in fin.& quia hominum malicijs non est indulgendum,l.in fundo.ff.de rei uendi. Si ergo priuatus sciret se non posse iterum priuari nō ueniens horis consuetis non coueniret cum alijs, ut quotidie uidemus,& sic daretur sibi occasio delinquendi & non parendi constitutioni quod esset cōtra prædicta,ergo &c. & per hoc puto istam conclusionem uerissimā de iure.

Vltimò pro ista parte pondero text. in eadē constitutione in alia parte ubi dicitur, prandio autem finito uicissim arguant, &c.omnibus præsentibus nec quispiam eorum etiā ab huiusmodi mensa priuatorum à constitutione discedat,&c.pondera ergo quòd ibi imponitur onus collegialibus ut præsens tēpore conclusionis,& tamen ab hoc onere non excusdatur etiam priuatus à mensa,modo ad propositum necessitas ueniendi horis statutis imponitur omnibus collegialibus ut dicit constitutio,ergo ab hac necessitate non debet esse immunis priuatus à mensa per sæpe text. si ergo non uenit, puniendus est ut sæpe est dictū.

Vigesimosecundo, non debet esse melioris conditionis delinquens quàm ignoscens,l.nō solū.ff.de nox.si ergo collegialis qui alias non est priuatus, & sic non deliquit punitur priuatione prandij non ueniens horis statutis, ergo à fortiori iam priuatus qui deliquerit debet illa pœna puniri.

Vigesimotertio optimè facit, l.qui seruum, de interro.actio.ij.responso, iuncta responsione ibi,nec debet impunitum, facit etiam l.iij. titu.j.lib.v.ordi.ubi noua pœna priorem consumit quam iudices etiam supremi commutare non possent ut diximus supra.§.vj.num.4. de succ.crea.

L.j. tit.1. lib.5.ord. Restat ad contraria respondendum, Ad primum ego respondeo fatendo quòd priuatio præsupponit habitum, & quòd collegialis non potest priuari prandio quo iam est priuatus, tamen ego teneo quòd posśit puniri alia pœna simili idest in æstimatione prandij,& sic nullo modo obstat. Præterea quāuis constitutio dicat præsenti prandio,&c. tamen statim subdit prandium uero taxetur sex mara petinis, &c. & sic datur sibi prandium, punitur autem in sex mara petinis,&c. & sic uerba sequentia declarant præcedētia quasi dicat priuetur prandio, idest æstimatione prandij,quæ æstimatio nō excedat sex mara petinis,&c.& sic ī effectu est pœna pecuniaria. Constat autem quòd punitus pœna pecuniaria pro uno delicto,poterit pro alio delicto alia pœna pecuniaria puniri, ut patet per prædicta, & quia pluralitas delictorum requirit pluralitatem pœnatum.c.non afferamus,xxiiij.q.j.& quia crescente contumacia,&c.ergo in proposito collegialis à mensa priuatus pro uno delicto,poterit iterum priuari æstimatione eiusdem prandij,eo quod nō uenit hora statuta, & sic constitutio nostra nullo modo obstat.

Ad secundum dum dicitur, constitutio est pœnalis, fateor,ergo odiosa & restringenda, istud negatur, nam non sequitur constitutio est pœnalis,ergo debet restringi tanquā odiosa,imò habeo regulam quòd constitutio pœnalis dicitur fauorabilis & extendenda quando egimus de delictis puniendis, istam regulā notabiliter ponit Bar.in l.ij.§.exercitum.ff.de his qui nota.infa.Bal.in l.non fine. C.de bonis, quæ libe. Pau.de Cast.in l.bona fides.ff.de posi. Bar.in l.quemadmo.circa medium. C.de agri. & censi.lib.xj.cum ergo in nostro casu sit huiusmodi,ergo cessat argumentum in præsenti, quia nos non quærimus de pœna extendenda, sed de pęna imponenda de nouo propter nouū delictum, & dum subijcitur in argumen. contrario quòd debet interpretari ut minus lędat, quàm potest, & sic quòd sufficiat pęna, non obstat, quia in nostro casu delictum est certum,item pœna constitutionis est certa ut supra dixi,ergo cessat interpretatio & coniectura,l.continuus. §.cum ita, de uerb.obl.

Ad tertium dum dicitur,quòd in constitutione non cauetur de alia pęna imponenda q̃ de priuatione prandij,ergo &c. quia contenti esse debemus pęnis legalibus, dico, quòd non obstat, nam fateor quòd non debet alia pęna imponi quam etiam de qua cauetur in lege, tamen debet intelligi quando illa potest imponi alias imponitur alia similis quando delinquēs est incapax primæ,& ne delictū remaneat impunitum per ea quæ supra latè dixi, & eadem est responsio ad id quod subijcitur quòd contenti esse debemus pęnis legalibus, fateor, scilicet quando illę possunt imponi alias fit commutatio,uel secundo dico quòd pęna legalis est illa,scilicet in quam fit commutatio, cum iura dicant, quòd quando delinquens est incapax pęnæ statutę debet alia plecti uel puniri & sic non obstat.

Quartum non obstat quòd non debet quis duplici pęna,&c.fateor,sed quando prima sufficit alias secus,ut in nostro casu & notatur in c.ar si clerici.§.fi.de iudi.uel secundo illud contrarium nō facit ad propositum, qui loquitur respectu eiusdem delicti, sed quando sunt plura delicta, tūc requiruntur plures pœnæ ut in nro casu,quia pluralitas delictorū ut dixi,&c.

&

& ita intelligitur regula, quæ dicit quòd non debet sæpius de eiusdem hominis admisso quæri,&c. pondero illud uerbum admisso in singulari, si autem esset plura admissa idest delicta ut in nostro casu,&c. secus.

Quintum non obstat, quia nego quòd pœna constitutionis sit pœna in specie, imo dico quòd est in quantitate ut supra probaui, & sic potest duplicari, & per consequens contrariũ non obstat. Præterea posito quòd esset in specie & sic nõ posset duplicari, tamen dico quòd debet puniri alia pœna pecuniaria pro secundo delicto quia secundo delinquens erat incapax primæ pœnæ & hoc per ea quæ supra dixi & sic non obstat.

Sextum non obstat dum dicitur quòd ubi agit de pœna debet liquidissimè cõstare,&c. quia fateor, tamen dico quòd in casu nostro constat liquidissimè, constitutio enim dicit, prandio priuetur,&c. ergo liquide constat, ꝙ constitutio uoluit illud delictum puniri, ergo debet puniri eo modo quo potest, sed prandio non potest priuari, quia iam est eo priuatus ergo punitur in æstimatione, & sic non obstat, præterea adhuc dico ꝙ potest puniri eo modo quòd constitutio disponit, quia statim constitutio taxat prandium & sic non uenientem uult puniri in æstimatione prandij, quæ æstimatio semper durat, ergo punitur, secundum uerba & mentẽ constitutionis,& sic nõ obstat. Præterea præsumptio legis est liqdissima probatio, ut notatur, in l.si tutor.C.de peri.tuto. cum sim. sed concesso ꝙ iste esset incapax primæ pœnæ adhuc leges expssè dicũt qđ debet fieri commutatio in aliam ut supra probaui, ergo liquidissimè constat quia si præsumptio legis est liqdissima ꝓbatio. ergo à fortiori dispositio legis expssa, ꝙ nota, q̃ de hmõdi pœnarũ geminatione freqũter solet cõtrouerti.

31 Furor superueniens post delictum an excuset à pœna, q. ardua.

Et ista faciunt ad illam nobilitatã quæstionem dum Doct. aiunt uidendum esse † an si aliquis commisit aliquod delictũ propter quod deberet decapitari uel suspẽdi, si postea iste efficiatur furiosus, debeat decapitari uel suspendi. Bald. notabiliter mouet hanc quæstionem, in l.furiosum.C.qui testam.facere poss. ubi determinat non posse puniri in persona sed bene in bonis, ut in l.diuus.ff.de offic.præsid. Idem tenet idem Bal.in l.j.C.de confess.& in l.humanitatis.num.46.C.de impu. & alijs. Idem Bal. & idem Aluarotus, in c.j.in fin.principij, an ille qui interfecit fratrem domini sui, in usibus feudorum. Ioan.de Imol.in l.ex facto,ff.de uulga.& pupilla.nume.22. Idem Imol. sequitur illud dictum.Bal.in c.Raynutius,nu.143.de testam.allegat ad hoc text.in l.diuus, in §.si ueto.ff.de offi.præsi.eãdem opi. Bal.tenet. Alex. in d.l.furiosum.C.qui testam.facere poss.& est communis opinio ut per Ludoui. Roma.in d.l. furiosum, & per eundem in l.pen.ff.si ex noxali cau.agatur licet ipse utrobique contrarium teneat, quod & tenet contra communem opinionem.Barba.in c.in liberis,col.pe.de rescriptis. Ias.in l.si seruum, nume.7.ff.si ex noxali. cau.agatur Ioannes Igneus in l.iij. §.ignoscatur, nume.79.ff.ad sc. Syllani. sed tamẽ opinio Bal.communis est & hanc opin. Bal.sequutus fuit Ias.in d.l.furiosum,n.7. Idem in l.ex facto, num.30.ff.de uulg.& pupilla. & ibi Fran.à Ripa,num.73.Guilielmus Bened.in repeti.c. Raynutius,in uerbo si absq; liberis moreretur, de test.in tractatu de exemplari substitutione, nume.23.Decius,& ibi Hieron.Cagnolus,n.1. in l.in negotijs.ff.de reg.iuris, & hanc opin.firmat esse communem. Ludoui. Gomesius in §. item si quis in fraudẽ, nu.6. inst.de action.eandem etiam dicit communem esse. Hyppolytus de Marsilijs in l.j.nu.58.ff.ad legem Cornel.de sica. hanc opi.dicit item cõem, licet contra eã teneat Ias.in l.si seruum, nume.7.ff. si ex noxa causa agatur, eandem opi.Bal. sequitur Angelus Aretinus, in tracta.malefi.in uerbo scienter & dolosè,num.7. Marcus Anto.Baueria,in §.item furiosi,nume.13.& 14.inst. qui testam. facere poss. Sed contra istam communem opinionem facit, nam si quando pœna à lege imposita exequi non potest propter incapacitatem delinquentis, adhuc fit cõmutatio pœnæ, ne ille impunitus abeat ut diximus, quanto magis in specie nostra ubi executio in corpore furiosi fieri posset, sed tenenda est communis opinio quia furiosus mortuo assimilatur, l.si quis alicui, iuncta sua Gl.uerb. acquisitam.ff.de acqu.hæ. sed in mortui cadauere nõ fit pro delicto condemnationis executio, ut per totum. ff.de cada.puni. ergo &c. si aliquis existens in ebrietate cõmittat homicidium, non debet puniri homicidij pœna.probat tex. in c.sane cum duobus sequentibus, 15.q.j.Gl. in c. inebriauerunt Loth. ead.causa.& q. & in l.j.iuncta Gloss.in uerbo temulentia. C.si quis Impera.maledixerit de iure regio probatur in l.v.tit.viij.& part.vij.& hanc opi.tenet Bar.in l. aut facta. ff.de pœnis, quẽ sequitur Hypollitus de Marsi.in l.j.nume.63.ff.de sicarijs. Cardin. Alex.in c.denique.iiij.distinct.Franc.de Ripa, in l.fi.num.79.C.de reuoc.don. Ioan.de Anan. in c.de infantibus,num.2.de his qui filios occide.Roma.in l.j.in prin.nu.9.ff.de uerb.oblig. & hanc opi.approbant Doct.Theologi,prout refert Ioan. Gerson. in regul.moralibus,lib.j. col.iij.Sanctus Thomas.ij.ij.q.cl. artic.ult. Bal. in

in rep.l.j.col.ij.C.unde vi, Angelus in l. si non conuitij.C.de iniurijs, Abbas Pan. in c.sicut, de testibus, Angelus Aret.in tract.maleficiorũ in Glo.scienter & dolosè, Bal.in l.data opera, col.xiij.C.qui accus.non pos.per Ange.Aretin. ubi supra, uerb.incendario, Gregorius Lupus in d.l.v.uerb.se embriagasse, & hęc est cõis opinio, quòd non debeat puniri homicidj pœna sed alia mitiore, quod iure can.probatur in d. c.sane, & iure ciuili, in l.omne delictũ, §.per uinum.ff.de re mili.& iure regio, in d.l.v.

Contrariam tamen opi.tenet idem Bart.sibi contrarius, in l.respiciendum, in §.delinquũt, num.3.ff.de pœnis, per text.in l.omne delictũ, in §.qui se uulnerauerit. ff.de re milita. & istã opin.Bart. sequitur Florianus, in l.sed & si qua cunq;, in §.sed si infans.ff.ad leg. Aquil.ubi dicit Florianus, quòd iste talis punitur, tamẽ mitius, q̃ si non fuisset ebrius. Quam opi.sequitur etiã Guilielmus Mayn. in l.in totũ, nu.68. & in l.fere in omnibus, nu.3.ff. de reg.iur. Salicet in l.diuus Traianus.C.de sicarijs, Abb.in c.j.col. ij.de maledi. Bald.in l.j.nume.45.C.unde ui.& Diuus Thomas, ubi supra refert quendã Pitagoricorũ seuerius statuisse contra delinquẽtes per ebrietatẽ quàm si in sana mẽte deliquissent.

Tertia fuit opin.existimantium, ut si sciebat se solitum manus ad arma impellere hoiesq; percutere cũ inebriaretꝛ ebriusq; data opera factus fuit, tunc ordinaria pœna puniatꝛ, nõ secus, quàm si sanus mẽte id fecisset, alias secus, ita tenent Marianus Soci.in rep.c.ad audientiã, num.15.de homi. Aretin.ubi supra, uerbo scienter & dolose.nu.17. Ludo. Montaluus de reprob.sniæ Pilati, dubio.j.n.4. Petrus Duc.regula, cclvij.sed loquunt contra d.l.v. & iura supra adducta & errant: qa licet dolose quis sese ebriũ faceret, non tñ capienda est tam sinistra suspicio & cõiectura ut dolus istius ad homicidiũ usq; sese porrigeret qua de re alibi latius.

32 Homicida qui cũ unum occidere uellet alium errore interfecit an capitaliter puniatur ardua q.

In summa † homicida regulariter capite punit, l.j.ff.ad legẽ Corne. de sicar.l.ij.& iij.tit.8. par.vij.& l.iiij.tit.de los homicidios, lib.vij.ordin.ampliatꝛ nouẽ modis & limitatur alijs xxv. modis ut p Hippol.in d.l.j.de sicar.col.j.cũ xij. seq.plenius p Iac.Boullẽ in l.capitaliũ, § famosos, ff.de pœ. remissiue p Bernar. Diaz regula 321.sed inter reliquas limitat.ea nõ est ꝑtermittẽda q si homicidiũ culpa tñ nõ ẽt dolo commissum fuit cessat pœna capitalis scd͂m uerã & cõem opi.quã tenẽt Ang.in l.j.ff.de legib. & ibi Ias.n.19.Bar.in l. qd ergo.§.pœna grauior.ff.q not.infam. Bal.i l.q data opa.C.q accusare nõ pñt, & alij q̃ plures relati p Ias. ubi supra. Sed qd si cũ aius esset occidere Titiũ errore alium occidi puta Seiũ, an sim capitaliter puniendus nõ secus q̃ Titiũ quẽ uolebã iterfecissem, & Bar. sentit q sic qa oiuo dabã opam rei illicitæ, ita Bar.i l.respiciẽdũ. §.delinquũt ad fi.ff.de pœn. se cõtrariũ tenet Ang.ibi & idẽ Ang.i l.si cũ seruo, p illũ tex.ff.de iniu. Florian.in l.sciam.§.sed & si defendẽdi, ff.ad legẽ. Aquil. Ias.in l.j.ff. de legib.n.18. & hæc pars mitior uꝛ arg.l.iterpretatione, & l.sanctio legũ, ff.de pœn.c.in pœ. de reg.iur.lib.vj.sed tñ ego puto q capite puniatꝛ, nã homicidiũ fecit re & aio, nã q fuerit re ponimus, pto cõstãti, q fecerit aio probatꝛ, nã iste habuit aium homicidiũ faciẽdi, & licet noluerit me occidere, sed te tñ nihilominus occidere uoluit, idq; fecit nec est curandũ, me an occidere uoluit, nã lex homicidiũ i quacũq; ꝑsona factũ punit, un̄ cũ & re & cõsilio sit factũ homicidiũ, licet extrinsecus sit erratũ, id nõ ĩpedit pœnã homicidij, q ut locũ habeat duo tñ, q hic ut dixi iteruenerũt reqruntꝛ, s. factũ & cõsiliũ: sicut in simili ꝓbatꝛ i l.j.§.si legatarius. ff.ad leg. Falc.& p totũ.ff.de cõd.indeb. ꝓut not.Gl.in l.nunq̃.ff.de acq.rerũ dñi.& Bar.& oẽs post Gl. ibi in l.si p errorẽ, ff.de iur. om. iud.& in specie est tex.quẽ Bar.all.i d.l.respiciẽdũ est, s.tex.i l. eũ q nocẽtẽ.§.pẽ.& fi.ff.de iniu.ubi est exp̃ssum.

Et tenẽdo op.Bar.cõtra cõem, nõ obst.d.l.cũ seruo, nã ibi cõstat iniuriã factã cõsilio nõ esse, sed nec ẽt re, qa ubi deest animus iniuriãdi ibi iniuria esse nõ põt, ut in fi.pr.inst si quadr. pauper. at i nr̃o casu homicida habuit saltẽ in gñe aium iniuriandi, id est occidẽdi, & idẽ i d.§.pẽ. & fi. un̄ errat Ias.quatenus ait hic dolũ nõ esse.

Nec obst.d.l.cũ aũt.§.excipitꝛ, de ædil.ędic.nã ibi similiter dolus nec in gñe affuit, nec in specie, uides ergo q opin.Bar & lege probatꝛ & ratione ꝑ qua optime facit, l.si qs seruo alieno. C.de fur.& §.sed.& si credat, inst. eod. ubi qñ delictũ, est ꝑpetratũ aio, & facto meo, licet ex uoto non successerit punior ac si ẽt re, & ex uoto delictum perfectũ esset, ergo quanto magis in nostro casu, ubi non modo haberi animum delinquẽdi, animũq; ad factũ deduxi, sed etiã delictũ, re fuit ꝑpetratũ, licet non ex animo & uoto meo, sed aliter q̃ ego uolebã, & si in dd.ll. ut in fi.eorũ patet punitꝛ ille propter exemplũ, quanto magis in nostro casu quando delictũ est grauius. Adde etiam pro me, quia aliquando fit iniuria solo animo ut cum pater per filium iniuriam patitur, iuxta. §.patitur, inst.de iniur. aliquando fit in iniuria solo facto, ueluti, si cum Titium occidere uellem, te occidi, iuxta, d.§.pœ. & fi. aliquando fit iniuria & animo, & facto, ueluti si cum te occidere uellem id effici primo casu cessat pœna & delictũ, secũdo uero & tertio casu, nec cessat delictum, nec pœna, hæc omnia probantur in d.§.pen. & fin.

ſi recte inſpiciantur. Præterea ſat eſt quòd uel in genere delinquendi animum iſte habuerit, l. qui iure militari, de teſtam. mil. iuncta l. ij. de liber. & poſth. & §. nominatim inſt. eod. tit.

CAP. XCVII.

1 *Mater ex mala tutelæ administratione an poßit incarcerari, cum omni legum auxilio renuntiauit, ardua quæſtio.*

2 *Mulier capi non poteſt pro debito ciuili cum communi opinione.*

3 *Parentibus maior pietas debetur quam reliquis.*

4 *Parentum utrique par pietas debetur, licet eis in liberos non ſit par poteſtas.*

5 *Mulieri parcendũ eſt aduerſus dolum præſumptum*

6 *Ratio expreſſa in lege pro lege habetur.*

7 *Nobilis non capitur pro debito ciuili.*

8 *Mater ratione tutelæ malè adminiſtratæ non capitur etiam ſi per pactum renuntiaſſet omni legum auxilio.*

1 Mater ex mala tut. adminiſtratione an poßit incarcerari cũ omni legum auxilio renuntiauit ardua q.

Mulier quæ in aſſumptione tutelæ renuntiauit Velleyano, & omni legum auxilio poteſt ex mala adminiſtratione in carcerẽ trudi, ita Bar. nu. 13. in auth. matri. C. quando mulier officio tutelæ fungi poſſ. Idẽ Bar. in l. ſiquis ſub conditione, nu. 17. ff. de teſtam. tute. Salic. in d. auth. matri & auiæ, nu. 14. Roma. Alex. & Iaſ. nu. 34. in d. l. pleriq; ff. de in ius uocan. Idẽ Roma. in l. ſi uero, in §. de uiro, & in l. alia. §. eleganter, nu. 11. ff. de ſolut. matri. Philip. Dec. in l. fœminæ, nu. 74. ff. de regu. iur. Alex. in additionibus ad Bar. in l. nemo carcerẽ, nu. 4. C. de exacto. tribu. lib. x. Matthesilla. in ſing. cix. Bal. in tract. de carceribus, c. j. nu. 3. Bartholomeus Soc. in reg. cclix. in vij. fallẽtia. & in reg. ccxxix. in ij. fallen. & in conſil. clxxx. nu. 2. uol. ij. Guil. Mayne. in l. quo tutela, n. 138. ff. de reg. iur. Marianus Soci. in tract. de citationibus, artic. v. nu. 39. verſi. xvj. fallit. Nicola. Boerius in deciſione cccxlix. nu. 11. Iaſ. in d. l. ad gregias, nu. 9. ff. de iur. iur. & in l. ſi ego. la. ij. nu. 4. ff. ſi cert. pet. Hippoly. in ſingula. ccxlviij. Gomeſius in d. c. mulieres, n. 13. de iudic. lib. vj. Cifuentes in l. lxij. Tauri. & ibi Pala. Rubius nu. 3. & Caſtillo in princ. Bal. Nouellus in tract. de dote in vij. parte princ. priuilegio quinto. Nicolaus Boerius in repe. l. conſentaneũ, nu. 141. C. quomodo & quando Iudex Matthesilanus in ſing. cxix.

Contrarium tenet Soci. in d. l. pleriq;, Barbatius in d. c. lator, & alij quos ipſi referunt, preſertim Barb. in d. c. lator, de pignorib. pro quibus contra cõem ſentẽtiam facit† quia fœmina pro debito ciuili non poteſt incarcerari

2 Mulier capi nõ põt pro debito ciuil. cum cõi.

in domo, nec extra domũ, l. j. C. de offitio diuerſorũ iudicum & in authen. ibi poſita, & in authe. hodie nouo iure. C. de cuſtodia eorum Glo. in l. cõſentaneum, in uerbo. ad cogendũ & ibi Bart. & Doct. C. quo & quando iudex & in l. ad egregias, in Glo. j. ff. de iur. iur. hanc opi. tenet Iaſ. in l. cũ dubitatur. nu. 33. C. de iure emphyteu. & in l. pleriq;, num. 34. ff. de in ius uocan. & in l. ſi ego. nu. 34. ff. ſi cert. pet. & in l. ad egregias, nu. 9. ff. de iure iur. Cifuentes & Doct. in d. l. lxix. Tauri. Philip. Decius in regu. fœminæ, nu. 72. ff. de reg. iur. Barb. in c. lator, nu. j. de pignoribus, Dominicus, Francus, Ludo. Gomeſi. & cæteri Doct. in c. mulieres de iud lib. vj. Bal. in tract. de carceribus, c. j. n. 3. Io. Bapti. de S. Seuerino, in trac. de debitoris ſuſpecto & fugitiuo. q. v. nu. 22. Marianus Soci. in tract. de citationibus, art. v. n. 39. uerſic. xvj. fallit Nicol. Boerius, in deciſi. cccxlix. nu. 11. Hippoly. de Marſilijs, in pract. criminali. §. attingam. n. 64. & in ſing. ccxlviij. Soci. in reg. cclix. Hæc autẽ regula nullo iure reperitur limitata in caſu quo de agimus, ergo erubeſcimus cũ ſine lege loquimur, l. illam. C. de colla. præſertim cum regulis iuris tenaciter ſit adhærendũ, ut plene tradũt Decius, Cagnolus & Maynerius poſt Bar. ibi in l. j. ff. de reg. iur. Quinimo cõis opinio nõ ſolũ nulla nitit lege, ſed ẽt caret oĩ bona rõne, nã ſi mulier nõ põt capi pro debito pecuniario extraneis debito uel præſtãdo, nec pro debito ẽt fiſcali, nec ẽt pro debito deſcẽdente ex maleficio qñ tale maleficiũ nõ erat enorme, ut d. l. j. & auth. ſed hodie. C. de offi. diuer. iud. & auth. ut nulli iudicũ. §. neceſſariũ, auth. ſed nouo iure. C. de cuſt. reorũ, quãto minus capi poterit pro eo debito qđ nõ deſcẽdit ex uero maleficio, nec debet fiſco, nec ẽt, priuatis extraneis† ſed tñ cõiunctis, hoc eſt filio uel nepoti, cũ qbus lõge mitius q̃ cũ extraneis agendũ eſt, l. nã & ſi parentibus. ff. de inof. teſt. l. ſcripto. ff. vñ liberi, pſertim cũ liberis q ĩmaniũ ferarũ moribus nõ ſunt præditi, ſemp ſancta & honeſta pſona parẽtũ uideri debeat, ut in l. liberto, ff. de obſe. & faciũt plereq; leges illius tituli, & C. eod. tit. nec dubiũ eſt qn in par reuerẽtia eſſe debeat reſpectu parentũ fœminarũ q̃ maſculorũ vt. ff. de in ius uoc. l. iiij. §. parentẽ, una enim eſt oĩbus parẽtibus ſeruãda reuerẽtia, l. parẽtes, eod. tit. quinimo quò certior eſt parẽs eo maior reuerẽtia ei debet, nec dubiũ eſt qn mr̃ certior parens cuiq; nato ſit q̃ pr̃. l. qa certior, ff. de in ius uo. † mr̃ibus n. ac pr̃ibus par pietas eſt reſpectu liberorũ, licet nõ par poteſtas ut in l. furioſæ, ff. de curat. furioſi, & cuius modi cunq; mr̃ ſit tñ in iudicio filij de turpitudine parẽtis uix diei oportet ſcđm Cice. ĩ orõne p Cluen. qa ſecundum

pro debito ciuil. cum cõi.

3 Parentibus magis pij eſſe debemus quã reliquis.

4 Parẽtum utriq; par pietas licet non par poteſtas.

dum eum non modo reticere homines parentum iniurias, sed etiã æquo animo ferre oportet, quanto ergo facilius ferre decebit rei censusve patrum frugaliter administrati acturam cum qualiber iniuria personalis lõge grauior sit quàm totius cẽsus amissio, l. in seruorũ, cũ ibi nota. ff. de pœ. ergo cũ fœmina tutelã aut curam extraneorũ habere non possit, sed tm̃ liberorũ, l. j. ij. & iij. & auth. matri & auiæ. C. quando mulier tutelæ officio fungi possit dicerẽ ꝙ talis curæ malè administratæ aut tutelæ ratione possit à liberis suis crudeliter in carceres trudi, non solũ omnino falsum sed etiã iniuriũ impiũ, crudele, ac nefandũ cuiq; honesto uiro

5 uideri debet. † Præsertim cũ mulieribus & minoribus subueniat aduersus dolũ præsumptũ

Mulieri parcendũ aduersus dolũ præsumptum.

ut si minus frugaliter tutelã uel curam administrauerit nõ tam dolo q̃ culpa, quinimo nõ tã culpa peculiari sua q̃ totius sexus mulieris propter ipsarũ fragilitatẽ uidebitur defecisse. prætereà propter sexus honestatẽ & reuerentiam matronalẽ hoc mulieribus priuilegium datũ est. d. l. j. C. de offi. diuersorum iudicũ, ibi, considerato sexu, ergo id priuilegium renunciatione omitti non põt, l. alia. §. eleganter, ff. sol. matrimonio. Quinimo etiã si ea ratio expressa nõ esset pro expressa haberi deberet, qñquidẽ alia reddi nõ põt, iuxta Gl. cõiter approbatũ ut p Ias. Cor. Alex. & alios ibi, in l. quãuis. C. de fideic. † & cum dicta ratio sit expressa in d.

6 l. j. habetur perinde ac si lege nominatim comprehensum esset, quia quando ratio legis est

Ratio expressa in lege est pro lege.

generalis, licet decisio sit particularis, tamen ipsa ratio pro lege habetur, nec restringitur per decisionem particularem, quinimo decisio tunc loco tantum exempli habetur, quod non arctat regulã, ut plenè tradunt Tiraquel. de causa cessante, part. j. n. 152. & n. 135. cũ plu. præced. & seq. Ias. Dec. Curt. iun. & alij in l. humanitatis, p tex. ibi. C. de imp. Ias. in l. stipulatio hoc modo cõcepta, ff. de uerb. obl. n. 12. ad fin. Ias. in l. de qbus, nu. 14. ff. legib. Ias. in l. q̃uis, post Gl. ibi. C. de fideic. Idẽ in auth. quas actio. C. de sacros. eccl. n. 22. cũ pl. præce. & seq. p. l. his solis. C. de reu. don. quod procedit scd'm cões & ueras opiniones, ẽt in exorbitãtibus & pœnalibus & correctorijs, ut dictis locis, uñ cũ in d. l. sit expressa illa ratio cõsiderati sexus muliebris, eiq; debito honestatis & pudicitiæ pro expssa haberi debet legis decisio ẽt quoad hãc rẽ qua de agimus, qñquidẽ eadẽ ratio ex integro militat, & in hac specie tutelæ uel curæ parum frugaliter administratę nõ secus q̃ in reliquis speciebus, nec ad rẽ ptinn ir ꝙ mulier renũtiasset Velleyano & oĩ legũ auxilio, nã talis renũtiatio eo ptinet ut efficaciter obligata uideat, nõ aũt ut carceribus detineat, Aliud est enim aliquẽ obligatũ esse. Aliud executionem cõtra eũ fieri, & et i executione faciẽda uarij modi esse & possunt, & solẽt. uñ in specie ꝓposita nõ negamus mulierẽ efficaciter obligatam fuisse, attamẽ cũ cõtra eã fit executio diuerso modo fit, q̃ si fieret cõtra uirũ aut masculũ. nã & similiter nullus negabit † quin nobilis effica-

7 citer ex oĩ cõtractu obliget, & tñ executio contra eũ aliter fit, q̃ fieret cõtra plebeiũ, nã uinculis nõ detinet, ut plene resoluimus de succ. creari. lib. iij. §. xxij. nu. 74. cum plu. seq. Pro nobis tex. in §. eleganter. l. alia. ff. soluto matrimonio. Pro nobis, l. si quando. §. illud, C. de inoffic. testamen. dum ait meritis magis filios ad obsequia paterna prouocãdos q̃ pactionibus astringendos, nã ibi Papinianus Iurecõsultus per Iustinianũ relatũ turpe ac ueluti flagitiosum existimauit ut inter parẽtes & liberos ad mutua officia prouocãdos necessaria esset pactio aut uerbalis ulla coactio, At quãto turpius ac flagitiosius eidẽ Papiniano uideretur uinculis ac carceribus id assequi uelle. Pro nobis, l. quæ in re. ff. de pact. dot. Pro nobis, l. patronus, ff. de re iudi. l. diuus, ff. de regu. iuris. Pro nobis text. in c. si diligenti de foro competen. Pro nobis, l. ut uri. ff. de iust. & iure, ibi, ut patriæ & parentibus pareamus, id quod uel ipsum ius naturæ dictauit. Ad idem l. fin. ff. si quis a par. l. j. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum act. non detur, l. j. & ij. ff. de hom. lib. exhi. Ad idem l. libertos. C. de obseq. §. sed maior asperitas, instit. qui sunt sui, uel ali. iur. l. fin. C. de bon. libr. ibi, reuerentia tamen, faciunt ea quæ tradidimus de succ. creation. §. xxij. nume. 74. cum plurib. sequen.

Nobilis non capitur pro debito ciuili

8 † Hactenus cũ mulier Velleyano & omni legum auxilio per simplicem renũtiationem renunciauit, quid tamen si per pactum conuentũ quod efficacius esse solet ut patet in l. prima, cum ibi notatis per Gloss. & Doctores. C. de pactis, ubi ius conditionale remitti potest per pactum quod tamen per simplicem renunciationem missum fuerit, non posset, sed adhuc tenendum est idem, ut mulier etiam per pactũ conuentum nequeat renunciare huic beneficio ne pro debito pecuniario carceribus detineatur, ut cum multis contra magis communem opinionem disseruimus in dict. §. xxij. nume. 82. ubi multas affines quæstiones attigimus.

Mater ratione malæ admi. tut. non capitur etiã si per pactum renũtiet omni legum auxilio.

CAP XCVIII.

1 Monachi an possint esse executores testamentorum, ardua questio.

1 Monachi an possint esse execu tores testa mentorũ ard.q.

Onachi † minores executores testamentorum esse nequeunt clem. exiui de paradiso, §.pro inde, & §.uerum, de uerb. signi. at si testator reliquit decẽ florenos distribuendos inter decem pauperes, & huic distributioni faciendæ præfecit talem monachum, is monachus huius ministerij non uidebitur incapax, Bar. in trac. minoricatum, lib. iij.c.iiij.& v.nu.5. Idẽ Bart. in l.cum pater.ff.de leg.ij.in §.hæreditate, quẽ sequunt ibi Paul. & Ioan. de Imol. Petrus de Anch.in cõs.ccccxij.n.8. Ias.in l.j.§.itẽ acquirimus,n.52.ff.de acqui.pos. Alex.in cõs.lvij.nu.8. uol.ij.Couarr. in c.tua,nu.1. de testa.& est communis opinio secundũ Ripã,in l.ex facto,§.si quis rogatus, ij.ff.ad Treb.n.5.hãc dicit cõem opinionẽ Ioãnes Gualdensis de arte testãdi titu.vij.cautela.vij.n.3. Sali.in l.j. C.de hær.insti. Abb.cons.xj.factũ sic se habet, & cõs.cx.in causa lib.ij.prout refert Gualden.ubi supra. And. Siculus cons.xij.lib.j.Lud. Roman.consil.xlix. quoad primum in secundo dubio, prout refert Ripa ubi supra.

Pro hac opinione facit, quia oĩa cẽsentur permissa quæ non reperiuntur expresßim prohibita, l.nec non.§.quod eis,ff.ex quib.cau.maiores sed monachi quo ad ultimarũ uoluntatũ executiones nõ sunt penitus interdicti, quia licet actio prout iuris est & actualis executio seu administratio prout est facti, eis nõ possint cõpetere, tñ consiliũ ad illã rem accõmodatũ possunt præbere, hæc tria probant in d.§.uerum, ipsis ergo nõ cõpetit iurisdictio ad quicq̃, hac in re imperandũ, non actio ad quicq̃ hac in re petendũ iudici aliter uel extra nõ administratio uel dispẽsatio seu distributio ut manibus suis uel opera sua isthæc fiant, sed consiliũ præbere possunt: & licet regulariter hæres non teneatur sequi tale cõsiliũ, l.cũ pater.§.mãdo.ff. de leg.ij.tñ illud uerũ cũ hęres sponte cõsilium monachi requisisset, uel ultro à monacho sibi datum esset, non sic qñ ex præcepto testatoris hęres iussus esset cõsiliũ requirere monachi, & illud sequi, nã licet isto casu actio huic monacho nulla cõpetat ad cõpellendũ hæredem uti eius sequat consiliũ, adhuc tñ is hęres si iuxta pceptũ testatoris monachi cõsiliũ nõ petat, petitumq; nõ executus fuerit nõ uidebit paruisse uolũtati defuncti, sicq; incidet i pœnã auth. hoc amplius.C.de fideic.& in corpe, uñ sumit, meritoq; ut indignus priuabit defuncti hęreditate ut ibi, nã in d.cle. id unũ prospectũ fuit ne circa res humanas monachi morarent quæ aliquã morã aut solicitudinẽ curã & impedimentũ cõsiderabile secũ traherent, cuius intuitu ipsi distraherent à diuinarũ rerũ cõtemplatione, nõ sic si uel nullo modo uel tã leuiter ut in cõsideratione esse nõ deberet distraherentur uel impedimẽto eis fieret, sicq; cõsiliũ monachos hac in re pbere nõ uetuerunt iura, sed in specie nr̃a nihil plus facit monachus q̃ pbere cõsiliũ noiando illos paupes, licet istud consilium de præcepto testatoris efficatius & fortius sit q̃ si præberet citra iussum testatoris, sed licet maiorẽ uim ac potestatem iura dederit huic cõsilio à monacho præstito ex præcepto testatoris q̃ si ultro & citra testantis iussum præstitum esset, nõ tñ monachus magis moratur aut impeditur à diuinorũue cõtemplatione abstrahit in isto cõsilio præbẽdo ex præcepto testatoris q̃ si illud citra eius iussum præbuisset, sicq; non est cur magis hoc casu consilium tale præbere impediatur quàm illo.

Contra quam tamen opinionẽ, tenet expresse Bal. in d. authen.ingressi nume. 20. quia de facili hoc officium trahitur ad quęstum pecuniarium. Quam opinionem Bal. sequitur Cardina. in dict. clemen. exiui, in §.uerum, nume. 14.& ibi Petrus de Anchara.num.23.& in consil.ccij nume.2. Iacobus de Canibus in tractat. de executione ultimarum uoluntatum in prima particula, nume.23. Dominicus de sancto Geminiano in c.j.col.ij.de testamẽ. in vj.& ibi Franc. Idem sentit Bald. in l.id quod pauperibus.C.de episcop.& cleri. nume.9. dum refert sead id qđ dierat in d.auth.ingressi. Idẽ tenet Celsus in add.ad Bal.in d.auth.ingressi, aiunt enim prohibitionem de qua in d.clementina exiui, esse generalem nec restringi per rationem particularem ibi expressam, argument. l.prospexit, ff.qui & à quibus, ibi, quòd per quam durum est, sed ita lex scripta est, sed sanè ibi erat generale præceptum, nec erat expressa ratio specialis per quam illud generale præceptum restringeretur, quam opinionem tenet etiam Felinus, in cap.ex parte, numero sexto, de constitution. Barto. in consil.xij. columna duodecima, uolum.primo. nu.iij.uersi. existis infert. Eandem opinion. contra Bart. tenet Francisc. à Ripa, in d.§.si quis rogatus, numero quinto, ubi dicit quòd uerior & salubrior est supra dict. opinio Bal. per text. in dict. clement. exiui. in §. dubitauerũt. ibi, in ea quomodo oculos habere ad bona uideantur, & ibi responder, ad fundamenta Barto. opinionem tamen Bart. dicit ibi posse procedere nemine se opponente, quia tunc ualet electio secundum Fredericũ de senis, in consil.ccxciij. ad finem & in istis terminis loquitur Romanus in consilio.ccccix. numero quinto, & in singula.ccxlij.& in consilio.ccxxv. numero 4.

&

& vltra Docto. supra d. opi. Bal. contra Bart. dicit esse puram ueritatem Bart. in d.c. tua nobis, nu. 9. & 10. & dicit quod communis opinio eam sequitur & allegat, quam plures Docto. eandem opi. Bal. dicit de iure ueriorem, licet communem dicat opi. Bart. Ioan. Gualdēsis in tracta. de arte testandi. tit. vij. caut. vij. nu. 3. hanc Bald. opinionem sequitur, & receptiorem appellat Petrus Due. regula. ccclxxxj.

Deniq; priorem partem affirmatiuam, ut liceat monacho minori talē electionem pauperum, seu nominationē facere longe veriorem puto, nam si testator iuberet, ut talis eleemosyna fieret de consilio talis monachi minoris, uel si hæres sponte sua uellet eam eleemosynā facere de eius cōsilio quo magis piū gratumq; Deo faceret, nullus abnegaret quin id liceret d. §. verum ibi, uerum tamen in his exequendis dari consilium ipsorum statui nō obsistit, sed isthæc nominatio qua de agimus non præbet ullam iurisdictionem tanquam iudici, uel executori ipsi monacho, nec præbet ei ullam actionem tanquam parti, nec imponit ei necessitatem manibus suis attingendi illam pecuniam, aut alterius ullius administrationis, aut solicitudinis subeundæ, aut actum ullum corporeum faciendi, vel opus, seu operam, sed simul ac uerbotenus declarauerit eos decē pauperes quos digniores, aut dignos illius eleemosynæ existimarit functus erit officio suo, satisque fecisse uidebitur per quod nihil omninò à diuinarum rerum contemplatione se substraxisse uidebitur, sed potius opus piū gratumq; Deo fecisse, & in tali nominatione facienda simillimus esse uidebitur consilium danti, cui cōsilio hæres parere necesse habebit, licet alias consilia regulariter non sint obligatoria, ut in d. §. iurādo, sed hæres formaliter obtēperasse uoluntati testatoris non aliter uisus erit (ut debet arg. l. Mæuius, & l. qui heredi, in prin. ff. de cond. & demonstr.) quàm si in ea eleemosyna destribuenda sequatur nominationem, & consilium illius monachi, ergo, &c.

CAP. XCIX.

1 *Testamentum in quo filiusfamilias à patre præteritus fuit, est ipso iure nullum etiam antequam filius impugnet, ardua quæst.*

2 *Conditionum aliæ suspensiuæ sunt, aliæ resolutiuæ.*

3 *Intellectus legis filio præterito. ff. de iniusto rupto.*

1 Testamē. in quo filiusf. præteritus fuit est nullū etiam antequam filius illud impugnet ard. quæst.

Filiusfamilias in testamento patris præteritus fuit, an testamētum sit ipso iure simpliciter, & omnino nullum, an uerò itademum si filius illud dicat nullū adeo controuersum est, ut hunc articulū esse de summis apicibus iuris Ias. exclamauerit in l. fin. nume. 23. cum seq. C. de bono. poss. contra tabu. qua in re, ut ita demum fit, nullū si filius id uoluerit, & non aliter tenuit Gloss. in l. filio præterito, ff. de iniusto rupto. Glos. in l. scimus, in prin. uerb. ipso iure, C. de inoffi. test. Glo. in l. si duo, ff. de leg. præst. Glo. in l. is qui in potestate, in prin. eod. tit. Glo. in l. si pater in Glo. mag. ad fi. C. de inst. & subst. & ista fuit communis opinio Glossarum secundum Iaso. ubi supra d. nu. 23. quodque semper Glossæ, ita tenuerint firmat Ang. qui idem sequitur, & eam ueram non aliter, atque euangeliū semper existimasse parū pie fatetur, quam ipse quoq; sequitur in l. ita tamen, §. quoties, ff. ad Trebel. sequenturq; alij quàm plures quos refert, & sequitur Andr. Tiraquel. in l. si unquam, uerb. reuertatur, nume. 13. C. de reuo. dona. à quo dum allegat Ias. idem tenentem in l. ij. C. de posthu. hæ instituen. cauendum est, nam ibi nihil hac de re attigit, & dum allegat eund. Ias. in l. si filius, qui in potestate. j. not. ff. de lib. & posth. errat, nam Ias. potius tenet contrarium, & dum allegat Guilielmum, Benedi. in c. Raynurius de testam. uerb. in eodem testamento. j num. 84. errat, nam ille contrarium defendit, hancq; opinionem tueri testamentum satis uetustū ipse Guilielmus, & Tiraquellus testantur, nā Ebulia. Lucij Mæuij Agrippæ uxor ex duabus filiabus alteram instituit, alteram uerò prçterijt, at Afronia quæ præterita fuerat cum sorore contendere noluit, testamentumq; matris patientia honorare quàm iudicio euertere sanctius magisq; pium existimauit, sicque ratum mansit testamentum quod à Valerio relatum est lib. vj. c. viij. quod inscribitur de testamentis quæ rata manserunt, sed miror in curiam Guilielmi, & Tiraquelli hoc exemplum adducentium de matre filiam prætereunte, cū nos loquamur de patre filiumfa. prætereunte, quarum rerum est in specie proposita non obscura differentia, ut prope docebimur.

Contrariam partem uidentur tenere plures Glossæ quæ simpliciter, & indefinitè aiūt tale testamentum in quo filiusfamilias à patre præteritus sit, nullum esse, neque exigunt ullā filij declarationem, aut petitionem, ita tenet Glo. in §. sunt autem uerb. contra tabulas, inst. de bono. possessio. Glo. in l. fin. uerb. perita. C. de bono. poss. contra tabulas Glo. in l. si ita scriptum, §. fin. in Glo. fin. ff. de lib. & posthu. Gloss. in l. & si pepercit §. fin. verb. filium (ibi qui hic gradus è quo est pteritus statim est nullus eod. tit. Glo. in l. non putauit. §. si quis emancipatū, uerbo iura, ff. de contra tabulas, Glo. j. in fin. in l. quod

l.quod vulgo.ff.de contra tabulas Glo.fin.in l. uni.ff.si tabulæ testamen.nullæ extabunt Glos. in l.ij.uerb,filio,ff.de excep.rei iudi.hanc opinionem sequitur. & firmat esse communem tã ultra mõtanorũ,quàm citra mõtanorum Ias. in l.filio præterito.C.de contra tabul.num.23. & nume.29.tenet à Costa simpliciter in l.Gallus,§.& quid si tantum,ff.de libe. & posthum. parte tertia.nu.177.Guilielmus Benedic.in d. c.Raynutius,uerb.in eodem testamento.j.nu. 84.cum plu.seq.sequitur & dicit esse communem opinionem Ias.in l.si filius, qui in potestate j.not.ff.de libe.& posthu.sequitur & dicit esse communem opinionem Alex. nu.16. in d.l. posthumo nato,ubi etiam Decius.numer.9. eã sequitur & negat hac in re laborandum esse quasi in re clara,ubi nu.45.hanc dicit communem opinionem.Curt.Iunior.

Tertia fuit opin. Curtij Iunioris qui in d.l. posthumo nato.num.45.ait has opiniones ita cõcordari posse,ut ipso iure nullũ sit tale testamentum uerum in effectu non esse nullum si filius abstineat,quia tunc conualescit, in quam partem inclinare uidetur Alex. in l.inter cętera,in prin.ff.de lib.& posth.col.j.& hęc pars sapit ueritatem,sed eget declaratione.nam pręmittendum est q̃ conditionum alię sunt suspẽsiuæ alię resolutiuæ,suspensiuæ dicuntur, quæ dispositionis conditionalis,qua de agitur non
2 modo effectum,aut executionem,sed etiã substantiam,aut essentiam interea dum pendent impediunt ac suspendunt,(quale est in illa cõditione si nauis uenerit, si Mæuius consul fuerit,uel si decem dederit)l.unica,§.sin autẽ aliquid sub conditione,C.de cad.tollẽdis ubi tradit communiter per Doct.notant Glo.& communiter Doct.in l.Itẽ quia,post pri.ff. de pact. Resolutiuæ conditiones dicuntur, quæ neque substantiam,aut essentiam dispositionis impediunt,aut suspendunt,nec etiam executionẽ, sed eo duntaxat pertinent, ut quod semel factum,aut perfectũ fuerat infectum sub aliquo futuro euentu reddatur,seu rescindatur (quale est cum domũ uendidi, & tradidi,ita ut meliore conditione allata res inempta fieret.iuxta l.ij.cum ibi not.& ferè per totum. ff. de in diem adiectione,uel etiam in terminis totius tituli.ff.de lege comis.)Modo sic si filiusfamilias in testamento patris præteritus fuit, & quæritur an tale testamentum purè præsentialiter,& simpliciter nullum esse uideatur,an uerò sub hac demum conditione nullum esse uideatur,si filius dixerit,ac declarauerit uelle se testamentum impugnare respondendum est, nullum uideri purè,& præsentialiter,non quidem sub hac conditione suspensiua si filius de

Conditionum aliæ suspẽsiuæ, aliæ resolutiuę.

clarauerit uelle se illud impugnare. Verum q̃a solius filij fauore tale testamentum lex improbauit non improbatura si sciisset filium pręteritum iudicio patris patientem aurem accommodaturum,† ideò si filius postea acquieuerit patris iudicio,uel eius hæreditate abstinuerit (proprio fauori,ut potest renuntians iuxta.l. pen.C.de pact.)tale testamentum quod initio re uera nullum fuit,nõ solum ualebit, sed etiã retro semper ualidum fuisse uidebitur, unde fructus illius hæreditatis non solum à tempore quo filius patris iudicio se acquiescere uelle declarauit, sed etiã retro à tempore mortis testatoris ad hæredem scriptum pertinebunt, non secus,quàm si re uera,uel nullus filius fuisset, vel non fuisset præteritus,isq; est uerus sensus Iureconsulti in l.filio præterito.ff.de iniust. rust.simillimum est in legatario,qui licet à tẽpore mortis testatoris quo ad fructus, & omnes commoditates dominus res legatæ esse uideatur.l.à Titio,ff.de furt.l.si tibi homo.§. cũ seruus,cum ibi not.per Glo.Bart.& Alex.ff.de leg.j. tamen si repudiat semper talis res legata uidetur fuisse, & permansisse sub dominio hęredis,ut not.communiter per Glo. & Doct. in d.§ cum seruus,optimus tex.in l.legatarius eod.titul.& in l.j.§.ij.& iij. ff. si quid in fraud. pater,quasi legati dominium purè transeat in legatarium,sed sub hac cõditione resolutiua, ut si fortè repudiauerit nunquam retro transiuisse uideatur,quod & in specie nostra euenire intelligo,ut si filius præteritus ab hæreditate patris abstinuerit, licet ante abstensionẽ testamentum,& erat nullum, & hæreditas ipso iure filio quæsita fuerat iuxta l.necessarijs, ff.de acquir.hære.iuncta l.j.ff.de iniusto rup. & in princip.inst. de exhære. lib. tamen post filij abstensionem,& testam.retro semper ualuisse & hæreditatem patris filio nunquam quæsitã fuisse intelligimus,quasi sub tali cõditione nõ suspensiua,sed resolutiua hæreditas filio præterito quæsita uideretur,id quod generale est in omnibus acquisitionibus , & annullationibus,quæ fauore alicuius inducuntur à lege si is repudiat, aut renuntiat fauori suo,ut diximus non semel in quæstionibus præcedẽtibus.

Intell.l.filio præterito. ff. de iniust. ru.

CAP. C.

1 *TEstamentum in quo filiusfamilias fuit præteritus à patre an ualeat iure prætorio,et est egregia quæstio.*
2 *Intell.l.si testamentum,ff.de testam.*
3 *Testãdi inuentũ à iure ciuili nõ ẽt naturali descẽdisse*
4 *Possessionem capit heres testamentarius licet filius præteritus sese opponat.*
5 *Intell.l.filio præterito.ff.de iniusto rup.*

Testamentum

1 Testam. i quo filiusfa. fuit præteritus an ualeat iure prætorio, ard.q.

Estamentum in quo † filiusfamilias a patre præteritus fuit, quod secundum ueram & communem opinionem nullum est de iure ciuili, plerique nostrorum uatiæ contêdunt, an iure quoque prętorio nullum sit, an uerò ualeat saltem iure prætorio, & communis opinio est tale testamentum utroque iure tam ciuili, q̃ prætorio nullum esse, ita tenet Gl. in l.j.ff. de excep. rei iudi. uerb. filio, sequitur, & dicit communem opinionem Alex. nume. 16. in l. posthumo nato, C. de contra tab. ubi eandem sequitur, & dicit communem Decius. nume. 12. quem similiter, & sequitur, & communem dicit Curt. Iunior. nu. 46. cum seque. ubi eandem tenet, & communem dicit Ias. nu. 28. qui ait q studio tantum contradicendi quidam tenuerunt contrarium, & hanc opinionem tenêt Bart. & alij in d.l. posthumo, & Glo. in l. vnica in fi.ff. si tabule testam. nullæ exta. sentit Ias. in l. si filius q in potestate col. j. & ij.ff. de lib. & posthu.

Contrariam partem, ut tale testamentum ualeat de iure prætorio tenent Glo. in uerb. petita, in d.l. posthumo, & Glo. fi. in l. si ita scriptū § fin. ff. de lib. & posthu. Glo. in l. non putauit, §. si quis, emancipatum, uerbo iura, ff. de contra tabulas Glo. fin. in l. quod uulgo, eod. titu. Glo. in §. sunt autem, inst. de bono. poss. Glo. l. in d.l. filio præterito, fuitque communis opinio Glossarum secundum Ias. in d.l. posthumo. nu. 28. vbi hanc partem sequitur Romanus, & sequutur Christopho. de Castellione, & Iacob. de Puteo in d.l. filio præterito, & Raph. Cumanus in d.l. si filius, qui in potestate, estque articulus disputabilis secundum Decium, ubi supra & hac partem, & nos defendimus in lib. de success. creatione, par. j §. xx. num. 138. & hic articulus est de sumis apicibus iuris secundum Iaso. nu. 23. in d.l. posthumo.

2 Intell. l. si testam. ff. de testa.

Pro hac parte, ut testamentum tale ualeat iure prætorio, licet iure ciuili nullum sit, soleo allegare tex. à nullo unquam hac in re accommodatum in l. si testamentū, ff. de testam. (dū ait, sed utroque iure ualebit tam ciuili, q̃ prætorio) nam sensus plane illius legis est, non semper testamentum quod ualet utroque iure ualere, sed aliquando ualere altero tantum eorū iurium. Modo sic testamentum quod desinat abinitio (non loquor ex post facto) ualere cōtingere non potest nisi, aut ratione formæ, aut ratione rerum, aut ratione personarum, l. ratione formæ semper ualet utroque iure, aut neutro, quia ius prętorium, & ciuile quo ad formam testamentorum in unam consonantiam iuerunt quasi societatem hac in re coissent, §. sed cum paulatim, inst. de testam. Ratione rerum similiter utroque iure ualebit, aut neutro, quia nusquam lectum nusquam relatum, ut in rebus, de quibus testamur sit differentia ulla inter ius ciuile, & prætorium. Ratione personarum idem, nam aut loquimur de persona dantis, id est testatoris, aut accipientis, aut nō accipientis, ex parte testantis non inuenimus ullam differentiam, quia qui habent testamenti factionem actiuam Iure ciuili habent quoque iure prætorio, & per contrarium qui uetantur utroque iure exclusi intelliguntur à facultate testandi ex parte accipientis omnes similiter, qui habent testamenti factionē passiuam utroque iure eam habere inueniūtur, & qui ab altero iure incapaces fiunt, ab altero quidem non introducuntur, ex parte autem non accipientis, id est eorum qui cum honorandi testamento essent, honorati non fuerūt, si rectè inspexeris quo ad primordialem testamenti ualiditatem, nullam inuenies differentiam nisi in hoc casu quo de agimus, quando filiusfamilias à patre fuit præteritus, nam tūc ualet testamentum iure prætorio subiacet tñ rescissioni per contra tabul. Iure tamen ciuili ab ipso initio fuit nullum, & hunc casum præsagire ac præsensisse mihi uidetur Iureconsultus in d.l. si testam. quia illa differentia in alio non uerificatur, & iā q in alio uerificari posset, adhuc tamen ex illo tex. non posset non capi uehemens coniectura, & argumentum ad nostram opin. tenendam, cum latê ibi sumat regula hæc q non semper testamentum abinitio utroque iure ualet, & nostra opinio tuetur eleganti ratione. nam olim non uigebat testādi facultas, neque etiam erant inuentæ in testatorum successiones, neque enim isthæc sunt de iure naturali, sed tantum de iure positiuo, ut patet per totum de iure naturali inst. ubi cum enumerantur ea, quæ sunt iuris naturalis, & gentium, nullum uerbum protulit, de successionibus testatorum, uel intestatorum, patetque per totum. ff. de inst. & iure, ubi similiter cum de iure naturali & gentium ageretur, nullum uerbum emisserunt Iureconsulti, de huiusmodi successionibus, nec uerosimile est tot leges, totque constitutiones, ac Iureconsultorum responsa hac de re loquentia, præsertim ex professo, & integris titulis, hanc ad rem destinatis prætermissura hanc materiam successionum, tam necessariam, tamque amplam, ut tertiā totius Iuris partem occupatam habeat, tamque elegantem, ut summis uigilijs, ac lucubrationibus excogitatam, atque inuentam testetur Iustinianus Imperator in l. si quando, in prin. C. de inofficio. testam. sicque non supinus modo uerū 3

3 Testandi inuentû à iure ciuili non enim naturali, gentium descendisse.

uerũ fatuus quoq; & intolerabilis error, atque obliuio esset, tot Iureconsultorum, ac Imperatorum, de iure naturali, & gentium in dictis titulis loquentium, si huiuscemodi successionũ materiæ obliti essent, unde quia ad ius naturale, vel gentium non pertinebat, ideo prætermissam esse pro cõperto, ac indubitato cuiq; modo sano esse debet, quod apertè etiam edocuit Iustinianus Imperator in §. singulorum, cum sequẽ. §. §. & titulis inst. de rerum diuisione, nam cum ibi polliceret acturum sese prius, de acquisitionibus iure naturali, vel gentium contingentibus, deinde de illis, quæ iure ciuili euenirent, hanc successionum materiam collocauit non inter acquisiones iuris naturalis, vel gentium, sed iuris tantum ciuilis, id quod nos plenius disseruimus in lib. j. de successionum creatione. § j.

Modo sic iure positiuo prius recepta fuit in testatorum successio, quàm restatorum ut ibidem docemur, deinde restatorum quoq; successio inuenta fuit, sed liberrimè simpliciter, & generatim, nã lege cauebatur, vt vti q sq; legasset, aut iussisset res suæ ita ius esset l. uerbis legis, ff. de uerb. sig. in illo enim primæuo iure positiuo hac de re loquentre, neq; vlla liberorũ aut parẽtũ cura habita est, neq; forma ulla disponendi, aut restandi à reliquis dispositionibus humanis distincta, ac separata introducta fuit, licet omnia isthęc postea usu suadente humanisq; necessitatibus exigentibus paulatim successiuis uicibus, atq; temporibus recepta fuerint, sicq; olim varia fuerunt genera testamentorum, vt docuit Imperator Iustinianus, in prin. inst. de restam. quibus à iure uariæ formæ fuerant accommodatæ, vt ibi aliterq; iure ciuili, aliterq; iure prætorio circa testamẽtorum formas differebatur donec utrunq; ius quasi hac in re societatem coiret in unam cõsonantiã, quo ad formam restamentorũ iuerunt, ut in §. sed cum paulatim, insti. de restam. in quam societatem, & consonantiam iuisse quo ad iustitiam disponendi curamq; & fauorem liberorum, & parentum non reperiuntur sicq; licet iure ciuili illa omnimoda libertas testandi, uel in vltimis volũtatibus de rebus suis disponendi ad libitum, quæ tempore vetustissimo competebat, & concedebatur, cuiq; vtroque iure tam ciuili. q̃ prætorio iuxta d. l. verbis legis, non secus, quàm & tunc, & etiã vsq; in hodiernum diem conceditur in dispositionibus inter viuos. l. sed non vsq; ff. si à parente quis su. ma. l. pen. ff. de pact. §. per traditionem; §. venditę. inst. de rerum diui. licet illa inquam omnimoda libertas, quæ iure tã ciuili, quàm prætorio competebat, etiam hodie inspecto iure prętorio integra maneat quo ad primordialem testamentorum validitatem, circa iustitiam, & æquitatem disponendi, nam siue liberi, vel parentes præteriti omnino fuerint, siue exhæredati rite, vel non rite, siue etiam non ritè instituti, semper primordialiter, ac in sui creatione testam. valet iure prætorio. licet ex post facto eodem quoq; iure prætorio euerti possit per contra tabulas bono. poss. neque ullum Iureconsultorum responsum ullam legẽ, vllamve constitutionem huic rei aduersantem reperies, verum tamen iure ciuili ea libertas uariè restricta fuit, nam primum liberi nominatim exhæredari si instituti non forent iubebantur, neq; eis exhæredatis æquè, aut inique vllus recursus ad successionem paternam dabatur, vt per totum. ff. de lib. & posthu. de iure loquor ciuili, licet postea centum viri inuenissent illam in officio. testam. querelam per quã eis subuentum fuit, ut in l. j. C. de per. hære. l. fin. C. de lib. præt. itaq; de iure ciuili liberis à patre præteritis nulla medela inuenta fuit, quia ea non egebant cum eo iure, id testamentum nullum esset ipso iure, sed ipsis exhæredatis remedium querelæ accommodatum fuit, quia tunc opus erat auxilio cum testam. valeret, iure autem prætorio cum solennitas, aut necessitas exhæredandi recepta non esset relinquebamur in terminis iuris positiui primæui hac de re loquentis, quo iure quo ad primordialẽ quidem testamentorum validitatẽ vti quisq; in vltima voluntate, de rebus suis disponeret, ita ius erat quo ad iustitiam dispone di, licet ex post facto id testamentum quod initio firmum erat per contra tabulas euerti posset, si liberi essent præteriti, quia tunc suspicio erat q̃ essent à patre obliti, q̃ si expressim essent exhæredati, quia iam cessabat illa suspicio, nõ dabatur contra tabulas, nulla distinctione habita utrum iustè, an temerè exhæredati essent dummodo ritè fieret exhæredatio, quia prætor omnimodam libertatem, quæ iure uetustissimo hominibus rebus de suis in vltima voluntate disponendi dabatur coangustare noluit, non magis, q̃ in dispositionibus inter viuos iuxta d. l. sed non vsq;, iuncta d. l. verbis legis, quam libertatem restringere cum liberis præteritis contra tabulas accommodabat nõ dicebatur, aut putabat, quasi tunc idem facturus esset, ac optaret ipsemet pater, si de talibus liberis meminisset simile in l. iij. C. de inoffic. testam. simile in l. si unquam, C. de reuo. do. simile in l. cum auus, ff. de cond. & dem. & hæc est verissima ratio qua exhæredatis prætor nõ subueniebat, iuxta l. non putauit, in prin. (quã & ibi consultus reddidisse videtur, ff. de cõtra tabulas

tabulas,licet alias parum aptas parumq; rem ipsam attingentes prodiderint tn l.posthumo nato,C.de cõtra tabulas.Curt.Iun.Iaſ.Decius poſt Paul.Caſt.& alios ibi.

Eſtq; plusq̃ efficax tõ ad oñdendũ q̃ licet ſi liusf.in teſtamẽto pr̃is pteritus fuerit quo caſu teſtamentũ iure ciuili nullũ eſt, valeat tñ iure prætorio inſpecta ſui creatione,& primordiali validitate nõ ſecus,q̃ ſi is filius eſſet inſtitutus rite,aut exhęredatus piè,aut impiè,qđ & ſuadet alia perẽptoria rõne, nã & ſi is filius in mĩnima re,vel portione inſtitutus eſſet,nõ deſinebat ab initio valere teſtamẽtũ,de iure ptorio, nec dabat ei cõtra tab.aut vllũ ius impugnãdi teſtamentũ de iure ptorio,& tñ nõ minus egebat ope,& auxilio,q̃ ſi ex toto nihil teſtãmẽto eſſet ſibi relictũ,qđ.n.ſi in obolo,aut vno minimi vilisſimiq; valoris numo honoratus eſſet, ſicq; iure ciuili ſubueniebaṫ,vt ſiue temerè exhæredatus eſſet,ſiue in minore portione q̃ legitima inſtitutus dareṫ ſibi q̃rela inof.teſtam. §.ſi.inſt.de inof.teſt.l.cũ q̃riṫ.C.eod.ti.& auth. nouiſsima, eo.l.Papinianus,§. quarta,& §. qm aũt quarta,& l.ſi nõ mortis,eo.tit.ff.videsergo palã,vt ptor liberis qui dẽ ſubuenire voluit,ſed tñ parentibus teſtantibus, nã q̃ liberis pteritis ſubuenierit, non tã ob fauorẽ ipſorũ id fecit,q̃ ob fauorẽ parentũ , ne pter eorũ mentẽ; & aium ad alienas ſucceſsiones bona ſua abirent. Præſumebaṫ.n. tunc eoq; caſu liberorũ, vel oblitus,vel ignarus,at quo caſu cõſtat oblitũ,aut ignarũ,nõ fuiſſe (qđ accidit qñ liberos exhæredauit ẽt temerè,aut minus piè in minimo eos honorauit)tũc liberis ptor minimè cõſultũ curauit maluitq; oĩmodã libertatẽ parẽtibus cõſeruare, vt ſic indubitatũ eſſe debeat liberis pteritis indiſtinctè iure ptorio ſtatuiſſe fuiſſeq; ſemp teſtamẽ. primordialiter inq; ſui creatione tenuiſſe nõ ſecus,q̃ ſi inſtituti forẽt.

4 Quod & tertio loco ſuadeṫ p l.ij.C.de edi. diui Adr.tol.vbi teſta.qđ integrũ cõſumatũq; in ſui forma appareat regulariter habet executionẽ paratã ẽt de iure cõi,& cõſequenter hęrẽs,qui illud iudici oñdit mittendus eſt in poſſeſſionẽ hæreditatis ẽt ſi filius pteritus opponat ſeſe.l.ij.vbi oẽs.C.de edi.diui.Adr.toll.tradũt cõiter Doc.in l.ſi eo.ti.p tex.ibi vbi Bar.q. vj.vbi Bal.col.4.not 3.& Alex.col.j.Alex.ĩ l.ait ptor,§.ſi iudex.add.ij.ff.de re iud.Idẽ Alex.ĩ l. ſi cũ dotẽ,§.eo aũt tpe.ff.ſol.matri.Ang.in l.cũ antea,ff.de arbi.Rod.Suares in rep.l.poſt rẽ,ff. de re iud.ĩ iiij.caſu,cuius rei tõ illa eſt,q̃ illud teſtam.certũ e ſt iure ſaltẽ ptorio valere in ſui initio,neq; ad rẽ ptinet qđ ve poſt facto poſsit infirmari ẽt iure ptorio p cõtra tab.ſi filius pteritus reperiaṫ,nã adhuc interea heres inpoſ. mittẽdus eſt, licet poſtea hæreditas ei adimi

Poſſ. capit hæres teſtamentarius licet filius præteritus ſe ſe opponat.

poſsit,nã & in oĩbus nõ mõ legibus,ſed ẽt titulis, ac libris integris de in itegrũ reſtitutione loquẽtibus qđ initio valet poſtea reicidiṫ,reſq; cũ fructibus poſſeſſori adimit lęſoq; reſtituit, vt l.qđ ſi minor, §.reſtitutio.l.veru.§.j.l.pñ.§ j. & ij.d.l.verũ,§.ſciẽdũ,cũ §.ſeq.& § ſi locupletẽ, ff.de minoribus p totũ.C.&.ff. de cõdi. ob ca.p totũ.C.& ff.de cõdi.ind.p totũ.C.&.ff.de cõd.ſine cauſa,& de cõd.ob.turp.cau.p totũ ferẽ.ff.de rebus eorũ.l.ſi pdiũ.l.pdiorũ.l.vrere,& ferè p totũ.C.de pdi.mi.tex.magiſtralis in l.videamus.ij.p totã.ff.de vſur. Verũ cũ p ius ptoriũ id teſtam.valeat, ſicq; ex teſtam.hætes ſcriptus ad bona defuncti vocari videaṫ iure autẽ ciuili nõ valeat,ſicq; eo iure repellatur,& pteritus filius inuiteṫ vtrũ iſtorũ iuriũ inuicẽ pugnãtiũ alterũ vincet,reſp.illud ius qđ hac in re aut materia qua de agiṫ nouiſsimũ fuerit alterũ vetuſtius vincet,nõ ſecus q̃ ſi vtrũq; ius ,vel ciuile,vel ptoriũ eſſet,quo caſu nouiſsimũ vetuſtius expellit exulareq; cogit l.nã & poſteriores,cũ ibi not.ff.de legib.l. ius ciuile eſt, cũ ibi nota.ff.de iuſt.& iur.l.pacta nouiſsima, cũ ibi plenè not.p Gl.& Doc.C.de pac.ſicq; cũ vtroq; iure tã ciuili,q̃ prętorio valeret tęſta.quo olim filiusf.à pr̃e pteritus eſſet d.l.verbis legis.ff. de verb.ſig.ſuperuenerit q; poſtea ius ciuile id declarãs,& interpretãs,vt pcedat niſi cũ iniuſta eſſet diſpoſitio p filijſa. pteritionẽ,l.ſi qs poſt. §.ex his,ff.de in iu.rup.p totũ.ff.de lib.& poſth. p totũ inſt.de exhæ.lib.p totũ.C.de lib.pt.hoc ius ciuile,vtpote recẽtius ſeruãdũ eſt,at cũ rurſus tertio loco,ſeu t pe ſuperuenerit pretor interpretãs,& declarãs nouũ illud ius ciuile inducẽſq; vt teſtm̃ qđ filio præterito qſceſcebat impeditumq; erat inſpecto iure prætorio nollũq; erat iſpecto iure ciuili expediat,& quaſi deteģaṫ,ac liberet ſinatq; ſuos opari effectusq̃ rõ iuſtitiæ,& æqtatis q̃ mouerat ius ciuile ceſſare & euanuiſſe inuenirẽ, hoc ergo ius recẽtius, ac nouiſsimũ pualebit,tũ q̃a recẽtius,tũ q̃a cõſultius & æquius,ſimile in d.l. ius ciuile eſt, vbi p Glo.& alios,ita intelligo d.l.filio pterito,ff.de iniuſ.rup.teſta.vbi filio abſtinẽte cuius ſolius intuitu,& fauore teſtm̃ iure ciuili infirmũ in ptorio ſuſtineṫ,& tueṫ, ppẽde .n.illũ tex.dicẽtẽ ex bono,& æquo tueṫ,nã dũ ait ex bono,& æquo, intelligiṫ iure ptorio, dñ verò ſub ſit tuetur ſignificat nõ renaſci quidẽ teſtm̃ , ſed in priori ſtatu, ac origine qđ firmũ erat de iure ptorio conſeruari ſuſtineri,tueri, tueri enim non eſt addere,aut denuo inducere rem ingenitam,ſed iam genitam creatam ; ac ſtantem ſuſtinere conſeruare inde tuitio,& tutela,ac tutores,vt in prin inſt.de tut.

Et quod in d.l.filio præterito,diciṫ,(.ſ.quãuis ſubtilitas iuris refragari uideaṫ) hũc habet

Intel. l. filio præterito.ff.de iniuſto.rup.

ſenſum, ꝙ licet iure ciuili qđ abinitio nõ valet ex poſt facto nõ coualeſcat. l. j. ff. de reg. cat. tñ id non obeſt, qa eo iure ciuili qđ abinitio non valebat nõ intelligitur cõualeſcere, ſed magis alio iure. ſ. ꝑtorio, vt inuunt illa verba ex bono & æquo, id qđ opportunè declarat Alex. in d. l. poſthumo, nu. 12. C. de bo. po. cõtra tabu. ergo fuerũt tria tpa, quorũ primo teſtam. in quo filiusfa. ꝑteritus à patre erat, valebat iure tã prætorio, q̃ ciuili, at ſucceſsit ſcđm tẽpus quo tale teſtamentũ licet iure prætorio valeret, iure tñ ciuili nullũ erat & iuri ciuili vtpote poſteriori hac in re ſtandũ erat, ſed nouiſsimè ſucceſsit tertiũ tẽpus quo ius prætoriũ videns, ꝙ tale teſtamẽtũ ob merã filij præteriti vtilitatẽ annullabaſ, induxit, vt ſi filius huic vtilitati, & fauori renuntiaſſet (iuxta l. pe. C. de pact.) tale teſtamentũ vigeret, qđ ius vtpote poſterius, & ẽt rõnabilius ſeruandũ: eſt ergo ſi ex verbis teſtamenti conſtaret filiũ fuiſſe præteritũ, tunc anteq̃ filius abſtineret ab hæreditate, patris id teſtamentum nullum eſſet, & ipſo iure, & in effectu, ſed ſi poſtea filius abſtineret iure prætorio effectualiter conualeſceret.

C A P. CI.

1 F ilius exheredatus non fit ſuus heres patri per nepotem ex ſe inſtitutum ex teſtamento, cõtra cõem.

2 Intell. l. qui in aliena §. interdum. ff. de acquir. here.

3 Exhæredatio facta ob hanc cãm ꝙ filius per nepotẽ ex ſe inſtitutũ poteſt acquirere patris hæreditatẽ, non firmat teſtamentum, de iure communi noua declaratio, idem iure regio ibidem.

4 Hæredis inſtitutio facta ad interrogationem alterius ualet.

5 Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius à ſerme moriente facta non ualet.

6 Hæredis inſtitutio ad interrogationem alterius à ſerme moriente facta, licet regulariter non ualeat, ualet tamen in teſtamento facto inter liberos.

PRæmittenda ergo in primis eſt quædã quęſtio neceſſaria, q̃ cõducit, & ſuperioribus, & ſequẽtibus. ſ. an teſtator poſsit formã legis pretermittere, atque immutare in iure ſuorũ hæredũ, vt licet regulariter, q filiũ nepotemq́; ex eo in poteſtate habebat, filiũ tñ non, ẽt nepotem ſuũ hæredẽ habiturus erat, poſsit tñ efficere, ut ꝑ contrariũ nepos tñ non ẽt filius ſibi ſuus hæres fiat ſicq́; diſpenſate contra formã, & tradi tionẽ tex. in §. ſui, inſt. de hær. qual. & §. ſui inſt. de hær. quæ ab inteſ. & l. in ſuis, ff. de lib. & poſt. l. cũ ratio, ff. de bon. danatorũ, qua in re, qa pulchra altiſsima, & amena materia eſt, huiuſmodi præmittimus concluſionem.

Filius exhæredatus non fit ſuus hæres patri ex teſtamento per nepotem ex ſe inſtitutum.

1 Filius exhæredat' nõ fit ſuus hæres patri ex teſtamẽto ꝑ nepotẽ ex ſe inſtitutũ contra cõmunẽ.

In primis.n. aduertendũ eſt oẽs nr̃i iuris prę ceptores nõ tenuiſſe modo verũ, ſeu notiſsimũ indubitatumq́; iuris ciuilis elemẽtũ obſeruaſ ſe filiũfa. exhæredatũ, cuius filius teſtatoris nepos ab auo inſtitutus eſſet, ſuũ hæredẽ auo futurum ex ꝑſona nepotis, ſimul atq; ille nepos poſt mortẽ aui hæres extitiſſet, q̃ aſſertio eo ꝑtinet, vt intelligatur ſimul, atq; is deceſſerit, de cuius hæreditate agiſ nepotẽ inſtitutũ ei hæredẽ ſuũ futurũ eamq; hæreditatẽ ab ipſo nepote ilico abſceſſurã, inq́, patrẽ ſuũ exhæredatũ continuo tranſiturũ, vt is non ſolũ eã ipſo iure acquirat, ſed præterea cũ ijſdẽ iuris qualitatibus eã habiturus ſit, cum qbus nepoti delata fuit, vt ipſe ei cuius de hæreditate agitur ſuus hæres, fiat quẽadmodũ & nepos ſi apud eũ ea hæreditas mãſura eſſet, ſuus quoq; hæres auo fieret, hãc ſnĩam ita intellectã obſeruãt, ac veluti, catholicã diſciplinã religioſiſsimè tuẽtur oẽs iuris vtriuſq; profeſſores, vt ab iſta doctrina declinatũ nullũ inuenias, quales ſunt. Bart. in l. q in aliena, §. interdũ, ff. de acquir. hær. quẽ ibi ſequũtur Imol. Ang. Cum. Aret. Alex. col. j. & fi. Iaſ. col. j. Idẽ Iaſ. in l. ſi quis poſthumos, §. ſi filiũ. nu. 23. ff. de libe. & poſt. Idẽ Iaſ. in l. ſi filius hæres, nu. 6. eod. ti. Aret. & Imol. in l. ſi filius ſub cõditione alias incipit ſub cõditione filius, ff. de lib. & poſt. Bar. Imol. & Pau. col. fi. in l. fi. ff. de cond. inſt. Imol. in c. Raynutius, de teſta. Imol. in l. Gallus, §. qdã rectè, ff. de lib. & poſt. Eman. à Coſta, ĩ l. Gallus, §. & qd ſi tñ pagi. cxiiij. poſt Petrũ Iacob. Bal. & Ang. quos ipſe allegat. ff. de lib. & poſt. Curt. Iunior in l. q ſe patris, nu. 9. vbi Deci. col. iij. C. vnde lib. Idẽ Curr. in l. fi. nu. 44. eod. tit. Soci. in l. cũ filio. ff. de leg. j. nu. 25. Fortunius in d. §. & qd ſi tñ, nu. 6. in eandẽ quoq; ſnĩam inclinãt Petru. Iacob. Din. Alberi. Bal. in d. §. interdũ, dũ exiſtimant eũ q per aliũ hæres exiſtit qualis eſt filius in ſpecie nr̃a cũ eisdem qualitatibus hæredẽ futurũ cũ qbus extiterat hæres is, qui eis hæreditatem quæſierat.

Verũ.n. vero, & ſi ab hac receptiſsima ſnĩa nullus vnq̃ abſceſſerit ipſe auſint cõtrariã ſententiã veriſsimã dicere, pro qua ĩ primis vrget talis cõſideratio, eũ qui ꝑ aliũ hæres exiſtit, qualis eſt dñs paterve q hæreditatẽ ꝑ ſeruũ, filiũve acquirunt, non videnſ propriè hæredes, ideoq́; illa cõditio q ſquis mihi hæres erit, in tali ꝑſona nõ verificaſ, idq́; ſcriptũ reliquit Vlpianus in l. iij. & in l. qui liberis, §. hæc verba. ff. de vulg. ſic ergo, & in ſpecie nr̃a, is pr̃ exhæredatus q ꝑ filiũ hęres exiſtit, neq; ſimplex vulgarisve hæres exiſtit tantum abeſt vt ſuus hæres videatur.

Deinde in eandẽ partem multũ me mouet

egregium

egregium Papiniani responsum, qui in l.fi.ff.de cond.inst.scriptũ reliquit referre utrũ filius, q à patre sub cõditione potestatiua arbitraria ve hæres scriptus fuit, nepotẽ ex se substitutũ habuerit, neq; ne vt si nõ habuerit ipse moriẽs legitimus patri intestato, hæres posit existere conditione defecta, ut in vltimo uitæ spiritu, & conditionẽ defecisse, & testamentũ euanuisse, & ipsum filiũ patri intestato suũ hẹredẽ stitisse dicamus, sin aũt nepotes ex se substitos habuerit, tunc in illo vltimo vitæ spiritu & cõditio institutionis defecisse, & per hoc institutionis gradus euanuisse, hæreditatemq; ab primo gradu abscedentẽ in scd̃m gradũ substitutoris migrasse migrãtemq; nepotibus substitutis ipso iure acquisitã fuisse, acquisitamq; in filium eius institutio per defectum conditionis euanuit iure potestatis remeasse, sicq; ei acquisitã quo casu, & hoc est quod expendimus, Iureconsultus licet non ignorauerit filiũ per nepotes hæredẽ patris fieri, tñ nõ dixit legitimũ suumve hæredẽ patri extitisse, quo fit, ut Iureconsultorũ subtilissimus Papinianus planè significauerit ꝙ cũ filius testatoris per nepotem ex se natũ ab auo substitutũ hæres existit tũc effectũ rautũ, nõ etiã noĩe hæres factus uideaẽ ut ꝑ hoc non solũ testatori suus hẹres non fiat, sed neq; ẽt hæres fiat, quòd si filius, qui honore institutionis, (est.n.institutio summi honoris in l. Iulianus. ff.si quis omissa.caus.testa.l.filiũ.§.sed & si portio.ff.de leg.præst.) à pr̃e affectus, cum non per se, sed ꝑ filiũ suum pr̃i hæres existit suus hẹres nõ intelligiẽ, vt ibi, quãto minus suus hæres intelligiẽ in specie nostra, quæ habet filium summa exhæredationis ignominia (iuxta l.Papinianus in prin.ff.de inoffi. testa.) à patre notarum fuisse.

2 Intelle. l. qui in aliena §.interdum, ff.de acquiren. hæred.

Ad hæc† eandem partẽ veriorem esse docemur ex ipsomet argu. qđ nostrates turpiter in cõtrariũ pellexit, nã l.qui in aliena, §.interdũ, quã in tribus sui partibus expendimus, apertè ait filiũ necessariũ hæredẽ futurũ, non aũt suũ, & necessarium, vt ꝑ locũ à cõtrario sensu. Itẽ per locum ab inclusione vnius ad exclusionem alterius sententia nostra euidentius probetur q̃ longa cõtentione egeat, neq; moueor ꝙ tex. ait patrẽ suũ, & sine aditione facit hæredẽ, & quidem necessariũ, nam postq̃ Iureconsultus patrẽ demonstrauit, cũ de qualitate successionis acturus esset, subiungit, & quidẽ necessariũ consulto ꝑtermittens qualitatẽ sui talis, & cũ in illo textu totũ cõis opin. repositũ collocatumq; fuerit ꝑsidiũ, superest, vt eo excluso, recepta s̃nia inermis nudaq; maneat. Memor ꝑterea ꝙ ab oĩbus vbiq; receptũ sit exhæredationẽ ad effectũ suitatis extinguendæ ꝑ aditionẽ hæredis extranei (vt ꝓbat l.filiũ, § sed cũ exhæredatio, ff.de bo.pos.contra tab.l ii exhæredatus, ff.ad Syllania.l. si patronus test.§. ex testamẽto.ff.de bo.liber.) existẽriamq; hæredis necessarij (qualis est nepos in potestate ab auo institutus) parẽ esse exequariq; aditioni extraneorũ l.cũ bonis, ff.de acquir.hære.l.iã dubitari, in fine.ff.de hær.inst.ergo vt suitas filij exhæredati ꝑ aditionẽ extraneorũ extinguit, ita & ꝑ existentiã hærædis necessarij, & cõsequẽter semel extĩta cõualescere nõ põt.l.q res, §.areã, ff.de solutio, quo fit, vt postq̃ iura suorũ in ipso ꝑꝑ sui exhæredarionẽ sic confirmatã euanuerint in eodẽ renasci nõ posint, licet in nepote non interdicanẽ, vt in §.ita demũ, & in §.sui insti.de hære.quæ ab intesta.§.sui, inst. de hæredum quali.& differentia.

Enimverò absonũ esset eũ qui in testamẽto fuit exhæredatus, eodẽ testamẽto suũ hæredẽ auo fieri harumq; rerũ naturali inter se pugna esset, vt in simili ait l.ius nr̃m, ff.de reg.iur. nec me mouet ꝙ exhæredatus aliqñ suus hæres efficiaẽ.l.Papinianus, §.si ex causa, ibi suus hæres ff.de inof.test.illud.n.fit ab intesta. nõ ex testa.

Vrget ꝑterea ꝙ sermo simpliciter ꝓlatu intelligiẽ de prima tm̃ vice l. boues, §.hoc sermone, ff.de verb.signi.l.matrimonij.ff.q & à qbus, l.si socius ꝓ filia.ff.ꝓ socio.l.inter socerũ, §.fin. ff.de pact.dot.quo fit vt cũ nepos ex institutione hæres extiterit nõ posit negari qn ipse propriè hæres fuerit, reliqui oẽs improprij, cũ duo in solidũ hæredes esse nõ posint.l.quod cõtra §.vni duo.ff.de reg.iur.l.si vt certo.§.si duobus vehiculũ, ff.cõmoda, eodẽ quoq; ꝑtinet qđ vulgo dici solet, verba ꝑ prius nõ ꝑ posterius intelligenda.l.j.§.q in ꝑpetuũ, ff.si ager vectig.Soci. in l.j.col.ij.ff.de vulg.nepos ergo q per prius hæres extitit is solus suus hæres rectè diciẽ nõ pater q per eũ hæreditatẽ quęsiuit is.n.magis iure patrio, q̃ hæreditario q̃sisse intelligiẽ, arg.l. si infanti, in verbo.iure patrio, de iure delib.C. vel iure peculij.argu.l.j.& .ij.ff.de castren.pecu.

Deniq; hãc partẽ cogimur tenere coacta & perẽptoria rõne q̃ deducitur ex egregio Pauli Iureconsulti respõso, q in l.q̃ritur. ff. de bonis liber.scriptũ reliquit, filiũ q exhæredatione summotus est ab hæreditate libertorũ paternorũ, ad quã nepotes ex eo ꝑ legẽ uocãtur nõ debere eandẽ hæreditatẽ cõsequi ꝑ filios suos, ne occiosa elusoriaq; legis testatorisve ꝓhibitio uideaẽ si qđ suo noĩe cõsequi exhæredatus, nõ potest, id per suos filios consequitur, sic & in specie nostra planè elusoria redderetur exhæredatio testatoris, si exhæredatus eandem hæreditatẽ, eodem iure, qualitate, priuilegio, honoremq; per nepotẽ institutũ consequereẽ quo

habiturus esset, si exhæredatus nunqã fuisset, neque ad rem petinet, ꝙ totaliter nepotẽ instituendo id permisisse videatur, nam licet per institutionem nepotis uideatur testator permisisse ꝙ emolumentum hæreditatis filio acquiratur, tamen non permisit, ut eodem Iure & hunore hæreditas apud filium mãsisset, quo mãsura esset, si is exhæredatus non fuisset, alioqui uideretur testator inanem fecisse dispositionem, quod incredibile est arg. l. iij. ff. de milita. testam. notant Glo. Bart. & omnes, in l. iij. §. si filius. ff. de liber. & posth. estq; supremi momenti, ꝙ filio exhæredato nepos instituatur, nam licet commodum pecuniarum sit apud filium, tamen honor institutionis apud nepotem mansurus est, honor autem institutionis prætiosior est emolumento hæreditatis etiam opulentissimę l. Iulianus. ff. si quis omissa cau. testa. l. filium, §. sed & si portio, ff. de leg. pręst. denique constar exhæredatum haberi ꝓ mortuo. l. j. §. si prætor, ff. de coniungen. cum emancipa. quo fit suum hæredem fieri non posse nõ magis quàm si re uera mortuus esset. Neque me mouet, ꝙ hæreditaris commoda habear, nam adhuc uerum est eũ pro mortuo esse quo ad nomen, speciem, imaginemq; hæredis, & quo ad titulum modumq; acquisitionis quo de agimus.

Postremo his planè adstipuletur, ulpianus Iurecõsultus qui in l. filius patroni, ff. de bonis liber. totam hanc dirimit controuersiam, ubi postquam nostram depingeret speciẽ ait filiũ exhęredatum, qui per nepotem hæres fit effectu rantum non etiam nomine neque honore hæredem fieri non magis inquit quam si per seruum institutum hæres fieret, indeq; euenire, vt ralis filius exhæredatus à contrarabulas, bonorum possessione libertorum paternorum submoueatur, non secus, q̃ si nullo modo emolumentum paternæ hæreditatis habuisset, ut contra tam apertum Iuriscõsulti responsum contendere, non pertinacis modo uerum temerarij quoq; hominis esse uidearur.

Adhęc non minus oportunè facit. ff. de leg. præstan. l. is qui in potestate, in prin. quem per te inducas, & ita hanc partẽ olim inter plura q̃ 700. paradoxa publicè Salmanticæ tuebamur, & deinde semper hęc pars contra receptam
3 sententiam uerior nobis uisa est.

Exhæredatio facta ob hãc cãm quòd filius per nepotem institutũ pôt, quærere hęre ditatẽ nõ firmat testamentũ de iure cõmuni.

Infertur opportunè, & vtiliter ꝙ in specie nostra cum hodie ad firmitatem testamenti desideratur titulus institutionis in persona filij, ut in auth. ut cũ de appell. cog. §. aliud quoque, & auth. non licet, C. de lib. præt. certè si filium, & ex eo nepotem in potestate habebam, & filio exhæredato nepotem hæredem feci, licet per eum filio meo exhæhedato uniuersa hæreditas mea acquiri potuerit, tamen adhuc testamentum est ipso iure nullum, quia secundum nos is filius iure patrio tantum non etiã iure hæredetario mihi successisse videtur, nec suus hęres mihi extitit, sed emolumentum tantum hęreditatis acquisisse uidetur per filium suum, non secus quàm illud acquiret per seruum suum castrensis peculij quem ego hæredẽ fecissem, nec per tale hæreditatis emolumentum cessat iniuria exhęredationis, ut probant fundamenta nostra quam iniuriam potissimum auferre, & euitare uoluerunt iura noua, ut d. §. aliud quoq; uers. sola enim est nostræ serenitatis intentio iniuriam exhæredationis, & pręteritionis à parentibus, & liberis auferre, licet tenentes communem sentẽtiam diuersum uerosimilius est responsuros.

Exhæredatio filij facta ob hanc causam quòd per nepotem ex se institutũ hæreditatem quęrere pôe non firmat testam. iure regio.

Infertur similiter ꝙ cum iure regio ad firmitatem testamenti paterni similiter desideretur ꝙ filius instituatur, vel exhæredetur ex aliqua ex xiiij. causis expressis in d. §. aliud quoque, & §. causas, eiusdem auth. uel ex alijs parem rationem habentibus secundum communis sententiam quas tenẽt nouissimi post alios in d. auth. non licet, ꝙ si filius aliter exhæredatus esset testamentum non ualeret, nec sustinetur per institutionẽ nepotis ex cuius persona, filius eam hæreditatem acquirere posset non magis q̃ sustineretur si is nepos institutus, uel non esset, vel in rerum natura non esset, & ita intelligo tex. in d. auth. non licet, cũ similibus licet tenentes cõem sententiam aliud credibile sit in hac specie responsuros, & facit multum opportune quod tradit Decius in l. hæredem, nu. 2. ff. de reg. iur. & Alexan. in l. seius, & Augerius. ff. ad leg. Falc.

4 Hæredis institutio ad interrogationem alterius facta ualet.

Deniq; scis valere hæredis institutionem factam ad interrogationem alterius Glos. cõmuniter approbata in l. iubemus, in uerb. quẽ admodũ, C. de testam. quam sequuntur Cinus Bar. Bal. Ang. Sal. Paul. Fulg. Alex. Corn. & Ias. ibi. nu. 10. qui cũ ea ait esse cõ. opin. Curt. Iun. cõs. clxxxiij. col. j. lib. ij. Id qđ ꝓcedit dũmodo testator nõ esset morti nimiũ ꝓximus; ut tenent Paul. in l. hac cõsultissima, §. at cũ humana fragilitas, C. qui testam. facere poss. Idemq; Paul. in l. j. §. si quis ita. ff. de uerb. obl. ubi Soci. nu. 2. Corra. nu. col. j. Guiliel. Pouta. nu. 15. qui hanc esse cõem opin. testatur Alber. Papiẽsis quẽ refert & sequit̃ Ioan. And. ad Specula. tit. de testam. §. in primis, nu. 9. Anto. in c. cũ tibi de testam. firmat esse coẽm opi. Vincenti. Hercula. in d. §. si quis ita, nu. 10. Angelus Areti. in prin. inst. de testam. qui firmat usibus forẽsibus id receptũ esse, Lud. Ro. in l. gerit, ff. de acquir. hæredi.

5 Hæredes institutio ad interrogationẽ alterius facta à ferme mortẽ te non ualet.

hæredi,num.10.Ioannes Imol.in l.hæredes palam, ad finem prin.ff.de testa. Lauren.Syllua. consi,l:iij.nume.9. Alex.consi.xij. nume.2.lib. vj.& ibi Molinęus in eius add. Hippolytus singu.449.Ripa lib.iij.responsorum, c.xj.num.8. Romanus consilio.cccvj. Socinus nepos consi. clxxxiij.nume.19. cum sequen. Decius consil. ccccixxxix. licet fluctuans in contrarium inclinet, Carolus Ruinus consilio, ij.col. j.lib.ij. Aymon Crauet,consilio cxvij.num.1. Thomas Grammaticus consilio lxxiij. col.j.cum sequē. Paul.Castrensis consil.clv.colum.j.lib.j. Stephanus Bertrandus consilio cccxlix. nume.sexto. lib.j.Rodericus Suares allegatione j. pag. xv. Carolus Ruinus consilio ix.nume.14.lib.ij. Idē Ruinus consi.octauo, nu.9.lib.3. Corneus consilio cccxix.lib.j.num.13. Idē consi.lxxiij.nu. 12.eod.lib.Idem consilio xxij.nume.8.lib.4.Socinus consilio ccxxix.num.7.lib.2.Idem Soci-

6 nus consilio xcij. nu.17.lib.iij. †tū id procederet si testamentum fieret inter extraneos, non sic si fieret inter liberos,ut in specie nostra, nā si filium exhæredaui nepotemq; ex eo etiam ad interrogationem alterius hæredem scripsi & si morti proximus essem ualeret institutio cum fauore liberorum,argu.l.fin. C.fam.ercis. l.hac cōsultissima.§.ex imperfecto,C.de testamen.tum quo magis illius odiosæ exhæredationis uires eneruentur quòd hoc admisso euenit, ergo & c.argu.l. cum quidam,ff.de libe.& posthum. iuncta d.l.qui in aliena, §.interdum. ff.de acquir.hæred.quod not.quia nouum.

Hæredis institutio ad interrogationē alterius facta a ferme moriente ualet inter liberos.

CAP CII.

1 *Monachus non testatur cum communi.*

2 *Monachus testatur Papa permittente cum communi.*

L.iij.tit.5.lib.ij.ordin.

Monachismo superueniente an rumpatur testamentum cum communi, contra alteram communem.

Intell.l.1.& 4.tit.1.lib.5.ordin.

3 *Deportato hereditas data defertur legitimis heredibus testatoris cum communi contra Accur. Guil.Ray.Butri.& alios.*

Declaratio,l.2.tit.de los alcaldes, lib.2.fori ordin.

4 *Testamento per errorem testantis uiciato hereditas legitimis defertur cum communi.*

5 *Excommunicatus habet utranque testamenti factionem cum communi.*

L.2.tit.15.lib.2.ordin.

6 *Collegium nihil capit ex testamento.*

7 *Spurius quis dicatur.*

8 *Spurius ex damnato coitu natus nil capit ex testamento, & quod ei relinquitur legitimis heredibus testatoris applicatur iure regio, & iure communi.*

9 *Spurius nil capit à patre, uariè ampliatur.*

10 *Naturalis filius ut succedat.*

11 *Naturalis filius ex concubina fauorabilior est, quā si ex seorsum habitante nasceretur contra nouissimos. quod procedit etiam iure regio.*

12 *Nothus capere potest ex testamento patris cum nouissi. contra Bar. Alex. Oldra. & alios.*

13 *Nothi & naturales differunt in successione abinte.*

14 *Bastardus idem est quod naturalis.*

15 *Naturalis capit duas uncias ab inte. est, fallit uarie.*

16 *Naturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali exequantur.*

17 *Naturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali non excluduntur ab uxore patris iure regio.*

18 *Naturalis ut succedat quando concurrit cum legitimis.*

19 *Naturalis, nothus, spurius & similes institui possunt sub conditione, si à principe legitimentur cum communi.*

20 *Intell.l.fi.tit.3.lib.5.ordin.*

21 *Spurius an ex interuallo bona patris capere possit & an si ea bona ceperit sit tutus iure poli, num. 22. & an peccet qui spurio bona patris restituit, num. 23. & quid si iurauit se restiturum, nu. 24.*

Monachus non potest facere testamentum, ut in authen.ingressi. C.de sacro sanct.eccle. ubi omnes antiqui & noui,& in c.ij.& ibi omnes, de testa. facit rex in authen. de monachis.§.illud, †tamen summus Pontifex, ut per Couarru.in c.ii.de testam.nume.10.potest,monachis dare si sibi libuerit, licentiam testandi secundum Ias.in authent.ingressi, col.ii. C.de sacrosanct.eccle. Bal.in l.si quando,in princ.C. de inoffic.test. Bal.in l.fi.C. unde legitimi.Pau. in l.& militibus.C.de testam.milit.Bal.in auth. nisi rogati,colum.pen. C.ad Trebell. Idē Bald. in l.j.si seruus extero.C.ut refert Ias.ubi supra, Barba.in c.cum in officiis,col.pen. de testam. Ioan. Bapti.in tract.de pensionibus,q.xix.Socinus consi.xiii.lib.1.quos refert & sequitur Didacus Couarru.in c.ii.nume.10.de testam.aliquid per Corn consi.clxxvi.in presenti,num.7. lib.ii.monachus similiter iure regio iudex esse non potest, quia sui iuris non est argu.l.ii. tit.de los alcaldes,lib.ii.ordin.expressius in l. secunda,eod.titulo.

1 Monachus non testatur cum cōi.

2 Monachus testatur papa permittente cū cōi.

L.3.tit.5. lib.2.ord.

Illud autem dubium est †an testamentum ante monachismum confectum rumpatur, per professionem sequutam, & magis est ut nō rumpatur auth.de monachis. §.illud.auth.nūc autem. C.de epis.& cleri.& in auth.si qua mulier

Monachismo superueniente an rumpatur testamentū cū cōi cōtra alterā cōem.

lier. C. de sac. sanct. eccl. neq; hoc casu monasterio debetur legitima Bar. Bal. Butriga. Paul. & alij in d. auth. si qua mulier, Decius in c. in præsentia, de probationibus, nume. 61. Idem Decius qui hanc dicit communem sententiam, consil. xxxj. col. ij. Imol. num. 12. & Aret. num. 5. in l. j. ff. de testam. Ripa in l. si nnquam, C. de reuocand. donat. q. xxxv. Abb. num. 51. in d. cap. in præsentia.

Contrariam sententiam uidetur tenere Petrus, Cinus, & Fulgo. in d. auth. si qua mulier, quorum opi. communis est secundum Ias. ibi, nume. 15. & num. 17. Imol. in l. j. num. xj. ff. de testam. Ias. in rubric. ff. de liberis & posth. nu. 19. Idem Ias. in rubri. C. de post. hæredi. institu. & monasterium loco posthumi esse aiunt. Bal. & Imol. in l. filius à patre. §. j. ff. de liber. & posthu. quod procedit secundum eos, quando tempore testamenti testator non cogitauit de monachismo futuro alias secus, ita Bar. in d. auth. si qua mulier, & est communis opinio secũdum Ias. ibi, num. 17. & secũdum Dec. in d. c. in pręsentia. num. 61. licet contrariam partem etiã hoc casu teneat & dicat cõmuniter receptã, Alciat. in rubr. ff. de liber. & posthu. num. 30. & num. 31. itaque omnes fere conuenunt, ut si tempore testamenti testator cogitauit de monachismo futuro, tũc p monachationẽ sequentẽ nõ rumpitř testamẽtũ, ꝙ si tpe testamẽti, nõ cogitauit de monachismo futuro, tũc p ingressum religionis rumpitř testamentũ, non secus quã posthumi agnatione secundũ unam cõmunem sententiam, licet secundum alteram communem sententiam, etiam hoc casu non rumpatur quod etiam tenuit Viglius, in prin. insti. quibus mod. test. infirmentur, & hæc opinio magis placet, licet in contrarium faciat, l. si unquam. C. de reuocand. donat. qua de re plene per Didac. de Couarru. in c. 2. de testa. num. 4.

Decla. l. 2. & 4 tit. 1. lib. 5. ord.

An aut per monachismum sine licentia parentum, aut fratrum initum à puella quę in in eorum erat domo puniatur non secus quã per matrimonium carnale sic initum & magis est quòd non, sic ꝙ sit limitanda, l. ij. & iiij. tit. j. lib. v. ordi. ne leges illæ pœnales recipiant

3 extensionem contra ea quæ tradunt Ias. & alij in auth. quas actiones, C. de sacr. ecclesi.

Deportato hęreditas data defertur legitimis hę. test cũ cõi cõtra Accursi. Gui. Ray. & alios. Declara l. 3. ti. de los alcades lib. 2. fori ordin.

Deportatus† non potest hæres institui, neq; aliquid ex testamẽto capere tex. est in l. j. C. de hæredibus insti. ubi traditur communiter per Doct. notant Glos. & Doct. in §. legari, insti. de leg. † neque posset esse index iure regio, arg. l. ij. tit. de los alcal. lib. ij. ordi. ibi o ouiere hecho cosa por que uala menos constat autem deportatum infamia notari uerum si ex facto hæres institutus sit dubium est an hæreditas ei relicta fisco applicetur, an uero deferatur, legitimis hæredibus testatoris, non secus, quam si ille re uera institutus non esset, & quòd fisco applicetur, tenet Gl. in d. l. j. & ibi Guiliel. de Cuno. Butrigarius, & Raynerius, & est opinio sustentabilis secundum Imol. in l. si seruus eius. ff. de acquir. hæredi. & in c. ij. de testam. tamen contraria opinio est uera & communis ut hæreditas deportato relicta legitimis hæredibus testatoris deferatur, per d. l. j. ibi, & hæreditas in ea causa est in qua esset scripti hæredes non fuissent, & ita tenet Bar. Bal. Salic. Paul. Alexã. Corne. Ias. & alij communiter in d. l. j. & est communis opinio secundum Ias. ibi, num. 3. & ita tenet communiter Doct. in l. si seruus eius, ff. de acqui. hæred. facit, l. si in metallum. ff. de his quæ pro non scriptis habentur, l. in metallũ, ff. de iure fisci. facit quia deportatus habetur pro mortuo, l. j. §. pen. ff. de cõtra tab. ergo, &c. ut in l. quidam referunt. ff. de iure codicil. §. iii j. & §. pro secundo. C. de caducis tollen. simile

quando testator hæredem scripsit extraneum 4

Testa. per errorẽ testantis uitiato hæreditas legitimis defertur cũ communi

quem filium suum putabat, quæ institutio nõ ualet, hæreditas tamen fisco nõ applicatur, sed legitimis hæredibus testatoris ita tenent Cinus, Bar. Alex. & alij communiter in l. si pater, per text. & in l. neque apud. C. de hær. inst. & est communis opin. secundum Ias. nume. 10. in d. l. si pater.

Excommunicatus† hæres institui nõ potest; 5

Excõmunicatus habet utranq; testamenti factionem cum cõi

secundum quosdam quos refert Rolandinus in tractatu testamentorum, rubric. j. in fi. quia equiparatur deportato, & similiter etiam testamentum facere non potest, secundum Hostiensem, in c. pia. de exceptionibus in vj. Glo. in c. decernimus, de sententia excommunicationis, lib. vj. quæ singularis est secũdum Franc. in rubr. de testam. in vj. in xvj. col. Ioannes Monachus in c. quãquam, de usuris.

Contrariam sententiam ut excommunicatus habeat utranq; testamenti factionẽ, tenẽt Archi. in d. c. pia. Io. And. & reliqui in d. c. decernimus. Fredericus, consi. lxxiiij. Guiliel. Benedi. in c. Raynutius, de testam. in uerbo mortuo, itaq; primo, nu. cclxxxviij. Ioan. à Selua, de benefi. iij. part. q. iiij. colum. j. quam opinionem dicunt communem Felinus in c. cum uolumine. Barba. in d. c. ii. de testam. Idem Feli. in c. ad probandum, de re iudi. col. ii. Franc. ubi supra. Bar. & Aret. in l. si quæramus, de testa. Abb. in c. ueritatis, de dolo & contumacia. Bal. in l. fin. C. si anno competenti iudice, facit Glos. in c. pastoralis. §. uerum, de appellationibus, quæ excommunicatum relegato assimilat quem constat posse testare, l. relegatorum. §. j. & ii. ff. de interdi. l. eius. §. sed relegati. ff. de testam. facit

cit etiam quia omnia censentur permissa quę non reperiuntur expressim prohibita, l. nec non. § quod eis. ff. ex quibus causis maiores, l. supetllatuas, C. de religiosis, sed excommunicatus nõ reperitur testari prohibitus, ergo &c. Prætcrea speciale est in excommunicato propter hæresim. Item in excommunicato propter percussionem cardinalis, ut in c. excommunicamus, §. credentes, de hæteticis, authẽ. credentes. C. de hæreticis. c. Felicis, de pœnis, in vj. ergo &c. ut in l. nam quod liquidè. §. fin. ff. de penu. lega, resoluit. Couar. in rub. de testa. part. ij. nume. 18.

L. 2. ti. 15. lib. 2. ordi.

An autem iure regio excommunicatus iudex esse posit, & secundum hanc opi. uidetur quòd sic secus secundum priorem sententiam iuncta lege. ii tit. 15. lib. ij. ordi. dum air o ouiere hecho cosa por que aya uenido a menos, nam deportatum constat infamia notari, ergo & cætera.

6 Collegiũ nihil cap. ex testam.

Item † Collegium regulariter hæres institui non potest, l. collegium. C. de hæred. instit. quia omne collegium illicitum præsumitur nisi approbatum probetur, ut dicit Glo. in l. j. de collegijs illicitis tradũt. Alex. Ias. & alij in d. l. collegium. Glo. in d. § legari instit. de legat.

Item incertis personis olim nihil relinqui poterat, ut tradunt Glo. & communiter Doct. in d. §. legari, per tex. in §. incertis, & in §. posthumo, eod. tit. quod dic ut per nonissimos, in l. Gallus, in prin. ff. de lib. & posthum. Item in metallum dãnatis nihil relinqui poterat, Glo. & communiter Docto. in d. §. legari. instit. de legat. text. in lege. si in metallum. ff. de his qui pro non scriptis habentur, ubi Bar. notãter ait, quòd relictum ei qui in metallum damnatus fuit, aufertur ei & non fisco applicatur, sed legitimis hæredibus testatoris, uel si legatum erat remanet apud hæredem: simile in eo quod relinquitur deportato, ut per Ias. nume. 10. in l. j. C. de hæredibus insti.

Item mendicantes non possunt capere ex testamento secundum quosdam quod improbat & rectè Guiliel. Bened. in c. Raynutius, de testam. in uerbo & uxorem nomine, num. 217. quia etiam captiuis, qui sunt serui relinqui potest, l. si quis ad declinandam. C. de episcopis, & clericis. & idem pari ratione in mendicantibus qui bona non tenebunt, sed distrahentur per episcopum & pretium in eorum usus conuertetur ut d. l. si quis ad declinandam l. fideic. & seruo. ff. de leg. iij. & ita seruatur secundum Bar. in l. ciuitatibus, ff. de leg. j. & in l. seruos. ff. de alimentis legatis, & in tractatu minoricarum.

Spurius filius patri suo succedere non potest, & quidem præmittendum est † spurios filios esse, in duplici differẽtia, spurios enim lar 7
ge appellamus, eos quorum pater incertus est etiam si ex soluto & soluta concepti fuerint. Alciat. lib. j. prætermissor, & Theophilus in §. aduersus. inst. de nuptijs. Budeus in l. uulgo. ff. de statu hom. Ioã. Bap. in l. si qua. illustris. col. j. C. ad Orficianum, Catellianus Cotta in ultimis memora. dictione spurius, strictè uero spurij dicuntur, qui ex iis parentibus nati sunt, qui coniugium contrahere non poterant tempore conceptionis, ita Ang. in §. nouissimè, instit. ad Orifi. Idem in eo qui nascitur ex coitu, punibile Ang. ibidem, Alcia. lib. iiij. parergon. c. v. Angelus Policia lib. miscellanianum, cap. 18. quos refert & sequitur Couarru. lib. iiij. decre. in secunda part, capit. viij. §. v. ergo strictè & specifice spurius dicitur, etiam is qui patrẽ ostendere potest, si tamen ex coitu punibile nascitur, uel ex ijs parentibus qui matrimonium contrahere nequeunt d. l. uulgo. c. tanta, ubi Gloss. qui filij sint legitimi, c. ad abolendam de filijs presbyterorum, licet largius, spurium dicamus eum qui incertum patrem habet, qualis est natus ex scorto, uel merettice, l. j. tit. xv. partic. iiij. l. spurij. ff. de decurionibus, ergo spurius † strictè sumptus, neque ex testamento, neque ab intestato aliquid à patre capere potest, 8
nec etiam ex contractu interuiuos, l. j. & auth. licet C. de naturalibus libe. §. fin. in authẽ. quibus modis naturales efficiantur sui, l. x. ti. xiij. part. vj. l. xxij. ti. iij. lib. j. ordi. Sali. in d. l. j. quòd si de facto huic filio spurio, pater aliquid reliquerit id non fisco, sed liberis legitimis, uel cognatis proximioribus defertur, d. l. j. ubi Bald. & Sali. Ias. in l. ii. & ibi Alex. C. de hęr. inst. Bar. in l. fi. ff. de his quib. ut indig. Alex. in l. hęreditas, C. quib. ut indig. qui hanc dicit cõmunem sententiam nisi ex mora ipsorum post duos menses, fiscus admittatur, uel renuntiatione ipsorũ liberorum uel cognatorum, ut d. l. j. & d. l. x. id autem in omnibus filijs spurijs, iure regio procedit secundum Couarru. ubi supra, nume. iij. qui allegat, l. j. tit. xiij. part. vj. quæ nihil facit, uolnit allegare, l. x. eod. tit. ibi ex fornicatione, sed ille text. interpretandus est secundum ius commune, ut fornicationis appellatione coitus iure fori punibilis intelligatur, hæc uariè intelliguntur primum, ut spurius à patre immediatè nihil capere posit, ut d. iuribus. Secundo ut etiam ab alio, ex iussu patris, argumẽ. l. unum 9
ex familia, §. j. ff. de lega. ij. Tertio etiam si capiat ab alio, citra iussum patris, si tamen sibi datum fuit patris contemplatione secundum quosdam, argum. l. sed si plures. §. in arrogato. ff. de uulg. quod satis expeditum non est.

Spurius quis dicatur.

Spurius ex dãnato coitu natus nil capit ex testa. & quod ei relinquitur legitimis hæredibus testatoris applicatur iure regio & iure cõi

Spurius nil capit à patre uariè ampliatur.

Quarto

Quarto intelligitur ut etiam ex causa pupillaris substitutionis, is spurius bona patris capere non possit, l.si is qui, ff.de uulgari, iuncta Glo.in authen. quibus mod.naturales efficiantur.sui.§.fin.quem text.in d.l.si is dicit, singularem. Bald.in l.eam quam, C.de fideicom. nume.53.& in cap. solicitudinem, de appella. col.ij.& meritò, quia post hæreditatem patris filio impuberi quæsitã, & diu ab eo possessam, iam non à patre sed ab ipso, impubere ea bona profecta uideri deberent, argumen.l.sed si plures.§.filio.ff.de uulg.unde filio spurio uidebantur posse acquiri non secus quam si patris nunquam fuissent: contrarium tamen ibi deciditur, quòd sequuntur Bar.Paul.Alexan. Ias.& alij communiter in d.l.si is, Ias.nume.5.in l.iam hoc iure.ff.de uulga.& Couarru.ubi supra.

Quinto intellige ut spurius bona patris capere neque at etiam ex causa substitutionis uulgaris, Guiliel.Benedict. in cap. Raynutius, de testamen in uerbo & uxorem, nu.690.

Sexto intellige ut non possit capere etiam ex substitutione fideicommiss.secundum Guiliel.ibid.argu.d.l.si is.

Septimo intellige quod etiam ab aliquo tertio cui pater donauit capere non potest incontinenti, licet ex interuallo posset, quia in continenti præsumitur patris contemplatione factum, Bal.in dict.l.eam quam, nume.40. Anania.consi.xiij. Ioan.Lupi.in rubri.de donat.inter uirum & uxorem.§.xxx.num.14.

Octauo intellige ut capere non posset is spurius à patre etiam ex dispositione legis municipalis, Decius in cap.ij.de consti.lect.ij.not.ij. Soci.consi.xcv.nume.9.lib.iiij.& est communis opinio secundum Ioannem Baptistam, in l.omnes populi.ff.de iust.& iur. colum.iiij.Bal.& Areti.in l.cunctos populos. C.de summa Trinitate, Aret.in l.iii.ff.de testam. Ias.in l. ait prætor, col.iii.ff.de iure iuran. eleganter per Co-

10 Naturalis filius ut succedat.

uarruu.ubi supra qui multa cumulat, & aliqd infra. † Filius uero naturalis qualis est ille qui nascitur ex concubina, uel ex ea cum qua matrimonium contrahi potest, ut declarant Al-

11 Naturalis filius ex concubina fauorabilior est quàm si ex seorsum habitante nasceretur contra nouis. quod procedit etiam iure regio.

ciat.lib.iiij.parergon. cap.v.& plenè Didacus ubi supra, in §.iiij.cap.viij. Abb.in cap.per uenerabilem qui filij sint illegitimi, Roderi.Suares, in l.j.tit.vi.lib.iii.fori.Ias.con.lj.lib.iii.l.xj. Tauri, Fortuni, de ultimo fine, illatione.8.Propositus, in c.tanta, nume.vi. qui filii sint legitimi, ubi Abb.col.fin.qui censet nõ tam fauendum esse filio naturali nato, ex concubina domi retenta quã si nasceretur ex ea quæ domi retenta non erat quem in hoc sequitur ipse Didacus, lib.iiii.decreta.part.ii.cap.viii.§.iiii. nu.4. sed errant, nam hac in re finis scopulusq; quo tendit ius ciuile ostẽdit, ut liberi quo certiori sunt, nostri eo certius & plenius ad successiones nostras admittantur, non sic in eis qui magis incerti sunt, unde cum longe certiores sint liberi suscepti ex concubina domi retẽta quã illi qui suscepti putantur ex concubina, quæ seorsum degit, argumen.l.filium eum diffinimus, ff.de his qui sunt sui, uel alieni iuris, l.si ui cinis.C.de nuptiis consequens est, ut ius & priuilegia filii naturalis potius cõsequatur filius natus ex concubina domi retenta quam natus ex ea quæ seorsum habitat, argumen .l.xi. titu.13.part.sexta. quæ hanc decidit controuersiam.

Vnde † filius naturalis & filius nothus ex te 12

Nothus capere potest ex testa. patris cum nouis. contra Bar. Alci. Oldral.& alios.

stamento patris, omnia capere possunt. non secus quam quilibet extraneus caperet. Alciat. lib.iiii. parergon.cap.v. Salicet.in authent.ex complexu. C.de incestis nuptiis. Didacus de Couarruu.ubi supra, licet contrarium tenuẽrint Bar.in l fin.ff.quibus ut indignis, Alberic. in rubr.C.de natu.libe.Oldral.consi.cxcvi.quorum opinio nulla ratione defendi potest, cum nothis nullum uitium obicii posset, præter q̃ quòd eorum cognatio erga patrem incerta sit sed longe magis certum est, extraneum hæredem, nullum ius cognationis habere, erga testatorem, a quo tamen ex asse hæres institui potest, nothi autem dicuntur, qui ex meretricibus, uel scortis nascuntur secũdum ipsum Didacum & Alciat, ubi supra, licet aliter capiatur nothus in l.prima, titu. xv.part.iiii.† & licet in successione ex testamento nothi & naturales æqui parentur, secus tamen est in successione ab intestato, nam ab intestato naturalis consequitur duas uncias, iuxta distinctionem authenticæ, licet C.de naturalibus liberis authen.quib.mod. naturales efficiantur sui.§. fin.& §.si quis autem defunctus, nothus uero ab intestato nihil consequitur a patre, ut in d. authen.§.si uero, effuse † filius uero bastardus 13

Nothus & naturalis differunt in success. ab intest.

idem esse intelligitur, quòd filius naturalis, Decius cõsilio cccc xxxiii. Gloss.in rubr.ff.de concubinis. Ludouicus de Sardis, in tractatu de legitimatione secũda par.q.1.lib.2. Alexan.consilio.128.col pen.lib.1.quos refert & sequitur ipse Didacus ubi supra, & ita intelligenda est secundum eum, l.ix.Tauri.

14 Bastardus idem est quòd naturalis.

Filius ergo naturalis ab intestato capere potest duas tantum uncias iuxta distinctionem, d.authenticæ, licet l.viii.tit.xiii.par.vi.Glo.Panorm.& reliqui in d.c.tanta, qui filii sint legitimi, Limita primo si supersint, filii legitimi, & d.iuribus. Idem si supersint filii legitimati, Bal. in l.eam quam. C.de fideicom. nume.26. & in simili per eundem in l.cum acutissimi, num.7. eod.

15 Naturalis capit duas uncias ab intest.fallit uarie.

cod.tit. Idem Bal. in l.quisquis.C.ad legem Iuliam mageſtatis. Tertio limita niſi ſuperſit filij adoptiui ſecundum Ioãnem Baptiſtam de ſancto Seuerino, in l.ſi qua illuſtris, C.ad Orficianum, colum xix. Nicolaus de Vbaldis, in tractatu de ſuccesſion. ab inteſtat. colum.xj. nam eum hi ſuccedat contra teſtamentum, ut in §.adoptiui, inſtit.de exhæredatione liberorum, l.certũ.ff.de iniuſt.rupt.l.ij.tit.j.part.vj. multo facilius ab inteſta. admittentur excluſis naturalibus, ut in §.eadem, inſtit de hæred. ab inteſtato.l.in arenam.C.de inofficio. teſta.

Quarto limita, niſi ſuperſit uxor ipſius parentis, ut in d.auth.licet qđ hodie iure regio immutatum eſt, l.ix.titu.xiij.part.vj.

Quinto limita ut naturalis excludatur per coniugem uel filium legitimũ etiam ſi hi hæreditatem patris repudiet ſecundum Imol.& Ripam, nume.vj. in l. Lucius.ff.de uulga.cuius cõtrarium tenet Alex.ibi, colum.iij. Didacus uero ubi ſupra nihil firmat & quidem in terminis iuris communis uerior uidetur opinio Imol.& Ripæ, quia etiam poſt repudiationem legitimorum durat cauſa excluſionis, quæ licet præſentia ipſius uxoris, ſed in terminis iuris regij, indubitanter uera eſt opinio Alexan. ut legitimis repudiantibus fiat locus naturalibus licet ſuperſit uxor, l.ij.§.ſi ſint.ff.ad Tert.

16 argu.l.ix.tit.xiij.part.vj. †Stat ergo ut naturalis patri poteſt ſuccedere ſecundum dictam diſtinctionẽ, ſecundũ quam etiã ſuccedit nepos legitimus ex filio naturali tantum, l.ſi.C.de naturali.lib.vbi Cinus & Odofredus, cap.cauſam, quæ.j.e.lator, & e.ex tenore, qui filij ſint legitimi. Decius conſi.cccxj. Bald. in l.ſi.C.de uerbo.ſignifi. Ange. in authen. de hæredibus ab inteſta.§.reliquum. Bal.& Salice. in d.l.ſin. Azo in ſumma.C.de natu.lib. Ioan.Bap. in d.l.ſi qua il

Naturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali exe quantur.

17 luſtris, col.xix. qui ſentiunt †quòd talis nepos legitimus ex filio naturali excluditur à liberis legitimis & ab uxore parentis, quod uerum de iure ciuili, de iure uero regio à legitimis excluditur, non autem ab uxore, d.l.ix.titu.xiij. part.vj. Ex teſtamento uero poteſt pater unciam retinquere liberis naturalibus, legitima etiam prole exiſtẽte, l. octaua, titulo xiij. part. ſexta, l.ij. cum authen. ibi poſita, C.de natu.li-

Naturalis filius & nepos legitimus ex filio naturali non excludunt ur ab uxore patris iure regio.

18 bero. quòd ſi deſcendentes non ſit legitimi, liceet exiſtant aſcendentes, poteſt pater filium naturalem hæredem uniuerſalem inſtituere, dummodo legitimam partem parentibus relinquat, authen. licet iuncta Glo. cõiter approbata d.l.viij. titu.xiij. part. ſexta. Intellige tamen tertiam partem bonorũ legitimam eſſe parentis, & in authen. nouiſſima.C.de inoffic. teſtamen. quod iure regio immutatum eſt, ut pater hæredem uniuerſalem poſſent filium naturalem facere nihilo parentibus relicto, lege. decima, Tauri.

Naturalis ut ſuccedit quando cõcurrit cum legitimis.

Quod procedit etiam in teſtamẽto imperfecto, in terminis iuris communis, Guiliel. Bened. in c.Raynutius de teſtamen. in uerbo teſta. j.nu.83.& eſt communis opinio ſecundũ Didacum, ubi ſupra. nu.t 3.contra Alex. in l.ex facto §.ſi quis rogatus, nume.45.ff.ad Treb. Iaſ. in l. hac conſultiſsima, §.ex imperfecto, nu.4. C.de inoffi.teſt. ſed de iure regio, d.§.ex imperfecto, correctus eſt per l.iij.Tauri. ſecundum Micha. Ciſon. ibidem & ſecundum Didacum ubi ſupra, filius tamen naturalis cum filijs legitimis matri in reſtatæ ſuccedit, l.ſi qua illuſtris. C. ad Orfi.l.xj.tit.xiij.part.vj. ubi reddit bona ratio etiam ſi mater ſit illuſtris, Ange. in §.nouiſſime, inſt.ad Orfi.& eſt cõmunis opinio ſecundum Didacum, ubi ſupra, quod durum uiſum eſt ipſe Didaco ubi ſupra quod iure regio immutatum eſt, l.ix.Tauri. Sed licet filius naturalis poſsit ſuccedere tam ex teſtamento quã ab inteſtato ſecundum prędictam diſtinctionem, tamen contra teſtamentum patris nunquam ſuccedit. Glo. in l.j. in prin.ff.de contra tab. Didacus de ſegura in l.cohæredi, §.cum filię, col. xiiij.ff.de uulg. & eſt communis opinio, ut diximus.

Cæterum contra teſtamentum matris que relam mouere poſſunt non ſecus quã legitimi, l.ſi ſuſpecta.§.j.ubi Glo.ff.de inoffi.teſta. Gloſſ. & Paul. in d.l.ſi qua illuſtris, per rationem reditam, in l.xj.tit.xiij. part.6.quod in legitimatis per reſcriptum an & ut pcedat tradit per noſtrates, in l.xij.Tauri.

Illud autem notandum eſt, †quòd in quibus caſibus filij legitimi, quales ſunt ſpurij uel naturales non poſſunt hæredes inſtitui, id intelligendum eſt, purè hæredes inſtitui nõ poſſe, ſub hac uero conditione ſi à principe legitimentur, inſtitui poſſunt ſecundum communem ſententiam quã tenẽt Bal. in l.j.nu.17. C.de inſtit.& ſubſt. Soci. in l.quidã relegatus, num. 14. ubi Lud. Luſitanus, col.xj.ff de reb.dub. Curti. iunior conſi.clxxxiiij.lib.ij.nu.4 Io.Lupi. in rẽpetion. rubricę donationibus inter uirum, §. xxix.nu.4. Arer. coſil.clv. quos refert & ſequitur Emanuel de Coſta, in l.Gallus, §. & quid ſi tantum, in ſecunda part.num.172.ff.de lib. & poſthum. argumen. l.in tempus, ff.de hęredibus inſtituendis, l.j. l.quod ſponſæ. C.de donatio. ante nuptias. 19

Naturalis nothus ſpurius & ſimiles inſtitui poſſunt ſub conditione ſi a principe legitimentur cum cõi.

Quod autẽ dicebamus ſupra, n.9. ſpuriũ à patre nihil capere poſſe, ampliat per l.ſi.tit.iij. lib.v. ordin. ibi no ayan ni hereden los breues de los dichos clerigos ſus padres ni de otros 20

Decl. l. ſ. tit. 3 lib 5. ordin.

Ii pariẽtes

parentes algunos ino nala manda ni dona-
cionni uendida que los dho clerigos parẽtes
les hisieren a ora ni de aqui adelante, quorum
uerborum sensus est in tem ipsam factam
uideri prohibitionem ut nullo tit. inter uiuos
aut ultimæ noluntatis lucratino aut oneroso
capere possint, quod & ptobat, l. xxij.titu.iij.
lib.j.ordin.ergo bona ipsorum cleticorum ca
pere non poterunt etiam ex intetuallo, quasi
prohibitio sit in tẽ, quod nota ad omnia quæ
diximus supra, nume.ix.pro nobis, d.l.fin. ibi,
Decla. d.l. 1.& d.l.22 a orani de aqui a delanre. An autem ab alio q
non esset cognatus clerici capere possint bo-
na quæ ipsorum clericotum fuerunt, & puto
non posse quasi hæc prohibitio in tem esse ui-
deatur, ut d.l.fina.& d.l.xxij.quod euidentius
suadetur quàm longe demonstratione egeat,
nam licet dictæ leges ea uideanť niti ratione,
quòd spurij in numero cognatorũ computari
non deberet quo ad successiones legitimas,
sicq; patri intestato uel eius cognatis intesta-
tis succedere nõ debeat, tñ nec ex testamento
ijsdem succedere potest per dd.ll.& præterea
etiam ex conttactu oneroso bona patris habe
re non põt de manu ipsius patris, uel eorũ co-
gnatorum, quorsum ergo, tendit uetare ne-
capiat titulo emptionis cum tantum abscesse-
rit quantum accesserit per quod ipse locuple-
tior non fiet, sicq; cessabit ratio illarum legũ,
quid enim intetest utrum ille res illas an alias
æque bonas emat, & consequatur, nempe quia
lex præsumit hoc casu uiliori prætio uel nullo
fieri simulatã uenditionem, intellexitq; pronio
res facilioresq; esse homines in rebus alienis
cõcedendis, licet eas acquirere possent, quàm
in suismet rebus à se separãdis, arg.l.unum ex
familia, & si tem, ff. de lega.ij.l.quia authen.in
prin.& §.j.ff.quæ in fraud.cred. quasi suũ cuiq;
pulchrum, unde si à cletico fui institutus sim-
pliciter, & nulla tacita aut expressa fide præsti
ta præsensi tamen ex cletici animo esse, ut e-
jus filio spurio ea bona restituerem, tunc lon-
ge facilius proniusq; eadem clerici bona spu
rio filio tradã q̃ quæ mea antea erãt, est enim
ut ait Ouidius. Est amor & rerum cunctis tu-
tela suarum. Vnde lex ne hoc modo spurij di-
tescerent successoresq; parentum clericorum
fierẽt consultum prospectumq; uoluit ne ullo
modo tes parentum ad eos conuolare possent
etiam titulo oneroso, & licet leges illæ regiæ
expressim netuerint ne tales res de manu ip-
sorum parentum aut eorũ cõgnatorum in ta-
les spurios conferantur, tamen est ex mẽte ẽt
& sententia illarum legum, ut nec etiã de ma-
nu extraneorum ad eos conferanť. unde licet
disertissimus Didacus Conarru.in iiij.decre.
par.ij.nu.5.post Lupum in rubri. de donati.§.
xxx.nu.14.& Anani.consi.xiij.& Bald.in l.eam
quam. C.de fideic.nu.40. quos ipse refert & se
quitur intellexerit quòd extraneus qui patri
successit si incontinenti filio suo restitueret
præsumereť fraus, †sicq; non liceret non sic si
ex interuallo, nã tunc fas esset quasi fraus nul 21 Spurius ex interuallo capere iure regio nõ posse res patris clerici contra nouiss.
la præsumeretur id saltem in terminis iuris re
gij admittendum non est, quia menti illarum
regum aduersatur quarum prohibitio in res
ipsas ipsius cletici esse uidetur, ut nec ex inter
uallo eas capere possit non magis quàm in-
continenti.

Illud† autem dubium est an is spurius bo- 22 Spurius bona sibi à patre donata retinens an sit tutus in foro animæ.
na à parẽte sibi donata possit obtinere tutus
in foro animæ, & quid si sibi relicta essent? &
Didacus ubi supra, ait non posse, quia lege iu
stissima horum bonorum incapax est, ergo in
quit ab eis abstinere teneť, id quod mihi nul-
lo iure probatur, nã licet ipse Didacus ut præ
sentio cogitauerit leges illas ligare in foro ani
mæ, tamen nos didicimus non ligare nisi cum
id exprimunt uel obligant ipso facto uel ipso
iure, ut innumeris legibus ptertim regijs pro-
bauimus supra, §.xxxij. num.32.& num.15.cũ
plurib.seq.& nu.46.& nu.37. Pro nobis tex.e-
gregius in l.pen.& fin.iuncta l.ij.ff.de crimi.ex-
pil.hære. Facit, quia successiones sunt de me-
ro iure positiuo ut diximus supra. §.j in pr.qd
indubitantet uerum si ea clerici bona nullus
capere uellit. Idem si uellent, si tamen ipse in-
re donationis uel uenditionis ea bona a patre
accepit, quia licet ipse dominiũ ut incapax nõ
quæsierit, tamen dominium ab ipso patre ui-
uente recessit, ipseque filius habet illorum
bonorum naturalem possessionẽ aut natu.ap-
prehensionem seu detentationem, non secus
quàm si pater ea bona pro derelicto habuis-
set ut in terminis, l.j.& ii.ff.pro derelicto, l.si
quis.vi §.differentia, ff.de acqui.poss. eaq; sic
derelicta & abiecta spurius cœpisset, quo casu
dominiũ a patre abcessit, licet in eum nõ fue
tit trãslatum, cæterum quia abscessit se uiuo
neque ad hæredes ipsius legitimos pertinent,
nisi bona tantum quæ mortis tempe. relique-
rat, lege hæreditas.ff.de uerborum significa.
l.nihil, eodem titulo. Bartolus & omnes in ru
brica.ff.de acquirenda hæreditate, superest,
ut hæc bona captare nullo iure possint, licet fi
scus forte posset quasi uacantia, quòd si cle
ricus hæc bona spurio in testamento reliquis- 23
set, tunc magis est ut teneretur in foro ani- Spurius hæreditatem restituens non peccat cõtra nouiss.
mæ denuntiare legitimis quibus ius est ea pe-
tendi. †Vnde infero suspectum esse quòd ipse
Didacus, ubi supta ait, ut si hæres scriptus
qui tacitam fidem accommodauit spurio bo-
na

34 na tradiderit, is spurius tutus sit, licet hæres ipse mortaliter peccauerit, & quod hæres mortaliter non peccauerit, quia id expressim lege non cauetur tenendum est, ut iam admonuimus contra ipsum Didacum, quod aût tutus sit spurius nô est uerû simpliciter, sed eo tm̃ casu quo fisco denûtiauerit, & is accipere noluerit, argum. l. delata, ff. de uerb. sign. nam ut fratris mei intestati extraneus inscio me occupatam teneret nec mihi denuntiaret prædo uideret, l. prædonis. ff. de peti. here. ita & hoc casu idem foret si is superius quem iure regio hotum bonorum incapacem dicimus, id fisco non denuntiaret licet in terminis iuris communis non iam expeditum esset.

Spurius qui habet bona patris nec fisco denunciat tutus non est.

Subinfertur uerum non esse quod ipse Didacus ubi supra ait, dum contendit quod hæres qui tacitam fidem accômodauit non peccat, licet fisco sese non deferat: quia inquit uerus hæres & dominus aditione hæreditatis efficitur, licet propter illum delictum in pœnam delicti, lex talem hęreditatem fisco accommodauerit l. j. C. de his quib. ut indig. l. ita fidei, l. nô intelligitur, ff. de iure fisci, cuius contrarium ut & ipse fatetur tenent Bat. in l. fin. ff. quib. ut indig. segura, in l. cohæredi. §. cum filię, ff. de uulg. Sed longe. uerior est sententia Bar. quia tempore mortis clerici illius cuius de successione agitur iam hæres ille qui tacitam fidem accommodauit incapax propter illud delictû factus fuerat hæreditatis illius, unde eam adeundo eius dominium non quæsiuit, non magis quàm si re uera institutus non esset, unde iure prædo appellatur, d. l. non intelligitur, debuitq; denûtiare fisco qui ex lege ad eam inuitatus fuit.

Conscientiæ foro tenetur hæres tacitã fidem accomodans si se fisco non deferat contra nouiss.

34 Vnde quod ipse ait ibidem post Fortuni. quem allegat in l. iurisgentium. §. prętor ait, notabili. iij. ff. de pact. ut hæres qui tacitam fidem accommodauit eam restituere non teneatur filio spurio uerum est fisco tamen sine dubio tenetur, & puto eum peccasse mentitûque fuisse simul ac tacitam illam fidem accômodauit, qa promisit impossibile, quod erat & uetitum de iure, ergo & c. ut l. nepos Proculo. ff. de uerbo. signifi. Vnde si hæres qui tacitã fidem accommodauit iurauit se id nô denuntiaturum, sunt qui putent non aliter quàm ad postulationem iudicis debere id patefacere, quia iuramentum intelligitur excepta authoritate superioris, Felinus in c. intimauit. de testibus. Martin. Naua. in c. inter uerba. xj. q. iij. par. ult. cotal. lxv. quod negat dissertus Couar. ubi supra, nume. 10. nisi sub quadã distinctione. Nos autem tenemus hæredem id denuntiare debere etiam citra ullam iudicis postulationem, neque de periurio curandum, quia cû is iurauerit turpe quid & de iure impossibile, statim periurus fuit, neque id periurium per eius taciturnitatem leniretur aut purgaretur, unde furtum illi periurio accedere non debet, sed longe satius tem alteuam parefieri, unde apparet ipsius Didaci opiniolou gius a ueritatis tramite abscedere dum renuit denuntiare non debere etiam ad iudicis postulationem nisi infamatus esset, aut indicio notatus, ut autem possit clericus in filios spurios bona sua côferre plures modos & cautelas tradunt Bart. & alij in d. l. fin. ff. de his qui bus ut indig. dissertus Didacus, ubi supra, qui subdit, uix illum reperiri satis tutum in foro animæ, qua de re forte postea dicemus.

Conscientiæ foro tenetur se deferre tacitam fidem accommodans licet iurasset taciturnitatem contra nouis.

Illud autem dubium est † quonam modo leges ciuiles possint comprehendere & ligare personas clericorum dum disponunt, ut si hæredes fecerint laicos data fide de tali hæreditate filijs ipsorum clericorum spurijs restituenda ralis hęreditas fisco deferatur, ut in lege xxij. titu. tertio. lib. tertio. ordin. l. fin. titu. iij. lib. quinto, ordin. cum id uideatur egredi iurisdictionis ciuilis notissimos terminos, sed sane nos semper tenuimus leges ciuiles personas clericorum non secus quàm laicorû comprehendere, quasi ius ciuile & canonicum, unum idemque sit in omnibus præter specialiter excepta, unde leges ciuiles clericos comprehendunt non aliter atque leges canonicæ, ut fusius in §. 26. nu me. 53 (sicque declarantur, d. ll.) lib. tertio, de successionum creatione dis seruimus id quod procedit si teneremus opin. existimantium eandem quoque prohibitionem urgere etiam de iure communi Romanorum, nam cum iure nostro Hispanorum nullam societatem ius canonicum coisse plus quàm manifestum est.

Intelle. & decla. l. 1. tit. 3. lib. 5. ord & l. 22 tit. 3. lib. 1. ord.

CAP CIII.

1 *Captiui obsides & similes non testantur.*
2 *Surdus & mutus non possunt testari.*
3 *Miles & mutus & surdus testatur cum communi, contra nouissimos.*
Declaratio l. 2. tit. 15. lib. 2. ordin.
4 *Miles etiam hodie surdus & mutus testatur cum communi contra Cum. Ias. & alios.*
5 *Lex generaliter loquens non comprehendit personas peculiare priuilegium habentes in illa materia.*
L. 1. tit. 4. lib. 1. ordin.
Mandatum generale non comprehendit specialiter prouisa.

6 *Surdus mutusq; natura ex dispensatione principio testatur cum Rom, Alexan. Cino, contra Cum. Paul. Aret. Ias. & alios.*

7 *Surdus & mutus natura nõ testantur etiam ad pias causas cum Bal. Roma. Ias. contra Alexan. & Decium.*

8 *Mutus qui illam solam uocem exprimere potest, sic uel non testari potest.*

Declaratio l. iij. tit. 15. lib. 2. ordin.

9 *Cæcus non testatur nisi cum obseruatione sua peculiari.*

Lex. 3. Tauri.

10 *Cæci testamentum olim ualebat licet non inciperet ab hæredis institutione contra communem idem etiam hodie contra communem.*

11 *Cæcus inter liberos sine regulari solennitate testatur cum communi contra quam plures.*

12 *Intellectus l. 14. tit. 1. par. 6.*

Declaratio l. 2. tit. 15. lib. 2. ordin.

13 *Cæci etiam iure communi requirit codicillus tantã solennitatem quantã testamentum cum communi, contra quam plures.*

14 *Cæci codicillus iure regio tantam solennitatem requirit quantam testamentum, per l. 3. Tauri.*

15 *Cæci testamentum minus solenne ualet in 17. casibus.*

16 *Cæco an possit fieri exemplaris.*

17 *Cæcus potest esse doctor uel testis.*

18 *Excellentiæ, ratione dispensatur cum alias prohibitis.*

Decla. l. 2. tit. de los alcaldes, lib. 2. ordi.

19 *Notorietas ubi est ibi examine comprobatione aut causæ cognitione opus non est.*

20 *Etymologia uocabuli non semper consideratur.*

1 Captiui obsides & similes nõ testantur.

Aptiuus non potest facere testamentum, de iure communi l. eius, in pri. ff. de capti. §. fina. instit. quibus non est perm. facere testam. Secundo quia captiuus est seruus hostium. §. serui. j. & §. serui. ij. inst. de iure perso. l. manumissiones. ff. de iust. & iut. seruus autem nõ potest testari, in pr. inst. quib. non est perm. fa. test. l. filius. ff. de testam. & captiuus nõ potest facere testamentum etiam iure militari, l. facere. ff. de milit. testa. l. xvj. tit. j. par. vj. & obsides nõ possunt facere testam. l. obsides. ff. de testam. Secũdo quia æqui parãtur captiuis, l. diuus. ff. de iure fisci. Legati tñ possunt facere testamentũ, licet ab hostibus iniuria detineantur, l. qui a latronibus. §. j. ff. de testa. Secundo quia cũ contra ius gentiũ detineant serui fieri nõ possunt, sunt enim sancti, & inuiolabiles, l. sanctũ. ff. de rerũ diu. l. fi. ff. de legi. Et à latronibus captus põt facere testa. l. qui à latronibus, ff. de testa. Secũdo qa nõ fiunt serui, ut l. cũ hęredes. §. fi. ff. de acq. pos. l. j. & ij. ff. de lib. ho. exh. Et captiuus nõ põt facere codicillos nisi in ciuitate testamentũ fecisset, l. in bello. §. codicilli. ff. de capt. Secũdo qa q nõ põt testari, nec põt codicillati, l. diuus, §. codicillos. ij. l. cõficiunt. §. codicilli. ff. de iure codicil. sed testamentũ ingenui in ciuitate factũ non infirmat p captiuitatẽ superuenientem. Intellige primo qñ captus decessit apud hostẽ. Secũdo qa per legẽ fingitur, mortuus tpe captiuitatis, l. in omnibus. ff. de capt. intellige secũdo qñ reuersus fuit secũdo, quia fingit nunq̃ fuisse apud hostes, l. ratio. ff. de capt. Idẽ in testa. liberti, l. si necem. § j. ff. de bon. libr. Idẽ in testam. pupillari, l. lex cu Cornelia, de uulg. Idẽ si capiat hæres, q postea reuersus sit, l. captum, C. de capt. Et in ijs testamentis dat falcidia, l. j. §. lex Falcidia. ff. ad leg. Fal. & hæc omnia cõiter recepta sunt in dictis locis. An aũt captus uel obses iudices esse possint iure regio & uẽ nõ posse, argum. l. iiij. tit. xv. lib. ij. ordi. ubi q sui iuris non sunt quales sunt prædicti testari non possunt. Dec la. l. 3 tit. 15. lib. 2. ordi.

Surdus 2 & mutus olim testamentum facere non poterant, l. qui in potestate. § j. l. si mutus. ff. de testam. l. octaui. §. j. ff. unde cognati, l. ex facto, in pr. ff. de uulg. & in d. locis est recepsissima op. præsertim per nouissimos in d. l. ex facto, & in l. discretis, C. qui testa. face. pos. ubi per Com. Alex. & Deci. post alios. Socin. consil. xx. abunde, lib. iiij. Dec. cõsi. ccclxxj. nu. 7. hodie surdus & mutus simul & à natura similiter testari nõ potest, ut in d. l. discretis, & in §. item surdus, inst. quibus non est permissum facere testamentum, l. xiij. titu. j. part. vj. si autem ex accidenti hæc uitia concurrant, uel si hæc uitia à natura, uel accidẽti discreta sint, tunc testamentum fieri potest, secundũ distinctionem, tex. in d. l. discretis, & in d. §. item surdus, & in d. l. xiij titu. j. part. vj. 2 Surdus & mutus nõ potest testari.

Limita ut non 3 procedat in surdo & muto milite qui iure ueteri poterat facere testamentum, ista est uera & communis opinio quam probat text. in lege iure militari, & ibi communiter Doctores. ff. de militari testamento, text. in §. quinimo, & ibi communiter Doctores, insti. eodem titulo. Gloss. in §. item surdus, in uerbo certis, & ibi communiter Doct. C. qui testa. fac. poss. Cinus, Salice. Alex. & Ias. col. j. in d. l. discretis, Bal. & Ange. in d. l. iure milita. Decius in d. l. discretis, columna prima. 3 Miles & mutus & surdus testatur cũ cõi contra nouiss.

Cõttarium tñ, ut iure ueteri miles, mutus simul & surdus à natura nõ posset facere testamentum sed demũ eo casu tñ quo ex accidẽti hæc duo uitia cõcurrerẽt sentiũt. Marcus ant. & Viglius in d. §. quinimo, quia non possunt comprehen-

comprehendere,vt volútas militis,qui vtroq;
morbo laboraret á natura intelligi, & colligi
posset,sed verior est communis sententia per
tex.in l.in fraudem, §. sicut, ff.de milita.testa.
vbi nuda voluntate quoquo modo intellecte
miles testamentum facere,& hæredem scribe
re potest,non secusquam paganus posset nuda
voluntate,vt cunque declarata legatum scri-
bere l.nutu.ff.de leg.iij.ergo miles licet vtroq;
morbo laboret, cum nihilominus nutu, & si-
gnis uoluntatem suam monstrare posset, su-
perest,vt testari posset. Adidem l.milites.C.de
testamento milita. & Pinciæ vidimus mutum
quēdam qui decessit anno Domini.1557. qui
scribere sciebat,& peccata sua cōfiteri,& char
tis pictis ludere,& omnia quæ populo fiebant,
publicè intelligebat non secus quàm reliqui.
Surdus autem,aut mutus etiam miles nō pos-
set esse iudex argu.l.ij.tit.xv.lib.ij.ordin.in sui
generalitate,quia lex generaliter loquens cō-
prehendit personas etiam priuelegiatas,vt sta
4 tim dicam per quòd ampliatur vtiliter. d. l.ij.

Declaratio.l.ij.tit.xv.lib.ij.ordi.

Miles etiā hodie surdus,& mutus testat cū cōi cōtra cū Ias. & alios.

Illud autem dubium est, an iure nouo per
d.l.discretis,mutus,& surdus,miles simul,& á
natura posfsit testamentum facere ut olim,an
uerò ius antiquum sit correctū per d.l.discre-
tis,quod contra mentem,& sententiam com-
munis opinionis eorum quos supra retulimus
firmant Cuma.in d.l.qui in potestate,§.j.quem
refert & sequitur Ias.in d.l.discretis,col.j.mo
uentur,quia lex generaliter loquens compre-
hendit personam militis. l.in fraudem §. fi.ff.
de mili.testamento,sed errant,nam tex.ille ꝓ
cedit,in quibus casibus miles non reperit ha-
bere speciale priuilegium, secus autem est in
specie nostra,in qua reperitur habere peculia
re,& speciale priuilegium,vt in d.l.iure milit.
5 & d.§.quinimo. † Et ꝙ lex generaliter loquēs
non comprehendat personas habentes pecu-
liare priuilegium in illa materia,de qua agit,
est vera & communis opinio,vt late per Deci.
in l.hac consultissima,alias fin.C.qui testa. fa-
ce.poss. Idem Decius consi.v. Idem Decius in
l.ex testamento.C.vnde lib.Alciat.lib.iiij.Pa-
radox.cap.x.Tiraq.de vtroque retractu. in Gl.
xiiij.num.93.sentit Gl.ij.in d.l.hac consultissi-
ma.Crotus nume.18.in l.nemo potest, ff.de le-
ga.j.vbi Annibal.nu.369.& Ripa.num.52.Cu-
ma.& Paul.in d.l.hac consultissima,Ias.in l.si-
cut certi.nu.10.C.de testamento mili.tex.in l.
iij.& ibi Glo.C.de silentiatijs lib.xij.quā Glo.
reputat singularem. Bald. in c.ecclesia Sanctæ
Mariæ.iiij.col.de constit.Glo. in l.ij § legatis,
& ibi Bar.& in l hæres absens, & ibi Bart.ff.de
iudicijs,& tamen lex generalis comprehendit
rusticos,& mulieres.l.j.tit.iiij.lib.j. ordi. unde

Lex generaliter loquēs non cōprehendit personas peculiare priuilegiū habentes in illa materia.

L.j.tit.iiij.lib.j.ordi.

cum pijssimus princeps noster mandatum de-
disset bello seuiēte Gallico ut á summis ratio
nalibus oppida venderentur ex facto sæpe cō-
sultus respondi in tali mandato non compre-
hendi oppida,quę in hac materia haberent spe
ciale, & peculiare priuilegium,quod nota ad 6
eam uillam, seu oppidum quod Monleon āp-
pellatur,quia ut dicebatur peculiare habebat
priuilegium,ne posset alienari,idemq; diceba
tur in oppido illo quod hortaio appellatur.

Mandatū regis de oppidis alienandis vt intelligendum.

Secundo mouentur Ias.& Cuma.quia in d.
l.discretis,ratio falsitatis uitandæ, & uolunta
tis testatoris intelligendæ expressa est,quæ ra-
tio uiget in milite testante non secus quàm in
pagano quod parum me mouet, nam in testa-
mento,cuiusque propter easdem rationes se-
ptem testes,& reliqua solennia regulariter de
siderantur l.fi.C.de fideicomm.l. iubemus, C.
de testamen.quæ rationes licet in testamento
militis non secus quam in testamento pagani
uigeant,tamen nihilominus ille solennitates
militibus remittuntur per totum.ff.C. & inst.
de milit.testam.

6 Illud autem dubium est,an surdus mutusq;
simul á natura posfsit facere testamentum ex
dispensatione principis,quod negant Paul. in
d.l.discretis. Idem Paul.& Cuma.in l.qui in po
testate.§.j.ff.de testam.

Surd⁹ mutusq; natura ex dispensatione principis testat cū Roma. Alex.cin. cōtra Cuma. Paul. Areti. Ias. & alios.

Contrarium tenet,& melius Alex.in d l.di-
scretis.nume.4.per tex.in d.§.quinimo, & in l.
iure milit.ff.de milita.testamento, ubi per le-
gem id introducitur ergo, & per principem
ex certa scientia,& cum causæ cognitione in-
troduci potest l.j ff.de constitutio.princ.§.sed
& quod principi.inst.de iure natu.& ita etiam
tenent Cinus,& Rom. in d.l.discretis , licet cō
trarium teneat Ias.ibidem.col.ij.& Areti. in l.
si mutus.ff.de testam.& uera concordia est, ꝙ
aut ille testator nullum omnino sensum habe
bat,& tunc non ualebit testamentum nec prin
cipis dispēsatio,aut aliquem sensum habebat,
& tunc ualebit,aut dubitatur,& ualuit si ritè,
& rectè testetur,sin minus secus,ut in simili di
ximus supra.

7 Item limita.†ut surdus simul,& mutus etiā
á natiuitate posfsit testari ad pias causas,secū-
dum Bald.& Alex.& Decium.num.12. in d.l.
discretis,per c.cum tibi,de testam.

Surdus & mutus natura nō testatetiā ad pias causas cū Bal. Rom. Ias. cōtra Alexan & Decium.

Contrarium & melius tenent Roma.& Ias.
col.ij.in princ.in d.l.discretis.Bald.in l.j. col.ij.
C.de sacro. eccle.quia tale testamentum etiā
libertatis fauore non ualebit d.l.discretis, li-
bertas autē pijssima causa est, ut resoluit Ias.
in l.capratorias.C.de testamento milit.

8 Illud autem dubium est†an mutus, qui nul
lam uocem articulatè emittere sciebat,nisi il-
lam

Mutus, q illā solam

uocē exprimeř poteſt ſic uel non teſtari poteſt.

lam vocem ſi, aut illam vocem non, poſsit facere reſtamentum, & Corn. conſil.xx.abunde, lib.iiij.tenet quòd poſsit, quia communis opinio eſt valere teſtamentum quando alteri interroganti Titium ne hæredem inſtituis? teſtator reſpondet, vel etiam inſtituo. Glo. & communiter Docto. in l. Iubemus in verbo. quēadmodum, C. de teſtamen. & dixi ſupra ergo, &c. Præterea ſtipulatio fieri nou poteſt niſi vtroq; loquente. l. j. in princ. ff. de verborum obliga. & tamen ſimilis ſtipulatio valeret d. l. j. ff. de verbo. ob. §. ſi quis ita ergo, &c. Mutus tamen iure regio iudex eſſe non poteſt l. ij. tit. xv. lib. ij. ordin. ſin autem illam tantum vocem exprimere poſſet ſi, vel non dubitari poteſt, an iudex eſſe poſſet, & magis eſt vt non poſsit per rationem expreſſam in d. l. ij.

Declaratio l. ij. tit. xv. lib. ij. ordi.

9 Cæcus non poteſt facere teſtamentum ſecundum formam communē, niſi præterea adhibeat ſolennitatem, de qua in l. hac conſultiſſima. C. qui teſtam. face. poſſ. & in §. cæcus, inſt. quibus non eſt permiſſum facere teſtamentū l. iiij. tit. j. part. vj. quod hodie immutatum eſt, vt in l. iij. Tauri.

Cæcus nō teſtaŕ niſi cum obſeruatione ſua peculiari.

L. 3. Tauri

10 Illud autem dubium eſt, † an ad validitatem teſtamenti cæci oporteat teſtamentum incipere ab hæredis inſtitutione de iure veteri, & quid de iure nouo? & in vtroque caſu communis opinio eſt oportere ab hæredis inſtitutione incipere, vt per Decium, & alios in d. l. hac conſultiſsima, col. j. ſed in vtroq; cōtraria ſententia verior eſt, vt tenent Viglius in d. §. cæcus, & Emanuel de à Coſta in l. Gallus, §. & qd ſi tantum. ff. de lib. & poſthum. pagina cviij. vt diximus ſupra, & tangit Iaſ. in d. l. hac conſultiſsima, col. ij.

Cæci teſt. olim ualebat licet non inciperet ab hæredis inſtitutione contra cōmunē idem etiā hodie cōtra cōem.

11 An † autem cæcus inter liberos poſsit teſtari citra iuris ſolennitatem vehementer controuerſum eſt, & magis communis opinio eſt, vt ſolennitas, de qua in dict. l. hac conſultiſſima. C. qui teſtam. face poſſ. non ſit neceſſaria, cum cæcus teſtator inter liberos, ſed ſufficiāt duo teſtes, vt in l. fina. C. fami. erciſcun. l. hac cōſultiſsima, §. ex imperfecto, C. de teſtam. ita tenet Bal. in d. l. hac conſultiſsima. C. qui teſtam. face. poſſ. & ibi Ang. Salic. Paul. Alex. & Decius nume. 36. & hanc dicit communem ſententiā Iaſ. ibi nu. 4. Secunda fuit opinio, vt tale teſtamentū deſideret omnes ſolēintates, de qua in d. l. hac conſultiſsima ita tenent Fulg. & Roman. ibidem, & Cuma. conſil. c. ſi teſtator fecit primum teſtamentū. Tertia fuit opinio Iaſ. vbi ſupra dicentis tale teſtamentum valere cū duobus teſtibus dummodo adijciatur tabellio, vel tertius teſtis loco tabellionis. Quarto reliquunt cogitandi quales ſunt. Alber. in d. l. hac conſultiſsima, poſt Martinum de Fano, & alios quos ipſe refert. Quid dicendum? veritas pendet illinc, vtrum lex generaliter loquēs comprehendat perſonas priuilegiatas in materia illa, de qua agitur, qua in re veram, & cōmunem opinionem diximus eſſe ꝙ eas non cōprehendat, vt ſupra quo ſuppoſito tota uis in eo ſita eſſe videtur ſecundum Doctor. ſupra citatos. vt ſi d. §. ex imperfecto, deciſio uideaŕ eſſe ſpecialior q̄ deciſio. d. l. hac conſultiſſima, tunc ſufficiant duo teſtes, quia generi ꝑſpeciē derogaŕ l. vxorem. §. fœliciſſimo. ff. de leg. iij. c. generi, de reg. iur. in vj. alias ſecus. Sed præterea veritas, pendet illinch vtrum ante d. l. hac conſultiſsima, cæcus poſſet teſtari, vel non, & ꝙ antea teſtari poſſet, videtur, quia omnia cenſentur permiſſa, quæ non reperiuntur expreſſim prohibita. l. nam nec non, §. quod eis. ff. ex quibus cauſis maiores, ſed cęcus nulla lege expreſsim vetitus reperitur teſtari ergo, &c.

Cæcus inter liberos ſine regulari ſolennitate teſtaŕ cū cōi cōtra q̄ plures.

Par contrarium vt expreſsim reperiatur teſtari ꝓhibitus facit tex. in §. cæcus, inſt. quibus non eſt permiſſum fa. teſtamentum dum ait cęcus autem non poteſt facere teſtametum niſi per obſeruationem quam lex Diui Iuſtini patris noſtri introduxit. Idē probat tex. in l. xiiii. tit. i. part. viii. dum ait el ciego nō puede facer teſtamento fueras, vide, &c. facit tex. in l. ſi nō ſpeciali. C. de teſtamē. ibi, in conſpectu teſtatoris, & in l. ſi vnus, ibi coram teſtatore. C. de teſta. Decius conſi. cccliiii. in caſu. & diximus ſupra ergo cum hæc ſolennitas, vt teſtes videāt teſtatorem, & videantur ab ipſo in teſtamento cæci interuenire non poſsit, ſupereſt vt de genere prohibitorum eſſet cæcū teſtari cum ſolennia adhibere non poſſet, adhuc tamen magis eſt, vt coram teſtatore, & teſtibus factum videatur teſtamentum ſi teſtes intelligāt quod teſtator agebat, & teſtator intelligat teſtes eſſe præſentes, licet eos non videat. arg. tex. in l. diem proferre, §. coram, ff. de arbitris, & diximus ſupra latius, & per hoc magis eſt vt cum nulla lege ſatis aperte cæcus teſtari vetetur, nec veriſimile ſit ꝙ ſi prohibitus eſſet nō eſſent plures leges id nominatim declarantes, vt declarant in reliquis qui ſunt teſtari prohibiti, intelligendum ſit, vt teſtari poſſet cæcus olim non ſecus quàm hodie, non quidem in ſcriptis ſed tantū nuncupatiuè, vt in d. l. hac conſultiſſima, in qua magis videtur ꝙ ius antiquum referatur cum aliqua adiectione, quàm ꝙ poteſtas teſtandi denuo introducatur quo ſuppoſito cum d. §. ex imperfecto ſecundum communem ſententiam procedat in teſtamento tam nuncupatiuo, quàm in ſcriptis, videtur comprehendere etiam teſtamentū cæci quod per nuncupationem

12 *Intelle. L. xiiij. tit. j. par. vj.*

nuncupationem tantum fieri potest, & sic teneo quo sufficiant duo testes, pro quo induco. l.hn. C.fami. ercifcund. ibi, quibuscunque verbis, aut indicijs, nam verba, & indicia emittere potest cæcus, non secus, quàm reliqui. Amplia, vt procedat etiam si in testamento cæci liberi dispariter essent honorati secundũ Alex. & Deci. col. fin. in d.l. hac consultissima. Curt. Iun. in d §. ex imperfecto. nu. 2. dixi pleně in simili supra. Cęcus autem iudex esse non potest, l. ij. tit. xv. lib. ij. ordin. etiam inter liberos argumen. supradictorum per quòd d.l. vtiliter ampliatur.

Declarato l. ij. tit. xv. lib. ij. ordi.

13 Illud autem dubium est † an in codicillis factis à cęco debeant interuenire tot solennitates quot in testamento ipsius cæci, & Glo. in d. l. hac consultissima, in verbo. codicillis secundum vnam opinionem tenet quòd sic sequuntur Butrigarius, Fulgo. Bal. Ang. Roman. Alex. & alij communiter ibidẽ per illum tex. in vers. quę in eundem modum.

Cæci etiã iure cõi requirit codicillus tã solenni tatem q̃ñ tamtestamentum cũ cõi cõtra q̃ plures.

Contrarium tenet eadem Gloss. ibidem secundum aliam opinionem quam sequuntur Salice. Paul. & Ias. ibidem moti quia nimis nouum eis videtur, vt tanta solennitas requirat in codicillis quanta requiritur in testamẽto, sed prior opinio verior est per tex. apertum si non cauiletur, in d. l. hac consultissima, in vers. quæ in eundem modum, † q; hodie iure regio, expresim approbatum est in l. iii. Tauri. ut sic nouum uideri non debeat, tantam solennitatem requiri in codicillis quanta requiritur in testamento aliquando.

14 Cæci codicillus iure regio tã solennitatẽ requirit quãtã testam. p l. iij. Taur.

Quid † autem in testamento cæci facto ad pias causas an valeat sine solennitate, de qua 15 in d. l. hac consultissima? & magis est ut fine illa solennitate ualeat, cum interuentus solennitatis, de qua in c. relatum. j. de testamẽ. quia d. l. hac consultissima, hãc recipit interpretationem argum. l. nam & posterioris, ff. de legibus, & arg. l. i. §. l. Falc. ff. ad leg. Fal. vbi per Alexand. post alios, & in simili per Rodericũ Suares in l. quoniam in prioribus. C. de inoffic. testamen. supra l. regia ibi inserta, in prin. & ita in specie q; tale testamentum valeat tenẽt Alexand. & Ias. col. iij. & Philipp. Decius, in d. l. hac consultissima. Quæ quidẽ lex, ut patet ex superioribus. Limitatur. j. vt non procedat in testatore milite, qui cæcus esset. Secundo limitatur, ut non procedat in cæco testante inter liberos. Tertio limitatur, vt non procedat in cæco testante ad pias causas. Quarto limitatur, ut non procedat in testamento facto tempore pestis. Quinto, ut non procedat in testamento facto in tempore belli. Sexto, ut non procedat in testamento facto in carcere Tyranni. Septimò, ut non procedat in testamento facto, ubi esset hominum penuria, argu. eorum, quæ plenè diximus supra. Octauo, ut nõ procedat in testamento facto coram præsbytero parochiali, vt in simili diximus supra. Nono, ut non procedat in testamento facto à peregrino Romam pro animæ suæ salutæ petente, vt in simili diximus supra. Decimo, ut non procedat in testamento facto à Principe qui obcecatus esset argum. eorum quæ in simili diximus supra. Vndecimo, ut non procedat in testamento facto à cæco coram Principe arg. l. omnium, C. de testam. & quæ in simili diximus supra. Duodecimo, ut non procedat in testamento facto apud acta iudicis per testatorem cæcum, argum. d. l. omnium & quę in simili diximus supra. Tertiodecimo, ut nõ procedat in testamento habentis merum imperium in loco ubi testabatur, licet cæcus esset testator arg. d. l. omnium, & quæ in simili dixi supra. Quartodecimo, ut non procedat quã do Princeps in testamento cæci cum dicta solennitate dispensaret arg. eorum, quæ in simili diximus supra. Quintodecimo, ut non procedat in cæci testamento si lex cum tali solennitate dispensaret, ut in simili diximus supra.

Sextodecimo, ut non procedat in testamento etiam cæci quando cũ hac solennitate cõsuetudo dispensaret, ut in simili diximus supra. Quæ quidem limitationes licet in specie non attingant nobis tamen ex mente, & cõmuni Doctorum sententia esse uidentur.

Licet autem cæcus non posit facere testamentum per semetipsum nisi cum speciali, & peculiari solennitatis obseruatione, de qua mentionem habuimus, tamen illud dubium est an sibi alias testamentum facere posit p modum exemplaris substitutionis; qua in re 16 sunt, qui putent quòd † exemplaris fieri nõ potest cæco, secundum Curt. Iun. in d. l. humanitatis. nu. 7. mouetur, quia cæcus potest facere testamentũ seruata forma quæ tradit in l. hac consultissima, C. qui testam. facere poss. ergo ei per alium testamentum fieri non debet quã doquidem exempla substituendi facultas sun datur in imporentia testandi, ut probatur in §. qua ratione iuncto §. præcedenti, in l. de pupil. sub. & in l. humanitatis. C. de impuberem animimo etiam si esset cæcus impotens ad testandum, non per hoc sequeretur quòd posset ei fieri exemplaris substitutio, nisi illa impotentia descenderet ex defectu & carentia intellectus, ut probatur in d. l. humanitatis, & in d. §. qua ratione. Hoc amplius oporteret q; carentia, seu mẽris ille defectus ex furore, vel dementia, uel similis morbi causa, quæ ab animo deflueret

16 Exemplaris cæco fieri non potest.

15 Cæci testamentũ sine solen ne ualet, nu. 17. casibus.

defflueret deriuaretur, fecus verò si à corpore originem morbus ille traheret, vt latè diximus in illa quæstione au muro, & surdo posset fieri exemplaris, unde tentari potest quòd etiam si cæcus stolidus esset, si tamen non omnino sanus ei exemplaris fieri non posset, id quod pendet ab illa quæstione utrum fatuo posset fieri exemplaris, quam suo loco locamus, denique quòd cæcus non careat intellectu sicq; non possit ei fieri exemplaris euidentius est q̃ longa contentione egeat, quandoquidem quotidie uidemus cæcorum quamplures summos esse artifices musicæ iuris prudentiæ, rethoricę, & similium artium, adeo ut ad culmen doctoratus, uel magistratus peruenire possint, ut in quæstione de facto obtentum fuit, id quod planè probatur ex sequentibus.

17 Cæcus nõ prohibet esse doctor, uel testis.

Et primo supposita idoneitate, de qua supra cuilibet est permissum admitti ad honorem magisterij, si non reperitur prohibitus, ut in d.l. magistros, & in dicta lege unica, de professo. qui urbe. l. lib. x. C. sed cæcus ex hoc solo quòd sit cæcus, non reperitur prohibitus, ergo est admittendus. l. nec non, ex quib. ca. mai. Confirmo & probo, quia certum est, quòd in his, quæ sunt de genere permissorum, quilibet intelligitur de personis permissis nisi specialiter reperiatur prohibitus, tex. est & ibi Bart. in l. mutus. §. cum quæritur. ff. de procura. in l. j. ff. de testi. in l. si quęramus. ff. de testamentis, in cætera, in princ. ff. de leg. j. sed cæcus non reperitur prohibitus aliqua lege, uel constitutione ergo intelligitur permissus d. l. nec non. Confirmo adhuc, quia ubi in aliqua dispositione habemus regulam generalem, semper illa militabit donec constet de exceptione, uel fallentia, ut in l. ab ea parte. ff. de ꝓbationibus, in l. suus quoque in vers. puto. ff. de hæred. instituend. in c. adde de restitu. spolia. Bar. in l. ij. ff. si quis in ius uoca. non ierit, sed non constabit de exceptione, uel fallentia in cæco, ergo militabit regula. Confirmo tertio, quia si ulla lex immũdo disponit quòd cæcus ꝓhibeatur ab aliquo actu, hoc ideo est, quia pręsumitur quòd cæcus non poterit illum actum debitè exercere, ut in l. j. in §. casum, ff. de postu. in l. j. C. qui morbo, in l. luminibus. C. qui dare tutores, uel curato. po. sed ratio ista cessat in casu nostro, q̃a ponimus pro constãti præfactum magistrum idoneum esse ad magisterium, & quòd debitè poterit exercere principale officium ipsius magisterij, ergo cessabit dispositio iurium, quæ in contrarium adduci possunt, ut in l. adigere, in §. quauis, de iure patro: ratio enim legis magis consideranda est quam dictum, ut in l. cum pater, in §. dulcissimis, de lega. ij. in l. nomen filiarum, de lega. ij. in l. hæc actio. ff. de calunniato. Confirmo & quarto, quia cęcus non prohibet ab illo actu, cuius exercitium, non impeditur ex defectu oculorum, unde bene potest esse testis in alijs actibus. in quibus ex defectu uisus non impeditur puta in re perceptibili alias, q̃ sensu uisus, ut si habet notas uoces contrahentium, ut est Glo. in c. testes ij. q. iiij est per. Specu. in titu. de teste, in §. j vers. sed nũc quid cæcus, & per Panor. in c. cum causam, in vj. colũ. de testibus, hinc etiam est, quòd potest præstare auctoritatem ipsi pupillo contrahenti si sit tutor. ut in l. & si turo. ff. de auctori. præstan. Ratio est, quia in huiusmodi actibus non impeditur ex defectu uisus, ergo non est prohibendus à magisterio per quod officium illud exercere possit. Confirmatur hoc ex tex. in c. nisi cũ pridem, vers. alia uerò causa, de renun. ubi debilitas, uel infirmitas corporis, tũc demum est causa sufficiens ad hoc, quod Episcopus renũtiet episcopatui quando ex huiusmodi defectu Episcopus est impotens ad exequendum officium magisterij, minimè obstabit huiusmodi defectus quin magisterium assequatur maximè cum ex huiusmodi debilitate oculorum augeatur sibi fortitudo memoriæ, & intellectus, atque uigor spiritus ad docendum ut secundũ Apostolũ possit dicere, quia infirmior fortior factus sum, ut in d. c. nisi cum pridem, & quod uergente deorsum conditione corporea, feruor spiritus in sublimiora conscendit, in c. iij. de renunciatio. ad quod bene facit tex. in l. ij. §. quem senio, & in §. corporis, debilitas excusat aliquem ab honore, uel officio publico quando ex tali imbecillitate, redditur insufficiens ad executionem illius honoris, uel officij, sed si illud officium, uel honor possit geri ex consilio, & prudentia non excusabitur ex infirmitate corporis, sic ergo in nostro casu cum ex ista oculorũ infirmitate noster cæcus non reddatur insufficiens ad officiũ docendi, quod quippe officium geri potest ex consilio, & prudentia potius quam ex uiribus corporis non impeditur ex eadẽ infirmitate.

Præterea & quinto quãuis unus defectus sit potens ad impediendum aliquem ab aliquo honore, si tamen ille defectus potest suppleri ex aliqua perfectione patientis illum defectũ, talis defectus non obstabit patienti, tex. est in præallega. cap. nisi cum pridem, §. pro defectu. iuncto tex. in c. cum in cunctis, de electione, & in c. si. de ætate, & qual. ubi defectus scientiæ nõ solum impedit promouẽdum in Episcopũ, sed deijcit iam promotum, si tamen defectus ille suppleatur charitate, non obstabit promouendo, uel promoto. Bene facit ad id tex. in c. de illis,

illis,& in cap.fin.de sponsa. impube. ubi defectus ætatis in matrimonio contrahendo suppletur ex perfectione prudentiæ,ad idem tex. in l.secunda. C. si minor se maiorem dixerit, de quo per Ioan.in præallegat.ca. de illis. Verum in exemplari substitutione,ut paulo ante dicebamus,vix est ut hæc uitia posint suppleri cum si parentibus concedas hanc facultatem , ut exemplariter cæco substituant , tunc ipsi cęco , qui per seipsum testari potest facultas testandi auferatur , per quod ipsi iniuria fieret contra l.ex facto,in princip.ff.de uulgar. & pupilla. Redeundo ad prelibatum articulum , an cæcus ad honores posit admitti, quod dixi admittendum in illo cęco præser-
18 tim,de quo mentionem habuimus.

Excellētia facit utcū prohibitis dispenset.

Præterea in dicto cęco ponebatur excellens artis peritia , quæ quidem operatur quòd persona alias prohibita ab aliquo actu admittatur ad illum,hinc est quod quãuis mulier prohibeatur esse arbitrix,ut in l.cũ lege.ff.de arb. & in l.fin.C.eod.& in c.mulierem.xxij.q.v.si tamen mulier est persona excellens,bene poterit esse arbitrix,ut per Specul.in titul.de arbitro, §.secundo in princip.argumento,in capi. dilecti,de arbitris,& in cap.cum deuotissimam. ij. quæst.ij.hinc est,quòd licet antiquior sit præferendus in dignitatibus, & honoribus,ut in l. final.C.de tyronibus.libro. xi. & in l. semper, ff.de iure immunitatis si tamen iuniores sunt excellentiores præsferendi sunt antiquioribus,ut in authen. de monachis,in §. ordinem. colla.prima,& quãuis statuto caueantur,quòd ad lecturam ordinariam non posit deputari doctor aliquis minor quadraginta annis, tale statutum non uendicaret locum in doctore ualde excellenti licet sit minor , quia propter excellentiam magnam receditur ab statuto, ita singulariter Bald.in l.se reprobati,in versiculo ualde tamen disciplinati. ff. de excusat.tutor. Idem tenet Ange.in l.si cum dies,in § si arbiter.ff.de arbi.refert, & sequitur Alexand. in l. cum quid,in prima col,ff. si certum petatur.

Decl.ij.ti. de los alcades lib. ij.ordi.

Vnde licet mulier regulariter iure regio iudex esse nequeat l.ij.titul. de los alcaldes libro secundo ordinamen . tamen si sit excellentis uirtutis, & peritiæ forte poterit stat ergo ex superioribus recedi debere à regulis iuris ob insignem peritiam eius uiri,de cuius receptione,vel exclusione agebatur , quasi hoc in casu regulę prohibitoriæ locum non uendicent , & ita obtentum fuit in illo cęco, de quo mentionem habuimus , & meritò præsertim, quia in præsato cæco ponebatur notoria artis peritia .

De ead.re
19
Notorietas excludit,aut nō eget com probatio aut causæ significationem.

Est notus sine examinatione recipitur, sufficit enim testimonium populi pro examine, ut est text.& ibi Gloss.in capitulo nullus, uigesimaquarta distinct.ad idem text.in capitulo proposuit,de appellatio.ubi Panormita.notat quòd scholaris notoriè peritus potest doctorari sine examine,uel saltem cum modico examine,pro forma,rei enim demostraræ frustra fit demonstratio,ut in l.prima,§.final.ff.de dote prælega.& in dict.l.prima.ff.de in integ. resti.unde quanuis Romæ in admittendis auditoribus præcedat examen, si tamen sit doctor ualde excellens,talis debet admitti absque ullo examine per l.sed reprobari.§.amplius,uersiculo ualde tamen disciplinatos.ff.de excusa. tuto.&ita aiunt allegasse dict. Doctorem de figuero,& cum electus esset in auditorem Rotæ,seu Romanæ curiæ , obtinere tamen non potuit,unde cum receptus non esset per Charolum inuictissimum Cæsarē designatus fuit, ut præsideret curiæ Neapolitanæ hodieque electus est in præsidētem curię, seu prætorij Valisoletani.

De ead.re

Redeundo ad cęcum ad honores posit admitti prædictis non oberit si dicatur,quòd cædus magistratus esse non potest, nam aliud est esse magistrum aliud esse magistratum , pro quo adduco text, in dict. l. quibus, de uerborum significatione ubi Iurisconsultus appellat , magistros illos , quibus præcipuè cura rerum incumbit , & quia magis , quàm cæteri diligentiam , & solicitudinem in rebus , quibus pręsunt debent , unde in cuiuslibet disciplina præceptores appellat magistros ammonendo , uel monstrando quin etiam , inquit Iurisconsultus ipsi magistratus per deriuationem à magistris cognominantur , ex quibus uerbis clarè constat , quòd magister, & magistratus sunt diuersi, nam si idem essent non diuersis nominibus nuncuparentur , ut in l.si idem. C.de codicillis.

20
Etymologia uocabuli nō cōsideratur.

Pręterea Iureconsultus non ponit ibi diffinitionem magistratus, sed deriuationem tantum modo certum est , quòd ubi alias habemus significatiouem uocabuli ex diffinitione , nunquam summitur propria significatio ex allusione, uel deriuatione, secundum Bartol.& Doctor. in l. prima in principio, & in l. secunda in §. appellata . ff. si certum petatur quanuis enim tutor cognominetur à tuendo, non tamen omnis, qui tuetur dicitur tutor , sed ille tantum in quem cadit uera diffinitio tutoris, ut in lege prima in principio. ff. de tutelis , & in principio Institut. eod.titulo, & quanuis testamentum deriuetur à mentis

testatione, ut in l. prima. ff. de testa. non tamen omne illud quod mentem testatur, testamentum est, sic etiam quāuis mutuum cognominetur ex eo, quod de meo fiat tuum, ut allegata l. secunda. ff. si cert. peta. non tamen omne id quod de meo fiat tuum est mutuum, alioquin mutuum contineret omnem alienationem. Sic in proposito quāuis magistratus cognominetur à magistro, ut in d. l. quibus, non tamen sequitur, quòd magister, & magistratus sint idem, alioquin magistri pecorum essent magistratus, quod esset absonum, uera autem & propria significatio huius uocabuli magistratus, tribuitur prætoribus, atq; alijs rempublicam administrantibus, ut per Alberi. in dictiona. in uerb. magistratus: magistratus non potest dici nisi habeat iurisdictionem ordinariam, & non sufficit habere delegatam, ut est tex. quem ibi notat Paul. de Castro, in l. cum qui. ff. de iurisdictio. omni. iudi. quod Paul. dicit ibi notandum etiam menti tenendum pro statutis loquentibus de magistratibus, & quāuis in iure reperiantur quinque genera magistratuum: omnes tamen, à maximo, usque ad infimum habent iurisdictionem ordinariam, ut in authen. ut ab illustribus. §. sancimus, collat. iiij. Bartolus, in l. j. ff. de officio eius, cui est manda. iuris per Speculat. in titu. de iurisdict. omn. iudi. quasi per totum, & ista est communis interpretatio iurisperitorum, ex qua sumitur propria significatio uocabuli, ut l. Labeo §. idem. Tubero. de supellectili. lega. in l. cum de lanionis. §. asinam, de fundo instru.

CAP. IIII.

Vidimus de captiuo, de obside, & similibus an habeant testamenti factionem, nunc uidendum de muliere uxorata, & quidem iure communi nupta utranque testamenti factionem habet, non secus, quàm uir iure autem regio licet similiter habeat testamenti factionem actiuam, & etiam passiuam; tamen passiua testamenti factio in hunc modum restricta iure regio fuit, ut nullam hæreditatem citra uiri licentiam posset agnoscere, aut adire sine inuentarij confectione, confecto autem inuentario bene potest. l. liij. Taurina. unde limitatur l. lv. Taurina, quæ generaliter uetat mulierem non posse citra uiri licentiam quasi contrahere, nam aditio hæreditatis est quasi contractus. Lex maleficijs, §. hæres quoque, ff. de actio. & obligat. §. hæres quoque, institu. de obligatio. quæ quasi ex contractu, & tamen hæreditatem adire sine uiri licentia fas est, confecto inuentario, per dict. l. liiij. quia eo casu ex illo quasi contractu lædi saltem immodicè non posset argumento l. final. per totam C. de iure delibera. minor autem sine authoritate tutoris etiam confecto inuentario non posset adire per §. sed neque institutio de authori. tutor. l. si curatorem habens. C. de in integrum restitutio. neque dict. l. quinquagesima quarta, quæ id propter interuentum inuentarij concessit nuptæ ad minores, ut puto trahi poterit. Sed an mulier possit sine licentia uiri legatum agnoscere, teneo posse argumento dict. l. quartæ, nam qua ratione potest hæreditatem confecto inuentario adire; eadem & legatum agnoscere, argumento l. si hæreditatem. ff. manda. præsertim si onus iniunctum non habet.

An autem per † interuentum iuramenti is contractus, aut quasi contractus ab uxore citra uiri licentiam initus firmetur? & Micha. Cison. in dict. l. quinquagesima quinta, uersiculo quarto dubitatur post Ioan. Lup. quem allegat, & Baldus nouellum firmat iuramento ualidari talem contractum, aut quasi quod omnino nego, cum id iuramentum inferat læsionem marito in honore, & etiam in bonis, quia omnia quæsita constante matrimonio ipse participat, l. prima, & secunda, & l. finali titulo quarto, libro quinto ordinament. cuius iuri iuramentum uxoris nocere non potuit, cap. secundo de pact. in sexto capitul. cum contingat, de iureiurand. cap. licet mulieres, eodem titulo in sexto, nec iurandum de periurio uxoris, quæ illum contractum se seruaturam iurauit, nam iurauit impossibile, & consequenter statim peierauit, arg. l. nepos proculo, ff. de uerb. sig. nisi eā salues intelligendo soluto matrimonio obligatam ad obseruantiam iuramenti, quod licet uerum esset, quod nō firmo interea, tñ contractus esset infirmus, aut in pendenti qua de re alibi fusius.

Denique

Marginal notes (right column):
1 Decl. l. lv. Tauri.
2 Declar. l. liiij. Tau.
3 Vxoris cōtractus sine licētia uiri factus nō firmat iuramēto contra no uiri.

Mulier luxuriose viuens non perdit testamenti factioné.

4 † Denique, quòd uxor iure regio possit te-
stari, tenet in specie Micha. Cifon. in dict. l. lv.
uersiculo decimonono, post Baldusquem alle-
gat in l. si curatorem habens. C. de in integ.
rest. & in l. uelles, necne. C. de reuocand. do-
natio.

Quid autem si ea mulier nupta luxuriata
est, an per hoc amittat testamenti factionem?
mouet quæstionem quòd mulier luxuriosè vi
uens prodigæ æquiparat, ut alibi diximus, pro
digus autem testari non potest. l. is cui l. ff. de
testamen. facit, quia bona quæsita constante
matrimonio iure regio amittit. l. fina. titul. iiij.
5 lib. v. ordin. & perdit dotem, secundum quos-
dam, ut per ipsum Mich. in l. xiiij. Tauri. quod
non firmo adhuc magis est, ut testari possit,
nec dict. l. final. debeat trahi ad hunc casum
cum sit pœnalis, ergo &c. ut l. antepenult. eum
se. ff. de pœn. c. in pœnis, de regu. iur. l. Arrianus
ff. de act. & ob. l. absentem, in princip. ff. de pœn.
Ad dict. l. is cui lege resp. quòd loquitur post-
6 quàm alicui bonis interdictum est.

Decla l. fi. tit. 4. lib. 5. ordi.

Decl. l. fi. tit. de las ganácias lib. v. ord.

Illud autem quæri potest quo casu mulier
post mortem mariti luxuriosè uiuere cœpit,
& per hoc priuanda uenibat bonis quæsitis cō
stante matrimonio, iuxta d. l. fin. tit. de las ga-
nancias lib. v ordin. an si id peccatum occul-
tum sit, ipsa mulier in foro animæ teneatur ea
bona etiam nullo incusante deferre, & resti-
tuere hæredibus mariti, & magis est, ut non te
neatur, quia ut ostendimus. c. vij. nume. 1. lib. j.
tomo. ij. cum plu. seq. lex ad pœnam ueminem
uoluit obligare in foro animæ, nisi cum id ex-
pressit, uel cogitauit, cogitasse autem uidetur
cum pœnam comitti ipso iure, uel ipso facto
expressit, non aliter, ut ibi latè, hæcq; pars mi
7 tior est, & ita debet intelligi, & limitari. d. l. fin.
Præterea quòd Princeps tali uxori donauit e-
tiam constante matrimonio, quod regulati-
ter ipsi soli non etiam uiro iure regio acqui-
ritur, ut in l. j. & ij. d. titu. de las ganancias, & in
l. ix. titu. de las donatio. lib. v. ordin. id non pu-
to amitti, nec hęredibus mariti deferri per im
pudicitiam mulieris pudorisque uiolationem
post mortem mariti contingentem, quia d. l.
fin. loquitur in hæc uerba los bienes, que fuerō
ganados, i meiorados por su marido, i por ella
at hæc bona per ipsam tantum, non etiam per
eius maritum quæsita uidentur, ut d. l. j. & d. l.
ix. ergo hoc in casu non loquitur lex. illa pœna
lis, nec extra casum suum trahēda est, cum sit
pœnalis, ut proxime dicebamus per quod d. l.
prima, & ix. ampliantur, & dict. l final. limi-
tatur.

Decla. l. j. tit. iiij. lib. v. ordi. & l. ix. tit. de las donat. eod. lib.

CAP. CV.

1 PRælatus quæsisse an præsumatur ex bonis ec-
clesiæ.
2 Industriosus quisque præsumitur.
3 Priuatio, quæ nunc est non prę sumitur in futurum,
secus in eo quod est aliquid positiuè
4 Industria quotidie acquirit.
5 Officium quando præsumatur affectatum.
6 Prę latus, uxor & similes ex cuius bonis præsuman
tur quęsisse.
7 Vxor quæsisse præsumitur de bonis mariti.
8 Filijfamilias bona, unde quæsita præsumantur.
9 Clericus bona patrimonialia potest ad seruare, &
de bonis ecclesiæ se alere.
10 Clericus habens opulenta salaria, an præsumatur
quæsisse de bonis ecclesiæ.
11 Clericus si mutuo dat pecuniam cuius ea præ
sumatur.
12 Ecclesia an habeat fundatam intentionem in bonis à
clerico defuncto relictis.
13 Prælatus quando debeat facere inuentarium.
14 Clerici hæres capiens possessionem sua auctoritatè
an puniatur.
15 Ecclesiæ an præsumantur bonà à prælato relicta.
16 Vxor non præsumitur quæsisse ante matrimonium
nisi probet.
17 Clerici hæres repertus in possessione, an sit
spoliandus.
18 Præsumptio iuris est probatio etiam ubi requiritur
probatio instrumentorum.
19 Clericus an usufructuario an uero usuario æqui
paretur.
20 Monachi bona etiam quo ad possessionem transeunt
ipso iure ad monasterium.
21 Prælatus an uideatur posidere nomine ecclesiæ.
22 Titulum ostendere cogitur possessor contra quem
stat præsumptio iuris.
23 Officialis quando præsumatur quæsisse de bo-
nis fisci.
24 Principis thesaurarius an de bonis fisci prę suma
tur emisse.
25 Dapifer. ergo fur.
26 Fuga famuli facit eum præsumi res subtraxisse.
27 Socius quando ex societate quæsisse præsumatur.
28 Rex præsumitur quæsisse intuitu dignitatis, & ta-
liter quæsita non potest alienare.
29 Concubina præsumitur quæsisse ex bonis amasij.
30 Vxor etiam adulterans præsumitur quæsisse ex bo-
nis mariti.
31 Vxor etiam adulterans ex marito præsumitur con
cepisse.
32 Officialis, prælatus, & similes possunt probare, q.
non quæsierant intuitu officij, uel dignitatis.
33 Hospitalis rector præsumitur quæsisse de bonis ho-
spitalis.

34 *Domini ex bonis an famulus dictatus præsumatur.*

35 *Prælatus quando de bonis ecclesiæ quæsisse uideatur necne.*

36 *Prælatus tam ex bonis suis, quàm ecclesiæ quæsisse aliquando præsumitur.*

37 *Prælatus non semper marito aßimulatur.*

38 *Tutor non præsumitur quæsisse de bonis pupilli, & quare.*

39 *Regula quando fiat.*

40 *Prælatus tenetur augere bona ecclesiæ si potest.*

41 *Prælatus, & eius hæres tenentur si res ecclesię præscripta est eius culpa.*

42 *Prælatus qui læsit ecclesiam in quæsitis, uel quærendis quando teneatur.*

43 *Prælatus qui curauit, ut sibi relinqueretur quòd quis ecclesiæ relinquere uolebat an teneatur.*

44 *L. duodecima, titulo de los corregidores, lib. ij. ordin.*

45 *Commendatarij an sint immunes à secularibus gabellis.*

46 *Clericorum, uel religiosorum iure uariæ personæ utuntur.*

47 *Arma quando placeant Deo.*

48 *Armatorum ordines ab ecclesia probantur.*

49 *Monachismum, uel religio, uel ordo religiosorum, quando facta uideatur.*

50 *Monachismi religiosorum tria substantialia uota.*

51 *Clericus, uel ecclesiasticus, ut quis fiat.*

52 *Ecclesiasticus, ut quis sit, ut clericali ordine insignitus sit neceße non est.*

53 *Eremita dicitur ecclesiasticus licet clericus non sit.*

Idimns de certis, an poſsint testari, nunc uidendum est de Episcopo. Episcopus autem, aut quilibet clericus, vel sacerdos, quòd poſsint facere testamentum non dubitaẽ, ut in cap. quæ in officijs, de testamen. ubi per nouiſsimos, & in c. sint manifestè, xij. quæst. j. quia in re tria sunt uidenda primum, bona promiscuè per clericum possessa, cuius præsumatur. Secundum de quibus bonis poſsit testari. Vltimum an bona prælati, vel clerici distincta esse debeant à bonis ecclesiæ, uam in dubio pręsumunt ecclesiæ, argu. d. c. sint manifestè. Sed in contrarium, imo quòd ista bona, quæ habet prælatus præsumantur acquisita ex industria sua, vel sint sua propria, & non ecclesiæ facit text. not in l. si defunctus. C. arb. tute. ubi est text. nota. quod acquisita per tutorem quantumcunque pauperem non præsumuntur acquisita de bonis pupilli, constat autem ualere argumentum de tutoribus ad prælatum ecclesiæ. capit. quia contigit de religio. domi. & in capit. fina. v. quæst. iij. & per dictam l. si defunctus. † dicit ibi eleganter Bald. quòd quilibet præsumitur industriosus, & posse ditari, allegat l. cura. §. ij. & iij. de mune. & honoris, ubi Gloss. dicit quòd generaliter, quilibet anhelat ad lucrum. Pro cuius † confirmatione facit quod dicit eleganter. Bald. in l. ex persona ultima columna. C. de probatio. ubi dicit, quòd quando præsuponimus quandam p̃sentationem, uerbi gratia quando allegatur minor ætas, quia qui dicit minorem priuat tempus, siue numerum annorum, & qui dicit paupertatem priuat habitum rerum, tunc non procedit argum. à priuatione in præterito ad priuationem in præsenti per dict. l. si defunctus, & dictam l. cura. §. deficientium, & est ratio, quia non entis nullum est fundamentum, & ideo deficit extremũ à quo, quæ verba sunt notanda. Ad idem facit, † quia quando quis emit aliquam rem habens pecuniam communem, & dubitatur ex qua pecunia emerit, in dubio præsumitur ex propria pecunia, ita dicit Baldus, in l. si paternus, prima columna, in fin. C. commun. utri. iudi. per dict. l. si defunctus, & l. si uentre in fine, de priui. credi. nec est recurrendum ad coniecturas, cuius conditionis homo fuerit artifex, uel non, quia semper pręsumitur, quod sit pecunia propria, ex quo non constat quod sit communis, uel aliena. l. non unde. C. si certum petatur, ergo sic in proposito, &c. Item facit, quia quando quis donat omnia bona sua non addendo præsentia, uel futura ualet donatio l. omnes. §. Lucius. ff. quæ in fraud. credi. & l. prima. C. ut actio. ab hæred. & contrahen. & l. si quis argentum. §. sed & si quis. C. de donation. ratio est, & istud est quod pondero, quia poterit lucrare post donationem, quod lex præsumit, & in illo lucro poterit testari, & sic non auferetur sibi liberæ testandi facultas, ita dicit Bartolus in l. stipulatio hoc modo concepta. de uerborum obligation. post medium, per dict. l. si defunctus, quod optimè quadrat in proposito.

1 Prẹlatus q̃sisse, an præsumaẽ ex bonis ecclesiæ.

2 Industriosus quilibet præsumiẽ.

3 Priuatio, quæ nũc est nõ præsumitur i futurũ secus in eo, quod est aliquis positiuẽ.

4 Industria quotidie acquirit.

5 Officium quando p̃sumaẽ affectatum.

† Facit etiam pro hoc, quia quando aliquis pauper inuenitur in officio, præsumitur illud affectasse, & procurasse l. spadonem, §. fina. ff. de excusa. tuto. & tamen illud, quod ibi acquisiuit non præsumitur acquisisse ex officio, secundum Bartol. ibi per dict. Bartol. in l. si defunctus ergo idem in prælato, & hac de re uide Iaso. in l. nisi hoc, in fi. ff. de pact.

Secũdo principaliter pro prælato facit tex. notabil. in c. j. xij. q. iiij. & ibi optima Glo. nam

ibi

Prælatus uxor & similes ex cuius bonis præsumant quæsita.

6 ibi legitur, & notatur quod † si clericus habēs patrimonium & beneficium aliqñ acquisiuit in dubio præsumitur quod fuerint acquisita tam de bonis clerici, quam de bonis ecclesiæ uel beneficij, unde in dubio debent diuidi secundum quantitatem patrimonij & rerū ecclesiæ, nam si clericus ex fructibus sui patrimonij percipiebat, c. ex fructibus autē sui beneficij ducenta, detractis sibi necessarijs, tunc in dubio de bonis per eum acquisitis ecclesia habebit duas partes, & hæres clerici unā partem tantum, & hoc etiam tenet Imola in ca. cum inofficijs de testam. & Bald. in authen. licentiam. de episcop. & cleric. Imo quod plus est uoluit. Ioan. And. in c. iij. de peculio clericorum, quòd præsumitur pro clerico si constat quòd tempore suæ promotionis habebat aliqua bona, unde isto casu si hæres clerici uel prælati possideat & ecclesia agat cōtra ipsum probet de iure suo, quia pro hærede est præsumptio ex quo constabat clericum tempore suæ promotionis aliquando possedisse uel habuisse aliqua bona, tamen hoc procederet qñ heres clerici reperitur in possessione de quo infra dicetur.

7 Vxor quæsisse præsumitur de bonis mariti.

Ad idem pro ista parte facit text. in l. quintus. ff. de donatio. inter uirum & uxorem, & in Lētiam. C. eodem titulo, adducendo illa iura ad contrarium eius quod dicit Gloss. nam iura illa loquuntur in uxore, quia si aliquid reperitur uxorem quæsiuisse in uita uiri præsumitur quæsiuisse de bonis uiri, sed sic est quòd prælatus uel rector uidetur esse maritus ecclesiæ. vij. q. j. c. sicut alterius, & ecclesia uidetur esse uxor ipsius ergo bona quæsita per prælatum non præsumūtur quæsita de bonis ecclesiæ, sed potius præsumamus contrarium, ex quo possum singulariter inferre quòd si tempore mortis prælati aliqui redditus & bona undecunque quæsita reperirentur penes ecclesiā efficerentur hæredum prælati & non successoris ecclesiæ, nisi per dictum successorem probatum esset, unde bona illa fuissent quæsita. † Facit etiā

8 Filij. bona unde quæsita præsumantur.

ad idem Gloss. in lege, cum oporteat, in princ. de bon. quæ libe. & quod ibi not. Baldus tertia coll. quæ dicit quòd ex qualitate personarum considerabuntur bona reperta penes filium quam conditionem sequuntur, nam si filius fuit diligens & studiosus, & pater fuit pauper, bona illa præsumentur aduentitia nō pro fectitia: modo ad propositum si episcopatus esset pauper uel tale beneficium quod secundum qualitatem beneficiati non sufficeret ad alendum ipsum laicum uel beneficiatum, si beneficiatus esset diligens, tunc bona reperta apud ipsum præsumerentur propria ipsius & ex industria sua quæsita, & non episcopatus, moueor etiam ad hoc, † nam licet beneficia- 9

9 Clericus bona patrimonialia potest obseruare & de bonis ecclesiæ se alere

tus habeat patrimonium potest ipsum coacer uare & cum bona habeat ecclesiæ uiuere de redditibus ecclesiæ, ut eleganter dicit Innoc. in c. episcopus, de præbend. quem communiter Doctores sequuntur in c. ex præsentium, de pigno. maxime Abb iij. notabi. ex quo infertur 10 eleganter † quòd si aliquis prælatus alicuius ecclesiæ ex qua nihil aut modicum percipitur habet officium lucrosum, quia fortè est doctor salariatus ad legendum, uel auditor curiæ regis, & sua industria multa lucratur, tunc illa non præsumentur fuisse quęsita intuitu ecclesię, hoc tenet Imol. in cap. primo, circa finē, de peculio clericorum.

10 Clericus habēs opulenta salaria an præsumatur quæsisse de bonis eccle.

11 Clericus si mutuo dat pecuniam cuius ea præsumatur.

Infertur etiam ulterius quòd † si reperitur 11 prælatum mutuasse pecuniam nomine proprio & probet quòd erat talis persona quæ potuit acquirere dictam pecuniam industria sua, ut potest exemplificari in Præsidente regiæ curię tunc satis præsumitur dicta pecunia fuisse quęsita & per cōsequens mutuata, de proprio patrimonio, uel de acquisitis intuitu personæ. Ita tenet singulariter Anto. & Imol. in cap. tertio, de peculio clerico. in fine, & pro hoc uidetur quòd actio quęsita per prælatum contra extraneum, nomine proprio, acquiritur hæredi prælati, si probetur quòd tempore promotionis habuit aliqua bona, uel potuit acquirere ex industria ratione officij quod exercet, quæ omnia dicit Imol. in allegato, c. tertio, esse diligenter notanda, quia sæpe de facto possunt accidere.

12 Ecclesia an habeat fundatā intentionē in bonis à clerico defuncto relictis.

Ad idem † etiam non minus facit notabil. 12 & singula. text. in cap. primo. xij. q. v. ubi dicit quod si constet quod episcopus aliqua acquisiuit in episcopatu, omnia talia acquisita cedant ecclesiæ, sed si dubiū est an ista bona habuit ante episcopatum, uel postea acquisiuit, probatur ibi singulariter, quòd successor clerici defendetur in sua possessione quousque probabitur quod fuerunt acquisita post suam promotionē, & sic aperte probatur ibi, quod ecclesię intentio non sit fundata super illis bonis quę reperitur possidere prælatus tempore mortis suæ. Prędictis tamen non obstantibus, in d. cap. fine manifesti disponitur cōtrarium. Ad idem est text. in authen. de eccles. titu. §. Interdicimus, colla. ix. uers. in illis ubi dicitur q̃ episcopus uel clericus de illis bonis duntaxat habet potestatem alienandi, & quibus uoluerit personis relinquendi, quæ ante episcopatum probatur eum habuisse, unde dicit ibi Gloss. quòd præsumptio est pro ecclesia, quod acquisita ꝑ prælatum post promotionē suam

præsumuntur

præsumuntur esse ipsius ecclesiæ. Ad idem est text.& Gloss.ubi idem dicitur in effectu, in authent.licentiam, de episco.& cleric. Ad idem facit text. in cap.j.xij.q.iij. & in cap.j.de peculio clericorum. Ad idem tex.in cap.j.de testamen.cum pluribus concordan.& ex hoc infertur quòd si clericus uel prælatus post promotionem suam aliquid emit nomine suo ecclesia potest illud uendicare tanquam proprium idem si nomine alieno, ut in allegato, c.j.quoniam illa res uidetur empta ex pecunia ecclesiæ, addo Bal.in l.mancipia. C.si quis alter.uel sibi, & Gloss.in l.uxor marito. ff.de donatio.inter uirum, & uxorem, quæ argumentatur contra miseros prælatos qui cùm aliqua emũt faciunt in instrumentis apponi nomina suorum consanguineorum, nam ecclesia potest uendicare res sic emptas, sic si non posit emere in territorio magnas & emit & sic apponitur in instrumento nomen famuli uel alterius, ista fraus ibi non prodest, & uide Andr.Sicu. in d. cap.j.v.colla. Prædicta autẽ diximus esse specialia in ecclesia ut res empta ex pecunia ecclesiæ eius præsumptiuè efficitur & non ẽmentis, sicut dicimus ĩ pecunia militis, l.si ut proponis.C.de rei uendi.& pupilli, l.iij. C.arbitr. tute.contrarium tamen regulariter, l.si ex ea. C.de rei uendi.l.& si de sua. C.de donation.inter uirum, & uxorem, cùm similibus, de quo remitto ad nota.in prædictis iuribus, quia uidetur alienum à materia.

Ad idem facit l.quintus.ff.de donation.inter uirum & uxorem, & l.etiam. C.eod.titu. ubi dicitur idem in uxore ut acquisita per eã præsumãtur de bonis mariti, & procedit istud argumentum de uxore ad ecclesiam ut in prædictis iuribus, & Glo. ordinaria in cap.significauit, de dona.inter uirum & uxo.

13 Prælatus quandode beat facere inuentarium.

Ratio autem prædictorum est, quia ex quo prælatus à principio nõ distinguit res suas per libellum à rebus ecclesiæ sicut debebat ut probatur in d.c.manifesta, supra alleg. præsumptio est contra ipsum quod nullas tẽpore promotionis res proprias habuerit, ex quo fuit in culpa non seruando cautelam legis, ut uoluit Innoc.in cap.cum in officijs, de testam. sicut in simili dicimus quod hæres qui non seruat dispositionem legis faciendo inuentariũ, præsumit̃ subtraxisse res hæreditarias, & ideo tenetur ultra uires, quia non præsumit̃ soluere de suo, ut in authent.de hæredi.& falcid.§. sancimus, colla.j. Ad hoc facit, quia imputandum est ei qui à principio potuit prouidere & non prouidit, de quo uide multa & elegantia iura, per Lupum in repetitione, c.per uestras, de don.inter uirum & uxo.xvij.& xviij col.

14 Clerici heres capiẽs poss.sua authoritate, an puniatur.

Et ex prædictis infert singulariter Innoc.in d.c.cũ in officijs, quòd † si ille cui prælatus reliquit bona sua iure testamẽti ea occupat propria auctoritate, quod incidit in pœnam, l.si quis in tanta. C.unde vi.& c. si quis in tantam. i.q.iiii.nec excusatur obtentu testamen. quod est singulare & exclamat Bald.in dict.authent. licentiam, de episcop. & clericis, iii.col.dicens quòd ubi non apparet de tempore acquisitionis præsumitur pro ecclesia. Item ubi non apparet cuius contemplatione præsumitur quòd contemplatione ecclesiæ & contingit hoc propter culpam prælati, quia debet quasi inuentarium facere & segregare res suas à rebus ecclesię & omnia congregare cum consilio clericorum, unde si hoc omittit multũ. præsumitur contra eum sicut contra tutorem, ita Bal. ubi supra.

15 Ecclesiæ an præsumãtur bona à prælato relicta.

Et ad corroborationem illius dicti Innoc. & huius facit text.in c.j.de testam. ubi est tex. quod quidquid clericus habet præsumitur ecclesiæ, nisi constet esse acquisitum ante promotionem, nam ibi quidã episcopus in suo testamento instituit hæredem, & post mortem episcopi eius successor petebat bona ab ipso relicta text.ibi dicit quidquid patuerit ipsum habere à qualibet p̃sona detineri nullatenus patiaris, nisi hoc solum, quod ipsum ante episcopatum ordinem constitit habuisse, & pondero uerbum, detineri, positum in illo text.quod denotat nudam & rudem facti detentationẽ, ut nota, in c.causam, de præscript.ideo ibi uidetur tex.expressus pro illa doctrina Innoc.

Ad idem facit text. in d.authent.licentia, uersic.quodcunque ante episcopatum probatum fuit, &c.ergo in dubio præsumitur pro ecclesia & per illum text.infert, ibi Bal. quòd nõ ubi non apparet de tempore acquisitionis pręsumitur pro ecclesia, quia hoc contingit propter culpam ipsius non conficientis inuentarium: unde si hoc omisit, præsumitur contra ipsum sicut contra tutorem, argu.l.tutor qui repertorium.ff.de adim.tuto.

Pro hoc etiam facit tex.in cap.primo, uersi. ut si hoc constat, xij.q.v.nam ibi quædam mulier seu ancilla dicebat quædam bona quæ ab ipsa petebantur à quodam episcopo sibi relicta esse acquisitã ante episcopatum illius q̃ ea sibi reliquit text.tamen ibi dicit si hoc constat non debẽt sibi auferri, & sic in casu illius text.illa ancilla posidebat, tamen Gregorius ibi requirit probari, quod illa bona fuerint episcopi.

16 Vxor non præsumitur quæsisse ante matrimoniũ nisi probet

Ad confirmationem etiam prædictorum facit † quia, si mulier dicat se habuisse aliqua bona ante matrimonium, uir autem dicat quod

quòd post matrimonium sunt acquisita, mulieri incumbit probatio, quia qui ante factum dicit probare debet, l. quoties. C. de rei uendi, de quo in d. rubrica. c. per uestras, cclxxxiiii, coll. cum sequentibus, facit ad hoc quia procedit istud argumentum, de marito ad ecclesiã, Gloss. in d. cap. significauit, fallit tamen hoc nisi mulier publice negociaretur, & ex ipsa licita negociatione quæstum faceret, nam tunc non præsumitur à uiro quæsisse cum probatur contrarium, ita tenet singulariter Bal. in l. cum oportet in prin. de bonis quæ libe. iii. col. & facit quia incertis nõ est locus coniecturæ & præsumptioni legis, l. continuus. §. cum ita ff. de uerbo. oblig. Fallit etiam istud de uxore, nisi poneremus de facto, quòd fuisset diues & maritus nihil habens tũc illud quod uxor quæsiuit nõ deberet præsumi de bonis uiri, quia nihil habebat, quia ex bonis quæ non apparẽt aliquod lucrum proficisci non potest, & quia ex nihilo nihil fit. Secundum Philoso. facit qđ habetur in l. j. ff. de contrahen. emption. Imol. singula. in c. j. de peculio clericorũ, & pro hoc Gloss. singula. in c. significauit, de dona. inter uirum & uxorem, quam allegat Montalu. in l. j. tit. iiij. fori. ll. lib. iii. c. de las ganancias, admittitur tamen probatio in contrarium per istum text. singula. in c. sint manifesti, quem ad hoc allegat prædictus doctor, ubi omnino uideas, & uide quam plurima ad istud propositum, in repetitione d. rubricæ. c. p uestras, col. xxviii. viii. uersi. operatur, & col. clxxxi. cum sequentibus, & uide omnino in istis locis, quia inuenies multa memoria digna. Ad prędicta etiã facit quod singula. dicit Ancha. in d. c. in officijs, scilicet quod non est facienda uis quis possideat post mortem clerici, scilicet an eius hæres uel ecclesia, sed quod ille probet res esse suas, pro quo minus facit pręsumptio, ergo est dicendũ quod si prælatus tempore promotionis nihil habebat, præsumitur pro ipsa ecclesia & debet probare hæres licet possideat per supradicta, & per nota. in c. j. aj. de pecul. cleri. cuius contrarium tenet Glos. notab. in c. j. xii. q. quinta, quæ dicit pro possessore præsumendum plenior Gloss. in capitulo primo, xii. q. iiii. pro Abb. in c. iii. de pecul. clericorum, & in c. cum esses, de testam. in repeti. Et ex prędictis infertur, quòd cum appareat talia bona sic demissa per pręlatum nullo confecto inuentario

17 esse ecclesiæ, uel præsumantur ipsius ecclesię in qua erat beneficiatus, † si hęres qui institutus est in prædictis bonis post mortem ipsius instituentis apprehendit illa, sit spoliandus remedio, c. reintegranda. iii. q. j. uel interdicto recuperãdæ, cum ecclesia reperiat ipsum in suis bonis saltem præsumptione iuris, ob quam solam potest pro ipsa ecclesia ferri sententia, ut per Innocen. & Anchar. in dict. capitulo, cum in officijs.

Clerici hæres repertus in possessione an sit spoliandus.

18 Imo quod est plus, & istud reputo singulare quod etiam si requireretur probatio instrumentalis, nec sufficeret probatio per testes, iuxta Gloss. in l. contrahitur. ff. de pigno. & in l. pactum quod bona fide. C. de pactis, & plene in cap. j. de censibus, lib. vj. nihilominus sufficeret hæc præsumptio iuris, illud colligo ex singulari decisione Bal. in l. j. C. de fideicõ. iii. col. ubi tenet quod etiam si per statutum requiratur quod delictum probetur per instrumentum, nihilominus sufficeret præsumptio de qua in l. cum de in rem uerso. ff. de usuris, & sic illud quod dicitur quòd præsumptio iuris est liquidissima probatio, iuxta Gloss. singul. in l. si tutor. C. de peri. tu. ubi addo similes. procedit etiam si in aliquo casu requiratur probatio instrumentalis, per dictam decisionẽ Bal. de cuius ueritate per Roma. in l. j. C. de testam. mil. & pro decisione Bald. facit text. singula. quem ipse allegat in l. l. iij. C. de apo. pupi. lib. x. quod perpetuo tene menti.

Præsumptio iuris est probatio etiam ubi requiritur probatio instrumentorum.

Facit etiam ad prædicta quod singulariter subdit Innoc. in d. cap. cum in officijs. dicit enim cum in rebus ecclesiæ quæ præsumuntur esse ecclesiæ retineat ecclesia ciuilem possessionem, clericus nõ etiam naturalem cum nõ nomine suo sed ecclesię possideat ad instar cõmodatarij, l. si collonus. ff. de acquir. posses. & in c. fin. ista. d. causa, & q. refert Bald. ibid. singularia uerba Innoc. in d. authen. licentiam dicens esse subtilia unde secundum omnes, non potuit clericus habere naturalem possessionẽ illorum bonorum, sed continuabitur per mortem ipsius ipsi ciuili possessioni, si ergo hæres occupet, uidetur occupare bona possessa per ecclesiam, & ideo sunt restituenda interdicto recuperandæ uel saltem remedio, dict. capitulo reintegrandæ. 19

Clericus an usufr. an uero usuario æquiparetur.

Prædicta corroborantur etiam alio fundamento, nam clericus uiuens æquiparatur usufructuario & habet in uita liberam administrationem, in morte autem assimilatur usuario qui suum facit quatenus consumpsit, & non ultra ergo de bonis quæ sic possidet tempore mortis quæ sunt ecclesiæ uel dubitatur quod est idem cum præsumatur pro ecclesia testari non potest ut notat Bald. in dicta authent. licentiam, & si testamen. faciat uidetur illud facere de bonis ecclesiæ, ergo oportet hæredem probare contrarium, scilicet quòd fecit de bonis suis uel acquisitis intuitu personæ & si occupet possessionem propria authorite

te

re tenebitur uno de prædictis remedijs, scilicet interdicto recuperandę, uel remedio.c. reintegranda.

Facit etiã quia clericus uel prælatus in bonis ecclesiæ uel de quibus dubitatur censetur administrator, unde hanc administrationem quæ morte finitur non potuit transmittere, l. cuius bonis.ff.de cura. furio. cum similibus.

Facit etiam ad corroborãdam doctrinam Inno.de qua supra, quod singu.dixit Hostien. in cap.ex parte, de consue, ubi dicit quòd bo-

20 na† ingresi trãseunt in monasterium, quo ad dominiũ & possessionem sine corporali apprehensione, nam ex quo transit persona transeũt bona quæ sunt accessoria ad personam, idem etiam tenet Ancha. in capit. quia ingredientibus, de testam. Cin. in authen. si qua mulier, de sacro sanct. ecclesi. & Archidiaco. in cap. si qua muliet. xix. q. ultim. & uide tex. pro ista doctrina, in l. si adoptauero. ff. de precar.

Monachi bona etiã quo ad pos. transeunt ipso iure ad monasterium.

Facit etiam talis ratio, †nam ex quo prelatus reperitur in possessione saltem naturali an

21 te mortem præsumitur possidere nomine ecclesiæ, quia ad officium suum pertinet acquirere ecclesiæ, ut tenet Inno. in d. cap. cum in officijs, si igitur possidet nomine ecclesiæ, nõ potest interuertere prædictam possessionẽ, imo potius illam naturalem quam ipse habebat continuat ipsi ciuili quam habet ecclesia, non obstat Gloss. in cap. primo. xij. q. v. & aliæ quæ dicunt præsumendum pro hærede ex quo possidet & sic ecclesia habet necesse probare, qa Gloss. hæc dat tres intellectus & uidetur tenendus ille qui est magis fauorabilis ecclesiæ, argumen. l. sunt personæ. ff. de religio. & in c. fi. de re iudi. & sic quòd magis præsumatur pro ecclesia, licet hæres possideat, nam nõ obstante quod possideat, tenentur probare quod res erant prælati, cum ecclesiæ intentio sit fundata, ut dictum est.

Prælatus an uideatur possidere nomine ecclesiæ.

22 Nec obstat l cogi. de peti. hæredi. quæ dicit quòd possessor non cogitur dicere titulum suę posse. quia procedit nisi sit præsumptio contra possidentem ut est text. in cap. ex insinuatione, de procura. & hic adde omnino quæ nota. in d. repeti. c. per uestras. ccxiij. col.

Titulum ostendere cogitur possessor cõtra quẽ stat præsumptio iuris.

23 Ad † prædicta facit etiam Glos. singula in l. defensionis facultas, de iut. fis. lib. x. quę dicit quod si officialis missus in prouinciam in aliquo officio lucratus est mille ultra officium, quod fiscus potest auferre, & quia præsumitur quæsisse de bonis fisci quantuncunque sit paratus reddere rationem: quia nõ potest contra fiscum de quo per Cin. in l. penul. C. si certum peta. & illam Gloss. dixit unicam Bal. in l. cum oportet, de bonis quæ liber. iij. col. & eam

Officialis quando præsumatur quæsisse de bonis fisci.

sequitur in l. si defunctus. C. arbitr. tutel. & in lege tertia. C. de donation. inter uirum & uxorem, & in dict. authen. licentiam, & in lege prima. C. de hęredi. uel actio uendit. & subdit ibi Bald. quòd magnates optimè seruant hodie illam Gloss. & eam allegat pro unica, in capitu. 24 qa de præsum. uerisimile ꝙ thesaurarius principis præsumitur de thesauro emisse, sed Bat. illud non tenet, imo quod quærit officialis nõ præsumitur de bonis fisci nisi contrarium appareat. ff. de iure. fis. l. iij. § multa, & idem. Salic. in l. penul. C. si certum petatur, facit l. si defunctus. C. arbitr. tute. & l. si creditores, in fin. ff. de separa. & l. circa. §. deficientium, de mu. & ho sed Doct. in authent. de manda. princ. §. oportet, col. tertia. dicunt quòd aut sunt tales officiales qui possunt negotiari & tunc aut à subdito, & tũc ex industria sua pręsumit quęsisse; alias ex officio, l. j. C. de cond. indeb. Alij dicũt quòd aut infra prouinciam quæsiuit, & tunc aut ab subdito, & præsumitur habuisse ex administratione, d. l. defensionis, & l. quę officia. ff. de contrahen. emption. aut à non subdito, & tunc ex industria sua pręsumitur quæsisse, l. Attilius. ff. de dona. Bald. tamen in dict. authen. licentiam, dicit quod est speciale in istis administratoribus publicis, ut contra eos præsumatur per nota. in d. l. defensionis, in uersicu. sub correctione, quodq; in prælato ecclesiæ semp præsumitur quæsiuisse de bonis ecclesiæ nisi aliunde appareat quęsitum ut dictis iuribus, & idem dico in uxore, d. l. etiam. C. de dona. inter uirum & uxorem, & in filio familias, ut est Gloss. notab. in lege cum oporteat, in princ. de bonis quæ liber. & ibi per Cinum, & Bald. tertia col. & not. Roma. consil. cccxxxviii. in alijs autem officialibus, locupletatis durante officio si est de prohibitis contrahere. præsumitur iniustè quæsiuisse, l. non licet. ff. de contrahent. emption. l. quisquis. C. si certum petatur, si autem de permisis siquidem non habet administrationem pecuniariam, tunc non præsumitur acquisiuisse de officio, l. præsidis. ff. si certum petatur. Idem si habet administrationem pecuniariam, si tamen reddit bonum computum, dicta l. si defunctus, secus si non reddit & sic intelligitur Gloss. in dicta lege defensionis, & hæc omnia sunt notanda tanquam in materia singularia, & notat Bald. in dicta lege cum oporteat, iij. col. Et adde Gloss. in clem. j. de hæreti. in uersic. diminutionem, †quæ dicit quòd dapifer & infideles seruientes de eo quod dominis datur semper decimam uel aliã 25 cotam subtrahunt nõ ergo mirũ si pręsumant ditati ex bonis dominorum, & in simili adde Bal. in lege apud antiquos. in fi. C. de furt. ubi arguit

Princeps thesaurarius an de bonis fisci præsumatur emisse.

Dapifer et go fur.

Fuga famuli facit eum præsumi res subtraxisse.

26 arguit contra istos, † Et ad idem Gloss. singula, in auth. de exhi. reis. §. si uerò etiam quadã col. v. quæ arguit cõtra seruientes fugiẽtes, ut eo ipso res amissas præsumantur subtraxisse.

Socius qñ ex societate quæsisse præsumatur.

27 Ad prædicta † etiam facit quod singulariter dicebat Roma. cons. cccxxxviij. ubi concludit quòd si contrahens societatem erat pauper nec in alio officio se exercuit nisi in illa societate, nec alias poterat apparere unde quęsierit multa bona quæ habebat, est præsumptio quo de bonis societatis allegat, c. primũ, de pecul. cleri. & ad hoc debẽt & possunt omnia per dicta iura allegari.

Rex præsumitur quæsisse intuitu dignitatis & taliter quæsita non potest alienare.

28 Facit etiã ad prædicta † text. & quod ibi notat Dominicus in c. abbate. §. sed ad hoc, de re iudic. lib. vj. ubi dicit ꝙ rex in dubio præsumitur acquisisse intuitu suæ dignitatis, & ex hoc ampliat c. intellecto, de iure iur. & alia iura prohibentia alienationẽ eorũ quæ sunt regalis coronæ, ut procedant etiã in acquisitis per regem in bello iusto uel alias, hinc est ꝙ quinta quæ debetur regi de præda est de regalibus, & non potest rex eam in perpetuum donare, ij. parti. titu. xxvj. l. iiij. not. in repeti. c. per uestras., col. ccvj. alias ccxj.

Concubina præsumitur quæsisse ex bonis amasij.

29 Ad prædicta etiam facit † quod dicitur de concubina retenta in domo amasij: quia quidquid acquirit præsumitur, acquisisse de bonis amasij, ut dicit Bal. in l. j. C. de natu. liberis. arg. illius, l. & in l. cum oporteat. de bonis quæ liberis, iiii. col. uersi. sed quæritur nunquid. allegat ad hoc, tex. in l. fin. ff. de actio. & obliga. quæ iudicio meo parũ facit, melius facit tex. in l. itẽ legato. §. parui. ff. de lega. iii. ubi ęquiparatur uxor & cõcubina, & nõ differunt nisi in dignitate ut ibi dicit, de quo per Barba. in c. j.

Vxor etiã adulterãs præsumitur quæsisse ex bonis mariti.

30 de pecul. clericorũ † ubi inter alia dicit ꝙ hoc habet locum etiam in uxore adulterata, quia si aliqua acquisiuit præsumeretur in bonã partẽ quòd potius acquisiuit ex bonis mariti quam aliunde, argum. tex. qui est singularis, in l. miles. §. defuncto. ff. de adulteriis, ubi singu. probatur quòd † quãdiu uxor potuit ex marito concipere licet probetur eo tpe cum alio adulterati, fauore matrimonij præsumitur ex marito concepisse. Idẽ in acquisitione & istud eleganter tenet Bal. in d. l. cum oporteat. iiij. col.

31 Vxor etiã adulterãs ex marito præsumitur concepisse.

Officialis prælatus & similes possunt probare quòd non quæsierunt intuitu officij uel dignitatis.

32 Præterea ad prædicta facit bonus tex. in c. j. §. si uero, de feud. guard. in usi. feud. † ubi probatur quòd illa quæ fiunt ab officiali durante officio præsumuntur fieri respectu officij, & Ideo dicit ibi eleganter Andr. de Iser. quod si officialis emit præsumitur emisse de bonis officij, & sic uidetur ibi casus pro Gloss. in dicta lege defensionis, sed si uult probare quòd emit de sua propria pecunia bene admittitur, & talis probatio tollit sinistram suspicionem, quæ est contra eum, & idem dicam in casu huius quæstionis, quia licet pręsumantur quæsita intuitu ecclesiæ quę acquisiuit prælatus, non tamen ista est præsumptio iuris, & de iure quia reciperetur probatio in contrarium, ita uult Gloss. notab. in capitulo primo, de peculio clericorum, & hoc habeo pro indubitato.

33 Hospitalis rector præsumitur quæsisse de bonis hospitalis.

Ad prædicta etiam facit quod dicit Baldus in allegata authent. licentiam, ubi ponit quæstionem † de quodã rectore hospitalis qui tempore assumptionis nihil habet, nec in aliquo se exercuit, postea multa quęsiuit nec aliunde poterat ostendi, an esset de præsumptio, quòd de bonis hospitalis quæsierit, & consuluit quòd sic, pro quo facit, c. j. supra allegatum, secundũ Bald. ubi supra. facit etiã quia hospitalia gaudent eodem priuilegio quo gaudent ecclesiæ, l. omnia priuilegia, de episco. & cleric. c. requisiti, de testa. not. Ioan. Andræ. in c. secundo, de resti. in integrum, & sic conclusio ista loquens in prælato locum habet in rectore hospitalis, & an habeat locum, in uicario temporali, uel perpetuo remitto ad ea quæ notat Bald. in dicta authentic. licentiam, & Abba. post alios in dicto capitulo primo.

34 Domini ex bonis an famulus ditatus præsumatur.

Quid autem de laico qui administrauit negotia magni domini demum reddit ad ciuitatem suam multum diues, an præsumatur quæsisse ex bonis domini, remitto, ad nota. ꝑ Anch. & Imo. in d. c. j. & ibi plenius Barba. v. co.

Restat autem ad contrariũ respondendum pro cuius intelligentia uidenda est distinctio quam ponit Ioan. Andr. in c. iij. de pecul. clericorum, quam etiã recitat ibi Abb. & fere omnes & plenius idem Abba. in repetitio. c. cum esses, a j. xij. col. dicit enim Ioan. Andr. recitatis aliorum opinionibus, quòd aut cõstat prælatum habuisse tempore suæ promotionis, aut cõstat quod nihil habebat, aut dubitatur. Primo cum dicit præsumẽdũ pro possessore, ideo si hæres clerici est in possessione illorũ bonorum ecclesiæ incũbit onus probandi ꝙ de redditibus ecclesiæ fuerint quæsita, & isto casu posset procedere opi. dicẽtis ꝙ possessor est in possessione defendẽdus, & idẽ uidetur uelle Gl. in allega. c. j. xii. q. v. & habet locũ hoc casu, forte tex. in allegato cap. abbatis. xii. q. iiii. quem primo allegaui pro contrario.

35 Prælatus quando de bonis ecclesiæ quæsisse uideatur nec ne.

Secundo casu cùm nihil habet prælatus tempore promotionis, præsumendũ est pro ecclesia, c. j. de testam. & hoc casu posset procedere text. in dict. cap. sint manifesti, potest tamen isto casu hæres clerici probare ꝙ ex artificio uel aliunde intuitu personę illa bona acquisierit sibi tñ incumbit onus probãdi cũ ecclesia

 habeat

habeat intentionẽ fundatam ex præsumptione iuris communis & sic tex. ille dicens, quòd ista bona præsumunt esse ecclesię uel intuitu ecclesię acquisita non inducit præsumptionẽ iuris & de iure, quod patet etiam per Glo. notab. in d. c. j. de pecul. clericorum.

Tertio casu cum dubitatur an aliquid habuit tempore promotionis & isto casu etiam poterit procedere tex. ille, ista est distin. Ioan. Andr. per quam aliqua ex prædictis iuribus ui dentur reducta ad cõcordiam, fateor tamen quod Abb. & alij moderni nõ tenent indistincte prędictam distinctionem licet scribentes, ante Abb. communiter eam sequunt, sed dictis ipsis nihil puto addendum, ideo remitto ad ea quæ ipse notat in dictis locis.

Specialius tñ respondẽdo ad prædicta contraria dico quòd tex. in allegato, c. j. xii. q. iiii. procedit qñ constat quòd prælatus tempore
36 promotionis habuit patrimoniũ, & postea aliqua acquisiuit, † & dubitatur ex quibus bonis acquisiuit, quia promiscuè utebatur patrimonio & rebus ecclesiæ, at patrimonium erat sufficiens ad acquisitionem illorũ bonorũ & etiã ecclesia erat sufficiens in totum uel in partem & tunc fit diuisio inter ecclesiam & hęredem clerici, secundum quantitatem patrimonij & rerum ecclesiæ, & iste est proprius casus illius, c. j. quòd plenius uideas per Abb. in dictis locis, & ibi per Innoc. & Barb. & uide Glo. notabilem. in c. ii. de pecul. cleric. secus in casu, d. c. sint manifesti, in quo non constabat tempore promotionis aliquid habuisse.

Prelatus tam ex bonis suis q̃ ecclesię quæsisse aliquando præsumi- tur.

Non obstat etiam doctri. Ioan. And. de qua supra, quia uel non est uera per supradicta, uel debet intelligi & distingui p ea q̃ dicta sunt.

Non obstat etiam quod supra dixi de uxore ut pręsumatur acquisisse de bonis uiri, sic prælatus, cum ecclesia dicatur eius uxor, quia
37 aliud est in uiro spirituali, ut est prelatus uel rector aliud in uiro carnali. Ratio diuersitatis quia uir spiritualis, & sic prælatus uel rector censetur administrator rerum ecclesiæ nõ aũt dominus, sed ipsa ecclesia, c. cęterorũ, de don. secus est in uiro carnali, quia ille est dominus rerum suarũ, & etiã rerũ uxoris datarũ in dotem, l. doce ancillam. C. de rei uend. cum simi. & sic potest dici quod utrobiq; prẽsumit pro eo qui est dominus, nam in uiro carnali præsumitur pro eo qa dñs est, sed in uiro spirituali non præsumitur, pro eo, quia nõ est dñs sed ecclesia. Secudo potest dici q licet assimiletur matrimoniũ carnae spirituali non tñ semper est bona eqparato, & argumẽtatio de uno ad aliud, nã in multis differunt ut p Ioan. And. in c. tuæ. de spõsa. & p Glo. in regula beneficiũ, de

Prelatus non semper marito assimilatur.

regu. iur. lib. vj. unde non debet sumi similitudo secundũ rudẽ & simplicẽ figurã, sed à radice rõnis ut uoluit Ioan And. in d. c. j. de peculio cleric. & ex hoc colligit iij. solu. ut acq̃sita p uxorem præsumantur esse mariti, ut euitetur suspicio turpis quæstus, & ut non præsumamus in ea peccatum, nam mulieres raro se misceent negociationibus, nec illæ etiam conueniunt mulieribus, cum non debeant se immiscere negotijs uirorũ, C. mulieres, de iudi. lib. vj. l. maritus. C. de procu. & l. alienã, eo. titu. & l. fœmine, de reg. iur. ideo illud qđ præsumit penes uxorẽ alicuius præsumit à iure quod sit de bonis uiri, ut euitet suspicio turpis quæstus d. l. etiã. & d. l. Quintus, Idem dicendũ in prælato eadem ratione, nam prælatus prohibetur negotiari, ut per totũ titulũ ne clerici uel monachi, & plenè p Gl. xiiii. q. iii. in summa, ideo quod penes eũ reperit prẽsumi debet quia ex iusta causa acquisiuit, & sic ex redditibus ecclesiæ cuius administrationem gerit, nõ autẽ præsumit q ex negociatione quęsierit, cũ illa sit ei prohibita, ut dictum est, & sic deliquerit se illi miscẽdo, & in dubio nõ debet præsumi delictũ, l. merito. ff. pro soc. ne ergo p̃sumamus in prælato peccatũ negociationis, acq̃sita per ipsum præsumunt acq̃sita ex redditibus beneficij, uel bonis ecclesiæ, sicut dictũ est in uxore & sic eadẽ ratio diligenter cõsiderata operat diuersam præsumptionem in dictis casibus.

Secus tamen dicendum est in tutore, nam cum sibi permissa sit negotiatio ut est notum, acquisita per ipsum durante tutelari officio præsumunt quæsita ex sua industria & negotiatione, non autem ex bonis pupilli, nam si præsumeremus ea acquisiuisse ex bonis pupilli, tũe prẽsumeremus in eo crimen furti, uel bona pupilli alio modo subtraxisse, & sic deliquisse, ita dicit. Inno. in d. c. j. de pecu. cler. sed hoc nõ est præsumendũ, d. l. merito. & c. fin. de præsumpt. & sic eadem est ratio quare secus præsumit in tutore q̃ in prẽlato, s. ne crimen præsumat, & sic nõ obstat prællegata, l. si defunctus, arbitr. tute. ita eleganter dicit Abb. in allegato, c. cũ oẽs, & Imola in d. c. j. & idẽ Bal. in l. cum oporteat, de bonis quæ libe. iiij. col. dicens quòd tutor non præsumitur subtraxisse, nec tenetur reddere rationem nisi de officio suo per dictam legẽ, si defunctus, & bona præsumptio est in rebus dubijs eligere saniorem partem, & turpis prẽsumptio est euitanda, & fugienda per dictam legem Quintus, ita Baldus in dista lege cum oporteat. Et per istas rationes nititur ipse impugnare Glossam, in allegata lege defensionis, de quo ibi, per eũ.
38

Tutor nõ prẽsumi- tur quæsisse de bonis pupilli & quæ- ta.

Alio etiam modo potest solui contrarium de

de di cta l.si defunctus, scilicet quod dicanius aliud esse in tutore aliud in prælato ecclesiæ, ratio diuersitatis: quia prælatus habet admi-nistrationem perpetuam, & sustentatur de bo nis ecclesiæ. lxx. distin.c.sanctorũ,& de præb. c.cum secundũ, tutor uero habet administra-tionem temporalẽ & sustentatur de bonis pro prijs,nõ pupilli,& not. per Gl.in c.si.v.q.iij.istã solu.posuit Ioan.de Ligna.in clemẽ.gratiæ,de rescrip.& Anto. & Imol.in d.c.j.de pecul.cleri corum,& per Abb.in d.c,cum omnes.in repe-tion.xiij.col.

Vel aliter, & iij.non obstat,d.l.si defunctus quia loquitur in tutore,& nulla est æquipara tio inter tutores & prælatos,nec ualida argu-mentatio de tutore ad prælatum,ut uult Glo. singularis, in d.c.si.v.q.iij.imo dicamus quòd regulariter non æquiparentẽ quãquam in qui-bus assimilentur ut in prædicta Gloss. ideo ex hijs pluribus faciamus regulam, iuxta notata per Glo.singularẽ, in l.Iulianus. §.j.ff.de actio: empt.quę dicit† ꝙ quando plures ll.tractãtes eandem materiã reperiuntur cõtrariæ in hoc dubio ex pluralitate casuum est regula consti tuenda & alij erũt casus excepti, cum ergo iste casus sic nõ reperiatur exceptus,s.quod in mo do acquisitionis prælatus æquiparetur tutori, ergo remanet sub regula iuxta Glo.notabi.in rubr.de regu.iur.dicẽtem quòd potior est cau sa illius pro quo facit regula,& in dubio istud est regulare,& debemus ei inhærere sicut Bono nienses,&c.ut dicit Gloss.in l.omnis definitio. ff.de regu.iur.& istam solutionem ad d.l.si de functus nemo tãgit & credo eam uerissimam sed pro solu.est præstantior secundũ Docto.in dictis locis,s.Abb. in repeti.c. cũ oẽs.& Imol. in d.c.iij.de pecul.cler.& pro ea facit†quia præ latus tenetur bona ecclesiæ argumẽtare ut est tex.singul.in c.quicumq;.xij.q.iiii.† Ideo dixit Glo.reputata singula.iuncto tex.in c. sacerdo-tes,eadem causa & q.quod si prælatus potuit aliquid acquirere ecclesiæ & neglexit,tenetur de suo proprio patrimonio satisfacere eccle-siæ,si dicimus quòd si per negligẽtiam passus est rem ecclesiæ præscribi, tenetur de suo pa-trimonio satisfacere ecclesiæ.Gloss.singula.in c.placuit,el ij.xvj.q.iij.& etiam his casibus te-nebitur eius hęres,ut probat tex. singula.in c. ex partium de pignoribus , & ibi per Abb. & Imolam.

39 Regula qñ fiat.

40 Prælatus tenetur augere bona ecclesiæ, si potest.

41 Prelatus & eius hæres tenentur si res ecclesiæ præscripta est eius culpa.

Hinc est quod quemadmodũ prælatus alie nans iam quęsita per ecclesiam debet admini stratione priuari .c.monemus,xij.q.ij.& cap.si quis,de rebus eccl.l.iubemus,de sacro sanctis eccle.ita & si fraudat ecclesiam in acquirendo ut quia iam acquisita ex reditibus,ecclesiæ ap propriat sibi uel alteri,text.est notab: de hoc in cap.secundo,de peculio cleric. si igitur tene tur augmentare & acquirere ecclesiæ, nimirũ si acquisita per eum præsumãtur acquisita ex reditibus ecclesiæ,& actus in dubio uideẽ ge-ri secundum iuris dispositionem,l.si duo.ff.de acquiren. hæred.& ubi reperitur factum, uel acquisitum præsumitur factum per illum qui aliud facere tenebatur,l.ij.C.de cib.pou.praſt. cum simil.bus.

42 Prælatus qui læsit ecclesiam in quæsitis uel quærendis qñ teneatur.

Et ista faciunt ad quæstionem notabilem, †quidam uolebat relinquere eccclesiæ certũ quid,prælatus induxit eum ut relinqueret si-bi potius quàm ecclesiæ, nunquid prælatus te neatur ecclesiæ ad interesse: Gloss. ponit quæ-stionem in lege quidquid. C.arbitr.tute. Abb. in cap.secundo,de pecul.clericorum, & ibi ele ganter per Imol.ij.col.& plenius uide ibi per Barba. Denique hac in re uide multa per do-ctissimum Didacum de Couarru. in dict.capi tulo,cum in officis de testam.

43 Prælatus qui curauit ut sibi relinqueretẽ, quòd quis ecclesiæ relinquere uolebat an teneatur.

Prælatus aũt an iudex esse possit uidetur,ꝙ non,argumen.l.xij.titu . de los corregid.libro secundo , ordin. ubi id militibus,commenta-riensibus uetitum est, ergo fortius in prælato, & clerico , sed contrarium plene probaui-mus, alibi .

44 L.12. titu. de los corregidores, lib. 2. ord.

In summa uehementer controuersum est, & usu forensi agitatissimũ,an milites seu no-biles illi quos commendatarios Hispanè ap-pellamus , possint facere testamentum & de quibus rebus testentur , & an ut monachi uel clerici sint immunes à secularibus gabellis? qua in re pro utraque parte allegabimus neu-tram eligendo:quia sub me prætore insignes lites etiam hodie pendent , ergo quæstio est utrum milites huius ordinis sint immunes à prædictis secularibus gabellis & ex huius de-cisione reliqua patebunt: in qua quæstione pri ma facie uidebatur dicendũ milites huius or dinis nõ esse à prædictis gabellis immunes,pri mo quia ad hoc ut laici ut ecclesiasticæ per-sonæ existimantur , uidetur requiri quòd ser uitio Dei plene se dedissent & efferant per re-ceptionem sacrorum ordinum , uel per in-gressum alicuius religionis perfectæ , ut in ca pitulo duo sunt genera , duodecima quæstio-ne prima,& in capitulo quisque, decimasepti ma,quęstione quarta. sed hij milites non ui-dentur ex toto dedicati Deo per aliquem mo dum ex supradictis, nam non per receptio-nem sacrorum ordinum,quia nullum uidetur recipere,quinimo sacer ordo repugnat exer-citio militari cum ipsi intenti & occupati esse debent in fide Christi exaltanda , eiusque ini-micis conterendis , ut in capitulo , petitio ,

45 Commendatarij an sint immunes à secularibus gabellis.

de homicidio, neq; etiam per ingressum religionis uidentur posse dici ex toto dedicati Deo: quia & si eorum regula sit approbata, non tamen uidetur dici religio perfecta, ex quo dicebat Bal. in lege officiciales in finalibus uerbis. C. de epis. & clericis, & Bar. in l. j. ff. de poenis quod in similibus religionibus uidetur potius esse quædam apparentia in habitu quàm existentia & realitas in effectu utique ad esse religionis perfectæ, uidetur requiri quod religiosi uoueant & profiteantur tria substantialia uota, s. castitatis, obedientiæ, & prosperitatis: de quibus in c. cum ad monesterium, de statu regularium, & notat in clementina prima, de religiosis domibus & alia in clementina, cum ex eo, de sententia excommunicationis quas commendat Abbas in rubric. de regularibus & in cap. secundo, de foro competenti, in cap. nullus. eod. titulo, secundo, quia cum hij sint laici, uidetur non potuisse Papam eos à regali manu & secularibus impositionibus eximere, ut ueros & perfectos religiosos, ut notat Innocen. & Abbas in capitulo secundo, de maioritate & obedientia, per eosdem & scribentes in cap. significantibus, de officio de legati. tertio, pro ista parte negatiua uidetur facere elegans text. in l. prima. §. fina. ff. de muneribus & honoribus, ibi qui obnoxius muneribus suæ ciuitatis nomen militiæ defugiendi oneris gratia accepit deteriorem causam reipublicæ facere non potest, & ibi notat Glo. ad fratres qui sunt in Lombardia de poenitentia nuncupatos, igitur ex supra dictis uidetur hos milites esse laicos, & ita à gabellis & alijs laicorum oneribus non esse exemptos.

Per contrarium ut huiusmodi milites religiosorum iure uetantur, multa eademque non leuia facere uidentur, ut interim omittam quod nonnulli firmant id esse consuetudine moribusque receptum, quæ quidem consuetudo est optima legum interpres, in primis ergo facit; quia in domo domini multæ sunt mansiones † & sicut quædam religiones ordinantur in sacro sancta ecclesia Dei ad opera uitæ contemplatiuæ, ita & aliæ ad opera uitæ actiuæ, ut legitur in beato Iacobo, capitulo primo, sancta enim apud Deum religio est, uisitare pupillas & uiduas in tribulatione, sed hoc pertinet ad uitam actiuam, ergo conuenienter potest ordinari aliqua religio ad uitam actiuam, & ita concludit Sanctus Thomas secunda secundæ, quæstione clxxxviij. articulo secundo, omnes quippe status religionis ordinantur ad perfectionem charitatis, quæ quidem charitas dilectionem Dei & proximi

48 Clericorũ uel religiosorũ iure uariæ personæ uiuunt.

comprehendit, ad dilectionem autem proximi principaliter pertinet uita actiua quæ necessitatibus proximorum deseruit & sicut ex charitate diligitur proximus propter Deum, ita & utilitas ex uita actiua ipsis proximis delata redundat, inde, uidelicet, ut Matthæi, de cimoquinto capitulo, indubitare ergo dicere possumus, quod rectè ordinatur aliqua religio ad actus conuenientes ad subsidium & dilectionem proximi, scilicet ad ultram actiuam, † hinc iusta ratione probamus, quòd religio uel ordo militaris sui origine institutus ad defendendum & subueniendum christianam plebem Christique religionem prout hæc constituta fuit, optimo iure subsistit, & rectè constituitur, & ita dicebat diuus Augustinus ad Bonifacium, noli existimare neminem Deo placere, quia armis bellicis ministrat, in his enim fuit sanctus Dauid, cui Dominus magnum testimonium præbuit. In his quoque fuit sanctus ille Centurio, ut legitur in capitulo, noli existimare, uigesimatertia quæstione prima, fuit etiã benedictus Abrahã in armis, quem in eis benedixit Melchisedech, Genesis primo. Religio ergo militiæ constituta ad defensionem diuini cultus & causa publicæ salutis rectè dicitur ordinata, & alias legimus de iura Machabeo, qui præibat prælium Israel dilatans populo suo gloriam, nos pugnanimus pro animabus & legibus nostris. & iterum dicebat Ambrosius, libro de officijs, quòd fortitudo quæ patriam tuetur à Barbatis plena est iusticiæ, quod rursus tali ratione demonstratur, certum est quòd status poenitenciæ est religio, ut in capitulo admonere xxxiii. quæstione secunda, & in capitulo, si scriptura, de uoto, & notat sanctus Thomas, in quolibero tertio, quæstione. ij. articulo tertio, & est in opusculo de religione, capitulo duodecimo, sed sic est quod, aliquando infertur poenitentia ad militiam ut in capitulo licet, & in c. quod super his, de uoto, igitur militia bene potest cõuenire ad statũ religionis & ita probatur causam huius religionis instituendæ, de qua in chronica generali Hispaniæ fol. ccclxxviij. & fol. cccxc. sanctã & legi diuinæ conformẽ fuisse: fuere enim hij ordines militares instituti ad contetendã Sarracenorũ rabiẽ Hispaniamq; defendendã, ut in horũ ordinũ regula & institutione legitur, maxime quod mouere bellũ non est eorũ sed domini magistri, & regiæ magestatis: nã ut dicebat August. contra Manic. in c. quid. culpator. 23. q. j. ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, ut suscipiendi bellum auctoritas penes Principem remaneat, ut in c. iustum. xxiij. q. ij. &

47 Arma quã placeant Deo.

& in l.j. C. ut armorum usus, lib.xj. & in l.lex
duodecim tabullarum.ff. ad legem Iulia. ma-
48 iesta.† quòd uero religiones militares ab eccle
sia sint approbatæ probatur in clementina, qa
contingit, de religiosis domibus.§.præmissa, &
in c.cum & plantare de priuilegijs, & in c. dile
cti, eod.tit.& in c.porro, & in c.dudum, & in c.
adeo, de decimis, & in c.patentibus, & in c.ca-
nonica, ubi de ordinib. militaribus toties fit
mentio, & in c.j.de uerbo.significatione.lib.vj.
ubi Gloss.& Doctor. & in c.ex parte, de deci-
mis, & in c.ad sedem, de restitutione spoliato-
rum notatur etiã in d.clementina, quia contin
git.§.permissa per Gloss. quæ meminit de ordi
nation Sanctæ Mariæ Celestrensium, & Sancti
Ioannis Hierosolymitanorum & similium, &
ibi Ioannes de Imola, & Cardinalis meminit
de cæteris militatibus ordinibus.notatur etiã
in c.cum illorum, de sententia excommunica
tionis, & in c.sciant cuncti, de electione libr.vj.
& in c.quisque xvj.q.iiij. & alibi sæpe: approba
tio enim pontificis constituit religionem pro-
batur igitur causam huius religionis instituẽ
dæ iure diuino conformem fuisse, inde patet
49 milites huius † ordinis religiosos, & ecclesia-
sticos censeri: quod ultra supradicta probatur
sequentibus primo, quia pontificis approba-
tio si subsit causa placida Deo constituit reli-
gionem, & à patre cœlesti hanc potestatem
Pontifex habet, ut in extrauaganti Sancta Ro
mana, ubi Gloss. notat, quòd Papa hoc facit
tanquam uicarius, & ꝓcedit ex potestate cla-
uium quodcunque ligaueris super terram, ut
Matthæi.xvj.& xxiiij.q.j.c.quodcunque, & in
c.ad Apostolicæ.§.nos ita de re iudica.in vj. &
probatur in c.fi.de religio.domib.& in c.j.eod.
tit.in vj.& in c.j.deuoto, & est communis, no-
ta omnium in rubrica de regularibus, & pro-
bat Bart.in l.sodales, versic.sed contra hoc. ff.
de collegijs illicitis, nam sicut ordo clericalis
eximit laicum a iurisdictione seculari. cui est
subiectus ratione originis, quia natus laicus
sic suos conuersos eximit ordo per Papam ap-
probatus, ut notat Anchar. in clementina per
literas, de præbẽdis, secundo milites huius or
dinis perfitentur tria substantialia obedien-
tiam, paupertatem, castitatem, ut patet ex eo-
rum regula, ubi prædicta promittunt, & pro-
prium à se abdicant, ut cum licentia magistri
non aliter possideant, & inuentarium facere
teneantur, ut hæc & alia in eorum militum re
gula latius continetur, ergo existis sunt perso
næ ecclesiasticæ, & ecclesiastico priuilegio gau
50 dere debent † cum uera, & perfecta religio ex
eo triplici uoto constituatur, ut in c. cum ad
monasterium, de statu, regularium, & in c. cũ

Armatorum ordinis ab ecclesia probantur.

Monachismum, uel religio vel ordo religiosorum quando facta uideaf

Monachismi religiosorũ tria

ecclesijs, de maioritate, & absentia, & in c.ex
parte, de regularibus, & est doctrina Hostiẽsis,
Ioannis Andreę, & Abba. & communiter scri
ben.in rubri.eod.tit.idq; firmant communiter
Theologi, ut refert Sãctus Thomas in opuscu
lo.xviij.c.viij. & in opusculo.xix.c.v. & alibi sæ
pe. Quinimo † promittẽdo unum de substan- 51
tialibus, & intrando ordinem à Pontifice ap-
probatum efficitur quis persona ecclesiastica,
ut eleganter notat Antonius in c.uno de obli
gatis ad ratiocinia, & in c.nullus, de foro com
petenti, & Cardi.in clemẽtina cum de quibus
dam, de religiosis domibus, & elegantius Ho-
stiensis in c.non dubium, de sententia excom-
municationis dicens, quòd quando quis est cõ
uersus ad aliquem ordinem à Pontifice appro
batum remanens in domo propria, ut laicus
uiuens honestè, ut clericus censetur, ex toto
translatus in foro, & immunitate ecclesiastica
ut xvj.q iiij.c.quis facit, & de censibus, c.quã-
quam, & in clementina præsenti, eod.tit.& xij.
q.j.c.ecclesiarum, milites autem huius ordinis
ista omnia faciunt, ut ex eorum regula patet,
ergo multo fortius religiosi, & ecclesiasticæ
personæ dicentur, ut not. Glo. in c.nullus, xciij.
distinctione, & Archidiaconus in c.uno de ex-
cessibus prælatorum, & in proprijs terminis no
tat expresse Glo. singularis in dicto c.non du-
bium, in uerbo religionis conuersus, de senten
tia excõmunicatio. ubi dicit quòd ex eo quod
aliqui se tradiderunt diuino obsequio, siue in
seculari, siue in regulari ecclesia, ecclesiasticæ
dicentur personæ, tertio hoc etiam confirmatõ
ex eo quod notatur in c.sciant cuncti, de ele-
ctione, in vj.& ex notatis in c.ueniens, de uer-
borũ significatione per Ioannem Andreæ, &
Docto. ibi ex quibus patet, quòd quamuis ali-
qui sint laici non habentes ordinem clerica-
lem, sunt tamen personæ ecclesiasticæ, ut pro-
batur in c. cum laicis, quamuis religiosis de re
bus ecclesiæ non alienandis, hinc dicebat Glo.
in d.c.sciant cuncti, † quod templarij, & hospi- 52
talari licet non sint clerici, sunt tamen eccle-
siasticæ personæ, dicebat etiam Baldus, in l ge
neraliter.la.ij.C.de episc.& clericis quòd cleri
ci possunt esse monachi sine ordine clericali, &
gaudebunt priuilegio ecclesiastico, & de istis
sunt plurimi in ordine Sancti Hieronymi, San
cti Augustini in cæterisq; alijs ordinibus. di-
cebat etiam Glo.in c.duo sunt genera. xij. q.j.
quod omnes conuersi dicuntur ecclesiasticæ
personæ quamuis continere non teneantur, qa
quidam hoc profitentur, quidam nõ, ut xxvii.
q.i.ut lex. nam accoliti sunt ecclesiasticæ perso
næ, & tamen non tenentur continere, quia le-
gitimum matrimonium contrahere possunt,
ut

substantialia uota.

Clericus, uel ecclesiasticus, ut qs fiat

Ecclesiasticus, ut fit, ut clericali ordine insignitus sit necesse non est.

ut xxxii.distinctione,c. si quis eorum. Item & templarij sunt ecclesiasticæ personæ licet arma mouere posśint, quæ omnia notat ibi Gl. singularis in d.c.duo sunt genera,& communi-
53 ter scribeb.quarto hoc confirmatur, quia Eremitæ sine aliqua profesśione gaudent priuilegio ecclesiæ,ut xvj.q.j.c.qui uerè,& notat Innocen.in capit. cum monasterium,de electione,& bona quoque donata hospitalibus fundatis auctotitate Episcopi, gaudent priuilegio ecclesiæ,ut notant Doctores in clementina ꝑ literas,& in clementina, qnia contingit de religio domibus à fortioti ergo bona istius celeberrimi,& approbatiśsimi ordinis eo priuilegio gaudere debent. Quinto hoc etiam confirmatut ex dictis per Socinum in ca.j. de foro competenti, ubi cõcludit in fratribus,& sororibus tertij ordinis,& in pœnitentibus,& in fratribus,qui uocantur Iesuati,& in mulieribus,quæ uocantur canonicæ seculares, quòd si habitum,& uiuendi modũ assumunt auctoritate superioris gaudent priuilegio fori, ex quo dicit posse decidi quam plures quæstiones de societatibus disciplinatotum, de quibus per Bart.in l.sub prætextu.C. de sacrosan. ecclesijs,& per Bald.in c.primo de pace iuramento firmanda, facit etiã quod notauit Cardinalis,in c.ij. de foro competenti,ꝙ rectores piorum locorum,& hospitalaris, & liprosaris licet non gaudeant priuilegio canonis si quis suadẽt,gaudebũt tñ priuilegio ecclesiastico,ut ecclesiasticæ personæ faciũt,& alia multa quæ ob rationẽ prælibatam missa cõsulto fecimus.

Eremita dicitur ecclesiastic⁹ licet clericus nõ sit.

CAP. VI.

1 *EXemplaris fieri potest exhæredato contra communem cum altera fere communi.*
2 *Legitima quo titulo liberis, aut parentibus relinquenda ardua quæst.*
3 *Legitima iure.C.quo titulo relinquẽda.*
4 *Intellectus l. si quis hæredem, C. de institutio. & substitu.*
5 *Nepotes,& deinceps iura suorum habentes an sub omni conditione posśint institui hæredes not. quæstio.*
6 *Intellectus.l.ij.§.nepotibus.ff. de uulga. & pupilla substitutio.*
7 *Exemplaris fuit inducta ad similitudinem pupillaris.*
8 *Intellectus l.humanitatis.C.de impub. contra communem quòd mater in exemplari à patre facta præterita posśit querelare.*
9 *Pupillaris fieri potest exhæredato.*
10 *Intelle.l.si exhæredato,& in l.miles ita.ff.de mil.testamento contra Angel.& alios,ut etiam qui in potestate non est,posśit exhæredari.*
11 *Intel.l.iij.§.si emancipatus,ff.de bono.posseśsio.contra tabulas.*
12 *Intellectus l.ij. C.de inof.test.amen. contra communem; & emancipatum exhæredatum querelam habere.*
13 *Exhæredari an posśit impubes egregia quæstio.*
14 *Duę conclusiones contra communem.*
15 *Intellectus l.final.C.de liber.præt.contra Gloss. & alios.*
16 *Intellectus authen. ut cum de appella. cog. §. aliud quoque.*
17 *Intelle.ad l.regni.vj.tit.i.part.vi.*
18 *Intellectus ad plures.ll.et l.cum quidã.C. de legatis cum simi.*
19 *Querelam non.exhæredatio producit, sed in officiositas.*
20 *Intellectus.C.de inoffic.testam. in l. ex tribus, & ad creationem pupillaris non est necesse quòd legitima relinquatur,sed tantum ad eius iam creatæ resolutionem uitandam contra communem.*
21 *Intellectus l.si non mortis,& §.si quis mortis,ff.de inoffic.testamento.*
22 *Intellectus §.si quis sua manu filiusq; qui de mandato patris sui exhæredationem scripsit non excluditur querela contra communem.*
23 *Intellectus l. filio quem, ff.de lib.& post.*
24 *Intellectus l.filio quem.ff.de lib.& posthu. contra communem quod filius qui post exhæredationẽ emancipatus fuit si iterum adoptetur à patre habebit querelam.*
25 *Exemplaris fieri potest etiam filio naturali contra communem.*
26 *Mater illustris potest naturali filio substituere exẽplariter contra Doct.*
27 *Exemplaris fieri potest filio spurio contra Doct.*
28 *Exemplaris fieri potest filijs natis ex dãnatio coitu contra Doct.*
29 *Exemplaris fieri potest ei,cui deminuta legitima relicta fuit contra Doct.communiter.*
30 *Intellectus l.humanitatis.C.de impub.*
31 *Exemplaris an ualeat si fit exhæredato integram legitimam habenti,idem si integram non habeat, sed deminutam,uel nil ómnino contra communẽ.*
32 *Pupillaris si fiebat exhæredato integram legitimã habenti querela nulla competebat per l. humanitatis, licet iure authen.aliud inductum contra communem.*
33 *Testamentum patris exhæredatione firmatur non secus quàm filiorum institutione.*
34 *Exemplaris,nec impedit,nec resoluitur per exhæredationem contra communem quæst.duæ.*
35 *Exemplaris utilis est ei cui fit.*
36 *Querela supponit testamenti ualiditatem.*
37 *Bonorum posseśsio contra tabulas est remedium rescissorium,& aliquando declaratorium.*

38 *Emancipati præteritio non reddit testamentum nullum.*

39 *Exemplaris in sui tam creatione, quàm resolutione similis est pupillari.*

40 *Exemplaris cum sit instituto in minore portione, quàm legitima non potest rescindi querela, cum communi contra alteram ferè communem.*

41 *Legitimæ supplementum non petitur conditione ex lege contra communem.*

42 *Exemplaris fieri potest instituto in re aliena contra communem.*

43 *Legitima in re aliena an relinqui possit contra communem.*

1 Exemplaris fieri potest exhæredato cõtra cõem cum altera fere cõi

EX principali conclusione nostra colligitur planè, an † testator possit dispensare cum forma legis præcipientis exẽplarem fieri non posse, ut quidam putant exhæredato, quamuis in re receptior opinio est quòd exẽplaris substitutio mente capto, uel furioso exhæredato fieri non potest, hæc est communis opinio, quã tenuerunt Bart. in l. ex facto. nume. 18. ff. de uulgar. & pupilla. Bart. in l. humanitatis, nume. 4. C. de impub. & iterum idem Bart. ibidem nume. 5. licet aliud fateatur esse in pupillari substitutione, & quia rationem differentiæ nullã satis præstantem inuenit remittit nos ad l. nõ omnium, ff. de legib. & cum Bart. in d. l. humanitatis, simpliciter transeunt Bald. Angel. Sali. Fulg. Paul. & alij; & hanc opinionem dicit cõmunem Couarru. in c. Raynutius, extra de testamen. §. vj. nume. 2. qui tamen contrarium tenet. sed communem sequitur Alex. col. viii. nume. 32. in d. l. ex facto, Guliel. Beue. in d. c. Raynutius, titulo de exempl. numer. 20. de testa. & hanc dicit communem Corasi. nume. 9. in d. l. humanitatis, licet ipse contrarium teneat eandem dicit communem Philip Decius ibidem qui tamen contrarium tenet: hanc sequitur & dicit communem Ripa, in d. l. ex facto, nu. 71. sequitur Ias. in d. l. humanitatis, colũ. ij. Bald. in tract. sub. exemplaris, nu. 10. Politus in eod. tract. nu. 15. Zasi. in eod. tract. num. 6. mouentur oẽs unico fundamento l. humanitatis, in uerb. legitima, quæ contrariam partem planè probat, tantum abest, ut communem sententiam tueatur, ut continuo uidebimus.

Contrariam partem, ut exemplaris exhæredato fieri possit non secus quàm pupillaris tenent Ang. in §. qua ratione, inst. de pupil. subst. Idem Angel. in tract. testam. in uerb. reliquit filio G. mente capto Curt. Iunior, nume. 12. in d. l. humanitatis, & ibi Corasi. nume. 9. & iterum nume. 13. ubi etiam Lancelotus Decius, & similiter Philippus Decius nu. 7. & Corneus nu. 8. & Fumeus in tract. sub. compendiosæ in fin. & Couarru. in d. §. vi. nume. 2. & nos hanc uerissimam esse putamus, & non admodum minus communem, quàm contrariam, quàm periculo meo non solum in puncto iuris, sed etiã in iudicando, & consulendo sequi poterimus, quæ præstantissime probatur ex sequentibus:

Et inprimis facit nostra conclusio prin. quæ docet leges non secus, quàm principes imperium accepisse, ut prodessent non ut nocerent: nocerẽt aũt si talẽ exemplarẽ, quæ (iuxta l. humanitatis. C. de impub. utilis esse præsumitur) adimerent, ergo id extra mentẽ legis fore uero simillimum est, præsertim cum afflictis (hoc est exhęredatis, & præterea mente captis) alia noua afflictio quòd huiusmodi beneficij adẽptionem addenda non esset. l. unica. C. qui ante apert. tabul. maximè secundum opinionem, multorum contendentium exhæredationem in dubio fieri uideri bona mente, ut per Ias. in l. multi, ff. de lib. & posthu quam opinionem non multum laudandam alibi disseruimus.

Deinde facit sequens eademq; urgentissima ratio. legitima põt relinqui filiis quoquo relicti titulo. Sed exemplaris potest fieri ei qui legitimam habet ergo intelligendum fieri posse ei qui quoquo titulo legitimam haberet, & si sit exhæredatus, quod autem legitima possit relinqui quoquo relicti titulo discutiendũ est & inprimis inuestigandum quid iure. ff. deinde quid iure. C. postremo quid iure authen. quoad primum licet inualuerit sententia existimantium iure. ff. legitimam relinqui oportere iure institutionis, cui sententiæ subscripserunt sese Accursius. Bar. Bald. Ang. Salic. cæteriq; omnes scribentes in auth. nouissima. C. de inoffi. testamento. Alexand. qui plures citat in l. inter cætera. ff. de lib. & posthu. Guiliel. Bened. in c. Raynutius. §. in eodem testamento relinquens. secundo extra de testamen. nu. 15. tamen in aduersam partem, cui nonnulli ad stipulantur procliuior sum. moueor in primis ratione, nam ad firmitatem testamenti nil aliud desideratur præter institutionem, uel exhæredationem filii, ut ferè per totum. ff. de liber. & posthu. ferè per totum. ff. de iniuf. rup. per totũ C. de post. hęr. inst. uel exhære. per totum. C. de lib. præt. per totũ inst. de exhęredatione liber. Pęterea expressum uidetur in l. Papinianus. §. si quis mortis. ff. de inoffi. testamento, ubi qui integrã legitimam, (idest quartam) per donationem causa mortis recepit non potest testamentum impugnare per quem text. ita tenuit ibi Albericus, quòd iure digestorum sufficeret legitima quoquo relicti titulo relinqui, quod & prę-

2 Legitima quæst. tit. liberis, aut parentibus relinquenda ardua quæst.

& præsensisse idem Albericus uidetur in l. si nõ mortis. ff. de inoffic. testaméto per tex. ibi qui similiter probat sufficere legitimam relinqui quoquo relicti titulo, dũmodo is filius cui relinquitur exhæredatus reperiatur ne eo prætermisso testamẽtum ab initio non iure fiat sicque intelligendum est, quòd tam in d. l. si non mortis, quàm in d. §. si quis mortis, filius cui legitima titulo singulari relicta fuit exhæredatus fuerit, nec ea est diuinatio, quia cum dd. ll. sint locatæ sub titulo de inoffi. testamento, ubi nõ agitur de primordiali testamenti ualiditate, sed de irreuocabili, quæ contingit per exclusionem querelæ non debebat ibi queri utrum filius ĩstitutus fuisset; uel exhæredatus, nec ne. Sed utrum inofficiosus erga eũ pater suus fuisset, nec ne. In officiosus autem fuisse uidetur, si non integram legitimam reliquit, secus autem si reliquit siue instituto filio, siue exhæredato. Iure autem C. omnes uno ore fatentur, quòd legitima non oportebat relinqui titulo institutionis, sed sufficiebat quoquo titulo relinqui per tex. in l. omnis modo. C. de inoffi. testamento quod & nos fatemur, sed non quasi id denuo introduxerit illic Iustinianus Imperator (quod omnes Docto. ibi, & ubique falsò opinantur) sed quia id iure ueteri antiquitati fuerat obseruatum. Illud autẽ quod Bald. Sali. cæteriq; omnes in d. l. omnimodo, Accurs. & omnes in authent. nouissima. C. de inoffic. testamento securè firmant, scilicet iure. C. ualuisse testamentum, in quo filius neque institutus esset, neque exhæredatus, si modo aliquid etiam minus legitima sibi quoquo titulo relinqueretur mihi non satis probatur, nam præteritus dicitur qui neq; institutus est, neque exhæredatus quantumcunque iure singulari receperit. l. posthumo. C. de contra tabu. ubi Ias. col. ij. l. iij. in princ. ff. de iniust. rup. unde cum in d. l. omnimodo, uers. si uerò, nil aliud dicatur, quàm quòd patri filium prætereunti nullum priuilegium datur, sequitur hoc testamentum nullum esse, in quo filius, nec institutus, nec nominatim exhæredatus fuerit, utcũque plurimũ titulo singulari receperit, nec me mouet d. l. omnimodo, quæ non eo pertinet, ut testamentum quod inspecto iure ueteri erat ipso iure nullum, id subsistere sustineretq; uellit, sed eo pertinet, ut testamentum quod olim ab initio ualebat poterat tamen ex post facto per querelam infirmari id testamentum sustineatur, quod intelligitur multipliciter, primũ quando filius fuit institutus in minore portione, quàm legitima, quo casu licet olim posset querelam proponere l. cũ quæritur. C. de inof. testamento. l. parentibus. eodem l. Papinianus, §. quoniam aũt. ff. eod. §. fin. inst. eod. tamen hodie post d. l. omnimodo, non poterit, sed agere ad supplementum intelligitur quod quando filius exhæredatus fuit singulariq; titulo aliqd habuit minus tamen legitima, quo casu olim similiter & si ab initio mero iure ualeret testamentum poterat tamen querelari, d. l. cũ quæritur, cum simi. hodie autem non poterit, sed agetur ad supplementum post dictam l. omnimodo, tertio intelligitur quando filius emancipatus fuit præteritus, quia neque institutus, neque exhæredatus titulo tamen singulari recepit minus legitima quo casu olim, ut pote præteritus poterat contra tabula. l. ita tamẽ, §. si quis rogatus. ij. ff. ad Treb. quem allegat Ias. in l. posthumo nato. nu. 5. C. de bono. poss. cõtra tab. & per totum. C. & ff. de contra tab. Quarto intelligitur etiam si titulo singulari emancipatus integram ligitimam recepisset; quia adhuc uerum est, quòd licet id testamentum initio ualuerit, tñ per contra tabulas ab emancipato præterito testamentum poterat expugnari, hodie tamen post illam l. omnimodo, expugnari non poterit, sed denegatur contra tabul. bono. possessio, ut siue minus legitima recepit petat supplementum, siue integram recepit ea contentus abstineat ab impũgnatione testamenti idq; est quod mihi præsensisse uidetur ille tex. dum ait, uel alio modo subuertendis iuncta sua Glo. quæ exponit per contra tabul. bono. poss. extat ergo contra omnes indifferenter nullius momenti iure C. esse id testamentum, in quo filius in potestate, neq; institutus sit neque exhæredatus quantumcunque sibi titulo singulari relinquat, id quod primus Io. ab Imol. tentauit tam in l. fin. col. fi. de cõd. inst. ff. quàm in l. sed & si conditionis, §. nepotes ff. de hæred. inst. cuius sententiam cæteris omnibus tam in l. Gallus, per totam quam ubiq; doctoribus repugnantibus libenter, atq; ex professo teneo, quæ probat aperte in l. maximum uitiũ, per totam, C. de lib. præter. apertius in prin. inst. de exhær. lib. uers. sed non ita, ubi postquã Imperator tradiderat per præteritionem filijfamilias testamentũ uitiari, subdit, sed non ita de filiabus cæterisq; per uirilem sexũ descendentibus liberis antiquitati fuerat obseruatũ, hos enim omnes præteritos iniustũ testamentũ non facere, sed ius tantũ accrescendi ad uiriles portiones habituros. Tertio induco. l. Gallus, §. in omnibus, ff. de. lib. & post. dum dicitur (in omnibus his speciebus illud obseruandũ est, ut filius dũtaxat, qui in potestate est aliqua ex parte sit institutus, expendẽda sunt enim illa uerba duntaxat, nam satis inducũt quòd nepotes cæteriq; omnes liberi præter filiũ possũt

3 Legitima iure. C. q. tit. relinquenda.

præteriti,

prætereri, quarto induco d.§.in uers.quod non est necesse, vbi postq̄ tradiderat filiū instituendum esse subdit id necessum non esse in nepote, & pronepote. Idemq; in filiafa. antiquitati fuerat obseruatū, licet nullus aduertat, ut eius ꝓteritio iniustū non faceret patris testamentū vt euidenter probat in d.pr in.inst.de exhæred. lib.ibi, sed non ita euidentius, in l.maximū ui tium.C.de lib.pręt.ꝓbaturq; in d.§. in omnibus, in uerb.duntaxat, ꝓbat etiā in d.l. Gallus, §.nunc, in uerbo uirilis sexus, ubi Velleyus dedit facultatē instituendorū posthumorū qui masculi nascerent, sed nō ita si fœminæ nascerentur, id quod oium scribentiū ibi nullus vnquā sat intellexit, neq; unq̄ intellegerunt quare uirilis tantū sexus non etiam fœminini Velleyus dixerit. Induco ēt tex. in l.qui filiū, ff.ubi pupillus educari debeat, ubi licet filia ꝓponeretur ꝓterita si tn̄ perlegatū ei satisfactū fuit nō desijt ualere testamentū licet Gl.& Doct.ibi uiolentā suppletionē inducant diuinantes ibi filiā fuisse, uel institutā, uel exhęredatā. Idem Guiliel Bened.in c.Raynutius, §.in eod.testamēto relinquis.nu.15.cū plut.seq. Idemq; oēs moderni in auth.nouissima, C.de inof.testamēto.

Deniq; sunt aliæ q̄ plures ll. nr̄am sn̄iam luculenter probantes si non destruātur p Doctorum interpretantium imperitiā, quales sunt l. qui quartā, § si quis unā.l.qui filiabus, in prin. ff.de leg.j.l.hæc cōditio filiæ meæ, ff.de cōdi.& dem.vbi Paul.& Soci.institutionē satis uiolēter supplēt.l.filiæ eod.tit.l.uxorē.§.testa.el.ij.ff.de leg.iij.l.filiæ, ff.de annui.leg.l. cū pater impuberi filiæ, ff.ad leg.Fal.l.cū unus, §.fin.ff.de alimē. & cib.leg.l.fi.§.filiæ.ff.de leg.ij. in quibus oībus simpliciter ꝓponit filiamfa. legato honoratā, neq; apparet de institutione sui, uel exhęredatione quāuis institutionē, uel exhęredationē interpretes supplent uiolenter à nobis autem plane illæ.ll.suæ integritati restituent, ut simpliciter prout iacent intelligant. Nec.n.dubita-

4 Intel.l.si qs hæredem, C.de inst. & subst.

mus (quod oēs negant) quin iure.ff.ualeret testamentū, in quo filiafa.præterita esset† Accipe hinc nouum uerumq; intellectū ad l. si quis hęredem.C.de inst.& sub.ubi filiafa.fuit instituta sub conditione nubendi Titio quæ cōditio est (ut patet) mixta, quærunt ibi Doct.ut illud testamentū sustineri possit cū suus heres sub conditione non potestatiua institui nō possit.l.si pater, cū simili.C.de inst.& subst. & dum plerią; oēs interpretū (quales sunt oēs antiqui, & noui ibi.& Ias.in l.si pater, C.de inst.& subst. col.v.in fi.vbi Deci.nu.4.Bald.ibid.opp.x.Suares i l.qm̄ in prioribus, fol.xxxj.col.ij. de inof. testam.C.Soci.in l.in cōditionibus, in prin.de cōd.& dem.post.antiquiores quos ipsi referūt) dum in q̄ pleriq; scribentiū huic difficultati satisfacere conant mirabilia fingūt merasq; nugas miscēt, est ergo nitidus planusq; illius tex. sensus q ex superioribus colligitur, ut tū iure, ff.& C. vsq; ad tēpora Iustiniani Imperatoris inualuerit illa traditio filiamfa. impune posse pr̄is testamēto prætereiri, multo facilius possit sub cōd.institui, siue illa potestatiua foret, siue casualis, uel mixta, qualis fuit in specie illa. Qua rōne aduersus plerosq; scribentiū tenendū ēt esse, q nepotes, & deinceps cæteri liberi iura suorū habētes sub oī cōditione istitui possunt siue illa potestatiua sit, siue casualis uel mixta, id qđ satis ꝓbat in l.suus quoq;, in prin.ff. de hær.inst.in l. sed & si conditioni §.nepotes, eod.in l j.§.sciendū.ff.de suis & legit.hær.l.3.§ si sub ea, ff.de cōtra tab.quā sn̄iam multi quos libēter seqmur tenuerūt, licet op. cōtrariū existimantiū numero auctorū inualuerit frequētiorq; sit ut testant Alexā.Corn.Ias.Dec.in l.si pr̄.C.de inst.& subl.Suares, i d l.qm̄ i prioribus iiij ampl. Deniq; nr̄am sn̄iam oēs (si nō fallor) sequerent si diff.rōnē uidissent inter institutionē cōditionalē in filijfa.p̄sona factā, & eā q̄ fieret in nepote suorum iura obtinente, siquidē talē nepotē ergo filio exequari existimabāt, si itellegissent talē nepotē ēt ex testa.ꝓteriti posse (qđ in filio secus est) uiderent multo facilius posse sub oī cōd. institui cū nō tā peccet q sub cōd.liberos istituit, q̄ q ex toto ꝓterijt, ut & patet ad sensum, & ꝓbat in l.fi.C.de post.hær.ist. extat ergo ex supioribus iure.ff posse nepotes ēt iura suorū habētes.itē filiāf.sub oī cōd, institui, sed an idē iure nouissimo quo utimur & i hoc articulo utriusq; factionis fautores ēt ij q nr̄am tuent sn̄iam tenuerūt q postq̄ Iustinianus tā in §.sed hæc qdē uetustas, inst.de exhær. libero.q̄ in l.fi.§.sancimus.C.de lib.pte.exequauit fœminas maribus nepotesq; filijs & posthūā natis, & cōstat filiūf.sub oī cōd inst.nō posse ita ēt nec poterunt filiæf. uel nepotes institui, nisi tm̄ sub potestatiua condi.ad similitudinē filiorū quos sub potestatiua cōstat posse institui d.l.si pr̄, l.si libertus, §.existimo, de bo lib.ff. l.iā dubitari, l.Cornelius.ff.de hær.inst.l.fi.l. uerba hæc, de cōd.inst.ff. Nos aūt q ex professo ueterum legū tutores constantes sumus cōtrariā sn̄iam sequimur, ut p d.l.fi.§. sancimus, & d.§. sed hæc quidē, hæc pars, atq; species nouationē non receperit. Illa.n.iura inducunt exequationē inter cōmemoratas p̄sonas quo ad dūq.s. quo ad hoc ut filię nepotesq; iura suorū habētes, uel istituant, uel exhęredent, vt ex toto ꝓteriti nullū redāt testm̄ nō secus, q̄ si filiusfamil. esset ꝓteritus verū si ꝓponat nepotes, vel filiusf. fuisse institutos licet sub conditione casuali,

5 Nepotes, & deinceps iura suorū habentes an sub omni conditione possint institui heredes not. quæst.

vel mixta non dicitur ibi tunc testamentũ euanuisse, de conditionali enim institutione nullũ verbum redditur in toto illo titulo. C. de liber. præt. neq; in titulo. C. de exhær. libe. neq; licet arguere de oĩmoda præteritione ad conditionalē institutionem, vt ꝓbatur aperte in l. fi. C. de post. hære. inst. & in specie tenent Doct. in l. si pater. C. de inst. & subst. quales sunt Alex. nu. 12 & 15. & 16. Ias. nu. 13. Corn. col. 6. in princi. Paul. & Ias. nu. 4. in l. si mater, in prin. de vulg. Suares in l. q̃m in prioribus. fol. 8. col. j. cũ ergo iura noua possimus satis vtiliter intelligere absq; tot legũ euersione, cur tã impij simus, & vno eodemque obscuro uerbo iura uestinius delere, præsertim cum cõis interpretatio lõge minus rñdẽt naturæ titulorũ sub quibus dictæ ll. sitæ sunt q̃ interp̃tatio nr̃a, cũ vt dixi in dd. titulis de institutione cõditionali verbũ nullũ.

Deniq; ꝙ oẽs pleriq; auctorũ quos supra retulimus existimant, vt saltẽ per l. q̃m in prioribus, sint isthæc oĩa innouata, id nobis similiter placere nõ põt. lex. n. q̃m in prioribus, loquit̃ in quibus casibus olim ꝑ appositionẽ cõditionis testm̃ poterat infirmari, idq; accidebat cũ filiusfamilias sub cõd. casuali, vel mixta instituebat̃, vt patet multipliciter ĩ d. l. q̃m in prioribus, & in l. oĩmodo, ad cuius interpretationẽ d. l. q̃m facta fuit, & ꝑ hoc est intelligenda scd̃m terminos legis interpretatę, vt dicunt oẽs in d. l. si pater, per text. in auth. de filij antedot. inst. nat. §. fi. Verũ cũ nulla lege antiqua cautũ esset vt cõditio casualis, vel mixta apposita in institutione nepotũ, vel filiarũ fa. vitiaret testm̃, sequit̃, ꝙ d. l. q̃m, quę ad tuitionẽ testamẽtorũ reijcit cõditiones nõ pertinet ad speciẽ nostrã, & consequenter ẽt post illã l. nõ reijciet̃ cõd. de institutione nepotũ, vel filiarũ fam. nec id durũ est, cũ sub tali cõd. nepotes, vel filię fa. instituti possint, & debeãt ẽt non spectata cõditione agnoscere scd̃m tab. bo. pos. l. j. §. sciendũ. ff. de suis & leg. Stat ergo ex superioribus testm̃ valere in quo nepotes ẽt suorũ iura habẽtes, vel p̃teriti essent, vel sub quauis cõditione instituti. verũ si nepotes qui iura suorũ non tenerẽt, sed à p̃re p̃cederent p̃tereunt̃ tunc licet testm̃ similiter initio valebat, tñ simul, atq; tales nepotes p̃re mortuo in suitatis gradũ primũ succedebant, statim rũpebat̃ testm̃ l. posthumorũ, ff. de iniust. rup. §. posthumorũ, inst. eod. modo sic cũ ad firmitatẽ subst. pupil. desideret̃ validitas testamẽti paterni, nõ solũ abinitio, sed ẽt expost facto, nã licet testm̃ paternũ initio valuerit, & ꝑ hoc pupillare, tñ si postea paternũ euanescat ꝑ repudiationẽ hęredis, vel ꝑ agnationẽ posthumi, vel alia rõne, tunc statim, & pupillare ĩtercidit l. ij. §. adeo de vulg. † Ideo ĩgeniosissimus Vlpianus in d. l. ij §. nepotibus, cõsulit ei, q pupillariter substituit nepotibus quos pater p̃cedebat, vt eos, vel instituat, vel exhæredet, ne si p̃teriti ĩ suitatẽ successerint, statim rũpant testm̃ principale, & in cõsequẽtiã pupillare. Itaq; si tales nepotes sint instituti valet pupillã abinitio, q̃ ex post facto hoc primo. Idẽ si sint exhęredati hoc scd̃o, ꝙ si sint p̃teriti valet abinitio pupillaris, põt tñ ex post facto infirmari, ne ergo hoc tertio casu ĩfirmari possit dixit Vlpianus ꝑ modũ cõsilij nõ p̃cepti eos debere institui. Verũ cũ abinitio iã iura suorũ tenebãt nepotes quo casu (vt diximus) testm̃ ꝑ eorũ p̃teritionẽ, nec abinitio, nec ex post facto infirmari poterat, tũc pupillaris eis fieri poterat sine metu infirmationis, siue illi ĩstituti essent, siue p̃teriti, siue exhæredati. Cũ ergo hæc in pupillari obtineãt, pari rõne dicendũ (id quod aperte infert) ꝙ exẽplaris nepotibus ẽt suitatẽ habentibus fieri põt, q̃ñ sunt exhæredati, hoc primo cõtra oẽm. Idẽ si sint p̃teriti, hoc scd̃o cõtra oẽs. Fieri ẽt poterit nepotibus, qui recasuri sunt in p̃ris potestatẽ q̃ñ sunt instituti, hoc tertio contra oẽs. Idẽ si exhęredati sint, hoc quarto cõtra oẽs licet isto vltimo casu ea exemplaris, quæ initio valuit infirmari postea possit.

Extat ergo ex superioribus ꝙ cũ ad validitatẽ exẽplaris nil aliud desideret, q̃ ꝙ legitima relinquat̃ d. l. humanitatis. Legitima aut̃ quoquo titulo relinqui possit omni iure, ꝙ exẽplaris exhæredato nõ secus, q̃ instituto fieri poterit, si modo is exhæredatus legitimã habeat quoquo titulo, qd̃ intelligendũ, vt exẽplaris nõ solũ abinitio habeat, sed ẽt ex post facto ꝑ querelã rescindi nõ possit. nã quo ad hoc vt abinitio valeat satis est, ꝙ is cui fit, vel exhæredetur vel instituatur licet legitimã; legitimæve vlla pars nullo iure relinquatur.

Deinde † & principaliter ꝓ nr̃a s̃nia, vt ẽt exhæredato exẽplaris possit fieri, facit, nã exẽplaris subst. fuit lege introducta ad exẽplũ ac similitudinẽ pupillaris, q̃ paulatĩ moribus recepta fuit, sed pupillaris subst. põt fieri exhæredato, ergo exẽplaris exhæredato fieri nõ ꝓhibetur,

Quod aũt exẽplari fuerit † inducta ad similitudinẽ pupillaris, patet ex elegãti Pan. Aemiliani resp. q in l. ex facto, in prin. ff. de vulg. scriptũ reliquit (vt quẽadmodũ iure ciuili pubertate finiret̃ testm̃, ita princeps imitatus sit ius in eo quipp infirmitatẽ testari nõ posset) scd̃o expẽdimus illa verba (qa iã posset sibi testm̃ facere) quorũ verborũ sensus est, vt exẽplaris finiat̃ simul, atq; mẽte captus, cui fit potuerit sibi testm̃ facere nõ secus, q̃ pupillaris finit̃, cum primũ pupillus cui fit facultatẽ testãdi adipiscit̃. id quod denotãt eiusdẽ Iurecõsulti verba illa

(auferret

6 Intel. l. ij. §. nepotibus. ff. de vulg.

7 Exẽplaris fuit inducta ad similit. pupillaris.

(auferet enim testamenti factionẽ homini sanæ mentis) eodemq́; ptinent quod idẽ cõsultus ait igit̃ inquit etiã agnatione sui hæredis dicendũ est rumpi substitutionem id quod euidentius apparet ex cõstitutione Iustiniani Imperatoris,q̃ in l.humanitatis,C.de impuberũ, cum de substitutione exemplari ratiocinaret̃ ad exemplũ inquit pupillaris querela nulla,&c. ut luculenter docuerit omni ex parte assimilari inter se pupillarẽ,& exemplarem. Id quod rursus idẽ sanctissimus Imperator docuit in §.qua ratione,inst.de pupill.in verb. ad exemplũ pupillaris substitutionis bis repetitũ. Proinde plerię; interpretum existimauerũt iisdẽ numeris regendã exẽplarem quibus & pupillaris nisi quis contrariũ ostenderit expressa lege cautũ,auctores sunt Alex.nu.5. in l.humanitatis,C.de impub.ubi Ias.nu.6. Corn.num.15.

8 Alex.cõs.125.†Proinde si in testamẽto exẽplari mater reperiat̃ prætérita licet vehemẽter cõtrouersum sit an possit mater querelã inof.testamẽti instituere contra substi.exempl.tñ inualuit ea opinio, quę habet non admittendã matrẽ ad inofficiosi querelã. Idq́; crebrius receptũ esse testant̃ Bart.qui eã sequit̃ in d.l. ex facto.n.30. Corn.in d.l.humanitatis.n.15. Alex.nu.5. Ias.nu.6.estq́; de mente Fulg.Paul.Bal.& Sali.ibid.vbi eam sequitur dicitq́; cõem Decius nu.9.eamq́; cõem appellat ibi.Corasi.nu. vbi Curt.nu.15.Idẽ testat̃,& late Ias.in l.ex facto.nu.43.qui contra cõem sñiam pluribus cõtendit post Bal.in d.l.humanitatis.nu.32.quod & sensit Bar.in l.ex facto,col.j.Ancha. in c.si pater de testa.lib.6.23.no.Corasi.vbi supra. Quorũ sententiã libenter sequor primo, quia hæc pars cõtra cõem longe æquior est ergo,&c. Secũdo quia humanitatis intuitu facultas exẽplariter substituendi data fuit,vt d.l.humanitatis,ergo hoc beneficio indignũ se reddit qui impius inhumanumq́; extitit. Tertio quia fratres eius,cui substituit̃ necessario sunt substituendi.d.l.humanitatis,ergo multo magis mater arg l.nam & si parentibus,ff.de inof.testa. Iuncta l.fratres,C.eod.tit. Quarto quia mater, & fratres eius, cui fit substitutio pupillaris olim exequabant̃.l.Papinianus,§. sed nec impuberis,de inof.testam.ff.ergo lex noua loquens in fratribus debet porrigi ad matrẽ ex regula Gl.fi.vbi iq; app.in l. si quis seruo alieno persuaserit,C.de furt.vnde cum d.l.humanitatis,exigat fratres mente capti substitui satis intellegisse videt̃,vt & mater si exstat substituatur. Quinto quia mater nõ debet à luctuosa hæreditate filij excludi arg.l.fi.C.de inst.& subst.cũ satis torquatur furore filij ar.l.diuus,ff.de offi. præs.Sexto,qa vt verba hoĩs gñalia non pijudicant quo ad legitimã l.si qñ.§.& illud.C. de inoffi.testa.ita nõ debent pjudicare verba legis gñalia quo fit vt ex verbis.d.l.humanitatis,pjudiciũ matri in legitima fieri non debeat,ptrimo hoc fund.quia mitius agit̃ in dispositionibus legalibus,q̃ hoĩs l.Celsus,cũ sin.ff.de arbiter. Postremo adduco nouũ fundamentũ cui vix capit rñsum,nã quæ ratio matrẽ remouet à querela in substit.pupillari ea ratio cessat in exẽplari,quo fit vt licet regulariter æquiparentur tñ in specie nr̃a non ita, q̃ aũt cesset pbo, nã q̃ mater pterita cõtra testam.pupillare nil dicere possit id ex eo receptũ est,q̃ testm̃ pupillare dicit̃ esse testm̃ patris continens sub se duas hæreditates.s.pr̃is,& filij.§.igit̃,inst.de pupil.l.pr̃is,& filij,ff.de vulg.iũcto d.§. sed nec impuberis,vbi hæc ratio nuncupatim reddit̃ vnũ aũt testam.ideo dicit̃,quia pater, & filius maxime impubes vna eademq́; persona reputant̃ l.fi.C.de impu.§.ei verò inst.de inutil.stip.hęc aũt ratio cessat in exẽplari, nã cũ possit fieri à matre,vt d.l.humanitatis,quæ nõ reputat̃ vna eademq́; persona cũ filio,sequit̃ q̃ testm̃ à matre filio factũ non põt vnũ idemq́; cũ testamẽto ipsius matris reputari,cũ & re vera,& etiam inspecta legis ciuilis censura testamenta nõ ab eadem persona facta,sed à diuersis intelligant̃ quo fit,vt cũ testm̃ exẽplare semp intelligat̃ esse testm̃ filij,mater cõtra tale testm̃ possit querelã instituere, nou secus q̃ si id testm̃ ab ipso filio re vera factũ fuisset, nec me mouet qd̃ dici posse videat̃,vt cũ exẽplare testm̃ fit à matre tunc nõ matris,sed filij testm̃ esse videat̃,quia mater,& filius non reputant̃ eadẽ persona,verũ cũ id testm̃ fit à patre, tunc nil impedir qn pr̃is testm̃ esse videat̃ cũ pater,& filius vna eademq́; persona reputent̃,nã resp.absurdũ videri q̃ testm̃ exẽplare aliqñ censeat̃ testm̃ filij,aliqñ testm̃ alienũ arg.l.eñ q̃ ædes. ff.de vsucap. l. in testamẽto. ij.C.de testa.mili.l.iã hoc iure.de vulg.l.ij.& l.quãuis, C.de impuberũ, & alij,retenta.Tñ cõi sñia æqua non temerè recedendũ est,extat ex superioribus q̃ exẽplaris iisdẽ regulis trutinat̃ quibus & pupillaris etiã si ea substitutio aliquid subdurũ impiumq́; cõtinere videat̃, quale est matrem luctuosæ hæreditatis filij expertem relinquere.

Sed si vis tenere cõem opin.vt mater possit pteriri non obstat ratio illa de fratribus,nã attẽto ordine naturæ euenit ferè semp vt mater prior filio moriat̃.l.Iulianus.ff.si quis.om.cau. test.& l.scripto,ff.vnde lib. hæcq́; ratio cessat inter fratres,vnde oportet q̃ substituant̃, quia cõiter accidentibus superstites ei,cui fit subst. fore creduntur non mater,quæ superestes fore non existimatur argu. l.nam ad ea. ff. de legib.

Intellc. l. humanitatis. C. de impub.cõtra cõem, quòd mater in exẽplari à patre facta pręterita possit querelare.

Præterea hæc materia fundatur in humanitate,humanũ autem non est cogitare, quòd mater succedet filio,ergo &c.ut dd.il.& p ista tolluntur fortiora fundamenta tenentium cõtrarium. Præterea ista substitutio sequitur exẽplum,& naturam pupillaris.d. l. humanitatis, nisi in his,quę specialiter excepta sunt,ut ead. l.sed in pupillari est expeditum respectu matris.l.Papinianus.§.sed nec impuberis.ff. de in offic.testamento.c.j.de testa.in 6.ergo,&c.Nec obst.ꝙ contra pupillarẽ etiam frater non habet querelam,sed contra exemplarem sic.nam resp.id esse expressum in d.l. humanitatis. põt etiam retorqueri contra communẽ illa ratio humanitatis,nam cum hæ leges nitanẽ humanitate in humanum est matrem posse præteriri. sed pro communi facit quod in d.l. humanitatis,& in §.qua ratione,inst.eod.pariter tribuitur.facultas exemplariter substituendi tã matri quàm patri, & etiam vtriq; secundum Bart.nu.37.in d.l.ex facto,ut ergo si pater esset solus,& hanc substitutionem faceret, uel mater esset sola, & hanc faceret substitutionem, se ipsos substituere non possent,ut per Bar.nu. 33.in d,l.ex facto,ubi etiam Jas.nu.21.ita & si sit pater & mater, & uterque siue ambo faciãt substitutionem expeditum est se ipsos præterire debere,siue alter tantum faciat substitutionem,certum est alterum præterire posse,tũ ut obseruatur regula æqualis determinationis.l.quãuis de impuberum.l. iam hoc iure, ff. de uulg.& pupil.l.in testamento.C.de test.militum,ut quod iuris est, de casibus simplicibus idem sit,& de casu mixto.l.si uiua matre.C.de bonis mater,& in hac ratione puto fundatam esse d.l.humanitatis.

9 Pupillaris fieri potest exhæredato.

Quod aut†pupillaris fieri possit impuberi exhæredato nõ minus q̃ instituto, satis expressum est in §.non solum,inst.de pupil.subst.in l. j.§.substituere, ff.de uulg.l.cum quidam, C. de lega.l.qui fundũ.§.qui filios,ff.ad leg.Fal. l.miles ita,§.exhæredato, ff.de mil.testa.qđ ius in milite testante porrectũ est ut pupillariter substituere posset non solum ijs filijs quos in potestate habeat,sed & illis, qui sunt extra eius potestatem emanipati forte, uel in aui potestate retenti,uerum, quia iniuriũ esset ut miles posset pupillariter substituere filijs suis in aui potestate retentis, per quod ipsi auo auferretur ius facultasq́; substituendi liberis suis. (. scilicet nepotibus ex dicto filio milite) quos in potestate habebat,ideo ea substituendi facultas militi cõcessa coangustata fuit, ut liceat ei substituere pupillariter filijs suis, siue illi sint emãcipati,siue in aui potestate retenti,in bonis tãtum quę ab ipso milite ad filios profecta sunt, ut per hoc non auferatur auo ipsorum ius pupillariter substituendi in reliquis bonis, quæ ad tales liberos aliunde,q̃ à patre ipsorum eodemq́; milite processerunt, ut sic priuilegium militis sine cuiusq̃ iniuria interpreteẽ ex regula l.nec auus,de emancip.lib.C.cum simi. quæ uera est interpretatio ad d.§.exhęredato,quãuis Ang.& alij in §.nõ solum,inst.de pupil.sub. contra Glo.ibi aliter sentiant moti,quia exhęredatio res inepta est in extraneo qualis esse uidetur filius emancipatus,arg.l.unicæ.§. extraneum.C.de rei uxo.act.)ut l.quidam cum filium,ff.de uerb.ob.id ꝙ parum me mouet,cõstat enim non inepte in liberis emãciparis fieri exhęredationem, cuius uis ac potestas est, ut emancipati exhęredati contra tabul.bono. poss.habere desinant,ut l.non putauit, in prin. & l.j.in prin.ff.de bo. poss.contra tab. quã contra tab.bo.pos. proculdubio habituri essent si præteriti fuissent,ut per totũ.C.de cõtra tabu. & ff.eod.

10 Intelle.§. exhęredato in l. miles ita. ff. de mil.testamento, cõtrã Ange.&alios ut etiam, qui in potestate nõ est, possit exhæredari.

11 Intell.l.§. si emancipatus.ff. de contra tabul.

Præterea†talis emancipati cum exhęredantur incipiunt esse capaces agnoscendę, atq; instituendæ querelam inoffi. testamenti, ut est expressum in d.l.non putauit, circa prin. ff.de contra tab.bo.pos.& in l.iij.§.si emancipatus,eod.ubi plane tex.illum intelligo prout iacet,ut uelit nepotem ex filio emanipato post emancipationẽ natum conceptumq́; posse ab auo,in cuius potestare nõ erat exheredari propter odium patris exhæredatumq́; querelam inofficiosi testamenti habiturum.

12 Intell.l.2. C.de inoffi. testam. contra cõmunẽ: emancipatam exhæredatum querelam habere.

Nec†ad rem pertinet quod Accursius,Bar. cæteriq́; cõiter Doct.ram ibi, q̃ in l.ij.C.de in offic.testam.aiunt emãcipatos,& ex eo descẽdentes extraneos reputari,sicq́; iuris ciuilis remedia non habituros, nã illud defendi posset cum tales emancipati cum prole sua præteriti essent secus si exhęredari,ut in dd.ll.ratio diff. inter præteritos,& exhæredatos ea est,quia qũ pater filios emanciparos agnouit tractauitq́; tanq̃ filios eos instituendo hæredes tunc.l ciuilis eosdẽ recognoscit eisq́; sua bñficia iuraq́; accommodat non secus,q̃ si in potestate mansissent, hinc est ꝙ emancipato instituto datur scd̃m tab.bo.pos.iusq́; adeundi de iure ciuili, quod ius ei pterito non dareẽ §.cęteri,inst. de hær.qua,& ut c.mãcipatus, qui hæres instituiẽ tanq̃ filius tractatatus videẽ,ideoq́; capax efficiẽ remediorum ciuiliũ,ita & si exhæredatur tanq̃ filius tractatus videẽ,capaxq́; effici debet remediorũ ciuiliũ,q̃a exheredatio non minus quinimo longe magis ,ppria peculiariq́; est liberis cuiusq̃ institutio arg.d.l.quidã cũ filiũ, idq́; patet rõne.nã institutio ẽt in extraneo exhæredatio aũt nõ nisi in filio,vel nepotibus cadere põt,vt ibi,neq; ac rẽ ptinet ꝙ tales filij nõ sint

sint in potestate exhæredātis,nā nihilominus exhæredatio de eis fieri pōt, nā & posthumus antequā nascatur exhæredari pōt,ut per totā, l.Gallus. ff.de li.& posth. §.posthumi.instit. de exhæ.lib.l.iii.§.nominatim.ff.de iniusto rup. lnam & si sub conditione,l.pen.eod.& lege tertia in princ. eod.cum simili.& tamen posthumus antequam nascatur non est in potestate exhæredantis,l.fin.cum simi. ff.de col.bo.idq; Angelus & sequaces non uiderunt. Et ideo fabulari mihi uidentur Glo.& Doct. tam in l. ij.C.de inoff.test.quàm in l.Papinianus.in §.j. ff.eo. dum aiūt quòd emancipatus exhæredatus non aliter querelam instituere, postquam si quoppiam signum à prætore anulum forte uel quidpiam simile acceperit gratiā litis agnoscendæ idq; appellant,bo.po.gratialitatis agn.quæ traditio licet ubique recepta sit magis, tamen ridicula est quam nostra refutatione egeat. Illius enim bonorum possessionis gratialitatis agnoscendæ effectus non il le erat,ut filius per talem nugatorium actum a iure ciuili agnosceretur, posset q; querelam proponere iam enim postquam a patre fuit exhæredatus tam ab ipso patre(ut duximus) quàm a lege cœpit & cognosci & remediorū ciuilium capacem esse uerum, quia emancipatus hæreditatem non aditam non transmittebat,l.emancipata,C.qui admitt. Ideo periculum erat ne si inter moram litis is emancipatus decederet ad hæredes suos in l.trāsmitterat,unde cōsultissimè prospexit lex, ut quéadmodum quando emancipatus sub conditione instituitur pōt pendente conditione secundum tab.bon. poss.agnoscere, ut interim decedens posśit illam bo. poss.tanquam agnitam transmittere,l.ij.§.si sub conditione.ff.de secundum tabu.ita emancipatus exhæredatus qui non conditione sed lite impediebatur adire posset interim bonorum poss.gratia litis agno.accipere, ut interim decedens transmitteret non ipsam litem (ipsa enim lis post lit. cont. regulariter transmittitur. §.nō tantum, instiτu.de perp. & temp.l.iun. C. ut act.ab her.) sed facultatem adeūdi ut si hæres eius in querela uinceret adire posset filij præmortui nomine,licet regulariter ea adeundi facultas nō transmittatur, idq; est uerus intell. d.l.ij.C.de inoffic.test.l.posthumus. §.fin.& l.quemadmodum,& l.Papinianus.§.j.ff.eod.

13 Exhæreda n an posśit impubes egregia q. Denique quod diximus pupillarem exhæredato fieri posse obtinuit olim, sed nouo iure innouatum est, extat enim Iustiniani Imperatoris constitutio uetantis impuberem posse exhæredari,quo fit ut cum non nisi impuberi pupillaris fieri posśit impubesq; exhæredari nequeat iam pupillaris exhæredato fieri non posśit , quòd aut impubes qui doli capax non est hodie exhæredari non posśit,uiderur probare,l. si quis in suo,§ legis.C.de inoffi.testam. quod firmant ibidem Gloss. & omnes Glo. & omnes in l.iii. in pr.ff.de iniusto rupt. Gloss.& omnes in §.non solum, instit.de pupilla. Gloss. & omnes in §. posthumi.inst. de exhære.libe. Gloss.& omnes in l.si quis in suo,§.legis.Glo.& omnes in l.maximum uitiū. §. fi.C.de lib.præt, estq; expressum in l.vj.tit.v.part.vj. quæ traditio & si ubique recepta sit mihi nunquā probatur neque probabitur.In primis enim consi dero eo pertinere ut nec impubes posśit exhæredari,per quod corrigerentur omnes ll.supra allegatæ, neque longe minus posthumus, id quod eo pertineret ut fateremur corrigi totū illum titulum. ff. de posthumis hæredi.instit. uel exhære. & bona pars totius tituli de iniusto rup.ff.& totus ille titulus.C.de posth.hære. inst.uel exhær.& inst.de exh.libe. fere per totum & aliæ innumerabiles ll.quod quàm absurdum sit euidentius est quā nostra demonstratione egeat. Proinde teneo contra communem primum,quòd impubes etiam infans posśit hodie exhæredari,deinde quod posthumus similiter exhæredari posśit per iura uetera,neque ad rem pertinet,d.§.legis, qui decepit Doct. non enim ibi dicitur posthumum in fantemve exhæredari non posse , sed dicitur non posse à matre odio patris exhæredari, quod eo pertinet ut licet mater haberet iustā indignationis causam aduersus patrem filij sui infantis uel posthumi, per quem mater intelligebat patri suo quærendam esse hæreditatem, tamen per hoc non iuste à matre filius innocens condemnabitur uel exhæredabitur, cum si id mater per respectum, uoluit ne patri,per filium hæreditas quæreretur, posśit eū filium instituere sub conditione hac si emancipetur à pře, ut ita emancipatus patri acqui rat nihil, itaque si contra officium pietatis is innocens exhæredatus fuerit, non negat ille text.quin ualeat testamentum, quo ad primordialem firmitatem,licet dicat quòd licet is innoces rite exhæredatus uideatur, perque hoc testamentum ab initio ualeat tamen quia iniustè innocens ille alieno odio prægrauatur iustè querelam instituere potest, id φ conuenit naturæ illius tituli sub quo locata est d.l.in tit. enim de inofficioso testamento longe alienum est tractare de primordiali ualiditate testamenti,sed tantum de irreuocabili agendum est,ergo &c. argument.l.Imperatores.ff.de in diem addictio.

Illud autem quod Accursius firmat cæteriq;

14 Duæ conclusiones contra cō munem.

Intell. l.fi. C.de libe. præte. contra Gloss. & alios.

riq; ſequuntur in l.fi.§.fi.C.de lib.præt. ſcilicet legem priorem eſſe, quàm d.§.legibus, eſt eui denter falſum ut patet ex omnibus probatis hiſtoriographis, nam cum utraque lex ab Iuſtiniano lata fuerit, tamen l.ſiquis in ſuo, fuit lata ſub Decio cõſule l.aut facta, fuit lata poſt couſularum Lampadij, & Oreſtis qui conſulatum geſſerunt duobus armis poſt Decium, unde euidenter conſtat quòd cum Iuſtinianus diu poſt latam, d.l.ſiquis in ſuo, approbauerit uſum exhæredandorum poſthumorũ, in d.l.fin.ubi id cõceſsit, non potuit uideri id antea innouaſſe, extat ergo quòd iure tã.ff quã.

16 C.infans & poſthumus poſſunt exhæredari† ſed an idẽ iure authen. quòd omnes plerique negant poſt Accurſ.per text.ibi in auth. ut cũ de app.cog.§.aliud quoque.Gloſ.& omnes in l.fi. C.de lib.præt.Gloſ. inter cęteros in §.poſthumi, inſt. de exhæ.lib.quã ibi omnes ſequuntur, nobis autem qui ex profeſſo ueteres leges ſummis uigilijs maturaq; cogitatione, latas atque inuentas ab imperitorum calumnia rudique interpretatione tuemur, hæc traditio non probatur. Nec ad rem pertinet quòd Iuſtinianus in d.§.aliud quoque, ait non licere parentibus exhęredare liberos niſi duobus demum concurrentibus, primum quòd iuſta indignationis cauſa moti id fecerint deinde quòd illam cauſam nuncupatim in ſuo inſeruerint teſtamẽto, quid ergo ſi de facto, fiat cõtra certe ibi modus pene non ſatis declaratur & cum altero de duobus modis poſsimus interpretationem inducere, uel quòd aliter obſeruantibus teſtamentum ab initio ſit ipſo iure nullum, uel quòd licet ab initio ſubſiſtat poſsit tamen ex poſt facto querela propoſita infirmari magis eſt ut poſteriorẽ hanc interpretationem introducamus, ut ita ſaluæ incolumnesque maneant leges ueteres quàm priorem per quam temerè atque inconſtanter delerentur, qua recepta interpretatione non leuis erit illius auth. utilitas cum enim olim iuſtæ cauſæ exhæredationis non eſſent definitæ ſed iudicis arbitrio relinquerentur hodie per illam authen.definitæ ſunt, quas ultra citraq; nequiuit conſiſtere exhęredatio. Præterea cũ olim non oportet eas à teſtatore exprimi hodie oportet, tertio cum olim filius exhæredatus de ſua innocentia docere teneretur, l.liberi. C.de inof.l.iiij.ff.eod.nunc poſt dictã auth. nil probare tenetur, ſed obtinebit niſi hæres eius nequitiam oſtenderit, quod & præſenſiſſe

17 idem Iuſtinianus uidetur in l. omnimodo. C. de inofficio.teſtamen.

Extat † ergo quòd infans Titium poſthumus poſt exhæredari tam iure.ff.quam. C.ſed & iure auth. iure autem regio ſecus ut d.l.vj. titu.v.part.vj.ſed non male & in ſpecie hac interpretatio induceretur ut cum conſtet regẽ Alphonſum non tam quippiam denuo inducere quã omnia traducere uoluiſſe dum ait infantem qui doli capax non eſt non poſſe exhæredari, intelligatur ſecundum ius commune, ut ſi de facto exhæredetur teſtamentum nõ ipſo iure euertatur ſed per querelam tantum expugnari poſsit.

Denique † cum pupillaris exhæredato ſit ab 18 eius ſubſtituto nil relinqui poteſt etiam ſi legatum uel fideicom.impubes acceperit, & tamen ipſe impubes onerari poſſet, l.cum quidã. C.de leg.l.qui fundum, §.qui filios, ff.ad legem Falcid.l.miles ita, §.ſi miles.ff.de milita.teſtament. l.ab exhæredati, ff.de leg.j.l.fin.in princ. ff.de legat. iij. Id quòd contra regulas iuris communis receptum uidetur, quæ habent, ꝙ quem poſsum onerare eius quoque hæredem rogare poſſum, l.v.ff.de legat.iij.Præterea cum filius exhæredatus iniuria affectus uideatur, l. Papinianus, in princip.ff.de inoffic.teſtamen. d.l.cum quidam, C.de leg.ſubſtitutus aut nulla iniuria fuerit affectus longe facilius ipſe ſubſtitutus grauari poſſe deberet quàm ipſe filius, qua ratione deterritus Accurſius tam in d.l.v. quàm in d.l.cum quidam, reſpondit in dd.ll.eſſe ſpeciale, ſpecialitatis aut rationem reddit nullam, nec enim ulla uarietatis ratio reddi poſſet, ut firmant omnes in d.l.cum quidam, qualis ſunt Bar.Pau.Sali.Alex.& Iaſ.poſt Petrum & Cinum, Suares in lege quoniam in prioribus, C.de inoffic. teſtamen.col.iiii.fol.l. tradit Segura in l.ab exhæredati, nume.lxxii. de leg.j.Iaſ.in lege cum filio, de leg.j.nume.xlv. ubi Ripa nume.30. Vigli.in §.non ſolum, inſti. de lega.quorum interpretum quidam irrationabiles has leges appellant, alteri uenales audent dicere, tertij ineptire atque fabulari uidentur, dum rationem inuenire ſtudent, ſed ut leges irrationabiles dicere arrogantiſsimi hominis ac petulantiſsimi eſt, uenales aut appellare hominis temerarij impieque eſſe uidetur, quare nobis altius cogitantibus uiſum eſt reddi poſſe nouam, ſatiſque probabilem quinimo peremptoriam diff.rationem. Ad cuius declarationem præmittendum eſt, quòd iure.ff.ad firmitatem teſtamenti primordialem nil aliud deſiderabatur niſi quòd filius in poteſtate eſſet uel inſtitutus uel exhæredatus, ideſt non minus teſtamentum in quo filius exhæredatus erat ualebat q̃ ſi inſtitutus fuiſſet, ut per totum.ff.de libe.& poſthu. per totum.ff. de iniuſto rupto.per totum.C.de lib.præt. per totum.C.de poſth.hęr.inſtitu.per totum, inſti. de

Intell.authẽ. ut cũ de appel. cogn. §.aliud.quoque.

Intel ad l. regiæ.6.ti. j.par.6.

Intel.plures ll. l.cũ quidã. C. de lega.cũ ſimil.

de exhæ.libe.Neq; ad rē pertinet ꝙ iniuste ex

19 hæredatus posset querela proponere ut C.ff.& inst.de inoffic. testa.nam & institutus querelam proponere poterat si in minori portione; legitima institutus fuisset, l.Papinianus, §.quoniam autem.ff.de inoffi.testamen.l.cum quæritur,l.parentibus.C.eod. unde opportune Bald.in l.pater filium, colum.iij.cum seq. ff.de inoffi.testamen. à Costa in l.Gallus.§.& quid si tantum,in princ.num.7.dixit quòd nō exhæredatio, sed inofficiositas producit querelam inofficiosi testamenti,nam qui integrā legitimam habebat etiam exhæredatus querelam non habebat, qui autem integram legitimam non habebat, huic etiam instituto inofficiosi querela accommodabatur,,modo sic quòd filius exhæreda tus cui legatum, fideicommissumve relictum erat id legatum, fidei commissumve restituere rogaretur, id sane in iurium non erat,nam siue illa facta restitutione integra adhuc legitima sibi maneret, tunc nil conqueri poterat siue diminuta maneret, tunc ipse utpotè legitimam integram non habens poterat querelam proponere quod sibi utilius uidebatur fore ut rescisso patris testa. totam hæreditatem cōsequeretur, uel cum reliquis fratribus patri intestato succederet,ergo nulla ex parte filio quicquam iniurij inferebatur, uerum si onus substituto pupillari iniunctū ualeret posset fieri quòd is substitutus ex bonis paternis haberet nil ueluti si pater filio exhæredato integram legitimam iure legati reliquit, substitutumq; de tota illa legitima restituenda rogauit, qui non potest conqueri deminui sibi legitimam cum ei à patre impuberis legitima non deberetur, l. ergò cōsultissime prospectu uoluit ut nō solum parentes non possent filios in legitima grauare, sed etiam ut filiorum hæredes pupillares grauare non possent, quòd ius & ad legitimos filij exhæredati hæredes tractum esse uidetur, d.l.ab exhæredati,facit,l.si Titio pecunia, §.si curi, cum duabus legibus seq. ff.de legat.j.uides ergo illas leges quæ interpretum in curia in hodiernum usque diem absurdè existimabantur iustissimas nostra restitutione atque consultissimas uocitari debere.

Querelā non exhæredatio ꝓducit sed inofficiositas.

Extat ergo ex superioribus exemplarem fieri posse exhæredato non secus quàm pupillariter cum hæc ad exemplum illius inuenta inductaq; sit.

Tertio & principaliter ut exemplaris fieri

20 possit exhæredato facit,l.ex tribus.C.de inofficio.testamē.cuius uerba ex tribus uncijs hærede instituto filio intra pubertatis annos directam nō inutiliter à patre fieri substitutionem,certum est,cum enim nulla etiam ex parte instituto sed exhæredato possit fieri pupillaris,quare ibi Diocletianus Imperator ad firmitatem pupillaris exegit ex integra legitima filiū esse institutum, & certe licet Accursius, Bal.Ange.Sali.ceteriq; ibi non id satis percipiant, tamen Ias.ibi uisus est præsensisse ut id non tam ad primordialem utriusque testamēti ualiditatem, quam ad pellendam querelam exigatur,ego noto contra omnes quòd nec etiam quo ad pellendam querelam necessum sit filium cui fit pupillaris ex tribus uncijs institutum proponi, sat enim fore si illas tres uncias quoquo titulo haberet cum lex illa lata fuerit à Diocletiano qui per multa secula prior fuit Iustiniano, qui Iustinianus primus induxit non sufficere legitimam relinqui, nisi prætetea titulo honorabili institutionis relinqueretur.

Intell. C. de inoffic. testa. in l. Lex tribus.

& ad creationem pupillaris nō est necesse quòd legitima relinquatur, ſed tantum ad eius iam creatæ resolutionem uitandæ.

Quid ergo noui quidve utile inducit, d.l. ex tribus resp. ibi non agebatur de firmitate subst.pup.primordiali non quoque de irreuocabili,sed tantum de duratione ipsius substitutionis agebatur, licet enim notum sit pupillarem pubertate expirare tamen illud quidā intelligebant quando pupillaris fiebat exhæredato,secus autem putabant si ex integra legitima instituto fieret

Ratio diff. qui post pubertatem postque quæsitam hæreditatem nullus potest grauari nisi in rebus à testatore profectis, l.ex facto, in princ.ad Trebell.l.cohæredi.§.cum filiæ,de uulg.Vnde uidebatur quòd pupillo exhæredato qui nil à testatore percepit, licet post pubertatem substitui non posset,posset tamen ei pupillo substitui si legitimam habuit à patre, uerum hanc allegationem excludit Imperator, nam licet uerum sit quòd etiam post pubertatem postque aditionem possit testator cuique substituere, in eo quod ei reliquit, tamen illud intelligendum est substitui licere non directo sed per fideicōmissum, ut d.§ cohæredi,& d.l.ex facto, isque est uerissimus illius.l.intellectus,idque denotant illa uerba intra pubertatis annos, & illum uerbum directam,quæ uerba inducunt à contrario sensu quòd in terminis illius text.directa pupillaris nō posset fieri post pubertatem. Item quòd fideicommissaria bene posset fieri, etiam post pubertatem, uerissima est ergo nostra sententia ut ibi non de ualiditate primordiali nec secundaria, sed de duratione substitutionis ageretur.

Extat ergo ex superioribus quòd tam pupillaris quàm exemplaris fieri possunt exhæredato nō secus quàm instituto, & si quæ ll.uideantur

deantur exigere institutionem ipsius illas nõ ad creatiouem substitutionis sed ad querelã excludendam pertinere.

Intell. l. si non mortis, & §. si quis mortis. ff. de inof. test.

21 Et ista quã facimus inter has leges compositio opportune comprobatur in l. si non mortis, & in l. Papinianus. §. si quis mortis, ff. de inoffi. testam. ubi proponitur filium integram legitimam titulo donationis non institutionis accepisse, & tamen ponitur licet nullus aduertat pro constanti & testamentum ab initio ualuisse & expost facto querela rescindi nõ posse, nempe ea (ut nos interpretamur.) ratione quòd filius de quo ibi quem constabat institutum non fuisse fuit tamẽ exhæredatus, alias enim si neque institutus neque exhęredatus fuisset nil ualiturum esset testamẽtum, neque ad rem pertinet quòd filij exhæredationem diuinare tolerandum non uideatur, nam resp. cum illæ ll. sint locatæ sub titulo, de inoffi. test. ubi non de firmitate testamenti primordiali, sed tantum de irreuocabili (quæ in expulsiones querelæ consistit) agendum erat, ineptire enim uideretur ibi consulti si in singulis legibus proponerent testamenta de quibus ageretur septem testes eosdemq; rogatos unoq; tẽpore interfuisse signasse, atque subscripsisse tabulas filiosq; institutos exhæredatosve fuisse, isthæc enim omnia cum de alio principaliter agitur pro constanti habenda sunt, intelligendumq; interfuisse. Similiter in l. Gallus, in princip. iuncta Glos. in uerb. posse, ubi omnes. Sic ergo & in specie nostra intelligendum est, (id qd sententia mea nũcupat im expressit Imperator) utrumque testamentum per exhæredationem confirmari & si quando uel filij institutio uel legitimæ, assignatio ulla lege desideretur, id non ad creationẽ pupillaris exemplarisve, sed ad earum iam creatarum resolutionem impediendam desiderari.

Intell. §. si quis sua manu, filius de mãdato patris sui exhæredationem scripsit nõ excluditur querela cõtra cõem.

22 His etiã concinit elegans Vlpiani respõsum in l. nõ putauit. §. si quis sua manu. ff. de contra tab. ubi filio sui ipsius exhæredationẽ scribẽte illã exhæredationẽ sibi nocere ait Vlpianus, quod intelligẽdũ est nociturã nõ quo ad denegandã ei querelã, sed tm̃ quo ad hoc ut initio per eã firmetur testamẽtum non secus q̃ si ab alio scripta esset, si enim ut legatum quod quis sibi ipsi adscripsit ita & exhęredatio quã quis sui ipsius adscribit uitiaretur, iã is filius præteritus repereretur, sicq; per contra tab. si erat emancipatus uel per ius dicendi nullum si erat suus id testamentum uitiaretur ipso iure, nocet ergo exhæredatio in eo quòd non ipso iure id testamentũ uitiatur, ibi enim nõ de querela danda uel deneganda (id enim non pertinebat ad illum tit. de contra tab.) sed de contra tab. bono. poss. danda uel deneganda agendum erat, quæ rite exhæredatis non datur, licet non denegetur eis qui minus rite exhæredati sunt, ut l. non putauit, in princ. iuncto. §. non quenis. ff. de contra tabu. nocet ergo illa exhæredatio solum quia ei denegatur contra tabu. bon. poss.

Contra cõmunem.

Infero grauiter errasse ibi Accur. quem simpliciter sequuntur Bart. & Alber. ibi tenentes quòd in terminis illius text. filio denegeẽ querela, quorum error defluxit ab illa lege male intellecta eorumque opinio utpote durissima & contra regulas iuris cõmunis, reijcienda est.

Contra cõmunem.

Subinfero contra communem quòd & si filius tempore quo pater facit testamẽtum consentiat se præteriri uel exhæredari, non per hoc firmabitur magis testamentum quam si is filius consensum non dedisset, ut probatur in d. §. si quis sua manu, secundum nostram declarationem, licet ille text. ad oppositum communiter adducatũ, & est expressum in l. si quando. §. illud. C. de inoffi. testamen. cum conc. uide Ias. in l. eum querela, C. de inoffic. testam. & in dict. §. illud, & Conarru. in cap. Raynutius, §. ij. de testamen. Suares in lege quoniam, in prioribus, fol xxxj. columna prima. C. de inofficio. testamen.

Extat ergo ex superioribus quòd tam pupillaris quàm exemplaris fieri possint exhæredati non secus quàm instituto & si quæ ll. uideantur exigere institutionem ipsius uel legitimæ assignationem illos non ad creationem harum substitũ. sed ad querelam excludendã pertinere.

Intell. l. filio ff. de lib. & post.

23 Quibus adstipulatur Papiniani resp. qui in l. filio quẽ pater, ff. de lib. & post. scripsit, q̃ si filius exhæredatus emancipeẽ, deinde iterũ per adoptionem in patris potestatem redigatur ei nocet exhæredatio, quale autem nocumentũ inducat non declarat, nos autem interpretamur ut noceat quo ad denegandam bon. poss. contra tabulas, Item quo ad ius dicendi nullum denegandum, non autem quo ad excludendam inofficiosi querelã. Ratio dubitandi fuit, quia ut posthumi agnatione ità & adoptione solet ruptum fieri testamentum. l. certum. ff. de iniusto rup. unde cum ibi post factũ testamentum filius naturalis adoptaretur, uidebatur quod licet initio rite factum iureque fuerit illud testamentum, tamẽ nunc sequuta adoptione id testamentum infirmaretur, cuius contrarium deciditur per rationes de quibus ibidem, scite ergo Papinianus duxit exhæredationem nocere filio, nam ex eo quòd mero iure ualeat testam. duo illi filio sequuntur

mala

la ut & ius dicendi nullum contra tab.bo.po. sibi denegentur, quæ remedia si testa.ipso iure euerteret habiturus erat l.fin. §.sancimus. C.de lib.pręt. inofficiosi autem querelam habere non desinit, nam etiam si iusta de causa initio esset exhæredatus è domoq; patris per emancipationem eiectus iuxta, l.quidã cum filium, de uerb.& quod ibi per Bar.& Ias.tamen cũ rursus p adoptionẽ in domũ familiãq; patris eductus sit & pristinæ indignationis causa à pr̃e remissa sicque ad nõ causam redacta est, arg.l.in ipsius.C.fam.ercisc.l.ij.§.fi.cũ l.seq. ubi Bar.ff.de adim.leg. §.fi.inst.de iniur. Frãcis.de Ripa in l.fi.C.de reuo.don.q.lxj. Ias.in l.in arenam, C.de inoffi.test.ut per hoc ille filius non modo querelã proponere sed & in ea uincere possit & debeat, & si iusta de causa ab initio exhæredatus fuisset quasi illa iusta causa iam post remissionẽ indulgentiãq; patris quæ per adoptionẽ p̃sumiẽ non ad causam redacta sit.

24 Intell.l.filio quem ff.de lib.& post. contra cõem quòd filius quæ post exhæredationẽ emancipatus fuit si iterũ adoptetur, a patre habebat querelam.

Inferẽ uehementer errasse Bar. Bal. Angel. Imol.Pau.Are.Alex.Ias.in l.filio quẽ, supra all. qui scriptũ reliquerũt, illum filiũ querelã instituere nõ posse, quòd euidenter est cõtra iura superius adducta, estq; durissimũ atq; inhumanũ, nec multũ tribuendũ est eorũ authoritati cũ ab illa lege male intellecta error eorũ fluxerit, uide Costam in l.Gallus, §. & qd si tñ, pag.cxxxij.nu. 180.Ripã in d.q.lxj.Cur.iuniorẽ in l.fi. C.de pact.nu.32. Vt ergo in terminis d.l.filio.tex. dicentẽ exhæredationẽ nocere interpretamur quo ad primordialem testamenti firmitatem, nõ quo ad irreuocabilem, sic & in specie nostra ll.dicentes in pupillari exemplariue substitutione oportere filiũ institutum esse, uel ei legitimã assignari scite interpretabimur quo ad primordialem firmitatẽ id necessum nõ esse, sed tantũ quo ad irreuocabilẽ.

25 Exemplaris fieri potest etiã filio naturali contra communẽ

Proinde similiter† inferẽ uerã nõ esse illam cõem sententiam existimantiũ exẽplarẽ filio tantum naturali fieri nõ posse, quã tenuerunt Ang.Imol.Cuma.Aret.& Alex.in l.ex facto,ff. uulg.ubi etiã Ias.nu. 20. Aret.& Ias.col.ij in d.l.humanitatis, ubi hãc dicit cõem, Coras.nu.8. qui cõtrariũ tenet post Bal.& Sab.& Cur.ibi. nu.13.&post Bar.in d.l.ex facto, quorũ minus recepta s̃nia uerißs.est. siquidẽ (ut docuimus) ad creationẽ exẽplaris necessum nõ est legitimã relinqui, licet aliquãdo necessum sit ad resolutionẽ ipsius iã creatæ impediẽdã, ut p hoc appareat parũ ad rẽ pertinere; d.l.humanitatis, in uerb.legitima, quę Doct.decipit dicẽtes quòd exemplaris capaces nõ sunt nisi hi quibus debeẽ legitima, legitima autem non debetur filio naturali.

26 Mater illustris põt

Infero similiter† quòd licet à matre illustri filio spurio legitima nõ debeaẽ, ut l.si qua illustris, ff.ad Orfic. C.ei tamẽ potuit exemplariter ab ipsa matre substitui qđ similiter contra mentẽ tenentiũ superiorem cõem cõclusionẽ.

naturali filio substituerẽ exemplariter contra Doct.

Infero similiter† q licet filio q spurius esset nõ debeaẽ legitima a pr̃e, tñ ei poterit exẽplariter substitui, qđ similiter est cõtra mentẽ tenentiũ supiorẽ cõclusionẽ cõem, & in specie cõtra Bar.in l.ex facto, de uulg.n.7. nec me mouet qđ Bar.ait q isti nõ sunt liberi noiandi, nã resp. q cũ post.c.cũ haberet, de eo q duxit in matrim.his à patre alimẽta debeant, iã p hoc tanq̃ filij tractanẽ & quibus alimẽta nõ deneganẽ, & aliqñ ab inuito pr̃e extorquunẽ talia alimẽta, nõ uideo cur denegeẽ puisio p̃na, q̃ p exẽplarẽ subst.fit.cũ hæc subst.fiat à pr̃e uolẽte absq; ulla erogatiõe sua & absq; iniuria aliena.

27 Exemplaris fieri potest filio spurio cõtra Doct.

Infero cõtra eosd.† idẽ fore in natis ex damnato coitu idq; pari ratione, uide Couarru. libro iiij.part.2.cap.8.§.vj.

28 Exemplaris fieri potest filijs natis ex donato coitu contra Doct.

Proinde lõge facilius† inferẽ q si filio legitima diminuta relinquaẽ ualebit adhuc exẽplaris cũ tenuerimus q & si exhæredato uel omnino relinqueretẽ ualeret id qđ est cõtra cõem opin. Doct.ut per Ias.nu.5. in d.l.humanitatis.

Exemplaris fieri põtest et cui diminuta legitima relicta fuit cõtra Docto.cõiter.

Stat ergo q tã pupillaris q̃ exemplaris fieri possunt exhæredatis nõ secus q̃ institutis, & q ll.quæ cõtrariũ inuere uidenẽ nõ tã ad creationẽ ipsarũ q̃ ad earũ iã creatarum resolutionem impediendam pertinere intelligũtur.

30 Intel. l.humanitatis C.de imp

Quarto & principaliter ut exẽplaris ẽt exhæredato fieri possit, sicq; huic nr̃æ s̃niæ adstipulaẽ insignis opportunaq; Iustiniani cõstitutio, qui in l.humanitatis, de impub.in hæc uerba scriptũ reliqt, ut occasione huiusmodi substitutionis ad exẽplum substitutionis pupillaris querela nulla oriaẽ, animaduertit enim cõsultiss. Imperator, quòd licẽt pupillaris ab initio ualeret quæ ẽt exhæredato facta proponereẽ, tñ ex post facto poterat facile p accusationẽ de inofficioso rescindi, ne ergo hac occasione similiter exẽplaris exhæredato facta, licet p exhæredationẽ illã principale testam. firmareẽ ac subinde exẽplare, tñ ex post facto querela plata rescindereẽ cõsuluit, ut in legitima instituto fieret, eaq; fuit s̃nia eorũ q nostrã sententiam tuentur, quam uerissimam existimamus multo anteq̃ in eorũ scripta incidissemus, uerum enim uero si uerũ amamus & hanc sententiam nota reprehensioneq; dignã iudicauimus nõ enim Imperator duxit filium in legitima instituendũ, sed illud tamen p modum filij adnotauit filio legitimã relinquendam, ut nõ solum illud (quod qui ur̃am s̃niam præsenserunt percipere uidentur) adnotauerit ualere abinitio exemplarẽ (quæ exhæreda-

to legitimam habenti fieret uerum & illud ualere ab initio exemplarem) exhæredato factam, licet is nõ integram legitimam uel etiã nil omnino haberet, tunc enim illi exhæredato superesse auxilium querelæ per quã rescisso patris test. & exemplare euanesceret.

31 Exemplaris ualeat si fit exhæredato integram legitimã habenti idẽ si integrã nõ habeat sed diminutam uel nihil omnino contra cõmunem.

Itaq; † teneo ualere exemplarem exhæredato factã, qui integrã quoquo titulo habuit legitimam hoc primo contra cõem secundum aliquos. Idemq; ẽt si is exhæredatus nil omnino à patre recepisset hoc secũdo cõtra utriusq; partis fautores, quod intelligendũ quo ad primordialem ipsius substitutionis firmitatem.

Quid ergo quantum ad irreuocabilem, & qui sunt nostræ sententiæ fautores ingenuè fatentur exhæredationem efficere, ut licet ea substitutio initio ualuerit, propterea quòd exhæredatus integrã habuit legitimam; tamen querela perlata infirmabitur, idq; sensisse aiũt Imperatorẽ in illis uerbis, ut occasione, sed ausim dicere hanc sententiã (& si ab ea nullus unquam discesserit) ueram non esse, tpe enim illius, l. ad ualiditatẽ primordialem utriusq; testamẽti sufficiebat solennitas exhæredationis ad irreuocabilẽ, id est ad quærelam excludendam, sat erat integrã legitimã dari, l. cum quæritur, l. parentibus. C. de inoffi. l. Papinianus. §. quoniam autem, & §. si quis mortis, & l. si non mortis. ff. eod §. fi. inst. eod. cum ergo proponatur filius exhæredatus, & integræ legitimæ assignatio nil est quòd desijt ad utranq; firmitatem, fateor tamen quòd iure nouissimo, auth. post. §. aliud quoque, ne autẽ ut cum de app. cog. id innouatum est, cum ibi introductum sit non sufficere integrã legitimam filio assignare, nisi præterea titu. honorabili institutionis assignetur.

32 Pupillaris si fiebat exhæredato integrã legitimam habenti querela nulla competebat per l. humanitatis, licet iure aũt aliud inductum contra cõem.

33 Testa. patris ex hæred. firmatur nõ secus quàm filiorũ institutione

Quintò & principaliter quòd † exhæredato possit fieri exẽplaris facit, nam ad confirmationẽ testamẽti non minus efficax potẽsq; est exhæredatio q̃ institutio, sed q filius instituat uel exhæredet eo pertinet ut paternũ testamentũ cõfirmetur atq; in cõsequentiã pupillare uel exemplare, ergo cum paternum per exhæredationẽ nõ secus q̃ per filij institutionẽ cõfirmet, cõsequẽter & pupillare uel exemplare per talẽ exhæredationẽ nõ secus confirmabitur quàm per institutionẽ, quòd aũt ad cõfirmationẽ testamẽti paterni nõ minus efficax sit exhæredatio q̃ institutio probat fere p totũ in rubro & in nigro. ff. de lib. & post. hær. inst. l. uel exhær. fere p totũ. ff. de iniust. rup. in rubro & fere p totũ nigrũ. C. de post. hær. inst. uel exhær. fere p totũ. C. de lib. præt. p totũ rubrum & nigrũ inst. de exhe. lib. idq; probat ratione, nã exhæredatio uel emancipatio res est magis peculiaris magisq; propria atq; interna liberis, q̃ institutio quæ extraneis etiã conuenit cũ illæ res nõ cõueniant nisi liberis, l. quidam cum filiam, ad fin. ff. de uerb. ob. quo fit ut qui exhæredat nõ minus ut filius tractatus uideatur q̃ si institueret; ut inibi respondet quæ traditio est intelligẽda quo ad primordialẽ testamenti firmitatẽ & inspecto iure ueteri etiã quo ad secundariam & irreuocabilem, si quidem olim qui minus legitima accipiebat querelam instituere etiam si institutus poterat, q autem integram legitimam quoquo titu. receperat is etiam exhæredatus querelam proponere non poterat, l. Papinianus, §. si quis mortis. & §. quoniã aũt. ff. de inof. l. si non mortis, eod. §. fin. inst. eod. l. cũ quæritur, l. parentibus, eod. itaq; quo ad concedendã uel denegandã inofficiosi quærelam nõ referebat institutus, ne esset filius an exhæredatus, sed an integram legitimã accepisset nec ne, uerum iure nouissimo auth. licet id ius obtineat quo ad primordialem testamentorũ ualiditatẽ; scd̃m nos tamen quo ad irreuocabilem & secũdariam inductũ est quid noui, ut si filius absq; iusta causa exhæredatus sit, tũc licet integrã legitimã iure singulari receperit de inofficioso agere possit nõ secus q̃ si minus legitima uel nil omnino accepisset, ut §. aliud quoque, & §. sola enim est in authent. ut cum de appel. cog.

Quod aũt institutio uel exhæredatio filij ad ualiditatẽ principaliter testamenti paterni desideret ne per hoc tã pupillare quàm exemplare sustineatur, probat de pupillari, in l. ij. §. adeo. ff. de uulg. & in §. liberis. inst. de pupil. docent Bar. & omnes in d. l. ij. Item de exemplari probat in d. l. humanitatis, ibi legitima portione ei uel eis derelicta ne occasione, &c. quòd ergo is cui fit exemplaris legitimam habeat, id necessum non est quo ad creationem exẽplaris inducendã, sed tñ quo ad resolutionem ipsius iã creatæ impediendã, q aũt ea legitima nõ exhæredato sed instituto relinquat id inspectu iure. ff. & C. necessum nõ erat, neq; ad creationẽ exẽplaris inducendã, neq; ad resolutionẽ ipsius iã creatæ impediendã, siquidem eo iure (ut docuimus) † querela inofficiosi excludebat p legitimã quoquo tit. relictam euincunt, ergo duo contra oẽs, primũ quod iure. C. & ff. p filij exhæredationẽ cui fit pupillaris cuiq; titulo singulari legitima relicta fuit, nõ impedit natiuitas creatione exẽplaris, secundo q p talẽ exhæredationẽ nõ inducit resolutio ipsius exẽplaris iã creatæ, qđ est cõtra oẽs Doct. q tenẽt cõem q dũ fundant in d. l. humanitatis, utrũq; illo iure pcedere itellexerũt cũ re uera neutrũ illo iure pcederet, fatemur tamen

34 Exemplaris nec impeditur nec resoluitur & per exhæ. contra cõmunem, cõs. duæ.

tamen quòd iure auth.ea exhæredatio potest inducere resolutionem exemplaris iam creatæ, id tamen non peculiare est in exemplari cum & idem fit in pupillari.

Sexto & principaliter quod exemplaris exhæredatæ fieri possit, probatur sic p prohibitionē exemplaris inducitur læsio & incommodum furioso seu mente capto exhæredato qui cū multis nominibus afflictus esset non debuit ei iniungi aliud genus afflictionis, nēpe ut sibi prouisio atq; tutela exemplaris substitutionis adimeretur, ergo dicendū est, cum afflictio non sit addenda afflictio non permittendum quòd ei auferatur subst.exempl.tutela atque prouisio ut per hoc intelligatur exhæredationem nō eo pertinere ut exemplaris impediebatur, sed potius eo ut magis admittatur, sicque contro uersum est suum ipsorum interpretum fundamentum.

15 †Quod autem exemplaris utilitatem prouisionemque filij inducat colligitur ex l.si pupillus.ff.de acquiren.hære.ibi, utilitatem impuberis,per quem tex.Doc.cōiter ibi & ubiq; dicunt pupillarem substitutionē pupillo utilē esse,quod & docet Accursi. Bar. Bal.Cinus,Petrus,Paul.& Ias.in l.ex tribus,C.de inoffi.testa. utilitas autem illinc descendit quòd cū impuberes sibi testamentum facere non possint, l. qua ætate.ff.de testa. §.præterea, insti.qui test. face.poss.l.fin.C.de testa.mil. per mediam patris personam cum testamento decedat: ut signanter docet Iustinianus in §.nam moribus, inst.de pupil.interest enim cuiusq; cum hæredēde testamentario decedere, l.& quia hoc interest. ff.de interrog.action. §.j.insti.quib.ex ca. man.non licet. Quod autem is mente captus uel furiosus multis nominibus afflictus sit accipe nam furiosus uel ipso furore satis torquetur & punitur, l.d iuus,ff.de offic. præs. qua ratione magis communiter receptum est, ut si ante furorem delictū admisit propter quod capitaliter puniendus esset, iā nunc post furorem executio pœnę in eū non fiet,late per Ias. in l.ex factō,nu.31.ff.de uulg.per Dec. in l.furiosum.C.qui testa.fac.poss.per Dec. & Coras. in l.humanitatis.C.de impube.

Denique per ipsam exhæredationem satis afflictione atq; iniuria affectus uidetur,l.cum quidā,C.de lega.l.Papinianus,in prin.ff.de inoffi.test.auth. ut cū de appel.cog.§.sola enim est nostræ serenitatis intentio iniuriā exhæredationis & præteritionis à parentibus & liberis auferri. Quod autem afflicto afflictionem addere impium inhumanumq; sit, præterea quod patet ad sensum, probatur in l.uni.C.de his.qui ant.aper.tab.in l.fin.C.de inst. & subst.

Exemplaris utilis est ei cui fit.

ibi luctuosam,&c.& utrobique notant Doctores,& text.in l.imperialis.C.de nupt.

Ergo patet ex superioribus quòd exhæredatio non debet esse modus tollendæ sed potius inducendæ substitutionis exemplaris cū exhæredatis utpote afflictis per exemplarē sit merito consulendum.

Septimo†quòd exemplaris fieri possit exhęredato probat sic,querela inofficiosi testamenti supponit ualiditatē primordialem ipsius testamenti, sed mēte captus cui exhæredato minus legitima relictū fuit, habet querelā, ergo sequitur id testamentum primordialiter ualuisse,nec ipso iure p exhæredationē euanuisse, quod aūt querela supponat firmitatem primordialem testamēti,probatur, quia querela inofficiosi est remediū rescissorium ut in l.ut liberis,in uerbo rescisso. C.de colla.ubi not. Doct. facit,l.posthumus, §.si quis ex his,ff.de inoffic. test. sed quod nullum est rescindi non pōt,l.nā & si sub conditione,ff.de iniusto rup.ergo &c.

16 Querela supponit ualiditatē

Secundo patet,nam querela non dat quām diu superest aliud remedium, §.nam aūt.insti. de inof.test.l.maximū uitiū, C.de lib.præt.ibi, & nemo ex alio orlus præsidio ad hāc decurrere possit,& notāt cōiter Doct.utrobiq; id qđ etiā adnotauit Accur. ceteriq; sequunt in l.ij. C.de inoffi.testam.hinc est quòd querela inofficiosi nunq datur filiæ præteritæ:quia per ius accrescendi poterat cōsequi uirilem portionem,l.maximum uitiū.C.de lib.præt.hodie autem cū per præteritionē filiæfamilias uitietur testam.non secus q̄ per præteritionē filijfamilias,d.l.maximū uitiū. § sancimus, & instit.de exhære.liber.§. sed hæc quidem uetustas, iam filiafamilias præterita nō cōsequetur uirilem portionem per ius accrescēdi,sed p ius dicendi nullum ex toto testamentū uitiabitur quo ad institutiones,licet quo ad singularia relicta qualia sunt legata fideicommissa, mortis causa donationes, reliquaque id genus conseruetur, authen.ex causa. C.de liberis præteritis, & in corpore unde summitur habebitq; contra tabulas,quod remedium cum iure dicendi nullum concurrit, dicta lege, maximū uitium,§.sancimus, ibi.uel testamentum ipso iure euertat,uel per contra tabu.bon.poss.fa re hoc non patiatur.

17 †Nec ad rem pertinet quòd contra tabu bono. possess. sit remedium rescissorium, lege prima,in principio, in uerb. rescindunt, ff.de lega.præst.l.ut liberis, in uerbo rescisso. C.de collation.l.quod uulgo. ff.de bono.possess.contra tab.unde quia quod nullum est rescindi nō pōt, d.l.nā & si sub cond.uidetur q non possit id remediū cōcurrere cū iure dicendi nullum

Bo. pos.cōtra tab.est remedium rescissoriū & aliquando declaratorium.

Nu a quod

quod ſupponit teſtamenti nullitatem, nam reſpondetur contra tab.bo.poſſ. remediũ eſſe reſciſſorium regulariter, ut dd.ll.†uerum il-

38 lud intelligendũ quãdo daĩ cõtra teſtamentũ ualidũ, quale eſt id teſtamentũ in quo emancipatus præteritus fuit, quod mero iure ualet tam iure ciuili, q̃ prætorio, Gloſ.in l.filiũ, §.ſed quemadmodũ. ff.de contra tab.quã cõiter approbatã, dicit Iaſ.in l.poſthumo nato, n.25.C. eod. Idẽ firmat ibid.Curt. iun.col.j. & iterum, col.pen.ubi reſpõdet ad §.emãcipatos, inſt.de exhæ.lib.ubi uidebaĩ probari contrariũ, uerũ ſi contra tab.detur cõtra teſtamentũ ipſo iure nullum, tunc nõ reſciſſoriũ ſed declaratorium remediũ eſt, ut d.l.maximũ uitiũ. Idẽ ſi detur contra teſtamentũ ꝙ licet ab initio fuit ualidũ, tamẽ poſtea rumpiĩ poſthumi agnatione, d.l.poſthumo nato, tunc enim contra bo.poſſ.eſt remediũ declaratorium nõ reſciſſorium, cum ſit impoſsibile teſtamentũ ipſo iure ruptum poſthumi agnatione iterum rumpi per contra tabulas bo.poſ.ita eleganter declarat Paul.tam in l.ſi filius qui in poteſtate. ff.de lib.& poſthu.q̃ in d.l.poſthumo, ubi ſubdit ueteres lumine intellectus caruiſſe quo ad illius tex.intelligentiam, ſeq; nouiſsime illum intellexiſſe, quam declarationem ſequiĩ dicitque cõem.Iaſ.ibi nu.31.ſequũtur Imola, & Alexã. in d.l.ſi filius q in poteſtate, Curt.iun.i d.l.poſthumo, nu.57.ubi et Philip.Decius & alij.Extat ergo quòd habebit uel ius dicendi nullum, uel contra tab.bo.poſ.querelã autẽ inofficioſi nõ habebit, quæ ut diximus cũ nullo alio remedio cõpetere põt, unde cũ huic filio detur querela ut in l.humanitatis.C.de impuberum, ibi querela nulla à contrario ſenſu, ſequiĩ quòd non habebit ullum aliud remedium quale eſt ius dicẽdi nullũ, uel contra tab.bo.poſſ.& conſequenter quòd teſtamentum non deſijt ipſo iure ualere per talem exhæredationem, nam ſi deſiſſet ualere non querela ſed contra tabu. bo.poſſ.uel ius dicendi nullum daretur.

Emancipati præteritio non reddit teſt. nullum.

39 Octauo quòd†exemplaris exhæredato fieri poſsit probaĩ ſic, exẽplaris aſsimilatur pupillari non ſolum quo ad ſui creationem ſed etiam quo ad reſolutionem ſui. ſed exhæredatio non eo pertinet ut reſoluatur pupillaris, ſed eo ut confirmetur, ergo dicẽdum eſt, quòd ut exhæredatio non infirmat pupillarem, ita nec exẽplarẽ. Quod aũt quo ad reſolutionem ſui aſsimileĩ exẽplaris & pupillaris nõ ſecus q̃ quo ad creationẽ probatur in §.qua ratione, inſt.it.de pupil.uerſi.ſin autem, & in l.humanitatis, uerſic.ita tñ, & in l. ex facto, de uulga. in prin.ubi exẽplaris extinguiĩ p interuẽtum & superuenientiã iudicij atq; intellectus non ſecus q̃ pupillaris per aduẽtũ adoleſcentiæ. Nec me mouet quòd inhumanus eſſe uideaĩ qui filiũ mentecaptũ exhæredauit, perq; hæc facultas exẽplariter ſubſtituendi facilius perimaĩ q̃ facultas pupillariter ſubſtituendi quæ iure cõi cõpetit, argu.l.eius militis, §.militia miſſus. ff.de mil.teſta. l.ſiquid bello.ff.de capt. ſed reſp. quòd non minus iure cõi cõperit facultas ſubſtituendi exẽplariter q̃ pupillariter, cũ nõ minus Imperatorũ ſanctiones ſint de iure cõi, q̃ populorũ ritus & mores, ut patet fere per totũ inſt. de iure natu.gent. & ciuil.fere p totũ. ff.de conſt.prin.in l.ius aũt ciuile, cũ plu. ſeq.ff.de leg.in l.leges ſacratiſsimæ, & l.fi.C.de legib.Nec ad rem pertinet quòd in d.l.humanitatis, dicaĩ humanitatis intuitu, id enim denotat ipſius ſanctiſsimi Imperatoris humanitatẽ, id parẽtibus indulgẽtis nõ aũt pietatem quam parẽtes erga liberos habere debent, ut notat Corn.n.15.in d.l.humanitatis, ubi Decius, & alij. Præterea poſita exhæredatione nõ ſequitur neceſſario inhumanitas, cum poſsit bona mente parens filiũ mentecaptũ exhæredare ne ſibi inſidiæ parentur ab eis qui eius cãptarent ſucceſsionẽ, argum.l.multi non notæ, ff.de lib.& poſt.l.pen.ff.de curat. furioſ.ibi addita cauſa neceſsitateq; conſilij ſui.l.filijs matrem. C.de inof.teſta. l.ſi emancipatus.a.ff.de contra tabu.bon.poſ.l. Seius Saturninus. ff.ad Trebellianum, l.ſiquis in ſuo, §.legis, in fin.C. de inoffi.teſtãm.

Exemplaris in ſui tam creatione quã reſol. ſimilis eſt pupillari.

Extat ergo ex ſuperioribus ꝙ cũ pupillaris & exemplaris æquiparentur quo ad ſui reſolutionem, & per exhæredationem pupillaris nõ reſoluaĩ ſimiliter nec exẽplaris reſolui debet.

Sed iam hodie uidetur quòd cũ mente captus uel furioſus cui exemplaris fit non poſsit cõmittere iuſtã cauſam ingratitudinis quòd non deberet poſſe exhæredari argumen.tex.in authent.ut cum de appellation. cogn. §.aliud quoque, col.viij. l.vj.titu.v. part. vj.ſed id dupliciter excludi poteſt primum, quia in ſuperioribus negauimus, (quod plerique firmãt,) ſcilicet leges ueteres eſſe correctas. Præterea ante inſaniam potuit is mente captus, iuſtam cauſam ingratitudinis committere, propter quam etiam demens exhæredari poſſet, cuius rei ueritas pendet ex interpretatione, text. in lege diuus.ff.de offic.præſid.de quo per Iaſ. in lege ex facto, nume. 30. ff.de uulga.per Iaſ. nume.ſeptimo, in lege furioſum. C.qui teſta. face.poſſ.ubi Decius, colum.fin.

Stat ergo ex ſuperioribus quòd exemplaris poteſt fieri exhæredato non ſecus quàm pupillaris ut data paritate tẽporis inter eas hac in re nulla differentia ſit, hæc concluſio intelligitur

gitur multipliciter, primo quando is exhæredatus habuit integram legitimam alio titu. q̃ institutionis, ita in specie tenet Corn. nu. 8. in d.l. humanitatis, quòd sine dubio sentiunt omnes illi qui nostram sentẽtiam affirmatiuam tenent contra communem.

Secundo intelligit etiã si non integram legitimam haberet, sed deminutam, quia tunc ualeret exẽplaris ipso iure, sed an possit ex post facto infirmari per querelã uidetur quòd non cum possit agere ad supplemẽtũ, sed cõtrariũ est ueritas, quia exhæredatus cui aliquid titu. singulari relictum est non põt petere supplementum legitimæ, licet præteritus uel in minori portioneq; legitima institutus posset, ita probat, l. omnimodo, C. de inoffi. testa.

Tertio intellige etiã si huic exhæredato nil omnino relictum esset, nam & tunc quo ad sui creationem & originem ualeret exemplaris, licet posset posteà p querelã utrunq; testamentum infirmari ut proxime dixi, quòd si exemplaris fiat institutio, tunc aut ex bonis testatoris in integra legitima fuit institutus; aut in minori portione q̃ legitima, aut bonorũ testatoris in nihilo fuit institutus sed tantum in rebus alienis. Primo casu secundum utriusque partis fautores de quibus supra in prin. huius quęstionis mentionem habuimus ualet exemplaris etiã irreuocabiliter, ut in spetie tangit Corneus, nu 8. in dict. l. humanitatis.

Exemplaris cũ sit institutio in minore portione, quàm legitima nõ potest rescindi querela cum cõi contra alteram fere cõem.

40 Secundo † casu cõis sententia est ualere substitutionem exemplarẽ etiã irreuocabiliter, quia licet fuerit institutus in minori portione, quàm legitima, tñ supplet à legẽ ut in l. omnimodo. C. de inof. test. sicq; cessat querela ut ibidẽ, & perinde habet ac si integra legitima ex ipsa testatoris dispositione caperetur ut ibidem, ita tenet Bar. in d.l. ex facto, n. 20. ubi hãc opinionem sequitur & dicit cõem Ias. nu. Coras. nu. 13. in d.l. humanitatis, & ibi Decius nu. 7. eandem dicit cõem Ripa, in d.l. ex facto, nu. 75. licet contrariũ teneat. ubi cõem op. sequunt Aret. & Alex. Curt. iun. in d.l. humanitatis hanc opi. sequit & dicit cõem, nu. 21. & ibi Ias. n. 5. post Ang. Sal. & Paul. ibidẽ dicit cõem Alex. ibi n. 5. qui cõtrariũ tenet, sequit Alex. sibi cõtrarius in d.l. ex facto, nu. 37. Bal. in trac. subst. exẽpla, nu. 11. Politus in eod. tract. n. 18.

Cõtrariã partẽ ut nõ ualeat exẽplaris facta ei q in minore portione quã legitima fuit institutus tenẽt Gl. in uerb. in d.l. humanitatis, Corn. ibid. n. 8. Alex. ibidẽ nu. 3. Faber in §. qua ratione inst. de pupil. Ang. & Imola in d.l. ex facto, ubi etiã Cumanus, & nouissimè Ripa ibi. nu. 75. mouent quia secundum eos, pro forma desiderat, d.l. humanitatis, q is cui sit exẽplaris habeat ex ipsa testatoris dispositione, integrã legitimã, supplementũ aũt legitimæ nõ habet uel capit ex dispositione testatoris, sed ex legis dispositione contra præsumptã uoluntatem testatoris, defendẽdo cõem resp. q licet pater q minus legitima relinquebat filio inhumanus, & inofficiosus erga filiũ uideret, propter qđ uidebatur, q exẽplarẽ facere nõ posset arg. l. humanitatis, in pr. C. de impuberũ, tñ id fateor ante inuentũ ius agẽdi ad supplementũ, ut l. cũ quærit, & l. parẽtibus. C. de inof. tes. sed post inuentionẽ illius iuris, secus est, qa pr inofficiosus & inhumanus nõ reputat, ut l. omnimodo. C. de inof. test. nisi nil porsus reliquerit ut ibi. Sed cõtra cõem urget q legitima appellat falcidia, l. quæ nu p. C. de inof test. Gloss. approbata in auth. uñ si parẽs. eod. sed falcidia deducit cõtra uoluntatẽ testatoris, l. Titia, ad leg. Fal. c. Raynal. in fi. de testa. ergo detractio quæ fit p legẽ ad supplẽdã filij legitimã fit contra uolũtatẽ testatoris, qđ ẽt sua det, qa testator psumit scire uires patrimonij sui, l. quisquis. C. de resci. uẽdi. Sed resp. tenẽdo cõem fateor q cõtra uolũtatẽ supplet legitima, sed adhuc attenta iuris noui cẽsura impius non reputat, pater q filio, aliquid reliqt, licet minus legitima, & dum cõtra cõem obijcit q nõ sequitur ualet testamẽtũ licèt minus legitima relinquatur, ergo ualet exẽplaris, nã exẽplaris exhæredato fieri nõ põt, & tñ tunc ualeret testam. secũdũ cões resp. licet ualeat test. adhuc exẽplaris fieri nõ põt, qñ pr reputat inofficiosus, ut si filiũ exhæredet nihilo ei relicto, sed si & totã ualeret & pr impius nõ reputet (qđ est qñ aliquid, licet minus legitimã ei reliquit.) tũc ualebit exempl. Põdera ẽt text in l. humanitatis, q innuit q ad finẽ excludẽdi querelã desiderat legitimã relinqui, ergo nil aliud exigit, nisi q taliter legitima relinquat, ut querela excludat, licet integra legitima relicta nõ sit, supest, ergo ut licet itegra nõ relinquat, exẽplaris adhùc fieri possit, qđ i alio ppbsito sensit Dec. in l. humanitatis. n. 7. p totũ. Præterea uerissima est opinio nrã, ut legitima nõ desideretur ibi ad creationẽ exẽplaris, sed tñ ad uitandũ resolutionẽ q̃ p querelam posset contingere.

41 Mouent secũdo tenẽtes cõtra cõem qa inquiunt supplementũ legitimæ nõ petitur eadẽ actione qua petitur id q primordialiter a testatore relictũ fuit, sed petitur alia actione diuersa, s. cõditione ex lege iuxta Gl. ordinariã in d.l. oĩmodo, q̃ sequunt Doct. cõiter ibi & secundũ Suares i l. qm̃ i prio. C. de inof. test. & est cõis scd̃m Rip. ubi supra, ergo seqtur q illud sopplementũ nõ capit ex ipsa testatoris dispositione (prout desiderat d.l. humanitatis) sed

Legitimæ supplemẽtum non petit̃ conditione ex lege cõtra comunẽ.

capitur ex legis dispositione, quod non sufficit resp. dupliciter primo nego q̄ tale supplementum petatur alia actione quàm ea qua perit illud quòd primordialiter à testatore fuit relictum probatur, quia cum legitima & minuta relinquitur, tunc quod deest ipso iure accrescit tex. est in l. scimus, in prin. in uerb. ipso iure, C. de inoffi. testam. & in §. repletioné, ead. lege, & sic absque ulla filij petitione accrescit, ut est communis opinio secundum Ias. ibi cótra Glo. ibi id quod plené suo loco differimus, tunc sit porrio quæ accrescit ipso iure accrescit portioni & eadē actione petitur, ista est non solum communis sed indifferenter recepta opinio quam tenuit Bar. in l. re coniuncti, ff. de legat. iij. num. . . . Et nos latissimè duximus in materia iuris accrescendi in illa quæstione quo iure petatur portio accrescens, qua communi opinione stāte, stare nō pōt illa cōis opinio, quæ secundum Rip. ubi supra habet q̄ supplementū legitimæ quod ipso iure (ut omnes fatent) portioni à testatore relictæ accrescit petaт alia diuersa actione, q̄ ea qua petit quod à testatore relictū fuerit. Prœterea licet illud uerū esset tamē nil obesset, quia ut diximus ad creationem exemplaris nō est necesse legitimam relinqui, tene ergo cōmunem opinionem ut instituto in minore portione q̄ legitimæ possit fieri exemplaris.

Quoad tertium quando in nihilo ex bo-
42 nis testatoris fuit institutus is cui exemplaris fiebat sed tantum in re aliena, communis op. ubi supra est talé institutioné nullā esse, sicque haberi pro præteritione, & consequenter tam principale q̄ exemplare testamentū, nullus esse momenti, sed semper tenui contrarium ut
43 institutio filij possit fieri in re aliena: nam legatum rei alienæ filio factū indistinctè ualet dabiturque ei uel res ipsa empta ex pecunia hæreditaria uel rei æstimatio, l. non dubiū, de leg. iij. ff. Item filius in certa rei aliena institutus loco legatarij est, l. quoties. C. de hær. inst. & per hoc res illa uel eius æstimatio filio ab hærede danda est non secus, quàm si legata esset, ergo satis ex substantia patris supplementum legitimæ factum uidetur, quando quidem dabitur filio æstimatio illius rei alienę in pecunia hæreditaria, uel in alijs rebus hæreditarijs, sed & si æstimatio præstaretur non in pecunia hæreditaria, nec in corporibus alijs hæreditarijs, sed in pecunia uel rebus ipsius hęredis, idem crederem primo, quia dos donatio simplex, uel donatio propter nuptias quæ in quartam imputantur in supplementum legitimæ, l. quoniā nouella, l. omnimodo. §. fi. l. si quādo, in pr. §. & generaliter, l. si non mortis. C. & ff. de inoffi. te-

Exemplaris fieri potest instituto in re aliena contra cōem.

Legitima in re aliena an relinqui possit contra communē

stam. l. etiam, §. si debita, de bon. libr. ff. istæ in quam donationis nulli dubiū quin de re aliena fieri possint, ergo &c. Nec obst. d. §. repletionem, cum simi. nam illud procedit ex legis dispositione, lex enim disponit singulis in rebus hæreditarijs filium partem habere non secus q̄ cæteri hæredis ex parte instituti uel legatarij partium bonorū, cæterum ipsa lex permittit testatori, ut eam communem quam tacit, l. ipse, diuidendo dirimat, l. quoties. C. fam. ercisc. l. parentibus. C. de inoffic. test. l. quæ patr. ,l. si pater, ff. fam. ercisc. l. quid, ergo ij. de leg. j. quod si dixeris lex permittit facere diuisionem, dummodo rectè fiat, sed rectè non fieret si uni res alienas, alteri res hæreditarias assignaret, resp. quòd consensus filij accipientis, donationem simplicem, uel propter nuptias, uel dotem in rebus alienis, facit ne ex pœnitentia postea possit se læsum dicere, non secus q̄ si talis donatio seu dos de rebus patrisfamilias factæ fuissent ipseq; filius allegaret se læsum quasi pretiosiores sint cætere res quæ patri manserunt, nā licet pretiosiores (ut filius allegabat) essent id filio nō noceret cum in faciendo supplemēto legitimæ iusta oīum rerū æstimationē iudex facturus sit, d. l. oimodo. §. fi. nam & si res alienæ euictæ fuissent, tunc ex ijs utpote euictis non fieret supplementum, & si propter timorem euictionis, quæ iusta uel iniusta de causa sperabaт res illæ cōi æstimatione minoris essent ualoris, & idq; minus ualeret deduceret in imputatione, iuxta formā, l. j. §. si hæres percepto. ff. ad Treb. itaq; si in re aliena filius sit hæres uel legatarius, quæ res cuius ne æstimatio ad eū peruenit id in legitimā imputandū est, nō secus q̄ si patris foret cum exinde nullum incommodum filio sequatur, præsertim cum talis imputatio seu supplementum fiat ad excludendā querelā, ut d. l. quoniam nouella, quæ odiosissima est. §. tam aūt, inst. de inoffi. testam. & id fiat ob conseruandum testamentum cuius fauor supremus est, & uincit fauorem filiorum, l. si pars. ff. de inofficio. testam. Itaque negari non potest quin, l. cuique patrifamilias dederit liberam facultatem ut filijs suis in ulta legitimam, uel in morte assignet in quibuslibet rebus suis, sicq; pōt assignare oibus filijs uel quibusdā tm̄ uel uni tm̄ & nō reliquis ut quāplur ibus legibus supra allegatis pater, postq; euenire ut res illa i qua uni ex filij legitima assignara fuit aliena esset, sicq; i re aliena legitima sibi relicta uirtualiter fuit, qđ nullibi unquam uetitū fuit, licet si qñ id euenerit ut res illa aliena euicta de facto fuerit, tunc euictio à cohæredibus debeatur, iuxta l. cum pater. §. euictis. ff. de leg. ij. nec ubi

unq̄

unq̃ legitur, ꝙ propter talẽ euictionem defie- rit ab initio ualere testamentũ ualere post fa- cto darẽ querela, etenim vt ab initio quo ad sui creationem ualeat testamẽtum, & etiã ex facto eius resolutio, quæ querela per lata solet cõtingere euiteẽ, satis est ꝙ filiusfamilias etiã incerta fuerit institutus, ut in auth. ut cum de app. cog. § aliud quoq; uers. cæterũ, & uers. sola .n. est nostræ serenitatis, col. 8. sed in specie hac filius reperiẽ instituturus i certa re, ergo sine alie na sit sine hæredetaria legi satisfactũ est quã- doquidẽ qđ deest ipso iure supplẽ à lege in re bus hæreditarijs l. scimus, in prin. in uerb. ipso iure, & in § repletionem. C. de inof. testamẽto sicq; nullus est casus, in quo se filius læsum pos sit reperire, & sibi vtile esse põt ꝙ in re aliena legitima fuerit relicta, si forrè pretiosior erat q̃ legitima, uel uirilis portio hæreditatis pa- ternæ, quo casu siue redempta fuerit à cohæ- redibus, & sibi tradita iuxta l. non dubiũ. ff. de leg. 3. siue redempta non fuerit, eo ꝙ forte dñs illius res alienę eã uendere uoluit, tunc sibi da bitur iusta illius res æstimatio, ut d. l. nõ dubiũ & alterutrum põr huic filio esse utilius, q̃ habe re integram legitimã, uel portionem, hęredi- tatis uirilẽ, ꝙ si ea res minoris sit ualoris, q̃ le gitima, uel q̃ uirilis portio, tunc ipso iure per l. id quod deest ad legitimæ implementũ sup- pleẽ in reliquis rebus hæreditarijs, sicq; ea as- signatio legitimæ quæ fit in re aliena huic fi- lio dãnosa esse non põt, licet posset esse multũ utilis & uberior: ergo tenẽdo ꝙ possit fieri in re aliena legitimæ assignati (Cuius rñ contra- rium cõiter teneẽ, ut per Bar. in l. in quartam, nu. 10. ff. ad leg. Fal. ubi Picus. nu. 59. Suares, in l. qm̃, in prioribus, fol. . . C. de inoffi. testam.) tunc exemplaris substitutione fieri põt ei, qui in nihilo ex bonis testatoris fuit institutus, sed tantũ in re aliena, licet tenentes cõiter, ꝙ in re aliena relinqui legitima non posset tenerent si militer, ꝙ ei, cui in re aliena legitima per testa torem esset assignata exẽplaris fieri nõ posset.

CAP. CVII.

1 *Filius an patri etiam furioso acquirat hereditatem.*
2 *Mors ciuilis naturali morti non æquiperatur nisi in casibus in iure expreßis.*
3 *Verbum perinde, quid significet.*
4 *Mortui resurrectio in hoc sæculo non spectanda.*
5 *Iussus per interuentum furoris cessat.*

Olligitur ex nostra principali cõ clusione, ꝙ quæsita per filium acquiruntur patri etiã furioso ne alias legis imperium ad pro ficiendũ destinatum (ut concl. nostra edocuit) noxium fieret dum patri fu- rioso sicq; afflicto nouã adderet afflictionem. & ꝙ quæsita per filium acquirantur patri etiã 8 *Filius an acquirat patri eius furioso.* furioso defensurus i primis arguã in cõtrariũ, ergo contra istam conclusionẽ faciant sequen tia. s. primo in ista materna mors, & furor æqui paranẽ, patet, quia quemadmodũ per mortẽ patris reuocatur mandatum de acquirẽdo. l. qui in aliena. §. si is qui putabat. d. l. si quis mihi bona, cum simi. ff. de acqui. hær. eodem modo reuocatur furore. l. qui seruum, & l. si quis ali- cui. ff. de acquir. hæredi. per Cyn. in l. fi. §. j. C. de admi. tuto. notatur in d. l. si quis mihi bona. §. fi. sed sic est ꝙ filius non quærit patri mortuo, sed tunc quærit sibi ut est notum, ergo. nec de bet quærere furioso.

Secundo in cõtrarium facit tex. in l. fi. §. pen. ff. si quis ordo in bo. po. serue ubi in bono. pos- sessione agnita per filiũ furiosi requiritur ra- tihabitio patris postquã furor eum dimisit, ad hoc, ut ipsi patri quærat, ergo pater ꝙ illa bo- norum possessio non fuit patri quæsita alias non requireretur ratihabitio, & sic contra cõ clusionem.

Tertio in contrarium facit, certum est ꝙ in acquisitione requiritur uoluntas, sed furiosi nulla uoluntas est, l. qui seruum, ff. de acquirẽ. hære. & pater quia ęquiparatur absenti. l. ij. §. furiosus, cum similibus, ff. de iure cod. sed ab- sens non consentit, ut patet, ergo patri furioso non quæritur, & uide Ias. in l. furiosum, in prin. qui testamen. face. poss.

Quarto in contrarium facit tex. in l. fi. §. tali C. de cura. furio. ubi tex. dicit ꝙ ad hoc ut hæ- reditas cognita per curatorem furiosi acqui- ratur ipsi furioso est necesse ꝙ ipse furiosus ha beat tantam cognitionem postquam ad sa- nã mentem peruenerit, ergo ante non fuit si- bi acquisita, sed non potest dare differentiæ ra tio inter agnitionem factam per curatorem, & eam quæ fit per filium, ut patet ergo.

Quarto contra conclusionem est tex. ad li- teram in l. cum hæres, in princip. ff. de acquir. hære. ubi tex. dicit, ꝙ si filius furiosi est hæres institutus potest adire proinde, ac si fuisset pa- ter familias. modo sic, si esset pater familias a- diret, & quærere sibi. l. non est dubiũ, cum simi. C. de iur. delibe. ergo idem in isto casu, & idẽ tenet Glo. per illum tex. in l. si quis mihi bona. §. iussu, de acqui. hær. Secundo modo, & for- tius stringit ille tex. in fine principij dũ dicit, ꝙ talis filius potest seruos hæredetarios ma- numittere, sed certum est ꝙ si non quæsisset si bi, & sic non esset dominus non posset manu- mittere. C. de his qui à non domi. manu per totum ergo, &c.

Sextò

Sexto obstat, nam aut cõclusio intelligitur de castrensibus uel quasi, & tunc cum de iure antiquo, & nouo acquirantur filio, & nõ patri, & si esset sanæ mentis, ergo conclusio falsa, aut intelligitur de profectitijs, & tunc est indubitabilis, quia illa de iure antiquo & nouo acquiruntur patri, & quoad illa nihil est immutatũ, ut in l.j.C.qui admi.& in d.§.iussunt, & in l.fi. C.de repu.bono.pos.cum simi.aut intelligitur quarto casu.s.in aduentitijs, & tunc conclusio est falsa cum illa hodie quærantur filio non patri etiam si esset sanæ mentis, ut per totum .C. de bonis quæ liber. maxime in l.cum oportet ergo, &c.

Septimo obstat, quia si quæreretur patri furioso ergo esset obligatus absq; facto & uolũtate sua, sed hoc non est dicendum. cum omnis obligatio nascatur ex contractu, uel quasi delicto, uel quasi quorũ nullum hic interuenit. ergo cõclusio falsa, & pro hoc l.qui in aliena, in principio, & l.si quis mihi bona, §.iuss.de acqui.hęr. & l.j.C.qui admi.ad bo.po.cum simi.

Octauo obstat.l.qui in aliena, uersi.quãquã ff.de acquir.hęr.ubi est tex.quod si filius adit mortuo patre ipse filius remanet obligatus, & sic patri non quęsiuit, quia non potuit, ergo idem in patre furioso, quod si filius suus adeat non quærat ipsi patri, sed sibi ipsi maximè cum mortuus, & furiosus æquiparentur, ut supra dixi.

Nono contra conclusionem expresse tenet Bart. in l.cum hæres institutus, in principio. ff. de acquir.hære.per illũ tex. & ibi etiam Paul.de Castr.& ibi idẽ Bal post Din. idem tenet Bart. in l.Antistius, §.fi.ff.eod.titu.& Ioan.de Imol. ibi & in d.l.cum hæres, & idem latè concluditur per Fran.de Are.in d.l. cum hæres, in prin. ad quẽ recurre. Idem reperio quod tenet Bar. in l.placet.ff.de acqui.hęr.& ibi etiam Paul.de Cast. idem ibi. Alex.in additio.ad Bart.per dictam.l.Cum hæres, quam ad hoc reputat, sing. Cass.in consuetud.Burg.rubr.6, §.v. Boeriũ in consuet. Biturb.tit.j.§.iij. Rom.in d.l.cũ hęres, Aretinus, & Imola in l.cum ex filio, in fi.ff. de vulg. Aymon.Crauet.in l.cum filio, nu.13.parte ij.de leg.j.ff. Pinellus de bo.mater, in l.j.par.j. nume.62.

Decimo probat contradictam conclusionẽ in dict.l.Antistius, §.fi.iũcta solutione. Bar.ibi.

Præstictis tamen non obstantibus ego teneo contrariũ gratia disputationis, imò quod acquisita per filium acquirantur patri, & si pater sit furiosus, ad quod moueor per sequentia, primo regula est quod quæsita per filium acquirunt patri, ff.si à parente quis fue.ma.in prin.& ff.de acquir.hær.l.placet, cum concordan.nec iste casus reperitur exceptus, ut patebit ex responsionibus ad contraria, ergo debent acquiri patri etiam furioso præsertim cum regulæ iuris teneantur, & sint seruandæ, ut inquit Bald.in l. si tutor, in fine, C.de ser.pigno.dã. manu.

Secundo illa quæ acquiruntur filio quæruntur patri ratione potestatis nõ alias, ut est notum, hinc est quod quæsita per filium emancipatũ non quęruntur patri, quia cessat patria potestas insti.per quas perso.nob. acquira. in prin. & notatur insti.de pa.po.§.fin.Glos.magna cũ multis concor. modo si furiosus retinet filios in potestate l.patre furioso, in princip.ff.de his qui sunt sui, uel alie. iur.& ff.de acquir.hæred. l.cum hæres in prin.d.l.Antistius, in fi. cũ simil. ergo acquisita per filium acquiruntur patri etiam furioso.

Tertio facit acquisitio quæ fit per legẽ quæritur etiam furioso, tex.est in l.fin §.fin aũt perpetuo.C. de cura. fu. ubi hæreditas patris ipso iure acquiritur filio etiam furioso, cum illa sit acquisitio legalis absq; facto filij, licet possit eam repudiare per ius prætorium. Ad idẽ inst. de hęre.ab intest.§.posthumis, & d.l.Antistius §.fi.Secundo responso, modo sic quæsita per filium acquiruntur patri per l.ut d.l.j.ff.si à parente quis fue.ma.cum concordan, nec momento residet penes filium d.l. placet, ergo debent acquiri patri etiam furioso per supradictã regulam, & hoc optime stringit.

Quarto eã quę quæruntur nobis ignorantibus acquiruntur etiam furiosis inst. de hær. quę ab intest.§.sin autem, & tibi cer.peta.l.si à furioso, & ff.de actio.& oblig.l.si à furioso, sed quęsita per filium acquiruntur patri sanę mentis etiam ignoranti, et inuitò inst. per quas perso.nobis acqui.§.item nobis, cum mille cõcordan.ergo eadem ratione debent acquiri patri etiam furioso.

Quinto pro ista parte nouiter pondero tex. in l.patre furioso, in fi.ff.de his qui sunt sui, uel alie. cuius uerba. Adeo aũt retinet ius patriæ potestatis pater furiosus, ut illi commodũ acquiratur eius quid filius quęsierit, & sic est expressum pro hoc & ibi notat Iaso.ij.notabi.

Sexto illum tex.induco aliter, qualitas adiũcta uerbo debet determinari, & intelligi secũdum tempus uerbi.l.in delictis.§.si extraneus, ff de noxa.sed ibi tex.dicit pater furiosus tẽpore acquisitionis, ergo quæritur sibi.s.patri. Itẽ quia si non esset furiosus tempore acquisitionis nulli dubiũ quin patri quæreret, ergo, &c.

Septimo pro hoc dico esse tex.expressum in l.Antistius.§.fi.ff.de acquir.hær. ubi si filius furiosi hęres institutus adeat iussu curatoris patris acquiritur patri, quemadmodum acquireretur si pater esset sanæ mentis, & iussisset

ergo

ergo ibi est tex. expressus pro conclusione, aduerte tamen quia Bar. in d. l. Antistius. §. fi. & in d. l. cum hæres, de hoc perpendens dixit, quòd aut filius furiosi adit sua sponte sine iussu curatoris patris, & tunc acquiratur patri ita intelligatur d. l. Antistius, §. fin. ratio quãuis ipse non dicat potuit esse, quia quando adit quod potest per dictam l. cum hæres tunc habet animũ quęrendi sibi non patri, ut in l. qui in aliena, §. si is, qui putabat, eod. tit. quæ ratio cessat quando adiuit iussu alterius, unde nimirum si hoc ultimo casu acquirat patri, sed hæc ratio mihi non satisfacit, quia quæsita per filium acquiruntur patri etiam si alius non habeat animum quærendi, cum hęc sit acquisitio legalis, nec momento resideat penes filiũ d. l. placet. regula autem prædicta, scilicet de differentia inter iussum, & non iussum procedit in eo, qui potest sibi, uel alij quærere de uolũtate sua, ut patet in d. l. qui in aliena. §. si is qui. cũ ergo isto casu uoluntas filij nihil operetur, ergo quæsita per eum acquiruntur patri etiã furioso per d. l. Antistius §. fi. sed saluando. Bart. & communem opinionem posses dicere quod in his quæ quæruntur per filium patri non inspicimus animum eius, uerũ in casibus, in quibus potest quærere sibi, tunc inspicimus animum eius, ut si habet animum quærendi sibi, sibi quęrit, quod apparet quãdo sine iussu adiuit d. l. cũ hęres, alias acquirat patri, l. quãdo cum iussu. §. fin. sed hæc solutio adhuc non satisfacit, quia hoc est, de quo quærimus, scilicet an isto casu posset filius quærere sibi quo concesso procederet responsio prædicta, sed hoc est quod ego nego, & sic remanet insolutum & militat fundamentum, d. l. Antistius, §. fi. cogita supra hoc.

Octauo pro ista parte facit, quia si diceremus patri non quæri, sequerentur duo specialia, primo, quia filius in potestate potest absq; iussu adire contra l. si quis mihi bona. §. iussum secundum quod sibi ipsi quęreret contra d. l. placet cum concor. & sic esset contra tex. in l. j. C. de dotis promiss. d. l. cum post. §. cum gener. ff. de iur. doti & in l. mulieri, & Titio. ff. de cõdi. & demonst.

Nono istud probo à fortiori, nam habeo q; furioso acquiritur per curatorem suum d. l. fi. §. fi. & §. tali. C. de cura furio. modo sic curator non est in potestate furiosi imò potius e contra, cum tutela, & cura sit ius ac potestas in capite libero. inst. de tute. in prin. cum simi. si ergo furiosus, quærit sibi per eum in cuius potestate est ut ibi, ergo à fortiori per eum quem habet in potestate, hoc est per filium suum, & si dicas quòd in curatore ideo est, quia potest ratione officij absque iussu adire hęreditatem ideo nimirum si furioso acquirat, fateor, sed non obstat quia imo idem est in filio furiosi, qui potest adire absque iussu d. l. cum hæres, in prin. de acquit. hære. ubi est casus singula., & unicus, & sic argumentum semper urget à fortiori.

Decimo hoc probo lex semper debet intelligi, & interpretari, ut minus lędat ius commune quàm possit, & ut iuri communi concordet c. cum dilectus. de cõsue. l. ij. C. de noxa. l. si qñ. in principio cum simi. C. de inoffi. testam. modo sic quòd patri. non quęratur per filium est contra regulam iuris d. l. placet, cũ simi. Vnde licet tex. in d. l. cum hæres, de acqui. hær. dicat perinde habeatur atque si pater familias adisset, tamen debet intelligi perinde, scilicet quo ad aditionem non quo ad acquisitionem, idest ut sibi filius quærat, ut sic minus lædatur ius cõmune, nam isto modo intelligendo solummodo læditur regula l. si quis mihi bona, §. iussum. sed alio modo intelligendo lęditur illa regula & etiam alia, scilicet quòd quæsita per filium quærantur patri, quod in dubio non est concedendum per supradicta iura.

Vndecimo beneficium filio concessum per dictam l. cum hęres, ut possit adire sine iussu contrã dictum. §. iussum, debet intelligi sine iniuria patris, uel aliorum fratrum. l. nec auus. C. de emanci. libe. l. cum filius, cum vulga. ff. de testam. mili. ergo quamuis filius possit adire sine iussu, debet tamen patri quæri, ut sic etiã per consequens possit ad alios fratres pro sua parte peruenire, & hæc duo ultima fundamenta didici à Francisco de Are. in d. l. cum hæres de acqui. hęre. qui tamen non tenet istã partẽ.

Duodecimo facit dicta l. placet, ubi nec momento residet penes filiũ, ergo acquiritur pri.

Tertiodecimo, quia quòd quis sit furiosus non est delictum, sed infortunium, unde non debet sibi nocere, ut notatur in d. l. Antistius, §. fin. de acqui. hæred. sed si non esset pater furiosus quæreretur sibi, ergo idem isto casu, ad hoc respondeo quòd non punitur propter furorem, imò propter furorem fauetur filio principali, ut censeatur tanquam pater familias, unde si damnificatur pater illud uenit in consequentiam, de quò non curatur, sic in filio milite, nam quod sit miles non est propter delictum patris, & tum quærit sibi, & nõ patri uel secundo non nocet patri in effectu cũ possit ratificare postquam fuerit sanæ mentis. l. fi. §. pen. ff quis ord. in bo. pos. serue. & si dicatur, q; non potest ratificare, quia non fuit aditio facta suo nomine solue. ut per Bal. in l. j. C. qui admi. v. col. in fi. xix. oppo.

Restat

Restat id contraria respondendum. Primo ergo non obstat quòd in ista materia mors, & furor æquiparantur, quia illud est uerum quádo mandatum præcessit, quo casu queadmodum reuocatur per mortem eodem modo per furorem superuenientem, quia utroque casu extinguitur uoluntas, sed ego loquor quando tempore delationis pater erat furiosus, & sic iubere non poterat, ideò in defectum lex totū committit filio, scilicet vt adeat & etiam patri quæratur quemadmodum quádo pater est sanæ mentis. Vnde quod pater sanæ mentis posset facere iubendo, uel alio modo illud idem operatur. l. in furioso† Præterea furiosus est mortuus ciuiliter, unde non æquiparatur naturali ter mortuo nisi in casibus expresis in iure, ut est Glo. singula. in c. placuit, el. ij. xvj. q. j. & Gl. in c. susceptum, de rescrip. lib. vj. facit l. cū pater. §. hereditatem. de leg. ij. & ibi notabiliter, in add. ad Bar. sed in nostro casu non reperiūtur æquiparati, ergo argu. non obstat, imo reperitur differentia, quia mortuo nullo modo quæritur, sed furioso sic d. l. Antistius. §. fin. cum simi. de acqui. hære. ergo, &c.

2 Mors ciuilis naturali morti non æquiparatur, nisi in casibus iure expressis.

Secundo non obstat l. fin. §. pen. ff. quis ordo in bo. poss. serue. nam potest dici quòd ibi loquitur in bonorum possessione quam filius potest agnoscere etiam absque iussu patris etiam si pater esset sanæ mentis. l. qui in aliena, in princ. ff. de acquir. hæt. l. j. C. qui admi. ad bon. poss. ideo ibi necessario requiritur ratihabitio, vel secundo, aut loquimur de acquisitione legali, aut de acquisitione in effectu. Primo casu quæritur furioso, ut ego teneo. Secundo verò casu non quæritur, nisi habeat ratum, ut in cōtrario, & hoc est quod dicit l. fin. §. tali. C. de cura. furio. vel tertio est eadem solutio in effectu aut loquimur de acquisitione commutabili & illa acquiritur furioso, aut de incommutabili, & tunc secus, quia bene potest eam repudiare, & idem videmus in omnibus casibus in quibus patri quæritur absque iussu suo, ut patet in legatis, & in similibus, & sic nō obstat.

Tertio non obstat quòd in acquisitione requiratur voluntas, nam respondeo negando maiorem. nam ignoranti quæritur in multis casibus quod acquiritur per filium, vel seruum vt est notum, & tunc ignorans non habet voluntatem eius, quod ignorat, quia nihil est in sensu, &c. l. alioqui. ff. de cōtrah. emp. & per Bal in l. j. C. de contrahen. emp. ergo potest quæri furioso, quia quod potest quæri ignorantibus ergo & furiosis, ut supradixi, vel sic in acquisitione requiritur voluntas, scilicet quando acquisitio potest afferre damnum, ut in hæreditate, & ideo requiritur iussus pcedens ne alias quis obligetur absque uoluntate sua secus in acquisitione, quæ semper affert comodum, ut in legato, & in similibus, sed hæc solutio non satisfacit, quia per eam uimus restringitur conclusio, unde dicit quòd in specto exitu requiritur voluntas, vnde bene potest repudiare, sed quo ad acquisitionem non curamus de voluntate vt dixi, quia lex deffert hæreditatem, sed non infert inuito cum possit repudiare, & sic non obstat.

Quarto non obstat lex fina. §. tali, de cura. furio. vbi requiritur ratihabitio, ergo nō fuit quæsitum, respondeo, quòd ibi loquitur quo ad effectum ut modo dixi, & est vera solutio; nam ibi non negatur quin fuerit sibi quæsitū vel scd'o ibi loquit̄ de eo quod est delatum ipsi furioso per d. l. placet, & sic non obstat, potest tamen repudiare pater, ut modo dixi.

Quinto non obstat l. cum hæres, in principio. ff. de acqui. hære. vnde pendent leges, & prophetę ad quam multis modis respondeo. Primo quòd ibi bene dicit tex. quòd potest filius adire ac si esset paterfamilias, quasi dicat non requiritur iussus in adeundo propter furorem sed quòd patri furioso quæratur, non negat illa lex, & sic dico quòd censetur paterfamilias quo ad adeundum propter patris furorē, sed censetur filiusfamilias quo ad acquirendum patri, & sic non obstat. Item & secundo quia si diceremus patri non quæri essent in d. l. cū hæres, duo specialia, scilicet quòd posset adire si ne iussu. Item quòd sibi ipsi quæreret, quod in dubio non est dicendum, vt supra dixi exponamus ergo tex. ibi. perinde, atq; si paterfa. &c. scilicet quo ad adeundum non autem quo ad acquirendū. Item & tertio, quòd sic debeat ille tex. exponi probaui supra decimo fundamento quod pro me adduxi, scilicet quia sic exponendo minus læditur ius commune, scilicet qui in vno tantum. s. quo ad iussum non in alio, scilicet quo ad acquisitionē, ergo debet sic intelligi, ut ibi probaui in decimo fundamento.

Quarto modo etiam solue, & nouiter, † nā licet dictio proinde sit repetitiua, uel similitu naria quo ad omnia inst. per quas perso. nob. acqui. §. item nobis, in fin. cum concord. illud est verum nisi sic intelligēdo aliæ leges contra dicerent, Glo. est ualde notabi. & ibi Bart. vbi videas in l. sacrilegij pœnam. ff. ad l. Iul. pecu. modo sic d. l. cum heres, dicit, perinde habeatur ac si paterfamilias, &c. si ergo ibi exponeremus perinde, s. quo ad omnia, contradicerent leges, quæ dicuntur, quòd quæsita per filium quæruntur patri, d. l. placet, cum concor. nec ergo incidamus in hoc inconueniens debet

3 Verbum perinde, ut capiat.

bet illa lex sic necessario exponi perinde, &c. scilicet quo additionem tantum, vt expresse dicit illa. l. non perinde. s. quo ad acquisitionem, quia sic exponi contradicunt aliæ leges ut modo dixi, & sic perinde. s. quo ad quid non quo ad omnia, & ista est notabilis solutio & vera.

Sexto non obstat, nam respondeo fatendo, ꝙ conclusio non procedit in castrensibus, vel quasi, quia sunt filij, item nec in prophectitijs, quia absque dubio acquiruntur patri, sed dico, ꝙ intelligitur in aduentitijs, in quibus teneo ꝙ de iure antiquo quærebantur patri in totum etiã si pater esset furiosus, & hoc erat maximũ dubium propter carentiam sensus, item dico ꝙ etiam hodie quęruntur saltẽ quo ad vsumfructum, & erat ratio dubitandi propter defectũ consensus, quia iura noua in titu. de bonis, quelib. loquuntur in patre sanæ mentis, sed illa ratio non obstat cum loquamur de acquisitione legali, vt dixi, in quibus non est necessarius consensus, nec iussus summa ergo huius conclusionis illa est ꝙ bona aduentitia quęsita per filium acquirebantur olim, & acquiruntur hodie patri etiam furioso, eo modo quo acquirebantur, & acquiruntur patri sanæ mentis, & sic non obstat.

Septimo non obstat ꝙ si acquireretur furioso esset obligatus absque voluntate suo, & c. nã respondeo ꝙ ista est acquisitio legalis, quę sibi defertur à lege non autem infertur sibi inuito, imo potest repudiare ad similitudinẽ sui cui defertur à lege & tñ potest abstinere. l necessarijs, cum concordan. ff. de acqui. hæred. & sic non obligatur absq; voluntare cum posit repudiare si velit, & sic nõ obstat, & potest soluere etiam alijs modis.

Octauo non obstat. l. qui in aliena. §. quãquã vt supra induxi, nam ibi tempore quo filius adiuit erat factus sui iuris per mortem patris, & sic quærit sibi, quia est capax non patri, quia non potuit, quę ratio hic cessat. Cũ remaneat in potestate ergo quærit patri suo. Prętere in acquisitione facienda per filium inspicit̃ status eius tempore aditionis. l. non est dubium, cum simil. C. de iur. deli. sed in contrario tempore aditionis erat extra potestatẽ, & sic nulli debet quærere secus in nostro casu. Prętere hæreditas delata mortuo est caduca, quæ ratio cessat in delata furioso. l. fina. § j. & §. tali de cura. furio. ergo non obstat. Prętere non æquiparantur mortuus naturaliter & furiosus nisi in casibus expressis in iure, vt supra dixi inter quos non est iste, ergo cessat argumentũ. Præterea in furioso est spes quod redeat ad sanam mentem, & sic omnia agit, & acquirit quemadmodum alius quicunque, quæ ratio cessat in mortuo † cum non speretur resurgere nisi miraculosę, de quo non est curandum. l. ex his, cũ ibi notatis. ff. de legi. Præterea & vj. nullo modo illa lex obstat, nam ibi loquar de iussu quẽ dicit extingui morte patris, sed hic non interuenit iussus, quia furiosus iubere non potuit; & sic non obstat. Si autem † iussisset tempore sanæ mentis, tũc extingueretur per furorẽ quemadmodum per mortem l. qui seruum, cũ l. seq. ff. de acqui. hęre. & sic potius concordat, q̃ discordat. Sed caue quia quando extinguitur ꝑ mortem, tunc potest adire, & quærere sibi d. §. quãqnam. Sed quando extinguuntur per furorem potest adiri, absq; iussu tum quærit illi, in cuius est potestate non sibi secundum quod ego teneo licet omnes alij contrarium.

4 Mortuire surectio nõ est spectanda.

5 Iussus furore cessat

Ad auctoritatem Bar. & aliorum qui cõtrarium tenent, non est necesse respondere, quia fundamentum eorum est de dicta lege, cũ hæres, in principio ad quam supra pluribus modis respondi, sed restat respondendum ad finẽ illius principij, vbi dicit, ꝙ filius potest manumittere, ut patet, quia quæsiuit sibi non patri, responde, vt ibi in Glo. & cogita de meliore solutione, quia illa non satisfacit, & hic sit finis huius conclusionis.

Si tamen velles tenere communem opinionem, tunc potest responderi ad ea, quæ allegaui pro me, & primo non obstat regula legis placet, cũ similibus, quia dico, quòd iste casus repetitur exceptus per d. l. cum hæredes, cũ nullo modo potest responderi in fi. princi. solues & alijs modis, quia est facile.

Item secundo non obstat, quia nego ꝙ sola patria potestas sufficiat, vt patet in filiofami. qui acquirit̃ sibi castrensia, & quasi & tñ remanet in potestate, ergo sola patria potestas non sufficit, pręsertim, quia quando pater est furiosus censetur filius quodãmodo paterfamilia, vt d. l. cum hæres. cum simi. quemadmodum in Castrensibus l. ij. ff ad Macedo. ergo nimirũ si quærat sibi primò potest dici quòd filius furiosi remanet in potestate patris, fateor quo ad alia, de quibus per Gl. magistra. inst. de pa. po. §. j. non quo ad acquirendum, ut in nostro casu, vt d. l. cum hæres, sic non obstat.

Tertio non obstat l. fin §. j. C. de cura. furio. quia ibi loquit̃ de hæreditate paterna, in qua quis inuitus ipso iure est hæres, sed nos loquimur in hæreditate extranei, inter quos sunt variæ differentiæ, vt est notũ. Præterea ibi loquitur de hæreditate immediate delata ipsi furioso, sed ego loquor de ea, quę defertur filio vnde nimirum ꝙ primum acquirat̃ sibi facilius, quàm quę deberet acquiri per medium, ut pater ad sensum.

Quarto

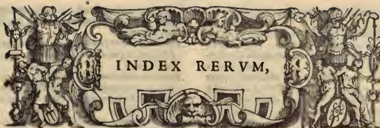
Quarto non obstat, quia illa regula procedit in mera acquisitione, in qua fateor quòd quemadmodum ignoranti quæritur, eodem modo, & furioso, sed in contrario loquimur in acquisitione mixta quæ non acquirit ignoranti nisi quando est hæreditas paterna, ratio pater ex.l.si hæreditate, cũ similibus. ff. manda.

Quinto dicta l. patre furioso in fi. non obstat, qa eodẽ modo debet solui, vt ibi patet in ratione Gl. & eodẽ modo respondeo ad sextũ quod fit de eadem lege, vel posses dicere quòd ibi loquimur de acquisitione ipso iure secus in effectu cum possit repudiare, ut in nostro casus, sed quia hæc est restrictiua, primá videtur verior.

Septimo de lege Antistius, §. fi. solue vt ibi per Bar. & vide quæ dixi supra septimo fundamento contrariæ partis.

Octauo nõ obstat, quia nego quòd sunt duo specialia imo & vnum, scilicet quia isto casu censetur paterfamilias, & sic potest adire iussu non precedente. Item sibi quærere, & sic ista duo non sint specialia, sed sequentur ex primo vt etiam patet ex castrensibus, vbi censetur paterfamilias, & sic potest sibi quærere nõ patri vel secundo est vnum speciale, scilicet ꝙ adeat sine iussu, aliud, scilicet quod possit sibi quærere, sequitur ex primo, & sic in effectu est eadem solutio, vel aliter duo specialia non præsumuntur in dubio, sed quãdo lex disponit expresse, nimirum si permittantur duo specialia, vt in casu nostro, & est vera solutio, ad reliqua quinque fundamenta facilis est solutio, & hic sunt addenda, quæ scripsimus de success. crc. §. xix. nu. 67. vbi diximus, ꝙ si filius iussus à patris furentis curatore adiuit hæreditatem eam patri acquirit ꝙ si in iussu eius sponte adiuit sibi acquirit.

FINIS.

VOCVM, ET SENTENTIARVM MAXIMÈ INSIGNIVM ORDINE ELEMENTARIO IN LIBROS ILLVSTRIVM

Controuerſiarum Præſtantiſsimi Iuriſconſulti D. Ferdinandi Vaſquij Pinziani Menchacenſis Hiſpani, Regiſq́ue Catholici conſiliarij digeſtus, ac tanta fide, cura ſtudio, atq; diligentia concinnatus, ut quæ in ipſis libris diffuſè lateq́ue ſparguntur, paucißimis uerbis ueluti digito commonſtrentur; ſic ut omnia primo intuitu citra laborem moleſtiamq́; inueniri queant.

A

B

D

E

I

Ex ff. ueteri.

Ex infortiato.

Ex ff. nouo.

Ex codice.

Intell.

Ex auth.

Ex iure can.

Ex legibus regiis.

Iudicis

Ius ciuile & canonicum quasi societatem coisse uidentur. cap.87.nu.28

L

P

Pithagora

accedere

T

Titulus

V

Vasallo-

FINIS.

SERIES CHARTARVM.

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM.

abcdefghiklmnopqrstuxyz aa bb cc dd ee ff.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn.

A B C D.

Omnes sunt Duerniones, praeter ff. Nn. & D. Terniones.

VENETIIS,
Apud Franciscum Rampazetum.
M D LXIIII.

